UNIVERSAL
LIBRARY

OU_228445

UNIVERSAL
LIBRARY

الحمد للہ کہ بفضل ذوالجلال والاکرام وبکرم خالق نور وظلام

کتاب مستطاب مشتمل بر احوال سلاطین عظام و اقوام و خاندان ہائے خوانین کرام تواریخ

اوبنامۂ مبارکہ ۱۳۱۹ھ

از تالیف میرزا محمد عبدالقادر خان عرف میرزا محمد آغا جان ابن میرزا احمد جان آقا باش قاجار

ساکن سوبکھڑہ ضلع مندسور مالوہ

در مطبع روز بازار امرتسر باہتمام کارپردازان

آویزۂ ظہور در گوش و قبائے شہود بر دوش کشید

اعلان

کتاب ہذا کا حق مصنفی کلاً و جزءاً محفوظ ہے اور باضابطہ رجسٹری ہو چکی ہے۔ کوئی صاحب بغیر اجازت صاحب مالک

مطبع روزبازار امرتسر

قصد طبع نہ فرماوین اور بعوض نفع کے نقصان نہ اُٹھاوین ٭

ہان جسقدر جلدین مطلوب ہون مطبع مذکور سے نقد قیمت بھیجکر یا بذریعہ ویلیو پی اپیل طلب فرماوین ٭

المعلن

منیجر مطبع روزبازار — جنرل لائبریری ایجنسی امرتسر

فہرست مضامین کتاب اویماق مغول

مضامین	نمبر صفحہ
حمد و نعت و منقبت بزرگان دین رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین	۱
سبب تالیف کتاب	۴
باب اول در بیان اقوام مغول	
وجہ تسمیہ مغل و سیر زا بر سبیل اجمال	۷
قوم الینور	۸
قوم قبچاق	۹
اویماق بیکدلی	۱۰
بیکدلی شاملو	۱۰
قوم قارلیق	ایضاً
قوم قانقلی	۱۱
اویماق قلج	ایضاً
احوال قوم قیات کہ از اقوام بسیار پیدا شدند	۱۲
اویماق بوزنجری قیات	۱۳
قوم بوزنجری قیات	۱۴
شجرہ قوم مغل	۱۶
شجرہ قوم بوزنجری قیات	۱۷
شجرہ قوم بوزنجری قیات	۱۸
شجرہ بوزنجری	۱۹
اویماق اوزبک بوزنجری قیات	۲۰
شجرہ قوم اوزبک	۲۶

مضامین	نمبر صفحہ
اویماق اُغل اوزبک	۲۷
اویماق قزاق	״
احوال قوم چغتائی بوزنجری قیات	״
شجرہ قوم چغتائی بوزنجری	۲۹
قوم ایلچکدائی بوزنجری	۳۰
احوال اویماق برلاس بوزنجری قیات	״
شجرہ امرائے قوم برلاس بوزنجری قیات	۳۶
اویماق گورگانیہ برلاس بوزنجری قیات	۳۷
شجرہ گورگانی برلاس بوزنجری قیات	۴۳
شجرہ گورگانیہ برلاس	۴۴
شجرہ گورگانیہ برلاس بوزنجری	۴۵
شجرہ گورگانیہ برلاس بوزنجری	۴۶
شجرہ گورگانیہ برلاس	۴۷
شجرہ گورگانیہ برلاس	۴۸
قوم قاجار برلاس بوزنجری قیات	۵۱
شجرہ قاجاریہ برلاس	۵۴
قوم نجاری باش قاجار	۵۵
اویماق عضد الدولہ قاجار	״
قوم دولو قاجار	״
اویماق قیونلو قاجار	״
اویماق قجر افشار قاجار	״

مضامین	نمبر صفحہ
اویماق تاجوت بوزبجری قبیات	۵۵
شجرہ قوم تاجوت بوزبجری قبیات	۵۸
اویماق سجیوت بوزبجری قبیات	۵۹
شجرہ قوم سجیوت بوزبجری قبیات	۶۰
اویماق قیقین قبیات	۶۱
شجرہ قوم قیقین قبیات	۶۲
اویماق سالجیوت قبیات	۶۳
شجرہ اویماق سالجیوت قبیات	۶۴
اویماق درلیسکن قبیات	۶۵
شجرہ درلیسکن قبیات	〃
اویماق درلکین	۶۶
شجرہ قوم درلکین	〃
اویماق جلایر درلکین	۶۷
اویماق ایلکانی جلایر درلکین	۷۰
شجرہ قوم ایلکانی جلایر درلکین	۷۱
قوم ارلات	۷۲
اویماق دغلات	〃
اویماق قنقلات	۷۴
اویماق غونکغرات	〃
اویماق اویرات	〃
خرابی احوال امیر لوزوز بیگ ابن ارغون آقا اویرات	
دشہادت او بنامردی ملک فخرالدین کرت والی ہرات	۷۷
اویماق کرلکوت	۷۸
اویماق ارکنوت	۷۹
اویماق بہبیت	〃
اویماق اورزنات	۸۰
اویماق سنکغوت	〃

مضامین	نمبر صفحہ
اویماق کرایت	۸۰
اویماق تنکت	〃
اویماق حاجرات	۸۱
اویماق قومات	〃
اویماق لمکت	〃
اویماق ناکمان	〃
اویماق درمان	۸۲
اویماق سلدوز	〃
چوپانی سلدوز	۸۳
قوم اپردی	۸۴
قوم بسوری	〃
اویماق سالقین	۸۶
اویماق کراؤناس	〃
اویماق بسیود	〃
قوم بہرین	〃
اویماق جانی غربانی	۸۷
اویماق ارغون	〃
اویماق قوچین	۸۸
اویماق ترخانی	۹۰
اویماق بورالداے	۹۲
اویماق بلکوت	۹۲
اویماق دولداے	۹۳
اویماق طغاے	〃
اویماق مکریت	〃

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
اویماق تکت	۹۴	قوم چغانیان	۹۶
اویماق دولان جاون	″	اویماق قاربوق	″
اویماق منغلو	″	اویماق بیراؤ	″
اویماق جوخی	″	اویماق سیلاے	″
اویماق نارین	″	اویماق تاز	″
اویماق افیتاغ	″	قوم کپک خانی	″
اویماق قیونجی قراول	″	اویماق جاسوقہ	″
اویماق کوریقا	″	اویماق قاقشال	″
اویماق بیرلان	۹۵	اویماق ہزارہ	۹۸
قوم ہرداے	″	قوم اتاتار	۹۹
قوم یورکون	″	خاتمہ باب اوّل	۱۰۰
قوم گلچی	″	**باب دویم - اویماق مغول**	
قوم کمزہ	″	دیباچہ باب دویم	۱۰۱
قوم اورنگ تمور	″	ذکر حضرت ابوالبشر آدم صفی اللہ علیہ السلام	۱۰۳
قوم بولغاجی	″	ذکر حضرت شیث علیہ السلام	۱۰۴
اویماق جیاجی	″	ذکر قینان ابن انوش	۱۰۵
اویماق سالوجی	″	ذکر مہلائیل ابن قینان	″
اویماق ویلکر	″	ذکر برد ابن مہلائیل	″
اویماق طایخان	″	ذکر اخنوخ ادریس علیہ السلام ابن برد	″
اویماق نکودرے	″	ذکر حضرت متوشلخ ابن ادریس علیہ السلام	۱۰۶
اویماق مرکن	″	ذکر لامک ابن متوشلخ	″
اویماق سونجی	۹۶	ذکر حضرت نوح نجی اللہ علیہ السلام ابن لامک	″
قوم سانجی	″	ذکر حضرت یافث ابن نوح علیہ السلام	۱۰۷
قوم مینکلیغ	″	ذکر ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام	″

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر البغہ خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام	۱۰۸	ذکر بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر قاآن قبیات	۱۱۵
ذکر دیب باقوی خان ابن ابغہ خان	″	ذکر سلطنت دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری قبیات	″
ذکر کیوک خان ابن دیب باقوی خان	″	ذکر قادُو خان ابن دومین خان بوزنجری	۱۱۶
ذکر ابغہ خان ابن کیوک خان	″	ذکر بالیسنقر خان ابن قادُو خان بوزنجری	″
ذکر مغول خان ابن ابغہ خان	″	ذکر تومنہ خان ابن بالیسنقر خان بوزنجری	″
ذکر قراخان ابن مغول خان	۱۰۹	ذکر قبل خان ابن تومنہ خان بوزنجری	۱۱۷
ذکر سلطنت قاآن جہانستان اغور خان ابن قراخان		ذکر قویلہ خان ابن قبل خان	۱۱۸
ابن مغول خان	۱۱۰	ذکر برتان بہادر ابن قبل خان بوزنجری قبیات	″
ذکر سلطنت کون خان ابن اغور خان	۱۱۱	ذکر میسوکا بہادر ابن برتان بہادر	۱۱۹
ذکر آئی خان ابن اغور خان	″	ذکر سلطنت قاآن جہانستان چنگیز خان ابن میسوکا بہادر	
ذکر بلیدوز خان ابن اغور خان	″	ابن برتان بہادر ابن قبلخان بوزنجری قبیات ..	″
ذکر تنگیز خان ابن اغور خان	″	ذکر محاربہ قاآن جہانگیر چنگیز خان با اونگ خان نائمان و	
ذکر سلطنت منگلی خان ابن تنگیز خان	″	ظفر یافتن بر وبہ تقدیر داور زمین و آسمان	۱۲۱
ذکر ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغور خان	″	ذکر لشکر کشیدن قاآن اعظم چنگیز خان مظفر لوا بر ممالک	
ذکر قبیان خان و تکوز و پیدا شدن اقوام قبیات و دیگر		ختا و مراجعت نمودن ازآن ملک مظفر و منصور بہ تقدیر	
کہ اشراف و افضل اقوام مغول اند	۱۱۲	ایزد جل و علا	۱۲۴
ذکر تیموتاش قبیات از اولاد قبیان خان ابن ایل خان	۱۱۳	ذکر لشکر کشی قاآن جہانستان چنگیز خان بممالک سلطان	
ذکر منگلی خان قبیات	″	محمد خوارزم شاہ و خرابی ممالک اسلام بسبب تدبیری سلطان	
ذکر بلیدوز خان ابن منگلی خان ابن تیموتاش قبیات		ملکہ بہ تقدیر ایزد سبحان	۱۲۵
از اولاد قبیان خان ابن ایل خان	″	ذکر تا مزدکردن چنگیز خان امراو شاہزادگان مغول را	
ذکر جوبنیہ بہادر ابن بلیدوز خان قبیات	″	باطراف بلاد اسلام	۱۲۶
ذکر مہر بہر عنت و شہریاری ماہ و منیر مصمت و تولد ای		ذکر خرابی دیار و امصار اسلام و مسلط شدن مغولان	
آلان قوا بنت جوبنیہ بہادر	۱۱۴	بر بلاد و ائما نہبو خراسان و عراق و ایران بتقدیر خداوند	
ذکر سلطنت بوزنجر خان قبیات در مغولستان	″	ذوالجلال و الاکرام	۱۲۹

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر مسخر شدن سمرقند و عراق آن بلدہ فردوس مانند	۱۳۰	ذکر فتوحات قویلا قاآن در ممالک ختا و چین	۱۶۱
ذکر تسخیر دیار ایران و تعاقب سلطان	۱۳۱	ذکر سلطنت تیمور قاآن ابن جیم کیم ابن قویلا قاآن ابن	
واقعہ خوارزم	۱۳۳	تولی خان	۱۶۵
ذکر قبتہ الاسلام بلخ	〃	ذکر سلطنت کایشان خان برادر زادۂ تیمور قاآن	
ذکر رفتن تولی خان بہ مرو شاہجہان	۱۳۴	بوزنجری قبیات	۱۶۶
واقعہ نیشاپور	〃	ذکر بالاخان	〃
واقعہ شہر ہرات	۱۳۵	ذکر ایسن تمور خان نبیرہ قویلا قاآن	〃
ذکر حرب قاآن جہانستان چنگیز خان بوزنجری قبیات		ذکر طوطی مارخان	۱۶۷
باسلطان جلال الدین منکبرنی خجستہ صفات	۱۳۶	ذکر المنیچی بان خان ابن طوطی مارخان ابن ایسن تیمور خان	
ذکر مراجعت قاآن اعظم چنگیز خان بہ دیار مغول	۱۳۸	نبیرہ قویلا قاآن ابن تولیخان ابن چنگیز خان بوزنجری قبیات	〃
ذکر قواعد و قوانین چنگیز خان بوزنجری در سوم و عادات		ذکر سلطنت قوم بوزنجری قبیات در ممالک ایران خراسان	
مغولان کہ تبتورہ و یاساق مشہور اند بسبیل اختصار و اجمال	۱۴۱	و عراق و شام و غیرہ دیار اسلام	۱۶۸
ذکر سلطنت اوکتای قاآن ابن چنگیز خان بوزنجری قبیات	۱۴۶	ذکر سلطنت ہلاکو خان ابن تولیخان ابن قاآن بزرگ	
ذکر توکرینا خاتون بالونسا اوکتائے قاآن بوزنجری	۱۵۳	چنگیز خان بوزنجری قبیات	〃
ذکر سلطنت کیوک خان ابن اوکتائے قاآن ابن قاآن		ذکر شوکت و عظمت خاندان خلفائے عباسیہ	۱۷۰
اعظم چنگیز خان بوزنجری	۱۵۴	ذکر بعضے از شعرائے زمان او	۱۷۵
ذکر شاہزادہ قیدو ابن قاشین ابن اوکتائے قاآن	۱۵۵	ذکر سلطنت اباقا خان ابن ہلاکو خان بوزنجری	۱۷۶
ذکر سلطنت سلاطین بوزنجری قبیات از اولاد تولی خان		ذکر محاربۂ اباقا خان با براق خان جغتائی و فتح یافتن	
ابن چنگیز خان کہ چندین در خراسان بہ تخت قاآنی رسیدہ		ہراۃ و بہ نہایت مردانگی و بہ نائی	۱۷۷
سلطنت نمودند و دیگران بہ ایران و خراسان و عراق		ذکر سلطنت تکودار اغلن سلطان احمد خان ابن ہلاکو خان	
عرب و عجم پادشاہی فرمودند	۱۵۶	بوزنجری قبیات	۱۸۶
ذکر تولی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قبیات	〃	ذکر سلطنت ارغون خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان	
ذکر سلطنت منکو قاآن ابن تولی خان بوزنجری	۱۵۷	بوزنجری قبیات	۱۸۸
ذکر سلطنت قویلا قاآن ابن تولی خان ابن چنگیز خان بوزنجری	۱۶۰	ذکر بعضے از شعرائے زمان او	۱۹۰

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر سلطنت گیخاتو خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان بوزنجری	۱۹۲
ذکر وضع چاؤ	۱۹۳
ذکر سلطنت بایدو خان ابن طرغائے ابن ہلاکو خان بوزنجری	״
ذکر سلطنت سلطان محمود غازان خان ابن ارغون خان ابن اباقا خان	۱۹۴
ذکر تومۂ سلطان غازان خان بوزنجری نیک انجام کشور مصر و شام و فتوحات دران دیار بتعداد فرود الجلال والاکرام	۱۹۶
ذکر بعضے از شعرائے زمان او	۲۰۰
ذکر سلطنت سلطان محمد خدابندہ اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان بوزنجری	״
ذکر بعضے از شعرائے زمان او	۲۰۴
ذکر سلطنت سلطان ابوسعید بہادر خان ابن اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان ابن تولی خان ابن چنگیز خان	״
ذکر مخالفت امرائے مغل بہ استیلائے امیر چوپان بالامیرو سلطان ابوسعید بہادر خان و فتنہ یافتن سلطان برایشان بتقدیر خالق زمین و آسمان	۲۰۵
ذکر تغیر خاطر سلطان بر چوپانیان سلدوز و دوشتانی نیز اقبال لبغداد خاتون عالم افروز	۲۰۷
ذکر بعضے از شعرائے زمان او	۲۰۸
ذکر سلطنت ارپاخان از اولاد ارتق بوقا ابن تولی خان بوزنجری	۲۱۲
ذکر شادی خان اوزبک	۲۱۵
ذکر سلطنت موسی خان ابن بایدو خان ابن ترقاسے ابن ہلاکو خان ابن تولی خان بوزنجری	۲۱۶
ذکر سلطان محمد خان ابن قتلق ابن تیمور ابن انبارجی ابن منکو تیمور ابن ہلاکو خان بوزنجری	״
ذکر حکومت طغا تیمور خان بوزنجری	۲۱۷
ذکر جہان تیمور خان ابن الافرنگ خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان بوزنجری قیات	״
ذکر سلطنت سلیمان خان از اولاد بشموت ابن ہلاکو خان بوزنجری	۲۱۸
ذکر سلطنت اولاد جوجی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات کہ یقوم از ترک بوزنجری بلقب یافتند و ممالک دشت قپچاق و روس و خزر و بلغار و بعضے از دیار فرنگ	۲۱۹
ذکر سلاطین اوزبک بوزنجری قیات	۲۲۰
ذکر باتو خان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات	״
تسلط مغل بر روس	۲۲۱
ذکر سلطنت سلطان برکہ خان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان	۲۲۴ (الف)
ذکر سلطنت منکو تیمور خان ابن برکہ خان بوزنجری	۲۲۴ (ب)
ذکر توقتائی خان از اولاد جوجی خان	״
ذکر سلطنت الغرل خان ابن توقتائی خان بوزنجری	״
ذکر اوزبک خان ابن الغرل خان بوزنجری	״
ذکر جانی بیگ خان اوزبک	۲۲۴ (ج)
ذکر بیردی بیگ خان اوزبک	״
ذکر تغلقتمور خان اوزبک	۲۲۴ (د)
ذکر شادی خان اوزبک	״

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر اُرس خان اوزبک	۲۲۴	ذکر سکندر خان	۲۴۰
ذکر سلطنت تیمور ملک خان ابن اُرس خان اوزبک	۲۲۵	ذکر عبداللہ خان اوزبک	〃
ذکر سلطنت توقتمش خان اوزبک	〃	ذکر عبداللہ خان ابن کوجم خان اوزبک	۲۴۱
ذکر حرب توقتمش خان اوزبک بوزنجری بادشاہ دشت قبچاق باصاحبقران آفاق امیر تیمور گورکان برلاس بوزنجری و ہزیمت یافتن آزان خسرو باستحقاق	۲۲۷	ذکر عبدالمومن خان ابن عبداللہ خان اوزبک	〃
		ذکر عبداللطیف خان	〃
		ذکر دین محمد خان اوزبک	〃
ذکر جنگیدن توقتمش خان اوزبک بار نانی باصاحبقران امیر تیمور برلاس گورکانی و ہزیمت یافتن ازان معرکہ بتقدیر آسمانی	۲۳۰	ذکر ولی محمد خان ابن جانی بیگ خان اوزبک	〃
		ذکر نذر محمد خان اوزبک	۲۴۲
ذکر تاخت نمودن صاحبقران ملک روس و دست راست آلوس جوجی خان	۲۳۳	ذکر سلاطین قوم اوزبک بوزنجری کہ در خوارزم بودہ اند	〃
		ذکر حاجی محمد خان اوزبک	〃
ذکر قوریری چاق خان اوزبک	۲۳۵	ذکر عرب محمد سلطان	〃
ذکر شادی خان	〃	ذکر سلطان اسفندیار اوزبک	〃
ذکر فولاد خان اوزبک	〃	ذکر ابوالغازی خان اوزبک	〃
ذکر محمد خان اوزبک	〃	ذکر انبارس خان	۲۴۳
ذکر براق خان کہ از برادر اُرس خان اوزبک بود و سلطنت او	〃	ذکر اللہ قلی خان اوزبک	〃
ذکر سلطان ابوالخیر خان اوزبک	۲۳۶	ذکر رحیم قلی خان اوزبک	〃
ذکر سلطان ابوالفتح محمد خان ابن بداق سلطان ابن ابوالخیر خان اوزبک	۲۳۷	ذکر محمد امین خان اوزبک	〃
		ذکر انتظام پذیرفتن سلطنت اوزبکیہ در ماوراءالنہر و خوارزم	〃
ذکر حرب توانین اوزبک و جنتائی و انتظام سلطنت خاندان جنتائیہ بتقدیر سبحانی	۲۳۸	ذکر سلاطین قوم قزاق بوزنجری	〃
		ذکر سلطنت سلاطین قوم جنتائی بوزنجری قبایت از اولاد جنتائی خان ابن چنگیز خان در ماوراءالنہر و ترکستان و مغولستان و غیرہ دیار	۲۴۴
ذکر سلطنت تیمور سلطان اوزبک	۲۴۰	ذکر سلطنت جنتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قبایت	〃
ذکر کوچکونجی خان اوزبک ابن ابوالخیر خان	〃	ذکر قراہلاکو خان نبیرہ جنتائی خان	۲۴۶
ذکر ابوسعید خان پور کوجم خان	〃		

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر میسو منکوخان جغتائی ابن جغتائی خان	۲۴۶
ذکر الغوخان جغتائی	″
ذکر مبارک شاہ ابن الغوخان جغتائی	″
ذکر سلطنت سلطان غیاث الدین محمد براق خان ابن میسون تواابن مواتوکان ابن جغتائی خان بوزنجری قیات	۲۴۷
ذکر جنگ براق خان جغتائی با اباقاخان و خراسان	
وعاودت نمودن بناکاہی بہ تقدیر آسمان	۲۴۸
ذکر نیکی اغول جغتائی	۲۵۰
ذکر سلطنت دواخان جغتائی ابن غیاث الدین براق خان ابن میسون تواخان ابن مواتوکان ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات	۲۵۱
ذکر الیسینوقاخان ابن دواخان ابن غیاث الدین محمد براق خان جغتائی بوزنجری	۲۵۱
ذکر سلطنت یکیک خان ابن دواخان ابن براق خان جغتائی بوزنجری قیات	۲۵۲
ذکر شاہزادہ میسو راغلن جغتائی و مخالفت او با ابوسعید بہادر خان و تعلق رسیدن بتقدیر جل و علائی	″
ذکر دورہ تیمور خان ابن دواخان	۲۵۴
ذکر ترمہ شیرین خان ابن دواخان ابن براق خان ابن میسون تواخان جغتائی بوزنجری	″
ذکر فوات دخان جغتائی	″
ذکر سلطان نمازان خان ابن میسو راغلن ابن دواخان جغتائی	۲۵۵

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر دانشمند اغلن	۲۵۵
ذکر بیان قلی خان ابن سورغدو ابن دواخان ابن براق خان جغتائی	″
ذکر تیمور شاہ اغلن پسر میسون تیمور خان جغتائی	″
ذکر کابل شاہ اغلن ابن دورجی ابن ایلچکدای ابن دواخان جغتائی	″
ذکر سیورغتمش اغلن جغتائی	″
ذکر عادل سلطان جغتائی	۲۵۶
ذکر سلطنت تو غلوق تمور خان ابن الیسینوقاخان ابن دواخان ابن براقخان ابن میسون تواابن مواتوکان ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات	″
ذکر الیاس خواجہ خان ابن تو غلوق تیمور خان ابن الیسینوقاخان جغتائی	″
گفتار در معرکہ مرد آزمائی لائی	۲۵۷
ذکر سلطان خضر خواجہ خان ابن تو غلوق تمور خان جغتائی بوزنجری	۲۵۸
ذکر یورش صاحبقران گردون اساس امیر تیمور گورکان بر الاس بوزنجری قیات بر ممالک مغولستان و حرب نمودن با امرائے خضر خواجہ خان جغتائی مالدیدجات و برگشتن بفتح و فیروزی و احوال بقیاس بحکم قادر حیات و ممات	۲۵۹
عزم صاحبقران نوبت سوم بمغولستان	″
ذکر آمدن صاحبقران بہ مغولستان نوبت چہارم	۲۶۰
ذکر یورش صاحبقران انجم حشم بہ مغولستان نوبت پنجم گفتار در لشکر کشیدن امیر الکاتو را از کھنوت و زیرو زبر شدن	۲۶۱

مضامین	نمبر صفحہ
مغولستان بپورش صاحبقران بفرمان یزدی الذی لا یموت	۲۶۱
ذکر سلطان محمود خان ابن خضر خواجہ خان جغتائی	۲۶۴
ذکر شمع جہان افلحن ابن خضر خواجہ خان	〃
ذکر سلطنت سلطان شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجہ خان	〃
ذکر حرب شیر محمد خان جغتائی با پادشاہ مغولستان با سلطان الغ بیگ گورکان برلاس و ہزیمت یافتن بفرمان خالق الجن والناس	۲۶۵
ذکر ویس خان ابن شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجہ خان جغتائی	۲۶۶
ذکر سلطنت یونس خان ابن ویس خان	〃
ذکر سلطان محمود خان و سلطان احمد اولجہ خان ابنائے یونس خان ابن ویس خان ابن شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجہ خان ابن توغلوق تیمور خان ابن ایسنبوقا خان ابن دواخان ابن برانتخان ابن میسون توا خان ابن موالتوکان جغتائی ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان و یونجری قبیات	〃
ذکر منصور خان ابن سلطان احمد اولجہ خان جغتائی	۲۶۷
ذکر سلطنت شاہ خان ابن منصور خان جغتائی	〃
ذکر سلطنت سلطان سعید خان ابن منصور خان جغتائی	〃
ذکر سلطنت عبد الرشید خان ابن سلطان سعید خان جغتائی	〃
ذکر سلطنت عبد الکریم خان ابن عبد الرشید خان جغتائی	〃
ذکر اویس خان پسر تغلق تیمور خان جغتائی	〃
ذکر بوتوقا خان ابن اویس خان جغتائی	〃

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر دوست محمد خان ابن بوتوقا خان جغتائی	۲۶۷
ذکر یونس خان ابن اویس خان جغتائی	۲۶۸
ذکر سلطنت سلاطین قوم گورکانی برلاس بوزنجری قبیات در ممالک ماوراء النہر و ترکستان و ایران و خراسان و عراق و عجم و ہندوستان وغیرہ بارادہ خداوند کون و مکان	〃
ذکر بوزنجر قاقیات	〃
ذکر بوقا خان بوزنجری	〃
ذکر دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری	〃
ذکر قائد و خان	〃
ذکر بایسنقر خان	〃
ذکر تومنہ خان	〃
ذکر امیر قاچولی بہادر ابن تومنہ خان بوزنجری	۲۶۹
ذکر امیر ایرو مجی برلاس ابن قاچولی بہادر ابن تومنہ خان ابن بایسنقر خان ابن قائد و خان ابن دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان قبیات	〃
ذکر امیر سوغنچین نویان ابن ایرو مجی برلاس	〃
ذکر امیر قراچار ابن امیر سوغنچین نویان ابن ایرو مجی برلاس	〃
ذکر امیر ایچل نویان ابن امیر قراچار ابن امیر سوغنچین نویان ابن امیر ایرو مجی برلاس	۲۷۰
ذکر امیر ایلنگیر نویان ابن امیر ایچل ابن امیر قراچار برلاس	۲۷۱
ذکر امیر برکل نویان ابن ایلنگیر برلاس	〃
ذکر امیر طراغای ابن امیر برکل	〃
ذکر سلطان السلاطین شہنشاہ گردون اساس صاحبقران قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس ابن امیر طراغای ابن	

مضامین	نمبر صفحہ
امیر برکل ابن اینگیز نویان ابن ایکل نویان ابن امیر قراچار برلاس ابن سونجن نویان ابن ایرمجی برلاس ابن امیر قاچلی بہادر ابن تومنہ خان ابن بالیسقر خان ابن قادر خان ابن دومین خان ابن لوقا خان ابن بونجکر خان بونجکری قبیات	۲۷۱
ذکر محاربات صاحبقران با امیر حسین	۲۷۵
جلوس صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس تخت سلطنت	۲۷۷
ذکر لشکر کشیدن صاحبقران بر سر زمین ایران	۲۷۹
توجہ صاحبقران بہ یورش سہ سالہ ایران	۲۸۱
نہضت رایات چشم و چراغ خاندان برلاس صاحبقران امیر تیمور گورکان بممالک ایران بہ یورش پنجسالہ بتقدیر خالق الجن والناس	۲۸۳
توجہ نمودن فرخندہ شاہ برلاس نژاد بسوے دار الاسلام بغداد و ہزیمت یافتن سلطان احمد جلایر زاد	۲۸۵
در تحقیق نفط گورکان	۲۸۸
ذکر لشکر کشیدن صاحبقران جہانگیر امیر تیمور گورکان برلاس بکشور ہندوستان و شرح حالات حرب و ضرب آن دیار و مراجعت نمودن بفتح و فیروزی بفرمان یزدان	//
ذکر توجہ ہمایون صاحبقران نامدار امیر تیمور گورکان برلاس کامگار بسمرقند بمیامن ایران و ہمورد و مشام کہ مورد خان آن ایالت سہ سال مسافت میباشد بظفر یافتن و رہینہ مقام برالاطلین مظام بفضل ایزد ذو الجلال و الاکرام	۲۹۴
ذکر اسباب مخالفت و مخاصمت صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس با یزید بوزنجری قبیات با سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی قیصر روم خجستہ صفات	۲۹۵
ذکر اسباب توجہ صاحبقران بہرام انتقام بدیار مصر و شام	۲۹۸
ذکر آغاز محاربت صاحبقران با قیصر روم و لشکر کشی بدیار روم و تباہ شدن آن مرز و بوم	۳۰۳
ذکر محاربہ صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس با قیصر روم سلطان ترک ایلدرم بایزید عثمانی بادشاہ گردون اساس و ظفر یافتن بر قیصر بفرمان ایزد دادگر	۳۰۵
ذکر وفات سلطان قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس	۳۱۳
صاحبقران روزگار از تقدیر ایزد کردگار در انزار	۳۱۵
ذکر فرستادن نعش صاحبقران بسمرقند جنت نشان	۳۱۷
ذکر بعضے از شعرائے عہد صاحبقرانی	
ذکر سلطنت شاہزادہ کامران امیرزادہ خلیل سلطان ابن شاہزادہ جلال الدین میران شاہ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس	۳۲۱
ذکر سلطنت شاہزادہ جلال الدین میران شاہ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان	۳۲۳
ذکر شاہزادہ ابابکر ابن میران شاہ گورکان	//
ذکر شاہزادہ عمر ابن سلطان میران شاہ گورکان	۳۲۵
ذکر سلطنت شاہزادہ پیر محمد ابن عمر شیخ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان	۳۲۷
ذکر امیرزادہ اسکندر ابن عمر شیخ	۳۲۸
ذکر شاہزادہ رستم میرزا ابن عمر شیخ میرزا	۳۲۹
ذکر شاہزادہ پیر محمد ابن شاہزادہ جہانگیر خلف اکبر صاحبقران امیر تیمور گورکان نہنشاہ فلک سریر	۳۲۹

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر وجہ تسمیہ مغولان بہ میرزا - - - - -	۳۲۹	ذکر سلطنت سلطان مغرالدین ابوالقاسم میرزا بابر بہادر	
ذکر سلطنت خاقان سعید یادگار صاحبقران اعظم سعید		ابن میرزا بایسنقر ابن سلطان شاہرخ گورکان برلاس	۳۵۶
معین الدین محمد شاہرخ سلطان ابن صاحبقران امیر		ذکر شاہزادہ محمود میرزا ابن ابوالقاسم بابر بہادر	
تیمور گورکان - - - - - - - - -	۳۳۰	ابراہیم میرزا ابن میرزا علاؤالدولہ - - - -	۳۶۱
ذکر محاربہ خاقان سعید با ترا کمہ قراقوئیلو و ظفر یافتن		ذکر سلطنت سلطان ابوسعید میرزا ابن میرزا سلطان محمد	
بفضل رب مجید - - - - - - - -	۳۳۵	ابن جلال الدین میران شاہ میرزا ابن صاحبقران امیر	
ذکر غربت خاقان شاہرخ سلطان سعید ماوراءالنہر		تیمور گورکان برلاس بوزنجری قبیلہ - - -	۳۶۲
و ترکستان - - - - - - - - -	۳۳۶	ذکر نہضت رایات ہمایون حضرت سلطان ابوسعید گورکان	
ذکر وفات خاقان خجستہ صفات شاہرخ سلطان گورکانی		از قشلاق بملکت عراق و بدست آوردن آن ممالک جمیع ایران	۳۶۵
برلاس بوزنجری قبیلہ ازین سرائے بمہات - -	۳۳۹	ذکر اولاد سلطان ابوسعید گورکان شہنشاہ خراسان و	
ذکر اولاد سلطان شاہرخ - - - - -	۳۴۰	ماوراءالنہر و ایران - - - - - - - -	۳۶۸
ذکر بعضے از شعرائے عصر - - - - -	۳۴۲	ذکر سلطنت ابوالغازی سلطان حسین میرزا بایقرا ابن ضیاءالدین	
ذکر سلطنت سلطان الغ بیگ میرزا ابن سلطان شاہرخ		منصور ابن میرزا بایقرا ابن عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر	
بہادر ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس -	۳۴۹	تیمور گورکان برلاس - - - - - - -	۳۷۰
ذکر مخالفت میرزا عبداللطیف نابکار با پدر بزرگوار سلطان		ذکر محاربت سلطان حسین بہادر خان بہرات و قتل	
الغ بیگ خان و مادر شہوارت آن شہریار کامگار بتقدیر		شاہزادہ یادگار محمد میرزا خجستہ صفات - -	۳۷۱
ایزد غفار - - - - - - - - -	۳۵۰	ذکر مخالفت امیرزادہ محمد عمر - - - - -	۳۷۲
ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - -	۳۵۲	ذکر محاربہ بندگان حسین میرزا با محمد مومن میرزا و کشتن آن	
ذکر سلطنت عبداللطیف میرزا ابن سلطان الغ بیگ گورکان	″	نونہاد گلشن اقبال بہ تیغ جفا - - - - -	۳۷۵
ذکر میرزا عبداللہ ابن سلطان ابراہیم ابن شاہرخ سلطان	۳۵۳	ذکر آغاز محاربات شاہزادگان برلاس با محمد خان اوزبک	
ذکر سلطان ركن الدین علاؤالدولہ ابن میرزا بایسنقر		و بدر رفتن سلطنت خراسان ازین دودمان بحکم خلاق	
ابن شاہرخ سلطان گورکان برلاس - - -	″	الجن والناس - - - - - - - -	۳۷۶
ذکر سلطنت قطب الدین میرزا محمد سلطان ابن میرزا		ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - -	۳۸۰
بایسنقر ابن شاہرخ سلطان - - - - -	۳۵۴	ذکر سلطنت سلطان بدیع الزمان میرزا ظفر حسین میرزا	

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ابتدائے سلطان حسین میرزا بایقرا و اتالی کاردیگر شہزادگان		ذکر سلطنت سلطان ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ ابن	
گورکان مظفر لوا - - - - - - - -	۳۸۴	محمد ہمایون بادشاہ ابن سلطان بابر بادشاہ گورکان -	۴۰۸
محاربہ شاہزادہ ابوالحسن میرزا و محمد محسن میرزا با تیموری سلطان		ذکر محاربہ خان زمان امیر الامرا علی قلی خان او وزبک و دیگر	
وعبداللہ سلطان اوزبک در نواحی مشہد - - -	۳۸۵	امرائے گجل با ہیمون بقال و امرائے افغان مع ظفر یافتن	
ذکر معرکہ ابن حسین میرزا - - - - -	〃	بتقدیر ایزد ذوالجلال - - - - - -	۴۰۹
ذکر شاہزادہ محمد زمان میرزا ابن سلطان بدیع الزمان میرزا		در بیان تسخیر ولایت مالوہ - - - -	۴۱۱
ابن سلطان حسین میرزا ابن غیاث الدین ابوالمنصور میرزا		در بیان تسخیر قلعہ چیتوڑ و محاربہ رانائے سیسودیہ -	۴۱۵
ابن بایقرا امیرزا ابن شاہزادہ عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران		ذکر دختر گرفتن شہنشاہ اکبر گورکان از راجہائے ہندوستان	۴۱۶
امیر تیمور گورکان برلاس - - - - -	۳۸۶	ذکر افزودن ملک گجرات بر ممالک گورکانیہ برلاس و نجری دیات	۴۱۸
ذکر سلطنت سلاطین گورکانی برلاس ممالک کابل و ہندوستان	۳۸۷	ذکر تسخیر ولایت بنگالہ - - - - -	۴۲۲
ذکر سلطنت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ ابن عمر شیخ میرزا		ذکر بغی شہزادہ محمد حکیم میرزا ابن ہمایون بادشاہ - -	۴۲۳
ابن سلطان ابوسعید میرزا ابن سلطان محمد میرزا ابن میرانشاہ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس اوزبجری		ذکر تسخیر ولایت کشمیر - - - - - -	۴۲۴
		در تسخیر ولایت اوڈیسہ - - - - - -	۴۲۵
قیات - - - - - - - - -	۳۸۹	تسخیر قندھار - - - - - - - -	۴۲۶
ذکر لشکر کشیدن بابر بادشاہ گورکانی برلاس بکشور ہندوستان و		در بیان فتح ولایت گجرات - - - -	〃
بچنگ آوردن آنمملکت با رادہ مالک زمین و آسمان -	۳۹۲	تسخیر بیجاپور - - - - - - -	〃
ذکر محاربہ رانا سانگا سیسودیہ عمدہ راجہائے ہند		ذکر فتوحات اکبری بممالک دکن - - -	〃
با بادشاہ بابر اقبالمند و فتح سفلیہ بامتثال ارجمند - -	۳۹۴	ذکر میرزا سلیمان گورکان والی بدخشان - - -	۴۲۹
ذکر سلطنت سلطان نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ ابن		ذکر بغی شاہزادہ سلیم - - - - -	〃
محمد بابر بادشاہ غازی گورکانی برلاس - - -	۳۹۹	ذکر بعضے از شعرائے اکبری - - - -	۴۳۱
ذکر نہضت رایات فتح آیات ہمایون بادشاہ گورکان		ذکر بعضے از امرائے کبار عہد اکبری - - - -	۴۳۵
برلاس بمملکت ہندوستان و محاربہ با سلطان سکندر		ذکر سلطنت سلطان سلیم ابوالمظفر نورالدین محمد جہانگیر	
افغان و ظفر یافتن بر و بتقدیر خالق دو جہان - -	۴۰۵	بادشاہ ابن اکبر بادشاہ گورکان - - - -	۴۴۷
ذکر بعضے از شعرائے عصر او - - - -	۴۰۷	ذکر بغی شاہزادہ خسرو - - - -	۴۴۹

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر توجہ موکب جہانگیری بسیر کابل	۴۵۱
ذکر رسیدن نور جہان بیگم در محلسرائے شہنشاہی	۴۵۵
ذکر تادیب رانا امر سنگھ سیسودیہ والی اودے پور	۴۵۷
ذکر اطاعت رانائے اودے پور	۴۵۸
ذکر فتح کانگڑہ	۴۶۱
ذکر واقعات دیگر	۴۶۲
عزیمت بادشاہ جہانگیر سوئے دکن بارادۂ تسخیر	۴۶۳
ذکر نہضت رایات اقبال بہ سیر ولایت کشمیر	۴۶۸
ذکر انقضاد شہاب ثاقب از آسمان و ساختن شمشیر و خنجر از آن	۴۶۹
ذکر ظفر یافتن شاہزادہ شاہ جہان بر ملک دکن بفضل خداوند زمین و زمان	۴۷۰
ذکر نہضت موکب شاہنشاہی بسیر کشمیر	۴۷۱
ذکر یعنی شاہزادہ عزم محمد شاہ جہان و محاربات او با لشکر بادشاہی و دیگر شہزادگان	۴۷۲
ذکر گستاخی و غلبہ ہیبت خان و اقبال او بار و در آمدک زمان	۴۷۶
ذکر شاہزادہ شاہ جہان گورکان	۴۷۸
ذکر تماشائے بازیگران بنگالہ	۴۷۹
ذکر رحلت جہانگیر بادشاہ گورکان از ین عالم فانی بجہان جاودان	۴۸۰
ذکر نور جہان بیگم	۴۸۲
ذکر بعضے از شعرائے زمان او	۴۸۴
ذکر سلطنت سلطان ابو المظفر شہاب الدین محمد شاہ جہان بادشاہ صاحبقران ثانی ابن نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ گورکانی	۴۸۸

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر محاربات قلعہ قندہار	۴۹۵
ذکر تسخیر بلخ و بدخشان و محاربہ با اوزبکان	۴۹۸
محاربات قلعہ قندہار و بدر رفتن آن قلعہ از دست سلطانیہ	
گورکانیہ والاتبار	۴۹۹
فتح قلعہ بیجاپور و ملک عادل شاہی	۵۰۳
ذکر سلطنت سلطان ابو المظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ ابن صاحبقران ثانی شاہجہان بادشاہ گورکانی	۵۱۹
ذکر محاربہ اورنگ زیب عالمگیر با راجپوتنہ منگر ٹھور	
ظفر یافتن برادر بہ تقدیر ایزد قدیر	۵۲۱
ذکر محاربہ اورنگ زیب با دارا شکوہ و ظفر یافتن بتقدیر ایزد داور پروہ	۵۲۳
جلوس عالمگیر بادشاہ بر تخت سلطنت	۵۲۷
ذکر لشکر کشیدن شاہ شجاع بہ اکبر آباد و برگشتن عالمگیر بارادۂ الحلاقہ منوسواد	۵۲۸
ذکر جنگیدن عالمگیر بادشاہ با دارا شکوہ برتبہ ثانی و ظفر یافتن برادر بتقدیر یزدانی	۵۳۱
ذکر جنگہائے امرائے شہنشاہ اورنگ زیب عالمگیر با شاہ شجاع زینبندہ سرپرونہایت کار آن شاہزادہ بتقدیر ایزد قدیر	۵۳۴
ذکر مخالفت رانائے اودے پور و اطاعت بعد از قصور	۵۳۷
ذکر محاربات دکن و تسخیر ملک بیجاپور و واقعات سکندر عادل شاہ بزندان عمر	۵۴۰
ذکر فتح حیدرآباد و اسیر آمدن ابو الحسن تانا شاہ والی آنجا بدرگاہ شہنشاہ والانژاد	۵۴۱
ذکر معاودت موکب جہانکشائے منصور از گورگانوں	

مضامین	نمبر صفحہ
بہ دار النظفر بیجاپور - - - - - - - -	۵۴۷
فتح قلعہ ستارا - - - - - - - - -	۵۴۸
وفات عالمگیر بادشاہ - - - - - - - -	۵۵۰
ذکر بعضے از شعرائے عصر - - - - - -	۵۵۳
ذکر سلطنت سلطان قطب الدین محمد شاہ عالم بہادر شاہ ابن ابو المظفر سلطان محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غورکان - - - - - - - -	۵۵۹
ذکر تادیب راجہ اے راجپوت - - - -	۵۶۱
ذکر محاربہ شاہزادہ کام بخش - - - - -	//
ذکر فرقۂ سکھ - - - - - - - -	۵۶۲
ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - - -	۵۶۴
ذکر سلطنت سلطان معز الدین جہاندار شاہ ابن قطب الدین شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غورکان	//
ذکر محاربہ شاہزادہ عظیم الشان با برسر برادر و انجام او	
بتقدیر ایزد دادگر - - - - - - - -	۵۶۴
ذکر محاربہ معز الدین جہاندار شاہ بادشاہزادہ فرخ سیر و ہزیمت یافتن بتقدیر ایزد دادگر - - - - - -	۵۶۸
ذکر امیر الامرا ذوالفقار خان نصیر جنگ بہادر سپہ سالار	۵۷۰
ذکر سلطنت سلطان معین الدین محمد فرخ سیر ابن عظیم الشان ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غورکان بسلامت - - - - - - - -	//
ذکر کنخدائی سلطان فرخ سیر غورکان بادختر مہاراجہ اجیت سنگھ راٹھور و الیٔ جودھپور و ماروائے - -	۵۷۱
استیصال جماعہ سکھان - - - - - -	۵۷۲

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر فساد سلطان فرخ سیر با امیر الامرا قطب الملک - - - - - - - -	
وزیر و غیرہ سادات - - - - - - - -	۵۷۴
ذکر خرابی صوبجات دکہن بسبب رنجیدگی بادشاہ از سادات - - - - - - - -	۵۷۶
ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - - - -	۵۷۹
ذکر سلطنت شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات ابن رفیع القدر ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غورکان - - - - - - - -	۵۸۲
ذکر سلطنت شمس الدین محمد رفیع الدولہ شاہجہان ثانی ابن رفیع القدر ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ گورکانی - - - - - - - -	۵۸۳
ذکر سلطنت سلطان ابو الفتح ناصر الدین محمد شاہ بادشاہ ابن مخجستہ اختر جہانی شاہ ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ گورکان - - - -	۵۸۳
ذکر محاربہ نظام الملک با سید حسین قلیچ خان فرخ جنگ قوداری با سید عالم علی خان با برادر زادہ قطب الملک سید عبد اللہ خان با برادر زادہ وزیر سلطانی و ظفر یافتن نظام الملک بتقدیر یزدانی - - - - - -	۵۸۶
ذکر برآمدن امیر الامرا سید حسین علی خان با بادشاہ بجرب سید نظام الملک آصف جاہ و کشتہ شدن امیر الامرا و انتظام پذیرفتن دولت و جاہ سادات بارہہ - -	۵۸۷
ذکر محاربۂ محمد شاہ بادشاہ با سید عبد اللہ خان قطب الملک و سلطان محمد ابراہیم و ظفر یافتن بر ایشان بفضل ایزد کارساز کریم - - - - - - - -	۵۸۸

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر مخالفت مہاراجہ اجیت سنگہ راٹھور والی جودھپور		بنگش یعنی احمد خان و دیگر افغانان دلیر شکست یافتن	
و دیگر امور - - - - - - - - - -	۵۹۴	از ایشان بارادۂ قادر قدیر - - - - - - -	۶۲۷
ذکر رفتن امیر نظام الملک آصفجاہ بہ دکہن و رنجیدگی او		ذکر رفتن امیر الامرا و انہزام رجنگ بطرف اجمیر و محاربہ	
از بادشاہ بہ سعایت امرائے پرفتن - - - - -	۵۹۶	باراجہ رام سنگہ راٹھور والی میرٹھ جودھپور -	۶۲۸
ذکر مصالحت بادشاہ و امرائے دربار باقوم مرہٹہ بسبب		ذکر بعضے از سوانح دکہن - - - - - - -	۶۲۹
نفاق باہمی دادبار - - - - - - - -	۶۰۰	ذکر ورود سلطان احمد شاہ ابدالی درّانی افغان کرت	
ذکر حملۂ سلطان نامدار نادر شاہ افشار ترکمان ہندوستان		ثالث در ہندوستان - - - - - - - -	۶۳۰
و مراجعت بفتح و فیروزی بایران - - - -	۶۰۲	ذکر سلطنت سلطان عزیز الدین محمد عالمگیر ثانی ابن معز الدین	
ذکر آمدن نادر شاہ افشار ترکمان و محاربہ او با محمد شاہ		جہاندار شاہ ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب	
گورکان والی ہندوستان - - - - - - -	۶۰۴	عالمگیر بادشاہ گورکان - - - - - - -	۶۳۲
مجملے از کوائف صوبۂ بنگالہ - - - - - -	۶۰۹	لشکر کشیدن سلطان احمد شاہ ابدالی درّانی بر ممالک	
ذکر رفتن نظام الملک آصفجاہ بطرف دکہن و حرب و ضرب		عالمگیر ثانی گورکانی و تاخت نمودن شہرہائے ہندوستانی	۶۳۳
با میر ناصر جنگ پسر خود و ظفر یابی بتقدیر ذو المنن - -	۶۱۴	مجملے از وقائع دکن و اولاد آصفجاہ نظام الملک - -	۶۳۴
ذکر سلطان احمد شاہ ابدالی درّانی افغان و آمدن آن		ذکر مجملے از کوائف صوبہ بنگالہ و حکومت نواب امیر	
بادشاہ جہانستان بار اول در ہندوستان - -	۶۱۷	سراج الدولہ و عروج انگریزان و بدست آوردن انتظام آن صوبہ	۶۳۵
ذکر محاربہ شاہزادہ احمد میرزا گورکان با احمد شاہ درّانی		ذکر آمدن سید عماد الملک وزیر غازی الدین خان از فرخ آباد	
بادشاہ افغانستان - - - - - - - -	۶۱۹	و رفتن شاہزادہ عالی گہر گورکان عالی نژاد بملک بنگالہ تسلط	
ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - - - -	۶۲۲	انگریزان بملک بنگالہ بہ تدبیر و جنگ - - - -	۶۳۶
ذکر سلطنت سلطان ابو النصر محی الدین احمد شاہ بہادر		ذکر شہادت عزیز الدین عالمگیر ثانی بہ نیرنگ ائی سید عماد الملک	
ابن محمد شاہ ابن جہان شاہ ابن شاہ عالم بہادر شاہ		وزیر با خوائے شیطانی - - - - - - - -	۶۴۱
ابن سلطان عالمگیر بادشاہ گورکان - - -	۶۲۵	ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - - - -	۶۴۲
ذکر ورود سلطان احمد شاہ ابدالی درّانی در ہندوستان		ذکر سلطنت ابو المظفر جلال الدین محمد شاہ عالم عالی گہر بادشاہ	
مرتبہ ثانی - - - - - - - - -	۶۲۶	ابن عزیز الدین عالمگیر ثانی ابن معز الدین جہاندار شاہ ابن شاہ عالم	
ذکر محاربہ ابو المنصور خان قراقوینلو ترکمان وزیر با افاغنہ		بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ گورکان - -	۶۴۴

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر نشستن میر محمد قاسم خان بر مسند ایالت صوبہ بنگالہ	
جنگیدن شاہ عالم ثانی با راجہ رام نرائن و مبجر کرنگ	
شکست یافتن و گرفتار شدن بوشیر لاس بدین جنگ	۶۴۵
ذکر لشکر کشیدن سلطان احمد شاہ ابدالی دُرّانی بر ہندوستان	
نوبت پنجم محاربات عظیم با مرہٹہ و ظفر یافتن بر ایشان	
بعنایت خداوند خورشید انجم	۶۴۸
ذکر آمدن بسواس راؤ و سایر امیران دیگر با لشکر عظیم تسخیر	
احمد شاہ دُرّانی و خاندان گورکانی و گرفتن سلطنت	
شاہجہان آباد وغیرہ بلا دو ظفر یافتن احمد شاہ ابدالی	
نژاد بر آن لشکر کثیر التعداد و مستاصل شدن افواج	
مرہٹہ بتقدیر خالق العباد	۶۵۰
مجملے از وقائع سید محمد خان صلابت جنگ و سید	
نظام علی آصفجاہ و محاربات با مرہٹہ	۶۵۴
ذکر ورود سلطان احمد شاہ ابدالی دُرّانی بارتشم بملک ہند	۶۵۷
ذکر لشکر کشی احمد شاہ دُرّانی انجم خدم بملک ہند	
بار ہفتم و مراجعت بقندہار بکمال جاہ و حشم	۶۵۸
ذکر محاربہ نواب قاسم خان عالیجاہ با انگلیشان و شکست	
یافتن از دست ایشان	۶۵۹
ذکر رفتن شجاع الدولہ جلال الدین حیدر خان ترکمان	
با بادشاہ عالیجاہ و محاربات او با انگریزان	۶۶۴
ذکر محاربہ شجاع الدولہ با قوملو ترکمان وزیر با انگریزان	
پرتدبیر و شکست یافتن باقتضائے قسمت و تقدیر	۶۶۶
ذکر آمدن سرداران انگریزی بحضور بادشاہ	۶۶۷
ذکر محاربہ شجاع الدولہ وزیر الممالک ترکمان مع ملہار راؤ	

مضامین	نمبر صفحہ
مرہٹہ با انگریزان و شکست یافتن از ایشان	۶۶۸
ذکر مجملے از حالات بنگالہ و جلوس نجم الدولہ بر مسند امارت	
بتجویز انگریزان	۶۶۹
ذکر نزاع انگریزان با سرداران دکن و پیدا شدن شوخیفتنہ	۶۷۱
ذکر مجمل احوال حیدر نائک و ظفر یافتن بر محمد علی خان	
صوبہ دار ارکاٹ	۶۷۲
ذکر احوال نجیب الدولہ افغان و کشتہ شدن سورجمل جاٹ	۶۷۴
ذکر مراجعت شاہ عالم بادشاہ ثانی از آلہ آباد و شاہجہان آباد	
و سرازیر شدن مرہٹہ بار دگر بہ فتنہ و فساد	۶۷۵
ذکر لشکر کشیدن بادشاہ با مرہٹہ و شکست خان ترکمان بر سر	
ضابطہ خان ابن نجیب الدولہ افغان	۶۷۶
ذکر محاربہ شجاع الدولہ ترکمان با حافظ الملک رحمت خان	
و دیگر افغانان	۶۷۷
ذکر کور شدن شاہ عالم بادشاہ ثانی گورکانی از دست	
غلام قادر خان افغان بامغوائے شیطانی	۶۸۰
ذکر بعضے از شعرائے عہد او	۶۸۵
ذکر سلطنت ابو المظفر معین الدین اکبر شاہ ثانی ابن	
شاہ عالم بادشاہ گورکانی	۶۸۷
ذکر خاتم الملوک گورکان ابو المظفر سراج الدین محمد بہادر	
شاہ ثانی ابن محمد اکبر ثانی ابن شاہ عالم ثانی ابن عالمگیر	
شاہ ثانی ابن مغز الدین جہاندار شاہ ابن شاہ عالم بہادر	
شاہ ابن اورنگ زیب محمد عالمگیر بادشاہ گورکان	
بر لاس بوزنجری قیامت	۶۸۸
ذکر انقلاب عظیم در ہندوستان و جلادطنی ابو المظفر بہادر شاہ گورکان	۶۹۰

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر بعضے از شعرائے زمانۂ ابو ظفر بہادر شاہ گورکان	۶۹۲	ذکر امیر حسن ایلکانی جلایر - - - -	۷۱۴
ذکر نسب سلاطین اودھ - - - -	۶۹۵	ذکر سلطان اویس ابن امیر حسن جلایر - -	۷۱۵
ذکر خاندان سادات دکن - - - -	۶۹۶	ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - -	۷۱۹
ذکر سلطنت سلاطین آقہ باش قاجار کہ قومیست از برلاس بونجیری قبیلات در کشور ایران و خراسان -	۶۹۷	ذکر سلطنت سلطان حسین ابن سلطان اویس ابن امیر حسن ایلکانی جلایر - - - -	۷۲۲
ذکر فتح علی خان آقہ باش قاجار - - -	۶۹۹	ذکر خروج شاہزادہ شیخ علی ایلکانی جلایر و نشستن بر تخت بغداد و اطمینان خاطر - - - -	۷۲۳
ذکر محمد حسن خان ابن فتح علی خان آقہ باش قاجار	۷۰۰	ذکر لشکر کشیدن سلطان حسین بر بغداد و منہزم شدن شیخ علی ابن سلطان اویس ایلکانی نژاد - -	۷۲۴
ذکر آقا محمد خان ابن محمد حسن خان قاجار - - -	۷۰۲	ذکر سلطنت سلطان احمد ابن سلطان اویس ابن امیر حسن ابن امیر حسین ابن امیر آقبوقا ابن امیر ایلکان جلایر در لکین - - - - - - -	۷۲۵
ذکر فتح علی شاہ ابن حسین قلیخان ابن محمد حسن خان قاجار - - - - - -	۷۰۳	ذکر محاربہ سلطان احمد با شہزادہ شیخ علی - - -	۷۳۱
ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - -	۷۰۶	ذکر لشکر کشی صاحبقران ممالکستان امیر تیمور گورکان بر اس بر عراق عرب و عجم و بیرون آوردن آن ممالک از تصرف سلاطین جلایر ایلکانی یکقلم - - -	۷۲۸
ذکر سلطنت سلطان محمد شاہ ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاہ قاجار - - - - - -	۷۰۷	ذکر بازآمدن سلطان احمد جلایر در بغداد - - -	۷۲۹
ذکر بعضے از شعرائے عہد او - - - -	〃	ذکر آمدن سلطان احمد ایلکانی جلایر در بغداد و نشستن بر تخت عراق عرب و بست آوردن تبریز بنہایت کار	
ذکر سلطنت سلطان ناصر الدین شاہ ابن محمد شاہ ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاہ قاجار آقہ باش	۷۰۸	آن بادشاہ والانژاد بتقدیر خالق العباد - - -	۷۳۲
ذکر سلطنت سلطان مظفر الدین شاہ ابن ناصر الدین شاہ ابن محمد شاہ ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاہ قاجار بادشاہ ایران - - - - - -	۷۱۲	ذکر سلطنت و امارت اقوام مختلف مغول بر ولایات متفرق - - - - - - -	۷۳۶
ذکر سلاطین ایلکانیہ جلایر از قوم در لکین بممالک عراق عرب عجم وغیرہ دیار - - - -	۷۱۳	ذکر حکومت قوم نائمان در مغولستان - - -	〃
ذکر امیر ایلکان جلایر - - - - -	۷۱۴	ذکر تایانگ خان ابن ایناینج خان نائمان - -	〃
ذکر امیر آق بوقا ایلکانی جلایر - - -	〃		
ذکر امیر حسین ابن آق بوقا - - - -	〃		

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر بویروق خان ابن ایناچ خان	۴۳۶	ذکر حکومت امرائے اویماق غونکغرات	۴۵۲
ذکر کوشکوک خان نائمان	〃	ذکر حکومت امرائے قوم میسود در ماژندران	۴۵۳
ذکر درآمدن دیار ختن بتسخیر کوشکوک خان پرفطن	۴۳۷	ذکر حکومت امرائے قوم ارغون بر ملک کابل و قندهار	
ذکر سلطنت قوم الغور	۴۳۸	وسندھ وغیرہ دیار	〃
ذکر امارت قوم تنکت	۴۳۹	ذکر امیر ارغون امیر ذوالنون بیگ	〃
ذکر امارت قوم صاحبقران	〃	ذکر شاہ شجاع ارغون ابن امیر ذوالنون ارغون	〃
ذکر امارت قوم سلدوز	〃	ذکر محاربہ شاہ شجاع ارغون با بادشاہ بابر گورکان و بدر رفتن کابل و قندهار از دستش بتقدیر قادر بیچون	
ذکر سلطنت قوم چوپانی سلدوز بر عراق و عجم و عرب وغیرہ	〃	مالک زمین و آسمان	۴۵۴
ذکر امیر قوران سلدوز	〃	ذکر فتح کردن شاہ بیگ ارغون ٹھٹھہ و سندھ	۴۵۵
ذکر امیر حسن ابن تیمور تاش ابن امیر چوپان سلدوز	۴۴۰	ذکر حکومت شاہ حسین بیگ ابن شاہ شجاع بیگ ابن امیر ذوالنون ارغون	〃
ذکر امیر حسین ابن تیمور تاش ابن امیر چوپان سلدوز	〃	ذکر سلطنت قوم ترخانی در ملک سندھ و ٹھٹھہ	۴۵۶
ذکر حکومت ملک اشرف ابن امیر تیمور تاش ابن امیر چوپان سلدوز	۴۴۲	ذکر میرزا عیسیٰ ترخان و حکومت او در ٹھٹھہ و سندھ	۴۵۷
ذکر اشکر کشیدن جانی بیگ خان او زبک بر آذربائیجان وتبریز و کشتہ شدن ملک اشرف چوپانی سلدوز		ذکر حکومت میرزا باقی ترخان ابن میرزا عیسیٰ خان	〃
فتنہ چپ و دست انگیز	۴۴۵	ذکر حکومت میرزا جانی ابن میرزا عیسیٰ ترخان	۴۵۸
ذکر حکومت قوم بہیت کہ دماؤرالنہر و ترکستان حکمرانی کردہ اند	〃	ذکر میرزا غازی ترخان ابن میرزا جانی بیگ ترخان	۴۵۸
ذکر شکست یافتن امیر قزغن بہیت بر ملک معزالدین حسین		ذکر قوم اویرات و امارت امرائے این قوم	۴۵۹
کرت والی ہرات	۴۴۶	ذکر امیر تنکیز اویرات	〃
ذکر حکومت امیر عبداللہ ابن امیر قزغن بہیت	۴۴۸	ذکر امیر علی بادشاہ اویرات	〃
ذکر حکومت امیر حسین ابن امیر صلای ابن امیر قزغن	〃	ذکر امارت ارغون آقا اویرات	〃
ذکر محاربہ امیر حسین با الیاس خواجہ خان چغتائی	۴۴۹	ذکر امیر نوروز بیگ ابن ارغون آقا اویرات	〃
		ذکر امیر ارغون آقا ابن امیر نوروز بیگ اویرات	۴۶۰

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر سلطنت و حکومت قوم دوغلات بر ملک کشمیر	۷۶۱
ذکر سلطنت میرزا حیدر دوغلات در کشمیر	۷۶۲
ذکر امرائے متفرق اقوام مغول کہ در اطراف ایران و ماوراء النہر و دیگر ولایات حکومت کردہ اند	۷۶۵
در تحقیق قزلباش	۷۶۷
ذکر امیر المومنین و شہنشاہ فلک تمکین سلطان عبد الحمید خان غازی عثمانی ابن سلطان عبد المجید خان والی روم	۷۶۸
مجملے از واقعات مصر	۷۷۳
ذکر سلطنت سلاطین ابدالی درانی افغان در کابل و افغانستان	۷۷۵
ذکر سلطان احمد شاہ ابدالی درانی افغان و اولاد آن بادشاہ جنت آشیان	״
ذکر سلطنت تیمور شاہ درانی	۷۷۶
ذکر سلطنت زمان شاہ ابن تیمور شاہ ابن احمد شاہ ابدالی درانی	״
ذکر شاہ شجاع الملک درانی	۷۷۷
ذکر بادشاہ رستم توان امیر دوست محمد خان بارکزئی و آمدن لشکر سرکار انگریزی بر افغانستان محاربان امیر با ایشان	۷۷۸
ذکر بر آمدن امیر دوست محمد خان بارک زئی از قبضہ شاہ بخارا	۷۸۰
ذکر کشتہ شدن جنرل برنس و زر آور دن امرائے افاغنہ	۷۸۳

مضامین	نمبر صفحہ
ذکر رسیدن شاہزادہ رستم توان محمد اکبر خان بارکزئی	
ابن امیر دوست محمد خان بکابل	۷۸۳
ذکر معرکہ جلال آباد و شہادت شاہ شجاع درانی و افراد	۷۸۵
ذکر سلطنت بادشاہ خلد مکان امیر دوست محمد خان بارک زئی	״
ذکر امیر شیر علی خان ابن امیر دوست محمد خان خلد مکان بادشاہ افغانستان	۷۸۶
ذکر رفتن لشکر سرکار انگریزی بہ افغانستان و تمہید شدن امیر یعقوب خان	״
ذکر سلطنت بادشاہ فلک شوکت ضیاء الملت والدین امیر محمد عبد الرحمن خان والا تمکین ابن محمد افضل خان ابن امیر دوست محمد خان بارکزئی خلد مکان بادشاہ افغانستان	۷۸۷
ذکر فتح ملک کافرستان	۷۹۰
در تحقیق لفظ باجیگ	۷۹۳
ذکر تواریخی کہ ازان در تالیف این نسخہ مدد گرفتہ شد	۷۹۹
داستان سرائی ببسمل قلم بہ حالات مولف و بزرگان ستودہ تسلیم	״
تبصرہ طنیہ اصلہا ثابت وفرعہا فی السماء	۸۰۰
ذکر مولف و کیفیت ترتیب این کتاب	۸۱۵
قحط سمبت ۱۹۵۶ ہندی معاف سنہ سبع عشر و ثمانیہ و الف ہجری	۸۱۸

مضامین	نمبر صفحہ	مضامین	نمبر صفحہ
ذکر خانسان رؤسائے سونگھڑہ مالوہ	۸۲۴	خاتمہ کتاب معہ تاریخ طبع	۸۳۰
شجرہ رؤسائے سونگھڑہ	۸۲۹	خاتمہ اخیر کتاب	۸۳۱

تمام شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

جواہر زواہر حمد و سپاس نثار بارگاہ خداوندے کہ صور گوناگون انسانی از یک قطرہ آب بعرصہ ظہور رسانید و دُور رغرر ثنائے بیقیاس تصدق درگاہ بے مثل و مانندے کہ گلہائے بوقلمون انجم را زمینت بساط آسمانی گردانید۔ داورے کہ گدائے بینوا را در یک چشم زدن از عرصۂ خاک مذلت بر اورنگ سلطانی رساند۔ دارائے اکبر کہ بہ یک نفس کشیدن شہنشاہے صاحب لوا را از تخت مملکت بر خاک حیرانی نشاند۔ فردوسی ؎ خداوند نام و خداوند جائے + خداوند روزی دہ و رہنمائے + خداوند گیہان و گردان سپہر + فروزندۂ ماہ و تابندہ مہر + رحیمے کہ با وجود کفر و نافرمانی نعمت روزی بر مخالفان برقرار دارد و کریمے کہ با ہمہ گناہ و نافرمانی از رحمت عامہ خود گناہگاران را محروم نگذارد۔ شرف الدین علی یزدی ؎ خداوند کل آشکار و نہان + نہان آشکارا بنزدش عیان + خدائے کہ ہستی مرا و ترا ست + بجز ہستی او فنا در بقاست + طراز ندۂ پیکر آفتاب + نگارندۂ نقش مہ از آب + زیک خم بر آورد ہ صد گونہ رنگ + فلک با ستاب و زمین با درنگ + زیک شاخ رست آنچہ بینی بہار + ز نرگس گل تا ور شتی خار + پروردگارے کہ نوع انسان را بہمت وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا و مخلوقات و ملائکہ معظم فرمود و کردگارے کہ ملعون لِيُفْسِدُوا فِيهَا وَيَسْفِكُوا الدِّمَاءَ را بہ نعمت اِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً مکرم نمود۔ غفارے کہ مشت خاک را بہ بشارت وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ نواخت۔ وقہارے کہ ابلیس لعین را بعتاب فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ہبتلا ساخت۔ باغبانے کہ گلستان زمین با اینہمہ خیابانہائے گوناگون و گلہائے رنگارنگ صنعت قدرت اوست۔ وصاحب توانے کہ فلک با آنہمہ کواکب مائے درخشان و ملائک عجیب و غریب شاہد بلیغت حکمت او۔ تاجدارے کہ قول لَمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ وے را سزاوار است۔ و شہریارے کہ جواب باصواب لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ہوالش را بکار گنبد بے ستون نخستہ از دیوان حکمتش۔ و فروزندگی مہر و ماہ شاہدی روشن بر قدرتش۔ الوری ؎ مقدرے نہ بہ آلت بہ قدرتے مطلق + گمند زشکل بخاری چو گنبد ارزق + نہ خشت و رشتہ معمار او و بازار + نہ چوب و تیشہ نجار او رونق + بحکمتے کہ خلل راندرو نیابد راہ + زہر و ماہ کشاوا ندرون آن بیرق + حصار ساختہ این آبگینہ گون طارم + بگرد او زدہ از بحر پیکران خندق + نہ منجنیق رسد بر سرش ز دشمن چیر + نہ تیر چرخ بہ سامان بر شدن بوہق + درو ز حکم عیان کردہ ہفت سیارہ + ز لطف داد دلش شان

دوازده جوسق + نه از فراز توان ساخت جیلتے سرکوب + نه از نشیب توان برد جا بگاه لیق + میان گنبد پروین راند بحر محیط + میان آب چنین خاک تو دہ معلق + تبارک اللہ از ان صانعے کہ قدرت او + دہان دیدہ نماید زعبہر فستق + گہے دلیل کند قوم فیل را از طیر + گہے ہلاکت نمرود را بر آرد بق + گہے ز آب کند تازہ چہرہ گلنار + گہے ز باد کند پارہ لالہ را ملیق + نہ است ملک تو ئی ملک دار و ملکت بخش + نہ است سزا است خدائی بر انس و جان مطلق + زدست باد تو فشتے بہ بوستان سندس + ز چشم ابر تو بارے نداشت استبرق + بحکم مار دمان را برآری از سوراخ + ز بہر طعمہ راسو و لقمہ لقلق + بباغ بلبل از شوق تو کشادہ زبان + بشاخ فاختہ بر یاد تو گرفتہ سبق + دوات در طلب آب لطف تو دل خون + قلم ز ہیبت نام بزرگ تو سرشق + ز بار مہر تو آری ز ابر مروارید + ز گاو عنبر و سارا ز چشمہ زنبق + نہ در کنام چرد بے امان تو آہو + نہ در ہوا گذرد بے امان تو عقعق + بے ہمتا ذ نظیرے کہ لم یلد ولم یولد درشان اوست۔ و پادشاہے وزیرے کہ خاقت الجن والانس لعبت از دیوان او کمترہ تصر تجمید ش نخچان بلند است کہ کمند فکر عقل و سخن بر آن تواند رسید۔ و بیابان عالم تمجید ش نخچین بے کران کہ بپائیمردی مرکب قیاس و خرد مسافتش قطع توان کرد انید خواہد عطار سبحان خالقی کہ صفاتش ز کبریا + بر خاک عجزے فگند عقل انبیا + گر صد ہزار سال ہمہ عقل کائنات + فکرت کنند در صفت عزت خدا + آخر بعجز معترف آیند کاے الہ + دانستہ شد کہ ہیچ ندانستہ ایم ما + در بارہ صفاتش چون رہ بعقل دور بین انبیا و مرسلین حیران است ہمانا کہ دعوے سخن حمد و ثنائے جل و علا یان را نہ شایان شان است بندہ ہمان بہ کہ تقصیر خویش + فرد بدرگاہ خدا آورد + ورنہ سزاوار خداوندیش + کس نتواند کہ بجا آورد + جل جلالہ و عم نوالہ و گواہاے لغت و ورود شارر وضہ متبرکہ صاحب طہ و یٰسین باد کہ شاہراہ دین را بشمع ہدایت خویش روشن و منور فرمود۔ و لقود امعہود و تحیت و سلام تصدق مرقد منورہ حضرت سید المرسلین کرا یند جل و علا ہر دو عالم بطفیل آن سید اکرم ظاہر و ممکن نمود گوہر گران بہاے کہ قیمت کونین نثار قدم مبارک صفات اوست۔ و مہر فروزندہ سماے کہ روشنی ہر دو عالم بطفیل ذات بابرکات او صاحب و ملتی کہ ارحم الراحمین خطاب مالم ارسلناک الا رحمۃ للعالمین بوے فرستاد و عالی حضرتے کہ رب العالمین پیروان پیرایند اے الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی در وداد صاحب شانے کہ خطاب انا ارسلناک شاہدا و مبشرا و نذیرا براہ راشتند و بلند رکابے کہ پیشوی انبیا منعقد شدہ بارشاد ما ینطق عن الہوی ان ہو الا وحی یوحی بشر گردید و ریاے معرفت جمیع انبیا و مرسلین باہزاران زور و شور قطرہ پیش محیط عرفانش و جبرئیل امین با آن ہمہ تقرب و اختصاص یزدانی بندہ فرمانش نبارد ص ربیع رحمۃ للعالمینے شافع خلقے + کریم اکرم الخلقی سراپا فیض رحمانی + درخشان آفتاب آسمان حسن محبوبی + چو شمع صبح در بزمش نماید

ماہ کنعانی + محمد عربی کابروے ہردوسراست + کسیکہ خاک درش نیست خاک برسراو + ۵ شفیع مطاع نبی کریم
قسیم جسیم نسیم وسیم + حضرت شفیع المذنبین محبوب رب العالمین سید المرسلین محمد مصطفی احمد مجتبی ان اللہ
وملئکتہ یصلون علی النبی یا ایہا الذین امنوا صلوا علیہ وسلموا تسلیما ۔ چون ایزد جل وعلا
صفت نبی خویش فرماید بندہ بیوارا چہ حد آن باشد کہ زبان باین دعوی کشاید ۵ ہزاران ہزار آفرین ودرود +
زجان آفرین خالق ہست وبود + بروبادوبرآل واولاداو + براصحاب واحفاد امجاداو + ومنقبت وتوصیف بسیار
لائق شان حضرات چہاریار کامگار نامدار است کہ اساطین ایوان دین اندویاران موافق حضرت سید المرسلین گلستان
ملت بیضارا ازآبیاری جدوجہد سرسبز وشاداب نمودند وایوان آئین خدارا بنوشیمعہائے سعی وکوشش روشن و
منور فرمودند تمنا ۵ نخستین ابوبکر کزنیروستی + زہیم گوشہ شان بردگوئی توانا + خوش آن مقتدا یکہ کرد اقتدا ش
حبیب خداوہمہ آشکارا + خدا ازحق عطاکرد راضی + کہ بودہ بیانش فاما من اعطی + حبیب خدایار غار
پیمبر + کہ قدرش شد انشائی آئین پیدا + پس ازوے عمر آفتاب کمالش + فروغ ابد یافت ازنور طلعہ +
ابر یکا ابلیس ازسایہ اوبرد + چون سواد شب ازنور بیضا + اگر ہوشیاری زتواریخ پیمبر + بکن گوش تاکان لکعدی
نبیا + چوحکمش شد ازعدل نزل جاری + بگرفت ازسرغیب تپ لرزہ دریا + زتاب نگاہ بتاب آزمایش + زشب
تیرہ تر گشت خورشید رخشا + بخاک سیہ کرد کیہان تکوشش + نہ نفیر از سیلے کفر فرسا + پس ازوے خطاپوش
عثمان کہ خاکش + زآب حیا بود تخمیر اجزا + شہیدے کہ رنگ گلستان فصلش + توان کرد از ضیغمۃ اللہ تماشا +
بانوار اعجاز روشن بیانش + نمودہ منور دل ہفت فرا + حمیدہ صفاتش باخلاق نیکو + شرفنامۂ ذاتش باسمار حسنے +
پس ازوے علی ولی کزولایت + بود قدر او بہ تراز عرش والا + ولی خدا وصی پیمبر + اویحیین وحسن حجت
زہرا + ورشہر علم ودر پر حکمت + مئی بزم عشق وگل باغ سودا + برآمد بمعراج قدر بلندش + چوسودہ بدوشش
پیمبر کفے پا + پس ازان مناقب وتعریف بیشمار مناسب برائے حضرات شاہزادگان کونین ابامین ہمابین حسنین رضوان
اللہ تعالی علیہم باشد کہ رواہنائے مبارک خویش صد ضیاجلی ایزدی فداساختند ودرجہان مردانگی وشجاعت کوس یکتائی
نواختند آن یکے تیغ نبوت راجوہر واین دگر تاج ولایت راگوہر تمنا ۵ پس انگہ امیر جوانان جنت + حسن مجتبی
قرۃ العین زہرا + حسین شہید آنکہ دردین دونیا + پئے دوست چندین تعدی زامدا + زبرج نبوت دو
نجم منور + زدرج ولایت دو لولوے لالا + دوگوہر کزان بحر وکان شد نوانگر + دو اختر کزان مہر ومہ شد ہویدا +
دوگلدستہ باغ معانی بصورت + دو شمع شبستان دنیا وعقبی + دو پیکر زنور ولایت سرشتہ + بصدق وصفا ہردو
بیمثل ویکتا + وتعظیم وثنائے بے پایان لائق جمیع ازواج واہل بیت وآئمہ کرام کہ بغیر رضائے خدا نفسے نکشیدند و
بعنایت بشارت انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا

میشگردیدند و تکریم و تبجیل بسیکران جمیع اصحاب عشره مبشره و دیگر جمیع یاران و اصحاب عظام و جمله آل کرام سید انام را سزاوار که جان و مال خویش در راه خدا تعالی نثار کرده خطاب وَالسّٰبِقُوْنَ اَلسّٰبِقُوْنَ اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُوْنَ فِي جَنّٰتِ النَّعِيْمِ وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ شنیدند دین مبین را به بذل نفوس و اموال متحکم کرده بشارت اَصْحَابِيْ كَالنُّجُوْمِ بِاَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ سرافراز گردیدند بالخصوص زبده اولاد کرام افضل البشر سید الانام نونهال گلشن نبوت و ولایت ثمر شجر امامت و کرامت - نیاز ؎

امیرے دستگیرے غوث الاعظم قطب ربانی + حبیبِ سید عالم زہے محبوب سبحانی + نشان شان بیچونی بیان سر کمونی +
بسیرت مثل پیغمبر بصورت مرتضیٰ ثانی + پیران پیر دستگیر غوث الاعظم غوث الثقلین غوث الصمدانی محبوب سبحانی

مخدوم محی الدین شیخ سید محمد عبد القادر جیلانی حسنی الحسینی کہ محبوب الٰہی و برابہ محبوبیت خویش نواخت و قدم مبارک بر گردن همایونش رسانیده زبانش را به قَدَمِيْ هٰذِهٖ عَلٰى رَقَبَةِ كُلِّ وَلِيِّ گویا ساخت و سلطان الهند غریب نواز بهار بوستانِ سیادت و شهوار میدان ولایت نور دیده برترے و سرورے حضرت خواجه سید معین الدین حسن چشتی سنجری ؎ مظهر جلوه گاهِ نور قدم + آفتاب جهان معین الدین + مرشد و رہنمائے اهل صفا + هادی انس و جان معین الدین + که او ز ننگ خلافتِ باطنی هندوستان از وجود سراپا جود آن فخر زمین و زمان تا قیام جهان رونق گیر است و ایوان هدایت چشتیه بنور فیضان آن آفتاب سپهر عرفان روشنی پذیر

صلے اللہ تعالےٰ علی النبی الامی العربی و علی آلہ و اصحابہ و ازواجہ و ذریاتہ وسلم +

در سبب تالیف کتاب } بر رائے بیضا صیائے مستخبران انساب و اوالف انام و جویندگان شجرات و واقعات خواقین عظام مخفی و محجب مباد کہ این کمترین بندگان ایزد منان میرزا محمد عبد القادر خان عرف میرزا محمد آغا جان ابن جناب منشی میرزا احمد جان صاحب سلمہ اللہ الرحمٰن ابن میرزا شاہ محمد خان آقہ باش قاجار کابلی متوطن بسونکھڑہ واقعہ ملک مالوہ مسکن از بدو شعور بطالعہ کتب تواریخ شایق است و بدریافت احوال و انساب سلاطین نامدار و خوانین ذوالاقتدار بر امثال و اقران فائق چون درین کور دیہہ مونسی بغیر از کتاب و هیچ مصاحبے مطالعہ اش نیست بجز از ملاحظہ کتب روز را بشب رسانیدن مشکل و شب را روز نمودن محال است گاہے باجداد عظام این گمنام در اصل متوطن بلدہ هرات بودند و نسب این فقیر حقیر در میان مغولان بامیر قاجار ابن سرتاق نویان میرسد و اوردا اولاد امیر قراچار بر لاس بود و چون بعد از ضعف سلطنت اولاد هلاکو خان کہ گروہ قاجار در امرائے ایشان بودند از ایران و خراسان قوم قاجار بہ شام رفتہ سکونت ورزیدند چون در سنہ خمس و ثمانمایہ صاحبقران امیر تیمور گورکان بر لاس ایشان را مع دیگر اقوام مغولان و قراتاتار از نیما خانہ کوچ بایران و توران آورد اجداد این بربا و بخدمت شاہزادہ شاہرخ سلطان ابن صاحبقران تعیین شدہ در هرات آمدند و بمناصب بلند و مراتب ارجمند

سرافراز بودند چون محمد خان اوربک متوجه ایران و خراسان گردید و با اولاد سلطان حسین میرزا بالقرا گورکان جنگیده فتحیابی
پیر علیخان فاچار یکے از امجاد بنده بود در جنگ شاهزاده بدیع الزمان میرزا داوزبکان در سبزوار آباد بجلال جلادت بشهادت
رسید و اولاد و اتباعان خراسان را گذاشته بایران زمین رفتند و در انجا در سنه خمس و تسعین و تسعمایه در میان قاچار
قوم ما پیدا شدند و اولاد پیر علیخان به آقه باش مشهور شدند بالاخره در عهد سلطان نادر شاه افشار بمراتب عظمے خطاب
میرزا سرافراز شده میرزا محمد حیات خان آقه باش قاچار که از اولاد خان شهید بود بکاب سلطان احمد شاه درانی افغان
سوے افغانستان آمده و بکابل بادشاه عالیجاه توطن گزیده و از آنزمان وطن بزرگان کابل گردیده تا زمانے که شاه
شجاع الملک درانی را ایام ادبار رسیده بواسطه تنازعات امراے بارکزئی هندوستان رفته و افواج انگریزی بمدد آمدند
تمامت امراے مخلصه و دیگران نیز از امیر دوست محمد خان بارکزئی برگردیده بشاه پیوستند چون بعد حوادث بسیار پادشاه شهید
شده تخت در خاندان بارکزئی رفت بسیار کسان سکونت کابل محال دیده بپشاور آمدند و جد بزرگوار میرزا شاه محمد خان
نیز از کابل بپشاور رسیده و تمامت جاگیر و اسباب و مکانات کابل ایضبط فرموده چون از سرکار انگریزی وجهے مقرر
گشته بود گذر بهان مے نمودند و میرزا حاجی محمد خان خلد مکان که نسب ایشان و میرزا شاه محمد خان یکجا میرسید بهمده میرمنشی
رزیدنٹی راجستان مقرر شده بهندوستان آمدند و والد بزرگوار نیز بوجه مجبتی مفرط که با حضرت ممدوح داشتند همراه ایشان
بهندوستان حرکت نموده در بنچ قیام داشتند و در غدر ۱۸۵۷ء که شورشے عظیم بود ازان جناب جدا گردیده مدتے در بارویگی
بوده آخر در سونکهڑه ضلع مندسور متعلقه گوالیار ملک مالوه بوجه رفاقت و محبت والی انجا قیام نمودند و میرزا حاجی محمد خان بخطاب
نوابی و وزارت جودهپور مارواڑ سرافراز شده بعد از اطمینان و اطلاع ایما بآمدن جودهپور نمودند و همدرین اثنا بدست
غلامے ناکام مرتبه شهادت رسیدند والد بزرگوار بوجه شهادت آنمرحوم و انتقال جد خلد مکان وجهے از قرار تعیان بپشاور بپاے
در دامن استقامت و قناعت پیچیدند چون راوت کیسر سنگه بهادر والی سونکهڑه بتالیف قلوب کوشیده مثل احباب باقی
مے پرداخت و جملا اختیار ریاست مفوض آنجناب فرمود با وجود طلب رؤسا و الاشان دامن قناعت از دست نداده پاے
از چادر عزلت بیرون نه نهادند الحال مهاراوت لعل سنگه بهادر ابن مهاراوت کیسر سنگه مرحوم بر مسند فرمانروائی نشسته
است و گرد ظلم از دامن ایام شسته بجمال عدالت و شوکت حکمرانی میکند و بخاطرداری والد بزرگوار متیں از والد والا تبار
خود میکوشد الغرض این کمترین بسایه شفقت والد بزرگوار بست و شش مرحله از مراحل زندگانی قطع نمود و کتب علم فارسی
پیش والد خویش خوانده از ضروریات فارغ شد تبلاش کتب انساب اقوام سادات و شیخ که در اصل عرب نژاد اند و از
اولاد اصحاب مے باشند در هندوستان بر شیخ اشتهار دارند و افغان که اصل نام ایشان پختون است و در هندی پٹھان
گویند پرداخته لیکن نسخه که از احوال انساب مفصل توان در یافت نیافت و اگرچه کتب هائے مبسوطه در حالات خوانین مفصل
موجود اند الا ازان معلوم نمے شود که چند کس از کدام قوم یکدام کشور بکار سرورے پرداخته اند و در تاریخ جمله شاهان اقوام

خل را رایج نساخته اند علاوه که این قوم شریف بیش از جمله اقوام بنی آدم بکار ملکداری پرداخته است و کار جهانیان بدست اختیار خود ساخته پس از زمان یافث ابن نوح علیه السلام تا ایندم شاهی از این قوم معزز بدر نرفته که الحال نیز قوم قاچار مغل در مملکت ایران پادشاهی میکنند و قصد چنین کس خواهد بود که از آغاز آدم ثانی یعنی نوح علیه السلام تا ایندم که صدها سنه گذشت کوس فرمانروائی محل الاتصال نواخته و بازنظم و نسق جهانیان پرداخته باشد اگر بیشه مغولان بر اکثر ربع مسکون و مشتمل اقالیم سبع دست یافتند و بمرور سنین و زمان آن ممالک از دست اولشان بدر رفته لیکن دلیران این قوم تیغ همت را از دست ننهاده چون دست تصرف ایشان از کشوری کوتاه شد بالفور سایه دولت بر اقلیم دیگر دست یافته در آن مرز و بوم کوس جهانداری نواختند افسوس که نسبت اصل این قوم چنانچه باید بر هیچ یک از مورخان سوانح دان سوانح در تشریح انساب و تفصیل اقوام ایشان فضلائے دهر و کملائے عصر کتب بسیار مبسوط تصنیف نموده اند بنا بر آنچه جامع رشیدی در تشریح و توضیح این مقاصد در زمانه سلطان محمد و غازان خان و الوس جوجی پادشاه ایران و خراسان کتابے مبسوط تصنیف شده و همچو زمان دیگر سلاطین مغل کتب هائے بسیار بسبک تحریر کشیده اند و در زمانه شاهزاده ابراهیم سلطان ابن شاهرخ سلطان گورکان مولانا شرف الدین علی یزدی ظفرنامه در حالات سلطان صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس تصنیف نموده و در مقدمه آن احوال اقوام بسیار نوشته لیکن افسوس که جامع رشیدی و دیگر کتب این مقاصد در هندوستان نایاب شده اند شاید که در ایران و توران مروج خواهند بود بلکه ظفرنامه هم بتلاش بسیار دستیاب شده با هم مقابله ظفرنامه که جلدے علیحده است میسر نشد ناچار این بیچارگان در کتب تواریخ و سیر تلاش پرداخته چه در هندوستان در اقوام مغول نمطی پیدا شده حتی که سلاطین گورکانیه برلاس را چغتائیه پندارند اجداد ایشان از امرائے پادشاهان چغتائی بودند لیکن در هندوستان قوم ایشان چغتائی نوشتند خواستم که رفع این نمطی نمایم حتی الامکان سعی نمودم که احوال اقوام مغول بشرح بسط بنگارم اما بوجه عدم دستیاب کتب که بدین عزم معاون باشند نتوانستم ناظرین گمان نبرند که در مغولان همین قوم مستند که درین کتاب نوشته ام بلکه درین قوم قومهائے بسیار اند و فاندانهائے بیشمار عاجز بجز خود و معترف است که بسیار از احوال اقوام باشند که دست من بدامن آنها نرسید و بیشمار چمنستان که از آنها خاندانها هستند که پئے تلاش من از گلگشت آن کوتاه گردیده بهر کیف هر قدر اقوامے که از کتب معتبر معلوم نمودم حتی الوسع به تشریح احوالش پرداختم و اسمائے امرائے آن قوم که زمان مختلف بودند به تحت قوم ایشان نوشتم چون مناسب بود که برخے از احوال سلاطین مغول که از آدم تا ایندم کوس حکومت نواخته اند درین نسخه مسطور شود از تفصیل قطع نظر نمودم چه فضلا باحوال یکے از آنها مجملات ساخته اند و بسیارے از کتب مبسوطه به تشریح احوال آنها پرداخته اند لهذا بر مجمل که در تحت اسمائے ایشان ضرور بود اکتفا نمودم تا شایقان که واقف این قوم را احوال ملوک غیب معلوم شود که از کدام قوم یکدام کشور حکمرانی نموده اند امید از بالغ نظران آن است که درین باب که بسیارے از اقوام به حجاب مانده اند و هم برخے از خاندانها که درین نسخه مسطور اند بتفصیل و تشریح

وجه تسمیه وغیره آنها پرداخته عاجز را معذور دارند که دقیقه از دقایق سعی فروگذاشتم لیکن باوجود هر قریزی بسیار چهره البگاوائف بسیار در نقاب اختفا ماند رنگینی عبارت و لطافت مضمون را خود دعوی ندارم مدرش بجز کم مائگی علم و فضل چه برنگارم السعی منی والاتمام من الله و این کتاب را به خطاب اوبماق مغول موسوم نمود و مشتمل دو باب کردم باب اول در احوال قوم مغول و باب دویم در تفصیل احوال سلاطین مغول +

باب اول در بیان اقوام مغول

مناسب چنان است که پیش از همه احوال مغول را برشمارم که بچه طور لقب مغول داده شد

وجه تسمیه مغل و میرزا بر سبیل اجمال نسب تمامی اقوام مغول و ترک و تاتار به یافث ابن نوح علیه السلام میرسد - چون کشتی نجات حضرت نوح نجی الله بر کوه جودی قرار گرفت و بلائے طوفان شیوع یافته جملهٔ اهل کشتی مردند الا حضرت نوح و هر سه پسران آنجناب حام و سام و یافث معجزت های خود باقیمانده هر سه پسران بطرفے نامزد شدند و ایزد تعالی اولاد کثیر هر یک داده و ملکها از اولاد ایشان آباد گردیدند و یافث نامزد بلاد شرقی گشته ایزد تعالی در بلاد چین و ختا و ختن و ترکستان وغیره او را اولاد بسیار کرده و لیعهد او ترک ابن یافث بود جمیع اتراک از نسل او اند و بهمین وجه مغولان را نیز ترک گویند و نویسند که جملهٔ اولاد ترک را ترک نامیدند و مغول و تاتار از قوم ترک برآمدند الغرض پشت در پشت اولاد ترک بر تخت امارت نشستند و بر ممالک شرقی حکومت نمودند تا نوبت به انجه خان رسید و او را نیز یک شکم دو فرزند بوجود آمدند اول را مغول خان گفتند و دویمی را تاتار خان نامیدند و تاتار خان بملک ترکستان نامزد شده بپشت در پشت حکمرانی نمود و جملهٔ اقوام تاتار ما نا ما اولاد او بیند و اولاد او مدتے در ترکستان پادشاهی کرده ملک را از دست داده و اولاد پادشاهان کیانی ایرانی از ملک گرفتند و اولاد تور ابن افریدون پادشاهی نمودند کسیکه از اسیاب را ترک پندارند غلطے کنند چه او از اولاد تور ابن افریدون ایرانی بود و بر اباقوم ترک غیر این تعلقے نبود که پادشاهت ترکستان بوے رسیده بود و بهمین نسبت و برانیز بعضے ترک گویند ورنه ترک همان اند که از اولاد ترک بن یافث باشند و اولاد تاتار در مملکت چین به پادشاهی رسیدند تا امروز همان قوم تاتار بکار ملکداری مے پردازند و مغول خان بر تخت پدر که بجهاور سیده بود نشست و جمیع اولاد و برا مغول گفتند و مکهائیکه بوے تعلق داشتند و برا مغوستان نامیدند و اولاد او بکثرت شده همه را مغول نامیدند و قومے علیحده از ایشان پیدا شده و بعد از مرور زمان و او را حذف نموده مغل گفتند و خانهائے بسیار در مغلان پیدا شده چنانچه ذکر او خواهد آمد انشاء الله تعالی و پادشاهان مغول را خان و شهنشاه را قاآن گفتند و امرا را نویان و آقا میگویند و شاهزادگان را اغول و اغلان میگویند چون امیر تیمور گورکان بر اس از مرتبهٔ امارت بدرجهٔ قاآنی رسید و برا امیر

میگفتند اولادش را امیرزاده کا نامیدند و امیرزاده را از لفظ شهزاده بلند مرتبه پنداشتند و آخر الف و ذ و ه را حذف کرده میرزا گفتند چون اولاد صاحبقران امیر تیمور گورکان در علو نسب و قدر مشهور بودند دیگر شاهان صفویه و تراکمه نیز اسمای پسران خود را بلقب میرزا اختیار کردند و رفته رفته امرائے بزرگ را نیز پادشاهان تیموریه بلقب بمیرزا نمودند و دخترزادگان ایشان نیز بخطاب میرزا مخاطب میشدند لیکن جمیع مغلان را میرزا نمے گفتند چون پادشاهان گورکانی برلاس از اولاد تیمور در اقلیم هندوستان برتخت نشستند بلا ملاحظه قوم و نسب خطاب میرزا بامرائے اقوام مغول و سادات افاغنه شیخ و تراکمه دادند بلکه بعض امرائے راجپوت نیز بخطاب میرزا سربلند شدند و از کثرت استعمال یاسے نیز معدوم گشته مرزا ماند و در هندوستان جمیع مغلان را مرزا میگفتند و هنوز میگویند و در ممالک دیگر غیر از خاندان گورکانیه دیگر پادشاهان مخلده امرائے بزرگ که ایشان از پیشگاه پادشاهان خطاب میرزا مقرر شده باشد دیگر جمیع مغلان را میرزا نمیگویند و نسائے مغولان را بیگم و خانم میگفتند و مخفف بیگم و بیگ سوار باشند و بعضے که مغول را صیغه جمع مغل پنداشته بر غلطی رفته اند در اصل لفظ مغول است واو را حذف کرده مغل نموده اند چنانکه امیرزاده را میرزا و میرزا را مرزا کرده اند شجره مغول خان که انساب جمیع اقوام مغولان بدو میرسد چنین است مغول خان ابن الانجه خان ابن کیوک خان ابن ترب باتوی خان ابن بالغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام ابن لامک ابن متوشلخ ابن اخنوخ ادریس علیه السلام ابن یارد ابن مهلائیل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیه السلام ابن ابوالبشر آدم صفی الله علیه السلام ـ و در مغولان قبائل بسیار پیدا شدند اما دو قبائل که اشارا قیات و در لکین گفتند در میان مغولان بعلو نسب و حسب ممتاز اند و اقوام بسیار ازین دو قبیله پیدا شدند و قومهاے که تعلق باین دو قبائل ندارند در علو نسبی با ایشان همسر نه انگارند لهذا اقوام متفرقه را که بیرون ازین دو قبائل اند مے نگارد و سپس کیفیت قیات و در لکین بیان خواهد شد ✣

قوم الغور

وجه تسمیه این قوم بلقب الغور چنین است که چون در زمان قراخان که از اولاد اغان بادشاه مغولستان بود کفر و شرک بسیار در آن دیار شائع گشته رعایا و بادشاه از خالق خود غافل شدند ایزد پاک قراخان را پیرے داد که خطوط سعادت و عظمت از ناصیهٔ او پیدا بود و الحق شجاعت و شوکت از جبین همایش هویدا و در مغولان رسم بود که کودک چون یکساله میشد سمش مقرر مے نمودند چون حسب دستور طوی عظیم ترتیب داده تمهید این رسم نمود آن پسر خود در سخن آمده گفت که نام من اغور است و مردمان ازین به تعجب آمده از بزرگی سے حساب او را اغور خان شیر از مادر نخورده و مادرش در خواب دید که پسرش بمیگوید که اے مادر بخدا بر گرد تا شیر ترا بخورم و مادرش تا سه روز خواهلے ندکوره دیده مخفی ایمان بخدا آورد و پدرش سه دختر نبی اهمام در سلک ازدواجش کشید بسبب تخالف ایمان هوا فقر نشده و شاهزاده دختر عم دیگر را دیده بوے مائل شده دعوت ایمان نمود و دختر ایمان آورده پدرش آن دختر را بسلک ازدواجش کشید و مجتبے عظیم در میان ایشان پیدا شده زنان دیگر بر این معنی رشک بردند و

پدرش را از احوال اسلام آقا گاه نمودند الغو خان در جیحون گاه بود و پدرش ازین خبر برآشفته با فوجے گران بر سرش رفته و بیگم مسلم اغور را زبانی مسرعی ازین حالت پیام داده در میان پدر و پسر حرب سخت واقع شده اغور خان ظفر یافته بر تخت نشست و مدتے بشوکت تمام پادشاهی نمود و ممالک بسیار فتح کرده بر کشورهائے بیگانگان دست یافت و در آن حرب که بعضے از اقارب از جانب پدر بر گشته به اغور خان پیوستند قاآن ایشانرا الغور لقب داد که مستحق آن پیوستن و یاکدگر گرد عهد بستن است و اولاد ایشان بهمین قوم منسوب شدند و نسل این قوم در حرب توربن افزیدون و سونج خان تاتار که با مغلان افتاده بود منقطع نشده بود چه در آن حرب عظیم بجز از دو کس جمیع مغلان قتل شدند و باز از اولاد همان دو کس قبائل بسیار پیدا شدند و همان قبائل لعلو نسب اشتهار یافتند الغرض آیدی قوت از قوم الغور پادشاهے بود بزبان قاآن اعظم چنگیز خان یعنی آیدی قوت صاحب دولت است و آیدی قوت از گوز خان شاه خطا منحرف گشته بقاآن اعظم ایل شد و قاآن بزرگ و بر ابشرف مصاهرت خود سرافرازی بخشید و ازین قوم امرائے بسیار در ممالک مغولستان و ترکستان بودند ✣

قوم قبچاق

توسیست در میان مغولان ندیمی و در نسیما و چنان نوشته اند که قاآن جهانستان اغور خان بادشاه مغولستان در جنگے انهزام یافته در میان دو رود خانه فرود آمده زن سپاهے حامله بود شوهرش در میدان کشته شده بود در جوف درختے بار نهاد خان بواسطه ترحم بر او البقرندی قبول نموده قبچاق که مشتق از قبوق بمعنے درخت میان تهی است لقب داد ✣ کنون قوم قبچاق را رسید ✣ شمار ندا از نسل آن یک پسر ✣ و جمله قوم قبچاق از نسل آن پسر است و این قوم در مغولستان بسیار شده و امرائے صاحب شوکت بوجود آمدند چون امیر سوید لکی بهادر و امیر جته نویان امرائے چنگیزی که به تعاقب سلطان محمد خوارزم شاه مامور بودند پس از قتل و غارت بلاد ایران و گریزانیدن سلطان سوی دربند آمدند و به مملکت آلان رسیدند آلانیان با قوم قبچاق عقد موافقت بسته پیمان موافقت برگشیدند و امرا به مردم قبچاق پیام دادند که ما و شما از یک نسیم و آلانیان قراچو بیگانه ما را با ایشان بگذارید و مالی بقوم قبچاق فرستادند ایشان بتقبیل این امور نموده امرائے مغول الانیان را منهزم نمودند و بعد ازین بقوم قبچاق که غافل در یورت خود ها نشسته بودند در ریخته تا شهر سواق را زدند و قبچاقیان با سپاه ارس با هم ساخته متابعه نمودند مغولان چهار ده منزل باز پس رفتند آنها مخالفان چیره شده نگاهشی کردند و مغل یکباره بر ایشان زده عقد جمعیت شان گسیختند و ارس و یورت قبچاق بتصرف خود در آوردند و هم ازین قوم امیر سار بوقا قبچاق در زمان صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان امیرے معزز بود و در سنه احدی و سبعین و سبعمایه هجری بود و هم امیر عباس قبچاق هم امیر معظم صاحبقران بود و امیر عمر قبچاق ابن امیر عباس در سنه اثنی و سبعین و سبعمایه هجری بر کاب شاهزاده جلال الدین میرانشاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان معه پنجاه تومان مغل نامزد کوچ و در خراسان آمده و در سنه اثنی و ثمانین و سبعمایه نخاقوئیل بقصد قلعه قوشنج ضروانگی بسیار نموده و امیر شمس الدین پسر دیگر امیر عباس بهادر و امیر عثمان هر دو در بارگاه صاحبقرانی امرائے معزز بودند چنانچه خواجه قبچاق خویش امیر عباس که در متابعت امیرزاده پیر محمد جهانگیر

بکابل آمده و صاحبقران سعید خراسان را بامیر شمس الدین عباس سپرده بود و امیر علی شیر بسرخت دولت عمر او را امیر عباس بود
که وقت مصور قلعه ارسنجان از زبان خطا شده بسر در آمد شهادت یافت و نیز امیر عمر قبچاق از امرائے معظم سلطان اویس
جلایر بود امیر خضر قبچاق در اواخر عهد سلطان حسین میرزا حاکم قندز بود از جانب سلطان احمد میرزا و سلطان محمد میرزا شاهان
سمرقند امیر خسرو سلطان علی میرزا را بر تخت سمرقند نشانید و در سنه خمس و تسعمایه دیرا قتل نموده و در سنه عشر و تسعمایه
بحرب قوم اوزبک اسیر شده بقتل رسید و حکومت او تمام شد امیر ولی برادر او بود ✦

اویماق بیکدلی

وجه تسمیه این قوم به بیکدلی چنان است که نسب این قوم به بیکدل خان پسر سیوم ارپهار پسر ایلدکز خان
میرسد و ایلدکز خان از شش پسران اغوز خان بود و احوال اغوز خان بادشاه مغولستان از غایت
شهرت محتاج بیان نیست امرائے بسیار ازین قوم در سرزمین ایران و توران بودند و از بیکدلی شاملو دیگر برآمده ✦

بیکدلی شاملو

و احوال بیکدلی شاملو چنان است که بسیار ازین قوم در زبان مغلوقا آن داخل لشکر ها کو خان گشته
در ایران آمده و بفرمان خان به دربندهائے شام قوطن گزیدند چون صاحبقران امیر تیمور گورکان
در دیار شام رفت و تمامت اقوام مغول را کوچانیده بایران و توران آوردند و طائفه بیکدلی نیز در ان بودند ایشان را
بیکدلی شاملو گفتند و آنها که از ازین قوم بمعلوستان و ترکستان بوده بشام نرفتند ایشانرا بیکدلی نامیدند و شاملو نگفتند کسانیکه
بشام نرفتند بیکدلی ماندند و آنها که بشام رفته بازآمدند و الا جمیع آن بیکدلیان را بیکدلی شاملو گفتند و امرائے بسیار ازین قوم در
ایران بعهد سلاطین صفویه بوتراک بودند اگرچه بعضے رفتن قوم بیکدلی را به شام در عصر سلطان محمود غزنوی یا قاآن بزرگ چنگیزخان
نیز نوشته اند اما صحت ندارد و محمد قلیخان بیکدلی شاملو وزیر سلطان حسین صفوی شاه ایران بود محمود خان السرنی افغان
وقت تسلط بر ایران و ویرا بقتل رسانید رضا قلیخان بیکدلی برادرش بود و سلطان نادر افشار دیرا کشت آقاسی خان
عبد الله بهمان طائفه بود و عبد الغفار سلطان و محمد زمان خان هر دو از امرائے بیکدلی شاملو در اواخر عهد صفویه و آغاز
کشورگیری قاجاریه بودند و امرائے بسیار ازین قوم در ایران بودند و طفعلی بیگ آذر مؤلف آتشکده آذر هم ازین قوم بود و علی قلی
بیگ ازین اویماق در خدمت علی نقی خان حاکم هرات بوده آخر بهند خراسید و قلیچ خان بیگ ازین قوم از طرف شاه عباس
صفوی ثانی حاکم ری بود و علی قلی خان آقاسی مصاحب شاه مذکور بوده و مرتضی قلی خان پسر حسن خان ازین اویماق حاکم
دار السلطنته هرات بود ✦

قوم قاریق

چون اغوز خان از ولایت خود و غرستان بعد فتح و ظفر بولایت خود باز گشت زمستان بود و برف
بارید خان فرمود که کسی از لشکریان تخلف نه نماید یعنے بکثرت بارش برف از رکاب باز ماندند
خان آنها را قاریق لقب داد که یعنے خداوندان برف است اکنون آنها را خرلیق میگویند یعنے چون اولاد آنها بسیار شده
آنها را قاریق گفتند و تبدیل قاریق بخرلیق تغلب است یعنے چون سلاطین مغلیه بر ممالک عرب و عجم مستولی شدند و

ازین اسلام مشرف گشتند و قرابت باعظمائے تاجیک کردند بوجہ ضرورت دین بزبان عربی مائل شدند و بسیارے از الفاظ فارسی مبدل شدند و در ترکی عربی داخل شد و لغات متعلقہ در فارسی آمیختند و ممالک مختلفہ قوم غرلیق بسیار سکونت نمایند و بیان عساکر سلاطین مغل بر تبہ و عظمت بسر نمودند ارسلان حاکم این قوم و زمان قاآن اعظم چنگیز خان در قوت و شوکت منفرد بود و بعد فتح اویش این قوم ہم بہ بوز نجری قبیلت ایل شد ۔ +

قوم قانقلی

این قوم ہم در زمان قاآن اعظم اغوز خان پیدا شدہ چون اغوز خان در حربے بر خوانان فتح یافت و غنیمت بسیار و اموال بیشمار بدست افتاد و بردن آن اموال محال بود عقلائے مغل کردون ترتیب دادند و خان بر عقل ایشان آفرین گفتہ ایشان را قانقلی لقب داد و مغلان گردون را قانقلی گویند و در بعضے کتب قاف آخر را بانہیں مبدل کردہ قانغلی مے نویسند و اولاد آن مغلان بسیار شدہ قومے عظیم پیدا شد در سنہ احدی و ستین و سبعمائہ موافق سیچقان ییل کہ توغلوق تیمور خان جغتائی پادشاہ مغولستان بر ماوراء النہر لشکر کشید امیر بیسیچک قانقلی سر لشکر او بود و امرائے این قوم در لشکر سلطان محمود خوارزم شاہ بسیار بودند وقت حملہ چنگیزی در سمرقند و دیگر دیار بقتل رسیدند +

اویماق خلج

چون قاآن جہان ستان اغوز خان بہ تسخیر ممالک لشکر کشید حکم کرد کہ ہیچکس از لشکریان نامہ نشنود کہ آرزش وضع حمل نمودہ بود و از بے توتی شیر نداشت در صحرا شغالی دید کہ تدرو را گرفتہ بود مرد بے برو انداختہ تدرو را بدست آورد و بخورد و زن داد تا شیر پیدا شد ۹ بدین کار یکچند مرد آرمید + اغوز چون سخن ہائے ایشان شنید + برنجید و گفت اگر کسے را کہ زن + بزاید چرا باز ماند زن + مرد را خلج خواند شاہ زمان + کہ معنیش این است کہ زن بمان + الغرض خان دیرا خلج لقب داد و جمیع اولاد او بدین نام شہرت گرفتند و نیز گفتہ اند کہ خان فرمود کہ فال آنچ یعنے بما کرستہ و این بسبب آنکہ خلج را قبلے نیز نوشتہ اند و شاہان خلجیہ ہندوستان ازان قوم نیند بلکہ این قومے دیگر خواہد بود کہ از مغلان تعلقے ندارد و بعضے پیدایش آن بادشاہان از قالج خان داماد چنگیز خان نوشتہ اند غلطی عظیم نمودہ اند چہ این عبارت در تاریخی دیدہ نشد بلکہ ہیچکس بنام قالج خان داماد قاآن اعظم نبود و نہ قوم خلج از قالج خان نام پیدا شدہ بلکہ قوم خلج بلا تشدید لام در زمانہ اغوز خان ظاہر شدہ و سلاطین خلجی ہندوستان از قومے دیگر اند کہ از اقوام مغول تعلقے ندارد و حال ایشان درین مقام نوشتن ضرورت ندارد بعض مورخان سلاطین خلجیہ دہلی و مالوہ را نوشتہ اند شنیدہ شد کہ نسب این سلاطین بہ قالج خان داماد چنگیز خان میرسد و خود این سخن را تکذیب نمودہ تحریر نمودند کہ احوال اولاد و خویشان مغلیہ چنگیزی نہ بدان درجہ بود کہ سر نوکری سلاطین ہند فرود آرند و این سخن از قبول عقل مستبعد است کہ اینہا از اولاد داماد چنگیز خان باشند بہر کیف و قوم خلجیہ ہند روائت ۱۰ مے نویسند لیکن درین مقام تحریر آن اقوال سخن را بدرازی مے رساند ہمیں قدر کافیست کہ ہیچکس داماد چنگیز خان بنام قالج خان نبود و قوم خلج مغلیہ از زمان اغوز خان برآمدہ چنانچہ نوشتہ شد سلاطین خلجیہ ہندوستان از آن قوم خلج مغلیہ تعلقے ندارند +

احوال قوم قیات که از و اقوام بسیار پیدا شدند

مخفی مباد که در میان مغلان قبیلهٔ و خاندانے که نسب او بقیات رسد در علو نسب و حسب اشرف و اعظم دانسته میشود و بعد

از اقوام قیات در لکین بر آمدند و از قیات شعبه هائے بسیار بظهور آمدند و بیشتر سلاطین جهانگیر و خوانین بے مثل و نظیر ازین اویماق معظم برخاسته اند و اکثر ربع مسکون را بتصرف در آورده بعدل و داد آراسته اند و وجه تسمیه این قوم چنان است که چون در زمان مغول خان سلطنت تقسیم یافته تاتار خان برادرش بر بلاد ماوراء النهر و ترکستان حکومت مے نمود و او در مغولستان مے بود بعد مغول خان بیشت بر بشت پسران او بر تخت نشستند تا نوبت سلطنت ایل خان رسید شجره او تا مغول خان چنان است ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آئی خان ابن انغور خان ابن قرا خان ابن مغول خان ابن النجه خان ابن کیموک خان ابن زیب باتوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام و در زمان ایل خان در ترکستان سنجغ خان تاتار بادشاه بود و او از اولاد تاتار خان ابن انجه خان بود تور ابن افریدون بادشاه ایران باو سه در ساخته هر دو بر ممالک مغولان لشکر کشیدند و ایل خان نیز لشکر سے آراسته بمقابل ایشان صف آراشد و مغولان بکمال شجاعت در مردانگی با این دو بادشاه عظیم جنگیده لشکر اوشان را شکست دادند و تور و سنجغ امید از ظفر بریده کرسے اندر پیچیدند و برگشته بدو فرسنگے لشکر مغولان فرود آمدند مغول را غافل نموده پیش از طلوع آفتاب بر ایشان ریخته شدند و حربے عظیم در پیوست و مغولان از نهایت شجاعت و دلیری با وجود پریشانی تا حدے سعی نمودند که جملگی کشته شدند و ایل خان نیز کشته شد و ریخ خیال باید داشت که اگر چه جمله لشکر موجوده مع بادشاه و اعاظم امرا درین نبرد کشته شدند الا قیاس نباید کرد که جملگی اولاد مغول خان را مے دنشانے نمانده که قوم قپچاق و ایغور و صلج و قانقلی وغیره که از زنان اغور خان بر آمده اند هیچ نشان تا امروز موجود اند و اگر جمله اقوام مغول کشته میشدند باز این اقوام را هم نشان نمے ماند بلکه کل مغولان قیات یا در لکین میشدند غیر ازین دو قوم تو مے دیگر یافته نمے شد الا از موجودگی اقوام مذکوره توان دانست که جمله مغولان در آن معرکه نبودند بهر کیف جمله عظماء و صغیر و کبیر که حاضر این جنگ بودند کشته شدند و کسانیکه درین جنگ نیامده بودند بدست قاآن شربت مرگ چشیدند اما معدودے چند که جانهائے خویش بحیله ها سلامت دانستند لیکن درین جنگ بغیر از دو کس مرد و دو زن هیچ متنفسے جان بدر نبود آنانکه زنده ماندند یکے شاهزاده قیان خان ابن ایلیخان بود و دگر تکوز پسر خال قیان خان و دو همنوا با ایشان بودند و تمام روز در میان کشتگان افتاده ماندند چون شب در آمد بر مرکب سوار شده از آن بیابان فنا نجات یافتند و هر چهار کس تمام شب راندند تا صبح بجائے رسیدند که کوه هائے بسیار در اطراف آن پیوسته بودند و بیش از یک راه نداشت

بیکے کوه بر گرد چون باره + تو گفتی که بود از فلک پاره + برو نقش خدا آفریده چنان + در و نقش زآب ملف چون جنان + زمینے بسے زآسمان خوبتر + ولے بسته راهش بکوه کمر + بسے کوه در کوه پیوسته بود + دو ره راه آمد شدن بسته بود + ایشان بزحمت فراوان بقلهٔ کوه رفته در آن جانب رفتند و آن جائے را ارکنه قون مینامند گمان میرود

وسالهای فراوان در آن سرزمین جنت آئین بسر بردند و در انجا اولاد ایشان بکثرت شده بکار و بار زراعت و غیره مشغول ماندند تا در اندک مدتی از اولاد آنها چندان خلق بهم رسید که حساب بسهم از تعداد آنها بعجز و قصور معترف شد و شعب به دو قبائل گردیدند جمیع اولاد قیان خان را قیات گفتند و گروهی که از اولاد تکور خان بودند ایشان را در لکین نامیدند و قیات در لکین اشرف ترین جمیع قبائل مغول هستند چون بمرور سنین اولاد ایشان بسیار شده زمین از کثرت ایشان بستوه آمد عزم خروج جزم کردند اما بر ممر آن کوه معدن آهن بود که خروج از آن محال مینمود حکمائے ایشان تدبیرے اندیشیدند و هیزم بسیار فراهم آورده و آتش بر آن ضم کرده از چرم گوزن نهصد دم ترتیب دادند و آتش در هیزم زده دمیدن گرفتند تا اجزای آن کوه را گداخته راه پیدا نمودند و ازان مقام برآمده جانب دیار خود شتافتند و با قوم تاتار دیگر اقوام جنگها کرده یورت خود بدست آوردند و جماعتے که بیورق ارکنه قون بودند خود را در دام مغول گرفتار ندیدند و در غلان آن روز را که از ارکنه قون برآمد منازعیاد پندارند و ایماق قیات و در لکین را معظم اقوام مغول شمارند ☜ بپیش مغول باشد مناسب ✦ که دارد دین هر قوم انتساب ✦ نه آنکس که از راه تذویر و فن ✦ بدیشان کند نسبت خویشتن ✦ و از قیات او یماقهاے بسیار پیدا شده اند و عمده اقوام قیات بوزنجری است ✦

ایماق بوزنجری قیات

چون مغول بیوت خویش را بدست آوردند یلدوز نبیرا بن منگلی خواجه ابن تیمور شاه نبیرا کرا زاولاد قیان خان بود بر آن ممالک فرمان روا گردید و او را پسرے بود جوینه نام بعد از یلدوز جوینه بهادر بکار سروری پرداخته چون او در گذشت و پسر نداشت دخترش الان قوا را بر تخت نشاندند و شوهر الان قوا دوبون نام پسر عرش بود از ان دو پسر بیگم را پیدا شدند که یکے را بلگدی و دوگے را کجولی نامیدند چون شوهر الان قوا در گذشت بیگم تاج بر سر گذاشته بر تخت جلوس فرمود و ملکه مذکور در حسن و جمال و فهم و جلال صفت و نیکوکاری و عصمت و پرهیزگاری مشهور روزگار بود و از مادرین مقام نکته عجیب واقعه شده که اظهار قدرت قادر مطلق میکند که ذلیلیت بر فعل ما یشاء و یحکم ما یرید ✦ صادق و برهانیست بر مضمون صداقت مشحون و الله علی کل شیء قدیر ✦ ناظرین مخفی مباد که منازل مغول در جائیست که شرقی آن منتهے بختاو غربی او زمین ایغور پیوسته است و شمال به قراقیر و شنکال و جنوب بقبت اتصال میدارد اکثر غذاے آن قوم گوشت و لباس آنها پوست سمور و راقصائے مشرق جزیره ایست که در انجا مردمے باشد همه زنان اند چون شهوت بر ایشان غلبه میکند و چشمه که در آن مقام روان است مے نشینند و از غایت شوق و ذوق نطفه در رحم ایشان قرار میگیرد و اکثر دختر آرند و اگر پسر زایند زود بمیرد و فضیلت پناه خاوند شاه در روضة الصفا در این مقام مینویسد که چون حضرت ایزد جهت اظهار قدرت خود در بعضی از منه و قرون امور غریب و چیزے عجیب احداث میکند یکے احداث پسر بے پدر شکل آدم ابو البشر یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید ✦ و آنرین عیسی روح الله ان مثل عیسی عند الله کمثل آدم خلقه من تراب ✦ چون این امر بیت ممکن الذاته و واجب بالغیر تعلق ما اراده از لی تعلق

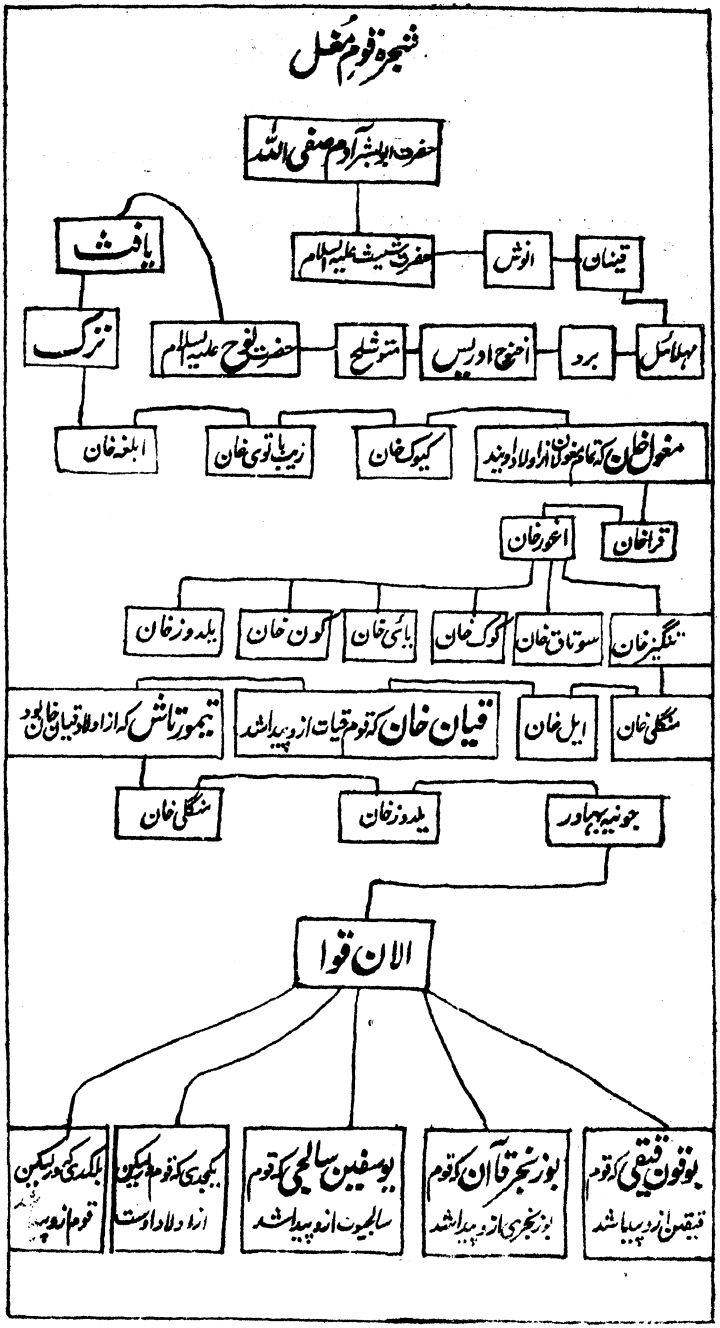
بآن گرفت که زیاده ازین دو بنی بدین ایوین اصد جامه جوشده باشد حکما گفته اند که هرگاه نار و معدل النهار بروائر منطقه البروج منطبق شود عنصر که الطباق دائرتین مثلثه کبوسے منصوب است اتفاق افتاده باشد غالب مستولی گردد و باقی اسطقسات مغلوب و مقهور گردد در آوان انطباق تکوین موالید ممتنع و مستحیل بود و طبیعت عالم از حرص فرع و نشو و نما معطل و مهمل ماند و چون بمرور شهور آن انطباق زائل شود باز حیوانات متنوع متکون شوند و نباتات متلون پدید آید و ایشان که علت غائی و لسببین اثمار راست بیاسطه توالد و رابطه تناسل بر منصهٔ ظهور جلوه گر آید و بمعاونت قوت نظری علوم و فنون استخراج نمایند و بتوسط قوت عملی صنایع گوناگون استنباط کنند ذٰلِکَ تَقْدِیرُ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ ۵ انتهی کلامه الغرض از قدرت خلاق جزو کل این امر هیچ بدیع و بعید نیست که پسر بے بواسطه پدر سے آفریند همچنان که آدم علیه السلام را بے پدر و مادر و عیسیٰ علیه السلام را بغیر پدر آفرید آلان قوا را نیز بقدرت کامله خود سه نیر بیرق شهریاری کرامت فرمود ۵ حکایات مریم اگر بشنوی ۴ به آلان قوا همچنان بگروی ۴ چون دو پون شوهر آلان قوا در گذشت و سے بسر وی قوم شتغال اورزید شجیع پهلو بر بستر استراحت نهاده بود که ناگاه نورے دید که تمام خانه او منور شد و آن نور بکام و دهان او فرو رفت و با نوازان نور آلستن شد مردمان چون با نور ابا گور دیدند لحس در عصمتش زدند و با نو علمائے قوم را مجتمع نمود گفت گمان مبرید که من با من عفت را بلوث خیانت آلوده باشم و به داغ گناه جبین عصمت خود را سیاه نموده باشم بلکه حال چنین است و شما در خرگاه من آمده منتظر باشید تا آن نور را به بینید علمائے قوم تجسس بودند تا روزے آن نور را دیدند و بالاتفاق به عصمت و عظمت با نو گواهی دادند و ملکه آلان قوا از ان حمل سه پسر قوام آور دیکے را بونون تمی دیگرے یونسقین سالجی و سیومے را بوزنجر موغلان نام نهادند و قوم هائے بسیار از اولاد این سه پسر پیدا شدند اول احوال قوم هائے اولاد بوزنجر خان نگاشته میشود و این هم معلوم باد که اولاد این هر سه شاهزاده را مجموعاً نیرون گفتند و اولاد بلکدی یکجدی با بنائے دیگر بون را دیدند لیکن نام کردند و اقوام نیرون را افضل و اشرف از جمیع قوم هائے مغلیه پندارند ۴

قوم بوزنجری قیات

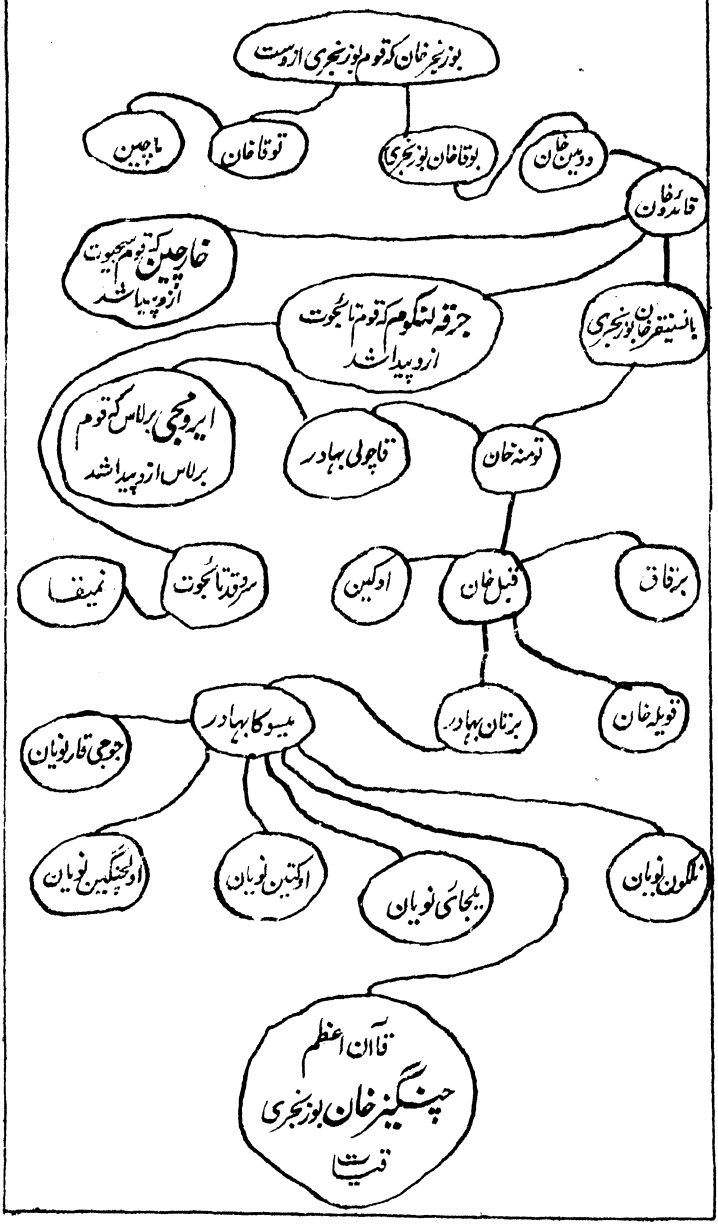
چون اولاد بوزنجر خان بسیار شدند همه را بوزنجری گفتند و بعد آلان قوا بوزنجر قا آن بر تخت سلطنت نشست و در مغولان تخت به پسر کهتر و نهد و پادشاهان مغلیه با تمام از اولاد بوزنجر خان بودند و قوم هائے عظیم ازین قوم پیدا شدند درین مقام اسماے بادشاهانی که موسوم به بوزنجری ماندند ذکر سے شوند و قوم هائے که بنام دیگر مشهور شدند علحده ازین ذکر کرده خواهند شد پسر بوزنجر خان بوقا خان و پسرش دوبین خان و پسر او قائدو خان و پسرش بالسیقر خان و بعد از و تومنه خان و پس ازان قبل خان و بعد ازان قویدلخان و پس ازان برتان بهادر و بعد ازان میسوکا بهادر و بعد او قا آن اعظم چنگیز خان و از چنگیز خان نیز قوم پیدا شدند تا آمدن مقام اسماے همان کسان نوشته میشوند که بنام قوم دگر منسوب نشدند پسر چنگیز خان اوکتای قا آن و پسرش کیوک خان و پس از و منکو قا آن ابن تولی خان ابن چنگیز خان در مغولستان بادشاهی کردند و هلاکو خان ابن تولی خان

ولیعهدش ابقاخان و پس از او ارغون خان و نکودار کیخاتو خان و بایدو خان و الجایتو سلطان و ابوسعید بهادر خان از اولاد
هلاکو خان در ایران و خراسان بکار ملکداری پرداختند و شاهزاده قبیدو ابن قاشین از اولاد اوکتای قاآن مدتی در مغولستان
پادشاهی کرده و تا زمان اُغلن از اولاد اوکتای با مرائے صاحبقران امیر تیمور منسلک شده بود و غیر امون نویان نبیره
اوکتای و خواجو ماتو ابنائے وے و قبیچاق اغول ابن قداق ابن اوکتای بودند و الچنکیس نویان و جوجی قارنویان
برادر قاآن اعظم چنگیز خان بودند الغرض از پسران قاآن اعظم کہ چہار کس بودند از دو کس قوم ہا پیدا شدند و از دو کس
کہ اوکتای قاآن و تولی خان باشند قومے دیگر پیدا نشده اولاد ابن ہر دو شاہزادگان را اولوس نجری میگفتند و منکو قاآن
و قوبیلا قاآن و ہیم، و تیمور قاآن کہ در مغولستان بادشاہی کردند از اولاد تولی خان بودند و قرالقاے ابن بشموت ابن
ہلاکو و موسلی خان ابن بایدو خان ابن ترقای خان ابن ہلاکو خان و سلطان محمد خان ابن قتلق نویان ابن امیر تیمور ابن
انبا جی ابن منکو تیمور ابن ہلاکو خان و جہان تیمور خان ابن الانزنگ خان ابن باباقا خان و ہلاجو و بایدو و جوشکاب
و اطراح پسران اباقا خان ابن ہلاکو خان بودند این جمیع شہزادگان از قوم اولوس نجری بودند و شجرہ بادشاہان اولوس نجری بہ
اولوس نجر خان چنان میرسد ابوسعید بہادر خان ابن اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان ابن
تولی خان ابن چنگیز خان ابن میسوکا بہادر ابن برتان بہادر ابن قبل خان ابن تومنہ خان ابن بانسیقر خان ابن قایدو قاآن
ابن دومین خان ابن بوقا خان ابن اولوس نجر خان ابن الان قوا بنت جونیہ بہادر بن یلدوز بن تیمور شاہ و از اولاد
قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آی خان ابن اغوز خان ابن قراخان ابن
مغول خان ابن انجہ خان ابن کیوک خان ابن تریب باتوی خان ابن البلغہ خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام
و از قوم اولوس نجری بادشاہان بسیار برخاستہ اند و امرائے بیشمار بودند چنانچہ در دکن در زمانہ سلطان احمد شاہ بہمنی محمد سلطان
و شاہقلی سلطان از قوم اولوس نجری در امرائے پادشاہی بودند و قتیکہ بادشاہ بحرب رائے میجاپور میرفت ہمراہ بودند در ایام حرب
روزے با معدودے بہ شکار رفتہ در جائے محصور کفار گردیدہ ہر دو امرائے مذکور جان بازی بسیار نمودند و لصرب نیر معاندان را
از دور بادشاہ دور داشتند و باز وقتے بحرب نصیر خان فاروقی با سہ ہزار مثل فرستاد امرا با آن جمعیت بر نصیر خان ظفر
یافتند و احمد شاہ بہمنی ایشان را غریبانستہ دختر بہ شاہ قلی سلطان داد و دکنیان ازین ادا برآشفتند و در غدر و مکر
کوشیدہ ایشان را در قلعے محصور نمودہ بہ سلطان باز نمودند کہ ایشان مخالف شدہ اند و عزائم ایشان ظاہر نمایند
و چون بجنگ و حرب از ایشان عہدہ برآنشدند بعہد و قسم ایشان را امین نمودہ دو بست سید صحیح النسب و یکہزار
مغل ہا معہ پنج شش ہزار زن و طفل را شہید نمودند و قاسم بیگ و قراخان و احمد بیگ کہ درین دعوت موجود
نبودند از میان مغلان نجات یافتند۔ +

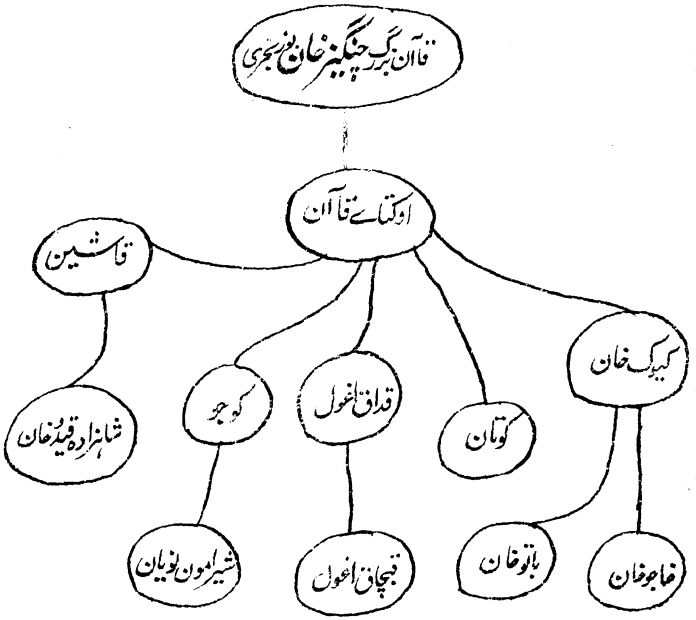
شجرهٔ قوم مغل

حضرت ابوالبشر آدم صفی اللہ
یافث
حضرت شیث علیہ السلام
انوش
قینان
مہلائیل
برد
اخنوخ ادریس
متوشلخ
حضرت نوح علیہ السلام
ترک
ابلغہ خان
زیبا توی خان
کیوک خان
مغول خان کہ تمام مغولان از اولاد اویند
قراخان
اغور خان
تنگیز خان
سوتاق خان
کوک خان
بائی خان
کون خان
بلدوز خان
منگلی خان
ایل خان
قیان خان کہ قوم قیات از و پیدا شد
تیمور تاش کہ از اولاد قیان خان بود
جونیہ بہادر
یلدوز خان
منگلی خان
الان قوا
بوتون قیقی کہ قوم قیقن از و پیدا شد
بوزنجر قآن کہ قوم بوزنجری از و پیدا شد
یوسفین سالجی کہ قوم سالجیوت از و پیدا شد
یکجری کہ قوم یکچری از اولاد اوست
بلکدی کہ قوم بلکچن قوم از و پیدا شد

شجرہ قوم بوزنجری قبیت

شجرہ قوم بوزنجری قبیلہ

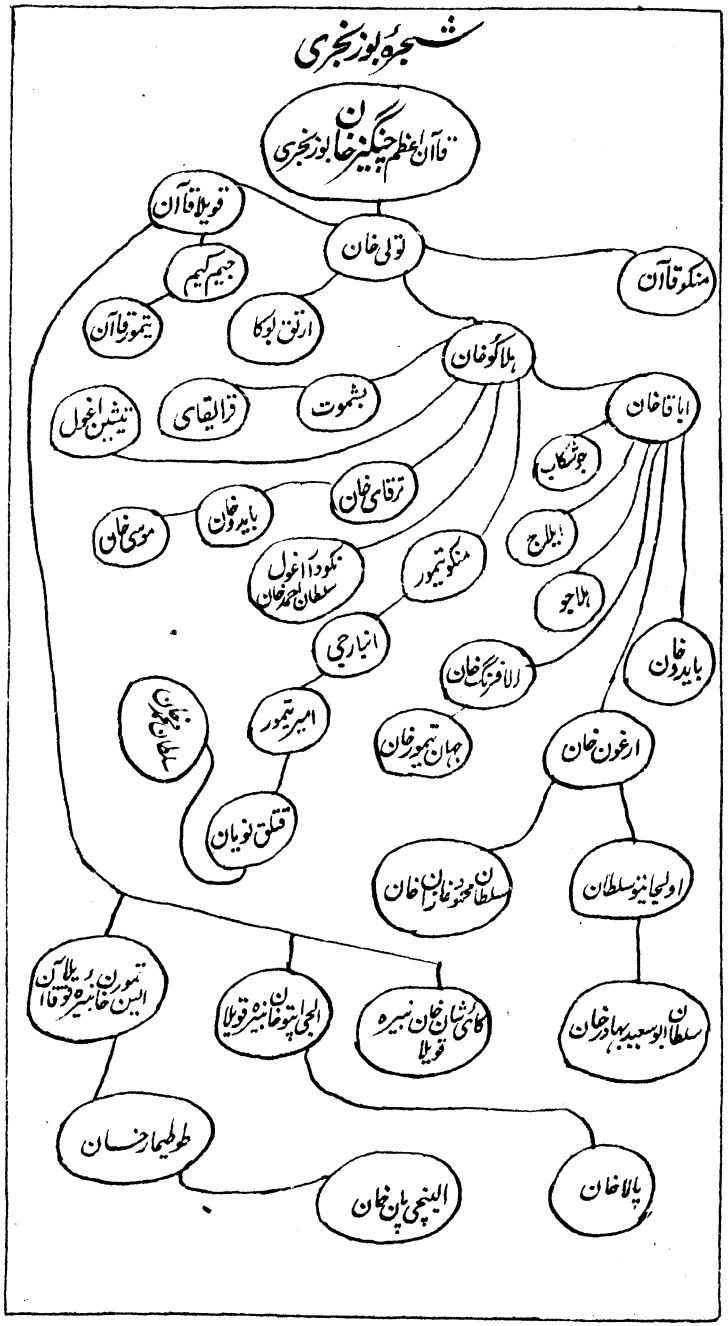

تائزی اغلن از نژاد اوکتائی

کہ در ایام صاحبقران امیر تیمور بودہ
در قلماق رفتہ بر تخت نشست

دانشمند اغلن از نژاد اوکتائی

کہ امیر قزغن بہ بیعت ویرا در ماوراالنہر بر تخت
نشانیدہ معزول ساخت

شجرۂ بوزنجری

اویماق اوزبک بوزنجری قیات

این قوم از اولاد جوجی خان پسر بزرگ قاآن اعظم چنگیز خان است جوجی خان پسر اعظم چنگیز است چون قاآن بزرگ در ممالک ختا و مغولستان بفرّ و ظفر مختص یافته جمیع خوانین اقوام مغول را مطیع خویش نمود در سنه خمس عشر و ستمایه مطابق توسپقان پیل لشکر بدیار خوارزم کشید و بفرمان ایزدمنان بر سلطان محمد خوارزم شاه ظفر یافته و بر تمامی ممالک مقبوضه اش دست یافت و باز بمغولستان مراجعت نمود اطراف ممالک مفتوحه را به شاهزادگان و امرایان ذوشوکت وشان تقسیم فرمود تمامت دشت قبچاق و خزر و بلغار و روس و چرکس و آلان و غیره به شاهزاده جوجی خان عنایت فرمود جوجی خان بر تخت سلطنت نشست از جوجی خان هفت پسر بوجود آمد و اویماق عظیم الشان از اولاد جوجی خان پیدا شدند بعد جوجی خان باتوخان و برکه خان پسرانش بر تخت سلطنت نشستند و پس از برکه خان پسرش منکوتیمور خان و بعد ازان پسرش توقتای خان و پس از طغرل خان و بعد ازان اوزبک خان که پادشاه مقتدر بود از اولاد جوجی خان بر تخت نشست این شش پادشاه را مادامکه بر تخت سلطنت خود بسر بردند چون اولاد اوزبک خان بسیار شدند و پادشاهی با نام و نشان و عظیم الشان بود جمیع خاندان ویرا اوزبک خواندند و این قوم از زمان او پیدا شده در شرافت حسب و نسب مشهور و معروف است و بعضی اهل تواریخ بوصف ناواقفیت اوزبک خان را اورنگ خان نوشته اند و این غلطی فاحش است و کاتبان بوجه بی خبری از ترکی اوزبک را اورنگ نوشتند و همان غلطی در همه جا راه یافت.

متاخرین تفلش نمودند غرض بعد از اوزبک خان اولاد او یکی بعد دیگری سلطنت نمودند چنانچه شادی خان از این قوم بود و جانی بیگ خان بر تخت نشسته برایران دست یافته نگاهداشتن نتوانست و بروی بیگ خان پسرش بود تغلقتمور خان بعد او بشاهی رسیده و چون نوبت به ارس خان رسید امیر تیمور گورکان کشورکشائی پیش گرفت و توقتمش خان از اوزبک بر سر پرنشانید و بعد ازین براق خان و محمد خان که معاصر میرزا الغ بیگ گورکان بودند و طوائف الملوکی در الوس پیدا شده ابوالخیر خان بزرگ شد و بعد از و ابوالفتح محمد خان که در سنه اثنی عشر و ستمایه خراسان و ماوراءالنهر را از دست سلاطین گورکانیه انتزاع نمود و بحرب بادشاهان سادات صفویه شهادت یافت کوچکونجی خان پسر ابوالخیر خان بود و ابوسعید خان محمد عبدالله خان و عبدالله سلطان و تیمور سلطان و عبدالله خان و عبداللطف خان ورماوراءالنهر و ترکستان پادشاهی رسیدند و امراء و شاهزادگان بسیار ازین دودمان برزمانها جغتای امیر تیمور در جنگها شامل بودند بخواجه اوزبک امیر صاحبقرانی بود بیگ یارق اغلن و الیغمش اغلن از قوم اوزبک بودند امیر ایدکو اوزبک از غلطهای امرای الوس خود جدا شده بر صاحبقران پیوست امیر علیشی بیگ برادرش در عمده امرای توقتمش خان بود قویری چاق اغلن پسر ارس خان بیگ یارق اغلن تاش تیمور اغلن اقتاد اغلن شاهزادگان اوزبک بودند برهان اغلن در امرای صاحبقرانی بود بتقصیری بیاسا رسید یارق اغلن که صاحبقران ویرا با چهار صد [illegible] نهاد کوچ در قلعه اغرجا گزین نگاهداشته بود باش تمور اغلن و چکره اغلن از نژاد اوزبک بامرای صاحبقرانی بودند پیر [illegible] اوزبک بود سلطان احمد خان اوزبک که

بدیع الجمال بیگم خواهر سلطان حسین میرزا بالقیر ابراس بد و منسوب بود سلطان محمود خان و بهادر سلطان ابنائے سلطان احمد خان
اوزبک بودند حمزه سلطان و مهدی سلطان از اولاد ابوالخیر خان اوزبک بودند و عبد الله خان پور اسکندر خان اوزبک بعد
وفات پدر در سنه تسعین و تسعمایه بحکومت سمرقند و بخارا رسید و بعد او عبد المومن خان پسرش بادشاه شد امرا زخم تیرو را
نابود کردند و دین محمد خان ولد جانی بیگ خان بر مسند نشست تا در معرکه شاه عباس کشته شد و ولی خان پسر جانی بیگ خان
و باقی بیگیان نیز بر سلطنت ماوراالنهر دست یافته اند و امام قلیخان ولد دین محمد خان و نذر محمد سلطان ولد دین محمد خان شهزادگان
اوزبک بودند بعد ازین سلطنت ماوراالنهر از دودمان اوزبک بدر رفت و بوجه نبودن وارث اهلی سادات که ذخیزاده کان
بادشاهان اوزبک بودند بر تخت بخارا و سمرقند جلوس نمودند و سلطنت ماوراالنهر دودمان سادات منتقل شد و تا امروز بر تخت
بخارا سیدان بادشاهند لیکن سلطنت روس بر ایشان قبضه نموده اند و از بادشاهان بخارا جز نامے نمانده و در خوارزم نیز از بخارا
بشاهی رسیدند و از انجمله علال خان پسر محمد خان و حاجی محمد خان در عرب سلطان و سلطان اهمند یار و ابوالغازی خان و بلباس و
محمد طاهر خان و رحیم خان و الله قلی خان و رحیم قلیخان و محمد امین خان بر تخت نشستند ازان پس خوارزمشاهان بزنجیری بدر رفته
بدست قاجاریه بزنجیری انتقال یافت و امیران بسیار ازین قوم در عهد بادشاهان مغلیه بانام و نشان بوده اند علی قلی خان
خان زمان و بهادر خان پسران حیدر سلطان اوزبک سیستانی از امرائے جلال الدین محمد اکبر بادشاه هندوستان بودند
حیدر سلطان بخدمت همایون بادشاه گورکان مے بود اکبر بادشاه ولایت شرقیه جونپور را بجاگیر این هر دو مقرر کرده بود چون
در سنه اثنی و ستین و تسعمایه هجری در رکاب همایون بادشاه ایشان را بایبرم خان ترکمان بجرب تاتار خان و شهباز خان و
نصیر خان افغانان فرستاد و در دریاپالپور جنگے سخت واقع شد و هر دو برادر مردانگی ها نمودند و ظفر یافتند و توپخانه همایون بادشاه
در هندوستان رسید و سلطان سکندر سور افغان با هشتاد هزار افاغنه و فیلان بسیار مقابل آمد در سرخ رو سنه اثنی و ستین
و تسعمایه تقابل شد و آن روز تقاعد و پنگیزی نوبت قراولی شهزاده محمد اکبر بود هر دو برادر در رکاب شاهزاده بودند و بران مجمع
کثیر حمله نمودند و بجلادت رستمانه افاغنه را منهزم کردند و بعد ازین فتح خان زمان علی قلی خان اوزبک بمهل و میرٹھ و بهادر خان
اوزبک دیپال پور جاگیر یافت و توپخانه همیوی تقابل با یک لک سوار و فیلان بسیار بحرب اکبر بادشاه گورکان متوجه شد و بادشاه
بابست هزار در رکاب داشت علی قلی خان را بادیگر امرا بمقابله روانه فرمود و خان زمان اوزبک را در روز جمعه محرم
سنه اربع و ستین و تسعمایه بافوج کفار مقابل واقع شد و خان زمان علی قلی خان و بهادر خان اوزبک با دیگر امرا بالغ خروف هوا
بران لشکر بیقیاس تاختند و بحملات مردانه لشکر مخالف را پریشان ساختند و امرائے غل بدر آن روز از نقد مردانگی که از حیز
طاقت بشری بیرون بود بظهور رسانیدند و همیوی نیز غرده گیر آمد و هنوز بادشاه برسر کروهے میدان رزم بود که امر فتح
یافتند و در آن حرب هر دو برادر باعث ظفر بودند و در سنه ثمان و ستین و تسعمایه که شیر خان ابن محمد شاه عدلی سور افغان
با پهل هزار سوار بقصد انتزاع جونپور از آب گنگ گذشت و خان زمان علی قلی خان با دوازده هزار سوار مغل

مقابل مقندو بهادر خان اوزبک چند افغان را که خود را با هزار سوار بر میگرفتند گشت و افاغنه شکست یافتند و شادی خان افغان بقصد جنگ بکنار آب رهت آمده علی قلی خان و دیگر امرا با سه هزار مغل دیرا انهزام دادند و خان زمان سر کار بنارس را تا کنار گنگ از افغانان بانام ونگ متخلص ساخت و بهادر خان اوزبک بتسخیر مالوه مقرر شده چون بادشاه را از عبد الله خان اوزبک توهمی در خاطر پیدا شد جمله امرائے اوزبک متوهم شدند که مگر بادشاه را با جمیع اوزبکان دل دگرگون است بدین خیال جمله امرائے اوزبک سر اطاعت پیچیدند و سی هزار سوار متعلقه اوزبکان بودند در میان خان زمان و بهادر خان اوزبک لشکر بادشاهی بجرب انجامید و بهادر خان امیر سعید معز الملک را که بجرب او مقرر بود شکست چون بادشاه دید که اوزبک قومیت کرا امرائے دیگر ضبط شود خود سواری فرمود امیر الامرا خان زمان خان اوزبک عریضه بعجز نوشت و این بیت در آن آورد

بدین امید هائے شاخ در شاخ ✤ کرمهائے تو مارا کرد گستاخ ✤ بادشاه که خان زمان را بسیار گرامی میداشت و بهادر خان را بزبان برادر میگفت از گناه هائے ایشان در گذشت و جاگیر هائے ایشان بحال داشت و خان زمان باردگر ره سپر وادی او یار گردید و چاره مخالفت بر کشید و بادشاه باردگر برائے تادیب اوزبکان سواری فرمود و اوزبکان از آب گنگ گذشته چون عبور بادشاه را یقین نمی دانستند تمام شب بفکر بوده به شراب خوردن و لولی رقصانیدن گذرانیدند و اکبر بادشاه بر فیلے سند نام سوار شده از آب گنگ گذشت و در غره ذی الحجه سنه اربع وسبعین وتسعمایه هجری حرب در پیوست و بهادر خان مردانگی هائے بسیار کرده بسیارے از امرا را از جائے برداشت و هر دو برادر شجاعت ها بظهور رسانیدند اما

باولی نعمت ار برون آئی ✤ گر سپهر سه نگون آئی ✤ بارگی بهادر خان را پائے از جائے لغزیده و بهادر بے بهادر از مرکب جدا شده امیر گردیده بقتل رسید و خان زمان بضرب تفنگ مقتول شد قتل علی قلی و بهادر زجور چرخ ✤ جانان پرس ازمن بیدل که چون شده ✤ جستم ز پیر عقل چو سال وفات شان ✤ آهے ز دل کشید و بگفا دو خون شده ✤ ۹۷۵

واین هر دو برادر یعنی خان زمان امیر الامرا علی قلی خان و بهادر خان اوزبک هر دو برادر در نهایت دلاوری و بهادری بودند و در جرأت و بهادری و سخاوت و داد و دهش نظیر نداشتند و هر دو برادر طبع موزون داشتند و شعرا و علما را رعایت میکردند چون غزالی مشهدی مثنوی نقش بدیع بنام خان زمان بگذرانید بعرض رسانید خان زمان او را بگذرانید اشرفی بصله داد و هر دو برادر در عهد همایون بادشاه و اکبر بادشاه در هر معرکه و محاربه مردانگی ها ظاهر کرده اند که از هیچ یکے نشده هندوستانی بضرب تیغ آبدار بر شاهان گورکانیه استوار کردند عبد الله خان اوزبک از امرائے کبار اکبر بادشاه بود و از پیشگاه اکبر بادشاه بحکومت مالوه مقرر بود و از اکبر بادشاه توهم خورده به گجرات رفت سکندر خان اوزبک و ابراهیم خان اوزبک از کبار امرائے اکبر بادشاه گورکان بودند و در رکاب همایون بادشاه نیز حاضر بوده در محاربات سکندر سور افغان مردانگی ها نمودند و سکندر خان از پیشگاه همایون بادشاه حکومت اگره یافته بود و عبد الله خان اوزبک سکندر خان اوزبک ابراهیم خان در محاربه همیوی بقال در رکاب اکبر بادشاه بودند و در حرب او شجاعت بسیار بظهور رسانیدند و در وقت بغاوت خان زمان

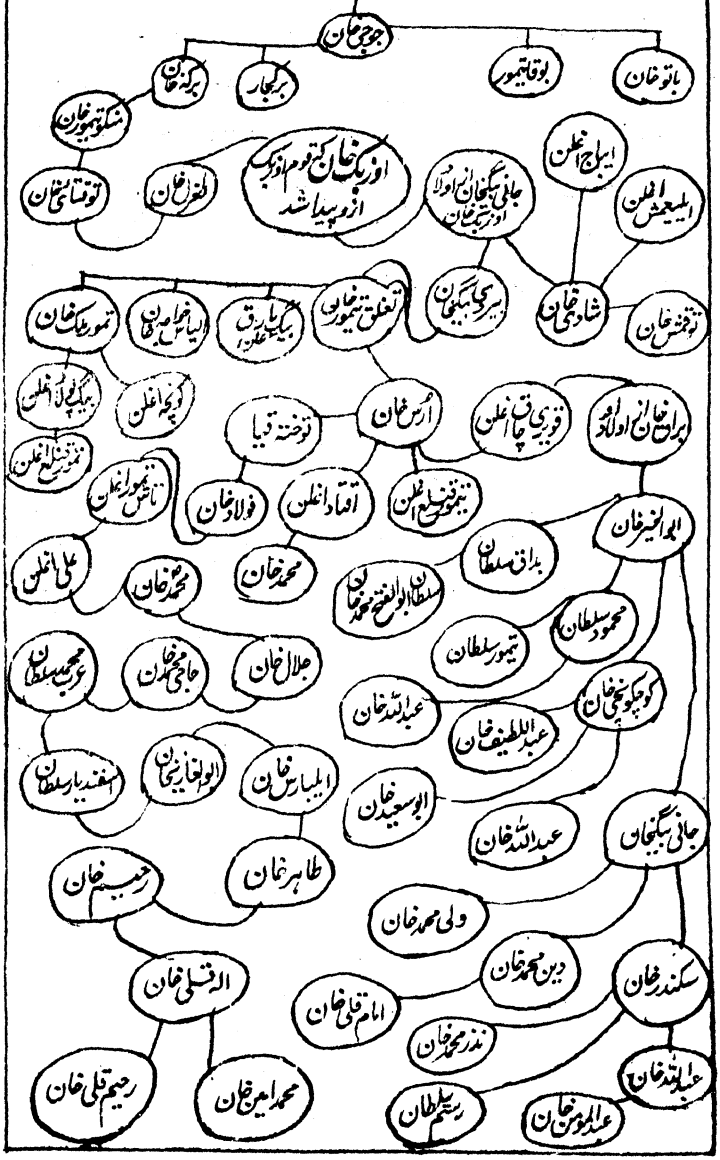
علی قلی خان اوزبک باو سے بودند و مادر علی قلی خان را از قلعه خجسپور بهرای بهادر خان رفته خلاص کردند عبد اللہ خان
اوزبک اول بحکومت کالپی مقرر بود و چون بمالوه مقرر شد با بازبهادر والی مالوه جنگیده و غالب آمده آصف خان اوزبک
هروی نیز در قنوج با بکان یاغی شده و باز متمال شده کرته مانک پور یافت و با درگاوتی رانی چوراگده مظفر شد نظر بهادر
اوزبک و اوزبک بهادر از دلیران اوزبکیه بودند که در فتنه میرزا عبد الرزاق بدست محمد بابر بادشاه گورکان کشته شدند
درویش محمد اوزبک از امرائے کبار اکبر بادشاه گورکان بود و اول بحکومت دیپال پور مقرر شده بود و در بهاری منصب داشت
و در اکثر معارک شجاعت و مردانگی از و ظاهر شد ند نظری اوزبک از کبار امرائے عبد اللہ خان والی ماوراء النهر بود و از خان
زنجیده باشادی بی و مزلی از بک پسران خود در درگاه اکبر بادشاه گورکان آمد و اکبر بادشاه ایشان را به اعزاز تمام داشته
چهار لک روپیه به نظری بی انعام فرمود حسین تیمور سلطان اوزبک از کبار امرائے ظهیر الدین محمد بابر بادشاه گورکان فاتح
هندوستان بود وقتیکه بابر بادشاه عزم هندوستان فرمود سے بکاب بوده و بادشاه در حق انغار او را متعین فرمود چون سلطان
ابراهیم لودی افغان بمدافعه برخاست و داور خان و حاتم خان را با بیست و هفت هزار سوار بمقدمه لشکر تعین نمود حسین تیمور سلطان
بمقابله بلشکر مغل تعین شده با جمعیت قلیل بر افغانان حمله آورد و افاغنه را شکست داد و باز در جنگ با بر بادشاه و
سلطان ابراهیم لودی موجود بوده لوازم مردانگی ها بجائے آورد و درین وقت فوج مغلان دوازده هزار سوار بود و سلطان
ابراهیم با صد هزار سوار و یکهزار فیل بود و فتح نصیب مغلان گردید و باز سلطان حسین تیمور سلطان در محاربه جنید خان و
سازنگخان در نواحی حصار فیروزه بر ایشان ظفر یافت چون رانا سانگا سیسودیه با دو لک سوار راجپوت و افاغنه بحرب
مغل آمد و بابر بادشاه با بیست هزار سوار مغل بمقابله او خرامید و دران روز حسین تیمور سلطان که در حق انغار متعین بود
چون فوج کفار بر بر انغار مغل زور آورد ند حسین تیمور بقاعده حرب مغلی از جائے خود جنبیده بکمک رفت و فوج مخالفان را
منهزم نمود و مردانگی عظیم بجائے آورده مغولان بر آن جم غفیر ظفر یافتند و بابر بادشاه جلدوی آن فتح نامه حسین تیمور سلطان
نوشت و در فتح نامها جلدو بنام او نوشتند و بخطاب برادری سرافراز فرموده ولایت میوات بوسے عطا فرمود و قتیکه افاغنه
بر امرائے مغل متعینه ولایت شرقی هندوستان هجوم آورد ند و ایشان را از جائے برداشتند حسین تیمور سلطان چون برق خاطف
از آب گنگ گذشته ایشان را شکست داد از کبار امرائے اوزبک بود و عادل سلطان اوزبک و قاسم حسین سلطان
اوزبک از معظم امرائے بابر بادشاه گورکان بودند و هر دو امرا در محاربه سلطان ابراهیم و در جنگ رانا سانگا سیسودیه والی
اودے پور و چتوڑ در رکاب بابر بادشاه موجود بودند و مردانگی ها دران محاربات از ایشان بظهور رسیدند سکندر سلطان
و حسن قلی سلطان اوزبک از کبار امرائے همایون بادشاه ابن بابر بادشاه گورکان بودند توغنه توغا سلطان اوزبک از امرائے
بابر بادشاه بود و وقتیکه افاغنه بر ولایت شرقی غلبه کردند توغاو دیگر امرا با هفتاد کس از دریائے گنگ گذشتند
بر افاغنه تاختند و ایشان را منهزم ساختند غازی ملک سلطان نیز از امرائے بابر بادشاه بود و در عهد نور الدین محمد

جهانگیر پادشاه ابن اکبر پادشاه گورکان نیز بسیار ازین قوم صاحب مرتبه گذشته اند چنانچه حاجی بی اوزبک ازاین قوم اوزبک
ازامرائے چهار هزاری بود و ابوالبقی اوزبک ازامرائے اوزبک بود که بمرتبهٔ پنجهزاری رسیده بود بخطاب بهادر خان ممتاز شد
وصوبه قندهار بوے تفویض بود و خسرو بی اوزبک نیز ازمعظم امرائے او بود و هم درعهد سلطنت او در سنه عشرین والف هجری
در ماوراالنهر فتنه روئیداده و سرداران بسیار از قوم اوزبک ازماوراالنهر بوے بدرگاه جهانگیر شاه آورده ازانجمله حسین بی
و پهلوان بابا و نورس بی درمن و برم بی وارسلان بی اوزبک بمراتب بلند و مناصب ارجمند سرافراز شدند و مراد بی
اوزبک ازامرائے این قوم بود و اورا تیمور شاه ابن احمد شاه درانی افغان بادشاه کابل مخالفت روئیداده بصلح انجامید
پلنگ پوش اوزبک پهدار نذر محمد خان والی توران بود که بکابل لشکر کشید اما ازامرائے جهانگیر بادشاه شکست یافت چون در
جنگ سینه برهنه میداشت اورا پلنگ پوش میگفتند به معنے سینه برهنه و اد بسیار دلاور بود و تیمور سلطان اوزبک نیز
ازامرائے کبار بابر شاه بود و در جنگ افاغنه شرقی جون پور وغیره نهایت مردانگی بجاے آورده در رفت هجوم امرائے
افاغنه باهنتاکس امرا کاز جنگ گذشتند شامل بود که افاغنه انجا مردانه منهزم نمودند شامان خان اوزبک ازامرائے
اوزبک بود و در عهد اورنگزیب بادشاه گورکان بهندوستان آمده بمقصدی شده و در عهد سلطان فرخ سیر سه هزاری شد و
در زمان محمد شاه بمنصب پنجهزاری و علم و نقاره و رایت امتیاز یافت پسر او حکیم بیگیخان بود اما ترک دنیا کرده لباس فقر در بر کشید
خسرو خان و بهادر خان اوزبک ازامرائے قوم اوزبک بود و در خدمت سلطان احمد شاه بهنی والی دکن ازامرا بودند چون
بادشاه بر ولایت بیجانگر تاخت آورد در روز بے بخواص خود بصید و شکار برآمد و فوج کفار خبر یافته اورا محصور نمود سلطان در
چهار دیوارے که دران ویرانه بود پناه گرفت و بهادران مغلیه بضرب تیر کفار را دافع نمودند تا مدد بادشاه در رسید و بر فوج
مخالف ظفر یافته بارد وی خود رسید و بر نهایت منوالان کوشیدند و دکهنیان حسد برده موقع یافته منوالان را بحضور بادشاه به بغاوت
مشهور کرده امرائے دکهن با منعلان دسیسه کرده یکجا شده بودند جنگیدند چون غلبه ندیدند ازایشان قول قرار کرده تقسیم
مغل ساخته بدعوت طلبیدند منعلان و سیدان بسیار را بدغا بدرجهٔ شهادت رسانیدند و سلطان بعد ازین بر کیفیت مکر اعدا
واقف شده اشک حسرت ریخت و بسزاے همه ایشان پرداخت شاه محمد سلطان ازامرائے اوزبک بود که در سنه ستین و تسعماید و نواحی بدخشان همایون شاه گورکان جنگیده بقائمی جدا شد پسر محمد سلطان عبدالعزیز خان اوزبک والی حصار
و بلخ که بکمک آمده بود ند و همایون بسبب بے دلی امرا بکابل برگردید و ازبکان تعاقب کرده نقصان بسیار رسانیدند
تیمور سلطان اوزبک ازیادشاهان اوزبک بود که بعد از انتقال محمد خان قایم مقام او شد جان وفا میرزا اوزبک ازامرائے
محمد خان بود که در سمرقند با بادشاه بابر جنگیده سمرقند بوے گذاشت نزبوده بے سر حلقه خانان اوزبکیه بود نواح سمرقند و یارقند
تا سرحد ختا در تصرف داشت و فوج او در ایک لک پنجاه هزار تخمین کرده اند و از ختا سیصد کروه جانب بخارا یورت ازبکان
است و شاه ختا او را فرزند خوانده بود چون ایلچی او زبک بختا میرفت اهل ختا از خوفی که از مغل بر ضمائر ایشان مستولی بود

اوساد رکابش محفوف ومحفوظ سوار کرده مے بردند تا اطراف وجوانب وطرق وشوارع نظرش نیایند واین بربوته بے
مرے شجاع ومنصف بود شصت غلام ہر وقت در خدمت او حاضر مے بودند عرائض ارباب حاجات را در حضور او مے خواندند
واو مکالمے از آبگینہ ترتیب داده بود ومنسب او بہ توقمش خان او زبک مے رسید واز بین قوم شاه مراد بے در خجند و
سبزوار بود کہ ده ہزار او زبک در تحت حکومت داشت ودر مواقع جنگ وحرب بست وپنجہزار جمع بسکرد وہمچنین از عمائد
او زبکان نظر بے بود کہ سیصد کروه از کابل جانب مغرب وشمال یورت داشت ودہ ہزار او زبک در خدمت او
بودند وباوجود کبر سن یک گوسفند بیخورد ودر غایت شجاع ومردانه بود نیزه او را ہرکس برداشتن نمیتوانست واز امرائے
نامور این قوم قلیچ علی خان وسفر علیخان در قندز وکولاب بودند وآیہاد رمهد ابوالغازی خان او زبک از عمائد امرا
وسرداران او زبکیہ بودند وہم حسن نظر خان ابن قاسم خان وشیخ صدر خان ابن ابوالخر خان از بادشاهان او زبکیہ
گذشته اند ودیگر سلاطین وامرائے این قوم بسیار گذشته اند چون تاریخی جامع احوال سلاطین او زبک یافته نشد شجرہ
ایشان صحیح بدست نرسید اما بہر قدر کہ آگاہی شد نوشته میشود عبد المومن خان ابن عبد الله خان ابن سکندر خان
ابن جانی بیگ خان ابن ابوالخیر خان واو از اولاد براق خان واو از اولاد ارس خان واو از اولاد اغلق تیمور خان
ابن بیردی بیگیخان ابن جانی بیگیخان او زبک او از اولاد او زبک خان ابن طغرا خان ابن توقتائی خان ابن منکو
تیمور خان ابن برکه خان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان بوزنجری ابن بیسوکا بہادر ابن برتان بہادر ابن قبل خان ابن
قومنه خان ابن بانیقر خان ابن قائدو خان ابن دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان ابن آلان قوا
بنت جویینه بہادر ابن یلدوز خان ابن منگلے خواجه ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان
ابن تنگیز خان ابن اغور خان ابن قراخان ابن سنول خان ۔

شجرهٔ قوم اوزبک

قاآن اعظم چنگیز خان بن یسوجی قیات

اویماق اُغل اوزبک

این قومیست کہ از اوزبک برآمدہ است ابوالفضل وزیر شہنشاہ اکبر حال این قوم نوشتہ است و احمد سلطان الاش اغلی از امرائے شاہ طہماسپ صفوی بود و بادشاہ مذبور دیرا بکمک ہمایون بادشاہ گورکانی برلاس فرستادہ بود و امرائے این قوم نیز بسیار بودند اما احوال ایشان بتفصیل معلوم نشد بہمین مقدار اکتفا رفت ۔ +

اویماق قزاق

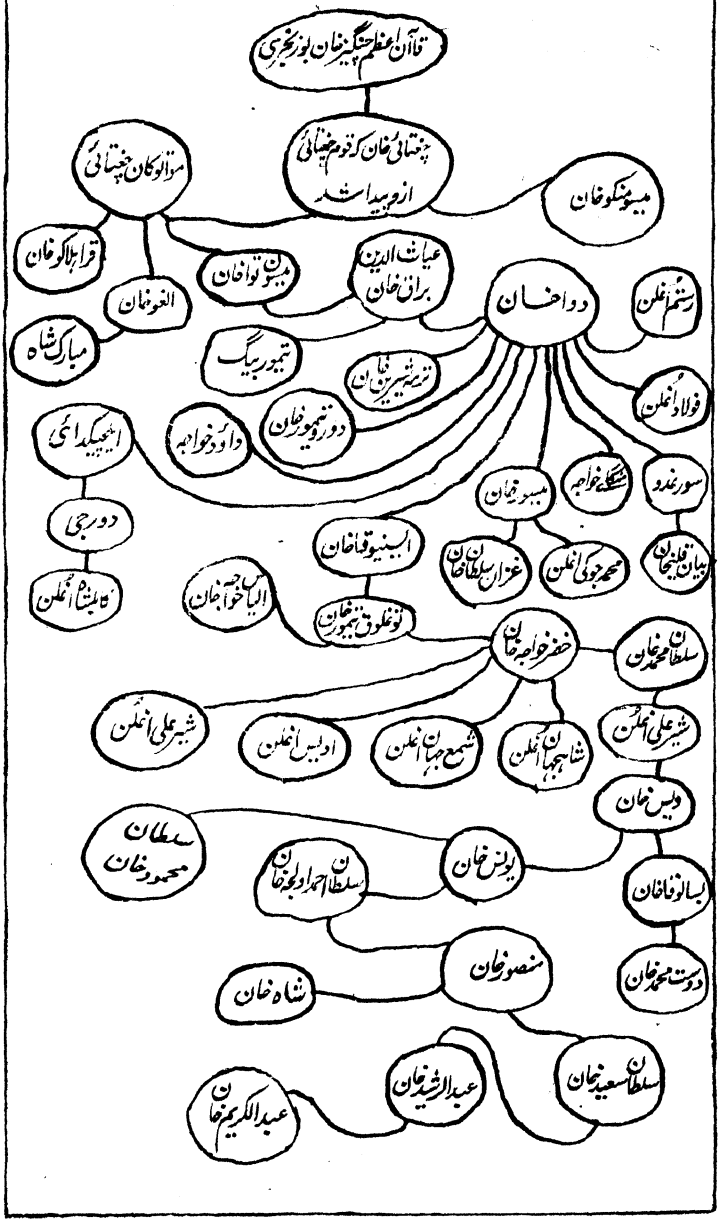
نسب این قوم شریف بہ جوجی خان پسر اکبر تر آن اعظم چنگیز خان بوزنجری میرسد سلطان ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ مے نویسد کہ نسب این قوم شریف بہ جوجی خان میرسد و درین قوم قاسم سلطان ابن سیوک خان قزاق از اعاظم خوانین دشت قپچاق بود او معاصر سلطان حسین میرزا بایقرا گورکان برلاس بود و لشکر آن خان ذیشان را شاہ بابر سیصد ہزار مے نویسد بادشاہے بزرگ بود اما احوال وے بالتفصیل در تواریخ یافتہ نشد ناچار بہمین قدر اکتفا رفت اوزبک سلطان قزاق داماد عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا گورکان بادشاہ ماوراءالنہر بود و ازین قوم چولی بیگم زوجہ سلطان حسین میرزا بایقرا دختر یکے از امرائے قزاق بود و دیگر امرائے بسیار ازین قوم شریف بودند و اوزبک و قزاق این ہر دو اقوام از اولاد جوجی خان بوزنجری پیدا شدہ اند +

احوال قوم چغتائی بوزنجری قبایت

نسب این قوم شریف بہ شاہزادہ چغتائی خان پسر چنگیز خان بوزنجری قبایت میرسد چون قاآن اعظم چنگیز خان از فتح بلاد و دیار الفرغ یافت تمامت ممالک ماوراءالنہر تا غزنین و دریائے سند مفوض بدو نمودہ دیار الغور و کاشغر و بدخشان و بلخ و بعضے از بلاد خوارزم نیز بہ چغتائی خان عنایت فرمود چغتائی خان در دین و مذہب تعصب کسی بود اولاد و تمامت مردم بر آن دیار حکمرانی نمودند چنانچہ جمیع اولاد چغتائی خان را چغتائی خواند چغتائی را باجیم عربی و جیم فارسی ہر دو مے نویسند و در لشکر او مغولان بر قوم بودند اما تمامت متابعان و یرا مجموعاً الوس چغتائی میگفتند چنانکہ جمیع متابعان جوجی خان را الوس جوجی نامیدند و بعضے مورخان بر لفظ الوس توجہ نکردہ جمیع مغلان را کہ در ممالک و فوج چغتائی بودہ اند از قوم چغتائی پندارند و بہمین وجہ تواند بود کہ شاہان گورکانیہ برلاس را کہ آبائے ایشان امیر الامرائے لشکر سلاطین چغتانیہ بودہ اند از قوم نیز چغتائی مے نویسند و درین مقام غلطی فاحش کردہ اند اما چغتائی ہمان ہستند کہ از اولاد چغتائی خان بودند الغرض بعد از چغتائی خان قراہلاکو خان نبیرہ او بر تخت نشست و بعد او میسو منکو خان پسر چغتائی خان بر تخت یافت و پس ازان الغو خان نبیرہ او و مبارک شاہ و بعد ازان سلطان غیاث الدین براق خان این میسون تو ابن موتوکان چغتائی بر تخت نشست و بعد از و دوا خان پسر او بر تخت نشست و بعد ازان ایسن تو خان و کبک خان و ترمہ شیرین خان و دورو تیمور خان و فولاد خان پسران دوا خان بر تخت سلطنت جاگزیدند و پس ازان غزان خان و بیان قلیخان و تمور شاہ اغلن و توغلوق تیمور خان بر تخت سلطنت ماوراءالنہر جلوس نمودند و بعد ازین سلطنت بخاندان برلاس منتقل شد و در بعضے از دیار الغور و ختلستان توغلوق تمور خان با بن اُغل خواجہ ابن دوا خان بر تخت نشستہ و بعد از و الیاس خواجہ خان و خضر خواجہ خان و سلطان محمد خان

داد پس انغلن و شمع جهان انغلن و شیر محمد انغلن پسران او سلطنت نمودند سلطان احمد خان منصور خان و آقشو عارج معارج پادشاهی گردید و پس از و شاه خان و بعد از و سلطان سعید خان و ازان پس عبد الرشید خان و ازان پس عبد الکریم خان چغتائی بسریر رسیدند و انهار مکاشغر و ختن بودند - و بعد از عبد الکریم خان هم سلطنت کاشغر و ین قوم بود اویس خان و سالو قاخان و دوست محمد خان هم از پادشاهان چغتائی بودند - و ین زمان زمام سلطنت از دست ایشان بدر رفته در دست اویماق اوزبک افتاد و یکیک و میسور و داود خواجه و الیچکیدائی و شاهزاده جوکی دغازان و کابلشاه انغلن و سیورغتمش انغلن از شاهزادگان مشهور چغتائی بودند و قتلق لگارخانم مادر بابر پادشاه - دختر یونس خان ابن ویس خان چغتائی بود و امیر ابراهیم چغتائی بعهد سلطان حسین بایقرا گورکان امیر معزز بود و خضر خواجه خان چغتائی از امرائے بابر پادشاه بود و گلبدن بیگم دختر پادشاه در عقد و سے بود و خضر خواجه در عهد اکبر پادشاه موجود بوده حاکم لاهور و بدفع فتنه اسکندر شاه سور متعین بود امرائے بسیار ازین قوم شریف و دودمان نجیب گذشته اند و قومیت بشرافت حسب و نسب مشهور و معروف حاجت بتطویل نیست اما در شجره پادشاهان این قوم اختلاف بسیار است و نیز تواریخی که در و مخصوص ذکر شاهان چغتائیه باشد بدست راقم نرسید از کتب هائے معتبر حتے الوسع احوال و اسمائے ایشان دریافته باوجود اختلاف اسما به تصحیح آن پرداخته از قام نموده میشود عبد الکریم خان ابن عبد الرشید خان ابن سلطان سعید خان ابن منصور خان ابن سلطان احمد اولیچ خان چغتائی ابن یونس خان ابن اویس خان ابن شیر علی انغلن ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان ابن تولغلوق نمور خان ابن سینو قاخان ابن دواخان ابن براق خان ابن میسون نواخان چغتائی ابن موالوکان چغتائی ابن چغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری ابی میسوکا بهادر ابن بزتان بهادر ابن قبل خان ابن تومنه خان ابن بالنسیغر خان ابن قائدو خان ابن دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان ابن الان قوا بنت جونیه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور ناش از اولاد قیان خان قیات ابن ناعل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغور خان ابن قراخان ابن مغول خان +

شجرہ قوم چغتائی بوزنجری

قوم ایلچکدائی بورنجری

این اویماق نیز از اولاد قاآن اعظم چنگیزخان برآمده و سلسله او بواسطه چنگیزخان میرسد امیرزاده علی ابن میرزا اسکندر از قوم ایلچکدائی بود و دختر شرف قتلق سلطان بیگم بعقد عمر شیخ میرزا ئی گورکان برلاس بود و میرزا بابا بقرا از و متولد شده بایزید همپائی ایلچکیده از این قوم بود که صاحبقران امیر تیمور را بسفارت نزد بیدرم بایزید ترک قیصر روم فرستاده بود و نیک ولی ایلچکدائی نیز از این قوم بود از امرائی صاحبقران و این را ایلچکدائی و ایلچکدائی هر دو نویسند از معظم اقوام مغول است -+

احوال اویماق برلاس بورنجری قیات

نسب این قوم شریف نیز به بورنجرخان قیات میرسد و نسب اقوام چغتائی داو زبک و برلاس به تومنه خان بورنجری یکجا میرسد و آن چنان است که چون بانسیفرخان ابن قامر وخان بورنجری رحلت کرد تومنه خان پسرش بجای او بر تخت مغولستان نشست و تومنه خان را دو پسر بودند یکی قبل خان که چنگیزخان و جمیع اقوام که از اولاد او بیدا از نسل قبل خان ظهور آمدند دوم قاچولی بهادر که امیر تیمور گورکان و اقوام برلاس و قاچار وغیره از اولاد او بیدو قاچولی بهادر شبی در خواب دید که از جیب قبل خان ستاره برآمده عرصه جهان را روشن ساخت و ابد غروب او ستاره دیگر برآمده بعد عرصه غروب نمود همچنان سیارگان یکی بعد دیگر سر برآمدند تا نوبت چهارم ستاره بزرگ برآمد که جمیع جهات جهان را روشن ساخت و ستاره گان دیگر را نیز نورانی ساخت و چون آن نیز بزرگ غروب گشت دیگر ستاره گان همچنان روشن بودند و همچنین از جیب خودش ستاره ها برآمده بر فلک طالع شدند تا نوبت هشتم ستاره عظیم نورانی برآمده تمام دنیا را منور ساخت و ستاره گان بسیار از و اقتباس نور نمودند تا چون آن نیز رخشان غروب گشت دیگر ستاره گان عرصه جهان را روشن داشتند قاچولی بهادر را جرا را پیش پدر تقریر نموده قبل خان را نیز احضار کرده پدرش تعبیر نمود که از نسل قبل خان بادشاهان پیدا شوند که در عرصه جهان کوس حکمرانی نوازند و در پشت چهارم بادشاهی بزرگ پیدا شود که اکثر ربع مسکون را بقبضه در آورد و مدتی در اولادش بادشاهی قرار ماند و همچنان در پشت هشتم قاچولی بادشاهی بزرگ پیدا گردد که تمام عالم از نور عدالت و عظمت وی منور گردد و بعد از اولاد او در اکثر جهان شمع حکومت افروزند و لوای سلطنت افرازند چنانچه در پشت چهارم قبلخان چنگیزخان پیدا شده در اکثر ربع مسکون بنام مغولان سکه زدند و در پشت هشتم قاچولی بهادر امیر تیمور گورکان با وجود آنکه در بیشتر اقالیم خطبه بنام وی خواندند الغرض بادشاه هر دو پسران را باتفاق سوگند داده قبل خان را بر تخت نشانیده قاچولی را سپه سالار لشکر نموده عهد نامه بخط الغوری نوشته بادشاه هر دو برادر بر آن مهر ها زده بخازن سپرند و بعد امیر قاچولی پسرش ایروی را بجائش نشست و تخت در اولاد قبل خان و سند سپه سالاری بر نسل قاچولی قرار گرفت ایروی را ایروی و مجین و اروی نیز نوشته اند اما صحیح ایروی است و برا برلاس لقب دادند بزبان مغلی برلاس شجاع بانسب را گویند چون اولاد ایروی بسیار بود همه را برلاس میگفتند و برلاس قوم جداگانه از بورنجری قیات پیدا شد و بعد ایروی سونجین نویان

پیش امیر شکر بود چون قضیه تمام در سلطنت اولاد قبل خان پیدا شد چنگیز خان از مخالفت اقوام مجبور شده امیر قراچار برلاس ابن سوغنجین
نویان همراه او بود و در محاربات تایانگ خان و اونگ خان و دیگر تمامت جنگها که چنگیز خان را رو نداده امیر قراچار در امن
معاونت وی از دست نداده هردم همدم بود ۵ قراچار و چنگیز ابن عمند + بکشور گشائی شریک یکدیگر همیشه + الغرض
چون چنگیز خان نخورستان را از خس خاشاک مخالفان صاف نمود و بر سلطان محمد شاه خوارزمی ظفر یافته مملکت وی را
بر ممالک خود افزود و بر پسران تقسیم فرمود و ممالک ماوراء النهر به چغتائی خان داد و خوف حمله سلطان جلال الدین خوارزمشاه
که بادشاهی مردانه بود در آن ملک ظاهر بود که سلطان در هندوستان رفته بود و نواصی اهل اسلام خواهان آن بادشاه دلاور
بودند چنگیز خان خواست که صاحب شوکتی را در آن ممالک متعین کند که چغتائی را از روی دلاوری گرم باشد و
به نهیب تغیش سخن بر لبهای دشمنان نرم ماند لهذا امیر قراچار را بکمال اعزاز امیر الامرائی لشکر چغتائی کرده فرستاد و چغتائی را
فرمود تا قراچار را بجای او دانسته باشد و هیچگاه از امر وی تجاوز نکند و امیر قراچار در ماوراء النهر آمده چغتائی خان فرخ خرش را
بعقد وی در آورده بنیاد یگانگت را استحکام داد و اولاد امیر قراچار بسیار شده و امیر تیمور گورکان نیز از اولاد و نسبت
و بعد از عهد چنگیز خان بر یاسان در همراهی دیگر امرا بجمیع الوس فرستاده شدند زیرا چه جمیع خانان مغل بحکم قاآن بودند و
قاآن هر کسی را بهر جا نه بهر حاجت بهر منصب که خواست در هیچ ذکر همان امر کرده میشود که مشهور تر بودند کیفیت قوم هائی که از برلاس پیدا
شدند بعد ازین نوشته خواهد شد امیر ایجل نویان برلاس پسر امیر قراچار بود بحکم منکوقاآن همراه هلاکو خان به سالبوری لشکرش
متعین شده بایران آمد امیر ایلگنو نویان پسرش بجای او امیر الامرائی الوس چغتائی گردید امیر نوکل برلاس پسرش بود و
امیر طراغائی پسرش بود از امیر طراغائی صاحبقران اعظم پیدا شده او بمانی گورکانیه قایم شد چنانچه ذکرش خواهد رسید امیر
ستاقی نویان ابن امیر سارمابرلاس از اولاد امیر قراچار و از امرای عظم امرائی هلاکو خان بود و از اولاد او قوم قاچار پیدا شدند
چنانکه ذکر خواهد شد امیر شهر فرسپر امیر قراچار بود و امیر الاله ابن امیر قراچار برلاس بود و از اولاد امیر قراچار برلاس شده و الوس چغتائی و الوس جوجی و
الوس هلاکو و بجضور قاآن اعظم متعین بودند امیر جاجی ابن نویان ابن نوکه ابن سیمنکا ابن قراچار برلاس از امرای بزرگ بود و
وقتیکه تولغوق تیمور خان در ماوراء النهر آمد در آن حرب و ضرب کشته شد امیر جاکو برلاس ابن مبارک بن طوغان
بن قادان بن شیره نویان ابن امیر قراچار بود که در آغاز زردو خورد همراه صاحبقران امیر تیمور گورکان بوده در معارک
داد مردانگی داده اولاد او نسلاً بعد نسل در شاهان گورکانیه بامارت گذرانیدند و سه در سه ست و ثمانین و سبعمایه هجری
انتقال نمود امیر جهان شاه برلاس پسرش بمرتبه امارت ترقی نمود و او در جمیع معارک و جنگهای صاحبقرانی رکاب
صاحبقران امیر تیمور بوده در همه جا دلاوری و مردانگی ها نموده و قتیکه صاحبقران تمامت ملک آذربائیجان و بغداد
و غیره به شاهزاده میرزا عمر ابن شاهزاده میران شاه داد و فرمود که شاهزادگان عراق عجم
فارس بجا و فورلتای او حاضر آیند و ملتزم رکاب وی باشند امیر جهان شاه برلاس را منتخب نموده بسپاسالاری لشکرش

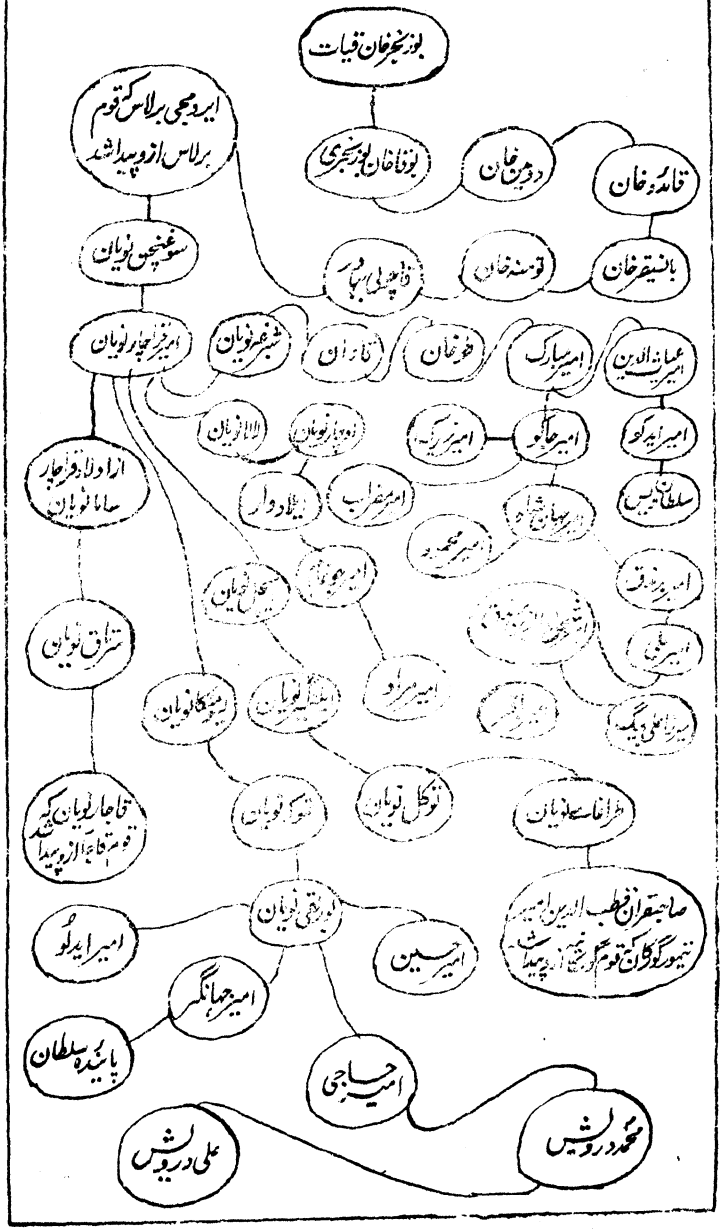
معین فرمود در کنار گرفته رخصت فرمود بعد انتقال صاحبقران بلند اقبال که اختلافی سخت در اولاد او پیدا شد امیر جهان شاه
در شکم ارغوانی جمعی از مخصوصان شاهزاده را بدست خود کشته بدست پسران ایشان بلا استجازت شاهزاده کشته شد
و بعد او لشکر شاهزاده عمر بهم برآمده امیر زیرک ابن امیر جاکو نیز در سلک امرائے نامدار صاحبقران بود و امیر مظفر پسر
امیر جاکو برلاس بود که خانه کوچ بامرائے شاهزاده شاه رخ سلطان مقرر شده در خراسان آمد و امیر زیرک در سنه
سبع و تسعین و سبعمایه که با تو قتمش خان اوزبک صاحبقران را سخت واقع شده بود و هجوم اعدا بر صاحبقران
چندان بود که خلاصی ممکن نبود سپر وار خود را در میان اعدا و صاحبقران انداخته داد مردانگی داد امیر غیاث الدین
برلاس برادر امیر حاجی که بود و امیر ایدکو پیش بود و از اولاد امیر ایدکو سلطان ویس برلاس بود که حکومت کرمان بدست
آورده بود در سنه عشر و ثمانمایه هجری شاهزاده ابابکر میرزا از ترکمه قراقوینلو بزیمت یافته در کرمان رسید و سلطان
ویس وی را جائے داده بیک ناگاه قصش فرو گرفت شاهزاده ناچار عهد کرده از کرمان بدر رفت چون ویس متوجه
گرمسیرات کیج و مکران گردید شاهزاده باز در کرمان آمده مسلط شد و امیر یاسعداد تمام باز گشته مقابل شد تا در آن
جنگ لشکر گورکانیه نامزد میکرده گریخت و امیر یاز در کرمان جلاے گرفت و در سنه تسع عشر و ثمانمایه معین الدین محمد شاهرخ
میرزا کرمان را از و بر گرفت و ویس را به ماوراالنهر فرستاد و امیر روبروے شاهزاده الغ بیگ در حروب اوزبک و چغتای
مردانگی ها نموده در همان جانب وفات یافت امیر برندق برلاس پسر امیر جهان شاه ابن امیر جاکو بود که چون امیر
جهانشاه متعین الوس میرزا عمر گردید وے در لشکر صاحبقرانی بجائش مقرر شد و قت یورش ختا همراه بود و امیر محمود پسر امیر
جهانشاه در امرائے شاهرخی بود در سنه اثنی و اربعین و ثمانمایه امیر الامرائی یافت و مدت العمر کوچ نیکو داد و پسرش
امیر علی بود پسر امیر علی امیر شجاع الدین محمد برندق بود که از سلطان محمود میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان روگردان شده
نزد سلطان حسین میرزا بالقرا آمده و سلطان ویرا گرامی داشته در سلک امرائے کبار منتظم فرمود امیر بهادر بود و
بعد وفات بادشاه چون بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا بر تخت نشستند امیر برندق بخانه برادر کهتر مختار کل بود تا
در حربے که شاهزادگان گورکانیه را با اوزبک در مشهد مقدس رویداد مردانگی ها نموده اسیر شد و وفات یافت میرزا
علی بیگ و محمد باقر ابنائے او بودند امیر ایدکو برادر امیر حاجی ابن امیر بورلقی برلاس بود و امیر محمد درویش علی درویش
پسر و نبیره امیر حاجی را صاحبقران موضع خوراشه را که امیر حاجی دران مقام کشته شده بود بدیشان داد و تا عهد
سلطان حسین میرزا با بقرا در تصرف اولاد ایشان بود و امیر خوشحام ابن ایلادوار ابن اوچار ابن لالا اویان ابن امیر
قراچار برلاس بود که در عهد صاحبقران از امرائے معتبر بود و امیر سلیمان و موسی و جلال الدین برلاس از امرائے الیاس
خواجه خان چغتائی بود بوے مخالفت کرده بصاحبقران پیوست امیر طغی بوغا برلاس که در رکاب نصرت انتساب صاحبقران
بوده در معارک با جانفشانی بسیار نمود و امیر صدیق از نسل امیر ایلدیز ابن امیر قراچار بود و در امرائے صاحبقرانی شامل بود

امیر او پسر جوغا ابن ایلدار بود که صاحبقران ویرا بامارت بلخ تعین فرموده بود امیر جهانگیر و امیر حسین ابنائے امیر بوبقی ابن ایسر تمر که
ابن امیر یسوتکا ابن امیر قراچار از امرائے صاحبقرانی بودند امیر شیخعلی ارغوی برلاس و امیر سیفل برلاس از جمله امرا بودند که
صاحبقران امارت قندهار بدیشان سپرده بود امیر شاه ملک پسر امیر غیاث الدین برلاس بود و امیر لعل برادر امیر طغی بوغا بود و
پیر محمد ابن طغی بوغا که در رسته اشتی و ثمانمایه بر رکاب شاهزاده سکندر بمغولستان رفت امیر داد ملک پسر طغی بوغا بمحافظت
سرحد جیحون مامور بود. امیر توکل برلاس از امرائے صاحبقرانی بود و امیر الله داد پسر سوے گوے مردمی از معامیر ن ربوده در معرکه ها
مردانگی بسیار نموده بود و صاحبقران تومان اورا به وفادار موسوم فرموده بود و امیر فضا داد برادر او بود. امیر نوذر ملک برلاس و امیر
یادگار برلاس از امرائے این قوم بودند و سهری ملک پسر امیر یادگار در حرب صاحبقران و از زبکان کشته شدند امیر سلام پسر
ایلچی خواجه برلاس بود که بر رکاب شاهزاده پیر محمد جهانگیر لکابل رفت امیر بهلول برلاس پسر امیر محمد درویش نیز بر رکاب شاهزاده تعین
شده لکابل نقل کرد امیر تغلق خواجه و امیر پائنده سلطان ابن امیر جهانگیر ابن امیر بوبقی بودند که بحرب امیر علی قلندر امیر سلطان احمد
جلایر به نگاشی وسے رفته بودند در سنه اربع و ثمانمایه امیر سلطان و امیر دولتخواجه و امیر یوسف و امیر حسن پر چهار امرائے برلاس
در سنه اربع و ثمانمایه که صاحبقران بر بلدرم بایزید قیصر روم ظفر یافته بود در چهار امرا بمحافظت وے قیام مے نمودند امیر چلپان شاه
و امیر پیر حسین برلاس متعینه عراق عرب از امرائے صاحبقران بودند شاه ملک و صدر برلاس از امرائے صاحبقران بودند و
به نگاهشی اسکندر شیخی که از نسل پیشین ابن کیوان گودرز بود مقرر شدند و او از صاحبقران مخالفت ورزیده در جنگل دریائے
قلزم درآمده وسی سوار و دو ویست پیاده باوے بودند و شاه ملک و صدر با دیگر امرا بست نفر بدو رسیدند بکمال شجاعت برد
هم نمودند با آن همه دعوے پهلوانی و مردانگی که اسکندر داشت بر وفق یافتند امیر توکل و امیر نوشیروان برلاس امرائے معظم
شاهزاده شاهرخ سلطان بودند امیر خواند برلاس حاکم خوارستان بود و امیر محمد برلاس امیر شاهزاده الغ بیگ میرزا بود امیر الغان برلاس
امیر الامرائے سلطان شاه رخ بهادر بود در سنه تسع و ثلثمین و ثمانمایه امیر سلطان یوسف برلاس نیز از امرائے او بود و امیر
سلطان شاه برلاس نیز از امرائے خاقان سعید یعنی شاهرخ سلطان بود بعد امیر جلال الدین فیروز شاه بمهده امیر الامرائی ترقی نمود -
امیر جلال الدین محمد برلاس پسر امیر سلطان شاه بود و امیر تیمور ملک برلاس از امرائے زمانه صاحبقران بود امیر نظام الدین علی فارسی
برلاس و امیر نظام الدین احمد پسر امیر علی فارسی از امرائے سلطان ابوسعید گورکان بودند امیر مظفر برلاس در سلک امرائے سلطان حسین
میرزا با لقرا منسلک بود چون بادشاه بلخ را محاصره کرد و آوازه جیحون سلطان محمد و میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا انشسته بود
و امیر مظفر جهت محافظت جیحون بلوغ شاه ماوراء النهر بر لب دریا بود روزے سخن مصالحه قرار داده مقرر شد که از جانب لشکر خراسان
امیر مظفر و از طرف ماوراء النهر امیر برهان قراق برلاس در کشتی نشسته بدریا جمع شوند و صلح را مقرر کنند کشتی امیر مظفر بآب تقدیر چون
تیر از کمان سوے مخالفان بدوان شد که ملاحان نگهداشتن نتوانستند ناچار امیر مظفر خود را در آب زده شناکنان میرفت
هر چند مخالفان شبه آن کردند لیکن ضرب تیرے بوے نرسید و دیگر امرائے سپاه امیر مظفر در کشتی بودند اسیر گشتند و امیر مظفر لشکر خود

پیوست امیر جهانگیر برلاس بر امرائے سلطان ابوسعید گورکان بادشاه ماوراالنهر بود و بادشاه ویرا اتکا الغ بیگ میرزا نموده کابل میسپرد
بود چون الغ بیگ قصد برلاسان نمود و بادشاه هم برین قصد بود اینها نهمیده میرزا را گرفته وایل و الوس خویش را کوچانیده
بطرف قندز رفتند و از بالائے هندوکش شاهزاده را بکابل فرستاده خویش سلطان حسین میرزا بادشاه خراسان آمد سلطان
ویر الغایت مکرم داشته بایزید برلاس پسر امیر جهانگیر بود منظور حسین میرزا سے برلاس که در وقت آغاز کشورگیری برکاب سلطان
حسین میرزا بوده شمشیر بازده بود و مردانگی ها نموده سلطان بالفرا با او عهد نموده بود که هر ولایتے که مفتوح شود چهار دانگ
از من و دو از تو خواهد بود و این شرط در نساط سلطنت نگنجید و سلطان ازین شرط پشیمان شد و به الغائے او نه پرداخت و امیر
هم بطلب محال خود را رنجه ساخت سلطان جنید برلاس و سلطان سنجر برلاس نیز از امرائے سلطان حسین میرزا بایقرا بودند
و امیر شیخ عبدالله برلاس داماد سلطان محمد میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان شاهزاده ماوراالنهر بود و امیر محمود برلاس هم از
امرائے شهزاده سلطان محمد میرزا بود و ابراهیم و شاه محمد برلاس از امرائے سلطان بدیع الزمان میرزا بودند سلطان جنید برلاس
امیر ظهیر الدین محمد بابر بادشاه فاتح هندوستان بود و در حرب شاه ابراهیم لودهی بادشاه هند جرانغار لشکر او بسے مستقل بود و
جنید برلاس مردانگی عظیم دران محاربه بتقدیم رسانید و در محاربه رانا سانگا سیسودیه نیز جرانغار بدو مقرر بود و شجاعت
بسیار از وظاهر شد و بابر بادشاه او را اقطاع جون پور بخشیده بود و سلطان جنید برلاس افاغنه را الفرب تیغ آبدار ازان
دیار خارج نمود تا که او زنده بود افغانان مجال نداشتند که دران ولایت فتنه بر پا سازند از امرائے کبار بابر بادشاه بود
امیر دولت خواجه برلاس نیز از امرائے کبار بابر بادشاه بود شاه منصور برلاس و شاه حسین برلاس از امرائے بابر بادشاه
بودند و در محاربات سلطان ابراهیم لودهی و رانا سانگا موجود بوده در امرائے جرانغار بودند و امیر مردانگی تقدیم رسانیدند
و امیر دولت خواجه برلاس را همایون بادشاه ابن بابر بادشاه وقتے که بر سلطان بهادر گجراتی ظفر یافت به محاصره محمد آباد
چانپانیر متعین فرمود و محمد قلی خان برلاس از اعاظم امرائے اکبر بادشاه ابن همایون بادشاه گورکان شهنشاه هندوستان
بود و وقتیکه اوزبکان از بادشاه یاغی شدند محمد قلی خان برلاس بحرب او متعین شد و بعد از بدر رفتن سکندر خان
اوزبک او دهجا گیر محمد قلیجان برلاس مقرر شده در سنه اثنی و تسعمایه که داؤد خان افغان در بنگاله یاغی بود منعم خان
خان خانان بنگاله را از و مستخلص نمود جمعے از امرا را به تعاقب او فرستاد و تودرمل به تعاقب او رفت و در دره کسائی از
خان خانان مدد طلبید و خان خانان دیگر امرا را با محمد قلی خان برلاس بمدد او فرستاد اما محمد قلی خان همدران نزدیکی وفات
یافت و بدان سبب راجه جنگ متوانته معاودت نمود و او از کبار امرا بود و منصب دو هزاری داشت فریدون خان
برلاس پسر محمد قلی خان بود و در زمانه جهانگیر بادشاه از کبار امرا بود و پسر او مهر علی برلاس بمنصب او سرافراز شد اما در اندک
مدت در گذشت و امرائے این قوم بسیار گذشته اند اسمائے مشهوران اکتفا رفت شجره برلاس چنین است میرزا علی بیگ
ابن امیر شجاع الدین بن امیر دقاق ابن امیر علی ابن امیر بوقاق ابن امیر جهان شاه ابن امیر جاکو ابن امیر مبارک ابن امیر طرغان

ابن امیر قادان ابن امیر شیر غمر ابن امیر قرا چار نویان ابن سوغچین نویان ابن امیر برو مجی برلاس ابن امیر قراچوبی بهادر ابن
قومنه خان بوزنجری ابن یانسیقر خان ابن قاندوخان ابن دومین خان ابن بوقاخان ابن بوزنجرخان بوزنجری قیات ابن
الان قوا بنت جونیه بهادر ابن یلدوز ابن منگلی خواجه ابن تیمورتاش قیات ازاولاد قیان خان ابن ایل خان
ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آئی خان ابن اغوز خان ابن قراخان ابن مغول خان و ایماق
برلاس ازاولاد امیر برو مجی برلاس پیدا شد و او را بست و شش فرزندان بوند و بدین سبب در اندک مدت
قومے عظیم گردید چون چنگیز خان بوزنجری ممالک را بر پسران قسمت فرمود امرائے برلاس را در رکاب هر یکی شاهزاده
فرستاد یعنے در رکاب اوکتائی قاآن و جوجی خان و چغتائی خان و غیره جاے داد و بعد ازین بیفرمان منکو قاآن
آن امرائے این قوم در رکاب هلاکو خان بایران نیز آمدند اما چون اشرف اولاد ایر و مجی برلاس امیر قراچار
برلاس در الوس چغتائی امیر الامرا بود شهرت امرائے برلاس و رفعت ایشان در ماوراء النهر زیاده مشهور شد و
در دیگر ولایات شهرت نیافتند و شجره ایشان چنانکه نوشته شد این است +

شجرہ امرائے قوم برلاس بوزنجری قیات

اویماق گورکانیه برلاس بوزنجری قبیلت

این قوم شریف از برلاس بوزنجی پیدا شده و به تسمیه او به گورکان چنین نوشته اند که گورکان در لغت مغلی داماد

گویند اگرچه هر یک از دامادان شاهان را گورکان میگفته اند اما اولاد ایشان را باین لقب مخاطب نکرده اند و قوم گورکانیه از اولاد صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان پیدا شد و آباو اجداد صاحبقران به داماد چنگیز خان شاهان چغتائیه سرافراز بودند و وقتیکه قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری چغتائی خان را بر ماوراالنهر فرستاد امیر قراچار نویان برلاس را امیر الامرائی ارگرد انیده و دست چغتائی بدست امیر قراچار داد و او را بدو سفارش فرمود و چغتائی خان دختر خود را بعقد امیر قراچار در آورد و او را در الوس جغتائی عظمتی بسیار بهرسید و تمامت مهمات سلطنت حسب رائے او باتمام میرسیدند و امیر قراچار پسر سونجی نویان بود و سونجی پسر امیر ارغو و مجی برلاس بود و امیر قراچار پسران بسیار بود ند از انجمله امیر ایجل نویان بود بعد از امیر قراچار بر جائے او بر مرتبه امیر الامرائی الوس جغتائی نشست چون سکوقاآن هلاکو خان را به ایران فرستاد و از هر الوس جمعے از امراو شهزادگان برکاب او امور نمود و شاهزاده را از خاندان چغتائیه برکاب او فرستاد و امیر ایجل با رسم سالیوری یعنے تهنیتی لشکر همراه او فرستاد امیر ایجل در کنار آب کوخان با جمعے از اهل خاندان خود رفت و در مراغه بمرداماد رباو ماوراالنهر ایلخانی برلاس برجائے پدر یعنے امیر ایجل نشست و بعد از رحلت او امیر توکل بر لاس پسر او بجائے او قائمقام شد و بعد ازان امیر طراغای پسر امیر توکل بود و امیر تیمور پسر امیر طراغای در سنه ثلثین و سبعمایه هجری موافق سیچقان ئیل متولد شد و در آن زمان در الوس جغتائی طوائف الملوکی واقع شده بود امیر تیمور بقدرت قادر قدیر قوت یافته بتدبیر بر قلع و قمع مخالفان پرداخته و دختر امیر صلائی ابن امیر قزغن بر بعیت راکه در الوس چغتائی صاحب اختیار کل بود بعقد خود در آورد و ازین سبب کارش روز بروز بالا شده در سنه احدی و ستین و سبعمایه مطابق ایت ئیل بر تخت سلطنت ماوراالنهر نشست و ملک از دست پادشاهان جغتائیه بدر رفت و بخاندان گورکانیه برلاس قرار گرفت چون امیر تیمور در اندک زمان بر عراق عرب و عجم و ایران و خراسان و ترکستان و مغولستان و خوارزم و دیار بکر و ربیعه و گیلان و غرجستان و روس و بلغار و روم و شام و هندوستان وغیره مستولی شد و بعضے را منضم به ماوراالنهر و بعضی را بتاخت و تاراج و باج و خراج متصرف شده و سلاطین جهان و خواقین دوران جبین نیاز بر خاک درگاهش سودند و خوانین والا مقام و گردنکشان عظام خاک سم مرکبش را سرمه چشم عقیدت نمودند و صاحبقران نسبتے دیگر بخاندان چغتائیه متحکم نموده بالنسبه زمان اکثل هانم بنت خضر خواجه خان چغتائی راکه در مغولستان از اولاد چغتائی بادشاه بالاستحقاق بود بحباله نکاح خود در آورد و چون چند نسبت او ثابت شد یعنے امیر قراچار داماد چغتائی خان بود و بدین سبب او را گورکان میگفتند و بعد ازان که امیر تیمور دختر پسر امیر قزغن را بعقد در آورد و دران وقت امیر قزغن مالک ملک ماوراالنهر بود و مردم بملاحظه او امیر تیمور را گورکان گفتند و بعد ازین دختر خضر خواجه خان

جغتائی را بعقد خود در آورد و مخاطب بگورکان گردید چه امرائے کہ داماد بادشاہان مغلیہ بودہ اند ایشان را بہ گورکان میگویند
و جمع صغیر و کبیر او را بہمین لقب یاد میکنند چہ در لغت ترکی گورکان داماد را گویند لہذا بوجوہات صدر یعنے نسبت داماد
امیر تراچار بہ جغتائی خان و داماد ی امیر تیمور بہ امیر صلائے ابن قرغن و خضر خواجہ خان جغتائی امیر تیمور را گورکان
گفتند و در مغلان دستور است کہ کسیکہ در شجاعت و شوکت وغیرہ اوصاف بین الاقران ممتاز باشد اولاد او را
بدو نسب کنند چون امیر تیمور پنہشاہی بود کہ مثل او در مغلان بلکہ در دیگر اقوام نیز نہ برخاستہ و مناسب بود کہ
اولاد امجاد او را بنام او موسوم سازند لہذا اولاد او را بدو نسبت کردہ ہمہ را گورکان خواندند و جمیع اولاد
صاحبقران را کہ از مہات متعددہ بودند گورکان گفتند و گورکانیہ قومے از بر لاس پیدا شدند و این قوم مبارک
ازان شہنشاہ عالی تبار ہویدا گردید چون صاحبقران امیر تیمور گورکان از درجۂ امارت بمرتبہ سلطنت رسیدہ بود
و جمیع آبائے کرام را از امیر قاچولی بہادر تا امیر طراغای پدر امیر تیمور را میگفتند و صاحبقران را نیز تا وقتیکہ
بسلطنت رسید بہمین لقب خطاب میکردند و بعد از عروج بر پایۂ سلطنت و شہنشاہی ہمین لقب امیر را بر اسم ہمایون
او مقرر شد و پسران و نبیرہ ہائے آن شہنشاہ نامدار را امیرزادہ گفتند و در اندک زمان الف اول و دال و
ہائے آخر از امیرزادہ موقوف گشتہ میرزا ماند و دران زمان شاہزادگان گورکانیہ در رتبہ و منزلت بر ہمہ شاہزادگان
فائق بودند بعد ازین شاہان دیگر اقوام نیز لقب شاہزادہ را نازل تر از میرزا دانستہ اولاد خود ہا را باین لقب
ملقب ساختند چنانچہ سلاطین صفویہ سادات ایران و سلاطین تراکمہ قراقونیلو و آق قونیلو و افشار نیز اولاد خود ہا را
موسوم بہ میرزا کردند بہر کیف جملہ اولاد صاحبقران امیر تیمور گورکان را میرزا گفتند و مغلان دیگر را غیر از گورکان
میرزا نمے گفتند حتے کہ بر لاسان را نیز کہ گورکانیہ از ایشان پیدا شدند میرزا خطاب نمیکردند تا رفتہ رفتہ
دخترزادگان سلاطین گورکانیہ را نیز میرزا گفتند و بادشاہان گورکانیہ نیز اعاظم امرائے خود ہا را بدین خطاب مخاطب
کردند و خطاب میرزا عام شدہ چون بعد ازین سلطان ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ گورکان از اولاد صاحبقران امیر تیمور
گورکان ملک ہندوستان را فتح کرد بسبب آنکہ قوم فاتح گورکانیہ مخاطب بمیرزا بود و اہل ہندوستان جمیع مغلان را
بلا تخصیص قوم گورکانیہ میرزا نامیدند و نیز سلاطین گورکانیہ ہندوستان خطاب میرزا را بہ امرا دادند و علاوہ از امرائے
مغول امرائے سادات و شیوخ و افاغنہ را خطاب میرزا دادند بلکہ علاوہ از ایشان راجگان راجپوت را نیز بہ خطاب
میرزا مخاطب و سرافراز فرمودند و آخر رفتہ رفتہ بنائے میرزا نیز موقوف شدہ مرتفع رائج شد و الحال در ممالک
ہندوستان ہمہ مغلان را میرزا گویند و در دیار دیگر اکنون ہم جمیع مغولان را میرزا نمیگویند اما امرائے را کہ
از پیشگاہ سلاطین بایں خطاب مخاطب شدہ اند ایشان را میرزا مے گفتہ اند الغرض شہنشاہ جہانستان
صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان بادشاہے گردون وقار بود و شہنشاہے جہاندار اکثر ربع مسکون را

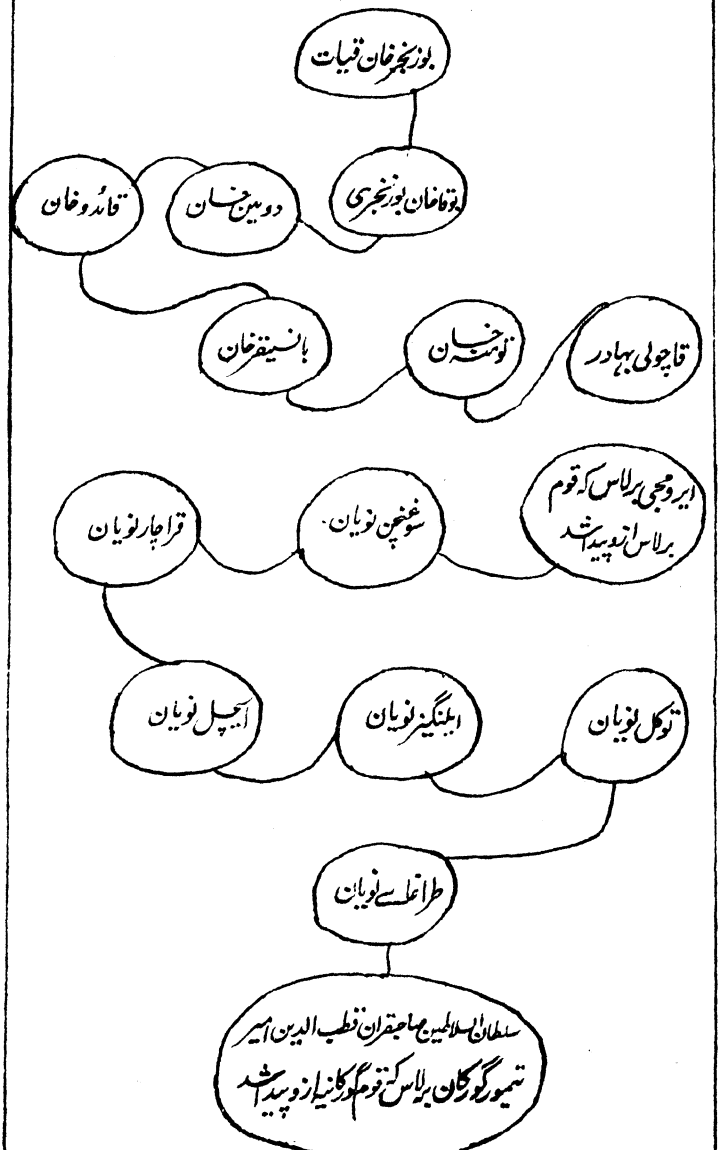
بعز و تمکین آبدار بتصرف خود در آورده و تا مدتی مدید اولاد آن بادشاه گردون جاه در اکثر ممالک سلطنت کرده اند و پنج یکی از
بادشاهان مغلیه و دیگر اقوام بدین مرتبه نرسیده که موخان اهل عالم او را بلقب صاحبقران ملقب نمایند و صاحبقران در
اندک مدت ممالک بسیار را بتصرف خود در آورد چنانچه در تواریخهای مبسوطه مندرج است و اولاد بیدار او از صاحبقران
متولد شده در اندک زمان قوم عظیم گردیده و صاحبقران در سنه سبع و ثمانمایه رحلت کرد و در وقت رحلت او نیز سی و شش
پسر و نبیره موجود بودند و بعد از ین خاندان عظیم از ین شاهزادگان پیدا شده و این قوم را گورکانیه گفتند و در وقت رحلت
صاحبقران که از اولاد او موجود بودند نوشته میشوند شاهزاده محمد جهانگیر مرحوم ابن صاحبقران پسر اکبر بود امیرزاده محمد سلطان
و امیرزاده پیر محمد و دو پسر بودند و نبیره گان محمد جهانگیر و سعد وقاص و یحیی ابنان شاهزاده محمد سلطان این امیرزاده جهانگیر
ابن صاحبقران بودند و میرزا خالد و میرزا الوند بخر و سعد وقاص و میرزا اسنجر و میرزا قیصر و میرزا جهانگیر و میرزا قباد هفت
پسران شاهزاده پیر محمد ابن شاهزاده جهانگیر ابن صاحبقران و شاهزاده عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان و اولاد چند
پسر بودند پیر محمد و امیرزاده رستم و امیرزاده اسکندر و امیرزاده احمد و امیرزاده سیدی احمد و امیرزاده باقر اشش پسران
بودند و پیر محمد ابن عمر شیخ را امیرزاده عمر شیخ یک پسر بود و میرزا رستم ابن عمر شیخ را میرزا عثمان و میرزا سلطان علی دو پسر
بودند و شاهزاده جلال الدین میران شاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان را امیرزاده ابابکر و شاهزاده عمر خلیل سلطان
و امیرزاده سلطان محمد و میرزا اسپچل و میرزا اسپور غتمش شش پسران بودند و میرزا ابابکر ابن میران شاه را دو پسر بودند انگر
میرزا و میرزا عثمان و خافان سعید معین الدین محمد شاهرخ سلطان ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان را میرزا الغ بیگ و
میرزا ابراهیم و میرزا بالنسیغر و میرزا اسپور غتمش و میرزا محمد جوکی بهادر و میرزا خان اغلن و باروی و بایدوخان اغلن هشت
پسر بودند و صاحبقران را یک دختر بود سلطان بخت بیگم و او را بامیر محمد بیگ ابن امیر موسی تابجوت بوزنجری منعقد بود و این اولاد
که نوشته شد در وقت صاحبقران موجود بودند و بعد از ین شاهزادگان بسیار از ین خاندان بوجود آمدند و خافان سعید شاهرخ بهادر
مدتی در خراسان و ایران و ترکستان سلطنت نمود و از اولاد آن بادشاه ذی جاه نیز بشوکت و صولت تمام سلطنت نمودند و
الغ بیگ ابن شاهرخ بهادر را میرزا عبد العزیز و عبد اللطیف میرزا بودند و پسر عبد اللطیف میرزا احمد جوکی میرزا بود و
میرزا عبد الله پسر ابراهیم میرزا ابن سلطان شاهرخ بهادر در فارس بود و پسران میرزا اسپور غتمش میرزا ابن سلطان شاهرخ
مسعود میرزا و قراچار میرزا بودند و اولاد شاهزاده محمد جوکی بهادر ابن سلطان شاهرخ بهادر را بابکر میرزا و میرزا احمد قاسم
دو پسران بودند و اولاد شاهزاده بالنسیغر میرزا ابن شاهرخ سلطان شاهزاده رکن الدین میرزا علاؤ الدوله و معز الدین
ابو القاسم میرزا بابر بادشاه و قطب الدین میرزا احمد سلطان بودند که بسلطنت رسیدند در خراسان و ایران کوس
فرمان دهی نواختند و پسر میرزا علاؤ الدوله میرزا ابراهیم و پسر ابو القاسم بابر بهادر میرزا محمود بودند و پسر میرزا
محمد سلطان یادگار محمد میرزا بود و پسر میرزا بایقرا غیاث الدین منصور بود و پسر او بادشاه والانشان بادشاه خراسان

سلطان حسین میرزا بود و پسران او شاهزاده بدیع الزمان میرزا مظفر حسین میرزا و شاه غریب میرزا و ابوالحسن میرزا و حیدر محمد میرزا
و ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و محمد محسن میرزا و فرخ حسین میرزا و ابن حسین میرزا و محمد قاسم میرزا و معصوم میرزا و ابوتراب
میرزا و فریدون حسین میرزا ابنای سلطان حسین میرزا بودند و محمد مومن میرزا و محمد زمان میرزا ابنای بدیع الزمان میرزا بودند و
این شاهزادگان در محاربات اوزبک مفقود گردیدند و غیاث الدین منصور را یک پسر دیگر بود سلطان دیس میرزا و او را
یک پسر بود میرزا احمد سلطان و میرزا احمد سلطان در هندوستان آمده بود و او را الغ میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین
میرزا و ابراهیم حسین میرزا و محمد معصوم میرزا و محمد حسین میرزا و شاه میرزا هفت پسران بودند و میرزا احمد سلطان در هندوستان
آمده در سلک امرای کبار منسلک بود و پسران او ابراهیم حسین میرزا و عاقل حسین میرزا در عهد جلال الدین اکبر بادشاه
گرگان سر بعناوت برافراشتند و بعد از تنگابوی بسیار به گجرات رفتند و چنگیز خان غلام سلطان محمود گجراتی ایشان را مکرم داشته
و میرزایان قلعه جانپانیر و سورت و بهروچ را از گجراتیان گرفتند و اکبر بادشاه به ایلغار به گجرات رفته و میرزایان بعد
از جنگ و حرب منهزم شدند و مسعود حسین میرزا در محاربه اسیر گردید و محمد حسین میرزا با برادر گریبه گجرات رفت و اکبر بادشاه
به ایلغار برسر او رفت و محمد حسین میرزا نیز گرفتار شده بسیاست رسید و کوائف مفصل اینها در حالات اکبر بادشاه بیایند و
شاه میرزا دو پسر بود سکندر سلطان و محمود سلطان و محمود سلطان کودکی از امرای کبار منسلک بودند و از ابراهیم حسین میرزا یک پسر بود مظفر حسین
میرزا و از اولاد شاهزاده جلال الدین میران شاه ابن صاحبقران سلطان ابوسعید میرزا ابن میرزا احمد سلطان ابن میران شاه
دریاوار النهر بر تخت نشسته خراسان و ایران را در تصرف درآورد و او را پسران متعدد بودند سلطان احمد میرزا و سلطان
محمود میرزا و سلطان محمد میرزا و شاه رخ میرزا و الغ بیگ میرزا و عبدالرزاق میرزا و میرزا خلیل سلطان و میرزا سلطان
ولد و میرزا ابابکر و سلطان مراد میرزا و عمر شیخ میرزا پسران سلطان ابوسعید میرزا و هریکی بهر یاعیتی فرمانروا بودند عمر شیخ میرزا
راسه پسر بودند امر میرزا و جهانگیر میرزا و ظهیر الدین محمد بابر میرزا فاتح هندوستان بود و از کابل بر هندوستان رفته
بتصرف درآورد و پسران او هندال میرزا و کامران میرزا و عسکری میرزا و نصیر الدین محمد همایون بادشاه چهار پسر بودند
و پسران او مدتی باهم بحرب و ضرب گذرانیدند و نصیر الدین همایون بادشاه بر تخت نشست و پسران همایون بادشاه محمد حکیم
میرزا و ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاه بودند و اکبر بادشاه بر تخت سلطنت نشست و پسران اکبر بادشاه دانیال میرزا
و سلطان مراد میرزا و ابوالمظفر نورالدین محمد جهانگیر بادشاه بودند و جهانگیر بادشاه بر اورنگ سلطنت نشست و هوشنگ
میرزا و شاهزاده طهمورث پسران دانیال میرزا بودند و بالیسنغر میرزا پسر هوشنگ میرزا بود و جیقصاد را پسر هوشنگ و بعضے
پسر دانیال میرزا نویسند و پسران جهانگیر بادشاه سلطان خسرو و سلطان پرویز میرزا جاندار و سلطان شهریار و
ابوالمظفر شهاب الدین محمد شاهجهان بادشاه صاحبقران ثانی بودند و پسران سلطان خسرو میرزا داور بخش و گرشاسپ
ابنای سلطان خسرو بودند و اولاد شاهجهان بادشاه دارا شکوه و مراد بخش و شاه شجاع و ابوالمظفر سلطان محی الدین

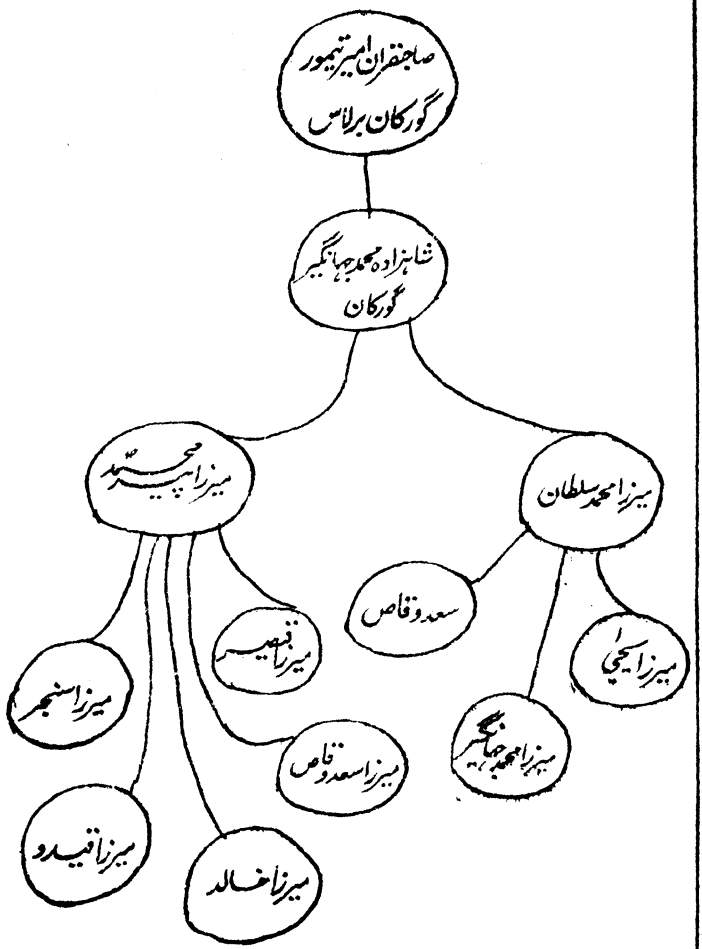
اورنگ زیب عالمگیر پادشاه چهار پسران بودند و پسران دارا شکوه سپهر شکوه و سلیمان شکوه بودند و پسر سلطان مراد بخش نیز دو ان
بود و پسران شاه شجاع میرزا زین العابدین و میرزا زین الدین و بلند اختر بودند و پسران عالمگیر پادشاه شاهزاده محمد اکبر
و میرزا محمد سلطان و میرزا کام بخش و اعظم شاه و معظم شاه عالم بهادر شاه پسران بودند و پسران شاهزاده محمد اکبر یکی سپهر
و پسر شهزاده کام بخش یحیی است یک پسر بود و پسر اعظم شاه بیدار بخت و علی تبار و والاجاه سه پسر بودند و بیدار دل
پسر بیدار بخت بود و پسران محمد معظم بهادر شاه بخسته اختر جهان شاه و رفیع القدر و معز الدین جهاندار شاه و عظیم الشان
چهار پسر بودند و پسران بخسته اختر جهان شاه فرخنده اختر و ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه دو پسر بودند و پسران محمد شاه
احمد شاه یک پسر بود و احمد شاه را یک پسر بیدار بخت بود و پسر رفیع القدر رفیع الدوله شمس الدین ابو البرکات
رفیع الدرجات و ابو الفتح نصیر الدین محمد ابراهیم سه پسر بودند و از عظیم الشان همایون بخت و سلطان فرخ سیر و محمد کریم میرزا
سه پسر بودند و از معز الدین جهاندار شاه اعز الدین و عزیز الدین محمد عالمگیر ثانی بودند و پسر اعز الدین میرزا بابر داماد
عالمگیر ثانی و پسر عالمگیر ثانی هدایت بخش و سلطان ابو المظفر جلال الدین ملی گهر شاه عالم ثانی بودند و شاه عالم ثانی را میرزا
جوان بخت و سلیمان شکوه و ابو النصر معین الدین محمد اکبر شاه ثانی پسران بودند و اولاد پسران اکبر شاه ثانی میرزا
محمد جهانگیر و ابو ظفر سراج الدین بهادر شاه ثانی خاتم الملوک گورکانیه بودند و بهادر شاه را چند پسران بودند میرزا دارا بخت و
میرزا ابو النصر و بلاقی میرزا و میرزا قیاش و میرزا خضر سلطان و میرزا محمدی و میرزا بختاور شاه و میرزا فرخنده شاه و
میرزا عبد الله و میرزا شاهرخ و میرزا فتح الملک غلام فخر الدین و میرزا ظهیر الدین و میرزا گیو مرث و میرزا اسهراب و میرزا
کوچک و میرزا جوان بخت و میرزا عباس و میرزا شیر شاه و میرزا اسد هو پسران بهادر شاه بودند و در بعضے از شجرات
گورکانیه نام میرزا اسد هو دیده نشد و در کتب دیگر نوشته اند الغرض سلطنت هندوستان از عهد بابر شاه و خاندان گورکانیه
رسید و در عهد بهادر شاه جز نامی از بادشاهی نمانده و سرکار انگریزی هندوستان را تصرف خود در آورد و در ایامیکه
در ۱۸۵۷ عیسوی در هندوستان غدر و انقلاب بسیار واقع شده بر بهادر شاه الزام بغاوت مقرر کرده او را به رنگون
فرستاد و پسران او بسیاری درین ایام فتنه کشته شدند و بعضے سر در بیابان گمنامی کشیدند و از اولاد جلال الدین سلطان
محمود میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میران شاه میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان
خان میرزا پسر سلطان محمود میرزا بود و پسر او میرزا سلیمان والی بدخشان بود چون میرزا سلیمان والی بدخشان بر سر بلخ رفت
پسر او میرزا ابراهیم گورکان در جنگ اوزبکان بدست مردم پیر محمد خان اوزبک افتاده شهادت یافت و پسر او میرزا شاهرخ
بود و میرزا سلیمان چند مرتبه لشکر به کابل آورد و محمد حکیم میرزا را از خود داده بود و احوال او در ضمن حالات اکبر بادشاه بیان
خواهد شد و چون میرزا شاهرخ از جد خود یاغی شده بدخشان را به تصرف خود در آورد و میرزا سلیمان بهندوستان آمد و اکبر بادشاه
پنجاه هزار روپیه بادیگر اسباب برائے میرزا سلیمان فرستاد و راجه بهگوانداس کچهواهه والی آمبیر که در لاهور متعین بود

تا نیلاب باستقبال رفت وبموجب حکم اعظم خان حاکم گجرات نیز بخدمت میرزا حاضر شد چون قریب بفتح پور رسید بادشاه تمامی امرا را تا پنج کروه باستقبال او فرستاد وخود نیز تا سه کروه برای استقبال رفت وفرمان داد تا فیلان را با جلهای زربفت وقلاوه طلا ونقره واعرابه پلنگ وغیره با جل وقلاوه مرصع از فتح پور تا پنج کروه قطار در قطار استاده کردند وپنجهزار فیل صف بسته بودند وباعزاز تمام میرزا را آورده تفقد بسیار فرمود چون میرزا متوجه رخصت گردید بادشاه پنجاه هزار روپیه نقد علاوه از جنس واسباب سفر بوی داد وتسخیر بدخشان وسپردن به میرزا سلیمان صورت نه بست وبعد ازین اوزبکان بدخشان را نیز متصرف در آوردند ومیرزا شاهرخ گورکان پسر میرزا ابراهیم ابن میرزا ابراهیم ابن میرزا سلیمان نیز بهندوستان آمد واز امرای کبار گردید ودر عهد اکبری وجهانگیری از کبار امرا بود ودیر تر بپنجهزاری رسیده بود وپسر میرزا شاهرخ میرزا شجاع گورکان بود در عهد محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه از کبار امرا بود وبخطاب خانی خانان میرزا انبجابت خان مخاطب بود وبعهده سپهسالاری ممتاز بود داماد راوائل عهد عالمگیر درگذشت وشجره گورکانیه بمغول خان حسین میرسد میرزا فتح الملک ابن ابوظفر سراج الدین بهادر شاه ثانی ابن معین الدین محمد اکبر شاه ثانی ابن ابوالمظفر جلال الدین عالی گهر شاه عالم ثانی ابن اعز الدین عالمگیر ثانی ابن مغز الدین جهاندار شاه ابن ابوظفر محمد معظم بهادر شاه ابن سلطان محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه ابن صاحبقران ثانی شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه ابن ابوالمظفر نور الدین محمد جهانگیر بادشاه ابن سلطان ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاه ابن نصیر الدین محمد همایون بادشاه ابن سلطان ظهیر الدین محمد بابر بادشاه فاتح هندوستان ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میران شاه ابن صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان ابن امیر طراغلے برلاس ابن امیر توکل ابن ایچل نویان ابن امیر قراچار نویان ابن سوغنجن نویان ابن امیر ارغونجی برلاس ابن امیر قاچولی بهادر بوزنجری ابن تومنه خان ابن بالسنقر خان ابن قامدوخان ابن دومین خان ابن بوقاخان بوزنجری ابن بوزنجر خان قیات ابن الان قوا بینت جونیه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجه ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن یلدوز خان ابن آئی خان ابن اغور خان ابن قراخان ابن منغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن رقیب باتوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح نجی الله ابن لامک ابن متوشلخ ابن اخنوخ ادریس علیه السلام ابن بیارد ابن مهلائیل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیه السلام ابن حضرت ابوالبشر آدم علیه السلام اکنون شجره هائے اولاد صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس نوشته میشوند وسلاطین وشاهزادگان که ازین قوم همایون مشهور بوده اند در شجرات نوشته میشوند بدین ترتیب که اولاد هر یک از پسران علیحده نوشته میشود چون از بوزنجر خان تا حضرت آدم علیه السلام پیشتر نوشته شد لهذا از بوزنجر خان که بانی قوم بوزنجری بود نوشته میشود +

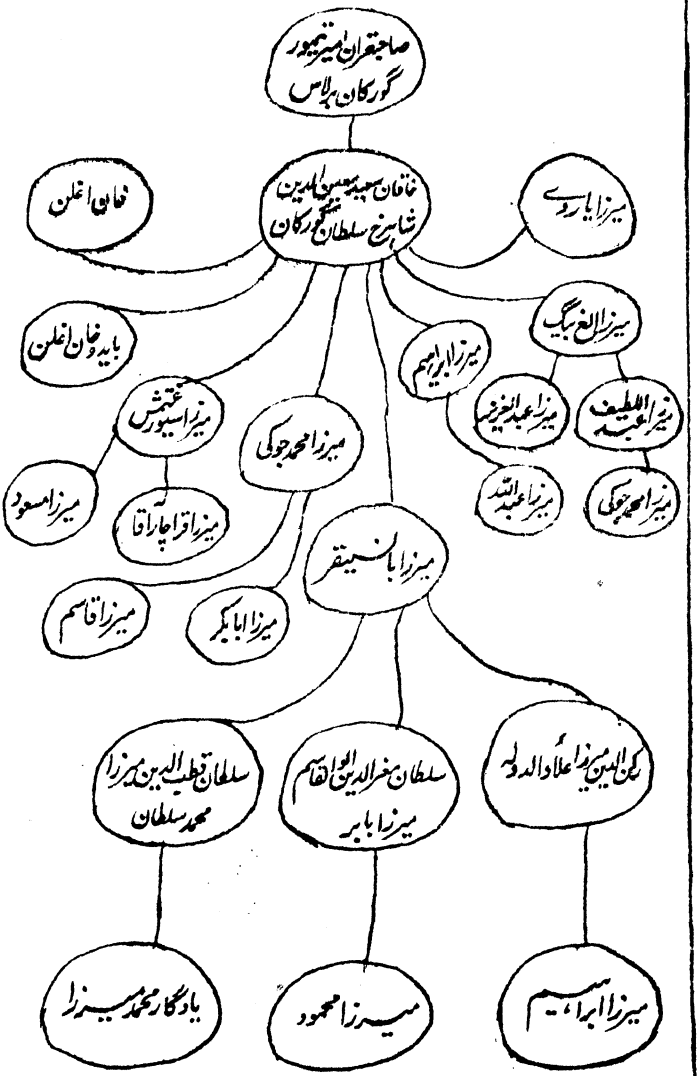
شجرهٔ گورکانی برلاس بوزنجری قبیات

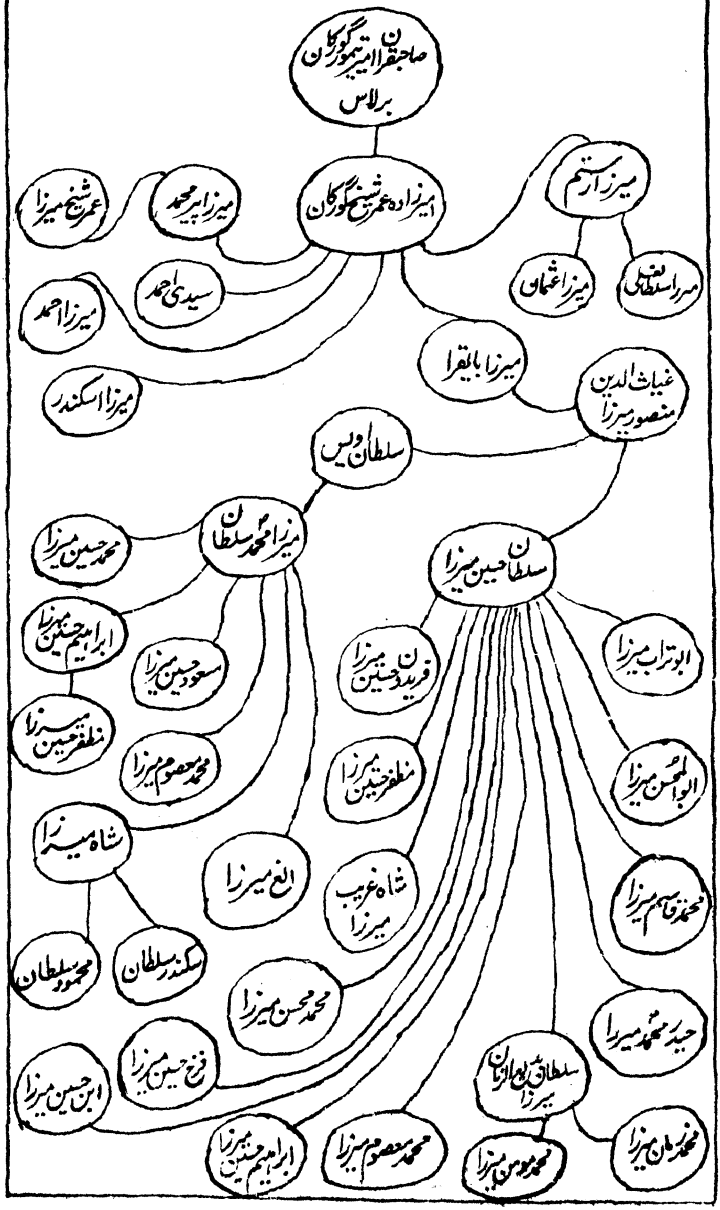
شجرۂ گورکانیہ برلاس

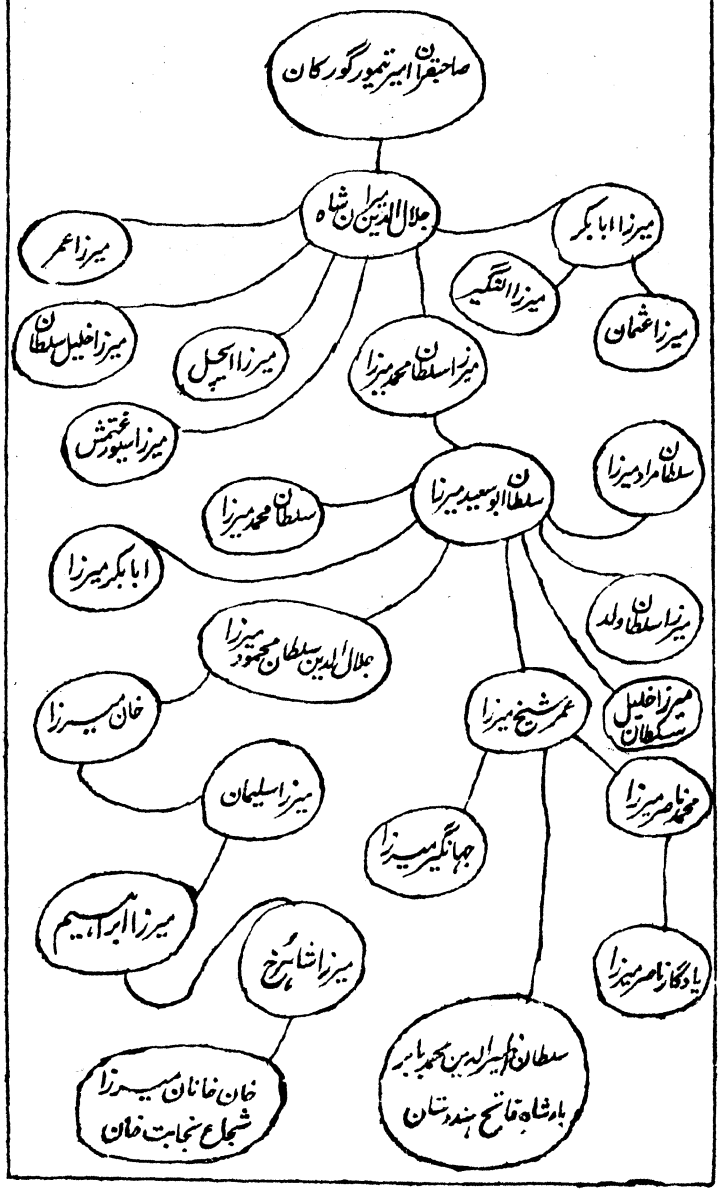
شجرہ گورکانیہ برلاس موزنجری

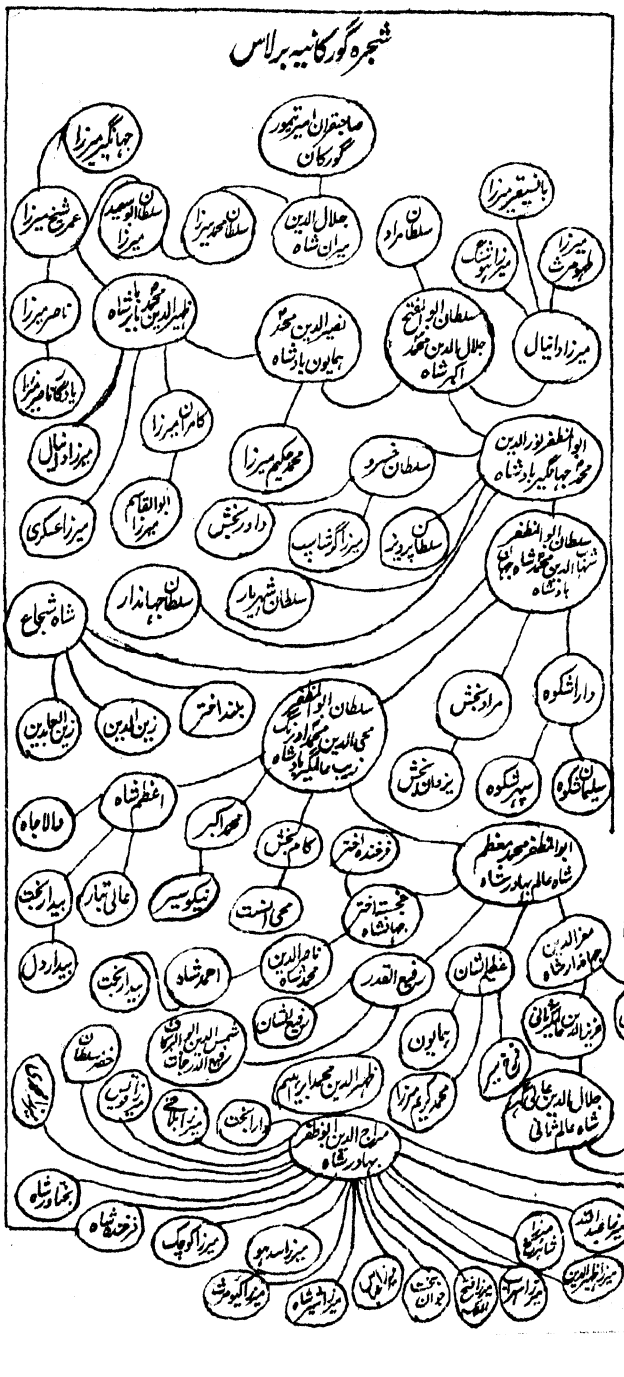
شجرہ گورکانیہ برلاس بوزنجری

شجرہ گورکانیہ براس

شجرہ گورکانیہ بر اساس

قوم قاجار برلاس از نژاد بوزنجری قیات

این قوم شریف نیز از قوم برلاس پیدا شده و اشرف اقوام قیات است و در اصل لفظ قراچار بود بوجه گرانی رائے موقوف شده قاچار گردید و چنانکه

جغتای را جغتائے و جغتائے بهرو و جیم مے نویسند همچنان این قوم را نیز قاجار و قاچار بهرو و جیم تحریر مے نمایند و وجه تسمیه این قوم به قاجار چنان نوشته اند که چون امیر تومنه نویان قاآن مغولستان را دو پسر پیدا شدند یکے قبل خان و دوم قاچولی بهادر و قاچولی روز خواب دید که سیارگان درخشان از جیب برادرش و از جیب خودش برآمده طالع گردیدند و عرصه گیتی را منور گردند پادشاه تعبیرش گفته هر دو را باتفاق و وفاق عهد و پیمان داده اولین را بادشاه و دویمین را سپه سالار لشکر گردانیدند و سوگند داد که همواره بر همین نظم و نسق در اولاد ایشان مقرر باشد چنانچه مطابق این قرار داد از اولاد قاچولی بهادر سپه سالار لشکر منتخب بعد ارتحال قاچولی پسر ایرو مجی برلاس بجائش نشست و برلاس شجاع بانسب راگویند و ایرو مجی را اولاد بسیار بود جمله ایشان را برلاس گفتند و قومے از بوزنجری پیدا شد ارشد اولاد ایرو مجی سوغنجی نویان بود و پسر سوغنجی امیر قراچار نویان برلاس بود چون در آن زمان ضعفی در پادشاهی رو نموده بود چنگیز خان این سیوکاهاد بوزنجری را مدتے در آواره گردی هم شریک گذشت و امیر قراچار با وجود مخالفت دیگر امرائے اقوام موافق عهد آبائے کرام خود اتاق آن اعظم همدم بود چون خان اعظم و مغولستان کامیاب گشته بلاد ماوراء النهر و تمامت ممالک سلطان محمد خوارزم شاه را گرفت و ماوراء النهر را بر پسر سندر جغتای خان داد بخیال موجودگی سلطان جلال الدین خوارزم شاه امیر قراچار را بدان ممالک بسپه سالاری نصب فرمود و آن بهادر جانثار قبل خان و قاچولی را بدو داده دست جغتائی بدست امیر قراچار داد و جغتائی دختر با امیر قراچار داده تمامت اقطاع ملکی و مالی بدو داد و چون منکوقاآن بوزنجری ابن تولیخان هلاکو خان برادر خود را بایران فرستاد چهار قورچی المستعصم الله عباسی وجور و بیداد اسمعیلیه از ایران اندیشناک بود و طوے بزرگ و قبیلهای عظیم کرده فرمان داد که از مغولان صد و بست هزار مغول صد اهنخانه برکاب و سشتا بند و نیزه علم کرده ایچل نویان ارشد اولاد امیر قراچار برلاس از الوس جغتائی برآمده بهم سالیوری همراه لشکرش رود و در لشکر سلاطین جغتائیه امیر الینگیر برلاس پسر امیر ایچل امیر الامرا باشد چون هلاکو خان از براندا ختن اسمعیلیان فارغ شده بایران رسیده انعام و تبریز را به ایچل نویان داد و ایچل در مراغه مرد چون همراه ایچل اولاد امیر قراچار برلاس و از خاندانش بسیار کسان همراه هلاکو خان آمده بودند و بعد ایچل امیر سا نویان برلاس را از اولاد امیر قراچار و در ارث جائے ایچل نویان بود بجائش نشست دے از معده نوشیروان هلاکو خان بود و همراه اردو چون هلاکو خان بفرمان منکوقاآن دو خانوار از نهروان معول را بهرلنگاهاری در بندهٔ سے در کنار رکستان تا کرانهٔ مصر و شام نشیمن داده بود و ایشان صد هزار خانه وار بودند و قوم قراتاتار را نیز منکوقاآن بشام جاداد و بعد از هلاکو خان پسرش اباقا خان بجائش نشست و سا نویان نیز رحلت کرد و اباقا خان جائے او را به سرتاق نویان پسر سا برلاس ارزانی داشت و تا مدے ارغون خان پسر خوشش نیز زیاد مفوض نموده از لب رود جیحون تا قزل اقاج مغان را به تیول او باز داد

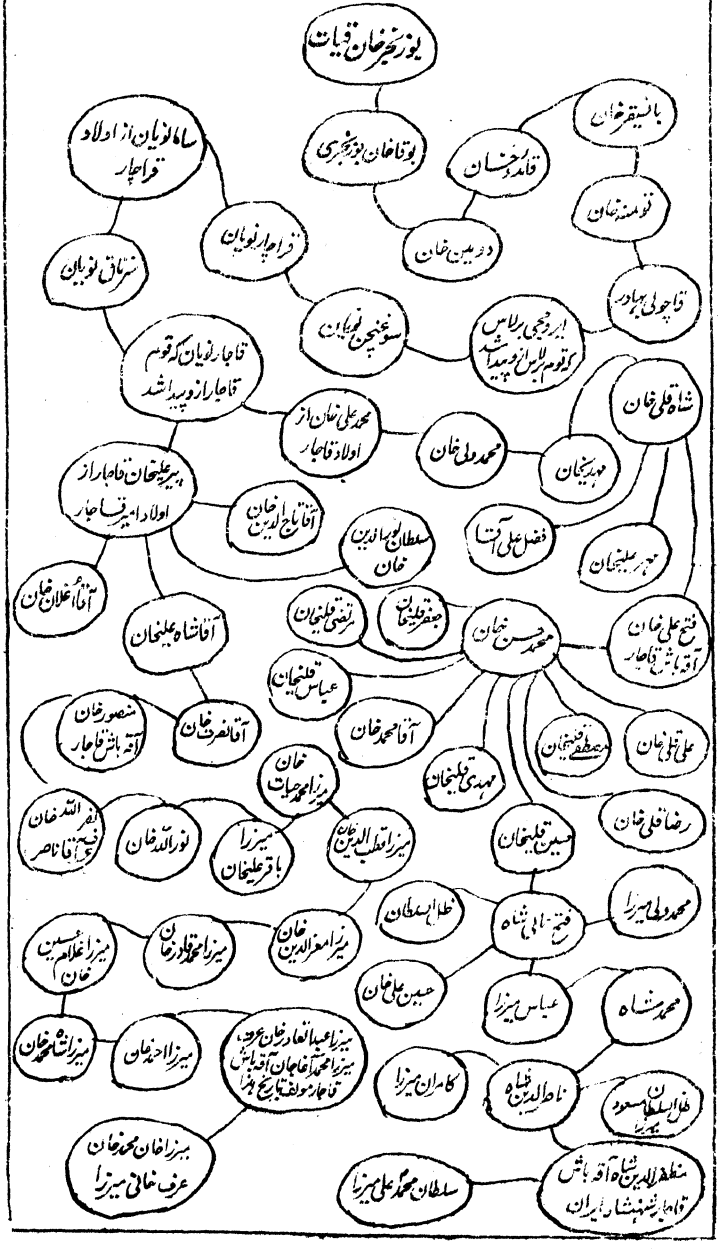
چون اباقاخان درگذشت وبعد از دیگران نوبت سلطنت سلطان محمود غازان خان بوزنجری رسید این هنگام ستراق نیز مرده
بود و پسرش قاجار نویان بجائے ستراق نشسته بود چون امیر قراچار نامی کردے راقاجار میگفتند امیرے نامور بود و در اندک
روزگار خانواده او بسیار شده و در مغولان آئین است که گروهے که در مردانگی نامور باشند آنان را بنام بزرگان ایشان
مے نامند بدین سبب اولاد امیر مذکور بقراچاز نامزد گشتند چون قراچار در گفتگو اندک گران بود در فتنه رفته قاجار گردید و
این قوم علیحده در میان برلاس پیدا شد چنانکه گورکانیه از امیر تیمور صاحبقران ظهور آمد همچنین قاجار از امیر قاجار نویان
هویدا گشت که جد امیر قاجار نیز امیر قراچار ابن سوغنجن برلاس بود بدین دو نسبت اولاد قاجار نویان به قاجار شتهار
یافت وجمیع اولاد امیر قراچار ابن سوغنجن را قاجار نمے گفتند چه از جد امیر قراچار امیر ایرومجی اولادش به برلاس موسوم
شده بود اما قاجار همان قوم اند که نسب ایشان بامیر قاجار ابن ستراق رسیده به امیر قراچار ابن سوغنجن منتهی میشود
غرض در قوم برلاس سه بخش شده اند اول که نسب ایشان به ایرومجی و پسران دیگر وے میرسد آنان که نسب ایشان
به امیر قراچار پیوندد بلاواسطه امیر تیمور و امیر قاجار ایشان را برلاس گویند و نسب گروهے که بامیر تیمور رسیده
بامیر قراچار رسد آنان را گورکان برلاس دانند و نسب جمعے که بامیر قاجار پیوسته به امیر قراچار پیوندد ایشان را
قاجار نامند و بعد ازین از قاجار نیز چند گروه ظاهر شده اند الغرض چون بادشاهی ایران از اولاد هلاکوخان بدر رفت
قوم قاجار بنا به ایلیت وخویشاوندی بگروهے که در سرزمین شام نشیمن داشتند پیوستند و آن سرزمین را از بهر خود نشیمن
ساختند و مدتے دران دیار بسر بردند چون صاحبقران امیر تیمور گورکان در سنه ثلث و ثمانمایه به آهنگ شام فرمود در
سنه خمس و ثمانمایه فرماندار که گروه قاجار را از سرزمین شام کوچ داده بایران و ترکستان که جائے نیاکان آنهاست
نشیمن گزینند و قوم قراتاتار و دیگر جمیع مغولان را که در آن سرزمین بودند کوچ داده بترکستان و ایران آوردند و در
دامغان قراتاتار یاغی شده بعضے باستراباد گریختند و برخے بحرب امرائے صاحبقران راهی ملک عدم شدند و باقی را
امرائے صاحبقران کوچانیده بماوراالنهر بردند و از گروه قاجار اکثر بملازمت صاحبقران و شاهزادگان مقرر ماندند و بشتر
در آوزربایکان و گنجه و ایروان نشیمن گزیدند و بعد ازین گروهے چند ازین قوم شریف پیدا شدند چنانکه نگاشته میشوند
قوم آقه باش قاجار این گروه را در اصل آشاقه باش نام کرده اند رفته رفته آقه باش گردید و وجه تسمیه این گروه بدین
نام چنان است که چون در گنجه و ایروان وغیره انبوه قوم قاجار بسیار گردید چه امرائے این قوم که در ملازمت سلاطین
گورکانیه خراسان و ماوراالنهر بودند بوجه غلبه اوزبک ازان دیار برخاسته به گروهے که درین دیار میبودند پیوستند
شاه عباس صفوی که بادشاه ایران بود در سنه خمس و تسعین و تسعمایه از دلیری و شکوه این انبوه ترسیده چند بخش
کرد - و دو بخش که اعظم این حصص بود نزدیکے را از استراباد بمبارک آباد بیرون قلعه جائے داد و همین گروه آشاقه باش
و آقه باش گفتند و از میان قوم آقه باش قاجار سلاطین کبار و امرائے والا تبار برخاسته در دلیری و شجاعت ممتاز

بودند و سلطنت ایران زمین نصیب آقا باشان گردید چنانچه ازین قوم محمد علیخان بود و پسرش ولی خان و پسران او فتح علیخان و مهر علیخان و فضل علیخان بودند و فتحعلیخان را یک پسر محمد حسن خان قاجار او مدتی در زردخورد گذرانیده و آخر بر اکثر ملاد دست یافته پسران او آقا محمد خان و حسین قلیخان و مهدی قلی خان و علیقلی خان و جعفر قلیخان و مرتضی قلی خان و رضا قلی خان و عباس قلی خان پسران محمد حسن خان قاجار بودند و فتح علیشاه قاجار پسر حسین قلی خان بود که در عهد او سلطنت قاجار در ایران زمین مستحکم شده بود و ظل السلطان محسن علیخان و محمد ولی میرزا و حسین علیخان و عباس میرزا پسران فتح علیشاه بودند و بعد او محمد شاه قاجار ابن عباس میرزا بر تخت نشست و پس از و پسرش سلطان ناصر الدین شاه قاجار بر اورنگ سلطنت نشسته و در سنه ثلث عشر و ثلثمایه بعد الالف انتقال نموده بضرب تفنگ باغی در خانقاه شهید شده اکنون سلطان مظفر الدین شاه قاجار ابن ناصر الدین شاه بر تخت سلطنت ایران نشسته است و ابواب جور و جفا بر روی خلق بسته و ناصر الدین شاه را پسران متعدد هستند مشهورتر ازان ظل السلطان مسعود میرزا و دو گیرکامران میرزا اند و شاهزاده محمره میرزا و شاهزاده سلطان مراد میرزا و نواب مهدی قلی میرزا و جلال الدین میرزا نیز از دودمان آقا باش قاجار اند و پسر سلطان مظفر الدین شاه قاجار ولیعهد سلطنت سلطان محمد علی میرزا است و این شاهزاده در چهار دهم ربیع الثانی سنه اثنی و ثمانین و ثمانیه بعد الالف گوهر نرینه صوبه آذربایجان ماموراست و با دختر کامران میرزا اهم خود منعقد شده است و در سرزمین ایران امرائے بسیار ازین قوم موجود اند و سلطنت ایران تا این تاریخ که اوائل سنه اربع عشر و ثلثمایه بعد الالف هجریست در قوم آقا باش قاجار است و نسب این خاکسار راقم این اوراق نیز بقوم آقا باش قاجار میرسد چنانکه در خاتمه کتاب اشاره بدان خواهد شد اما چون در ذیل هر قوم اسمائے امرائے آن نوشته ام اگر از بزرگان خود کرازین قوم شریف بوده اند و در سلک امرائے بادشاهان والاجاه داخل بودند اسمائے چند درین مقام نیز بمناسبت نمایم مناسب خواهد بود چون اکثر از امرائے قاجار بملازمت و مصاحبت بادشاهان گورکانیه رسیدند و پشت ها پشت بخدمت ایشان بودند پیر علیخان قاجار که نسب او به امیر قاجار نویان ابن سرتاق نویان براس میرسید در امرائے سلطان حسین میرزا بایقرا شامل بودند و بعد وفات او که امراء قسم شده بر رخصه هواخواه بدیع الزمان میرزا مخالف اکبر او بودند و جمعے جانب مظفر حسین میرزا پسر دیگرش گرفتند پیر علیخان از امرائے بدیع الزمانے بود - چون محمد خان اوزبک هرآن بر خراسان تاخت مے آورد جمیع شاهزادگان گورکان در کنار مرغاب اجتماع نموده قاصد حرب او بودند و تمامی امرائے ایشان درین قصه بجان حاضر بودند اما چون امرا بوجه کینه ملک خود هرد و برادر را بر تخت نشانده بودند که از بدو باد شاهی تا امروز این قسم دستوری واقع نشده اکثر شاهزادگان بملاحظه این امر و ضاع رنجیده کنار کردند و باوجود اجتماع عظیم که ایشانرا دست داده بود توفیق مدافعه او زبک نیافتند و متفرق شدند و قرار داد بال آینده شده و بازموقع اجتماع دست نداده و سلطان محمد خان چون سیل بلا در خراسان در رسیده شاهزادگان یک یک و دو

جگیده بالبود شد اما شاهزاده بدیع الزمان چند مرتبه حربه سخت کرده چون بخت یاور نبود سود نکرد و پیر علی خان رتبه حالت
همکاریش بوده در دشمن کشی و مردانگی از خود به تقصیر راضی نشده تا در حرب استرآباد آن امیر نامدار مردانه وار
جام فنا از دست ساقی اجل نوشید چون دولت گورکانیان در خراسان بآخر رسیده بود اولاد پیر علی خان قاجار
باطراف متفرق شد از اولادش یکی سلطان نورالدین قاجار بود که اولاد او مدتی در اطراف استرآباد وغیره
به ثروت و حکومت گذرانیده در آخر بادشاهان ابدالی قرابت کرده شهرت بابدالی و درانی شدند و یکی افتاج الدین
خان بود و دیگر اولاد خان و دیگر شاه علی خان قاجار بود و اخر اولاد شاه علیخان و اغلان خان سکونت
در خراسان گزیده به گروه قاجار که در گنجه و ایروان وغیره بودند شامل شدند و بموجب فرمان شاه عباس در
بیرون قلعه مبارک آباد جاگزیده موسوم به آقه باش شدند و میرزا پیر قلی خان آقه تاش قاجار که نسب او به شاه
علیخان ابن پیر علی خان میرسید در زمان سلطان نادر شاه افشار ترکمان موجود بود بخطاب میرزا ممتاز شده
و پیر قلیخان پسر آقا نوراللہ خان بود و او پسر آقا نصرالله خان که و برادر آقا ناصر مے گفتند و او پسر آقا منصور خان بود و او
فرزند آغا نصرت خان و او جگر بند شاه علی خان ابن پیر علیخان قاجار بود الغرض پیر قلی خان بوجه کبر سنی
از خدمت معاف بوده میرزا باقر علی خان پسرش در امرای سلطان نادر شاه افشار ترکمان داخل شده جان سپاریها
در رکاب او نمود و ولدش میرزا شهاب الدین خان بود و پسر شهاب الدین خان میرزا احمد حیات خان بود که در
ایام سلطان احمد شاه ابدالی درانی سرافراز بوده در رکاب او از ایران زمین به کابل افتاد و پسر او میرزا
قطب الدین خان بود و ولدش میرزا معز الدین خان و فرزند او میرزا محمد قادر خان بود و پسر او میرزا غلام حسین
خان چون اولاد سلطان احمد شاه بزنولان اعتبار بسیار میداشتند و دوازده هزار اهل از هر قوم و فوج
خاصه خویش نگهداشته بودند این بزرگان نیز بدولت ایشان بامارت و عظمت بسر میبردند تا آخر ستاره
اقبال درانیان غروب شده فتنه بزرگ حادث شد و شاه شجاع درانی در هندوستان آمد و باستمداد فوج
انگریزی باز بافغانستان رفته و جمیع سرداران مخلصه که مهر بانیها از بادشاهان درانی دیده بودند از امیر
دوست محمد خان خلد مکان بارکزئی افغان برگشته بشاه پیوستند و امیر را مجال استقامت نمانده بادشاه تخت
نشست لیکن بعد چند سے شاهزاده محمد اکبر خان زور آورده افسران انگریزی را پائے وقار بلغزید و شاه شجاع
نیز شهید شده و اکثر سرداران مخلصه افغان که جانب داری شاه نموده بودند جانها از ان مهلکه بهر نوعه که توانستند
بیرون بردند بعضے به پشاور آمده توسل به انگریزان نمودند و وجه قلیلے که مقرر شد عنایت دانستند میرزا شمس خان
آقه باش قاجار جدا این کمترین نیز جملا شیائے خود گذاشته به پشاور رسیدند و در همان مقام سکونت ورزیدند
و جمله اسباب و مکانات و جائداد وغیره کابل بضبط سرکار درآمده میرزا احمد جان بمعیت نواب منشی میرزا حاجی

محمد خان بهادر در دیار هندوستان آمده و در فتنه ۱۸۵۷ء از ایشان جدا گشته و بسبب انقضای آب و دانه در ریاست سونکهیڑه ضلع مندسور واقع مالک بالوه متعلقه ریاست گوالیار سکونت ورزیدند و این خاکسار میرزا محمد عبدالقادر خان عرف میرزا آغا جان در همین مقام متولد شده در سایهٔ شفقت والد بزرگوار بسن بلوغ رسید و امیدوار است که از برکت متعال سایهٔ آن قبلهٔ آمال پائنده دارد بالنبی و آله الامجاد و در چهاردهم رجب سنه سبع عشر و ثلثمایه بعد الالف هجری در خانه بنده هم پسر سه متولد شده موسوم به میرزا خان محمد خان نموده شد - خدائش نگهدارد و پیروی روستان خود عطا کند اما نواب محی الدوله معین الملک منشی میرزا حاجی محمد خان بجنت یار جنگ بهادر نیز از بین قوم آقه باش قاجار بودند و نسب ایشان نیز بالنسب میرزا شاه محمد خان بیکجا میرسد و آن خاندان بعد بر افتادن انکار (؟) در پشاور بعهده میرمنشی سرکار انگریزی مقرر بوده و از آن جا به ایجنسی راجستان بمقام نیمچ مبدل شده مدتی درین مقام بعزت تمام بسر برده و بعد غدر هندوستان ترک ملازمت انگریزی نموده و بهاراجه تخت سنگه بهادر والی جودهپور آنجناب را طلبیده بعهده وزارت ریاست خویش مقرر نموده و منظوری سرکار انگریزی خطاب نوابی داده و نواب تختم الدوله خوشحال محمد خان شوکت جنگ والی ریاست جاوره نیز ایشان را موافق بجا نگیر داد و نواب محی الدوله که باوجود اسباب امارت و دولت فقیری بود کامل و کاملی ایزد تعالی آن جناب را بدرجهٔ شهادت رسانید و بدست غلامی ناخوجام شهید شدند و نواب میرزا عبدالله خان پسر ایشان در عین جوانی انتقال نمود جوانی ایق و ذائق بود اما بسبب نفاق باهمی تمامت دولت و جاه بر باد رفت و پسر نواب عبدالله خان میرزا احمد الله خان در اجمیر شریف موجود است خدائے تعالی عمرش دراز کند و شجره سلاطین قاجاریه تا مغول خان چنان میرسد مظفر الدین شاه آقه باش قاجار ابن ناصر الدین شاه ابن محمد شاه ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاه ابن حسین قلی خان ابن محمد حسن خان ابن فتح علی خان آقه باش قاجار ابن شاه قلی خان قاجار ابن مهدی خان - ابن محمد ولی خان ابن محمد علیخان قاجار از اولاد امیر قاجار لویان ابن سترناق لویان ابن - اما لویان بر اس از اولاد قراچار لویان بر اس ابن سوغنچین لویان ابن امیر ایرو مجی بر اس ابن بوزنجری ابن قاچولی بهادر ابن لومنه خان ابن بانسیقر خان ابن قائدو خان ابن دوبن خان ابن بوقا خان بوزنجری ابن بوزنجر خان قیات ابن آلان قوا بنت جونیه بهادر ابن یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن انغور خان ابن قراخان ابن مغول خان و از مغول خان تا حضرت آدم علیه السلام پیشتر نوشته شده - فقط +

شجرهٔ قاجاریه برلاس

قوم سیخاری باش قاجار

این قوم نیز از اویماق قاجار برآمده و وجه تسمیه و چنان است که چون در سنه خمس و تسعین و تسعمایه هجری شاه عباس صفوی بادشاه ایران زمین انا نبوده پیشکوه دیران قاجار را دیده از دلیری و جسارت این قوم ترسیده و با ارباب صلاح و دانش قرعه مشاورت انداخته رائے بران قرار یافت که اجتماع اینها که طعنه بر عقد ثریا میزنند چون نبات النعش پریشان سازند تا از دغدغه زور و قوت این طائفه دو شوکت ایمن باشند لهذا ایشان را به چند بخش تقسیم ساخت گروهے که قلعه مبارک آباد جائے گرفتند ایشان را اویماق سیخاری باش گفتند و رفته رفته سیخاری باش شدند و اولاد ایشان بر همین نام مقرر شدند و قومے علحده گردیده امرائے این قوم در دیار ترکیه و سلاطین قاجار بر تبه امارت رسیده اند و اکنون هم در ایران زمین بسیار اند +

اویماق عضد ایلو قاجار

وقتے که شاه عباس صفوی از اجتماع دلیران قاجار به ترسیده ایشان را پراگنده ساخت جمعے از قاجار که بحکم او از گنجه و ایروان کوچ کرده در مرو جا گزیدند ایشان را عضد ایلو گفتند و امرائے بسیار ازین قوم در ایران موجود اند و این هر سه اقوام در قاجار مغز راند - +

قوم دولو قاجار

این هم قومیت از قاجار که در زمان نادر شاه افشار ترکمان باشاره فتح علی خان آقه باش قاجار را گشتند. فقط +

اویماق قیونلو قاجار

این هم قومیت از قاجار و امرائے بسیار ازین قوم در سرزمین ایران موجود اند +

اویماق قجر افشار قاجار

این قوم هم شاخیست از قاجار و مخفی مباد که عموماً جمیع قاجاریان را به تخفیف هر دو الف قجر نیز میگویند اما وجه تسمیه ایشان به قجر افشار چنان است که جمعے از قوم قاجار که با سلطان نادر شاه افشار ترکمان یکدل بودند و هنگام آغاز کشور گیری با آن بادشاه گردون پناه هم رکاب بوده مردانگی ها نمودند بادشاه از ایشان بسیار خوشنود بوده بر رفاقت و شجاعت ایشان اعتماد ے وافر داشت لهذا ایشان را بخطاب قجر افشار نامیده و افشار قومیست در میان ترکمانان که نادر شاه ازان قوم بود و قجر بالعموم قوم قاجار را ے گفتند و میگویند بادشاه آنها را بخود نسبت کرده قجر افشار گفت و برائے اولاد ایشان همین خطاب مقرر مانده رفته رفته قومے عظیم گردید و این چند قوم ها از میان قاجاریه برخاسته اند که نوشته شدند +

اویماق تائجوت بوزنجری قیات

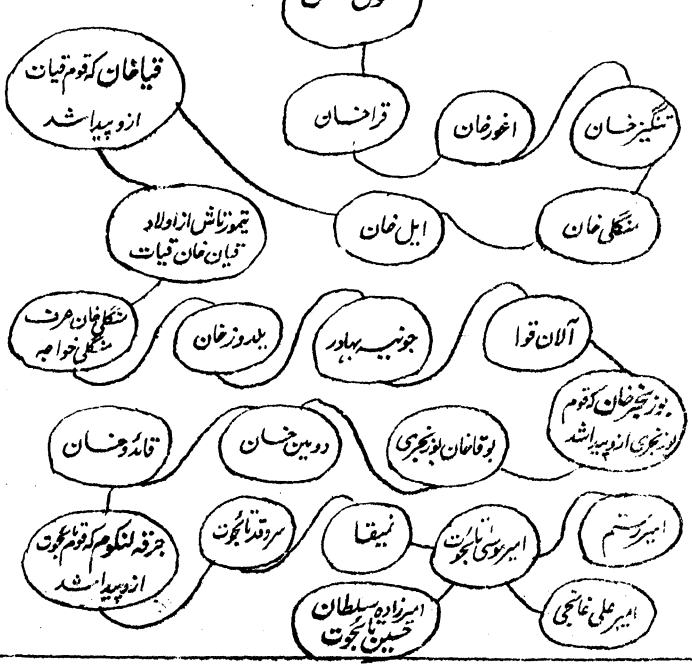
این قوم تائجوت نیز از قوم بوزنجری پیدا شده و سلسلهٔ نسب او به بوزنجر خان میرسد و وجه تسمیه او چنان است که چون بعد از الان قوا بیگم بوزنجر خان پسر کهتر او بحسب دستور مغول سریر آرا گردید و اولادش را بوزنجری گفتند رفته رفته قومے عظیم گردید و بعد از بوزنجر خان پسر او بوقا خان بر سریر مملکت نشست و بعد از بوقا خان پسر او دومین خان متکفل امور شهنشهی گردید و بعد رحلت او دومین خان قائدوخان پسرش بر مسند نشست و او را چند پسران بودند از انجمله یا لنیقرمان که بر تخت نشست و دیگر جرقه لنکوم بود

چون اولاد پسران او بسیار شدند قوم‌ها پدید آمدند اولاد جرقه لنکوم بوزنجری را تاتار گفتند و اولاد جرقه لنکوم
سروقدنام شاهزاده بود و پسر سروقدنمیقا تاجوت بود و سه دراثنای صیدبازی بدست قوم تاتار گرفتار شده و قوم تاتار
که از اولاد تاتارخان ابن انجه خان است و همواره تاتار را بامغول عداوت سخت بود و چون بر یکدیگر دست مے یافتند
دمار از روزگار دو دمانها برمے آوردند و نمیقا بدست تاتاریان اسیر شده بفرمان التان خان تاتاری بادشاه ختا بقتل
رسید و سلاطین بوزنجری همواره درپے این انتقام کمر بسته مے بودند و بکرات لشکر بختا برده انتقام گرفتند چه بادشاه مغل که
ازبندوبست خاقانی فارغ یافت لشکر کشیدن بختا و یرانفرض بود و این لشکرکشی تا زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان بلاس بوزنجری
درمیان بود تا آن قاآن جهانستان درهمین یورش کوس ارتحال کوفت و قوم تاجوت از اشرف اقوام مغلیه دانسته میشود
و امرائے این قوم همواره بدربار سلاطین عظام و کرم بوده اند چون بعد ارتحال میسوکا بهادر بوزنجری طوائف المسلوکی
درتوتستان پیدا شده تا آن بزرگ چنگیزخان بهادر آغاز کشورکشائی نموده بتے با اقوام مغول درحرب و ضرب بود و قوم تاجوت
نیز از دے مخالف شده تمامت امرائے یسوکی باین قوم پیوستند ملا شرف الدین علی یزدی درهمین باب گوید ؎
سپاه یسوکی همه فیل خیل + بلاقوم تاجوت کردند میل + و آخر این قوم از چنگیزخان انهزام یافت و وقتے چنگیزخان
بملازمت اونگ خان بود قوم تاجوت با اقوام دیگر درساخته بوے عصیان آوردند و چنگیده بازایل شدند و چون چنگیزخان
برتمامان ظفر یافت امرائے این قوم نیز مطیع گشتند و امرائے بسیار ازین قوم صاحب عزت و جاه گشته اند چنانچه امیر موسی تاجوت
ازین قوم و اول زمانه صاحبقران کشورستان امیر تیمور گورکان بود و چون صاحبقران در محاصره قرشی امیرزاده بوظفر ایلچی
امیر یاروازه هزار سوار جرار در حوالی قرشی نشسته بود و صاحبقران موید من الله باچهل تن از دلیران خود تکیه بر فضل ایزد منان
فرموده شبگیر کرده از کنار آمویه بقرشی رسیدند و بناها نهاده بقلعه برآمده و دلیران برلاس بر غو کشیدند و محافظان این را گشتند و
در را کشودند و اتباع امیر موسی که در قلعه بودند اسیر نمودند و صاحبقران امیر محمد بیگ پسر امیر موسی را حبت اخبار این حال استخلاص
فرموده چون امیر موسی ازین حادثه مجیب مطلع گشت از غایت غم و غصه بر خود پیچید و با امیر براک بهادر قراوناس درساخته
بمحاصره قرشی پرداخت و دلاوران جانبین مردی و مردانگی دادند و امرائے صاحبقران گاه و بیگاه با تنے چند از مردان
کاری برانبوه اعدا حمله مے نمودند و بعد زدوخورد بقلعه باز مے گشتند و سفیر نیز همواره در بردن و آوردن پیغام اجل سرگرم بود ؎
نشست خدنگ افگنان فاصله جوش + کمان گوشه ها گشت همراز گوش + همه پر زنان بور شد تیر پر + خدنگین تن و
آهنین تر + زپیکان دل جنگجویان نخست + زانبوه جان راه گردون ببست + بالاخر صاحبقران بنفس نفیس
بحرب اعدا در آورده بفر دولت قاهره اش اعدا را مجال ستیز و دلیران را زهره آویز نمانده امیر موسی با انکه هفت هزار
سوار جرار در رکاب داشت راه گریز پیش گرفت - اما ملک بهادر قراوناس با پنجهزار مرد قرونا س بدروازه دیگر ایستاده بود
چون صاحبقران همان اشهب عزم میدان انتقامش انعطاف داد او هم راه فرار اختیار نمود و صاحبقران بتعقب اعدا شتافت

اگرچه امیر موسی و امیر ملک بهادر سر و شیران بیشه هیجا و نهنگان لجه وغا بودند و بارها در معارک و میادین مبارزت و دلیری تاخته بودند و نام مردانگی در مهالک سخت بلند ساخته اما از شاهره خورشید اقبال و صولت صاحبقرانی دیده دلیری ایشان چون شپره کور گشته و در گوشه ها خزیدند و این را عنایت ایزدی و الطاف سرمدی توان گفت که یک کس را بمزید لطف نواخته آن مایه قوت و همت و هیبت ارزانی داشت که با دویست و چهل و سه مرد و سه مقابله به دوازده هزار مرد جرار خونخوار باختیار نه بر سبیل اضطرار آورد و بدو شبانه روز چنان حصن حصین و حصار سخت را بگرفت و جمعیت دیران از پیش برداشت و الله علی کل شیء قدیر الغرض چون صاحبقران به نگاه بیشه مخالفان روان شد از طرف یاغی صد سوار کتفلی معسکر خود را نگاه میداشتند دو قوشون شده حمله کردند و بعد حرب و ضرب که در حیز قدرت ایشان بود گریختند و غنائم موفور بدست صاحبقران رسید و آرزو ملک آغا دختر امیر یازید جلایر خاتون امیر موسی با ملک بهادر همراه گشته گریخته میرفت و صاحبقران روزگار در عقب ایشان روان شده تداد اد که از سر خون تو در گذشتیم زن را از خود جدا کن ملک بحمیت جان را غنیمت شمرده از ایشان جدا شد و طرفی بدر رفت و عورات همچنان متاخر ماند صاحبقران سپهر اقتدار یک تنه در پی ایشان میرفت و با ایشان لوکری بود عاشق تاز نام کمان بدست گرفته و تیر نهاده اگر چه دران کار دستی نداشت اما چون صاحبقران نزدیک میرسید تیر در کمان نهاده میکشید و نمی انداخت و صاحبقران بدین خیال که دیرین فن دستی داشته باشد و اگر چشم زخمی رسد محل طعن خواهد بود همی ایستاد و بسیار نزدیک نمیرفت ناگاه اسپ جهان نوردش را جو گرفت و بر جای بماند و دران حالت دولت شاه بخشی رسید و سپر کشیده اسپ در پی ایشان بدوانید و عاشق تاز بضرورت تیر انداخت و عیب و هنرش ظاهر شد و دست از کوشش باز داشت و سر در بادیه نهاد و دولت شاه بگرد آنها نرسید آرزو ملک آغا بدر رفت و دو سه دران وقت حامله بود و از دو تومان آغا متولد شده دو تومان آغا بنت امیر موسی آخر بقید صاحبقران رسید و طغی شاه عرف آنکه بیگی دختر صاحبقران امیر تیمور گورکان به امیر محمد بیگ ابن امیر موسی تاجوت منعقد شد و از و امیرزاده سلطان حسین تاجوت متولد شد و سه همرکاب صاحبقران بوده در اکثر معارک مردانگی ها از و بظهور رسیده و صاحبقران او را همچو شاهزادگان خویش مکرم میداشت وقت یورش ختا همرکاب بوده و بعد از انتقال صاحبقران که در سنه سبع و ثمانمایه اتفاق افتاد و دران هنگام امیرزاده همرکاب بود و با غواء سفهیان فتنه پرداز با وجود موجودگی سی و شش کس شاهزادگان گورکانیه سودای سلطنت در سر گرفته روسوی سمرقند کرد دارالسلطنه بود آورد و چون شاهزاده خلیل سلطان ابن میران شاه میرزا در سمرقند رسیده بود امیرزاده پیشرفت کار در باز گشت دیده مدتی در حرب و ضرب با شاهزادگان گورکان گذرانیده آخر بدست خاقان سعید شاهرخ سلطان بهادر افتاده بفرمان وی شربت شهادت کشید و از سلطان حسین تاجوت یک دختر فیروزه بیگم نام بود که نامزد غیاث الدین ابو المنصور ابن میرزا بایقرا بود و بادشاه کامگار سلطان حسین بایقرا از و متولد شد و پسر دومی امیر موسی تاجوت امیر علی تاجی بود که در رکاب میرزا پیر محمد جهانگیر و کابل متوطن گردید و پسر سیومی

امیر موسی امیر رستم بود که نامزد ملازمت شاهزاده میرزا عمر گشته بملک آذربائیجان رفت غرض قوم تائجوت از اقوام معظم مغلیه شمرده میشود و اورا بعضی به لون نیز تائجوت نویسند و هم بهمزهٔ تائجوت نویسند و همین صحیح است و از عمدهٔ اقوام بوزنجری هست و شجرهٔ تائجوت تا مغول خان چنان میرسد سلطان حسین تائجوت ابن امیر محمد بیگ ابن امیر موسی تائجوت از اولاد نیقا ابن سروقدا ابن جرقه لنکوم تائجوت ابن قائدوخان ابن دوبین خان ابن بوقاخان بوزنجری ابن بوزنجرخان ابن الان قوا بنت جونیه بهادر ابن بلدوزخان ابن تنگلی خان عرف تنگلی خواجه ابن تیمورتاش قیات واولاد اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن تنگلی خان ابن تنگیزخان ابن اغورخان ابن قراخان ابن مغول خان ابن النجرخان ابن کیوک خان ابن دیب باقوی خان ابن البغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام ابن متوشلخ ابن ادریس علیه السلام ابن برد ابن مهلاسل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیه السلام ابن حضرت ابوالبشر آدم صفی الله علیه السلام - و شجره قوم تائجوت بطور شجره نوشته میشود: تمت +

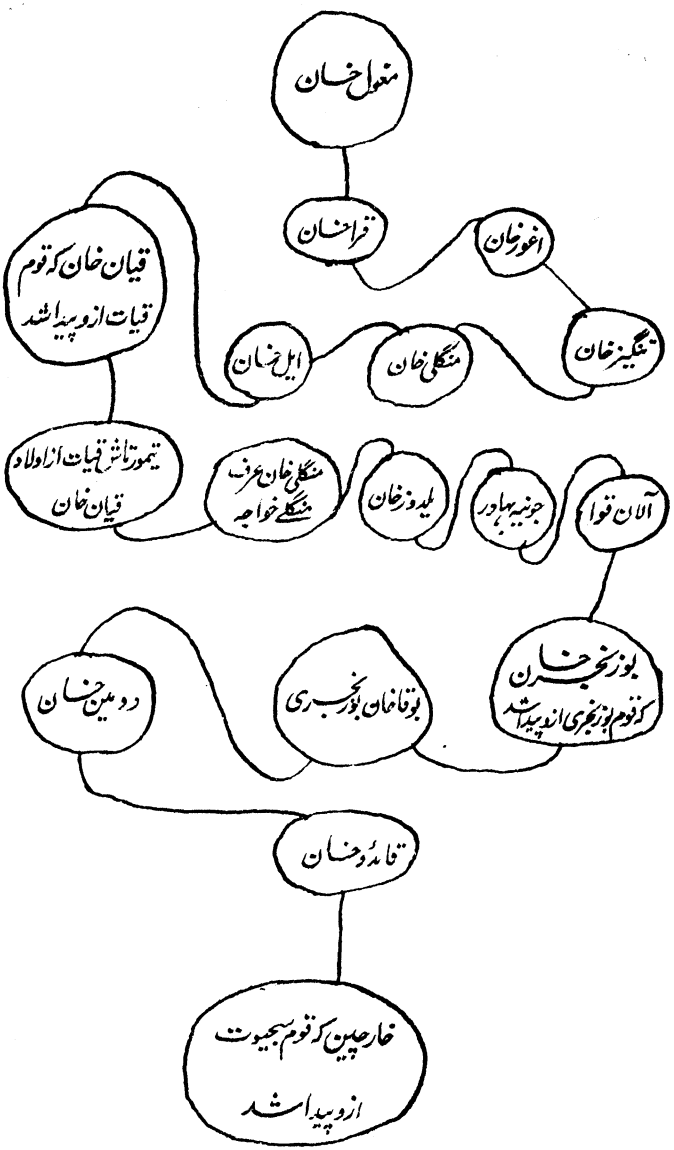
شجره قوم تائجوت بوزنجری

اویماق سجیوت بوزنجری قبیات

اویماق سجیوت نیز از معظم اقوام بوزنجر میباشد و احوال این قوم چنان است که بعد از مرگ بوزنجر خان پسرش بوقا خان بوزنجری سریر آرا شده و بعد از مرگ او سریر سلطنت به پسر او دومین خان مقرر شد و بعد از دومین خان قائدو خان پسر دومین خان سریر آرا شد و او را چند پسر بودند یکی بالسیقر خان بود که بعد از مرگ پدر سریر سلطنت نشست و یکی جرقه لنکوم که قوم تائجوت بوزنجری از و پیدا شد و یکی خارچین نام پسری بود که اولاد او را سجیوت گویند و جمیع اولاد او بدین نام مشهور شدند و بعد از درگذشتن میسوکا بهادر بوزنجری که بادشاه مغولستان بود قوم سجیوت نیز با اقوام دیگر میل کرده با قاآن بزرگ چنگیز خان ابن میسوکا بهادر جنگیدند و آخر الامر ایل شدند و اما از بسیار ازین قوم شریف گذشته اند اما چون بتفصیل حالات ایشان معلوم نشد بر همین قدر اکتفا رفت - سجیوت قومے شریف است از معظم اقوام بوزنجری قبیات است و شجره او چنان است خارچین سجیوت ابن قاید دخان ابن دومین خان ابن بوقا خان ابن بوزنجر خان ابن آلان قوا بنت جونیه بهادر ابن بلدوز خان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجه ابن تیمور تاش قبیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن انغور خان ابن قراخان ابن مغول خان ابن انوجه خان ابن کیوک خان ابن دیب باقوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام ابن متوشلخ ابن ادریس علیه السلام ابن برد ابن مهلائیل ابن قینان ابن انوش ابن شیث علیه السلام ابن حضرت ابو البشر آدم صفی الله علیه السلام و این قوم سجیوت از بوزنجری پیدا شده و این چند اقوام مثل تائجوت و سجیوت و براس و گورکانیه و قاچاریه و جغتائی و اوزبک و ایلجکدای و غیره اقوام از قوم بوزنجری پیدا شده اند و دیگر اقوام بسیار ازین اقوام پیدا شدند چنانچه در محل خود مانوشته شدند و اکنون شجره قوم سجیوت بوزنجری بطور شجره نوشته میشود فقط +

شجرهٔ قوم سجیوت بوزنجری قیات

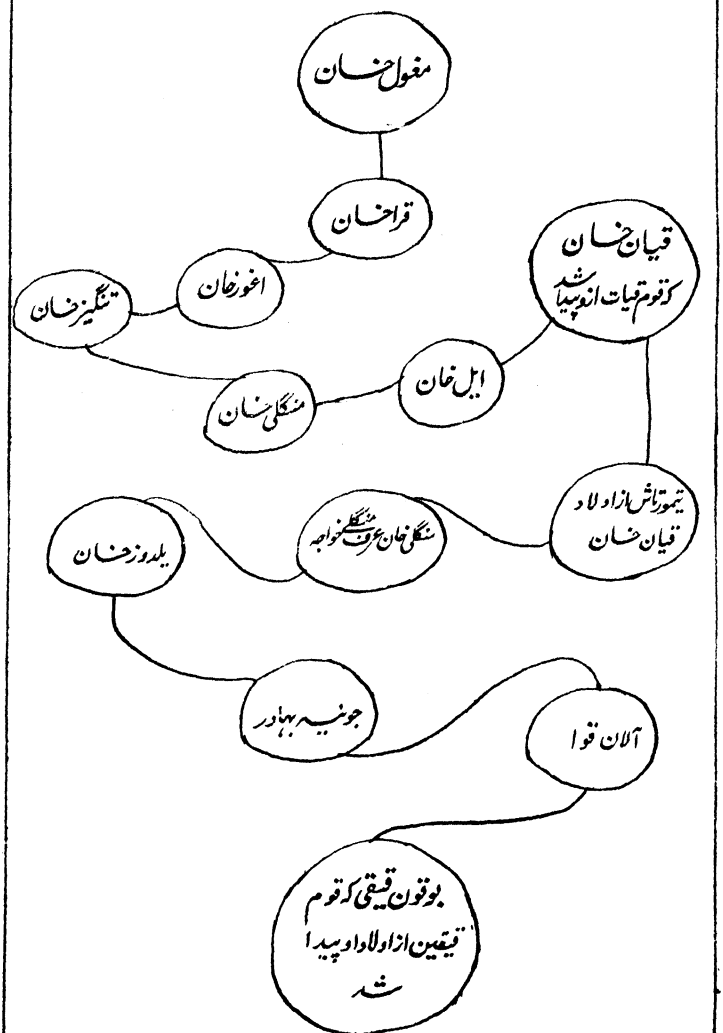

واضح باد که در تمامت اقوام مغولان دو قبائل قیات و در لکین انند که معظم پنداشته میشوند و قوم قیات را از دیگرین و دیگر تمامی اقوام مغول اشرف تر دانند و در قبائل قیات بوزنجری و قوم قیقین و سالجیوت را بهتر مے انگارند و این هر سه قوم از اولاد بوزنجرخان و بوقون قیقی و یوسفین سالجی برآمده اند و هر سه شاهزاده ابناے آلان قوا بودند و اولاد این هر سه را مجموعاً نیرون گویند و این هر سه را از جمیع اقوام قیات افضل دانند و اقوامے که سلسلهٔ ایشان به نیرونیان رسد او را افضل پندارند و درین هر سه قوم قیقین و سالجیوت و بوزنجری قوم بوزنجری را اشرف دانند و جمیع سلاطین عظام از قوم بوزنجری پیدا شده اند - +

اویماق قیقین قیات

نسب این قوم قیقین به بوقون قیقی ابن آلان قوا قیات میرسد و آن چنان است که چون جونیه بهادر قیات در گذشت بوجه لاولدی دختر او آلان قوا برجاے او نشست سر برآر اگر دید و شوهر آلان قوا دو پسر قیات در گذشت و شبے پهلو بر بستر استراحت نهاده بود نورے دید که تمام شبستان از و منور شد و آن نور در کام و دهان او فرو رفت و با نوازان نور حامله شده چون بزرگان قوم درین کار طعنه برآورند از نهایت عصمت او منحیر بودند و آلان قوا بزرگان را در خانه خود درآورد و ایشان مترصد بودند تا ایشان نیز آن جلوه قدرت یزدانی را دیدند و زبان بدعا و ثناے او کشودند و بر عصمت و عفت او گواهی دادند و با نو ازان نور قدرت حامله شده سه پسر آورد و از انجمله یکے را که بزرگ بود بوقون قیقی نام نهادند و اولاد او را قیقین گفتند و رفته رفته قومے عظیم شد و قیقین از اشرف اقوام قیات است و بعد از مبسوط بهادر این قوم نیز از چنگیز خان منحرف شده با اقوام دیگر شامل شده جنگید و بعد از فتح نامکان به خان بزرگ ایل شد شجره این قوم چنان میرسد به مغول خان بوقون قیقی ابن آلان قوا بنت جونیه بهادر ابن بلدوزخان ابن منگلی خان عرف منگلی خواجه ابن تیمورتاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیزخان ابن اغورخان ابن قراخان ابن مغول خان - +

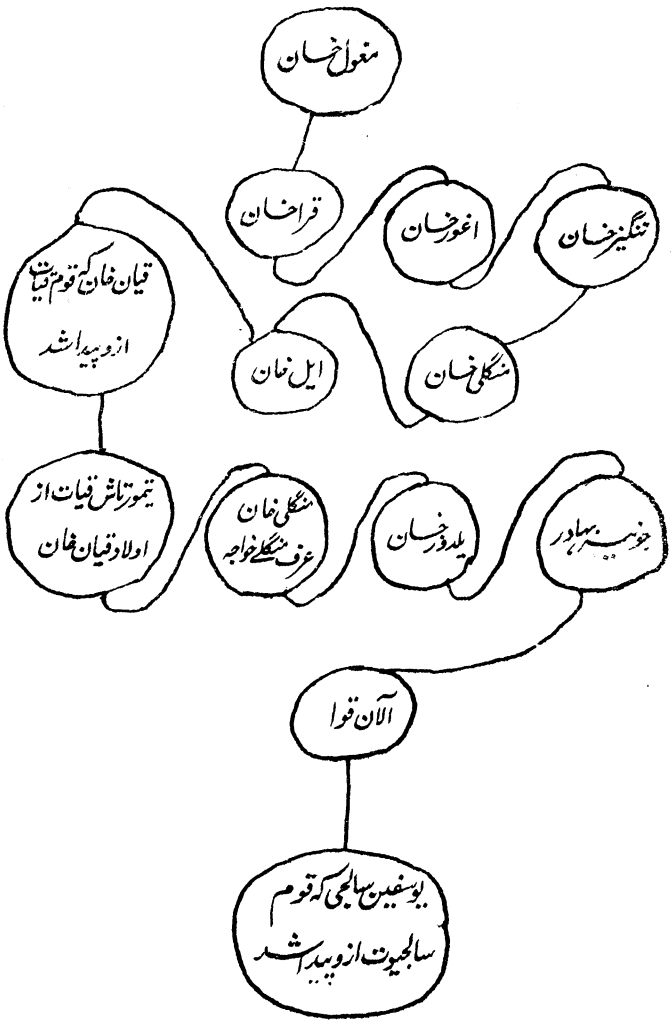
شجرهٔ قوم قیقین قیات

اویماق سالجیوت قیات

اویماق سالجیوت قیات از اولاد یوسفین سالجی پسر آلان قوا پیدا شد همان چنانکه پیشتر ازین نوشته شد که آلان قوا بیگم بعد رحلت پدر جونیه بهادر برادر رنگ سلطنت نشست و دیوان شوهرش نیز در گذشت و شبے آلان قوا نور سے دید که تمامی سرا سے سلطانی از ان منور شده حیران و از بود که آن نور بکام و دامنش فرو ریخت و ملکه از آن آبستن شده و غطاسے قوم را در خرگاه خود برد تا ایشان نیز آن نور در خشان را دیدند و در آن کار حیران مانده گواهی بر عفت ملکه دادند و بیگم را از ان حمل سه پسر یکدیگر فهم پیدا شدند یکے بونون قیقی بود که قوم قیقی از و پیدا شد و دیگر بوزنجر خان که قوم بوزنجری از و ظهور رسید و یکے یوسفین سالجی که قوم سالجیوت از و پیدا شد و این هر سه پسر در یک حمل پیدا شده بودند و از اولاد هر یک قومے علیحده پیدا شد و هر سه قوم را مجموعاً نیرون گفتند و نیرونیان را از جمله قبائل قیات و جمیع اقوام دلکین و تمامت خانانهائے مغلیه اشرف و افضل میدانند و شجره یوسفین سالجی تا مغول خان چنان است یوسفین سالجی ابن الآن قوا بنت جونیه بهادر ابن بایدو خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش قیات و او از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن انغور خان ابن نوزا خان ابن مغول خان و وقتے که میوکا بهادر بوزنجری رحلت کرد و چنگیز خان جمیع اقوام مغلیه بغاوت نمودند و قوم سالجیوت که او را سالجوت بحذف یا نیز گویند با اقوام تائجوت و قنقرات و جلایر وغیره در ساخته با خان بزرگ جنگیدند و چنگیز خان ناچار شده بملازمت اونگ خان رسید و دران حالت نیز سالجوت با او یماقهاے دیگر یکجا شده با چنگیز خان حرب کرد و بعد فتح نامان ایل شد و امراے این قوم بسیار گذشته اند ؛

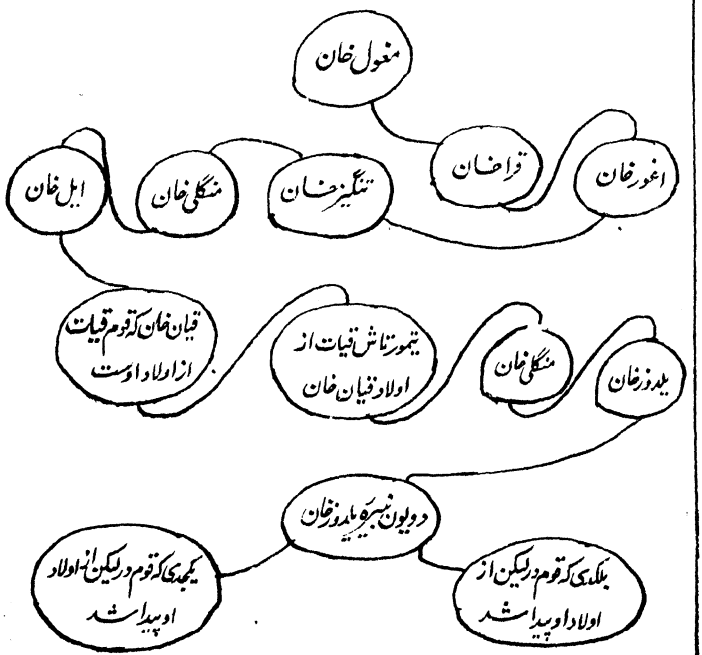
شجرهٔ اویماق سالجیوت قیات

اویماق دریکن قیات

این قوم نیز از قبیلهٔ قیات برآمده است ونسب ایشان به دویون قیات میرسد و دویون از اولاد منگلی خان ابن تیموتاش قیات بود وتفصیل او چنان است که چون قوم مغل یعنے قیات و دریکن باز کوه ارکنه قون بیرون آمده به مغولستان آمدند و دران دیار حل اقامت انداختند تیموتاش از اولاد قیان خان بر ایشان حکومت مے نمود چون او بمرد منگلی خواجه ابن او بر جائے او نشست و بعد او یلدوز خان سبجائش بالا رفت و بعد یلدوز خان جونیره بهادر بر تخت نشست و جونیره را دختر سے بود آلان قوا نام و بر الجقد دویون در آور د و آلان قوا را از دویون دو پسر بوجود آمد یکے بلکدی نام و دیگر را یکمجدی اسم بود چون بعد درگذشتن دویون ایزد جل و علا بقدرت کامله خود سه پسر دیگر در یک حمل آلان قوا را بے واسطه پدر داد و بادشاهی درمیان ایشان مقرر شد و اولاد آنها را نیرون گفتند و اولاد بلکدی و یکمجدی نیز بسیار شده ایشان را دریکن گفتند و رفته رفته قوم عظیم گردید و دریکن را از نیرون کمتر پندارند و نسب دریکن تا مغول خان چنان میرسد بلکدی و یکمجدی ابنائے دویون نیره یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیموتاش قیات و او از اولاد قیان خان ابن ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغور خان ابن قراخان ابن مغول خان +

شجره دریکن قیات

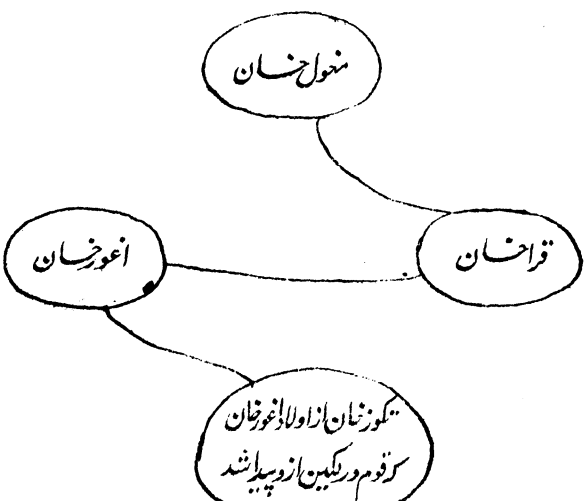

اویماق درلکین

توضیحیست شریفه از اولاد تکوز پسر خال قیان خان برآمده و احوال او قبل ازین گذشت که در حرب تورابن فریدون ایرانی و سونج خان تاتار جمیع مغولان موجود کشته شدند اما قیان خان و تکوز خان که در میان کشتگان افتاده بودند چون چرخ پرده شب فروهشت ایشان با همخوابه های خوشبخت سریع السیر از برق بسکبیر استعاره کرده رفتند و در کوه ارکنه قون درآمدند و در انجا اولاد آن دو تن بکثرت شد اولاد قیان خان را قیات گفتند و اولاد تکوز را درلکین نامیدند و این هر دو قبایل در میان مغولان به شرافت و علو نسب و حسب ممتاز اند و کسیکه نسب او بدین دو قبیله منتهی شود در میان مغول دانند و دیگران را بشمار نیاورند ٥ به پیش مغل باشد اند حساب + که دارد بدین هر دو قوم انتساب + نه آنکس که از راه تذویر و فن + بدایشان کند نسبت خویشتن +

بهرکیف درلکین بعد از قیات اشرف و افضل اقوام مغول است بالجمله بعد از مدت بسیار که هر دو قوم بکثرت شدند ازان کوه برآمدند و مغولستان را از قوم تاتار و دیگر اقوام بگرفتند و بادشاهی در قوم قیات قرار گرفت و ازین قوم نیز اقوام بسیار پیدا شدند و شجره درلکین چنان است ٥ تکوز از اولاد اغور خان ابن قراخان ابن مغول خان ابن النجه خان ابن کیوک خان ابن دیب باتوی خان ابن ابلغه خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام +

شجره قوم درلکین

اویماق جلایر در لکین

قوم جلایر از عمده اقوام در لکین است واز اولاد نکوز پسر خان قبیلان خان پیدا شده چنانچه نوشته شد که نکوز وقیان در محاربه ایرانیان وتاتاریان جان بسلامت برده در کوه ارکنه قون ساکن شدند ودر آن مقام اولاد بسیار از ایشان پیدا شده واولاد نکوز در لکین گفته شده وچون قیات ودر لکین از ارکنه قون بیرون آمدند بمغولستان تواریخ گفتند اقوام بسیار ازین هر دو قبائل پیدا شدند وجلایر از در لکین پیدا شده وامرائے این قوم در عهدهائے رفیع رسیدند وعمده اقوام در لکین جلایر است وقتیکه دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری بادشاه مغولستان درگذشت زنش منوکان نام مالاے کوهے که اورا اعوانوش الهی میگفتند ساکن شده واورا نه پسر بودند و چندان گله ورمه داشت که شمار ایشان چنین بود که چون تمام کوه از مواشی پر شدی ویک گز زمین خالی نبودے دانستے که همه جانور سیدند واگر جائے خالی ماندے از چوپانان دیگر طلب بسیے وسه روز ان زمان هفت کوران از قوم جلایر در لکین در حدود رود خانه کلوران مے نشستند وکوران همچے را گویند که بهیات مستدیر در صحرا فرود آیند ویکزار خانه وار را که بدین یوسون فرود آیند یک کوران میگویند چون اهل ختا وقوم تاتار همواره با مغولان دشمنی وکین میداشتند ودر کین مے بودند درین زمان که تخت سلطنت از بادشاهی نافذ الفرمان خالی بود ختائیان فرصت را غنیمت شمرده بغارت قوم جلایر آمدند چون رود خانه رود لغیانی داشت عبور کردن نتوانستند ومردم جلایر به تماشاے ایشان استاده زبان به لعن وطعن کشودند وگفتند که بیائید ومارا بتازید وختائیان ازین سخن بغضب آمده در وقت شب بندی از خس وخاشاک بسته عبور نمودند وتمامت اموال قوم جلایر را بغارت بردند ومردم بسیار را از ایشان معه طفل وزن کشتند وجمعے دیگر از قوم جلایر که قریب بدین مقام سکون داشتند باستماع این حالت گریخته در مقام منولان آمدند واز غائیت جوع پیاز دشتے برکنده میخوردند منولان ایشان را امتناع نمود که این میدانیست که پسران من درین اسپ مے تازند وگوسفند مے بازند وشما او را خراب میکنید جلائران بسخن او التفات نکرده آن خاتون را قتل نمودند واز استقام تر سیده سر راه بر پسران او گرفتند وهشت تن را از ایشان بقتل آوردند ازان نه پسر کشته گردیدهشت + مگر قائدو خان که کشته نگشت + وقائدو خان نزد عم او ماچین باذ بنجری بخطبه یکے از دختران بنی اعمام خود رفته بود وماچین پیش روسائے جلایر ایلچی فرستاده ازان حرکت قبیح وکار شنیع باز خواست نمود روسائے جلایر معذرت کرده معروض داشتند که ما بحرب اهل ختا مشغول بودیم واز ین قصه خبر نداریم وقاتلان ومتعلقین ایشان را بموجب توره ویوسون پیش قائدو خان فرستادند تا ایشان را بسیاست رساند چون قائدو خان بر تخت سلطنت جلائے گرفت در قلع وقمع قوم جلایر بسیار سعی نمود وامرائے این قوم بسطوت وامارت رسیده اند مناسب بود که ذکر چندے از ناموران این قوم کرده آید وهو هذا - امیر بهرام جلایر در زمانه امیر صاحبقران امیر تیمور گورکان امیرے نامور بود امیر یزید جلایر امیرے بود از قوم جلایر که بعد از وفات امیر قرغن ودختر چند لوائے استقلال برافراشت ودختر او به امیر حسین به بیعت نبیره امیر قرغن منعقد بود ودختر دیگر او آرزو ملک آغا شکوه امیر موسی تا بحکومت بود امیر علی درویش ومحمد درویش بانائے او بودند و

محمد درویش در سنه ست وسبعین وسبعمایه از صاحبقران یاغی شده بیاسا رسید امیر سارلوغا جلایر از معظم امرائے صاحبقرانی امیر تیمور گورکان برلاس بود و در اکثر معارک و محارب و در رکاب صاحبقران بوده جوهر شجاعت خویش بنموده است و امیر ارسلان لوغا پسر امیر سارلوغا بود که بفرمان صاحبقران در رکاب شاهزاده میران شاه مقرر بود و امیر شیخ نورالدین جلایر ابن امیر سارلوغا جلایر از کبار امرائے صاحبقران بود و در اکثر محاربات مردانگی ها ئے عظیم از و در ظهور رسید و در سنه سبع وتسعین وسبعمایه که صاحبقران بجرب توقتمش خان اوزبک رفت در معرکه هجوم اعادی بر ذات خاص صاحبقران بمرتبه رسید که خلاصی ازان ممکن نبود امیر نورالدین با تومان خود در میان آمده سپر وار ایستاده و مردانگی ها کرده هجوم اعدا را متفرق ساخت و دیگر امرا نیز تقلید او نمودند امیر مذکور بسیار بهادر و فرزانه بود و در آخر عهد صاحبقران بزرگی امارت او به نهایت رسید و شاهزادگان نیز متابعت رائے او مے نمودند اما در سنه خمس عشر وثمانمایه امیر مذکور بسبب بعضے از توهمات از خاقان سعید شاهرخ سلطان باغی شد و بمغولستان رفته التجائے امارد به سلطان محمد جغتائی بادشاه مغولستان بردو خان باستعداد تمام بمدد او برآمده بمقام صیری رسیدند و امیر شاه ملک که از جانب شاهرخ سلطان در تعاقب او مامور بود در برابر امیر شیخ نورالدین که در قلعهٔ بود فرود آمده و صرفه در جنگ ندیده بنیاد کار بر الحرب خدعة گذاشت و پیام صلح فرستاده همدرین پیام وسلام هرقداق نام سرداری را که با امیر شیخ نورالدین نهایت اتحاد داشت آماده کرد تا امیر نورالدین را بحیله ملاقات از قلعه بیرون طلبیده و امیر نظر بر دوستی و اعتماد کرده بر و داشت بجهت ملاقات و سخن گفتن باو از قلعه بیرون آمد و اسپ سواره هر دو مرد بگدر را آغوش کشیدند و هرقداق چشم از مردمی و مروت فروبسته و بر از اسپ کشیده و همان لحظه سر او از تن جدا کرد و محمد خان جغتائی باستماع این خبر از صیری بدار السلطنته خود باز گشت و قصهٔ امیر سے که مدتے با صاحبقران شمشیر ها زده بود بدیگ ضرب شمشیر آخر شد امیر بهبودی بیگ ابن امیر سارلوغا جلایر بود که در رکاب شاهزاده عمر شیخ میرزا در ملک ایران رفت امیر حسن جلایر ابن عم امیر نورالدین و برادر زادهٔ امیر سارلوغا بود او هم در وقت امیر شیخ نورالدین بغاوت باسلطان شاهرخ ورزیده بقتل رسید امیر حسن علی و ابن علی جلایر امرائے سلطان حسین میرزا بابقرا بودند و رعایت کردهٔ ابوالقاسم شاه بابر میرزا بودند باقی بیگ جلایر از امرائے نصیر الدین همایون بادشاه گورکان بود وقتیکه بادشاه بمقابله شیر خان سور افغان دوباره لشکر آراست و شیر خان اول پیام صلح داد و قسم به کلام الله خورد و لشکر مغول را غافل ساخته بر ایشان ریخت و بسیارے از اعیان امرائے مغل کشته شدند و بادشاه اسپ در دریازده بگذشت و سوے بهکر رفت و شاه حسین ارغون بادگار ناصر میرزا را با خود یار ساخته و بادگار ناصر میرزا از همایون برخلاف گردید چون راجه مالدیو را تصور والی جودهپور در کمر عرائض اخلاص و شاه بادشاه را مے طلبید بادشاه براه چنبل میرتوجه ولایت مارواڑ گردید و حاکم چنبل میر لشکر سر راه بادشاه فرستاد و جماعتے که درین حالت دست از رفاقت باز نداشته بود بجنگ ایستاده آنها را منهزم نمودند و بادشاه انکه خان را نزد مالدیو فرستاد و مالدیو چون بر نفاق برادران وکمی جمعیت بادشاه و استقلال شیر خان واقف شد خاک بے مروتی در چشم

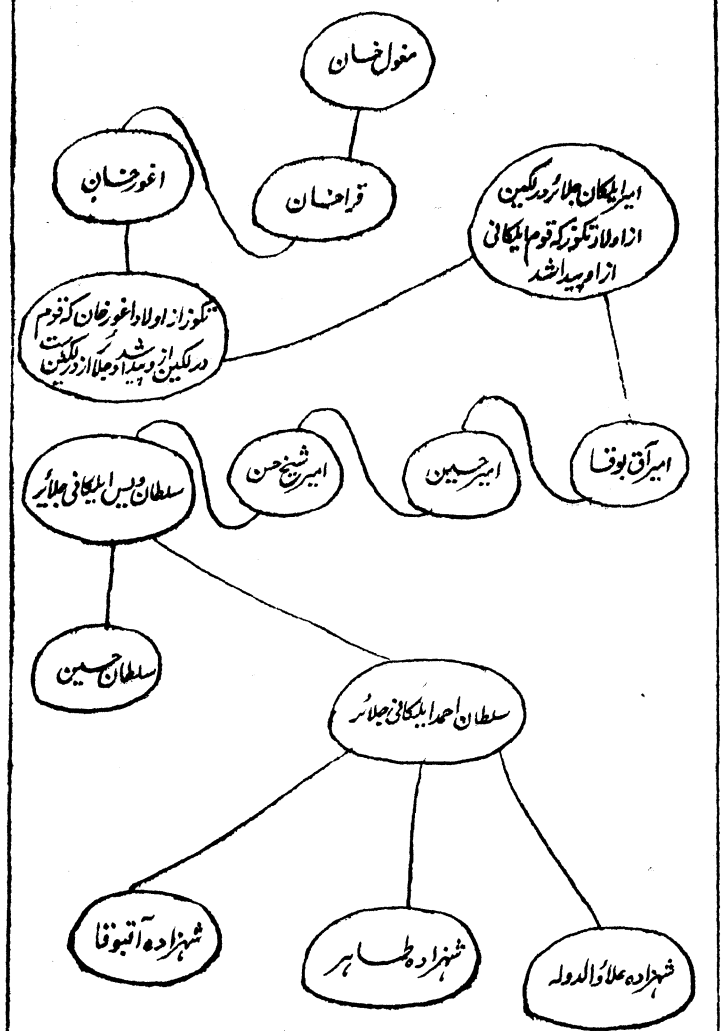
انپاشته بمقام غدر آمده خواست که بادشاه را گرفته به شیرخان سپارد و صله نیکو خدمتی خود بگیرد و چیغه کشیر را سوئے آن جناب
روانه کرد و آنکه خان را بخصت نمیداد المیکے از کتابداران بادشاه که از اول نزد مالدیو بود عریضه فرستاده بادشاه را ازین عزم
اوآگاه کرد و همدرین اثناد و کس هندو که بجاسوسی آمده بودند گرفتار شدند چون بادشاه برائے کشتن یکے از انها امر فرمود
هر دو کس کارد و خنجر بدست آورده و هفده جاندار از مرد و جانور زخمی کردند و اسپ بادشاه نیز زخمی شد و بادشاه هر چند
از تردی بیگ اسپ طلبید او قبول نکرد و در دادن اسپ مضائقه نمود و بادشاه برشتر سوار شد اما ندیم کوکه مادر خود را بر شتر
سوار کرده و اسپ او به بادشاه داده خود پیاده شد چون تمام راه ریگ روان بود لشکریان از محنت بے آبی تکلیف و زحمت
بسیار کشیدند چون خبر قرب وصول لشکر مالدیو رسید بادشاه تیمور سلطان و منعم خان و غیره را امر کردند که در عقب لشکر بیایند
و اگر لشکر مخالف قریب رسد جنگ بایستند آن جماعت بسبب تاریکی شب راه گم کردند و قریب بصبح سیاهی مخالفان
بنظر درآمد و شیخ علی بیگ و درویش کوکه و غیره امرائے بادشاه که بست و دو کس بودند مخالفان را استقبال کردند و تردی بیگ
ابن باقی بیگ جلایر ازان جمله بود و شیخ علی بیگ بیک ضرب تیر سردار لشکر اوشان را بالقتل رسانید و بهر تیر که از شست
ایشان کشاد یافت یکے از معتبران مخالفان کشته میشد ند و باوجود آنکه لشکر عظیم بود از پیش امرائے مغول نهزم شدند و
وقت گریز بسیارے ازان مردم کشته شدند و بادشاه بسلامت از انجا بگذشت محمد خان جلایر از عمدهٔ امرائے جلال الدین محمد
اکبر بادشاه گورکان بود و وقتیکه همیون بقتال با لشکرے عظیم و یکهزار و پانصد فیل روبے بمقابله اکبر بادشاه آورد و از جانب
اکبر بادشاه امیر الامرا خان زمان علی قلی خان اوزبک دیگر امرا بحرب او منتقلا مقرر شدند محمد خان جلایر نیز در امرائے
منتقلاے بود و پیش از رسیدن بادشاه جنگے صعب و اقعشد و امرائے مغول مردانگی ها ئے فوق طاقت بشری بظهور
رسانیدند و سنائم فتح و ظفر بر پرچم اعلام مغول و زید محمد خان از امرائے اکبری بود شاهم خان جلایر از امرائے کبار اکبری بود
و منصب دو هزاری داشت و در سنه ثمان و ستین و تسعمایه هجری که شیرخان پسر عدلی با افاغنه بسیار روبے بجونپور آورد
خان زمان علی قلی خان با ابراهیم خان و مجنون خان قاقشال و شاهم خان جلایر مقابل شده محاربه عظیم و اقعشد و افاغنه
انهزام یافت و در سنه اثنی و سبعین و تسعمایه هجری اوزبکان از بادشاه منحرف شدند شاهم خان جلایر از اوزبکان
جنگیده عرض حال بادشاه کرد و در سنه اثنی و ثمانین و تسعمایه بادشاه او را با خان خانان منعم خان بکمک راجه
ٹوڈرمل که بمحاربه داؤد افغان مقرر شده بود فرستاد و منعم خان صفها راست کرده قیا خان کنگ و خان عالم و خواجه عبد الله
و کیچک خواجه و سید عبد الله خان و میر زا علی علم شاهی و منشی اشرف خان و ٹوڈرمل و لشکر خان و مظفر خان مغول و یار محمد خان
و پائنده محمد خان مغول و قتلو قدم خان و محمد بلیخان تغتائی و سید حسن بخاری و دیگر امرا را به جاهائے مناسب تعین فرمود
شاهم خان جلایر را در جرانغار مقرر کرد و محاربه صعب و اقعشد و گوجر خان افغان خود را بالقتل رسانید و ضربهاے خان خانان
رسانید و خان خانخانان در هر مرتبه ضرب قبضی به بدن او رسانید و خان خانان از منهزم شده گوجر خان تعاقب نمود و

خان خانان برگشته گوجرخان گشته شد و شاهم خان جرانغار مخالف را از جلاسے برداشته و داؤد افغان منهزم شد و شاهم خان جلایر به تعاقب او رفت و داود در کنک بنارس محصور ساخت و خان خانان هم در رسید و داود ناچار شده صلح خواست جلالات خان خانان آمده تیغ در پیش او گذاشت و خان خانان او را تسلی داده تیغ دیگر از زیر خود در کمر او بست چون منعم خان برگذشت امر شاهم خان را سردار خود نموده بپادشاه عرضداشت کردند و بموجب فرمان حکومت بنگاله به خان جهان تکمان مقرر شد و چون قاقشالان در سنه ثمان و ثمانین و تسعمایه یغی و رزیدند شاهم خان جلایر با سعید بدخشی که منجمله باغیان و باقاقشالان یکزبان بود جنگیده او را گشت. سلطان حسین جلایر از امراے اکبری بود و قتلیکه خان خانان بیرم خان ترکمان یاغی شد و از جانب بادشاه فوجے در تعاقب او مامور شد و او را در تلواڑه بالشکر بادشاهی محاربه واقع شده سلطان حسین جلایر کشته شد و خان خانان چون او را دید بگریست و گفت که این عمر و زندگی من گراے آن نمیکند که به تقریب من این چنین مردم تلف شوند و از قوم جلایر قومے ایلکانی دیگر پیدا شد +

اویماق ایلکانی جلایر در لکبین

ایلکانی شاخیست از قوم جلایر در لکبین. و وجه تسمیه او به ایلکانی جلایر چنان است که امیر ایلکان جلایر امیرے معظم بود و جلاوالدا و به نام ایلکانیه گفته میشود و پسر ایلکان امیر آق بوقای ایلکانی جلایر در عهد کیخاتو خان بوزنجری بادشاه ایران و خراسان نوئنی بزرگ بود و بحرب بایدو خان کشته شد و پسر او امیر حسین ایلکانی در زمانه سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری در زمره امرا بود و دختر ارغون خان بیره ملاکو خان در عقد او بود و بعد از تحال امیر حسین پسرش امیر شیخ حسن ایلکانی بجاے او رسید چون در زمانش امیر شیخ حسن چوپانی نیز امیرے ذی مرتبه بود و او را شیخ حسن بزرگ میگفتند و با مارت بعضے از دیار روم که بسلاطین جغلیه متعلق بود تمتاز بود و دختر امیر شیخ حسن چوپانی بخداوند خاتون در عقد او بود آخر بمنت بخش شبستان بادشاه گردید و بعد انتقال سلطان ابوسعید بهادر خان که تخت سلطنت ایران از بادشاه نافذ الفرمان خالی بود امیر حسن بزرگ ایلکانی بزرگی بسیار یافت و بعد از و پسر او سلطان ویس جلایر تبریز را از اخی جوق گماشته جانی بیگان او زبک بگرفت و در عراق عرب و آذربائیجان بادشاه شد و پس از و سلطان حسین پسرش بر تخت نشست و پس از ان سلطان احمد جلایر پسر سلطان ویس بادشاه شد و با صاحبقران امیر تیمور گورکان مخالفت کرده شکست خورد و مدتے در آواره گی گذرانیده در بند والی مصر افتاد و پس از انتقال صاحبقران بر تبریز و بغداد استیلا یافت و از دست قرا یوسف ترکمان کشته شد پسران او علاؤالدوله و آقبوقا و طاهر بودند شجره این قوم بمغول خان چنان میرسد علاؤالدوله ابن سلطان احمد ایلکانی جلایر ابن امیر ایلکان جلایر و او از اولاد نکودر لکبین و او از اولاد اغور خان ابن قراخان ابن مغول خان +

شجرهٔ قوم ایلکانی جلایر در لکین

قوم ارلات

ازعمده اویماقهائے قپچاق است امرائے این قوم معزز ومکرم بوده اند وجد تسمیه وبرآمدن این قوم معلوم نشده اما قومے شریف است ودرمیان مغولان بشرافت مشهور ودولت وقرابت امرائے این قوم با اقوام یوزنجری واقع شده همواره معزز ومکرم بوده اند وامیر سید ارلات ازقوم ارلات بود وشیرین بیگ آغا خواهر صاحبقران امیر تیمور گورکان درعقد او بود ودر حملهٔ قرشی درحرب امیر موسی تائجوت والیاس خواجه خان جغتائی وحرب امیرحسین بیعت برکاب صاحبقران بوده مردانگی ها نموده وصاحبقران نیز باوے به نهایت محبت زندگانی میکرد امیرزاده علی وامیرزاده عمر ابنائے او بودند ودخترش سونج قتلق آغا بعقد شاهزاده عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران بود واین هر سه برادر وخواهر ازبطن شیرین آغا خواهر صاحبقران بودند وجهان ملک دختر امیرزاده علی ارلات بعقد امیرزاده خلیل سلطان ابن شاهزاده میران شاه ابن صاحبقران بود ولبعضے نام او جهان سلطان مینویسند وهمین صحیح مے نماید ودیگر ازامرائے این قوم امیر سرشاه وامیر نرمش وامیر ارکن وامیر تبلانجی وپیر حاجی پسر امیر تبلانجی ازقوم ارلات درامرائے صاحبقرانی بودند وپیر حاجی درموضع اختاو بکنور واقعه مغولستان برکاب شاهزاده عمر شیخ میرزا بود شهید شد وسیدی احمد ابن علی شکی ارلات بود وامیر محمد ارلات درحرب اورنبک کشته شدند ودولت خواجه ارلات محمد بیگ ارلات ازامرائے ابوالقاسم بابرپادشاه بودند ودرزمان او قوم ارلات درکنار مرغاب یورت داشتند وامیر یادگارشاه ارلات معزز این قوم بود ومیرزا رکن الدین علاؤالدوله دختر اورا بعقد آورده بود وقتیکه بفرمان بابرپادشاه بعل درچشم جهان بین او کشیدند میرزا علاؤالدوله را آسیبے نرسیده بمکرو تدبیر خود را بابنیائے نمود وچون شاه بابر بعراق رفت علاؤالدوله خود را ازهرات بیرون آورد وبه فاریاب که یورت ارلاتیان بود رسید واویماق ارلات بدو او بریاست امیر سلطان محمود ابن یادگار ارلات برکاب او متوجه بلخ گردیدند ودرانجا باامیر درویش محمد جار به روبرو داده شکر میرزا علاؤالدوله گریخت وامیر محمود بفوج شجاعت قدم مردانگی افشرده تاجان دربدن داشت کوشید وآخر بکمال دلیری مقتول شد وپیر محمد ابن امیر یادگار شاه ارلات بود ویادگارشاه بعهد خاقان سعید شاهرخ سلطان مرتبه وافر داشت ودر سنه احدی واربعین وثمانمایه درگذشت وامیر زین العابدین برادرزاده یادگارشاه بود وپیر محمد وزین العابدین ازامرائے سلطان حسین میرزا بایقرا بودند وبحکم او سے بلنج ازامیر علی مغول گرفتند وامیر درویش علی ارلات نیز ازامرائے سلطان بود وامیر ابوالقاسم ارلات امیرے معظم بود ودرسنه عشر وتسعمایه که شاهزادگان گورکان رابا اوزبک درکنار آب مرغاب حرب صعب واقع شد وامیر ابوالقاسم کشته شد ومحمد قاسم پسر امیرزا ارلات پسر امیر ابوالقاسم بود وا نیره خواهر خورد شاه ابوالقاسم بابر بود وآن بیگم دختر سلطان حسین میرزا درعقد او بود قومے معظم وشریف است وامرائے این قوم بسیار گذشته اند اما بذکر همین قدر اکتفا رفت ✦

اویماق دوغلات

دوغلات نیز ازعمده اقوام قپچاق است اما وجه تسمیه او معلوم نشد بهرکیف درشرافت نسب حسب مشهور است وقرابت ودولت امرائے این قوم باسلاطین عظام واقعشده ازعمده

امرائے این قوم امیر داود دوغلات بود در زمانہ صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس از معظم امرا بود و قتلغ ترکان آغا خواہر اکبر صاحبقران امیر تیمور گورکان در عقد او بود و در محاربہ امرائے سیوری و خوانین جغتائی وغیرہ در رکاب صاحبقران بود و در ہر معرکہ داد شجاعت و مردانگی داد و ذکر او در احوال صاحبقران مندرج است و او در سلک امرائے معظم صاحبقرانی منسلک بود و امیر قمر الدین دوغلات از کبار امرائے این قوم بود و در مغولستان بکثرت ایل و الوس اشتہار داشت و در عہد خضر خواجہ خان جغتائی امیرے شل او نبود و او در سنہ تسع وستین و سبعمایہ با لشکر خود در ماوراء النہر آمد و چند مرتبہ صاحبقران بر او لشکر کشید و امیر قمر الدین در شجاعت و مردانگی یکتا بود و در حرب و ضرب لشکر برلاس داد شجاعت داده و قتے از محاربہ صاحبقران رو گردانیدہ بسمرقند و امرائے صاحبقران در تعاقب او میرفتند از انمیان اوج قرا بہادر تنہا بامیر قمر الدین رسید و قمر الدین تیرے بر اسپ او زد کہ از پائے در افتاد و اوج قرا سپر بر سر کشیدہ پیادہ در پے او میرفت و امیر قمر الدین بر گردیدہ بو سے گفت کہ من مردانگی ترا دوست دارم و نمیخواہم کہ از دست من گزندے بتو رسد باز گرد کہ حق نمک ادا کردی ورنہ ضربدست مرا بہ بین و تیرے و دستنگ خارا ز و کہ بدست دران نشست اوج قرا متحیر شدہ باز گردید و زبان بہ تحسین و آفرین او کشاد امیر قمر الدین مدت العمر تاخت و تاراج ممالک صاحبقران شغول مے بود و صاحبقران نیز لشکر بحرب او میفرستاد امیر جہان شاہ پسر او بود و در مغولستان بہ تنگین تاش یورت داشت و در سنہ ثمان و عشرین و ثمانمایہ کہ شاہزادہ الغ بیگ ابن خاقان سعید شاہرخ سلطان متوجہ مغولستان گردید امیر جہان شاہ با اویماق خود و قوم کرایت با امرائے برلاس جنگید و کلان ترین کرایت مقتول شدند و امیر بسبب کمی اعوان و انصار منہزم شدہ و باز در یورت خود با سلطان ویس برلاس حرب کردہ منہزم شد چون افواج گورکانیہ برلاس در میان آمدہ بودند امیر باشیر محمد خان جغتائی بادشاہ پیوستن نتوانست چون خضر خواجہ پسر ستلمش افترق و امیر خداداد را بفرمان شہزادہ الغ بیگ بسمرقند بردند امیر جہان شاہ با او برخورده جنگی صعب و اقعشد و امیر جہان شاہ ظفر یافت چون کمک ایشان در رسید جہان شاہ عنان از معرکہ بر تافت و باز با امیر اسکندر شاہ و ولی محمد برلاس امرائے شاہزادہ جنگیدہ ظفر یافت و ازین قوم محمد حسین میرزا دوغلات بود در سنہ تسع وتسعین و ثمانمایہ داماد عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابو سعید گورکان بود و امیر سلطان محمد عرف محمد حصاری و سلطان حسین دو غلات ہر دو امیران صاحب ایل و الوس بودند در زمانہ ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ و سید محمد دوغلت امیر خان جغتائی بود کہ در حرب او بکشتہ شدند و سلطان حسین و محمد حصاری و سلطان احمد میرزا دوغلات از امرائے کجک خان جغتائی خان تاشکند بودند در سنہ ثمان و تسعمایہ بفرمان قاآن بمدد محمد بابر بادشاہ بمقابلہ سلطان احمد تنبل با لومان خود و دیگر تومانات معین شدہ بودند میرزا احمد دوغلات از امرائے کاشغر بود و بفرمان ہمایون شاہ گورکان در سنہ ثمان و اربعین و تسعمایہ بکشمیر رفتہ او را متصرف شد و در سنہ ثمان و خمسین و تسعمایہ ہمدر انجا کشتہ شد میرزا عبد الرحمن دوغلات برادر او بود و این ہم واضح باد کہ دوغلات را بحذف الف دوغلت مے نویسند بہ تخفیف دال دوغلت نیز مے گویند صحیح دوغلات است

و دوغلات قوم مے شریف است +

اویماق قنقرات

اویماق قنقرات نیز از معظم اویماقہائے مغول است و از قبیات است اما از اولاد کدام کس است معلوم نشد اما در شرافت و علو رتبت دے شکے نیست و قتیکہ مسیوکا بہادر رحلت کرد و در مغولستان طوائف الملوکی پیدا شد قوم قنقرات نیز با اقوام سالجیوت و قیقین و تائجوت در ساختہ با چنگیز خان جنگید و وقت ملازمت اونگ خان نیز با خان بزرگ جنگے نمودہ آخر ایل شدہ و زوجہ قبل خان ابن تومنہ خان از قوم قنقرات بود و قویلہ خان و برتان بہادر وغیرہ ششں پسر از و متولد شدند و این قوم چون با چنگیز خان ایل شد کوچ نیکو داد و امیر قراچار قنقرانی از ین قوم بود و بے حکم قاآن بہ بعیت امیر سیوداے بہادر بیحرب قوم قود و مکریت رفتہ کشتہ شدند و امیر علی و سلیمان صوفی و نوروز ازین اویماق غنقرات بودند از معظم امراے اوزبک بودند چون در سنہ ثلث و تسعین و سبعمایہ صاحبقران با توقتمش خان اوزبک حربے سخت روئداد ہ این امرا در رکاب خان اوزبک موجود بودہ داد مردانگی دادند و این قوم قنقرات را غنغرات نیز مے نویسند و بعد از انکہ بادشاہان مغلیہ در دین اسلام در آمدند اکثر الفاظ مغلے بتغیر بعضے حروف بعربی و فارسی در آمدند و نیز در لغت مغولی ق را بہ جاے غین مے نویسند و مے گفتند چنانچہ قنقرات را غنغرات نیز مے گویند و ہر دو صحیح اند +

اویماق غونکغرات

از عمدہ اقوام است و اگرچہ بتحقیق نشد کہ از قبیات است یا در لکین اما در شرافت نسب این قوم کلامے نیست و ظاہر از قبیات مے نماید از ین قوم نیز امیر یوسف صوفی غونکغرات ابن نیغداے غونکغرات بود و سے حاکم خوارزم بود و صاحبقران امیر تیمور گورکان در سنہ ثلث و سبعین و سبعمایہ برادر کشید امیر یوسف ہم در آن آوان بمرو و برادرش حسین صوفی غونکغرات بسمنداماراث نشست و با صاحبقران از در منابعت در آمدہ صلح نمود و دختر خود خان زادہ سوین بیگ را کہ از بطن شکر بیگ دختر خان اوزبک متولد شدہ بود در سنہ خمس و سبعین و سبعمایہ بعقد شاہزادہ جہانگیر میرزا در آورد و امیر زادہ محمد سلطان از و متولد شد بیرم صوفی غونکغرات ہم برادر صوفی یوسف بود و امیر علی بیگ غونکغرات از امراے توقتمش خان بود کہ ویرا بمخالفت صاحبقران تحریص مے نمود و این قوم را تو نکغرات نیز مے نویسند لحاف و فاف و نفین باہم بدل مے نمایند - +

اویماق اویرات

اویماق شریف است و از قبیات بیمنا بادا وجہ تسمیہ او معلوم نشد در اوائل جہانگیری چنگیز خان بوزنجری این قوم نیز با ناٴمان در ساختہ بجنگ او بر خاستند چون قاآن لشکر بسیار پیش بر د این قوم اول سانگی حرب کردند آخر مجبور شدہ از راہ عجز در آمدند و عجزی شدند و در زمان قویلا قاآن بوزنجری از ین قوم تنگیز نام حاکم این قوم بود و صاحب ایل و الوس بسیار بود و قویلا قاآن او را بمحاربہ برادر خود ارتق بوقا خان نامزد کرد و او از امراے معظم آن زمان بود و او را و اولاد تنگیز اویرات در زمانہ سلطان ابو سعید بہادر خان

بوزنجری بادشاه ایران و خراسان امیر علی بادشاه اویرات خال سلطان ابوسعید خان بود و در سنه ست و ثلثین و سبعمایه
سلطان موسی خان را که از اولاد تراقای ابن هلاکوخان بود بسلطنت برداشت و سلطان ابوسعید خن تهمال کرده بود
وار پاخان از اولاد ارتق بوقا بمسند نشسته و امیر علی اویرات که معاودت موروثی با اولاد ارتق بوقا داشت در فکر او
شده با او جنگید و ظفر یافت و در سنه ست و ثلثین و سبعمایه در حرب محمد خان و امیر حسن ایلکانی جلایر بقتل رسید و امرای
اویرات متفرق شدند و ازین قوم شیخ علی اویرات حاکم اردبیل بود در زمان صاحبقران فرزند امیر علی اویرات نیز از امرای
معتبر این قوم بود و سارق عمر اویرات که در تمکنت حکومت مینمود وقتیکه سلطان احمد جلایر را حرب ترا لکه قراقونیلو منهزم شد
و بے خدمتے نیکو بجائے آورد و امرای این قوم در ممالک ایشان بحکومت رسیده اند چنانچه بعد از تیمور قاآن در اندک زمان
ممالک ختا و چین از دست مغولان بدر رفت و بدست اولاد اوکتای قاآن غیر از قراقرم و قلماق جائے نماند امرای
اویرات قوی حال شدند و آن ولایت نیز از تصرف ایشان برآورده و مدتے کوس حکومت نواختند و ازین قوم شریف
عمده نوئینان بزرگ ارغون آقا اویرات بود که بواسطه بزرگی و منزلت و برآقا میگفتند و در زمانه اوکتای قاآن
بحکومت بلاد خراسان مقرر بود و او در سلک هیچکیان انتظام داشت و نوئینی بزرگ بود و پادشاهان بسیار از زور و غ
چنگیزخان دیده بود و مدت العمر کوچ نیکو داد و حکومت خراسان به نهایت عظمت و شان کرده و سی و نه سال بحکومت خراسان
پرداخت و بر وفق عدل و داد و حسب مراد زندگانی کرد چون هلاکوخان در سنه احدی خمسین و ستمایه در بلاد ایران و
خراسان و عراق و عجم بفرمان منکوقاآن نصب شد ارغون آقا روانه اردوی قاآن گردید و ارغون آقا و جورماغون و
تاجو نویان که بر ولایت ایران و عراق مامور بودند تحت هلاکوخان گردیدند و هلاکو ارغون آقا را بدستور بر خراسان مقرر
داشت و عنایت بسیار بوے فرموده امر مهمات عراق و سیستان و آذربائیجان نیز برائے او موقوف داشت و ارغون آقا
از سر ستم اظهار بضبط و ربط مهمات ولایت پرداخت و کرائے ملک اویرات بسر خود و دیگر اولاد خود را بخدمت هلاکوخان
مقرر نمود تا بخدمت خان بوده بندگی نمایند و سلاطین مغلیه و اکابر و اصاغر مغول رعایت و حرمت ارغون آقا مے داشتند و
ارغون آقا بعد از حکومت سی و نه سال در سنه ست و سبعین و ستمایه هجری از ین جهان فانی کوچ کرد و یکے از شعرا در
تاریخ وفات او گوید ۵ بسال ششصد و هفتاد و شش بذی حجه + زماه بیست گذشته نماز دیگر بود +
که باد گردش گردون بروز یکشنبه + ز فرق خسرو عادل کلاه بخت ربود + و از جمله پسران امیر ارغون آقا امیر
نوروز بیگ اویرات بود و او بجمیع صفات حسنه موصوف و در علم و دانش و شجاعت و سخاوت بے مثل و نظیر بود چون بعد از
هلاکوخان مقرر بود که ولی عهد حاکم صوبه خراسان مقرر میشد لهذا غازان خان بوزنجری ابن ارغون خان در خراسان بود
امیر نوروز بیگ بملازمت او بسر میبرد وقتیکه ارغونخان بوقا را بسیاستی رسانید امیر نوروز بیگ از و تخلف جسته به بلاد
مغرقی رفت و بر غازان خان لشکر آورده راه غلط کرد و بسیورغتو بوقا برغوچی افتاده از و جنگید و فتح یافت تا محمود

خرقان تسلط کرده شاهزاده گیسو را نشانیده و بریغها بنام او نوشتن گرفت چون غازان خان بر این حادثه وقوف یافت بر دفع امیر
نوروز بیگ همت گماشته و درین معرکه از افواج شاهزاده غازان روئے بهزیمت نهاد و نزد شاهزاده قید و خان بمغولستان
رفت و قید و بر انوارش کرده فرمود تا والیان الوس جغتائی نیز باو سے طریق اتحاد مبذول دارند و امیر با لشکرے آراسته
متوجه خراسان گردید و شاهزاده قتلق شاه و قتلق تمور و غازان خان بهادر را بدفع او ما مور نمود و در میان ایشان حربے
سخت واقع شده و امیر منهزم شده بسوے سیستان رفت و در سنه اربع و تسعین و ستمایه با او زنگ تیمور داماد قید و خان
صداقتے بهم رسانیده و با او بر سپاه میسو اغلن تاخت و بسبب کثرت اعدا عنان از معرکه برتافت و بریغ بنام او زنگ تمور
نوشتن گرفت و نیشاپور را محاصره کرد اما هم درین اثنا او زنگ تمور نیز از و متوهم شد و قصد او نموده امیر نوروز قصد او دریافته
از رسیده بدرجیت و سفیرے بخدمت شاهزاده غازان خان فرستاده عفو تقصیر درخواست نمود و غازان خان در آن
زمان اطاعت او غنیمت شمرده بریغ استمالت فرستاده او را حاضر شده باهم گریبان بستند چون بایدو خان از کینخاتو خان
برگشته امراے عاصی را برانگیختند و غازان خان با امیر غازی نوروز مشورت کرده او را گفت که امید آن است که بقوت
تیغ آبدار شهریار را بر او زنگ خانی بنشانیم و اعدا را آواره دشت عدم سازیم اما شاهزاده را باید که گرد کفر را به آب
اسلام از دل پاک بشوید و شاهزاده نیز میل بدین مبین داشت بحضور حضرت شیخ صدرالدین حموی زبان بکلمه طیبه گویا
گردانیده و دل از ظلمت کفر صاف فرمود و مغولان بسیار هم دران روز باو سے موافقت نمود ند و دین بیضائے محمدی را
اختیار کردند و شاهزاده بسلطان محمود غازان خان ملقب شده و به بایدو خان پیام داد که امراے عاصی را بسپار تا
بر وفق یاسائی چنگیزی بسزا رسانیم و با لشکرے گران متوجه او گردیدا امیر نوروز بیگ با شش هزار سوار بسرتوکال منعالئی
بایدو خان رفت و برا و ظفر یافت و بایدو خان و غازان خان بعد نامه و پیام یکدیگر را دیدند و غازان خان استمام
روائح غدر کرده با امیر نوروز راه فرار اختیار نموده ازان ورطه خلاص شد و امیر نوروز با لمچیگری نزد بایدو خان آمده
باز نمود که ما از کار اعدا ایمن نبودیم ازین وجه بغیر اجازت راه سفر پیمودیم اکنون اگر فارس و عراق را بما گذارند در آئین
خویشی جائے دارد و باید و خان امیر نوروز را رخصت نداده او بدمدمه و افسون و بر القا بوی خود آورده بوعده
گرفته آوردن غازان خان رخصت حاصل کرده راه خود گرفت و با لشکر گران غازان خان را همراه گرفته متوجه بایدو خان
گردید و اکثر امراے عظیم القدر از بایدو برگشته بقول و پیمان نوروز بیگ به غازان خان پیوستند و بایدو خان فرار
و رزیده گرفتار شد و امیر نوروز بیگ او را بفرمان بادشاه کشت و کلیسا ها و دیر مجوس که درین زمان بسیار بنیاد
نهاده بودند غارت نمود و غازان خان بر تخت نشسته فرمان داد که جمله مغولان از صغیر و کبیر ایمان آرند و هر که درین باب
اهمال ورزد سرش باز تن بردارند و درمیان سکه کلمه طیبه نقش نمودند و آل تمغا و بازیه و بریغها را از شکل مربع متدیر
فرمودند و خان یاسا میشی لشکر و انتظام مال و ملک مفوض با امیر نوروز کرد و پسر براق اغلن جغتائی برین حدود

لشکر کشید بسبب تبادل چند بادشاه در اندک زمان کار این مملکت پریشان بود اما امیر نوروز زرے از اعیان تبریز بقبض گرفته تجهیز لشکر نمود و در نواحی هرات با سپاه جغتائی جنگ در داده ظفر یافت وحل وعقد امور دیوانی و آن تمغا که منسبے بزرگ است مفوض به امیر حاجی بیگ اورات برادر امیر نوروز بیگ گردید و همدرین زمان خان فرمود که امیر بخراسان رفته انتظام نماید و در راه امرائے غدار قصد او کردند و او از مدد بخت بیدار خبردار شده خیام را خالی گذاشت و در کمین ایستاده چون ایستمور و ارسلان و سوکا بر لاکه صلاح نموده بودند که امرائے اول الذکر بادشاه را بکشتند و آخر الذکر امیر نوروز را بدهم رسانند چون سوکا بعزم شبخون رسید امیر نوروز از کمین بیرون جسته او را منهزم ساخت و بادشاه را نیز با امرائے یاغی جنگے واقعشده امرائے غدار هزیمت یافتند و درین دار و گیر بودت کیماه پنج شهزاده انا و یساق بوزنجری وسی و هفت امیر کبار بقتل رسیدند +

خرابی احوال امیر نوروز بیگ ابن ارغون آقا و ایرات و شهادت او و بنامردی ملک فخر الدین کرت والی هرات

چون امرائے مغول با امیر نوروز دل صاف نداشتند و در انتهاز فرصت مے بودند چون امیر بخراسان رفت و بادشاه از بغداد به همدان به نیت شکار

کیماه شتافت دشمنان امیر خصوصاً صدر جهان وزیر امیر را بدوستی سلطان مصر متهم داشته از زبان او نامها به بادشاه مصر نوشتند که بادشاه ما مسلمان است امام را در تقویت دین مبالغه مے آیند و من به متعلقان خود برائے اطاعت شما نوشته ام و قیصر نام ملازم او را و فقیه دکمتو بهادر جامه او پنهان نموده و همچنین خطے از امیر نام امیر حاجی برادر او نوشتند و صدر الدین زنجانی وقت میخواری در کوا غذات او پنهان نمود چون بغاوت امیر نوروز گوشگذار بادشاه کردند و بموجب فرمان امیر حاجی و قیصر را گرفته آن مکاتیب که منحالفان پنهان نموده بودند بر آمدند و بادشاه فرمود تا جمیع برادران و متعلقان امیر نوروز را که در عراق بودند بیاسا رسانند و امیر سونتای و مرقداے را با لشکرے به خراسان فرستاد تا امیر نوروز را نیز بسزا رسانند و امیر قتلق شاه را نیز در پس او روان کرد و امیر نوروز خبر یافته از نیشاپور متوجه هرات گردید و بیک فرسنگی هرات رسیده روے بارائے خود نموده گفت که ملک فخر الدین کرت داماد من است و فتنه برادرم بوے داده ام و دستگرفته من است میخواهم که نزد او پناه برم و امرائے او سر ازین رائے باز زدند و گفتند که حصار و قلعه مغول صحراست و اعراب نیز گویند که حصون العرب الخیل و السلاح و امیر درین چهار دیواری خود را نمیسازد و بر قوم کرت اعتماد نمیاید امیر روے گردانیده گفت که هر که از شما خواهد برود من بر ملک اعتماد دارم میروم و همدرین روز امیر با امرائے بادشاه مصاف داده بود و ازان معرکه بدین جا رسیده امرا و لشکرش عنان برتافته سوے مرغاب رفتند و امیر با چهار صد سوار که جان خود بجان او بسته بودند بهرات رفت و ملک فخر الدین اعزاز بسیار نموده و در قلعه اختیار الدین فرود آورد و امیر قتلق شاه منکوت و در هرات آمده محاصره نمود و بملک نوشت که امیر نوروز را بسپارد و در نه هرات و خراسان در سر این کار برباد خواهد شد و ملک نامه را پیش امیر نوروز برده بنمود تا امیر را اعتماد بسیار زیاده تر آمد

مقربان امیر صلاح دادند که از قلعه بیرون آمده بر دشمنان تازیم و خود را ازین قید خلاص سازیم بالجمله چنان نزد قتلق شاه برویم امیر گفت که بروا اعتماد نیست و ما را هیچ جائے بهتر از هرات نخواهد بود در رمضان و برخی از مقربان او گفتند که اگر درین جا بودن منظور است ملک ما گیریم و حصار را بالقبضه خود آریم چه اگر غوریان دغا کنند با مقاومت نتوانیم کرد و پس ازین هنگامه ترمیت کردن ملک آسان است اما امیر بر او اعتماد نکند که با امیر سوتناسی عهد کرده است و امیر را به دشمنان خواهد سپرد امیر نوروز قبول نکرد و گفت که معاذ الله که از من نسبت فخر الدین عذری آید که جزاے مکاران عذاب سخت است و آخر ملک گرفتن امیر را بخود قرار داده و نیز یکے از متعلقان او گفتگوے امیر و متعلقان با او بملک رسانید بهر حال ملک با میگفت که چون درین شهر مردم از هر صنف هستند مبادا فوجے در رابر دشمنان بکشایند بر هر دو معتمدان خود را باید فرستاد و امیر غافل شده همه مقربان خود را بدروازه فرستاد چون زیاده از چهار کس نزد او نماندند ملک طائفه از امرائے غور را فرستاد و ایشان هر یک در سے گرفته بالا رفتند و امیر تیر سپاه دشمن مے انداخت ناگاه زه کمان او گسیخت و امیر از غضب کمان را بر زمین زد و امرائے غور رسیدند و گفتند که در پیش امیر چه پندیم تا آسیب نیز نرسد و امیر گفت که در فلان موضع به نشینند و خود به بستن زه کمان مشغول شد یلدوز نام امیرے گرز سے بر شقیقه او زد و دیگران هجوم آورده بگرفتند ملک امرائے او را خبر دادکه امیر بمصلحتے شما را طلبید برین جمله ایشان را بدست آورده جمعے را گشت و فرقه را در چاه افگند و امیر را گرفته به قتلق شاه منکوتمر سپرد او در همان مقام بقتل رسانیده و این واقعه در بست و دویم شوال سنه ست و تسعین و ستمایه واقع شد و فخر الدین کرت عریضه بپادشاه نوشته درخواست کرد او را از آمد و شد ارد و و ملازمت امرا معاف فرماید تا کوچ دهد و بر جاده اطاعت مستقیم باشد پادشاه پرلیغ داد و در زمان شمس الدین کرت پدر فخر الدین او را محمد پس کرده بود و امیر نوروز بملک شمس الدین سفارش نمود تا فخر الدین را خلاص کند ملک گفت که من از نا صیان این پسر غدار شرارتے بسیار مے بینم صاحب خطے نمے نویسند که اگر ازین پسر دغدے و یا کارے واقع شود عهده آن در دنیا و عقبی بر و سے باشد امیر نوشته داد و فخر الدین را خلاص کرده دختر پادشاه خود بدو داد آخر از دست او این چنین بیوفائی دید و جمیع برادران و متعلقان امیر نوروز در عراق و هرات کشته شدند سر امیر را در اردو رسانیده بر سر دار کردند شاعرے بدین اشاره کند ؎ با عیش شها طبع نو آمیخته باد ✣ وز خنجر تو تیغ عدو ریخته باد ✣ هر سر که نه همسر مراد تو باشد ✣ همچون سر نوروز دژ آویخته باد ✣ ارغون آقا پسر امیر نوروز بیگ بود بعد انتقال سلطان ابو سعید بهادر خان در ماوراء النهر خانان را بر تخت نشانیدند و بعد ازان برطوس متولی شد و در مشهد طوس متمکن گردید و بعد از انکه طغا تیمور خان کشته شد سلطنت طوس از دست ارغون آقا بدر رفت ✣

اویماق کرلکوت

اویماقے شریف است معلوم نشد که از قبیلات است یا در رکابین اما قومے شریف است و ازین دو قوم بیرون نیست ازین قوم امیر حمید کرلکوت از امرائے تو غلوق تمور خان جغتائی بادشاه مغولستان بود چون خان در سنه اثنی و ستین و سبعمایه بماوراء النهر آمد امیر حمید سعی کرده پرلیغ ایالتکش و قوم

برلاس بہ صاحبقران امیر تیمور گورکان رسانیدہ پسر او امیر جلال کرا کنوت از امرائے صاحبقران بود چون در سنہ ثلث و تسعین و سبعمایہ لشکر صاحبقران با قوتمش خان اوزبک مقابل شد امیر جلال در رکاب بود و صاحبقران نفس نفیس با چند کس از امرا از آب گذشتہ روئے بخالفان آورد و امیر جلال با سی کس بر سہ توسون دشمن حملہ آور دو داد مردی و مردانگی داد و شجاعت بسیار از و بظہور رسید و صاحبقران او را بچلدوے این مردانگی و شجاعت بعہدۂ جلیلۂ نوخانی بنواخت و این عہدہ در میان مغولان انتہائے عنایت است و نوخان عبارت است از عنایتے کہ نوخانیان را تا نہ شتاد از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند تا نہ گناہ از ایشان و اولاد اولاد شان نہ پرسند و غنائم را بایشان مسلم دارند و وقت آمد بحضور بادشاہ بہ وقت کہ خواہند بیایند بحجاب امتناع نہ نمایند ٭

اویماق ارکنوت

تحقیق نشد کہ از قبیات است یا در لکین اما از اویماقہائے شریف است ازین قوم امیر حاجی بیگ ارکنوت در مغولستان نوئینی بزرگ بود و در ان زمان شاہزادہ عمر شیخ میرزا از جانب صاحبقران در تاشکند مے بود انکا نورا ارکنوت بر لوز امیر حاجی بیگ در مرتبہ از مغولستان بہ سیرام و تاشکند لشکر کشید و شاہزادہ را شکستہ بدر رفت امرائے این قوم صاحب عزت و شوکت و ایل و الوس بسیار بودہ اند ٭

اویماق بہ بعیت

از اعظم اویماقہائے مغول است اگرچہ معلوم نشد کہ از کدام کس برآمدہ و از قبیات است یا در لکین اما بظاہر از قبیات مے نماید و امرائے این قوم در ماوراء النہر بدربار سلاطین جغتائی قدر و منزلت بسیار یافتہ اند چنانچہ در زمانیکہ تخت سلطنت الوس جغتائی بہ قران سلطان خان جغتائی زینت یافت آن بادشاہ ابواب جور و جفا بر روئے رعایا کشادہ خونریزی با فراط نمود امرائے عظیم الشان بونوئیان بزرگ از و سے چندان خائف و متوہم گردیدند کہ ہر کرا از امرائے الوس کہ بقربانیاے طلبیدے و سے از غایت بیم و ہراس مراسم وصیت بجائے آوردہ و دست از جان شستہ رفتے و خان در شہور سنہ ثلث و ثلثین و سبعمایہ بمطابق تنخاقوئیل بر تخت نشستہ بود امیر قرغن از قوم بہ بعیت کہ از عمدہ امرا بود یاغی شدہ و بہ ترجیح و ترتیب لشکر پرداختہ عزم محاربت نمود و در سنہ سبع و اربعین و سبعمایہ در صحرائے قریہ زنگی محاربہ واقع شدہ بزخم تیرے کہ از شست خان کشادہ یافت چشم زخمے بچشم امیر قرغن رسید و لشکرش منتشر شدہ و بار دگر در سنہ سبع و اربعین جنگیدہ ظفر یافت و دیرا از میان برداشتہ بیان قلی خان جغتائی را بر تخت نشانید و خود متصدی حکومت شد و سے در سنہ تسع و خمسین و سبعمایہ در شکارگاہ از دست دامادخود شہید شد امیر عبد اللہ پسر امیر قرغن بجائے او نشست و بیان قلی اکمل را طمع خاتونش از میان برداشت و خود نیز از دست امیر بیان سلدوز محروم الحکومت گشت پسرش امیر مسلا بہ بعیت بود و پسر امیر مسلا امیر حسین بود و سے متصدی حکومت بالغ گردید خواہرش در حبالہ نکاح صاحبقران امیر تیمور گورکان بود مدتے با صاحبقران موافقت داشتہ از مخالفان میجنگید آخر چہرہ محبت و مصادقت بناخن مخالفت خراشید و خاک نامردمی در دیدہ مروت پاشید و ہم بچوب انجامیدہ امیر حسین مقہور گردیدہ

امیر گردید و شربت ناگوار مرگ چشید خواند سعید و تو روز سلطان ابنائے او نیز کشته شدند و همان ملک خلیل ملک دو پسر دیگر او سرور باریه او بار کشیده سوے هندوستان شتافتند و بعد ازان نشانی از ایشان نیافتند +

اویماق اوزنات

اویماقی است که برآمدنش معلوم نیست اما از قبیلات و در لکین بیرون نیست ازین قوم امیر قتلغ پور الدای اوزنات ولما و ابیر قرغن بود که در سنه تسع خمسین و سبعمایه بطلبایت ایل امیر قرغن را گشته خود نیز در حوالی قندز بر تیغ انتقام در گذشت - +

اویماق منکغوت

قومیست شریف و از معظم اقوام شمرده میشود معلوم نشد که از قبیلات است یا در لکین اما بیرون ازین هر دو نیست و این قوم را صاحب ظفرنامه منغوت مے نویسد و دیگر مورخان منکغوت مینویسند ظاهرا معلوم میشود که در اصل لفظ منکغوت خواهد بود اما بعد ازین کاف موقوف شده منغوت گفتند و همان رائج شد ازین قوم امیر قتلغ از امراے سلطان غازان خان بوزنجری بود چون امیر نوروز یاغی شد بفرمان بادشاه بتاراج ایل او مامور شده بهرات رسید و ملک فخر الدین کرت والی آن جا خاک در دیدهٔ مردمی انپاشته باوجود رعایتی که از امیر نوروز دیده بود امیر را گردن زده سرش حوالهٔ امیر قتلغ شاه نمود و هم ازین قوم امیر کیک منغوت از امراے معظم ارسخان بود و وے بادشاه دشت قبچاق بود و قتمیکه توقتمش خان او زبک پیش صاحبقران آمد امیر کیک بطلب او آمده و چون توقتمش خان بر الوس جوجی دست یافت امراے منغوت پیش او اعتبارے تمام یافتند و آخر ز صاحبقران برگشت اگرچه امراے دیگر ازین مخالفت او مخالفت داشتند اما امراے منغوت و بربرین احسان فراموشی ترغیب و تحریص نمودند و در سنه تسع و ثمانین سیمایه لشکر آذربائیجان کشیده منهزم گردید +

اویماق کرایت

تحقیق نشد که از قبیلات است یا در لکین اما بشرافت و نجابت متمتاز است و امراے این قوم هم در حرب او تکخان با چنگیز خان جنگیدند و بیشتر کشته شدند و حاکم این قوم باز با حاکم نائمان همخان شده مکرر جنگید اما کارے نکشوده ازین قوم الغ تغمور صنغلاے لشکر توغلوق تمور خان جغتائی بود وقتیکه او بر ماوراء النهر لشکر آورد امراے این قوم در عهد سلاطین برتبه امارت و ایالت سرافراز بوده اند +

اویماق تنکت

اویماقیست عظیم و در مغولستان بکثرت ایل و الوس منفرد است اگرچه معلوم نشد که از قبیلات برآمده است یا در لکین اما در شرافت نسب مشهور است بعهد قاآن اعظم چنگیز خان حاکم این قوم شندز تونکت علم مخالفت برافراشته بود و پنج لک مرد گرد آورده بجنگ برآمد حربے بغایت صعوبت واقعشده چون ستاره اقبال یوز بخربان برچرخ عروج طالع بود شندز تو منهزم شد و سه لک مرد او از دست لشکریان چنگیز خان کشته شدند شندز تو ملتجی و مدد خواه شده خواتین قرابت گزیدند تا قاآن اجل رحیل کوفت و ایلچیان وے را بوعده مسرور نمود شندز تو بطلبید چون زمانهٔ مرگ چنگیز خان در رسید بغرزندان نصیحت کرد که مرگ مرا پنهان

دارید تا شندر تو باید مصاهرت بیابد باید که او را سه همراه میانش به تیغ تیز بگذرانند که وقت دشمن هرگز بدست نیایند و دشمنے مثل شندر تو را رائگان از دست نتوان داد که اگر او زنده اند شما را آرام ندهد و شندر تو نیز در سری اجل بے خبر در رسید و شاهزادگان و نوئینان امثال و بیت خان بزرگ نموده وے را سه تمامت خویش و اقارب از هم گذرانیدند +

اویماق حاجرات

قومیست در مغولان و احوالش زیاده برین معلوم نشد که جاموقه نام حاکم این قوم با اویماق نائمان پیوسته با چنگیز خان جنگید و جاموقه در شجاعت و دلیری نظیر نداشت و بعد حرب و ضرب بسیار گرفتار شده وے را پاره پاره میکردند و بکمال دلیری و استقلال جان داد و بقطع هر عضو میگفت که اگر شما بدست من گرفتار میشدید همین طور پاره پاره مے نمودم و چون جلادیک عضو را قطع میکرد عضو دیگر را پیش نمود +

اویماق تومات

بعضے مورخان این را قومات بقاف مینویسند و احوال این قوم همین قدر معلوم شد که با قاآن اعظم چنگیز خان مخالفت کردند و با نویان و برغل نویان برتادیب این قوم رخصت یافتند و بعد حرب و فتح یافتن کشته شدند و این قوم در صدد و ختا یورت دارد +

اویماق لمرکت

این قوم نیز مثل تومات غیر متحقق است اما حاکم این قوم با تایانگ خان نائمان در ساخته با قاآن اعظم جنگیدند +

اویماق نائمان

قومیست در بیابان مغولان اما در یافت نشد که از کدام قبیله بر آمده و امرائے این قوم گر بسلطنت بعضے از بلاد رسیده اند چنانچه در زمان قاآن بزرگ چنگیز خان حاکم قوم نائمان تایانگ خان نائمان بود و خان بزرگ در سنه ستمایه با او جنگید و تایانگ خان مجروح شده بمرد و سے پسر اینانچ خان بود و بعد مرگ او بویروق خان برادرش و کوشلوک از صدمات لشکر نوبنجری از مغولستان به ترکستان رفت و گورخان قراختا سے بادشاه آن جائے ویرا به مصاهرت خود سرافراز ساخت و او کفران نعمت ورزیده باسلطان محمد خوارزم شاه درساخته با خسرو یاغی شد و ملک او سحنگ آور دکاشغر و ختن بدو قرار گرفت تا بجهت نویان بحکم چنگیز خان جهت سزائے اعمال او مقرر شد و بعد حرب و ضرب در بدخشان خویش ریخت و بویروق خان که بحرب لشکر قاآن چنگیز خان مشغول بود بذریعه سنگ مطهر که جده اش او را گوینده برف و باران خواست و بهمان برف و باران لشکرش بخاک هلاک افتاد و در عهد صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان بر اساس امیر اقبوغا بهادر نائمان از امرائے بزرگ صاحبقران بود و پسرش بیان تیمور بحکومت شیرغان ممتاز بود و تیمور خواجه پسر دیگرش در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه بحکومت صیران سرافرازی یافت و امیر آقبوغا و پسرانش در اکثر حرب و ضرب رکاب صاحبقران بودند و مردانگی ها نمودند امیر محمد خواجه نائمان در اوائل عهد صاحبقران بحکومت شیرغان مے نمود لطف الله این بیان تیمور این آقبوغا و تیمور خواجه عمش در سنه تسع و تسعین و سبعمایه که صاحبقران را با او در بک جنگے سخت

واقشد مردانگی نامبردند و بهلول پسر سیان نمود ابن آیتوغاد تیکه در اندگان واخشی وطراز و کاشغر تاختن بشاهزاده ابراهیم سلطان ابن ملکان سعید شاهرخ سلطان بهادر عطا شده بر کاب او بود +

اویماق درمان

اویماقیست در سیان مغولان معلوم نشد که از کدام قوم برآمده اما وقت خروج چنگیزخان با اقوام تاتار و قیقیین در سالجوت پیوسته باخان جنگیدند و بعد از فتح برنامان ایل شدند +

اویماق سلدوز

از اقوام شریف معروف است اما بتحقیق نرسیده که از قیات برآمده است یا در لکین لیکن بروزن ایزین دو قوم نیست امرای این قوم بمراتب جلیله سرافراز بوده اند و ذرایت و وسلت با بادشاهان عظام و اقوام شریف النسب نموده اند و قتیکه امیر قزغن بسیاست سلطنت ماوراالنهر از غران سلطان خان بگرفت و بیان قلی اغلن را بتخت نشانید و امیر عبدالله پسر امیر مذکور رویرا کشت امرای عظام ازین حرکت برآشفتند و امیر بیان سلدوز توفیق انتقام یافته و امرای نامدار بر اساس نیز یار شدند و امیر عبدالله انهزام یافت امیر بیان خود متصدی حکومت و حفاظت مملکت گردید ترکی فرزانه بود و امیری مردانه اما بباده گلفام و سیمان اندام شغفی تمام داشت خنک که در هفته روزی نبود که سرش از گردش ساغر و پیل ایمن و مجلس از رقص سیمان چگل خالی باشد امرای اطراف سراز ربقه اطاعت او باز کشیدند و قونغوطای تمورخان چغتائی از غزنه و ستان را میرحسین بهیت از کابل لشکر بر او آوردند و سلدوزیان از بیتقیان منهزم شده پیش خان چغتائی رفتند و خان فرمود تا امیر بیان را گردن زدند و این واقعه در سنه اثنی و خمسین و سبعمایه روی داد امیر اولجای بوغا سلدوز در بلخ استقلال یافت و امیر تولغ و امیر شیخ محمد سلدوز هر دو از معظم امرای قوان سلطان خان چغتائی بادشاه ماوراالنهر بودند امیر تولغ بوغا سلدوز را امیر جلیل القدر بود و در همان آوان دو دختر امیر بیان سلدوز الوس آغا بالعقد امیر حسین تهره امیر ترمذ بود هری ملک آق تمور سلدوز را امرای عهد چغتائه در ماوراالنهر بودند و در آغاز کشورگیری صاحبقران گهی بموافقت و گهی بمخالفت میگذرانیدند و تومان سلدوز یعنی کشته شدن امیر بیان بفرمان خان متعلق به امیر آق تمور گردید و پسر شیخ امیر شیخ تمور را امرای صاحبقران امیر تیمور بود و امیر خان سعید سلدوز را امیر صاحبقران بود که بعد فتح هندوستان به لشکامیشی سلطان محمود بادشاه هند مقرر شد و منکلی بوغا سلدوز نیز در امرای صاحبقرانی بوده در سنه ثلث و ثمانمایه بمجاصره بغداد کشته شد پیر علی سلدوز نیز از امرای معظم صاحبقران بود و قومی دیگر از این قوم سلدوز پیدا شدند و در الوس باکوخان ایشان! علاء سراپ سلطنت ترقی نموده اند و کاروبار ایران و عراق را باختیار خود فرموده اند ذکرش خواهد رسید اما پیر علی سلدوز بعد انتقال صاحبقران از الوس باکبر میرزا جدا شده با سلدوزیان به قراپوسف قراقونیلو ترکمان پیوست چون شاهزاده نقابل بغداد قراپوسف که اعتماد بر امرای پرورده نعمت برلاس نداشت گفت که ای یاران قوم من ترکمان است و عهد لی سلطنت ندارد بر ایلیاق من الاطاق و قشلاق من و یار یکدر شما حق صاحبقران را نگاهدارید و نزد شهزاده سر برید پیر علی و دیگر امرا که از حرکات شاهزاده رنجیده بودند از جاسرکت نمودند و بزاقت ترکمان سوگند خوردند شهزاده منهزم شد

مهر علی خان سلدوز از امرائے اکبر بادشاه گورکهان بادشاه هند بود بمرتبه هزاری و پانصدی سرافراز بود، فقط ✤

چوپانی سلدوز

چوپانی قومیست که از سلدوز برآمده و وجه تسمیه ایشان آنست که امیر ملک توران بهادر سلدوز از امرائے قوم سلدوز در روزگار سلطان محمود غازان خان و اولجایتو سلطان بوزنجری از معظم نویینان بود بعد او پیش امیر چوپان سلدوز در عهد سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری امیر معظم بود و سلطان را بوجه جوانی با تکلان خاتون که بعقد دیر آلبغداد خاتون نویسند دختر امیر چوپان عشقی پیدا شد و سلطان با امیر چوپان در مقام عنایت شده یکی از پرده نشینان سرادق خاندان بادشاهی را که خانزاده دولندی نام داشت زینت آغوش نوئین مدهوش نمود و ازین نسبت سرافتخارش از اوج آسمان درگذشت و هر چند بادشاه خواست که بغداد خاتون دخترش در پرستاران خانی داخل شود امیر نظور نکرده آن نونهال گلستان خوبی را با امیر حسن ایلکانی جلایر عقد بست چون در نوزده چنگیزی که شاهان مغول بهر مذهب که باشند تعمیل احکام آن قانون مقدم میدارند مقرر است که هر خاتون که منظور نظر قا آن گردد شوهرش ویرا بحرم سرای بادشاهی فرستد و از تزویج تعلق کند و امیر چوپان باوجود زیرکی سراز ین کار باز زده شاه را به بغداد و بغداد را به قرابانغ فرستاد و سلطان که جوانے بست ساله بود و نیز محبت بغداد سلدوز در سینه او تا به سوفا نشسته بود بحیله و حوالا امیر چوپان ازین مطلب نگذشته بمقام بے عنایتی آمد و امیر بلاحظه عواقب امور کار اول بایستے اندیشید رخصت خراسان گرفته بدر رفت و درین اثنا ایلچی قا آن مغولستان با خلعت امیر الامرائی نزد وے رسیده مایه غرور و پندار او گردید و بادشاه امیر سونتای و امیر علیشاه و امیر دولت شاه وغیره را بامداد خود طلبید فرمود و دمشق خواجه پسر امیر چوپان که با تماے سلطان او بجایتو نزد عشق مے باخت بفرمان بادشاه کشته شد و امیر چوپان با امیر اکرنج و امیر محمود بیگ و امیر یحیی علی و امیر حجک امیر نوروز بحرب بادشاه با هفتاد هزار سوار بقوم آر سید امیر محمود و حجک با سی هزار سوار از معسکر او تخلف جسته به سلطان پیوستند و امیر چوپان ملاحظه این حال نموده فرار بر قرار اختیار ساخته امیر طغای به تکاپوئی او مامور شد و باوجود آنکه امیر چوپان در محفل خود طعن بر امیر نوروز بیگ اویرات مے نمود که بملوک کرت پناه برد که آب و گل ایشان از مایه دغا و نامردمی خمیر نموده اند و آخر ایشان ویرا حواله دشمن نمودند و خود نیز بکشش تقدیر پناه بملوک کرت برد و ملک غیاث الدین کرت غوری که امیر احسان بایسنغار دربارهٔ او تقدیم رسانیده بود و امید استمداد از او میداشت ویرا در هرات بجائے داود در دل تخم دغا کاشته و خاک نامردمی در دیده مروت انباشته و بلحظات امیر چوپان سلدوز را القصل رسانیده و در سنه ثمان عشر و سبعمایه انگشت اوکه از خون زیاده داشت بدنشان بحضور سلطان فرستاد و امید وار عاطفت سلطانی گردید جلاد خان پسر امیر چوپان را نیز آوردند گمان در راه کشتند یا ملک بخوف آنکه کار او بسبب بغداد خاتون صورت گیرد او را متوجه خوان خواهی گردد او را شهید گردانیدند سلطان ابغداد خاتون را متصرف شده ملقب به جواند کا فرمود و بخاطر او چون تابوت امیر رسید چهل هزار دینار بر خرج محمل افزوده مکه معظمه فرستاد و پسران او بسیار بودند دمشق خواجه که بدین گذشته سر زده او یه عدم کشیده امیر وصلاد خان که همون را جلاد خان هم

سے زیبند در راہ کشتہ شد امیر حسین حاکم خراسان بود کہ در نواز زم کشتہ شد و تیمور تاش ابن امیر چوپان کہ حاکم روم بود بدست بکتمر شاہ والی مصر کشتہ شد و امیر چوبان ابن امیر چوپان کہ حاکم دیار گرجستان بود در تبریز جان داد و امیر سیورغان کہ در دیار بکر بفرمان روائی مشغول بود بفرمان امیر ایلکان ابن امیر حسن ایلکانی جلایر کشتہ شد و امیر باغی یاستی ابن امیر چوپان کہ در تبریز از زندگانی سیر شد دسیوک و نوروز دو پسر دیگر بودند بالجملہ جمیع اولاد امیر چوپان را بنام چوپان منسوب کردہ چوپانی سلدوز میگویند و بعد ازان ہمین نام بر ایشان مقرر شدہ قومے از سلدوز پیدا شد و بنسب کسیکہ بہ امیر چوپان رسد وے را چوپانی گویند امیر حسن ابن تیمور تاش چوپانی سلدوز دراہن ایر چوپان در ایران و آذربائیجان وغیرہ بادشاہ شد و ملک اشرف پسر او بدست جانی بیگ خان اوزبک گرفتار شدہ بقتل رسید و او را یک پسر بود و سلطان بخت بیگم نام دختر ے بود کہ بادشاہ اوزبک ایشان را ہمکاب خود برد۔ فقط +

قوم ایردی از عمدہ اویماقات منول است اگرچہ بہ تحقیق نرسید کہ از قبیات برآمد و یا در لکین اما در شرافت او شکے نیست و بیرون ازین دو قبائل نسبت امرائے این قوم در دربار سلاطین مغلیہ بہ مراتب جلیلہ سرافراز بودہ اند و سلاطین عظام با ایشان قرابت و وصلت فرمودہ اند امیر خواجہ محمد ایردی ازین قوم امرائے سلطان قران سلطان خان جغتائی بادشاہ ماوراءالنہر بود و در معارکے کہ خان را با امیر قزغن رو نمداد دہ اند ہمراہ امیر قزغن بودہ مردانگی ہا نمودہ و در معارکہ با امیر قزغن و ملک ہرات بہ نہایت دلیری و جرأت شہرہ گردیدہ ازین قوم امیر اولجا تیمور ایردی در ہمان زمان در ختلان در سنہ تسع تسعین و سبعمایہ مستقل بود و آخر در سلک نیکخواہان صاحبقرانی امیر تیمور گورکان داخل شد و در حرب ملک فخرالدین حسین کرت والی ہرات و امیر قزغن و سے نیز در رکاب امیر قزغن بودہ نہایت جلادت بتقدیم رسانیدہ امیر خسرو ایردی از معظم امرائے این قوم بود کہ تومان قتلغ بنت بیسون تمور خان عم زادہ تو قاوق تمور خان جغتائی پادشاہ مغلستان در عقد او بود و امیر باین مصاہرت تفاخر بایں عیوق مے افزود در سنہ تسع تسعین و سبعمایہ در ختلان خیال استحکام و استبداد بدل آوردہ و رقیہ فائقہ دختر او بسلک ازدواج شاہزادہ جہانگیر ابن امیر تیمور گورکان برلاس بود و سلطان بخت بیگم دختر صاحبقران امیر تیمور گورکان با محمد میرکہ ابن امیر کیخسرو نامزد بود و آن بدبخت باوجود اظہار عنایت و شفقت فتنہ بغاوت برانگیخت و بچارے اقبال خود کشید و بچارے اقبال گرفتار شدہ گشتہ گردید و امیر خواجہ یوسف ابن او لجایتو بود و زندہ چشم و اسلام ابناے محمد خواجہ ایردی از معظم امرائے صاحبقرانی بودند و در اکثر معارک شجاعت از ایشان بظہور رسید امیر ملش و پسرش امیر بیگ از امرائے اویماق ایردی بخدمت صاحبقران معے بودند۔ فقط +

قوم بیسوری از عمدہ اقوام منول است اگرچہ بہ تحقیق نشد کہ از قبیات است یا در لکین اما بیرون ازین دو خاندان نسبت و امرائے بیسوری نیز در سلاطین بالخصوص در شاہان جغتائیہ معزز بودہ اند و قرابت این قوم نیز با خاندان مائے بزرگ متحقق شدہ امیر خضر بیسوری از اعاظم امرائے این قوم بود و در سنہ تسع تسعین و سبعمایہ در مقام

تا کمنت و سرپول متصل شده کوس انا ولاغیر بے نواخت و چند مرتبه دیرا با صاحبقران جنگ رویداده امیر بے هوشمند بود و در نهایت شجاعت و فهم و فراست در الوس جغتائی مشهور بود چون بعد قتل امیر قزغن در الوس جغتائی طوائف الملوکی گردید و نوئینان ذوالاقتدار و امرائے کبار در پے همدگر افتادند و کسے نبود که یا سامیشی ملک چنانکه باید و شاید تواند نمود امیر جهان سلدوز و امیر عبدالله به بیعت راگیزانیده بمسند عیش و نشاط تکیه زده و از نهیب موکب جغتائی یعنے از غلوق تمور خان راه فرار در پیش گرفت چون امیر حسین از کابل با آهنگ جنگ سلدوز روان گشت الیجیان فرستاده از نوئینان غلام التجا ساختند و نمود اکثر امرا باو بے یار گردیدند امیر خضر بسیوری نیز رفاقتش ورگزید امیر بایزید جلایر بصلاح همدگر نزد تو غلوق تمور خان رفت خان پیشتر مراجعت نموده بود امیر خضر باتفاق صاحبقران بحصار رستمدار بان جهت حرب سلدوز بان متوجه شدند و در تعاقب امیر بیان تا بدخشان رسیده و آن ممالک مفوض به امیر حسین گردید و امیر حاجی برلاس که در امارت کش و ایالت اویماق برلاس تعلق بدو داشت بوسیم و هر اس بے قیاس بخراسان رفت و باستماع مراجعت خان به تختگاه خود عازم وطن گشته و با امیر بایزید جلایر در ساخته بر امیر خضر تاخت و امیر حسین امیر تیمور گورکان که از پیشگاه خان بایالت قوم برلاس تمتاز بود با بسوریان همیشه در رین جنگ نسائم فتح و ظفر بر پرچم اعلام امیر خضر وزیده و امیر حاجی سوئے سمرقند راهی شد و امیر خضر و رنگامیشی ایشان روان شده در اثناء دواد وش اکثر لشکر برلاس به امیر حاجی پیوست و امیر خضر بدین سبب توهمے از صاحبقران بهرسانید چون در رکاب صاحبقران غیر از امیر حاجی کودیگر نماند صاحبقران نیز با امیر حاجی پیوست چون همائے دولت و اقبال سایه صاحبقران برمفارق امیر حاجی و امیر بایزید سایه انداخت هر دو امرائے عظیم القدر بدین دولت عظمی مستظهر و مستبشر گشته باتفاق آن شهنشاه گردون اساس متوجه حرب بسوریان گشتند و از عقب کش گذشته به موضع سروش تلاقی فریقین اتفاق افتاده امیر خضر هر چند دست و پازده خواست که بدستگیری دلاوری و شجاعت خود را به ساحل نصرت رساند نتوانست و هزیمت را غنیمت شمرده جان ازان مهلکه بدر برد و امیر حاجی و بایزید جلایر بحکومت اشتغال ورزیدند و دختر امیر خضر بسیوری اسلام آغا در عقد امیر حسین به بیعت بود که بعد قتل او بنکاح صاحبقران رسید و دختر پسر امیر خضر در حبالهٔ نکاح پسر صاحبقران بود و اسم او سخت ملک بود و او دختر امیر الیاس ابن امیر خضر بود و او در عقد نکاح شاهزاده محمد جهانگیر پسر اکبر صاحبقران امیر تیمور گورکان بود و از بطن آن خانم عالی مقدار امیرزاده پیر محمد جهانگیر در سنه سبع و ثمانین و سبعمائه مطابق نوی ئیل تولد شد و امیر خضر بسوری را دو پسر بود یکے امیر الیاس بود و دیگرے امیر ابو اسحاق بسوری بود و بعد از ارتحال صاحبقران ولیعهدی برامیرزاده پیر محمد ابن شاهزاده جهانگیر مقرر بود اما صورت نسبت دو شاهزادگان گورکان اختلافی پدید آمد امیر حاجی محمود شاه بسوری امیرے نامور چون تو غلوق تمور خان جغتائی آهنگ ماوراء النهر فرمود امیر حاجی محمود با فوجے از دیوان بسوری منغلاے او بود و بعد ازان در امرائے صاحبقرانی رسیده و در محاربه ماژندران و دیگر محاربات شجاعت و مردانگی بسیار از و بظهور رسید امیر علی بسوری نیز از امرائے تو غلوق تمور خان بود و امیر بهرام بسوری از عمده امرائے صاحبقران بود و دیگر امرائے این قوم بسیار گذشته اند و بهمین قدر اکتفا رفت +

اویماق ساتقین اویماقی شریف است و تحقیق نشده که از قبیلات است یا در لکین الا بیرون ازین دو قبائل نیست ناما مرائے این قوم الغ ساتقین و کیچک ساتقین از امرائے ارس خان اوزبک بادشاه دشت قبچاق بودند و امیر سیبی ساتقین از امرائے توقتمش خان اوزبک بزید عزت و شوکت و مردی و شجاعت و رالوس جوچی منفرد و مشهور بود - +

اویماق قراؤناس قومیست در منقول معلوم نشد که از کدام قوم برآمده اما در دلیری و خونریزی در اقوام مغلیه مشهور است و در زمانه ارغون خان ابن ابا قاخان این قوم باستمداد او برخاسته وارغون خان تفاخا پارنام امیرے را به ترتیب و تعیین طائفه قراؤناس مقرر کرده و آنرا بهد دهین قوم بدرجه خانی رسیده امیر جوپان قراؤناس از امرائے این قوم بود که در عهد سلطان ابوسعید بهادر خان از امرائے اعظم بود و از سلطان یاغی شد و همراه دیگر امرائے یاغی مفید شمار مملکت قراؤناس از امرائے عهد قران سلطان نامان جغتائی والی ماوراالنهر بود که در محاربه قراشی بمعه امیر موسی نائجوت از پیش صاحبقران امیر تیمور گورکان منهزم شدند و قراؤناس را بتخفیف الف قروناس مینویسند و این قوم در نهایت دلیری و بیباکی و خونریزی و سفاکی مشهور بود - +

اویماق بسیود اویماقی شریف است معلوم نشد که از قبیلات است یا در لکین اما امرائے او بمراتب علیه رسیده اند امیر بولاد و امیر آقبوغا بسیود از امرائے قران سلطان جغتائی بادشاه ماوراالنهر بودند که با امیر حسین و صاحبقران جنگیدند و امیر شیخ علی بسیود از امرائے طغاتیمور خان بوزنجری بود و قتیکه خان بقتله و کروزه سر بدالان در میه شهادت یافت امیر شیخ علی موجود بود و ناچار با پسر خود تخت قراریست و در رسانار سیده کشته شد امیر ولی بسیود در انجا چند سے با و نزیش گذرانیده اند که قوی حال شد و با الت و اتباعان بدست آورد تا در سنه ست و ثمانین و ثمانمایه لشکر گورکان براس چون سیلاب بلا بر سرش رسید و در استرآباد بحرب صاحبقران پای مقاومت افشرده آخر هزیمت یافت و به رستمدار گریخت امرائے براس در تعاقب او بودند تا بهدران باد در سنه ثمان و ثمانین و ثمانمایه گرفتار آمده آب فنا از چشمه تیغ نوشیدند امیر سعید بسیود که با قوم خود با قوم بورالدای منضم شده از قهر قهرمان جهانستان پناه بهبهدوستان برد چون پرتو آفتاب علم صاحبقران بر آن ممالک نیز رسید چاره غیر از عذر و التجا ندیده در پائے امرا افتاد تا از تقصیرش درگذشتند و باز به وطن مالوف معاودت کرد امیر آقبوغائے بسیود امیرے بود از قوم بسیود بعد از فرار امیر سعید صاحبقران ایالت قوم بسیود باو سپرد +

قوم بهرین اویماقیست شریف و نجیب معلوم نشد که از قبیلات است یا در لکین اما از قوم هائے شریف است و بیرون ازین دو قوم نیست امیر دوسا بهرین و امیر آقبوغائے بهرین ازین قوم مشهور اند امیر دوسا از امرائے الیاس خواجه خان جغتائی بود و در فنون مبارزت و شجاعت مسود امثال و اقران بود و در سنه خمس و ثمانین و سبعمایه بحرب صاحبقران امیر تیمور گورکان کشته شد و امیر آقبوغائے بهرین از امرائے بزرگ الوس جوچی بود و در سنه خمس و

ثمانین وسبعمایه که امیر علی ارلات بفرمان صاحبقران اعظم کرغلستان بر قوم بهرین که دران ملک یورت داشتند یاغی گشته پسپا نمودند ✤

اویماق جانی غربانی

قومیست شریف واین قوم راجون غربان وجون قربان نیز نوشته اند ومعلوم نشد که ازقبایت است یا دریکین اما قومے شریف است ازین قوم علی بیگ جانی غربانی امیرے بود که وقت آغاز کشورگیری صاحبقران امیرحسین را دربند خود آورده وبعد از چند روز خلاص داد ومحمد بیگ نیز ازین قوم بود وامیر حاجی بیگ جون غربانی ازامرائے صاحبقران بود وعلی بیگ جون غربانی حاکم قلات بود که دختر ش به امیرزاده محمد سلطان ابن شاهزاده جهانگیر منعقد گردید وامیر آقبوغا وفرابوغا ازامرائے این قوم بودند که بواسطه تمرد وما بر صاحبقران درجام بیاساق رسیدند وعمر بیگ پسر نیکروز جون غربان ازامیران این قوم بوده ومحمد شیخ حاجی ونیکروز ازعلمائے این قوم بودند وشیرست ابن بهن جون غربان امیرت بود که بهمراهی میرزا اسکندر ازاندجان به خوبستان آمده ودر زمانه خاقان سعید شاهرخ سلطان ازقوم جون غربان بغاوت واقع شده به بیرپادشاه ابن لطغا تیمورخان بوزنجری گردیدند واورا اسباب پادشاهی آماده کرده به ماژندران فرستادند بیرپادشاه ابن لطغا تیمورخان بوزنجری گردیدند واورا اسباب پادشاهی آماده کرده به ماژندران فرستادند بیرپادشاه ازصولت امرائے شهرخی استقامت متعذر دیده فرار نموده وبماژندران تعلق بدیوان گرفت امیر نوروزبیگ وامیر عبدالرحمن جانی غربانی ازامرائے این قوم بودند که باپنجهزار سوار ازشاهزاده خلیل سلطان اعراض نموده به ابابکر میرزا پیوستند ودر سنه عشر ثمانمایه بحرب ترکمه پیش ازهمه فرار شدند ✤

اویماق ارغون

اویماقی شریف وازعمده اقوام مغول است تحقیق نیست که ازکدام قوم برآمد اما امرائے او بمراتب جلیله سرافراز بوده اند وقرابت باسلاطین عظام خواقین کرام فرموده اند واز قوم قنیات است یاد ریکین اما بیرون ازین دو قوم نیست ودر عهد سلطان حسین میرزا بایقرا امرائے این قوم بسیار با اختیار بوده اند امیر ذوالنون بیگ ارغون از اعاظم امرا بود ودر رکاب سلطان ابوسعید گورکان برلاس مے بود ودر پیش او شمشیرها زده ودهریها دیده بود وچون فلک دوار بر مراد سلطان حسین میرزا گردید وسلطان ابوسعید فقبنه ترکمان شهادت یافت امیر نیز پیش او رسید ودر حرب هزاره با اندک تفرج عظیم یافته شاه شجاع معروف شاه بیگ میرزا بود که بادشاه ولایت کابل وقندهار بود سے مقرر فرمود وولد دویش محمد مقیم میرزا بود وقتیکه قوم اوزبک ماوراالنهر را از برلاس بگرفته توجه بخراسان نمود وسلطان حسین میرزا نیز به تهیه حرب او پرداخته همه دین ایام در میان بادشاه وشاهزاده بدیع الزمان میرزا رنجے پیدا شده وشاهزاده سوے کابل میل فرمود وامیر ذوالنون نیز متنے نیکو بجا آورده ودختر خود بعقد او درآورده ودر میان پدر وپسر غبار نفاق بالا شده پند مرتبه باهم جنگها دیدند الا شاهزاده که بفور ت انقیاد مے شد همین که کوکبه پدر در نظر مے رسید از غایت ادب بلا استعمال سیف وسنان روبگریز مے نهاد وامیر ذوالنون در متابعت شاهزاده قصور نکرده همواره کوچ نیکو داد وبعد انتقال سلطان حسین میرزا بسعی امرا سعید پشه

دوبرادر بریک تخت نشستند و امیر ذوالنون وزیر و صاحب اختیار بدیع الزمان میرزا بود و امیر پرندق برلاس بختیار مظفر حسین میرزا
چون سلطان محمد خان او زبک از انتقال بادشاه کهن سال آگاه شد و استقلال دو شاه بریک تخت شنید بے محابا بخراسان
رسید و شاهزادگان و امرای برلاس با تمام بهت بر انهزام داده گاشتند و محمد خان ازین مجمع خبر یافته آن سال برگشت و دیگر
شاهزادگان گورکان را توفیق اجماع دست نداده محمد خان موقع را مناسب حال دیده با لشکر گران در خراسان در رسید و
جنگ ها سے بسیار با شاهزادگان کرده و در نواحی بادغیس که دفعه اول با شاهزاده بدیع الزمان جنگیده امیر ذوالنون همدران
جنگ بشجاعت و مردانگی جام فنا نوشید شاه شجاع ارغون پسر امیر ذوالنون که ایالت قندهار از او بود در سنه ثلث عشر تسعمایه
سلطان بابر گورکان از و بگرفت و سلطان محمد خان او زبک باتمداد ارغون پرداخته قندهار را از دست گماشتگان بابری انتزاع
نموده و به محمد مقیم میرزا ارغون داد و در سنه سبع عشر تسعمایه باز بابر شاه بر آن دیار دست یافت و شجاع بر ولایت سند
آمده بر بعضے علاقجات قابض شد و در سنه ثلثین تسعمایه انتقال نمود و پسرش شاه بیگ مدتے بر آن دیار حکومت نموده
در سنه ثلث عشر تسعمایه رحلت کرد و میرزا عیسی ترخان و میرزا محمود و نوکران او بر آن ولایت دست یافتند جنیه بیگم زوجه
سلطان احمد میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا گورکان بادشاه ماوراالنهر برادرزاده سلطان ارغون بود از قوم ارغون سلطان حسین
ارغون از امرائے سلطان احمد میرزا بود امیر یوسف ارغون از امرائے سلطان علی میرزا بود و شیر کرا ارغون از متعلقان محمد مقیم
ارغون بود و عاشق محمد ارغون از امرائے سلطان حسین میرزا بود که در قلعه الموت خان مال و حرم میرزایان را محافظ بود و چون
شکست بر لشکر برلاس افتاد و دیگر شاهزادگان نیز جنگیده ناپدید شدند محمد خان او زبک قلعه اختیار الدین از و بگرفت
امیر جمال و امیر نعمت ارغون از امرائے عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بودند و امیر لحوفان و بسیال ارغون از
امرائے محمد مقیم ارغون بودند و در ماوراالنهر قوم ارغون بکثرت بود و ایل و الوس ایشان بسیار شده قوتے گرفته بودند که بعد
انتحال فاتحان سعید شائبهٔ سلطان قوم ارغون قوت بسیار گرفتند و سلطان ابوسعید بمعاونت و متابعت این قوم بر سلطان
الغ بیگ خروج کرده آخر بر او خود رسید امیر سلطان از اعاظم امرائے ارغون بود که در سنه خمس و ستین و ثمانمایه بمعاونت
شاهزاده محمد جوکی ابن عبد اللطیف میرزا در ماوراالنهر خروج کرد امیر عبد الرحمن و امیر سعید ارغون از امرائے سلطان حسین
میرزا بودند و امیر سلطان علی ارغون برادر امیر ذوالنون ارغون بود و بعهده اتالیقی شاهزاده محمد زمان میرزا ابن بدیع الزمان
میرزا معزز بود و امیر باقی محمد و باقر بیگ از امرائے شاهزاده بدیع الزمان میرزا بود بابر محمد ارغون از امرائے سلطان ابوسعید بادشاه
بود و در سنه اثنی و ثمانین و تسعمایه هجری همراه منعم خان خانان بوده در محاربه داؤد خان افغان شجاعت بظهور رسانیده و
دیگر امرائے این قوم بسیار بوده اند و درین مقام ذکر همین قدر کفایت است +

ذکر طایفه قوچین

قوچین بمعنے سه مغز و شریف از اقوام مغول و در اصل جیم عربی قوجین نیز نویسند و قوچین در اصل
بمعنے اسلحه داران است که اسلحه داران خاصه سلطانی را قوچین گفتند و امرائے که

براین عهده سرافراز بوده اند ایشان را قوچین گفتند چون ایشان را اولاد بکشت شده بهم را قوچین نامیدند تا قوم عظیم گردید و
از عمدهٔ اقوام مغلیه است و بیرون از قبیات و در لکین نیست و امرائے این قوم با علاے مراتب رسیده اند و به
سالاری عساکر مغلیه مقرر گردیده چنانچه طقه قوچین و آروشیر و قماری ایناق قوچین را امارت و تواچی گری لشکر
صاحبقران امیر تیمور گورکان مفوض بود و این مرتبه در متوال تالی رتبهٔ سلطنت دانسته میشود امیر تموکه قوچین برادر امیر
قماری قوچین از امرائے صاحبقران بود و چنگی و نیکی از امرائے ذی مرتبه بودند و امیر موسیکه قوچین پسر چنگی قوچین
بود و که در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه بحکم صاحبقرانی خوارزم را باز بعمارت آورد و امیر تیلک قوچین از معظم امرائے
صاحبقرانی بود و لالهٔ بهادر و خواجه شیخ هر دو از امرائے قوچین در معزز امرائے صاحبقرانی بودند و التمش قوچین و
درپی قوچین از امرائے صاحبقران بامارت و محافظت بخارا مقرر و مامور شده و توبلاق قوچین و لغلق تمور قوچین
و بیان و تموک قوچین از امرائے صاحبقران بودند و توبلاق قوچین و کپک قوچین و یورت جی قوچین از امرائے صاحبقران
مقربهٔ ولایت خراسان بودند و امیر حسین و امیر بایزید از امرائے ذی مرتبه صاحبقران بودند که بعد از شکست سلطان محمود
والی هندوستان باموریه لشکر کشی او گشتند و التمش قوچین که برسالت پیش برقوق والی مصر رفته بود و او را برقوق بند
کرده بود تا نوبت به لشکر کشیدن رسید و توکل پسر توبک قوچین و بیرودی بیگ و امیر محمد و امیر علی از قوچینان در امرائے
صاحبقران بودند و دریائے قوچین و شیخ محمد قوچین و بیگ تمور قوچین که با دیگر امرائے بر اس به قراولی متعین شده
بست تفویض نمودند که در جنگل دریائے قلزم به اسکندر شیخی رسیدند و از نسل بیتن این گیو بود و در شجاعت و دلیری نظیر
نداشت و در آن حالت نیز سی سوار و دو بست پیاده برکاب داشت و امرائے قوچین و بر اس بکمال شجاعت بر او
حمله نمودند و اسکندر با وجود شجاعت و جمعیت گریخته ره نورد وادی فرار گردید و ادبیس قوچین و علی سلطان قوچین از
امرائے انام و نشان سلطان شاهرخ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان بودند و شاه میران قوچین از امرائے سلطان
الغ بیگ میرزا بودند که چون سلطان الغ بیگ میرزا بعد از هزیمت از مقابله پسر خلف او به قلعه سمرقند آمد راه نداد
پیر محمد قوچین که از امرائے سلطان محمود میرزا بادشاه ماوراالنهر بود قتل محمد قوچین از امرائے برادر او سلطان احمد میرزا
بود و امیر قاسم بیگ قوچین از امرائے سلطان بابر بادشاه فاتح هندوستان بود و به بسیاری عزت و قرب و منزلت ممتاز
بود و بعد فتح هندوستان ملک نهگش بجاگیر او عطا شد و از کبار امرائے بابر بادشاه بود و در رکاب بادشاه
موصوف شجاعت و مردانگی از و ظهور رسیده بسیعاة قوچین و میر شاه قوچین و محمد علی قوچین از امرائے بابر بادشاه گورکان
بودند که در سنه ست و تسعمایه هجری با قرب بان در محاربه که با بر بادشاه را با اوزبکان واقع شد مقتول شدند
امیر هندو بیگ قوچین از کبار امرائے عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بادشاه خراسان و ترکستان بود و عمر شیخ میرزا
بعد از پدر روزی چند بان و فرغانه بادشاه بود و امیر هندو بیگ در رکاب بابر بادشاه ابن عمر شیخ میرزا فاتح هندوستان

مردانگی نامبرده در محاربه با بادشاه راد رهندوستان بارانا سانگا سیسودیه واقع شد در رکاب بابر شاه موجود بود و آنکه رانا سانگا با لشکر بے عظیم آمده در رکاب بادشاه عشر عشیر جمعیت مخالف بود مغولان مردانگی عظیم نمودند و ایزد تعالی مغلان را بر فتح و نصرت نوازش فرمود و امیر هندو بیگ از کبار امرای بابری بود امیر قولک خان قوچین از کبار امرائے نصیر الدین همایون بادشاه گورکان بود و وقتے که کامران میرزا در کابل تسلط یافت و همایون بادشاه هر چند امرا را به خبر فرستاد هیچکس باز نیامد و امیر قولک خان وفاداری نموده مراجعت نمود و همواره در رکاب همایون بادشاه تیغ ها زده و در عهد اکبر بادشاه نیز در سلک امرائے کبار بود و منصب دو هزاری داشت و امرائے این قوم قوچین بسیار صاحب نام و نشان گذشته اند و در عهد سلاطین عظام و خوانین کرام بمراتب و مناصب بلند سرافراز بوده اند و این قوم از عمدهٔ اقوام مغول است اما ناظرین گمان نه برند که در زمانه هر یک از بادشاهان که امرائے هر قوم به نگهداشتن اسلحه خاصهٔ بادشاهے مقرر میشد ندایشان را قوچین گویند نه چنین است بلکه قوچین قومے علحده شده است و ایشان اولاد امرائے هستند که در زمانه سابق به نگهداشت اسلحه خاصه مقرر بودند و بدان سبب ایشان را قوچین گفتند و جمیع اولاد ایشان بدین لقب ممتاز شده و رفته رفته قومے عظیم گردید و این قوم هم از جملهٔ اقوام بزرگ شمرده میشود و امرائے قوچین در عهد خاندان گورکانیه تقرب و اعزاز بسیار یافته اند و از زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان بر الاس تا عهد بابر بادشاه امرائے این قوم در این خاندان معزز بوده اند و در اکثر معارک و محاربات شجاعت و مردانگی بسیار ایشان بظهور رسید چنانچه در ذکر بادشاهان گورکانیه خواهد رسید و درین مقام بر همین قدر اسمائے امرائے قوچین اکتفا رفت فقط +

اویماق ترخانی

قوم ترخانی نیز از اقوام بزرگ مغول است و اگرچه ترخان نام منصبے است در مغولان و آن چنان است که چون از کسے شگرف کاری بظهور رسد بادشاه او را ترخان مے نماید یعنے تا نه نژاد از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و هر گاه که خواهد نزد بیک بادشاه برود بو آب و حجاب مانع نیایند و تا نه گناه از ایشان و اولاد ایشان نه پرسند و این رتبه تا نه نژاد بر اولاد ایشان برقرار ماند همچنین وقتیکه صاحبقران امیر تیمور گورکان بر الوس اوزبک لشکر کشید امیر جلال کرلکوت با نصی کس بر سه قوشون تاخت و شجاعت بے نهایت از و بظهور رسید و با نیزه بدست انگشتی نیز داوری نموده صاحبقران هر دور را آفرین گفته هر دو را منصب ترخانی عطا فرمود اما اولاد ایشان بقوم ترخان مشهور نشدند بلکه عهده و منصب ایشان ترخان دانسته میشد اما پیدائش قوم ترخان چنان است که چون فاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری بسبب مخالفت ایل و الوس ناچار گردیده نزد اونگخان رفت و در حرب و ضرب دشمنان او سعی و تردد بسیار نموده خدمت ها کرد اما سنکون پسر اونگخان بر او رشک برده و در خدمت پدر از جانب او سخنان موحش رسانیده و اونگخان تا چندے قبول نکرد آخر سخن بسیار در دل او موثر شده خاطر بر گرفتن چنگیز خان قرار داد و سنکون لشکر خود را بلشکر چنگیز خان آمیخت اما چنگیز خان نیز توهے خورده از دور تر

فرو آمد و سنکون با پرو گربه اونگ خان گفت ۵ زلو پسوکی پُر اندیشه باش + در اندیشه آن جا پیشه باش + کنگ چارهٔ
او نسازی نو زود + برآر دازین رود مان تو رود + بتر سید زین گفتهٔ اونگ خان + بگردید ازیم رنگ رخان +
و خاطر بر گرفتن چنگیز خان قرار داده و عزم کرد که سحرگاهان که لشکر چنگیزی بخواب باشند بر ایشان تبا زنا تفاقاً یکے از امرائے
اونگ خان این راز سربستہ را با خاتون خود میگفت که خان این چنین قرار داده است و دران زمان دو کودک که از گلهٔ شیر
آورده بیرون خرگاه ایستاده بودند این سخن را شنیدند و فی الفور متوجه اردوی چنگیزی گردیدند و چنگیز خان را ازین کیفیت
آگاهی دادند که اونگ خان خاطر بر گرفتن شما قرار داده سحرگاهان بر شما خواهد ریخت و چنگیز خان با امیر قراچار بر لاس جانقی کرده
خیمه ها را بر جائے بر پائے گذاشتند و فرمودند تا آتش بسیار افروختند و خیام را گذاشته خود با رفقاے خود بدامن کوه بدر
رفت و آن دو پسر را که از کید اعداخبر داده بودند نوید داد که اگر فلک بر کام من گردد شما را ترخان نمائیم روز دیگر چون اونگ خان
قبل از طلوع سحر بر خیام چنگیزی رسید و ۵ بفرمود تا تیر باران کنند + هوا را چو ابر بهاران کنند + چون چنگیز خان را
نیافتند خجل و شرسار تعاقب او نمودند الغرض چون چنگیز خان بر اونگ خان در محاربه ظفر یافت و زمانه بکام او گردید آن
هر دو پسر را بالعهدهٔ ترخانی رسانیدند انمیان یکے را قشلیق ترخان و دیگرے را باداي یا باتائے ترخان نام بود و خان مقرر نمود
تا قشلیق و باداے را تا نسلهٔ ۶ نژاد از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و تا نهٔ ۹ گناه از ایشان نپرسند و آنچه از غنائم و مواشی
بدست ایشان افتد بر ایشان مسلم دارند ۵ خردمند نیک اختران دو پسر + که دادند از کرد شمن خبر + چنین داد فرمان که تا نهٔ
نژاد + هر آنکس که از نسل ایشان بزاد + گنه شان بخشند ابناے من + کزین پس نشیند بجائے من + دو پسر دو گرامی یار
گرامی بود و اولاد ایشان را ترخانیان گفتند و در اندک زمان اولاد آنها بسیار شده بهمین لقب اشتهار یافتند تا وقتے که مظفر گردید و
سلاطین مغلیه که از اولاد چنگیز خان گذشته اند ترخانیان را نهایت گرامی داشته اند پس قوم ترخانی از اولاد قشلیق و باداے ترخانی
است و دیگر امرا که در زمانهٔ سلاطین بمناصب ترخانی رسیده اند ایشان را از روے نصب ترخان میگفتند و از روے قوم اولاد
قشلیق و باداے ترخان باشند و امراے این قوم در هر زمان بر اتب بلند و مناصب ارجمند ترقی نموده اند و ترخان در مغولان
عنایتے و منزلتے عظیم است که رتبهٔ بالاے او نیست پس سلاطین مغول در داد این مرتبه افراط کرده اند و بر استحقاق نظر
نموده بمجرد خوشنودی خود این رتبه نداده اند و قوم ترخان اگر چه بعد از دهٔ پشت باداے و قشلیق از اعزاز ترخانی بے نصیب نشدند
بیفتے آن احکام که برائے ایشان جاری بود تا نهٔ ۹ نژاد بود بعد ازان مرتفع شد ما قوم ایشان ترخانی گردید و جمیع سلاطین
مغلیه بر عایت قاآن اعظم چنگیز خان قوم ترخان را هر وقت گرامی داشته اند بهر کیف درین اوراق ذکر امرائے که از قوم
ترخان بودند کرده میشود و نسب این قوم بقشلیق و باداے ترخان میرسد در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان امیر غیاث الدین ترخان
امیرے معزز بود از اولاد قشلیق ترخان و در سنهٔ ثلث و سبعین و سبعمایه که صاحبقران لشکر بخوارزم کشید و سے منغلاے بود و
دختران او بعقد شاهزاده رستم میرزا و پیر محمد میرزا ابنائے شاهزاده عمر شیخ منسلک بودند و پسران او پیر محمد ترخان و

پولاد ترخان بودند که در سنه تسع وتسعین وسبعمایه برکاب سلطان شاہرخ بہادر بملک خراسان متعین شدند وحسین صوفی ترخان پسر غیاث الدین ترخان بود که در رکاب شاہزاده پیر محمد جہانگیر بکابل وسندھ مقرر شد وسید احمد ترخان ازین قوم امیر بزرگ بود در عہد دولت سلطان شاہرخ واو برادر گوہرشاد آغا بیگم بود وامیر اسمعیل صوفی ترخان برادر زاده گوہرشاد آغا بود وسلطان شاہرخ اندخود بایشان عنایت کرده بود وامیر محمد صوفی ترخان وامیر مہلب ترخان وامیر ارسلان ترخان وامیر اویس ترخان ویوسف ترخان وامیر خسرو ترخان ومرید ترخان وغیاث الدین ترخان ومحمود ترخان وابراہیم ترخان ازامرائے این قوم بودند محمد صوفی ومہراب وارسلان ترخان ازامرائے شہرخی بودند ودیگران درامرائے کبار مغرالدین ابوالقاسم بابر بادشاه منسلک بودند ودر سنه احدی وستین وثمانمایه درعہد شاہزاده محمود میرزا ابن بابر بادشاه فتنهٔ عظیم برخاسته امرائے بسیار ازین قوم کشته شدند وامیر مرید ترخان ازامرائے سلطان علی میرزا بود ودر ستر قندوامیر باقر ترخان وآفتاب ترخان ازامرائے کبار سلطان حسین میرزا بایقرا بادشاه خراسان بودند وامیر حیدر ترخان ویوسف ترخان ازامرائے کبار شاہزاده محمد زمان میرزا ابن بدیع الزمان میرزا بودند وامیر عیسی ترخان ازین قوم درفیقان شاه بیگ ارغون والی قندہار بود وقتیکه جام نظام الدین سلطان محمد ارغون برادر شاه بیگ را بگشت بقندہار اوبسنده آمده بہکر راسخر ساخت وبعد انتقال شاه حسین ابن شاه شجاع ارغون درسنه اثنی وستین وثمانمایه میرزا عیسی ترخان درتهٔته واعیه سلطنت کرد واکثر باحمود بہکری جنگها کرد وبعد او میرزا باقی ترخان بپسر او بر تخت نشست وبدرگاه اکبر بادشاه هدایا فرستاد وبعد از وپسرش میرزا جانی ترخان نشست وخانخانان امیر اکبری بر وی لشکر کشیده وجنگهای صعب درمیان آمده ومیرزا جانی ناچار شده بدرگاه اکبر بادشاه رفت ومنصب پنجهزاری پنجهزار سوار وجاگیر تهٔته سرافرازی یافت میرزا غازی ترخان بپسر او درعہد جہانگیر بادشاه گورکان ازامرائے کبار بود میرزا عیسی ترخان خویش او بود ومیرزا مظفر ترخان بپسر او ازامرائے جہانگیری بود واین جمیع امرا از قوم ترخان بودند واین قوم به توزه چنگیزی درهمراه جمیع شہزادگان ادر رفته بود وقومیت شریف وجنیب وکسانیکه از پیشگاه سلاطین مثل امیر جلال کرلکوت وامیر بایزید از حضور صاحبقران ترخان گشته اند از قوم ترخانی دانسته نمی شوند بلکه ایشان از روے منصب ترخان اند وقوم ترخان را نسب بتشلیق وباداے ترخان منتهی میشود ✤

اویماق بورالداے

معلوم نشد که از کدام قوم پیدا شده واز این قوم امیر حیدر برادر زاده علی اکبر بورالداے وامیر بایزید بورالداے در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان یاغی شدند ومعه قوم تبار خود سوے کابل رفتند وامرائے متعینه شکست اخورده هندوستان شتافتند چون درسنه احدی وثمانمایه صاحبقران بهندوستان رسید هر دو در ملتان حاضر شدند وعفو تقصیر خواستند وبرکاب شہنشاه زمان معاودت بدولت خود نمود ✤

اویماق بلکوت

اویماقیت درمغولان واحوال او چیزی معلوم نشد که از کدام قوم برآمده امیر ایلکو تمور بلکوت ازین قوم وامرائے صاحبقرانی بود ودر سنه اثنی وثمانین وسبعمایه بهجری در فتح

فلحقو شیخ مروانگی بسیار نمود +

اویماق ولداے

قومیست درمیان مغولان معلوم نشد که از کدام قبیله برآمد و اما امرائے این قوم در زمانهٔ سلاطین مغول بسیار بوده از جنانچه امیر محمد و ولداے و امیر برام شاه ابن امیر محمد و ولداے از امرائے زمانهٔ سلطان ابوسعید بهادر خان بورنجری بادشاه ایران و خراسان بودند و امیر ابراهیم و ولداے از اعاظم امرائے سلطان حسین میرزا بایقرا بود و امیر سلطان ملک کاشغری و پسرش حافظ محمد بیگ از قبیلهٔ ولداے از امرائے عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بودند و جانی بیگ ولداے برادر سلطان ملک و ولداے از امرائے سلطان احمد میرزا ابن سلطان ابوسعید گورکان بود و احمد حاجی بیگ ولداے نیز از امرائے کبار بادشاه موصوف بودند سلطان محمود و سلطان محمود و ولداے از امرائے سلطان احمد میرزا بودند امیر حافظ و ولداے امیر سلطان بابر میرزا بود که در حرب بابر بادشاه از یک در گذشته شد حافظ محمد و طاهر و ولداے نیز از امرائے بابر بادشاه فاتح هندوستان که در آویزش او زبک در سنه سبع و تسعمایه بقتل رسید محمد و امیر سلطان محمود و ولداے منجمله امرائے بابر بادشاه بود سلطان اسمعیل و ولداے از کبار امرائے جلال الدین محمد اکبر بادشاه گورکان شهنشاه هند بود و در اکثر محاربات مردانگیها از وظاهر شدند +

اویماق طغائے

این هم قومیست از اقوام مغول و معلوم نشد که از کدام قبیله برآمد اما از امرائے این قوم علی دوست طغائے امیر بابر بادشاه گورکان فاتح هندوستان بود و شیریم و بارک و سیدی بیگ نیز از قوم طغائے از امرائے بادشاه و بجاه موصوف بودند و قول نظر میرزا طغائے که در سنه ست و تسعمایه بجرب محمد خان ازبک بردی مردانگی کشته شد شیخ علی طغائے از امرائے سلطان بدیع الزمان میرزا گورکان دار وغه هری بود و امیر نظام الدین علی طغائے نیز از امرائے سلطان موصوف بود که بدار و نگی شهر سرات مقرر بود و در حرب او زبک اسیر گردید امیر محمد علی طغائے از امرائے همایون بادشاه گورکان بادشاه هندوستان و در زمانیکه شاهزاده جلال الدین محمد اکبر گورکان ابن همایون بادشاه در کابل مے بود امیر محمد علی طغائے به نصب اتالیقی آن شاهزاده نامدار قیام مے نمود. فقط +

اویماق مکریت

قومیست از قوم مغولان و در اقوام مغلیه نازل ترین همه شمرده میشود چنانچه از عبارت ذیل ظاهر خواهد شد این قوم نیز در اوایل عهد چنگیز خان از خان مخالفت نمود و توقتیا بیگی و الورکین مکریت حاکم این قوم بودند ایشان با چنگیز خان و انگخان جنگیدند، چون قاآن بزرگ برانگ خان ظفر یافت بر توقتیا بیگی لشکر کشید و وقتیکه از فتح مراجعت نمود توقتو و برادرش و پسرش یاغی بودند بفرمان قاآن بزرگ فراچار و قنقرات و سوتدائے بهادر بجرب و سے رفتند و قوتو کشته شد و پسرش گرفتار آمد جوانے بود نوخاسته و در تیر اندازی و فنون پهلوانی عدیل نه داشت شاهزاده جوجی خان از قاآن درخواست نمود تا خون آن نوجوان نریزند و بدو نبخشند که در سلک متوسلان خود منسلک گرداند چنگیز خان قبول این معنی نه نمود و فرمود که نکوهیده اقوام مغول مکریت است و پسر و قوتو و مور یسیت که به تمادی ایام مار گردد و اخگریست که بهواے دامن مرور و هور آتشکده پر شرار شود و خردمندان وقت دشمن را

ازدست نه هنداز قوم مکریت امید و نا داشتن خاک در دیده خود انپاشتن است و بچه اغی در آستین نگاهداشتن توره ست
که این چنین عدوی قوی را رائگان گذارند بعد ازان گفت تا ویرا بیاساق رسانیدند امیر مبارک شاه مکریت از امرای صاحبقرانی
بود و یکبیک مکریت از ملازمان صاحبقران بود که در محاصره قلعه کرنین کرا از اعاظم قلاع گرجستان است دو سه کس از قوم
مکریت همراه گرفته نزد بابا نهاده بالای قلعه رفت و دو دوازده دومان کفار بر آورده و ابواب قلعه بر روی لشکر گشوده و
قلعه فتح شد و مردم این قوم در کوه روی و برآمدن بر کوه مائے بلند نظیر ندارند و این قوم را بعضی تکریت بتاء هم نوشته اند
لیکن صحیح اول است و برآمدن این قوم از قیات و در لکین تحقیق نشده و نیز قرابت این قوم با قومهائے بزرگ معلوم
نگردید و منظر بقول قاآن بزرگ از اقوام کم پایه معلوم میشود و غالب که از قیات و در لکین نباشد فقط +

اویماق ملکت

قومیست در مغولان اما معلوم نشد که از کدام قبیله برآمد و ازین قوم حسن جانذار ملکت و
جهان ملک ملکت از امرائے سلطان شاهرخ میرزا بودند فقط +

اویماق دولان جلاون

قومیست در مغولان اما تحقیق نشده که از کدام قوم پیدا شد و قت آغاز کشور گیری
صاحبقران گیتی ستان سه صد مرد ازین قوم در مقام مصاف به لشکر صاحبقران پیوستند +

اویماق منغلو

قومیست از اقوام قدیمه معلوم نشد که از کدام گروه پیدا شد اما چون امیر قمرالدین و غلات را
با امرائے صاحبقرانی حربے سخت واقع شد شخصے از قوم منغلو در زخمیان افتاده قوت
رفتار نداشت ناچار چهل روز بعلف گذرانیده آخر لشکر برلاس بر گذشت و استفسار حال او نموده او را برداشتند +

اویماق جوجی

قومیست مجهول الاحوال کیفیت او خبر ازین معلوم نشد که جهان ملک جوجی امیر الامرائے
خاقان سعید شاهرخ سلطان بود یا الآخر طریق بغاوت پیموده بجزائے اعمال گرفتار شد +

اویماق نارین

اویماقیست که کیفیت او تحقیق نشد و معلوم نیست که از کدام قبیله برآمده اما خان حسن نارین
ازین قوم در امرائے یونس جغتائی بود +

اویماق اقبتاغ

از احوال این قوم نیز تفصیلے ظاهر نشده و یورت این قوم در الوس اوزبک بود که در سنه سبع
تسعین و سبعمایه صاحبقران ایشان را غارت نمود +

اویماق قیونجی قراول

احوال این قوم نیز در پرده اخفا مستور ماند و یورت ایشان در دست راست
الوس جوجی مقرر بود چون صاحبقران امیر تیمور گورکان بر الوس اوزبک
حمله کرد ایشان زا شاهزاده محمد سلطان غارت فرمود +

اویماق کورلقیا

این قوم نیز از سکنائے دشت قبچاق بودند متصل به روس و از دست لشکر
برلاس غارت شدند +

اویماق میرلان قومیست از مغولان سکنائے دشت راست الوس جوجی و کیفیتے دیگر از و معلوم نشد +

قوم هرمدائے این قوم نیز از سکنائے دشت قبچاق بودند و اطلاعے بر احوال ایشان دست نداد +

قوم یورکون قومیست کہ حالش غیر ازین معلوم نشد کہ در دشت قبچاق یورت ایشان بود +

قوم کنکلی قومیست در مغولان کہ در حدود روس در ملک اُوزبک سکونت داشتند +

قوم کمزه قومیست کہ چون صاحبقران در سنہ اثنی وسبعین وسبعمایہ صاحبقران امیر تیمور گورکان عازم مغولستان گردید این قوم در آنحدود غارت شد - +

قوم اورنگ تموز قومے کہ در مغولستان یورت داشت واحوال او زیادہ برین معلوم نشد کہ در سنہ اثنی وسبعین وسبعمایہ از دست لشکر برلاس غارت شدند - +

قوم بولغاجی قومیست در مغولان کہ بہ موضع بیقوت من توابع مغولستان مے بودند و با امیر خدا داد و مبشر بہادر امرائے صاحبقران در سنہ احد وتسعین وسبعمایہ در موضع سیچقان جنگیدند فقط +

اویماق جیاجی ازین قوم کیفیتے غیر ازین معلوم نشد کہ امیر دولت شاہ جیاجی ازین قوم از امرائے صاحبقران بود +

اویماق سالوجی قومیست کہ احوال او زیادہ برین معلوم نشد کہ پیشتر این قوم در مغولستان ساکن بودند دیگر احوال از امرائے آن قوم دیدہ نشد - +

اویماق ویلکر قومیست در مغولان کہ یورت ایشان در مغولستان بود و در موضع بیقوت با امرائے تیموری جنگیدند +

اویماق طایخان قومیست از جملۂ اقوام مغول و در قندز با امیر جہان شاہ برلاس امیر لشکر صاحبقران جنگیدند +

اویماق نکودرے قومیست از مغولان منجملۂ اقوام کرتبہ ونکومیدہ افعال امیر تومن نکودری ازین اویماق در سنہ خمس وثمانین وسبعمایہ بحرب شاہزادہ جلال الدین میران شاہ بدشت پیچ وکمران کشتہ شد امیر سیفل نکودری ازین اویماق بود کہ بعد از ایل شدن این قوم از پیشگاہ صاحبقران با یالت نکودری منتخر شد و نکودری از قبایت و در یکین تعلقے ندارد +

اویماق مرکن این ہم قومیست مجہول الاحوال امیر لغاے مرکن ازین قوم از امرائے صاحبقران متعینہ خراسان بود و بیش ازین احوال این قوم معلوم نشد +

اویماق سونچی قومیست مجہول الاحوال احوال او معلوم نشد کہ از کدام قوم برآمدہ و این لفظ را بتخفیف نون سوچی نیز مے نویسند و ازین قوم حاجی بابا سوچی و شمن سوچی از امرائے صاحبقران بودند و مقصود سونچی نام امیرے بود در سنہ ثلث عشر و تسعمایہ در قندہار بجرب شاہ بابر فاتح و محمد تقیم اغون کشتہ شد +

قوم سمانچی بر کوائف این قوم زیادہ برین اطلاعے دست نداد کہ امیر تنگری بردی سمانچی از امرائے ابو الغازی سلطان حسین میرزا بایقرا بود - +

قوم مینکلیغ از قوم ہائے مغلیہ است و ازین قوم امیر ابراہیم سارو مینکلیغ از امرائے ذیمرتبہ بانشیعر میرزا ابن سلطان محمود میرزا بود +

قوم چغانیان احوال این قوم ہم معلوم نشد کہ از کدام قوم برآمدہ قومیست مجہول الاحوال در میان مغولان و ازین قوم امیر باقی چغانیانی از امرائے سلطان محمد بابر شاہ گورکان بود و خواہر امیر خسرو قبچاق در عقد نکاح داشت احمد قاسم چغانیانی پسرش بود +

اویماق قاربوق قومیست در میان مغولان کہ بر احوال او زیادہ برین اطلاعے حاصل نشد کہ شہباز قاربوق از امرائے این قوم بود کہ در سنہ ثمان و تسعمایہ حاکم کاشان بود +

اویماق بیراوے قومیست مجہول الاحوال کہ از امرائے این قوم عبد الخواجہ بیراودے امرائے صاحبقرانی بود +

اویماق سبلائے ازین قوم نیز کیفیت و جہ تسمیہ و غیرہ یافتہ نشد اما ہمین کہ شیخ علی سبلائے ازین قوم در امرائے صاحبقران بود و صاحبقران او را بعد از فتح روم بتاخت اکراد ماموز فرمود +

اویماق تاز قومیست مجہول الاحوال کہ حالات او معلوم نشدند اما الیاس خواجہ و شیخ علی تاز از امرائے صاحبقرانی بودند - +

قوم کپک خانی قومیست مجہول الاحوال و ازین قوم شیخ اصلان کپک خانی و الیاس کپک خانی از امرائے صاحبقران بودند - +

اویماق جاسوقہ قومیست در میان مغولان کہ بر احوال او زیادہ برین اطلاعے دست نداد کہ در اوائل حال با قاآن اعظم چنگیز خان یامی شدہ آخر ایل شد +

اویماق قاقشال قومیست در میان مغولان معلوم نشد کہ از کدام قبیلہ برآمدہ است اما قومے شریف است و امرائے این قوم بر مراتب امارت رسیدہ اند و در خدمت سلاطین عظام و خوانین کرام معزز و معظم بودہ اند و در عہد سلطان جلال الدین محمد اکبر بادشاہ گورکان شہنشاہ ہندوستان مجنون خان قاقشال

از عمدهٔ امرائے اکبری بود و پنجہزار نوکر داشت و او در اکثر معارک و محاربات کارہائے مردانہ نمودہ است و در سنہ ثمان و
ستین و تسعمایہ ہجری کہ شیر خان پسر عدلی سور افغان روئے بہ جونپور آورد و خان زمان علی قلی خان اوزبک با ابراہیم
خان اوزبک و شاہم خان جلایر و مجنون خان روئے بمحاربہ او آورد و بعد از محاربۂ عظیم ظفر یافت و در سنہ اثنی و سبعین
و تسعمایہ چون امرائے او نہ یک از بادشاہ منحرف شدند مجنون خان از ایشان جنگیدہ و مقامات را مستحکم کردہ بخدمت بادشاہ
عرض حال نمود و چون اکبر بادشاہ بمحاربۂ اوزبکان سواری فرمود و مجنون خان در لشکر بادشاہی بود و چون افغان لشکر بادشاہی
بوے استحکام داشت و مردانگی ہا نمود و چون اکبر بادشاہ قلعہ پٹنہ را محاصرہ کرد و داؤد خان افغان بادجود آنکہ بست ہزار سوار
و فیلان بسیار ہمراہ داشت بکشتی نشستہ بدر رفت و گوجر خان کہ رانی فیلان و اسباب او را گرفتہ براہ خشکی روانہ شد اکبر بادشاہ
بنفس نفیس بہ ایلغار در تعاقب او شتافت و بر دریائے پن پن رسید اسپ را در دریا انداخت و امرا ستابعت کردند
و امرا قریب بہ چہار صد فیلان تمامی از گوجر خان گرفتند و بادشاہ معاودت نمودہ مجنون خان قاقشال را در تعاقب او نامزد
فرمود و مجنون خان تا آب پل سونده رفتہ چون گوجر خان از آب بگذشت مجنون خان معاودت کرد و وقتیکہ داؤد افغان در
سنہ اثنی و تسعمایہ بنگالہ را گذاشتہ بہ اوڈیسہ رفت منعم خان خانان جمعے از امرا بہ تعاقب او فرستادہ و مجنون خان را
بحکومت کہورہ گھاٹ مامور فرمود و مجنون خان با سلیمان منگلی افغان جنگیدہ و او را گشتہ غنائم بصاحبان و اہل و عیال
افاغنہ بدست قاقشالان رسید و مجنون خان دختر منگلی خان بعقد جہاری پسر خود در آورد و غنائم و ولایت را در میان قاقشالان
تقسیم نمود و در سنہ مذکور اولاد جلال الدین سور افغان بر مجنون خان ریختند و مجنون خان در ماندہ مقہور شد چون خبر
ظفر یافتن خان خانان بر داؤد افغان رسید او افاغنہ مخذول و منہزم بازگشتند جہاری قاقشال پسر مجنون خان بود باقی
محمد خان قاقشال از امرائے شاہزادہ محمد حکیم میرزا گورکان ابن ہمایون بادشاہ بود چون سید ابو المعالی ماہ چوچک بیگم را
کشتہ محمد حکیم میرزا را در دست آورد باقی محمد خان بر ابو المعالی حملہ نمود اما جمعیت او زیادہ بود کار بے ساختہ نشد چون
در سنہ ثلث و سبعین و تسعمایہ میرزا سلیمان گورکان از بدخشان آمدہ کابل را متصرف شد و زن او خرم بیگم میرزا محمد حکیم
بفریفت تا بملاقات میرزا بیاید چون این امر مقرر شد باقی قاقشال میرزا را امتناع نمود کہ درین آمد و رفت مراگان
خدع است نے باید رفت و میرزا متمنع نشد و میرزا سلیمان بہ ایلغار برائے گرفتن میرزا روانہ شد و محمد حکیم میرزا بملاقات
خرم بیگم کہ مادر زنش بود میرفت در راہ خبر غدر یافتہ برگشت و بگریخت تاتار خان قاقشال از امرائے اکبری بود وقتیکہ اکبر بادشاہ
بر سر ابراہیم حسین میرزا رفت او ہم کاب بود و خدمت او قچی گری یعنے قراولی بوے متعین شد محمد خان پسر تاتار خان قاقشال
بود و در سنہ تسع و سبعین و تسعمایہ کہ البچیان راجپوت سرو ہے بیر محمد خان را بد زخمی کردند و بادشاہ در سر وہے رفت ہشتاد
نفر دیوث خانہ و ہفتاد کس راجپوت سرفروش در منزل راجہ سرو ہے مستعد مرگ نشستند و محاربہ کردند و از دست دلیران
بادشاہی در طرفۃ العین براہ عدم شتافتند اما محمد خان قاقشال در منزل راجہ شرپت فنا نرسید بابا خان قاقشال از عمدہ

امرائے اکبرشاہی بود در محاربہ علی قلی خان و دیگر اوزبکان سردار او قمچی لشکر بادشاہی بود و دوران محاربہ ہراول اوزبک را منہزم کردہ بہ صف آصف خان رسانیدند اما چون بہادر خان اوزبک بروتاخت آورد انہزام یافت و بہ صف جرانغار پیوست وقتیکہ مظفر خان دیوان بنگالہ شد انواع مزاحمت بجاگیر قاقشالان رسانید و با باخان قاقشال از دست او ناچار شدہ در سنہ ثمان و ثمانین و تسعمایہ باعلان کلمہ عصیان مبادرت نمود و جمعیت قاقشالان بہم کردہ در لکھنوتی رفت و اسباب و اموال مظفر خان را بغارتید چون خبر یغی قاقشالان بہ اکبر بادشاہ رسید مظفر خان فرمان شد کہ قاقشالان دلتنگ ازان دیرین اند نیکو نکردی کہ ایشان را رنجانید سے باید کہ در رضامندی ایشان سعی نمائی و مظفر بموجب درخواست با باخان و رضوی خان و میر ابو اسحاق و رائی تیرداس را بصالحت فرستاد و قاقشالان آنہا را مقید کردند چون مطیب وغیرہ متصیدیان بنگالہ ہمہ سخت گیر بودند محمد معصوم کابلی و عرب بہادر و سعید بدخشی نیز یاغی شدند و میر معصوم با قاقشالان یکجا شد و قاقشالان ماندہ را متصرف شدہ حکیم ابو الفتح و خواجہ شمس الدین و تیرداس را اسیر کردند و آنہا بہزار حیلہ خلاصی جستہ بدر رفتند اما مظفر خان بکیفر کردار رسیدہ قتل شد و قاقشالان سید شرف الدین حسین را کہ در بنگالہ مفید بود از قید برآوردہ سردار خود نمودند و سی ہزار سوار بر او جمع آمدہ بنگالہ را بدست آوردند و بادشاہ شیخ فرید و تودرمل و زین خان و تیمور بخشی و الفخان حبشی و غیرہ را بجرب ایشان فرستاد و قاقشالان باسی ہزار سوار و پنجصد فیل کوہ پیکر بمونگیر رسیدند تودرمل مصلحت در حرب ندید متحصن شد و بادشاہ پنج لکھ روپیہ بمدخرج لشکر او فرستاد و تا چہار ماہ درمیان ہر دو گروہ جنگ قائم بود اما چون با باخان قاقشال در ماندہ مریض شد و بیماری پسر مجنون خان قاقشال کہ موجب اظہار شکر بود بدیدن او رفت ضعفے در لشکر راہ یافت و میر معصوم تاب نیاورده بہ بہار رفت و عرب بہادر بہ پٹنہ و از انجا بہ پناہ راجہ کچھی داڑہ گریخت و میر معصوم از صادق خان شکست خورد و بادشاہ خان اعظم سید میرزا عزیز کوکلتاش را بہ حکومت بہار تعیین فرمود چون در سنہ احدی و تسعین و تسعمایہ خان اعظم بہ بنگالہ رسید خالدی خان قاقشال و جبار بردی پسر مجنون خان و میرزا بیگ قاقشال بہ خان اعظم پیوستند و میر معصوم گریخت میرزا بیگ قاقشال امیرے بود ازین قوم و در رفقائے امیر الامرا خان زمان علی قلی خان اوزبک منسلک بود و وقتیکہ بادشاہ بر خان زمان ظفر یافت میرزا بیگ بفرمان بادشاہ کشتہ شد اما از امرائے قاقشال مجنون خان و با باخان بزیادتی رتبت و شوکت ممتاز بودند و با باخان در معرکہ اکبر بادشاہ را در سنہ تسع و سبعین و تسعمایہ با ابراہیم حسین میرزا گورکان در گجرات دست داد ہمرکاب بود چون بادشاہ با یلغار رواند گجرات شد با چہل سوار از آب تہندری گذشت با باخان جمعی امرا بہ یلغار بادشاہ پیوستند و دران معرکہ آثار جلادت بظہور رسانیدند الغرض قاقشال قومیست از مغلیہ و امرائے این قوم بسیار بودہ اند فقط +

اویماق ہزارہ | ہزارہ قومیست از مغولان کہ بودوباش صحرا اختیار نمودند و بمجالس سلاطین کمتر باریافتند

تعلق این قوم باقیات و در یکین معلوم نشد و ابوالفضل وزیر انشاء اکبر بادشاه گورکان شهنشاه هندوستان در اکبرنامه
مے نویسد که قوم هزاره از لشکر چغتائی خان بودند که منکوقاآن ایشان را در رکاب هلاکو خان تعیین فرمود و هلاکو خان
آن جماعت را همراه پسر خود نکودار اعلن حدود نامزد کرده و از غزنین و بلخ تا قندهار بنگاه اینها زیاده از صد هزار خانوار
بودند قومے دلیر است اما بسبب بود و باش صحرا و بے بهره گی از لیاقت و علم و محرومی از جاه و حشم ایشان را حقیر
میدانند الآدر نسب ایشان اعتراضے نیست و از عظمائے این قوم میرزا سنجر هزاره و میرزا ماشی هزاره و میرزا
شادمان هزاره بودند و قتیکه سلطان نورالدین محمد جهانگیر بادشاه گورکان به کابل رفت امرائے مذکور پسران خود را
با اموال بسیار و اسپان رهوار بخدمت بادشاه فرستادند و چون جهانگیر بادشاه بار دگر به کابل رفت شاه اسمعیل هزاره
سردار قوم هزاره بخدمت بادشاه رسید وقتیکه بادشاه به شکار میرفت معه نورجهان بیگم به فرودگاه اورفته و ابراز شمول
عواطف نمود اما درین زمان یورت هائے هزاره در تخت سلطنت کابل اند و قوم هزاره از بادشاه زمان غیبت محمد ازحن خان
بارکزئی افغان بادشاه کابل یاغی شدند و بادشاه فوج ها فرستاده در میان افواج افاغنه و هزاره محاربات بسیار
واقع شدند آخر اویماق هزاره متابعت اختیار نمودند و الحال در یورت هائے خود بآرام نشسته اند و ابواب مخالفت
بر روئے خود بسته اکثر هزاره مذهب تشیع دارند +

اویماق قراتاتار

قوم قراتاتار نیز از مغولان است اما این قوم را در مرتبه حسب و نسب ادنی میشمارند و این قراتاتار
ورائے قوم تاتار اند یعنے از جانب مادر از قوم تاتار اند و از جانب پدر نسب ایشان
منتهی به مغول خان میشود و پیدائش این قوم چنان است که چون النجه خان را دو پسر متولد شدند یکے را مغول خان نام کرد
بر تخت سلطنت نشانید و دوبیے را تاتار خان نام زد و ترکستان را بدو نامزد کرد و عداوتے سخت در میان اولاد این دو
برادر پیدا شد و اولاد مغول خان را مغول و تاتار خان را تاتار گفتند و اکثر اوقات اولاد اینها بحرب و ضرب میگذرانیدند
و مغولان برختا و غیره ممالک یورت تاتار میتاختند و زنان و طفلان ایشان را اسیر کرده مے آوردند و چون کنیز و غلام
میداشتند و اکثر صغیر و کبیر مغلان آن زنان تاتاری را بتصرف آوردند و اولاد سے که از بطن ایشان پیدا میشد ایشان را
ذلیل میدانستند و ورثه پدران بدیشان نمیرسید و چون اولاد کنیزک مے پنداشتند رفته رفته اولاد آنها بسیار شده
چون در رتبه و درجه با مغول برابر نمے بودند کتخدائی ایشان نیز در همدگر مے شد و قومے جداگانه گردید و سلاطین مغول
بخیال اینکه با مغولان نیامیزند ایشان را کیجا آباد کردند و قراتاتار نامیدند و منکوقاآن بوزنجری چون هلاکو خان را
به ایران فرستاد قراتاتار را که مردم از شرارت و زیادتی ایشان بستوه آمده بودند داخل لشکرش کرده روانه نمود
و هلاکو خان قراتاتار را بملک شام یورت داد و قتلمش سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری قراتاتار سر از اطاعت
بادشاهان مغلیه نه پیچید و بعد ازان که بادشاهی مغلان در ایران ضعیف شد ایشان نیز سرکشی نمودند و قتسیکه

صاحبقران امیر تیمور گورکان در شام رفت و بعد از فتح روم و الپس مے آمد فرمان داد تا جمیع اقوام مغول کہ در آن حدود و یورت دارند معہ قوم قرا تاتار خانہ کوچ بایران و ترکستان روند و اخی و تبرک و مروت از عظمائے قوم قرا تاتار بودند و صاحبقران ایشان را طلاع فاخرہ دادہ فرمود کہ خانہ کوچ بہ ماوراالنہر روند و قرا تاتار کہ بسیار بودند و گلدر مہ قراولان داشتند تا دامغان آمدند و از انجا سر کشی آغاز کردند و با امرا کہ بمحافظت ایشان قیام مے نمودند بجنگ ایستادند و حسن بے واقعہ شدہ مردم بسیار از قرا تاتار سر در نقاب عدم کشیدند و بعضے سوے استر آباد گریختند و باقی را امیر شمس الدین عباس قبچاقی کوچانیدہ بممالک ترکستان رسانید اگر بغور در نسب قرا تاتار نظر کنند ہیچ محل طعن نباشد چہ پدران ایشان مغول و مادران از قوم تاتار اند اما مغولان بسبب شدت عداوت کہ درمیان ایشان و تاتار بود دختران ایشان را بطور کنیزک داشتند و اولاد ایشان را ذلیل پنداشتند و سلاطین آن ہمہ را کہ از زنان تاتار پیدا شدند یکجا کردہ قرا تاتار گفتند و بعد ازین آن قوم عظیم گردید +

خاتمہ باب اوّل

الحمد للہ کہ این باب اوّل مشتمل کوائف خاندانہائے مغول باختتام رسید و این خاکسار گنہ گار ہر چند سعی فراوان نمود تا دیگر اقوام مغول را نیز بسلک تحریر منسلک کند اما باوجود تلاش بسیار نسخہ کہ از و تفصیل حالات اقوام دیگر معلوم شود یافتہ نشد ناچار این قدر اقوام کہ مذکور شدند از کتب بسیار بجستجوے تمام برآوردہ درین نسخہ ترتیب دادم امید کہ ناظرین و الا تمکین درین کمار خاکسار را معذور دارند و این جملہ حالات از کتب تواریخ معتبرہ بجستجو نوشتہ شدند و حتی الوسع بہ تصحیح ہم ہائے بادشاہان و امرا کہ از بے پروائی و نادانی کاتبان غلطی بسیار واقعشدہ اند و در ہر تواریخ در اسم امرا و سلاطین مخالفتے پیدا ست پرداختم اگرچہ امرائے مغول ہزار و ہزار در زمانہ سلاطین نامدار گذشتہ اند کہ در کتب تواریخ اسمائے شان موجود اند چون تحقیق نشد کہ از کدام خاندان مغل بودند تحریر اسمائے ایشان را بیکار دانستم کہ غرض این خاکسار تحریر اقوام و خاندانہا ست نہ تسطیر محض اسمائے امرا چہ کتب مبسوطہ اسمائے ایشان پر انداز ین سبب فہرست امیران مغول را نیز ذکر دم و اکنون مجملے از حالات سلاطین و خوانین مغول کہ بجہانداری پرداختہ اند نگاشتہ میشود +

باب دویم ایماق مغول

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد حمد ایزد جان بخش جہان آفرین و نعت حضرت سید المرسلین شفیع المذنبین و منقبت چہار یار نامدار و آئمہ کامگار و جمیع آل و اصحاب کبار و اولیائے والا تبار خاکسار ذرہ بیمقدار میرزا محمد عبد القادر خان ملقب بہ میرزا محمد آغا جان ابن جناب منشی میرزا احمد جان صاحب سلمہ اللہ الرحمن ابن میرزا شاہ محمد خان آقہ باش قاجار متوطن کابل ساکن ریاست سونکھیڑہ ملک مالوہ بخدمت شائقین حالات سلاطین عظام و ناظرین واقعات خواقین کرام گذارش میکند کہ اگرچہ فاضلان نامی بسوخان گرامی در حالات و اسامی این سلاطین مغلیہ کتب بسیوطہ نوشتہ اند و در فضیلت داده در احوالی ہر یکے ازین بادشاہان مجلدات ساختہ اند و چیزے نگذاشتہ اند۔ اما چون راقم این اوراق در باب اول احوال خاندانہائے مغل نوشتہ اسامی تاجداران مغلیہ ایراد کردہ است مناسب نمود کہ مجملے از وقائع سلطنت ایشان نیز کہ در تحت اہم ضروری باشند شامل این کتاب نماید کہ حالات جمیع بادشاہان مغل در یک کتاب یافتہ نمیشوند و اگر ناظرین ملاحظہ احوال جمیع بادشاہان مغل خواہند تا کہ کتب بسیار جمع نفرمایند ممکن نشود لہذا بدین ترتیب آن وقت وضع شود کہ درین کتاب وقائع جمیع بادشاہان کہ در اقالیم مختلف فرمان روائی نموده اند درج نمایم و از زمانہ آدم تا اینزمان حالات سلاطین نامدار ہمہ قوم و تبار بر سر ایم چون کیفیت اقوام و امتیاز آنہا از ہمدگر در باب اول نگاشتہ شد درین باب بتفصیل او نپرداختم و بہ مجملے از و اکتفا نمودم اصحاب تواریخ ارقام فرموده اند کہ نسب تمامی مغولان بہ حضرت یافث ابن نوح علیہ السلام میرسد چون پسر یافث ترک بود تمامی اولادش را ترک نامیدند و جملہ مغولان و جمیع قبائل تاتار و ایام اتراک از اولاد ترک اند و مغولان چنین پیدا شدند کہ آنچہ خان را کہ از اولاد ترک ابن یافث بادشاہ بود دو پسر بود ندکہ از ایشان یکے را مغول خان نام بود و دوم یکے را تاتار خان جملہ اقوام تاتار از اولاد تاتار خان اند و جمیع اولاد مغول خان را مغول گفتند و ممالک ایشان را مغولستان نامیدند و ایشان کہ بالترتیب آنچہ خان نسب ایشان بہ ترک میرسد ترک گفتہ میشوند غرض جمیع ترکان از نسل ترک اند و ازین قوم یعنے ترک بادشاہان صاحب نام و نشان بسیار گذشتہ اند و اکنون ازین قوم ترک از خاندان عثمانیہ امیر المؤمنین سلطان السلاطین سلطان الغازی محمد عبد المجید خان

عثمانی خلد اللہ ملکہ و ممالک روم سلطنت میکند و تبتش پائیدہ باد و قوم تاتار نیز بسلطنت رسیدہ اند چنانچہ ایدون شہنشاہ چین از قوم تاتار است غرض نسب تاتار و مغول و ترکمان و یکجا بہ ترک ابن یافث میرسد نسب تمامی قبائل ترکمان علیحدہ از انجہ خان بہ ترک میرسد و نسب تمام اقوام تاتار بہ تاتار خان ابن انجہ خان رسیدہ بہ ترک منتہی شود و نسب جمیع خاندانہائے مُغل بہ مغول خان ابن انجہ خان رسیدہ تا ترک ابن یافث میرسد اما چون مقصود از تحریر اقوام مُغل است از اقوام ترک و تاتار سر دکار سے نداشتہ بہ تحریر احوال قوم مغل کہ شریف ترین خاندانہائے ترک است مے پردازم مخفی مباد کہ در اصل لفظ مغول است رفتہ رفتہ بہ تخفیف او مُغل گردید و اغور خان از سلاطین مغول بر بروم و شام و عراق و عرب و عجم و ایران و چین مستولی گردیدہ و در زمانہ ایل خان مُغل تور ابن افریدون ایرانی با سونج خان تاتار در ساختہ بہ مغلان لشکر کشید و دران حرب جمیع لشکر مغولان بقتل رسید و قیان و تکوز و دکس نجات یافتہ در کوہ ارکنہ قون قرار گرفتند و دران جا اولاد قیان خان بہ قیات و تکوز بہ در لکین موسوم شدہ بعد زمانہ دراز بیرون آمدند و بر ملک خود دست یافتند اما در حرب ایرانیان جمیع لشکر و عظما و امرائے ایلخان قتل شدند نہ تمام اولاد مغول خان چہ در زمانہ اغور خان ابن قراخان ابن بغو خان کہ اقوام خلج و بیکدلی و قانعلی و قبچاق وغیرہ و اولاد مغولخان پیدا شدند تا امروز موجود اند اگر ایشان نیز قتل میشدند این اقوام باقی نے ماندند بہر کیف قبائل قیات و در لکین را بہتر دانستند و دیگر اقوام را نمیرسد کہ روبروئے این قبائل لاف نسب زنند و چون نوبت سلطنت بہ الان قوا رسید و بقدرت کاملہ یزدانی بیگم از نورے حاملہ شدہ سہ پسر در یک حمل آورد و اولاد آن سہ پسر را مجموعاً نائیرون گویند و قومہائیکہ از نیرون بر آمدند افضل ترین جمیع اقوام باشند و مغولان شہنشاہ را قاآن و بادشاہ را خان و شاہزادہ را اوغول و اوغلان و اوغلن گویند و امرا را نویان و آقا و بیگ نامند و اولاد امیر تیمور گورکان را امیرزادہ گفتند و بعد ازان بتخفیف الف و بائے میرزا و اکنون در ہندوستان مرزا گویند و بعد از امیر تیمور گورکان قوم گورکانی بالخصوص و اکثر امرائے دیگر اقوام نیز خطاب میرزا یافتند و در ہندوستان میرزا جزو اسم مُغل گردید چنانچہ بعد ازین ذکر او بیاید چون کیفیت مرقوم واضح شد اکنون احوال سلاطین نوشتہ میشود اما چون راقم امتیاز قوم ترک و تاتار با قوم مغول واضح نمود مناسب نمود کہ امتیاز ترکمان نیز بگوید تا غلط فہمی ہا رفع شوند مخفی مباد کہ ترکمان را بعضے مے نویسند کہ اغور خان مغل را کون و بائے و یلدوز و کوک و تاق و تنگیز شش پسران بودند کہ از اولاد ایشان بست و چہار فرقہ شدند گویند کہ ترکمان نیز از اولاد ایشانند کہ بواسطہ اثر آب و ہوائے ماوراء النہر و خراسان در صورت ایشان فرقی پیدا شدہ مردم ایشان را ترکمان خوانند اما این روایت صحیح نیست و سید جمال الدین عرب در نسخہ کہ بنام شاہزادہ اسکندر میرزا ابن عمر شیخ میرزا گورکان نوشتہ مینویسد کہ ترکمان قومے دیگر اند کہ بواسطہ مشابہت بہ اتراک ایشان را ترکمان نامند گفتند و رفتہ رفتہ نون آخر و الف تخفیف شدہ ترکمان ماندہ و ہمین خان بہتر بدین گفتار اتفاق دارند چہ اگر ترکمان از اولاد اغور خان مے بودند بدین تقدیر مُغل مے شدند و چون اصل مغل نیز ترک است ایشان را باوجود تغیر اشکال

نیز ترک مانند نمے گفتند چه از تغیر اشکال و سکونت ملک غیر تغیر قوم نمیشود و غرض ترکمان قومے دیگر است که تعلقے به مغولان نمیدارد و درین قوم نیز بادشاهان بسیار پیدا شده اند اما چون ترکمان از اولاد مغول خان نمے باشند ذکر اقوام ایشان نیز در باب اول کرده نشد و ذکر بادشاهان ایشان نیز درین باب نیاید فقط - واگرچه قوم تاتار جداست و قوم مغول دیگر اما مورخان بسیار پی سپر وادی غلطی گردیده سلاطین مغول را تاتاری نویسند و ندانند که تاتار قومے دیگر است که از اولاد تاتار خان است . فقط ✤

ذکر حضرت ابو البشر آدم صفی الله علیه السلام

چون حضرت ایزد جل و علا خواست که روے زمین را از اولاد آدم رونق دهد لاجرم حضرت جبرئیل علیه السلام را فرمود تا یک قبضه خاک از روے زمین بردارد چون جبرئیل بتقبیل فرمان مبادرت نمود و خواست که قبضه خاکی مختلف الالوان و متصف باوصاف متغایره بردارد زمین از هیبت ایزد جل و علا بهم برآمده استفسار حال نمود جبرئیل کیفیت ارادهٔ رب العزت باز راند خاک گفت که از من شخصے آفریند که او مثل نبی الجان به نافرمانی درآید و من طاقت عذاب ایزدی ندارم برمن رحم کن جبرئیل برگشته صورت حال عرض نمود فرمان ایزدی به میکائیل صادر شد که رفته یک قبضه خاک بیاورد و زمین تضرع نموده و آنجناب را نیز بخدائے تعالی سوگند داد تا باز گردد همچنین حضرت میکائیل نیز باز گشته و حضرت اسرافیل علیه السلام نیز بواسطه سوگند باز گشتند تا نوبت بحضرت عزرائیل علیه السلام رسید و آنجناب عذرات زمین نشنیده بتعمیل فرمان ایزد جلیل پرداخت و یک قبضه خاک مختلف الالوان و الاوصاف جمع آورده برد و آن خاک در میان مکه معظمه و طائف قرار یافته مدتے بروے سحاب باران عنایت باری مے بارید تا ایزد جل و علا بید لطف و رحمت تخمیر طینت ابو البشر آدم علیه السلام فرمود ۵ خَلَقَ اللّٰهُ اٰدَمَ عَلٰی صُوْرَتِهٖ و مدتے بمیان مکه و طائف افتاده فرشتگان بر و گذار نموده از خوبی و نیکوئی آن پیکر انگشت تعجب بدندان میگزیدند و ابلیس لعین باخود قرار داد که اگر ایزد تعالی و برا بر تفضیل دهد گردن از ربقهٔ اطاعت بیرون کشم و ایزد تعالی خواست تا بمقتضائے اُدْخُلُوْهَا ثُمَّ اُخْرُجُوْهَا خرچ کرها روح را در جسد آدم داخل فرماید فرمان داد تا جان در بدن او داخل شده بهر جا که میرسید مغاکش گوشت و پوست متحول میشد گویند که آن روز جمعه عاشر محرم بود و قتیکه اول درجه حمل در افق شرقی منطبق بود و زحل در برج اشتری در حوت و مریخ در حمل قمر در اسد و شمس و عطارد در سنبله و زهره در میزان چون ایزد جل و علا به ملائکه عظام فرمود که اُسْجُدُوْا لِاٰدَمَ جمله ملائکه عظام بحکم ذو الجلال و الاکرام جبین بمکنت بر زمین نهادند اما ۵ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ اِلَّآ اِبْلِيْسَ همه فرشتگان سر بسجده او نهادند مگر ابلیس لعین که قبول نکرد و فرمود ایزد تعالی مَا مَنَعَكَ اَنْ لَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ شیطان گفت که من از و بهترم که او را از خاک آفریدی و مرا از آتش خلقتنی مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ خدائے تعالی وے را بدین نافرمانی لعنت فرمود و از صورت فرشتگی و برابیرون آورده فرمود اُخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ وَّاِنَّ

عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ وايزد تعالی آدم را بعلم و فضل برآراست چنانچه فرمود وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا
واز فرشتگان اسمائے مخلوقات پرسیده ایشان بعجز خود اعتراف نمودند و آدم علیه السلام بتعلیم ایزدی بیان نمود و
فرشتگان بفضل آدم مقر گشتند الغرض ایزد تعالی آدم علیه السلام را در بهشت جائے داد و فرمود تا بخورد و بخشنید و
از پهلوئے چپ آنجناب حضرت حوا را آفرید و فرمود فَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ
الشَّجَرَةَ هرچه خواهید بخورید ما شجره ممنوعه را دو پانصد سال که نیرو زآنجهان بود درخت ماند چون ابلیس از بهر آدم
علیه السلام ملعون و ناکام گردید آتش رشک و حسد در کانون سینه زبانه کشیدن گرفت و با مار که یکے از دربانان
بهشت بود در ساخته در دهن او قرار گرفته در بهشت رسید و حضرت حوا را بفریفت که اگر ازین درخت بخورید جاودان در
بهشت بمانید و حوا بسخن او فریب خورده بخورد و بآدم گفت که من خوردم و مرا زیان نداد تو هم بخور حضرت آدم نهی کرد اما
ابلیس سوگند یاد کرد که من شما را بخیر خواهی نصیحت میکنم القصه آدم نیز از ان ثمر بخورد و در زمان حلّه هائے بهشتی از ایشان کشیده
شدند و ایزد تعالی آدم و حوا علیهما السلام و ابلیس و مار و طاوس را از بهشت بیرون کرد و آدم به سراندیپ افتاد و حوا بجده و
ابلیس بسمنان و مار به اصفهان و بعضے نام طاؤس نبرده اند و بعضے گویند که وے نیز رهنمائی ابلیس نموده بود و حضرت
آدم یک خربطه گندم وسی نهال میوه و حجر الاسود و درقے از اوراق اشجار با خود آورده بود یا حضرت جبرئیل بحکم رب جلیل
آورد بهر کیف حضرت جبرئیل در کار زراعت آموخت و بحکم رب جلیل بنائے کعبه نهاده حجر الاسود در آن مقام گذاشته و
بکوه عرفات با حوا ملاقی شد و ایزد تعالی توبه آن جناب قبول فرموده و آدم هر سال بفرمان ایزد جلال بطواف خانه کعبه آمدے
و بمقام خود باز گشتے و حوا هر بار که حامله شدے یک پسر و یک دختر آوردے و آن دختر را با پسرے که به دفعه دیگر بوجود آمدے
منعقد مے نمودند و دختر ے با قابیل بیک شکم پیدا شد و آن را با هابیل داده و قابیل بدین هم استان نگشته و بفرمود
آدم قربان نمودند که خدا تعالی قربانی کسیکه به پذیرد دختر ویرا باشد و آتش قربانی هابیل را سوخته مگر قابیل قابل نشده
هابیل را کشت و آن نخستین خونی بود که در اولاد آدم بر اے زن ریخته شد الغرض چون عمر حضرت آدم هزار سال شد ذریت
وے هزار در هزار شده بودند وقت اجابت دعوت حق رسید و شیث را خلیفه فرموده داعے حق را لبیک اجابت گفت
چون کتب بسیار از احوال آنحضرت مشحون اند مناسب تفصیل او نپرداخته بنا بر سلسله سخن بهمین قدر حال مشرح
فالش را کافی دانست شریعت آنحضرت خدا پرستی و صوم و صلوٰة و اجتناب خمر و لحم خنزیر بود و از ان جنایے مجزات
بسیار بظهور رسیدند +

ذکر حضرت شیث علیه السلام

وے پسر حضرت آدم بود در روایت کنند که آدم رحلت نفرمود تا چهل هزار
19 20
از اولاد خود ندید و پسر اوست و دختران نوزده و شیث علیه
السلام فرداً و واحداً متولد شده بود بوقت مرض آدم بدعائے آنحضرت اثمار جنت بآدم عطا شدند حضرت

شیث که ولیعهد آدم بود بتعلیم مسائل شریعت و حکمت پرداخت و انساب جمیع افراد انسانی بدو میرسند چه او جد نوح علیه السلام بود و برجن و انس مسلط بود و در عمر ششصد و پنجاه سال ویرا پسر بوجود آمد و حضرت شیث اجمر نهصد و دوازده سال وفات یافت حضرت انوش ابن شیث اورا انس نیز نویسند اختلاف است درین که مادرش از قوم جن بود یا نوع انس بموجب حکم پدر بر امر و نهی بنی آدم پرداخت روایت است که مادرش حوری بود که خدائے تعالی به پدرش داد و ویرا عمر ششصد سال و بعضے نهصد و پنجاه سال گویند +

ذکر قینان ابن انوش

بحکم وصیت پدر حاکم بنی آدم شده و او را عمر هشتصد و چهل و نهسال نویسند بعد وفات قینان پسرش برجائے او نشست +

ذکر مهلائیل ابن قینان

چون قینان داعی حق را لبیک اجابت گفت مهلائیل بر مسند اساس بایالت گروید و در زمانه او کثرت اولاد آدم بمرتبه رسید که دیگر جائے بیکجا نماند بأقطار عالم متفرق شدند و خودش با اولاد حضرت شیث با قلیم بابل آمده شهر سوس را بنا نهاد و مدت عمر او نهصد و هشت سال و بعضے نهصد و بست و شش سال گویند +

ذکر برد ابن مهلائیل

ویرا بعضے ایرد نیز نوشته اند و او دختران بسیار پیدا شدند و در زمانش خلائق بعبادت اصنام مشغول گردیدند مدت زندگی او نهصد و شصت و دو سال نویسند +

ذکر اخنوخ ادریس علیه السلام ابن برد

نام آنجناب اخنوخ و بعرب هرمس و ادریس نامند او در روایت حال از مکلیم آغاز میون مصری تلمذ مے نمود چون در اولاد قابیل کثرت فسق و فجور بنهایت رسید ایزد تعالی و تبارک ادریس را طعت رسالت پوشانیده امر بدعوت فرمود و اکثرے بهدایت او براه راست آمدند بیشتر بر کفر و فجور اصرار نمودند و او صد شهر بنا نهاد در شریعت او نماز و روزه و جهاد و زکوة بود و نهی از لحم خنزیر و حمار وغیره و او اختراع علم نجوم فرمود و بغایت عابد و زاهد بود با علویات و افواج ملائکه آشنائی داشتے و تمامت ربع مسکون را طواف کرد و نوشته اند که او علیه السلام دخول جنت بلا اجمال میخواست و حضرت عزرائیل ملاقات او مے آمد و ادریس پرسید که بقبض روحم آمده گفت نے بزیارت تو آمده ام ادریس التجا کرد که او را بمیراند و بجنت و فوخ بدو نماید ملک الموت روحش قبض نموده یا نجشتیوم رسانیده و باز بقالب او رد کرده بحکم ایزد دو فوخ را بنمود و باز به بهشت آورده چون خواست که بدنیا رساند ادریس راضی نشده بدرختے بیاویخت و گفت که من باز نروم تا فادر بیچون نگوید ایزد تعالی ملکی بجانکه فرستاد ادریس گفت که بمقتضائے کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ نهر حمات چشیدم و بر دوفوخ وارد شدم اکنون بمضمون وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ از بهشت بجور سخن عزرائیل بیرون نروم ندا رسید که باذنی دخل و باذنی فصل بگذارید که حق بجانب اوست و بعضے گفته اند که او بآسمان ششم با ملائکه ساکن است و طائفه نویسند که

ادریس بسعادت فرشته بآسمان رفته ازایزد تعالی خواست که دیگر او را بدنیا نفرستد وهمانجا روحش قبض شده جدا و در بیت المعمور مدفون و روحش بآسمان ساکن گردید وعمر او وقت وفات آدم صد سالی و بعضے سیصد و شصت سال نویسند و ابلیس اعلا و قابیل را بدین وسوسه که آتش قربانی شما منسوخ باید که ویرا بپرستید آتش پرستی شائع کرده بود اکنون موقع دیگر یافت که ادریس را روستے بود که از هجر او نهایت مغموم بود ابلیس او را بپیکرے مشابه ادریس ساخته و او تا بدیدار او متسلی گردد و آن شخص ممنون شده چون او درگذشت ابلیس مردم را غوا کرد که ادریس و دوست او این پیکر را مے پرستیدند و مردم بت پرستی در زیدند مثل آن پیکر صنم ها تراشیدند و به پرستش ایشان اقدام نمودند و اقوال دیگر نیز درین باب هستند که بوجه طوالت قطع نظر ازان کرده شد +

ذکر حضرت متوشلخ ابن ادریس علیه السلام

وے پسر حضرت ادریس بود و عمر هفت صد سال یافت و فرزندان بسیار ازو متولد شدند و چون متوشلخ وفات یافت پسرش بجائے او نشست +

ذکر لامک ابن متوشلخ

وے پسر متوشلخ بود و در نام او اختلاف است بعضے ملک نویسند و برخے ملکان گویند و جمعے لاجخ نامند اما مشهور لامک است و لامک مسلمان بود خلق را بخدا خواندے و لامک هشتصد و هفتاد سال در جهان بزیست +

ذکر حضرت نوح نجی الله علیه السلام ابن لامک

بعمر دویست و پنجاه سال از درگاه داور ذوالجلال مبعوث گشت و بعضے بعمر پنجاه سال گویند حضرت نوح به هدایت مردم مشغول بود و هر چند هدایت مے نمود اما خلق بد و نگرویدے و از بت پرستی و کفر و فجور باز نیامدے الا اندک کس که ایمان آوردند و مردم سخنان آنحضرت را بسحر و جنون حمل میکردند و اذیت بسیار میرسانیدند و حضرت ناچار شده در حضور ایزد تعالی نالیده رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ○ خدائے عزوجل آنحضرت را امر نمود تا کشتی تیار کرده و از اصناف وحوش و اقسام طیور و حیوانات یک یک جفت در کشتی نگهدارد و حضرت نوح بموجب فرمان تعمیل کرده و با هشتاد نفر از مومنان در آن کشتی درآمد و آن کشتی سه طبقه داشت میانه آدمیان و بالا مرغان و زیرین چهارپایان بودند و خانه کعبه از جائے خود مرتفع شده غرض زن نوح نان مے پخت که از تنور او آب جوشید و حضرت نوح در کشتی نشست و چهل شبانه روز آب از آسمان مے بارید و از زمین میجوشید پسر نوح کنعان نام که کافر بود برکوه رفت و هر چند نوح ویرا خواند سود نکرد و آن نیز غرق گشت و جهان جمله پر آب شد فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ○ و تا ششماه نوح در کشتی بود و آب چندان بود که بر قله هر کوهے بلند چهل ارش آب بود و کشتی هم در جهان میگردید و جمیع اهل جهان الی انسان و بهائم و وحوش و طیور

غیر ازان کہ بر کشتی بودند در آب فنا غوطہ خوردند و نشانے از مخلوقات بہمان نماندہ و کشتی بر قلہ کوہ جودی قرار گرفت بعد ازیں آسمان آب خود را کشید و زمین آب خویشتن را نوشید بفرمان قادر مجید چنانچہ میفرماید جل شانہ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ الآیہ و نوح علیہ السلام از کشتی فرود آمدہ و جمیع انس و بہایم را بیرون آورده بر کوہ قرار گرفتہ و بعد ازان کہ کبوتر خبر خشکی زمین آورد فرود آمدہ دیہے بنا کردند چہل زن و چہل مرد بودند و بقائے طاعون درمیان ایشان شائع شدہ تمام مردم مردند اما حضرت نوح و سہ پسران ایشان باقی ماندند یکے را کہ سام نام بود و دیگر را حام و سیومی یافث بود و ایزد پاک تمام جہان از اولاد این ہر سہ حضرات پیدا فرمود الغرض صد و اہل کشتی بعضے ہشتاد و ہفت نفر گفتہ اند و بعضے ہشتاد و نویسندہ و عمر حضرت نوح یکہزار سال بود و چون حضرت نوح ہر سہ پسران را بطرف نواح اطراف جہان نامزد فرمود کہ با نجا بہائے خویش بآن سمت روند تا ایزد تعالی ملک ہا از اولاد ایشان پدید آورد بلاد شام و جزایر فارس و عراق و خراسان و غیرہ را نامزد سام فرمود و آن تمامی ممالک از نسل او آباد شدند و دیار مغرب و فرنج و حبش و ہند و سند و سودان را بہ حام مقرر نمود و چین و صقالیہ و ترکستان را بہ یافث ارزانی داشت و در اندک مدت حضرت نوح انتقال فرمودہ و ایزد تعالی اولاد کثیر باین ہر سہ پسران کرامت فرمود کہ در زمانے قلیل جہان از اولاد ایشان پدید آمد چون مقصود از ذکر قوم مغول است و ایشان از اولاد یافث علیہ السلام اند ذکر حضرت سام مع حام جہت تطویل دانستہ بدو نپرداختیم ہر کہ خواہد بکتب مبسوطہ و تواریخہائے مفصل رجوع کند +

ذکر حضرت یافث ابن نوح علیہ السلام

آنجناب بملک شمال مشرق نامزد شدہ و جبرئیل علیہ السلام جہت او حجر المطر آورد کہ ترکان او را جدۂ تاش گویند و آن سنگے بود کہ بروی اسم اعظم کندہ بود کہ بوسیلہ او ہرگاہ کہ خواہند باران ببارد چنانچہ از سنوح آئندہ بوضوح خواہد پیوست و یافث از بلاد بسوق الثمانین کہ بعد از نجات طوفان اہل کشتی در آن مقام ساکن بودند بممالک مقررہ خود رفت و ایزد تعالی او را یازدہ پسر زنانی داشت چین و سقلاب و مشج و کمادی و ترک و خلج و خزر و روس و سدسان و عنز و یاجوج و این پسران ما با دختران منعقد نمودہ بطرفے از ممالک خود فرستاد و از اولاد ایشان ملک ہا آباد شدند و نام ملک ہا بنام ایشان شہرت گرفتند و بعضے یافث را پیغمبر مرسل دانند او قواعد دنیکو نہاد چون انتقال نمود پسر او ترک کہ از اولاد بود بجائے او نشست +

ذکر ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام

ویرا ترکان و مغلان یافث اغلان میگویند یعنے پسر یافث او نہایت عاقل و باہنر بود و تمامی ممالک پدر را سیر کردہ در جائے کہ او را اسلنقاسے گویند مشتمل بر دریائے کوچک کوہ بسیار و چشمہ ہائے بیشمار رحل اقامت افگندند و بعضے آن مقام را سیلوک نام مے نگارند الغرض چون یافث در بحرے غرق شدہ بود و سنگ متبرک جدۂ تاش بدست غزافتاد و ہر یک از پسران یافث بطلب او بیقرار بود ناہمہم بقرعہ مقرر شدہ و قرعہ بنام ترک افتادہ عزم شرارتے نمودہ سنگ جعلی مثل آن ترتیب داد

و بترک داد چون ترک را بعد مدتے حاجت بہ باران شدہ از آن جبل غزہ خبر دار شدہ بجنگ غزہ عازم شد و حربے سخت واقع شدہ بینوا ابن غزہ کشتہ شد برائے یورت نیز ترک را با برادران جنگہا واقع شدند و ہر یک بناحیتے و طرفے آباد شدند غزہ در کنار آب اتل بنیاد شہر غزنہ نمود و روس بحوالی ملک او آباد شدہ و منسک کہ بعضے ویرا منشیج نویسند نیز آباد شدہ غزہ ابن یافث بکنار بلغار آمدہ ساکن شد و چین نہایت عاقل بود نقاشی و صورتگری و غیرہ ابداع و اختراع نمود و صقلاب نیز آباد شدہ و کمار ی بعد بلغار وطن نمودہ و ترک ابن یافث را قورک و چنگل و پرشخار و ایلاق و غیرہ فرزندان بودند و قورک در شکارگاہ گوشت بسیار دید لقمہ از دہانش افتادہ بہ نمک آلودہ و چون خورد خوشش آمد آئین نمک در جہان پدید آورد الغرض چون از مدت حیات یافث اغلان دو بست و چہل سال گذشتند پسر خود را ولیعہد نمودہ در گذشت +

ذکر ابلغہ خان ابن ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام

پادشاہے معدلت شعار بود و بعضے او را ابلغہ خان نیز نویسند بر سوم اسم دے را المنتہ خان نیز نویسند بر سوم و قواعد پدر بیفزود و یاسا میشی الوس نمود کہ نزدیک بر آن متصور نبود چون شیخوخیت بر و مستولی شد کار و بار ملکداری بہ پسر خود گذاشت +

ذکر دیب باقوی خان ابن ابلغہ خان

بعضے اسمش زیب باتو بے خان مینویسند بلو شاہے باشان و شوکت بود مدتے کوس انا و لاغیرے نواختہ سرد و بادیہ عدم نہاد - +

ذکر کیوک خان ابن دیب باقوی خان

بادشاہے مہیب بود جملہ قوم کرلغزان برداری او بستند و دے در آئین عدالت و قواعد سلطنت بسیار کوشید و از طریقہ آبائے کرام خود تجاوز نہ پسندید بے چون چہرہ بہ نقاب عدم کشید پسرش بجائے او والی ولایت گردید +

ذکر النجہ خان ابن کیوک خان

دے بعد پدر سریر آرا شدہ در زمانہ او اتراک صاحب نعمت و عظمت شدند و از راہ راست برگشتہ اختراع دین و ملت نمودند و النجہ خان را دو پسر بہ شکم بوجود آمدند یکے را مغول خان نام کرد و دیگر را تاتا خان اسم مقرر شد و ملک را بہر دو برادر بتقسیم نمود نصف بہ تاتا خان داد و جملہ اقوام تاتا ناز اولاد تاتار خان بوجود آمدند و اولادش مدتے در دیار ترکستان و ماوراء النہر و ختا و چین و غیرہ سلطنت نمود و مغول خان را تخمگاہ خود ارزانی داشت و جملہ اولاد مغول خان را مغول گفتند و قوم مغول ازین مقام پیدا شد و ملک مغول خان را مغولستان گفتند +

ذکر مغول خان ابن النجہ خان

مغول خان بعد النجہ خان بر تخت سلطنت نشست و اولادش را مغول و ملک او را مغولستان گفتند و پیر او پسر بود نہ آذر خان و کرمان و

اورخان وقراخان چون بملکستان درحصه مغولخان بودند تختگاه الغوخان همان ملک بود مغول خان را بادشاه بزرگ میدانستند مغول خان مدتے سلطنت راند چون وعده اش در رسید یکسب زندگی را دو میدان عدم جولان داد +

ذکر قراخان ابن مغول خان

قراخان بعد پدر بتخت مغولستان نشست و در آوان قراخانی مغول بکفر و شرک اصرار نمودند که اگر پسر دران عقیده فاسد لغزشے میکرد پدر سرش بریده مهر پدری را نمیدید قراخان شهر قراقرم را که اوتان نیز گویند آباد نموده دارالامارت ساخت و براز خاتون بزرگ قدرے یوجود آمد که همه اطوارشان دشوکت از ناصیه او پیدا بودند و جلا آثار مهابت و عظمت از جبین میتابش هویدا آن فرزند چون تولد شد شبانه روز شیر نخورد و هر شب آن خاتون در خواب میدید که نور چشم او بد دین میگوید که اے مادر تا تو اسلام نیاری و بجز نگردی شیرت تحورم مادرش نخفی از دیگران باید تو انا بایمان بیاور آنگاه آن نونهال گلشن سلطنت شیر خورد و آن شهزاد درحسن و خوبی نیز نظیر نداشت ؎ سجن رخش هر که کرد سے نگه + شدے خوار در چشم او مهر و مه + ازان بودش آراسته آب و گل + که مهر خدا داشت در جان و دل + و تورہ بود کز نامفعل یکسر الانشے + و برا بنامے موسوم نمیکردند بعد مرور یکسال بادشاه مجلسے ترتیب داده وطوے عظیم مقرر کرد و با امرا و اعیان مشورت اسم شاهزاده فرمود پسر یکسال در گهواره دشنام آمده گفت که نام من اغور است ؎ چو مردم شنیدند گفتار او + تعجب نمودند در کار او + کز ایشان بگیتی نگفته کسے + که یکساله فرزند گفت و شنید + الغرض همان نام بران مولود میمون مقرر داشتند چون اغور بسن بلوغ رسید قراخان با دختر برادر خود منعقد نمود و مابوجه تخالف ایمان صحبت باهد گر موافق نشد و دختر کزخان بود قراخان بمشاهده این حالت دختر آذرخان را باو سے عقد بست و بجهت همان مخالفت اتفاق نشده روزے اغور خان از شکارگاه مراجعت نموده گذارش بخانه آذرخان افتاد و دختر دیگرش را دیده پسندید ؎ مر آن دخت را دید بر طرف جوے + خرامان بر مردم عامه شوے + اغور خان بوے گفت که اگر اسلام آری ترا بخواهم و از جان عزیزت دارم دختر الماربشاشت و متانت نموده گفت ؎ که فرمان برم چون شوم آن تو + به پیچم سر از حد و پیمان تو + اغور خان شمه از میلان خاطر خود با پدر گفت و خان ازین دلبستگی غایت مسرور گشته دختر از آذرخان درخواسته بوے داد و میان ایشان محبتے عظیم پیدا شده زنان دیگر ازین معنے و آتش رشک و حسد میسوختند و بقصد او برخاسته و قتیکه شاهزاده بصید بازی رفته بود قراخان زنان او را طلبیده از کم التفاتی پسر پرسید و زنان راز اسلام شاهزاده با بادشاه در میان نهادند که پسرت بدین اسلام آمده است و ما را هم میخواند ما قبول نکردیم و زن سیوم این معنے را قبول نمود بدین سبب در میان ایشان محبت است قراخان که بر کفر اصرار تمام داشت ازین سخن برآشفت و گفت که چون اغور در کیش ما نماند خوش نخیتن هنر راست ؎ چو از دین ما آئین ما سر کشید + بباید سرش را بخنجر برید + و جمیع مغولان نیز در بشاره رضا دادند و قراخان با لشکرے گران توجه او شد و بیگم مسلمان مسرعے فرستاده اغور خان را ازین حالت اعلام داد و شاهزاده نیز با ضرورت مستعد محاربه شده چون سخت پیدا او

وبرکت اسلام بعضے از اقربا به اغوزخان پیوستند وجنگ عظیم واقعشده که میدان از کشتگان پر گردید وهمگر رعایت قرابت یکسو داشته خون یکدگر ریختند وتیغ بر گلو وتیزه در سینهٔ پدر وپسر وبرادر راندند انقصه قراخان بالبسیارے از کفار گشته شد واغوزخان ظفر یافته بر تخت سلطنت نشست +

ذکر سلطنت قاآن جهانستان اغوزخان ابن قراخان ابن مغول خان

پادشاهے صاحب عظمت بود وقاآنی ذوشوکت لشکرش بهر سو

کرد آورد ے نسایم فتح وظفر بر پرچم اعلام او نثار شدے وهرگره مهم مشکل که در پیش آمدے بناخن تدبیر کشودے یاسامیشی ایل وایلوس چنان فرمود که مزیدے بران متصور نبود در خانان مغول ویراهمان نسبت است که جمشید را با ایرانیان ے هش هوش دل بود وهم زور دست + بدین هر دو بر تخت شاهی نشست + ومجموع خیل وحشم خود را به دین اسلام در آورده ومدت هفتاد وسه سال با اعمام واخوان خود که در مخالفت او متفق بودند بجرب وضرب گذرانیده بامداد ایزدی ویاوری بخت برهمه ظفر یافت ومخالفان او گریخته به ممالک چین پناه بردند وخان نیز به تگاپوئی مخالفان بحدود وآن ملک رفته آن سرزمین را هم مسخر فرمود وجمیع اقوام مغول وقبائل تاتار فرمان بردار وے گشتند وبعد ازان لشکر به بخارا کشیده ترکستان را نیز مستولی شد وطوے عظیم ترتیب داده ے بلشکر زره جامه وجام داد + بدلهائے آشفته آرام داد + وقانونے چند جهت سپاه ورعیت وضع نموده وقبائل هاد ربیان مغول قائم کرده بنا مهاموسوم فرمود چنانچه قوم هائے الیغور وقبچاق وقاقلی وغیره از اسم هائے او پیدا شده اند واحوال این اقوام در باب اول مفصل ارقام شده اند وقاریق وقلیج وغیره نیز در زمان او هویدا شدند واغوزخان را شش پسر بودند کون ویائے ویلدوز وکوک تاق وتنگیز داولاد بسیار از و پیدا شده بست وچهار فرقه شدند روزے پسرانش یک قبضه کمان وسه تیر در شکارگاهے یافته آورند بادشاه کمان را سه پاره کرده به سه پسر کلان خود داد وتیر را به سه پسر کوچک ارزانی داشت وچون برادران کلان کمان را پاره کرده تقسیم نموده بودند مایشان را بلوزوق لقب داد وسه پسران خورد را اوچوق گفت وبلوزوق را به برانغار جائے داد واوچوق را به جرانغار وفرمود که سلطنت از بلوزوق باشد که مرتبه کمان از تیر بیش است وتیر حکم ایلچی دارد ے چه تیر ایلچی آمده کمان بادشاه + بود ایلچی از شاه کمتر براه + واغوزخان متوجه ممالک غربی گشته خراسان وعراقین را بگرفت وسهر وشام وروم وافرنج را نیز به تصرف خود آورد وامادر تسلط بر ایران وتعرض با بادشاهان فارس تعصیلے وارد نشده لیکن بعد از فوت کیومرث تا ظهور هوشنگ صد وهفتاد سال اورنگ سلطنت ایران باز وجود بادشاه نافذ الفرمان خالی بوده شاید که در آن زمان اغوزخان بر ممالک ایران سلط گشته باشد بهر کیف بادشاه بعد از فتح اکثر اقالیم بعورت خود باز گشت وطوے عظیم ترتیب کرده دران طوے نهصد سر مادیان اسپ ونود هزار گوسفند کشت وبعضے بر اند که در میان مغلان قاعده است که بایک سر اسپ ده سر گوسفند میکشند بدین حساب نه هزار گوسفند کشته باشند واغوزخان را چون وفات موعود در رسید

سر بر بستر بیخبری نهاده وفات یافت +

ذکر سلطنت کون خان ابن اغور خان

وے بادشاہے بود کشور کشائے دقاآنی صاحب کیاست ورائے بقواعد معدلت وقوانین مدارنہایت سعی تبقدیر میساند روزے ارقبیل خواجہ وزیر پدرش رائے داد کہ شمار اشش برادرند وہر یک چہار پسر دارند کہ بست وچہار شدند مبادا جہت ملک مال درمیان شما نزاعے وخلافے رو دہد باید کہ ملک مال را درمیان تقسیم نمودہ شود وراہ ورسم لایق ہر یک مقرر کردہ آید + زر ونعمت وگلہ ہا ورمہ + برایشان بہ بخشیم یکسر رمہ + جدا ہر یکے را بود یک نشان + چہ نام ولقب ہائے تمغائے شان + چہ از قسم خود ہر یک آگاہ شود + زجنگ وخصومت کوتہ شود + ہر آنکس کہ از نسل ایشان بزاد + رود ہم برین گونہ از راہ داد + از ارقبیل چون کون شنید این سخن + پسندید گفتار مرد کہن + وارقبیل انتظامے مناسب نمودہ برائے ہر یک لقب وکنیت وتمغا ونشان وغیرہ قرار داد ومحل نشستن در دربار ودر مجلس آتش کشیدن ودعا ئت بزرگی وکوچکی وغیرہ جمیع مراتب برائے ایشان مقرر کرد مدت ہفتاد سال کون خان سلطنت راندہ جہان فانی را پدرود نمود - +

ذکر آئی خان ابن اغور خان

ملکے با عدل وداد بود وخاقانی نیکو نہاد بعد فوت برادرش براورنگ سلطنت نشست ومدتے بہ نہایت عدالت وداد فرمان روائی نمودہ سر در بادیہ عدم کشید +

ذکر یلدوز خان ابن اغور خان

بعد از آئی خان بر تخت سلطنت نشست در زمانہ او مغولان بسیار مرفہ الحال شدند واو مدتے سلطنت کردہ جہان فانی را پدرود نمود +

ذکر تنگیز خان ابن اغور خان

ملکے عاقل بود وبادشاہے عادل در روزگار او رعیت ولشکری باسودگی تمام بسر مے برند چون اجل موعود او رسید پسر خویشتن را ولیعہد نمودہ درگذشت یکصد و دو سال حکمرانی نمود - +

ذکر سلطنت منگلی خان ابن تنگیز خان

وے بادشاہے عادل بود صد ودہ سال جہانبانی نمودہ چون ضعف پیری بر و مستولی شد پسر خود را تخت سلطنت تفویض نمودہ انزوا گزید وبقیہ عمر بطاعت وعبادت گذرانید طویل رحیل کوفت +

ذکر ایل خان ابن منگلی خان ابن تنگیز خان ابن اغور خان

وے در حیات پدر بر تخت سلطنت نشستہ و در زمانہ او سلطنت ماوراالنہر وترکستان تعلق بہ تور ابن افریدون بادشاہ ایران داشت وبادشاہ تاتار سونج خان بود از اولاد تاتار خان تور وسونج خان باہم ساختہ برایل خان لشکر کشیدند ومغولان کہ از ایلخان راضی بودند جملہ صغیر وکبیر با او بجنگ برآمدند وحربے سخت واقع شد

مغولان مخالفان خود را شکست فاحش دادند و تورد سوینج خان تا ارجیلہ بر انگیختہ برگشتند و بدو فرسنگ لشکر مغول نشستند و پیش از طلوع آفتاب کہ مغولان غافل بودند ناگہ بر ایشان ریختند و درین معرکہ قوم ایغور و ترکمانان نیز با قوم تاتار و تنور شریک بودند و سپاہ سوینج خان و تورد بر ایمیخان غلبہ کردہ تا بحدے کہ کوشش کردند کہ احدے از ان معرکہ جان بدر نبرد و مغولان بالتمام شربت مرگ چشیدند اما قیان خان ابن ایمیخان و تکوز پسر خال او و ہر دو ہمخوابہائے اوشان بکنار جنگ گاہ افتادہ بودند چون خورشید سر از چشمہ مغرب کشید بر چہار مرد و زن بر مراکب باد پا سوار شدہ راہ گریز در پیش گرفتند ما خیال باید داشت کہ اقوام قبچاق و ایغور و قسلج و قانقلی وغیرہ درین معرکہ کشتہ نشدند چہ آن اقوام تا امروز موجود اند لیکن دیگر تمامت شاہزادگان و امراء اعیان مغل کہ دران حرب بودند معہ جمیع افواج قتل شدند اما مغولان کسے را کہ نسب او بقیان و تکوز نرسد شریف نہ پندارند بلکہ مغل ہم نشمارند راقم حروف گوید کہ این ہم زیادتی ایشان است چہ مغل از اولاد مغول خان پیدا شدہ اند و نسب ہر قومے مثل ایغور و قبچاق وغیرہ کہ بہ مغولستان رسد او را مغل تواں گفت و او را و عولے مغولی میشاید اما این قدر ضرور است کہ قبائلے کہ از قیان و تکوز پیدا شدند اشرف و افضل جمیع اقوام مغول دانستہ میشوند بہر کیف جمیع امراء و قرابت داران ایل خان و فوج و لشکرش در آن حرب کشتہ شدند و نسلے از مغولان نماندہ ممالک مغولستان بتصرف تاتار و دیگر اقوام در آمد +

ذکر قیان خان و تکوز و پیدا شدن اقوام قیات و در لکین کہ اشرف و افضل اقوام مغول اند

چون قیان خان و تکوز با ہر دو بیگمات خود ہا از معرکہ جان بسلامت بدر بردند و ایزد تعالی را منظور بود کہ از نسل ایشان خلقے کثیر و اقوامے شریف پیدا کند کہ سلاطین عظام از انہمیان برخیزند و در جہان شورش محشر انگیزند ہر دو رفتہ رفتہ بکوہے رسیدند کہ کوہ ہائے بسیار در اطراف وے پیوستہ بودند و بیش از یک راہ صعب نداشت ۵ یکے کوہ بدگر و چون بارہ + تو گفتی کہ بود از فلک پارہ + بر و نش خدا آفریدہ چنان + در و نش ز آب و علف چون جنان + زمینے بسے زآسمان خوبتر + ولے بستہ راہش بکوہ کمر + بسے کوہ در کوہ پیوستہ بود + در و راہ آمد شدن بستہ بود + و آن ہر چہار سوار بزحمت بسیار بر قلہ کوہ آمدہ در انجانب رفتند کہ مرغزار سبز و خوشگوار از اشجار پر اثمار و سبزہ زار پر بہار مشحون و با چشمہ ہائے مصفا موزون و دران مقام جمیل اقامت نہادند و آن مقام را ارکنہ قون بستند کہ زمیندوز سالہائے دراز در آن مقام بسر بردند و این واقعہ جنگ ایلچائی بعد از اغور خان بہ یکہزار سال واقع شدہ بود بالجملہ از اولاد قیان تکوز در آن مقام خلقے کثیر پیدا شد و از اولاد قیان خان را قیات و از تکوز خان را در لکین گفتند و ازین ہر دو قبائل عظیم پیدا شدند چون کثرت مخلوق در آن مقام از حد قیاس بیرون شد و دیگر جاے در آن بیابان نماندہ اقوام قیات و در لکین راہ بیرون جستن جستن گرفتند و بر سر آن کوہ معدن آہن بود ازین سبب خروج محالے نمود عقلا

مغول تدبیرے اندیشیدہ ہیزم وانگشت بسیار جمع آوردہ از چوم گوزن نہصد دم ترتیب داد ند و آتش در ہیزم زدہ دمیدن آغاز نمود ند واز کوہ ارکنہ قون بیرون شتافتہ جانب دیار خود رفتن را عزم نمود ند چون کوہ گداختہ شد راہ پیدا گردید دمید ند آتش بدانسان کردود + سیہ کر رنگاہ چرخ کبود + واز کوہ بیرون آمدہ سوے دیار خود رفتند وجماعتے کہ بیرون ارکنہ قون بود ند خود را در دام مغول گرد انید ند وقبایل ویورت خود را از قوم تاتار وغیرہ بحرب وجنگ بچنگ آوردہ در یورت آبا واجداد خود قرار گرفتند اما منسب قوم کہ بدین دو قبایل میرسید اوراشرف پنداز ند دعوے دیگران را مسموع ندارند بلکہ اورا منعل ہم شمارند چنانچہ مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفر نامہ درین باب گوید ؎

بہ پیش منعل باشد اندر حساب + کہ دارد بدین ہر دو قوم انتساب
نہ آنکس کہ از راہ تذویر و فن + بدیشان کند نسبت خویشتن

ومعلوم نیست کہ قبائل قیات ویورت ایشان چند مدت در ارکنہ قون بودہ اند اما در مغول آن موسوم کہ قیات ودر لکین از ارکنہ قون بیرون آمدہ اند از اعیاد بزرگ شمردہ میشود ودر آن وقت مغولان مجتمع شوند وخشن پاکنند ولعیش ومطرب وشادمانی مشغول شوند وآتش افروختہ آہن را بدو نرم کنند ؎ بیارند آلات آہنگران + دم وآتش ونفم وتپک گران + بہ آتش کند آہن سرد گرم + بکوبند تا گردد آن گرم نرم +

ذکر تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان

چون قوم مغول در ممالک منوستان رسید ومنازل ایشان در طرف مشرق است کہ جہت ہشتاہ راہ طرف شرقی یورت ایشان است منتہی میشود بسمرقند وسے وغربی او اتصال دارد بزمین الغور وشمالی بحدود وتقرو سلنگا ے وجنوبی بہ تبت منتہی میشود وتیمور تاش کہ اسم او راتیمور شاہ نیز نویسند از اولاد قیان خان بود وحکومت منغلان ے نمود وچون او بمیرد پسر او بجائے او نشست +

ذکر منگلی خان قیات

اسم او منگلی خواجہ نیز نوشتہ اند او پسر تیمور تاش بود وبحکومت قوم خود اشتغال ے نمود +

ذکر یلدوز خان ابن منگلی خان ابن تیمور تاش قیات از اولاد قیان خان ابن ایل خان

وقتیکہ قیات ودر لکین بر ملک منوستان بالکلیہ مستولی شدند یلدوز خان بر مغولان حاکم شد وبرائے رزین وقوت تدابیر خود روز بروز آبادی وشوکت ملک وقوم خود وافزونی میداشت تا نوبت بجائے رسید کہ سلاطین معظم وپادشاہان آفاق را از دو خطرہ در دلہا پیدا شد داز آفتاب اقبال مغلیہ بر فلک جہان شروع بطلوع نمود ودر قوم قیات نسل ونسب ہر کہ بہ یلدوز خان میرسد ویرا در شرافت ونجابت مسلم دارند چون یلدوز خان بطبل ارتحال فرو کوفت پسرش زینت بخش اورنگ سلطنت گردید +

ذکر جونیہ بہادر ابن یلدوز خان قیات

جونیہ بہادر بر تخت نشستہ مدتے بروفق داد زندگانی کرد چون

تخته تابوت بر تخت اختیار کرده و اولاد سه از قسم ذکور نداشت دختر او سجایش نشست ✦

ذکر مهر سپهر عفت و شهریاری ماه منیر عصمت و تاجداری آلان قوا بنت جونیه بهادر

جونیه بهادر را دختری بود مهر سپهر عصمت و خوبی و ماه منیر عفت و محبوبی آلان قوا نام و او را به دویون قیات این عمش کتخدا کرده بودند و بیگم را از دویون دو پسر بلکدی و یکجدی نام رسیده بودند چون جونیه بهادر و دویون درگذشتند آن بانوی کاخ عظمت و عفت بسروری برنجاست و بحکومت قوم مشغول گردید شبی سر بالین ماستر احتشم نهاده بود که ناگاه نوری دید که تمام شبستان از و منور و تابان گشت و آن نور لگام و دهان او فرو ریخت و آن بانوی ایوان عصمت بدان نور آبستن شده چون مردمان ازین حالت خبردار شدند زبان طعن و تشنیع در عصمتش کشودند و بیگم اعیان و اشراف مغول را جمع آورده بدیشان گفت که شما هرگز گمان مبرید که من دامن نیکنامی و غیرت قوم قیات را بمراغ رسوائی و خیانت آلوده باشم و صورت حال را با ایشان گفت اگر شما را باور نباشد در خرگاه من روز سه چند توقف و منتظر صدق باشید تا باشد که ایزد تعالی صدق مقال مرا بر شما تصدیق کند اعیان و عظمای قوم در تلاش این راز بودند تا آن نور را دیدند که در خانه بیگم می آید و سه روز او عصمت و عفت آن بانوی کاخ عصمت شکسته نماند و گواهی دادند و از قدرت قادر قدیر که حضرت ابو البشر را بغیر مادر و پدر و حضرت عیسی را بلا اب آفرید بدین کار آلان قوا نیز سه پسر بلا واسطه پدر بمحض قدرت کاملهٔ خود بظهور آورد ✦ حکایات مریم اگر شنوی ✦ به آلان قوا همچنان بگروی ✦ و این روایت در میان اصحاب تواریخ و ارباب تحقیق شهرتی تمام و صدق و صحتی مالا کلام دارد الغرض آلان قوا ازان حمل یکی بعد دیگری سه پسر آورد یکی را ازان میان بوتون قیقی موسوم کردند دیگری را به بوقین سالجی و سیوم را بونجر موقلان گفتند و قوم قیقین از اولاد بوتون قیقی پیدا شدند یعنی اولاد او را به قیقین نامزد کردند و قوم سالجیوت از اولاد بوقین سالجی پیدا شدند و جملهٔ اولاد او را سالجیوت گفتند و قوم بونجری از اولاد بونجرخان ظهور رسید و جمیع سلاطین جهانستان از قوم بونجری پیدا شده اند و این هر سه قوم معظم اقوام قیات اند و این هر سه را مجموعاً چاتیرون میگویند و همچنین اولاد بلکدی و یکجدی ابنائے دویون قیات را قوم دریکین میخوانند و ایشان را از پیر و نیان نازل تر میدانند و خروج قوم بونجری در ایام غروب ابو مسلم مروزی بود الغرض چون مغولان به قانون خود وراثت سلطنت به پسر کهتر رسانند و بر جائے پدر او را نشانند بعد از درگذشتن آلان قوا بحسب ارث تاج و تخت به بونجرخان قرار گرفت ✦

ذکر سلطنت بونجرخان قیات در مغولستان

بعضے بونجرخان بذال نیز مے نویسند مجموع خوانین عالی تبار و سلاطین نامدار از اولاد او دیند و قوم بونجری از جملهٔ اقوام قیات و در یکین افضل است چون بونجرخان بتخت سلطنت نشست قواعد معدلت و انصاف پژوهی در پیش گرفت و جهان را بنور انصاف و رحمت خویش منور گردانید و هیبت عدالت و آوازهٔ چشمهٔ او در

آفاق وجهان انتشار یافت مغولان کہ زیادہ الطناب در القاب جائز ندارند اورا آقا آن گفتند وقا آن شہنشاہ را گویند و بوزنجر خان شہریار سلاطین و معدلت شعار قا آنی نامدار مدتے مدید بکمال جاہ وجلال نہایت حشمت و اقبال حکمرانی کردہ چون وعدہ او رسید طبل رحیل فرو کوفتہ رہ نورد دشمر ستان عدم گردید و پسران او دو بودند یکے بوقا و دیگرے توقا و توقا را پسرے بود تامین نام ✤ ز توقا پسندیدہ تامین بزاد ✤ ز نسلش جز این کس ندارم یاد ✤

ذکر بوقا خان بن بوزنجری ابن بوزنجر قا آن قبایت

بعد پدر خود بوزنجر خان بر سریر سلطنت نشست باد شاہے با عدل و داد بود قا آنی نیکو نہاد مدتے بر وفق مراد و موافق صلاح و سداد جہانبانی کردہ رخت ہستی بربست ✤

ذکر سلطنت دومین خان ابن بوقا خان بوزنجری قبایت

بعد از پدر خود بوقا خان بر تخت مملکت جا گرفت تامین و دستور آباو اجداد خود در پیش گرفت زمانہ پیر علم استقلال ولوائے اقبال او افراختہ بصر صرمات اعلام حیات او نگونسار گردید و یرانہ پسر و لاور بود ند و خاتون او مغولان نام نہاد کہ عاقل و زیرک بود و او بر بالائے کوہے بلند کہ اورا اعلونش ارکمی میگفتند سکونت میداشت و مغولان نگلہ در رمہ بسیار و چار پا بشمار داشت و از نگلہ کوہ تا انتہائے کہ رود خانہ جاری بود و مسافتے دراز بود و آن تمام زمین از چار پائے او پر میشد بنابر آنکہ چند گز زمین ہم از مواشی او خالی نمی ماند و ہمین نشان شمار چار پا یہ مقرر بود کہ چون از نگلہ کوہ تا منتہی او کہ رود خانہ جاری بود زمین از چار پائے پر میشد نشان آن بود کہ ہمہ نگلہ در رمہ موجود است ✤ و آن کوہ چون نگلہ بسیار بود ✤ شمردن بہر وقت دشوار بود ✤ ہر آنگہ کہ آن کوہ یکبارگی ✤ شدے ناپدید از سم بارگی ✤ بدے از تمامی نگلہ نشان ✤ قیاس شمردن چنین بود شان ✤ دگر پر نبودے کہ از جانور ✤ طلب داشتندے ز چوپان دگر ✤ زنے این چنین نام بردار بود ✤ وزان نخست و آل بسیار بود ✤ و در آن زمان ہفتاد کوران از قوم جلایر در لکین در حدود رود خانہ کلوران ساکن بود ند یکہزار خانہ وار در اراک بہات ستدیر در صحرا فرود آیند یک کوران گویند و میان مغول و تاتار صلاحے بود و اہل ختا با لشکرے برائے تاخت جلایر آمدند رود خانہ کلوران را در طغیان دیدہ جلایر بر سبیل استہزا ایشان را گفتند کہ بیائید و اموال ما را غارت نمائید ختائیان در ہمان شب بندے از خار و خاشاک بستہ عبور نمودند و قوم جلایر را قتل نمودہ اطفال شیر خوارہ را نیز ہلاک کردند و فوجے دیگر از جلایر کہ در آن نواحے بودند ازین واقعہ گریختہ بمقام مغولان آمدند و از گرسنگی پیاز کوہی برکندہ میخوردند و میدانستند کہ پسران مغولان در آن اسپ تازی دگوئے بازی مے نمودند خراب شدہ و مغولان ایشان را امتناع نمود ✤ کہ نہ یارگار گرامی من ✤ کہ ہستند فرزند نمائی من ✤ برین دشت ہرو فت بازی کنند ✤ بروز نشاط اسپ تازی کنند ✤ چو پر رخنہ گردید میدان شان ✤ بگونہ بود حال یکران شان ✤ و جلایران عذر کردہ مغولان را گذشتند و از انجا مقام اندیشہ مند شدہ سر راہ بر پسران دومین خان گرفتہ ہشت برادر را گذشتند تا ما قاید خان کہ برائے خطبۂ دختر از نبی عم خود ترد ما چین بود ند ✤

وزان در پرگشته گردیده شت + مگر قایدو خان که گشته نگشت + و باچین ایلچی نزد جلایران فرستاده ازین حرکت شنیع استفسار نمود و ظلمائے جلایر قاتلان را که هفتاد کس بودند معه اهل و عیال پیش قایدو و باچین فرستادند و عذر بسیار خواستند که ما بجرب تاتار مشغول بودیم و ازین حرکت خبر نداریم +

ذکر قایدو خان ابن دومین خان بوزنجری

وے پسر دومین خان است چون هشت کس برادران او بدست جلایران قتل شدند او بر تخت سلطنت جائے گرفت و از رود خانه جوئے بریده ویرا اجرالوم نام نهاده و قصبات و قریات بسیار به آن آب معمور شدند و قایدو خان سپاه بسیار جمع کرده در قلع و قمع قوم جلایر سعے بسیار نمود و ویرا سه پسر رشید بودند اول بایسنقر بود که بر تخت سلطنت جائے گرفت دویگر جرقه لنکوم نام بود و اولاد جرقه لنکوم را تائجوت گفتند و تائجوت از عمده اقوام بوزنجری است و پسر سوم خادم چین بود که قوم سجیوت از اولاد اوست و سجیوت نیز از اقوام بزرگ بوزنجری است و نسب بادشاهان و بیشتر خانان بالخصوص چنگیز خان و امیر تیمور گورکان به بایسنقر میرسد و جرقه لنکوم را پسرے بود سرو قدنام و او را پسرے نیقبا تائجوت بوزنجری بود - روزے در صید گاهے نیقبا با قوم تاتار و چارشده و قوم تاتار او را گرفته پیش ایلتان خان تاتار بادشاه خود بردند و ایلتان فرمود تا ویرا بعذاب شدید قتل کردند ؎ چنانش به چوبین خرے بربدوخت + که سمار فولاد را دل بسوخت + بزاری و خواری بدان خر بمرد + زدست جفائے جهان جان ببرد + و عداوت دیرینه از بین خون در جوش آمد اما قائد خان رحلت نمود پسرش بر جائے او نشست +

ذکر بایسنقر خان ابن قائدو خان بوزنجری

وے اسن اولاد قائدو خان بود چون بر اورنگ سلطنت نشست دست عدل و انصاف بلند کرده رعایا و لشکرے را بنواخت و در مقصود در دامن طلب ایشان انداخت چون راه عدم پیش گرفت پسر او بجائے او بالا رفت +

ذکر تومنه خان ابن بایسنقر خان بوزنجری

بعد پدر بر سریر دارائی مغولستان متمکن شده خلقے با هیبت بود و عازم جهانگیری شده چند مملکت دیگر بر ملک خویش افزود و بعدل و داد و کامرانی زندگانی نمود و لشکرے و رعیت از و خوشنود بودند بادشاهے کامگار بود و شهریارے نامدار و ویرا نه پسر بود و از یک خاتون و از خاتون دیگر دو پسر توام شده بودند یکے قبل خان و دویمے قاچولی بهادر شبے قاچولی بهادر در خواب دید که ستاره از جیب قبل خان برادرش طالع شده بر اوج فلک رفت و تمام عرصه جهان را منور گردانید چون آن کوکب غارب گشت کوکبے دیگر برآمده و پس او ستاره سوم طالع شده نوبت چهارم اخترے آن چنان نورانی برآمد که تمام عرصه آفاق از و چون روز روشن درخشان شد و منشعب بچند شعبه شده هر یک از ایشان نامیدنے را روشن ساخت و چون آن اختر بلند گو بسوی مغرب شد کوکبان دیگر همچنان روشن بودند و قاچولی بیدار شده در تعبیر این خواب

فکر نموده خوابش ربود و درین گرمت دید که کوکبے از جیب خودش طالع شده نا پدید شد و دیگر طلوع کرده همچنین تا هفت کوکب طلوع کرده غروب شدند و نوبت هشتم سیارهٔ عظیم طالع شده اطراف گیتی را روشن گردانید و منشعب بچند کواکب شده هر یک لذا نها طرفے را روشن داشت چون نیز بزرگ غروب شد کوکب کوچک همچنان برقرار بودند قاچولی بیدار شده این خواب را پیش پدر تقریر نمود و تومنه خان در تعبیر این رویا سے صالح اندیشیده بغایت مسرور و مبتهج گردید و فرمود که از نسل قبل خان سه پادشاه بر تخت نشسته نوبت چهارم پادشاهے بزرگ پیدا شود که اکثر ربع مسکون را در تحت تصرف آورده اولاد خود را بهر ناحیه حاکم مقرر کند و بعد از آن پادشاه بزرگ اولادش بر ممالک ایران فرمانروائی کنند و همچنین از اولاد قاچولی بعد هفت نفر نوبت هشتم پادشاهے بزرگ در ظهور آید که کشور ها را گشاید و بر اولاد قسمت نماید و چون آن شهنشاه طبل استحقال فرو کوبد اولاد او بر سریر ممالک مستقل و مستقر باشند و موافق این تعبیر در پشت چهارم از نسل قبل خان چنگیز خان بادشاه جهانستان بوجود آمد که سلطنت های عظیم الشان را نیز و زبر نمود و مدتے بادشاهی در اولاد او باقی مانده و در پشت هشتم از اولاد قاچولی امیر تیمور گورکان صاحبقران ظهور رسید که مملکت های بسیار بر تخت تصرف آورده و چون او پدرود همان نمود مدتے اولاد او کوس حکمرانی نواخت و اسپ جهانبانی بمیدان کامرانی تاخت و بعد ازین قبل خان را د قاچولی را بر اتفاق همگر سوگند ها داده و مقرر داشت که تخت خانی بر قبل خان و اولاد او مقرر باشد و لشکر کشی بر قاچولی و اولاد او معین ماند و اولاد ایشان بطناً بعد بطن بر همین قرار داد باشند و درین باب عهد نامه نوشته برادران مهر و دست خط خود ها در آن ثبت نمودند و تومنه خان نیز آل تمغائے خود بر آن عهد نامه نهاده بخازان سپرد چون تومنه خان را اجل موعود در رسید قبل خان بر تخت نشست +

ذکر قبل خان ابن تومنه خان بن بوزنجری

بادشاهے بلند اقبال بود سه بهر کار که جست نام آوری + در آن کار داد ش فلک یاوری + مغول میرا النجیک خان گویند چون وے جد سیوم چنگیز خان بود و مغول جد سیوم را النجیک گویند بدین سبب باین نام شهرت گرفت اما صحیح آنست که صاحب ظفر نامه فرماید که محض النجیک رعیت پرور اند و وے به نهایت صلاح و داد آراسته بود لهذا بدین خطاب مخاطب شد سه بداد و مهتر قوم نیز و نیان + هم او شاه و سردار قوم قیان + چون آوازه عدل و داد او بگوش اتتان خان بادشاه ختا رسید از نهیب صولت او ترسیده تمهید صلح و یگانگت انداخت و ایلچی فرستاده خان را بخود خواند و قبل خان قاچولی را قائم مقام خود ساخته به ختا رفت و خطاب بادشاهان ختا اتتان باشد اتتان نهایت اغراز و احترام بجائے آورده مجلس ها آراست چون مشهور بود که ختائیان مخالفان را در شراب مسموم سازند قبل خان زمان زمان از محفل برخاسته بکنار رودے که نزد محفل بود میرفت و سر آب فرو برده استفراغ مے نمود و باز دیگر بمجلس آمده شراب و طعام میخورد و ختائیان از قوت مزاج او در تعجب شدند که چگونه این مقدار شراب و طعام را هضم نماید روزے قبل خان

ستانه عاریش التان گرفته دشنام داد و مخصوصان او فساد نمودن خواستند ما التان مانع آمده در باطن نهایت
آزرده شده و قبل خان چون بهوش آمد از حرکت خویش پشیمان شده عذر خواست و التان پذیرفت ✤ چو التان
خردمند و هوشیار بود + فرو خورد خشم و تحمل نمود + زخویشان بسیارش اندیشه کرد + نکوکاری و مردمی پیشه کرد +
برخشید چندان زر و گوهرش + که از حمل آن رنجه شد چاکرش + و باعزاز و برامرخص نموده چون قبل خان رفت امرا و را
از رائگان گذاشتن او ملامت ها نمودند ✤ که او شمنی چون قبل خان بود + گرش زنده ماند پشیمان بود + و التان
ایلچی برائے بازگشتن فرستاده قبل خان متوهم شده جواب داد که من باجازت بیرون آمده ام بازگشتن را ضرورت
نیست و التان خان معلوم کرده جمعه را فرستاد که بزجر و توبیخ ویرا باز گردانید قبل خان فرستادگان را فریب داده
در منزل دوستی که در راه بود فرود آمد و ویرا سلجوقی نام بود او نیز قبلخان را از معاودت و مراجعت امتناع کرد و اسپ
بادرفتار بدو داد که به تیزگامی این رهوار خود را ازین مهلکه نجات دهد و قبلخان قبول نموده بران اسپ تیزگام سوار
شده راه ملک خود گرفت و فرستادگان التان چون خبر یافتند بتگاپوئی او روانه شدند اما قبل خان بدست
ایشان نرسیده بسلامت بخانه رسید و فرستادگان التان را دلجوئی نموده بعد از کنکاج امرا همه را بالتفاق رسانیدند و بار
دیگر نامت مغول و تاتار بعداوت و نفرت مبدل گردید و قبلخان بعد ازین رنجور شده در گذشت و اولاش پسر بودند
و مادر ایشان از قوم قنقرات بود و یکے را ازان میان اوکین و دیگرے را برقاق نام بود و هر دو نهایت ماهرو و متناسب
الاعضا بودند و یکے را قوبیلاخان و دیگرے را برتان بهادر نام بود و دو پسر دیگر را نام معلوم نشد که چه بود او کین برقاق
روزے در صحرا بودند که ایشان را قوم تاتار گرفته پیش التان آوردند و التان در انتقام ایلچیان ایشان را بالقتل
رسانید +

ذکر قوبیلاخان ابن قبل خان

چون قوبیلاخان بر تخت سلطنت نشست تواچیان را باطراف فرستاده
لشکر گران جمع آورد ✤ چو فارغ شد از لشکر آراستن + میان بست
برجنگ و کین خواستن + چنین گفت مر لشکر خویش را + که تا کے گذارم بد اندیش را + ز شاه و سپاه ختا و تتار +
برآورد خواهم بمردی دمار + که ایشان بکشتند برقاق را + همان نیقاشاه آفاق را + و امرا و اعیان بر حمیت
خان آفرین گفته پائے در رکاب آوردند و التان خان نیز اقوام تاتار را جمع کرده آهنگ جنگ پیشتر خرامید چون
ملاقی فریقین دست و دامن بمحاربه بگستردند و حربے سخت کردند عاقبت الامر پرچم فیروزی بر پرچم اعلام مغول و زیده التان خان
انهزام یافت و قوبیلاخان ابد ازین فتح عظیم با اموال بیشمار و غنیمت بیقیاس مراجعت فرمود چون پیام اجل در رسید
در پس آباد اجداد شتافت و جائے او برادرش تقرر یافت +

ذکر برتان بهادر ابن قبل خان یورنجری قیات

برتان ابن قبلخان خانے جلادت شعار بود

وقا آنی نامدار مراسم و قوانین پدر را احیا فرمود و در شجاعت و دلاوری شهسواری و بختیاری کسے را یارا ے همسری با و نبوده بهذا لحاظ بهادری با نام او منعم گردید قاچولی بهادر در زمان او در گذشته اید مجی باین قاچولی را عهده دے داد و او را برلاس یعنے شجاع با نسب گفتند و جمیع اولادش باین لقب ملقب بوده برلاس قومے بزرگ از اقوام بوزنجری پیدا شد و ایر و مجی امیسو دلاور و مدبر ے بهادر بود بتران بهادر را فرزندان بسیار بود ما میسو کا نام شهزاده در شجاعت و مهابت وارث پدر بود ۵ اگر چند بتران بسے پور داشت + یکے بود کر بخت منشور داشت + پس از شاه بتران بزدان پرست + میسو کا بهادر بپناهی نشست + و بتران را بتزنان به زاے و نون نیز مے نویسند چون بتران در گذشت پسر او بجائش نشست +

ذکر میسو کا بهادر ابن بتزنان بهادر

بعد انتقال پدر باتفاق آقا و ایزے بر تخت نشست و بسیت و دالت مهابت او از مشرق تا مغرب منتشر گشت و نهیب و شجاعت و مردانگی او از شمال تا جنوب فرو گرفت در روزگار او ایر و مجی برلاس رعلت نمود و بسیت و نه پسر یادگار گذاشت که همه را برلاس لقب بود و از اولاد ایشان قوے عظیم پیدا شد ارشد و اسن او لاد ایر و مجی سوغنچن برلاس بود کر بجائے پدر مقرر شد و میسو کا بهادر باجتماع لشکر فرمان داده با سوغنچن نویان بر تاک تاتار لشکر کشید و مردم بسیار از ان قوم کشته و مسوجین و قراولوقا امیران تاتار را اسیر نمود و میسو کا منظفر و منصور بصورت خود باز گشت و پرا چهار پسر بود ندیکے چنگیز خان کر شرح ذکرش مے آید دیکے را جوجی قسار نام بود و قسار بمعنے سبع است و او از نهایت دلاوری و بهادری باین لقب ملقب شد و او تنها بحرب شیر ژیان و پیل دمان رفته و غالب آمدے و نهایت متناسب الاعضا بود ۵ میان تنگ چون شیر و باز و سطبر + بچنگال او پشه بودے هژبر + چون بر پهلو خفتے گمان از زیر پهلو او بیرون رفتے که از بدن او دس نشدے و او در جمله محاربات با برادر خود چنگیز خان بوده با مخالفان بمجنگید دیکے اوتکین نام بود که دیر او لجنگین نیز مے نویسند یکے او لجاے و دیگرے تاملکو چین و بدین حساب پنج پسر شدند بعضے چهار نویسند بهرکیف میسو کا بهادر در سنه اثنی و ستین و خمسمایه در گذشت +

ذکر سلطنت قاآن جهانستان چنگیز خان ابن میسو کا بهادر ابن بتزنان بهادر ابن قبلخان بوزنجری قیات

چون میسو کا بهادر بعد فتح بر قوم تاتار به موضع ویلون یلدق رسید دران مقام از الون انکه چنگیز خان در سنه عشرین و لیقعده سنه تسع و اربعین و خمسمایه موافق تنکوزیل متولد شد ۵ در آن بورت فرخنده خاتون نزاد + بچنگیز خان شاه فرخ نژاد + مر آن لعل را بدبشت اندرون + بقدر یکے کعب افسرده خون + که بر گشتن دشمنان بد دلیل + شد اندر کفش غیر یزدان ذلیل + و طالع او میزان بود که برج بادیست و

سبعهٔ سیاره در آن برج بودند در ایام حکومت او با دلی نیازی وزیده هزاران هزار خلائق عالم تیغ بیدریغ شدند و
آن پسر قدری خون افسرده در کف داشت که بر خود زیزیش میلید واضح بود چون در آن سال حکومت تموچین حاکم
تاتار باختتام رسیده بود میسوکا دیرا تموچین نام کرد ۵ چو آن سال زاد آن خجسته پسر + که آمد زمان
تموچین بسر + بنامش نکو آمد و زین سبب + نهاد آن پسر را تموچین لقب + تموچین سیزده ساله بود که
میسوکا رحلت نمود و سوغنچن که حیله نظم و نسق ایل و اولوس برائے زرین او مفوض بود در گذشت امرا و اقوام از
تموچین مخالفت کردند حتے که سپاه میسوکا بهادر نیز بقوم تاتجوت بلوزیخوی که مخالف بود پیوست ۵ سپاه
بیسوکی همه خیل خیل + باقوام تاتجوت کردند میل + و تموچین در خواب دید که دستهائے او دراز شدند و بهر دو
شمشیرها داشت که سرائے ایشان بشرق و غرب رسیده بودند و مادرش بر تعبیر دانست که او بزور تیغ بر شرق
غرب غلبه کند الغرض جمیع اقوام مغول باهم گرد مخالف شده یکدیگر را گردن نمے نهادند و یک قبیله دو قبیله
حاکمی علیحده داشتند و با تموچین طریق مخاصمت پیمودند حتے که قوم برلاس نیز که از اولاد ایرو مجی بود از سرکشت
اما امیر قراچار ابن سوغنچن که از قوم اقوار ایائے نامدار بر نگشته پیوسته در رکاب چنگیزی بود و چنگیز خان
در اوائل زمان مشقت هائے بسیار کشید که تفصیل آن در تواریخهائے کلان مندرج است چون راقم طریق
اختصار و اجمال مقرر داشت داستانهائے بسیار را گذاشت و وقائع اعظم را مجملاً و مختصراً بر نگاشت بالجمله
اقوام تاتجوت و تنقرات و برلاس و جلایر و جاسوته و غیره اقوام بمنازعت او عهد و پیمان بستند چون چنگیز خان
عهده برائے از ایشان محال دانست بوجه محبتی و موانستی که میسوکا بهادر با اونگ خان داشت نزد او رفت
و اونگ خان بافزونی جاه و حشم و خیل و خدم در پادشاهان آن نواحی ممتاز بود ۵ از و کس در آن عهد بر تر نبود +
کسے را چنان گنج و لشکر نبود + و اونگ خان و برادر اکرم داشته چنگیز خان بشجاعت و گیاست ترقی هائے روز افزون
کرده با توقیا بیگی والبور کین حاکم قوم مکریت و برادر اونگ خان که باغی بودند و دیگر مخالفان جنگیده ظفر یافت چون اقوام
سالجوت و تاتجوت و تنقرات و جلایر و قبائل تاتار محبت او را با اونگ خان دیدند بر ایشان شوریدند و باهم عهد پیمان
در مخالفت آنها نمودند ۵ بخوردند سوگند بر دین خویش + بکردند عهدے به آئین خویش + و اسپ و گاو و
توچ و سگ را گشتند و این از سوگندان عظیم مغول است و اونگ خان و چنگیز خان هم مستعد قتال شدند و محاربه
سخت واقع شد مخالفان شکست یافتند و بسیارے از ایشان ره سپر وادی عدم گردیدند مقارن این حال
بویروق خان نائمان برادر تایانگ خان حاکم قوم نائمان لشکر بر اونگ خان کشید و وقت مقابله ۵
جو بد خواه غافل ز تقدیر بود + همه کار او مکر و تزویر بود + بدانگونه نیرنگها ساختند + که سنگے بآب انداختند +
که خاصیت آنست برف و دمه + مگر لشکر شه بمیرد همه + پدید آمد از مکر شان باد و قر + شد از برف صحرا چو دریائے

ژرف + ولیکن همان کس که مکار بود + بفعل بد خود گرفتار بود + که سر او برف و دمه گشت باز + برآنها که بودند نیرنگ ساز + سپاهی که با بوریوق نامدار + در آن جنگ و پیکار بودند یار + ز تاریکی با دو برف و دمه + سراسیمه گشتند و حیران همه + رسید اندران قوم خشم خدائے + ز سرما بیفشردشان دست و پائے + تبه گشت بسیار کس زان گروه + بسے گمرہ افتاد از تیغ کوہ + بکوہے که بد موضع کارزار + بر اندیش را شد چنین کارزار + هر آنکس که بد زنده مانده بجا + برفتند سرگشته و بے نوا + نکرده کسے جنگ و نگریختند + از ایشان دو با هم نیاویختند + الغرض چون دو فوج هما مقابل شده صف آرا استند بوریوقخان بذریعه سنگ جدہ تاش برف و باران خواست و برف و باران عظیم رسیده بهمان برف و باران لشکر او تباه و متفرق شده منهزم شدند +

ذکر محاربه قاآن جهانگیر چنگیزخان با اونگ خان نائمان و ظفر یافتن بر و به تقدیر داور زمین و آسمان

چون اونگ خان روز بروز در اغزاز و اکرام چنگیزخان مے افزود ارکان دولت و اعیان حضرت او رشک بردند و جامو قه حاکم قوم جاجرات کمر بر سعایت بسته چون سخنش به اونگخان مؤثر نشد با پسر اونگ خان سنگون نام این گفتگو در میان آورد و او نیز با او همداستان شده دو هزار حیله پدر را بر چنگیزخان آزرده کرد و شبے که آهنگ گرفتن او نمودند امیرے این گفتگو را باز وجه خود میگفت و قشلیق و باداے دو کودک که از گله شیر آورده بودند شنیده چنگیزخانرا خبر دادند و چنگیزخان در آن شب خیام را گذاشته در کوهے رفت و اونگ خان و لشکرش خیام او را خالی دیده بر اثر او رفتند و در میان هر دو گروه محاربه بسخت واقع شد و سنگون زخمی شده اکثر مردم لشکر او سوے چنگیزخان گردیدند و از لشکر اونگ خان مردم بسیار از قوم کرایت کشته شدند و تمام روز جنگ قائم بود اما وقت شام نفرے چند در رکاب چنگیزخان ماندند بدین حیله که او بوسون و یاساق را از نواحداث میکند از و منحرف شدند و چنگیزخان بعد ازین فتح قشلیق و باداے را که از مکر دشمن خبر داده بودند ترخان نمود و فرمود که تا نه نشل و ایشان را از مطالبه دیوانی معاف دارند و تا نه گناه از ایشان و اولاد ایشان نه پرسند و هر گاه که خواهند بخدمت بادشاه بیایند و تواب و حجاب منع نه نمایند و قوم ترخانی از اولاد قشلیق ترخان و باداے ترخان پیدا شد چنگیزخان بعد از انهزام اونگخان از انجا کوچیده در صدد ختا بر رودے فرود آمد لشکر را سان دید چهار هزار و ششصد نفر بودند و چنگیزخان ایلچی به قوم قنقرات که در اغنعرات نیز نوشته اند فرستاده بخود خواند و آن قوم انقیاد نمود و چنگیزخان بار دگر بر لشکر خود نظر انداخته بر اونگ خان رفت و اونگ خان هم استعداد خود کرده مقابل شد و قتالی صعب واقع شد سه برآمد یکے گرد و ابر کبود + زمین ز آسمان هیچ پیدا نبود + ز زخم سنان و ز باران تیر + زمین شد ز خون چون یکے آبگیر + تو گفتی زمین کوه جنگے شده + ز گرد آسمان روے زنگی شده + الغرض آتش محاربه بنوعے اشتعال یافت که برادر از برادر متمیز نبود و پدر سنگون پسر دست بیاورد و همدین

گرمی مرکب اونگ خان بغرب نیز قراچار نویان کشته شد و اونگ خان برمرکب دیگر سوار شده گریز نمود و اموال و اولوس او بغارت رفت ؎ سپه داشت سالار ترکان بسے + ولے با فلک بر نیامد کسے + و اونگ خان بملک تایانگ خان نایمان افتاده امرائے او را بقتل رسانیدند و تایانگ خان تاسف بسیار کرد و فرمود تا سرش را طشت زرین نهادند و برسبیل استهزا لوے خطاب نمود که تا کے مهر سکوت بر دهن داری سخنے بگوئے و آن سر چند مرتبه زبان از دهان بیرون آورد امرا این را بفال بد گرفتند و سکون ورکاشفر بقتل رسید و بعد ازین فتح که در سنه تسع و تسعین و خمسمائه رو داد و جلوس او ازین سال رو موضع ثمان کهره دانند ؎ دران سال بتخت شاهی نشست + بتوفیق للطف الهی نشست + و را فرصت شاهی انگاه بود + که سالش بیکے کم پنجاه بود + و تایانگ خان نایمان ازین اخبار دو پیچ و تاب آمده الاقوس بادشاه انکیت را پیام داد ؎ کنون گر الاقوس یاری کند + تموچین کجا شهریاری کند + نباشد مدد داشت ازمن دریغ + که من خود کنم دفع او را بتیغ + و باجتماع اعیان و خوانین متعدد محاربه چنگیز خان گردید و چنگیز خان چون قوت کنگاش درمیان انداخت امرا بسبب لاغری مراکب ازین یورش مانع آمدند امیر قراچار برلاس گفت ؎ که در جنگ اگر شه بود پیشدست + یقین دان که بر دشمن آید شکست + چو سرسبزیت داد یزدان پاک + نزا از سیاهی دشمن چه باک + بیکے تن که با او بود کردگار + نباید که اندیشد از صد هزار + چو گفتهٔ قراچار نویان شنیدند + پسندیدا و نیز آن را ندیدند + و در منصف جمادی الثانی سنه تسعمایه موافق سیچقان ئیل هر دو لشکر مقابل شدند و اقوام لکرت و کرایت و آویرات و جاجرات با تایانگ خان نایمان بودند و اسپے از مغولان پیله شده در لشکر نایمان در آمد چون او را لاغر دیدند تایانگ خان گفت که صلاح آن است که باز پس نشینیم چون لشکر تموچین تعاقب نمایند بارگی ایشان زیاده ترضعیف شوند اما قضا نوعدیگر بود قوری سوما جوانمرد از نایمان بوے گفت که پدرت اینانج خان تمام عمر خود پشت خود و کفل مرکب دشمن را ندیده است و تو بر صحبت خواتین رغبت بافراط داری و از میادین مردانگی نفرت میکنی و داغ بد دلی و نامردی بر دهن قوم نایمان مهنی ؎ ترا دل بخاتون گر آید همے + ز تو بوے مردی نیاید همے + تایانگ خان ازین سخن در جوش آمده و راے و تدبیر را گذاشته بآراستگی صفوف حرب و نبرد فرمان داد و بعد از آراستگی صفوف هر دو لشکر با هم دگر آویختند و محاربه بغایت سخت واقع شد که هیچ جنگے عظیم و هولناک تر ازان نشان نمیدهند مریخ از صعن فلک خونریزی گرد لشکر را دیده آنگشت تحیر بدندان تاسف میگزید و آخر قوم نایمان و اعوان ایشان بسیارے کشته شدند و بقیه راه گریز در پیش گرفتند و تایانگ خان نایمان نیز چراحتے بهم رسانیده گریخت و برفراز پشته برآمده از الم زخم بفتاد امرا هر چند سعی کردند که او را بار دگر بآویزش آورند مفید نیفتاد و امرا سے او او را گذاشته دل بر مرگ نهادند و برگشته کارزار سخت نمودند که اگر رستم و اسفندیار آن مرد آنگی ایشان را سے دیدند رکاب آنها را سے بوسیدند و قا آن بزرگ چنگیز خان هر چند خواست که ایشان را زنده بگیرد امکان نداشت و همه ایشان کشته شدند چون ظلمت شب پرده

خود نصب نمود تا یانگ خان و بقیه سیف لشکر او بهزار خرابی جان بدر بردند تا یانگخان ازان جراحت یاد رگذشت و
کوشلوک نامان پسر اونزد بویروق خان نامان عم خود رفت و اقوام قیقین وسالجیوت و تایجوت که از عمده اقوام مغول اند
با دیگر قوم های مغول به چنگیز خان ایل شدند و قوم تاتار که از اولاد تاتار خان برادر مغول خان اند و دران ممالک بودند
به ایلی و انقیاد در آمدند و جاموقه بدست نوکران خود گرفتار شده بحضور چنگیز خان رسیده قتل شد و نوکران او نیز بدین
سبب که با ولی نعمت خود وفا نکردند بشربت مرگ چشیدند و بسزائے کردار خود رسیدند و خان بزرگ در موضع ثمان کهره
قشلاق کرده در اول بهار متوجه قوم کریت گردید و توقبا بیگی نکریت در حملهٔ اول منهزم شده نزد بویروق خان رفت ۵
چو از کار کریت پرداخت شاه + باقلیم تنکت سپه تاخت شاه + وحصار تاشین را باز مین برابر کرده قوم تنکت را نیست
مستاصل فرمود و هر که ایل شد امانش داده دیگران را به تیغ تیز گذرانید و در بهار اوائل بارس ئیل به تهیهٔ اسباب قریلتاے
فرمان داد و امرا و غطائے مغول با ساز و سامان بے پایان حاضر حضور او شدند و قاآن بزرگ بر تخت سلطنت نشست و در آن
زمان عابدے بود که او را ایت تنکیری میگفتند و او دعوے الهام و کلام با خدائے تعالی ے نمود و مغولان را اعتقاد بود که او
بر اسپ رنگ سوار شده بفلک میرود و از سرما و گرما متضرر نے شود و او گر سنه شکم در برف و یخ نشسته میبود ۵
برهنه بکوهے بدی سکنش + ز سرما و گرما نه خستے تنش + و ایت تنکیری در مجلس بادشاه آمده و به قاآن و اهل مجلس فرمود
که شخصے سرخ رنگ بر لگاد رخنگ سوار با من روبکار شد و مرا گفت که پسر مسیو کا بهادر را بگو که بعد ازین تر ا تموچین نگویند
بلکه چنگیز خان نامند و خدائے جاوید میگوید که اکثر ربع مسکون را بتو و فرزندان تو ارزانی داشته ایم و تر ا چنگیز خان
خوانده ایم ۵ نهادیم نام تو چنگیز خان + ازین پس تو خود را تموچین مخوان + همه کس در ا ین چنین خوانده اند +
همین ذکر را در جهان مانده اند + ازان رو که معنے چنگیز خان + بود شاه شاهان به تورے زبان + و چنگیز خان اگر چه
میدانست که او غلط میگوید اما در ان وقت مصلحت دانسته قبول با ین معنی نمود و تنکیری بعد ازین روز ے با جوجی قار
در امرے از امور سلطنت بحث و نزاع کرد و جوجی قار حلق او گرفته چنان بزمین زد که بمرد و چنگیز خان بعد ازین فتح
بر بویروق خان نامان رفت و او را در شکار محاصره کرده بقتل رسانید و کوشلوک و توقیا بیگی به اردیش رفتند و خان
بزرگ بوجه یاغی شدن تنکت بار دگر آن قوم را تاراج و زیر و زبر کرد و سوے قریه شتافت و سرداران انجا را بسیور
غامیشی اختصاص داده به یورت خود باز گشت و در سنه اربع و ستمایه موافق کوئی ئیل بر کوشلوک و توقیا بیگی به اردیش
لشکر برد و در راه قوم اویرات ایل شده هر چی شدند و در اردیش با توقیا بیگی محاربه واقع شد و او بزخم تیر بقتل رسید ۵
ز اسپ اندر افتاد و ناچیز شد + بسخره جهان گفت کونیز شد + و کوشلوک نزد گورخان فراختاے بادشاه ترکستان رفت
و در انجا دختر گورخان درخواسته و حرامکی کرده با دے هم یاغی شد و ایدی قوت ایغور بادشاه قوم ایغور را گورخان منحرف
شده نزد چنگیز خان رسید و به مصاهرت او سرافرازی اندوخت +

ذکر لشکر کشیدن قاآن اعظم چنگیزخان منظفر لوا بر ممالک ختای و مراجعت نمودن از آن ملک مظفر و منصور بتقدیر ایزد جل و علا

چون قاآن اعظم چنگیزخان از محاربات اقوام مغول فارغ یافت و جمیع اقوام نامدار و خاندان هائے مغلیه را مطیع و منقاد گردیدند ایلچی نزد التان خان پادشاه ختا که از نژاد تاتار بود فرستاد و او را به ایلی و انقیاد دعوت فرمود و التان خان که بادشاهے بزرگ بود و همواره با خوانین مغل در محاربه و معارضه میگذرانید ازین پیام بهم آمده جوابهائے درشت و سخنهائے سخت گفت و چنگیزخان بر قرار آئین خود بر پشته بزرگ برآمده به نهایت عجز و الحاح از حضرت ایزد تعالی فتح و ظفر مسئالت داشته روئے توجه به ملک ختا آورد و لشکر مغول در رکاب او روانه شده چون التان خان نتیجه جوابهائے خود از اول سید انست او نیز کارسازی حرب نموده بیرون خرامید و چنگیزخان شهر و حصار بسیار از ممالک تاتار مسخر نموده غارت و تاراج کرد و التان امرا را پیش فرستاده تا دستبردی نمایند و ایشان وقت فرصت را نگاهداشته وقتیکه مغولان شهری را فتح کردند و به غارت اوشغول بودند سرداران بر ایشان تاخت آوردند و مغولان نیز بهراسانت و مقابله پرداخته دشمنان بیاری بوجود عدد بسیار تاب مزید ست مغولان شجاعت آثار نیاورده انهزام یافتند و چنگیزخان بعد از انکه قلاع و بقاع بسیار را فتح کرد یک ناگاه بر سر التان خان رسید و التان خان با آن همه لشکر گران که در رکاب داشت منهزم شد و سی هزار سواران او قبل رسیدن چنگیزخان متوجه خان بالیغ که بادشاه نشین ختا بود گردید التان خان چون این حال شنید امرائے دانا را احضار کرده با ایشان قرعه مشورت در میان انداخت و گفت ؎ که چنگیزخان کرد کشور خراب ✦ به پیکار ما دارد اکنون شتاب ✦ چه سازیم آشتی و نبرد ✦ چگونه همے باید این کار کرد ✦ و صلاح همه در صلح قرار گرفت التان خان دختر خود را با پیام ایلی و انقیاد نزد قاآن فرستاد و چنگیزخان نیز این پیام را پذیرفته مراجعت نمود و بعد ازین کار التان خان در شکستگی مے افزود و امرائے او از او یاغی شدند و بیشتر ازان روئے امید بدرگاه چنگیزخان آوردند چون قاآن اعظم چنگیزخان ازین حالات خرابی امور سلطنت التان خان از نوئینان خود توقوتو نویان و منکان جاموقه بهادر را فرمان داد تا با جمعے از دلیران رفته تاقوبیخان بالیغ مسخر سازند و چون خان بالیغ را مغولان محاصره کردند التان خان زهر خورده مرد و خان بالیغ کشاده شد و خزائن و دفائن و اموال و ذخائر بسیار ازان شهر بدست مغولان آمده همه را روبروے چنگیزخان آوردند و در عرصه دو سال اکثر ولایات ختا مسخر نمودند و آن ممالک هم در تصرف مغولان در آمد چون توقیا بیگی در بورت نامان ظاهر شده بود خان بزرگ قراچار قنقراتی و سویدائے بهادر را با جمعے از دلیران فرستاد تا زمین را از وجود ایشان پاک سازند و آنها بر یاغیان ظفر یافتند چون قومات نیز یاغی شده بود بر قل نویان نامزد ایشان گردیده آنها را ایل نمود و مغلی کویاتک را بضبط ختا مامور فرمود ؎ روان گشت مغل بفرمان شاه ✦ برفتند با او فراوان سپاه ✦ بسیر فت با لشکر بیقیاس ✦ بدانسان که زو چرخ بدر هراس ✦ در آن بوم چندان سپه گسترید

که از گرد شد روز در شب ناپدید +

ذکر لشکر کشی قاآن جهانستان چنگیز خان بممالک سلطان محمد خوارزم شاه و خرابی ممالک اسلام بسوء تدبیری سلطان بلکه بتقدیر ایزد منان

سلطان محمد خوارزم شاه دران زمان از جمیع بادشاهان اسلام بلکه از

سلاطین روئے زمین بمزید قوت و شوکت و از دیاد عظمت و صولت ممتاز بود و فتوحات بسیار در اطراف دیار و امصار دست داده بود و تمامت ممالک خراسان و ایران و عراق و کابل و ترکستان و عجم وغیره در تحت تصرف داشت و قوت و شوکت او بمثابه بود که هشتصد هزار سپاه جرار در رکاب داشت و محافظان قلاع و حارسان بقاع و افواج امرائے حدود و ثغور و دیارهائے دور دست ازین تعداد علاوه بودند و امراء و سلاطین زادگان مطیع فرمان او بودند و سلطان محمد خوارزم شاه بذات خود نیز بسیار صاحب جرأت و همت بود چون با ناصر لدین الله عباسی خلیفه بغداد سرگرانی داشت بر او لشکر کشید و خلیفه از قوت و شوکت سلطان ترسیده حضرت شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی رحمته الله علیه را جهت تمهید صلح فرستاده و چون آنجناب بلشکر سلطان رسید و بار یافت سلطان نادان از غایت غرور و نادانی تادیری التفات بدان صاحب دل نفرموده و اجازت نشستن هم نداده و حضرت شیخ الشیوخ همچنان بر پائے ایستاده خطبه فصیح خوانده و مناقب آل عباس بر زبان آورده اشارت بصلح و ممانعت از آزار آن خاندان و رنجنیدن خون مسلمانان نمود سلطان گفت که اے شیخ باز گرد که خاندان عباسیه را شما مبارک کرده اید و مبارک تر از خاندان رسول نیست و من اهل بیت رسول را بر شما مبارک گردانم اگر تر از دوق محبت خدا بودے بمصالح من ناصر نه پرداختے هلا برگرد و بخلیفه بگو که فکر نزول من مکند که اینک رسیدم و حضرت شیخ بدرماغ گشته برگشت و دعا فرمود که الهی این مردرا بدست جبّاران سپار و دماغ بدین چنین شهریار اقلیم ولایت و معرفت عظیم آفتے بود و سلطان چون پشیتر رفت برفے عظیم بارید و هزار در هزار چارپایان لشکر او تلف شده و تقصانے عظیم عاید شده ناچار یورش بغداد را بسال دیگر موقوف داشته مراجعت نمود و همچنین نادانی دیگر از و سر زده که موجب انهدام بنیاد مملکت او گردید یعنے شبے که از باده گلگون سیه مست بود بگفتار غماز خبیث بدتهمت نکاح با مادرش حضرت شیخ مجد الدین بغدادی رادست و پا بسته در دجله انداخت و صبح پشیمان شده خواهانے زر و جواهر بیحون بها بخدمت حضرت شیخ نجم الدین کبری رحمته الله علیه فرستاد شیخ فرمود که خون بهای مجد الدین سر من است و سر سلطان و صد چندین هزار مسلمانان غرض خرابی ممالک آن بادشاه گردون پناه که شاهان آفاق و سلاطین زادگان جهان پیش او رنگ اوصف زده می ایستادند بدین دعائے بد حضرات اولیاے کرام بود ؎

تا دل مرد خدا نیاید بدرد + هیچ قومے را خدا رسوا نکرد +

القصه در آن زمان حشمت و شوکت سلطان بانتهاے الغایه رسیده بود چنگیز خان چون در مغولستان استقرار و استقلال یافت و آوازه سلطان محمد مداطراف

جهان بلند بود خان ایلچیان خویش را بحضور او فرستاده پیام داد که بزرگی من و تو عالمیان را اظهر من الشمس است و من درین دیار چندان فتوحات حاصل نموده ام که اکنون طمع ممالک دیگر ندارم و تو مرا عزیز تر از فرزند هستی امید که همیشه بر جاده دوستی مستقیم باشی تا بمعاونت و استمداد یکدیگر فراغ خاطر یابیم تجار از ممالک طرفین آمد و شد کنند و سلطان ازین سخن کوه را به پر تعبیر کرد آزرده گشته اما ایلچیان را نوازش کرده بعهد و میثاق دوستی باز گردانید و قاآن نیز این دو سخن را پسندیده اما مامور خلیفه عباسی که بموجب بیعت سلطان باسید علاء الملک ترمذی از سلطان اندیشه داشت مکتوبی به قاآن بزرگ نوشته و بر اتر تسخیر مملکت سلطان تحریص نمود و چند امرا مانع شدند که موافق عقل و ایمان نیست که چندین هزار کفار را بر مسلمانان گمارند و چون بر سلطان غلبه کنند بمکن که نسبت سدهٔ امامت و خلافت نیز از مغولان گزند رسد و قاصدان را چار ماه بر ولایت سلطانی راه دهند و بر شتابند تا بمقصد برسند و محافظان طرق و شوارع سلطانی دیر انگارند اما خلیفه بمقتضای تقدیر ایزد قدیر قبول نموده موی سر شخصی تراشیده مضمون بر منقش کردند و قاصد در راه محفوظ ماند چون نیل در او ریخته بودند قاصد بمقصد رسیده و سر تراشیده مضمون را اظهار نمود اما قاآن نمیخواست که تا نقص عهدی از جانبش سر زند و نیز سلطان محمد شاه شهنشاهی بود که بادشاهان آفاق از مهابت او در خواب میلرزیدند لیکن چون تقدیر الهی بخرابی ممالک و مال وی رفته بود چنگیز خان فرمود که بهمراه تجاران بخارا چهار صد و پنجاه مرد مسلمان از مغولستان اقشمه و امتعهٔ مغولستان بدیار اسلام برند و ایشان همه طازیان شاهزادگان مغولیان بودند و ایلچی نیز نزد سلطان بهیئت ایشان فرستاد و پیامهای محبت آمیز داد چون این جماعت به اترار رسیدند امیر اینال حق که از سلطان ملقب بغائر خان شده بود ایشان را باز داشته یکی از ایشان غائر را بنام دیر پیشه او برخوانده و آن مغرور ازین امر حق ناحق بغضب رفته بسلطان نوشت که جاسوسان مغول بر تجار آمده اند فرمان چیست و سلطان بی تامل بقتل ایشان فرمان داد و غائر خان مکار حرامخوار چهار صد و پنجاه مرد مسلمانان را خون بریخت و اموال بغارت گرفت و یک کس از ایشان گریخته صورت حال را به قاآن بزرگ رسانید و قاآن رسولی بسلطان فرستاده پیام داد که حاکم از ما گناهی عظیم کرده باید که او را پیش ما بفرستند و سلطان از نهایت بیدولتی بر خلاف قاعدهٔ سلاطین غیور ایلچی را نیز بکشت چنگیز خان در غضب رفته و بعد ازین نسبت سلطان لفظ بادشاه بر زبان نیاورد و محمد اغزی میگفت یعنی دزد و مفسد مود که اگر محمد شاه بادشاه مے بود ما ایلچیان ما را نمیکشت و سلاطین گاهے بخون ریختن وکلا میادرت نکرده اند و استحضار لشکر یارا امر فرمود و نخست سه شبانه روز بتملی برآمده بتضرع و زاری از ذوالجلال و نصرت خویش مسئلت مے نمود چون آواز غیب که نشان غلبه او بود بگوش رسید آهنگ مخالفان نمود و درین وان از محمد شاه حرکتے دیگر سر زده یعنی جوجی خان ابن چنگیز خان که برائے استیصال توق تغان تکریت که بما ورا النهر آمده بود دران ممالک رفت و سلطان نیز دران ملک بود و لشکر جوجی خان توق تغان را دریافته مستاصل نمودند و خوارزم شاه بر آن مقام رسیده از رخنهٔ صورت حال معلوم کرده بے تامل بر لشکر مغولان تاخت و جوجی خان که بعد محاربهٔ تکریتیان سوئے پدر خود گردیده

بود لشکر سلطانی را دیده با و پیام داد که با حرب بادشاه ماذون نیستم اگر بادشاه ابتدا کند بغیر از مدافعه چاره ندارم ـ
کمن شهریارا جوابی کمن + چنین بر ملا کامرانی کمن + کمن شهریارا دل ما نشند + میاور بجان خود از ما گزند + که چنگیز خان
بهر کار دگر + فرستاده ما را برین بوم و بر + نداریم ازان شاه لشکر پناه + اجازت به پیکار خوارزم شاه + اما سلطان
محمد خوارزم شاه که از بادهٔ غرور سیه مست و مخمور بود قبول نفرموده مستعد محاربه گردید ـ برآشفت سلطان زگفتار
شان + برانگیخت لشکر به پیکار شان + مغولان نیز مجبور شده پائے تجلد افشردند و دست جلادت به تیغ و تبر بردند و
قریب بود که قلب سلطان که از جائے برداشته بودند منهزم شود اما سلطان جلال الدین پسر سلطان که شیر بیشهٔ مردمے بود از
دست راست جنبید و بحملات مردانه تزلزل را نگاهداشت و تمام روز جنگ قایم بوده وقت شب مغولان آتش بسیار
بخیام خود افروخته خود روانه شدند و قصه را به قاآن بزرگ گفتند و آتش خشم بادشاه جهان ازین حرکات شنیعه خوارزم شاه
مشتعل تر گشته فی الفور عازم دیار اسلام گردید و در سنهٔ خمس و عشرو ستمایه سوے ایران روان شد و امرائے کبار و حکام
اقوام مغول با فوج و لشکر بدو پیوستند +

ذکر نامزد کردن چنگیز خان امراو شاهزادگان مغول را باطراف بلاد اسلام

چون بادشاه جهان کشائے چنگیز خان در تخریب و تادیب
سلطان محمد خوارزم شاه عازم شد و بحدود ما نزدیک رسید
او کتای خان و جغتائی خان هر دو شاهزادگان خود را

مقرر کرد که بجماعهٔ انزار پردازند و جوجی خان پسر اکبر را نیز بدان حدود نامزد کرده و آلاق نویان و منکوبوقا را بطرف نباکت
فجند روان داشته خود با تولی خان پسر خورد خود روے به بخارا نهاد اما سلطان محمد شاه بعد ازان که با جوجی خان جنگید و هم
بقیاس هم سنجیده و منجمان بعرض رسانیدند که از طالع بادشاه درین سال نحوستے ظاهر است درین مقام مقابله مخالفان موجب
زیان است ـ چو شد بخت بیدار او جفت خواب + بر و بسته شد راه و رائے صواب + پشیمان شد از هر چه خود کرده
بود + ولیکن ندامت نمیداشت سود + و در آن زمان علاوه از افواجے که بممالک دیگر متفرق و متعین بودند چهار صد هزار سوار
جرار در رکاب سلطان موجود بودند اما توفیق جنگ نیافت شصت هزار سوار بمدد ذخائر خان بانزار فرستاد و سی هزار سوار
بضبط بخارا متعین کرده و دیگر ده هزار سوار را که از امرا و خوانین بسیار دران جمعیت بودند بحفاظت سمرقند مقرر فرمود
و شصت هزار سوار تا جیک که هر مرد در برابر رستم و سام بودند بفرمان او به تعمیر قلعه و استحکام حصار مشغول شدند و سلطان
هر اسان از سمرقند متوجه خراسان شده چون بخندق رسید گفت که قومے که قصد ما دارند اگر تا زیانه هائے خود را بیندازند
خندق پر شود و فرمود تا مادر او را با جمهور ذخائر و نفائس متوجه ماژندران شدند و سلطان مشوره ها از امرا و اعیان
خواسته روئے توجه به بلخ آورد و با خوانین هر یک بقدر عقل خود رائے داد و سلطان جلال الدین پسر او میگفت که
سپاه متفرق را جمع آورده بر مخالفان تازیم و اگر سلطان بعراق رود لشکریان بمن دهد تا متوجه خصم شوم ـ

روم خیمه بر طرف جیحون زنم ✦ ابا دشمنان دست و خون زنم ✦ چو با این سپاه آیم انجا فرود ✦ بماند بدا ندیش زان سوے رود ✦ دگر ریتو آید زبا بد کنش ✦ زمردم نباشیم در سر زنش ✦ که مهمان ورا النهر از دست گذشت اما خراسان و عراق را نگاه توان داشت سلطان را بخت بد مانع آمده قبول نکرد ۵ سخن ہائے پیرانه آن جوان ✦ نه شنید سلطان ✦ ناکاردان ✦ ورا گفت چون طالعم میت یار ✦ نخواهم زدن دست در هیچ کار ✦ ندانست کاین نیز کو مانع است ✦ پسر را هم از زستی طالع است ✦ آخر از لنج آهنگ هرات نمود چون خبر قتل و غارت بخارا شنید هراسان نگشته و در صفر سنه سبع و عشرو ستمایه به بنیشا پور رسیده بعیش و نشاط اشتغال ورزید و چون شنید که جته نویان و سوید ائے بهادر با شصت هزار مغول از آموبه گذشتند ۵ بلرزیدا زان ترس بر خود بجوید ✦ ببرید از تخت شاهی امید ✦ و سوے اسفرائن رفته و خزائن و دفائن و اهل حرم را به قلعه فارون در فرستاد و آن هر دو امیر از ولایات فارغ شده در عقب خوارزم شاه رسیدند ۵ هنوز اندران وقت خوارزم شاه ✦ همے جست جائے که سازد پناه ✦ و ملک نصرت الدین هزار اسپ از گردستان رسیده صلاح میدا دکه بغارس رویم و سلطان در قبول این سخن متردد بود ۵ درین فکر بود ند که آمد خبر ✦ که ری را فتنه کرد زیر و زبر ✦ سلطان متوجه قارون دژ شده در راه فوجے از مغولان بر او تاخته و اسپ سلطان تیر خورده از معرکه بیرونش برد و مغولان در عقب او تاختند ۵ بهر جا که او رونهادے براه ✦ بدانجا رسیدے ز مغلان سپاه ✦ و سلطان از جائے بجائے میرفت تا به استرآباد رسید و خزانه همراهی او در انجا تلف شد و از انجا بعلاقهٔ آمل آمده بجزیره رفت چون مغلان خبرش یافتند به جزیره آب سکون نقل کرد و در آن جا از تسخیر قلعه قارون دژ و غارت اموال و قید اهل و عیال آگاه شد و دو از نهاد او بر آمده نفیر فغان از چرخ چنبرین در گذشت و بیهوش گردید ۵ چنین همگین حالت دل گسل ✦ خبر یافت سلطان آشفته دل ✦ زجانش برآمد نفیر و خروش ✦ بیفتاد زار و از و رفت هوش ✦ چو آمد دگر باره با خویشتن ✦ همے کند موے و همے خست تن ✦ چنان دست غم خلق جانش فشرد ✦ کزان در زنا دیده دریان ببرد ✦ انا لله و انا الیه راجعون ٥ چون کفن نیافتند همان جامه که بود مدفون نمودند شهریارے که هشتصد هزار سوار علاوه از افواج ممالک در رکاب داشت نعش او بے کفن و دفن گردید تعز من تشاء و تذل من تشاء و الله علی کل شئ قدیر و از مفتریات سپران بادشاه سه پسر را رباب تواریخ مشهور اند بے سلطان رکن الدین بود که در عراق مے بود از لشکر مغول از جلائے بجائے میرفت و در قلعه فیروزکوه محصور شد و بعد شش ماه قلعه مفتوح شد و سلطان شهید گردید و یکے سلطان غیاث الدین بود که با برادر خود جلال الدین پیوسته و در صحبت شراب امیر اجر و ح کرده بدان ندامت از نزد ایشان رفت و برادر او صف کشید و به براق حاجب که از امرائے پدرش بود پیوست و براق نهایت مغرور بود با وے اداہائے ناشائسته میکرد و پیرانه زبان فرزند میگفت و برادر خود مے نشانید و آخر بد عهدی کرده و برادر کشت و یکے سلطان جلال الدین بود که شیر مردے فرزانه بود ذکر او خواهد آمد و دیگر پسران سلطان محمد از دست مغولان

شهید شدند ✦

ذکر خرابی دیار و امصار اسلام و مسلط شدن مغولان بر بلاد ماوراء النهر و خراسان و عراق و ایران بتقدیر خداوند ذو الجلال و الاکرام

قاآن اعظم چنگیز خان شهر زربوق را مرکز دار در میان گرفت و تنخصے را فرستاده پیام داد که گر گردن نمی نهید و ایل شوید که امان یابید و اگر دست بحرب خواهید کشود بازامان نخواهید یافت و اعیان آنجا جمع را با پیشکش فرستادند و قاآن در محرم سنه سبع عشر و ستمایه موافق تیلان ئیل بنجار ارسید ✦ چون دریائے نخشب را چون ژرف رود ✦ بدروازه قلعه آمد فرود ✦ و زان پس سراپرده شهریار ✦ کشیدند بر دشت پیش حصار ✦ و امرائے سلطان با بست هزار پیاده و سی هزار سوار شبخون زدند و چکدا ول مغول بر ایشان ریخته اکثر ایشان را کشته پسپا نمودند و روز دیگر اعیان بنجار را بحضور بادشاه رسیدند و چنگیز خان در شهر رفته و مغولان بجام اسپان بدست علما و اعیان داده بایاق خوردن مشغول شدند و چنگیز خان بعیدگاه رفته بالائے منبر برآمده بعد حمد ایزد تعالی از خلاف عهد سلطان ذکر بسیار کرده گفت که اے قوم مسلمانان از شما گناه هائے عظیم صادر شده اند و ایزد تعالی در خشم شده مرا که از جمله بلایاست ادیم بر شما گماشت اما آنچه ظاهر است ازان باست و آنچه مخفی دارید بدهید و خواریم مشاهیان را پناه مدهید و از خانه هائے خود برانید تا از سخط من ایمن باشید چون مغولان بجمع مال مشغول شدند کسانیکه دفائن و خزائن خود نه نمودند به بلیه شکنجه و عذاب مبتلا شدند اما بسیار کس از ملازمان خواریم شاهی بخانه مردم بودند این را ظاهر شده چنگیز خان در غضب آمده فرمود تا در شهر آتش زدند و اسیران بنجار را بحرب حصاریان امر کرد و خواجین ترک نژاد که در امرائے سلطان بودند حتی الوسع به محافظت سعی نمودند و آخر مغولان قلعه بگرفتند و مجموع اهل قلعه بیاسا رسیدند و حصار را بازمین هموار نمودند و اوکتائے جغتائی که محاصره نزار نموده بودند مدت پنجاه غائرخان که این فتنه آورده آن بد اندیش بود بمحافظت قیام نمود و فراجه نام امیرے از دروازه بیرون رفته اهل خدا شهزادگان و بزرگان رسانیدند که تو با ولی نعمت خود و فا نکردی با چکنی و شهر فتح شد غائرخان بحصار اندرون رفته با بست هزار مرد جنگی در مدافعت و مقابلت ساعی بود و هر روز پنجاه مرد بیرون آمده بجنگ مشغول میشدند تا آندم میجنگیدند که شهید میشدند و مدت یکماه جنگیده غائرخان و دو کس دیگر باقی ماندند و ایشان تنها شدند مغولان غائرخان را اقتدر سانیدند حصار را بازمین برابر کردند ✦ چنین است کردار چرخ بلند ✦ بدستی کلاه و بدیگر کمند ✦ وجوجی خان که به جند و خجند رفته بود و سید حسن حاجی را بنصیحت مردم فرستاد تا ایشان را به ایلی و انقیاد دعوت نمایند و شهریان آن بیچاره را گشتند و وجوجی خان خشمناک شده فرمان داد که تا سقناق را نگیرند لشکریان فرود نیایند ✦ گرفتند سقناق را در حصار ✦ بدانسان که از بختی کارزار ✦ بدو روز زیر و زبر گشت شهر ✦ همه خلق گشتند کشته بقهر ✦ و بانتقام حسن جمله اهل شهر را کشتند و به آذر کند رفته ذخیره را به نصیحت فرستاده اهل شهر کشتن او هجوم نموده

بحسن تدبیر خود را ازان مهلکه بیرون آورد و جوجی خان در چهارم صفر سنه ست عشر و ستمایه نزول کرد و اهل شهر دست از محاربه باز داشته خاموش بخانه‌ها خود نشستند و مغولان ازاین حرکت ایشان دست به بستن و کشتن نه کشادند و شهر را گرفته و ارباب حِرَف را بصحرا آوردند و شهر را غارت نمودند ۵ چو مردم نکردند در چند جنگ + بکشتن مُغل نیز نکشادند چنگ + والاق نویان به فناکت رفت و او را مسخر نمود و ارباب صناعت و حرفت را از ایشان جدا کرد و باقی را بالقتل رسانید و به خجند رفت تیمور ملک نام از امرائے سلطان محمد شاه در انجا بود و والاق نویان بست هزار مُغل و پنجاه هزار مرد تازیک را از بلاد مفتوحه خود بطور حشری جمع آورده جنگ در انداخت تیمور ملک جنگ‌ها مردانه نموده عاقبت با اموال خود به سفائن نشسته گریز نمود و مغولان بکناره دریا به تعاقب او روانه شدند و هر لحظه بمبالغت و مماانعت مے ایستاد و بضرب تیر مخالفان را از خود رانده راه مے بردند مغولان در دریا قریب بفناکت زنجیرے برائے ممانعت گذشتن سفائن انداخته بودند تیمور ملک بضرب تیر حلقه او را شکسته بدر رفت چون این خبر به جوجی خان رسید فرمان داد تا لشکریان بر کناره جیحون متردد باشند و او چون بکناره رسید از کشتی بیرون آمده راه بیابان گرفت و جمعے از مغولان بدو رسیدند و بار دیگر او را غارت کردند و او با معدودے چند همچنان بمردی مے جنگید آخر بمراهیان او کشته شدند و او تنها ماند اسپ راجولان داد و سه مغول نیز در عقب او تاختند و او بیک تیر بے پیکان یکے را ازان بیان کشت و دو تیر را قبضه نبود هر دو را گفت که مراعت نمائید که دو تیر دیگر دارم و بر اتلاف آن تاسف مے کنم مغولان هر دو برگشته مجال تعاقب نیافتند و تیمور ملک سوئے شام رفت و بعد مدتے به فرغانه رسید و خبر او در ترکستان فاش شد و او خواست که نزد قاآن رفته به ربقه جائزه گیرد در راه قدغان اغلن او را بگرفت و ازو سے سوالها نمود و تیمور ملک ناداني کرده و رعایت مجلس سلاطین را از خاطر محو کرد و گفت ۵ مرا دیده در جنگ دریا و کوه + که با نامداران توران گروه + چه کردم ستاره گواهے من است + بمردی جهان زیر پائے من است + قدغان از سخن هائے درشت و بے ادبانه هائے آن پهلوان در غضب آمده و بدست خود تیرے بر سینه او زد که از پشتش گذشت و در حال جان سجان آفرین سپرد ۵ به بیچید و انگبیکے آه کرد + زنیک و بد اندیشه کوتاه کرد +

ذکر مسخر شدن سمرقند و خرابی آن بلده فردوس مانند

لشکر سلطان محمد شاه در سمرقند بسیار بود و شصت هزار سوار ترک و ترکمان و پنجاه هزار مرد تازیک دلاور بودند جمله یکصد و ده هزار سوار جرار در سمرقند بود چون قاآن اعظم چنگیز خان حشری فراوان از بخارا جمع آورده روئے بسمرقند نهاد خوانین و امرائے سلطان نیز حصار آراسته مستعد شدند و اکثر شاهزادگان و نوئینان مُغل به چنگیز خان پیوسته بسمرقند رسیدند و چون حصار را گرد گرفتند امرائے سلطان بمردی و مردانگی مقابل آمدند و جنگے صعب واقع شده وقت شام لشکر مُغل بمقام خود باز گشتند و روز دیگر چنگیز خان بنفس خود سوار

شده دکور گه زده بحرب اهل حصار فرمان داد و جنگے مردانه واقع شد ؎ ز خون دلیران و گرد سیاه + زمین گشت سُرخ و هوا شد سیاه + سپر پا فتاده همه واژگون + چو کشتی که افتد بدریائے خون + کلاخود ها گشته واژون همه + چو دلهائے عشاق پر خون همه + سر نیزه در سینه کاوش گرفت + ز چشم زره خون تراوش گرفت + و تا شام از طرفین کشش و کوشش و مدافعه و مقاتله گردید و روز سیوم قاضی و شیخ الاسلام دروازه ها کشادند و ابواب مخاصمت بر بستند و گروهے با اهل علاقه و عمامه با ایشان برائے امان بلشکر قاآن رفتند ؎ در افتاد در شهر خیل مغل + بر افتاد بنیاد مردم بکل + بقتل و بستن کشادند دست + سرائے سران جمله کردند پست + و پنجاه هزار کس بطفیل قاضی از بلائے قتل و غارت نجات یافتند و روز دیگر مغولان بحصار توجه نمودند و همان روز فتحکرده امرائے سلطان را از ترک و تازیک بقتل رسانیدند و دران معرکه امرائے قوم قانقلی که نزد سلطان بسیار بودند بقتل رسیدند و سی هزار مرد اهل حرفه و صنعت را جدا نموده بر اولاد و امرائے خود تقسیم نموده و از مردم متمول دو لیست هزار دینار بگرفت و این واقعه در سنه سبع عشر و ستمایه رو ئیداد +

ذکر تسخیر دیار ایران و تعاقب سلطان

قاآن اعظم چون سمرقند فتح کرد کنکاشی نموده و جنته نویان و سویدائے بهادر دو تومچر نویان را با سی هزار سوار مغول در عقب سلطان محمد خوارزم شاه فرستاد و فرمود تا او را بدست نیارید توقف نکنید و هر که از مملکت او بقدم ایلی و انقیاد پیش آید امانش دهید و امرا روان شده در آخر ربیع الاول سنه سبع عشر و ستمایه ئیلان ئیل از آب جیحون گذشته بلخ رسیده بهرات آمدند و جنته و سویدائے مطالعت ملک هرات قبول داشته پیش تر رفتند و تومچر از عقب آمد و جنگید و بضرب تیرے بقدم رسید و آن هر دو نوئین زاده را فتح کرده بنیشاپور رسیدند و بحر الملک پیشکش فرستاده پیام داد که شما در عقب سلطان میروید اگر بر وظهر یابید تمامت ملک او شما را مسلم است و من که باشم که سر از فرمان شما بیرون کشم و جنته و سویدائے و براے امان نامه بخط ایغوری دادند ؎ سوادی بفرمان چنگیز خان + با اهل نشاپور داد آن زمان + که هر کس بداند نزدیک و دور + بزرگان مخوردان ایران و تور + که از شرق تا غرب یزدان پاک + بمن داد شاهی ازین توده خاک + هر آنکس که با من کند دشمنی + نه بیند دگر در جهان ایمنی + اب و خویش و پیوند گردد هلاک + زن و بچگانش بمیرند پاک + دگر آنکه بر خط من سر نهاد + بجائے کله بر سرانسر نهاد + و با فرزندان رفت و خلق بسیار در آمل کشته و بری رسیدند و دران مقام قتل عام نمودند و گویند که افزون از هزار هزار در ری بقتل رسیدند و بهمدان و قم رفته رفاض قم را نیز قتل عام نمودند و بهمدان مجد الدین علاؤ الدوله علوی متابعت کرده در قزوین پنجاه هزار مرد را قتل کردند و چون زمستان رسید در مضافات ری قشلا بیشی کردند و در بهار بر اردبیل رفته مردم را بعادت خود شربت فنا چشانیدند و در تبریز جهان پهلوان حاکم آنجا را شکستند و عازم گرجستان شده تا تفلیس

رفته و مراغه را گرفته قتل عام نمودند الغرض لشکر مغول در تعاقب سلطان محمد شاه مے شتافت تا سلطان ببرد و احوال متعلقان
سلطان چنان بود که مغولان اول قلعه قارون دژ را گرفته با خاک برابر کردند قلعه ایلان را نیز محاصره کردند و دران قلعه
بهیچ وقتے قلت آب نشده در برگها ران حصار چندان آب رحمت مجتمع میشد که سالهائے فراوان احتیاج نمے بود و دران
زمان که لشکر مغول او را محاصره کردند باران بایستاد و آب در برگها نماند زنان نمانوتن مادر سلطان با ناصر الدین وزیر و
دیگر حرمهائے سلطان بالضرورت از قلعه فرود آمدند و همان زمان که ایشان از قلعه فرود آمدند باران عظیم باریده دوده هزار
زر سرخ و اقمشه امتعه فراوان ازان هر دو قلعه بدست مغولان رسیده اموال و اولاد و زنان سلطان را نزد چنگیز خان
فرستادند و خان فرمود تا وزیر را مع اولاد ذکور سلطان بقتل رسانیدند و آنچنان فرود مغولان در دار السلمانان جائے گیر شده بود
که زنے از مغولان بسرائے در آمده جمعے کثیر را از اهل آن سرا قتل کرد و هیچکس را یارائے آن نبود که در ستیز گاه بکند چون در همدان
وغیره مردمان باز یاغی شده شحنه هائے مغل را کشتند امرا بآن حدود باز گشته از نو قتل عام نمودند و والی تبریز ساوری
لائق فرستاده امرا از و بسیار خوشنود شدند و سبب آن بود که در اموال فرستاده شمس الدین عثمانی که عالمے در تبریز بود
حقه پر از سیماب بود و وکلا بعرض رسانیدند که این دارو ئے قاتل پیش است والی گفت که این لشکر از راه دور میرسد و گرندگان بسامانه ایشان
باشند امرا ازین سخن بتهیج شده گفتند که کسیکه نخواهد که در جامه هائے ما گرندگان باشند و لایش بهر طور ضرر باتوان نمود و بائیزه چون کبک در میان مغولان
اعتبار بسیار دارد بدو فرستاد و در جوف سلماس رفته قتل و غارت نمودند و بسنجوان رفته اهالیان آنجا متحصن شده مردی جهت مصالحه فرستادند امرا
مغولی را فرستادند و عوام بدانجا غوغا کرده ایلچی را کشتند و مغولان بقهر شهر را گرفته بمنتفسی القا تکردند و اول هر معصت
زنان بشکستند و سپس ایشان را نیز کشتند و بگنجه آمده اموال پیشکش قبول کرده بوجه اجتماع گرجیان بر ایشان تاختند و
جنه در کمینه منتظر بوده سوی از پیش گرجیان روگردان شده چون آنها بغارت اموال دست کشادند بر گردیده سی هزار
کس از ایشان بقتل رسانیدند و در شماخی رفته سنجر کردند و قتل و غارت بتقدیم رسانیده و شیروان را نیز بولایات دیگر تقسیم
دادند و چون خواستند که از در بند متوجه مغولستان شوند راه نمے یافتند امرا کنکاش کرده کسان نزد شیروان شاه فرستاده
که ما بعد ازین بولایت تو متعرض نشویم باید که ما خود برائے تهیه مصالحت فرستی و شیروان شاه مستبشر شده ده کس از خواص
امرا نفرستاد و مغولان یکے را گردن زدند و با نه تن گفتند که اگر شما قلاوزی کرده راه نمائید امان یابید و نه در پس این یار شما هم
شتابید ایشان بترس جان قبول نموده قلاوز شدند و مغولان بدربند رسیدند و ازان گذشتند و از زمان اسکندر میگویند
نشان نداده که لشکرے ازان راه نگذشته باشد و ازین استعلاء و استیلا مغول ظاهر است و امرا بمملکت آلان
رسیده و مالی انجا با قوم قبچاق درساخته بمالغت ایستاده مصاف دادند و مغولان اندیشه کرده بقوم قبچاق پیام دادند که
ما و شما یک جنسیم و الانیان بیگانه ما را با ایشان بگذارید و قبچاقیان قبول کرده مغولان بر الانیان ظفر یافته بیک ناگاه
بر سر قوم قبچاق نیز رسیدند و ایشان را زیر کرده در منزل ایشان فشلاق کرده بشهر شواذق رفته و آنرا تسخیر کرده بدیار بر

اُرس وقبچاق رسیده وایشان جمعیتے کثیر نمودند وحیلہ کردہ دوازدہ منزل پس نشستند وخالخان چیرہ شدہ می آمدند تا بیک ناگاہ برایشان رسیدہ بسیارے ازایشان قتل شدہ وبقیۃ السیف انہزام یافتند ومغولان خرابی بسیار آنولایت کردہ مظفر ومنصور بمغولستان رسیدہ بقا آن بزرگ پیوستند وغنائم موفور واموال نامحصور از نظر گذرانیدہ این دو امیر تمامت ایران را زیروزبر کردند واحوال امرائے دیگر وشہزادگان کہ بربلاد دیگر مقرر شدند بہمین قیاس باید نمود درینجا وقائع چند شہر بزرگ کہ ازچنگیز خان خراب شدند نوشتہ میشوند ۔

واقعہ خوارزم

چنگیز خان بعد فتح سمرقند جوجی واوکتائے وجغتائے راگفت کہ باتفاق متوجہ خوارزم شوند وخود متوجہ خراسان شد وسوارے چند در پے خوارزم رسیدہ امرائے سلطان وشہریان از شہر گمان اینکہ معدودے چند اند بیرون آمدہ برایشان تاختند وفوج مغول کہ درکمین بود حملہ نمودہ تمام روز جنگ قایم بودہ تا شام صد ہزار کس از اہل اسلام شربت شہادت چشیدند وروز دیگر جوجی خان وجغتائی خان واوکتائے خان رسیدند وشاہزادہ نخست ایلچی فرستادہ بایلی وانقیاد دعوت نمودند چون اہل شہر را روز بد رسیدہ بود سفید نیفتاد وجنگ قایم شد وازچوب وخاشاک خندق انباشتہ علم بردیوار حصار نصب کردند وبزیر آمدہ کشتن وسوختن آغاز نہادہ وقت شام بیرون رفتند واز نفاق ہر سہ شاہزادہ مدتے تسخیر خوارزم در تعویق افتاد ومدت پنجماہ گردیدہ وچنگیز خان غرمان داد اوکتائے کہ برادر کہین بود سعی نمودہ غبار ملال ہر دو برادر بآب موعظت فرو شست وبعد ازین خوارزم مسخر شدہ ومغولان اہل فنون وصناعت را جدا نمودہ باقی مخلوق را بصحرا راندند وبتواریخ معتبر دیدہ شد کہ مغولان افزون از صد ہزار بودند جوانان وکودکان را بہ بندگی گرفتہ باقی را بیاسا رسانیدند ہر یک قاتل را بست وچہار مقتول بشمار آمد بریں حساب بست وچہار لک زن ومرد بشربت شہادت نوشیدند وجوجی خان وجغتائی خان چون بخوارزم رسیدند بجناب شیخ نجم الدین کبری رحمۃ اللہ علیہ پیام دادند کہ مخلوق خوارزم بعلت نافرمانی بیاسا خواہند رسید جناب شیخ بیرون آمدہ ہر جا کہ خواہند بروند وجناب شیخ گفت کہ ما مشغلقان دریں شہر ہستند ایشان را چہ طور بگذارم شہزادگان گفتند کہ ہر کس با آنجناب بیرون آیند شیخ فرمود کہ ایشان ازین بیش اند وشاہزادگان صد کس وآخر یکہزار کس را امان دادن منظور کردند اما حضرت شیخ قبول نفرمودہ گفت کہ روا نباشد کہ دریں حالت سختی ازمیان مسلمانان بیرون روم وبدست خود چند نفر مغول را کشتہ شہید گردید بلکہ وقتیکہ چنگیز خان عازم ایندیار شد جناب شیخ را پیام دادہ بود کہ شاید مہم خوارزم بقتل وغارت انجامد وآنجناب از انجا بیرون آیند اما حضرت قبول نفرمودہ دل بشہادت بست ۔

ذکر قبۃ الاسلام بلخ

چنگیز خان از سمرقند سوئے بخشب آمدہ از انجا بترمذ رفت واہالیان آنجا ایلی وانقیاد قبول نکردہ بعد محاربہ بشہر راکشادند وتیغ در مردم نہادند عورتے را مغولان گرفتہ کشتن میخواستند وے فریاد کرد کہ اگر امانم دہند یک دانہ مروارید ہم بر سید کہ کجاست گفت کہ بشکم فرو بردہ

فی الحال شکمش چاک کرده مروارید برآمد و ندیدند بدین شک شکم کشتگان مه شکافتند و چنگیزخان بجود و بلنگرت و سامان رفته

[illegible] فرستاده در موسم بهار به بلخ رفت و بلخ آنچنان معمور بود که هزار و دویست مسجد جامع و هزار و دو صد حمام

در آن شهر بود و در آنزمان پنجاه هزار کس از سادات و علما و مشایخ در آن شهر مقیم بودند هر چند مردم بلخ و هم از ایلی و انقیاد

زودند اما چنگیزخان بوجه قرب سلطان جلال الدین اعتماد نه نموده و بزاد و پیر و صغیر و کبیر را بلشکریان قسمت کرده به تیغ

یاسا گذرانیدند و از عمارات رفیع و مکانات وسیع نشانی نگذاشتند ∽ همه بلخ را چون کف دست کرده و عمارات

عالیش را پست کرد + و نوشته اند که ازین جا چنگیزخان بقلعه طالقان رفته و مدت هفت ماه بمحاصره آن پرداخت

و بعد ازان مفتوح کردند +

ذکر رفتن تولی خان به مرو شاهجهان

چنگیزخان تولیخان را با هشتاد هزار سوار مغول که عشر لشکرش بود

بمرو فرستاد چون پیش ازین سوید اسم جته بهادر در آن مقام رسیده

بود عجلت باندک نزلی رضا داده رفته بودند و در آن مقام محیر الملک شرف الدین مظفر با هشتاد هزار مرد تاجیک و

ترکمان از جانب سلطان حاکم بودند و یکدو مرتبه بر اندک مغولان بیشی گرفته و درین زمان باتراکمه دیرانی صحبتی شده

تولیخان از خرس و نسا و ابیورد وغیره که مطیع و منقاد بودند هفتاد هزار مرد حشری جمع کرده عازم مرو شد و مغولان دوازده

هزار تراکمه را که شبخون بر شهر می زدند بقتل آوردند و بر اثر ایشان ریخته منهزم گردانیدند و شصت هزار چارپائے

علاوه از انعام بدست آوردند و این چهار صد خونان بودند که بفرمان تولیخان براین قدر جماعت کثیر تراکمه ظفر یافتند

و در سنه ثمان عشر و ستمایه تولیخان بمرو رسید و اهل شهر از شهر بیرون آمده بیک حمله هزار مرد مغول بقتل آوردند

تولیخان بغضب رفته خود مباشر قتال شده ایشان را گریزانیده تا نیشت روز بتیران قتال افروخته بودند و صاحب

ظفرنامه و دیگر تواریخ معتبر نویسند که تولیخان در مرو آمده شش روز محاصره کرده و روز هفتم دولیت مرو از شهر بیرون آمده

و تولیخان بنفس خود پیاده شده ∽ یکے بر خروشید چون پیل مست + سپر بر سر آورد و بنمود دست + و در حمله

اول ایشانرا تا دروازه راندند و تمام شب مغولان پاس داشته و روز دیگر محیر الملک امان خواسته پیشکش فرستاد و

بموجب فرداد محصلان بتیمولان شهر گماشتند و بعد ازان ارباب صنائع و بدائع را از ایشان جدا نموده باقی نساء و اطفال را بلشکریان قسمت کرده و صحرا آورده قتل نمودند گویند که هر یک از مغولان را سی صد نفر رسیدند و چند کس

نویسندگان سیزده شبان روز حساب کشتگان نوشتند و هنوز تمام نشده و بعضے اهل تواریخ نویسند که چهارده لک زن و

مرد در مرو شهادت یافتند و مردم پریشان که در جبال و زوایا مختفی بودند چون باز مجتمع شدند کرت دیگر بقتل ایشان

پرداختند و بر واپسی دوازده کس و بروایتی چهار کس در مرو باقی نمانده بودند +

واقعه نیشاپور

تولی خان تقاچار گورکان داماد چنگیزخان را با ده هزار سوار به نیشاپور فرستاد و در اثنای

محاصره بضرب تیر سے لقا چار جان داد و بقیه امراء سبزوار و بعضے بطوس متوجه شده هفتاد هزار کس ازان نواحی گشتند تولیخان ازین خبر برآشفته بنشاپور رسیده و اهل نیشاپور را با وجود بسیارے اسباب جنگ و حرب دست از جنگ سست شده و هر چند اعیان آن شهر شفعا فرستاده امان خواستند مفید نیفتاد و لشکر متوجه حرب شده و هنوز تولی خان بسفر سنخ رسیده بود که لشکرش شهر را بگرفتند و در محله ها جنگ قایم شد و دختر چنگیز خان یعنی خاتون لقا چار بشهر درآمده و مغولان جمیع اهل شهر را البصحرا برند و به تیغ تیز گذرانیدند و بقیه السیف را در شهر با هر خاتون لقا چار کشتند مگر چهل نفر از اهل حرفه که بترکستان بردند باقی تمامت زن و مرد حتی سگ و گربه را بقتل رسانیدند و شهر را با خاک برابر کرده مدت هفت روز آب در شهر بسته جوکا شتند و شمار کشتگان نیشاپور و رائے عورات هزار هزار و چهل و هفت هزار و بعضے هفتاد لک و چهل و هفت هزار مے نویسند و یکے از امیران را چهار هزار تا زیک در انجا گذاشت +

واقعه شهر هرات

تولی خان بعد از واقعه نیشاپور بهرات رفت و ایلچی فرستاده پیام داد که پیش آمده رود موکب سعود اهل شهر ترتیب پیشکش نموده حاضر شوند تا از سخط ما ایمن باشند و ملک شمس الدین محمد دجانی از قبل سلطان حاکم آن مقام بود و قریب صد هزار مرد شمشیر زن در شهر بودند و ملک محمد ایلچی مغولان را کشت و با شاهزاده بخشم آمده و هرات را محاصره کرده جنگ در پیوست و جنگهائے مروانه واقعشده هفتصد کس از دلیران و سرداران مغول کشته شدند و اهل شهر بغلبه تمام بیرون آمده و ران حرب ملک محمد بزخم تیر شهادت یافت و بعد ازین توابع سلطان جلال الدین مستعد بحرب و قتال صلحا و اکابر شهر آماده صلح شدند و تولی خان خود قریب بدروازه رفته سخنان تهدید و وعید گفت و مردم بیرون آمده صلح خواستند و دوازده هزار مرد از اتباع سلطان بقتل رسیده باقی امان یافتند کشته نشد و شاهزاده ملک ابوبکر را بحکومت و بکتائے نام معلم را بشحنگی مقرر نموده خود به قاآن پیوست چون در محاربه که ذکرش مے آید سلطان جلال الدین بر مغولان غلبه نمود و در اکثر خراسان مردم ناعاقبت اندیش یاغی شدند هلتیان نیز حاکم و شحنه خود را کشتند و قولی آنکه چون مغولان حصار کالوین را مسخر کردن نتوانستند اهل حصار شنیدند که مردم هرات خواهند که اگر بادشاهزاده تولی خان ما را امن دهد بیایند قلعه تسخیر کنیم و اهل حصار تدبیرے کرده و فداسان را فرستاده شحنه مغل و ابوبکر را کشتند و مردمان برآشفته اتباع آن هر دو را نیز بایشان ملحق نمودند و ملک مبارز الدین سبزه داری را امیر کرده خواجه فخر الدین عبد الرحمن را انتظام مفوض داشتند چون این خبر لقا آن یعنے چنگیز خان رسید برآشفت و با تولی خان گفت که این فتنه از رحم تو پیدا شده اگر تیغ تیز را از مردم هری دریغ نمیداشتے امروز این فتنه حادث نگشتے و ایلچکدائے نویان را با هشتاد هزار مغول و بقولی با یک لک و سی هزار هرات فرستاده فرمود که خلق مرده زنده شده اند درین کرت سر از ابدان ایشان جدا سازی و بزیچ کس التفات نکنی و ایلچکدائے نویان در سمرقند تو قف کرده پنجاه هزار سوار

دیگر بدو پیوستند و این مجموع مردان بقول صحیح یک لک و چهل هزار شدند و ایلچکدای بمحاصره پرداخته مدت شش ماه و هفده روز حرب قایم بوده و مردم بسیار از لشکر مغول کشته شدند و روز جمعه جمادی الآخر سنه تسع عشر و ستمایه قهراً و قسراً شهر را بگرفتند و بمتنفسی ابقا نه نمودند و عمارات را ویران ساختند و مدت هفت روز کشتن و بستن و کندن و سوختن گرم بود و نوزده لک و هفتصد کس مردم در هرات بشهادت رسیدند و ایلچکدای تقلعه کالیون رفته و ده هزار مغول با او گرد آمدند ایشان در هرات دیدند که قریب صد هزار کس ظاهر شده اند آن مظلومان را نیز بروضوان فرستادند و بغیر از شانزده کس متنفسی در هرات نماند و مدت پانزده سال چهل کس که بسبت[۲۴] و چهار کس از نواحی بایشان پیوسته بودند در هرات آباد بودند و ایشان در گنبد ملک غیاث الدین که باقی بود بسر می بردند +

ذکر حرب قاآن جهانستان چنگیز خان با بوزنجری قیات با سلطان جلال الدین منکبرنی و خجسته صفات

اصحاب تواریخ نوشته اند که سلطان جلال الدین خوارزم شاه پسر سلطان محمد خوارزم شاه همه صفات شاهانه موصوف بود و بالخصوص مردانه و صاف دلیری و شجاعت و مهابت و جرأت در آفاق مشهور و معروف در معارک مغولان و دیگر نخالفان شجاعتی که از آن پادشاه تیغ زن بظهور رسید از دیگری نه شنیده شد اگر در وقت سلطان محمد خوارزم شاه صاحب اختیار می بود البته با مغولان جنگی واقع میشد که تا انقراض عالم بر صفحه تواریخ یادگار می ماند اما با وجود بدر رفتن ولایات از دست و شکستن دلی افواج جنگهای مردانه نموده داد شجاعت داد و درین مقام مجملی از نبردهای او که با مغولان واقع شده نوشته میشود چون سلطان محمد خوارزم شاه رحلت کرد جلال الدین حرکت اختیار کرده از آب سکون برآمده بخوارزم آمد و در خوارزم آق سلطان و ارزاق سلطان ابناء سلطان محمد خوارزم شاه با اعیان امرا و نوذ هزار سوار قوم قانقلی بودند و قوم قانقلی از مدتی در سلک معتبران خوارزم شاهیان منسلک بودند با ایشان چندی صحبت موافق بوده آخر نا اتفاقی رو نمود و سلطان از میان ایشان برآمده در راه بقوجی از لشکر مغول برخورد و با ایشان جنگیده بدر رفت و آق سلطان و ارزاق هر دو برادر بهمان مقام که سلطان حرب کرده بود با لشکر مغول مقابل شده بیک حمله روگردان شدند و مغولان دنگا میشی کرده خورد و کلان ایشان را شربت فنا نوشانیدند و همه را بصحرای عدم راندند و سلطان بغزنین آمده و بر سر پلیچک که با مغولان قلعه داليان را محاصره نموده بود ریخته هزار کس از مقدمه لشکرش بقتل رسانیده مغولان که از جمعیت سلطان کم بودند از آب گذشتند و پل را ویران کردند و چنگیز خان قیقور را با نوئینی دیگر فرستاد که با سی هزار سوار داخل در موضع پارانی بسلطان رسیدند و سلطان بیارا راست دست چپ و دست راست + بقلب اندرون جای خود کرد راست + و فرمود تا لشکر پیاده شده جلوی اسپ بگیرند و تیر باران کردند تمام روز جنگ قایم بوده و روز دیگر اگرچه قیقور حیله نمود و تمثالها در پس لشکرش باز داشت تا گمان آمدن کمک باشد اما سلطان

بهان و تیره جنگیده مغولان انهزام یافتند و قلیلی جان بدر برده بقا آن اعظم رسیدند و خان بزرگ بغضب آمده روان
شد و حصار طالقان را گرفته و بقلعه باميان پسر از فرزندان جغتائی بضرب تیر هلاک شد ۵ دل شاه پر دل
شد اندیشناک + که شد آن گزیده نبیره هلاک + ازان کین چنان اندر آمد بجنگ + که از تاب او آب شد خارهٔ سنگ +
و صغیر و کبیر آن مقام را قتل کرده تا آنکه شکم زنان باردار شبگاه فته بهر چنین که صورت گرفته بود سرش بریدند و آنچار احاد ابلغ
یعنی شهر بدنام نهاد و این واقعه در سنه ثمان عشر و ستمایه موافق ایت بیل دست داد و سلطان شوکتی پیدا کرده اما
با سیف الدین و ملک هراث رنجشی و اقعشده و سیف الدین بین آزردگی با سپاه قالقلی و قلج و ترکمانان از لشکر
سلطان علیحده شد و چنگیز خان نیز ایلغار نموده در کنار دریائی سند ۵ بسلطان رسید و سلطان چون از طرف تیغ خونبار
و از جانبی دریائی ژرف دید با جماعت قلیل بر لشکر مغولان حمله کرده جنگ در پیوست صاحب ظفرنامه مینویسد که قاآن
از راه کابل متوجه غزنین شده در پس سلطان چنان تیز میراند که در راه مجال طعام پختن میسر نمود ۵ همتی تاخت چنگیز خان
با سپاه + بقصد دیعهد خوارزم شاه + تا بمعبر سنده بدو رسید و آن وقت صبح بوده و بر اصحاب محاصره نمود ۵ در آورد
لشکر بگردش چنان + که زه بود رد و سپاهش کمان + و با آنکه مغولان همینه بسیر سلطان را از جائی برداشتند سلطان
با هفت صد کس در قلب ایستاده دار مردانگی میداد و بهر دفعه که اسپ در میدان محاربت مینا خت چند کس را میانداخت
و دلیر بها نمود که چرخ پیر انگشت تحیر بدندان گزید و ملائکه آسمان را زبان بمرحبا و آفرین دراز شد متزلزل گردید چون لشکر مغول
از هر جانب زور آورده هم را میان سلطان بسیار کس کشته شدند خان بزرگ فرماندار که سلطان را زنده بچنگ آرید سلطان
ناچار شده بر اسپ تازه دم سوار شد و حمله بر لشکر مغول کرده ایشان را از دور خود دور ساخت و جوشن از بر بینداخته
چتر خود بدست آورده اسپ را در دریائی سنده انداخت و لشکریان او با او موافقت نمودند مغولان خواستند که خود را نیز
در پی ایشان بآب اندازند اما قاآن مانع آمد مغولان دست به تیر و کمان برده بسیاری را در دریا بقعر فنا فرستادند که آب
دریا از خون مجاهدان لعل فام گردید و سلطان بر کنار آب ایستاده از اسپ فرود آمده و زین و قبائی خود در آفتاب باز داشته
چتر را بر نیزه تعبیه فرموده بنشست و قاآن بزرگ از مشاهده این احوال متحیر گشته بر شجاعت و همت سلطان آفرین خواند ۵
بر و آفرین کرده گفت از پدر + بگیتی نزاید بدینسان پسر + بصحرا چو شیر است فیروز جنگ + و بدریا دلیر است همچون نهنگ +
و با اولاد خود گفت که ۵ بگیتی کسی مرد زینسان ندید + نه از نامداران پیشین شنید + اگر از بحر گرنت تیغ شما
بساحل نجات رسد چه فتنه ها که از و نزاید و چه قیامت ها که برپا نشود و اتباع دار دوی سلطان بقتل و غارت رفت و سلطان
چند سال در هندوستان ماند و فتیکه از کناره رفت جمله هفت کس از لشکریان بر و رسیدند تا از کنار دریا راه دربار نهاده و این
واقعه در رجب سنه عشرین و ستمایه رویداد و فتوحاتی در هندوستان حاصل کرده باز بملک خود معاودت فرمود و سلطان
بعد از آنکه بکرمان و شیراز رفت سوی بغداد در حرکت آمده و از ناصر الدین بالله خلیفه عباسی استمداد خواسته خلیفه که از

پرش رنجے داشت امرا برفع او تعین نمودہ مجال توقف نیز در ملک خویش ندادو خاک نامردمی در دیدۂ انصاف پاشید سلطان
با امرائش جنگیدہ ایشان را شکست دادو بہ تبریز رسیدہ زن اتابک در ایام محاصرہ بر وشیفتہ گردید و تبریز بدو داد و
اتابک بفور وصول این خبر از غم و غصہ مرد و سلطان سوئے گرجستان رفتہ و ہر جا کہ میرسید اعیان آنجا را قدومش باعزاز و
اکرام تلقی مے نمودند تا لشکر مغول را باو سے در اصفہان حربے واقعشدہ غیاث الدین برادر او در عین کارزار رو بوادی
فرار نہاد و دہشے عظیم راہ یافتہ و سلطان باوجود این حال حربہائے مردانہ کردہ جان ازان معرکہ بسلامت برد و سلاطین روم و
شام از سطوت و صولت او اندیشہ مند شدہ بمدد گرجیان پرداختند و گرجیان غلو کردہ وقت معرکہ سلطان دیدکہ قوم قبچاق نیز
داخل لشکر ایشان اند بایشان گفت کہ من اعیان شما را وقتے پیش پدر شفیع شدہ از مرگ خلاص دادہ ام و شما بمبادلہ او بر من
تیغ میکشید و امرائے قبچاق شرمندہ شدہ ازان معرکہ بیرون رفتند و سلطان فتح عظیم یافت چون سلطان بر گرجستان
مستولی شد شنید کہ جوریا غون نویین با لشکر مغول آمدہ ہر چند از سلاطین روم و شام و بغداد استمداد نمود ایشان کہ
او را صاحب داعیہ میدانستند بیرونی کردہ گوش بر پیام او نکردند و سلطان ناچار تفتیش لشکر مغول نمودہ مخبران غلطی کردہ
از مسافتے کم معاودت نمودند و گفتند کہ لشکر مغول را نشانے پیدا نیست و بادشاہ غافل شدہ بہ لہو و لعب و مجالس گلفام
و مہ وشان سیم اندام پرداختہ تا سپاہ مغول بیک ناگاہ در نیم شب بر سرش رسیدند و سلطان خبردار شدہ در حالت سکر مے
مردانگی بیدار شدہ آب سرد بر سر فرو ریخت تا صورت سکر کمتر شود و سوار شدہ بدر رفت و در آخر احوالش اختلاف است
بعضے گویند کہ در کوہستان بخواب بود کہ طبع اسپ و جامہ دزدان ویرا شہید ساختند و برخے بر آنند کہ بعد ازین بلباس صوفیہ
در آمدہ و گرد جہان گردید و بخدمت مشائخ عظام رسیدہ بہرہ وافر از نعمت محبت ایزدی دریافتہ عمرے دراز یافتہ
انتقال نمود و اکثر کتب معتبر اہل تصوف نیز برین مضمون ہویدا ند و ہمین بصحت اقرب است واللہ اعلم بالصواب +

ذکر مراجعت قاآن اعظم چنگیز خان آن دیار مغول

قاآن بعد ازین وقائع خواست کہ از جانب سلطان ایمن شود و بعد از انکہ سلطان سوئے ہندوستان
رفت فرمود تا شاہزادہ جغتائی خان را با لشکر گران بکمران و اوکتاے را بہ غزنین فرستاد و اگرچہ ارباب آنولایت در مقام
ایلی و انقیاد آمدند اما مغولان از اندیشہ سلطان بر ایشان ترحم کردن ہبدیدہ دانستہ بہ تیغ تیز گذرانیدند و اوکتاے ازین
جانب متوجہ ماوراء النہر شدہ جغتای کمران را مسخر کردہ زمستان در حوالی کالنجر قشلاق نمود و بسبب عفونت ہوا بے آندیار
رنجوری بلشکریان افتادہ بسیران بسیار گرد آمدہ بودند شبے فرماند اد تا جمیع ایشان را قتل نمودند و جمیع ولایات قرب و
جوار را مطیع و مسخر نمودہ بسلامت و نصرت مراجعت نمود و قاآن اعظم در اوایل بہار عزم مراجعت فرمود ۵
بایران چو شاہ اینہمہ کامہ یافت + تن آباد و خوشدل بتوران شتافت + و در نقلان با غروق پیوستہ از جیحون عبور
نمودہ چون بہ بخارا رسید بصدد جہان گفت کہ کسیکہ بہ ایران و یا سائے مسلمانی ماہر تر باشد بیاید تا از دخنے پرسم

قاضی اشرف و یکے دیگر از علما حاضر شدند خان از عقیده و رسم اسلام پرسید گفتند که مسلمانان ایزد یگانه را پرستند و برای وحده لاشریک
دانند قاآن گفت که مراد ین عقیده خلافے نیست زان بعد گفتند که ایزد تعالی ایلچی یعنے پیغمبر با پیغام و بائنه از اوامر و نواهی
بخلق فرستاد و آن حضرت را با آخر الزمان برگزید گفت که درین هم مرا اغراضے نیست من که بنده خدایم بایلچیان به بلاد
و عباد میفرستم خدا چرا نه فرستید گفتند که حکم روزه و نماز فرموده تا اوقات معینه بعبادت مشغول باشند این را نیز
مستحسن داشت و گفت خوب است چون یازده ماه بغفلت خورند یکماه بحساب خورند گفتند که از بست دینار یک دینار
بزکواة مقرر کرده اند تا بفراوانے نهند این را هم پسندیده گفت که چون خدائے عاید روزی مردم باو افراط و تفریط مقرر کرده است این عدل راست
سے آید گفتند که بندگان بیچ بیت الله مامور شده اند بشرط استطاعت فرمود که مجموع جهان خانهٔ خداست از هر جا بوے توان رسید و قاضی
اشرف بدین عقاید قاآن را از مسلمانان شمرد و دانشمند دیگر به انکار حج او را ازین بیگانه دانست و چون بسیر قند رسید علما و قضات و سادات
و غیره بر لیغ و پایزه صافی از مطالبات دیوانی طلب داشتند و قاآن پسندیده فرمود تا ایشانرا از جمیع مطالبات دیوانی معاف دارند و جوجی خان
بوجه نقار از برادران بدشت قبچاق بسیر و شکار مشغول بود بموجب فرمان متوجه شده و نیز حسب الحکم برائے صید جگه
بستند و در قلاوون خوبخان نیز جرگه بسته شد و صید بسیار انداخت و جوجی پیش پدر آمده زانو زد و تحفه هاے گران بها
بنظر گذرانیده از انجمله صد هزار اسپ گذرانید که بست هزار ازان خنگ دیگر رنگ بودند و قریلتائے عظیم کردند و در ذی الحجه
سنه احدی و عشرین و ستمایه مطابق لوئی ئیل بار دوے خود رسید و بعد هفت سال بدیدار خویشان خوش وقت گردید ؎
جهاندار ایران و توران زمین + که داد این جهانش جهان آفرین + بار دوے فرخنده آمد فرود + بدلخواه آگشته چرخ کبود +
خواتین و پوران و میران برش + زده حلقه لشکر بگرد اندرش + بدینگونه یک هفته با گلخان + بشادی بسر برد شاه جهان +
و آن وقت قوبیلاخان و هلاکو خان ده ساله و نه ساله بودند هر دو باستقبال برآمدند و در راه خرگوشے و آهوے شکار کردند
و رسم مغول است که چون کودک اول شکارے کند گشت آنرا اجا میشی کنند یعنے بگوشت و چربی بمالند و قاآن بزرگ هر دو را
اجا میشی کرده طوبهاے بزرگ نمود و شمرد تو تنکت پانصد هزار مرد جمع آورده و چنگیز خان نیز بر و شکار برده بعد یاسا میشی
بهم آویختند و حربے بغایت سخت شده مردم بسیار تنکت کشته شدند و رسم و اعتقاد مغول آنست که چون صد هزار مرد کشته شوند
از ایشان قتیلے بسر بالینند و بعقیده ایشان سه کس از لشکر شدند تو بسر ایستادند و بدین لحاظ سه صد هزار کس کشته شدند
و شمردند تو انهزام یافته و مغولان بولایت قاشین در آمده قتل و غارت بسیار نمودند و والی جورجه و غیره با نقیاد در آمده
طبلهٔ پر از زر و جواهر و مروارید فرستاد ؎ ز اخماس و تنبیق یک طبل پر + فرستاده بود از شب افروز تر +
جهاندار ازان پر بها گوهران + بیاراست گوش همه سروران + و فرمود که گوهر بر ایشان که گوش با سوراخ دارند
بدهند و شمردند تو پیام و التجا فرستاد که اگر خان مرا بفرزندی قبول کند و بجان امان دهد آینده یاغی گری از من نیاید
؎ بیکماه با تحفه و پیشکش + بشتاب و بر او باگشا [illegible]

برخط شاه سر + جهان جوئے سوگند یاد کرد + بداندیش را ایمن و شاد کرد + چه ایلچی تنگ زود رو رشد + چو چشم
بتان شاه رنجور شد + وخان در همان زودی خوابے هولناک دیده بر هلاک و اعدام خویش یقین گشت و اولاد و
احفاد خود را احضار نموده گفت که مرا سفر آخرت رسیده و ممالک بسیط بر لئے شما گشاده ام باید که بعد از من یکدل و
یک زبان باشید تا بر اندفاع مخالفان استطاعت یابید و هرگز مخالفت نکنید و بر سید که مصلحت شما چیست که بعد ازین
کدام یک از شما بر جاے من نشیند تا دیگران میان متابعت بندند و تجاوز از فرمان او سر مو نه پیچند شهزادگان زانو زده
معروض داشتند ـــ پدر شهریار ست ما بنده ایم + بفرمان و رایش سر افگنده ایم + وخان گفت که من بعد خود
اوکتائی را بجانی و قاآنی گزیدم باید که دیگر شاهزادگان تخلف از فرمان او نکنند و در متابعت او تساهل تغافل نورزند
بعد ازان فرمود که من بانجام جمیع مهام را به امیر قراچار سپردم باید که از بهید بدار و در نگذرند ـــ بفرمان روائی که بهید
صواب + تخلف مجوئید در پیچید باب + که اوراست خطے زاباچنان + که باشد شریک و قرین او بجان + و فرمود تا
عهدنامه قبل خان و قاچولی بهادر را که نوشته خان بر و مهر خود زده و جمیع آباء و اجداد قراچار و چنگیزخان علے الترتیب بر امی خود
بران ثبت نموده اند بیاوردند و فرمود که من و قراچار باین طریق عهد نموده ایم شما نیز بایکدگر باین یوسون اعمل آرید و دشت
قبچاق و دشت خزر و آلان و بلغار و روس به جوجی خان داده بود اکنون ممالک ماوراءالنهر و خوارزم و الغور و کاشغر و
بدخشان و بلخ و غزنین تا سند هه مفوض بجتمائی خان فرمود و چون سلطان جلال الدین بعضے از برادرانش مقهور و قید
حیات بودند قراچار نویان را نیز به ممالک جغتائے مقرر کرده جغتائے را بقراچار سفارش نمود که چنانکه بزمانه حیات من بامور
ملک مال مے پرداختے بعد از من بجتمائی هم همان طریقه مسلوک داری و او را بغرزندی قبول کنی و فرمود تا عهدنامه برین قرار داد
نوشتند و از جانبین مهر بران زدند و همچنین در میان اوکتائے و برادران عهدنامه موافقت نوشت که جمیع شاهزادگان و
امرا از مخالفت نکنند و بجاے او بجز او حاضر آیند و گفت که عهدنامه آباواجداد او قراچار بجتمائی و عهدنامه برادران به اوکتائی
دادند و گفت که چون من بمیرم مرگم پنهان دارید تا ششدر قوبیلای و او را با اتباع او بیاسا رسانیده و البقا بر متقضے نکنید ـــ
بگفت این و دیده بهم بر نهاد + تو گفتی که چنگیزخان خود نزاد + و این واقعه در رمضان سنه اربع و عشرین و ستمایه موافق
تنکوزیل موافقتده مدت حیات او هفتاد و سه سال من زمان سلطنت بست و پنجسال بود و اولادش بعد از انکه شندر تو رسید
و یرالتمش رسانیدند و چنگیزخان را بر پائے نخسته که وصیت او بود دفن نمودند همدران سال بدفن او اشجار بکثرت رسیده و
دران بیشه مجال گذار نماند و مدفن او شناخته نمیشود که کجا بود و خان بزرگ را خواتین بسیار بود ند از انجمله خانوتی از قوم قوچین
بجاه و تمکین فزون بود ـــ و را بدُغ خنده اردو دکون + قمار و سریه زیا نصد فزون + اول پرتۂ قوچین که
مادر پنج پسر و چهار دختر بود و یکم کونجو خاتون دختر التمش خان بادشاه ختا از قوم تاتار و سیوم کوری سون دختر
تایانگ خان چهارم میسوتون دختر چاکبو و پنجم قولان دختر طمراسون ـــ ازین پنج خاتون بادستگاه +

فزون بود هم پرتو چین بگاه + کز شاه فرزند بسیار داشت + از پنج دختر پسر چار داشت + دیگر انش اول جوجی خان بود و مهم صید و شکار کرده بزرگ کار سه شرف است در میان خویشان تعلق باو داشت و دویم جغتائی خان که ریز غرور یاسای و سیاست و مهمات مهابت برای او مفوض بود و سیوم اوکتای قاآن که برگزیده اولاد او بود و بعهد و قاآن او را نمود که دیگر بادشاهان و او شهنشاه باشد و چهارم تولی خان که تهیز و ترتیب افواج و امارت جیوش بوی متعلق بود و بعضے از ممالک قریب تخت گاه بدو داده بود و غیر ازین چهار پسر دیگر از خواتین دیگر میداشت و از برادران خود از تکین که دیرا اوجنگین نویند و تاکوچین و اوجگای برادران خود را بامارت ممالک نشاسے نصب فرمود +

ذکر قواعد و قوانین چنگیز خان بوزنجری و رسوم و عادات مغولان که بتوره و یاساق مشهور اند بر سبیل اختصار و اجمال

چنگیز خان که از ذوالجلال در یافته بود که او لادا و را در جهان با علاے مراتب جهانداری و شهریاری رسانیدن خواسته بود و طبیعت چنگیز خان باشجاعت و مهابت که داشت عقل مگیا ستے تمیز فرموده بود که مزیدی بران متصور نبود و سے بموجب رائے خود هر گناهے را جزائے و هر کردارے را سزائے مقرر کرده بود که تجاوز یک سر موازان جائز نمیداشت فرمود تا امراے مغول نوشتن و خواندن خط ایغوری آموختند و قوانین او نوشته در دفاتر مرتب ساختند هر وقت که زمانے بر تخت نشیند باید که آن قوانین را پیش گرفته بمواقع حرب و ضرب با دشمنان و ایلی و القیاد یگانگان و تعبیه و تسویه لشکریان احکام پابندی نمایند همچنان گرویده که چون بادشاه اسلام سلطان محمود غازان خان بوزنجری بر ولایت شام تسلط نمود قتلق شاه نویان عرضداشت که بموجب یاساے چنگیزی در دمشق قتل و غارت بتقدیم باید رسانید اما بادشاه بترحم و تفقد مزاج ازین درگذشت و در اندک زمان اهالی آنجا یار سر از ربقهٔ ایلیت باز کشیده یاغی گردیدند و بموجب یاساے بادشاه گردیده الغرض چنگیز از میان مغول عادات سرقه و زنا را بر داشت و تجار و مسافر بلا خطر در مملکت او آمد و رفت داشت و چنگیز خان و اولاد او بیاغی چون یرلیغ مے نوشتند و یرا به بسیارے لشکر و شوکت خود تهدید نمیکردند اما همین قدر که گفتند ایل شو و بجان امان یابد و اگر خلاف کند ما چه دانیم خداے قدیم داند و این سخنے بغایت پسندیده است و منشیان را از اطناب اطناب خود امتناع میفرمود و فتیکه خان از رسیدن عریضه جسته نویان یرلیغے به بدر الدین لولوا ای موصل مے نوشت فرمود تا منشی ویرا نهدید نامه بنویسد منشی بعبارت طویل متمم وعد و وعید و تاکید و تهدید نوشته خان بزرگ بر آشفت که این نوشته اگر یاغی به بیند دلش بخالفت مستحکم شود فرمود تا او را شهید کردند و به مغولی گفت که این عبارت را بفارسی ترجمه نمایند که خدائے بزرگ ملک روے زمین بمن داده هر که ایل شود سر و مال و ملکش بماند هر که عصیان ورزد خدائے جاوید داند و اگر بدر الدین ایل شده لشکر ما را راه دهد و یرا نیکو باشد و اگر خلاف کند چون لشکر ما بر سد خدائے قدیم داند که چه شود و ملک و مال موصل کجا رود و او هیچ ملتے را بر آئینے ترجیح ننهاد و صلحا و علماے هر آئین را گرامی داشتے و خدائے یگانه را

پرستیدی یا سایشی لشکر تا بحدی نمودی که مغولان به مهابت او بر مصائب صابر بودند و بر تکالیف شاق و بغیر حکم او دست به پرکاهی دراز نمودند و چنگیز خان گفتی که شیران تا گرسنه نباشند شکار نکنند و قصد صید نه نمایند و سپاه مغول وقت امن چون رعیت احتمال تصدیعات نمایند و اخراجات دیوانی ادا کنند و از گوشت و شیر و پشم و روغن و اغنام نفع ها رسانند و وقت کار خرد و بزرگ و خاص و عام شمشیر و تیر گیرند و براعدا تازند و از دلیری و مردانگی غرم آن نمایند که آسمان را بر زمین اندازند ~ همه ترکان سرائی آفرینند + همه مه پیکر و زهره جبینند + عروسانند چون در جامه خوابند + شهریارانند چون در پشت زینند + و وقت عزم جنگ بموجب یاسای چنگیز خان از اسلحه و آلات تا درفش و سوزن همراه دارند و در روز تفتیش و تحقیق این سامان اگر قصوری از کسی واقع شد تادیب او نمایند و زنان ایشان به یوسون شوهران سپرده نمایند و اگر مهمی رسد تو اچیان الوس امراء و نویان ایشان را بامرای هزاره و صده و پنجه حواله کنند فی الفور بسر انجام رسانند چون حکم خان در رسد که چندین هزار در فلان مقام بفلان هنگام مجتمع شوند کسی را از ان یارای سرکشی نباشد و بموجب حکم تعمیل کنند و اگر کسی را صد هزار کس در تابین او باشند و در سیاق شاهی قصوری صادر شود و فرمان یکسوار فرستند تا ویرا بگیرد بموجب فرمان عمل نماید و آن امیر تخلف نکند و متابعان او را اصلا مجال امتناع و تمرد نباشد و اگر فرمان شود که سرش بگیرند آن امیر سر نپیچد و بطیب خاطر سر خود پیش دارد تا بموجب یرلیغ بعمل آرند و چنگیز خان فرمان داد تا در مراحل و منازل مردمان مقرر شوند که ایلچیان بوسائل مراکب و همراهی آن کسان بزودی آمد و رفت نمایند و در مال رعیت هیچکسی تعرض نه نماید و دیگر از یاسای چنگیز خان بهم صیداست و فرمود که صید وحوش مناسب امیر جیوش است و اکثر وراء اوائل زمستان شکارگاه عظیم طرح اندازند و اول جاسوسان و صیادان رفته تفحص قلت و کثرت جانور نمایند و بعد از تحقیق جار بلشکریان رسانند که بقاعده که در حرب ضرب جرانغار و برانغار آراسته و قلب و جناح مرتب داشته و هر کس از جائے خود حرکت نمایند و مدت یکماه و دو ماه راه صحرا را در میان گیرند و مردم آهسته آهسته حلقه را کوتاه کنند و شکار را برانند و محافظت تمام نمایند که جانوری از صفوف جرگه بیرون نرود و اگر احیاناً بدر رود و جزائے بلیغ نمایند و اکثر یان قصور امیر هزاره را قتل نمایند یا صد و ده چوب یاسا زنند و اگر صفوف جرگه راست ندارند و قدمے پس و پیش نمایند در نسبیه قتل و تادیب ایشان باقصی الغایت کوشند چون جرگه قریب رسد مردم در وش شوند و در وش بر دو نوع باشد یکدگر متصل دارند چون نزدیکتر رسد در وش بر دو نوع باز انوز نهند و بالیستند و در میان آن حلقه انسام سباع و وحوش درچرند و پرند مجتمع شوند نخست خان با خواص و خواتین خود در آید و تیر اندازد و صید بازی نماید چون سیر شود به شاهزادگان و نوئینان فرمان دهد که میان جرگه در آیند و صید بازی نمایند خان بر موضع بلند نشسته تماشا کند و بعد ازان به دیگر امراء و خاص و عام لشکریان فرمان دهد تا صید کنند چون صید اندک ماند پیران سالخورده زانوز نند و بخدمت خان برائے ابقائے جانوران شفاعت نمایند تا از جائے که به آب و علف نزدیک باشد راه بدهند تمامت جانوران شکار را جمع کرده شمار کنند و بنویسند و اگر

ممکن نباشد بر شمار سباع و گوران اکتفا نمایند و این طریقه صید مغول است که جمیع سلاطین مغول بدین یوسون شکار میکردند
و این برای چستی و چابکی فرمان برداری سپاه آئینه بهتر است و چنگیز خان جمیع اولاد خویش را جمع آورده گفت استحکام
سلطنت شما را غیر از اتفاق و وفاق چاره نیست و گفت که ترکشی بیاورند از ان میان یک را برآورده شکست پس
ازان دو تیر جمعکرده شکست و همچنین یک یک تیر صاحبفرزندی شکست تا اجتماع تیران بدان حد رسید که جمله زور آوران
از شکستن آن عاجز آمدند به پسران گفت که مثل شما این است اگر باهم ضعف کنید و یک یک و دو دو بدست دشمن
نرسید همچنان شما را بشکنند و اگر باهم متفق باشید کسی در روی زمین با شما تاب مقاومت نیارد باید که یک تن از شما
قا آن باشد و دیگران بمتابعت او پهلو تهی نه نمایند و گفت که مارے سر مائے متعدد داشت چون سر مار سید خواست که
بسوراخے رفته خود را از مضرت سرما نگهدارد سر بهر سوراخ که مے برد سر دیگر ممانعت میکرد تا بیرون ماند جان داد و
مارے که یک سر و دنبال بسیار داشت بسوراخے فرو رفته و دنبال خود را در کشید و از سورت سرما استخلاص یافت
پس اگر شما هر یک خود سری کنید مثل آن مار بسیار سر از دشمن هلاک شوید بهر کیف این چنین تماثیل و نظائر بسیار میگفت
و مغولان بوئیه اتفاق و پابندی توره و یاساق زمانے دراز کوس فرمان روائی نواختند و نوشته اند که وقتیکه تولیخان
هرات را محاصره داشت قاضی خوزستان که در حصار بود از سر برج خطاب شده غلطک زنان زیر افتاد و مغولان تیر باران
کردند اما چون حافظ حقیقی نگهبان بود ضرر بے بوسے نرسید تا به پایان خاکریز رسید و شاهزاده تولیخان که مقابل
آن برج بر کرسی نشسته بود فرمود تا سے را بحضور او رسانیدند فرمود که تو دیوستی یا پری یا نامی از اسمائے الغ تنگری با خود
داری که از چنین جائے بلند افتادی و چندان تیر بتو زدند و تراضرے نرسید قاضی جبین مسکنت بخاک نهاده گفت که از بن
هیچ نیست اما چون نظر شمل تو بادشاهے برین بود از این آسیب محفوظ ماندم شاهزاده چون این جواب شنید پسندید و
گفت که تو دانشمند هستی و ترا بخدمت قا آن بفرستم و نامه بسفارش او نوشته پیش چنگیز خان فرستاد و خان او را مشمول
عواطف فرموده پیوسته به مخصوصان خود میداشت روزے مدیحے که در باب مغولان وارد شده انداز و پرسید و گفت که
بسبب قتلی که بولایات محمد اغزی کرده ام عجب نامے از من در دنیا خواهد ماند قاضی آرزوے بر خاک نهاده گفت که اگر
خان امان دهد سخنے بعرض رسانم فرمود که بگو قاضی گفت که نام آنجا بماند که مخلوق ماند چون لشکر خان جمیع مخلوق را
میکشد نام مبارک خان کجا ماند و که باز گوید ازین سخن بغایت خشمناک گشته تیر و کمان که در دست او بود بینداخت
و روے از و بر گردانید و گفت که من ترا از دانشمندان میدانستم اکنون معلوم شد که از تو نادان تر سے دیگر نیست
من در ولایتے که پاے مرکب لشکریان محمد اغزی رسیده است کشش و کوشش میکنم و در جهان سلاطین بسیار اند
ایشان ذکر جهانگیری مرا خواهند نمود و بعد ازان اداو اعراض نمود و قاضی برجان خود ترسیده راه گریز و پیش گرفت
و چنگیز خان سلطان محمد شاه را محمد اغزی میگفت و اغزی در زبان اگویند که محمد خوارزم شاه بادشاه نیست

دزدے بود اگر بادشاہ سے بود الجبان مرا نمیکشت +

مخفی مباد کہ استعلاء و استیلائے مغولان و اسلام ایشان از عجائب قدرت ایزدی و معجزہ حضرت پیغمبر اسلام صلی اللہ علیہ است کہ قادر قدیر در اندک مدت ایشان را بر ممالک ہائے وسیع و سلطنت ہائے عظیم متولی فرمود و سلاطین مغول در قلع و قمع اہل اسلام دقیقہ نامرعی نگذاشتند و از دست مغلان دو سلطنت عظیم اہل اسلام یعنے مملکت ہائے سلطان محمد شاہ خوارزمی و دولت بنی عباسیہ بغداد تباہ گشتند و صدہزاران مسلمانان از دست مغولان شربت شہادت چشیدند و شہر ہائے بشمیار با خاک برابر گردیدند و مغولان میخواستند کہ مسلمانان را از روے زمین معدوم و مفقود سازند اما این معجزہ حضرت سید انام پیغمبر اسلام و بزرگی دین محمدی بود کہ ہمان قوم مغول کہ دشمن اسلام بود و از دست این قوم چشم زخمے عظیم بدین اسلام رسیدہ بود در اندک مدت سرور رایقہ اسلام آوردند و تیغ برگلوے خویشان خویش کہ ازین دین بیگانہ بودند راندند و جہانہائے خود بر اسلام نثار کردند و ممالکی کہ از قبضہ اسلام بدر رفتہ بودند از وجہ اسلام آوردن سلاطین مغول با ممالک زائد بتصرف اسلام در آمدند و قوم مغول کہ موجب شکست اسلام بود باعث قوت و شوکت او گردید وَاللّٰہُ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ و در عہد چنگیز خان بعضے از اولیاء اللہ کہ عرفاے صاحب دل بودہ اند شہید شدند و یکے از ان جماعت صاحب کرامت سلطان العارفین شیخ فرید الدین عطار قدس سرہٗ بود و اسم مبارک او محمد ابن ابراہیم بود در فقر و معرفت مرتبہ عالی داشت و شمع محفل عرفان بود و نور حدیقہ ایقان و طبع نظم ہم داشت و کتاب ہائے بسیار در نظم و نثر تصنیف فرمود و صد و چہاردہ سال عمر یافت و ولادت آنجناب در نیشاپور بود بسیار سے از مشائخان را دریافت بعد از پدر دوکان عطاری داشت روزے دیوانہ بلکہ فرزانہ رسید و او را دیدہ آہے کرد شیخ بد گفت کہ چہ خیرہ سے نگری زود بگذر درویش گفت کہ اے شیخ من سبکبارم و بجز خرقہ ندارم من زود ازین بازار میتوانم گذشت اما تو بہ احمال و اثقال بسیار مقیدی از روئے بصیرت فاخود کن شیخ را این سخن مؤثر افتاد و دل از دنیا سرد شد دوکان را تاراج دادہ بخدمت حضرت شیخ رکن الدین عمار قدس سرہ رسیدہ تائب شد و بمجاہدہ مشغول شد و در زمانیکہ لشکر مغولان بدیار اسلام رسید و نیشاپور را قتل عام کرد مغولی حضرت شیخ را اسیر کردہ یکے او را گفت کہ این پیر را بمن بدہ کہ مشت کاہے میدہم و حضرت شیخ گفت کہ بفروش کہ بیشتر ازین نمے ارزم و مغول در غضب آمدہ آنحضرت را شہید کرد و شیخ خرقہ از حضرت شیخ مجد الدین بغدادی علیہ الرحمۃ یافتہ بود و تاریخ شہادت شیخ سبع و عشرین و ستمایہ نوشتہ اند این چند شعر تیمناً از ان جناب نوشتہ میشوند ؎ اے دریغا ہیکس سانیست تاب + دیدہ ہا کور و جہان پر آفتاب + بر سر خاکی زنی خوش میگریست + گفت مجنونیش کاین گریہ چیست + گفت چشمم تر دلم غمناک ماند + زین جوانی من کہ زیر خاک ماند + گفت تو در خاکی او در خاک نیست + او کنون خرز و جان پاک نیست + گر بود در مانے صد نوحہ گر + آہ صاحب درد را باشد اثر + گر بود

درحلقهٔ صد غمزه + حلقه را باشد نگین یا تم زده + چون تو انستم نه دانستم چه سود + چونکه دانستم تو انستم نمود + فای کفر اے دل
بحق المعرفه + خوشتر آید زفای فلسفه + زانکه زین علم ارج چون روزند + بیشتر راه دل اگر زند + ولہ ۔ یکے
پرسیدزان شوریده ایام + که تو چه دوست داری گفت دشنام + هرانچیزے دگر که میدهندم + بجز دشنام منت
مے نهندم + گر دیوانه شد برلهب + سر خر دید در پالیز گاهے + بدیشان گفت چون خر شد لکد کوب + چرا
هست استخوانش بر سر چوب + چنین گفتند کاے پرسندهٔ راز + برائے آنکه دارد چشم بد باز + چو شد دیوانه زان معنے
خبردار + بدیشان گفت کاے شسته جگر خوار + گر آنستی که این خر زنده بودے + بسے زین کار او را خنده بودے +
شمار امغز خر داده است ایام + ازانست این سر خر بسته در دام + نکرد آن زنده چوب از کون خود دور + چگونه
مرده دارد چشم بد دور + ولہ در کلاه نقر میباید سه تزک + ترک دنیا ترک عقبیٰ ترک ننگ + این کلاه بیسر انست
اے پسر + کے دهندت تا تو میبنازی بسر + شعر عرش و شرع از هم خاستند + این دو عالم زین سه حرف آراستند +
میروم گریان چون میغ از آمدن + آه زین رفتن دریغ از آمدن + با چنین عمرے که بیش از برق نیست + گر بخندی
بگریی فرق نیست + حضرت شیخ المشیوخ نجم الدین کبریٰ رحمة الله علیه از کبار اولیاء اعاظم اصفیا بود با هر کس که از
علمائے ظاهر با باطن مباهثه میفرمود بر او فائق مے آمد و هر وقت که از چلّه خانه بیرون مے آمد نظر مبارکش اوّل بر هر که مے افتاد
آن کس بدرجهٔ ولایت میرسید و اولیائے بسیار بر دست آن حضرت بوده اند و چون سلطان محمد شاه در حالت مستی شراب شنید که
حضرت شیخ مجد الدین بغدادی علیه الرحمة که مرید آنجناب بود با مادر سلطان نکاح کرده است گفت تا آنجناب را دست و پائے
بسته در دجله نیندازند چون صباح از حرکت خود باد کرد بسیار نادم شد و خواهنائے زر و جواهر بخدمت حضرت شیخ نجم الدین فرستاد
تا در بهائے سراو گرفته بدرویشان ایثار کند حضرت شیخ نجم الدین کبری فرمود که بهائے سر فروزند مجد الدین این زر و جواهر نیست
بلکه مرتمن و سر سلطان و سر صد هزار مسلمانان خواهد بود چون چنگیز خان بر سر سلطان لشکر کشید بجناب شیخ پیام فرستاد که شاید
که مهم خوارزم تعلل و غارت انجا مد تا آنجناب از انجا بیرون آیند جناب شیخ قبول نفرمود چون جوجی خان و جغتائے خان و
اوکتای خان بخوارزم رسیدند بجناب شیخ پیام دادند که مردم خوارزم بغلبت نافرمانی تقبل خواهند رسید جناب شیخ بیرون آمده
بهر جا که خواهند بروند و جناب شیخ گفت که مراد ازین شهر متعلقان اند آنها را چه طور بگذارم شهزادگان گفتند که کس را همراه
بیزند و جناب شیخ گفت که ایشان از ده بیش اند و شهزادگان تا صد کس اجازت دادند و آخر عون شیخ قبول نفرمود تا هزار
کس امان دادند و شیخ گفت که روا نباشد که سایر مسلمانان را درین حالت سختی گذارم و خود بیرون روم و بدست خود چند
نفر مغول را کشته بشهادت رسید این رباعی در معرکه مغول و تباهی دیار اسلام موزون فرمود ولہ اے رازق مور و مار و
زاغ و بلبل + گشتند هلاک بندگان تو به کل + بشتے سگ را بهانه تو ساخته + از تست چه میکنی زتا تا رنجل +
و شیخ مجد الدین هم طبع نظم میداشت از دست رحمة الله علیه ولہ فردا که شود مدت عالم کم و کاست + سرما

همه از خاک برآید چو پر و راست + بیچاره تن شهید من غرقه بخون + از خاک سر کوی تو خواهد برخاست + اما سلطان محمد شاه چندین اولیا را از خود رنجانید و دید آنچه دید اول مولانا بهاؤالدین صدیقی پدر مولانا جلال الدین رومی را از بلخ اخراج کرد دوم حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین عمر سهروردی رحمة الله علیه را فقط که از جانب ناصر لدین الله خلیفه عباسی بصلاحت آمده بود بے ادبی کرده اجازت نشستن نداد و آنحضرت او را دعائے بد فرمود و آنجناب از کبار اولیا بود رحمة الله علیه ؎ بخشائے بانگه بخت یارش نبود + جز خوردن اندوه تو کارش نبود + از عشق تو حالتش بایشد که در آن + هم با تو و هم بے تو قرارش نبود + دیگر مجد الدین بغدادی را شهید نمود و در این وبال گرفتار آمد آرے ؎ تا دل مرد خدا نیاید بدرد + هیچ قومے را خدا رسوا نکرد + و اولیا الله در پیش افواج مغول حضرت خضر علیه السلام و رجال الله را دیده اند که راه نمائی آن لشکر میکرده اند یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و الله علی کل شئی قدیر ه +

ذکر سلطنت اوکتای قاآن ابن چنگیز خان بوزنجری قبایت

شاهزادگان بوزنجری بعد از ارتحال خان بزرگ بهبورت هائے خود رفتند و پس پس از دو سال جمیع شاهزادگان و امرا متوجه پائے تخت شده تورلتائے بزرگ نمودند و روز سیوم اوکتائے از تقبیل مهم خطیر قاآنی انکار کرده بالاخر امرا را قاطبا بر اصرار و تکیدن دست چپ و جفتائے دست راست او گرفته بر سریر نشاندند و مغولان بحسب قاعده کلاه ها از سر برداشتند حکم بابروش افگندند و شاهزادگان و امرا اندرون و دیگر اعیان و ملازمان بیرون خرگاه یکبار ۹ زانو زدند باز اردو بیرون آمده سه بار پیش آفتاب زانو زدند و قاآن بحسب معمول سلاطین مغول عزم ممالک ختا بالجزم نموده در سنه سبع عشرین و ستمایه لشکر به ختا کشید و کیوک خان و تولی خان را با ده هزار سوار فرستاده بود بمنغلائے و فرمان رود آنختا امرا را با صد هزار سوار از پیش فرستاد و منغلائے نوین بمحاصره آن صد هزار سوار در آمده چون تولی خان راه خلاص ندید بدریه جوالطرا ران مورف درخواست و یارانے عظیم پیدا نشده تولیخان در آن حالت به ختائیان تاخته بیشتر ایشان بقتل رسیدند و مابقی منهزم شدند و خان ختا از این غصه آتش افروخته خود را معه زن و فرزند سوخت و قاآن ختا را تسخیر نموده و به عزیز یلواج سپرد و غنیمت بسیار گرفت و قتل و غارت بسیار رعایان و یارانخلور آورده به تخت گاه خود معاودت نمود و فرمود که باتو خان ابن جوجی خان و کیوک خان پسر او و منکو خان پسر تولی خان و سائر فرزندان جغتائی به استخلاص و یارروس و چرکس و بلغار و غیره متوجه شوند و شاهزادگان در سنه ثلث و ثلثین و ستمایه موافق یحیی ئیل متوجه آن ممالک شده در عرصه هفت سال محاربات بسیار و ولایات بسیار منقتح ساختند و قاآن ارغون آقا و ایرات را که در سلک منکپیان بود با سه توان لشکر بحکومت خراسان مقرر فرمود و خود از ییلاق به قشلاق و از قشلاق به ییلاق با خواتین و خواص نهضت میفرمود و در عیش و نشاط زندگی مے نمود و فرمود تا در ایران و خراسان شهرهائے را که مغولان

تباه و برباد کرده اند آباد و معمور سازند اما قاآن بسیار سخی و جواد بود و بر اهل اسلام همه وقت توجه نهایت داشت بمقابله حکایات معدلت او عدل نوشیروان را دفعی نیست و بمواجهه روایات سخاوت او سخای حاتم را اصلی نی روزی از شکار مراجعت مینمود جغتائی خان همراه او بود مسلمانی را دیدند که در آب رفته غسل میکند و در آب رفته غسل کردن برخلاف یوسون مغول بود جغتائی برآشفت و اجازت قتل او خواست قاآن را دل بر سوختن او فرمود بدیوان آرندش و در انجا بزخم چوب پرسیده پیش انبوهی بقتل رسانند چون بدیوان رسید زبانی آن مسلمان را فهمانید که بگوید که مردی غریبم و باشی زرد داشتم چون سیاهی سیاه دیدم گمان بردند که در آب پنهان میکنم و فرمان داد تا او را بجانبا شی اند تسلیم کنند و قتل او کنند چون مسلمان همان جواب داد قاآن فرمود تا قصاص نمایند مردم در آب رفته باش بیرون آوردند و قاآن فرمود که این بیچاره را تقصیری نیست قربان داد تا باش را ببوسه دهند و ره باش دیگر داده رخصت نمایند و شخصی از امرای دین اسلام پیش خان آمده گفت که خان بزرگ چنگیز خان را در خواب دیدم و گفت که او کناس را بگو که اگر تو پسر منی مسلمانان را بقتل رسان قاآن متامل شده پرسید که تو زبان مغلی میدانی گفت نمیدانم پرسید که خان این سخن ترا خود گفت یا بزبان دیگر پیام داد جواب داد که خان بزبان خود مرا امر فرمود قاآن گفت که تو غلط میگوئی که خان جز بزبان خویش زبان دیگر نمیدانست و تو زبان مغولان نمیدانی باز تراچه طور فهمانید فرمود تا گردنش زدند شخصی ضعیف آمده عرض نمود که دوست باش این بنده تا سرمایه خود کنم و همچنین شخصی ارتاقی آمده پانصد باش از خزانه گرفت که تجارت کند فرمود تا اضعاف طلب هر دو را بنده عرض نمود که ارتاقی قریب المرگ است و خویش و اقارب ندارد و کسی را بر احوال او اطلاعی نیست این قدر سرمایه چه اعتبار تواند داد فرمود که مدتی در کمین بود تا این چنین فرصت یافت که خود را پیش مارساند عرض طلب نمود همه را مسترد ساخت و همچنین شخص باش ها تمام نگرفته بود که بر شخصی ارتاقی نزد قاآن آمده پانصد باش از خزانه گرفت تا سرمایه سازد بعد مدتی باز آمده عذر سرمایه نامعقول نمود که باش ها نمانده فرمود تا پانصد دیگرش دادند سالی دیگر مفلس تر آمده تبسم کنان عرض رسانیدند که این کس باش ها از خزانه میستاند و بمصرف خود میرساند فرمود که باش چه طور تواند خورد گفتند که میفروشد و بهای آن جا کول و شروب صرف مینماید گفت که چون عین باش برقرار است و کسانیکه از دو باش میستانند هم میتوانند مال ما را بهم در دست ما باشد و هیچ مضائقه نیست آنچه اول باو داده اید باز گیرید و او را بسبیل نصیحت و موعظت بگویید که حد اوقات خود نگهدارد و اتلاف و اسراف کم کند و نیز نوشتند که وقتی اهل ملطیه ملکی از خطا است عرض داشت کردند که مارا مبلغ هشت هزار باش قرض شده است و قرضخواهان تشدد و سختی بسیار میکنند و نزد ما هیچ چیزی نیست که قرضهایشان را ادا نمایم و از دست قرضداران خلاصی یابیم بندی بشود که تدریج از بالستانند تا دعائی قاآن کرده باشیم فرمود که اگر قرضخواهان را گوییم تا در طلب درنگ نمایند موجب خسارت ایشان است و اگر همچنین بگذاریم رعایا پریشان شوند فرمود تا قرضخواهان را گفتند که تحریری بایشان خود آورند مبلغان از خزانه گرفتند وقتی در شکارگاه بود شخصی سه خربوزه آورد چون زرد چامه نبود تبسم کنان خاتون بانو

خویش را امر نمود تا در شاهوار از گوش ہائے خود برآورده بوسے داد گفتند که درویش بہائے این چه داند بگو تا فرا بیاید آنچه فرمان شود تسلیم او نمائیم فرمود که این درویش حوصلهٔ انتظار ندارد و ظلیفه کریمان نباشد که آنچه وعده کنند ندہند و مقاران آن زحمت و مشقت فرمایند و این مروارید عاقبت پیش ما آیند آن کس در ہا گرفته بہائے اندک بفروخت و شتری بطور تحفه لایق بادشاه دانسته بحضور قاآن آورد قاآن او را بانعام وافر نوازش نموده داد وقتے در بزمے مجلس میکشی آراسته داد نشاط میداد شخصے برائے او طاقیه خراسانی آورد گفت که دوسیست بالش بوسے دہند و نواب بخیال اینکه این بخشش از شراب است تمغاے او موقوف داشته روز دیگر آن کس برات را بر قاآن عرض نمود فرمود تا برات را رسیدہ بالش کردند و تصدیان بار دگر دیرا بالش ندادہ و قاآن دیگرے افزود تا نوبت بہشتش صدر سید انگاه کافیان سلطنت و تصدیان مملکت را جمع فرموده پرسید که ہیچ چیزے در دنیا باقی خواہد ماند گفتند که نے فرمود که غلط میگوئید نام نیک و ذکر جمیل تا قیام جہان باقیست و شما با من عداوت دارید و میخواہید که نام من به نیکی بعالم ماند و تصور شما آنکه بخشش من از مستی است و القاء مراد تعویق مے اندازید تا یکه و کس را از شما عبرت للناظرین جزا در کنار نه نهم و به دار نه آویزم فائده نخواہد شد و تصدیان فی الفور القاء آن کس را دادا نمودند و قتے شخصے از فارس آمده عرض نمود که باستماع احسان قاآن آمده ام و پانصد بالش قرض دارم فرمود تا ہزار بالش باو دادند مردمان عرض کردند که زیاده از خواہش ما و اصراف است گفت که بیچاره شیرازی ہیبت کرم ما شنیده چندین کوه و دشت پیموده و راه بریده بما رسیده ملتمس او که بقرض و اخراجش کافی باشد اگر مزیدی بر آن ندہم گویا محرومم میگردانم و قاآن را قاعده بود که بعد از شیلان بیرون بر مندے نشستے و اجناس و امتعه خرمن خرمن پیش او میچیدند و با فواج اہل اسلام و اصناف مغول را مے بخشید بسیار بود سے که مردم تواناتر میگفت که چندان که تواند بردارید و ببرید یکے از ان بقبضه مطابق توان گرفته در راه جامه از دست داده و بعد از نہادن زر بخانه خود باز آمد تا جامه خود بگیرد قاآن فرمود که حجت ندارد که این شخص برائے جامه اینقدر قدم رنجه کند فرمود تا بار دگر آنچه تواند بردارد و آن شخص مطابق توان برداشته بخانه رفت روز سے خاتونے که با بادشاه عرق خویشی میداشت در حرم سرا آمده و در زیر دامن قاآن که از مروارید ترتیب داده بود نظاره میکرد به محمود دیلواج فرمود که ہر مروارید که موجود است بیار و محمود دوازده طبله مروارید آورد که ہشتاد ہزار دینار مے ارزید ہمه را بآن خاتون بخشید و گفت از مروارید سیر شدی تا که نظاره مرصعات مردم کنی و روز دختر از خاندان بادشاہی بشوہر رسیدا ند و قاآن صندوقے پر از مروارید برائے دادن اطلس بوده مجلس شراب بود صندوق را کشاده فرمود تا ہمه حاضران قسمت نمایند بعد ازان عرض نمودند که این صندوق نامزد فلان خاتون بود گفت که ہمچنین دیگر آورده بدو تسلیم نمایند وقتے آنا یک فارس تہمتن برادر خود را بحضور قاآن فرستاد و از جمله تحائف دو قرابه مروارید محبوب بوے ارسال داشت چون وے بحضور قاآن رسید زانو زده معروضات خود نموده تحائف پیشکش قاآن از نظر رواداے او دانست که آن دو قرابه مروارید در نگاه مرسل الیه و

ایلچی وقت تمام دارند فرمود تا صندوقچه بزرگ مشحون بجواهر آبدار آوردند که تهمتن از ملاحظه آن در ربیع بهادر در یای حیرت غوطه زد قاآن فرمود تا در و مروارید بقدح طلائی شراب ریختند و نوبت بهر که میرسید آن گوهر میگرفت تا بدین ترتیب تمام صندوق خالی شده حضار از جود و کرم او داد سخن میدادند و باینهمه کرم و ترحم مغولان و دیگران از مهابت او ایمن نبودند و خاصه دربارهٔ مغولان در امور سیاست تشدد تمام ظاهر مینمود و مغولان بفرمان او سر خود بدست خود میدیدند چنانچه در زمان او قبیلهٔ از قبائل مغول مشهور شده که قاآن دختران ایشان را نامزد فلان جماعت فرموده و این معنی موافق مزاج ایشان نیفتاده دختران را نامزد شوهران قبائل دیگر نموده بعضے را تسلیم شوهران ایشان نیز نموده و چون بقاآن این خبر رسید برآشفت و گفت تا دختران آن قبیله که از هفت سالگی متجاوز باشند بالتمام جمع کنند و درین سال هر قدر که بشوهران داده باشند از خانهٔ ایشان باز آرند چهار هزار دختر از ان قبیله مجتمع گشتند دختران امرا را از ان میان جدا نمود و باقی را یکجا کرده یاساداد که تمامت حضار بر وطی آن ابکار اقدام نمودند و دو هزار دختر ازین صدمه مردند و باقی را دو دو بصف کشیده آنچه لائق بودند بحرم فرستاد و بقیه را به دیگر ملازمان خود مثل یوزبانان و جانورداران بخشید و آنچه ازین قسمت باقی ماندند فرمود تا بر مغول و مسلمانان قسمت کنند اقربائے آن دختران میدیدند و مجال دم زدن نداشتند الغرض او کتاے بادشاهے کریم النفس وجود سخاے مفرط داشت و مثل او در سلاطین مغول بل دیگر پادشاهان روے زمین کم کسے بوده باشد و روایات کرم و سخاے او در تواریخ بسیط و مبدئی هست که راقم یکے از هزار و شمتے از خروار بطور نمونه ایراد نموده است اگر تمامت حکایت سخاوت او در سلک تحریر آورد مے از اداے مطالب دیگر باز ماند مے و قاآن بعد ازین تهیهٔ قرلتاے ثانی نموده در موسم بهار جشن عظیم ترتیب داد و تمامت شاهزادگان بوزنجری و امرائے کبار مغول حکام دیار و امصار را فرا ین الملب فرستاد و همه ایشان حاضر شدند و مدت یکماه محافل نشاط آراسته مے لعلفام از دست ساقیان سیم اندام خورد ند و قاآن شاهزادگان باطراف و جوانب نامزد کرد و خود روزگار بعیش و نشاط میگذرانید چون هادم اللذات بر او تاخت و دو سه سوے عدم شتافت و یرا چند پسران بودند قاشین و کوتان و کیوک و کوجو وغیره نوشته اند که او کتاے قاآن مسلمانان را بسیار گرامی داشتے و میل قلبی بدین اسلام میداشت و مصداق این بیان آنکه در مبدا سلطنت قاآن از بارگاه خانی فرمان صادر شد که کارد بر گلوے گوسفند و دیگر حیوانات نزنند بلکه بر سم مغول سینه ایشان بشکافند مسلمانے در بازار گوسفندے خرید و مردے قبچاقی او را دیده در کمین او نشست چون مسلمان بخانه خود رفت گوسفند را بیچ نمود قبچاقی از بام بزیر آمده او را گرفتار کرد و بحضور قاآن برد و احوال را گذارش نمود قاآن فرمود که این تا جیک ادب یاساے ما را رعایت کرده و گوسفند را مخفی کشته بود و این ترک ترک ادب او نموده بر بام خانه او رفت مسلمان را بگذارند قبچاقی را بیاساے رسانند و نیز وقتے باز نگران از ملک خطا آمدند نقلها نمودند از انجمله پیری ظاهر نمودند که سرود دستار او بر دوش او بسته و بزیر بغل کشان

آورد ند قاآن پرسید کہ این صورت کیست گفتند این سلمانے یا غیست کہ لشکریان اورا از شہر بیرون نمایند قاآن بغضب آمدہ فرمود تا ہمہ تمنوقات عرب وعجم وخراسان وفارس وماوراالنہر خواستہ را حاضر نمودہ بمقابلہ ہمدگر چیدند تفاوتے بسیار یافتند فرمود کہ کمترین درویشے از مسلمانان چندین غلامان ختائی دارد وانرا مرا سے ختا یک بندہ مسلمان ندارند این سخنے از لطف خدائے جاوید است بر مسلمانان ونیز از پاسا سے چنگیز خان بزرگ دین اسلام بر سر میشود کہ در ولایت مسلمان جہل باش مقرر است ودر ولایت اہل ختا یک سر از گوش وباوجود چندین دلائل بزرگی ایشان را چگونہ استہزا واستخفاف توان نمود واگرچہ مناسب بود کہ شمارا بیاسا رسانم اما این نوبت بجان امان دادم بار دگر چنین افعال اقدام ننمائید اما باش زر و نقرہ سکہ مغولی بود و باش مذہب ازبہشت دینار و دو دانگ بود و باش نقرہ مطابق ہشت درہم و دو دانگ بود ونیز نوشتہ اند کہ ملوک ایران بعلے پیش بہا برائے نظر قاآن فرستادند و بران اعل کلمہ طیبہ اسم پدران مرسل الیہ کندہ بود تا آن فرمود تا کلمہ را بجائے او گذاردند واسم دیگران را محو نمودہ نام او بر آن ثبت نمایند روزے مردے غریب دو عدد تیر پیش او آورد و ذرا لوزہ معروض داشت کہ مردے غریبم و پیشہ من تیر گیست و ہفتاد باش قرض دارم اگر این متاع از خزانہ بمن دہند ہر سال دو ہزار تیر بقور چیان سپارم خان فرمود کہ این غریب را کار باضطرار رسیدہ و بیہائے اینقدر باش دو ہزار تیر قبول کردہ فرمود تا صد باش بوے دہند کہ مرست حال خود نماید و تیر گراز برداشتن او عاجز شد قاآن خندید و فرمود تا گردونی معہ دو نگاو بوے دادند کہ بار کردہ ببرد و در زمانیکہ بناے قراقرم را فرمان داده بود روزے بسخزانہ رفت قریب بہ دہ تومان باش مجتمع دید فرمود کہ از نگہداشتن این اموال حاصلے بجز از مشقت حفاظت نیست نداد اند کہ بیچارگان غریب بیایند وبقدر ضرورت بردارند قاآن در دو فرسخے قراقرم کہ تختگاہ چنگیز خان بود کوشکے عظیم بنا کردہ ویرا نرغو باق نام کرد در ولایشے دوال بر چوبے بستہ حاضر آورد کہ بزے داشتم و برگشتہ بہ نقطہ الہا نرخ کردم واز پوستش دوال نمودہ جہت اسلحہ آورده ام قاآن فرمود کہ بیارند دوالہا بدست خود گرفتہ فرمود کہ بیچارہ از گوسفند آنچہ بہتر دانست پیش ما آورد و فرمود تا صد باش و ہزار گوسفند بدو دادند و نیز بر قعہ تشخیص را فرمود کہ صد باش ہندو متصدیان گفتند کہ قاآن باش را ندیدہ است وصد باش را صد درہم پنداشتہ است باش ہا را بر راہ او گستردند چون نظر قاآن بر او افتاد پرسید کہ این چیست عرض نمودند کہ باشہا اند کہ بفلان کس داده ایم قاآن گفت کہ مختصر چیزیست دو چندان بدو دہند و روزے بیکے از قوشچیان بازی آورده گفت کہ این رنجور است و علاج او گوشت مرغ است فرمود تا یک باش بوے دہند تا بدان مرغ خرد فانان صرف کردہ باش بصراف دادند کہ بہائے چند مرغ بقوشچی بدہد و قاآن بر حقیقت حال اطلاع یافتہ گفت کہ شمارا اینقدر پس نیست کہ اموال تمام عالم بدست شما داده ام و من میدانم کہ باز دار مرغ نمیخواست بلکہ بدان وسیلہ وحیلہ تمسک جستہ از خوان احسان ما ذلہ ے ربایند وبقدر قسمت خود بہرہ مے یابند و فرمود تا چند باش

بباز دار دادند و نیز وقتی یکے از ملوک کمر بسته مرصع برائے او فرستاد چون قاآن بر میان بست بیخے از خجبید ند بزرگ
داد تند تا اصلاح کند و زر گران آن را بصرف خود در آورده هر قدر که ملازمان شاهی از و طلبیدند نمیدید و بهانه میگذرانید
ملازمان ناچار شده و برا بحضور قاآن آوردند فرمود که اگرچه گناهے عظیم کرده است اما ازین جرات او به نهایت بیچارگی و
اضطرار او پے توان برد صد و پنجاه بالش لوبے دهید تا درستی حالت خود نموده بعد ازین حسارت همین امور تنماید روزے
یکے از علویان بخارا بالشی بسمرقند تاتی گرفته چون بجهاد خازان طلبیدند گفت که بدست قاآن داده ام صورت را
بحضور قاآن عرض نمودند قاآن فرمود که من این کس را نمے شناسم و پرسید که در حضور کدام کسان بمن داده آن علوی
گفت که در راوقت غیر از من و قاآن هیچکس نبود فرمود که اگرچه کذب این کس روشن است اما از مے دیگر نطلبند که
مردم گویند که بادشاه گرفته منکر شد ما وکلائے بادشاهی بعد ازین اموال او نخرند و در همان روز تجار بخارا اقمشه و امتعه خود نظر
قاآن گذرانیده و بهائے حسب الخواه و انعام وافر گرفتند قاآن فرمود تا مرد بخارای را بیاورند و گفت که دلت رنجیده باشد
که من از خریداری اموال تو نهی کرده ام آن شخص در گریه شد قاآن پرسید که متاع تو بچه ارزد عرض نمود که بنسی بالش و
بین خوشنود م فرمود تا او را صد بالش دادند همچنین شخصے مسلمان از موضع قراتاش برائے او گردونی پر از اشیائے ماکول اورده
وعهد داشت که رخصت انصراف بوطن مالوف عطا شود قاآن یک گردون پر از بالش کرده بدو داد و گفت هر جا که خواهید برده
واز برکت نیت اورا یتے نویسند که در ولایت قراقرم وقتے که جو و گندم نشو و نما یافته بودند تگرگ از فلک بارید و
زراعت پایمال شد و مردم دست از ان باز داشتند و قاآن اعلان نمود که ازین نقصان هیچ بے ملول نشود که ما ازخزانه
برابر پیدا وار غله بوے خواهیم داد و یک نوبت دیگر به گفته مامزروعات را آب دهید شاید چیزے حاصل شود و مردم به
تعمیل فرمان مبادرت نمودند در ان سال از سنوات ماضیه ده چند غله پیدا شد نوشته اند که قاآن بکشتی و تماشا
او میلے بسیار داشت فرمانے به ارغون آقا اویرات حاکم خراسان نوشت که پهلوانان ازان دیار بفرستد و ارغون
آقا فیله و محمود شاه را فرستاد و سی کس دیگر همراه ایشان نمود چون به قراقرم رسیدند بادشاه را طرز و انداز فیله
بغایت خوش آمده ایلچکدای که امیرے بزرگ بود به استهزا گفت که مرا میرسد آیا ازان هر قوه بادشاهی در وجه علوفه و
الاغ این کس صرف شده قاآن فرمود که تو پهلوانان خود را بیار و بکشتی بیند اگر برین کس غلبه کند ما پانصد سر اسپ
بتو دهیم و الا از تو بستانیم امیر ایلچکدائے از توامان خود بغلے را که در فن کشتی یکتا بود آورد و با فیله بکشتی انداخت بخت
مغل فیله را بر زمین زد و فیله او را گفت که بهر نوع که توانی مرا نگهدار که از زیر تو بر مے آیم بعد ازان بغل پهلوانی
ازان مغول خود را خلاص کرده او را چرخ داده بر زمین زد و قاآن بسیار مسرور شده و با ایلچکدائے گفت که اکنون
الاغ و علوفه بر او حلال است یا نے و فرمود تا پانصد سر اسپ تسلیم نماید و پانصد بالش بفیله و پانصد بمحمود داد و صد
بالش بجمیع همراهیان ایشان عنایت فرمود و فیله را باده تنے سر بعین منعقد فرمود اما فیله بخیال نداد ان ثوت خود بدتر

التفات نمیکرد روزے آن دختر در بارگاہ قاآن آمد و مغولان و ترکان تازیکان را بعظم عضو تاحاصل نسبت میکنند قاآن از دختر پرسید که تازیکان را چون یافتی و دختر گفت که من هیچ خبر ندارم که او از من مجامعتی خواهد قاآن از فیله پرسید فیله عرض نمود که من بنام پهلوانی بدرگاه قاآنی شهرت یافته ام و میترسم که بصحبت زن قوت و جسم من متضرر گردد و از درجه خود بمنتهم قاآن فرمود که ما تزاید از این بکشتی امر نکنیم باید که بخاطر جمع بعیش و عشرت مشغول باش که غرض ما آن است که از تو فرزندان حاصل شوند و فیله مطمین شده به عیش و نشاط پرداخت روزے پیرے منعنی وار دفراقدم شده بر سر راه قاآن بنشست و وقت استفسار گفت که از بغداد آمده ام و ده دختر دارم که مقدرت تجهیز و ترتیب کتخدائی ایشان ندارم فرمود که چرا حال خود به خلیفه عباسی عرض نکردی او گفت که هر چند از خلیفه خواستم بهر نوبت بیش از ده دینار بمن نداد قاآن فرمود که هزار بایش باد و هندز تازیکان بعرض رسانیدند که این مقدار را بر ملک ختا بنویسیم قبول نیفتاد و بموجب فرمان از خزانه به آن پیر دادند پیر گفت که من عاجزم و زیاد ازده دختر باش نمے توانم برداشت بادشاه فرمود تا الاغ و سایر اسباب ضرورت سفر باو بدهند پیر عرض نمود که چندین اموال تا خانه خود چگونه رسانم فرمود تا ده نفر مغول همراه او رفته تا بغداد رسانند و آن پیر در راه وفات یافت و مغولان باز گشته احوال وفات او بعرض رسانیدند فرمود که آن پیر نشان خانه خود داده است گفتند که آرے گفته است فرمود که این زر را بخانه او برده بدختران او رسانند و بگویند که پدر شما در راه وفات کرد و قاآن این زر را بشما فرستاده است که بر اسباب عروسی خود ناصرف نمایید مغولان بموجب فرمان تعمیل کردند الغرض حکایات جوادی و کریمی او بسیار اند اگر تفارفت و اهل بصیرت از همین قدر بر ملو همت و صفات حمیده او پے تواند برد اما از شعرائے همعصر او کمال الدین اسمعیل اصفهانی بود و او خلف جمال الدین محمد عبد الرزاق بود و شاعرے نامی بود که او را خلاق المعانی گفته اند و او مدّاح سلاطین ساعدیه بود و او دولت و ما مارت بسیار داشت و در اصفهان میبود از مردم اصفهان رنجیده این قطعه گفت ؎ اے خداوندِ هفت سیّاره + بادشاهی فرست خونخواره + تا در دکوه را چو دشت کند + جوئے خون آور د زجو باره + عددِ مردمان بیفزاید + هر یکے را کند دو صد پاره + عقریب لشکر او کتائے قاآن در رسید و قتل عام در اصفهان واقع شد و کمال در خرقه صوفیه در آمده بیرون شهر زاویه اختیار کرد و اهل لشکر او را از نجا نیدند اهل شهر و محلات اموال خود در چاهے بزاویه او پنهان کردند اتفاقاً مغول بچه کمان در دست بزاویه او آمده و سنگے بهر غے انداخت و زنگیر از دست او بچاه افتاد بچاه بطلب زنگیر رفتند و اموال را یافتند و کمال را برائے باقی دزدیکه کشتند وقت مرگ این رباعی گفت ؎ دل خون شده شرط جان گدازی این است + در حضرت تو کینه بازی این است + با اینهمه هم هیچ نے یارم گفت + شاید که

ترا بندہ نوازی این است + نوگر خویش برآئی و در جہان نگری + اگرچہ عرش مجید است مختصر بابی + بہرزہ بانگ چہ داری چو در دمندہ + تو در دجوئے کہ درمانش پر اثر یابی + چنان بعالم صورت دلت برآشفت است + کہ گر بعالم معنی رسی صور یابی + کشیدہ دار بدست ادب عنان نظر + کہ نقشہ دل آزمند نظر یابی + ترا بجک ابتہنیت کنم روزے + کہ تو بمبری در بر خویشتن فرو یابی ☜ + ولہ ☜ دریدہ روزگار نم پابستے + یا با غم او صبر ہم پابستے + یا با یہ غم چو عمر کم پابستے + یا عمر باندازہ غم پابستے + دریں واقعہ در سنہ خمس وثلاثین وستمایہ واقع شد + ولہ ☜ بر خیز و مخور غم جہان گذران + بنشین و دمے بشادمانی گذران + در طبع جہان اگر وفائی بودے + نوبت بتو خود نیامدے از دگران + جمال الدین عبد الرزاق پدر اسمعیل بود و مداح سلطان جلال الدین خوارزمشاہ از وست ☜ در راہ دلم ز عشق تو صد دام است + امید من سوختہ دل بس خام است + آنرا کہ توئی یار چہ بے یار کس است + وآن را کہ توئی دوست چہ دشمن کام است + شرف الدین مقروہ در روزگار ما یک شیر گیر یک الشعرا و از شعرائے معصر او کتاب قاآن بود از وست ☜ کس بر دو عشق این ہمہ استاد کہ من + یا از تو باین درد دل افتاد کہ من + آنرا کہ میان ما جدائی افگند + دشنام نمیدہم چنان باد کہ من + رفیع الدین لنبانی از اقران خواجہ جمال الدین محمد بود و مداح سید فخر الدین زید بن حسن صینی بود و اثیر الدین اومانی از شاگردان خواجہ نصیر الدین طوسی، مداح یکے از امرائے گرد ستان بود کہ از جانب خلیفہ عباسی المستعصم باللہ مامور آن دیار بود +

ذکر نور کینا خاتون بانوے و کتائے قاآن بوزنجری

چون او کتائے قاآن رخت ہستی بربست و بہ وادی نیستی قدم نہاد و در مغولان آئین است کہ تا ہیچ قرار بادشاہ با اقتدار و اقتسام قورلتای بزرگ خاتون بلوشاہ مرحوم کہ مادر فرزند ارشد باشد سر آرائی مے نماید تا ایل والوس پریشان نشود و بموجب این دستور تورکینا خاتون زن او کتائے بر سریر سلطنت نشست و در انتظام مہام ممالک پرداخت و فاطمہ خاتون نام زنے کہ از شہد مقدس بہ ہیری آمدہ بود فعلی در مزاج بگیر کردہ مادر امور سلطنت گردید و تورکینا بغمایش آن ناعاقبت بین خواست کہ ایرصنعائے را کہ در برقا آن بود بگیرد و صنعائے بخوف فاطمہ خاتون گریزگردہ پناہ بہ کوتان آن او کتائے برد و ہر چند تورکینا خاتون از پس صنعائے را طلبید کوتان جواب داد کہ اگر جانور پناہ بنجار زارے مے برد ما ہیچ یابد و قاعدہ مغول ہم نیست کہ پناہ گرفتہ را تسلیم سپارد من چگونہ صنعائے را کہ پناہ بمن آورد بسپارم و من متقبلم کہ در قورلتای بزرگ صنعائے را یار مناروے آقا و اینی یرغو پرسیدہ اگر مجرم باشد باسبزار رسد و تورکینا ایلچیان بگرفتن محمود یلواج بخارا و شہاب و محمود یلواج گرگینہ نزد باتو خان ابن جوجی خان رفت و سعود بیگ پسر او کہ حاکم ترکستان نیز از خوف ہمین راہ پیش گرفت و او و چنگیلن باویان برادر چنگیز خان بقصد ملک تورکینا لشکر کشید و منگلی اغول از جانب خاتون نزد او رفتہ شکوہ ہا بے نمود کہ چہ منے دارد کہ قویان بزرگ با این ہمہ جمعیت لشکر آمدہ ایل الوس را آشفتہ نمود و او چنگیلن نادم شدہ آمدن خود بدرگاہ

بیان نموده باز گردید اما کیوک خان پسر اوکتائے کہ در ایمل بود باستماع خبر شنقار شدن پدر از انجا بسبیل استعجال روانہ شد و بہ قراقرم رسید +

ذکر سلطنت کیوک خان ابن اوکتائے قاآن ابن قاآن اعظم چنگیز خان بوز نجری

چون کیوک خان بقراقرم رسید مطابق قواعد مغول امور مملکت مطلق و خللے نکرد و تورکینا خاتون جہت احضار امرائے دیار و امصار تواچیان فرستاد و در فصل بہار امرا و سلاطین مدار از اطراف جہان در این تورلتائے عالی شان مجتمع شدند و از جانب ملک ناصر مقتدیان و امرائے عالیشان از ماوراء النہر و ترکستان حکام و امرا از بلاد و عمال آفاق و سورقوتنی بیگی زوجہ تولی خان با پسران خود و از جانب بلاد شرقی شاہزادہ کوتان و از اردوی جغتائے شاہزادگان جغتائہ و از سقین برکہ خان و بر کجار ابناے جوجی خان و دیگر خویشان او و از خراسان امیر ارغون اویرات با اعاظم و اکابر آندیار و عظمائے عراق و آذربائیجان و از روم سلطان رکن الدین سلجوقی و از گرجستان ہرون داد و از حلب برادر والی آنجا ملک اشرف و از موصل ایلچیان و امرائے بدر الدین لولو و از دار الخلافت عباسیہ بغداد قاضی فخر الدین قاضی القضاۃ دار السلام و از الموت و دیار مختشمان و قہستان شہاب الدین و شمس الدین و ایلچیان فرنگ و فارس و کرمان و اوچنگین لویان با ہشتاد پسر و نبیرہ و دیگر حکام و ولایات با شوکتے تمام روبہ قراقرم آوردند و چندان تحائف و ساوری آوردند کہ در ہیچ زمانے ہیچ کس نشان نمیدہد و دران میدان دو ہزار خرگاہ برائے امرائے مسلمانان ترتیب داده بودند و ازین قیاس کثرت امرا و عظما باید نمود و چون تورلتائے مرتب شده سخن سلطنت در میان آوردند قاآن کوجو را بیعہد کرده بود و او در حیاتش مرده و شیرامون پسر او صغیر السن بود و کوتان مرضی داشت قرعہ اختیار بر کیوک خان افتاد و سے بطور رسم اضی نمیشد و آخر گفت کہ ایلچکاے دہند کہ بعد از من بادشاہی بر برادران و فرزندانم قایم و دایم باشد و امرا ایلچکا دادند کہ تا از نسل اوکتائے گوشت پارہ باشد در علف پیچیدہ بر تخت نہند و متابعتش نمایند و مغولان ساعت ملبوس اختیار نموده کلاہ ہا از سر برداشتند و کمرہا از میان کشادند و دست راست او حکو خان و دست چپ یکے از ارومہ چنگیز خان گرفتہ بر تخت نشاندند و ہمہ نہ بار زانو زده سہ بار آفتاب را زانو زدند و ایلچکا دادند کہ سراز فرمان کیوک خان نہ پیچند و کیوک خان خزانہ ہا کشاده بخشش با فراط نموده تا یک ہفتہ داد عیش و نشاط دادند و او لشکریان را جریمہ پرسیدند و چون جرم بر ذات بود بیاسا رسانیدند چون در اولوس جغتائے قراہلاکو خان نبیرہ او بادشاہ شده بود کیوک خان نہ پسندیده منصب بادشاہی ماوراء النہر را بہ میسو منکو خان پسر اوداو و فاطمہ خاتون را باتہام سحر بر کوتان باعذاب سخت ہلاک نمودند و کسانیکہ با و قرابت و یگانگت داشتند بہمین طریقہ گرفتار شدند و امیر سوبہاے بہادر را بہ تادیب بعضے از کرکشان دیار ختا فرستاد و امیر ایلچکدائے را بدیار غربی بہ مہم گرجستان نامزد ساخت و فرمود تا ہم روم و سائر آن مرز و بوم را قلع و قمع ملاحدہ شوم و ضبط خراسان و

عراق و فارس و کرمان تا صده و هرموز به ارغون آقا اویرات مفوض باشد و حکومت ملک غتا به محمود یواچ داد و بعضے اولوس ماوراء النهر و ترکستان بسعود بیگ مقرر شد و گرجستان را به داؤد پسر میلک پسر وشاه عرب را بر لیغ و بایزه داد چون شیرامون پسر جورماغون نویان که متعینه آن حدود بود شکایت خلفائے عباسیه نوشت یرلیغهائے خشم آمیز تهدید انگیز بخلیفه جاری شد ندوا لچیان الموت را بایاهت اخراج فرمود چون آتابک خان قداق بمذهب عیسوی آمده همواره آن ملت را بنظر خان جلوه میداد و خان مائل شده بملت عیسوی در آمد و بدین سبب ترسایان از اطراف و جوانب هجوم آوردند و هم ایشان بر مغول و مسلمان بالا شده روزے یکے از علمائے آن طائفه عداوت مذهب عیسوی با دین اسلام و بیگانگی و دشمنی قوم مغول با اهل اسلام ذهن نشین قاآن نموده گفت تا چنان نمایند که نسل مسلمانان از پرده زمین برافتد و نشانے از قاآن حاصل نمود که همه مسلمانان مملکت مقبوضه و مفتوحه مغول را خصی کنند تا نسل ایشان منقطع شود و از بارگاه بیرون آمد تا بشارت به هم طریقان خود رساند و نقول فرامین بلطراف ممالک فرستند گان شکاری بادشاه که بیرون بارگاه بودند بر وحمله نمودند و خصیتین او را بدندان گرفته ویرا پاره پاره نمودند و نصاری از اعجاز دین محمدی ترسیده دیگر درین باره گفتگو سے نکردند و کیوک خان بخشنے باو فراط مے نمود و متباع اقالیم سبعه از هر جنس که کوه دارد و گرد آمده بود نواب معروض داشتند که نقل آن بخزانه قراقرم مناسب است فرمود که محافظت آن زحمت و مشقت بے اندازه دارد و لشکریان را احضار کرده بخش کرد و چند روز آن را قسمت مے نمود تا کودکان و غلامان لشکر نیز محروم نماندند و هنوز ثلثے ازان باقی بود تا روزے چشم قاآن بر و افتاد و در غضب آمده گفت که در اسدت که بر اے تقسیم او فرمان داده ام چرا اهمال کردید عرض نمودند که دو نوبت تقسیم کردیم مال فاضل آمد تا رائے قاآن حاکم است فرمود تا حاضران بغارت بردند و لشکریان را جمع آورده عزیمت دیار غربی نموده تا سمرقند رسیده در گذشت +

ذکر شاهزاده قیدو و ابن قاشین ابن اوکتاے قاآن

شاهزاده قیدو بغایت متهور و بیباک بود چون امر سلطنت به اولاد تولیخان قرار گرفت قیدو مدتے در آویزه هدر گذرانیده با ارتق بوکا در ساغت و از و نیز رو گردان شده و بعضے از مغولستان را بقبضه خود در آورده و با مداد برکه خان بادشاه دشت قبچاق چندکرت بر امراے الغو خان جغتائی غلبه کرده و در و بست جنگ با افواج بادشاهان اولاد تولیخان نموده فائق گردید و بالآخر در حربے بوجه کثرت افواج تیمور قاآن پسپا شده چون دواخان جغتائی با و پیوست جنگ را از سر گرفت و لشکر قاآن را منهزم ساختند و شیرامون نبیره اوکتاے و خاجو و بالوتا بنائے کیوکخان را منکوقاآن در رود خانه قراموران انداخته هلاک نمود و در سنه سبعمایه تیمور قاآن لشکرے عظیم برائے دفع قیدو فرستاد و قیدو بدو اخان پیام داد که بمدد باید رسید و چنانچه ذکر شد هر دو در قلع و قمع لشکر قاآن سعے مردانه نموده تا قراقرم بتگاپوئے نرفتند و قیدو بعد ازین در مرض قولنج گرفتار شده در رجب سنه اثنین و سبعمایه در گذشت و سے

بادشاهے مردانه بود در شجاعت و مهابت نظیر نداشت و مدت العمر با شاهزادگان متغول در حرب و ضرب بوده بیشتر اوقات غلبه میکرد آوازهٔ صولت و بهادری او در اقطار عالم پیوسته بود و او دوست اهل اسلام بود با علماء و فضلا صحبت داشتی و ملت محمدی را بر سایر ملل مکرم پنداشتے کالبد او را در میان دو کوهے بلند سپرد خاک نمودند ✦ اگر پرده بر گیری از روئے خاک ✦ روئے تا بهفتم زمین در مغاک ✦ همه فرق شاهان سرکش بود ✦ بزخم نوعروسان مهوش بود ✦ سرانجام گیتی همه عبرت است ✦ پس و پیش او حیرت و حسرت است ✦ نوشته اند که روزے با مادر دست خواهش بر گنیزی دراز نموده وزن او موسے شوهر بدست غضب گرفته و شوهر او لگدی بر او زد چون حامله بود بر دو پسران قید و بمقام انتقام آمده قید و ایشان را فهمیدند که از کشتن او فائده نیست و پدرش مدتے مارا گچ و اذابیا صد چوب او را زنند و مخفی فرمود که شاخے از چوب آورده و ده چوب بهم بسته ده کرت نرم به بدن او رسانیدند و او تمارضی کرده و بادشاه پسران را راضی کرده دختر گیر بدو داد و قید و بسیار عادل بود بنوبتے لشکر او ولایت یاغی را غارت کردند و بر قتل اقدام کرده چون بادشاه خبر یافت باز خواست بلیغ نمود که بغیر از نفاذ بریغ از شما چگونه این تعدی بظهور رسید و کمر از میان کشاده در گلو انداخت و پیش آفتاب زانو زده مناجات کرد که ایخدائے جاوید مرا بدین گناه که بغیر فرمائے من شده مواخذه مکنی چون سلطنت قراقرم با اولاد تولی خان منتقل شده بود آنهم بتیمور قاآن ختم شده اما از اولاد اوکتائے پانزده تن دران حدود سلطنت نموده اند و پیش ازین مفقود در ولایت ختا مستقل شده بود بغیر از قلماق و قراقرم در تخت تصرف اولاد اوکتائے نمانده و در اندک زمان امرائے اویرات قوی حال شده آنهم از قبضهٔ ایشان بدر رفت و اسمائے پانزده نفر بادشاهان از اولاد اوکتائے در تواریخ دیده نشد اما اول ایشان اوکتای بود و آخر آنها تائر ی اعلن بود که در زمانه صاحبقران امیر تیمور گورکان از اخذ و گرفتن پایه سریر خلافت میسر آمده و صاحبقران وے را مکرم داشته مشرف باسلام شد و بعد از استحال صاحبقران به قلماق رفته باز بر سریر خانی جاے یافت و در اندک فرصت شربت شهادت چشید - ✦

ذکر سلطنت سلاطین بوزنجری قبیات از اولاد تولی خان ابن چنگیز خان که چندتن در مغولستان به تخت قاآنی رسیده سلطنت نمودند و دیگران آن ایران و خراسان و عراق عرب و عجم بادشاهی فرمودند -

ارباب تواریخ نوشته اند که بعد از گیوک خان امر خطیر سلطنت

باولاد تولی خان مقرر شده تمنے چند از اولاد او بر قراقرم سلطنت نمودند و مابقی از تخت قاآنی محروم مانده بسلطنت ایران و خراسان و عراق و عجم رسیدند ✦

ذکر تولی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قبیات

تولیخان پسر کهتر چنگیز خان بود و در قلعه کشائی و دلاوری

نظیر نداشت عظیم بهادر و صاحب رائے بود و مهم لشکرکشی با و تعلق داشت و پدر و برادر بسیار عزیز داشتے و در امور خطیر و مهمات عظیم رائے او را صائب انگاشتے و میخواست که وصیت کند اما یاد گفت که ترا سه لاری لایق تر است داولاد تو بوجه سرورے افواج از دیگران توے تر باشند بعضے از ممالک قریب تخت گاه را بوے داده بود و او را اوجکین یعنے صاحب آتش نیز میگفتند در تورتاے بزرگ که بعد از ارتحال چنگیز خان مرتب شد در مراعات آقاے و ایینی چندان سعی نمود که مجموع از و راضی شدند در فتح خانبالغ با کتاے آقاآن بود پون بازگشتند قاآن را مرضے صعب رو نمود و تولی خان کار از و مجتهدے مضبوط داشت بصدق محبت آب افسون او خورد و گفت که ایخداے جاوید من بگناه کاری و هنرمندی از قاآن برترم مرا بگیرد و بیرا بگذارد چون دش یا زبان دانق بود و سوزش محبتش صادق فی الفور مرض او کتاے را روبکمی آورده و تولی مریض شد و مبدء تنش مسرور و بدن این رنجور تر میشد تا قاآن را شفا و تولی را اقتضا در رسید و بعد از تولی خان سورقوتنی بیگی جمیع فرزندان خویش را گرفته بخدمت قاآن میماند و قاآن او را و اولادش را عظیم دوست داشتے و تولی خان را منکو و قوبلا و اریق بوقا و هلاکو چهار پسر بودند که فر شهنشهی از خطوط ناصیه ایشان هویدا بود و مهابت قاآنی از طلعت شان پیدا - +

ذکر سلطنت منکوقاآن ابن تولی خان بن چنگیز خان

چون کیوک خان وفات یافت شاهزادگان یاساداوندکه راه هامسدود شوند و هرکس بهرجاکه رسیده باشد ویرانی بود یا آبادی همانجا نزول کند و هیچ آفریده از مقام خود بجائے نرود و این از یاساے مغول است و از سورقوتنی بیگی و اولادش تا غایت حرکتے که برخلاف یاسا باشد بظهور نرسیده و یراغطے تمام در الوس بوزنجری حاصل بود و آن بانوے والاقدر با وجود ملت عیسوی که اختیار کرده بود با اهل اسلام بنظر احترام مے نگریست و در بخارا مدرسه اسلامیه طرح انداخته بود و امرا خواستند که سلطنت بر اولاد تولی قرار یابد و بالخصوص باتوخان ابن جوجی خان بادشاه دشت قبچاق که در خاندان چنگیزی بمزید شوکت و ابهت ممتاز بود دیگر جمیع ایماق بوزنجری و برامعظم پنداشتند و بنظر حرمت باتو آقا میگفتند صداقتے باو اولاد تولی داشت و ایشان فرستاد تا مجموع شهزادگان و نوئینان بدشت قبچاق حاضر آیند تا قورلتاے ترتیب داده شود بعضے شاهزادگان از تقبیل این فرمان سر باز زدند که یورت و تخمگاه قاآن بزرگ کلوران است ما را هیچ حاجت نیست که در دشت قبچاق رویم و بهتر سلطاعت جنبانیده حاضر شدند و اولاد کیوک نیز امرا را فرستادند که اقا و اینی بسلطنت هرکه رضا دهند شما نیز مچلکا دهید و منکوخان بزبان ما در احرام ملازمت باتو آقا بسته حاضر شد و باتو شهزادگان و امرا را احضار کرده گفت که منکو در میان اویماق بوزنجری قابلیت قاآنی دارد و وصیت اوکتاے بهر شیرامون بود تور کینا یاساد او را برهم کرده و رسم مغول آن است که جاے پدر را پسر کهتر و منده و بهمین وصیه ویرا از اموال و

میراث پدر بخش ندهند و تولیخان از فرزندان کهتر و از بطن خاتون مهتر بود و من خود سلطنت بمنکو مقرر میکنم شما درین باب چه میگوئید مجموع گفتند که ما از فرمودهٔ با تو آقا و نگذریم اما منکو این کار انکار کرده موکا اغول بر پائے خاسته گفت که چون ما همه مچلکا دادیم که سر از فرمان با تو آقا نه پیچیم باز منکو را چه یارا که سر از سخن با تو آقا باز کشد و منکو ملزم شده قبول کرد و با تو کلاه از سر و کمر از میان برآورده کاسه برداشت و همه موافقت او نمودند و مقرر شد که بسال آینده در موضع کلوران که تخمگاه چنگیزی بود مجتمع شده باتفاق آقا و امینی این امر خطیر را بانظام آرند و برکه خان و بوقا تیمور برادران با تو خان با فوجے گران در رکاب منکو قاآن آمدند و الیجیان جهت احضار شاهزادگان بوزنجری فرستادند اما از شاهزادگان بیسو منکو خان جغتائی و شیرامون ابن کوجو ابن کیوک خان سلطنت منکو قاآن را قبول نه نمودند و گفتند که قاآن باید که از نسل اوکتائے باشد و ازین ممتور لتاے در تعویق افتاد و با تو آقا به برکه و بوقا تیمور

برادران خود نوشت که اگر شاهزادگان مخالفت بیاینید با نیایند منکو قاآن را بر سر قاآنی نبشانند و هر که خلاف کند او را بیاسا رسانند جمیع امرا و شاهزادگان در قوریلتاے حاضر شدند اما تنے چند از شاهزادگان بوزنجری که حاضر نشدند و روے که جهت جلوس تخت اختیار کرده بودند از چندین روز قبل سحاب عظیم محیط آسمان گردیده و چهره آفتاب بے نقاب ابر مستور و محجوب مے بود اما بقوت طالع منکو وقت جلوس کہ منجمان مشاهده برائے حساب ساعت میخواستند از چهره درخشان نیر اعظم حجاب سحاب مرتفع شد منجمان در حال وقت را اختیار کردند و قاآن را بموجب مراسم مغول بر تخت نشانیدند و منکو قاآن فرمود که دران روز که او جلوس نموده همه کس از صغیر و کبیر مشغول بعیش و نشاط باشند و چارپایان از حمل و بار و جانوران از ذبح و کشتن محفوظ و مامون باشند و میخها در زمین نزنند که زمین رنجه نشود و صید و شکار نکنند و آب روان را مکدر نسازند و مجلسے عظیم مرتب شده سامان سور و سرور مجتمع کردند و اغولان یعنے شاهزادگان در دست راست و خواتین و امرا و نویان در دست چپ جائے گرفتند و تا یکهفته مجالس عیش آراستند و همواره دور شراب با رقص مهوشان بے حجاب در گردش بود و دو هزار گردون پر از شراب هر روزه برائے خرج مطبخ مقرر بود و سیصد سر اسپ و گاو و دو هزار سر گوسفند هر روزه میکشتند و برائے اهل اسلام علحده بروجه مذهب ذبح نموده طعام مے پختند همدرین اثنا قداق اغول و قراهلاکو خان جغتائی نیز رسیده موجب از دیاد رونق گشتند و این وقائع در سنه ثمان و اربعین و ستمایه اتفاق افتادند و قاآن در انتظار شاهزادگان نافرمان بود اما آنها کسے اندیشیده و فوجے آراسته و گردون ها به اسلحه و آلات حرب پیراسته بیک ناگاه بار دوی قاآن رسیدند و قاآن در نهایت غفلت بود مغولی جانور وار خاصه از لشکر بیرون آمده و به لشکر شیرامون ابن کوجو رسیده و از قرائن آثار یاغیگری دریافته برفور بازگشته به بادشاه خبر داد اما قاآن او را درین سخن معتبر نداشت و قداق اغول نیز با شاهزادگان یاغی همزبان بود اما چون امرا بادشاه را بالتماس بسیار کردند منکسار نویان را با دو هزار سوار بجنگ فرستاد و منکسار وقتیکه شاهزادگان از اغروق جدا شده با پانصد

کس پیشتر نمی آمدند بایشان رسیدو ایشان را بحال باز گشت نداده همراه خود بخدمت قاآن آورد و قاآن ایشان را شرف
جشن و دعوت نموده بعد از چند روز زیر خود رسید چون جرم دعاوی خلاف و رزی یاساثابت شد شیرامون نویان و مقتدای
از امرا بقتل رسیدند و دیگر شهزادگان بجان امان یافتند و همین زمان ایدی قوت که سرپرست بت پرستان بود مکرر
اندیشیده وجیهی را کمین مامور نمود که هرگاه مسلمانان بمسجد جامع جمع شوند تیغ در ایشان نهند و جمیع اهل اسلام بقتل
رسانند ما قاآن خبر یافته فرمان داد تا ایدی قوت را بر دروی مسجد قتل نمایند و منکوقاآن آن جا نور دار را که از کید
شهزادگان خبر داده بود ترخان نمود و برکه خان را با تحائف و تنسوقات نزد باتوخان باز گردانید و قرا هلاکو خان جغتائی و
دیگر شهزادگان را مرخص نمود و ارغون آقا و ایرات از خراسان رسیده شمول حال طهنت گشت و شرف الدین خوارزمی سر حلقه
ارباب بی آزرمی بود جهت نویسندگی و عهده دیوانی همراه او فرمود آن شیطان صفت ظلمی بسیار بر جمله شهرهای ایران و خراسان
کرده مالی بی اندازه اندوخت و دلهای مردم با تش جور و جفای خود بسوخت و قاآن بولغای را بعهده دیوانی
و عمادالملک ختنی را بعهده نویسندگی مامور فرمود و برادر خود تولیای خان این تولیخان را بر بلاد ختا مامور فرمود و
برادر دیگر خود هلاکو خان را با لشکر بسیار گران بایران زمین فرستاد و بعد ازان در شهر قراقرم توی های عظیم ترتیب داده و بعد از
جشن و نشاط عزم لشکر کشی چین و ماچین مصمم فرمود و اول نزد فغفور چین ایلچی فرستاده او را بایلی و انقیاد دعوت فرمود چون
فغفور بباده غرور مخمور بود جواب های درشت داده و قاآن در سنه ثلث و خمسین و ستمایه موافق توشقان سل باشصت تومان
لشکر روی به تنگناش و میری نهاد و در رو دخانه فرامورن فرمود تا شیرامون نویره او کتای را با خاجو و با تو ایناک کیوکنجان
در آب انداختند و صفحه جهان را از نقش وجود ایشان صاف ساختند و بحدود تنگناش رسیده بمحاصره قلاع پرداخت و
دران نواح قلعه مستحکم بر سر قله کوه بود مغولان او را گرد گرفتند اما چون کوه بغایت رفیع و حصنی نهایت حصین و از مردان
جنگی و اسباب و ادوات حرب و نبرد مشحون بود تسخیرش تا مدتی صورت نه بست چون حرارت بسیار بود ازین ممر و بای
در لشکر مغول افتاد اما منکوقاآن بغیر از گرفتن قلعه بر گشتن نه پسندیده که اقتدار شهنشهی را زیبانیست که قاآنی مثل او از سر
حصاری بغیر تسخیر برخاسته رود و بخورد ون شراب ناب افراط کرده بعد هشت روز که بامراض مهلک متضاد مبتلا شده بود
در سنه خمس و خمسین و ستمایه رحلت نمود هفت سال و کسری جهانبانی نمود منکوقاآن بسیار کریم النفس بود و از کرم و سخاوت
او نوشته اند که در ایامیکه هرج و مرج در قواعد سلطنت راه یافته بود و شهزادگان از تجار اموال بسیار گرفته و بخالفت
منکو کمر بسته و نیز تجار بر ذمه دیوان کیوک خان باقی میخواستند چون منکوقاآن بر سریر سلطنت استقرار یافت تجار
استغاثه بدربار او بردند فرمود تا شمار نمایند مبلغ پانصد بالش بردند قاآن فرمان داد که آن مبالغ از خزانه ادا نمایند هر چند
امرا گفتند که قرضه شاهزادگان مخالف از خزانه ادا نمودن چه مناسب است قاآن فرمود که بازرگانان بیچاره را چه
گناه است که این بار بر ایشان نهند و بمقتضای جود و سخا قرضه ایشان ادا فرمود علمای اسلام و سادات کرام دولتشان

نصاری را از تکالیف دیوانی معاف داشت و در ایشان بنظر احترام میدید +

ذکر سلطنت قویلاقاآن ابن تولی خان ابن چنگیز خان لوز بنجری

قویلاقاآن سیم پسر چهارم تولی خان است و بعضے مورخان که از اسم و رسم مغول خبر نداشتند اسم او در تواریخ بجای چین قبلخان نوشته اند و او در شهر جنبکد بالاتفاق امرا و شاهزادگان کوداردی بود بتخت سلطنت نشست امرا و ارتق بوقا در قراقرم بر تخت سلطنت متمکن شدند و امرای مغول دو فریق شدند و بر خلاف یاساے چنگیزی اختلافے سخت در میان مغولان پیدا شد و همدرین ایام در الوس جوجی خان نیز مخالفتے پدید آمده بوقاخان لوز بنجری دعوے سلطنت نمود و در میان برادران مخالفت بانتها رسید و از جانب قویلاقاآن و ارتق بوقاخان لشکرها بلوز بنقلاے سحرب همدگر روانه شدند و بعد از محاربه لشکر بنقلاے ارتق بوقا انهزام یافت و چون از موضع کلوران که مقام ملاقی فریقین بود بقراقرم رسیدند ارتق بوقا استقامت مصلحت ندانسته و از انجا برآمده به قرقسه رفت و قویلاقاآن بقراقرم رسید همدرین ایام ایلچیان دشت قبچاق و ماوراالنهر و ایران رسیده اظهار یکدلی نمودند و قاآن بریلیغ فرستاد که تمامت دشت قبچاق و ولایت صادق خان یعنے باتو آقا در قبضه برکه خان ابن جوجی خان باشد و دعوے بوقا اسلم ندارند و بموجب یرلیغ او برکه خان در الوس جوجی لوز بنجری بر تخت پدر نشست و قویلاقاآن یرلیغے دیگر فرستاد که در ولایت جغتائے الغوخان جغتائی نبیره جغتائی خان متقل حاکم باشد و بموجب یرلیغ قاآن تعمیل کردند و یرلیغے دیگر صادر کرد که هلاکوخان در ایران بوده از کنار جیحون تا صدود مصر و شام مضبوط دارد + سیوتکور اردو حدود ولایت گذاشت ارتق بوقا برو تاخته منهزم ساخت و قویلاقاآن با لشکرے سنگین متوجه تادیب برادر گردید و محاربه عظیم واقع شد سخت برخے از اعوان ارتق بوقا منهزم شدند اما او پاے شجاعت استوار داشته و دل از دست نداده حمله مردانه آورد و لشکر قویلاقاآن انهزام یافت و قویلا سوے ختا بدر رفت و الغوخان که دست گرفته ارتق بوقا بود بلوسے یاغی شد و قتیکه ارتق بوقا در قراقرم متمکن بود و قویلاقاآن از خطاره آمد غله و آذوقه مسدود ساخت و ازین سبب ارتق بوقا اندیشه مند شد و نیز رسیده است که هلاکوخان بعد قویلاقاآن خواهد رسید خواست که شاهزاده را در ولایت ماوراالنهر باز دارد تا ازان جانب غله و ماکول و مشروب بلفرسید و سد راه هلاکو باشد و بعد مشورت الغوخان جغتائی را اختیار فرمود و الغوخان در ملازمت منکوقاآن بسر برد الغرض ارتق بوقاخان او را به انواع عنایت و نوازش سرور و مشمول فرموده در الوس جغتائی فرستاد و الغوخان بعد ارتق بوقا حکومت الوس جغتائی از ورعنه خاتون زوجه فرهلاکوخان جغتائی بگرفت و قوتے بسیار گرفته در اندک مدت دویست و پنجاه هزار سوار جرار جمع نمود و ایلچیان ارتق بوقاخان که برای اجتماع اجناس و ماکول آمده بودند الغوخان ایشان را بگرفت و به یرلیغ قویلاقاآن مستظهر گردید چون درمیان قویلاد ارتق بوقا بار دگر محاربه واقع شده ارتق بوقا مدد فراقرم جا گرفت

والغور بخاوت باوے اصرار ورزید و با لشکر جرار برائے حرب او روانہ قراقوم شد و قویلاقا آن نیز از ختا در رسید اما چون در ختا جمعے باغی شدند قویلاقا آن از قراقوم بہ ختا بازگشت و ارتق بوقا امیرے از ابوقا را بحرب الغوغان فرستاد و در میان ایشان جنگے واقع شد و الغوغان ظفر یافت اما ارتق بوقا بے خبر بر سر او رسید و الغو منہزم شدہ سوئے کاشغر رفت و ارتق بوقا شب در بادہ پرستی و روز در خواب و مستی میگذرانید امور مملکت ابتر شدند روزے در خیمہ ہزار میخی نشستہ و مجلس عیش و نشاط آراستہ بود ناگاہ بید خیمہ از جائے بغزیدہ بر او افتاد و جمعے مجروح شدند و الغوغان نیز متوجہ محاربہ او گردیدہ و اکثر شاہزادگان از و منحرف شدند فیدہ و ابن قاشین نیز از دے جدائی گزیدند و بعضے از ممالک مغولستان را متصرف در آوردہ بر کہ اغول بوے معاون شدہ با الغو جنگیدہ اما الغو در ہمان زودی درگذشت و امر سلطنت بہ مبارک شاہ جغتائی پسر او کہ مسلمان بود مقرر شد و قویلاقا آن بر ارتق اعلمن خبتائی را بحکومت الوس جغتائے فرستاد تا حکومت این الوس بدست آوردہ مستقل گردید و قویلاقا آن با شاہزادہ فیدہ و ابن قاشین ابن او کتائے قاآن جنگیدہ منہزم شد ارتق بوقا چون بہیچ وجہ پیش رفتن کار ندید دست بدامان تشفع زدہ و چار ناچار زن قویلاقا آن رفت و قویلاقا آن بموجب دستور مغول تادیبے او را بر روداشتہ از دروازہ دیگر بخرگاہ در آوردہ و او را بمقام ایلچیان استادہ نمود و قویلاقا آن او را بہ تلطف پرستش نمودہ حکم نشستن داد و چندے او را شریک عیش و نشاط داشتہ قورتائے بزرگ ترتیب داد و در آن امرائے ارتق بوقا را بغو پرسیدہ جمعے کثیر را بیاسا رسانید و تعرضے بہ برادر نرسانید و از عطائے او آسیائے را نیز بجان امان داد و کمائے ختا را جمع آوردہ از ایشان پرسید کہ در زمانۂ بادشاہان دیار شما مثل این قضیہ واقعہ شدہ کہ اینچنین تیغ بر آنہا کشیدہ ایشان گفتند کہ در زمانے برادر کہتر بر ادر مہتر جنگیدہ و برادر کلان غلبہ کردہ و حصارے از خار ساختہ برادران بند نمودہ آن چہار دیواری از خار بیکبار ترتیب دادہ ارتق بوقا را در آنجا با خواص و مقربان او اولاد و سکنہ او محافظان شدید گماشت و ارتق بوقا ہمدران مقام مے بود تا براہ عدم شتافت زمان سلطنت او چہار سال بود و قویلاقا آن قورلتائے بزرگ ترتیب دادہ و در آن مجلس شاہزادہ فیدہ و نیز طلب شدہ حاضر نشد و قویلا برائے او پیغے فرستاد بسبب مخالفت شاہزادگان صورت نہ بست و بعد ازان ہر چند فوج بر فیدہ و خان میفرستاد آن افواج منہزم مے شدند و دیگر بر جمیع مہمات چین و غیرہ کہ میرفت کامیاب میگردید قویلاقا آن در ملک ختا و چین بود و باش میکرد در ین مقام مناسب است کہ ذکر بعضے از فتوحات او نمائیم +

ذکر فتوحات قویلاقا آن در ممالک ختا و چین

قویلاقا آن ایلچی بہ نغفور ختا فرستادہ بود و نغفور بے شعور بقتل ایلچی مبادرت نمود و با دشاہ ازین ممر در غضب آمدہ لشکر بر ختا کشید و در مدت ہشت سال بسیارے از ممالک ختا را فتح نمود و با سی لک سوار و پیادہ ہزار شہر سیانگ را محاصرہ کرد و بعد از محاربات قوے او را مفتوح نمود و امرائے مغل بہ اطراف و جوانب فرستادہ

قلاع و تلاع آن دیار را بتصرف درآورد و امیرے را بمحاصرهٔ آنگ چوام فرمود و جمیع بلاد ختا و چین را فتحکرده بتخت سلطنت چین نشست و میخواست که شهر چنگدو را که دار السلطنت سلاطین چین بود دار الملک سازد بدین سبب شهرے عظیم در آن ملک بنا نهاد ؎ جهاندار قیلا همیداشت تنگ + که در شهر التمان گزیند درنگ + اساسے بنزدیک چنگدو نهاد + مر آن خطه را نام ویدو نهاد + درو تخت گه را یکے قصر ساخت + ز خاکش بفرق فلک بر فراخت + به قرشی همے خواند آن تختگاه + درو شاه قیلا جو بر تخت ماه + چو فردوس گشت آن خجسته مقام + ستونها نش بشیم و زمینش رخام + بفرمان آن نامور شهریار + بگردش کشیدند دیوار چار + که از هر یکے تا بدیگر یکے + یکے تیر پرتاب بدیشکے + بگرداس خواندی نخستین حصار + دویم جاے میران خنجر گذار + سوم موضع پاسداران شاه + چهارم وطن گاه آن بادشاه + و آن شهر مربع بود و هر چار دیواری او از او چهار فرسنگ بود و مغولان اورا خان بالیغ گفتند و قاآن فرمان داد تا از دریا نهرے بغایت بزرگ کنیدند تا شهر در آورد و رندو راهے از هندوستان کشاده شد و تجار و بازرگانان هند براه دریا آمد و شد همے نمودند و باطراف و جوانب نهر شهرها آباد کرد ؎ گرو بروه آبش زجوے فرات + گذر کرده بادش بآب حیات + ز هر کشورے مردمان تاخته + در آن شهر خرم وطن ساخته + و طول او چهل روزه راه نوشته اند و ازین نهر تجارت چین را فایده بسیار شد و نام قوبیلا تا الکنون در تواریخ چین به نیکوئی یاد کنند و قوبیلا وزارت خود بچهار کس که در کیش مخالف همدگر بودند داد از انجمله یکے امیر احمد ناکتی بود و وقتیکه قاآن به ملاق رفته بود وزیر ختائی اراده گرفتن امیر احمد نمود و او فرصت یافته خود را به قاآن رسانید و تا آن بعد از تحقیقات و استکشاف کیفیت بگرفتن خصمان او فرمان داد و وزیر ختائی به قلعه که بادشاه ماچین در آن بود گرفتند افواج قاآنی قلعه را محصور کرد و وزیر ختائی پیام امان داد و خواست که قلعه را بیرون سے مغولان بکشاید اما شاه چین ازین خبر یافته گرفت و قلعه مستحکم شد و بعد مدتے وزیر ختائی باز مکرے اندیشیده امیر احمد را شهید ساخت و خود نیز بجهنم شتافت و قاآن که به لیاقت بود چهار هزار بالش برائے تجهیز و تکفین امیر احمد داده مخالفانش را بیاسا رسانید و فرمود تا مغول و مسلمان و یهود و تاتار و غیره تعزیت او گرفتند و جنازه او به تعظیم تمام مرتب نمودند و بعد چهل روز قاآن جوهرے برائے تاج مے بائیست و در خزانه نیافتند بازرگانان گفتند که ما پیش ازین لعلے بست مثقال و زنی به امیر احمد فروخته ایم قاآن از و تلاش نمود و دریافت کرد و زنش آن لعل را حاضر کرد قاآن ازین خیانت غضبناک شد و از تاجران پرسید که جزائے این چنین کسے را چه مے باید و موافق رائے تجار هر دیار فرمان داد تا امیر احمد را از گور کشیدند و رسنے در پائے او بستند و کشیدند تشهیر نمودند و دو خاتون او را کشتند و پوست از ابدان پسران او باز کردند و چهار صد حرم و کنیزان او را بلشکریان بخشید و بعضے پدید آمدن لعل را چنین نوشته اند که در میان وزرای امیر احمد اتفاقی شد و اسباب او در سرکار قاآن ضبط شد و آن لعل در لون پیدا شد و پیش ازین بادشاه او را

برائے خریدن لعل امر فرمودہ بود اما چون استفسار کرد امیر احمد از خریدار او انکار نمودہ لعل را نزد خود داشت و بادشاہ
از امر او پدر زن امیر احمد پرسید کہ کسے کہ با آقا خیانت کند چہ توان کرد و آنہا حسب صدر سزا تجویز کردند و فرمان
باجرائے آن سزا نافذ شد و نوبتے نجار اہل اسلام از ولایت خود ری و قمر قرآمدہ شنقارے سفید رنگ کہ پائے و
منقار سرخ داشت آوردند و قاآن بسیار محظوظ شدہ فرمود تا آش خاصہ بہ ایشان عنایت کنند و آنہا
نخوردند و بادشاہ از زبان وزیرے کہ سنگہ نام و از قوم الغور بت پرست و با مسلمانان بد بود سبب نخوردن
پرسیدہ و تجار گفتند کہ در دین ما اغنام کہ بغیر ذبیحہ کشتہ باشند نخورند و وزیر بعرض رسانید کہ ایشان گویند کہ
آش قاآن باعتقاد ما مردار است ازین سخن آتش غضب در سراپائے قاآن شعلہ زدہ فرماند تا بعد ازین اہل
اسلام گوسفند بآئین مغول سنیہ شگافتہ بکشند و اگر خورند بدین طور ورنہ بذبح اقدام نہ نمایند و وزیر را یرلیغے
حاصل نمودند کہ ہر کہ بذبح اغنام مبادرت کند و برانیز ذبح سازند و خرابی بسیار بہ اسلام رسید کہ مدت چہار و
سال مسلمانان ختنہ کردن نتوانستند و اذیت بسیار از دست یہود و ترسا وغیرہ کشیدند و علماء اہل اسلام کہ
در خانبالیغ بودند اخراج شدند و بعد مدتے اہل اسلام بوزیر توسل جستہ سفارش او خواستند و خان فرمود کہ من
یاسائے خود را تبدیل نمے کنم اما تو شہر کن کہ من بعد کسے غمز و سعایت کسے نکند تا اہل اسلام باین امور اقدام تواند
نمود و درین اثنا اباقا جان ابن ہلاکو خان بولنجری از ایران ایلچی فرستاد کہ جہودان بعرض رسانیدہ اند کہ در قرآن
شریف اہل اسلام آئیت قتل المشرکین کہ برائے قتل مذاہب غیر امر میکند و قاآن درین امر از من دانا تر است و
آقاے مغولان تا بچہ ایما فرماید و قاآن العمد و علما را اسلام را حاضر کردہ از مولانا بہاؤ الدین بخاری حال آن آئیت
پرسید و مولانا گفت کہ مراست کہ جمیع مشرکان را بکشید و قاآن فرمود کہ باز چرا نمیکشید و حکم خدا را بجا نمے آرید
مولانا گفت کہ دسترس نداریم قاآن بغضب آمدہ گفت کہ شما ما را ہم کافر انگارید اگر شما دسترس ندارید ما داریم
و فرمود تا از تیغ تیز پیکر آن بزرگ را ریز ریز کردند و خواست تا بجمیع خوانین محکام مغول فرمان فرستد کہ مسلمانان را
نابود نمایند اما امرا مانع شدہ عرض نمودند کہ قاآن را درین باب تاملے باید و از دیگر علما و کبار اہل اسلام معنے
این آئیت باید پرسید و قاآن باستحضار ایشان فرمان داد و بعد از استحضار ایشان پرسید کہ ہر سخن کہ از شما
پرسم براستی جواب گویند و آنگاہ پرسید کہ اقتلوا المشرکین چہ معنے دارد قاضی علاؤ الدین طوسی گفت کہ
ازین مراد آنست کہ جملہ مشرکان را باید کشت گفت کہ چرا نمیکشید قاضی جواب داد کہ انتظار وقت میکشیم قاآن
از راستی او خوشوقت شدہ پرسید کہ حضرت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم را کہ آفریدند گفتند کہ خدائے تعالی گفت کہ
چنگیز خان را کہ آفرید علما جواب دادند کہ خدا تعالی گفت کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را ہدایت کہ داد و چنگیز خان را
شمشیر و جلادت کہ بخشید گفتند کہ ایزد تعالی قاآن گفت کہ خدا قادر بود کہ ہدایتے کہ بآنحضرت صلے اللہ علیہ کردہ

بقا آن چنگیزخان هم بکنند گفتند که خدا بهتر داند انگاه گفت که خالق بابندگان دو نظر دارد یکے لطف دویگرے قهر و
انحضرت را بلطف آفرید و چنگیزخان را بقهر و نسبت هر دو مساویست شما چگونه نظر لطف را بنظر قهر راجح میدارید
جمله علما ساکت شدند گفت که نه در کتاب شما هست که اطاعت اولی الامر نمایید پس چرا اطاعت اولاد چنگیزخان کرد
که اولی الامر هستند نمے کنید گفتند که اطاعت میکنیم اما هر حکمے که مخالف کتاب الله است قبول نکنیم اگرچه کشته شویم
خان بر آشفته فرمود تا قضاة را از دیار ها معزول و واعظان را از منبر فرود آرند و مسلمانان بذبح و آذان نه
پردازند و یک ضرب ایریغ جهت استیصال اهل اسلام نوشته فرمود تا صباح الیچیان قمر سیر باطراف عالم و اکناف
آفاق برند و بر حکام و خوانین سپارند و اهل اسلام ازین حدیث عظیم اندوهناک گشته مولانا بدرالدین بیهقی
یا مولانا حمیدالدین سمرقندی علی اختلاف الروایات گفت که مرا پیش قاآن ببرید تا بعون الهی و اتمداد حضرت
نبوی جهت حفاظت دماے مسلمین سیلے سازم چون بحضور قاآن رسید قاآن همان سخن پرسید که اقتلوا المشرکین
کلام حق است مولانا عرض نمود که فی الحقیقت کلام حق است اما این آیه خطاب است بپیغمبر صلی الله علیه وسلم و
اصحاب عظام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین که مشرکین عرب و عجم را بکشید وقتا آن و جمیع اولاد قاآن بر گزیده چنگیز
خان بر سر ایریغ نام خداے جاوید مے نویسند و او را پرستش کنند چگونه کافر و مشرک باشند وقتا آن اعظم ازین جواب
خطیم فرخناک گشته فرمود که این حدیث مرهم دلهاست و مولانا را سیورغامیشی کرده ایریغها را گفت تا باب شستند و
فرمود تا قرآن شریف و توریت و انجیل و کتاب شاکموی و غیره کتب را بمغلے ترجمه نمودند و نوشته اند که در مغولان
حرف نبود او حروف و تحریر در زبان مغولی ایجاد کرده و کتب هاے بسیار بمغولی ترجمه کنانید و با علما و صلحاے هر
قوم و ملت صحبت داشتے با دشاهے بسیار عاقل بود و مصنف تاریخ چین در بیان بزرگی قوبیلاقاآن داستان
بزرگ سرائیده و نوشیده که جولیس سیزر قیصر روم و سکندر و نپولین بونا پارت که در اهل فرنگ در بزرگی نامزد
فلاطون اند اما ایشان را با قوبیلاخان هیچ نسبتے نیست و قوبیلاخان بوجوهات بسیار از ایشان فائق بود و نیز شاهان
ایران شداد و کیان و ساسان و غازان و سلاطین روم مقابل بزرگی قوبیلاخان دم همسری زدن نمے توانند و نه از
سلاطین مغول مثل او پیدا شده با وجود بزرگی و جرات که لازمه قوم او بود در انتظام ملکداری و شهریاری بدیضیا داشت
و ممالکی که از دست سبز چنگیزخان محفوظ بود تصرف او در آمد و از آوردن نهر و ایجاد حروف مغلی و ایرانقیتے مبین
بر دیگر انست و بسیار خوب صورت کسے بود و حکمائے هر ممالک را جمع آورده بکار ها باز داشت و مغولان را بعلوم
و فنون بسیار تعلیم ها داده حکماء و علماء عرب و عجم و هند و فرنگ را جهت تعلیم علوم و فنون ایشان مقرر کرد و ممالک
پیگو را با ملک خود منضم ساخت و بر دوخان با ایریغ یکهزار مغل مسلح رود و قریب دوازده هزار مغول متعدد موجود
مے بودند و بر جا یان ظفر یافته و از جا یان و سیام خراج گرفت و ملک برهما را نیز فتح کرده بزیر گاله میخواست که

فوج بر داماد با امتناع خاتون خود ممتنع شد خاتون او نهایت عاقله بود روزیکه بغفور پیمن گرفتار شده بحضور قاآن رسید قوبیلای آن خنده بلند کرده با خاتون خود گفت واوآهے کشیده جواب داد که اے قاآن از انقلاب دوران امین مباش و باد آن کون که باد او را فرود سپندی و قوبیلا قاآن بهادران را لبسیار دوست داشتے مردمان ختائی که در حرب باو سے جنگیده بهادری ناموده بودند ایشان را بسیار تعظیم نموده الغرض بادشاهے نامدار بود و خدیوے والاتبار مصنفان قوم غیر از روے انصاف در تعریف او داستانها گفته اند و دُرهائے صدق وصفا بسلک بیان سفته این مختصر جاے ندارد که جمله اوصاف و وقائع او را در سلک بیان کشد و قوبیلا قاآن بعد از سلطنت سی و پنجسال بعمر هفتاد و سه سال در گذشت پسر او جیم کیم نام نهایت حاسب کرم و اخلاق و هم بود اما در روزگار پدر جهان فانی را پدرود و در امر حکومت بر پسر زاده او تیمور قاآن که آخرین سلاطین مغول بود در ختا استقرار یافت +

ذکر سلطنت تیمور قاآن ابن جیم کیم ابن قوبیلا قاآن ابن تولیخان

قوبیلا قاآن در عهد خود جیم کیم را بر مسند ولیعهدی نشانیده بود چون او در حیات او در گذشت تیمور قاآن بتخت نشست و او بر شرب خمر بسیار مایل بود هر چند قوبیلا در حیات خود امتناعی بسیار از شراب مے نمود اما تیمور قاآن در جمادی شراب بسیله آورده میخورد و بعد از آنکه بر تخت نشست همچنان در شراب و کباب و لهو و لعب پرداخته در امور مملکت زیاده غور نے نمیکرد و بعد از چهار سال از حکومت او دو اخان جغتائی لشکر بر کشیده و امرائے حدود را گریزانیده کورگوز کورگان داماد تیمور قاآن بمقابله دو اخان فرستاد بادشاه جغتائی مراجعت کرده و داماد دو اخان باسیری آمده و در فکر چنان نمود که هر دو بادشاه و داماد ان طرفین را اطلاق نمایند و دو اخان بجهة تمسک جسته کورگوز را کشت و قاآن در سنه سبع مایه موافق اوئیل به تحریک کر ملک اغول لشکر عظیم تومان بدفع شاهزاده قتلغ ابن قاشین فرستاد و قتلغ بواسطه موافقت به دو اخان پیام داد که بے توقف و تعلل باستمداد آید و دو العنزه بتمسک شده قید و تنها مقابل شده و بواسطه کثرت اعدا پسپا شد چون قتلغ بر افواج قوبیلا تیمور دست یافته بود عرصه دولت او در دهائے مغول مستحکم بود اما در بنیاد برابر یک کس از لشکریان او صد کس مقابل بودند تا هم سه روز هر بهائے مردانه نمود و قتلغ و زعماء شده امرائے قاآن خواستند کار درویش را عاطله کرده بجانب قتا چار دانا چار راه استمهر کنند قتلغ در آن شب آتش بسیار افروخته چند منزل پس تر رفت چون در همان حال دو اخان جغتائی در رسید بار دگر بر فوج قاآن تاخته تا قراقرم بکامیشی رفتند و بسیار کس از فوج او کشته شدند و قتلغ در سنه اثنین و سبع مایه وفات یافت و در زمان تیمور خشک سالی در ختا واقع شده و قاآن دو سه انبار خانه هائے غله کشاده بر رعایا تقسیم نمود اما در ملک ختا بے نظمی و اتفاق سرداران تاتار و دیگر اقوام ختائی و چینی از هر جانب سرکشی نمودند و تیمور قاآن مدت شش سال حکومت نموده بعلت صرع و لقوه گرفتار شده و در زمان علالت او خاتونش بحل و عقد امور سلطنت مے پرداخت و قاآن

مدت شش سال زندگانی نموده درگذشت اگرچه قراقان ختا سرکشی در زمان او نمودند اما قاآن در نظم و نسق مملکت تدابیر صائب نموده خللے در انتظام راه نیافت و فرمان فرمایان در ممالک ختا و چین روان بود او بسیار باکرم و سخا کسے بود وقتے چار پایان بسیار از برق و برف ضائع شدند فرمود تا مالکان چار پایان را از خزانه زر قیمت دادند و در نواحی چین و ختا سیلے عظیم آمده عمارات و زراعات بسیار تلف شدند و قاآن حکم فرمود تا ایشان را به تخم و تقاوی امداد دهند و تا سه سال از مطالبات دیوانی معاف دارند شخصے از ختائیان گله و رمه اموال بشمار داشت و بظلم و جفا قرضداران را میگرفت ببرق غضب ایزدی سوخته شد و جمیع متعلقان او نیز آتش صاعقه نابود شدند قاآن اموال او را فرمود تا بغرباء تصدق نمایند و در سال قحط جمله انبارهائے غله گشاده فرمود که تفاوتے که بشصت درهم سیم میارزید بشش اقچه بر عایا دادند تا رعایا ازان بدیه محفوظ ماندند و اکثر ارباب تواریخ بعد ازین اسماء پادشاهان را ایراد نکرده اند و مفصل نگفته اند که در بلاد ختا و چین بعد از تیمور قاآن از خاندان بوزنجری کدام کدام سلاطین بتخت نشسته اند و همین قدر گفته اند که درین بلاد ما و قراقرم از اوکتائے قاآن تا تایزی اغلن که از نژاد اوکتائے بود پانزده کس سلطنت نموده اند و قوبلای تیمور و منکو را نیز ازین کسان شمرده اند اما مملکت ختا بعد از تیمور در اندک زمان از دست مغولان بدر رفت و پادشاهان نژاد اوکتائے در قراقرم و قلماق باقی ماندند صاحب تواریخ چین مے نویسد که بعد از تیمور چند کس ازین خاندان بر ختا و چین حکمرانی نموده اند اگرچه مصنف مذکور که انگریزی عاقل بود بوجه ناواقفی از زبان و علوم مغلیه و ترکی اسماء و انوام پادشاهان را غلط نوشته اما در وقائع و احوال ایشان انصاف را از دست نداده است ارباب تواریخ فارسی بعد از تیمور قاآن عنان همت قلم بمیدان کیفیت بلاکو خان و اولاد او که در ایران حکمرانی کردند منعطف ساخته اند اما ما اقم چند کس از پادشاهان مغول از اولاد تولیخان که در ختا بعد تیمور قاآن بوده اند مے نویسد و غلطی اسماء ایشان را بر ذمه راویان سابق میدارد +

ذکر سلطنت کائے شان خان برادر زاده تیمور قاآن بوزنجری قبیات

دیرابر ادر زاده تیمور قاآن نوشته اند و کائی شان خان

چهار سال سلطنت کرده در سنه یکهزار و سه صد و یازدهم عیسوی درگذشت و بعد او الجی اتو خان برادرش که ختائیان ویراجن سنگ میگفتند بر تخت نشست و این قاآن کتب حکمت را از ختائیان بزبان مغولی ترجمه کنانیده مدرسها برائے تعلیم عیت بنا نهاد و پادشاه مذکور برائے استفتائے ختائیان فرمود تا از مغولان و ختائیان هر دو زیر باشند و در امور سلطنت شریک بوده مهمات را فیصل نمایند بسیار منصف کسے بود در سنه یکهزار و سه صد و بست انتقال نمود +

ذکر پالاخان

اوسے پسر الجیتو خان بود و سه سال سلطنت کرده از دست شخصے کشته شد +

ذکر ایسن تمور خان نبیره قوبلای قاآن

بعد از پالاخان ایسن تمور خان بر تخت سلطنت ختا جا گرفت چون مرید و خدام مناد رو معابد مذهب بودند که ختائیان

پیرو آن بودند بسیار آمده اموال خلق خوردند و همدران سال قحطی و وبائے سخت در خلق افتاده قاآن بموجب درخواست ختائیان ایشانرا ازان دیار اخراج نمود و در سنه یکهزار سه صد و بست و هشت عیسوی طبل رحیل کوفت +

ذکر طوطی مارخان

ابن ایسن تیمور خان وے بسیار صاحب قوت و استعداد و جماعت بود اما سلطنت به برادر خود گذاشت و برادرش بادشاه شده در همان شب دفعتاً بمرد و خود طوطی مارخان بر تخت نشست و او پیروی مذهب لاما اختیار نموده خدام ایشان را و سلک امرا و مختاران منسلک ساخت و خود بعبادت و ریاضت موافق عقیده آنجماعت مشغول گشته و اختیار سلطنت بدست ین تی مارنام داده و رعایا از ظلم ین تی مار بمخالفت اختیار کرده و در اکثر صوبجات با مغولان بغاوت و ستیزیدند و همدرین اثنا قاآن رحلت نمود و در رسمش غلطی مے نماید و در اصل توقتمور خواهد بود که مورخان ختای و فرنگ توتی مار نمودند و چون به فارسی از تواریخ ختا نقل نمودند طوطی مار نوشتند بهر کیف بعد او سلطنت بر پسرش استقرار یافت +

ذکر الینجی بان خان ابن طوطی مارخان ابن الینتمور خان نبیره قوبلا قاآن ابن تولیخان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

الینجی بان خان در سنه یکهزار و سه صد و سی و دو عیسوی بر تخت چین و ختا نشسته و چون هفت ساله بود مادرش باانتظام مهام سلطنت پرداخت و در همدران سال بمرد و بعد از و توقا تیمور خان شاهزاده از خاندان بوزنجری بر تخت سلطنت نشست و او بسیار کاهل و عیش پسند بود و در زمان توقا تمور خان رعایا و کشان بغاوت و ستیزیدند و از مغولان رعب و هراسے که داشتند فراموش نمودند قحطے عظیم و افسنده و مردم بگوشت انسان دندان تیز کردند و هر چه یافتند خوردند و امرائے مغول نیز با همدگر مخالفت کرده بجنگ همدگر مبادرت نمودند و زلزله هائے بسیار آمدند و از هر جانب آثار زوال سلطنت مغلیه هویدا شده و قزاقان بحری باین چنین حالت دیده ده هزار جهاز تیار نموده رهزنی اختیار نمودند که راه هائے دریا مسدود شدند و همچنان در جمیع مملکت قزاقان تاتار و ختا زور آورده و سردارے ختائی علم طغیان بلند ساخته صد هزاران مردان ختائی با او همراه شده و برخان بالیغ لشکر کشیده شکست هائے علی التواتر با فواج بادشاهی داده و توقا تمور خان را یارائے قیام نه مانده در سنه یکهزار و سه صد و شصت و هشت عیسوی بوقا تمور شهر را گذاشته در صحرا سے ادبار آواره شد و سلطنت قوم بوزنجری از محل اصل سلطنت ختا و چین معدوم گردید و مدتے ختائیان بادشاهی کردند و آخر از ایشان قوم هانجو تاتار که از اولاد تاتار خان بودند بقبضه خویش آورده و این خاندان تا امروز در ملک چین و ختا بادشاه اند الغرض بعد از توقا تمور خان بادشاهی از مغولان در ختا و چین بدر رفت و الحال احوال اولاد تولی خان که در ایران و توران و خراسان و عجم بکمال ابهت و شوکت سلطنت کرده اند نوشته مے شود +

ذکر سلطنت قوبلای قاآن ابن تولی خان ابن چنگیز خان در ممالک ایران و خراسان و عراق و شام و غیره دیار اسلام

اصحاب تحقیق و تواریخ نوشته اند که چون تخت سلطنت مغولستان به منکو قاآن ابن تولی خان ارسته شد و بعد از منکو قاآن از اولاد تولی خان که در ممالک قراقرم مغولستان و ختا و چین سلطنت کرده اند ذکر ایشان گذشت اما سلاطینی که از اولاد او بدیار ایران پادشاهی رسیدند حالات ایشان بر سبیل اجمال ازقرار میشوند +

ذکر سلطنت هلاکو خان ابن تولیخان ابن قاآن بزرگ چنگیز خان بوزنجری قیات

چون منکو قاآن بر تخت سلطنت مغولستان استقرار و استقلال یافت هلاکو خان را بجانب ایران فرستاد و تا بجوار خلفای عباسیه و بادشاهان ملاحده اسمعیلیه کایت بسیار بحضور قاآن نوشتند و قاضی قزوین که حاضر بود عرض نمود که از خوف فدائیان اسمعیلیه زنده زیر قبای پوشم و قبا را باکرده نمود و عادت اسمعیلیان آن بود که هر بادشاه یا عالم و امیر را در صولت و شهرت نامور میدیدند و بر عداوت خود پیش میشیدند جمعی از فدائیان را میفرستادند تا بهر جا که موقع فرصت یافتند ایشان را شهید میساختند و امرا و علما بسیار از اهل اسلام از دست ایشان بفنون دوس برین نشافتند منکو قاآن چون این اخبار را شنید خواست که شاهزاده را از اردو نوع بوزنجری بر ممالک غربی مقرر کند تا از اندیشه صولت خلفای عباسیه و بیداد اسمعیلیه ایمن باشد و رقم انتخاب بنام هلاکو خان برادر خود کشید فرمود تا از جمیع لشکرهای چنگیز خان که به پسران و پسرزادگان منقسم بود جمع آمده ساختگی لشکر نمایند چون منکو بر تخت قاآنی بود و پیاسای بادشاهان اولوس جوجی و ختای و جمیع امرا را امتثال فرمان او واجب بود همه گردن تسلیم خم نمودند و نوشته اند که قاآن فرموده بود که از هر ده خانوار مغول دو خانه و از هر کباب هلاکو خان زر دند و مور خان نوشته اند که از هر کباب صد و بیست هزار مغول خانه کوچ همراه هلاکو خان بودند و بفرمان منکو قاآن ایچل نویان بر لاس این امیر قراچار نویان بر لاس کردار الوس جغتائی برجای پدر امیر الامرا بود بر سم سالیوری همراه هلاکو خان مقرر شد و ایلنگیز نویان پسر ایچل بجای او در ممالک ماوراء النهر مستقل شد و اکثر امرای بر لاس از اولاد امیر قراچار تعیین شدند که به رکاب هلاکو خان روند و جمعی از اولاد چنگیز خان نیز با وی همراه شدند و قاآن لوحی بزرگ مرتب فرموده و داد عیش و نشاط داد ۵ نوبت یکی مه بدرگاه بر + همی بود هر روز نزمی دگر + پس انگه بفرمان شاهجهان + بصحرا کشیدند گنج از نهان + زر و دُر و گوهر فزون از قیاس + بیاورد گنجور گوهر شناس + ز نزدیک خان شبکاره ببرد + بفرمان بران هلاکو سپرد + چنان هم بخانون یکایک بسر + جدائی بهارا دجید و مر + به تشریف سیرانش را یاد کرد + به بخشش دل همگنان شاد کرد + هلاکو بر اه راشاه در برگرفت + ز مهرش جهانی بماند شگفت + جدائی از ان پرورش سخت بود + که او زیور افسر و تخت بود + روان شد چشم

هلاکو رورود + چو سیکر دشاهجهان برادر رود + تو گوئی بگوشش ندا میرسید + که او را نخواهد دگر باره دید + دو قبت
وداع قا آن گوش برادر بگو هر نصایح آراسته فرمود که ~ ز تو ران گذر کن بایران خرام + برآور بخور شبید
رخشنده نام + باید که رسم و یاسای مغول را در همه حال پابندی کنی و از جیحون تا اقصای مطرقبضه در آوری و اگر
خلیفه بغداد اطاعت کند تعرض با او مکن و اگر سرکشی کند از جهان نابود سازی دل از طائفه ملاحده بپرداز پس هلاکو
در ربیع الاول سنه احدی و خمسین و ستمایه موافق اودیل روانه شده و بعد از تجهیز و ترتیب لشکر در رمضان روانه شده
هزار خانوار نفط انداز و منجنیق ساز جهت تسخیر قلاع برکاب او بودند چون به الموت رسید و رغنه خاتون زوجه
قراهلاکو جغتائی طوی عظیم داده و چون بشهر کش رسید امیر ارغون ایرات و ملک شمس الدین کرت والی هرات بحضور
او حاضر شدند و از روم سلطان رکن الدین و از فارس اتابک سعد و از عراق و آذربائیجان و شروان و گرجستان
امراء حاضر خدمتش شدند و بر کنار رود خانه بیشه شیران ظاهر شده فرمانداد تا جرکه کردند و اسپان را بوجه رسگذاشته
بر بختیان بست سوار شدند و شیران بسیار گشتند و ارغون آقا و ایرات روانه اردوی منکو قاآن شده که ای ملک
پسر خود را گذاشت و قلاع ملاحده را محاصره نموده و رکن الدین خورشاه بادشاه آن نواحی تاب مقاومت نیافته
از قلعه فرود آمده خواجه نصیر الدین طوسی که نزد او بود در یناب گوید ~ سال عرب چو ششصد و پنجاه و چار
شد + یکشنبه روز اول ذیقعده بامداد + خورشاه بادشاه اسماعیلیان رنخت + برخاست پیش تخت هلاکو
بایستاد + دبادشاه او زنجری بر او رحم کرده بنواخت و خزائن دو فائن او را بامر اقسمت فرموده و قلاع الموت و غیره نیز
فتح کرد و بعد از فتح جمیع حصارهای ایشان در قزوین رسید و خواجه نصیر الدین طوسی در رئیس الدوله و موافق الدوله
همدانی را که بضرورت ناچاری بصحبت اسمعیلیان مبتلا بودند ملازم خود ساخت و خورشاه را موافق التماس او روانه
اردوی منکو قاآن گردانید و قاآن جمعی را فرستاد تا در میان راه و بر ابملک عدم راهی ساختند و جمیع متعلقان ایشان
نیز از ذکور و اناث بفرمان هلاکو خان بتیغ یاساگذرانیدند و روی زمین از وجود ایشان صاف شد و چون بآذربائیجان
رسید برتا بچو اظهار ریخش نمود که برجائی چور ماغون بوده به کار کرده و او زالوزده عذرات خود بعرض رسانید که
حتی الوسع شهر ها کشادم اما عراق عرب بوجه کثرت و صولت لشکر خلیفه محفوظ است و خان فرمود که فی الفور راجعت
نموده بلاد روم و شام را مستخلص نمائی و خان در ربیع الاول سنه خمس و خمسین و ستمایه بعزم رزم بغداد به تبریز رسید
و ایلچیان بهانه جوئی نزد خلیفه فرستاد که مادرین عزم رود بار ایلچی فرستاده طلب مدد نمودیم و از جانب تو با وجود
دعوی ایلیت تعمیل نشده اکنون باید که از طریق خلاف و عناد برگردی که لجاجت نزد یکتر است و چون این پیام
بالمستعصم باللہ عباسی خلیفه اسلام رسید برآشفته جوابهای درشت داد و هلاکو ازین رود در عزم خود دائم تر
گردید +

ذکر شوکت و عظمت خاندان خلفائے عباسیہ

مخفی مباد کہ از پانصد سال خلفائے خاندان عباسیہ از اولاد حضرت عباس عم نبی آخر الزمان در بغداد بنہایت حشمت و شوکت سلطنت مے نمودند و مدینۃ الاسلام بغداد از جمیع حوادث و خطرات مصون و محفوظ بود و از مردم صاحب علوم و فنون و اصناف صانعان صنعت پوقلمون و ذخائر و نفائس مشحون بود و درین زمان المستعصم باللہ ابو احمد عبد اللہ ابن امیر المومنین المستنصر باللہ عباسی بر اورنگ خلافت متمکن بود و جمیع سلاطین اسلام و خوانین عظام جہین نیاز بر آستان عظمت نشان او بر خاک عجز می سودند و بلوشاہان با اقتدار امرائے ذوی الاقتدار در روبروئے او زنگ خلافتش بانہزاران افتخار دست بستہ ایستادہ مے بودند چہار صد از خدام مقرب بدربار امیران بودند کہ از انہم یکے را دو حضور خلیفہ اسلام بار نبود و در آستان او سگے نہادہ بودند و یک طاق اطلس سیاہ بر پشت آستین فرو گذاشتہ بودند کہ ملوک سلاطین آن آستین را زیارت نمودندے و بوسہ دادندے و باز مے گشتند و این را نہایت عزت و باعث افتخار خویش مے دانستند چون مجد الدین اسمٰعیل فانی از شیراز بر سم رسالت رسید از زہد و تقوے از خشوع خضوع آن سنگ انکار نمودہ مصحف مجید را بر سنگ نہادند تا بوسہ بران زد در اعیاد خلیفہ بنہایت شوکت و عظمت سوار شدے و خواص و عوام باشتیاق دیدار او بر غرفہ و بیوت و بام و سر راہ مجمع عظیم مے نمودند و باہا و غرفہ ہا را بکرایہ کثیر میگرفتند چنانچہ در عیدی کہ شمار کرایہ غرفہ و بام نمودند سی ہزار دینار تجاوز آمد و مستعصم باللہ بنادانی و غرور ایشان را از دیدار محروم داشتے و طیلسانے سیاہ بر رخ خود فرو ہشتی و از دیدار نمائی کشرشان خود انگاشتی و صد و بست و چہار ہزار سوار علوفہ خوار ہر وقت در بغداد را الخافہ مستعد و مجوعہ مے بودند و خدام دخیل و حشم و ارکان دولت و امرائے صدود و ثغور و افواج قلاع و بلدان محصور را ازین قیاس باید نمود و از مدت پانصد سال خاندان عباسیہ بر تخت خلافت متمکن بود و خزائن و ذخائر و نفائس را حسابے نبود و افواج خلیفہ ہمیشہ بر سلاطین عظام فرنگ و توران ایران و غیرہ متحمد بود و بلوشاہان اسلام باجازت او بر سریر سلطنت مے نشستند و از ممالک دور دراز تحائف و خراج مطینانہ سیفرستادند و فرامین خلفا را استقبال کردہ بر سر دیدہ مے نہادند ما چون ہر کمالے را زوالے درین زمان غرور و سستی و فتور خلفا از مد اعتدال گذشتہ منہج بغرابی و وبال گردید مؤید الدین ابن عبد الملک علقمی شوم بخت بر عہدہ وزارت بود و آن سیاہ درون را بوجہ مذہب تشیع با وجود کمتر استصواب خلیفہ بمہال تخریب بنیاد سلطنت در دل جائے گرفتہ بود و آن مرد دنگ بجرام سفیری و در خفیہ بحضور ہلاکو خان فرستادہ عرضداشت کہ اگر پادشاہ گردون پناہ سواری فرماید بلا استعمال سیف و سنان بغداد را در تحت تسخیر در آرد و در اول عہد او کتای قاآن لشکرے از مغولان بر روئے بغداد آمدہ غائب و خاسر باز گشتہ بود چون کثرت خیل و ندم و جاہ و حشم خلیفہ بر شبہ بود کہ ہلاکو بریں پیام اعتماد نفرمود و رسول را نوا فتہ پیام داد کہ بغیر از شیوخ کامل و دلیلے روشن بدین اعتماد نمیتوان نمود و زیر سکار الحاح از حد بدر برد

عرض نمود که لشکریان پادشاه اسلام را که چون عقد ثریا بجمع اند بسیان نسبت لشکر پریشان ما سزاوار نیست پیش ازین چه دلیل
در ثبوت و تصدیق همیان خود نمایم خان فرمود تا سوبخاق نویان در قندهار روان شود و وزیر مکار پرتدویر بعد از آنکه از
جانب خان استحکام عزم را دید بخلیفه نا عاقبت اندیش عرض رسانید که امروز صیت خلیفه تمامی جهان را فوگرفته
است و این سلطنت به فوج و لشکر و خزائن و دفائن از جمیع ممالک عالم توقیت دارد و در تمامه روی زمین هیچکس را زهره
آن نیست که بنگاه کج بلند باز اینهمه فوج لشکر پیکاره است باید که جمعیت را بر ممالک خود مقرر و بیخ را از ملاقات خارج
نمائیم تا خزانه را فایده پیدا شود و در رعایا نیز ازین آرام پیدا شود و خلیفه و یرا امتحار نمود و وزیر غشما و امرا را سعه افواج ایشان
پریشان ساخت هرچند شفقان عرض رسانیدند که با وجود قرب و عداوت قوم مغول که جهانگیری و دلیری ایشان بر عالمیان
روشن شده لشکر را پریشان نمودن مقتضای خرد نیست بلکه باید که بیش ازین که موجود است در اجتماع و استحکام لشکر
جزاکوشیم و سخن وزیر خالی از مکر و تدبیر نیست اما چون هر انچه ایزد قدیر در تقدیر نوشت هیچ نفع بظهور میرسد خلیفه
سخن ایشان را نشنیده بر وزیر مکار اعتماد نمود اگرچه در ینباره بعضی از مصنفان روایات دیگر نیز می آرند که هلاکو خان
بعد فتح ملاحده رسولی بتهدید فرستاده خلیفه را گفته بود که از در ایلیت در آید ورنه بهتر نباشد ما خلیفه نشنیده و وزیر که رای
داد و پیشکش و غیره را قبول نمود ما اعتماد را نشاید که اجماع مورخان بر همین است که وزیر مکار هلاکو خان را نوشته و بر آمدن
بغداد تحریص نموده و جهانی خلیفه پریشان ساخت و تخت دولت پانصد ساله را بخاک ندلت انداخت الغرض وزیر بعرض رساند
که رای این مردم ناحق خر این بادشاهی بر سر لشکر تلف میشوند چون آوازه وصول مغول بلند شد تعربان جهت استحضار لشکر
عرض نمودند و وزیر گفت که مغول را چه یارا که برین سلطنت لشکر گشند اگر مردوزن بر سرما مهما آمده یک یک سنگ اندازند
لشکر مغول را ناپدید کنند چون خبر رسید که سوبخاق تا بجور رسیدند خلیفه فتح الدین و مجاهد الدین ایبک منتصری را با دو هزار
سوار فرستاد و در اول حمله لشکر مغول پشت داده ایشان را دور کشیدند و باز گردیدند و تمام روز جنگیده و در شب فرات را
بر لشکرگاه بغداد یان سرداده و بسیار کسان ازان غریق بحر فنا گردیده بقیه فرار گشتند و بالآخر هلاکو خان در ندی جمعه
سنه خمس و خمسین و ستمایه در برابر بغداد رسید و شهریان استعداد مدافعه نمودند و مغولان امرا محاصره کردند از درون
و بیرون جنگ سخت در پیوست و مدت دو ماه محاصره و جنگ در میان بوده و اکثر سادات و غیره بغداد و سپاهیها به خان مستامن
و آخر وزیر مکار خلیفه را گفت که الحال تاب مقاومت نیست متوجه لشکر مغول باید شد و خلیفه ناچار از روی اضطرار در سنه
امیر ابو بکر و امیر ابو الفضل و امیر عبد الرحمن شاهزادگان و امرا بدرگاه هلاکو خان رسیدند ۵ سال بحرمت شصت و پنجاه و
شش + روز یکشنبه چهارم صفر + شد خلیفه پیش هلاکو خان دوان + دولت عباسیان آمد بسر + و بغداد ان
هلاکو خان مخلوق بغداد فوج فوج آمده سلام میدادند و بیاسا میرسیدند و خان روز جمعه نهم صفر نشست و تمین و ستمایه
در شهر رسیده خزاین و دفائن و انواع زیور و ظروف طلا و نقره و مرصع و مهر و یاقوت سیمین و امردان نازکبدن بدست آورد و

بخلیفه گفت که ما مهانیم و تو میزبان اکنون چیزی که لائق ما داری بیار خلیفه ده هزار دینار زر سرخ و دو هزار جامه دار فضل شکسته از حجره بیرون آورد خان همه را بحضار قسمت کرده گفت که هرچه ظاهر است از ماست خزائن مخفی را باید نمود و حسب اشارت زمین صحن کنند بردند و حیاض مشحون بتنگهای زر سرخ بوزن صد مثقال یافتند چون حسام الدین نجم تحویف نموده بود که اگر خون خلیفه بر زمین افتد قیامت قایم شود و والا نصیر الدین الحوسی که بر مذهب تشیع کاوشی داشت تکذیب نموده بخان گفت که پیشیران گفته شد ندو هیچ نشد و خان ابقای خلیفه موجب آفات کثیر دانست و اندیشید که سلمانان خلیفه را امیر المومنین میدانند اگر او زنده باشد تا جان در بدن دارند برای او سعی نمایند فرمود تا در نمد پیچیده بمالند تا شهید شد و شهزادگان و امرا را نیز بشربت شهادت چشانیدند و شانزده لکهه مردم دیگر از شهری و لشکری مسلمانان را بدام فنا از چشمه تیغ متوکل نوشانیدند دهر چند این خلقی نمک حرام خواست که حکومت بغداد بدو مفوض شود قبول نفتاده امرا به تذلیل و تحقیر او میکوشیدند که باقای خود وفا کردی بپاچه کنی تا پشیمان بمقر اصلی خود رفت و حکومت بغداد به ابن علقمی تفویض شد حضرت شیخ سعدی شیرازی در شبه در والت خلیفه فرموده اشعاری چند از آن نوشته میشوند ؎ آسمان را حق بود گر خون بگرید بر زمین ✤ بر زوال ملک مستعصم امیر المومنین ✤ ای محمد گر قیامت می برآری سر ز خاک ✤ سر برآور بین میان مردمان خلق بین ✤ خون فرزندان عم مصطفی شد ریخته ✤ هم بدان خاکی که سلطانان نهادندی جبین ✤ دجله را آتش زده و سلطنت پانصد و بست و چهار ساله را از بیخ برکنده بمراغه آمد و مال بسیار و زنان بشمار و تحائف و نفائس و خزائن و دفائن که قلم از شمار و زبان از بیان او عاجز است بدست مغولان رسید و هلاکو خان سه یکی ان بسیار و اموال بی شمار بخدمت منکوقاآن فرستاد و برای دیگر شهزادگان مغول نیز بخشی ازین اموال فرستاد و آتابک سعد ابن ابوبکر از فارس و بدر الدین لولو از موصل و سلطان غیر الدین سلجوقی از روم آمده خدمت کردند و خان در جمعه بستم رمضان سنه سبع و خمسین و ستمایه عزم شام کرد و کسوقا و نویان و سونجاق و مالجو نویان را بمقدمه روان نمود و نصیبین حران بگرفتند و حلب را بجنگ گرفته مدت چهل روز بمحاصره قلعه قیام نموده مردم ناچار شده فرود آمدند و همه بتیغ یاسا در گذشتند و اهل دمشق از ورود ایلیت واقیها در آمده چون دیار شام فتح نموده واقعه منکوقاآن بعرض رسید خان کسوقا را در شام گذاشته برگشت و کسوقا قلعه کرک را فتح کرد و ملک ناصر والی آنجا را بارودی خان فرستاد و شاهزاده بشموت لوز نجری را بمیافارقین مقرر کرد و هر چند شهزاده ملک کامل والی میافارقین را للبید او سلز اطاعت بیرون نرده و مدت دو سال محاربه و محاصره در میان بود ؎ زگردان بماندند ترکان شگفت ✤ زکین هر کسی لب بدندان گرفت ✤ و قحط و غلا در قلعه رو داده تا حدی که بنهاد و شتاد مرد در قلعه ماندند عاقبت مغلان قلعه را گرفته ملک کامل را گرفته آوردند و بفرمان خان شهید ش نمودند شهزاده به ماردین رفته ملک سعید والی آنجا را نشانده هفت ماه جنگ قایم بود و محاصره قلعه بر قرار و ملک مظفر پسر سعید پدر را زهر داده و به شاهزاده پیام اطاعت فرستاده و

از قلعه بیرون خرامید و رایتی انگ ملک سعید خود مطیع شده باردوی هلاکو خان رفته بیاسا رسانیده شد پس ش مظفر بهادر
دین مقرر و مستقل گردید و ملک صالح اسپهبد الدین لولو والی موصل یاغی شده متابعت والیان مصر خواست و از غونیان
در پے او رفته موصل را محاصره نمود و بندقدار والی مصر لشکرے بمدد او فرستاد و آن سردار مصری کبوتری نامه بجهت
اطلاع اهل مصر فرستادند و کبوتر از حسن اتفاق بر منجنیق مغولان نشسته و از غون دیرا بدست آورده بمضمون کتابت
اطلاع یافت و یک تومان لشکر را در کمین آنها نشاندند تا سر راه گرفته لشکر کمکی را بشکستند و بلباس ایشان ملبس گشته
فوج فوج راهے قلعه شدند و موصلیان به استقبال ایشان برآمدند و قتل میشدند و قحطه و با در قلعه پدید آمده مردم
بیرون جستند و کشته شدند و ملک صالح نیز بیرون آمده گشته شد و هلاکو خان تومان بهادر سلدوز را بحفاظت روم
فرستاد و هلاکو خان بسلطان مصر پیام داده بود که اگر شحنهٔ ما قبول کنی بجان و مال امان یابی ورنه ترا معلوم است که
خدائے جاوید مقالید ابواب جهانداری بدست اورخ چنگیز خان داده است و قود سلطان مصر ایمرائے که بعد از
سلطان جلال الدین خوارزم شاه و قتلغ حایت او مجتمع آمده بودند مشورت نموده ورائے ها بر جنگ قرار گرفته و
وقود و بندقدار هر دو در بنیاب متحکم و متنقل شده و کسوقانویان که قراول مغول بود و فوج مصریان از سه طرف
بر افواج مغولان تخریستند و حربے سخت واقعشد سیف الدین و قود ظفر یافته کسوقانویان پشت نمودن را عار دانسته
ثبات قدم ورزید و مردانه وار جمله میکرد و میگفت ؎ بنام نکو گر بمیرم رواست ✦ مرا نام باید که تن مرگ راست
تا هر اهیان او کشته شدند و کسوقانویان در هر حمله سبازری مے انداخت و هر سو که مے تاخت دیران شام چون گله
رمه از پیش او مے رمیدند تا از اسپ جدا شده گرفتار شد و قود و سلطان مصر بر آگفت که اے نعل بدکیش خاندانهائے
قدیم را برانداختے و از خون امراء عظام جهانے را لاله گون ساختے امروز پاداش عمل خویش رسیدی کسوقا ازین سخن چون شیر
نر غریده گفت ؎ چو شنید گفتار او بسته دست ✦ بر آشفت مانند پیل مست ✦ چنین داد پاسخ که ای سرفراز ✦
بدین روز پیروز چندین مناز ✦ و یاور کن که چون این حالت به سمع خان در رسد دور نباشد که خاک مملکت مصر تو بره
اسپان بایران بردود و دوانت برآرد و اراشل من سی صد هزار سوار است اگر من نباشم په باشد سیف الدین
گفت که از صولت بادشاه خود چنین لاف مزن که او به مکر امرا را میگیرد و بدعهدی نموده میکشد کسوقا گفت که من هرگز نیستم
نیکو خواه بادشاه خود ام و همچنین خواهم بود و مثل شما خداوند کش و نمک بحرام نیستم اکنون هر چه خواهی در باب من بفرمائے
که وقت از این آن گذشته است و بفرمان سلطان سلاز تنش بر داشتند و جماعتے از مغولان پناه به نیستان برده
بودند شامیان آتش در بیشه زدند و لشکر کسوقا را غارت نمودند چون هلاکو خان ازین خبر یافت تاسفے بسیار بر کسوقا
نامدار خورده و ملک ناصر را دشنام داد و بسخن بغویان جمعدار از پس فرستاد تا او را در راه هلاک نمودند و ایلکان نویان را
بضبط شام تعین فرمود و مستعد بود که با تعاقب کسوقا بشام رفته دو دودمان برآرد اما بوجه استعمال شکوقا آن این اراده

بظهور رسید و واقعه دیگر شده یعنی از برکه خان و هلاکو نفاقی واقع شد تو ما انحول نزدیکی با برکه خان ابن جوجی خان پادشاه دشت قبچاق و روس وغیره داشت اورا بسحر متهم داشتند و او در ملازمت هلاکو خان بود و بعد از شیوع تهمت برادر خان اورا نزد برکه فرستاد و برکه خان بحکم یاسائی مغولی یاران باز گردانیده که هر چه رائے هلاکو اقتضا کند بتقدیم رساند و هلاکو در سنه ثمان و خمسین و ستمایه اورا بیاسا رسانید و برکه خان ازین وجه ربخید چه امید عفو میداشت و بحکم یاتوخان برادر خود منکوقاآنی نشانید و در هر امر بر هلاکو خان تفوق مے جست و تحکمات مے نمود هلاکو بزبان آورد که برکه هر چند آقائے من است و من اینی اما تا کے تحمل و مدارا نمایم و چون برکه خان خبر یافت برآشفته گفت که هلاکو شهرهائے اسلام را خراب کرده خلیفه اسلام را بے استحقائے آقا دانی نابود کرده اگر خدائے جاوید خواهد خون بے گناهان ازو بخواهیم و بوقا را با شش هزار سوار فرستاد و ایشان از رند گذشتند و هلاکو خان شوال سنه ثلثین و ستمایه بجنگ بر دانه شده شیرامون نویان را منهزم نمود و بوقا بر او ظفر یافت و تا باسے نویان در شیروان بوقا را انهزام داد و هلاکو خان در سنه احدی و ستین و ستمایه بعزم رزم برکه خان نهضت نمود و بر لشکر برکه خان ظفر یافت و بوقا منهزم شده فرار نمود و اباقا خان و ایلکان و شیرامون وغیره به دیار برکه خان در آمدند و دست بغارت و تاراج برآوردند اما برکه خان انتهاز فرصت نموده بیک ناگاه بر سر اباقا خان رسخت و از صبح تا شام محاربه سخت واقعشد اباقا خان منهزم شد و لشکرش بر آب کر کر سنج بسته بود و در وقت عبور سنج بشکست بسیار غرق شدند و هلاکو خان ازین شکست شکسته دل شده بتلافی مافات مشغول شد اما در زمان این پادشاه بفرمان او علمای زمان مثل خواجه نصیر الدین طوسی و مویدالدین عرضی دمشقی و نجم الدین دبیران قزوینی و فخر الدین مصلی و فخر الدین اعلائی نفلیسی و دیگر حکمائے نامور در مراغه رصدی بستند و او را نیچ ایلخانی گویند و هلاکو خان شاهزاده اباقا خان را حکومت عراق و انور ندان و خراسان داد و آذربائیجان را به پسر دیگر داد و دیار بکر و ربیعه را به توران سلدوز سپرد و مملکت روم به معین الدین دو وزارت به خواجه شمس الدین محمد جوینی ارزانی داشت و بر بغداد علاؤ الدین عطاء الملک برادر شمس الدین صاحب دیوان را مقرر فرمود و هم در زمانه هلاکو خان امیر ایجل برلاس ابن امیر قراچار نویان در مراغه وفات یافت و سامانویان برلاس از اولاد امیر قراچار نویان از اعاظم امرائے او بود بعنایت امارت ایل و الوس برلاس سرافراز شد و بفرمان هلاکو خان مغولان از بهر نگاهداری دربندها در کرانه مصر و شام مسکن گزیدند و قوم قرا تاتار که شرارت بسیار مے نمود بفرمان منکوقاآن در شام مسکن داده شد هلاکو خان چون داعیه محاربه برکه خان داشت در صدد اجتماع لشکر شده جلال الدین پسر دولت دار بزرگ عرض نمود که از عراق عرب اتراک و قوم قبچاق وغیره برائے ملازمت لشکر مے آرم و خان اورا بپرسش و نوازش داد و جلال الدین رفته سپاهی جمع آورد و باعلان کلمه عصیان و طغیان جسارت نمود و به مصر و شام رفت هلاکو خان برین فریب خورد و تا مدت بسیار خورده از غم و غصه هائے پے در پے مرضے سخت بهم رسانید و مزاج بکلیه شد

واخر ربیع الاول سنه ثلث وستین وستمایه بمرد ۵ چو هلاکو برافه بزرستان گرشد ۴ کرد تقدیر ازل نوبت اجل آخر
سال بشصد و شصت و سه شب یکشنبه ۴ که شب نوزدهم ربیع الآخر ۴ عمر او چهل و هشت سال و زمان حکمرانی
او هشت سال بود در پای سوار دلق مدفون شد و به رسم مغول سر و پای بهم آورده بهت او ساختند و سر بر سنهاده خان را خوابانیدند
و چند دختر مه پیکر با کره با حلی و زیور آراسته در آن ته خانه بنشاندند تا مونس او باشند و هر سه را مضبوط نمودند
پسران او اباقاخان و یشموت و تشبین اغول و نکودار اغول و منکوتیمور و طراقای بودند و او بسیار راهبت و
صاحب جلادت و شجاعت بود و او را ایل خان نیز خطاب میکردند بسبب این خطاب آنکه چون قبیلهٔ اعظم قبیات از اولاد
ایل خان است این خطاب را تمغای شرافت دانند که قبیان خان پسر ایلخان بود و قوم قبیات از نسل قبیان خان است
و قوم یونجری که هلاکو خان ازین قوم بود از قبیات برآمده است نوشته اند که در زمانه هلاکو خان در هندوستان سلطان
غیاث الدین بلبن بادشاه بود و او بشکار رغبتی بسیار داشت و همواره در صید و شکار و انتظام این کار مشغول می
بود و اوقات خود به شکار و چوگان بازی بیشتر مصروف می نمود چون خبر شوق شکار او در مجلس هلاکو خان رسید خان بر
زبان آورد که بلبن بادشاهی است سخته کار و مردانه بظاهر سزاوار شکار می نماید که بشکار میرود و در معنی و ورزش سواری میفرماید
و لشکر خود را آداب سواری و مهارت جنگ آموزی هر روز مائل میدارد و پاس ملک خود میدارد چون این سخن بسلطان غیاث
الدین بلبن رسید بسیار خوشش آمد و اظهار ابتهاج فراوان نموده برگیاست هلاکو خان آفرین ها گفت و گفت که قواعد
ملک داری را کسانی دانند که جهانداری کرده باشند و ملکها گرفته و خاندان ایشان از نژاد بادشاهان باشد و در زمان
هلاکو خان سلطنت مغول رونقی تازه گرفت چه مثل بغداد سلطنتی عظیم در تصرف مغولان در آمد و قوت آنها بیش از پیش
گردید و هلاکو خان بادشاهی علم دوست بود و علما و فضلا را حرمت داشتی و پیوسته مغلیه را نیکو نگهداشتی ۴

ذکر بعضی از شعرای زمان او

از عمدهٔ شعرا و فصحای زمان هلاکو خان یکی خواجه نصیر الدین طوسی بود اصل او
از قم و در دیار طوس متولد شده و در علوم حکمت شاگرد بهمنیار بود و او شاگرد
حکیم شیخ بوعلی سینا بود صاحب تصانیف کثیر است رساله اخلاق ناصری بنام ناصر الدین والی قهستان نوشت و
چندی در قلاع اسمعیلیه ساکن بود و اکثر محبوس می ماند چون هلاکو خان بفرمان منکوقاآن بر قلاع اسمعیلیه رفت و قلاع آنها
تسخیر نمود خواجه نصیر الدین طوسی بملازمت رسید و خان را بملاحظه علم و فضل او اعتقاد بے عظیم در حق او پیدا شد و
همواره او را معزز و معظم داشتے و گویند که نصیر مذهب تشیع داشت و در وقت گرفتاری خلیفه معتصم باللہ عباسی چون
خان شنید که از قتل و خونریزی خلیفه قیامت قایم شود متردد شد اما خواجه نصیر بلو شاه را فهمانش نمود که چند بن
بزرگان دین را ظلم کشتند و قیامت نشد از خونریزی خلیفه چه می شود و آخر خان او را بطور دیگر که خون بر زمین نگیرد
بدریعهٔ شهادت رسانید و نصیر سرآمد حکمای بے نظیر بود و هفتاد و هفت سال عمر یافته رحلت کرد از وست ۵

منم آنکہ خدمت تو کنم نمیتوانم + توئی آنکہ چارہ من نکنی مے توانی + موجود بحق واحد اول باشد + باقی ہمہ موہوم مخیل باشد + ہر چیز جدا دو کہ آید اندر نظرت + نقش دو بین چشم احول باشد + سعید ہروی شاعرے شیرین سخن بود و مداح خواجہ عزیز الدین طاہر فرومدیست و عزیز الدین وزیر خراسان بود و در طوس سکن داشت و بروزگار ہلاکو خان بسے امیر ارغون امیرات عزل شد و بسلغے مصادرہ داد و سعید در مدح عزیز الدین قصیدہ بسیار نغز موزون کرد کہ مطلعش این است ؎ ببرد رونق نگار من زماہ تابان گوئے + دلم ربود و خم زلف او چو چوگان گوئے + بتے کہ گوئی زخدا ن او بیاری لب + زلعل نیز برد و زآب حیوان گوئے + اگر سر اسر میدان سخن بران باشند + بدلبری بر باید ز پیش ایشان گوئے + بیا نسیم صبا پیش آن نگارین شو + حدیث درد دلم را بہ پیش درمان گوئے + گرت ہواست کہ گل پیش تو فرو ریزد + بہ پیش او سخن از حسن روے جانان گوئے + و دیگر از شعراے عہد ہلاکو خان رفیع الدین لبنانی و اثیر الدین اومانی وغیرہ شعر ابودہ اند اما بمداحی سلاطین و امراے دیگر پرداختہ اند و از دولت مغلیہ تعلقے نداشتہ اند لہذا بذکر ایشان مبادرت نشد۔ اما چند شعر از ہر دو نوشتہ میشوند از رفیع الدین ؎ جانا محبت عشق تو ندانی کجا رسد + ہرگز بود کہ دولت وصلت بما رسد + من کیستم کہ صافی وصلت کنم طمع + اینم نہ بس کہ دوری ہجرت بما رسد + و اثیر الدین گوید ؎ تا تو انی نفسے بے مئی و معشوقہ مباش + کہ ترا حاصل ہر دو جہان این قدر است + مئی حرام است و بے اہل خرد رانہ مزد + ترک چیزے کہ یکے عیب و ہزارش ہنر است +

ذکر سلطنت اباقا خان ابن ہلاکو خان بن تولونجری

چون ہلاکو خان مرد حسب قاعدہ مغولان آہا بسیر زند و یاسا دادند کہ ہر کہ بجائے رسیدہ باشد فرود آید و ہیچ آفریدہ از مقام خود حرکت نکند و تورلتاے بزرگ ترتیب دادند و اباقا خان را تکلیف سریر آرائی دادند اما او ابا نمودہ قبول نکرد و گفت قوبلا قاآن بزرگ است بغیر از امر رضاے او چگونہ شروع بکار جہانداری کردہ خود و امرائے کبار عذر او قبول نکردند و در دویم رمضان سنہ ثلث وستین و ستمایہ بر تخت سلطنت نشست و مال بے اندازہ و جواہر و جامہاے قیمتی بشاہزادگان و امرا و خواتین داد و دو شکریان را نیز بانعام بسیار نوازش نمود و شاہزادہ بشموت اغول را بضبط شیروان باز داشت و تمشین اغول را بہ ماژندران و خراسان نصب نمود و تو بان بہادر را بن سونجاق را بمملکت روم مقرر کرد و تو ران ابن ایلکان جلایر در لکین را نیز نامزد آن مرز بوم فرمود و دو بار بکرد ربیعہ بہ دریاے نویان سپرد و ارغون آقا و ایرات را بہ محصول ولایات مقرر فرمود و گرجستان و شام را بہ شیرامون نویان ابن جرماغون سپرد و عہدہ وزارت بہ خواجہ شمس الدین محمد مقرر داشت و تا بکی پسر خود شاہزادہ احمد غون خان بہ سرناق نویان ابن سامانویان برلاس از اولاد امیر قراچار برلاس داد

همدرین نزدیکی بوقتاسه پیلار لشکر الوس جوچی لشکر کشیده ازین جانب شاهزاده شیموت بمقابله او شتافته و ارامنهزم نموده برگشتند و باسیصد هزار سوار بکنار آب کر رسیده اباقاخان نیز ازین روی گرآمده چهارده روز بر دو فوج مقابل همدگر بودند و از سفیر جنگ و تیر اراسے پیام حرب میشنودند اباقاخان پل ها را خراب کرده و گذارها بسته بود برگشت خان جانب تفلیس روانه شد تا از انجا بگذرد و در میان راه بعرض قولنج وفات یافت اباقاخان خندقے کنیده و دیوارے بر روے او کشیده مستحکم نمود و جمعے در کنار گرجستان بمحافظت و ممانعت اعدا مقرر فرمود درین ایام پروانه نام حاکم دیار روم باندک زمانی معمور ساخت و مملکت مغلیه بدو سپرد اما اباقاخان را درین ایام با جغتائیان همواره صعب واقع شد +

ذکر محاربهٔ اباقاخان با براق خان جغتائی و فتح یافتن بر او به نهایت مردانگی و برنائی

در عصر اباقاخان برادر بزرگ سلطنت الوس جغتائی براق خان اغلن جغتائی نشسته بود و او بادشاهے مردانه و صاحب عزم و همت و فرزانه بود همواره خیال وسعت ملک بر لوح ضمیر منیرش نگاشت درین آوان که هلاکوخان مرده بود و ابواب فتن و فساد در اطراف ممالک اباقاخانی گشاده بود براق خان گرفتن ایران را سهل و آسان مسموع و بیگ را بطور ایلچی گری فرستاد تا از کم و کیف لشکر و آرائے امرائے نامور و قوف حاصل نمود و نیز نکودار اغول جغتائی را که از عمده امرائے اباقاخان بود بمفارقت و نکودار از قوم و نژاد جغتائی کوید و بموجب فرمان منکوقاآن بالشکرے در رکاب هلاکوخان بایران زمین آمده بود الغرض نکودار را اباقاخان منحرف شد و تیر امون نویان باجرب و ضرب بسیار او را منهزم نموده و نکودار گرفتار شد و براق خان چون بجدود ایران رسید و از تشتیت اغول جنگیده او را شکست داد و اباقاخان نیز تهیه لشکر نموده و میمنه بباتائے نویان و میسره به برادر خود شیموت مقرر کرد و اغرغون آقا و والی کرمان را در قلب بمساعدت داود تشین نویان را کنار رود بمقابله امرائے جغتائیه باز داشت و ایلچی براق خان فرستاده اعلام نمود که ؎ زدی آتش و شهر با سوختی + جهان داشتن از کرامو ختی +

اکنون همگی همت بر معاودت کنی ولایت غزنین و قندهار را کنار سند بر تو مسلم دارد بیم براق اغلن صلاح در جنگ دیده منصور شد و اباقاخان چون بهرات رسید بدین سبب که اهل هرات جغتائیان را نزل و علوفه داده بودند بغضب آمده فرمان قتل عام داد ایلچے خواجه شمس الدین وزیر بیچارگان زستکاری یافتند چون هزار حریب آمد زبان گیران جغتائیه بگیر آمده و گفتند که بادشاه ما ے داند که تشتین اغول و اغرغون آقا و ایرات خواهند بود و از آمدن بادشاه خبر ندارد اباقاخان جبلا اندیشیده چند کس از معولان را فهمانید که در همان مجلس که جاسوسان بستون خیام بسته بودند و بادشاه نشسته آمده عرض نمودند که لشکر دشت قبچاق آمده آذربائیجان را غارت کردند و اگر بادشاه تافل و تساهل سازد آن مملکت ویران گردد ؎ جهاندار اباقا چو بشنید این + چو دریا بجوشید از خشم و کین + و گفت که نیکو نکردیم که هرات را از اجناس و نفائس مشحون داشته بیاغی گذاشتیم و با امرا صلاح کرده همگنان رائے زدند که ملک آذربائیجان را

صیانت باید نمود و بادشاه فی الفور سواری فرموده بگشتن آن جاسوسان فرمان داد و بحکم او یکے از ایشان را بجیلہ
راکه رند و آن جاسوس بلشکر خبتائی رسیده کیفیت باز راند و براق خان از خبر برگشتن اباقا خان بسیار خوشحال شده
به تحقیق و تدقیق این خبر نپرداخت و بمزاج استعجال روانه شده بهرات رسید شهریان در ما را بسته بودند پیلے بایشان
فرستاده زیاده التفاتے بگرفتن شهر نکرد و بمزار جریب رسیده بمنزل اباقا خان فرود آمد و ازان جا در تعاقب او بعجلت
روان شد چون چند فرسنگ رفته بصحرائے رسید دید که تمامت صحرا از افواج اباقا خان پُر است و نیزه و اسلحه و
زره دلاوران از تاب آفتاب درخشان شده نظر را خیره میکنند و افواج اباقا در ان صحرا چون بحر ذخار موج میزنند
ازین حالت اندوهناک شده چاره جز جنگ ندید و اباقا خان نیز پاسامیشی لشکر بجائے آورده شیبانی اغول را در
الغار نصب کرد و هندو نویان را همراه او مقرر کرد و جرالغار به برادر دیگر خود داده سونتکے بهادر را که از نوئیان بزرگ
بود در ان طرف باز داشت و والیان کرمان و رُستان را میرارغون آقا و ایران را بر ایشان امیر گردانید و با تمکے و
الیناق وغیره امرا را در قلب باز داشت و براق خان نیز پاسامیشی لشکر نموده دلبس و کوس جنگی بغلغه در افلاک رسانیده
حربے عظیم در پیوست و امرائے براق خان سروانگی نامزد شده از ارغون آقا و دیگر امرا جنگها کرده اکثر لشکر مقدمه پریشان
شد و تهلکه عظیم پیدا شده آثار غلبه خبتائی هویدا شد و اباقا خان کس پیش امیر سونتکای که پیرے نود ساله بود فرستاده
از فرار و قرار راے طلبید و سونتکے لحظه باندیشه فرو رفته سر برآورد و از اسپ فرود آمده در میدان بر صندلی نشست و
گفت که هرکس که خواهد بر رود که من جوان خود در ین میدان میدهم و قدم باز نه گشتم تا کشته شوم یا ظفر یابم و به پیام آور
گفت که برو به خان بگو که اگر ده هزار مرد سپاه زره تا کشته شدند شصت هزار دیگر بقرار اندول را از دست نباید داد و
چون اعیان سپاه این سخن ازان پیر کهن سال شنیدند خون شجاعت و مردانگی ایشان در جوش آمده خروشے از جان آنها
برخاست و دلیران هر دانه نمودند بمرتبه که بر مافوق اندا گذاشتند و دران روز جنگے بغایت صعب اتفاق افتاد که دران
زمان هیچ جنگ صعب تر از ان نشنیده دلیران هر دو طرف از یک نژاد و یک گروه بودند باخود آویخته کشش و کوششها
مردانه نمودند ✦ نه مرغ هیچ پرنده را جایگاه ✦ ز تیر و ز گرز و خروشان سپاه ✦ درخشیدن تیغ الماس گون ✦
بگرد آتش بگردانیدن ✦ تو گفتی زمین رنگ دیگر شده است ✦ ستاره دل مرد جنگی شده است ✦ تو گفتی هوا
پر گرگس شده است ✦ زمین از پے پیل اطلس شده است ✦ ز بس نیزه و گرز و شمشیر تیز ✦ برآمد همے از جهان
رستخیز ✦ به تیر و به نیزه برآویختند ✦ همے آسمان آتش فرو ریختند ✦ چنان شد کسے روئے کشور ندید ✦ ز بس کشتگان
شد زمین ناپدید ✦ عاقبت امرائے دلاور خبتائیه کشته شدند و نسائم فتح و ظفر بر پرچم اعلام لشکر اباقا خان وزیدو
براق خان با پنجهزار کس روئے از میدان برتافته بکنار آشنا فت و درین اثنا سفیر قولیاقا آن آمده و اباقا خان در
سنه تسع وستین و ستمائیه به مراغه رسید و بریغ قاآن که مشتمل بود بر آنکه اباقا خان بجاے پدر بر سریر نشیند و

مجموع آقا و اینی و برادر مطیع باشند و با قاخان شرائط تعظیم و تکریم بجائے آورده با دگر تخت نشست موعظیم ترتیب داده چون پروانه
حاکم روم با بند قدار که مملوک ملک صالح بود و بعد کشتن ملک مظفر بر مصر حاکم بود در رسانخته بود با دشاه عزم روم فرمود و
بر روم مستولی شده شعله حیات پروانه را به آب تیغ آبدار فرو نشانید و بوجه تالستان عزم شام مظهور زسیده لشکر بر
قلعه سیره فرستاد و اهالی قلعه به بند قدار پیام دادند و گویند که بند قدار قبچاقی نژاد بود با دوازده هزار سوار در عرصه
چهار شب و روز با یلغار بمدد ایشان رسید چون آب فرات در میان حائل بود علامات سلطانی را از انجا بنمود اهل قلعه
شادیانه ها نواختند و مغولان آمدن بند قدار را باور نکردند چه بست و هفت یوم در راه مے بایست صرف شد و بند قدار
بسبب نبودن سفائن بست و پنجهزار شتر را دست و پا بسته یکبار در آب انداخت و بر زبر ایشان مراکب در دریا انداخته
و سپاه مغول از هیبت او مخوف شده منهزم گردید و بعد از بند قدار سیف الدین قلاون با دشاه شد و او هم بر سپاه مغل ظفر یافت
و با قاخان برادر خود منکو تیمور را با فوجے از دیلمان نامور بجانب مصر امور گردانید و سیف الدین الغی بمقابله او آمده ویرا
منهزم ساخت نوشته اند که بند قدار در خواب بزیارت حضرت سید المرسلین خاتم النبیین صلی الله علیه
وعلی آله وصحابه وسلم شرف شد و آنحضرت شمشیری بوے مرحمت فرمود و بار دگر در خواب دید که آنحضرت
صلے الله علیه وسلم تیغ را از وے گرفته بسیف الدین قلاون داد و بند قدار و سیف الدین ببرکت توجه آنحضرت بر لشکر مغول
ظفر یافتند کرفتح و ظفر بر سپاه مغول دران زمان از بسکه ایشان قوت بسیار گرفته بودند محال مے نمود چون مجد الملک
یزدی طبع بادشاه را از شمس الدین محمد صاحبدیوان مکدر گردانیده بود و مباحثه بسیار در میان هر دو فاضل نامدار واقع
شدند و مجد الملک اقتدارے بسیار یافت و متعلقان و منتسبان صاحب دیوان را از دست تعدی او نوبت بجان رسید
و از انجا متوجه همدان شد روزے بر صندلے نشسته بود که کلاغی آمده بانگ کردن گرفت فرمود تا او را بر اندند چون کلاغ
پر واز کرد غشی بر بادشاه طاری شده وفات یافت و نیز نویسند که شبے در غزار او جان در حوالی تبریز نشسته بود که
ناگاه وشتے در و ظاهر شد و گفت که منم عظیم قصد من دارد تیر و کمان بمن دهید چون تیر و کمان بدست گرفت فی الحال
بیفتاد و جان داد و بهر حال این واقعه در عشرین ذی الحجه سنه ثمانین و ستمایه واقع شد و چند روز بر سیم مغول بسوگواری
بودند ؎ نهادند زیر اندرش تخت زر + بدیبای زربفت زرین کمر + تن شاه وارش بیاراستند + گل و
مشک و کافور بخواستند + بگستند موے و بخود ند روے + زبان شاه گوے + روان شاه جوے + سرشکشان
گشت پر دود و خاک + همه دیده پر خون همه جامه چاک + تاریخ وفات او چنین گفته اند ؎ چو بست روز
برآمد زماه ذی الحجه + زدور چرخ که برکس نمیکند ابقا + چهار شنبه و هنگام صبح در همدان + بسال شش صد و هشتاد
و گذشت ابقا + سلطنت او هفده سال بود و او با دشاهے دادگر بود و خانے نامور و خواجه نصیر الدین طوسی را بسیار
عزیز و مکرم داشتے و وزارت بخواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان داده بود و همواره باصلاح و صوابدید عقلا و حکما

کار کردی و اباقاخان را پسران متعدد بود و ازان میان تکودار و ایلاچ و جوشکاب و بایدو و الافرنگ و هلاجو و ارغون مشهورتر اند و نوشته اند که اباقاخان با حضرت شیخ سعدی شیرازی و حضرت مولانا جلال الدین رومی رحمهم الله علیهم اجمعین اعتقاد بسیار داشت و این دو بزرگوار از همعصران او بودند و اباقاخان بشرف ملازمت این حضرات مشرف شده بود چون آن حضرات هم عصر اباقاخان بودند و ملاقات اباقا و معتقدی بایشان بصحت پیوست مناسب نمود که بعضی از احوال این دو بزرگوار نامدار تیمناً و تبرکاً درین اوراق درج نمایم حضرت مولانا جلال الدین رومی ابن بهاؤالدین محمد سلطان العلما بود و نسب آنجناب بحضرت امیر المومنین ابوبکر صدیق اکبر رضی الله عنه میرسد و وطن آنجناب خطهٔ بلخ بود حضرت مولانا بهاؤالدین مرید پدر خود حسین بود و سلسلهٔ آن جناب بحضرت شیخ احمد غزالی میرسد و نیز مولانا بمدت شش شهور حضرت نجم الدین کبری رحمة الله علیه رسیده گویند که شبی سیصد مفتی از مشاهیر بلخ حضرت رسالت پناه را در خواب دیدند که بمولانا بهاؤالدین بلطف بسیار فرموده خطاب سلطان العلماء دادند و چون همه ایشان بخدمت رفتند مولانا ایشان را گفت که تا حضرت رسالت پناه شما را از صدق درویشان خبر نداد شما از سر انکار نخاستید الغرض بعضی علمای معاصر سلطان محمد خوارزم شاه را که بادشاهی عالیشان بود از جانب مولانا اندیشناک کردند و سلطان کلیه آنرا بر ایشان پیش آن جناب فرستاد که یا این مرتبه شاهی قبول کنند و رنه از دیار ما بیرون روند مولانا بغضب آمده فرمود که اسلطان محمد بادشاه باشد در بلخ نیاید با مریدان و اولاد خود بسمت حج رفت و عزم دیار شام فرموده و بموجب حکم سید برهان الدین مرشد خود مولانا معه مولانا جلال الدین و مریدان در روم رفت و دران ایام سلطان علاؤالدین سلجوقی بادشاه روم بود مرید مولانا شد و مولانا بهاء الدین در روم انتقال کرد و مولانا جلال الدین بر سند ارشاد پدر متمکن شده بسیاری از عرفا و اولیا الله را در یافت کسب معارف و تعالیق فرمود و آخر بخدمت حضرت شمس العارفین شمس الدین تبریزی رحمة الله علیه رسید حضرت شمس الدین از نژاد گیابزرگ امید بود ترک مذهب اسمعیلی کرده مرید حضرت کمال الدین جندی رحمة الله علیه گردید و بفرمان مرشد خود برای ترتیب و ملاقات مولانا به روم رفت و در قونیه رسیده و مولانا جلال الدین را دیده دریافت که مرشد فرموده است که در انجا سوخته ایست نرا میباید که او را مشتعل سازی و آن سوخته همین است و بملاقات مولانا رفته با مولانا چند سوال و جواب کرده مولانا کنار حوضی نشسته بود و کتابی چند در پیش داشت شمس الدین پرسید که این چه کتابهاست مولانا گفت که این را قیل و قال گویند ترا آن چه کار شمس الدین فی الحال کتابها را در آب انداخت مولانا تاسف فرمود که ای درویش در این کتب بعضی رساله بودند که دیگر یافته نشوند شمس الدین دست دراز فرمود یکان یکان کتابها از آب برآورد که آب در وی هیچ اثر نه کرده بود مولانا پرسید که این چه سر بود که ظاهر شد شمس الدین فرمود که این از ذوق و حال است ترا ازین چه خبر و مولانا متاثر شده دست ارادت بوی داد و بر معراج ولایت و معرفت رسید چون مردم ظاهر بین شورشی کردند که درویشی آمده پیشوای مسلمانان را گمراه کرد حضرت شمس الدین به تبریز

رفت و مولانا بعد چندے بہ تبریز رفتہ آن جناب را باز آورد و بار دگر بہ شام رفت و مولانا پسر خود بہاؤ الدین را فرستادہ طلبید و شبے کہ مولانا با حضرت شمس الدین صحبت داشت کہ کسے از بیرون آواز داد و بہ شمس الدین اشارت کرد مولانا پرسید کہ کیست آن جناب فرمود کہ بہ تسلیم میخوانند و بیرون رفت و مولانا آوازے شنید و بیرون دوید قطرہ چند از خون دید و از حضرت شمس الدین نشانے نیافت و بعضے مے نویسند کہ بعالم واقعہ بحضرت مولانا فرمود کہ مرا کرشتہ چہا ہے انداختہ اند و مولانا جسد مبارک او را برآوردہ مدفون نمود و مے نویسند کہ باعث شہادت آن جناب علاؤ الدین محمد پسر مولانا بود کہ با مراض و زمن مبتلا شدہ درگذشت بہر کیف حضرت شمس الدین از کبار اولیا بود حضرت مولانا ہم از اعاظم اصفیا و مثنوی در حقائق و معارف تصنیف فرمود کہ لاجواب است و ہیچ کتابے در تصوف و حقائق مثل آن گفتہ نشد و در جہار دانگ عالم مشہور است و صوفیان عظام و صاحبدلان نیکنام از و فوائد و فیض ہا مے یابند و در تعریف او گفتہ و دُر حقیقت مفتہ است ؎ مثنوئے مولوئے معنوی ✣ ہست قرآن در زبان پہلوی ✣ و دیوان اشعار مولانا سی ہزار بیت است و مولانا بعد از شہادت مرشد خود بسیار اندوہ گین و محزون مے بود و بصحبت صلاح الدین چلپی متسلے بود و بدر خواست از مثنوی را بنظم آورد و مولانا در سنہ اثنی و سبعین و ستمایہ ہجری انتقال فرمود چند شعر از مثنوی نوشتہ بشنوند اگرچہ تمامی کتاب الحوالہ است امادرین مقام چند بیت تیمناً و تبرکاً نوشتہ میشوند ؎

بشنو از نے چوں حکایت میکند ✣ و ز جدائی ہا شکایت مے کند ✣ کز نیستان تا مرا ببریدہ اند ✣ از نفیرم مرد و زن نالیدہ اند ✣ سینہ خواہم شرحہ شرحہ از فراق ✣ تا بگویم شرح دردِ اشتیاق ✣ ہر کسے کو دور ماند از اصل خویش ✣ باز جوید روزگار وصل خویش ✣ من بہر جمعیتے نالان شدم ✣ جفت بدحالان و خوشحالان شدم ✣ ہر کسے از ظن خود شد یار من ✣ و ز درون من نجست اسرار من ✣ سر من از نالۂ من دور نیست ✣ لیک چشم و گوش را آن نور نیست ✣ تن ز جان و جان ز تن مستور نیست ✣ ایک کس را دید جان دستور نیست ✣ آتش است این بانگ نائے و نیست باد ✣ ہر کہ این آتش ندارد نیست باد ✣ آتش عشق است کاندر نے فتاد ✣ جوشش عشق است کاندر مے فتاد ✣ نے حریف ہر کہ از یارے برید ✣ پردہ ہائش پردہ ہائے ما درید ✣ ہمچو نے زہری و تریاقی کہ دید ✣ ہمچو نے دمساز و مشتاقی کہ دید ✣ نے حدیث راہ پرخون میکند ✣ قصہ ہائے عشق مجنون میکند ✣ دودہان داریم گویا ہمچو نے ✣ یک دہان پنہانست در دہائے ✣ یک دہان نالان شدہ سوئے شما ✣ ہائے ہوئی در گنگندہ درسما ✣ یک داند ہر کہ او را منظر است ✣ کاین فغان این سری ہم زان سر است ✣ دمدمۂ این نائے از دمہائے اوست ✣ ہائی ہوئی روح از ہیہائے اوست ✣ محرم این ہوش جز بیہوش نیست ✣ مر زبان را مشتری چون گوش نیست ✣ گر نبودے نالۂ نے را ثمر ✣ نے جہان را پر نہ کردے از شکر ✣ در غم ما روزہا بیگاہ شد ✣

روزها با سوزها همراه شد + روز ناگرفت گور و باک نیست + تو بمان اے آنکه چون تو پاک نیست +
هر که جز ماهی ز آبش سیر شد + هر که بے روزیست روزش دیر شد + در دیا بد جال سخته هیچ خام +
پس سخن کوتاه باید والسلام + باده در جوشش گدائے جوش ماست + چرخ در گردش اسیر هوش ماست +
ماده از ما مست شد ما از و + قالب از ما هست شد نے ما از و + بر سماع راست رقصند این چنین +
طعمهٔ هر مرغکی انجیر نیست + بند بگسل باش آزادا اے پسر + چند باشی بند سیم و بند زر +
گر بریزی بحر بر اندر کوزه + چند گنجد قسمت یک روزه + کاسهٔ چشم حریصان پر نشد +
تا صدف قانع نشد پر دُر نشد + هر که را جامهٔ عشقی چاک شد + او ز حرص و عیب کلی پاک شد +
شاد باش اے عشق خوش سودائے ما + اے طبیب جملهٔ علت هائے ما + اے دوائے نخوت و ناموس ما +
اے تو افلاطون و جالینوس ما + جسم خاک از عشق بر افلاک شد + کوه در رقص آمد و چالاک شد +
عشق جان طور آمد عاشقا + طور مست و خر موسی صعقا + سر نهانست اندر زیر و بم +
فاش گر گویم جهان بر هم زنم + بالب دمساز خود گر جفتمے + همچو نے من گفتنی ها گفتمے +
هر که او از همزبانی شد جدا + بینوا شد گرچه دارد صد نوا + چون که گل رفت و گلستان شد خراب + بوئے گل را از که جوئیم از گلاب +
جمله معشوق است و عاشق پرده + زنده معشوق است و عاشق مرده + چون نباشد عشق را پروائے او +
او چو مرغے ماند بے پروائے او + پرتو بال ما کند عشق اوست + موکشانش مے کشد تا کوئے دوست +
من چه گویم هوش دارم پیش پیش + چون نباشد نور یارم پیش پیش + نور او در من دمید و تخت و فوق +
بر سر و بر گردنم مانند طوق + عشق خواهد کاین سخن بیرون بود + آئینه ات نمناز نبود چون بود +
آئینه ات دانی چرا غمناک نیست + زانکه زنگار از رخش ممتاز نیست + آئینه کز زنگ و آلائش جداست +
پر شعاع نور خورشید خداست + رو تو زنگار از رخ او پاک کن + بعد ازان آن نور را ادراک کن +
این حقیقت را شنو از گوش دل + تا برون آئی بکلے از آب و گل + فهم اگر داری بدان جان را راه دهید +
بعد ازان از شوق پا در ره نهید +

ولہ

خود عزیزے در جهان چون شمس نیست + شمس جان باقی ست او را امس نیست + شمس در خارج اگرچه هست فرد +
مثل او هم مے توان تصویر کرد + در تصور ذات او را گنج کو + تا در آید در تصور مثل او +
من چه گویم یک رگم هشیار نیست + شرح آن یارے که او را یار نیست + شمس جان کز خارج آمد در اثیر +
نبود ش در ذهن و در خارج نظیر + مے رمند ارواح هر شب از قفس + فارغان نے حاکم و محکوم کس +

رفته در صحرائے بیچون جان فشان + روح شان آسوده وابدان شان + جان همه روز از لگد کوب خیال +
از زیان وسود واز خوف زوال + نے صفائی ماند پش نے لطف وفر + نے نسیم آسمان راه سفر +
جان هائے بسته اند در آب وگل + چون رهند از آب وگل نا شاد دل + روح صافی بسته ابدان شده +
آب صافی در سبلے پنهان شده + مرغ کو اندر قفس زندانی است + مے بجوید رستن از نادانی است +
روح هائے کز قفس ها رسته اند + انبیا شان رهبر وشائسته اند + این بزرگان این نگفتند از گزاف +
چشم پاکان روشن اقتادست وصاف + گفتِ شان منفس شان نقش شان + جمله روح مطلق ست ونے نشان +
زیر و بالا پیش وپس وصف تن است + بے جهت ها وصف جان روشن است + لطف روح از شر شیطان باز کن +
بعد ازانش با ملک انباز کن + تا تو تاریک وملول وتیره + زانکه با دیو لعین همشیره +
روح را تو حید الله چون سراست + غیر ظاهر دست وپائے دیگر است + بحر علمے در نمے پنهان شده +
در سر گز تن عالمے پنهان شده + جان بے کیفی شده محبوس کیف + آفتاب وعقد وحبس این است حیف +
خود جهان جان سراسر آگهیست + هر که بے جان ست از دانش تهیست + جان اول مظهر درگاه شد +
جانِ جان خود مظهر الله شد +

وله

هر کرا هست از هوسها جان پاک + رو ذبید حضرت وایوان پاک + چون محمد پاک شد از نار و دود +
هر کجا رو کرد وجه الله بود + چون رفیقے وسوسه بد خواه را + کے به بینی ثم وجه الله را +
هر کرا باشد سریره فتح باب + او ز هر ذره به بیند آفتاب + حق پدیداست از میان دیگران +
همچو ماه اندر میان اختران + دوستے انگشت بر دو چشم نه + هیچ بینی از جهان انصاف ده +
ورنه بینی این جهان معدوم نیست + عیب جز انگشت نفس شوم نیست + تو ز چشم انگشت را بردار هین +
دانگهانے هر چه میخواهی به بین + نوح را گفتند امت کو ثواب + گفت او زان سوے واستغنا شتاب +
رو دسر در جا مها پیچیده اند + لاجرم بادیده ونا دیده اند + آدمی دیداست باقی پوست است +
دیده آنست آنکه دید دوست است + چون که دید دوست نبود کور به + دوست کو باقی نباشد کور به +

وله

این زبان چون سنگ وچون آهن وش است + وانچه بهد از زبان چون آتش است + سنگ وآهن را مزن بر هم گزاف +
گه زر وسے نقل وگه از روے لاف + زانکه تاریکست هر سو پنبه زار + در میان پنبه چون باشد شرار +
ظالم آن قومے که چشمان دوختند + ودر سخن ها عالمے را سوختند + عالمے را یک سخن ویران کند +
رو بهان مرده را شیران کند + جان ها در اصل خود عالے دمند + یک زمان خمند ودیگر مرهمند +

گر جواب از جانها برخاستے + گفت هر جانے مسیح آساستے + حضرت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی رحمة الله علیه افصح المتکلمین و املح المتاخرین است در حق او گویند ؎ و در شعر سه کس همپیرانند + هر چند که لا نبی بعدی + ابیات و قصیده و غزل را + فردوسی طوسی و انوری و سعدی + از کمالات صوری و معنوی او هر چند که نوشته شوند از هزار یکے و از بسیار اندکے هم گفتن توانم و حضرت شیخ را یکصد و دو سال عمر بود و بعد از ده سالگی تحصیل علوم فرمود و تا سی سال در بلاد مختلفه بتحصیل علم پرداخت و سی سال دیگر مشغول سیاحت بود و سی سال دیگر در خارج شیراز در بقعهٔ بعبادت و ریاضت گذرانید و مریدان که طعام برائے حضرت شیخ مے آوردند بعد از صرف بقیه را در سفره نهاده از زنبیلی مے آویختند که خارکشان شیراز در وقت عبور از انجا آن را سه گرفتند روزے یکے بهمت اتحاد بصورت خارکشی خود را بسفره رسانیده چون دست بلند کرد و دستش در هوا خشک شد فریاد برآورد که اے شیخ ابزار ما دم مس حضرت شیخ فرمود که اگر از خارکشانی آبله پا و زحمت دیده کسے را اگر از قاطعان طریق بازوے قوی و دل سخت تر که بے رحمے و الم بنا له در آمدی و دعا فرمود تا آن شخص صحت یافت و یکے از صاحبدلان در خواب دید که جوشے و خروشے در عرش مجید در میان روحانیان افتاده است و کرّوبیان شعری از شیخ زمزمه میکنند که این بیت سعدی تسبیح و تهلیل کیسالهٔ ملائکه برابر است چون بیدار شد و بخدمت شیخ رسید دید که شیخ این شعر تر نم است و وجدے و حالے دارد و هو هذا ؎ برگ درختان سبز در نظر هوشیار + هر ورقے دفتریست معرفت کردگار + و حضرت شیخ مرید حضرت خواجه شهاب الدین سهروردی علیه الرحمة بود و با وجود علم و فضل و لطائف و ظرائف از علم تصوف و دولت فقر هم در کنار همت بلند داشت و زبان بمدح ابو بکر بن سعد زنگی حکمران فارس کشاد و معاصر اباقان بود نجری است و تصنیفات او مثل گلستان و بوستان و کلیات و غیره در هر جائے مشهور و در اینجا چند شعر از ان جناب نوشته مے شوند ؎ بس بگردید و بگردد روزگار + دل بدنیا در نه بندد هوشیار + ایکه وقتے نطفه بودی در رحم + سال دیگر طفل بودی شیرخوار + مدتے بالا گرفتی تا بلوغ + سروی بالائی شدی سیمین عذار + همچنین تا مرد نام آور شدی + فارس میدان و مرد کارزار + آنچه دیدی برقرار خود نماند + وانچه بینی هم نماند برقرار + میرد این شخص و مثل نازنین + خاک خواهد گشتن و خاکش غبار + گل بخواهد چید بیشک باغبان + ورنه پسند خود فرو ریزد ز بار + این همه هیچ است چون مے بگذرد + نخوت و بخت و امر و نهی و گیر و دار + و له ؎ اگر تو فارغی از حال دوستان یارا + فراغت از تو میسر نمے شود ما را + توان درخت گلے کاعتدال قامت تو + شکست رونق سرو بلند بالا را + و له ؎ پیش ما رسم شکستن نبود عهد وفا را + الله الله تو فراموش مکن صحبت ما را + و له ؎ مشتاقی و صبوری از حد گذشت یارا + گر تو شکیب داری طاقت نماند ما را + یارب تو آشنا را مهلت دہ و سلامت + چندانکه باز بیند دیدار آشنا را + نے ملک را بشه را دیدار چشم خوبرویان +

قدر نیست اے برادر تنے زہد پارسارا + سخن خویش بیگانہ نمے یارم گفت + گلہ دوست بدشمن نہ طریق ادب است +
خبر بار سانید بمرغان چمن + کہ ہم آواز شما در قفسے افتاد است + ایکہ گفتی ہیچ مشکل چون فراق یار نیست +
گر امید وصل باشد ہمچنان دشوار نیست + برق یمانی بصحبت باد بہاری کجا است + طاقت مجنون نا تجربہ لیلے
کجا است + خوبرویان جفا پیشہ وفا نیز کنند + صید را بائے بہ بند ند و رہا نیز کنند + بگذار تا بگریم چون ابر در
بہاران + کز سنگ نالہ خیزد روز وداع یاران + سعدی بروزگاران مہرے نشستہ در دل + بیرون نمے
توان کرد الا بروزگاران + جان من جان من فداے تو باد + ہیچت از دستان نیاید یاد + ہمہ از دست غیر
نالہ کنند + سعدی از دست خویشتن فریاد + ولہ ۵ فضل خدائے را کہ تواند شمار کرد + یا کیست آنکہ شکر
یکے از ہزار کرد + آن صانعے لطیف کہ بر فرش کائنات + چندین ہزار صورت الوان نگار کرد + بحر آفرید و برد در
دامان آدمی + خورشید و ماہ انجم و لیل و نہار کرد + آثار رحمتے کہ جہان سر بسر گرفت + و اجمال منتے کہ فلک
شکر کدام فضل بجائے آورد کسے + حیران بماند ہر کہ درین اندشکار کرد + بخشندہ کہ سابقہ فضل و رحمتش + مارا بحسن خاتمت
امیدوار کرد + پرہیزگار باش کہ دادار آسمان + فردوس جاے مردم پرہیزگار کرد + ابرو بہ نیج گنج میسر نمے شود +
مزد آن گرفت جان برادر کہ کار کرد + دنیا کہ حبر آخرتش خواند مصطفے + جائے نشست نیست بباید گذار کرد + بعد از
خدائے ہر چہ پرستی تو ہیچ نیست + بیچارہ آنکہ بر ہمہ ہیچ اختیار کرد + ولہ ۵ دیدہ را فائدہ این است کہ
باز بیند + ورنہ بیند چہ بود فائدہ بینائی را + قادری بر ہر چہ میخواہی بجز آزار من + زانکہ گر شمشیر بر فرقم زنی آزار
نیست + مرد مان گویند سعدی خیمہ در گلزار زن + من بگلے را دوست میدارم کہ در گلزار نیست + ضعف قوت
آہم نماند و ترسم خلق + گمان برند کہ سعدی زدوست خورسند است + اے قافلہ سالار چنین تند چہ رانی + آہستہ
کہ در کوہ دگر باز بپایند + مرغان قفس را لمے باشد و وقتے + کان مرغ نداند کہ گرفتار نباشد + دلے از سنگ
بباید بسر راہ وداع + کہ تحمل کند آن لحظہ کہ محمل برود + ۵ بسیار سالہا بسر خاک مارود + کاین آب چشمہ آبدو باد
صبا رود + این پنجروزہ مہلت ایام آدمی + بر خاک دیگران بہ تبسم گرا رود + ابدوست بر جنازہ دشمن چو بگذری +
شادی مکن کہ بر تو ہمین ماجرا رود + ۵ مرا پیر دانا سے مرشد شہاب + دو اندرز فرمود بر روے آب +
یکے آنکہ بر خویش خود بین مباش + دوم آنکہ بر غیر بدبین مباش + نہ ہر آدمی زادہ ازدودبہ است + کہ دزد آدمی
زادہ بد بہ است + وبال است دادن بر نجور قند + کہ دارد تے نفش بود سودمند + نہ ہر کس سزاوار باشد بمال +
یکے مال یابد گر شمال + شنیدم کہ جمشید فرخ سرشت + بسر چشمہ بر سنگے نوشت + برین چشمہ چون بلبسے دم
زدند + بر فتند چون چشم بر ہم زدند + شنیدم کہ در روزگار قدیم + شدے سنگ در دست ابدال سیم + مپندار
کین قول معقول نیست + چو راضی شدی سیم و سنگت یکیست +

خواجه شمس الدین محمد صاحبدیوان وزیرے صاحب شکوه بود و بمگی اهل تواریخ اورا بصفت کمال و رعایت اهل دانش وحال ستوده اند وے ناظم دولت اباقاخان بود بدر الدین جاجرمی این رباعی نوشته بوے فرستاد ـــ دنیا چو محیط است وکف خواجه نقط + پیوسته بگرد نقطه میگردد خط + پر دردهٔ او که دمه و دون وسط + دولت ندهد هیچ کس الغلط + وصاحب دیوان این رباعی در جواب او نوشته فرستاد ـــ سیمرغ بر سفید چون بیضه بسط + کو را ز سیاهی نبود هیچ نقط + از گله خاص نه از جایے غلط + چو پان بد بدست دارندهٔ خط + وچون خواجه را با مجد الملک اتفاقی شد مجد الملک این رباعی را بخواجه فرستاد ـــ در بحر غم تو غوطه خواهم خوردن + یا غرقه شدن یا گهرے آوردن + خصمے تو بس قوی است خواهم کردن + یا سُرخ کنم روے بدان یا گردن + خواجه در جواب او نوشت ـــ یغو بر شاه چون نباید بردن + بس غصه روزگار باید خوردن + این کار که پائے در میانش داری + هم سُرخ کنی روے بدان هم گردن + واخر در عهد ارغون خان خواجه بر مجد الملک ظفر یافته او بحکم خان کُشته شد - بدر الدین جاجرمی از شعرائے آن دیار است و مداح شمس الدین صاحبدیوان وزیر اباقاخان و پسر او بهاؤ الدین است قصیده بے نقط در مدح بهاؤ الدین بسیار خوب گفته چند شعر نوشته میشوند ـــ که کرد کار کرم مرد وار در عالم + کرد اساس مکارم ممهد و محکم + عماد عالم عادل سواد ساعد ملک + اساس طارم اسلام و سرور عالم + ملک علو و عطارد علوم و مهر عطا + سماک رمح و اسد حمله و هلال علم + کلام او همه سحر حلال در همه حال + مراد او همه اعطائے مال در هر دم + رسوم معرکه او کرده حکم عالم رد + هموم حملها و کرده کار اعدا کم + ولـه ـــ با عقیق لب او لعل بدخشان کم گیر + با گل عارض او لاله نعمان کم گیر + باوجود لب لعل و خط مشک افشانش + یاد ظلمت مکن و چشمهٔ حیوان کم گیر + شب تاریکت اگر وصل میسّر گردد + با بخت چشمهٔ خورشید درخشان کم گیر + خواجه بهاؤ الدین پسر خواجه شمس الدین صاحبدیوان بود در عهد اباقاخان حاکم اصفهان بود و بسیار سیاست داشت هر گاه اکابر اصفهان را طلبیدے مراسم وصیت بجا آورده با کفن میفرستادند یک نوبت پسر صغیر او دست بر ریش او زد سوگند خورد که او را بیاویزد و آن طفل را در ایوان در فوطه کرده آویختند و اهل اصفهان او را دعاها بد کردند و او جوانمرگ شد و خواجه شمس الدین در مرثیه او گوید ـــ در ماتم تو چرخ برآمد بخروش + من در غم تو چگونه باشم خاموش + دور تو نبود بستدی جام پدر را + ایجان پدر جام پدر کردی نوش + شمس الدین صاحبدیوان بسیار صاحب کمال و مربی ارباب حال بود و از شعرائے زمان اباقاخان دیگر بسیار گذشته اند مثل سید ذوالفقار شروانی وغیره اما ایشان نزد سلاطین دیگر معزز و مکرم بوده اند

ذکر سلطنت نکودار اغلن سلطان احمد خان ابن هلاکوخان بوزنجری قبات

نکودار اغلن از پسران هلاکوخان است چون اباقاخان وفات یافت بعد از و آقا و اینی نکودار اغول ابن هلاکوخان را بر تخت سلطنت نشاندند چون شاه مذکور متقلد

دین بفیضائے اسلام بود موسوم بسلطان احمد خان گردید و البچیان برائے استحضار جمیع شہزادگان و امرائے اولس الوس خان فرستاد تا در بہار قریلتائے منعقد گردد و قورلتائے بزرگ انعقاد یافتہ در سیزدہم ربیع الاول سنہ احدی و ثمانین و ستمایہ بر تخت نشست و فرمود تا جملہ نقد و جنس کہ در خزانہ بود آوردہ بر امرا و شاہزادگان و غیرہ قسمت کردند و مجد الملک بارغون خان گفت کہ پدرت را صاحبدیوان زہر دادہ و بادشاہ باستماع این حکایت بغضب آمدہ مجد الملک مقید شد و از میان اسباب او پارچہ از پوست شیر یافتند کہ از زعفران و شنجرف سطرے چند نوشتہ بودند چون مغولان از سحر بسیار مے ترسند و ازین رو بغضب آمدند و خواستند کہ آں بادشاہ را بخورد مجد الملک زہر او منکر شدہ چون عطار الملک صاحب دیوان وغیرہ را تکلیف بسیار دادہ بود بادشاہ او را بایشان سپرد و مجد الملک کشتہ شد و سلطان از شرب خمر پرہیز کردہ تولیت اوقاف ممالک را بہ شیخ کمال الدین عبد الرحمن الرافعی دادہ طوائف اطبا و منجمان یہود و نصاری موقوف داشت و بادشاہ بصلاح وزیر و شیخ با سلاطین مصر و شام ابواب صداقت و مودت مفتوح داشتن خواستہ وکلا را خود فرستاد و سلطان سیف الدین مصری تعظیم ایشان نمودہ مرخص نمود اما امرا و شاہزادگان مغول از بے قدری خویش و محبت با اہل اسلام پیچ و تاب خوردند کہ سلطان مسلمانان را بر مغولان بیشی میدہد و این معنے موجب شکستہ دلی ایشان گردید و ارغون با دیگر امرائے یاغی بخفیہ سازش کردہ و طغاچار نویان را کوس و علم دادہ و لشکرے از قوم قراؤناس کہ درمیان مغولان بمزید بیباکی و تہور مشہور اند ترتیب دادہ بوے سپرد و بادشاہ از و شتبہ شدہ ویرا امتحاناً طلبید و الیناق را فرستاد و شاہزادہ بلطف و مدارا و ویرا بجانب خود کشید و بادشاہ ویرا دختر خود دادہ باز سوئے خود آورد و ارغون البچی فرستادہ نوشت کہ صاحبدیوان در وقت کشتہ شدن مجد الملک مچلکا دادہ بود کہ جملہ اموال من تعلق بہ بادشاہ دارد اکنون ویرا فرمان شود تا درینجا حاضر شدہ ازان سخن پرسیدہ شود کہ سالہائے دراز وزارت پدر ما کردہ از دخل و خرج جبالے ندادہ و نیز مشہور کہ صاحبدیوان بوجہ مبلغے برادر ما قاقان را زہر دادہ و رگذرانید بہر کیف سلطان او را نہ فرستادہ و ارغون در سنہ اثنین و ثمانین و ستمایہ عازم بلاد شرقی شدہ بتدبیر حرب و نبرد افتاد و سلطان احمد قنقورتای را بملک روم فرستادہ بود و آمد و رفت مردم او و بارغون واضح شد و ویرا گرفتہ بعد ثبوت گناہ بقتل رسانیدہ آمد و شد البچیان ارغون بسیار شدہ و اکثر امرائے سلطانی کہ از و رنجیدہ بودند با ارغون پیوستند و سلطان الیناق نویان را با ہشتاد ہزار مرد بر ارغون خان تعین فرمود و الیناق در ری رسیدہ و ارغون نیز ویرا پیشباز کردہ مصاف دادہ از ہر دو جانب حملہائے مردانہ واقع شدہ و ارغون چون شیر غضبناک ہر طرف میتاخت و مبارزے نیافت و ارغون دران دار و گیر از قلب جدا شدہ بجال مقاومت نیافتہ عنان بزمانت و سمے یورت قراؤناس گرم رفتار گردید و جائے مجال توقف نیافتہ بہ قلعہ کلات پناہ برد و الیناق در عقب او رسیدہ چون شنید کہ لشکری گورکان و ہندوی تبلکی قصد بلقان خاتون زوجہ او دارند بر فور از قلعہ برآمدہ متوجہ صحرا

شده والنیاق بدو رسیده ویرا بدست آورد وبحرمت تمام پیش سلطان رسانید ویاساسائے مغول از جانب چپ بدربار آورده دیرگاه درناب آفتاب بازداشتند چون پیش بردند درکنار گرفته سرد وبادشاه گریه ناسکر کردند ونوید داد که بدستور معهود حکومت خراسان باو مفوض خواهد شد وفرمود تا بوقا نوئین باچهار هزار مرد ویرا محافظت دارد و بادشاه بهوائے وصال قوتی خاتون محبوبهٔ خود روانه شده النیاق راگفت تا بعد یکهفته ارغون رابیاسا رساند و تغافلے عظیم درین باب رود اشت وبوقا بامرائے مغول مشورت نمود که سلطان یوسون ویاساے مغولان رابدلکرده ودر انهدام بنیاد حیات او روغ چنگیزی حریص گشته مسلمانان رابرباد پیشی داده به تعلیم وزیر مغولان رامتاصل خواهد گردانید وخواست که شاهزاده هلاجو رابرسیر نشانید وامرا قبول نموده وبوقا ارغون راخلاصی داد وبرسر الیناق رفته درحالت خواب ومستی اورا قتل نمودند واکثر امرائے سلطان بقتل رسیده وسلطان چند فرسنگ از اسفرائن پیش تر رفته بود که این خبر بدو رسید وبجانب اردوی قوتی مادر خود متوجه شد وامرا بغطاء در هر منزل از و تخلف نمودند چون در منزل قوتی خاتون رسید وقرابائے وستگوزنویان ازحالت گذشته وبرگشتن سلطان استفسار نمودند وبادشاه بر خلاف واقعه جهت استمالت لشکر گفته شخصے ماجراته پرکرده وامرا باقتضائے زمانه راه خروج براو بسته ودرین اثنا لشکر قراوناس بفرمان ارغون خان رسیده بقتل وغارت کردن گرفتند تا حدیکه پیرایه از گوش قوتی بیرون کردند ویاساے مغول آن است که در حالت جنگ وجدل باهمدگر خوانین را از مطالبه ومعارضه نرنجانند وکارے بایشان ندارند اما مردم قراوناس در قتل وغارت وسفک دماء خنثی هستند بصورت ناس واردوی بادشاه را بخوبی غارت نمودند وارغون خان در راه بود که بشکور وامرا قراوناس سلطان را گرفته وبسته بحضور او پیش نمودند وآئین مغول چنان بود که چون دشمن مغلوب میدیدند دست وپائے میافشاندند ولفظ مرلو بزبان میراندند چون سلطان بقید شد ارغون بغایت مسرور شده همانجا کاسه داشتند وانقلاب گردون ناصواب ظاهر شد که اسیرے که پیش ازین دراندک عرصه از زیست خود ناامید بود بر سریر شهنشهی اجلاس یافت وسلطانے که از مهابت او شیر وپلنگ طریق صداقت مسلوک میداشتند مقید گشته دست از جان شست ✤ همین است رسم سنجی سرائی ✤ یکے را برد دیگر آرد بجائے ✤ وارغون که تجربه تغافل وتساهل سلطان در ابره افنائے خویش مشاهده نموده بود بے تامل ویرا بپسران قنقوریائے سپرد تا شهیدش ساختند واین واقعه در سنه ثلث وثمانین وستمایه واقع شده ✤ بپهر عدل نکو دار مشتری دیدار ✤ که بود سرور خاقان خطهٔ ایران ✤ زدست چرخ فلک پشت او شکست ولے ✤ نمود سال شکستن ظهور از لب جان ✤ ایضاً تاریخ شهادت او ✤ تاریخ چون بشش صد وهشتاد وسه رسید ✤ تاثیر حادثات فلک بر دوام کرد ✤ ارغون بملک گیری چون تیغ برکشید ✤ احمد برفت وتیغ شهی در نیام کرد ✤ حکومت او سه سال بود ✤

ذکر سلطنت ارغون خان ابن اباقاخان ابن هلاکوخان بوزنجری قبیات چون احمد خان

پدر و این جهان نمود و در منتهم جمادی الاخر سنه ثلث وستمایه باتفاق امرا و شاهزادگان و خواتین که موجود بودند پای سریر خالی نهاد و مدتی در جشن و نشاط گذرانیده و بعد ازان متوجه نظم و نسق سلطنت شده وزارت به امیر بوقا ارزانی داشت و چون در اول خواسته بودند که هلاجو بادشاه باشد ارغون خان دیرانامه به نهایت محبت نوشته و دیگر شاهزادگان را نیز ملطف داشت و شهزادگان جوابهائے گفتند اما بارود نیامدند و ارغون ازین ادا برآشفته باحضار لشکر جرار فرمان داد و شهزادگان از صولت او ترسیده فرمان پذیر گشتند و ارغون نهایت شفقت بجائے آورده بداد و اراد ازنده سوگند خورد + و بروز رسید و شب لاجورد بهر که در یاره ایشان بدی نرساند و جز نشکاب باید و اول هر دو برادران خود را ایالت بغداد و دیار بکر سپرد و هلاجو و کیخاتو اغلن برادران دگر را بامارت روم تعین فرمود و غازان خان پسر خود را به خراسان فرستاد امیر نوروز بیگ او یرات ابن ارغون آقا بکاب او تعین رفت و اول خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان را نوازش فرموده با بوقا شریک نمود چون بوقا با وجود آن خوابه سیهال ترقی اقبال خود محال دیده ارغون را بر القاسے او ملامت کرد که متهم بهلاکت پدر تست و آخر پادشاه فرمود تا آن وزیر پرتبدیر را شهید ساختند و سعد الدوله یهودی که از مدتے بملازمت خان بود و حلے در مزاج بادشاه پیدا کرده و حمایت بوقا و برادرش آروق اختیار نموده و در بغداد رفته اموالے از محاسبات نو کهن جمع آورده شاه فرمان داد تا ارد و قیا و جوشی و طغاچار معین او باشند و اختیار تمام ملک مال سعد الدوله دارد و جمیع ممالک را به برادران و خویشان خویش مقرر کرد و به گفته او ارغون با اهل اسلام دل دگرگون کرده فرمود تا مسلمانان را در امور ملک و مال دخل ندهند و عازم شد تا کعبه معظمه و مدینه منوره زاد هما الله شرفهما را منهدم نماید اما بوجوهات دیگر از فراغ از مکروهات زمانه دست نداد تا این عزم شوم را بظهور رساند و ارغون در سفک دماء مخلوق تحریص آن مرد رجیم گردید و سعد الدوله خاطر نشان او نمود که نبوت از چنگیز خان بطریق ارث برارغون رسیده است یهودی مذکور علماء و فضلائے بسیار از اهل اسلام و هر شهر بقتل رسانید چون هم بوقا در اوائل سعد سے رسانیده بود که از کنار آب آموبه تا کنار فرات قریب هزار فرسنگ به تحت حکومت او داده فرمود که تا نه گناه کسے از وے نه پرسد و بعد از انکه نه گناه کبیره از و واقع شوند مهم او قابل پرسش باشد و بغیر از بادشاه کسے را مجال باز خواست نباشد و فرمود تا آلات تعاذیر بلیغ را بغیر از کتابت و تنخط او سمع ندارند چون تسلط او از حد بیرون شد امرائے عظام مثل قبچاق بال و طولداے و سلطان ایذاجی و طوغان و جوشی و ارد و قیا و طغاچار و غیره بخاصمت او برخاستند و زیر جرکاتے چند از جانب شاه و امیر ظهور رسید ند که نمبار لقار فیما بین هر دو بالا کشید و بوقا شهزاده جوشکاب را بانجانی دعوت کرده جوشکاب این سخن بلقا آن رسانید و بوقا با فشاے راز فرار بر قرار و رزید چون بحکم پرلیغ راه ها سپرده بودند قراولان پیش او آمدند و بوقا که مدتے بر تمامت ملک و مال حکومت کرده نهایت او در دلها مستقل و مستقر بود بانگ بر ایشان زد که موجب اقامت بر راه چیست و شما کیانید گفتند که ما قراولیم بوقا

بهابت تمام گفت که چون من از شما خبر ندارم شما چه طور قراول شدید و بچه وجه بما نشستید قراولان از مهابت آن مُغل مهیب مجال جواب نداشتند تا به ممانعت چه رسد تو قابد رفت اما جائے دیگر گرفتار شده بقتل رسید و فتنے کثیر از کافر و مسلمان بنام منتسبان و ملازمان او در پے او شتافتند ارغون اعتقادے به جوگیان هند و طریقه ایشان پیدا کرده بود جوگی آمده او را گفت که مجوفی میسازم که از اثر او عمر دراز شود ارغون خان در فریب او آمده آن معجون بو فلمون خورد و مدتے مداومت نمود مرضے پیدا کرد و در موغان خواجه امین الدین طبیب مداوائے او نمود مرض روبانحطاط آورد جوگی مذکور سه جام شراب بوے داد و مرض باز گرعود نمود و صدقات و نذور بسیار به مستحقان و غریبان رسانیدند و زر بیشمار بمحتاجان داوند چنانچه سی هزار دینار بحصهٔ غربائے شیراز رسید و باقی را به همین قیاس باید کرد و شهزادگان سلطان ایذاجی را قتل کردند و بعضے بر تو تیجاق خاتون بانوے ارغون که در حسن و جمال بے مثل بود شبے سحر نموده آن بانوے عالیشان و فاطر از راد آب انداختند و امر اصلاح کرده جوشے دارد و قیار انیز کشتند و سعد الدوله هم بهاداش کردار خود گرفتار آمده بقرا صلی خود شتافت و خان در روز سوم ربیع الاول سنه تسعین و ستمایه در گذشت ـ

ششنبه هجرت نبوی ششصد و نود + و پنجم ربیع پنجشنبین نوبهار + تاریخ وفات اوست و شاهزاده غازان خان پسر او بود +

ذکر بعضے از شعرائے زمان او

از شعرائے زمان ارغون خان یکے پور بهاے جامی بود فاضلے مستعد و قابلے مستند بود و آبائے او از قضاة ولایت جام بودند و او شاگرد مولانا رکن الدین قبائیست و در روزگار ارغون خان در ملازمت خواجه وجیه الدین رنگی بن طاهر به تبریز رفت قصیده در مدح خواجه گفته و در لغت و اصطلاح مغولی دُر سفته است چند شعر نوشته میشوند ـ

اے کرده روح بالب لعل تو نوکری + محبوب از بکی و لگارا سے خاوری + نو مین نیکوانی و ترغوے لب نترا + از قند صد تغار بریزد بساوری + در بر بلغ غم ز تو بس ما بهار سخت + خون شد دل جربک و رعایا و لشکری + قامان طره هاے تو چون کلک سخنیان + کردند مشق بر رخ تو خط الغوری + تمغاجی غم تو ندارا شک آل من + تمغائے سرخ بر ورق زر جعفری + کردم کشمشی لبت جان بوسه + سور غامشی نیکند از راه کافری + تا شیمشی کنیم بهم در مجادله + زین قصه پیش دار و آفاق بگسری + بلکان بلغ تبکچی قاآن اعظم آنکه + دارد ره تبکچی و راه بهادری + اے صاحبے که هست زیر لیغ حکم تو + ترک و مغول و تازی و رومی و بربری + سقادلان بخل تو در راه مملکت + بستند دست فتنه و جوراز تنگری + هر کو عنایتے تو اقرا مشی کند + بر سر کشد ازندق او چرخ چنبری + اختاجی سیاستت از قچی اجل + در گردن عدوے تو بندد دو چنبری + پور بهار عاجی درگاه دولتت + گشت است اشکبار و غم او نے خوری +

سوانحات حضرت تو فرستاد این دعا + یادش مگر بخاطر عاطر در آوری + نوشد مگر ز سرغوث الغمام عام تو + ورطوطی بخشش تو
ایاق تو انگری + یارشمشی کند چو کنی تربیت مرا + در شعر با نظامی و قطران و انوری + هرگز نگفته اند درین اصطلاح شعر +
فردوسی و دقیقی و بنداروعنصری + نشنیده است در عرب و در عجم کسے + زینسان قصیدهٔ زمغری و تجری + تا هست
کار ملک بیاسائے بادشاه + تا هست حکم شرع بدین پیروی + در حفظ خویش ایزدت اسرا مشی کند + پائنده باد ذات
تو از فضل تنگری + مولانا اوحدی فاضلے گرانمایه و صاحبدلے بلند پایه بود در زمان ارغون خان دست شوق دامنگیر
او شده بکرمان رفت و دست ارادت بشیخ اوحدی کرمانی داد و با صفهان رفته همانجا در گذشت از دست ~
خاکساران جهان را بحقارت منگر + تو چه دانی که درین گرد سوارے باشد + زحسرت رخت اے آفتاب هر صبح +
ستاره خون شود از چشم آسمان بچکد + زشرم روئے تو در وقت گل چیدن + گل آب گردد و از دست باغبان بچکد +
بر گل از عنبر کندے بسته + گرد ماه از مشک بندے بسته + میوهٔ وصلت بما کمتر رسد + زانکه بر شاخ بلندی
بسته + واصل مولانا از مراغه بود - عطاء الملک جوینی برادر خواجه شمس الدین صاحبدیوان است و مجد الملک یزدی در
سعایت خواجه سعی کرده روزے چند صاحب اختیار ملک و مال گردید اما در زمان ارغون خان خواجه شمس الدین صاحبدیوان
که وزیر اباقا خان بود برادر علیه یافت و مجد الملک بفرمان خان کشته شد و او را هفت پاره کرده از اعضائے او هر پاره را
بسرحدے فرستادند و عطاء الملک درین باب گوید ~ روزے دو سه سر دفتر تزویر شدی + جوینده ملک و مال
تو فقیر شدی + اعضائے تو هر یکے گرفت اقلیمے + القصه یک هفته جهانگیر شدی + خواجه رشید الدین محمد صاحب
دیوان وزیرے باهمت و امیرے صاحب دولت بود و در زمان ارغون خان بوزارت سرافراز شده تا زمان سلطان
محمد خدابنده به وزارت سرافراز بود و آخر بفرمان خواجه علیشاه معه پسر خود شهید شد و خواجه در زمان سلطان محمود غازان خان
بوزنجری تواریخی موسمی به جامع رشیدی در انتظام انساب و قبائل مغول نوشت و فضلاء و علما تاریخ او پسندیده
اند ~ پیریم ولی چو بخت دمساز آید + هنگام وصال مطرب ناز آید + از زلف دراز تو کمندے فگنیم +
بر گردن عمر رفته تا باز آید + خواجه همام الدین تبریزی از شاگردان خواجه نصیر الدین طوسی بود و شاعرے شیرین کلام
و مرتبه و جاه او بمثابه بود که امرا و وزرا خواهشمند صحبت او مے بودند نوبتی خواجه هارون پسر شمس الدین محمد صاحبدیوان
را بمهمانی بخانه خود برد دران روز چهار صد صحن چینے بدعوت خانه حاضر کرد و غزلے بدیهه گفته خواند و چند شعر ازان نوشته
شوند ~ خانه امروز بهشتست که رضوان اینجاست + وقت پرور دن جان است که جانان اینجاست + شکر از
مصر به تبریز میارید دگر + بحدیث لب شیرین شکرستان اینجاست + مست اگر نقل طلب کرد بباز ار مرو + مغز
بادام تر و پسته خندان اینجاست + کلبه تیره ازین رند گدا شاه نشین + شده امروز که بامر تبه سلطان اینجاست +
بعد ازین غم مخور از گردش ایام همام + هر چه آن آن ز وے جان بودت آن اینجاست + چه غم از محتسب و شحنه و غوغا

کامروز + خواجہ ہارون پسر صاحب دیوان اینجا است + واز شعرائے زمانہ ارغون خان حضرت شیخ سعدی شیرازی بود و مجد الدین ہمگر و امامی ہروی و فرید الدین احول و دیگر علما و شعرائے بسیار بودند اما ہر کے از ایشان مداح سلاطین دیگر بودہ اند و تعلقے باشایان مغلیہ نداشتند حضرت سعدی و ہمگر مداح آبا بکان فارس و فرید مداح سلاطین ساعد یہ بودند لہذا بذکر ایشان درین مقام مبادرت نشد اما چند شعر از ایشان نگاشتہ میشود از مجد الدین ہمگر ؎

در ماتم شمس از افق خون بچکید + مہ روے بکند و زہرہ گیسو ببرید + شب جامہ سیاہ کرد از ماتم صبح + بر رو نفس سرد گریبان بدرید + و لہ ؎ از سادگی و سلیمی و مسکینی + وز سرکشی و تکبر خود بینی + بر آتش اگر نشانیم بنشینیم + بر دیدہ اگر نشانمت ننشینی + و امامی ہروی گوید ؎ ترک من پوشد زآتش پرنیان بر روے آب + ماہ من بندد ز سنبل سائبان بر آفتاب + اے زغنچہ نرگست ہم مست مے ہم مست خواب + وے زلالہ سنبلت ہم پر زچین ہم پر زتاب + و فرید احول راست ؎ نماز شام کز امواج این دریائے دولابی + فرو شد زورق زرین برآمد شفق سیمابی + ز اوج موج این دریا برآمد صد ہزار انجم + چو بر روے محیط کل شناور خیل مرغابی +

ذکر سلطنت کیخاتو خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان بن تولی خان بن چنگیز خان

امرائے سلطنت بعد از ارغون خان ملکزی گورکان را نزد کیخاتو خان بمرو

فرستادند و باز پشیمان شدہ بحمایت بایدو اخلاص متفق شدند کیخاتو خان را نوشتند کہ ما بایدو را بشاہی برداشتہ ایم و شاہزادہ باید کہ در رومستوقف نداند اما بایدو این امر را پسند نکردہ عرائض و مچلکہا سے امرا نزد کیخاتو خان فرستاد و او را منقاد گردید کیخاتو خان بعزم صادق متوجہ تخت گاہ پدر گردید و بایدو و دیگر شہزادگان باستقبال او سیادت کردند و کیخاتو طغاچار و قبچوق بال را سہ چوب یاسا زدہ شہزادہ ایلچی ابن اباقا خان را نامزد بلاد شرقی گردانید و خود متوجہ روم شد و فتنہ ہائے آن دیار را فرو نشانید و باز آمد و در جمادی الاخر سنہ احدی و تسعین و ستمایہ جشنے عظیم نمود۔ مدت یکماہ بہ محالس عیش و نشاط و فرح و انبساط گذرانید و بخشش ہائے بے اندازہ فرمود و فرمان داد تا آقبوقا امیر الامرا باشد و سنکپور نویان و لغچار نویان با تخت او باشند و خواجہ صدر الدین احمد خالدی را بخطاب صدر جہان و دیوانی مملکت نواخت و توجہ بر انتظام مملکت انداخت و در اواخر عہد ارغون و اوائل عہد این بادشاہ ممالک دیار بکر و دیار ربیعہ و روم و بلاد و غزاسان و آذربائیجان و ایران و سیستان و عراق و عجم و مازندران و کرمان و غیرہ دیار در تصرف این دولت بود ند بادشاہ از عقلا پرسید کہ ارغون خان چرا عمر و سلطنت از یک یافت گفتند کہ در اعدام بنیاد حیات انسان خصوصاً شہزادگان و امرا سعے بسیار نمود بدین سبب عمر و سلطنت او کم شد این بادشاہ در مدت سلطنت بر قتل ہیچ کسے مبادرت نکرد و کیخاتو خان بر محبت و مصاحبت حسینان گل اندام و بادہ لعلفام غلبتے تمام داشت و ہموارہ در میناره اہتمامے بغایت

بیغرسود و باوجود دعوی سلطنت و بغارت دست بخون اهل خاندان نیالود +

ذکر وضع چاؤ

چون بادشاه بخشش باندازه نمود و طوائف اهل استحقاق بکثرت متقرر کرده بود بدین اثنا وباے در لشکر و رمه مغولان افتاد که مغولان آنرا چاؤ گویند و نوبت اخراجات بجاے رسید که خزانه خالی شد و بادشاه بصلاح اعز الدین مظفر بن محمد چاؤ در ملک خود رواج داد آن پارچه کاغذ مستطیل مربع بود که هر دو طرف آن کلمه مبارک نوشته بودند و فرو تر از ان بر سه تن تورجی که مغولان بادشاه خود را باین خطاب مخاطب کنند نوشته و در میان دائره کشیده و از نیم درم تا ده درم مختلف زر مزده و این چاؤ در سنه ثلث و تسعین و ستمایه رائج شد و بعضی زر میگرفتند و در هر شهر چاؤ خانه طیار نمودند و مخلوق ازین بریغ در لجه حیرت فرو رفتند و فریاد و فغان از مخلوق و تجار که نقصان عظیم ایشان را میشد برآمده باوج آسمان رسید و خلقی انبوه جمع آمده اعز الدین را از میان برداشتند چون ممالک ازین ویران شد بادشاه بابطال چاؤ حکم فرمود و روزے بادشاه در مجلس شراب ایت قلی را گفت با مشتی بر باید و اغول زد و صباح بسیار پشیمان شده از و معذرت خواست اما قبچاق بال و طغاچار و ایلدار و قولداے و غیره امراے عاصی شدند و بر باید و اغول پیام سلطنت دادند و او در حرکت آمده بادشاه نیز بجمع لشکر و آراستگی سامان حرب فرمان داد و قینماق را با پنجهزار سوار و آقبوقا و طغاچار را با دو تومان لشکر در عقب او روانه تبریز نمود و طغاچار از آقبوقا برگشته هواخواه بایدو خان شد و آقبوقا تا چار بر گردیده بار دوی بزرگ پیوست و بادشاه بصلاح جمعے از ناعاقبت بنیان عزم روم کرده جمله امرا از و برگشتند و کیخاتو خان با جمعے از خواص خود بگیر آمده امراے عاصی او را شربت فنا چشانیدند و این واقعه در سنه اربع و تسعین و ستمایه واقع شد سلطنت او هفت سال بود +

ذکر سلطنت بایدو خان ابن طراقای ابن هلاکو خان ابن جوجی بن چنگیز خان

چون امرا از کار کیخاتو خان فرصت یافتند بر بخدمت بایدو خان شتافته

و امیر قشلق تمور بجرب او رفته او را شکست دادند امیر نوروز از قید و نیز رنجیده به اورنگ تمور گورکان او پیوست و امیر رنگ تمور هم لشکر متهم شده نوروز از شاهزاده غازان خفه تصور خواست و شاهزاده درین حالت اطاعت او از دایره غیبی دانسته او را استمالت داده بطلبیده بصلاح او بایدو خان را نوشت که امرای غدار را باید فرستاد تا از ایشان تفحص نموده بحالت ثبوت قصور بموجب تورہ به یاسا رسانیده شوند و امیر نوروز بیگ غازان خان را ترغیب اسلام داد و شاهزاده نیز بر سر بخت سعید و فهم و تمیز قریب این منزل رسیده بود حضرت شیخ صدرالدین حموی را طلبیده بحضور آن جناب مسلمان شد و بسیاری کسان از اکابر و اصاغر مغول پیروی او کردند اما بایدو خان بجواب نامه غازان خان نوشت که کیخاتو خان مهم حریک و احوال رعایا اهمل گذاشته بود بحکم یاسا سے قاآن بزرگ چنگیز خان او را از میان برداشتیم غازان خان باستماع این جواب نامه صواب لشکر سے جرار ترتیب داده روان شد تومان نویان که امیر بایدو خان بود بوے مقابل شد و در محله نخست شاهزاده غازان دو صد کس از جانب تومان گشته شدند و او منهزم شده به بایدو خان پیوست و باز ارباب رسل و رسائل مفتوح شده و مقرر شد که در حضور خان و شاهزاده هر دو با تنے چند مجتمع شوند و سخن از ملک و مال گویند ؎ گر کان که ملائک رخ و دیو آثار اند + در دست هم ساغر و خنجر دارند + در بزم گهے زلعل و گوهر پایند + در رزم گهے به تیغ سر مے بازند + و سر و خانان در جائے مجتمع شده سخن هائے ملائم گفتند و قرار دادند که فردا طوے بزرگ ترتیب داده بهر نوعه که خاطر خواه شاهزاده باشد بانجام رسانند و شاهزاده در شب بهشتم روائح غدر نموده ازان مهلکه بدر جست و مخالفان از به در رفتن او آگهی نداشتند بدندان تحسر خائیدند غازان پیام داد که چون از امرائے غدار امین نبودیم بدر رفتم اما بایدو خان بحسب ظاهر بخواهش او فرمود تا فارس بدا بشاهزاده مسلم دارند و در مخفی بر جمال الدین اینجو بریغ داد که گماشتگان غازان را از تحصیل اموال مانع باشند و بایدو صدرالدین زنجانی را از وزارت موقوف ساخته جمال الدین اینجو را وزیر فرمود و طغاچار از منحرف شده بگیلان رفت و شاهزاده در سبزوار با امیر نوروز آمیخته و با دشاه قرار داد که اگر بر بایدو خان ظفر یابد در تزویج دین متین باقصے الغایت سعے نماید و امرائے بایدو اکثر بدریغ نوروز او یرات سوے غازان خان شتافتند و طغاچار و قورمیشی پسر الینیاق و طولدائے و غیره از یورتهائے خود روانه شده بلشکر شاهزاده پیوستند و بادشاه قورمیشی را با چهار هزار سوار در پے بایدو مخذول فرستاد و او گرفتار شده به تبریز رسیده و امیر نوروز بفرمان بادشاه تیگودر را بیاسا رسانند +

ذکر سلطنت سلطان محمود غازان خان ابن ارغون خان ابن اباقا خان

بادشاه کامران در یازده ذالحجه سنه اربع و تسعین و ستمایه بر اورنگ سلطنت نشست و یاسا میشی فوج و لشکر و نظام ملک و ملت بامیر نوروز بیگ او یرات مقرر داشت و بسمت تیمن آن سخاوت مایه ها و بریغ را از مربع مستدیر نمودند و در میان سکه کلمه طیبه نقش کردند و در مکاتیب

بیرلیغ بسم الله اعلی مے نوشتند و توکل گیر آمده بقتل رسید و جمعے که بقتل کینهٔ قوساعی بودند بسیار رسیدند و درین اثنا امیر براق خان جغتائی با لشکرے بخراسان رسیده و بادشاه امیر نوروز را فرستاده امیر لشکر جغتائی را منهزم نموده باز گشت و بادشاه فرمود که امیر بخراسان رفته بکار و بار آن ولایت پردازد و امیر سوکا و برلاس بصاحبت او روانه شدند و در امرائے مغول عهد بسته بودند که آن هر دو در خراسان امیر را بشهادت رسانند و تیمور پسر قتقور بای و اوسلان درین جا کار بادشاه را ختم نمایند و روز سوم که امیر نوروز را گرفتن میخواستند امیر واقف شده از خیمه بدر رفته کمین کردو امرائے باغی را بقتل آورد و تیمور که قاصد بادشاه بود بادشاه نیز بر قصد او وقوف یافته و با او جنگیده آخر تیمور بقتل رسید و درین محمصه پنج تن شاهزاده از اویماق بوزنجری رسی و هفت امرائے کبار بقتل رسیدند و بعد ازین بادشاه بهیلاق همدان بود و معاندان بر سعایت امیر نوروز کمر بسته و صدر جهان وزیر پیش از دیگران درین معامله مستعد گشته و از زبان امیر مکتوبات متابعت و موافقت بنام والی مصر نوشته و در جاهائے که قیصر نام ملازم امیر نبهان او بود همچنین مکتوبی درکه غذات امیر حاجی بیگ برادر او نیز پنهان کرده و برایه بجهت والی مصر متهم داشتند و بادشاه حاجی بیگ قیصر را گرفته هنگام تلاش آن مکاتیب دیده فرمود تا جمیع متعلقان و خاندان امیر نوروز او یرات را از نبهان گذران بگذرانند و فرمود تا امیر قتلقشاه منکوت بخراسان رفته امیر نوروز را بیاسا رساند و امیر نوروز جنگ با لشکر بادشاه کرده قریب بهرات رسید و بدان سبب که ملک فخر الدین کرت والی هرات داماد برادر او بود عزم هرات نموده هرچند مصاحبان گفتند که حصار مغول صحراست و در چار دیواری بند شدن نباید اما امیر قبول این معنی ننموده با چهار صد سوار خاصه بهرات رفت و دیگران از و جدا شدند و فخر الدین به دغا و غفلت و یرا گرفته بقتلقشاه سپردند و قتلق شاه او را بقتل رسانید و بادشاه صلهٔ این کار ملک فخر الدین را بخواهش او بریغ و بایزه داده از آمد و شد دارد و معاف داشت و فخر الدین کرت را ازین مراتب طائر غرور و استقلال در کاخ دماغ بیضه نهاده و پیرامون قصر خندقے کنیده و لشکر خویش را تا شصت هزار سوار رسانیده درین حالت توجه شاهزاده بهرات اتفاق افتاد یعنی بادشاه بوجه شرارت اویماق نکودری را در عراق جائے داده بود و بوجه رهزنی و دزدی و غیره همیشه معاتب و معاطب بودند خصمت ازان دیار برخاسته بقهستان آمدند و پناه به ملک فخر الدین بردند و او ایشان را جائے داده و بادشاه او بجانب سلطان را فرستاد تا نکودریان را از ملک فخر الدین بطلبد و اگر ملک انقیاد ننماید و یرا تادیب نماید و شاهزاده بملک نائمه فرستاده از فرمان بادشاه اعلام داد و ملک بعذرے ناشائسته تمسک جسته و شاهزاده ملک را به امان کوه محصور نموده و تا چهار روز جنگ را در توقف انداخته چون ملک انقیاد ننمود جنگ انداختند و بادشاه در شب از قلعه اسکلپر آمده و شبخون زده بهرات رفت و هرات را به امرائے غوری سپرده بغور رفت و روز دیگر جنگ نموده روے بهرات آورد و تا هفده روز آتش محاربه گرم بوده قریب بده هزار کس از طرفین قتل شدند و شیخ الاسلام

شهاب الدین جامی بمجلس بادشاه رفته صلح مقرر کرد و مواعظ سودمند شهزاده را از جنگ درگذرانیده و قرار داد که اهل شهر صد هزار دینار کپکی بساوری فرستند و اهل شهری هزار دینار نقد داده و برائے بقیه مهلت خواستند و شاهزاده برگشت و درین اثنا شاهزاده تابجو با خواے بعضے از مغولیان هواے سلطنت نموده بفرمان بادشاه بیاسا رسید و خواجه صدر الدین وزیر بسعے امرا بالتقبل رسیده هم وزارت به خواجه رشید الدین مصنف جامع رشیدی قرار گرفت و خواجه رشید عالمے فاضل و فاضلے عامل بود شعرا و علما از خوان مکرمت او ذره ها ربودند و فضلا و کملا از احسان او بهره یاب می بودند و این واقعه در سنه تسع و تسعین و ستمایه واقع شده و بعد ازین خشکسالی و قحط گردیده و علاوه برین وبائے در فارس پیدا شده قریب پنجاه هزار از مرض هیضه در نفس شیراز در حوالی ادیجاه فنا فرو رفتند و بادشاه حکم فرموده بود که غیر از مغولان هیچکس اسلحه نگاه ندارد ازین رو تجار و مسافران را تکلیفے وافر میشد +

ذکر توجه سلطان غازان خان بوزنجری نیک انجام به کشور مصر و شام و فتوحات دران دیار بتقدیر ذو الجلال و الاکرام

چون غازان خان برادر نگته را نشانده بود که چون آبائے کرام با توجه اختلاف دین در کشور شام میفرستاده موجب بربادی اهل اسلام میشد ندا الحال که او رنگ فا آنی بوجود با جود رونق یافته و از هر کار دینوی تروبج و تصدیق ملت نبوی را مقدم داریم باید که بعد ازین از اندیشه لشکر جرار مغل آسوده بوده در مراسم ایمان و اتقیاد کوشند اما اعیان مصر و شام با وجود اظهار اتقیاد همچنان بر جاده یاغیگری مستحکم داشتند و بادشاه بخیال اسلام و تمیز خاص و عام از ودر گذر میفرمود و الی مصر چهار هزار سوار بر اسل العین و ماردین که مقبوضات مغول بود فرستاد تا آنولایت را غارت نمایند و اهل مصر غارت نموده و در مساجد ساغر پیمود تدو دف زدند و زن و فرزند اسلامیان را بقید و اسیر گرفتار نمودند و سلطان نجم الدین حاکم آن زمین چاره غیر از قلعه بندی ندید چون این خبر بپادشاه رسید بغضب آمده و از ائمه اسلام رخصت حفاظت کشور خود و انتقام گرفته بجانب شام نهضت فرمود و فرمود تا از جمیع ممالک سلطانی از سیزده تمن مغول پنج تن درین یورش حاضر آیند و نه نفر بساز و سامان و علوفه و آذوقه شش ماهه مرتب ساز ند و پنجاه هزار شتر بهت برداشتن آذوقه و علوفه مقرر کردند و هر لشکرے پنج سر اسپ با ساز و سامان مهیا کرده و در بست و ششم صفر المظفر سنه تسع و تسعین و ستمایه روانه شده از فرات گذشته لشکر را سان دادند نود هزار مغول بشمار آمدند در وادی حلب بار دگر لشکر را دیده امرا نوزده مراکب بنظر شریف گذرانیدند و این قاعده در میان مغولان بود که چون بادشاه جرانغار و برنغار و قلب و جناحین آراسته لشکر را سان میداد در هر صف که میرسید امیر آن تومان از اسپ فرود آمده زانوے زده و یک یا چند سر اسپ بنظر میگذرانید القرض بادشاه فرمود

دست بقلاع و راز نکشند و کمند تسخیر بکنگرهٔ ایشان نیندازند تا اول از مهم جنگ یا غی فارغ شوند و در حوالی حمص چون شنیدند
کہ سلطان مصور قرب مزار پرانوار حضرت شہریست شجاعت مقبول بارگاہ رب المجید امیر مظلد بن ولید مخزومی رضی اللہ عنہ
بزلہ کہ همواره بر مغولان دران مقام ظفر یافته اند رسیده اند و بادشاه فرمود تا سپاه در یک مقام مجتمع شده و نماز جماعت
گذارده به بدرگاه اللهم انصرنا ولا تنصر علینا بلند آواز گردیدند و بادشاه فرود آمده روی تضرع بخاک نهاده
بر لوح زبانها حرف اول نام اوست + این همه گوید اله و آن خداوان تنکری + و ظفر از درگاه داور داد ارسالت
نموده و از انجا روان شده نزدیک باب اریک فرود آمد و بادشاه گفت تا درین روز چهارشنبه اتمام جنگ نمایند و
لشکریان باش سخت مشغول بودند ناگاه مصریان زیاده از چهل هزار مرد پیدا شده حمله بردند و اقوام هزاره و نائمان لشکر مجه
و برطاس از مراکب پیاده شده بیامیزیدند و بسیاری از مصریان بضرب تیر از جان بیزار شدند و امیر قبلقشاه با تومان خود
رسیده گفت تا پیاده شده تیر اندازند و هنوز لشکر او پیاده نشده بود کہ باز فرمان داد تا سوار شوند و مصریان درین حالت
بدیشان ریخته مردم مغول را به تیغ و تیر تلف نمودند اما امرائے مغول علی التواتر همالات مردانه نموده زیاده از پنجهزار مصریان را
بقتل رسانیدند و بقیة السیف تا کنار آب عاصی گریختند و باز در کمین گاهے تعاقب شده هفت هزار شامی را فرو بادیه
ناکامی گشتند و به آب تیغ مغلیه غرق گشته ناپدید شدند و سلطان مصر با خوف و هراس تمام بحلب فرار نمود و بادشاه فرمود
تا مولاے بهادر و سلطان نوئین با پانزده هزار سوار متوکل در نگاهبانی او روانه شوند و هر جا که شامیان را یابند صبح حیات
ایشان را بشام ممات مبدل سازند و ایشان غارت کنان تا مصر رفتند و بادشاه چند روز در حمص مانده خزاین و دفاین مصریان را
بلشکر قسمت کرده به دمشق شتافت و اعیان آنجا بلقدم عجز استقبال نموده و بادشاه تعلق قبلقشاه و جمیع را بحکومت
آنجا باز داشت و جهت بلیغ نمود تا جان و مال اهل شهر از لشکریان محفوظ ماند و در همه توان لشکر امان از خود و اهل
نمودند و بادشاه امیر قبلقشاه را به تسخیر قلعه دمشق با مور و حمص و هرابلس و عکه و سلاحیه و معرة النعمان و غیره بلاد شام و سطے
به امیر ایلکی بهادر تفویض نمود و حلب و منشیات وبل الساق و بیره با رجا شام و غیره ممالک شام سفلی را به امیر تیکتمور
سپرد و مولاے را با یکتومان لشکر بحکومت غزه و غیره تعین فرموده از آب فرات گذشته منوچ نگاه گردید و امیر قبلقشاه از آنجا
منجیقی را که بهر آن قلعه ضرور بود تیار ساخته و اهل قلعه بر این وقوف یافته آن ضناع را کشتند و اکثر اهل شام را یاغی شدند
و قبلقشاه مختصر چیزے از اهل دمشق پیشکش گرفته ولایت مفتوحه گذاشته برگشت و امرائے دیگر نیز ولایات گذاشته برگشتند
و بادشاه ازین حمر بر آشفته در سنه اثنی و سبعمایه مکرر بر دیار شام لشکر برد و در حلب سید مصریان با ماکن و مساکن خزیدند
و بادشاه بصلاح امرائے خود باز گردید و در سنه ثلاث و ثمانمایه الجو سلطان صفر فرستاده از خطبه و سکه و ساوری سخن راند
و سلطان مصر اعزاز و اکرام رسولان بجائے آورده و جواب همراه معتمدان خود فرستاد کہ حاصل این بلاد از امراد افواج فاضل
نیست اما در سکه بر یکجانب کلمه و اسم سلطان و بر گردے او اسم امیر المؤمنین و نام سلطان غازان خان نقش کنند و صحیفه

که درین باب فرستاده در آن ایام سلطان مصر بایزید نزد نوشتند و سلطان خازان که کمترین بنده خود با سلطان مصر قاهره بایزید است
ازین معنی بهم برآمده فرمان داد تا لشکر از اطراف جمع آمده و نیز سلطان مصر چند نفر فرستاده بود که دران ایام بود ند که دلیل
بر عجب و غرور او بود و با دشاه روانه شام شده اما واقعه که موجب نجات شامیان گردید و نزور دولت ایشان را از شام
نگهداشت آن بود که توقتای خان برتوقماش خان و برداشت قبچاق فتحیاب شده با دشاه دایجیان بجانب
عیسی گورکان فرستاد و خلاصه پیام او آن بود که بسبب یاساق چنگیز خان مملکت ازان و آذربائیجان تعلق بوجوجی خان
و اولاد او دارند و تا امروز اولاد هلاکو خان بتغلب متصرف باید که آن ممالک را با اولاد با تو و اگذارند و ازگذشته دعوی
چه کنم اما امروز غازان خان حق را بمرکز قرار داده اولاد هلاکو خان تا ظاهر و رنبند افواج ما زیاده
ازده تومان نشسته اند باقی را بر همین تخمین باید نمود و کیفیه ازین مثل پیام ها را و اسکندر فرستاده با دشاه مرشح
چند را طلبید تا آن همه فرو خورد و بدو جواب داد که الملک عقیم آذربائیجان از زمانه هلاکو خان تا امروز بتصرف اولادش
منتقل است و ما بزور تیغ او را از معاندان نگهداشته ایم از ما هم بتیغ توان گرفت ـــ عروس ملک که مهرش بدیده اند
بتیغ + مگر بتیغ مرا و را طلاق بتوان داد + و همدران ایام عیدی از اعیاد مغول بود جشن سترگ آراسته و
ایلچیان را رخصت داده خود سوی شام نهضت نمود و اغروق را به موصل فرستاده خود به ناحیه الشام رفت و اهل قلعه بقدم
انقیاد پیش آمده و از انجا به حلب رسیده چون اندیشه یورش توقتای خان که با دشاهی بزرگ بود در دلها جا گیر بود
با دشاه ازان مقام مراجعت به تخنگاه فرموده امیر چوپان سلدوز و امیر تیتاق و امیر الغو و امیر قتلق شاه را در ملک شام
گذاشت و امیر قتلق شاه قلعه حمص را محاصره کرد و ملک ناصر والی مصر در صدد دمشق با لشکر خود نشسته بود و امر قلعه حمص را
قریب بالفتح گذاشته و بقصد دمشق نهضت کردند و بر سر پشته رسیده دیدند که لشکر مصر شام صحرا را فرو گرفته است و چون
دریاے موج متعدد و مسلح و مکمل و جوش و خروش است و امرا ے مغول با هم گرد در مقدمه جنگ و حرب صلحت کردند و اختلافی
در آراء آنها پیدا شد بعضی گفتند که مراجعت نموده در جائے دیگر حرب کنیم و برخی برین بودند که مراجعت از قبیل نهزمیت
است باید که بدلی صادق و غیرتی موافق بر دشمنان بتازیم و امیر چوپان سلدوز و امیر تیتاق و چند کس دیگر از امرا ازان پشته
فرود آمده متوجه دشمن گردیدند امیر قتلقشاه بدولی کرده با طوق بزرگ و بقیه لشکر بفرار آن پشته استقرار داشت و امرا ے
مغول با وجود قلت خود بر آن فوج کثیر مردانه وار حمله آور دند تیتاق دران معرکه آن چنان مردانگی نمود که اگر رستم و اسفندیار
دران کارزار موجود بودند بوسه بر رکاب او مے زدند و میسره ملک ناصر از صدمات حملات مغول
متزلزل شد و اکثر افواج آن طرف قتل رسیده بقیه السیف منهزم شدند اما امیر قتلقشاه و امیر مولای با وجود شاهده غلبه مغول
از جائے نه جنبیدند و لشکر چوپان و تیتاق نویان ماندند غنائم مشغول شدند و از میسره قبچاق نامی حاکم هیسره با دو تن دیگر بزخم
خرابی جان بدر برده به ملک ناصر رسیده و او را ازین واقعه خبر داد و ملک ده هزار سوار دیگر بآن طرف فرستاد و آن فوج بر

اقوام مغلیه جمله آورد و درین وقت هم امیر قتلقشاه بمدد نرسید و لشکر مغول به اولجای مشغول بود از غلاق و طغاتیمور و امیر مغول ازبد مایوس گشته عنان ازین معرکه تافتند و هر چند چوپان و تیتاق عملهای مردانه نمودند اما بسبب آنکه لشکر باولجای مشغول بود و صفوف بهم برآمده بودند بجایی نرسید و سپاه مصر چون سیل ایشان را در میان گرفت و امیر چوپان بهزار سعی جان ازان معرکه بدر برد و تیتاق پای ثبات افشرده همچنان در جنگ بود تا زخمهای بسیار خورده و بادیگر اعیان و همراهان اسیر گردید و امیر قتلقشاه که بران پشته بود ✦ چو برزد سر از کوه گیتی فروز + دو لشکر شب تیره گیرفت روز + ازان چادر قیر بیرون کشید + بدندان لب ماه درخون کشید + مصریان پشته را فروگرفتند و محاربه آغاز یدند اما ملک ناصر که شجاعت و مردانگی مغولان بدیده حیرت و استعجاب دیده بود فرمود تا مغولان را راه بدهند و ایشان را محاصره نکنند که چون از خلاصی نا امید شوند و دل بر مرگ نهند غلغله به آسمان رسانند و قیامت آشکارا کنند لشکرش از یکجانب راه داد و مغولان از پشته بزیر آمده روانه شدند و مردم بسیار با اسپ و سلاح در راه به گل در یا فرو رفته تلف شدند و بجز از گشته گان هزار کس یا بست هزار اسپ و سلاح و غیره اسباب در قبضهٔ مصریان در آمد و والی دشت نیز تعاقب نموده نقصان بسیار بلشکر مغول رسید اما ملک ناصر تیتاق نویان را که کفایت دلیری و بهادری او شنیده بود در و طلبید و بذریعه ترجمانی که زبان ترکی میدانست پرسید که غازان خان ترا هر سال چه میدهد که از تو این همه دلیری و جان نثاری بظهور رسید تیتاق جواب داد که مغول پادشاه خود را بنده ایست که آزاد نشود و بر عرش خدائے را و بر فرش پادشاه خویش را داند و پس دیرا سے درهم و دینار خدمت نکنند و من اگر چه کمترین بندگان غازان خانم اما از دولت او هیچ کمی ندارم و سلطان پرسید که پادشاه عامهٔ جریک را هر سال چه میدهد تیتاق گفت که از دو تغار تا پنج تغار و درین نهصد از زمانیکه روانه شده بموقف حرب رسید بیش از پانصد سوار لشکرے را با گیر و ساقط شده همه ایشان ادوات و آلات حرب مضروب و سر بر داشته آمده اند و با وجود این چنین چشم زخمے که بدیشان رسید باو طمان خود در سند و پیش زنان که بند قبا بکشایند بریزند مصاف شود که باز به یورش دو دست حرکت نمایند در همان حالت روانه شوند و معنی چون و چرا و کی و کجا در خاطر نگذارند سلطان مصر از اعیان او از حسن قناعت و نهایت مردانگی و شجاعت و اطاعت مغولان انگشت حیرت بدندان تعجب گزیدند و جراحتهای تیتاق را شسته بمیجده زخم بر بدن او رسیده بود نداما سپاه غازان خان بمجرد بسیار بحضور خان رسید و بادشاه در حوالی او جان قربانیها سے ساخته امرائے منهزم شده را بخود پرسید و امیر چوپان بتقصیر امیر قتلقشاه بیان کرد و گفت که اگر اندک از جائے سے جنبید مصریان را زده بودیم اما او از جائے حرکت نکرد و امیر قتلقشاه گفت که چوپان بر کب شجاعت را بے هنگام در جوالان آورد و صیانت ناموس طوق بزرگ که در عهدهٔ من بود رعایت نمودم و دیگر لشکریان را ازین بابت خلاص دادن مصلحت شمرده حمله نکردم و بادشاه فرمان داد تا جمیع امرا را چوب ما لاقی زدند و امیر چوپان را نیز با وجود اظهار شجاعت او بنقصیر آقا و امینی سه چوب زدند و بادشاه ازین هم غصه ملول شده رنجور گردید و در نواحی مرائے تشلاق کرده در مقر ایلدر بدند

دراز دیاو بود تا در صدود قزوین روز یکشنبه یازدهم شوال سنه ثلث وسبعمایه هجری در گذشت و در تبریز مدفون گردید ـ
بسال هفتصد و سه هجرت از شوال + بوقت عصر یازدهم روز یکشنبه + شد از نواحی قزوین شهر جهان غازان +
بسوی خلد که باد آن جهان از بیش به + بادشاهی نامدار بود تا آنے کامگار در زمان او عدلت تو امان او دین اسلام
قوت و رونق بسیار گرفت و امرای کبار و نویان نامدار سر در حلقه دین مبین محمدی در آوردند +

ذکر بعضے از شعرائے زمان او

شاعران زمانه همایون او بسیار بوده اند اما کسانیکه بمداحی و ملازمت سلاطین دیگر مشغول بوده اند موجب قاعده ترتیب ذکر ایشان در این کتاب نه آورده ام و شعرائے که بملازمت سلاطین مشغول بوده اند یاد در قلم و ایشان بوده تعلقے با آنها و نویان دولت داشته اند یذکر احوال آنها مبادرت نموده ام از شعرائے زمان او حضرت شیخ المعارف اوحد الدین علیه الرحمه بود و اصل او از دراقه بود و مرید حضرت شیخ اوحد الدین کرمانی بود از اکابر اولیا و آنجناب دست ارادت به حضرت شیخ الشیوخ خواجه شهاب الدین عمر سهروردی قدس سره العزیز داده اند الغرض او حد الدین مرافه مرد فاضل بود و کتاب جام جم را بنظم آورده وفات او در عهد دولت غازان خان در اصفهان در سنه سبع و تسعین و ستمایه واقع شد از دست رحمة الله علیه ـ اے چرخ گرد گرد کواکب لگاچیست + وین افسر ستیزه گر گیتی دا چیست + این اختلاف عنصر و این
اختلال دهر + در عین کارخانه هفت و چهار چیست + در یک مگس مجالست زهر و نوش چه + در یک مکان مؤانست
گنج و مار چیست + در قرب و بعد پیکر این هر دو نور بخش + خرد او دتیر و مهر و تموز و بهار چیست + منزل یکے و
راه یکے و روش یکے + چندین هزار تفرقه در هر گذار چیست + رومی و خان صورت اعمال صالحان + گرد وجود
این تن زنگی شعا چیست + اصل فرشته از چه و نسل پری ز که + وین آدمی بدین نسب و اعتبا چیست + اے
نقشبند صورت منفعے بگو کزنا + زین نقش ها ارادت صورت نگار چیست + مادر حصار این فلک تنز گر دشیم + از حال
بے خبر که درون حصار چیست + چون بود او حدی زمیان رفت بر کنار + چون غیر حق نماند بگو تا کسا چیست +

ذکر سلطنت سلطان محمد خدابنده اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن ابا قاخان ابن هلاکو خان بوزنجری ـ

اورا اخر بنده اغول میگفتند و سبب آن چنان است که فرزندے که بسیار نیکو روے باشد نام او زشت مے نهند تا چشم بد بروے اثر نکند و اولجایتو سلطان بسیار زیبا روے بود و برادر اخر بنده اغول میگفتند چون غازان خان رحلت کرد و در حالت زندگی بسلطنت اولجایتو سلطان وصیت کرده بود اما در حالت از دیاد مرض بادشاه
اختلاف در امرا پدید آمد و مرفداق نویین که از اولجایتو سلطان نیز ارجود شاهزاده الافرنگ را بخانی برداشت
و قبل از انکه سر انجام کار او صورت پذیرد و نقش مراد او بخوبی بر صفحه ظهور جائے گیرد امیر اسبعیل ترخان این خبر

پسانزاده او لجایتو فرستاد و او لجایتو فی الفور بقتل الانرنگ مبادرت نموده مرتداق را محاصره کرد و او را هم بدست آورده ان
میان برداشت و از خراسان روانه شده در اوجان نزول نمود و در پانزدهم ماه ذالحجه سنه ثلاث وسبعمایه بحضور امرای
کبار مثل امیر قتلق شاه و امیر چوپان سلدوز و فولاد و حسین بیگ و سوینج و قتلق و مولای ویلدوز و سپنلی و سلطان و
رمضان و الغو و غیره امرائے کبار و نوئینان نامدار بتخت سلطنت نشست و ملقب بسلطان محمد خدابنده گردید و
فرمان داد تا در تعظیم و تکریم شرع نبوی سعی نمایند و یوسون و یاساق قاآنی را رعایت کنند و قتلق شاه را امیر الامرا ساخت
و خواجه رشید الدین و سعد الدین را بمناصب وزارت برقرار سابق مقرر داشت و المچیان قاآن و سلاله بن جغتائی و
اوزبک رسیده بمن هائے تهنیت و موافقت معروض داشتند و در زمان سلطان محمد خدابنده از حدود شام تا کنار آمویه
طولاً و از کریان و سرحد سیستان تا بد کویه عرضاً دارانجا تا آب اتل و قبچاق و الان و روس و سقسین و بلغار و از طرف
ماوراء النهر تا پیش یالنیخ و خان بالیغ و بلاد ختلاء و خطه خوارزم و تمامی یورت هاے اولاد چنگیز خان و تا جائے که سم کب
لشکر مغول رسیده بود صدور همه گرشخص شده و عهد و میثاق در میان آمدند و تجار آمد و رفت بفراغ خاطر نمودند و العهدة
سلطان محمد خدابنده در مذهب بتشیع مائل بود و مے نویسند که در سکه کلمه علی ولی الله را ردیف محمد رسول الله ساخته بود
اسامی همایون ائمه کرام رضوان تعالی علیهم اجمعین را بر وجوه دراهم و دنانیر نقش فرموده و در سنه اربع وسبعمایه بادشاه
در قنقور التک شهری بنا فرموده و او را یه سلطانیه موسوم ساخت و دار الشفای و مدرسه عظیم بنیاد نهاده آن شهر سلطانیه را
مستقر سلطنت ساخت و بادشاه متوجه گیلان گردیده امیر الخان و امیر مومن و قتلق شاه را از راه هائے مختلف فرستاد
امادر ین معرکه پسر امیر قتلق شاه قتل شد و بادشاه باستماع این در غضب رفته امیر بهلول و امیر سوینج را مے فرماید
تا برائے انتقام روند و خود به لاهیجان آمد و الی آن جا بعذر و عجز حاضر شده بعرض رسانید ؎ چه حاجت که سلطان فرخنده
؎ بخود رنجه گردد بدین بوم و بر ؎ اگر کمترین بنده از سپاه ؎ بفرمان رسیدے برین جایگاه ؎ زسرهاے کردے
نهے در زمان ؎ برباد شاه آمدی بیگمان ؎ و امیر بهلول و ابو بکر و غیره در صدد قومن باگیلانیان رسیده محاربه
سخت واقعشد که در آن زمان در صعوبت و سختی آن جنگ همچکس نشان نمیداد و امرا معه لشکر از مرکب فرود آمده به شبه
مشغول شدند و گیلانیان اکثر به قتل رسیده باقیه در شغل قتل جبال خزیدند و بادشاه امرائے را که در رکاب امیر قتلق قصور
کرده بودند بیاسا رسانیدند و اکثرے را چوب یاساق زدند و بادشاه فرمود تا امیر دانشمند بهادر بهرات شتافته ملک فخر الدین را
تادیبے نماید که برائے تهنیت بارد و نیامده بود و امیر دانشمند در هرات رفته و امرا و بادشاهان آن حدود در ظل هدایت
او مجتمع گشتند و تا مدتے جنگ و حرب بسیار در میان بود آخر امیر به فخر الدین پیام داد که من از خون ریختن مسلمانان کار ندارم
اما ملک را باید که به قلعه اسان کوه برود و فکو دریان را بگذارد و شهر را بمن سپارد و این معامله بدین قرار داده مقرر شد
که چون ملک بقلعه رود و امیرزاده [illegible] را بطور گرو باخود به قلعه برد و قلعه را بخدمت امیرزاده [illegible]

پسر دیگر او در حصار شهر باشد و بدین قرار داد ملک به قلعه اسکلپور رفت و حصار هرات به محمد سام غوری و دیگر مستحفظان خود سپرد و امیر به شهر در آمده فرمود تا ندا در دادند که شهر شهر پادشاه جهان او لجایتو سلطان است و حکم حکم امیر دانشمند بهادر و رعایا را گزندی نیست و در چند مدت امیر تدبیرهای اندیشیده و حصار شهر را به فاپو آوردن خواسته ملک پیام داد که محمد سام را بنویسد تا امیرزاده لاغری را با متنی چند در حصار راه دهد تا او حصار را دیده در ارد و بادشاهی رود و حکایت ایشان ملک را براستی باز راند و ملک بعد قیل و قال محمد سام را بظاهر رضا داد و بباطن نوشت تا از دغدغهٔ مغولان مطمئن نباشد و بهر نوعیکه تواند خود را از ایشان فارغ سازد چون لاغری بحصار رفت سام و برادر اعزا تمام در دیوان آورده مجلس شراب آراست و امیر دانشمند نیز بحصار رفته میخواست که محمد سام را بگیرد و محمد سام بموجب فرمان ملک در خیال گرفتن او بود و محمد سام مستقبال او بجائے آورده چون امیر او را دید از سر غضب گفت که تا زیک بوالفضول تر از چه حد آن بود که از خدمت من تغافل کردی ملک تو از فرمان بادشاه جهان او لجایتو سلطان سر نپیچید و تو با ما بنیاز عت برخاستی محمد سام ندرائے معقول گفته آتش خشم او منطفی شد چون امیر در حصار در آمد محمد سام که از اول حیلها اندیشیده بود و وقتیکه امیر در نشیمن میرفت چند کس از دلیران بر وی ریخته بشهادت رسانیدند همچنین امیرزاده لاغری را در مجلس شراب نمانو شانیدند و همراهیان امیر را از گشته در مائے شهر رابسته بافتند اکثر از ایشان کشته شدند و بعضے خود را از دیوار بزیر انداختند امیر طوملک و ملک نیالیگتن وغیره چند کس از اعیان امیر بر و فیل بند حصار بودند اطلاعی نداشتند تا پیاده از بیستان که بکنارے میرفت ملکان او را پرسیده که امیر دانشمند طوی خورد پیاده گفت که امیر ایمان طوی خورد که امیر تیمور بیگ خورد و بود ایشان سوار شده فضل در را شکستند و بیرون رفتند و شهریان در ربار ابتدند بسال هفتصد و شصش و هفت بشهر هرات بحکم مقدر نزول کردند بے ماندند بزودست بر وقضا از آن محمد سام بکشتن جمع شهادت امیر دانشمند و سلطان او لجایتو از استماع این اخبار برآشفته فرمود تا امیر بیساول و امیر بوجائے ابن دانشمند با لشکرے رفته انتقام امیر دانشمند از خونریزان کشند و بوجائیکه در سرخس فرود آمد و مقیم بود از انجا آمده اول باز امیر بیساول بطوس آمده طوغان با افواج امیر دانشمند باو پیوست و بوجائے فخر الدین ایام داد که قاتلان پدرم را بمن سپار و رنه دو داز دو دمانت برآرم و ملک سوگند یاد کرد که من سام را بکشتن باو اشارت نکرده ام و امروز از فرمان من سر نپیچیده است و بحکم من نیست و بوجائے بغضب آمده حکام استفراز و فراه و سجستان و نمرجستان و نولک و غیره بر لیغ بادشاه نزد او مجتمع شدند و سجاریه و اقتشده و بوجائے چند روز جنگیده طرق و شوارع را مسدود نموده محاصره کرده نشست و همدرین زمان ملک فخر الدین در گذشت و بوجائے برین خبر شادمان گشته شب بمیگسی و نشاط گذرانیده روز دیگر عزم بسمت واقتشده و امرائے غور و داجلادت داده بیرون میفرستاد امیر بندو بوجائے نیز وقت تشدد حملات از اسپ پیاده مے شد تا لشکر نیز پیاده شده خیال فرار در دل نمے آورد و امیر بیساول بجز احسان رسیده محمد دولدای را بمدد بوجائے فرستاد و قحط عظیم در هرات واقتشده قریب بصد هزار کس

ازین بلا گرند و فریاد برداشتند که در ما را باز نمانید که دیگر طاقت حرب نداریم و محمد سام با محمد و اولاد سخن مصالحت قرار داده و امیر بوجاے نیز با او همین سخن در میان آمده و محمد سام بعهد و پیمان بیرون آمده بوجاے جمیع امرائے غوری را نواخت و محمد سام با وجود این چنین مکرمت بوجاے که از انتقام و رگذشته بود در مجلس باده خیال مکری و غدری اندیشیده خواست که بوجاے را نیز بکشد و نقابا او یاری نکردند درین اثنا امیر لیاول رسیده محمد سام و دیگر امرائے غور را گرفته به بوجاے سپرد تا به انتقام پدر بکشد و از هرات و مخلوق دیگر کارے نداشته بدررود کریلیغ خان است و بوجاے همه را کشته برگشت و بعد ازان در هرات به یرلیغ او بجایتو سلطان ملک غیاث الدین کرت غوری نشست و درین زمان ملک ناصر والی مصر امرائے لبسیار را کشت و ازین وجه قراستقور والی دمشق و جمال الدین افرم و جمیع دیگر از امرائے شام با خزاین بسیار روے بدرگاه قاآنی آورده قاآن آهنگ دیار شام نموده چو بوصل رسیده طوے بزرگ مرتب ساخت و نوشته اند که درین یورش پنجاه هزار دینار در کار طیاری مجانیق صرف شده بود و هزار و پانصد زره از دیار فرنگ آورده بودند و دویست و شصت سراسپ با جلها ے اطلس و زین هائے زرین و ودهزار و پانصد اشتر جهت تحمیل عساکر و نود چرخ دور انداز و یازده هزار تیر پولاد و صد قاروره نفط و صد قاروره کوس و سیصد و شصت مرد نقاب با کلهاے تیز منقار و پنجاه هزار پوست بهمن گذرانیدن اجمال ما ثقال بازو یار مرتب شده بود و بادشاه با این چنین ساز و سامان در سنه اثنی عشر و سبعمایه به بخارا رسیده از آب فرات گذشته و قلعه رحبه مفتوح ساخته معاودت فرمود و امیر سونج را بغداد و امیر حسین را به ایران و امیر ایسنجین را به روم فرستاد و درین اثنا کبک و میسور داؤد نجاحه و ایلچکدای و فولاد شهزادگان جغتائی با شصت هزار سوار بخراسان آمده و بوجاے و لیاول با وجود انهزام لشکر پاے ثبات افشرده بوجاے آسیخته گشته شد و لیاول با تنے چند جان بدر برد و بادشاه که مهم شام را تمام بهمین اندیشه گذاشته بود متوجه خراسان گشته شهزادگان جغتائی بدر رفتند و بادشاه فرمود تا شاهزاده ابوسعید خان بر یاساق هلاکو خان که شاهزاده لیعهد با مارت خراسان مقرر میشود بخراسان رود و فرمود تا امرا و نظما و اولادهاے خود بصحبت شهزاده روانه نمایند و امیر الغو امیر سونج را بر کاب او فرستاد و آنابکی شاهزاده به امیر سونج مقرر کرد و گفت تا هنوز از تو حرکتے ملایم واقع نشده اکنون غرور آنکه شاه پرورده ام و شهزاده پرورم در دماغ راه ندهی و در سنه ثلث و عشر و سبعمایه شهزاده میسور جغتائی از ایسنو قاخان جغتائی روگردان شده ملتجی به سلطان گردید و کبک خان که با تیصال او آمده بود و بادشاه امیر علی و امیر تورمشی ابن تیتاق و امیر طغاے گورکان و امیر لیاول و امیر بهرام ابن امیر محمد و اولادی و امیر یکتوب ابجد اور و اتاه فرمود و کبک خان جغتائی منهزم شد و میسور از سمرقند و بخارا غارتیده خانه کوچ بسیار آورده چون عزم کبک خان مسموع گردید شاه ایشان را بهرات فرستاد و صد هزار کس از خانه کوچان او در راه از زمستان مردند و میسور در خراسان آمده و از صدود بلخ تا کابل قندهار به یورت او تعین شده میسور در خراسان بود باش

اختیار کرد و بادشاه نوبتے بشکار رفت چون باز گشت مزاج او از جادهٔ اعتدال منحرف گشت و تبدادی بالمبا مزاج او باز صحت پذیر نشد و بسبب بے احتیاطی خورش ہیضه طاری شده در شهور سنه ست عشر و سبعمایه بعمر سی و شش سال انتقال نموده سیزده سال حکومت نمود و آن شب عید الفطر بود و حمد الله مستوفی گوید ؎ از هفت صد شانزده چو نه ماه گذشت + از گاه پگاه خسروی شاه گذشت + بگذشت و جهان بوفا را نگذاشت + آگاه ز حال خویش ناگاه گذشت ؎ همگیفت هر یک کسے روز عید + بدین شومی اندر جهان کس ندید + مبادا بدین گونه عید دگر + کزین شد جهان را خلیده جگر + بود عید سرمایهٔ خرمی + درین عید شد اهل ایران غمی + بود خرمی همگنان را بعید + دراین عید شد شادی از ما بعید + و سلطان محمد در سلطانیه بدفون شد +

ذکر بعضے از شعرائے زمان او

از شعرائے زمان او بسیار بوده اند امامداحی سلاطین دیگر نموده اند و درین اوراق بعضے از ایشان نوشته میشوند مولانا حسن کاشی مردے فاضل بود و همواره در مدح حضرت امیر المومنین علی اسد الله الغالب رضی الله عنه شعر میگفت گویند که مولانا حسن بعد از زیارت کعبهٔ معظمه و مدینه منوره بعزم زیارت حضرت امیر المومنین بدیار عراق عرب افتاد و منقبتے در روضهٔ مطهره خواند ؎ اے ز بد و آفرینش پیشوائے اهل دین + وے ز عزت تاج بازوے تو روح الامین + در آن شب حضرت شاه ولایت را بخواب دید که میفرمایند که اے کاشی از راه دور آمده و تراد و حق است بر ما یکے حق مهمانی و دویم صله شعر اکنون بر بصره روی و آنجا باز گانیست که او را مسعود ابن افلح گویند از ما سلامش رسان و بگوے که در سفر بحر عمان درین سال کشتی تو غرق مے شد و تو یکهزار دینار بر ما نذر کردی کشتی تو بسلامت رسید اکنون از عهدهٔ آن بیرون آئی از باز گان آن وجه را بستان و کاشی آن خواجه را بدو اساخت و پیغام امیر المومنین بوے رسانید و آن تاجر از شادی در پیرهن نگنجید که من این حال را بهیچکس نگفته ام و شکر که فرا یاد خاطرم و زر را به کاشی تسلیم نمود و درین شکریه صلحا و علما را دعوتے داد و وفات مولانا حسن در سلطانیه بعهد سلطان محمد بود و از همعصران سلطان محمد حضرت فخر الدین عراقی بودند و آن جناب مرید حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی رحمة الله علیه بود و همواره باحسنان نظر پاک میداشت و حضرت شیخ او را سر زنش فرمود و عراقی گفت که شیخا غیر کجا ست که تو دو مے بینی و شیخ ازین سخن برهم شده و عراقی مدتے به تضرع و زاری گذرانید تا شیخ معاف فرمود و او را به سولتان فرستاد و حواله حضرت شیخ الشیوخ بهاؤ الدین ذکریا ملتانی رحمة الله علیه کرد از ملفوظ آن جناب بود نمود و شیخ عراقی چهار سال بخدمت حضرت شیخ ذکریا بود و شیخ ذکریا دختر خود بعقد او در آورد و چنین شیخ بدر خلوت عراقی رسید شنید که عراقی زمزمه میکند و میگوید و این غزل خود مے نویسد ؎ نخستین باده کاندر جام کردند + ز چشم مست خوبان وام کردند + بعالم هر کجا رنج و بلائیست + بهم کردند و عشقش نام کردند + بر اے صید مرغ جان عاشق + ز زلف فتنه جویان دام کردند +

چو خود کردند خرقه‌شان فاش ✤ عراقی را لقب بدنام کردند ✤ شیخ عراقی را اجازت داد کہ بخدمت مرشد رود و ما پیش از رسیدن عراقی حضرت شیخ بہ بغداد رحلت فرمودہ بود عراقی از کبار اولیاء اللہ بود رحمۃ اللہ علیہ و در سنہ تسع و سبعمایہ بعہد سلطان محمد در دمشق رخت ہستی بسرای جنت بست امیر سید حسینی سالک مسلک دین و ہر براہ یقین بود اکثر اوقات سیاحت میکرد و مرید حضرت شیخ الشیوخ خواجہ شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ بود و شیخ عراقی و شیخ اوحدی امیر حسینی ہر سہ فاضل مرید آنحضرت بودند و در کرمان ہر سہ بخلوت نشستند و شیخ عراقی لمعات و شیخ اوحدی ترجیعی و سید حسینی زاد المسافرین را بنظم آوردہ بخدمت شیخ رسانیدند و حضرت شیخ فرمود کہ حق تعالی وجود شریف این سہ دُر دریائے معارف را از آفات محفوظ دارد کہ عجب سہ گوہر یگانہ از کان حقائق بیرون آوردہ از دست رحمۃ اللہ علیہ ؎ اے سایۂ تو مرد صحبت نورنہ ✤ رو ماتم خود گیر کزین سورنہ ✤ اندیشہ وصل آفتابت نزند ✤ میباز باین قدر کزو دورنہ ✤

شیخ اوحدی کرمانی بزرگے فاضل و ولی کامل بود و او در سماع چون گرم شدی پیراہن خود چو ہزار را چاک زدہ سینہ بسینہ ہر کہ نہادے تا تشفی قلب حاصل شدی چون بہ بغداد رفت پسر خلیفہ ہوس مجلس او کرد و باو گفتند کہ طریقۂ شیخ این است و تو طاقت آن نخواہی آورد گفت کہ از تقریر شما ظاہر شد کہ او کافر است و اگر من چنین کنم او را کشم بمجلس رفت شیخ بصفائے باطن بحالہ را دریافتہ چون در سماع گرم شد این رباعی خواند ؎ سہل است مرا بر سر خنجر بودن ✤ در پائے مراد دوست بے سر بودن ✤ تو آمدہ کہ کافرے را بکشی ✤ غازی چو توئی رواست کافر بودن ✤ پسر خلیفہ گریبان دریدہ در پائے افتاد و مرید شد حضرت شیخ مثنوی مصباح الاسرار بسیار خوب گفتہ در مطلوع صبح فرماید ؎ چون غرّۂ صبح گشت غرّا ✤ شد طرّہ آسمان مطرّا ✤ بر بست فلک نقاب انور ✤ بکشود عروس صبح زیور ✤ مرغ سحری تمام بر چید ✤ ہر دانہ دُرے کہ در صدف دید ✤

ذکر سلطنت سلطان ابو سعید بہادر خان ابن اولجایتو سلطان ابن ارغون خان ابن اباقا خان ابن ہلاکو خان ابن تولیخان ابن چنگیز خان بوزنجری قبیلت ؛-

بعد از وفات اولجایتو سلطان شخت و تاج بہ ابو سعید خان پسر او قرار گرفت و سلطان ابو سعید از خراسان سوئے سلطانیہ آمد امرائے کبار باستقبال او بر آمدند و شاہزادہ بہ صائن قلعہ رسید خواتین کہ جامہ و کمر و اسلحہ بادشاہ را بر تخت گذاشتہ بودند گریستند ایشان را از لباس سوگواری بر آورد و قریباً سے سانحہ در صفر سنہ ست عشر و سبعمایہ براورنگ سلطنت نشست و چندگاہ در میان امیر سونج و امیر چوپان بہ تقدیم و تاخیر نزاع واقع شد آخر امیر سونج بصلاح وقت امیر چوپان را مقدم داشت و بادشاہ امیر چوپان را بدیار بکر مقرر کردہ چون خبر وفات بادشاہ بخراسان رسید میسو جغتائی اندیشۂ گرفتن خراسان در دل کردہ یاغی شد امیر بیساول والی خراسان برائے خطبہ دخترے از خاندان

جغتائی باخزانه بسیار و ده هزار گوسفند و چند تنگ شراب و ذخیره اسباب طوی سوی سید خوارزم جنس باکول باردوی میسور
رسید و پیش ازان امیر ابو یزید ابن امیر بوجای یرلیغ آورده بود که بجای پدر حاکم اوس پدر باشد اما امیر یساول ازین
رنجید و چون بادشاه رحلت کرد ابو یزید را محکومت نداده ایل و الوس بوجای به طوغان ابن بوجای دادند امیر مکتوب
این خبر بشاهزاده میسور رسانید میسور برآشفت که یساول یرلیغ سلاطین را دگرگون میکند چون وجود او در خراسان
منافی مقاصد خود میدانست یساول چون باردوی مکتوب رسید و بضیافت او به شراب خوردن مشغول شد درین اثنا
خبر رسید که مکتوب طوغانیان را گرفت و قصد تو دار دیساول در حال سوار شده بدر رفت و جغتائیان اردوی او را غارت
کردند یساول به هرات رسید و از غیاث الدین کرت والی آنجا مرکب گرفته روانه شد و مبارک شاه ابن بوجای بتعاقب او
بیامد و در جام باو رسید و جنگ شده امیر یساول بضرب تیر از پا افتاده بقتل رسید و میسور بصلحت وقت عرایضه مشتمل بشکوه بندگی
و عقیدت بسلطان فرستاد و همدرین زمان خواجه علیشاه و خواجه رشید الدین محمد صاحب دیوان باهم مخالف شدند و بهت
زهر دادن او بخواجه سلطان بخواجه رشید قائم شد و او پسران خواجه را بهم برد و بیاسا رسیدند و در سنه ثمان عشر و سبعمائه
آشوبهای بسیار برخاست میسور اغلن جغتائی در خراسان باعلان کلمه عصیان بمبارزت نمود و لشکر مصر و شام به دیار بکر آمد
بادشاه دشت قبچاق اوزبک خان براه دربند لشکر بر ممالک ایران کشید و سلطان ابو سعید تا آنکه بروقت تخت نشینی
دوازده سال عمر داشت و اکنون هم بیش از چهارده سال نبود امیر چوپان را با لشکر سے گران به دیار بکر مامور فرمود
تا شامیان را صبح اقبال بشام او بار مبدل کند و امیر حسین گورکان را با جمعے از دیلمان بدفع شاهزاده میسور جغتائی
مقرر کرد و بادشاه بنفس خود متوجه قشلاق قراباغ گردید و امیر ایسن تمغاق که پدر از امیر یساول بامارت خراسان نامزد شده
بود بمرو بادشاه به دربند رسید چون در ان وقت لشکر سلطان پراگنده بود و هزار سوار با او بودند فرمود تا بر کنار آب
دریاے کر طولاً خیام فوج را استاده نمایند که منظر دشمن زیاده نماید و امیر چوپان سلدوز را که بخراسان میرفت دفعیه اوزبک
را معظم امور شمرده برگشت و بشاه پیوست و اوزبک خان صلحت در بازگشت دیده راجعت فرمود و امیر چوپان از آب گذشته
مخالفان را تاخت و بعضے از امرائے حدود را که قصوری در رسانیدن یانی کرده بودند بچوب یاسا نواخت چون امیر سونج
مرده بود نظم و نسق مملکت مفوض برائے امیر چوپان سلدوز بود و شاهزاده میسور در سنه ثمان عشر و سبعمایه لشکر به سیستان
کشیده هر چند ملک غیاث الدین کرت بامرائے سلطانی که بوجه فوت امیر ایسن متعلق حاکم و امیر خراسان بود راه کان
نشسته بود نداد بغاوت میسور اغلن نرسانیدند ایشان باور نکرده گفتند که این تازیک ما را مے ترساند میسور هرگز
بادشاه بغاوت نکند و میسور مکتوب و مبارک شاه را بدین گفتار بفریفت که ما عزم آنداریم که عنان سلطنت بدست
سلطان ابو سعید بسپاریم و دست تصرف سلدوز را از مملکت بادشاه کوتاه سازیم و دیگر کوالف میسور و ملک غیاث
الدین کرت و غیره و احوال سلاطین جغتائی و خسن کوالف میسور اغلن از سعادت بخت و معاونت ایزدی مهمل

در انجا بگذاریم انشاء الله تعالی چون سلطان از لشکر اوزبک تشفی یافت بلطفی دیگر مبتلا شد +

ذکر مخالفت امرای مغل بوجه استیلای امیر چوپان با امیر و سلطان ابو سعید بهادر خان و فتح یافتن سلطان بر ایشان بتقدیر خالق زمین و آسمان -

امیر چوپان کشر امرا را چوب یاساق زده بود

از انجمله قورمیشی ابن علی ایناق بود که او را اینناق نوشته اند و امرا با خود اتفاق کرده جازم شدند که سلدوز را گردن نه نهیم و سلطان تو جه سلطانیه شده و چوپان بگرجستان رفت و امرا در تعاقب او نمودند و ابو بکر و ایسینوقا پسران چوپان که بجزایشان رفته بودند گرفتار شده بقتل رسیدند و امیر چوپان متنبه شده با امیر حسین پسر خود و دختر امیر آلبورت او را غارت کردند و در پی امیر اکشر سے را روانه نمودند و چوپان به نهایت سرعت قطع منازل نموده بسلطانیه رسید و قورمیشی و امیر ایرنجین که چوپان او را از دیار بکر معزول نموده بود و دختر امیر ایرنجین قتلغشاه خاتون حرم سلطان او بجانب امرای عاصی جمعیت نموده قریب رسیدند و بادشاه با امیر چوپان بیرون خرامیده و از امرای یاغی امیر قورمیشی و امیر ایرنجین و امیر تغان و ایسینوقا عاصی مکتوب و امیر بوقا لیدوزچی و امیر چوپان قراؤناس بودند و بادشاه با امیر اکرنج و امیر شیخعلی و امیر الغو و امیر جیجک و امیر عیشاه اویرات بحرب امرا صفوف بسته چون سعی قتلق خاتون در مصالحه مفید نیفتاد بادشاه قورمه قا امیرزاده شیخعلی ابن ایرنجین را کشتند و ازین روجهان روشن در چشم ایرنجین سیاه گشته و بانیغ تیز چون شیر زیان با پیل دمان حمله آورده دختر کیجک خاتون زن او نیز شمشیر کین از نیام برآورده در پی شوهر بتاخت و چند بهادران را از مرکب زندگی بزیر انداخت و امیر عبد الرحمن پسر قورمیشی نیز سے مردانه نموده قریب آن شد که چشم زخمے بلشکر بادشاه رساند و سلطان بملاحظه این حال تیغ جلادت از نیام کشیده مردانه و ار بر دشمنان بتاخت سه برقے گرفته و رکف دابرے به پیش روے + ماهیے نهاده بر سر و چرخے بزیران + و تمامت لشکر بملاحظه این حال از جرأت بادشاه متحیر مانده دیوانه وار حملات مردانه نمودند و کیجک خاتون بلند بر در تمانه کشته شد و ایرنجین و نغاق و ایسینوقا گرفتار شده بیاسا رسیدند و عبد الرحمن و قورمیشی و بوقا و چوپان قراؤناس مفرور شده گرفتار شدند و بقتل رسیدند آری باولی نعمت اربرون آئی + گر سپهرے که سرنگون آئی + و شاهزاده میسور که بخراسان آمده شهرها بے تاخت و مالها بجبر میگرفت و امرائے خراسان اکثر با و یار بودند و بفرمان بادشاه ملک غیاث الدین کرت یورت امرائے جغتائیه و امرائے عاصی بادشاهی را تاخت میبارک شاه و مکتوب که با میسور موافق بودند بهرات رفتند و محاصره نموده در سنه تسع عشر و سبعمایه میسور اغلن نیز بهرات رسید و یکماه محاصره نموده چون امیر حسین گورکان از جانب سلطان در رسید میسور بگرمسیر قندهار رفت و ازان سو کبک خان جغتائی شاهزاده ایلچیکدای و رستم و منگلی خواجه و فولاد شهزاده خان جغتائی را با چهل هزار نوج فرستاد که میسور اغلن را دفع نمایند و ازین سو امیر حسین امرائے خود را با چهل هزار مرد فرستاد

کرفتند سیور را فرو نشانند و شهزادگان جغتائی امرائے سیور را فریفتند تا روز جنگ همه از و برگشتند و سیور مفرور شده اسیر گردیده بقتل رسید و جوکی و خازان ابنائے او بدست شهزادگان افتادند و فتنه خراسان فرو نشست و در سنه احدی و عشرین و سبعمایه سلطان چوپان را فرمود که تتلق خاتون دختر امیر برغمین را بنکاح آورد و چوپان عرض نمود که بادشاه جهان اولجایتو سلطان خانزاده دولندی دختر سلطان محمد خدابنده را نامزد بنده نموده بود اکنون ملتمس آنکه بادشاه او را بمن ارزانی دارد و بادشاه فرمود تا دولندی را با امیر چوپان عقد بستند و بعد ازین سا تیک خانم دختر اولجایتو سلطان نیز بعقد او رسید و مهم چوپان چنان ترقی نمود که بادشاهان آفاق سر نیاز در آستان او خم نمودند تیمور تاش پسر چوپان که ایالت روم داشت با غوائے بعضے مفسدان دعوئے مهدویت نموده امیر چوپان بفرمان سلطان متوجه روم شده و تیمور عزم رزم کرده امرا نصیحت کردند ؎ تیمور تاش را گفت فرزانه + پدر آمده نیست بیگانه + مکش از پدر سر مترس از خدائے + مکش شرمساری بهر دو سرائے + و تیمور پیش پدر آمده چوپان فرمود تا او را بستند ؎ خداوندرو ئین تنان سپاه + کرفتار آهن شد از کرد راه + و سلطان بخاطر چوپان از تقصیرش در گذشت و بعد مرگ خواجه علیشاه رکن الدین صائن بامر وزارت قیام نمود +

ذکر تغیر خاطر سلطان بر چوپانیان سلدوز و دختانی نیز اقبال بغداد خاتون عالم افروز

سلطان جمیع کار و بار با امیر چوپان سپرده بود او بحکومت دیار و امصار و اعاظم مهمات و کار و بار مردمان خاندان خویش مقرر داشته و بر همه امرا تفوق جسته و در تمامت ایران و خراسان و عراق عجم و روم و غیره دیار متعلقان او مستولی بودند و دیگر امرا را جز نامی بیش نبود و بواسطه قرابت بادشاه رونقی تازه در کار او پیدا شده اما امیر چوپان را دختر سے بود بغداد خاتون نام که در حسن و جمال و فن و کمال نظیر خویش نداشت ؎ یکے دخترش بود کز دلبری + پری را به رخ کرد ی از دلبری + بکاخ اندرون بت بمجلس بهار + در ایوان نگار و بمیدان سوار + مهش مشکسا سے و شکر بیفروش + دو نرگس کمانکش دو گل درع پوش + دو لب همچو لاله بگردش عبیر + تو گفتی که حورا بدو داده شیر + چون در سنه ثلاث و عشرین و سبعمایه آن دختر را بعقد امیر شیخ حسن ایلکانی جلایر در آورده بود و بادشاه در سنه خمس و عشرین و سبعمایه که به بیست سالگی رسید بغداد خاتون را دیده با او عشقے پیدا کرد و هر چند این خیال از خاطر محو سے نمود اما میسر نشده و بادشاه بشورش محبت او روز بروز میکاست و غزلهائے عاشقانه گفته ؎ چو دل در سر نرگس مست رفت + اگر شاه و گر بنده از دست رفت + و بادشاه در آن زمان غزلے انشا نمود که شعر سے از آن نوشته مے شود ؎ بیا بمصر دلم تا دمشق جان بینی + که آرزوئے دلم در هوائے بغداد است + چون در تورهٔ چنگیزی مقرر است که هر خاتون که منظور نظر بادشاه شود شوهرش او را طلاق داده بایوان قاآنی فرستد و سلطان معتمد سے نزد

امیر چوپان فرستاده از عزم خویش اطلاع داد و امیر ازین سخن برافروخته جواب درشت داد و بادشاه بمصلحت وقت ناچار شده باهجران جانان در ساخت واین قضیه در سیاق او جان واقعشده و امیر چوپان خواست که بُعدی درمیان عاشق و معشوق پیدا کند تا باین حجاب دوری آبی بر نائرهٔ عشق بادشاه زند و آتش موالفت او را منطفی کند لهذا امیر حسن و بغداد خاتون را به قراباغ فرستاد و بادشاه را به تشلاق بغداد برد و اما ندانست که ؎ میان کعبه و ما گرچه صد بیابان است + دریچهٔ حرم و سراچهٔ جان است + و بادشاه را سودائے محبت چنان مست نمود که روز و شب از خرگاه بیرون نمے آمد و مقربان حضرت را بار نمیداد و در هفته یا یکماه مقربان بسلام باریاب میشدند و گاه گاه بادشاه بیرون مے آمد ؎ جهانداررا رسد کنج ایوان خویش + نسیکر دهریاجانان خویش + به تن گر به بغداد و آن راغ بود + دلش درمیان قراباغ بود + و امیر انگیز شکار نموده وقتے ببسطام عرض رسانید ؎ چرا خوش نخندی نگوئی سخن + بکن هرچه خواهی که گوید مکن + و بادشاه گفت که من چنان مرکب مملکت بدست تو سپرده ام باید که چنان کنی که دمے چند بفراغ خاطر توانم زد و شکایت پسرش دشق خواجه کرد که از و بیزارم و را به برو فرزند سے دیگر را بمن بگمار و امیر ازین سخن روائح بے عنایتی بجوبی استشمام نموده و با دشق خواجه مصلحت نموده و تهمت سعایت نسبت صائین خواجه وزیر و انسته از بادشاه رخصت خراسان خواست و وزیر را نیز همراه خود برده امیر اکرنج و امیر محمود بیگ و امیر محمد علی اویرات را نیز همراه خود برد و ایلچی فاآن از مغولستان نزد امیر رسیده خلعت امیر الامرائی برائے او آورد و چوپان تحائف بیقیاس بحضور فاآن ارسال داشت و همدرین زمان نزشیرین خان جغتائی لشکر به حدود غزنی و قندهار آورده عازم خراسان بود امیر چوپان پسر خود امیر حسن را بمقابله او فرستاده و در حوالی غزنی امیر حسن ظفر یافته در غزنین قتل و غارت بسیار نموده حتے که مجاوران مقبرهٔ سلطان محمود غزنوی را نیز اسیر کرد و لشکر او بے ادبی ها بے بسیار با معابد و مساجد کرده در سنه ست و عشرین و سبعمایه واپس بخراسان رفت چون بحضور سلطان دشق خواجه مستولی شده بود علاوه باکی از تماسے سلطان او لجایتو پیدا کرده و بادشاه برگشته فرمود تا او را بیاسا رسانند و دشق خواجه خبر یافته بگریخت آقا لو لو و مصر خواجه در تعاقب او رفتند و تعجب انکه دران روز دشق بر کبے که در سریر الخرامی نظیر نداشت سوار بود و در ممالک اوس هلاکو شل او اسپے نبود ؎ که آسای و دساز و هنجار جوئے + سبک پائے و آسان دو و تیز پوئے + شتابنده از رشش و رسبز پس + جهنده روان و گریزنده پس + یکے دشت پیمائے پرنده راغ + بدیدار روز فتار نمراغ و نه زاغ + اما از تمامت تقدیر آن مرکب مثل پیکر تصویر بر جائے بماند تا مردم سلطانی رسیده سرش از تن برداشتند و بادشاه بر لبغ جاری نمود که هر جا چوپانیان را یابند بکشند و بامرائے خراسان نوشت که چوپان را بسزا رسانند و امیر سونتای و امیر علی بادشاه و امیر دولتشاه و غیره امرائے حدود با افواج خود بسلطان پیوستند و سلطان منصب وزارت بخواجه غیاث الدین محمد ابن خواجه رشید الدین داده خواجه علاء الدین محمد خراسانی را شریک او ساخت و با لشکر جرار بعزم مدافعه چوپان از سلطانیه بیرون نهضت امید چون امیر چوپان ازین حال واقف شد مصلحت با پسر خود نمود و او گفت که جمیع امرائے همراهی را بگیش و خراسان را در قبضه در آر

و ایران نیز بگماشتگان او متعلق است و تیمور اش در روم و محمود در گرجستان یاغی شوند و وقت تنگی از سلاطین جنتمانی استمداد طلب کنیم و از سلطان کینه خواهی نمائیم اما امیر ایرن را نه پسندیده و بغرور و شوکت و عظمت خویش بی توقف عازم رزم سلطان گردید و از امرائے همراهی و سلطان نیندیشیده گفت ؎ بپشتی دولت چنین گفت من + چه اندیشه دارم ازین انجمن + که بازو درین جست جنگ و نبرد + سر پرسگال آورم زیر گرد + و وزیر صایین راد و نیم زده با هفتاد هزار سوار جرار در قونیه رسید و در شهد امرا را سوگند داد که با او مخالفت نکنند و لشکریان او بسیارے از مواضعات را تباه و مسلمانان را در نالہ و آه مبتلا کردند چون هر دو لشکر قریب رسیدند امیر چوپان حضرت شیخ رکن الدنیا والدین علاؤ الدولہ سمنانی علیہ الرحمتہ را بالحاح بسیار جهت صلح پیش سلطان فرستاد چون حضرت شیخ در مجلس بادشاه رسید ابو سعید عاقبت حمید بالهام ملهم اقبال آستاده شد حضرت شیخ با خود برابر نشانیده خود بدو زانوی ادب بنشست و حضرت شیخ بعد مواعظ و نصائح سخن صلح درمیان آورد و سلطان بسیار تعلل و استعلا چوپان را خاطر نشان کرده گفت که اگر چوپان صلح میخواهد جریده بیاید تا در موضعے که تعیین شود نشسته بعبادت کردگار قیام نماید و چوپان میخواست که قاتلان دشمق را با و سپارند و جاه و دولت او برقرار دارند سلطان گفت که اگر بمن دولت خدائے تعالی ارزانی داشته و الکنون اراده ازلی بزوال این تعلق نگرفته از بسیاری لشکرش نمے ترسم و اگر خدائے تعالی کارم بآخر رسانیده به کثرت جمعیت دفع این مرز نمیتوانم و شیخ بازگشته امیر را از مخالفت ولی نعمت و بغاوت با اولی الامر امتناع نموده و چوپان ممتنع نشده بقوها رسید و امیر محمد بیگ و امیر جیجک و امیر محمود و نوروز با سی هزار سوار از لشکر چوپان روئے گردان شده بسلطان پیوستند چون امیر از مخالفت امرا خبر یافت بر دیگران اعتماد نمانده و پیش از انکه نوبت استعمال سیف و سنان و لمعان نیر شمشیر درخشان افتد لشکرش از هم گسیخته و چوپان فرار بر قرار اختیار نموده و سپاه با اینهمه عظمت پیش از جنگ ویران شده از میان راه تمامت سپاه از و تخلف جسته بسلطان پیوست و چوپان شاهزاده ساتیبک و گردون چنین را بخدمت سلطان فرستاده و سلطان بچشم اعزاز در ایشان نگریسته و چوپان اول عزم خدمت قاآن نموده و باز ازان عزیمت برگشته عزم هرات نموده و نیکپی دولندی ویرا ازین عزم مانع آمده گفت که از ملوک کرت مردے را توقع داشتن خاک در دیدہ دانائی انباشتن است امیر نوروز بیگ او یرات را با وجود احسانمندی به دشمن سپردند و امیر دانشمند بهادر را بسیر قلعه اندرون برده در لباس دوستی دشمنی کردند ؎ زبد اصل چشم بهی داشتن + بود خاک در دیدہ انباشتن + جهان را چنین است آئین و ساز + که ساز و فرومایه را سر فراز + زبد گوهران بد نباشد عجب + نشاید سیاهی ستردن زشب + اما امیر را موافق مزاج نیفتاده از مرغاب بملک غیاث الدین کرت پیام داد ؎ بگوئید او را که چوپان رسید + بیارائے خانه که مهمان رسید + اگر میتوان داد جائے بده + دو سه روز ما را بپائے بده + بران شو که جویائے چوپان شوی + وگرنه تو دانی پشیمان شوی + و ملک غیاث الدین تعظیم فرستاده بجائے آورده جواب داد که ؎ اگر دشمن و زیر شود

شود یا بین + زبان وار جا سازش در دهن + سرو هر چه دارم همه بهر اوست + زهی بنده فرمان برت شهر اوست +
و امیر چوپان بے وغدغه متوجه هرات گردیده ملک رکن الدین چند روز اگرامی داشت چون بیرنغ بادشاه بدو رسید که چوپان را
بیاسا رسانند تا املاک او بوے عنایت شود غیاث الدین نامردمی کرده امیر را بگرفت و فرمان بکشتن او داد و هر چند امیر حوات
کرد باو ملاقات کند ملک قبول نفرمود امیر وصیت کرد که بعد از قتل سرش از تن جدا کنند و پسر نوجوان او جلاد خان را
که از دولندی خانم متولد شده بود زنده نزد سلطان بفرستند تا شاید بعلاقهٔ قرابت و برادر عفو کند و غیاث الدین امیر چوپان را
کشته انگشت و برا کرده ناخن زیادی داشت بارد و فرستاد و در هرم سنه ثمان و عشرین و سبعمایه بارد و رسانیدند و ملک
خیال کرد که بغداد خاتون منظور نظر سلطان است اگر جلاد خان زنده باشد حق او بداند و خون پدر را نگذارد
و برانیز که جوانے متهین بود شهید ساخت و اکثر اولاد امیر چوپان گرفتار شده بقتل رسیدند و جمعے که باقی ماندند ایشان را
اختیارے و اقتدارے نبود اما سلطان که والد بغداد خاتون بود داعیهٔ خود به امیر شیخ حسن جلایر در میان نهاد و امیر
او را طلاق داد و بادشاه طوے عظیم ترتیب داده و برا بعقد خود در آورد و ملقب به جوانکا فرمود و بخاطر او چهل هزار
دینار داد تا بالوت چوپان و جلاد خان را بمکه معظمه و مدینه منوره برند و بعد ازین و قائع زمام اختیار مملکت در دست
بغداد خاتون در آمد و خواجه غیاث الدین وزیر گردید و ناری الخاے ابن کسو قانوان که بادشاه او را امارت خراسان داده
بود با ملک غیاث الدین کرت بمخاصمت برخاست و او را آزار دادن میخواست اما ملک به اردو آمده برنیغ حاصل کرد
که نازی در تومان هرات دخل نکند و ناری در غیبت ملک بر ملکزاده شمس الدین کرت لشکر کشیده کارے نتوانسته و
از بیاعتدالیهاے خود ترسیده بخدمت بادشاه چنان باز نمود که لشکر گران از اولوس جغتائی بخراسان میرسد و
اغل تمور با مر بادشاه با فوجے متوجه خراسان گردید و ناری در راه با او ملاقات نموده و او را با امیر علی اویرات خال
سلطان از راه برده برگشتن بغداد خاتون و وزیر تفرق ساخت و ناری الخاے بحضور بادشاه رسید اما بار نیافت و خواست
که وزیر را بکشد اما تدبیرش موافق تقدیر نیامده بادشاه فرمان داد تا او را بگیرند و ناری خبر یافته روبگریز آورد تا در ری
رسیده و در نواحی آن پنهان شده نوکرے برائے آوردن طعام فرستاد در آن ملازم بخانه مغولان که در آن حدود دیورت داشتند
رفت حاجی ایتماس مغل از متوهم شده بضرب چوب استفسار حال نمود و ملازم صورت واقعه را بیان کرده حاجی با چند
سوار بر سر ناری رسیده و او را توقیف نمود و گفت که امیر معلوم دارد که تورہ و یاساق چنگیز خان و فرزندان او چگونه
است باید که تا صد در بیرنغ توقف نمایند و همدرین اثنا ایلچی بادشاه رسیده حاجی ایتماس او را گرفته وبسته بحضور بادشاه
رسانید و ایلچی برائے آوردن تاش تیمور رفته و برانیز خواهی نخواهی آورده و هر دو را بیاسا رسانیدند و امیر علی بادشاه
اویرات بسبب شفاعت مادر سلطان نجات یافته و مصر خواجه قاتل دمشق خواجه ابن امیر چوپان سلدوز که باین نجتان
همزبان بود بدولت خدمت رهائی یافت و امیر شیخ علی نوبان بامارت خراسان مقرر شده و سلطان فرمود که

از رعایائے خراسان بغیر از اموال دیوانی فلسی زائد نگیرند و بغداد خاتون متهم شد که با امیر حسن جلایر مراسلات دارد بادشاه امر به کشتن امیر حسن فرمود و به شفاعت مادرش که عمهٔ سلطان بود خلاصی یافته بقلعهٔ کماخ فرستاده شد و بغداد خاتون نیز از نظر و در شد چون کذب مقربان واضح شد بار دگر به پایهٔ رفیع رسید و امیر دولت شاه که بایالت روم مقرر بود در راه پرورد جهان فانی نمود و در سنه ثلاث و ثلثین و سبعمایه امیر حسن جلایر به امارت روم تقرر یافت و سلطان حکومت و ولایت فارس به امیر سافر انیاق دارد و محمود شاه اینجو که از مدتے حاکم فارس بود این امر را دگران آمد و با امیر محمد بیگ و امیر محمد پیلتن در ساخته خواست که سافر را آسیبے رساند امیر مسافر خود را به تصر بادشاه رسانید امرائے گستاخ دو قصر بادشاه را محاصره کردند و بین اثنا امیر سنبور خان ابن امیر چوپان سلدوز که از ساتیبک خانم دختر او بجائے تو سلطان متولد شده بود و خواجه لولو با جمعے دیگر آمدند و سلطان به استظهار ایشان آن جماعت را بگرفت و امیر محمود ابن الیاس متعلق امیر محمود بیگ و محمد پیلتن را بقلاع جدود مقید ساخت و در سنه خمس و ثلاثین و سبعمایه اوزبک خان بادشاه دشت قبچاق لشکر بایران کشید و سلطان سنه ست و ثلاثین و سبعمایه (در اوائل) باوجود گرمی هوا با لشکر گران بیرون آمده در صدد و شیروان جمعے از عفونت هوا مردند و بادشاه نیز بیمار شده و در چند روز بتدادی اطبا بهتر شده روزے در حمام رفت در مرض بازعود نمود اطبا آثار سمی در مزاج بادشاه میافتند و بادشاه در سیزدهم ربیع الاخر سنه ست و ثلاثین و سبعمایه وفات یافت خواجه سلمان ساوجی در مرثیهٔ سلطان میگوید ؎ گر بگیرد بتاج و سوزد تخت کی باشد بعید + بر زوال دولت سلطان اعظم بوسعید + مدت عمر اوسی و دو سال و حکومت او نوزده سال بود در گنبد سلطانیه مدفون شد ؎ ثالث و عشر ربیع الثانی اندر نیم شب + مقتصد وسی و شش از هجرت بحکم کردگار + شاه عادل قول علا الحق والدین بوسعید + شد از ین دنیا ملول و کرد جنت اختیار + با هزاران ناله و زاری خطاب آمد ز حق + کای خداوندان جاه الاعتبار الاعتبار + و لله ؎ چون گذشت از سال هجرت مقتصد با سی و شش + و ز ربیع الآخر هم سیزده بگذشته بود + در قرابا غ از سر سلطان اعظم بوسعید + دست تقدیر آلهی افسر شاهی ربود + چون سلطان پسرے نداشت که وارث مملکت شود ازین وجه انقلاب عظیم در سلطنت او پیدا شد و در هر سرے سودائے و از هر دهن نوائے هویدا شد و نوبت به طوائف الملوکی رسید سلطان ابوسعید بادشاهے عالی همت و قوی آنے صاحب جرأت و شوکت بود و در زبان او بسیارے از علما و فضلا بودند +

ذکر بعضے از شعرائے زمان او

از شعرائے زمانهٔ او یکے مولانا فخر الدین نباکتی مردے دانشمند و شاعرے صاحب طبع بلند بود و در عهد سلطان ابوسعید خان تاریخ نباکتی در ذکر انساب سلاطین ختا و اقصائے هند و یهود و فیاصره و غیره که کتابے بسیط نوشته از دست ؎ باز این عتاب جانان با ما چراست گوئی + پیمان و عهد ایشان با دهر هواست گوئی + با بیدلان تلطف عیبے نباشد

ایجان ✤ باعاشقان ترحم بهر خدا است گوئی ✤ سراج الدین قمری ندیم سلطان ابوسعید بهادر خان بود در زمانه او ضیعهٔ ناتمام
ابهر بزید و عبادت مشغول بود و قتلغ خاتون خواهر ضاحب سلطان بزیارت او رفت چون طعام خوردند قتلغ گفت که
قدرے طعام نیم خوردهٔ بی بی من دهید تا بخورم و به برکت برم سراج الدین گفت که اے خاتون اگر شما رغبت نمائید
من تمام خوردهٔ بی بی را دارم قتلغ بهم برآمده فرمود تا سیلی چند بر روے قمری زدند و قمری در مجلس سلطان آمد گفت که
لطیفه از طرفه مردم بهزار دینار میخرند و قتلغ خاتون لطیفهٔ از من به سیلی خرید و کیفیت را تقریر کرد خان او را
نوازش فرمود و هرگاه قتلغ را دیدی خندان شدی و فرمودی که لطیفهٔ از شاعر ارزان خریده و قمری را با سلمان
ساوجی مناظره و معارضه واقع شدند و خواجه سلمان این رباعی گفت ؎ اے ابر بهار خار پرورده تست ✤ وے
خار درون غنچه خون کرده تست ✤ گل سرخوش ولاله مست و نرگس مخمور ✤ اے باد صبا این همه آورده تست ✤
و قمری سراج الدین در جواب او گفت ؎ اے آب روان سرو برآورده تست ✤ وے سرو چمان چمن سرا پرده
تست ✤ اے غنچه عروس باغ در پرده تست ✤ اے باد صبا این همه آورده تست ✤ آنها که مه و مهر همے خوانندت ✤
انصاف بده که نیکوئے دانندت ✤ تو جان منی ولیک میترسم از انکه ✤ روزے زمن دلشده بستانندت ✤ و نیز
سراج الدین قمری ماثر ندرانی دیگر بود از تلامذه حضرت امام فخر رازی و او مداح سلطان غیاث الدین ملکشاه خوارزم
شاهے بود و بعضے اهل تذکره غلط کرده و هر دو را یکے نوشته اند اما آن قمری بوستان خوارزم شاهی بود و این سراج الدین
قمری سرو لوزنجری بود ناصر بخاری از شعرائے آن زمان بود همواره در سیر و سیاحت گذرانیدی و لباس فقر و درویشی
در بر داشتے و بجز از طاقیه و نمدی و قبائے و کتابے دیگر هیچ چیز از لوازم تن آسانی با خود نداشتے چون در بغداد
رسید خواجه سلمان ساوجی با بعضے از یاران بر لب جلهٔ سیر طغیان و جریان آب میکرد از ناصر و چارشده پرسید که چکسی
او گفت که شاعرے سلمان او را انخوانا گفت که شعرے بخوان ناصر این بیت گفته خواند ؎ وجلد را امسال رقمائے عجب
ستانه بود ✤ پائے در زنجیر و کف بر لب مگر دیوانه بود ✤ و خواجه او را در کنار گرفت و با همدگر صحبت داشتند از دست ؎
ما را هوس صحبت جان پرور یار است ✤ ورنه غرض از باده پرستی نخمار است ✤ آتش فشان قیمت میخانه شناسند ✤
افسرده دلان را بخرابات چه کار است ✤ امیر یمین الدین طغرائی فرومدی مردے صاحب فضل بود نژاد او از ترک است
و خواجه علاؤ الدین محمد او را اکرام بسیار مے نمود و علاؤ الدین محمد وزیر سلطان ابوسعید بهادر خان بود و امیر یمین الدین را
پسرے امیر محمود نام فاضلے گرانمایه بود و هر دو را مشاعره و معارضه مے بود یمین الدین گوید ؎ دارم ز عتاب فلک
بر قلمون ✤ وز گردش روزگار خس پر دردون ✤ چشمے چو کنارهٔ صراحی همه اشک ✤ جانی چو میانهٔ پیاله همه خون ✤
امیر محمود گوید ؎ دارم ز جفائے فلک آئینه گون ✤ پر آه ولے که سنگ از و گردد خون ✤ روزے بهزار غم بشب
مے آرم ✤ تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون ✤ این نصوح از جمله فضلاے آن زمان بود و در روزگار سلطان ابوسعید

دو نامه بنام وزیر خواجه غیاث الدین محمد رشید نظم آورده ازوست ؎ باخاقد فقر همنشینم کردی ✤ بی موش و بی یار و قرینم کردی ✤ این مرتبه مقربان درنست ✤ آیا بچه خدمت این چنینم کردی ✤ حضرت رکن الدین ملاذ الدولة والسنای علیه الرحمة شناور بحر حقیقت و گوهر تاج معرفت اسم مبارک او احمد ابن محمد بود میگوید که هزار طبق کاغذ در راه و رسم تصوف سیاه کردم و صد هزار دینار مال پدر وقف صوفیان نمودم و شصت سال بدعاگوئی مسلمانان بسر بردم اکنون پیر و عاجزم و ترک همه گفتم و بگوشه نشستم عم آنجناب ملک شرف الدین سنائی از مقربان ارغون خان بود و حضرت شیخ در آغاز حال ببلازمت ارغون بود روزی که خان با علیناق حرب کرد شیخ را جذبه رسیده ترک کلاه و قبا گفت و در بغداد رسیده مرید حضرت شیخ عبد الرحمن اسفرائینی رحمة الله علیه گردید و در روزگار سلطان ابو سعید خان حضرت شیخ بتعلیم و ارشاد حقائق و معارف مشغول بود هر چند شاعرے را آن حضرت نسبت نیست اما خواستم که همین حیله هم همایون او را تبرگا درین اوراق بنگارم ازوست رحمة الله علیه ؎ نفسے است مرا که غیر شیطانی نیست ✤ و زفعل بدش هیچ پشیمانی نیست ✤ ایمانش هزار بار تلقین کردم ✤ دین کافر را سر مسلمانی نیست ✤ خواجو کرمانی از شعرائے آن زمان بود مثنوی همائے همایون در بغداد نظم کرده و مرید حضرت شیخ علاؤ الدوله بود ازوست ؎ پیش صاحب نظران ملک سلیمان باد است ✤ بلکه آن است سلیمان که زملک آزاد است ✤ دل درین پیرزمین عشوه گر دهر مبند ✤ نوعروسیست که در عقد بسی داماد است ✤ خواجو ؎ آن دو هندوی سیه کار کمند انداز را ✤ همچو رندان بسته دو آفتاب انداخته ✤ از سر شک است آبرویم پیش هر کس زین سبب ✤ هر دو چشم خویش جا دادم که مردم زاده است ✤ عشقت نه سر سریست که از سر بدر شود ✤ مهرت نه عار نیست که جائے دگر شود ✤ کے برکنم دل از رخ جانان که مهر او ✤ با شیر در دل آمد و با جان بدر شود ✤ از همائے همایون در وصف مقربان الٰہی ؎ صبوحی کشان شراب الست ✤ امیران ماموره هوشیار ست ✤ همه نامداران گم کرده نام ✤ همه کامگاران نادیده کام ✤ نخورده مے و سرگران از شراب ✤ درون کرده معمور و بیرون خراب ✤ جگر تشنه و غرق آب آمده ✤ زبان بسته و در خطاب آمده ✤ چو سوسن زبان آوران خموش ✤ چو بر خوش نفس لیک پشمینه پوش ✤ امیر کرمانی از شعرائے آن زمان است ازوست ؎ بے روی دلارام دل آرام ندارد ✤ مسکین دل آنکس که دل آرام ندارد ✤ و از معاصرین سلطان ابو سعید بهادر خان دیگر شعرائے بسیار مثل خواجه عبید زاکانی و نظام الدین هروی و خواجه عماد فقیه و مظهر هروی و حسن متکلم وغیره بوده اند چون ایشان مداح سلاطین دیگر مثل سر سالان و آل مظفر و ملوک کرت وغیره بوده اند و با سلاطین مغل تعلقے نداشته اند تحریر احوال ایشان موجب طوالت نامناسب دانسته گذاشتم ✤ اما چند شعر از هر یک نوشته مے شوند عبید راست ؎ رسد به پشتی رویت جمال مه بکمال ✤ بروز نگهت بویت صبا خبر ببرد شمال ✤ زند به تیر نظر غمزه ات نشانه مهر ✤ گشد بگوشه چشم ابروت کمان هلال ✤

وخواجه حماد گوید ؎ نه درین شهر ستم دیده منم بر در باب نظر ✤ عاشق دل شده هر جا که رود مظلوم است ✤ پیش عشاق حدیث عقلا نتوان گفت ✤ کین حکایت بر این طائفه نامفهوم است ✤ وظفر سروی گوید ؎ ای بر سمن از مشک بسمار زده خالی ✤ مسکین دل من گشته ز خال تو سجالی ✤ از حال من خسته بتر در دو جهان نیست ✤ تا نیست دل آشوب تر از خال تو خالی ✤ واز سعد سلمان است ؎ کس نگفته است در آفاق که در عالم عشق ✤ مثل من عاشق شوریده و رسوائی هست ✤ کس نه داده است نشان رفتن و چین و چگل ✤ که بتی چون تو بشیرینی و رعنائی هست ✤

ذکر سلطنت ارپاخان از اولاد ارتق بوقا ابن تولی خان بن نوبخری

چون سلطان ابو سعید خان را پسری نبود که وارث تاج و تخت شود و در حیات خود گفته بود که بعد از من سلطنت حق ارپاخان است و شاد خاتون که دختر تیمور تاش ابن چوپان سلدوز بود و خاتون سلطان بود سراز این سخن باز زد و نزد امیر علی بلوشاه او یرات رفت و مادر سلطان اهل با این سخن همداستان نشد اما آخر رضا داد گفت که چون ابو سعید نماند سلطنت بهر که خواهید بدهید الا به چوپانیان سلدوز و چون ارپاخان باتفاق بعضا امرا بر تخت نشست و گفت که مرا سر و برگ تزئین نیست بجائے کمر زرین تتمه دیوض فسر مرصع نمدی میان بندد و بجائے تاج طاقیه بر سر کافیست و لقب او مغرالدین ارپاخان مقرر شد و بسبب آمدن لشکر اوزبک لشکر را به دربند برده در کنار گر تقابل اوزبک نشست و گذارها را بست و اوزبک خان نیز مقابل او فرود آمد و امرائے ارپا از عقب او رسیده همدرین اثنا از دشت خبر فتنهٔ به اوزبک خان رسید و خان نهزمیت یافت ؎ در زنگی نگرده بره اندکے ✤ دو منزل همیگردد و ره یکے ✤ ارپاخان معاودت نمود و ملک شرف الدین محمد را بقتل رسانید و اولاد هلاکو خان را هر کجا که می یافت می کشت تو کل و قتلق دو شاهزاده بوزنجری را بدست آورده کشت تا وارثے از نژاد هلاکو نماند و امیر علی بادشاه او یرات امرائے دیگر را با خود یار نموده به بغاوت و بدخواهی برخاست و ارپاخان بغداد خاتون سلدوز را باین جرم که او را وقعے نمیداشت کشت و بظاهر تهمت زهر دادن سلطان مغفور تهاون و رزیدن از همراهی یورش براوزبک بر دست و دست بخون رنگین آن نگار رشک حسنان چین و معشوقه قاآن ایران زمین آکود و امیر علی بادشاه که از اولاد تنگیز او یرات بود و تنگیز را با ارتق بوقا بفرمان تولاقا آن محاربات واقع شده بود ند و این عداوت بوراثت در میان دلهائے ارپا و امیر علی متحکم بود امیر علی امرائے او یرات را جمع آورده و موسی خان ابن بایدو خان را بر تخت نشانیده بشوکتے تمام جانب اردوئے ارپاخان راهی شد و ارپاخان نیز با امیر گرنج و حاجی طغای ابن سونتای و چوپان قتلق ابن مبارک ذهیره بمقابل آمده در حدود مراغه تلاقی فریقین بتاریخ عشر آخر رمضان سنه ست و ثلاثین و سبعمایه اتفاق افتاده و ارپا لشکر را دو بخش کرده بخشے با خود در میمنه داشت و بخشے بر تحت امر خواجه غیاث الدین محمد وزیر در میسره مقرر نمود و حرب در پیوست امیر محمود ابن قتلق و سلطان شاه

طوق ارپاخان راانداخته باعدا گرائیدند ارپاخان باوجود ونهی باین چنین ثبات افشرده وامیرعلی درانتشار حرب میلهٔ نموده در میمنهٔ ارپاخان آوازه انداخت که سپاه وزیر هزیمت یافت ودرین سیره ندادروا دکه بادشاه کشته شد لشکر ارپاخان مختل باخته هزیمت یافت ووزیر وبادشاه نیز فرار در زبده وآخر سرد وگرفتار آمده قتل شدند واموال واسباب وزیر که بی حد وحساب بود بضبط درآمد وامیرعلی اویرات وموسیٰ خان بقتع وظفر اختصاص یافته به کاروبار حکومت پرداختند

ذکر سلطنت موسیٰ خان ابن بایدو خان ابن تزقای ابن هلاکو خان ابن تولیخان بن نوبنجری

موسیٰ خان باتفاق امیرعلی اویرات بر اورنگ سلطنت جای گرفته وامیرعلی بادشاه مغرور مسرور بهر سانیده پنج یکی از امرا را بنجاطر نیاورده وهمین سال از بطن دلشاد خاتون که حامله بود دختر متولد شد چون قوم اویرات بر جمیع کارخانجات وممالک بادشاهی مستولی بود امیر جاجی طغای حاکم دیار بکر با امیر شیخ حسن جلایر حاکم روم درساخته وامیر مذکور سلطان محمد خان را بر تخت جای داده آهنگ تبریز نمود و مهم بحرب انجامیده ووقت صف آرائی امیرحسن بامیرعلی پیام داد که ما دو مسلمانیم ودو بادشاه بر سر یک حکومت بجنگند وما بخون مسلمانان چرا ماخوذ شویم وباید که کناره اختیار کنیم وهر دو باد و هزار سوار برگشته برآمده ناظر محاربه هر دو بادشاه بودند ومحمد خان عنان باز معرکه برتافت وموسیٰ خان ویرا تعاقب نموده لشکرش بالجا مشغول شد امیرحسن فرصت یافته باسواران خود بر امیرعلی که در تهیهٔ وضو واداء شکرانه بود ریخت واورا قتل کرده موسیٰ خان از قتل او خبر یافته سوئے بلند اوگریخت وسلطان محمد بازگشته باتفاق امیرحسن بتبریز رسید واینواقعه در اربع عشر ذالحجه سنه ست و ثلثین وسبعمایه روئیداد وموسیٰ خان بعد ازین وقتیکه طغاتیمور خان متوجه عراق گردید امیرمحمود را بحرب او فرستاده امیر منهزم شد ومیان او ولشکر تیمور صلح واقع شده وهر دو متوجه حرب محمد خان شدند وازان معرکه طغاتیمور بدل کرده بلا استعمال سیف سنان از میدان روگردان شد ؎ نیاورده از بینی خصم خون + چو موسے خیر از میان شد برون + نمک به العود احمد نمود + برفتن شب ورعد در هم فرود + وموسیٰ خان با فوجے از خراسان وبرخی از متابعان خود محاربه برقرار کرده چون بسیارے از همراهیان او کشته شدند بقیه السیف هزیمت یافتند موسیٰ خان نیز عنان برتافته در ملک هزاره گرفتار شده در پایه سریر محمد خان حاضر شده بقتل رسید +

ذکر سلطان محمد خان ابن قتلق ابن تیمور ابن انبارجی ابن بمنکو تیمور ابن هلاکو خان ابن تولیخان بن نوبنجری

محمد خان دست نشان امیرحسن بود وچنانچه مذکور شد بر موسیٰ خان ظفر یافته وامیرحسن دلشاد خاتون زوجه سلطان مرحوم را بعقد خویش درآورد وشاهزاده ساتیبک خانم وامیرسیورغان چوپانی سلدوز را بموغان فرستاد ودر سنه سبع وثلثین وسبعمایه امیرزاده علی جعفر ومحمود السین قتلق از روگردان شده بموسیٰ خان پیوستند ومحمد خان بر موسیٰ خان وطغاتیمور ظفر یافته و

امیر کرنجی و محمود ایلچی قتل رسیدند امیرحسن اکثر امرائے ایران را بدست آورده گشت عاکرنجی و محمود خرقه صوفیانه پوشیده بودند امیرحسن فرمود تا ایشان را شهید نمودند بعد ازان امیرحسن چوپانی سلدوز قراجری نام غلامے را که مشابه به تیمورتاش بود شهرت داد که تیمورتاش ازرو مهربسیده است و امرائے ایران بدو گرد آمدند و متوجه امیرحسن جلایر گردیده و امیرحسین ابن محمد بن چوپان که در امرائے محمد خان بود برگشته به چوپانیان پیوست و درین حرب امیرحسن سلدوز ظفر یافت و شیخ حسن سلدوز درین نبرد قتیل گردید آتشے افروخت و امرائے جلایر توهم خیال کرده امیرحسن جلایر بگرفتن محمد خان باجمعے پائے ثبات افشرده نبرد مردانه کرده اکثر همراهیان کشته شدند و محمد خان نیز گرفتار آمد بالقصه سیدوان واقعه در عشرین ذالحجه سنه ثمان و ثلاثین وسبعمایه واقع شد و امرائے ایران و سلدوز بسلطانیه آمدند و آتش نهیب و غارت مشتعل کردند و قراجری خیال استقلال بدل متقل کرد امیرحسن از قصد او آگاه شده اعلان نمود که منش ساختم مهتر این و آن + وگرنه گدائے بدار زتکمان + و تیمورتاش مرزبجر بامیرحسن جلایریه تبریز رسید و دران حرب قراجری شکست یافت و امیرحسن بسلطانیه رفت و امرائے ایران از خبر او سلطانیه را گذاشتند و امیرحسن سلدوز شاهزاده ساتیبک خانم و پسرش سیورغان را بتخت نشانید و سکه و خطبه بنام او کرده بعزم مدرم امیرحسن جلایر در قزوین رسید اما با همدگر صلح شده چوپانیان سوئے آذربائیجان رفتند +

ذکر حکومت طغاتیمور خان بن اویرنجی

درین زمان که طغان بلا بالا گرفته بود ملک جعفر پسر شیخعلی بن امیرعلی مؤسس ایلخانت امیرحسن جلایر و محمد خان تحریص کرده طغاتیمور خان را که از نژاد هلاکو خان بود بسلطنت خراسان برداشتند و امیرارغون شاه و ایران ابن فورو زبیگ و امیرعبدالله ابن امیرموسا از منحرف شدند الامیر کرنجی و امیر شرف ابن امیرناری طغائی از عراق آمده بوے پیوستند و طغائے تیمور از موسی خان صلح کرد چنانکه مذکور شد از معرکه محمد خان بگریخت و بار دگر بسبب اغوائے امیرشیخ حسن ایلکانی جلایر یا امیرارغون شاه و ایران و خواجه علاءالدین محمد صاحب دیوان باعراق آمد بسلوه رفتند در روز نبرد امیرحسن جلایر بگریخت و افشده و درین اثنا امیرحسن چوپانی و ساتیبک باو جان آمدند و امیرحسن چوپانی پیامهائے صلح امیرستاده طغاتیمور خان را تطمیع نمود تا قصد امیرحسن جلایر نموده تا خاتون را بقبضه خود در آرد و باز به بادشاه پیام داد که ما میخواهیم که شاهزاده ساتیبک را بعقد تو در آریم و مجموع چوپانیان بخدمت تو کمر بندیم بادشاه در دفع ایلکانیان جلایر با ما دمساز باشد و خان فریب خورده مطابق استدعائے او نوشته بدین مضمون نوشت و امیرحسن سلدوز آن نوشته را به امیرحسن جلایر فرستاد امیرحسن جلایر طغاتیمور خان را سرزنش بسیار کرد طغاتیمور خان از فرط ندامت بامیل بحیل که فتنه بخراسان رفت +

ذکر جهانتیمور خان ابن الافرنگ خان ابن اتاقا خان ابن هلاکو خان بن تولی خان بن چنگیز خان

چون امیرحسن جلایر از طغاتیمور خان مایوس گردید شاهزاده غیاث الدین جهانتیمور خان را بر سریر سلطنت جلوس داده خطبه بنام او خواندند و شغل خطیر وزارت بخواجه شمس الدین ذکریا مفوض نمود و دوستان به بغداد گذرانیده بر ولایت خورستان و عراق عرب و دیار بکر استولی شدند و دران زمان عجب فتنه در مملکت عراق و عجم بود یعنے

در بر ناحیهٔ ایرے سلامت شاهی برافراخته بود امیر حاجی لطغائے در دیار بکر رایت استقلال بلند کرده بود و برخی ازان ممالک در تصرف درآورده و ملک اشرف ابن تیمورتاش چوپانی سلدوز و لرستان اکنج درگرد ستان و خورستان لوائے امارت برافراشته بود و امیر سیاز الدین محمد در بزد و ملک قطب الدین غوری در کرمان و ملک شجاع الدین در هرمز و ملک غرالدین حسین کرت در هرات اعلام فرمانفرمائی بارج گنبد نیلی فام رسانیده بودند و طغاتیمور خان بوزنجری در ماژندران و بعضے خراسان بادشاه بود و امیر ولی خان شاه اویرات در طوس مشهد و امیر عبدالله نبیره مولائے در قهستان و امیر حسن ایلکانی هلایر و امیر حسن چوپانی سلدوز علاوه این ها بود ند چون امیر حسن داعیهٔ امیر حسن هلایر را دید و اعتماد بر ساتیبک نداشت ساتیبک را معزول و سیورغان را تقبل رسانید و شاهزاده را از نژاد هلاکو خان برنخت نشانید +

ذکر سلطنت سلیمان خان از اولاد شیوت ابن هلاکو خان نوزنجری

که دست نشان امیر حسن چوپانی بود امیر حسن ساتیبک راطوعاً و کرهاً بنکاح سلیمان خان درآورد و در عراق و آذربائجان و ازان و موغان و گرجستان فرمانروا شد و امیر حسن هلایر جهان تیمورخان را گرفته برسر اوردو رسید و بجدود آب تفتور بروشاه و سپاه بمقابله سلیمانخان صف آراستند امیر حسن سلدوز در دین معرکه دیری ناکرده فوج جهان تیمورخان انهزام یافت و امیر حسن در سنه احدی و اربعین و سبعمایه بهجری به تبریز معاودت نمودند و امیر یاغی یاسنی نوهیے بخاطر آورده شش هزار اسپ را از علف خواری پیش روانگنده روانه شد چون قریب باردوے امیر حسن هلایر رسید لشکر او غبارش دیده توهمے خورده فرار شدند و امیر شیخ حسن جلایر و برادر خود طغاتیمورخان را طعنه زد که دوکرت بر عراق لشکر کشیدی و بے نیل مرام آمدی و خود را هزیمت کردی و فود لشکرے گران گرد آورده متوجه عراق گردید و امیر حسن سلدوز ملک اشرف برادر خود را بدافعه فرستاد و امیر شیخ حسن انهزام یافته نزد شیخ وجیه الدین مسرور رفت و در انجا کشته شد ۸ سعادت بهخشایش داور است + نه در جنگ و بازوے زور آور است + چو دولت نه بخشد سپهر بلند + نیاید بمردانگی در کمند + امیر حسن چوپانی لشکرے بر امیر حاجی طغائے کشیده بسخن مصالحه دیرا فریفته براو تاخت و ولایت او بتاراج داد و حاکم ماردین را ایل نمود و امیر حاجی ابن امیر حسن چوپانی با لشکر خود بجانب هلایر ان آمده ناکام برگشت و امیر حسن ولایت سونائی را غارت نمود و سلیمان خان بتبریز رفت و امیر سیورغان را گرفته بقلعه قراحصار روم محبوس داشت و امیر یاغی باستی چوپانی و ملک اشرف چوپانی از امیر حسن چوپانی گریخته و امیر حسن هلایر متوجه کرمان بود همه ایشان را گرمی داشت و امیر حسن امرائے اویرات را تقبل رسانیده وسیله نموده شخصے فرستاده پنهان پیام داد که ملک اشرف و یاغی بقصد امیر حسن هلایر نشسته و رفته اند و گفته فرستاد که تا هنوز تدبیرے از شما بقصد دشمن ظاهر نشده اگر از شما نمیشود مرا آگاه کنید که طریقے دیگر تجویز کنم امیر حسن هلایر ازین پیام در روغ ازان دو امیر متوهم شده ایشان را خواست که بگیرد اما هر دو گریخته جان بدر بردند و امیر حسن هلایر نیز معاودت کرد و آن هر دو امیر در اصبهر و فارس رفته بر رائے ملک این الیاس تغلق غالب آمدند و در سنه اربع و اربعین و سبعمایه امیر حسن سلدوز بدست زن او جان داد و ملک اشرف نوشیروان نام شخصے را به

تخت نشانیدند تا در سنه احدی و خمسین و سبعمایه جانی بیگخان او را بدست قبچاق رسیده کارش باتمام رسانیدند و شاهزاده پیر دی بیگ خان را گذاشته رفت و شهزاده نیز در پس او شتافت اخی جوق بران ولایت مستولی شده در سنه تسع و خمسین و سبعمایه سلطان اویس جلایر برادر شکر کشیده بنهرم ساخت و در سنه ستین و سبعمایه آنمالک تمامت بجلایر در آمد اما عاقبت طغا تیمور خان چنان بود که چون خواهی یحیی کرادی نبرداری بعد از امیر وجیه الدین سعود بر داری برسند او نشست و شیخعلی کاون با امیر وجیه الدین سعود جنگیده بقتل رسید و سر یاران سرکش منصور ندد طغا تیمور خان ایشان را به ایلی و اتفیاد دعوت بفرمود نوبتی بادشاه این قطعه نوشته بخواجه یحیی فرستاد ؎

گردن بنه بجفای زمان را و سر بمکش ✤ کار سر بزرگ را نتوان داشت مختصر ✤ سیمرغ وار چون نتوان کرد قصد قاف ✤ چون همه خورد باش و فرو ریز بال و پر ✤ بیرون کن از دماغ خیال محال را ✤ تا در سرت نشود صد هزار سر ✤ خواجه بجواب او نوشت ؎

گردن چرا نهیم بجفای زمانه را ✤ راضی چرا شویم بهر ناگزیر ✤ دریا گوهر آب گذاریم و بگذریم ✤ سیمرغ وار زیر پر آریم خشک و تر ✤ یا بر مراد بر سر گردون نهیم پائے ✤ یا مرد وار در سر همت کنیم سر ✤ بعضے نویسند که این قطعه آخر سلطان احمد جلایر بصاحبقران امیر تیمور گورکان فرستاده بود و صاحبقران تاسف نمود که کاشکے من نظم او آنستی گفت تا جواب نوشتمی اما از اولاد من کسے بگوید شاهزاده میران شاه یا خلیل سلطان پسر او آن قطعه اول بجواب نوشت بهر حال بعد از رسل و رسائل خواجه یحیی مصلحت در انقیاد دیده با سیصد مرد بیادر متوجه اردو گردید و خان طوئے عظیم تنبیه داده بود و قتیکه سر یداران رسیدند بادشاه در خرگاه با تنے چند از علما نشسته بود سر یداران عنان سکسته بر هجوم آورده شهید نمودند و اینواقعه در سنه اربع و خمسین و سبعمایه واقع شد و سلطنت قوم نوزبجری بر اریان عراق و عجم منقطع شد ؎ تاریخ مقتل شاه عالم طغا تیمور ✤ از هجرت نبوی هفتصد و پنجاه و چار سال ✤ در روز شنبه از مه ذیقعده شانزده ✤ کین گشت واقع از حکم ذوالجلال ✤ صائن رکن الدین نام شاعرے کامل فاضلے عاقل بود و مصاحب طغا تیمور خان بود و او را تعلیم میداد و وقتے مولانا شکایتے از گندی ذهن خان منصور خان شنیده رکن الدین را مخاطب کرد صائن این رباعی گفته بخان فرستاد و از قید خلاصی یافت ؎ در حضرت شاه چون قوی شد رایم ✤ گفتم که رکاب را ز زر فرمایم ✤ آهن چو شنید این حکایت از من ✤ در تاب شد و حلقه نبرد بر پایم ✤ اما بعد از طغا تیمور خان چون پانصد سال روزوالیکا نه جلایر و امرائے دیگر بسلطنت رسیدند و امرائے ایلکانی جلایر بمرتبه ارجمند فایز گردیدند ذکر ایشان بعد از ذکر اقوام نوزبجری در آخر کتاب بیاید ان شاء الله تعالی و اگر چه مصنفان امور خان ذکر سلاطین اوزبک و جغتائیه را بر ذکر اولاد هلاکو خان مقدم داشته اند اما ما اقدم بدین خیال کرده ذکر اولاد تولیخان از منکوقاآن علی شده ذکر مجموع سلاطین اولاد او در یکجائے مسلسل باید آورد و علاوه ازین خیال از اولاد تولیخان قوم دیگر پیدا نشده بعضے اولاد امرا نوزبجری نوشته اند و از اولاد جوجی خان و جغتائی خان اوزبک و جغتائی و غیره اقوام پیدا شده شاهها در قوم نوزبجری پدید آمده اند و از اولاد تولی و اوکتائی پسر توصیه پیدا نشده لهذا تقدیم ذکر این پسر کهتر بقاعده مغول بر آن دو پسر مهتر مناسب دانسته ذکر ایشان کرده

ذکر سلطنت اولاد جوجی خان ابن چنگیز خان نوزبجری فیات که بقوم اوزبک نوزبجری تلقب یافتند در ممالک دشت قبچاق و روس و خزر و بلغار و بعضے از دیار فرنگ

از اولاد جوجی خان چند قوم

برآمدند مشهور نزاران که اکثر سلاطین گردون اقتدار از آن فرقه بودند قوم اوزبک است که مدتی ممالک قبچاق کوس سلطنت نواخته اند ✤

ذکر سلاطین اوزبک بنوزنجری قیات

اول ازین زمره کلک گردیده که چنگیز خان را چند فرزندان بودند اکبر ایشان جوجی خان بود و در آن هنگام که قوم مکریت فرصت یافته بر منزل چنگیز خان آمده غارت نمودند خاتون اورا که به جوجی خان حامله بود اسیر کرده پیش او نگهان بردند و او خاتون را به نهایت احترام داشته چون قاآن بهیورت خود مراجعت نمود و باز پس فرستاد و بعد از چند روز جوجی متولد شد و معنی جوجی مهمان نفع رسیده است و او را در مقدار یک خیر نهاده روبروی قاآن آوردند و در میان جوجی و دیگر برادران سمت نشسته همواره با هم گردکاوش میبودند و جوجی خان بعد از آنکه خوارزم را متحکم و متوجه دشت قبچاق شده و پیش از پدر سفر آخرت گزید ✤

ذکر باتوخان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان بنوزنجری قیات

باتوخان ابن جوجی را قاآن اعظم چنگیز خان بخش خوارزم باو مسلم داشت و جوجی خان را هفت پسر بودند و باتوخان اکبر ایشان بود و او متقلد پیچ دینی نبود و او کتاب قاآن فرمود تا یکوک خان پسر اوگتای خان پسر تولیخان و یکی از اولاد جغتائی خان بر کاب باتوخان رفته به تسخیر ولایت آس و روس و چرکس وغیره دیار پردازند و همه شاهزادگان حاضر شده باتوخان با فوج گران متوجه آنملک شده و بقایای قبچاق و الان و روس و غیر ذالک را متحکم کرده قلعه های بیشمار و دیار و امصار بسیار به تسخیر درآورده و برادران صدود بافرنگیان محاربات عظیم واقعشده و بر شهر بگس لویش نمودند مقدار چهار گردون که در برابر بودند دختان بریده راه پیدا نمودند و آن بلده را محاصره نموده ظفر یافتند و بعد از تسخیر تقتل عام فرمانداده و محکم نمودند گوش راست مقتولان خود جمع نمایند و دو لک و هفتاد هزار گوش بشمار آمد و تمام ملک مدوس را فتح نمودند و ملک پولینڈ را نیز بقبضه خود آورده و متوجه کلازه باشتفر که دیار فرنگ است شدند و نصاراے آن نواحی خبردار شده و بلوشاهان فرنگ از هر جائے ایشان را بدرد فرستادند و در آن مقام چهار صد هزار سوار جنگی نصرانی مجتمع شدند و باتوخان برادر خود را فرمود تا بسم قراولی رفته خبر تحقیق از دشمنان بیارد و برادرش باده هزار سوار رفته خبر از مخالفان گرفته باز آمد و گفت که لشکر نصاری اضعاف مضاعف لشکر مغول است باتو آقا فرمان داد که مسلمانان که در لشکر بودند در یک جائے مجتمع شده به عاشغول شدند و خود بقاعده جد خویش بالائے پشته برآمده یکشبانه روز در تضرع و زاری بوده بآنسخن نگفت و روز دیگر برادر خود را گفت تا با فوجے از دیلمان از آبے که در میان هر دو لشکر بود بگذشت و باتو یاسا میشی جمع لشکر نموده بمیدان نبرد رسید و بانفس خویش عملات مردانه نموده دیگر شاهزادگان و نوئینان مغول نیز خویش همت بر انگیختند و نبرد رستمانه نمودند و کرّ برادر باتو در اردوے نصاری رسیده خیام و سراوق ایشان را بر باد نموده دست بکشتن و بستن کشادند و بعد از محاربه سخت نصاری با وجود این چنین جمعیت باعظمت عار فرار اختیار نمودند و مغولان تیغ کین از نیام انتقام کشیده سر افشانی آغاز نهادند و تمامی آن ولایت را بتحت و تصرف خود درآورده ملک هنگری و شهر وار دا پن وغیره دیار فرنگ بعد نبرد و جنگ مفتوح لشکر

مشغول شدند و بعد از فراغ این کار با توخته نهاد خان بعیت نمودند و هر چند تمامت شاهان قزقستان از نهیب مغولان از زیر بار ایشان قصد نمودند اما یارے کہ بدست مغولان در آمده باز پس گرفتن نتوانستند و بفرمان قاآن جمیع شهزادگان با توخان در صدد ذیل برخت نشاندند و او شهر سراے آباد کرده و در سنه اربع خمسین و ستمایه رحلت کرد و با توسیار با موت کسے نبود و داد و دهش بسیار نمود و تحائف و غرائبے کہ از دیار و امصار میرسیدند اموال را بخزانه نفرستاده باصناف مغول و مسلم میداد و تجار اطراف بحضور او میرسیدند و قیمت اجناس ایشان اضعاف مضاعف عزت میکرد و بر سلاطین روم و شام و یرلغ و یرات نوشته جمیع اولاد چنگیز خان و برادر معظم داشتند و با توآقا میگفتند و بعد از کیوکخان پسر اوکتائے سلطنت به اولاد تولیخان بسے موے قایم شد ❊

تسلط مغل بر روس

و از تاریخ حیات حمید یوسف میرزا حیرت دهلوی و تاریخ گبن و غیرها حوال تصرف مغل سر سلطنت روس بالاجمال عیان یافته شد کہ آغاز فتح و تصرف مغل بر روس از عهد باتوخان ابن جوجی خان بن چنگیز خان و معاریه کہ او را با نصاری واقعشده و در صدر ذکر یافت نوشته اند بالجمله در سنه یکهزار و دو صد و بست و سه عیسوی پسر آن اعظم چنگیز خان و در سنه یکهزار و دو صد و سی و شش عیسوی نهیر چنگیز خان یعنے باتوخان و دیگر شهزادگان مغل بر ممالک عیسائیان روس حمله آورده عیسائیان را زیر و زبر کرده بر ممالک آنها متصرف گردیدند گبن مورخ در تاریخ خود نوشته کہ مغلان بقتل و غارت و تاخت و تاراج در و دار نهاد روسیان برآورده و تا مدت دو صد و پنجاه سال روسیه باجگذار و مطیع و فرمانبردار مغلان بودند و مغلان از بحر کیسپین تا دولگا قابض و متصرف گشته پایتخت خود بر لب دریائے کہ از قلب روسیه برآمده بحر استرخان میپیوندد بنیاد نهاده بودند و در سنه یکهزار و دو صد و سی و نه عیسوی مغلان بلده کیف را فتح کرده و جمازرانی روسیان در بورس تهنیس و بالیسیه منقطع و موقوف گردید و شاهان و مایدر روس سر به اطاعت و خدمتگذاری مغلان فرود آوردند و در آن زمان نیز اقبال مغول بر آسمان عروج لامع بود و برق تیغ شجاعت ایشان بر سر مخالفان لامع و در سنه یکهزار و سه صد و شصت و سه عیسوی شهزاده ڈیمٹری گرانڈ ڈیوک ماسکو قوت گرفته محرک مایه فساد گردید اما مغلان باج و خراج مقرری بر روسیان دو چند کرده تا شکستے در استحکام قوت ایشان پدید آید و ضعفے در بنیاد دولت آنها رو دهد اما از شومی بخت مغلان هم در این زمان در عداوت همدگر گرفته بودند و قوت خود را بمحاربات باهمی شکسته و ڈیمٹر با نوجے کثیر جهت مغلوبیتے مقابله ایشان شتافته و بسواحل جنوبی دریاے دون کہ فوج مغل از آن مقام برخاسته بودند بے منازعے قابض شد و در سنه یکهزار و سه صد و شصت و دو عیسوی مغلان از ذکر توجه در دفع دشمن قوت خود نموده بر ماسکو دار السلطنت شاه روس حمله آورده و شهر را فتح کرده قتل عام نمودند و آتش در شهر زدند و بعد ازین در سنه یکهزار و نود و پنج عیسوی صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان بر اس بر ممالک روس حمله آورده تمامی ملک را زیر و زبر و تاخت و تاراج کرده به ماورالنهر خرامید چون بعد از انتقال آن سلطان بلند اقبال منازعت و محاربت در میان شهزادگان بدرجه نهایت رسیده روسیان بار دگر جوش و خروش آمدند و مغلان مشرقی و جنوبی روس هم در فساد همدگر مشغول بودند لهذا روسیان ممالک را بغیر منازعے و مزاحمے متصرف گردیدند اما در

در زمانهٔ عروج مغلان ربسیار سه از اقالیم و حصهٔ کلان دنیا بکمال شان و شوکت حکمران بودند و تمام دنیا بالخصوص اهل یورپ از نام ایشان سه لرزیدند و مغلان شهرهائے بسیار در ممالک روس و غیره بنا نهادند از انجمله شهر سرائے است که دران ایام در وسعت شوارع و رفعت و کاخین و ایوان و کثرت تجارت و اژدحام آبادی و خوبی انتظام بے نظیر و مثال بود و سلاطین مغل با آنکه مسلمان بودند اما آزادی بسیار در بارهٔ مذهب بعیسائیان داده و هر قسم رعایت برائے ایشان ملحوظ و منظور میداشتند و در تعمیر گرجا و رسوم مذهب آنها مانع و مزاحم نمیگردیدند و عیسائیان در مقابله آن همه عنایت و رعایت چون قوت گرفتند دقیقه از دقائق تعصب و عداوت نامرعی نمیگذاشتند اما مغلان هم بغیر از مذهب که آزادی کلی درین باب لفساری داده بودند در امور دیگر ایشان را با خود برابر نگذاشتند و همیشه ذلیل میداشتند از انجمله آنکه چون ایلچی از مغلان به نزد بادشاهے از روس میرفت مقرر بود که بادشاه عیسائی در زیر پائے آپ ایلچی پا انداز از غالیچه و پارچه قیمتی انداخته و خود زانو زده دست بسته بکمال ادب و لجاجت کلمه و کلام کند و ایلچی مغل نامه بادشاه خود را اسپ سوار میخواند و سفیر مذکور بالطبع رسم معهود شیر دادیان اسپ میخورانده و مردم طرفین قیمتی در دست گرفته عرق اسپ او را میگرفتند و نمیگذاشتند که قطرهٔ بر زمین افتد و کسے را از شاهان روس یارائے آن نبود که سر از بن مذلت باز کشد و اقتدار مغلان در ممالک روس آن چنان بود که شهزاده هائے روس که خود را مقتدر و دولتمند کردن میخواستند در فوج مغلان ملازمت میکردند تا به وسیلهٔ آن بر اشال و اقران خود فوقیت جسته حکومت و اقتدار از ایشان میفرمودند و دختران بادشاهان و امرائے روس بعد بعثت و آرزو با شهزادگان و عمائد مغل منعقد میشدند چون مغولان بوجه اختلاف همدگر خود را ضعیف و زبون یافتند روسیان سر کینهٔ ایشان در سینه هائے خود مخفی میداشتند باظهار قساوت و عداوت پرداختند و بادشاه روس که گرانڈ ڈیوک خطاب او بود و ماتحت و باجگذار و مطیع منقاد مغلان میبود خود را سیزر لقب داده در سنه یکهزار و چهار صد و هفتاد و شش از مغلان بسبب عدم قوت و اتفاقی باهمی جنگ نموده قازان را به ایشان گذاشتند و روسیان قبضه بر ممالک هائے خود کردند و در زمانه ایوان ثالث بادشاه روس در سنه یکهزار و پنجصد و پنج مغلان باز گرد حرکت مذبوحی کردند اما کوشش ایشان بسبب نا اتفاقی باهمی سودے نداد و بار دگر در عهد وسیلی ایوانوویچ مغلان بر ماسکو حمله آور شده قتل و غارت کرده محل بادشاهی را محصور نمودند و ایوانوویچ بادشاه روس زر بسیار داده به اقرار اطاعت صلح نمود و مغلان با اموال بیشمار و اسیران هزار در هزار بفتح و ظفر مراجعت کردند و غلامان و کنیزکان عیسائی را بدست تزکان فروختند اما پس از این بایوان رابع شاه روس بر مغلان یورش کرده مقامات و ممالک از دست رفته باز بدست آورد چون این بادشاه بسیار ظالم و در سفک دماء مردم حریص بود در اواخر عهد او مغلان در ممالک جنوبیه روس حمله کردند و بر ماسکو یورش کرده افواج شاه روس را شکست دادند و ایوان رابع بادبو پسر و زر و دولت خود در حصار کلمنسین محصور گردید مغلان در ماسکو آمده غارت کردند شهر را آتش زدند و اموال بیقیاس از متمولان آنجا گرفتند و روسیان بسیار را از چشمه شمشیر آب فنا نوشانیدند بالجمله غارت رسانیدند و آخر ایوان مذکور

فوجها جمع آورده بکرب مغلان بیرون خرامید اما شکست بافاش از مغلان خورده بشرائط اطاعت و ذلت صلح نمود و بعد ازین در عهد نیودر مغلان بر روسیان حمله کردند و سپه سالار روسیان اولبورس که زمام حکومت در دست او بود با فوجهای گران بمقابله آمده مغلان شکست خوردند و روسیان از سر نو تمامی ممالک خود را بقبضه خویش در آوردند و در زمانه سلطنت گودونف که وقت تخت نشینی از قوم خود عهد گرفته بود که در حرب مغلان باوے یار باشند روے نه گردانند با فوج مایکه خود بر مغلان حمله آورد و بعد از جنگهائے سخت صلح شد و بعد ازین مغلان را از سلطنت روس دست تصرف کوتاه گردید و روسیان تمامی ملک را بقبضه خویش در آورده ترقی روز افزون کردند و سر گرمی میکنزی وائس سکرٹری لارڈ و فرن سابق ویسیر اے هندوستان در تاریخ روس باحوال تسلط و اقتدار مغل بر سلطنت روس مجملا چنان مے نگارد که حمله مغل بالمعه قرا تجنسی مے نماید و چون برگردند سبکی و گرانی را همتا دارند گرانبار از اموال غارت کرده سبک از انکه بسرعت میروند - و این قوم زمانه آشتی و امن را میسیچ غلیم مے پنداشتند و اگر موقع جنگ مے یافتند فوزے عظیم از آن داشتند و مدے و مقامے نه داشتند همگی زمین را تسخیر میخواستند ما سر آبادی نداشتند این قوم مرجانب طیران و سیران میکردالا جرم کسے ایشان را متعدی کردن نتوانست و ڈیمپری شاعر مضمونے در خصوص حملات مغل گفته ؎ همے آیند و مے سازند فتح و هم سوزانند بغارت مے برند و میکشند و راه خود گیرند - و مورخی روسی چنین گفته - این کسان دیهه کشت و کلیسا ها را مے سوزند - و معموره را بیابان کنند و مزارع سرسبز و شاداب را خانه دام و دد سازند بسے از مردم را اعلام نمایند و بعضے را گرسنه رسانند و بعضے را بیاسیا از گرسنگی و تشنگی هلاک کنند و اسیران روس از شدت سرما و ماندگی و رنج برداشته سر و پا برهنه چهره و دل پر درد و خارها در پا خلیده در دیار آواره میگردند که از انها خبر ندارند و گریه و زاری کنان یکے با دیگرے حکایت میکنند که من از فلان جا هستم و من از بیهان جا و اسلینوه نک مورخ آستین گوید که در مرز و بوم روس کاشتکار به ندرت بهم میرسد و صدا گر گسان بگوش میرسد که به نعش کشتگان جنگ میکنند و زاغان صحرائی بر این صید روان مے باشند و در میان مغلان و اهل روس تا چند سال این محاربات در میان بود و بعد ازین در باره جنگ ڈی میکنزی وائس مے نویسد که در سنه یکهزار و دو صد و بست و چهار عیسوی سرداران فرقه پالانسٹی پیش متلاف شاهزاده روس گلیشا سفیر فرستاده از حملات مغل از جانب جنوب و شمال فریاد برآوردند و استمداد خواستند و پالانسٹی تومیست از باد به نشینان روس اگر چه متلاف با ایشان راست نبود اما باندیشه دور بین دریافت که اگر مغل لهر و زبر ایشان غالب شوند فردا بر ما لشکر کشند بدین اندیشه شهزادگان عیسائی را درخواسته و با فوجے آراسته بکنار دریاے کاما کا که بحر مقعر و بحر ازاف میریزد مقابله مغل نمود و شکست فاش خورد اما مغل بعد ازین فتح اندکے پیشتر رفته و بغنائم و اموال قناعت کرده باز گردیدند چون سیزده سال بگذشت لکر جلا آوردند و دریاے ولگا عبور نموده در ناف ملک روس در آمدند تاخت و تاراج سخت نمودند و آتش بها بادا دادند و قتل عام کردند و ملک را تباه نمودند و شهزادگان روس

شهر مگر دیدند و شهوی معروف را مثل آتش زدند و شهریان را گشتند و به غلامی گرفتند و روس را شکست داده رو بمغرب آورده و لرزه
در کل ممالک فرنگ انداختند و اثر هیبت ناکش تا به انگلنڈ رسید اما مغربی فرنگ از نهیب غارتش مصون ماند و از پولینڈ و هنگری
و بلغارستان و سرویا و ڈلمیشا گذشته بجانب کشور جنوبی دریائے والگا باز پس آمدند و آنجا بشهزادگان سبس پرایخ دادند که
در حضور خان حاضر آیند و مرخص موصوف در احوال چنگیز خان مسطور شد که این جماعت قوم مغل بود که کشور روس را کشود و در قوم هملے
مغربی نزاع را انداخت در اوائل توصیف مختصر بود که در ملک شمال چین نزدیک به مخزن دریائے اموز مے بود ند و باقبال چنگیز خان
کار ایشان بالا گرفت داو میگفت که بر آسمان تنها یک خدا ست لاجرم زمین را هم یک خدیو باید که حکمران باشد و هوس داشت که
مراحم جملہ طبقات ارض بودن شاید و هر لشکر فرنگ که از ملک خود برا قالیم دیگر جنگ آور شود قوت و وجود او نگریز است که
کرشمه او لشکر چنگیز خان هر کجا که رفت این معنے او را پیش نیامد با او گله و خیمه و ساز و برگ همه عالم همراه بود و تعلقے خاص برائے
جنگ و ناورد نداشت و انبوهے را بجائے بجائے نقل و حرکت مے نمود جماعت بجائے که شدن چون قدم پیش مے زد مضاعف و چنگیز
خان سلطنتے عظیم الشان قائم نمود که از مشرقی ساحل ایشیا کوه پیتچین و بحر آرخاک تا کوه هما چل دسیع بود اگر این خبر الش که بر تمام
عالم فرمانروا گردد بتکمیل نرسید این افتخار او را میرسد که در همه جهان هیچ مردے چنین نبوده است که به نفس واحد بر این
سلطنت وسیع و عظیم حکمران باشد چنگیز خان نه تنها مرد ظالم و سفاک بود بلکه از ناظمان عظیم الشان نام آور ملک بود در سلطنت
با عظمتش از فتوحات مقرر شده بود و اگرچه بعد از چنگیز خان آن شوکت نماند اما خطره فرنگ مشرقی هیچگونه از تباهی او دور نشد و
یکے از بنائے چنگیز خان بر سر حد روس سلطنتے بنا نموده و بر طرف جنوبی ولگا دار السلطنت آباد کرده سرائے نام کرد این شهر بسیار
عظیم آبادان و خوشنما بود و مساجد بکثرت بود ند و بازارهائے عمده و شوارع عریض و پهناک تجار مصر و سیریا و بابل و دیگر ممالک در آن
مے بود ند و استاد عمده در همین شهر خوانین او زبک قیام داشتند و بسلطنت مے پرداختند تا وصد سال بر روس فرمان راندند
مغلان چون سلطنت روس را بدست آوردند بعبادت خویش اشراف جوند فرستادند تا شمار باشندگان را دریافته خراج بایشان
مسلم دارند و اگرچه روسیان از سخت گیری عمال مغلان فساد کردند اما مغلان بسختی تمام تر بقیام امن پرداخته ایشان را از سخت
دادند اما برا راضیات ایشان دخل نه کردند و شهزادگان روس قول و قرار تا بعد از گرفتند و ایشان روسیان را در باره
مذهب آزادی و مراعات بسیار دادند و بعد از فتح تا پنجاه سال مذهب مغلان بابت پرستی مخلوط بود و بعد ازین خان اعظم
کلیسای مذهب خانه خود مرتب ساخت و جانشین او در تقریب عشای ربانی نصرانی علے الاعلان شریک میشدند و در سنه یکهزار و
دو صد و شصت و یک روسیان را اجازت شد که کلیسا در دار السلطنت بنا نهند چند مردم از خاندان خان همسائے
شدند و یکے از ایشان خانقاهے بزرگ تعمیر کرد و فقیر مرتاض روس گشت و کشیشان از خراج بری شدند و مشوره که بایشان
دادند در آن نوشتند که که برنجم نه سد روسیان امانت کنند بتقبل رسد بعد چندے خان اسلام قبول کرد و احفاظت کشیشان و رعایت
عیسائیان همچنان برقرار بود و کشیشان متعصب هم مراعات مغلان و شهنشاه روس را در میزان انصاف سنجیده گفته اند که هر چند

زار عیسائی است و مغلان ناخداشناس با این همه در قلمرو مغلان رعایت مذهب عیسائی زیاده شود و ابتدا آفاقی و متوقع بر یکدگر اعتماد نداشته رعایا و امرائے روس میخواستند که بقبضه اطاعت مغلان درآیند و خوانین مغل بهوشیاری تمام خاطر را مرتفع ساخته تهدید و بهانه تبدیل باسامیکردند آخر روسیان دل بر حکومت مغولان نهادند و شهزادگان پیش امرائے مغل آمد و رفت آغاز نمود و بملازمت ایشان قبول کردند تا خوانندگانی و ترقی مراتب و مناصب ایشان را حاصل میشد و از بسیاری خان راه و خاتون و ندیمان او را پیشکش کردند و احکام حکومت از ایشان گرفته حکومت خود قایم مے نمودند و شهزادگان روس بملازمت مغلان توسل جسته دیگر شاهان قریب و جوار را به تعدی و ظلم تباه میکردند و مغلان را باستمداد خود مے آوردند مغلان اعتماد تمام بر روسیان پیدا کرده تحصیل اموال خراج وغیره بسپرد ایشان کردند و در اکثر امور ملک مال عیسائیان را دخل داده و شهزادگان چون ملازمان و نایبان مغلان کار میکردند چون مغلان خراج بیش از قوت گرفتن خواستند بنیاد سلطنت خود را متزلزل ساختند و شهزادگان روس را بر یکدگر ترجیح میدادند و آنان که از گولدن هورڈ (یعنے پایه تخت خان اوزبک) مراسلت میداشتند یکدگر را یاغی نوشته تباه میکردند چون بر غور پرسیده میشد در محکمه عدالت بحمایت آن شهزاده که خطاب عظیم ایشان میداشت آن بیچاره دیگر معتوب و مخضوب میشد و شهزادگان ماسکو زر بسیار خرچ کرده ملازمت مغلان حاصل مے نمودند و در نظر مغلان اعتبارے پیدا کردند و در خاندان همان قرابت را بسرمایه افتخار دانسته دختران خویش به مغلان داده و ندیمان مغلان و یاغیان مغلان جنگیده در کوچ دادن دقیقه نامرعے نگذاشتند و هرگاه که باشندگان لوٹ مخالف شدند والیان ماسکو استعانت به خانجیه و پنجاه هزار مغل همراه آورده ایشان را مطیع نمودند اما این شهزادگان از بس چالاک و عیار بودند چون قوت مغلان متنزل یافت شهزادگان ماسکو سوار اهل بغی و طغیان گردیدند سعے ها کرده بالآخر در مطالبه خود کامیاب شدند و سر از ربقه اطاعت مغلان برآورده ملک خود را از چنگل ایشان خلاص گردانیدند فقط

چون تسلط و تصرف مغل از زمان باتو خان آغاز شده کوائف صدر در همین مقام ثبت گردید و بعد ازین حالات مسلسل سلاطین اوزبک نوشته میشوند که بر ممالک روس و قپچاق وغیره سلطنت کرده اند ۔ +

ذکر سلطنت سلطان برکه خان ابن جوجی خان ابن چنگیز خان

وے پسر جوجی خان است بعد از برادر بر تخت سلطنت نشست و او سلطان بود

و دین مبین نبوی را از مسلمانی او وقتے پیدا شده و در عهد او مسلمانان از ظلم مغولان محفوظ و مامون شدند چون تو ما اغول که خویش اولاد و برکاب هلاکو خان تعین شده بود بسحر متهم شده و برکه خان بیاساق چنگیزی امور را پیش هلاکو فرستاده و او بخلاف امید برکه را برآشفت برکه خان بغضب آمده و هلاکو خان تادیبی معاتبات و مخاطبات او را تحمل نمود و برکه خان باسباب حرب آماده نموده یوقتار با بیست هزار سوار در مقدمه روان کرده و هلاکو خنیر شیرامون را بالقراولی فرستاده و یوقتار افغفر یافته و از باتای مغل جنگیده منهزم شده و در سنه احدی و ستین و ستمایه هلاکو خان الجزم رزم

برکه خان از رنجیدگی پشت را با قاخان طرفه را از ملک او بیاورده و او را شغول بود تا که برکه خان در گذشت و او باقاخان را منهزم نموده مردم بسیار را از و گشت و بعد از برکه خان احباب تواریخ سی و دو پنجه سی و دو کس از قوم او تا بکه الاجوجی خان شمرده اند ما تفصیل حالات ایشان را حواله قلم نموده و راقم حروف هر هر قدر که آگاهی یافت مینویسد +

ذکر سلطنت منکو تیمور خان ابن برکه خان بن نوزنجری

بعد از انتقال پدر منکو تیمور خان که ارشد اولاد برکه خان بود بر تخت سلطنت نشست و چندے جهانبانی کرده بعالم آخرت شتافت +

ذکر توقتائی خان از اولاد جوجی خان

توقتائی بادشاهے بزرگ بود در اولوس جوجی خان و برادر اول سه ثلث و سمایه با توقاسے خان در صدد تسخیر ممالک بسخت و اقشده و توقاسے

با آن همه عظمت و شوکت مخذول و منهزم گردید و توقتائی خان از سر استقلال مستقر ار بر سریر خانی متمکن گشت ؎

چنین است آئین گردان سپهر ۞ گداز دبقهر و نوازد بمهر ۞ یکے را خور شید بر تر کشد ۞ یکے را خط نسخ بر سر کشد ۞
یکے را دهد ملک و گنج و سپاه ۞ یکے را نشاند بخاک سیاه ۞ چون توقتائی را مخالفی و معاندی در اولوس جوجی نماند

ایلچیان بمصاحبت عیسی گورکان بدرگاه سلطان محمود غازان خان فرستاده پیام داد که بسبب یاساق چنگیزی ممالک آذربائیجان تعلق به باتو آقا و اولاد او دارد و دیر است که اولاد هلاکو خان به تغلب تصرف دران نموده اند اگذشته گذشت خوب است اما امروز غازان خان را باید که حق اولاد جوجی را باز گذارد و از حق تلفی نگذرد والا نوبت از شرم و آزرم گذشته بجنگ و رزم رسد و بادشاه را احالات عظمت این اولوس معلوم است که از حد و در قرار قرم تا در بند قراولان سپاه زیاده از ده تومان خیام و زیام و طناب اندر طناب کشیده نشسته اند و باقی را بر این قیاس توان نمود و غازان خان از کثرت ایلچیان در غضب آمده گفت که ایلچیان اگر جهت گرفتن ملک آمده اند شمار ایشان زیاده بر این مے بایست و اگر بهر رسالت رسیده اند این مقدار جمعیت نمے شائست و جواب ملک آنکه ؎ عروس ملک کسے در کنار گیرد و بست ۞ که بوسه بر لب شمشیر آبدار زند + و توقتائی خان بوجه قضایائے دیگر متوجه ایمان انگشته +

ذکر سلطنت طغرل خان ابن توقتائی خان بن نوزنجری

طغرل خان پسر رشید توقتائے خان بود بعد رحلت پدر عارج معارج سلطنت گردید و

به نوبت خود طبل رحیل فرو کوفت +

ذکر اوزبک خان ابن طغرل خان بن نوزنجری

شهنشاهے عظیم القدر و خدائے نامور بود در ایام بادشاهی منعم از اولوس جوجی شمرده اند و جمیع اوزبکان منسوب بدو بند

اولادش بکثرت شده و ایشان را اوزبک نامیدند و او در سنه ثمان عشر سبعمایه بر سلطان ابوسعید بهادر خان

بادشاه ایران لشکر کشید و ابوسعید خان نیز با یکهزار سوار بمقابل او بر آب گذر رسیده و امیر چوپان سلدوز باستماع این حال بمدد ابوسعید بهادر خان شتافت و اوزبک خان پیش رفته و باز گشته دیده ممالک آن نواحی را بیاد غارت و تاراج مصفا نموده برگشت و امیر چوپان از آب گذشته مردم بسیار از لشکر اوزبک قتل نمود و اوزبک خان باز گردر سه عرض لشکر آهنگ ایران نموده و ابوسعید خان نیز بمقابل آمده از عنوت هوا در گذشت و ارپا خان بر تخت نشسته بمقابله رسید اوزبک خان بوجه بغاوت بقتلمر خان باز گشت و مدتی سلطنت کرده در گذشت و قوم اوزبک ازو پیدا شده +

ذکر جانی بیگ خان اوزبک

جانی بیگخان از بادشاهان نامور اولوس اوزبک بود چون در زمان او ملک اشرف چوپانی سلدوز بر ایران مستولی شده و دقیقهٔ در ظلم و جور باقی نمیگذاشت و اشراف و اعیان از ظلم او بجان آمده مولانا محی الدین بردعی از ظلم اشرف حکایتی در مجلس وعظ شهر سلماس بحضور بادشاه گردون ولا سے رسانیده و ترغیب و تحریص بدفع شر او نموده و بادشاه با لشکر خونخوار عازم حرب و پیکار شده و اشرف باستماع این خبر اموال و خزائن و خواتین را بقلعهٔ النجق فرستاده بود با آورد چهار صد قطار اشتر و هزار قطار شتر از جواهر و زر سرخ و سفید و اجناس قیمتی پر بود و در سپاه و امرائے ملک اشرف میگفتند که لشکر اوزبک رکاب از چوب و لجام از ریسمان دارند و صد کس ایشان را یکمرد و الکفایت کنند و اشرف خزانه خود با خواتین در کریوه مرند باز داشت و خود با دو جان رفت و جانی بیگخان از گردراه برسرش رسیده فرمود تا او را سکار سے دار در میان گیرند و ملک اشرف و امرائے او از هیبت سپاه ترسیده راه فرار در پیش گرفتند و ملک اشرف سوے خواتین خود رفت و دید که مردم خزائن و دفائن او را غارت میکنند از انجا بنجوی رفته بنخجوان در شیخ محمد رسید و شیخ خبر بهادشاه فرستاد و دیر لیغ بادشاه امیر بیاض رفته او را آورد و بادشاه او را معاتب و مخاطب ساخت و بادشاه میخواست که اسپے بدو نرساند ا بالسعے ملک کاوس شروانی و قاضی فخر الدین فرمان داد تا شمشیرے بر پهلوے او فرود بردند که از سوے دیگر بر آمد ـــ دانی که چه کرد اشرف خر + او مظلمه بردو جانی بیگ زر + و با وجود آنکه موسم زراعت بود و بادشاه سوے هشت رفت و در آن ولایت زراعت بسیار واقع شده و لشکر بادشاه بدان کثرت بود ما از نهیب معدلت او یک خوشه زراعت بتاراج نرفت و بادشاه از انجا یاده هزار سوار به تبریز آمده در دو فرسخی تبریز بادشاهی نزول باجلال فرمود و لشکریان او در میان راه و رود خانه ها فرود آمده بودند و هیچ کسے را یارا نے آن نبود که در خانه مردم بزور رود و جانی بیگخان بمازم او جان مشده پسر خویش را در تبریز نگذاشت +

ذکر میردی بیگ خان اوزبک

و سے پسر جانی بیگ خان بود و بادشاه او را با پنجاه هزار سوار در تبریز نگذاشته بود و خواجه محمود دیوان طوسے عظیم ترتیب داده بود او را بر تخت نشانیده و وزارت به سر اتیمور ابن امیر جاروق داده و خود نیز بعقب بادشاه رفت و سر اتیمور سه روز تاق رفته و خبر یافته خزانه و اخراف را از مرند بیاورد و درین اثنا خبر بیماری جانی بیگخان رسیده بردی بیگ خان توجه اوین چوجی گشته

تبریز بهانجی چوقی گذاشت +

ذکر تغلتمور خان اوزبک

وے نیز از بادشاهان دشت قبچاق است چندے بر وساده سلطنت تکیه زده پدرود جهان فانی نمود +

ذکر شادی خان اوزبک

بادشاهے صاحب دستگاه بود در سنه تسع وثمانمایه خطبهٔ او در تبریز خوانده شد +

ذکر اُرس خان اُوزبک

وے نیز بادشاهے بزرگ بود و در زمان ماوقمش اغلن با سپاه بسیار بحضور صاحبقران گورکان رسید و صاحبقران او را حکومت صیران داد و قتلغ اغلن پسر اُرس خان بحرب او رفته جنگ صعب و لقشه و قتلغ اغلن نیز دران معرکه کشته شد و توقمش نیز هزیمت یافت و بارو گر توخته قیا پسر دیگر اُرس خان که از همه بزرگ بود با لشکرے گران رو بسوئے توقمش خان آورد ۵ سپاهے گران بکدل و کینه جوئے + سوے توقمش اغلن آورد رزمے + زانبوه و کثرت چو مور و ملخ + گرفتند کوه و بیابان و شخ + بمیدان کمین فوج فوج آمدند + چو دریا ے خوشان بموج آمدند + و هنگام مقابله توخته قیا ظفر یافته و توقمش اغلن هزار و زیده بکنار سیحون رسید و جامه بر کنده خود را در آب انداخت و امیر قرا نجی بهادر که در پے او تاخته بود بضرب تیرے را بمعروح گردانیده و امیر ابدکو بر اس که بفرمان صاحبقران بتلاش او آمده بود او را بحضور صاحبقران رسانید و اُرس خان ایلچی بصاحبقران فرستاده پیام داد که توقمش اغلن پسر مرا گشته نزد ما آمده است باید او را بمن سپارید ورنه مهیاے جنگ بوده قدم بمیدان مبارزت بیرون آرید و موعدی تعین نمائید و صاحبقران فرمود که در پناه آمده را باز نتوان داد ۵ هر آن کز غم جان و بیم گناه + بزنهار این خانه آرد پناه +
اگر جان رود بر سر کار او + ندارم روا رنج و آزار او + و آنکه از جنگ و نبرد سخن گفته ۵ بروز من بگو پیش
اُرس خان + زباران مرغ آبی را مترسان + مترسد مرد کار از پیشه خود + نه شیر شمشیر زن از بیشه خود + و صاحبقران
بر اُرسخان لشکر کشید و توقمش اغلن را بحرچی ساخته روانه نمود و صاحبقران به نفاق رسیده و درین اثنا چندان برف و باران
بارید که در اعضا از شدت برودت جنبش نماند و اُرس خان نیز لشکرے آراسته برابر توقمش خان و صاحبقران آمده اما از
شدت برودت برهیچ یک را مجال آن نشد که بر یکدیگر حمله نمایند و صاحبقران بارق تمور ختای بهادر و محمد سلطان شاه را
فرمود تا لشکر دشمن را به شبخون پریشان سازند و ایشان به تمور ملک خان با اُرسخان باز خورده لوائے جنگ و نبرد
برافراختند و عاقبت ظفر یافتند و آق تمور را نیز با گروهے از مخالفان مقابل شده و الغ ساقیتن و کیجک ساقیتن
و دو امیر اُرس خان بگیر آمدند و اُرس خان بازگشته فراکیک را بجاے خود باز داشت و صاحبقران چون براویرش نمود او
نیز رخت فرار بوادی ادبار کشید و صاحبقران نیز معاودت فرمود و چند روز بعد ازین زمان اُلوس دایل اُرس خان را غارتیده
برگشت و اُرس خان وفات یافت و صاحبقران توقمش خان را بر سریر بادشاهی نشانیده بجاے اُرس خان توخته قیا اغلن

صاحبقران از ایلچی شنید که توقمش خان از اندیشه پسر خود ترسان است پیغام فرستاد

پسر بزرگ ارسخان بر تخت نشسته واو هم در اندک زمان بگذشت +

ذکر سلطنت تیمور ملک خان ابن ارس خان اوزبک

بعد از توقمش قپاق بر سریر سلطنت دشت قپچاق جلوس یافت و در سنه ثمان و سبعین و سبعمایه لشکر بر

توقمش خان کشید و مقاتله صعب واقع شده و صاحبقران مؤقت رخصت توقمش خان را اسپ که بسرعت برق را آبله پا بنداشتی و هنگام سیر و خرام باد صرصر را پا بحنا انگاشتی داده بود که اندام و مه تازش چرخ گرد + زمین کوب و دریا برو مرد + بپستی جو باد و ببالا چو ابر + شناور چو ماهی دلاور چو ببر + زاندیشه دل سکپوئی تر + ز راه خرد مند رو جوئی تر + چو شب بلود لیکن مجو بشتافتی + بتگ روز بگذشته دریافتی + واو را بجنگ اغلن نام بود توقمش خان چون انهزام یافت و مخالفان بر قتل او اصرار داشتند. برآن مرکب سوار شده راند و مخالفان بگرد او نرسیدند و او بصاحبقران دگر بار بسباب شوکت او میاکرده چون اوزبک تیمور از دشت قپچاق رسید گفت که تیمور ملک خان رو در گردش جام مُلعنفام شب میساند. شب را بصحبت نازنینان گل اندام بروز مے آرد و صاحبقران امیر تزمن اوزبک و نجی خواجه پسرش و امیر غیاث الدین یغان دیگی قوچین وغیره امرا را فرستاد تا توقمش خان را بر سریر نشانند و او در سنه ثمان و سبعین و سبعمایه موافق ایلان ایل با تیمور ملک خان جنگیده تیمور ملک شکست یافت بار دگر ساز حرب کرده مقابل شد و حمله مردانه نموده در حمله اول منقول شد بالنجاق نام امیرے از امرائے او که مردانگی بسیار نموده و توقمش خان همه لحاظ دلیری و مردانگی او حیران مانده او را مشمول عواطف نمود و گفت که در امرائے معظم داخل شود بالنجاق زانو زده معروض داشت که عمرے در دولت تیمور ملک خان و پدرش بامارت و ثروت گذرانیده ام حالا چشمان من برکنده باد اگر تا بر تخت تیمور ملک نهیم اکنون التماس من آنست که فرمائے تا سر من بردارند و سر من زیر سر تیمور ملک خان و تنم را زیر تن نازنین او بنهند تا اکنون هم همه نازنین او بر زمین نیافتند و توقمش خان فرمود تا التماس او مقبول کرده او را گردن زدند +

ذکر سلطنت توقمش خان اوزبک

توقمش خان بود ظفر بر تیمور ملک خان در سنه ثمان و سبعین و سبعمایه بالاتفاق امرائے صاحبقرانی بر سریر کامرانی در موضع سغناق نشست چون تیمور

ایل اوس جوجی و یرامطیع و منقاد گشتند غرور و نخوت در دماغ توقمش اغلن راه یافته و همواره حرف طغیان و عصیان بر دوده ضمیر میگذشت اما امیر علی بیگ نوگنفرات دارد که تیمور و اقبالنامه بهرین که از اعاظم نوئینان اوس جوجی بود و نداد را از کفران نعمت صاحبقران تخویف و تحذیر مے نمودند چون ایشان در گذشتند و امرائے او بیاق شقاوت و پیش او را ولیعهد داد را از راه بردند و توقمش اغلن در سنه تسع و ثمانین و سبعمایه مطابق توشقان ئیل لشکرے مرتب کرده بر آذربائیجان فرستاد و از جانب صاحبقران شیخ علی بهادر و ایکو تیمور و عثمان ابن عباس قپچاق و غیره امرا بر مدافعه آن لشکر تعیین شدند و لشکر توقمش خان منهزم شده و صاحبقران امیر تیمور گورکان ایشان را زاد و راحله داده باز فرستاد و امیرزاده میران شاه

و امیر میاقی سیف الدین نیز باین مهم نامزد بودند بالجمله شهزاده و امیران آزاده لشکر اوزبک را شکسته چون صاحبقران در سمنک
فارس نهضت فرمود تو قتمش خان آنهد بر و احسان را بر طاق نسیان گذاشته بار دگر لشکر آراسته با بیگ یارق اغلن و
الیمغش اغلن و امیر عیسی بیگ و ساتقن بهادر بعیران فرستاد و تمور خواجه آقسبوغا امیر صاحبقرانی را محاصره نموده بکار نکشود
متوجه اندجان شدند و شاهزاده عمر شیخ گورکان بر لاس با امیر بعل بر لاس و شیخ تمور و امیر سلیمان و امیر عباس
متوجه دفع ایشان گردیده و در موضع جوکلک بهم رسیدند و حربے سخت واقع شده شاهزاده خود مباشر قتال گشته بر لشکر
مخالفان حمله آورد و لشکر شهزاده را بے جائے خود نیافته تو هم نموده براه فرار شتافتند و شهزاده نیز ناچار عنان از میدان
برتافت و هدرین اثنا الکاتور ارکنوت از مغولستان بلشکر پدر رسیده در سیرام قتالمش رسید و شاهزاده عمر شیخ نیز هم
ایشان را هم شمرده متوجه ایشان گردید و لشکر اوزبک متوجه بخارا گشتند و قتالمش تو چین و در پے او طغی بوغا بر لاس محصور
گشته دست بدامنه کشوده و لشکر اوزبک از شهر برخاسته بچرابی ولایت مشغول گشتند و تالب آب آمویه تاخته چون صاحبقران
با بنگار رحمات فارس را فیصل داده در رسید اوزبکان براجعت بدیار خویش نمودند و امرائے لشکر بر لاس تعاقب نموده بسیارے را
از لشکر ایشان بتیغ انتقام گذرانیدند و در سنه تسعین و سبعمایه صاحبقران نامور متوجه تادیب تو قتمش خان گردید و کوچ اغلن
تمور قتلغ اغلن از تو قتمش خان روگردان شده بصاحبقران پیوستند چون قریب خوارزم رسید الغمش اغلن و امیر سلیمان صوفی
پائے پرسنزها ده گریختند و تو قتمش خان از اولوس جوجی لشکرے گران ترتیب داده ـــ زروس و چرکس و بلغار بچاق
قرم بکفه و آلان و آزاق + همان از باشقرد و ازمکس هم + سپاهے بس گران آمد فراهم + دو راه فرسنه تعیین
سبعمایه لوئی ییل متوجه شدند و با آنکه لشکر ما بعد فتح خوارزم رخصت شده بودند صاحبقران امیر تیمور گورکان بر لاس لشکری
که موجود بود انتظار اجتماع عساکر نه فرموده پائے در رکاب آورد و بر فکوفته متوجه حرب تو قتمش خان گردید ـــ
روان شد باقبال فتح و ظفر + سعادت به پیروزیش راهبر + سعود فلک نصرتش راضمان + جنود ملک در پیش
حرز خوان + و لشکر تو قتمش خان و صاحبقران بهر سیده محاربه در پیوست و لشکر تو قتمش خان تاب نیاورده منهزم شد
صاحبقران به تعاقب ایشان در سنه احدی و تسعین و سبعمایه در موضع آقارنزول اجلال فرمود و عساکر صاحبقران کے پس و
پیش سے آمدند بوکب همایون پیوستند و در میان قراولان جانبین چند مرتبه باهم جنگها واقع شد و امیر سونجک نویان تبلغ
اوزبک شکسته فاحش بلشکر تو قتمش خان داده و هزیمت یافته گان در صحراے صیران بعسکر تو قتمش خان پیوستند چون لشکر
اوزبک آوازه وصول عساکر بر لاس شنیدند پے سپر وادی هزیمت گردیدند ـــ ز آوازه شاه صاحبقران + فرو ریخت
از هم سپاه گران + ندیده کس راه و رگرد سوار + گزیدند یکسر طریق فرار + ازین تاختن تا به تزدلبیب + ز اقبال
صاحبقرانی غریب + و صاحبقران با فروق را بسمرقند فرستاده و خود ایلغار نموده و چهل امیر را مور را بزبان گیری فرستاده
ایشان بقرار اول باوزبک رو چار شدند و جنگیده بر ایشان ظفر یافتند و امیر تیمتبه ترغان کے امیرے بود از قوم ترغائی دانسر

قراولان بگیرد و صاحبقران بمشیع آقسوا صیده و از انجا باوزبک چغل و از انجا بقام بیلن رسید و از سایاق و اوزن و کوچن گذشته به آل قوشون نزول اجلال فرمود و شاهزاده میران شاه بر طبق فرمان جهت تادیب ملوک سربار سنجراسان رفت و توقتمش خان مقابل نیامده بمیگریت و صاحبقران بصلاح امرا کرا اول تادیب امرائے مغولستان و بادشاه جغتائی نموده بار دگر متوجه حرب اوزبک شویم بمغولستان حرکت نموده دو از دو مان جغتائی و امرائے مغولستان برآورد و

ذکر حرب توقتمش خان اوزبک بوزنجری بادشاه دشت قبچاق با صاحبقران آفاق امیر تیمور گورکان بر لاس بوزنجری و هزیمت یافتن ازان خسرو با استحقاق

صاحبقران گردون سریر کرخطه و عصیان دلخنیان از صفحه

چنین توقتمش خان خوانده بود بعد فراغ از یورش مغولستان و تادیب سلالین جغتائیه و امرائے مغول در سنه ثمانین و تسعین و سبعمایه باحضار لشکر فرمان داده که لشکریان یک عدد کمان باسی چوبه نیز علاوه دیگر اسلحه و کمیش و قربان همراه دارند و میان دو نفر یک اسپ کتل باشد و میان دو آدم یک خیمه و دو بیل و یک کلند و یکدست و تیشه و صد سوزن و یکدرفش و تیم من انبار ریسمان و یک دیگ همراه باشد و بموجب یاساق و یوسون وقت پرسش اگر از کسے قصوری درین امور پیدا شود بیاسا رسد و در تاشکنت مرخص برذات صاحبقران مستولی شده و مدت زحمت تا چهل روز امتداد کشید چون صحت یافت همه لشکر را اولکا داده و زر و سیم بسیار پاشیده در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه کوچ نمود و امرائے توران و هزاره و قوشون هر یک بهمورچل خویش روانه شدند و الچیان توقتمش خان فرصاط لبوس دریافته اما عذر توقتمش خان پذیرا نگشته الچیان موقوف ماندند و در دشت و بیابان و هموار راه بریده به کوه کجک تاق و از انجا به اتق تاق رسیدند و از آب بیلاق جوق گذشته به اناقرغوی رسیدند چون مدت چهار ماه لشکریان مادر راه هموار و برانه گذشته بولو فلائی و قطعی دراز رو شروع یافت و قیمت یک من غله بسنگ بزرگ که هشت من شرعی باشد بصد و بست دینار کیکی رسید و صاحبقران طرح شکار انداخته از کثرت شکار لشکریان سیر شدند و قبل از شکار فرمان داده بود که هر شخص به یک کاسه یلماق قناعت کند و نان کماج و لغز او متاع هیچ پز و بعد از فرصت شکار صاحبقران دولت یار لشکر را سان داد و جرانغار و برانغار و قلب و جناح آراسته ~ سپاهے بکثرت فزون از شمار + ظفر پیشه گان تسلط شعار + بهیجا چو آشفته پیلان مست + همه نیزه و گرز و خنجر بدست + گرفته سپر ائے چرم نهنگ + برافگنده بگستوان پلنگ + نه از مرگ شان باک نه از تیغ تیر + نه از آب بیم و نه از آتش گریز + بمردی یگانه بکوشش گروه + بزیر خم سندان بر جلد کوه + و صاحبقران بر برکب گردون خرام سوار شده متوجه عرض گاه گردید ~ چهاندار چون لشکر آماده گشت + برآمد به اسپ و در آمد بدشت + یکے تاج بر سر ز یاقوت و زر + پرنگ اندرون گرزه گاو سر + و صاحبقران بر هر صف که میرفت امرائے توران و قوشون لشکر خویش را عرض نموده زانو مے زدند و اسپ ناموافق و متوحش و مغول پیش میکشیدند زبان بدعا و ثنا میکشودند ~ سپهبد زده زانو اسپے کشید +

زمین بوسه داد و ثنا گستریدند که باد اجهان از گران تاکران + بفرمان صاحبقران جاودان + سر و جان ما از رو دین داد +
فدائے سم رکب شاه باد + و صاحبقران نذر ایشان قبول فرموده امرائے صفوف را بتحسین و آفرین دلدهی مے فرمود ـ
جهانیان بر ایشان ستائش گرفت + جهان آفرین را نیائش گرفت + بسے خواندند بر هر یکے آفرین + که پیوسته باشید
باداد و دین + و بعد از ملاحظه لشکر گورگه تره سورن اندامتند و فرود آمدند و صاحبقران شاهزاده محمد سلطان را با امرائے
عالیشان بمقدمه سے مقرر کرد و خود نیز از آبها و کوتلها بسیار گذشته از آب بیق گذار گاگذاشته بالائے آب رفت و لشکر خود را
بر آب زده بسلامت گذشتند و توقتمش خان مردان کار دیده را در کمین گذار رائے بیق نشانیده بود و خود در قرق کوان اجتماع
لشکر پرداخته بود و صاحبقران ایکو تمور را القراولی نامزد کرده داد و در گذر اندیان سپاه از آبی بر لئے باز داشتن دشمن بایستاد
و مردانگی ها کرده بزخم تیر در گذشت و صاحبقران بنفس خود با اندک سپاهے از آب گذشته فرمان داد تا ـ ببارید
تیر از کمان سران + بران رزم جویان و جوشن وران + و دران مقام محمد ارلات و چند امیر دیگر کشته شدند و امیر
جلال کرلکوت مردانگی نموده با سی کس بر سته توشون دشمن تاخت همچنین اندیله ترخان و شاه ملک مرکن و بایزید شش
انگشتی نیز شیر دمردانه نمودند و صاحبقران چمیے را که در آن معرکه چهره مردانگی برنگ شجاعت سرخ نموده بود نشان امیر جلال
وغیره ایشان را حکم ترخانی از زانی داشت و در تعاقب مخالفان روان شدند و توقتمش خان بمقابله نیامده جائے نے ایستاد و
درین شماره که لشکر بصوب شمال سیر فت بمحلے رسید که در شب پیش از غروب شفق اثر طلوع صبح ظاهر میشد چنانچه در هنگام بودن
آفتاب در برج شمال نماز خفتن دران موضع بفتوائے شرع واجب نمیت بالاخره بر پانزدهم جمادی سنه ثلث و تسعین و
سبعمایه موافق قوئی سیل در موضع قندر هر دو لشکر بهم رسیدند و توقتمش خان که مقابله نمیکرد از تگاپوئی شب در روز اجار
شده بایستاد و صاحبقران صفوف لشکر آراسته و سلطان محمد خان چغتائی را بر قول خود و شاهزاده محمد سلطان را بر قول دیگر
افسر نمود و پیش قول بزرگ امیرزاده میران شاه را باز داشت و امیر سیف الدین را در برانغار و شاهزاده پیر محمد را در
جوانغار مقرر نمود و همچنین دیگر امرائے عظام و نوئیان کرام را در صفوف مقرر نموده و بست توشون لشکر برگزیده برکاب خود
باز داشت تا بهر طرف که برائے مدد اصلاح افتد نفرستد و توقتمش خان نیز قلب و جناحین بشاهزادگان اوزبک مثل
تاش تمور اغلن و بیگ یارق اغلن و البغش اغلن و بیگ پولاد اغلن و علی اغلن و جنیته اغلن آراسته و نوئیان
بزرگ امثال علی و سلیمان و فیروز امرائے قوم غنغزات و اقتاوا و آقبوغا و اروس با جوق قبات و عیسی بیگ و من بیگ
و کوکه بوغا و لغلی بی بهرین و قوبلغوریلی وغیره آراسته و دیگر امرا را بمقام و مورچل خویش باز داشته مقابل شد از کثرت
سپاه جانبین کوه و هامون و رلزنده آمدند ـ سپاه اندر آمد همے فوج فوج + چو دریائے جوشان که آید بموج +
شد از سم اسپان زمین منگ رنگ + ز تیره هوا همچو پشت پلنگ + سپاهے که شد تیره خورشید و ماه +
ز بس جوشن و تیغ و خود و کلاه + ز تیغ و ز گرز و ز گوش و ز گرد + ز مین شد سیه آسمان لاجورد + و صاحبقران

از مرکب بزیر آمده بعد دو رکعت نماز دست بدعا لت فتح و نصرت بحضور بلند فرمود و بعد ازان هر دو لشکر چون دریائے مواج کورگه و کوس فرو کوفته سورن از اختند ۵ برآمد خروشیدن کرّه نائے + زمین و زمان اندر آمد بلائے + دو لشکر ز نائرهٔ قتال و جدال برافروختند و خرمن هستی بصاعقهٔ تیغ و تیر پاک سوختند ۵ دو لشکر نگویم دو دریائے خون + یا بهاری از ریگ صحرا فزون + بتد بیر خون ریختن تاختند + بهم تیغ و رایت برافراختند + گرفتند گوپال زوبین سچنگ + نهادند دل بر فتاد و بجنگ + زمین شد غبار و برآمد باوج + جهان گشت بحر و درآمد بموج + ز گرد ستوران پر خشم و تاب + شد انپاشته چشمهٔ آفتاب + و دست چپ تو قتمش خان از صدمات حملات امیر حاجی سیف الدین منهزم شد و قوشونے چند که برامداد ایشان متوجه شدند امیر جهان شاه ابن جاکو بر اس آنها را باز داشت

و امیر زاده عمر شیخ و سلطان محمد و امیر عثمان تنبچاق و امیر شیخعلی بهادر و غیره امرائے صاحبقران بر دشمن رستمانه نمودند و از جانب لشکر اوزبک نیز و شجاعت و جلادت و دقیقه نامرعی نگذاشته و تو قتمش خان در آن حالت بامرائے خود متوجه جرانغار گشته و آنجناب را بقوت شجاعت عمر شیخ میرزا مضبوط یافته روے به ایشان شیخ تمور سلدوز نهاد و هر چند سلدوزیان در رد افواج سعی نمودند مفید نیفتاده مردم بسیار از ایشان بقتل رسیدند و تو قتمش خان از ایشان درگذشته در عقب لشکر رسید و شهزاده عمر شیخ روے بمقابله آورد و صاحبقران که در تعاقب منهزمان میرفت بدین خبر باز گردیده و حرب بے سخت در پیوسته ۵ ز بس نیزه و گز و شمشیر تیز + تو گفتی برآمد همان رستخیز + اجل برکشاده زهر سو کمین + چو دریای خون شد سراسر زمین + چون صاحبقران نامدار دران معرکه گیر و دار رسید تو قتمش خان تاب نیاورده ۵ عنان بارهٔ تیز گام را سپرد + بصد حیله زان رزمگه جان ببرد + و فوج او نیز منهزم شده راه گریز در پیش گرفتند ۵ دل از هستی خویش برداشتند + به بیچارگی پشت برگاشتند + نمودند شاه و سپاه جمله پشت + و زان کارباد اندر آمد بمشت + نه تاج و نه تخت و نه دولت بجائے + نه اسپ و نه مردان جنگی بپائے + نگون گشته کوس و درفش و سنان + نه بدریچ پیدا رکاب از عنان + نه اسباب جنگ و نه بار و بنه + همه میسره جسته و میمنه + و خامت عاقبت کفران تو قتمش خان را شامل شد که باوجود احسان باصاحبقران ستیزیده پاداش خویش یافت ۵ گر از کوه پرسی بیابی جواب + که شاخ خطا میوه ندهد صواب + شر انگیز هم در رسد شر شود + چو گرد م که در خانه کس نشود + و تو قتمش خان مورد لشکر راه دشت را بار گرفت و صاحبقران لشکرے به نگاهبانی او مقرر فرموده و غنیمت فراوان بدست آورده و کرنچه اغلن و تمور قتلغ اغلن و امیر ایدکو از اوزبک از صاحبقران پیرایه حاصل نموده بهجت آبحالت ایل و اولوس خود باز گشتند و از ایشان تمور قتلغ و ایدکو باز نیامدند و کرنچه باز رسیده شمول عواطف گردید و صاحبقران در کنار اب آتل فرود آمد و امرا لشکریان تو قتمش خان را که در اطراف خزیده بود دستگیر کرده بیاسا رسانیدند و چندان غلام و کنیزک بقید اسارت آمدند که آنچه از برائے خاصه صاحبقران از انها چیدند بهزار نفر ملکه بیشتر از بیش بودند و همچنین دیگر امرا و شهزادگان و لشکریان را

قیاس باید نمود و صاحبقران در آن مقام عشرتی بزرگ برپا نموده ؎ یکی جشن شاهانه فرمود شاه + که بالغ ارنگ گشت آن بزمگاه + باقبال شاهِ سپهر احتشام + مهیا شد اسباب شادی و کام + اوانی زرین فزون از هزار + پُر از لعل گون بادهٔ خوشگوار + قرابه دبال و تبنبد و عرق + جهانرا پر از نقش و شادی ورق + و صاحبقران بر تخت اهبت و جلال برآمده و امرا و نوئینان بر اسم مذروشار قیام نمودند ؎ بگرد تخت خوبان سرائی + جهانرا داده از رخ روشنائی + پریچهره بتان نازک اندام + زجعد از بهر دلها بافته دام + کرشمه ساز کرده ساقی مست + زغمزه ناوک افگن شست در شست + الغرض بعد ازین فتح نامدار معاودت فرموده در سنهٔ ثلث و تسعین و سبعمایه از صیران گذشته بانزار رسید و مدت این یورش یازده ماه بود +

ذکر جنگیدن توقتمش خان اوزبک بار ثانی با صاحبقران امیر تیمور گورکانی و هزیمت یافتن ازان معرکه بتقدیر آسمانی

وقتی که صاحبقران نامدار در فتح گرجستان وغیره دیار اشتغال داشت

دران زمان توقتمش خان علی اغلن و الیاس اغلن و عیسی بیگ و یغلی بی بهرین وغیره امرا را فرستاد تا از دربند گذشته بعضی از ولایات شروانات را غارت نمودند چون ؎ بصاحبقران قصه برداشتند + که اوزبک دگر رایت افراشته + شهنشه مثل زد کز بخیر خام + بپای خود آن بر که آید بدام + تدروی که بر وی سر آید زمان + به بنجیر شاهین چه آید گمان + بلج چون پر سرخ را ساز کرد + به کبوتک خطے بخون باز کرد + زجوجی نژادان وفا کس ندید + کسے مغز طغرل ز گرگس نبرید + چون صاحبقران آهنگ ایشان نمود شهزادگان اوزبک قیام نکرده راه ولایت خویش در پیش گرفتند و صاحبقران آن زمستان در مغوآباد قشلاق نموده و خوانین را باز گردانیده در هفتم جمادی الاولی سنهٔ ثلث و تسعین و سبعمایه ؎ از انجا بر فتن علم بر فراخت + بآهنگ نصرت نوائے بساخت + نشست از بر باره رهنورد + برآراست لشکر بر سم نبرد + چون عزم مشرق و شمال بود پیشتر بقاعدهٔ مغول چنانکه معهود سپاه مغول است روان گشته و مکتوبے بجهت توقتمش خان برائے ارتداع حجت نوشت ؎ پس از آفرین جهان آفرین + بسے دستان رانده از مهر و کین + که اے بنده دیو غورت زده + چرا پایهٔ خود نه داری نگاه + چه دانی که انم دگرگون دماغ + که بر باد صرصر کشائی چراغ + فراموش کردی مگر آن نبرد + که از ملک مالت برآورد گرد + کمن باز کارے که این تند شیر + به بنجیر گوران در آید دلیر + بلا بر سر خود فرود آورند + که یاد دستان سرود آورند + بهر مرز و بومے که من تاختم + زبیگانه آن خانه پرداختم + کسیکو مرا نخواهی نمود + زمین را بچوگان هوا نپیمود + گرم شد ز دریا بود هم نبرد + ز دریا برآرم بشمشیر گرد + چو کین آوری کین ستانی کنم + سر مهربان مهربانی کنم + درشتی و نرمی نمودم ترا + باین هر دو کار آزمودم ترا + و شمس الدین الیاسی را

برسالت فرستاد و توقتمش خان خواستن صلح شد اما امرای مغرور او بجزم فرود آوردن گزند گزندے که بشهریاران رسید +
زد بیرسوستور نادان رسید + و توقتمش خان نیز جواب هائے درشت داد که آهن با آهن توان کرد نرم + چون
آن جواب هائے ناصواب بسمع صاحبقران کامیاب رسید نار خشم جهان سوز التهاب یافته بفرمود تا رخش را زین
کنند + دم اندر دم نای زرین کنند + و لشکر را عرض دید و آب تیمور که در دامن البرز دانقشده و ازان جا تا
دریائے خزر پنج فرسنج است بترتیبی سوار شده تورہ انداختند چنانچه قبل دست چپ در دامن
کوه البرز بود و قبل راست در کنار دریائے خزر و از زمان قا آن چنگیز خان باز این چنین لشکرے بے پایان مجتمع نشده
بود و صاحبقران نامدار بآئین مغولان لشکر را سان دیده و در هر صف که میرفت امرا نوزده اسپ میکشیدند و صاحبقران
ایشان را بمردی و شجاعت صفت فرموده امرا لب بدعا و ثنا میکشودند و در جوش و خروش آمده میگفتند که اے
ملک را از تو فرخنده فال + بعهدت سر فتنه شد پائمال + سپهر برین پایه تخت تست + جوان گیتی از دولت بخت تست +
سراسر سروران بابندگان + فدائے سم اسپ صاحبقران + بمیروی اقبالت اے تاجور + اگر پرزد دشمن شود
بجو بر + بروزے که باشد گه دار و گیر + بگرز و سنان و بتیغ و بتیر + زمین کوه تا کوه پر خون کنم + ز خون
شان جهان رود جیحون کنم + و صاحبقران با عساکر نصرت نشان روان شده و توقتمش خان نیز لشکرے گران مرتب
نموده و امیر قزانجی بهادر را مستعد ساخته در موضع ترقی فرود آمد و بند و بست آب نزک نمود و تورا ها و عرابها و کوه پیما
در پیش داشته چون صاحبقران رسید گذار آب نزک را ترک نموده و از انجا برخاسته بکنار آب قوری فرود آمد
صاحبقران تسویه صفوف فرموده و در روز سه شنبه بست و دویم جمادی الثانی سنه سبع و تسعین و سبعمایه موافق تنکوز ییل
در مقابل یکدیگر فرود آمدند و هر دو لشکر برای حسب المرسوم تعبیه و قیام نموده پاس خود داشتند و آن شب ایباج اغلن او زبک از لشکر
ظفر پیکر فرار شده زرائے کج تیره ایباج اغل + بگشت از طریق سعادت بکل + باد بار شد یکبتش راهبر +
خطا کرد و بگسوخت دور ابتر + ز چوچی تراد ان و فاکس ندید + کسے فر لغزل ز گرگس ندید + و صباح روز چهارشنبه
هر دو لشکر صف آراشدند علمها کشیدند لشکر گشان + پدید آمد از روز محشر نشان + غریو بدن کوس گردون شکاف +
زمین را و افگنده پیش بناف + و صاحبقران قول بزرگ را بعهده امیرزاده محمد سلطان سپرده اطراف را بامرائے
شجاعت نشان مستحکم نموده خود با بست توشون مکمل در پس لشکر جهت استمداد و اعانت بایستاد و توقتمش خان نیز صف آرائی
نموده مردانه و ار تقابل شد و دو لشکر نگویم که در کوه قاف + رسیدند در جلوه گاه مصاف + چو دریائے هیجا
در آمد بجوش + ز مردان جنگی بر آمد خروش + اجل فتنه را کار سازی نمود + سپه با سپه دست بازی نمود +
رکو خجا اغلن دیگر یارق اغلن و اقتاد در داد و صوفی و التوکو با غلبه تمام بر میسره لشکر بر الاس حمله آور و شدند صاحبقران
متوجه ایشان گشته نهرم ساخت و جمعے از لشکر صاحبقران بر تعاقب آنها رفتند و بقول ایشان رسیدند و آنها باز گشته و

حکم سخت نموده تعاقب کنندگان را گریزانیده تا صاحبقران رسانیدند و انتظام توشونات بر همزه و آنها چیره شده بر
صاحبقران نامدار که با اندک سپاه بود حمله نمودند امیر شیخ نورالدین جلائر مردانگی کرده خود را سپر ولی نعمت ساخته
با پنجاه کس از قوم خود از مرکب فرود آمده و دست به تیر و کمان بردند و امیر الله داد برلاس با قوشون وفادار رسیده
به پهلوی امیر نورالدین از اسپ پیاده شده و حسین ملک قوچین و امیر زیرک ابن حاکو برلاس نیز با جمعی رسیده همه
پیاده گشتند و محمد آزاد و علی شاه و توکل باورچی عرابه از عرابهای اوزبک گرفته پیش صاحبقران چپر بابستند بهادران
اوزبک نیز علی التواتر و التوالی بدد همگر رسیده داد مردانگی دادند و شهزاده محمد سلطان با قول خاصه نیز آن جانب شده
امیر خداداد چینی از قبل دست چپ بر کوچه اغلن قبل دست راست اوزبک ریخته از دو در گذشت و بر اقتاد اغلن که بمقابله
صاحبقران ایستاده بود رسید شهزاده آغاز زد و چون محمد سلطان در رسید محاربه سخت تر شد و امیر حاجی سیف الدین که قبل
دست راست برلاس بود و امیر عیسی بی و بخشی خواجه امرائے اوزبک بر وی ریخته در میان گرفتند و امیر سیف الدین پیاده شده
پائے مقاومت افشرد و امیر جهان شاه برلاس بدد او رسیده حربے عظیم در پیوست ۵ بر آشفته شیران گله پال
گیر + فرو ریختند از دو سو تیغ و تیر + سنان چشمهٔ خون کشاده ز سنگ + بود رسته صد بیشه تیر خدنگ + همه بادیان
ز خون چون عقیق + شده تا نمد زین بخون در غریق + امیر زاده رستم ابن عمر شیخ میرزا با وجود خورد سالی شجاعتے عظیم
کرده نام پدر زنده گردانید یغلی بی هزین که از انیاقان و ایچکیان توقتمش خان بود با بهادران خود پیش رانده ۵
ستائید خود را و گفتا منم + هزبرے که در جنگ پیل افگنم + پلنگان درم برسر کوهسار + نهنگان خورم را بجیحون بار +
دشمان بهادر قبچاق را بمقابله طلبیده و دے نیز با قوشون قبچاقی بر او ریخته هر دو دلاور با دلاوران خود با هم آمیختند
و شور محشر بر انگیختند ۵ چنان در هم آویختند آن سپاه + که از گرد شد روئے گیتی سیاه + ز بس قتل روئے زمین
خون گرفت + فلک مانده زان چیره دستی شگفت + عاقبت امرائے قبچاق بهزیمتے اقبال خسرو آفاق فتح یافتند
و امرائے بهزین از میدان کین بوادیٔ انهزام شتافتند الغرض در هر جانب امرائے هر دو لشکر داد جلادت و مردانگی
داده دمحاربه آنچنان سخت و اشتند که مورخان مثل آن جنگ سخت پیچ معرکه نے نویسند آخر نسائم فتح و ظفر بر چهره
نصرت شعار صاحبقران نامدار وزیدن گرفت و برلاس و یزید و توقتمش خان با شاهزادگان جوجی خان و سپاه
خود بسیارے را کشتن داده با بقیه السیف راه گریز در پیش گرفت ۵ خداداد و فرصت شهنشاه را + هزیمت در
افتاد بدنبالش را + ز اوزبک بسے خون و خوے ریختند + گرفتند و کشتند و آویختند + بخون غرقه شد مرکبان اصفال +
تو گفتی که رفته شفق شد هلال + چو بر دشمنان شاه شد کامگار + شد از خرمی کار او چون نگار + فرود آمد از بارهٔ خویش
خرام + که بیدا آنچه مقصود بود ش بکام + بشکر خدا رو بخاک سود + که پیروزی از داور پاک بود + امرائے عالی تبار شهزادگان
نامدار مراسم تهنیت و ظائف مبارکباد بتقدیم رسانیده صاحبقران ایشان را بکنار گرفت امیر شیخ نورالدین جلائر را بمرکب

خاصه و جامه زرد و کمر مرصع که منصب شاهزادگان بود و باصد هزار دینار کپکی انعام فرمود و همچنین جمیع امرا و نویینان اردو را کلکها داده و بعنایات نامه سرافراز نموده و غنایم را در اغروق داشته امیرزاده میران شاه را بجهت دربدگاشت و خود با یلغار در پی تقتمشخان رفت و تیری چپاق اخلمن ابن ارسخان را که ملازم بارگاه بود و اسباب خالی آماده کرده فرستاد تا ایل اولوس جوجی را استمالت داده بشاهی پردازد و خود با اوک رانده بسیار از مخالفان را بدست آورد و کشت و تا قریب ظلمات که اول رسیده بود در رسیده اولوس جوجی را غارت کردند ۵ نچندان غنیمت بدستور رسید ۴ که اندازه آید آن را پدید ۴ غلامان نغماتی خوبروی ۴ کنیزان حورآوش مشک بوی ۴ وشاقان موکب روی زرین ۴ بدیدار تازه برفتار تیز ۴ زسیم و زر و قندوبعل مرصع ۴ منازل کران تاکران گشته پر ۴ مواشی و انواع حیوان بسی ۴ شمار جهانی چه داند کسی ۴ و در منزل بوقلوق فرمان شد که شاهزاده پیر محمد ابن عمر شیخ میرزا بالفارس رود و الشمس الدین قپچاق و امیر غیاث الدین ترخان بسمرقند روند و آنچه را ربط دارند ۴

ذکر تاخت نمودن صاحبقران ملک روس و درراست اولوس جوجی خان

چون صاحبقران را از تاخت و تعاقب توقتمش خان فرصت حاصل شد بقصد درست راست

اولوس جوجی متوجه شده و در راه شاهزاده تاش تمور اتلمن و اقاداتلمن و بیگ یارق اتلمن و غیره شهزادگان اوزبک را غارت نمود و رایشان اموال خود برباد داده جانها بالسلامت برده در قوم هر وای رفتند و اقتدا بالتومان خود از انجا نیز بر مرفت و در مخارات سرتقه سکونت ورزیدند و صاحبقران بشهر قراسو که از شهرهای روس است رسیده او را غارت نمود و بیگ یارق با یک پسر جان امان معرکه بدر برد و امیرزاده میران شاه و جهان شاه متوجه بر اغار اولوس جوجی شده و بیگ خواجه و دیگر امرای اوزبک را غارت نموده شهر سرای و ادروس جوق و غیره را غارت نمود و نهایت بی حساب بدست آورد و صاحبقران به شهر باسکو که از شهرهای روس است رفته تمامت آن شهر و ولایت را بجارو ب غارت مصفا فرمود ۵ بنیروی بازوی شمشیر تیز ۴ برآورده از روسیان رستخیز ۴ ز بس بدوسی برهم انداخته ۴ شده دشت و کوه پر از اخته ۴ و اموال و غنائم را حسابی نبود ۵ نه چندان گرانمایه در کار بود ۴ که آنرا شمارسی پدیدار بود ۴ زرکانی و نقره زینتی ۴ که مهتاب را داد بی رونقی ۴ زکتان و انطاکی خانه باف ۴ زده کوه پهنه کوهسه چون کوه قاف ۴ بخورد و ارتا قندز تیغ دار ۴ سموری سیه نیز بیش از شمار ۴ زاقوام نچندان فرو بسته بند ۴ که تقریر آن کرد شاید که چند ۴ فروزنده سنجاب و روباه لعل ۴ همان کرته اسپان نادیده فعل ۴ و امیرزاده محمد سلطان قوم قپچاق قراول را و اقوام کوریکا و بیرلان دلورکون و گلچی و غیره را غارت نموده و صاحبقران قلعه ازاق را گرفته مسلمانان را که در اسیران بودند اطلاق کرده دیگران را بگشت و متوجه ولایت چرکس گشته و امرا و شهزادگان مجروح و ولایات چرکس را در تحت تصرف و تسلط درآورده و صاحبقران آنجا مقام متوجه البرز کوه شده و بر حاکم قوم آس بوری مظفر شده و صاحبقران بشبنی عظیم فرموده ۵ زده بارگاهی

برشیم لعاب + ستوش زر و منیش از سیم ناب + بگوهر بیاراسته تخت زر + نشسته بر و خسرو تاجور + سران جهان جمله در
پیش گاه + سر افگنده در سایهٔ یک کلاه + کرو کز تاجداران دهر + به پیش جهانجوئی پیروزبهر + نهادند خوان آن
گهی بیدریغ + گرائیده شد گرد عنبر بیغ + چو خوردند چندانکه آمد بسند + زجام و صراحی کشادند بند + مئے ناب خوردند
یا بانگ رود + زگردون گذشته سرائے سرود + و بعد ازان صاحبقران متوجه قلعه کولا و لطاوس گشته واین قلاع بر
قلعهائے کوه بغایت دشوار گذار بود ند و صاحبقران فرمود تا زر بانها بالا نهادند و فوج فوج بر آن برآمده و لطاب ها
بیان بسته از قلعه کوه متحکم نموده خود را بر بالا قلعه رسانیدند و هر چند اهالیان قلعه دست بمدافعه گشودند اما لشکر بر اس چون بلائے
آسمانی بر سر ایشان رسیده دو دازده مار بر آوردند و کولا طاوس سرداران قلعه از پائے در آمدند و ازانجا صاحبقران متوجه قلعه
پولاد شد که اوتر کوامیرے معظم از اوزبکان پناه بدان جا برده بود و بمتانت قلعه مغرور شده لشکر صاحبقران سه فرسنگ درختان
بیده تا قلعه راه پیدا نمودند و قلعه را بدست آوردند و اوتر کو بکمرائے کوه البرز پناه برد و اتر کو بلشکر میران شاه اسیر شد
و ازانجا متوجه سمسم و قلاع کفار نصاری گشته و محمد غیور خان والی سمسم ناشیه اطاعت بر دوش کشید و دران نواحی افواج
صاحبقران قلاع بسیار گرفته و بیدینان و مخالفان را بورطه بوار انداختند و کلیساها را سنهدم گردانیده دوسوے پیش
گذشت رفته آمالی بانجا را امان داد و ازانجا متوجه به ولایت جونو قزاق گشت و ایل قوم قزاق را غارتیده بموضع لوغار قم
رسیده قشلاق کرد و فرمود تا مرد سے که بجز ائر پناه برده بودند لشکریان بتیغ گذشته ایشان را قتل نمودند و جز ائر آن نواحی را
از وجود ایشان پاک نمودند چون محمدی والے حاجی ترخان ایل شد در برف متوجه شده و محمدی ناچار باستقبال آمده و
حاجی ترخان تاراج گشت او را آتش زده سوختند و محمدی را در زیر یخ به دریا انداختند چون لشکر اوزبک بتخیر سرائے را
خراب کرده بود صاحبقران فرمود تا شهر سرائے را نیز زیر و زبر نمودند و صاحبقران تمامت دشت خزر و اولوس دست چپ
جوجی خان و اولک و ماجوروس و چرکس و باشقرد و کمس و بابل چیکین و قرم و ازاق و قوپان و الان را با توابع
ایشان غارت و تاخت فرمود در سنه ثمان تسعین و سبعمائه موافق بیچقان ئیل متوجه در بند گردید چون بموضع ترقی
رسیدا ز انجا متوجه آنشکوه شد شوقل بمدد ایشان آمده مخذول و منکوب شد و از انجا قلعه نرکس رفته و بعد تسخیر زمین
هموار نموده مردم که بسوراخها و تنگاهها و کوه ها خزیده بودند و لاوران بعقده قهانشسته و ایشان را از بالا رها نموده
برابر کمرها و سوراخهائے آن گرانان فرو گذاشتند و دلیران بزخم نیزه و تیر ایشان را قتل نمودند و حصار میکا و مالو و
درگلو و غیره را مسخر نموده و بعد ازان که تمامت دست راست و چپ الوس جوجی خان را تاخته و دود از روزگار
ممالک دشت قبچاق برآورد و امرائے آن ملک را مقهور نموده متوجه آذربیجان گشته امراء و حکام در راه به ترتیب
ساوری و جشن پرداختند و صاحبقران از آب ارکز گذشته به آق تام رسید و توقتمش خان که ازین معرکه بدر جست سه طلاق
برگوشه چادر و مملکت بست و با جمعے از خواصان خود بجنگل سخت در آمده نامے از و پیدا نشده و امرائے او منتشر شده

بدست سپاه براس کاسه فنا نوشیدند نوشته اند که وقتیکه لشکر توقتمش خان برآذربائجان تاخت آورد بلدیس فتح آن دیار حضرت کمال الدین خجندی علیه الرحمة راکه در تبریز بودند بفرمان سلطان بشهر سراب بردند و شیخ چهار سال در سراب بود و در آمدن لشکر اوزبک به تبریز زبردست حالت امیر ولی و فرهاد آقا این قطعه فرموده ؎ گفت فرهاد آقا به بیرولی + که رشید به راکنم آباد + زر به تبریز یان بآجر و سنگ + بدهیم از برای این بنیاد + بو دسکین به شغل کوه کنی + که ز موران دشت و کوه زیاد + لشکر بادشاه توقتمش + آمد و تالف این نداد و داد ؎ لعل شیرین بکام خسرو شد + جان بیهوده بیکند فرهاد + وحضرت شیخ بعد از چهار سال از سراب به تبریز رسید و در انجا میفرماید ؎ بوستانیست سرا از فرح آنماه کمال + بسر آمدی ای بنبل خوشگو بسرای + ولله ؎ اگر سرای حبیب است او دلبران سرای + بیار باده که من فارغم ز سرد و سرای + و شیخ را در زمانه سلطنت شاهزاده میران شاه از طرف فرح تکلیفی بود چون بادشاهزاده بدیدن شیخ آمد و مغولان غارت بانچه او میکردند شیخ گفت که مغولان غارتگری میکنند که بهای این باغ بقرضه قرضدار خواهد رفت و شاهزاده از یکهزار دینار قرض واقف شده فرمود تا ده هزار دینار نقد به حضرت شیخ رسانیدند +

ذکر تویری چاق خان اوزبک

او بغربان صاحبقران بادشاه الوس جوجی خان گشته و بعد از دو در اندک زمان قتلغ تمور خان بر تخت دولت برآمده سلطنت راند و بعد از ان بشادی خان رسید +

ذکر شادی خان

وی پادشاهی کامگار بود و خاقانی دولت یار در سنه تسع و ثمانمایه در تبریز خطبه بنام او خوانده شد +

ذکر فولاد خان اوزبک

چون نوبت سلطنت به فولاد خان رسید در زمانه او در سنه خمس عشر و ثمانمایه ایلچیان خاقان سعید شاهرخ سلطان جهت خواستگاری دختری از خاندان اوزبک برای شاهزاده محمد جوکی آمدند و در عهد دولت این بادشاه ولایت خوارزم از دست پسر امیر ایدگو که صاحب اختیار ولایت اوزبک بود بدر رفت +

ذکر محمد خان اوزبک

بعد از فولاد خان محمد خان اوزبک بر سند پادشاهی تکیه زد و چندی که براق خان بمدد گورکانیه بر الوس بروی شوریدند عنان مرکب حکومت بدست خویش گرفت +

ذکر براق خان که از بنات ارس خان اوزبک بود و سلطنت او

در سنه احدی و عشرین و ثمانمایه براق خان از الوس اوزبک منهزم خورده بماوراء النهر رسید و احرام آستان سلطان ابو سعید گورکان بسته متوجه شد و سلطان ابو سعید نیز بر اگرامی داشت و عمل سنت

سنیه بجد بزرگوار خویش فرموده اسباب بادشاهی ویرا آماده داشت و بجد سی لائق باز فرستاد و براق خان در سنه ثمان و عشرین و ثمانمایه به اولوس اوزبک رفته و بموجب فرمان استیلا یافته بر اورنگ سلطنت نشست چون تمام ایل و اولوس بدرگاه او مجتمع شدند طایر غرور در آشیانه دماغ او هینه نهاد و ایلچی فرستاده بسلطان الغ بیگ پیام داد که منقاق را جهت امرا و سخان بنیاد کرده و اکنون بشرع و عرف بمن میرسد امید که گماشتگان بادشاهی آن را من گذارند و خود نیز به حوالی او رسیده دست تعدی دراز نمود و ارسلان خواجه ترخان شکایت او بسلطان الغ بیگ نوشت و سلطان الغ بیگ با لشکر بے گران متوجه تادیب او شده و میرزا محمد جوکی از خراسان بفرمان سلطان شاهرخ بعد آمده هر دو لشکر ترتیب سپاه نموده مقابل شدند و شاهزادگان گورکانی بر لباس معهود بر اتخان را پیچ پند داشته به نهایت بے پروائی بر و تاختند و از زبکان دست تهور از آستین شجاعت بیرون آورده بر جرغار لشکر بر لباس حمله آورده پریشان نمودند متوجه قلب گشته آنرا نیز منقلب نمودند و هر دو شهزاده ناچار عنان بهرکب داده پائے ازان معرکه بیرون نهادند و بسمرقند رسیدند و اموال جمیع نصیب براق خان شده دست تصرف بدیار ماوراء النهر دراز کرد و خاقان سعید شارخ سلطان باستماع هزیمت لشکر گورکان تهیه یورش ترکستان نموده به ماوراء النهر رسید و در دیوان اعلے امرائے راکه درین جنگ قصور کرده بودند پرسیده هر یک را به چوب یاساق نواخت و الغ بیگ نیز چندے مورد عتاب و خطاب مانده و براق خان جنگ با آن نور بصر خاندان گورکان مصلحت ندیده بملک خود باز گشت و در سنه اثنی و ثلاثین و ثمانمایه براقخان را با سلطان محمود خان محاربه سخت واقعشد و براق خان در آن معرکه بقتل رسیده و دولت او تمام شد +

ذکر سلطان ابو الخیر خان اوزبک

چون ایل اولوس اوزبک آشفته ماند تا بدولت سلطان ابو الخیر خان باستظام گرائید چون درمیان سلطان ابو سعید و میرزا عبد الله ابن میرزا ابراهیم مخالفت شده و لشکر میرزا عبد الله بر سلطان ابو سعید رفته منهزم باز آمد میرزا عبد الله تهیه یورش تعمیم نمود سلطان ابو سعید ابو الخیر خان را با مداد خود طلبیده و خان بے تامل با فوجے گران بدان جانب توجه فرمود و هر دو بهم رفقت همدگر بسمرقند رفتند چون در راه اوزبکان تاب حرارت نیاورده میرفتند ابو الخیر خان فرمود تا عمل سنگ جدهٔ تاش را نمودند و سر او بارندگی بدیه آمده اوزبکان بسلامت ماندند و قریب رسیده میرزا عبد الله نیز بمقابله او آمده بعد حرب و ضرب منهزم یافت و در رصین فرار بگیر آمده بفرمان سلطان ابو سعید قتل شد و این وقائع در سنه خمس و خمسین و ثمانمایه روئداد بالجمله چون سلطان دانست که اگر اوزبک بسمرقند رسند در تاخت و غارت دقیقه فرو نگذارند و امیر اوزبک که بحراست بادشاه ماوراء النهر در جوے نزدیک دروازه کاسپان آب میخورند سلطان عنان گرفته و تازیانه بر مرکب زده بدر شهر رسید و مردمان سمرقند بر فور دروازه کشاده و سلطان خود را بشهر انداخته دروازه ها بر بستند و ابو الخیر خان متعجب مانده و سلطان کس فرستاده گفت که خان خود درین جا نخواهد ماند و ولایت را بسه کیلے ازامرا خواهد سپرد و بسبب ارث بمن میرسد

امید که بمن گذارید و ابوالخیرخان نیز صلح نموده با تحائف و سیلاکات مراجعت نمود و در سنه ثمان و ثمانین و ثمانمایه سلطان حسین میرزا با یقیه از صدمات لشکر سلطان ابوسعید گورکان انهزام یافته با جمعی از خواص خویش رو بکوچ توجه بخدمت ابوالخیرخان نهاد و خان فرمود تا جمعی از شاهزادگان جوجی نژاد باستقبال او رفته باعزاز و اکرام آورند و شاهزادگان و نوئینان اوزبک سلطان حسین میرزا را تکلیف تابوع دادند و آن چنان است که در معقول وقت نهایت تعظیم از امی نمایند که در برابر پیر قاآنی ایستاده کلاه از سر برداشته و یک گوش را بدست نیازمندی گرفته مانند راکعان پشت خم کنند و میرزا قبل این معنی نه نموده و گفت و شنود بسیار رو داده بود و ابوالخیرخان رضا داد که میرزا را از انوزده دریابد بعد ازان ملاقات واقع شده و میرزا از انوزده دریافت و خان نیز آثار سلطنت از ناصیهٔ همایون او تفرس نموده و نزدیک مسند خویش جایی داد و بتعظیم شده حکمداد تا مجلس شراب مهیا ساختند و خراب بسیار بسلطان داده و چون آثار تغیر از و مشاهده نموده براستقامت خراج او تعجب نمود و دران مجلس خان قلپاق از سر پرخاشی برخاست و گفت که هر چند تو وقت دریافتن تابوع نکردی ما ترا تابوع کنیم و سلطان شرمنده احسان شده برخاست و مراسم تابوع بجای آورد و خان درین تهیه بود که لشکری بمدد او تعیین نموده و بخراسان گسیل نمایند اما ابوالخیرخان در همان آوان قضا کرده ایل و اولوس بهم برآمد و سلطان حسین میرزا را امجال قرار در اولوس اوزبک نمانده بدر رفت و ابوالخیرخان را پسران بسیار بودند چنانچه ذکر ایشان بمحل خویش بیاید ازانجمله بوداق خان بود که دیر ابداق سلطان نیز نویسند و بعضی مینویسند که وقتی که سلطان حسین میرزا متوجه طلب استمداد بحضور ابوالخیرخان بود خواهر او نوری بیگیم را بعقد بداق خان خواستگاری نمودند و بوداق خان نیز در اندک زمان بعد از پدر درگذشت +

ذکر سلطان ابوالفتح محمد خان ابن بداق سلطان ابن ابوالخیر خان اوزبک

تولد او در سنه خمس و تسعمایه بود چون ابن رشد و تمیز رسید چندی در ملک قبچاق در ستیز و آویز بود چون پایهٔ استقامت او در انجا قایم نشد با تحف و هدایا به بخارا آمده امیر عبدالعلی ترخان دیرا گرامی داشته و تحف بسیار پیشکش او نموده و ازانجا بسمرقند بملازمت سلطان احمد میرزا رسید و میرزا نیز او را معظم و مکرم داشت چون فی الجمله قوتی پیدا نمود بار دگر سر بیابان کشیده و چون سلطان احمد و محمود میرزا وفات یافتند محمد خان لشکر بسه فراهم آورده بر دیار ترکستان استیلا یافت و در سنه ست و تسعمایه بسمرقند رسیده و خواجه یحیی بران شهر متولی بود و سلطان علی میرزا را جز نامی از سلطنت نبود و سلطان محمد خان مادر میرزا را بقرابت که ترا بنکاح خویش در آورم و همچنین با مراکه از تسلط خواجه دلتنگ بودند تملقات نامها فرستاده و سلطان علی و مادرش از قلعه بدر جسته به محمد خان پیوستند و محمد خان میرزا را بعد سه روز قتل نمود و سمرقند را متصرف در آورده و در کمان گل لشکر او بود چون اموالی سمرقند از ظلم اوزبکان ناچار شدند خبر به ظهیر الدین محمد بابر ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید

فرستادند و بابر بادشاه بمجرد استعجال از اندجان روانه شده بسمرقند رسید و سه صد ازبک که در شهر بودند بقتل آوردند خان ناچار از ظاهر شهر کوچ کرده چون غلات آن دیار تاراج شده بودند محمد باربر نیز اعوان و افواج خود را منتشر ساخت و محمد خان مکرر بسمرقند رسیده و محمد باربر ناچار از سمرقند بیرون رفت و محمد خان بر سمرقند مستولی شد و آنجماعت را که بادشاه بابر را طلبیده بودند بیاسا رسانید از انجمله خواجه ابوالمکارم محاسن تراشیده و خود را مخفی نموده به ترکستان میرفت بگیر آمده و بادشاه محمد خان از و پرسید که چرا ریش تراشیده خواجه گفت ✦ چراغی را که ایزد برفروزد ✦ هر آنکو پف کند ریشش بسوزد ✦ اما سودمند نشده بیاسا رسانیدند خان ایالت ترکستان را به کوچکنجی خان عم خویش داد و سونجک سلطان برادرش را نیز شریک او نموده و امارت بخارا به محمود سلطان برادر خود تفویض نمود و در سنه تسع و تسعمایه سوئے بلخ و بدخشان آمده مدتے بمحاصره گذرانیده ولایت را تاخته بدر رفت و سلطنت ممالک ماوراء النهر از دست سلاطین گورکانیه انتزاع نمود که از زمان صاحبقران تا سلطان علی میرزا در قبضه گورکانیه بود چون سلطان احمد تنبل بممالک اندجان تسلط یافته بود و در آن زمان بابر بادشاه در سمرقند نشسته بود چون از سمرقند کناره گزیدند و مملکت موروثی را در چنگ دشمن دیده به تاشکنت رفته و بخانمان جغتائی که در ان ممالک حکمران بودند پیوست و سلطان محمود خان جغتائی و برادرش سلطان احمد و الجه خان مدد او و جمعیت ساخته بداعیه حرب سلطان احمد تنبل برآمدند ✦

ذکر حرب خوانین اوزبک و جغتائی و انصرام سلطنت خاندان جغتائیه بتقدیر سبحانی

سلطان محمود خان که بادشاهے صاحب داعیه بود بعد از

فتح سمرقند صورت اتفاق سلطان بابر گورکان و خوانین جغتائی را دیده پیشتر از ان که خوانین باندجان رسند برایشان تاخت و هر دو خوانین نیز تسویه صفوف نموده مقابل شدند و هر دو بادشاه کامگار در حرب و ضرب پیوسته دلیران جغتائی و بهادران ازبک جوهر جلادتهائے خویش نمودند و نیران قتال بنوعی اشتعال یافت که پسر پدر را و برادر برادر را اقتل نمود القصه چون اراده قادر کریم فیکون دگرگون بود هر دو خوانین جغتائی دران معرکه اسیر گشتند و لشکر جغتائی انهزام یافتند و بابر بادشاه بمغولستان رفت و بعضے نویسند که هر دو خوانین را سیری سرکردند و معتبر انست که محمد خان رعایت ایشان نموده بگذاشت اما هر دو برادر از غایت غم و غیرت رحلت نمودند و سلطنت جغتائیه باختتام پذیرفت و اموال و ملک ایشان بفرمان محمد خان با عمام لوکچی خان و سونجک سلطان که بنا بر دخترے الغ بیگ گورکان بودند مقرر شد و بادشاه جهان محمد خان در سنه اثنی عشر و تسعمایه لشکر بخراسان کشید و سلطان بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزای گورکان مقابله نمودند و بعد حرب ضرب بسیار چنانکه در حالات ایشان نگاشته آید انشاء الله تعالی لشکر گورکانیه منهزم شده و سلطان محمد خان ظفر یافته بر سریر سلطنت نشست و فرمانداد تا شاهزاده عبد الله سلطان و تیمور سلطان اوزبک بحرب شاهزاده ابو الحسن میرزا و ابو المحسن میرزا رفتند و سلطانان باشاهزادگان گورکان جنگیده فتحیافتند و ابراهیم حسین میرزا را نیز شکستند

خان نامزاده خانم بنت احمد خان اوزبک را که بنکاح مظفر حسین میرزا ابن دبنکاح خود درآورده و مهرانگیز بیگم بنت مظفر حسین را باعبد الله سلطان عقد بست و فلک خجسته یار الدین و تیره تور اگرفته در سرات جان و نامیرزا اوزبک را داروغه نمود و مرو را بتصرف او تنبزل و ترشیز را به اوایل خان و بلخ را به حزم شاه سلطان ابن پیر محمد خان اوزبک خواهرزاده بابر بادشاه داد و سمرقند و بخارا به تیمور سلطان و عبد الله سلطان حرمت نموده بمدد شاه بیگ ارغون بقندهار رفته واز دست ناصر میرزا گرفته و به شاه بیگ سپرد و عبد الله سلطان در مشهد با محمد قاسم میرزا ابن سلطان حسین بهادر جنگیده بگشت و خان فرمود تا کابلی بیگم بنت الغبیگ ابن سلطان ابو سعید میرزا را قتبزی کوکلتاش بعقد آورده و عندلیب بیگم را عبد الله سلطان بخواست و خان بعد از مهدم نمودن بنیاد سلطنت جغتائیه و گورکانیه بهار در خراسان ییلاق مے نمود و زمستان ماوراء النهر قشلاق میفرمود اکنون اورا هیچ منازعے نمانده به نهایت عزت و شوکت مهمات سلطنت را سامنمود و در سنه خمس عشر و تسعمایه از قائم سلطان قزاق که از قوم قزاق و خوانین دشت قبچاق بود جنگیده منهزم شد و در سنه ست عشر و تسعمایه بشکر بزکوه دریان کشیده به مرورفت چون مسند سلطنت ایران بوجود شاه اسمعیل صفوے مزین بود و از زمان همواره دست تصرف بر ممالک او دراز مے نمودند محمد خان از غایت غرور اسمعیل صفوے را دشمنی نهاده گدازاده میگفت چون کار شوکت او به انتهاے اقبال رسیده بود اندیشهٔ زوال قریب رسیده اسمعیل صفوی ایلچی فرستاده پیام داد که دست تعرض از دامن ممالک عراق باز باید داشت و این بیت نوشت ؎ نهال دوستی بنشان که کام دل ببار آرد ✦ درخت دشمنی برکن که رنج بیشمار آرد ✦ و محمد خان ازین ادا برآشفت و در جواب نوشت که دعوے سلطنت و معارضه با سلاطین کسے را مے سزد که از خاندان بادشاهی باشد و تو بخوبی تر اکمه آق قویونلو دعوے خلافت نموده تاج دعوے سلطنت نمیرسد اگر من در جهان نبودمے ترا این دعوے لایق بود ؎ گدائے گوشه نشینی تو حافظا مخروش ✦ و مصلے و گلکولی برائے او فرستاد که میراث پدر تو و کار تو این است ؎ نصیحت گوش کن جانا که از جان دوست تر دارند ✦ جوانان سعادتمند پند پیر دانا را ✦ و اگر قدم از صدخود فراتر نهی از سر خویش بیندیش ؎ عروس ملک کسے رکنار گیرد دست ✦ که بوسه بر لب شمشیر آبدار زند ✦ و شاه اسمعیل نوشت که اگر سلطنت از میراث مے بود از پیشینیان بکیان و از ایشان باقوام ترک و تاجیک منتقل نے شد و تا به چنگیز خان و تو نوبت از کجا مے رسید اما از سخن جنگ که گفتی من اینک سیدم بالاخر نوبت از مکالمه بمجادله رسیده و سلطان محمد خان مقابل او شده محاربه عظیم در پیوست و لشکر اوزبک که در چندین معرکه داد مردانگی داده بودند به بازی خرج پیوند تقدیر قادر قدیر منهزم شده و سلطان محمد خان با پانصد کس از سلاطین زادگان و امرائے کبار در چار دیواری محصور شده پائے شجاعت بفشرد و امرا و سلاطین که بر رکاب او بودند تا جان در بدن داشتند در جنگ و سعے نام و ننگ قصورے نکرده و آن چار دیواری راهی دیگر نداشت و رائے که بود بر همه آن تمام لشکر صفویه صف زده بود بالاخر بعد عملات مردانه و نبرد رستمانه سلطان محمد خان با پانصد کس از سلاطین و امرا شربت فنا از چشمهٔ تیغ نوشید اسمعیل صفوی که در پشت سپاه داشت

بر وجه نصب سر سلطان محمد خان را بالطاگرفته دران شراب خورد و دسر کسران جهان سر نیازه به آستان او میسود ند باین چنین روز رسید آدمے ۔ چنین است رسم سرائے فریب + گہے بر زاز و گہے بر نشیب + چنین بود تا بود گردان سپہر + گہے جنگ زہر است و گہ نوش مہر + یکے را بر آری بچرخ بلند + یکے را کنی خوار و زار و نزند + یکے را ز ماہ اندر آری بہ چاہ + یکے را ز چاہ اندر آری بماہ + یکے را بر آری و شادی دہی + یکے را بدیا بماہی دہی + نہ با آنت مہر و نہ با اینت کین + کہ بہ دان توئی اے جہان آفرین + جہان را بلندی و پستی توئی + ندانم چہ ہر چہ ہستی توئی + و محمد خان اوزبک را شیبانی خان نیز مے نویسند و گویند کہ یکے را از اجداش شیبانی خان نام بود +

ذکر سلطنت تیمور سلطان اوزبک

بعد از محمد خان شاہزادگان اوزبک بسلطنت تیمور سلطان اتفاق نمودند و تیمور سلطان بر سریر قاآنی پائے نہادہ و بعد از واقعہ محمد خان کہ در سنہ سبع عشر و تسعمایہ رو نمود بر تخت نشستہ ایل و اولوس را انتظام داد و در سنہ خمس و ثلثین و تسعمایہ نیز اوزبکان شاہ طہماسپ ابن اسمعیل صفوی لشکر بردہ جنگے صعب واقع شدہ افواج اوزبک ظفر یافت چون باولجائے مشغول شد صفویان بر ایشان تاختند و ظفر یافتند +

ذکر کوچکونجی خان اوزبک ابن ابو الخیر خان

چون سلطان محمد خان اورا بترکستان حاکم نمودہ بود بعد از محمد خان از سر استقلال فرماندہی آغاز نمودہ بست سال فرمان راند +

ذکر ابو سعید خان پور کوچم خان

کوچم خان کوچکونجی خان را میگفتند و ابو سعید خان پسر کوچم خان بود بر تخت پدر نشستہ چہار سال جہانبانی نمود +

ذکر سکندر خان

پادشاہے بزرگ بود مدتے جہان راندہ عالم فانی را پدرود نمود +

ذکر عبد اللہ خان اوزبک

در سنہ تسعین و تسعمایہ عازم تخت سمرقند گردیدہ سے پور اسکندر خان است و اسکندر خان پسر جانی بیگ خان بود از مصدمات لشکر عبد اللہ خان میرزا شاہرخ گورکان بر اس ہند خرامید و بادشاہ اوزبک بر بدخشان مستولی شد و شاہ اسمعیل صفوی ثانی دارائے ایران ایں سے نجم ثانی را فرمود تا با فوجے بر اوزبکان متوجہ شد و عبد اللہ خان نیز و یرا پیشباز کردہ در حرب ظفر یافت و ایں نجم ثانی کہ اکثر شہرہائے اسلام تباہ کردہ بود بگیر امد خان او را طلبیدہ پرسید کہ سر دار لشکر قزلباش توئی گفت آرے فرمود کہ شہر نشینان خراز را چون بعہد و پیمان بطیع ساختی چرا کشتی و مردم قرشی را کہ بجنگ گرفتہ بودی چگونہ خون ایشان ریختی پس دشمن چہ کند اگر بہ پیمان شہر را بدست شوم تو امید ہند میکشی و اگر بجنگ استیند باز خون ایشان نمیگندری بدین و دین و دانش خواہی کہ کشور ترکستان و افغانستان را بچنگ آری آیا بعقیدہ شما ما بد کیشیم

اما خون ریختن بد کیشان نیز خدا روا نداشته تو قرآن خواندهٔ پنج ثانی گفت که من زبان تازی نمیدانم خان بامرائے خود فرمود که بیهوشی والی ایران را نگاه کنید که این چنین کسے را امیر شکر میکند که نه دین را داند و نه از دنیا خبردار پس فرماندار تا گردن او بزنند و پنج ثانی گریه آغاز کرده گفت که تا آن مرا امان دهد که پنجاه هزار اشرفی میدهم و پیغامے از شاه خویش میگیرم که لشکر بکشور شما نفرستد خان فرمود که من نه پنجاه هزار اشرفی میخواهم و نه پیمان بادشاه تراخواستگارم مثل تو ستمگارے را بر روے زمین گذاشتن بر عباد ظلم روا داشتن است ؎ نکوئی با بدان کردن چنان است + که بد کردن بجائے نیکمردان + نگاه تنش را از بار سر بکدوش کردند و عبدالله خان بکشور خراسان روے آورده اکثر شهرها را تاخت و محاربات مردانه با بادشاه اسمعیل صفوی نمود بادشاهے دادگر بود و مردے پر مهابت و دلاور معاصر اکبر شاه گورکان شهنشاه هندوستان بود و همواره باوے ابواب رسل و رسائل و محبت و مصادقت مفتوح میداشت طبع نظم داشت ازوست ؎ بسنگ رخنه شد از بس گریستیم بے تو + ز سنگ سخت تر م من کز رسیستم بے تو + مبارکباد عید آن دردمند بیکس و کورا + که بے کس را مبارکباد گوید بے کسے اورا + هاشمی از اعیان بخارا و شیخ الاسلام آن مقام بود عبدالله خان او را بسیار گرامی میداشت او هم شاعر پیشه بود ازوست ؎ بناز سرمه مکش چشم بے ترحم را + نشسته گیر بخاک سیاه مردم را + و عبدالله خان در سنه ست والف هجری رحلت فرمود +

ذکر عبدالله خان ابن کوچم خان اوزبک

او نیز از دودمان اوزبک بادشاهے بود بر سریر سلطنت نشسته و تا شش ماه فرمان رانده درگذشت +

ذکر عبدالمومن خان ابن عبدالله خان اوزبک

بادشاهے کامگار بود بر تخت سلطنت نشست اما سیاست بے نهایت در پیش گرفت اکابر و اصاغر از و متنفر شدند عم او رستم سلطان شبے سر راه بر او گرفته بزخم تیر او را کشت و گویند که چون با پدر بے ادبی ها کرده بود سلطنت او نپائید +

ذکر عبداللطیف خان

او پور کوچم خان است چندی سلطنت نموده درگذشت +

ذکر دین محمد خان اوزبک

مشهور بے یتیم خان است بر تخت نشست و در معرکه شاه عباس صفوی در هرات زخمی شده درگذشت +

ذکر ولی محمد خان ابن جانی بیگ خان اوزبک

وے خواهرزاده عبدالله خان است بر سریر نشست و سمرقند را به امامقلی خان پسر دین محمد خان داد و بلخ و شرغائے و غیره ممالک این طرف آب آمویه را به برادر زاده دیگر خود نذر محمد خان داد و هر دو سر از اطاعت او پیچیدند و بر او شوریدند شاه عباس صفوی بادشاه ایران باوجود دشمنی دیرینه با خاندان اوزبک

درین وقت بتعظیم تمام اورا طلبید و ولی محمد خان به ایران رفت شاه عباس باسائر ملا باستقبال او برآمده بتعظیم تمام فرود آورد و شعرا درین ملاقات تاریخها گفتند چنانچه ۵ ماه شد مهمان بزم آفتاب + و آمد بادشاه توران ۱۰۲۰ + تاریخ گفته اند +

ذکر نذر محمد خان اوزبک

بعد از ولی محمد خان بر تخت سلطنت نشست و در عهد نذر محمد خان شاهجهان گورکان شهنشاه هندوستان در سنه ست و خمسین والف لشکر به بلخ کشیده بامداد لک سوار متوجه قندهار شد و بلخ را فتح ساخت نذر محمد خان اوزبک گریخت و تاریخ این واقعه ۵ وائی توران برآر از ملک توران بعد ازان + تاریخ صاحقران زمان بجائش کن حساب + و دیگرے گفته ۵ شد بلخ و بدخشان نذر محمد خان + از و قبیله و املاک اگذاشت دران + و نذر محمد خان بعد ازچندے بهندوستان آمده روانه مکه معظمه گردید و در نواحی سنبل حادی الثانی سنه احدی وستین والف انتقال کرد اما بعضے مورخان تحقیق نا کرده این سلاطین را از اولاد تولیخان نوشته اند و غلط فاحش کرده اند که تمامی اوزبکان از اولاد اوزبک خان پیدا شده اند اوزبک خان از اولاد جوجی خان این چنگیز خان است +

ذکر سلاطین قوم اوزبک که در خوارزم بوده اند

ایشان را خانان خیوق نیز گفته اند در سنه خمس وثمانین وتسعمایه بحری در عهد سلطان محمد صفوی بادشاه ایران بگیرد از آبای سلاطین خوارزم هلال خان پسر محمد خان اوزبک خروج کرده و با مرتضی قلی خان حاکم مشهد جنگیده کشته شد +

ذکر حاجی محمد خان اوزبک

عرف حاجیم خان بر تخت نشست و سلطان محمد شیبانی خان اوزبک از و جنگید حاجی محمد خان منهزم شد و در سنه ست والف بمدد شاه عباس ماضی بر گرسلطنت یافت +

ذکر عرب محمد سلطان

برادر نگ سلطنت نشست و چندے حکومت کرده در گذشت +

ذکر سلطان اسفندیار اوزبک

او پسر سلطان خسرو بن یار محمد بن سلطان جانی بیگ خان اوزبک بود بر تخت نشست و در زمان او نجمی کشمیری شاگرد قاسم کاهی از کشمیر رفته قصیده در مدح او گذرانید و در صله او به خلعت فاخره و سلیغ روپیه تنگه خانی کامیاب شد این چند شعر ازان قصیده نوشته میشوند ۵

چو باز صبح برآمد ز جانب خاور + نواخت طبل زرا ند و بار دار سحر + ز آشیان جهان کرد زاغ شب پرواز +
عقاب چرخ زبعد انمود پیشه زر + بصنع ایزد میچون چو پیشه قفس + همائے روز برآورده سر ز خاکستر +

ذکر ابو الغازی خان اوزبک

او سے از سلاطین خوارزم بود تا مدت سه عود حکمرانی کرده در گذشت +

ذکر ایلبارس خان

پس ازان خانی بے مستقل شد اما نادر شاہ افشار ایلبارس خان را گشت و محمد طاہر خان را حکومت داد بعد از مرگ نادر شاہ اولاد عرب سلطان حاکم شد و تا مدتے التذر ابن عیوض ابن انیاق ابن محمد ابین فرمان راندہ در سنہ حادی عشر و مائتہ و الف ہجری بار دگر سلطنت و دودمان اوزبک رسید و رحیم خان اوزبک بر سریر سلطانی جائے گرفت و بست و ہفت سال بایالت پرداخت و یکدفعہ بر بادشاہان ایران شوریدہ بر آستر آباد حملہ آورد اما منہزم باز گشت +

ذکر الہ قلی خان اوزبک

بعد از رحیم خان الہ قلی خان بادشاہ شد و تا زمانہ موعود سلطنت را مدتے در گذشت +

ذکر رحیم قلی خان اوزبک

بعد از الہ قلی خان بادشاہ شد و بعدل و کامرانی حکمرانی کردہ انتقال نمود +

ذکر محمد امین خان اوزبک

او پسر الہ قلی خان است پس از رحیم قلی خان بر تخت نشست و تونسل بسلاطین قاجاریہ ایران جستہ از پیشگاہ سلطان محمد شاہ نامہا بخطاب بادشاہی یافت و بادشاہ قاجار خلعت گران بہائے سلطانی برائے او فرستاد اما محمد امین خان بعد چندے باحسن سالار در ساختہ از سلاطین قاجار برگردید و شکریہ ایران کشید و در سنہ احدی و ثمنین و الف و اثنتی مائتہ ہجری در سرخس گشتہ شد سلطنت قوم اوزبک اختتام پذیرفت +

ذکر اختتام پذیرفتن سلطنت اوزبکیہ در ماوراء النہر و خوارزم

چنانکہ نوشتہ شد سلطنت اوزبکان از خوارزم از دست محمد امین خان بدر رفت

و ہمچنین در بخارا و ماوراء النہر کہ اولاد اوزبک بادشاہ بودند دران ہنگام ذکور وارث تاج و تخت نماند امرا اتفاق نمودہ زمام سلطنت بدست سادات کہ نسبت دخترزادگی باسلاطین اوزبک داشتند سپردند چون ایشان از امرا بودہ اند لقب امیر یافتند ایشان مقرر شد و بعد ازان پشت بر پشت سلاطین سادات سلطنت بخارا و سمرقند نمودند الحال ہم امیر سید عبد الاحد خان امیر بخارا است اما سلطنت روس بر ماوراء النہر استیلا یافتہ جمیع نظم و نسق مالی و ملکی باختیار خود گرفت و امیر را جز نامی بیش نیست شہزادہ بخارا در سینٹ پیٹرسبرگ پایہ تخت روس ہمیشہ باشد و بمصاحبت شہنشاہ زار روس خوش میگذراند +

ذکر سلاطین قوم قزاق اورنجری

قوم قزاق از اولاد جوجی خان ابن چنگیز خان پیدا شدہ است و نسب بادشاہان قوم قزاق مثل اوزبک منتہی بہ جوجی خان اورنجری پسر کبیر چنگیز خان میشود و بادشاہان قوم قزاق نیز در بعضے از بلاد دو بار دشت قبچاق سلطنت نمودہ اند و شاہان نامور و سلاطین دلاور ازین قوم برخاستہ اند چنانچہ ازین قوم بزرگ قایم سلطان قزاق بادشاہے بزرگ بود و

در دشت قبچاق و او را با سلطان محمد خان اوزبک محاربه واقعشده قوم قزاق نظر بافت و لشکر او را سیصد هزار تخمین کرده اند اما احوال مسلسل سلاطین قزاق یافته نشد +

ذکر سلطنت سلاطین قوم جغتائی بوزنجری قیات از اولاد جغتائی خان ابن چنگیز خان در ماوراء النهر و ترکستان و مغولستان و غیره دیار

نسب بادشاهان جغتائیه بجغتائی خان ابن چنگیز خان

بوزنجری میرسد +

ذکر سلطنت جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

چون چنگیز خان از فتح دیار اسلام شمل ماوراء النهر و ترکستان و خراسان و بلخ و غزنین تا آب سند

بجغتائی خان پسر دویم خود اد و امیر قراچار برلاس را به امیر الامرائی جغتائی تعین فرمود و جغتائی در یورت خود مواضع ییلاق و قشلاق متعین فرمود و جغتائی بادشاهی با سیاست بود و امور یاسون و توره و یاساق متعلق بود و بودند با آنکه از او کهتائی تا آن کلان بود و برادر عمر بسیار نمودی روز سه هر دو برادر شراب ناب میخوردند و حکایت میکردند ذکر پدران رسید که هر یک چه کرده اند که اسپ من تیز رسد و هر دو گرو بسته بر اسپان سوار شده تا میانه رود اسپ جغتائی گذشت چون جغتائی شب بخیام خود رسید و از نشئه شراب خالی دماغ گردید اندیشه نمود که این معنی چگونه صورت بندد که با قاآن گرو بندم و اسپ من بگذرد اگر همین طریق مرا دیده دیگران نیز بیباک گشته تاخ شوند یاسون و یاساق خلل پذیرد و پیش از صبح صادق با کوکبه خویش تمو بر اردوی قاآن گشته در پس کریاس او فرود آمد و او کتای از این حرکت واقف شده اندیشه ناک گشته و از آمدن این طور ستفسار کرده و جغتائی جواب داد که دیروز بعبارت و بی ادبی را از حد گذرانیده ام و باهم آقا و اینی در قرملیتائی نجانیت قاآن مچلکا داده ایم باز شمل مایان را چه حد آن باشد که با قاآن گرو بندیم و اسپ تازیم لهذا آمده ایم که به سزائے خود برسیم اگر گردن زنید یا چوب یاساق زنید قاآن حاکم است او کتای از این پیام محجوب شده گفت که جغتائی آقائے من بهت مثل این متصرات را چه گنجائش است و جغتائی آنرا مسموع نداشته آخر نه سر اسپ پیشکش کرده گفت که بشکرانه آن میدهم که قاآن از جرم من درگذشت و بگفته او نکچیان در دفتر نوشتند که قاآن از جرم جغتائی درگذشت و او در برابر این عبارت نه سر اسپ پیشکش نمود و جغتائی در اردو آمده این مضمون را بر همه خاص و عام تقریر نمود و بدین اتفاق و تدبیر ایشان دیگران حسابها بر گرفتند و جمیع شهزادگان سر رخط فرمان قاآن نهادند و قاآن همواره در جهات ایلچی فرستاده از مصلحت می پرسید و اگر ضرورت میشد می طلبید کیوک خان پسر خویش را بارسال می نمود و اگر دانیده بود بالجمله عظمت و شوکت جغتائی بحد نهایت رسید و بر جمیع خوانین و شهزادگان بوزنجری امرا و نوئیان مغل سران او جاری بود وزیر او حبش عمید نام شخصے بود و امام ابو یعقوب سکاکی پیش او راه یافته و سکاکی

که در علوم غریبه و فنون عجیبه مهارتی تمام داشت خان را فریفته خویش نمود روزی جغتائی برصندلی نشسته بود ناگاه کلنگان
در هوا میرفتند جغتائی ایشان را دیده تیر و کمان طلبید سکاکی عرض نمود که خاطر خواه بادشاه کدام است جغتائی گفت که
اولین و آخرین و آنکه در میان است و او بر زمین خطی کشیده افسونی خواند و آن هر سه کلنگ که بادشاه اشارت
کرده بود بر زمین افتادند و جغتائی بسیار معتقد او شده و سکاکی تقصد و زیرکی نموده بعرض رسانید که طالع وزیر بسیار منحوس
شده مبادا شومیت او به بادشاه اثر کند و خان و برادر علحده کرده بعد از یکسال پرسید که شاید ادبارش مبدل شده باشد
و سکاکی نیز از اظهار فریب تر سیده تصدیق نمود و وزیر باز بر عهده خود رسیده منتظر فرصت میبود تا روزی سکاکی از
تسخیر مریخ لشکر آتشین بدربار جغتائی خان حاضر نمود و وزیر فرصت یافته بعرض رسانید که سکاکی مردی پرخطر است میتواند که
از لشکر آتشین مارا متاصل سازد و جغتائی نیز بدگمان گشته فرمود تا بندش نمودند و در حبس در گذشت و جغتائی در
توره و یاساق مبالغه بسیار مے نمود و حکم داده بود که مسلمانان بذبح انعام مبادرت ننمایند و کسے که در زدی کند او را قتل
نمایند و هر که زنا و لواطت کند او را بکشند و هر که در آب بول کند و غلط بینی افگند و برا نیز قتل سازند و جغتائی تمامت
امور ملک و مال به امیر قزاچار برلاس سپرده بود و در شهور سنه ثلاثین و ستمایه وزنار اب بخارا شیخ محمود زام خروج
کرد و خلقے کثیر بر و گرد آمدند و خلیفهٔ او را شمس الدین محبوبی خطاب دادند و امرائے مغول که در انجا بودند خبر بصاحب یلواج
که به خجند بود فرستادند و امرا خواستند که او را بگیرند بدیشان واقعون او را بشهر بردند و در راه که موعد غابود تارابی از
قراست دریافته بانگ بر ایشان زد که شما را غافل کرده اید و امرا اندیشه مند شدند و تعرضے بوے نرسانیدند و او بشهر رفته
بالآخر متابعان او قصد امرائے مغول نمودند و ایشان از بخارا بدر رفتند و جمعیت کرده بر او آمدند و نیز متقابل شدچون
تارابی گفته بود که هر که بر لشکر من دست یابند کند دست او خشک شود مغولان نیز نیندا ختند عاقبت دو کس جرات نموده
تیر انداختند و بدان دو تیر محمود تارابی و شمس الدین محبوبی خلیفه کشته شد اتفاقاً بادے سخت وزیده غبارے عظیم
برخاست و بهمچکس ایشان را ندید و مغولان این معنی را حمل بر کرامات شیخ نموده عنان از معرکه برتافتند کشته شدنش را
ندانستند و مریدان او او را بر خر چوبین نشانیدند ناچار محمد و علی برادران او را قائم مقام او ساختند و بظلم و جبر پرداختند
و امیر قزاچار دو نوئین بزرگ را بایشان مامور کرد و محمد و علی بعد از مقابله سخت کشته شدند و قریب به بست هزار کس
از طرفین در ین معرکه فرو رفتند و بقیه اعوان او در بیشه ها خزیدند و مغولان خواستند که بواسطه این طغیان کرت دیگر
بخارا را با خاک برابر کنند و صغیر و کبیر را القتل رسانند اما اهالیان بخارا پیشکش ها فرستاده چندان امان خواستند که
صورت قضیه را بعرض امیر قزاچار رسانند و امیر قزاچار عذر ایشان قبول کرده امرا را از قتل و غارت بخارا امتناع فرمود و
جغتائی خان در سنه اربعین و ستمایه بسرسام درگذشت و سدید امور در مرثیه او گوید ؎ آنکه در آب نمیرفت
کسے از بهمیش ✤ غرقه بحر محیط است کنون پنهانیش ✤

ذکر قراهلاکوخان نبیرهٔ جغتائی خان

بعد از ارتحال جغتائی امیر قراچار نویان نبیره او قراهلاکوخان جغتائی را بر تخت نشانید چون اوکتائی قاآن نیز مرده بود و کیوک خان پسر او بر سند اقبال جای گرفته بود بصداقتی که با ببسوتکوخان پسر جغتائی خان داشت فرمود که با وجود پسر نبیره چگونه جائے پدر یابد فرمان داد که ببسوتکو بر اُلوس جغتائی فرمان راند +

ذکر ببسوتکوخان ابن جغتائی خان

بفرمان کیوک خان بر تخت سلطنت نشست و امیر قراچار در سنه اثنی وخمسین وستمایه مطابق توشقان ئیل در گذشت اما چون ببسوتکو در اندک زمان فرمان یافت بحکم امیر قراچار که دران وقت زنده بود قراهلاکوخان بار دگر بر تخت سلطنت نشست و بعد از قراهلاکو ورغنه خاتون زوجهٔ او بر سریر جا گرفت +

ذکر الغوخان جغتائی

چون نوبت قاآنی به قویلا قاآن ابن تولی خان رسید وارتق بوقا برادر را بمخالفت او برخاست قویلا را برانداخواست که جهت آوردن غله لقرا قرم و محافظت عبور لشکر هلاکو اگر بمدد قویلا قاآن عزم کند شاهزاده را منفرد کند و قرعه اختیار بنام الغوخان جغتائی افتاد و فرمان داد تا الغوخان بر اُلوس جغتائی حاکم باشد و او حکومت ماوراالنهر از مالیق تا کنار جیحون بدست آورد و شوکتے وافر و مهابتے تمام پیدا کرده دویست و پنجاه هزار سوار جمع آورد و چون ایلچیان ارتق بوقا خان برائے اجناس و اموال آمدند الغوخان به بهانهٔ تمسک جسته ایلچیان را محبوس ساخت و بالآخر ایشان را گشته اموال را بر لشکریان خود بخش کرد و با قویلا قاآن در ساخت و ارتق بوقا با لشکرے گران متوجه رزم او شد الغوخان نیز در برابر او آمده محاربهٔ سخت در پیوست عاقبت نسائیم ظفر بر پرچم اعلام لشکر جغتائی وزید و قرابوقا منهزم ای ارتق بوقا مقتول شد دران حالت که الغو بر اردوے خود می آمد افواج ارتق بوقا بر و ریخته و عقد جمعیت او را گسیختند الغوخان سوئے ختا گریخت و چون لشکر و دولت امرا از و متنفر شده جدا شدند و نیز الغو از انجا باز آمده بکار ملکداری پرداخت و شاهزاده فیدو خان ابن قاشین بن بدبرکه خان بحرب او آمده الغوخان امرا را فرستاده و امرا از فیدو انهزام یافتند و الغو کرت دیگر شاهزاده را از عقب امان جغتائی بحرب فیدو نامزد کرده و آن شاهزاده بر فیدو ظفر یافت و بعد یکسال الغوخان در گذشت +

ذکر مبارک شاه ابن الغوخان جغتائی

چون مبارک شاه و مادر او مسلمان شده بودند و بعد الغو مبارکشاه بر تخت نشست بوجه دین مبین مغولان از و متنفر بودند و همدرین زمان قویلا قاآن برارتق بوقا ظفر یافته و فرمان داد تا براق اغلن جغتائی بسلطنت الوس جغتائی پردازد و براق خان بحکم و پریغ و بایزهٔ قاآن در ماوراالنهر آمده و جمعے از امرا را با خود یار ساخته و در حمام مبارک شاه را محصور نموده دستگیر کرد و او را بسجان امان بخشید +

ذکر سلطنت سلطان غیاث الدین محمد براق خان ابن میسون توان خان ابن موانوتان ابن اجتغائی خان ابن اوزنجری قبات

چون براق اغلن بر ربیع قویلاقان سلطنت ممالک جغتائی خان بدست آورده جلاير پائی را که از اینا

قان اولوس جغتائی بود بعنایت و تقرب نواخته و بفرمان قاآن متوجه رزم قیدو خان گردید و قیدو بر و غلبه کرده ابیرای از براق خان متوجه ولایت ختن گردید و گماشته قوبلای قاآن که متصدی حکومت آنولایت بود تاب نیاورده گریخت و امیر افتخان بتاخت آن ولایت مشغول شده و در انحین مغولی بسرای رفته چشم او بر آسیا نه خطاف افتاد از چوب و یرا در انداخت دُرّے شهوار از و برآمده به چاه فرو رفت چون سر آن کشادند در ان جا یکهزار و سیصد و شصت بالش زر سرخ یافتند و همچنین مغولان در باغی اسپان مے بستند اسپے رسیده در خشکے که پے بسته بود دو نیم شد و شش هزار بالش از انجا بیرون آمدند و لشکریان این اموال را بحضور براقخان بردند و براق خان لشکرے گران آراسته متوجه قیدو گردید و هر دو در کنار جیحون بهم رسیدند و براقخان باده هزار سوار در شب عبور دریا نموده از پشت لشکر قیدو خان برآمده وقت محاربه برایشان تاخت و لشکر قیدو خان انهزام یافته و براقخان نخوت بسیار بهم رسانیده و لشکر تیمور که از اولاد چنگیز خان بود برآشفته برگشته قرا چار عم خویش را فرستاد تا با پنجاه هزار سوار بسمت قیدو پردازد و قیدو خان نیز جمعیتے کرده به استیصال جغتائیان عازم گشت و براقخان نیز سپاه خود جمع آورده بر آب جغندتلاقی فریقین واقع شده و شکست بر براقخان افتاده و او بسمرقند رسیده بنا بر ترفیع حال لشکر خود بهر قند را غارت کرد و خواست که با دیگر شهرها نیز همین معامله کند و قیدو بر کنار در پے او رسیده و قبچاق اغول ابن قذاق ابن باوکتائے گفت که مصلحت نیست که همه اولاد بوزنجری باهم جنگیده تیغ در روے همدیگر کشند و دود از دودمان خود برآرند باید که مرا بفرستید تا بواسطه سابقه صحبتے که با براق اغلن دارم و را بمصالحه راضی نمایم و شهزادگان قبول این معنی نموده گفتند ☜ فرستیم و را به پیش براق + که باعقل صحبت است و در وے طاق + در آرد مگر هوش او را بمغز + بگوید زهر درسخن های نغز + و قبچاق بر اقخان را از آمدن خود آگاه نموده رفت و براقخان مقدم او را گرامیداشته از سریر بزیر آمده یکدیگر را در آغوش کشیدند و زانو زدند و کاسه داشتند و هر دو بر تخت نشسته قبچاق گفت که چنگیز خان جد ما تیغها زد تا ممالک را بر ما کشاد و اکنون ما که ثمار یک شجریم ثمشیر در همدگر می نهیم و بیخ خود می بریم و براق نیز بصلح رضا داده و همه برادران صلح کرده مقرر داشتند که در فصل بهار به قرمیشے روند و براق خان در فصل بهار شاهزاده تیمور بیگ پسر خود را در تمغاگاه گذاشته به تولتای رفت و قید و و بر کنار و قبچاق و براق با هم شده تا یکهفته داد عیش و نشاط دادند و مقرر شد که از ممالک ماوراء النهر دو قسم از براق و یک بخش از قیدو باشد و جهت استحکام این پیمان در کاسه زرین شراب خورده و شرط کردند که مزارعان همدگر را بامر اشی خراب نه کنند و رعایا را نیازارند و از ملک اباقاخان ابن هلاکوخان هر قدر که بدست آید بگیرند و قیدو و براق را

بلشکر دنماید و تعصوقیه وآن بود که اگر براق نظر یابد از ضبط خراسان باو والنهر نپردازد واگر مغلوب شود از وایمن باشد و
هردو جدا شده براق در تهیه یراق خراسان گردید +

ذکر جنگ براقخان جغتائی با اباقاخان و خراسان و معاودت نمودن بناکامی به تقدیر آسمان :-

در سنه ستین وستمایه براقخان مسعود بیگ ابن محمود یلواج را بخدمت اباقاخان بظاهر جهت تصدیق وتاکید مبانی اتحاد وباطن برائے تصمیم عزم یورش و دریافت منازل وکیفیت لشکر وامرافرستاد شمس الدین محمد صاحبدیوان وبراستقبال نمود و نزد اباقاخان رسانید و وقت ملاقات صاحبدیوان پیاده شده و مسعود همچنان سواره اورا در آغوش کشیده اما محل شکوه نبود و مسعود بر جمیع امرا مقدم نشسته پیام گذرانیده سیورغامیشی یافت و بعد یک هفته در رخصت مبالغه نموده بیرون آمد و او در هر منزل ده اسپ تیزتگ موقوف داشته بود تا بسبیل استعجال خود را ازان در طه بیرون رساند مردمان بادشاه بدین وجه که شاه جغتائی در کنار جیحون دیدند بامر بادشاه در پے او شتافتند اما او را نیافتند و در خراسان نکودار اغول جغتائی نیز یاغی شد و نکودار از اولاد جغتائی بایک تومان لشکر فرمان نکوفا آن برکاب هلاکوخان بایران آمده بود و وقت ملاقات اباقا ویرا نهایت معظم داشته چون او زانو میزد بادشاه نیز ویرا زانو بے زد و پهلوی بادشاه بے نشست و اباقاخان شیرامون یونیان را بجرب او فرستاده و امیرے از نکودار که در شجاعت نظیر نداشت قریب به پانصد کس از مردم شیرامون را بقتل رسانیده اما امرائے اباقاخانی بر هجوم کرده کشتند و نکودار انهزام یافته با هزار کس بگرجستان رفت و از انجا باز آمده بخفوخصوص خواست و اباقاخان ویرا معاف کرده در مجلسے بازداشت و بعد ازین حرب جغتائی خلاصی داد و براقخان تجهیز و ترتیب لشکر کرده فرمود تا روز سے یک اسپ را چهار من گندم بدهند تا نیک فربه شود و فرمود تا هر گاوے که در قلمرو یابند بکشند و از چرم او سپرها سازند و خواست که شهرها را غارت کند اما مسعود وزیر که ویرا خطاب بیگ داده بود و برا از ان درگذرانید و بادشاه در خشم آمده فرمود تا او را هفت چوب یاساق زنند اما از غارت ملک خود دست کشید و فیدوخان را طلبیده قبچاق اغول را باسپاهے نامزد نمود و براق بیاسامیشی لشکر متوجه شده صد هزار سوار بشمار آمدند و بحوالی مرو چاق باتمثین اغول جنگیده اورا انهزام داد و جغتائیان دست غارت و تاراج برآورده شهرهائے خراسان را تاختند و در رمضان سنه ثمان و ستین وستمایه به نیشاپور رسیدند و امیر قتلق تمور برائے آوردن ملک شمس الدین کرت هوری والی هرات رفته و شحنهٔ ملک با پیشکشها با استقبال او رفته و امیر همراه او بقلعه فیسار رفته و او را سے رسالت نموده و ملک با وے بطریق مشایعت بیرون آمد و آن مغول دانا او را در سخن دور و دراز پیچیده و ملک نتوانست که او را در سخن گذاشته برگردد چون از حصار بیرون شد بقبا بے او رفت هر چند ملک رخصت خواست مفید نیفتاده و باردوے

جغتائی رسانید مادر وی بغایت عظمت دیده بر اقمخان راز الوزده زبان بدعا و ثنا کشاد و قتیکه خان از ملک باب عزیمت عراق مشورت خواست ملک زالوزده عرض داشت که اگر خان بجان امان دهد سخنے بگویم و آن این که اباقا خان بگرد آوردن دلیران کار مشغول و لشکر جغتائی بگرد آوردن مواشی و غنائم و روز جنگ بحفاظت اموال خواهند بود یا بدفع اعدا براقمخان خندیده گفت که من هم میدانم اما مے توانم که تا روز رسیدن اباقا لشکریان اموال را بماورالنهر رسانیده بیایند و ملک از مهابت اباقا خان ترسیده دانست که روز سے که اباقا خان برسد و جغتائیان مراجعت نمایند من چه جواب گویم و عرض نموده تا جریک تفار جمع آورده حاضر شود و براق ویرا رخصت داده چند مغول همراه داد اما ملک مشهر آمده و در ساختن مهمات تعللی نموده تا آوازه وصول اباقا خان شنید از هرات بیرون رفته قلعه خبیصار در آمد و گفت که عظمت پلنگ بر کوه و سنگ است و همدرین زمان قبچاق اغول را با جلایر پائے گفتگوئی واقع شده و قبچاق باد و هزار سوار بیرون رفت و در حدود بخارا بایگ تیمور پسر براق جغتائی و برادر ایلچی فرستاده خواست که ملاقات کند مفید نشد و قیدر و امرائے خود را گفته بود که قبل از تلاقی فریقین بیایند همچنین نبیره کیوکخان که در لشکر جغتائی بود فرصت یافته بگریخت اما بایگ تیمور پسر براقمخان سر راه بر او گرفته سپاه او را بخاک هلاک انداخت و او با دو سوار جان بیرون برد و اباقا خان با لشکر گران بسر او رسیده و پیام فرستاد که شهرها سوختی و مالها اندوختی اما بر عایت یکجهتی اکنون هم اگر خواهی صلح نمائیم و براقمخان مشوره درین باب کرده امیر مبسور دلالت بصلح نمود اما مرغادل که امیر سے دلاور بود در جوش آمده گفت که ما از بهر صلح و فراغت نیامده ایم و اگر فراغت میخواستیم در ماورالنهر بهتر بود و جلایر پائے نیز همچنین تقریر کرده و براق خان خاطر بر جنگ قرار داده جاسوسان تبفحص احوال اباقا خان فرستاد و ایشان چنانکه مذکور شد بار دوئی اباقا خان گرفتار شده و بادشاه جیله اندیشیده و شهرت بورش سلاطین الوس جوجی نموده رویرو سے همسران سوار شده برگشت و جاسوسان گریخته صورت حال را بیه براق خان گفتند و گفتند که اباقا خان اردو را گذاشته برگردید و مرغادل و جلایر پائے رسم تهنیت ادا ساختند

سرافراز مرغادل جنگجوئے ✦ بیامد دلبرانه پرازگفتگوئے ✦ که اقبالت اے شاه پائنده باد ✦ بهرت چو مابندگان بنده باد ✦ نگفتم که منبود کسے مرد تو ✦ نیارد کسے تاب نادرد تو ✦ شنیدی که بسکوشش و جنگ و کین ✦ گریزنده شد بادشاه زمین ✦ و براق خان بدین دمدمه مغرور شده بهابت و صلابت تمام متوجه شده و مردم هرات در را نکشاده ندا براق خان متوجه ایشان نگشته در صحرائے که باقاخان فرود آمده بود رسید و روز دیگر در تعاقب او رفته و بعد فرسنگے تمامت صحرا را از مبارزان پر یافته در کنار هرات رود فرود آمد و براق ازین معامله که امید او مبدل بیاس شده نهایت دلتنگ گردید آما امرائے لشکر و مرغادل و جلایر پائے سخنهائے مردانه گفتند و مرغادل گفت که زود باشد که اسپان خویش را در قفر النک یعنی همین سلطانیه والاطاق بجلف زار ها کنیم انفصه براق اغلان نیز ترتیب لشکر نموده و مقابل شد مرغادل چون شیر بیان و ببر بومان مے تاخت و مبارزان را مے انداخت اما بضرب تیرے از کمر

زندگی افتاد و جلایر پائے با چہار ہزار مرد دلاور قدم در میدان نہادہ کشش و کوشش فراوان بتقدیم رسانید و برارغون آقا و حاکم کران و امرائے کہ با او بودند رسید بدین گمان کہ مگر اباقاخان در میان ایشان است و ارغون آقا او ایرات زخمی شدہ جمعیت او متفرق شد و آقا بکان کورستان زخم خوردہ و از حملہ مردانہ او تزلزلی در بنائے ثبات لشکر اباقاخان افتادہ اما بدلہری امیر سونتائی بادشاہ مذکور پائے ثبات افشردہ و جلایر پائے در پے گرختہ گان رفتہ چون باز گشت لشکر اباقاخان سر راہ بر او گرفتہ و ہنتائیان گشتہ شدند و براقخان نیز باغرمی مردانہ حملات دلیرانہ کردہ حربے سخت و اقعشدہ بالآخر براق خان پائداری نتوانستہ شکست یافت و از معرکہ رو بر تافتہ بسمرقند و بخارا رسید بیگ تیمور و اعیان آنجا باستقبال او شتافتند و او از ان شکست بسیار پر غم بود و بزحمت فوق النہایہ مبتلا شدہ اطبا از معالجہ عاجز شدند و بادشاہ اکابر و علماء بخارا را استحضار نمودہ و تقلد اسلام گشتہ بسلطان غیاث الدین براق خان مخاطب شد و لشکریان باو پیوستہ بازیسی ہزار کس مجتمع شدند و خواست کہ قورلتائے کردہ امرائے را کہ قصور وار بودند بسزا رساند تیکچی را بعضا احمد یوری جغتائی فرستاد و تیکچی در شکارگاہ بوے رسیدہ و اعتماد انقیاد نمودہ بضرب تیر قتل شد ہمچنین میسور را برائے طلب تیکچی اغول فرستادہ و او از سطوت براق خوف کردہ نرفت و ہمچنین میسور دیگر امرا از براقخان بوجہ افراط سیاست متنفر شدہ نزد قبیدوخان رفتند و براق نیز ناچار توسل بقبیدوخان جست و قبیدو او را مسموم نمود تا در سنہ تسع و ستین و ستمایہ در گذشت مدت حیات او سی و دو سال و زمان سلطنت او شش سال بود ✦

ذکر نیکی اغول جغتائی

بعد از براق خان نیکی اغول برادر الغوخان بفرمان قبیدوخان بسلطنت الوس جغتائی نشست و بیگ تیمور و دیگر پسران براق خان بنا از عنت نیکی اغول و پسران الغو برخاستند و چند نوبت میان اولاد براقخان و قبیدوخان محاربات واقعشدہ و ہر نوبت جغتائیان منہزم شدند و ہمدریں زمان اباقاخان نیکپی اغول را با آق بیگ ترکمان فرستاد تا بخارا را قتل و غارت ساختند و مدتے در الوس جغتائی بچنیز بے سر و سامانی بودہ تا نوبت بہ پسر براق خان رسید ✦

ذکر سلطنت دوا خان جغتائی ابن غیاث الدین براقخان ابن میسوتوا خان ابن موا توکان ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

بعضے نام پدرش سوق نیفتادہ نوشتہ اند اما مصنف

اکبر نامہ و بابر نامہ متفق اند کہ او پسر براق خان است بر تخت سلطنت ماوراء النہر نشستہ و لشکرے جمع آوردہ با تیمور قاآن مخالفت نمود و بر مغولستان لشکر کشید و وقت شب کہ لشکر تیمور قاآن بعیش و نشاط مشغول بود قریب رسیدہ کرکوز کورگان داماد تیمور قاآن با شش ہزار سوار بمدافعہ جغتائیان آمدہ و بعد محاربہ عظیم انہزام یافت و اسیر گردید و تیمور قاآن با لشکرے گران بر سر او آمد زردبوقا و الوس بوقا امرائے قبیدو کہ بمدد دوا خان آمدہ بودند از و برگشتہ بقاآن

پیوستند و با لشکر قآن و قتیکه افواج جغتائی از آب بمرور می نمود بدیشان رسیده بر ایشان تاختند و جمعے کشته و برخی غرق شدند و اماد و داماد و دو اخان با سیری آمده مقرر بدان شد که دو اخان داماد تیمور را بفرستند و قآن داماد اورا فرستد تیمور داماد خان جغتائی را پس فرستاد اماد و اخان کرکوز را کشته بندرسنسک جست و در سنه سبعماية موافق او دیل کز ملک اغول با صد تومان جریک بجار به قید و آمده و قید و بر طبق قرار داد به دو اخان پیام داد که بمد بیاید و دو اخان جواب داد که هنوز نمد زین لشکریان من خشک نشده و تمامت انوام مغول و نسل بوزنجری درین محاربات جانبین بے فائده کشته میشوند صبر نمایید تا الوس بحال خود باز ایند و قید و باز الحاح نموده خود مقابله آن لشکر قهار گزید و مدت شبانه روز جنگیده زخمی شد و قریب بود که اسیر شود و بحیلهٔ خود را چند منزل پس انداخت درین اثنا دو اخان بعلت تمام بمد رسیده هر دو برنخالفان تاختند و زین معرکه از خون شان رنگین ساختند و تا قراقرم در تعاقب ایشان رفتند و درین حرب زخمے بساق پائے پادشاه جغتائی رسیده و دو شهزاده جغتائی نژاد کشته شدند +

ذکر السینو قاخان ابن دو اخان ابن غیاث الدین محمد قخان بران جغتائی بوزنجری

چون دو اخان بامیل انتحال کونت ویرا چند پسران بودند السینو قاخان و دکیکخان و دورتیمور خان و زمه شرین خان و میسور و غیره از انجمله مشهور نژاند و السینو قاخان که برخی اورا ایسن یوغان خان نوشته اند بر تخت نشست و فرمان داد تا شهزاده کیک خان و میسور و داود خواجه و الیچکیدای و فولاد شهزادگان جغتائی نژاد با شصت هزار سوار از آب آمویه گذشته رے بخراسان آورند و دران زمان امیر لیساول و بوجائے ولد دانشمند و بهرام شاه و محمد و ولد اے امرائے اولجایتو سلطان در خراسان بودند ایشان بر خاب رسیدند و بوجائے لقرا ولی آمده جنگے در قراولان و افغشده و امیر لیساول باوجود قلت اعوان و انصار بر لشکر جغتائی آمده مقابله و مقاتله عظیم و اقتشده و امیر لیساول پیش از انکه لشکر جغتائی مباشر حرب و قتال شوند حمله آورده و شهزادگان جغتائی را نیز المغضب رفته هزیمت اجتماع بر ایشان ریختند و عاقبت جغتائیان ظفر یافته و امیر لیساول با هفت نفر بسلامت رفت و بوجائے با چهل تن پائے مقاومت افشرده تا چهل نفر نیز بقتل رسیدند و بضرب نیزه قتل شد و شهزادگان جغتائی از تعاقب مخالفان امتناع نموده و خود نیز بآوازه وصول لشکر پادشاه اولجایتو معاودت نمودند و کیک که با میسو نقاری در خاطر داشت همواره ویرا به دوستی با اولجایتو سلطان پیش برادر خود بدگوئی مے نمود در ینوقت موقع فرصت دیده بعرض میرساند که اگر میسور موافقت مے نمود تا ماژندران تخالص مے نمودیم و دلیل دوستی او با اولجایتو سلطان آنکه قریب هزار کس را زاد راه داده بخراسان فرستاد و السینو قا فرمان داد که در فصل بهار تر ابه بخارا فرستاده او را بالطبع و بیاسا رسانم میسور ازین خبر یافته و سفیرے به سلطان ابوسعید خان فرستاده از آمدن خود اعلام داد و سلطان رسولان او را به اولجایتو سلطان فرستاد و بادشاه او شان را نوازش یافته و بر اطلب نمود و کیکخان با لشکرے متوجه میسور گشته و میسور با میدامداد

خراسان درجنگ تعلل نموده ورزیر جنگ امرائے خراسان بفرمان اولجایتو سلطان بوے رسیدند وحرب سخت و تشنه وکیک خان منهزم شده وسپاه خراسان اولجه وغنیمت بسیار گرفتند ومیسور ساکنان سمرقند وبخارا وترمذ وغیره را ازایل و الوس خود از آمویه گذرانیده فرمود تا دران زمستان درقراباغ مرغاب متوطن شوند وشاهزاده کیک لشکرها جمع آورده چون میسور خبر یافت فرماندار تا ایل اودر قلب زمستان ازان مقام عازم هرات شوند وآن بیچارگان تصدیع بسیار یافته قریب بصد هزار کس بمقصد نارسیده مُردند واولجایتو سلطان شاهزاده میسور را مضلع گرانمایه ویرلیغ فرستاده وبرادر تعین یورت مخیر ساخت وشاهزاده میسور اغلن در سفراسان بود وباش اختیار نمود +

ذکر سلطنت کیک خان ابن دوا خان ابن براق خان جغتائی بوزنجری قیات

بعد از ایسینوقا خان کیک خان جغتائی برادرنگ

سلطنت نشست او بادشاهے داد پرور بود ودر عدل او حکایت کنند که روزے باخواص ومقربان خود در صحرائے میرفت ناگاه استخوانے چند در نظرش رسیدند که بر زمین افتاده بودند روے بمقربان آورده فرمود که شما میدانید که این استخوانها با من چه میگویند عرض نمودند که خان بهتر داند وخان گفت که این استخوان ظلومان اند که بادادخواهی مے نمایند فرمان داد تا امیر هزاره را که آن سرزمین تعلق باو بود طلبیده وبه درخواست امیر هزاره حد را که خصومیت بآن سرزمین میداشت طلب نموده ودر معرض تحقیق آورده معلوم شد که سه سال پیشتر ازان تاریخ قافله از خراسان آمده وطایفه از قطاع الطریق ایشان را غارت کرده واهل قافله را کشته بودند وهنوز جمعے از آنمال در دست ملزمان باقیست وبادشاه آن ملاعین را گرفتار نموده واموال اهل قافله را جمع کرده قاصدے بخراسان فرستاد تا ورثائے مقتولان راه ترکستان آورده وبادشاه فرمود تا آن اموال را بدیشان سپردند وراهزنان را سیاست فرمود عدل بین کرد غایت انصاف وداد + استخوان مرده را داد داد + درهمدر زمان این بادشاه شاهزاده میسور بقتل رسید چنانچه مذکور میشود +

ذکر شاهزاده میسور اغلن جغتائی ومخالفت او با ابوسعید بهادر خان وبقتل رسیدن بتقدیر جبل وعلائی

چون خبر وفات سلطان محمد خدابنده بشاهزاده میسور رسید عزم تسخیر خراسان در دل خود راسخ نموده وبا امیر مکتوب مصلاح نمود که امیر یساول را که امیر خراسان بود بقتل آوریم وامیر یساول بخیال عقد وحلے از خاندان جغتائی متوجه اردوی شاهزاده میسور اغلن گردیده وامیر مکتوب ویرا بار دوی خود فرود آورده وقصد گرفتن نمود اما امیر یساول خبر یافته فرار ورزیده ومبارک شاه بن بوجاسے که بوجه عداوت یساول به شاهزاده میسور اغلن التجا آورده بود در نقاب اورفته تلبیس سانید ومکتوب باوجود آنکه ملازم سلطان بود با میسور اغلن در ساخته وامرائے خراسان باسلطان غیاث الدین کرت مشورت نموده قصد

بکتوب نمودند اما مکتوب فرارشد و نزد شهزاده میسور رسید و شاهزاده میسور در غضب آمده سوار شده و فرمانداد تا شاهزاده اورنگی
افغان با هفت هزار سوار بقدمه رفته در نواحی سرخس با مرا رسیده جنگید و غالب آمد و شاهزاده میسور برگشت و در سنه
ثمان عشر و سبعمایه از گرمسیرات جانب سیستان توجه نمود و ملک نصیر الدین والی سیستان اول از در ایلیت در آمده
چون نوشته تیمور نکودری بوسے رسید برگشته و بجنگ ایستاد و میسور رده فرسنگی سیستان رسیده و قلعه از قلاع آنديار را
فتحکرده مراجعت نمود و بزکودریان لشکر کشیده و تیمور را گشته متوجه خراسان گردید و مشهور نمود که داعیه آنست که به
ماژندران رفته و بعراق رویم و شاهزاده ابوسعید را بتخت نشانیم و دست امیر چوپان سلدوز را از امور ملک مال کوتاه
کرده باز گردیم و امرا نیز باین تدبیر اکثر جانب او گرفتند و میسور اغلن مکتوبے بغیاث الدین فرستاده بمتابعت خویش
دعوت نمود و ملک جوابے شایسته نوشت و نصائح ارجمند و یاد آوری پیمان خود بادب تمام یاد کرده و میسور ازو مایوس
شده بر سر امرائے غافل رفت و ایشان را پریشان نموده تا ماژندران عنان باز نکشید و خرابی بسیار دران ولایت بتقدیم
رسانید و از پیشگاه سلطان ابوسعید بهادر خان امیر حسین با لشکرے گران بدفع میسور اغلن مقرر شده میسور از ماژندران
عطف عنان نمود اما امیر حسین چندان بسرعت میراند که قراول او بچند اول چغتائی رسید و از هر منزل که میسور کوچ میکرد
امیر حسین بدان جا منزل میگزید و چون میسور بمشهد مقدس رسید خبر شد که غیاث الدین کرت لشکر به بادغیس فرستاده بیورت
ایل او را غارت کرده و قراول امیر حسین نیز نزدیک سید سید بدر الدین پیشکش ترتیب داده با سادات و علما باردوے
او رفت و میسور در غضب بود ایشان سلام کردند اما شاهزاده سر بالا نکرده و آن بیچارگان از نماز پیشین تا نماز دیگر
بر پائے ایستاده بودند که هیچ آفریده مجال تکلم نداشت و شاهزاده آخر روز سر بالا کرده گفت که لشکر بتاغار محتاج اند و مطبخ
بگو سفندان فربه و بدر الدین سی صد محصلان را گرفته رفت و شاهزاده کوچ نموده رفت و سیدان و دیگر مشهدیان اهل
لشکر او را بقتل رسانیدند و امیر حسین جهت آسودگی مراکب چندے قیام کرده و میسو حضرت شیخ شهاب الدین را طلبداشته
چون آنجناب استماع و اجابت نکردند جمعے را تعین نمود تا ولایات جام را غارت نمودند و مشائخ در حصنے متحصن شده
دست بدعا فیه گشودند و میسوریان کارے نکرده برگشتند و میسو مبارک را فرستاد تا هرات را زیر و زبر کند و ملک فلاح بند
شده پسر بوجائے باشش هزار سوار رسیده و در سنه تسع عشر و سبعمایه از دره بادغشان در آمده و اشی بلوچ را
بقبضه آورده و شاه بلوچ رئیس بلوچان بمعاونت امرائے غوری و نجری بمدافعت ایستاده و مغولان در دیست تن موشی را
بادغیس رانده باقی بحرب ایستادند و قریب بصد تفر از ترک و تاجیک بقتل رسیده چون امرا غوریان از تعاقب و تسوای میزیستند
مغولان آهسته آهسته خود را پس کشیدند و میسو اغلن امیر مکتوب سلطان را فرستاد تا باده هزار سوار بهند مبارکشاه رود
و ملک غیاث الدین نیز مقابله ایستاده و مبارزان را فرستاد تا امیر مکتوب را که معه مبارک شاه آمده محاصره شهر فیروزه بود
و دفع نمایند و حربے سخت واقع شده امیر مکتوب زخمی شده و ولایت هرات و نواحی او را غارت ساخته تا میسو اغلن

بوجه تقرب لشکر سلطانی بهت مصلحت او را نزد خود طلبید و میسو اغلن در بست و دویم ربیع الاول سنه تسع عشر و سبعمایه بمرغزار پشوران نزول فرموده و ملک غیاث الدین نیز اسباب نبرد آراسته و شهزاده پیام بغیاث الدین فرستاد که ایل شود اما ملک التفات نکرده تا هیجده روز جنگ نموده و میسو اغلن در گشودن حصار سعی بسیار نمود اما فائده بر آن مترتب نشد و امرا غیاث الدین پیام دادند که خاتون بوجاے را که مردم او در غارت بادغیس برده بودند باحترم نزلی برون فرستند تا شهزاده را از در حصار ببریم ورنه تمام غله این ولایت تباه خواهد شد ملک گفت که هفت سال غله این ملک را مخ میخورده اند یکسال دیگر همان انگاریم و بعد یکماه شهزاده بخاسته متوجه جلگا بر هرات شد و امیر حسین نیز بهرات رسیده ملک ملازم او گشته در تعاقب میسوریان تاخت و امیر حسین بوجه حرارت هوا بیمار شده و ملک وے را خدمات پسندیده نموده و شاهزاده میسو عنان بجانب گرمسیر تافت شاهزاده کیک ابن دواخان این کوالف شنیده و ایلچکدای و رستم و منگلی خواجه و فولاد شاهزادگان جغتائی را فرستاد تا با چهل هزار سوار بدفع او متوجه گرمسیر شدند و قاعده بامیر حسین فرستاد که با لشکر بقندهار فرستاده ایم شما نیز بدان طرف توجه نمائید و امیر حسین بست هزار سوار فرستاد و ملک غیاث الدین و امرائے سیستان با چهل هزار سوار و پیاده جمع آورده متوجه دفع میسو اغلن شدند اما شهزادگان جغتائی به خرسنگ باور سیده و امرائے میسور را از و برگردانیده تا روز جنگ امرائے میسور از جنگ دست کشیدند و لشکر شهزادگان امیر کبتوب را گشتند و میسو ریاد و بست سوار عنان تافته و ایلچکدای هزار سوار در عقب او فرستاد و ایشان بعد سه روز باور سیدند و شاهزاده بمبازرت و مردانگی بسیار نموده گرفتار شد و بقتل رسید شاهزاده جوکی و غازان و خوانین میسو اغلن را گرفته بأو الهر بردند و بادشاه کیک خان نیز در سنه احدی و عشرین و سبعمایه درگذشت +

ذکر دور و تیمور خان ابن دواخان

بعد از شتفار کیک خان برادر دیگر او دور و تیمور خان بر تخت سلطنت جاگزید و کم از یک سال سلطنت کرده درگذشت و بعد از ان برادر دیگر او بر جاے او نشست +

ذکر ترمه شیرین خان ابن دواخان ابن برافخان ابن میسون تو جغتائی بورنجری

وے بعد دور و تیمور خان سریر آرای اُلوس جغتائی گشته و در سنه ست عشر و سبعمایه خان بقندهار آمده و امیر حسن سلد ذریفرمان پدر خود امیر حوجه یان جهت مدافعه لشکر جغتائی رفته ترمه شیرین خان نیز فوجے از دلیران تعین نموده در حوالی غزنین ملاقی و تعین و اقتشده و امیر حسن سلد ذر ظفر یافته غزنین را غارت کرده و ترمه شیرین خان لشکر هندوستان نیز آورده باز گشت و مدتے سلطنت رانده درگذشت بادشاهے مردانه و فرمان فرمائے فرزانه بود +

ذکر فولاد خان جغتائی

بعد از ترمه شیرین خان فولاد خان بر تخت نشست و بر انیز پسر دواخان

نوشته اند مدتے سلطنت نموده در سنه خمس وثلثین وسبعمایه درگذشت +

ذکر سلطان غازان خان ابن میسور اغلن ابن دوا خان جغتائی

بعد از فولاد خان بر سریر سلطنت جای گزید وبعضے جلوس او در سنه ثلث و

ثلثین وسبعمایه مینویسند واسم او قزان سلطان خان میگویند وصاحب ظفرنامه که روایت او مندی ست بر همین است بالجمله قزان سلطان ابن میسور اغلن چون بر تخت نشست در اعدام قصر حیات نبی آدم واهدام بنیاد انسان اصرار بسیار ورزیده امرا از بیم سیاست او وقت رفتن بدربار لوازم نصیحت ومحبت بجائے مے آوردند وباکفن میرفتند چون مقرر است که اَلْمُلْکُ یَبْقٰی مَعَ الْکُفْرِ وَلَا یَبْقٰی مَعَ الظُّلْمِ خلائق از جور او بجان آمده دامرا بر مخالفت او کمر بستند از انجمله امیر قزغن بهبیت پرده از روے کار برداشته با امرائے دیگر در ساخت ودر میان بادشاه وامیر قزغن نبردے واقع شده واز کمان قزان سلطان خان خدنگ گشاد یافت که بسزائے کفران نعمت در حدقهٔ چشم امیر قزغن رسید وامیر شکست یافته بار دگر در سنه سبع واربعین وسبعمایه باسلطان جنگیده وغالب آمده سلطان را از میان برداشت ومدت سلطنت قزان سلطان چهارده سال بود وبعد ازین کشور ماوراء النهر وترکستان بایران سلاطین جغتائیه قرار گرفته سلاطین را جز نامے بیش نبود +

ذکر دانشمند اغلن

امیر قزغن که قزان سلطان را کشت دانشمند را که از اولاد او کتاسے قاآن بود بر سریر نشانید وبعد دو سال ویرا نیز از جهان معدوم ساخت +

ذکر بیان قلی خان ابن اسور غدوا ابن دوا خان ابن برا قخان جغتائی

چون از پادشاهے که از اولاد جغتائی باشد چاره نبود امیر قزغن بیان قلی اغلن را

بر تخت نشانید وبیان قلیخان تمامت اختیار ملک ومال بدیشان گذاشته بناے قالغ بوده ده سال گذرانید تا امیر قزغن درگذشته وامیر عبد الله پسر او مالک ملک گشته ودیر انظرے فاسد بجرم خان بود موقع یافته بیان قلیخان را کشت +

ذکر تمور شاه اغلن پسر بیسون تمور خان جغتائی

امیر عبد الله ویرا برائے نام بادشاه کرده وامرائے سلدوز وغیره ازین حرکت او برآشفته بر و شوریدند و

امیر عبد الله گریخته تمور شاه بدست امیر بیان سلدوز کشته شد +

ذکر کابلشاه اغلن ابن اودوجی ابن ایلچیکدای ابن دوا خان جغتائی

چون صاحبقران امیر تیمور بعد نبرد الیاس خواجه خان را مهمت

نمود کابلشاه را بخانی برداشت ویرا جزامی پیش نبود واو را در سنه خمس وتسعین وسبعمایه بخانی برداشته بود +

ذکر سیورغتمش اغلن جغتائی

صاحبقران پس از کابلشاه سیورغتمش را بخانی برداشته ومقابله امیر حسین به بیعت شتافت وبعد از چند روز از سیورغتمش اغلن خبر نامی نماند +

ذکر عادل سلطان جغتائی

امیر حسین وقت نبرد صاحبقران و برابقا آنی برداشته وعاقبت صاحبقران امیر تیمور گورکان بر الاس ظفر یافته بر ممالک ماوراالنهر و ترکستان دست یافت و سلطنت الوس جغتائیه ازین ممالک ختم گردید اما بر خی از اولاد جغتائی خان در ممالک مغولستان فرمانده ی نموده اند ذکر ایشان مناسب است +

ذکر سلطنت توغلوق تیمورخان ابن ایسینوقاخان ابن دواخان ابن براقخان ابن میمون نوا ابن موالوکان ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

سلطان توغلوق تیمورخان پسر ایسینوقاخان بود

چون بر تخت ماوراالنهر اعمام واجائے گرفتند وے دیار مغولستان وجنبہ را بتصرف خود در آورده فرمان میراند تیکہ سلطان خان شہید شد ونوبت امیر قزغن در گذشت توغلوق تیمور زمان در سنہ اثنی وستین وسبعمایہ لشکر بماوراالنهر کشید و امیر بیان سلدوز وامیر خضر لیوری وامرائے برالاس بمقابلہ او شتافتند وخان با ایشان جنگیدہ بملک خود برگشت وبار دگر در سنہ ثلث وستین وسبعمایہ از سر انتظار لشکر کشیدہ وامیر بیان سلدوز را بیاسا رسید وسبعی امیر حمید کرکلوت امارت الوس لاس را بصاحبقران امیر تیمور گورکان عطا فرمود وتمامت ماوراالنهر را متفق ساخته وپسر خود الیاس خواجہ خان را در ماوراالنهر گذاشت وبجانب مغولستان باز گشته در سنہ خمس وستین وسبعمایہ در گذشت +

ذکر الیاس خواجہ خان ابن توغلوق تیمورخان ابن ایسینوقاخان جغتائی

چون توغلوق تیمورخان پسر خویش را بخانہ بسیار از امرا در ماوراالنهر گذاشت وامیر صاحبقران را نیز بخدمت او مقرر ساخت اما عنان اختیار جمیع مہام در دست امیر بیکیمک قاقلی بود وامیر مذکور از بادہ غرور مخمور گشتہ با امرا بہ جہ سوائے نمی زیست امیر صاحبقران باز وبرگشتہ واز لشکر او بیرون رفت وامیر حسین بہ بیعت باز رو بماوراالنهر آورده امیر کبکہ بہ بسبت ہزار سوار از سرحالا گذشتہ بمقابلہ ومدافعہ صاحبقران رسید وصاحبقران امیر مبارکشاہ داوچی قراہادر را فرستاد تا با پانصد مرد مقابل ایشان نشیند وخود با یکہزار و پانصد مرد در خوف شب از آب گذشتہ در وقت شب آتش بسیار برکوہ بلندے بمیمنہ لشکر افروخت وسپاہ الیاس خواجہ خان توہمے بخود راہ دادہ منہزم شدند وامیر صاحبقران وامیر حسین تعاقب نمی کردہ وکش را بقبضہ آوردند وامیر ابوسعید از خودی وامیر گلی بوغا سلدوز وحمید را از خودی ہا امیر صاحبقران وامیر حسین جگید ند وانہزام بافتند وامیر صاحبقران دو دست سوار را بہ کش فرستاد تا دو بند شاخ بزرگ از دو جانب مرکب بگذارید کہ گرد وغبار بلند شود وبدین ترتیب دار وغہ کش گرد وغبار بسیار دیدہ توہم خورده گریخت چون الیاس خواجہ خان از جرأت امرائے برالاس وبیعت خبر یافت با لشکرے جرار متوجہ حرب وپیکار گشتہ ومبشر لور تا مین خود کردہ امیر حمید کرکلوت را نزد خود داشتہ ومیمنہ را با امیر توقتمور وامیر بیکیمک سپرد وازین جانب صاحبقران نیز امرا را با امیر حسین وجرا غار را بمیمنہ ہا تمام خود داشتہ متوجہ حرب وپیکار گردیدہ ہر دو لشکر قدم مردی بمیدان مبارزت نہادہ دست محاربت گشادند ۵

بجنبش درآمد زمین و زمان + تو گفتی بخواهد بریدن جهان + ز آواز اسپان و گرد سپاه + نه خورشید تابنده روشن نه ماه +
سپه یکسره نعره برداشتند + سنانها بابر اندر افراشتند + وهریب صعب اتفاق افتاده واز لشکر جغتائیه امیر دولدای و ساهرن
توق تمور و امیر بیکی قاقلی که هریک از ایشان شیر سے غران بود کشته شدند و آخر هزیمت بلشکر جغتائیه افتاده و الیاس
خواجه خان و امیر حسین برادر کوتاه و اسکندر افغلن دستگیر شدند اما مغولان بوضع اعتقاد و اعزاز سے که اولاد چنگیز خان را دارند پیش
از انکه مرا را خبر شود الیاس خواجه خان را معه امیر بیکیجک سوار کرده رها کردند و صاحبقران عاقب ایشان نمود و این واقعه
در موضع قبی در شهور سنه خمس و ستین و سبعمایه اتفاق افتاد و صاحبقران و امیر حسین بعزم شورت کابل شاه اغلن را بسریر
نشانیدند و صاحبقران اطلاق اسکندر اغلن و امیر حمید از امیر حسین درخواسته و چون صاحبقران امیر سیف الدین امیر داود را
فرستاد تا ایشانرا خلاصی دهد و آن هردو برگشته بخت دانستند که ایشان گر قبل آنها آمده اند مصلحت بر ایشان گرفته هریکے
بضرب گرز و تیغ آن هردو را گشتند و امیر حسین چون این کیفیت شنید فرمود تا آنها را بیاسا رسانیدند +

گفتار در معرکه مرد آزمائی لای

الیاس خواجه خان بعد ازین چشم زخم باز گرد آمده لشکر کرده متوجه مخالفان
گردید و صاحبقران کامگار و امیر حسین نامدار با اعوان و انصار خود
متوجه ایشان گشت و در یرانغار امیر حسین جائے گرفته و امیر تیلانجی ارلات در قبل امیر او لجایتو اپردی در هراول مقرر شد
و امیر شیر بهرام و پولاد بوغا و فرهاد اپردی و ملک بهادر و خیره رسان جا مقرر شدند و صاحبقران در جانب چپ منزل گزیده و
امیر سار بوغا با قوم قبچاق در قبل و تمور خواجه اغلن در هراول و امیر جاکو و امیر سیف الدین و امیر براد و بلاس و عباس بهادر
قبچاق در قول و قرار گرفتند و چون لشکر جغتائی از جمعیت امرا کم بود وسیلهٔ اندیشیده بدریعه سنگ سیده باد و باران خواستند

نه بد لشکر جنه را تاب جنگ + به افسونگری چاره جستند و سنگ + بسنگ جمده مردافسون پژوه + جهان ساخت
از باد و باران ستوه + بغرید ابر و خروشان گردباد + یکے صاعقه در جهان اوفتاد + و سرمایے و بارانے عظیم بارید و
سپاه صاحبقرانی باوجود برف و سرما عملات مردانه نمودند و لشکر الیاس خواجه خان نسبت بایشان کشیده بودند چون مخالفان
حمله نمودند همه از سر انداخته بجانب هزیمت بر خاستند

بدان رستخیز و دم زمهریر + خروش یلان بود و باران تیر +
زمان سوزمی بیک موشگاف + نهان گشت و رهره بپشت ناف + خروش یلان و دم کرنا سے + چنان شد که ریخ
اندر آمد زپائے + و صاحبقران از تاراج لشکر مخالف که امیر شکوم نویان کرکوت قبل ایشان بود تا
انهزام داد و الیاس خواجه خان را نیز پائے استقامت لغزیده پسپا شد اما امیر شیر اول و حاجی بیک که قبل میسره جغتائیه
بودند دلیری ها کرده امیر تیلانجی ارلات و زنده چشم را از جائے برداشتند و بامیر حسین رسانیدند و قول نیز از ین صدمه متزلزل
شده متفرق شدند امیر شمس الدین نیز دست جلادت برکشاده و مردانگیها نمود و صاحبقران بمشاهده این حال

ز تیغ آتشے برکشیده چو آب + گزو خیره شد چشمه آفتاب + روان کرد موکب چو غرنده شیر + ز آهن کلاه اژدها بر سریر +

و بر دشمنان تاخته و امیر شمس الدین از صاحبقران انهزام یافت و امیر حسین نیز پای استقامت افشرده و صاحبقران تا پایان بهادر را فرستاد تا امیر حسین را بگوید که قدم پیش تر نهد تا باتفاق بر دشمنان بتازیم و امیر حسین در غضب آمده ناگفتنی ها گفت و او را ندوکوب کرد اما صاحبقران باز امیرے فرستاده و پیرا پیش خواند و امیر حسین و پیرانیز بدگفته و گفت که مگر من گریخته ام که پیش میخوانید و صاحبقران ازین ادا ها برآشفته دست از نبرد کشید چون میسره همدگر مقابل خود را رانده بودند هر کس که در هر جا رسیده بود فرود آمد و زد و گیر

دگر روز کین ترک سلطان شکوه ✣ زور یائے چین کوهه برزد بکوه ✣ دم نائے برخاست چون رستخیز ✣ سنان مرگ آهوده را گفت خیز ✣

قضا بر سر نیزه انبار شد ✣ نهنگ بلا را دهن بار شد ✣ هر دو لشکر باهم آویختند و شکست بر لشکر جغتائی افتاد اما طوق امیر شمس الدین از وجدا بوده بافوجے پیدا شد و لشکر صاحبقران و امیر حسین از گریختگان دست کشیده باد متوجه شدند و خان جغتائی کرت دیگر لشکر پراگنده را جمع آورده حمله سخت نمود و درین مرتبه دلیران الیاس خواجه خان چندان کوشش نمودند که سپاه صاحبقران را از پیش برداشتند و قریب ده هزار کس در میدان نبرد و گل و لائے تلف شدند و این واقعه در اول رمضان سنه ست وثلثین وسبعمایه واقع شده و امیر حسین ناچار صاحبقران را گفت که ایل خود را از کش روانه کرده از جیحون بگذرانند و صاحبقران جواب داد که ایشان بعزم گذشتن رفته اند اما مرا همت خصمت نمیدهد که ولایت را بکلی بدشمن بگذارم و امیر حسین بسیاسی سراے رفت و صاحبقران بار دیگر لشکرے جمع آورده امرا را فرستاد تا بسمرقند روند اما چاوچی نام امیرے داد و خواجه و سند و شاه را تحویف نموده از صاحبقران بدگمان ساخت و ایشان فرار نموده و از لشکر خان جغتائی کبک تمور و الغ توق تمور و شراول و انکر چاق را که نعلاے بودند بسر تمور خواجه اغلن عباس بهادر و غیره آورده و امراے صاحبقران از امرائے جغتائیه منهزم شدند و صاحبقران ناچار چون این خبر شنید از آب آمویه گذشته بر بلخ رفت و لشکر الیاس خواجه خان سمرقند را محاصره نمودند و قریب بفتح بود که وبائے در اسپان لشکر پیدا شده بفرورت باز گشتند و الیاس خواجه خان قطع نظر از ماوراالنهر نموده ببغولستان رفت ✣

ذکر سلطان خضر خواجه خان ابن تونغلوق تمور خان جغتائی اولنجری

چون خضر خواجه خان بعد برادر خود الیاس خواجه بر تخت سلطنت مغولستان نشست و در زمان این بادشاه امیر صاحبقران تیمور گورکان بر لباس بر تخت سلطنت ماوراالنهر جلوس فرموده و چند بار ببغولستان لشکر کشیده چون در ضمن قضایاے صاحبقران نامدار گذارش یورش ممالک دیگر و جنگ و نبرد بادشاهان اقوام دیگر بسیار است لهذا احوالات صاحبقران را که ببغولستان نموده است در ذکر خضر خواجه خان در همین مقام مناسب نمود ✣

ذکر یورش صاحبقران گردون اساس امیر تیمور گورکان بر الاس لونجری قبایت بر ممالک مغولستان و حرب و نبرد با امرای خضر خواجه خان جغتائی عالیدرجات و بر گشتن بفتح و فیروزی و اموال بیقیاس بحکم قادر حیات و ممات

چون صاحبقران ستوده سیر امیر تیمور گورکان خجسته اختر بر تخت ماوراء النهر جلوس فرمود و سپاه خان جغتائی

در سنه اثنین و سبعین و سبعمایه بحدود ماوراء النهر داخلت مینمودند صاحبقران نامدار لشکرے جرار از مغولان کامگار جمع آورده روے براه آورد اقوام کمزه و اورنگ تمور حلقه انقیاد آویزه گوش اخلاص نمودند صاحبقران برگشته و باز چون خبر شورش اورنگ تمور رسید فرمانداد تا امیر عباس قبچاق و حسام بهادر و امیر شیخ علی بهادر بالعزم رزم اورد روانه شدند و امرا نزدیک رسیده و حسام باشیخ علی سخنے از مصلحت و جنگ گفته چون امیر مذکور را میسر نداشت حسام گمان برد که امیر مگر او را بدول دانسته باشد بالغضب و غیرت یکه و تنها از آب عائشه خاتون عبور نموده بر مخالفان ریخت و داد شجاعت و تهور داده و شیخعلی نیز بکمک او پرداخته و آخر الامر امرا با مخالفان صلحے کرده مراجعت نمودند و صاحبقران آفاق این مصالحه را نه پسندیده و نفس نفیس بر مخالفان یورش کرده و مخالفان از مهابت آن بادشاه بلند اقبال کلمه الفرار مما لا یطاق ظاهر برخوانده روے بزمیت بوادی خذلان نهادند و صاحبقران باهشتم موضع سنگ لیعاج رفته و اسیر و آنجه غنیمت و اموال گرفته و درین یورش امیر موسی تاجوت و زنده چشم و ابو اسحاق لیسوری و خانزاده ابو المعالی ترمذی و شیخ ابو اللیث گرگستن صاحبقران عهد و پیمان کرده و آن را افشا شده صاحبقران امیر موسی را در معرض خطاب آورده فرمود که بوجه قرابت تو را میگذاریم ✽ مراعات پیوند و ریش سفید + تو را داد بر زندگانی امید + وگرنه نفرمودی تا سرت + بدانديش کردی جدا از برت + و همچنین سید را بوجه سیادت عفو فرموده و شیخ را رخصت سفر حجاز داد و پسر خضر لیسوری ابو اسحاق نیز معافی یافته زنده چشم عور محبس فرستاده شد +

عزم صاحبقران نوبت سوم بمغولستان

در غره شعبان سنه ست و سبعین و سبعمایه صاحبقران بار دگر لشکرها جمع آورده عزم دیار مغولستان فرمود و در آذربان سرما قوی بود و برف عظیم بارید ✽ هرگز کسے ندارد بدین سان نشان برف + گفتی که لقمه ایست جهان در دهان برف + مانند پنبه دانه که در پنبه تعبیه است + اجرام کوه ها شده پنهان میان برف + و صاحبقران بوجه انکاف الدهان و حیوان بار گشته مدت دو ماه در سمرقند قیام فرمود و باز در غره شوال مطابق توشقان ئیل عزیمت فرمود و شاهزاده محمد جهانگیر را با شیخ محمد ابن امیر میران سلدوز و عادل شاه جلایر بمغلاے فرستاده و از جانب مغولستان تمر بیشه جلاوت و تهوری امیر ستم صفات قمرالدین دوغلات با لشکرے در کوک تو به با انتظار امیر حاجی بیگ ارکنوت که از معظم امرای

مغولستان برگشته بود و چون پیش از پیوستن امیر حاجی بیگ صاحبقران کامگار قریب رسید امیر قمرالدین دو غلات به جلے محفوظ رفته متحصن شده دروره ها را مستحکم نمود و صاحبقران نیز با سایر بقیه لشکر نموده بر سر او راند و سپاه قمرالدین را پائے مبارزت نگذاشته منهزم یافته در ظلمت شب راه گریز پیمودند و سپاه صاحبقران بسیارے را از ایشان قتل نموده و امیرزاده جهانگیر را در تعاقب ایشان فرستاده و شاهزاده به تعاقب امیر قمرالدین سعی موفور کرده و بسیارے از موضع و منازل را تاخته و خاتون امیر شمس الدین تومان آغا و دخترش دلشاد آغا را اسیر نمود و صاحبقران مراجعت فرمود ـ

ذکر آمدن صاحبقران آن مغولستان نوبت چهارم

چون صاحبقران اوباق جلایر را پراگنده ساخت عادل شاه و سایر بونالمرائے جلایر بمغولستان رفته

و با امیر قمرالدین دو غلات ساخته و بر ولایت اندجان آورده و شاهزاده عمر شیخ که حاکم آن نواحی بود در کوه متحصن شده امرائے مغولستان تمام اندجان را زیر و زبر ساختند و صاحبقران خبر یافته به تعجیل تمام دیده اور روان شد و امیر قمرالدین اغرق را از آب باشی گذرانیده خود با چهار هزار سوار در کمین نشست و صاحبقران نامدار با چهار هزار دلاوران میرفت و دیگر تمامت لشکر در تعاقب مخالفان فرستاده بود و چون بقرب کمین گاه رسید سخن از بهاری در میان آمده امرائے دیگر نیز در تعاقب رفتند و بیش از دویست کس و بروائتی چهار صد کس در خدمت صاحبقران نماندند و امیر قمرالدین دو غلات از کمین بدر جسته بر صاحبقران زمان حمله آورد و صاحبقران دولت با مضمون کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله پیش نظر داشته و بانگ بر همراهیان زد که اگر اندک سستی کنید جان را رائیگان خواهید داد باید که مردانه بکوشید ـ سعادت بنخچاکش داد راست + نه در چنگ و بازوی زور آور است + بگفت این و برگرد مرکب باز هائے + بسیدان در آمد چون خدائے + همے زد به تیغ و برگز گران + همے تافت در حمله هر سو عنان + بهم شان برافگند یکبارگی + همے راند تا قلب گه بارگی + بدین گونه آن خسرو اجمند + بگرز و بتیغ و سنان و کمند + شکست و برید و فگند و بلست + سر انرا سر و گردن و پا و دست + و امرائے کبار دل بر مرگ نهاده حمله مردانه نمودند و امیر قمرالدین باوجود آنکه در شجاعت و مبارزت رستم قوم و غلات بود بلکه سرآمد دلیران مغولستان بود تاب آنهمه جمعیت و تلبیه نویش عنان از میدان برتافته انهزام یافت ـ نیاشد چنین کارها سرسری + کریزوان دهد نصرت و برتری + صاحبقران بعد ازین فتح مبین رعانه شده و رستگی فاتح رسیده و امیر قمرالدین بار دگر مقابل شده و دوباره هزیمت یافت و امیر اوچ قراباد در تعاقب او رفته و امیر قمرالدین نیز تنها در آن بیابان میرفت و اوچ قرا تعاقب او نگذاشت امیر قمرالدین عنان برتافته تبر بر اسپ او زد که در حال مرده شد و اوچ قرا پیاده سپر و سر و تیغ و رو گشیده میرفت قمرالدین بکمال دلیری او آفرین کرده گفت حق نیکو بندگی بجائے آوردی اکنون برگرد و از

من بهین قدر راضی باش والاضرب تیغ امیدانی و تیرے بر سنگ خارا زد که قریب یکدست در گذشت و راجع قرار الفوقت دست او تجیر شده مراجعت نمود و صاحبقران کامگار از این یورش بمظفر و منصور معاودت فرمود +

ذکر یورش صاحبقران انجم حشم به مغولستان نوبت پنجم

چون عادل شاه جلایر از مغولستان باز در کوهستان قراجی رسید صاحبقران فوجی وافر ستاده تا امیر عادل شاه جلایر و سار بوغا جلایر را اسیر کردند و عادل شاه بتیغ یاسا گذرانیده شد و سار بوغا در بند مانده بعد ازده سال بشمول عاطفت بادشاهانه گردید و صاحبقران فرمان داد تا شاهزاده عمر شیخ میرزا با امرای دیگر در قفیه امیر قمر الدین غایت سعی بجائے آورند و امیرزاده در فور اقوا با میوه و غلات رسیده و بعد حرب و ضرب او را انهزام داد اما صاحبقران کامگار بار دگر عزم مغولستان جزم کرده فرمان داد تا امیر محمد بیگ ابن موسی تائجوت و امیر عباس قپچاق و آق تمور و غیره بر سر منغلای روان شوند و لمرار خانه شده در آسی کول با امیر قمر الدین رسیدند و از جنگیده گریزانیدند و صاحبقران گردون توان شنیدکه توقتمش اغلن اوزبک اتا لوس جوچی روسے امید بدین درگاه آورده فرمان داد تا امیر تومن تیمور اوزبک و یساول با عزاز تمام بیاورد و خود نیز از پی یورش مراجعت فرمود +

گفتار در لشکر کشیدن امیر انکاتور ارکنوت وزیر وزیر شدن مغولستان بیورش صاحبقران بفرمان ایزدی الذی لا یموت

وقتیکه صاحبقران امیر تیمور گورکان بخلد آرامگاه بود امیر قمر الدین با توقتمش اوزبک در ساخت و توقتمش خان لشکرے بزرگ برانجان فرستاده چنانچه گذشت و امیر انکاتور ارکنوت که برادر امیر حاجی بیگ ارکنوت بود با لشکر بزرگ تا برشکنت آمد و شاهزاده عمر شیخ که از لشکر اوزبک منهزم شده بود با لشکر اوزکند در کنار آب اخسیکت یعنے سیحون سر راه ایشان گرفت و هر دو لشکر برابر هم گریالا سے آب میفتند و انکاتور اشبی در جائے خوفناک بسیار افروخته و بتعجیل تمام گذاری پیدا کرده و بمقابله شاهزاده شتافت و هر دو لشکر صف ارا ستاده و جلادت دادند و بکشش و کوشش فراوان شهزاده عمر شیخ منهزم شد و انکاتور اندکان را فروگرفت و شاهزاده با اندک نفری بحصار بیرون خرامیده از نهایت شجاعت نقاب شده و نیزه در تسمانه کرده ملازمان عنان گرفته شاهزاده را بیرون بردند و انکاتور اهین قدر غلبه را بسیار تصور کرده باز گشت و امرا سے برلاس بشکار ارکنوت را از تعاقب رنجانیدند و صاحبقران باستماع این اخبار مهمات فارس را بروجه دلخواه باتمام رسانیده در سنه تسعین و سبعمایه عزم سمرقند نمود و اول از توقتمش خان و تادیب او فارغ شده عزم مغولستان تصمیم فرمود و در سنه مذکوره تسعین و سبعمایه در حرکت آمد چون بعقبه اوزناق رسید بوجه لاغری اسپان از ده نفر سوار را بسمرقند باز گردانید و اسپان ایشان هفت کس دیگر تقسیم نمود چون در صحرائے اولن رسیدند اولن بوغا و اینک بیک در طلب ایماق بهرین میگشتند و بیک الچی و یساولان

ایشانرا دریافته جنگید ند و منهزم ساختند و صاحبقران شیخعلی بهادر و ایکتمور را بر سر ایشکاتور ابموضع اوزبک تار فرستاد و امیرزاده عمر شیخ را با امیر جلال الدین کرلکوت که غجرچی شده بود بجانبے روانه نموده خود با باقی سپاه سوئے دیگر نهضت فرمود و شاهزاده عمر شیخ در بیابانها قطع منازل کرده در موضع قوباق با امیر ارکنوت رسید و از جانبین سوران انداخته در حرب پیوستند و ایشکاتور انهزامیت یافته و شاهزاده باردوی همایون بازگشت و شاهزاده باردگر تلاش امیر شیخ علی روانه شد و در بیابان ایت ایجس آلاکول که پانجاه نفر سوار شامل امیر خداداد حسینی و امیر نوخواجه ابن آقتوغا جلایر و حاجی محمود شاه بیسوری و امیر پیرحاجی ارلات وغیره برکاب او بودند با قرابیان تمور امیرے که با هشتصد سوار بود برخورده و شاهزاده توکل بر نصرت ایزد تعالی نموده حمله نمود و امرا داد شجاعت داده مخالفان را هزیمت دادند و صاحبقران بموضع قزاغوچور رسید غنائم مجتمع را بلشکریان قسمت فرمود و چندے توقف کرده امیر جهان شاه برلاس و اوچ فراهباد و را باسی هزار سوار بر ارتیش فرستاد و ایشان ایل الوس بسیار غارت کرده باز گشتند و صاحبقران از چول گذشته بجلایل نخوچور رسید و دران مقام تورلتاے کرده و امرا و شاهزادگان را بتاخت اطراف مقرر نمود و موضع یلدوز را محل تلاقی عساکر قرار داد شاهزاده عمر شیخ بر بیان اغلن و بیان تمور غجرچی را گرفته و ناقصه فراخواجه کرسه ماهه راه بسمرقند است رسید و امیر جهان شاه و شیخ علی باسی هزار سوار از قرارت گذشته بهر جا دشمنان را یافتند بر ایشان تاختند و امیر عثمان قبچاق با بست هزار سوار براه سغینر غان به سغولغان لیق رفت و در موضع یغوت بقوم بولغاجی و یلکر بلاقی شده جنگهاے عظیم واقعشد ند و صاحبقران کلن بودجی را غجرچی کرده و الوس بولغاجی و گرلاس برخورده و دود از دودمان ایشان برآمد و بفرمان صاحبقران امیر شمس الدین ترکان و بادگار برلاس و سلیمان شاه نیز داخل خوارستان شده و بطلب اقوام بولغاجی و سالوجی میرفتند ناگاه بامضر خواجه خان جغتائی که بخواص و لشکر خویش ازین سو بآن سو میگردید برخورده و نوئینان جمعیت جغتائی بسیار دیده از اسپان فرود آمدند و جمیعه بر میان بربسته شبهه آغاز نهادند و دو شبانه روز نبرد صعب در میان بود ✦ یکے پشت بر دیگرے بر نگاشت ✦ نه نگذاشت آن جایگه را که داشت ✦ امیر کوپلک که از امرائے خضر خواجه بود خود را پروانه وار بر آتش تیغ صاعقه بار سیند و اما بعد ازین امرا با خان جغتائی مصالحه کردند و خان نیز از سحار بات روز و شب بستوه آمده خواستند صلح بود قبول کرده و امرا به موضع یلدوز روان شدند و صاحبقران زبانی شاه ملک ترخان این اخبار شنیده روان شد و در یلدوز امیر غیاث الدین ترخان و شمس الدین عباس قبچاق و یادگار شاه برلاس وغیره غربا طبوس دریافته و صاحبقران اغرق گذاشته و بادلیران چیده در تعاقب خضر خواجه خان بانغار روان شد و در قوشون قای سپاهی سپاه اورا دیده و افواج خضر خواجه اعلن از نهیب صاحبقران تفرق و منهزم شدند ✦ یکے کشان سراز پا ندانست باز ✦ بیابان گرفتند و راه دراز ✦ نگونسار کرده درفش سپاه ✦ برفتند لرزان به بیراه و راه ✦ و صاحبقران در تعاقب ایشان پرداخته و بخشی از

فوج جغتائیه بشاهزاده عمر شیخ برخوردند و شاهزاده ایشانرا سر راه گرفته در وادی عدم فرستاد و همچنین جمعی از گریختگان
به امیر جهان شاه و غیره امرا رسیده از دست افواج ایشان جام فنا نوشیدند ۵ کسے را که برگشت روزگار قضا +
بکوشش نیابد خلاص از بلا + اگر باد گردد براه گریز + شود آسمان بر سرش فتنه بیز + و صاحبقران تاتار آتاش تگلیش
خضر خواجه خان نموده و خان بهزار تشکل جان ازان معرکه بدر برده ۵ خضر خواجه کوچته را بود خان + چو بگریخت
از بیم صاحبقران + شد آوازه یکبار از جائے خویش + تن از بیم لرزان دل از غصه ریش + نه ملک و نه
لشکر بجائے + زو هشت ندانست سر را زپائے + سپاهش همه کشته یا دستگیر + زن و کودک شان بخواری اسیر +
اُلُس گشته یکباره زیر و زبر + نمانده ز مردم دران بوم اثر + و لشکر صاحبقران غنائم بسیار گرفته و امرا و شهزادگان
از اطراف و جوانب بموضع یلدوز مجتمع شدند ۵ زبس چشمه روشن باصفا + به یلدوز خواندند آن جائے را +
که معنی یلدوز اختر بود + همان چشمه پائیش منور بود + و از انجا تا سمرقند دو ماهه راه کاروان است و امیرزاده
عمر شیخ سوئے تهلنه رفته و در راه بکوپلک نوئین باز خورده جنگے صعب نموده مظفر و منصور با غنائم موفور از موضع کوزن
واوج فرمان لکا شغر رفته و از انجا باندگان نهضت فرمود چون صاحبقران دولت یار ۵ براعدائے دولت
مظفر شده + سپاه از غنیمت تونگر شده + دیار بداندیش را بر بست + همه رفته و کرده زیر و زبر +
برآورده از بیم دشمن دمار + برین گونه فرسنگ بیش از ینهزار + عزم مراجعت جزم کرده و به الغ یولدوز رسیده
طوی عظیم ترتیب داده و امرا را بانعام و نوازش فرمود ۵ همه دشت خرگاه و برده سرا + زده بیسائے
زلیفت کرده بپائے + نهاده بخیمه درون تخت زر + همه پیکر تخت در و گهر + نشسته بر و شاه توران سپاه +
بچنگ اندرون گرز و بر سر کلاه + بدان فتح یک جشن شاهانه ساخت + سران سپاه را باحسان نواخت +
ز دست بتان نوش کرده لکام + شراب عقیقی بزرینه جام + و انا بخارا روانه شده و در پانزدهم شعبان سنه احدی
وتسعین و سبعمایه موافق ئیلان ئیل بسمرقند رسیده و نوبت هفتم در سنه ثنین وتسعین وتسعمایه تورلتائے بزرگ
کرده فرمانداد تا امیرزاده عمر شیخ را با سوئیغ قتلق آغا دختر امیر موسی یادگار منعقد نمایند و امیر سلیمان شاه و خداداد حسینی
و شمس الدین قبچاق و عثمان و سلطان سنجر براس و صاحبی سیف الدین و غیره امرا با بست هزار سوار رفته در مغولستان
در آمده و امیر قمر الدین را زیر و زبر نمایند و امرا از قندوز بیوقا قوچین را با چهار صد هزار سوار بزبان بگیری فرستادند
واد در شکارگاهے با امیر قمر الدین باز خورده محاربه هولناک واقع شده و امرائے دیگر چون رسیدند در ان میدان
مردے زخمی از قوم منغلو یافتند که چهل روز بعلف گذرانیده بود و او ماجرا تقریر کرده امرا تا آب ارتش در
تعاقب او رفتند اما او را نیافتند و دلخ تمغائے خود بر اشجار مصنوعه نهاده چون امیر قمر الدین بسمت توس که قاقم و
سمور از انجاست آورند رفت امرا بمراجعت نمودند و بعد ازین عرب و نبرد در میان خوانین جغتائی و صاحبقران الی ثانی

را بطاق اتحاد و وداد مستحکم شده صاحبقران زمان بعنایت قرابت از ایل اولوس ایشان که به ایشان باقی بود دست باز داشت و بسبب آنکه خضرخواجه خان از نهیب لشکر بدلاس عاجز شده پسر خود شاهزاده شیخ جهان اغلن را بخدمت صاحبقران فرستاد و صاحبقران او را باطلع گرانمایه نواخته و امیر غیاث تر خان را با تحائف و تنسوقات بطلب ازدواج با دختر خان نزد پدر او فرستاد و در سمرقند طوی عظیم ترتیب داد و در سنه تسع و تسعین و سبعمایه عمارت عظیم و کمان گل معه باغی احداث نمود و او را بنام خاتون جغتائی نژاد موسوم و نامزد کرد چون تکل خانم بنت خضرخواجه خان جغتائی در رسید مجموع خوانین لشکر از سرایملک خانم و تمامی امرا و شهزادگان را فرمود تا باستقبال آن خاتون واجب الاحترام روند و همه ایشان پانزده روزه راه باستقبال آن شمع ایوان دودمان جغتائی رفته و در هر منزل طویهای بزرگ مترتب کردند و در غره ربیع الاول سنه تسع و تسعین و سبعمایه بالغ اعلی رسیدند و جشنی بزرگ مترتب کرده تکل خانم را بآئین شرع متین بعقد صاحبقران امیر گورکان برلاس درآورده بدین سبب نیز صاحبقران را استحقاق لقب گورکان حاصل گردید +

ذکر سلطان محمد خان ابن خضرخواجه خان جغتائی

بعد از وفات پدر بر سریر سلطنت مغولستان نشسته و بعدل و داد زندگی کرده در سنه ثمان و عشر و ثمانمایه در گذشت +

ذکر شمع جهان اغلن ابن خضرخواجه خان

چون شمع جهان اغلن بر سریر سلطنت نشست و چندے از عمر و سلطنت برخورد در سنه احدی و عشرین و ثمانمایه دے بدست ادیس اغلن کشته شد +

ذکر سلطنت سلطان شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضرخواجه خان

چون شمع جهان اغلن کشته شد شیر محمد اغلان که بعضے

دیر اشیر علی اغلان نیز نوشته اند بر تخت سلطنت جای گرفت و شاهزاده الغ بیگ گورکان بادشاه ماوراء النهر بر مغولستان لشکر کشیده و مغولان یکپاره امیر قمر الدین و غلات را گشتند و پسر دیگر او باشیر محمد خان و سارق اغلان بحضور شهزاده رسیدند و الغ بیگ او را مورد پادشاهی دیرا آمده و داشته بطرف ولایت خود گسیل نمود و برگشت در سنه خمس عشرین و سبعمایه که پسر امیر صلی تکریت از سلطان الغ بیگ گریخته بمغولستان رفت و مغولان با جمعه طلب دیرا بر گاه فرستادند بادشاهزاده در سنه سبع و عشرین و ثمانمایه با لشکر گران متوجه مغولستان گردید و نخست بر قوم کرایت تاخت و ایشان تزاچی و غیره را با ده هزار سوار از ایشان فرستاده که بعد حرب و نبرد و مراجعت نمایند تا ایشان آمدن فوج گران گمان نکرده نگریزند و برامیم توق تیمور و اوبجائی تمور بگریزانند مقرر شده اتفاقا امیر جهان شاه ابن امیر قمر الدین در غلات برده و او در افغون ایشان آمده و بحرب امرا آمد و امرا را گشته خود را بارد وے بزرگ رسانیدند و حربے سخت واقع شده اوبجای تمور قتل شده و بسیار کسان از قوم مذکور غلات کرایت کشته شدند

وامرا پسپا شدند و سلطان الغ بیگ گورکان مشورت نمود که امیر جهانشاه را که تمکین نشسته است و شیر محمد خان و صدر الاسلام و ملک الاسلام در التوکل اول بر کدام کس برانیم و امرا بر سر خان رفتن را صلاح دیده و شاهزاده ارسلان خواجه نرخان را فرستاد تا بر امیر جهان شاه بتازد و او پیش از انکه بمقصد رسد امیر جهانشاه هزیمت نمود و ارسلان معاودت نمود و ایل و اردو را غارت کرد و شهزاده بایزید اغلان و مراد قوچین را فرستاد تا خبر دشمنان بیاورند و ایشان تا آبش رفته نشان نیافتند و شهزاده با لشکر خود در مرغزار آبش رسیده کرنشین خوانین جغتائی بود چون در انجا سیاهی سپاه دیدند شهزاده پرفور هنوچه شد اما مخالفان متفرق شدند و از انجا موضع توش یلاق مخیم سرادق شاهی گردید و امیر خدا داد کرا زاعاظم نوئیان مغولستان بود خاشیه الطاعت بر دوش گرفته و وقت آمدن بملاقات شهزاده نفس خویش و برا استقبال نمود و سلطان اویس برلاس را فرمود تا در پسین کول بنشیند و امیر جهان شاه را از سنگلیق تاش کریورت اولبوذ نگهدارد و به خان جغتائی پیوستن ندهد و سلطان اویس مقدمه سپاه جهانشاه را دریافته منهزم نمود و جهانشاه چون خبر یافت عنان هزیمت برتافت و خبر رسید که صدر الاسلام و ملک الاسلام که عظما مغولستان بودند عزیمت دارند که باخان پیوندند شهزاده محمد برلاس و اسکندر و نوئک وغیره را بابست هزار سوار بر سر ایشان فرستاد و امیر خدا داد را با اتمش قوچین بمدد فرستاد چون شهزاده شنید که شیر محمد خان در کش مستانشسته و اموال و اثقال را از آب گذرانیده جریده منتظر زم است فی الفور یاسا میشی لشکر نموده روان شد گفت که هر شب آتش بحاروت بیفروزند و آن چنان است که در شب جهت دهم و هراس مخالفان هر کس در چند جا آتش بفروزد که جاسوسان دشمنان را گمان انبوهی عظیم گردد و حسب الحکم هر یک لشکر سه پنج جا آتش افروخت و جاسوسان گورکانیه نیز در جبال آتش بسیار بقاعده معسکر افروخته دیدند و برگشتند ❊

ذکر حرب شیر محمد خان جغتائی با پادشاه مغولستان با سلطان الغ بیگ گورکان برلاس و هزیمت یافتن بغرمان خالق الجن والانس

چون لشکر گورکانیه و جغتائیه در قرب همدگر رسیدند بادشاه جغتائی نژاد با دلیران مغولستان از جبال بزیر آمده صفوف لشکر بیاراست و بقول خود قرار گرفت و در میسره ملک الاسلام و امیر موسی و جریک تیمور و اوزغ اغلان جغتائی و یوسف اغلان جغتائی مقرر شدند و حاجی کابلشاه نیز در تابین ایشان معین شد و در میمنه ابوالخیر و ترمشیر را مقرر کرد الغ بیگ چون بسیل لشکرش همیره دید خنده کنده بد و نوزده قوشون با امیر محمود قوچین و پانزده قوشون بر قماق تواچی برلاس سپرده و نه قوشون بسلطان اویس برلاس سپرده و ایشان را بمیمنه مقرر داشته و نوزده قوشون به امیر اویس نرخان و عادل بیگ سپرده و نوزده قوشون به امیر داود و نوزده دیگر بعهده امیر تیمور ملک بازداشته بعد از تسویه صفوف دلیران بیکبار بر لشکر جغتائی حمله آوردند و لشکر جغتائیه در اندک جنگ و نبرد هزیمت یافتند و سلطان الغ بیگ بعد ازین فتح نامدار در تعاقب ایشان ایلغار کرده ایل و الوس را غارت نموده و تا موضع کوشکاس راندند تباهی بسیار در آن دیار نمودند و

بعد ازین سلطان الغبیگ علم مراجعت برافراشت اما امیر جهان شاه در قلعات با امیر خداداد و دیگر شریخ که لشکر قندهار میرفتند باز خورد و گرد هجا برانگیخت و بر ایشان غلبه یافت و سلطان الغبیگ اسکندر هندو بوقا و غیره را فرستاد و اسکندر بیک طرف ارسلان خواجه ترخان بیکجانب فرستند و جهان شاه بر اسکندر و محمد برلاس تاخته و فوج امرا گریز کرده اما امرا بایکدیگر در مقابل ایستادند و ارسلان خواجه بعجلت تمام خود را بمدد رسانیده و جهان شاه انهزام یافت و سلطان الغبیگ بعقر عزو شرف خویش رسید +

ذکر ویس خان ابن شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان جغتای

چون شیر محمد خان کور پر ایشیر علی اغلان نیز نوشته اند بسفر آخرت شتافت ویس خان پسر او بر اورنگ سلطنت نشست و چند سے سلطنت کرده پدرود این جهان نمود +

ذکر سلطنت یونس خان ابن ویس خان

بعد از پدر سریر آرائی اوس جغتائی گشته چون اوراق عمر را بالتمام خواند مصرع زندگی او بدست منشی اجل از صحیفه جهان محو گردید +

ذکر سلطان محمود خان و سلطان احمد اولجه خان ابنائے یونس خان ابن ویس خان ابن شیر محمد خان ابن سلطان محمد خان ابن خضر خواجه خان ابن تو غلوق تمور خان ابن ایسنبوقا خان ابن دوا خان ابن برا قچان ابن میسون تواخان ابن موا تو کان جغتائی ابن جغتائی خان ابن چنگیز خان بوزنجری قیات

بعد از ویس خان ابنائے او سلطان محمود خان و سلطان احمد اولجه خان بر تخت تاشکند و دیار مغلستان نشستند و در آن زمان سلطان محمد خان اوزبک ماوراء النهر را در قبضه خود در آورده در خیال خراسان و ترکستان بود چون در زمانیکه بادشاه جهانستان ظهیر الدین محمد بابر گورکان از اندگان بر سمرقند رفته بود سلطان احمد تنبل ممالک او را تصرف کرده بود و با بر بادشاه نبیره دختر سے خوانین جغتائی بود ناچار باستدعائے اتحاد او بجدمت ایشان رفته و هر دو خوانین مدد او را عزم بالجزم نموده بر سلطان احمد تنبل لشکر کشیده و سلطان محمد خان اوزبک بر ایشان تاخته در میان هر دو بادشاه مقابله صعب واقع شده چون نیر اقبال اوزبک بر اوج اجلال لامع بود لشکر جغتائیه انهزام یافته و هر دو خوانین اسیر شدند و مملکت ایشان بتصرف اوزبک در آمد و محمد خان بعد دو روز خوانین را اطلاق نموده هر دو بادشاهان غیور از غایت غیرت و غضب در حال از قید هستی آزادی گزیدند بعد ازین سلطنت جغتائیه بانقطام رسید و بادشاهے از ین دودمان بیرون رفت و بادشاهانے که از اولاد جغتائی بودند و لفظ جغتائی بر ایشان اطلاق مے یافت در صدر مذکور شدند +

ذکر منصور خان ابن سلطان احمد اولجه خان جغتائی | وبعد از آنکه هر دو برادران در معرکه اوزبک اسیر شده در گذشتند منصور خان پسر سلطان احمد خان در قصور فته

پائے بر تخت سلطنت نهاد و چهل و سه سال جهانبانی کرده وفات یافت +

ذکر سلطنت شاه خان ابن منصور خان جغتائی | وے بعد از پدر بر تخت نشست و چندے حکمرانی کرده در گذشت +

ذکر سلطنت سلطان سعید خان ابن منصور خان جغتائی | بعد از برادر بر مسند سلطنت تکیه زد و بهیر غداد کرا از اعاظم امرائے خضر خواجه خان بود

لشکرے گرد آورده بر سرش رفت و سلطان سعید خان با یکهزار و پانصد سوار بجمعیت غداد اکر بست هزار بود تاخته ویرا بشکست و کاشغر را بدست آورد و بعد ازین بعالم جاودانی شتافت +

ذکر سلطنت عبد الرشید خان ابن سلطان سعید خان جغتائی | بعد از پدر بر تخت نشست با همایون پادشاه گورکانی شهنشاه هندوستان ارتباط

مصادقت مفتوح میداشت و برا سیر زده پسر بودند +

ذکر سلطنت عبد الکریم خان ابن عبد الرشید خان جغتائی | بعد از مرگ پدر بر سریر سلطنت جائے یافت و مدتے حکمرانی کرده بملک عدم شتافت

اما پس از عبد الکریم خان هم سلطنت کاشغر و ختن در تصرف جغتائیان بود بسبب عدم میسری احوال ایشان در ذکر آنها مبادرت نشد و ازاد و لاد تعلق تمور غان جغتائی چند کس دیگر در مغولستان و اطراف ختن وغیره در همان اوان بسلطنت رسیده اند و ارباب تواریخ ذکر آنها آورده اند از انجمله اویس خان بود +

ذکر اویس خان پسر تغلق تمور خان جغتائی | اویس خان هم امارتے بدست آورده چندے حکمرانی نمود +

ذکر یسالوقا خان ابن اویس خان جغتائی | بعد از پدر بر سلسله سلطنت بدست او رسید و در عهد او جانی بیگ خان اوزبک ابو الخیر خان اوزبک گریخته

روئے بدرگاه او آورد و خان جغتائی بر خلاف ابو الخیر خان و برا امداد کرد اما بر او بر یسالوقا خان یونس خان بامداد سلطان الغ بیگ گورکان بر کاشغر حمله آورد و میان هر دو برادر در حوالی کاشغر محاربه واقع شده یسالوقا خان بظفر یافت +

ذکر دوست محمد خان ابن یسالوقا خان جغتائی | بعد از پدر سر بر آرا گردید و دوست محمد خان با عم پدر تعشق داشت از علماے

معه فتوائے جواز قتل خواست چون علما ازین فتوے ابا نمودند خان هفت تن را از ایشان کشت و مولانا محمد عطا از بیم جان فتوے داد و دوست محمد خان او را خواست در همان شب پدر را در خواب دید که او را گفت که اے پسر بعد از چندین سالہ سلمانے کافر شدے و دین خود دیانت ساختی و دوست محمد خان از هول این واقعه بیدار و بیمار شده روز دویم در گذشت +

ذکر یونس خان ابن اویس خان جغتائی

بعد از مرگ دوست محمد خان عم او سریر آرا گردید و در عهد او روح الله خان پسر ابو الخیر خان اوزبک با هشت هزار سوار بر سر او آمده یونس خان بشکار رفته بود و خان اوزبک در سرآ او فرود آمده و ملازمانش در خانه هائے اهالئے جغتائی مقیم گردیدند چون خان جغتائی در شکارگاه خبر یافت با شش هزار سوار برگشته شبخون آورد و روح الله اسیر شده بقتل رسید و یونس خان ظفر یافت فقط دیگر احوال سلاطین این قوم مسلسل و مکمل یافته نشد +

ذکر سلطنت سلاطین قوم گورکانی برلاس بوزنجری قیات در ممالک ماوراء النهر و ترکستان و ایران و خراسان و عراق و عجم و هندوستان و غیره بارادهٔ خداوندی و مکان

مورخان حقیقت گزین و محققان صداقت آئین

نوشته اند که قوم برلاس شاخیست از قوم بوزنجری قیات و قوم گورکانی از برلاس برآمده و نسب قوم گورکانی برلاس به بوزنجری خان پسر آلان قوا تیات میرسد +

ذکر بوزنجر خان قیات

بعد از مادر خود الان قوا بر تخت سلطنت نشست و قوم بوزنجری از و پیدا شد و پس از مرگ او پسرش بادشاه شد +

ذکر بوقا خان بوزنجری

پسر بوزنجر خان بر تخت مغولستان قرار گرفت چون طبل ارتحال فرو کوفتند پسر او بکار ملکداری پرداخت +

ذکر دوبین خان ابن بوقا خان بوزنجری

بعد از پدر بر سریر سلطنت جائے گرفت چون جهان فانی را پدرود کرد پسر او بادشاه شد +

ذکر قائدو خان

پسر دوبین خان است بعد پدر بر اورنگ سلطنت قرار گرفت چون رخت هستی بربست خلف او بادشاه شد +

ذکر بایسنقر خان

پسر قائدو خان است بعد پدر بر تخت مغولستان متمکن شد چون نوبت او بگذشت پسر او بادشاه شد +

ذکر تومنه خان

پسر بایسنقر خان است بر اورنگ سلطنت جلوس کرد و او را دو پسر بود یکے را قبل خان

نام کرده دیگرے را قاچولی بهادر و قاچولی شبے در خواب دید که ستاره ها از جیب قبل خان نوبت به نوبت بیرون آمده طالع شدند و بعد غروب او دیگر ستارگان سے برآمدند تا نوبت پنجم سیارهٔ بزرگ برآمد و چون او غروب شد ستارگان خرد که اقتباس نور از و کرده بودند همچنان منور بودند و از جیب او نیز ستاره برآمد و بعد غروب او دیگر طالع شده تا نوبت هشتم نیز سے بزرگ برآمد و بعد غروب او ستارگان دیگر که از و نور اخذ نموده بودند همچنان درخشان بودند و تومنه خان تعبیر کرد که از پشت چهارم قبل خان بادشاهے بزرگ پیدا شود که اولاد و احفاد او مدتے در عالم کوس فرمان روائی نوازند و از نسل قاچولی نیز در نوبت هشتم تا آنی پیدا شود که ذریات او تا دیر باز در سیاه بین اقالیم جهان مرکب جهانگیری و جهانداری تازند و همچنان در پشت چهارم قبل خان تا آن اعظم چنگیز خان بوزنجری پیدا شد و از نسل قاچولی بهادر در نوبت هشتم صاحبقران عالم امیر تیمور گورکان برآمد اگر دید و تومنه خان فرمود تا بادشاهے از اولاد قبل خان باشد و لشکرکشی در نسل قاچولی بهادر و فرمودهٔ پسران خود را نسلاً بعد نسل همین وصیت کنند و عهدنامه بخط الغوری نوشته هر دو برادر بر آن مواهیر مبیت کردند و بخانان سپردند بعد از ان اولاد هر دو برادر که بر تخت سلطنت اورنگ سپه سالاری مے نشستند مهر بران میزدند +

ذکر امیر قاچولی بهادر ابن تومنه خان بوزنجری

بعد مرگ تومنه خان قبل خان بر سریر سلطنت نشست و عهدهٔ سپه سالاری با امیر قاچولی بهادر قرار گرفت چون امیر قاچولی درگذشت پسر او بجائے او نشست +

ذکر امیر ایرومچی برلاس ابن قاچولی بهادر ابن تومنه خان ابن باسینقر خان ابن قائدوخان ابن دوبین خان ابن بوقاخان بوزنجری ابن بوزنجر خان قبیات

بعد از پدر امیر ایرومچی برلاس اولاد او بر اورنگ سپهداری قرار گرفت و او را برلاس یعنے شجاع بانسب گفتند و برابست و نه پسران بودند همه اولاد ایشان را برلاس مے گفتند و همین قوم برائے ایشان مقرر شد و این قوم برلاس از ایرومچی پیدا شد و او را ایرومچین و ارومچی نیز مے نویسند اما صحیح ایرومچی است چون ایرومچی برلاس رحلت کرد پسرش بجائے او نشست +

ذکر امیر سوغنچین نویان ابن ایرومچی برلاس بوزنجری

بعد از پدر بجائے او امیر الامرا شد و بر اسوق عجم و سوغو چین نیز نوشته اند اما صحیح سوغنچین نویان است مدتے بکار سپه سالاری پرداخته در زمان میسوکا بهادر بوزنجری درگذشت +

ذکر امیر قراچار برلاس ابن امیر سوغنچین نویان ابن ایرومچی برلاس

امیر قراچار برلاس بعد از ارتحال پدر خود سوغنچین نویان بر جائے او نشست چون میسوکا بهادر ابن برتان بهادر بوزنجری مرده بود و چنگیز خان که نام او تموجین و پسر میسوکا بهادر بود

برجائے انوشتہ و در آن زمان طوائف الملکی شدہ بود و تمر چین از ضبط ایل و الوس عاجز گشتہ و اقوام تاجوت و سیورت و برلاس و قنقرات وغیرہ جمیع اقوام مغول از و منحرف شدند اما امیر قراچار از چنگیز خان جدانہ شد و ہمواره در رکاب ظفر انتساب او سے بود و چنگیز خان نزد او گمان رفتہ امیر قراچار نویان ہمراہ او شتافت و در جمیع حرب و نبرد در رکاب ظفر انتساب وے بودہ ✦ قراچار و چنگیز ابن عم ہند ✦ بکشور گشائی شریک ہند ✦ و در حرب و ضرب سلطان محمد شاہ وغیرہ قرین و شریک بودہ داد مردانگی داد چنانچہ نوشتہ شد چون زمام سلطنت جمیع ممالک سلطان محمد خوارزم شاہ بدست مغولان رسید و چنگیز خان ممالک را بہ جملہ پسران تقسیم فرمودہ ممالک کاشغر و بلخ و بدخشان و کابل و ماوراء النہر و ترکستان و بعضے از بلاد خوارزم تا دریائے سند ہ بہ جغتائی خان داد چون سلطان جلال الدین خوارزم شاہ چند نوبت با مغولان محاربات مردانہ نمودہ و چنگیز خان بہ عبور سندہ مہم رشد بہند رفتہ بود و اندیشہ او ہمچنان بود چنگیز خان فرمود تا امیر قراچار با الوس جغتائی نقل کند تا برائے صائب و شجاعت او کار جلال الدین بالا نہ کشد و دست جغتائی را بدست امیر قراچار داده فرمود کہ این را بفرزندی قبول کن و ملک اورا از دشمنان صیانت نما و عہد نامہ قبلخان و قاچولی را بہ جغتائی سپرد و گفت کہ از صواب دید امیر قراچار در نگذرد و او را بجائے پدر داند و جغتائی نیز جملہ مہام سلطنت را بدست امیر قراچار سپرد و جغتائی خان یکے از بنات خود را بعقد امیر قراچار در آورده و دلیر قراچار امیرے شجاع و دانا بود بعد از مرگ جغتائی در سنہ اثنی و ثمنین و ستمایہ بعمر ہشتاد سال فرمان یافت و ناظرین گمان نکنند کہ جمیع اولاد ایرو مجی برلاس کہ قوم ایشان برلاس قرار یافتہ بود در ماوراء النہر مقرر شدہ بودند بلکہ قوم برلاس در جملہ الوس ہائے اولاد چنگیز خان متفرق بودند اما امیر قراچار کہ ارشد اولاد او بود در ہمراہی جغتائی خان مقرر شد و صاحب تواریخ نسب گورگانیہ برلاس را کہ بغیر ازین کہ ما در ان اکثر ایشان از قوم جغتائیہ بودند با قوم جغتائی تعلقے ندارند تحقیق نکردہ جغتائی نوشتہ اند حالانکہ بعضے الوس جمیع ما مور و محکوم سے باشند نہ قوم و در الوس جغتائی امیران ہر قوم بودند اما بعضے بعضے الوس نفہمیدہ ہمہ ایشان را از قوم نیز جغتائی دانستہ اند بالجملہ امیر قراچار چون بامیل ارتحال فرو کوفت و پسران بسیار بودند مثل لالا و ایلدر و یسو منکا و شیرغو و ایچل و غیرہا ✦

ذکر امیر ایچل نویان ابن امیر قراچار ابن امیر سونجین نویان ابن امیر ایرو مجی برلاس بونجری قیات

بعد از مرگ امیر قراچار امیر ایچل نویان بجائش قرار گرفت و نوبت سلطنت مغولستان بہ منکوقاآن رسیدہ بود منکوقاآن برادر خود ہلاکو خان را بایران زمین فرستاد فرمان داد تا از الوس جغتائی نکودار اغول جغتائی با نوہے از ابطال رجال بر کاب ہلاکو خان رود و ہمچنین باز الوس و اولاد وجی خان و سایر اولاد و خاندان چنگیز خان کمکے لائق نہاد کوچ بر کاب ہلاکو خان تعیین گردد و چون بر جمیع بادشاہان بونجری

حکم قاآن روان بود خوانین را مثال امر بادرت نمودند و بفرمان قاآن عهده سالیوری یعنی متهم لشکر سپاسالار باید گفت بعهده امیر ایجل مقرر شده فرمان شد که امیر ایجل نیز خانه کوچ بدان طرف توجه نماید امیر ایجل با اکثر بنی اعمام و برادرزادگان وغیره بایران زمین آمده و هلاکو خان مراغه و تبریز را بوسداد و ایجل در مراغه بمرد و خاندان برلاس در آن دیار سکونت ورزیده همراه اولاد هلاکو کوچ داد ندا ماد را اوس جغتائی بعد روانگی امیر ایجل پسرش بجای او مقرر شد +

ذکر امیر ایلنگیر نویان ابن امیر ایجل ابن امیر قراچار برلاس

در ماوراءالنهر جای نشین پدر شد و مدتی برتق و فتق مهمات سلطنت پرداخت

در زمان تزمه شیرین خان جغتائی طبل رحیل کوفت +

ذکر امیر برکل نویان ابن ایلنگیر برلاس

وی به توکل در ساخته شغل سپهداری به نبی اعمام گذاشت و زندگی خود در توکل گذرانید +

ذکر امیر طرغای ابن امیر برکل

چون امیر برکل درگذشت پسر او امیر طرغای نیز دست قناعت بدامن توکل زده و در کریم النزاجی و سلیم الطبعی نظیر نداشت وی در آغاز زمان سلاطین جغتائیه ماوراءالنهر بود +

ذکر سلطان السلاطین شهنشاه گردون اساس صاحبقران قطب الدین امیر تیمور گورکان برلاس ابن امیر طرغای ابن امیر برکل ابن ایلنگیر نویان ابن ایجل نویان ابن امیر قراچار برلاس ابن سوغنجق نویان ابن ایرو مجی برلاس ابن امیر قاچولی بهادر ابن تومنه خان ابن بایسنغر خان ابن قائیدو خان ابن دومین خان ابن بوقا خان ابن بوزنجر خان بوزنجری قبیات

آن نور دیده خاندان برلاس سلطان تیمور گردون اساس در شعبان سنه ست و ثلثین و سبعمایه موافق سیچقان ئیل در مقام کش بوجود آمده و امیر طرغای پدر آنحضرت را چشم بدیدار فرزند دلبند روشن گشت اگر احوال جهانگیری آن نور باصره سلطنت بشرح و بسط ارقام شود از مطلب خود باز مانم و به مجلدی دیگر پردازم چون در تواریخهای متعدده احوال ظفر اشتمال آن خدیو بلند اقبال بالتفصیل مندرج است و بالخصوص حضرت مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفرنامه و دامغنوری داده راقم حروف بمجملی از حالات آن دربن مقام مے نگارد و هو هذا. موتر خان اسم مادر صاحبقران را نگینه خاتون نوشته اند و متفق اند بر این که از آدم تا امیدم هیچ پادشاهے مثل صاحبقران برنخاسته و نه هیچ یکے لقب صاحبقران بجز آنجناب یافته الغرض در سنه احدی و ستین و سبعمایه که توغلوق تیمور خان جغتائی پادشاه مغولستان لشکر بر دیار ماوراءالنهر کشید امیر طرغای استقبال کرده بود

امیر حاجی برلاس که ایالت برلاس تعلق بدو داشت از نهیب لشکر تو غلوق تمور خان گریخت و امیر تیمور متحیر مانده ؎ پدر رفته و عم گریزان شده + زبیگانه کشور پریشان شده + مخالف مسلط اُنس در خطر + کشاده عقاب بلا بال و پر + دبه تلقین اقبال در خدمت خان حاضر شده مشمول عواطف او گردید و چون خان بار و گردر سنه اثنین وستین وسبعمایه بماوراالنهر آمد بسعی امیر حسین کرلکوت امارت قوم برلاس یافت و حسینیکا تو غلوق تمور خان مراجعت بدیار خود نمود و امیر حسین نبیره امیر قزغن به بیعت از کابل لشکرے جمع آورده متوجه نبرد امیر یسان سلدوز گردید و امیر صاحبقران با امیر خضر یسوری بعزم معاونت امیر حسین رفتند و امیر یسان انهزام یافته و صاحبقران بمقام خود قیام نمود و امیر حاجی برلاس از خراسان باز آمده با امیر یازید جلایر پیمان بسته و صاحبقران و امیر خضر یسوری باهم جمع شده با امیر حاجی جنگیدند و امیر حاجی منهزم شده بخراسان شتافت و درین اثنا اکثر امرائے برلاس از صاحبقران منحرف شده به امیر حاجی پیوستند و در میان امیر خضر و صاحبقران بدین بنیاد تا اتفاقی شده و صاحبقران نیز ناچار به امیر یازید و امیر حاجی پیوست و هر سه امرا سپاهے گران برداشته بجرب امیر خضر رفتند و درین حرب و نبرد امیر خضر یسوری انهزام یافت و امیر حاجی در ولایت خویش استقلال یافت و چون بار دگر تو غلوق تمور خان لشکریان دیار کشید امیر حاجی بگریخت و در خراسان بمرضے قتل شد و خان صاحبقران را نوازش فرموده پیش الیاس خواجه خان بگذاشته برگشت و صاحبقران از امیر یکیچک قان قلی ناچار شده روے از و برتافت و در بیابان خیوق به امیر حسین بیعت کرد خواهر او ترکان آغا در حبالهٔ نکاح صاحبقران بعد ملاقات کرده و هر دو از سر جاه ساینج مشورت کرده باتفاق پیش تکل حاکم خیوق رفتند و آن بدعهد خواست که ایشان را بگیرد و صاحبقران بر مکر او واقف شده باشصت سوار روی تو کل براه آورد و تکل با هزار سوار در تعاقب متوجه شده از اول روز جنگ در پیوست و از هر اپیان صاحبقران امیر طغی بوقا برلاس و امیر سیف الدین و امیر ایلچی بهادر راسپان از کار رفتند و هر سه پیاده روے بجنگ نهادند ؎ خروشان چو شیر و پلنگ و نهنگ + پیاده درآیند هر سه بجنگ + و صاحبقران بدست خود کمان از دست ایلچی بهادر بگرفت و یزان جنگ تا مدتے مشتعل شد ندکه از جمله شصت نفر هفت سوار بر رکاب صاحبقران ماندند و امیر حسین بر سر تکل تاخته ؎ درفش تکل را بدو نیم کرد + دل نرم جویان پر از بیم کرد + و صاحبقران مدهوش کرده و ازان معرکه برآورده روانه شدند و مخالفان در تعاقب رسیده اسپ امیر حسین را کشتند و دشنام ناخانون او با رگیر خویش بدو داد و صاحبقران دشمنان را بضرب تیر نگهداشت تا امیر حسین بار دگر سوار شده و در بیابان درآمدند و ازان هفت کس چهار نفر اسپان ایشان را گرفته راه فرار گزیدند و صاحبقران با او بجاے ترکان آغا محرم محترم خود توکل بر خدائے تعالی نموده روان شدند و ترکمانان آن بیابان خبر یافته بر صاحبقران هجوم آوردند و پادشاه جهانستان حرم خویش را بجاے باز داشته متوجه حرب گردید اما حاجی محمد نام ترکمانی صاحبقران را شناخته و ترکمانان را از جنگ باز داشتند و آن شب صاحبقران و میان ایشان بسر برده روز دیگر

قلعه و در تو مغانی یافته از لولو بعلی بحاجی محمد داده و او سپان و ما یحتاج ایشان مهیا کرده روانه نمود و قلانجی نام را عجز نمود تا صاحبقران را با میرحسین رساند و صاحبقران با میرحسین رسیده و ویرا نیز سوار کرده بموضع محمودی رفت و در آن مقام توقف نموده و علی بیگ جاقی قرمانی شصت مرد دلاور فرستاد تا صاحبقران و امیرحسین را گرفته باخان برند و در آنجا بمقامی ناخوش باز داشتند اما محمد بیگ برادرش خبر یافته ویرا ازین عبارت انتزاع نموده تحائف جهت صاحبقران و امیرحسین فرستاد علی بیگ تحائف را خود متصرف شده و عذر خواهی نموده اسپی لاغر بصاحبقران داد اما مبارک شاه سنجری با فرزندان خود پیش حضرت صاحبقران آمده و اسپان نیکو پیشکش نموده و بعد از آن اشورت کرده و صاحبقران سوی ولایت خویش و امیرحسین سوی گرمسیر میمندروانه شدند و صاحبقران در قریه نجار زندان او بجای ترکان را باز داشته و خود مخفی با لوس خود در آمد و امیر تموکه توچین و غیره بصاحبقران پیوسته و صاحبقران بچول و ریگستان آمده مدت یکماه در کنار آب و سایه جنگل توقف نموده و روزی سیائی سیاه دیده اسپان باب زده و الجای ترکان نیز موافقت کرده سلامت گذشتند و چندی در چولها متوقف شده و بسمرقند از انجا بولایت کش در آمد و بهرام جلایر و تمور خواجه اُغلن را همراه گرفته نزد امیرحسین رفت و هر دو بعد والی سیستان رفته و ویرا از دشمنان او نجات داد و ندا ما دست حق پرست صاحبقران زخمی شده و از انجا صاحبقران سوی ارصف شتافته و در انجا قرا نجی پسر حسن و صدیق برلاس و توغلوق برلاس و امیرسیف الدین و غیره برکاب او پیوستند و امیرحسین در انجا با صاحبقران ملاقات کرده و باتفاق متوجه قلعه او لاچوشده که امیر منگلی اونغا سلدوز در آن مقام بود و سیصد مرد قوم دولان جاون بصاحب قران پیوستند و صاحبقران امیر تموکه توچین را برای اخبار شکر چغتائی فرستاد و او خبر آورد که امرای چغتائیه ولایت را غارتیده میروند اما با وجود آنکه فرزندان و خانانه او قریب ازان مقام بود که او رسیده بود و خویشان او را ترغیب دادند که اهل خانه را دیده برگردد اما بر عایت حسن ادب قبول نکرده که هنوز ولی نعمت من از خانه دور است من چگونه بخانه درآیم و چون صاحبقران بجلگای بلخ آمد امیر منگلی اونغا و ابوسعید پسر تایغو باشش هزار سوار آمده بودند حربی در پیوسته و نسایم فتح بر گلشن اقبال صاحبقران باهاه و جلال وزیده و صاحبقران چون بعد ازین فتح عرض لشکر دیده هنگی رفقای او و امیرحسین بدو هزار رسیدند و از جیحون عبور نموده آجوئی برادر امیر تیمجاک بیگ ناگاه بر سر ایشان رسیده و ناچار صاحبقران بموافعت ایستاده تا شکر از آب عبور نموده و بعد ازان خود نیز عبور نموده و مدت یکماه هر دو لشکر بر کنار آب مقام کرده و صاحبقران متوجه خلم شده با امیرحسین که پیشتر رفته بود و امیر توغلوق سلدوز و تمور لنگ پسر تورکان و ساریق و تنکوم توغلوق خواجه ارکنوت و دیگر امرای الیاس خواجه خان را چنانکه نوشته شد شکست داده و سه صد سوار را با امیر سلیمان جاکو و جلال الدین برلاس و امیرسیف الدین و بهرام جلایر و غیره بکمک فرستاده و او را غاز گرد و غبار بسیار متوهم شده قرار برقرار اختیار کرده و امرا بضبط شهر مشغول شدند و الیاس خواجه خان در تاش آریغی چهار فرسنگی گوش بوده صاحبقران با امیرحسین

متوجه حرب الیاس خواجه خان گشته و او را شکست و کلا پشاه را نجانی برداشته و در جنگ لاسے حربے سخت واقع شده و
امیر صاحبقران و امیر حسین منهزم شده و امیر حسین از کش و صاحبقران بارگر لشکر مرتب کرده و بسمرقند فرستاده و او و
خواجه و هندو شاه از ایشان برگردیده و کبک تمور و انکر چاق پسر حاجی بیگ ارکنوت را بر سر ایشان آورده متفرق
گردانیدند چون لشکر الیاس خواجه خان محاصره سمرقند گذاشته بدر رفتند صاحبقران و امیر حسین بولایت ماوراالنهر آمدند
صاحبقران و امیر حسین سمرقند را گرفته و امیر حسین را اقبال بادبار مبدل شده و مبلغ خطیر از امراو ملازمان گرفته و صاحبقران
از طرف امیر سیف الدین و آقبر غا ایلچی بهادر رفیبرو سبالغ خود داده و فقد و سیم داده چون کم بود گوشواره ترکان آغا نیز
بداد و امیر حسین باوجود شنافتن او بگرفت و صاحبقران بکش و امیر حسین بسالی سراے رفتند درین زمان باغوائے مفسدان
درمیان صاحبقران و امیر حسین بیعت ناانفاقی واقع شده و صاحبقران بسمرقند آمده علی یسوری و الیاس و محمود شاه
یسوری بادیگر یسوریان بصاحبقران پیوستند و انجائے ترکان آغا وفات یافت و صاحبقران در سنه سبع ثلثین و سبعمائه
موافق ایت ایل لشکرے گران جمع آورده آهنگ امیر حسین نمود و امیر حسین عهدنامه مشتمل بر عهود و مواثیق فرستاده و
مقرر بدان شد که هر یک لشکر گذاشته باصد مرد بهم رسیم و گفتگوئی مصالحت کنیم و صاحبقران سه صد مرد گرفته در
موضع یعنی تنگ چپچک روانه شده و امیر حسین سه هزار سوار با یلغار بگرفتن صاحبقران مقرر نموده و صاحبقران
پیش از وصول آگاه شده و جنگ در پیوسته و صاحبقران جنگ کنان تا موضع قاتلش آمده مخالفان تعاقب خاسته
برگشتند اما لشکر صاحبقران که در خراز بود پریشان شد و صاحبقران با اندک نفری به قرشی نزول فرمود و روز دیگر لشکر
امیر حسین بقرشی رسیده قبضه نموده و صاحبقران از انجا روانه شده از آب آمویه گذشته آوازه انداخت که ملک
هرات مارا طلب کرده میرویم و روبروے کاروانیان سوار شده چون کاروان بقرشی رسید امیر موسی تا بحوت که از
جانب امیر حسین در انجا بود با هفت هزار سوار از قرشی برآمده عزم اوزکند نمود و صاحبقران با دویست و چهل و سه
کس پائی در رکاب آورده بقرشی متوجه شد و از آب آمویه عبور نموده و با امیر داؤد و غلات و امیر موسی دار لات و جاکو
برلاس و سار یونا جلایر و عباس قبچاق و امیر سیف الدین و آقبوغا تمان وغیره امرا با یلغار و شبگیر روانه شده و
بموضع قرقه کهنه رسیده و راه را ضبط کرده و شب سوار شده بشیرکنت آمدند و صاحبقران با دو کس بقرشی رفته دیدار او
در را بنظر احتیاط دیده باز گشت و امرا و رفیقان خویش را آورده چهل و سه کس بمحافظت اسپان گذاشته و با صد مرد
مزدبانها نهاده در قلعه رسیدند و صاحبقران با صد نفر بر دروازه ایستاده و دلاوران بالا برآمده حارسان را غافل
یافته کشتند و در را شکسته بقرشی مسلط شدند و صاحبقران محمد بیگ پسر امیر موسی تا بحوت را طلاق داد تا پدر را
آنجا بخواند و موسی با ملک بهادر و قراداؤناس یکجا شده با دوازده هزار سوار قلعه را فروگرفتند و صاحبقران بضبط حصار پرداخته
و صاحبقران روز دیگر فرمود تا چند امرا از دروازه بیرون شده بر جماعتے که محاصره نموده بودند حمله برند و جنگ در

پیوست ۵ چکاچاک خنجر بگردون رسید ✤ ز ترشی روان خون بجیحون رسید ✤ و لشکریان امیر موسیٰ لپسپا شده معسکر خود پیوستند و صاحبقران نیز با بقیه امرا بیرون شتافته و حربے سخت کرده و امیر موسیٰ با هفت هزار سوار جرار آب روے ناموس ریخته روے در فرار نهاد و ملک بهادر قراؤناس با پنجهزار مرد بدروازه دیگر استاده بود و امیر صاحبقران با شصت نفر متوجه حرب او شده و ملک بهادر بغیر آنکه شمشیرے اندازد روے بوادی قرار نهاد و صاحبقران نگامیشی مخالفان نموده و صاحب ظفرنامه در تصدیق این معرکه مضمون بسیار نوشته و گفته که این روایتیست بے کم و کاست نه از قبیل لاف و گزاف که فردوسی برائے سخنوری و فصاحت در شاهنامه بر بعضے مردم بسته و در یوسف زلیخا خود تقریر شده و گفته ۵

زهر گونه نظم آراستم ✤ بگفتم دران هر چه خود خواستم ✤ اگرچه دلم بود ازان بامزه ✤ همے کاشتم تخم و بیخ بزه ✤

ازان تخم کشتن پشیمان شدم ✤ زبان را و دل را گره بر زدم ✤ که آن داستانها دروغ است پاک ✤ دو صد زان نیرزد بیک مشت خاک ✤ برین مے سزد گر بخندد خرد ✤ زمن خود کجا کے پسندد خرد ✤ که یک نیمهٔ عمر خود گم کنم ✤ جهانے پر از نام رستم کنم ✤ چه باشد سخن هائے بر ساخته ✤ شبے رود را ندیشه پرداخته ✤ الغرض چون بنیروے اقبال آن خسرو بیهمال این چنین فتحے عظیم واقع شد و امیر صاحبقران در نگامیشی روانه شده و صد سوار دشمنان که قفائے لشکر را نگاهداشته بودند مقابله کرده هزیمت یافتند و صاحبقران بازگشت ✤

ذکر محاربات صاحبقران با امیر حسین

چون امیر حسین از انهزام امیر موسیٰ و ملک بهادر خبر یافت متوجه محاربه گشته امیر ولیجا بتوپردی و جهانشاه و پولاد بوغا و امیر موسیٰ را از پیش فرستاد و ایشان باده هزار سوار در بالائے آق قیا صفوف لشکر آراسته و صاحبقران دران وقت زیاده از دویست کس نداشت به نیروئے شجاعت صفوف لشکر آراسته و بصلاح امرا باز گشته لشکر مخالف تعاقب نتوانستند نمود و صاحبقران استقامت و قرشی نتوانسته بسمرقند و از آن مقام به جول باغان رفت چون عرض رسید که نیکپی شاه که برگزیده این دولت است ملازمان ذخیره خواهان را که عازم درِ دولت شوند بسیگیر و صاحبقران باشش صد مرد بسیگیر کرده و امرا بگذاری امور بعبور رشدند و صاحبقران بادویست کس از جیحون بشنابعور نموده و او را گرفت و در نواحی بخارا موضع بیرمس لشکر قراؤناس را شکست داده به ماخان رفت و امیر صاحبقران شاهزاده محمد جهانگیر را حسب الطلب نزد ملک معزالدین حسین کرت والی هرات فرستاد و خود نه رفت و ملک شاهزاده را اعزاز بسیار نموده به بودن او فروق نواحی ملک خود رضا داد و ازین باشش صد مرد بسیگیر دایر کرده بقرشی رسید و بر و تصرف یافت و در موضع قوزی مندان با پنجهزار مرد قوم قراؤناس و لشکر امرائے دیگر مثل امیر سلیمان لیسوری و برانتخواجه و هندو شاه مقابل شد و ازانمیان نیز سی سوار بعت امیر حاکو بوجه آنکه از اسپ افتاده بود فرستاد و علے لیسوری و بدرالدین باد و کس جدائی اختیار کرده با بقیه رفیقان بران لشکر زده و دلاوران او بلغزاقبالش چون شیرِ ژیان که برگله گوران حمله نماید حمله نمودند و صاحبقران بنفس خود ۵

درافگند خود را در آن کارزار + چو شیرے کہ گورافگند در شکار + چو خورشید تیغش درخشندہ شد + عدو چون ستارہ پراگندہ شد + کسے را کہ ایزد بود کارساز + زیاری لشکر بود بے نیاز + شکست آن جہان جوے نصرت پناہ + چنان لشکرے را باندک سپاہ + و آخر الامر امرائے امیر حسین تاب مقاومت نیاوردہ باوجود قلت دشمن کہ یکے بصد نمیرسید انہزام یافتند و صاحبقران بسمرقند رفتہ و در انجا نیز اوج قرار ا منہزم نمودہ چون بقرشی فساد سے واقعہ صاحبقران عزم آن دیار نمودہ و خبر امیر حسین شنیدہ کہ دے بقرشی رسید باز گشتہ و با امیر کیخسرو اپردی ملاقات نمودہ دختر او را در تزویج خانیکہ کہ ماورش دختر بیسون تمور خان جغتائی بود بعقد جہانگیر میرزا در آورد و امیر حسین باردگر بست ہزار سوار با امیر موسیٰ و محمد سلدوز و او بجا یتو اپردی فرستادہ و ایشان از پیشتر سہ امیر را با دلیران کار دیدہ با سہ گروہ فرستادند صاحبقران با پانصد مرد جہانشاہ را کہ با یکہزار و پانصد مرد بود شکستہ و ہمان روز بموضع دزق رفتہ و امیر خرمن را راندہ و غارت کردہ و زمانے توقف نمودہ بر ملک بہادر تاخت دا و بغیر استعمال سیف و سنان فرار شدہ چون امیر موسیٰ وغیرہ از ین حالت خبر یافتند فی الفور فرار در زیدند و امیر حسین با ردگرد ہ ہزار مرد مکمل و دلاور بر سم منغلای فرستاد و صاحبقران با پانصد مرد بر ایشان آمدہ و لشکر مخالف از نہیب دلاتش پیش از جنگ منہزم شدند و بعد ازین امیر حسین مجبور شدہ سعے بران نمود کہ صلح شود و صاحبقران نیز قبول کردہ نزد امیر حسین میرفت و قریب سمرقند خبرے غیر واقعہ شنیدہ باز گردید و در راہ با امیر موسیٰ دو چار شدہ دیر اشکست داد و بعد ازین امیر موسیٰ تا بجوت و امیر اولجا یتو اپردی و صاحبقران با ہم ملاقات نمودہ صلح نمودند و صاحبقران و امیر حسین بکابل رفتہ پولاد آقبوغا را زیر نمودند و خبر آمدن سپاہ مغولستان رفتہ قبل از جنگ سپاہ مخالف منہزم شد و بعد ازین ہر دو امیر بہ بدخشان رفتند و امیر حسین خود در کشم متوقف شدہ پسر خود جہانملک را فرستاد و با دشاہان بدخشان محاربہ بصعب نمودند و صاحبقران در انمقام شجاعتے بے نہایت بتقدیم رسانید و بعد ازیں بسیار شاہان را مطیع نمودہ و باز گشت و آثار غدر و مکر از ناصیہ امیر حسین دیدہ و واقف شد کہ امیر حسین امیر موسیٰ را بقتل او مامور کردہ است و چون امیر حسین بلخ را تختگاہ نمودن میخواست فرمانداد کہ صاحبقران نیز امرائے خود را خانہ کوچ فرستند و امیر موید ارلات در نشہ شراب پسر چاوچی را زدہ گریختہ بود امیر حسین شیرین بیگ آغا خواہر صاحبقران را کہ بحبالۂ نکاح او بود بعہدہ امیر زادہ جہانگیر سپرد بلخ بردہ و صاحبقران با امراء در مخالفت او مشورت نمودہ با امیر داؤد و فلات و سارو غاجلایر و حاکو برلاس و امیر موید ارلات و آقبوغا نامان و شیخعلی بہادر و یالچی بہادر و عباس قپچاق وغیرہ مشورہ درست ساختہ لشکرے جمع آوردہ با امرائے مذکور و امیر موسیٰ تا بجوت متوجہ حرب او گشت و امیر موسیٰ تو ہم کردہ ملحدہ شد و امیر اولجا یتو دو الی بدخشان نیز بیاری صاحبقران رسیدند و امیر کیخسرو اپردی نیز رکاب او پیوستہ و امیر حسین نیز قرا دل نعین نمودہ و زندہ چشم اپردی نیز بصاحبقران پیوستہ صاحبقران بلخ را مرکز وار در میان گرفت ۵

چو شاہ جہانگیر گردون نہیب + در آورد لشکر ز بالا بہ شیب + سپاہے چو مور و ملخ بے شمار + رسیدند ناگہ

بشهر و حصار ✦ غریو سے برآمد ز غلغلان گردہ ✦ کز زمان شد از هوا شان دشت و کوه ✦ و مردم از قلعه بیرون تافته جنگ نمودند
و شهزاده عمر شیخ میرزا با وجود صغر سنی جنگ نموده زخم تیرے در پائے او رسید که از سوے دیگر برآمده هر دو جراحان سبجی گرمکرده آن
جراحت را داغ نمودند و آن شاهزاده ولاد در هیچ اضطراب نه نمود الغرض امیر حسین قلعه بند شده سبجگید دامیر حسین ناچار شده
پیام داد که سبجگ به سیوم ماه باید داد و صاحبقران التمس او را مبذول داشته و امیر حسین بر این پیمان اغماد نه نموده و در وقت
شب بلوغ کریون رفت ✦ نه عزم درست و نه رائے صواب ✦ دل پر نهیب و سر پر شتاب ✦ و شهر کنس افتاده
در بسے در آمد و بمنارے پنهان شد و خواست که بالائے مناره برآمده اطراف و جوانب را بنظر احتیاط بنگرد بحسب اتفاق
امیر حسین را دیده و باز گشته بصاحبقران خبر داد و امرا رفته و برآوردند و بسعی امرا حواله امیر کنجر و گردید تا بقصاص برادر خود
کیفر دیرا از جان سیر نموده و بعضے نوشته اند که صاحبقران کنجر را تسکین داده و بر احسان سبجی خواست امیر او لجاتیو و دیگر
امرا اندیشه نمودند که اگر او جان این و رطه بدر برد فساد بسیار انگیزد بے نصیحت صاحبقران دیرا کشتند و پسران او خواند
سعید و نوروز سلطان نیز کشته شدند خواتین و دختران او بتصرف صاحبقران در آمدند و صاحبقران سراسیمه ملک خانم دختر
قزان سلطان جغتائی و آلوس آغا دختر امیر سیان سلدوز و سلام دختر خضر سیوری و لغی ترکان خاتون را داشته و سونج
قتلق آغا دختر نرمه شیرین خان را بامیر بهرام جلایر و دلشاد آغا را بنده شم و عادل ملک را بامیر حاکو و دیگر ترکان را
بامرا داد و دختر امیر حسین با پلچی بوغا این تابان بهادر منعقد شد ✦

جلوس صاحبقران امیر تیمور گورکان بر اسن تخت سلطنت

بعد ازین فتح نامه امرا امرا نوئیان بزرگ
بسلطنت صاحبقران اتفاق نموده بعرض

رسانیدند ✦ که اے فرخنده ات زیب گاه ✦ تراز سید آئین تخت و کلاه ✦ دل بایکایک بفرمان تست ✦
همه جان بازیر پیمان تست ✦ و صاحبقران گردون و قار بمشیے بزرگ منعقد گردده ✦ و زان پس لفر خنده تر طالعی ✦ بعموم
عطا بخش و بے مانعی ✦ بر افراخت صاحبقران تاج زر ✦ بر افروخت تخت شاهی بفر ✦ کمر بست بافر شاهنشهی ✦ جهان
سر بسر گشت او راهی ✦ و امرا و نوئیان مطابق آئین مغول زانو زدند و مراسم دعا و ثنا بتقدیم رسانیده ✦ زر و گوهر بش
بر سر افشاندند ✦ و راشاه صاحبقران خواندند ✦ و در آن زمان سن مبارک او بسی و چهار سال شمسی رسیده بود و این واقعه
همایون در روز چهارشنبه دوازدهم ماه رمضان سنه احدی و سبعین و سبعمایه اتفاق افتاد موافق ایت ایل ✦ زینقد فرزون
رفته هفتاد و یک ✦ قضا گفت شه را که الملک لک ✦ جهانرا که دید اشت پستی خراب ✦ بر آمد ز مشرق بالند آفتاب ✦
همے راکه بر تو کرش مے نمود ✦ فلک داد فرصت که خورشید بود ✦ تمور آمدش نام یعنی حدید ✦ و من شاه فیه یاسک
شدید ✦ تمور طرا غی شه شیر مرد ✦ خدیو جهان گیر گیتی نورد ✦ و زان پس جهانگیر شرقی نژاد ✦ جهان جوان
کرد از عدل و داد ✦ قضا شمع اقبال او بر فروخت ✦ عطارد کمر بند جوزا بسوخت ✦ درخشنده شمسے بر آمد ز میغ ✦

زخورتاج بستد زمیر تخ تاج ✤ سعادت قران همچو جیبش شد ✤ زرفعت مکانش چو اویس شد ✤ قدر بخت اورا چو شد مشتری ✤
بیامونخت ناهید خنیاگری ✤ وصاحبقران کامگار سرگنج وخزاین کشاده ودر دامن فوج ولشکر ریخت ✤ سرگنج بکشاد
صاحبقران ✤ نپنداشت کز آنرا شمردن توان ✤ بنجشید چندانکه شد آن بسیر ✤ زبخشش نترسد خداوند دلیر ✤ وازانجا مراجعت فرموده
وبسمرقند رسیده وامرارا بنوازش ومناصب سرافراز ساخته امیرداؤد وغلات را داروغگی سمرقند منصب دیوان داده وامیر
جاکو سیف الدین وامیر عباس واسکندر وامیر حلقه قوچین وارد شیر قوچین دتماری قوچین راتوا چی گری لشکر داد وامیر سارابوغا
جلایر وحسین برلاس آقبوغا نامان ومحمود شاه بیسوری وایلچی بهادر ودولت شاه را دیوان وختائی بهادر وشیخ علی وآتمور و
تاتان بهادر ودکنه وسنجی شاه وفرامرز وتکتک واپاچی کلته وقزاق بوغا ارسلان ودورابهادر رامقدم سپاه گردانید وهمچنین
جمیع امرارا نوازش فرموده حصار وعمارات درسمرقند بنیاد نهاده آن راپایه تخت ساخت وقورلتائے عظیم کرده ولشکر کشیده
زنده چشم وامیر موسی راسطیع ساخت دزنده چشم برگشته بار دگر لشکر بروفرستاد وصاحبقران کامگار رامیر قمرالدین وغلمان بجانب
مغولستان لشکر کشیده ویرانه نهزم نموده وتوقتمش خان اوزبک ازاسخان گریخته پناه بدرگاه عالم پناه آورد وصاحبقران ویرا
اعانت کرده ولشکر براسخان اوزبک کشید چنانچه مجمع این قضایا دضمن احوال سلاطین اوزبک وجغتائی نوشته کلک
تحقیق سلک گشته ودرسنه ثلث وسبعین وسبعمایه لشکر بخوارزم کشید امیرحسین بن میغدای غونکغرات والی انجا بنگیده
متحصن گشت ودرمحصوری طائر روح اوقفس تن راگذاشت یوسف صوفی غونکغرات برادراویسل باشتی کرده ودختر
آق صوفی برادرش که ازشکر بیگ دختر خان اوزبک بود وسوین بیگ خانزاده نام رابسلک ازدواج شهزاده محمد جهانگیر کشیده
بارروم چون دودخبار پندار بدماغ اومنصاعد شد صاحبقران دراربع وسبعین وسبعمایه بردشکر کشیده مطیع ساخت ودرسنه
ست وسبعین بجانب مغولستان نهضت فرموده مظفر ومنصور براجعت فرمود وبارد گرلشکر بخوارزم برده وازانجا برگشته
بمغولستان رفت وبرنخالفان چیره شد وچون یوسف صوفی بازگردفضولی گشت درسنه ثمانین وسبعمایه بنوبت چهارم لشکر
برد کشید ویوسف رابزندان محاصره اسیر نموده ویوسف روزے پیام فرستاد که صاحبقران ازانجانب ومن ازین طرف بمیدان
مبارزت درآئیم وسے توکل بلطف خدائی کنیم ✤ بکوشیم وبخت آزمائی کنیم ✤ ببینیم تااین شتابان سپهر ✤ دربن
داوری برکرا گردد بهر ✤ زبازیچه چرخ گیتی فروز ✤ که پیروز گردد که برگشته روز ✤ وصاحبقران قبول این مضمون وده
وامرا هرچند ممانعت نمودند مفید نیفتاده امیرسیف الدین زانوزده عنان برگرفت وگفت سے چوخسرو نه تنها کند کارزار ✤
چه باید درین دشت چندین سوار ✤ صاحبقران ازسرغضب اوراد شنام داده شمشیر کشیده برو بینداخت تاامیر دست باز
داشت وصاحبقران قریب بخندق رسیده مایوسف برنیامد الغرض همدران زردی یوسف صوفی رحلت نموده ولیران
صاحبقران سے چوکردند گرم آتش رزم را ✤ فگندند بارو سے خوارزم را ✤ جهانے که نام وسے ازگنج بود ✤
پراز درو گوهر بهریکے گنج بود ✤ زمه تابماهی برآمد بزبر ✤ که پیروز شد شاه گیتی خدیو ✤ وتمامت خوارزم راقتل نمادت

نمودند و عمارات او را بر زمین افگندند و پیشکاران و علمدار را خانه کوچ بسمرقند رسانیدند و این فتح در سنه احدی و ثمانین و سبعمایه واقع شد و عمارات در شهر کش ما آقسیرا نبیاد نهاده چون ملک غیاث الدین کرت غوری والی هرات در حاضر شدن تعلل مینمود صاحبقران در سنه اثنی و ثمانین و سبعمایه شاهزاده میران شاه را با امرای ناماور بخراسان نامزد فرمود ؎

زتوران مغولان پرخاش جو ✤ شتابان بایران نهادند رو ✤ سپاهی چو مور و ملخ بی شمار ✤ همه تیغداران خنجر گذار ✤

و صاحبقران خود نیز در سنه مذکور مطابق تخاقوئیل لشکر بایران زمین کشید چون بقلعه فوشنج رسید و برادر حلقه تسخیر در آورد و از انجا هرات را محاصره نمود و غوریان چند نوبت دلاوری کرده بیرون آمدند و مغولان بلفرب دست ایشان را تاراج و تازه راندند و آخر الامر حصار شهر را فتح نموده لشکر غیاث الدین را بسیار کشتند و غیاث الدین بحصار اندرون پناه برده و ناچار شده مادر خود سلطان خاتون را که دختر قطغاتمور خان نوزنجی بود باستشفاع جرائم فرستاد و صاحبقران فرمود که ملک را بگویید تا بیرون آید که جز نکوئی نه بیند و غیاث الدین ناچار شده بیرون خرامید و این واقعه در سنه ثلث و ثمانین و سبعمایه اتفاق افتاده و تحائف و تنسوقات و خزاین او در دخائن بدست صاحبقران رسیده ؎ چو شهر از خزاین بپرداختند ✤ حصارش سراسر بینداختند ✤ حصاری که بر کهته و سالخورد ✤ همان را که از نو ملک راست کرد ✤ همان و همین باز مین گشت راست ✤ که صاحبقران را چنین بود خواست ✤ و ملکزاده غوری نیز از قلعه انشکچ حاضر شده اطاعت نمود و صاحبقران از انجا به طوس نهضت فرمود و امیر علی بیگ جلایر را غاشیه اطاعت بر دوش کشیده حاضر شد و صاحبقران بسمرقند باز گشت ✤

ذکر لشکر کشیدن صاحبقران بسر زمین ایران

چون سبزوار که صاحبقران مسخر کرده بود امیر علی جلایر والی و امیر ولی بیسود والی ماژندران و ایراحصاره کرده صاحبقران زمان فرمان داد تا لشکر مغولان بار دگر جمع شوند ؎ زتوران بر آمد گر باره جوش ✤ بایوان کیوان رسیده خروش ✤ سپاهی بجنبید کز حصر آن ✤ یقینم که عاجز بماند گمان ✤ زهر سو شده انجمن فوج فوج ✤ چو دریا که خیزد زهر گونه موج ✤ چنین لشکر باچنان بادشاه ✤ روان شد شتابان بعون الله ✤ و چون بحوالی کلات رسیدند و در سنه اربع و ثمانین و سبعمایه موافق ایت ایل حصار را بقهر و جبر گرفتند و علی بیگ دختر خود خواند سلطان را به شاهزاده محمد سلطان فرستاده و عذر خواسته امان یافت و بار دگر که در جنگ ثابت شده و صاحبقران امرا را بجنگ او باز داشته ؎ بدولت روان گشت با لشکرش ✤ سپهر و سپهر آفرین یاورش ✤ چو جوشنده بحر و خروشنده سیل ✤ بتر شیزوان بوم و بر کرد میل ✤ و قلعه تر شیز را که نوکران غیاث الدین والی هرات متصرف بودند تحکم کرد و از انجا بصوب ماژندران شتافت و شیخ علی بهادر امیر علی چون غریبان را با تیغ و کفن آورد و امیر ولی پیامهای اطاعت فرستاد و صاحبقران فرمان داد تا ملک غیاث الدین را با فرزندان و تمامت قوم جان غریبان را با مور النهر برند و خود نیز بسمرقند باز گشت چون ملک محمد

پسر فخرالدین کرت وغیره غوریان در هرات باز فتنه انگیختند امیرزاده میران شاه در هرات رفته آن فساد فرو نشانید و مخالفان را کشته منیاره از سر ایشان برآورده و ملک غیاث الدین و امیر غوری و علی بیگ جون غربانی و ملک محمد بحکم یرلیغ کشته شدند و صاحبقران امیرزاده علی ابن موید ارلات را بغوستان فرستاد و خود با فوجے گران سایه متوجه سیستان و مازندران گردید و در سنه خمس و ثمانین و سبعمایه در اوائل رمضان بهرات نزول اجلال فرمود و سبزوار را ضبط کرده سوئے سیستان متوجه شد و سیستان را محاصره نمود و قطب الدین سیستانی نازیکجانب سخن مصالحه میکرد و از یکطرف لشکر برائے حرب و نبرد میفرستاد الغرض بعد حرب و نبرد قطب الدین از حصار بیرون آمده اما سیستانیان قریب بست هزار کس بیرون آمده جنگ نمودند قطب الدین بدین سبب بند شده و صاحبقران فرمود تا لشکر حمله کرده و حصار را در میان گرفته قدم آقدم آگرفتند و حصار را بگشادند و شهر را قتل عام نمودند ـــ فتادند در شهر خیل مغل + برافتاد بنیاد مردم بکل + بقتل و بغارت برآورده دست + سراسر سران جمله گردید پست + تلف شد زن مرد و برنا و پیر + ز صد ساله تا کودکان شیر + و صاحبقران بضبط خزائن و دفائن فرمانداده ـــ ز ماواے دشتان و سام سوار + شتر وار را برنهادند بار + ز دینار و از گوهر نابسود + ز تخت و ز گستر نی هرچه بود + ز زرینه و تاجهاے بزر + ز سیمینه و گوشوار و کمر + ز اسپان تازی بسیمین ستام + ز شمشیر هندی بزرین نیام + فرمود تا جمیع اموال آن شهر را غارت کنند و تمامی تر و خشک آنرا در دم بدم برق غارت و تاراج بسوخت ـــ ز بیش و کم و نیک و بد خوب و زشت + ز نامه دران بوم چیزے نهشت + نه کس ماند و نے شهر و نے خواسته + ازان بوم و برکرد برخاسته + سه سال زیر و بوم زابلستان + سوے روح رستم بپایی گریان + سر از خاک بردارد و ایران به بیند + بکام دلیران توران زمین + و علما و صلحا و اهل حرفه را کوچانیده بسمرقند بردند و بعد ازین بست و غزه قلعه را فتح کرده و به سلیمان کوه شتافت و فاغنه آنديار اول ایلچی فرستاده طیع شده و درین زمان باز سر از اطاعت پیچیدند و صاحبقران درهمان روز که لشکر بدانجا رسید جنگ در انداخت و زرے عظیم و افشده اکثر امرا زخمدار شدند و بالآخر فوج مغول ظفر یافته و قلعه را تسخیر کرده مجموع ایشان را فرو آورده بر هزاره و قوشون قسمت کردند تا بیاساق رسانیدند و صاحبقران توجه قندهار گردید و او را تصرف کرده به سیفل برلاس عطا فرمود و چون امیر جاکو مرد جائے او به امیر جهانشاه برلاس داد و خان عزیمت بسمرقند برافت و در سنه ست و ثمانین و سبعمایه متوجه مازندران شد ـــ جهانجو چو هر جا که شد کام یافت + ز توران دگر سوے ایران شتافت + سپه راند تا سوے ترمذ رسید + هنر پیشه بر آب جیحون کشید + بران پل چو لشکر ز جیحون گذشت + همه ملک ایران پر از بیم گشت + سپر دارد جوشن وران صد هزار + شماره بلشکر گه آمد سوار + و دختر جلال الدین شاه شجاع مظفری حسب الطلب رسیده با پسر محمد امین جهانگیر عقد بستند چون به بیشه مازندران رسید فرمود تا درختان بریده راه پیدا نمودند و با امیر ولے

جنگیده منهزم نمود و امیر ولی بار دگر بخون آورده و لشکر صاحبقران از شرایط حزم غافل نموده دستی توشون درکین بازداشته بود ایشان بر مخالفان تاختند و امیرزاده میران شاه متوجه دفع اعداگشته مخالفان روبه گریز آوردند چون بفرمان امیر ولی دران راه ها چاه ها بسیار کنده بود لشکر او چون از معرکه ستیز روبگریز نهادند بسیاری از ایشان دران چاه ها افتاده و نقد حیات بر باد دادند و مضمون صحت حفر بئرا لاخیه و قع فیه بظهور پیوست و امیر ولی متعلقان را بقلعه گردکوه گذاشته سوی ری مغرور شد و صاحبقران حکومت استرآباد را به نقمان باد شاه ابن لخاتیمور خان بوزنجری داد و صاحبقران بری شتافته و سلطان احمد ایلکانی جلایر از سلطانیه به تبریز گریخت و صاحبقران امرا فرستاده بر سلطانیه تسلط یافت و بسلطانیه رفته و سارق عادل را که از امرای سلاطین ایلکانیه جلایر بود از پیش زین العابدین مظفری طلبداشته بر سلطانیه نصب فرمود و صاحبقران بر شمار رفته از انجا بسمنقند معاودت نمود +

توجه صاحبقران به یورش سه ساله ایران

در سنه ثمان و ثمانین و سبعمایه موافق بارس ئیل بعد از اجتماع لشکر و ترتیب سامان یورش از جیحون عبور نموده و به ارسنان رفته اغرالدین را که قافله حجاز را غارت کرده بود سزائی سخت داده و به آذربائیجان رسید و سلطان احمد جلایر بر و بگریز نهاده و امرائی که بار در پی افتادند و معاربه سخت کرده و بگریزانیدند و قهاری ایناق امیر ولی را گرفته بسزا رسانید و بفرمان صاحبقران سارق عادل نیز بسزا رسیده قلعه نخجوان فتح شد و متوجه گرجستان گشته قلعه تفلیس را فتح نموده و تمامت گرجستان را تاخت و تاراج کرده و قلاع آن دیار را گشاده و بقهر اط تفلیسی مسلمان شده و ولایت او با و بگذاشت و بقراباغ قشلاق نموده و خبر حرکت لشکر او بگ رسیده امرا برای اندفاع ایشان مامور شدند و صاحبقران بقلعه ایدین که در تسلط قرا محمد ترکمان بود رفته مسخر نمود و طهرتن حاکم ارزنجان اطاعت قبول نمود و امرا و شهزادگان ایل و الوس قرا محمد قرا قونیلو را غارت کرده و او بکوه های بلند پناه برده و صحرائی موش را تاخته متوجه سلطان گردیدند ملک غرالدین والی آنجا پناه به کوهی برده و آخر الامر قلعه مذکور که نهایت دشوار گذار بود گشاده شد چون تمامت آن نواحی بضبط شهنشاهی درآمد صاحبقران گردون توان زین العابدین ابن شاه شجاع را که پدر او در وقت مرگ عریضه نوشته و یراسغارش کرده بود طلبیده و او بر سبزانی دیو غرور از شاه راه اطاعت برگشته بیاد صاحبقران عنان همت عزم بجانب فارس و عراق انعطاف داد و در سنه تسع و ثمانین و سبعمایه توشقان ایل اغروق در سارق قشن گذاشته متوجه فارس شد + روان شد بصوب صفحه گزین + وطن گاه شاهان ایران زمین + خجسته سمند ظفر زیر ران + سعادت قرین نصرتش همعنان + یلان مغولان همه در رکاب + همه دل پر از کین و سر پر شتاب + یکایک برابر و فگنده گره + سنان داده آب و کمان کرده زه + و باصفهان رسیده شهر را تصرف در آورد و اموالی اصفهان در تحصیل اموال خشونت کرده و دلی کیه نام شخصی عشری انبوه گرد آورده دست بقتل و اسیر مغولان کشودند و قریب به سه هزار مرد را که برای بعضی مهمات بشهر رفته

بودند گشتند و بضبط و روب برخاستند و بدین سبب نایرهٔ غضب صاحبقران اشتعال یافته برائے تسخیر شهر فرمان داد و شهر مسخر شده و بقتل عام فرمان داده بعضے مردم که حمایت مغولان نموده ایشان را بخانهائے خود حفاظت نموده بودند از آسیب تعرض سلامت ماندند و دیگر بلیغ شرف نفاذ یافت که تومانات و هزاره جات و صده جات سرکشته گان را بسپارند به تواچیان دیوانی حواله نمایند برواتی هفتاد هزار سر شما آرند و منارها ازان برآورند و صاحبقران ازان مقام امرا را گماشته سوئے شیراز رفت و زین العابدین از شیراز گریخته و شاه منصور پسر عم او را بدست آورده بسلاسل و اغلال بداشت و چشمانش کور نمود چون صاحبقران از ضبط شیراز و ملک فارس خاطر جمع نمود دیگر تمامی سلاطین آل مظفر غیر از منصور کمر خدمتگذاری بستند چون خبر آمدن توقتمش خان و لشکر او شنیدند حکومت شیراز بشاه یحیی برادر زادهٔ شاه شجاع و اصفهان را به سلطان محمد پسر او و کرمان را به سلطان احمد برادرش و سیرجان به سلطان ابو اسحاق نبیرهٔ شاه شجاع داده و در محرم سنه تسعین و سبعمایه بسمرقند برگشت و بجانب خوارزم نهضت فرمود و الیغمش اغلن و سلیمان صوفی خونکغرات فرار اختیار نموده و صاحبقران آسکان خوارزم را بسمرقند فرستاده شهر را ویران فرمود و بحرب توقتمش خان او زبک نهضت نموده جزائے او در کنار نهاد چنانچه نوشته شد و بعد ازان محاربه از موضع آل قوشون شاهزاده میران شاه را بجانب اسان فرستاد و شاهزاده بسمرقند رسیده ملک پیر محمد ابن غیاث الدین کرت را پسران او را شربت فنا چشانیده و در صحرائے بهراباد با ملوک سر دال جنگیده و امیر آقبوغا خواجس را به تصرف درآورده و صاحبقران در سنه احدی و تسعین و سبعمایه متوجه مغولستان گشته و از انجا مظفر و منصور از خضر خواجه خان جغتائی بادشاه مغولستان جنگیده مراجعت فرمود و بجانب بخارا رفته در کوتل فرکتی شکارانداخت و در ان جنگل شکار بسیار از هر نوع بود و بالخصوص توکه در فارسی آنرا ارچ میگویند و مرغیست که در طبرستان یعمدگی طعم ممتاز است تمام زمستان صاحبقران بشاه و شکار در انمقام نمود و صاحب تاریخ ظفرنامه از تواریخ جهان کشا سے مینویسد که در انجا کثرت طیور و مرغان چندان است که جغتائی خان و اوکتائے خان یک زمستان در بخارا اقشلاق کرده بودند هر هفته پنجاه شتر جاده قورپسم شرلغه بارد و سے بزرگ که در ظاهر سمرقند بود میفرستادند و دختر امیر سیف الدین با ابا بکر ابن میران شاه منعقد شد و پس ازین قورلتائے بزرگ کرده و لشکر بمغولستان فرستاده در سنه اثنین و تسعین و سبعمایه بارد گرد دشت قبچاق رفت و در سنه ثلث و تسعین و سبعمایه توقتمش خان او زبک را از ملک و مال آواره نموده و سلطنت او بجارو و غارت مصفا ساخته معاودت فرمود و از غزنین و کابل تا حدود قندهار تا آب سند به شاهزاده پیر محمد جهانگیر داد و امیر سلیمان شاه قطب الدین و امیر علی نخچی ابن امیر موسی تاسحوت و بهلول برلاس و امیر اسلام برلاس و تمور خواجه ابن امیر آقبوغا نائمان و سعین صوفی ترخان ابن غیاث الدین ترخان و جبی خواجه قبچاق و اقبال شاه برغوچی و شمس الدین ابن اوج تراد و غیره امراء را همراه کوچ برکاب او رفتند و صاحبقران در سنه اربع و تسعین و سبعمایه موافق بیچی ئیل بسمرقند رفته بمستقر عیش و عشرت استراحت نمود ✤

نهضت رایات چشم و چراغ خاندان بی لاس صاحبقران امیر تیمور گورکان بممالک ایران بجهت یورش پنجساله بتقدیر خالق الجن والناس

طراز نده این خجسته رقم ✦ چنین راند در فتحنامه قلم ✦ که چون فتح قبچاق

شد شهریار ✦ برآسود از کلفت آن دیار ✦ صاحبقران زمان که ✦ بجز ملک گیری خیالے نداشت ✦ ز لشکر کشیدن ملالے نداشت ✦ اعیان امرا را جمع آورده ✦ لب آراست سر چیل خاقان سریر ✦ بشیرین سخنهائے خاطر پذیر ✦ که اے شیر مردان مغلی نژاد ✦ ز عشرت همے باید آورد یاد ✦ کم اندیشه تن پرور ے پرست ✦ دهد دین بتاراج و دنیا زدست ✦ چو یزدان شمارا دل شیر داد ✦ دل شیر و بازوے شمشیر داد ✦ دل و تیغ و بازو بکار آورید ✦ عروس جهان در کنار آورید ✦ بعد ازان لشکر آراسته بکنجار انزول فرمود ✦ ضدیو مغولان سپاهے کشید ✦ که چشم فلک طل و عرضش ندید ✦ چنان شد ز گرد سواران جهان ✦ که خورشید گفتی شد از آسمان ✦ و در آن زمان علالتے بر مزاج او مستولی شده صحت یافت و این عزیمت در سنه اربع و تسعین و سبعمایه بیحی ئیل اتفاق افتاده و قلاع آمل و ساری را فتح نموده قلعه بامانه سر وغیره کشود و در سنه چهارم صفر سنه خمس و تسعین و سبعمایه شاهزاده محمد سلطان و پیر محمد بنغلای تعیین شدند و خود از ماژندران بفارس و عراق نهضت فرمود و شهزادگان قزوین را گرفته متوجه سلطانیه گشتند و به کوه بستون رفتند و بگردستان نیز امرا تعیین شدند شیخے عجر چی شده و بغریب ذغلت امیر شیخعلی بهادر را شهید ساخت و صاحبقران میران شاه را در انجا گذاشت تا با غروق بیاید و خود با سپاه گزیده متوجه کرستان و خوزستان گشته دورود جرد و نهاوند وغیره قلاع آن دیار تصرف در آورد و بحزم آباد رفته ملک غرالدین فرار نمود و میران شاه تا کاشان تاخت آورده و صاحبقران جمیع آن نواحی تصرف در آورده بتستر رسید و از انجا متوجه شیراز گردید و در تاریخ سیوم جمادی الاول سنه خمس و تسعین و سبعمایه تخاقوئیل بدر سفید رسید و آن قلعه نهایت دشوار گذار است ✦ دژے بلوکش خواندندی سفید ✦ بدان دژ بدایرانیان را امید ✦ بجب گونه گوهے خدا آفرید ✦ که مانند آن کس بگیتی ندید ✦ ریش تند و لغزان ز تگ تا فراز ✦ چو زلف بتان پیچ پیچ و دراز ✦ و صاحبقران او را گرد گرفته دیران مغول چنگ جلادت از آستین شهامت برآورده ندا های آن قلعه هر چند دست و پا زدند مفید نفتاده قلعه بتصرف صاحبقران درآمده زین العابدین کورکرده منصور بحضور رسید و از انجا متوجه شیراز گردید چون صاحبقران از شاه منصور حساب نمیداشت با همان قدر سپاه که در رکاب بود اغروق و سپاه را در عقب گذاشته روانه شد و دو قول ترتیب داده یکے را بعهده شهزاده محمد سلطان داد و دیگر را با متهام خود نگاهداشت اما شاه منصور چون خبر توجه صاحبقران بدو رسید آهنگ فرار کرده و تا پل فسا رفته همه از شیراز بان در آن قلعه با و ملحق شدند شاه منصور پرسید که اهل شیراز در حق ما چه میگویند گفتند که اکنون در وقت برآمدن از همه شنیدیم که گفتند که آنان که ترکش همت من و چماق دون داشته

اکنون باز پیش خوان چون بزاز پیش گرگ گریخته کجا میروند ۔ زغلبانگ شیر افگنان دلیر + گریزان شد از بیشه آن شرزه شیر + به پیغاره اش گفت زالے زبام + که اے برتو شمشیر و ترکش حرام + چو بازو سے شمشیر داری قوی + چرا میگریزی کجا میروی + زناموس و نامت اگر سر به است + سرت راز دستار بهتر به است + بهر حال ۔ بغرید و بر گشت چون شیر مست + نهنگے بزیر اژدہائے بدست + زشیران جنگ آور نامدار + باو کرده بیعت سه یازده هزار + و بالفرض بر گردیده باسباب حرب و نبرد پرداخت و ندانست که ۔ هر آنکس که با آب دریا نبرد + بجوید نباشد خردمند مرد + چو گنجشک با باز بازی کند + بخونریز خود تر کتازی کند + الغرض شاه منصور شمشیر کین کشیده بحکم اذا جاء القضا عمی البصر رکود پا تیله وقت نماز جمعه بر قلب سپاه هزار مغول پرخاش جوئے خونخوار حمله آورده و قوشونهای بهمزده صفوف را بشتگافت و بکوتلهای عقب لشکر بدوندند رسید ۔ و ز انجا عنان العزم نبرد + به پیچید و رخ سوے نادر کرد + نگویم که مانند نر اژدها + چو دیوے که از بند گردد رها + نه اندیشه جان و نے فکر سر + تو گفتی که از خود ندارد خبر + و صاحبقران روزگار با جمعے ایستاده جلادت او مشاهده مے نمود و شاه منصور بجانب صاحبقران حمله آورد و صاحبقران برای حرب او نیزه خواسته اما نیزه دار پیشتر پاشده بود و در چند دقیقه پانزده کس پیش و پس صاحبقران نبود ند از جائے بجنبیده ۔ نه جنبید آن کوه تمکین ز جائے + و ز ان شور و غوغا فرو داشت پائے + و منصور دو مرتبه شمشیر بر خود نخجسته صاحبقران رسانیده کارے نساخته و قهاری قوچین عادل اختاجی خود را در میان صاحبقران و دشمنان حائل ساختند و شهزاده محمد سلطان همینه آن مظفر را از جائے برداشت و پیر محمد دست چپ را بشکسته میمنه و میسره منصوری که ده هزار بودند رو بر گردانیدند و مغولان به تعاقب ایشان رفتند اما شاه منصور با هزار سوار فدائی و اربر سر او میتاخت و شهزاده شاهرخ و امیر جلال الدین کرلکوت و بهیر مصوفی خونکغرات و امرائے اویماق ترخانی و غیره دلیری ها نمودند و قوشونها شل و فادار و قوشون جلایر متعلقه امیر شیخ نورالدین جلایر و قوشون قوچین مجتمع شده شیخ علی دلالم قوچین و قوشون بهرام داد داد مردانگی داده چون منصور شاه از شاهزاده شاهرخ پیش رفت ندید بار دگر صفوف را شگافته در عقب صاحبقران رسید و شاهزاده شاهرخ بدفع او متوجه شده تا سلسله معادنان او از هم گسیخته شاه منصور با ده کس ماند و آنها نیز از و جدا شده خدمتش زخمها یافته مغولے دست بگریبانش زده از اسپ کشید و نام خود اظهار نموده خواست که شربت آبی بمن دهند و زنده بپایه سریر سلطنت مسیر رسانند مغولان التفات نه نموده بجائے شربت آب شراب چشمتن تیغ ناگوار چشانیدند و سرش در پائے سمند صاحبقران انداختند آرے ۔ بترس از رخ شیری ز شیر افگنان + و دلیری مکن با دلیر افگنان + گوزن جوان گرچه باشد دلیر + عنان به که برتابد از رزمه شیر + مشو غره گر زور بازوی هست + که بسیار دست است بالائے دست + سرے کو نیامد بتعظیم فرود + بخواری بخاک ره افتاده بود + چون شاه منصور

کشته شد و ۵ بآن رزمگه زو سوائے نماند + وزان سرکشان نامدارے نماند + صاحبقران برپشته برآمده امرا و نوئیان
الجا مشی کرده بقاعده و عادت معهول سرود میگفتند و ترانه زده کاسه مے داشتند و رسم تهنیت ادا میکردند و خوشوقتی
دیگر از مخالفان نمایان شده شاهزاده شاهرخ سلطان بدفع ایشان متوجه شد مخالفان فرار و رزیدند و بقیه آن لشکر بیاسا رسیدند
و صاحبقران بانکوان رفته و سمیعلیه آنجا را قتل و غارت فرمود و فرمان داد تا تبریز و سلطانیه و جمیع اولوس هاکو خان زیر فرمان شاهزاده
میران شاه باشد و بر تراکمه قراقوینلو یورش نموده مردم بسیار ازان قوم کشته شد ند و اموال ایشان بغارت رفت و
حصن هائے ایشان مسخر کرده باخاک برابر ساختند و سلطان محمد را فرستاد تا بطرف روم و گرجستان رود +

توجه نمودن شهنشاه برلاس نژاد سوے دار الاسلام بغداد و هزیمت یافتن سلطان احمد جلایر زاد

صاحبقران فرمود تا شاهزاده پیچو افروق و سرائے ملک غانم و تومان آغا و غیرها را سرکرده بسلطانیه رود و خود و سپر دیم

شوال سنه خمس و تسعین و سبعمایه سوئے بغداد روانه شد و ایوار و شبگیر کرده چون به بغداد رسید سلطان احمد اموال
و اثقال را از دجله گذرانیده خود نیز از دریا گذشته و سواره ایستاده بود چون آواز کوس و کورگر شنیدند در حال
عازم فرار گردید و انوار منصور خود را برآب زده بشنا گذشتند و امیرزاده میرانشاه از جائے که بقریه اعقاب مشهور
است با لشکر خود برآب زده بگذشت و کشتی خاصه سلطان احمد را که در آن ظرف بود بدست آورده بدین سو کشیدند
و صاحبقران سوار شده عبور فرمود و مولانا نظام الدین غازانی در تاریخ خود مینویسد که دران روز من در بغداد
بودم و اول از همه به پایه سریر خلافت میر رسیدم و صاحبقران مرا هم خسروانه برمن مبذول داشته دیدم که
روئے دجله از کثرت لشکر مغول که عنان در عنان مرکبان در آب انداخته بودند صحرا بازنشناختم و انگشت حیرت
گزیدم که آیا این چه طائفه اند که خاک و آب در زیر دستان یکیست و امرا بصاحبقران عرض داشتند که ما بندگان
به تکاپوئے سلطان میرویم صاحبقران در بغداد آرام فرماید و صاحبقران برگشته به بغداد آمد و امرا در پے او روان
شده و شبگیر کرده بر لب آب فرات رسیدند و سلطان نیم شب ازان آب گذشته بود و امرا در صلاح بودند که
چهار کشتی یافته و اسپان را به کشتی بسته گذشتند و اموال و اسباب بسیار از سلطان گرفتند و امیرزاده میرانشاه
رسیده و در عقب او تاختند و از انجمله ایسای اغلن او زبک و امیر جلال ابن امیر حسین کرلکوت و عثمان قبچاق و شیخ
ارسلان و سید خواجه ابن شیخعلی و غیره جمیع امرائے تومان که چهل و پنج نفر بودند بسلطان احمد رسیدند و لشکر پائین پیمانده
بودند و با سلطان احمد دو هزار سوار بود از انجمله دو صد مرد بازگشته برامرا حمله آوردند و امرا فی الفور از مرکب پیاده
شده ۵ کمان برگرفتند و تیر خدنگ + ببردند از رو سے خورشید رنگ + ز پیکان همے آتش افروختند +
به تن بر زره راهے سوختند + و مخالفان از ضرب تیر رو گردانیده امرا باز سوار شده در عقب راندند و مخالفان

برگردیده و امرا از اسب فرود آمده شهر آغاز نهادند و چون لشکر جلایر روگردانیدند سوار شده تاختند و بار سوم ایشان سنان
پیچیده حمله آوردند که بحال پیاده شدن ندادند جنگ شمشیر و سنان در پیوست ـــ خروشان سوار و در خروشان
سنان + سرافشان شده تیغ گردن کشان + و امرا مردانگی بسیار کرده مخالفان را گریزانیدند و غنائم بسیار گرفتند
و در آن روز هوا گرم بود و آن دشت کربلا چون چشم اعدائے آل عبا بی آب بود هر کس از نهایت تشنگی در جستجوی
آب بودند و جمعے دو جام آب بیکے برائے ایباج اغلن اوزبک و دیگرے برائے امیر جلال کرلکوت آوردند و ایباج
آن جام کشیده حرارت تشنگی فرو نشسته از امیر جلال درخواست نمود که بخش خود نیز بوے دهد امیر جلال گفت که
از صاحبقران شنیده ام که عربی یا عجمی در سفر بود و در بیابانے ببلائے تشنگی مبتلا شده عجمی از عرب درخواست که قدری آب
که نزد تو باقیست بمن ده تا جان بسلامت برم ذکر مردی عرب شنیده ام عرب گفت که میدانم که این آب اگر ترا دهم
من از بے آبی هلاک خواهم شد اما میخواهم که ذکر جمیل مردی و مروت عرب در عالم باقی ماند و آب بدو داد من نیز اقتدا
بآن عرب نموده و از جان خود دست شسته آب بتو میدهم و این حق عظیم بر نسل چوپی و الوس اوزبک ثابت میکنم
تا این نیکنامی مروت و مردی او بیاق کرلکوت و نایمان الوس جغتائی باقی ماند و آب به ایباج اغلن داده بدین
خوبی نیمت آب دیگر یافته از اندیشه مرگ رستگاری یافت چون امرا بخدمت صاحبقران رسیدند و این حکایت گفتند
صاحبقران امیر جلال الدین را نوازش بسیار فرمود و حاکمان موصل و شبنکاره و اربیل و اربل و غیره امرا به پیشکش
و ساوری حاضر شدند و بر قلعه تکریت لشکر برده و او را مسخر فرمود و امرا شهر بصره و واسطه و دیگر جمیع بلاد و دیار عراق
عرب و حدود شام را مسخر کرده بلشکر ظفر پیکر مراجعت نمودند و صاحبقران کامگار میران شاه را بیالائے بغداد
فرستاده و خود افروق را گذاشته متوجه دیار بکر گردید و بقلعه کرکوک رسیده اهالی آن دیار با دیگر قلعه داران اطراف با
پیشکش و ساوری بموکب همایون رسیدند و صاحبقران به اربیل رسیده بموصل شتافت و سلطان عیسی والی ماردین
اول اظهار اطاعت و انقیاد نموده و وقت طلب تکاسل و تساهل ورزیده چون موکب همایون متوجه شد ناچار
بخدمت رسید ابراهیم او قلعه نکشاوند و همدین زمان شاهزاده عمر شیخ که در فارس بود با لشکرے به شولستان میرفت
بقلعه خرماتور سیده و با معدودے چند بآن قلعه برآمده قلعه را میدید شخصے نادانسته از قلعه تیرے انداخته بر شهرگ او رسیده
شهادت یافت و لشکر شاهزاده در آن قلعه مرتکب قتل و غارت بسیار آورده متنفسے زنده نگذاشتند و این واقعه در
ربیع الاول سنه ست و تسعین و سبعمایه واقع شد و حکومت فارس به امیرزاده پیر محمد ابن عمر شیخ مقرر شد و صاحبقران
چون در حوالی ماردین مخیم تابا یاب بود و بکوهستان رفته بارش و برف بسیار بارید از کثرت گل و لای اکثر امرا
ندره و غیره در گل و لای انداخته میگذشتند و بجزیره شتافته ملک فخر الدین از انجا فرار و رزیده و بار دگر بماردین رسیده
و قلعه را مسخر فرمود اما بوجه شنیدن خبر والدت شاهزاده الغ بیگ ابن میرزا شاه رخ اهالی قلعه امان یافتند و

مال امانی نیز بایشان بخشیده شد و از انجا رایات نصرت آیات متوجه حامد گشتند و آن قلعه بسیار سنگین بر کوهی واقع شده و در سنگینی و استحکام نظیر نداشت و از بنائے او چهار هزار و سیصد سال گذشت و بغیر از امیر خالد ابن ولید رضی الله عنه بهیچ کسے بر دست نیافت و در زمان امیر رضی الله عنه لشکر اسلام از ممر آب اندرون آن رفتند که آب از ان راه بیرون میآمد و صاحبقران دیر اگر گرفته در دو سه روز بقوت اقبال بگرفت و درین اثنا امیر سیورغتمش صوفی خونکرات که از اعاظم امرا بود و تخم بغاوت در دل کاشته به تیغ یاسا در گذشت و صاحبقران جهانستان بر آق اویماق ترکمان و محاصره قلعه النق فوجی فرستاده قرا یوسف قرار بر قرار اختیار نمود و امر بمحاصره و تعاقب او پرداخته صاحبقران به قلعه ایدین رسیده و طرخان حاکم ازنجان بحضور رسیده اطاعت قبول نمود و قلعه ایدین و قلعه اونیک به تسخیر صاحبقران در آمدند و صاحبقران بعد از فتح آنها دشتے عظیم کرده متوجه گرجستان گردید و بشهر قارص رسیده و صاحبقران شهزاده شاهرخ را با خواتین و آغایان بضبط سمرقند گذاشته و خود گرجیان بسیار را به تیغ جهاد گذرانیده و بوجه خبر لشکر توقتمش خان اوزبک متوجه دشت قبچاق شده و محاربه صعب با خان اوزبک نموده تمامی ممالک دشت قبچاق مثل چرکس و بلغار و روس و الان و دشت خزر و غیره را تاخت و تاراج نموده و درین حالت دریزد که صاحبقران به امیر تموک قوچین سپرده بود او نوکرے در انجا گذاشته خود بر کاب همایون بود فسادے پیدا شده و سلطان محمد از هوا خواهان آل مظفر در انجا فتنه برپا کرده و شاهزاده پیر محمد لشکر فرستاده محاصره نمود و همچنین نهاوند که به عهده امیر مزید برلاس بود نوکرش بهلول در انجا یاغی شده و امیر مزید را هلاک نموده و صاحبقران حکومت ماردین بعیسی که مقید بود گذاشته و سلطان حسین تاجوت و غیره امرا را نامزد نهاوند فرموده و امرا بهلول را بدست آورده بآتش سوختند و صاحبقران امیرزاده محمد سلطان را با امرائے بزرگ بشیراز فرستاده تا یزد در انجا تصرف در آورده باغیان را سزا دادند و صاحبقران در یازدهم شوال سنه ثمان و تسعین و سبعمایه مطابق سیچقان ئیل از همدان سوئے سمرقند کوچ فرمود و بسمرقند رسیده جشنے عظیم بیاراست ✦ جهانے بشادی بیاراستند ✦ بهر جائے رامشگران خواستند ✦ همه شهر پر از زیور زرنگار ✦ گهر پوش روئے زمین از نثار ✦ بگسترد فراش صد نوع فرش ✦ ز بهجت زمین گشت مانند عرش ✦ شد آراسته بزمے از نائے و نوش ✦ که شلش ندیده بمینو سروش ✦ و باغی عظیم احداث فرمود قصرے رفیع بتاریخ جمادی الاخر سنه تسع و تسعین و سبعمایه مطابق اوی ئیل بنیاد نهاد و فرمان داد تا شاهزاده شاهرخ به مملکت خراسان قرار گیرد و امیر مضراب ابن جاکو بر لاس و حسن جاندار ممالک و جهانملک ملکت و عبد الصمد ابن حاجی سیف الدین و پیر محمد ترخان و پولاد ترخان پسران ضیاء الدین یلی ترخانی و حسن صوفی خونکرات و تولباق قوچین و کپکچی یورتچی و طغای مرکن و اولجه بوغا مجلکاچی و غیره امرائے هر تومان خانه کوچ ملازم او شدند ✦ جدائی او بر دلش سخت بود ✦ که او زیور افسر و تخت بود ✦ طلب کرد و بگرفت اندر برش ✦ بصد مهر بوسید چشم و سرش ✦ وزان پس برون آمد از پیش شاه ✦ چو شیر ژیان رو نهاده براه ✦ و امیرزاده محمد سلطان که نامزد بهرات بود

تمامی آن دیار را تسخیر نموده و بهت قلعه ازان دیار گشاده و ✤ چوالی هر مزآن شعله دید ✤ کزان بحر نم در جگر میکشید ✤
بشنیدند کان شاه بحر اعتراف ✤ چو موسیٰ بدریا در آرد شگاف ✤ زنهار خواسته و ✤ برآن شد مقرر که هر
ساله باج ✤ رساند نباشد بحرب احتیاج ✤ و شاهزاده خورستان و گرستان را در تصرف در آورده بسمرقند رسید
و صاحبقران امرا را از دختر خواجه خان جغتائی فرستاده و جشنی عظیم نموده و خواستگاری دختر خضر خواجه خان نموده
چون تنکل خانم دختر خان رسید تمامی امرا و خواتین پانزده روزه راه استقبال نموده و صاحبقران او را بعقد
خود در آورد ✤

در تحقیق لفظ گورکان

واضح باد که در مغلی داماد را گورگان میگویند چنانچه در اوراق گذشته این امر به ثبوت پیوست که امرائے را که سلاطین مغول دختر داده بودند گورکان میگفتند
اما این لفظ بر ذات اشیان مقرر بود نه بر اولاد ایشان اما صاحبقران امیر تیمور گورکان را که گورکان گفته اند
مصنفان و جهان بسیند روایت نگارند بعضے برانند که چون جغتائی خان دختر به امیر قزاچار داده بود بدین سبب
اولاد او را گورکان گفتند اما این غلط مے نماید زیرا چه قزاچار را گورکان در هیچ تاریخے دیده نشد قزاچار را اولاد
بسیار بود همه ایشان را برلاس میگفتند چنانچه در زمانه صاحبقران نیز امرائے بسیار از اولاد امیر قزاچار بودند و ایشان را
گورکان نمیگفتند اما میتواند که پسران دیگر امیر قزاچار از خواتین دیگر باشند و امیر ایجل که صاحبقران از اولاد اوست از
دختر جغتائی خان باشد بدین سبب دیگران را گورکان نگفتند اما برین هم الیمین نمے شود چه از امیر طرغائے پدر
امیر تیمور تا ایجل ابن قزاچار هیچ یکے را گورکان نه نوشته اند لهذا واضح شد که گورکان صرف لقب امیر تیمور بود و این
قوم گورکانیه برلاس از صاحبقران پیدا شد و وجه این لقب چنان مے نماید که صاحبقران او لجائی ترکان آقا خواهر
امیر حسین به بیعت و عقد داشت و در آن زمان او میاق به بیعت در شوکت و صولت از همه بالا بود و امیر عبدالله پسر امیر
قزغن در اولوس جغتائی حاکم بود بدین سبب متعلقان و اتباعان امرائے به بیعت امیر تیمور را گورکان گفتند و چون صاحبقران
آغاز کشور گیری نمود مدتے با امیر حسین به بیعت یار بود و بهمین لقب اشتهار یافت و آخر دختر خضر خواجه خان جغتائی را که شاه
بالاستحقاق اولوس جغتائی بود در مغولستان بجائے قاآن نشسته بود بعقد در آورد و لقب گورکان مستقل تر شده و
جمیع اولاد صاحبقران را که از امهات متعدده بودند گورکان گفتند و قومے باین نام پیدا شد بهر کیف گورکانیه همان
کسانند که نسب ایشان با امیر تیمور برلاس میرسد ✤

ذکر لشکر کشیدن صاحبقران جهانگیر امیر تیمور گورکان برلاس به کشور هندوستان و شرح حالات حرب و نبرد آن دیار و مراجعت نمودن بفتح و فیروزی بفرمان یزدان

صاحبقران روزگار بعد از بنیاد نهادن

ام گفتم از اشتدوین تقریب بالاے کہ جمع اولاد اورا گورکان کی تا میسد خدا این چین اشد

عمارت دلکشا و قصر فرح افزا بنام تکل غانم و خشتهائے عقد آن نور حدقه شرافت و نیر برج نجابت غیرت دیار هند و ستان فرمود
و اسباب او آن بود که تمنذ رو لقمان و کابل و غزنین که تعلق بامیرزاده پیر محمد داشتند شاهزاده افغانستان را بقبضهٔ
تصرف در آورده و با امیر سیفل برلاس و امیر بهلول محمد برلاس و قماری انیاق توپچین و تمور خواجه نائمان و سیفل
نکودری و حسن جاندار ملکت و شاهان بدخشان و سیستان متوجه دیار هند شدند و از آب سنده گذشته و شهر اوچه را
بجنگ حاصل کرده و ولستان را گرد گرفته بودند صاحبقران جهانستان نیز عزم دیار هند نموده امرا و امیران را جمع فرموده
با ایشان قرعه شوره در میان انداخت ﴿ در آن شغل بازیرکان راسے زد + که دولت مرا بوسه بر پائے زد +
جوانان و تورمان مراشد تمام + بهندوستان داد خواهم لگام + بهندوستان در زنم آتشے + نمانم دران بوم گرد بختے +
بگویند هر یک درین دستان + که دولت نپیچد سر از راستان + چو فرمود شاهجهان رائے خویش + سخنهائے
فرخنده آورده پیش + گرانمایگان سپاه گزین + نهادند از اخلاص رو بر زمین + که فرض است فرمان صاحبقران
بر اهل جهان خاصه بر بندگان + کجا او نهد پائے ما نهیم + ز فرمان او بر سر افسر نهیم + و بعد از ترتیب
لشکر در ماه رجب سنه ثمان مایه موافق پارس ئیل متوجه هندوستان گردید ﴿ چو آهنگ هندوستان کرد شاه +
به تلقین الهام و عون اله + بجوشید گفتی زمین و زمان + بجنبید گیتی گران تا گران + روان شد سپاهے که هنگام
عرض + شمارش ندانست کس جز فرض + سر شرق در قلب چون نره شیر + چو کوه روان خنگ بنگی بزیر +
ملوک ممالک ز یکسال راه + ز آحاد آن جیش نصرت پناه + بدار هر دیارے و هر کشورے + سپاهے گران با گزین
سروے + ولے اصل آن لشکر کینه کش + ز برلاس بود و تخصیص کش + که اقبال سلطان صاحبقران + چو خورشنده
خور بود و کش آسمان + مغولان هر قوم و هر اویماق + همه غرق آهن ز سر تا بساق + روان در رکاب همایون شاه +
چو غرنده شیران سوئے صیدگاه + و ز جیحون عبور نموده براه غزنی و سمنگان روانه شده و در اندراب از ده نفر سه نفر
گزین کرده و کافران سیه پوش را تاخته و بر کوه ها رفته دمار از روزگار ایشان برآورد و درین جنگ مالی غلمن
اوزبک که با برخی از امرا بجرب سیاه پوشان رفته بود بد دلی بسیار کرده و امرا و لشکر صاحبقران بوجه بسیاری برف
پیاده ببالائے کوه برآمده و بعضے بطناب فرود آمده و برخی بر برف چسپیده خود را بنشیب روان کردند تا بعد از زمانے
بزمین رسیدند و برائے صاحبقران نیز سریری از چوب ترتیب داده و لختها بهالسته از بالائے کوه بمقدار طناب زیر میگذشتند
در انجا برف کاویده محل استاده و طناب گرفتن پیدا نموده انجا باز فرود آمدند و صاحبقران بران چپر سوار شده
بزیر آمد و چند اسپان را لختها بهالسته بزیر فرو گذاشتند اما دو سه اسپ بسلامت رسید و کافران بر کوه ها مخفی شده بودند مغولان
بکوه ها برآمده ایشان را به تیغ گذرانیدند و تا شش شبانه روز جنگیده بران کوه قابض شدند و زن و طفل ایشان اسیر گرفته چون ایشان متابعت
کردند آثار بد ایشان نساینداما ایشان بخاشجون زده چون لشکر بکوه برآمده ایشان را بسیار نساینداند و بران اتفاق کرده بطرفے دیگر

رفته بود بدولی کرده بگریخت و لشکر کافران سیاپش ایشان را غارت کرده و دوازائی دیگر رسیده آنها را نیز میت دادند و بدین طور محبوس شده و صاحبقران در دره هائی کوه برف را شگافته راه پیدا ساخته بالشکر منصور معاودت فرمود و بکابل رسیده و حصار ایریاب را عمارت نموده موسی افغان را به قصاص برادر ملک محمد بسزا رسانید و سرداران افاغنه دیگر را که سرکشی نمودند سزائے اعمال داده و بعد ازان متوجه هند شده و بر معبر سنده پل بسته عبور فرمود و امیر شیخ نورالدین جلایر ابن سارو قوا را باتومان او بر سر شهاب الدین حاکم جزیره فرستاده و امیر جلایر باد جنگیده ظفر یافت و شهاب الدین کشتی ها نشسته فرار نمود و شهر تلمی غارت شده و صاحبقران جمیع آن گروه ها را که با شاهزاده پیر محمد خلاف کرده بودند سزا داده و نصرت کوکری را جنگیده بدشت عدم فرستاد و امیرزاده پیر محمد ملتان را مسخر کرده بود اما چون در برشکال سپاه امیرزاده تلف شدند مجموع گردنکشان هند که سر در ربقه اطاعت کشیده بودند گردن کشی آغاز نهادند و شاهزاده در ملتان چون محصوران میگذرانیدند که ماچو طوق قلعه یکه صاحبقران نامور طالع شده شاهزاده بحضور رسید و صاحبقران چون اکثر لشکریان او را برگاو نشسته دید سی هزار اسپ بلشکریان او مرحمت فرمود و اهالی دیپالپور که دار و غه شاهزاده را کشته بودند درین وقت جمیع ایشان فرار شده در قلعه بطنیر رفتند و صاحبقران باده هزار سوار گزیده بر آن قلعه رفته ورائے دو لچی والی آنجا بعد حرکت المذبوحی بیرون خرامیده شرف دستبوس دریافت و مردم دیپالپور اجودهن را که یاغی شده بودند سزا داده شد و متعلقان راؤ و لچین در قلعه را باز بستند و مغولان قلعه را در اندک فرصت کشاوند اهالی قلعه از هنود و مسلمان زن و فرزند را گشته خود نیز جنگیده کشته شدند و صاحبقران زمان در اندک زمان قلاع سرستی و فتح آباد و هروی را فتح نموده محاصره دیپالپور کرد و مندور را متحکم کرده قریب به دهلی رسیدند صاحبقران فرمود تا جمیع امرا یسال بسته بورچل خود بتوره روانشدند تا شش فرسخ شرعی دو دو میل بعرض یاسایشی لشکر بود و صاحبقران قریب به دهلی رسیده و اطراف و جوانب دهلی را تاخته چون سلطان محمود والی هندوستان با ملوخان سپاه لشکر و سوار و پیاده بشمار و پیلان مست خونخوار بمیدان نبرد و پیکار خرامید و صاحبقران مجلسے آراسته و امرا و لشکر را استمالت داده و بر جنگ و نبرد تحریص و ترغیب فرمود امر العرض رسانیدند که قریب بصد هزار اسپران هنود بلشکر گرد آمده اند و روز یکه فراولان همدگر جنگیدند و ملوخان از شهر بیرون آمده جنگیده و بضرب دست مغولان منهزم در شهر رفت اسپران اظهار بشاشت نمودند و بدین ملوخان نعره خوشی کشیدند و فتیکه جنگ باشد نگهبانی صد هزار اسپ خالی از صعوبت نخواهد شد فرمان صادر شد تا همه را گردن بزنند و هر که اسپ خود را نکشد و برا نیز بکشند و مال او مغنم را باشد بروایت اقل صد هزار هنود طعمه شمشیر آبدار گشتند و ارباب نجوم که در سعد و نحس سخن راندند اما صاحبقران گوش بر گفتار ایشان نکرده و فرمان شد که از ده نفر لشکر یک نفر باید و بود بحفاظت اهل و عیال اسپران بماندند و صاحبقران در هفتم ربیع الثانی روز سه شنبه سنه احدی و ثمانمایه هجری سوار شده صفوف لشکر راست و بر انحار

بلکوه شهزاده پیر محمد ابن جهانگیر و امیر یادگار برلاس و امیر سلیمان شاه و امیر مضراب برلاس و قماری توپین و تمور خواجه با آن
و غیرهم زینت پذیرفت و جرانغار بقبضه شوکت امیرزاده سلطان حسین تائیجوت و شاهزاده خلیل سلطان ابن امیرزاده
میران شاه و امیر جهان شاه برلاس و شیخ ارسلان و غیره شهامت یافت و هراولی بعهده امیرزاده رستم عمر شیخ و امیر
شیخ نورالدین جلایر و امیر شاه ملک و الله داد برلاس انتظام یافته و صاحبقران در قلب قرار گرفته سلطان محمود
نیز صفها ترتیب داده و فیلان مست را پیش داشته بمیدان رسید مغولان که پیلان را ندیده بودند و رویین تنی
ایشان و قوت و صلابت که با سنه و افواه شنیده بودند خوفی از ایشان داشتند و اسپان مغولان از فیلان
میرسیدند و صاحبقران از جمیع علما استفسار نمود که جائیکه شما کجا خواهد بود ایشان از غائت هراس و وسواس حکایات فیلان
گفتند که جائیکه خواتین و عورات باشند ما هم همانجا باشیم و صاحبقران رعایت خرم را فرموده بود که خندقی حفر کرده
و گرد صف لشکر در پیش خندق گاومیشان را گردن و پائی بسته بچرم گاو بر هم بستند و خار خسک بر پشت فیلان
گفتند که در راه پیلان بیفتد اما اقبال دارای دین پرور و شجاعت مغولان دلاور پیش ازین که نوبت بکار آمدن
اینها رسد نوید فتح بگوش اهل زمین و زمان رسانید و صاحبقران پیاده شده روی مسکنت بخاک عجز نهاده بعد مسالت
فتح و ظفر از ایزد داور گردروی همت بمیدان مبارزت نهاد و بعد ازان رستم برلاس و دیگران بمدد قراول تعین فرموده
چو گشت ازو و سو لشکر آراسته ✣ جهانی به پرخاش برخواسته ✣ یلان رایت کین برافراختند ✣ کورگه زده صورن
انداختند ✣ زغریدن کوس خالی دماغ ✣ زمین لرزه افتاد بر کوه و راغ ✣ زفریاد روئین خم از پشت پیل ✣ تو گفتی
جهان گوفت کوس رحیل ✣ درا های هندی در آمد بجوش ✣ زایوان کیوان گذشته خروش ✣ و قراولان لشکر منصور کمین
کرده بر قراول دشمن تاختند و بیک حمله شصت کس انداختند همچنین از جانبین امرای صاحب نام و ننگ دست به نبرد و
جنگ گشادند و حملات مردانه نمودند امیرزاده پیر محمد با امرای برانغار بر میسره دشمن حمله آورده ایشان را از جا برداشتند
و از جرانغار سلطان حسین تائیجوت جهانشاه برلاس و غیاث الدین ترخان و غیره امرا بر میمنه هندیان راکه بنا بین ملک
معین الدین و ملک هالی بود شکستند و امیر جهان شاه که قبل جرانغار بود تا دروازه رانده دشمنان را منهزم گردانید
و قلب سلطان هندکه از فیلان جنگی متحکم بود از جائیکه رفته محکمه مردانه نمودند و امیر شیخ نورالدین جلایر و شاه ملک
و غیره امرا بر ایشان تاختند و بر فیلان حمله آورده فیلبانان را از سر ایشان انداختند و مغولان بفرط شجاعت خوفی که
از فیلان داشتند از دل بیرون کرده بضرب تیر و شمشیر خرطوم ایشان را مجروح کرده انداختند و پیلان تنمی از نهیب
شمشیر دلیران شیر شکار رمیده شور محشر انگیختند گفته همه دشت خرطوم فیل ✣ فتاده تن کشتگان چند
میل ✣ ز خرطوم فیل و سر و تنگبوئے ✣ همه دشت پاشیده چوگان و گوئے ✣ سبازران هندوستان بقدر وسع و
توان کوشیده چون جنگ آن شیران شرزه نه در حیز تاب ایشان بود روی از میدان محاربت برتافتند و سلطان

محمود و ملوخان خود را بیزار خرابی در شهر انداخته دروازه ها بستند و امیرزاده خلیل با فیل جنگی مقابل شد فیلبان را کشته
و فیل را چون گاو میشی رانده بحضور صاحبقران رسانید ؎ چو یاری دهد لطف پروردگار + چه فیل قوی و چه گاو
نزار + چو بازوئے دولت کشاید کمند + سر شیر گردون در آید به بند + بر اقبال ازین به چه باشد دلیل + که لختے
ز میش سگالد به پیل + کجا بود شهزاده ارجمند + هم از پانزده سالگی پیل بند + هنوز از لبش بے دهد بوے شیر +
چو شیران کند پیل جنگی اسیر + و صاحبقران نصرت شعار بعد ازین فتح نامدار تا دروازه دهلی رانده قریب به حوض خاص
خیمه زد امرا و نوئینان در پایه سریر اعلی حاضر شده زانو زدند و مراسم تهنیت بجائے آوردند ؎ همه بوسه دادند روے
زمین + نهادند بر خاک راهش جبین + و در همان شب سلطان محمود و ملوخان گریخته و امرائے مغول تعاقب کرده دم
بسیار را گشتند و دو پسران ملو را اسیر نمودند و این فتح مبین در هشتم ربیع الثانی سنه احدی و ثمانمایه روداد اگرچه اهالی
دهلی امان یافته بودند اما هندوانی چند بلشکریان مغول دست درازی کردند بدین سبب قتل عام شائع شده تا سه روز
قائم بود و تمامت دهلی بباد تاراج مصفا شده اما علما و سادات دهلی که امان یافتند و یکصد و بست فیل به غنیمت آمدند
و ایشان را الغرمان صاحبقران بماورالنهر آورده و اکثر ازان بهرات و شیراز و ازربیجان و تبریز وغیره رسانیدند و صاحبقران
مدت پانزده روز در دهلی بوده بعد ازان طبل کوچ فرو کوفت چون قریب بقلعه میرٹھ رسید شنید که الیاس افغان
و بسیارے از هندوان وغیره دران متحصن شده میگویند که ترسترین خان جغتائی بپائے این حصار رسیده بے نیل
مرام برخاسته رفته است شعله غضب صاحبقرانی افروخته شده باده هزار مرد گزیده متوجه گردید و امرائے مغول و یاگرد گرفته مغولان به کمند و زبان چون مرغان پرد ار بر بارده دیوار قلعه برآمدند به چندانی قلعه بضرب تیر و سنگ
مدافعت نمودند اما سود نداشته قلعه را بگرفتند تیغ در ایشان نهادند و صاحبقران ازان مقام کوچ کرده فرمانداد
که امیر جهان شاه برلاس با لشکر جرار بانغار متوجه آب جمن شده کفار آن دیار را بسیار رسانند و دیگر امرا را نیز باطراف و
جوانب فرستاده چون صاحبقران با سپاهے که باقی بود بگنگ رسید و لشکر بر انغار و رخصت پیر محمد از گذر پیرو پور گذشته
و از قول خاصه صاحبقران نیز بسیارے را از امرا انتشا عبور نمودند و صاحبقران سوے گذر تغلق پور روانه شده در راه
شنید که حشرے عظیم از هندوان در پایان گنگ جمع شده اند پنجهزار سوار با چندے از امرا مامور آنصوب گردیدند و
دست صاحبقرانی آماسے پیدا کرده و در همان حالت شنیدند که چهل و هشت کشتی مشحون بامردان پیکار هندو در دریائے
گنگ موجود اند صاحبقران با هزار کس از دلیران ایلغار نموده بکناره رسید و دلیران مغلیه بعضے بضرب تیر بر اهل
سفائن دست کشادند و برخی بے توقف و اندیشه خود را در آب انداخته بکشتی مخالفان رسیدند و اسپان گذاشتند
و بر کشتی ها صعود نمودند و بضرب تیغ و تیر مخالفان را گشته چند کشتی بقبضهٔ خود در آوردند و بر آنها سوار شده بر کشتی های
دیگر بر اندند و هندوان از فرط شجاعت و تهور مغولان که در روے آب و خاک چو شیر و نهنگ مشتاق جنگ بودند مدد بے

جیبت و تحیر غرق شدند ۵ یلان مغلان کہ شیر اند ہمہ + بدریا و میدان دلیر اند ہمہ + بصحرا چو شیر اند فیروز جنگ + بدریا
دلیر اند ہمچون نہنگ + الغرض دلیران مغلیہ تمامت آن کشتی ہا را گرفتہ و مخالفان را گشتند و صاحبقران از انجا روانہ شدہ
واز دریائے گنگ گذر کردہ و بر مبارک خان کہ با دہ ہزار سوار و پیادہ بود با اندک سپاہے تاختہ و ہزیمت و ہمان
روز در دامن درہ کوپلہ با پانصد سوار متوجہ شدہ جمعیتے کہ با ملک شیخہ کھوکر بود شکستہ و ہمان زمان بر جمعیے دیگر راندہ
ایشان را نیز ہزیمت داد و بر کنار گنگ غزوات دیگر تقدیر سانیدہ و سوے کوہ سوالک متوجہ شد و چند ہزار کس
کہ در انجا متحصن بودند قتل غارت نمودہ رائے رتن کہ از عمدہ راجہا بود با لشکرے انبوہ مقابل شدہ و نبرد سخت
واقعشد آخر الامر ۵ زبا زان رمیدند تا غان ہمہ + چو از سہم چنگال گرگان رمہ + ہمہ ہندوان سینہ ریشان
شدند + چو زلف معنبر پریشان شدند + گریزان سیاہان از ان رستخیز + بود رسم ہندوستانی گریز + کجا پشہ را تاب
صرصر بود + کجا شیشہ را زور مرمر بود + کجا مور و تخت سلیمان کجا + کجا ذرہ خورشید تابان کجا + چگونہ زند
پنجہ روبہ بشیر + چہ سان بط رود سوئے بحر بے دلیر + برون برد سر رائے برگشتہ بخت + ولے خون بہا ماند
زو تاج و تخت + القصہ راجہ رتن شکست یافتہ و لشکر اسلام دست بغارت و تاراج برآوردہ اموال بیشمار و خوبان
پری کردار بدست آوردند ۵ ہمہ خیل ہندو اسیر مغل + بگردن نہادندشان بار غل + فتادند در بندگی ہندوان +
چہ دانا چہ نادان چہ پیر و جوان + واز بسیارے غنائم کہ لشکر مغل را درین جنگہا بدست افتادہ بود لشکر در شبانہ
روز بیش از چہار کروہ مسافت نمیرفت و ہمدرین یک جنگ ہر یک از احاد لشکر را دو صد گاو و دو نفر بردہ بدست
افتاد اموال و دیگر اشیائے نبود و صاحبقران جہانستان تمامی آن نواحی را تاختہ و جنگہائے بسیار با مخالفان ہنود و
مسلمان نمودہ و اموال بقیاس نامحیط گرفتہ و ایلچیان سکندر شہیری متضمن ایلی و انقیاد بحضور رسیدند ایشان را
نواختہ قریب بحدود جمون رسید و رائے جمون از بدبختی خود را بموضع حصین کشیدہ و صاحبقران بفرمود تا ویران بمقابلہ
او شتافتند و رائے جمون مخی و اسیر گشتہ بہ تقبیل دین جلیل سعادت یافت و در جمون یک لک ہندوان بقبل رسیدند
و صاحبقران گردون توان امیرزادہ رستم را بتادیب شیخہ کھوکر بہ لاہور فرستاد و شیخہ کھوکر ہیبت تربیت ساورے رفتہ
باز نیامدہ بود و امیرزادہ ویرا شکست دادہ باموال بیشمار بار دوی جہان پوے پیوست و سید خضر خان را کہ بملازمت
صاحبقرانی مے بود اسباب بادشاہی آمادہ کردہ بملتان فرستاد و فرمان داد کہ ما ہندوستان را بسید خضر خان دادیم و
آخر ہمچنان شد کہ مدتے سید خضر خان و ابنائے او در دہلی و دیگر دیار ہند رایت سلطنت برافراشتند و خضر خان با اولیات
بہ متابعت و ہواخواہی صاحبقران و ابنائے او قصور نورزید الغرض صاحبقران بعد ازین بسر حد کشمیر رسیدہ و شاہ سکندر
مشمول عواطف شدہ و دو لک و سی اشرفی خراج ویرا معاف فرمودہ از دریائے وند گذشتہ سوے دار السلطنت دہلی
شتافتند و دریائے سند پل بستہ عبور نمودہ و در قلعہ لہریاب پیرمحمد بفرط قہاری را با سہ صد کس از قوشونش و یارقاغلن را

باسه صد کس او در یک روز آن قلعه گذاشت بست و یکم شعبان سنه احدی و ثمانمایه بسر قند رسیده در انجا مسجد عظیم بنیاد نهاد و بنیاد او در چهارم رمضان سنه احدی و ثمانمایه موافق توشقان ئیل نهاده شد و نود و دو زنجیر فیل که از هندوستان آورده بود جهت آوردن آلات و اسباب او بکار داشت و قریب به یکهزار سنگتراش و معمار از هر ممالک که آورده بودند بکار مصروف بودند و مسجد بے نهایت عظیم الشان باتمام رسانیده و بعد ازان جشن هائے عظیم کرده از غنائم و اموال هندوستان بجمیع امراء شهزادگان و اهل استحقاق بخششها نموده چندے در سمرقند قرار گرفت ـ ✣

ذکر توجه اردوے همایون صاحبقران نامدار امیر تیمور گورکان بر الاس کامگار بسر زمین ایران و مصر و روم و شام که مورخان آنرا یورش سبعه سالہ مے نویسند و ظفر یافتن در همه مقام بر سلاطین عظام بفضل ایزد ذو الجلال والاکرام ✣

چون شاهزاده میران شاه میرزا که والی عراق بود در شکارے از اسپ افتاده و بدان سبب فتوے در دماغ او راه یافته اقدام بر حرکات

ناپائیسته مینمود و در شرب خمر و عیش و عشرت کوشیده پروای ملکداری نے نمود تا حدے که خانزاده زوجه اش تظلم پیش صاحبقران رسیده صاحبقران روزگار که هنوز از یورش یکساله هندوستان آمده بود و لشکریان آرامے حاصل نکرده بودند رائیت عزم خسروانه برافراخته و باجتماع لشکر فرمانداده امرائے و شهزادگان حدود و اطراف ایشان گذاشته و در هفتم محرم سنه اثنین و ثمانمایه مطابق توشقان ئیل پائے در رکاب آورده و به تبریز رسیده مصاحبان و ندیمان شاهزاده میران شاه را بسیار سرزنش نموده و درین مقام اخبارهائے دیار رسیدند اول آنکه تمور قتلغ خان اوزبک پادشاه دشت قبچاق که باوجود آنکه بمدد صاحبقران الوس خود یافته بود خیال یاغی گری داشت درگذشت و نیز بر فوق ملک الظاهر والی مصر و شام رحلت نموده مغرخان والی ختا نیز بطبل ارتحال کوفت و خضر خواجه خان جغتائی نیز لباس حیات از بر برکنده فتوره تمام درین الوس ها راه یافته و امیرزاده اسکندر باوجود پانزده سالگی لشکر اندگان جمع آورده و پیر محمد بر الاس و نورک بر الاس و بیان تمور قانغلی و شیرست جون غرلانی و سیروی بیگ و خداداد بر الاس و شمس الدین عباس قبچاق و داداملک لاس صدیق وغیره روے بکاشغر نهاده و اوچ و آقسو وغیره حصارها را کشاده و متوجه ختن گشته تا قلاع و بقاع آن نواحی را تصرف در آورده و باز گشت و صاحبقران در همان زمستان از قراباغ متوجه گرجستان گردیده و بدره جشار سیده و رختان بریده راه پیدا ساخته و گرجیان بسیار بقتل رسانیده و اموال بے شمار بدست افتاده و سلطان احمد جلایر که از نهضت موکب همایون خبر یافته و از امرائے خود تو همه بخلاط آورده و در اندک زمان قریب دو

[illegible] آکشته و با قراپوسف ترکمان در ساخته بود و متوجه مصر و شام شده و شامیان بجنگ بر خاسته

جلایریان وترا کسا ایشان را نهریت داده وسلطان احمد ترکمان هردو با همگر بدگان شده سلطان احمد بروم رفت وسلطان روم باستقبال او برآمده هردو بادشاه از اسپ فرود آمده یکدگر را در کنار کشیده مراسم تعظیم بجا آورده فرود آمدند و فراویف نیز از صدمات لشکر براس پناه بسلطان روم برده و صاحبقران روی جلادت بگرجیان نهاده و ملک گرگین حاکم ایشان برضلالت و بغاوت اصرار ورزیده و راندک مدت لشکر منصور پانزده قلعه ایشان کشاده و در بعضی اوقات مغولان در صدد و فها نشسته و جمعی از ابطناب ها و زنجیرها استوار کرده از کوه ها برابر مغاک ها و غارها که گرجیان در آن جا مخفی میبودند فرود میآورند و مغولان دست به تیر و کمان کشاده ایشان را مقهور میساختند و کلیسا ها را ویران کرده ممالک را ضبط فرمود و بایلغار بمالک جانی بیگ گرجی روان شده و تمامت آن دیار را زیر و زبر کرده و قلاع حصینه را گشاده بایلغار بحصار زربت که بر کوهی واقع بود شتافته و در هفت روز آنرا فتح فرموده و چون گرگین که از جای بجای میرفت بحصار سوانیت در آمد صاحبقران بر آن قلعه ایلغار کرده و آنرا نیز کشاد و گرگین چون ناچار شد طاهر شهزاده سلطان احمد جلایر را از خود رانده و از در مسکنت در آمده التجا نمود ✦ اگر عفو شاهم بخشد گناه ✦ نه پیچم دگر ره ز خدمت زراه ✦ کنم در مقام سر افگندگی ✦ بجان بندگان ترا بندگی ✦ صاحبقران قصور او را معاف فرموده بطرف ولایت ابوانی گرجی شتافت و تمامی آن ولایت را تاخته و در مدت پنج روز هفت قلعه او را مسخر کرده و قتل و غارت بسیار تقدیم رسانیده از آن دیار بعون کردگار مراجعت فرمود ✦

ذکر اسباب مخالفت و مخاصمت صاحبقران امیر تیمور گورکان با سلطان بایزید عثمانی قیصر روم و خجسته صفات قیات با سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی

در آن زمان که دریای کشور گیری براس موجزن بود تخت سلطنت روم

بوجود همایون سلطان ایلدرم بایزید عثمانی ترک آراسته بود و آن سلطان ذیشان مملکت خویش را از خار خاشاک مخالفان بپیراسته و در کثرت نفوج و لشکر و بسیاری غزائین و دفائین و وسعت مملکت گوئی سبقت از آبائے کرام خویش ربوده بود و ولایات ایدین و کرمیان و قرمان و بسیاری از ممالک فرنگستان که دست تصرف سلاطین خاندان عثمان بدان نرسیده بود تسخیر فرموده و همواره با فغرانیان محاربات فرموده و در هر معرکه و محاربه فتح و ظفر او را میسر بوده و چهار هزار سگبان و دو هزار توشچی و میر شکار داشت و ولایت قلمرو او در فرنگستان چهار ماهه راه نوشته اند و دیگر سامان عظمت و شوکت او را ازین قیاس باید نمود چون فتوحات او در فرنگستان بسیار شد ندیو غرور وسوسه در دل او افگنده و طایر نخوت بیضه عجب در دماغش نهاد و بے وجهها ابواب محاربت و مناقشت صاحبقران را بر خود گشود و تفصیل این اجمال آنکه چون سیواس و ملطیه را بتصرف خود در آورد اینچنین به طهرتن که از منتسبان سلطنت گورکان بود فرستاده پیام داد که ترا من بعد مسلم ما میباید بود سخنے درشت نوشت طهرتن صورت حال را باستادگان پایه سریر صاحبقران عالمگیر عرض نمود

صاحبقران بسبب آنکه سلطان یلدرم بایزید با عیسائیان مصاف جنگید از حرب او کاره بود فرمود که نامه به نهدید به سلطان
روم نوشتند تا شاید که از ورطهٔ مخالفت بشاهراه موافقت آید ؎ سر نامه کرد آفرین خدا ✤ که او دست گیرد
بهر دو سرائے ✤ ثنائے خدا را برائے زبان ✤ درود نبی ساخت نعم القرین ✤ و بعد ازان سخن مائے بسیار از
وعده وعید رانده و نوشت که امروز بحمد الله که ممالک ربع مسکون در تحت تصرف بندگان ماست و سلاطین آفاق
جبین نیاز بآستان ما میسایند ؎ ز دریا بدریا سپاه من است ✤ جهان زیر پر کلاه من است ✤ ملوک
زمان صف زده بر درم ✤ بسیط زمین تنگ بر لشکرم ✤ بیندیش از تیغ خونریز من ✤ به پرهیز از آتش تیز من ✤
چو صبح مراد م ز مشرق دمید ✤ فروغش باقصائے عالم رسید ✤ به نیروے بازو و رائے درست ✤ گرفتیم ملک
خراسان نخست ✤ ملک مندآرائے تخت هرات ✤ ز ماست انعام جویان برات ✤ برآور د چون کوس ما
لمطراق ✤ تزلزل در آمد بملک عراق ✤ برآن مظفر یافتم ✤ برسم ادب گوش شان تافتم ✤ به قبچاق
بردیم از انجا تاختیز ✤ نهادیم در دشمنان رستخیز ✤ ز غارتگری آتش افروختیم ✤ چنگیزیان غارت آموختیم ✤
شکستیم خانان چنگیز را ✤ بگشتیم آن آتش تیز را ✤ بهندوستان برکشیدیم کوس ✤ چو هندو شد از گرد هر
آبنوس ✤ همه سرافرازان هندوستان ✤ شدند از غلامان این آستان ✤ نخواهیم که این خامه صلح بین ✤
نے نیزه گردد و آهنگ کین ✤ الغرض در میان این هر دو سلاطین ابواب رسل و رسائل مشتمل بر وعده و وعید و پیام هائے
درشت و لطف و تشنیع و سخنهائے تاکید و تهدید مفتوح گردیدند چنانچه فاضل کامل مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفر نامه
صورت نامه که صاحبقران اعظم به سلطان روم نوشته مفصل آورده است که صاحبقران نامدار بعد از حمد و ثنائے
پروردگار مضامین سخت و لحن آمیز به سلطان ترک نژاد نگاشت و نوشت که تو بوسوسهٔ دیو غرور خود را با ما
برابر گرفته اما در این امر گوهر بے انصافی بهرسته جفا سفته که احوال جاه و سلطنت و قوت و شوکت و حسب و نسب تو
بر رائے منیر ما روشن است ؎ چه حاجت که گویم بتا رتر ا ✤ شمار م نهان آشکار تر ا ✤ همه مردم روم تا مصر
شام ✤ شناسند اصل تر ا خاص و عام ✤ همان بهتر که کشتی سودائے محال که در غرقاب غرور و پندار افگنده
بادبان جرأت فروگیری و در ساحل سلامت لنگر توبه و ندامت بیندازی تا از تلاطم امواج انتقام و عقوبت غرق
دریائے بلا و محنت نگردی چون سعی و کوشش تو در محاربات انصار انشنیده ایم نخواستیم که از صدور لشکر منصور ما
مملکت روم را آسیبے رسد و شعله از برق شمشیر لشکر مغل در خرمن حیات اهالی آن مرز و بوم در افتد ما تو هم پائے
از گلیم قدر بیش مدار و بلا را بزور و زر بسر خود میار چهره مخالفت را بنا خن مخالفت مخراش و بر جادهٔ خیر خواهی و
محبت ثابت قدم باش ؎ نداریم با تو سر دشمنی ✤ تو هم ساغر دوستی بشکنی ✤ نگه دار گر عارفی جائے خویش ✤
ز اندازه بیرون منه پائے خویش ✤ که بر خون خود ترک تازی کنی ✤ که کنجشک باشی و بازی کنی ✤ چرا

خود را نداری نگاه ✦ من چهرهٔ بخت خود را سیاه ✦ لکن آنکه هرگز نکرده ست کس ✦ بدین رهنمون قوم و بلوا بس ✦ ترا با من این سرکشی از کجاست ✦ نه دانم که افگندت از راه راست ✦ چه سودائے خامت آمد ترا ✦ سهاب از کجا آفتاب از کجا ✦ اگر شپه را تاب عنقا بود ✦ سزد گر ترا کینه با ما بود ✦ کجا صعوه را این میسر شود ✦ که با باز روزے برابر شود ✦ تو در بیشهٔ روم گردیده ✦ نبرد مغولان کجا دیده ✦ به پیکار افریغ بخت ✦ ار برتر ست ✦ ترا بید دین و دعائے نبیست ✦ مشو غره کانها نه مردی تست ✦ اگر شنوی با تو گویم درست ✦ مجو رزم پیلان به نیروے مور ✦ بلا بر سر خود میاور بزور ✦ کبوتر که پهلو زند با عقاب ✦ بالقصد سر میکشد در شتاب ✦ شغال ار کند پنجه با نرهٔ شیر ✦ سر بخت خود را و آرد بزیر ✦ کجا باز گویم من این داوری ✦ که با من کند چون تو بی همسری ✦ ولے از تو اینها نباشد عجیب ✦ که هست از خرد تر کمان بے نصیب ✦ مبادا که این پند من نشنوی ✦ که بے شک در آخر پشیمان شوی ✦ اگر من بروم اندر آرم سپاه ✦ چو هندان همه بوم گردد سیاه ✦ بتاراج مغلان دهم روم را ✦ به تورا ن برم خاک این بوم را ✦ مبادا که من زین کنم رخش کین ✦ که بر هم زنم آسمان و زمین ✦ منت آنچه حق است دادم پیام ✦ تو دانی و تدبیر خود والسلام ✦

ناصیه نامه همایون را بمضمون رحم الله امرأ عرف قدره ولم یتعد طوره ساخته بقیصر روم فرستاد چون این نامه بقیصر رسید و بمضمون آن آگاهی یافت آتش غضب و غرور او افروخته سخنان درشت و کلمات سخت و سست بجواب بر زبان آورده گفت ؎ تمر را خردمند پنداشتم ✦ وز و چشم فرزانگی داشتم ✦ غلط کرده اندیشه در کار او ✦ ندانسته آئین و منهاج او ✦ کند فخر کافلاک پست نسنده ✦ سران مغل زیر دست منند ✦ به جنبانی واوزبک همان گاوود ✦ مرا کرده نسبت به بنیاد بد ✦ سیاه مرا آورده در حساب ✦ به اوزبک که دارند چو مین رکاب ✦ کند تلخ گفتار کس ناسپاس ✦ ازان راے گیرای هندم قیاس ✦ چه گویم ازان هندئی بے تبار ✦ بستقائی ملیخ آید بکار ✦ فروزادگان منظر چه اند ✦ زنسل کدام از نژاد که اند ✦ دو سست تا جیک ناکرده کار ✦ از ایشان چه آید گه کارزار ✦ زکنده شکن غوری بے هنر ✦ چرا نام گیرند اهل بصر ✦ بعد ازین بخود ستائی و تعلی خویش زبان گشاده ؎ ندانند مگر جد و آبائے من ✦ ندانسته توقیع طغرائے من ✦ نشینند مسند قیصرم ✦ طراز ندهٔ بخت اسکندرم ✦ بود پشت بر همت من تاجدار ✦ همه تا بآدم شه و شهریار ✦ چه مرز ست آبائے اورا مقام ✦ که دانند گانش ندانند نام ✦ وگفتا که من از مدتے درین آرزو بودم که جنگ تیمور را به بینم اکنون اگر او نیاید من خود با لشکر جرار تا تبریز سلطانیه برانم ؎ برانم که رانم ز سر عزم خویش ✦ گر او پیش ناید زنم خیمه پیش ✦ برم روم میان را بهجائے ✦ کشم کوه در پیش دریائے او ✦ شوم بے تردد بجنگ مغل ✦ به بینم دلیری و نیرنگ مغل ✦ روم تا

بہ تبریز بن پیشتر + زنم بر رگ و غیرتش نیشتر + چون جوابہای خشونت آمیز و سخنہای غضب انگیز سلطان روم بعرض صاحبقران رسیدند ۵ بہ پیچید بر خود چو پیچندہ مار + زبان کرد شمشیر زہر آبدار + کہ قیصر سپک بود و تیز مغز + رہ آشتی میکند پائے لغز + ندانم کہ کردہ بد آموزیش + کہ آخر رساند بہ بد روزیش + بود نازش او کہ قیصر زیست + ز خدام ما ہر یکے قیصر یست + نسب نامۂ شاہان بمن شد درست + نہ باید از من نسب نامہ جست + نسب نامہ کس از میہمانہ جست + ہزاران نسب شد بہ دینش درست + اگر برترین جد او قیصر است + ہمین جد من نیز نوزنجر است + رسیدہ بہنگام سلطانیم + بمیراث تخت قراخانیم + چراغ شبستان بوزنجرم + بہ او میرسد نسبت افسرم + زمن پایۂ تخت خالی بلند + زمن تاج بوزنجری ارجمند + ہمہ قوم بر لاس نازند بمن + علم بیرق فخر سازد بمن + زمن نام مغلان بلندی گرفت + زمن تخت شان ارجمندی گرفت + الغرض صاحبقران جہانستان از جواب ناصواب سلطان پر عتاب در خشم آمدہ فرمان داد تا رایت نصرت آیت بصوب سیواس کہ از اعاظم قلاع روم بود برافرازند و در محرم سنۂ ثلث و ثمانمایہ ایلغار فرمودہ بسیواس راندند ۵ خود و امرای پرخاش جوئے + سوے شہر سیواس آورد روئے + چو در یاد مان لشکرے فوج فوج + در و ہر سوارے یکے تند موج + و دران نواح رسیدہ امرا را بہ لگامیشی پسر قیصر کرشجی نام کہ بمنغلائے آمدہ بود فرستاد و حصار سیواس کہ بسیار استحکام داشت گرد گرفتہ و پس از قیصر بآوازۂ وصول لشکر فرار شدہ امرا تعاقب کردہ باز گشتند و لشکر مغول سیواس را گرد گرفتہ مصطفے نام ترکی کہ دارو غۂ قلعہ بود حسب المقدور در مقاومت و مدافعت سعے نمودہ و مغولان تعقب کنندہ آتش زدند و بر جہا را بسر حوب گرفتہ بشہر در آمدند و مصطفے با سادات و علما امان خواستہ بیرون آمد اما چند ہزار ارمنی نصرانی کہ از سپاہ سلطانی بودند پائے مقاومت افشردہ جنگی مردانہ کردند و مغولان بسیارے را از ایشان بہ تیغ بگذرانیدند و حسب الفرمان چہار ہزار ارمنی را گرفتہ گردن باز انو بستہ زندہ در خاک انباشتند تا عبرت دیگران گردد و بعضے مورخان برانند کہ آرطغرل پسر سلطان کہ بمدد اہل قلعہ آمدہ بود در آن معرکہ کشتہ شد و صاحبقران بعد ازین فتح فرمود تا حصار را باز مین برابر ساختند و از انجا بقلعہ ملطیہ رفتہ و نیز بکشاد و سوے ابلستان بر تکمانان تاختہ ہیازا ہم شربت فنا چشانیدند چون درین زمان از جانب قیصر روم خبیثے ظاہر نشد صاحبقران عنان ہمت غرمیت سوے دیار شام منعطف فرمود +

ذکر اسباب توجہ صاحبقران بہرام بہ انتقام بدیار مصر و شام

از اسباب توجہ لشکر مغول بہ دیار شام آن بود کہ در وقت رسیدن بہ بغداد کرت اول صاحبقران رسولی با نامۂ مسجت الیہام فرستادہ بود و بر قوق حاکم دیار شام از بی خردی چون ایشان بمدد و شام رسیدہ توقف منتظر فرمان بودند فرمان قتل ایشان دادہ رسولان را بے جہت آب فنا چشانیدند و از معاملہ گشتن ایلچیان چنگیز خان

وبرباد شدن دولت باعظمت سلطان محمد خوارزمشاه یاد آور دند قراوسف ترکمان در حلب بر آتامش قوجین امیر اونیک
ظفر یافته ویرا اسیر کرده بمصر فرستاد و والی شام بلا ملاحظه و اخر وانجام او را بحبس باز داشت و درین زمان کهصاحبقران
مملکت را فتح نمود ایلچی بسلطان فرج ابن برقوق والی شام فرستاده نوشت که از حرکات پدرت یاد نیاوریم امتر ابا ید
برخود و اهل مملکت ترحم کنی و در زمان آتامش را بحضور بفرستی و فرج نیز بسنت سیئه پدر عمل کرده ایلچیان را که بحلب
رسیده بند کرده بقلعه فرستاد ۵ خطائے عجب کرد صاحب خرد ✦ عجب نشمرد گر نکو نگرد ✦ کسے را که نبود بشرف
در نژاد ✦ نباشد عجب گر بود بد نهاد ✦ چه خوش گفت فردوسی پاک زاد ✦ که رحمت بران تربت پاک باد ✦ درختے که
تلخ است ویرا سرشت ✦ گرش بر نشانے بباغ بهشت ✦ ور از جوے خلدش بهنگام آب ✦ بن بیخ انگبین ریزی شهد ناب ✦
سرانجام گوهر بکار آورد ✦ همان میوه تلخ بار آورد ✦ نه نیکو فتی با شاهی مصر و شام ✦ غلامے بد و خواجه اش هم غلام ✦
غلامے بد از چرکس بے تبار ✦ فجل گشته از بیخ خود چند بار ✦ ولی نعمت خویش را کشت زار ✦ فلاح از چنین کس
توقع مدار ✦ ولے در تبارش چو شاهی نبود ✦ در و شیوه باد شاهی نبود ✦ چه آید ز چرکس نژاد و نژند ✦ که باشد
بر پاک رایان پسند ✦ چنین بود بر برقوق و پورش فرج ✦ چو شاخے بد از بیخ بد سرشت کج ✦ چون نسبه رائی و نابینائی
فرج معروضداشت استادگان سریر زمانے غضب صاحبقران مشتعل شده عزیمت آن دیار مصمم فرمود و امرا و نویان
بزرگ را نوزده معروض داشتند که درین ایام که یورش بزرگ هندوستان اتفاق افتاده و بعد از مراجعت بغیر جهتے متوجه
ایران شدیم و در گرجستان و غیره و یار بجنگ کفار مشغول بودیم و درین زودی عزیمت مصر و شام دشوار است که در آن دیار
قلاع بسیار مستحکم و از اسباب حرب و نبرد و مردان جنگی مشحون اند و چون اهالی شام چند نوبت با لشکر مغول دلیرانه هم نبردی
کرده اند ازین اسباب بسیارے اسباب تجملات و کثرت لشکر آنجا یار و دلها و فری عظیم دارد و اگر افواج منصور را
رخصت شود که چندے در خانه هائے خود آرامیده از سر فرصت با یراقی لایق متوجه این دیار شوند مناسب مے نماید اما صاحبقران
جهانستان بسمع رضا اصغا نه نموده نبرد که نصرت و ظفر عطیه ایزد داد گر است و از غلبه عسکر و کثرت اسباب نبرد چه آید
امر الیه بدعا گشوده دل بر یورش شام نهادند ۵ جهانجو چو از تخت شد سوے زین ✦ بجنبید گفتی سراسر زمین ✦
و اول موکب همایون بقلعه بیتی رسیده در اندک مدت بگشادند و همچنین قلعه عنتاب نیز بقبضه متولان در آمده و چون
آوازه توجه سپاه کشور کشا بسمع والی شام رسید فرمود تا امرائے دشتی و حمص و حمی و نواحی که و طرابلس و بالبس و بعلبک و
کنعان و غزه و بیت المقدس و کرک و قلعة الروم و غیره و یار شام در مجتمع شوند و بوجب حکم ۵ نهادند و شکر بشب ✦ ز اطراف گیتی بطرف حلب ✦
ز هر سو گروهے فراز آمدند ✦ قضا را بجان پیش باز آمدند ✦ و تمر تاش ملک الامرائے حلب و شیزن ملک
دمشق نیز مجتمع شدند و دران اوان در قلعه دمشام غیر از شهر ائے معظم شصت هزار قریه و قصبه اعلیٰ مے آمدند صاحبقران
کامگار در نهم ربیع الاول سنه ثلث و ثلثمائه مطابق لوئی ئیل بجلب رسیده و مرزا میرزاده سلطان حسین و امیرزاده

ریز شاه با تنی چند بیرون رفته بقراولان دشمن جنگید روز سیوم صاحبقران فرمان داد تا ۵ عنبر بیدشکر کتابه +
گران گشت یال یلان از زره + پر از شیر و شمشیر شد رزمگاه + ز آهن قبایان زرین کلاه + برآمد ز کوس و کوره گه
غریو + ز بسیم آب شد زهره نره دیو + و بجوجب بر این ضبط بر الغار امیرزاده میران شاه و شاهرخ و جماعتی از امرا
قرار یافته و در جرالغار سلطان محمود خان ابن سیورغتمش جغتائی و امیر جهان شاه بلاس و دیگر امرا مقرر شدند و در قنبل
جرالغار سلطان حسین تایجوت و در قنبل برالغار امیرزاده اباکر ماموز گردیدند ۵ بمین سپهر و رکابدار + ز قمرو
بمیزان شه نامدار + شدش تاجور شاهرخ همرکاب + ز بهر آن خجسته مه و آفتاب + اباکر خان قنبل آرائی شد +
بنام آوری قنبلش جائی شد + جهانشاه جاکو سیاه سپاه + بمحمود خان بر دل کینه خواه + بقنبل شتابند سلطان حسین +
که دانست پرخاش را فرض عین + بقلب سپه شاه گیتی پناه + مه سر علم کرده خورشید و ماه + و از اینجانب سپاه
حلب نیز صفوف آراسته ۵ و زان سوی گردنکشان عرب + عرب وار بسته صفی عجب + ز شهری و بری مدد
خواسته + برسم عرب لشکر آراسته + همه پهلوانان شامی نژاد + به مردی گه داوری داده داد + براسپان
تازی همه جلوه گر + بکف نیزه پیچ مار دو سر + الغرض بعد از تهیه صفوف کوس دنبیره در خروش آورده هر دو لشکر
دست بجارحت کشادند ۵ بکوه اندر و کوس کین نالهٔ خواست + ز پیکان و از آبنین ناله خواست + و از جانب
لشکر صاحبقران ۵ منطفر اباکر فیروز جنگ + در آمد بمیدان کین بیدرنگ + جهان گشت بر جان خصمان تنگ +
فگندند یکسر سلاح و درفش + و از سوی جرالغار ۵ چو سلطان حسین آن یل نامدار + برآورد از اعدا بر دیو مار +
یکی خواست زنهار و دیگر گریخت + گریزنده هر سو همی رخت ریخت + و همچنین جمیع امرائے نامدار از اطراف و جوانب
حمله آورده عرصه بر سخت واقعشده تا مدت اندک مدت ۵ بگرز گران و بشمشیر تیز + فگندند در شامیان رستخیز +
یلان عرب خسته و خون و خاک + ز شمشیر مغلان جگر چاک چاک + لشکر شام تاب مقاومت در خود ندیده بشهر شتافتند
و دروازه را از داخل محکم و مستحکم نموده و در آنمقام نیز بسیار کشته شدند ۵ ز خیل عرب سیصد و صد هزار + تلف شده به
شمشیر زهر آبدار + شدند آنهمه کشته و دستگیر + همه بردل چه بیدل چه برنا چه پیر + و لشکر منصور در شهر ریخته
شامیان از انجا نیز رو بگریز آوردند ۵ و زان پس بغارت نهادند روی + فتادند در شهر و بازار و کوی +
نهان و آشکارا آنچه در شهر بود + سراسر بتاراج بردند زود + و تمور تاش و دیگران در قلعه حلب خزیده و سر
بسلطان مصر فرستادند و نوشتند که بالقدر و سع و توان کوشیدیم اما دیر تر از مغولان ندیدیم اگر بادشاه زود توجه
نکند قلعه هم بگیرند ۵ ز سوئے عجم فتنه خاسته + که از هیبتش آسمان کاسته + بملک حلب زنده نگذاشت
کس + تماشاے شهر و مشقش هوس + ز بیداد مردم کشان مغل + برافتاد و بنیاد مردم بگل + مگر بیم تو آئی ز ره
کارگاه + که بندی بران سیل غرنده راه + و صاحبقران فرمود تا قلعه حلب را فرو گرفتند و جنگ انداختند

حلبیان چون چاره ندیدند قلعه سپرده بحضرت علما و سادات امان خواستند و چندان غنائم و اموال بدست لشکر منصور افتاد که از حیز شمار بیرون بود و صاحبقران همه را بامرا و لشکریان بخشیده و افروخت گذاشته بشهر حمی رفت و در راه قلعه های دیگر گشاده برقلعه حمی تصرف یافت و بعد ازان برحمص رفته حمص را نیز بقبضه در آورده واز انجا بعلبک شتافت و علبک را که از حصارهای عظیم بود فتح نموده بدمشق رفت و والی مصر و شام نیز سپاهی عظیم مرتب ساخته برافراخت فرمان دهٔ مصر و شام + بیازدهٔ کمین رائت انتقام + روان جمع کرد از سر اقتدار + سپاهی بکثرت فزون از شمار + و بعد از ترتیب سپاه بدمشق رسیده بحفظ برج و باره پرداخت و چند کس فدائیان را ایلچی نموده بلشکر منصور فرستاد تا وقت فرصت و تبرد سه نابیدا ایشان کاری نکرده خود بکار آمدند چون صاحبقران به دمشق رسید فرمانداد تا امیر سونجک و صائن تمور و الطون بخشی و کل قوچین وغیره از گرد راه بر قراولان شام حمله آورند امیرزاده رستم بدد ایشان رسیده قراولان شام انهزام یافتند و درین مقام سیران حلب راه بر امیرے که درین جا بدست سیدند گردن زدند اما در همین شب امیرزاده سلطان حسین نا بجهت که خواهرزاده صاحبقران بود بلطیفه لشکر و فریب جمعے تا جیک مفسد اندرون دمشق رفته با سلطان شام در ساخت و صاحبقران برائے اتمام حجت رسلے فرستاده که با آنکه جرایم تو از حد حصر بیرون اند اما بخیال تباهی رعایا الحال هم اگر آلمش را بفرستی از جرایم تو در گذریم و فوج ایلچی را گرامیداشته و جواب داد که بنده در مقام خدمتگذاریست و تا پنج روز دیگر امیر قوچین را میفرستم و صاحبقران نیز وعده نیکو داده بوجه انکه علف در انجا نبود در جانب شرقی دمشق کوچ فرمود و سلطان مصر با وجود وعده صلح خواست که درین وقت کار دے بزرگ در حرکت است ضبط آن مشکل خواهد شد و دستبرد سے توانم نمود + اگر بیضهٔ زاغ ظلمت سرشت + نهی زیر طاؤس باغ بهشت + به هنگام آن بیضه پرورد دش + ز انجیر خبث دهی ارزدش + دهی آبش از چشمهٔ سلسبیل + بدان بیضه گردم مدد جبرئیل + شود عاقبت بچهٔ زاغ زاغ + برد رنج بیهوده طاؤس باغ + و باین خیال با تمامی فوج و لشکر و مردم دمشق سوار شده بیرون راند و مردم دمشق در پس لشکر او با تیغ و تبر و چوب و چماق و ساطور و سنگ براه دند و اجتماعے عظیم دست داد و صاحبقران چون چنین دید فرمان داد تا لشکر فرود آمد و خود بقاعدهٔ معهود بر پشته رفته بتضرع و زاری از حضرت داور دادار فتح و ظفر مسالت نموده سوار شد و درین اثنا سپاه شام قریب رسیده و بفرمان صاحبقران امیرزاده میران شاه و شاهرخ و امیر سلیمان شاه وغیره بر قراقیان شان باز بر اغار متوجه شدند و از جرانغار نیز امیرزاده خلیل سلطان و سلطان محمود خان جغتائی و امیر جهانشاه برلاس و امیر توکل برلاس و تعلق خواجه برلاس و غیاث الدین ترخان و پیر علی سلدوز وغیره رخش جلادت برانگیخته در سپاه شام در آمدند + فرو ریختند از دو جانب سپاه + دلیران خصم افگن و کینه خواه + ز هامرا سے سر اول و قول نیز مراکب در میدان مبارزت راندند و جنگے سخت در پیوسته + بر آورد کوس نبردی خروش + محیط بلا زد به یکبار جوش + دو لشکر نهادند دلها بمرگ + بیا بید تیر از دو سو چون تگرگ +

روی گشته روئست زمین پرنگار + زپیکان دل چشم گیهان فگار + زگرد تاگه ازگرد پیوسته میغ + زکشور بکشور چکاچاک تیغ + آخر نسیم فتح وظفر بر پرچم اعلام لشکر مغول وزید صبح فیروزی ونصرت از مطلع اقبال صاحبقرانی دمید و شامیان با حال خراب انهزام یافتند ☜ گفتند چندان گروها گروه + که از گشته شد پشته هر سو چو کوه + همه دشت بد رود خون تافته + سلاح و درفش و سراندافته + واین واقعه در سنه ثمنین ونوزدهم جمادی الاول سنه ثلاث وثمانمایه موافق لوئی ئیل واقع شد وسلطان حسین که میسره شام بود بتعیین او بمقابله ایلغار افتاده وتوبلاق قوچین عنان او گرفته بشاهزاده شاهرخ رسانید وبفرمان صاحبقران بند شده بعد چندے چوب باساق زده رها ساختند وصاحبقران بعد ازین شهر را فروگرفته فرج والی مصر رسولے با پیشکش فرستاده آن روز زمان خواست وبفرمان صاحبقران جنگ موقوف داشته ودر همان شب فرج باخواص خویش از شهر برآمده وبگریز نهاد وبفرمان صاحبقران امیر سونجک نورالدین جلایر وامتداد برلاس وامیر بندق برلاس وشاه ملک وغیره در عقب ایشان شتافته وبیشتر ایشان را در خاک هلاک انداخته فرج بهزار خرابی جان خود بدر برده واهالی دمشق دست بدامن تضرع زده امان خواستند وصاحبقران ایشان را امان داده وقلعه دمشق جنگ انداخته وبعد حرب وضرب وچون دیوار قلعه را از نقب بیفگندند نذیر دار مقدم اهل قلعه امان خواسته اما ☜ که ایلی پس از جنگ ناید بکار + بیاساق رسیدند غنائم بسیار بدست صاحبقران افتاد ودر قلعه انبارے از محصول اوقاف حرمین بود صاحبقران فرمود تا مردم را بحفاظت فروخته قیمت او بخدام حرمین بفرستند وبفرمان صاحبقران جهانستان بیشتر مزار اکثر بزرگان عمارات عالی بنا نهادند وبفرمان شهنشاه والاشان امیرزاده میران شاه وشاهرخ متوجه شهر مگه شدند ودر روز چهارشنبه غره شعبان سنه ثلاث وثمانمایه لشکر بفرمان بادشاه دادگر بانتقام بیوفائی اهل شام بحضرت امام علیه السلام در دمشق ریخته تمامت اسباب را بغارت بردند وزن ومرد را اسیر گرفتند واز کثرت اموال لشکریان رخوت وتجمل را انداختند وزر وجواهر وطلائے کامل عیار بسیار گرفتند وهمدرین اثنا بلا قصدے آتش در شهر افتاده وتمام شهر ومسجد بنی امیه نیز بغیر از یک مینار بسوخت بعد ازان صاحبقران فرمود تا اسیران دمشق را رها کردند واز دمشق کوچ فرمود وفرمان داد تا از امرائے برلاس امیرزاده رستم وابابکر وامیر نورالدین جلایر وسلیمان شاه باده هزار سوار بصوب تدمر رفته اشام ذوالقدر را بتاراج زنند وایشان تا تدمر رفته دویست هزار گوسفند با وبچه گرفته مراجعت نمودند واز جرائر غار سلطان حسین تاجوت وامیر بندق بن جهانشاه برلاس متوجه انطاکیه گشته واز قول امیرزاده خلیل سلطان ورستم برلاس وتمور خواجه نائمان وغیره با پانزده هزار سوار القصه نزدیک بکنار فرات رفته وبا ایشان جنگیده منهزم ساختند وغنیمت بسیار از اسپ وشتر وشصت هزار گوسفند گرفته مراجعت کردند چون صاحبقران بحمی رسیده اهالی آنجا که بناهائے لشکریان را خراب کرده بودند فرمود تا آتش در آن شهر زده ویرا غارت وتاراج نمودند ودر حلب رسیده حصار را

بازمین برابر ساختند واز فرات گذشته پنج روزه راه جرگه زده شکارانداختند وچند حصار مردمان رافتح کرده بماردین رفت وقراشهلان ترکمان رانواخته بوبه تمرد والی ماردین بمحاصره آنجا مامور فرمود وامرارفته قلعه النجق راکه ازده سال امرائے آن حدود بمحاصره آن مے پرداختند بتصرف درآورد وبغرمان واجب الاذعان اکثر شهزادگان واصرا بالتماس رفته ببغداد رامحاصره کردند وفرخ جلایررا ازقبل سلطان احمد درانجا بوبغداد رامضبوط کرده بجنگ پیش آمد وصاحبقران باستماع عصیان او ببغداد آمده محاصره نمود وهرچند فرخ راه والت به اطاعت نمودند مفید نیفتاد وآخرالامر حصار رابغلبه قهرگرفتند وچون اکثر لشکریان درین محاصره تلف شده بودند فرمان شدکه قتل عام بعمل آرند وعلماء وسادات ومشائخ پناه یافته باقی مردم راشربت فنا چشانیدند وحسب فرمان قضاجریان بغیرازمساجد ومدارس وخوانق دیگرتمامی بازارها وعمارات رابنیدا ختند ودرعاشرذالحجه ازان جاهضت فرموده وبتبریز رسیده بموجب حکم شاهزاده شاهرخ بامرائے کبار متوجه ازرنجان گردیدوچون آنکه سلطان ایلدرم بایزید باتمام سیواس بارزنجان آمده وقلعه رافتحکرده وشجاعت سلطان احمد جلایرلهترن راامان داده وزن وفرزندان وهمراه خودبرده بودچون شاهزاده باونیک رسیدازپیش لهترن خبرآمدکه ایلدرم بایزید درمقام اطاعت آمده میخواهدکه بوسیله لهترن ازجرات خویش معافی خواسته بعدازان قدم درجاده محبت بیرون نگذارد وشاهزاده توقف کرده کسان رابحضور صاحبقران فرستاد تااییلیت قیصر بعرض رسانند وصاحبقران ازاستماع این حالت خرمودکه دیگرامراوشهزادگان که عازم موکب شاهرخی بودند برگشته وملک کرگین گرجی اموال ساوری خراج وجزیه فرستاده عجزوالحاح بسیارنمودودرقرابلغ ازان شاهزاده محمد سلطان ازسمرقند رسیده پیشکش بسیارگذرانیده مشمول نوازش گردیدچون سلطان احمد بازازنزدقیصرآمده دربغداد بشغول شکست ریخت بودبغرمان صاحبقران امیرزاده پیرمحمد بامرائے کبار بدیارکرستان وخوزستان امیرزاده ابابکر بصوب بغداد وسلطان حسین وخلیل سلطان بطرف بعضے ولایات عراق عرب وامیربرندق بتاخت جزیره متوجه گشتند چون ابابکر ببغداد رسید سلطان احمد فرارنموده وامیرزاده سلطان خلیل هندلی رانغارت کرده وپیرمحمد جمیع ممالک راتاخته ومخالفان راتقعرفنا انداخته وزمستان در عراق عرب قشلاق کرده مراجعت نمودند +

ذکرآغازمحاربت صاحبقران باقیصرروم و لشکرکشی دیارروم وتباه شدن آن مرزوبوم

چون قراپوسف ترکمان دردیارروم پناه گیربود صاحبقران عزیمت روم تصمیم داده وعلماواهرا قیصرروم راازین لجاج وعناد مانع شده گفتند که امیرتیمور برلاس عبدمن الخلائق الحق انس است ومحاربه ومعارضه باوبرخلاف عقل وقیاس است و قیصرروم نیزاندیشناک گشته ورسولے باکتوبے متضمن اطاعت ارسال داشته وصاحبقران درجواب گفت که چون شما همواره بااهل فرنگ غزا میکنید ما ازجنگ شما کاره ایم اما باید که قراپوسف ترکمان کهازمخالفان این دولت روسے

پناه تو آورده یا قضیه او بشمشیر تیز فیصل کنند یا بند کرده بفرستد و اگر حمیت او بدین رد کار رخصت نمیدهد باری از ملک خود
براند و قلعه کماخ را بگماشتگان باگذارد تا دامن دوستی بگردد و خبار مخالفت مکدر نشده باستمداد او پردازیم و از زور لشکر
مده کنیم تا بالمینان باستیصال اهل فرنگ پردازند و لیعهد ازین جواب صاحبقران در قلعه او نیک بوده و در صحرای
ارس جوی بزرگ از آب ارس از قدیم بریده بودند و آن بتعادی زمان از کار افتاده بود و بر لشکریان مین را
قسمت کرده فرمود تا نهر سه لنگان عظیم تر کنند دیدند که در فرسخ و رطول بود و دهنه آن از نهر ارس بموضع کوشک
چنگشی و پایان وی بموضع پیرپیل بود و آن نهر را نهر برلاس نام نهاد و از انجا متوجه قلعه ترتوم گشته و بصحرای
شکور متوجه شدند اول کسی در عزیمت متردد بود و امرای بزرگ شمس الدین الیانقی را که راه سخن در مجلس همایون داشت
بران داشتند که بعرض رسانید که امسال یورش روم از روی ملاحظه لشکر که سالهای سال در جنگ و حرب گذرانیده اند
و از روی احکام نجوم هم مناسب نیست موقوف دارند و صاحبقران جهت رفع و دفع خاطر ایشان مولانا عبد اللسان را
فرمود تا از کوائف اوضاع فلکی دریافت نموده بی ملاحظه بعرض رسانید که طالع دولت برلاس روبقوت دارد و از
مخالفان ضعفی تمام دیده می شود از آثار و ذوابه که ظاهر شده بود آنست که لشکر مغل از شرق بر بلاد روم مستولی
شود القصه در پنجشنبه پانزدهم رجب سنه اربع و ثمانمایه از قراباغ سوار شده روانه شکور گردید و چندی در حدود
قراباغ بوده در هفتم شعبان سنه مذکور موافق بیت ایل غزیمت را تعمیم داده روانه شدند از صحرای شکور متوجه ترتوم
شده از گرجیان استخلاص فرمودند و در آن مقام تا چند روز توقف نموده چون الیچیان روم مراجعت نکردند فرمود که
عجب حالی است نژاد و تبار اعتبار بی غلیم داشته است هر چند با ایلدرم بازیزید دارا کنیم عرق ترکمانی او را نمیگذارد
که در طریق متابعت و مصالحت در آید و هم بآن رسانیدند که بضرورت بر دشمنی باید کشید ندانم که تقدیر داد از چیست
گر داوری بر کرد باید گریست + اگر نیک گوید بحکم خداست + گر از راه پرسش زچون و چراست + و در ایات عالیات
متوجه قلعه کماخ گشته و هم قلعه بامیرزاده محمد سلطان مفوض شد و مغولان در اندک زمان بر بیرج و باری قلعه برآمده
مفتوح ساختند و در جلگای سیواس بازیزید چمپائی ایلچی که بر سالت روم رفته بود اجابت نموده و رسولان قیصر
روم نیز رسیده و از قیصر روم جواب بائسته پرشوخت رسانیدند چون سابقه تقدیر بخرابی بلاد آن سلطان غیور جایی
شده بود از سعی و در گذر صاحبقران فائده مترتب نشد چو خواهد که ویران کند کشورت + کند پایمال بلا سرورت +
سلطان کندیر طغیان برد + که تا سر بسر بی نیاز فرد + و صاحبقران میلاکات قیصر را رد کرده فرمود گر آئین بد
بهم آزاده را + کشی بر تندی فرستاده را + سرت را بجد اگر دهد از تنت + شد سوخته گر بتو پیرهنت +
و فرمود که با والی شماخی چند از در صلح در آمدیم و گفتیم که قراپوسف را بفرستد و قلعه کماخ بما مسلم دارد نشنید اکنون
او را بگوئید که چون نوبت بانجا رسانیدی مردانه بایست گر مرد کاری بهنگام پای +

من ایلچی رسیدم نگهدارجائے + وایلچیان را رخصت کرده در صحاری سیواس سپاه را بیعه دیدند بجوشید غازیهر سو
سواران + دلیران نبرد و نامداران + سپاهے بے حد و زاندازه بیرون + همه تند و قوی هیکل چوگردون +
همه چون آتش سوداجهان سوز + همه چون غمزهٔ خوبان جگر دوز + وصاحبقران بر مرکب تیز گام سوار شده و قوشون
قوشون و تومان تومان لشکر را بنظر درآورده و امرائے قوشون و تومان را نوازنده اسپ میکشیدند و دعا و ثنا میگفتند
که جاوید باد اجهان بسر + بفرمانت اے خسرو تاجور + فلک تا زکتم عدم شد پدید + نظیر تو صاحبقران نه دید +
براینیم کز فر اقبال شاه + نمانیم در روم و بوشم گیاه + به تیر و کمی سخت تو در یک هجوم + برآریم گرد از همه بوم روم +
نمانیم در روم برگ درخت + نه شاه و نه کاه و نه تاج و نه تخت + همه ملک دشمن بهم برزنیم + تنش را نخاک هلاک
افگنیم + وصاحبقران ایشان را به تحسین و آفرین ستوده میفرمود که گیتی مبادا ز گردان تهی + کز ایشان بلند
است تاج مهی + وبعد از ملاحظه لشکر قلعه هاروک را فتح کرده دیدن روبه قیصریه روم در توقفات نشسته بود و راه او بسیار
صعب بود بصوب قیصریه و انگوریه عنان برتافته و اهالی قیصریه را امان داده و آنانکه در تلل جبال مختفی شده بودند بیاسا
رسیدند و از انجا متوجه انگوریه شده چون سپاهے تراول ترک دیدند و امیر شاه ملک که بزبان گیری رفته بود نزدیک اردوے
قیصریه رسیده با تراول او بجنگ مشغول شد و از انجا باز گشته و رائے امرا بران قرار یافت که تا رسیدن مخالف درین مقام قیام
نکرده در مملکت یانی در آئیم تا او را به تجمیل در پے ما آمدن ضرور شود و این رائے پسندیده بوسے انگوریه نهضت فرمود و
امیرزاده سلطان حسین با نجمعت بادو هزار سوار توقف نمود تا مخالفان در عقب لشکر ظفر پیکر نیایند و امرا تا انگوریه جمیع
بلاد را تاخته و صاحبقران نیز در عقب ایشان به انگوریه رسیده محاصره نمود و نزدیک بود که قلعه فتح شود اما قیصر روم که
بادشاهے دلاور و مهیب بود ازین معنی که پایه تخت و دیار محاصره کرده اند چون دریا بخوش آمده بسبیل استعجال در عقب آمد
و قریب بانگوریه رسید و صاحبقران نامدار از گرد قلعه برخاسته و مقدار یک اسپ تاختن پشت رانده بتوره فرود آمد
و خندق گرد اردو کنده و قیصر نامور نیز دلیران ترک را گرد آورده به نهایت صولت و شوکت مقابل آمده هر دو لشکر در
کارسازی قتال مشغول بودند +

ذکر محاربه صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس با قیصر روم سلطان بایزید ایلدرم بایزید عثمانی بادشاه گردون اساس و ظفر یافتن قیصر بفرمان یزدان

چون صاحبقران در شب بقاعده معهود بر صلاے عجز و نیاز آمده از ایزد

داد گر فتح و ظفر التماس نمود چون سلطان مشرق رایت جهان آرائی برافراخته روی مغرب زمین باخیل انجم رامنهزم
ساخت بفرمان صاحبقران لشکر از خندق بیرون آمده صفوف آراستند که بجنبش درآمد سپه موج موج +
چو دریاے جوشان بهنگام موج + دل و جان پر از کین قیصر همه + بکف گرز و شمشیر و خنجر همه + شهنشه چو در زرگه

کرده جائے + بامایش لشکر آورده رائے + وجراغفار بعهده شاهزاده شاهرخ سپرده امیرزاده خلیل سلطان وامیرسلیمان شاه وامیرستم برلاس وسونجک بهادر وموسی توبی بوغا وامیر یادگار اندخودی وغیره را دران مقام تعین کرده وامیرزاده سلطان حسین را قبل ایشان نمود ــ وجراغفار ازان لشکر بگزند + شداز قوت شاهرخ زورمند + ودر برانغار شاهزاده میرانشاه مقرر شده وامیرزالدین جلایر وامیر برندق برلاس وعلی قوجین وامیر میشر وسلطان سنجر برلاس وعمر این تابان وغیره در برانغار مامور گشتند ودر قبل ایشان امیرزاده ابابکر وامیر جهانشاه برلاس قتوکل برلاس ومیر علی سلدوز وغیرهما مقرر شده ودر دست راست قول تاش تمور اغلن اوزبک وامیرزاده احمد وسای وجلال باورچی ویوسف حاجی باباسوجی واسکندر رسنده ویوغا وخواجه علی اپردی ودولتمور ومحمد قوجین وادریس قورچی وغیرهما مامور گشته وبیگ ولی ایلچیکدائی وبهرملک واغرون ملک وصوفی خلیل واین تمور رضا شیخ محمد وتخبر حسین وحسن وعمر بیگ ابنائے نیکروز جون غرباني وبیروی بیگ قوجین وامیر زیرک برلاس وغیره امرائے عالی تبار در انجانب مقرر فرمود ودر دست چپ قول امیر توکل قرزاوه علی محمود وشاه ولی وامیر سونجک وامیر یادگار وتنکری وبیرش خواجه ومحمد خلیل وامیر لقمان وسلطان برلاس ودیرک ایلچی وپیر محمد شنکوم وشیخ اسلان الیاس کپک خانی ودولت خواجه برلاس ویوسف برلاس وعلی قبچاق ودر پیش قول امیرزاده محمد سلطان بود وامیرزاده پیر محمد واسکندر وشاه ملک الیاس خواجه وامیر شمس الدین قبچاق بآن طرف مقرر شدند وچهل قوشون آراسته در ظل رایت خود باز داشت تا بوقت ضرورت امداد نمایند وفیلان کوه شکوه را در پیش صف لشکر باز داشتند والبدرم بازیدیز نیز ترتیب سپاه نموده در قبل امیر او نجی را که برادر حرم او بود باز داشت ودر قبل او سلیمان چلپی بهمین پورخود را گماشت وشاهزادگان موسی وعیسی ومصطفی هر سه پسران خود را در پس پشت خود جائے داده ومحمد خان چلپی را با دیگر یاوران روم مثل القوح پاشا وعلی پاشا وغیره سرداران را در جائے مناسب مقرر فرموده چون هر دو لشکر آراسته شدند غریو گور گه وکوس شور محشر برانگیخته ویلان ترک وغول باهم گرآویختند شاهزاده ابابکر مسابقت نموده بر جراغفار مخالف تاخت وقبل او سلیمان چلپی را بر هم زد ــ ابابکر فان از میش تخت + سوء دشمنان حمله آورد چست + جهانشاه جاکو چو شیر ژیان + هم از میمنه تاخت بر رومیان + وسلطان حسین نیز تیغ معجزت برآورده بر رومیان ریخت ــ بتائید دولت چو فرخنده شیر + درآمد به پیکار اعداد لیر + زروئی پر کینه چندان گشت + که گفتی فلک تیغ دار دشت + ومحمد سلطان بمدد جراغفار ــ روان شد بکردار شیر دلیر + بهنگ بچنگ اژدهائی بزیر + چنین تا بشکر گه رومیان + بهمین تاخت برسان شیر ژیان + ومحمد چلپی سعی هائے مردانه کرده وافرنجی با بست هزار سوار خود دلیری، بسجاے آورده وامیرزادگان وامرائے معول بفرمان بادشاه خود یکبار حمله آوردند ــ بفرموده شاه سپهر احتشام + که لشکر بخیش در آید تمام + بجنبید لشکر سراسر بجائے + بفرمان سلطان کشور گشائے + الغرض شاهزادگان وامرائے جراغفار وبرانغار وقول یکبار حمله آورده زلزله در زمین وزمان افگندند

وترکان نیز داد شجاعت داده و پای مقاومت بفشردند ۵ دیران ایران و توران سپاه ✤ گرفتند بر لشکر روم راه ✤ چنان
تیز شد آتش کارزار ✤ که سیماب است گردون بجان زینهار ✤ غریو کوس رعد بدریده گوش ✤ بپا اندر افتاده سر با زدوش ✤
تو گفتی که دریا بجوش آمده است ✤ نهنگ ذرم در خروش آمده است ✤ ز بس کشته کافتاد در دشت کین ✤ ز زمین
پشته شد تا بچرخ برین ✤ و محمد سلطان بر افغار دشمن را راند شش تو شونش بیالائے تلی که محل آنها بود بر آمد و
سلطان بایزید با لشکر قولی متوجه آن پشته گردیده و لشکر مغل را رانده خود بر قرار گرفت و میمنه و میسره او متفرق شد اما
قیصر بهر نوع که توانست تمام روز پائے تجلد و مردانگی فشرده مدافعت نمود چون مرغ زرین بال سر و آشیان مغرب کشید
سلطان روم عنان خطر ربوادی فرار پیچیده و لشکر مغول کوچه داده تیر باران کردند و الیدرم بایزید با تنے چند بهزار
مشقت جان ازان معرکه بدر برده مغولان بتعاقب و کشتن و گرفتن دست کشادند ۵ بهستند گردان مغلان میان
همے تاختند از پے رومیان ✤ بشمشیر تیز آتش افروختند ✤ همه بوم و برشان همے سوختند ✤ بسے رومیان در بستند
در و دشت از ایشان بپرداختند ✤ و صاحبقران گردون توان فرود آمده امرا و شهزادگان زانو زده مراسم تهنیت بجا
آوردند و این فتح عظیم در نوزدهم ذالحجه سنه اربع و ثمانمایه موافق ایت ئیل واقع شد و از امرائے صاحبقران که در عقب
سلطان رفته بودند سلطان محمود خان جغتائی بوے رسیده قیصر را اسیر کرده دست بسته بخرگاه صاحبقران آورد و صاحبقران
فرمود تا او را دست کشاده بحرمت بیاورند و بعزت نزدیک خود نشانده فرمود که اگرچه احوال عالم جمله وابسته تقدیر ایزد
قدیر انداما درین حرب و ضرب و خرابی مسلمانان واسطه و سبب تو بودی هر چند بکرات ترا از حرکات ناشائسته مانع شدیم و
باندک امرا زتو راضی بودیم و اگر تو با ما رابطه اتحاد و سلوک میداشتی بفوج و لشکر همواره ترا استعانت میکردیم و با اینهمه اگر
این روز نصرت و ظفر که ایزد داور گار را داد اگر ترا نصیب شدے برین لشکر من چه قیامت پیش آوردی اما خاطر آسوده دار
که من در باره تو و متعلقان تو خیر نکوئی خواهم کرد و قیصر سر خجالت در پیش انداخته زبان باعتراف قصور و مجرم کشاد و گفت که
اگر عفو پادشاها نه گناه مرا بخشند من و فرزندانم در نیکو خواهی قصور نکنیم و بعد ازین عرض نمود که احوال پسران من که در جنگ
بودند دریافت فرموده بمن رسانند و بفرمان صاحبقران تواچیان موسی خان را آورد و قیصر قرین نمودند و صاحبقران
اسباب عیش و راحت قیصر مهیا داشته و بمزار انگوریه رسیده مردم قیصر قلعه را سپردند و اهالی شهر جمله امان یافتند و شهزاده
محمد سلطان بفرمان قاآن صاحبقران متوجه برسا گردید و امیزاده اسکندر متوجه قونیه و آق شهر و قراحصار گشت و صاحبقران
بسوری حصار رسیده شاهزاده شاهرخ را به کوتل حصار و استانوس روانه نمود و صاحبقران بکوتاهیه رسیده و امرا را سوے
کراده و غیره و یار روم فرستاده خود در انجا بانبساط عیش و نشاط گذرانید ۵ زمین خرم است و زمان شادمان ✤ بفیروزی
شاه صاحبقران ✤ جهاندار دریادل و دادگر ✤ کز و گشت پیدا به گیتی هنر ✤ خداوند هند و خداوند چین ✤ خداوند دارا
ایران زمین ✤ و امیزاده محمد سلطان به برسا رسیده محمد سلیمان چلپی پشتیوره انجا رسیده آنچه توانست از خزاین گرفته بدرفت

ولشکر مغل اطراف وجوانب را غارتیده زن وودوختر قیصر بونکی شهر بودند ودختر سلطان احمد جلایر که برائے مصطفی خان
پسر قیصر خواسته بود تدا سیر گردیدند ودر بر ساجملہ اموال وخزائن قیصر تصرف درآوردہ شہر را سوختند وامیرزادہ ابابکر را
با ارتیک کہ سلمان چلپی در آن جا بود فرستاد وشہزادۂ روم از انجا نیز فرار کردہ وامیرزادہ محمد سلطان تمامی آن نواحی را
غارتیدہ بہ بونکی شہر را حیت کردو ابابکر دختر قیصر را بفرمان صاحبقران نامور بنکاح درآوردو امیرزادہ اسکندر وسلطان
حسین آن شہر وقراحصار را گرفتہ وقونیہ را نیز بتصرف درآوردہ وولایت ایدین را غارتیدند وچون دستینہ دختر
بیرلاس افرنجی کہ زن قیصر بود بحضور صاحبقران رسید تا ہنوز کہ اسلام نہ آوردہ بود مشرف باسلام گردیدہ نزد شوہرش
فرستادہ شد وصاحبقران سوئے تغور لنغ روانہ شدہ ومجلسے عظیم آراستہ وقیصر را بہ بزم للبیدہ نوازش بسیار فرمودہ وعدہ
داد کہ تخت روم بر تو مسلم است وصاحبقران ایلچی قیسطنطنیہ فرستادہ از والی آنجا باج وخراج وجزیہ للبیدہ فرنگیان
قبول اطاعت نمودہ وسلطان محمود وامیرشاہ ملک بہ کچاک یرلغ رفتہ بودند سلطان محمود چغتائی در آن مقام گذشتہ
وامراو ولایات من تشاء تکہ وایلی وسواحل بحر را تاختہ چون نزدستان رسید مواضع قشلاق امراو شاہزادگان در
ہر جانب مقرر شدند وشاہزادگان وامرا نواحی آن مرز وبوم را تاختند وصاحبقران منزل بمنزل شہرہائے روم را
دیدہ وشہر ترہ رسیدہ چون شنیدند کہ درین نواحی قلعیست کہ ویرا ازمیر گویند واز سہ جانب بدریا متصل است و
از یکطرف کہ خشکی واقعشدہ خندقے عظیم دارد وچند ہزار فرنگیان در وپائے تہ مقامت افشردہ سلطان مراد خان
پدر ایلدرم بایزید چند نوبت بر لشکر کشیدہ وایلدرم بایزید نیز تا ہفت سال اورا محاصرہ داشتہ بجائے نرسیدہ
صاحبقران گردون توان اغروق را گذاشتہ متوجہ آن قلعہ گردید وبر دریا جسرے بستہ قلعہ را محاصرہ نمود وبعد
از محاصرہ دو ہفتہ قلعہ را قہراً وقسراً گرفتہ فرنگیان را معرض تیغ فنا گردانیدند وسولان سلیمان چلپی وعیسی خان پسران
قیصر مشمول بلطاعت وانقیاد رسیدند وصاحبقران جہانستان تغور لنغ وقراشہر را بہ یعقوب چلپی داد کہ بخوف قیصر
بشام گریختہ بود والنغ برلنغ را فتح کردہ ودران نواحی اکری دژ وپسین را کہ دو قلعہ حصین در جزائر بودند بکشتی ہا
نشستہ از طرف دریا خشکی محاصرہ کردہ ہر دو را بگشود ودرین اثنا مرض سلطان ایلدرم کہ بوجہ بیماری ازاردو
باز نمانده بود اشتداد پذیرفت وامیرزادہ محمد سلطان کہ بفرمان صاحبقران سوی انگوریہ رفتہ بود بیمار گشتہ ودر
رابع عشر شعبان سنہ خمس وثمانمایہ سلطان بایزید ترک در آق شہر در گذشت وصاحبقران موسی ولد او را بجلعت
بلوشاہانہ نواختہ وبر یرلغ وآل تمغا دادہ مملکت روم بوے عنایت فرمودہ وفرمود تا تابوت پدر را در بورسا بردہ در
مقابر آبا واجداد دفن کنند وصاحبقران اغروق گذاشتہ متوجہ اردوی شاہزادہ محمد سلطان گردید وچون شاہزادہ
رسید او را قوت گفتار نمانده بود واز انجا کوچ کردہ در قرب قراحصار شاہزادہ نامدار در ہجدہم شعبان سنہ
خمس وثمانمایہ موافق توی ئیل فرمان یافت ؎ دریغا کہ پژمردہ شد ناگہانی ✤ گل باغ دولت بروز جوانی ✤

دریغا کہ خورشید اوج جلالت + چو صبح دوم بود کم زندگانی + دریغ آن سر و افسر شہریاری + دریغ آن قد و قامت پہلوانی +
جہان بے ثبات است تا بود و دایم + چنین بود آرے سرائے ست فانی + و صاحبقران روزگار سے فشاندہ ز
چشم آب و بر فرق خاک + ہمہ جامۂ خسروی کردہ چاک + امرا و اعیان سیاہ برتن و پلاس و خمدر بگردن و خاک
بر سر کردند و نالہ و آہ با وج عیوق رسانیدند سے مہان جہان جامہ کردند چاک + با بر اندر آمد سر گرد و خاک +
گشادہ مژگان سراسر گہر + ہم از چشم غم دیدۂ خون جگر + چنین است رسم سنجی سرائے + جہان جو فروش است و
گندم نمائے + کسے را کہ پرورد عمرے بجان + کند پائمال فنا ناگہان + و تابوت و پیراسلطانیہ بردہ از انجا قبسم
بردند و درین آوان فرج والی مصر کہ حالت سلطان روم را کہ پلۂ غرور بر زمین فلک نمے سود بچشم عبرت دیدہ بود
آتلمش را بکمال تعظیم با رسولان خود و عرائض اخلاص شتمل بر اطاعت و انقیاد فرستادہ قبول نمود کہ باج و خراج سال
بسال بدرگاہ صاحبقرانی رساند و انواع ہیلاکات و منسوقات فرستادہ و صاحبقران رسولانش را نوازش یافتہ بر جانب
قراتاتار ایلغار نمود و قوم قراتاتار از اقوام مغول است کہ در زمان بادشاہان پیشین امرا و شکریان مغول را اولاد سے کہ
از زنان تاتار کہ گرفتہ مے آوردند و چون کنیزکان میداشتند پیدا شدند ایشانرا قراتاتار گفتہ از خود علحدہ کردند و
بزمان منکوقاآن ایشان داخل لشکر ہلاکو خان گشتہ بہ ایران آمدند و ہلاکو خان ایشان را خانہ کوچ بسر حد روم و شام
جہت حفاظت صدود متعین نمود و امرائے دیگر اقوام را نیز بنا بر ضبط آنہا بشام فرستاد چون سلطان ابو سعید خان
رحلت نمود اولاد امرائے کہ متعین بشام بودند و ایل قراتاتار کشی نمودہ بیکدیگر گردن نمے نہادند و صاحبقران خواست
کہ قراتاتار را با دیگر اقوام مغول کہ درین دیار ساکن شدہ بودند ماوراء النہر و خراسان نقل کند لہذا ایلغار قراتاتار را مے
کردن خواست و طبل رحیل از دیار روم کوفتہ بامرا و شاہزادگان فرماند تا از ہر جانب روئے بحدود شام و روم آوردہ
قراتاتار را در میان گیرند و خود نیز از صحرائے قیصریہ گذشتہ ایشانرا در میان گرفتند و عظمائے ایشانرا طلعت دادہ
فہمانیدند کہ مینماہیم کہ شما با خانہ کوچ متوجہ اوطان خود شوید و ایشان کہ چہل ہزار خانہ وار بودند قبول کردہ صاحبقران
ایشان را با مراد و توقانات قسمت کردہ روانہ فرمود و از قلعہ سیواس گذشتہ قراعثمان ترکمان را کہ از دیر باز در رکاب
بود رخصت نمودہ و طہرتن را نیز از ارزنجان مرخص فرمود و قلعہ کماخ بہ امیر شمس قبچاق سپردہ چون بقلعہ اونیک رسید
مادر شاہزادہ محمد سلطان از ارتحال شاہزادہ خبر یافت سے برآشفت گفتی ازین آگہی + تنش گشت یکبارہ
از جان تہی + سر سرمہ جا ہا میدرید + بسوزے کہ از سنگ خون مے چکید + دو زلفین چون تاب دادہ کمند +
بانگشت پیچیدہ از بن بکند + بناخن دو گلبرگ رخسارہ را + چنان زد کہ خون شد جگر خارہ را + بالآخر آشہائے
عظیم ترتیب دادند و صاحبقران ازان مقام نہضت فرمود و ملک جیسی والی ماردین با تیغ و کفن بدرگاہ آمدہ گریبان
نیز باساوری پیشکش حاضر شد و صاحبقران ایالت شیراز بہ امیرزادہ پیر محمد ابن عمر شیخ و امارت اصفہان امیرزادہ

رستم برادرش داد و ایالت عراق عرب تا بواسط و بصره و گردستان و ماردین و دیار بکر بشاهزاده ابا بکر ابن ایشاه
تفویض فرمود و ازامرائے عظام پانصده سلطان برلاس و پیر حسین برلاس و امیر سونجک و سلطان سنجر ابن سیف الدین
وغیره امرا را بملازمت او مقرر کرده فرمود که بغداد را بعمارت بیارود و بدفع قرا یوسف ترکمان پرداز د و بغداد را
بزودی بمجموری رساند و فرمانداد که امیرزاده رستم از یزد جرد تولکل از بهمان دشمن سوچی از نهاوند و شاه رستم
از دینور و دیگر امرا متوجه امداد شاهزاده ابا بکر شوند و صاحبقران صبید کنان بجرد و گرجستان رسید چون گرگین
والی آنجا تا هنوز بحضور نیامده بود الحال مضطرب شده ایلچیان خود فرستاد اما مسود نداشت و صاحبقران بگرجستان
در آمده و لشکر مغول تیغ انتقام کشیده گرجیان بشیار را راهی صحرائے فنا نمودند و قلعه کرتمین که از معظم قلاع بود و تسخیر
او نهایت دشوار و آب و علوفه و غله در اطراف او نادار بود که محاصره نیز متعذر مے نمود و صاحبقران در رابع عشر
محرم الحرام سنه ست و ثمانمایه بر آن قلعه رسیده محاصره نمود و بیکبیک مکریت باچند کس از قوم خود بپهلوے بالائے
کوه برآمده و راهے پیدا کرده و بفرمان صاحبقران طنابهائے قوی از ابریشم بسته و مردبالنے مرتب ساخته و پیاده ائے
مکریت آن را بالا کشیدند و لوران مغول ازان راه بالا برآمده پنجاه نفر در قلعه ریختند و دروازه کشوده قلعه بکشادند
و کفار گرج بدار لبوار رسیدند و از جمیع بلاد متفوحه ایلچیان با تحف و هدائے بیشمار رسیده و صاحبقران حدود
گرجستان را تا حدود آنجا که انتهائے آن کشور است بتاختند و مجاهدان دین در قتل گرجیان سعی بسیار کردند تا که
پناه بغارهائے جبال برده بودند مغولان در صدد قهر انشسته و ایشان را بطنابها بسته جمعے از بالائے کوه بکمر کوه فرو
گذاشتند و اهل صندوق با آنکه در یک سوراخ پنجاه و صد کس مے بودند بر ایشان غلبه یافته قتل مے نمودند و اهل صندوق چون صندوق
برابر آن مغارها مے رسید ازان برآمده بر ایشان میریختند و رشته حیات آنها قطع میکردند و گرگین اندر مگین شده رسولان
فرستاده تقبل جزیه و باج و خراج گشته مجز و بیچاره گی راز صدر بدر برده و امرا و علماے نمودند تا صاحبقران ایشان را امان
داد و ایلچیان رفته یکهزار اسپ و هزار تنگه زر ظروف و اوانے طلا و نقره و یک لعل بوزن پنجده مثقال و دیگر اشیا
آورده قبولیت یافت و صاحبقران شهر بلیقان و برذع و گنجه و آران و ارمن و گرجستان و طبرزون را بامیرزاده خلیل
سلطان داد و فرمود تا علما و صلحا و زعامت و ولایات منقوضه و مفتوحه را بقبضه درفته رفتار حکام آنجا را بنظر غور و تعمق دیده اگر
جائے بر ظلومی ظلم میبیند یا روشی مخالف شرع و انصاف دانند بعرض رسانند تا تدارک کرده شود که ؎

بمن وار آنکنون جهان پشت راست ✤ مرا زین سپس پاس مردم سزاست ✤ که با زیردستان مدارا کنیم ✤ ز خاک
سیه شک سارا کنیم ✤ که با خاک چون جفت گردد تنم ✤ نگیرد ستمدیده دامنم ✤ تخسپد کسے با دل دردمند ✤
که از درد او بر من آید گزند ✤ و نشتهار بر جایائے هر دیار فرستاد که اگر از کسے ظلمے باشد بے دغدغه اعلام نمایند و
امیرزاده ابا بکر امیرزاده رستم از فرات گذشته با قرا یوسف رسیدند و همراه شاهزادگان سه هزار سوار رسیده

بودند و جماعت ترکمه بسیار بودند اما منهزمان بر ایشان ظفر یافته و برادر قرا یوسف کشته شد و زن او اسیر گردید قرا یوسف فرار
در نوشته و صاحبقران نامدار به قراباغ رسیده و امیر شیخ ابراهیم شروانشاه ساوری بی قیاس بنظر اشرف گذرانیدند و سید برکه
با دیگر سادات و علماء و اکابر النهر رسیده مجالس مناظره علمی ترتیب یافتند چون ملوک گیلانات بحضور نرسیدند شاهزاده با شارخ
متوجه ایشان گردیده ملوک آن نواحی از در عجز در آمده حاضر شدند و والیان ماردین و سلطان یاساوری و اسباب
تجملات حاضر شدند و از قشلاق قراباغ در چهارشنبه چهاردهم رمضان سنه ست و ثمانمایه موافق بهجین سیل عزم مراجعت
ازین یورش هفت ساله مصمم شدند و درین یورش تمامت ممالک شام را تاختند و والی شام را انهزام داده سکه و خطبه و
باج و خراج صاحبقران قبول کرد و سلطنت روم را زیر و زبر کردند و بفرمان صاحبقران چون بردار الخلافه رو نظر یافتند
خاک آن دیار را بار کرده بتوران زمین آوردند و بسمرقند رسانیدند تا سخن صاحبقران را که تهدید تیمور نوشته بود
بتاراج مغلان دهم روم را پامال توران برم خاک این بوم را راست گردانند الغرض چون جمیع مطالب صاحبقران حسب
مراد بانجام رسیدند ایالت الوس جلایر کوخان بشاهزاده عمر مقرر شد و بریلیغ بآل تمغای بوی ارزانی داشتند تا ممالک آذر
بایجان با توابع روم و شام در حیطه فرمان او باشد و مجموع شاهزادگان فارس و عراقین بجاروقورلتای او حاضر آیند و
لشکر بدو او بهمراه انشاه را بوی داد و امیرزاده عمر مرخص شده امیر سید بورلداسی و امیر رستم امیر توکل بر لاس ذخیره کوتمین
شده فرمان رفت که امیر جهانشاه بر لاس بر کاب او باده هزار سوار رود و شاهزاده از صوابدید امیر تجاوز جایز ندارد و
سلطان ماردین و ملک غرالدین و جمیع سران اگر جیان را بر کاب او مرخص فرمود و شیخ ابراهیم شروانشاه نیز مرخص شده
بر کاب شاهزاده رفت چون بفرمان صاحبقران امیرزاده رستم بهری جهت تادیب اسکندر شیخی رفته بود و او قلعه فیروزکوه را
مترتب کرده بجنگ ایستاد و آخر گریخته بجوگل در آمد چون این خبر بصاحبقران رسید جمعی از امرا را از پیش فرستاده و خود نیز
از ارد بیل گذشته بسرخم نزول فرمود و امیر دولدای بملازمت حاضر شده صاحبقران او را بجهت قدامت خدمت کنار
گرفته و خلعت داده فرمود که معلوم نیست که دیگر اتفاق ملاقات واقع شود یا نه باید که از احوال این جانب نیکخبر باشی
احمد جلایر تاجیک مزاج افتاده از و اندیشه نبست اما از قرا یوسف ترکمان غافل نباشد و از انجا روانه شده بسلطانیه نزول
فرمود و شاهزاده ابابکر میرزا حاضر شده بدرخواست او شاهزاده میران شاه نیز مرخص بابغداد شد و صاحبقران جهانستان بعد از
قطع مراحل و منازل بقلعه فیروزکوه رسیده و بهادران لشکر آن قلعه را در اندک مدت کشادند و جمعی از قرا تاتار که بعهده
تنکری پیرمش بودند و در دامغان یاغی شده ویران کشتند اما امرائے دیگر بمدد رسیده بسیارے را ازیشان کشتند و بعضے
ازان گریختند و دیگران را امرا رانده آوردند و صاحبقران گردون توان متوجه تعاقب اسکندر شیخی که از نسل بهترین
در دلیری و پهلوانی مشهور بود گردیده و قراولان بهر طرف در پے او فرستاد امیر دریای قوچین و شادملک بر لاس و
سید بر لاس و شیخ محمد قوچین و خدادادو بیگ تمور قوچین و امیر درویش و غیره و نبست نفر امرا در جنگلے به اسکندر

رسیدند و با سی سوار و دویست پیاده بجنگ استاد و امرائے مغول جنگ مردانه کرده و برا گریزانیدند چون هر جانب شهزادگان و امرا در تلاش او رفته بودند امیرزاده سلطان حسین با هفتاد مرد دلاور باز با و برخوردند و اسکندر با پنجاه سوار و دویست پیاده که آن زمان در رکاب داشت بجنگ پیوست و اسکندر باز مقهور و منهزم گشته بجنگل فرار شد و بعد ازان خبرے ازو نرسید که چه شد و صاحبقران ملک آمل را بسید غیاث الدین علی بخشید و بعد ازین وقوعات شهزادگان را که ماموربعراقین و فارس بودند خلاع رخصت ارزانی داشته و امیر سعید برلاس را ملازم امیرزاده رستم و امیر سونجک را ملازم امیرزاده ابابکر نموده مرخص فرمود و سوے دارالسلطنته خود نهضت کرده و قطع مراحل نموده به نیشاپور رسید و در غره محرم سنه سبع و ثمانمایه ازانجا کوچ فرموده و در چهارمین ماه سنه مذکور بمستقر سریر سلطنت رسید و ایلچیان فرنگستان با تحف و هدایا رسیده بفرمان صاحبقران در باغ شمال قصرے عظیم الشان بنیاد نهاده مجموع استادان روم و شام و عراقین فارس و هندوستان و مغولستان بکمال سعی عمارتے عظیم باتمام رسانیدند و بعد ازین صاحبقران کامگار قورلتاے بزرگ نموده و درکان گل جشنے عظیم ترتیب کرده اکثر شهزادگان را با دختران امرا منعقد فرمود ۵ بفرمان قاآن صاحبقران + منادی گرگی گشت فرمان رسان + که ایام سور است و شادی و عیش + نزیبد کس تندی و قهر و لهیش + دران جشن فرخ که گردون پیر + ندید و نه بیند مران را نظیر + نه آن بود از اسباب شادی و کام + که وصفش بصد سال گردد تمام + و بعد از اسباب جشن و سرور تهیه یورش ختا از باطن صاحبقران سر برزده و با امرا و شاهزادگان قرعه مشاورت درمیان انداخت امرا و نوئیان بزرگ کمر فرمان برداری بجان بسته زبان اطاعت و جان نثاری کشادند گفتند ۵ که از شاه رایت برافراختن + ز بابندگان جان فدا ساختن + و بفرمان صاحبقران به اجتماع عساکر منصور پرداختند و درین زمان رسولے از مصر رسید و مکتوبے بعرض نیاز رسانید که سلطان احمد جلایر و قرا یوسف درین دیار آمده اند رائے عالی حاکم است تا درباب ایشان چه فرمایید و صاحبقران فرمود تا بجواب او مکتوبے که سه گز عرض و هفتاد گز طول داشت و باب زر نوشته کنند و درباره ایشان نوشت که قرا یوسف را گشته سرش بفرستید و سلطان احمد را بند کرده روانه دارید و بعد ازین صاحبقران اجتماع لشکر نموده دو صد هزار سوار و پیاده تخت بودند و در بیست و سوم جمادی الاول سنه سبع و ثمانمایه از سمرقند کوچ فرموده در موضع قراباغ نزول فرمود و شهزادگان و امرا از اطراف و جوانب بعسکر همایون پیوسته مورخان صداقت آئین درین وقت لشکر صاحبقران را هشتصد هزار تخمین کرده اند و امرا و شاهزادگان که در ممالک و قلاع حدود و غیره نشسته بودند افواج ایشان علاوه ازین شمار بود قیاس باید نمود که درچندین ممالک عریض و طویل چه مقدار فوج و لشکر برائے بند و بست گذاشته عازم یورش ملکے دور و دراز چون ختا گردیده باشد بهر کیف ۵ ز آوازهٔ عزم صاحبقران + بجنبید یکسر زمین و زمان + بغرید کوس و بجوشید دشت + خروش سپاه از فلک در گذشت + ز هر جانبے رایتے شد پدید + روان فوج فوج از سپه در رسید + علمها برافراخته رنگ رنگ + برآورده تیغ

خورازگر و زنگ + همه بادل شاد و باساز جنگ + همه گیتی افروز و بانام و ننگ + نهان شد همه روی ماهون زفعل +
هوا کیسه از پرنیان گشت لعل + و براے قشلاق در آقسولات جائے ترتیب کردہ بودند در انمقام رسیدہ چون برف و
بارندگی بحساب بود مقام فرمود و دیر لیغ بنام جمیع حکام و امرا و شہزادگان بلاد جاری شد کہ در مقامہائے خود بودہ قواعد
عدل و داد لکو شند و درین یورش ہر یک سوار را چندان از اسباب و ما یحتاج ضروری ہمراہ بود کہ تا دہ کس را کفایت
کند و چندین ہزار اعزا بہ علہ ہمراہ بود کہ در رفتن بکار ند و در مراجعت بکار آرند و چند ہزار مادہ شتر آبستن ہمراہ بود کہ در
مواقع ضرورت شیر ایشان بکار لشکر آید و از اسباب سلحہ و آلات نبرد و جمیع لوازم و سامان جہانگیری چندان بود کہ فلک
پیر با وجود کہن سالی این چنین لشکرے باساز و عدت ندیدہ باشد الغرض بعد از زمستان فرمان شد کہ امرا و شاہزادگان کہ
ہر یک بنواحے بقشلاق بودند بیایند و شاہزادہ خلیل سلطان و امیرزادہ احمد و امیر خداداد حسینی و امیر یادگار شاہ ارلات و امیر شمس الدین
علی سلدوز و خواند سعید سلدوز و غیرہ کہ در حوالی تاشکند بودند و شاہزادہ سلطان حسین تا بحدود کہ در سیحی و صیران بود مجموع
بسنجش در آمدند و آب سیحون چنان یخ بستہ بود کہ دو سہ گز باید کندید تا آب بر آید مجموع لشکر بر یخ بگذشتند و بسعادت و اقبال
در ازار نزول اجلال فرمود و درین وقت ایلچیان تو قتمش خان ائملن کہ در صحاری میگردید رسیدہ و صاحبقران در بارے
باشوکت آراستہ تا ئزی ائملن بوزنجری را کہ از نژاد او کتاے قاآن بود در دست راست و تاش تمور و چکرہ ائملن اوزبک
را در دست چپ جائے دادہ مجموع امرا و تومنیان در دربار حاضر بودند ایلچیان را نواختہ وعدہ دادکہ چون از غزائے ختا
فارغ شویم ہوس جوجی را بر تو قتمش خان مقرر نمائیم +

ذکر وفات سلطان قطب الدین امیر تیمور گورکان بر اس صاحبقران روزگار از تقدیر ایزد کردگار در ازار

ے دل اگر از غبار تن پاک شوے + تو روح مجردی بر افلاک شوے +
عرش است نشیمن تو شرمت ناید + کائی و مقیم خطہ خاک شوے +

ایر صاحبقران در ائخالت کہ در ازار بود در چہار شنبہ دہم شعبان سنہ سبع و ثمانمایہ
مزاج ہمایونش از جادہ اعتدال بر گردید و ہر چند بتداوی سعے نمودند یخ او مبدم زیادہ میشد ے چو مے شد فزون
دم بدم رنج شاہ + مصیبت گرفتند خورشید و ماہ + نرد دست مرض شد طبیعت زبون + نہ آرام ماندہ نہ مہر سکون +
ہمایون تن شاہ را دافع رنج + نہ تلک و سپاہ کردند مال و گنج + ز تاب مرض چون زبون شد مزاج + نہ بخت
آمدش سود مند و نہ تاج + ہر چند مولانا فضل اللہ تبریزی کہ طبیبے حاذق بود در مداوا ایستادگی نمود اما عوارض مختلفہ
و علل متضادہ غلبہ کردہ از معالجہ یکدیگر زیادہ میشدند ے چو آید قضا از مداوا چہ سود + چہ جاے پزشک
از مسیحا چہ سود + نبود اندران درد امید شفا + ندانند اجل را طبیبان دوا + شد اعضاے شاہ از مرض سخت سست +
ولے بود دانش چو اول درست + با وجود امراض بنفس خویش در نظم لشکر میکوشید چون کار را از علاج گذشتہ دید امرا و

فرزندیان را احضار فرموده بوصیت پرداخت و فرمود که دانستم که مرغ روحم از قفس تن پرواز خواهد نمود من پناه بدرگاه
خدا بردم و شما را برحم او سپارم ؎ بدرید جامه بنالید زار + مگر دیدا آشفته دیوانه وار + مرا از فغان
شما نیست نفع + که کرد است اجل را بفریاد دفع + اگرچه دنیا چنانچه بمن وفا نکرد بشما هم الحق نخواهد کرد اما باید
که در عدل و داد بکوشید اکنون من شاهزاده پیر محمد ابن جهانگیر را قائم مقام خود میکنم باید که شما در تحت فرمان او
باشید جمیع شاهزادگان و برا بجائے من دانسته کمر متابعت او ببندند و خلاف نکنند و امرائے کبار را ازین
سخن آتشے در دل افتاده گفتند ؎ گر از جان ما سود بودے ترا + نبودے دریغ از تو جانہائے ما + ولے
این زمان هیچ تدبیر نیست + که امکان تغییر تقدیر نیست + اما از سخن آنحضرت تجاوز جائز نخواهیم داشت و
صاحبقران شاهزاده گانے را که موجود بودند فرمود که چندین ممالک را بضرب شمشیر کشادم و سلاطین صاحب داعیه را که
خوفے از ایشان بود کشتم و مقهور گردانیدم اما شما باید که در اتفاق بکوشید تا این مملکت ها بر شما مقرر باشند ؎
چو باشید بر عهد خود استوار + بود مملکت بر شما پائدار + وگر هر یکے رائے دیگر کنید + عمل بر خلاف مقرر کنید +
پراز فتنه گردد بساط زمین + خلل راه یابد بملک و بدین + و بعد ازین فرمان شد که مولانا هبة الله باندرون
آمده بقرات کلام الله و تکرار کلمه توحید قیام نماید و آخر در وقت شام و خفتن ندائے یا ایتها النفس المطمئنة
ارجعی الی ربك راضیة مرضیة شنیده داعی حق را لبیک اجابت گفت ؎ دریغ آن شهنشاه صاحبقران + دریغ آن تاج بخش
ممالک ستان + دریغ آنکه هرگز نیارد بزمین + بصد قرن شاهی به آن داد و دین + دریغ آنکه دیگر نه بیند سپهر + بنظیرش در
آئینه ماه و مهر + دریغ آنخداوند بیهمتا و تاج + که زو بود آئین دین را رواج + و این واقعه عظمی در شب چهارشنبه هفدهم شعبان سنه سبع و
ثمانمایه هجری رو بداد و مولانا بهاؤالدین جامی رباعی در تاریخ نظم کرده ؎ سلطان تمر آنکه چرخ را داد نخون
کرد + وز خون عدو روے زمین گلگون کرد + در هفدهٔ شعبان سوے علیین تاخت + فی الحال ز رضوان سروپا
بیرون کرد و دیگرے گفته ؎ سلطان تمر که مثل او شاه نبود + در هفتصد و سی و شش آمد بوجود + در هفتصد و
هفتاد و دو کرد ملوس + در هشتصد و هفت کرد عالم پدرود + ایضاً ؎ تیمر گرگان ز نخل شاهی برداد +
در آخر عمر جان بحشم تر داد + زاهد پے تاریخ وفاتش آمد + بگرفت سر و پائے قضا را سر داد + و سن همایون او
بهفتاد و یک سال رسیده بود و مدت سلطنت او سی و شش سال بر سبیل استقلال بود و دیر السیران و نبیره بسیار بودند
ازانجمله آنانکه در وقت وفات صاحبقران موجود بودند نوشته میشوند شاهزاده جهانگیر مرحوم خلف اکبر بود و ازو میرزا
محمد سلطان و پسران محمد سلطان محمد جهانگیر و سعد وقاص و یحیی و از امیرزاده پیر محمد ابن جهانگیر ابن صاحبقران
قید و خالد و بوزنجر و سعد وقاص و نجر و قیصر و جهانگیر هفت پسران بودند و از شاهزاده عمر شیخ مرحوم ابن صاحبقران
پیر محمد و امیرزاده رستم و اسکندر و احمد و سید احمد و امیرزاده بایقرا شش پسر بودند و عمر شیخ ابن پیر محمد ابن

عمر شیخ و عثمان و سلطان علی ابناے میرزا ستم ابن عمر شیخ سه غیره بودند و شاهزاده جلال الدین میرانشاه را با بکر و امیر
۴۸ سال ۴۶ سال
زاده عمر و خلیل سلطان و میرزا ایچل و سیورغتمش و سلطان محمد میرزا شش پسران بودند و انگیر و عثمان چلپی ابناے
۲۲ سال ۲۱ سال ۹ سال ۴ سال
ابا بکر میرزا بودند و شاهزاده معین الدین شاهرخ سلطان ابن صاحبقران را الغ بیگ و ابراهیم سلطان و بایسنغر و
۱۲ سال ۸ سال
سیورغتمش و محمد جوکی و خان اغلن دیاروے و ازین پسران هفده دختران بودند بعد از واقعه صاحبقران امرا باهم عهد و
۶ سال ۳ سال
پیمان بستند که برخلاف فرمان او نکنند و مسترمان فرستاده تا پیر محمد به تخت گاه بیاید و خبر بامیرزاده خلیل و امرا بتاشکند
نزد سلطان حسین بصیران فرستادند که مرض صاحبقران رو بازدیاد دارد باید که زود بیاید و همچنین بدیگر شاهزادگان
نیز خبرها فرستادند +

ذکر فرستادن نعش صاحبقران بسمرقند بتخت نشان

چون صاحبقران جنت مکان انتقال فرمود آغایان و شاهزادگان تابوت آن پادشاه فلک بارگاه را گرفته روبسوے سمرقند آوردند و امرا و نوئیان ازین غم خاک بر سر انداختند و خواتین و خوبان چهره بناخن خراشیده خونبار ساختند ؎ رفوت شه عادل کامیاب + بنائے سرائے جهان شد خراب + روان گشته از چشمها جوے خون +
زخون گشته روئے زمین لاله گون + زآه وزفریاد پرشد جهان + بگردون گردان برآمد فغان + چون خواتین و
شاهزادگان را اندک صبرے دستداد امرا با دل خونین و چشم خونبار گفتند که معلوم نیست که لشکرے با این ساز و عدت از وقت
یافث ابن نوح تا این زمان جمع آمده باشد و معلوم نے که در قرنهاے آئنده هم این چنین اجتماعے دست دهد اما افسوس
که این همه دلیران شیر افگن بغیر از اتمام کار پریشان شوند و بدین صلاح اتفاق نمودند که امرا با لشکر در رکاب ابراهیم
سلطان ابن شاهرخ که مرد و بود بسمرقند رفته رسم غزا و جهاد بتقدیم رسانند چون امرائے تاشکنت ملحق شوند شاهزاده
خلیل سلطان را که از وکلان بود امیر خاوند خش آنحضرت را مصحوب امیر خواجه یوسف و علی قوچین روانه سمرقند نمودند و
سراے ملک خانم جغتائی و تکل خانم جغتائی و توقان آغا تا بجوت و دیگر خواتین صاحبقران در عقب نعش روانه شدند
و امرا روانه خاتشده از حقیقت حال به شاهزاده خلیل سلطان اعلام نمودند و خواستند که در موضع جوکلک با اردوے
بزرگ ملحق شود و امرا با بارگاه صاحبقران بنابر رعب دشمنان همچنان برافراشته و توق بادشاه مغفور همچنان در پیش اردو
داشتند اما درین ضمن سلطان حسین تا بجوت و دختر زاده صاحبقران که پسر امیر محمد بیگ بان امیر سوئی تا بجوت بود لشکر
دست چپ را که با او بودند پریشان ساخته با هزار کس یا یلغار متوجه سمرقند گردید تا تخت گاه را بتصرف درآرد و ازین
سبب تفرقه در خواطر امرا و امیر شیخ نورالدین و امیر شاه ملک مکتوب بسمرقند فرستاده از حال سلطان حسین خبر دادند
و به خواتین نیز خبر دادند که توقف نمایند تا ما بر سیم و بعد ازین با امیر پیر دی بیگ علایر که ما مورانزا ربود در آن جا
مانده دیگران عازم سمرقند شدند و بوجه بسنی لفت سلطان حسین تمام لشکر جهه پوشیده سوار شده بخواتین ملحق شدند

اما واقعه دیگر واقع شد که چون اخبار استحال صاحبقران و مخالفت امیرزاده تا بحضرت بلشکر تاشکنت رسید امیرزاده احمد
ابن عمر شیخ و امیر خداداد حسینی و امیر یادگار شاه ارلات و الشمس الدین عباس قبچاق و امیر برندق برلاس وغیره
بغیر آنکه از خواتین و امیرشیخ نورالدین جلایر و امیر شاه ملک که ضبط اردوی بزرگ در عهده ایشان بود دستوری نمایند
شاهزاده خلیل السلطان را بپادشاهی برداشتند و امرای اردوی بزرگ ایشانرا نامه نوشته سرزنش بسیار نمودند
که صاحبقران از ما عهد نستانده و بخلافت عهد پیر محمد جهانگیر سوگند داده و یا قطعاً ازان پیمان نخواهیم گشت ~
نسازیم فرمان شه را دگر + زحکم مطاعش نه پیچیم سر + زما تا نگردد جدا جان ما + نیابد خلل عهد و پیمان ما +
اما شما بر خلاف وصیت ولی نعمت برکار سے خطیر اقدام نموده اید ~ خلاف و صیا یاسے شاه از شما + بغایت
غریب است و بس ناسزا + خصوصاً که شه راست نشناختید + ببازی اول دغا باختید + اما امرائے مذکور
غیر از ندامت و تحسر هیچ نتوانستند نمود و در مقام آقبولات امیر برندق بارد وے بزرگ آمده گفت که ما این کار
برائے مصلحتے کردیم فتنه حادث نشود و نموده ایم و گمان داشتیم که شما هم با ما شریک خواهید بود و امرا گفتند که ما هرگز از
سخن بادشاه مغفور تجاوز جائز نداریم و امیر برندق با ایشان همداستان شده و امرا مکتوبے مصحوب او با امرائے
دگر فرستادند که در اجتهاد خطا کرده اید اما باید که زود تر بتلافی او مشغول شوید ~ شکستید عهد شه کامیاب +
چه گوئید روز جزا در جواب + ندانم کزین پس زاهل خرد + که نام شما را به نیکی برد + چون امرا با اردوے بزرگ
قریب سمرقند رسیدند ارغون شاه ترکمان که ضبط سمرقند در عهده او بود بوسوسه دیو غرور در دروازه بسته ایشان را
راه نداد و امرا و خواتین با تابوت صاحبقران در سمرقند ماندند و امرا به بخارا رفتند و حصار او مضبوط کرده نشستند و خواتین
ماتم صاحبقران را از سر گرفته و خانقاه شاهزاده محمد سلطان مدفون ساختند شعرا و فضلا مرثیه ها در واقعه صاحبقران
نوشته اند از انجمله خواجه عصمت الدین بخاری مرثیه بدیع نوشته چند شعر ازان نوشته میشوند ~ اے فلک خرگاه
ویران کن که سلطان غائب است + تخت گو بر خاک بنشین چون سلیمان غائب است + آخر ای مردم بسان اختران پا رید
اشک + کز سپهر سلطنت خورشید تابان غائب است + شاه انجم را بگردون کاخ و ایوان گو مباش + چون
سرافراز ملوک از کاخ و ایوان غائب است + شد سیه گوئی مه دلشکست چوگان هلال + شهسوار ملک و ملت تا زمیدان
غائب است + آنکه بودی آبروے دین و دولت شد عدم + وانکه داد ی انتظام کار دوران غایب است + میکند
زین غصه دائم نسر طائر پر و بال + تا همائے مرغ توقیعش ز فرمان غائب است + اشک ما را سے دیده چون گنج
گهر گم کرده + روشنی جوزا کواکب چون تمر گم کرده + دوش سوئے عرصهٔ افلاک میکردم نگاه + عرش را دیدم
زماتم کرده پیراهن سیاه + تا سحر خیل نجوم ما نائه کرو بیان + بر سپهر هشتم از سر گشتگی لنگر کرده راه + پاسبان
بارگاه هفتمین یعنی زحل + پاو سر گم کرده میگشتی بگرد بارگاه + مشتری از اوج رفعت رفته در برج زوال +

چرخ هشتم گشته چون قد هلال از غم دوتاه + پنجهٔ ماتم شکسته نیزه مریخ را + مهر را چرخ فلک افگنده چون یوسف به چاه +
دف شکسته زهره و نیز از کمان افتاده دور + قد سیان کرده سیاه آیینه مه را زآه + با هزار اندیشه از سیر خرد کردم
سوال + سر برآورد و بزاری کرد سوئے من نگاه + گفت روز ماتم شاه سلیمان رفعت است + شهریار ملک و
ملت خسرو گردون پناه + شاه دین تیمور لویان آن سرافرازی که شد + عالمش زیر نگین منت خیل و سپاه +
هیبت عدلش چنان کاندر بسیط روزگار + کبر با از بیم و ایم پر حذر بود سے زکاه + عاقبت در خاک رفت از اوج
تخت سروے + تا کند پیش از همه تدبیر ملک آن سرا + و بعد از صاحبقران تفرقه عظیم در ایل و اولوس گورکانیه راه
یافت و یک دیگرے را گردن نمے نهاد ند اما شاهرخ سلطان که بر مرکب سلطنت چابک عنان برآمده مدتے بکمال
جاه و جلال در ایران و خراسان و ماوراء النهر سلطنت راند چون خصائص پسندیدهٔ صاحبقران و خصائل زیباے آن
خدیو جنت مکان افزون از وهم و گمان اند بیان آن را حواله بکتب مبسوطه نموده بذکر بعضے از شعرائے آن زمان
پردازیم +

ذکر بعضے از شعرائے عهد صاحبقرانی

از جمله شاعران عهد او خواجه عصمت الله بخاری بود که ذکر او بیاید
خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی صاحب لے کامل و صوفی واصل
بود سخن او از تکلف ساده است اما در بر لفظ او گنج معارف و حقایق پنهان دیوان او را لسان الغیب گویند همواره در
قناعت میزیست و سه بیتے دون فرود نیاورد و در شیراز بود و هر چند بادشاهان جهان خواستند اما نزد ایشان نرفت
سلطان محمود شاه بهمنی والی دکن که در سخاوت و قدردانی و علم و فضل در وده بهمنی بے نظیر بود و شعرائے عرب و عجم را یکبار
تنگه طلا بهر قصیده انعام میداد خواجه حافظ نیز عازم سفر دکن شد میر فضل الله انبجو پارچه زر برائے او فرستاد خواجه عازم
دکن شد چون بلاور رسید آنچه داشت بیکے از آشنایان غارت زده پیشکش کرده اما خواجه زین العابدین همدانی
و خواجه محمد گازرونی که از تجار معتبر بودند و داعیه هند داشتند معهد خرج شده بهر مزآورد ند و از بعضے وجوه کوتاهی کرده
خواجه را رنجانیدند چون در کشتی محمود شاهی که به بندر هرمز رفته بود سوار شدند باد مخالف وزیده در یارا لبشورش آورد و
خواجه ازان سفر منفر شده بجید و داع دوستان از کشتی برآمد و غزلے گفته به میر فضل الله فرستاد که مطلع او این است ؎
دمے با غم بسر بردن جهان یکسر نمے ارزد + بے بفروش دلق ما کزین بهتر نمے ارزد + چون میر فضل الله احوال السلطان
محمود گفت محمود گفت که چون خواجه بقصد مجلس ما قدم در راه گذاشت ندمت او بر ما واجب پس فرمود تا هزار تنگه طلا را
امتعه هند خریده برائے خواجه فرستادند و همدران عصر در بنگاله سلطان غیاث الدین بادشاهے صاحب علم و کمال
بود خواجه غزلے بوے فرستاد که این دو شعر از وست ؎ شکر شکن شوند همه طوطیان هند + زین قند پارسی که
به بنگاله میرود + حافظ ز شوق مجلس سلطان غیاث الدین + غافل مشو که کار تو از ناله میرود + سلطان خدمت

شائستهٔ بقدر رسانید همچنین سلطان احمد ایکانی جلایر والی بغداد باحضرت خواجه اعتقاد بسیار داشت و هر چند خواست
که خواجه به بغداد رود قبول نفرمود و غزلی بوی فرستاد که مطلعش این است ؎ احمد الله علی معدلة السلطانی + احمد
شیخ اویس ابن حسن ایکانی + اما خواجه حافظ هم عصر صاحبقران بود چون صاحبقران پارس را مسخر ساخت شاه منصوری کشته شد
خواجه در حیات بود صاحبقران او را طلبیده گفت که من بضرب شمشیر آبدار اکثر ربع مسکون را مسخر ساخته ام و هزاران ولایت
وجائے ویران کرده ام تا سمرقند و بخارا که وطن مالوف من است آباد ان سازم و تو بیک خال هندو سمرقند و بخارا را مے
بخشی و میگوئی ؎ اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل مارا + بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را + حافظ علیه
الرحمة زمین خدمت بوسید و گفت که ایصاحبقران عالم ازین نوع بخشندگی است که بدین روز افتاده ام صاحبقران را
بسیار خوش آمده بعنایت و عزت باز گردانید کلام حضرت حافظ در هر ملک و دیار در خواص و عوام نهایت شهرت دارد
درین صحیفه چند شعر تیمنا و تبرکا نوشته میشوند ؎ حاشا که من بموسم گل ترک میکنم + من لاف عقل میزنم این کار کے
کنم + یار مرد ان خدا باش که در کشتی نوح + هست خاکی که بآبی نه خرد طوفان را + دل بسے خون بکف آورد و دلے
دیده بر سخت + الله الله که تلف کرد و که اندوخته بود + آنچه ز مشیو از پرتو آن قلب سیاه + کیمیا ئیست که در
صحبت درویشان است + یارب این باکه توان گفت که آن سنگین دل + کشت مارا و دم عیسی مریم با اوست +
در کوئے نیکنامی مارا گذر ندادند + گر تو نمے پسندی تغییر کن قضا را + بس تجربه کردیم درین دیر مکافات + با دُرد
کشان هر که در افتاد بر افتاد + عشق مے ورزم و امید که این فن شریف + چون هنر هائے دگر موجب حرمان نشود +
خبر دلیل این باغ میرسید زمن + نالهٔ میشنوم کز قفسے مے آید + روز عید است و من امروز دران تدبیرم +
که دهم حاصل نیتی روزه و ساغر گیرم + بعزم توبه سحر گفتم استخاره کنم + بهار توبه بشکن میرسد چه چاره کنم + دوش
دیدم که ملائک در میخانه زدند + گل آدم بسرشتند و بپیمانه زدند + جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه + چون
ندیدند حقیقت ره افسانه زدند + سهو و خطائے بنده چو گیرند اعتبار + یعنے عفو و رحمت پروردگار چیست +
زاهد شراب کوثر و حافظ پیاله خواست + تا در میانه خواسته کردگار چیست + خال مشکین کز بر آن عارض گندم گون
است + شرح آن دانه که شد رهزن آدم باو است + بلبلے بر گ گلے خوش نگ در منقار داشت + وندران برگ و نوا خوش
نالهائے زار داشت + گفتمش در عین وصل این ناله و فریاد چیست + گفت ما را جلوهٔ معشوق در این کار داشت +
در این شب سیاهم گم گشت راه مقصود + از گوشه بیرون آئی اے کوکب هدایت + آنانکه خاک را بنظر کیمیا کنند + آیا
بود که گوشه چشمے بما کنند + غلام نرگس مست تو تاجدار انند + خراب بادهٔ لعل تو هوشیار انند + تو دستگیر شوا اے خضر پے
خجسته که من + پیاده مے روم و همرهان سوار انند + کمال الدین حجندی علیه الرحمة بزرگے مقبول درگاه کردگار و
سر حلقه ابرار و اخیار بود صاحب ولایت و سالک راه معرفت بود مشائخ و مولد آنجناب خجند است از وطن برآمده به زیارت

کعبه مقصد فائز شده و به آذربائیجان رسیده و در شهر خوی ساکن شد اکثر بزرگان آن دیار مرید و معتقد حضرت شیخ شدند همدران زمان لشکر خان جهانستان توقتمش خان اوزبک بادشاه دشت قبچاق در رسید حضرت شیخ الغبران بیگم توقتمش خان به شهر سرائے بردند و شیخ این غزل در سرائے گفته ؎ اے رخت آیت صنع و بهت لطف خدائے + بحد یشی بکشا آن لب و لطفے بنمائے + الغرض بعد از چهار سال در تبریز آمد و سلطان حسین جلایر منزلے دلکشا جهت او ترتیب داد و در میان حضرت خواجه حافظ و شیخ کمال خلوص بسیار بود چون این ممالک به تصرف صاحبقران امیر تیمور گورکان در آمد و مملکت آذربائیجان به شاهزاده جلال الدین میران شاه مقرر شد دران هنگام حضرت شیخ را بجهت تکمیه داری و خرج قرضے دامنگیر شد روزے شاهزاده میران شاه میرزا بدیدن شیخ آمد چون نشست مغولان بادشاه برانچه شیخ دوزیدند و بغارت آلوچه درزد آلو مشغول گردیدند شیخ تبسم کرده گفت که مغولان غارتگری را در باغی کنید که کمال میچاره قرضدار شده و بهائے میوه این باغچه وجه قرض خواهان نموده است مبادا که شما بوستان را غارت کنید و این غریب بدست مسلمان گرفتار شود سلطان میرانشاه پرسید که شیخ قرض چه مقدار دارد شیخ فرمود که ده هزار دینار شاهزاده فرمود تا ده هزار دینار نقد آورده پیش شیخ نهادند و شیخ قرضها را ادا کرد این غزل از وست ؎

گفت یار از غیر ما پوشان نظر گفتم بچشم + وانگهی دزدیده در ما مے نگر گفتم بچشم + گفت اگر گردی شبے از روبے چون ما هم جدا + تا سحر گاهان ستاره میشمر گفتم بچشم + گفت اگر گردولت خشک از دوم سوزان آه + باز میبار آن چو شمع از گریه تر گفتم بچشم + گفت اگر سر در بیابان غم خواهی نهاد + تشنگان را شربتے از ما بر گفتم بچشم + گفت اگر داری هوائے درد وصل ما کمال + قعر این دریا به پیمائے لب گفتم بچشم + گویند چون حافظ ؎ تشنگانرا مژدهٔ از ما بر گفتم بچشم + خواند دوقتے وحالی پدید آورد و گفت که مشرب این بزرگوار بس عالیست وفات او در سنه اثنی و تسعین و ثمانمایه واقع شد مولانا لطف الله نیشاپوری مرد دانشمند و فاضله ارجمند بوده و در عهد خود نظیر نداشت گویند که مولانا با وجود کمالیت طال ضعیف داشت مے نویسند که امیر غیاث الدین طاهر نیشاپوری مولانا لطف الله بباغے رفتند تا جامه بشویند مولانا دستار را در آفتاب انداخت درین اثنا بادی برخاست و دستار مولانا در هوا رفته ناپدید شد چون مولانا لطف الله ازین واقعه آگاه شد و حالتے پدید آورد و گفت که یکبار دیگر دستار مرا باد برده است و این قطعه مولانا در شکایت ضعف طالع است ؎ طالعے دارم آنکه از پئے آب + گر روم سوئے بحر بر گردد + ور بدوزخ روم پئے آتش + آتش از بیخ فسرده تر گردد + ور زکوه التماس سنگ کنم + سنگ نایاب چون گهر گردد + ور بنزدِ کسے روم بسوال + هر دو گوشش بحکم گر گردد + اسپ تازی اگر سوار شوم + زیر رانم روان چو خر گردد + باهمه نیز شکر باید کرد + که مبادا کزین بتر گردد + مولانا لطف الله این رباعی در مراعات بے نظیر گفته ؎ گل داد نزیر و مرغ فیروزه باد + دے جوشن لعل لاله بر خاک افتاد +

داد آب سخن خنجر مینا امروز ✤ یاقوت سنان آتش نیلوفر داد ✤ و مولانا سلیمی را که در عهد سلطان حسین میرزا بایقرا بود برائے جواب این رباعی گفتند مدت یکسال نتوانست گفت و آخر این رباعی بلمع گفت ؎

در مرو پری لاله آتش انگیخت ✤ نیلوفر وی بر بلخ در آب گریخت ✤ در خاک نشاپور گل امروز شگفت ✤
فردا بهرے باد سمن خواهد بیخت ✤ و خواجه لطف الله از ندمائی شاهزاده میران شاه بود و قصائد بسیار
در مدح او گفته و از انجمله این مطلع قصیده غرائے او مشهور است ؎ وقت سحر زند چو مرغان بجنگ چنگ ✤
بنما بروز کین بجوانان چنگ جنگ ✤ و این قصیده او بسیار نغز است میران شاه او را اشتر سے پر از زر صله
داد و همواره رعایت فرمودی و مال و زر دادی و مولانا در اندک مدت آن مال صرف کرده آخر مولانا در
دفتر سگاه حضرت امام رضا علیه التحیته والثنا آمده ساکن شد روز سے جمعے بزیارت او رفتند در حجره بسته بود
هر چند آواز دادند نگشود یکے بسر سر ایر آمده دید که مولانا سر بسجده نهاده است در را بگشود دیدند که مولانا وفات
یافته است و در دست او بر پاره کاغذ این رباعی نوشته دیدند ؎ دے شب ز سر صدق و صفائی
دل من ✤ در سیکده آن روح فزائی دل من ✤ جامے بمن آور دکه بستان و بنوش ✤ گفتم نخورم گفت
برائے دل من ✤ وفات او در سنه عشر و ثمانمایه واقع شد قصیده در مذمت دنیا و منقبت آئمه هدیٰ
الله تعالے عنهم اجمعین گفته مطلعش این است ؎ حجاب ره آمد جهان و مدارش ✤ زره تا نیندازدت
بر مدارش ✤ چو مے جویدت رنج راحت مجویش ✤ چو میدارودت خوار عزت مدارش ✤ عبد الملک سمرقندی
ملک العلماے عهد صاحبقران بود و بعهد جلیله شیخ الاسلام در سمرقند که دران زمان سرتاج بلاد جهان بود
معزز و محترم بود در علم و فضل بے مانند بود و طبع نظم هم داشت از دست ؎ اے مردم چشم از نظر ما مرو آخر ✤ وے عمر گرامی
ز بر ما مرو آخر ✤ اے جان عزیز از تن رنجور مشو دور ✤ اے سایه دولت ز سر ما مرو آخر ✤ مولانا محمد قهستانی صاحب علم و کمال و
فضیلت و جلال بود و داد از ندمائے شاهزاده میران شاه بود روزے شاهزاده از اسپ جدا شده و در دماغ ضربے رسیده
هر چند صلاح شد اما شورش دماغ او نرفت و بر حرکات ناشائسته اقدام مے نمود و خانزاده خاتون حرم او از آنجا
او ناچار شده بحضرت صاحبقران نسخه شکایت کرد و پیراهن خون آلود را نمود صاحبقران گریان شده و لشکر بایران کشید و فرمانداد
تا مولانا محمد قهستانی و مولانا قطب الدین ناری و عبد المومن گوینده را که هر سه فاضل ندیمان شهزاده میرانشاه بودند گردن زنند که
شاهزاده را خراب کرده اند و هم صحبتی ایشان نوبت بایشان رسانیده و در محل قتل مولانا محمد استاد قطب الدین ناری را گفت
که تو در مجلس پادشاه مقدم بودی اینجا نیز تقدیم کن مولانا گفت که اے بزرگوار بدینجا رسانیدی و ترک بطیفه نمیکنی مولانا این قطعه خواند ؎
پایان کار و آخر دور ست محدا ✤ گر میروی و گر نه بدست اختیار نیست ✤ منصور وار گر بسر دست مے پائے ✤ مردانه پائے دار جهان پائدار
نیست ✤ و دیگر در عهد دولت شهید صاحبقران امیر تیمور گورکان شعرا و فضلا و علمائے بسیار بوده اند که ذکر جمیع آنها درین مقام موجب تطویل

مے شود و کتب بسیط در ذکر محامد ایشان موجود اند اکنون بذکر بعضے از شہزادگان گورکان کہ از اولاد صاحبقران بسلطنت رسیدہ اند مے پردازیم +

ذکر سلطنت شاہزادہ کامران امیرزادہ خلیل سلطان ابن شاہزادہ جلال الدین میران شاہ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان بر لاس

چون شاہزادہ خلیل سلطان بالشکر جرار و امرائے نامدار کہ در تاشکند بودند یاغی شد و امیر برندق بر لاس از نزد امرا مکتوبے مشتمل بر سرزنش بنام امیران آوردہ ہمہ را از بیعت شہزادہ پشیمانی شد گفتند کہ تاج و سریر آن کس را سزاوار است کہ صاحبقران بوے وصیت کردہ باشد و ہمہ کس درین باب عہدنامہ نوشتہ مُہر مے زدند و شاہزادہ نیز چارو ناچار مہر کرد و بصحبت امیر آنلمش قوچین بہ اردوے بزرگ فرستادند تا امرا را نمودہ بشاہزادہ ولیعہد بسپرد اما شہزادہ خلیل باجمعے از نیکوخواہان خود داعیہ دیگر در ضمیر داشتند و چون بہ سیحون رسیدند امیر برندق و امیر خداداد و بر لاس و امیر شمس الدین قبچاق از و برگشتند و دیگر امراے سوے فرغنت رفتہ امیر برندق سوے اردوے بزرگ روان شد اما از راہ یاغیگری ارغون ترکمان شنیدہ پشیمان شد بخلیل سلطان پیوست و شاہزادہ در زمان روانہ سمرقند گردید و امرائے شہر شہزادہ را اطاعت کردند و شہزادہ در چہارشنبہ شانزدہم رمضان سنہ سبع و ثمانمایہ مطابق توق ئیل بر سریر سلطنت نشست امرا و شاہزادگان زانوزدہ مراسم تہنیت تقدیم رسانیدند اما جہت مصلحت ہم خانی وقا آنی بنام شہزادہ محمد جہانگیر ابن شہزادہ محمد سلطان برادرزادہ پیر محمد جہانگیر ولیعہد مقرر کردہ بر صدر مناشیر و فرامین مے نوشتند و سکہ و خطبہ ماوراء النہر بنام خلیل سلطان گردید + تاج زر بر سر خلیل نہاد + تاریخ اوست و دران زمان سمرقند از جمیع بلاد و شہرہائے ربع مسکون ممتاز بود چہ تخت گاہ صاحبقران گردون توان بود و جمیع علما و صلحا و ہنرمندان از اقالیم سبعہ در انجا مجتمع بودند و صاحبقران ہر شہرے کہ شنود کہ فتح کرد علما و ماہران ہر علم و فن را از انجا بسمرقند آورد و در آن زمان مملکت در معموری و شہرے در عظمت و تزئین و آبادی چون ماوراء النہر و سمرقند نبود و در روے زمین نظیرش نشان نمیدادند و خزائن و ذخائر از نقود و جواہر و اقمشہ و امتعہ و اسلحہ و ظروف و خیام و فرمگاہ و جملہ لوازم شہنشہی بیش از قیاس بود چہ ذخیرہ و اندوختہ سلاطین و نقد و جنس خزائن چندین خواقین از قلماق تا اقصائے روم و از ہندوستان تا نہایت شام و از خوارزم و دشت قبچاق تا پایان روس و ہر کس و بلغار و فرنگ بافتوحات و غنائم ہر دیار و بلاد در سمرقند انتقال یافتہ بود و مدت سی و شش سال خراج اموال ربع مسکون سال بسال آوردہ ضمیمہ آن نمودہ بودند آن چنان شہرے بدست سلطان خلیل افتاد بہ زر و جواہر پرداے نکردہ زر و جواہر بہ ترازو و کیل مے بخشید و فرومایگان را بر امرا مے افزود و او را باشاد ملک نام عورتے کہ از قمکان امیر سیف الدین بود تعشقی بہم رسیدہ بود و بشکایت زوجہ او کہ دختر امیرزادہ علی ارلات خواہرزادہ صاحبقران بود

فرمان صاحبقران برائے کشتن آن زن صادر شد اما تومان آغا بوئیہ دلداری شہزادہ بوسیلہ امرا عرض رسانید کہ وے از شہزادہ حاملہ است بدین سبب نجات یافت و درینوقت آن زن بکار عروج بسیار یافتہ امیرزادہ خلیل بغیر او کسے نے پرداخت و بگفتہ او اکثرے از سراری و پرستاران صاحبقرانی را بزجر و تکلیف بمردم خود داد و ازین عنایت توقع جان نثاری از ایشان زیادت کرد الغرض چون امرائے مغلیہ از دون پروری او و تسلط شاد ملک عاجز آمدند در سنہ احدی عشر و ثمانمایہ شہزادہ خلیل را گرفتہ و شاد ملک را گوش و بینی بریدند شہزادہ دران حالت این رباعی انشا نمود ؎ دیروز چنان وصال جان افروزی ✤ امروز چنان فراق عالم سوزی ✤ فریاد کہ در دفتر عمر ایام ✤ آنرا روزی نوشت این را روزی ✤ و نیز شہزادہ این غزل را در حالت مقیدی کہ امیر خداداد او را مقید کردہ بود گفتہ بہ شاہرخ سلطان فرستاد ؎ یا واہب العطیۃ و یا معطی المراد ✤ ما طاقت فراق نداریم ازین بلاد ✤ او یار شد مجاور و خوش گفت مرحبا ✤ اقبال شد مسافر و خوش گفت خیر باد ✤ با دیکہ از دیار محبان رسد بمن ✤ جانم فدائے نکہت آن طرفہ باد باد ✤ غمگین و شادمان چو ازین دیر بگذرد ✤ غمگین مشو بہ محنت و از بخت نیز شاد ✤ داغ جہان رسینہ کاؤس کے نرفت ✤ شادان ز بخت تیرہ کجا بود کیقباد ✤ در شش در فراق خلیل از مقیدی ✤ روزے ترا سپہر ملاعب دہد کشاد ✤ حکم خدائے داد بدست چنان مرا ✤ کفر است پیش خلق ز حکم خدائے داد ✤ شاہرخ سلطان باستماع این غزل بگریست و لشکر بخراسان کشید خداداد کشتہ شد و شہزادہ خلیل را بخراسان آوردند و بعضے نویسند کہ امرا خود او را گرفتہ بشاہرخ سپردند و شاہرخ او را بہ ری فرستاد و شہزادہ چندے در ری در قید حکمرانی کرد و در سنہ سبع عشر و ثمانمایہ در گذشت و وقت مرگ این شعر انشا کرد ؎ گفتم بجا ملی نکشد کس کمان ما ✤ مرگ آمد و کشید کج آمد گمان ما ✤ و در زمان خود شعراء فحول را بسیار رعایت کرد از شعرائے عصر او بساطی سمرقندی بود معتقد خواجہ عصمت شبے بغنیان در مجلس شاہزادہ این مطلع او خواندند ؎ دل شیشہ و چشمان تو ہر گوشہ بر زدنش ✤ مستند مبادا کہ بشوخی شکندش ✤ سلطان خلیل بعد از تحسین او را یکہزار دینار بخشید خواجہ عصمت اللہ بخاری اُستادے قیامت کار و شاعرے شیرین گفتار بود شاہزادہ او را احترام بسیار مے نمود و علم شعر از و آموخت چون شہزادہ معزول شد خواجہ غزلے در فراق او انشا کرد چند شعر ازان نوشتہ میشوند ؎ کاش فرمودی بشمشیر جدائی کشتنم ✤ تا بنظاری در چنین روزے ندیدی دشمنم ✤ شہسوارم کے خرامد باز تا دیوانہ وار ✤ خاک و خون آلودہ خود را بر سر راہ افگنم ✤ خون دل زان روبہے بارم ز شرمساران دو عین ✤ کز فراقش نشتر خونیست ہر موئے تنم ✤ تازہ عصمت کے شود آثار دوران خلیل ✤ کین تبانے را کہ ناحق مے پرستم بشکنم ✤ و خواجہ عصمت اللہ تا دوران سلطان الغبیگ زندہ بود و سلطان او را از کنج خمول بر آوردہ نوازش کرد و او در سنہ تسع و عشرین و ثمانمایہ وفات کرد و در تعریف دیوان شعر شہزادہ خلیل قصیدۂ غرا موزون کردہ بود چند شعر ازان نوشتہ مے شوند ؎ این بحر

بیکران کہ جہانیست در بشش + خواص عقل کل نہ پرد پے بگوہرش + حوران روضہ را زحیا کردہ در تصور + نقش بتان لالہ رخ حور پیکرش + بر لوح خرچ گرم ہمیگردد آفتاب + از بہر مہرہ کردن اوراق دفترش + گیرد زشب سیاہی از مہ دوات زر + جلد از ادیم نور دہ چرخ اخضرش + بودم درین مشاہدہ حیران کہ ناگہی + دادم خبر ز صاحب شعر مطہرش + کیست محو لئے کہ عزیزان نہادہ اند + جمجمۂ بدالع شاہ سخنورش + سلطان خلیل آنکہ چو مسند بدو رسید + بنشست آتش فتن از تیغ و خنجرش + گردون بقوس از پے آن شد در انقسام + تا یابد اتصال بہ سہم مدورش + آے سوار سے کہ قدر رفیع تو ہر کہ دید + دہ چرخ ہمچو ذرہ نماید محقرش + ہر کو بہ کبتین خلاف تو مہرہ باخت + غم در بساط رنج و بلا کرد مشدرش + سایہ کلاہ گوشۂ عصمت بر آسمان + گر تو بخاک تیرہ شماری برابرش + نقط +

ذکر شاہزادہ جلال الدین میران شاہ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان

شاہزادہ میران شاہ ایالت عراق یافتہ بود اما بوجہ آن کہ از اسپ خطا شدہ خللے در دماغ او راہ یافتہ بود و میل بشراب بسیار مفرط ازان رتبہ معزول شدہ و ایالت عراق عرب بہ شاہزادہ ابابکر میرزا مقرر شد و آذربایجان بشاہزادہ عمر و میران شاہ در بغداد نزد پسر خود ابابکر میرزا بود چون شاہزادہ عمر ابن میرانشاہ بہ بغداد لشکر کشیدہ برادران تیغ در روے ہم گرکشیدند و شاہزادہ میران شاہ بہ ماژندران رفت و سلطان احمد و قرا یوسف از دیار شام روے بعراق آوردند و در میان ابابکر و قرا یوسف محاربہ واقع شدہ شاہ میران شاہ دران معرکہ کشتہ شد بادشاہے نامدار بود و در زمان دولت خود در تربیت امراء علما کوشیدے از شعراے عہد او مولانا لطف اللہ نیشاپوری ملک الشعرائے عہد او بود و با وجود صنعت شعری از نقر و ولایت نیز بہرہ وافی داشت و ذکر او در اوراق ماسبق گذشت و دیگر علما و فضلا بودہ اند +

ذکر شاہزادہ ابابکر ابن میران شاہ گورکان

حکومت بغداد نامزد امیرزادہ ابابکر بود و شاہزادہ عمر ہر دو باہم خلاف ورزیدہ و آوارہ دشت ادبار گردیدند ابابکر میرزا چنانچہ در ذکر آئندہ بوضوح پیوندد بقید شاہزادہ عمر آمدہ و شاہزادہ میران شاہ سوئے خراسان رفت و شاہزادہ ابابکر کہ در قلعہ تکریت بود عمر میرزا ارادۂ گشتن او نمود و شربت مسموم فرستادہ ابابکر میرزا صورت واقعہ دانستہ نخورد و امیرزادہ بدیں حیلہ خویش در پیش آوردہ و ہمان شب عامل و عیسی قوچین کہ داعیۂ گشتن شہزادہ میداشتند یکے از ملازم عامل تیغ پنہانی بہ شاہزادہ داد و شاہزادہ بندہائے خود بریدہ و عامل و عیسی ہر دو را بگشت و اکثر متہوران را گشتہ قلعہ را متصرف شدو خزائن و دفائن کہ صاحبقران جہت شاہزادہ عمر در قلعہ سلطانیہ گذاشتہ بود گرفتہ و دو ہزار تومان نقد یافت و چیزے ساختہ سوئے ری رفت اکثر امرا بہ تکاپو میشی او بر آمدند و باو رسیدند شاہزادہ جنگ مردانہ کردہ بگذشت و بعضے امرا را

نیز گرفتار نموده همراه خود ببرد و با شاهزاده میران شاه پیوست و بسطام و دامغان و سمنان را بقبضه در آورده و شاهزاده
ابابکر میرزا با ده هزار سوار جرار متوجه سلطانیه گردید و سلطانیه را مسخر نموده فرمود که متعلقان و اموال امرا را بلشکریان
بنخشند املاک شاهزاده عمر این خبر شنیده از ورغ گشتند و بحضور شاهزاده ابابکر رفتند چون ابابکر میرزا اندیشید که اگر
خواتین و اموال امرا را محافظت نموده امروز بایشان میدادیم جان نثاری مے نمودند ایشان را بهر که و منخشید
اکنون امید وفاداری ازین گروه نمے توان نمود و برفور فرمود تا همه را بگیرند و شاهزاده ابابکر ایشان را باین گناه
که شاهزاده خود را گذاشته دغا کردند و نیز بیوجرایم دیگر در معرض سوال آورده هفتاد و دو نفر از اعیان امرا را شربت فنا
چشانید و بعد ازین خود بر تخت نشسته و از طرف پدر حسابے در نگرفت و به تبریز نهضت فرمود و در دولت خانه نزول
فرمود چون شاهزاده عمر میرزا که الوس هلاکو نیز بگین داشت از میرزا پیر محمد و میرزا اسکندر ابناے شاهزاده عمر شیخ
میرزا و ایشان فارس استعانت جست و ایشان بمدد او رسیدند و شاهزاده ابابکر نیز در دے مدافعت به ایشان
آورده و اول شکست یافته و چون شهزادگان به اویه مشغول شدند جمعیت ایشان متفرق شد ابابکر میرزا با جمعے از
دلیران بر ایشان حمله آورد و شهزادگان نهزم شده تا اصفهان گریختند و ابابکر میرزا در تعاقب ایشان تا اصفهان رفته
بمحاصره قیام نمود و قریب ده هزار مرد از اصفهان کشته و اصفهانیان اورا منقاد گشتند اما شاهزاده بعد از قبول آن
صلح برگشته خواست که شهر را بالغلبه بستاند و بوجه محاصره سلطانیه میسر نشد و صلح را شکسته بود باز بست چون
در زمان گرفتاری امیرزاده ابابکر سلطان احمد در بغداد رسیده بود و شاهزاده ابابکر میخواست که بغداد را از دست خلاص
نماید یا چون شنید که قرا یوسف ترکمان قلعه اوتیک از امیر ولداے گرفته است عزم رزم او جزم کرده و قرا یوسف
امرا را طلبیده و گفت که جنگ با شهزادگان گورکان که ایشان را در معارک بارها آزموده ایم مناسب نیست
باید که بکنار فرات قیشلاق و به الاطاق ییلاق نمائیم و از جنگ و حرب روبگردانیم اما تراکمه اورا گفتند که
امرائے مغل که در زمان صاحبقران داد مردمی داده اند و کشورها کشاده اند اکنون یکے هم از انمیان نیست و
شهزادگان باهم افتاده اند و با شاهزاده ابابکر طائفه از ارازل و اوباش است و از ایشان باکی نیست آخر الامر
قرار بحرب داده در میان هر دو گروه حربے سخت واقع شد و لشکر براس داد مردانگی داده نبردے مردانه کردند
و غلبه بر لشکر مغل معلوم میشد و تراکمه که از نهیب تیغ آشبار از اول در هراس بودند تو هم بسیار کردند و روز دیگر
نیز ابابکر مردانگی ها کرده مصوف تراکمه را شکست اما ایشان تا شام خود را بهر نوع که توانستند نگاه داشتند و روز
سیوم امیرزاده توهمے بے جا بگاه خورده در جنگ و حرب اهتمام نمود و عنان از معرکه برتافت و تراکمه تعاقب نموده
قرا یوسف تبریز را مسخر نمود و امیرزاده به قزوین رسیده و قلعه اشتهر را از امیر بیان قوچین گرفته چون خبر یافت
که بعضے از امرا و یرا خلع کردن میخواهند امیر لوکل برلاس و پیر حسین برلاس و اسمعیل آنکه و غیره امرا را گرفته بیاسا رسانید

وقلعه سلطانیه رفته نوروز عبدالرحمن جون غربانی با پنجهزار سوار از ماوراالنهر رسیده بوسے پیوستند شهزاده بار دگر لشکر آراسته متوجه تبریز شد قرایوسف امرائے عراق مثل پیر علی سلدوز و بسطام وغیره را گفت که این مرد که متوجه ماست نبیره صاحبقران است و حقوق نعمت او بر ذمه شما بسیار است و من ترکمانم و با دشاهے را نشایم ییلاق من الارطاق و قشلاق من ساحل فرات اکنون اگر شما میل او دارید بروید که من بحالت اصلی خود رجوع خواهم نمود اما امرا ازین معنے سر باز زدند که اگرچه ابابکر شاه و شاهزاده ماست اما امرائے صاحب وجود مغلیه را که صاحبقران باستظهار ایشان عراق عرب بشاهزادگان سپرده بود بالتمام کشت و انواع ظلم و تعدی بمتعلقان ایشان رسانید ما از و بیزاریم و همه سوگندان یاد کردند و ترکمان ازین معنی خاطر جمع کرده روے بمیدان آوردند در ششم ذیقعده سنه عشر و ثمانمایه تلاقی فریقین اتفاق افتاد و قرایوسف بعد ترتیب صفوف باین خیال که شاهزاده ابابکر برادر قول خواهد بست از قول علحده شده بقوشون دیگر پیوست و امیرزاده بادلیران خود میل بر انغار نمود و بعد محاربه نیک قراتونیلو برادر قرایوسف را از جائے برداشت و در تعاقب او وقت تابدور سیده سرش بریده باز گردید اما جرانغار شهزاده یوسف ترکمان در غیبت شهزاده بر برانغار مغلیه حمله آورده و شکست بر مغولان افتاد و مردم پراگنده شدند دران حالت امیر موسی بشاهزاده میران شاه رسیده و ناشناخته زخمے بر او زد و بطمع اسپ و سلاح سر او از تن بریده وقتیکه سر شاهزاده میران شاه را نزد قرایوسف ترکمان آوردند قرایوسف تاسف بسیار کرده قاتل شاهزاده را نیز بقصاص رسانید چون شهزاده ابابکر با سه صد مرد بهادر نظر منصور اجازت نمود لشکر خود را منهزم دیده ناچار خود نیز در پے ایشان تاخت و در سنه احدی عشر و ثمانمایه از یزد متوجه کرمان گشت و سلطان اویس بر لاس والی کرمان شاهزاده را پذیره شده و شهزاده در خیال گرفتن او بود اما سلطان اویس پیشدستی کرده قصر شهزاده را فروگرفت و آخر مقرر شد که شهزاده از جرد و ابدر رود و قصبے بولایت او نرساند چون اویس لشکر جیرفت و مکران کشید شاهزاده از سیستان بکرمان نزول کرد و اویس تهیه مقابله کرده در برابر او رسیده و شهزاده لشکر آراسته خود در کمینے نشست و اویس از و غافل آن جانب میل کرد اما شهزاده توهم خورد که مگر کمین او را دانسته مے آید فرار و زید و کرمانیان تعاقب او نمودند لشکریان بسیار گشته شدند و شهزاده نیز زخمے خورده بهمان زخم در گذشت +

ذکر شاهزاده عمر ابن سلطان میران شاه گورکان

چنانچه سابق ازقام شد که تمامت الوس هلاکو خان بشاهزاده عمر میرزا مفوض بود و فرمان چنان بود که شاهزادگان فادس محاربین محکوم حکم او باشند بعد از صاحبقران شهزاده عمر سکه و خطبه بنام خود کرد امیر جهان شاه ابن امیر چاکو پر لاس که از معظم امرائے صاحبقران و سپه سالار و فخار کار میرزا عمر بود روزے بسکر شراب جمعے از خصوصان شاهزاده را به قتل رسانیده روسے بسراپرده خاص نهاد انیاوان شهزاده برا و تاختند و زبان زبان مدد ایشان

زیاده میشد امیر و گرد انیده و امرائے شہزادہ بوے رسیدند و او را بکشتند شاہزادہ تاسف بسیار خورد اما کار از دست
رفتہ بود پس ماندگان او را بنواخت و ہمدران زمان شاہزادہ ابابکر میرزا قصد سیلاق ہمدان نمود و ایلچی فرستادہ
از برادر رخصت خواست و شاہزادہ پیام داد کہ برائے مصلحت تثبیت بعضے مہمات سلطنت حضور آن برادر
ضرور است باید کہ جریدہ متوجہ ہمدان شوند ابابکر میرزا بلا تردد جریدہ حاضر شد شاہزادہ عمر در زمان او را
گرفتہ ہمو کلان سپرد و فرمود تا امیر پیر حسین برلاس او را و متعلقان او را در سلطانیہ محفوظ دارد و خود بہمدان رفتہ
بعیش و نشاط اشتغال ورزید و سرداران لرستان و کردستان بخدمت او شتافتند چون گرجیان پائے از حد
خود بیشتر نہادند و تجاوز و تعدی را غارت نمودند بسطام جاگیر دار ایل کلمۂ عصیان خواند و سلطان احمد جلایر
از مصر مراجعت نمودہ بغداد را متصرف شد و امیر دولت خواجہ ایناق از بغداد بیرون رفت امرا از انوزدہ عرض
داشتند کہ درین وقت لشکر را متفرق نکردہ بدفع یکے از ین مخالفان باید پرداخت اما شہزادہ التفات نکرد
عمر تابان و لوکل برلاس را بحرب گرجیان مامور فرمود و امیر سونجک را بہمہم بغداد مقرر کردہ خود متوجہ مازغہ گردید
و در اثنائے آن بسمع شہزادہ رسید کہ در قریہ ازمراغہ درویشے بابا نیکی نام صاحب جذب و حال پیدا شدہ کہ
کلوخ در دست او شکر گردد و شہزادہ فرمود تا آن درویش را نقید کردند و از کیفیت حال و کرامات سوال کردند
بابا منکر شد ہر چند در اظہار کرامات مبالغہ بجاے آوردند بجائے نرسید و شہزادہ ویرا نوازش کردہ گفت کہ برائے
تو در قریہ شیر از مکانے بنیاد نہادہ نصف اموال قریہ وقف میکنم روزے بابا بے نیکی در حضور قاضی محمد در
سماع مشغول شدہ حالتے بر و طاری شد مقدارے کلوخ بدست او دادند ہمہ قند گردید قاضی بشہزادہ گفت کہ این
مرد بدعتے است ویرا بکشند و شہزادہ نادان باوجود ملاحظہ کرامات حکم بکشتن آن صاحبدل کرد و آن فقیر در وقت
شہادت گفت کہ چنانچہ شہادت ما قریب رسید زوال دولت این بادشاہ ہم قریب تر است و در ہمین روز کہ
بابا شہید شد شہزادہ ابابکر از قلعہ رہائی یافت و خبر رسید کہ لشکر گرج برامرائے مغل غلبہ کردہ و شہزادہ منتسف و
متالم بہ قلعہ سلطانیہ رسید و شیخ خسرو شاہی را صاحب دیوان نمود و او بہ تخریب بلاد و تضییع عباد مشغول شد و
خبر رسید کہ لشکر امیر سونجک یاغی شدہ و شہزادہ حسن تمور را نامزد حرب بسطام نمود و بسطام او را در حرب اسیر نمودہ ظفر
یافت و از ہر دو برادر یعنے ابابکر میرزا و عمر میرزا حرکات ناشائستہ بظہور رسید ند از ان یکے در قتل و تلف جان و
مال و بربادی ناموس امرائے جان نثار دقیقہ باقی نماند و ازین ماجد بے گناہ بشہادت رسیدہ جملہ عراق و
عرب و عجم از دست گورکانیان بدر رفت بالجملہ شاہزادہ برادر بسطام منصور را تربیت کردہ بحرب او فرستاد و او
بہ برادر پیوست و شہزادہ در ییلاق قرہ لتماے کردہ اما جز از تبریز در دست او جاے نماندہ بود و دولت خواجہ
ایناق بغداد را بہ سلطان احمد جلایر گذاشتہ بشاہزادہ پیوست و شیخ ابراہیم شروان شاہ بسطام متوجہ

بیلقان شد نه شهزاده عمر نزد آب ارس گذشته مقابل شد مخالفان کنار آب را پناه ساخته بودند که خبر رسید که شهزاده ابابکر و میران شاه در رسیدند و شهزاده عمر و شیخ ابراهیم شروان شاه آشتی کرده برگردید امرائے او از او برگشته بشاهزاده ابابکر گرویدند و عمال او به تبریز رفته دولیست تومان عراقی بزور از متمولان آنجا گرفتند و خودش بمیانه رفت و از انجا به مراغه رسید خالق ترکمان و سابق برلاس و جمعے از مردم سلدوز را گرفته به تبریز رسید و چون قزاول شهزاده عمر تراکمه بودند و ظلم و ستم بسیار کردند مردم شهر و رعایا بستند و شهزاده کس فرستاده گفتند که شاهزاده عمر شاه و شاهزاده ماست اگر شهر آید مانعی نیست اما تراکمه را نمیگذاریم و شهزاده جنگ انداخت و بجز آمدن امیرزاده ابابکر بمراغه رفت و از اولاد شاهزاده عمر شیخ میرزا استعانت جسته و از ابابکر میرزا جنگیده منهزم شد بعد ازان متوجه خراسان گردید و قتیکه خاقان سعید شاهرخ سلطان مازندران را فتح کرد در سنه تسع و ثمانمایه در سلطقان رسید و شمول عنایت شده سلطنت مازندران یافت و در اندک مدت احسان فراموش کرده داعیه تسخیر خراسان نمود و در جنگ خاقان سعید زخمی شده و ربیت پنجم از بعده سنه تسع و ثمانمایه در گذشت از شعرائے عهد او خواجه رستم جوزبانی بود و مجوزبان قریه از اعمال بسطام است شاعرے خوشگوی بود و احیاناً عملداری کردی و در زمان وزارت خواجه حافظ رازی که یکے از وزرائے شاهزاده عمر بود عمل دهستان گرفته و باوجود پیرانه سالی بلهو و لعب زندگانی میکرد و ازو ست ؎

گر ز خرگه ماه من ایمن کشان بیرون رود ✤ دود آه عاشقان از آسمان بیرون رود ✤ گویا از آسمان منشور نظم آمد بما ✤ کے تواند کس ز مضمون نشان بیرون رود ✤

ذکر سلطنت شاهزاده پیر محمد ابن عمر شیخ ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان

وے بار صاحبقران بحکومت شیراز اشغال داشت و تا مدتے در میان برادران یعنے پیر محمد و شهزاده رستم و اسکندر اتفاق بود چون تقدیر ایزد قدیر بران قرار نگرفته بود که شوکتے که در زمانهٔ صاحبقران دودمان گورکان را بود در روئے با نخطاط آورد پیر محمد را با اسکندر میرزا برادر خود که حاکم سمهان بود بدگمانی پیدا شده او را گرفت و ازین باشکر جرار بقصد میرزا رستم متوجه اصفهان گردید چون حاکم اصفهان میرزا رستم رنجور بود بجنگ پیش نیامد و پیر محمد برگشت اما میرزا اسکندر بهر نوعکه توانست ازو گریخته به امیرزاده رستم پیوست و هر دو برادر لشکرے جمع کرده بر پیر محمد رفتند و پیر محمد فرمود تا کنار رود خانه را مضبوط نمایند اما هر دو شاهزاده گذار را گذاشته و خود را بر آب زده عبور نمودند و شهزاده پیر محمد در شهر شیراز متحصن گشت و تا چهل روز محصور مانده و رستم و اسکندر دست از محاصره باز داشته به تخریب گرمسیرات فارس مشغول گردیدند و بعد چند گاه پیر محمد داعیهٔ انتقام نموده و میرزا رستم نیز و یرا استقبال کرده چون هر دو لشکر در رودے یکدیگر فرود آمدند شاهزاده پیر محمد صفوف آراسته و در برابر اغار چلپان شاه برلاس طاهر را باز داشته و امیر سعید برلاس صدیق

برلاس ومیرو را بجرانغار مقرر کرده وشهزاده رستم نیز صفوف آراسته حربے سخت واقعشد وپیر محمد غلبه کرده وفرمود تا هیچ
یک تعاقب نکنند وبا ملازم ورعایائے رستم میرزا تعرض ومزاحم نگردد ومملکت اصفهان بمیرزا اعمر شیخ پسر خود داد و
خود سوئے خوزستان رفته امیر خواند برلاس را مطیع خود ساخت وتا حدود بغداد تاخته بوجه غنوت هوا باز گردید و
اسکندر بخراسان رفته وباشاهزاده قیدو در حوالی بلخ جنگیده منهزم شد وخاقان سعید نامه درباب او بسفاوس
بشاهزاده پیر محمد نوشته واسکندر به شیراز رفته پیر محمد ویرا معزز داشت وهر دو برادر متوجه کرمان شدند و
در راه حسین شرب دار برگشیده شهزاده پیر محمد اورا در شبے شهید نمود وشهزاده اسکندر به شیراز برگشت +

ذکر امیرزاده اسکندر ابن عمر شیخ

وے چنانچه مذکور شد بشیراز مستولی شده حسین خواجه شرب دار شیراز
را گرو گرفته ناکام وبدنام برگردید ولشکر به شاهزاده اسکندر رسیدند
وامرائے که بمنطقات به کرمان میرفتند ودر راه آن کوزنمک را اسیر کرده آوردند وبسبزوار رسیده وشهزاده متوجه
اصفهان گردیده وسلطان مقتصم ابن نبن بن العابدین ابن شاه شجاع بنظفر سے از نزد قرا یوسف به اصفهان آمده
ومیرزا عمر شیخ ابن پیر محمد وامرا باستقبال او شتافته جنگ ناکرده به یزد رفتند وشهزاده جمعے در پس امرائے
بهیل فرستاده خود متوجه شاه مظفر نژاد گردید وبجرب او ظفر یافته ومقتصم در وقت فرار مقتول شد واصفهانیان
شاهزاده را ایل نشدند درین اثنا شهزاده رستم از خراسان رسیده واسکندر به شیراز برگشته یزد را بدست آورد و
بعد ازین روے به اصفهان آورده ومیرزا رستم ومیرزا بایقرا که دران نزدیکی از خراسان رسیده بود ملاقات
همدگر بجائے آورده ومیرزا خلیل سلطان که بفرمان خاقان سعید بعراق آمده بود خواست که درمیان ایشان صلح واقع شود ومفید نیفتاد وخلیل سلطان به شهر اصفهان درآمده با رستم بیعت ومحاربات قوی از هر دو جانب
بعمل آمد ودر رستم بضرورت ولایت گذاشته سوے اردوی قرا یوسف رفت وخلیل سلطان پائے تجلد
افشرده اسکندر نیز ترک محاصره کرده ودر اصفهان قحطے عظیم واقعشد وچون امیرزاده رستم تر دو قرا یوسف رسید
وے مقدم اورا گرامی داشته طائفه از ترکمانان بدنام زده تر اکمه ویراد در راه گذاشته رفتند ورستم باصفهان
رسیده مستولی شد وبوجه قتل خواجه احمد صاعد اصفهانیان بر وے شوریدند واو باز بخراسان رفته ومیرزا اسکندر
در عراق وعجم وفارس فرمان فرمائے مطلق گردید واصفهان وغیره را مسخر ساخت چون سلطان خلیل هم در ریے
درگذشت اسکندر قوی تر گشته چون در سنه سبع عشر وثمانمایه خاقان سعید شاهرخ سلطان به کین تر کمان کمر بسته
خواست تا انتقام شاهزاده مغفور میران شاه از ایشان بکشد واسکندر سر وپا در ظلمات بیخبری گم کرده از راه روشن
در افتاد واوجود طلب هائے بسیار در ین یورش که جمیع شاهزادگان گورکانیه را واجب بود همراهی نکرده شاهرخ سوے
او توجه نموده اصفهان وشیراز بگرفت واسکندر بعد از محاربات اسیر شده هم الله میرزا رستم گردید ورستم از برادر ستم ها

دیده بود فرمود تا چشم جهان بینش را کور کردند مولانا ابو اسحق شیرازی مرد شاعر و سخنگو بود سخن او در باب الحمه مشهور است
و دیدم میرزا اسکندر بود چند روز بمجلس بادشاه جانفزا شهزاده پرسید که مولانا کجا بودی بعرض رسانید که اے سلطان عالم
یکروز علاجی میکنم و سه روز پنبه از ریش مے چینم و این بیت خواند ۵ منع مگس از شکر قندی کردن + از ریش
علاج پنبه برداشتن است + از دست ۵ نرگس که شبهیت بچشم خوش دلبر + گویند بلبلان هوادار و از سیم پر از زر +
در دیده اسحاق نه زر دارد و نه سیم + شش نان تنگ دارد و یک کاسه مزعفر + مثنوی لسبیار میگفت +

ذکر شهزاده رستم میرزا ابن عمر شیخ میرزا

چنانچه نوشته شد از جنگ پیر محمد گریخته به خراسان رفت
و از انجا قضیه که شاهزاده اسکندر به اصفهان رفت معاودت

کرده و با امیرزاده با بقیرا ابن عمر شیخ که از خراسان آمده بود ملاقات کرده در اصفهان رسید چون شهزاده اسکندر محاصره
کرده زود قراباغ رفت و باز بر اصفهان تسلط یافت و از باغیگری اهل شهر خراسان رفت و در یورش تاویب آنجا کمه
برکاب عم خود بود و بعد از اسکندر را اصفهان یافت +

ذکر شاهزاده پیر محمد ابن شاهزاده جهانگیر خلف اکبر صاحبقران امیر تیمور گورکان شهنشاه فلک سریر

چنانچه نوشته شد شهزاده پیر محمد را بعهد سلطنت
بود و ممالک کابل و غزنین تا بلخ و حدود هند
نامزد شاهزاده بود چون خلیل سلطان بر تخت

سلطنت نشست امیرزاده پیر محمد با امیر شاه ملک بحرب او رفته در حوالی بست مقابله بهمدگر واقع شد و شاهزاده پیر محمد
شکست یافت و امیر شاه ملک و میرزا الغ بیگ ابن شاهرخ سلطان از وجدا شده نزد خاقان سعید رفتند و شهزاده پیر محمد
مهمات سلطنت را به پیر علی تازی سپرده خود به عیش و نشاط مشغول شد پیر علی تدبیر اندیشیده جمعے از معتمدان شاهزاده را
فریفته باخود یار نمود و شاهزاده همچنان در شرب مدام و مجالست خوبان سیم اندام مصروف بود تا روزے پیر علی تازی او را
گرفته با جمعے از متعصبان شراب فنا نوشانید ۵ ماه تمام ملک بزیر نقاب شد + آب حیات دولت و شربت سراب
شد + مرغے زبوستان بزرگی شکسته گشت + برجے ز آسمان معالی خراب شد + میرزا سید احمد نزد خاقان
سعید رفته خبر داد و خاقان فرمود تا امیر مغراب برلاس و حسن صوفی قرخان و امیر نوشیروان کلاس متوجه
آن خساس شوند و در رسنه عشر و ثمانمایه خود بادشاه متوجه تادیب آن بدنصیب گردید و پیر علی فرار قرار اختیار نموده و
امیر یادگار شاه ارلات به نگاهبانی او مامور شد آخر پیر علی گرفتار شده بقتل رسید و خاقان سعید بلخ را به میرزا قاید و
ابن پیر محمد داده امیر شمس الدین اوج قراول و کل برلاس و جهان ملک را نزد او باز داشت +

ذکر وجه تسمیه مغولان به میرزا

واضح باد که امرا در تلفظ مغول نویان و نویین و بعضے را بسبب بزرگی آقا
گفته اند ما چون سلاطین مغلیه بدیت اسلام در آمدند و زبان عربی و فارسی

بسبب قبولیت دین اسلام و حکومت بر دیار ہائے اسلام و زبان خوانی آنجمعت اکثر اسمائے مغولان از قواعد سابق برگشته
مثل مسلمانان مقرر شدند و امرا را نیز بجائے نویان امیر گفتند چون آباد اجداد صاحبقران امیر تیمور گورکان در سلک امرائے
ذیشان منسلک بودند و صاحبقران نیز از درجهٔ امارت برتبهٔ رفیعهٔ سلطنت ترقی نمود لفظ امیر برقرار سابق جزو اسم
ہمایون او بود و شاہزادگان را امیرزاده می نوشتند و میگفتند و دران زمان بسبب علو مرتبه صاحبقران لفظ امیرزاده
از لقب شاہزاده بزرگتر گردید و در سالنامک زمان بوجه گرانی الفاظ امیرزاده را به میرزا امیدل کردند و تمامت شاہزادگان
گورکانیه را میرزا گفتند و بادشاهان نیز امرائے معزز را بدین خطاب معزز می فرمودند و دران عهد بطور خطاب و دیگر
اقوام مغول این لفظ بود اما گورکانیان را عموماً میرزا میگفتند چون بادشاهان گورکانیه ممالک هندوستان را فتح کردند
اکثر امرائے قوم را بخطاب میرزا نواختند و در تمامت هندوستان مغولان را بلا تخصیص گورکانیان میرزا گفتند چه قوم
فاتح گورکانی بودند بدین سبب همه مغولان را میرزا نامیدند و بادشاهان هندوستان نیز علاوه از مغلیه برائے سادات
و شیوخ بیعتها و اولاد صحابه رضوان الله علیهم اجمعین را که از قوم عرب اند و در هندوستان ایشان را شیخ گویند و افاغنه
و تراکمه بلکه روسائے راجپوت را هم خطاب میرزائی دادند چنانچه راجه بهاؤ سنگه کچهواهه و راجه منوهر ولد لون کرن را
خطاب ہائے میرزا از پیشگاه جلال الدین اکبر بادشاه گورکان عنایت شده بود نداما دیگر اقوام را بخطاب میرزا نگفتند و
مغولان را در هندوستان بالعموم میرزا نامیدند و آخریائے میرزا نیز موقوف شده مرزا گفتند والحال هم در دیار دیگر
غیر از هندوستان همه مغلان را میرزا نمیگویند بلکه کسانیکه از پیشگاه بادشاهان خطاب میرزا یافته باشند ایشان را میگویند
و در دیار هند بدین وجه که مغل قوم فاتح بود و شاهان گورکانیه که مخاطب بخطاب میرزا بودند بادشاه شدند همه مغلان را
میرزا گفتند اما این خطاب در دیار دیگر نیز چندان بعلو رتبه شهرت گرفته بود که بادشاهان ایران که سادات صفویه بوده اند
و سلاطین ترکمه آق قونیلو و قراقونیلو و افشار نیز در اسمائے پسران خود بجائے شاہزاده میرزا داخل کردند الا تمام
قوم ایشان را میرزا نمی گفتند صرف شهزادگان را میرزا نوشته اند +

ذکر سلطنت خاقان سعید یادگار صاحبقران جم عبید بین الدین محمد شاہرخ سلطان ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان

شاہرخ سلطان خاقانی فرزانه بود و قاآنی مردانه در سنه خمس و سبعین و

سبعمایه بحری بوجود آمد و بعد از انتقال پدر زمام و پائے تخت سلطنت نهاد و در دارالسلطنه هرات اورنگ آرائے
گردید و لوائے عزیمت سوئے سمرقند برافراشته چون احوال مخالفت شاہزاده خلیل سلطان استماع نمود برگشت و الجیان
بسمرقند فرستاده و ازان جانب سلطان حسین تا ثبوت که باوجودی کوشش پسر و نبیره صاحبقران خیال حکومت سلطنت
کرده بود رسیده مانعت کرد و الجیان خلیل سلطان مشتمل ایلی و انقیاد رسیدند و جهانبان بادشاه امیر شیخ نورالدین

سوم میرزا میگفتند و از زمان شاہرخ سلطان و فرزندان سلاطین گورکانیه را

جلایر نزد خلیل سلطان رفت و مقربان شد که او خانیکه بیگم را بعضے از خزاین نزد شاهزاده پیر محمد لیعهد فرستاد و اخ بیگ و
ابراهیم سلطان را با خزانه خاص بجزاسان روانه دارد و آن سوے جیحون به خلیل سلطان مقرر باشد چون بسیر بادشاه
بوزنجری و سلطان علی سبزواری سرکشی نمودند امرا برائے تادیب ایشان مقرر شدند بسیر بادشاه در محاربه انهزام
یافت و میرزا پیر محمد عمر شیخ برادران او اطاعت بادشاه قبول نمودند پیر محمد سکه و خطبه بشاهرخ قبول کرده نوشت

همه بندگانیم شهرخ پرست ✣ من و رستم اسکندرو هرکه هست ✣ و امیر سلطان حسین تا بحدود از لشکر بادشاه
باز گشته مکرر بسلطان خلیل پیوست و خلیل سلطان او را با فوجے در کنار جیحون باز داشت اما سلطان حسین خیال
دیگر در دل خود راسخ کرده امرا را بخدع پیش خود طلبیده مقید ساخت و همه را طوعاً و کرهاً مطیع خود ساخت و خانیکه
بیگم حرم میرزا احمد سلطان را که بر بلخ میرفت غارت کرد میرزا خلیل سلطان از این واقعه خبر یافته بمقابله او شتافت
چون سرداران بطوع و رغبت و یرا منقاد نبودند همه برگشتند و سلطان حسین فرار شده به امیر سلیمان شاه پیوست و
شاهزاده پیر محمد برادر شیخون آورده هر دو را پریشان کرده هر دو جانب هرات گریختند و بادشاه یعنے شاهرخ سلطان
امیر سلیمان شاه را نواخته صد هزار دینار کپکی و اسپان بسیار بوے داد و امیر سلطان حسین را فرمود تا نوشیروان بلاس
او را شربت شهادت چشانید که ایل و اوس را بر هم زده بود و قول و فعلش را اعتبارے نمانده امیر سلیمان شاه
بعضے از سخنان پیش از اندازه خود گفته یاغی شد و در کلات رفت هرچند امیر عبد الصمد ابن حاجی سیف الدین
و امیر جهان شاه رفته او را نصیحت کردند مفید نیفتاد آخر از کلات اگریخته بخراسان رفت و کلات را متصرف آورد
و در سنه ثمان و ثمانمایه بشکرے به تادیب شاهان فراه فرستاد لشکر شاهان را گرفته و ظفر و منصور معاودت نمود و
امیر سید خواجه ابن شیخ علی بهادر امیر الامرا گردیده و عاقبت یاغی شد بادشاه بر و لشکر کشید و او به ماژندران پناه
برده و در زین چین شاهزاده عمر میرزا بحضور رسیده عالمے بسیار یافت و بادشاه متوجه استراباد گردید و در محاربه
ظفر یافته ماژندران را مستخلص فرموده بمیرزا عمر داد و میرزا عمر یکهزار خانوار مغول را از صدور دری که چانیده به
ماژندران در آورد و از بادشاه یاغی شد و در جنگے زخمی گردیده اسیر گردید و در گذشت و در سنه عشر و ثمانمایه پیر علی
تازلشکر کشیده بر و ظفر یافت چون بسیر بادشاه باستمداد قوم جون غریانی بار دگر در ماژندران آمد و بادشاه لشکر بر
ماژندران کشید و بسیر بادشاه فرار برقرار اختیار کرد و بادشاه ماژندران را به شاهزاده الغ بیگ میرزا داد و امیر جهانشاه ملک
جوغی باجمعے در ساخته قصد بادشاه داشت و بادشاه معلوم نموده سواری فرمود و جنگ نموده امیر مظفر لاس و زین
معرکه شجاعت بے نهایت کرد و آخر امرائے یاغی هزیمت یافتند و همه گرفتار آمده بقتل رسیدند و در سنه احدی عشر و
ثمانمایه لشکر بسیستان کشید و اسفزار از اسکندر شاه نیالتگین و ارک از شاه نصرت گرفته و تمامت آن دیار را
تاخت و تاراج نموده مراجعت فرمود و درین سال امیر خداداد از شاهزاده خلیل سلطان برگشته و در جنگ او را گرفته

امیر زاده رستم نوشته بجهت اکراه مهر او نگرفته و تمامت ماوراءالنهر را در تصرف در آورده خاقان سعید بر طبق وصول عرائض او متوجه سمرقند گردید و در عشرین ذی الحجه سنه احدی عشر و ثمانمایه بسمرقند رسیده امیر خداداد فرار نموده سوی مغولستان رفت و میرزا رستم و نوشیروان برلاس امیر علی ترخان در عقب او بطور مغلای روانه شدند و شمع جهان افروز جنتمانی باستقبال و معاودت امیر خداداد آمده چون بدو رسید بجانبه دغابازی او بادلی نعمی برآشفته سرش بریده فرستاد و امیر شیخ نورالدین جلایر تهیدی کرده که مغولان قریب اند شاید بولایت قتصانی رسانند قبضت خواسته و منظور شده در آمدن فصل سه نمود و امیرزاده خلیل سلطان نیز با و پیوست و باخاقان سعید نامه و پیام نموده و عهدنامه حاصل کرده بحضور رسید خاقان سعید ولایت جندرا به میرزا میرک ابن عمر شیخ داده و ماوراءالنهر بمیرزا الغ بیگ مقرر کرده حصار شادمان به میرزا محمد سلطان و قندهار و کابل و غزنین بمیرزا قید و مرمت کرده بلخ و تخارستان را بشاهزاده ابراهیم سلطان پسر خود داده ایلچیان فولاد خان اوزبک از دشت قبچاق رسیدند و بادشاه ایلچیان را نوازش نموده معتمدان خود روانه فرمود تا دختر از خاندان اوزبک جهت جلال الدین میرزا محمد جوکی بخواهند و فرمان شد که شهر مرو را که از زبان بادشاه جهانستان چنگیز خان برباد بود آبادان نمایند و امیر نورالدین جلایر بخیالات شیطانی پیرامون باغیگری گشته و از شاه ملک در سمرقند جنگیده منهزم شده و بادشاه بدین اخبار عزم ماوراءالنهر کرده فرمود تا شاهزاده بایسنقر در تخنگاه و امیر مفراب تولکل برلاس و امیر محمد صوفی ترخان وغیره در ماتندران باخبر باشند و امیر نورالدین شاهزاده جهانگیر ابن محمد سلطان را همراه گرفته در سمرقند رفت اما شهریان در را نگشادند و شیخ نورالدین برامیر شاه ملک حمله آورده و برا منهزم ساخت چون بادشاه در رسید و هر دو لشکر مقابل هم گرم صف آراستند جمعی از لشکر امیر منحرف شده بپادشاه پیوستند و امیر شیخ نورالدین فرار گردیده و امیر شاه ملک در تعاقب او مامور شده بادشاه برگردید و امیر نورالدین داعیه مغولستان نموده و امیر شاه ملک در پای قلعه کامیر نورالدین بود رسیده و مقرر شد که بیرون قلعه بدو امیر سخن مصالحه باتمام رسانند و امیر شاه ملک بدرقلعه رفته امیر نورالدین بیرون آمده هر دو بکدیگر را آغوش کشیدند اما سخن بمصالحه بجائی نرسیده بازگردید امیر نورالدین بدرقلعه ایستاده سخن میگفت بفرمان شاه ملک یکی از قماق نام مغولی که موافقت با امیر مظفر داشت نزدیک رفته و از پشت امیر شیخ نورالدین را از اسپ خم شده و برادر بغل کشید و هر قداق ابرا از اسپ کشیده بزیر انداخت و بر سینه او نشسته و کیکی از ملازمان امیر بزودی آمده و دو اما هر قداق بر سینه امیر ایستاده تیغی بر روی اسپش زد و مرکب رم خورده بعد از ان کار شیخ نورالدین جلایر بانجام رسانیده و امیر شاه ملک معاودت نمود و چون خاقان در سنه اربع عشر و ثمانمایه عزیمت ییلاق باد غیس کرد در آن مقام میرزا عمر شیخ ابن پیر محمد ابن عمر شیخ و میرزا علی ابن میرزا رستم ابن عمر شیخ از اسکندریه رخم خورده بحضور بادغاه رسیدند و بادشاه امیرزاده خلیل را نوازش نموده بسری فرستاد و شاهزاده همدران نواحی در گذشته در رکاب همایون متوجه مشهد شده و انگردیده و ایلچیان بادشاه ختا شمبر سفارش خلیل سلطان

رسیده سراز اطاعت کشیده چون شاه بهاؤ الدین والی بدخشان در بادیهٔ بغاوت گام زدن گرفت امیر مضراب امیر سید علی ترخان
وامیر جلال الدین فیروز شاه در رکاب ابراهیم سلطان متوجه بدخشان گردیدند و بدخشان از و گرفته بشاه محمود برادرش
مقرر گردید و امرا فرمان بادشاه بجوارزم رفتند و امیرابد کواوزبک از انجا مفرور شده و از حضور بادشاه آفولات
به امیر شاه ملک مقرر شد چون خبر استیلائے قراویوسف و انعطافے نزاکه بر آذربائجان متواتر شد و نیز انتقام
میران شاه میرزا بر ذمهٔ همت بادشاه لازم بود و باجتماع لشکر فرمان داد و باسکندر میرزا نوشت که ازان زمان
که برادر مخدوم در حرب ترا که مشوم شهادت یافت همواره حرف انتقام بر لوح ضمیر منگاریم الا بوجه قضائے خراسان
و ماوراالنهر ممکن نشده اکنون که از انجانب فراغت شد انتقام از او که شرعًا و عقلًا و نقلًا از فرائض است میگیریم
باید که آن فرزند عزیز نیز با لشکر بے توجه فرماید و میرزا اسکندر بسیدولتی کرده قبول نه نمود بلکه رخساره موافقت
بناخن مخالفت خراشید و بادشاه از ماژندران سوئے ری نهضت فرمود و فوجے از امیران جهت استخلاص ساوه
فرستاد و امرائے اسکندری که در ساوه بودند بشکر منصور پیوستند چون بادشاه دیوجاه قریب باصفهان رسید
اسکندر نیز با لشکر بے گران و پرایشیاز کرده و در حرب انهزام یافته شهر بند گردید و بعد نبردهائے بسیار قلعه فتح
گردیده و میرزا اسکندر اسیر شده بفرموده رستم گورشد و ریاست اصفهان به میرزا رستم مقرر شد و بادشاه صد هزار
دینار کپکی به نذور و نیاز گان باهل استحقاق بخشید و ولایت همدان به میرزا بایقرا مقرر شد و دیار قم به میرزا
سعد وقاص ابن امیرزاده محمد جهانگیر عطا شده وری را به میرزا ایجل ابن میران شاه داد و شیراز و فارس به
میرزا ابراهیم سلطان مفوض گردید و سه رین زمان در اتفاق بیگ و میرزا میرک احمد والی اندگان رنجے واقع شده شهزاده
امرا را برانده گان فرستاده جنگها دریان آمد و بادشاه فرخ تعاقب ایشان فرخ سلطان و لایت طوس و شهرود و ابیورد و سلطان
وخبوشان و نساو استراباد و کبود جامه و غیره به شهزاده میرزا بایسنقر ولد رشید خود داد و بادشاه چون بخراسان رسید
ایلچی قراویوسف بحضور رسیده مکتوبے آورد که اگر بادشاه سعید قلعه سلطانیه را بمن گذارد مدت العمر در بندگی خواهی و قیقه
مهمل نگذارم و همدرین زمان شهزاده ایجل وفات یافت ✽ دریغا که آن شاه قبل نماند ✽ و دریغا که شهزاده ایجل نماند ✽
و میرزا الغ بیگ ابن این شهزاده را بجائے او مقرر شد و بادشاه امرا را با بست هزار سوار بسمت دوری فرستاد تا اگر قراویوسف
که در مملکت آذربائجان مستقل شده بود و شروانشاه و غیره حکام را مطیع و منقاد خود گردانیده در حدود ممالک
محروسه کند بتادیب او برآیند و میرزا سعد وقاص سخن معاندان فریفته شده با سه صد سوار نزد قراویوسف رفت قراویوسف
مقدم او را گرامی داشته نهایت اعزاز او بجائے آورد چون بفرمان او تراکمه جهت آوردن آغا بیگی دختر شهزاده
میران شاه که خاتون شهزاده سعد بود به قم آمدند آن بیگم دانا در پناه دشمن رفتن نخواسته فرمود تا ملازمان همراهیشان
را گرفته باجمعے که شهزاده را اغوا نموده بود نه بقتل رسانیدند و سرهائے ایشان نزد خاقان سعید فرستاد و میرزا

بایقرا باغی شده قصد شیراز نموده اما ملازمان میرزا رستم بر ایشان ریخته میرزا اسکندر گم کرده بصر را که نزد بایقرا برادر خود
مے بود گرفته باصفهان رسانیدند و میرزا بایقرا با ابراهیم سلطان مقابل شده و ابراهیم سلطان بوجه مخالفت بعضے امرا
عنان برتافته و طوطی آغا والده خویش مخزاین را گرفته عازم خراسان شد و خاقان سعید که لقب سلطان شاهرخ است
تهیه یورش فارس نموده و ابراهیم سلطان را بمقابلهٔ فرستاد و او بایقرا را در شیراز محصور نمود و آخر از در عجز و آمد
خاقان او را معاف فرمود و فرمان داد تا به قندهار نزد میرزا قید و فرستاده شود و ایالت قم و کاشان و ری و رستمدار
و گیلان به الیاس خواجه داد و خود مراجعت به کرمان نمود اما سلطان اویس بر لاس پیشکش ها فرستاده و آمدن خویش را
متقبل شده لاجرم در محرم سنه تسع و عشر و ثمانمایه در هرات نزول فرمود چون میرزا میرک احمد و الینگیر نیز شورشے
در سر پیدا کرده بودند فرمان داد تا میرک احمد را که مظنهٔ بغی بود با الینگیر او را در کشتی نشانیده رها کنند تا بهر جائے که مقدر او
باشد برود و بایقرا که قصد قید و کرده بود از گذر سنده بملک هند بگذرد و بموجب فرمان تعمیل کردند اما دیگر هیچ خبرے
ازین شهزادگان پیدا نشد و چون در بدخشان انتظام تاجیکان در هم خورده بود فرمان شد تا شاهزاده سیورغتمش
بدان ولایت رود و الغ بیگ از سمرقند رسیده بسعادت دست بوس فائز شد و سلطان اویس که از کرمان رسیده
بود بمصاحبت شهزاده بسمرقند فرستاده شد و خاقان سعید عزم قشلاق سوے گرمسیر قندهار نموده در نواحی میرن قشلاق
کرد و دلیے دو لچین از ملک هند بحضور رسیده ملازمت نمود و ایل هزاره که باغی بودند اطاعت و سازری قبول
نمودند و بادشاه روزے از اسپ خطا شده چراحتے بر دست رسیده و به استادی پیروز کمانگر در اندک مدتے بصحت مبدل
شده امرا مامور شدند که میرزا قید و کرده تا هنوز زیاده او را بیاورند و اگر تامل نماید بند نمایند چون میرزا قید و در هرات
بحضور رسید مشمول عواطف شده اما بار دگر مغرور گشته و در راه از بسیار کسان جنگیده و میرزا بایسنقر و را گرفته آورد
و قطلغ اختیار الدین محبوس شد و خاقان سعید تهیه یورش آذربایجان نموده و ترتیب و تهیه یورش نموده و اشیره ملک
ازخوارزم و ابراهیم سلطان و میرزا رستم و جمیع امرا و شهزادگان اجتماع نمودند و خاقان سعید پائے در رکاب نصرت
در آورده و با لشکر جرار روے براه آورد و امیر قرا یوسف نیز لشکرے از ترکمانان گرد آورده عازم مقابله و مقاتله
گردیده و چون اردوے بادشاه قریب به قزوین و غیره دیار رسیده امرائے تراکمه از هر سو سلطانیه که امیر جهان شاه
ابن قرا یوسف در انمقام بود رسیدند و درین یورش همرکاب بادشاه گورکانی نژاد دو صد هزار سوار جرار بودند از انجمله
پانزده هزار مرد تاجیک بودند و امیر قرا یوسف ترکمان که در اوجان نزول کرده بود دیگا یک جان آفرین سپرد
و ترا که از هیبت این واقعه متفرق شدند و لشکر او را در خرگاه گذاشتند و غارتگران رسیده گوش او را با حلقهٔ در
ببریدند و سلطانیه و تبریز و غیره دیار در قبضهٔ خاقان سعید در آمده فتحے بغیر حرب میسر آمد و امیر خلیل الله و
مینوچهر شروانی و جمیع حکام و امرائے آن حدود حلقهٔ اطاعت بگوش کشیده حاضر درگاه شدند بادشاه

در قراباغ قشلاق فرموده وانیواقعه در سنه ثلث وعشر وثمانمایه واقعشده وبادشاه بعد از انکه جمیع امرا وحکام آن دیار بخدمت حاضر شدند در اوایل بهار رقصد تبریز فرموده واز آب ارس گذشته قلعه بایزید را تسخیر فرموده وامیر شمس الدین اندلیسی وحاکم قلعه موش اطاعت اختیار کرده وامیر ولداے که صاحبقران قلعه اونیک لوے سپرده بود بحضور بادشاه رسید وچون بادشاه در اخلاط رسید واز انجا راه بریده متوجه تبریز شد خبر رسید که ترکمانان لبسیار اجتماع نموده قریب تبریز رسیده اند ÷

ذکر محاربه خاقان سعید با ترا کمه قراقوینلو وظفر یافتن تلفضل رحمه الله

چون امیر اسکندر وامیر اسپند وغیره ابنائے قرا یوسف با فوجے گران

از ترکمانان در حوالی ارجیس رسیدند خاقان سعید نیز عزم مقابله جزم نموده متوجه گردید وهر دو لشکر بهم رسیده حربے عظیم واقعشد ومیرزا رستم عمر شیخ موانگی ها نموده تا شام حرب قایم بود وقت شب هر دو لشکر بمحل خود فرود آمدند وروز دیگر بار دگر صفوف قتال آراستند ومیرزا ابراهیم سلطان ورستم مراکب شجاعت تاخته داستان رستم واسفندیار را بیاد دادند وامیر لقمان برلاس ودیگر امرا از جرانغار وبرانغار حمله آورده وترکمانان نیز پایے جلادت افشرده دست محاربت کشاده چند قطار شتر از لشکر مغل بگرفتند وشاهرخ سلطان خیمه مختصری در میدان زده ونماز چاشت گذارده سوار شد چون تشکستی در دست چپ لشکر رویداد شاهزاده با پنجهزار سوار بامداد ایشان رفته قول وبرانغار بیکبار حمله بر دشمن آوردند وحربے عظیم واقعشده بالآخر ترکمانان تاب نیاورده انهزام یافتند وبسیارے از ایشان کشته واسیر گشتند اما بادشاه ÷ بتجدید بخت کارشان ÷ زشمشیر خود داد زنهارشان ÷ ودر ماه رمضان از انجانب معاودت نموده بسلطانیه رسید وحکام واطراے آن دیار را عنایت نامه فرمان داد تا امرا وشکریان فارس بنا فلهاے خود برگردند وخود نیز روے بدار السلطنته خود آورده وبهرات رسید ورسولان خضرخان بادشاه هندوستان رسیده عرضداشت او آوردند والتماس نمودند که خضرخان میخواهد که رسولے از پیشگاه بادشاه جهان سوے این بنده بیاید تا مرا آبروے بفزاید وبموجب التماس اورسولان بجانب او فرستاده دشت قبچاق نیز رسولان فرستاده محبت ووداد را استحکام دادند وهمدرین زمان میرزا الغ بیگ در دیار مغولستان رفت وبا براق خان اوزبک ملاقات کرده ویرا مدد داده برالوس اوزبک فرستاد وخود بمغولستان رفته آن نواح را بدست آورده چنانچه در احوال سلاطین جغتائیه بمشرح نوشته اند والغبیگ باشیر محمد خان جغتائی بادشاه مغولستان جنگ کرده براو ظفر یافت الوس مغولستان را تاخت وتاراج کرده معاودت نمود چون براق خان اوزبک بر دشت قبچاق دست یافت موافق رسم آبائے خویش چهره موافقت بناخن مخالفت خراشیده ودرصدد عزم جانب ماوراالنهر آورده والغ بیگ ومحمد جوکی هر دو بوے جنگیده هزیمت یافتند ودرین سال تسع وعشرین وثمانمایه بادشاه شهرخ سلطان عزم یورش ترکستان

فرموده در سنه ثلاث وعشرین شهزاده سیورغتمش در کابل که سیورغال او بود درگذشت و بادشاه روزے که در مسجد جامع
هرات رفت احمد گزنام شخصے کاغذے در دست چون داد خواهان پیدا شد و بدین وجه ویرا ممانعت نه نمودند آن مبارک
نزدیک رسیده کاردے بر شکم بادشاه فرود آورده و علی سلطان قوچین در زبان او را پاره پاره کرد امیر علاؤ الدین
کوکلتاش و جلال الدین فیروز شاه بحضور رسیده عرض نمودند که بادشاه بر اسپ سوار شود ورنه فتنهٔ عظیم حادث گردد
بادشاه بکمال استقلال بر اسپ سوار شده و نقاره تهنیت فرو کوفته به ایوان آمد ۵ سال تاریخ هشتصد و سی
بود + روز جمعه پس از ادائے صلوات + بوالعجب حالتے پدید آمد + در خراسان و بالشهر هرات + کجروی
در بساط چون فزون + خواست تا شه رخے کند شهات + واین واردات که واقعشده تهمتے بر مولانا
خطاط آمده تبعهٔ اختیار الدین محبوس شد و مولانا از افاضل دوران بود و از احمد جلایر روگردان شده نزد
میرزا اسکندر آمده بود و بحسب فرمائش بکتابت اشعار مشغول شد و هر روزه پانصد شعر مے نوشت سه روز چیزے
نه نوشت چون میرزا استفسار نمود گفت که در یکروز نبوسیم و تا نماز دیگر هزار و پانصد بیت نوشته برخاست و
شائرخ سلطان وقت یورش عراق او را آورده بود میرزا با بسینقر کاغذ ساده پیش او فرستاده التماس
نوشتن خمسهٔ نظامی نمود و مولانا زیاده از یکسال نگاه داشته ساده بفرستاد و هم احمد گرگے در مجلس حضرت
قاسم انوار قدس سره که در دریائے حقیقت و معرفت بود بے نشست و نیز چون در هرات مجلس وعظ ترتیب
سیداد کاه نه انام جوق جوق بر و گرد مے آمدند و بعضے معاندان بودن او در شهر مناسب ندیده لابد بادشاه
رسانیدند و اکابر و امرا مرید او شده بودند و بادشاه سید را حکم باخراج نموده و دو تیغ دیک نیام پیش او فرستاده
و سید علیه الرحمة سخن او نه پذیرفته بجانب برخیده و کاربدین جا رسید که بادشاه را سختی در اخراج آنجناب بالجمل آوردن
شود شهزاده بابسینقر که مرید او بود روانگی او را متکفل گشته بحضور رسید چون سخن غربت در میان آورد حضرت
سید گفت که پدرت بادشاه مسلمانان است امرا بچه جرم اخراج میکند شاهزاده گفت که شما چرا بسخن خود کل
نفرمائید تا بدین سوال و جواب حاجت نباشد که خود گفته اید ۵ قاسم سخن کوتاه کن برخیز و عزم راه کن +
شکر بر طوطی نگفن مرد را پیش کرگسان + و حضرت سید شاهزاده را تحسین کرده و داع فرمود و به سمرقند رفته و
باز بهرات نزول فرمود +

ذکر غربت خاقان شائرخ سلطان سے ماوراء النهر و ترکستان

چون از خدمت جراحت بادشاه را خلاصی روئیداد عزم ماوراء النهر
نموده و چون بماوراء النهر رسید اوزبکان دست از ان ولایت کوتاه کرده بودند از انجا مراجعت نموده در رمضان
سنه احدی و ثلاثین و ثمانمایه بهرات نزول اجلال فرمود و در اوائل سنه اثنی و ثلاثین و ثمانمایه چون شنیدند که

اسکندر ترکمان در آذربایجان علم طغیان برافراشت و سلطانیه و قزوین را در آورده لهذا بعزم تادیب او روانه شد و در مملکت
ری رسیده سپاه را سان دید صد هزار سوار و جرار در رکاب بود چون قریب سلطانیه رسید ترا کمه قلعه را گذاشته رفتند
و بادشاه چندے در آن مقام بوده سوے خوی و سلماس نهضت فرمود و اسکندر با برادران خود و ترا کمه بسیار بعزم پیکار روان
مقام رسیده و هر دو لشکر صف آراستند و ابراهیم سلطان از مرا غا رغلیه بر امیر جهانشاه ترکمان ابن قرا یوسف عملها آورده اسکندر
نیز به معاونت او فدیه کشش و کوشش بسیار واقع شده تا شام جنگ عظیم قایم بوده و روز دیگر نیز جنگے سخت واقع شد و آخر الامر
لشایم ظفر بر پرچم شهرخ گورکان وزیده ترا کمه انهزام یافتند و درین حرب ابراهیم سلطان مرد انگی بسیار نموده جلد و بنام او
شد ۵ اسکندر ترکمان چو عصیان ورزید + دارا ے زمان سزائے او واجب دید + از تیغ ابوالفتح چو بگریخت بجنگ
تاریخ شد از قدر ابوالفتح پدید + و بادشاه بعد ازین فتح بزرگ امرا و شهزادگان را نوازش نا فرموده و در قراباغ قشلاق
فرموده امیر ابوسعید ابن قرا یوسف ترکمان بحضور بادشاه رسید و زمین خدمت بوسیده اطاعت قبول نموده و الجایتو فرنگ مصر و شام و غیره نیز
بخدمت خاقان سعید رسیده زمین خدمت بوسیدند و خاقان سعید ملاک آذربائیجان امیر ابوسعید ترکمان داده کوچ نموده و سلطانیه رسیده و امرا
شهزادگان فارس را رخصت نمود و بهرات متوجه گردید و در هشتم محرم سنه اربع ثلاثین و ثمانمایه بهجری نزول بدار السلطنة اتفاق افتاد و بوجه احسن و یک
امرا را بایالتها تعین نمود و امرا بدار انجانب توجه نمودند و سیاسے را از ایشان کشتند و ظفر و منصور مراجعت نمودند و بادشاه برا ے شکار و جاوز پرا یلدن
سوئے سرخس رفت و میرزا عبد الرحمن پسر الغبیگ استقبال نمود و میرزا علاؤ الدوله زینت بیگم دختر امیر بایسنغر شاه ارلات را
بتزوج تمام به نکاح خویش در آورد و شاهزاده بایسنغر در عالم نوجوانی استقبال نمود و بادشاه بغایت متالم گشته و شاهزاده را
زیر مدرسه دلشاد آغا مدفون ساختند و مدتے خاص و عام لباس سیاه پوشیده ماتم داشتند و آشهائے بزرگ ترتیب داده
بمردم خوراندند و یکے از علماء در تاریخ او گوید ۵ سلطان سعید بایسنغر خرم + گفتا که بگو باهل عالم خرم + من رفتم و تاریخ
وفاتم این است + بادا بجهان عمر دراز پدرم + و خاقان سعید لا یتیش به میرزا علاؤ الدوله پسر اکبر او مقرر فرمود و میرزا
محمد سلطان و بابا بهادر هر دو پسر انش را علوفه تعین فرمود و الغبیگ از سمرقند رسیده مراسم تعزیت و آش بزرگ ادا نمود
و در سنه ثمان و ثلاثین و ثمانمایه خواجه نظام الدین احمد اندخودی بمنصب وزارت ترقی نمود چون خلیل الله شروان شاه
از اسکندر ترکمان که امیر ابوسعید برادر خود را کشته بود شکایت با نوشت موکب همایون بار دگر در جنبش آمده و در مملکت ری
قشلاق کرده و همدرین زمان شهزاده بابا بهیم سلطان والی فارس انتقال نموده و مملکت او میرزا عبد الله پیش مقرر شد
و امیر لقمان برلاس و امیر یادگار اراسلات و غیره اکثر امرائے عظیم الشان و بسیارے از علمائے دوران رخت حیات بر بستند
و بعد ازین بادشاه جهان بمشهد مقدس رفت و اسکندر ترکمان و قتیکه بادشاه در ری بود از آذربائیجان عنان فرار تافته
رفته بود و منصب امیر الامرائی و سپه سالاری به امیر محمد و ابن جهانشاه برلاس مقرر فرمود و ایلچی سلطان بمحضر بادشاه
رسیده از زبان والی خود مراتب القیاد و عبودیت و خاقان سعید و پانصد هزار دینار زر نقد و دیگر خلائع

اسپان بهوار و اقمشه و اتعه بسیار عطا نمود و مملکت کابل و غزنین به میرزا مسعود بن شاهزاده سیورغتمش مقرر شده و
بعد چندے بوجهے بے اعتدالیهائے او ویرا معزول فرمود و میرزا قراچار آقا برادر کهترش بحکومت کابل سرافراز گردید و چون
بادشاه در متابعت شریعت پاے بر پاے صاحبقرانی بود بواسطه آنکه سید مرتضی المحتسب بعرض رسانید که شاهزاده محمد جوکی
و علاؤالدوله مینها نهاساخته اند و بنده در انجا نمے تواند رسید بادشاه خود سوار شده هر جاکه شراب یافت بریخت و خم ها
بشکست و همدرین زمان عائشه بیگم دختر یا سینغر میرزا و ملکه آغا مادر سیورغتمش میرزا وفات یافتند و مریم سلطان بنت
شاهرخ زوجه میرزا یحیی ابن محمد سلطان وفات یافت و در سنه ست اربعین و ثمانمایه رایت نصرت متوجه دامغان
شد چه کیومرث شتمدار سے گردن از طوق اطاعت پیچید و در ملک بے فتنه برپا کرد چون موکب همایون به نیشاپور رسید
گیومرث مضطرب گشته و کلا فرستاده زبان بکلمه استغفار گویا گردانید و همدرین زبان حضرت شیخ بهاؤالدین عمر علیه الرحمته
از سفر حجاز بازگشته و درین مقام بجناب را از روئے کشف بالهن دریافت شده بود که سلطنت عراق از جانب اولیاے
کبار به میرزا احمد سلطان ابن شاهزاده یاسینغر مقرر شده است و حضرت شیخ این سخن بامیر جلال الدین فیروز شاه گفته بود
و امیر در یونوقت بسمع خاقان سعید رسانید و خاقان جهانستان شاهزاده مذکور را قزوین و سلطانیه عنایت فرموده در عراق نصب
کرد و خود به هرات بازگشته و در سنه ثمان و اربعین و ثمانمایه مزاج بادشاه اسلام پناه متغیر شده مرضے صعب متولی گردید اما
بهمین نفس همایون حضرت شیخ بهاؤالدین عمر صحت دریافت و بادشاه جامه کعبه معظمه بکمال تزک تیار نموده بصحبت خواجه
شمس الدین محمد ابهری فرستاده باجازت سلطان مصر همراه مردمان او بکعبه معظمه رفته عبادت بسیار اهل استحقاق را رسانیدند
و درباره اموال بلخ امیر فیروز شاه را در دیوان سخن پرسیده شد و شاهزاده محمد جوکی و سید عمادالدین محمود بانیکار اشتغال ورزیدند
و امیر روزے که بادشاه ازو سے سخن مے پرسید دست بداس زده برخاسته رفت و ازین قصه رنجور شده بادشاه چند نوبت بعیادت
او رفت اما امیر مذبور وفات یافت و در سنه ثمان و اربعین و ثمانمایه میرزا احمد جوکی وفات یافت هر چند شاهزاده در ملازمت
پدر صلبی و اگر بهر شاد آغا مزاج بادشاه را بر و تغیر پیدا شت و و برادر بهیچ امور ملک و مال مدخل نمیداد و شاهزاده ازین غیرت
و غصه رنجور شده در صدد و سرخس در گذشت و میرزا احمد سلطان که در عراق تمکن یافت امراے اطراف و اکناف بوے توسن جستند
اما امیر حاجی حسین همدانی مایل نشده شاهزاده با او جنگیده منهزم ساخت و او را بگرفت و بقتل رسانید و او بقصاص پدر بخود بگشت
و این قضیه که به اذن خاقان سعید واقع شد موافق مزاج نیامده و مردمان مزاج شاهزاده را نیز تغیر داده در زمان عرض
مرض بر ذات بادشاه اسلام و بر اسوے اصفهان بردند و در سنه تسع و اربعین و ثمانمایه شاهزاده بر اصفهان متولی شد
و خیاز را گرد گرفت شاهزاده عبداللطیف مسرعی بخدمت جد خود فرستاده و خاقان سعید با وجود سن شیخوخیت و ضعف عمر
باجتماع لشکر فرمان داده و شاهزاده علاؤالدوله و امیر محمد صوفی ترخان را در هرات گذاشته و امیر سلطان شاه براس مغیره
بتعاقب روانه فرمود و میرزا احمد سلطان ترک محاصره شیراز فرموده بسوے گرستان رفت و بلو شاه شیراز را گرفته در

اصفهان نزول نمود و فرمان داد کرروس و سپاه اصفهان را بسترانیدند اکثر سادات و علماء دین هم که تا بعهد محمد سلطان امتیاز کرده بودند بدرجه شهادت رسیدند گویند که خواجه افضل الدین را که از علمای اصفهان بود و شاه علاؤ الدین حسینی و قاضی امام را بفرمان گوهرشاد آغا که همواره خواهان سلطنت علاؤ الدوله بود کشتند و خواجه افضل را چون بقتلگاه بردند دو نوبت بر سیمان او پاره شد و خواجه فریاد کرد که باشاهرخ میا هرخ بگویند که این عقوبت بر الحظه بیش نیست اما پنجاه ساله نام و ننگ خود ضائع مکن غیبتی نقاد و آن بیچارگان هر دو بادشاه و بیگم را دعائی بد کردند و این امر بر بادشاه اسلام مبارک نیامد اگرچه در رضی بادشاه بکشتن ایشان نبود و بادشاه امرا را تعین نمود تا شاهزاده را بیارند و اگر رضائی خود نماید به تکلیف بیارند و درین نوبت مولانا شرف الدین یزدی که میرزا احمد سلطان بوی اگرامی داشت و این بیت بر شاهزاده خوانده بود ؎ پیر زند چرخ و اختر بخت نو نوجوان + آن به کز پیر نوبت خود باجوان دهد بلند بگیر آمده بادشاه پرسید که این بیت را چه سان خواندی و اینکه گفتی که خاقان سعید بعراق از کجا خواهد آمد چطور گفته عرضداشت که من چنین سخن از روئے عقل گفته بودم نه از نجوم چه شاهزاده نهایت از جوبار سلطنت و بر حسب ظاهر چنان بود که از صرصر قهر بادشاه ایمن باشد و میرزا عبد اللطیف باو سے سخنهائے درشت گفته بادشاه آنجناب را حواله شاهزاده نمود و شاهزاده مولانا را از مساعل هلاکت گرفته ایمن ساخت و روانه هرات نمود و خاقان سعید در انتظار شاهزاده محمد سلطان بود که ناگاه واقعے ناگزیر در رسید +

ذکر وفات خاقان خجسته صفات شاهرخ سلطان گورگانی بر اساس بوزنجری قیات ازین سرائے ممات

؎ درین ره خواه سلطان خواه درویش + باخر عقبه مرگ آید پیش + دراین معرکه کابوئے ظفری نیست + گیاهے بے بقا تر از آدمی نیست + در آن زمان که بادشاه دریای تشلاق نمود صولت و شوکت او بمرتبه کمال رسیده بود و بر جمیع ممالک خراسان و ماوراء النهر و ترکستان و عراق و ایران و عجم و کابل و سیستان فرمانروا و بر دریای حکم او بودند و بادشاهان مغلستان و دشت قبچاق و روم و مصر و شام و هندوستان بدریای اطیع و منقاد بودند و در زمان تشلاق جمیع مراتب شهنشاهی او بدرجه کمال رسیده بودند و بادشاهان هندوستی او را بکمال اعزاز و افتخار میدیدند و در هندوستان خطبه بنام او میخواندند و دوازده هزار روکان در بازار لشکر او بودند سیصد بادشاه و بادشاهزاده بدرگاه او اجتماع نموده بودند چون سپهر دوار همواره بر مراد او چرخ گردش نمیکند اسباب انتظام حیات بادشاه اسلام ظاهر شد و بادشاه از تشلاق عزیمت قلعه طیرک نموده در راه از وجع ضعف از استر که بر او نشسته بود فرود آمد و در محفه نشست در دو هفته چنان سخت پیدا شد که عزم راجعت مصمم نموده هم در راه روح بادشاه دیندار سلیمان آثار جانب کنگره عرش پروردگار پرواز آمد و این واقعه در صبح پنجشنبه پنجم ماه رجب سنه احدی و خمسین و ثمانمایه در عمر هفتاد و دو سال از جهان که چهل سال باستقلال

هفت سال بنیابت پدر خود صاحبقران بلند اقبال سلطنت کرده بود و اتفاقا در ۵ شاهرخ آن شاه قضا قدرت اسلام پناه +
آنکه در پیشگاه شاهی زده سر بشجره شیر + نزد بفردوس برین خیمه بنای حجره گفت + ماند تاریخ زمادر دهر عالم شمشیر + بادشاهی بود و قاآنی نامور و بعد آنکه اختلافی عظیم در خاندان گورکان پیدا شده بود و ممالک خراسان ایران و ماوراء النهر و عراق و عجم و سیستان و کابل را زیر نگین آورده بکمال شوکت و شان حکمرانی فرمود و در پابندی شرع و پاکی طینت نظیر نداشت سالی در خراسان خشک سالی عظیم و قحط و باد شاه اسلام از ساکنان باران بسیار اندوهگین شده و تمام شب بیدار بوده بدعا مشغول بود شبی قریب صبح قطرهٔ باران بر روزن خانه چکید و حاضران بسیار باریدن باران وقت مولانا ملا والد و ملا بیدار بود چون قطرهٔ باران چکید گفت که یارب بدین درگاه کسی باشد که حاضر وقت این قطره اول باشد چون صبح شد فرزند بادشاه رفت پیشتر ازان که سلام بجای آرد گفت که اے علاؤ الدوله اول قطرهٔ باران که چکید من بیدار بودم اما تو هم بیدار بودی یا نے علاؤ الدوله رفت کرده بادشاه فرمود ۵ کز کعبه ما نیز رهے هست بدرگاه + حضرت شیخ سید نعمت الله که دریاے عرفان بود و بر مسند هدایت و ارشاد نشسته بسیارے از اهل دولت مرید او بودند و تحائف و نفائس بدرگاه او میفرستادند و سید آن نعمت ها خورده و بمستحقان رسانیده نوبتے بادشاه از حضرت سید پرسید که شما طعم شیرینی آمیخته بتلخی را چه حکمت چیست گفتند ۵
گر شود خون جمله عالم مال + کے خورد مرد خدا الا حلال + شاهرخ سلطان از روے امتحان بعد چندے بخان سالار گفت تا برّه از ظلم از حاجز بستان و طعامے ترتیب کن و خان سالار موجب فرمان از شهر بیرون آمد پیرنے را دید که برّه فربه گرفته میرود فی الحال بجرب تازیانه برّه از و بگرفت و بمطبخ رسانیده طعام ترتیب نمود و سلطان سید را بدعوت طلبیده و سید بشارکت بادشاه آن گوشت و طعام بخورد بادشاه پرسید که شما میگفتید که من حلال میخورم حال آنکه این برّه من بظلم گرفتم و کیفیت را تقریر کرد سید فرمود که اے بادشاه نیکو تحقیق کنی که شاید صلحتے پنهان باشد چون آن ضعیفه را طلبیده پرسیدند گفت که من بیوه ام و رمه گوسفندے از شوهر میراث یافته بودم پسرم گوسفندان گرفته بر خرس رفته بود چون خبر او نرسید من مضطرب شده نذر کردم که اگر فرزندم برسد یک برّه پیش سید نعمت الله رسانم و فرزندم دیروز بسلامت رسید و من برّه را گرفته نزد سید میرفتیم که مردمان شاهی بجرب تازیانه برّه از من گرفتند و بادشاه دریافت که ایزد تعالی با نبیا و اولیاے خویش را از حرام محفوظ میدارد و از سید اعتقادے بسیار داشت +

ذکر اولاد سلطان شاهرخ

او را هفت پسر بودند اول ایشان سلطان الغ بیگ گورکان که حال او باید انشاء الله تعالی و ابراهیم سلطان بادشاهے هنرور بود و ایالت شیراز با او مفوض بود مولانا شرف الدین علی یزدی کتاب ظفرنامه بنام او تصنیف نمود و شهزاده همواره با علما و فضلا و شعرا رعایت ها نمود روزے شاهزاده ابراهیم از مولانا غیاث شیرازی که مردے دانا و سرآمد فضلا و علما بود پرسید که از مذاهب چهارگانه یعنے حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی کدام بهتر است گفت اے سلطان بادشاهے درون خانه نشسته است و این چهار در آن

خانه انداز بهر وسکه در آئی سلطان را توان دید تو جهد کن که قابلیت خدمت سلطان حاصل شود باز شهزاده پرسید که متابعان کدام فاضل اند گفت که صالحان هر قومے و هر بندے بهتر اند شهزاده او را معزز و مکرم باز گردانید وفات ابراهیم سلطان ابن شاهرخ در سنه اربع وثلاثین وثمانمایه هجری واقع شد و پسر او میرزا عبد الله بود که بعد از پدر بایالت فارس سرافراز شد و بعد وفات شاهرخ سلطان شهزاده محمد سلطان میرزا او را از فارس بیرون کرده به ماوراء النهر رفت سلطان الغ بیگ او را دختر داده نزد خود داشت و بعد از قتل عبد اللطیف میرزا بادشاهی ماوراء النهر به عبد الله میرزا قرار یافته گنجهائے او بخش کرد او در سنه اربع وخمسین وثمانمایه هجری سلطان ابو سعید میرزا دیر انگشت و پسر سیوی شاهرخ شهزاده غیاث الدین محمد بایسنقر میرزا ابن سلطان شاهرخ بود صاحب اخلاق حمیده و خوبیهائے پسندیده همواره در رعایت علماء و صحابه کوشیده و شعر ترکی فارسی نیکو گفته و بخش قلم خط نوشته زد میان جلیسان بسیار جمع آورده بساط عیش و نشاط گستردی و از باده احمر رغبتے تمام داشتے ازو ست ؎

گدائی کوی او شد بایسنغر ✦ گدائے کوی خوبان بادشاهیست

و روزے شاهزاده نعمان را فرمود تا بنظر تدقیق در طالع او نگریسته از چگونگی عرض نمایند نعمان حالات او عرض رسانید نداما شاهزاده دریافت عمر مبالغه را از حد بدر برده چرا زود عرض رسانید ندکه عمر بادشاه قریب به چهل سال معلوم میشود شهزاده را ازین صورت گرد ملال بر دامن حال نشسته همواره در عیش و نشاط و شرب شتاب ناب مشغول میبود و آخر عمر او بسی و شش سال و چهار ماه رسیده انتقال فرمود و اهل هرات در دربار او جمع بودند خواجه یوسف نام مطربے بود که در فن موسیقی نظیر خود نداشت سلطان ابراهیم چند نوبت از شیراز خواست که یوسف را نزد او فرستند بایسنقر میرزا این بیت خواند ؎ یا یوسف خود نے فروشیم ✦ تو سیم سیاه خود نگهدار ✦ آخر شهزاده در مرض صعب مبتلا شده هر چند حکما ممانعت نمودند از شراب جرعه کم نے فرمود تا در سنه سبع وثلاثین وثمانمایه وفات یافت امیر شاهی در ماتم او گوید ؎

در ماتم تو دهر لباسے شیون کرد ✦ لاله همه خون دیده در دامن کرد ✦ گل چست قبائے ابروانی بدرید ✦ قمری نمد سیاه در گردن کرد ✦ و مولانا سیف الدین تبصیری در ماتم او میگوید ؎ چندان که چرخ گشت بدوران روزگار ✦ نقش وفا نیافت ز دوران روزگار ✦ شهزاده بایسنقر عالیجناب کو ✦ جمشید را چه آمد و افراسیاب کو ✦ و از شهزاده بایسنقر سه پسر ماند یکے رکن الدین میرزا علاء الدوله دویمی قطب الدین میرزا محمد سلطان و سیوی مغز الدین ابو القاسم میرزا بابر بنگر ایشان بیاید و از پسران سلطان شاهرخ شاهزاده جلال الدین میرزا محمد جوکی بهادر بود که در شجاعت و سخاوت نظیر خود نداشت و در فن تیر اندازی بے مثل بود چنانکه مے نویسند که روز عید سلطان شاهرخ برائے ادائے دوگانه عید سوار شده و رسوالان مصر و شام و هرمز و روم و شروان نیز آمده بودند بادشاه اول از تماشائے تیر اندازی میفرمود و نشانه در دارے آویخته بودند امرا زادگان تیر ها انداختند اما بر هدف نمیرسید و وقت نماز عید قریب رسیده بادشاه را غیرت سلطنت در کار شده و روبروے ایشان تیر از انگشته انداخته شود بر گشتن موجب شرمندگی گردید و شهزاده محمد جوکی را فرمان داد که تیر انداز دوشاهزاده کمان در دست گرفته مرکب برانگیخت و ؎ تیر اول ز دست و زنگیرش ✦ برگ مو زد که دو شد از تیرش ✦ نفیر از خاص و عام بر آمد

بادشاه شیم دروے شہزادہ رابیوسیدہ مادر اجل وسہ سال عمر بود در سنہ ثمان وار بعین وثمانمایہ ہجری انتقال نمود او پسر بزرگ
و دو عین مملکت بے حضور بے مکر ✤ محمد قاسم و سلطان ابوبکر ✤ محمد قاسم بموت خود در گذشت و محمد ابوبکر بدست
سلطان الغبیگ گرفتار شدہ در شہور سنہ اثنی وخمسین وثمانمایہ ہجری در ارک سمرقند کشتہ شد واز جملہ شاہزادگان
سلطان شاہرخ بہادر شاہزادہ سیورغتمش میرزا بود او نیز در حیات پدر انتقال کرد دیگر ادو پسر سلطان محمد میرزا
وزراچار آقا دو پسر بودند واز جملہ شاہزادگان شاہرخ سلطان جان اغلن و بایدو خان اغلن بودند این جملہ ہفت
نفر بودند وشاہزادہ محمد جہانگیر وسلطان خلیل وختر زادگان بادشاہ بودند واز شہزادگان گورکان پسر شاہزادہ
محمد سلطان ابن جہانگیر ابن صاحبقران وشاہزادگان مظفر وسنجر ابناے پیر محمد جہانگیر وعمر شیخ ابن پیر محمد ابن میرشیخ
ومیرزا بایقرا ابن عمر شیخ در زمان این خاقان رحلت کردند در زمان این خاقان عالیشان راہ ورسم وداد ومرسم
قرابت باخاندان اوزبک وضبطائی جاری بود چنانچہ مہر نگار خانیکہ دختر نقش جہان ختطائی والی مغولستان ودختر
خان اوزبک رابرائے شاہزادہ محمد مؤکی بہادر خواستگاری نمودہ بودند ✤

مخفی مباد کہ در لغت مغولی قاف رابا نعین ونعین رابا قاف بدل میکنند چنانچہ بایسنقر را بایسنغر ومنغلائے را
منتلائے وتوقمش را توختمش وتوقلوق تمور را توغلوق تمور وطوق را الوغ میگویند چون در زبان مغلی قاف بجائے
نعین ونعین بجائے قاف مے آید چنانچہ آقا را آغا نیز مے نویسند لہذا در ین اوراق نیز بمتابعت آن در ایں چنین مواقع
گہے قاف وگہے نعین نوشتہ شدہ است ✤

ذکر بعضے از شعرائے عصر

چون شاہزادگان سلطان شہرخ صاحب علم ودیانت بودند در زمان ایشان پرورش شعرا فضلا بحد کمال بود وشعرائے بسیار در آن بارگاہ مجتمع بودند کسانیکہ مشہور بودہ اند نوشتہ مے شوند۔ بابا سودائی شاعرے شیرین سخن بود اصل او از ابیورد بود وبعضے گویند کہ از اہل ولایت بود اول خاوری تخلص میکرد دیر اجذبہ رسید وسر وپائے برہنہ چند سال در بیابان ہا گردید وبا باسودائی تخلص اختیار نمود در عہد سلطان شہرخ مردم ابیورد از ظلم قوم جون قرمان کہ ویرانی قربان نیز مے نویسند نہایت زحمت داشتند چون اکثر امرائے جون قربان در درگاہ سلطنت صاحب مرتبہ بودند شکایت آنہا موثر نے شد وبابا سودائی در ابیورد دیہے داشت مسکان نام وموروثی قربان در محصول آن دیہہ نیز خرابی کردند
بابا قصیدہ در باب آن مردم میگوید ابتدا بمدح سلطان شاہرخ نمودہ شکایت قوم جانی قربان مے نماید وشاہرخ سلطان
بغور استماع بضبط آن مردم مشغول شد جمعیت آن قوم را پریشان وپراگندہ نمود وچند شعر ازان نوشتہ میشوند ✤

ملک ویران شود از حیفی جانی قربان ✤ از قرلتاے بدر میر محمد توقان ✤ ہشتم ظالم بے باو سگرہ دون ✤ گرہ فتنہ
دغا پیشہ بے نام ونشان ✤ در دماغ ہمہ شان فکر کلاب وخرسال ✤ در خیال ہمہ شان ذکر فروج ولغیان ✤

نائب دست چپ از نیست بگو سعد الملک ✤ بروم اسپ گره از چه زند تا بستان ✤ هست دانا دلیل همه ملا قاسم ✤
خوش دلیلیست ذاکان نرا با بر خوان ✤ با دشاها بکن این قوم مخالف را دور ✤ یا بکن کوه کلاب چرفلک را ویران ✤
و در ختم قصیده دعائے دولت بادشاه میگوید ؎ نیک خواهان ترا دولت برلاسی باد ✤ بدسگالان ترا محنت جانی قربان ✤ و یا قصیده در منقبت امیر المومنین حضرت اسد الله الغالب علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه انشا نموده در پایان قصیده مذمت سلاطین آن روزگار نمود و سلاطین ازان متنبه شده محرک بدعت ناکردند بعضے شعر از آن قصیده این است ؎ بر لوح سیم صبح بکلک زر آفتاب ✤ بنوشته نام احمد و القاب بوتراب ✤ یعنے دو بود اسم و مسمی همان یکیست ✤ احول دو دیدشان دیکے بود در حساب ✤ و او در سنه ثلث و خمسین و ثمانمایه انتقال نمود سید قاسم انوار گوهر دریائے حقیقت بود و شناور بحر معرفت مرید حضرت شیخ صدر الدین اردبیلی علیه الرحمة بود چون میل دار السلطنة هرات فرمود اهالی هرات اعتقاد کلی نسبت بوے پیدا کردند و بیشتر از امیر زادگان و اعیان معتقد و مرید سید گردیدند و بعضے مردم به بادشاه رسانیدند که سید را از شهر اخراج کند بادشاه حکم فرمود اما هر چند امرا و اعیان بسید حکم بادشاه گفتند مفید نیفتاد و سید میفرمود که شاه رخ بچه جرم مرا از دیار مسلمانان اخراج میکند چون نوبت بدانجا رسید که بزجر اخراج کنند شاهزاده بایسنغر میرزا متعهد شد که من بطائف الحیل سید را روانه میکنم و نوبت بخشونت نخواهد رسید و برائے ملازمت رفت چون باهم گرمصحبت داشتند و سخن عاشقی درمیان آورد سید فرمود که پدرت بادشاه مسلمانان است مرا بچه دلیل اخراج میکند شاهزاده بایسنغر گفت که شما چرا بسخن خود عمل نمے کنید سید فرمود که آمد است آن سخن شاهزاده باین بیت الیشان خواند ؎ قاسم سخن کوتاه کن برخیز و عزم راه کن ✤ شکر بر طوطی فگن مردار پیش کرگسان ✤ سید شاهزاده را تحسین کرده وداع نمود و بر بلخ و سمرقند رفته باردگر بهرات آمد حضرت سید را درجه عالیست از و ست ؎ از افق مکرمت صبح سعادت دمید ✤ نحو مجازات شد شاه حقیقت رسید ✤ صولت وصیت جلال عالم جان را گرفت ✤ سدت سلطان عشق باز علم بر کشید ✤ چنگ غمش مبز ند بدل هر تارهٔ ✤ کشف روان میکند معنی جبل الورید ✤ راه بوحدت نبرد هر که نشد در طلب ✤ جمله ذرات را ازدواج از جان مرید ✤ وصلت الله یافت قاسم دناگاه یافت ✤ زانکه به شیخ الکل از همه عالم برید ✤ گویند که حضرت سید در نهایت حال روزگار به تنعم گذرانیدی شخصے از بزرگان سوال کرد که نشان عاشق چیست فرمود که لاغرے و زردی گفت که شما را حال برخلاف است که فربه و سرخ و سفید گذشته اید سید فرمود که اے برادر ما عاشق بودیم و قتے اکنون معشوقیم عجب بودیم گاهے این زبان محبوبیم ؎ من گدائے بودم این خانه چو ماه ✤ شاه گشتم قصر تا بد بصر شاه ✤ حضرت نعمت الله کهنیانی جوهر شمشیر سیادت و گوهر اکلیل سعرفت بود و مرید حضرت شیخ عبد الله الیافعی و خلافت و خوارق بود از آن جناب تبرکا چند شعر نوشته میشوند ؎ چنان مستم و شیدایم که پاساز نمیدانم ✤ دل از دلبر نمے یابم ز ساغر نمیدانم ✤ شدم از ساحل صورت بسوئے بحر معنی باز ✤ چه جائے بحر و بر باشد بجز گوهر نمیدانم ✤

اے بلبلان اے بلبلان مارا نوائے خوش بود ۔ نازد کہ این گلزار ما از بوستان دیگر است ۔ اے شیر شیرین سخن و اے یوسف گل پیرہن ۔ اے لوطی شکر شکن مارا زبانے دیگر است ۔ حضرت شیخ فخر الدین حمزہ آذری علیہ الرحمہ عارف فاضل و عالمے کامل بود ظاہرش بہ علم و فضل آراستہ و باطنش بہ حقیقت و معرفت پیراستہ بود و پدر او علی ابن عبد الملک طوسی از سرداران سربدار یہ بود شیخ آذری در جوانی مائل بشاعری شدہ و در مدح سلطان شاہرخ قصیدہ غرا گفت کہ مطلع او این است ؎ چیست آن آبے کہ تخم فتنہ بر مے افگند ۔ خسرو گردون زسہم او سپر مے افگند ۔ و معارضان برخاستہ شیخ را در قصاید بجواب قصاید سلمان امتحان نمودند و حضرت شیخ جوابہائے مرغوب نوشتہ بادشاہ بخطاب ملک الشعرائی امر فرمود اما ؎ او در طلب علو منتہے مے فرسود ۔ حق سلطنت فقر بدو لطف نمود ۔ و شیخ بصحبت حضرت محی الدین طوسی الغزالی و حضرت میر نعمت اللہ کہبنانی رسیدہ خرقہ فقر در گرفت و بعد ازان بدیار ہند رسیدہ بخدمت سلطان احمد شاہ بہمنی والی دکن تقرب بسیار یافت و تاریخے برائے قصر او گفت و سلطان شصت ہزار صرہ زر انعام فرمود و شیخ باز در ولایت آمدہ سی سال بسجادۂ طاعت و عبادت نشست و بخانہ ارباب دول نرفت و امرا و اکابر بدرگاہ او حاضر مے شدند و قبیکہ شاہزادہ سلطان محمد بامیر تیمور برائے عزیمت عراق فرمود و بزیارت حضرت شیخ رفت حضرت شیخ او را نصیحت و لطف فرمود شاہزادہ فرمود تا بدرۂ زر پیش شیخ بنہند شیخ قبول نفرمود و گفت ؎ زر کہ ستانی دہی فشانیش ۔ ہم بہ ازان نیست کہ ستانیش ۔ و مولانا مجاہد ہندی در ان مجلس حاضر بود و یک مشت زر ازان برداشت و گفت کہ اے شیخ این مال را تو بزور بر خود حرام کردی و خدائے بر من حلال کرد و شاہزادہ خندان شد الغرض حضرت شیخ بسیار فاضل و عارف بود و چند شعر از قصیدۂ توحید او نوشتہ میشوند ؎ اے برون از عقل ما عشق ترا رائے دگر ۔ گفتگوئے ما بہ جائی و تو جائے دگر ۔ صد ہزاران گنج الا اللہ داری در وجود ۔ اژدہائے لاست بر سر گنج آلائے دگر ۔ ہست در میدان ہیقات کمال کبریات ۔ صد ہزاران طور و بر ہر طور موسائے دگر ۔ گر چنین مستان بیازار قیامت بگذریم ۔ بر سر ہر کو برانگیزیم غوغائے دگر ۔ کردہ دست قدرت شاطہ صنعت بلطف ۔ نو عروس خاکرا ہر سال آرائے دگر ۔ پردہ داران وصالت را برائے امتحان ۔ از پے ہر ذرہ امروز و فرائے دگر ۔ تا در اپاکا بنور بالمن آنہا کہ ہست ۔ در رخ ایشان زآب لطف سیمائے دگر ۔ خاصہ آن شمع نبوت درۃ البیضائے شرع ۔ کز فروغش ہست در ہر ذرہ بیضائے دگر ۔ پس بچار ارکان دین آن چار یار باصفا ۔ ہر یکے در فضلت موسیٰ و عیسائے دگر ۔ کاذری را از کمال خویش برخوردار دار ۔ در رد و وارش نیست چون غیر تو دارائے دگر ۔ و ؎ دلا بیکدہ مارا روز و شب گدائی کن ۔ بود کہ در کشان جرعۂ بما بخشند ۔ غلام ہمت آن عارفان باکرم ۔ کہ یک صواب بہ بینند و صد خطا بخشند ۔ مولانا یحیی سبیک نیشاپوری مردے فاضل بود و در اکثر صنائع شعری دست داشت از ویست ؎ آن ترک کہ صد خانہ کمانش زپے انداخت ۔ سویت نگہے گفت مدے و نینداخت ۔ مولانا غیاث شیرازی مردے دانا و حکیم فرزانہ بود از ویست ؎ تہنیت سوز سخن گفتن زبان

است + تامل کن تامل کن تامل + زاندیشه فرو شو لوح بنیش + توکل کن توکل کن توکل + مولانا امیر شاہی بسیار شیرین کلام بود اسم او آقا ملک ابن جمال الدین فیروز کوہی بود گویند کہ سوز کلام امیر خسرو و نازکی ہائے کمال نجندی ولطافت وصفائی حافظ شیرازی در کلام او جمع بود و اجداد او از سربدال بودند و در عہد شاہرخ سلطان وسمت توسل بشاہزادہ بایسنغر رسانیدند پدر او یکے از سربدالان را بضرب کارد کشتہ بود اتفاقاً روزے شاہزادہ بایسنغر در انک کہدستان مشغول بشکار و جانور پرانیدن شد و سواران در پے جانوران سوئے دیگر رفتند و شاہزادہ تنہا ماندہ امیر شاہی در رکاب بود دران حالت شاہزادہ بوے گفت کہ پدرت در پیش بردن کار و ہلاک دشمن مثل امروز فرصتے رعایت کردہ و مردانہ رفتہ است امیر شاہی ازین سخن متغیر شد و گفت کہ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ اے شاہزادہ جم اقتدار پسر کے کہ پدر را شغول نباشد و را بہ اولیائی پدر نتوان گرفت اما ازین سخن مولانا مستاثر شدہ بود و دلش از خدمت سلاطین سوگشتہ پس ازان از خدمت سلاطین اعراض نمود و سوگند یاد کرد کہ بعد ازین خدمت سلاطین نمی کنم و علم کتابت و تصویر و موسیقی را نیک یاد داشتی وقتہ امیر شاہی را در مجلسے مخبر جمعے نشانیدند امیر شاہی ایں قطعہ بگفت ؎ شاہا مدار چرخ فلک در ہزار سال + چون من یگانۂ ننمایند بصد ہنر + گر زیر دست ہر خس و ناکس نشاندم + اینجا لطیفہ ایست بدانم من این قدر + بحر نیست مجلس تو و در بحر بے خلاف + لولو بزیر باشد و خاشاک بر زبر + وقتیکہ شاہزادہ ابو القاسم بابر بہادر را در راہجت تصویر کرد شاگردان از سبزوار باستر اباد فرستاد این غزل گفت ؎ تو شہریار جہان ما غریب شہر تو ئیم + وطن گذاشتہ بے خانمان بہر تو ئیم + دوای دل نشود نوش جام جم ما را + کہ نازپرور پیمانہائے زہر تو ئیم + ز لطف بر سر ما دست رحمتے مے نہ + کہ پائمال حوادث ز تاب قہر تو ئیم + چو لالہ خون جگر از بہار عارض تو + چو غنچہ چاک دل از لعل نوش بہر تو ئیم + شد از وفائے تو شہرہ عالمے شاہی + بس است شہرت ما کز سگان شہر تو ئیم + و امیر شاہی در سنہ تسع و خمسین و ثمانمائہ وفات کرد ؎ مولانا حسن سلیمی ابتدائے حال عملداری کردی روزے برائے بریوہ زنے نبشت عجوزہ فریاد کنان روئے بدو کرد و گفت اے مرد این برات نامو جہ بحکم کہ بر من نوشتہ سلیمی گفت کہ بحکم فخر الدین وزیر مملکت پیر زن گفت کہ اے ظالم اگر من روز محشر دامنت گیرم و تو گوئی کہ من بحکم فخر الدین بر تو ظلم کردہ ام آیا مدائے تعالیٰ از تو این سخن قبول کند یا نے مرد سے در نہاد او افتاد و فریاد برآورد و نے و اللہ و باللہ و تاللہ و قلم را شکست و سوگند یاد کرد کہ تمام عمر گرد عمل خواری نگردد از وست ؎ الٰہی با عزاز آن پنج تن + نبی و ولی و دو فرزند و زن + کہ در دین و دنیا مرا پنج کار + برآری بفضل خود اے کردگار + یکے حاجتم را نمانی بکس + برآرندۂ آن تو باشی و بس + دوم روزیم راز جائے رسان + کہ منت نباید کشید از فسان + سوم چون بمرگم اشارت شود + بالا تخاف و لا تحزن بود + چہارم عفو نام سپاری بخاک + کز آلودگی گشتہ باشیم پاک + بہ پنجم چو تن بگسلاند کفن + تنم را ز عاصی

بدان پیچیدن + مولانا یوسف امیری از جملهٔ شعرای عهد زمانه سلطان شاهرخ بود و قصاید غرا در مدح او و شهزادگان او گفته است و این قصیده در مدح شاهزاده بایسنغر میرزا گفته بود چند شعر نوشته میشوند ـ بتی که رونق مه بردرید ازو + شکست رونق یاقوت و آب لولو برد + رواج تیزی بازار دردمرجانش + صبا بطلیهٔ عطار ازان سبب ماند + که مایه دار دازان زلف عنبر افشانش + ز دست نرگس مستش اگر دلی بجهد + کند بسلسلهٔ زلف بند دوزندانش + دلم بدرد گرفتار گشت در غم او + مگر کند شه عالم بلطف درمانش + خدایگان سلاطین مغفر دولت و دین + که بر ملوک جهان نافذ است فرمانش + سپهر مهر عطا بایسنغر آن کز طلیع + کشید غاشیه بر دوش مهر و کیوانش + بساکه زیر و زبر گشت بخت خان سپهر + ز رشک رفعت درگاه و طاق ایوانش + حمل بر آتش خورشید میشود بریان + بدان امید که روزی نهند در خوانش + جهان اگر ز عنا مرشود تهی سازند + ز چار پایهٔ تخت تو چار ارکانش + همیشه تا که بطور مار آسمان باشد + گهی زماه سجل گه ز مهر عنوانش + مباد ملک ترا تا بدامن محشر + ز انقلاب حوادث زوال و نقصانش +

سید شرف الدین رضای سبزواری بعهد خاقان کبیر کفیل مهمات سلطانی بود در وقت وزارت خواجه غیاث الدین پیر احمد بتقصیر سه مقید شد این رباعی گفته بوزیر فرستاد ـ اے آصف جم مرتبهٔ کیوان قدر + مانند هلال حلقه در گوش تو بدر + بسیار خنک شدست در شهر هرات + زنجیر من و کلاه نوروزی صدر + وامیر ولیس صدر مردے خنک بود و مفتاد روز پیش از حمل کلاه نوروزی بر سر نهادے و سید شرف الدین در زمانهٔ حکومت امیر یاباحسن قوچین بدست موکلان او بشهادت رسید از دست ـ مایوسف جان را بدوسه قلب خریدیم + معذور همیدار بهار انشناسیم + در ملک فنا ما و تو موجود نباشد + اے خواجه عارف تو و ما را نشناسیم + حافظ حلوائی از شعرائے آن زمان بود ازدست ـ اے زقدرت جمله سر افرازیم + وقت نشد باز که بنوازیم + یادگار بیگ نبیره امیر جهان ملک بود که از عمدهٔ امرائے صاحبقران امیر تیمور گورکان بود و بعهد سلطان شاهرخ امارت را با فضیلت جمع نمود و در زمانه بابر ترک دولت و دنیوی فرمود ازوست ـ آمدی اے سرو مجلس را چو گلشن ساختی + پائے بر چشم نهادی خانه روشن ساختی + کاتبی نیشاپوری شاعرے کامل و فقیرے فاضل بود نام او محمد بود خط زیبا مے نوشت بدین سبب کاتبی تخلص گرفت ملازم شاهزاده بایسنغر میرزا بود شاهزاده او را برائے جواب قصیده سلمان ساوجی مامور فرمود که مطلعش این است ـ سرو که تا جور آید گلستان نرگس + که هست بر چمن باغ مرزبان نرگس + و مولانا کاتبی قصیده فراوین بحر موزون کرد بعضے اشعار او نوشته میشوند ـ به تخت باغ ز جم میدهد نشان نرگس + که جام دارد و در دست زر فشان نرگس + نهاده پائے در آب و قدح میانه برف + چرا که گرم مزاج است و نوجوان نرگس + بچار سوئے چمن چون قضا می تردست + دو صد لباس زر آرائش دکان نرگس + شراب زرد کشد در

میان جام سفید + فراز سبزه بیاد شه جهان نرگس + اما وقت گذرانیدن قصیده عماد و معارضان کج بحثی کردند و
مولانا التفاتی از شهزاده نیافته نابجائی رسید که منجم باستهزا گردید کاتبی رنجیده از هرات رفت و قصیده
در مدح امیر ابراهیم شروان شاه گفت که مطلع آن این است ؎ باز با صد برگ آمد جانب گلزار گل + همچو نرگس
گشت منظور اولی الابصار گل + و ده هزار درم یافته در عرصه یکماه همه را پریشان ساخت و به آذربائیجان رفته
قصیدهٔ در مدح اسکندر بن قرا یوسف ترکمان انشا کرد چون بغور او نرسید این قطعه در حق او گفته باصفهان رفت ؎
زن و فرزند ترکمان را کاه + همچو مادر سکندر ببرائے + آنچه ناکاده مانده بود ازوے + داد دکادن به لشکرِ
جغتائے + و به صحبت حضرت خواجه صائن الدین رحمة الله علیه رسیده بدولت فقر و تصوف بهره ور شده و
آخر در استرآباد در سنه تسع و ثلثین و ثمانمایه رحلت کرد از دست ؎ با محیط گذر از شکارگاهِ جهان +
گمان مبر که نزد از کمین نه بینند + سزد که پائے بدامن بود گدایان را + چو دست خیز بهیچ آستین نه بینند +
مولانا علی شهاب ترشیزی مردے صاحب فضل بود و اکثر شاعره و معارضه با شیخ حمزه آذری میداشت در عهدِ
سلطان شاهرخ معزز و مکرم بود و بخدمت شهزاده محمد جوکی بهادر مقرب گشته و همراه موکب او به قندهار رفت شبے شهزاده
از فرط اشتیاق بمستقر سلطنت این بیت میخواند ؎ کنون که بادِ صبا مشکبار میگذرد + دریغ عمر که بے
روے یار میگذرد + مولانا گفت که ایشاه عالم این بیت چنین نیست چنان است ؎ کنون که بادِ صبا مشکبار
میگذرد + دریغ عمر که در قندهار میگذرد + شهزاده گفت که فی الواقع چنین است و همدران زودی متوجه هرات گردید
مولانا علی در مدح شاهزاده قصائد بسیار گفته از ان چند شعر نوشته میشوند ؎ چو پرده از رخ چون آفتاب برداری +
بجان و دل کندت مشتری خریداری + کند زلف چو بر بام آسمان فگنی + ستاره را بزمین بوس خویشتن آری + غلام
غمزهٔ خونریز و چشم جادویت + جهان بشعبده بازی فلک به خونخواری + فروفشان خم آن زلف را که توبه کند + سحر ز نافه
کشائی صبا عطاری + جفا و جور تو زاندازه در گذشت مگر + ز روزگار در آموختی جفاکاری + اگر بحضرت خسرو رسد
شکایت من + تو این جفا که کنون میکنی کجا یاری + خدایگان جهان تاج بخش روے زمین + که هست ثانی جمشید
در جهانداری + خدایو ملک محمد ستوده جوکی شاه + که ختم گشت بدو منصب جهانداری + مهندسان قضا این مغاک
خاکی را + ز عدل شامل او میکنند معماری + ایا شهے که اگر چرخ زینتے طلبد + ورائے پایهٔ جاهت ز قدر رنگذاری +
سم سمند ترا از هلال زید نعل + ز راز نیست بکف جود تست متواری + هزار نقش مروت بخانهٔ انعام + تو بر صحیفهٔ حاجات
خلق بنگاری + و مولانا شرف الدین علی یزدی عالمے کامل و شاعرے فاضل بود و در خدمت شاهزاده ابراهیم
سلطان ابن شاهرخ مقرب بود و بامر او تواریخے در حالات حضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان مسمی بظفرنامه تصنیف
فرمود که در صفائی عبارت و فصاحت اشارت و تفصیل واقعات نظیر ندارد و سلاطین گورکانیه آن کتاب را بسیار

گرای برداشتند مولانا نهایت فصیح بود ازوست ؎ اگر ابلق دهر در زین کشی + وگر خنگ چرخ جنیبت کشد + وگر
روضهٔ عیشت از خرمی + خط نسخ برگرد جنت کشد + مشو غره کین دور دون ناگهت + قلم بر سر حرف دولت کشد +
طالب جاجرمی شاگرد آذر بیست و پهلوان میدان سخنوری مناظره گوی و چوگان بنام شهزاده عبد اللطیف میرزا ابن ابراهیم
سلطان والی فارس تصنیف کرده صلهٔ خوب یافت امادر اندک مدت آن مال صرف نمود و در شیراز در سنه اربع و خمسین و
ثمانمایه وفات کرد ازوست ؎ دیده از دیدار خوبان برگرفتن مشکل است + هر که ما را این نصیحت میکند بی حاصل است +
منصور قزلباش شاعر سلیم و در ملازمت شاهزاده علاؤ الدوله میرزا بسر میبرد ازوست ؎ ای چشم خونشت بلای
مردم + در دیده توئی بهر جای مردم + دلی قلندر از شعرای شاهزاده میرزا بایسنقر بود ازوست ؎ باقی بیاکه غم
شد و آثار غم نماند + جامے بدست گیر که دوران چنان نماند + خواجه محمود برسه از شعرای آن روزگار بود چون مردم خود پسند
بود شعرا و امرا خراسان او را حرمت نداشتند به بخشان رفته سلطان محمد بخشانی او را رعایت کرد و در آوان سلطان
ابو سعید گورگان بهرات آمد و ساخت تخلیص و رعایت قافیه نامه بنام شهزاده علاؤ الدوله میرزا انگیخته مسلمات یافت
این شعر از ان است ؎ عرش پروردگار سیدانش + هم کوثر هزار سیدانش + و این بیت در نعت دران آورده است
مولانا بیمی فیشاپوری شاعرے کامل العقل بود و بشش قلم خط نوشتے گویند که مولانا بیمی در شهد در معرکه خواص و عوام در یک
شبانه روز سه هزار بیت بنظم آورد و درین مدت از مقام خود برائے هیچ حاجتے برنخاست و آن ابیات سه حکایت بود
که یا ستان بنظم آورد و نیز گویند که او در شبانه روزی دوازده من طعام و میوه خوردے ازوست ؎ دل مسکین عاشقان مشتاق + بشش جا بربوده شد بسته بر طاق + لطفی شیرازی از تربیت کردهٔ شاهزاده بایسنقر میرزا بود و شعر نیکو
میگفت ازوست ؎ تحمل دل پر درد خویش را نازم + که از جفائے تو بیرحم در شکایت نیست + مهری زرنشانی بود
که شرف صحبت و مصاحبت گوهر شاد بیگم مشرف بود و شوهر او خواجه عبد العزیز لبیب بادشاهی بود روزے بیگم خواجه را دید و جمعے
بطلب او فرستاد که بعیادت او را حاضر نمایند خواجه را ضعف پیری دریافته بود و در تعجیل اظهار ضعف و شکستگی مینمود بیگم از
حرکات او منبسط شد و مهری گفت که درین باب چیزے بگوید مهری بدیهه این رباعی گفته بعرض رسانید ؎ مرا با تو سر یاری
نمانده + دل مهرو وفاداری نمانده + ترا از ضعف پیری قوت و زور + چنانکه پائے برداری نمانده + و گویند که مهری
بخواهرزاده بیگم تعلق داشت حسب الاستدعائے خواجه بادشاه مهری را روزے چند محبوس فرمود و مهری این رباعی در حبس
گفته بادشاه فرستاد ؎ شکنجه کرده نهاده سوی سیمین تن را + زین واقعه شیون است مرد و زن را + افسوس که در بند
بخواهر مسعود + پائے که دو شاخه بود همه رگ و رگون را + ازوست ؎ حل هر نکته که بر خرد مشکل بود + از مردم بیگانه
تظلمے حاصل بود + گفتم از درد سر پیری سبب حرمت ہے + در هر کس که زدم هیچ دوا لایقل بود + شوخی ذاتی جوان
اگر پیر بود + چون پیر بود همیشه دلگیر بود + آرے مثل است اینکه گویند زنان + در پهلوے زن تبه از پیر بود +

ودیگر شعرائے آن زمان معدلت توامان شاہرخ سلطان بسیار بودند کہ ذکر جمیع آن ہا موجب تطویل مے شود +

ذکر سلطنت سلطان الغ بیگ میرزا ابن سلطان شاہرخ بہادر ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس

چنانچہ نوشتہ کلک تحقیق گردید سلطان الغبیگ کہ اولین ثمرہ گلستان اقبال بود در زمانہ پدر والاقدر خود در ملک ماوراء النہر حکومت میفرمود و در پائے تخت جد سکندر بخت خود یعنے سمرقند بجہانبانی و حکمرانی مشغول مے بود و تمامت ملک ماوراء النہر و ترکستان را بضبط آوردہ و او را اکثر محاربات با سلاطین جغتائیہ مغولستان و خوانین اوزبکیہ دشت قپچاق واقع شدند چنانچہ شمہ ازاین حالات و واقعات در اوراق گذشتہ گذشت اما چون خاقان سعید شاہرخ سلطان ازین دار نایایدار بجوار مغفرت کردگار انتقال فرمود و شاہزادہ عبداللطیف میرزا پسر الغ بیگ کہ در اردوے جد خود بود وارد دوراسر کردہ بے آمد چون بہ دامغان رسید او را گرفتہ بجارو ب غارت روفت و شاہزادہ ابوالقاسم بابر میرزا از اردوے او بدر آمدہ و بتاراج و غارت شافت و بہ نیروی بخت سعید و بخت آن ممالک نشست و میرزا عبداللطیف کہ قسام ازل بدبختی دارین در قسمت او رقم کردہ بود گوہر شاد آغا را کہ بانوے شاہرخ و از قوم ترخان بود بسبب توہمے کہ از جانب او در خاطر خود داشت اموال او را غارت کرد و خود او را خاص و عام ملعون ساخت و ہمدرین اثنا شاہزادہ میرزا علاؤ الدولہ کہ در ہرات بود بر تخت سلطنت نشست و امیر اویس ترخان را باجمعے فرستاد کہ بجمعیت میرزا عبداللطیف شتافتہ زدہ غارت نمودہ او را گرفتہ بہرات برد چون سلطان الغ بیگ میرزا در ماوراء النہر خبر ارتحال خاقان خوش خصال شنید مراسم تعزیت و سوگواری باتمام رسانیدہ بر تخت سلطنت نشست و لشکرہائے ماوراء النہر جمع آوردہ عزم ہرات فرمود و شاہزادہ علاؤ الدولہ وسائل انگیختہ و باہم خوض صلح نمود و مقرر شد کہ عبداللطیف میرزا را بگذارد و موجب شرط صلح سلطان الغبیگ خواستہ کہ برخی از خزائن پدر بوے دہند و میرزا علاؤ الدولہ قبول نمود و بعد ازین عبداللطیف میرزا را رہا کردہ فرستاد و او موجب فرمان پدر خود در سنہ ۸۵۳ متقلد شد و میرزا علاؤ الدولہ بہ کثرت خزائن و اجتماع امرا و لشکر و سائر اسباب جہانداری مغرور شدہ از خزائن کہ شرط بود بہ الغ بیگ میرزا چیزے نفرستاد و میرزا صالح را فرستاد تا بجد و مرغاب نشستہ باخبر باشد عبداللطیف میرزا ازین آگہی یافتہ ناگہے بر سر شتاخت آورد و جمعیت او را متفرق و پریشان ساخت و شہزادہ علاؤ الدولہ باستماع این خبر پائے در رکاب آوردہ لشکر بر بلخ کشید اما بسبب آمدن رسولان و نامہ عم خود الغ بیگ میرزا باز گردید و سلطان الغ بیگ در اندک فرصتے لشکرے گران فراہم آوردہ و عازم رزم علاؤ الدولہ گشت و در رصد و ہرات رسید شاہزادہ علاؤ الدولہ نیز مستعد قتال و جدال شدہ و میان ہر دو پادشاہ محاربہ سخت واقع شد اما شاہزادہ علاؤ الدولہ کہ جوانے ناتجربہ کار بود پیش رفت و باز گشت و دیدہ از میدان حرب نہزم سوئے استرآباد روان گردید و در انجا با برادر خود شاہ بابر پیوست و سلطان الغ بیگ بہرات رسیدہ امیر جلال الدین محمد برلاس ابن امیر سلطان شاہ برلاس کہ ملجم نظم و اشت

در تاریخ این فتح گوید ؎ مظفر الغ بیگ کشور گشائے ؎ کہ در سلطنت ماند ساس عجیب ؎ چو شکر بسوئے خراسان کشید ؎ میسر شدش فتح و فتح غریب ؎ خرد از پے نصرت لشکرش ؎ بتاریخ گفت ان فتحنا قریب ؎ و سلطان الغ بیگ در چہل دختران باحضرت شیخ الشیوخ بہاؤ الدین مرحلیہ الرحمہ کہ از برائے مصالحت آمدہ بود ملاقات کرد اما چنانکہ باید بہ تعظیم آن گوہر دریائے معرفت نہ پرداخت و بنیاد سلطنت خود از این ناشائستگی بدست خود بنیاد اخت چون قلاع اختیار الدین و تیرہ تور ایکبشا و عالم نفائس و ذخائر بدست آورد اما از این غنائم چیزے بہ عبد اللطیف میرزا نہ داد و باوجودانکہ عبد اللطیف میرزا در این معرکہ داد شجاعت دادہ بود و جلدوسے فتح بنام پسر کہتر خود شاہزادہ عبد الغزیز میرزا نوشت و این اسباب باعث رنجیدگی و دل شکستگی میرزا عبد اللطیف گشت چون خبر اجتماع جمعیت میرزا بابر و میرزا علاؤ الدولہ شنیدند در پے ایشان بہ شہد رفت و از انجا باسفراہ راہی شدہ چون بہ پل ابریشم رسید بغیر سببے از انجا معاودت نمود ہمدرین قرب یار علی ترکمان و ابو سعید کہ در قلعہ تیرتو مقید و محبوس بودند بحیلہ از انجا بدر رفتند و ہرات را محاصرہ کردند و در تضییق محصوران بحدے سعی نمودند کہ قریب بود کہ ہرات متخلص کنند اما امیر اسمٰعیل ترخان برادر زادہ گوہر شاد آغا از جانب سلطان الغ بیگ بقلعہ در آمدہ و در مدافعت تراکمہ سعی ورزید و اہل شہر بہ دادو متظہر شدہ پائے استقلال افشردند چون سلطان الغبیگ نزدیک رسید یار علی آوارہ دشت ادبار و رہ سپر وادیٔ فرار گردید و سلطان بہرات رسیدہ بگفتار مغویان بے در مجلات بیرون ہرات را غارت کرد کہ اگر اینہا بمدد ترکمان نمے پردانختند ترکمان توبت تا اینجا رسانیدن نمے توانست و بعد ازین عازم سمرقند گردیدہ نفائس و ذخائر بسیار و نعش خاقان کامگار را گرفتہ روے براہ نہادہ و خاقان سعید شاہرخ سلطان را در مقبرہ صاحبقران در سمرقند مدفون ساخت ؎

ذکر مخالفت میرزا عبد اللطیف با کار با پدر بزرگوار سلطان الغ بیگ خان نامدار و شہادت آن شہریار کامگار بہ تقدیر ایزد غفار

نوشتہ اند کہ منجمان طالع واژون عبد اللطیف بگریستہ گفتہ بودند کہ پدر را ازین پسر آزارے رسید نیست و نیز سید خضر خان بادشاہ ہندوستان این معنے را از علامات نجوم معلوم کردہ از دہلی بہ سلطان الغ بیگ گورکان نوشتہ بود و مولانا محمد کہ سرآمد نجومیان ماوراء النہر بود ہمواره سلطان را میگفت روزے بادشاہ بر سبیل تذکر گفت کہ مقرب ممالک خاقان سعید را بدست ما آرم مولانا گفت کہ اگر عبد اللطیف بگذارد و بدین سبب بادشاہ التفات بہ پسر کہتر خود میرزا عبد العزیز نمید اشت چون از خراسان بہ ماوراء النہر رسید نشانے بہ میرزا عبد اللطیف فرستاد کہ بلخ بسوء حال اوست در انجا توقف کند و میرزا ایران شاہ گورکان کہ از اولاد صاحبقران بود با ایل خود در جلگائی بلخ مے بود بطابعت اشارت سلطان الغبیگ بہ مخالفت میرزا عبد اللطیف ہرار

در زید و در میان هر دو گروه جنگی واقع شد میران شاه در معرکه گشته شد و نشان سلطان الغ بیگ شمه تحریص مخالفت بدست عبد اللطیف رسید و آن بدبخت در عداوت پدر راسخ دم و ثابت قدم گشت و لشکرے عظیم جمع کرده مستعد جدال و آماده قتال گردید و سلطان الغ بیگ نیز با لشکر گران بکنار رود جیحون رسیده هر دو لشکر در برابر یکدیگر نشسته بودند و از آب گذشته چند نوبت آتش قتال و جدال افروختند و خرمن حیات همدگر را بر برق تیغ و صاعقه تیر سوختند اما همدرین زمان از سمرقند خبر رسید که میرزا عبد العزیز که در سمرقند بود در این چنین محل پر خطر دست از دامن حزم و احتیاط برداشته پرده آزرم دریده و قصد اهل و عیال امرا نموده و امرا ازین اخبار مضطرب گردیدند هر چند سلطان الغ بیگ به تهدید او را ازین حرکات ممتنع فرمود آن بے خرد ممنوع نشد و امرا ازین حالت اظهار بے طاقتی نمودند و عبد العزیز همچنان بر فسق و ظلم اصرار میکرد و همدرین نزدیکی سلطان ابو سعید میرزا بمعاونت قوم ارغون قصد سمرقند نموده عبد العزیز را محصور کرد و الغ بیگ چارناچار از مقابله پسر خاسته بسمرقند رفت سلطان ابو سعید بقوم ارغون پیوست و عبد العزیز با پدر رسید و عبد اللطیف چیره شده و لشکرے آراسته از آب عمور نمود و به قبته الخضرای کش نزول کرد سلطان الغبیگ هم با لشکر ہائے خود در برابر او رسید و چندروز در میان پدر و پسر محاربات قائم بود و مردان جلادت آئین در میدان حرب خرامیده و داد شجاعت میدادند اما سلطان الغبیگ بے آنکه فتورے در لشکر او راه یابد برگشت و میران شاه چون که امیر او بود در پے روے او بست و او را بقلعه راه نداد سلطان از انجا به قلعه شاهرخیه رفت کوتوال شاهرخیه که غلام او بود درین حالت قصد آن بادشاه کرد سلطان ناچار از انجا نیز باز گشته و نظر بر صحرا کرده رخم کردن دیر بدبخت رسید بلکه دست اجل او را دامن کشان به قتل خود رسانید و عبد اللطیف بظاهر تعظیم نموده عباس نام شخصے را گفت تا عرض داشت که پدرم را الغ بیگ بناحق کشته است و علمائے جاه طلب بقصاص او فتوی داده و عبد اللطیف حاجی محمد را گفت تا سلطان را بحج بیت الله برد و حاجی محمد بگفته آن بدانجام هنگام شام با سلطان از سمرقند بیرون آمد و سلطان الغ بیگ از غایت فرح و سرور اسپ میراند و شخصے از قوم سلدوز که در پیش عبد اللطیف راهی داشت در رسید و گفت که حکم چنان است که ورا در ویرانه که آبادی نزدیک او نباشد فرود آرند تا ایراق او حسب دلخواه مهیا شود و حاجی محمد او را بقلعه یختصری فرود آورد سلطان الغبیگ ازین همه بغایت اندوهناک گشته و بارها راز حکم قتل خود و پسر کهتر سے پرسید چون هوا برودتے داشت در پیش او آتشے افروختند و شراره از آتش برآمده بر دامن بادشاه افتاد و او ندانست احتراقی رو نداده سلطان بدست خود او را منطفی ساخت و گفت که من هم پونیک یعنے تو هم دانستی که حال چون است درین اثنا عباس بانخصے دیگر در پیش او آمده سلطان چون او را دید برخاست و شتابان بر سینه آن فتنه جو زد شخص دیگر که همراه بود پوستین از دوش بادشاه کشید و عباس بطلب لیسمان رفت حاجی محمد مجرد را زنجیر کرد تا بادشاه خلے برآورد و عباس بادشاه را

بیرون آورده قریب بشصل نشانید و یک ضرب شمشیر کار آن بادشاهِ دلیر تمام کرد و عبد اللطیف برادر خود عبد العزیز را سه روز
قبل ازین واقعه گشته بود ۵ الغ بیگ آن شاه جم اقتدار + که دین نبی را راز دل بود پشت + چو عباس گشتش بتیغ
جفا + شد ش حرف تاریخ عباس گشت + الغ بیگ بادشاهے سخنور صاحب علم فضل بود در علم ریاضی
وقوفے کامل داشت تزیج جدید گورکانی که او را زیج گورکانی میگویند و مدار استخراج تقاویم بر آن است در عهد او طیار
شده و علما و فضلا و شعرا را رعایت های بسیار کرده و از شعرا بسیارے را صلهائے گران داد او را و او پسر بودند
عبد اللطیف و عبد العزیز میرزا و عبد العزیز را بر او عبد اللطیف کشت +

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

از شعرائے عهد او مولانا عصمت بخاری بود که ذکر او گذشت و او بعد از
انتقال سلطان خلیل منزوی شده بود اما سلطان الغبیگ او را از
گوشه برآورده نوازش فرمود و مولانا عصمت بخاری بوجه او قصاید غرّا موزون کرد معینی جونپی ملک الفضلائے عهد
خود بود و صدر خاندان حضرت شیخ الشیوخ سعد الدین حموی علیه الرحمته بود کتابے بسمی بزنگارستان بطرز گلستان حضرت
شیخ سعدی تصنیف کرد و سلطان الغبیگ آن کتاب را دیده بسیار پسندید فرمود تا او را بخوش خطی نوشتند و همواره مطالعه
میداشت از وست ۵ از زلف پریشان تو آشفته ترم من + در کوئے تو سرگشته چو باد سحرم من + تا بو که ببایم بگلستان
نو بوئی + عمریست که چون باد صبا در بدرم من + مولانا بخشی از جمله فضلائے عهد الغبیگ بود سلطان و اکابر او را بسیار
معزز و محترم میداشتند و در مدح بادشاه قصائد بسیار گفته قصیده در ردیف آفتاب بسیار مستعدانه گفت این دو
شعر از ان نوشته میشوند ۵ اے زلف شب مثال تو در بر آفتاب + از شب که دید سایه که افتد بر آفتاب +
زانست طرّه تو همایون که آشیان + بالاے سرو دارد و زیر بر آفتاب + خیالی بخاری از شاگردان خواجه عصمت الله
بخاری و مرد خوشگوئے و خوش طبع بود از وست ۵ هر که زین وادی بکوئے بخت و دولت میرسد + از ره و
رسم قدم داری همت میرسد + از خروش کوس شاهان این ندا آمد بگوش + کین سر هر بادشاهے را بنوبت میرسد +

ذکر سلطنت عبد اللطیف میرزا ابن سلطان الغبیگ گورکان

هنگام فتح سمرقند از امرا امید
سلطان شاه برلاس و امیر جلال
الدین محمد پسران نزد عبد اللطیف میرزا آمدند در راه امیر محمود و سلطان جنید برلاس و یوسف برلاس با ایشان یکجا خورند
و باهم جنگیده پدر و پسر از خهائے کاری زدند اما عبد اللطیف بد نصیب چون از گشتن پدر و برادر فراغت یافت
و سرمایه شقاوت ازلی اندوخت امرائے را که در معرکه باو سے وفاداری و جان نثاری کرده بودند بعضے تو بگشت و
باوجود علم و هنر خود کسے بود که کسے را بجال آن نبود که با او در صلاح ملک و دولت سخنے گوید چون مقرر است که
۵ پدر کش بادشاهی را نشاید + و گر شاید بعمر خویش مه نپاید + همچے از ملازمان الغبیگ در قصد

انتقام کرمت بستند با باحسین نام شخصی جمعه را با خود یار نموده در جمعه بست و ششم ربیع الاول سنه اربع و خمسین و ثمانمایه وقتیکه از باغ چناران بشهر میرفت تیری بر گردن او زدند و تیر کارگر آمده میرزا بالای اسپ بگرفت و فریاد برآورد که الله اوف یکدی یعنی از خدائے تیر رسید و مخالفان دویده سر پاکش از بدن جدا نمودند تاریخ این واقعه ۸۵۴ باحسین کشت شب جمعه اش به تیر + تاریخ قتل اوست که با باحسین کشت + سلطنت او شش ماه بود و عبد اللطیف در علم و فن شجاعت و دیگر صفات جهانداری یگانه بود اما کارے که از وے صادر شد ناک بر خوبی نائے او انداخت و با وجود علم و فضل خود را در دین و دنیا ملعون و مطعون ساخت و در یاد داشت و حافظه پدرش سلطان الغبیگ تکایتے در کتب دیده بودم و در نیوقت بخاطر آمده چون مذرتے داشت نوشتم و سوء ها الغبیگ را به موافق یوسون مغلیه قاعده بود که در شکار به جانورے که انداختے تاریخ آن را ضبط نموده و بر نسخه مے نوشتند اما آن کتاب گشده و چندان که طلب کردند نیافتند و بادشاه فرمود که غم مخورید که من آن جمله قضایا بیاد دارم و کاتبان را فرمود تا از زبان او نوشتند که در فلان تاریخ فلان جا فلان قسم جانوران باین تعداد انداختند و بعد ازے آن کتاب پیشین را یافتند چون مقابل کردند اختلاف جز از چند مقام نیافتند +

ذکر میرزا عبد اللہ ابن سلطان ابراہیم ابن شاہرخ سلطان

بعد از انکه عبد اللطیف میرزا را کشته شد میرزا عبد الله را بر تخت سلطنت اجلاس دادند

او با سلطان ابو سعید جنگیده ظفر یافت و با علاؤ الدوله صلح نموده بار دگر سلطان ابو سعید گورکان با مداد ابو الخیر خان او زبک بر و لشکر کشیده و بر او از سیان برداشت و سمرقند را بتصرف در آوردند +

ذکر سلطان رکن الدین علاؤ الدوله ابن میرزا بایسنقر ابن شاہ رخ سلطان گورکان بر لاس

چون حضرت خاقان سعید در رسے تعال فرمود شاہزاده علاؤ الدوله که در سخت گاه بود بر تخت سلطنت نشسته و لشکر بر عبد اللطیف میرزا فرستاده و عبد اللطیف دستگیر شد و قتیکه او را در حضور آوردند فرمان داد تا بر قاعده غلیظ از چپ بیاورند و فرمود تا از انو زده بایستد و در آخر پرسید که این همه بد یها با جده خود چون کردی گفت که من بدی کردم تو نیکی کن تا جزائے آن بینی و علاء الدوله او را نواخته بقلعه اختیار الدین فرستاد چون الغبیگ رسید با او صلح کرده او را اخلاص خود و پیش پدر او فرستاد و بعد ازان چنانکه نوشته شد از الغبیگ گورکان شکست یافته در استرابا در رفت و از انجا بکاب برادر خود میرزا بابر بها در آمده چون بابر بر خراسان دست یافت بتوهم علاؤ الدوله را معه پسرش میرزا ابراهیم مقید نموده و از انجا خلاصی یافته بعراق رفت و با برادر دیگر سلطان محمد بار شده بکاب و از خراسان آمده بابر را شکست داده و بابر بار دگر با برادر جنگیده ظفر یافت و علاؤ الدوله را گرفته مکحول نمود اما علاؤ الدوله شیم خود را از ان آسیب محفوظ داشت چون میرزا بابر بمرتبه ترکه نهضت فرمود علاء الدوله فتنه بر پا نموده و بابر از ین وجه معاودت فرمود و میرزا علاؤ الدوله نزد جهانشاه ترکمان رفته بقیه حالش

در اوراق آئینده بیاید اما علاؤ الدوله وقتیکه بر سریر تخت نشست دست ببذل و عطا گشاده زر را بکیل میداد و جواهر را بسپر زیرا چه در آن زمان هری که دار السلطنت خاقان سعید بود در آبادی و خزائن و دفائن و ذخایر و نفائس در روئے زمین نظیر نداشت و علاؤ الدوله لیاقت سروری کما ینبغی نداشته همواره در پیش برادران کهتر دست توسل دراز مینمود ۔

ذکر سلطنت قطب الدین میرزا محمد سلطان ابن میرزا بایسنقر ابن شاهرخ سلطان

چون امیرزاده محمد سلطان در اصفهان بر تخت نشسته روئے بفارس توجه نمود و میرزا عبد الله ابن ابراهیم سلطان بجنگ او برآمده انهزام یافت و شهزاده در اصطخر رفته

و بدستبوس شاهزاده محمد سلطان فائز شده سوئے خراسان رفت و میرزا محمد سلطان عراق و فارس و قزوین و سلطانیه را در تحت تصرف خود در آورده چون امیر جهانشاه ترکمان انهاء عصیان نموده لشکر بسلطانیه فرستاد بادشاه کامگار ریاضے به یوسون صاحبقران بنام او نوشت و القاب او بدین طور نگاشت که امیر جهان شاه بعنایت بادشاهانه اختصاص یافته بداند که چنین استماع افتاد که مردم او بخلاف حکم همایون در سلطانیه و قزوین دخل میکنند و این صورت بغایت بیقاعده و بے راه است باید که انولایت را بدیوان اعلا باز گذارد و بدان ولایت که حضرت خاقان سعید جهت او تعیین نموده قناعت کند و در حدود و ممالک محروسه دخل نکند و الا میدان قتال تعیین کند تا آنچه در مشیت باری سبحانه تعالی باشد بظهور آید و مهر بر روے نشان زده فرستاد و خود نیز با لشکرے گران در حرکت آمده چون بین الفریقین فاصله کم ماند و ترکمانان که ریاضے تهدید دیرا خوانده ندو یرا و ارشجرات صاحبقرانی یافته وکلا فرستاده قرار بر صلح دادند و امیر جهانشاه نیز از مبالغت او در عجب مانده صلح را پسندید و برگردید شاهزاده بمستقر سریر خود باز گشته چون تمام ملک فارس و عراق بدست آورد و لوائے عزیمت سوئے خراسان برافراشت و بادشاه بابرکه برادر ابو بکر را پیش باز کرده در نواحی جام هر دو سپاه بهم رسیدند و محاربهٔ عظیم واقع شده و از لشکر خراسان امیر خدا داد که حسر با بر بادشاه بود گرفتار شده بقتل رسید و لشکر او شکست یافت شاهزاده محمد سلطان بغنیمت فراوان گرفته در هرات نزول اجلال فرمود و الچی عبد اللطیف را نواخته بمدرین زمان در هرات قحطے عظیم واقع شده صد من گندم بسنگ هری به چهار صد دینار کیکی رسید اما یک کس از گرسنگی نمرد امیر حاجی محمد که امیر ابو بکر بابا و امرا را مواخذه بسیار نموده رعیت و سپاهے را از بادشاه خود نفور ساخت و مردم جوئے بابر گشتند و اکثر بدو پیوستند و شهزاده علاؤ الدوله را بگیر میفرستاده خود بدفع بابر سوے استراباد رفت و بابر نیز لشکرے آراسته هر دو لشکر بنواحی مشهد بهم رسیدند و حربے سخت واقع شد و حاجی محمد اسیر شده بقتل رسید و لشکر عراق شکست یافت اما شاهزاده محمد سلطان که در عقب به تانی میآمد چون امرا در خواست حضور او نمودند اغروق را گذاشته با یلغار بے آمد چون خبر قتل امرا و هزیمت لشکر شنید و قتیکه لشکر بابر از سر فراغ خاطر اموال را جمع نموده بودند شاهزاده با سیصد دلیران که دران تیرگامی با او یار

بودند در رسید چون شیر خشمناک برادر بر برادر حمله آورده و لشکر بابری باوجود کثرت و ظفر یابی نوعی بر هم شد که کسی را مجال قیام نمانده و شاه بابر سوی قلعه محاگر گریخت و شاهزاده محمد سلطان بخیال احتیاط دران مقام فرود نیامده باردو خود بازگشت اما چون خبر شکست امرا بارد و رسید اغروق او نیز متفرق شد و شاهزاده ازان خلایق متنفس بجائے خود ندیده متحیر شد و مردم باخبار ظفر یابی و زندگی شاهزاده یک یک و دو دو میرسیدند تا باز اجتماعے دست داده و شاهزاده چند کس را سبلق آویخت و باقی را معاف کرده مجال قیام در خراسان ندید چه علاؤ الدوله در هرات مستقل شده بود ناچار براق برگشت و بابر در هرات رسیده علاؤ الدوله ببلخ گریخت و میرزا محمد سلطان از عراق بار دگر تهیه لشکر نموده عزم خراسان فرمود شاه بابر مردمان فرستاده صلح خواست و شاهزاده محمد سلطان ابجد رد و کد بسیار بین قرار داد که برخے از خراسان را بگماشتگان او گذاشتند و سکه و خطبه او در خراسان رائج نمودند صلح بست چون بابر مطمئن خاطر شده بمازندران رفت شاهزاده محمد سلطان عهد و پیمان را بر طاق نسیان گذاشته بخراسان رسید و شاه بابر بنیت خاطر جنگ قرار داده در موضع چناران هر دو لشکر بهم رسیدند و ساز جنگ نموده بمیدان کین خرامیدند ؎ چو صفها ے کین آوران ساز شد + و رفتند از هر طرف باز شد + ز هر دو طرف سورن انداختند + هژبر انه بر یکدگر تاختند + و شاهزاده محمد سلطان که در جرات و شجاعت نظیر خود نداشت چون شیر ژیان بر جانب میمنه تاخت و امیر نظام الدین احمد از جرانغار او بر بر انغار بابری حمله آورده ایشان را از جائے برداشت و شاهزاده محمد سلطان با طائفه از بهادران متوجه قول بزرگ گشته و در میان سپاه قول در آمده از غایت شجاعت اندیشه نه نمود و فوج بابری از هر جانب زور آورده راه ها ے کمک و یرا بستند و بادشاه محمد سلطان با امرائے خویش دران انبوه در آمده داد شجاعت داد و جنگے عظیم واقع شده ؎ ز خون گل شده جلوگاه مصاف + فرو رفته اسپان در آن تا بناف + سم باد پایان شده فرق سائے + سر سرکشان مانده در زیر پائے + روان کرده دریاے خون مرد جنگ + شناور در انجا هزاران نهنگ + عاقبت خراسانیان ظفر یافته و سپاه عراق راه فرار پیموده شاه را تنها گذاشتند و میرزا محمد سلطان نیزے گران خورده و شکیر گردیده و ویرا هم در نبرد گاه بحضور بابر بهادر بردند و بادشاه ظفر مند زبان بسرزنش او کشاده گفت که اے برادر یارا دل از خراسان شکسته رفته بودی و بعد از انکه عهد و پیمان نمودی تر اتنبیهے حاصل نشد که بار دیگر لشکر کشیدی تا بدین بلیه مبتلا شدی و میرزا محمد سلطان جواب داد که اے برادر در امور ملک گیری امثال این قضایا بسیار رو نموده اند و میرزا با بر بسے بعضے از شما یان را بقتل آنچنان برادر که در شجاعت و مخاوت نظیر نداشت رضا داد و آخر هم ران موضع بشهادت رسید ؎ جهانا ندانم چه آئین تست + نه این سر مهر ست کز کین تست + که از بهر این پنج روزه فنی + به اخوان چنین ارگنی دشمنی + یکے بگرود ون نوازش کند + نیرزد بدان کو برادر کشد + ولیکن چنین گفت دانا حکیم + که شیرین بود ملک اما عقیم + و این واقعه در سنه نهم و تسعمایه خمس عشرین و تسعمایه واقع شد و میرزا سلطان محمد بسیار شجاع و صاحب همت

جرأت بود و طبع ذکی در سر داشت چنانچه وقتیکه خاقان سعید در بود شاهزاده این غزل نزد جده خود فرستاد که از و بیانی شده بود و خاقان شیراز را اصفهان گرفته بانتظار او در بر بود ۵ من که همچون ذره روی از زیر پنهان کرده ام + از جفای روزگار و جور اخوان کرده ام + داشتم من حرمت سلطان نیائید م بجنگ + لوکران خویش را بر سوی پیشان کرده ام + در عراق از بهر سلطان میزنم پیوسته تیغ + سینهٔ خود را سپر بهر خراسان کرده ام + رستم دستان نکرد آن جنگ با افراسیاب + آنکه با حاجی حسین در خاک همان کرده ام + در عراق از لوکر خود امتحان میخواستم + شاه پندارد که من قصد سپاهان کرده ام + قصد من کرد آن جهانشاه و بیامد لشکرش + از کمین گه لشکرش با خاک یکسان کرده ام + دیگران را عیش و مارا رزم و میدان آرزوست + من بمردی زندگانی نو چو ایشان کرده ام + نقد سلطان با نسیغرخان منم کاندر مصاف + برسمند باد پا خط جولان کرده ام + اما بعد از قتل آن شاهزاده نامدار حرم محترم او آقا بیگی در فراق شوهر خود آه سوز از سینه پر درد میکشید تا هجدهان دو سر روز رحلت نمود عمر او سی و چهار سال و دو سال بنیابت جدّ خود و پنجسال باستقلال در عراق سلطنت نمود +

ذکر سلطنت سلطان مغرالدین ابو القاسم میرزا بابر بهادر ابن میرزا بایسنغر ابن سلطان شاهرخ گورکان برلاس

وقتیکه خاقان سعید رحلت کرد شاه بابر که در اردو بود سوئے مازندران رفت و امیر هندو که در مازندران بود دیرا استقبال کرده بیاورد و بر تخت نشانیده که خدمت بست و میرزا علاؤ الدوله که از صدمات میرزا الغبیگ منهزم شده بنزد برادر رفته و الغبیگ بعزم زدن ایشان تا پل بارفروش رفته بازگردید و طبل ارتحال سوئے سمرقند کوفت شاه بابر بهادر سوئے هرات آمد و یار علی هراتو نیلوتر کمان از قلعه تره تو برآمده در هرات استقلال یافت اما چون لشکر برلاس در شهر رسید ویرا گرفته نزد بادشاه آوردند و بفرمان بادشاه در چارسوے بازار سرش بریدند و اینواقعه در ذیحجه سنه اثنین و خمسین و ثمانمایه وقوع شده و بفرمان بادشاه علاؤ الدوله میرزا ابراهیم را محبوس نمودند چون شاه حسین حاکم سیستان سرکشی نمود و میرزا بابر فرمود تا لشکر با جمع آمده اما شاه حسین دست در دامن انابت زده پیشکش نا فرستاد اما امیر هندو که یاغی شده و بفرمان بادشاه امرا در حرب او رفته فوج بادشاهی منهزم شد و امیر شیخعلی بهادر بدور رسیده هر دو دست بریکدیگر گشادند و هندو کبدست او قتل شده و میرزا علاؤ الدوله از حبس بدر جسته بعراق رفت و شاهزادگان محمد سلطان بخراسان آمد چنانچه نوشته شد و بعد از جنگ بار شکست یافته سلطان محمد میرزا آهنگ عراق نموده و شاه بابر بهرات رسیده و میرزا علاؤ الدوله که در هرات منتقل شده بود بر بلخ رفت و در ان جا جمعیت او زیاده شده بادشاه بدین خبر متوجه بلخ و بدخشان گردید و میرزا علاؤ الدوله پناه بقلل جبال برده بدر رفت و بادشاه ولایت بلخ و قندز و شیرخان و بقلان و ارهنگ را بسیم سیورغال بر امیر ویس هزارلسپی و امیر علی برادرش داده و عازم هرات گردید و قلعه اختیار الدین را که تصرف اویس بیگ بود تصرف در آورده و

میرزا علاؤ الدوله را از سعادت بخت نزدیک شهر دیده و پیش تاقتند و گرفته آوردند اما شاهزاده محمد سلطان بار دگر
لشکر بر برادر کشیده مقتول شد و بفرمان پادشاه میل در چشم علاؤ الدوله کشیدند و پادشاه متوجه مملکت عراق گشته و
از صلاح امرا بوجه فقدان غلات از راه یزد متوجه عراق شده مکتوبی به امیر جهانشاه نوشت و بخلاف پیمان مهر بر پشت
زده و امیر جهانشاه و ترا کمه این معنی را از ضعف و کم همتی پادشاه دانسته دلیر شدند چه مصراع است که بموسوم آباد و جد او
فرمانی نوشت و از سکه و خطبه خود و آذربایجان سخن میراند اما پادشاه غلطی فاحش کرده وقار و رعب خود را در نظر
ترا کمه حقیر گردانیدند و بوجه فقدان غله مردم و رعنهائی رعایا میفتند و میگرفتند و پادشاه به شیراز رفته مجالس طرب آراسته
نشست و امیر درویش در ساوه بیداد کرده رعایا خواهان ترا کمه شده ترکمانان میدوختیدند و او را قتل کرده ساوه را بدست
آوردند و سوی قم رفتند و پادشاه میرزا امغر الدین بنجر را در فارس گذاشته همت بدفع ترا کمه گماشت و همدرین اثنا از
خراسان خبر رسید که علاؤ الدوله در خراسان فتنهٔ عظیم برپا کرده ناچار میرزا بابر بنجر از شیراز برگشت و علاؤ الدوله بکنا مرخاب
گریخته خود را به پادگار شاه ارلات که خسرو او بود رسانیدند و با امرای ارلات سوی بلخ رفت و امیر درویش با لشکر بلخ
مقابل او گردیده و بعد حرب و ضرب و نبرد ارلاتیان گریختند اما امیر سلطان محمود ارلات پسر پادگار شاه رعایت ناموس کرده پای
در میدان نافشرده تا رمقی در بدن داشت شمشیر میزد آخر بضرب تیر گشته شد و امرای دیگر از هر جانب بر علاؤ الدوله هجوم آورده
علاؤ الدوله گریخته جان بسلامت بدر برد و علاؤ الدوله نزد امیر جهانشاه ترکمان رفت و بادشاه بابر در هرات رسیده مجالس
جشن و نشاط آراست و میرزا بنجر از صدمات لشکر ترکمان تاب نیاورده بهرات رسیده و ترکمانان بر عراق و فارس استیلا
یافتند و عراق و فارس که از هشتاد سال تصرف سلاطین گورکانیه بر اس بود از شامت اختلاف هر سه پسران بالنسبه میرزا
که تیغ در روی همدگر کشیدند و یکدگر را کشتند از ایشان بدر رفت و این واقعه در سنه سبع و خمسین و ثمانمایه واقع شد و میرزا بابر
بار دیگر عزم عراق جزم نموده و درین ایام حضرت بها والدین عمر علیه الرحمة رخت رحلت بربسته و شاه بابر بسخنانهٔ همایون رسیده
و از مرکب فرود آمده پایه تابوت بر دوش گرفت و بسوی هرجان روانه شده و چون بیزد رسید میرزا خلیل بواسطه اندیشه
عذر قتیل شد و میرزا بنجر را بولایت کرمان فرستاد و چون موکب همایون در هرجان رسید از بلخ خبر رسید که سلطان ابوسعید
گورکان والی ماوراء النهر بر بلخ لشکر آورده ظفر یافت و بادشاه این هم را از هم عراق بصعب تر شمرده عنان بسمت عزم معطوف
ساخت و بهرات رسیده از انجا عزیمت ماوراء النهر نمود تا از سلطان ابوسعید انتقام کشد و بملازمت حضرت خواجه برهان الدین
ابونصر پارسا علیه الرحمة مشرف شده هر چند خواستند که بلوشاه را از سر کین بگذرانند مفید نیفتاد و از جیحون عبور نموده و امیر
حسین برلاس و یار احمد از امرائے سعیدی بگریوه آمده شمول عواطف بادشاهانه شدند و منازل پیموده موکب همایون بحصار رسید
خواجه نظام الدین احمد و مولانا جمال الدین فتح الله بر سم رسالت رسیدند اما سخن مصالحه در نگرفته و سلطان ابوسعید خاطر بر تحسین
قرار داده برج و باره را بیاراست و امرائے بابری زیر قلعه رسیده امیر خلیل را اهل قلعه گرفته بردند و اکثر سرا نقبل آورده

سلطان ابوسعید اسیران را رعایت بسیار فرموده و بادشاه بابر زیر قلعه رسیده محاربات عظیم واقع شد و چون مردان بابری غله
از دور رسید آوردند و لشکریان سمرقند اینان را در راه گرفته میکشتند و شاه بابر فرمود تا امیر اویس ترخان و سلطان محمود
بمدد بیاقیان بروند و سلطان ابوسعید نیز خبر یافته جمعی از امرا را فرستاد و بابر میرزا بسپاسکندر ترکمان امیر ابوالحسن خان
و امیر پیر حسین را بمدد امیر اویس فرستاد و درمیان ایشان محاربهٔ عظیم واقع شده امرائے بابری ظفر یافتند و امیر علی ترخان را
و امیر فضل احمد را از لشکر سمرقند گرفته آوردند اما امیر بهلول تقصیرے در حرب کرده و امیر الوند ابن اسکندر ترکمان را تقصیر وار کرده بشهر رفت و طرفه این واقعه گوید ؎ اے تیر تو در دیدهٔ اعدا میل + و حضرت تو پیادهٔ چون پیل + بهلول گراز سپاه تو رفت چه باک + کم گیرد باغبان ز بهلی کهن ز بیلی + الغرض تا چهل روز محاربات سخت در میان
هر دو گروه واقع شده آخر الامر هر دو گروه بمصالحه رضا داده امیر خلیل و مولانا احمد که تقید بودند خلاص شده بخدمت شاه
بابر آمدند و بادشاه بابر در سمرقند بساط عیش و نشاط گسترده خواجه محمد لنکور را که در گروگذاری نظیر نداشت از شهر طلبیده
و در اثنای مجلس ده هزار کپکی دینار و ده هزار مثقال طلا با و انعام فرمود و در اوائل ذی الحجه سنه ثمان و خمسین و ثمانمایه
رایت مراجعت برافراخته و در ضمان امن و امان به دار السلطنت هرات رسید و بفرمان بادشاه امیر خلیل متوجه سیستان
شده آنملک را استخلاص کرد شاه حسین والی انجا فرار نموده و تهمدرین زمان قلعه عماد از دست گماشتگان بادشاهی بدر رفته
و مازندرانیان بر او دست یافتند و امرائے بادشاهی در اطراف محاصره نموده بقوت اقبال بار دگر قلعه مفتوح شد و امیر الوند
نبیره قرا یوسف ترکمان از اردوے همایون فرار و زریده و امیر خلیل تمامت ولایت نیمروز را استخلاص فرموده و بادشاه
درین زمان بوجه کثرت شراب بیمار شده بازصحت یافت و در سنه احدی و ستین و ثمانمایه جناب مولانا سعد الدین کاشغری
رحلت فرمود و درین اثنا ذو ذنابه ظاهر گشت و منجمان دیرا برائے خراسان نحس دانستند و بادشاه سوئے مشهد مقدس
تشریف برده و در مشهد اکثر اوقات با امرا و کبار و حسینان مه وش گوینده گان را در جالهائے دلکشا بصحبت مے و بزم
رقص و سرود میگذرانید روزے بادشاه در محلے فرود آمده و امرائے کبار و اهل نشاط موجود بودند که ناگاه درویشے ژولیده
موے زیاروے بر سر سنگے آمده نشست و ملازمان بادشاهی که اطراف را فروگرفته بودند دیرا وقت آمدن ندیدند و
آن درویش ترجیعے مشتمل بے ثباتی دنیائے دون خواند که قریب صد شعر بود و بند او این است ؎ این همه طمطراق
کن فیکون + شمهٔ نیست پیش اهل جنون + و بعد از خواندنش ناپدید شد که کسے ویرا ندید که کجا رفت و بادشاه و جمیع
امرا از استماع این مضمون بغایت ملول و محزون گردیدند القصه بادشاه دستان دران مقام گذرانیده و در آخر دستان نشاط
شکار کرده شنقاری که محبوب او بود تازان او شکست و بادشاه متالم شده معاودت نمود و چون از مرحلهٔ تور بمے کشی
نموده بود فرمان داد تا در ایام بهار مجلس عیش آراستند و در تاریخ بیست و پنجم ربیع الثانی از چهار باغ بجفه سوار شده
قدرے مسافت طے نموده فرود آمد و در مجلس مے قرار گرفت چون لحظه گذشت بلبیعت او از جاده اعتدال انحراف جست

در بعضے اراغضب فرموده امرا گفتند که حمایت شهر بارقوی شده و ندانستند که از دست ساقی اجل جام فنا نوشیده است و همدران روز حالت او دگرگون شده از جمله مناهی تائب شد و دولعیت حیات بقابض ارواح سپرد نالهٔ و شغیر صغیر و کبیر بایوج فلک سیر رسید ؎ آفتاب ملک بابر خان نماند + که چنان خورشید پنهان در خواست + در ربیع الثانی و فصل ربیع بالاله ساغر خون دل پر است + چرخ را گفتم جگر ها چاک شد + دیده ها از اشک دامن پر در است + این چه حال است و چه تاریخ است گفت + موت سلطان مؤید بابر است + دیگر از خاوند شاه ؎ شیر ے که شیشیر ستد ملک جهان + ناگاه فنا در دریدش شوق جنان + هرکس که ز تاریخ وفاتش پرسد + برگوید که سر نهاد شه بابر خان و این واقعه در سنه احدی وتسعین وثمانمایه واقع شد ایام سلطنت او ده سال بود نوشته اند که وقتیکه در ماژندران رسید امیر هندو که امیر الامرا او بود پیر شده و او را بر تخت نشانید و به بادشاه گفت که برادران و اعمام بادشاه در ممالک متفرق اند و گنج و سپاه بسیار دارند و امرا ایشان را طاعت نمیکنند اگر سخن مرا گوش کند تحمل که ملک بادشاه قرار گیرد ورنه باوجود این حالت ممکن نیست که امرا و رعیت ما را دل نهند بادشاه پرسید که آن سخن کدام است گفت که مردم دون و بد اصل را تربیت کن که بزرگان تو سر در نیارند دوم بخشندگی با فراط کن که مردم بتو رجوع کنند سوم آنکه یاساق راست کن تا مردم متنفر نشوند چهارم لشکر را از غارت منع مفرما تا دل از طاعت تو کوشند اما چون بادشاهی استقلال گیر از این چهار کار یکی اغراض نمائی که بسبب ضرورت است بادشاه آن را پسندیده بدان کار کرد و سلطنت او بر تمامت خراسان باستقلال هفت سال بود بادشاه طبع موزون داشت این غزل از وست ؎ در دور باز کهنه سواران یکے مے است + و انکو دم از قبول نفس میزند نے است + این سلطنت که مازگدشش یافتیم + دارا نداشت هرگز و کاوس را کے است + دانی کمان ابروے جانان سیه چرا است + کز نوش هاش دود دل خلق در پے است + دارد به زلف او دل زار بند ها + سودا کفر و کافری و بهر چه در وے است + بابر رسید نا که زارت بر آسمان + چیلے دو تا فت که مجنون در ین حی است + بابر بادشاه در سخاوت نظیر خود نه داشت چنانچه در قلعه عماد بدره هاے جواهر نفیس پیش او آوردند بدره ازان به یکے از مخصوصان خود بخشید خواجه وجیه الدین اسمعیل مذبذ گفت که اول سر بدره را کشادن ضرور بود شاید جواهر ے نفیس که قیمت خراج مملکتے داشته باشد در و باشد فرمود که هرگاه سر بدره بگشایم و جواهر دلپذیر به بینیم و دلم بان مفتون شود و از گفته پشیمان شوم سهل بهتر که نه بینم و به دهیم نقش آن بادشاه کامگار را در روضهٔ منوره حضرت امام علی ابن موسی رضا رضی الله تعالی عنه دفن ساختند پسر بادشاه شاهزاده محمود میرزا بود که ذکر او بیاید بعضے از شعراے عهد از جمله شعراے نامور که در عهد او بوده اند فخر الدین اوحدی سبزواری بود که در علم و فضل و علم نجوم نظیر خود نداشت و باوجود حکمت و فضل فضیلت تصوف و رشیے نیز حاصل نمود و دیگر از مبلغ کتب از عربی و فارسی و غیره جمع نموده و آنها را دیده و بخط خود اصلاح و تصحیح مقابله نموده بود و همواره در کتب بینی مے ماند قصیده در مدح حضرت امام الانس و الجن ابو الحسن علی بن موسی رضا رضی الله عنه بسیار خوب گفته مطلعش این است ؎ گردن فراشت رایت بیضاے آفتاب + و زپرده ها دمیده شب مشت

کحل خواب ✤ صبح سمن عذار چو خوبان شوخ چشم ✤ پرده رخ فگند و برون آمد از حجاب ✤ و عمر او هشتاد سال بود و تمام عمر تا اهل نگرده
در سنه ثمان وستین وثمانمایه رحلت کرده و ستان او را به نکاح ترغیب کردند در معذرت ایشان این قطعه انشا کرده ؎
همدمے میگفت با او صدر ما شئلے سخن ✤ کے تو آگاه از رموز چرخ و راز آسمان ✤ هم باستحقاق ملک فضل را مالک
رقاب ✤ هم باستعداد اقلیم سخن را قاهران ✤ مریم طبع گهر زایت چرا کرد است قطع ✤ چون بسیجار شته پیوند از وصل
زنان ✤ مرد را برگز نگیرد چهره دولت فروغ ✤ تا بنور زن نه پیوندد چراغ خانمان ✤ حیف باشد گنجه سان بهمان
خود بتن گره ✤ چند روزے کاندرین باغیم چون گل میهمان ✤ گفتمش اے یار نیکو خواه میدانم یقین ✤ کز نکو خواهان
نمیشاید بجز نیکی گمان ✤ وصل زن هر چند باشد پیش مرد کاموے ✤ روح راحت را کفیل و عیش و عشرت را ضمان ✤
لیک با او شمع صحبت در نمیگیرد از انکه ✤ من سخن از آسمان میگویم او از ریسمان ✤ مولانا طوسی از جمله شعراے خراسان بود
و بابر بادشاه او را نوازش بسیار فرمود قصیده در مدح بادشاه گفته کرد اسخنوری در داده مطلع او این است ؎
اے که باشد بندهٔ آن قد چون شمشاد سرو ✤ در چمن چون بگذری بر پا جهد آزاد سرو ✤ از وست ؎ آنکه بر روے چو مه
زلف دوتا مے آرد ✤ عاقبت بر سر این شهر بلاے آرد ✤ و مولانا بعد رحلت بادشاه نزد امیر همایون شاه ترکمان رفت
مولانا طوطی از شعراے بابر بادشاه بود و قصیده در مدح بادشاه بجواب قصیدهٔ خاقانی شروانی بسیار نغز گفت که مطلع او این
است ؎ شب برافق باز از شفق یاقوت حمرا ریخته ✤ گردون ز انجم بر طبق لولوے لالا ریخته ✤ در سنه سبع وستین
وثمانمایه در دار السلطنته هرات رحلت کرد وقت رحلت غزلے گفته وصیت کرد که بر مزار او بنویسند مطلع آن این است
؎ وقت آن شد که دل از قید قفس باز رهد ✤ طوطی روح ز پید او نفس باز رهد ✤ طاهر نخجوانی از شعراے زمان او
بود و او را غزلمیست که بادشاه و اکابر آن دیار او را بسیار پسندیدند و شعرا بجواب آن فکر کردند اما بدو نرسیدند چند
شعرا و نوشته میشوند ؎ تا آرزوے آن لب میگون کند کسے ✤ بسیار غنچه وار جگر خون کند کسے ✤ خلقے ملامتم کنند و
من برین که آه ✤ از دل چگونه مهر تو بیرون کند کسے ✤ منعم مکن که هیچ بجائے نمیرسد ✤ سعے که در نصیحت مجنون کند
کسے ✤ دل مے برند و یاد اسیران نمے کنند ✤ یارب به دلبران جهان چون کند کسے ✤ امیر شاهی نیز عهد بابر شاه را
دریافته بود و نوازشات از و یافته مثنوی بنیاد پوری طالبے نامور و شاعر سخن گستر بود و در مدح بابر بادشاه مشغول مے بود
از وست در مدح بادشاه بابر ؎ این گهر ها بین که در دریاے اخضر کرده اند ✤ زین مشاعل آتش خور بین که چون پر
کرده اند ✤ کشتی سیماب گون در بحر قلزم رانده اند ✤ بیضهٔ کافور در دست معنبر کرده اند ✤ آتش اجرام را چون سر بسر دست و
پاے ✤ اندرین بحر زمردگون شناور کرده اند ✤ شاهدان و مطربان چرخ رنگاری نقاب ✤ این زهره را در پرده رخ
شاه از بر کرده اند ✤ در ازل کین طاق مینائی مدور کرده اند ✤ شکل مطبوع تو بر نقشش مصور کرده اند ✤ و بعد غزل
سرائی میگوید ؎ تاج بخش سلطنت سلطان نشان تاج و تخت ✤ کش ندا از آسمان شاه ظفر کرده اند ✤

شهریار شرق و مغرب ابو القاسم کزدست ✦ هر حکایت کز سلیمان پیر کرده اند ✦ بابر آن سلطان عالی کز ره تعظیم و قدر ✦ خاوریانش لقب فغفور و چیپر کرده اند ✦ تیغها نصر من الله بر سواعد کنده اند ✦ نیزه ها انا فتحنا جمله از بر کرده اند ✦ در همایون موکب شاهنشاه آخر زمان ✦ فتحها را آشکار و کسر مغنم کرده اند ✦ اسیلمان نفتنه کز زور و قدرت بندگان ✦ ملک صد جمشید و افریدون مسخر کرده اند

ذکر شاهزاده محمود میرزا ابن ابو القاسم بابر و شهزاده ابراهیم ابن میرزا علاؤ الدوله

چون بادشاه نامدار بابر شاه وفات یافت امرای عظام شهزاده محمود میرزا را که در پانزده سالگی بود بر تخت نشاندند و عازم هرات گردیدند شهزاده علاؤ الدوله که در هرات بود درین وقت از بند بدر جست و بخانه امیر احمد ترخان که امیرے ازاویماق ترخانی بود رفت و امیر در خدمت او کمر بست و شاه محمود ابن بابر بهرات رسیده اما امیر شیخ ابو سعید بها یارا از طلب بسیار رنجانید امیر شیخ حاجی شهزاده را در شهر آورده در سرائے شهر را بست و امیر ابو سعید بیرون مانده و آخر دست آمد و بقتل رسید و امرائے اویماق ترخان که سوے شهزاده ابراهیم بودند خواستند که درمیان ابراهیم و محمود صلح شود و هر دو برائے نهد علیا گوهر شاد آغا ترخانی که هر دو شهزاده نسبت بوے صفت تساوی داشتند عمل نمایند تا فتنه ها دفع شوند امیر شیخ حاجی که مختار امور شهزاده محمود بود بخیال آورد که گوهر شاد آغا بوجه محبت علاؤ الدوله میل ببرادر ابراهیم خواهد نمود و ترخانیان خود بمقوم بیگم هستند و خواست که امرائے ترخان را دفع نماید مقرر کرد که هر گاه امرائے ترخان در باغ زاغان بیایند ایشان را بگیرند و چون امرائے ترخان در باغ مذکور رفتند امیر نظام الدین احمد بربلاس ابن امیر فیروز شاه وضع مجلس بطور دیگر نهیده بیرون رفت و امیر اویس ترخان نیز معامله را دید و کارد سے بر شکم امیر حاجی زد و اما همدران مجلس امیر اویس ترخان و امیر یوسف ترخان و امیر خسرو ترخان کشته شدند و امیر غیاث الدین علی ترخان زخمی شده بهزار تردد بیرون رفت اما امیر شیر حاجی نیز از زخم کارد بر روافتاد و بود و امیر محمد ترخان بمدد پهلوان حسین جان ازان معرکه بدر برد اما بیرون کوشک نگفته همان مزور بقتل رسید و امیر نظام الدین احمد بربلاس بتون میرفت در راه به پهلوان حسین برخورده باهم جنگیدند و امیر احمد بربلاس کشته شد و امرائے ترخان باز عهد صاحبقران و شایخ سلطان در خراسان صاحب اختیار ملک و مال بودند و درین فتنه بسیارے کس از این قوم و لاور سر زخاک فنا پوشیدند و جام شهادت نوشیدند امیر غیاث الدین نزد شاهزاده ابراهیم رفت و شیر حاجی که زخمی بود شهزاده را گرفته بقلعه اختیار الدین رفت و شهزاده ابراهیم سوے هرات آمده بباغ مختار نزول کرد و شاه محمود عنان فرار سوے شهر تافت و امرا لشکر شی کرده بسیارے را گشتند و خود حاجی نیز زخمی شد و ابراهیم میرزا بر تخت نشست ✦ تاریخ جلوس بر سریر ملک است ✦ و بعد چندے بعزم رزم شاه محمود متوجه بسیاهم گردید و امیر حبیب را که در زمانه حبس او را رنجانیده بود فرمود تا در چاه سرنگون بیفتند آرے ✦ بوسی گرفت رائے و تدبیر میرسد ✦ ملکزاده را در بلا نماند دست ✦ چه دانی که باجاه و تمکین شود ✦ چو بیدق کز ناگاه فرزین شود ✦ القصه هر دو شاهزاده در رباط امیر ملک شاه بهم رسیده جنگیدند و جز اغار و برا غار شاه محمود بر میمنه

میسرہ ابراہیم میرزا ظفر یافتہ ایشان را از جائے برداشتند و چند فرسنگ در تعاقب ایشان تاختند اما قلب ہیجان بودہ امیر احمد ترخان با جمعے از قوم ترخانی بر قول محمودی حملہ مردانہ کردہ شاہ محمود توفیق مدافعت نیافتہ مگر بخت و میرزا ابراہیم بسعے امیر ترخانی ظفر یافتہ بہرات خرامیدہ شاہ محمود بمشہد مقدس رفتہ از انجا بہ استرآباد رسید و امیر با باحسن برادر امیر شیخ ابوسعید قدوم او را باعزاز و قبول استقبال نمودہ گرامیداشت و شاہ ابراہیم خبر یافتہ بطریق المغاربہ ماژندران رسیدہ و ہر دو لشکر مقابل ہم گرد صف آراستند و درہمون حالت خبر رسید کہ امیر جہان شاہ قراقونیلو ترکمان از عراق رسیدہ است شاہ محمود ازین معنے اندوہناک شدہ و راہ فرار اختیار نمود و ابراہیم این خبر را حمل بر کید امیر با باحسن نمودہ و تا استرآباد رفت و با تراول ترکمان برخورد و ندوز اول تر آنکہ خود را بقوج میرزا نمودہ باز گشتند و ایشان چیرہ شدہ پیشتر رفتند و ترکمانان از بیشہا دویدہ ہجوم عظیم نمودند و چون شاہزادہ از عقب رسید و دید کہ کار از دست رفتہ است ناچار عنان معطوف گردانید و بوجہ گل و لای راہ بسیارے از لشکر مغلبہ گشتہ و برخی اسیر شدند و امیر سلطان حسین ولد فیروز شاہ و امیر یونس پسر سید خواجہ گرفتار شدہ بحضور امیر جہانشاہ رفتند و میرزا ابراہیم با پانزدہ نفر از معرکہ جان بسلامت بردہ و امیر جہانشاہ از امیر سلطان حسین بزبان طعن پرسید کہ سالہاست کہ نان سپاہی گری میخوری و اینقدر مردانگی کہ بر سر خون من کسے این چنین مے آید و امیر نادم شدہ گفت کہ دولت و اقبال تو قوی بود و شاہزادہ خود را سے سخن را نشنید تا نوبت باین جا رسید و مولانا احمد لیاول در قلعہ اختیار الدین باغی شدہ شہزادہ ابراہیم نیز طوعاً و کرہاً قلعہ را بوے گذاشت و امرائے شاہ ابراہیم خواستند کہ با سلطان ابوسعید صلح کنند و برائے این حضرت شیخ نور الدین محمد را با خواجہ محمد کسوئی بر لنج فرستادند و سلطان مقدم ایشان را گرامی داشتہ گفت ابراہیم را چون فرزند است ہر ولایت کہ گوید بدو مسلم دارم اما باید کہ شہر ترکمان را از سر خود مندفع سازیم و روز حرب ایشان با ما موافقت نمایند و برین قرار داد صلح شدہ و میرزا علاؤ الدولہ بعد از چند سال از دیار اوزبک رسیدہ در ولایت ابیورد مقیم شد و میرزا ابراہیم و برادر استقبال نمودہ ملاقات نمود و میرزا علاؤ الدولہ بہرات آمدہ اہالی شہر و برا استقبال کردہ آوردند و درین اثنا خبر از لشکر سیاہ آمد کہ ترکمان رسیدہ و اہالی ہرات بدحواس بہر طرف گریختند و او باشان برآمدہ غارت نمودند و امیر جہانشاہ ترکمان تہالت نامہ برائے رعایا فرستادہ خود بتاخت بہرات نزول نمود و سر ریسلطنت گورکانیہ کہ آباو اجداد او تیغ زا نوزدن در زیر آن نداشتند بشست و ہمدرین زمان در میان ابراہیم و علاؤ الدولہ نیز بنجے واقع شدہ و در میان ہر دو لشکر جنگ شدہ میرزا ابراہیم گرفتار گردید اما امراو را باز از مجلس برآوردہ بتخت نشاندند و میرزا علاؤ الدولہ نزد امیر جہانشاہ ترکمان رفت و باقی حالات میرزا ابراہیم بعد ازین بیاید انشاء اللہ تعالیٰ ✤

ذکر سلطنت سلطان ابوسعید میرزا ابن میرزا سلطان محمد ابن جلال الدین میران شاہ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان ۔ لاس یونجری ثمانیہ

بادشاہے کامگار بود دریا دل و در النہر مے بود وقتیکہ سلطان الغبیگ

را بپسر او ترشته بود بعبارت قوم ارغون خروج کرده سمرقند را محاصره نمود بوجه باز آمدن الغبیگ بتاخیر گذاشته بدر رفت
و بعد از قتل عبد اللطیف میرزا چون میرزا عبد الله بر تخت سلطنت نشست سلطان سعید که گوشه از ترکستان بدست آورده
نشسته بود میرزا عبد الله بر و لشکر کشیده و منهزم باز گشته و ابو سعید میرزا سلطان ابو الخیر خان او زبک را طلبیده بمعاونت
او با عبد الله میرزا جنگیده و را گشت و چون تفرس مینمود که انواع تفرقه از او زبک باهل شهر خواهد رسید و قتیکه امرای
او زبک در جوئی اسپان را آب میدادند تازیانه براسپ زده بشهر رسید و در را بسته او زبکان را درون راه
ندادند اما متحالف و اموال بسیار برای ایشان فرستاده و ابو الخیر خان معاودت نمود و سلطان ابو سعید در سمرقند مستقل شد و
و قتیکه ابو القاسم بابر بهادر در عراق رفت سلطان بر بلخ لشکر کشیده فتح مذکر شد و چون شاه بابر سمرقند را محاصره ساخت
سلطان ابو سعید تا چهل روز جنگیده و آخر بصلح انجامید و بعد از ارتحال شاه بابر بغربت خراسان نموده بدولت و اقبال
در شهر هرات رسیده بی منازعی وی را بدست آورد اما مولانا احمد دیسا وال که در قلعه اختیار الدین بود سر فرود نیاورد و حصار را
همچنان محافظت مینمود اما بیر شیخ حاجی که در قلعه تیره تو بود سلطان ابو سعید را بدعوه خود فریفته و بدین سبب گوشمالی آنجا
گشته شد و امیر شیخ حاجی که اقتل ترخانیان از دست مهم بود بدیدن خواجه سلطان ابو سعید بوجه نشسته او را نهر دوشه
به بلخ برگشت و اولاد و رفقه میرزا احمد ابن عبد اللطیف را که یاغی شده بود بقتل رسانیدند میرزا احمد جوگی برادرش جان از
معرکه بسلامت بدر برد و امیر جهان شاه ترکمان بر خراسان استیلا یافته سلطان ابو سعید لشکرها جمع آورده بغربت خراسان نمود
و امیر جهانشاه نیز داعیه حرب کرده و پسر خود پیر داق را که همدران نزدیکی از شیراز رسیده بود قراول مقرر نموده و پیر داق امرای
منغل منهزم گشته باز گشت و امیر جهانشاه سراسیمه شده وکلا فرستاده صلح میخواست و سید عاشور زیرا فرستاده و سلطان اول
از صلح ابا نموده گفت که تا وقتیکه ترکمان از خراسان و عراق دست ندارند و بر آن ولایتها که خاقان سعید تعیین نموده قناعت
نکنند صلح صورت نه بندد اما چون الحاح و عجز سید عاشور از حد گذشت سر رضا جنبانیده مقرر بران شد که از انطرف
سمنان بر ترکمان تعلق دارد و ازین جانب از سلطان گورکان و جهانشاه معاودت نموده بادشاه بهران خراسان و بوجه
جنگهای بادشاهان و فتنه ترکمان قحطی سخت در هرات واقع شده که بهای هشت دکس از شدت گرسنگی مرده بادشاه
جمعی اهل لشکر را مرخص نموده و ده هزار سوار نگهداشت میرزا ابراهیم میرزا اشجع گرفتار شده بقتل رسید و امیر عبید الله و خواجه
ترخان نیز همان شربت چشیدند و علاؤ الدوله و ابراهیم رخت فرار بر بادیه او بارکشیدند و بادشاه سعید در هرات آمده عمارت مسجد
هرات را بنیاد نهاده و قلعه تیره تو بقبضه در آورده و میرزا ابراهیم بعد ازین بحاربه در سنه ثلاث و ثلاثین و ثمانمایه در صدود
شهد در گذشت و شاهزاده محمود ابن بابر بسیستان رفته بود و در حرب امیر خلیل و امیر بابا حسن حاکم کابل زخمی برداشته
مقتول شد و سلطان در سنه اربع و ثلاثین و ثمانمایه امرای لشکر بار بسیستان در حرب امیر خلیل فرستاده اما هر دو امیر نامبردار بادشاه
بهاتزدران یورش فرموده امرا را باز طلبید الا امیر خلیل ماعیه هرات نموده و امیر نظام الدین احمد برلاس که از طرف بادشاه

حاکم قلعه بولخضبط شهر پرداخته ویرا راه نداده وسلطان از ماژندران معاودت فرموده امیر نورسعید را باو را النهر فرستاد وجمیع ارامرا
بتادیب امیر خلیل مقرر کرد وامیر خلیل ناچار شده بدرگاه رسید وامان طلبیده در سنه خمس وستین وثمانمایه امیر نورسعید در
ماوراالنهر باغی شده امرا ویرا گرفتند ومیرزا علاؤالدوله در کنار دریائے قلزم بخانه ملک میسور درگذشت وخواجه ناصرالدین
عبداللہ ساز ماوراالنهر بخراسان آمده بادشاه بکرات در خدمت آنجناب رفته وبگفته آنجناب سلطان فرمود که صندوق تمغائے
ستمغه بخارا را بشکستند وتمغائے آن جارا معاف فرمود وخواجه نعمت اللہ قهستانی مولانا امیر سرقندی بمنصب وزارت متعین
شدند ومیرزا محمد جوگی ابن عبداللطیف در ماوراالنهر فتنه برپا ساخته بادشاه برائے تادیب او متوجه سمرقند شد وخواجه شمس الدین محمد
صاحب دیوان وزیر بوجه بستن پل برجیحون مشمول عواطف گشت وامیرزاده جوگی در قلعه عمادتحصن شده وبادشاه از سمرقند
بدان جانب نهضت فرموده فرمان داد تا حصار را گرد گیرند وبعد ازین اتفاق شنیدند که سلطان حسین میرزا بالغیرا از خواندن خطبه
خراسان دار دامیر سید اصیل ارغون را بخراسان فرستاده وچون فتنه خراسان بلند شد بادشاه از جوگی صلح کرده بازگشت
وسلطان حسین میرزا الوار وشبگیر کرده بسرخس واز انجا به ماژندران رفت وسلطان ابوسعید منازل ومراحل پیموده بسرخس
رسید واز انجا به استرآباد آمد سلطان حسین میرزا از انجا نیز بدر رفت وامیر خلیل که شمول اعوالف شده صاحب اختیار
گردیده بود حرف لطفیان بر صفحه دل نگاشته ومتوقع وستبر در انتهز بوده وقتیکه سلطان حسین از استرآباد گریخته باوالی رفت
امیر خلیل الحاح بسیار نمود تا در لگامشی او بادشاه خود رو دما سلطان ابوسعید قبول نکرده فرمود که تو را نیست که بادشاه در
شب تار در لگامشی یاغی رود آخر جرم او ظاهر شده معه امیر قاسم پسرش کشته شد وامرائے جلایر کدر نواحی استرآباد بودند
داشتند دست بفساد وخونریزی میکشادند بادشاه همه را بگلغشان طلبیده وگردن زده خانمان ایشان را
بتاراج داد وچرجان را بسیورغال بشاهزاده جلال الدین سلطان محمود میرزا داد وبه هرات برگشت وفرمان داد تا شیخ احمد
وعلی مغول که ظلم بسیار بر مردم کرده بودند پوست ایشان جدا کنند وخواجه معزالدین را دست وپا بسته بدیگ آب جوشان
نهادند تا همه سر وشدند وفرمود تا بعد ازین زر زنام بردار از رعایا طلبیدند وبار دگر برائے تادیب میرزا جوگی روانه ماوراالنهر
گشته وتوجه شاهرخیه شده وقلعه را در میان گرفته جنگ انداخت ومیرزا محمد جوگی بتوسل خواجه ناصرالدین عبداللہ بیرون آمده
وبادشاه موافق قول خود هیچکس را ضرر نرسانید واین واقعه در سنه ثمان وتسعین وثمانمایه واقع شد ومحمد جوگی در قلعه
اختیارالدین متمکن شده وخواجه شمس الدین محمد کوزیر بود بر خیانت بسیار ثابت شد وخواجه بعرض رسانید که من از مردم
بسیار خورده ام اما از دیوان اعلا تصرفے نکرده ام وتقصیرے درین کار از من بظهور نیامده بادشاه فرمود که هرچه از هر کجا خورده
بتو بخشیدم اما باید که از دیوان علاوه نطلبی ووزیر قبول کرده وبعد ازین زمان یونس خان جغتائی پناه بخدمت بادشاه
آورد وبادشاه بدرا گرامی داشته ودر سنه مذکور را در اکرم ومعظم ولایت او فرستاد ودر سنه تسع وتسعین وثمانمایه هجری
در حوالی هرو فتنه انگیزی کرده ودرین سال امیر سید اصیل ارغون وفات یافته بادشاه بمجلس فخر الشریعه برده امیر مبارز ارغون را

نوازش فرمود در سنه سبعین و ثمانمایه امرا باو را لنهر فرستاده و پانزده هزار خانه دار که از ظلم تراکمه بجان آمده بودند بجغرا سان رسیده بشمول عنایت شدند و در سنه اثنی و سبعین و ثمانمایه لشکر بمقابله سلطان حسین میرزا بخوارزم فرستاده امرا رفتند و امیر تیمور سمیز را تقصیر جرب متهم شده از نظر افتاد و در شد و بسعی حضرت شیخ نورالدین محمد از صحرا بیرون آمده اما بسیار بدحال مدتی روزگار میطلبانید سپس بسلطان نوشت ۵ این بنده شرمنده و درمانده بجان ✦ دارد اسپی توقع از شاه جهان ✦ چون همت او بلند و چون بخت قوی ✦ چون دولت او جوان و چون حکم روان ✦ و بادشاه چند سراسپ دستر بجهت او در سه سال یعنی اثنی و سبعین و ثمانمایه از عراق قاصدان رسیدند و خبر رسانیدند که امیر جهانشاه ترکمان کشته شد و مجلس آنکه امیر جهانشاه ولدش پیر بداق را در بغداد محاصره نموده و بعد یکسال برو مستولی شده بکشت و باستیصال خانمان اق قونلیو یعنی قراعثمان ترکمان که از متعلقان و اتباع دولت صاحبقرانی بود یعنی در زمان عزم روم ملازمت رکاب اختیار نموده و هوا خواه آن دودمان بود کمر بست و با صد هزار سوار بر و رفته و تمامت بهار در صحرائی نشسته باده مے پیمود و در زمستان فوجها رخصت کرده خود با خواص در محافل عیش و نشاط مشغول نشاطے بود امیر حسن بیگ آق قونلیو ترکمان برتافته و جهانشاه مقتول شد و پسران او امیر محمدی و یوسف اسیر شده بقتل رسیدند و امیر پیر حسین ابن جهانشاه بتخت نشسته هشتاد هزار سوار جمع آورد و امیر پیر حسین ایلچی بسلطان فرستاده گذارش نمود که سایهٔ چتر بادشاه بر سر بنده سایه افگن شود و اموال و خزاین و ملک از آنجناب دریغ نیست ✦

ذکر نهضت رایات همایون حضرت سلطان ابوسعید گورکان از قشلاق به مملکت عراق و بدست آوردن آنمالک و جمیع ایران

سلطان چون خبر برائی لشکر جهانشاه را شنید انتشار عظیم نموده باتباع عساکر فرمان داد تا از اعراق نفرایع نموده تا حدود مصر و شام بروند بدین عزم پائے در رکاب آورده بمشهد رسیده از انجا به کالپوس رفت و امرا و حکمران فارس باردوی اعلے پیوستند و بادشاه امرائے خود را بضبط ولایت فارس تعیین فرمود و خواجه شمس الدین را به اصفهان فرستاده و امیر نظام الدین احمد را بشیراز و امیر محمود برلاس را بکرمان و امیر سید محمد را بسلطانیه و همچنین بجمیع قریات و قصبات مردم را فرستاده و ایلچیان حسن بیگ بحضور اقدس رسیدند و عرض رسانیدند که حسن بیگ میگوید که من از بندگان درگاهم و اولاد قرا یوسف و جمیع خاندان قرا قونلیو هرگز از صمیم دل علامت نکرده اند و از زمان صاحبقران جنت مکان دشمن خاندان گورکان بیلاس بوده اند و بسبب توره بزرگ استیصال ایشان واجب است و سلطان ایلچیان را طوے داده رخصت فرمود و پیغام داد که با لشکر خود بما پیوندند تا استیصال دشمنان کرده شود و ایلچیان پیر حسین نیز بحضور رسیدند و نقود و جواهر بسیار آورده اظهار متابعت کردند و سلطان فرمود که اینک ما بسیم و هر چه صلاح وقت خواهد بود بعمل خواهیم آورد و در ملوک ساری و گیلان و غیره بخدمت رسیده و درین ممالک خطبه و سکه بحضرت بادشاه جاری شد و قراولان امیر قاسم ولد جهانشاه را شکسته و دو هزار تومان از

جهات او گرفته آورند اما همدین اثنا امیر پیر حسین نیز ویران شده امرائے او برخی به حسن بیگ پیوستند و جمعے به اردوے
سلطان آمدند و مردم او نوعی بهم برآمدند که ضبط را مجال نمانده و حسن بیگ بسیدند مزید مکتوب فرستاد و همواره بر مکاتبت
امرائے سلطان مهر و پشت میزد و درین نوبت بر روے مهر زده فرستاد و نوشت که امرائے مغل باید که از تبریز بیرون روند که
به پسر خود داده ام و امرا مکتوب او بحضور سلطان فرستادند پس حسن بیگ در ظاهر تبریز آمده و امرائے مغل نیز از تبریز بیرون
رفته بمقابل فرود آمده مردم لشکر مغل و ترکمان در شهر ریز فتند و معامله میکردند درین نزدیکی سلطان سعید نیز به قریب سلطانیه
رسید و امیر حسن بیگ از تبریز برخاسته به قراباغ رفت و سلطان داروغه به تبریز فرستاد و دران مقام امیر حسین علی و
پرش سلطانعلی و امیر یوسف کهول ابن جهانشاه و دیگر امرائے تراکمه قراقویونلو اینجا هزار سوار بسکر همالین پیوستند و فرستادگان
امیر حسن نیز متعاقب یکدیگر بار دوے همایون آمدند و برادر زاده او یوسف بیگ آق قویونلو رسیده بعرض رسانید که هنوز آفتاب
از مغرب طالع نشده دولتو به یاز است اگر از بنده حرکتے ظهور یافت امید که معاف فرموده آید چه قریب صد سال است که آبا و
اجداد ما و آبا و اجداد همایون بادشاه را کوچ نیکو داده اند و من خود را از مخصوصان این خاندان میشمارم و ملک فارس و عراق
که از دودمان صاحبقران بدر رفته بود باز ستانده بگماشتگان عالی میگذارم و آذربائیجان را نیز میپارم امادرین میان
معاودت ممکن نیست مرا درین نیستان بگذارند تا برف کم شود و بدر روم و اگر باور ندارید از اعداے من که در اردوے
همایون اند دریافت نمائید که مراجعت درین وقت ممکن است یا نی و مجلسے عظیم ترتیب یافته یوسف بیگ حاضر شد و فرمود
تا هفت نوبت زانو زده پیش سلطان بایستاد و بادشاه و برادر شرف دست بوسی مشرف ساخته در جواب گفت که رأیت نصرت
شعار متوجه آن طرف است هر چه مصلحت باشد بتقدیم رسد و میرزا محمود را بر سالت فرستاد و یوسف را نواخته رخصت مراجعت
داد و چون یوسف بیگ نزد عم خود رسیده از حالات عظمت و شوکت سلطان معروض داشت حسن بیگ فرمود تا بارگاهش را
بیاراستند و تختے زرین نهاده شاهزاده یادگار میرزا ابن محمد سلطان میرزا ابن بایسنقر میرزا را که نزدادو بود بر تخت
نشانیدند و خود در طرف یسار قرار گرفته میرزا محمود را بمجلس آوردند و فرمود تا چند نوبت زانو زده شاهزاده یادگار محمد میرزا
دریابد و بعد ازان متوجه او شود و بعد از طوے فرستاده را باز گردانیدند و بادشاه از مقام خود جنبیده اول میخواست که بقراباغ
رود و امیر حسن را ازانجا رانده ستاند و دران مقام بگذارد و ازراه اردبیل متوجه مقصد شده بسبب قلت خوردنی باز گشته بجانب
محمود آباد رفت و در کنار نهر ارس قیام گزید اما خوردنی بغایت گرانی پذیرفت چنانچه یک من گندم بده دینار میرسید امیر حسن
این امر را دریافت و در ضبط راه ها مشغول شد و از طرف فارس و خراسان هیچکس را راه نمیداد و چندے از جانب شیروانشاه
کرایل بود کشتی خوردنی مے آورد و معبر از کشتی بر بسته بودند شبے تراکمه بطریق شبخون بر کنار معسکر همایون آمدند و امراے
شهزادگان زانو زده رخصت جنگ طلبیدند و بادشاه فرمود که تو ره نیست که وقت شب بر سر ما نمی رسند صبح خبر یافتند که
تراکمه بسیار گم بودند و بسلامت رفتن ایشان تاسف بسیار خوردند و درین اثنا امیر حسن شروان شاه را تهدید نمود که لشکر

گورکان عاقبت بملک خود خواهند رفت وآن وقت نتیجهٔ دوستی ایشان خواهی یافت وآن نامراد اندیشه نکرده کشتی ها را پس
کشید و مردم اردوی مغل که بعاملت نزد او آمده رفت میکردند ایشان را غارت کرد و سلطان از جانب قحط و لاغری مرکب
ناچار شده طبل رحیل فرو کوفت و متوجه اردبیل شد اما در راه گل ولای بسیار بود که عبور ازان متعذر مینمود و زیاده از
نیم فرسنگ دران گل پلاس و تمدو قالی و خیمه و سراپرده انداخته امرا و لونیان گذشتند و بادشاه بنفس خود ایستادگی نموده
مردم را ازان میگذرانیدند و بهزار مشقت ازان جا گذشته بمحلی مناسب فرود آمدند و امرا الطلب قلعه در اطراف مقرر شدند
در روز سیم امیر سید مرید و امیر بیگ قزاولان همدگر مقابل شدند و امیر بیگ با امیر سید مرید گفت که بادشاه و دستان صد سال را
دشمن و دشمنان صد ساله را دوست نمود و است یعنی قوم آق قویونلو که از زمان صاحبقران خدمتگذاری کرده است اورا
بدشمنی مجبور کرده و نزاکه قراقویونلو را که دشمن این خاندان بوده اند به دوستی منظور فرموده ما امیر حالا هم داعیه دولتخواهی
دارد باید که فردا درین مقام امرا را بیاری او دنیز خواص خود را خواهد فرستاد تا بهم بصلح انجامد روز دیگر امیر سید مرید و
وغیره رفتند چون نزاکه اندک بود ندانستند برایشان تاختند و آنها را پریشان ساختند و بعضی را دستگیر نمودند امیر سید
ارغون از تعاقب امتناع نمود اما امیر سید مرید ممتنع نشد ناگاه امیر حسن بیگ با سه هزار سوار آراسته برسران رسید و سپاه
مغل که با اسپان لاغر و به او لجای مشغول بودند پریشان شدند و قریب پانصد کس از امرا و امیرزادگان بقتل رسیدند و سید
جنید و پهلوان حسین دیوانه و امیر حسن ارلات و پیر محمد و پیر محمد خوجین و امیر سید مرید گرفتار شدند و سلطان سعید از قحط غله
و تنگی مرکب ناچار بود سید غیاث الدین محمد را برای صلح فرستاد و امیر سید ابراهیم قمی و والدهٔ سلطان نیز برای این مهم
رفتند اما امیر حسن ترکمان از مردم خود و حالت پریشانی لشکر سلطان شنیده از مصالحه با نمودچون سیدان و مهد علیا به لشکر باز
گشتند لشکر ترکمان مسلح شده در پی ایشان رسیدند و امرای سلطان نامردمی کرده به اردوی ترکمان پیوستند چون سلطان
حال چنان دید ناچار عنان برتافت پسر امیر حسن بیگ تعاقب نموده بادشاه دستگیر شد و اردوی بدان عظمت تاخت و تاراج
شده امیر حسن بیگ بر خزائن و نفائس دست یافت و خواتین را بحرمت و عزت نگهداشت چون بادشاه را بمجلس آوردند
امیر حسن شرائط استقبال بجای آورده اظهار نیکو بندگی خود نمود و میخواست که آیسیبه بلشکر بادشاه نرساند اما امرا گفتند که
چون بغیر از کینهٔ این بادشاه در استیصال ما چندان سعی نبود اکنون که این کینه در سینهٔ او نشست ما را چگونه خواهد گذاشت
که نفرات بکنیم و یکروز قبل ازین که قاضی شروان ملاقات سلطان آمده بود سلطان با و میگفت که سبب مخالفت
شروان شاه و بازگرفتن ماکول این علیه تر آنکه راست داد ورنه امیر حسن را این صورت کجا میبود و قاضی دانست که اگر
این بادشاه خلاصی یابد خاک شیروان در توبره اسپان کرده بخراسان برود بسعی بسیار در قتل آن شهریار نامدار کردند آخر
بفرمان امیر حسن در دوم رجب سنهٔ ثلاث و سبعین و ثمانمایه سلطان را بتواق شهزاده یادگار محمد میرزا فرستادند شاهزاده
باستقبال برآمده بغلگیر شد و بخرگاه خود مراجعت کرد و سلطان خواست که در عقب او بروند گمان داشتند و در همان مقام غریب

تیغ خون آشام خون آن شهریار همایون را بر خاک انداختند و حسن بیگ اردو را ضبط نموده تمامت اموال و خزائن را برافت
و برخی از امرا گشته و بعضے مفرور و جمعے ممنون عنایت ترکمانان شدند ۵ قضا چو لشکر سلطان بوسعید شکست + ز
کس مدان که زیر ستاره و ماه است + گذشته بود زماه رجب همان دو روز + قدر نوشت که دست ز ملک کوتاه است +
لطیفهٔ عجیب که لشکر او را + او ذون حسن زرد تاریخ شیروان شاه است + و دران ایام که بادشاه از زیادتی
گل و لاے دکمی آذوقه و علوفه تنگ و سر سیر بود در تاریخی آن چنان خسوف قمر واقع شد که ماه در برج دلو بعقده راس
سیاه شد و مولانا جلال الدین در تاریخ خود سنه اثنی و سبعین و ثمانمایه نوشته و بعضے سنه سبعین و ثمانمایه نویسند و مولانا
مذکور در تاریخ مے نویسد ۵ سلطان بوسعید که در فرخ روی + چشم سپهر پیر جوانی چو او ندید + الحق چگونه گشته نگشتی
گر گشته بود + تاریخ سال قتل سلطان ابوسعید + مدت عمر او چهل و سه سال و ایام سلطنت او هیجده سال و یکماه و
یکروز بود و از خواتین اعظم و رقیه سلطان بیگم بنت میرزا علاؤ الدوله بود و بعضے تاریخ شهادت او بست و یکم مے نویسند
اما تحقیق است که در ماه رجب سنه ثلث و سبعین و ثمانمایه این واقعه وقوع شد پسران او یازده بوده اند چنانچه حالات
ایشان مذکور مے شوند از شعرائے عهد سلطنت او یکے آصفی شیرازی بوده که شاگرد حضرت مولانا عبد الرحمن جامی بوده و وزیر
سلطان بهمین سبب آصفی تخلص میکند از دست ۵ دل که طومار وفا بود من محزون را + پاره کردند نه دانسته بتان
مضمون را + تو هم در آئینهٔ حیران حسن خویشتنی + زانه ایست که هر کس بخود گرفتار است + خواجه محمود سرخسی نیشاپوری
بود سخنور شیرین زبان خوش بیان و مدتے به بدخشان بسر برده چون سلطان ابوسعید در سنه احدی و ستین و ثمانمایه در دار السلطنت
هرات بساط زمانیان جشنے عظیم فرمود که چشم فلک مثل او ندیده بود و شعرا در تهنیت آن جشن قصائد بسیار نوشتند خواجه محمود
نیز قصیده گذرانیده چند شعر نوشته میشوند ۵ اے سدهٔ رفیع تر اسدرهٔ آسمان + از چار طاق قدر تو یک طاق
آسمان + گیتی شبیه و نظر گردون مثال تو + با صد هزار دیده ندیده است در جهان + از فوق عرش فرق بود تا به
تحت فرش + از غرفهائے قصر تو تا فرق فرقدان + از ابتدائے خلق جهان تا به نفخ صور + سورے بدین صفت ندهد
هیچکس نشان + بهر نثار رزم تو آورده است دهر + هر گوهرے که خازن کان داشت در دکان + این قصر جنت
است و در و صد هزار حور + هر یک بحسن مایهٔ عمر جاودان + شمشاد قامتان سمن چهره در چمن + در سایهائے سرو
صنوبر شده چمان +

ذکر اولاد سلطان ابوسعید گورکان شهنشاه خراسان و ماوراء النهر و ایران

سلطان شهید ابوسعید از بطن بیگمات متعدده

چند پسران بودند سلطان محمود میرزا و سلطان احمد میرزا و سلطان محمد میرزا و شاهرخ میرزا و الغ بیگ میرزا و عمر شیخ میرزا
و ابابکر میرزا و سلطان مراد میرزا و سلطان خلیل میرزا و سلطان ولد میرزا و محمد عمر میرزا اما ازین شهزادگان سلطان

محمد میرزا و شاهرخ میرزا در قبیدز اکه آق قونیلو در آمدند مدت العمر در حبس ایشان گذرانیده داعی حق را لبیک اجابت گفتند
و سلطان احمد میرزا در سمرقند رسیده بادشاه شد و سلطان محمود میرزا نیز از عراق برگشته نزد برادر رفت و حکومت حصار
و بدخشان بوی قرار گرفت اما سلطان احمد میرزا در سنه تسع و تسعین و ثمانمایه در گذشت و سلطان محمود میرزا بادشاه
حصار و بدخشان سمرقند را تصرف در آورد و او نیز در سنه تسعمایه رحلت کرد و سلطان مسعود میرزا و سلطان علی میرزا و سلطان
ویس میرزا و بایسنقر میرزا پسران سلطان محمود میرزا بودند سلطان مسعود میرزا بجای پدر نشست و بایسنقر میرزا در سمرقند
بادشاه شد اما سلطان علی میرزا بمدد امیر خسرو قبچاق بادشاهی سمرقند را گرفت و بایسنقر میرزا که از سمرقند محروم شده بود حصار را قرار
گرفت و او را تصرف در آورد و سلطان مسعود میرزا نیز به خراسان رسید خانان مکرم سلطان حسین بهادر خان با یقرا گورکان
دیر اسعظم داشته و دختر بدو داد و سلطان علی میرزا که در سمرقند بادشاه بود امیر خسرو قبچاق نهایت نامردمی بکار آورده واقاے
خود سلطان علی را گشت و سلطان ویس میرزا چاره جز این ندید که به ترکستان رسیده اوقات خود گذرانید و سلطنت ماوراالنهر
در تصرف اوزبکان قرار گرفت و چنانکه در حالات اوزبکیه نوشته شد سلطان محمد خان اوزبک بر آن ممالک تسلط یافت و
دیگر در ماوراالنهر نقش حکومت گورکانیه درست ننشست اما دیگر اولاد بادشاه شهید سلطان ابوسعید میرزا یعنی الغ بیگ میرزا
که حکومت کابل و غزنین بتعلق بدو داشت امیر بابا و امیر اسعد کردوآفاق خان و دریا خان او را خلاص ساختند امیر قنبر علی و
بابا کوکلتاش بدو شاهزاده رسیدند و شاهزاده را برادران امیر بابا بسجد و دهند بردند و در راه افاغنه ویرا دزدیده به امید
بزندق برلاس رسانیدند و شاهزاده بار دگر بتخت کابل استقلال یافت تا بدست سلطان حسین میرزا سلطنت او سپری شد و
ابابکر میرزا که ایالت بدخشان بدو مقرر بود و سلطان محمد بدخشانی در سرات مسلوذ ناگاه شاهزاده بدخشانی از کاشغر رسیده
امیر الامرائے ویرا امیر اسمعیل خاوند شاه بقتل رسانید و شاهزاده از آن ولایت بدر رفته و بازامیر سید مزید رسیده و شاهزاده مذکور را
بقتل رسانید و شاهزاده ابابکر در زمان سلطان حسین میرزا باوی محاربه نموده اسیر شد و در سنه اربع و ثمانین و ثمانمایه بدو فات یافت
اما شاهزاده والانژاد عمر شیخ میرزا که ولایت اندخود و فرغانه یافته بود در سنه تسع و تسعین و ثمانمایه از بام کبوتر خانه افتاده
جان داد و شاهزاده میرزا مراد که حکومت کرمسیر قندهار داشت و امیر نظام الدین احمد بر لاس امیر الامرائے او بود وقت بهبهت
بادشاه عراق بکرمان میرفت در راه اصحاب وحشت بارشنیده برگشت و قتیکه در آب سیرین بکشتی میگذشت امیر یوسف ترخان با عمی شده
کشتی را سوراخ آوازه افگندند که هزاره رسیدند و تفرقه بحال شاهزاده راه یافته و امیر مذکور را حمال و اثقال او را تاخته و سلطان
مراد نامراد بخراسان آمده و بغیر ان سلطان حسین میرزا قلعه بتیره تو فرستاده شد و خبرے ازو باز نرسید و سلطان خلیل میرزا
که در سرات بود سلطان حسین میرزا ویرا با ورالنهر فرستاد و در ان ممالک بدست امرائے سلطان احمد میرزا بقتل رسید و سلطان
ولد میرزا را پدر او بجا نفشت امرائے ارلات سپرده بود و ے تا آخر عمر در میان ایشان روزگار گذرانید و سلطان عمر میرزا قوت
از تحال پدر در سمرقند بود در جنگلهاے مرو بدست سپاه سلطان حسین میرزا گرفتار آمده در قلعه اختیار الدین محبوس بماه رجب

سنه ثلث وثمانین وثمانمایه ویرا بقلعه تیره تو فرستادند تا خبر بما از و نرسید فقط +

ذکر سلطنت ابوالغازی سلطان حسین میرزا بایقرا ابن غیاث الدین منصور ابن میرزا بایقرا ابن عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس

چنانچه سابق ازین مذکور شد که پسران امیرزاده عمر شیخ میرزا رستم و اسکندر سلطنت اصفهان داشتند و پایان کارایشان نوشته شد امیرزا بایقرا بادشاهیت نیکو سیرداد گرلبود و وقتیکه در بلخ بر تخت نشست مولانا برندق را که شاعر بے فصیح لبود پانصد دینار انعام فرمود و پروانچی دویست دینار نوشت مولانا ابن قطعه نظم کرده رسانید ؎ شاها دشمن گداز دوست نواز + آن جهانگیر کو جهانداراست + پیش یوز التون مرا نمود انعام + لطف سلطان به بنده بسیاراست + سیصد از جمله غالب است کنون + در براتم دو صد پدیداراست + یا مگر من غلط شنیدستم + یا که پروانچی غلط کاراست + یا مگر در عبارت ترکی + پیش یوز التون دویست دیناراست + چون شاهزاده بشنید بخندید و گفت که در عبارت ترکی پیش یوز التون هزار دینار را گویند و فرمود تا هزار دینار مولانا تسلیم نمودند مولانا این بیت گفت ؎ بحر عمان است گویا خاطر فیاض شاه + ابر نیسان است گویا دست گوهربار او + و پسر سلطان بایقرا غیاث الدین منصور بود و پسر او سلطان حسین میرزا بود و این بادشاه در شرافت و حسب و نسب طرفین ممتاز بود و مادر او فیروزه بیگم دختر سلطان حسین تایکوت بود و مادر سلطان حسین آقا بیگم دختر صاحبقران بود و مادر سلطان غیاث الدین نقش سلطان بیگم بنت امیرزاده علی ابن امیرزاده اسکندر ایلچکدائی بود و مادر نقش بی بی فاطمه بیگم دختر امیرسرو ابن منغل ابن سوون ابن بات کیلکان این توسه ابن تیتی خان و والده تیتی خان فاطمه نقش خانم دختر اقتیمور خان از اولاد کیک خان بود و مادر نقش خانم سکینه خانم عرف تیتی توجنی دختر شیخ شمس الدین محمد سکین نبیره دویم حضرت خواجه عبد الله انصاری بود غرض تولد سلطان حسین میرزا در سنه اثنی وار بعین و ثمانمایه واقع شد و بهمراه فرزند سلطان ابوالقاسم بابر مے بود و از انجا با مادر الهر بیش سلطان ابوسعید میرزا رفته در انجا معتقد شد و مادرش بابا در الهر رفته بسفارش خود خلاصی داد و باز بشاه بابر پیوست و بعد انتقال بابر ملازم میرزا شنجر شد و سلطان شنجر دختر ش بیگا سلطان را بوے داد و شاهزاده ربیع الزمان میرزا از و متولد شد و سلطان حسین میرزا با خسرو مخالفت کرده و از امرائے شنجری جنگیده بصحرائے مرو شیوق ببرد و آخر بدامرائے قوم هلایر داغون براستر آباد رفت و از حسین سعد لو ترکمان جنگیده و بالتقبل رسانیده و بر سر ایلات برجان تکن گردید و سلطان حسین میرزا در سنه اربع وتسعین وثمانمایه روانه شده و از آب اموبه گذشته و با پیر بداق خان اوزبک ملاقات کرده خواهر خود بوے داد و باتفاق او مصطفے خانرا مصاحره کرده بصلح بازگذاشت چون سلطان سعید شکر بآب الهر برد بادشاه بارد گرد راستر آباد آمده و سلطان محمود میرزا را گریزانیده تا هرات رسیده و ویرا نیز مصاحره کرد چون سلطان ابوسعید بازگردید سلطان حسین میرزا هری را گذاشته و به اواق رفت و با امیر حسنی خان تو قغرات جنگیده و در سنه ثمان وتسعین وثمانمایه باز بخراسان آمده امرائے سلطان ابوسعید بجنگ او برآمده

حربے سخت واقشردہ سلطان حسین میرزا جلاد تہا نمودہ عکس رایت خود گشت امارے مراد در آئینہ ظہور ندیدہ دبار گردیدہ
قلعہ سرشک را عمارت کرد و بعد ازین چنانچہ مذکور شد نزد سلطان ابو الخیر خان اوزبک بادشاہ دشت قبچاق رفتہ خان
میخواست کہ امداد او کردہ باز فرسیدا امد بسمان زودی انتقال نمودہ و سلطان حسین میرزا بعزت فرمود و خبر بیران شدن
اردوے سلطان ابو سعید میرزا شنیدہ بہ ابیورد آمدہ در ہشتم ماہ رمضان سنہ ثلثمائہ و سبعین و ثمانمائیہ در ہرات رسیدہ
بر تخت سلطنت نشست و امیر پیر محمد ارلات و امیر زین العابدین ارلات را بہ بلخ فرستاد تا بلخ را از یار علی مغول گرفتند
و بادشاہ شہر بانو بیگم دختر سلطان ابو سعید میرزا بعد طوے عظیم بعقد خود در آوردہ و بعد چندے ویرا بسمرقند فرستادہ تا بندہ
سلطان بیگم و دختر دیگرش را بخواست و شاہزادہ یادگار محمد میرزا ابن محمد سلطان میرزا ابن بایسنقر میرزا عزم خراسان
فرمودہ و سلطان حسین میرزا و برادرش باز کردہ و یادگار میرزا در ان محاربہ انہزام یافتہ و امیر ابراہیم ولد امیر جہانشاہ
با چند کس از امرائے تراکمہ قراقوینلو رو بدرگاہ سلطنت پناہ بادشاہ آوردند و الچیان امیر ابو البصر حسن بیگ بحضور
رسیدہ محصل پیام آنکہ آبائے ما ہموارہ آبائے شما را بندگی نمودہ اند و با سلطان ابو سعید ہر چند مدارا و نیازمندی
نمودیم مقبول نیفتادہ تا ہر آنچہ در پردہ تقدیر مستور بود ظاہر شد اما الحال باید کہ چشمہ صدق و محبت را بخاشاک عداوت
مکدر نسازند و تراکمہ قراقوینلو را کہ دشمن خاندان برلاس و عدوے دودمان ما اند بغریبد سلطان فرستادن پناہ گرفتگان
از مروت بعید شمردہ بدان رضا ندادند و امیر حسن بیگ یادگار محمد میرزا را امداد دادہ و امیر یوسف بیگ و حسن بیگ اق قویونلو
بر کاب او از مرو خراسان فرمود و سلطان حسین قصد محاربہ او نمودہ اما از بیوفائی بعض امرا و فتنہ ہرات و لشکر کشی سلطان محمود میرزا
سوے بلخ ناچار شدہ بعرض امیر مظفر برلاس سوئے ولایت قیصار بیرون رفت و یادگار محمد از ولایت لوس روانہ شدہ
اما از و پیشتر عمر او پائندہ سلطان بیگم در شہر ور آمدہ در ششم محرم سنہ خمس و سبعین و ثمانمائیہ خطبہ بنام یادگار محمد میرزا
خواندہ شد و مولانا حسن قصیدہ در مدح بیگم گذرانید کہ مطلعش این است ؎ ہمچنان کز فضل حق خاتم سلیمان را رسد +
ملک بلقیس زمان پائندہ سلطان را رسد + و یادگار محمد رسیدہ و در باغ زاغان فرود آمدہ امرائے تراکمہ را رعایت بسیار
کردہ فرمود تا در خطبہ اول دعائے دولت امیر حسن بیگ نمایند انگاہ نامش گیرند و خود در ہمہ احوال مشغول مجالس میگشی و
محافل خوبان مہوش مے بود و پیرائے نظم و نسق نداشت +

ذکر معاودت سلطان حسین بہادر خان بہرات و قتل شاہزادہ یادگار محمد میرزا بہ جستہ صفات

؎ سلاطین کہ کشور کشائی کنند + بتوفیق حق پادشاہی کنند + چو تائید یابند از لطف حق + شود حال ایشان بدیگر نسق + نباشد چو دیگر کسان
کارشان + بود بوالعجب جلوہ کردارشان + مؤید این مقال آنکہ یادگار محمد میرزا کہ بجمعیت تراکمہ بنیم عالم بودہ در عیش و
نشاط مشغول و معروف بیمناد سلطان حسین میرزا با امرائے خود مشورت کردہ جرأت تا الاکلام نمودہ و از جمعیت یادگار محمد میرزا

نیندیشیده دستوی هرات بایلغار روان شده اغروق را بر سر ایل مالان گذاشته و سحرگاهی در باغ زاغان نزول نموده و در یوقت ششصد و پنجاه نفر در رکاب بودند و دران شب شاهزاده یادگار محمد میرزا شراب بسیار خورده مست بود امرا رفته او را از بستر خواب کشیدند همان لحظه سرش از تن برداشتند ۵ اجل خانه تن بیرداختش ✤ پس از تخت بر تخته انداختش ✤ جهان کار ازین گونه بسیار کرد ✤ زمانه نخستین نه این کار کرد ✤ همان است این چرخ فیروزه فام ✤ که گردید گرد سر خاص و عام ✤ همان است این زال نیلوتقاب ✤ که در عهد جم بود و افراسیاب ✤ مولانا عبد الواسع درین ماده گوید ۵ شد شهر صفر شهید و هم شهر صفر ✤ از سال شهادتش دهد باز خبر ✤ امرائے ترکمن و زنبیل بیگ و سلطان خلیل پسران امیر حسن بیگ تمامان رخت ادبار بوادی فرار کشیده تا آذربائیجان عنان باز نکشیدند و خاقان جهانستان تخت سلطنت جلوس فرمود چون شاهزاده سلطان محمود میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا بر رے بلخ آمده ولایت را بقبضه خود در آورد و سلطان حسین میرزا نیز عزم رزم او کرده سوے بلخ روان شد و هر دو لشکر تهیه رزم نموده و سلطان حسین میرزا بارغار را بمیرزا باقر مقرر نموده و جرانغار را به میرزا سلطان احمد داده و امیر عبد الخالق و امیر احمد برلاس و امیر احمد علی فارسی برلاس و امیر مظفر برلاس و مولک خواجه اوزبک و غیرهم امرا را در محل مناسب تعیین فرموده و سلطان محمود میرزا نیز صفوف را آراسته محاربه سخت و اقعشد عاقبت لشکر سلطان محمود میرزا منهزم شده و سلطان حسین میرزا پس ازین جنگ مراجعت نموده بنواحی اندخود منزل گزید و شاهزاده ابا بکر میرزا و امیر جلال الدین مزید اغون از دیار بدخشان هوائے ملازمت خاقان نموده بارد و رسید و حسب درخواست او سلطان بیگم را نامزد او نمود و میرزا باز گشته و امیر مزید را گشته خیلے عظیم در سلطنت او واقعشد ✤

ذکر مخالفت امیرزاده محمد عمر

شاهزاده محمد عمر ابن سلطان خلیل ابن میرزا پیر محمد ابن امیرزاده محمد سلطان ابن امیرزاده جهانگیر ابن صاحبقران امیر تیمور در سنه اربع وستین و ثمانمایه با امیر یوسف ترخان اتفاق نموده و مخالف شد و امیر نظام الدین احمد ابن امیر تو کل برلاس را منقاد شده امارت قندهار بدو سپرد و او یاغی شده سلطان حسین میرزا لشکر بر کشیده و شاهزاده بمحاربه منهزم شده و بار دیگر لشکر فراهم آورده امیر مظفر برلاس بجرب او رفته و درین حرب شاهزاده بقتل رسید چون ملک احمد مشاق بسلطان محمود میرزا مایل شده بود سلطان نوبت دویم لشکر بر بلخ کشیده و درینگام محاصره او سلطان محمود میرزا با فوج خود بدو ایشان آمده بکنار آمویه منزل گزید و خاقان فرمود که امیر مظفر برلاس برابر ایشان خیمه زند و بوجه قحطه و غلاے بسیار سلطان حسین میرزا بتنگ آمده و امیر مظفر را در کشتی نشسته و از جانب سلطان محمود میرزا نیز امیر جهانگیر برلاس بکشتی آمده ناگاه کشتی امرائے سلطانی در برابر مخالفان روان شده و امیر مظفر از کشتی بدر جسته شنا کنان بکنار رسید و لشکر سلطان بهم برآمده و میرزا ابا بکر از اردوے همایون فرار شده و به بدخشان رسیده قصد حصار شادمان نمود سلطان احمد و محمود میرزا از تعاقب سلطان حسین باز گشته رفتند و سلطان حسین میرزا بهرات مراجعت نمود و خانم سلطان مظفر سلطان ابو سعید را و بعضے دختر میرزا علاؤ الدوله

سے نوسیند باشاہزادہ بدیع الزمان منعقد کردہ میرزا ابابکر باز لشکر فراہم آوردہ وسلطان نیز بدیراپس باز کردہ وجمعیت ابابکر بعض
توجہے از ہم گسیختہ ومیرزا ابابکر مقہور شدہ آخر اسیر گردیدہ بقتل رسید وامیر جہانگیر برلاس وامیر محمد برندق برلاس کہ از اولاد
جاکو برلاس بودند از سمرقند آمدہ بسلک امرا منتظم شدند وامیر محمد برندق عہدہ امیر الامرائی یافت وہمچنین امیر قزاقون بن
امیر حسن ارغون کہ از امرائے سلطان ابوسعید بود بار دوے ہمایون رسیدہ وسلطان حسین میرزا ایالت غور وزمین داور
بوے داد وامیر ذوالنون بغایت مردانہ کسے بود در اکثر معارک شمشیر بازوہ بود ودر سنہ خمس وثمانمایہ در
بلخ میرزا بایقرا بموجب گفتہ شمس الدین محمد بقریہ خواجہ خیران رفتہ واز روئے تاریخ کہ در زمان سلطان سنجر سلجوقی تصنیف
شدہ بود آن مقام دریافت کردہ چون قبر اکہ در آن مقام بود حفر نمودند لوحے از سنگ سفید دیدند کہ بر وے ہذا قبر اسد اللہ
الغالب اخ رسول اللہ علی ولی اللہ نوشتہ بود خاص وعام ہجوم آوردند ونذور ونقود واجناس بقیاس در آن
مقام جمع آمدہ وبادشاہ نیز بزیارت رفتہ ودر آن مقام قریہ بنیاد نہادہ ودر سرات نیز ہمچنین شخصے مکری کردہ گفت کہ
من بشارت یافتہ ام کہ قبر حضرت امیر المومنین در فلان مقام است ومردم بسیار گرد آوردہ وبادشاہ آن گروہ مزور را تادیب
نمودہ ودرین سال شاہزادہ محمد سلطان عرف کیچیک میرزا ہشیر زادہ سلطان عزم حج بیت الحرام کردہ چون بہ
تبریز رسید سلطان یعقوب ترکمان والی آنجا خواہش ملاقات نمودہ وسلطان یعقوب آق قوینلو بادشاہ آذربائیجان
بود ومیرزا نظر بعلو نسب خود رفتن بسرائے شاہی قبول نکردہ وسلطان نیز نظر بر رفعت رتبہ سلطنت خود بسرائے
اینکہ میرزا از بنات دختر ے خاندان گورکان بود رفتن بخیام او نہ پسندیدہ مقرر بدان شد کہ میرزا بزیارت خانقاہے
رود وسلطان در انجا رفتہ او را دریابد وہمچنین ملاقات شد وچون میرزا کیچیک بمصر وشام رسید باوالی مصر نیز ہمین
طریق ملاقات مرعے داشت چون میرزا از حج باز گشت در سنہ تسع وثمانمایہ در گذشت وبدیع الجمال بیگم
ہمشیرہ بادشاہ کہ بحبالہ پیرداق سلطان بود ہموس ملاقات برادر با برادر سلطان او زبگ پسر خورد تر بخراسان آمدہ
ودخترش خانزادہ خانم دختر بدیع الجمال بیگم را بعقد شاہزادہ مظفر حسین میرزا در آوردند وہمدرین زمان بیگہ سلطان
بیگم دختر میرزا سنجر وفات یافت ودختر میرزا الغ بیگ را برائے شاہزادہ معصوم میرزا خواستند وبادشاہ بوجہ بغاوت
امیر درویش علی سوے بلخ آمدہ وعزم تسخیر ولایت مصار وشادمان نمودہ وسلطان محمود میرزا ابن سلطان ابوسعید
ازین معنے خبر یافتہ با لشکر خود بجمال خجائیان تحصن جست وبوجہ بغاوت امرائے قبچاق یعنے ایزبک وقبچاق والی قندز ایم
ولی قبچاق بر اورش امیر محمد برندق برلاس اعراض نمودند کہ یاغی را دریابند پس گذاشتہ بولایت دشمن در آمدن بر خلاف
تورہ بزرگ است ومنقار بایحال امیر شجاع الدین ذوالنون ارغون با اندک نفرے بہ نشکر تہور متقابلا امیر علی قبچاق
شتافتہ مقید شدند فاقان منصور از یورش ولایت سلطان محمود میرزا باز آمدہ متوجہ قندز گردید واو را گرفتہ جنگ
انداخت وسلطان محمود نیز دو ہزار سوار بمدد امرائے قبچاق فرستاد ومحمد ایلچے بوغا امیر سلطان محمود میرزا العزم شخجان آمدہ

دکانے نکردہ بازگشت و ابو الحسن میرزا دیر التعاقب کردہ بگشت و بعد ازین در میان ہرو و بادشاہ صلح واقع شدہ و سلطانمحمود میرزا دختر خویش را بہ حیدر محمد میرزا دادہ و امیر ذو النون ارغون را از قید خلاص کردہ فرستاد و بادشاہ در زاہ حسن ملنج نشاط افتکار کردہ بہرات بازگشت و در ینولا سلطان اویس میرزا رحلت کرد و پسر او محمد سلطان و مادرش سلطان بیگم دختر بادشاہ تعزیت داشتند و وزارت بہ خواجہ نظام الملک مقرر شد و او در جرگہ امرائے عظام مہر زدہ منصب امیر الامرائے بہ امیر محمد برندق برلاس تعیین یافت و ایالت و ماثر ندران بہ مہین پور خود سلطان بدیع الزمان میرزا مقرر فرمود و بسیارے از امرائے تراکمہ آق قونیلو و ظل رائیت فتح آیت او مجتمع شدند و در سنہ تسع و تسعین و ثمانمایہ آن شاہزادہ نامدار قصد تسخیر آذربائجان کردہ بہ بعضے وجوہات ازری برگشت و سلطان احمد میرزا درین سال در گذشتہ و ہرجے در ملک او پیدا شد میرزا بایسنقر پسر او در سمرقند بادشاہ شد و سلطان محمود میرزا در حصار و شادمان بود و خاقان منصور شہزادہ بدیع الزمان میرزا را طلبیدہ متوجہ بلنج شد و حیدر محمد میرزا امیر میرزا زالدین علی بیگ کہ در بلنج بودند استقبال بجائے آوردہ و سلطان مسعود میرزا کہ در حصار بود قلعہ حصار را بہ امیر محمد باقی چغانیانی و امیر محمود برلاس سپردہ خود بہ نہایت غفلت در شہر بود و خاقان منصور متوجہ آنجانب گردیدہ و سلطان مسعود میرزا فرار نمود و شہریان را دلگان دیرا تگاشی کردہ باز آمدند و فرمان شد کہ شاہزادہ فریدون حسین میرزا و امیر ابراہیم جغتائی و امیر سعید ارغون از اقارب عمور نمودہ بشاہزادہ بدیع الزمان میرزا پیوستند و مظفر حسین میرزا نیز بہ برادر پیوستہ باتفاق بر خسرو شاہ قبچاق روند و درین زمان قاسم سلطان ابن سیدک خان قزاق بحضور بادشاہ رسید و بادشاہ دیرا معزز و مکرم داشتہ و خسرو شاہ از شہریان دگان نہ نہم شدہ بقلعہ متحصن شد امدو میان مظفر حسین و بدیع الزمان میرزا نخبار تفار بلند شد و خاقان منصور قلعہ شادمان را گرفتہ و امیر محمود برلاس از قلعہ بیرون آمدہ با پیشکش و ساوری بحضور رسید و بادشاہ متوجہ قندز شد و خسرو شاہ اطاعت و خطبہ و سکہ و خراج بادشاہ قبول نمود و بادشاہ ایالت بلنج تا مرغاب نیز بسلطان بدیع الزمان میرزا داده بہرات بازگشت و درین سال شاہزادہ شاہ غریب میرزا انتقال نمود و مادر ین ولا در میان خاقان منصور و شہزادہ اکبر بیخے واقعہ بسبیش آنکہ بادشاہ باوجود معرفتی مظفر حسین از بدیع الزمان میرزا و بر انظر محبت و شفقت مبدید و در زمانیکہ بدیع الزمان میرزا قصد یورش قندز نمود ایالت استرآباد بہ شاہزادہ محمد مومن میرزا داد خود کہ نونہال گلشن اقبال خاندان گورکانیہ بود سپردہ آمدہ بود و قتیکہ بادشاہ دیرا ایالت بلنج داد بخلاف خواہش او مظفر حسین میرزا را بولایت استرآباد تعیین نمود و شاہزادہ بولد خود نوشت کہ امر حکومت را بعم مہربان خود نگذارد و امیر خسرو قبچاق و ذو النون ارغون درین ضمن بشاہزادہ تفق شدند و بادشاہ مصاحب خود امیر نظام الدین علی شیر را برائے اصلاح فرستادہ و شاہزادہ نیز در مقام انقیاد آمدہ خواست کہ بلنج را بہ مظفر حسین بگذارد اما بادشاہ عجلت کردہ نشانے بہ امیر اسلام برلاس فرستاد چون شہزادہ برائے شکار بیرون رود باید کہ در قلعہ بستہ و دیرا در رون نگذارد و شاہزادہ

نشان را دیده برآشفت و سخن اصلاح را جائی نماند ظفرحسین میرزا با امیر ندیم برلاس و امیرزا صلاح الدین عم بیگ و خسرو
توجه استرآباد و بادشاه به بلخ آمد و شاهزاده بدیع الزمان نیز با فوجی بمقابله شتافته و محاربه عظیم درمیان آمد ۵
زخون پیلان سنگ شد لاله گون ✤ روان شد بروئے زمین جوئے خون ✤ سرپهلوانان پرخاش جوئے ✤ بمیدان
درافتادمانند گوئے ✤ و درین اثنا خاقان منصور خود سواری فرموده چون چشم شاهزاده برطوق پدر افتاد از نهایت
آداب و سعادت تقابل را ناپسند کرده باز گشت و شاهزاده مغرور شده چون راه تنگ بود اکثر لشکرش گشته
شد و شاهزاده ابوالمحسن میرزا بحکم پدر رو بر اتعاقب نموده شاهزاده بر کوهے رسید که از هیچ طرف راه نبود و ناچار
شده و ملازمان چند فوته و دستار بهم بستند تا بادشاه زاده دست بران زده زیر آمد و اینواقعه در بست و نهم شعبان
سنه اثنین و تسعماية دست داد و بادشاه بلخ را محاصره کرده ملازمان شاهزاده در مدافعه و مقابله کوتاهی نمیکردند و مدتے
محاصره درمیان بود تا قحطے عظیم در بلخ پیدا شد امادر همان زمان محمد زمان میرزا این بدیع الزمان از صبیه بهبن بیگ
متولد شد مصوران نوید تولد شاهزاده را بادشاه رسانیده و برابر سیم شفاعت در قاطی میپیچیده آورند و بادشاه ازین
بشارت اهل قلعه را معاف کرده همه را بخشید و ایالت بلخ به شهزاده ابراهیم حسین میرزا داد و شاهزاده بدیع الزمان که از
معرکه بقندز رفته بود انجا بمشورت امراء جریده رو به قندهار نهاد و امیر ذوالنون و برادر استقبال کرده دختر خود بعقد
شاهزاده درآورد ✤

ذکر محاربه ظفرحسین میرزا با محمد مومن میرزا و کشتن آن نوباوه گلشن اقبال را بتیغ جفا

چون ظفرحسین میرزا آهنگ استرآباد

نمود محمد مومن میرزا با سپاه جرجان تقابل بحکم پدر نموده و هر دو لشکر مقابل همدگر گشته داد شجاعت دادند ۵ دو لشکر
نمودند آهنگ جنگ ✤ کشیدند تیغ شیر الماس رنگ ✤ زابر سنان ریخت باران خون ✤ زخون پیلان شد زمین لاله گون ✤
و امرائے بادشاهی بر اغار محمد مومن میرزا متفرق ساختند و شاهزاده با میازدان قتول چون سیل بلا حمله برعم خود آورد و
نهایت شجاعت بجائے آورده هر طرف که رسید آثار تهور ظاهر ساخت و شجاعان از روبروئے آن شیر غضبناک
کناره میگزیدند چون جمعے را بخاک هلاک انداخت و نزدیک بود که چشم زخمے لشکر بادشاه را رسد ناگاه تنگ بارگیر آن
شاهزاده کشور گیر از هم گسیخت و شاهزاده از مرکب جدا شده گرفتار شد و ظفرحسین ظفر یافته شاهزاده را با امیر ندیم
برلاس بهرات فرستاد و شاهزاده را امیر مذکور بقلعه اختیار الدین محبوس نموده احوال را بادشاه معروض داشت
اما مادر ظفرحسین خدیجه بیگم شبے در حالت نشه حکم قتل آن شاهزاده حاصل نموده معتمدان را جهت این مهم فرستاد و
صبح که خاقان منصور از حکم شب وقوف یافت اضطراب بسیار کرده مرسے در عقب فرستاد تا بجان شهزاده آسیبے
نرسانند اما مردمانیکه به تعلیم خدیجه بیگم آغا بسرعت رفته بودند بقلعه رسیده و شاهزاده محمد مومن میرزا را که بتلاوت

قرآن معظم اشتغال مے نمود گرفتند و شاہزادہ نیز خاستہ باایشان تلاش لئے بسیار کرد اما مردمان مزبور شاہزادہ را شہید کردہ از برج بزیر انداختند و چون این حالت بہارت ظاہر شد فریاد و فغان از مردم برآمد صغیر و کبیر نالہ را باوج فلک رسانیدند و مادرش خانم سلطان بنت سلطان سعید شہید ہمشیرہ او نمدہائے سیاہ در گردن انداختہ پیراہن چاک نمودند ؎

این چنین واقعہ حادث و انگاہ ہنوز ✦ چرخ گردان فلک روشن و خورشید انور ✦ نوشتہ اند کہ شہزادہ محمد مومن میرزا نہایت صاحب جمال و اہل کمال بود وقت اسیری این مطلع را گفت ؎ ستم ز ضرب تیغم بیشہ خالی از غضنفر شد ✦ زبازیئی فلک ایدوستان روبہ مظفر شد ✦ و نیز وقت شہادت بدیہہ گفتہ است ؎ ناجوانمردے کہ بے جرمم درین سن میکشد ✦ کافرے دان کو ز راہ کینہ مومن میکشد ✦ و بادشاہ بر شاہزادہ بدیع الزمان لشکر کشیدہ داور قلعہ متحصن شدہ و سلطان حسین میرزا قلعہ بست را بتصرف درآوردہ بوجہ قحط و غلا باز گشت اما شاہزادہ محمد حسین میرزا کہ از مدتے باز بآسنجان رفتہ بود درین وقت باز آمدہ و بادشاہ لشکرے بجرب او تعین فرمودہ و شاہزادہ ناچار بولایت استرآباد رفتہ و در انجا از مظفر حسین میرزا جنگیدہ ویران شد و نظام الملک کہ در کشتن محمد مومن میرزا سعے نمودہ بود اولادش مقید شد و تمامت اموال و نفائس او بقید ضبط درآمد و اکثر اولادش را نیز گردن زدند و خواجہ افضل الدین محمد وزیر شد و دران زمان کہ بادشاہ در الانک نشین نشستہ بقید خاندان نظام الملک مشغول بود شاہزادہ بدیع الزمان میرزا با بلغار روانہ الانک نشین شدہ و با ؎ سپاہے ہمہ یکدل و جنگجوئے ✦ چو شیران بوقت غضب تند خوے ✦ بالانک نشین رسید و بادشاہ نیز بقدر وسع اجتماع لشکر نمودہ و حربے صعب اتفاق افتادہ ؎ ز جوشن سواران دران ناحیت ✦ گذر گاہ شد تنگ چون عافیت ✦ ز خون دلیران گلگون عذار ✦ الانک نشین گشت چون لالہ زار ✦ و بعد از جنگ و حرب بدیع الزمان میرزا منہزم شدہ امیر عمر بیگ تعاقب شہزادہ کردہ شہزادہ بغیر انکہ روے سوئے کس کند تیر ے زد کہ دندانش شکستہ سرنگون کرد و درین زمان سلطان مسعود میرزا با اردوے ہمایون آمدہ و چہ آمدنش چنان بود کہ سلطان علی میرزا از بخارا لشکر جمع آوردہ بر میرزا بایسنقر راد رخورد ظفر یافت و سمرقند از و گرفت و میرزا مومد الدین بایسنقر در قندز رفتہ امیر خسرو و بر ابا بادشاہی برداشت و سوئے حصار رفتہ سلطان مسعود میرزا بخراسان رسید و بادشاہ و برامد داد و پس فرستاد و امیر خسرو شاہ و برادر کہ سوے خود کشیدہ و آن شاہزادہ را گوگر کردہ بسمرقند فرستاد و در سنہ خمس و تسعمایہ میرزا بایسنقر را نیز بقتل رسانید و بعد ازین در میان پدر و پسر یعنے سلطان حسین میرزا و بدیع الزمان میرزا تمہید بساط مصالحت شدہ خاقان منصور را با لشکر فراہ و سیستان را بوے مقرر نمود اما در سنہ ثلاث و تسعمایہ محمد حسین میرزا لشکر جمع آوردہ براستر آباد آمد و در ان جنگ مظفر حسین میرزا بوجہ ضعف غشی عظیم رو دادہ و لشکریان او فرار نمودند و مظفر حسین جمیع شاہزادگان را خوار میداشت و بادشاہ نیز بگفتہ او کار میکرد ابو المحسن میرزا نیز باغی شد و بادشاہ برائے تادیب شاہزادگان سوار شدہ و محمد محسن میرزا

نیز وزنا را بسیورد علم بغاوت برافراشت بادشاه خود برای جنگ ابوالحسن میرزا روانه شده امرا را بجز محمد محسن فرستاد خود مرو را
محاصره کرد و امیر خسرو هم باغی شده ابراهیم حسین میرزا را در بلخ محصور نمود و شاهزاده معصوم میرزا بدد ایشان رسیده و خود
بادشاه نیز صلح گونه با پسر کرده بدانجانب روی آورد و امیر خسرو برگشته بقندز رفت و چون بادشاه از مرو برخاسته رفت
ابوالحسن میرزا به برادر خود محمد محسن عرف یکیک میرزا پیوست و بادشاه اکثر امرا و شاهزادگان را برایشان فرستاده در میان
هر دو گروه محاربه سخت واقع شده از جرافغار شاهزادگان یاغی امیر ابراهیم ترخان جید رمحمد میرزا برافغار رشکر بادشاه را منهزم
ساخت و نیز یکیک میرزا از برافغار بر شاهزاده ابن حسین میرزا جرافغار بادشاه ریخته گریزانیدند اما چون بادشاه خود از جای
که تعیین بود بر اسپ سوار شده قریب بمصاف گاه رسید شاهزادگان ما چه پدر دیده گریختند و بعد ازین محمد محسن میرزا را ایالت
مشهد داده مسرور نمود و بادشاه برای استرداد استرآباد رفته درین هنگام شاهزاده بدیع الزمان سوئے هرات آمده و محمد معصوم
میرزا را شکست داده و بظاهر پدید آنکه بالاستعمال سیف و سنان بدست افتد نشست و امیر شجاع بیگ ارغون قلعه چوق را
فتحکرده و بادشاه بارد گر ابواب صلح کشاده بران مقرر شد که سلطنت بلخ تا کان رغاب تعلق بشاهزاده بدیع الزمان دارد و
شاهزاده بدان طرف توجه فرموده و ابراهیم حسین میرزا و یرا اطاعت کرده بلخ بدو سپرد و امیر خسرو نیز وزیر انقیاد شده ممالک
قندز و قبلان و ترمذ و حصار شادمان و خلمان و بخشان و قباديان سخر او شدند و شاهزاده محمد حسین که در استرآباد متمکن داشت
لشکر بامصغران برده و شکر اماے آنجا شکست یافت و محمد حسین بر آن دیار مستولی شده بسبزوار رفت و مظفر حسین میرزا نوجے
با امیر قاسم برلاس فرستاده و امیر مذکور بقلعه سپید و شکر مظفری ازین خبر بهم برآمده گریختند محمد حسین میرزا از استرآباد تا نشاپور
متخلص ساخت و خاقان در سنه ست و تسعمایه روے سوئے استرآباد آورد و محمد حسین میرزا پیش از وصول او فرار نموده محمد محسن
میرزا الیعیان فرستاده عفو تقصیر خواسته بار دوم گیهان پوے رسیده محمد حسین میرزا نیز از مخالفت ترسیده و عرائض اخلاص
فرستاده و خاقان منصور بملکت جرجان رایت مسلم داشت و ابوالحسن میرزا نیز با دل پشیمان و زبان عذرخواه پا بپاے سر بخلافت
میسر آمده در سنه سبع و تسعمایه محمد معصوم میرزا و در ثمان و تسعمایه حیدر محمد میرزا و اسکندر میرزا برادر زاده بادشاه مغفرت آخرت
اختیار نمود و در ین و لا بادشاه ابن حسین میرزا را فرستاد تا سیستان را از امیر سلطان ارغون بگیرند و امیر ذوالنون خبر یافته
بجنگ او شتافته و یرا منهزم نمود و درین و همان محمد حسین میرزا نیز رو گردشت چون در سنه سبع و ثمانمایه بیگ میرزا بادشاه
کابل در گذشت و پسرش عبدالرزاق میرزا بر تخت نشست امیر محمد تقیم ارغون پسر امیر ذوالنون کابل را بگرفت و دختر میرزا
الغبیگ را در عقد خود در آورد ؛

ذکر آغاز محاربات شاهزادگان لاس با محمد خان اوزبک و بدر رفتن سلطنت خراسان ازین دودمان بحکم خالق الجن والناس

چون سلطان محمد خان ماوراء النهر را فتح کرده مرکب جهانگیری را زیر

ران آورده در میدان خراسان جولان دادن گرفت و شاهزاده بدیع الزمان میرزا امیر خسرو قبچاق و ذوالنون ارغون را نامها نوشته طلبید تا بدفع خان ازبک پردازد و در آخر سنه ثمان و تسعمایه با دوازده هزار سوار از بلخ برآمد اما امیر خسرو شاه انقیاد نکرده و نیز سلطان حسین میرزا ملاحظه عواقب امور نفرموده از فرستادن امداد با نمود و شاهزاده ناچار گشته بازگشت و جمعی از امرا با سید جعفر کرا از سادات دشت قبچاق بودقول بسته در قصد شاهزاده جازم شدند اما شاهزاده وقوف یافته و شاه محمد برلاس و آفتاب ترخان و نیک کیلدی بسیاست رسیدند و مابقی معافی یافتند چون محمد خان اوزبک از اختلال احوال خراسان خبر یافت لشکر به بلخ کشید و شاهزاده غنان عزیمت سوی خسروان تافته و شاهزاده محمد زمان میرزا بالمرائے چند در بلخ باز داشت و محمد خان بظاهر بلخ رسیده حصار را گرد گرفت و محاربات قوی در میان آمد اما قلعه کشاده نشد و خان بعد از محاصره و محاربه بسیار سوئے سمرقند برگشت و شاهزاده از خردوان بازگردیده به بلخ رسید و شاهزاده در این ایام احرام ملازمت پدر بسته وسائل آنگیخت اما بوجه سعایت خدیجه بیگم و پرسش اجازت آمدن نیافت و شاهزاده بدیع الزمان امیر عرب بیگ را در شبغان محاصره نموده او را مطیع نمود و در باره صیانت خراسان از اوزبکان با المرائے خود مشورت نمود و ابر ذوالنون و امیر عرب بیگ و پیر علی خان بدشاه منصور را نزد امیر خسرو فرستادند و او را نصیحت نمایند اما امیر خسرو از صولت محمود سلطان اوزبک کوهستان رفته بود و سپاه او ویران شده بلشکر بادشاهی رسید چون رسل و رسائل متواتر شده غبار نفاق که فیما بین پدر و پسر بلند شده بود منطفی گردید شاهزاده بدیع الزمان از غاقان احمد و پیمان گرفته متوجه هرات گردید و خاقان فرمود تا خدیجه بیگم و مظفر حسین میرزا چند منزل باستقبال شاهزاده روند و خود نیز در پانزدهم جمادی الاول سنه عشر و تسعمایه از جهان آرا سوار شده و در نواحی عباس آباد تلاقی فریقین اتفاق افتاده و شاهزاده جوان بخت چون بخت روان پدر دید خواست که رومال در گردن انداخته چون مجرمان سه نوبت زانو زند بادشاه او را از ان کار باز داشته در کنار گرفت و پدر و پسر زمانے در راز گرستند و در ان روز آثار و حالے عجیب بود چه تمامت صغیر و کبیر باستقبال شاهزاده برآمده بودند الغرض شاهزاده را با غراز تمام در شهر آوردند و امر انوبت به نوبت ملازمت دادند و بزم ہائے عیش و نشاط آراستند و بعد ازان صبیه میرزا الغ بیگ ابن سلطان ابوسعید را که در حجر تربیت پاینده سلطان بیگم عمه او بود باشاهزاده بدیع الزمان میرزا عقد بستند و بادشاه فرمود تا بدیع الزمان و مظفر حسین هر دو بکنار مرغاب رفته ازان حدود با خبر باشند هر دو شاهزاده بمقام مذکور رفتند اما مظفر حسین میرزا بموجب فرمان پدر برگشت و خسرو شاه به قندز رفته با اوزبکان جنگیده گرفتار و کشته شد چون شاهزاده ظهیر الدین محمد بابر میرزا ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابوسعید میرزا کابل را گرفته قصد قندهار نمود بدیع الزمان میرزا صاحب التجائے امیر ذوالنون ارغون بدان جانب شتافت و چون بقندهار رسید بابر میرزا خواهش صلح کرده و میان هر دو بادشاه صلح شد و در سنه احدی عشر و تسعمایه محمد خان ازبک لشکر به نواحی بلخ فرستاد امیر محمد قاسم ارلات که داماد بادشاه بود و امیر شیرم جلایر امرائے آن حدود با ذوالنون

اوزبک جگیده گشته شدند واز استیلای اوزبک آن ولایت پریشان شده سلطان حسین میرزا از تغافلی که در امداد شاهزاده بدیع الزمان میرزا کرده بود پشیمان گردیده ماکاران دست رفته بود شاهزاده را طلبیده نوازش فرمود و طریق مشورت با امرا و لوئیتان بجا آورده شاهزاده را منغلای کرده سوی آب مرغاب فرستاد و خود نیز متعاقب او با فوجی گران برآمده از سرعت رفتار وطی منازل در منزل بابا آلهی ضعف وعلالت بر مزاج بادشاه غلبه کرده امرا قاصدان فرستاده شاهزاده بدیع الزمان را جریده طلب داشتند و شاهزاده رسیده و بمشورت امرا و خواتین خواستند که در میان هر دو برادران قواعد پیمان بایمان موکد نموده شوند و مجلسے آراستند امیر شجاع الدین محمد بر ندق بر لباس امیر مبارز الدین محمد ولی بیگ وامیر نظام الدین عبد اللطیف و محمد قاسم میرزا و سید عبد الله و عبد الباقی میرزا و سلطان بایزید بر لباس و دیگر امرا جمع آمده هر دو شهزادگان را در امتناع مخالفت فهمانیده سوگند دادند و سلطان حسین میرزا در یازدهم ذی الحجه سنه احدی عشر و تسعمایه انتقال نمود و بادشاهے نامدار بود و شهریارے کامگار شرب بادهٔ گلفام رغبتے تمام داشت و در عهد او دار السلطنته هرات طعنه بر جمیع بلاد و امصار میزد و در افزونی خزائن و اجتماع عساکر و اهل علوم و فنون و اقمشه و امتعه و سائر اسباب دولت از دیگر شهرها ممتاز بود سلطان حسین میرزا طبع نظم هم داشت و حسینی تخلص میکرد این چند شعر از و نوشته میشوند ۹ از غم عشقت مرا نے تن نه جانے مانده است + این خیالی گشته و آن یک گمانی مانده است + اولاد او چهارده پسر و یازده دختر بودند و ذکر بیگمات او نیز در ذیل ذکر اولاد او شاهزاده بدیع الزمان میرزا و خواهر او سلطان بیگم این هر دو از بطن سر حلقه خواتین سلطان حسین بیگا سلطان بیگم دختر سلطان سنجر میرزا گورکان متولد شده بودند و سلطان بیگم بعقد عبد الباقی میرزا بود و حیدر محمد میرزا و آق بیگم زوجه محمد قاسم ارلات ابن ابو القاسم و بیگه بیگم منکوحه سید مولا خواجه و آغا بیگم که بصغر سن فوت شد و کجیک بیگم زوجه میرزا بابر ابن قاسم میران شاه از بطن چولی بیگم بودند و شاه غریب میرزا از بطن پائنده سلطان بیگم بود و این شاه غریب میرزا شعر هم میگفت این شعر از وست ۹ بازم بلائے جان غم آن ماه پاره شد + اسوائے آن سر پیش کز رنجش دوباره شد + و مظفر حسین میرزا از بطن ماهچه بیگم آغا بود و ابو الحسن میرزا و محمد حسن میرزا از بطن سلطان آقا آق قوینلو ترکمان بودند و فرخ حسین میرزا و معصوم میرزا و ابراهیم حسین میرزا و ابن حسین میرزا و محمد قاسم میرزا و سلطان بخت بیگم زوجه سلطان مسعود میرزا و امراؤ بیگم زوجه اسکندر میرزا و منور سلطان بیگم زوجه یکے از پسران الغبیگ میرزا از بطن آغاچه دختر خواجه احمد بودند و ابو تراب میرزا و محمد حسین میرزا و فریدون حسین میرزا و مریم سلطان بیگم زوجه سید عبد الله و فاطمه سلطان بیگم زوجه میرزا بادگار فرخ میران شاه گورکان از بطن مسکے آغا از قوم مرک بودند و فریدون حسین میرزا شعر هم میگفت از وست شوخے که دائما دل او مائل جفاست + عمر عزیز ما ست چه حاصل که بے وفاست + از ضعف دل منالی فریدون

زبکیسی + میدارد دل قوی کہ کس بکیان خداست + و عائشہ سلطان بیگم از بطن زبیدہ آغا جلایر بود و عائشہ سلطان منکوحہ قاسم سلطان اوزبک بود و هفت نفر از ذکور رخ حسین میرزا و شاه غریب میرزا و حیدر میرزا و معصوم میرزا و ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و پنج از اناث آق بیگم و بیگه بیگم و آغا بیگم و کنجیک بیگم و فاطمه سلطان بیگم در حیات پدر مردند الغرض امرا و شاهزادگان نعش پادشاه مغفور را از منزل بابا آلهی به هرات آورده مدفون ساختند +

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

علماء شعرا در زمان عدلت توامان او بسیار بوده اند اما درین مقام کسانیکه ملازمت او نموده اند و مشهورتر بوده اند نوشته میشوند جامی

حضرت مولا عبد الرحمن جامی قدس سره العزیز صوفے کامل و عالمے عامل بود مرید حضرت شیخ سعد الدین کاشغری بود و در فقر فنا مرتبهٔ عالی داشت صاحب تصانیف بسیار است و از غایت شهرت احوال آنجناب محتاج بیان نیست چند شعر هینا از آنجناب درج میشوند ـه کنگر ایوان شه کز کاخ کیوان برتر است + زخمهاد ان کش بدیوار حصار دین دراست + چون سلامت ماند از تاراج این نقد این حصار + پاسبان در خواب و بر هر خانه زردے دیگر است + چیست زر ناب رنگین گشته خاکی ز آفتاب + هر که کرد افسر زر ناب فاکش بر سر است + کیسه خالی باش بهر نصف یوم الحساب + صفر چون خالیست زار ارقام عدد بالاتر است + زن نه مردی کن و دست کرم بگشا که زر + مرد را بهر کرم زنار اے زیور است + طامعان از هر طمعه پیش هر خس سر نهند + قانعان از خنده بر شاه دو سیر دکشور است + چون کنند اهل حسد طوفان طریق علم گیر + گاه موج آرام کشتی را ز ثقل لنگر است + طعنه از کس خوش نباشد گرچه شیرین گو بود + زخم نے بر دیده سخت است از همه نیشکر است + نیست از مردی عجز و هیچ را کشتن زبون + زن که زاید گشت بر شوهر بمعنے شوهر است + ولـه ـه اے حسن بتان ماه سیما از تو + وے جانب شان میل دل ما از تو + خون شد دل ما ز دست ایشان یارب + زیشان نالیم یا ز خود یا از تو + بر آرائے بحر بے پایان ز جود بیکران موجے + که خلقے تشنه لب مردند بر اطراف ساحل ها + وادی عشق که چیز تشنه در آن نایاب است + هر گیش از خون دل تشنه لبان سیراب است + سر بنه یا سر بخود گیر که این وادی را + قوت زانان همه از مغز او لا لباب است + حدیث چشتر سر صبح بمیر قافله گوئے + که ساربان زره ماندگان متیلان است + برمن از جور تو هر چند که بیداد رود + چون رخ خوب تو بینم همه از یاد رود + دل بآن غمزه خونریز کشد جامی را + صید را چون اجل آید سوئے صیاد رود + جامی آن به که در این مرحله آن پیشه کنی + که ز مرگ دگران مرگ خود اندیشه کنی + بندهٔ عشق شدی ترک نسب کن جامی + که در این راه فلان ابن فلان هیچ نیست + جان تن فرسوده را با غم هجران گذاشت + طاعت مهمان نداشت خانه به مهمان گذاشت + هلالی استرآبادی از قوم خطائی بود و روے که

ملازمت امیر علیشیر رسید این مطلع خود گفت ؎ چنان از پا فگندہ امروزان رفتارقامت ہم ✤ کہ فردا برنخیزم بلکہ فردائے قیامت ہم ✤ امیر گفت چہ تخلص است گفت کہ ہلالی فرمود کہ بدری - ملا عبداللہ ہاتفی در حق او گفت کہ غزل بد نمیگوید اما در مثنوی پیادہ است ہلالی مثنوی شاہ درویش گفت واین دو بیت ازان است ؎ مدعی چون مذاق شعر نداشت ✤ مثنوی را بہ از غزل پنداشت ✤ آنکہ نظم غزل تواند گفت ✤ مثنوی را چو در تواند سفت ✤ چون بنظر شہزادہ بدیع الزمان میرزا رسانیدہ انعامے بسیار دادیکے از جملہ انعام غلام بچہ ماہ روئے بود کہ ہلالی در اخواستہ بود ملا حیدر کلوچ در ینباره گوید ؎ شہا کامگار اپئے خادمانت ✤ فرستادہ شد زین دعاگو پیامے ✤ ہلالی غلامے طلب کرد دادی ✤ مراسم بدہ چون ہلالی غلامے ✤ چون عبداللہ خان ازبک بر خراسان استیلا یافت ہلالی را ملازم خود نمود مردم بوے رسانیدند کہ او را نصیحت وخان را ہجو نیز گفتہ است فرمان قتل او صادر شد ہلالی در معذرت قصیدہ موزون کرد این دو بیت ازان جاست ؎ خراسان سیئہ روئے زمین از بہر آن آمد ✤ کہ جان آمد ورو یعنی عبیداللہ خان آمد ✤ سمندتند زرین نعل او خورشید را ماند ✤ کہ از مشرق بمغرب رفت ویک شب درمیان آمد ✤ موثر نیفتادہ در چار سوے ہرات بقتل رسید از وست ؎ آرزومندم تو ام بنمائے روئے خویش را ✤ ورنہ از جانم برون کن آرزوے خویش را ✤ اہلی ترشیزی (شعرائے گرانمایہ بود روزے بادشاہ باچندے از خواص در باغے مجلس آراستہ وغلامے سیاہ را بر درش موکل نمودہ بود تا کسے را اندرون نگذارد مولانا اہلی بر در رسیدہ وخست نیافت این دو شعر بدیہہ گفتہ ورقعہ درسیب مجوف نہادہ از سمرآب بعمارت سلطانی رسانیدہ بادشاہ بملاحظہ رقعہ اورا طلبید ومشمول عنایت نمود ؎ دو چشم فرش آن منزل کہ سازی جلوہ گاہ آنجا ✤ بہر جا پا نہی خواہم کہ باشم خاک راہ آنجا ✤ چہ خوش بزمیست رنگین مجلس خاقان چہ سود اما ✤ کہ نتوان شد سفید از شومی بخت سیاہ آنجا ✤ مولانا عبداللہ ہاتفی خواہرزادۂ مولانا جامیست ونظم مثنویات بسیار مائل بود اولا گاہ بمولانا جامی این مطلب را بیان کرد مولانا بعنوان امتحان قطعہ بجواب این قطعہ فردوسی خواست ؎ درختیست تلخ است اورا سرشت ✤ گرش بر نشانے بباغ بہشت ✤ وراز جوی خلدش بہنگام آب ✤ بہ بیخ انگبین ریزی و شہد ناب ✤ سرانجام گوہر بار آورد ✤ ہمان میوۂ تلخ بار آورد ✤ ہاتفی این قطعہ را عرض نمود ؎ اگر بیضۂ زاغ ظلمت سرشت ✤ نہی زیر طاؤس باغ بہشت ✤ بہنگام آن بیضہ پروردنش ✤ نیاموزی جز جنت دہی از رزنش ✤ دہی آبش از چشمہ سلسبیل ✤ بدان بیضہ گردم دمد جبرئیل ✤ شود عاقبت بچۂ زاغ زاغ ✤ بر د برنج بیہودہ طاؤس باغ ✤ ومثنویات بسیار گفتہ یکے ازان ظفر نامہ ہاتفی در حالات صاحبقران امیر تیمور گورکان بنظم در آوردہ ودر قصبۂ جزجود کہ یکے از قصبات جام بود چہار باغی ساختہ بیشتر اوقات در انجا ساکن بود - اصغر میرزا فرزند میر غیاث الدین عزیز بود از وست ؎ بمیزان نظر حسن ترا ماہ سنجیدم ✤ میان این و آن فرق از زمین تا آسمان دیدم ✤ شیخ جمالی دہلوی

نام او شیخ فضل اللہ بود و اصل او از کنبوہ در عہد سلطان حسین میرزا بخراسان رفت و حضرت جامی وغیرہ را دریافتہ چندے
در انجا بود و معاودت نمود این بیت او در لغت است ؎ موسیٰ زہوش رفت بیک پرتو صفات ✦ تو مین ذات
مے نگری در تبسمی ✦ حضرت شیخ محدث دہلوی در اخبار الاخیار آوردہ کہ بعضے از صلحا در خواب بقبول این بیت
بحضور حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بشارت یافتہ اند از وست ؎ یاد لب تو در دل غمگین بود مرا ✦ جان
کندن از فراق تو شیرین بود مرا ✦ خاکی از شعرائے عصر او بود از وست ؎ آتش عشق پس از مرگ نگردد
خاموش ✦ این چراغے است کزین خانہ بآن خانہ برند ✦ نبائی ہروی شاعر شیرین سخن بود از وست ؎
سخنے سازم و رہ جانب کوئش نگنم ✦ تا بتقریب سخن چشم بروئش نگنم ✦ صفائی خراسانی از معاصرین پادشاہ بود
از وست ؎ بسکہ در سر ہوس روئے تو دارد دیدہ ✦ پشت سوئے من و روسوئے تو دارد دیدہ ✦ غضنفر قمی
معاصر پادشاہ بود از وست ؎ امروز ہر کہ بود زما سرگران گذشت ✦ دوشت مگر ترا گلہ بر زبان گذشت ✦ قدسی
معاصر سلطان حسین میرزا است از وست ؎ ایکہ منعم میکنی از دیدن آن گلعذار ✦ حالت دل را نمیدانی مرا
معذور دار ✦ مانی شہیدی بسبب مورونیت بخدمت شہزادہ محمد محسن میرزا در جہ تقرب یافت از وست ؎
گر بیک بہر تو میرد چہ غمش باشد ✦ کہ چون تو شاخ گلے نخل ماتمش باشد ✦ بیانی خواجہ شہاب الدین عبد اللہ
مشہور بمروارید ابن شمس الدین محمد کرمانی بود در عہد یکے از سلاطین تیموری بسفارت بحرین و تطیف مامور و
از انجا مروارید ممتاز بعنوان تحفہ آوردہ باین لقب مشہور شد و حسن اقبال بیانی در عہد سلطان حسین میرزا بر فلک کشید
ارغنون خوب مے نواخت بعد از سلطان ترک شواغل دنیا کردہ از وست ؎ نہ بہ بناے جہان از اساس عدل
تو محکم ✦ تراست در ہنر تراست ملک مسلم ✦ فضائے باغ حیات از بہار خلق تو تازہ ✦ ہواے گلشن روح از نسیم
لطف تو خرم ✦ چو کوہ قہر تو منبر زجائے در صفہ بیجا ✦ زہول پیکر او تو سن سپہر کند رم ✦ آہی از امرائے
سلطان حسین میرزا ی گورکان بود و شرف مناد مت آن بادشاہ دیجاہ میداشت از وست ؎ روز ہجرت گفت
بنمائیم غم جان سوز را ✦ دارم امید یکہ بنماید خدا آن روز را ✦ فسانہ ام تو بمعلوم چون شود کہ ترا ✦ ہنوز حرفے
ازان ناشنیدہ خواب گرفت ✦ امیر صالح اصلش از قوم جغتائی خلف امیر فوز سعد بود و تلمیذ مولانا جامی در سنہ
احدی و اربعین و تسعمایہ انتقال کرد از وست ؎ روز وصلست بکش تیغ و بکش زارم را ✦ بشب ہجر مکن
باز گرفتار مرا ✦ انسی سیدے بود در ترک نیا فرمودہ روزے امیر علی شیر در حجرہ ایشان در آمدہ حجرہ از جمیع اسباب
دنیوی خالی دیدہ استحاج ایشان از امر انجام داد اما چون سید او را دید گفت کہ این حجرہ من نیست و بحجرۂ دیگر رفت
از وست ؎ باز این دل شکستہ خیال وصال کرد ✦ چیزے خیال کرد کہ نتوان خیال کرد ✦ نبائی شاعرے
کامل بود و بلعبت شوخی طبع جمعے را رنجانیدہ و قصیدہ در مدح امیر علی شیر نظم کرد چون صلہ ندادن صلۂ اہمال ورزید

بنام سلطان احمد میرزا نمود و این قطعه گفته از هرات بماوراالنهر رفت و بخدمت سلطان علی میرزا پسر بردو آخر مصاحب محمد خان
اوزبک گردیده در وقت قتل عام قزلباش کی ایرنجم ثانی و لشکر قزلباش نمود تعلق رسید قطعه این است ؎ رخت از انکه کنکر
بگرفتند + هر یکے را بشهرے دادم + هر که کابین مرا غنیمت بود + زو گرفتم بدیگرے دادم + آخر الطرز حضرت شیخ
سعدی و خواجه حافظ و دیوان گفت از وست ؎ از تو بر کندن دل ممکن اگر بودمرا + به تمنائے تو کے این همه
جان میکندم + صاحب فصیح الدین باز کبود جامه و مصاحب سلطان حسین میرزا ست ؎ دوستان تا کے
بکوشش ستم از رفتن کنید + ترک رفتن چون نخواهم کرد ترک سم کنید + بابا شهیدی از شعرائے مشهور سلطان یعقوب
تبریزی بود ابا بعد فوت او بخراسان آمده و مولانا جامی او را استقبال کرده و سلطان حسین میرزا نیز التفات بسیار
فرموده و بعد ازان بابا شهیدی بهندوستان رفت و در گجرات بسرائے آخرت شتافت از وست ؎ تو برائے کہ
نکو خواه منی اے ناصح + من برائم کہ مرا هیچ تو بد خواهی نیست + بر رویے ماه روی ز نفس میتوان کشود + هاشم آشیان
بامیدے پدیده ایم + نظام الدین علی شیر وزیرے کامل بود و عالم فاضل شعر ابنام او کتابها تصنیف کرده اند و در ترکی و
فارسی شعر میگفت در جواب قصیده امیر خسرو قصیده گفته کہ مطلعش این است ؎ آشین بعد کہ تاج خسروان را
زیور است + اخگرے بهر خیال خام پختن درر است + شکر کہ یاد از مرگ نارد زدست ویرانئ ملک + خسرو بے غایت
خسرو بلاد و کشور است + قصد زینت سقط فروشکوه خسروست + شیر زنجیرے ز شیر بیشه کم دولت تر است +
و از شعر ترکی اوست ؎ یارب اول حسن دے فهمنه نامفهوم قیل + پله موجوم آنا سنگ اول مفهے بے معدوم
قیل + بوسه عشقیم واقصیرے کولکلی نے مندین ساعردت + عشقم ارپاک اولسه تاش کولکلی انینک دا موم قیل +
دایما کیم یارکین مهرم نواسے کولکلی را + اندامین بین بزتال ایله بن معلوم قیل + نظام الدین شیخ احمد سهیلی از امرائے
سلطان حسین میرزا بود و با عن جد در امرائے سلاطین گورکانیه فتخر و معزز مے ماند و شاگرد حضرت آذری از وست
؎ بروز غم بغیر از سایه من نیست یار من + ولے او هم ندارد طاقت شبهائے تار من + نباشد خانه زرکار شاهی
هوس مارا + که باشد گنج محنت خانه اندوه بس مارا + افضل الدین محمد وزیرے نامدار و امیرے فصاحت آثار
وزیر سلطان حسین میرزا بود از وست ؎ نگوئی چشم خونبستم برائے دفع آزارش + خیال رویش انجا بود پوشیدم
ز اغیارش + خواجه اصفی پسر خواجه نعیم الدین نعمت الله وزیر سلطان ابو سعید گورکان بود پدر او مولانا علاؤ الدین
از مقربان حضرت صاحبقران بود از وست ؎ بے خود از آب دیده چون ماهی و طن دیدم + که تا فلاب زلفش را
بکام خویشتن دیدم + دولت شاه سمرقندی در عهد سلطان حسین میرزا بود و از خوان احسان امیر علی شیر فائز بود تذکره
در احوال شعرا و سلاطین قلمبند آورده و قصیده در ترکی و فارسی بمدح امیر علی شیر گفته است چند شعر نوشته میشوند ؎
صبحدم اولدی دین پرده نیلوفری + جلوه بردی حسنی نه بنیا عروس نامدری + از افق باشدید بیضای موسی

آشکار + بوالعجب کاران شب را رفت سحر سامری + بولدی ظاهر نور ایمان کفر ظلمت پیشه دین + شاه خاور دین پرور بیت
قلدن صل بربری + آتش خورعود شب را سوخت از دمهای صبح + آسمان کوی بیات کرد خسکل صبحری + دیو ظلمت
شد گریزان از سلیمان سحر + صبح از یاقوت خور نبود تا انگشتری + یوسف مه مهر چاه مصر دا بولدی عزیز + هر نظارگاه
دا انگا هزاران مشتری + از طلوع شمس خاور جهان پرنور شد + وز نوائے زهره در گوش آمدی در آذری + کائے جانونک
قبۂ صاحب نظر لار منظری + عارضینک برگ سمن در برگ گلبرگ طری +

ذکر سلطنت سلطان بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا از انبائے سلطان حسین میرزا با تیمور او مآل کار دیگر شهزادگان گورکان مظفر لوا

هر عنید که گاهے دو بادشاه بریک تخت نه نشسته اند بمقتضا حضرت شیخ سعدی که

ده درویش در گلیمے خسپند و دو بادشاه در اقلیمے نگنجند نشستن دو بادشاه بریک تخت محفوظ ماندن ملک و مخلوط بودن اهل ملک محال الا چون کار پردازان قضا و قدر خلعت سلطنت خراسان از قامت شهزادگان گورکان میکشیدند اعیان و امرا بر شرکت بادشاهی هر دو برادر سعی و اصرار ورزیدند و دیدند آنچه دیدند الغرض بمطرفداری خدیجه بیگم مظفر از ان مظفر حسین مقرر شد که او بابدیع الزمان میرزا شریک تخت و تاج باشد و در خطبه و سکه اسمائے هر دو برادر هم رتبه و هم ردیف باشد چون امیر بندق بر لاس با دیگر امرائے بر لاس جانب والده خدیجه بیگم بود و اکثر لشکر در تربت او بود بدیع الزمان میرزا امیر رضا جنابنیده هر دو برادر با یکدیگر بر تخت نشستند و در هر کار دو افسر مقرر نمودند یه دار و نگی شهزاده مظفر حسین میرزا امیر یوسف و از بدیع الزمان امیر نظام الدین شیخلی لکنائے مقرر شد همچنین دو وزیر مقرر شده امیر بندق امیر الامرائے مظفری ذوالنون سپه سالار بدیعی مقرر شدند و سائر اجناس و اقمشه و خزائن و ولایات نصف نصف قسمت شدند چون این خبر بمسامع شهزادگان دیگر رسید از قبول این معنی سر باز زدند و گفتند که بدیع میرزا از همه کلان تر است جا بجا خاقان و بر اسزدا مظفر حسین را ما از خود پیچیزے فاضل نمیدانیم تا بتابعیت او بر دازیم و هر یک خطبه بنام خود خواندند و در سنه اثنی عشر و تسعمایه امیر ذوالنون ارغون از اوزبکان که بتاخت آمده بود جنگیده ایشان را منهزم ساخت اما سلطان محمد خان خیال تسخیر خراسان نموده ایلچی فرستاد و حکمانه نامه نوشته و شاهزادگان غرض نامه و پیام او دانسته قاصدان در نزد جمیع امرا و شهزادگان گورکان بر لاس فرستاده ایشان را بحرب اوزبک در خواستند و خود نیز از هرات بر آمده متوجه بلخ گشتند و در کنار مرغاب ابو المحسن میرزا و ابن حسین میرزا و ظهیر الدین محمد بابر میرزا و دیگر امرائے اولوس مجتمع شده شوکتے عظیم پیدا شد اما کیک میرزا بوجه استیلائے مظفر حسین میرزا جانب مشهد مقدس برگشت و فتوره در عزیمت میرزایان پیدا شده و امیر ذوالنون راے داد که شل این اجتماع مشاید که دیگر اولوس گورکان را دست ندهد باید که بیدغدغه روے بسمرقند آریم اما امیر بندق بر لاس باندیشه کیک میرزا قبول این معنی نه نموده و گفت اول دشمن خانگی را رفع کرده در اول بهار روے

باوزبک آویم سائر امرا و شاهزادگان متفرق شدند و بادشاه بابر نیز بهرات آمده روی بچندیر سیرو ملاهی بادشاه مذبور برده بکابل رفت چون فصل زمستان آخر شد و محمد خان نیز در بین عرصه بلخ را فتح کرده برگشته لوا بار و گرپائی نظر در رکاب آورده غربت خراسان نمود و شاهزاده بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین میرزا در اواخر سنه اثنی عشر و تسعمایه در منزل هزل مجتمع شده و امرائے ایشان نیز از اطراف و جوانب رسیدند و محمد خان شیبانی با فوج گران در رسیده عبد الله سلطان و محمود سلطان اوزبک و تیمور سلطان اوزبک بمنزلهائے آمدند و شاهزادگان نیز تسویه صفوف نموده جنگ در پیوست و صباح روز دوشنبه بفتم محرم الحرام سنه ثلث عشر و تسعمایه جنگ عظیم واقع شده و سپاه گورکانیه بر الاس حتی الوسع سعی در جنگ و نبرد نموده بالآخر از کثرت عدد اوزبکان انهزام یافتند اما امیر ذوالنون ارغون همچنان چون شیر ژیان در صف اوزبکان تاخت و میگفت ؎ بمیند زمن دشمن بدگمان ✣ بجز روئے شمشیر و پشت کمان ✣ تا در مجمع اوزبکان در آمده کشته شد و سر و شاهزادگان نامدار چار و ناچار رهنورد راه فرار گردیدند و مظفر حسین میرزا باستر آباد و سلطان بدیع الزمان ببزمین داور گریخت و محمد خان در هرات رسیده قلاع و خزاین و دفائین را بتحت تصرف در آورد - ✣

محاربه شاهزاده ابو الحسن میرزا و محمد محسن میرزا با تیمور سلطان و عبد الله سلطان اوزبک در نواحی مشهد

شاهزادگان گورکان یعنی ابو الحسن میرزا و محمد محسن میرزا در شهر مقدس تهیه جنگ نمودند و محمد خان اوزبک تیمور سلطان و عبد الله سلطان اوزبک را با فوج گران بر سر ایشان فرستاد و سر و شاهزادگان نیز آماده جنگ گشتند و شاهزادگان از موضع بست مراجعت بمشهد نمودند و سلطان اوزبک بیک ناگاه که سر و شاهزاده با امرائے خود از بادهٔ شبینه سرگران شده بر بستر استراحت بودند قریب رسیدند و سر و شاهزاده آشفته حال برخاسته بر مرکب نشستند و بجنگ راه پذیره شدند قتالے صعب رو داده و محمد محسن میرزا که آیتے بود از کتاب شجاعت مردانگی بسیار نموده اما چون بخت یاور نبود سپاه گورکانیه انهزام یافتند و سر و شاهزادگان نامدار با خواص خویش در مجمع اعداء در آمدند و سائر امرا کشته شدند و شاهزادگان هم اسیر گردیدند و حال آن سر و سرو جویبار سلطنت را با آب تیغ غرق بحر فنا نمودند ؎ فلک را سر انداختن شد سرشت ✣ نشاید کشیدن سر از سرنوشت نه پرورد کس را که آخر نگشت ✣ که در مهر زمانست و در کین درشت - ✣

ذکر معرکه ابن حسین میرزا

ابن حسین میرزا نیز در سبزوار بهجوی کرده و امیر یزدق برلاس و عبد الباقی میرزا و سید عبد الله که نسبت دخترزادگی با بادشاه مغفور داشت و در ظل رائت او جمع آمدند و تیمور سلطان و عبد الله سلطان روئے بدانجانب آورده و درین معرکه شاهزاده و امرا نهایت جلادت بجائے آورده جر الغار و بر الغار اوزبکان را از جائے برداشتند و عبد الله سلطان نیز زخمی شد اما قلب همچنان برجائے بود لشکر اوزبک بار دیگر جمع آمده لشکر گورکان را که باولجه مشغول بودند هزیمت دادند و عبد الباقی میرزا و سید عبد الله و اکثر امرا

کشته شدند و امیر برنلی اسیر گشت و ابن حسین میرزا سوئے آذربائیجان رفت و در سنه تسع عشر و تسعمایه در کاشان در گذشت
و سلطان بدیع الزمان میرزا باستر آباد آمده و با برادر خود ملاقات کرده مدتے در انجا توقف یافت و سلطان در انجا
بود چون سلطان محمد خان بار دگر قصد استر آباد نمود سلطان بدیع الزمان محمد زمان میرزا را در وامغان نزد فریدون
حسین میرزا فرستاد و خود بآذربائیجان رفت و اوزبکان وامغان را گرد گرفته هر دو شاهزاده بعهد و پیمان بیرون آمده
بآذربائیجان رفتند اما شاهزاده بدیع الزمان میرزا از آذربائیجان در ری آمده و از انجا متوجه استر آباد شده و با اوزبکان
در انجا حرب سخت و اقتحشه و لقیا مرائے خیر خواه درین حرب اخیر جام فنا نوشید نداز انجمله امیر پیر علیخان قاجار بود که در
اجداد مولف این اوراق است درین معرکه در رکاب شاهزاده بود بآخرت شتافت و شاهزاده بدیع الزمان التفات بسیار
بسیمالش داشت و لشکر سلطان منهزم شده و سلطان ناچار از معرکه عنان برتافته بهندوستان رفت و باز در سنه تسع عشر و
تسعمایه بملک آذربائیجان آمده و در سنه عشرین و تسعمایه از تبریز باستدعائے سلطان سلیم عثمانی همراه او بروم رفت و هم در انجا
بمرض طاعون در گذشت اما فریدون حسین میرزا در سنه تسع عشر و تسعمایه در کاشان در گذشته ابن حسین میرزا در سنه
خمس عشر و تسعمایه کالاتدا قصر نموده و در حرب تنبریلی اوزبک اسیر شده بقتل رسید و میرزا محمد قاسم نیز در شهر باعبد الله
خان اوزبک جنگیده قتل شد +

ذکر شاهزاده محمد زمان میرزا ابن سلطان بدیع الزمان میرزا ابن سلطان حسین میرزا ابن غیاث الدین ابو المنصور میرزا ابن بایقرا میرزا ابن شاهزاده عمر شیخ میرزا ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان برلاس

شاهزاده محمد زمان میرزا در سنه خمس و عشرین و تسعمایه در استر آباد آمده و امیر کمال الدین

حسین بیرا استقبال بجائے آورده و شاهزاده بر استر آباد حاکم شد چون سلطان سیف الانامی امیر نظام الدین محمود سر سلطین
صفویه با امرائے دیگر روئے بمقابله باد آورد دران معرکه شهزاده انهزام یافته و امیر ارد و شاه و امیر محمد زمان امرائے بدیع الزمان در
خراسان خروج کردند شاهزاده با ایشان پیوسته و محمد زمان میرزا ابن بلخ رفته بلخ را از محمد بهادر که امیر صفویه بود متخلص گردانید
و انجا واقعه در سنه اثنی عشرین و تسعمایه با قشقه و امرائے شیر خان و دیگر مقامات و برا انقیاد نمودند امارشیخے در میان ارد و شاه
و شاهزاده ظاهر گردید شاهزاده از امیر مذکور جدا شده و امیر سوے شیر خان رفت و از انجا به بلخ شتافت و شاهزاده نیز روئے
به بلخ آورده در میان هر دو صلح بعمل آمد اما امرائے شاهی ارد و شاه را گرفته بقتل رسانیدند و امیر قوام بیگ سر او را پیش قلعه
مضبوط نموده و خبر به بابر بادشاه گورکان فرستاده مقدم مبارکش را التجا نموده و شاه بابر روئے توجه بآن جانب آورده و
نوشت که اگر آن برادر بخدمت رسد نام این ملک را در قبضه اختیارش گذاشته میروم اما محمد زمان میرزا بخیالات باطله
نزداده نرفت اردوغ در قراقاج گذاشته به شیر خان برگشت و بابر شاه بابراغوق و یرا متصرف شده و شاهزاده بدخشان

رفت و بادشاه با برادر بغرستان در نیامده بکابل گذشت و محمد زمان میرزا نوبت دیگر یراق پیدا کرده بجغران رفت و امرا را بدفع سزان عراق که بحرب او آمده بودند فرستاد و امرا بر عراقیان ظفر یافتند و درین اثنا شاه بیگ ارغون استندعای مقدم شاهزاده نموده و شاهزاده در غربیت بلخ وزمین داور متردد بود که ابراهیم سلطان و سلطان احمد افشار بفرمان امیر خان حاکم هرات بر سر ایشان رسیدند و امرای مغول در مدافعه ایشان استقلال شهزاده عزم قندهار نموده و از راه ترک غربیت کرده سوی سمانوز چهار یکدرفت و امیر بیگ حاکم هرات با حاکم بلخ امیر ابراهیم که از جانب بابر بود باهم آمیخته بار دگر بر سر وے تاختند و محاربه عظیم واقع شد و در اثنائے کرو فر اسپ محمد زمان میرزا بسر آمده و شهزاده اسیر شد امیر ابراهیم و یرا دستگیر کرده بلخ برد و از انجا نزد بادشاه بابر آورد و بادشاه دختر سے از خاندان خود منسوب او کرده بعد از عهد و پیمان و یرا بر مملکت بلخ فرستاد و آن شاهزاده مدتے در آن دیار گذرانیده در زمان یورش هندوستان بر کاب بادشاه بهند رفت و بعضے نویسند که در عهد همایون بادشاه بسر بابر بادشاه بهند آمد و آخر از بے عمے خود مخالفت کرده و پیش سلطان بهادر شاه گجراتی رفت هر چند همایون بادشاه بهادر را ازین امتناع مے نمود و سے در مخالفت مے افزود تا همایون بادشاه بر و یورش نموده در نواحی مندسور شکست داد و محمد زمان میرزا ناچار روئے امید بدرگاه همایون بادشاه آورده در وقتیکه بادشاه را با شیر شاه افغان سور مقابله شد و شیر شاه عهد و پیمان در میان آورده در وقتیکه لشکر بر اس از اتلاف مراکب و خرابی جائے مقام را تبدیل مے نمود بیک ناگاه بر سر ایشان ریخته و شاه و سپاه خود را بر روئے آب زده گذشتند و محمد زمان میرزا نیز مرکب در آب انداخته غریق بحر فنا گردید و این واقعه در سنه خمس و اربعین و تسعمایه واقع شد فقط ✣

ذکر سلطنت سلاطین گورکانی بر اس در ممالک کابل و هندوستان

چون درین فصل ذکر مملکت مغولان در هندوستان است که بنیاد سلطنت مغول در مملکت هندوستان قایم نمود سلطان ظهیر الدین محمد بابر گورکانی بر اس است از اولاد شاهزاده میران شاه ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان بر اس اما مغولان از زمان قاآن اعظم چنگیز خان چشم طمع بر ملک هندوستان دوخته همواره حملات بر آن دیار مے نموده اند و چنگیز خان در تعاقب سلطان جلال الدین خوارزم شاه تا کنار دریائے سند آمده ممالک آنسوے دریا بو مے تعلق شد و امرائے مغل همواره تاخت و ولایات هند مے آمدند اما بنظم و نسق سلاطین هندوستان تدبیر قیام خود و انهدام سلطنت غیر نمیتوانستند نمود لهذا اول از انکه این اوراق بذکر فتوحات بادشاه کامگار محمد بابر گورکان تیمور پذیرد مجملے از امرائے که بر هند حملات نموده اند مے نگاریم اول کسیکه بر هندوستان حملا آورد تر مے نویمن بود از امرائے بزرگ قاآن چنگیز خان بود بحری رسے بعد از جلال الدین خوارزم شاه بهند آمد و ملتان را گرفت ناصر الدین قباچه حاکم ملتان در پائے خزائن کشاده چاره گر شده و تر مے به ملتان فوت قیامتنا بدر رفت و بعد او طاهر تو مین که از امرائے چنگیزی بود در عهد سلطان معز الدین بهرام شاه در هند آمده واز ملک فراقش

لاہور گرفتہ بہ بنیاد او برگشت و پس از دو سہ کوہ زمین بود از امرائے ہلاکو خان بود بجزمی بادشاہ ایران و خراسان کہ در زمان
سلطان علاؤ الدین مسعود بادشاہ دہلی با لشکر مغول بر او چہ آمدہ و پیش از و سپاہ مغل تا بنگالہ آمدہ از ملغان خان امیر دہلی
حرب نمودہ باشتی بدر رفت و منکوبید و او چہ آمد سلطان تہیہ حرب او نمودہ باب بیاہ رسید و غلطان مرفہ در جنگ ندیدہ
برگشتند و باز بعہد سلطان ناصر الدین محمود سپاہ مغولان در ہندوستان آمدہ برگشت و پس ازان ساری نوئین کہ یکے از امرائے
مغل بود با فوج گران بہ ہندوستان آوردہ سلطان ناصر الدین الغ خان را بحرب ایشان نامزد کرد و خود نیز روان شد و
ساری تاسندھ آمدہ بعد غارت و تاراج برگردید و در زمان ہلاکو خان ہمیو نوئین با فرادان سپاہ بہند رسید و با قدر خان
پور سلطانی غیاث الدین بلبن در میان لاہور و دیپالپور سخت آویزش رویدادہ و شاہزادہ قدر خان شہید شد و بعد ازان
ہفت سال مغل در ہند نیامد تا عبد اللہ خان از دختر زادگان ہلاکو خان بوزبجری از راہ کابل قصد ہند نمود و سلطان
جلال الدین خلجی والی دہلی بچارہ گری برخاستہ و در بلگرام سترگ آویزہ شد و صلحے در میان آمدہ مغل برگردید و پس ازان
الغو نو استقبال آن چنگیز خان با بسیارے از سران مغول از لشکر خود جدا شدہ نزد سلطان رسید و سلطان ہند و یرا بدادی
خود برگزید و در زمان سلطان علاؤ الدین خلجی مغول از دریائے سندھ گذشتند و سلطان الغ خان و ظفر خان را با آویزہ
آنہا فرستاد و لشکر مغل شکست خوردہ و بسے گیر و برخی کشتہ شدند و امیر صلاے امیرے از مغول بہمان نزدیکی بندہ
آمد و سیوستان برگرفت و سلطان ظفر خان را فرستاد تا صلاے را گرفتار کردہ بدرگاہ آورد و لشکر مغل ہزیمت یافت و
درین سال قتلغ خواجہ امیرے از امرائے مغل با سپاہ بسیار از آب سندھ گذشتہ بدہلی رسید چون بگاش دیگر داشت دست
بتاراج نکشودہ و سلطان علاؤ الدین خلجی بپیکار آمدہ ظفر خان امیر ہند بر مغلان ظفر یافت و تا ہجدہ کروہ از پے میراند امرا ہمراہی
نکردند مغلان برگشتہ و یرا گرفتند ہر چند بیمان در میان آمدہ بود نہ پذیرفت و جنگیدہ شہید شد و مغولان بدر رفتند امان پس
طرغی نویان در ان ہنگام کہ سلطان علاؤ الدین خلجی چتوڑ را گرد گرفتہ بود با لشکر مغل بہند آمد چون بادشاہ متوجہ ایشان گردید
مغلان گذر ہائے آب جون گرفتند سلطان در آن نزدیکی حصارے ساختہ طرغی پس از حرب ناکام گشت بعد ازین بوجہ
ہندوبست علائی تا دیر مغل رخ بہندوستان نکردند و در عہد سلطان محمد ابن تغلق شاہ والی ہندوستان نرمہ شیرین خان جنابی
بادشاہ ماوراء النہر در سنہ سبع و ثمانین و ستمایہ بہند آمد و تا میرٹھ رسید و غارت نمودہ بدر رفت و در سنہ احدی و خمسین و سبعمایہ
امیر قرغن بجعیت امیر الامرائے الوس جغتائی امیر التون را با پنجہزار مغل بہند و سلطان محمد تغلق بہم میرٹھ فرستاد و بعد مدتے
سلطان فیروز شاہ ایشان را باز گردانید و در زمانہ علاؤ الدین خلجی علی بیگ و تمر تاش از اولاد قاآن اعظم با سی ہزار سوار
از دامنہ کوہ بہ امرو ہہ آمدہ بودند و علاؤ الدین سپاہے بر گماشت و پس از سخت آویزش ہر دو گرفتار شدند و لشکر ایشان
انہزام یافت و سال دیگر یک مغل با لشکر گران رسیدہ و در کنار زاب دشتگیر گردید و بسال دگر سی ہزار مغل از راہ سوالک
در آمدند و سلطان از ین لشکرے نامزد کردہ و گذرہا گرفتند و در بازگشت بسیارے قالب تہی کردند و برخی گرفتار شدند و

اقبالمند بیرون از مغلان در عهد ملا و الدین با سپاه مغول آمده در جنگ کشته شد و مادری مغل بهندوستان ماند و سلطان محمد نذر بنده بوزنجری نزد سلطان قطب الدین مبارک شاه خواجه رشید را فرستاده پیوند محبت استوار نمود و در کشورهای مغولان نیز طوائف الملوکی دست داده در اواوس هائے جوجی خان و جغتائی خان و هلاکو خان و اوکتائے خان بادشاهے صاحب ادعا نبوده آنانکه بودند ایشان باز امراء و بنی اعمام خویش خلاصی نیافتند و بنظم و ضبط کشور خود نمیرسیدند تا به کشورداری چه رسد اما در سنه ثامن و تسعین و سبعمایه سلطان صاحبقران امیر تیمور گورکان بر اساس عزم هندوستان فرموده و سلطان محمود بادشاه دهلی در مقابله شکست یافت و شهرهائے بسیار غارت شده و بعد از صاحبقران تا زمان سلطان حسین میرزا سلاطین غلبه تیغ در رویے همدگر میکشیدند و از خویشان فرصت نیافتند تا به بیگانگان چه پردازند آخر الامر تقدیر ایزدی تاج کشورستان هند و ستان بر فرق بادشاه کشورستان ظهیر الدین محمد بابر میرزا نهاد - +

ذکر سلطنت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه ابن عمر شیخ میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میران شاه ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان بر اساس بوزنجری قیامت

چون سلطان ابو سعید میرزا چنانچه گذشت بحرب ترکمان آق قوینلو گرفتار شده بدرجه شهادت رسید عمر شیخ میرزا که یکے از پسران آن بادشاه جم جاه بود بر تخت سلطنت فرغانه و اندجان نشست و بعدل و داد زندگانی کرده ناگاه از بام کبوتر خانه افتاده در سنه تسع و تسعین و ثمانمایه بر حلت نمود عمرش سی و نه سال بود بادشاه خورشید کلاه ظهیر الدین محمد بابر در سن دوازده سالگی بر تخت نشست سلطان احمد ولایت را مسخر کرده مدتے معاصره نمود و بوجه وبائے هیضان صلح کرده بازگشت و سلطان محمود خان که خواهر او تعلق نگار خانم بنت یونس خان جغتائی مادر بابر بادشاه بود لشکر کشیده و جهانگیر میرزا که برادر بادشاه بابر بود تاب نیاورده و به کاشان رفت و به لاهور میرزا که برادر خورد تر بادشاه بود پیوسته چون خان تعاقب نموده رسید کاشان را بوے سپرده اطاعت نمود ندا خان بوجه عارضه مجال اقامت نیافته راه ملک خود گرفت و بابر بادشاه بار دگر متصدی کار سلطنت شده و بشاهرخیه رفته فال خود سلطان محمود میرزا جغتائی را ملازمت نمود و بعد ازان بناخت قلعه ارا پته رفته محاصره نموده بوجه قحط غله ناکام معاودت فرمود و سال دگر لشکر بسمرقند برده و در پائے قلعه با سلطان علی میرزا ملاقات فرموده و حسب قرارداد عهد گرد سنه اثنی و تسعمایه بار دگر بسمرقند رفته و قلعه شیره را مفتوح ساخته بسمرقند راه محاصره نموده و بالسینقر میرزا نیز اعلام مدافعت برافراشته بوجه زمستان بادشاه بقلعه دیدار رفت و سلطان محمد خان شیبانی بمدد بالسینقر میرزا آمده بوجه بد سلوکی وے باز گشت و بالسینقر میرزا بابوس شده نزد خسرو قپچاق به قندز رفت بابر بادشاه در سنه ثلث و تسعمایه بر تخت سمرقند متمکن شد اما سلطان احمد تنبل بجهاز امرائے مغل یاغی شده گریخته جهانگیر میرزا را بادشاهی برداشتند و بادشاه چند روز بر بستر بیماری افتاده و ترک سمرقند نموده بوجه بے اعتدالی جهانگیر میرزا باندجان نهضت فرمود و

سلطان احمد میرزا ابن سلطان ابو سعید میرزا بعد از فوت برادر خود عمر شیخ میرزا بادشاه صاحبقران گردید

امرائے او بوجا اخبار سنجری قلاع را بہ گماشتگان جہانگیر میرزا دادند و بادشاہ بغایت متالم شدہ سلطان محمود خان جغتائی را بمدد خود طلبداشت اما سلطان خواہر زادگان را بکید گرفتہ داشت و بادشاہ با دویست سردار وفادار ماندہ بسنجد برگشت و محمد حسین دولدلات بادشاہ را در ساغر جائے دادہ و بعد ازان قلعہ فرغستان را باطاعت علی دوست لغائی بدست آوردہ و جمعیت مخالفان پراگندہ شدہ در ماہ ذیقعدہ سنہ اربع و تسعمایہ فرغانہ را بار دگر تحت تصرف در آورد اما اکثر اعیان مغول بار دگر یاغی شدہ و سلطان احمد و جہانگیر میرزا پیوستند و بادشاہ امیر قاسم قوچین را بمحاربہ ایشان فرستادہ امیر منہزم شد و مخالفان بادشاہ را در قلعہ اندجان محاصرہ نمودہ ناکام معاودت نمودند و بادشاہ در سنہ خمس و تسعمایہ باوش رفت و قلعہ بادور را متصرف در آوردہ و برگشتہ در قریہ خوبان با سلطان احمد جنگید ظفر یافت و جہانگیر میرزا و امیر سلطان احمد منہزم شدند و بادشاہ ایشان را در قلعہ شہنجار محاصرہ کردہ دختر ان صلح شدہ جہانگیر میرزا و امیر سلطان احمد بادشاہ را دیدہ رفتند و از آب خجندتا آخسی تعلق بجہانگیر میرزا گرفت و درین زمان امیر محمد مزید ترخان از امرائے سلطان علی میرزا والی سمرقند استدعائے بادشاہ نمودہ و بادشاہ لشکر بسمرقند کشیدہ اما سلطان محمود و دلدای پیشتر از لشکر گریختہ بسمرقند رفت و اہل سمرقند آگاہ شدہ مقصود بحصول نہ پیوست و ہمدرین اثنا سلطان محمد خان سمرقند را بگرفت و بادشاہ بازین خبر پریشان رفتہ بحصار شافت و اکثر امرا ازو جدا شدند و بادو یست و چہل کس از امرائے ایلغار نمودہ سوے سمرقند رفت و شب بہ بورت خان فرود آمدہ و در خواب حضرت خواجہ ناصر الدین عبید اللہ را دیدہ عنایت از ایشان یافتہ و از یورت خان باز دگر ایلغار نمودہ بسر پل مغاک رسید و ہشتاد کس را فرمودتا از طرف غار عاشقان بزدیہا بر فصیل نہادند و بدروں در آمدند دروازہ را کشودند و بادشاہ در شہر در آمدہ و از زبکان راہ ہر جا کہ یافتند گشتند و جان وفا میرزا اوزبک با جمعے از اوزبکان بیرون رفتہ خود را نزد محمد خان کہ با ہفت ہشت ہزار سوار در حوالی قلعہ نشست بود رسانید و گرفتن صاحبقران قرشی را و سلطان حسین میرزا ہری را و از بابر بادشاہ بسمرقند رابکید گر موافق افتادہ و بادشاہ در کتاب وقائع خود ذکر این فتح آوردہ و حالات خود و سلطان حسین میرزا را کہ در گرفتن ہری و سمرقند روئیداد ند مقابلہ کردہ اما از غایت ادب نام صاحبقران نونشتہ بہر کیف بادشاہ بابر در سمرقند بر تخت نشست و محمد خان سوئے بخارا روان شد و بادشاہ بابر نامہ ہا نزد سلطان حسین میرزا و بدیع الزمان میرزا و خسرو شاہ فرستادہ از ایشان اتحاد و طلبید تا دست اوزبکان از مملکت ماوراء النہر کوتاہ سازد یا خانان غافل کردہ بنیاد خود را کندند و محمد شیبانی خان اوزبک بار دگر سپاہ جمع آوردہ روئے بسمرقند آورد و بادشاہ نیز در شوال سنہ ست و تسعمایہ بیرون سمرقند آمدہ صفوف جنگ برآراست و محاربہ عظیم واقع شدہ چون لشکر ملک مکی جغتائی و گورکانی کہ از نزد جہانگیر میرزا و خیرہ آمدہ بودند متفرق شدند ناچار بادشاہ در شہر آمدہ متحصن شدہ و ابراہیم ترخان و الوالقاسم کوہ و ابراہیم سارو و میر قاسم قوچین و فضیل و غیرہ اکثر امرائے بادشاہ کشتہ شدند و بابر بادشاہ تا سہ چہار ماہ سمرقند را نگہداشتہ و در شہر قحطان پدید آمد آنجناب ناچار شدہ

درسنه سبع وتسعماية ونيم شبے باصد نفر از سمرقند بيرون آمده وبتاشكند رفت امادرين زمان پيغمبے از بادشاهزادگان گوركان استمدادی نداد وسمرقند امنعت از دست داد ودرچون سلطان احمد تنبل ولايت فرغانه راقبل كرده بود سلطان محمود خان احمد اولجه خان جغتائی كمر بمعاونت بادشاه بسته ويرا امل اراپته داده ومدد كرده فرستاد ندا بادشاه درحرب سلطان احمد تنبل زخمی شده شكست يافت وخواجين جغتائی ويرا تعاقب كرده رسيدند وبابر بادشاه قلعه اخسی رابدست آورد ودرهمين آوان محمد خان اوزبک رسيده باسلطانان جغتائی جنگيد وايشان راگرفت وبابر بادشاه بمغولستان رفته ازانجا بحصار شتافته واز انجابه ترمذ آمده وامير محمد باقرويرا ملازمت كرده وبادشاه ازانجا بدرسنه عشر وتسعماية روے توجه سوے كابل آورد ودرراه تمامت ملازمان خسرو شاه قپچاق ازو برگشته ببادشاه پيوستند وغالس بسيار بدست بادشاه رسيد بادشاه روے توجه لكابل آورده واز محمد مقيم ارغون كابل راگرفت وقلعه قلات راتيز گرفت وغزنين رانامزد بهانگير ميرزا فرمود ودرسنه اثنی عشر وتسعماية حسب الطلب شاهزادگان ببرداويماق گوركانيه بخراسان رفته وازانجا بازآمد ودرين زمان محمد حسين دوغلات وسنجر برلاس وغيره پسر خاله بادشاه جان ميرزا رابادشاه كرده بودند چون بادشاه ازسرات بكابل برگشت درراه ازبرف وزمستان تكليف سخت كشيد واكثر راه غلط كرده وشب ودرميان بغلات گذرانيده بكابل رسيد بخالفان را شكست داد وبهانگير ميرزا ازافراط شراب اهمال موسے بهم رسانيده فوت شد وجائے او بناصر ميرزا عطا شده ودرسنه ثلث عشر وتسعماية بتاخت افغانان غلزئی سوار شده صد هزار گوسفند بدست سپاه آمد وازامرائے ارغون قندهار رانيز بگرفت واولايت اوبناصر ميرزا تفويض نمود ومحمد خان شيبانی بيدادامرائے ارغون آمده قندهار رااز ناصر ميرزا بگرفت وچون اوزبكان قوت بسيار پيدا كرده بودند بادشاه بالايشان جنگ ناكرده ودرسنه ثلث وعشر وتسعماية پسرے پيدا شده ودرسنه رابع عشر بافغانان مهنه سوارے كرده اكثر مغولان عبد الرزاق ميرزا ابن الغ بيگ رابادشاهی برداشتند وقريب چهار هزار كس روگردآمدند وبادشاه بازآمده نفس نفيس مباشر قتل وجنگ گرديده وچند كس بهادران ازقوم اوزبكے ديگر مغلان بدست خاص تقبل آمد وعبد الرزاق ميرزا گرفتار شده وجان ميرزا باچند كس از سرداران درساخته ياغی شد ودرين اثنا دراوزبكان وصفويان محاربه بعمل آمده محمد خان اوزبک كشته شد وبادشاه درسنه سبع عشر وتسعماية باتفاق ميرزا جان ازآب آموية گذشت وخانزاده بيگم همشيره بادشاه كه بعقد محمد خان بود آمده ملاقات نمود وخان ميرزا نزد شاه اسمعيل صفوی برائے استمداد فرستاده چون اوزبكان قصد اجتماع داشتند بحرب ايشان توجه نكرده وبجائے قلب درآمد وبعد چندے بحرب ايشان رفته غالب شد وحمزه سلطان ومهدی سلطان راكه اسير شده بودند بياسا رسانيد چون مدد از صفويان رسيد بيعت بادشاه بشصت هزار سوار رسيد وسمرقند وتوابع آن متصرف درآورده بخارا راتصرف شد وبسمرقند رفته ونوبت سيوم درانجا خطبه اش خوانده شد ودرسمرقند بهار قيام ورزيده چون اوزبكان بازدشت قپچاق وتركستان چون سيل بلاره به بخارا آورده وعبد الله سلطان وتيمور سلطان وجانی بيگ سلطان شاهزادگان اوزبک درلواحی بخارا بادشاه جنگيده بابر شكست يافته بسمرقند مراجعت كرده ودرانجا نيز قيام ميسر

نشده بسمار رفت و با نجم ثانی امیر صفویه ملاقات کرده بطبع ملک سورونی همراه او گردید قرشی را فتح کرده نجم ثانی پانزده هزار اوزبک را قتل نمود اما در تعاقب دان از سلاطین اوزبک شکست یافت نجم ثانی گشته شد بابر بادشاه ازان هنگامه بیرون آمده در سنه اربع وعشرین وتسعمایه بسیالکوٹ آمد و بر افغانان یوسف زئی سواری فرموده چون افاغنه بجنگ برآمدند یکهزار از ایشان گشته شدند +

ذکر لشکر کشیدن بابر بادشاه گورکانی بر السر کشور هندوستان و بچنگ آوردن آن مملکت بارادهٔ مالک زمین و آسمان

چون در هندوستان سلطان سکندر لودهی افغان انتقال کرده پسرش ابراهیم بجای وی نشست و امرائے افغان ویرا بوجهی اطاعت نکردند بابر بادشاه عزم استخلاص هندوستان کرده در مرتبه اول در سنه خمس وعشرین و تسعمایه تا کنار آب سنده لشکر کشیده چون آن ممالک اکثر در تصرف افغان مے بود رعایا مطیع و منقاد گشتند و تا بهره که از توابع پنجاب است رفت و برهانی کهکر لشکر برده از جنگیده ظفر یافت و ولایت مابین سنده و بهره بامیرے از امرائے خود داده برگشت و بار دگر سوئے لاهور آمده بوجه فتنه بدخشان میرزا محمد سلطان را که از اولاد میرزا بایقرا بود با چهار هزار سوار بلاهور متعین کرده برگشت و بر سر افاغنه حضرفیل سواری کرده نهمیت بسیار ازایشان گرفت و در سنه ست وعشرین وتسعمایه روے بهندوستان آورد تا بسیالکوٹ رسیده سیدپور را تاخته سی هزار کنیز و غلام را گرفت و کفار بسیار را قتل نموده برگردید و بتسخیر قندهار گشت و از شاه بیگ ارغون قلعه قندهار را بگرفت و بشاهزاده کامران میرزا عنایت فرمود چون دولت خان لودهی افغان از هندوستان عرائض اخلاص فرستاده بادشاه در سنه ثلثین وتسعمایه پائے مبارک در رکاب آورده و قریب بلاهور رسیده بهار خان و مبارک خان لودهی دو پسر خان لودهی جائی حشر عظیم فراهم آورده جنگیدند شکست یافته و بادشاه در لاهور نزول کرده بر قامهٔ مذکوره بازارها را برائے شگون آتش زده بر قلعه دیپالپور رفته قتل عام نمود و دولت خان لودهی بملازمت آمده اطاعت قبول کرد و چون دلش بازبان موافق نبود پسر او غازی خان شهید شد بعد از چندے معاف کرده سلطانپور را باقطاع او نموده او را ایشان با اهل خویش بکوهستان فرستاده و خان پسر کهتر او خطاب خانخانانی یافته آن جاگیر یدو عطا شد و سیالکوٹ را بخسرو کوکلتاش و دیپالپور را به بافقه و فیروزپور را به سلطان علاؤالدین لودهی که از طرف دهلی بخدمت بادشاه رسیده بود و کالنور را به محمد علی خنگ جنگ سپرده بکابل رفت و دولت خان در نیابت بادشاه پسر خود داؤد خان را مقید کرده و دیپالپور را از مغولان بگرفت و از مغولان علاؤالدین را برائے سلطنت دهلی درخواست و امرائے مغل سلطان علاؤالدین را برضی او بعهد و پیمان بدرسپردند و بادشاه بار تمام بهار در کابل بعیش و عشرت و صحبت مے گذرانیده در غره صفر سنه اثنی وثلثین وتسعمایه روے توجه بدیار هند آورد و از آب سنده گذشته لشکر را سان دیده جمیع پیاده و سوار و اکابر و اساغره هزار کس بقلم آمدند و غازی خان و دولت خان پسر و پدر با چهل هزار سوار در کنار آب راوی مجتمع بودند

بے ارتکاب جنگ راہِ فرار گرفتند بادشاہ دولت خان را تعاقب کردہ در قلعہ ملوٹ بگرفت چون دو شمشیر بستہ لاف ہائے بسیار برائے حرب مغل مے سرائید ملازمان ہر دو شمشیر در گردن او آویختند و چون در باب زانو زدن تعلل ورزید دست در گردن زدہ خواہی نخواہی زانو زدن فرمودند اما بادشاہ دیر بار دگر عفو فرمودہ و اموال بسیار بدست لشکر رسید بادشاہ عازم پشیر گشتہ از آب کہکر شاہزادہ محمد ہمایون میرزا را بحرب حمید خان افغان کہ در سر راہ بود فرستاد و شاہزادہ در اندک جنگ دیر آگیز انیدہ ممالک حصار و فیروزہ در عہد وی آن یافت و داؤد خان و حاتم خان افغان کہ با بیست و ہفت ہزار سوار در تقدمہ لشکر بادشاہ ہند مے آمدند بادشاہ حسین تیمور سلطان اوزبک و عادل سلطان اوزبک و میرزا احمد سلطان گورکان بر لاس و سلطان جنید بر لاس و شاہ حسین بر لاس و غیرہ ارائے جرانغار را ایشان فرستاد ارائے مغل بعد حرب سخت افاغنہ را گریزانیدہ اموال بیشمار و ہفت زنجیر فیل در درگاہ آوردند چون سلطان ابراہیم لودھی بادشاہ ہندوستان با یک لک سوار و فیل و توپخانہ بسیار عزم رزم سوار شدہ در نواحی پانی پت رسید بادشاہ بابر نیز تسویہ صفوف فرمودہ و پیشش کروہے لشکر خصم فرود آمد در روز دیگر ہر دو بادشاہ در میدان قتال خرامیدند و شاہ بابر برانغار را بعہدہ شاہزادہ محمد ہمایون میرزا و خواجہ کلان بیگ و سلطان محمد دولدی و ہندو بیگ و ولی بیگ و غیرہ گذاشتہ و جرانغار را بہ محمد سلطان میرزا و مہدی خواجہ و غازی سلطان اوزبک و جنید برلاس و غیرہ مقرر فرمودہ و در دست راست قول حسین تیمور سلطان اوزبک را با جمعے از دلیران متعین کردہ در دست چپ قول میر خلیفہ و قزدی بیگ و غیرہ را جائے دادہ و سلیمان میرزائے گورکان را اول شدہ و ولی قراول را در اوج جرانغار و قراقوزی را در اوج برانغار داشتہ ملک قاسم را بتوقمہ برانغار و علی بہادر را بتوقمہ جرانغار نمود و از انجانب سلطان ابراہیم نیز فیل سوار شدہ و پیلان جنگی را آراستہ بقاعدہ ہندوستان بیکبار روئے بجملہ نہادند اسپان بخلان از فیلان کوہ شکوہ مے رسید تا انتظام صفوف برہم مے افتاد و ہر کرشمہ از فیلان بجرطوم پیچیدہ بزمین میزدند ما دلیران مغول نیز جلادتہا نمودہ بہ تیغ آبدار دما را از فیل و فیل نشینان برآوردند و آویزشے سخت واقع شدہ ؎

درآمد خرد سخت گیرودار ✦ درآمد بزنہار ازان روزگار ✦ زخون یلان خاک آغشتہ شد ✦ تو گفتی زمین ارغوان گشتہ شد ✦ بلرزید کوہ و بجنبید دشت ✦ خروش از نہم آسمان درگذشت ✦ تو گفتی کہ صور قیامت دمید ✦ زمین پارہ شد آسمان بردرید ✦

الغرض مغولان بضرب شمشیر و دو از نہاد افاغنہ برآورد و ندو افاغنہ نیز جلادتہائے بسیار کردہ داد شجاعت دادند اما چون شیعت قادر قدیر بران رفتہ بود کہ تخت ہندوستان بوجود بادشاہان گورکان زینت یابد باوجود چندان فوج و لشکر کہ بعضے صد ہزار سوار و بعضے یکصد و پنجاہ ہزار سوار نوشتہ اند افغانان از روبرو بے مغلان تاب مقاومت نیاوردہ گریختند و سلطان ابراہیم نیز درین معرکہ کشتہ شد و پنج شش ہزار افغان در جائیکہ بادشاہ گشتہ شدہ مقتول گشتند و مغولان گریختگان را دنبالگی کردہ در میان معرکہ شانزدہ ہزار افغان بقتل رسیدند و بعضے تعداد مقتولان را از روئے نوارخ ہفتاد ہزار نویسند اما روایت اول صحیح تر است و بابر بادشاہ بعد ازین فتح عظیم بہ دہلی رسیدہ و شاہزادہ ہمایون را پیشتر از خود

به آگره که دار السلطنته ابراهیم بود فرستاد و خود هم در عقب او به آگره رسید مادر ابراهیم الماسی بوزن هشت مثقال نظر شاهزاده گذرانید که سلطان علاء الدین خلجی از اولاد راجه بکرماجیت بدست آورده بود و بادشاه آن الماس را معه هفتاد لک تنکه نقد و یک خزانه دربسته بشاهزاده بخشید و بعضے از امرا را ده لک تنکه و بعض را هشت لک تنکه انعام فرمود و برائے محمد زمان میرزا پانزده لک تنکه به بلخ و جهت میرزا عسکری و کامران هفده لک تنکه برائے هر یک فرستاد و جهت جمیع مردم کابل از زن و طفل کیشا هر خی انعام فرمود چون موسم گرما رسید مردم مغل تاب حرارت نیاورده اکثر مردند و امرا نیز از هندوستان بیزار شده هوائے کابل نمودند اما بادشاه قبول نکرده دل بر بودن هند نهاد و امرا نیز ناچار شده پائے در دامن استقامت پیچیدند و خواجه کلان بیگ از امرا رخصت گرفته بکابل رفت بروقت رفتن این بیت بریکے از دیوار عمارت دهلی نوشت ؎

اگر بخیر و سلامت گذر کنم + سیاه روئے شوم گر هوائے هند کنم + و برائے مادر ابراهیم هفت لک تنکه خرچ سالانه عنایت شد اما آن بیدولت بکاولی هندی را فریفته تا بخورد بادشاه زهر داد الا کارگر نشده بادشاه تندرست گردید و این شعر باین مضمون میفرماید ؎ من خستهٔ الوب ایدنم نیز بلندیم + جان قدرنی یا الله ایمدی بلدیم + یعنے من خسته مرده بودم باز زنده شدم قدر جان حالا دانستم لواخطان ابراهیم درین بلیه گرفتار شدند چون اهل هند دانستند که بادشاه مثل دیگر سلاطین مغل از هندوستان نخواهد رفت شروع باطاعت و انقیاد نمودند و شیخ گهورن و علیخان قرلی و غیره حاضر شده کمر اطاعت بستند و قلعه سنبل نیز بدست گماشتگان بادشاهی در آمد و شاهزاده همایون را بر سر افاغنه شرقی تاختند و شاهزاده در حوالی قنوج با افغانان که چهل هزار جمعیت داشتند رسیده ایشان را گریزانیدند و فتح خان شروانی را بقبضه اطاعت درگردن انداخته بادشاه ویرا مشمول عواطف نموده بمجلس شراب راه داد و نظام خان والی بیانه اطاعت قبول کرده قلعه نمیدار بادشاه بخط خاص باو نوشت ؎ با ترک ستیزه کمن ای سیر بیانه + چالاکی و مردانگی ترک همان است + گر زود نیائی و نصیحت نکنی گوش + آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است + و با باقلی بیگ بجرب اورفته او را شکست داد و او بملازمت رسیده قلعه راسپرد و قلعه گوالیار تدبیر و عنایت حضرت محمد غوث گوالیاری بدست آمد و تاتار خان بخدمت رسیده بیبت لک تنکه بالعام یافت و در سنه ثلث و ثلثین و تسعمایه ابجهیان شاه طهماسپ صفوی آمده دو کنیز حرکس علاوه دیگر تحائف آورد و بادشاه را التفات بسیار بران کنیزکان پیدا شده - +

ذکر محاربهٔ رانا سانگا سیسودیه عمده راجهائے هند با بادشاه بابر اقبالمند و فتح مغلیه باقبال ارجمند

رانا سانگا که عمده رؤسائے هندوستان بود در چتوڑ واودی پور سلطنت میکرد و قریب به یک لک سوار راجپوت در ظل رایت او جمع آمده بود و بسیارے از ممالک سلطان محمود خلجی والی مالوه بتصرف آورده غرورے موفور داشت درین وقت محمود خان اسپر سلطان اسکندر لودهی نیز با ده هزار سوار با پیست و نا مزد زرم مغل جزم کرده گفت که این

مغل بچه را از هند میرانم و لشکر بسیار جمع آورده و اکثر راجهائے عظیم الشان مثل راجه ماڑواڑ یرم دیو و نرسنگه دیو و میدنی رائے والی چندیری در اول او دی سنگه و کیسر سنگه و راجه ڈونگر پوره و چند ربهان چوهان و نانک چند چهان و رائے دلیپ و پرپت ناڑ و باربل و اندری و سردی کهیچی و غیره باشصت هزار سوار راجپوت بعد از آمدن نوشیر خان میوانی باده هزار سوار را نواج خود در خدمتش پیوسته و در بارنامه نوشته که هفت راجهائے راجپوت عظیم الشان و صد رؤسائے خورد همراه او بودند الغرض نا بارا جهائے راجپوت و امرائے مسلمان و دو لک سوار متوجه آگره گردید و بابر نیز عازم رزم شده و امرائے هندوستان را که اعتماد بر ایشان نداشت بانضباط سر حدها متعین کرده خود با لشکر مغل که همرکاب بود علاؤ الدین لودهی و نظام خان و علیخان قرلی از امرائے هند از آگره کوچیده و در آن یورش شاهزاده محمد همایون را کهاز شراب متغیر بود بمجلس طلبیده بدست خود پیاله داد اما چون امرا و لشکریان را دغدغه عظیم از ین جنگ بود و مجلس کمتر گرمی یافت منعقد ساخت و همدرین اثنا مردم قلعه بیانه و بعضے از قراولان از افواج راجپوتیه شکست یافته موجب از دیاد دغدغه سپاه مغل گردیدند و مردم افغان در هر جانب که بود ند یاغی شدند و نیز محمد شریف نیم از کابل آمده و دیگر امیرزادگان نیز رسیدند و محمد شریف گفت که میرخ در عرب است و امسال لشکر بالاس را درین جانب جنگ کردن مناسب نیست و ازین صورت نا موجب پریشانی لشکر مغل گشتند اما بادشاه در مجلس مشورت رائے امرا طلبیده امر اگفتند که غلبه خصم ظاهر است قلاع را بمردم معتمد سپرده بملک پنجاب برگردیم اما بادشاه این رائے نه پسندیده گفت که ۵ هر که آمد جهان زا فنا خواهد بود + آنکه پائیده و باقیست خدا خواهد بود + هر که در مجلس حیات رسید عاقبت پیمانه اجل نوشیدنی ست و هر که د باغ جهان خرامید آخر در بادیه فنا رسیدنی و الله تعالی چنین سعادتے نصیب ما کرده که ملک هندوستان را گرفتیم و نسل ابراهیم غزنیے را شکستیم و خلقے بسیار از قوم خویش بکشتن دادیم اکنون اگر از پیش هندو بگریزیم بادشاهان جهان ما را چه گویند و در تواریخ نام من در زمره نامردان نویسند و از زمستان بنام بدمردن بنام نیک بهتر ۵ بنام نکو گر بمیرم رواست + مرا نام باید که تن مرگ راست + چو جان آفرازتن ضرورت رود + همان به که باری بعزت رود + سرانجام گیتی همین است و بس + که نامے پس از مرگ ماند ز کس + وقت آنست که شجاعت قوی را بکار آورده مردانه بکوشیم و خیال گریز را بدل نیاریم که اگر کشته شدم شهید یم و رنه غازی نامدار یم و امرا و ارکان دولت را ازین سخن مردانه جان شجاعت در بدن دمیده هر که دست بر کلام ملک العلام نهاده قسم خوردند که تا زنده باشند پشت بدشمن ننمایند و بادشاه که هرگز بغیر صراحی و پیاله نے بود یکبار از سر شراب برخاسته توبه نصوحا نمود و از ریش تراشی نیز باز آمده سه قطار ستر شراب که در ان زودی از کابل رسیده بود بر زمین ریخت و صراحی و پیاله ها سباب میکشی که از طلا و مرصع بود شکسته بفقرا بخشید و در موافقت بادشاه ۵ صد کس از امرا و اعیان توبه شراب نمودند و بعد ازین ۵ بفرمود تا نوشش را زین کنند + دم اندر دم نائے زین کنند + و درین وقت لشکر مغول از صبیت هزار بیش نبود که امرائے هند تیز درین شامل بودند و بادشاه ترتیب لشکر

نموده جانب راست قول چیین تیمور سلطان و سلیمان میرزا و خواجه دوست خازن و یونس علی بیگ و شاه منصور برلاس و درویش محمد و عبد الله کتابدار و دوست بیگ آقا سپرده و جانب چپ قول عالم خان لودهی این سلطان بهلول لودهی و شیخ زین صدر و تردی بیگ و محب علی وغیره مقرر شده و برانغار به شهزاده همایون میرزا و دریمین او قاسم حسین سلطان اوزبک احمد یوسف و هندو بیگ توپچین و خسرو کوکلتاش و بابا قشقه و قوام بیگ و میرزا قنبر علی و پیر قلی اوزبک وغیره تفویض و تقرر یافته و دریسار برانغار سید میرشه و محمد کوکلتاش و دلاور خان لودهی و ملک داود کرانی و شیخ گهوره مقرر شده جلو انغار به سید خواجه رجوع شد و دریمین و یسار ش محمد سلطان میرزا و عادل سلطان و عبد العزیز میر آخور و محمد علی خنگ جنگ و قتلق قدم و امیر خانچی میرزا وجان بیگ آمکه و جلال خان و کمال خان با بنائے سلطان علاؤ الدین لودهی و میر نظام سیالوی وغیره مقرر شدند و همچنین بتوپخانه برانغار و جرانغار مقرر شده یکپاس و دو ساعت روز برآمده روبه هندوان آورد و ازان طرف رانا نیز ترتیب صفوف نموده بار دوسائے نامدار که بعض اهل تواریخ ده نفر را جهائے عظیم مے نویسند و فیلان اژدها کردار بمیدان قتال خرامیده ؎ چو آراسته گشت صفهائے جنگ + جهان گشت از سختی و فیل تنگ + دو صف ترک و هندی همه جنگجوئے + شده صبح و شام اجل روبروئے + دو لشکر سفید و سیه روبرو + چو رخسار و زلف بتان فتنه جو + دو صف ساز کردند هندو و ترک + که شد خیره چشم پیر و برنا و ترک + چون از آراستگی صفوف فراغ دست داد لشکر رانا بجستی تمام بر برانغار اسلام حمله آوردند و چون تیمور سلطان اوزبک بفرمان بادشاه بمدد ایشان رفته لشکر هندوان را پس پا کرده تا بالعقب لشکر را نارسانیده و پس از ان تقاعده مغلیه از هر جانب جنگ انداخته و بهر طرف که احتیاج بکمک میشد مے نمودند و محاربه سخت قائم شده ؎ غضبناک مغلان بکیار تیغ + کشیدند بر هندوان بیدریغ + برآمد داده زهر دو گروه + بخشید از جاد و البرز کوه + سر سروران گوئے غلطان شده + بهر بازیش خر طوم چوگان شده + الغرض تا بین الصلوتین جنگ قائم بوده بالآخر هندوان تاب مقاومت بمقابله مغولان نیاورده گریزان شدند و بابر بادشاه چون شدت اعدا ملاحظه نموده با طائفه از خواص نفس خویش در هجوم اعادی درآمده و داد مردانگی داده مغولان را بمشاهده فر اقبال او دل قوی گشته دشمنان را از پیش برداشتند و حسن خان میواتی و راول ملیه و رائے چندر بهان چوهان و ماک چند چوهان و کرم سنگه وغیره اکثر امرائے راجپوت بقتل رسیدند و بقیه السیف معه رانا سانگا پا بفرار نهاده ندو بادشاه مظفر و ابو السعادت ظفر نواز شده بسجدات شکر بجا آورده و امرا را نوازنده مراتم تهنیت بتقدیم رسانیدند و اموال بسیار بدست اهل لشکر افتاده تاریخ این فتح فتح بادشاه اسلام است و بادشاه ربانی بتزکی دین باره فرموده ؎ اسلام او چون آواره پاری بولدوم + کفار هنود حرب سازی بولدوم + خیر م ایلاب آمدیم آوردم شهید + اولما قاله المنت الله که غازی بولدوم + یعنے بهمت اسلام آواره محو اشده حرب ساز کفار هنود شدم خرم کرده بودم که خود را شهید کنم المنت الله که غازی

شدم و اینواقعه در سنه اثنی و ثلثین و تسعمایه واقع شده و بادشاه محمد شریف نجم را یک لک تنکه بخشیده فرمود که در قلمرو ده نشیند
چون در قنوج بهار خان ولد دریا خان افغان پنجاه هزار سوار جمع کرده بود حسین خان افغان در رابری و قطب خان افغان
در اله آباد یاغی شده بودند امرا بر سر ایشان مقرر فرموده و امرا رفته آن همه فتنه ها فرو نشانیدند و کامران میرزا لمتان را فتح
کرده و در سنه اربع و ثلثین و تسعمایه بادشاه عزم چندیری که در قبضه راجپوتان بود کرده و آن قلعه را گرد گرفته و عساکر
مغول در دور و ز قلعه را کشاده پنج شش هزار راجپوت بقتل آوردند و میدنی رائے در قلعه اندرون گریخته و با جمعے
یکدل شده تیغ بدست یکے داده و همه یکبارگی بزدا در فتنه گردن ز تیغ نهادند و قلعه بتصرف در آوردند و تیغ زین صدر
بفرمان بادشاه مساجد و خوانق چندیرے و سارنگ پور و رنتهنبور و رائسین را که راجپوتان طویله اسپان ساخته بفضله
گذاشته بودند مصفا نموده و تاریخ این واقعه فتح دار الحرب گفته بادشاه فی البدیهه این ماده را در نظم کشید ؎
بود چندی مقام چندیری + پر ز کفار دار حربی حرب + فتح کردم بحرب قلعه آن + گشت تاریخ فتح دار الحرب + و بادشاه
بوجه فتنه افاغنه شرقی متوجه قنوج شده و امرائے مغل کز شکست یافته بودند بادشاه پیوسته و چون بکنار آب گنگ رسیده
امر به بستن پل فرمود و حسین تیموراوزبک و دیگر امرا شروع بگذشتن نمودند افاغنه روئے در فرار نهاده امرا تعاقب کرده غنایم
نمودند و درین زمان محمد زمان میرزا ابن سلطان بدیع الزمان میرزا از بلخ بخدمت رسیده حاکم آگره مقرر شد و بادشاه در سنه
خمس و ثلثین و تسعمایه بگوالیار سواری فرموده باگره معاودت نمود و نصرت شاه کرعسکری میرزا بر د مقرر شده بود اطاعت
قبول نمود و خواند میر مولف حبیب السیر و مولانا ابراهیم قانونی و مولانا شهاب الدین معمائی از هرات آمده ملازمت نمودند و
برهان نظام شاه بحری والی احمد نگر نیز عرائض اخلاص فرستاد چون سلطان محمود ابن سکندر لودهی ولایت بهار را تصرف
شده بود محمد زمان میرزا برا و تعیین شده بادشاه نهضت متوجه آنولایت شده محمد زمان میرزا ایشان را گریزانیده افاغنه مکرر
جماعت کردند و بادشاه فرمود که میرزا عسکری از آب گذشته بر سر افغان رود و خود نیز در تهیه عبور بود امامین تیمور سلطان
و توخته تیخا سلطان اوزبک با شصت هفتاد کس پیشتر گذشته متوجه غنیم شدند و برافاغنه حمله آوردند افاغنه بملاحظه
این حال راه فرار پیش گرفتند و بدین فتنه سلطان سعید حاکم اورکند بادشاه میرزا هندال را از بدخشان طلبیده میرزا
سلیمان را بدان جانب فرستاد و بادشاه ولایت میوات و قنوج و کالنجر و غیره مفتوح ساخته چون هندیان از مغولان بسیار
خائف و متوحش بودند فتنه انگیخته چون چاره کار در انقیاد دیدند دل براطاعت نهادند و درین اثنا شهزاده همایون
در سنبهل بیمار بود بفرمان بادشاه براه دریا متوجه آگره گشته در اواخر متعدد مبتلا بود چنانکه طبیبان کوشیدند سودے
نداشته نخلعان معروض داشتند که تصدق وفدیه نفس شاهزاده چیزی باشد که بهتر ازان در خزانه بادشاه نباشد و بفضل
الهی که والده ابراهیم گذرانیده هیچ چیز بود برابری نکند مناسب که تصدق شهزاده نمایند بادشاه فرمود که جان همایون
چنان عزیز است که هیچ مال فدیه او نشود تا زنده ام من جان خود را فدائے او میکنم و بر فور مصلے گسترده نماز خوانده و

عرض حاجت نمود که خداوندا من جان خود را فدیه جان همایون گردانیده روبدرگاه تو آورده ام امید وارم که پذیرائی یافته همایون را شفا کرامت فرمائی و در حال اثر خفت و سبکی مرض در بدن همایون ظاهر شده گرانی بدن عارض ذات بادشاه گردید و دو سه روز مرض همایون رو کمی و معارضه بادشاه رو باز دیاد داشت تا در پنج شش روز شهزاده شفا یافت و بادشاه روز دوشنبه جمادی الاول سنه سبع وثلثین وتسعمایه انتقال فرمود عمر او چهل و نه سال و مدت سلطنت سی و هشت سال و انجمله پنج سال در هندوستان بود نعش او را بکابل برده در گذرگاه بر لب آبجوئی بخاک سپردند تاریخ فوت او ✽ شه خسروان شاه بابر که داشت ✽ دو صد بنده مانند جمشید و کی ✽ محمد همایون بجایش نشست ✽ چو طومار عمرش اجل کرد طی ✽ چو پرسید تاریخ ایدل بگو ✽ همایون[۹۳] بود وارث ملک و سی ✽ دیگر ✽ در شهر صد و هشتاد و هشت آمد چو بابر در جهان ✽ بر نهصد و سی بود دو چون فتحکر دهند وستان ✽ تاریخ ششم ماه پنجم بود نهصد و سی و هفت ✽ پا از جهان بیرون کشید و کرد رخ سوی جنان ✽ دیگر ✽ بادشاهی که جنبش قافی نورالله ✽ آن ظهیرالدین محمد بود بابر بادشاه ✽ با شکوه و دولت و اقبال عدل دین داد ✽ اوست از توفیق فیض و فتح و فیروزی سپاه ✽ عالم اجسام را گرفت و شد روشن روان ✽ بهر فتح عالم ارواح چون نور نگاه ✽ شد چو فردوسش مکان رضوان زمن تاریخ چیست ✽ گفتش فردوس دایم جایگاه بابر بادشاه ✽ بابر بادشاه بادشاهی مردانه و بامهمت بود در علم فقه حنفی مجتهد بود و وقائع خود را بزبان ترکی نوشته و کتابی در فقه تصنیف فرموده مثنوی مبین نام کرد و در علم ترکی که زبان آبائی او بود مهارتی تمام داشت خوشنویس بود و شراب بسیار میخورد در کابل در باغی حوض سنگ مرمر را از شراب پر کرده این شعر بر کناره او کنده فرمود ✽ نور روز و نو بهار و مے و دلبری خوش است ✽ بابر بعیش کوش که دنیا دوباره نیست ✽ و در کابل قطع زینتی نگذاشت که بر و شراب نخورده باشد اما چون تائب شد گردا و نگردید در ممالک دلیر بود و در معارک چون شیر و در وقت بادشاهی اندجان اکثر اوقات بیکسوار هم در رکاب نداشت در حملات اوزبک و محاربه افغانان و سلطان ابراهیم دانا سانگا بغایت مردی بجائے آورده اول بار با دوازده هزار سوار سلطان ابراهیم را که یک و نیم لک سپاه داشت شکست داد و بار دوم با بست هزار و تواریخ معتبر مے نویسند که پانزده هزار سوار بودند چنانچه واقعات بابر و سیر المتاخرین جمعیت و بیر ابقابل را نا پانزده هزار مے نویسند بهرحال رانا که دو لک سوار داشت از و شکست خورد بادشاه مذبور شعر خوب و لطیف رسا داشت این شعر از وست ✽ باز آے ای همائے که بے طوطی خطت ✽ نزدیک شد که زاغ خورد استخوان من ✽ و لطناب پیمائش که دو صد فرسنگ کار از عقب زمین را مے پیمودند در هندوستان از و اختراع گردیده صد لطناب را یک لطناب و هر لطناب را چهل گز و گز را نه شست مقرر کرده پنج بیگمات داشت و چهار پسر شهزاده همایون میرزا و هندال میرزا و کامران میرزا و عسکری میرزا و سلطنت بعد از و به نصیب همایون رسید و عسکری میرزا در سنه احدی وثلثین وتسعمایه در میان دو ادبی مکه معظمه انتقال نمود و کامران میرزا در سنه اربع وثلثین وتسعمایه در

کعبه مکرمه وفات یافت وهندال میرزا در وقتیکه کامران با افاغنه در دره خیبر شبخون بر همایون زد کشته شد در سنه ثامن وخمسین وتسعمایه وکوالف این هر سه در ذکر همایون بادشاه بیاید انشاء الله تعالی - +

ذکر سلطنت سلطان نصیر الدین محمد همایون بادشاه ابن محمد بابر بادشاه غازی گورکانی برلاس

سال مولود سلطان همایون سلطان همایون خان است هیچند بعضے امرا مینمودند که باوجود موجودگی چهار پسر زینده سریر رو افسر مهدی خواجه را که داماد بادشاه مرحوم بود بر سریر نشانند اما این قصد که برخلاف شرع وعرف بود بظهور نرسید و محمد همایون باتفاق امرای عظام ولوئیان ذوی الاحترام بر تخت سلطنت قرار گرفت ~ محمد همایون شه نیکبخت + که خیر الملوک همت اندر سلوک + چو بر سند بادشاهی نشست + شدش سال تاریخ خیر الملوک ۹۳۷ + دران وقت سن او بیست چهار سال رسیده بود ولایت کابل وبدخشان وملتان باقطاع برادران خود مقرر نمود چون کامران طمع در پنجاب داشت ولایات مذکوره بوے مقرر داشته سیوات ببیرزا هندال وسنبهل بعسکری میرزا داد ودر سنه ثمان وثلثین وتسعمایه بعزیمت کالنجر سوار شده ورا جه آن جا تاب نیاورده دوازده من طلا به پیشکش گذرانید وسلطان محمود ابن اسکندر لودهی که در جونپور یاغی بود بادشاه لشکر بر کوشیده منهزم ساخته ومعاودت فرموده چشنے عظیم ترتیب داده دوازده هزار کس را بانجلاء انعام سرافراز فرمود ازانجمله دو هزار کس بپالاپوشهائے تکمه مرصع اختصاص یافتند وهمدرین زمان محمد زمان میرزا که مصدر شورش شده بود بوجه آنکه پسر سلطان بدیع الزمان داماد بابر بادشاه بود طمع در مملکت نموده وبادشاه یکبار ازو درگذرانیده بار دوم تقید نمود ومحمد زمان میرزا از قلعه بیانه منفرد گشته در گجرات رفت ودر آن زمان در گجرات سلطان بهادر شاه گجراتی بادشاهے باشان وشوکت بود وهمدران نزدیکی ملک مالوه را از سلطان محمود خلجی گرفته بود وسلطان علاء الدین وتاتار خان پسر دیگر سلطان بهلول لودهی ودیگر سلاطین زادگان دهلی ودکن وغیره بحضور او مجتمع بودند وبهادر شاه بهر جانب که روے آورده فتح وظفر بر پرچم اعلام او نثار شده وبعض ممالک دکن ومالوه وسیوا لتسخیر نموده غرور بے موفور در دماغ داشت محمد زمان میرزا نیز ضمیمه دیگر شهزادگان گردیده بهادر شاه احترام او بسیار نموده وبدین اسباب قاصد حرب مغل گردید هر چند همایون بادشاه بوے مکاتیب نوشته محمد زمان میرزا را طلبیده قبول نه نموده جوابهائے درشت نگاشت وسلطان بهادر شاه بر قلعه چیتور رفته رانا را در انجا محاصره نمود ورانا پیشکش ها بے بسیار گسیل بهادر شاه معاودت فرمود وتاتار خان وراندک فرصت قلعه بیانه را تسخیر فرمود وبادشاه میرزا هندال را بحرب او نوستاد وفوج افغان که یکبارگی ضرب دست مغولان دیده بود بهزیمت وتفرقه آمد سپاه مغل متفرق شده وتاتار خان باده هزار کس مقابله گزیده کشته شد وبهادر شاه در سنه اربعین وتسعمایه بازعزم تسخیر چیتور گشته وبادشاه همایون نیز از دهلی عازم سارنگپور گردید واین دو بیت نوشته به سلطان بهادر فرستاد ~ ایکه هستی غنیم شهر چیتور + کافران را چه طور پیگیری + بارها رسید بر سر تو +

نوشته چتوڑ میگیری ✤ و بهادر شاه ملایت نکرده بجواب نوشت ؎ من کرهستم ضبط شهر چتوڑ ✤ کافران را بجود میگیرم ✤ هر که
بکند حمایت چتوڑ ✤ تو بین کش چتور میگیرم ✤ با امرا شرط مشاورت بجا آورد و امرا دلالت بر حرب مغلان نمودند اما بعضے
از آنها گفتند که همایون بادشاه مسلمان است و ما درین زمان بحرب کفار مشغولیم و اکنون کار اهل قلعه باضطرار رسانیده ایم
باید که اول از تسخیر قلعه بپردازیم و همایون بادجود حمیت اسلام در ینوقت بر سر ما نخواهد آمد و بهادر شاه این رائے را پسندیده
قلعه چتور را بحال گذاشته و راجپوتان بسیار را علف تیغ بیدریغ نمود و همایون بادشاه چون حکایت کفر کاش امرا
شنید چندان در سارنگ پور توقف نمود که بهادر از فتح قلعه چتور فرصت یافته و در سنه احدی و اربعین و تسعمایه روانه
حرب مغل گردید و همایون نیز باستقبال او شتافته در نواحی مندسور تلاقی فریقین دست داد و بهادر شاه که توپخانه بسیار
داشت رومی خان میر آتش صلاح داد که گرد خندق توپخانه ها چیده بجنگ باید پرداخت و امرا گفتند که هنوز که در دلها
لشکر ما هیبت مغل نه نشسته و بدو جه فتح چتور دلیر اند باید که فی الفور جنگ اندازیم اما بهادر شاه از صلاح رومی خان تجاوز
جایز نداشته و دو ماه در برابر لشکر مغل نشسته هر روز جنگ مے انداخت و مقصود ش آن بود که لشکر مغل را در برابر توپخانه
کشیده تلف کند و بادشاه مغلان این معنے را فهمیده امرا و سپاه را بر یورش داد که بر سر توپ خانه شرزند و پنج شش هزار
مغل تیر انداز را فرمان داد که اطراف و جوانب لشکر گجرات را تاراج زند و راه فرار و علف مسدود سازند و بهادر شاه را محصور
خندق و توپ خانه نبود ماجز شده قحطے در اردوے او پدید آمد و درین مدت محاربات سخت در میان امرائے مغل و گجرات
واقع شد اما جنگ سلطانی اتفاق نیفتاده اکثر غلبه از طرف مغل بود آخر گجراتیان روئے در وادی فرار آوردند و بهادر شاه
با مبارک شاه فاروقی والی خاندیس و فادر شاه والی مالوه وقت شب از معقب سراپرده برآمده فرار شد اهل لشکر او نیز
در پے او افتادند همایون بادشاه تعاقب او نموده در راه گجراتیان بسیار کشته شدند و اموال بیشمار در دست مغلان رسید و
بهادر شاه در قلعه منڈو که پایه تخت سلاطین مالوه بود در آمده و بادشاه همایون در پے او محاصره کرده و شبے سیصد مغل بر قلعه برآمدند
گجراتیان که خوف عظیم از مغولان بر دلهائے ایشان راه یافته بود تحقیق نکرده راه فرار پیمودند و بهادر شاه نیز حال بدین منوال
دیده با پنج شش هزار کس سوے چانپانیر که پایه تخت گجرات بود روان شد و همایون شادی آباد مانڈو را دیده بدنبال
بهادر روان شد و بهادر در محمد آباد چانپانیر رسیده آنقدر که توانست زر و جواهر گرفته بطرف احمد آباد شتافت و همایون
بادشاه بلده چانپانیر را تاخت و تاراج کرده و امیر دولت خواجه برلاس را بمحاصره گذاشته در تعاقب بهادر بکمایت سید و
بهادر بجزیره دیو گریزان شد و همایون بادشاه بقلعه محمد آباد چانپانیر برگشته محاصره نمود و آن قلعه بغایت مستحکم بود بادشاه
دو قطعے بر دیوار قلعه مینهاد که آهنی نصب کرده و خود با نفس نفیس با سیصد کس بر قلعه برآمده قلعه مسخر ساخت و گجراتیان
بسیار کشته شدند و اموال و خزاین بسیار بتصرف بادشاه نامدار آمده و بادشاه زر بسپر قسمت کرد بعضے از کتب فن موسیقی
نوشته اند که تانسین میجها و را که در موسیقی دوائلی نهاده آمد روزگار بود در مصاحب بهادر شاه بود و ذکر تانسین در وقت او

تا اکنون بزبان اہل این فن حالیست دیدہ از شہرہائے گجرات کہ بادشاہ ہمایون فرمان قتل عام دادہ بود و از غایت غضب
پوشاک سرخ پوشیدہ و تیغ برہنہ در دست گرفتہ نشستہ بود و مغولان در قتل و غارت مشغول بودند یکے نایک بیجو را
بدست آورد و میخواست کہ بکشد مادر او چون از انواج بادشاہ دیرا شناختہ و از قتل امتناع نمودہ و سر دو این مقدمہ را
بحضور بادشاہ آوردند و راجہ بدست ادب بیجو را پیشکردہ صفت وے نمودہ و خواست خوش نمود و مغل ہمچنان گشتن
او مصر بود بادشاہ جواب نداد و بنظر تعجب بیجو را دید و راجہ عرض مضمون خویش را مکرر نمودہ بادشاہ فرمان داد کہ چیزے بگو
بیجو کہ در ہیچ قابل نظر دانست و دانست کہ اگر راگنی مہد مغلان را چہ مؤثر خواہد بود کہ ہنوز ازین چیزہا آشنائی ندارند
فی الحال در پردہ عشاق بطرز دلکش این مصراع انمود ؎ کسے نماند کہ دیگر بہ تیغ ناز کشی ✦ مگر تو زندہ کنی ہملے و باز
کشی ✦ بادشاہ از مضمون متاثر نغمہ او بغایت مسرور شدہ فرمود کہ ہر چہ خواہی بخواہ عرض نمود کہ امان اہل شہر میخواہم
فرمود کہ بتو بخشیدیم و فی الفور امان داد الغرض بادشاہ قلعہ جانپانیر را بتردی بیگ کہ از امرائے مغل بود سپردہ و خود
براحمد آباد آمدہ و حکومت گجرات بہ میرزا عسکری دادہ بہ برہان پور روان شد و برہان نظام شاہ بحری و عادلشاہ و غیرہ
سلاطین دکن مضطرب شدہ عرائض اخلاص بدرگاہ سلاطین پناہ فرستادند و بادشاہ بواسطہ فساد شیرخان و افغان
بہ برہان پور قیام نکردہ آن ولایت را زیر و زبر کردہ ببندر سورت رسید و عماد الملک دیگر گجراتیان بار دگر جمعیت کردہ بسر امرائے
مغل کہ در گجرات بودند رفتند و امرا از عسکری میرزا منحرف شدند و عسکری میرزا خیال استقلال و استبداد بخود کردہ اما منصفہ
کہ از اوبرگشتہ بہادر شاہ پیوست و بیراگفت کہ شما بر سر مغل روید کہ در میان ایشان نفاقے عظیم پیدا شدہ جنگ خواہند
نمود و اگر جنگ کنند ملک شید و بہادر شاہ جمعیت کردہ بر عسکری میرزا روانشد و عسکری میرزا نیز از احمد آباد بیرون آمد
اما جنگ نکردہ بقصد آنکہ خزاین قلعہ جانپانیر بدست آرد بدانطرف روانشد و تردی بیگ قلعہ مضبوط کردہ عسکری میرزا
ولایت گجرات ماگذاشتہ سوئے آگرہ روانہ گردید و ہمایون نیز بخیال ہندوبست فتنہ اوندڑ و مالوہ را گذاشتہ رہ گرائے
آگرہ گشت و عسکری چارہ ندیدہ ملازمت نمود و امرائے مغل قلاع گجرات را بہ بہادر شاہ گذاشتہ آمدند بر دو ولایت
گجرات و مالوہ از دست رفت چون در سنہ ثلث و اربعین و تسعمایہ سلطان جنید برلاس کہ در ممالک شرقی صاحب اعتبار بود
درگذشت شیرخان افغان امتدادی بہم رسانیدہ بادشاہ در سنہ ثلث و اربعین سوارے فرمودہ و قلعہ چنار بدست آوردہ و
شیرخان بہ بنگالہ گریخت و بادشاہ سوئے گڈھی رایت نہضت برافراشتہ جلال خان پسر او از انجا نیز بدر رفت و شیرخان
بکوہستان در آمد و بادشاہ شہر کورا کہ دار الملک بنگالہ بود تسخیر نمودہ چشمہائے خسروانہ ترتیب دادہ فرمود تا خطبہ بنام بہادر شاہ
بخوانند اما ہنوز مدرسہ نکردہ بود کہ ایلچی محمد سلطان میرزا رفتہ بود باگرہ رفتہ خطبہ بنام خود خواندند محمد خان
نیز باستماع این احوال از رہتاس روانہ شدہ سر رفتہ بر آورد و بادشاہ بنگالہ را بہ جہانگیر بیگ مغل سپردہ در حین
برسات نہضت فرمود و شیرخان سد راہ شدہ و تشویش بسیار از برسات و طغیانی دریا لمسغرود و کلان و تاخت

مخالفان بپادشاه رسیده اما کامران میرزا نیز درین وقت بدهلی رسیده و بهندال میرزا پیوسته و آخر بنفاق انجا مبده
هندال به اتورد کامران به آگره رفتند و در یورش مقابل لشکر افغان و مغل گردیده مدتے بمقابل همدگر نشستند و شیرخان
در تنبیه صلح گشته و شیخ خلیل مرشد خویش را فرستاده وعهد و پیمان نموده قرار یافت که بنگ به او متعلق باشد اما سکه و خطبه
بادشاه گورکان جاری دارد و برین عهد شیرخان سوگند به کلام الله خورده و سپاه مغل غافل شده شیرخان روزے
بے خبر وقت سحر با سپاه آراسته بر سپاه مغل تاخت و فوج مغل را فرصت ندین کردن اسپان نشده تا بجنگ چه رسد و
سپاه متفرق شده بسپاه خود را بر دریائے گنگ زده بشنا گذشتند و دران روز خارج از هندوستانیان هفت
هشت هزار مغل غریق بحر گنگ گشتند و محمد زمان میرزا که بازبشاه پیوسته بود از انجمله بود و بادشاه بر کنار دریا رسیده
چون کناره بلندی داشت از اسپ جدا شده نظام نام سقائے از لشکر بادشاه رسیده و دستگیر فته بیرون آورد بادشاه
پرسید که کیستی و چه نام داری گفت که نظام سقائے بادشاهی ام بادشاه فرمود که کارم نظام گیرد انشاالله و فرمود که چه خواهی
عرض کرد که بادشاهے نیمروز چون بادشاه در آگره رسید برائے نیمروز و یرا بر تخت نشاند و سقائے مذکور بجاے درهم
از مشک خود درا هم تراشیده و نام خود از آب طلا بر و نگاشته رواج داد الغرض بادشاه بآگره آمده و برادران
ناهربان که در الور بودند و از غلبه افغان دران دیار قیام متعذر بود شرمسار بخدمت رسیدند و مجلس گنگاش منعقد شده
اما بواسطه حقد و حسد کامران ناکام رائے قرار نگرفته و کامران روانه لاهور شده از جمله بست هزار سوار خود سه هزار را
بنام کمک گذاشت و بادشاه همایون در سنه سبع و ثلثین و تسعمایه بار دگر فوجها آراسته در حوالی قنوج بر کنار آب گنگ مقابل
شیرخان افغان گردید و هر دو لشکر بمقابله همدگر بر کنارهائے دریا بوده شیرخان پیام داد که هر دو لشکر مقابل همدگر نشسته باشند
الفصال دل تنگ اند یا بادشاه ماه دهد من عبور نمایم یا ما امر شود که از سر معبر برخیزیم و آنحضرت با معسکر تشریف آرند تا هر چه
خواسته کردگار باشد بظهور رسد و بادشاه بعزت سالمت راضی به برگشتن نگشته فرمود که پیشتر رود و شیرخان از سر معبر
برخاسته و بادشاه عبور نموده بار دگر بمقابله عظیم و انتشره و بادشاه بذات خود دو سه مرتبه نیزه در کف گرفته بر صف اعدا
تاخت و داد مردانگی داد اما چون تقدیر یاور نبود سودمند نگشته و لشکر بر اس شکست یافت و شاه و سپاه بار دگر بر گنگ
زده بشنا گذشتند و بادشاه در آگره رسید و انجا به لاهور آمده و در میان برادران مجلس شورت منعقد شده بادشاه آنها را
هر چند فهمائش نمود که اول یکدل شده با افاغنه باید جنگید و مملکتے را که فردوس مکانی یعنی بابر بادشاه بدان همت بدست
آورده رائگان از دست نباید داد که بعد ازین فتح بهر لوکه دلخواه شما خواهد بود ملک مال تقسیم خواهد شد ابرادران گوش باین
سخن نکرده و کامران بوعده افغان مغرور گشته اجتناب ورزید و باتفاق عسکری میرزا الکابل رفت و بادشاه ناچار به ملتان
آمده و از انجا به بهکر خرامیده و مدتے اقامت نمود و شاه حسین ارغون والی تهته بدو مدد و افسون هندال میرزا و یادگار
ناصر میرزا را از بادشاه کشیده و بادشاه ناچار طلب راه جودهپور رفت اما رائے مالدیو را تهوڑ والی انجا با شیرشاه

سور افغان درسافته در مقام ضریعت آمد و بادشاه از قرب شهر برگشته و در راه تکلیف ببیار از سفط مراکب دبی آبی کشیده و اکثر مردم کرتا بیدم وفاداری کرده بودند جام فنا نوشیدند و آخر به امرکوٹ رسیده و در سنه تسع واربعین و تسعمایه از بطن حمیده بانو بیگم شاهزاده میرزا احمد اکبر متولد شد و بادشاه از کشتی چرخ ناهنجار و ناانصافی برادران مکار ناچار شد داعیه داشت که پردگیان سرداق عصمت را در قندهار گذاشته سه در بادیه تجرد نهد چون بجوالی قندهار رسید و بادشاه داعیه ملک ایران فرمود و دوارائے ایران را از داعیه خود آگاهی داده شاه طهماسپ صفوی جواب نوشت ؎ همائے اوج سعادت بدام ما افتد ✦ اگر تو را گذرے بر مقام ما افتد ✦ واز وقتیکه بادشاه قدم در صدود ایران نهاد حسب الحکم شاه طهماسپ صفوی امراء و حکام و ولایات بخدمت حاضر شده انواع خاطر و تعظیمے که شایسته آنچنان جهان عظیم الشان توانند بود بجائے آوردند و بادشاه همایون در شکریه مهمان نوازی نامه به بادشاه ایران نوشته این قطعه نظم فرموده درج نمود ؎ خسرو اعمر سیت تا عقاب عالی همتم ✦ طوطی طبع مرا قانع به ارزن کرده است ✦ دشمنم شیر است و عمرے پشت برمن کرده بود ✦ حالی از کین و عداوت روئے با من کرده است ✦ التماس از شاه آنداریم که با من آن کند ✦ آنچه با سلمان مکی در دشت ارزن کرده است ✦ و در جمادی الاول سنه احدی و خمسین و تسعمایه هر دو بادشاه ملاقات کردند و همایون بادشاه وقت ملاقات الماسے گران بها که تخمینش خراج اقلیمے بود با دو بست و پنجاه قطعه لعل بدخشانی بر سم ارمغان بشاه طهماسپ داد و طهماسپ صفوی جشن ها ئے خسروانه کرده و از سیر اماکن ایران دلخوش نموده و سلطان مراد پسر خورد را که طفل بود با امیر بداغ خان قاجار دده هزار سوار قزلباش نامزد امداد بادشاه گورکانی نژاد فرمود و همایون بادشاه رخصت شده در سنه اثنی و خمسین و تسعمایه به قندهار رسیده و در عرصه سه ماه و بروایتی در شش ماه قلعه قندهار را از میرزا عسکری گرفت و سپرد و به بداغ خان قاجار داد و بداغ خان با مراد شهزاده و صوفی سلطان شاملو و ابوالفتح سلطان افشار ترکمان در قلعه ماند باقی امرائے قزلباشیه با ایران رفتند ما الوس بلاس از دادن قلعه برآشفته و از همایون رنجیدند و هم دران نزدیکی شهزاده مراد انتقال کرد و بادشاه به بداغ خان پیام داد که الوس گورکان از دادن قلعه انشنگی بهم رسانیده برائے چندی قلعه باید بدهند که بعد فتح کابل سپر دکسان شما خواهیم نمود و بداغ قبول نموده امرائے گورکانیه پناه در قطار شتران یارد از قریب بدروازه رسیده متحفظان را کشتند و قلعه را گرفته بداغ خان را رخصت ایران دادند و همایون بادشاه بکابل رسیده مرادرا از میرزا کامران گرفتند و کامران پادارے خواسته بغزنین گریخت و تاریخ این واقعه مصلے جنگ گرفت ملک کابل از و سے ✦ همایون بادشاه بکابل خرامیده و دیده بدیدار شهزاده محمد اکبر روشن ساخت و کامران از انجا سوے ملتان گریخته شاه حسین ارغون و پدر اخته را و در سنه ثلث و خمسین و تسعمایه بوجه بغاوت پے در پے میرزا یادگار ناصر میرزا بقتل رسید و بادشاه شهزاده را با تالیقی امیر محمد علی لغانی بکابل گذاشته جهت تسخیر بدخشان رفت و از میرزا سلیمان بدخشان را گرفت و در ان حدود بیمار شده کامران میرزا با لغار بکابل شتافته کابل را بدست آورد و بادشاه بدخشان را به

میرزا سلیمان بقندهار میرزا نهال داده بکابل برگشت و قلعه را محاصره نموده و کامران میرزا پسران اکثر امرا را بر فصیل آورده بعضے را گردن زدند تا باشد که امرائے او از بادشاه برگردند و نیز آنات ایشان را بر دیوار بالسته که اگر توپ و تیر افگنند بر ایشان رسد حتے که اکبر را نیز محاذی توپخانه بادشاهی بست امرا ازین حرکت بیشتر آشفته و در تسخیر قلعه کوشیدند آخر کامران میرزا ناچار شده از قلعه گریخت و بادشاه کابل را بار دگر متصرف شد اما کامران بپنج رفت و پیر محمد خان اوزبک بعد او بر خاسته ذهور و بغلان را تسخیر کرده بدوسپرد و کامران میرزا متوجه بدخشان گردیده و بادشاه بجرب او برآمده و او در قلعه بالغان محصور نموده و کامران میرزا بوسیله میرزا سلیمان رخصت مکه معظمه گرفته کامران و عسکری هر دو متوجه مکه معظمه شده و ازده فرسنج برگشته باروئے شرسار باردوی برادر نامدار آمده بادشاه ایشان را اقطاع کولاب داده رخصت داد و فتح نامه به بیرم خان بهارو ترکمان که در قندهار بود فرستاد و بدان چند شعر بدست خاص نوشت ؎ بازفتحے غریب روئے نمود ؎ که دل دوستان ازو بکشود ؎ شکر لله که باز شادانیم ؎ بر رخ یار و دوست خندانیم ؎ دشمنان را بکام دل دیدیم ؎ میوهٔ باغ فتح را چیدیم ؎ روز نوروز بیرم است امروز ؎ دل احباب بیغم است امروز ؎ همه اسباب عیش آماده است ؎ دل بفکر وصالت افتاده است ؎ گوش خرم شود ز گفتارت ؎ دیده روشن شود ز دیدارت ؎ بعد ازان فکر کار هند کنیم ؎ عزم تسخیر ملک سند کنیم ؎ هر دو سه لشکر گشاده شود ؎ هر چه خواهیم زان زیاده شود ؎ و این رباعی بر حاشیه نوشت ؎ اے آنکه انیس خاطر محزونی ؎ چون طبع لطیف خوشین موزونی ؎ بے یاد تو نیستم زمانے هرگز ؎ آیا تو بیاد من محزون چونی ؎ و بیرام خان عریضه بقلم آورده این رباعی بجواب نوشت ؎ اے آنکه بذات سایهٔ بیچونی ؎ از هر چه ترا وصف کنم افزونی ؎ چون میدانی که بے تو چون میگذرد ؎ چون مے پرسی که در فراقم چونی ؎ و در سنه ست و خمسین و تسعمایه بادشاه بر پنج یورش نموده و کامران و عسکری موافقت نکرده و شاه محمد سلطان اوزبک درمیان آمده و با همایون بادشاه جنگیده بقائمی جدا شد روز دیگر پیر محمد خان و عبد العزیز خان اوزبک بعد شاه محمد آمده بقریب سی هزار سوار بمیدان خرامیدند و سلیمان میرزا و هندال میرزا هر دو او ایشان را شکست داده و اوزبکان بمشاهده این حال بشهر در آمدند اما همایون بوجه مخالفت امرا مجال فتح پنج نداشته برگشت و اوزبکان تعاقب نموده بادشاه بکلات مردانه ایشان را برگردانیده امرا را بر کامران میرزا مقرر فرمود و میرزا کامران باشاره بعضے امراء بادشاه آمده اکثر امرا میل بسوے او نمودند و بادشاه با چندے از مخصوصان پائے ثبات افشرده و جنگ عظیم نموده خود نیز زخمی خورده سوے بامیان رفته بعضے از انجا به بدخشان رفتند و دریں وقت اکثر امرا از و جدا شدند و بار دگر لشکرے جمع آورده با سلیمان میرزا و ابراهیم میرزا و هندال میرزا بکابل آمد و کامران درین جنگ منهزم شده عسکری میرزا گرفتار شد و بادشاه کابل را بدست آورده و بر سر افغانان که معاون کامران بودند تاخت آورد و عسکری را بپنج فرستاده او در اهری دستبرد تسعمایه فوت شد و یک دختر بود که اکبر بادشاه بعقد یوسف شهیدی در آورد و کامران با افاغنه

ساخته برادرے همایون بادشاه درنواحی میرشیخان آورده در شب بست ویکم ذیقعده سنه ثمان وخمسین وتسعمایه میرزا هندال نادانسته شهادت یافت وبادشاه قضیه سلطان بیگم دختر میرزا هندال را باخیل وحشم او به شهزاده اکبر داده بقتل افاغنه هند وخلیل پرداخته ایشان رابسیے زبون کردوافاغنه ناچار دست از کامران بازداشتند وکامران ناکام هندوستان رفت اسلام شاه سور معروف به سلیم شاه ابن شیر شاه سور افغان هدران زمان سریر آرا بود ومیرزا در حوالی جمون باردوی او رسیده شاه آواز خان پسر بادشاه باستقبال او آمده اما دقیقه کامران بملاقات سلیم شاه رفت وبه حضور او ایستاده سلیم شاه از روے عزت استخفاف او منظور داشته تغافل کرد ومیرزا نزدک باواز بلند ندا کرد که قبله عالم مقدم زاده کابل مجرا مے کند چون سه نوبت این سخن تکرار یافت سلیم شاه مخاطب شده ونیم قدمے خاست ومیرزا را دریافت وکامران میرزا که چشم احترام ازو داشت بسیار خفیف شد چون سلیم قصد گرفتن او نمود به پنجاب گریخت وسلطان سلیم درعقب او بر سر راهها ے پنجاب رفت ومیرزا از نگرکوٹ پیش سلطان آدم گهکر رفت ومیرزا را نزد سلیم شاه فرستاد وبادشاه مینوشت که آزارے به میرزا ندادیم امرا منظور نکردند کهبرات ها ے بسیار از دست میرزا کشیده بودند دایل وانوس گورکان از ناسپاسی میرزا بهم برآمده بودمیل درکشیدن کشیده بکعبه معظمه فرستادند وبمیرزا در سنه اربع وتسعین وتسعمایه دران سرزمین جنت آئین وفات یافت +

ذکر نهضت رایات فتح آیات همایون بادشاه گورکان برای تسخیر ممالک هندوستان ومحاربه با سلطان سکندر سور افغان وظفر یافتن بر وتقدیر خالق دو جهان

چون بادشاه از فتنه کامران میرزا فرصت یافت جهان بآرام گذشت واز کامران میرزا یک پسر مانده بود ابوالقاسم میرزا که بعد ازین بفرمان اکبر بادشاه کشته شد ودو دختر از و یکے بعقد میرزا ابراهیم حسین ابن سلطان محمد گورکان ویکے بعقد امیر عبدالرحمن بیگ ویکے در حبالهٔ سید فخرالدین رضوی مشهدی بود الغرض بادشاه بعزم کشمیر سواری فرمود اما امرا مرهی نکردند ناچار بکابل بازگشت چون از مرائض هندیان معلوم شد که بعد از وفات شیر شاه سلیم شاه بر تخت نشست وبعد از انکه او جام فنا نوشید فیروز شاه پسر او حکمران شد وبرادر اغال او کشته خود را سلطان عادل مبارز خان نامیده واو پسر نظام خان برادر شیر شاه بود وبدین سبب در سر راه افغانے که تعلقے باخاندان سور داشت سرور بادشاهی جائے گرفت وهر یک در قطرے از اقطار کوس ناموالا غیر سے میزد وهمایون بادشاه در راه منزل اشنی وتسعین وتسعمایه پائے در رکاب آورد وچون به دیوان حضرت خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی علیه الرحمة الوالی نمود این بیت برآمد ؎ دولت از مرغ همایون طلب وسایه او + زانکه با زاغ وزغن شهپر همت نبود + وبعد لیتے با سه هزار سوار وبروایتے با پانزده هزار از کابل روانه شده ولاهور را بغیر جنگ ومجادل متصرف در آمده ودر ریپال پور شهباز خان ونصیر خان افغان جمعیت بسیار جمع آورده بودند بادشاه علی قلی خان اوزبک وسید ابوالمعالی را بدان جانب فرستاده

ایشان جماعت افغانان راشکست داد ند و درین وقت سلطان اسکندر سور که برادر زاده و داماد شیر شاه بود بر آگره
قابض شد و ابراهیم خان برادر زن عدلی یعنی عادل شاه که افغانان ویرا عدلی گویند برادشور بدند و عدلی تاب نیاورده
به قلعه چنار گذه گریخت و احمد خان سور ابراهیم را گریزانیده خود در اسلطان اسکندر زامیده بادشاه بود تاتار خان و هیبت خان
افغان را با سی هزار سوار بقدمه فرستاد و ازین جانب بادشاه گورکان بیرام خان بهار بتوزکمان و علی قلی خان غیره امرا
را بحرب ایشان نامزد فرمود و چنیه که بسبب متان افغانان آتش بسیار افروخته بودند امرائے مغل از اطراف ایشان را تیر باران
کردند و چند انکه افاغنه در زیادتی روشنی میکوشیدند مغلان خوشحال شده ایشان را هزیمت سهام انتقام نمودند آخر افاغنه تجمیل
جنگ سوار شده راه گریز گرفتند و اسپ و فیل وغیره ذلک بدست مغلان رسیده مرفع الحال گردیدند و بدین سبب بیرام خان
که افسر مغلائے بود بخطاب خان خانان دیار و فادار و همدم غمگسار ملقب شده سپه سالار گردیده و سلطان سکندر این کیفیت
را شنیده بعزم رزم مغلان افاغنه را برائے اتفاق سوگند داده با شصت هزار سوار و پیاده و توپخانه بسیار و فیلان کار زار
بحرب مغول روان شد و بیرام خان از ماچی واڑه عریضه مشتمل بر این حال بپادشاه نوشت و التماس قدوم نمود و بادشاه نیز از
لاهور جنبیده به نوشهره تشریف آورد و بمقابله لشکر افاغنه که اضعاف مضاعف لشکر مغل بود صف آراستند و تا چهل روز
جنگ تیر و تفنگ درمیان بوده نادر سلیخ شهر رجب سنه اثنی و ستین و تسعمایه که نوبت قراولی شاهزاده محمد اکبر بود جنگ سلطانی
قرار داده صفوف آراستند و لشکر مغل بفرمان قضا آن خود حمله مردانه آورد و امرا از هر جانب
بقاعدهٔ چنگیزی روئے بدشمن آورده جنگ عظیم در پیوست ؎ بر انگیخت اسپ و انگیخت گرد +
ز گردون در آویخت گرد نبرد + ز بس گرد بر رفت از هر کران + زمین شد سبک آسمان شد گران + بغرش در آویختن
تیز شد تیغها + بر آمد ز دریائے خون سیغها + دم تیغ در فرقها کرده جوئے + دلیران ازان جویها شسته روئے +
بلان را تر از آب خنجر گلو + فرو ریخته آب خضر از سبو + آخر الامر بتوفیق الٰهی مغلان ظفر یافتند و افغانان سراسیمه
پریشان در میدان گریز گرم عنان شدند و سلطان اسکندر زنبرگ ریخته بکوه سوالک در آمد محمد بیرا خان ترکمان تاریخ این
فتح چنان گوید ؎ منشی خرد طالع میمون طلبید + انشائے سخن ز لمع موزون طلبید + تحریر چو کرد فتح هندوستان را +
تاریخ ز شمشیر همایون طلبید + و بادشاه با امرائے خود به دهلی خرامیده تردی بیگیخان حکومت دهلی و علی قلی خان اوزبک
بر سنبهل بجاگیر و سکندر خان اوزبک حکومت آگره یافتند چون سید شاه ابو المعالی که متعینه پنجاب بود در دفع
اسکندر تغافل و تهاون مے ورزید بشاهزاده جلال الدین محمد اکبر به اتالیقی بیرا خان ترکمان بر دفع او تعیین شده و
اسکندر در قلعه مان کوٹ خزیده همایون بادشاه رفته که بمطنه طلوع مائی زهره بود بوجه وقفیت علم نجوم
بام کتاب خانه یا کبوتر خانه بر آمده وقت فرود آمدن چون بانگ نماز شنیدند به زینه دویم خواست که نشینند
عصا لغزیده بادشاه از انجا غلطیده افتاد و صدمهٔ عظیم یافته هر چند اطبا معالجات نمودند مفید نیفتاد

تا در یازدهم ربیع الاول سنه ثلث وتسعین وتسعمایه وفات یافت ۵ همایون بادشاه آن شاهِ عادل + کز فیض خاص او بر
عام افتاد + بنائے دولتش چون یافت رفعت + اساس عمرش از انجام افتاد + چو خورشید جهان تاب از بلندی +
به پایان نماز شام افتاد + جهان تاریک شد در چشم مردم + خلل در کارِ خاص و عام افتاد + قضا از بهر تاریخش
رقم زد + همایون بادشاه از بام افتاد + و واصل حق شد همایون + و ۵ همایون کجا رفت و اقبال او +
و ۵ گوائے بادشاه من از بام او فتاد + تاریخهائے این واقعه گفته اند همایون بادشاه بسیار نیکمزاج و هر دلعزیز بود
و در علم ریاضی دستے داشت و مدار صحبتش با علماء و فضلا بود و شجاعت باسخاوت جمع داشت و بسیار باهمت کسے بود و
همیشه باوضوء بود و روزے میر عبد الحی صدر را بخطاب عبدل مخاطب ساخت و چون وضو کرد میر گفت که مغرور دارید که
چون وضو ندارم وحی نام خداست اسم شمار انام بر زبان نیاورد م خوشرو و گندم گون بود بعضے و برا مائل بر تشیع گویند
اما محض غلط است و سنی مذهب و حنفی طریقت بود و از منهیات پرهیزگار بود و عادت خوردن افیون داشت و
طبع موزون این چند شعر از وست ۵ گذشت از دل برگشته تا وک ستمش + نماند بر من دل داده لذت الم ش +
بقصد کشتن عشاق گر کند میلے + عجب نباشد از اخلاق دشمنم کرمش + که است زهره قرب حریم حرمت او + که جبرئیل
امین نیست محرم حرمش + خوش آنکه با خیالت عمری نشسته بودم + و زشوق سر وقدت از جائے جسته بودم + بیمیم
ممکن گر گفتم موئے ترا پریشان + در شرح جعد زلفت چون دل شکسته بودم + زوجه او نواب حاجی بیگم بود و مقبره عظیم
بر قبر او طیار نمود و اولاد او شاهزاده محمد اکبر و شاهزاده محمد حکیم میرزا که حکومت کابل داشت ذکر او در این اوراق بیاید
انشاء الله تعالی و همایون بادشاه در کیلوکهری مدفون است +

ذکر بعضے از شعرائے عصر او

از موزونان طبع عصر بادشاه دیجاه همایون گورکان چند کس مشهور بوده اند
از انجمله باقی نام شاعرے از مصاحبان همایون بادشاه بود از وست
۵ بردند دلم عشوه گری لب شکرے چند + غنچه دهنے سرو قدے سیمبرے چند + انسی محمد شاه نام قندهاری
از ارباب زادهائے قندهار بود و همراه بابر بادشاه در هندوستان آمده مدتها واقعه نویس بوده در عهد همایون بادشاه بمراتب
ارجمند سرافراز شده و در لاهور در سنه ثلث وستین وتسعمایه درگذشت از وست ۵ سر شکم رفته رفته بے تو دریا
شد تماشا کن + بیا در کشتی چشمم نشین و سیر دریا کن + از اهل وفا بے مهری راجه کندکس + بائیل بیغاسیے را
چه کند کس + نوری ملا نورالدین محمد سفید بودنی پرگنه سفیدون از توابع شهر هند در جاگیر او بود بآن منسوب شده در
علوم هندسه و ریاضی و نجوم و حکمت ممتاز بود و از مصاحبان همایون بادشاه بود بادشاه او را بخطاب
ترخانی نواخت نهر بلده کرنال تا پنجاه کروه بنام سلطان سلیم جهانگیر بادشاه ساخته اوست در سنه اربع و
تسعین وتسعمایه در اتک بمرد از وست ۵ دلتنگ مو را زان لب خندان نشسته ام + مانند غنچه سر

گریبان نشسته ام ✦ همی میرزا بر خورد از مخالب به خان عالم و در همدم بیگ از امرائے مشهور همایون بادشاه و به شجاعت و سخاوت و دستگیر او صاف امارت مشهور بود و بسیار خوش خلق بسیار بود و طبع نظم داشت از دست ۵ دل من این و هر سو تازه دانمی از جنون دردے ✦ محیط سخت ست و هر طرف گرداب خون بدردے ✦ و از عمدهٔ مصاحبان و امرایان او محمد بیرام خان بهادر لوتر کمان بود که بخطاب خان خانان سپه سالار مخاطب بود و در مراعات شعرا و فضلا نهایت سعی بجا مے آورد و خود هم شعر میگفت چنانچه ذکر او در ضمن حالات شعرائے اکبر بادشاه بیاید انشاء الله تعالی - ✦

ذکر سلطنت سلطان ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاه ابن محمد همایون بادشاه ابن سلطان بابر بادشاه گورکان -

اکبر بادشاه پسر اکبر نصیر الدین همایون بادشاه بود و در خاندان گورکانیه بعد از صاحبقران دوم

بلندی اقبال و جاه و جلال مثل او بادشاهے بر نخاسته و اقلیم هندوستان را از عدل و انصاف خود چنان آراسته که جهانیان را عدل نوشیروانی از یاد رفت هنوز ان تا بحدے از و سے خوشنود بودند که اگر شے پیرا او تا میگفتند و بغیر از درشت او دست بلطام نمے آوردند و از بد و شعور شعوری بے نهایت داشت و قتیکه در کابل نزد کامران میرزا بود و همایون بادشاه از هندوستان شکست خورده به ایران رفته و از انجا باز آمده به کابل رسید و شاهزاده را دید و مادرش را در میان خواتین جا داد و شاهزاده را آورده گفت که مادرت را بشناس و با آنکه عمر او چهار سال بود و درین مدت از والدین جدا مانده بود از شعور خداداد بکنار مادر خود رفت و موجب استعجاب گردید تولد او در سنه تسع و اربعین و تسعمایه بود چون بعمر پدر با بیرام خان تبادیب سلطان سکندر افغان به پنجاب رفته بود در کلانور خبر ارتحال بادشاه بدو رسید مراسم تعزیت بجائے آورده و با تفاق نوئینان که موجود بودند در دوم ماه ربیع الثانی سنه ثلث و ستین و سبعمایه بعمر سیزده سال و نه ماه بر تخت فرمان دهی جلوس فرمود ۵ گل امید شگفت و وزید باد مراد ✦ مراد خلق خدا آنچنانکه باید داد ✦ در دست فتنه دوران جهان بشد امین ✦ که بادشاه جهان پائے بر سریر نهاد ✦ و تاریخ جلوس او چنان است ۵ از خطبه شاه رفعت منبر شد ✦ و ز سکهٔ عدل کار ها چون زر شد ✦ بنشست به تخت سلطنت اکبر شاه ✦ تاریخ جلوس نصرت اکبر شد ✦ دیگر ۵ جلوس خداوند عالم پناه ✦ و بیرمخان سپه سالار باد وجود عهده آتالیقی به سپه سالاری نیز سرافراز شد و تردی بیگ خان حاکم دهلی میرزا ابوالقاسم ابن کامران میرزا با ساماں بادشاهی به اردوی اکبری فرستاد و علی قلی خان اوزبک حاکم سنبهل و سکندر خان اوزبک حاکم اگره و بهادر خان اوزبک حاکم دیپالپور و منعم خان آتالیق محمد حکیم میرزا حاکم کابل و دیگر حکام اطراف اخلاص و انقیاد فرستادند و بادشاه بر سکندر شاه بدامن کوه سوالک سواری فرمود سکندر به کوه سوالک گریخت و در هر چند اجه نگر کوٹ اطاعت قبول نمود چون میرزا سلیمان گورکان حالی بدخشان به کابل لشکر کشید بادشاه امرائے کبار شل محمد قلی خان برلاس و خان اعظم شمس الدین خان اتکه

دهقرخان را بمدد امرائے کابل فرستاد اما منعم خان قبل از رسیدن امرا با میرزا سلیمان گورکان صلح کرده برگردانید و ذیرلا
همیون بقال که اصل نام او میاخواجه بود و پسر خان فارسی او را همیون هم همیوی بقال مے نویسند و او مرد مے مشهور و مبارک
بود از قوم بقال مثل او در هزاران سال کسے برنخاسته و او بدرجه وزارت سلطان محمد عدلی سور افغان رسیده
و با سلطان محمد والی بنگاله و سلطان ابراهیم خان سور جنگیده و با دیگر امرائے افغان معرکه آرا شده ظفر یافته بود
و اکثر کارهائے نمایان از و بظهور رسیدند لوائے استکبار بر افراشته دلبقصد استرداد دهلی و آگره و هم نبردی مغل
برخاست و با سی هزار سوار و دو هزار فیل جنگی روئے به آگره آورد و سکندر خان اوزبک و قباخان امرائے مغل از و
جنگیده انهزام یافتند و شادی خان افغان که از امرائے کبار سلطان عدلی بود بکنار آب رهت آمد از مقابله خان زمان
علی قلی خان اوزبک شکست فاحش یافت چون همیوی بقال آگره را متصرف شده روئے به دهلی آورد و تردی
بیگ خان سرعان به اطراف فرستاده امرائے مغل را بمدد طلبید عبدالله خان اوزبک و لعل سلطان بدخشی و
علی قلی خان اندرابی و میر کنخان دارابی که قریب بودند رسیدند و خان زمان و غیره اکثر امرا که دور بودند هنوز در
راه بودند که تردی بیگخان شتابی کرده با همیون بقال جنگید و همیوی با چهار هزار سوار انتخابی و فیلان خود از قلب برآمده
بر لشکر مغل تاخت آورد و امرائے مغل منهزم شدند و به نوشهره رفتند و غیر از پنجاب دیگر جمله ولایات هندوستان متصرف مغل
بدر رفتند و به قبضه افاغنه رسیدند و فوجی عظیم در ظل رایت همیون مجتمع شد خانخانان اکبر که دوران زمان بیش از بست
هزار سوار در رکاب نداشت با امرا که تماشا کنان نموده را نها بجنگ قرار گرفتند و بادشاه خضر خواجه خان جهتائی را که
داماد بابر بادشاه بود و گلبدن بیگم دختر بابر بادشاه در عقد خود داشت بحکومت پنجاب و دفع اسکندر سور نامزد فرموده خود
عازم محاربه همیون گردید و در نوشهره رسیده خیام زد و دران مقام وقتیکه بادشاه بشکار رفته بود سید امخان که مختار کل بود و
از تردی بیگخان بسبب چشمکے که خارے در دل داشت و برابجرم فرار از روبروئے همیوی بقتل رسانید و همیون با پنجاه
هزار سوار و هزار و پانصد فیل حربے و پنجاه و یک ضرب توپ کلان و پانصد ضرب زن و دیگر اسباب حرب و ضرب در
دهلی بود چون خبر نهضت مغل شنید در صدد فراهمی لشکر شده نوشخانه را از پیشتر به پانی پت فرستاد و خود نیز عازم آن صوب گردید
و اکبر بادشاه سکندر خان اوزبک و عبدالله خان اوزبک و محمد علی قلی اندرابی و محمد صادق پروانچی و شاه قلی خان محرم
و محمد خان بلابر و مجنون خان قاقشال و غیره امرا را بسرداری خان زمان امیر الامرا علی قلی خان اوزبک و بهادر خان
اوزبک بنغلائے تعیین کرد و امرائے مغل با شادی خان افغان که منقلائے همیون بود جنگیده و توشخانه را از دست او انتزاع

ذکر محاربه خان زمان امیر الامرا علی قلی خان اوزبک و دیگر امرائے مغل با همیون بقال و امرائے افغان و ظفر یافتن بتقدیر ایزد ذوالجلال

نمودند + چنانکه نوشته شد همیون بقال اخبار شکست شادی خان شنیده

برآشفت و با یک لک سوار و پیاده افغان و راجپوت و فیلان جنگی در قطع مسافت مسارعت کرده قریب بامرائے
مغل رسید و علی قلی خان باوجود آنکه پیش از بست هزار سوار در رکاب نداشت در صباح جمعه دوم محرم سنه اربع و
ستین و تسعمایه بهجری به تسویه صفوف پرداخته بغیر انتظار موکب بادشاه که قریب رسیده بود عازم حرب گردید و همیون
از ایشان حسابے نه گرفته دلیرانه بمعرکه خرامید ؎ خم روے ز دلتره بپشت پیل + در افتاد جوشش بدریائے نیل +
دمیدند در نائے روئین خروش + خروش آمد از سم روئینه پوش + علمها بر آمد بچرخ بلند + شد از شقها مهر و
مه پرده بند + و دلیران هر دو لشکر از هر دو جانب حمله آورده باهم آمیختند و گرد نبرد از هر طرف برانگیختند ؎
عنان تافتند از دو سو در عنان + کشادند بازو به تیغ و سنان + دو لشکر ز شمشیر هم ناگریز + بخون ریختن همچو
شمشیر تیز + بهم مے نمودند فرو شکوه + ز برگشت دریا به جنبید کوه + چون لشکر احمد البسیار بود باوجود سعی و
کوشش امرا اکثر لشکر مغل راه فرار اختیار کرده غلبه از جانب مخالفان عیان شد اما امرا و دلیران پائے ثبات
افشرده مثل شیران زنجیر گسل حمله مے نمودند و همیون برقرار عادت خود بر فیل هوائی نام سوار با سه چهار هزار
سوار اعتماد ے از قلب جدا شده و افواج پیش روے را از پیش برداشته بر علی قلی خان که در قلب بود حمله
آورد و دلیران مغل دست بمدافعت برکشاده پائے همت استوار نمودند و درین اثنا تیرے از دست دلیران مغل در چشم
همیون رسیده بعضے نویسند که از پشت سرش برآمد و بعضے برآنند که اندک جراحتے بود اما همیون سر بتکیه هودج نهاده
و افغانان و اهل لشکرش مضطرب شده راه فرار گرفتند و شاه قلی خان محرم بفیل همیون رسیده و قصد فیلبان کرده فیلبان
از خوف جان نام همیون ظاهر نموده و شاه قلی فیل را پیش گرفته روانه اردوی بادشاه گردید و مغلان تعاقب افغانان
نموده مردم بسیار کشتند و اموال بیقیاس و بے حساب بدست آوردند و هنوز بادشاه در دو کروهے جنگ گاه رسیده
بود که نوید این فتح عظیم معه همیون بدو رسید و بیرامخان بفرمان بادشاه بدست خود همیون را گردن زد تاریخ این واقعه ؎
نثار زر ما و ؎ و بیرمنع بر لوح بقا باغامه قدرت + رقم زد بهر سال طبع او بگفت همیورا ۹۶۲ + گفتند اندوامرا اسبوات
رفته افاغنه بسیار را بقتل رسانیدند و خزائن و اموال بقبال مذکور بدست آورده بحضور فرستادند و همدرین زمان سلطان
حسین ابن بهرام میرزا ابن شاه اسمعیل صفوی قندهار را از دست گماشتگان بادشاهی گرفتند و بادشاه بدهلی رفته
جشن هائے عظیم کرده چون سکندر شاه سور بار دگر سر برآورده خضر خواجه خان را شکست داد بادشاه از دهلی به پنجاب
رسیده و در راه بدیوان حضرت خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی تفاءل نموده این بیت بر آمد ؎ سکندر را نشاید شد بآبے + بزور و زر میسر نیست این کار + و سکندر بقلعه مانکوٹ خزیده بادشاه دیرا گرد گرفت چون همدرین اوان
خضر شاه ولد سلطان محمد سور سکه بنام خود کرده و سلطان بهادر نامیده بانتقام خون پدر که در حرب همیو کشته شده
بود بر عدلی لشکر کشیده دیرا بگشت سکندر ازین اخبار افاغنه را عاری از اقبال و انستونا چار شده اطاعت

نمود و پسر خود را فرستاده خود به پٹنه رفته وفات یافت و بادشاه عازم لاهور شده و عقد سلیمه سلطان بیگم با بیرام خان نمود و سلیمه دختر میرنورالدین محمد خواهرزادهٔ همایون بادشاه بود و بادشاه بعد ازان بدهلی برگردید چون مقدمات کدورت با بیرمخان آغاز شده بود ندرین زمان از امیرالامرا علی قلی خان اوزبک که منجهاری و صاحب صوبه شرقی بود حرکتے موجب رنجش بادشاه گشته بادائے سپه سالارگمان برد و بیرامخان در دهلی بمصاحب بیگ ولد خواجه کلان بیگ را که از امرائے کبار گورکانیه بود بے جهتی بکشت و ازین مرشور شے در الوس پیدا شده امرائے مغلیه عظیم اندوهناک گشتند و بادشاه نیز بغایت آزرده شده و بلاپه محمد را که ملازم قدیم بود بے رخصت بادشاه در قلعه بیانه محبوس ساخت و بیرام خان در صدد دفع کدورت گشته قلعه گوالیار را تسخیر نمود و نیز خان زمان سرکار جونپور و بنارس را تا آب گنگ تخلص ساخت و بادشاه عنایت فرموده خلاع فاخره و انعام موفور برائے او فرستاده و بادشاه از تسلط بیرام خان عاجز شده و از آگره بجانبه شکار برآمده بدهلی رسید و فرامین بجهت احضار امرا بهر جانب فرستاده و امرا و منصب داران فوج فوج روے بدرگاه آوردند و بیرمخان نیز طبل انجادت کوفته و به بیانه رفت و چندے ازین سو بالشه میگردید و بادشاه ویرا گفته فرستاد که اگر داعیه سیگری داشته باشی بدرگاه بیائی ورنه عازم حج شوی و بیرام خان خانخانان گهی عزم حج مے نمود و باز ازان برگردیده در صدد فراهمی فیل و حشم میشد تا امرا برسر او متعین شدند و در ظاهر پاچیواڑه با افواج بادشاهی جنگیده منهزم شده و بادشاه نیز عازم لاهور گشت و منعم خان آمده رتبه وکالت و خطاب خانخانان یافت و بیرمخان با مردم منغلاے در کوهستان سوالک بار دگر جنگیده منهزم شد و آخر الامر در ربیع الثانی سنه ثمان و تسعین و تسعمایه بملازمت آمده و بادشاه مرحمت بسیار کرده گفت که اگر میل امارت داری و ولایت کالپی و چندیری بهم و اگر نزد ما باشی در مصاحبان خود داریم و اگر منظور نباشد بحج بروی باحسن وجوه روانه سازم و بیرامخان شق آخر اختیار کرده روانه حج گردید و بادشاه پنجاه هزار روپیه بوے داده چون به پٹن رسید مبارک خان افغان لوهانی که پدرش را بیرامخان در معرکه پاچیواڑه کشته بود برسم ملاقات آمده بے خبر بضرب خنجر شهیدش ساخت ؎ گفتا که شهید شد محمد بیرام ✤ تاریخ آن است و پسر او عبدالرحیم خان بحضور بادشاه رسیده و بادشاه ویرا بخطاب میرزا و فرزند برخوردار خانخانان سپه سالار نوازش نموده منجهاری ساخت و بیرمخان از قوم بهارلو ترکمان بود و کسانیکه عبدالرحیم را بجز خطاب میرزا مشغل پندارند بر غلط اند ماهر دو پدر و پسر در بهادری و شجاعت نظیر نداشتند و عبدالرحیم خان در مروانگی و داد و دهش تا امروز مشهور دیار است ✤

در بیان تسخیر ولایت مالوه

چون درین عهد در ولایت مالوه باز بهادر ولد شجاعت خان از امرائے شیرشاه افغان باستقلال سلطنت میکرد و در عیش و عشرت بر خود کشاده داد عشرت میداد و در علم موسیقی هندوستانی کامل داشت و زنان حسین مغنیه بسیار جمع آورده و از انجمله معشوقه بود روپ متے نام که سرود فرستنوان جهان مے سرائد خوبان دوران بود ؎ بخنده از شیا نور میریخت ✤ نمک از خنده اش شور میریخت ✤

کحل نرگسش از سرمهٔ ناز ✤ ز مژگان بر جگرها ناوک انداز ✤ دو لعلش از تبسم در شکر ریز ✤ دهانش در تکلم شکر آمیز ✤
بنید چرخ کس پیدا نگردد ✤ که رویش بیند و شیدا نگردد ✤ و باز بهادر با روپ متی نرد عشق باخته روپ متی نیز
در علم موسیقی سر آمد روزگار بود و بادشاه جهان پناه ادهم خان انکه را با لشکر سنگین بر و فرستاد باز بهادر که شب و
روز بغیر از صحبت ساز و نغمه و مجالست معشوق کار سے نداشت و قتے خبر یافت که لشکر مغل قریب سارنگ پور رسید
ناچار از صحبت عیش پرداخته بمجلس رزم توجه نمود و در اندک زمانے منهزم شده کسان را فرستاد تا معشوقان او را بگشند
کز دست دشمن نیایند و آن دلبستگان بے محابا بقتل پری رخان اقدام نموده و روپ متی را نیز چند زخم زده چون لشکر مغل
در رسید کارش ناتمام گذاشته بدر رفتند و ادهم خان در سارنگ پور آمده و چون شهر بحسن روپ متی بسیار شنیده بود
فریفته او شده بعلاج او پرداخت چون به شد خان پیغام وصال فرستاد و روپ متی که دل داده باز بهادر بود دیوان دفا
بطغرائے سهم خود آراست و التماس مشک و عنبر و کافور و غیره عطریات نمود تا خود را بیبا راید و ادهم خان در دیگر عطریات
کافور نیز فرستاده و روپ متی غسل کرده خود را بیبا راسته و در یاد باز بهادر گریه ها کرده نغمه ها نمود و یک کف دست
کافور خورده چادر بر سر کشیده که دیگر بیدار نشد ۵ عشق است که جان با دو توان داد ✤ خوش آنکه برای عشق جان داد ✤
وادهم خان رسیده و را مرده یافت و تاسف بسیار خورده سودے نداشت و از سلطنت مالوه غرور سے سودا فرو برد ماغ
او را و یافته پنجر چند زنجیر فیل هیچ چیزے برائے بادشاه نفرستاد و بادشاه به حیله شکار را آمده بایلغار متوجه مالوه گردید
و قلعه گاگرون رسیده در اندک مدت و برا به تسخیر در آورد و دور سے که ادهم خان بقصد تسخیر قلعه مذکور از شهر سارنگ پور برآمده بود
به سارنگ پور رسید و ادهم خان رایت بادشاهی را دیده از اسپ فرود آمده بدولت پائے بوس رسید و جمیع غنائم را بنظر
بادشاه در آورد و بادشاه معاودت به آگره فرمود در راه بحوالی نروشیر سے بغایت قوی بر سر راه آمده و بادشاه بنفس
نفیس مقابل شده بضرب شمشیر و برا انگیخت و امرا هم نثار بجائے آورد و بحکم بادشاه امرا باعانت کمال خان کمکه که پسر
سلطان سارنگ کهکر بود و بگیر اسلام شاه افغان آمده بود اما ولایت کهکران که مابین دریائے سند و بهت است مفتوح
نشده سلطان آدم برادر سارنگ در انجا حاکم شده بود و بفرمان اسلام شاه زندان گوالیار را کاوا ک کرده از باروت
پر کرده پرانیدند و سارنگ و جمیع زندانیان پریدند و کمال خان که بحفاظت ایزدی محفوظ مانده و از قید فاغنه
استخلاص یافته بخدمت بادشاه مغل شتافته بود و اموگشتند و آدم را اخراج کرده آن مملکت به کمال خان مقرر نمودند
روزے بادشاه بزیارت روضهٔ حضرت شاه شیخ المشائخ شیخ نظام الدین اولیا علیه الرحمه رفته هنگام مراجعت شخصے
تیرے سوئے بادشاه انداخت و بر کتف راست آمده قریب یک وجب نشست و نام او قتلق فولاد بود هنوز تیر در
شانه بادشاه بود که قتلق را پاره پاره کردند و بادشاه اصلا بیتابی نکرده همچنان سواره بدولت خانه رسیده
تبدادی حکیم عین الملک گیلانی در یک هفته صحت یافت و بفرمان بادشاه آصفخان هروی وغیره امرا به تسخیر

ملک گوندوانه که ویرا گوندواڑه گویند مامور شد و در انجا سه زن پسر راجه دلیپ صغیر السن بود و با درش رگاوتی زنے مردانه بود لشکرے جمع آورده بمقابله شتافت فوج او در حرب مغل انهزام یافت رگاوتی بخنجر بران لشکر خود تاخته جان داد و آصفخان بران ولایت دست یافته صد و یک صندوق اشرفی طلا و نقره و نفائس و ذخائر بسیار بدست آورد و یکهزار فیل بتصرف آمد و آصفخان مغرور گشته بغی ورزید اما آخر بخدمت شتافت و بادشاه فرمان داد تا در سنه ثلث وسبعین وتسعمایه اساس قلعه اکبرآباد اگره نهاده چهار هزار سنگتراش و معمار مقرر شدند و از سنگ سُرخ بنا نهادند و در عرصه هشت سال قلعه متین و شهرے صورت تمامش یافت و به اکبرآباد موسوم شد و همدرین ایام سیاز رهان پسر عدلی خود را شیرشاه افغان نامیده و چهل هزار سوار افغان گرد آورده بقصد انتزاع جونپور از گنگ گذشت و علی قلی خان خان زمان اوزبک با دوازده هزار سوار بمقابله او برآمده نبرد سخت را تعقیده بهادر خان اوزبک برادر علی قلی خان بمیدان آمده و چندین افغان را که خود را با هزار سوار بر برابر سیگرفتند گشت و افغانان بلا حرب و نبرد شکست یافتند و هر دو برادر مغرور شده از فیلهائے نامی که بدست آورده بودند پیش یک بدگاه نفرستادند و اول ازین واقعه که باعث رنجش بادشاه شده بود معامله شاهم بیگ بود که علی قلی ویرا معشوق خود نموده و او را شامل بادشاه کورنش ها مے کرد و بادشاه او را الطیده علی قلی نفرستاد و از پیش خود رانده ولوی آرام دل نیز بدرخشیده و شاهم بیگ او را بعبدالرحمن که در شهر بر پور بود داد و در انجا رفته در نشه شراب بازلطیده چون عبدالرحمن ندا شاهم بیگ او را متعهد نموده لولی را متصرف شد و برادر عبدالرحمن رسیده شاهم را گشت و علی قلی به انتقام برخاسته عبدالرحمن سوے بادشاه فرار و رزیده این معامله موجب ازدیاد کدورت گشته و بادشاه بجانبه شکار متوجه شده چون قریب کڑه مانک پور رسید هر دو برادر بخدمت رسیدند و فیلان و دیگر غنائم داخل خزانه بادشاه نمودند و بادشاه باگره معاودت فرمود و در سنه تسع وستین وتسعمایه بعزم زیارت حضرت سلطان الهند غریب نواز خواجه سید معین الدین حسن سنجری چشتی اجمیری قدس سرهٗ العزیز رفته و مراسم زیارت بجائے آورده و میر شرف الدین حسین را به تسخیر قلعه میرٹھ مامور فرمود و جگمل و دیوندس لهراے راجه الور در انجا بلوه تمکن یافته و همدران نزدیکی در سنه تسع وستین وتسعمایه عبدالله خان اوزبک حاکم کالپی بفرمان بادشاه متوجه او گشت و در اندک جنگ باز بهادر را گریزانیده بالوه تسلط یافت و همدرین ایام سید بیگ ایلچی ایران آمده دو لک روپیه که پنجهزار تومان عراق باشد انعام یافت و بادشاه بوجه آثار نبی عبدالله خان بایلغار بالوه آمده چون به اوجین رسید عبدالله خان متوهم شده متوجه

گجرات شده بادشاه بست و پنجکروه راه دنبال او کرده برگشت و حکومت مالوه به قراپهادرخان رجوع کرده معاودت نمود و
در نزدیکی سیهری کلاس گلهٔ فیلی که یکی از فیلبان مست در دیده منظر آمده لشکریان گله را رانده بقلعه سیهری کلاس در
آوردند و فیل مست دیوار قلعه را انداخته بیرون رفت اما فیلی از فیلبان خاصه بر سر راه آوردند فیل وحشی بجنگ ایستاده
گرفتار شد بعد ازین چنان برزبانها جاری شد که بادشاه از امرائے اوزبک رنجیده خواهان استیصال است بدین سبب
امرائے اوزبک در هر جا که بودند یاغی شدند سکندرخان اوزبک و ابراهیم خان اوزبک و علی قلی خان و بهادرخان و عبدالله خان
اوزبک وغیره سر از اطاعت پیچیده قریب سی هزار سوار مغل بیکبار علم مخالفت برافراختند و بادشاه شاهم خان جلایر و
محمد امین خان دیوانه بادشاه بداغ خان را بجرب ایشان فرستاد و ابراهیم خان و سکندرخان بمعاونت بهادرخان جنگیده
ایشان را منهزم ساختند بادشاه در سنهٔ ثلث و سبعین و تسعمایه بتوجه تادیب ایشان گردید و آصفخان اوزبک را بتادیب
ایشان فرستاده اما آصفخان نیز با ایشان پیوست و چون بهادرخان و سکندرخان سوئے آگره رفته بودند بادشاه سید مغرالملک را
با امرائے دیگر بر سر او فرستاد و علی قلی خان والده خود را بخدمت بادشاه جهت التماس عفو فرستاد و سید مغرالملک باوجود امتناع
بهادرخان با او جنگیده شکست یافت و بادشاه قصور اوزبکان بالتماس والده خانزمان معاف کرده بجاگیرات تقصیر فرمود
اما اوزبکان بعضے چند سے بار دگر آثار بغی بظهور رسانیدند و چون بادشاه بجونپور رسید کرت دیگر خواهان عفو شده بادشاه که
بهادرخان را برادر میگفت عذر ایشان پذیرفته اما بار دیگر اوزبکان بمعاونت آصفخان و وزیرخان هروی که همچنان
یاغی بودند سراز ربقهٔ اطاعت باز کشیدند چون میرزا سلیمان بدخشانی بکابل آمده مسلط شده بود و محمد حکیم میرزا به نیلاب آمده
بادشاه فریدون خان وغیره امرا را بمدد او فرستاد و فریدون محمد حکیم میرزا را افریفته به لاهور آورد و بادشاه قضیه اوزبکان را
مهمل گذاشته در سنهٔ اربع و سبعین و تسعمایه بلاهور رفت اما میرزا حکیم بمجرد خبر توجه بادشاه بکابل گریخت و نیز اولاد محمد سلطان
میرزا گورکان یعنے محمد حسین میرزا و عاقل میرزا و ابراهیم حسین میرزا و سعود حسین میرزا و اعمام ایشان اسکندر سلطان و
محمود سلطان نیز یاغی شده دسوئے مالوه گریختند در نیوقت امرائے اوزبک تهیهٔ آمیختن با ایشان داشتند و بادشاه
باگره آمده و باده هزار فیل جنگی و فوج بسیار بر سر راه امرائے اوزبک رفته بگذر مانکپور از دریائے گنگ پایاب گذشته
و بارغی از فیلبان و صد سوار نامی قریب صبح بار دوئے امرا رسیده و مجنون خان قاقشال و آصف خان هروی که در قلعه
کره مانکپور بودند بپادشاه پیوستند و امرائے اوزبک که گمان عبور بادشاه بوجه نبودن کشتی باین زودی نداشتند
تمام شب بلهو لعب رقصانیدن و شراب خوردن مشغول بودند فتةً خبر یافته صف آرا استند و در چاشت دوشنبه عشره
ذی الحجه سنه اربع و سبعین و تسعمایه بجنگ درگرفت و بابا خان قاقشال که هراول بادشاه بود هراول اوزبکان را
شکست و بهادرخان بر و ریخته و بر انجمون خان رسانیده بر فوج مجنون خان نیز زور آورده ازهم پاشید و روئے بسوئے
قتل خاص آورده بادشاه که بر فیل سوار بود تنزلے در معرکه دیده بنظر احتیاط فرود آمده بر اسپ سوار شد اما

باولی نعمت اربرون آئی ✤ گر بهرے که سنگون آئی ✤ بهادر خان او زبک را اسپ سوارے بضرب تیر بزمین انداد
واکبر بادشاه بافوج خاصه جلد مردانه برعلی قلی خان نمود وفیلے ازفیلان بادشاه که سیرانند نام داشت برفوج علی قلی خان
دویده رودیانه نام فیل جنگی اورا بگشت وتیرے براسپ علی قلی خان رسیده اسپے دیگر آوردند که بران سوار شود ناگاه
فیلے جنگی بدو رسیده اورا پائیمال نمود وعلی قلی خان که رستم زمان بود جان داد اما بهادر خان گرفتار شده وامرا
بغیر خصمت بادشاه اورا بالقتل آوردند وبعضے نویسند که خان زمان بگلہ تفنگ کشته شد ۵ بکفران نعمت دلیری
که کرد ✤ کراسپ مرادش سکندر نخورد ✤ بهادر که بد رستم روزگار ✤ زکفران نعمت چنین گشت خوار ✤ وبادشاه
برلیغ داد که هرکس ازهمراهیان آن هردو برادر سرے بیاورد دربسر هر دو ستانی یک اشرفی وبسر هندوستانی یک روپیه بگیرد لشکریان
هرجا که ازهمراهیان خان زمان یافتند جسته جسته بقتل رسانیدند ۵ قتل علی قلی وبهادر درجورچرخ ✤ جانان
مپرس ازمن بسیل که چون شده ✤ جستم زپیر عقل چوسال وفات او ✤ آهے زدل کشید وبگفتا دوخون شده ✤ و
قاسم ارسلان درین واقعه چنین گوید ۵ چوشد خان زمان یاغی وباغی ✤ زشاه اکبر کامش نیست دیگر ✤ تفنگ
خورد وزعالم رفت وگردید ✤ بهادر گشته ازبعد برادر ✤ برائے فتح شته تاریخ جستم ✤ خرد گفتا مبارک فتح اکبر ✤
بادشاه درمحرم سنه خمس وسبعین وتسعمایه به اکبرآباد درسید ✤

ذکر بیان تسخیر قلعه چتیور ومحاربه رانائے سیسودیه

چون تا آن زمان باوجود آنکه جمیع راجگان راجپوت تماشیه اطاعت شهنشاه مغل بردوش اطاعت گرفته بودند رانائے چتیور باطاعت سرفرود نیاورده بود بادشاه عزم تادیب او جزم فرمود وکنور سنگه سیسودیه که پسر رانا اودی سنگه سیسودیه والی چتیور بود واز پدر رنجیده بدرگاه بادشاهی آمده بود
باستماع عزم چتیور بدین خوف که مبادا پدر این عزم بادشاه را بتحریک او واندازشکر بادشاه بیرون آمده منهزم شود و
بادشاه بطرح شکار قمرغه انداخته یکهزار جانور شکار شدند چون بقرب چتیور رسیدند رانا اودی سنگه سیسودیه در
قلعه چتیور هشت هزار راجپوت جان نثار راگذاشته وجیمل برادرزاده خود را سردار قلعه نموده خود بکوهستانهای
دور وقلعب که سخت وجیمل مردے دلاور بود وحصار چتیور بربالائے کوهے رفیع نهایت مستحکم واقع شده است که در
هندوستان بوسعت واستحکام مشهور است چون بادشاه گرد حصار رسیده مورچال ها بامر اقسمت فرمود وجنگ تیر وتفنگ
درمیان آمد واصف خان وحسین قلی خان وغیره براطراف ولایت رانا مقرر شدند واودی پورد کنبلمیر وبرام پور وغیره
را تاخت وتاراج کردند الغرض چون مدت محاصره چتیور امتداد یافت نقب ها درون قلعه رسانیدند وسابا طها مرتب کردند
روزے دریک نقب آتش دادند وخرنه پیدا شد وبغلطی درنقب دیگر نیز آتش افتاد ومردم بادشاهی که بردوانه او
غافل بودند بسیار کس ضائع شدند اما لشکر منصور دست از جنگ باز نه داشتند روزیکه بادشاه ببسیر مورچال سوار

شد اندروزن قلعه کسے بندوق مے انداخت که هر بار مردم لشکر بادشاه را ضائع مے نمود بادشاه احوال او شنیده بندوق
خاصه در دست گرفته سوے آن روزن سر داد و فرمود که دستم احساس میکند که گلوله بر نشانه رسید بعد چند سے خبر رسید که
برادر زاده رانا جیمل بدان ضرب کشته شد الغرض چون مدت محاصره امتداد یافت در بست و پنجم شعبان سنه جمس
سبعین و تسعمایه افواج قاهره از هر طرف هجوم آورد ند و در دیوار رخنه ها پدید آورده بر قلعه صعود نمودند و بادشاه فیل
سواره متوجه قلعه شده حکم قتل داد و راجپوتان که درون قلعه بجنگ ایستاده بودند جنگیده قریب به ده هزار کس کشته شدند
و قلعه مفتوح شد و در مدت کم از شش شاه قلعه فتح شد ؎ چو گلگون اندیشه بادشاه ✤ سوئے عزم چیتور کردند زین ✤
بانداک زمان فتح آن قلعه کرد ✤ که باد اجهانش بزیر نگین ✤ چو تاریخ پرسیدم از عقل گفت ✤ ندارد کسے یاد
فتحے چنین ۹۷۵ ✤ و آصف خان هروی بحکومت قلعه چیتور مامور گردید و بادشاه از انجا به اجمیر شریف آمده زیارت
حضرت خواجه بزرگوار حضرت سید معین الدین حسن سنجری اجمیری رحمة الله علیه بجا آورد و دیگے روئین بسیار
کلان ترتیب داده بر روضه منوره مقرر کرد و بعد ازان متوجه قلعه رن تهنبور گشته و در سنه ست و سبعین
و تسعمایه آن قلعه از راجه سرجن والی آنجا بگرفت ✤

ذکر دختر گرفتن شهنشاه اکبر گورکان از راجهاے هندوستان

چون شهنشاه اکبر در رعایا پروری نظیر نداشت و اکثر اوقات تعصب مذهبی را منظور نداشته هندو و مسلمان را برابر سید ید و هندیان را خوفے که از مغل در دلها جائے گرفته بود بتدریج زایل شد و اهل هندوستان دل بر سلطنت ایشان نهادند و اکبر بادشاه نیز برائے مصلحت وقت و تالیف قلوب طریق صلح کل پسندیده جزیه را نیز موقوف ساخت و خواست تا بنیاد سلطنت مغل را در هندوستان به قرابت با خاندان راجپوت که فرمان روایان هندوستان بودند مستحکم سازد تا بوجه این قرابت روسائے هند خیال بیگانگی مغل را به یگانگی مبدل نمایند و خوفے که از تغائر جانبین در دلهائے اهل هند مستولیست مرتفع گردد لهذا اول دختر حسن خان والی میوات را درخواست برادر او این نسبت را باعث افتخار خاندان خود دانسته دختر را به آئین شائسته در شبستان بادشاهی فرستاد و پس به مهاراجه آنبیر کرامروز به جے پور شهور است درخواست داد اول انکار کرده بالآخر قبول کرد و مهاراجه بهارا مل کچهواهه والی آنبیر جے پور دختر خویش را بآئین شائسته بحرم سرا بادشاهی فرستاد و با بادشاه او را به سلطانه رکیه بیگم موسوم ساخت ؎ بروز یکه طالع بروے مند بود ✤
نظر با سزاوار پیوند بود ✤ جهاندار بر رسم آبائے خویش ✤ پرستیده را کرد همتائے خویش ✤ چون بادشاه را اولاد نشد
بخدمت شیخ سلیم چشتی رحمة الله علیه که از اولیائے وقت بود رفته توسل جست و در سیکری بنیاد شهری نهاده
فتح پور نام کرد و بدعائے حضرت شیخ رکیه بیگم کچهواهی حامله شده و بادشاه بیگم را گرامی داشته و از بطن آن

حضیفہ عظمت سرشت پسرے بوجود آمد بادشاہ اورا تیمناً بنام حضرت شیخ سلیم موسوم کردہ سلطان سلیم میرزا نام کرد چون بادشاہ نذر کردہ بود کہ اگر خدائے عزوجل اورا پسرے صاحب عمر کرامت کند پیادہ بہ اجمیر شریف رفتہ زیارت کند لہذا از فتح پور سیکری کہ مسکن حضرت شیخ سلیم بود و بادشاہ شہرے آباد کردہ بود پیادہ بہ اجمیر شریف رفت و بہ ہفت منزل بہ اجمیر شریف رسید و ہر منزل دوازدہ کروہ راہ است و بادشاہ اینہمہ منزل را بہ پائے خود قطع کردہ مراسم زیارت حضرت سلطان ہندوستان حضرت خواجہ سید معین الدین حسن سنجری اجمیری علیہ الرحمۃ والرضوان بجائے آورد و بادشاہ از حضرت خواجہ بزرگوار اعتقاد بسیار داشت و ہر سال از ہر جائیکہ مے بود بر عرس حضرت خواجہ بزرگوار غریب نواز حاضر میشد و شعراء و تاریخ و تہنیت تولد شہزادہ سلیم قصائد بانگفتند و بادشاہ دامن مراد ایشان را بہ گلہائے مقصود پر مراد از تواریخ ہائے مشہورہ ۹۷۰ "در شہوار" و "نجبہ اکبر" + و دیگر ۹۷۰ گوہر درج اکبر شاہی + تاریخ ولادت سلطان سلیم است و از شعرائے عہد خواجہ عین مروی قصیدۂ عالی مضمون در سلک نظم کشید کہ باوجود عمدگی مضامین و مطالب از عہدۂ اول تاریخ جلوس اکبر بادشاہ و از مصرعہ ثانی تاریخ تولد سلطان سلیم میرزا بر آورد و قصیدہ سی و یک بیت گفت فہمیدہ و اورا قبول داشتند چند شعر ازان در اینجا نوشتہ میشود ہو ہذا ۔ للہ الحمد از پے جاہ و جلال شہریار + گوہر مجد از محیط عدل آمد در کنار + طائرے از آشیان جاہ و جود آمد فرود + کوکبے از اوج عز و ناز گردید آشکار + گنجینے این گونہ ننمودہ بر دور زمن + لالۂ نیز گونہ نکشود از میان لالہ زار + شاد شد دلہا کہ باز آسمان عدل و داد + باز دنیا زندہ شد کز مہر ایام بہار + آن ہلال برج قدر و جود و جاہ آمد بروں + وان نہال آرزوے جان شاہ آمد ببار + شاہ اقلیم وفا سلطان ایوان صفا + شمع جمع بیدلان کام دل امیدوار + عادل کامل محمد اکبر صاحبقران + بادشاہ کام جوے نامدار و کامگار + کامل دانائے قابل عادل شاہان بدہر + اعدل اعلے عاقل بے عدیل روزگار + سایۂ لطف الہ آن لائق تاج و نگین + بادشاہ دین پناہ آن عادل عالم مدار + مجلس ورا سمار چار من دان خود دسوز + موکب ویرا سماک رامح آمدہ نیزہ دار + مقدم مولود مے افزود زیب سنہ اگر + لولوے لالا فزودی زیب در شاہوار + از کلام او بیان حال معنی ستفسار + ذر کمال او بنائے دین و دنیا استوار + حکم آن کلکے کہ دارد حکم بر آب روان + برسپیدی با سیاہی میرود لیل و نہار + اے چو صنع لایزالی آفتاب ملک دین + پایہ افزائے معالی سایہ پروردگار + شاہ صبح عدل و دادے ماہ شام جاہ و کاہ + برق گاہ عزم و جزمے کوہ گاہ بردبار + کے بجودت ماند آبے از حیا پیش سحاب + باوجودت مے نہ زیبد جود از ابر بہار + باد باقی صحاب روزہائے ماہ سال + وان صحاب از سال و ماہ و روز و دوران پائیدار + شاہ ما پائندہ باد و باقی آن شہزادہ ہم + روزہائے بے حسیب و سالہائے بے شمار + و درین مقام ہمین قدر اشعار اکتفا کنند غرض از ہر مصرعہ اول سنہ ثلث و ستین و تسعمایہ و از مصرعہ ثانی سنہ سبع و سبعین و تسعمایہ اخراج مے یابد بادشاہ دولکہہ تنکہ بہ خواجہ حسین مروی عنایت نمود و جشنے عظیم مرتب

فرموده امرا و فضلا و شعرا را به انعامات بسیار سرافراز فرمود و تولد سلطان سلیم میرزا که آخر بر تخت سلطنت نشسته مخاطب به ابوالمظفر نورالدین محمد جهانگیر بادشاه گردید از بطن زکیه سلطان بیگم دختر مهاراجه بهاڑا مل کچهواهه والی آنبیر اتفاق افتاد و بعد ازین بادشاه را دو پسر دیگر از بطن پرستاران متولد شدند و یکے را موسوم به سلطان مراد میرزا و دیگرے هم از بطن حرم متولد شده موسوم به شاهزاده دانیال میرزا گردید و از شعرائے وقت مولانا قاسم ارسلان قصیدهٔ در تاریخ گفت که از مصرعهٔ اول تاریخ تولد سلطان سلیم میرزا و از مصراع ثانی تاریخ تولد شاهزاده مراد میرزا استخراج مے یابد و مطلع او این است ؎ ز نور پاک چو سلطان سلیم شد نازل ✤ لوائے شاه مراد آفرین اکبر عادل ✤ و خواجه حسین مروی نیز قطعه دیگر در تهنیت تواریخ این دو شاهزاده گذرانید و بهمین صنعت که از مصرع اول تاریخ تولد شاهزاده سلیم و از ثانی تاریخ تولد شاهزاده مراد واضح مے شود ؎ داد دو شهزاده بشاه این سپهر ✤ چهره آن هردو به از آفتاب ✤ و بادشاه در سال ثمان و ثمانین و تسعمایه بارگره اجمیر رفته و گرد شهر حصارے از گچ و سنگ برآورده به ناگور شتافت و دران مقام کنور چندرسین ابن راجه مالدیو راٹهور والی جودهپور ماڑواڑ و راجه کلیان مل راٹهور ابن راجه مالدیو والی بیکانیر و ناگور و پسر اورائے سنگه راٹهور با پیشکش و اموال نذر بحضور رسیدند و بادشاه دختر کلیان مل را خواستگاری کرده بعقد خود در آورد و قریب پنجاه روز در ناگور قیام فرمود و کلیان مل بسبب فربهی بدن که بر اسپ سوار نے توانست شد مرخص شده رائے سنگه پسر او همرکاب شد و بادشاه ازان جا به اجودهن رفته زیارت حضرت شیخ فریدالدین گنج شکر رحمة الله علیه دریافت و در سنه تسع و سبعین و تسعمایه سکندر خان اوزبک که در بیابان ها میگردید بوسیله امرا حاضر شده عفو قصور خواست و بادشاه رائے سنگه راٹهور پسر کلیان مل را بحکومت جودهپور که وطن او بود مقرر فرموده رخصت داد ✤

ذکر افزودن ملک گجرات بر ممالک گورکانیه بر لاس بوزنجری قیات

چون بهادر شاه گجراتی چنانکه نوشته شد از همایون بادشاه شکست یافته در جزیرهٔ نزد فرنگیان رفت و چون بر غراب آنها رسید تفرس عذرے نموده بر غراب خود آمد و فرنگیان غراب خویشتن را دور کشیدند و سلطان در آب افتاده غرق شد اما درین عهد که سلطان محمود گجراتی مرده بود و غلام او مخاطب به چنگیز خان تسلط یافته ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین میرزا پسران میرزا محمد سلطان گورکان بر لاس که سلسلهٔ او بعد اجقران ایشان تیمور گورکان میرسد یا نمی فتند و دست بتاخت و تاراج مے کشودند و گاهے در مالوه و گاهے سوئے دهلی میگردیدند و غریب شورشے در ملک برپا بود و مالوه را از محمد قلی خان بر لاس که از امرائے اکبری تعیین مالوه بود متخلص ساختند اما بودن دران دیار محال دانسته به گجرات رفتند و با چنگیز مذکور صحبت نگرفت با او جنگیده به خان دیس رفتند چون چنگیز بدست جهاز خان حبشی کشته شد

میرزایان بگجرات رفتند اکثر آن ولایت را بتصرف درآوردند و قلعه محمدآباد جانپانیر سورت بایشان تعلق گرفت اکبر بادشاه
تادیب ایشان را ضرور دانسته عازم گجرات گردید و بعد رسیدن درحوالی گجرات سلطان مظفر گجراتی که از اولاد سلطان
بهادر شاه بود و امرای گجرات او را بسلطنت برداشته بودند معه دیگر امرائے حبشی که کبائر امرائے گجرات بودند بسعادت
ملازمت شتافتند و امرائے حبشی بسبب اظهار نفاق دلی مفید شدند و بلدهٔ احمدآباد بی نزاع بی جنگ و حرب مسخر شد و
بادشاه میرزا سید عزیز کوکلتاش ابن خان اعظم شمس الدین محمد انکه را بگجرات نصب فرموده و درین اثنا خبر رسید
که ابراهیم حسین میرزا در سورت و محمد حسین میرزا در بهروچ است و ابراهیم حسین میرزا عزم پنجاب دارد و بدین سبب
اردو را بشهزادگان سپرده باندک امرا ایلغار کرد و روز دیگر با چهل سوار از آب تمهندری بگذشت و درین وقت
سید محمود خان بارهه و شاه قلی خان محرم و راجه بهگوان داس کچهواهه و سلیم خان کاکر و علی خان و کنور مان سنگه
ابن بهگوانداس و بابا خان قاقشال و سرجن والی رن تهنبور و راے سال کچهواهه و دوست محمد و حاجی یوسف خان
و فانعام و غیره بادشاه پیوستند و هفتاد سوار همراه اینان بودند تا آنکه ابراهیم حسین میرزا با هزار سوار بود بادشاه
توقف و انتظار و صول عساکر نکرده باجمیعے که از یکصد تجاوز نمیبودند بر وایتے یکصد و پنجاه در قصبه ستربال با میرزا جنگ
در داد و بادشاه بالبعضے از راجپوتان در جائے که دو طرف دیوار زقوم داشت ایستاد و سه سوار مخالفان قریب بادشاه
رسیدند و بهگوانداس با برخے مقابل ایشان شده یکے را منهزم گردانیدند و چون دو دیگر مقابله گزیدند بادشاه بمدد
راجه مرکب تاخت هر دو کسان گرگ تنه و بهوپت کچهواهه برادر بهگوانداس درین اثنا که جان داد و بادشاه باخواص خود از زقوم برآمده
متوجه قلب ابراهیم حسین میرزا گردید و ابراهیم میرزا تا آنکه یکهزار سوار در رکاب داشت روبگریز آورد و افواج او پریشان
و منهزم گشت و اگر بادشاه در جنگ اندک صبر میکرد و جهان جهان لشکر میرسید اما از غایت تهور توقف نکرده با یکصد و
پنجاه کس بر یکهزار سوار مخالف حمله نمود و باقبال خود ظفر یافت اما هیچ یکے از بادشاهان مرتکب این چنین تهور و جرأت
نگشته که عالم عالم لشکر را گذاشته بانفس خود باندک مردم بر فوجے کثیر که ده برابر جمعیت او باشد حمله کند الغرض بادشاه
بعد ظفر و نصرت بار دوئے بزرگ رسیده به قلعه سورت شتافت و روزے درحوالی سورت سخن در شجاعت راجپوتان
درمیان آمد که جان پیش این گروه قدرے قیمتے ندارد چنانچه بعضے راجپوتان نیزه و سنان بدست یکے داده دو کس
که هم پله یکدیگر باشند از هر دو طرف آمده و لوک هائے سنان بر سینه گرفته زور کرده بر روئے همدگر میدوند چنانکه سنانها از پشت
میگذرند و باین صورت بر یکدیگر حمله نموده تلاش هائے مردانه میکنند اکبر بادشاه بنور استماع این سخن تیغ را علم کرده و قبضه
او بر سر دیوار نهاده لوک او بر سینه گذاشت و گفت که ما هم غلیم و در شجاعت و مردانگی نظیر نداریم چون همسر مانیست
که بروش راجپوتان بعمل آریم بر لوک همین سیف زور کرده بر دیوار حمله میکنیم حاضرین را عجب حالتے و اضطرابے
دست داد تا کنور مان سنگه ابن بهگوانداس کچهواهه از روے اخلاص چابکدستی نموده دستے بر تیغ زد که شمشیر

از دست بادشاه بدر رفت و قدرے مابین انگشت نرسیدہ بہ بادشاہ مجروح شد بادشاہ بغضب آمدہ راجہ مذکور را بر زمین زد و بر سینہ او نشست مظفر سلطان از یک دست مجروح بادشاہ را تاب داده راجہ را خلاص گردانید و در ین کشاکشی زخم بادشاہ زیادتی پذیرفت اما زود صحت یافت و ابراہیم حسین میرزا اگر نخیتہ چون بہ ناگور رسید رایہ رائے سنگہ راٹھور را الی بیکانیر اگور کہ بفرمان بادشاہ در وجودھپور بود بر و لشکر کشید و ابراہیم حسین میرزا جنگیدہ شکست یافتند و گلبدن بیگم صبیہ کامران میرزا و دختر ابراہیم حسین میرزا پسر خرد مسمی مظفر میرزا را اگرفتہ بدکن رفت و محمد حسین و شاہ میرزا نیز میدان جانب گریختند و قلعہ سورت فتح شد شخصے در واقعہ آمد کہ بادشاہ بہ گجرات تا یخ ۹۷۹ تہر گجرات آمدہ + گفتہ بود چون سمع بادشاہ رسید آن کس را طلبیدہ فرمود کہ این چنین تاریخ چرا گفتی بعرض رسانید کہ دشمنان من این چنین گفتہ باشند و رنہ من ۹۷۹ شاہ گجرات آمدہ گفتہ ام و بادشاہ بغایت مسرور شدہ انعام بسیار دادہ مرخص فرمود و ملا احمد مہر کن نقش سکہ بادشاہ گذرانید ۵ خسرو اسکہ گجرات بنام تو زدند + ملک را سایۂ عدل تو تبارک باد ا + بہ خوش آن دم کہ چو تاریخ ز دے از من پرسی + گویمت سکہ گجرات مبارک باد ا + و این واقعہ در سنہ ثمانین و تسعمایہ واقع شدہ و جہاز خان حبشی بقتل رسیدہ بادشاہ در دوم صفر سنہ احدی و ثمانین و تسعمایہ بہ آگرہ رسید و ابراہیم حسین میرزا متوجہ پنجاب گردید و حسین قلی خان امیر پنجاب کہ از قوم ترکمان بود و محاصرہ مان کوٹ داشت بمحاربہ او متوجہ شد مسعود حسین میرزا منگیدہ بہ ہم شد و ابراہیم حسین میرزا کہ بشکار رفتہ بود چون محاورت از شکار نمود احوال بدین منوال دید دل بر مرگ نہاد و بہ نہایت مردانگی جنگے مردانہ نمود و در آخر منہزم شد سوئے ملتان بدر رفت و بلوچان سر راہ بر او گرفتہ زخمی نمودند مخصوص خان ملتان ویرا از خانہ بلوچی گرفتہ سرش بریدہ و سراو مع مسعود حسین میرزا بدرگاہ بادشاہ رسیدند مسعود حسین میرزا قلعہ گوالیار محبوس شد و امامحمد حسین میرزا کہ سوے دکن رفتہ بود کرت دیگر با اختیار الملک گجراتی در ساختہ در ملک گجرات شورشے انگیختند و بلدۂ احمد آباد را محاصرہ نمودند و سید عزیز خان کوکہ سرعان فرستادہ التماس قدوم بادشاہ نمود چون موسم برشکال بود بادشاہ دو ہزار سوار جرار انتخاب کردہ بر سم منغلاے فرستاد و خود بر جمازہ ہاے بادرفتار سوار شدہ و با سیصد امراو منصب داران اسپان را کوتل کردہ روانہ شدند و چہار منزل را یکے کردہ در پٹن گجرات بمنغلاے پیوست و در عرصہ نہ روز از اکبر آباد بہ احمد آباد رسیدہ ناگہان در حوالی شہر رسید و محمد حسین میرزا بیگ ناگاہ آواز کوس و کورگہ بادشاہی شنیدہ مضطرب گردید و اندیشناک شدہ از محاصرہ برخاست و اختیار الملک را با پنجہزار سوار بمحافظت دروازہ ہاے شہر گذاشتہ بیرون نرود گذاشتہ خود با ہشت ہزار سوار مغل و راجپوت و گجراتی بمقابلہ بادشاہ خرامید بادشاہ قول را بہ خان خانان عبدالرحیم خان بہار و ترکمان ابن بیرام خان سپردہ و خود با صد سوار انتخابی طرح شدہ از آب گذشتہ بمیدان حرب خرامید و محمد حسین میرزا یکہزار و پانصد مغل فدائی کہ از دلیران لشکر او بودند و اعتمادے بر ایشان داشت بر ہراول بادشاہی حملہ آوردہ محاربۂ عظیم در پیوست و بادشاہ خود با صد سوار خاصہ از پہلوے صفوف برآمدہ

برمحمد حسین میرزا تاخت واز هر جانب دلاوران باهم آمیختند ودرین آویزش یکی از مخالفان نزدیک بادشاه رسید شمشیری بر پشت خاصه سنبهلی
اکبرآباد خان شهسواری مرکب راقایم داشت بضرب نیزه آبدار دشمن را بر زمین انداخت واز پسا ودیگری رسید بضرب نیزه جمله
برباد شاه نمود اما دیگران بهجوم آورده کارش باتمام رسانیدند ودر آن روز لشکر محمد حسین میرزا بست هزار سوار بود ولشکر اکبر بادشاه
بیش از هشت هزار نبود الغرض محاربهٔ عظیم واقع شد واز هر دو جانب مردانگی ظاهر کردند بصفدر از جانب مخالفان باغی بطرف
لشکر بادشاه سر داد وندوآن بان بزتوم ضاری نقاره نموده بلشکر خود برگشت وبسیارے از لشکریان ازین صدمه مُردند
وفیلے که ازان طرف بر لشکر بادشاه حمله مے نمود از صدمه آن بان رم خورده برگردید وانتظام صفوف لشکر میرزا ازین
سبب برهم گردید ومیرزا محمد حسین زخمے خورده واز معرکه برآمده روے بفرار نهاد ودر اثنائے گریختن به بوجه ز قوم رسیده
واسپ راجهانیده چون اسپ هم زخمی بود بے طاقتی کرده ومیرزا از اسپ جدا شده وملازمان بادشاهی ویرا اسیر کرده
آوردند وافواج او شکست یافته وهرکس دعوے گرفتن میرزا مے نمود وبادشاه از میرزا این امر استفسار نموده وے
درجواب گفت که مرا امیر از نمک بادشاه پیچ یکے نگرفته وبسے را چه بهگوان داس کچهواسه بقتل رسیده ودرین وقت بادشاه
برپشته با معدودی استاده بود که فوجے عظیم نمودار شده معلوم شد که اختیار الملک گجراتیست بادشاه باهمان چند کس که
دولیست کس بیش نبودند پیشتر رفته فرمود که بضرب تیر روے دشمن برگردانیده اختیار الملک همین که کوکبه بادشاه را دید با
پنجهزار سوار خود فرار برقرار اختیار نموده واختیار الملک نیز وقت گریز بر قوم زاری رسیده واز اسپ جدا شده اسیر گردیده
بدست غلامان کشته شد وبادشاه حکومت گجرات به خان اعظم عزیز کوکه داده بامتیاز برگردید ویازده روز در احمد آباد بود
وهمگی مدت این سفر چهل روز بود وگلبدن بیگم بامظفر حسین میرزا ابن ابراهیم حسین میرزا از دکن آمده مصدر شورش گردید
اما در حرب بے منهزم شد ومظفر حسین بحضور اکبر رسیده چندے مقید مانده وبادشاه دختر خود را داده مشمول نوازش نمود و
بعد ازین تمامت گجرات بے منازعے بر تصرف سلاطین گورکان در آمد وبعد چندے سلطان مظفر که از قید بدر رسته بود باز
در املاک شورش نموده واعتماد خان گجراتی بر تغلب خان اعظم حاکم گجرات بود از دست منهزم شد وسلطان مظفر تمامت گجرات را
بتصرف در آورده وبهڑوچ را قبول گرفته قطب الدین محمد خان را بکشت وتمامت اموال واثقال که در انجا بود همه
بگرفت وبفرمان بادشاه خانخانان میرزا عبد الرحیم خان سپه سالار بسر او رفته وسلطان مظفر نیز آماده جدال وقتال
گشته وبعد حرب وضرب بسیار شکست یافته به بلدهٔ احمد آباد برگشت امراے مغل در پے او شهر در آمده سلطان مظفر از دروازه
دیگر بیرون رفته وبه کهنبایت شتافت وعبد الرحیم خان در عقب او رفته از انجا نیز گریزانیده ودر زادوت هم محاربه
نموده وسلطان مظفر بجنگل ها در آمده وخانخانان قلعه بهروچ فتح کرده بموجب حکم برگشت وبجلدی همین فتح بخطاب
خان خانان سرافرازی یافت وسلطان مظفر بار دگر در عهد حکومت خان اعظم لشکر سے جمع آورده ودولت خان زمیندار
سورت وراجه کنکارسی بمدد او بر خاستند وخان اعظم باو سے جنگیده سلطان مظفر را بدست آورد ومظفر شاه گجراتی

بہانہ تجدید دمنو بگوشۂ رفتہ زخم استرہ خود را گشت و اقلیم گجرات صاف گردید +

ذکر تسخیر ولایت پٹنہ و بنگالہ

چون در بنگالہ سلیمان کلیانی کہ از امرائے شیر شاہ بود حکومت داشت و منعم خان خانخانان بفرمان شاہی چند بار با او جنگیدہ و ہر بار منہزم نمودہ بود و سلیمان اطاعت قبول کردہ ایمن گشت و بعد از سلیمان پسرش بایزید بر مسند نشستہ بگذشت و برادرش داؤد ابن سلیمان کرانی افغان در اظہار بغی و طغیان دقیقۂ مہمل نگذاشتہ و منعم خان با او جنگیدہ قلعہ پٹنہ را محاصرہ نمودہ و انتجائے قدوم بادشاہ نمود و بادشاہ در عین برسات بسواری کشتی راہی گردیدہ و بعد از نزول بحوالی پٹنہ داؤد افغان انتجائے صلح و عفو نمودہ بادشاہ فرمود کہ بعد از ادراک ملازمت تقصیر تو عفو خواہد شد اما باو گویید کہ اگرچہ ما ہزار نوکر از تو ہنرمند باو جود این خود تقابل ترا اختیار نمیکنیم از قلعہ بیرون آئی و با ما تہنا بجنگے ہر کرا ظفر باشد قلعہ و ملک از دست و اگر ترا ہمت پذیرفتن این شق نباشد یکے را از رفقائے خود بمیدان فرست و ما نیز یکے را اختیار کردہ بفریسیم ہر کرا ظفر باشد ملک و قلعہ از مخدومش باشد و ما اگر در رفیقان خود کسے را نیابی فیلے جنگی با یکے از افیال ما بجنگ اندازد و فیل ہر کرا ظفر یابد فتح از و باشد و داؤد تاب پذیرفتن این شروط نیاوردہ و کشتی نشستہ راہی بنگالہ گردید و اکثر افغانان می یارا از کشتی باز نشناختہ غرق شدند و در کشتی ہا بسیار ہجوم کردہ کشتی ہا غرق گشتند و بعضے راہ نیافتہ خود را از برج و بارہ بزیر افگندہ و خاک آمیختند و شور شے عظیم و اقعشدہ و بادشاہ قلعہ را با مرا سپردہ خود بتعاقب افاغنہ روان شد حسین خان ولد محمد عدلی خان سور عرف عادل شاہ نیز بقنلر سیدہ و افاغنہ بسیار مقتول شدند ؎ مخالف گریزان بہ راہ ستیز + سپہ در عقب راندہ با تیغ تیز + گریزان شدند آن دلیران ہمہ + چو از شیر غرندہ آہو رمہ + و بادشاہ بست و ہفت کروہ راہ بہ تعاقب طے کردہ و چہار صد فیل گرفتہ برگشت و منعم خان را با راجہ ٹوڈرمل بہم افغانان مقرر فرمودہ و بہ آگرہ معاودت نمود و بموجب فرمان از فتح پور تا اجمیر شریف در ہر کروہ چاہے پختہ و منارہ بلند احداث نمودہ و ٹوڈرمل و خواجہ مظفر علی و غیرہ امرائے بادشاہی تعاقب داؤد افغان نمودہ و پس از محاربات او را ناچار کردہ و مظفر علی مخاطب بہ مظفر خان حسب استدعائے او رضا بالصلح داد و اوڑیسہ و گنگ و بنارس بوے مسلم داشت و منعم خان در انجا در گذشتہ و داؤد سر بشورش برداشت و بلوشاہ در سنہ ثلث و ثمانین و تسعمایہ حسین قلی خان ترکمان المخاطب بہ خان جہان را بہ ولایت بنگالہ نامزد کردہ و داؤد سلیمان خواص پور ماندہ را متصرف شدہ و قریب بہ پنجاہ ہزار افغان جمع نمود حسین قلیخان نیز امرائے بادشاہی را مجتمع کردہ و محاربۂ عظیم را فتادہ امرائے مغلیہ ظفر یافتند و داؤد اسیر شدہ بقتل رسید و جنید پسر او نیز زخمی شدہ در گذشت و در سنہ اربع و ثمانین و تسعمایہ کالا پہاڑ از امرائے داؤد گشتہ شدہ قلعہ ہتاس مفتوح شدہ و غنائم بیقیاس بدست لشکر منصور افتاد و بعد ازین کہ خان جہان در گذشت و خواجہ مظفر خان بحکومت بنگ تعین شد معصوم خان کابلی و غیرہ از و برگشتہ و ہمین زمان خواجہ شرف الدین حسین کہ پسر بزرگ بادشاہ بود و بقصد مکہ معظمہ روانہ شدہ بود در انجا رسیدہ یافی شد و

اکثرے بزے پیوستہ مظفر خان را محصور نمودہ گرفتند و بگشتند و بادشاہ راجہ ٹوڈرمل را بدان مہم فرستادہ و در بہار بہادر نام شخصے بغی ورزیدہ ٹوڈرمل از ضبط این فتنہ ہا عاجز شدہ حقیقت را بدرگاہ نوشت و خان اعظم عزیز خان کوکلتاش و شہباز خان کنبو تعیین این مہم گشتہ و مخالفان متفرق شدند امرا معاودت کردند و شہباز خان باستیصال بقیہ مخالفان دران ملک باقی ماند و او نیز در ہمین زودی مخالفان را شکستہ و بادشاہ در جائیکہ دریائے گنگا و جمنا اتصال مے یابد قلعے محکم و شہرے عظیم بنا نمودہ و بہ الہ آباد موسوم گردید ✣

ذکر بغی شہزادہ محمد حکیم میرزا ابن ہمایون بادشاہ

او در کابل حاکم بود و چند کرت علم عصیان و طغیان برافراشتہ بکمرتبہ بماغوائے لشکر خان پنجابی

لشکر بہ پنجاب کشید و شادمان کوکہ را از خود پیشتر فرستاد۔ کنور مان سنگہ کچھواہا ابن راجہ بہگوانداس والی جے پور کہ خویش سیالکوٹ بود و پدر او صوبہ دار لاہور با شادمان کوکہ جنگیدہ بر وظفر یافت و چون محمد حکیم میرزا بجوالی رہتاس رسید کنور مان سنگہ خود را بقلعہ رہتاس نزد سید یوسف خان شہیدی رسانید و محمد حکیم میرزا سوئے لاہور رفتہ و در سنہ تسع و ثمانین و تسعمایہ لاہور را بدست آورد و امامسعید خان و راجہ بہگوانداس در قلعہ پائے ثبات و مدافعت افشردند و در بعضے تواریخ دیدہ میشود کہ محمد حکیم میرزا ازین پیشتر نیز یکدفعہ بہ پنجاب آمدہ بست و دو روز راجہ بہگوانداس را در لاہور محاصرہ کردہ بود و از کنور مان سنگہ پیش شکست یافتہ رفتہ بود و این آمدن ادبار دویم بود و بادشاہ باستماع این خبر متوجہ تادیب محمد حکیم میرزا گردیدہ و محمد حکیم میرزا بمجرد آوازۂ موکب بادشاہ از محاصرہ لاہور برخاستہ روانہ کابل گردید و بادشاہ در پے او روان شدہ و بادشاہ در تعاقب او بآہستگی بکابل رسید و محمد حکیم میرزا با امرائے خود از قلعہ بیرون خرامیدہ و اندکے جنگیدہ شکست یافتہ بطرف خور بند شتافت و از انجا عرائض اخلاص فرستادہ عفو تقصیر و خواست نمود و بادشاہ از تقصیر او درگذشتہ و کابل را بوے گذاشتہ بازگشت و در کنار نیلاب قلعہ بنیاد نہادہ و موسوم بہ اٹک نمود کہ ہندیان از نیلاب عبور کردن گناہ میدانستند و دریا ہم بہمان نام مشہور شد و محمد حکیم میرزا از افراط شراب بیمار شدہ در سنہ ثلث و تسعین و تسعمایہ فوت شدہ و بفرمان بادشاہ کنور مان سنگہ بہ تعزیت و تسلی پس ماندگان بکابل رفتہ و بادشاہ نیز سوئے کابل بحرکت آمد و مان سنگہ در منزل راولپنڈی کیفیت بامیرزا و افراسیاب میرزا پسران محمد حکیم میرزا بخدمت رسیدند و مان سنگہ کچھواہہ بصوبہ داری کابل سرافرازی یافت و در سنہ ثلث و تسعین و تسعمایہ بہجری دختر راجہ بہگوان داس کچھواہہ والی آنبیر و جے پور بعقد سہزادہ سلیم درآورد و برادر راجہ بہگوان داس علاوہ از نقد و جنس و زر و جواہر و کنیزک و غلام یکصد زنجیر فیل در جہیز دختر داد و چون بادشاہ متوجہ کابل گردید و بہ اٹک رسید میرزا شاہرخ گورکان و راجہ بہگوانداس کچھواہہ و دیگر امرائے نامدار را با پنجہزار سوار بہ کشمیر تعیین فرمود و زین خان کوکہ را با فاغنہ یوسف زئی و سواد و بجوڑ کہ الحال بھوات و باجوڑ مشہور است فرستاد و کنور مان سنگہ ابن بہگوان داس بتادیب افاغنہ روشنائی مامور شدہ

کنور مذکور در کتل خیبر با افغانان جنگیده ایشان را منهزم گردانیدند اما زین خان درخواست امداد نموده راجه بیربل را با دیگر امرا متعین شدند و زین خان در رسوا آمده و برافاغنه غلبه کرده قلعه در انجا بنیاد نهاده اما در میان بیربل او مخالفت ظاهر شده و هرچند زین خان خواست که جمعیت را در قلعه متعین کرده پیشتر رونده راجه نظر نکرده فرار یافت که مراجعت نماید و راجه پیشتر روانه شده و جائیکه مقرر بود فرود نیامده پیشتر روانه شد و زین خان نیز از عقب او آمده چار و ناچار روانه شد افاغنه باین معامله پی برده از هر طرف هجوم آورده بر تنبیه تنگ بود که دو سوار پهلوی همدگر نمیتوانستند گذشت فیل اسپ و مردم بر یکدگر افتاده بهورتی بهیبت شد زین خان پائے شجاعت افشرده دل بر مرگ نهاد اما خیرخواهان او جلو گرفته ازان معرکه بدر بردند چون راه عبور از لاشه اسپ و فیل و مردم مسدود بود زین خان پیاده شد بر راه شتافت و راجه بیربل از بلندی افتاده با اکثر امرا و رؤسا جان داد و از بیتدبیری راجه قریب بهشت هزار کس از لشکریان بادشاه کشته شدند کنحدائی شهزاده سلیم رسنمار اجع و تعیین و تسمایه با دختر مهاراجه اودے سنگه مسمی بهٹهٹ عرف راجه مونه پسر راجه مالدیو والی جودهپور مارواڑ قرار گرفت و راجگان با وجود مخالفت مذهب بدین نسبت تفاخر ها جستند و راجه بنا بر زیاد آبروے خود مجلسے عظیم ترتیب داده التماس قدوم بادشاه نمود و اکبر شاه التماس او قبول داشته با امراؤ شهزادگان بمجلس او تشریف برد و دختر او که موجوده بائی نام داشت بشهزاده سلیم عقد شد و راجه ملاسم نیاز و پیشکش بتقدیم رسانیده و جمیع امرایان و شاگرد پیشه و لشکے را اطلاع فاخره داد و امرائے عظام را برسم ضیافت و پیشکش تکلیف خوشنود ساخته فیلان بسیار و اسپان رهوار و غلام و کنیزک و جواهر و مرصع آلات و غیره اسباب چیزیه آئین شائسته داده دختر را مرخص ساخت و بعد ازین کنحدائی شهزاده سلیم با دختر راجه رائے سنگه ابن راجه کلیان مل راٹهور والی بیکانیر با گور قرار یافت و کلیان مل پسر راجه مالدیو راٹهور بود و همین رائے سنگه بعنوان اکبر بادشاه بحکومت جودهپور سرافراز شد و ازین کنحدائی در سنه خمس و تسعین و تسمایه واقعه واز دختر راجه بهگوان داس شهزاده سلیم را پسرے بوجود آمده در سنه ست و تسعین و تسمایه موسوم به سلطان خسرو گردید و در سنه الف هجری از دختر مهاراجه اودی سنگه والی میڑتهه جودهپور نژاد سهم سیده موسوم به سلطان خرم گشت و بادشاه بدین بنا بر عظیم استقامت نمود همدرین زمان ایلچی عبد الله خان اوزبک والی ماوراء النهر حاضر شده و با رشاد مصحوب او تحائف قیمتی یک لک و پنجاه هزار روپیه بادشاه اوزبک مرسل داشت ؛

ذکر تسخیر ولایت کشمیر

چون بادشاه از واقعه راجه بیربل بسیار مکدر بود شاهزاده مراد و ٹوڈرمل و دیگر امرا را بجرب افاغنه مامور فرموده و بعد ازان این خدمت را لائق شان شاهزاده ندانسته ویرا باز طلبید و راجه ٹوڈرمل را امر فرمود که باتفاق مان سنگه کچهواهه بتادیب افاغنه پردازد و از ساحل سند مراجعت فرموده اسمعیل قلی خان را بجرب افاغنه نامزد کرد و ٹوڈرمل را طلبید اسمعیل قلی خان تادیب افاغنه قرار واقعی نموده و استیصال جماعه یوسفزئی بوا جبی کرده بعد از اطاعت ایشان برگشت چون در کشمیر یوسف خان والی آنجا پیشکش با بعجت یعقوب پسر خود فرستاد و یعقوب بغیر سبب از درگاه والا صفرور شد یرلیغ بنام یوسف خان صادر شد که بر فور بخدمت شتابد

یا سپر را بفرسید و عذر نا کرده شاه بیرزا و همگنان را سی بران ولایت تعیین شدند و یوسف پهتان بملاقات امرا آمده کشمیریان اول حسین چک را و بعد ازان یعقوب پسر یوسف را بحکومت برداشتند و امرا شاه اسمعیل نامیدند امرائے بادشاهی یوسف را بدرگاه فرستاده خود بکشمیر رفتند و کشمیریان بعد محاربه سخت اطاعت کردند و سکه و خطبه بادشاه قبول نمودند و عفران و ابریشم و جانوران شکارے که خلاصه محصول آن ولایت بود تعلق بادشاه گرفت اما بادشاه این صلح را نا پسند فرمود و بار دگر یعقوب که دران ملک متمکن بود سر شورش برداشت محمد قاسم خان امیر البحر کابل بادیگر امرائے درگاه تعین کشمیر گردید و دران نواح تالابے است که هر گاه دران نزدیکی آواز نقاره یا کرنائے شود برف و باران عظیم مے بارد و هنگام تزلزل لشکر از آوازهٔ نقاره برف و تگرگ عظیم پاریده و آسیب بسیار به لشکریان رسید و قاسم خان ازین معنی تنگ آمده کشمیریان چیرگی کرده ما قاسم خان بر یعقوب فتح تا و یعقوب از هر اسان شده بگریخت و کشمیریان شمس چک را بادشاهی برداشتند و بر سر کوتل جنگیده منهزم شدند و بار دگر یعقوب را آورده و در سری نگر تخت بخون بر فوج بادشاه زده از ضرب دست لشکر منهزم شدند و بعد ازان اکثر یعقوب و شمس با لشکر بادشاهی جنگیده ناکام برگشتند و بعد ازین واقعات سید یوسف خان شهدی یکے از امرا و ولایت کشمیر مقرر شده و انتظام قرار واقعی نموده و ولایت کشمیر به ممالک اکبری افزوده شد و بادشاه بعزم سیر کشمیر رفته و بر استشفاع سید یوسف خان گناه یعقوب را بخشیده و کوش پائے خود بدو عنایت فرمود و یعقوب از فخر خورد انسته بر سر بست و مورد عنایات گشته و از انجا به سیر کابل خرامیده چون پریشانی رعایا بعرض رسید فرمان داد که تا هشت سال ششم حصه از خراج مقرری بر عایا معاف نمایند و روزے بادشاه از اسپ افتاده اندک زخمے اش خراشیده شده و چون از کابل معاودت فرمود در رهتاس بر فیل خاص که مست بود سوار میشود و پیش ازان که پائے او در کلاوه محکم شود فیل بقصد ماده فیلبان دوید و بادشاه بر زمین افتاده زمانے دراز بیهوش بود چون آسیبے در باطن دید بصلاح حکمارگ هفت اندام کشاده و تندرستی یافت و هم در لاهور شبے که تماشائے جنگ آهوان میدید آهوئے حریف را گذاشته دوید و شاخے در میان هر دو ران بادشاه زده زخمی رسانیده آماس گرفت و بعد یکماه و هفت روز صحت روی داد و بادشاه بار دویم از لاهور در سیوم بر سات به کشمیر شتافته و سید یادگار میرزا بنی عم سید یوسف خان در نیابت او صدر شورش شده و بدست مردم بادشاه کشته شد و بادشاه از سیر کشمیر گشته و نوبت سیوم در سال چهل و دویم جلوس بکشمیر رفته و بعد سیر و تفریح دراوائل زمستان مراجعت فرمود و بوبره درگذشتن راجه بهگوان داس حکومت کابل به محمد قاسم خان مقرر شده و حکومت گجرات بسخان اعظم کوکلتاش خان مقرر شد و خان اعظم بر سر جام که عمده رؤسائے گجرات بود لشکر کشیده و جام با دولت خان والی جوناگڈھ اتفاق کرده جنگید اما پسر جام با چهار هزار راجپوت بقتل آمده لشکر مغل ظفر یافت ۔

در تسخیر ولایت اوڈیسه

ولایت اوڈیسه را افغانان در تصرف داشتند بادشاه راجه مان سنگه کچهواهه را بر سر ایشان و خان افغان که حاکم آن ولایت بود فرستاد و آن سردار دلاور بگجرات

جنگ کرده افاغنه را منطیع ساخت وسکه وخطبه بنام بادشاه مقرر کرده وکیصد وپنجاه فیل بدرگاه بادشاه فرستاده ودر سال الف هجری آنولایت داخل ولایت بادشاهی گردید +

تسخیر قندهار

درین زمان که میرظفرحسین ورستم میرزا ابنائے بهرام میرزا برادر شاه طهماسپ صفوی در قندهار قیام داشتند واز شاه عباس صفوی یاغی شده حیران بودند خانخانان میرزا عبدالرحیم خان ترکمان باستخلاص قندهار مقرر شده وسپهسالار در ملتان بود که بیدان رفته بنیاز بدرگاه اکبری آورد ونستم میرزا وظفرحسین میرزا باهم جنگیده ورستم میرزا از شکست خورده بدرگاه آمده ملازمت کرد ومنصب پنجهزاری یافته وبعد ازان ابوسعید میرزا برادر رستم وبهرام میرزا ابن مظفرحسین نیز درگاه رسیده مظفرحسین هم بحضور آمده وخان دوران شاه بیگ خان بایالت قندهار مقرر گردید +

دربیان فتح ولایت ٹھٹھه

بموجب فرمان خانخانان بار اول بهیم والی جیلمیر ودولپت پسر رائے سنگه والی بیکانیر ودیگر امرا به تسخیر ٹھٹھه مقرر شدند ورحوالی نصیرپور میرزا جانی بیگ والی آنجا را متحصن کرده وخان اعظم رجونا گذه رفته قلعه را مسخر فرمود ومیرزا جانی بیگ مدد غراب دولیت کشتی بجرب خانخانان مقرر کرده وخانخانان بابست وپنج غراب مقابله نموده یک شب وروز جنگیده هفت کشتی را گرفت و دیگران بهزیمت بازگشتند چون ایام محاصره باستداد کشید ومیرزا جانی مردم متعینه بهوان را که خانخانان فتحکرده بود کم دانسته بر ایشان بایلغار رفت خانخانان خبر یافته دولت خان لودهی را بمدد فرستاد وجانی بیگ از دولت خان منهزم شده وآخر جانی بیگ ناچار شده دختر به پسر خانخانان داد وطالب صلح شده بدرگاه بادشاه رسید ودر الف واحد هجری ٹھٹھه مفتوح شد ومیرزا جانی سه هزاری منصب یافته بعضے از دیار ٹھٹھه بجاگیر یافت +

تسخیر بهکر

منصب قلیخان ومجاهدخان به تسخیر ولایت بهکر مامور بودند وایشان سلطان محمود والی بهکر را در قلعه محاصره نمودند وسلطان باجل درگذشته آن ولایت داخل ممالک محروسه گردید وبعد ازین بادشاه بجشنے عظیم در نوروز نموده وامر فرمود که دولتخانه دیوان خاص وعام را که صد وبست ایوان داشت بامرائے عظام قسمت نمایند تا باقسام زیب وزینت بیارایند ودرین جشن بیشتر امرا بترقی مناصب ومراتب سرافراز گردیدند ودر حوضے که بست در بست در صحن بود مبلغ خطیر بے کیسه وهمیان گذاشته بودند وروز نوروز بادشاه ازان بامرا ودیگر فقرا وساکین انعام فرمود ودر عین این تیاری بارگاه شاهی که ده دوازده هزار کس در سایه اش می گنجیدند آتش گرفته تا سه روز بساط جشن وبعضے از عمارات سوخته نقصانے عظیم عائد شد امافرمان شد که تا روز شرف آفتاب بمارد گر بارگاه تیار شود ودر اندک زمان بارگاه تجدید ونرتیب یافت ودر همین روز در دکن بدولتخانه شهزاده مراد آتش گرفت +

ذکر فتوحات اکبری بممالک دکن

چون برهان الملک نظام شاه بحری از اسمعیل نظام شاه

عم خود والی احمدنگر آزرده شده بخدمت بادشاه رسید و بمنصب شش صدی سرافرازی یافت و پس ازان بمنصب چهارصدی رسید و بعد چند سال استدعای کمک جهت استخلاص ملک خود نموده مقرر کرد که ملک برار پیشکش درگاه کند و امرای صوبه مالوه و خاندیس یاعانت او تعیین شدند و میان نظام شاه برملک خود تسلط یافته از وعده یاوه آمد و امادر همان زودی در سنه ثلث والف هجری کشته سیماب خورده جان داد و پسرش ابراهیم نظام شاه بر تخت نشسته آن نیز بحرب ابراهیم عادل شاه کشته شد و میان منجهو پیشوای او احمد نام پسرے را بپادشاهی برداشته امر اسر از اطاعت او پیچیدند و میان منجهو تاب نیاورده در قلعه متحصن گشت و مسرعی بخدمت شاهزاده مراد که در احمدآباد گجرات بود فرستاده التماس قدوم نمود و شاهزاده که مامور بود بزور با افواج خاصه که هشت هزار سوار بود روانه احمدنگر گردید میرزا عبدالرحیم خان خانخانان در مندو این خبر استنیده باشارخ میرزا و راجه جگناتهه کچهواهه هم مان سنگه و شهباز خان کنبوه و راجه درگا و راجه رامچند و غیره متوجه دکن گشته و راجے علی خان فاروقی والی خاندیس نیز با شش هزار سوار همراه او گشته در سرحد دکن به شاهزاده مراد پیوست و منجهو که وقعه امرا سے مخالف نموده مستقل شده بود پشیمان گردیده قلعه را معه ذخیره به چاندبی بی دختر حسین نظام شاه بحری سپرده و خود معه احمد و توپخانه سوئے سرحد عادل شاه رفت و شاهزاده و خانخانان به قلعه رسیده و کندن نقب و ساختن سرکوب پرداختند و چاندبی بی مردانه مدافعت نموده از عادل شاه و قطب شاه و غیره سلاطین دکن استعانت جست و بعد پنج ماه پنج نقب زیر برج رسیده امامردم قلعه واقف شده و داروی دو نقب را بردند و در تلاش دیگر نقب بابودند که شاهزاده و صادق محمد خان که نام خانخانان را نمی خواستند بغیر اطلاع او سوار شده آتش در نقب نهادند و از آن سه نقب قریب پنجاه گز دیوار بهوا رفت اما شهزاده و امرا انتظار آن دو نقب دیگر کرده لشکر را مامور بدخول قلعه نمودند و چاندبی بی فرصت یافته توپ و تفنگ و سنگ بسیار در خنده انداخته مسدود ساخت و سپاه مغل ناکام برگشت و آن شب چاندبی بی خود ایستاده و تا طلوع صبح از سنگ و گل و اجساد مردم کشته قریب سه گز قلعه را بلند کردند و درین اثنا سهیل خان خواجه سرائے عادل شاهی با هفتاد هزار سوار از قطب شاهیه و عادل شاهیه متوجه امداد گردیدند امامشاهزاده و امرا پیش از رسیدنش قرار بصلح دادند که چاندبی بی ولایت برار را حسب قرارداد بپیشکش بادشاه نماید و احمدنگر به بهادر نظام شاه نبیره برهان نظام شاه مقرر باشد و شهزاده و امرا به برار رفته شهرے موسوم به شاه پور آباد نمودند و شهزاده مراد دختر بهادر خان فاروقی را خطبه نموده امادرین زمان اینهنگ خان حبشی امیر بهادر نظام شاه از عادل شاه و قطب شاه اتحاد نموده قریب پنجاه هزار سوار بحرب مغل توجه به برار نموده خانخانان شاهزاده را در شاه پور گذاشته خود با شارخ میرزا گورکان و راجے علی خان فاروقی و بست هزار سوار مغل و هندی بحرب دکنیان راهی شدند و در هفتم ماه جمادی الثانی سنه شمس الف سهیل خان سرلشکر دکن بمقابله آمده و جنگ عظیم واقع شده راجے علی خان فاروقی و راجه رامچند و غیره با سه هزار مرد عمده لشکر

اکبری گشته شدند سهیل خان جمعیت مغل را متفرق ساخته قریب شام بمکیپی روبرو اونماند و اوبگمان آنکه خان خانان را شکست داده است پشیرانده و همچنین خانخانان نیز با لشکر خود افواج دکن را از جائے برداشته و بجائے اعرابه آتش بازی ایشان رسیده و در تاریکی فرود آمده و کنیان هم بنگاه مغل را تاخته سهیل خان بهر جائے که بود فرود آمد و اکثر لشکر مغل که شکست یافته بود شکست خویش را یقین کرده تا شاه پور عنان نکشیدند و لشکر دکن که از خان خانان شکست یافته بود فرار شده اما همراهیان خانخانان و سهیل خان فتح خود تا یقین کرده بجائے خود نشستند و درین حالت چراغے چند پیش سهیل خان برافروختند و خانخانان کس فرستاده چون معلوم شد که سهیل خان است فرمود تا چند توپ و ضربزن که از دکنیان گرفته بود پر بودند سوے او سر دادند و لوله در همراهیان سهیل خان پیدا شد و او تغیر مکان کرده کسان بالطراف فرستاد و اکثر اهل لشکر خود را سوئے خود کشید و همچنین خانخانان نیز نقاره خاصه نواخته کرناکشید و افواج بادشاهی و افر نقاره و کرنا شنیده از هر طرف جمع شدند و علی الصباح سهیل خان با دوازده هزار سوار و خانخانان با سه چهار هزار سوار مقابل شدند و خلان دران روز پائے مقاومت افشرده بازوی شجاعت کشادند و سهیل خان زخمی شده لوگران او بازوے او را گرفته از جنگ گاه بیرون بردند و کنیان شکست یافتند و بادشاه که در لاهور بود بوجه قصد اوزبک سوئے کابل در لاهور قیام داشت به آگره معاودت فرمود و چون درمیان شاهزاده مراد و خان خانان غبار خلاف مرتفع شد در سنه ست و الف هجری خان خانان را بدرگاه خود طلبیده شیخ ابوالفضل را فرستاده ابوالفضل در اندک مدت

قلعه نرناله و کاویل و کهیرا مفتوح ساخت اما شاهزاده مراد در سنه سبع و الف هجری در گذشت و بادشاه شاهزاده دانیال میرزا را بهم دکن نامزد فرمود و جانا بیگم دختر خانخانان عبدالرحیم خان ترکمان را بعقد شاهزاده درآورد و چون بهادر خان فاروقی والی خاندیس اطاعت نکرده بود بادشاه بخان خانان و شاهزاده پیام داد که شما بوے قصد نشوید که ما اوراگوشمال میدهیم و خود در سنه ثمان و الف هجری متوجه دکن گردید و تنیکه بادشاه از دریائے نربدا عبور میفرمود فیلے که در یک پائے زنجیرے داشت چون از آب برآمد زنجیر او از طلائی احمر بود حیران شدند و دانستند که درین دریا نهنگ یا رس خواهد بود که بس او زنجیر آهنی طلائی گردیده بارد گر چند زنجیر بادر دریا انداختند سود مند نشد و بادشاه بربهان پور آمده امرا را بتسخیر قلعه آسیر گذه مامور فرمود و بعد چند گاه بهادر خان فاروقی ناچار شده حاضر شد و قلعه اسیر گذه متصرف اولیائے دولت اکبری در آمد و شاهزاده دانیال خان خانان چون بسرحد دکن رسیدند آینگ خان حبشی گرمنقابله ایشان آمده بود سر اسیمه برگشته شاهزاده و خان خانان بحاصره قلعه مشغول شدند و امرائے دکن شبے چاندبی بی را بے سبب شهید کردند همدرین اثنا امرائے مغل بلقب و سر کوب اجرائے قلعه را درهم شکستند و در قلعه ریختند و اهالی قلعه بالتمام سلامت خون ناحق چاندبی بی علف تیغ بیدریغ گردیدند اما بهادر نظام الملک بحری را امان داده و عورات و اطفال اسیر نمودند و بهادر را با غنائم بمقیاس بحضور اکبر بادشاه بربهان پور فرستادند و اکبر شاه ازین فتح سجدات شکر ادا کرد

بجائے آورد وچون ابراہیم عادل شاہ والی بیجاپور اطاعت قبول کردہ دختر خود بیگم سلطان را برائے شاہزادہ دانیال با جہیز بسیار و تحائف و خراج فرستادہ بود مدبر کنار گنگ گوداوری طوے عظیم نمودہ عروس را تسلیم شاہزادہ نمودند شاہزادہ دانیال نیز در سنہ ارباع عشر و الف ہجری از اطراف شراب استعمال نمود و امرائے نظام شاہی ترضی نظام شاہ را در قلعہ پرندہ بہ بادشاہی برداشتند و ملک عنبر حبشی ملک ملنگ را متصرف شد و از خان خانان جنگیدہ منہزم گردید کار بہ ساختہ مصالحہ کردہ و طرفین مقرر شدہ امن شد و ولایت تلنگانہ نیز در تصرف بادشاہی در آمد +

ذکر میرزا سلیمان گورکان و والی بدخشان

سلسلہ او بصاحبقران میرسد و پسر او میرزا ابراہیم شجاعت و لاوری دراست و دانشوری باہم داشت ناگاہ درگذشت و میرزا سلیمان این رباعی در فراق او گفت ؎

اے لعل بدخشان ز بدخشان رفتی + در سایۂ خور شید درخشان رفتی +
در دہر چو خاتم سلیمان بودی + افسوس کہ از دست سلیمان رفتی +

و میرزا شاہرخ کہ نبیرہ میرزا سلیمان بود برادر شوریدہ و میرزا ابہند آمدہ و پنجاہ ہزار روپیہ و سامان بسیار بہ عنایت شدہ عازم درگاہ گردید چون نزدیک فتحپور رسیدہ فیلان کوہ شکوہ با پوشش مخمل و زر لفت و زنجیر طلا و قلاوہ مرصع دور و یہ باز داشتہ و منعب او سواران را باز داشتند و امرائے کبار باستقبال رفتہ تا سہ کروہ قطار فیلان و لیوز با جُلہائے زر لفت و سوار استادہ بودند و بادشاہ خود از شہر بیرون آمدہ میرزا پیادہ شدہ کورنش بجا آورد و بادشاہ نیز از اسپ فرود آمدہ میرزا را در بغل گرفت و میرزا صوبہ داری بنگ قبول نکردہ ہفتاد ہزار روپیہ یافتہ بحج رفت و از انجا بہ بدخشان رسیدہ و از میرزا شاہرخ ہزیمت خوردہ و درین اثنا عبد اللہ خان اوزبک بر بدخشان زور آوردہ و بدخشان را متصرف شد و سلیمان در کابل و میرزا شاہرخ بہند آمد و بعد ازان میرزا سلیمان نیز بہند خواہید و بعد مدتے محمد زمان نام بدعوے آنکہ پسر شاہرخ میرزا ام بدخشان را گرفتہ و در چند مجاربہ ظفر یافتہ آخر عبد اللہ خان فوجے گران فرستادہ آن ملک از دست او برآورد و محمد زمان در کابل آمدہ و از دست محمد ہاشم خان پسر قاسم خان صوبہ دار کابل بقصاص پدرش کشتہ شد +

ذکر بغی شاہزادہ سلیم

چون ابو الفضل از دکن بموجب فرمان باگرہ میرفت و در راہ زمینگر دیو بندیلہ بر و تاختہ دیرا کشت و بادشاہ این امر را از فرمان شاہزادہ میدانست رنجیدہ شدہ درین مدت شاہزادہ سلیم بحرب و استیصال رانائے اودے پور کہ از چتوڑ بر آمدہ در اودے پور مے بود تعین شدہ و راجہ مان سنگ کچھواہہ کہ خسر پورہ شہزادہ بود بسپہ سالاری او متعین شد چون کنور مہا سنگ ابن او در رنبگالہ از دست افاغنہ عاجز شد شاہزادہ حسب معروضہ مان سنگ از اجمیر متوجہ آلہ آباد گشتہ و صوبہ الہ آباد را کہ بجاگیر دیگران بود بخود گرفتہ دسی لک روپیہ خزانہ بہار کہ دیوان آنجا فراہم آورده بود گرفتہ آثار بغی ظاہر کردہ شاہزادہ با سی ہزار سوار متوجہ آستان پدر گشتہ و فرمان صادر شد کہ شاہزادہ امرا را بجاگیر ہا رخصت کردہ بیاید و اگر دو ماہہ در خاطر داشتہ باشد

در الٰہ آباد توقف کند و شاہزادہ گزشتہ عریضہ نیاز فرستاد چون ایمائے صوبہ بنگالہ و اڑیسہ قبول نگردید سلیمہ سلطان بیگم را برائے اصلاح مزاج او فرستادہ و بیگم او را نصیحت کردہ ہمراہ آوردہ و بمکینہ بے اکبر آباد مریم مکانی والدہ بادشاہ از روئے عنایت نزد او رفتہ باخود درحضور بادشاہ آوردہ و شہزادہ یکہزار مہر طلا و ہفصد و ہفتاد زنجیر فیل پیشکش گذرانیدہ سر در پائے پدر نہاد و بادشاہ شاہزادہ را در بر گرفتہ و دستار از سر خود بر داشتہ بر سرش نہاد و باز بمہم رانا مقرر فرمود اما بواسطۂ بعضے موانع رفتن میسر نشدہ و شہزادہ بصوب الٰہ آباد رفت و بادشاہ نیز سر بر بستر علالت نہادہ روز بروز مرض او زیادہ میشد و ہیچ دوائے سود مندی نکردہ امراض متضاد بہم رسیدند تا در شب چہارشنبہ دوازدہم جمادی الاخری سنہ تاریخ عشر و الف ہجری بعمر شصت و پنجسال بعد از سلطنت پنجاہ و دو سال کوس رحلت نواخت و در باغ سکندرہ اکبر آباد مدفون گردید آصف خان جعفر تاریخ رحلت او گشت تاریخ فوت اکبر شاہ ۱۰۱۴ + گفتہ نیز الف کشید ملایک ز فوت اکبر شاہ ۱۰۱۴ + و دیگرے گوید شاہ گیتی ستان جلال الدین + کہ چو او در جہان ندارد یاد + رخت بربست زین سرائے فنا + ماند زو یادگار دانش و داد + ہر کسے سال فوت او میجست + لجہ ام این گفتہ بساحل داد + فوت اکبر شاہ ۱۰۱۴ است تاریخش + جاے او در جوار رحمت باد + و دیگرے گوید نخل شاہنشہ چون زبام افتاد + گشت تاریخ فوت اکبر شاہ + و در عقائد اکبر اختلاف است بعضے نویسند کہ از راہ دینداری بدر رفتہ بود و در تحقیق مسائل فقہی روزے علما با ہم در افتادہ بگفتہ مقربان بادشاہ چند کس از مشائخ و علماء کبار بدرجۂ شہادت رسیدند و اکبر طریقۂ صلح کل و در زید متابعت شرع بالتمام نمیکرد و با ہیچ یک تعصبے نداشتہ و روبروئے آفتاب نشستہ ہمے کرد و براہمنہ گویند میخواند و طریقۂ جدید اختراع مے نمود ازین سبب بعضے مصنفان او را الامذہب مے نویسند و بعضے دیگر این اطوار و آثار او را مبنی بر مصلحت ملکی و استحکام بنیاد سلطنت مغلیہ و تالیف قلوب ہنود مے دانند و مے نویسند کہ در وقت مرگ مخدوم الملک شیخ الاسلام را طلبیدہ گواہ نمود و کلمہ طیبہ خواندہ جان داد و از اول عمر تا آخر معتقد حضرت خواجہ بزرگ علیہ الرحمۃ بود بہر کیف بادشاہی مردانہ بود و شہنشاہی فرزانہ با وجود آنکہ از علوم عاری بود ہموارہ با علما و فضلا صحبت داشتے و گاہے بنظم ہم میل میکرد با وجود آنکہ نوشتن و خواندن نمیدانست این قطعہ را خوب گفتہ ؎ دو شیشہ بکوئے میفروشان + یک ساغر مے بزر خریدم + اکنون ز خمار سر گرانم + زر دادم و در دسر خریدم + در معارک بسیار دلیر بود و خود بمباشر قتال و جدال میگردید و با مردم اندک بر فوج بسیار حملہ مے نمود و مے ہر سید و باشجاعت قلبی قوت بدنی نیز میداشت روزے بقصد سیر و شکار از متھرا پیادہ پا روانہ شدہ و آخر روز باکبر آباد کہ بیست کروہ است رسید و از نزدیکان غیر از دو سہ کس ہمپائی نکردند سواری فیل نجوی مشاق بود کہ اگر فیلے مست خونخوار پیش میشد فیلبانان از گرفتن او عاجز میشدند برجستہ بر گردنش مے نشست و بیرام مے نمود و اکثر فیلانے کہ فیلبان را کشتہ باعث آشوب میشدند بادشاہ بے دغدغہ از روبرو بے فیل پائے بر ونداش گذاشتہ سوار

میشد و آنرا با فیل دیگر مے جنگانید و بارها در عین جنگ از فیل جسته بر فیل دیگر میرفت روزے در کنار دریاے جمن فیلان را بجنگ انداخته بود و خود نیز سر خوش بادهٔ ناب گشته بر یکے از فیلان مست نشسته و او را بر دوش تماشائی میدوانید و چنان مے نمود که از قابوی او بیرون است و او را با یکے از فیلان بجنگ انداخت و حریف تاب نیاورده منهزم شده و بهیچ طرف راهے نیافته سوے دریا آمد و بر جمنا پل از کشتی ها بسته بودند آن فیل بر آن پل روان شد و فیل سوار سے اکبر نیز متعاقب او بر پل آمد هر چند بادشاه متیقن است که فیل را نگهدارد اما بدین خیال که اگر درین وقت فیل را نگهدارم مردم حرکت او لبنیم را که بر ایشان میدواند بر سنگلگی دلوان مزاحم حمل خواهند نمود و آن منافی رعیت است فیل را متوقف نکرد و توکل بحافظ حقیقی نموده بر پل رهاے کرد چون فیلان پائے بر یک گوشه کشتی مے نهادند آن گوشه غرق و دگر بلند میشد و پل قریب بگلستان شده بمشاهده این حالت غریو از نهاد مخلوق برخاسته عجب حالتے دست داد و ما هر دو فیلان فلک فرسائی بکنار رسیدند و در عهد بادشاه اکبر شش هزار فیل خاصه و دوازده هزار اسپ خاصه پنجهزار آهو و نهصد یوز بود و هر چند میخواست که یوز را بهزار رساند اما عدد بنهزار نمیرسید چون بهزار نمیرسید گمان میکرد و ایشان افتاده میمرند و از نهصد کم نشدند و در وقت او نوزده کرور روپیه نقد و پنجهزار لعل خاصه بے بها و دیگر اسباب سلطنت بسیار در خزانه موجود بود و بیگمات او رقیه سلطان بیگم دختر میرزا هندال پسر سلطان بیگم دختر خواجه نورالدین محمد نقشبندی و او دامادبابر بادشاه بود و زکیه سلطان بیگم کچهواهی دختر مهاراجه پهار مل والی جے پور و دختر حسن خان والی میوات و دختر کلیان سنگه راٹهور والی بیکانیر و دختر مبارک شاه فاروقی وغیره بودند و پسران او شاهزاده سلیم از بطن زکیه سلطان بیگم کچهواهی بود و دویم شاهزاده مراد که از افراط شراب در دکن در سنه سبع و الف هجری پانزدهم شعبان بعمر سی سالگی انتقال نموده در دهلی مدفون شد و تاریخ او ۷ از گلشن اقبال نهالے شده گم ✤ و شاهزاده مراد از بطن خواصے بود غیر از بیگمات و سیومی شاهزاده دانیال میرزا از بطن حرم بود غیر از بیگمات و شراب بسیار میخورد چون پدر ممانعت نمود تفنگے که او را بکینه نام کرده بود این شعر بر و گذیده ۷

از شوق شکار تو شود جان ترو تازه ✤ هر کس که خورد تیر تو افتد به جنازه ✤ تفنگچی که بندوق خاصه او میداشت شراب دران بندوق مخفی کرده آورد و چون از زنگ بارود نال بندوق خراب شده بود سیمیت او در شراب آمیخته خورد شاهزاده همان بود و جان داد و ان همان در برهان پور بر غرهٔ ذالحجه سنه ثلث عشر و الف هجری انتقال نمود پسران او بایسنغر میرزا و هوشنگ میرزا و طهمورث میرزا بودند در سنه سبع و ثلثین و الف بفرمان شاهجهان بادشاه کشته شدند و دختران اکبر بادشاه شاهزاده خانم و شکر النسا بیگم و آرام بانو بیگم چهار بودند ✤

ذکر بعضے از شعراے اکبری

در زمان او شعراے بسیار بودند اما چند کس که بتقرب او اختصاص داشتند و از او و امراے او صلات اندوختند ذکر بعضے از ایشان درینجا نوشته میشود - ملک الشعرا ابوالفیض فیضی فیاضی ابن شیخ مبارک اکبرآبادی بود و روزے که بادشاه در کهیره

نقرئی نشسته بود که فیضی بدیهه این رباعی انشا کرده بعرض رسانید ؎ بادشاها برون پنجره ام ✦ از سر لطف خود مرا حاده ✦
زانکه من لوطی شکر خایم ✦ جاسے لوطی درون پنجره به ✦ و شمول صوالطف خسروانه گردیده آخر رتبه ملک الشعرائی
سلم فراز شد و قرآن معظم را تفسیر سے بے نقط نوشت و سواطع الالهام نام کرده میر حیدر معمائے تاریخ این تفسیر قبول هوالله
یافت و یرادهٔ هزار روپیه صله عطا شد و فیضی صاحب قدرت کسے بود بمدح اکبر بادشاه قصائد بسیار دارد از انجمله چند بیت
نوشته میشوند ؎ شکر ایزد را که مداحش بجور و برم ✦ شاعر خاص جلال الدین محمد اکبرم ✦ شاعرم اما نه آن شاعر
که پیش هر کسے ✦ شعر گویان از پے اخذ و جر سیم و زرم ✦ بود گر در هند خسرو طوطی شکر شکن ✦ حالیا من در سخن گوئی
از و شیرین ترم ✦ طرز شعر او نباشد نظم زنگین مرا ✦ او بطرز دیگر است و من برنگ دیگرم ✦ او اگر پرورده لطف
محمد شاه بود ✦ من بمداحی اکبر شاه جان مے پرورم ✦ بود اکبر را محمد بندهٔ فرمان پذیر ✦ گر درین معنی دروغی گفته
باشم کافرم ✦ و له ؎ در کتاب نلدمن در حمد گوید ؎ فکر تو بدل خیال بگداخت ✦ اوج تو زمرغ بال بگداخت ✦
دانا که سخن بکجئه اوست ✦ بر کنگرهٔ شعله تا ریوست ✦ این مرحله گرچه دلنشین ست ✦ هشدار که باد شش آتشین ست ✦
و له در نعت ؎ آن مرکز دور هفت جدول ✦ گرداب نشین موج اوّل ✦ خاکی و براج عرش منزل ✦ امی
کتاب خانه در دل ✦ و له ؎ نماند گریهٔ شب وصل بیقراران را ✦ سهیل طلعت آن ماه بردباران را ✦ خال منما
گشته آن نرگس مستانه را ✦ کس نیندازد بپیش مرغ بسمل دانه را ✦ کعبه ویران کن اے عشق کانجا یکنفس ✦
گه گهے پس ماندگان عشق منزل مے کنند ✦ تو اے کبوتر بام حرم چه پیدائی ✦ طپیدن دل مرغان خسته بیارا ✦
تنها نه سینه ام زلف اضطراب سوخت ✦ در دل تپیدن خون شد و در دیده خواب سوخت ✦ آزرده دلان زخم امید
نمانند ✦ مرغان بهشتی نشناسند قفس را ✦ مژگان بپیش چون قدم از دیده مردان ره بر بهنه نهادند پائے را ✦
فیضی اعنت ازین عشق کدوران امروز ✦ گرم دار دز تو هنگامهٔ رسوائی را ✦ دل نخوئی تو گرفتار و تو بے پروا ست ✦
از کبابم خبرے گیر کانش تیز است ✦ غمت مباد چه مے پرسی از حکایت من ✦ دل تو طاقت این گفتگو کجا دارد ✦
چون وصل بتان قسمت عشاق نمودند ✦ در طالع ما بوسه بپیغام نوشتند ✦ اما گویند که فیضی از راه دین بر افتاده
بود لهذا تاریخ مرگ او فصیح گوید ؎ فیضی نبدین چو مرد سال وفاتش فصیح ✦ گفت سگے از جهان رفت بحال
قبیح ✦ شیخ ابو الفضل علامی ابن شیخ مبارک علامه دهر و وحید العصر بود و وزیر انشائے اکبری بود آئین اکبری
و اکبر نامه و انشائے ابو الفضل از تصنیفات اوست و اکبر نامه تاریخی مبسوطه نوشته و عبارت و فصاحت او را فصیحان
جهان قبول دارند وقتیکه از دکن مے آمد در سنه احدی عشر الف هجری بدست زمستگر و بوندیله بفرمان جهانگیر
بادشاه بقتل رسید گویند که وقتیکه راجپوتان بر او حمله آوردند مرد او را گفتند که ما جریده ام و مخالفان جمعیت بسیار دارند
بگریزیم ابو الفضل قبول نکرد و گفت که من گداز اده نبودم که بادشاه دست مرا گرفته بمسند امارت رسانید الحال

ازپیش این مردم گریخته چه روی سیاه خود بادشاه نامیم بالآخر جنگیده بمردانگی کشته شد و بادشاه را از مقتول شدن او ملال بسیار روی داد و در تاریخ او گفته اند ؎ شهنشاه جهان را در وفاتش دیده پُرنم شد ✦ سکندر اشک حسرت ریخت کآفاق ازین زعالم شد ✦ و شخصے دیگر گوید ؎ یفعل اللہ ما یشاء و یحکم ما یرید ✦ تیغ اعجاز نبی اللہ سر یاغی برید ✦ رفیعی میرسید رمعمائی کاشی در فن شعر بے بدل بود و در معما ضرب المثل چون باستان اکبری رسید در اول ملازمت سی هزار روپیه انعام یافت و چون تاریخ تفویض بے تعطل فیضی از قل هو اللہ یافت دوازده هزار روپیه عطا شد ازوست ؎ مسخر سازاے دل ملک عشق و بادشاهی کن ✦ برو نخست رسوائی نشین و هرچه خواهی کن ✦ غم زهر حارسد سرزده آید بدلم ✦ چکنم خانه من بر سر راه افتاد ست ✦ این صید زبون کیست رفیعی که درین دام ✦ نرویک به مردن شد و صیاد نیامد ✦ نازک دلما سے شوخ علاجم چه توان کرد ✦ من عاشق معشوق مزاجم چه توان کرد ✦ شیخ عبدالقادر بدایونی جامع فضائل و کمال و منبع علم و جلال بود و پیش امام اکبر بادشاه بود منتخب التواریخ را بسلک تحریر کشید و بفرمان بادشاه فسانه هندی که بفرمان سلطان زین العابدین کشمیری بعضے ازان ترجمه شده بود بفارسی تالیف نموده ده هزار تنکه و اسپ بانعام یافت گاهے فکر شعر هم میکرد در سنه اربع الف وفات یافت ؎ بصد امید قاصد میفرستم سوے آن بدخو ✦ معاذ اللہ ازان ساعت که نا امید برگردد ✦ فطرتی کشمیری بود طبع رسا داشت وقتے در خدمت اکبر بادشاه رسید قصیده گذرانید چون باین دو بیت رسید ؎ قسمت نگر که در خور هر جوهری عطاست ✦ آئینه باسکندر و با اکبر آفتاب ✦ او کرد گر معائنه خود در آئینه ✦ این بیکند مشاهدهٔ حق در آفتاب ✦ دوازده هزار روپیه انعام یافت ✦ بعضے گویند که این اشعار ظهری گفته بود و بادشاه او را صله داد و فرمود تا دهانش را پر از زر کنند امینی علی قلی بیگ شاملو از ایران بهند آمد و بخدمت خان خانان عبدالرحیم خان آرمید از دست ؎ خبر گل مرسانید بمرغان قفس ✦ کس چرا فروزه نوروز به زندان آرد ✦ اسیری طهرانی آهسته امیر قاضی خلف قاضی مسعود حسینی بود در آخر عمر از هندوستان بدیار خود رفت در بندگان اکبری منسلک بود ازوست ؎ از غیر کنم شکوه چون آن سیمتن آید ✦ شاید بهواداری او در سخن آید ✦ اشرف منشی اشرف خان نام او محمد اصغر بود از سادات حسینی مشهد مقدس و در درگاه اکبری بمنصب بلند سرافراز بود ازوست ؎ یارب تو مرا آتش تهمورز ✦ در خانهٔ دل چراغ ایمان افروز ✦ این خلعت بندگی که شد پاره زجرم ✦ از راه کرم بر شتهٔ عفو بدوز ✦ باقی کولابی از شعرائے اکبری بود ازوست ؎ ز فرقت تو گرفتار صد الم شده ام ✦ تو شاد باش که من مبتلائے غم شده ام ✦ خرقی تقی الدین محمد اصفهانی از ولایت خود بعهد اکبر بادشاه بهندوستان رسید ازوست ؎ در چمن بود زلیخا و بحسرت میگفت ✦ یاد زندان که در و انجمن آرائی هست ✦ رونقی استرآبادی سالها در سلک ملازمان اکبر بادشاه بود و در سفر گجرات در سنه ثمانین و تسعمایه در گذشت ازوست ؎ از جفاے او نے نالم کے ترسم رقیب ✦ یا بداد از تاثیر فریادم کہ از بیداد کیست ✦ غزنوی پسر میر محمد خان از امرائے اکبری بود گاهے شعر هم میگفت ازوست ؎ در جوانی حاصل عمرم بنادانی گذشت ✦

آنچه باقی بود آنهم در پشیمانی گذشت ✤ موسوی میر غیاث الدین بهدانی مدتے در نیشاپور بوده بهند آمد و در سایه عاطفت خان خانان
بسرے برد ازوست ؎ هر فصل دے از غیب تموزے دارد ✤ هر جا شرے ز عشق سوزی دارد ✤ میرے میرے دلا
کہ این شام فراق ✤ هر چند شب من است روزے دارد ✤ موجی قاسم خان بذخشی از امرائے اکبری بود ازوست ؎
ساقیا تا کے زدوران شرح بدحالی کنیم ✤ شیشۂ پرکن کہ یک ساعت دلے خالی کنیم ✤ میر محسن رضوی شہدی از شعرائے
عصر اکبری بود ازوست ؎ نخواہم مہربان با خویشتن در پیش اغیارش ✤ کہ مے ترسم کہ غیرے بیند و گردد گرفتارش ✤
موسوی عبد الحلے در ایران کسب کمالات کردہ و در هندآمدہ مورد الطاف میرزا سید رستم صفوی گردیدہ ازوست ؎ خواہم
زبتان شعلہ دانے بہ لحد برد ✤ این ہم دل من نیست کہ با من نگذارند ✤ فارغ جلیسی بیگ تبریزی از تلامذہ خواجہ افضل
الدین اصفہانی بود بعہد اکبری در هند آمد ازوست ؎ رسید کار بجائے کہ بعد ازین من ہم ✤ نہ نالہ از دل و نے شکوہ
از زبان دزدم ✤ قیدی شیرازی از مکہ معظمہ بدرگاہ اکبری رسیدہ تقرب یافت ازوست ؎ گو بیرم من و غیرے بود از عش
نرسد ✤ ساربان گرم حدی باش کہ محمل برود ✤ کامی بنزاری در عہد اکبری بہند آمدہ و بہ خدمت خان خانان بسر بردہ
ازوست ؎ کم رزق را ز نعمت قارون چہ فایدہ ✤ بر گنج خفتہ مار و ہمان خاک میخورد ✤ شفقی ہروی در سنجار ا
متولد شد و در عہد اکبر بادشاہ بہند آمد ازوست ؎ زستی داشت قصد کشتن من چشم شہلائیش ✤ قدش برخاست
بہر عذر و زلف افتاد در پائیش ✤ عبد الغنی ہدانی در عہد اکبری بہند آمدہ ازوست ؎ بگذشتہ و آئندہ دریغ و
ہوس است ✤ عمرے کہ شنیدہ ہمین یک نفس است ✤ میدان از تست مرکبے جولان دہ ✤ زان پیش کہ گویند
فرود آی بس است ✤ مہدی محمد رحیم نام بعہد اکبری فوجدار سہرند بود ازوست ؎ دم آخر ست بنشین کہ رخ
تو سیر نبینم ✤ کہ امید صد تماشا ہمین نگاہ دارم ✤ فیروز کابلی از خانہ زادان شاہزادہ محمد مکیم میرزا بود در فن موسیقی
وقوف داشت صاحب طبع رسا بود ازوست ؎ علاج این تن بیمار جز مردن نیست ✤ بر و طبیب مکن رنج خویشتن ضائع ✤
جیسے بتوسط حکیم ابو الفتح گیلانی بدرگاہ اکبری رسید ازوست ؎ متاع درد کہ پرسیدنم نمے ارزد ✤ کرشمۂ کہ بپرسیدنش
نمے ارزم ✤ لعلے میرزا العل بیگ ولد شاہ قلی سلطان بدخشی ست از امرا زادگان مغلیہ و بملازمت شاہزادہ سلطان
مراد بسر میبرد ازوست ؎ بر گذار تو چون خاک رہ شدم ترسم ✤ کہ نگذری بمن و بگذری براہ دگر ✤ لوائی پیرزادہ
سبزواری مدتے در آستان اکبری گذرانیدہ ازوست ؎ در پیش غیر زان نکنم گفتگوئے تو ✤ تا جائے در دلش نکند
از روئے تو ✤ مستغنی کشمیری مولد لاہوری موطن در عہد اکبری بود ازوست ؎ من خندہ نیم بطبع عاشق ناساز ✤ یا
گریہ کہ بر روے ہ روم چون غاز ✤ یا نالہ کہ سر بگوش بیگانہ نہم ✤ من درد و دلم غلوئے محرم راز ✤ موسوی شہدی از شعرائے
عہد اکبری بود ازوست ؎ نزاکت بہان نظر سوئے من زار است سید انم ✤ تغافل کردنت از بیم اغیار است سید انم ✤
ناصر ترمذی معروف بسید شاہ ناصر در عہد اکبری بمدارج علیا ترقی نمود ازوست ؎ مرح علی و آل علی ہر زبان کہ است ✤

گویا زبان برائے همین دردمان است ✦ توسی از تربیت یافته گان خان کلان بوداز دست ✦ کاز توسی در همه از زنجیر زلف یار راوست ✦ همچو زلف یار دائم صد گره در کار اوست ✦ محمد خواجه مجدالدین خوانی بعهد اکبری در هندوستان رسیداز دست ✦ پیوسته بیاد لعل شیرین فرهاد ✦ میکرد تلخکامی خود فریاد ✦ منظری سمرقندی در خدمت بیرام خان بسر برداز دست ✦ همیشه از فراق تو بے سر و پائیم ✦ تراکسے کہ بخاطر نمیرسد مائیم ✦ قندی از مداحان محمد بیرام خان ترکمان بوداز دست ✦ صومعۂ طاعتم گوشۂ میخانه شد ✦ سبحه و زنار شیم نعره مستانه شد ✦ قفائی علی ابن ملا درویش فتحپوری نهایت ذهین بوداز دست ✦ نقد وجهان کس نشناسد زخریدار ✦ آنچه کاله متاع دل افگار فروشند ✦ سرمدی اصفهانی چوکی نویس اکبری بوداز دست ✦ تا تیغ نازآن بت مغرور شد بلند ✦ صد گردن نظارگی از دور شد بلند ✦ نیازی سید حسن از سادات بخارا در عهد اکبری بهند آمداز دست ✦ برو بے آشین زلف تو اے همین ذقن پیچد ✦ بلے چون موے برآتش فتد برخویشتن پیچد ✦ عزیز سید عزیز خان مخاطب بخان اعظم از کبار امرائے اکبری بود حال او بیاید گاهے شعر هم میگفت ازوست ✦ گشت بیمار دل از درد و غم تنهائی ✦ اے طبیب دل بیمار چه مے فرمائی ✦ یوسف محمد خان ابن خان اعظم (میرزا یکه خان) از امرائے آن زمان بود و او نیز شعرے گفت ازوست ✦ در کوئے مراد خود پسندان دگرند ✦ در وادئ عشق مستمندان دگرند ✦ آنانکه بجز رضاے جانان نخرند ✦ آنان دگرند و در دمندان دگرند ✦ زین خان کوکه از امرائے اکبری بوداز دست ✦ آرام من نبید هاین چرخ کج خرام ✦ تا رشته مراد بسوزن درآورم ✦ یوسف محمد یوسف کابلی از شعرائے آن زمان بود در محاصرۂ قلعه سورت درگذشت ✦ خوشوقت آنکه جائے بمیخانه ساخته ✦ در پائے خم بساغر و پیمانه ساخته ✦ کاهی شاعرے شیرین سخن است در سن پانزده سالگی بخدمت مولانا جامی قدس سره رسیده و در بدخشان شاهزاده عسکری میرزا ابن بابر بادشاه را دریافت و میرزا تمام خزانه خود بدو بخشید آخر بهندوستان رسید و مشمول عنایت بادشاهی گردید اکبر بادشاه بواسطۂ غزلے که در تلازم فیل گفته بود صد هزار تنکه بوے صله داد و مطلع آن غزل این است ✦ تا به فیلان میل دیدم دلستان خویش را ✦ صرف راه فیل کردم نقد جان خویش را ✦ بادشاه حکم کرد که هرگاه مولانا بحضور قدم رنجه کند یکهزار روپیه بصیغه پائے مزدبدو دهند اما مولانا ازین سبب از محفل بادشاه کناره گزید اسم او مولانا محمد قاسم بود وقتے این رباعی بسلک نظم کشید ✦ هرکس که زاسرار خدا آگاه است ✦ پیوسته میان بنگیانش راه است ✦ از بنگ شود سرمالا الحق ظاهر ✦ چون هر برگش بصورت الله است ✦ شیخ عبدالنبی صدرالصدور او را تعزیر کرد و بعرض رسانید که او را معاقب سازد و تشهیر کند چون بمعارضه حاضر ساختند بادشاه عرض کرد که از شیخ پرسیده شود که گاهے بنگ را چشیده و اذیانی شیخ گفت که استغفر الله صورتش هم ندیده ام مولانا گفت که حق بجانب شیخ است که اگر اندکے ازین تناول کنند دوسرے که من گفته ام منکشف نشود هرچه شیخ فرماید آن را سزاوار م بادشاه این جواب را پسندیده و مولانا را باعزاز و اکرام مرخص فرمود وفات او در اکبرآباد در سنه ثمان و ثمانین و تسعمایه بود بسیار صراف کسے بود وقتیکه میرزا

عسکری خزانه خود بوے داد و در اندک وقتے همه را پاشید چون اکبر بادشاه صد هزار تنکه بوے داد و در یک هفته همه را صرف نمود از دست ؎ بروز هجر مرا دیده بس گهربار است ✦ شبیکه ماه نباشد ستاره بسیار است ✦ حیدری تبریزی شاعر شیرین گفتار بود از ولایت خود به هندوستان رسید و قصیده در مدح قاسم خان حاکم ملتان گفت و او چهار هزار روپیه صله داد حیدری برگشت و بار دیگر به آگره رسید و هم خان و دیگر خوانین ویرا ده هزار روپیه دادند و خان اعظم نیز در صله قصیده مرحیا و دوسیت تومان و خلعت و اسپ بوے داد و حیدری قصیده در مدح اکبر بادشاه گفت این دو شعر از آن قصیده است ؎ نبود پشتهائے ریگ روان ✦ فیل مایش که در صف جنگ است ✦ گر پئے غرق کردن اعدا ✦ هر طرف موجهائے بحر بلاست ✦ چون فرصت گذرانیدن قصیده نیافت این قطعه بوسیله مقربان معروض داشت ؎ در مدح بادشاه سخن سنج ملک هند ✦ گفتم قصیده که پسندید هر که دید ✦ زینسان قصیده که لگاه نوشتنش ✦ آب حیات بر ورق خامه میچکید ✦ اما چو روزگار مدد گار من نبود ✦ زان شاخ گل بپائے دلم خار غم خلید ✦ نشنید شاه عقد کشا عقدے ز من ✦ نگشود قفل بازوے من ازین کلید ✦ بودم ز آب دیدهٔ تر غرق بحر غم ✦ کز غیب این ترانه بگوش دلم رسید ✦ حافظ وظیفهٔ تو دعا گفتن است و بس ✦ در بند آن مباش که نشنید یا شنید ✦ بادشاه بعد از استماع این قطعه قصیده را شنید و ده هزار روپیه و خلعت و اسپ مرحمت نمود چون خازن در تسلیم زر تاخیرے کرد این قطعه گذرانید همان لحظه صله گرفت ؎ شکلے دارم شها ز هم کنم پیش تو عرض ✦ زانکه زین مشکل مرا صد داغ حسرت بر دل است ✦ سیم و زر انعام کردی لیک از خازن مرا ✦ هم گرفتن مشکل و هم ناگرفتن مشکل است ✦ بعد ازین حیدری بایران برگشت در اوائل حال تاج دوزی میکرد و شاگرد سلمای شیرازی بود از دست ؎ چو ریزم اشک از دل آه در آلود میخیزد ✦ بلے چون آب بر آتش بریزد دود میخیزد ✦ در آتش است ز غشت تن بلاکش من ✦ بآب تیغ تو خواهم نشید آتش من ✦ سنجر کاشانی پسر حیدر معمائی بود اول مداح اکبر بادشاه و شاهزادگان او بود و با میرزا جانی ترخان و غازی ترخان بسیار ارتباط داشت آخر قصیده طولانی گفته نزد ابراهیم عادل شاه والی بیجاپور رفت و صله بسیار یافته در حالت اقامت بیجاپور فرمان طلب شاه عباس صفوی دارائے ایران بوے رسید اما پیش از رسیدنش سنجر در گذشت در مدح شاهزاده سلیم گوید بعد تغزل ؎ با من سخن از برهمن و شیخ مگوئید ✦ آنم که نه بت خانه شناسم نه حرم را ✦ من معتکف در گه شاهزاده سلیم ام ✦ باخاک درش عهد قدیم است قسم را ✦ و له ؎ همیشه لطف تو بر دشمنان شود معروف ✦ مدام جور تو بر دوستان بود جاری ✦ زمانه چند دل آزردن از تو آموزد ✦ یکے ز شاه بیاموزد رسم دلداری ✦ منت حلال کنم لیک بر نمیتابد ✦ زان شاه سلیم این همه ستمگاری ✦ و له ؎ شرم باد از اهل مجلس سنجر بیقدر را ✦ تا بکے ناخوانده آید چند بیرخصت رود ✦ نه تاب دیدن و نه طاقت شکیبائی ست ✦ تو چون نقاب کشی رحم بر تماشائی ست ✦ برگ سبزے هم نیاوردی زهے بے طالعی ✦ از گلستانے که بر کس گل بدامن میکند ✦ سلطان سلگی شاعر شیرین سخن بود سلک

موضعیت در نواح قندهار چون بهند رسید و در زمانه همایون بادشاه و اوائل عهد اکبری امیر الامرا خان زمان علی قلی خان
اوزبک و برادر او محمد سعید عرف بهادر خان اوزبک هر دو برادر از قوم اوزبک در امرای کبار منتظم بودند و در مردانگی و شجاعت
و فرزانگی و سخاوت نظیر نه داشتند و در رکاب همایون بادشاه و اکبر بادشاه در محاربات افغانان و غیره مردانگی ها که
ازان هر دو برادر بظهور رسیده اند از دیگرے نشان نمیدهند بالجمله هر دو برادر آمیتے بودند در شجاعت و با وجود شجاعت
در علم و هنر و کمال و سخاوت و داد و دهش نیز کوس یکتائی نواخته اند آخر هر دو برادر با بادشاه یاغی شده در سنه اربع و
سبعین و تسعمایه کشته شدند مجملا از ذکر ایشان در اوراق صدر گذشت اما هر دو برادر گهے شعر هم میگفتند و در رعایت شعر او
فضلا سعے بسیار مینمودند این شعر از خان زمان است ؎ صبا بحضرت جانان بآن زبان که تو دانی ✤ نیازمندی من عرض ده چنان که تو دانی ✤ و از اشعار بهادر خان است ؎ ترک سر کردن بمیدان شیوهٔ رندان بود ✤ مشکل است این کار اما پیش مرد آسان بود ✤ اے بهادر در جهان هر باغ دارد میوه ✤ میوهٔ باغ شهادت خنجر و پیکان بود ✤
و خان زمان سلطان تخلص مے نمود چون سلطان سبلکی در خدمت او رسید قصیدهٔ بمدح او گفته خان زمان هزار روپیه خلعت
در وجه صله فرستاده و استدعا نمود که تخلص سلطان برائے خاطر من بگذار سلطان گفت که سلطان محمد نام من پدرم گذشته است
و نیز من بیشتر از بیست و چند سال باین تخلص شعر گفته ام و باین نام شهرت یافته ام چگونه ازان بگذرم خان زمان او را تهدید نمود
که اگر نے گذاری ترا بپائے فیل مے اندازم و فیل را حاضر کردند اما سلطان گفت که من از سر جان مے گذرم اما از سر سلطان
نمیگذرم مولانا علاؤ الدین لاری اُستاد خان گفت که در مجلس دیوان مولانا جامی حاضر است غزلے از دیوان آورده از مولانا
سلطان بدیهه جوابش طلبند اگر جواب گوید از سر خون او بگذرند ورنه هر چه خاطر خواه بظهور آرند چون دیوان مولانا گشادند
این بیت بر آمد ؎ دل خلعت را ز قوم صنع آلهی دانست ✤ بر سر ساده رخان حجت شاهی دانست ✤ و سلطان
در بدیهه غزلے گفت که مطلعش این است ؎ هر که دل را صدف سر آلهی دانست ✤ قیمت گوهر خود را به کماهی
دانست ✤ خان زمان بسیار خوشنود شد و صله اضعاف مضاعف داده باعزاز باز گردانید - غزالی مشهدی غزالان
مضامین رام او و آهوان فصاحت در دام او بودند در مبداء حال به دکن رفت چون خان زمان امیر الامرا علی قلی خان
اوزبک صفت او شنیده از جونپور چند سر اسپ و هزار روپیه خرج راه فرستاده او را طلب فرمود و این قطعه بدو نوشت
؎ اے غزالی بخ شاه بخف ✤ که سوے بندگان بیچون آئی ✤ چونکه بقدر گشتهٔ آنجا ✤ سر خود گیر و زود بیرون
آئی ✤ و غزالی بجودت اوریدهٔ شمول عاطفت گردید و اشعار بسیار بمدح خان زمان گفته صله بشمار اندخت از انجمله
مثنوی نقش بدیع هزار بیت گفته بنظر گذرانید و خان زمان بر هر بیت یک اشرفی صله داد چند شعر ازان نوشته میشود
؎ خان زمان صاحب امن و امان ✤ پیشرو مهدی آخر زمان ✤ آنکه خرد یافته منشور ازو ✤ چشمهٔ خورشید سخن نور ازو ✤ بے سخن از همه کس بیشتر ✤ در همه فن از همه کس بیشتر ✤ داد گر ا عیش تو جاوید باد ✤ ظل تو همایه

خورشید بالا + بخت کرا القاب تو پُر زر نوشت + تیغ ترا سد سکندر نوشت + والہ ؎ خاک دل آن روز کہ مے
بینتند + شبنمے از عشق بر وے ریختند + دل کہ بآن شحنہ غم اندود شد + بود کبابے کہ نمک سود شد + بے اثر مہر
چہ آب و چہ گل + بے نمک عشق چہ سنگ و چہ دل + چند زنی قلب سیہ بر محک + سنگ بود دل چو ندارد نمک +
ذوق جنون از سر دیوانہ پرس + لذت سوز از دل پروانہ پرس + آنکہ شرر تخم بخاکش بود + شعلہ بہ از آب حیاتش
بود + سبحہ شماران ز ریا گسل + مہرہ گلے را نشمارند دل + غفلت دلہا گہر جوہر است + خاک بر آن لعل کہ بد گوہر است +
ولیعہد مقتول شدن خان زمان و روبآستان اکبری آوردہ خطاب ملک الشعرائی یافت و در گجرات در سنہ ثمانین و
تسعمایہ در گذشت از وست ؎ من بوبرانہ غم مردم و ہر سو طفلان + سنگ در دست کہ دیوانہ کے آید بیرون +
مے عرق آلودہ ساخت چین جبین ترا + فتنہ ز سر آب داد خنجر کین ترا - + الفتی یزدی بعد از تحصیل کمال از وطن توجہ
برآمد چندے در خدمت خان سعید ہمایون بادشاہ گورکان گذرانیدہ و بعد ازان با خان زمان علی قلی خان اوزبک بسر
مے برد روزے این مطلع گفتہ بعرض خان رسانید ؎ منشت خانہ کیم و داریم آتشے ہمراہ خویش + دور نبود گر بسوزم
از شرار آہ خویش + خان زمان جایزۂ این شعر ہزار روپیہ بہ الفتی مرحمت فرمود و قت گفتہ شدن خان زمان تمام اموال
او تاراج رفت اما از جان امان یافت - شردی سمرقندی صاحب طبع موزون بود و در عہد اکبری بخدمت میرزایان یعنے
ابراہیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مظفر حسین میرزا و غیرہ امرازادگان گورکان بسر مے برد وقتے کہ میرزایان فتح
بہرموج کردند این رباعی گفت ؎ اولاد تمر کہ در شجاعت فرداند + شد فتح بہر جائے کہ رو آورد ند + کردند چو فتح
بر موج از روئے ستیز + تاریخ شد آنکہ فتح بر موج کردند + وقتے قصیدہ بموج ادہم خان گو کہ گفت چون پیش او خواند
خان گفت کہ ہر چہ از زبان خود بطلبی بیدہم ملا شروی گفت کہ یک لکھ تنکہ میخواہم ادہم خان فی الفور یک لکھ تنکہ بوے
داد و گفت کہ بیست ہمتی کردی اگر شب دو تنکہ از من میخواستی دریغ نمیکردم شکیبی اسم او محمد رضا صفاہانی است در عنفوان
سی و چہار سالگی در ہندوستان آمد و بخدمت خان خانان محمد عبد الرحیم خان بہارلو ترکمان سپہ سالار رسیدہ ماخان خانان
عبد الرحیم خان پسر محمد بیرام خان بہارلو ترکمان است و بسیار محسن از امرائے جنت آشیانی خان سعید ہمایون بادشاہ
گورکان بود چون در عہد اکبر بادشاہ شہادت یافت پسر او عبد الرحیم خان بخطاب فرزندی برخوردار یار وفادار میرزا عبد الرحیم
خان خانخانان سپہ سالار نواختہ شد و او بجمیع اوصاف شجاعت و سخاوت در میان خاص و عام شہور است و شعرائے عصر
بزبان فارسی و ہندی اشعار بسیار بمدح او گفتہ اند و صلہائے بسیار گرفتہ اند بہر طرف کہ روے آوردی فتح و ظفر با استقبال
او شتافتی نمودی درگاہ او مرجع علما و فضلا و شعرا و کملا و مجلس او مجمع امرا و رؤسا و شجاعان و بہادران یگانہ بود اکثر شعرائے
زمانہ زر عایت ہائے خسروانہ نمود وقتیکہ خان خانان از دکن مراجعت کردہ بہ برہنپور شکیبی حاضر شد و ساقی
نامہ در مدح خان خانان گوید این چند شعر از ان نوشتہ میشوند ؎ بیا ساقی آن آب حیوان بدہ + ز سر چشمۂ خانخانان

برده ✦ سکندر طلب کرد لیکن نیافت ✦ که در سند بود او بظلمت شتافت ✦ مغنی نوا ساز طرب ساز کن ✦ ز فردوس بزدل درے باز کن ✦ نواے که جان را بجانان برد ✦ مرا بر در میرزا خان برد ✦ چون خان خانان این ساقی نامه شنیده ده هزار روپیه به شکیبی صله داد و قتیکه ملک سنده را مسخر کرده میرزا جانی ترخان والی آن ملک را همراه گرفته بدرگاه اکبر پادشاه برد شکیبی مثنوی درین فتح نوشت و این بیت در آن آورد ؎ همائی که بر چرخ کردی خرام ✦ گرفتی و آزاد کردی ز دام ✦ خان خانان یکهزار اشرفی طلاے احمر به شکیبی داد چون میرزا جانی ترخان این بیت شنید یکهزار اشرفی به او مرحمت کرد و گفت که رحمت خدا که مرا بهانه گفتی اگر شغال مے گفتی زبان ترا که میگرفت و در سنه احدی عشر و الف شکیبی در حدود دولت آباد از خان خانان رخصت حج خواست خان خانان برائے سامان سفر بیت الله هشتاد هزار روپیه بوے داد و نیز چهل هزار محمودی انعام فرمود شکیبی چون از سفر حجاز مراجعت فرمود کشتی او تباه شده اموال تبارا ج رفت خان خانان خبر یافته دوازده هزار روپیه دیگر بوے فرستاده پیش خود طلبید اشت و شکیبی در سال ثمان عشر و الف بهیری در خواست از زوا نموده خان خانان از جهانگیر پادشاه گورکان خدمت صدارت دهلی با سیور غالی مناسب برائے او گرفت و شکیبی در سنه ثلث و عشرین و الف در گذشت از وست ؎ در واست تا عم نه طرب نرخ چه پرسی ✦ دانم که تو نستانی دمن هم نفروشم ✦ پروانه نیک رفت که در پیش شمع سوخت ✦ اگر نشد که سوختن غائبانه چیست ✦ لایق مجلس نیم لیک از برائے چشم زخم ✦ شاخ خشکے نیز در کار ست بستان ترا ✦ حیاتی گیلانی در اوایل حال از دهلی به کاشان رفت و از انجا بهندوستان رسید و با حکیم ابو الفتح گیلانی که مقرب اکبر پادشاه بود ملاقات کرده بطفیل او در بارگاه اکبری اعتبارے بهم رسانید و در پایان زندگی داس در دولت خان خانان عبد الرحیم خان ترکمان بگرفت و از خوان احسان او بهره ها یافت روزے خان خانان ملا حیاتی را در خزانه برده فرمود که هر قدر اشرفی که تواند بردارد و فات حیاتی در سنه خمس عشر و الف و اتفاقا از وست ؎ بهر سخن که کنی خویش را نگهبان باش ✦ ز گفتنی که ترا نشکند پشیمان باش ✦ چه بال مرغ که گرد شغل روزگار این است ✦ زمور هم قدمے وام کن گریزان باش ✦ بعد مردن تو معلوم شود رنج حیات ✦ ز هر دو آن لحظه بنالد که بمنزل برسد ✦ نوعی خوشانی شاعر بیت شیرین کلام ابتدائے حال بخدمت شاهزاده دانیال میرزا ابن اکبر پادشاه بسر برده چون شاهزاده رخت هستی بربست دامن دولت خان خانان عبد الرحیم خان گرفت و قصائد و ساقی نامه و غیره بمدح او گفته صله ها ے ارجمند گرفت یکصد نه هزار روپیه نقد و خلعت فاخره و زنجیر فیل و اسپ عراقی صله گرفت چنانچه ملا سلهی درین باب گوید ؎ زنعمت تو به نوعی رسید آن مایه ✦ که یافت میر غزی زر دولت سنجر ✦ ز گلبن املش صد چمن گل امید ✦ شکفت تا که بمدح شدند بان آور ✦ و خان خانان نوعے را بصله ساقی نامه به زر سنجیده بوے مرحمت کرد این قطعه از ساقی نامه اوست ؎ بده ساقی آن از خوانی نبید ✦ که روز خرابان به پایان رسید ✦ بگردان زره عمر گذشته را ✦ جو شاه نیمروز شب گشته را ✦ از وست ؎ زان پیش که صبح از شب امید بر آید ✦ بگشا دهن شیشه که خورشید بر آید

برآید + نوعی اصفهانی در عهد اکبر بهند آمده ازوست ؎ بمن هنوز دلست و مقام بیزاری ست + شدم هلاک هنوزت سر ستمگاری ست + نوعی نیشاپوری میر محمد شریف از سادات اسحق آباد نیشاپور است و در فن شعر و تاریخ دانی خوشنویسی ید طولی داشت در عهد اکبری بهندوستان خرامید اول باشهاب الدین احمد خان صحبت او در گرفت بعد ازان بخدمت خان خانان عبد الرحیم خان بهار لوتر کمان رسید و خان خانان او را بر این رباعی سه هزار محمودی صله بخشید ؎ اے بزم ترا دور دے ساغر خورشید + دے عیش ثبات کشیده در بر خورشید + گر فضله خاک آستانت نشدے + چون ظلمت شب شدی مکدر خورشید + هاشم قندهاری در عهد اکبری در خدمت بیرامخان بهار لوتر کمان سپه سالار بسرے برو نوشته اند که بیرام خان غزلی از هاشم بنام خود کرده شصت هزار تنکه نقد در عوض غزل بوے داده وقت دادن ندا از هاشم پرسید که این قدر صله چون است هاشم بطیفه گفت که شصت واعداد کم کسی باشند بیرام خان خوشوقت شده فرمود تا چهل هزار تنکه بر او افزوده یک لکه تنکه به هاشم دادند و آن غزل باین است ؎ من کیستم عنان دل از دست داده + وز دست دل براه غم افتاده + دیوانه وار در کمر کوه گشته + بے اختیار سر به بیابان نهاده + گاهے چو شمع آتش دل در گرفته + گه چون فتیله با دل آتش فتاده + بیرم ز فکر اندک و بسیار فارغم + هرگز نگفته ایم کمی یا زیاده + از دست ؎ کنجشک وار بسته دام توگشته ام + نے میکشی مرا و نه آزاد میکنی + اما بیرام خان بهار لوتر کمان سپه سالار بسیار نجیر و مردانه کسے بود همچنین رامداس نکهنوی راکه از سلطان سلیم شاه سور افغان بود در یک مجلس یک لکه تنکه داد و وقتیکه هجاز خان بدایونی قصیده بنام او گفت که مطلعش این است ؎ چون مهره گین شما شد فرو به آب + پرکار خاتمش بزمین داد نعل تاب + یک لکه تنکه بوے انعام فرمود گاهے شعر هم میگفت از روست ؎ شبے که بگذرد از زلف سیهر فسر او + اگر غلام علی نیست خاک بر سر او + عرفی شیرازی اسم او جمال الدین عرفی از دکهن به فتح پور رسید و چندے با شیخ ابو الفیض فیضی فیاضی ملک الشعرائے اکبری صحبت داشت آخر بواسطے درانداز ان میان هر دو رنجشی افتاده عرفی با حکیم فتح الله یزدی پیدا کرد و بتوسط او بخدمت خان خانان عبد الرحیم خان بهار لوتر کمان رسید و خان خانان او را رعایت بسیار کرد گویند که خان خانان عرفی را نادیده آنقدر زر مے فرستاد که او را حاجت بدیگرے نبود همواره بوے احسانات بلند شانه مے نمود چنانچه در جائیه یک قصیده که بمدح خان خانان گفته بود هفتاد هزار روپیه عرفی داد و عرفی شعر را بغایت فصاحت میگفت و از سادات شیراز بود در عمری و شش سال در بلده لاهور در سنه تسع و تسعمایه هجری در آغوش لحد رفت از دست ؎ جهان بگشتم و در دایره هیچ شهر و دیار + ندیدم که فروشند بخت در بازار + کفن بیاور و تابوت و جامه نیلی کن + که روزگار طبیب است و عافیت بیمار + ز منجنیق فلک سنگ فتنه مے بارد + من ابلهانه گریزم در آبگینه حصار + دلم چو رنگ ز نیرنگ آشکسته در خلوت + غم چو تهمت یوسف دویده در بازار + شبے ز بوته خارے اگر نمالیدن + بسے ز لاله رویده ام خلاندخار + بآن خدائے که در شهر بند امکان نیست + تسلط

معرفتش نیم زره در بازار + آن متاع که گوهر فروش کنعانی + بصر و سر اشرفی چشم شد بازار + به تشنه که زاطراف صورت
شیرین + همه کرشمه تراشید و ریخت بر کهسار + بخون فشانی شبنم عجز و فروشی گل + به نیزه سازی سوسن به تنه بازی
خار + برنج بازوی پر نفع کاسبان ضعیف + به چین ابروی بیوه خواجگان کبار + آن دروغ که فرهاد ازو شهادت
یافت + آن ترانه که منصور راکشید بدار + به نیم قطره شرابی که باز نیماند + پس از کشیدن ساغر بساغر از لب یار +
بناگواری مرگ و بناگزیری نزع + به بی بقائی عمر و به بی وفائی یار + و عرفی در قصیده این بیت آورد ؎ بکاوش مژه
از گور تا نجف بروم + اگر بهند هلاکم کنی و گر بتتار + این شعر مقبول افتاده بعد مرگ او میرصابر اصفهانی استخوانش را
از لاهور به نجف اشرف برد از دست ؎ گر نخل وفا نبرند هر چشم تری هست + تا ریشه در آب است امید ثمر هست +
عشق میگویم و می گریم زار + طفل نادانم و اول سبق است + به بلبلان چمن بعد ازین که گوش کند + که عندلیب
قفس دیدهٔ بباغ آمد + گر بمیرم منما چهره بمن روز وصال + حسرت روی تو حیف است که از دل برود + به نالهٔ نرم نسازم
دولت ازان نرسم + که نالهٔ دگرے در دل تو کار کند + بر لوح مزارم بنویسید پس از مرگ + اے وائے زمحرومی دیدار
دگر هیچ + رباعی ؎ عرفی همه فریاد و فغان آمده + پر شور ببازار جهان آمده + لطفیان نازمین که جگر گوشهٔ
خلیل + آمد بزیر تیغ و شهیدش نمی کنند + زبسکه مانده شود آسمان زآزارم + هزار سال پس از من جهان بیاساید +
از مثنوی ؎ اگر زین ناسزا دل عار داری + کریم بسیار دل بسیار داری + تتق مے بست ابر نوبهاران + چمن مشتاق
شیرین بود و یاران + بگفت این جا حصر گاهست بے باغ + نه انجا با طماس است و نے زاغ + اگر حور آید این دروازه بسته
است + بگو بندش کلید در شکسته است + نسیم از در در آید نے ز دیوار + گر آید ملتے باشد نه طرار + اگر بر وا شتابد
باد غماز + بگیرندش که بوئے ما دهد باز + نورالدین ظهوری ترشیزی از شعرائے عهد اکبری بود اما در دکن بخدمت ابراهیم
عادل شاه والی بیجاپور مے بود ساقی نامه بنام برهان نظام شاه بحری والی احمد نگر گفته فرستاد و چند زنجیر فیل پیرانه تقدیم
در صله بوے فرستاد ظهوری در قهوه خانه نشسته بود رسانیدگان قبض الوصول خواستند در نوشت که تسلیم کردند تسلیم کردم
از ساقی نامهٔ اوست ؎ ثنا ها همه ایزد پاک را + ثریا دهٔ طارم تاک را + که خورشید را صورت جام روست + شراب
شفق در خم شام روست + از دست ؎ سعادت است بعشق تو هر نفس مردن + وکیل خضر منم عمر جاودان نذرست +
ظهوری شکوهات از یار بیجاست + تو بے طالع فتادی جرم او چیست + پروانهٔ افسرده ام امید که شمعے + باشعله کند دست
و بغل بال و پرم را + رباعی ؎ برتابه هیچ جز لپیدن چکنم + رم کرده چو صبرم آرمیدن چکنم + عیبے است عظیم
زندگانی بے تو + دارد دجلم امید دیدن چکنم + یا کشتنم اختیار مے باید کرد + یا فکر دل دگرے باید کرد + القصه
ازین بیش ندارم طاقت + یک کار ازین دو کار مے باید کرد + ماکمی از شعرائے عهد اکبری بود و بسلک ندمای ابراهیم
عادل شاه منسلک بود و به ظهوری دختر داده و هر دو متفق شده کتابے نورس نام تصنیف نمودند که نه هزار بیت بود و

بانعام آن نه هزار روپیه یک بار شتر زر در صله گرفتند و قتیکه شاهزاده مراد گورکان با خان خانان عبدالرحیم خان ترکمان گرد حصار احمد نگر نشسته بودند ملک عقیلی بشرف ملازمت شاهزاده رسید و قصایدِ غرّا در مدح شاهزاده و خان خانان انشا نمود و صله‌ای گران گرفت هر چند شهزاده اورا تکلیف ملازمت نمود قبول نکرد ازوست ؎ ز خون خویش بر آن قطره مے برم غیرت + که گاه قتل بدامان قاتل افتاده است + قاسم ارسلان اصل او از طوس و نشو نما در ماوراالنهر یافت و در عهد اکبری در هندوستان رسیده منسلک حواله گشت ازوست ؎ اے نیمجان آمده بر لب تراچه قدر + جانے که یک نگاه بصد خون برابر است + گریان چو بسر منزل احباب گذشتیم + صد مرتبه در هر قدم از آب گذشتیم + ملا شیرازی لاهوری از شعرائے آزمان بود ازوست ؎ چرا اے اشک در چشم از وداع یار میگردی + کجا بودی که اکنون مانع دیدار میگردی + یادگار رحالتے از قوم جغتائی در عهد اکبری بود ازوست ؎ بجائے رشتهٔ پیرانهت اے کاش من باشم + باین تقریب شاید با تو در یک پیرهن باشم + محمد مومن از نثار خان خانان است ؎ چنان بهانه طلب گشته در جفا که اگر + بخانه‌ام نرسم این هم گناه من باشد + ملک محمود گجراتی از موزونان بود ازوست ؎ دارم دل گردان که من قبله نما مے خوانش + او سوے ابر دیش کشد هر چند میگرد دانش + رهائی از موزونان عهد اکبری بود ازوست ؎ بفکر آن دهن تنگ و ابرو چو هلال + چنان شدم که نیارد مرا کسے بخیال + فکری سید محمد جامه باف در رباعی گوئی مشهور بود ازوست ؎ آنروز که آتش محبت افروخت + عاشق روش عشق ز معشوق آموخت + از جانب دوست سر زد این سوز و گداز + تا سر بگرفت شمع پروانه بسوخت + میر دودی خوشنویس که خطاب کاتب الملک یافته بود ازوست ؎ گر در درون دیده و گر در دل حزینی + از شوخی که داری کجا نمے نشینی + سید محمد حکمی از ولایت بهند آمده بوجه فتنه جوئی مدتے مقید قلعه گوالیار ماند آخر اکبر شاه اورا رها نمود ازوست ؎ بعشرت لوکه با بلبلان این همینم + که گل شگفت و خنده است ام که باغ کجاست + میرزا قلی سیلی مدتے در خدمت نوزنگخان که از امرائے اکبری بود بسر برد ازوست ؎ دانسته که مهر تو با جان همیرود + بر خاک کشتگان گذری سرگران منوز + ملا طهر قبقی سالے چند بدرگاه اکبری بوده بسفر حجاز آخرت اختیار نمود ازوست ؎ من سبک آنم که پا در دامن همت کشید + نے بکس منت نهد نه از کسے منت کشید + ملا متقی بخاری از شعرائے ماوراالنهر بعد بست اکبر رسیده بوطن باز گشت ازوست ؎ چو نقد هستی مجنون نم نگاری بود + خدا بنقد بیامرزدش که یاری بود + ملا صوفی از شعرا آن زمان بود ازوست ؎ من شمع جانگدازم تو صبح دلکشائی + سوز مرا گرت نه بینم میرم چو رخ نمائی + نزدیکت آن چنانم دور آن چنان که گفتم + نے تاب وصل دارم نے طاقت جدائی + عرفی ساوجی از شعرائے آستان اکبری بود ازوست ؎ گل فروش من کرا خواهد گل ببازار آورد + یا بیاول تاب غوغائے خریدار آورد + رازی عبدالله نام از شعرائے آن زمان بود اوراست ؎ از خون لبم شکوه اگر تر مے شد + از روزن دیده دود یکسر مے شد + اشکم همه زیر افگر مے گفت + آهم همه تاب داده نشتر مے شد + میر معصوم از سادات صفویه بود از شعرائے

اکبری اوراست ؎ بازدل در وصل باد صلت جان گذاشت + آزرده در دکرد خواهش درمان گذاشت + ہجری مدتے
باشاہزادہ ہندال میرزا مے بود آخر بآستان اکبری رسید از وست ؎ اے گل کہ نمیرسد بدامان تو دست + بزنام تو عاشقیم و
بررو ستو دست + اے طرفہ حاضری و غائب زمیان + پنہانی و ظاہر از تو ہر چیز کہ ہست + لطفی منجم بدیہہ گوئی بے بدل بود
و در یک مجلس ہزار بیت گفتے از وست ؎ دلم گر شعلہ + درخ شود افسردگی دارد + گل از بختم گر از جنت دہد پژمردگی دارد +
نویدی عمرے در گاہ اکبری گذرانید از وست ؎ قضا چو نامۂ جرم شراب خوارہ نویسد + نوید عفو خدا وند بر کنارہ نویسد +
پورقلی آہنی از قوم ترکمان در رفقای خان خانان مے بود از وست ؎ عشق و مغناطیس یک جنس اند کز دل نا کشش +
تا کہ بیرون شد محبت جذب پیکان کردہ بود + خربی بادشاہ قلی از امرائے اکبری بود از وست ؎ غایت رشکم نگر کز
بیخودی آیم بہوش + گر کسے آگہ شود کین گفتگو از یار کیست + جدائی امیر سید علی منصور صوبے بدل بود و مدتے بخدمت ہمایون
بادشاہ گذرانیدہ از وست ؎ صبحدم خار و مرا از ہمہ مے گل مے زد + ناخنے در دل صد پارۂ بلبل مے زد + قدری
شیرازی مدتے در عہد اکبری ہندوستان گذرانیدہ بوطن برگردید از وست ؎ چندان امان نمیدہد م بیخودی کہ جان +
داند کہ چون برآید و قربان او شود + تشبہی کاشی تجرد پیشہ ولی قید بود و بخدمت خاقان اکبر میگذرانید ؎ تو ہر رنگے کہ
خواہی جامہ مے پوش + کہ من آن جلوہ قدمے شناسم + قراری گیلانی برادر حکیم ابو الفتح است از وست ؎ گر عشق مرا
باز خریدار افتد + کارے نکنم کہ پردہ از کار افتد + سجادۂ پرہیز چنان افشانم + کز ہر تارش ہزار زنار افتد + ملا غیرتی
شیرازی مدتے در ہند بود از وست ؎ خوش دیار یست سر کوئی محبت کہ نشود + ہمہ با مہر بدل کینہ افلاک آنجا + امیر خسروی
خواہر زادۂ قاسم کہنا باد یست و بلازمت بادشاہی رسید از وست ؎ غبار چشم من و غیر اگر برآیند + زہم ہبوے محبت
توان جدا کردن + فہمی کہرانی باخان اعظم مے بود از وست ؎ از بخت خود ایدل گلہ تو ان کردن + خود را اگر نہ قافلہ تو ان
کردن + ملا سہمی نجاری او نیز بخان اعظم مے بود از وست ؎ ہلال عید نسبت داشتے با طاق ابروش + اگر بودی ہلالی
دیگرے پیوستہ پہلوش + ملا نیازی سمرقندی در خدمت حضرت ہمایون بادشاہ جنت آشیانی گذرانید و بعد ازان در حضور
اکبری مے بود از وست ؎ چنو تو ام کہ گر دآن نگار تند خو گردم + خیالش در نظر آوردہ ہر دم گرد او گردم + مظہری
کشمیری از خدمتگذاران درگاہ اکبر شاہ است از وست ؎ خدائے آئینہ کردم کہ دلستان مرا + درون خانہ گلگشت
بوستان دارد + میر حاج لنگ مدت ہا با خان زمان مے بود از وست ؎ اساس پارسائی را شکستم تا چہ پیش آید +
سر بازار رسوائی نشستم تا چہ پیش آید + محمد صالح دیوانہ ملقب بغافل شدہ است پدر او کتابدار حضرت ہمایون بادشاہ
بود از وست ؎ بسود اے سر زلفش بپا افگند زنجیرم + درین سودا بغیر از جان بیرون نیست تدبیرم + ملا علی احمد
مہرکن از سوزوفان آن زمان بود از وست ؎ مرا ہر شب چو دزدان خواب گرد چشم برگردد + دلم را با غمت بیدار
بیند باز بمیگردد + ہاشم قصہ خوان بود از وست ؎ میان دیدہ و دل دیدہ ا جرا میرفت + کہ دیدہ سوے تو مے دید و

دل بجا میرفت + ملا بقائی از شعرای ازوست ؎ فریاد که تا چشم زدم ترک خیالش + در دیده فرو رفت سر از دل بدر آورد + ملا ستی از موزونان عهد اکبری بود از وست ؎ منم که غیر غم اندوختن نمیدانم + تمام آتشم و سوختن نمیدانم + شریف فارسی ولد خواجه عبد الصمد شیرین قلم است در تصویر و خوش خطی بهره وافی داشت از وست ؎ زمین عشق بکونین صلح کل کردیم + تو خصم گرد و ز ما دوستی تماشا کن + شمشیری تقی الدین محمد از علوم عقلی و نقلی نصیبه داشت از وست ؎ گردست میدهم که بروئیت نظر کنم + بار سے دہان سیاہ لبت پر شکر کنم + ملا غائی از موزونان آن عهد بود از وست ؎ پیغام دوست داغ جگر تازه مے کند + درد و داع و رنج سفر تازه میکند + ملا وافی از موزونان آن زمان بود از وست ؎ نومیدیم رسیده بجائے کہ بعد ازین + امید را بقطع نظر یاد میکنم + محمد رضا جوانے طالب علم نجوم هم میدانست ؎ مستی من از مے گلفام نیست + بیخود م زان بادہ کو را نام نیست + بقائی ولد یادگار گلشن پدر منسوب گشته بسیاست رسید از وست ؎ تا غمزه خونریز تو غارت گر جان است + چشم اجل از دور بحسرت نگران است + معصوم ولد قاضی ابو المعالی از وست ؎ مرد حسرت برد آن دم کہ بری دست بتیغ + کین عطار دزی آن است کہ جانے دارد + میر رکن الدین از وست ؎ بکجرف آشنا بغلط هم کسے نگفت + چندانکه خواب بهر افسانه شستم + وفائی مهمانی بازین خان کوکلتاش از وست ؎ قحط وفا ست اینکه بدوران روزگار + خوان نا نهاده خون دل میهمان خورند + سهری میرزا بیگ نام بود از وست ؎ از تبسم دفع زهر چشم چشم آلود کن + گر نمک سازند شیرین چون بود بادام تلخ + فنائی ملا خورد زرگر در ابتدا ملازم میرزا عسکری بود پس ازان ملازم درگاه اکبری گردید از وست ؎ گویم بهر تشریف قدوست خانه دارم + غریبم خاکسارم گوشه ویرانه دارم + غرنیزی میر عزیز الله از سادات یزد مدتها دیوان صدارت داشت و سالها محبوس هم ماند از وست ؎ تن بیمین نشد اور از خاک پیرهن پیدا + سمن در باغ خوبی شد زبرگ یاسمن پیدا + واثقی ابن علی نام از وست ؎ جز عشق تو کارے نبود پیشه ما + پرورده درد است رگ و ریشه ما + میر امانی از موزونان آن زمان بود از وست ؎ تو شاه بازی مرغ و کبوتر نشستت + عجب عجب که شود همدم کبوتر باز + غیری بخاری در عهد سلطان اکبر بادشاه وارد هندوستان گردید از وست ؎ قضا جدا از تو خونم چرا نمے ریزد + مگر ز دست قضا این قدر نمے آید + خواجه حسین ثنائی مشهدی از شعرائے مشهد بود بنجدمت بادشاه رسید مشمول عاطفت گردید از وست ؎ ترک مستم چو گله گوشه بغما شکند + نقد دلها ببر د از طره و در یا شکند + خواجه حسین مروی عالمے اکمل و فاضلے کامل بود در عهد همایون بادشاه در هندوستان و بعهد اکبری بمرتبه تقرب رسید در وقت تولد سلطان سلیم قصیدهٔ غرا انشا نمود کہ از مصرع اول او تاریخ جلوس اکبری واز دویم تاریخ تولد شاهزاده سلیم برمے آید و چند اشعار قصیده بجمل خود نوشته شدند مطلع او این است ؎ للّٰه الحمد از پئے جود و جلال شهریار + گوهر مجد از محیط عدل آمد بر کنار + وده هزار روپیه انعام یافت و در سنه تسع و تسعین و تسعمایه رخصت وطن خواسته چون بکابل رسید

درگذست ازدست ۵ در دمیدم سر کوئے بلا منزل ماست ✤ شکن زلف بتان طرز شکست دل ماست ✤ باز زدست خویش
کن طرۂ شکناب را ✤ شانۂ زلف شب بساز پنجۂ آفتاب را ✤ و دیگر از سوزونان عہد اکبری بسیار بوده اند کہ ذکر مجموع
ایشان درین مقام موجب طوالت است لہذا بہمین قدر اکتفا رفت اما از مشہوران ہر قدر کہ بودند نوشتہ شدند ✤

ذکر بعضے از امرائے کبار عہد اکبری

در خدمت بادشاہ جم جاہ جلال الدین محمد اکبر گورکان بسیارے از امرائے کبار جمع آمدہ بودند و جمیع راجگان عظام ہندوستان
خدمت درگاہ او امور موجب فخر و عزت می دانستند از انجملہ کسانیکہ بمنصب پنجہزاری ترقی نمودند و دران زمان بیش از پنجہزاری
منصب نبود اسمائے ایشان نوشتہ میشوند۔ میرزا شاہرخ گورکان نبیرہ میرزا سلیمان والی بدخشان و خان خانان محمد برمغان
بہار لوتر کمان و امیر الامرا علی قلی خان زمان اوزبک و بہادر خان اوزبک و خان خانان عبد الرحیم خان بہار لوتر کمان
و میرزا سید محمد نبیرہ خان اعظم کوکلتاش و شہاب الدین احمد خان و سعید خان ترکمان و راجہ بہگوان داس کچھواہہ والی
آنبیر جے پور و پسر او مان سنگہ و عبد المجید آصف خان ہروی و زین خان کوکہ و شجاعت خان ابن تردی بیگ خان امیر الامرا
خضر خواجہ خان چغتائی و ترمون محمد خان و وزیر خان مروی و مہدی قاسم خان و سید قطب الدین محمد خان و کمال خان بگی
پسر سلطان آدم و سید رستم صفوی نبیرہ سید بہرام میرزا ابن شاہ اسمعیل صفوی والی ایران وغیرہ امرا بہ مناصب پنجہزاری افراز
بودند و ابراہیم خان اوزبک و راجہ رائے سنگہ راٹھور ابن کلیان مل والی بیکانیر و سید یوسف خان رضوی و محب علی
خان میر خلیفہ و تسلیم خان و اعتماد خان گجراتی و سید مخمود خان بارہہ و فرہاد خان و نورنگ خان پسر سید قطب الدین
خان انکہ از امرائے چہارہزاری بودند و سید شمس الدین محمد خان انکہ و داد ہم خان کوکہ محمد قلی برلاس و تردی بیگ خان
و ملا پیر محمد خان و اسکندر خان اوزبک و عبد اللہ خان اوزبک و شاہ بلاغ خان و میرزا قلی خان و اسمعیل سلطان اوبہ و لدائے
و محمد خان جلایر و شاہم خان جلایر و میرزا جانی ترخان و محمد صادق خان و اسمعیل قلی خان و شاہ قلی خان و سید احمد خان بارہہ
و باقی محمد خان و معصوم خان و شاہ محمد خان برادر سید شمس الدین خان اعظم و شیخ ابراہیم و نوراک خان قوچین و شاہ بیگ خان
و درویش محمد اوزبک و فتو و مالو افغان و شہباز خان کنبو و سماجی خان و خواجہ جہان و مجنون خان قاقشال و امین الدین
محمد و محمد قاسم خان امیر البحر و راجہ جگناتھ ابن پہاڑ مل کچھواہہ و جگت سنگہ ابن مان سنگہ کچھواہہ و مادھو سنگہ پسر
بھگوان داس کچھواہہ و راجہ اسکرن و راجہ لون کرن و غیاث الدین علی آصف خان و پائندہ خان مغول و مبارک خان
ککھر و میرک خان و تردی بیگ و قیا خان کنک و سید قاسم بارہہ و فخر الدین و محمد حسین مخاطب بہ لشکر خان و جلال خان
ککھر و خواجہ طاہر محمد و او دی سنگہ عرف راجہ مونہ راٹھور پسر راجہ بالدیو والی جودہپور و فرحت خان و مہتر خان و صفدر خان
و پہاڑ خان و رائے سال کچھواہہ و اخلاص خان و خداوند خان و دکھنی و میر مرتضی و سید ہاشم بارہہ و رضوی خان و حسن ملنی
افغان و راجہ سرجن والی رن تھنبور و جعفر بیگ و فاضل محمد خان و شاہ قلی خان و شیخ فرید و شیخ محمد بخاری و خنجر بیگ

جغتائی ولال بخشی ذوالفقار خان ومیرزا احسن ومیرزا نجات خان وسلطان حسین خان وشاه منصور وسلیم خان افغان ومیر جمجمو
حاجی محمد محمد زمان وخرم خان ومحمد قلی توقبائی ومجاهد خان وسلطان ابراهیم اوبهی وشاه غازی ترکمان وشروه خان
وقتلو قدم خان وجلال خان وشمال خان وفرخ ولد خان کلان ورائے منوهر پسر لون کرن کچهواهه ورام سنگه
پسر اسکرن وبهوج ولد سرجن وراجه مکتمن بهدوریه وفریدون خان برلاس وشیخ بایزید چشتی ومحمد قلی خان وتوخته بیگ
ومیر ابوالقاسم ومیر کمال الدین حسین وشیخ عبد الله خان وسید راجو ومیدنی رائے چوهان ومیر طاهر وسرخواجه وتاش
بیگ وطاهر سیف الملوک واحد بیگ وغیره ازامرائے کبار اکبری بودند بعضے بمناصب چهارهزاری وبرخی بمناصب سه
هزاری ودوهزاری ویکهزاری وغیره مناصب علیا سرافراز بودند واگر جمله امرا وراجگان راکه درامرائے اکبری بودند نام
برده شود کتابے علیحده مرتب شود اما امرائے که بزبان خاص وعام به نورتن اکبری مشهور اند نوشته شوند ملک
الشعرا ابوالفیض فیضی فیاضی بود که درامرائے نورتن شمارے شود وبرادر او ابوالفضل بود ازامرائے نورتن که ذکر
هر دو برادر گذشت وراجه ٹوڈرمل ازعمده مصاحبان اکبری بود ودیوان بنگاله که درسنه ثمان وتسعین وتسعمایه مرد شخصے
تاریخ او گفت ؎ شادی کنان بگفتا وے نیست در جهنم ✣ راجه بیربل برهمن پسرے بود وبعضے پسر یاد خوان میگویند به
سخن سنجی وبطیفه گوئی مقبول نظر بادشاه بود درحرب افاغنه یوسف زئی درسنه اربع وتسعین وتسعمایه مقتول شد ومهاراجه
بهگواندا س کچهواهه والی جے پور ابن پسر راجه بهارا مل کچهواهه ازعمده امرا بود واکثر کارهائے دست بسته ازو بظهور
رسید ند ازامرائے نورتن بود وقرابت قریبه باخاندان گورکان یافته داشت راجه مان سنگه پسر راجه بهگواندا س
کچهواهه بود که درسنه ثمان وتسعین وتسعمایه بعد فوت پدر سند آرائے آبنیر شد وپنجهزاری بود درحرب رانائے اودے پور
ومحاربه گجرات بامیرزایان گورکان ومجادله شاهزاده محمد حکیم میرزا مردانگی ها ازو بظهور رسید ند ودرتسخیر ممالک اودیسه و
بهار تلاشهاے مردانه نموده پسر خود درجن سنگه را بگماشتن داد وبصوبه داری بنگاله سرافرازی یافت پشت محاربات با
باغیان آن حدود نموده درحربے از زمینداران آن حدود فیل سواره با اکثر فوج ظفر موج درآب رود خانه بکرم پور وسرائے
رزده بسلامت گذشت وفتح یافت وبعطائے خلعت چارقب ومنصب هفت هزاری وخطاب فرزند سرافراز شده درعهد جهانگیر
بادشاه درسنه ثلث وعشرین والف هجری فوت شد خانخانان عبد الرحیم خان بهارلو ترکمان سپه سالار پسر امام خان
ترکمان بهارلو بود ونجطاب میرزا ویار وفادار فرزند برخوردار خانخانان سپه سالار مخاطب بود واز قوم بهارلو ترکمان
بود در مردانگی وشجاعت وفرزانگی ونجاوت نظیر نداشت درحروب دکن وسند ومالوه وگجرات وغیر ذالک مردانگی ها نموده
به فیروزجنگی شهرت یافته بود امرا وفضلا وشعرا را رعایت نیکو نموده وخود هم شعر خوب میگفت مولانا جمال الدین عرفی شیرازی
ومولانا نظیری جوینی مشهور به نیشاپوری زله ربای خوان احسان او بودند وزبان بمدح او میکشودند وصلات مناسب بے
ربودند وبترابت خاندان شهنشاهی سرافراز بود ودرسنه ست وثلثین والف هجری وفات یافت این چند شعر از و یادگار اند

ـ شمار شوق ندانسته ام که تا چند است + جز این قدر که دلم سخت آرزومند است + مرا فروخت محبت ولے نمیدانم + که مشتری چه کس آن بهائے من چند است + ازان خرم شیرین ہائے دلکش تو رحیم + کہ اند کے بہ ادائے عشق مانند است +

عزیز خان کوکلتاش از نژاد سادات و مخاطب بہ خان اعظم از امرائے کبار و برادر رضاعی بادشاہ بود و نام پدر او سید شمس الدین محمد بود وقتیکہ ہمایون بادشاہ از محاربہ شیر شاہ افغان برگشتہ در دریائے گنگ فیل سوار میگذشت و بکنارہ دست میر مذکور گرفتہ برآمد و بدین سبب او را رعایت نمودہ آنکہ اکبر نمود و خطاب خان اعظم داد و پسر او عزیز خان مخاطب بہ میرزا گشت و اکبر بادشاہ شیر مادر او را میخورد و دختر سید عزیز خان بعقد شاہزادہ مراد بود در سنہ ثلث وثلثین والف ہجری فوت شد میر فتح اللہ شیرازی و حکیم ابو الفتح گیلانی و حکیم ہمام از فضلائے دہر و کملائے عصر بودند و در مصاحبان و ندیمان اکبری بودند و در علم و دانش یکتائے روزگار بودند میان تان سین کلانوت در فن موسیقی سرآمد روزگار خود بود و تا امروز اسم او در میان اہل این فن بہ تعظیم مذکور است و بادشاہ بمصاحبت او بسیار محظوظ و مسرور بود چون انتقال کرد بادشاہ بے نہایت ملول و محزون گردید و این امر او فضلا از عمائد اکبری بودند بانشاز مردم نوشتن اکبری نامند بہ گویند کہ شاہ سید عباس صفوی بادشاہ ایران این رباعی نوشتہ نزد اکبر شاہ فرستاد ـ زنگی بہ سپاہ و فیل و لشکر نازد + رومی بہ سنان و تیغ و خنجر نازد + اکبر بہ خزینۂ پر از زر نازد + عباس بہ ذوالفقار حیدر نازد + و شیخ فیضی فیاضی بجواب او این رباعی انشا کرد ـ فردوس بہ سلسبیل و کوثر نازد + دریا بہ گہر فلک بہ اختر نازد + عباس بہ ذوالفقار حیدر نازد + کونین بہ ذات پاک اکبر نازد + و نیز وقتے شاہ عباس مذکور از عقائد اکبری وافواہے کہ بہ نسبت او شنیدہ بود استفسار کرد اکبر این دو شعر بجواب او انشا کرد و ہو ہذا ـ قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُکُمْ یُوْحٰی اِلَیَّ اَنَّمَا اِلٰھُکُمْ اِلٰہٌ وَّاحِدٌ + قُلْ اِنِّیْ اَنَا الرَّسُوْلُ قَدْ کُنْتُ ھٰذَا + مَا اَنَا اِلَّا اللّٰہُ وَالرَّسُوْلُ مَعًا + مِنَ اللِّسَانِ الْوَرٰی فَکَیْفَ اَنَا +

ذکر سلطنت سلطان سلیم ابو المظفر نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ ابن اکبر بادشاہ گورکانی

شاہزادہ سلیم پسر اکبر بادشاہ بود ولادت او از بطن کریم سلطان بیگم کچھواہی دختر راجہ بہارا مل کچھواہہ والی آنبیر جے پور در منقد ہم ربیع الاول سنہ سبع وسبعین وسبعمایہ ہجری بود وقتیکہ اکبر بادشاہ بیمار بود جہانگیر بادشاہ از الہ آباد بقصد ملازمت پدر بہ آگرہ رسید و ہنوز بکنار دریائے جمنا اقامت داشت کہ بادشاہ درگذشت و شاہزادہ سلیم در چہاردہم جمادی الثانی سنہ اربع عشر والف ہجری بلقب نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ ملقب گشتہ بر تخت سلطنت جلوس فرمود و جشن عظیم مرتب شد سید محمد کرمانی در جلوس او گوید ـ شہ بلند مکان بحر جود اکبر شہ + برفت و طفل تمنا بدہر ماند یتیم + بجائے او خلف او نشست و شد تاریخ + بجائے اکبر شہ بادشاہزادہ سلیم +

دکشنی گوید ۔ شاہ جہانگیر نصیب سپہر ۔ و مکتوب خان دار وغہ کتب خانہ گفت ۔ صاحبقران ثانی شاہنشہ
جہانگیر ۔ باعدل و داد نشست بر تخت کامرانی ۔ اقبال و بخت و دولت فتح و شکوہ و نصرت ۔ پیش کمر بخدمت
بستہ بشادمانی ۔ سال جلوس شاہی تاریخ شد چو نہاد ۔ اقبال سر پیاے صاحبقران ثانی ۔ الغرض جہانگیر بادشاہ
بر تخت سلطنت نشستہ فرمود تا زنجیر ے از طلا از شاہ برج بیاویزند و زنگہا در تعبیہ کنند و سراسوے کنار جمنا بستونے
محکم کنند تا فریاد کنندہ کہ نزد بادشاہ رسیدن خواہد آن را بجنباند و بادشاہ خود بغور او رسند و فرمود تا محصول راہہا
و دریا را معاف کنند و در راہہا کہ ویرانی باشد و خالصہ و جاگیرہا ے امرا و رؤسا چاہ و مسجد تعمیر نمایند و بحفاظت آنہا
سعے نمایند و بعد ازین در سیاست گوش و بینی مردم را نہ برند و خانہ ہیچ یکے را ضبط نسازند و شراب و دیگر ممنوعات را
نسازند و نفروشند و وزن اشرفی و روپیہ مختلف مقرر کرد و صد تولہ اشرفی را نور شاہی و مہر پنجاہ تولہ را نور سلطانی
و اشرفی بست تولہ را نور دولت و دہ تولہ را نور کرم و پنج تولہ را نور مہر و یک تولہ را نور جہانی و شش ماشہ را نور ابی
و سہ ماشہ را واجی مقرر کرد و روپیہ صد تولہ را کوکب طالع و پنجاہ تولہ را کوکب اقبال و بست تولہ را کوکب مراد و
دہ تولہ را کوکب بخت و پنج تولہ را کوکب سعد و یک تولہ را جہانگیری و شش ماشہ را سلطانی و سہ ماشہ را نثاری و
دہم حصہ تولہ را خیر قبول نام کرد و ہمچنین سکہ ہاے سی ہم مقرر کرد و براشرفی صد تولہ و پنجاہ تولہ و بست تولہ و دہ تولہ
این شعر کندید ۔ بخط نور بر زر کلک تقدیر ۔ فرمز شاہ نور الدین جہانگیر ۔ و در میان این شعر کلمہ طیبہ نقش کردند
و بجانب دیگر این بیت تاریخی بود ۔ شد چو خور زین سکہ نورانی جہان ۔ آفتاب مملکت تاریخ آن ۔ و در میان
این شعر ضرب مقام و سنہ ہجری و سنہ جلوس نوشتند و بر نور جہانی مروجہ این بیت مقرر شد ۔ روئے زر را
ساخت نورانی بزنگ مہر و ماہ ۔ شاہ نور الدین جہانگیر ابن اکبر بادشاہ ۔ و شاہزادہ خسرو را یک لک روپیہ بحمت
شد تا بیرون قلعہ مکان منعم خان خانخانان را برائے خود درست سازد و صوبہ داری پنجاب بر محمد سعید خان مقرر شد
محمد شریف ولد عبد الصمد منجم را کہ خطاب شیرین قلم داشت بخطاب امیر الامرا نواخت و منصب وکالت بر و مقرر کردہ مہر
اشرف بجواہر قیمتی آراستہ در گردن او انداخت و غیاث بیگ را بخطاب اعتماد الدولہ و امیر الامرا محمد شریف خان مصور را
بمنصب پنجہزاری سرافراز ساخت و راجہ مان سنگ کچھواہہ والی آنبیر جے پور را کہ باوجود اینقدر قرابت کہ بادشاہ از
بطن خواہر پدر او متولد شدہ بود و باخواہر راجہ منعقد شدہ بود بادشاہ را رنجیدہ کردہ بود جہانگیر خلعت چار قب و شمشیر مرصع
و مرکب خاصہ و امارت بنگالہ مرحمت کرد و شاہزادہ سلطان پرویز را برائے تنبیہ رانا اودی پور را مامور فرمودہ خلعت فاخرہ و
خنجر مرصع و تسبیح مروارید قیمتی ہفتاد و دو ہزار و مرکبان عراقی و ترکی و افیال کوہ پیکر بوے مرحمت کرد و آصف خان
بمرتبہ وزارت ترقی داد و بہ اتالیقی شاہزادہ روانہ فرمود و بہ خلعت و مرکب و منصب پنجہزاری سرفراز فرمود و راجہ
جگناتھ ابن راجہ بہارا مل والی آنبیر جے پور را بمنصب پنجہزاری سرافراز کرد و او را و رانا شنکر سیسودیہ برادر

عمزاد برادر ائے او دے پور و مادھو سنگھ کچھواہہ برادر زادہ مان سنگھ والی آنبیر و راؤ سال سیکھاوائی و مہاسنگھ کچھواہہ نواسہ راجہ مان سنگھ و شیخ رکن الدین افغان و شیخ عبدالرحمن ابن ابوالفضل علامی و زاہد خان و وزیر جمیل و قراخان ترکمان و منوہر کچھواہہ برابر ہم مقرر شدند و اکثر امرائے راجپوت و مسلمان خود خواہش کردہ درین مہم شریک شدند و بست ہزار سوار جرار برکاب شہزادہ مقرر شدند و نسبت شاہزادہ خسرو با دختر میرزا غازی ترخان کہ از اولاد امیر زا عیسی ترخان حوالی ٹھٹہ بود واز قوم ترخانیہ مغول بود مقرر شد و بادشاہ سی ہزار روپیہ بدہلی فرستاد تا بر فقرا و مساکین تقسیم نمایند و خان بیگ را خطاب وزیر الممالکی داد و او را با وزیر خان در کار دیوانی شریک فرمود و شیخ فرید بخاری بمنصب پنجہزاری ترقی کرد و راجہ کیشو داس را ٹھور بمنصب یک ہزار و پانصدی معزز شد و لالہ بیگ بخطاب بازبہادر و انعام بست ہزار روپیہ و حکومت صوبہ بہار سرافراز گردید و آخر غیاث بیگ بوزارت سرافراز و با وزیر الممالک شریک شد و راجہ بکرماجیت بخدمت میر آتشی مقرر شد و بخشیان را فرمود تا کسے کہ در وطن خود جاگیر بطلبد بعرض رسانند تا مطابق تورہ جاگیری آن زمین بموجب آل تمغا جاگیر او عنایت شد و تغیر و تبدل در و راہ نیابد و در منغلان کسے را کہ جاگیر مملکت دہند سند او را بمہر شجرفی رنگ مزین کنند و بیرآل تمغا نمانند و آن فرمان ہیچ نوع تغیر نشود و بہاؤ سنگھ المخاطب بہ میرزادہ لد راجہ مان سنگھ در سنگھہ دیو بندیلہ و دیگر امرا العنایات بسیار منتخر شدند و میرزا شاہرخ گورکان را کہ پسر میرزا سلیمان گورکان والی بدخشان بود بمنصب ہفت ہزاری سرافراز ساخت و ہمچنین سید نقیب خان و ابوالنبی اوزبک و شیخ کبیر وغیرہ بخطابات و مناصب سربلندی اندوختند و زمانہ بیگ کہ بابلی کہ اول در احدیان بود رفتہ رفتہ بخطاب مہابت خانی رسید و ہمدرین اثنار راجپوتان در دیوان خاص خانہ جنگی کردند یعنے اہیی رام و بجی رام و شیام رام ابناے اکبھاج ابن بہگوانداس کچھواہہ والی آنبیر خواستند کہ سوے رانا بگریزند بادشاہ خبر یافتہ فرمود کہ اگر کسے ضامن ایشان بشود منصب و جاگیر انہا بر قرار ماند اما ہیچ کسے ضامن ایشان نشد بادشاہ امیر الامرا را فرمود تا ایشان را نظر بند دارد و ابراہیم خان کاکر بموجب فرمان امیر الامرا خواست کہ اسلحہ از ایشان بگیرد ایشان بجنگ ایستادند و امرا بموجب فرمان ایشان را بقتل رسانیدند و در ہیازدہم ذیقعدہ سنہ اربع عشر و الف ہجری جشن نوروز اول آراستہ شد و پیشکش امرا معاف شد و راجہ باسوراسہ ہزاری پانصدی منصب عنایت شد و شاہ بیگ خان حاکم قندہار پنجہزاری و راجہ رائے سنگھ راجپوت پنجہزاری و دوازدہ ہزار روپیہ بہ رانا شنکر عنایت شدند و در گجرات شخصے دعوے کرد کہ از اولاد سلطان مظفر گجراتی ام و جمعے گرد آورد و احمد آباد را تاخت و راجہ بکرماجیت بموجب فرمان رفتہ آن فتنہ را فرو نشانید و چون شاہزادہ پرویز بہ تہانہ منڈل رسید رانائے اودی پور فرار بر قرار اختیار نمود +

ذکر بغی شاہزادہ خسرو

شاہزادہ خسرو پسر اکبر جہانگیر بود بگفتہ مغویان خیالی سلطنت در دل مستقل کرد و نیز چون از سلطان اکبر شنیدہ گفت کہ پسرم سلیم عیش و طرب

ننگ است و خسرو لیاقت جهانداری دارد یاد کلمه مذکور بسمندآر زوے او کارتازیانه میکرد و ندانست که ؎ زوانند توان
ستد بخت را ؎ نشاید خرید افسر و تخت را ؎ سرے را کہ حق تاج پرور نمود ؎ نشاید ازو تاج و دولت ربود ؎ شہزاده
خسرو روزے فرصت یافته با سیصد و پنجاه سوار از آگره آباد بدر رفت و بادشاه نیز در تعاقب او روان شد و بخشی الممالک
سید شیخ فرید بخاری را بالبعض امرا در متعلاے روانه کرد چون شہزاده به متهرا رسید حسن بیگ بدخشی که از کابل بهندوستان
مے آمد با سه صد سوار رفیق طریق او بار شہزاده نامدار گردید و بادشاه بدهلی رسید و شہزاده به لاهور آمده حصار را در
میان گرفت همدرین اثنا افواج بادشاهی که در تعاقب او بود در رسید و منهوز بادشاه در راه بود که شہزاده شکست خورد
و آن چنان بود که چون سید فرید بمقابله شہزاده رسید سادات بارهه راه اول کرد و جنگ در داد سید سیف خان بارهه
که سردار سادات بود و سید جلال و سید کمال وغیره مردمی هاے بسیار کردند و قریب چهار صد مرد درین محاربه مقتول
شدند و شہزاده شکست یافت چون شہزاده بکنار دریاے چناب رسید افغانان و اهل هند صلاح رفتن هندوستان
دادند و مغولان رفتن کابل را صلاح شمردند و شہزاده عزم کابل کرده اهل هند از و جدا گشتند و راه هاے عبور دریا مسدود
بود و شہزاده و حسین بیگ وقت شب از کشتی بیگذشت که محافظان کشتی را محاصره کردند و جنگ تیر و سنان آمده و قت
صبح محافظان و امرا از هر جانب مستعد شده شہزاده را گرفتار کردند و بادشاه در لاهور بباغ کامران میرزا بود که شہزاده را
آوردند و بروش مغلیه و تورهٔ چنگیزی زنجیرے در پاے او کرده از جانب چپ بحضور آوردند و عبدالرحیم و حسن بیگ
در چرم خر دگاو کردند تا مردند و اکثر مقربان را قتل کردند و شاهزاده مقید شد چون این حادثه روے داده بود بادشاه
به شہزاده پرویز نوشت که بهر طور یکه میسر شود دهم را رافیصل داده براے حفاظت دار الخلافت اکبر آباد آید و را نا نیز بحضور خود
طلب کرده به آصفخان پیام داده بود که تصور هاے بنده معاف شوند و اگر شہزاده راضی شود لیسر اصغر خود باگهه سنگه را بحضور
بفرستد و شہزاده برین راضی نمیشد و میگفت که یا خود حاضر شود و رنه پسر اکبر خود کرن را بفرستد چون این فرمان رسید
شہزاده بآمدن باگهه راضی شده و او در منڈل گڈه شرف ملازمت اندوخت و شہزاده او را همراه گرفته به آگره آمده و ازانجا
بموجب فرمان به لاهور رسیده همدرین ایام که بادشاه در لاهور بود حکام هرات و سیستان وغیره متوجه تسخیر قندهار گردیدند
شاه بیگ حاکم قندهار قلعه بند شده اعلام محافظت و مدافعت برافراشت چون جهانگیر بادشاه خبر یافت میرزا
غازی ترخان ابن میرزا جانی ترخان را بسرداری نموده و با فوجے شائسته روانه قندهار نمود و چهل و سه هزار روپیه
به مدد خرچ مرحمت کرد و پانزده هزار به نقدی بیگ و قلیچ بیگ داده همراه کرد و براے خرچ خانقاه شیخ حسین جامی چهل
هزار روپیه مقرر فرمود و دو لک روپیه مدد خرچ به احدیان عنایت شد و شہزاده پرویز را منصب ده هزاری و آفتابگیر
عنایت فرمود و میرزا علی بیگ بحکومت کشمیر تعین گشت و ده هزار روپیه براے تصدق محتاجان کابل ارسال شده
سید عبدالوهاب و احمد بیگ خان و شیخ ابراهیم وغیره بترقی مناصب سرافراز شدند و شنگه دام میرزا خانی

انعام شد چون از آگره شاهزاده مکرم با بیگمات رسید بادشاه برای استقبال ماورخود رفته آداب بجای آورده موافق تورهٔ چنگیزی
و قانون تیموری کورنش و سجده تعظیمی او بعمل آورد و چون رائے سنگه و دیپ سنگه در نگور یاغی شدند راجه جگناتهه خانخانان الملک
بفتنه ایشان مقرر شدند و سردار خان بجای شاه بیگ حکومت قندهار یافته سه هزاری دو هزار و پانصد سوار
منصب و پنجاه هزار روپیه یافت و خضر خان و احمد خان نیز سه هزار انعام یافتند و خنجر مرصع قیمتی شش هزار روپیه
به قطب الدین خان عطا شد و وزیر الملک سیزده هزاری منصب یافت و یک لعل قیمتی بست و پنجهزار به شاهزاده
پرویز مرحمت شد و بهمرین اثنا مجلس سالگره بادشاه آراسته شد و اول بادشاه را یازده بعد ازان به نقره و دوازده
بار با پارچه ریشمین و اقسام فلزات و کیفیات و غله و غیره سنجیدند و در سال دوبار در اوائل سنه شمسی و قمری همچنین وزن میشد
و قطب الدین خان منصب پنجهزاری یافته و صوبه داری بنگاله و دو لک روپیه مدد خرچ یافت و همراهیان او سه لک روپیه
انعام یافتند و کیشو داس ماروی منصب یک و نیم هزاری سرافراز شد باز بهادر قلماق از بنگاله حاضر شده عذرهای
ناقرمانی خود خواسته بست هزار انعام و منصب هزاری یافت و شاهزاده پرویز یک لک روپیه و نقد و جنس دیگر و یک
مار لعل و گهر یافت چون میرزا غازی ترخان روانه شده بود شاه بیگ و محمد آمین با سه هزار سوار دیگر ده لکهه روپیه
مدد خرچ یافته روانه قندهار شدند و عبد الله خان از کالپی ایلغار کرده به بندیلکهنڈ رفت و رام چند را که بقلعه کالنجر
برداشته بود بگرفت و جهانگیر قلی خان از صوبه بهار بر سر سنگرام رفته بجنگ او را قتل کرد و هردو امیران بمرتبی مناصب
سرافراز شدند و بادشاه برای شکار متوجه شده سه ماه در شکار مشغول بود و دو بار قمر غه کرده یکبار بیگمات نیز همراه
بودند یکصد و پنجاه و شش جانور بادشاه بدست خود شکار کرد و جمله پنجصد و هشتاد و یک جانور شکار شدند و خبر رسید که
هنوز لشکر میرزا غازی بقندهار نرسیده بود که لشکر قزلباش قندهار را گذاشته رفتند و شاه عباس صفوی والی ایران
نیز بمصلحت وقت اظهار رنجش ازین حرکت ایشان کرده عذرت نامه نزد بادشاه جهانگیر فرستاد پیرخان لودهی افغان
ابن دولت خان منصب سه هزاری ذات و یکهزار و پانصد سوار و خطاب صلابت خان و فرزندی سرافرازی اندوخت
و بادشاه اظهار عنایت بسیار بروکرد +

ذکر توجه موکب جهانگیری بسیر کابل

در سنه خمس عشر و الف هجری بادشاه متوجه کابل گردید و راه مالوف سیدانست گرویده و در اثنای راه تنگپوتے لکانی
خرچنگ دید که مارے را گرفته بود و احمد بیگ خان به تنهیه افاغنه بنگش مامور شده و در کابل رسیده و مجالس شراب
در باغهای آن خطه دلکش آراسته داد عیش و نشاط در داد و متصل باغ شهرآرا که بنا نموده ظهیر الدین محمد بابر شاه
گورکان فاتح هندوستان بود باغے تازه احداث کرده موسوم بجهان آرا ساخت اما هرد و باغ به شاه لالان شهرت
گرفتند چون بابر بادشاه دران باغ حوضے تعمیر کرده بود و اکثر اورا از شراب پر کرده مجلس عیش و نشاط مساز است و

ماه او تخت کرکناره او تعمیر کرده است کنده بود بادشاه غرمود تا برا تخت تختے دیگر سه حوض تیار کنند و بران تخت نام
او کنند و بادشاه بر تخت نشسته هر دو حوض را از شراب پر کرد و مجلسے دلکش آراست و پنجاه هزار روپیه پیشکش
پرویز عنایت شد و مهاسنگه پسر مان سنگه و علیخان کڑه را بهم پیشکش تعین فرمود و پسران میرزا سنجر هر دو میرزا ماهی هزاری
و میرزا شاهرخان هر دو که طفل اند هزار هزار بودند بخدمت بادشاه حاضر شده اموال نذور گذرانیدند و رانا شنکر ابن رانا
اودی سنگه سیسودیه بمنصب دو نیم هزاری ذات و هزار سوار رسید و منوهر کچهواهه بمنصب هزاری ذات ترقی کرد و
بادشاه شنید که درمیان فضای کابل بامیان شعبی است مشهور به خواجه سرا و از مدت چهار صد سال تابوتے در انجاست
و شخصے دران تابوت خوابیده و برگردنش زخمیست که چون پنبه را از و برداشتند خون میریزد معتمد خان را فرستاد تا
تحقیق کند معتمد خان رفته دید که درمیان کوه دره واقع شده و از زمین بلند و دران تابوتے و مردے بآئین اسلام روے
بقبله دران خوابیده و دست چپ بر سر عورت و راز کشیده و نیم گز کرپاس بالائے ستر او باقیست و از اعضائے او
انچه برزمین است پوسیده شده و انچه بالاست درست است اما زخم معلوم نشد و کهن سالان آن نواح گویند که وقتے که
بادشاه جهانگشا چنگیز خان با سلطان جلال الدین خوارزم شاه برکنار دریائے سنده جنگید آن مرد شهید شده و ازان
زمان همین طور افتاده است و بعضے گویند که از وقت سلطان محمود غزنوی افتاده است و درهمین زمان خبر رسید که میرزا
شاهرخ گورکان حاکم مالوه انتقال نمود از کبار امرا بود و بعد ازین بادشاه عزم واپسی هندوستان نموده تسکار کنان روانه
شد و ظفر خان ولد زین خان کوکه را فاغنه دله زاک را تادیب کرد بحضور رسید و بادشاه فرمان داد که در ایام مذن شمسی
قمری والداد اکبر بادشاه قیمت آن اجناس همواره بفقرا و محتاجین داده باشند مجموع قیمت اجناس که اکبر بادشاه
ازان وزن میشیک لک روپیه بود و پسر صلابت خان لودهی را خطاب خان جهان و شاه بیگ خان را خطاب خان
دوران داد و صوبه کابل و تیراه و بنگش و سواد و بجوڑ بوے مقرر کرد و رامداس کچهواهه نیز جاگیر درین ملک یافته مقرر
شد و در حسن ابدال شکار بسیار کرده و در چنڈ الامیر الامرا و راجه رائے سنگه حاضر شدند رائے سنگه در فتنهٔ خسرو
باوجود آنکه اگرچه سپر دراو شده بود به ناعاقبت بینی رفته بود عذر خواه آمده معافی یافت و در لاهور میر خلیل الله ابن غیاث
الله محمد میر سیران که در اولاد شاه نعمت الله بود و قرابت بسیار بسجاندان سادات صفویه یاران داشت بخدمت بادشاه رسید
منصب هزاری دو صد سوار و دوازده هزار روپیه نقد انعام یافت و منصب شهزاده خرم شصت هزاری پنجهزار سوار
مقرر شد و بادشاه بخانهٔ آصف خان رفته پیشکش او قیمتی ده لک روپیه بنظر گذرانید چند اشیا پسندیده باقی بوے
مرحمت کرد و در پیشکش مرتضی خان حاکم گجرات یک انگشتری مع حلقه و نگین لعل وزنی یک مثقال و پانزده سرخ
و یک قطعه لعل دو دانگ و پانزده سرخ وزنی قیمتی بست و پنجهزار روپیه بحضور رسید وکیل شریف مکه بحضور رسیده
هشت هزار روپیه انعام یافت و تحائف یک لک روپیه جهت شریف مکه معظمه ارسال شدند و میرزا غازی حکومت

قندهار و بلخ از صوبه ملتان و ٹهٹه بجاگیر یافت و پیشکش خانخانان عبدالرحیم خان ترکمان بنظر رسید نهصد فیل نر جواهر و اسلحه و اقمشه قیمتی یک نیم لکهه روپیه بود نزدیک میان پانی پت و کرنال بادشاه فیل سواره متوجه شکار شیر گردید دو شیر نر را بضرب بندوق شکار کرد چون بادشاه به آگره رسید راجه مان سنگه کچهواهه از پٹنه و بهار حاضر شده یکصد زنجیر فیل بر پیشکش گذرانید و در شهور سنه سیوم جلوسی خان جهان لودهی بمنصب پنجهزاری ذات و پنجهزار سوار سرافراز شده و بادشاه وقت دخول شهر پنجهزار روپیه بصدق داد همدرین زمان کنور رتن پسر راجه بهوج هاڈا حاضر شده سه فیل بنظر گذرانید فیلی از ان پسند شده اسم او رتن گج مقرر شده و رتن خطاب سربلند راے یافت صدر جهان و معظم خان و عبدالله خان و مظفر خان و ابوالحسن دیوان و بهاؤ سنگه وغیره بترقی مناصب سربلند شدند همدرین اوان راجه سورج سنگه بحضور بادشاه حاضر شده شاعری هندی را همراه آورده بود و شاعر مذکور نظمے در مدح بادشاه گذرانید و بادشاه بسیار پسندید و بادشاه یک زنجیر فیل به چارن مذکور مرحمت کرد شاعری در فارسی معمول نداشت و ازو گر پسر داشتے جهان افروز + شب نگذشتے همیشه بودے روز + زانکه چون او نهفته افسر + به نمودے کلاه گوشه سر + شکر کز بعد آن چنان پدرے + جانشین گشت این چنین پسرے + کز نشستنگار گشتن آن شاه + کس بماتم نکرد جامه سیاه + بادشاه اسپے که شاه عباس والی ایران برائے او فرستاده بود و در سپان خاصه بجمیع خوبی ممتاز بود به راجه مان سنگه گسیل داشته و راجه چنان مسرور شد که اگر لکے بوے میداد چندان شادمان نمیشد چه مرکبے بے نظیر بود و مغلان و راجپوتان بالاتفاق عرض کردند که این چنین مرکبے از ایران بهندوستان هیچگاه نیامد چون جهانگیر قلیخان والی بنگاله رحلت کرد تالیقی شاهزاده شهریار و حکومت بنگاله بپسر اسلام خان مقرر شد و فریدون برلاس بمنصب پنجهزار و پانصدی مقرر شد و پائنده خان مخل بسبب کمی جاگیر مطابق منصب دوهزاری یافت کشور خان و زلفقار الدین خان کوکه نیز بترقی منصب و میر بحری ننگ مامور گردیدند اگرچه دو کتخدائی پیش ازین یکے با دختر راجه بهگوانداس کچهواهه والی آنبیر بے پور و یکے با دختر راجا ودی سنگه راٹهور والی میرٹهه جود پور شده بود اما دیندیال اشتگاری دختر جگت سنگه ولد مان سنگه کچهواهه نموده هشتاد هزار روپیه پیشکش بخانه او فرستاد چون کتخدائی بعمل آمد مان سنگه علاوه دیگر نقد و جنس شصت زنجیر فیل بجهیز داد و همدرین سال مهابت خان برائے تنبیه رانا سے اودے پور مامور شد و دوازده هزار سوار و پنجصد احدی و دو هزار تفنگ انداز و هفتاد ضرب توپ و شتر نال و هفتاد زنجیر فیل همراه او مقرر شدند و بست لک روپیه مدد خرچ خزانه همراه او روانه شد و مهابت خان بمنصب سه هزاری دو هزار سوار سرافراز گردید و ظفر خان و شجاعت خان و راجه سنگهه بدیو سنگهی خان و نرائیداس کچهواهه و علی قلی درمن و شیر خان تهتن وغیره بانواع عنایت سرافراز شدند و خانخانان از برهان پور آمده قدمبوسی کرد بادشاه سرش برداشته بآغوش گرفت و بر پیشانی او بوسه داد خان خانان دو تسبیح مروارید و چند قطعه لعل و زمرد و غیره قیمتی سه لک روپیه بادیگر اشیاء متنعه بنظر گذرانید آصف خان

لعلے کہ ہفت لاک روپی بود بنظر گذرانید کہ قیمتی ہفتاد و پنجہزار روپیہ بود و قصورات دلیپ سنگ پسر رائے سنگہ بسبب
سفارش خان جہان لودہی معاف شدند پسران خانخانان بملازمت آمدہ بست و پنجہزار روپیہ پیشکش کردند
خانخانان نوزدہ زنجیر فیل فلکفر پیشکش گذرانیدہ فرمان شد کہ خان اعظم سید عزیز خان را جاگیر موافق منصب
ہفت ہزاری سپرو نمایند و مان سنگہ کہ تعین دکن بود بجہت ترتیب لشکر و سامان بوطن خود کبنیر رفت
خانخانان ذمہ گرفت کہ در دو سال ملک نظام الملک بحری کہ بسبب وفات اکبر بادشاہ از تصرف شاہان
گورکان بدر رفتہ بود مستخلص کنند دوازدہ ہزار سوار و دہ لک روپیہ خزانہ بکابا مقرر شد و یک سپاہ نامہ کہ از ملکیان خاصہ
بادشاہی بہتر بود معہ فیلے فتوح نام وبستہ زنجیر فیل دیگر بخانخانان مرحمت شدند و مقبرہ اکبر بادشاہ بصرف پانزدہ لک
روپیہ تیار شد و راجہ سورج سنگہ راٹھور پسر رائے سنگہ والی بیکانیر ناگور نیز ہمراہ خانخانان مقرر شد و امرائے
بسیار بترقی مناصب و مراتب سرفراز شدند و در سنہ اربع عشر و الف ہجری شاہزادہ پرویز بہم دکن مقرر شد و بست و
پنج لک روپیہ خزانہ ہمراہ لشکر او مقرر شد و یکقطعہ لعل قیمتی شصت ہزار روپیہ و لالی چہل ہزار روپیہ بشاہزادہ
خرم مرحمت شدند و منصب راجہ جگناتھ کچھواہہ پنجہزاری شد و امرائے بسیار بترقی مناصب و مراتب ممتاز گشتند
و حاجی بی اوزبک چہار ہزاری گردید و دو ہزار روپیہ بہ فرخ بیگ مصور و دیگر اہل علم و کمال را عنایات بسیار شدند
و در ہمین اثنا خان جہان لودہی نیز بہم دکن مرخص شد و امرائے بسیار از مغل و راجپوت ہمراہ او تعین شدند
چون نفاق بسیار در میان امرا پدید آمدہ بود خانخانان و شاہزادہ پرویز چون بہ دکن رفتند ہیچ کار سے کردن نتوانستند
قحط و غلاے بسیار در لشکر مغل پیدا شد و خان جہان نوشت کہ این ہمہ خرابیہا بسبب نفاق خانخانان پیدا شدہ اند
یا این خدمت خاص او بے عنایت شود یا او را بخدمت بطلبند کہ بندہ در جانفشانی سعی نماید بادشاہ خانخانان را
پس طلبید و خود ہوس شکار کردہ در ہمین ایام پیش کش ہاشم خان ولد قاسم خان از اوڑیسہ رسید کہ چہل و چہار
زنجیر فیل بودند و خان اعظم را با فریدون برلاس و یوسفخان تگریہ و یلیخان نیازی و باز بہادر قلماق و غیرہ دوازدہ
ہزار سوار بدکہن فرستاد و سی لک روپیہ خزانہ ہمراہ او روانہ شد و در شکار شیر الوپ رائے از شیر مردانہ جنگید خطاب
ابزاے سنگہ دلن یافت و بادشاہ تا سہ ماہ وبست و زر بشکار مشغول ماند و درین اثنا یکہزار و چہار صد و چہار دہ
جانور شکار شدند و ایلچی ایران رسیدہ سی ہزار روپیہ انعام یافت و فلیج خان منصب شش ہزاری پنج ہزار سوار
یافتہ برائے بند وبست صوبہ کابل مرخص شد و عبد اللہ خان فیروز جنگ کہ تعینہ مہم رانا بود صوبہ گجرات یافتہ بدکن تعین
شد و راجہ باسو بہم رانا مقرر گردید و در سال عشرین و الف ہجری امرائے بسیار منصب و مراتب سرفراز شدند و
راجہ اساس کچھواہہ خطاب راجگی و قلعہ رن تنہبور یافتہ بر کاب سید عبد اللہ خان مقرر گردید و بوجہ فتنہ ماوراء النہر حسین بی و
پہلوان بابا و نورس بی درمن و برم بی و ارسلان بی اوزبک بسیارے از امرائے اوزبک روئے امید بدین درگاہ آوردہ

بمناصب علیا و مراتب اعلی سرافراز شدند و بادشاه حکم کرد که امراء چهره کرنشته سلام نگیرند و تا تخت خود را تکلیف چوکی و تسلیم ندهند و فیلان بسنگ نبینداز ند چشم و گوش و بینی کسے ضائع نسازند و بجز کسے را سلمان نکنند و از ملازمان شاهی تکلیف تسلیم و کورنش بردارند و گویندگان را بچوکی مقرر نسازند و وقت سواری نقاره نه نوازند و کسے را که فیل و اسپ و سند کجک و جلو بدو داده سلام نگیرند و ملازمان بادشاهی را در جلو خود پیاده نه دوانند کماین همه خاصه بادشاهان است و در سنه احدی عشرین والف و در جشن جسب معمول امرائے بسیار بمناصب و مراتب سرافراز شدند و پیشکش محمد افضل خان از بنگاله سی زنجیر فیل و مجده راس یابو و ناقهائے مشک و غیره و پیشکش خانمدوران چهل و پنج راس اسپ و سمور و قاقم و غیره از کابل رسیده بنظر گذشتند چون اسلام خان صاحب صوبه بنگاله بود و دران نواح عثمان خان نام افغانے سر بشورش برداشته بود اسلام خان شجاعت خان را فرستاد و او با عثمان خان جنگ مردانه کرده و برا گشت و فتنه او فرو نشست و خطاب رستم زمان بمنصب یافت و اسلام خان شش هزاری شد چون رائے سنگه را طهور والی بیکانیر گوروفات یافت - دلیپ سنگه پسر اکبر او از دکن آمده بملازمت رسید سورج سنگه پسر کهتر او گفت که پدر قشقه ریاست بمن داده است و اگرچه کهتر بود امرائے سنگه بسبب محبت مادرش او را ولیعهد کرده بود بادشاه ازین سخن بهم برآمده گفت که اگر پدر زر را قشقه داده است من دلیپ را قشقه میدهم و بدست همایون بر جبین دلیپ سنگه قشقه ریاست کشیده و برا بملک مورونی او فرستاد سه دین اثنا سید عبدالله خان از دکن شکست خورده و آن چنان بود که خان جهان لودهی و راجه مان سنگه کچهواهه و امیرالامرا و غیره از طرف دیگر متوجه دکن بودند و مقرر چنان بود که از هر دو طرف دکهنیان را فکاهی وارد میان گیرند اما عبدالله خان بسبب زیادتی تهور و شجاعت متعهد خبرگیری و انتظار آن لشکر نگشته پیشتر رفت و دکنیان از هر جانب هجوم آورده و تاخت و تاراج نمودند رسد و عاجز نمودند ناچار سرداران بمحل عطف عنان کرده در سرحد خود رسیدند و بادشاه خود عزم دکهن نمود اما امرا مانع آمدند و باز خانخانان عبدالرحیم خان ترکمان را بدکهن فرستادند و خانخانان بمنصب شش هزاری یافت و شاهنواز خان و دارا ب خان و رحمن داد هر سه پسران او نیز بترقی مناصب سرافرازی اندوختند ✤

ذکر رسیدن نورجهان بیگم در محلسرائے شهنشاهی

نورجهان بیگم دختر خواجه غیاث بیگ بود و غیاث بیگ پسر خواجه شریف است خواجه شریف اول وزیر محمد خان اتکه و حاکم هرات بود آخر بوزارت شاه طهماسپ صفوی بادشاه ایران سرافراز شد و بعد وفات شاه مذبور محمد شریف غیاث بیگ را با اقامت در ایران نتوانسته بهندوستان آمد و نورجهان در قندهار متولد شد و غیاث بیگ در هندوستان رسیده دیوان بیوتات گردیده کار او روز بروز در ترقی بود و نورجهان بیگم را با علی قلی بیگ استجلو ترکمان که سفرچی شاه اسمعیل صفوی بود و در هندوستان آمده بود معتقد کرد و

علی قلی در زمرهٔ ملازمان جهانگیر در عهد شاهزادگی داخل شده خطاب شیر افگن خان یافت اما وقتیکه اکبر بادشاه از جهانگیر رنجیده شما کثر امرا از و جدا شدند ازانجمله شیر افگن نیز رعایت حقوق نمک نکرده رفاقت جهانگیر را گذاشت اما بادشاه بهمدان زود ی وفات یافت و جهانگیر شاه بر تخت سلطنت نشست و از نیکو دلی خود و جرایم پشیمان از همه درگذاشت و بادشاه او را در صوبه بنگاله جاگیر داد اما چون خرارتے داشت اهالی آن دیار از جور او عرائض سوئے بادشاه نگاشتند و بادشاه شیخ قطب الدین خان کوکه را نوشت که او را بدرگاه بفرستد اگر خیال فساد و لغاوت کند سزائے واجبی دهد قطب الدین خان بفرمان حکم بر بردوان که جاگیر او بود ایلغار کرده رفت و شیر افگن خان تنها با دو اردلی بخدمت او حاضر شد همراهیان قطب الدین خان مردم او را گرفتار کردند قطب الدین خان مانع شده و شیر افگن را طلبیده در خیمه برد و فرمان را شنود و شیر افگن فرصت یافته بضرب تیغ قطب الدین خان را زخم رسانید انبه خان کشمیری زخمے به شیر افگن زد اما شیر افگن او را نیز زخمی کرد مردم قطب الدین خان رسیدند و شیر افگن را پاره پاره کردند و انبه خان در همان جا و قطب الدین خان بعد چهار پهر انتقال کردند بادشاه ازین نهایت متالم شد نور جهان و دیگر متعلقین و اموال شیر افگن در جرم بغاوت گرفتار آمدند و بادشاه نور جهان را به والده دیگر خود رقیه سلطان بیگم داد نور جهان که در حسن و جمال و خصائل خوب و فنون و علوم و عقل و فهم و فراست بے نظیر روزگار بود در مجلسرا آمده از فنون و علوم خود درجه عالی یافت و روزے بر چادرے سفید قصیدهٔ در صفت رقیه سلطان بیگم از ابریشم انشا کرد و دُر ہائے آبدار و لعل و یواقیت بجائے نقطه و غیره چسپانیده پیشکش نمود و بادشاه را نیز عرائض او نوشت بعد از چار سال یا کم ازین که در ایام نوروز بادشاه در مجلسرا آمد و قصائد و عرائض او دیده چون نظر بر نور جهان انداخت دل بر و داد و در حسن و جمال و فنون کمال پسند خاطر اقدس شده داخل مجلسرا ے بادشاہی گردید و روز بروز در محبت و الفت او بے افزود تا آنکه نور محل خطاب یافت و نام اصلی او مهر النسا بود بعد ازین نور جهان بیگم خطاب یافت و اعتماد الدوله غیاث بیگ پدر او منصب وکالت کل و وزارت سرافراز شد و برادر اکبر او ابو الحسن بخطاب اعتقاد خانی سرافراز شد و نور جهان از فهم و ذکائے خود بادشاه را آنچنان در تصرف آورد که هیچ مهمے بغیر صلاح او نمیشد بلکه بیگم هر چه میخواست میکرد و در هر دو که نشسته امرا را بار میداد و سکه بنام او میزدند ۔ بحکم شاه جهانگیر یافت صد زیور ✦ بنام نور جهان بادشاه بیگم زر ✦ و بر زر امین او این الفرا ے نوشتند حکم علیه مهد علیا نور جهان بیگم بادشاه و سجع مهر او این بود ۔ نور جهان گشت بحکم اله ✦ همدم و همراز جهانگیر شاه ✦ و اعتقاد خان مخاطب به آصف خان گردید و بیگم بهم کار ها داوی و مسلط بود و آنکه بعضے مورخان مینویسند که جهانگیر از صغیر سنی نور جهان را در مجلسرا دیده عاشق شده بود و بخوف پدر هیچ نمیتوانست کرد و بعد از تخت نشینی شیر افگن مرا کشتن میخواست اما از مت نیافته قطب الدین

خان را فرستاد تا بهر نوع که تواند مهالسارا از شیر افگن طلاق داده بمجلس الفرسید چون قطب الدین خان با شیر افگن این مطلب درمیان نهاد شیر افگن بفرط غیرت اورا گشت و برائے کشتن نورجهان رفت نورجهان در برروئے او بست تا مردم قطب الدین رسیده کارش باتمام رسانیدند و نورجهان بمجلسرا رسیدة تا چهار سال بادشاه او را نه پرسید تا روزے در محل دیده عشق دیرینه تازه شد و با او نکاح کرد غلط مے نماید و مصنفان در تردید این تصنیفات نموده اند و بدلائل غلطی این خبر فرموده اند درین مقام حاجت طوالت نیست بهر کیف بادشاه میگفت که من غیر از یک سیر شراب و نیم آثار کباب هیچ نے خواهم و سلطنت به نورجهان بیگم ارزانی داشتم چون سیر زا غازی ترخان رحلت کرد ابوالنبی اوزبک بخطاب بهادر خان و ترقی منصب بصوبه داری قندهار مقرر شد و مجلس عقد شاهزاده خرم با دختر اعتماد الدوله آصف خان مقرر شد بادشاه بخانه شهزاده رفت و سید میرزا رستم صفوی از دکن آمده ملازمت کرد و منصب پنجهزاری یافته حکومت پٹنه یافت و امرائے بسیار به ترقی مناصب سرافرازی اندوختند و بست و پنج زنجیر فیل و دو قطعه لعل و خواجه سرایان و افشه اتمیه بسیار و پیشکش اسلام خان صوبه دار بنگاله رسیدند و فریدون خان برلاس دو هزار و پانصدی ذات و دو هزار سوار و رائے سنوهر هزاری ذات و هشتصد سوار و نرسنگه دیو بندیله چهار هزاری دو هزار و دو صد سوار گردیدند و همچنین امرائے بسیار به ترقی مناصب کامیاب گشتند و در همین ایام فانخانان حاضر شده ملازمت کرد و در ملک دکن با سلاطین آنجا تا چندے صلح مقرر شد و ابوالنبی اوزبک چهار هزاری سه هزار سوار گشته در سنه اثنی عشرین و الف هجری حسن نوروز آراسته شد و پیشکش امرایان از نظر گذشتند و یک مهر هزار تولہ موسوم به کوکب طالع به یادگار علی الپچی ایران عطا شد و دوازده هزار سوار سادات بارهه به تحت سید عبد الله خان بارهه مقرر شدند و بادشاه فرمود که محجر و ایوان عام و خاص اول را که برائے امرا و الپچیان است به نقره مزین سازند یک صد و بست پنج من هندی نقره برین کار صرف شد +

ذکر تادیب رانا امر سنگه سیسودیه والی اودے پور

چون خاندان رانائے اودی پور چهره موافقت و مطابقت بناخن مخالفت خراشیده بود و اورا بادشاهان گورکان محاربات واقع گردیده چنانچه در زمان فردوس مکان ظهیر الدین بابر شاه فاتح هندوستان رانا سانگا سیسودیه با یک لاک و شصت هزار سوار و چندلک پیاده بروایتے مقابله با بر بادشاه اختیار کرده شکست یافته بود و اکبر بادشاه خود بر سر چیتور سواری کرده بعد از چهار ماه و ده روز قلعه فتح کرد و جهانگیر شاه سلطان پرویز را مقرر کرد تا بسبب بودن شهزاده خسرو کار این مهم دلخواه بادشاه صورت نگرفت درین ایام بادشاه بنظر اتمام این مهم داعیه اجمیر شریف نموده و شکارکنان چون به نواحی اجمیر شریف رسیدند از فاصله یک کروه پیاده گشته بمزار فائض الانوار شهنشاه هندوستان خواجه خواجگان حضرت خواجه غریب نواز سید معین الدین حسن سنجری اجمیری علیه الرحمة والرضوان حاضر گشته مراسم زیارت بجائے آورد و بعد ازان بتالاب پهکر برائے شکار رفته فرمود تا پیکرت

کرانا بمندخود نهاده است برداشتند تالاب انداختند و شکار شیر و مرغابی و نیل گاو کرده مراجعت فرمود و شاهزاده خرم را خلعت مخرق بجواهر داده با دوازده هزار سوار جرار بهم رانا امرسنگه مقرر نمود و دیگے کلان ترتیب داده بر درگاه حضرت خواجه بزرگوار نهاد و درهمین ایام اسلام خان صوبه دار بنگاله درگذشت چون راے دلیپ سنگه را ٹھهور والی بیکانیر ناگور باوجود آنچنان احسان سر به نافرمانی برداشته بود به برادر او سورج سنگه فرمان شد که ملک را ازو بگیرد و او ابسنار رساند و سورج سنگه او را شکست داده دلیپ بدست مردم بادشاهی گرفتار شده رسید و بفرمان شاهی قتل شد و پانصدی چهار صد سوار بمنصب سورج سنگه افزود و فیل عالم کمان با هفده زنجیر فیل که خرم از رانا به تعاقب گرفته بود بحضور رسید و جشن نوروز در اجمیر شریف بعمل آمده بتشریفات عظیمه سرافراز شدند و میرزا رستم صفوی بمنصب هفت هزاری و از پٹنه و ٹهٹه موتوف شده و درهمین ایام مهابت خان باغی شده فوج شاهی او را شکست داد در راجه مان سنگه کچهواهه والی آنبیر چه پور کم دردکن بود وفات یافت اگرچه ریاست به پسر کلان او مهاسنگه میرسید اما بادشاه پسر کهتر او بهاؤ سنگه را بخطاب بیرزا راجه بهاؤ سنگه نوازش بمنصب چهار هزاری سه هزار سوار سرافراز ساخته به ریاست آنبیر فرستاد و این بهاؤ سنگه از صغرسن در حجر تربیت اکبر شاه پرورش یافته بود و بادشاه زبان فارسی او را آشنا ساخته رافت بسیار میفرمود و بادشاه تپ پیدا کرده بصلحت ملکے ظاهر نکرده در درگاه حضرت خواجه بزرگوار دعا و نذر کرده شفا یافت و فریدون خان برلاس انتقال کرده از امرائے برلاسیه کسے نماند و پسر او مهرعلی بمنصب هزاری

و خان دوران شاه بیگ صوبه دار کابل شش هزاری پنجهزار سوار شد و درهمین ایام عبدالرحمن خان کلانوت که از مصاحبان عادل خان والی بیجاپور بود و برادر زادهٔ خویش بعقد او داده بود در لباس فقرا بحضور رسیده بادشاه در اول مجلس ده هزار روپیه نقد و پنجاه پارچه هر قسم و تسبیح مروارید عنایت فرمود و از نغمه و اظهار مسرت بسیار نمود ٭

ذکر اطاعت رانا اودے پور

چون سلطان خرم در ملک رانا امرسنگ رسید و لایت اورا تاخته و رانا بکرات از و جنگیده مقهور و منهزم شد و اکثر توابعان او بگیر آمدند رانا چاره غیر از عجز ندانسته عجز و الحاح بسیار نموده وکلائے خود در حضور شاهزاده فرستاد که اگر درین مرتبه از تقصیرات بندهٔ درگاه درگذرند مدت العمر بر جادهٔ اطاعت راسخ و دم و ثابت قدم خواهم بود و شاهزاده وکلائے او را بعز الخلص خود نزد بادشاه فرستاد چون بادشاهان گورکانیه نمے خواستند که خاندانهائے قدیم را برانداز ند لهذا بادشاه عفو قصور او منظور کرده فرمان تسلی بانشان پنجه مبارک به اطمینان امان نوشته نزد شاهزاده فرستاد و شاهزاده فرمان را مصحوب وکلائے خود نزد رانا فرستاده او را مطمئن فرموده بلبید و رانا بحضور شاهزاده حاضر شده مانند بندگان درگاه به آداب و قورنه ملازمت نمود و قدم شاهزاده خرم را گرفته خواست عفو قصور نمود سلطان خرم دست او را گرفته و برکشید و تسلی بسیار داد و رانا هفت زنجیر فیل و یک لعل بدخشی بهائے قیمتی شصت هزار روپیه که از آبا و اجداد او بسے رسیده بود و چیزے

بهتر ازین در خزانه او نبود و دیگر اسلحه و اتعه پیشکش شاهزاده نمود و شاهزاده خلعت بیش بها با شمشیر مرصع و اسپ خاصه
بازین مرصع و فیل خاصه با سامان نقره به رانا عنایت کرده به همراهیان رانا یکصد سروپا پنجاه سر اسپ بخشید چون شاهزاده
عازم مراجعت بود رانا التماس نمود که بجائے خود پسر اکبر خود را بحضور میفرستم که بطور دیگر رو سا بملازمت و
خدمت حاضر باشد و بنده را بسبب کبر سن معاف فرموده شود ملتمس او پذیرائی یافته مرخص شد و پسر اکبر او کنور کرن
بخدمت شاهزاده رسید و شاهزاده او را همراه گرفته روانه اجمیر شریف گردید و وقت بعد از زوال بملازمت
بادشاه رسید یکهزار اشرفی و یکهزار روپیه بنذر و یکهزار اشرفی و یکهزار روپیه بسم نثار گذرانید و کرن سنگه را
نیز بخشیان بموجب تورہ و آداب بملازمت آوردند چون از کورنش فارغ شد حسب الالتماس شهزاده فرمان شد
که اورا در صف راست از دیگران بالاتر ایستاده نمایند و خلعت چارقب مرصع و قبائے زربفت و تسبیح مروارید
بشاهزاده داده کرن سنگه را نیز بخلعت سرافراز فرمود و روز دیگر خنجر مرصع و روز سیوم اسپ عراقی خاصه
بازین مرصع بوسے عنایت شد و نور جهان نیز خلعت و شمشیر مرصع و اسپ مع سامان و فیل بوسے عطا فرمود
و بعد از چند روز بادشاه فیل خاصه با سامان طلا بوسے مرحمت کرد چون میخواست که از هر قسم شایسته کرن عطا شود
سه باز و سه جرعه و شمشیر خاصه و یک بکتر و چار آئینه خاصه و دو انگشتری لعل و زمرد بوسے داد و حکم فرمود که فرش
از هر قسم از قالین و نمد تکیه و اقسام خوشبو و ظروف طلائی و دو منزل پهل گجراتی و تهانهائے پارچه یکصد خوان در
دیوان عام حاضر سازند و این همه بکرن سنگه عطا گردید و درین سال بادشاه فرمود که فقرا و ارباب حاجت و
اهل استحقاق در وقت شب بحضور او حاضر شوند و بادشاه بدست خود هر یکے را عطا یا میداد چنانچه درین سال
خرو پنجاه و پنج هزار روپیه و یک لک نود هزار بیگه زمین و چهارده مواضع دو و صد و بست و شش هل زراعت
و یازده هزار خروار غله شالی تقسیم شده بود و چون بادشاه گوش خود را سوراخ کرده و حلقه غلامی حضرت خواجه بزرگوار
در گوش کرده بود و امرا نیز متابعت بادشاه گوشهائے خود سوراخ کرده بودند بادشاه بقصد وسی و دو دانه مروارید قیمتی
سی و شش هزار روپیه بامرا و بندگان عنایت فرمود که در گوشهائے خود بپندازند و در سال اربع عشرین والف هجری
جشن نوروز شده اعتماد الدوله شش هزاری شد و کنور کرن و جهانگیر قلیخان و نر سنگه دیو بندیله بالعطائے مرکب
خاصه سرافرازی ماندند و پیشکش آصفخان ملاحظه فتاد از جواهرات و اسلحه و دیگر اسباب قیمتی هشتاد و پنج هزار روپیه
پسند خاطر شده باقی واپس شد و از پیشکش نر سنگه دیو بندیله یک لعل و چند دانه مروارید و فیل پسند شده منصب
او ترقی شده بولمن مرخص شد و کشن سنگه والی نگرکوٹ بخطاب راجه سرافرازی اندوخت و ابراهیم خان و حاجی بی اوزبک
و راجه شیام سنگه و دیگر امرا العطایائے ارجمند و ترقیات مناصب سرافراز گشتند و کرن بمنصب پنجهزاری ذات و پنج هزار
سوار معزز گردید و پیشکش بهادر خان اوزبک حاکم قندهار از نظر گذشته سامان چهارده هزار مقبول شد و از

پیشکش اعتبار خان سامان چهل هزار روپیه شد واز پیشکش مرتضی خان قیمتی یک لک و چهل و پنجهزار قبول افتاد و پیشکش
دیگر راجه بهادر سنگه کچهواهه و راوت شنکر از نظر گذشتند واز پیشکش ابوالحسن مروارید لعل و غیره قیمتی سی
و دو هزار قبول شد و راجه سورج سنگه بملازمت آمده صد اشرفی به نذر گذرانید واز پیشکش اعتقاد خان قیمتی
پنجده هزار قبول شد واز پیشکش مهابت خان کهیوا مرصع قیمتی یک لک روپیه و باقی جواهری و هشت هزار مقبول
شد و راجه بکرماجیت مرخص وطن گردید و ابراهیم خان و هوشنگ پسر اسلام خان و خواجه جهان و دلاور خان و بهادر
الملک و غیره بمناصب بلندی یافتند و ابوالنبی اوزبک خطاب اوزبک خان یافت و اسپ سیاه ابلق
کوه ایران فرستاده بود به مهابت خان عنایت شد و شاهزاده خرم لعل کرانا بوسے نظر داده بود پیشکش کرد و دیگر
از پیشکشهاے شاهزاده سامان یک لک قبول شد چون بادشاه میخواست که نشانه اندازی خود به کنور کرن نماید روزے که خبر
شکار داده رسید بادشاه از کرن پرسید که گلو بر کدام عضو زنم و بعد ازان فرمود که بر چشم میزنم و تفنگ انداخت ماده شیران
زخم کاری که بر چشم او رسید بر جاے سرد شد و بندوق خاصه روی بموجب التماس به کنور کرن سنگه مرحمت گشت
و اعظم خان که در قلعه گوالیار بود بادشاه بسبب سفارش اکبر شاه که در خواب او را گفته بود از تقصیرات او در گذشته
جاگیر مطابق منصب پنجهزاری داد و کنور کرن بانعام یک لک روپیه مفتخر شد و راجه سورج سنگه را ٹھور فیلبان
راوت نامی پیشکش کرد بست هزار قیمت شد و داخل فیلان خاصه گردید و پیشکش خواجه جهان قیمتی چهل هزار
مقبول شد و پیشکش خاندوران قبولیت یافت راجه سورج سنگه هفت زنجیر فیل پیشکش نمود و همدست بختر خان
برائے عادل خان بیجاپوری انعامات یک لک روپیه فرستاده شد و شاهزاده خرم بمنصب پانزده هزاری هشت هزار
سوار ترقی کرد و راجه سورج سنگه بمنصب پنجهزاری رسید و او فیلے نوح سنگه نام دیگر پیشکش کرد و یک لک روپیه
بخان اعظم مرحمت شد و درهمین ایام بست راس اسپ و قبلاے پرم نرم و دوازده آهو و ده قلاده سگ تازی
به کرن سنگه مرحمت شد و نه فیل خاصه براجه سورج سنگه عنایت شد و روز دیگر چهل و یک اسپ و روز سیوم بست
سر اسپ به کنور کرن عنایت شد و ده چیره و ده قنباوده تیکه و یک زنجیر فیل به کرن عطا گشت و درهمین اثنا
کشن سنگه برادر راجه سورج سنگه بسبب قتل برادرزاده خود از گوبند داس وکیل راجه مذکور رنجیده ویرا کشت و خود
بر سر سورج سنگه رفته با برادرزاده خود کرن سنگه مقتول شد سورج بجنت مروارید یافته بخدمت دکن تقرر یافت
و اعتبار خان پنجهزاری دو هزار سوار شد و درهمان روز کرن مرخص شد اسپ و فیل مرصع با مروارید قیمتی پنجاه هزار
روپیه و خنجر مرصع قیمتی دو هزار روپیه مرحمت شد و درهمین چند روز به کرن سنگه پسر انا لدے سنگه دو لک روپیه و یکصد و
سر اسپ و پنج زنجیر فیل و دیگر اشیا بوے عطا گردیده بودند مبارک خان بطریق هراولی همراه او مامور شد ٭

ذکر فتح کانگرہ

شیخ فرید بخاری مخاطب بہ مرتضی خان بہ تسخیر کانگرہ واقع پنجاب متعین شد و قلعہ کانگرہ در کوہستان بجائے قلب واقع است و ہیچ یکے از سلاطین اسلام بہ تسخیر او قادر نشدہ اند راجہ سورج مل پسر بامیزہ راجہ باسو نیز متعین شد اما مرتضی خان در ہمان زودی انتقال کرد و این خدمت بنام راجہ سورج مل لبغاوت ورزیدہ با لشکر سلطان خرم کہ متعین بود جنگید راجہ بکراجیت برہمن معتمد شہزادہ در عین وقت رسید و سورجمل فرار شد و جگت سنگھ نیز بفرمان بادشاہ بملک موروثی رخصت یافتہ متعین رفاقت راجہ بکراجیت گردید بکراجیت قلعہ را محاصرہ کردہ و قحطے در قلعہ پدید آمد و در سنہ احدی و ثلثین و الف ہجری قلعہ مذکور را گشاد و بکراجیت بعنایات بسیار منفتخر و ممتاز شد +

ذکر واقعات دیگر

چون بادشاہ از رخصت کردن فرصت یافت بندگان بسیار بترقی مناصب سرافراز گشتند و از پیشکش خانخانان سہ قطعہ لعل و یکصد مروارید و یکصد قطعہ یاقوت و خنجر مرصع و کلغی مرصع و مراحی کلکل بجواہر و ترکش و غیرہ قیمتی یک لک روپیہ علاوہ از دیگر نوادر امتعہ و اقمشہ پسند خاطر شد و ہمچنین پیشکشہائے امرا از نظر میگذشتند و امرا و رؤسا بعطایا و ترقیات مناصب سرافراز میگشتند و امرائے کہ سوے دکن فرستادہ شدند مثل سلام اللہ عرب و سباز خان و ناہر خان و دلاور خان و سنگلی خان و گردہر پسر رایسال و الف خان و قیام خان و یادگار حسین و کمال الدین خان و سید عبد اللہ بارہہ وغیرہ بترقی مناصب سربلند شدند و یک اشرفی شش ہزار و چہار صد روپیہ بہ سفیر ایران عنایت گردید و وکیل بیجاپور حاضر شدہ نفائس بسیار از جانب عادل خان گذرانید و خان جہان خان لودہی و مہابت خان سنجلعت و اسپ و فیل و شمشیر مرصع سرافراز شدہ متعین خدمت دکن شدند و سر بلند راے و بالجو و راجہ کشن داس و شہباز خان لودہی و سید سہراب خان صفوی و سید جمال الدین حسین بترقی مناصب ممتاز گردیدند راجہ سورج سنگھ پسر رائے سنگھ معہ پسر خود گج سنگھ حاضر شدہ ملازمت کرد و بسید کبیر وکیل عادل شاہ یک مہر پنجصد تولہ عنایت شد و میرزا عیسی ترخان بمنصب و ترقی مرتبہ سرافراز شد و راجہ سورج سنگھ والی بیکانیر بمنصب پنجہزاری ترقی کرد و قاسم خان صوبہ دار بنگالہ چہار ہزاری چہار ہزار سوار شد و در ہمین اثنا مجلس جشن وزن سلطان خرم آراستہ شد عمر او بہ بست و چہار سال رسیدہ بود در ان مجلس بادشاہ فرمود کہ در مجالس جشن انوروز وغیرہ شراب نوش کند و بسیار نوش خود شراب داد و گفت کہ بادشاہان از شراب اجتناب نمیتوانند نمود و جگت سنگ پسر کنور کرن نیرو رانا امر سنگ کہ در خدمت حاضر بود مرخص شد بست ہزار روپیہ و یک اسپ و فیل و خلعت و شال خاصہ مرحمت شد و وجہ ہر دو اسپ جہانگیر الا تالیق او پنجہزار روپیہ و مرکب و خلعت عنایت شد و شش پری طلائی برائے رانا ارسال گردید و ہمدرین ایام اصداد افغان در کابل بار دگر از خان مذکور و فوج شاہی شکست یافت و در دکن شاہ نواز خان فرصت دیدہ بر ملک عنبر کہ رائق فائق مہمات نظام الملک بحری بود

لشکر کشیده ملک عنبر سپاه کمکی عادل خان قطب الملک را گرفته مقابل شده شکست فاحش یافت و ابراهیم خان صوبه دار پٹنه ملک کوهره را تسخیر کرده در والماس یافته میشود به تصرف اولیائے دولت قضا هی درآمد و در سنه مذکور چون نورالدین شاه مراد پیشکش ها کشیدند و پیشکش خواجه جهان قیمتی پنجاه هزار و پیشکش میر جمال الدین قیمتی بسیار که ازان یک خنجر قیمتی پنجاه هزار بود قبول شد و میر مذکور پنجهزاری شده کنور کرن سنگه در دین تاریخ حاضر شده یکصد مهر و هزار روپیه و یک فیل و چهار اسپ بنظر گذرانید و از پیشکش ابوالحسن نفائس چهل هزار و از پیشکش تاتار خان لعل یاقوت و یک تخته مرصع وغیره و از پیشکش راجه مهاسنگه کچهواهه سه زنجیر فیل و از دیانت خان یکصد و پنجاه بست و هشت هزار و تسبیح مروارید و دو لعل و دو دانه مروارید و از اعتماد الدوله یک لعل بست و دو هزار و دیگر نفائس قیمتی یک لک و ده هزار مقبول شد و از پیشکش اعتبار خان نفائس پنجاه و شش هزار قبول افتاد و امرائے بسیار مثل عبدالسبحان خان وغیره بترقی مناصب سرافراز شدند و بادشاه بخانه اعتماد الدوله رفت از دولت خانه تا مکان او مخمل زربفت و مخمل دارائی قیمتی ده هزار فرش کرده بود و از ظروف طلا و اسلحه جواهرنگار وغیره نفائس قیمتی یک لک و چهارده هزار از پیشکش او قبول شد و شاهزاده خرم لعلے قیمتی هشتاد هزار نظر گذرانید و منصب او بست هزاری ذات و ده هزار سوار مقرر شد و منصب اعتماد الدوله هفت هزاری پنج هزار سوار شد و سلام الله عرب خطاب شجاعت خان و میر جمال الدین انجو خطاب عضد الدوله یافت و از پیشکش مرتضی خان شصت و سه سر اسپ و پانزده شتر و دیگر نفائس رسیده و خانه دوران خان نیز پیشکش فرستاده و سید قاسم و سردار خان و یار بیگ و دیگر امرائے متعینه دکن بترقی سربلند گردیدند و سه لک روپیه به خان دوران انعام شد و در راجه بکرماجیت والی ناد هیون و راو کلیان والی جیسلمیر پیغام رسید چون راول بهیم برادر او مرده بود و پسرش نیز بحالت صغر سن فوت شده بود و دختر راول بهیم داخل پرستاران شاهی و مخاطب به ملکه جهان بود بادشاه قشقه ریاست بر جبین راول کلیان سنگ گشیده و در سین ایام صبیه شاه مراد خرم که بادشاه او را بسیار عزیز داشت تپ کرده بادشاه بسیار رنجیده شد چون آن دختر انتقال کرد تا مدتے از خاطر بادشاه غبار ملال برنخاست تا حدیکه در واقعات خود نوشتن حال انتقال او نتوانسته به اعتماد الدوله امر کرد که بنویسد و قبضه شمشیر مرصع و یک زنجیر فیل به راول کلیان عنایت شد و مهاسنگ کچهواهه چهار هزاری سه هزار سوار منصب یافت و سهری طلائی قیمتی یک لک و ده هزار روپیه تیار فرموده بر مزار حضرت خواجه بزرگوار تعبیه نمود چون تا این وقت بادشاه در اجمیر قیام داشت و کارهائے دکن از پرویز اهتمام نگرفتند حکم شد که به الهآباد رفته ازان حدود باخبر باشد و شوقے طنبوره نواز را خطاب آنند خان عطا شد و منصب راول کلیان دو هزاری ذات و هزار سوار مقرر شده ولایت او بجاگیر منصب باو عطا شد و فیل و اسپ و شمشیر و کهپوه مرصع و خلعت پرمنزم خاصه یافته مرخص گردید و مقرب خان را منصب پنجهزاری دو نیم هزار سوار و فیل و اسپ و شمشیر خاصه عنایت گشت و صوبه داری گجرات هم باو مقرر گردید و

بهادر خان افزبک حاکم قندهار چار هزار و پانصدی ذات و سه هزار سوار شده و جگت سنگه پسر کرن سنگه بحضور حاضر شده شرف ملازمت اندوخت و سید عبدالله خان فیروز جنگ از خدمت دکن آمده بوسیله شهزاده خرم کورنش نموده و یکصد مهر و هزار روپیه بنظر گذرانیده منصب او برقرار ماند و ایلچی ایران رسیده نامه و تحائف شاه عباس رسانید ؛

عزیمت بادشاه جهانگیر سوئے دکن با رایت تسخیر

چون بادشاه قریب سه سال و چند ماه در اجمیر بتقریب قیام فرموده بود لهذا ازین عزم تسخیر دکن شاهزاده خرم را بخطاب سلطان نوازش فرمود و او را بر اول کرده خود شکارکنان بیرفت مردمے چند از خزانه سرکاری که گرد کوتوالی بود هشتاد روپیه گرفتند ایشان گرفتار آمده بقتل رسیدند ماسر دار او نول نامی را حکم شد که در پائے فیل اندازند بعرض رسانیدند که اگر حکم شود با فیل مست بگنجم ایما شد چون فیل بهمت بر سر او آورد ند بضرب تیغ و خنجر او را بر گردانیده مشمول عاطفت شد اما بعد چند روز بے سبب مفرور شده بار دگر بگیر آمده بقتل رسید چون شاهزاده خرم بسرحد و ولایت رانائے اودی پور رسید رانا در خدمت شاهزاده حاضر شده و با داب و تورہ بندگانه ملازمت کرد و پنج زنجیر فیل و بست و هفت راس اسپ و خواسته هائے طلا و جواهر و غیره پیشکش کرد و شهزاده برو نوازش فرموده خلعت چهار قب و شمشیر مرصع و کمربند مرصع و اسپ عراقی و ترکی و فیل عنایت کرد و از خدمت او سه راس اسپ پسندیده باقی بوے مرحمت کرده مقرر شد که کنور کرن پسر رانا امر سنگه با یک هزار و پانصد سوار دین هم در رکاب شاهزاده حاضر باشد و در منزل رن تنبهور پسران راجه مهاسنگه کچهواهه ملازمت حاصل کرده سه زنجیر فیل و نه سر اسپ به نذر گذرانیدند و در هر منزل بادشاه شکارکنان مے رفت و امرا علی قدر مراتب بترقی مناصب سرافراز مے شدند و بادشاه به اوجین رسیده منزل کرد و از انجا به بانڈو رسیده چون به قبر ناصر الدین ابن غیاث الدین خلجی رسید بسبب شهرت او که پدر را زهر داده بود فرمود تا قبر او را کنده بدرند اندازند و قتیکه در بران پور رسید عرائض افضل خان و امراکه شاهزاده خرم همراه ایلچی عادل خان فرستاده بود رسیدند عادل خان هفت کروه فرمان شهزاده را استقبال کرده ملزم شد که ملک مقتوحه را از عنبر بداخته گرفته به گماشتگان بادشاهی سپارم و در سنه ست و عشرین و الف هجری نوروز شد اما پیشکش امرا درین سال معاف گردیدند و بادشاه حکم فرمود که در تمامت قلمرو کسے تمباکو نکشد و هر چند درین باب چند کس سزائے سخت یافتند اما چون دود کشیدن تمباکو رواج بسیار گرفته بود سودے نداد و آخر در تمام هندوستان مروج شد حسین بیگ یوان بنگاله حاضر شده دوازده زنجیر فیل نر و ماده و طاهر بخشی سابق سی و یک فیل بنظر گذرانیدند و میرزا راجه برهانپور و سنگه پنجهزاری ذات و سه هزار سوار شد و میرزا رستم صفوی پنجهزاری ذات و سوار یافت ارادت خان و انبر لے و سکندر و غیره بترقیات عظمه سرافراز شدند و یادگار بیگ ایلچی ایران سی هزار روپیه و خلعت یافت و تحائف یک لک روپیه برائے شاه عباس مرسل شدند پیاله که از عراق به تحفه آمده بود ایلچی از جانب بادشاه خود درخواست نمود که شهنشاه درین پیاله شراب نخورده پیاله را برائے بادشاه عباس عنایت کنند

بادشاه نامیزد رین پیاله شراب خورده گویا از الوش وهم پیالگی سرافرازی دیهجت اندوزمهجت شود بادشاه چند بار در پیاله
مذکور شراب خورده وسرپوش وقابی بر داشته فرستاده وشکار شیر فرموده الماس از تحائف مقرب خان قیمتی سی هزار
بنظر گذشت ودرین ایام پیشکش قاسم خان از بنگاله معه هشت زنجیر فیل رسیده ملا اسد قصه خوان را فرمود که
بزر سنجیده بوسے دهند درین ایام مهاسنگه ولد راجه مان سنگه کچهواهه در ملک برار در گذشت ونادرے برائے
شهزاده خرم فرستاده شد دستارے از سر خود برداشته بر سر اعتماد الدوله گذاشت وراجه گدهیه بیم زاین سعادت
ملازمت حاصل کرده هفت سر فیل بنظر گذرانید راول سمرسی پسر راول اودی سنگه زمیندار بانسواڑه بخدمت بادشاه
حاضر شده سی هزار روپیه وسه زنجیر فیل و پاندان جواهر نگار و پهکه جواهر پیشکش کرد و نه قطعه الماس از پیشکش ابراهیم
خان فتح جنگ صوبه دار بهار بنظر رسیدند از انجمله یک قطعه وزنی چهارده ونیم ٹانک بود قیمتش یک لک روپیه شد و
به یادگار قورچی اوزبک چهارده هزار درب انعام شد ودرین ایام آوان عرائض شاهزاده خرم رسیدند که امرائے دکن
حلقه متابعت در گوش وطیلسان اطاعت بر دوش کشیدند وکلید قلعه احمد نگر و دیگر قلاع پیشکش کردند چون این خبر
نور جهان بیگم رسانیده بود پرگنه محاصل دو لک روپیه بوسے مرحمت شد آصف خان بمنصب پنجهزاری ترقی کرد ورسید
عبد الله خان بخطاب سیف خان مخاطب شد ولعلے قیمتی سی هزار روپیه بشاهزاده خرم فرستاده شد وفیلے گجراج از تحائف
عادل شاه به رانا امر سنگه عنایت شده نزد او روانه گردید ودرین ایام بارشے سخت واقع شده تا چهل روز متواتر
باران باریده در شب شب برات مجلس جشن آراسته شد وبامرا پیاله داده ندوشاهزاده خرم عریضه فرستاد که عادل خان
تحائف ونقد وجنس بسیار فرستاده وخیر خواهی را بدرجه غایت رسانیده او را خطاب فرزندی باید داد بادشاه بموجب
التماے سلطان خرم فرمانے مشتمل بخطاب فرزندی بوسے داد وجے سنگه ولد مهاسنگه کچهواهه که دوازده ساله بود بمنصب
هزاری پانصد سوار سرافراز شد ویک زنجیر فیل مرحمت گردید وکشو داس مارو دوهزاری دوازده صد سوار شد و
بیست زنجیر فیل از پیشکش راجه کلیان سنگه از نظر گذشتند وراجه کلیان خود نیز حاضر شده یکصد اشرفی ویکهزار روپیه و
وسلک مروارید بنظر گذرانید وراجه بهوج پسر راجه بکرماجیت بهدوریه نیز از دکن حاضر شده یکصد مهر بنظر گذرانید و
وراجه کلیان سنگه والی اوڑیسه که شکایت او شده بود آصف خان تحقیقات کرده بریت او ظاهر کرده بود قصور شرا معاف
شد چون سلطان خرم از انتظام دکن فارغ شد صوبه برار و خاندیس و احمد نگر به سپه سالار خانخانان عبد الرحیم خان
ترکمان سپرده شاه نواز خان پسر او را باد وازده هزار سوار در ولایت مقتوحه مقرر کرده وسی هزار سوار و پیاده دیگر
دران انواج بمواقع مناسب تعین کرده خود بعزیمت پدر رسید و در یازدهم شوال سنه ست وعشرین والف هجری در
ماندو سعادت ملازمت دریافت ویکهزار اشرفی ویکهزار روپیه بنظر ویکهزار اشرفی ودهزار روپیه بطریق نثار گذرانید
صد و تیره جواهر وفیل ترنگ از تحائف عادل خان عجالت الوقت بنظر گذرانید بعد ازان خان جهان لودهی را باب

شده ده هزار مهر و هزار روپیه و صد و پنج جواهر پیشکش کرد بعد ازان عبد الله خان و مهابت خان حاضر شدند و یکصد مهر و یک هزار روپیه بنظر گذرانیدند و مهابت خان پیشکش بسیار قیمتی یک لک و بست و چهار هزار روپیه که لعلی قیمتی یک لک و نیم یازده مثقال از انجمله بود بنظر گذرانید و بعد ازین میرزا راجه بهادر سنگهه و راجه راو راب خان بهاروتر کمان و غیرهم امرا زمین بوس کرده و شاهزاده مراد بخطاب شاه جهان و منصب سی هزاری ذات و بست هزار سوار خلعت خاصه با جاز قلاب زر لفت مکلل با آلای قیمتی پنجاه هزار روپیه و شمشیر مرصع مع پرداله مرصع عنایت شد و بادشاه ازین هر دو که بزیر آمده بدست خود خوان جواهر بر سرش نثار فرمود و فرمان داد که در دربار یک صندلی تزیب تخت بگذارند و شاهجهان بر نشسته باشد و تا آن زمان در سلاطین گورکان هیچ شهزاده برین مرتبه نرسیده بود و راجه بگلانه حاضر شده یانصد فیل بشاهزاده پیشکش کرده بوسیله او زمین بوس کرد و به شهزاده خلعت و نادری لعل مرحمت کرد و نورجهان بیگم در خوشی فتح شاهجهان آراسته سه لک روپیه صرف کرد و نفائس امتعه و اقمشه و خلعت و مراکب و افیال با ساز و سامان مرصع بشاهزاده داد و بسبب پیری خان دوران از صوبه داری کابل معاف گشته مهابت خان بصوبه داری کابل سرافراز شد و پیشکش ابراهیم خان فتح جنگ صوبه دار بهار با پنجاه زنجیر فیل بحضور رسید و خان دوران صوبه داری تهته یافت و شاهزاده شاهجهان پیشکش عظیم گذرانیده از انجمله یکقطعه لعل بود وزنی هفده مثقال و پنج و نیم سرخ قیمتی دو لک روپیه و یک قطعه نیلم قیمتی یک لک روپیه و یک قطعه الماس قیمتی چهل هزار روپیه که اسم او جگدوه و از پیشکش علیخان بود و یکقطعه زمرد بیش بها و دو دانه مروارید که هر یک بوزن نه ماشه یازده سرخ قیمتی بست و پنجهزار روپیه بود و الماسی از پیشکش قطب الملک قیمتی سی هزار روپیه و دو فیل با زنجیر طلائی و نه زنجیر فیل با زنجیر نقره و یکصد و پنجاه زنجیر فیل علاوه بود و از انجمله پنج فیل نامی بودند یکی را نورجهت نام کردند قیمتش یک لک و بست و پنجهزار بود و دیگری مهوپت قیمتی یک لک و سیودی بخت بلند قیمتی یک لک روپیه که او را گران بازنام کردند و چهاری قدیمی خان نام و پنجمین ام رضا قیمتی یک یک لک روپیه بودند و سه اول الذکر از پیشکش عادل خان و هر دو آخر الذکر از پیشکش قطب الملک والی گلکنده بودند و یکصد راس اسپ عربی و عراقی و سه راس بازین مرصع بودند و دیگر نفائس بسیار بود و شیائی که بادشاه قبول کرد قیمت آن بست لک روپیه شد و شاهجهان تحائف دو لک روپیه به نورجهان بیگم و شصت لک روپیه بدیگر بیگمات و والده ماجد خود پیشکش کرد و بحساب ایران هفتاد و پنجهزار تومان و بحساب توران شصت و هفت لک و هشتاد هزار نانک میشود و این چنین پیشکش در هیچ عهد بنظر بادشاهی نرسیده بود و امرائے بسیار بترقی مناصب و عطایائے ارجمند سرافراز شدند و بادشاه عزم شکار کرده بکنار حاصل پور برتالاب منزل گزید و محفل جشن آراسته بشاهجهان و دیگر امرائے کبار دران محفل پیاله شراب عطا شدند و رستم خان که بسر راجه گوندوانه مرخص شده بود کامیاب معاودت نموده و یکصد و ده زنجیر فیل و پیشکش یک لک و بست و پنجهزار آورد و بهلول و لشکر خان و زاهد خان پسر

سید شجاعت خان و یوسف خان ابن حسین خان و اکثر امرا به ترقیات مناصب و الطیفان عادل شاه مالعنام کوکبه طالع
سرافراز شدند و منزل بمنزل سوئے گجرات روانه شدند و اورام بعنایت خنجر مرصع و شرفی صد تولہ و بست هزار
درب کامیاب شده و در سعدلپور بر کناره دریا مجلس شده و به شاهجهان یکقطعه لعل قیمتی یک لک و بست و پنجهزار
روپیه عنایت شد و همت خان پسر رستم خان و مبارز خان و راجه بهوجو زمیندار پگلاند و سربلند خان و غیره بترقی
مناصب سربلند گردیدند و در بندر کهنایت فرمود که ترنبگه طلائی و نقرئی که نصف وزن مهر و روپیه باشد این سکه
زنند ـــ پس از فتح دکن آمده چو در گجرات از ماندو + بزد این سکه زد شاه جهانگیر ظفر قرین + چون بادشاه
در احمد آباد رسید و زیارت حضرت شاه عالم و دیگر مشائخ بجائے آورد و به ارباب استحقاق زر بسیار قسمت فرمود و
زیارت مزار حضرت شیخ وجیه الدین بجائے آورد در بنجارا راجه کلیان زمیندار ایدر رسیده تهنیجه فیل پیشکش کرد
خیر النساء بیگم دختر خانخانان بادشاه را بباغ خود دعوت کرد در ایام خزان گلهائے کاغذی و ثمر موم ساخته درختانرا
آنچنان ساخت که بهار را شرمنده کرد و ناظرین تمیز نمیتوانستند نمود که گل و ثمر مصنوعی اند یا اصلی و بادشاه اکثر
اوقات در گجرات بر لب تالاب و باغها مجالس نشاط و شراب مے آراست و به امرائے کبار پیاله ها عنایت میفرمود
و میرزا مظفر خان پسر مهربرزا باقی ترخان که از دختر زمیندار کچهه پیدا شده و همدر انجا پرورش یافته بود بخدمت رسید
چون قوم ترخانی از امرائے کبار عهد صاحبقران امیر تیمور گورکان بود بادشاه نظر بر سلسله آبا و اجداد او که خدمت
بندگان بادشاه نموده بودند انداخته بخلعت و انعام ده هزار روپیه کامیاب فرمود و بعد ازان سوے مالوه رایات
اقبال نهضت فرمودند و از پیشکش مقرب خان اسباب یک لک روپیه پسند شد و صوبه گجرات حسب رضی شاه جهان
به ملازم او رستم خان عنایت شده خلاف رسم که نوکران شهزادگان بعنایت نقاره سرافراز نشوند او را به نقاره و نشان و
خلعت ممتاز فرمود و بادشاه از سیر احمد آباد منغص شد که آب و هوائے خراب و گرد و غبار بسیار دارد و او را اگر آباد مستعمون
نام کرد و شجاعت خان عرب و همت خان کفایت خان و مصفی خان خواجه عاقل وغیره امرا که بخدمات گجرات مامور بودند
بخلعت و ترقی مناصب سربلند شدند و همدرین سال در کشمیر وبائے پیدا شد که تپ و درد سر شده از بینی خون میریزد و مریض
میمیرد و در منزل کنار دریائے مهی زمیندار رجام حاضر شده پنجاه اسپ و یکصد مهر و صد روپیه بنظر گذرانید و لچهمن بنا این
راجه کوچ نیز حاضر شده نوازش یافت و در چشن نوروز سنه سبع و عشرین و الف سفیر ایران با تحائف بے پایان بحضور
رسید و راجه جام و کوچ بعنایت زیور و جواهر و دیگر امرا نیز بترقی و انعامات خوشدل شدند و میرزا رستم پنجهزاری ذات
و هزار و چار صد سوار و اعتقاد خان چار هزاری هزار سوار و سرافراز خان و معتمد خان و میرزا اسمعیل و صالح وغیره امرا نیز بترقی
مناصب سرافراز شدند و راجه کوچ بعنایت تسبیح مروارید و اسپ و فیل و خلعت مرخص شد و بادشاه هوائے شکار فیل
کرده بیابان را حلقه زده هرگله انداخت و چند فیلان نامی را بگرفت و شهنواز خان پنجهزاری دو هزار سوار دو اسپه

سرافراز شد و ابوالحسن چهارهزاری دو هزار سوار گردید و شاهجهان انگشتری الماس قیمتی یکهزار مهر عنایت شد و به رکاب رائے بهاٹ یکهزار روپیه انعام شد و میرزا شاهرخ گورکان و سید هنرخان و دیگر امرا ترقی ها یافتند و حکیم مسیح الزمان بست هزار روپیه و حکیم روح الله صد مهر و هزار روپیه عنایت شد و شصت و نه فیل نر و ماده شکار شدند و بادشاه تپ پیدا کرد و شصت و شش روز مریض شده و رائے بهاره بحضور حاضر شده سلام کرد و دو صد مهر و دو هزار روپیه و صد اسپ پیشکش کرد و روز سه ذکر قصیدهٔ سلطان سنجر سلجوقی که مغربی گفته بود در مجلس بادشاه در میان آمده سعید ائے زرگر باشی قصیده بران گفته بعرض رسانید فرمان شد که دیر البطا انجیده هنگ او مرمت کنند و در سال پنجاهم بادشاه بسبب عهد سابقه شکار بدست خود کردن موقوف ساخت و بعد ازین در مالوه آمده منزل بمنزل روانه شد کنور کرن سنگه پسر رانا امرسنگه بخدمت حاضر شده تسلیمات فتح پجائے آورد و یکصد مهر و هزار روپیه و مرصع آلات بست و یکهزار روپیه پیشکش کرد و چون از گهاٹی چاندا عبور فرمود خان خانخانان از خاندیس حاضر شده هزار مهر و هزار روپیه بنظر گذرانید و اسپ سمند خاصه میرنام بوسے عنایت شد و یک پوستین خاصه با هفت اسپ دیگر رخصت شدند و قلعه اسیر بنهور رسیده منزل گزید و از پیشکش خانخانان از نظر گذشته اسباب هر قسم قیمتی یک نیم کهه مقبول شده بعطائے خلعت و اسپ و فیل و صوبه داری دکن و خاندیس و منصب هفت هزاری هفت هزار سوار مفتخر شد خان دوران خان از کابل رسیده هزار سوار خیل خویش اسپ و خویش اسلحه بعرض رسانید چون بادشاه در فتح پور رسیدند که در آگره وبائے طاعون شیوع یافته است که از سه سال در موسم سرما هر پیشو دلهذا در فتح پور مقام کرد و اکثر امرا بعطائے مناصب سرافراز شدند حافظ یاد علی گوینده هزار در رب انعام یافت و اکرام خان پسر شیخ اسلام خان نبیره حضرت شیخ سلیم چشتی رحمة الله علیه و عبدالعزیز خان و فیضی مناصب یافتند و جگت سنگه ابن راجه باسو منصب هزاری پانصد سوار سرافراز شده بخطاب راجگی و والدت خود ممتاز شد و در سنه ثمان و عشرین و الف هجری در مجلس جشن نوروز از تحائف شاهجهان یاقوت وزنی بست و دو سرخ قیمتی چهل هزار روپیه و لعل قطبی بوزن شش ٹانک قیمتی چهل هزار روپیه و یک دانه مروارید یک ٹانک و هشت رتی قیمتی بست پنجهزار و پنج دانه دیگر قیمتی بست و سه هزار و پنج مرصع معیک قبضه شمشیر قیمتی پنجاه هزار و جغت نقاره طلائی و گورک کرنا و شهنائے نقرئی و تخت سواری قیمتی سی هزار و فیل اراآلهی که نورنور خطاب یافت معه زنجیر طلا قیمتی هشتاد هزار و غیره تمام نذرانه قیمتی چهار لکهه و پنجاه هزار بنظر رسیده مقبول شد و مدار الملک اعتماد الدوله بادشاه را ضیافت کرده پیشکش عظیم که هیچ امیر بنظر بیسچ بادشاه نه گذرانیده بود بعرض رسانید از انجمله تخت مرصع به طلا و نقره قیمتی چهار لکهه و پنجاه هزار و دیگر زر و جواهر قیمتی یک لک روپیه و آن تخت را صناعی فرنگی ترتیب داده بود بخطاب هنرمند فرنگی عزت یافت و از تحائف آصف خان یک لعل وزنی دوازده و نصف ٹانک قیمتی یک لکهه و بست و پنج هزار منظور شد و خواجه جهان بمنصب پنج هزاری ترقی یافت و شاهزاده پرویز بمنصب سی هزاری ده هزار سوار و اعتماد الدوله بمنصب هفت هزاری

هفت هزار سوار گردید و هنرمند فرنگی بانعام سه هزار دوب و فیل و اسپ معتبر زر شد و سید احمد و خواجه طاهر و مهور خان و راجه سانگتا
و میر خلیل الله و فیروز خان و محرم خان و عزت خان و نیوالی داس و نتهمل و بگمل و غیره امرا بترقی مناصب سربلند گردیدند
و همدرین ایام جوده بائی مادر شاهجهان انتقال کرد و شهزاده پرویز طلب شد و چهل و چهار هزاری هفتصد و هشتاد و شش سنگیه
زمین و دو موضع و سه صد و بست بار غله و غیره ارباب استحقاق را عنایت شد و امرائے بسیار شمل راجه سورج سنگه و
محمد حسین و دیگر مغل و کرم الله و امان الله و تربیت خان و غیره به مناصب و انعام کامیاب شدند شهنواز خان پسر
خانخانان بسبب زیادتی شراب در دکن انتقال کرد و داراب خان برادر او بمنصب پنجهزاری پنجهزار سوار مقرر شده
بجائے او رخصت شد و دیگر پسران خانخانان نیز بعنایت مناصب سرافراز شدند چون مردم از جانب حضرت مجدد الف
ثانی شیخ احمد سهرندی نقشبندی علیه الرحمه بادشاه را بدگمان کرده بودند بادشاه استیصال راطلبیده چندے نگوالیار
بازداشت و شهزاده پرویز از اله آباد حاضر شد و راجه کلیان زمیندار رن تنهبور نیز همراه او حاضر شده هشتاد زنجیر فیل و
یک لکهه روپیه پیشکش ساخت و ایلچی ایران آمده نامه و تحائف رسانید و خان دوران بسبب ضعف پرگنه خوشاب
محاصلی سی لکهه دام معه بحالی منصب پنجهزاری از خدمت متعفی شده پسران او ترقیات مناصب یافتند و درین آوان
راجه سورج سنگه نبیره راجه مالدیو را حضور در خدمت دکن وفات یافت و پسر او راجه گج سنگه بعنایت منصب سه هزاری
دو هزار سوار و علم و خطاب یافت و پسر دیگر او نیز بمنصب پنجصدی ذات و دو نیم صد سوار یافت و فرمان شد که از آگره
تا لاهور بفاصله سه کروه چاه ها کنند و در و به درختان آنبه نشاندند و بر هر کروه میلے قائم کنند و همچنین از آگره تا بنگاله
و در روز سهروزه جشنے شده پیشکش بائے امرائے عالیشان بنظر رسید و راجه بهاؤ سنگه کچهواهه بکمک دکن مقرر شد و
بادشاه به دار الخلافه آگره رسیده عزم سیر کشمیر نمود +

ذکر نهضت رایات اقبال به سیر ولایت کشمیر

بادشاه بدولت و اقبال از دار الخلافه کوچیده
به دهلی رسید و منزل بمنزل میرفت خانعالم
کر منصب ایلچی گری ایران را به نهایت لیاقت باتمام رسانیده بود بمنصب پنجهزاری سه هزار سوار سرافراز گردید و در
همین ایام خبر رسید که عنبر حبشی در دکن عهد را شکسته و دست تصرف در ملک مفتوحه دکن دراز کرده است و داراب خان
و دیگر امرائے دکن را باد کهنیان چند مرتبه اتفاق جنگ شده هر مرتبه لشکر مغل غلبه یافت اما بسبب تنگی علوفه و قحط
امرا به شاه بالاپور آمد و راجه نرسنگ دیو بنجهزاری پنجهزار سوار و اعتقاد خان چهار هزاری یک و نیم هزار سوار شدند و در
همین ایام شاه بانو بیگم انتقال کرد چون بسبب شهادت جلال خان در بنگش فساد واقع شده بود لکی روانه شده آن
فساد فرو نشست و حضرت شیخ احمد سهرندی را خلعت و هزار روپیه خرچ راه داده رخصت کرد و محمد علی خان ترکمان
بمنصب سه هزاری و صوبه اوڑیسه مقرر شد و ده هزار دوب به محمد زاهد ایلچی آمد گنج عنایت شد و خواجه ابو الحسن

میر سنبلی پنجهزاری ذات و هزار سوار شده و نوازش خان و همت خان و سید یعقوب خان و میر علی عسکر و فدائی خان و بهادر خان
و مان سنگهان راوت شنکر دیو صمصام الدین و غیرهم بترقیات مناصب سربلندی اندوختند و ارادت خان بصوبگی میسور افراز
شده و بادشاه در کشمیر اماکن عجیبه و مقامات غریبه را سیر کرده در کشتهائی زعفران و دیگر مقامات پر بهار مجالس شراب آراسته
داد عیش و نشاط داد چون فرسیل بیگ ایلچی ایران در لاهور رسید بادشاه سی هزار روپیه برائے خرچ راه و پنجهزار بدعوت او
معه خلعت فرستاد و بعد ازین روانه دار الخلافه از کشمیر گردید و در فتح کانگڑه از راجه روپ چند گوالیاری تردّدات مردانه
ظاهر شده بود ند نصف و لطن او بانعام و نصف دیگر تنخواه منصب بوسے عطا شد و همدرین آوان در دکن دکهنیان از هر اطراف
زور آور دند و قریب شصت هزار سوار جمع شد ند اگرچه لشکر مغل آثار غلبه ظاهر نمود ند اما بسبب قلت رسد و علوفه و پائداری
نتوانسته به بالاپور آمدند چون در انجا نیز توقف میسر نشد به برهان پور رسیدند و دکهنیان اکثر برگنات برار و خاندیس را
ویران و تاراج کرده بار دگر شاهزاده و شاهجهان جهت تادیب دکهنیان مامور شد و بادشاه بدار الخلافه آگره برگشت و جگت سنگه
ولد رانا کرن سنگره والی اودی پور بکمک دکهن مامور شده اسپ و خلعت یافته مرخص گردید و خان جهان لودهی بصوبه
ملتان مقرر گردید و عبد العزیز خان بقلعه قندهار مامور شده بهادر خان از یک بدرگاه طلب شده و در دهلی شاهزاده پرویز بست و
دو زنجیر فیل پیشکش کرد و از پیشکش ابراهیم خان فتح جنگ صوبه دار بهار هیجده فیل و دیگر اشیا قبول شد ند و آقا بیگ و
محب علی سفرائے ایران رسیده تحائف بسیار آورد ند از انجمله یک کلغی بود قیمتی پنجاه هزار روپیه و یک قطعه لعل بوزن دوازده
تانک از جواهر خانه سلطان العبد بیگا بن شیخ گورکان و بر او نام میرزا کنده بود و نیز اسم شاه عباس صفوی نوشته بود و
چون بدست جهانگیر رسید اسم او بر کند ند و از دهلی روانه شده به دار الخلافه آگره رسید و یک لکهه روپیه به شاهزاده شهریار
انعام شد و درین سال هشتاد و پنجهزار بیگه زمین در سه هزار و سه صد و بست و پنج خروار و چهار ده و دو هزار و سه صد و
بست و هفت روپیه و یک مهر و شش هزار و دو صد و سی و هفت هزار و هشتصد و هشتاد هون و یکهزار و پانصد و دوازده
تولد طلا و نقره و دو هزار دام به ارباب استحقاق عنایت شد ند و در سنه ثلثین و الف هجری شهریار بمنصب هشت هزاری چهار
هزار سوار معزز شد و از ندرانه اعتمار خان هوازی هفتاد هزار قبول شد و از ندرانه اصفهان یک لکهه دسی هزار قبول افتاد و
سی و دو زنجیر فیل پیشکش کرم خان صوبه دار اوڑیسه بنظر رسید و جشنے در منزل اعتماد الدوله منعقد شده و تحائف یک لکهه
سی و هشت هزار روپیه مقبول شد و ده هزار روپیه بسر قند فرستاد ند که پنجهزار به خواجه صالح ده بندی و پنجهزار بدیگر مجاوران
روضه حضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان تقسیم کنند و به جوتکرائی بنجومی که در باره آیذ شاه زاده فجاع حکم صحت داده بود
و دیگران میگفتند که درین سال یک پسر شاهجهان فوت شود و بفضل ایزدی شاه شجاع صحت یافته پسر دیگر فوت شد شش هزار
و پانصد روپیه انعام او ماهیانه مقرر شد و شیخ قاسم بخطاب معتشم خان و منصب پنجهزاری صوبه داری الآباد یافت +

ذکر افتادن شهاب ثاقب از آسمان و ساختن شمشیر و خنجر ازان | درین زمان در پرگنه

جالندهر نواحی پنجاب در موضعے وقت صبح از مشرق غوغائے عجیب برخاست و روشنی نمودار شد که از آسمان آتش مے بارد چون آن شور و صرصر آبگی موقوف شد محمد سعید عامل برجائے مذکور حاضر شد دید که ده یازده گز زمین طولاً و عرضاً سوخته بود و تا آنوقت گرم بود چون زمین را کاویدند هر قدر که مے کاویدند زمین گرم تر بر مے آمد حتی که پارچه آهن تفته نمودار شد که آنچنان گرم بود که گویا همین وقت از کارگاه آتشے برآورده اند بعد از چند ساعت سر شد عامل او را در خرلیله کرده بحضور بادشاه فرستاد بادشاه فرمود تا وزن کنند یکصد شصت تولہ بود به استناد داود فرمود که تیغ و خنجر سازند عرض نمود که در کوره قرار نمیگیرد فرمود که با آهن دیگر ممزوج ساخته تر تیب کنند و او و یک حصه آهن دیگر ممزوج ساخته دو قبضه شمشیر و یک خنجر و یک ضرب کارد ازان تیار نمود میدل خان درین باره گوید ؎ از شاه جهانگیر جهان یافت نظام ؎ افتاده بعهد او زبرق آهن خام ؎ زان آهن شد سجکم عالمگیرش ؎ یک خنجر و کارد با دو شمشیر تمام ؎

ذکر ظفر یافتن شاهزاده شاه جهان بر ملک دکن بفضل خداوند زمین و زمان

چون شاهزاده شاه جهان برائے تادیب اهل دکن مرخص شد خواجه ابوالحسن را با پنجهزار بنقلائے رخصت کرد و کهنیان که از زبردا گذشته بودند ایشان را شکست فاحش داد و شاهزاده چون به برهان پور رسید اهل لشکر متعینه دکن که بسبب محنت جنگ و حرب دو سال خسته حال بودند سی لکهه روپیه برائے درستی سامان ایشان مرحمت فرمود بعد ازان با لشکر خود در دکن رفت و تا کهڑکی که جائے قیام نظام الملک بود تعاقب دکهنیان کرد و دکهنیان در قلعه دولت آباد محصور شدند و با وازه وصول موکب شاهجهانی دکهنیان دست از محاصره احمد نگر برداشته پائے به فرار نهادند و عنفوان الحاح بسیار نموده طالب صلح شدند و برین قرار داد صلح شد که تمام ملک مفتوحه سابقه بادشاهی را واگذارند و بیشتر از سر صد قرار داده سابق چهار ده کروه دیگر ملک حواله گماشتگان مغل نمایند و پنجاه لکهه روپیه بر جریمه دهند چون این خبر بادشاه رسید کلغی تحفه ایران برائے شاهجهان فرستاد و خنجر خان منصب چهار هزاری هزار سوار یافت و الچیان ایران را خنجر و جیغه و هفتاد هزار روپیه انعام داده مرخص کرد و احمد بیگ خان صوبه دار اوریسه گردید و پنجهزار روپیه به قاضی نصیر برهان پوری عنایت شد و بعد فتح دکن سی و دو نفر امرا باضافه مناصب سرافراز شدند و عبد العزیز خان حاکم قندهار سه هزاری دو هزار سوار شد چون در زمانے که بادشاه به کشمیر رفته بود اثر تنگی نفس و مرض در خود محسوس کرده بود حکیم روح الله متصدی علاج شده فائده نداد و حکیم مومن کنایتے کرد سود مند نیامد حکیم صدرا اسپر میرزا احمد عراقی مخاطب به مسیح الزمان و حکیم ابو القاسم پسر حکیم الملک که هر دو پرورده این دولت بودند با وجود عنایت بسیار از علاج پهلو تهی کردند و بادشاه خود را به نور جهان بیگم سپرده آن بالغه دانا به تدبیر و پرستاری کرده آثار صحت ظاهر شد و بیگم شتے عظیم کرده دو لکهه روپیه در انعام ملازمان علاوه از دیگر لوازم صرف کرد اعتقاد خان حاکم کشمیر چار هزاری دو هزار سوار و راجه گج سنگه راٹهور چار هزاری سه هزار سوار شدند و شاهزاده پرویز رخصت رسید بابت لک روپیه برائے مصارف شاهزاده شاهجهان

بدکن فرستاده شدند و حکیم مسیح الزمان رخصت حجاز خواسته بادشاه باوجود بی سرشتگی او بست هزار روپیه مرحمت کرد و جوتکرا منعم فوید بخش صحت را بطلا و نقره بسنجیده پنجصد مهر هفت هزار روپیه عنایت فرمود +

ذکر نهضت موکب شاهنشاهی بسیر کشمیر

چون هوائے آگره در موسم گرما مخالف مزاج بادشاه بود بعزم سیر کشمیر از دار الخلافه برآمده به دهلی رسید همدرین ایام میرزا راجه بهاو سنگه کچهواهه از افراط شراب خواری در دکن جان داد چون پسر او نبوده نبیره برادر کلانش بجائے او سرافراز شد و درین سفر اعتماد الدوله از جهان گذران گذشت و درین سال قلعه کانگڑه بتصرف اولیائے دولت درآمد ۵ شهنشاه زمان شاه جهانگیر این شاه اکبر + که شد بهفت کشور بادشاه از حکم تقدیری + جهانگیر و جهان بخش و جهان دار و جهان دارا + که از بخت جوان او جهان ایمن شد از پیری + بشمشیر غزا این قلعه را بگشود تا ز بخش + خرد گفتا کشود این قلعه اقبال جهانگیری + و درین سال شهزاده خسرو در دکن درگذشت و در سنه احدی و ثلثین و الف هجری مهابت خان از کابل و حسن ابدال آمده ملازمت نمود و صد اشرفی بنظر وده هزار روپیه به نثار گذرانید و اعتبار خان پنجهزاری شده صوبه دار آگره گردید و در کشمیر حکیم مومنا را که تصدی علاج شده بود هزار در رب النعام شد و عبد الله خان ششهزاری منصب یافت بهادر خان از بیک از قندهار رسیده صد مهر و چهار هزار روپیه به نثار گذرانید لشکر خان چهار هزاری سه هزار سوار شد و میر جمله و سردار خان و سربلند خان و باقی خان و فرزنده خان و جان سپار خان و میرزا بدیع الزمان گورکان و زاهد خان و عقیدت خان و ابراهیم حسین مرزا ذوالفقار خان و رجگ سنگه وغیره بترقیات مناصب سرافراز شدند چون بعرض رسانیدند که شاه عباس صفوی والی ایران قلعه قندهار را مسخر کرد خان جهان لودهی برین مهم تعین شد و در کشمیر موضع محاصل چهار هزار روپیه برائے مصارف گرمابه وضوخانے مسجد مقرر شد و بادشاه از کشمیر سوئے لاهور روانه شده بشاهزاده شاهجهان نوشت که از دکن بحضور رسیده متوجه قندهار گردد و مقرب خان را دو هزار و میر ظهیر الدین را ده هزار و حکیم مومنا را هزار در رب النعام شدند و کنور سنگه راجه کشتوار از گوالیار خلاصی یافته بمکومت دیار خود مغرز گشت شاهزاده داور بخش ابن شاهزاده خسرو بمنصب پنجهزاری یافت چون شاهزاده خرم در آمدن تعلل کرد حکم شد که جاگیر او در سیان دوآب ضبط شود و بشاهزاده فرمان شد که مالوه یا گجرات یا دکن برائے خود اختیار کرده خوش گذراند خانجهان حسب الحکم از ملتان آمده هزار اشرفی و هزار روپیه و سیصد راس اسپ پیشکش کرد و مهابت خان شش هزاری ذات و پنجهزار سوار منصب یافت و شاهزاده شهریار مهم قندهار را در خواست دوازده هزاری هشت هزار سوار منصب یافت و میر رستم و لشکر خان و میرزا عیسی ترخان و الهداد خان افغان و مکرم خان و سید علی قلی وغیره بترقی مناصب سرافراز شده در خدمت او تعین شدند +

ذکر بغی شاهزاده خرم محمد شاهجهان و محاربات او با لشکر بادشاهی و دیگر شاهزادگان

برستجان این تواریخ پوشیده نیست

کرشاهزاده شاهجهان همواره عرف اطاعت بر لوح ضمیر می نگاشت و قدم بر جادهٔ سعادت مستحکم میداشت امابواسطهٔ بعضی سوانح
یعنی ورزیدن آن جهان بود که نورجهان بیگم دختر خود را که از صلب شیر افگن خان بود به سلطان شهریار پسر کهتر بادشاه داده
بود و سعی می نمود که ولیعهدی بوسے عنایت شود چون شاه جهان همه وجوه لائق تاج و تخت بود و در مهمات اودسے پور
و دکن کامیاب شده اقتدارے بسیار بهم رسانیده بود نورجهان او را خار راه دانسته بادشاه را از و بدظن نمود و نورجهان
که بادشاه را مطیع امر خود ساخته بود حیله ساخت شاهزاده شاهجهان چون از دکن بمالوه مراجعت فرمود عریضهٔ فرستاده پسور
را بجاگیر خود خواست و باغنا و عنایت فیولیت مردم خود را بدان پرگنه فرستاد اتفاقاً نورجهان آن پرگنه را بجاگیر سلطان
شهریار گرفته گماشتگان فرستاده بود و سرو گماشتگان در آن مقام باهم گرآویخته گماشتگان شاهجهان مغلبه کردند و
نورجهان این معامله را به جهانگیر عرض کرده و بادشاه برآشفته هرچند شاهجهان دیوان خود افضل خان را فرستاده عذرات
خواست اما بجائے نرسید روز بروز غبار نقار تفع میشد و شاهزاده خواست که بذات خود متوجه ملازمت گشته بربت
خود بخاطر نشان پدر کند بادشاه بمجرد این خبر مهم قندهار را گذاشته متوجه اکبرآباد گردید و در راه یک لکهه روپیه به
میرزا رستم و دو لک روپیه به سید عبدالله خان عطا شد نذر شاه پرویز را تاکید نمود خود طلبید و شاهزاده باخانخانان و دیگر
امرا الفتح پور رسید بادشاهان اعظم را منصب هفت هزاری پنجهزار سوار بخشید و چون بدهلی رسید لشکر از هر طرف
در رکاب او پیوستند و در راه امرائے بسیار بمناصب سرافراز شدند در سنهٔ اثنی و ثلثین و الف هجری
گرد هر ولد رائے سال بخطاب راجگی دو هزاری کمیت و نیم هزار سوار سرافراز شد و راجه نرسنگ دیو بندیله بخطاب مهاراجه
یافت و راجه جے سنگه نبیره مان سنگه کچهواهه بملازمت رسید چون شنید که شهزاده بالبت و هفت هزار سوار و
خانخانان و داراب خان و همت خان و سهرلبند خان و شیرزه خان و چاند خان و جادو رائے داودی رام و آتش خان
و منصور خان و رستم خان و بیرام بیگ و دریا خان لودهی و راجه بهیم سنگه پسر رانا کرن و غیره امرائے خود دیر سر بست و
پنج هزار سوار بسرداری آصف خان و خواجه ابوالحسن و عبدالله خان به تنبیه او مامور کرد و از جانب شاهجهان سندر
برهمن که هندوے متهور بود بمقابله رسیده با عبدالله خان مقابل شد و عبدالله خان صف ویران کرده بشاهجهان پیوست
امادرین معرکه سندر بضرب بندوق کشته شد لشکر شهزاده هزیمت یافت و بادشاه نوازش و ابوالحسن و ابراهیم حسین و
باقر خان و نورالدین قلی و راجه رامداس و لطف الله وغیره را باضافه مناصب سربلند فرمود و راجه جے سنگه سه هزاری
چهارده صد سوار و اعتبار خان بخطاب ممتاز خان و شش هزاری پنجهزار سوار شد و صادق خان میربخشی شده به تنبیه
بگت سنگه پسر راجه ماسو که بغربان شاهجهان به پنجاب رفته بود رخصت یافت و راجه گجسنگه را لهور و رائے سورج سنگه
بحضور حاضر شدند شهزاده پرویز بعنایت خلعت با مادری زربفت قیمتی چهل و یکهزار روپیه و رتن گج فیل خاصه و ده
زنجیر اراده فیل و اسپ و ملعار مرصع قیمتی هفتاد و هفت هزار ممتاز شده با چهل هزار و بست لک خزانه و دیگر شاهجهان مامور

شد و منصب او چهل هزاری ذات و سی هزار سوار مقرر شد و عهده سپاهداری به مهابت خان صوبه دار کابل عطا
گردید و راجه گجسنگه راٹھور و راجه جے سنگه کچهواهه و راجه رامداس کچهواهه و فاضل خان و رشید خان و خان عالم و
خواجه میر عبد العزیز و عزیز الله و اسد خان و پرورش خان و سید هرمز خان و اکرام خان و لطف الله و رائے نراین داس
وغیره همراه او مقرر شدند و شاهزاده داور بخش بمنصب هشت هزاری سی هزار سوار سرافراز شده به تاهلیقی خان اعظم
میرزا اسید عزیز که بصوبه گجرات تقرر گردید و بنگاله و اوڑیسه به تهمتن خان عطا شد و راجه گجسنگه بمنصب پنجهزاری چهار
سوار ممتاز گشت و کنور جگت سنگه ولد رانا کرن از اودی پور بحضور رسید و بادشاه نیز در اجمیر آمده قیام ورزید و سی دو
زنجیر فیل پیشکش ابراهیم خان از بنگاله رسیدند و در گجرات سید عبد الله خان را با امرائے بادشاهی که در گجرات بودند محاربه
واقع شد و عبد الله خان شکست یافت صفی خان ازین سبب سه هزاری دو هزار سوار شد و سادات بارهه درین
معرکه شجاعت بسیار ظاهر کرده بترقیات عظیمه رسیدند و بادشاه بشکار شیر رفته چهار شیر نر را بفرب بندوق در یک روز
شکار کرده مراجعت کرد و یک مالائے مروارید به جگت سنگه سیسودیه عنایت شد چون خبر پرویز بشاهجهان رسید
بالبست هزار سوار و سه صد فیل جنگی از مانڈو بقصد حرب مراجعت کرد اما ببب آنکه اکثر امرائے او برگشته به پرویز پیوستند
جنگ ناکرده نربدا را عبور فرمود و بادشاه امرائے بسیار را به ترقی مناصب نواخته در جشن درن شمسی دو هزار روپیه
بحضرت شیخ احمد سهرندی رحمه الله علیه فرستاد و شاهزاده شاهجهان اکثر اموال و پردگیان را در قلعه آسیر گذاشته
چون خانخانان که برائے صلح فرستاده بود مهابت خان در ساخت شاهزاده از برهان پور بدر رفت و خان جهان لودهی
از ملتان بحضور بادشاه آمد و صد اشرفی و یک لعل قیمتی یک لکهه روپیه بنظر گذرانید چون بادشاه خبر رسید که شاهزاده بملک
دکن رفت از اجمیر شریف متوجه سیر کشمیر گردید و همدرین اثنا در دکن در راجه گردهر و سید کبیر بارهه باندک بهیبے جنگ شده
سادات و راجپوتان باهم آویختند و گردهر با اکثر راجپوتان بقتل رسید و مهابت خان بمشکل آن فتنه فرو نشانیده سید کبیر را
بعوض آن بسزا رسانید و بادشاه بدهلی رسید و علی محمد پسر علی رائے والی تبت بحضور رسید و عرائض عادل خان مشتمل بر
اخلاص و دولتخواهی رسید و سلاطین دکن دست از امداد شاهجهان کشیدند و در جشن سنه ثلث و ثلثین احسن الله پسر
خواجه ابو الحسن و محمد سعید پسر احمد بیگ وغیره امرا بعنایات شاهی سرافراز شدند چون شاهزاده شاهجهان به بنگاله رفت پرویز و
مهابت خان را فرمان شد که به الله آباد روند و خان جهان باگره شتافته و در همین اوان شاهزاده پرویز با همیشر راجه گجسنگه
راٹھور منعقد شد چون فرمان بادشاه بعادل خان رسید چهار کروه استقبال کرده بعد سلام و سجده تعظیمے فرمان گرفت و شهر را
آراست و شاهزاده به برهان رسید و او را تسخیر کرده و فوج او با ابراهیم خان فتح جنگ در آویخت و ابراهیم خان کشته شد و
شاهجهان ظفر یافته چهل لکهه از سامان ابراهیم خان و پنج لکهه روپیه از سامان میر ک هلائی و پنجصد فیل و چهار صد اسپ بدست
لشکریان شاهزاده رسیدند و شاهزاده سه لکهه روپیه بسید عبد الله خان و دو لکهه به راجه بهیم سیسودیه یک لکهه به داراب خان و

یک لکھ بیدر یا خان پنجاہ ہزاریہ وزیر خان پنجاہ ہزاریہ شجاعت خان پنجاہ ہزاریہ محمد تقی پنجاہ ہزاریہ بیرام بیگ
بخشیدو داراب خان راسوگند داده حاکم بنگاله نمود و دختر وزوجه وپسرش رابطور یرغمال باخود گرفته به بهار رفت و
راجه بهیم پسر رانا را به پٹنه فرستاد و او بر پٹنه تصرف یافت وشاهجهان نیز به پٹنه و بهار رسید وسید عبدالله خان
قلعه الله آباد را محاصره فرمود وشاهزاده در جون پور توقف کرد و همدرین سال پلنگ پوس اوزبک سپه سالار نذر محمد خان
اوزبک والی ماوراالنهر بکابل وغزنین رسید خانه زاد خان از مهابت خان بجنگ او برآمده پلنگ پوس هزیمت یافت و
یکهزار اسپ بدست لشکر گورکان رسید ندو در ترکی پلنگ برهنه و پوس سینه راگویند چون او سینه برهنه بجنگید بدین لقب
ممتاز شد وچون عنبر عرائض فرستاده میخواست که اختیار صوبه دکن بوسے عنایت شود و همچنین عادل خان میخواست مهابت
خان عادل خان را پسندیده وملا محمد لاری وکیل او بملازمت شاهزاده رسیده مقرر شد که با پنجهزار سوار در بربان پور
بوده به نیابت صوبه دار خاندیس انتظام دکن کند وپسر او امین الدین با هزار سوار در رکاب شهزاده باشد بدین قرار داد
خلعت وشمشیر مرصع وفیل و اسپ و پنجاه هزار مدد خرچ یافت ومهابت خان نیز یکصد وده سر اسپ و دو فیل و هفتاد هزار
روپیه به پدر وپسر داد و درین زمان بادشاه ورکشمیر بود و پرویز ومهابت خان بعد از نظم دکن سوئے بنگاله آمدند و در
قرب الله آباد رسیده از دریا عبور کردند وشاهجهان بیگمات را در قلعه رهتاس فرستاده به بنارس رسید واز گنگا
عبور فرمود و پرویز ومهابت خان نیز از گنگا عبور کرد به مقابله او راهی شدند خان دوران بیرم بیگ را که از ملازمان
شاهجهان بود با آقا محمد زمان کامیر شهزاده پرویز بجنگے واقع شد و فوج خان دوران منهزم شد اما او همچنان در معرکه
ایستاده به مردانگی جان داد وشاهجهان مجلس کنگاش آراست راجه بهیم سیسودیه دیگر امرا صلاح جنگ دادند
وسید عبدالله خان بسبب قلت فوج وکثرت مخالفان رائے مراجعت به سوئے دهلی داد ندا اما شاهجهان بمقتضاے
شجاعت ذاتی جنگ را پسندیده وعبدالله خان را در برابر اغار ونصرت خان را در جرانغار و در سراولی راجه بهیم سنگه را
مامور فرمود و دریمین او دریا خان افغان ودر یسار او بهار سنگه پسر نرسنگه دیوبندیله و در التمش شجاعت خان و
شیر بهادر افغان و بر توپخانه رومی خان را مامور کرد چون صفوف آراسته شدند هر دو لشکر بمقابله همدگر رسیدند
مردم شهزاده پرویز بر توپخانه حمله کردند و توپخانه از دست مخالفان بدر رفت دریا خان افغان با زین صد مرد راه
انهزام گرفت وطرح دست چپ نیز راه فرار در پیش گرفت اما بهیم سنگه سیسودیه بمقتضاے شجاعت ذاتی بے ملاحظه کثرت لشکر خود
بر قلب لشکر بادشاهی زده و مردانگی بسیار کرد و فوج شهزاده پرویز از هر طرف هجوم آورد ند و راجه بهیم سنگه بعد وضع مردانگی راه نورد بادیه
عدم گردید و بهیم سنگه راٹھور و رتنسی راج واکهی راج راٹھور و غیره نامی شده میدان را قائم داشتند هراول بیان سردار هراولی لشکر شجاعت
خان سردار التمش نیز سرور و اولوی فرار نهاد اما شیر خواجه مردانه بجنگیده جان داد آخر چون نوبت جنگ به قلب سپاه
رسید نصرت خان سردار جرانغار نیز منهزم شد اما شاهزاده شاهجهان و عبدالله خان بمقتضاے مردانگی با پانصد مرد

ثابت قدم بودند حتے که از انمیان نیز بسیار زخمی و قتل شدند شاهزاده شاهجهان دل بر مرگ نهاده اسپ را برانگیخت و حمله قوی آورده و اسپ سوارے او نیز زخمی شد عبدالله خان پشت رانده جلو گرفته شاهجهان را برگردانید و گفت که درین معرکه جان دادن رائگان خواهد بود و بر شاهان اولالعزم این چنین و تنها بسیار آمده اند و صاحبقران امیر تیمور شاه بابر وغیره در ابتدائے سلطنت و راین چنین معرکها عنان برگردانیده اند بالآخر غیر خواهان عنان گرفته شهزاده را ازان معرکه برآوردند و عبدالله خان او را بر اسپ خود سوار کرده به پٹنه رفت و لشکر بادشاهی همین قدر غلبه را غنیمت شمرده تعاقب ناکرده اموال و اسباب ایشان را تاختند درین اثنا عادل خان بیجاپوری را با ملک عنبر زامی واقع شد و بامر مهابت خان اکثر لشکر منغل یاغانت او رفتند و ملک عنبر هر چند عجز کرد سود مند نشد آخر در وقت فرصت بر لشکر ریخته ملا محمد لاری سر لشکر ملول خان قتل و بعضے امرائے بادشاهی نیز اسیر شدند ملک عنبر عادل خان را قلعه بند کرده بر ممالک او و بعضے از ملک بادشاهی قبضه کرد و بموجب التماس ندر محمد خان او زبک بادشاه او را النهر خواجه ابوالحسن بر صوبه کابل مقرر شده خانه زاد خان معزول شد و بادشاه از کشمیر به لاهور رسید چون شاهزاده شاهجهان از بنگاله بدر رفت و دارا یب خان ترکمان و برادر ای نکریدند عبدالله خان پسر حران او را که بطور یرغمال همراه داشت بکشت و دارا یب خان نزد مهابت خان رفت و او بفرمان بادشاه او را بقلعه سانید و بسزائے بعهدی رسید و خانه زاد خان پسر مهابت خان بتعلقداری و صوبه داری بنگاله معزز شد و شهزاده شاهجهان به دکن رفت و از انجا به برهان پور آمده محاصره کرده و بدفعات جنگهائے مردانه کرد و او را و تن دیگر با بامیرک و اکثر امرائے بادشاهی در قلعه بقبضه رسیدند و قلعه قریب بفتح رسیده بود که شاهزاده پرویز و مهابت خان به کنار نربدا رسیدند و شاهجهان محاصره گذاشته به بالاپور رفت اما سید عبدالله خان و نصرت خان از شهزاده جدا شدند چون خان اعظم میرزا عزیز خان رحلت کرد او را و بخش را بادشاه بحضور طلبیده خان جهان لودهی را به گجرات بتقرر نمود و در سنه اربع و ثلثین و الف هجری بادشاه از کشمیر روانه شده و سر بلندرائے که در ایام محاصره شاهجهان و لشکر عنبر او را مردانگی داده بود بمنصب پنجهزاری پنجهزار سوار ترقی کرد چون شاهجهان سوئے دکن رفت و در راه بیمار شده و از خیال نا راضگی پدر ترسیده عریضه مشتمل بر معذرت نوشت و بموجب فرمان بادشاه فدائیخان رفت تا مهابت خان را به بنگاله بفرستد و خان جهان در رفاقت شهزاده پرویز ماند و بادشاه در سنه خمس و ثلثین و الف در لاهور رسیده یک کهرور روپیه به خان خانان عبدالرحیم خان مرحمت کرد و حکم شد که مردمان رفته از مهابت خان و اقبال بنگاله باز یافت کنند و در همین سال بادشاه سوئے کابل کوچ فرمود و همین سال اولاد افغان گشته شد و سرش رسید و در همین سال سلطان رضیه بیگم دختر میرزا اسفندیار که زوجه اکبر بادشاه بود انتقال فرمود و چون مهابت خان دختر خود را با بخرد دار نقشبندی نسبت کرده بود بسبب بے اجازتی برخود دار تعدی شد و در منزل چناب آقا محمد ایلچی ایران را خلعت و خنجر مرصع و سی هزار روپیه عنایت شد و یک گز الماس قیمتی یک لک روپیه معه دیگر تحائف برائے شاه عباس فرستاده شد ٭

ذکر گستاخی و غلبه مهابت خان و اقبال او بار او دراندک زمان

چون بادشاه درین زمان مهابت را خوب بنظر نیاورده

محکوم رائے نور جهان بود و نور جهان نیز با وجود عقل و تدبیر و فهم و فراست اکثر اوقات مغلوب رشک و حسد که خاصه زنان است گشته چنان که شاید عواقب امور را بنظر نمے آورد و بسبب آنکه شاهجهان داماد برادر او آصف خان است ازو رنجیده مهابت خان را للبلیده و متمال نموده بهم شاهجهان مامور کرده بعد ازان از مهابت خان هم مکدر شده بادشاه را بران داشت تا فدائی خان را تعین کرد که پرویز را ازاو جدا کرده و مبالغه کرد که از مهال آمده آبنگاه گرفته ازو باز ستاند و خان جهان از گجرات به دکهن رفت وقتیکه بادشاه بر دریا بهت تعیه بود با خواص آمنخان و مادو برادران مهابت خان نیز تعیل شدند و زر بسیار ازایشان باز یافت نمودند

مهابت خان پنجهزار سوار راجپوت جمع آورده قرار داد که گرگاه را بر و رسد جان خود را در بازد چون مهابت خان رسید بادشاه بمجرد وصول او را معاتب ساخته فرمود که تا مطالبات شاهی خاطر نشان دیوانیان نسازد باریاب کورنش نخواهد شد و درچنان وقت آصف خان از فرط غفلت و غرور بادشاه را این روے دریا گذاشته خود با خیل و خدم و فوج و حشم از دریا گذشته خیمه زد و گرد خیام بادشاهی بغیر از شاگرد پیشه کسے نماند مهابت خان قابو دیده دو هزار سوار بر سر معبر گذاشته پل را آتش زد و خود با دو صد راجپوت در دولت خانه آمده و تا در دولت سواره رفته از مرکب زیر آمد و دروازه غسلخانه را شکسته اندرون شتافت و بادشاه ازین حال آگهی یافته از خرگاه برآمده برپالکی نشست و مهابت خان پیشتر رسیده کورنش بجا آورد و گرد پالکی قربان شده بعرض رسانید که چون از جنگ آصف خان و دشمنان خلاصی ندیدم خود را در پناه حضرت رسانیدم اگر سزاوار دست مبارک بسزا رسانند و بادشاه ازین بے ادبی ها بخشم رفت و دو بار دست بقبضه شمشیر آورد تا آن بے ادب را بسزا رساند و هر بار میر منصور بخشی در زبان ترکی بعرض رسانید که وقت حوصله آزمائی است عتاب مصلحت نیست باید که به دلاسائے او پرداز ند دران وقت غیر از چند کس خواص و ندیم کسے حاضر نبود بادشاه نیز بمقتضائے وقت ضبط کرده مهابت خان بعرض رسانید که وقت سواری است باید که بادشاه سواری فرماید و غلام هم رکاب باشد تا مردم بدانند که بادشاه را با من عنایت است و بادشاه خواست که اندرون رفته خود را بیاراید مهابت قبول نکرده اسپ خود پیش کشید بادشاه را غیرت سلطنت اجازت نداد که بر اسپ او سوار شود اسپ خاصه طلبیده سوار شد و مهابت خان قدرے راه رفته فیل خود پیش آورده بعرض رسانید که درین آشوب سواری فیل اولی تر است بالجمله بادشاه بر فیل سوار شده مهابت یکے از راجپوتان را بر سر فیل و دو کس را در خواصی نشانید خدمت پرست خان با صراحی و پیاله خاصه لیمان گرفته بالا رفت هر چند راجپوتان ممتنع نمود ند اما از خرمهابت را در حوضه رسیده و مهابت خان بادشاه را در خیمه خود آورده پسران را تصدق کنانید و باز بخیال بدست آوردن نور جهان بادشاه را بسر پد خاص برد و بابیگم درین فرصت از آب عبور نموده به برادر خود پیوسته لودی و مهابت خان اکثر خواص و

امرا را که بدست او افتاده بتفصیل رسانیده و نورجهان امرا را طلبیده برایشان عتاب کرد و قرار بران داد که روز دیگر از دریا گذشته معرکه آرا شوند هر چند بادشاه ندما را فرستاده و انگشتری خاصه به نشان بایشان داده آصف خان را ازین عزم منع فرمود امابیگم و آصف خان لشکر آراسته متوجه عبور شدند در وقت عبور جائے پایاب سلک لشکر از هم گسیخته مردم از هر طرف متوجه عبور گردیدند و ازین سو فوج مهابت خان مانع عبور شده درمیان دریا محاربه سخت در پیوست و نورجهانبیگم خود در عمارے نشسته تیر میزد اتفاقا تیرے بر بازوے دختر شهریار کدر عمارے بود رسید بیگم بدست خود برآورده بمردم تاکید عبور مے نمود اما هنوز آصف خان در دریا بود که ابو طالب پسر او با فدائی خان و شیر خواجه والی یاروباقی بیگ دریا عبور کرده جنگ در داد و باندک جنگ هزیمت یافت فدائی خان جنگ کنان قریب سرایرده بادشاه رسید اما بوجه قلت اعوان و انصار چاره جز فرار ندانسته بازگشت بسیارے کس از مردم بادشاهی پیش فیل بیگم کشته شدند فیل او نیز زخمی شده برگشت و فیلبان او را در دریا سرداد افیل شناکرده بکناره رسید و آصف خان نیز پسپا شد ناچار افغانان با پسر خود گریز کرده بقلعه اٹک شتافت و ابو الحسن و ارادت خان و معتمد خان و دیگر امرا قول و قسم گرفته با مهابت خان ملاقات کردند و بیگم نیز بعد از سه روز به بادشاه پیوسته خود را به تقدیر انیز دقدیر پسر و دو همدرین ایام ایلچی نذر محمد خان اوزبک رسیده سی هزار روپیه انعام یافت و مهابت خان آصفخان و ابو طالب را نیز گرفته مقید کرده اکثر مصاحبان او را قتل کرده بادشاه معه مهابت خان بکابل رسید و مهابت خان آقدارے کابل بهر سانیده بیگم همواره به تحریر خطوط و ترسیل زر در صدد جمع آوردن لشکر بود و بادشاه به کمال دانائی و فطانت با مهابت خان یکدلی ظاهر میکرد و اکثر امور مشوره بیگم را بو مے گذاشت و فرمود که بیگم با تو صاف نیست و در قصد تو منتهز فرصت است باید که خود را نگهداری و مهابت خان بدین سبب فرقیه عنایت بادشاه شده از جانب او بے فکرے بود ناروزے احدیان بادشاهی را در کابل با راجپوتان مهابت جنگ گفتگوے ملاقی شده نوبت بجنگ رسید و هشتصد راجپوت کشته شدند و این معنی موجب کسر شان مهابت خان گردید و غلمائے هزاره و کابل نیز اکثر راجپوتان را در هر جا که یافتند کشتند و اکثر را گرفته بجاهائے دور برده فروختند و قریب پنجصد راجپوت گرفتار مردمان گردو نواح شده بیچ شدند و مهابت خان بمدد مردم خود سوار شده غلبا احدیان دیده بازگشت و بادشاه مردم فرستاده بمشکل این فتنه فرو نشانید و بدیع الزمان داماد ابو الحسن بخواجه قاسم را بلاحظه مصلحت وقت بمهابت سپرد که واسطه آنها بودند خان مرقوم آنها را معتقد داشت چون شاهجهان در وقت واپسی از خاندیس سامان ده لکهه روپیه به پیشکش و شاهزاده دارا شکوه و اورنگ زیب پسران خود را بدرگاه فرستاده بود خبر ایشان رسید که باکبرآباد رسیده اند والده وردی قراول بیگی برائے شکار قمرغه نور کلان از رسن نابسته بعرف بست و پنجهزار پیش کرد و در موضع زرفنده بشکارگاه حسب فرمان ایستاده نمودند چون شاه اسمعیل هزاره سردار قوم هزاره برائے ملازمت آمده بود بادشاه بخیمه او قدم رنجه فرموده و جواهر و خلاع بوے بخشوده بشکارگاه رفت +

ذکر شاهزاده شاهجهان گورکان

چون شاهزاده خبر بی ادبی مهابت شنید بر آشفت و باوجود کمی جمعیت و بی سامانی قاصد استخلاص پدر از پنجه او گردید چون به اجمیر رسید راجه گشن سنگه ولد رانا بهیم سنگه سیصد سوار و پیاده که در خدمت بود دفعات یافت ازین سبب هم اهیان او متفرق شدند و پنجصد سوار در رکاب ماندند ناچار بعزم پٹنه از راه ناگور و جودهپور و سلیمیر روانه شده و در همین آوان مهابت خان ره نورد راه ادبار گردید و تفصیل این وقایع چنان است که چون بلوشاه بمصلحت وقت مهابت خان را گفتگوی مصلحت میگفت که دختر شهنواز خان پسر خانخانان ترکمان زوجه شائسته خان میگوید که سن بضرب بندوق مهابت خان را خواهم کشت مهابت خان ازین سبب در حراست و حفاظت بادشاه تردد ذکر ده چون رایات اقبال از سر کابل گرشته بمنزل رتهاس رسید لشکر را سان داد و اطمینان بهم رسانیده به مهابت خان پیام داد که بمنزل پیشتر از لشکر میرسته باشد چون کناره دریائے بهت مخیم سراد قات اقبال گردید از سر زور به مهابت خان فرمان شد که در تعاقب شاهجهان به پٹنه رود آصف خان و لهو مرث و بهوشنگ پسران شاه دانیال را بحضور بفرستد ورنه بهتر نخواهد شد مهابت خان چاره خیر از قبول ندانسته آصفخان را برآورده و عذرها خواسته عهد و قسم گرفته رهائی داد و هر یکے را از متعلقان آصفخان فرستاد و خود سوئے پٹنه روانه شد چون بادشاه به لاهور رسید آصف خان بصوبه داری پنجاب اختصاص یافت و مردم مهابت خان بست و دو لکهه روپیه از بنگاله وصول نموده برائے او فرستاده بودند حکم شد که سرداران رفته ضبط نمایند همدرین ایام شاهزاده پرویز در دکن از کثرت شراب خواری مرض پیدا کرده در گذشت و بشاه خواجه ابلچی نذر محمد خان چهل هزار روپیه انعام شد و شاهزاده شاهجهان در پٹنه رفته دران جا شرف الملک گماشته شهریار با پانصد هزار سوار بود شاهجهان سه چار صد سوار در رکاب داشت و امرائے او با وجود مخالفت او بر قلعه یورش کرده و او عزم ایران با خود مصمم کرده بود اما بسبب بیماری خود و خبر مرض پرویز آن قصد را موقوف داشته و خط نورجهان بیگم رسید که مبادا مهابت خان پسران شما را برداشته شورشے کند مصلحت در رفتن دکن است شهزاده بسواری پالکی به گجرات رفت و در دکن رسید و درین ایام آصف خان هفت هزاری ذات و هفت هزار سوار دو سه سه پیه گردید چون خانجهان لودهی به دکن رسید درین زمان حمید خان حبشی بر نظام الملک متولی بود دوازده لکهه روپیه پیشکش جهان داده ملک بالاگهاٹ و احمد نگر به تصرف خود گرفت اما سپهدار خان حاکم قلعه بر سه نداد و درین ایام خواجه سید عبدالرحیم سفیر امام قلیخان اوزبک والی ماوراء النهر رسید بسبب علو نسب و قدر آنجناب امرائے کبار مثل فاضل خان و موسوی خان و بهادر خان اوزبک و غیره باستقبال رفتند و وقت ملاقات بادشاه از کورنش معاف داشته اجازت نشستن داد و پنجاه هزار روپیه بطریق انعام داد و درین آوان خانخانان عبدالرحیم خان بهار لوتر کمان در عرصه هفتاد و دو سال در دهلی وفات یافت و راجه لشکر سنگه زمیندار ماند و عریضه اخلاص فرستاد تا کسے آمده بنده را دستگرفته بحضور رساند چون مهابت خان لشکر بادشاهی را در تعاقب فرید نزد شاهزاده

شاه جهان خرم رفت و هزار اشرفی و یک الماس قیمتی هفت هزار معه دیگر نفائس پیشکش نمود و خانجهان خطاب سپه سالاری یافته بتادیب شهزاده مقرر گردید و بادشاه در سنه ست و عشرین والف فدائی خان را منصب پنجهزاری پنجهزار سوار داده بحکومت بنگاله روانه کرد و مقرر شد که پنج کهه پیشکش نذر بیگم فرستاده باشد و بهادر خان اوزبک به الله آباد مامور گردید ✣

ذکر تماشاے بازیگران بنگاله

از عجائب سوانح ایام سلطنت جهانگیر بادشاه تماشائے بازیگران بنگاله است که وقتے بازیگران بنگاله بحضور رسیده استدعائے اظهار فنون خود نمودند در مقام تماشائے چند از سیر المتاخرین وغیره منتخب کرده نوشته میشوند بازیگران استدعائے تماشا نمودند و بادشاه با شهزادگان و امرا باحظ انشسته هر روز تماشاهائے عجیب و غریب ملاحظه میفرمودند چنانچه روزے بازیگران نیزهے پنجاه درعه آوردند و بهوا انداختند نیزهے در هوا راست بایستاد سنگے آوردند و آن سنگ بر آن نیزهے دوان شده بالا رفت ناپدید گردید همچنین شیرے آوردند آن جانور نیز نیزهے گرفته بالا رفت و آهو و پلنگ وغیره جانوران بسیار آوردند و همه ایشان نیزهے گرفته بالا رفتند و ناپدید گردیدند بازیگران نیزهے را کشیده درکیسه نهادند ازان جانوران اثرے پیدا نشد و دیگر یک تن از ایشان ایستاده شد و نفرے دیگر بالائے کتف او استاده و شخص سیوم آمده بر کتف او ایستاد و همچنین تا شصت نفر یکے بر دیگرے ایستادند و یک کس دیگر آمده پائے شخص اولین گرفته و همه را برداشته و نفر اولین قوت کرده خود را از ریسمان و پنجاه و نه نفر را برداشته در میدان گردید دیگر یک کس از ایشان آمده و کلاوه ریسمان آورده در هوا افگندند که سر دیگرش در هوا ناپدید گشت و تارے بنظر مے آمد یکے از انجماعت براق بسته روبروے بادشاه حاضر شده بعرض رسانید که دشمنانم در هوا ایستاده اند من بحرب ایشان میروم و کلاوه گرفته بالا رفت و از نظرها غائب شد بعد ساعتے از تار ریسمان قطره هائے خون چکیدند و بعد ساعتے اعضائے او یک یک بر زمین افتادند خون ازان همچکید زن او گریه و زاری بسیار کرده اجازت گرفته و اعضائے شوهر را جمع آورده در انبار میزم نشست و آتش در داد و بسوخت بعد ساعتے همان شخص صحیح و سالم براق بسته از بالائے ریسمان بلکه از آسمان بذریعه ریسمان فرود آمده کورنش بجائے آورد و گفت که بر دشمنان ظفر یافتم و اعضائے کافران بودم از دشمن بودند چون بر احوال زن خود واقف شد جزع و فزع بسیار نموده بر سوختن خود عازم شد درین اثنا زن او که سوخته بود از طرفے بیرون آمده گفت که خود را مسوزکه من نمده ام نظارگیان را ازین تماشا عجبے عجیب روداد و دیگر دو خیمه عالی ایستاده کردند و دامن خیمه ها برچیدند و مردم دیدند که هر دو خیمه خالی نمودند بعد ازان یک کس در یک خیمه بود و یکی در خیمه دیگر دروازه رفته و عرض کردند که برائے هر جانور که مکمل شود بجنگ اندازیم فرمان شد که شتر مرغ را بیرون آرند نی الفور از هر یک خیمه شتر مرغے بیرون آمده بجنگ مشغول شدند بعد ازانها دیگر از هر قسم جانوران که مکمل شدند از خیمه بیرون می آوردند و می جنگانیدند چون دامن خیام را چیدند از جانوران اثرے نبود دیگر مرتبه هائے خالی بر آوردند چون چادر بر ایشان انداخته

باز کردند پر از مسل و شیرینی بودند و اهل دربار ازان خوردند چون باز پرده انداختند مرتبان خالی بودند دیگر مرتبانے ساده آوردند چون بدستگرفته کشادند ورقے ازان سرخ افشان و دیگر که لوح پرکار بران ساخته بودند نمودار شد و دیگر باره که باز نمودند کاغذ برنگ آسمانی افشان کرده و بصفحه صورت تذهیب و مرد ابهم کشیده بود غرض هر مرتبه که اوراق او باز میکردند تصاویر عجیب و نقش و نگار غریب بمے نمودند و در آخر چون یک یک اوراق او را شمار کردند همه ساده بودند دیگر تخم اشجار میوه دار بر زمین افشاندند و گردش گردیده افسونها خواندند یکبار در ختان بر دمیدند و در طرفة العین بالیده در ختان قوت و سیب و ناریل و آنبه و اناس و خرما وغیره نمودار شدند و آهسته آهسته بحد کمال رسیده برگ و گل بار پیدا کردند و بموجب حکم میوه را چیدند و بعضے امرا خوردند بامزه بودند بعد ازان خزان رسیده برگ ها زرد شده خشک شدند و در ختان در زمین فرو رفتند الغرض همچنین تماشاهائے بسیار کردند که نظاره گیان را حیرت میشد و ذکر تماشائے ایشان الحوالت میخواهد لهذا بهمین قدر اکتفا رفت و ایشان را انعام بسیار داده شد و جمیع انعام ایشان دو لکهه روپیه علاوه از جنس و اتمشه و جواهر و فلاع که بادشاه و امرا و شهزادگان دادند بشمار درآمد +

ذکر رحلت جهانگیر بادشاه گورکان از ین عالم فانی بجهان جاودان

چون بادشاه از چند سال عارضه ضیق النفس

پدید آورده بود در ینوقت که از کشمیر راجعت کرد عارضه مذکور ضعف زیادتی پذیرفت روزے در وقت مراجعت بر نشاط شکار میل کرد و دران سرزمین در نه کوهی لشمینی برائے بندوق انداز ان ترتیب کرده بودند که زمینداران آنهوان را بر تیغه کوه برمے آورند و بادشاه بقرب بندوق شکار میکرد و همین که زخم بآهو میرسید معلق زنان ازکوه زیر میرسید پیاده آهوی را رانده آورد و خواست که قدرے پیشتر راند اتفاقاً پاے او لغزیده و معلق زنان بزیر افتاد و استخوانش درهم شکستند و همان لحظه جان داد بادشاه از معائنه این حالت عظیم اندوهناک شد و ازان جا تغیرے در خاطرش پدید آمده کوچ کرد و در راه بیمار خواست و همین که بر لب گذاشت گوارا نشد و نخورد و دران شب احوال او دگرگون شده وقت چاشت روز یکشنبه بست و هشتم صفر سنه سبع و ثلثین و الف هجری انتقال فرمود ۵ شهنشاهے جهان شاه جهانگیر + که صیت عدل او بر آسمان رفت + چو نور الدین محمد بود نامش + ازان از رفتنش نور جهان رفت + چه گویم نام وے کز عالم ملے + بعهد همتش نام و نشان رفت + گلستان جهان بے آب و رنگ است + بهار ذات او چون در جنان رفت + ازین ماتم سرا چون رخت بربست + جهان غمگین شده او کامران رفت + چو تاریخ وفاتش جست کشتی + خرد گفتا جهانگیر از جهان رفت + ازین تاریخ یکعدد کم ۳۶ شود عمر او پنجاه و نه سال و یازده ماه و دوازده روز و بعضے شصت سال نویسند مدت سلطنت او بیست و دو سال و هشت ماه و پانزده روز بود خراب بسیار میخورد و در ایام شهزادگی تا به شش بار میخورد و آخر تدریج کم کرده بچند پیاله رسانیدند و در اول روز یک وقت هشت مرخ افیون و در اول شب شش مرغ میخورد

دردیری و شجاعت و لصفت عدالت نظیر نداشت ؎ نشستی چو بر تخت شاهنشهی ✦ گرفتی جهان فرز ظل الٰهی ✦
فروزندهٔ اختر و تخت بود ✦ کریم و رحیم و جوان بخت بود ✦ دو ربندوق اندازی هم بعید یل روزگار بود و در شب تار
بر آواز جانور بندوق می انداخت و بهر عضو که می گفت گلوله میرسید و از شکار شیر و دیگر جانوران رغبتے بسیار داشت
روزے با شکار بر آمد و بر شیر بندوق انداخت کارگر نیامده و شیر بر جسته بر دم فیل رسیده دست بر هودج رسانید و بادشاه
فرصت شمشیر زنی نیافته بندوق را بدوست بر سرش زد که سر او شکست و بر قورخان داد و بطور سلاطین مغل در تحریر
تعداد و اقسام جانوران شکار سعی بسیار می نمود چنانچه در توزک جهانگیری که در واقعات خود بقلم آورده می نویسد که
چون از کار پردازان فهرست شکار طلبیدم معلوم شد که از عهد دوازده سالگی تا پنجاه سالگی بست و هشت هزار جانور از
شیر و خرس و گرگ و نیل گاؤ و ماهی و پلنگ و آهو و طیور وغیره صید شده اند و از انجمله هفده هزار و یکصد و شصت و
هفت جانور بادشاه از دست خاص شکار کرده بود و در عهد او امنی کامل بود و صدے شامل احوال جمیع عالم و جمیع راجهائے
هندوستان و بلا مطیع بود و همه امرائے اوزبک و برلاس و گورکان و ترکمان و سادات و شیوخ و سادات و راجپوت و افغان
بصدق و اخلاص سر بر خط فرمان او نهاده بودند و جهانگیر در سخاوت و بخشش نظیر نداشت و راد و دهش فائق و سرا
در جهانگیر نامه باید دید که بنده یکے از هزار و اند کے از بسیار نوشته است و در مذهب حنفی بود و از حضرت خواجه بزرگوار
سلطان الهند حضرت سید معین الدین چشتی حسن سنجری اجمیری اعتقاد بسیار داشت و در رعایت شرع و اهل علم و فضل کوشش
می نمود و از علوم فارسی و ترکی وغیره بهره وافی داشت و در زبان و خط ترکی مهارتے بهم رسانیده بود چه سلاطین گورکان
را بسبب آنکه ترکی علم و زبان قومی الیشان است تعلیم ترکی می دادند جهانگیر گوید نظم هم می نمود این چند شعر از اوست
؎ هر کس بضمیر خود صفا خواهد داد ✦ آئینه خویش را جلا خواهد داد ✦ هر جا که بود شکسته دستش گیر ✦ بشنو که همین
کار ترا خواهد داد ✦ دل بد مکن که عمر نماند بهیچ کس ✦ این یک نفس که خوش گذرد دمیس غنیمت است ✦ جام مے را
بر رخ دلدار می باید کشید ✦ ابر بهار است بسیار می باید کشید ✦ من چون کنم که نیز غمت بر جگر رسد ✦ تا چشم ما رسیده
دگر بر دگر رسد ✦ در وصل دوست مستم و در هجر بیقرار ✦ داد از چنین غمے که مرا کمتر رسد ✦ مدهوش گشته ام که بهوش
نه وصال ✦ فریاد از ان زمان که مرا زین خبر رسد ✦ وقت نیاز و عجز جهانگیر هر سحر ✦ امید آنکه شعله نور اثر رسد ✦ و این بیت
را بایکدرا شرفی به درویشی از مریدان حضرت خواجه هاشم ده بندی ماوراء النهری که از ماوراء النهر آمده بود فرستاد ؎
اے آنکه مرا مهر تو بیش از بیش است ✦ از دولت یاد تو بدولت اے درویش است ✦ چندانکه زر فرستاده ام شاد شود ✦
شادیم از انکه لطف از صد بیش است ✦ و در عهد او از کابل و قندهار و اقصائے سندة تا دریائے عمان و از کابل تا گجرات
و دکن و ملوه و کشمیر و تبت وغیر ذلک در تصرف او بود و در اکبر آباد سکه او این بود ؎ سکه زد در شهر اکبر خسرو گیتی پناه ✦
شاه نور الدین جهانگیر ابن اکبر بادشاه ✦ و بیگمات او اول شاه بانو بیگم کچهواهی دختر راجه بهگوانداس کچهواهه والی آنبیر

جے پور بود معتقد او بادشاه در سنه ثلث و تسعین و تسعمایه هجری واقع شده اکبر بادشاه خود در مجلس عقد او تشریف برده و
راجه بهگوانداس علاوه از اقمشه و امتعه و غلام و کنیز یکصد زنجیر فیل به جهیز دختر خود داده بود و دولکه تنکه مهر دختر او
مقرر شده بادشاه بمحبتے مفرط با و داشت و بخطاب شاه بانو بیگم اورا معزز نموده بود و وقتیکه بادشاه بشکار رفته بود
که شاه بانو بسبب حرکات ناشایسته جهانگیر که از بطن او متولد شده بود در شورش دماغ افیون خورده جان داد و این
مرض جنون میراثی او بود و پدر و برادر او نیز به دیوانگی خود را اظهار میکردند و جهانگیر آن چنان متالم شد که چار روز و شب
هیچ نخورد و وفات بیگم در سلخ ذالحجه سنه ثلث و عشر الف هجری واقع شده دیبی جوده بائی راٹهور دختر مهاراجه
اودی سنگه راٹهور معروف راجه موته والی میرٹهه و جودهپور که در سنه اربع و تسعین و تسعمایه بعقد جهانگیر آمد و سیومی دختر
راجه رائے سنگه ولد کلیان مل ابن راجه مالدیو راٹهور والی بیکانیر ناگور بود که در سنه خمس و تسعین و تسعمایه بعقد
بادشاه در آمد و ادی سنگه معروف براجه موته مالدیو راٹهور بود و رائے سنگه نبیره مالدیو و بعد ازین اکبر بادشاه راجه رائے سنگه
را بحکومت جودهپور مقرر فرموده در آن سنگه در عهد اکبر چهار هزاری بود و در همه معارک و محاربات در رکاب بادشاه حاضر بود و
در عهد جهانگیر بادشاه رائے سنگه وفات کرده اول ولیعهد سنگه پسر اکبر او بر زبانی ماڑواڑ مقرر شد و بعد از بغاوت
او راجه سورج سنگه پسر کهتر او بجائے او مقرر شده منصب پنجهزاری ترقی نمود و پس از و راجه گج سنگه پسر او بمنصب راجگی و
منصب پدر رسید و چهارمی از بیگمات جهانگیر بادشاه دختر جگت سنگه کچهواهه پسر راجه مان سنگه ابن بهگوانداس والی
آمبر بود که در سنه سیوم جلوس بعقد در آورد و مان سنگه در جهیز او علاوه از نقد و جنس شصت زنجیر فیل پیشکش کرد و
پنجمی از بیگمات کرسی بیگم بود دختر راجه کیشو داس راٹهور و ششمی ملکه جهان دختر راول هیم بهاٹی که راجه جیسلمیر بود
یکے از پرستاران حرم دختر راجه رامچند بوندیله بود و یکے دختر خواجه حسن بود و منجمله بانوهائے او یکے دختر زین خان کوکه
بود +

ذکر نور جهان بیگم

و از عمده معشوقان و بیگمات او نور جهان بیگم دختر اعتماد الدوله غیاث بیگ طهرانی بود
که بادشاه او را بعشق تمام بعقد در آورده بود و بیگم در حسن و جمال و فن کمال سر آمد نازنینان جهان و سرحلقه خواتین
هندوستان بود و با حسن و جمال و خوبی و خصال و لے مردانه داشت و بندوق خوب مے انداخت روزے بادشاه
به تکار تشریف برد چون عهد کرده بود که بعد از پنجاه سال شکار نکند نور جهان بعرض رسانید که اگر حکم شود من شیر را بزخم فرمان
شده بر فیل سوار برائے شکار رفت چون شیر در نظر آمد فیل سواری بیگم مضطرب بود او را بیگم چنان بندوق زد که شیر در
یک گلو بر جائے سرد شد و نیز روز سه شکارگاهے چهار شیر را انگاهاشته بود ند چون بادشاه بشکار رفت نور جهان
رخصت خواسته و در طرفة العین هر دو شیر را در یک یک ضرب بندوق دو دو را به دو دو ضرب گشت و بادشاه یکهزار
اشرفی بر او نثار کرده و یکصد پنجی الماس قیمتی یک لکهه روپیه بسے داد بهر کیف حالات من و بعال من و فن و کمال او از

غایت شهرت محتاج بیان نیست و نور جهان از علم فارسی بهره وافی داشت و گاهے شعر هم نظم میکرد نوشته اند که روزے که بیگم دختان بود با بادشاه میل صحبت کرد بیگم فی البدیهه این مصرع میخواند ؎ بقتل من اگر شاها دلت خشنود میگردد ؛ بجان منت و لے تیغ تو خون آلود میگردد ؛ روزیکه بادشاه قبا با نگینه لعل پوشیده بود این مصرع میخواند ؎ ترا کز نگینه لعل است بر قبائے حریر ؛ شده است قطره خون منت گریبان گیر ؛ اما این شعر نام دیگرے هم بنظر آمد معلوم نیست که بیگم را تواند و یا از یاد اوری خواند و وقتیکه در عهد بادشاه ستاره و نباله دار برآمد بیگم بدیهه این بیت گفته این مصرع میخواند ؎ ستاره نیست بدین طول سر برآورده ؛ فلک بشالهٔ مریم شده کمر برآورده ؛ روزے که بادشاه هلال عید را دید این مصرع گفت ؎ هلال عید بر اوج فلک هویدا شد ؛ بیگم در جواب این مصرع میخواند ؎ کلید میکده گم گشته بود پیدا شد ؛ و وقتے بادشاه را از جدائی چند روزه او ملالتے روئداده بود و نور جهان نیز متالم بود وقت ملازمت بیگم چشم پر آب شد بادشاه فرمود ؎ گوهر ز اشک چشم تو غلطیده میرود ؛ بیگم جواب این مصرع میخواند ؎ آبے که بے تو خورده ام از دیده میرود ؛ و نور جهان بعد از رحلت جهانگیر شاه در گوشه نشست و شاهجهان با وجود مخالفت اوبست و پنج لکهه سالیانه برای او مقرر کرده مغز را داشت و در سنه خمس و خمسین و الف هجری در گذشته در لاهور به نظر جهانگیر شاه در پهلوے او مدفون شد و اولاد جهانگیر بادشاه شاهزادگان بادشاه جهانگیر چهار کس بودند یکے شاهجهان بود که سریر آرا شده این همه پنج پسر و چند دختر بودند سلطان خسرو از بطن شاه بانو بیگم کچهواهی متولد شد و او پسر اکبر جهانگیر بود در اوائل جلوس پدر یاغی شده و آخر گرفتار آمده مقید شد و آخر حواله شاهجهان شده در الله آباد در سنه احدی و ثلثین و الف فوت شد و بیگمات خسرو یکے دختر میرزا جانی ترخان والی ٹهٹه و سنده بود و پسر او شاهزاده داور بخش بود که اصفهان او را بالتباهی برد و بعد سماه و چند روز در بست و ششم جمادی الاول سنه سبع و ثلثین و الف هجری او را کشت و یک دختر بود موسومه بانو بیگم زوجه میرزا هوشنگ بن شاه دانیال بود و یکے شاهزاده پرویز بن جهانگیر بادشاه بود از بطن صاحب جمال دختر خواجه حسن از زمره خواصان بادشاه و آن شاهزاده چنانچه گذشت در دکن بتاریخ ششم صفر سنه خمس و ثلثین و الف هجری وفات یافت و از بیگمات مشهور او همشیره راجه گجسنگه راٹهور ابن راجه سورج سنگه ابن رائے سنگه والی بیکانیر ناگور بود که در دکن او را بعقد خود در آورد و شاهزاده سیومی سلطان خرم شاهجهان بود از بطن جودهه بائی دختر مهاراجه اودے سنگه راٹهور والی میرته و جودهپور مارواڑ و احوال او بیاید انشاء الله تعالی و چهارمی سلطان جهاندار بود از شکم حرم در حیات پدر وفات یافت و پنجمی سلطان قهیار از شکم حرم دارا دختر شیر افگن خان که از بطن نور جهان بود منعقد شده بود و بتحریک نور جهان خود در لاهور خود را سریر آرا کرده و در یک هفته سفاد و هفت لکهه روپیه بمردم تقسیم کرد و بادا و رسخش جنگیده اسیر شد و در سنه سبع و ثلثین و الف هجری مقتول گردید و بنات جهانگیر بادشاه اول سلطان النسا بیگم بود از بطن شاه بانو بیگم

کچھواہی و دیگی بہاربانو بیگم از بطن کرسی بیگم راٹھوری کہ بہ شاہزادہ طہمرث میرزا ابن شاہزادہ دانیال میرزا گورکان منعقد شدہ و در زمان جہانگیر بادشاہ خطاب میرزا عام شدہ بود چنانچہ خان خانان عبدالرحیم خان ترکمان و سید غیرہ کہ کلماتش در سید یوسف خان مشہدی و راجہ بہاؤ سنگہ کچھواہہ والی آمبیر و جے پور رائے منوہر وغیرہ بخطاب میرزا سرافراز شدند +

ذکر بعضے از شعرائے زمان او

از موزونان وقت او طالب آملی بود کہ از ولایت خود بہ قندہار رسیدہ مشمول عاطفت میرزا غازی ترخان گردید و بعد از مرگ او ہندوستان رسیدہ روزے بتوسط دیانت خان در دربار بادشاہی رفت چون مفرحی خوردہ بود زبان او گنگ شدہ پیچ گفتن و خواندن نتوانست و دیانت خان ازین امر خجالتے کشید و طالب آملی قطعی در معذرت گفتہ این دو شعر از آن نوشتہ میشوند ؎ مفرحی زدہ بودم بقصد گفتن شعر + عروج نشاۂ او کرد ہر چہ کردم من + بہ بزم بادشہم زان زبان بیگردید + کہ گشتہ بود مرا خشک زان زبان دہن + و چندی مہردار اعتماد الدولہ بود آخر استعفا نمودہ این قطعہ گفت ؎ دو وصف اند اہل طبیعت کہ ہرگز + ندارند ہم سر سازگاری + یکے را بزرگی و عالی تباری + من آن شاعرم شکر للہ کہ دارم + زبخت بلند خود امیدواری + کہ گر گوہر یاقوت یکدانہ گردد + در و منیم از چشم ناامیدی + بگلزار معنی ہزار فصیحم + بمنصب چہ شد نیستم گر ہزاری + چو مہر تو دارم چہ حاجت بمہرم + مرا مہرداری بباز مہرداری + اعتماد الدولہ عذرا و پذیرفتہ در تربیت او سعی نمود تا بپایۂ ملک الشعرائی رسید چون جہانگیر بادشاہ بطریقہ پدر ریش مے تراشید وقتے بہ طالب فرمان ریش تراشی شد و طالب قطعہ گفتہ بعرض رسانید و ریش خود محفوظ داشت ؎ سفر میکنم صاحبا ورنہ من + چہ سر بلکہ گردن تراشیدمی + بتاخن نہ با تیغ از روئے خود + من این مشت سوزن تراشیدمی + سر و ریش و ابرو بروت و مژہ + بہ سم برہمن تراشیدمی + کہ سنبل چو آرائش دامن است + پے زیب دامن تراشیدمی + چو من راہبم خارج از رسم تو + کہ موقوف رفتن تراشیدمی + وگرنہ بہ ایمان ابروئے تو + سر از صفحۂ تن تراشیدمی + و قصیدہ در وصف شلم گفتہ مطلع او نوشتہ مے شود ؎ ہان اے بکین آہوئے مشکین خطائی + از نرگس مستانہ کنی نالیہ سائی + طالب در سنہ ست و ثلثین و الف رحلت کرد از دست ؎ عشق را بر سر بالین من آرند بعجز + کین مسیحی ست کہ مشہور بہ مین قدم است + اے جنس وفا چون تو متاعی بجہان نیست + عیب تو ہمین ست کہ در کشور مائی + بے خونشتن از لطف گستاخ کشی دشنم + کہ من بسیار مجبوم ہم آغوشی نمیدانم + در طالعت اے شمع ہنر نیست فروغی + گویا تو ہم از سلسلۂ اختر مائی + از تخلصات اوست کہ بعد تہنیت بہار گوید ؎ بروم طلوس کل برپا شود + از طاقات نسیم گل فشان + بسکہ آتش فیض نم گیر ذرا بر + شعلہ نشناسی ز شاخ ارغوان +

مرغکان افتند دست از شاخسار ✦ همچو برگ از صدمهٔ باغ خزان ✦ اندران فرصت چو یابند آگهی ✦ آب باد
آن رهزنان بوستان ✦ طوق قمری را ربود آب از کنار ✦ تاج هدهد را ربود باد از میان ✦ این خبر چون از زبان
عندلیب ✦ آشنا گردد بگوش باغبان ✦ همچو ساعان کیهان چین برجبین ✦ پیچد از غیرت بخود چون خیزران ✦
وان دو دزد دغا کی را در کشد ✦ از قدم تا فرق بر بندگران ✦ پس پی حکم سیاست آورد ✦ سوی دار العدل مارائے
زمان ـ ✦ نظیری نیشاپوری شاعر خوش گفتار راست داستان قیامت کار از ولایت بهندوستان رسید و به یمن توجهٔ
خان خانان عبد الرحیم خان زنگان از دولت بے نیاز شده و بجے رفت و باز در هندوستان آمد به احمد آباد گجرات
ساکن شد چون از نکبه معظمه مراجعت کرد روزے به تقریبی به خان خانان گفت که لک روپیه چه قدر تودهٔ زر باشد
خان خانان پیش او لک روپیه را تودهٔ نمود نظیری شکر کرده گفت که به طفیل خان خانان این قدر زر را دیدم نواب
خان خانان فرمود تا آن لکهه روپیه به مولانا نظیری بخشیدند و جهانگیر پادشاه نظیری را از گجرات طلبیده و قتیکه پادشاه برائے
کتابه عمارتی بهسے امر فرمود نظمے گفته بعرض رسانید که این دو بیت از ان نوشته میشود ـ ۵ اے خاک درت صندل سرگشته
سران را ✦ باد اشره جاروب رهت تاجوران را ✦ مشاطه سیماے تو رخ غازه زرینت ✦ از آب و گلت غالیه خسار جهان را
جهانگیر پادشاه بغایت پسندیده در جائزه اوسی هزار شنگه انعام فرمود و وقت آمدن از گجرات نیز قصیده غرا بعرض رسانیده
بود و شعر بسیار در مدح خان خانان گفته از انجمله ـ ۵ همت بلبل و پروانه گزیند گل و شمع ✦ هدهد ماهمه گرد سلیمان گردد ✦
خان خانان که ز نام و لقب اجدادش ✦ نلفق شکر شکن و لب گهر افشان گردد ✦ وقتیکه میرزا سید عزیز کوکه ناظم گجرات
جونا گڈه را فتح کرد نظیری قصیده بغایت نغز گفته بعرض رسانید و بعد تمهید فتح مے گوید ـ ۵ گفتم این واقعه یوسف مصری
است مگر ✦ گفت نے صاحب این قصه عزیز دگر است ✦ وفات مولانا نظیری در سنه احدی و عشرین و الف اتفاق
افتاد از دوست ـ ۵ دل در امید مرهم و این آهوان مست ✦ ریزند بر جراحت ما مشک سوده را ✦ بهر زخمی که میگیرند کالائے
وفا خوب هست ✦ پس از مرگ ما گذر افتاد بر ما کار روائی را ✦ نمیدانم نظیری کیست چون مے آمد مزان کو ✦ بخاک
مرگ دیدم بر سر ره ناتوانی را ✦ ز فرق تا قدش هر کجا نظر کردی ✦ کرشمه دامن دل مے کشد که جا اینجاست ✦ آنچه
رحم از دل برد تاثیر فریاد من است ✦ و انچه نسیان آورد ضامیت یاد من است ✦ آن تسکارم من که لائق هم گرشتن
نیستم ✦ شرم مے آید مرا زان کس که صیاد من است ✦ دوستے بود که مردیم هنگام وداع ✦ اینقدر زنده نمانیدم که
محمل برود ✦ به بدی در همه جانام برآرم که مباد ✦ خون من ریزی و گویند سزاوار نبود ✦ جرم من است پیش تو گر قدر
من کم است ✦ خود کرده ام پسند خریدار خویش را ✦ بغیر دل همه نقش و نگار بے معنی است ✦ همین ورق که سیه گشته مدعا
اینجا است ✦ جز محبت هر چه بردم سود در محشر نداشت ✦ دین و دانش عرض کردم کس به چیزے برنداشت ✦ گر دو سیر تو
گشتن و مردن گناه من ✦ دیدن چنین و رحم نکردن گناه کیست ✦ رسوا منم و گر نه تو صد بار در دلم ✦ رفتی و آمدی

کہ کسے را خبر نشد ✤ مکن ملاحظہ در گشتنم کہ روز جزا ✤ ز رشک نام ترا بر زبان نخواہم برد ✤ فریاد کہ ہر کس بہ اسیری فتد او را ✤ شرط است کہ از خویش و وطن دور فرو شد ✤ سعیدا سے زرگر باشی گیلانی شاعرے خوش بیان بود در روزے در مجلس پادشاہ ذکر قصیدہ مغربی کہ ملک الشعرائے سلطان سنجر بود در میان آمد و مطلع او این است ؎ اے آسمان مسخر حکم روان تو ✤ کیوان پرندۂ سمت جوان تو ✤ وسعیدا سے بر این زمین قصیدۂ غرا العرضر سانید چند شعر ازان نوشتہ مے شوند ؎ اے نہ فلک نمودہ از آستان تو ✤ دوران پرگشتہ جوان در زمان تو ✤ بخشند دل تو قبض و بخوبید سبب چو مہر ✤ جانہا ہمہ فدائے دل مہربان تو ✤ از باغ قدرت است فلک یک رنج سبز ✤ انداختہ بروئے ہوا با غبان تو ✤ یارب چہ گوہرے تو کہ افرختت در ازل ✤ جانہائے قدسیان ہمہ از نور جان تو ✤ باد اجہان بکام تو اے بادشاہ عہد ✤ در سائہ تو خرم شاہجہان تو ✤ اے سایۂ خدا ز تو پر نور شد جہان ✤ با دا ہمیشہ نور خدا سائبان تو ✤ بادشاہ بغایت پسندیدہ فرمود تا سعیدا سے را بہ زر سرخ سنجیدہ ہم سنگ او بوسے مرحمت کردند و سعیدائے دار و غہ جواہر خانہ بخطاب بے بدل خان مخاطب بود و در عہد شاہ جہان نیز بسیار معزز بود و بمدح او پرداختہ صلہا باز گرفت۔ حکیم مسیح الزمان رکنا کاشی از علمائے عہد اکبری بود اول صاحب شاہ عباس صفوی والی ایران بود آخر بہندوستان خرامید و در عہد جہانگیر بادشاہ عزت و افتخار یافت و خطاب یافت اما در صلاح بادشاہ توجہ نکردہ موجب ناراضگی گردید روزے کہ مرید حضرت خواجہ ہاشم دہ بندی از ماوراء النہر رسید بادشاہ رباعی تصنیف کردہ نزد او فرستاد فرمان داد کہ ہر یکے از امراء و ندما کہ طبع موزون دارد بر این رباعی شعر گوید حکیم مسیح الزمان این رباعی بر سانید ؎ دارم اگرچہ شغل شاہی در پیش ✤ ہر لحظہ کنیم یاد درویشان بیش ✤ گر شاد شود ز ما دل یک درویش ✤ آن را شمریم حاصل شاہی خویش ✤ بادشاہ را بسیار خوش آمدہ فرمود تا یکہزار اشرفی بوے مرحمت فرمودند از دست ؎ سنبو یا مال ست در زیر درخت میوہ دار ✤ در پناہ اہل دولت ہست خواری بیشتر ✤ راست گویم جرم آن بر چشم نمناک من است ✤ گر بپائے عاشقی خارے درین صحرا خلید ✤ حیاتی کاشی از شعرائے عہد جہانگیر بادشاہ بود در اول حال بصحبت ملا حدہ افتاد بحکم شاہ طہماسپ صفوی ہمراہ آن طائفہ معذب ماند و بعد از استخلاص نائب گردید و بہ یار دکن رسیدہ در احمد نگر ساکن شد و بادشاہ صفت او را شنیدہ طلبید و شمول عواطف خسروانہ فرمود چون مثنوی حضرت امیر خسرو پسند خاطر بادشاہ افتاد کہ اسم او تغلق نامہ بود و یک مبحث ازان کتاب مفقود بود شعرا را بنظم آن امور فرمود حیاتی نیز نظم کرد و نظم او مقبول افتاد فرمود تا حیاتی را بہ زر سرخ و سفید سنجیدہ بدو مرحمت کردند شش ہزار اشرفی و روپیہ وزن او شد بوے دادند از دست ؎ بے لعل تو گر خون رود از حشمتم مزن ✤ شاید کہ بر نیاید و گرسے در نظر من ✤ ترسم کہ شود باد غمین خبر شود شاد ✤ اے باد کمن جانب آن کو خبر من ✤ نقی از شعرائے عصر جہانگیری است قصیدہ بمدح اعتماد الدولہ گفت و صاحبانہ خطیر بوے مقرر شد مطلع قصیدہ این است ؎ اہل صورت کہ بہ جمعیت صوری شاد اند ✤ فارغ از تفرقۂ معنوی افتادند ✤ احسن سیرزا احسن اللہ مخاطب بہ مظفر خان

پدر او در عهد اکبر بوزارت شاهزاده دانیال سرافراز بود و بعهد جهانگیر وزارت اعلی و منصب پنجهزاری داشت و نیز به حکومت
کابل سرافراز شد و اسم او خواجه ابو الحسن بود بعد رحلت او احسن الله صوبه دار کشمیر شد و همواره در پرورش شعرا و
فضلا مے کوشید از وست ؎ بهر کجا که روم وصف دوستان گویم ✦ برائے باد فروشی دکان نمے باید ✦ گوشه چشمی
اگر ساقی بما دارد بجاست ✦ عمرها در گوشه میخانه خدمت کرده ایم ✦ الٰہی میر عماد الدین محمود از سادات همدان است در
عهد جهانگیر بادشاه بهند آمد و ملازم او شده در سنه اربع و ثلثین و الف در گذشت از وست ؎ زمانه بسکه مرا خاکسار کرد
کرد ✦ نماند دیده من متیوان تیمم کرد ✦ الفتی فلیح خان از امرائے پنجهزاری بود و بادشاه او را بصوبه داری کابل مقرر
فرموده بود از وست ؎ کشته آن نرگس مستم که در عین خمار ✦ عالمے را کشته و خود را بخواب انداخته ✦ اسد بیگ
قزوینی بهند آمده وقتے در ملازمت جهانگیر بادشاه بسر برد و خطاب بشیر دخان یافت از وست ؎ در جهان هر چه کسے
باید هست ✦ سخن است اینکه چنین باید گفت ✦ ورنه هم پائے فضولی بمیان ✦ همه عالم بر ازین باید گشت ✦ توسنی رائے منور
ولد رائے لون کرن کچهواهه والی سانبهر بود و از صغر سنی در خدمت اکبر بادشاه مے بود و زبان فارسی آموخته بتحصیل
علوم پرداخت و اکبر بادشاه او را خطاب میرزا منوهر داده بود لمع نظم داشت و در عهد جهانگیر نیز مشمول عواطف بود از وست
؎ شمع آمد و گفت جان من مے بگداز ✦ وز من همه دوستان من مے بگداز ✦ تا گفتنی نگفته ام در همه عمر ✦ پس از
چه سبب زبان من مے بگداز ✦ شکیبی محمد رضا ابن خواجه عبد الله صفاهانی وارد هندوستان رسید و خان خانان
صدارت دهلی از بادشاه برائے او گرفت از وست ؎ هر که سودے طلبد در زیان خویش ✦ سود آنکند بر اهل زیان
کاروان خویش ✦ صادق بیگ پسر زاصلم است از علمائے بلاد هند علم آموخته و در سلک ملازمان جهانگیر بادشاه منسلک بود
و تاریخ صبح صادق از تالیف اوست از وست ؎ سوئے میخانه بتائید جنون خواهم رفت ✦ باز از عالم اسباب
برون خواهم رفت ✦ فسونی محمود بیگ شاعر شیرین بیان است در خطه شیراز نشو نما یافته و در عهد اکبری بهند رسید
و بعد ازان ملازمت شاهزاده پرویز ابن جهانگیر اختیار کرد از وست ؎ خواب راحت شد ازان دیده که دیدن
دانست ✦ رفت آسائش ازان دل که طپیدن دانست ✦ مغفور میر محمد حسین لاهیجی در فن طبابت و شعر و
خوشنویسی دستگاهے لائق داشت و آخر ملازمت شاهزاده پرویز اختیار کرده بوهج او پرداخت و در سنه ثمان عشرین
و الف در گذشت از وست ؎ ملاحت نو گواه است و شور بختی من ✦ که بے نمک نه سرشتند خاک آدم را ✦ خیال
قد تو دایم بچشم تر دارم ✦ چنین نهال نروید جویبار مرا ✦ شاه پور الناء الدوله مولانا امیدی طهرانی بود اول نصیری
تخلص میکرد و وارد هند آمده از دولت جهانگیر بادشاه بالغامات سرافراز شد از وست ؎ ناکه میشنود سخت غریبانه
نگر ✦ مرغ بے بال و پری در قفسے افتاده است ✦ نوبهار خرامی و من از پا بیت نمیدانم ✦ ز اضطراب رنم بوسه
کدام زمین ✦ مرشدیزدجردی از وطن خود در قندهار آمده و التفات میرزا غازی ترخان او را اسیر دام محبت خود

تمود و مرشد خان خطاب یافت بعد وفات میرزا به اردوی جهانگیری رسید و با مهابت خان بسر میبرد و در سنه ثلثین والف در گذشت از وست ؎ گیرم که روز حشر سر از خاک برنیم + آن دیده کو که جانب قاتل نظر کنم + من آن مرغم که گر یاری نماید بخت پاسازم + بود تا گوشهٔ بام قفس معراج پروازم + سروری کابلی اسم او عالم بیگ بود و در اردوی جهانگیری ببرے بر داز وست ؎ لطف و دشنام تو تسکین دل بیهوش است + آتش آب چه گرم و چه غنک خاموش است + میرالی در عهد جهانگیر بادشاه وارد هندوستان گردید چون در نظم نواب قلیچ خان دخل کرد نواب برآشفت و لب به دشنام کشاد و سے سرو و افگنده مے شنید بعدهٔ برخاسته گفت که نواصاحب نثر شما به از نظم شماست از وست ؎ مرگان من از گریهٔ بسیار فرو ریخت + آخر فتد آن نخل که نزدیک آب است + وفاری میرزا نامی ترخان ابن میرزا جانی ترخان از قوم ترخانی والی ٹهٹه و سنده از کبار امرائے جهانگیر بادشاه بود و بادشاه اورا بحکومت سنده و ٹهٹه و قندهار سرافراز فرموده بود قدردان ارباب هنر بود در سنه احدی و عشرین والف هجری در گذشت از وست ؎ کجاست یکدو سه همدم که همچو موسیقار + نشسته پهلوے هم بر کشیم آوازے + ملکی از شعرائے آن زمان بود واصل اوازتون بود در هندوستان در سنه اربعین والف در گذشت از وست ؎ گلعذارے که نخون جگرش پرورده ام + لاله سان چشم سیه سرخ بخونم کرد است + و دیگر شعرائے عهد جهانگیری بسیار اند که ذکر مجموع آنها درین مقام موجب طوالت مے شود لهذا بهمین قدر اکتفا رفت +

ذکر سلطنت سلطان ابوالمظفر شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه صاحبقران ثانی ابن نور الدین محمد جهانگیر بادشاه گورکانی -

شاهزاده محمد خرم الملقب به شاهجهان خلف سیوم جهانگیر

بادشاه بود و ولادت او در تاریخ بست و نهم شهر ربیع الاول سنه الف هجری از بطن ملکه زمان جوده بائی دختر مهاراجه اودی سنگه راٹهور والی میرٹهه جودهپور و ماڑواڑ در بلدهٔ لاهور واقع شده تاریخ مولود مسعود او ؎ رقم زد ظل جاوید الهی + گفته اند در وقت ولادت او شخصے دوازده بیت گفته که از هر بیت او تاریخ تولد برآمد و چند شعر ازان درین مقام نوشته میشوند ؎ خداوجود بقادار و عالم و امکان + برائے شاه جهان بادشاه کل جهان + بود چو گوهر ازان صاحبقران که بدور + نبوده چون صاحبقران بیچ قران + بدهر ثانی او این پناه ملک بود + که صد قران زند این بے همال با قران + بداد وجود باحسان فهرشته آفاق + علیم و عالی و دانا نوازو ملک ستان + هزار سال چو از هجرت آمده بوجود + شهنشهے که بود زندگی علمیان + نور جهانگیر بادشاه ازین سرائے دو روزه در گذشت و در لاهور مدفون شد و درمیان ارکین سلطنت و ممایده دولت اختلافے پدید آمد یعنی نور جهان بیگم و عمدهٔ ارکان او میخواستند که شهریار را بادشاه نمایند و شهریار نیز به تحریک ن خود که دختر شیر افگن بود بدست یکه زنجات بادشاهی دراز کرده و

خود را بادشاه دانسته باجتماع دلتخواهان پرداخت و در اندک مدت زر بسیار از خزانه بادشاهی بمنصب داران قدیم و جدید بخشید اما چون کار پردازان قضا و قدر خلعت سلطنت به قامت بادشاه بلند اقبال شاهزاده شاهجهان نجسته خصال قطع کرده بودند سر انجام سلطنت او منظور رسید آصف خان وزیر که برادر نور جهان و پدر زن شاه جهان بود خواهان شاهجهان گردید و هندوئے بنارسی نام را که از معتمدان او بود بسبیل استعجال برڈاک چوکی روانه کرده و فرصت نوشتن عریضه نیافته انگشتری خود بوے داد تا برائے اعتماد بنظر شاهزاده آورده از واقعه اعلام دهد و در نهضت سایات عالیات استعجال نماید که در رسیدن بدار الخلافه و انتظام تخت نشینی درنگ و تعویق موجب فتنه و فساد است و چون همشیره خود نور جهان بیگم را خواهان شهریار دیده از و ایمن نبود نظر بند کرد و داور بخش پسر شهزاده خسرو را بنا بر تسلیه خواطر و تسکین فتنه بر سریر نشانیده چون بلاهور رسید شاهزاده شهریار با ملبوس احوان و انصار خود بجرب او بیرون خرامید و جنگے سهل کرده روبگریز بشهر آورد و آخر الامر گرفتار آمد و مکحول گردید و داور بخش بر سریر سلطنت جلوس فرمود شاهزاده شاهجهان در آن زمان بدکن بود چون خبر که بسر عبد نظام الملک بحری در دکن است مقیم بود چون بنارسی معتمد آصف خان بحضور او رسید مهابت خان در محل اطلاع کرده شاهجهان بیرون خرامید و از استماع این احوال حالتے بسیار بے روئیداد و مهابت خان بعرض رسانید که وقت اضطراب نیست آنچه شدنی بود شد زود تر روانه باید شد شاهجهان پائے عزیمت در رکاب همت آورده معتمدے را بافرمان تسلی آمیز نزد خان جهان لودهی که صاحب صوبه دکن بود فرستاد اما خان جهان را غار او بار در پائے بیدولتی خلیده بود و پیشتر ازین اکثر بر کنات شاهی را بنظام الملک داده باو یکدله گردیده بود بے روے از دولت بگردانید و بجواب فرمان هم نه پرداخته بالاگهاٹ را سالمًا بنظام شاه گذاشته خود به برهانپور رسید تقارن این دریا خان روهیله نیز بوے پیوسته محرک سلسلهٔ فساد گردید و شاهجهان بادشاه به احمد آباد گجرات رسیده سید ناصر خان را منصب پنجهزاری و خطاب شیر خان داده بصوبه گجرات مقرر فرمود و میرزا عیسی ترخان را منصب چهار هزاری دو هزار سوار عطا کرده و ایالت ٹهٹه بے رجوع نمود و فرمانے مشتمل بر عنایت بسیار به آصف خان نوشت تا داور بخش را از تخت کشیده بادیگر شهزادگان در گرد بستی فرستاده اطمینان بهم رساند و آصف خان شاهزاده داور بخش ابن شهزاده خسرو و شاهزاده شهریار ابن جهانگیر و شهزاده گرشاسپ و مهومرث و هوشنگ ابنائے شاهزاده دانیال ابن اکبر شاه را در بست و ششم جمادی الاول سنه سبع و ثلثین و الف هجری رهگرائے صحرائے عدم گردانید و بادشاه بعد قطع منازل و مراحل در اکبر آباد رسیده واریکه آرائے سلطنت گردید و در هشتم جمادی الاول بعمر سی و هفت سال بر تخت سلطنت هندوستان جلوس فرمود و بخطاب شاهجهان که هلیهٔ پدرش بود مخاطب شد بیت عبد الرشید این تاریخ جلوس او گوید ؎ برتخت بتخت باقبال و بخت ✤ شاهجهان ثانی صاحبقران ✤ آن شه دین پرور که ز فیض او ✤ گشت جهان غرهٔ باغ جنان ✤ آمده تاریخ جلوسش ز غیب ✤ شاه جهان باشه

۱۳۰۶
شاہ جہان ✤ ہم مرحمہ صالح نیز ہمین مصراع ✤ شاہ جہان باشد شاہ جہان ✤ تاریخ یافت دامیر شوقی گوید ✤ تا جہان
باد در جہان باشد ✤ وحکیم مسیح الزمان چنین گوید ✤ بادشاہ زمانہ شاہ جہان ✤ خورم وشاد وکامران باشد ✤
بہر سال جلوس او گفتم ✤ در جہان باد تا جہان باشد ✤ وبراین قطعہ حکیم مسیح الزمان رکنارا دوازدہ ہزار روپیہ
صلہ عنایت شد وسعید اے گیلانی زرگر باشی چنین گوید ✤ جلوس شاہ جہان او زیب ملت و دین ✤ وسکہ شاہ جہان
چنان بود کہ بر یک روے اشرفی ورو پیہ کلمہ طیبہ واین ابیات دور آن نوشتہ بودند ✤ از صدق ابوبکر شد ایمان
انور ✤ اسلام قوی دست شد از عدل عمر ✤ دین تازہ شد از شرم وحیاے عثمان ✤ از علم علی یافت ولایت زیور ✤
وبطرف دیگر در وسط اشرفی ورو پیہ شہاب الدین صاحبقران ثانی شاہ جہان بادشاہ غازی واین ابیات بودند ✤
سکہ یہ مہر ودہ صد مہر وے ✤ زداز لطف الہ ✤ ثانی صاحبقران شاہ جہان دین پناہ ✤ وبعد از واین بیت بود ✤
روے زر باد از نقش سکہ اش عالم فروز ✤ تا شود از پرتو خورشید روشن رشک ماہ ✤ وفرمان عنایت بنام آصف خان
کہ خسرا ولبود شرف صدور نمود واین فقرات دران نوشتند ✤ عضد الخلافہ یمین الدولہ عموی دانا آصف خان دستور پاے
خاصہ کہ در روز جلوس پوشیدہ بود برائے آصف خان فرستاد ومہابت خان بخطاب خان خانان سپہ سالاری ومنصب ہفت
ہزاری ہفت ہزار سوار وصوبہ داری اجمیر شرف وخلعت خاصہ باچار قب طلائی خنجر وشمشیر مرصع باعلم ونقارہ وتومان وتوغ
ودیگر اشیاے بسیار سرافراز ومتاز گردید وخان جہان ولاور خان لودہی باوجود عصیان ولغزیدن بعطائے منصب
ہفت ہزاری وبعضے عنایات سرافراز شدہ بصوبہ داری لکن بحال ماند وشاہ جہان امر فرمود کہ در توزک مغلیہ سجدہ
بادشاہ کہ دستور است موقوف نمایند کہ منزاوار سجود واجب الوجود است وبس ومتعین شد کہ بجائے سجدہ سہ دست
بر زمین گذاشتہ پشت دست را ببوسند وسادات وعلما ومشائخ وصوفیان را ازین نیز منع فرمود وچون نذر محمد خان
اوزبک والی توران باکابل لشکر کشیدہ بود مہابت خان خانخانان بدفع او مامور گردید واوزبکان چندے کابل را محصور
داشتہ بے نیل مرام برگشتند یمین الدولہ آصف خان باشاہزادہ دارا شکوہ ودیگر شاہزادگان از لاہور رسیدہ ملازمت
کرد وبعطائے خلعت خاصہ بازین مرصع وخنجر وشمشیر مرصع وپروہ جواہر ورند وعلم ونقارہ وتومان وتوغ ودو اسپ خاصہ
بازین مرصع ودو اسپ بازین مینا کار طلائی وفیل ومادہ فیل باساز طلا مرحمت امتیاز وعزت افزود گردید ومہر او زک
کہ نذر ارجمند بانو بیگم عرف ممتاز محل صبیہ او مے بود بدو مرحمت شد وپسر او شائستہ خان نیز بانواع عنایت منصب پنجہزاری
چہار ہزار سوار وعلم ونقارہ واسپ وفیل سرافراز شدند زاسید رستم صفوی بوجہ کبر سنی بعنایت یک لکھہ دست ہزار روپیہ
سالیانہ از خدمت مستعفی شد ومہابت خان خانخانان بصوبہ دکن وخاندیس مامور شد وخان جہان لودہی باوجود آن پاسای
بصوبہ الوہ سرافراز گردید وراجہ جہار سنگھ بندیلہ این زرنگ دیو کریانی شدہ بود بغربان بادشاہ مہابت خان برائے تادیب
او رفتہ وچہار سنگھ تاب مقاومت نیاوردہ معذرت خواست ویکہزار اشرفی وہ پانزدہ لکھہ روپیہ وچہل زنجیر فیل بطور پیشکش

داد و بهمدرین سال نظام الملک بحری دست از بلاگهاٹ باز کشید که خان جهان بوسے سپرده بود و نظام الملک عاقبت اندیشی
کرده ملک مذکور بمردم بادشاهی سپرد و درین جشن نوروز یک کرور و هشتاد و لکهه روپیه نقد و جنس و چهارده لکهه بیگه زمین
و یکصد و بست موضع تصدق و انعام شد و در سال ثامن و ثلثین و الف هجری مطابق سال دویم جلوسی جشن وزن
قمری انعقاد یافته حسب آئین پیکر بادشاه را یکبار بطلا و یکبار به نقره و شش بار باجناس سنجیده بارباب استحقاق دادند
و بادشاه بسر زمین گوالیار بتقریب شکار رفته معاودت فرمود و سالیانه ممتاز محل بیگم ده لک روپیه مقرر شد و سفیر ایران آمده
ملازمت کرد و نامه مبارک بادو تحائف رسانید و بست هزار روپیه انعام یافت و دیوانی کل بمحمد افضل خان مفوض شد
سه شد غلاطون وزیر اسکندر مقدونی تاریخ او گفتند و ارادت خان به تغیر مهابت خان صوبه دکن یافت و دو برهمن را
بحضور بادشاه آورده که وه بیت هندی را یک شنیدن یاد گیرفتند و ده بیت بهان وزن و مضمون منظوم ساخته
هر بست ابیات را به ترتیب میخواندند و بادشاه برائے تسلی خاطر خان جهان فقره بهنت همایون نوشته بدو فرستاد
اما خان جهان باوجود آن همه عنایت از اکبر آباد فرار و رزیده امرا به تعاقب او مامور شدند و سید مظفر خان و خدمت پرست
خان و پهلد اس راٹهور و غیره امرا دوالی دهولپور رسیدند و جنگ سخت درمیان هر دو گروه واقع شد و حسین و عظمت
پسران خان جهان باوا داد و درین معرکه کشته شدند و خان جهان باز فقائے خود در جنگل در آمده سر خود گرفت و بهلول و
اسکندر افغانان نیز گریخته بخان جهان پیوستند و رفیق طریق او بار اگشتند چون نظام الملک بحری پائے از دایره
ادب بیرون نهاده بود بادشاه اسلام خان را در دار الخلافه آگره گذاشته خود برائے تادیب او در حرکت آمد و در سنه
تسع و ثلثین و الف هجری جشن نوروز آراسته شد و ممتاز محل بیگم بسالیانه دوازده لکهه روپیه مغرز شد و اکثر امرا بترقیات
مناصب و انعام سرافراز شدند و بادشاه در خاندیس رسیده فوجی همراه ارادت خان و جمعے بتعاقب راجه گج سنگهه
برخصه به ابهین شائسته خان مخاطب به خان اعظم مقرر فرمود و شائسته خان را باز طلبیده عبد الله خان بسرداری جمیع
آن افواج مقرر شده و اعظم خان را که نام او ارادت خان بود با خان جهان لودهی جنگے واقع شده خان جهان منهزم
شد اما جادو رائے که بست و چهار هزاری ذات و پانزده هزار سوار منصب داشت یعنی ورزیده نزد نظام الملک بحری
رفت و او بملاحظه نمک حرامی او را گرفتن خواسته جادو رائے دست و پا جنبانیده گشته شد و سزائے کفران نعمت یافت
و باقی اولاد شیخ بدرگاه بادشاه گشته یک لک و سی هزار روپیه مدد خرچ یافتند و خان اعظم ارادت خان را با رد گرد
خان جهان محاربه دست داده بهادر خان برادر زاده خانجهان گشته شد و خان جهان بکوهستان بدر رفت و او را نجاسوئے
دولت آباد رفت و سا هوجی بهوسله که سر لشکر نظام الملک بود با لشکر بادشاه پیوسته منصب پنجهزاری یافت و در سال اربعین
و الف چون نظام الملک دید که شهوجی خان جهان لشکر مغل ملک او را کلکه کوب نموده است از معاونت او دست بردارد

دخان جهان از سرونج بیلک بوندیله در آمده راجه بکرماجیت پسر جهار سنگ بوندیله را با مدد یاخان چنڈاول او محاربه اقتضه
و چهار صد افغان و دریاخان کشته شدند اما خان جهان جان ازان معرکه بیرون برد و قلعه دهارو که از ملک نظام الملک بود
بدست لشکر بادشاهی مفتوح گردید و مظفرخان بارسه تعاقب خان جهان از دست نداده باو رسید و خان جهان نیز
برگشته جنگ عظیم نمود و دو پسر خان جهان و صدر خان و هیله کشته شدند و خان جهان از نرو براه آورده و بطرف کالنجر رسیده
نیاز خان حاکم آنجا در تعاقب او برآمده در انجا نیز حربه سخت واقع شده حسن خان پسر دیگر خان جهان نیز اسیر گردید
و خان جهان تمامت اسباب حشمت را گذاشته تابستکروه عنان باز نکشید و شام بر تالاب رسیده منزل گزید و
گفت که هر که جان عزیز دارد برود که الحال پائے رفتن ندارم بعضے کسان ازو جدا شدند و آنان که نشده وفا داشتند
آماده مرگ گشتند و سپه مظفرخان بارسه با فوج سراول در رسیده خان جهان بازنقائے خود بحرب برخواست و تا جان
در بدن داشت میکوشید عزیز خان لودهی پسر او نیز کشته شد خان جهان از اسپ فرود آمده تا که طاقت در بدن
داشت مردانه و دلیرانه جنگیده تا پیکرش ریزریز شده و بعد ازین عبدالله خان فیروز جنگ امیر لشکر بادشاه رسید
سر او را بحضور بادشاه فرستاد و خان جهان که پسر خان نام او بود و پیر اسیگفتند و عمده استظهار او بر دریا و بیله بود هر دو
کشته شدند ابو طالب کلیم این رباعی درین معامله گفته صلهٔ بسیار یافت ؎ این مژده فتح از پئے هم زیبا بود +
این کیف و دوبالا چه نشاط افزا بود + در رفتن دریا سر بسر ابهم رفت + گویا سر او حباب این دریا بود + و درین سال
باران در دکن و گجرات نبارید بادشاه هفتاد لک روپیه بفقرا و بیدگان گجرات داد و شتاد کرور دام محالات خالصه
شریفه را تخفیف داد و ایلچی شاه صفی والی ایران در برهان پور بحضور بادشاه رسیده و از خان بادشاه خود که قیمتی
سه لاک روپیه بود نظر رسانید و از روز ورود تا رخصت سه لاک و شانزده هزار نقد و قریب یک لاک جنس با و انعام شد
و فتح خان ابن ملک عنبر که سپه سالار نظام الملک بود و نظام او را از حبس برآورده بود بتوهم نظام الملک را محبوس
نمود و بادشاه را عریضه حال نوشته و بادشاه این معنی را نه پسندیده فرمان داد که او را بگذارد و فتح خان نظام الملک
متفکر گشت و بشهرت مرگ طبعی داده پسرش را نشانید و درین سال ممتاز محل زوجه بادشاه در گذشت و بادشاه تا دو
سال درهم و از اقسام طرب و لذات مثل سماع ساز و نغمه و زیور و جواهر و غیره اجتناب نمود و متروکات او یک کرور
بود نصف بدختر کلان او و نصف بجمله اولاد منقسم شد و حاجی محمد جان قدسی از وطن بحضور رسیده بعرض
قصیده بالغ هم و هزار روپیه خلعت سرافراز شد روزے در بروئے بادشاه ذکر اسکندر و دارا در میان آمده و گفتند که
امروز کسے نیست که بر سخنان وے انگشت نهد و بادشاه گفت که اگر نبوت او به ثبوت پیوست بجائے حرف زدن
نیست و الا مار ابرود و اغتراض است اول آنکه چنین بادشاهے خردمند را خود بسفارت خویش پیش نوشاه رفتن
چه مناسب بود. دویم در جواب نامهٔ دارا پدر را مرغ خواندن چنانچه شیخ نظامی علیه الرحمة فرماید ؎

شد آن مرغ کو بیضه زرین نهاد ✤ چه معنی دارد و فتح خان پیشکش بست لک روپیه فرستاد و چون محمد عادل شاه والی بیجاپور
اطاعت بخوبی منمود یمین الدوله آصف خان مامور شد که اگر عادل شاه قلعه پرنده را بخراج تسلیم کند فبها و نه تناسب
او برآید و بهادران بادشاهی قلعه بیجاپور را محاصره نمودند و عادل شاه رسیده خراج قبول کرده و بقبول نمود و پیشکش
چهل لک روپیه پیش نموده پای از دایره اطاعت بیرون ننهاد ما عادلشاه وقت مهرزدن پی بعزت حال لشکر
برده و قبول ننموده آصف خان از دور قلعه برخاسته و تمام بر ساحات ممالک عادلشاهی را تاخته غنیمت موفور بهمرسانید و
بخاندیس آمده و مهابت خان باصوبه دکن مقرر شد در سال اثنی و اربعین و الف هجری قلعه گهانا کمری مفتوح شد و درین
سال ازدواج شاهزاده دارا شکوه با نادره بانو بیگم دختر جهان بانو بیگم دختر سلطان مراد که زوجه پسر دیگر بود منعقد شده
و طالب کلیم ✤ قران کرده بسعدین برج جلال ✤ و درین جشن سی و دو لک روپیه خرج شد و کرد خدائی شاهزاده شجاع
با دختر سید رستم صفوی مقرر شده و تاریخ او ✤ مهد بلقیس بسر منزل جمشید آمد ✤ و درین سال هفتاد و شش سنه خانه
در بنارس منهدم شد و درین سال خانخانان مهابت خان و پسر او خان زمان و نصیر خان فتح خان ابن عنبر و نظام الملک
بحری امان خواسته قلعه دولت آباد را پسر دادند و لیکن دولت شاهجهانی نمودند و نظام الملک و فتح خان در قلعه گوالیار
محبوس شدند و فتح خان بعنایت دو لک روپیه سالانه مسرور شد و نصیر خان بخطاب خانی دوران مغرور شده و پنجهزاری شد و
سفیر با تحائف یک لک روپیه به بلخ و با تحائف چهار لک روپیه به ایران فرستاده شدند و شاهزاده شجاع بانعام شش لک روپیه
و منصب ده هزاری پنجهزار سوار سرافراز شده و بصوبه دکن سرافرازی یافت و دارا شکوه بمنصب دوازده هزاری ذات و
شش هزار سوار خلاف قاعده بغیر تقرر خدمتی مقرر شد و ضابطه آن بود که تا شاهزادگان بر خدمتی تقرر نشوند منصب نیابند
اما بادشاه از فرط محبت او را بغیر از تقرر خدمت که بوجه مهابت پسندیده فرمود منصب داد و درین سال آصف خان انتقال نمود
و در سال ثلث و اربعین و الف هجری بادشاه بکشمیر نهضت فرموده و شجاع قلعه پرنده را محاصره کرده بوجه اتفاقی مهابت خان
بادیگر امرا قلعه فتح نشده و شاهزاده بموجب گفته مهابت خان که صاحب اختیار آن مهم بود برگشت و بادشاه به لاهور رفت
و مهابت خان رخت هستی بربسته چون نام او زمانه بیگ بود (زمانه آرام گرفت) معتمد خان تاریخ یافت و صوبه بالا گهاٹ
که یک اربه بست کرور دام محاصل داشت بخان زمان ابن مهابت خان مقرر شد و مهابت خان هفت هزاری هفت
هزار سوار دو اسپه سه اسپه بود و الله وردی خان قراول بیگی بصوبه مالوه سرافراز شد و شاهزاده شجاع از دکن بازگشته
شاهزاده اورنگ زیب منصب ده هزاری ذات و چهار هزار سوار یافت و تربیت خان از سفارت بلخ بازگشته داخل
جمله پیشخدمتیها که ندر محمد خان او را یک فرستاده بود بخط ملک شاه خانم بنت محمد سلطان میرزا ابن شاهزاده جهانگیر
ابن صاحبقران امیر تیمور گورکان و در خاتمه اسم و نسب او نوشته بود بادشاه ازین تحفه عظیم مسرور شده و درین سال فیروز
بر تخت طاؤسی جلوس فرمود و تخت طاؤسی در هفت سال تیار شده بود مرصع و مغرق بجواهر بود و بالائے آن دو پیکر طاؤس

مکلل بجواہر و درمیان ہر دو طاؤس درختے مرصع بلعل و الماس و زمرد و مروارید تعبیہ بود و برائے عروج سہ پایہ زرین مرصع بجواہر آبدار ترتیب دادہ و این تخت بصرف بسیار تیار شدہ و از جملہ جواہرے کہ بر دو بودند در وسط او لعلے بود کہ دوازدہ مثقال وزن داشت و از آن خاص سلطان الغ بیگ ابن سلطان شاہرخ بہادر گورکان بود و قیمت او یک لک روپیہ بود و آن لعل بنگر شاہ عباس صفوی برائے جہانگیر بادشاہ فرستادہ بود و جہانگیر بجلدوی فتح دکن شاہجہان دادہ بود و قیمت این تخت بیشتر از صد لک روپیہ بود و محمد جان قدسی شاعر بادشاہی مثنوی گفتہ و بمنیلے سبز در رون تخت کتابہ شد و آخر آن مثنوی ابن شعر تاریخ است ؎ چو تاریخش زبان پرسید از دل ✤ بگفت او زنگ شاہنشاہ عادل ✤ و گویند کہ تختے مثل تخت طاؤس تیار نشدہ و یمین الدولہ آصف خان بخطاب خانخانان سپہ سالار سرافراز شدہ بحابت خان قلعہ شیر گڈہ را مفتوح ساخت و حصار کالپی و سانتور را نیز بتصرف در آوردہ داخل ممالک محروسہ نمود و بادشاہزادہ اورنگ زیب معہ سید خان جہان و عبد اللہ خان و خاندوران بتنبیہ ججہار سنگھ بندیلہ مامور شدہ و بکرماجیت پسر او تقبل رسید و ججہار سنگھ نیز بتقبل آمدہ یک کرور روپیہ نقد اندوختہ ایشان بضبط آمدہ و لک پنجاہ لک سالیانہ داخل ممالک محروسہ گردید و بادشاہ عازم دولت آباد گشتہ و فرامین بہ عادل شاہ و قطب شاہ بطلب پیشکش فرستادہ شدند اما ساہو بہوسلہ طفلی را بر داشتہ و نظام شاہ نام کردہ بعضے از حصون ویران متصرف گشت و امرا بتنبیہ او مقرر شدند شاستہ خان و الہ وردی خان قلاع راجبر و قدبیر بتصرف در آوردند و جنیر و سنگیر و ناسک و ترمک و غیرہ مفتوح شدند و پسر ساہو در جنیر جنگیدہ ہزیمت یافت و خاندوران و سید خانجہان از بیدر و شولاپور در ملک عادل شاہ در آمدہ نہب و غارت پرداختہ قریب بہ بیجاپور رسیدند و قلعہ شولاپور نیز تسخیر نمودند و خانجہان و شاہ بیگیان جمارگوندہ و قلعہ لوکاپور را گرفتہ و ساہو کہ باعانت عادل شاہ مغرور بود جنگیدہ انہزام یافت اما عادل شاہ اطاعت نمودہ بہ بیجاپور الحاح طلب امان نامہ کردہ حسب الالتماس او نقش پنجہ بادشاہ محبوب محمد حسین سلمہ و زینت او فرستادہ شد و سفیر قطب شاہ از گلکندہ بحضور بادشاہ رسید و مبلغ چہار لک روپیہ نقد و جنس بطور پیشکش آورد و سکہ و خطبہ بنام شاہجہان در ملک گولکندہ جاری شدہ قطب شاہ اطاعت نمود و عادل شاہ نیز پیشکش بسیار فرستادہ و سکہ و خطبہ بادشاہ قبول کرد و شاہزادہ اورنگ زیب بہ صوبہ دکن سرافراز شد و از پیشگاہ بادشاہ فرامین بخط سائر امرا بنام عادل شاہ و قطب شاہ صادر شدند بادشاہ بعد ازین معاودت نمودہ و در سال دہم جلوس مطابق بہ ست و اربعین و الف ہجری بادشاہ بہ اجمیر شریف رفتہ و از دولت خانہ کہ متصل آناساگر بود تا مزار مبارک حضرت خواجہ بزرگوار سلطان الہند معین الدین حسن سنجری چشتی غریب نواز پا پیادہ رفتہ شرف زیارت دریافت و دہ ہزار روپیہ بخدام آنجا دادہ و سیدے در عقب روضہ ہمایون بنا فرمودہ بود بمبلغ چہل ہزار روپیہ باتمام رسید تاریخ او ؎ قبلہ اہل زمان شد مسجد شاہجہان ✤ یافتند و خاندوران و سید خان جہان بمناصب پنجہزاری و پنجہزار سوار سرافرازی یافتند و بہ اکبر آباد آمدہ یک لک شصت ہزار روپیہ بمنزل سید

شاه نواز خان صفوی بسیاچق فرستاده و دخترش برائے شاہزاده اورنگزیب خواستگاری نمود و شہزاده از دولت آباد روانه حضور گردید و بادشاه بلاغ نور منزل که شاہزاده در انجا مقیم بود این رباعی طالبای آملی نوشته فرستاده ٭ باشره ماگر زود ترآئی چه شود + یا تاخته پیش از خبر آئی چه شود + زود آمدنت نظر بشوقم دیر است + از زود اگر زود ترآئی چه شود + وسفیری بایران باشمشیر سے مرصع قیمتی پنجاه هزار روپیه و دیگر تحائف بایران روانه شد و مبلغ ده لک روپیه بشاہزاده اورنگ زیب انعام شد که در گذر خدائی خود بکار آرد و بادشاه آخر شب نکاح خود بمنزل سید شاه نواز خان صفوی رفته سرافراز نمود و عبد الله خان پرتاب اوجینه را که در قلعه بهوپور خزینه بود و مالش داده و قلعه ازو بگرفت و لال خان کلانوت که داماد بلاسخان پستران سین بود بعنایت خطاب گن سمندر سرافرازی یافت +

ذکر محاربات قلعه قندهار

چون در میان سلاطین سادات صفویه ایران و مغلیه گورکانیه هندوستان مناقشه و مخاصمه مے بود و در زمان اکبر بادشاه میرزا مظفر حسین صفوی برادر زاده شاه طهماسپ صفوی قندهار را باو لیلائے دولت سپرده بود و در زمان ابتری انتظامات هندوستان شاه عباس صفوی در اوائل عهد شاه جهان قلعه قندهار را محاصره کرده بگرفت و درین سال سبع و اربعین و الف هجری علی مردان خان حاکم قندهار از شاه صفی صفوی والی ایران رنجیده و توسل بسعید خان صوبه دار کابل جست سعید خان عریضه او را بحضور بادشاه فرستاده و خود لشکر خویش را لقلعه قندهار روانه کرد و قلعه قندهار بدست سعید خان رسید و سیاوش آقاسی که از پیشگاه شاه صفی بتادیب علی مردان تعین شده بود رسیده از سعید خان جنگیده انهزام یافت و سعید خان شش هزاری ششهزار سوار منصب یافت و بادشاه قلیچ خان را پنجهزاری پنجهزار سوار نموده بقندهار فرستاد و از پے او شاہزاده شجاع را با توجے گران لقندهار تعین نمود و قلیچ خان از پیش رسیده حصار زمینداور و بست را مسخر نمود و دیگر قلاع آن سرزمین را تسخیر نمود و همدرین سال ولایت آسام مسخر شد و آسامیان بر حصون بهسکر حمله آورده سپاه ظفر پناه متوجه قلاع آنها شدند و زیاده از چهار هزار آسامی کشته شدند و راجه اسیر شده و پانصد کشتی بدست لشکر فتح رسید و راجه بلدیو والی آنجا دراماکن صعب خزیده ببرد و پسر او نیز در گذشت و اسلام خان صوبه دار بنگاله بعنایت خلعت و منصب سرافراز شد و علی مردان خان نیز منصب پنجهزاری ترقی پذیرفت چون مهاراجه گج سنگه راجپوت والی جودهپور رحلت نمود بجاے او برطبق التماس او پسر کهترش جسونت سنگه بخطاب راجگی و منصب چهارهزاری و ملک موروثی ممتاز شد و دام سنگه پسر اکبر او بعنایت سه هزاری منصب و خطاب رائی سرافرازی اندوخت و افضل خان علامه هفت هزاری شد و ممالک تبت بسے ظفر خان احسن داخل ممالک محروسه گردید و یادگار بیگ سفیر بعد عطاے یک لک و سی هزار روپیه رخصت شد و بسعی شہزاده اورنگزیب ولایت بکلانه و تمامت قلاع آن دیار مفتوح شدند و بادشاه از اکبر آباد به لاهور نهضت فرمود و در سال ثامن و اربعین و الف دارا شکوه بمنصب بست هزاری ده هزار سوار و شہزاده شجاع و اورنگ زیب پانزده هزاری

شهزاده مرادبخش ده هزاری گردید و یادگار سفیر ایران را پنجاه هزار دیگر مرحمت شد و راجه جسونت سنگه را ٹھو پنجهزاری و علی مردان خان شش هزاری شده صوبه کشمیر یافت و یادگار یگ که توقف کرده بود رخصت شده و در پنجدت او را دو لک و پنجاه هزار روپیه نقد و جنس انعام شد و بهت شاه صفی صفوی صراحی و پیاله در کابل مرصع قیمتی پنجاه هزار روپیه و دیگر اشیائے تحفه فرستاده شدند و افضل خان علامه وزیر الممالک رحلت کرد و بادشاه فرمود که مدت العمر از افضل خان و در بار ه هیچ یکے سخن بد نشنیده نشد و تاریخ او ؎ زخوبی برد گوئے نیک نامی + گفتند شجاع از کابل برگشته از دواج او با دختر اعظم خان واقع شده بصوبه بنگاله مقرر شد و بادشاه بکابل رسید و علی مردان خان هفت هزاری شده صوبه لاهور نیز یافت و مقرر گردید و خسرو نام حاکم سیستان قلعه بست را تصرف کرده لشکر مغل باز از و بگرفتند و بادشاه بکشمیر روانه شد و اورنگ زیب به دکهن رفت و سفیر بادشاهی که از سه و کم مرصع برائے سلطان مراد فیروز صرف بوده بود باز آمد پنجاه و دو اسپ از جانب خود و نه اسپ پیشکش محمد بادشاه لحسانظر رسانید و ارسلان آقا سفیر روم اسپے مسبب نام باز ین مرصع و عبائی مروارید دوز از جانب قیصر گذرانیده در سال خمسین و الف بادشاه بسیر شرقی کشمیر توجه کرده بلاهور رسید و به ارسلان آقا سی هزار روپیه و یک مهر صد تولے و یک روپیه صد تولے عنایت شد و درین سال شاهزاده مراد بخش باستیصال جگت سنگه ولد راجه باسو متعین شد و شاهزاده بمحاربات و براجا جگر کرده جگت سنگه امان خواسته و قلعه تارا گڈه را سپرد و سید خان جهان بموجب فرمان عمارت قلعه را از بنیاد برکندند و صوبه کابل به علی مردان خان و کشمیر به شاه قلی خان و پس از مرگ او به تربیت خان مقرر یافت و در سال احدی و خمسین و الف هجری آصف خان بمرتبه نهزاری نهزار سوار و دو اسپه سه اسپه منصب او بود و او وصیت کرده بود که متروکات او جمله تعلق بپادشاه دارد و نقد و جنس ده کرور و پنجاه لک روپیه بود بادشاه بیست لک به پسر و پنج دختر او داده دیگر به دارا شکوه کنیزه دختر او بود و او داد و سید رستم میرزا صفوی نیز در گذشت و درین سال جمله قلاع جگت سنگه فتح شده بازین هموار شدند و شاهزاده استعفائے جرائم او نموده بحضور آورد و درین سال بسبب طغیانی آب ڈل و بهت مزارعین کشمیر تباه شده سی هزار کس به لاهور رسیده زیرجهروکه درشن فراهم شده یک لک روپیه بایشان مرحمت شده حکم شد که تا در لاهور باشند انهارا لطعام و دو بست روپیه داده باشند و سی هزار روپیه بکشمیر برائے دیگر آفت دیدگان فرستاده و از دواج مراد بخش با دختر شاهنواز خان صفوی واقع شده پنج لک روپیه برائے این بشاهزاده مرحمت شده و یک لک چهل هزار بساچق فرستاده در خانه شاهنواز خان و میرزا صالحی ترخان منصب پنجهزاری و صوبه گجرات یافت و شهزاده دارا شکوه با انعام دوازده لک روپیه سرافراز شده با پنجاه هزار سوار تعین شد که اگر بادشاه ایران بر قندهار بیاید بمقابله پردازد و بدو به رحلت شاه صفی شهزاده از غزنین برگشته رسید و در سال اثنی و خمسین و الف عبد الحکیم سیالکوٹی را حکم شد که روپیه سنجیده بسه و هند و هشت لک روپیه برائے نهر و باغ لاهور مقرر فرموده که بمصارف او رساند و درین سال مقبره ممتاز محل بصرف پنجاه لک روپیه تیار شده شتی موضع عاصل او یک لک روپیه بود دیگر و کالین و باغ محصولی پاک

لک روپیه وقف او نموده شده در سال ثلث و خمسین و الف هجری به شیخ عبد الصمد شریف مکه معظمه پاندان وارگجه و پیاله و
سرپوش طلائی و بست هزار روپیه نقد عنایت شد که بشریف رساند و شهزادگان نیز بست هزار روپیه دادند و شبیکه
صبیهٔ کلان بادشاه از پیش پدر میرفت گوشهٔ چادر او بچراغ رسیده آتش در گرفت و اکثر بدن بیگم بسوخت و بادشاه
عظیم اندوهناک شد تا سه روز پنج هزار روپیه بمستحقین داده زندانیان ازاد شدند و هفت لک روپیه از عین المال
سرکار بخشیده و در ماه اول شصت هزار روپیه تصدق نمود و از شروع ماه دویم مقرر کرد که هر روز هزار روپیه بخشیده
باشند و حکیم مسیح الزمان محمد داؤد بمعالجه بیگم پرداخته و صوبه دکن به خانه دوران خان مقرر شده منصب هفت هزاری
پنجهزار سوار دو اسپه سه اسپه یک کرور دام انعام یافت و همدین اثنا راؤ امر سنگه پسر گج سنگه راٹهور که چندے
از زمین بوس ممنوع بود آخر روز پنجشنبه که بادشاه در خلوت خانه منزل داراشکوه بود وصلابت خان میرسخشی وے را
بکورنش رسانیده داود در صف دست چپ بجائے خود ایستاده بعد از نماز شام که بادشاه بنام یکے از امرائے سرحد
بدست خود فرمان مے نوشت وصلابت خان که بطرف دست راست ایستاده بود از فراز ایوان پایان آمده نزدیک شمعدان
چار شاخه باشتعے گرم من بود آگاه امر سنگه دیوانه دار حمله بر وی کشیده وے دید و بطرف چپ بر سینه صلابت خان زد و
زخم کارگر آمده صلابت خان جان داد و خلیل الله خان و درجن سنگه ولد راجه ٹهلداس گور و سید سالار بارهه و دیگر
هفت کس از منصب داران و گرز داران از یمین و یسار دویده بیکبار کار امر سنگه را بپایان رسانیدند و میر خان و طوک
چند نفس او را بمردم او سپرده مردم او هر دو را کشته خود نیز بقتل رسیدند و در سال اربع و خمسین بادشاه سوئے کشمیر
رفت و خاندوران از دکن آمده راجه جی سنگه بجهو اهیه وائی جے پور که کمکی صوبه دکن بود بحفاظت دکن مقرر شد و حسن
صحت دختر بادشاه بشان و شکوه بسیار آرائش یافته بکیم داد و بخلعت خاصه و منصب دو هزاری و دو صد سوار و اسپ خاصه
بازین طلا و فیل و یک اشرفی پانصد تولے و یک روپیه پانصد تولے نوازش یافت عارف خدمتگذار را برسنجیده باخلعت و اسپ
و فیل داد و پنج لک روپیه که بادشاه نظر کرده بود بعارف رسانید و برخی ازین زر بمکه معظمه و بعضے باقتبیل مرسع بمدینه
منوره فرستاد و بعضے جراحان را نیز برسنجیده روپیه بهنگ ایشان عنایت شد و آن ملکه ملکی خصال در جشن شمسی بادشاه
پیشکش بسیار گذرانیده و صد کس از امرا را بخلاع نواخت و شهزاده اورنگزیب بعنایت خلعت بانادری و دو اسپ خاصه
بازین طلا و فیل با یراق نقره بصوبه گجرات رخصت یافت و ظفر خان صوبه دار کشمیر را یک لک روپیه انعام شد و
طالب کلیم بصلهٔ قصیده بدو صد اشرفی و خلعت مسرور شد و خاندوران را خدمتگذاری برخم جد هر گشت ستروکات او بشصت
لک روپیه بود در سنه خمس و خمسین و الف اسلام خان بخلعت خاصه و شمشیر و جد هر مرصع و دو اسپ خاصه بازین طلا
و فیل با یراق نقره معاودت نموده و شش هزاری شش هزار سوار شده باستظام هر چهار صوبه دکن مامور شد سعد الله خان
بخلعت خاصه و خدمت دیوانی خالصه شریفه مشرف شد و منصب چار هزاری و قلمدان مرصع یافت تا در انمک مدت تربیت

وزارت اعظم و منصب پنجهزاری و هزار و پانصد سوار سرافراز شد و علی مردان خان خطاب امیر الامرائی یافت و سفیر به تعزیت شاه صفی و تهنیت شاه عباس ثانی صفوی مع تحائف سه لک و پنجاه هزار روانه شد - +

ذکر تسخیر بلخ و بدخشان و محاربه با اوزبکان

چون بادشاه به تسخیر بدخشان و ماورالنهر و سمرقند که دار الملک صاحبقران امیر تیمور گورکان بود رضیت بسیار داشت و نذر محمد خان اوزبک والی بلخ که لشکر بکابل آورده هزیمت در کار و بار او پدید آمده بود بادشاه پیش از پیش در بن امر ساعی می بود و سوئے کابل روانه شد و شاهزاده مراد بخش و علیمردان خان را با پنجاه هزار سوار استعلای نامزد فرمود و خسروی اوزبک پسر نذر محمد خان از دست پدر پناه بشاهزاده آورد و اوایل الوس او بهم برآمده و شاهزاده خسروی را بحضور پدر فرستاده و بعنایت نقد جنس دو لک روپیه سرافرازی یافت و خان اوزبک بهرام خان و سبحان قلی خان اوزبک پسران خود را باستقبال شاهزاده فرستاد و در رود گیز شاهزاده بضبط حصار پرداخته و نذر محمد خان بملاحظه این احوال حیران و دار بابیران رفت و شاهزاده اموال او جمع کرده از جمله آلات و طلا آلات دوازده لک روپیه ارزش داشت و دو هزار و پانصد سر اسپ و ماديان اسپ و سه صد شتر نر و ماده بضبط آمده و کمی اندوخته اش هفتاد لک سے نویسند و نذر محمد خان با قلیلے از خواص بایران رفت و پسران و دختران او بسدهٔ شاهجهانی رسیدند و بادشاه بهرام خان را خلعت خاصه با چار قب زردوزجیغهٔ مرصع و منصب پنجهزاری و هزار سوار و یک لک شاهی مباهی فرمود و عبد الرحمن خان اوزبک پسر خورد او را بشاهزاده دارا شکوه سپرد و صد روپیه یومیه او مقرر شد و ستورات او را بصیغه خود سپرد که سلوک لائق ایشان را خوشنود ساخته و شاهزاده مراد بخش از عدم مناسبت آب و هوائے آن دیار بغیر اذن برخاسته آمد سعد الله خان بنظم آنملک مقرر شده شاهزاده بعزل منصب و عتاب گردیده و در سال ست و خمسین و الف هجری بادشاه از کابل بلاهور برگردید و شاهزاده اورنگ زیب بملک بلخ و بدخشان مقرر شد و شاهزاده به بلخ رسیده و بیرون شهر نیمزده مادهوسنگهٔ هادا راجپوت را که از ستوده ترین افغان را بحفاظت شهر مقرر نموده و خود در قول و بهادر خان در هراول و علی مردان خان در برانغار و سعید خان در جرانغار جای گرفته با فواج اوزبکیه از هر سو هجوم آورده و محاربه عظیم واقع شده و اوزبکان بر برانغار بانغلبه بسیار متوجه شدند اما علی مردان خان برانشان غالب آمده و فوجے بر جرانغار زور آورده سعید خان که بسبب ضعف و بیماری در بنگاه مانده بود بلا توقف براسپ سوار شده بمدد لشکر خود رسیده و کوشش مردانه کرده نه زخم برداشته از اسپ افتاد و پسران او لطف الله خان و خانه زاد خان نیز مردانگی ها نموده زخمها برداشتند و شاهزاده خود روبه مخالفان آورده اوزبکان فرار و ندبیدند درین ضمن بیگ اوغلی ها اوزبک اوزبکان را از فرار برگردانده و حربے سخت نموده باز گردانیدند و اوزبکان منهزم شدند و تمامت اموال و اجناس ایشان بدست لشکر گورکان رسید و شاهزاده مراد بخش حسب الحکم رائے مدافعه اوزبکان به بدخشان درآمده و چون اوزبکان به بدخشان نرفتند شاهزاده برگردیده و

نذر محمد خان اوزبک نامه مشتمل بر اطاعت و انقیاد بشاهزاده اورنگ زیب فرستاده و شاهزاده عرضداشت به بادشاه نموده بادشاه نیز بر سر مهر آمده فرمان داد که شاهزاده بلخ را بخان داده بازگردد و شاهزاده بلخ را به پسر خود قاسم خان سپرده نذر محمد خان که بموجب فرمان جد خود حاضر شده بود معه علوفه ذخیره پنج لک روپیه داده برگردید و زر یکه درین یورش بلصرف رسید چهار کرور روپیه بود که بست کرور خانی بحساب مغلیه و چارده لک تومان بحساب ایران است و بادشاه از لاهور به اکبر آباد خرامید و شاهزاده شجاع به بنگاله مقرر شد و در سنه ثامن و اربعین و الف هجری در وهلی بنیاد قلعه و شهرائے نهاده بودند در سنه احدی و خمسین باتمام رسیده بود و شصت لک روپیه درین قلعه خرچ شده بادشاه درین سال از دروازه کنار دریا که بشاه محل راه دارد داخل قلعه گشته و دران ایام جشنے عظیم کرده و شهر نو قلعه به شاهجهان آباد موسوم گردید و داراشکوه بمنصب سی هزاری معزز شد و حکم شد که تا هفت روز جشن هر روز صد کس خلعت مے یافته باشند و میر بیعلے کاشی تاریخ اتمام آن شهر ۔ شد شاه جهان آباد از بنای شاهجهان آباد + گفته پنجهزار روپیه صله یافت و یک قندیل بر روضه مطهره سرور کائنات مخزن موجودات صلے الله علیه و آله و اصحابه وسلم که دو لک و پنجاه هزار روپیه قیمت داشت روانه مدینه منوره شد و فرمان داد که متاع یک لک و شصت هزار روپیه باب عرب متصدیان گجرات خریده روانه سازند تا ازان متاع پنجاه هزار بانفع او حواله شریف مکه نمایند و جنس شصت هزار فروخته بانفع او بمستحقان عرب رسانند و نیز بیرون قلعه اکبر آباد جهان آرا بیگم دختر کلان بادشاه مسجدے بصرف پنج لک روپیه باتمام رسانیده و بحکم بادشاه اندرون قلعه اکبر آباد مسجدے از سنگ مرمر بنا نموده که شش موتی مسجد مقرر فرمود و نیز در شاهجهان آباد مسجد جامع در سنه احدی و ستین و الف بنا نموده که در خوبی و رفعت نظیر ندارد و تاریخ اتمام او ۔ مسجدے کان کعبه ثانی مست تا بخش بود + قبل ازین حالات آمدن مسیح شاهجهان + و در سال ثامن و خمسین و الف هجری صوبه گجرات علاوه صوبه الهآباد به شاهزاده دارا شکوه مقرر داشت و شیخ عبد المجید لاهوری شاهجهان نامه نویس وقائع ده ساله باتمام رسانیده ده هزار روپیه انعام یافت و اسلام خان و سید اعظم خان انتقال کردند صوبه دکن بر اورنگ زیب مقرر شد +

محاربات قلعه قندهار و بدر رفتن آن قلعه از دست سلاطین گورکانیه و الاتبار

در سال مذکور شاه عباس صفوی قلعه قندهار را محاصره نمود و قلعداران بست و قندهار عرائض فرستادند اما پیش از رسیدن استمداد شاه عباس قلعه قندهار و بست وغیره را گرفته بود و دولت خان قلعه دار قندهار و رستم خان و قبچاق خان و کهن دل خان وغیره از قلاع قندهار و زمین داور و بست بیرون آمده روانه هندوستان شدند و بادشاه ایران مهراب خان را با فوجے جرار در قندهار و جمعے را به بست گذاشته بهرات رفت و در سنه تسع و خمسین و الف هجری شاهزاده اورنگ زیب و سعد الله خان وزیر بقندهار رسیده بمحاصره پرداختند و شاه عباس که در هرات بود امرائے خویش را با مداد فرستاده و نظر علی و نجف قلی بیگ بحاربه قلیچ خان و

قباد خان و نجبر خان و الله قلی خان امرائے ہند کہ بمحاصرہ بست مشغول بودند فرستادہ و مرتضی قلی خان سپہ سالار سیاوش خان قوللر آقاسے از عقب روانہ شد و امرائے متعینہ بست را محاربہ با ایشان دست دادہ و امرا از کثرت اعتماد ایرانیان بقندہار برگشتند و رستم خان و کہنی و قلیچ خان را شاہزادہ اورنگزیب بمحاربہ فوج ایران مقرر نمودہ و مرتضی قلی خان با ایشان جنگیدہ و لاوران طرفین تمام روز محاربہ عظیم نمودہ در وقت شب از ہمدگر جدا شدہ بمعسکرات جانبین رسیدند و اورنگزیب بوجہ امتداد ایام محاصرہ و فقدان غلات صلاح در بازگشت دیدہ و بغیر از جنگہائے قراولی جنگے دیگر واقع نشدہ و شاہزادہ اورنگزیب بمنصب پانزدہ ہزاری دوازدہ ہزار سوار دو سہ اسپہ سہ اسپہ و سعد اللہ خان وزیر بمنصب ہفت ہزاری ہفت ہزار سوار دو سہ اسپہ سہ اسپہ و رستم خان بمرتبہ پنجہزاری چار ہزار سوار دو سہ اسپہ و نظم صوبہ کابل سرافرازی یافت و شائستہ خان بصوبہ دکن اختصاص یافتہ رشامنواز خان صفوی بصوبہ بالا مقرر شدہ مراد بخش بحضور رسید و درین وقت عریضہ نذر محمد خان مشعر بر مدد خرچ بوجہ تنگدستی و طلب اہل خود رسیدہ فرمان شد کہ صد ہزار روپیہ بہ نذر محمد خان عنایت شوند و عبد الرحمن خان پسر او سی ہزار روپیہ از بادشاہ و بست ہزار روپیہ از شاہزادہ دارا شکوہ علاوہ از مرصع آلات و طلا آلات و اقمشہ و اسلحہ بالعام یافت و یادگار جولاق سفیر او زرہ خنجر خلعت و پنجہزار روپیہ بالعام یافت و سنوان خان او زرہ از زر و زیور سہ لک روپیہ یافتہ مرخص شدند و بادشاہ از دریا دلی فرمان داد کہ علاوہ ازان صد ہزار روپیہ کہ اول معرفت ملیہ دان خان امیر الامرا ارسال یافتہ بود ند صد ہزار روپیہ و قبضہ شمشیر مرصع برائے نذر محمد خان روانہ نمایند و پنجاہ ہزار روپیہ برائے سبحان قلی خان پسر او فرستادہ شد ند اما خسرو پسر نذر محمد خان رفتن قبول نکردہ در ہندوستان بودن قرار گرفت و شاہزادہ اورنگزیب بصوبہ ملتان و ٹھٹھہ سرافرازی یافت و شاہزادہ مراد بخش بصوبہ کابل مقرر شدہ و امیر الامرا بکشمیر تعیین یافت و سعد اللہ خان وزیر بہ تنخواہ دو کرور دام کہ سی لک روپیہ سالانہ میشود معزز شدہ و در سنہ سیزدہ الف ہجری مسجد اکبرآبادی محل بصرف یک لک و پنجاہ ہزار تعمیر شدہ بادشاہ در مسجد رفتہ دوگانہ ادا نمود و بیگم ہجدہ خوان مملو از زر و سیم بہ نثار و پیشکش بسیار در صحن مسجد بنظر اشرف گذرانید و نامہ نذر محمد خان متضمن بر شکر عواطف و استدعائے مزید عنایت رسیدہ آن بادشاہ دریا دل صد ہزار روپیہ نقد و جنس دو صد ہزار روپیہ و نیز بقیہ آنچہ بعد از فتح بلخ بضبط غزانہ آمدہ بود بادشاہ کرد و برائے خان او زبک فرستادہ دوازدہ ہزار روپیہ برائے عبد الرحمن خان پسرش فرستاد و ہمدرین سال عبد الرحمن خان پسر خان مذکور بقید برادرش در آمدہ و محافظان را فریفتہ بہندوستان رسیدہ چار ہزاری با پانصد سوار گردید و در سال ہادی و شیخ حضرت سید محی الدین علیہ الرحمہ سفیر سلطان روم کہ از اولاد امجاد حضرت غوث الاعظم غوث الثقلین محبوب سبحانی شیخ سید محی الدین عبد القادر الحسنی الحسینی جیلانی رضی اللہ عنہ بود رسیدہ بادشاہ با عزاز تمام ملاقات کردہ و حاجی احمد سعید سفیر خود را مع جیغہ مرصع و شمشیر با پدلہ مرصع قیمتی یک لک روپیہ بار مغان نزد سلطان روم فرستاد

وحکم شد که متاع یک لک روپیه تصدیان بندر سورت خریده بفرستند تا به مستحقین مکه معظمه و مدینه منوره تقسیم شود و از سال جلوس تا این سال متاع ده لک روپیه سوائے نقد که درین دو بقعه شریفه ارسال شده بود و قیمت متاع مذکور انجا دو چند میشد و به سفیر سلطان ازبک زر و رود تا رخصت شصت هزار روپیه نقد سوائے جنس انعام شد و سعید خان هفت هزاری دگرگشته و اورنگزیب و سعد الله خان با پنجاه هزار سوار مقرر قندهار شدند و پانصد شتر خزانه و پانصد شتر اسلحه و دو هزار شتر باربردار توپخانه و باروت و غیره همراه داده و بادشاه نیز رونق بخش کابل شده شهزاده اورنگزیب بست هزاری منصب یافت و شاهزاده دارا شکوه بالانعام خلعت مکلل بجواهر و چهار لک روپیه معزز شد و پانزده لک روپیه برائے خرچ افواج قندهار فرستاد اما شاهزاده اورنگزیب چندے محاصره قندهار نموده به بعضے وجوهات برگشت و شهزاده دارا شکوه پنج کرور دام انعام یافته سلیمان شکوه پسر دارا شکوه بمنصب هشت هزاری چار هزار سوار و خیمه سرخ که مخصوص بادشاهان است معه فیل و ماده فیل و علم و نقاره سرافراز شده بکابل مقرر شد و دارا شکوه صوبه ملتان یافته اورنگزیب بالانعام صوبه بگلانه و صوبه داری دکن سرافراز گردید و بادشاه معاودت باکبرآباد فرمود و شاهزاده شجاع بپنگاله و شایسته خان بگجرات مرخص شدند اما صاحب سیر المتاخرین در محاربات قندهار بوجه موافقت مذهب با سلاطین صفویه و ایرانیان و مخالفت تسنن با شاهان هند تعصب بسیار بکار برده و هیچ دامانت اورنگزیب و لشکر مغلیه بهر سطرے بکار بریده که پیش ازین متضمن نبوده و عبارتے آورده که در سیاق تواریخ ناموزون است بهرکیف خردمندان از عبارتش بحمایت ایرانیان پے مے برند چون دارا شکوه تسخیر قندهار بخود گرفت بالانعام بست لک روپیه سرافراز شده و راجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور بخطاب منصب شش هزاری پنجهزار سوار سرافراز گردید و راج سنگه سیسودیه ابن بهگبت سنگه ابن کرن سنگه والی اودی پور بمنصب پنجهزاری پنج هزار سوار و خطاب رانا ممتاز شد و شاهزاده دارا شکوه با افواج بیشمار بتسخیر قندهار رفته و از ایران نیز امرائے کبار مثل سخنان بیگ غلام و منوچهر خان بگلربیگی و علی قلی خان سپه سالار وغیره مقرر شدند و رستم خان دکهنی قبل ازورود امام قلی سلطان والی استرآباد بدربست رسیده و قلعه بدست آورده و چون سخنان بیگ رسید و رستم خان مقابل شد غلام مذکور صلاح در مقابله ندیده پسپا گشت چون دیگر امرائے ایران به سخنان بیگ ملحق شدند و از هر طرف زور آورده راه آمد و رفت غله و آذوقه لشکر مغل بربستند و لک ایشان بسیار زیاده میشد رستم خان قلعه بست را زود بعسکر شاهزاده برگردید و شاهزاده دارا شکوه نیز از دور قلعه برخاسته بکابل رفت و از انجا بشاهجهان آباد بخدمت بادشاه معاودت نمود و شاهزاده مراد بخش بصوبه گجرات تعیین شد و ذوالفقار آقا صفیر روم رسیده و در هر جا که میگذشت امرا ضیافت کرده بفرمان بادشاه بیلغے بوسیده تا به روز ورود پنجاه هزار روپیه یافته بود و در سال اربع و ستین و الف هجری بادشاه به اجمیر شریف نهضت فرمود چون در عهد جهانگیر بادشاه و رانا امرسنگه والی اودے پور مقرر بود که از اولاد رانا هر که رانا شود در اطاعت بوده قلعه چتیور را استحکام ندهد و در بنولا

بعرض رسید که قلعه مذکور نهایت ترمیم یافته بنابران سعدالله خان وزیر با سی هزار سوار جهت انهدام قلعه مذکور رخصت یافته
واو قلعه برآمده در عرصه چهار ده روز قلعه را منهدم ساخته چون را نا منتبه شده بوسیله داراشکوه عفو تقصیرات خواست
پذیرائی یافت و ذوالفقار آقا سفیر روم سی هزار روپیه یافت و داراشکوه نیز بست هزار روپیه و سلیمان شکوه پنجهزار
و حامل الملک سعدالله خان پانزده هزار بوسه دادند و بادشاه روزه دیگر یکصد و شانزده قطعه چار صد تولچه و یک روپیه چار صد تولچه
بسفیر مرقوم عطا کرده و فاصله با یک خنجر مرصع قیمتی یک لک روپیه با کمر مرصع بالماس و یاقوت قیمتی چهل هزار روپیه و
یک شیشه عطر جهان گیر نگرد و دو هزار تهان گجرات و کشمیر قیمتی یک لک روپیه برائے سلطان روم فرستاده شد
و سی هزار روپیه دیگر به ذوالفقار آقا انعام شد مجموع انعام سفیر دو لک و هفتاد و پنجهزار روپیه بود و در شب فرزند
قمری شاهزاده داراشکوه بعنایت خلعت خاصه با ساوری المسی زرنگار که بر گلهائے آن قرص مرصع بالماس قمبیه بود و
در گریبان و دور آستین و دامان به لآلی مثمن قیمت سطرز بود قیمتی دو لک و پنجاه هزار روپیه و سرپنچی از یک قطعه
لعل دو دانه مروارید قیمتی یک لک و هفتاد هزار روپیه و سی لک روپیه نقد و خطاب شاه بلند اقبال سرافراز شده حکم شد
که پیش تخت بر کرسی طلائی نشسته باشد و در سنه خمس ستین و الف هجری سید محمد سعید اردستانی مخاطب میر جمله که رائق
مهمات عبدالله قطب شاه والی گلکنده بود از آقائے خود رنجیده و توسل بشاهزاده اورنگزیب جسته منصب پنجهزاری و پنجهزار
سوار یافت و پیش محمد امین بمضور رسیده منصب دو هزاری دو هزار سوار یافته بریلغ بنام قطب شاه شرف نفاذ یافت
که ایشان را مما لغت ننماید و در سال ستة و ستین و الف سعدالله خان وزیر الممالک انتقال نمود و چون فتح قطب شاه
محمد امین را مقید داشته اموال او را متصرف شد بریلغ دیگر تهدید بنام او جاری شد که محمد امین را خلاص کند و فرمان
بنام شاهزاده اورنگ زیب صدور یافت که اگر قطب شاه ایل نشود بتادیب او برآید و منشور بنام شائسته خان صوبه دار لوده
و دیگر امرائے لشکری دکن بارقام شد که بخدمت شاهزاده اورنگزیب حاضر شوند و شاهزاده اورنگزیب همین پسر خود تهماسپ شاهزاده
سلطان محمد را بمتعلقانے فرستاده خود نیز عازم دکن شد و قطب شاه ازین مهیب بر خود لرزیده محمد امین را با تواضع
بخدمت شاهزاده سلطان محمد فرستاد اما اموالش را نداده شاهزاده ازین وجه بچنان روانه گلکنده بود و قطب شاه از فراغت
بیم و هراس در قلعه خزینه در حیدرآباد رفت و محمد ناصر را با صندوق و جواهر و مرصع آلات فرستاد و از گوشه ئی ظاهر شده
مقید گشت و مردم شاهزاده سلطان محمد در شهر حیدرآباد آمده غارت نمودند و شاهزاده اورنگزیب به گلکنده رسیده و
پنج شش هزار دکهنی بیرون آمده جنگیده منهزم شدند و قطب شاه ناچار شده و عذر بسیار خاسته و سخن عجز و الحاح
و بیان آورده دختر خویش برائے شاهزاده سلطان محمد داده و پیشکش هائے بسیار از حال و سابق فرستاده و بادشاه
نیز این صلح را پسندیده و شهزاده سلطان محمد منصب بهفت هزاری دو هزار سوار و شهزاده اورنگزیب بست هزاری
پانزده هزار سوار سرافرازی یافتند و میر جمله پسر خود بحضور شاهزاده رسیده و میر احتشام اعظم خان خلعت خاصه

جمدهر مرصع با پهول کتاره و علم و نقاره عطا شد و شائسته خان بمنصب شش هزاری شش هزار سوار و خطاب خان جهان سرافراز شد و معظم خان میر جمله بحضور رسید خلعت خاصه و شمشیر مرصع و منصب شش هزاری شش هزار سوار و قلمدان مرصع و وزارت اعظم و دو یست اسپ و یک فیل با ساده و پنج لک روپیه نقد سرافرازی یافت و معظم خان الماسی بنظر گذرانید که دو صد و شانزده رتی وزن داشت و قیمتی دو لک شانزده هزار روپیه گویند و شصت زنجیر فیل نر و ماده با ساز و سامان که شانزده با ساز طلا و شانزده با ساز نقره بودند پیشکش نمود و قیمت مجموع جواهر پیشکش او پانزده لک روپیه شد و درین جشن شمسی شاه بلند اقبال دارا شکوه پیشکش یک لک و پنجاه هزار روپیه از نظر گذرانید از انجمله پلنگی قیمتی شصت هزار روپیه بود و بالغام پنج کرور دام سرافرازی یافت و درین سال مسجد جامع شاهجهان آباد اتمام یافت و ده لک روپیه در تیاری او صرف شد تاریخ اتمام او سه مسجد شاهجهان قبله حاجات آمد ۱۲ گفتند و تنخواه دارا شکوه شصت کرور دام مقرر شد که یکصد کرور و پنجاه لک روپیه سالیانه نبیشند و بوجه انتقال عادل شاه والی بیجاپور عروج محبول النبی بر تخت او با دشاهزاده اورنگ زیب تعین تسخیر یاک او گردید و رستم خان شش هزاری شش هزار سوار شد و معظم خان و شاهنواز خان و مهابت خان و نجابت خان گورکان و دیگر امرا بایست هزار سوار بخدمت شاهزاده اورنگ زیب مقرر شدند و بوجه وبائے طاعون بادشاه بشکار گذده مکتیسر رفته و رستم خان فیروز جنگ بنظم کابل و بمنصب شش هزاری مامور گشت و در سال سیع و ثلثین و الف هجری علی مردان خان درگذشته ابراهیم خان پسرش چار هزاری سه هزار سوار منصب یافت ۱۲

فتح قلعه بیجاپور و ملک عادل شاهی

چون شاهزاده اورنگ زیب متوجه بیجاپور گردید امرائے کمکی بوے رسیدند نزدیک بقلعه بیدر رسیده بحاصره اش پرداخت و بعد حرب و ضرب قلعه را مفتوح ساخت و در ایجا خطبه بنام صاحبقران ثانی خوانده و نقد و جنس بیدر را ضبط کرده بتصرف در آورد و بیدر پادشاه نشین دکن بود و اول رایان دکن در تصرف داشتند و بعد ازان سلاطین بهمنیه بتصرف آوردند و بعد ازان عادل شاهیان بیجاپور متصرف شدند و بعد ازان تعلق بسلاطین گورکانیه گرفت و شاهزاده بعد این فتح قلعه کلیان را نیز بتصرف در آورد و تنخواه شاهزاده اورنگ زیب ازین همه دوازده کرور دام گردید و ولایت بیدر و قلعه را مگذده بطریق انعام بشاهزاده مقرر شد و عادل شاه وکلا فرستاده عجز و لبسیار نموده و بشاهزاده اورنگ زیب عرائض فرستاد که یکصد و پنجاه لک روپیه نقد و جواهر و اقبال بطریق پیشکش و اصل سازد و قلعه پرینده با ملک کوکن و معاملات دیگر بتصرف گماشتگان بادشاهی گذارد و شاهزاده حالات عجز ایشان را معروضداشت شهنشاه دریا دل پنجاه لک روپیه از جمله پیشکش نیز بوجه درماندگی آنها معاف فرموده و بشاهزاده فرمان داد که قلعه را وصول نماید و برگردد و درین ولا بادشاه را عارضه حبس البول روئیداده و بوجه تشخیص باده بواسیر فصد گرفتند مفید نیفتاده تا پنجروز ضعف و تکلیف بسیار بود هفت لک و پنجاه هزار روپیه با فیل و یک اسپ عراقی خیرات شد و زندانیان رهائی یافتند و

به تجویز تقرب خان شیرخشت مضیافت شاهزاده داراشکوه بمنصب پنجاه هزاری سی هزار سوار و سه اسپه و انعام یک کرور دام سرافراز شد و بوتیرهٔ توسل او رنگزیب بسعایت بعضی و تحریک داراشکوه معظم خان از وزارت عمران یافت و را سے رایان تابعین وزیر لیکار و بار وزارت پرداخت چون عوارض بر مزاج بادشاه غلبه کردند و محبت داراشکوه غالب بود به تجویز او بادشاه بسواری کشتی از شاهجهان آباد به اکبرآباد رفت چون قدرے افاقه روی داد ده هزار روپیه از ملا و جواهر به حکیم تقرب خان انعام شد و سیزده لک نود هزار روپیه از جواهر آلات بشاه بلند اقبال داراشکوه عنایت شد و بمنصب شصت هزاری ذات و سی هزار سوار و تنخواه بست و سه کرور دام که دو کرور و هفت لک و پنجاه هزار روپیه سالانه میشود شاهزاده داراشکوه عنایت شد و صدر اس اسپ عربی و عراقی و صوبه بهار نیز بمیمنه عنایات گردید چون شنید که شاهزاده شجاع از بنگاله با لشکرے عازم اکبرآباد است و خبر هائے صحت بادشاه را از سازش داراشکوه میداند بادشاه بجهر یک داراشکوه سلیمان شکوه پسر اورا با راجه جے سنگه کچهواهه والی جے پور و بهادر خان و بست هزار سوار بدفع او تعیین کرد و جے سنگه بمنصب شش هزاری پنج هزار سوار و انعام یک لک روپیه سرافراز شد و فرمود که اگر شجاع برگردد فبها و الا بتادیب او پردازند و مهاراجه جسونت سنگه راتهور والی جودهپور بمنصب هفت هزاری و هفت هزار سوار و انعام یک لک روپیه و دیگر عنایات عزت اندوخته مقرر شد که صوبه مالوه بدو متعلق شود تا بمدد راه اورنگ زیب باشد و سید قاسم ملازم داراشکوه بحراست الهآباد و صوبه داری آنجا مرخص شد و بعرض رسید که مراد بخش بجهت اجتماع اخبار نا سازی طبع شهریار خطبه و سکه بنام خود کرده قاسم خان میر آتش به تغیر او صوبه گجرات مامور شد الغرض بادشاه که ولداده محبت داراشکوه بود و بعهدی او را امیدوار ساخت تدبیرے که اقتضای وقت او بود بعمل می آورد اما چون شاه بلند اقبال را اقبال یاور نبود بجائے نرسید و همه تدابیر برعکس نتیجه داد و اورنگ زیب چنانچه خواهد آمد از دکن جنبیده در قریب اوجین با مهاراجه جسونت سنگه و لشکر بادشاه جنگیده ظفر یافت و بادشاه را اگرچه فی الجمله افاقه دست داده بود اما ضعف و نقاهت بسیار داشت بسبب تجویز حکما از اکبرآباد سوے شاهجهان آباد روانه شده در راه خبر شکست راجه جودهپور و دیگر امرائے بادشاهی شنیده داراشکوه بعجز و الحاح پدر را از راه برگردانیده به اکبرآباد آورد و بادشاه هر چند سعی بصلاحت کرد اما داراشکوه نظر بر اقتدار و امتیاز امرا و کثرت افواج و ملازمت راجگان هند قبول نکرده تا آنکه در موضع راجپوره هردو برادر مقابل شدند و بادشاه در عین تمازت آفتاب و حرارت هوا خیمه فرستاد که در وسط لشکر بایستند خود نیز با وجود ضعف تهیه سواری داشت اما داراشکوه صلح را منافی مطالب دانسته و در تعجیل کوشیده پیش از رسیدن بادشاه جنگیده شکست یافت و عالمگیر اورنگ زیب اکبرآباد آمده بادشاه یک قبضه تیغ که آهش عالمگیر بود برائے او فرستاد و اورنگ زیب آن را مبارک دانسته عالمگیر لقب اختیار کرد چون بادشاه با وجود اقتدار عالمگیر هماے دارا شکوه در سر داشت اورنگ زیب برائے اخراج او دیدهائے فتنه و تقرب خان را کالعلاج یافته بدو سه هزار اشرفی و خلعت فاخره و جمدهر مرصع با علاقه مروارید انعام کرده جهت تداوی تقیه

بیماری مقرر داشت و بادشاه بے اختیار و مجبور محض شد تمامت اختیار سلطنت به اورنگ زیب گذاشت و خود چند سال در عزلت و بند گذرانیده دوشنبه بست و ششم ماه رجب سنه ست و سبعین و الف هجری وفات یافت ایام سلطنت آن شهنشاه فلک بارگاه سی و یکسال و شش ماه و یکروز و ایام محبوسی هفت سال و دو ماه و بست و شش روز و بود مدت عمر او هفتاد و شش سال و سه ماه و بست و هفت یوم قمری بود و هفتاد و چهار سال و هجده روز شمسی در اکبرآباد بقرب تاج محل مدفون گردید ۵ سالِ تاریخ فوت شاهِ جهان ✤ رضی الدین گفت اشرف خان ✤ ۵ آنکه فردوس آشیان آمد ✤ ثانی صاحب قران آمد ✤ شاه گیتی پناه شاهجهان ✤ چون زد نیا شده بقصر جنان ✤ از رجب بود روز بست و ششم ✤ که ز شاهی شده بسچ نهم ✤ سالِ تاریخ رحلتش رضوان ✤ زور قم غرغلد شاه جهان ✤ شاهجهان بادشاه بادشاهے عادل و شجاع و دین دار متشرع صاحب علم و کمال و عدل و داد بود و همواره از منهیات و معصیات محترز میبود و غیر از یکبار که گاهے لب به شراب نیالود و آنهم روز جشن سالگره او بود و جهانگیر بادشاه در ایالبیده گفت که بابا ما بادشاهیم و بادشاهان را این قدر پرهیز نباید باید که در روز جشن نادر در بار خورده باشی و بدست خود پیاله داد اما شاه جهان بعد ازان گاهے نخورد با علما و صلحا و صوفیان اهل دل صحبت داشتے و اکثر صاحبدلان در مجلس سماع او حاضر شده اند و بعضے از فقرائے صاف باطن در مجالس سماع او از غایت ذوق و شوق جان داده اند الغرض ظاهر بادشاه بعدالت و شجاعت و سخاوت و شریعت که انتهائے اوصاف شاهی همین اندآراسته بود و باطنش از صداقت و مروت و طریقت و معرفت که ارتقائے عظمائے الهی اند پیراسته بود و نهایت عظمت و شوکت در هندوستان بادشاهی کرده و در زمان او اقبال گورکانیه بر اوج عروج بود تمامت راجه گان هندوستان سر بر خط بندگی او نهاده بودند و جمیع امرائے فضل و سیدُ افغان و شیوخ تعمیل فرمایش را آماده هر کاه در زمان او دختر بے پیدا شد که در دو نیم سالگی پستان برآورده و در نه هفت سالگی بے آنکه کسے با و مقاربت کند حامله گردید و در هشت سالگی پسر بے غریب شکل زائید و نظارگیان را معترف قدرت ایزدی گردانید خواتین او که صاحب رتبه بودند قندهاری محل بود و دختر سید مظفر حسین میرزا صفوی نبیره بهرام شاه ابن اسمعیل صفوی والی ایران از قوم سادات صفویه و دختر شاه نواز خان بهادر لوتر کمان باین خانخانان عبدالرحیم خان و عمدهٔ خواتین و زبدهٔ بیگمات او ارجمند بانو بیگم الملقب بممتاز محل بود که بعوام به تاج بی بی اشتهار دارد و او دختر آصف خان ابن اعتماد الدوله غیاث بیگ طهرانی بود و در سنه احدی عشرین و الف بعقد شاه جهان در آمده و مادر پسران شاهجهان بود و هر چهار پسر و سه دختر بادشاه از بطن ممتاز محل بودند و قبلیکه بیگم آبستن بود و قریب به روزه بچه در شکم او نالید که حاضرین از آواز او متحیر شدند و بیگم از حیات مایوس شده بادشاه را طلبیده گفت که حال چنان است و چون بچه در شکم آواز کند مادرش از زندگی امید ندارد اکنون وصیت میکنم امید که قبول فرمائی اول آنکه بفضل ایزدی بادشاه را چند پسر و دختر موجود اند در برائے نام و نشان همین کافیست چنان نکند که نسلے از دیگر کسے پیدا شود و باهم جنگ و جدل نمایند دویم آنکه بر مرقد من عمارتے

چنان بنیاد نهد که در جائے نشان مذہبند و بادشاه قبول نموده چون دختر متولد شد بیگم انعام نمود و بادشاه در اکبرآباد بکنار دریائے جمنا عمارتے بر مقبره او احداث فرمود که بے تکلف در دنیا نظیرش نخواهد بود و بانواع سنگهائے بیش قیمت در عرصه هفت سال بصرف پنجاه لک روپیه تعمیر شده و تاریخ رحلت بیگم ۵ جائے ممتاز محل جنت باد + گفته اند و بادشاه نیز در همان مقبره به پهلوے ممتاز محل مدفون گردید و بادشاه را از ممتاز محل چهار پسر بوده اول ایشان شاه بلند اقبال داراشکوه بود از بطن ممتاز محل بیگم و طالب کلیم در تاریخ تولد او ۵ گل اولین گلستان شاهی + گفته و او در سنه اربع و عشرین و الف متولد شده و عقد او با نادره بیگم دختر سلطان پرویز ابن جهانگیر بادشاه گردیده طهماسپ قلی ترک درین عقد نوزده بیت تاریخی گفته که در هر مصرع او تاریخ است چند شعر ازان نگاشته میشود ۵ بحمد الله که شد دیگر زسعے نائب سلطان + رواج التیام افزون صدود وصل آباد ان + زهے شاهے نکو آئین که باد انام اقبالش + یمین عهد را باز و یسار جود را سامان + وجود جاه او باد اصفاے حکم را قیمت + لوائے بزم او ساز دل پژمرده را شادان + و هم صنعت توشیح بکار برده صله بسیار یافت و طالب کلیم در تاریخ او ۵ قران کرده سعد ین برج جلال + گفته و این واقعه در سنه ثلث و اربعین و الف هجری شده چون بادشاه محبت مفرط با داراشکوه داشت او را ولیعهد کرده روز بروز در تزاید مراتب او میکوشید و برادران دیگر ازین ممر رنجے بخواطر بهم رسانیدند و داراشکوه نیز از برادران اندیشه داشت و وقت از دیاد مرض بادشاه جسونت سنگه و دیگر امرا را بجرب اورنگ زیب امر کرده ایشان شکست یافتند و داراشکوه نیز جنگیده و منهزم به دهلی رفت و باز افواج آراسته و بوجه آمدن عالمگیر به گجرات رفت و چون در حرب شاه شجاع راجه جسونت سنگه لفاق ظاهر ساخت دارا شکوه بالبست و دو هزار سوار جرار با جیسر آمده و جسونت سنگه عرائض فرستاده و پیرا تحریص بآمدن نموده بود شاهزاده چون بنواحی جودهپور رسیده و عالمگیر بادشاه باوجود قصور سخت جسونت سنگه را بالصلاح وقت معاف نموده و راجه بے سنگ گمراهیه در عفو قصور او سعی کرده منشور عاطفت بنام او فرستاد مهاراجه جسونت سنگه حسب عادت خود نامردانگی را بکار برده دست از امداد دارا شکوه کشید و عریضه نوشت که شاهزاده باجمیر شریف رود که بنده راجپوتان را جمع کرده حاضر میشود و شاهزاده هر چند پیرا طلب نمود جسونت سنگه نیامد و دارا شکوه بالضروره در کوهستان اجمیر موچال بسته جنگید و آخر الامر از اورنگ زیب شکست خورده بگجرات رفت و راجپوتان و لشکریان لشکر و سامان او را غارت کرده امرائے گجرات نیز از او بار دارا شکوه نرسیده دست بداس عالمگیری زدند و دارا شکوه به بهکر رفته در ریگستان تکلیف بسیار کشید و ملک جیون زمیندار دهاوهر که شاهجهان او را بقصوری در پاے پیل میکشید و دارا شکوه شفیع شده خلاصی داده بود درین وقت خیال امداد کرده نزد او رفت تا چندے در پناه او آسوده دم راست کند و بقندهار رود و درین ایام زبده شاهزاده لیهار مئه سل گرفتار شده رحلت کرد و او اکثر رفقا را همراه جهانزاده و بلا هور فرستاد و خود با معدودے چند مانده خواست که بعد روزے چند بقندهار رود و ملک جیون از فعال انتهاز فرصت نموده و روے خود بسیاهی بے ایمانی و حق نشناسی آلوده شاهزاده را

باسپهر شکوه پیش دستگیر نموده و حقیقت به راجه جیسنگه و بهادر خان نوشت و ایشان شاهزاده را تعهد کرده آورده مردم بر ملک جیون احسان فراموش غنیمت میکرده ندچون از رسیدن شاهزاده آشوب عظیم در شهر پدید آمد اورنگزیب بقائے سلطنت خود در اعدام بنیاد حیات آنچنان برادر والاقدر دانسته و حکم بقتل او نمودند نیز گویند که بعضے از کلمات او چنان بودند که علما فتوئے کفر پر و داده ندو صاحب سیر المتاخرین بطعن علما اهل سنت این شعر و ار اشکوه را نوشته ؎ کفر و اسلام در رهش پویان + وحده لا شریک له گویان + که علمائے حنفی برین فتوی کفر نوشتند اصلی ندارد و مصنف موصوف بوجه تعصب خود این چنین مطالب را بعبارتے طعنه آمیز نوشته ورنه شعر از حکیم شنائی است و الا آن در مصنفات حضرت حکیم شنائی موجود است باز بر تصنیف حکیم شنائی علیه الرحمة فتوائی کفر بر دارا شکوه چه طور راست میشود بهر کیف در امور بادشاهی و نگداری قتل برادر گویا جرمے نبوده شهادت شاهزاده دارا شکوه در شب بست و یکم ذی الحجه سنه تسع و ستین و الف و بقولے غره محرم سنه سبعین و الف هجری و اقعشد شاهزاده فقیر مذهب صوفی صافی مشرب بود و مرید حضرت شاه خلیفه میر یزدی لاهوری رحمة الله علیه بود که در مشرب فقر و فنا درجه لائق یافته و بوجه مذهب صدق و صفا تعصب در مزاج او نبوده و ایزد تعالی بسجائے سلطنت جهان فانی شهادت و سعادت جاودانی بر انجشید گویند که وقت شهادت این رباعی گفت ؎ روزے که شود ذا السما انفطرت + و آنده که بود اذا النجوم انکدرت + من دامن تو بگیرم اندر عرصات + گویم صنما بائی ذنب قتلت + و لیران دارا شکوه شاهزاده سلیمان شکوه که بعد شکست پدر گرفتار شده در سنه احدی و سبعین و الف گرفتار شده بقلعه گوالیار محبوس شدو دو پسر شکوه که او نیز دستگیر شده بقلعه آسیر گذه مقید شدو دو دختر بود ند یکے جانی بیگم و نام دختر دیگر معلوم نشد و این هر چهار از بطن نادره بیگم بود ند و پسر دیگر شاه جهان اورنگ زیب بود دگرش بیاید انشاء الله و پسر سیومی شاهجهان شاهزاده شاه شجاع بود تولد او در سنه خمس و عشرین و الف هجری و اقعشده و عقد او در سنه اثنی و اربعین و الف هجری با دختر سید رستم میرزا صفوی گردید و در آخر عهد صوبه بنگاله بتحت او بود و هر چند اورنگ زیب بنگاله و بهار را بوے گذاشته بود بتحریک دارا شکوه قبول ننموده عازم تسخیر دار الخلافه گشت و در حوالی الله آباد با عالمگیر جنگیده منهزم شد از بنگاله نیز گرخته در اراکان رفت و بعد سرگردانی بسیار راجه آن دیار و یرا معه عیال و اطفال بر کشتی سوار کرده غرق بحر فنا گردانید و این واقعه در سنه احدی و سبعین و الف اتفقشد و اولاد او میرزا زین العابدین و میرزا زین الدین و میرزا ابلند اختر پسران و دختران او دلف بانو بیگم و گلرخ بانو بیگم و خرومند بانو بیگم و خیر النسا بیگم از امهات متعدده بود ند و پسر چهارمی شاهجهان بادشاه شاهزاده مراد بخش بود ولادت او در سنه ثلث و ثلثون و الف هجری و اقعشده صوبه گجرات در تحت خود داشت و وقت شیوع اخبار مرض پدر سکه بنام خود کرده شاهزاده اورنگ زیب وقتیکه از دکن باکبر آباد روانه شد مراد بخش را نیز با خود رفیق ساخت و مراد بخش در محاربه جسونت سنگه مردانگی بسیار ظاهر کرده و گلهائے جراءت از شاخسار شجاعت چیده و چونکه

وقت سکه خطبه بنام او مروج الدین لقب داده و چتر وغیره اسباب شاهی آماده کرده بود و با آنکه برادر بزرگ او اورنگزیب بکمال اقتدار بود شهزاده مراد از وصلبی بزرگ نفته همان طور زیست تا آنکه عالمگیر در حرب ثانی او را اشکوه را شکست و مراد را نیز دیوغرور از راه برده بسمرسی میخارید و به برادر پیام داد که اکنون ملک دولت بالمناصفه تقسیم باید کرد و اورنگزیب جواب داد که بادشاه زنده و دارا شکوه در میان است بلذا این چه گفتگوست چون از دارا شکوه دل جمعی شود آنچه خواست شما باشد بعد آید و آخر بحیله ملاقات و یرا طلبیده مقید نمود و به شاهجهان آباد فرستاد اولاد او را نیز دختران او و دست دار بانو بیگم و آسایش بانو بیگم و سپهر از بانو بیگم بودند و بادشاه شاهجهان را چهار دختران بودند و اعزاو اولاد از نبات جهان آرا بیگم بود که بعضے و یرا دختر سومی شاهجهان نویسند بادشاه محبت بسیار با و داشت در سنه اربع و خمسین و الف از شمع آتشے بجامه او در گرفته و تمام بدن او سوخت نوشته اند که در آن ایام ڈاکٹر بوٹن عیسائی در سورت آمده بود و بادشاه اگرچه مکمل حاذق بود او اشغول بودند بفرط محبت دختر و یرا مرخص طلبیده و بعد از او بیگم صاحبه را فرصتے رو داده بادشاه انعام بسیار ان بحکما کرکه بمعالجه او پرداخته بودند داد و ڈاکٹر نیز عرض مطلب کرده بموجب استدعائے او فرمانے بنام کمپنی انگریز صادر شد که در بنگاله کارخانه تجارت بنیاد نمایند و لکارو و کامداری و تجارت پرداز ند و کسے ایشان را تعرض نرساند و حاجی محمد جان قدسی قصیده بمضمون موختگی بیگم گفته پنجهزار روپیه صله یافت روزے جهان آرا بابا غنے سیر فرت میر صیدی طهرانی این مطلع گفته فرستاد ؎ برقعه برخ افگنده بر دوش نماز بیاغش ؛ تا انگهت گل بنچته آید بدماغش ؛ بیگم پنجهزار روپیه بمیر صیدی بخشید و فات جهان آرا در سنه اثنی و تسعین و الف رو نمود و برائے مصارف او شصت لک روپیه سالیانه مقرر بود و دختر دیگر شاهجهان بادشاه روشن آرا بیگم و دیگر گوهر آرا بیگم بود و هر چهار پسر و این سه دختر از بطن مهتاز محل بیگم بودند و نواب پریخ بانو بیگم از بطن نندهاری محل و دختر مظفر حسین صفوی بود و دختر سے دیگر سپهر بانو بیگم بود معلوم نیست که مادر او را چه نام بود از شعرائے پایه تخت شاه جهانی ملک الشعرا ابو طالب کلیم کاشانی بود که بعهد جهانگیر بادشاه در هند آمده و بر تبه ملک الشعرائی در عهد شاهجهان سرافراز شده و قت سلطان روم به شاهجهان بادشاه نوشت که بچه معنی شما را شاهجهان میگویند حالانکه در تصرف گورکانیه غیر از اقلیم هندوستان دیگر نیست و در همان ایام طالب کلیم قصیده گذرانیده این بیت در آن آورد ؎ هند و جهان زر و سے صد چون بود یکے ؛ بر شاه ما خطاب ازین روست مبرهن ؛ بادشاه خوشوقت شده همین بیت و جواب نوشت و فرمود تا طالب را بزر سرخ سنجیده بوسے دهند در سنه احدی و ستین و الف در کشمیر انتقال نمود و قتیکه سلیمان شکوه پسر دارا شکوه متولد شد جشن جلوس تخت مرصع بود و بادشاه در همان ایام از کشمیر براجعت فرموده رعید ماه صیام بود طالب قصیده در تهنیت این چهار شادی گفته بعضے شعر او نوشته میشوند ؎ خجسته مقدم نوروز و غره شوال ؛ فشانده اند چه گلهائے عیش بر سر سال ؛ بچشم مردم دارالخلافه عید لیست ؎

غبار رکاب شاه جهان جهان جلال ✤ شرف پذیرد نوروز دریں عید ✤ که بادشاه نشیند بتخت استقلال ✤ بوصف تخت
مرصع گهر فشان گشتم ✤ خدا نصیب کند عمر عضد وطول متقال ✤ هزار سیلان یاقوت وصد بدخشان لعل ✤ برو نمالی گرنت است
تا نمود جمال ✤ توان ز آتش یاقوت آن چراغ افروخت ✤ که نے زباد رسد آنش نه ز آب زوال ✤ فتاد پرتو یاقوت و
لعل بر الماس ✤ چنانچه عکس چراغان فتد بآب زلال ✤ بهاندارد و دیگر هر آنچه خواهی هست ✤ زشان وشوکت و
فر وشکوه جاه وجلال ✤ وبادشاه فرمود تا کلیم را بزر سنجیدند و سنگ او پنجهزار و پانصد وپیسه وادند و در شش من
شمسی سنه ثمان واربعین والف در دار السلطنته لاهور به جایزه شعری ده هزار روپیه حرمت شد و کلیم در آخر عمر فتوحات
صاحبقران ثانی بنظم آورده خواست گوشه نشینی کشمیر حاصل کرد و سالیانه از سرکار شاهی برائے او تقریر یافت و چون صاحبقران
ثانی در سنه خمس وخمسین والف بگلگشت کشمیر خرامید کلیم قصیدهٔ در تهنیت قدوم او فرستاد و بحرمت دو صد اشرفی طلائی
احمر وخلعت کامیاب شد و قبل ازیں که بادشاه بعد از سیر و اجعت فرمود کلیم قصیدهٔ گفته بفرستاد و در وصله او دویست اشرفی
انعام شد و کلیم در سنه احدی وستین والف هجری وفات یافت از وست ؎ درین چمن چو گلے نشنود فغان مرا ✤ کجاست
برق که بسوار د آشیان مرا ✤ دماغ بر فلک و دل بزیر پائے بتان ✤ زمن چه طبعی دل گجا دماغ کجا ✤ نهال
سرکش و گل بیوفا و لاله دورو ✤ درین چمن بچه امید آشیان بندم ✤ نه همے رمد آن نو گل خندان از من ✤ میکند
خار درین بادیه دامان از من ✤ با من آمیزش او الفت موج ست و کنار ✤ روز و شب با من و پیوسته گریزان
از من ✤ کلیم الفت بسیار این چمن بهتر ز گل باشد ✤ که دامنگیرش دارد نشان مهربانی ها ✤ زرشک طالع تردامنان
شادم درین گلشن ✤ که شبنم بستر از گل بلبل از خار آشیان دارد ✤ اے جرس تا به کے از نالهٔ جگر پاره کنی ✤ کس درین
بادیه دیدی که بفریاد رسید ✤ و له ؎ چنان بطف خاصیتش با تن است ✤ که هر بنده گوید خدائے من ست ✤
جدا کاریه هر یک چنان ساخته ✤ که گویا بغیرے نه پرداخته ✤ طبیعے بهمرسان که لبازی لعالے ✤ یا همتے که از سر عالم
توان گذشت ✤ رود آرام عمرے که بهجران گذرد ✤ کاروان از ره ناامن شتابان گذرد ✤ سربلندی هر کجا کمتر
سلامت بیشتر ✤ باد نتواند ستم بر سبزهٔ نوخیز کرد ✤ تمتعے نبرد از نعمتے خویش ✤ که باغبان نشناسد که سیر گلشن چیست ✤
چه مے توان ز پریشان تیره روز گرفت ✤ کلیم دعوے دل را بزلف یار گذاشت ✤ عزتے دیگر لبود در گوشه سوار ✤
میگذارد دهر کجا خارے ست سر و پا مرا ✤ مردمی مے زید الحق چشم بیمار ترا ✤ خود باین حال و بحال خستگان آید ✤
حاجی محمد جان قدسی شهدے استاد مسلم الثبوت بود از وطن خود بدیار هند و ستان آمد و در ربیع الآخر سنه اثنی واربعین
والف هجری دولت ملازمت صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه گورکان حاصل نمود و قصیده معروض داشت که مطلع او
این است ؎ اے قلم بر خود ببال از شادی و بگشا زبان ✤ در ثنائے قبلهٔ دین ثانی صاحبقران ✤ و بحرمت دو هزار
روپیه و خلعت سرافراز شد و در شانزدهم شوال سنه خمس واربعین والف در جشن نوروز قصیدهٔ مزین بمدح بادشاه بنظر رسانید

فرمان شد که او را به زر سنجیده بمبلغ پنجهزار روپیه انعام بوده و هند و نیز در شهر ربیع الاول سنه تسع و اربعین و الف بصیغه
جائزه شعری صدر هر عنایت شد و در جشن شفایافتن جهان آرا بیگم دختر صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه از آسیب آتش
در اوائل شوال سنه اربع و خمسین و الف خلعت و دو هزار روپیه یافت و ربامی درین باب گفته بود که بیت آخرش
این است ؎ تا سر زده از شمع چنین بی ادبی + پروانه ز عشق شمع و اسوخته است + و بخطاب ملک الشعرائی
ممتاز شد و قدسی وقتی قصیده بمدح سید عبدالله خان که از اولاد حضرت خواجه بزرگوار علیه الرحمة بود و از کبار امرای
شاهجهانی بود و بادشاه او را بمنصب هفت هزاری معزز کرده بود گفته نزد او برده چون از خواندن فارغ شد سید بزحمات
و هرود دست او را گرفته بر سند خود نشانیده و خود با پیرهن سفید بر پالکی سوار شده بیرون رفت و خیمه را با خزائن و تمامی
کارخانجات و اموال و اثقاله و اسلحه و اسپ و شتر و فیل وغیره به قدسی بخشید و قدسی بعد از چند سه قصیده رنگین تر
ازان بمدح بادشاه گفته بعرض رسانید بادشاه جهان فرمود که حاجی صالح که عبدالله خان تو داده هیچکس نمی تواند داد پس
اقسام جواهر قیمتی طلبیده فرمان داد تا هفت نوبت دهان قدسی از جواهر رنگین پر کنند و بدو هند و حاجی محمد جان قدسی
مثنوی در مجلس تخت طاؤس گفته بفرمان بادشاه بتخت کتابت کردند و چند شعر ازان نوشته می شوند ؎ زهی فرخنده
تخت بادشاهی + که شد ساماں بتائید الٰهی + فلک روزیکه میکردش مکمل + ز زر خورشید را بگداخت اول + چنین تخت
از زر و گوهر چه مقصود + وجود بحر و کان را حکمت این بود + رساند گر فلک خود را بپائیش + دهد خورشید و مه را
رونمائیش + خراج بحر و کان پیرایهٔ او + پناه عرش و کرسی سایهٔ او + چو میکرد از فرازش کوتهی دست + نگین خویش جم بر پایه اش بست + شب تا راز فروغ لعل و گوهر + تواند صد فلک را داد و اختر + دهد شاه جهان را
بوسه بر پائے + ازان شد پایهٔ قدرش فلک سائے + کند شاه جهان بخش و جهان بخت + خراج عالمے را فرچ یک
تخت + اثر با قیست تا کون و مکان را + بود تخت چنین هر روز جائیش + خراج هفت
کشور زیر پائش + چو تاریخش زبان پرسید از دل + بگفت اورنگ شاهنشاه عادل + و قدسی شاهنامهٔ شاه
جهانی بنظم در آورده چند شعر ازان نوشته می شوند و در صفت کشمیر ؎ نسیمش در صفت بهار آفرین + قلم‌ائے سخنش
نگار آفرین + چو گلهائے رعنا درین لاله زار + خزان را پس پشت کرده بهار + در و بید مجنون چنان بی خبر +
که خلخال پاکرده از موے سر + ز بس بار پاشیده بر خاکش آب + غبارے ندارد هوا جز سحاب + نمالیده چشم
از شکر خواب ناز + شگفتن بغل کرده بر غنچه باز + چو رخسار ساقی ز جام شراب + چمن در گرفت از گل آفتاب +
قلمهائے این بوستان را زبان + نگردید هرگز بحرف خزان + شد از عکس گل بسکه خوشبوے آب + بود چشمهٔ آب
حوض گلاب + و قدسی در سنه خمس و خمسین و الف رحلت کرد از دست ؎ در مجلسے که یاران شرب مدام کردند +
نوبت بما چو آمد آتش بجام کردند + اینجانم محبت آنجا جزائے عیدان + آسائش دو گیتی بر ما حرام کردند +

زچاک سینہ ام دل مے کند نظارۂ زلفش ✤ چو مرغے کز قفس بندد بجست آشیانش را ✤ زود بد کردم من بے صبر داغ خویش را ✤ اول شب میکشد مفلس چراغ خویش را ✤ فقط۔ شیدا فتح پوری مولدا و فتحپور است واصل او از طائفۂ کنکو بود پدر او از مشهد بہند رسید و در ابتدائے حال در سلک امیدان جہانگیر بادشاہ گورکان منسلک بود و شیدا وقتیکہ جہانگیر شاہ بعزم تسخیر دکن بہند ورسید قصیدۂ بمدح خان خانان عبدالرحیم خان گفتہ بصلہ گران مسرور شد و بر فاقت خان خانان بودہ بعد چندے بملازمت شاہزادۂ شہریار ابن جہانگیر بادشاہ رسید و در عہد صاحبقران ثانی داخل بندگان شاہی شدہ آخر متعفی شد و ماہی برائے او مقرر شدہ در کشمیر گوشہ گیر گردید و شیدا قصیدۂ غرا بگفت کہ مطلع او این است ؎ چیستانی بادۂ گلگون صفا جوہری ✤ حسن را پروردگارے عشق را پیغمبرے ✤ علمائے عصر بنا بر آنکہ الفاظ شریف را در توصیف ام الخبائث صرف نمودہ و بر اتکفیر کردند و بسمع صاحبقران ثانی رسانیدند و شعلۂ خشم بادشاہ مشتعل شدہ فرمان دادتا شیدا را از قلمرو گورکانیہ اخراج کنند شیدا درین مدت قطعہ گفتہ فرستاد این چند شعر ازان است ؎ جہان پناہا شاہا یقدر جاہ و جلال ✤ نیافریدہ خدا مرترا عدیل و نظیر ✤ بو صفحہ مے زدہ سر از من و مے مرع خوش ✤ کہ گشتہ ورد زبان ہمہ صغیر و کبیر ✤ اگرچہ لفظش عام است و معنیش خاص است ✤ بسخاص و عام بود روشن این چو بدر منیر ✤ چنانکہ سیکش اسرار مولوی جامی ✤ کہ ہست گفتہ او دور از تقصیر ✤ بو صفحہ مے زمراحی دو بار قلقل مے ✤ بہ از چہار قلش خواند فارغ از تکفیر ✤ مرا بہ کفر چہ نسبت بود کہ بر زنی ✤ سخن چنین کند و ہیچ ناآیدش بضمیر ✤ ہمین نہ تنہا مے صرف اب انگور است ✤ بچشم مردم معنی پرست عبرت گیر ✤ بہر پیالہ کش شدہ سرگرم ہست بادۂ او ✤ اگرچہ آن نبود در نظر شراب ضمیر ✤ مرا چو شاہ براند کجا تواند رفت ✤ بگاہ راندن از کلک کجا رود شمشیر ✤ چون این قطعہ بنظر بادشاہ رسید فرمود تا اخراج او موقوف دارند و در عشرۂ ثامن بعد الف شیدا وفات یافت از وست ؎ درین چمن نہ گل و لالہ شبنم آلود است ✤ کہ خندہ گل این باغ گریہ آمود است ✤ گفتی دماغ زلف تو تحصیل حاصل است ✤ با خصر کس نگفت کہ عمرت دراز باد ✤ تازہ سازم ہر سحر چون صبح داغ خویش را ✤ تا قیامت زندہ میخواہم چراغ خویش را ✤ مسنون گرداند آن خاکی کہ از وے بوے ما آید ✤ شانہ سم بوے زلفت را اگر در مشک تر پیچی ✤ سعیدائے گیلانی مخاطب بہ بے بدل خان بود و از عہد جہانگیر تا دور شاہجہانی داروغہ زرگر خانہ طلائی بود و در زمان جہانگیر صلات لبسیار یافتہ و در دور صاحبقران ثانی شاہجہان بادشاہ نیز بہ پایۂ ارجمند رسید و در سنہ نہ صد و قعدہ سنہ اثنین و اربعین و الف ہجری شاہ جہان بادشاہ دو فیلان جنگی را بہ جنگ انداختہ و سوار شدہ بہ تماشا سے او ایستادہ بود و بادشاہ زادگان و الاگہر گاہے چند پشیتر رانده اسپ سوار دیدن کشتی فیلان جنگی مشغول بودند و فیلان در کشتی و ہم نبردی بہ رجعت تہقری قدمے چند گذاشتند و درمیان ہر دو فاصلہ پیدا شد فیلے ازان میان ہم نبرد خود را دور دیدہ از فور خشم حملہ ہائے عظیم و حرکت ہائے قوی نمود و دران بدستی سوے شاہزادہ محمد اورنگ زیب کہ در سن چہاردہ سالگی بود متوجہ شد آن شہزادہ شیر دل مرکب را بدست

تهمتن استوار داشته از جائے نه جنبید ۵ بردی زجا یکسر نرفتند + زپیش چنان پیل کیسو نرشد + بتمکین سرشته زرایش همه
نجنبید هرنبض از پیکرش + چون فیل قریب رسید شاهزاده به زخم نیزه او را مجروح گردانید ۵ به تکلیف
فطرت دلیری نمود + به چیزے که تکلیف بروے نبود + درین بین اگر لبود سے افراسیاب + همین گشته از زدن فیل
آب + غریو از نهاد خلق و نظاره گیان برخاست و نعره تعجب و آفرین بلند شده هر چند آتش فشانی چرخے و بان بکار
رفت آن فیل نزدیکتر شده بر اسپ شاهزاده حمله کرد و مرکب را دندان رسانیده غلطانید و شاهزاده غضنفر صولت
از پشت زین بر روے زمین آمد و بچستی و چالاکی شمشیر کشیده بر خاست حضرت بادشاه بذات خاص بآن صوب توجه
فرمود و دیگر امرا و گرز برداران و نزدیکان پیشتر رسیدند و فیل از نهیب نعره دلیران رمیده مجال برگشتن نیافته
روان شد و فیل حریف نیز در پے او رسیده هر دو بدر رفتند و بادشاه اورنگ زیب را در آغوش عاطفت کشیده
خطاب بهادر داد و بعد سه روز او را بار سرخ سنجیده پنجهزار اشرفی همرنگ او مستحقان داد و سخن سنجان فارسی هندی
این مضمون را بسلک نظم کشیدند و سعید انیز این ماجرا بنظم آورد و شاهجهان فرمود تا او را به زر سنجیده مبلغ پنجهزار روپیه
همرنگ او بوے مرحمت کرد از دست ۵ آنی که سریر آسمان پایه بود + بر تارک جهان عدل تو پیرایه بود +
تا هست خدا تو نیز خواهی بودن + زیرا که همیشه ذات با سایه بود + صیدی طهرانی از ولایت خود بهندوستان
خرامید و در پنجم ربیع الاول سنه خمس و الف هجری بملازمت شاهجهان بادشاه گورکان رسید و قصیده در ستائش
بعرض رسانید و ده هزار روپیه جایزه یافت مطلع او این است ۵ زهے جهان خدا را سپهر فضل و کرم + به زیر سایه
قدر تو نیر اعظم + روزے جهان آرا بیگم دختر بادشاه به سیر باغے که در وسط شاهجهان آباد ساخته بود می آمد صیدی
در حجره از حجرات بیرون باغ پنهان شد چون فیل سواری بیگم نزدیک رسید این بیت خواند ۵ برقع برخ فگنده
بر دوش باغبان + تا گلهت گل بنخیته آید بدست باغبان + و بیگم بدیدن باغ شده فرمود که این کیست کشان کشان بیارند
و خواهر مهربان او را کشیده بردند بیگم فرمود که چه میخواندی باز بخوان صیدی همون بیت را خواند بیگم فرمود تا پنجهزار
روپیه و برادهند و از شهر بیرون کنند از دست ۵ بهارے را چه بندی دل که ده روز دگر نگنش + بروے
بستر رنگ خزان بیمارے افتد + رسیده ام بگلستان وصل و نومیدم + که گل بشاخ بلند است و باغبان نزدیک +
نقص عشق است که از خار نالد بلبل + نسبت هر چه بگلزار رسد گل باشد + چه بهره از گل روئیش هوس گداخته را +
بهار فیض نبخشد جنون ساخته را + از هجر گر چه نیست بلائے بتر ولے + بدتر ز هجر از غم هجران نه مردن است +
بهارے را چه بندی دل که ده روز دگر نگنش + بروے بستر رنگ خزان بیمارے افتد + ز گفتگوی دو کج راست در
میانه نیاید + که هرگز از دو کمان تیر بر نشانه نیاید + صائب میرزا محمد علی تبریزی ملک الشعرا و امام الفضلا بود
در اصفهان نشو و نما یافت و بعد ازان بحرمین شریفین رفته زیارت بجائے آورد و در آخر عهد جهانگیری بهندوستان

خواهید چون بکابل رسید خواجه احسن الله الخاطب بظفرخان پسر خواجه ابوالحسن صوبه دار کابل قدوم او را گرامی داشت چون
در عهد صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه صوبه کابل به لشکرخان تفویض شد و ظفرخان متوجه آستان سلطنت گردید صائب
با ظفرخان بوده به برهان پور رسید پدر صائب برای بردن او بهندوستان آمد و صائب از ظفرخان و پدرش خواجه ابوالحسن رخصت
درخواسته همدرین نزدیکی ظفرخان حکومت کشمیر یافت و صائب همراه او بکشمیر رفته از آنجا به ایران رفت و بانواب جعفرخان
که در اوائل جلوس عالمگیر بادشاه وزیر شده دوستی و اتحاد داشت چون از هند به ایران برگشت از انجا این هیت نوشته به
جعفرخان فرستاد ؎ دور دستان را باحسان یاد کردن همت است + ورنه هر نخلے بپائے خود ثمرے افگند + جعفرخان
پنج هزار اشرفی به صائب ارسال نمود و از وست ؎ زبان لاف رسوا میکند ناقص کمالان را + که روز خاک مالد پرفشانی لبته
بالان را + دلم بپاکی دامان غنچه میلرزد + که بلبلان همه مستند و باغبان تنها + شعاع حسن تمکین شیوه عشق است بیتابی + بپایان
آرد سه یک شمع صد پروانه میسوزد + دلم هر لحظه از داغے چراغ دیگر آویزند + چو بیماری که گرداند ز تاب درد پهلو را + بپیش
ازین برگرد سر گشتن چنین رسوا نبود + این نبائے غم را پر و انه در محفل گذاشت + اهل کمال را لب اظهار خاموشی است +
منت پذیر یاد تو نام از هلال نیست + که حال دردمندان پیش چشم یار میگوید + که حرف مرگ بر بالین این بیمار میگوید + گریبان
چاکی عشاق از شوق فنا باشد + الف در سینه گندم زدوق آسیا باشد + جذبه عاشق اثر در سنگ خارا میکند + کوه کن
معشوق خود از سنگ پیدا میکند + تا کرا قسمت شهید سنگ طفلان کرده است + بید مجنون گیسوئی تا تم پریشان کرده است +
رفیع میرزا حسن بیگ قزوینی منشی بود خوش عبارت و صاحب فضائل نزد نذر محمد خان او زبک والی بلخ بمنصب کتابداری
و انشائی اوقیام مے نمود پیش ازان که شاهجهان بادشاه متوجه تسخیر ماوراالنهر گردد در چهار دهم ربیع سنه خمسین و الف هجری
بحضور شاهجهان رسیده بخلعت و انعام ۳ هزار روپیه کامیاب شد و بمنصب پانصدی چهره اعتبار افروخت و در حشن وزن
شمسی بست و چهارم ربیع الاول سنه ستین و الف در جایزه مثنوی تهنیت ده هزار روپیه صله عطا شد و مثنوی در تعریف شاهجهان
آباد گفت درین مثنوی در تعریف باغ حیات بخش میگوید ؎ انار دلکش این تازه بستان + بود بیدانه همچون نارپستان +
جهان آرا بیگم دختر شاهجهان که صاحب علم و فضل بود شنیده پانصد روپیه صله فرستاد و رفیع در عصر عالمگیر بادشاه بخدمت
دیوانی و بیوتات کشمیر مقرر شده بعده گوشه انزوا گزیده از وست ؎ لرزد بدل و داد نشان خم ابرو + رسمے است
طپیدن نفس قبله نما را + صیاد آب و دانه بمرغ قفس دهد + اے بلبل چمن بتوان از گل چه میرسد + شام هجران وصلم
آمد بدو دم تازه شد + هیچ بیمار سکه در تب لبشکند پرسیز را + میر دانش اسم او میر رضی رضوی مشهدی بود و در
طائفه شعرا صاحب طرز خاص است و میر دانش از ولمن اول به حج حرمین شریفین مشرف شده و مثنوی دراین باره گوید ؎
زخوبی کعبه معشوق جهان است + بساط دلربائی درمیان است + برو ئے نو نیازان در کشاده + چه مشتاقانه خود را جلوه
داده + و بعد ازان بزیارت قبه علیه حضرت نبوی فائز شد چنانچه در وصف روضه مقدسه گوید ؎ همایون قبه سر کوب

افلاک + بهشت بیگمان عالم خاک + زحق بیگانگان را آشنا ساز + چو ابر و طاق مهر الپش خدا ساز + چون میرا تو تراب پدر
او اول بهند آمده بود او هم عزم هند نمود چنانچه میگوید ؎ پریشان خاطرے پایم بگل داشت + میان هند و ایرانم
دو دل داشت + بدر کزمن روانش تازه بادا + درآن گلشن بلند آوازه بادا + نشاط آباد غربت بود جایش +
فضاے هند باغ دلکشایش + شد از تحریک آن سرگشته بلبل + سواد هند بر من سایهٔ گل + حقیقت را بلند آوازه کردم +
نمک بالعل بهز ان تازه کردم + و آخر در هندوستان آمد و در شعبان سنه خمس وستین والف قصیده بمدح شاهجهان بادشاه
بعرض رسانید و بجائزه دو هزار روپیه کامیاب شد این بیت ازان است ؎ بخوان بلند که تفسیر آیهٔ کرم است +
خطے که از کف دست مبارکش پیدا است + و چندے در خدمت شاه بلند اقبال دارا شکوه پسر اکبر شاهجهان بادشاه بسر مے
برد و شاهزاده را این بیت او ؎ تاک را سر سبز کن اے ابر نیسان در بهار + قطرهٔ تا مے تواند شد چرا گوهر شود +
بغایت خوش آمد و فرمود تا در صلهٔ این شعر یک لکهه روپیه بوسے مرحمت کردند و دانش بعد از چندے در بنگاله بخدمت شاهزاده
شجاع ابن شاهجهان بادشاه بسر برد و از انجا به حیدرآباد رفت پدرش بدران مقام وفات یافت و عبدالله قطب شاه
او را نائب زیارت خود کرده در سنه اثنی وسبعین والف بمشهد مقدس فرستاد و دوازده تومان تبریزی سالیانه او مقرر کرد و
او در سنه ست وسبعین والف در مشهد در گذشت از دست ؎ آبروے دو دمان تاک هم بر باد رفت + دخت رز را
عمر صد بار بامستان گرفت + نمک شناس ایران گر از قفس رستند + بنخل خانهٔ صیاد آشیان بندند + بگذار تا بعکس
تو عکس آشنا کنیم + گلگشت باغ امنه تنها چه میکنی + وصل یاران چون دهد رو اشک ریزی بد نماست + گریهٔ شادی کم از
باران روز عید نیست + اے همه از سر ما فاک نشینان مگذر + سایهٔ بال تو بد نامی دولت دارد + فروغی کشمیری از خوش
طبعان کشمیر بود چون صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه در سنه احدی وثلثین والف هجری در کشمیر رفت فروغی از ملازمت
بهره یاب شد و دو مثنوی خود یکے در تعریف شاه جهان آباد و دیگرے در توصیف باغ حیات بخش بعرض رسانید و دو هزار
روپیه صله یافته در سلک ملازمان گردید و دوازده روپیه یومیه مقرر شد این چند شعر از مثنوی اول است ؎ تعالی الله
چه شهر است این که از شان + گذشته هر بنائے او بکیوان + جهان را به زخود گرداد باشد + همین شاه جهان آباد باشد +
ز خوبی ماهی اد گر کند یاد + رود صد دجله اشک از مژهٔ تر بداد + شکوه آسمان دارد زمینش + جهان انگشتر امداد و
نگینش + از مثنوی دویم ؎ اے چشم بهار از نور روشن + خاطر به تصور تو گلشن + راحت روح فیض عامت +
زان گشت حیات بخش نامت + نهر سکه میان تو روان است + عالم همه جسم و او روان است + و فروغی بعد از
شاهجهان در عهد عالمگیر بادشاه به تنا گستری مشغول بود در سنه سبع وسبعین والف هجری در گذشت + باقیاے نامینی
صاحب طبع سلیم بود و در عهد جهانگیری وارد هندوستان شده در بنارس مے بود بعد از جلوس شاهجهان بادشاه خود را
بعتبهٔ خلافت رسانید و مورد عنایت شده در سنه ست واربعین والف قصیدهٔ بمدح بادشاه گفته بعرض رسانید باغرزان

بادشاه بصله قصیده اورا بزر سنجیدند و بلغ پنجهزار روپیه هنگ او بادادند باقیاد فن سپهگی مهارتے بسیار داشت و در آخر
عمر به کعبه معظمه رفته همدران جا بقیه زندگی گذرانید او میگوید ؎ کے توان در گل مصنوع رخ یزدان دید + معنی از
لفظ توان یافت ولے نتوان دید + همه را نسبت خاصیست بنزگ و دست + هیچکس نیست که خود را زکسے کم داند +
میر یحیای کاشی شیرازی الاصل بود اما پدرش در کاشان طرح توطن انداخت و یحیای در عهد شاهجهان بادشاه از ولایت
هند و ستان آمد و همواره بشمول عنایت و انعام میشد چنانچه ملا عبد الحمید لاهوری در شاهجهان نامه مے نویسد که در غرهٔ ذیقعده
سنه تسع و خمسین و الف میر یحیی را صدر مهر انعام شد چون قلعه ارک شاهجهان آباد باسائر عمارات بصرف شصت لک روپیه
در سنه ثمان و خمسین و الف باتمام رسید میر یحیی تاریخ او گفت ؎ شد شاه جهان آباد از شاه جهان آباد + و پنجهزار
روپیه صله یافت ازوست ؎ یحیی بجهان نمیتوان خندان شد + حیف از عمرے که صرف این زندان شد + دل زنده
کسے بود که چون شمع مزار + پیش از مردن مقیم گورستان شد + اے که از دشواری راه فنا ترسی مترس + بسکه آسانست
این ره میتوان خوابید و رفت + زان باز گیرم دل ازان گل که شود خوار + هر عنبس که از دست خریدار برآمد + دوا
یکبیست بدار الشفائے میکده ها + زهر مرض که بنالد کسے شراب دهند + سلیم محمد قلی طرشی طهرانی از اتراک بود و در عهد
شاهجهان در هند و ستان آمده ندیم میر عبد السلام مخاطب به اسلام خان گشت و در سال سبع و خمسین و الف در گذشت ازوست
؎ بدست آئینه از عکس رخش گلدسته را ماند + ز شانه زلف او هندوے ترکش بسته را ماند + چشم تو ز بیماری خود بوسر
ناز است + مژگان تو همچون شب بیمار دراز است + اعتبارے دولت جمشید را پیدا نشد + تاک تا از دود مان خود
باده در نزاد + ممکن بحلقه آن زلف آبدار انگشت + که همچکس نکند در دهان مار انگشت + سالک ایزدی اول به دکن آمد و چندے
نزد قطب شاه مانده از انجا بدهلی رسید و در سلک مدحت سرایان شاه جهانی منسلک شد ازوست ؎ در هوائے عشق هر دم
دل دیوانه را + چون سپند از بهر آتش سبز کردم دانه را + شیخ محمد علی اکبر آبادی هند و پسرے بود بشرف اسلام مشرف شده
ملازمت دارا شکوه نموده مرید خان خطاب یافت آخر انزوا گزیده قدم در بادیه درویشی نهاد مثنوی در مدح جهان آرا بیگم
دختر شاهجهان بادشاه گفته بود و بیگم ازین هدیه او بسیار محظوظ شد ؎ بر ذات او صفات کردگار است + که خود پنهان و
فیضش آشکار است + و پانصد روپیه صله داد ازوست ؎ دلم سلسلهٔ زلف از تعلق آزاد است + قفس خلاص کند
مرغ رشته بر پا را + هیچو خورشید گزندے نرسد حسن ترا + چشم بد هم برخ خوب تو حیران گردد + سعید خان قریشی نام داد
شیخ محمد است و او ملازمت شاهزاده مراد بخش اختیار کرد و هنگامیکه بملازمت شاهزاده سیفت دار و غه فسلخانه راه نداد شیخ
این رباعی نوشته بدو فرستاد ؎ اے شاه جنابت چو جناب الله است + هر حکم تو چون حکم کتاب الله است + این
چیله و این فعل مناع درت + ابلیس صفت باغ باب الله است + شهزاده را پسند آمد و شیخ را مشمول عاطفت نمود و هرگز بے او
دمے نیاسود و سعید خان خطاب داد شیخ در بدیهه گفتن نظیر نداشت نوبتے روز عید الفطر شاهزاده گوشه بدست خود

فتح کرد و چشمهائے او باز بود شاهزاده چشمهائے او را دیده سوئے شیخ نظر کرد و شیخ بدیهه این غزل برخواند ؎ عید قربان است بیخود هم کنم قربانت شوم + هم چو چشم گوسفند کشته حیرانت شوم + نوبتے در روز عید الفطر دیگر شاهزاده سوار مے شد بسلام او رفت و دران زمان شاهزاده بغربان پدر در احمد آباد گجرات مے بود پرسید که در تهنیت عید چه گفته اند شیخ جواب نگفته بود خواست که بعد دوگانه غزلے بگوید بعرض رسانید که غزلے گفته ام شاهزاده همان دم متوجه شده فرمود که بخوانید شیخ کاغذے سفید از جیب خود برآورده چون خاطر شاهزاده مائل شراب دید غزلے بدیهه گفته بعرض رسانید ؎ روز عید است لب خشک مے آلود کنید + چاره کار خود و اے تشنه لبان زود کنید + شربت حب نبات لب جان بخش ایاز + نوش دارو ئی داخته محمود کنید + دیر گاهست که از دیر مغان دور ترم + زود باشد که بکف جام مے اندود کنید + حرف بے مزه واعظ نتوان کرد بگوش + گوش بر زمزمه چنگ و نے و عود کنید + مست بهبود شما بندگی شاه مراد + بهتر آن است که اندیشه بهبود کنید + بدرش یافت ره از طالع مسعود بسعید + سعی در یافتن طالع مسعود کنید + چون غزل تمام کرد شاهزاده کاغذ را از دست گرفت و ساده دیده دانست که بدیهه گفته است چون بادشاه علی نقی خان را به دیوانی گجرات مامور کرد صحبت او با شیخ درنگرفت و شاهزاده در دربار غیر از سوے شیخ هیچ جانب التفات نمیکرد علی نقی خان دو پروانه بر طرفے یکے بنام خود و دیگر بنام شیخ نوشته بشاهزاده تکلیف نمود که بریکے ازین دو خط باید نمود شاهزاده بخوف پدر خیال خاطرش داشته شیخ را علحده کرد چون شیخ بدو سه منزل رسید مفارقت او بر شاهزاده گران آمده منشورے فرستاده و الطلبیدا ما شیخ مصلحت در آمدن ندیده شعرے چند بغدر فرستاد ؎ مشکل بود بکوئے تو دیگر نشست ما + پیچیده است زلف تو بهر شکست ما + در دم که بار قیب تو خاطر نشان کند + جز تیر بے خطا که بر آید ز شست ما + چون سبزه در ره تو بخیر پامالیم + اے سرو من بگو که چه خیزد ز دست ما + دل بسته در خیال میان جان به بند زلف + سد سکندری شده این بند بست ما + و به شاهجهان آباد آمده چندے نزد دارا شکوه گذرانید در عهد عالمگیر بادشاه در سنه سبع و ثمانین و الف رحلت کرد محسن فانی از شعرائے شاهجهانی بود اما در وقت فتح بلخ در خزانه نذر محمد خان اوزبک دیوان او مشتمل بر مدح او یافتند فانی از نظر صاحبقران ثانی افتاده و سالیانه مقرر شده به کشمیر رفت و گوشه گرفت غنی اسم او محمد طاهر و تلمیذ محسن فانی است گویند شهرت بخنوری او بادشاه رسیده فرمان طلب او به سیف خان حاکم کشمیر ارسال یافت سیف خان او را الطلبیده بتکلیف رفتن نمود غنی عذر خواسته گفت که نبویسید که مردے دیوانه است سیف خان گفت که ما قلے را چون دیوانه بنویسیم غنی در حال گریبان را چاک زده ببت خانه رفت و بعد سه روز انتقال کرد رحلت او در سنه تسع و ثمانین و الف بود این شعر او ؎ حسن سبزے بخط سبز مرا کرد اسیر + دام هم رنگ زمین بود گرفتار شدم + به میرزا صائب رسید گفت که کاش گفته تمام عمر من باین کشمیری میداد ند و این یک شعر او من بگویم ؎ بر تواضع مائے دشمن تکیه کردن با طبیست + پائے بوس سیل از پا افگند دیوار را + عاشقان را خنجر مژگان چشم یار کشت + عالمے را اضطراب نبض این بیمار کشت + با تو نزدیکم ولے دورم ز فیض عام تو + موم در زیر نگین

خالی است از نقش نگین ✤ سرخوش محمد افضل از مردم سرکار عبدالله خان بود از وست ✤ کفر کامل عین اسلام است در آئین
عشق ✤ هیچ شخصے کار ید از وست چپ او کار راست ✤ آشنا میرزا محمد طاهر مخاطب بعنایت خان بن ظفر خان صوبه دار
کشمیر بود در عهد شاهجهان بمنصب هزار و پنجصدی معزز بود و بعهد عالمگیر در کشمیر گوشه گیر گردید از وست ✤ اشک در راه فنا باخاک
یکسان شد تنم ✤ میتوان همچون غبار افشاند از پیراهنم ✤ عقل تا چاک شد زخمت آلایش نفس ✤ رایه پر سر کند طفل چو بسیار
شود ✤ حاذق حکیم حاذق پسر حکیم همام گیلانی بود و بعهد شاهجهان بادشاه بمنصب سه هزاری رخصت عرض کرد اقبال تخلیه
و آخر از و اگرفته ذلیفقار او بجهل هزار رسالیا نه رسید در سنه سبع وتسعین الف هجری وفات کرد از وست ✤ زگردش فلک امان
مهر و مه شد فاش ✤ بیک کلاه دو شرشکل است پوشیدن ✤ شد دشمن من کمال بسیار ✤ چون برج خوب خال بسیار ✤
شادان از سلطان زاده ائے قوم گکهر است شاهجهان بادشاه بوے عنایت بسیار داشت از وست ✤ روشندلان
که حفظ خط جام کرده اند ✤ تکرار ساغرمی گلفام کرده اند ✤ صفرا شهیدی شاعرے قابل بود از ولایت خود بهند رسید و
چندے در ظل عنایت شاهزاده مراد بخش آسود و آخر در کشمیر گوشه گیر شد از وست ✤ کج نیابد کام دل بے اتفاق ریشان ✤
تا قرنبا نشود و با تیر میساز کسان ✤ باید چو برق خنده زنان از جهان گذشت ✤ نتوان چو ابر بر سر دنیا گریستن ✤ مفید
اصلش از بنج است در عهد شاهجهان بادشاه بهند وستان آمده و در عهد عالمگیر در سنه خمس وثمانین الف هجری در گذشت از وست
✤ از نیستی عبار نمی نیست بر دلم ✤ مانند غنچه خود گره خاطر خودم ✤ تمام روز و شبم صرف راه غلت شد ✤ نعان که عمر چو
محمل مرا بخواب گذشت ✤ نیر معصوم پسر رحیدر معمائی کاشی است و باحسن خان حاکم هرات مے بود در عهد شاهجهان بهند
آمده و در بنگاله بخدمت اعظم خان ناظم آن مقام بسر مے برد از وست ✤ خراب همت خویشم که صبح چون گردد، ✤ گر آفتاب
بدستم فتاد شام نماند ✤ واضح میرزا مبارک الله مخاطب بارادت خان از و دودمان امارت است در عهد جهانگیری بمنصب
و بخشیگری دو مهاباهات میز و در زمان جلوس شاهجهان بادشاه به پایه وزارت ترقی نمود و بعد ازان که به امارت دکن و
خطاب خان اعظم سرافراز شد و در سنه ثمان وخمسین و الف در گذشت از وست ✤ چه الفت ست بزلف تو بیقراران را ✤ بلے سیاه
پسند است سوگواران را ✤ زمقراض فنا نور است شمع زندگانی را ✤ بود آب دم شمشیر صندل سرگرانی را ✤ وفا هروی از
شعرائے خوش طبیعت است در عهد شاهجهان وارد هند شده در گذشت از وست ✤ از اسپوش چهره که با بے ادبی میم ✤
کوته تر است از شعرهٔ مانگاه ما ✤ قاسم خان جوینی در دولت شاهجهانی بمنصب پنجهزاری و ایالت صوبه بنگاله امتیاز یافت و
در سنه اثنی و اربعین و الف هجری در بندر هوگلی باجل طبیعی در گذشت و خواهر نورجهان بیگم در عقد نکاح داشت هر سال دو لک
روپیه مستحقان میرسانید از وست ✤ نمونه جرس بیدلم صدا نکنم ✤ زبس شکست دلم لب بخنده وا نکنم ✤ بعد ازین در
عوض اشک دل آید بیرون ✤ آب چون کم شود از دجله گل آید بیرون ✤ قاسم دیوانه مشهدی از اصفهان بهند وستان رسید
شاگرد صائب است از وست ✤ میشود هر چند نیکو یار بدخو مے شود ✤ ناز چون بر خویش بالد چین ابرو مے شود ✤

قبول میرزا عبد الغنی کشمیری شاگرد میرزا داراب جویاست ترک منصب بادشاهی نموده در شاهجهان آباد بسر می برد ازوست

بهر حالت که می بینی ز عیب سرکشی پاکم ✦ چو لالهٔ باده گرد عالم آبم همان خاکم ✦ گرامی خلف و شاگرد میر عبد الغنی

قبول است در شاهجهان آباد قلندرانه میگذراند ازوست

خون عشاق بران گردن سیمین باشد ✦ چون بیاضی که پر از معنی رنگین باشد ✦ قابل سید عبد الله بلگرامی از شعرای آن زمان است ازوست

گر بسر اثر کرد ضعف طالع من ✦ کو بی عصا نتواند بچشم یار رسید ✦ نسبت فارسی در عهد شاهجهان بادشاه بهند آمد جعفر خان او را مشمول عواطف کرد ازوست

جان عزیز است ولیکن بسخن جان نرسد ✦ حیف بر جان سخن گر بسخندان نرسد ✦

میر جمله بمنصب بخشیگری شاه جهان بادشاه سرافراز بود آخر ترک دنیا کرده در گوشه نشست ازوست

کناره جوی ازین مشت استخوان شده اند ✦ سگان آن سر کو خوش مزاجان شده اند ✦ حسینی شهدی و ملازم شاه جهان بادشاه بود ازوست

هیچ سوال نیست که سرگرم دل افروزی نیست ✦ رنگ خاکستری فاخته بی سوزی نیست ✦ واقف محمد تقی ابن خواجه محمد از مغرزین عهد شاهجهان بادشاه بود ازوست

در مجلس دوست زهر و پیمانه یکیست ✦ آه سحر و ناله شبانه یکیست ✦ از مسجد و دیر حق پرستی غرض است ✦ گر زاهد و تاست صاحب خانه یکیست ✦ واله ملا درویش از شعرای عهد شاهجهانی بود ازوست

خواهم که بمحشر دم از مهر تو گواهی ✦ مبغی دوسه در مغدرت نامه سیاهی ✦ هندو تهراس در زمان شاهجهان بادشاه بود و بحکم خان زمان حاکم بنگاله غزلی بحکیم رکنا مسیح کاشی نوشت ازوست

سلام من که رساند حکیم رکنا را ✦ زدردمن که خبر میدهد مسیحا را ✦ منم فتاده بدام بلا بجرم سخن ✦ سخن اسیر قفس کرد مرغ گویا را ✦ شفاعت من کافر مگر مسیح کند ✦ که بر مسیح تو لا بود نصارا را ✦ قادری تخلص شاه بلند اقبال شاهزاده دارا شکوه خلف اکبر شاهجهان بادشاه بود و مرید ملا شاه خلیفه شاه میر لاهوری ست و شاهجهان بادشاه او را بسیار دوست میداشت و میخواست که بر تخت سلطنت او را نشاند اما چون بخت یار نبود تدبیر بپیش نرفت و شاهزاده محمد اورنگ زیب از دکن متوجه استرداد تخت شده در میان برادران بحرب انجامید و آخر دارا شکوه در سنه تسع و ثلثین و الف اسیر شده شهید گردید طبع موزون داشت و از دولت فقر و تصوف بهره وافی بهرسانیده بود گاهی شعر هم میگفت ازوست

خاطر نقاش در تصویر جنبش جمع بود ✦ چون زلف او رسید آخر بپریشانی کشید ✦ تا دوست رسیدیم چو از خویش بریدیم ✦ از خویش بریدن چه مبارک سفری بود ✦ هر خم و پیچی که شد از تاب زلف یار شد ✦ دام شد زنجیر مجنون شد تسبیح شد زنار شد ✦ در عهد شاهجهان بادشاه دیگر شعرا و موزون طبعان بسیار بوده اند که ذکر مجموع ایشان موجب طوالت میشود و تذکرهای شعرا از ذکر ایشان مشحون اند و شاهجهان بادشاه در داد و دهش و جود و بخشش نظیر نداشت و در علم و فضل مانند تقوی و جاه و جلال و دولت و اقبال مثل او هیچ بادشاهی در اوراق گورگانیه برنخاسته و در عهد عدلت مهد او تمامت هندوستان پر از امن و امان بود و امرا و خوانین و راجگان و سلاطین بنده وار کمر در خدمت او بسته بودند و در عهد او آفتاب اقبال و عروج تومگورکان چون مهر

نصف النهار درخشان بود و در ایام سلطنت خود اکثر شعرا و علما را به زر سنجید و جواهر و اقمشه بقیاس داد چنانچه حاجی محمد جان قدسی را هفت نوبت دبان از جواهر گران پر کرد و کلیم و قدسی و آقایا معیدای گیلانی ذخیره را بصیغه شاعری باز زر وزن کرده بارها زر همسنگ ایشان را داد و مولوی عبد الحکیم سیالکوتی را که عالمی نامور بود دو بار بسیان عنایت سنجیده و مبلغ شش هزار روپیه همسنگ او به مرحمت فرمود و قاضی محمد اسلم را نیز همین طور شش هزار و پانصد روپیه داد و شیخ عبد الحمید لاهوری مؤلف شاهجهان نامه را به زر سنجیده مبلغ سه هزار روپیه همسنگ او به داد و نیز چنانکه خواهد آمد مخاطب به مهابت خان را در جایده در سر یدکه در مرض بادشاه تصنیف کرده بود مشتمل بر هجای تازه لغات مختلفه مبلغ چهار هزار و پانصد روپیه همسنگ او مرحمت شد و نیز رنگ خان خواننده را مبلغ همسنگ او مبلغ دوازده هزار روپیه داد و مامون درویش را نیز مبلغ همسنگ او داد و جهان آرا بیگم دختر شاهجهان بادشاه که عزیز ترین اولاد او بود شمع مزار او سوخت جراحان مشهور هندو و مسلمان و فرنگی اقسام مراهم ساختند اما مفید نیفتاد و مرهم مامون درویش مشهور را بطلب حضور شده و مرهم او بهتر دستن نفع کلی داد و پس از سه روز اکثر جراحات مندمل شده بعد از بست روز شفا کلی دست داد و مامون بعنایت خروار و پنجهزار روپیه مفتخر گردید الغرض آن بادشاه فلک بارگاه این چنین داد و دهش بسیار کرده که مفصل او در شاهجهان نامه دیدنی است و بادشاه خود هم طبع موزون داشت و در تصوف و موسیقی و دیگر علوم و فنون شجاعت و سخاوت منظور روزگار بود اکثر معاندان در مجالس سماع آن بادشاه گردون وقار از غایت ذوق و شوق جان داده اند و قتیکه عمارت عظیم برمقبره ارجمند بانو بیگم عرف ممتاز محل که بیگم بادشاه و مادر اولاد او و عزیز ترین خواتین او بود تعمیر شد شاهجهان بادشاه خود نیز چند شعر نظم فرمود چنانچه چندے ازان نوشته میشوند ؎ زهے مرقد پاک بلقیس عهد ؎ که بانوے آفاق را گشته مهد ؎ منور مقامے چو باغ بهشت ؎ معطر چو فردوس عنبر سرشت ؎ جواهر نگار است دیوار و در ؎ هوا تازه و تر چو آب گهر ؎ برین بقعه پاک والا مقام ؎ ترشح کنان ابر رحمت مدام ؎ زرفعت به نظاره این مزار ؎ شود چشم خورشید و مه اشکبار ؎ اگر مجرم آرد برین در پناه ؎ شود او چو معفور پاک از گناه ؎ نمود این عمارت بنا روزگار ؎ که ظاهر شود قدرت کردگار ؎ و کثرت خزائن و فوج و لشکر امن و امان و عدل و ایمان و متابعت امرائے هنود و مسلمان که در عهد شاه جهان بادشاه بود پیچ یکے از بادشاهان گورکان را نصیب نشده بود بلکه پیچ یکے از بادشاهان هندوستان را این چنین جاه و جلال و دولت و اقبال دست نداد اگر احوال آن بادشاه گنجته خصال بر سبیل اجمال هم نوشته شود کتابے علیحده مرتب گردد لهذا بر همین قدر اکتفا رفت ؎

ذکر سلطنت سلطان ابو المظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه ابن صاحبقران ثانی شاه جهان بادشاه گورکانی :-

محمد اورنگ زیب پسر سیوم شاهجهان بادشاه بود و تولد

او از بطن ارجمند بانو بیگم بنت آصف خان واقع شد و از صغر سنی آثار مهابت و شجاعت و الوالعزمی و فراست از ناصیه

همایون او پیدا بود و از خطوط پیشانی نورانی او عبارت سلطنت صاحب بصیرت راهویدا می شد از پیشگاه پدر نظم صوبجات
دکن بامر رود و انتظام دکن چنانچه بایست بعمل آورد و سلاطین دکن را که پایه از اندازه ادب متابعت بیرون نهاده
بود تنبیه داد تا ادب بقرار واقعی نمود و بطیع خود ساخت اما چون شاه جهان بادشاه شاه بلند اقبال شهزاده دارا شکوه را ولیعهد
کرده بود میخواست که بعد از نوبخت سلطنت بوسے قرار گیرد قولاً و فعلاً هر امرے که موجب تقویت و حمایت او میدانست بعمل
می آورد و شاهزاده دارا شکوه بر جمیع کارخانجات بادشاهی مسلط و حاوی بود در وقت مرض بادشاه که مختار کار و بار
سلطنت او بود فرامین بنام امرائے عظیم الشان کدر رنگ دکن بر کاب اورنگ زیب رفته بود صادر فرموده هر یکے را از
ایشان بسبیل استعجال طلب فرمود تا قوت و شوکت اورنگ زیب نقصان پذیرد و امراء قتلیکه بیجاپور را محاصره داشتند و
فتح بیجاپور قریب رسیده بود بر خاسته رفتند و دران وقت غیر از چند کس امرائے نامدار مثل سید مظفر خان و شاه نواز خان
و میرزا شجاع مخاطب بنجابت خان گورکان ابن میرزا شاهرخ ابن میرزا سلیمان والی بدخشان و دیگر کسے در رکاب
شاهزاده اورنگ زیب نماند چون اورنگ زیب از مراتض دولت خواهان کیفیت اشتداد مرض و مهجوری پدر و اقتدار
و اختیار برادر معلوم کرد در صدد فراهمی لشکر گردیده و در اندک مدت هر قدر که توانست مردان کاری جمع آورده عزم ملازمت
پدر مصمم نمود و شاهزاده محمد معظم الملقب بشاهزاده عالم بهادر شاه را بصوبه داری دکن نامزد فرمود و پسر بزرگ شاهزاده محمد سلطان
را با میرزا شجاع بنجابت خان گورکان منقلای کرده و پسر سیوم خود شاهزاده محمد اعظم شاه را همراه گرفته در دوازدهم جمادی
الاول سنه شمان و ستین و الف هجری از اورنگ آباد کوچ کرد و شاهزاده مراد بخش را که در گجرات مے بود و باستماع خبر بیماری
پدر جرأت برگشتن نخست و غیره نموده بود نوشت تا از گجرات متوجه مالوه در انجا با لشکر ظفر پیکر ملحق گردد که در وقت ملازمت
پدر باستشفاع جرائم او پردازد و اورنگ زیب بعد از قطع مراحل و منازل به برهان پور رسید محمد طاهر صوبه دار خاندیس
به تلقی بهم اقبال سر بر زمین اطاعت نهاده زمین بوس کرد اما سید شاه نواز خان صفوی که در همراهی تعلل و تامل مے نمود
بموجب فرمان مقید شد و اورنگ زیب کوچ کرده در گذر اکبر پور از دریائے نربدا عبور فرمود و به دیال پور شهزاده مراد بخش نیز
رسیده ملحق شد و شاهزاده از دانائی و خرم و احتیاط گذر ها و راهها را آن چنان ضبط فرمود که خبر به دشمن نرسید
و مهاراجه جسونت سنگه راتهور ولی جودهپور و میر قاسم خان کرلفرمان بادشاه و شاهزاده دارا شکوه با لشکر سے گران و امرائے
مسلمان و راجپوت برائے سد راهی اورنگ زیب به اوجین آمده نشسته بودند از بے خبری و غفلت متوجه خبر و اخبار نشدند چون
ازمان قلعه دهارا زمیم سطوت عالمگیر بلند اقتدار گریختند و به لشکر مهاراجه جسونت سنگ آمیختند و راجه را از قرب و وصول
لشکر شاهزاده عالی تبار واقف نمودند مهاراجه باستماع این خبر با فوج خود از اوجین کوچیده بموضع دهرمات پور که هفت
کروهے اوجین است رسیده معسکر گردید و شاهزاده اورنگ زیب نیز نزدیک گروهے لشکر او فرود آمده کوکب رائے برهمن را نزد
مهاراجه فرستاد و پیام داد که ما را اراده جنگ و حرب نیست و برائے ملازمت و عیادت پدر آمده ایم اگر راجه توفیق یابد

بلا مزیت مستعد شود. والا از راه جنود و اقبال برخاسته راه وطن خود گیرد ورنه غیر از زیان و نقصان فایدهٔ نخواهد داد
امرا جیسونت سنگه که رهوار غرور داد و بار زیر ران داشت قبول نکرده آماده جنگ و حرب گردید +

ذکر محاربه اورنگ زیب عالمگیر با راجه جیسونت سنگه راٹهور و ظفر یافتن بر او به تقدیر ایزد قدیر

چون راجه جیسونت سنگه از حرب و جنگ ممتنع نشده کارسازی قتال نمود روز

دیگر بست و دویم شهر رجب المرجب سنه ثمان وستین و الف هجری شاهزاده اورنگ زیب نیز بآراستن صفوف حرب و ضرب مشغول گردید و امرا و دلاوران را بهر طرف تعیین فرمود و فوج هراول به شاهزاده محمد سلطان سپرده میرزا شجاع گورکان ملقب به نجابت خان گورکان را دران طرف تعیین فرمود و پسر نجابت خان شجاعت خان گورکان و سید مظفر خان بارهه و دیگر امرائے دلاور را در هراول تعیین فرمود و ذوالفقار خان را با توپخانه در هراولی شاهزاده مقرر نمود و سرداری توپخانه را به مرشد قلی خان مقرر داشت و فوج هراول را بعهدهٔ شجاعت و شهامت شاهزاده مراد بخش گورکان قرار داد و ذوالفقار را به شاهزاده محمد اعظم شاه نامزد کرده ملتفت خان و همت خان و سپهدار خان و کارطلب خان و دیگر امرائے کبار را در آن فوج مامور ساخت و سرداری التمش به رستمی خان مقرر شد و سید بهادر و سید حمید الدین وغیره در التمش مامور فرمود و عمدهٔ دلیران بے نظیر شیخ میر را طرح یمین و صف شکن خان طرح یسار مقرر شد و قراولی را بخواجه عبد الله و دوست بیگ وغیره امرائے دلاور سپرد و شاهزاده اورنگ زیب خود در قول جائے گرفت و اصالت خان و مخلص خان و نصور خان و قلیچ خان را همراه خود داشت و جیسونت سنگه و میر قاسم خان نیز به تسویه صفوف پرداخته جیسونت سنگه راٹهور قاسم خان را سردار هراول کرد و اکثر راجپوتان بادشاهی مثل کشن سنگه هاڑا و سبحان سنگه بندیله و امر سنگه چندراوت و رتن سنگه راٹهور و ارجن گور و دیال داس جهالا و دیگر راجپوتان و امرائے بادشاهی مثل خوشحال بیگ کاشغری وغیره امرا را در هراول مقرر کرد و بهادر بیگ بخشی و جانی بیگ خان را با توپخانه باز داشت و مخلص خان و محمد بیگ و یادگار بیگ را که از دلیران مغل بودند به قراولی نامزد کرد و مهیش داس و گوردهن راٹهور در التمش جائے یافتند و خود با دو هزار راجپوتان راٹهور و دیگر راجپوتان بادشاهی مثل راجه بهیم و بٹهلداس گور وغیره در قول جائے گرفت و راجه رائے سنگ سیسودیه را با جمعے از راجپوتان سیسودیه در میمنه و افتخار خان و سید شیر خان بارهه و سید سالار بارهه و یادگار مسعود و محمد مقیم را در میسره باز داشت و راجه دیسی سنگه بندیله و مانوجی و هرسوجی مرهٹه را به حفاظت اردو و بهیر مقرر فرمود و بعد از آراستگی صفوف راجه را خیال فریبی در خاطر گذاشته پیام فرستاد که مرا هرگز داعیه رزم و پیکار و طاقت مقاومت با ملازمان شاهزادهٔ نامدار نیست اگر بر این بندهٔ عقیدت منش بخشوده فسخ عزیمت فرمایند خود را به آستان بوسی میرسانم بادشاهزاده اورنگ زیب از پیام او رائحهٔ مکر و حیله استشمام نموده فرمود که اکنون که ما سوار شده ایم توقف از عزیمت ملوکانه بعید مے نماید اگر معروضه او میرا به صدق در بردارد از لشکر

خود جدا شده نزد نجابت خان گورکان بیاید و خان مذکور او را بخدمت شاهزاده محمد سلطان رسانده و شاهزاده بحضور آورده استشفاع جرائم جسارت او کند تا پذیرائی یابد چون این پیام راجه جیسلگ بود او اشرے از وظاهر نشده بهرو و لشکر رسے بهدگر آورد و پنج شش ساعت روز برآمده بود که در میدان جنگ هر دو لشکر بمقابله بهمدگر رسیدند و تلاقی فریقین دست داده اورنگ زیب لیسال بسته آهسته آهسته بتوزک و تورہ پیش مے آمد و ضرب بندوق و توپ و تیر و بان آتش اجل در خرمن حیات مخالفان مے انداخت چون مسافت بین الفریقین کمتر ماند راجه مکند سنگه هاڑا و رتن سنگه راٹهور و دیال داس جهالا و اوارجن گوند و دیگر سرداران هنود و مسلمان باتمامی اتباع خود اعلام شجاعت برافراشته بر توپخانه شاهزاده اورنگ زیب برق وار رسیدند و مرشد قلی خان و ذوالفقار خان با آنکه جمعیت ایشان در خور راجپوتان نه بود و یکے بصد نمیرسید دامن مردانگی از کف همت ندادند و پائے همت افشردند و دست مدافعت کشودند مرشد قلی خان مردوار جان نثار شد و ذوالفقار خان که با معدودے چند مانده بود بر آئین ناموس طلبان هندوستان که چون از فتح و نصرت مایوس شوند راه گریز را بر بندد و از مرکب خود فرود آمده مرگ خود را متیقن شوند از اسپ فرود آمده پیاده شد و بجنگ و جدال مشغول شد و داد مردی مردانگی داد و زخمهائے بسیار بوے رسید ولے پائے از جائے نرنه داشت و راجپوتان ازین غلبه چیره تر شده و از توپخانه نیز بگذشتند و بر هراول تاختند درین اثنا جمعے دیگر از هراول مهاراجه جسونت سنگه و برخے از قول و اتمش بمدد پیشینیان رسیدند و جنگے صعب واقع شد ؎ ز سم ستوران چنان گشته گرم ✣ نمود این جهان توده خاک نرم ✣ ز گرد سواران و کمین ✣ زمین آسمان آسمان شد زمین ✣ بمرگ دلیران همے گفت کوس ✣ دریغا دریغ و فسوسا فسوس ✣ ز بس بر بلا تیر باران شدند ✣ ز خون تن جوابر بهاران شدند ✣ ز بس تیر در تن شده جائے گیر ✣ تن جنگجو گشته قندیل تیر ✣ شد از چاک شیشه تارک شگاف ✣ چو پائے شتر فرق روئے مصاف ✣ غریو و داده برآمد چنان ✣ که افتاد از دست شیران سنان ✣ برآمد خروش خم هفت جوش ✣ برون همد و بهوش از دماغ سروش ✣ و شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان نیز از ین سیل بلا از جائے نرفته داد مردانگی داده و در عین گرمی کارزار امرائے دیگر از هر طرف در خروش آمده بمخالفان ریختند و بادشاه اورنگ زیب نیز بهجوم مخالفان سوے هراول دیده برائے کمک ایشان از جائے جنبید و سیاز ران از پشت گرمی بادشاه دل قوی شده از کثرت فنیم حسابے برنداشتند و قول خاص بادشاهی به هراول پیوسته و سیاز ران طرفین دست جلادت از آستین شجاعت برآورده باهم آمیختند و مکند سنگه هاڑا و سجان سنگه سیسودیه و رتن سنگه راٹهور و ارجن سنگه گوند و دیال داس جهالا و موهن سنگه هاڑا و غیره رؤسائے راجپوت شربت فنا چشیدند و جمعے دیگر جهالهای ایشان بقعر فنا فرو رفتند و بقیه سیف فرار کرده منهزم شدند و اما راجه رائے سنگه سیسودیه با قول مخالفان و سجان سنگه بندیله و امر سنگه چندراوت از هراول لشکر جسونت سنگه جدا شده و درین گرمی حرب و ضرب با خیل و خدم و حشم و علم بشاهراه اقبال و اقتدار شاهزاده نامدار بجانب اردوے خود روانه گردیدند و شاهزاده مراد بخش بزمینه راجه جسونت سنگه تاخته افتخار خان و دیگر امرائے بادشاهی بمدافعه پیش آمدند

جنگ عظیم پیوسته اکثر امرائے بادشاهی گشته شدند و راجه جسونت سنگه چون حال چنین دید دل از دست داده و عنان اختیار گرده بے توقف و تامل پشت بر معرکه جنگ نموده با چندے از راجپوتان نیم جان و بقیه لشکر بادشاهی روبگریز نهاده و راه جودهپور پیش گرفت و شاهزاده مراد بخش گورکان بر بنگاه راجه رسیده بالوجی هرسوجی مرهٹه بشاهزاده رایات اوفی النور راه فرار اختیار کرده هردو سردار مرهٹه بے توقف سر در وادی بے نهایت نهاده اما راجه دیسی سنگه بندیله القدم الانقیاد پیش آمده و جمیع اموال و اثقال راجه در تصرف لشکر اورنگ زیب درآمد و شاهزاده از تعاقب فراریان امتناع فرموده درین معرکه شش هزار سوار لشکر راجه جسونت سنگه بقتل رسیدند و اکثر امرائے نامور کشته شدند اما از لشکر اورنگ زیب نامرادشد فیلخان کشته شد و ذوالفقار خان و اسکندر روهیله و شیخ عبدالعزیز ورگنا تهه سنگه را تلهوز زخمی شدند و اورنگ زیب خیمه مختصری نصب کرده فرود آمد و امراء و شهزادگان را نوازنده مراسم تهنیت بجائے آوردند و مراد بخش نیز زخمها کاشیده راجه دیسی سنگه را بحضور آوردند و اورنگ زیب شاهزاده مراد بخش را بانعام پانزده هزار اشرفی و چهار زنجیر فیل نواخت و سلطان محمد را منصب پانزده هزاری ده هزار سوار عطا کرده چون باوجین رسید اکثر امرا را بانعام و اکرام نواخته ازانجمله میرزا نجابت خان را بخطاب یارو فادار خانخانان سپه سالار و خلعت خاصه و دو زنجیر فیل و یک لک روپیه نواخته و ملتفت خان را بخطاب اعظم خان و خدمت دیوانی و خلعت خاصه و سپه با ساز طلا و طوغ و نقاره و منصب چهار هزاری دو هزار سوار داده و ازاوجین کوچ فرموده بجدو و گوالیار رسید نصرت خان ولد خانه دوران از قلعه رائسین آمده بخطاب خانه دوران خان یافت چون شاهزاده دارا شکوه بالشکرے انبوه بدهولپور آمده مانع عبور دریائے چنبل بود اما گذر پنهنڈ را دارا شکوه تصرف نکرده بود و اورنگ زیب بچنبل رسیده تمام از آن گذر گذشته مقام نمود ۔

ذکر محاربه اورنگ زیب با دارا شکوه و ظفر یافتن بتقدیر ایزد داد پژوهه

چون شاه بلند اقبال دارا شکوه در راه

شاهجهان آباد خبر هزیمت راجه جسونت سنگه شنیده بادشاه را برگردانیده باگره آورد و جمع سپاه اشتغال ورزیده هرچند شاهجهان مصالحت را در نظرش جلوه میداد بتقدیر ایزد تدبیر قبولش نیامده و در اندک مدت انما مرائے هنود و مسلمان لشکرے عظیم جمع آورده و لشکرش بشصت هزار سوار رسیده بدهولپور آمده ضبط گذر رائے چنبل نمود چون اورنگ زیب از چنبل گذر پنهنڈ عبور فرمود دارا شکوه در موضع راجپوره ده کروهے اکبرآباد میدان جنگ خوش کرده مقام نمود و شاهجهان مناشیر در منع جنگ نوشته خود نیز خواست که بداعیه صلح هردو برادر در میدان جنگ قدم رنجه کند و پیشخانه بیرون فرستاده فرمان داد که در میان هردو لشکر سراپرده بادشاهی برافرازند و خود نیز اراده سواری داشت که از راه دریا بمیان نبرد خرامد اما دارا شکوه آمدن بادشاه را بر خلاف مصلحت دانسته در جنگ و حرب تعجیل نمود و اورنگ زیب نیز در ششم رمضان قریب معسکر دارا شکوه رسیده قیام ورزید و دارا شکوه همان روز بعزم تسخیر سوار شده و پیش آمد میسال لبست اورنگ زیب

کرسہ کوچ متواتر کردہ آمدہ بود نظر بر کوفت و تکان لشکر خود از جائے بجنبیدہ دارا شکوہ دران تمازت آفتاب و گرمی سخت تمام
روز در میدان ایستادہ وقت شام مراجعت نمود و لشکرش از گرمی آفتاب و ہوا صعوبتے عظیم کشیدہ بسیارے ازین عذاب
نمودہ سفر جان دادند و تمام شب ہر دو لشکر تہیہ جدال و قتال گذرانیدہ روز دیگر اورنگ زیب ظفر نصیب بمیدان حرب
خرامیدہ توپخانہ را پیش فرستاد و شاہزادہ محمد سلطان را با خانخانان میرزا نجابت خان گرکان سپہ سالار ہراول و ذوالفقار
خان و صفشکن خان را با تمام توپخانہ تقرر فرمود و افسر بر انغار را بشاہزادہ محمد اعظم نامزد کردہ اسلام خان و اعظم خان
و خان زمان و مختار خان را در انطرف متعین کردہ و جرانغار را بہراد بخش گذاشت و التمش بہ شیخ میر و سید مرتضیٰ خان
مقرر کردہ و بہادر خان را طرح راست و خانہ دوران خان را طرح چپ مقرر فرمود و خواجہ عبد الصمد بیگ با دولت بیگ و
عبد اللہ خان تیراہی و بہرام ولد تمر لباش خان را بقراولی مقرر کردہ و خود بر فیل سوار شد و شہزادہ محمد اعظم را بر فیل خود
جائے دادہ در قول قرار گرفت و ہمچنین شاہزادہ دارا شکوہ توپخانہ را کہ از خاصہ او بود در دست راست و توپخانہ بادشاہی
با ہتمام حسین بیگ خان در چپ جائے دادہ و راو ستر سال ہاڑا را کہ از عمدہ رؤسائے ہندو رئیس بوندی بود و در مہارک
و مہالک شجاعت و مردانگی او بثبوت پیوستہ بود با دیگر راجپوتان حلادت شعار شل راجہ روپ سنگہ را ٹھور عم زادہ
جسونت سنگہ والی جودھپور و سر بدیو سیسودیہ و راجہ گردھر برادر زادہ راجہ بٹھلداس گوربہیم پسر بٹھلداس و راجہ
سیوارام گور و غیرہ رؤسا و امرا را بہراولی متعین فرمود و شیخ داؤد خان قریشی را با چار ہزار سوار معتمد خود و عسکر خان میر بخشی
خود را نیز مع بہیم ایشان نمود و سرداری جرانغار بخلیل اللہ خان میر بخشی بادشاہی مقرر کردہ ابراہیم خان خلف علیمردان خان
امیر الامرا و اسمٰعیل بیگ و اسحٰق بیگ ابنائے امیندکور و ظاہر خان و قباد خان و دیگر امرائے غل را با رام سنگہ راٹھور و عضنفر
خان سلطان حسین ولد لصالت خان و میرخان ولد خلیل اللہ خان و راجہ کشن سنگہ تونور و پرتھی راج و دیگر امرا را در آن
فوج تعیین کردہ و بہر شکوہ پسر خود را با رستم خان بہادر فیروز جنگ در جرانغار گذاشتہ قاسم خان و سربلند خان و سید نرزہ خان
با رہ سو مانوی و ہر سو جی مرہٹہ و سید بہادر بہکری و مہا سنگہ بہدوریہ و عبد النبی خان اوزبک و سید نجابت خان منصور با رہ
سید ذوالعیبان و سید مقبول عالم را با جمیع سادات و اہل علم و گرزداران بادشاہی ساقہ جرانغار مقرر کرد و خود با سہ ہزار
سوار از امرا و عمائد مثل فیض اللہ خان و خوشحال بیگ کاشغری و غیرہ در قول قرار گرفت و رام سنگہ و بکرت سنگہ ابنائے
راجہ جے سنگہ کچھواہہ والی جے پور و شیخ معظم فتحپوری و سید ناہر خان را التمش کردہ و فوجے دیگر بمین و یسار افزودہ
ظفر خان و فیروز میواتی را سر برداری میمنہ و دیگر وفا خان پنجم ثانی را بمیسرہ ثانی مقرر کردہ ہمچنین ہر یک امرا را بجائے
خود ہا باز داشتہ و یکپاس روز برآمدہ استقبال عساکر اورنگ زیب نمود و در نصف النہار ہر دو فوج قریب رسیدہ نخست
بر آتش بان و تفنگ و توپ میدان حرب و نبرد را گرم ساختند چون ہر دو لشکر بسیار قریب شدند دست بتیغ و نیزہ بردہ
با ہمدگر در آویختند و بہر شکوہ و رستم خان خود را بر توپخانہ داؤد و نگزیب زدند اما تفنگچیان پائے مقاومت افشردہ از جا نرفتند

دیکے ازفیلبان پیش روے رستم خان از صدمه گلوله توپ بزمین افتاد تا چار رستم خان وغیره سوے برانغار میل کردند بهادر خان
کہ طرح دست راست ودر عقب هراول بود با ایشان متقابل شده جنگے عظیم نموده باسید دلاور خان وهادی داد خان زخمی
شد هردو کسان آخر من کشته شدند اما دفع حملهٔ افواج داراشکوه نمکن نشده اسلام خان از برانغار وشیخ میر از قلبش
افواج عالمگیر مقابلهٔ ایشان نموده وآویزش مردانه واقع شده ؎ زسم ستوران جنگامه سوز + زمین پرده بابت
بر روے روز + زلبسیاری تیره گردد چو قیر + ره رفتن خویش گم کرد تیر + زخون دلیران وپیکان تیز + زمین لاله
خیز آسمان ژاله ریز + خروشیدن نائے روئین اساس + همیکرد پیش درین کهنه طاس + ودرین آویزه رستم خان کشته
شد وسپهر شکوه هزیمت یافت واسلام خان وعزت بیگ وسیف خان ومحمد صادق ومیر نهمند امرائے عالمگیری زخمها برداشتند
اما داراشکوه که در فنون حرب وجنگ تجربه مند وافر شهامه جرأت پیشتر خود نیز متعاقب روان شده هراول خود را زیر
کرده واز توپخانهٔ خویش پیشتر گذشته روبروے توپخانه عالمگیری رسید وگذشتن ازان آتشین محال دانسته براسپ خود
میلان نمود وبادشاه زاده مراد بخش گورکان که در جرانغار بود روبرو شد وخلیل الله خان نیز از برانغار رسیده وامرائے
اوزبک که در لشکر او بودند حمله مردانه نمودند ومراد بخش نیز حتے الوسع مدافعت نموده واز حملات راجپوتان وامرائے اوزبک
وبسیاری لشکر داراشکوه چندزخم برداشته بعقب رفت وراجپوتان جلادت آئین دو دیگر امرائے پرگین مراد بخش را زیر کرده
برقلب اورنگزیب حمله کردند واورنگزیب نیز که معرکه را بشهزاده مراد بخش سخت دید بدو روئے فیل خود بجانب داراشکوه گردانیده
بافوج قول خاص سوے او میل نمود وراجپوتان وفدائیان داراشکوه نیز رسیده نهایت تیزی وسختی حمله آوردند وامرائے
اورنگزیب داد مردانگی داده ومدافعت کوشیدند ومرتضی خان وذوالفقار خان وغیرت خان واللهیار بیگ وغیره
امرا زخمها برداشتند وراجگان راجپوت هم کمال بیباکی نموده راؤ ستر سال هاڈا وارام سنگه راٹهور وبهیم پسر راؤ بهدلاس
گوردهن ابر شیو رام گور حملات مردانه نموده قریب هاورنگ زیب رسیدند ودر قول خاص او بر خاک هلاک افتادند ؎
هزبران فتادند در خون وخاک + زره پاره پاره بدن چاک چاک + یلان را تراز آب خنجر گلو + فرو ریخته آب خضر
از سبو + زسر کاکل افتاده بر خاک راه + سراز خاک برکرده یکسر کلاه + وراجه روپ سنگه راٹهور وعبارت کرده قریب
فیل سواره اورنگزیب رسیده ودر آنجا آثار مردانگی ظاهر ساخته رسیمان هائے هودج ببرید واورنگزیب خواست که او را زنده
بدست آرد میسر نشده بالتمام رسید وچون رستم خان وراؤ ستر سال هاڈا که عمده دلیران بودند سر گریبان فنا کشیدند واز هر
مضطرب شده چندے سعی نمودند وسبد نا رخان بارهه ویوسف خان بارهه معتمدان دلیران او بودند کشته شدند و
باقی چنانچه توپخانه اورنگزیب سر شده باطراف فیل سواری او رسیدند مضطرب تر گشته حالانکه جمعیت او بود از فیل
سواری زیر آمده معلوم بداعیهٔ حرب یا فرار بر اسپ سوار شده ازین حرکت تزلزل در لشکر او افتاده اهل لشکر قدم در راه
گریز نهادند وخدنگذاری که بر میان او ترکش بست بضرب تیر گشته شده داراشکوه نیز روئے براه فرار آورد وبسیاری

از عمده گان امرائے بادشاہی شربت فنا چشیدند و اکثر از صدمات زخم و غلبه حرارت هوا جان بداد ند اما اورنگزیب ظفر یافته
فوج خود را از تعاقب امتناع فرمود و کمکے از سواران دارا شکوه از زخم خالی نبودند و از لشکر اورنگزیب باوجود چنین محاربه
عظیم غیر از اعظم خان که بعد فتح از غلبه حرارت هوا دشدت گرما بمرد و منوار خان و ہادی داد خان و سید دلاور خان
در معرکه کشته شدند و بہادر خان و ذوالفقار خان مرتضی خان و دولت یار خان و غیرت بیگ و صادق محمد و میر زا بهمند زخمی
شدند باقی از عمده گان او همه محفوظ بودند و شاہزاده مراد بخش چند زخم برداشته و دو سه هزار کس از لشکر او کشته شدند
و دارا شکوه بآگره آمده و جواہر و مرصع آلات و اشرفی و طلائی که بدست او رسید برگرفته باد و هزار سوار بدہلی رفت و
اورنگزیب در خیمه دارا شکوه که برجائے او بود فرود آمده امرا و شاہزادگان زبان بتہنیت گشادند و او عریضه مشتمل بر
بے گناہی خویش و زیادتی برادر نوشته نزد پدر فرستاد و محمد امین خان و اعتقاد خان ابن یمین الدوله آصف خان و غیره
امرا از آگره آباد بحضور او رسیدند و بادشاه جواب عریضه اورنگزیب بدست خود نوشته و روز دیگر فاضل خان و سید ہدایت الله
از جانب شاہجهان شمشیرے با و رنگزیب رسانیدند که اسم او عالمگیر بود و او نگ زیب خود را بهمین لقب ملقب ساختند و
قباد خان و طاہر خان و فیض الله خان و نواز ش خان و غیره امرا نیز بخدمت عالمگیر توسل جستند و فرمان داد که شاہزاده
محمد سلطان و میرزا شجاعت خان خانخانان بشہر آگره آباد رفته ضبط نمایند و دیگر جمیع امرائے خورد و بزرگ هر روز بخدمت عالمگیر
مے آمدند و مواجب و مناصب لائق مے یافتند و شاہزاده محمد سلطان بملازمت جد خود رفته از روے تزوه و آداب بتقرره
ملازمت نمود و خواہر عالمگیر بادشاه در باغ نور منزل آمده برادر را دیده خان جہان ابن آصف خان و جعفر خان وزیر اعظم و
تقرب خان نیز بملازمت رسیده و عالمگیر بر سند نشسته بار داد و عالمگیر بیستم رمضان در شہر آمده بحویلی دارا شکوه متعین گردید
اما توجه بادشاه را باوجود این حالت سوئے دارا شکوه دیده و نیز اکثر امرا میل باو مے نمودند ازین سبب عازم شاہجهان آباد
گشته شاہزاده محمد سلطان را و اسلام خان را در اکبر آباد گذاشته ذوالفقار خان را بحراست قلعه مامور نموده روانه شد و
دارا شکوه باستماع جنبش عالمگیر قیام در دہلی نکرده بلاهور رفت و عالمگیر خانه دوران خان را تسخیر الله آباد که قدیمی قاسم باره
ملازم دارا شکوه بود فرستاد و شاہزاده مراد بخش را و صد و سی راس اسپ ۲۳۰ بخشیده و بہادر خان را از سلیم پور بتعاقب
دارا شکوه مامور کرده و هر یک از امرا را مناصب بلند عنایت نمود و مراتب بلند داده و دلاور خان افغان را لقب خلعت و جمدهر
مرصع با علاقه مروارید و منصب پنجهزاری پنجهزار سوار سرافراز فرمود و شائسته خان جہان ابن آصف خان را خلعت
خاصه و جمدهر مرصع و شمشیر خاصه و خطاب امیر الامرا و شصت هزار روپیه نقد و دو کرور دام انعام فرمود و منصب هفت
هزاری هفت هزار سوار و دو اسپه سه اسپه ترقی داد و همدرین جا پسر رانا راج سنگه سیسودیه والی اودی پور بحضور
رسیده بمرحمت خلعت و عنده مروارید و پدرش بارسال سرپیچ مرصع سرفرازی یافت و همچنین سائر امرائے والا تبار را
بترقی مناصب و انعام و عواطف و اکرام مسرور خوشدل فرموده چون اوضاع و اطوار سلطان مراد بخش از اندازه خردمندی

بیرون بود باوجود زندگی پدر و موجودگی برادران اکبر هوس بادشاهی در سر داشته سرگرانی با عالمگیر پیدا شت ناچار عالمگیر دیرا ابتدا به ایسپر فرمود و قلعه شاهجهان آباد فرستاد و راجه جی سنگه کچهواهه والی جے پور از سلیمان شکوه تخلف جسته بحضور رسید و بعنایت فیل و ملوه فیل و خلعت و شمشیر خاصه ممتاز گردید و کیرت سنگه ولد امر سنگه راٹھور و ابراهیم خان ولد علیمردان خان از امرائے مراد بخش شمول عواطف شدند چون لشکر عالمگیر بشاهجهان آباد رسید داراشکوه ناظر اموال و اجناس که در لاهور یک کرور روپیه نقد و توپخانه و قورخانه بسیار بود روبه بلاهور آورد چون ساعت جلوس قریب بود و فرصت نبود که بسامان این جشن لائق شان سلطنت مترتب شود عالمگیر مقرر کرد که در باغ اغرآباد در ساعت مقرره جلوس بر تخت نموده لوازم جشن مسرور را بروقت فرصت گذارد و عمده الملک خلیل الله خان میربخشی و روح الله خان میر سامان پسران اورا به اسپان باساز مامور خلاع و فیل نوازش کرده برائے سرانجام عبور از ستلج فرستاد +

جلوس عالمگیر بادشاه بر تخت سلطنت

روز جمعه غرهٔ ذیقعده سنه ثامن و ثلثین و الف هجری در عمارت اغرآباد محلے دلکشا ترتیب داده و بعد از انقضائے پانزده ساعت و بست و دو پل از روز معمور اورنگ زیب عالمگیر بادشاه پائے مبارک بتخت سلطنت گورکانیه نهاد و امراء و ارکین بعنایت مراتب و مناصب سرافراز گشتند و دران وقت عمر بادشاه عالمگیر چهل سال بود لوازم سرور و انبساط بعمل آورده تاریخ مولود عالمگیر آفتاب عالمتاب بود شاهجهان بادشاه از زبان مبارک تاریخ جلوس آفتاب عالم فرمود و شیخ فلک اورنگ، و دیگرے ـــ سزاوار سریر بادشاهی + و دیگرے ـــ زیب اورنگ و تاج جهانبانی شاهان + گفته و سید عبدالرشید تاریخ از آیه ـــ وَ اَطِیْعُوا اللّٰهَ وَ اَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَ اُولِی الْاَمْرِ مِنْکُمْ + برآورده و ملا عزیز الله اصفهانی تاریخ این واقعه در ـــ اِنَّ الْمُلْکَ لِلّٰهِ یُؤْتِیْهِ مَنْ یَّشَآءُ ۝ یافته و ملا شاه ـــ فضل الحق گفت الحق این راحق گفت + گفته همچنین فضلا تاریخها در نظم و نثر گفتند و شیخ کتابے تصنیف نموده که از هر فقره تاریخ برمے آمد و بیست سکه بادشاه خود گفته ـــ سکه زد در جهان چو بدر منیر + شاه اورنگزیب عالمگیر + و بر اشرفی بجائے بدر منیر مهر منیر نوشتند و شاهزاده محمد اعظم بمنصب ده هزاری چهار هزار سوار سرافرازی یافت و علم و نقاره و تومان و طوق عنایت شد و آفتاب گیر و دهکدگی الماس و دو اسپ عنایت شد و فرمود که بتعیت شیخ میر و دلیر خان و صفشکن خان برائے جنگ سلیمان شکوه فرستاده خود بادشاه سوئے پنجاب روانه شد و بهادر خان مردم داراشکوه را از معبر ستلج گریزانیدند و سلیمان شکوه منهزم گشته سوئے سری نگر رفت و داراشکوه در لاهور چیزے فراهم آورده و ملازمان خود را برلب بیاه فرستاده و خواهد که دمبر بیاه را ضبط کرده گذشتند و داراشکوه با برادر خود شاه شجاع طرح دوستی انداخته و برانیز بمخالفت عالمگیر و گذیر دارالخلافه تحریص نمود و شجاع و قیکه خبر نهضت موکب عالمگیری بپنجاب شنیدند سر بشورش برداشته چون موکب عالمگیر بکنار دریائے ستلج رسید راجه جسونت سنگه راٹھور والی جودهپور با سیصد امراء حاضر

شده عفو تقصیر خواست و پذیرائی یافته خلعت خاص و یک زنجیر فیل زرین بجل زرنقبت و ساز نقره با مادهٔ فیل و شمشیر مرصع نوازش یافته و راجه جے سنگه و دلیر خان را با فوجے بکمک خلیل الله خان مقرر فرموده اما دارا شکوه داعیهٔ پیکار را بدل کرده و سوئے ملتان رفت و راجه جسونت سنگه رخصت یافت که رفته در دهلی موجود باشد و شهزاده محمد اعظم را باز و آمد اسباب و لشکر در لاهور گذاشت و راجه جے سنگه بدین سبب که از مدتے از وطن دور بود رخصت وطن یافت و بادشاه جریده عازم تعاقب شاه بلند اقبال دارا شکوه گردید و دارا شکوه از ملتان به بهکر رفت صف شکن خان در پے او مقرر شده عالمگیر به ملتان رسید +

ذکر لشکر کشیدن شاه شجاع به اکبر آباد و برگشتن عالمگیر بدار الخلافه مینو سواد

چون بادشاه بملتان رسید اول بزار مبارک

حضرت شیخ الشیوخ شیخ بهاؤ الدین ذکریا ملتانی قدس سرهٔ العزیز رفته دیگهزار روپیه به حضرت شیخ بهاؤ الدین سجاده نشین حضرت شیخ الشیوخ علیه الرحمته نذر کرده دیگهزار روپیه بگیر خدام روضهٔ منوره داده اما درین ولا خبر رسید که شاه شجاع با آنکه عالمگیر ویرا صوبهٔ بهار علاوه از بنگاله باقطاع مقرر کرده بود قناعت نکرده عازم اخاذت پدر و وطن تسخیر اکبر آباد گشته اسپ بادشاه بغور وصول این خبر طبل ارتحال گوفته دیالهور رسید و صوبه پنجاب به خلیل الله خان سپرده قباد خان را الصوبه داری ٹهٹه مقرر نمود و معظم خان را از قید رهائی داده بصوبه خاندیس سرافراز ساخت چون به دهلی رسید و شاه شجاع از اکبر گذر دار الملک او کوچیده بالهٔ آباد رسید ملازمان دارا شکوه جمیع قلاع آن حدود که بدست داشتند بفرمان آقائے خود بدو سپردند و سید قاسم نیز اظهار ارادت کرده گذارش نمود که اگر بدین جانب قدم رنجه فرمایند قلعه سپارم خاندوران خان که محاصرهٔ قلعه داشت و از مدافعت شاه شجاع عاجز بود عالمگیر به شاهزاده محمد سلطان فرمان داد که از اکبر آباد متوجه مخالفت عم خود گردد و بادشاه بشکار قصبه سورون رسیده خطوط در منع مخالفت و تحریص محبت به برادر نگاشت اما شجاع را موثر نیفتاده و سید قاسم از الهٔ آباد برآمده شریک او گردید و از بناس سه لک روپیه بحر صنف گرفته بادشاه بدولت و اقبال متوجه حرب او گردید و کوچهائے متواتره کرده در منزل کوڑه به لشکر منعلقائے پیوست و معظم خان بحضور رسید و بانعطائے خلعت خاص با نادری و جمدهر مرصع باعلاقه مروارید و یکصد اسپ و یک اسپ بازین طلا ممتاز گردید و شهزاده محمد سلطان نیز بعنایت خنجر خاصه با علاقه مروارید و یکصد سر اسپ نوازش یافت و شاه شجاع بمنزل کهجوه قریب لشکر بادشاه رسیده و هر دو لشکر بآراستن صفوف پرداختند و عالمگیر بادشاه فرمان داد که توپخانه را پیش برده آتش افروز رزم و پیکار گردند و هر اول برایت شهزاده محمد سلطان شوکت یافته و ذوالفقار خان در توپخانه مقرر شد و راجه جسونت سنگه را ٹهٹهور با راجپوتان را ٹهور در برانغار مقرر شده مهیش داس ٹهٹهور و محمد تقی میر عرز بیگی و بلدی چوهان و رام سنگه و هر رام را ٹهور وغیره امرا نیز در فوج او مقرر شدند و اسلام خان بهراولی این فوج متعین شد و سرداری جرانغار نامزد شاهزاده محمد اعظم گشت و خاندوران خان راجه رام سنگه

سیسودهیه ومیرزا خان ربیم ویو وسبل سنگه سیسودهیه رابه چترسن جادون وسید شمس الدین بارهه وغیره امرائے عظیم الشان
در جرانغار تعیین شدند وکنور رام سنگه کچهواهه ابن جیسنگه والی جے پور وراو امر سنگه چندراوت وجگت سنگه هاڈا و
علی قلی خان ودیگر امراء وراجگان بهراولی این فوج تقرر یافتند وسرورے التمش به بهادر خان تعلق گرفته اکثر امرائے
قندهار بدان جانب مقرر شدند ودر دست راست فوج خاصه شیخ داؤد خان قریشی رایت سروری برافراشته راجه
اندرمن ودیبی سنگه بندیله ویکه تاز خان وسید سادات خان وسید شجاعت خان بادیگر دلیران طرح مقرر شدند ودر طرح
دست چپ راجه سجان سنگه وسید فیروز خان وهژبر خان ودیگر سادات مامور گردیدند وبادشاه در قول خاصه قرار گرفته عابد خان
واسد خان ودیگران رابرکاب خود باز داشت ومعظم خان رافرمود که فیل سواری او در جنب فیل خاصه باشد وشاهزاده
محمد اعظم رابر فیل خود جائے داد ودرین ویسار قول خاصه دو فوج مقرر کرده یمینه به محمد امین خان میر بخشی ومرتضی خان را به میسره
مقرر فرمود وعبید الله خان رالقراولی وخواص خان واخلاص خان وغیره را به چند اولی باز داشت وفیلان جنگی را بانواع اسلحه
آلات حرب آراسته وصفوف جنگ را بآئین شائسته پیراسته یانزده هزار سوار جرار از مغل وسید وافغان وشیخ وراجپوت
متوجه میدان حرب وضرب گردیده وشاه شجاع نیز بترتیب صفوف پرداخته خود با اله وردی خان وعبد الرحمن خان اوزبک در
قول قرار گرفته وبلند اختر پسر خود را با سید قاسم بارهه وسید عالم وشجو وسیف الله پسران الوردی خان ودیگر مردمان بهراولی مقرر
فرمود وشیخ فرید را بهراولی ایشان قائم ساخت وشاهزاده زین الدین را سرداری برانغار وسید مکرم خان صفوی را با سید
راجے وغیره در جرانغار باز داشته وشیخ ظریف را طرح واسفندیار معموری را در التمش وتوپ خانه به اله المعالی میر آتش و
قراولی به سید فضل اوزبک وچند اولی به میر علاء الدوله مقرر نمود الغرض چون هر دو لشکر از تسویه صفوف پرداخته عالمگیر چهار
گهڑی روز برآمده رویے بمخالف آورد وبه ترتیب وتوره ساخت درمیان رایمیوده ربیعے از روز باقیمانده بود که نیم کروهے
معسکر شجاع رسید اما دران روز شاه شجاع از جائے نه جنبیده توپخانه را بیقرار نمشتا دتمام آن روز جنگ توپ وتفنگ
درمیان ماند چون ظلمت لیل پرده فروهشت هر دو لشکر جنگجو دست از جنگ باز داشته عالمگیر بادشاه بر لبخ داد که لشکر بتوره
مغلیه بهمان طور که در صفوف مقرر شده اند اسپان فرود آمده در شب مسلح باشند واحدے اسلحه از کمر وزین از پشت مرکب جدا
نکند وهمه شب پاس دارند اما دران شب آشوب عظیم واقع شده وسبب او آن بود که با وجود تقصیرات سابقه بادشاه عالمگیر
راجه جسونت سنگه را نوازش خسروانه نموده واعتماد ساخته عنان سرداری برانغار در کف او نهاده بود اما چون راجه جسونت سنگه
را در مزاج متانت وغیرت نبود ولغزش فتنه پردازی آخر این شب عزم فرار نموده وشاه شجاع را از عزم خود آگاهی داده وخود
باتمام لشکر خود سوار شده پیش داس ورام سنگه وهرام راٹهور وبلدی چوهان واکثر راجپوتان که در تغلباتی او بودند با
او همراه شدند ودرخت بلشکر شاهزاده محمد سلطان رسیده لشکر او دست بغارت برآورده ودر معسکر خاصه رسیده رستم قلماقی
کشاورز انقلابے عظیم در لشکر پیدا شده وراجه جسونت سنگه از معسکر برآمده روبے براه نهاد وتوجه جوهپور گردید در این

آشوب لشکر بهم برآمده اکثر راه فرار در پیش گرفتند و بعضے خود را بمعسکر شاه شجاع رسانیدند چون این خبر بپادشاه که خیمه مختصری
بر لشکرگاه بود رسید تزلزلے بخاطر راه نداده بر تخت روان سواره استاده و به تجدید به ترتیب بر همورد گی صفوف لشکر پرداخته
و وقت طلوع آفتاب بر فیل فلکشکر سوار شده عازم رزم گردید اما لشکرے که دیروز در طل رایت او جمع بود از ان نصف مانده
بود و شجاع صفوف روز گذشته را تغییر داده و مجموع لشکر را یک صف کرده در عقب توپخانه باز داشت و آتش پیکار بلند
شده سید عالم بار دیگر از لشکرگاه شجاع بادلیران خود برآمده بر جرانغار بادشاهی حمله آورد و مردم جرانغار از صدمه حمله او و فیلانے
که پیش او بودند منهزم شده و از وقوع این حادثه تزلزلے عظیم پیدا شد و عقد جمعیت قول خاصه نیز از هم گسیخته و لشکر بهمت
یافت و زیاده از دو هزار سوار در رکاب بادشاه نماندند و مخالفان چیره تر شده روئے بقلب آوردند و مرتضی خان از میسره
و بهادر خان از التمش و محسن علیخان از طرح دست چپ بامعدودے از امراء سراه بر مخالفان گرفتند و بادشاه عالمگیر نیز روئے
فیل بمدافعه دشمنان گردانیده و پشت قول خاصه سوے برانغار گردیده امرا بتقویت آماده و جوش آمده دست شجاعت کشادند
و داد مردانگی و مبارزت دادند ؎ شده موج دریائے تیغ تیز ✤ بجوش نیزه فیل بداندیش تیز ✤ سر نیزه و جیب ها
جا گرفت ✤ شپاشاپ شمشیر بالا گرفت ✤ سر سروران بود غلطان چو گوئے ✤ ز سیلاب خون کوچها گشت جوئے ✤ بکشتن
نمودند چندان شتاب ✤ که شد جنبش از دست و از تیغ آب ✤ سید عالم بار دیگر از ملاحظه جرات امرائے عالمگیری
دست همت سست شده پیشرفت کار در باز گشت دید و بپائے فرار رو سپر وادیٔ هزیمت گردید اما آن سه فیل مست که
هر یکے کوه بلا بود همچنان حمله آورده دلیران لشکر بادشاهی را بر خاک و خون مے انداختند و شور محشر برپا ساختند و روے
سوئے قول خاصه آوردند از ان هر سه یک فیل مست پیشتر آمده و بر فیل سواری بادشاه حمله آورد و بادشاه که در همت و استقلال و
جرأت و اقبال نظیر نداشت ؎ بمردی ز جایک سر نه جنبانید ✤ زراه چنان سیل یکسو نشد ✤ بتمکین سر شته ز جنبش هرگز
نجنبید هرگز نبض از پیکرش ✤ و بقراولی که بر یکے از فیلان همراه شسته بود اشاره کرد تا بضرب بندوق فیلبان را از خود دور
سلسله خونریزی فیل بود از سرش بر انداخت و فیلبان بادشاهی بر سرش آمده فیل را مطیع خود ساخت و دو فیل دیگر از قول
گذشته سوئے دست راست حمله آوردند و همدرین زمان شاهزاده بلند اختر پسر شاه شجاع بادلیران خود بر برانغار عالمگیری
حمله آورده و عالمگیر که دشمنان را از جرانغار رانده بود آثار بیهمورد گی و عقب خود که برانغار بود دریافته باستمداد برانغار روئے
آورد و پیش تر از انکه روئے فیل در انجانب بگرداند پیلے بشاهزاده محمد سلطان و دو سه افغان زخم که در هراول بودند شتابد
که تندیے بیخطر راه ندهند و برگشتن موکب همایون را بخیال دیگر حمل نکنند درین وقت فیل اسلام خان سردار برانغار از
صدمه بان رسیده فوج برانغار نیز پریشان گردید و اکثر مردم بهزیمت راه غنیمت دانستند اما چند کس از امرائے متفادت
افشرده بمدافعت مشغول بودند همدرین زودی بادشاه نیز رسیده امرا را بار دگر بپائے مقاومت افشرده و دست شجاعت کشادند
و محاربه هولناک واقع شده ؎ ملا باز هنگامه آرائے شد ✤ دگر سیل خون دشت پیمائے شد ✤ سپاه از دو سو

تیغ در هم نهاد ✦ نرده دیده از بیم بر هم نهاد ✦ و بعد از کشش و کوشش بسیار اکثر امرائے بلند اختر بر خاک هلاک افتاده و ملند اختر با معدودے خسته و نیمجان جان بدر برده نزد پدر رسیده و عالمگیر بادشاه چون از مدافعت اعادی باز پرداخت از غرلبه متوجه حمله گشته و در همین وقت سید کرم خان صفوی و عبد الرحمن خان ابن نذر محمد خان اوزبک و سنجر پسر اله وردی خان از امرائے شجاعی رو بے پناه بدین درگاه آوردند و شاه شجاع ناکام رو نور دوادیے فرار گردیده عالمگیر بادشاه امر بنواختن کوس فتح فرموده بعد از چشم زخمی چنان فتحے چنین روے نموده بسجدات شکر بجائے آورد و تمامت بنگاه و اموال و خیام دشمن بتصرف اولیائے دولت در آمد و یک صد و چار ده توپ و یکصد و یازده فیل از جمله غنائم بودند و بادشاه عالمگیر شهزاده محمد سلطان را بعطائے یک عقد مروارید خاصه و دو پٹکه مرصع که بر کتف بود نواخته و بتعاقب شاه شجاع مقرر فرمود و معظم خان بمنصب هفت هزاری هفت هزار سوار خلعت خاصه با پوستین سمور و فیل خاصه با جل زربفت و ساز نقره و ده لک روپیه نقد سرفرازی یافت و شمشیر خاصه با ساز مرصع و سپر نیز بدو عنایت شد و راجه جے سنگه از دامن رسیده کورنش مبارکباد بجائے آورد و ذوالفقار خان و اسلام خان و کنور رام سنگه کچهواهه و داؤد خان قریشی و فدائی خان و احتشام خان و فتح جنگ خان و اخلاص خان و رشید خان و لودی خان و راؤ بهاؤ سنگه هاڈا وغیره امرا بر کاب شهزاده متعین شدند و شیخ میر و صفشکن خان بتعاقب داراشکوه مامور بودند و بادشاه بعزم دیپ راجه جسونت سنگه به اکبر آباد روانه شد و الله آباد منجز شده صوبه مذکور به خانه زاد خان عنایت گردید و از منزل فتحپور محمد امین خان بافوجے از امرا بتادیب جسونت سنگه مقرر فرمود و رائے سنگه را که پسر زاده جسونت سنگه بود بخطاب راجگی و منصب چار هزاری چار هزار سوار و بعنایت خلعت و فیل با ماده فیل و شمشیر مرصع و نقاره و یک لک روپیه نقد نواخته همراه آن فوج نمود تا بعد استیصال جسونت سنگه ریاست جودهپور بو مفوض شود اما درین اثنا محاربه بادشاه با داراشکوه واقع شد و تنبیه راجه مسطور بسبب جنگ داراشکوه بظهور نیامده بلکه بمصلحت وقت کرت دیگر بادشاه از تقصیر او در گذشت ✦

ذکر جنگیدن عالمگیر بادشاه با داراشکوه مرتبهٔ ثانی و ظفر یافتن بر او بتقدیر یزدانی

چون داراشکوه از جانب

ملتان به گجرات رفت و در انجا اخبار چشم زخم لشکر عالمگیر را شنیده و نیز مهاراجه جسونت سنگه که عرائض اخلاص فرستاده آمدن او مصور تخریص و ترغیب نمود و جمیع کارخانجات و خزائن مرادبخش را که در احمد آباد گجرات بودند تصرف در آورده و شاه نواز خان صفوی نیز بوے طمع گشته و با بست و دو هزار سوار جرار متوجه اجمیر گردید و بسه منزلی جودهپور نبا برادستعدائے راجه جسونت رسیده راجه جسونت سنگه بوجوه تقصیرات خویش روے امیدواری بجانب عالمگیر نداشت ناچار توسل داراشکوه گرفته بود و او را بسوے خود کشیده اما عالمگیر بادشاهے باتدبیر بود و کار جسونت سنگه را در حساب نیاورده مهم داراشکوه را صعب میدانست و درینوقت شکست کار او منجر است راجه جے سنگه کچهواهه والی جے پور که منظور نظر اعتبار عالمگیر بود این امر بخاطر آورده و راجه جسونت سنگه نوشت که هرگز متابعت و موافقت داراشکوه ننماید که تقصیر تو از بادشاه معاف خواهد شد و از جانب او استعفائے عرایض نموده

بادشاه نیز قبول کرده بمنشور سے مشتمل بعفو تقصیر و تسلی او فرستاد و راجه جسونت سنگه که بوفائی در مزاج داشت ترک رفاقت دارا شکوه نموده بهر حیله دارا شکوه و برادر را بطریق رفته بهانه اجتماع عساکر مقام نمود و عرضداشت فرستاد که شاهزاده را بجانب اجمیر کوچ داده ما راجپوتان راست رفته نشیند تا بنده عساکر جمع کرده بخدمت رسد و دارا شکوه ناچار به اجمیر شریف آمده نشست و راجه که به پنج کوهے جودهپور مقام داشت برگشته بشهر رفت و دارا شکوه بوجه انحطار شهزاده سپهر شکوه را با پانصد سوار بجودهپور فرستاد تا بهر طریکه تواند بلجوئی جسونت سنگه نموده بیارد اما جسونت سنگه جواب صاف داد ناچار بوجه کمی جمعیت سپاه در دره کوهستان اجمیر شریف مورچال بست و نخستین مورچال گذه بیٹھلے به سید ابراهیم مصطفی خان سپرده و عسکر خان جان بیگ میر آتش را در انجانب مقرر نموده و بمورچال دیگر فیروز میواتی را که عمده او بود نصب فرمود و توپخانه دران مقام چیده و از جانب چپ بمورچالی شاهنواز خان صفوی را با سائر سپران او و محمد شریف المخاطب به فتیح خان میر بخشی را آنجانب تعین ساخت و بمورچال کوکلا پہاڑی سپهر شکوه را نامزد کرده مردم او را با مغول خان ابن کماق خان در انجا گذاشت و عالمگیر پادشاه چون رسیدن دارا شکوه در اجمیر شنید انا کبر آباد محمد طاهر خان را بهشتم فراولی فرستاده خود نیز از عقب روانه شده در اول به راجه جے سنگه کچهواهه سپرده هفتم خان میر آتش را با توپخانه و برق انداز ان در هراول تعین نمود و در دوم سے التمش به شیخ میر و برادر بامیر الامرا شائسته خان و جرار غار به شاهزاده محمد معظم عطا کرده محمد امین خان میر بخشی طرح راست و هوشدار خان را طرح چپ و یمنه قول خاصه با صالت خان و میره به تربیت خان مقرر کرده بهمین آئین و توزک روانه شده و به بست و ششم جمادی الاخر به اجمیر شریف رسید و توپخانه را پیش برده میر آتش قریب به مورچال تعین نمود و فرمان صادر شد که امیر الامرا و جے سنگه دست راست کوکلا پہاڑی و هیوش جرار غار را برابر گذه بیٹھلے خیمه زده توپ و آتش جدال و قتال برافروخته و آتش حرب بالا گرفته اما چون مورچال به نهایت استحکام بود و فوجے لائق محافظت نمود افواج عالمگیری حمله بیباکانه نمیتوانستند نمود همچنین تا سه روز متواتر محاربات در میان بود ند راجه راجروپ زمیندار جمون پیادگان خویش را امر کرد و پیاده ما که در کوه رسیده بنظر بود ند در عقب کوکلا پہاڑی رله سے دیده بغرض رسانیدند و جمعے از بند و قچیان مقرر شدند که وقت فرصت آن کوه را از مردم دارا شکوه بگیرند و در آخر روز راجه راجروپ پیادگان خود را فرستاده خود نیز متعاقب ایشان روانه شد چون لشکر بادشاه بنا بر آرام ساعتے دست از جنگ کشیده بود ند از لشکر دارا شکوه نهزار سوار بحرب راجه راجروپ برآمدند و جنگ با فوج او در میان آمده سرداران عالمگیری مثل دلیر خان و شیخ میر و راجه جے سنگه و امیر الامرا شائسته خان و هوشدار خان وغیره بعزم رزم و اتحاد ایشان سوار شدند و اول از همه دلیر خان و شیخ میر رسیده جنگ عظیم واقعشده در قرب اتمام جنگ راجه جے سنگه نیز رسیده و بمورچال شاه نواز خان محاربه سخت واقع شد و عنه توپخانه نیز آتش افروز جنگ و پیکار گردیده مردم مورچال دیگر را بامداد ایشان آمدن نمی دادند و مردم راجروپ بالائے کوکلا پہاڑی برآمده علم او را نصب کردند و شیخ میر و دلیر خان داد شجاعت داده و مردم شاه نواز خان نیز

مردانگی ها بسیار نمودند داراشکوه هر دم معتمدان خود را بکمک میفرستاد و شاهنواز خان نیز که در حضور او بود بمدد و مورچال خود روانه شده و در عین گرمی نبرد رسیده هر قت تیر قضا گردید و سیادت خان صفوی پسرش نیز زخمی شد و روز نیز بآخر رسید و محمد شریف بخشی دارا شکوه از دست دلیر خان کشته شد و شیخیر که زبده دلیران عالمگیر بود بضرب بندوق کشته شد و دلیران نیز زخمها کشیده درین وقت راجه جی سنگه رسیده مردم مورچال شکست یافتند و دارا شکوه با آنکه دیگر مورچالها برقرار بود دل از فتح و ظفر برداشته در ظلمت لیل با سپهر شکوه سوار شده راه گجرات در پیش گرفت و مجموع اسباب شوکت و اموال و امردمان که بر او گرد آمده بودند غارت کردند و مورچال گذره بهمچنان برقرار بوده چون قریب صبح از چگونگی حال خبر یافتند ناچار از در عجز در آمده امرا شفیع جرائم ساختند و بفرمان بادشاه نعش شیخیر و شاهنواز خان صفوی بروضه منوره حضرت خواجه بزرگ خواجه معین الدین چشتی قدس سره و دفن ساختند و بادشاه نیز بزیارت روضه منوره حضرت خواجه بزرگ رفته پنجهزار روپیه بعلهٔ خدام قسمت فرمود و راجه جی سنگه را با بهادر خان و فوجی لایق در تعاقب دارا شکوه فرستاد و راجه جیسنگه راتهور لقب بعطا کرده منصب هفت هزاری هفت هزار سوار و صوبه داری گجرات مقرر شده فرمان شد که متوجه انتظام صوبه خود گشته پرتهی سنگه پسر اکبر خویش را بحضور فرستد و اولاد شاه نواز خان را که خسر بادشاه بود خلاع فاخره داده بشاهجهان آباد برگشت و آخر حال دارا شکوه چنانکه نوشته شد که شاهزاده نزد ملک جیون افغان گرفتار آمده و نزد بادشاه رسید و بفرمان او شربت شهادت چشیده بسعادت ابدی واصل گردید اما در راه از عرائض شاهزاده محمد سلطان و محمد معظم خان که پس از انتقال میرزا شجاع میر آتش بخانه خان گورکان خانخانان بخطاب خانخانانی سرافراز بود معلوم شد که شاه شجاع در مونگیر بودن نتوانسته بهمانگیر نگر رفت و شاهزاده داخل مونگیر گردیده و اکبر نگر راج محل نیز متصرف شاهزاده در آمد چون بادشاه بشاهجهان آباد رسید برائے حسن جلوس ثانی فرمانداده دو تهخانه را با سباب زیب و زینت و انواع نقش و نگار برآراستند و در وسط دیوان تخت طاؤسی را نهاده شامیانه لولو نگار بران برپا کردند و عقب تخت صندلیهائے طلا نهاده فور خاصه یعنی اسلحه خاص را بران چیدند و همچنین اسباب آرائش بالتمام باتظام آورده دربار عظیم و مجلس نفیس مهیا ساختند ؎ چو خلد برین محفلے ساز شد ؎ بنظاره چشم فلک باز شد ؎ مزین بصد نقش خاطر فریب ؎ همه آشنائے دل اما غریب ؎ بر نگینی باغ در نوبهار ؎ بزیبائی خلوت وصل یار ؎ هویدا در و نقش هر صنعتے ؎ ز هر معنی جلوه گر صورتے ؎ ز نظاره اش دیده رنگین چنان ؎ که شد بال طاؤس ثرگان ازان ؎ بعد ازاین ترتیب در روز یکشنبه بیست و چهارم ماه رمضان سال تسع وستین و الف هجری بادشاه عالمگیر بر تخت سلطنت نشست و امرا مراسم تهنیت و نذر و نثار بجائے آوردند و دران روز امیر الامرا شائسته خان بر خصت نوازش نوبت در حضور بعد از نوبت بادشاهی معزز شد و در عهد جهانگیر و شاهجهان غیر از آصف خان پدر شائسته خان هیچیک امیر و راجه باین منصب نرسیده بود و عالمگیر بادشاه نقش کلمه معظمه و سهائے چهار یار کامگار رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بر اشرفی

وروپیه دور از ادب دانسته موقوف کرد و به امراو وزراو رؤساو علماو شعراو ظرفا انعام بسیار تقسیم شده و تا دو ماه ایام جشن بامتداد کشیدند و هر روز مجالس عظیم ترتیب یافته از انعام و خیرات و صدقات دقیقه فرو نگذاشتند و سید محمد علی و محمد ناصر وکلائے عادل شاه قطب شاه سلاطین دکن بار یافته پیشکش بسیار بعرض رسانیدند پیشکش عادل شاه قیمتی هشت لک و پیشکش قطب شاه قیمتی دو لک روپیه بود و بادشاه عالمگیر که بروئے شریعت بجد و جهد مے نمود جشن و عید نوروز را بالکلیه موقوف ساخت و فرمود که این روز از اعیاد مجوس و ملوک عجم است لائق نیست که پیروی ایشان نمائیم و روز جلوس را مبدا جشن نموده تا عید الفطر اتصال میداد و همدرین زمان فتنهٔ شجاع بالا گرفت و تفصیل حروب شاه شجاع و افواج عالمگیر بطریق اجمال آن است ٭

ذکر جنگهائے امرائے شهنشاه اورنگزیب عالمگیر با شاه شجاع زیبنده سر بر و نهایت کار آن شاهزاده بتقدیر ایزد قدیر

چون درین زمان که در کنار گنگا شاهزاده محمد سلطان و دلاور خانخانان معظم خان در برابر شاه شجاع نشسته بود نمشاه شجاع

بارسال خطوط شهزاده را از جانب پدر یاغی کرده سوئے خود کشید و نوید نکاح با مهین خویش بوے داده و چون لغازی مردم واقعه طلب درمیان شاهزاده و خانخانان نیز اندک غبار نفار بلند شده بود شهزاده فا بو یافته با چند کس به کشتی نشسته از آب گذشت بلند اختر شاه شجاع باستقبال او برآمده دیرا باعزاز تمام بلشکر خود برد و لشکر عالمگیر را از وقوع این واقع خلل عظیم و زلل قوی رسیده چون موسم برسات بود معظم خان از مورچال برخاسته در موضع معصومه بازارسی کرده اکبر نگر رحل اقامت انداخت و بادشاه عالمگیر بلیغ بنام داؤد خان شیخ قریشی صوبه دار بهار فرستاد که با سائر کومکیان آن طرف متوجه دفع شجاع گردد و شجاع نیز جرت گذرانیدن برسات در خواص پور ٹانڈه مقام نمود و محمد معظم خان بعضے لشکر خود را در اکبر نگر گذاشته بود اما لشکریان بسبب عدم یافت غله و موسم برشکال در انجا متحیر بودند و شجاع قاصد بدست آور دنش شده شاهزاده محمد سلطان را بنابر انصرام شادی باو ختر او در ٹانڈه گذاشت و خود قصد اکبر نگر کرد و ذوالفقار خان بوجه بیماری از سواری معجور مانده اسلام خان و فدائی خان با دیگر عساکر سوار شده در اجه اندرمن بیشتر از رسیدن آنها جنگیده نهزم شد و این هر دو امیر بوجه نفاق باهمی بے آنکه غلبه از جانب خصم به بینند یا کوششے نمایند قدم بازپس گذاشته بجانب معسکر خانخانان برگشتند و اکثر مردم عالمگیری بدولی کرده بشاه شجاع پیوستند و نوکران شاهزاده محمد سلطان نیز مصاحب اموال او با نطرف فتند شاه شجاع در اکبر نگر پائے مقاومت افشرده بعد انقضائے موسم برشکال معظم خان خانان اسلام خان برادر میانه و فدائی خان را در میسوه در اجه سجان منگه بندیله و گروه سے دیگر را بجاهائے لائق مقرر کرده فتح جنگ خان را با لودهی خان و زبردست خان و دیگر امرائے افغان بهراولی نمزد کرد و اخلاص خان را طرح نموده با وجود آنکه شاه شجاع بکمال عظمت بود شاهزاده محمد سلطان با آنهمه جرأت و شجاعت مقدمه او بوے روئے بحرب شاه شجاع آورد و در کنار بهاگیرتی به نهندیار معموری

چنڈاول شاہ شجاع رسیدہ افاغنہ ہراول و بعضے از دلیران از آب گذشتہ برو تاختند اسفندیار زخمی شدہ مرد و گرد ہر راٹھور کہ از عمدہ ہائے شجاع و خویشان راجہ جسونت سنگ بود باسید نور الحسن کہ دران فوج بود دلیری کردہ اول الذکر کشتہ شد و دویم زخمی گردید و بقیہ ہزیمت یافتند شاہ شجاع باستماع این خبر فوجے پرچسر گذاشتہ بمقابلہ خانخانان روانہ گردید چون مقابل میسر شد و امراء دران جانب نفاق و خود سری کردہ حملہ نہ کردند و خانخانان معظم خان تمام روز بجنگ توپ و تفنگ گذرانیدہ و بعد ازان باستفسار وصول امرائے کمکی بہ مخصوص پور برگشت و شاہ شجاع نیز از طرف دیگر بہاگیرتی عازم مخصوص پور گشتہ و در گذر نصیر پور پہ رسیدہ بمقابل مخالف فرود آمدہ و معظم خان بار دگر خود داری کردہ تا پانزدہ روز بجنگ توپ و تفنگ و بان و خدنگ گذرانیدہ و دران ایام لشکر شجاع را گذشتن میسر نشدہ روز یکہ شجاع عازم جازم عبور بود خبر رسید کہ شیخ داؤد خان قریشی از ہمراہ تتوبہ شدہ مورچال کوسی را شکستہ عنقریب بہ بانڈہ کہ بنگاہ شجاع درانجا بود میرسد و شاہ شجاع ازین خبر مضطرب شدہ عزم برگشتن بہ بنگاہ جزم نمودہ و آخر ہمان شب سوئے ناسوتی روانہ شدہ معظم خان نیز تعاقب را از دست ندادہ راہی گردید و شاہ شجاع بر کنار نالہ کہ دلدل یعنے گل و لائے بسیار داشت توپخانہ چیدہ و خود عقب آن بایستاد و معظم خان نیز بہمین طور صف بستہ بایستاد و تمام روز ہر دو لشکر صف زدہ وقت شام برگشتند و شاہ شجاع وقت شب کوچ کردہ شاہزادہ محمد سلطان را چنڈاول نمود و معظم خان نیز از گل و لائے گذشتہ تعاقب نمود و از سوئے قدرے پیشتر رفتہ ہر دو لشکر مقابل شدند و تا سہ روز جنگ توپ و تفنگ درمیان بودہ و در شب سیوم شجاع کوچ کردہ و درین تعاقب نیز درمیان امرائے عالمگیری نااتفاقی و اتفاقی واقعشدہ فتح جنگ خان و اسلام خان نیز گامے کردہ بر کنار دریاچہ دوگھی بشجاع رسیدند اما بوجہ توپخانہ شجاع گذشتن ازان نالہ نتوانستہ عنان کشیدند و معظم خان نیز بہ ہمہ در باب جملہ مردانہ مبالغہ کردہ نومیدان و بیراگردن نہاد و شجاع مورچالی بستہ و خود بحفاظت و مدافعت ایستادہ تمامت لشکر را از دریا گذرانید و خود نیز بعد ازان از دریائے گنگ عبور نمودہ و معظم خان اکبر نگر و غیرہ را بتصرف درآوردہ و اسلام خان را بادہ ہزار سوار این روئے گنگا گذاشتہ خود از شعبہ ہائے گنگا عبور نمودہ و داؤد خان قریشی و دلیر خان باہم گریوستہ بر مہانڈار رسیدند چون شاہزادہ محمد سلطان بدید کہ کار او نزد شجاع صورت اسلوبی نمیگیرد و بہ اسلام خان درین باب تحریرات فرستادہ برائے دیدن زوجہ او بہ بانڈہ رفتہ و از انجا بسواری کشتی بہانہ شکار برآمدہ با چند کس بہ لشکر اسلام خان پیوست و تعاقبان او خائب و خاسر باز گشتند و معظم خان شاہزادہ را بمعسکر خود طلبیدہ باجمیع امرا باستقبال برآمدہ و بر ابر لشکر بردہ چون شاہ شجاع در برابر شیخ داؤد خان پائے تجلد افشردہ بلند اختر شہزادہ خویش را فرستاد تا حدود مالدہ معبر ہائے پایاب را تصرف درآورد و معظم خان شہزادہ را بحضور بادشاہ فرستادہ و خود متوجہ قضیہ شاہ شجاع گردیدہ باشکر منصور بگذری کہ قریب بگلگھاٹ رسیدہ مردم را تخریص بعبور فرمود و افواج بلند اختر کہ مورچال بستہ و مانع عبور نمودہ بجز در رسیدن فوج عالمگیری بہ توپ و تفنگ و تیر و خدنگ مانع عبور گردیدند دلیر خان و مخلص خان و اخلاص خان خویشگی

وسید مظفر خان وغیره سرداران فیل سواره در دریا در آمدند و از همه اطراف فوج فوج بلند اختر جد و جهد تمام در مخالفت نمودند و آتش پیکار در میان آب افروخته شد بسیار سے از شکریان هدف سهام قضا گشته بشیر باز گشتند اما اکثر از مراد امن غیرت و همت از کف نداده و تیر و گلوله توپ و تفنگ را وقعی نه نهاده همچنان میگذشتند چون بنائے قلعه هر دو طرف گذر جهت نشان پایابی زده بودند از عبور فوج آب متلاطم شده و ریگ از تهه زمین برخاسته نشانهائے مقرره نیز برجائے نماندند و بعضے مواقع پایاب نیز غرق شده قریب یک هزار کس ازین سبب غرق گشتند اما امرائے کرا از آب گذشتند بے تامل بر فوج بلند اختر تاختند و محاربه عظیم واقعشده و بلند اختر و سید عالم از دور نمایان شدند که بکمک افواج خود مے آمدند امر دم ایشان پیش از رسیدن ایشان منهزم شده و بلند اختر نیز راه فرار در پیش گرفت و یار رشید قلی اوزبک به ٹانڈه رفت و سید عالم شجاع پیوست و شجاع دل از سلطنت بتنگ برداشته به ٹانڈه رفت و معظم خان هم با لشکر جریده در تعاقب او روان شد و نواڑه چهار صد کشتی شجاع بعضے مشحون باموال بدست آورد و شجاع از ٹانڈه برآمده بعزم فرار بر کنار دریا استاده بود و دو غراب از اشرفی و طلا و نفائس و ذخائر پر کرده و دیگر اشیا و کارخانجات را بر دو غراب دیگر بار کرده روانه ساخت و چون شنیدند که معظم خان قریب رسیده و ساعت روز باقیمانده با بلند اختر و زین العابدین پسران خود و رشید قلی اوزبک و جان بیگ و سید عالم و میرزا بیگ و معدودے چند از مذمه که زیاده از سه صد کس نبودند در کشتی نشسته بجانب جهانگیر نگر روانه شد اکثر لوکران او خود را بکمبوکشیدند و اهل لشکرش دست بغارت برآورده بشتر اموال او بغارت بردند و درهمین نزدیکی معظم خان به ٹانڈه رسیده بضبط اموال وارد و ے او متوجه شده و شیخ داؤد خان قریشی نیز از مهاندی گذشته به معظم خان پیوست و در بردی پور بر دو غراب نفائس شاه شجاع مردم معظم خان بگرفتند و معظم خان بعضے امرا را به انتظام اکبر نگر و ٹانڈه گذاشته بتعاقب شجاع شتافت چون شاه شجاع بجهانگیر نگر رسید و زین الدین پسر او که در بندت به جهانگیر نگر بود رسل و رسائل براجه رنگ فرستاد و او را بمدد خود آماده نموده بود و شجاع بطلب کومک کسان خود پیش او فرستاده و خود با چندے از معتمدان بعنوان از جهانگیر نگر برآمده و به سری پور رسید اکثر امرائے او از وجدائی گزیدند و در نیجا نیجاه و یک کشتی اهل رنگ بمدد او رسیده و خواستند که شاه را به رنگ برند و آخر صلاح رفتن بهلوه مقرر شده و قریب به قلعه بهلوه رسیدند قلعدار آنجا بخدمت رسید اما گماشتگان او قلعه را بمردم شاه شجاع نه دادند و از انجا شجاع با مرار رنگیان مقرر کرد که همراه ایشان بمان نواح رود لهذا اکثر سپاهیان و عمده او نیز جدائی گزیدند و روز دیگر که روانه میشد سید عالم باده کس از سادات بارهه و سید قلی اوزبک با دوازده کس مغل و معدودے دیگر در پیش او ماندند ناچار روانه رنگ شده و چنانچه نوشته شد به اراکان رفت و راجه آن دیار او را مع عیال و اطفال بر کشتی سوار کرده غرق کرد و فتنه و فتور شست و این واقعه در سنه احدی و سبعین و الف واقعشد و چون در نواحی شاهجهان آباد قحطے واقعشده بود عالمگیر بادشاه

حکم فرمود که علاوه از لنگر خانه مقرره در شاهجهان آباد و قربات و قصبات او و اکبرآباد و لاهور لنگر خانجات دیگر مقرر شوند و صوبه داران و فوجداران و از جمله منصب داران که تا هزاری باشند و دیگر امرائے کبار نیز بقدر وسع در خیرات کوشند و فرمان شد که امرا و روسا که در شاهجهان آباد موجود اند نصف لشکر را در رکاب داشته نصف دیگر را بجاگیرات ایشان رخصت نمایند و درین ایام بوادق بیگ سفیر شاه عباس صفوی ثانی والی ایران رسیده ترتیبات خان صوبه دار ملتان بفرمان بادشاه ضیافت کرده پنجهزار روپیه بوسے داد و خلیل الله خان صوبه دار لاهور بست هزار روپیه و یک قبضه خنجر و شمشیر مینا کار و هفت خوان پارچه نفیس بوسے بخشیده و سفیر مذکور رخصت و شمش سر اسپ عراقی از جانب بادشاه خود پیشکش نمود و یک دانه مروارید غلطان بوزن سی و هفت قیراط نیز بنظر رسانید که قیمتی شصت هزار روپیه بود و چهار ملازمان بادشاه ایران قیمتی چهار لک بست و دو هزار روپیه بود و به سفیر مذکور و راگجه و پیاله و خوانچه و پاندان طلا و خلعت فاخره و جیغه و خنجر و شمشیر با ساز مرصع شصت هزار روپیه نقد و یک ماده فیل با حوضه نقره و محل زر لفت انعام شد و همراهیان او را سیزده هزار روپیه نقد مرحمت شد و همدرین اثنا معظم خان و دیگر امرائے بادشاهی کوچ بهار و آسام را بتسخیر آوردند چون مهم سیوا مرهٹه از امیر الامرا اشاسته خان صورت نگرفت سلطان معظم بهادر شاه پسر دویم بادشاه بصوبه داری دکن ممتاز شد و راجه جے سنگه کچهواهه بالعضاد ایم مهم سیوا مرهٹه تعین گردید و راجه جے سنگه و امرائے تعیناتی سیوا را از تاخت و تاز متواتره عاجز نموده سیوا و سنبهاجی مرهٹه پدر و پسر را بحضور آوردند و اگرچه بادشاه مائل عفو و اغماض بود اما بوجوه شورش و شرارت ایشان فرمان زندان نافذ شد و هر دو از زندان گریخته بمساکن خود رفتند و همدرین زمان والی تبت متابعت اختیار کرده مسلمان شد و سکه و خطبه بادشاه عالمگیر در تبت جاری ساخت و قلعه چاٹگام نیز مسخر شد +

ذکر مخالفت رانا اودی پور و اطاعت بعد از قصور

از زمان جهانگیر بادشاه رانائے اودی پور شمول عالمگیر گشته

در متابعت بادشاهی میکوشید و در سنه تسع و ثمانین و الف هجری که عالمگیر بادشاه در اجمیر شریف بود رانا راج سنگه سیسودیه والی اودی پور در اطاعت بادشاهی کوشیده و کنور جے سنگه پسر او حسب قاعده راجستان در حضور بادشاه موجود بود و چون رخصت وطن خواست عالمگیر بادشاه خلعت و سرپیچ مروارید و آویزه لعل و کمرچه مرصع و اسپ عربی با ساز طلا فیل عطا فرموده رخصت داد و خلعت و سرپیچ مرصع و بست هزار روپیه انعام برائے رانا بدست وے ارسال گردیدند اما وجه مخالفت رانا چنان مے نگارند که چون مهاراجه جسونت سنگه راٹهور از مهم دکن که با مور لود تغیر یافته بصوبه داری کابل مقرر شد و هم در انجا فوت شد و رانی هائے او با مردم خود از کابل بیرون آمدند چون راجه پسر نداشت اندر سنگه و امر سنگه ولد رام سنگه راٹهور که بحضور لود بمرزبانی جودهپور مقرر شد و بفرمان بادشاه حکام بفسط جودهپور تعین شده بت خانها انداخته بودند چون ریاست جودهپور به اندر سنگه مقرر شد و خطاب راجگی و خلعت خاصه و شمشیر با ساز مرصع و اسپ با ساز

طلا و فیل و علم و طوغ و نقاره سرافرازی یافت پیشکش سی و شش لک روپیه گذرانیده و بعرض رسید که رانی ها جسونت سنگه
که در لاهور رسیدند و هر دو حامله بودند از هر دو دو پسر متولد شده اند و نوکران او برای ایشان التماس راج منصب کرده اند
و حکم شد که پسران راجه را بحضور بیاورند هر گاه بسن رشد و تمیز برسند بمناصب و ریاست سرافراز شوند چون اینها بشنیدند همان
آباد آمدند یکی از آن پسران رخصت کرده و رسالے لشکر خصت خواستند که پسر دیگر را به جودهپور برند
و مصدر شورش و فساد شوند مردمان بادشاهی مانع آمده مردم جسونت سنگه بجنگ ایستادند و بسیارے از سرداران او کشته
شدند رانی ها را نیز بدست خود گردن زدند و پسر راجه که جاے مخفی بود بحضور رسیده کنیزکان راجه نعش رانیان و
پسر را شناخته دو پسر مذکور برائے پرورش پسر دزیب النسا بیگم دختر بادشاه گردیده اما بعضے نویسند که راجپوتان پسران
راجه اجیت سنگه و دل تهمن سنگه را معه رانی ها بلباس مردانه قبل از دار و گیر بیرون بردند و کنیزکان را بلباس رانی ها
و بچه غلامان را بصورت پسران بخیمه نشانیدند و جمعیت بحراست ایشان قیام نموده و بعضے اصل پسران راجه را ببردند و الله اعلم
بحقیقت الحال الغرض جمعے که از بین دار و گیر خلاصی یافتند به جودهپور رسیده پسران اصل یا نقل را با مادرهاے ایشان
ظاهر کرده مردم بسیار بخود گرد کرده و برانگیزند سنگه و مردم بادشاهی حمله آورده و اندرسنگه پائیداری نتوانسته منهزم شد
و نیز راج سنگه را مردم راجه جسونت سنگه پیوسته با فوجها را اجمیر شریف جنگیده قتل شده و سربلند خان وغیره باستخلاص
جودهپور مامور شدند و اجیت سنگه پسر جسونت سنگه در جودهپور بودن نتوانسته به پناه رانا ساودی پور رفت لهذا بادشاه
پریغ نام رانا نوشت که زن و فرزند جسونت سنگه را از ملک بدر کند و مطابق فرمان جزیه ادا کند والا بهتر نباشد و رانا ترسیده
و عجز نموده و کلا فرستاده و به تعمیل فرمان مبادرت نمود چون بعد چندے بار دگر رایت خلاف و عناد برافراخت بادشاه کره
ثانیه عازم اجمیر شریف گردید و شاهزاده محمد اکبر پسر اصغر بادشاه از لاهور رسیده خلعت و جواهر قیمتی هفتاد و هفت هزار روپیه
یافت در سنه اثنی و عشرین و الف هجری بادشاه سوے اجمیر شریف روانه شده شاهزاده محمد اکبر بقراولی پیشتر راهی گردید و تهانجات بادشاهی
در ملک جودهپور مقرر شدند و بادشاه خود متوجه تادیب رانا گشته متوجه جودهپور گردید و رانا لمحاقت مقاومت بآن بادشاه فلک بارگاه در خود
ندیده او دیپور را گذاشته بدرفت و لشکر بادشاهی بازوره باری عبور کرده چین علیخان بتعاقب رانا مامور شده شاهزاده محمد اعظم شاه بالتبعه امرا
براودیپور رفت و بتخانهاے عظیم المنهدم کرده چند کس از متعلقان بتخانه پیش حویلی رانا مقابله کرده جان دادند و بتخانه را از بیخ و بنیاد بر
کنده شاهزاده محمد اکبر نیز بمرحمت سرپیچ و لعل قیمتی جهلهزار روپیه سرافراز شده به جانب اودیپور رخصت یافت بادشاه خود برکنار
تالاب اودی ساگر مقیم شد حسین علیخان که تعاقب رانا را نرفته بود رانا بمقابله نمیرسید و از هر یک جاے دیگر نقل مے نمود تا حسین علیخان
دوزده یا پانزده بر سرش رسیده و رانا خیمه و خرگاه گذاشته بدرفت و هیچ دیه مقابله اختیار نموده و اکثر اسباب و اموال او بتصرف امراے بادشاهی
درآمد و حسین علیخان یکصد و هفتاد بتخانه در ملک او پور منهدم نموده و بادشاه به دیدن چتوڑ تشریف برده شصت و سه بتخانه
انجا نیز مسمار شدند و خانجهان بهادر بصوبه مالوه رخصت یافت و بعد ازان بصوبه دکن ممتاز شد و شاهزاده محمد اکبر

باوجه آراستهٔ بجانب نواحی چیتور تعین گردید و بادشاه سوے اجمیر شریف معاودت فرموده شاهزاده محمد اعظم و دیگر
امرا نیز بتخریب و تادیب رانا مامور شدند و در آنجا شصت و شش تنکاته نهدم گردیدند درین اثنا که شاهزاده محمد اکبر از
محمد اعظم شاه جدا بوده بفریب راٹھوران آمده یاغی شد و محمل آنکه چون مردم میوات سنگ دیدند که رانا از دست امرائے
بادشاهی عاجز و زبون شده کوه بکوه میگردد و ملک او لگدکوب سم مراکب گردیده آغاز فریب بشاهزاده نوجوان کرده
و برا بالفریفتند و چون گذرانیشان در ملک جودهپور و بوده قیام افواج بادشاهی تعذر بود سی هزار سوار راٹھور آمده شریک
لشکر محمد اکبر شدند و آن شاهزاده نوجوان فریب خورده با پدر یکی شدند و شاه عالم اعظم بهادر شاه بموجب فرمان از دکن بحضور
بادشاه رسیده و درین وقت بیش از دو هزار سوار در رکاب بادشاه نبود اما اقبال یاوری کرده چون به دیوپوره رسید
جمعیت شانزده هزار سوار شد و لشکر شاهزاده محمد اکبر از بیم سطوت عالمگیری خود بخود متفرق و پریشان شد و شاهزاده اکبر تنها چار
شده راه فرار اختیار نمود و شاه عالم بهادر شاه باخان زمان و قلیچ خان و امذ سنگه و رام سنگه و سجان سنگه وغیره امرائے
بادشاهی بتعاقب او مرخص شدند و پنجاه هزار اشرفی به شاهزاده شاه عالم بهادر شاه و دو لک روپیه بولد او شاهزاده معزالدین
و سه هزار اشرفی به شاهزاده عظیم الشان و پنجاه هزار اشرفی بجمیع امرائے تعینه رکاب او انعام شدند و محمد اعظم بچیتور تخریب
ولایت رانا میکوشید و قمامت ملکش به آتش نهب و غارت مشتعل شده و رانا از جائے بجائے میگریخت و اشک پشیمانی
از چشم حسرت میریخت و تاریخ این واقعه ـــ که رانا رانده شد از ملک و مسکن + گفتند بالآخر رانا راج سنگه مجبور شده دست
امان و استشفاع در دامن بادشاهزاده محمد اعظم شاه زده و بجز و بسیار نموده و قبول کرد که پرگنه مانڈل پوره بدن پوره را
بالعوض جزیه مقرره بگماشتگان بادشاهی بپردازد و شاهزاده عجز او را بحضور پدر نگاشته بعد ازان پدر فرمان عفو و تقصیرش
نوشته و رانا بتلاب راج سمندر که اردوے اعظم شاه بود بملازمت رسید و وقت کورنش شهزاده پانصد اشرفی و یکصد اسپ
با ساز طلا و نقره پیشکش کرده آداب بندگی بجائے آورد و بفرمان اعظم شاه در صف جانب چپ اجازت نشستن یافته و
شهزاده و نیز دیر العطائے خلعت و شمشیر مرصع و جقه مرصع با پهول کٹاره و اسپ با ساز طلا و فیل با ساز نقره و سجالی خطاب رانا و
منصب پنجهزاری پنجهزار سوار مغز و مقشر گردانیدند و همراه انش را یکصد و بست خلعت و دو قبضه جقه مرصع و چهل راس اسپ
عنایت فرمود و اجازت رخصت یافته و رانا راج سنگه بعد از ملازمت شاهزاده بملاقات دلیر خان رفته و خان نیز از جانب
خود تحائف بسیار باو داده مرخص نمود و همدرین اثنا شهر بانو دختر عادل شاه والی بیجاپور رسیده بموجب فرمان بادشاه با
شهزاده اعظم شاه معقد شد و شاهزاده اعظم بعد از مهم رانا بخطاب اعظم شاه مفتخر گردید و خلعت با بالابند و سرپیچ یافت
چون همدرین اثنا راج سنگه انتقال کرد خلعت تعزیت و مسند نشینی به رانا بجے سنگه پسر او ارسال شد و این وقایع در سنه
احدی و تسعین و الف و اثنی و تسعین و الف هجری واقع شدند و بادشاه از اجمیر شریف کوچیده عزیمت دکن فرمود و بر انپور
رفت و ازان باز رانا سر از اطاعت بادشاهی بیرون نکشید +

ذکر محاربات دکن و تسخیر ملک بیجاپور و افتادن سکندر عادل شاه بزندان محن

اکثر ممالک دکن در عهود اکبری و جهانگیری و شاهجهانی

بدست شاهزادگان گورکانی و امرائے این دربار مفتوح شده اما عادل شاه والی بیجاپور و قطب شاه والی حیدرآباد دم از استقلال و استبداد میزدند اگرچه اکبر بادشاه و جهانگیر و شاهجهان بادشاه همواره خیال تسخیر دکن بر لوح ضمیر منقش داشتند اما بوجوهات دیگر فرصت تسخیر نیافتند و در عهد شاهجهان بادشاه عادل شاه و قطب شاه باج و ساوری قبول کرده بودند اما عالمگیر بادشاه بران اکتفا نکرده هردو ممالک را بجد و جهد تمام به تسخیر درآورد و مجمل آن درین اوراق نوشته میشود که قبل ازین امرائے عظام جهت تنبیه مرهٹه بدکن مامور بودند از انجمله خان جهان بهادر ظفر جنگ کوکلتاش که امیرے مشهور بود چندکرت مرهٹه هائے دکن را چنان تادیبے سخت نمود که سر برآوردن نتوانستند و از سرهائے ایشان منارها برآورده وقتے خبر ورود مرهٹه بوے رسیده با دو هزار سوار بایلغار بر سر ایشان رفته محاربه صعب نمود حتے که زیاده از شصت کس در رکاب امیر مذکور نماندند اما امیر چندان پائداری نمود که فوجے دیگر که در عقب بود بمدد رسیده مرهٹه ها را منهزم ساختند و چندان کشتند که از خون ایشان جویها روان شدند و همچنین وقتے دیگر با هفتصد کس بایلغار بر فوج عظیم کفار حمله برده و از جمله افواج خود جمعیے را با راجه راجپوت که کمکی او بود در جائے گذاشته گفت که وقت سحر چون مخالف راسوے شما بیارم اعلام مرا جلوه داد جمله آرید و بعد از حرب و ضرب بسیار چون وقت سحر مرهٹه جماعت خانجهان را کم دیده غلبه کردند و خانجهان ایشان را سوے کمین گاه کشید و رایه اعلام خان جهان را جلوه داده حمله آورد و مرهٹه بمجرد آنکه نظر ایشان باعلام خان جهان رسید دست و پا گم کرده روے بگریز آوردند و همچنین جنگ هائے بسیار کرده هر مرتبه ظفر یافت چون درین ایام کم خبر رفتن شهزاده محمد اکبر نزد سنبهاجی مرهٹه رسید و نیز وجوهات دیگر باعث شدند تا بادشاه در سال اثنی و تسعین و الف هجری مطابق بیست و پنجم جلوس عازم تسخیر دکن گردید و امرائے عظام جهت تادیب مرهٹه ها مامور شدند و بعد از تسخیر قلاع مرهٹه و هزیمت ایشان شاهزاده محمد اعظم شاه با لشکرے جرار بتسخیر ممالک سکندر عادل شاه والی بیجاپور مامور شد و خان جهان بهادر بتسخیر قلاع حیدرآباد دستوری یافت و اعظم شاه چون بیجاپور را محاصره نمود و سید عبدالله خان بارهه از امرائے بهادر شاه نیز درین محاصره موجود بود سرداران طرفین بوجه کدورت آقائے خود با همدگر نمیساختند و هر کس فتح تمام خویش میخواستند و درین آوان محاصره روزے بمیر شهاب الدین خان که از احفاد نظام الملک والی دکن است و بادشاه در مهم رانا دیرا منقصدی و خطاب خانی داده بود رسید و عمل برائے لشکر شهزاده مے آورد در راه افواج بیجاپور بروتاختند و میر مذکور با آنکه فوج دشمن چهار چند از فوج او بود فاتحه خیر خوانده چون شیر غضبناک در انبوه دشمنان درآمده و همراهیان او نیز کارزار رستمانه کرده مخالفان را گریزانیدند و رسد را سلامت بلشکر شهزاده رسانیدند و در ایام قحطے در لشکر بود چون شاهزاده اعظم شاه واقع را شنیدند آفرین گفته سید عالی رتبه را در برکشید و ملبوس خاصه بوے

داده وقتیکه این خبر بپادشاه عالمگیر رسید فرمود که چنانچه آبروی گورکانیه برلاس راشهاب الدین بسعی و جانبازی بحال داشت خدا تعالی آبروی او و فرزندانش را تا آخر زمان نگهدارد و همچنان گشته میرشهاب الدین روز بروز در ترقی بود تا اولادش الی الآن در مملکت دکن کوس فرمان روائی مسلم از دیرباز بپادشاه هزاری هزار سوار بر مراتب اوافزود و سید غازی الدین خان بهادر فیروز جنگ خطاب داد چون اردوی شاهزاده اعظم شاه از فوج ظفر موج دور بوده و دکنیان اکثر بشبخون بر لشکرش می زدند تا رسیدن کمک از لشکر شاهزاده غلبه بسیار کردند بعض اوقات جانی بیگم دختر دارا شکوه که زوجه اعظم شاه بود در محافه و عماری فیل نشسته بدست خود تیر میزد و مردم را تحریص بحرب میفرمود چون محاصره بامتداد کشید و بادشاه در حوالی بیجاپور رسید شاه عالم بهادر شاه و روح الله خان و غازی الدین فیروز جنگ را با دیگر امرای دلاور بحرب بیجاپور تعیین فرمود و شاه عالم بهادر و اعظم شاه چون باهم موافق بودند و هریکی میخواست که فتح بنام او باشد ازین سبب فتح قلعه چندے در تعویق ماند و آخر الامر پرده از روے کار برداشته شاه عالم بهادر شاه بدین سبب معتوب گشت اما چون محصوران ناچار شدند و مدافعت این چنین سیل در خور طاقت خود ندیدند و قریب شد که لشکر منصل قلعه را بجبر و قهر مفتوح کند سکندر عادل شاه والی آنجا ان خواسته قلعه حواله نمود و بیجاپور بتسخیر عالمگیر درآمد میرزا معز الدین مورخ تاریخ چنین گوید ؎ کار فرمائے ملک بیجاپور + کز نقصان هوش بخلقش خفت + کرد از بس حمایت کفار + بادشاه جهان بروآشفت + لشکرے بر سرش گماشت کرشد + طاقتش طاق و گشت بانعم جفت + شد چو عاجز سکندر عادل شاه + خاک درگاه را بمژگان سفت + سال تاریخ از خرد جستم + فتح اسکندری سهارکفت + و محمد علی جواهر کرن گوید ؎ زروے فضل بیجاپور شد فتح + و در قلعه بیجاپور توپے بود عظیم که از برهان نظام شاه بحری والی احمد نگر گرفته و علی عادل شاه بیجاپور آورده بود و نام او ملک میدان بود شعرا تاریخ گفته بر منقش نمودند ؎ رو نمود اقبال گفتا ملک میدان را گرفت + و تاریخ این فتح ؎ سد سکندر گرفت + و شد کلید ابلغ بیجاپور قصد شاه گفت + نیز گفته اند و دیگر شعرا ے بسیار تاریخها ے این فتح نظم کرده اند و این واقعه در سنه سبع و تسعین الف هجری واقع شده و بعض تواریخ این واقعه شعرا سنه ست و تسعین گفته اند و سکندر عادل شاه که کم عمر بود بزمین بوس رسید و بادشاه جمیع امرا را بخلاع و انعام بسیار نوازش کرد سکندر عادل شاه خطاب سکندر خان و خلعت خاصه و خنجر مرصع با علاقه مروارید و پهول کطاره و بالاے مروارید آویزه زمرد و کلگے مرصع و عصاے مرصع و سلانه یک لک روپیه سرافراز گردید +

ذکر فتح حیدرآباد و اسیر آمدن ابوالحسن تاناشاه والی آنجا بدرگاه شهنشاه و الانژاد

چون ابوالحسن تاناشاه والی حیدرآباد مست باده غرور گردیده و در شراب نوشی و بدمستی روز میگذرانید باوجود ملاحظه اقبال اجلال سلاطین گورکانیه با سینهاجی مرهٹه ساز باز داشته و دیرا معاونت مے نمود و اختیار ملک خویش را به براهمنے مادناکم داده و مادنا علما و فضلا

واهل اسلام را ازاعاظم مراتب معدده کرده بترتیب منوط میگردانید و بر ضد بادشاه عالمگیر بتقویت سنبهاجی مساعی بیگردید و
هرچند بادشاه ابوالحسن تانا شاه را که خطاب او و پدران او قطب شاه بود بتبلیغ فرامین نهیدید و وعید از معاونت سنبها
و وزارت مادنا امتناع فرمود ابوالحسن پند بغفلت از گوش نکشید متنبه نشد بادشاه بعد از نظم و نسق ولایت بیجاپور
خان فیروز جنگ یعنی سید شهاب الدین سمرقندی مخاطب بغازی الدین خان بهادر را با دلیر خان و شیرزه خان و جمشید خان
و کمال الدین خان و صفشکن خان و شجاعت خان و آقا علی خان و عبد القادر خان و جهانگیر قلیخان و صوفی خان و راو
دیت و او و پ سنگ بهدوریه و کشور سنگ و غیره بتسخیر قلعه ابراهیم گده که از قلاع حیدرآباد بود فرستاده و مخلاتی تعیین
حیدرآباد فرمود ابراهیم سپه سالار تانا شاه بحرب امرای عالمگیری با پنجاه هزار سوار دکهنی برآمد و خان جهان بهادر
باجان نثار خان و پرویز خان و محکم سنگه و غیره یکجا شده در نزدیکی ملکپور دو لشکر مقابل شدند و مورچال بسته تا یکماه جنگ
توپ و تفنگ درمیان بود و روزے که لشکر مغل غافل بود ابراهیم با لشکر خود سوار شده حمله سخت نمود و خان جهان بهادر
فی الفور سوار شده همت خان و سپه دار خان پسران خود را با ایرج خان و جگت سنگه هاڑا از طرف راست بجنگ مخالفان
فرستاده و دیگر امرائے مسلمان و راجپوت را از سوے چپ مامور فرمود و خود نیز سوار شده حمله آور دو محاربه سخت واقع شد
همت خان و صفدر خان پسر و برادرزاده او و جسونت بوندیله زخمهائے کاری برداشته عماری هائے سرداران بکثرت
تیر باران نیستان گردید و بڑی خان نامی که از مبارزان دکن بود خانجهان را مے پرسید چون بدو رسید هر دو سردار
تیر بهم گر انداختند و تیر خانجهان کاری آمده دست او شکست و بعد از جنگ و نبرد بسیار دکهنیان شکست یافتند و عالمگیر
بادشاه بعد ازین شاهزاده شاه عالم بهادر شاه را با اعتقاد خان ابن جملة الملک اسدخان وزیر و دیگر امرا بحرب حیدرآباد نامزد
فرمود چون شاهزاده به خانجهان پیوست و شاه عالم شاهزاده معزالدین و خان جهان بهادر را هراول کرده و دکهنیان بر
هراول حمله آوردند و سید عبد الله خان بارهه و خواجه ابوالمکارم و راجه مان سنگه و غیره با مداد هراول رفته بعد از محاربه بسیار
دکهنیان هزیمت یافتند و اکثر امرا عازم بودند که تعاقب را از دست ندهند تا امروز هر آنچه شدنی ست بشود اما خانجهان
صلاح ندانسته باز گشتند و هرچند بهادر شاه بدکنیان نوشت که چند مقام که بتصرف مادر آمده اند بما گذاشته برگشته
روید و منابعت نمایند تا این راه سبب نجات شما گردانیده برائے عفو تقصیر ابوالحسن گذارش نمائیم اما اکثر سرداران
دکهن که دودنخوت در دماغ شان متمکن گشته بود قبول نکرده بهادر شاه خانجهان را هراول و سید عبد الله خان را چنداول
نموده و دیگر امرا را دو یمن و یسار مقرر کرده برائے حرب سوار شد و بعد حرب و ضرب دکنیان حسب معمول منهزم گردیدند و
بهادر شاه تا بجگاه ایشان را تعاقب کرده و دکهنیان التماس کردند که چون سلاطین و بهادران ناموس ملحوظ رعایت
نموده اند امید که ما را چندان مهلت دهند که بهیر را بجائے محفوظ رسانیم و شهزاده معزالدین به پدر عرض نمود شاه عالم
از شجاعت ذاتی قبول این معنی نموده و دکنیان عوارت بر اقبال و محافه سوار کرده بجائے محفوظ رسانیدند و بار دگر

بجنگ برآمدند و از عصر تا شام جنگیدند آب نیاوردند و رخت فرار بشهر حیدرآباد کشیدند و شهزاده در پی آنها بحیدرآباد رسید
و ابوالحسن تانا شاه با اهل حرم خود و اموال نفائس قلعه گولکنڈه رفت و اکثر اهل شهر نیز اهل و عیال خود را بقلعه رسانیدند و
اهل شهر بیشتر ازان که فوج مغل بشهر رسد دست غارت و تاراج برآوردند و بعد ازان اهل لشکر شهزاده نیز رسیده اکثر
شهر تاراج رفت و تاریخ این واقعه ؎ از نصرت بادشاه غازی ☆ گر دیدی دل جهانیان شاد ☆ آمد بقلم حساب
تاریخ ☆ شد فتح بجنگ حیدرآباد ☆ و شهزاده شاه عالم حیدرآباد را در تصرف درآورده و بادشاه باستماع این
خبر شهزاده را از اصل و اضافه بمنصب چهل هزاری سی هزار سوار عز اختصاص بخشید و همدرین اثنا ابراهیم سپهسالار
ابوالحسن از تسلط ماذار نخبیده بلشکر شاهزاده پیوست و ماه جانی زن ابوالحسن بمردم گفت که این همه بربادی بشومی او دانا
برهمن و برادرش بمار سیده است و مردمان بامراو هر دو را قتل کرده سرهائے ایشان را نزد شاهزاده شاه عالم بهادر شاه
فرستادند و قلعه گولکنڈه را محاصره کردند و ابوالحسن عرائض نیاز بشاهزاده فرستاده پیشکش ها قبول نمود اما چون الیت لبعد
یا غیگری اکار نیاید سود نداده و عالمگیر بادشاه بعد از فتح بیجاپور متوجه گلبرگه گشته و زیارت مزار پرانوار حضرت محمد صاحب
راز و نیاز و زبدهٔ حضرات سوز و گداز سید محمد گیسو دراز رحمة الله علیه بجائے آورده و پیش خیمه بدار الجهاد حیدرآباد
فرستاده و بنزدیکی قلعه رسیده مورچال ها بنام شهزادگان و امراو راجه گان قسمت فرموده محاصره نمود و فوج دکن برآمده
بعضے از امرائے حضور رخص بحرب ایشان گردیدند و کنیان بقدر وسع و توان جنگیده منهزم گردیدند و در محاصره این
قلعه نیز بهادر شاه و اعظم شاه با خود و غبار نقار داشته هر یکے کشادن قلعه بصلح یا بجنگ بسعی خود میخواست و بهادر شاه بهم
بلطف داری ابوالحسن گشته چند روزے مورچال و نقب بنظر نگردیده غازی الدین خان قلعه ابراهیم گڈه را فتحکرده کلید ها بحضور
ارسال داشت و غازی الدین خان مورچال ها پیش برده امرائے دکهن بار دگر برآمده محاربه عظیم نمودند و از عمائد عالمگیری
کشور سنگه هاڑا زخمی شد و از اسپ افتاد و امرا را چنوان مردانگی کرده او را از دست غنیم خلاص و بانیده آورد و چند امرائے
بادشاهی بحملات متواتر دکهنیان را پسپا کردند و اکثر امرائے دکهن بملاحظه ادبار قطب شاه دست توسل بدامان عالمگیری
زده امان یافتند و داخل امرا و مشمول عنایت بادشاه گشتند و هر روز جنگ توپ و تفنگ با اهل قلعه درمیان بود سید عابد خان
مخاطب به تقلیچ خان پدر غازی الدین خان در حربے از گلوله توپ زخمی شده انتقال نمود و روزے باران عظیم باریده و دمدمه وغیره
که ساخته بودند باطل گشته در عین طوفان باران فوج دکهنی از قلعه بیرون آمدند و بر اهل مورچال ریخته جنگے عظیم واقع شد
بعضے از منصب داران اسیر و برخی زخمی شدند و بادشاه عالمگیر فرمان داد که داروغه فیل خانه هشتاد فیل بیمار و ناپها دران
بر ایشان سوار شده بمدافعه مورچال روند اما از کثرت طغیان ناله ها فیلان راه نیافته تا ثلث شب سرگردان بودند و باز
آمدند و شیخ نظام که ملازم قطب شاه بود بسجده رسیده یکصد مهر و یکهزار روپیه نذر گذرانید و خطاب مقربخانی و منصب
شش هزاری پنجهزار سوار و خلعت خاصه و شمشیر و خنجر با علاقه مروارید و سرپیچ مرصع و علم و نقاره و صد هزار روپیه و

بست سر اسپ و دو زنجیر فیل بوسے عنایت شد و پسرانش نیز مناصب و اسپ و فیل یافتند و ایسوجی دکھنی از زمینها بحضور رسیده خلعت و علم و طوغ و نقاره و اسپ و فیل و بست هزار روپیه انعام یافت و چند نوبت نقب در پائے قلعه گولکنڈه رسانیدند اما چون اکثر مردم بیرون با اندرونیان ساز داشتند اندرونیان خبر یافته باروت از نقب میبردند و از بعضے نقب اجزائے قلعه پریشان شدند اما بیرونیان در انتظار دیگر بودند و درونیان فرصت یافته رخنه ها را بستند و از نقبے که باروت باقی مانده بود از ان طرف اهل قلعه تر ساخته بودند اکثر اهل لشکر سوختند و دکهنیان وقت را مناسب دیده بیرون میآمدند و برمورچالها ریختند اما خان فیروز جنگ مردانگی ها کرده بتادیب ایشان سعی بسیار نمود و بادشاه خود سواری طلبیده با امرائے عالیشان پا در رکاب آورد و بر تخت روان سوار شده در مکانے توقف فرموده امر به یورش فرمود و با آنکه از ضرب گلوله توپ دست یکے از خواصان که در پهلوے تخت ایستاده بود پریده اما بادشاه هیچ رسواسے نکرده همچنان در یورش تاکید میفرمود اما باران عظیم بارید و سعی و کوشش دلیران بجائے نرسید بادشاه ناچار برگشت و فیلے از فلان خواجه که قیمتش چهل هزار روپیه میشد از مرتب گلوله توپ از پا افتاد و روز دویم که بادشاه امر به آتش دادن نقب فرمود نقب آتش نگرفته معلوم شد که اهل قلعه باروت از نقب برده اند چون سید غازی الدین خان فیروز جنگ در حربے زخمی شده بود فرمان یورش بشاهزاده محمد اعظم شرف صدور یافت و در اواخر ذیقعده سنه ثمان و تسعین و الف هجری بسعی روح الله خان و رستم خان مبنی وارسال رسل و رسائل آنها عبد الله خان ترین افغان که از امرائے قطب شاه بود دست توسل بدامان عالمگیری زده و مدت هشت ماه یا شش ماه باختلاف روایات محاصره قلعه گولکنڈه درمیان بود و اواخر ذیقعده سنه ثمان و تسعین و الف هجری قلعه مفتوح شد و افواج مغل در قلعه ریختند عبد الرزاق لاری که تا آندم بر وفاقت تا ناشاه سرگرم بود بجنگیده زخمی شد و بادشاه ویرا نوازش فرموده جراحان بمعالجه او گماشت اما امرائے غلبه ابو الحسن قطب شاه را بحضور شهنشاه رسانیدند و تمامت اموال او بضبط درآمد و اموال قلعه آنچه بدست بادشاه رسید شصت و هشت لک و پنجاه و یکهزار هون و دو کرور و پنجاه و سه هزار روپیه که جمله شش کرور و هشتاد لک و ده هزار روپیه باشد و علاوه ازین مرصع آلات و طلا آلات و نقره آلات بسیار بود و در و اسپ و فیل و دیگر اقمشه و امتعه فراوان بدست رسید شخصے تاریخ این فتح جَاءَ الْحَقُّ وَذَهَقَ الْبَاطِلُ گفته و غریزی ۹۸۸ فتح حیدر آباد باز بان کلک + و دیگرے چنین گوید ۱۵۶ ابو الحسن داشت جابه ۲۸۲ چار محل + پدرش کرد ازان مکان تقدیر + چون بیرون رفت او بجایش نشست + شاه اورنگ زیب ۹۷۳ عالمگیر +

و میرزا عبد القادر بدل متخلص به بیدل گوید ۵ شاه عالمگیر یعنی حضرت اورنگ زیب + آنکه دارد تکیه بر شمشیر او فتح و ظفر + عزمش از اقلیم دهلی کرد آهنگ خروج + مانند بنیاد شاهان دکن زیرو زبر + اولین سالے که فتح ملک بیجاپور بود + در غل زنجیر رفت اسکندر از طوق و کمر + تافت بر گلکنڈه رایات ظفر سال دوم + همچنان در قلب قطب الملک فوقان داد سر + گشت از روئے جمل در دیدهٔ اهل حساب + سال فتح اولین جمشید نصرت ۱۰۶۷ جلوه گر + خواستم

روشن شود آئینه فتح دوم + داد شوخیهای اورا کم درین عرصه خبر + هست یک معنی که تعبیر از دو تاریخش کند + اعظم
مطلوب و فتح بادشاه نامور ۱۰۹۸ + و ابوالحسن پسر عبدالله قطب شاه نبود بلکه از جانب مادر بادی خویشی داشت و
بوجهے بدامادی بادشاه مذکور سرافراز شده بعد مرگ پدر زن باعانت امرا و تقدیر برایزد جل و علا بار تخت سلطنت
گذاشت و مذهب تشیع داشت و جمیع سلاطین قطب شاهیه و عادل شاهیه مذهب شیعیت داشتند و میر عبدالکریم
تاریخ این ــ فتح قلعه گلکنڈه مبارکباد + نوشت و شاهزاده محمد کام بخش ده هزاری پنجهزار سوار گردیده
صوبه برار یافت و همدرین اثنا سید محمد امین پسر سید بهاؤالدین یعنی برادر زاده میر عابد عرف قلیچ خان از دیار
توران بحضور رسیده بمنصب دوهزاری هزار سوار و خطاب خانی نوازش یافت و ابوالحسن که در حکومت پانزده ساله
خود از حیدرآباد غیر از یک کروه برنیامده بود استدعای گوشه نشینی کرده پنجاه هزار روپیه سالانه مقرر شد و فرمان رفت
که به دولت آباد برود و همدرین ایام خانزاد خان ابن روح الله خان بقلعه سکهر که تندا تایک در تخت حکومت داشت
و گاهے سر باطاعت شاهان حیدرآباد و بیجاپور فرود نیاورده بود رفته و بر اسطبع ساخته بحضور آورد و خان فیروز
جنگ بر قلعه اودنی که مسعود حبشی از جانب عادل شاه حاکم آنجا بود بابست و پنجهزار سوار تعین شد و نبیرهٔ شاهزاده محمد اعظم
شاه با چهل هزار سوار جرار بحرب سنبهاجی مرهٹه رخصت یافت و بادشاه از حیدرآباد کوچ کرده به بیجاپور خرامید و
همدرین ایام در سال تسع و تسعین والف هجری خبر رسید که شاهزاده بیدار بخت و خان جهان بهادر که بهندوستان
به تنبیه راجا رام جاٹ رفته بود ند در حربے راجا رام را کشتند و فتنه او فرو نشست و هرسه دختران ابوالحسن تانا شاه
یکے بحبالهٔ اسکندر بیجاپوری و دیگر بعقد محمد عمر پسر حضرت شیخ محمد نقشبند سهرندی و یکے به نکاح عنایت خان ابن
حمدة الملک اسدخان بهادر درآمدند و شاهزاده محمد اعظم اول به قلعه ملکانور رسیده و یرا فتح کرد و خان فیروز جنگ
نیز قلعه اودنی را بمفتوح ساخت و بعد ازان بتاخت ملک سنبها مامور گردید و همدرین اثنا وباعث طاعون در آن دیار
شیوع یافته داؤد بیگ ابدی محل و محمدی راج پسر جسونت سنگه راٹهور که به عمر سیزده سالگی بود و منصب یافته بود در
گذشتند و نوشته اند که درین وبا قریب یک لک کس از صغیر و کبیر از دار فنا بمیدان بقا نقل نمودند و شورش محشر
از هر طرف برخاست و تاریخ اینواقعه ــ قیامت بود یا شور و غا بود + گفته اند و فتح نظام الملقب بمقرب خان
حیدرآبادی بکشائش قلعه پرنالا مامور بود با خبر رسید که سنبهاجی مرهٹه قلعه کهیله را مضبوط کرده در سنگیر نام جاے
دار دوآن جائے برعقبه دشوار گذار و صعب و هولناک بود و فتح نظام مقرب خان با همراهیان و افواج جرار ایلغار
کرده هر چند جاسوس سنبها را خبر دادند که لشکر مغول میرسد باور نکرده میگفت که فوج مغول درین زودی باین
جا نمیتواند رسید و مقرب خان مسافت را بپائے سرعت طے کرده بر سر او رسید و سنبها نیز باستظهار پنجهزار سوار
دکهنی نیزه دار بمقابله برآمده بعد اندک زد و خورد منهزم شده بجولی یک کلس نام معتمد اخیر دیده آخر گرفتار شده

حسب الحکم روانه اردو شده و به فرمان بادشاه با یک کلس و دیگر سرداران او باردو تشهیر یافته بزندان خانه رسید
وعنایت الله وکیل محمد اعظم شاه این تاریخ گفت ؎ بازن و فرزند سنبها شد اسیر ✽ و شیخ نظام بخطاب
خان زمان فتح جینگ والعام پنجاه هزار روپیه وخلعت فاخره واسپ باساز مرصع وفیل باساز طلا وخنجر مرصع و
دهوپ با پرده مرصع ومنصب هفت هزاری هفت هزار سوار مقرر شد و پسر او شیخ اخلاص خان بخطاب خان عالم
ومنصب پنجهزاری پنجهزار سوار و شیخ میران پسر دیگر او بخطاب منور خان و شیخ عبد الله ملقب به اختصاص خان
ومناصب بسیار سرافراز شدند و سنبها جی مرهٹه در بست و نهم جمادی الاول سنه مذکور معه سه برادران او کشته شد
وتاریخ او ؎ کافر بچه جهنمی رفت ✽ گفتند مخفی مباد که قوم مرهٹه در آخر شاهان گهرکانیه در هندوستان اقتدار
بسیار یافت ومجملے از احوال او بیاید اما درین مقام احوال آغازایشان نوشته میشود چون بعد از انقسام سلطنت سلاطین
بهمنیه که والیان دکن بودند امراو غلامان بما لک ایشان دست یافتند وچند شعبه مثل عادل شاهیه ونظام شاهیه
وعماد شاهیه وبریدشاهیه وقطب شاهیه گشتند واین سه شعبه نظام شاهیه وقطب شاهیه وعادل شاهیه قوی گشته
برملک دیگران متصرف شدند وباوجود اتحاد بمذهب تشیع مدام بر روی همدگر تیغ میکشیدند وفتنه ها پیدا میشدند تا
هر سه بدست سلاطین گورکانیه مغل باختتام رسیدند اما مانوجی بهوسله از قوم مرهٹه در سرداران نظام الملک بحری والی
احمد نگر بود وسلاطین نظام شاهیه ویرا بتدریجات متواتره افسر پنجهزار سوار نمودند پسر او سیواجی بهوسله مرهٹه بوقت ضعف
ونفاق قطب شاه والی گلکنڈه وعادل شاه بیجاپور ونظام شاه احمد نگر از ربقه اطاعت ایشان سر برآورده راهزنی
وغارتگری اختیار نمود وبتدریج قوت گرفته چون سلاطین عادل شاهیه از تعدی او عاجز آمدند ویرا مقید نمودند و
سیواجی تظلم به شاه جهان بادشاه نموده وبادشاه بنام عادل شاه پرلیغ فرستاد که سیواجی را خلاص کند بحضور رسیده
خطاب ومنصب پنجهزاری یافت واز بد سرشتی باز بر سر کار خود رفت وافضل خان امیر عادلشاهی که بتادیب او
آمده بود ویرا بمکر وفریب قتل کرد وچون زمانه اورنگ زیب عالمگیر بادشاه رسید راجه جیسنگ کچهواهه ودلیر خان
بمدافعه سیواجی مقرر شدند وآن هردو لاور سیوا را زبون ساخته وسیوا ناچار امان خواسته حاضر شد وبوجه
بے ادبی وناهمهی بفرمان بادشاه مقید گردید وموقع یافته از زندان فرار شد ودر سنه احدی وتسعین والف هجری فوت
سنبهاجی پسر او بجائے او نشست وامرائے عالمگیری در تنبیه او سعی موفور بجائے آورده تا سنبها نیز گرفتار آمده بقتل رسید
ومرهٹه را ناجی برادر سنبها را بسروری برداشتند وسید عبد الله خان بارها که ناظم بیجاپور بود بعزم استیصال او برآمده
در کنار نیم بهیرا باو رسیده وبعد محاربه راناجی گریخته هندورائو و ایلکوجی برادر سنبها و بهرجی و
تانتیا گهورپڑه وغیره اسیر تقدیر شدند وچند نفر از محبس گریخته بقیه هشتاد نفر سرداران بیباسا
رسیدند ۔ ✽

ذکر معاودت موکب جهانشاهی منصور از گورگانو به دارالظفر بیجاپور

همدرین اثنا قلعه راهبری بسعی اعتقادخان کشاده

شد و متعلقان سنبهاجی بمراتب والعام سرافراز گردیدند و ساهوجی پسر نُه ساله سنبهاجی بخطاب راجگی و منصب پنجاری هفتصد سوار و خلعت و جمدهر مرصع سرافراز شد و اسپ و فیل و قلماره و علم باو داده و همچنین دیگر لواحقین و یراانواخته و ظائف مقرر فرمود و سنجی الملک روح الله خان قلعه راگجور را استخلاص ساخت و قمرالدین خان پسر خان فیروزجنگ بمنصب دو هزار و پانصدذات و دو هزار سوار و خانه زادخان بمنصب یکهزار و پانصدی ذات و ششصد سوار ممتاز شدند و بادشاه از گورگانو به بیجاپور مراجعت فرمود و درین ایام قلعه سنتی بسعی شاهزاده بیدار بخت کشاده شد و در سنه احدی و مائه و الف هجری خان جهان بهادر بصوبه پنجاب مامور شد و در سنه اثنی و مائه و الف شاهزاده کام بخش بعطای خلعت با سرپیچ و نیمه آستین و خنجر و شمشیر و سپر و کلغی و یانک مرصع و بست سراسپ با ساز مینا و طلا و فیل با ساز نقره و دولک روپیه نقد مالامال شده و بطرف چنجی مرخص شد و خانه زادخان و مخلص خان دو هزاری هفتصد سوار و صلابت خان دو هزار و پانصدی و هزار و دو صد سوار و سیف خان هزار و دو صد سوار و محمد یارخان هزار و پانصدی هفت صد سوار و خدمتگارخان هزاری دو صد سوار و همچنین امرائے بسیار بمناصب بلند ترقی نمودند و در سنه ثلث و مائه و الف شاهزاده معزالدین بانعام خلعت و بالابند و سرپیچ و بست و یکراس اسپ و فیل و منصب ده هزاری سه هزار سوار و رفیع القدر بمنصب هشت هزاری و محمد نجات اختر هفت هزاری سرافراز گردیدند و سید عبدالرزاق لاری چهار هزاری چهار هزار سوار شد و راجه اودت سنگه زمیندار اوندچهه دو هزاری هزار و پانصد سوار و ذوالفقارخان چهار هزاری سه هزار سوار شد و سید اعتقادخان ابن امیرالامرا شائسته خان بعد فوت او بمراتب یکهزاری و سید دولت شاهزاده کام بخش سعد و ذوالفقارخان و حمله الملک اسدخان بتسخیر قلعه و الکن رفته و بوجه بخش اسدخان و شاهزاده آن هم صورت نه بسته و شاهزاده خیال پیوستن بفیتم نموده ذوالفقارخان ناچار از دور قلعه برخاسته و دکنیان بایک لک سوار و پیاده بتعاقب رسیدند ذوالفقارخان باد و هزار سوار جرار بر ایشان ریخته و بیک حمله سه صد سوار و سه هزار نفر پیاده دکنیان هلاک ساخته دکنیان را در قلعه گریزانیده قریب چهار صد از لشکر بادشاهی نیز شهید شدند و همدرین زمان اعظم شاه بمرض استسقا مبتلا شده امید زندگی منقطع بود و در خواب از حضرت اسدالله الغالب امیرالمومنین علی ابن ابیطالب رضی الله عنه بشارت صحت یافته از همان لحظه تندرستی نمایان شد تا در یکهفته غسل صحت نمود و تا یک هفته جشن صحت داشته هر روز پانزده هزار روپیه بمصرف ضیافت مردم میشد و روضه اعظم شاه شصت هزار روپیه بنجف اشرف و کربلائے معلی فرستاد و یک لک و بست هزار مستحقین مکه معظمه وغیره ارسال گردید و بحکیم الملک دو هزار اشرفی و خلعت و فیل انعام شد و موکب بادشاه از بیجاپور به اسلام پوری رفته ذوالفقارخان پنجهزاری شد و سنجی الملک بهره مندخان نیز پنجهزاری

و مخلص خان سه هزاری و حمید الدین خان دو هزاری گشتند و در سنه سبع و مایه و الف هجری نیز امرائے بسیار باضافه مراتب سرافراز شدند از انجمله خان عالم هفت هزاری و شیخ منور خان چهار هزاری گردیدند و خانجهان بهادر ظفر جنگ استقلال نموده در مرض او بادشاه بعیادت بخانه او رفته بود و کام بخش بست هزاری منصب یافت و همدرین زمان که راناجی در قلعه چنجی محبوسه بود اسد خان بر اکشاد راناجی باستناجی برادرش مغرور شده زنان ایشان اسیر شدند و در سنه اثنی عشر مایه و الف هجری شاهزاده شاه عالم معظم را سرپیچ پنجاه هزار عنایت شده حکم خبرداری صوبه کابل عطا گشت و همدرین زمان امرائے عظیم الشان در تعاقب ستناجی مامور شدند و او با شاهزاده بیدار بخت چند کرت جنگیده بدر رفت آخر خان فیروز جنگ او را بدست آورده گشت و در سنه عشر و مایه و الف پیشکش راؤ امر سنگه رسیده راجه مان سنگه ولد رو پ سنگه و کامگار خان و عبد الرحیم خان پانصدی اضافه مراتب یافتند و همدرین سال اندر سنگه و بهادر سنگه کیسو و همیو ولد راج سنگه رانائے اودے پور را و لیعین بمرتبه دو هزاری هزار سوار و دو مین هزاری پانصد سوار معزز گردیدند و چین قلیچ خان بهادر بمنصب سه هزار و پانصدی سه هزار سوار عروج کرد و بادشاه سوئے لیپ گڈه روانه شده بیدار بخت را در تنگا میشی رانوجی به برار فرستاد قلعه لیپ گڈه و سنت گڈه را فتح کرد +

فتح قلعه ستارا که از اعاظم قلاع مرهٹه و سامان حرب و ضرب آراسته بود و بادشاه ویرا محاصره کرده و روزے نقب را آتش داده یک دیوار درون قلعه و دیگرے بیرون افتاد قریب دو هزار کس از بهادران زیر آن جان دادند و ازین سبب قلعه فتح نشده اما درهمان زودی خبر مردن رانوجی مرهٹه رسیده و قلعه نیز فتح شد و سوهان محافظ قلعه بتوسط شاهزاده عالیجاه اعظم شاه بحضور رسیده و در مدت چهار ماه این قلعه فتح گردید و بهجی سنگه پسر راجه جے سنگه بوجه رحلت پدرش بخطاب پدر یعنی راجه جے سنگه و منصب هزار و پانصدی و هزار سوار و برادرش بنام بهجی سنگه نامور شدند و چین قلیچ خان چهار هزاری سه هزار سوار شد و ستر سال بود یله تعلداری تار احصار مفتخر گردید و همدرین ایام قلعه پرنی نیز کشائش یافت و قلعه پرنالا که عمده قلاع بود در سنه اثنی عشر و مایه و الف هجری گرفته شد و اعظم شاه که در قضیه دهار صوبه مالوه بود بمنظم صوبه گجرات تعیین گردید و قلاع صادق گڈه و ماندگڈه و چندن و ونندن وغیره نیز مسخر شدند و بعد ازین بکشائش حصار کهیلنا توجه نمود جمله الملک اسد خان بخطاب امیر الامرا و انعام چهار هزار اشرفی بحصار مذکور نامزد شده و در عقب خود نیز بحرکت آمده امرائے رکاب مثل محمد امین خان و حمید الدین خان و راجه جے سنگه کچهواهه وغیره مورچال ها پیش برده و در اندک مدت قلعه مذکور را تسخیر فرمودند و درین مهم لمرائے بسیار بترقی مناصب سرافراز شدند و جے سنگه نیز دو هزاری دو هزار سوار گردید و حکم شد که در کلال باره بجز از امیر الامرا نهره منده خان و روح الله خان و خانزاد خان و حمید الدین خان کسے دیگر سوار نشده نباید و محمد یار خان ناظم دار الخلافه بفوجداری مراد آباد و سه هزار و پانصدی و سه هزار سوار معزز شد و

درسنه پنج عشر و مایه و الف شاهزاده اعظم شاه را صوبه بهار بر بنگاله اضافه شد و بخجابت خان صوبه دار بران پور و نهنگ قلعدار راهیری و تیر انداز خان نائب صوبه برار هر یک پانصدی اضافه مراتب یافتند شاهزاده ببیدار بخت بصوبه خاندیس مقرر شد و سلطان محی السنت این کام بخش هفت هزاری شد و شاهزاده معز الدین صوبه دار ملتان و ٹهٹه گردید و دوازده هزاری هشت هزار سوار بود ده هزار سوار گردید و دولک دام انعام یافت و چین قلیچ خان صوبه دار بیجاپور مقرر گشت و ساهو پسر سنبها بخایت اورنگ زیب و پونجی طلا مرصع الماس و پنج انگشتری مرصع و جمدهر و اسپ با ساز طلا عزت اندوخت و راجه ساهو در رفاقت شاهزاده کام بخش متعین شدند و شاه عالیجاه اعظم شاه صوبه دار احمد آباد صوبه اجمیر نیز یافت و منصب او چهل هزاری چهل هزار سوار گردید و بهدرین سال قلعه راجگڈهه نیز به تسخیر در آمده دامرا بسیار بترقی مراتب خوشدل شدند و سید غازی الدین خان بخطاب سپه سالار و هفت هزاری ده هزار سوار گردید و یک کرور دام بانعام یافت و محمد امین خان سه هزاری هزار و پانصد سوار و سپهدار خان صوبه دار الله آباد چهار هزاری سه هزار و پانصد سوار و حامد خان برادر فیروز جنگ دو هزاری پانصدی ذات دو هزار و پانصد سوار و رحیم الدین خان برادر سید فیروز جنگ هزاری سه صد و پنجاه سوار و راجه اندر سنگه سیسودیه هر سه مرتبه سه هزاری دو هزار و پانصد سوار رسید و محمد امین سجاده نشین روضه منوره حضرت سید محمد گیسو دراز بانعام فیل و ده هزار روپیه خوشدل گردید و کتخدائی راجه ساهو دختر بهادر جی واقع شده بادشاه کمربند مرصع و سرپیچ مینا کار و جیغه مرصع قیمتی ده هزار روپیه مرحمت کرد و محمد زاهد ایلچی پنج بحضور رسیده بعنایت یک اشرفی صد مهری و یک روپیه صد تولا و خلعت و خنجر مرصع و پنجهزار روپیه نقد رخصت یافت و بیدار بخت صوبه بالوه و نجبته بنیاد و شاهزاده عظیم الشان پسر اعظم شاه خلعت صوبه بنگاله یافتند و بعد ازین بادشاه به تسخیر قلعه تورنا مرجعت فرموده سخر نمود و از انجا بقلعه واکن کیر ارفته متخلص گردانیدند و بهدرین زمان جهان زیب بانو بیگم زوجه اعظم شاه بدخت خرامیدن دانه زیر پستان پیدا شده و از علاج حکیمان صورت صحت روی نموده موسی مارٹین فرنگی که در حضور شاه عالیجاه بود بعد بهرسانیدکه از قوم من حاذق در دار الخلافه میباشد و او علاج این مے تواند و بیگم از عمر و حالات او معرفت کوکه خود دریافت نمود بعرض رسانیدند که چهل ساله است و شراب میخورد و بیگم قبول نکرده فرمود که من ازین مرض شفا نخواهم یافت و نمیخواهم که دست فاسقه به بدن من مس کند و هر چند اعظم شاه جهد کرد قبول نکرد و بمرض و سال طبل ارتحال کوفت و نعش او را در دار الخلافه شاهجهان آباد فرستاده و در قرب مزار پر انوار حضرت خواجه خواجگان کبار حضرت خواجه قطب الدین محمد بختیار کاکی قدس سره مدفون ساختند و سه لک روپیه در خرچ کفن و دفن و خیرات صرف شد و بهدرین ایام چین قلیچ خان شش هزاری شش هزار سوار گردیده پنج لک دام انعام یافت و کتخدائی میر صفوی خان بدختر معظم خان میر جمله مرحوم واقع شده خلعت با سرپیچ و واژده هزار روپیه انعام شد و ذوالفقار خان نصرت جنگ بهادر از انگشتری لعل قیمتی پنجهزار روپیه یافت +

وفات عالمگیر بادشاه

سلطان عالمگیر بعد از فتح و نظم بلاد دکن در احمد نگر ملک برار در عمر نود سال در روز جمعه بست و هشتم ذیقعده سنه تسع عشر و مایه و الف هجری انتقال نمود و نعش اورا در اورنگ آباد آورده مدفون ساختند تاریخ رحلت او عمب افتاده یعنی تاریخ تولد او آفتاب عالمتاب و تاریخ جلوس او پدرش آفتاب عالمتاب گفته و تاریخ رحلت او آفتاب عالمتاب من - گفتند و غریزی ۵ رَوحٌ وَ رَیحَانٌ وَ جَنَّةُ النَّعیم ه گفته و شخصے + دَاخِلُ الجَنَّت ه گفت ۵ عالمگیر آن خدیو صاحب تدبیر + برداشت دل از جهان زجهان شد هم سیر + اورفت زنا مک ملک زور رفت بگو + شد بادشه ملک فنا عالمگیر + بادشاه اورنگ زیب عالمگیر بادشاهے با تدبیر و فریوس رستم نظیر بود تیغ شجاعتش بجوهر فهم و دانائی آراسته بود و اکلیل سخاوتش بگوهر نصفت و عدالت پیراسته در معامله مذهب و ملت تعصبے زیاده در مزاج داشت و اکثر منادر عظیم الشان خطه هندوستان بفرمان وے منهدم گردیدند و جزیه بر رؤساء و اجگان هندوستان مقرر کرد و در معارک محارب دلیر بود و گاهے اضطراب و اضطرار را بخود راه نمیداد و با اقبال او هر جا که رسید و فتیکه سن او بیش از چهار ده سال نبود روزے شاهجهان بادشاه در جهروکه نشسته تماشائے جنگ فیلان میدید و اکثر شهزادگان و امرا اسپ سواره نظاره میکردند و اورنگ زیب نیز اسپ سواره بود اتفاقاً فیلے از فیلان جنگی منهزم شده و حریف او دیرا گذاشته سوئے اورنگ زیب آمد و نظاره گیان بے محابا فرار شدند اما عالمگیر از جائے نه جنبیده چون فیل نزدیک رسید نیزه بر سرش زد که غرق شد و فیل خرطوم دراز کرده و ازین حمد سه بجواس شده اسپ را در خرطوم پیچید و اسپ را میده و اورنگ زیب از اسپ افتاد و فی الفور برجسته تیغ کشیده بر فیل حمله نمود و درین اثنا جان نثاران از اطراف هجوم آورده فیل را گریزانیدند و شاهجهان ازرسخ و غیب بر نور چشم رستمدل نثار کرده فرمود که نور چشم من درچنین مواقع استقامت بے باید ورزید ۵ نه هر جائے مرکب توان تاختن + که جاها سپر باید انداختن + عالمگیر عرض نمود که غلام برائے اینگونه پیدا نشده شاهجهان چشم او را بوسه داده آفرین گفت بعد از جلوس بر تخت شاهی از جمله لهو و لعب تائب بود و فرمود که دیوان خواجه حافظ را از مکتب ها موقوف نمایند و خود همواره دیوان را میدید و گلستان حضرت سعدی شیرازی و دیوان را بر بالین میداشت امرا پرسیدند که چون است که بادشاه خود دیوان حافظ را دوست دارد و دیگران را منع فرماید فرمود که مردم فهم معانی اصلی و سے ندارند و صفت مے گلنار و حسینان مه عذار شنیده از جامے روند گاه گهے شعر هم میگفت این شعر از وست ۵ غم عالم فراوان است و من یک غنچه دل دارم + چسان دارد شیشه ساعت کنم ریگ بیابان را + و بسیار متدین و پرهیزگار بود همواره کلاه میدوخت و قرآن مجید مے نوشت و دیرا فروخته بهائے آنرا در وجه خود صرف میکرد و برائے خود در خزانه تصرف نمیکرد و در نظم و نسق نظیر نداشت ملک دکن را چنانکه باید نظم نمود و اگر سپاهیان و اولاد و امرائے او با هم گرمے افتادند هیچ سرے نگذاشته بود که سر سروری میکرد و

هوائے سرکشی میپیمود اما از مخالفت ہائے باہمی در سر ہا سر و خود سری جائے گرفت در عہد او آفتاب اقبال گورکانیہ
بر انتہائے عروج رسیدہ بود و تمامت کابل و افغانستان و کشمیر و تبت و دکن و گجرات و بنگ و مالوہ و آسام و پنجاب و غیرہ
جمیع مملکت ہندوستان در تصرف او بود و ہر سیچ مقامے بد امنی و بد نظمی نشدہ اما چون در مذہب تسنن بودہ با دیگر
مذاہب و بالخصوص با اہل تشیع تعصبے داشت و سلطنت ہائے قطب شاہیہ و عادل شاہیہ را کہ شیعہ مذہب بودہ اند
از بیخ و بنیاد بر انداخت صاحب سیر المتاخرین بواسطہ شیعیت در تقبیح و تفضیح آن بادشاہ گردون پناہ کوشیدہ سوزش
دل را در پردہ تواریخ نویسی اظہار کردہ یکے را ہزار گفتہ و از نکوئی او از ہزار یک نیاوردہ اما ناظرین والا تمکین از
مطالعہ مضمونش پے بہ عناد قلبے مؤلف مے برند و درین امور ویرا بصدق مسلمے دارند و آنکہ از عالمگیر جبس پدر و قتل
برادر و اقعشدہ و او را درین امور ملزم متوان نمود اما واقعہ نگاری کارے دیگر است و بر بخش ذاتی بد گفتن و بد شنام
ما سنرا اول را از غبار خالی کردن کارے دیگر و بسیارے از بادشاہان سلف بقتل اخوان و اعمام مبادرت نمودہ اند باین کار
زشت نہ نخست عالمگیر کردہ است امادرین کار عالمگیر بادیگران راستائیدن نباید و بنصب تواریخ نویسی عیب و ہنر را
صاف باید نوشت اما ہمانقدر کہ در فرائض تواریخ گنجائش داشتہ باشد و از بیگمات مشہورہ شاہ عالمگیر نواب بائی
و دلرس بانو بیگم دختر سید شاہ نوازخان صفوی و بیگم اودے پوری بود اگرچہ در اکثر تواریخ احوال دادن دختر مہارانا سے
اودی پور واضح نشدہ اما عالمگیر بادشاہ در فرمانے کہ وقت مرگ و بیماری بہ شہزادہ کام بخش نوشتہ مے نویسد کہ او دی
پوری والدہ شما قصد موافقت دارد و ہم در عالمگیر نامہ مادر کام بخش را او دی پوری نوشتہ است ازین ہر دو ظاہر
است کہ مثل دیگر راجگان راجپوتانہ دختر او دے پور نیز بسلاطین گورکانیہ دختر دادہ اند و
چون در عہد جہانگیر بادشاہ اول شہزادہ پرویز بار دیگر شاہ جہان بجرب رانا امر سنگھ والی او دی پور مقرر شدہ و شاہ جہان
بحربات متواترہ رانا را عاجز ساختہ و رانا بملازمت شاہزادہ آمد و کنور کرن سنگھ را بخدمت بادشاہ فرستاد و رانا شنکر
نامی عم رانا را مر سنگھ ازین پیشتر در حضور بادشاہ موجود بود و بعد ازین کنور کرن و دیگر برنائیر و پسران او ہمواره در رکاب
بادشاہ و شہزادگان حاضر بودہ مثل دیگر رؤسا خدمت مے نمودہ اند و اکثر ازان بحاربات جان خود فدا فرمودہ اند و
اغلب کہ در زمان غلبہ شاہجہان بادشاہ و اطاعت رانا دختر سے از خاندان رانا بعقد عالمگیر بادشاہ آمدہ کہ بہ او دی
پوری مشہور بود و کام بخش از و متولد شدہ و رنہ نوشتن بادشاہ بخط خاص و در عالمگیر نامہ وجہے ندارد و چون غیر ازین
یک قرابت قرابتی در خاندان رانا واقع نشدہ بہمین سبب در السنہ عوام رانا بہ نہ دادن دختر بہ بادشاہان مشہور است
و از اولاد عالمگیر بادشاہ اول شاہزادہ محمد سلطان بود و ولادت او از بطن نواب بائی در چہارم رمضان سنہ تسع و
اربعین و الف ہجری بود و او در شجاعت و دلیری نظیر نداشت و در معارک بر کاب پدر مردانگی ہا کردہ بود و حال او
نوشتہ شد بعد ازانکہ یاغی شد و بشجاع پیوستہ و ازان جا برگشتہ در قلعہ گوالیار مقید شد و در سال سبع و ثمانین و الف

هجری انتقال نمود ۵ شد رقم سلطان محمد صاحب قلمدر جنان ✤ دویمی شاهزاده محمد معظم بهادر شاه کرسی نشست و
چهارمی شاه عالیجاه محمد اعظم شاه ولادت او در دوازدهم شعبان سنه ثلث وستین والف از بطن نواب مرس بانو بیگم دختر
سید شاه نواز خان صفوی بود و او نهایت جری و مردانه بود به نهایت بهادری در محاربه برادر رده نور و فنا گردید بیگمات
او جانی بیگم دختر دارا شکوه و جهان زیب بانو بیگم دختر دارا شکوه یکی بعد دیگرے و بعضے نویسند که یک دختر دارا شکوه بعقد
بادشاه عالیجاه بود که بعضے اسم او جانی بیگم نویسند و صحیح جهان زیب بانو بیگم است و نادره بانو بیگم دختر سلطان پرویز بود و
سیوم دختر روح الله خان و شهر بانو دختر والی بیجاپور بودند و ذکر اولاد او بر جائے خود خواهد شد انشاالله تعالی و پسر
چهارمین بادشاه عالمگیر شاهزاده محمد اکبر بود ولادت او در دیجه سنه سبع وتسعین والف هجری از بطن بیگم رونیداده و فتیکه پدر
یاغی شد و سنگ تفرقه در جمعیت او رسید فرار شده نزد سنبها رفت اگرچه سنبها باطاعت پیش آمده اما شهزاده را بودن
نزد او مصلحت نشده و همدرین اثنا اعتقاد خان پسر اسد خان که تادیب او مامور بود رسید و شاهزاده از و جدا شده با دو صد و
چند نفر بجانب سوارگشته عازم ایران گردید و جهازش بعد مدتے خان تباه شده بسقط رسید و امام مسقط اول با عزاز او پرداخته
آخر قصد گرفتن او نمود و شهزاده باستشمام رائحه دغا از و جدا شدن خواسته نامه به شاه سلیمان صفوی بادشاه ایران
نوشت و بادشاه مذبور بوالی مسقط تهدید نوشت که شاهزاده را بگذارد و امیرے فرستاد تا شهزاده را به تعظیم تمام به اصفهان
برود و در باغے فرود آورده شاه سلیمان نظر بر علو نسب و سلطنت او باستقبال بباغ مذکور تشریف آورده و شاهزاده نیز تا
در باغ استقبال نموده وقت ملاقات یک قطعه الماس زمرد یاقوت گران بها بار مغان گذرانید و شاه صفوی نژاد بهانوقت
آن جواهر را زیب دستار خود نمود و از باغ تا خانه شاهی که مقام قیام اگر تجویز بود پائے انداز زربافت و مخمل دارائی و
کاشانی وغیره انداخته چون شاهزاده و بادشاه هر دو همعنان میرفتند اسپ شاهزاده تندی کرده مضطربانه میرفت و پائے
انداز زیر پائش استقامت نیافت بایمائے شهزاده جلودار اسپے دیگر پیش آورده و شاهزاده در میان راه رو بچتی
و چاکی تبدیل سواری نموده که بادشاه و جمیع همراهیان زبان به تحسین کشادند و بر مهارست شهسواری شاهزاده آفرین
خواندند الغرض شاه سلیمان باستقبال شهزاده مهیا داشته و گفت که در زندگی پدر شما قوت استمداد نداریم البته چون بخت
به برادران رسد لازمه دوستی بجا آریم و شاهزاده در ایران زمین استقلال نموده و بفرمان بادشاه ایران بر لوح تربت او نوشتند

۵ از جفائے چرخ وزبے مهریٔ اورنگ زیب ✤ بردآخر آرزوے سپهر را اکبر بخاک ✤ اولاد او نیکو سیر و بلند اختر بودند

و دختران او رضیة النسا بیگم زوجه شاهزاده رفیع القدر و زکیة النسا بیگم زوجه خجسته اختر جهان شاه بودند و پنجمین پور
عالمگیر بادشاه شاهزاده کامبخش بود و سے و دوم رمضان سنه سبع وسبعین والف هجری از بطن بیگم اودی پوری
متولد شد و در محاربه برادران چنانچه نوشته شد کشته شد بیگمات او یکے کلیان کنور عرف جمیلة النسا بیگم دختر امر سنگه
همشیره جگت سنگه والی منوهر پوره دویمی فخر جهان خانم دختر برخوردار بیگ بود و اولاد اناث عالمگیر بادشاه اولین

زیب النسا بیگم بود و او بسیار عاقله و فاضله و خیره بود و تولد او از بطن دلرس بانو بیگم صفویه شد از علوم فارسی و عربی بهره وافی داشت و حسب خواهش خود تمام عمر مترفح نشد و چنانچه او کلام الهی را حفظ کرد سی هزار اشرفی بتصدق داده شد چند گاهے شعر هم میگفت این چند شعر از و نوشته مے شوند ؎ بشکند دستے که خم در گردن یارے نشد + کور چشمے که لذت گیر دیدارے نشد + صد بهار آخر شد و هر گل بغرقے جا گرفت + غنچهٔ باغ دل ما زیب دستارے نشد + پے تفرج این چمن بیدار اگر + نظر به شاهجهان و بحال دارا نگر + قضا قضا نشود اے عزیز من هرگز + تو خواه فال به بین خواه استخارا کن + اے صدف تشنه بمیرو سوئے نیسان منگر + بهر یک قطرهٔ آبے جگرت بشکافند + آغشته چون لب شاه شفق از دگاه کیست + شعل بکف گرفته فلک داد خواه کیست + دویمی زینت النسا بیگم و زبدة النسا بیگم از بطن بیگم و زبدة النسا زوجه پسر دارا شکوه بود و چهارم بدر النسا بیگم از بطن نواب بائی و پنجم مهر النسا بیگم زوجه شاهزاده ایزد بخش این مراد بخش ابن شاهجهان بادشاه بود و در زمان عالمگیر رقص و سرود از دربار منع شد اما مواجب و مناصب ارباب نشاط و قوالان و گویندگان زیاده شده مقرر ماند +

ذکر بعضے از شعرای عصر

چون عالمگیر بادشاه از تتبع شرع و زهد بشاعری و دیگر امور نازیبا سرو نه پرداخت در عهد او هجوم شاعران در پایهٔ تخت واقع نشد اما کسانیکه در عهد او بشاعری مشهور بوده اند نوشته مے شوند - ضمیر اسم او میرزا روشن ضمیر بود و یکے از احفاد او در هند آمده تو طن اختیار نموده بود و ضمیر در عهد معدلت مهد شاهجهان بادشاه بخدمت بخشیگری و وقائع نگاری بندر سورت مامور بود و در سنه ست و ثلثین و الف ازان خدمات معزول شده به دیوانی و ایمنی بندر مذکور مامور شد ضمیر در روز جنگ عالمگیر بادشاه با شاه شجاع که در کجوه اتفاق افتاد رباعی تاریخ فتح در عین معرکه گفته گذرانید ؎ اے حرز تو سورهٔ تبارک بادا + پیوسته ترا تاج تبارک بادا + جستم زپے شگون فتحت تاریخ + دل گفت شود فتح مبارک بادا + همان ساعت بانعام یک هزار روپیه کامیاب شد چون عالمگیر بادشاه بعد از انکه بر تخت نشست دولتلار زال حفظ کلام ایزد متعال نیز بدست آورد ضمیر درین معنی این رباعی گفته بعرض رسانید ؎ محی الدین و مصطفے حافظ تو + صاحب سیفی و تقی حافظ تو + تو حامی شرع و حامی تو شرع + تو حافظ قران و خدا حافظ تو + داد وجود نفرت خاطر بادشاه از شاعری پسند خاطر خسروانه و هفت هزار روپیه در صلهٔ این رباعی بضمیر عنایت شدند - بیضا میر ابو تراب نام دارد همراه امیر الامرا ذوالفقار خان خلف اسد خان وزیر اعظم عالمگیر بادشاه بسر مے برد روزے امیر الامرا در وقت قهوه خوردن این مصراع گفت ؎ عرق داغ لالهٔ قهوه است + میرزا بیدل این مصراع رسانید ؎ نوشد چشم پیاله قهوه است + امیر الامرا ذوالفقار خان پنجهزار روپیه بصله داد - علی شیر نیستان سخنور است و مرد میدان معنی گستری علی سر هند است و مستفید رسلهٔ مجدد الف ثانی تشنیدی افاغنه در ملازمت سیف خان بغنی ماند چون سیف خان بصوبه داری

الہ آباد مامور شد علی نیز ہمراہ او در الہ آباد بے بود و اسم او ناصر علی است بعد از مرگ سیف خان در سرہند رفت روزے بسیر باغ رفتہ بود حضرت شیخ محمد معصوم خلف حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد نقشبندی سرہندی گلگشت کنان بر سر علی رسیدہ دید کہ ناصر علی شیشہ و پیالہ در پیش دارد بغضب آمدہ فرمود کہ این چیست ناصر علی گفت کہ مے کہ ملائکہ مینوشند شیخ ازو در گذشت اما علماء فقراء ویرا تکفیر کردند منحصر قتل او کمل نوشتند میر محمد زمان راسخ با اقربائے خود مسلح شدہ و ناصر علی را ہمراہ گرفتہ از سرہند برآوردہ جانب دہلی روانہ نمود و ناصر علی چندے در دہلی ماندہ توفیق توبہ یافت و بخدمت شیخ محمد معصوم نقشبندی بہ استفادہ پرداخت و بہرہ از دولت فقر حاصل ساخت و در سنہ مائۃ بعد الالف بہ بیجاپور رفت و در معسکر عالمگیر بادشاہ با امیر الامرا نواب ذوالفقار خان بن اسد خان وزیر اعظم برخورد و در روز ملاقات غزلے گفتہ لبعرض رسانید چند شعر از و نوشتہ میشوند ؎ اے شان حیدری ز جبین تو آشکار + نام تو در نبرد کند کار ذوالفقار + دشمن کش جہانی و یکدوست پروری + فتح و ظفر دو بختے ستند در قطار + تسخیر دوستان الٰہی نمودہ + اے نو بہار خلق تو بر بوئے گل سوار + ترسم کہ بوے گل ز فراقش جنون کند + آن دل کہ بردہ زمن آن را بمن سپار + مرغ دلم بہ نیم نگہ صید کردہ + اے طائران عرش خدنگ ترا شکار + نامر علی ترا ز تو خواہد مراد بس + اے ابر فیض بر ہمہ عالم گہر ببار + اما چون مطلع این غزل را خواند امیر الامرا فرمود کہ بس کن کہ طاقت صلۂ دیگر ابیات ندارم و یک زنجیر فیل و سی ہزار روپیہ صلۂ این مطلع داد ناصر علی ہر چہ یافتہ بود بر مردم خود قسمت کرد و نزد خود ہیچ نگاہ نداشت و مدتے در خدمت ذوالفقار خان بسر برد و از دکن بہندوستان خرامید و در شاہجہان آباد در سنہ ثمان و مائۃ و الف در گذشت از وست ؎ با انداز نگاہے بردے بپر و دل مارا + بہوے سافر مئے بلست ساقی محمل مارا + نیست غیر از عشق دل سوزی من افسردہ را + شعلہ جنبش مید ہد نبض چراغ مردہ را + از آبلہائے دل فریاد پرستان + یک آبلہ در کام و زبان است جرس را + ہمچو آن عکسے کہ از آئینہ بیرون میرود + دام راہ ما سبکروحان نشد زنجیر ہا + تا زاین قدر بہ نعمت دنیا زہر چیست + این تحفہ را بدست تو در خواب دادہ اند + نظرہا غافل و عالم سپاز کیفیت حسنش + بود حکم پری در شیشہ ما رنگ شراب را + عشق از پردہ بیرون آمد و آوازم داد + بردار ز ہر دو جہان دور و بیر و ازم داد + نہ پسندید کہ بے برگیم آوارہ کند + جگر لعل و گہر چشم گہر سازم داد + عالی اسم او نعمت خان شیرازی الاصل بود و جامع علوم و فنون و کمال و اعجوبۂ روزگار و بے مثال بود اکثر ہجو ہا گفتے و وقتے جبغہ مرصع در سرکار زیب النساء بیگم دختر عالمگیر بادشاہ بفروختن داد مدتے برین بگذشت و قیمت نرسید عالی رباعی گفتہ بیگم را فرستاد ؎ اے بندگیت سعادت افتر من + در خدمت تو عیان شدہ جوہر من + گر جبغہ خریدنی ست کو زر من + ور نسبت خریدنی ست بر سر من + بیگم پنجہزار روپیہ با جبغہ بوے مرحمت کرد چون عالمگیر بادشاہ جیدر آباد را فتح کرد عالی

این تاریخ گفت ؎ از نصرت بادشاه غازی + گردید دل جهانیان شاد + آمد بقلم حساب تاریخ + شد فتح بجنگ حیدرآباد + وبعنایت خلعت سرفراز مشد از دست ؎ یار را در برگرفتن کے فراموش شود + کے رود از یاد کس چیزے کہ از بر کند + بیاض گردنت از بوسہ ہر جا نقطہ میخواہد + بدستم ساعتے بسپار و سیر آنجا بکن + دوستان رہ شوند پیروستان شوند + ابر میخواہند یعنی مہر پنہان خوش نماست + میر عبد الجلیل الحسینی الواسطی بلگرامی جامع اصناف علوم و فضائل و کمالات است از علمائے عصر خود علوم متداولہ آموختہ و در عقلیات و نقلیات و تفسیر و حدیث و لغت عربی و فارسی و تاریخ و موسیقی وغیرہ اقتدارے عظیم بہم رسانیدہ و در زبان عربی و فارسی و ترکی و ہندی شعر میگفتہ اما صلۂ شعر بجز از یکدو بار نگرفت و از عہد عالمگیر بادشاہ تا زمان سلطان فرخ سیر مغز مزیست و فات او در سنہ سبع عشر و مایۂ و الف واقع شد و قتے این رباعی گفتہ بعرض عالمگیر بادشاہ رسانید ؎ کسرئ کہ بعدل بود عالم پرور + بے جرم آویخت پائے زنجیر زور + ذات زکمال عدل تجویز نکرد + آویختن سلسلہ در کشور + عالمگیر بادشاہ چہار خریطہ از طلائے مسکوک کہ آنرا ہون نامند بہ شہزادہ کام بخش داد و شہزادہ بدست مخلص خان نزد پسر فرستاد چون در سنہ احدی عشر و مایۂ و الف عالمگیر بادشاہ قلعہ ستارہ را محاصرہ کردہ در اندک مدت فتح نمود میر در یک شب یازدہ تاریخ بزبان عربی و فارسی و ترکی و ہندی ترتیب داده از نظر بادشاہ گذرانید و بجائزہ کامیابی اندوخت ازان جملہ تاریخے از شکل اصابع برآوردہ ؎ چو شاہ ابہام زیر خنصر آورد + بورد اعظم در شمارہ + قلاع کفر شد مفتوح فی الحال + ز تسخیر او حد و شد پارہ پارہ + ز انگشتان شہ بر مدّ ابہام + برابر چار الف کردم نظارہ + بعینہ بود شکل سال ہجری + پے تاریخ تسخیر ستارہ + چنین تاریخ گفتن اختراع است + شد از عبد الجلیل این آشکارا + و مقصد از آوردن ابہام زیر خنصر آنکہ شکل سنہ ہمہ سد و چہار الف ہندسہ بالائے لفظ سنہ پیدا شدہ و از انگشتان بادشاہ سنہ احدی عشر و الف واحد مایۂ استخراج شد و یقینہ ذکر او در عہد سلطان فرخ سیر گورکان بیاید انشاء اللہ تعالیٰ۔ رازی میر عسکری مخاطب بہ نواب عاقل خان از سادات خواف است و در ایام شاہزادگی عالمگیر بادشاہ یکے از پرستاران خلعن بتقضائے آسمانی رحلت کرد و مفارقت او بر خاطر بادشاہ دشوار آمدہ روز دیگر شکار بر آمد میر محمد عسکری خلوتے یافتہ بعرض رسانید کہ با این ہمہ ملال خاطر در شکار چہ مصلحت خواہد بود بادشاہ این بیت را خواند ؎ نالہائے غائبی دل را تسلی بخش نیست + در بیابان مے توان فریاد خاطر خواہ کرد + میر عسکری این بیت خود خواند ؎ عشق چہ آسان نمود آہ چہ دشوار بود + ہجر چہ دشوار بود یار چہ آسان گرفت + بادشاہ بے اختیار رقت کرد و بکرات سماع فرمودہ یاد گرفت و پرسید کہ این از کیست میر بعرض رسانید کہ از کسے است کہ نمیخواہد بحضور حضرت بنام شاعری موسوم شود و بادشاہ تبسم فرمودہ نظر بر حال او گماشت تا بمنصب چہار ہزاری رسانید و وقت توجہ دکن بصوبہ داری

شاهجهان آباد نصب فرموده ازوست ؎ خشک کنم ز سوز دل دیده اشکبار را + چند در آب افگنم آئینه نگار را + من همے سازم بتو هر چند بسوزی دلم + دل نه رنجد ز تو هر چند رنجانی مرا + میرزا عبد القادر بیدل عظیم آبادی اصل او از ترمذ بر اس است و در عظیم آباد پٹنه متولد شده و در آغاز شباب ملازمت شاه عالیجاه محمد اعظم شاه ابن عالمگیر بادشاه اختیار کرد چون آوازه سخنوری او شیوع یافت شاهزاده خواست که بمدح او پردازد بیدل قبول نکرده نوکری را ترک کرد و در شاهجهان آباد آمده بقیه عمر خود بفقر و قناعت گذرانید و در اواخر عهد عالمگیر تا اوائل زمانه محمد شاه معزز انه زیست کرده امرا و اعیان بدر او سے آمدند و در سنه ثلث و ثلثین و مائه و الف نواب آصف جاه نظام الملک سید قمر الدین چین قلیچ خان ناظم دکن نامه بوے نوشته طلبید میرزا رفت و این بیت بجواب نگاشت ؎ دنیا اگر دهند نه خیزم ز جاے خویش + من استنام خاے قناعت بپاے خویش + و در صفر سنه ثلث و ثلثین و مائه و الف در گذشت ازوست ؎ من سنگدل چه اثر برم ز حضور ذکر دوام او + چونگین نشد که فرو روم بحضور از خجالت نام او + نه داغ دیده دکشودنی نه فسانه شنیدنی + همه را ربوده غنودنی بکنار رحمت عام او + عبرتے کو تا لب از هذیان بهم دوزد مرا + خنده ها بسیار کردم گریه آموزد مرا + ایمن نتوان بود ز هموارئ ظالم + در راستی آفزونی زخم است سنان را + مست عرفان را شراب دیگرے درکار نیست + جز طواف خویش دور ساغرے درکار نیست + ستم است اگر هوست کشد که بکشت سرو سمن درآ + تو ز غنچه کم نه دمیده ره در دل کشا به چمن درآ + پے نافه هاے رمیده بو بپسند زحمت جستجو + بخیال حلقه زلف او گره خور و بخشتن درآ + نه نوائے اوج نه پستیت نه خروش هوش و نه مستیت + چو سحر چه حاصل هستیت نفسے شود بسخن درآ + چه بود سرو کار غلط بستهان در علم و عمل به فسانه زدن + ز غرور دلائل بے خبری همه تیر خطا به نشانه زدن + اگر م فلک طلبد ز زمین و گرم زمین فگند ز فلک + به قبول اطاعت حکم قضا توان در ضد و بهانه زدن + به تمنا شاے این چمن در شرکان فراز کن + ز رخستان عاقبت قدحی گیر و ناز کن + ز غصه چاره ندارد دلے که آگاه است + فروغ گوهر هیش چو شمع جان کاه است + حیات جاودان خواهی گداز عشق حاصل کن + که دل در خون شدن خاصیت آب بقادار د + اشرف الاحمد سعید بسمل مع مآثر ندرانی بعهد عالمگیر بادشاه در هند آمده معلم زیب النسا بیگم گردید ازوست ؎ اشکے که راز عشق بگوید فشاندنی نیست + لفظے که خوش محاوره افتد نه ماندنی نیست + امید محمد رضا سهرانی مخاطب به قزلباش خان در عهد عالمگیر وارد هندوستان شده به آصف جاه پیوسته در سنه تسع و خمسین و الف واحدی مائه در گذشت ؎ خدا ناکرده اندوهت چرا از دوستان باشد + شنیدم کلفتے داری نصیب دشمنان باشد + موسوی خان سید مغر الدین فطرت از سادات قم و از اولاد امجاد امام هفتم بود در اصفهان علوم و کمال بسیار حاصل کرده در سنه ثمانی و ثمانین و الف هجری بهندوستان رسیده و عالمگیر بادشاه او را بتربیت دختر سید شاه نواز خان صفوی سرافراز فرموده و بعد ازان به دیوانی مجموع بلاد دکن

کامیابی اندوخت واول فطرت تخلص میکرد بعد ازان موسوی تخلص نمود وخطاب خانی هم براین نام گرفت در سنه احدی والف واحد یمایئه درگذشت ازوست ؎ خون بخشیم از دل صد پاره آن خود کام ریخت + ساقی ما از شکست شیشه مے در جام ریخت + طائر ما چه داری در قفس کین ناتوان + هر پرے کاورده بود از آشیان در دام ریخت + چند یاد تو فکرے دل ناشاد ندارد + این شیشه مے خبر پرزاد ندارد + نمیباشد نگین قیمتی را نقش در طالع + هنر هر کس که دارد در جهان گمنام میگردد + سرمد سعید از ملی حکیم سعید ارمنی فرنگی بود در شهر پٹنه بعشق هندو پسرے پیراهن را از تن برانداخت و برهنه زیستے صوفی بود که جذبه از جذبات الهی او را از او در ربود شاه بلند اقبال دارا شکوه ابن شاهجهان بادشاه آن مست بادهٔ عرفان بسیار صحبت داشتے در عهد عالمگیر بادشاه او را تکلیف لباس کردند قبول نکرد و ملایان ظاهر بین بسبب این رباعی فتوی قتل او دادند ؎ آن کو حقیقتش باور شد + خود پیرهن ترا ز سپهر پنهاور شد + ملا گوید که برشد احمد بفلک + سرمد گوید فلک به احمد در شد + گفتند که ازین انکار معراج ظاهر میشود چند روز قبل از شهادت این شعر میخواند ؎ عمریست که آن جلوه منصور کهن شد + من از سر نو جلوه دهم دار و رسن را + و در سنه احدی وسبعین والف هجری مردانه وار سر زیر تیغ شریعت نهاد و وقت قتل سوئے جلاد دیده تبسم کرد واین بیت خواند ؎ شورے شد واز خواب عدم چشم کشودیم + دیدیم که باقیست شب فتنه غنودیم + از دست ؎ سرمد غم عشق بوالهوس راندهند + سوز دل پروانه مگس راندهند + عمرے باید که یار آید بکنار + این دولت سرمد همه کس راندهند + سرمد اگر ش وفاست خود مے آید + در آمدنش رواست خود مے آید + بیهوده در طلبش چرا مے گردی + بنشین اگر او خداست خود مے آید + جودت میرزا محمد ابوتراب بدخشانی در ریعان جوانی بهندوستان آمده و به دکهن رفته عالمگیر بادشاه او را در سلک منصبداران منسلک فرمود و در سنه خمس وعشرین ومایئه والف درگذشت ازوست ؎ زرجیت بشیر باشد صلابت خاکساری را + زبالا سوے پستی هر که مے بیند هراس آید + راسخ میر محمد زمان سیدے والانژاد بود و بملازمت شاه عالیجاه محمد اعظم شاه بسرے برد و در سنه سبع ومایئه بعد الالف درگذشت ازوست ؎ زبوے مرهم کافور داغم رنگ مے بازد + چراغم نازپرورد است اے باد سحر رحمی + سالم حاجی محمد اسلم کشمیری از شعرائے آن زمان بود و در سایه عاطفت شاه عالیجاه محمد اعظم شاه بسرے برد در سنه تسع عشر والف واحد یمایئه درگذشت ازوست ؎ از سیاهی میکند نقش نگین بهتر تهی + پرنتابد سایه مرهم دل صد چاک را + صاحب حکیم کاظم حسین از ملازمان عالمگیر بادشاه بود ازوست ؎ پیوند الفت تو چو تار نظاره است + تا چشم میزنی بهم این رشته پاره است + صامت حاجی صادق اصفهانی در عهد عالمگیر بادشاه برسم تجارت وارد هندوستان شد و بعد چندے بدیار خود مراجعت نمود ازوست ؎ شگفتن غنچه بے رنگ بو را میکند رسوا + همان بهتر که دست بے کرم در آستین باشد + صابر از سادات زواره است در عهد عالمگیر بادشاه

بهندوستان رسید و در سلک ملازمان بادشاهی منسلک شد از وست ؎ رندان بشمار سبحه‌ی مے خواهم + زین تنگ قفس پریدنی مے خواهم + از کشور هند تا بمیدان عراق + توفیق بسر دویدنی مے خواهم + ظاهر محمد طاهر از سادات ایران بود و با برادر خود میر محمد علی در عهد عالمگیر بادشاه از اصفهان بدکن رسید و مورد التفات شده بخطاب التفات خان و برادر دویمی بمتفت خان سربلند شدند و التفات خان اکثر بفوجداری بهڑ مضاف اورنگ آباد و کودر ملک گجرات و مانڈو مسند سور ملک مالوه رسید و قصیکه بدهلی میرفت در نواح کهرگون در سنه تسع و اربعین والف واحد یمایه بدست رهزنان گشته شد سه کاتب در حضور او کتابت میکردند هر سه را عبارت خود میفرمود و فقرات لاحق هر یکے را میگفت و خود هم مشغول کتابت مے بود از وست ؎ شهرت حسن تو شد از کشته‌ی دیدار تو + از نسیم بال بلبل شگفد گلزار تو + عزت شیخ عبد العزیز اکبر آبادی در سلک ملازمان عالمگیر بادشاه منسلک بود و در سنه تسع و ثمانین والف بگذشت از وست ؎ سامان صد چمن نه بدامانم آرزوست + آن دست هم چو گل بگریبانم آرزوست + صد لے بر نمیخیزد که بسمل شدن نخجیرش + مگر زد آن شکار افگن بخنگ سرمه شمشیرش + گرامی میر عبد الرحمن مخاطب به وزارت خان اصلش از خواف است در عهد عالمگیری به لیاقت شمائله مراتب بلند یافت در سنه اربع و عشرین والف واحد یمایه درگذشت از وست ؎ شد فصل گل و دامن ساقی نگرفتیم + هنگامه مستی به بهار دگر افتاد + نسبتی تهامنیری از شعراء عهد عالمگیر بادشاه بود و در سنه الف و مایه درگذشت از وست ؎ جدا زما دل ما را بزیر خاک کنید + باین ستم زده دریک مزار نتوان خفت + لائق میر محمد مراد جونپوری در عهد عالمگیری مدتے بخدمت سوانح نگاری لاهور سرافراز بود و بشوق ملاقات حمائب به اصفهان رفت از وست ؎ زان لحظه که پنجه‌ات بدامان خناست + صد رنگ هوس نشگفته در جان خناست + دست تو زر مصحف جمال تو بود + پنج آیت متصل که در شان خناست + غازی معین الدین از دلاوران هند است در سرکار شاهزاده محمد معظم بهادر شاه خلف عالمگیر بخدمت توپچیگی سرافراز بود فکرے عالی و سخنے بر جسته داشت از وست ؎ شوق بر صفحه دل نقش خوش یار کشید + سرمه در دیده ما حیرت دیدار کشید + غنیمت محمد اکرم پنجابی مفتی زاده قصبه کیجاه از متعلقات گجرات شاه دولا بود در عهد عالمگیر بادشاه بخدمت نواب مکرم خان بسر مے برد طبعے رسا داشت و سخنے دلکش و درباره او نوشتند که غنیمت از خاک هند غنیمت است و در آخر مایه حادی عشر و درگذشت از وست ؎ نگردد قطع هرگز جاده عشق از دویدنها + که مے بالد بخود این راه چون تاک از بریدنها + دشتم پر زور و طاقت نیرد دست افتاده است + همچو موج از خود بکارم من شکست افتاده است + کرده ام از مهر لب لقد بیانها در گره + بسته ام چون غنچه سوسن زبانها در گره + وفا آقا محمد امین اصلش از اصفهان بود پدرش در زمانه عالمگیر بادشاه در هندوستان آمده در رفاقت نواب آصف جاه نظام الملک منصب و هنراری و هفتصدی یافت از وست ؎ گر لبو دندانی

زناقص فطرتان قدرم بجاست ✤ پیش این اہل آشنایان معنی بیگانہ ام ✤ ولی ہندوے بود از جملہ منشیان شاہ
بلند اقبال داراشکوہ ازوست ؎ درخود بنگر کہ جان وجانانہ توئی ✤ در مجلس خود چراغ و پروانہ توئی ✤ تا چند
بگرد خانہ گشتن شب و روز ✤ در خانہ در آ کہ صاحب خانہ توئی ✤ یکتا احمد یار خان برلاس آبائے او در قصبہ
خوشاب از مضافات لاہور توطن داشتہ اند و احمد یار خان از امرائے برلاس مغلیہ بود و در زمان عالمگیر بادشاہ
صوبہ دار ٹھٹھہ شدہ در علوم و فضائل در میان اقران و اماثل منفرد بود و در سنہ اربع و سبعین و الف احدیہ
ہجری در خوشاب درگذشت امیرے نامور بود و در رعایت شعرا و فضلا مشہور بود و خود ہم شعر میگفت این چند
شعر ازوست ؎ تا خطش طرح جہانگیری و کاوسی ریخت ✤ لشکر زنگ چو رومی بسر روسی ریخت ✤ سرمہ آلودہ
نگاہے کہ بیادم آمد ✤ کہ سر شک شفقی از مژہ ام طوسی ریخت ✤ شمع از رشک رخش لوقلمون سوخت بہ نرم ✤ جائے
اشکش ہمہ خاکستر طاؤسی ریخت ✤ چہ پرسی از سر و سامان من عمریست چون کاکل ✤ سیہ بختم پریشان روزگارم
خانہ بر دوشم ✤ کم کو کشمیری حافظ عبد الرحیم طالب علم مستعد بودہ شاگرد سخوش بود و در دکن بارودی عالمگیری رفتہ
ہمان جا در سنہ عشر و الف ہجری رحلت کرد از وست ؎ گرفتہ زخم دلم در دہن خدنگ ترا ✤ بلذتے کہ مگر
طفل شیر خوار انگشت ✤ اشک من طالب آن نرگس جادو باشد ✤ ہمچو طفلے کہ دوان در پے آہو باشد ✤ و دیگر
شعرائے بسیار دران زمانہ ہندوستان بودند کہ ذکر مجموع ایشان دراین مقام موجب طوالت است و ذکر کسانیکہ
گذشت مشہور و معروف بودہ اند اما در زمان عالمگیر بادشاہ بسبب آنکہ بادشاہ را باین فن بلکہ بجمیع فنون لعب
ملاہی و مناہی رغبتے نبود و امور ممنوعہ را ہیچ وجہ جائز نمیداشت آفتاب شعر و شاعری در خسوف آمدہ و شاہ عالمگیر
بسیار متشرع و متقی و متورع و متعبد بود اما در معاملہ دین و مذہب تعصب ہم داشت فقط ✤

ذکر سلطنت سلطان قطب الدین محمد شاہ عالم بہادر شاہ ابن ابو المظفر سلطان محی الدین محمد اورنگزیب عالمگیر بادشاہ گورکانی

شاہزادہ محمد معظم بہادر شاہ القلب بشاہ عالم پسر دویم عالمگیر

بادشاہ بود و تولد او از بطن الزوجہ بائی در سنہ ثلث و خمسین و الف ہجری واقع شد و عالمگیر بادشاہ را در فتوحات دکن
بخیال عدم تہذیب بہ تسخیر دکن و رعایت مخالفان اندک رنجشے پیدا شدہ بود چون بادشاہ در احمد نگر دکن رخت ہستی
از این سرائے فنیتی بربست شاہزادہ عالیجاہ محمد اعظم شاہ پسر سویم عالمگیر بادشاہ کہ در اردوی پدر بود چندے
باجتماع عساکر و تالیف قلوب اکابر و اصاغر و اہالیان لشکر پرداخت و چون از لوازم طیاری اسباب حرب و ضرب فرصت
یافت بہ الیغار متوجہ رزم بہادر شاہ گردید و بعد از طے منازل و مراحل بہ عزت تمام بہ یازدہم ربیع الاول سنہ اوری
و عشر و مائہ و الف ہجری بہ قلعہ گوالیار رسید و در قلعہ مذکور بنگاہ و اسباب زوائد خود را گذاشت با عزت تمام

به میدان جاجو که متصل دار الخلافه اکبر آباد است به مقابله بهادر شاه رسیده و هراول اعظم شاه اول از در رسیده بود و بهادر شاه که لشکر را در میدان جنگ مقام داده چون احتمال جنگ دران روز نداشت خود به شکار رفته بود هراول اعظم شاه خیام بهادر شاهی را آتش داد و شاهزاده عظیم الشان پسر بهادر شاه در اندک جسارت کرد چون بهادر شاه این کیفیت شنید بر فور از شکار برگشته بمدد هراول خود رسید و اراده کلی نزیل که به سلطنت بهادر شاه رفته بود هوائے تندپیش رو ئے اعظم شاه وزیدن گرفت شاهزاده اعظم شاه که در جرأت و همت بے نظیر بود و رستم دستان را روبرو ئے شجاعت خود پیرزالے ناتوان دانستے به آراستن معرکه نبرد و پیراستن صفوف حرب و ضرب پرداخت و شاهزاده بیدار بخت پسر خود را بهراولی نامزد کرد و پسر دیگر خود شاهزاده والاجاه را در برانغار خود قرار داد و پسر سیومی خود شاهزاده عالی تبار را که لب یا صغیر السن بود در حوضه فیل با خود جائے داد و خود چون کوه استوار در قلب جائے گرفت و جملة الملک اسد خان وزیر اعظم را که در گوالیار همراه بنگاه خود گذاشته بود و بنگاه و اموال را بدو سپرده و پسر او امیر الامرا ذوالفقار خان بهادر نصرت جنگ سپه سالار که در جمیع معارک عالمگیری داد مردی و مردانگی داده بود عرض نمود که آفتاب بلند است و جمله افواج نیز رسیده جنگ سلطانی درین روز مناسب نیست امروز نزول اجلال فرموده صباح که عمله و فعله توپخانه نیز برسند از سر استظهار و اطمینان بجنگ پردازیم اعظم شاه بغرور شجاعت خویش در فضائے خود خیال نکرده و جوابے درشت داده سپه سالار رنجیده عرض داشت که چون سخن خیر خواهان را مجال قبول نیست فدوی مرخص است و اعظم شاه روئے از و بگردانیده ذوالفقار خان برگردیده بگوالیار نزد پدر خود رفت و اعظم شاه با دل قوی حمله مردانه کرده و رفقائے او داد دلیری داد نمن شیخ منور خان و شیخ خالعالم با پنجهزار کس از اتباع خود بر سر عظیم الشان هراول بهادر شاهی حمله کرده از انجانب حسین علیخان و دیگر سادات که در هراول بودند پیش آمده در میان امرائے شیوخ و سادات محاربه سخت واقعشده حسین علی خان با برادران زخمی شده در میدان افتادند و خان عالم نیز کشته شد اما اعظم شاه داد دلاوری داده و رفقائے او نیز شورش محشر بر انگیختند و نبردے عظیم واقعشده ۵ شد از برق کین گرم بازار جنگ ✤ خروشید باز از تذرهائے نهنگ ✤ زبس آتش کینه ها در گرفت ✤ عرق در بدن رنگ اخگر گرفت ✤ الغرض بعد از محاربه بسیار آخر روز که یکساعت روز باقی مانده بود بیدار بخت و والاجاه و تربیت خان و امان الله خان و مطلب خان و راجه رام سنگه و راجه دلپت وغیره امرائے اعظم شاه مردانه وار سر در جیب فنا فرو بردند و اعظم شاه عالی تبار برادر سایه سپر خود تا بانیده بود و با آنکه عماری او از کثرت تیر متواری شده بود اما همچنان مردانه وار تیر میزد و حمله ها مینمود تا خود نیز زخم گلهائے تفنگ خورده بیهوش شد و نامردی رستم دل خان نام از رفقائے بهادر شاه بر فیل برآمده سر آن رستم معرکه نبرد را بریده و چون سر اپیش بهادر شاه بردند سر برادر را دیده به ها ئے ها ئے گریست و بر عالی تبار ترحم کرده مادام الحیات معزز و مکرم میداشت بعد ازین اسد خان و ذوالفقار خان دست خود با برد مال

بسته حاضر شدند و بادشاه نوازش کرده بدست آصف الدوله رایدست خود گشاده و اظهار عنایت شاهانه فرمود و آصف الدوله اسدخان را اجازت نشستن داده منصب نه هزاری هفت هزار سوار و دو کرور دام الغاء فرمود و مقرر کرد که پالکی سواری او تا دروازهٔ غسلخانه جائیکه پالکی شاهزادگان می آید آمده باشد و نیز فرمود که نوبت در حضور بنوازند منصب وکالت بادمقرر شد و وزارت اعظم به جملة الملک منعم خان عنایت گردید و صوبه داری اکبرآباد نیمهٔ وزارت شد و حکم شد که در کچهری زیر دست آصف خان نشسته مهر زده باشد +

ذکر تادیب راجهای راجپوت

چون راجه جے سنگه گمهواهه ابن جے سنگه والی جے پور و برادرش بجے سنگه همراه لشکر بادشاهی بودند و جے سنگه همراه اعظم شاه بود و مصدر تردوات نمایان گردید و بجے سنگه برادر او در رکاب بهادر شاه بود بادشاه خواست که جے پور و آنبیر را از جے سنگه برآورده به بجے سنگه سپارد و نیز راجه اجیت سنگه راٹهور ابن جسونت سنگه والی جودهپور نیز پائے از اطاعت بادشاهی بیرون نهاده بود بدین سبب بادشاه سوئے آنبیر و جودهپور نهضت فرموده قلاع راجه هائے مذکور را مستخلص نموده حواله بنده هائے بادشاهی کرد اجیت سنگه و جے سنگه بحضور رسیده اطاعت و بندگی بجائے آوردند و بکار بادشاه بدارالخلافه رفتند و بادشاه آصف الدوله اسدخان را بدارالخلافه شاهجهان آباد فرستاد +

ذکر محاربه شاهزاده کام بخش

هرچند بادشاه شاهزاده کام بخش را بنصائح ارجمند امتناع از مخالفت و تخریص بر موافقت نمود سودمند نیفتاده ناچار بادشاه در هفدهم شعبان سنه تسع عشر و مایه والف روانه بیجاپور گردید و در سوم ذیقعده سنه عشرین و مایه والف هجری در رضافات حیدرآباد بکنار کام بخش آمده بود مقابله شد و محاربه درمیان آمده بعد از کشش و کوشش بسیار لشکر بهادر شاهی بتقدیر الٰهی غلبه کرده رفقائے کام بخش برخی قتل و جمعے مفرور شدند و شاهزاده کام بخش نیز جراحتها کرده حملات مردانه کرده شهامت داشت بیهوش شد و مردم هجوم آورده اسیر نمودند چون بحضور برادر رسید بهادر شاه بملاقات او رفته و بجائے مناسب فرود آورده و وقت ملاقات گفت که نمی خواستم که شما را چنین به بینم و کام بخش نیز همین کلمه بجواب گفت و عالم فانی را وداع نمود و بادشاه اولاد او را مع زن داشته قید و بند نفرمود و منعم خان را خطاب خانخانان و قلمدان مرصع داد و آصف الدوله اسدخان را خلعت وکالت که فوق وزارت است داد و ذوالفقارخان بهادر نصرت جنگ سپه سالار پرش را بصوبه داری هر چهار دکن مقرر ساخت و صوبه بنگاله و اوڈیسه به شاهزاده عظیم الشان پسر خود مقرر نمود و صوبه سیالکوٹ و آباد باخطاب خانی به سید عبدالله خان بارهه ابن سید میان و صوبه عظیم آباد به سید حسین علی خان برادرش عطا فرمود و بادشاه چون عهد کرده بود که رد سوال سائل نکند لهذا هر چه سائل میخواست میداد و در زمان او خطاب رائی و راجگی و خانی و میرزائی و نوابی بهر که و مه عنایت میشد و سندے پیشکاری استدعائے خطاب نموده حسب الحکم بادشاه بدریغه دار و نویسنده حضور عظیم الشان که صاحب مهر و دستخط

بود رسید شاهزاده نوشت که خالی در هر خانه ورائی در هر بازار پاس خاطر شما این گیدی هم را سے باشد و ازین خطاب مشهور شده و هر کس او را گیدی رائے میگفت چون بادشاه سوئے دکهن رفت صوبه گجرات به سید غازی الدین خان فیروز جنگ بهادر عنایت شد و از آب نربدا عبور کرده راجه جے سنگه گهوداهر واجیت سنگه را مطرب بے رخصت بادشاه فرار شده و از مردم بادشاهی قلاع خویش بدست آورده و بادشاه بار دگر از سیدآباد متوجه اوطان ایشان گردیده متوجه اجمیر شریف گشت الا هدرین اثنا در پنجاب خبر فتنه سکهان بسمع بادشاه رسید و نیز راجه جے سنگه و اجیت سنگه نیز عذر و عجز کرده بحضور رسیدند و بادشاه سرواری سلام ایشان گرفته و شمول عواطف نموده رخصت اوطان نمود +

ذکر فرقه سکه این فرقه در عهد بابری پیدا شده مسمی گرونانک مرید کبیر داس بود و مذهبے از نزد خود تراشیده صرف بوحدانیت الٰهی قائل بود و با هنود و مسلمانان کارے و تعصبے نداشت و همین طور بعد مرگش مُرید او سجاده نشین وے میشدند و اوقات خود بالفقر میگذرانیدند در زمان جلال الدین شهنشاه اکبر گرو گوبند فیدا هب برداشته منود و مسلم را شریک خود نمود و پارچه نیلگون پوشش و لباس مقرر کرد و تعظیم بزرگان جملا ادیان قائم و برقرار داشت و عداوت با منخالفان کیش اختیار نمود و گروند کو مخالفت باسلمانان کرده در جنگے قتل شد و گوبند ام مرید بجایش بالا شد و بعد انتقال عالمگیر این فرقه دست تعدی دراز کرده مسلمانان را قتل نمودند و بر زنان و اطفال هم رحمے نبخشودند و بادشاه بهادر شاه خود متوجه ایشان گردیده دامن کوهستان قلعه او را محصور نمود و قریب شام آنجماعت راه فرار سوے ملک راجه برنی یافته گریختند و بسیارے از آنجماعت بقتل رسیدند و بادشاه برنعم خان خانخانان برآشفت که چرا اول راه فرار ایشان نه بست و بادشاه متوجه لاهور گردید و منعم خان برگذشته هدایت خان ولد عنایت الله خان خلعت نیابت و وزارت یافت و غازی الدین خان فیروز جنگ در احمد آباد درگذشت و رستم خان از قلعه گوروگوبند برخاسته آمد محمد امین خان بجائش مامور شد چون پنج سال کامل از سلطنت بهادر شاه بگذشت در زمانیکه لاهور مخیم سرادق شاهی بود اختلال مزاجی در طبع بادشاه پیدا شده حکم بکشتن کلاب اردوداود در محرم سنه اربع و عشرین و مایه و الف هجری بعد سلطنت شش سال و عمر مقتدا و یکسال انتقال نمود و در وفاتش بے سر و بے پا شدند + فیض و فضل و نعمت و عدل و کرم + و مدت سلطنت او پنجسال و یکماه و بست و دو روز نوشته اند و اگر بعد از وفات اعظم شاه شمارند چهار سال و دو ماه و دو یوم میشود و برادر شاهجهان آباد آورده مدفون ساختند بهادر شاه صاحب علم و فضل بود و اکثر با علما و فضلا صحبت داشتے و صاحب سیر المتاخرین و برا شیعه مذهب پندارد اما این امر هیچ وجه به پایه ثبوت نرسد و دیگر هیچیک از تواریخ به تشیع وے گواهی نداده و بعض عبارت قطب شاه و کم توجهی فتوحات دکن که بسبب رنجش با برادر خود اعظم شاه بود و نیز بیت سید عبدالله خان و حسین علی خان سادات بارهه که شیعه بوده اند بملاحظه کارروائی و دلداری ایشان و گمان شیعیت

بربهادرشاه نتوان نمود اما بهادرشاه بسیار عادل و فاضل و رحیم مزاج و کم آزار بود و در معامله دین و مذهب تعصب کسے نبود و جمله شاهزادگان او سنی مذهب بودند و بیگم او دختر راجه روپ سنگه راٹهور این عم مهاراجه جسونت سنگه راٹهور والی جودهپور بود که عمدهٔ خواتین او بود و اولاد او شاهزاده عظیم الشان بود از بطن بیگم راٹهوری دختر روپ سنگه بود که صوبه داری ممالک بنگ بوے تعلق داشت و معزالدین جهاندارشاه از بطن نظام بائی بود و سیومی شاهزاده خجسته اختر جهان شاه و چهارمی شاهزاده رفیع القدر این چهار پسران شاه عالم بهادرشاه بودند و ازین میان پسر اکبر جهان شاه در رفیع القدر و عظیم الشان صاحب جرأت و همت بودند اما چون خیاط قضا و قدر جامهٔ سلطنت بر قامت معزالدین جهاندارشاه قطع کرده بود امیر الامرا نواب ذوالفقارخان نصرت جنگ بهادر سپه سالار مددگار او شده بحسن تدبیر و جوهر شجاعت و همت خود سلطنت به معزالدین رسانید چنانچه بیاید انشاء الله تعالی +

ذکر بعضے از شعرے عهد او

از موزون طبعان عهد شاه عالم بهادرشاه چند کسان بوده اند که اشعار ایشان نوشته میشوند - خالص سید حسین مخاطب بانتیاز خان صفاهانی حاجی حرم بود و از عهد عالمگیر خلد مکان در صوبه عظیم آباد بعهده دیوانی ممتاز بود و در عهد شاه عالم بهادرشاه عازم دیار ایران گردیده و اموال للوک از جواهر و اقمشه و امتعه با خود مے برد خدایار خان حاکم سند دندان طمع بر اموال او تیز کرده کسان خود را فرستاد تا شبے برادر نخجتند و کار او با تمام رسانیدند و اموال او را برند و این واقعه در سنه اثنی و عشرین و مایه بعد الالف هجری واقع شد و میر عبد الجلیل بلگرامی تاریخ این واقعه آه آه انتیاز خان گفته طمع موزون داشت از وست ؎ تا نخوانند شوم بهر انجمن + کز نباشد بچمن قدر گل خود رورا + دیوانه برلے رود و بغل برلے + باران مگر این شهر شما سنگ ندارد + رسید فصل بهار و زمانه گلچین است + سپند آتش مے شوچه جائے تمکین است + میر ابو الحسن شیرازی بعهد بهادرشاه خطاب قابل خان یافت و با آفرین لاهوری هم رابطه داشت و در عهود جهاندارشاه و محمد شاه معزز مے بود و در سنه عشره سادس مایه ثانی عشر گذشت از وست ؎ در گریبان کردنم از بسکه هوس بود + هر قطره که از چشم ترم ریخت جرس بود +

ذکر سلطنت سلطان معزالدین جهاندارشاه ابن قطب الدین شاه عالم بهادرشاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه غورکان

تولد شاهزاده معزالدین جهاندارشاه در سنه احدی و سبعین و الف هجری

از بطن نظام بائی و اقعشد چون شاه عالم بهادرشاه از این دار فنا بسرائے بقا رحلت فرمود از میان شاهزادگان شاهزاده عظیم الشان در حضور بود و قت رحلت پدر مضطرب الحال و لشکریان از اردو بر آمده به لشکرگاه خود رفت و امین الدوله را گذاشت که پایان کار دیده بیاید و امین الدوله بعد از استحال بادشاه بیرون رفته

باشاهزاده عظیم الشان احوال را گفت وعظیم الشان باستماع این خبر بسیار گریست رفقا بعرض رسانیدند که هرآنچه مقدر بود گذشت الحال وقت گریستن نیست که وقت از دست رفته وتیر از شست جسته بدست نمی آید شاهزاده عظیم الشان بصلاح رفقا بر تخت سلطنت جلوس کرده وامر بنواختن نقاره شاهانه فرمود ومخلصان بعرض رسانیدند که ذوالفقارخان مخالف است ودرین وقت بکار تجهیز وتکفین پرداخته است درین حالت او را بدست باید آورد تا از دغدغه کارسازی او امین باشیم اما شاهزاده عظیم الشان که بسیار صاحب جرأت وهمت بود قبول نفرمود وگفت که ازین سبب ناموس شاهی بغارت خواهد رفت وما که نظر بر فضل وکرم پروردگار داریم از ذوالفقارخان چه خوف کنیم اما امین الدوله نعمت خان ممتنع نشد وبا فوجی در پی مطلب شتافت وخواست که مثل ذوالفقارخان کسی را این چنین بدست آرد اما ذوالفقارخان فرصت یافته بخیام خود رفته بود امین الدوله بی نیل مرام خائب وناکام باز گشت وازامرائے کبار بهادر شاهی حکیم الملک وحکیم صادق خان وحمید الدین خان ومهابت خان وشاه نواز خان وغیره اکثر امرائے بادشاهی بشاهزاده عظیم الشان ملحق گشتند ورستم دل خان وغیره بعضے امرائے کبار به شاهزاده جهان شاه پیوستند اما ذوالفقارخان سپه سالار که باشاهزاده عظیم الشان والا تبار نفاق وغبار داشت از عظیم الشان برگشته به مغز الدین جهاندار شاه پیوست واو را ترغیب داد که بدست آوردن عروس سلطنت کمر همت بربندد مغز الدین که امید سلطنت نداشت باسپه سالار گفت که من با اسباب وزری که بابن کار خطیر وسر انجام این مهم عظیم الشان فنا نماید مهیا ندارم وهیچ صورتے نیست اما به صوبه خود که ملتان است میروم واز انجا سر انجام اسباب نموده باز میگردم ذوالفقارخان مانع این عزم آمده گفت که در امور جهانداری این قدر درنگ مصلحت نیست زر واسباب بے که ضرور خواهد بود از سرکار خود تجویز خواهیم نمود وذوالفقارخان که از امرائے کبار عالمگیری بود شاهزاده رفیع القدر وجهانشاه را نیز به وعده هائے مناسب بوقت وافسون لائق موقع بفریفت وبخود متفق فرمود وشاهزاده عظیم الشان دور لشکر خود خندق کنده به استقلال واستبداد تمام نشست وگفت که هر بر سرم خواهد آمد بمدافعت او خواهیم کوشید وذوالفقارخان به جهان شاه ورفیع القدر پیام داد که یکجا باید شد وبر سر شاهزادگان عالی تبار یکجا شد ند +

ذکر محاربه شاهزاده عظیم الشان با هر سه برادر وانجام او بتقدیر ایزد داور

چون هر سه شاهزادگان یکجا شدند بعد از سامان

حرب وضرب در ماه صفر المظفر سنه اربع وعشرین ومائه بعد الالف هجری بر سر شاهزاده عظیم الشان رفتند وشاهزاده عظیم الشان نیز مردانه وار مقابل شد وتا هفت روز جنگهائے توپ وتفنگ درمیان آمد واز امرائے عظیم الشان نعمت الله خان وعزیز خان ودیا بهادر ناگر وراجه بحکم سنگه کچهواهه وراجه راج سنگه بهادر وشاه نواز خان وغیره بالاتفاق بعرض رسانیدند که منهزم جمعیت مخالفان قوت نگرفته اگر ایما شود یکبار حمله مردانه کنیم اما شاهزاده عظیم الشان را

تقدیر ایزد قدیر بانع آمده اجازت نداد و در خیال او بود که مخالفان زر و سامان رسد ندارند و در اندک زمان ویران خواهند شد لهذا امر بجنگ نه فرمود و بعد ازین روز سے امیر الامرا ذوالفقار خان و پسر شاهزادگان زور آورده بر یزش توپ و تفنگ معرکه جنگ را بر لشکر عظیم الشان تنگ نمودند و چون راه شهر سوئے لشکر او گشاده بود اکثر مردمان او در شهر رفتند و امرائے او ناچار شده مضطراب بسیار نمود ند و بارد گر نزد شاهزاده عظیم الشان رفتند و اجازت یورش بر مخالفان خواستند و شاهزاده عظیم الشان باوجود آنکه در فهم و فراست و تهور و شجاعت بے نظیر زمان خود بود دست تقدیر دامن همت او را بگرفت و در ین حالت هم ایشان را اجازت نفرمود و امرائے دلاور خسته خاطر شدند و باوجود عدم اصرار ایشان واجب الاذعان او بر لشکر مخالفان ریختند و معرکه حرب و ضرب گرم شده امرائے عظیم الشان بشجاعت و مردانگی بسیار بظهور رسانیده و مخالفان را گریزانیده بر بلندیئ که توپ هائے شاهزادگان بود ند رسیدند و توپخانه را متصرف در آورد ند امادیگر هیچ کسے بمدد ایشان نرسید امرائے او حتی الوسع سعی در شجاعت نمود ند آخر افواج شهزادگان زور آورده بر ایشان ریختند و راجه دیا بهادر ناگر و راجه محکم سنگه کچهتری و سلیمان خان منی افغان در انجا کشته شدند و افواج ایشان منهزم شده به لاهور رفتند و در اطراف فیل سواری عظیم الشان که صباح شصت هزار سوار بود ند درین وقت قریب دوازده هزار سوار ماند ند چون شام شد و شهزاده به سنکر رسید ازان هم بسیارے به شهر رفتند و دو سه هزار کس ماند وقت سحر عظیم الشان بارد گر بر فیل سوار شده و امین الدوله و راجه راج سنگه با دو هزار سوار همراه او گشتند و باقی هم رفتند و در ان زمان باد تندی برخاسته چنانکه ریگ آب راوی مے پریده واز کثرت گرد و غبار هیچ دیده نمے شد و درین وقت جماعتے از مغول از لشکر مغز الدین برآمده تیر باران کردند و برائے غارت خزانه پیشتر رفتند و گلهٔ عماری فیل سواری عظیم الشان رسیده و بالش را آتش در گرفت دود مانع دیدن شد و عظیم الشان بالش را بر زمین زد امین الدوله پرسید که خیر است شهزاده گفت که بخیر گذشت و امین الدوله را رقت آمده نفیر برآورد و شهزاده بجمال تهور و یرا دلاسا داده امین الدوله گفت که چون شصت هزار سوار در رکاب بود ند حضرت امر بیورش نفرمود ند الحال صلاح چنان مے نماید که بر اسپ سوار شده به بنگاله باید رفت که از انجا پر و بال درست کرده باز تقدیر آزمائی کنیم عظیم الشان قبول نفرموده تمثل بے بحیه ظاهر ساخت و فرمود که اگر سلطنت مقدر است باین جمعیت قلیل بمقتضائے کَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بفتح مے یابیم و الا بعد از ینهمه الا بعد از شکوه چه شد و شجاع چه نمود و امین الدوله بعرض رسانید که سبت و دو سوار من باقی مانده اند دیگر همه رفتند عظیم الشان فرمود که ده سوار من دهید که برمغز الدین بتازم و شما با دوازده سوار بر ناخسته اختر اویزش کنید امین الدوله از نهایت استقلال و شجاعت او تعجب نا نمود و همان زمان گلهٔ توپی بر خرطوم فیل سواری او رسید فیل از میدان روے گردانیده سوئے آب راوی گریخت و فیلبان نیز بر زمین افتاد و جلال خان که در خواصے نشسته بعد ازیشان گرفته بزیر آمد و فیل بے اختیار خود را از ساحل بلند در آب راوی افگند و بگرداب افتاده فرو رفت و خبرے دیگر از

عظیم الشان نیامده در قعر عدم رسید ۵ رسیدش غزان در بهار حیات + نوشتند در قبض روحش برات + رسید
از اجل مرغ روحش زسر + زپر کلاهش برآورد و پر + برآمد غریو چنان تند و تیز + که افتاد در آسمان رستخیز +
جهان سر بسر گشت ماتمکده + شد اهل جهان نیز ماتم زده + زباد زنزاد آن که آخر نمرد + بخود هیچ ناورد و چیزے نبرد +
اگر مدت نوح پیش آیدت + برآخر همین چال پیش آیدت + نرفت آفتابے باوج کمال + کز انجا نیفگندش
آخر زوال + همان منزل است این منقش رباط + که گستر د انجا فریدون بساط + همان است این برکشیده رواق +
که بنشست دارا ش در زیر طاق + کجایند آن صاحب انگشترین + که روئے زمین بودشان در نگین + ندیده
کسے تا ابد زندگی + خدائے جهان راست پائندگی + عظیم الشان در شجاعت و مردانگی نظیر نداشت و بیگم او دختر
راو کیسری سنگه بود و اولاد او شاهزاده فرخ سیر و محمد کریم میرزا و همایون بخت سه پسر بودند محمد کریم میرزا اسیر شده بقتل
رسید و فرخ سیر بادشاهی یافت و بعد ازین فتح یک صد گردون زر سفید و هشتاد اعرابه زر سرخ بدست جهانشاه
افتاد و جهانشاه درخواست نمود که برابر سه حصه باید نمود و معز الدین بصلاح ذوالفقار خان سر باز زده مهم بجرب
انجامید علاانکه اول بعهد و پیمان به تقسیم سلطنت و اموال علی السویه البشان را بخود کشیده بود الحال سه حصه زر
خود گرفته باقی دو حصه به جهان شاه و رفیع القدر میداد مصالحه بر هم خورده حرمت خان و امیر خان و رستم دل خان سوئے
جهان شاه شدند جهان شاه صف قتال برآراسته تمام روز جنگ قایم بود و تمام شب هر دو لشکر مستعد و مسلح بوده
پاسداری نمودند و سه روز بهمین منوال گذشتند روز چهارم جهان شاه پیغام داد که سو چال رامے بنیم و تقرر نمود که
وقت برگشتن افواج دفعتًا بر سر معز الدین ریزند و قتیکه آخر روز معز الدین و رفقاے او از میدان برگشتند و زین از
پشت اسپان و اسلحه از کمر برداشتند جهان شاه با لشکر خود یراق بسته برق وار بر سر معز الدین رسید و لشکر معز الدین
ازین صدمه متفرق شده معز الدین و عمارئ دیگر که غیر از عماری هائے سلطانی بود در آمده و چادر سفید بر سر او کشیده
فیلبان را گفت که به بهانه سواری زنانه بلشکر ذوالفقار خان برساند جهان شاه ظفر یافته امر نواختن شادیانه فتح
فرمود اما ذوالفقار خان مضطرب شده چون معز الدین بوے رسید بر قنداز ان خاصه خود در الحلبیده یک یک مشت
اشرفی بایشان داده گفت که به بهانه سلامی بسرکار قریب جهان شاه رفته بنا یق را یکبار بر و شلک نمایند و
لشکر جهان شاه مشغول او لجه بودند و جهان شاه با دو صد کس استاده بود تفنگچیان سه چهار صد کس رسیده یکمرتبه شلک
بر و نمودند از ضرب گلوله هائے تفنگ کار آن بادشاه تمام شد و لشکر او متفرق شده روز دیگر رفیع القدر را لقاره جنگ
نواخته با اندک کسان خود بر هم غفیر که گرد معز الدین گرد آمده بود حمله نمود و معز الدین که تمام شب در شراب خوردن و
رقص و سرود بسر برده بود آشفته حال بیرون آمده سوار شد و رفیع القدر با مردم قلیل خود حمله رستمانه نمود و رفقاے او
نیز چندان کوشیدند که همه بر خاک هلاک افتادند و شاهزاده رفیع القدر تنها ماند سپر و شمشیر بدست گرفته از فیل بر جست ۵

بغریدو برگشت چون شیر مست ✣ چو سیلے کہ آید ز بالا بہ پست ✣ زمین زیر شمشیر او بنده شد ✣ نگوئی کہ سہراب یل زنده شد ✣ آن شہزادۂ رستم توان چون شیر غضبناک بہر جانب مے تاخت و تیغ و سپر گرفتہ مردی مے نمود کہ اگر رستم دستان زنده بودے تماشۂ قطعۂ متش بروش کشیدے امایک کس باین جم غفیر چہ تواند کرد و آخر از دست نامردان بسیار کہ بر و ہجوم نمودند شربت مرگ چشید و این ہر سہ شاہزاده آن چنان مردانہ و صاحب عزت و ہمت بودند کہ اگر از نیہا یکے را تخت میسر شدے قوت سلطنت مغلیہ اگرنے افزودے کاستے اما چون منظور ایزد قدیر نوعی دیگر بود مغفرالدین جہاندار شاہ بیاوری اقبال و یاری ذوالفقار خان بہادر سپہ سالار بر تخت اجلال جائے گرفت و او بعیش و عشرت عادی و از جرأت و ہمت عاری بود بعد از فتح از لاہور کوچ کردہ بہ شاہجہان آباد رسید و عالی تبار پسر اعظم شاہ و محی السنت و محمد فیروز مند و پسر سیومی کام بخش کہ فارغ البال بودند بقید افتادند و بادشاہ سلطان کریم الدین پسر عظیم الشان را قتل نمود و وزارت اعظم بہ ذوالفقار خان و وکالت مطلق بہ پیشگاہ آصف الدولہ اسد خان مقرر شد و در تقویت بر لوردر ضامی خود کوشیدہ و بر القاب خان جہان بہادر داد و لال کنور کہ دختر کلاونت بود و مشوقہ بادشاہ بخطاب امتیاز محل بیگم ممتاز شد و فرمان شد کہ ہمراہ سواری او چتر و پر فیل میرفتہ باشد کہ مخصوص بسلاطین است و برادر او مسمی خوشحال را خطاب خوشحال خان و منصب ہفت ہزاری داد و نعمت خان ابن عم لال کنور را پنجہزاری نمود و صوبہ داری اکبر آباد بخوشحال خان داده ذوالفقار خان سندش جاری نکردہ گفت کہ در حق التحریر چند ہزار روپیہ طنبور باید داد و خوشحال مذکور ازین سخن رنجیدہ و شکایت بہ خواہر خود کرد و او بادشاہ رسانیدہ و قتیکہ امیر الامراء ذوالفقار خان بملازمت رفت بادشاہ ایمائے اجرائے سند او نمودہ گفت کہ درخواست ہائے طنبور ظاہرا از شوخی ملیح خواہد بود و زیر بعرض رسانید کہ شوخی نیست حقیقت حال است کہ کاربند و بست و صوبہ داری ارث خانہ زادان است و تربیت و رعایت اہل نشاط بانعام و اکرام مقرر بود چون امروز تو الان و گویندگان بکار سپہداری پردازند خانہ زادان چہ خواہند نمود لہذا چندین ہزار روپیہ طنبور طلبیدہ ام کہ بخانہ زادان تقسیم باید بادشاہ خجل شدہ دم در کشید و نیز خوشحال خان کلاونت مذکور بر زنے ہمسایہ عاشق شدہ خواست کہ بجبر و تعدی بوے بیامیزد و شوہرش استغاثہ پیش ذوالفقار خان برد ذوالفقار خان فرمود تا آن ناہنجار را گرفتہ زیر چوب کشند و بعد زدوکوب کہ جزائش بود تقید نمودند روزے سید حسین قلیچ خان کہ امیرے مدبر بود و غیر از ذوالفقار خان ہیچ یکے را ہم چشم خود نے پنداشت و قلیچ خان پسر سید غازی الدین خان فیروز جنگ سمرقندی بود زمانہ را باخود موافق ندیدہ پائے در دامن عزلت پیچیدہ بود و آمد و رفت بدربار نداشتہ بدیدن علما و درویشان مے رفت روزے کہ بجائے میرفت در اثنائے سواری سوارے زہرہ نام زنے کہ مصاحبہ لال کنور بود در پیش آمدہ و حسین قلیچ خان خواست کہ سوے دیگر برند مردم زہرہ از سفلگی مست بودہ دانستہ مردم میر را زیر اہتمام

گرفتند و سید انعاض نموده چون فیل سواری زهره قریب رسید زهره از سر غرور پرسید که این سواری کیست گفتند که چین قلیچ خان زهره پرده را بر داشته گفت که چین قلیچ خان پسر کور تولی سید ازین او را برآشفته مردم را گفت که او را زیر کتک کشند مردم سید نیز برآشفته مردم او را کتک کاری معقول نموده و زهره را نیز از فیل کشیدند و بخوبی بسزا رسانیدند چین قلیچ خان چون دانست که فتنه سر خواهد کشید لهذا روی سواری گردانیده بخانه ذوالفقار خان رفت چون هیچ گاه بخانه او نمیرفت ذوالفقار خان متحیر گشته سبب پرسید و بعد از وقوف حال سید را دلاسا داده و بخانه خرمی فرمود و زهره نزد لال کنور رسیده و خاک بر سر افشانده بگریست و قریب تر بود که فتنه بزرگی حادث شود او ذوالفقار خان به بادشاه پیام فرستاد که در این مقدمه خطائے زهره ظاهر است و آبروئے خانه زادان را واجب دانند بادشاه نیز از وجه ذوالفقار خان ازین درگذشت +

ذکر محاربه معزالدین جهاندار شاه بادشاهزاده فرخ سیر و هزیمت یافتن بتقدیر ایزد دادگر ثوثر

چون صوبه بنگاله باتوابع و ضمائم بشاهزاده عظیم الشان تعلق داشت و شاهزاده فرخ سیر این اوران صوبه بود درین زمان از بنگاله خروج کرده معزالدین جهاندار شاه سید عبدالغفار کردیزے را به تنبیه وے فرستاد و سید مذبور با دوازده هزار سوار در الله آباد رسیده و سید عبدالله خان صوبه دار الله آباد با سید سراج الدین علی خان و نجم الدین علی خان و سیف الدین علی خان و غیره سادات متعلقان خود مشورت کرده ایشان را بجرب سید عبدالغفار خان کردیزی فرستاد و چون دو سه هزار سوار و دو سه هزار پیاده با این ها بود ند سید عبدالغفار خان گفته فرستاد که با اطفال بازی نمیکنم و راه قلعه گرفت اینها خود باو آنچنند و معرکه سخت واقع شده و برادر سید عبدالغفار کشته شد و ازین وجه خبر کشته شدن سید عبدالغفار خان شایع شده فوج او بهم برآمد و شکست فاحش بافت سراج الدین علی خان نیز کشته شد و عبدالغفار خان منهزم شد و بعد ازین شکست سلطان معزالدین جهاندار شاه سید شاهزاده اغرالدین را با پنجاه هزار سوار بتادیب عبدالله خان و تسخیر الله آباد فرستاد و اختیار فوج به خواجه احسن خان نیرنه کوکلتاش خان را هفت هزاری و خطاب خانه دوران خان داده باو سپرد و چون شاهزاده به کهوه رسید فرخ سیر و سید حسین علی خان و عبدالله خان بمجاشده و شاهزاده اغرالدین همان جا خیام لشکر استاده کرده و مورچال بسته و خندق کنده نشست چون فرخ سیر و در رسید و افواج او مورچال بسته مورچال اغرالدین را فرو گرفتند شاهزاده و خواجه احسن خان و دوران هراس و سواس بخود راه داده و اشرفی و جواهر گرفته و باقی جمیع کارخانجات را بر جائے گذاشته در شب دیگر بر راه فرار اختیار کردند و لشکر او نیز متفرق و پریشان شده و لشکریان فرخ سیر دست بغارت برآورده اردوی معمور او را غارت کردند و بادشاه جهاندار شاه چین قلیچ خان را از عقب او فرستاده بود و منوز او در اکبر آباد بود که اغرالدین بدحواس در انجا رسید و

چین قلیچ خان ویرا در انجا متوقف کرده و جهاندار شاه ناچار در روز دوازدهم ذیقعده سنه اربع و عشرین و مائه بعد الالف هجری از دار الخلافه شاهجهان آباد بر آمده و ذوالفقار خان و کوکلتاش خان و اعظم خان و جانی خان و محمد امین خان وغیره با هشتاد هزار سوار و پیاده بیشمار متوجه اکبر آباد گردید چون کوکلتاش خان باذوالفقار خان سرسری میخارید و در میان امرا منافقت پیدا بود و جهاندار شاه همیوت عشق لال کنور بود و فرخ سیر و افواج او پایاب بهر سانیده و از پس پشت لشکر جهاندار شاه بر آمده و بتاریخ چهاردهم ذیحجه سنه مذکور معز الدین نیز برگشته از سر نو ترتیب افواج نمود ذوالفقار خان امیر الامرا با اعظم خان و جانی خان بطرف یمین و محمد امین خان و سید عبد الصمد خان و سید حسین قلیچ خان و جان نثار خان بطرف دست چپ و راجی محمد خان و اسلام خان و رستمی خان و حفیظ الله خان و دیگر افواج در المنتشر قرار یافتند و رضا قلی خان دارو غه توپخانه بطرفے مقرر شد و از انطرف فوج سیز نیز در قول و سید عبد الله خان با در ہراول و سید حسین علی خان و حسین بیگ عرف صف شکن خان را در دست راست و خانزمان علی اصغر را در مقابل کوکلتاش خان آراست و بعد از ترتیب صفوف مقابله شده و سید عبد الله خان اول برامرائے مخالفیه تاوات تورانیه حمله آورده و از مدافعت ایشان ازان طرف روے برتافته برجانب توپخانه میل نمود و از انطرف گذشته در زمرهٔ فوج جهاندار شاه محصور شد و حسین علی خان برادرش نیز در طرف ذوالفقار خان حمله آورده و از فیل بدر جسته تردد مردانه بجائے آورده زخمی شد ؎ بپوست رزمگران کز سپهر ✤ گریزنده شد ماه و بگریخت مهر ✤ برآمد دو دار و گیر و گریز ✤ ز هر سو فشان شد دو ترک ریز ✤ یکے را تن افتاده بے پا و دست ✤ یکے را سر و مغز از گرز پست ✤ عقیقے شد از خون بفرسنگ سنگ ✤ فرو ریخت از چنگ خرچنگ چنگ ✤ در انحالت عبد الله خان قریب به معز الدین جهاندار شاه رسیده و جهاندار شاه را غافل یافته و سواری زنانه را که بر فیلبان بود دیده یاران نمود و سواری زنانه او ازین صدمه بهم برآمده و جهاندار شاه خواست که مدافعه نماید فیل سواری او از اختیار فیلبان بیرون رفته سرکشی آغاز نهاد و بسیارے از فیلبان کشته شده و رمیدند و هر سو دویدند و اضطراب عظیم در اردوی او پیدا شده باوجود آنکه فسادیانه فتح نواخته بود ندارد و پریشان گشت و کوکلتاش خان خواست که خود را بآقا رساند خان زمان و جمیله رام بر دو تاختند و کوکلتاش خان و آن دو برش کشته شدند و رضا قلی خان و جانی خان و مختار خان نیز کشته شدند و اعظم خان برادر کوکلتاش مجروح و مطروح جهاندار شاه رسیده و بآنکه امیر الامرا ذوالفقار خان در میدان بود که جهاندار شاه آخر روز راه اکبر آباد پیش گرفت و ذوالفقار خان پائے استقامت در میدان شجاعت افشرده بادشاه و شهزاده را مے جست اما شاه و شاهزاده قبل ازان از میدان بدر جسته بودند و فرخ سیر شادیانه فتح نواخته اما از استقامت ذوالفقار خان متحیر بود و بعد ازین پیام بامیر الامرا فرستاد که عجب بادشاهی خودگرفته است اگر شما مے سلطنت باشید قیام شما جائے دارد اما اگر بادشاهی از نسل گورکان و اولاد تیمور میخواهید معز الدین نباشد من باشم ذوالفقار خان نیز ناچار برگشته باکبر آباد رفت جهاندار شاه در همان شب ضبع را

تعیین داده شاهجهان آباد روان شد و فرخ سیر ظفر یافت و جهاندار شاه آخر بدست فرخ سیر افتاده بقتل رسید و بفرمان فرخ سیر سرش به نیزه و تنش بر فیل داشته تشهیر نمودند و پیش اغر الدین نیز گرفتار آمده از بنگل کورنگر دیده مدت سلطنت او ده ماه و مدت عمرش پنجاه و دو سال و نه ماه بود سکه او این بیت بود ؎ بزد سکه در ملک چون مهر و ماه ✣ شهنشاه غازی جهاندار شاه ✣

ذکر امیر الامراذوالفقارخان فیروزجنگ بهادر سپه سالار

ابن آصف الدوله جملة الملک اسدخان بهادر بود و اصل نام او محمد اسمعیل

و اسم پدرش ایراهیم و از عمائد امرائے عالمگیری بود در هر معرکه جوهر شمشیر شجاعت ظاهر نموده و در میدان انتظام مالی و ملکی گوئی سبقت از اقران و امثال ربوده پدرش وزیر عالمگیر بود و در جمیع امرائے مغل و راجپوت وغیره برتری مے نمود ذوالفقارخان باکبرآباد آمده میخواست که شاهزاده دیگر را بر تخت نشانده بافرخ سیر آویزد اما پدرش بحکم اِذا جاءَ الْقَضاءُ عَمِیَ الْبَصَرُ مانع شده بنظر بحقوق خدمت دیرینه دستها بر وبال بسته پیش فرخ سیر حاضر شد و با آنکه امرائے وے وقت پیام قسم مصحف مجید درمیان آورده بودند مگر بروقت ملاقات آصف الدوله را بهانه پیری اجازت خانه داده و باذوالفقارخان پیامهائے خشونت آمیز فرستاده ذوالفقارخان که امیرے غیور بود چون تیر تقدیر را از شست بدر جسته دید و مقابل جوابهائے درشت گفته و آخر مردم بادشاه از پس پشت وے در آمده تسمه در گردنش انداخته و مردان نکارد و خنجر و شمشیر کارش باتمام رسانیدند و پدرش این تاریخ گفت ؎ هاتف شام غریبان باد و چشم خون فشان ✣ گفت ابراهیم اسمعیل را قربان ۱۱۲۴ نمود ✣ و آصف الدوله جملة الملک اسدخان بهادر دزیر نیز در سنه تسع عشرین و مائیه و الف هجری انتقال نمود ✣

ذکر سلطنت سلطان معین الدین محمد فرخ سیر ابن عظیم الشان ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه غورکان برلاس

ولادت او در سنه ثمان و تسعین و الف هجری و افتشده در عهد بهادر شاه

صوبه بنگاله و اوڈیسه و عظیم آباد و اله آباد متعلق به عظیم الشان بود وقتیکه عظیم الشان بمعرکه برادران بمد و پدر میرفت فرخ سیر را در اکبرنگر راج محل گذاشته بود و مغر الدین جهاندار شاه بعد از فتح یافتن بر برادران به جعفرخان صوبه دار فرمان فرستاد و فرخ سیر ازین حال آگاهی یافته در عظیم آباد رسید و سید حسین علیخان صوبه دار آنجا معروضداشت که بوجه حضوت پدر شما نمیخواهیم که از دست ما آزارے بشما رسد و در باره شما فرمان نوعی دیگر است باید که زود تر خود را ازینجا بیرون اندازید ورنه بسبب شما با هیم مورد عتاب خواهیم شد و فرخ سیر ملازمان خود را فرستاده سید را بملاقات خواند حسین علی خان که امیرے واقعه طلب جاه جو بود و بسبب موجودگی امرائے عالمگیری و ناپرسی مغزی سر او خویش نمے یافت

بافرخ سیر لازمت کرده و فرخ سیر بقبول و قرار و رزم زبانی و برا صلاح خود ساخته و حسین علی خان به برادر خود عبد اللہ خان
احوال عزم موافقت بافرخ سیر نگاشته و فرخ سیر را نوید سلطنت داده به آمادگی اسباب سلطنت او پرداخت و
بروایت دیگر قبیله بهادر شاه صوبه بنگاله به اغر الدوله خان جهان بهادر داد فرخ سیر را طلب حضور نموده و بے
عنایتی جد و پدر در باره خود دیده رفت و به عظیم آباد تقیم شد در همان ایام شخصے محمد رضا نخالب برعایت خان که مغضوب
درگاه شاهی بود دست بجعلی آراسته قلعه بتهاس از عمله بادشاه گرفت و فرخ سیر حسب الحکم جد و پدر لاچین بیگ نام پسر دے را
از مصاحبان خود باین مهم امور فرمود و بے حیله آنکه خلعت و فرمان برائے تغلب مذکور آورده است با دو کس بر قلعه رفته
کارش تمام ساخت و فرخ سیر وقت استحال بهادر شاه خطبه بنام پدر خود خوانده چون احوال فتح جهاندار شاه شنید متوهم
شده با حسین علی خان معذرت و الفت در میان آورده و را شریک کار ساخت و لوائے مخالفت برافراشت و چنانچه
مذکور شد برغر الدین دست یافته بتخت نشست و تاریخ جلوس او این است ۵ شاه فرخ سیر که افسر او + آفتاب سپهر
مملکت است + گفت ناگه سال سلطنتش + آفتاب کمال سلطنت است + و شخصے باین لحاظ که بعد چند روز
سال بست و پنجمین آغاز است گفته ۵ بفرخ سیر باجور لاشریک + خدایا ابد باد فرخ اریک + و فرخ سیر غر الدین
ابن معز الدین جهاندار شاه و عالی تبار پسر اعظم شاه و همایون بخت برادر خود را معدوم البصر گردانیده بحبس فرستاد و خلعت
وزارت به سید عبد اللہ خان بار سه و خلعت امیر الامرائی به سید حسین علیخان داد و این بیت بر سکه اش کرده ۵
سکه زد از فضل حق بر سیم و زر + بادشاه بحر و بر فرخ سیر + و صدر الصدور سے به افضل خان دادا ما سید عبد اللہ خان
لطف اللہ خان را منحواست و درین باره رنجشے در دلهائے شاه و وزیر پیدا شده آخر دیوانی خالصه به لطف اللہ خان
و صدارت به افضل خان مسلم شد و عبد اللہ خان و حسین علیخان اقتدار بسیار بهم رسانیدند +

ذکر کنخدائی سلطان فرخ سیر گورکان با دختر مهاراجه اجیت سنگه راٹھور والئے جودهپور مارواڑ

چون راجه اجیت سنگه والی جودهپور سر بطغیان و عصیان برآورده بود و
شاه عالم بهادر شاه بوجه فتنه سکهان

قرار واقعی تنبیه ایشان نمودن نتوانسته بود درینوقت امیر الامرا حسین علیخان جهت تنبیه او مقرر شد و اجیت سنگه تاب
مقاومت در خود ندیده وکلائے خود بخدمت امیر الامرا فرستاده اطاعت قبول کرد و مقرر نمود که دختر خود بباد شاه دهد و پسر
اکبر خویش را بهمراه حاضر بودن بدرگاه با پیشکش روانه نماید و براین قرار داد امیر الامرا فرمان عفو تقصیر بوے فرستاده
حسب الحکم جشنے عظیم برپا ساختند و در شروع سال ثامن و عشرین و مائه بعد الالف طوی عظیم ترتیب داده رانی راٹھوری
را با فرخ سیر در سلک عقد کشیدند و مورخان اتفاق دارند که درین جشن کنخدائی چنان آراستگی و زینت بعمل آمده بود
که در هندوستان از ابتدائے عهد ایان و سلاطین اسلام در هیچ اوقات این چنین جشنے نشده و چشم روزگار ندیده بود

سید عبد الجلیل بلگرامی مثنوی رنگین در این مضمون نگاشته و چند شعر در صنعتی گفت که نام راگنی های هند و پرده های فارس بر تصنع تمام در آن آورد و چند ابیات ازان نوشته میشوند ؎ چو سبد دل نماید چین آهنگ ✦ بر و از چهره هر پار سا رنگ ✦ دران محفل کجا بر گوش مے زد ✦ نوائے کان نه راه هوش میزد ✦ اگر شاپور یا خسرو بخاک اند ✦ پئی این نغمه از حسرت هلاک اند ✦ مغنی پرتوانا ایشان و تر زد ✦ که از ربط بهار عیش سر زد ✦ شگفتی های دل در دست تار است ✦ که آن را نغمه کل موسیقی کار است ✦ نوائے نغمه گرم دلبری بود ✦ بنظم گوهر یکتا گهری بود ✦ شگفتن آن چنان سے زد ز تار ✦ که کردی سینه ها را صحن گلزار ✦ ز بس مدهوش شد زین نغمه مشیار ✦ ندر دانا الهٔ یاری رفتار ✦ نوا گوید قوام ساحری ام ✦ نے تقویم چون پت منجری ام ✦ چنان در نغمه باشد دلپذیری ✦ کز انسون ترنم دیو گیری ✦ لب هر ساز این معنی ادا کرد ✦ که جشن شاه کام ما روا کرد ✦ چنان از نغمه دل بر بے غمی زد ✦ که بے اجما لکوس غرمی زد ✦ باستیفا رلذات ترانه ✦ ترا کافیست این جشن شهانه ✦ اگر وصلی نماید فخر شاید ✦ نوائے زین نه آگره کے سراید ✦ بود در گلشن گلریز هر لب ✦ سرود خارکن بابت در آن شب ✦ همچنین اشعار بسیار درین مطالب گفت و اسمائے راگ و راگنی های هند را بصنعت تمام در آن یاد کرده و اسمائے پرده های فارس را در اشعار آبدار ترکیب داده داد سخنوری داده چنانچه بندی ازان هم نوشته میشود ؎ دلت گر بر مقام عیش شید است ✦ ز تار ساز راه راست پید است ✦ کند هر پرده از عشرت فزائی ✦ چو معشوق مرقع دلربائی ✦ باین لذت چو زاهد آشنا نباشد ✦ نماز پنجگاه از دست قضا نباشد ✦ مغنی نغمه چون باده انگیخت ✦ بجام اده گل اصفهان ریخت ✦ بهار نغمه چون در ولدهی شد ✦ نے از فیض نوا سرو سهی شد ✦ ز مطرب هر نوا در تمین است ✦ بمعنی گنج باد آورد هین است ✦ و الله ؎ اگر ان باین و گر این آن نداند ✦ بنظم من ز معنی در نماند ✦ جگر چون دانهٔ یاقوت سفتم ✦ که نام پرده ها در پرده گفتم ✦ که تا هر سامعی کز نارسائی ✦ بموسیقی ندارد آشنائی ✦ نگردد گز حسن صنعت آگاه ✦ ز حسن نظم گیرد حظ دلخواه ✦ مغنی بار گ هندی آشنا نیست ✦ به بحر فارس هندی را شنا نیست ✦ درین دریا شنائی ها به بیند ✦ تلاش دست و پاے ها به بیند ✦ و میر حسن ایجاد تاریخی در سلک نظم کشیده چون راجه اجیت سنگه پسر جسونت سنگه والی جودهپور بود چنین گوید ؎ ز باغ مهاراجه جسونت سنگه ✦ ببشکوے دولت در آمد گلے ✦ و این کتخدائی در دوم ذالحجه سنه سبع عشر و مائیه بعد الالف هجری واقع شد چون مهاراجه اجیت سنگه سفارش بسیار جهت اعزاز و احترام و تعظیم دختر خود امیر الامرا گفته بود این کتخدائی را به جشنے عظیم سرانجام داده بادشاه بخاطر امیر الامرا رفته صیغه عقد خوانی را انجام داد و مشهور است که مثل این کتخدائی شادی دیگر در هندوستان واقع نشد ✦

استیصال جماعه سکهان

بعضے از ارباب تواریخ حدوث مذهب سکهان را قبل از شهنشاه عالمگیر

ز و ما حاصل نگاشته میشود

مے نویسند اما در عهد فرخ سیر بسیار زور گرفتند و آغاز ایشان چنین است که در زمانه بابر بادشاه گورکان فاتح هندوستان
نانک نام کهتری پسر بود و پیشه بقالی داشت و باحسن وصباحت اندک شعور و لیاقت هم داشت و سید حسن نام درویشے
نظر بر تربیت او گماشت راویان صحبت و قوفے بر حقائق و کلام حضرات صوفیه کرام علیه الرحمه والرضوان پیدا
کرده و از تعصب ورگذشته کتابے بزبان پنجابی تصنیف نمود و اولاد نانک سری چند و لکهمی چند بود ند اولین بدنیا
آویخت و دو یمین عقد موافقت او گسیخت و سجاده نیز قبول نه کرده انگد نام شخصے بجائے گورو نانک بالا رفت و
بعد از و امرداس مرید او کلاه فقر ظاهر بر سر نهاد و بعد از را مداس دامارش برسند و نشست و سپس گورو ارجن
سجاده نشین شد و پس از و گورو هر گوبند گردو شد و بعد ازان سجاده به هر راے رسیده از و به تیغ بهادر مقرر شد
و تیغ بهادر بفرمان عالمگیر بادشاه کشته شد و هر گوبند بعد از و سجاده نشین گردید و در زمان اورنگ شاه عالم بهادر شاه
قلاع ایشان را محاصره کرد و هر گوبند از انجا گریخته بسلیمگ به افاغنه دارتا لباس خویش پوشانیده در راه اورا خود
گفتند و از انجا بر آورده بجائے که معهود بود رسانیدند و بعد هر گوبند گرو گوبند جائے او گرفت و بکینهٔ اهل اسلام پرداخته
جمعیتے از معتقدان خود فراهم آورده هر جا که دست مے یافت پیر و زن و طفل و جوان همه را میکشت تا بحدیکه شکم
زنان بارداررا شگافته بچه ها بیرون مے آورد و سر مے برید و امرائے شاه عالم بهادر شاه در تادیب او سعی بلیغ
مے نمودند اما گوبند از جائے بجائے میگریخت و یکجا نمے آسود و بمقابله نمے آمد تا بعد رحلت بهادر شاه و محاربهٔ باهمی شهزادگان
کسے بوے نه پرداخت و گرو گوبند اقتدارے بهم رسانید و بفرمان فرخ سیر اسلم خان صوبه دار لاهور بجرب اورفته از و هزیمت
یافت و گوبند بیش از پیش در تخریب مساجد و قتل و اسر مسلمان پرداخته و قبور را نیز از بنیاد مے انداخت بایزید خان
فوجدار سهرند بعزم مدافعت بیرون آمده بود و فتیکه در خیمه علیحده نماز مغرب میخواند یکے فدائی در غفلت بوے رسیده بیک
ناگاه او را کشت چون این خبر به بادشاه رسید سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بهادر تورانی صوبه دار کشمیر را که چند هزار مغل
ولایتی در رکاب داشت فرمان داد تا او را تادیب نماید و سند صوبه داری لاهور به پسر او سید زکریا خان فرستاد و سید فخر الدین
خان پسر اعتماد الدوله سید محمد امین خان تورانی و اغر خان و دیگر فوج مغلیه و احدیان بادشاهی بکمک او تعیین شدند و
سید عبد الصمد خان با فوج جرار بر سر گوبند که او را بندا نویسند رسید چون فوج خاصه او و فوج جلکی بیشتر از قوم مغل تازه ولایت
بود به تاخت هائے متواتر گوبند را مجبور گردانیده در تعاقب او پے سپر گردید و گوبند انیز چند مرتبه برگشته و محاربه هائے
عظیم واقع شده گوبند اشکست هائے متواتر خورده در قصبه گورداسپور که مسکن او بود متحصن شد سید عبد الصمد خان
او را محاصره کرد و راه آمد و رفت غله و آذوقه مسدود ساخته سکهان ناچار شده اسپ و گاؤ و شتر و هر چه یافتند خورده
چون بسیارے از ایشان از گرسنگی و امراض هلاک شدند بقیه ایشان چاره نا چار تن بذلت بندد رداده سید عبد الصمد خان
نشانے در میدان نصب کرد و فرمود که یراق و سلاح زیر علم مذکور بگذارند و یکجا جمع آیند و ایشان را دستگیر کرده جمعے را

برلب دریائے آن قصبہ گردن زدور رسالے ایشان را بامور آمدہ مادر بایزید خان صوبہ دار سہرند بر بالمے ایستادہ
قاتل پسر خود را جستجو میکرد چون سکھان از بازار گذشتند و باز سنگہ قاتل بایزید خان زیر آن بام رسید مردم بہ
نشان دادند آن ضعیفہ سنگے عظیم از بالائے بام بر سر او انداخت کہ سرش بشکست و در حال سر شد سید عبد الصمد
خان بدین سبب سکھان را بجلہائے اسپ خود پوشانیدہ تا سلامت بشاہجہان آباد رسیدند چون بہ دہلی رسید فرمان
بادشاہ گرد و را رد و سیاہ کردہ بر فیل نشانیدند و تشہیر کردہ بقلعہ رسانیدند و ہر روز صد کس ازان را دریدہ بقتل
رسانیدند دگر و را نیز بامپرش بجزائے ظلمی کہ از و بضعیفان واقع شدہ بود بعذاب سخت بقتل رسانیدند ✦

ذکر فساد سلطان فرخ سیر علیہ رحمات با امیر الامرا و قطب الملک و غیرہ سادات

چون میر جملہ در مزاج بادشاہ دخل داشت

و ہموارہ بادشاہ را از جانب سادات بدظن مے نمود و ہم مقرر است کہ نشۂ مے دولت و جاہ خمارے مزیل عقل دارد
و سادات نیز ازین چنین رتبہ و جاہ یافتہ پروائے از بادشاہ نمیکردند و بادشاہ بصلاح امرائے نامانقیت اندیش از جائے
رفتہ بر حرکاتیکہ موجب از دیاد رنج و ملال مے شدند اقدام مے نمود تا چند مرتبہ درمیان بادشاہ و قطب الملک سید عبد اللہ
خان وزیر و امیر الامرا سید حسین علیخان سپہ سالار فسادات درمیان آمدہ و ہر دو برادر از رفتن دربار پا کشیدند
و باز باصلاح صاحبہ زمانے بیگم والدہ بادشاہ صلح و اتفاق شدہ بالجملہ سادات جدائی میر جملہ از بادشاہ مناسب دانستہ
دیر العبور بعظیم آباد فرستادند و حسین علی خان متعین ہر چہار صوبہ دکھن گردید و داؤد خان پنی افغان کہ صوبہ دار
احمد آباد و امیرے شجاع بود و با امرائے مرہٹہ نیز سازش داشت داؤد خان باشارہ پنہانی بادشاہ بافوجے لایق
بمقابلہ امیر الامرا از برہان پور بیرون برآمد و منیاجی سیندھیہ کہ از عہد ہاور شاہ شاہ عالم ہفت ہزاری و جاگیردار
بادشاہی بود بمدد او رسید و امیر الامرا نیز با بیست و چند ہزار سوار صفوف حرب آراستہ و داؤد خان مردانہ وار
بمیدان حرب و ضرب خرامیدہ زد و خورد سے عظیم و اقتشد داؤد خان کہ در جرات و مردانگی نظیر نداشت و با بہادران
خود را بر توپخانہ زدہ رستخیز محشر برانگیخت و با آنکہ اکثر رفقائے او کشتہ شدند با معدودے بر فیل سوار و جویائے
حسین علیخان بودہ و صفوف را مے شگافت و تزلزلے عظیم در فوج سادات در انداخت و بہ پائمردی مردانگی رفقائے
او را شگافتہ قریب بہ امیر الامرا رسید قدم اہل لشکرش لغزیدہ قریب بود کہ شکستے فاحش شود کہ ناگاہ داؤد خان
بزخم گلولۂ تفنگ جان داد و او بہ وفور شجاعت روز میدان زرہ نے پوشید و با پیرہن سفید بمیگذرد و دران روز نیز
با پیرہن سفید بود و منیاجی سیندھیہ با وجود ملاحظہ غلبہ و جرأت خان مرقوم توفیق امداد او نیافتہ رہ فرار و ادبار پیش
گرفت و از میدان حرب یک سو شدہ منتظر بود کہ از ہر دو سر کار الحمد باشد بمبارکباد او بپردازد چون داؤد خان
کشتہ شد و لشکرش منہزم شد و اسباب و اموال و افیال او بضبط در آمد امیر الامرا غیر از فیلے چند بحضور بادشاہ نفرستاد

زن داؤدخان که لشکر غیرت افغانی در طبیعت داشت وقت رخصت داؤدخان چهره بری مازو گرفته زخود شد تا بلوچیان خبر گشته شدن
شوهر و پسر عاطل بود جهان جهر شکم را باحتیاط شگافته بالفعل سالم بیرون آورد و خود جان داد و نام خود در دفتر وفا غیرت ثبت نمود و تو
اند کرد زن داؤدخان از قوم لجپوت بود و بضابطه آنصوبه کرد رسائے گجرات بامراد فتر اوده اند بقصد داؤدخان آمده بود بادشاه
باستماع کشته شدن داؤدخان بسیار متاسف شد داؤدخان صوبه دار گجرات بود روز جنگ سادات بسیارے از
امرائے سادات هم کشته شدند میر شرف که سردار عمده و مدار امور امیر الامرا بود و در ان روز غرق آهن بود مقابل او
آمد و خان تیر در کمان نهاده بانگ بر زد که مثل زنان چه روے خود نهفته پرده از روے بردار که روئے ترا به بینم تیرے
بروے زد که در حلقوم او برآمده بشکل کشیده شد میر شرف در هودج افتاد و فیلبان داؤدخان چند ضربات کجک بر
پشت میر زد که تمام عمر بیادش بود الغرض بادشاه از کشته شدن آن دلاور و ضائع نمودن ذوالفقارخان و دیگر عما
عالمگیری بسیار متاسف و پشیمان گردیده وقت عیادت آصف الدوله اسدخان متمدی را بالعیادت و معذرت فرستاده گفت که
ما قدر شما ندانسته آنچه نمے بایست بعمل آوردیم و از ندامت آن روبرو شدن نمے توانیم اکنون اگر در باره سادات مصلحتے
بهم میسازد وفاداری شما بعید نخواهد بود اسدخان گفت که الحق غلطی عظیم از بادشاه واقع شده امرائے معتبر وفادار سلطنت
گورکانیه را برباد داده الحال که خلل و زلل در ارکان سلطنت و اقتدار بادشاه راه یافته و لجام مرکب اختیار بدست سادات
است تا کار نتوانند بتملق و مدارا کوشید و کار را از حد بیرون نبرید سبا از این بتر شود و انیقدر اختیار که بدست مانده است
از دست برود الغرض روز بروز تنازعات فیمابین بادشاه و سادات در ترقی بود و بادشاه هر کرا سخنے مامور نموده
به دکن میفرستاد امیر الامرا و یرا راه نمے داد و راجه رتن چند نام دیوان قطب الملک سید عبدالله خان وزیر دخل در جمیع فاتر
قضاهی کرده جمله متصدیان معطل بودند و هر چه میخواست میکرد و قطب الملک امیرے را نمیگذاشت که چیزے بعرض رساند و
رغبت تمام بصحبت زنان گلفام داشته برعایا و سلطنت نمے پرداخت و بادشاه خود بے اختیار بوده آشوبے عظیم پیدا
بود و عنایت الله خان که بکعبه معظمه رفته بود معاودت کرده بود بادشاه او را نصیحت داشتاراده تفویض خدمات حضور
نموده و خدمات دیوانی خالصه باصوبه داری کشمیر باو عنایت شد اما عبدالله خان دیرا نخواسته بمشکل اصلاح نموده
مقرر شد که عنایت الله خان چیزے بغیر از اطلاع بعرض نرساند و وزیر دربار نمے آمد اگر مے آمد لحظه بیش نمے نشسته
کارائے مردم انجا نے بود و عنایت الله خان هر حکمے که میفرمود وزیر راضی باو نبوده خلل ها پیدا میشد و درمیان رتن چند و
عنایت الله خان نیز رنجش ها پیدا شده بود بوجه استمداد قطب الملک رتن چند چیرودتی میکرد و چون چورا من جاٹ زمیندار
صوبه اکبرآباد سر بعصیان برآورده بود در سنه تسع و عشرین و مائه و احد یه رائے جے سنگه کچهواهه بخطاب راجه و هیراج
و اضافه و عطاے جواهر و فیل و چند لکهه روپیه نقد مغرز شده به تادیب او مقرر شده و بعد از وسید خان جهان خانخانی وزیر
بطور کمک مقرر شد و راجه جے سنگه چورامن را محصور ساخته سید خانجهان نیز رسیده کمک پرداخت و زمانه محاصره بیکبار

گشیده قلعه قریب بفتح رسیده بود که چوراس وکلائے خود نزد وزیر فرستاده استدعا نمود که بالتوسط راجه پیشکش او قبول فرموده بعطائے منصب نواخته شود قطب الملک گذارش راز بادشاه باکراه منظور کنانیده وراجه جے سنگه ازین سبب بسیار کبیده خاطر گشته بحضور رسیده بادشاه نیز ازین معنی خجل آزرده شد وچوراس بحضور رسیده وبادشاه یکبار باکراه تمام سلام او گرفته بار دگر راه نداد ✤

ذکر خرابی صوبجات دکهن بسبب رنجیدگی بادشاه از سادات

چون حسین علیخان خجسته بنیاد اورنگ آباد رسید به بندوبست

پرداخت اما بوجه بے اعتدالیهائے ایشان که بادشاه مے نمود اخبار رنجش بادشاه از آنها شیوع یافته دشمنان دلیر شدند ودر زمان عالمگیر بادشاه قریب چهل قلاع مرهٹه دکن فتحکرده ایشان را آواره دشت ادبار نموده بود تارا بائی زن رام راجه مدتے التماس دیس مکهی صوبه دکن یعنے سرصدده روپیه مے نمود وبادشاه پذیرا نفرموده ایشان را مقهور ساخت اما در عهد شاه عالمشاه بهادر وکلائے راجه ساهو در اثنای مذکور حاضر شده التماس دیرا بدرجه قبولیت رسانیدند ودر زمانه داؤد خان بنی افغان مرهٹها باو عهد بسته جاگیر شاهزادگان را گذاشته از باقی محالات جائیگر امرا گرفته مے شد چه تهه گرفتن قرار داده بود ندا مانهوز به کجهاره میرسید ودر زمانه نظام الملک نیز مرهٹه گرد فصولی نه گشتند اما درین زمانه که حسین علی خان با بادشاه قرمه مخالفت در چارسوئے دربار انداخته مناقشت میان بادشاه ووزیر طشت از بام گشت مرهٹه نیز سر شورش برداشتند وحسین علیخان ذوالفقار بیگ بخشی خود را بحرب کهنڈوراؤ سپه سالار راجه ساهو فرستاد واو در پے کهنڈوراؤ تاخته وخود را باو رسانیده وبے ترکیب جنگیده کشته شد وراجه مکهم سنگه دیوان حسین علیخان وسیف الدین علی خان برادر خود را بتادیب کهنڈوراؤ ودیگر مرهٹها مقرر نمود وایشان بر مرهٹه فتوحات پے در پے حاصل کرده اما بوجوهات مذکور بندوبست قرار واقعی نشده ومرهٹه دست تعدی برآورده به قوافل وقصبات دست اندازی میرسانیدند وامیر الامرا سید حسین علی خان بوجه رنجیدگی بادشاه مصالحت با مرهٹه قبول کرده وعهده داؤد خان را معه دیس مکهی قبول کرده خطے عظیم در انملک انداخت ومقرر گردانید تا نهته وچمنا یا جمیعت شائسته به نیابت راجه ساهو در خدمت امیر الامرا حاضر باشد وبادشاه نیز ازین مرر بسیار آزرده شده فرمود که مرهٹه راجه یارای آن بود که شرکت در ملک بادشاهی خواهد وجان نثار خان را که برادر خواندگی با پدر وزیر وامیر الامرا داشت بصوبه برهان پور مرخص نمود که شاید بتدبیر او امیر الامرا را له آید ومعاملات آن نواحی صورت نظم در گیرد اما حسین علیخان ویرا صوبه برهان پور نداده وروز بروز اسباب منازعت زیاده میشد ودرین ایام محمد مراد نام شخصے کشمیری الاصل مشمول عواطف بادشاهانه گردیده و بخطاب رکن الدوله اعتقاد خان ومنصب هفت هزاری ده هزار سوار سرافراز شده والتماسات بسیار باو داده ودر پے براندا ختن سادات گردیده وسربلند خان را از پٹنه عظیم آباد وسید نظام الملک فتح جنگ بهادر را از مراد آباد و

راجہ اجیت سنگہ راٹھور والی جودہپور پدرزن خود را از صوبہ احمد آباد گجرات و راجہ جے سنگہ کچھواہہ والی جے پور صوبہ دار مالوہ را بدار الخلافہ شاہجہان آباد طلبید و راجہ اجیت سنگہ را خطاب مہاراجہ عنایت کردہ و با ایشاں بمشورت برانداختن سادات در میان آورد و نظام الملک و سربلند خان میگفتند کہ قلمدان وزارت بہ یکے از ایشاں عطا شود اگر عبد اللہ خان سرکشی خواہد نمود بسزا خواہد رسید اما بادشاہ کہ فریفتہ اعتقاد خان بود و میخواست کہ وزارت باو دہد قبول نمیکرد و اعتقاد خان از نژاد دخاندان امرا نبود و لیاقت این منصب بزرگ نداشت امرا دیرا و قرے نمی نہادند و ازین سبب دل تنگ بودہ کار صورت نمیگرفت روز عید الفطر کہ ہفتاد و ہشتاد ہزار سوار معہ امرائے کبار و راجہائے نامدار در رکاب بادشاہ بودند قطب الملک چیزے بسیار کم داشت بوجہ بے اتفاقی امرا و کم ہمتی بادشاہ صورت حسب الخواہ ظہور نگرفت و قطب الملک نیز ہوشیار شدہ قریب بست ہزار سوار جمع کردہ و حسین علی خان از بین اخیار معین الدین نام مجہولی را الشہرت آنکہ پسر محمد اکبر ابن اورنگزیب است پیش خود آورده و ارادہ آمدن شاہجہان آباد نمود و در فرخ سیر ازین وجہات دست ہمت از دامن استقلال بر داشتہ ابواب مصالحت باز داشت و صلح گونہ در میان آمدہ بادشاہ خود بجانہ وزیر رفتہ معذرتہا خواست ہر چند سید نظام الملک و سربلند خان میخواستند اما بادشاہ بگفتہ ایشان کار نکردہ حسین علی خان باستماع این صلح در آمدن توقفے و وزید چون بارد گر خبرہائے سوء شنیدند از کن عزم مراجعت مصمم نمود سربلند خان و نظام الملک بوجہ آنکہ جاگیرات ایشان نیز منبسط بود ند از خرچ ناچار شدہ ارادہ نرفتن نمودند قطب الملک ایشان را ازین ارادہ باز داشتہ و قرضہ ایشان از نزد خود دادا اما افواج بادشاہی بسبب نایافت تنخواہ بر خاستہ میرفتند و حسین علی خان با سی ہزار سوار جرار از دکن روانہ شدہ و در راہ چون بملک اودی پور رسید پارہ از ملک رانا را تاخت نمودہ چون وکلائے رانا با پیشکش بخدمت رسیدند دست از ملک او باز کشید و بملک جے پور رسیدہ بوجہ عداوتے کہ با راجہ جے سنگہ داشت ملک او را بسجاروب تاراج برباد کردہ ہر چند ملازمان او رسیدہ پیشکش رسانیدند قبول نکرد و راجہ جے سنگہ بادشاہ را میگفت کہ پردہ از روئے کار بر داشتہ متعہد باید شد کہ امرائے بادشاہی اضعاف مضاعف ہر دو برادر خواہند رسید اما بادشاہ توفیق ہمت نیافت و امرائے مخلیہ بوجہ ہم ملون مزاجی بادشاہ خود را از مصلحت کنارہ کشیدند حسین علی خان باتجمل تمام مدار الخلافہ رسیدہ و وقت نزول در خیام بر خلاف قرارہ حکم بنواختن نقارہ کردہ و بضوابط ملوکانہ بخیمہ رسید و امرائے بادشاہی بملاحظہ کم ہمتی بادشاہ ناچار از عواقب امور در سیدہ دست توسل بدامان سادات میزدند تا آنکہ قطب الملک بہ بادشاہ پیام داد کہ اگر جے سنگہ بوطن رود برادرم بدولت ملازمت مستعد گردد و بادشاہ چار و ناچار قبول کردہ و جے سنگہ را فرصت یک روز نداده رخصت وطن نمود و باستدعائے وزیر بر تر دیران راجہ خیر خواہ بوطن خود آبنیر رفت و حسب العرض سادات بندوبست قلعہ بتہ و سلان و متعلقان ایشان گذاشت و قطب الملک و مہاراجہ اجیت سنگہ راٹھور کہ با او یکدلہ بود در قلعہ رفتہ بر ہر دروازہ و بر ہر کار مردم خود متعین

نمودند و امیر الامرا بشان و شوکت تمام آخر روز داخل قلعه گشته در قواعد و تورهٔ مجرا نیز سهل انگاری کرده بالجمله ملازمت چند کلمه ملال آمیز گفته و از ظلمت و نیل و جواهر بعضے را گرفته باقی را عذر خواست و برگشت و بادشاه با وجود ملاحظه این چنین حرکات بفکر کار خود نیفتاده باعتماد قول و قسمے که باسادات بوسالت مهاراجه اجیت سنگه راٹهور دربان آمده بود بیفکر و تردد مے بود چون سادات در جمیع اطراف قلعه دکار خانجات بندوبست خود کردند و آخر روز حسین علی خان نیز بدیدبه و شوکت تمام بقلعه رفته و قطب الملک باتفاق مهاراجه اجیت سنگه نزد بادشاه رسیده شکوه ها بسیار از زبان برادر نموده و گفتگو بطول کشیده و بادشاه نیز بخشونت جوابها داده و اعتقاد خان این حال را دیده از قلعه بهر نوعکه توانست برآمده راه خود گرفت و مردم سادات معتمدان بادشاه را از قلعه برآورده دربا بستند و تمام شب بکراست قیام داشتند چون صبح بر دمید سادات خان که پدر زن بادشاه بود و غازی الدین خان غالب جنگ بهادر و اغر خان ترک جنگ بعزم نصرت بادشاه سوار شدند و نظام الملک و صمصام الدوله نصرت بادشاه محصور از خیر مقدم و خود دور دانسته خانه نشین بودند و اعتماد الدوله میر محمد امین خان بقصد رفاقت سادات سوار شد و فوج مرهٹه که همراه امیر الامرا بود در راه با مردم صمصام الدوله که بخانه آقائے خود مے رفتند دچار شدند الیشان بر مرهٹه تیر باران کردند و مقارن این حال کوکبه سواری اعتماد الدوله نمایان شد و مرهٹه که هرات در فطرت نداشتند و حال راه فرار در پیش گرفتند و مردم مغلیه و دیگر سپاه دست بغارت و کشتن مرهٹه برکشادند و مرهٹه بسیار را کشته اموال و زر بسیار غارت کردند الغرض غازی الدین خان و سادات خان و اعتقاد خان و سید صلابت خان وغیره بنصرت بادشاه رسیده و در چاندنی چوک اتفاق مقابله با رفقائے سادات افتاده باهم گرجیدند و سادات خان با پسران خود زخمی شده و دیگر امرا نیز حتی الوسع جنگیده منهزم شدند و قطب الملک و اجیت سنگه در پے گرفتاری بادشاه گردیدند و نجم الدین علی خان برادر قطب الملک رفقائے خویش را فرستاد تا بادشاه را از درون حرم سرا بیرون آرند و کنیزکان حبشیه و ترکیه و گرجیه بمدافعه ایستادند و حتی الوسع مدافعت نمودند آخر کار فرخ سیر را از درون حرم سرا بزجر و توبیخ بیرون آوردند هر چند بیگمات و کنیزکان عجز و زاری کردند سود مند نیفتاد و بادشاه را بسواری تمام گرفتار کرده بر تر پولیه دروازه محبوس ساختند و در وفات او روایات مختلف نوشته اند از انجمله آنکه روزے فرخ سیر از محبس برآمده بیامے که متصل بود رفت و محافظان که افغان بودند و پیرا گرفته و رفت نشانیدن طمانچه بر رخسار او زدند و بادشاه تاب نیاورده سر خویش بر دیوار زده از ان صدمه وفات یافت اما صحیح چنان است که تا دو ماه بادشاه در محبس تنگ گرفتار مانده و نیل در چشم او کشیدند اما کار گر نیفتاده باصره اش بالکل زائل نشد و بادشاه از سر اضطرار و اضطراب گاهے بسادات پیامهائے عذر آمیز میفرستاد و گاهے به عبد الله خان افغان محافظ میگفت که مرا تا بے سنگه کجا هست راجه آنجا بفرستید و بار سمومش ساختند و کارے نیفتاده و دفعه ثالث مؤثر شده وقت جان کندن

بادشاه صبر نیاورده کلمات سخت نسبت هر دو برادر بر زبان میرانند که باوجود کفالت کلام الهی قصد جان او نمودند و هم به کلام الهی میگفت که چرا جزائے هر دو برادر بدعهد علی الفور بکنار ایشان نمے نهد و امیر الامرا قطب الملک ازین آگهی یافته مردم جلاد پیشه را فرستادند تا تسمه در گردن او انداخته زود تر فارغ سازند چون تسمه در گردن انداختند بادشاه بهر دو دست تسمه را گرفت و جلادان بیرحم بضرب چوب دست او را از کار بردند و به تسمه رهگرائے عالم بقا نمودند و اجیت سنگه راٹهور باوجود دادن دختر و عطائے خطاب مهاراجگی از بادشاه بوجه اقتدار و اغتراز راجه جے سنگه کچهواهه والی آنبیر جے پور رنجیده و شامل عزم سادات بود و سعی در رنجتن خون بادشاه نمود و الغرض بعد از دوازده یوم بادشاه را به تقریب همایون بادشاه مدفون ساختند چون شهزادگان امرا را بے سبب کشته بود خود نیز بظلم کشته شد و وزیر امیر الامرا جمیع کارخانجات شاهی دست یافته هر چه صواب استند کردند و بر اساس تاریخ این واقعه چنین گوید ؎ دیدی که چه بادشاه گرامی کردند ؎ صد جور و جفا از رهنمائی کردند ؎ تاریخ چو از خرد بجستم فرمود ؎ سادات بسے نمکحرامی کردند ؎ و بفرمائش اللہ میخیز بر جواب از جانب سادات چنین گوید ؎ بادشاه سقیم آنچه شاید کردند ؎ از دست حکیم هر چه آید کردند ؎ بقراط خرد نسخه تاریخ نوشت ؎ سادات دواش آنچه باید کردند و فاعتبروا یا اولی الابصار ؎ نیز تاریخ این واقعه است چون ایام سلطنت معز الدین جهاندار شاه نیز داخل ایام حکومت خود کرده بود بادشاهی او هفت سال و دو ماه و هفده یوم و از روز فتح شش سال و چهار ماه و بست روز بود و مدت عمر او سی و سه سال بود و بیگمات او یکے دختر سید سادات خان بود و دوم دختر مهاراجه اجیت سنگه راٹهور والی جودهپور بود بقضیه سورخان مے نویسند که در عهد همایون صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه انگریزان را اجارت شده بود که در بنگاله کوٹهی تجارت بنیاد نهند و در زمان فرخ سیر بادشاه ایلیسٹ انڈیا کمپنی تحائف پیشکرده و همراه وکلائے خود گبرائیل هملٹن نام طبیبے را فرستادند و همدران زمان که ایام کتخدائی بادشاه با دختر اجه جودهپور قریب بود بادشاه بعارضه سخت مبتلا بود بدین سبب مغموم بود هملٹن بمعالجه بادشاه پرداخت و ایزد تعالی شفا کرامت فرمود بادشاه فرمود که هر چه خواهی بخواه معروض داشت که فرمانے بنام کمپنی انگریز عطا شود که مختصر زمینداری در بنگاله بجز ند و حکام مزاحم نشوند بادشاه فرمان داد که زیاده ازین خواهش مضحکه خندد و اموال ایشان از تلاشی برائے محصول معاف باشد و ازین عنایات انگریزان را استقامتے در هندوستان پدید آمد ؎

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

از شعرائے زمانه او یکے ایجاد است که اسم امیر محمد احسن سامانوی بود و او از اولاد سید نور الدین مبارک غزنوی بود بعد از تحصیل علم چندے بخدمت نواب نظام الملک آصف جاه سید قمر الدین المخاطب به میر قلیچ خان فتح جنگ مانده بوکالت شاهزاده عظیم الشان ابن شاه عالم بهادر شاه گورکان سرافراز شده سیصدی منصب یافت و در زمان خاقان شهید سلطان فرخ سیر ترقی نموده خطاب معنی یاب خان یافت و به تحریر شاهنامه فرخ سیری مامور شد و آنچه مے نوشت

بعد یک هفته بنظر بادشاه میگذرانیدند یکهزار روپیه باخلعت انعام مے یافت وحالات بادشاهی فرخ سیر تا آخر عهد او باتمام
رسانیده وخود نیز در سنه ثلث وثلثین ومایه والف هجری درگذشت ازوست ؎ تا کدامین گوهر نایاب در خود
دیده بود ✦ گرد خود گردیدنی هر حلقهٔ گرداب داشت ✦ میرزا اسمعیل بخاری شاعرے بود که در خدمت عبد العزیز خان
مے بود ودر عهد عالمگیر بادشاه به هندوستان آمده در زمان فرخ سیر بخدمت نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر
جنگ ناظم لاهور مے بود وقتیکه میر جمله سمرقندی استاد سلطان شهید فرخ سیر بناخوشی سادات بارهه به لاهور رفت
میر اسمعیل قصیدهٔ در مدح او گفته صد اشرفی انعام یافت واو در سنه احدی وثلثین ومایه والف انتقال کرد ازوست ؎
پے نبردم چمن شوخی نیرنگش را ✦ غنچه گردیدم وگل گشتم وبو گردیدم ✦ بیخبر میر عظمت الله خلف میر لطف الله معروف بشاه
لدها العیسی الواسطے از صوفیه صافیه بود در سنه اثنین واربعین ومایه بعد الالف ببستان قدس خرامیده از وست
؎ به عبرت گاه هستی چشم حیرانی نشد پیدا ✦ دو عالم کرد گل اما اسمعیلی نشد پیدا ✦ ندانم تا چه حق دانسته بر باطل
کنی خود را ✦ تو گر صاحبدلے ظالم چرا بیدل کنی خود را ✦ میر عبد الجلیل حسینی بلگرامی سیدے صحیح النسب والاحسب بود
ذکر او در ذکر عالمگیر خلد مکان گورکان گذشت قاموس را از اول تا آخر بزبان یاد داشت ودر عهد سلطان فرخ سیر
ومحمد شاه ممتاز بود در سنه ثمان وثلثین ومایه والف هجری انتقال نمود چون سلطان فرخ سیر با دختر مهاراجه اجیت سنگه
راٹهور والی جودهپور منعقد شد جشنے عظیم که چشم فلک ندیده بود مرتب کردند شعراء در تعریف جشن تهنیتهائی قصاید نظم کردند
میر عبد الجلیل مثنوی نظم کرد چنانچه قدرے ازان در جائے خود گذشت اما چند شعر ازان مثنوی در صفت لباس بادشاه
نوشته میشوند ؎ شهنشاه سریر سرافرازی ✦ خدیو عصر فرخ شاه غازی ✦ چو داد اول ببستن چیره را سیج ✦
نمود از بسم الله تره پیچ ✦ چو شاخ گل بسر پیچید دستار ✦ که هر پیچش نمودی موج گلزار ✦ بسر پیچید چون خورشید
انور ✦ ز موج نور اقدس چهره زر ✦ بهر پیچش دل اهل نظر بند ✦ چو در خط شعاعی ذره چند ✦ ز سر پیچ مرصع
چشم بد دور ✦ عیان شد مخزن نور اعلے نور ✦ نگارین جامه چون گل بر برکرد ✦ که دولت تارش از نور نظر کرد ✦
تو در جامه گلباف از موج ✦ ببین دریائے زینت موج در موج ✦ ز چین آستین جود پرور ✦ شکر خند تفضل جلوه
گستر ✦ نگارین بندها تار نگر هوش ✦ بهار یک چمن زینت در آغوش ✦ بشاهِ جم نشان هر بند جان یافت ✦
ز انداز تحرک میتوان یافت ✦ بوسعت دامن شه جلوه پیرا ست ✦ که وسعت لازم دامان صحراست ✦ سجاف
دامن از نازک ادائی ✦ چو پشت چشم خوبان خطائی ✦ ببالا بست شاهنشاه والا ✦ کمر بند مرصع همچو جوزا ✦
بخنجر داد زیب شان شاهی ✦ بدریا باشد الحق جائے ماهی ✦ جواهر پوش شد شاهِ فلک قدر ✦ ز انجم مے شود
پیرایه بدر ✦ ز شرم عقد شاهنشاه والا ✦ جبینے پر عرق دارد ثریا ✦ گلو آویز الوان جواهر ✦ نشد بے سینه بے کینه
ظاهر ✦ ز مرآت ضمیر نور آگین ✦ عیان شد پرتو اسرار رنگین ✦ گلو آویز صدر نسیق مصور ✦ نمود از لوح محفوظ آیهٔ نور ✦

حمائل را معرف باہم آویخت + بزیب از مہ رشتہ کہکشاں برانگیخت + دو زہرہ پگہر شتاق گشتہ + بہم پیوستہ و از ہم گذشتہ +
شہ والا بدست جود پرور + زالوان جواہر بست زیور + جہانگیر سے دریں جشن عروسی + بجا آورد رسم دستبوسی +
اتاقہ بر سر شاہ طرب فال + ہویدا شد ہلال عید اقبال + غلام جیغہ اوسعد اکبر + سعادت مسند زری بر گرد اوپر +
قد شاہ جہان زیبندہ سروے + بہار ین جیغہ اش زنگین تذروے + درخشان مہرہ بر شاہ بستند + کہ حسرت در
دل انجم شکستند + شہنشہ ابر رحمت بود باران + ز سر تا سلک مروارید باران + چو زینت یافت خلعت از
شہنشاہ + گل افشان شد بہار بارک اللہ + بدولت شہسوارے تخت اقبال + سعادت در جلو بدخواہ پامال +
بپابوسش سر افراز جہان شد + ز شہ جان یافت زان تخت روان شد + ز فیض شاہ گیتی گلستان شد + زمین
بالید و چارم آسمان شد + بفرقش جلوہ گر چتر فلک سا + ہمہ کردہ ببالا بال و پرو ا + سعادت داشت چتر از تخت
ہمراہ + کہ میگردید بر گرد سر شاہ + ہجوم خلق از انجم زیادہ + بباغ بندگی چون گل پیادہ + تصادم آنچنان شد
از حد افزون + کہ رہ در کوچہ رگ بست بر خون + عصا در دست چاؤشان پرکین + شہابے از پے رجم شیاطین +
بہ پیشاپیش شہ جمعے چمن پوش + بہار کاغذین گلزار بر دوش + ہنرمندان چابک دست عالم + دو رویہ چوبہا
بستند باہم + قماش نازک از بازار چیدند + بروے چوبہا در ہم کشیدند + چو شکوے عروسی شد نمودار + صفائی صبح
پیدا در شب تار + شد از تخت از پے امیدواران + فرود آمد چو ابر نوبہاران + شہنشہ در حرم تشریف فرمود + حرم
از مقدمش شد عشرت آمود + نشست اندر حرم بر مسند خاص + طرب دستک زن و اقبال رقاص + پرستاران بگرد
شاہ جم جاہ + زدہ حلقہ چو دور ہالہ بر ماہ + ز عصمت ہر یکے را غازہ بر رو + ز عفت مشک آگین چین گیسو +
سخن را از ادب سر رشتہ طاہر + نگہ را از حیا کحل الجواہر + گہربندان زینت جمع گشتند + رہ مشاطگی را شمع گشتند +
تتق از حجلہ زرین گشادند + عروس کامرانی جلوہ دادند + رسوم مصحف و آئینہ بینی + بوو معمول در حجلہ نشینی +
رخ شہ مصحف آیات نور است + دلش آئینہ روئے سرور است + ازان آئینہ دل شاہ جم جاہ + عجائب نمائی
داد دلخواہ + وگر ہم ہر چہ رسم کہ خدائی ست + کہ آن شایان شان بادشاہی ست + بجا آورد شاہ ہفت کشور +
بہار تہنیت شد جلوہ گستر + شہنشہ از حرم باصد بشارت + برون آمد چو معنے از عبارت + امیران پیش شہ گشتند
باہم + چو ماہ نو بہ پیش آسمان خم + بزنگ شاخ گل ہر یک خمیدند + بہارے از گل تسلیم چیدند + دگر شاہجہان جا
کرد بر تخت + چو در پیشانی اہل دول بخت + بفرقش چتر زرین جلوہ پرداز + چو ہد ہد بر سلیمان سایہ انداز +
عقیب تخت شہ چوڈول رانی + نگارین محمل بلقیس ثانی + چو شرگان بتان ناز پرور + بہ برگشتین سوار خمی تمار +
چو شد دولت سرائے شاہ پیدا + کہ دولت بر جمال او ست شیدا + فرود آمد بشان و شوکت و جاہ + برنگ آیہ رحمت
فہنشاہ + بگلزار حسن نہ نشست بر تخت + بفتح الباب عشرت مژدہ بخت + نگہ از دیدن نرگس منور + مشام از

گفت سنبل سطر + گر فتی کام دل زان باغ بے رنج + گہ از شقالو و گاہے زناریخ + تبردستی دران گلزار رنگین +
زشاخ کامرانی گشت گلچین + بیا عبد الجلیل بلگرامی + سخن را برد و عابہتر تمامی + ہمیشہ تا بود در سلطنت کشور +
عروس آمادہ آغوش شوہر + عروس سلطنت بارونق وجاہ + بود دایم در آغوش شہنشاہ + شہرت شیخ حسین نام
شیرازی بود اصل او از عرب است اما در شیراز نشو و نما یافت و بہندوستان رسیدہ در سرکار شاہ عالی جاہ محمد اعظم شاہ
ابن عالمگیر بادشاہ ملازمت حاصل نمود و در عہد سلطان فرخ سیر بخطاب حکیم الملک سرافراز شد و در عصر محمد شاہ چہار
ہزاری منصب یافت و در سنہ تسع و اربعین و مایۂ و الف رحلت کرد از وست ؎ نہ من شہرت تمنا دارم و نے
نام میخواہم + فلک گرو اگذارد یک نفس آرام میخواہم + اے گل سر کوئے تو جدا از وطنم کرد + من خار تو بودم کہ
برون از چمنم کرد + بغیر ظلم توقع مدار از ظالم + کہ تخم شعلہ اگر بار میدہد ہمشر راست + فضل علی خان ایران زاست در
عہد فرخ سیر بادشاہ دیوان صوبہ دار الاہور بود و در عہد محمد شاہ منصب چہار ہزاری داشت و در تاریخ قدوم آصفجاہ
بدہلی گوید ؎ صد شکر کہ ذات دین پناہی آمد + رونق دہ ملک بادشاہی آمد + تاریخ رسیدنش بگو شم نالف +
گفت آیت رحمت الٰہی آمد + ناجی میر محمد حسین مہ اصل از اندجان بود و خودش بدہلی متولد شد و در عہد فرخ سیر
بمنصب ہفتصدی و دیوانی گوالیار رسید و ہمانجا در سنہ ست و عشرین و مایۂ و الف ہجری در گذشت از وست ؎
در خیالت ہمچو گل آغوش دل وا کردنی ست + پردہ از روئے تماشائی تو بالا کردنی ست + در لباس عاریت جانی
کہ داری از تو نسیت + گر توانی دست بکشا کین گرہ وا کردنی ست + جرأت میر محمد ہاشم مخاطب بہ موسوی خان
بن میر محمد شفیع در رکاب امیر الامرا سید حسین علی خان مے بود و بعد ازین از سرکار آصفجاہ بمنصب چہار ہزاری سرفراز
گردید و خطاب مغز الدولہ سرافراز شد طبع نظم داشت از وست ؎ پاس دل گر میتوانی داشت سلطان مشوی +
این نگین را گر بدست آری سلیمان مشوی + تو ان خدنگ نگاہ بسے ما افگند + ہنوز باتن مجروح نیم جانی ہست +
و سلطان شہید فرخ سیر نیز طبع نظم داشت این رباعی از وست ؎ دل مست جنون است شرابش مدہید + خونکردہ
باتش است وآبش مدہید + ہر کس کہ ز احوال دل ما پرسد + آہے بلب آرید و جوابش مدہید + و این رباعی
در حالت حبس گفتہ بود - +

ذکر سلطنت شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات ابن رفیع القدر ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ گورکان

چون سلطان فرخ سیر شہید شد امیر الامرا سید حسین علیخان

و قطب الملک سید عبد اللہ خان بہادر مشورہ کردہ رفیع الدرجات پسر رفیع القدر ابن شاہ عالم را کہ از بطن نور النسا
بیگم دختر شاہزادہ محمد اکبر ابن عالمگیر بادشاہ گورکان متولد شدہ بود از قلعہ برآوردہ در نہم ربیع الثانی سنہ احدی و

ثلثین و مایه والف هجری بتخت سلطنت نشانیدند و سب آرزوے اجیت سنگه راٹهور والی جودهپور و رتن چند دیوان حکم معافی جزیه جاری نمودند و جاگیرات سلاطین و بیگمات بادشاه شهید را ضبط کردند و اموال و نقود و جمیع بیگمات بتصرف خود در آوردند اما جاگیرات بیگم راٹهوری و دختر اجیت سنگه راٹهور والی جودهپور بسبب خیال شرط پدر او بحال ماند چه مهاراجه اجیت سنگه از احبائے صادق سادات بود و در بارهٔ عزل بادشاه شهید با سادات همداستان شده از ایشان عهد گرفته بود که جاگیر و اموال دختر او از ضبطی محفوظ ماند و مردم با وجود تسلط سادات راجه اجیت سنگه راٹهور را لعن و طعن میکردند که طرف سادات گرفته خانه دختر و داماد را خراب و برباد نمود و از خالق و خلق شرم نه کرد چون رفیع الدرجات را بر تخت اجلاس دادند این بیت سکه او بود ؎ زد سکه بهند بناز اران برکات + شاهنشه بحر و بر رفیع الدرجات + و تاریخ جلوس او این بود ؎ تاریخ آمد لقب رفیع الدرجات + و مبارک جلوس شهنشاهی ۱۱۳۱ + و رفیع الدرجات دست نشان سادات بود نامی از بادشاهی نمیداشت و سادات جمیع کارخانه بادشاهی را دیده و از اموال و مراکب و نفائس و اموال هر چه پسندیدند نقطهٔ انتخاب زده برائے خود برگرفتند و قطب الملک ناحق شناس بعضے از پرستاران و اهل حرم بادشاهی را که در حسن و خوبی بے نظیر بودند برائے خود نگاهداشت چون رفیع الدرجات مریض بود بعد از انقضائے سه ماه و یازده روز انتقال نمود ؎ گفتا خلد برین مقام ۱۱۳۱ و ماوا +

ذکر سلطنت شمس الدین محمد رفیع الدوله شاهجهان ثانی ابن رفیع القدر ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورکانی

چون رفیع الدرجات درگذشت و انتظام سلطنت بغیر از وجود شاهزادهٔ گورکانی صورت نے بست سادات رفیع الدوله را بر تخت سلطنت نشانیدند و او را جهان ثانی خواندند اما در زمان شاهزاده نیکوسیر این محمد اکبر ابن عالمگیر بادشاه که در قلعهٔ اکبرآباد محبوس بود فرصت یافته خروج کرد امیر الامرا حسین علیخان بارشاه را گرفته بر سر او برد و بعد محاصره نیکوسیر را بدست آورده باردگر در محبس فرستاد اما چون رفیع الدوله نیز دایم المرض بود همدرین سال بمرض اسهال درگذشت و مدت سلطنت او به ایام برادرش هم نرسید فقط +

ذکر سلطنت سلطان ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه بادشاه ابن خجسته اختر جهان شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه گورکان ثانی

نام محمد شاه روشن اختر بود و او پسر خجسته اختر جهان شاه ابن شاه عالم بهادر شاه بود و تولد او از بطن نواب قدسیه بیگم در سال اربع عشر والف واحد یا ثانیه هجری واقع شده در زمان جلوس جهاندار شاه محبوس بود سادات چون از حیات رفیع الدوله مایوس شدند ویرا از قلعه سلیم گڈه آورده در تاریخ پانزدهم شهر ذیقعده سنه احدی و ثلثین و مایه و الف هجری بعمر سیزده سال بر اورنگ

سلطنت هند و تهان همکن گردانیدند ۵ شه کشورستانی روشن اختر آنکه در عالم ✤ گواه آمد فروغ بخت دانام همایونش ✤
درین بودم که گویم نظم تاریخش که از ناقف ✤ سریر آرای جاه و دولت آمد سال تاریخش ✤ ولله ۵ گفت آمد
سایهٔ حق آفتاب بحر و بر ✤ تاریخ جلوس اوست و سکه او این بیت بود ۵ ز فضل حق شهنشاه محمد شاه دین پرور ✤
درین عالم زده سکهٔ ز مهر و ماه روشن تر ✤ اما بعد از جلوس سادات اطراف بادشاه را فروگرفتند و بست کلال
باژه و نظارت عهده داران همه در قبضهٔ متعلقین سادات بود بلکه باورچی و خواجه سرا و خاصی نشین و فیلبان و مردم سواری
و رکابدار و فراش و جلیس و ندیم و غیره همه کس از متعلقان و متوسلان سادات بودند و دیگر هیچیک از امرا را مجال آن
نبود که در خدمت بادشاه باریابد بهمت خان از طرف سادات به آتالیقی بادشاه مقرر بود و بادشاه را در سواری و شکار
و غیره متعلقین و متوسلین سادات احاطه می داشتند و احدے با بادشاه گفتگو کردن نمے توانست و اقتدار سادات
از حد گذشت زمانه در پے مکافات بود و بادشاه که از خرد و دوربین بهره وافی داشت بظاهر به تملق و مدارا رفتق و
مواسا میگذرانید و بهیچ وجه اظهار رنجش نمیکرد و اما در دل ارادہ داشت که بهر صورت که تواند اقتدار و اختیار سادات
را بشکند همدرین زمان چهبیله رام صوبه دار الله آباد سر از ربقهٔ اطاعت باز زده فوت شد و گردهر بهادر برادر زادهٔ او
بجائش مامور شد چون بده سنگه و بهیم سنگه هاڑا راجگان بوندی باخود منازعت و مخالفت داشتند و بده سنگه بر ملک
تسلط کرد و بهیم سنگ هاڑا بحضور بادشاه رسیده چاره کار جست امیر الامرا سید حسین علی خان شش هزار سوار همراهی
سید دلاور علی خان بخشی خود باعانت بهیم سنگه مقرر کرد و حمید قلی خان را بصوبه الله آباد فرستاد که اگر گردهر بهادر بعهود
و فا کند به تادیب و تنبیه او پردازد اما بهیم سنگ هاڑا باعانت فوج ظفر موج بادشاهی بر ملک بوندی دست یافت و حمید
قلی خان گردهر را محصور ساخت و خود امیر الامرا نیز برائے تادیب او برآمد و رتن چند دیوان سادات باعث صلح شد و
بعهده پیمان قلعه را از گردهر بگرفت و او را بفوجداری صوبه مذکور مامور نمود چون مال و ملک را بطه برادری و پسری
مرعی نمیدارد درمیان قطب الملک وزیر و امیر الامرا نیز گونه رنجشی درمیان آمده و صوبه مالوه که به نظام الملک سید
قمر الدین چین قلیچ خان فتح جنگ تورانی مقرر بود و او انتظامے لائق دران صوبه نموده جمیع مفسدان را تادیب فرار
واقعی فرمود و مرحمت خان که در وقت آمدن امیر الامرا از دکن بملاقات او نرفته بود او را قلعداری مانڈو مرحمت شد اما مرحمت خان
به خواجه حمید قلی خان که فرستاده سادات بود دخل نداد و سادات بارها شکایت او به سید نظام الملک نوشتند تا دخل بدهند
نظام الملک مرحمت خان را فهمانیده دخل دهانید و مرحمت خان را باعزاز تمام نزد خود نگهداشت و مرحمت خان سردارے
بهادر بود قلعه رات گڈه را از چتر سال زمیندار آن جا مسخر نموده و سید نظام الملک بملاحظهٔ هوشیاری و کاردانی و
لیاقت و شجاعت او اختیار تمام صوبه مالوه بو سے داد و مرحمت خان در اندک زمان چیزے شائسته بهم رسانید اما چون
سادات بارها اختیار و اقتدار سادات بارها از حد گذشت تمامت امرا خواستگار زوال ایشان گردیدند اما هیچ یکے

بباعث بندوبست سادات با بادشاه سخن گفتن نمے توانست اعتماد الدوله سید محمد امین خان که از سادات تورانیه بود و بدین سبب در زبان ترکی مهارت داشت و سلاطین گورکانیه نیز بسبب آنکه ترکی علم و زبان اصلی مغولان است نوشت و خواند زبان ترکی مے آموختند و محمد شاه در زبان ترکی مهارت تمام داشت اگرچه گماشتگان سادات بارها کسے را نمیگذاشتند که با بادشاه در باره ملک و مال سخنے بگوید اما سید محمد امین خان در شکار وغیره با وجود موجودگی محافظان سادات بارها با بادشاه در زبان ترکی هر چه میخواست میگفت تا فرصت یافته در باره دفع سادات بارها از بادشاه اجازت گرفت و به نظام الملک اشاره برائے فراهمی جمعیت و استعداد حرب و ضرب نگاشت و همدرین اثنا امیر الامرا سید حسین علی خان به نظام الملک نگاشت که بسبب بندوبست صوبجات دکن بودن خود در مالوه مقرر کرده ایم شما از صوبه الله آباد و اکبر آباد و برهان پور و ملتان هر جا خوش کنید از این چهار صوبه برائے خود مقرر نمائید سید لاو علیخان معه راجه بهیم سنگه هاڑا والی بوندی و راجه گج سنگه با فوج خود مطابق فرمان امیر الامرا بحدود مالوه رسیدند چون سید نظام الملک ازین حالت خبر یافت دنائه امیر الامرا بوے رسید مکدر شده جواب طعن آمیز نگاشته این بیت نوشت ؎ من بے وفا نیم بوفا مے خورم قسم ✤ من چون شما نیم بشما میخورم قسم ✤ امیر الامرا وکیل سید نظام الملک را طلبیده کلمات سخت در باره موکل او بر زبان آورد نظام الملک از تسلط سادات بارها ناچار شده آبرو و اعتبار بلکه حفاظت جان و مال خود و دیگر سادات تورانیه و امرائے مفلیه در مخالفت ایشان منحصر دانسته و بادشاه را نیز متوجه و منتظر دیده در جمادی الثانی سنه اثنی و ثلثین و مائه و الف هجری از نواحی سرونج با دوازده هزار سوار و چهل روز نقلئے جان نثار روئے براه کهن نهاد و همدرین ایام در صوبه لاهور حسین خان سرکشی نمود نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر جنگ صوبه دار لاهور که از سادات تورانیه بود بر او فوجکشی نمود و هر دو گروه با هفت هفت یا هشت هشت هزار سوار مقابل همدگر رسیدند سید عبد الصمد خان کریم قلی خان بخشی خود را بر اول نمود و دست راست به جانی خان و خواجه رحمت الله سپرده حفیظ علی خان را بر اول نمود و آغر خان را با مغلان در دست چپ مقرر فرمود و حسین خان نیز یوسف خان و رحمت خان و بهلول خان و سعید خان و دیگر سرداران افغان تهیه صفوف نموده بجرات اشتعال آتش جنگ خود را فیل سواره بر توپخانه زدند و از توپخانه گذشته کریم قلی خان را از پائے درآوردند و افواج متعینه او هزیمت یافته و حسین خان افغان با سه هزار سوار خاصه خود بر آغر خان سخت و همراهیان او نگاهداشته او نیز تاب حملها فاغنه نیاورده منهزم شدند اما آغر خان با شصت هفتاد کس از مغلان که قدیمان او بودند پائیداری نمود چون مغلان در فن تیراندازی نظیر خود ندارند آغر خان فرمود تا برافاغنه تیر باران نمودند خود آغر خان فیل را پیش رانده تیرے انداخت یوسف خان برادر زاده حسین خان کشته شد و جمعے از افاغنه کاری نیز کشته شدند حسین خان ازین جانب برگردیده بر سر سید عبد الصمد خان حمله آورد و از حمله مردانه او جمعیت قلب نیز پریشان شده تزلزلے عظیم واقع شد اما سادات تورانیه

شل سید بابی خان وحفیظ علی خان وغیره مردانگی نمودند واز ین سیلاب بلا از جائے نرفتند وهمین دو خورد فیلبان حسین خان معه شاه بهشک که مرشد حسین خان بود بزخم گلهٔ تفنگ درگذشتند واغر خان نیز بمدد سید عبد الصمد خان رسید ودراین گرمی جنگ حسین خان از گلهٔ تفنگ حفیظ علی خان جان بجان آفرین سپرد وفتح نصیب لشکر بادشاهی گردید وعبد الصمد خان عریضه مشتمل بر فتح بخدمت بادشاه فرستاد وامیر الامرا ووزیر سید عبد الصمد خان را مشمول عواطف بادشاهی نمود وخطاب سیف الدوله باعنایات دیگر بایشان دادند ودیگر سرداران دامراکه دلاوری کرده بودند علی قدر مراتبهم شمول عنایت گردیدند +

ذکر محاربه سادات بارهه با سادات نورانیه

چون سید نظام الملک فتح جنگ بهادر از نربدا عبور نموده قلعه آسیر گڈه را از امرا و مستحفظان سادات بارهه بگرفت وبه برهان پور رسید برهان پور را نیز بضبط خود در آورد وعوض خان صوبه دار برار ورنبهاجی مرهته واکثر سرداران افغان وغیره که در آنملک بودند به نظام الملک پیوستند ووالدهٔ سید سیف الدین علیخان معه اطفال واموال برائے ملاقات پسر خود به برهانپور رسیده بود پیام به نظام الملک فرستاد که زود جاهلواد بگیر واز گذارد سید نظام الملک از علو همتی طمع در اموال او نکرده دو صد سوار مامور کرد که اورا معه اموال واثقال او بشکر دلاور علی خان که در تعاقب نظام الملک مقرر بود برسانند ودلاور علیخان که با افواج خود در تعاقب نظام الملک سرگرم بود چون به برهانپور رسید نظام الملک محمد غیاث خان وعوض خان دیگر سرداران خود را بمحاربه او فرستاد وخود نیز برآمده بمسافتے که بمدد توان رسید قرار گرفت وسید دلاور علیخان باراجه بهیم سنگه هاڑوالی بوندی وراجه گجسنگه ودوست محمد خان افغان ویازده هزار سوار بتعاقب برسید نظام الملک مردم خود را در پناه نالهٔ خشک نشانیده وموربچالی دران تعیین کرد دلاور علی وقت مقابله به جوش تهور با بهیم سنگه هاڑا وگجسنگه بر فوج نظام الملک حمله مردانه نمود چون به کمین گاه رسید مردم کمین گاه بیکبار شلک کردند واکثر بهمراهیان دلاور علی خان بضرب گلهٔ تفنگ جان دادند ودوست محمد خان افغان با اکثر سرداران راجپوتیه ودیگران بار به روگردانید اما دلاور علی خان با بهیم سنگه وگجسنگه وجمعے از جان بازان پائداری کرده مردانگی نمودند واخر هدف تیر قضا گردیدند وافواج ایشان منهزم شده نظام الملک ظفر یافت باستمال عاین خبر بخانان سادات بارهه شادمانی ها کردند ودر تعاقب امیر الامرا در چاه کار نشستند وگاهے ارادهٔ قتل سید محمد امین خان میکردند وگاهے به تلطف ومدارا میگذرانیدند در همین سال زلزلهٔ عظیم در دار الخلافه شاهجهان آباد واقع شد وسید عالم علی خان برادر زاده وزیر که در دکن صوبه دار بود باستماع شکست دلاور علی خان ورسیدن شکسته گان فوج او ودر صدد اجتماع لشکر گردید ودوازده هزار سوار بمدد او آمدند عالم علی خان با بست وپنجهزار سوار متوجه حرب سادات تورانیه گردید ونظام الملک نیز ناموس اسباب زوائد در قلعه آسیر گڈه گذاشته متوجه مقابله ومقاتله گشت چون دریائے پورنا بلهفیان میرفت بهجده کروه به پایان

آب رفته از دریا به پایاب عبور نموده و افواج مرهٹه عالم علی خان لشکر نظام الملک را گرد گرفته اکثر بطریق چپاول بچنگ میدند نظام الملک بسبب باران و زمین ناهموار آهستگی قطع منازل کرده ببالاپور رسیده عسکر ساخت ؛

ذکر محاربه نظام الملک آصفجاه سید چین قلیچ خان فتح جنگ تورانی با سید عالم علی خان بارهه برادرزاده قطب الملک سید عبدالله خان بارهه وزیر سلطانی و ظفر یافتن نظام الملک به تقدیر یزدانی

چون نظام الملک به بالاپور رسید جنگ و حرب را بخود قرار داده در پنجم شوال

سید عالم علی خان و سید چین قلیچ خان مقابل شدند و هر دو امرائے سید نژاد یکے از تورانی و دگر از بارهه هندوستان به آراستگی صفوف و تهیهٔ اسباب حرب و نبرد پرداختند سید عالم علی از امرائے خود مهتو خان و غالب خان پسران رستم خان دکهنی را سردار سر اول کرد و امین خان برادر شیخ خان عالم و عمر خان افغان پنی و شیر خان و محمد اشرف خان و فدوی خان و مٹهی خان و محمدی بیگ دادران فوج مقرر کرد و رفاهیت طلب خان و خواجه رحمت الله و سرداران سمت طرح یمین و یسار را مامور کرده خود با غیاث الدین خان در قلب قرار گرفت و فیلبان جنگی را در عقب توپخانه باز داشت و در عقب توپخانه دوازده هزار پیاده و اکرانی را که بندوق انداز بودند مقرر کرد و نظام الملک مرحمت خان بهادر را سر اول کرده سید غازی الدین خان بهادر پسر خود را همراه او نمود و عبدالرحیم خان و رعایت خان و مسعد الدین خان و دارا ب خان و کامیاب خان و غیاث خان و قادر داد خان و اختصاص خان و دلیر خان و روح الله خان و انور خان و دیگر امرائے خویش را در اطراف مناسب تعیین نمود و توپخانه ها را از روز اول تغیر داده در گوشه ها باز داشت و دلاوران خود را در عقب آن ها به شلک اندازی مقرر کرد و بعد از تسویه صفوف و آراستگی لشکر هر دو امرائے کینه خواه بمیدان حرب پیشقدمی کردند و بضرب بان و تیر و خدنگ و توپ و تفنگ آتش در خرمن جنگ زدند مهتو خان سر اول سادات بارهه با دوازده هزار سوار جرار بر توپخانه نظام الملک رسیدا ما دلاوران مغلیه که در فوج نظام الملک آصف جاه بودند بدافعه آن سیل بزرگ پائے همت استوار داشته بسنت شجاعت کشودند و تزلزلے عظیم در فوج سر اول سادات بارهه افگندند عالم علیخان فیل سواره با افواج خود بمدد سر اول رسیده دمدمهٔ عظیم واقع شد افواج نظام الملک پسپا گردیده و عالم علی خان قدم بیشتر نهاده اهل توپخانه یکبار شلک زدند و دلاوران لشکر نظام الملک نیز از هر طرف هجوم آوردند مهتو خان و غالب خان و شمشیر خان و محمد اشرف خان و دیگر سرداران عالم علی خان اکثر مقتول و مجروح گشتند و اختصاص خان نبیره شیخ خان عالم و محمد غیاث خان برعوض خان و غیره امرائے نظام الملک بمدد رسیده آتش جنگ و حرب مشتعل تر گردید آخر نوزده سرداران فیلسوار و دیگر امرائے عالم علی خان کشته شدند بضرب شمشیر اختصاص خان یکدست عالم علی خان قطع شده و عالم علی خان با رفقائے خود بقتل رسیده سنگرا جی طهار مرهٹه اسیر شد و امین خان برادر خانعالم و عمر خان افغان پنی دو سه لک روپیه از خزانه عالم علیخان بتالان گرفته به لشکر

نظام الملک پیوستند و دیگر افواج او شکست یافته پریشان حال متفرق شدند جمیع خزائن و فیلان و اموال سید عالم علی خان متصرف نظام الملک در آمد هیچ یک از اکابر لشکر نظام الملک آسیب جانی نرسید و کسی از اکابر لشکر سادات بارهه جان بسلامت برون نتوانست و نظام الملک مجروحان مخالف را نیز الغا مهما فرموده عبداوی ایشان پرداخت و مبارز خان صوبه دار حیدرآباد و دلاور خان که صوبه دار طرف ازکن بود با هفت هشت هزار سوار جرار به نظام الملک پیوستند +

ذکر برآمدن امیر الامرا سید حسین علی خان با بادشاه بجرب سید نظام الملک آصف جاه و کشته شدن امیر الامرا و اختتام پذیرفتن دولت و جاه سادات بارهه

چون این اخبار شکست هائے متواتره قطب الملک و امیر الامرا رسیدند در حرب دیگر نظام الملک و برآوردن بادشاه بحرب او کشاکش نمودند و آخر کار رائیها بدان قرار گرفت که قطب الملک وزیر سید عبدالله خان در دار الخلافه شاه جهان آباد متوقف بوده امیر الامرا بادشاه را همراه گرفته بحرب نظام الملک رود و بدین لحاظ به ترتیب افواج پرداخته پنجاه هزار سوار جمع آورد و دیگر امرائے سادات و افغان و مغلیه و راجهائے راجپوت با طلبیده و فوج بادشاهی وغیره جمع غفیر همراه گرفته و به سواد اکبرآباد رسید و در نهم ربیع الثانی سنه ثلثین و الف واحدی مایهٔ از اکبرآباد پیشتر روانه شد قطب الملک از اکبرآباد برگشته بدار الخلافه شاهجهان آباد رفت اما هم در اثنائے راه امیر الامرا حسین علی خان بدست مغلے کشته شد و تفصیل این اجمال آنکه چون سادات بارهه اقتدارے کامل یافتند دیگر امرائے کبار را هیچ اختیار نمانده و در عهد محمد بادشاه بیشتر امرائے کبار از نژاد سادات بودند یعنے فریقے امیر الامرا و وزیر و دیگر سادات بارهه که صاحب اختیار ملکے مال بودند و فریق دیگر سادات ترکستانی نظام الملک و عبد الصمد خان و محمد امین خان وغیره بودند چون وطن سادات تورانیه سمرقند که وطن اصلی گورکانیه است و مذهب ایشان موافق مذهب سلاطین گورکانیه سنت جماعت بود جمیع امرائے مغل که بے اختیار بودند خود بادشاه از صمیم دل جانب دار سادات تورانیه بودند و امرائے سادات بارهه بادشاه را مجبور محض کرده و در هر وقت محافظان خود در گرد و بر بادشاه تعیین میداشتند و کسے را مجال سخن و مشورت با بادشاه نمیدادند اما محمد امین خان اعتماد الدوله با وجود موجودگی طرفداران سادات بارهه در زبان ترکی با بادشاه گفتگو کرد و بادشاه در گفتگوئے ترکی باعتماد الدوله اجازت داد که به تدبیر شائسته دست سادات بارهه از ملک و مال بلکه از جان کوتاه سازد و بموجب تحریر او میر نظام الملک آصف جاه سر به مخالفت برداشته علم طغیان برافراشت و الحال که امیر الامرا بجنگ او میرفت اکثر امرا محاربه با نظام الملک نمیخواستند و بوجه کثرت لشکر و همراهی بادشاه حرب او را موجب ازدیاد مجبوری و ناچاری خود ها پنداشتند محمد امین خان دوکس دیگر را در یک مشوره گشتن امیر الامرا نموده و گشتن او را بخود جزم کرده و از ایشان یکے سعید امین نیشاپوری که از سادات نیشاپور بود و مخاطب به سعادت خان از منصب داران فرخ سیر بود و هزاری

منصب داشت وخالی از جرأت نبود و دیگر محمد حیدر خان جغتائی کاشغری که بعضے اورا از قوم جغتائی و بعضے از قوم دوغلات که هر دو از اقوام شریف مغلان هستند مینویسند بهر کیف مشهور به جغتائی است واو بسبب منصب شمشیر داری خاصه بادشاه مشهور به میر حیدر خان بود و بلقب شمشیر دار خاصه میر شمشیر بود ازین وجه به میر حیدر مشهور گشت الغرض سپهر میر درکشن امیر الامرا با خود ها مشورت کرده یکدا شدند و قرعه افگندند که قرعه بنام هر که راه دهد کشتن حسین علیخان کار او باشد وجان خود برائے رونق کار ولی نعمت فدا سازد قرعه بنام حیدر خان جغتائی میر شمشیر راه داده وچون معسکر بادشاه بمنزلے که سئی پنج کروه از فتح پور رسید روز چهارشنبه ششم ذالحجه سنه اثنی وثلثین ومایه بعد الالف هجری که بادشاه به دولت خانه نزول کرد سید حسین علی خان بضابطه عهده سپه سالاری وسرداولی بادشاه را بخیمه رسانیده در لشکر خود که یک کروه از لشکر بادشاه پیشتر بود میرفت میر حیدر خان کاغذے در دست گرفته از دور نمایان شد چون مردم امیر الامرا مانع گشتند میر حیدر خان عرضی را بلند کرده امیر الامرا اجازت داد که نزدیک آید حیدر خان عرضی در دست امیر الامرا داده خود پائیه پالکی گرفته عرض کنان میرفت وقتیکه موقع را مناسب یافت پیش قبض از کمر کشیده چنان بپهلوے امیر الامرا زد که از طرف دیگر برآمد حسین علیخان همان ضرب جان داد ولکدے برسینه حیدر خان زده افتاد واز زبانش برآمد که بادشاه را بکشید میر نور الله خان پسر اسد الله خان همشیره زاده امیر الامرا و میر شرف که قریب پالکی میرفتند حیدر خان را به تیغ تیز کشتند یک مغل دیگر که همراه حیدر خان بود بضرب تیغ کار سید نور الله را باتمام رسانیده وخود نیز زخمی شده بدر رفت وبعضے نویسند که بدست میر شرف کشته شد بهر کیف مغلان که منتظر بودند هجوم آورده سرائے امیر الامرا و سید نور الله را بریده بحضور بادشاه رسانیدند و مردم امیر الامرا از اطراف هجوم کرده و در حوالی گلال باڑه بضرب دست مغولان کشته شدند و باقی پریشان گشتند اما چون این خبر در اردوی امیر الامرا رسید سید غیرت خان خواهرزاده امیر الامرا بر فور با همراهیان خود که سه چهار هزار سوار اکمل بودند سوار شده بر سر بادشاه رسید و افواج بادشاهی که در مقامها ئے مختلف بودند واندک جمعیت مغلیه گرد خیمه بادشاهی بود بادشاه ازین خبر یافته مستعد شد و محمد امین خان و سید سعادت خان و حیدر قلیخان بر در حرم سرائے شاهی رسیدند هجوم مردم امیر الامرا دور کردند و با آنکه مادر بادشاه بوجه شفقت راضی به برآمدن بادشاه نبود اما بر سرائے مذکور بمبالغه تمام بادشاه را بیرون برآورده و بفیل سوار کردند و رساله ئے بادشاهی و دیگر جمیع افواج در مقامات علیحده بودند که جماعت مغلان که در سراپرده بادشاهی و همراهیان محمد امین خان بودند در رکاب بادشاه مقابل غیرت خان گردیدند و بادشاه خود بدست خویش تیر بر مغلان مے انداخت و غیرت خان قریب سیصد عرب بے نهایت سخت واقع شد و حیدر قلیخان میر آتش انتظام توپخانه کرده آتش اندازی شروع نمود و امرائے بادشاهی حملها التوار بمبرد رسیدند و غیرت خان بزخم گلوله تفنگ کشته شد و فوج او نیز کشته و پریشان گردید و مردم امیر الامرا خزانه اش را غارت برده و آتش در خیام او زدند و در اجرتن چند پرتند و در راه خویش گرفت و الوران مغلیکه از او بجان آمده بودند و از گذشتند و

در پی او شتافته بگرفتند و کمک کاری معقول نموده آور دند و اکثر خزاین امیر الامرا که از کرور ها بحساب بیش بود و اکثر تباع و بنجیط بادشاه در آمد بعد ازین فتح محکم سنگ از رفقای امیر الامرا بوسیله حیدر قلیخان بحضور رسیده بالجمله قصور و عطای منصب شش هزاری مفتخر شد لاسے سر و مناس و کیل قطب الملک سر و ریش تراشیده به تبدیل وضع فرار گردید و بفرمان بادشاه جنازه امیر الامرا و غیرت خان را باغزاز با جمیر فرستاده اسد الله خان پسر عمه امیر الامرا رخصت بیت الله گرفته رفت و سید نصرت یار خان بارسه کرار عمائد سادات بارسه بود بحضور رسیده و بدریعه صمصام الدوله خان دوران خان منصور جنگ بهادر باضافه دو هزاری منصب پنجهزاری سرفراز گردید و اضافه الدوله محمد امین خان بمنصب هشت هزاری هشت هزار سوار دو اسپه و یک اسپه مفتخر شد و یک کرور روپیه بنجاه لک انعام یافت و خدمت وزارت و لقب وزیر الملک ظفر جنگ بهادر اضافه این عطایا گردید و خدمت بخشیگری به صمصام الدوله با منصب هشت هزاری و خطاب امیر الامرا محول گشت و سید قمر الدین خان پسر محمد امین خان بعهده بخشی دوم و داروغه غسل خانه و دیگر خدمات ممتاز شد و بمنصب هفت هزاری یافت و حیدر قلی خان هفت هزاری شش هزار سوار دو اسپه و یک اسپه بمنصب و خطاب ناصر جنگ حاصل کرد و سید سعادت خان به اصل و اضافه بمرتبه پنجهزاری و خطاب بهادری و عطای نقاره سرفراز شد و همچنین دیگر امرا نیز حسب قدر و مراتب بمناصب ارجمند سرفراز گشتند سید عبد الجلیل بلگرامی متخلص به واسطی مرثیه در تاریخ حسین علی خان میگوید سال شهادتش قلم واسطی نوشت ✤ قتل حسین کرد یزید لعین مهند ✤ ۱۱۳۲

ذکر محاربه محمد شاه بادشاه با سید عبد الله خان قطب الملک و سلطان محمد ابراهیم و ظفر یافتن بر ایشان بفضل ایزد دادرسا ز کریم

چون احوال کشته شدن امیر الامرا و سید غیرت خان به قطب الملک رسید و دهشت از دماغ او برآمده متحیر گردید و هنوز بچهل کروهے شاهجهان آباد رسیده بود فی الفور به شاهجهان آباد آمد و میوانیان و دیگر مردم از هر جانب زود آورده اکثر اسباب اموال را تاراج مے نمودند و نجم الدین علی خان برادر قطب الملک که صوبه دار الخلافه بود خانه سید محمد امین خان را گرد گرفته المردم او بپاس و احتیاط نموده متعدد بحرب گشتند و سادات بارسه هر چند سعی کردند شاهزادگان مغفر الدین جهاندار شاه و نیکوسیر بمحل تخت نشینی و جلوس نکردند تا چار در یازدهم ذی الحجه سنه اثنی و ثلثین و مائه و الف هجری شاهزاده محمد ابراهیم ابن رفیع القدر نبیره بهادر شاه الملقب به ظهیر الدین محمد ابراهیم نموده بر تخت نشاندند و غازی الدین خان را منصب هشت هزاری و خطاب امیر الامرا و خدمت بخشی گری داده و نجم الدین علی خان بخشی دوم و سید صلابت خان را بخشی سوم و بیرم خان را بخشی چهارم ساخته بسیار برائے جمع کردن افواج صرف نمودند و سید حامد خان خالوی نظام الملک را به بسیحالی جاگیر و غیره تسلی کردند و فوج عظیم از اطراف جمع آورده و خزانه ها بر اهل لشکر پاشیده چنانچه یک کرور روپیه دراین ساز و سامان صرف شده و هفتم ذی الحجه سنه مذکور از شاهجهان آباد برآمده در

ہر منزل امرائے الوس افاغنہ وغیرہ آمدہ تملق و لحق بسیار گشتند و رفقائے عین علی خان کہ در لشکر بادشاہ بودند از لشکر بادشاہ
برآمدہ بلشکر قطب الملک رسیدند و انبوہے عظیم جمع گردید و محمد خان پسر اسد اللہ خان با دوازدہ ہزار سوار سادات
بارہہ بخدمت قطب الملک رسیدند و چوراسن جاٹ و سمکم سنگھ وغیرہ نیز بہ قطب الملک رسیدہ فوجے عظیم در ظل ریاست
او مجتمع شد و محمد شاہ کہ از ملک راجپوتیہ برگشتہ سوئے دار الخلافہ مے آمد از شاہ پور کوچیدہ و انتظار سید عبد الصمد خان
سیف الدولہ دلیر جنگ بہادر و راجہ جے سنگھ کچھواہہ والی آنبیر جے پور میکشید اما آن ہر دو امیر بسبب بعد مسافت بروقت
نہ رسیدند و محمد خان بنگش و عزیز خان روہیلہ و یار محمد خان سیوانی با چند ہزار سوار و قریب چار ہزار سوار از لشکر
جے سنگھ آمدند و از نہم محرم معسکرین قریب ہمدگر رسیدند و دست صفوف و تہیہ حرب و ضرب مشغول گردیدند بادشاہیہ قلی
خان را سہ اول و میر سعادت خان و صمصام الدولہ و سید نصرت یار خان و ثابت خان را در یسار و محمد خان بنگش را در یمین و
اعظم خان را در طرح و اعتماد الدولہ سید محمد امین خان و ہادی خان و سید فخر الدین خان و عظیم اللہ خان و طالع یار خان را در القلب
مقرر کردہ و شیر افگن خان و تربیت خان در رکاب خاصہ و میر جملہ و عنایت اللہ خان و ظفر خان و اخلاص خان و راجہ گوپال سنگھ
بہدوریہ بحفاظت بہیر قرار گرفتند و اسد علی خان و سیف اللہ خان و محامد خان و امین الدین خان وغیرہ بمدد جہر انغار در انغار
تعین گشتند و قطب الملک نیز در رنمل حسن پور ترتیب صفوف نمودہ و میر نجم الدین علیخان و سید سیف الدین علیخان و غالب جنگ بہادر و غازی الدین
و سید محمد خان و شہامت خان و تہور علیخان و سید شجاعت اللہ خان و سید دلاور علیخان و عبد النبی خان و سید لطف خان وغیرہ سادات بارہہ بہروالی و سید
حامد خان و سیف خان و سید رحیم خان و نعمت اللہ خان و امیر خان و سید صلابت خان و عبد الغنی خان و اخلاص خان و افغان خان و محمد خان و سہلو و دیندار خان و
عبد القدیر خان و صبغۃ اللہ خان و علم محی الدین و دلیر خان و شجاع خان پسران عبد اللہ خان و تہور خان افغان وغیرہ را در محال مناسب تعین کردہ قریب بہفتاد
فیل سوار سوار در اطراف قطب الملک و سلطان ابراہیم قرار گرفتند و در شب سیزدہم محرم را محکم سنگہ و خدا داد خان و
خان مرزا باہشت صد سوار شبت بر اقبال کردہ از لشکر بادشاہ جدا شدہ بوزیر پیوستند و بادشاہ محمد شاہ صباح آن روز
بر فیل خاصہ سوار شدہ فرمود کہ سرتن چند را بریدہ در پائے فیل اندازند و بعد ازاں دلیران طرفین دست بحرب و ضرب کشادہ
و اول جنگ توپ و تفنگ آغاز شدہ نجم الدین علی خان با دوازدہ ہزار سوار قدم پیش نہادہ اما امرائے بادشاہی پائے
شجاعت و را پیش باز کردند و آن مقام مورچال را از و بگرفتند و قریب بغروب آفتاب قطب الملک خواست کہ در جنبہ
مختصری آسائش کند باز آندیشیدہ موقوف داشت اما چون پردہ لیل فرو ہشت حیدر قلیخان میر آتش بادشاہی توپخانہ را
اندک اندک پیش بردہ گولہ بر فوج وزیر مے انداخت و ازین صدمہ اکثر لشکر وزیر بیدل شدہ راہہائے خود گرفتند و در ان
معرکہ یک لک سوار در رکاب قطب الملک بودند اما چون صبح چہاردہم محرم دمید از جملہ یک لک سوار شانزدہ ہزار سوار
در رکاب وزیر ماندہ بودند و وزیر و سرداران بارہہ بار دیگر کمر ہمت بستہ مستعد حرب گردیدند و آتش کارزار چنان افروختہ
شد کہ دل مریخ چون بیند بر آتش میسوخت و نجم الدین علیخان اول از ہمہ جملہ مردانہ نمودہ و حیدر قلیخان و صمصام الدولہ

وسید نصرت یار خان وغیرہ امرائے بادشاہی حملہ اور اسینہ سپر شدہ مدافعت نمودند و درویش علی خان دارو غہ توپخانہ صمصام الدولہ
وعبد الغنی خان داروغہ توپخانہ حیدر قلی خان ومیر ابرام ومحمد جعفر وغیرہ از امرائے بادشاہی جان سپر شدند و نصرت یار خان
وغیرہ فیلہا بر داشتند و شہامت خان و فتح یار خان وعبد القدیر خان وعبد الغنی خان ابن عبد الرحیم خان و غلام
محی الدین وصبغۃ اللہ خان وغیرہ از جانب وزیر عازم قتال شدند و نجم الدین علیخان نیز ہمی شدہ بزخم تیر چشم ہائے
او از دیدن عاری شدند قطب الملک بمعاونت برادر رسیدہ و چورامن جاٹ بر عقب لشکر بادشاہ حملہ کرد سید محمد امین
خان و ہادی خان بمدافعہ او پرداختند و ترازلے در لشکر محمد شاہ پدید آمدہ محاربہ عظیم درگرفت ۵ بہ پوست رزمے
گران کہ سپہر ✻ گریزندہ شد ماہ و بگریخت مہر ✻ برآمدہ دار و گیر و گریز ✻ زہر سو سراسیمگی شد و ترکریز ✻ بعد از
محاربہ بسیار حیدر قلیخان مقابلہ قطب الملک اختیار کردہ و باہم اہیان خود دست بقبضہ کمان بردہ تیر اندازی نمود و
صمصام الدولہ نیز رو بدو آوردہ و قطب الملک در چنین حالتے عاقبت اندیشی نکردہ و سپر و شمشیر از قبل زیر آمد سیف الدین
علی خان و شجاعت اللہ خان و ذو الفقار علیخان و عبد اللہ خان ترین وغیرہ سرداران او کہ بجر باشغول بودند گمان کشتہ
شدنش بخاطر آوردہ رو بے از معرکہ برتافتند و قطب الملک زخمہا برداشتہ اسیر گردید و حیدر قلیخان ہر دو را بنظر بادشاہ
رسانیدہ بادشاہ بنظر ترحم ایشان را دیدہ حوالہ حیدر قلی خان نمود و شادیانہ فتح و ظفر نواختہ و تمامت اموال ایشان را بضبط
سرکار در آمد نوشتہ اند کہ چون امیر الامرا و قطب الملک با امرائے مخالفہ سادات تورانیہ مخالفت و اقعشدہ نوبت
بمنازعت کشید یکے از خیر خواہان ایشان از عالمے کہ در علم جفر کامل بود سوال انجام این کار نمود و آن بزرگوار بقاعدہ
جفر از حروف سوال سائل استخراج جواب نمود غ ل ب ع د و ک بر آمدند و چون ترتیب نمود کلمہ غلب عدوک
یا برعکس این بلغ وعدک بر آمد والحق کہ پایان کار ایشان ہمچنان شد کہ اعدائے ایشان غلبہ یافتند و وعدہ آنہا در رسید
الغرض بادشاہ بعد ازین فتح بزرگ کہ در چہاردہم محرم سنہ ثلث وثلثین ومائیہ بعد الالف ہجری واقعشد متوجہ دار الخلافہ
اکبر آباد گشتہ و از آن جا بہ شاہ جہان آباد رسیدہ اول بزیارت فائز الانوار حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین
اولیا قدس سرہ رسیدہ سعادت زیارت دریافت و بشان و شوکت تمام در شہر رسیدہ فیلان کوہ شکوہ مزین بزیور طلا
و نقرہ و جلہائے زربفت و کلابتون قطار در قطار در جلوس بودند و اسپان کوتل با ساز و سامان مرصع و تخت ہائے روان
طلاکار زر نگار پیشا پیش میکشیدند و امرا و افواج رسالہ در رسالہ مسلح و مکمل بالباس ہائے زرنگار و زرباف در سواری
میر فتند و بادشاہ بر فیل خاصہ شاہ پسند نام در عماری طلائی سوار بود و شہر را بکمال زیب و زینت آراستہ بودند و بازارہا
پیراستہ زر بسیار بہ رسم تصدق و نثار بمستحقان رسانیدند و قطب الملک و زیر عبد اللہ خان در سلخ ذی الحجہ سنہ
خمس وثلثین والف و مائیہ ہجری بقضائے خود یا بسببے دیگر فوت شد ہر دو برادر از سادات بارہہ بودند و ہمدرین نزدیکی
در سنہ ثلث وثلثین والف و مائیہ ہجری سید محمد امین خان اعتماد الدولہ ہم وفات یافت صاحب سیر المتاخرین طرفداری

سادات بارہہ نمودہ امرائے بادشاہی را بسیار بد گفتہ برائے سید محمد امین خان روائیہائے عجیب آوردہ اما بغیر از تعصب شیعیت وجہ دیگر بنظر نمے آید چہ اگر بسبب نژاد طرفداری سادات بارہہ نمودہ مقابلان را نامسزا گفت و در مقابلہ ہم سادات صحیح النسب بودند یعنی جمیع امرائے محمد شاہ مثل سید محمد امین خان و سید عبد الصمد خان و سید نظام الملک سید سعادت خان و غیرہ کہ مخالفت باوزیر و امیر الامرا داشتند ہمہ سید بودند و فرق ہمین بود کہ حسین علی خان و عبد اللہ خان از سادات بارہہ بودند ایشان از ترکستان و در مذہب سنت جماعت و دلمن اتحاد باسلالمین گورکان داشتند و ہم بسیارے از سادات بارہہ مثل نصرت یار خان و غیرہ جانب بادشاہ گرفتہ دست بمقابلہ وزیر و امیر الامر اکشادند اگرچہ در جانب داران محمد شاہ قلیلے از امرائے مغل و افغان ہم بودہ اند اما امرائے کبار محمد شاہ جملہ از نژاد سید بودند و تباہی خاندان قطب الملک یا امیر الامرا بدست وہمی سیدان گردید اگرچہ قاتل امیر الامرا حیدر خان جتنائی از مغولان بود اما در صلاح کشتن و انتظام این مہم سید محمد امین خان و سید سعادت خان شریک و بانی بودند و این چنین امور در عالم سلطنت بسیار میشوند اما مورخ موصوف نظر بہ تسنن سادات تورانیہ ایشان را بسیار نامسزا گفتہ و از قواعد تواریخ نویسی دور تر رفتہ درین مقاصد روایت نائے مصنوعی وضع نمودہ بہر کیف بر مستخبران صاحب نظر پوشیدہ نمے ماند حکایات طعن و تشنیع او در بارہ سادات تورانیہ در بادی النظر از صلیہ صدق عاری و محض از تعصب و مکاری معلوم میشوند الغرض سید عبد الصمد خان و نریونگ از صوبہ لاہور رسیدہ بعطائے خلعت و خنجر و سترپیچ مرصع سرافراز گردیدہ و سید ذکریا خان پسر او بمنصب پنجہزاری رسید و راجہ جے سنگ کچھواہہ و راجہ گردھر بہادر صوبہ دار اودہ حاضر شدہ زمین بوس نمودند و عریضہ مرشد قلی خان صوبہ دار بنگالہ بازری برائے نثار و مبارکباد رسیدہ حیدر قلی خان خطاب معز الدولہ ناصر جنگ بہادر یافت و ظفر خان خطاب روشن الدولہ سید سعادت خان خطاب بہادر جنگ و دار نگی خواصان یافتند و ذکریا خان بصوبہ داری کشمیر سرافراز شد و در وقت ارتحال محمد امین خان اگرچہ خزانہ بادشاہ بنبخشش بے محل وزیر در ہنگام اجتماع لشکر خالی بود حتی کہ نجرہ ہائے نقرئی و طلائی عمارت دیوان عام و خاص مین آشوب گداختہ مسکوک نمودہ بود اما محمد شاہ باوجود دستور بادشاہان تیموری گورکانی نظر بر اموال محمد امین خان ننمودہ جملہ بوارثان او بخشید و در سلاطین بابریہ گورکانیہ دستور بود کہ چون امیرے فوت میشد تمامت اموال او بضبط مے آمد و ازان بقدر مناسب بوارثان او بخشودہ و ورثائے او نیز بمناصب و مراتب سرافراز مے شدند و اموالش کہ ہمہ علیہ بادشاہی مے بود و اصل خزانہ میشد اگرچہ وارثان او بیش از اموالش انعام مے یافتند اما وقت مرگ آن کس احوال او بضبط سرکار شدن قاعدہ بادشاہان بابر بہ گورکانیہ بود و ہمدرین زمان مذہبے تازہ پیدا شد سید محمد حسین مشہدی کہ از پروردگان عمدۃ الملک امیر خان صوبہ دار کابل بود و ہم او مذہبے تازہ تر اشیدہ و خود را بیکوک نامیدہ او امر تہ بابین نبوت و امامت قرار دادہ بود و بسیارے از قواعد الحاد و کفر مقرر کردہ خطاب خود نمودنی بابود داشت و ورثہ و اولاد و حانشینان او عوام را سیر نمیکنند آخر زابود شدند و ہمدرین ایام عریضہ راجہ ساہو مبنی بالفساد اشرفی

متضمن بسیار کیا بتوسط نظام الملک بحضور بادشاه رسید و سید قمر الدین بخطاب پدر اعتماد الدوله معزز شد و بتاریخ بست و دویم ربیع الثانی سنه ثلث و ثلثین و مایئه بعد الالف هجری عنایت الله خان بخلعت وزارت و نیابت سرافراز گشت و نظام الملک بعد بندوبست دکهن تا فرد الپور رسید بسبب فتنه بعضه از افاغنه بیجاپور برگردید عرضداشت فرستاد و معز الدوله بخطاب فیروز جنگ سرافراز شد و سید سعادت خان بهادر جنگ بصوبه اکبرآباد و محمد خان بنگش بصوبه الهآباد سربلندی اندوختند و بادشاه بشکار برآمده باآغر خان کانا مرائے مغل بود بزبان ترکی متکلم گشته ویرا بمنصب مستوده چون عمله نسب اورا مے شناخت در اندک مدت بترقیات عظیمه رسانیده بمنصب چهار هزاری سه هزار سوار مقرر فرمود +

ذکر مخالفت مهاراجه اجیت سنگه راٹهور والی جودهپور و دیگر امور

چون مهاراجه اجیت سنگ در عهد فرخ سیر بسبب

رشته بادشاه و موافقت با امیر الامرا بسیار معتقد گشته و باوجود پدر زنی بادشاه طرف سادات گرفته راضی بقتل داماد نبار حب جاه گردید بادشاه ازو رنجیده و قاصد بر بادیش بود صوبه گجرات را جیزیه وجه دوستی و موافقت وزیر قطب الملک و امیر الامرا در تصرف او بود نذ محمد شاه درین وقت راجه را از صوبه داری هر دو ممالک مذکور بر طرف ساخته صوبه گجرات بمعه امینی و دیوانی و فوجداری کل محالات خالصه شریفه و بندر سورت آن صوبه را به مغز الدوله حیدر قلی خان فیروز جنگ بهادر داد و کاظم خان را مخاطب بشجاعت خان نموده و بعطائے منصب سه هزاری دو هزار سوار بصوبه مذکور به نیابت مغز الدوله مقرر فرمود و همچنین بمقتضی قلی بیگ دیوان رکناتهه رفقائے مغز الدوله را بعنایات شاهانه دلجوئی کرده بصوبه اجمیر به مظفر علی خان بسعی مهمام الدوله و راجه جے سنگه مقرر شده خلعت و سرپیچ مرصع و فیل عطا فرمود و سعد الدین خان بمنصب پنجهزاری سه هزار سوار و خدمت عرض مکرر مقرر شد و گماشتگان اجیت سنگه در گجرات خواستند که سست تاخت تاراج برآرند افاغنه که از ایشان بتنگ آمده بودند بارهایئے شهر آمینه کار بایشان تنگ نمودند و ایشان پیاههائے بجز فرستاده و با افغانی ساخته بهزار خرابی نخست از شهر بیرون رفتند و همدرین زمان به سید نصرت یار خان بارهه خطاب رکن الدوله عطا شده بعد اضافه منصب بصوبه عظیم آباد مامور گردید و زنجیر سے از بیخ شمن آویخته زنگی بر دبستند و سر او بکتار دریائے جمنا گذاشتند تا فریادیان و بر انجیبانند و فریاد ایشان بگوش بادشاه رسیده به داد آنها پردازد و راجه اجیت سنگه باسی هزار سوار داخل اجمیر گشته جهت تلافی مافات گفت تا قصابان بدویگر اهل حرفه و پیشه بلا توهم بکار خود پردازند و موذنان مساجد را طلبیده باظهار تمشیت قواعد اسلام و بادشاه انام نموده گفت که من مطیع بادشاه ام و فعلے در قواعد مذهب اسلام نمیتوانم نمود بلکه مطیع اسلام و معین مذهب بادشاه مے باشم چون در وقت بیماری رفیع الدوله مادر سلطان محمد شاه فرمانے به اجیت سنگه جهت امداد پسر او و نشاندن بر تخت بانشان پنجه بادشاه فرستاده عهد کرده بود که اگر راجه کرد رفیق سادات است بدر و شمن اختر یعنے محمد شاه پرداخته چنان کند که وزیر و امیر الامرا را

برتخت نشانند صوبه اجمیر و گجرات همواره بقبضهٔ راجه مذکور باشند راجه درین وقت آن فرمان را برآورده شفیع خود ساخته نقش گرفته عرضداشت فرستاد که فرمان حضرت بانشان پنجهٔ مبارک که گاهے خلاف آن در خاندان گورکان نگردیده چنان است که هرد و صوبه اجمیر و گجرات از تو تغییر نه نمائم اما گجرات را بنا بر مرضی بادشاه پیشکش میکنم و اگر صوبه اجمیر نیز بمن بحال ندارند بالکلیه آنرا بدیم و در امثال و اقران ریخته میشود و چون حقوق خدمت و قرابت برین دودمان عالی بسیار دارم امید که بهر حالی یک صوبه ازین هر دو بر حال بنده مرحمت فرموده شود چون عریضه راجه بحضور بادشاه رسید در امر اختلاف آرائے پیدا شده بادشاه و حیدر قلی خان مائل بتادیب و تنبیه راجه گردیدند و صمصام الدوله بخواست که صوبه گجرات بدو مقرر داشته صوبه اجمیر بگیرند و سید سعادت خان صوبه دار اکبر آباد بتادیب احیت سنگه مامور شد اما بجهت اتفاقی امرا عزیمت الوالظهور نرسیده و صمصام الدوله خان دوران باین مهم تعین گردید بدین سبب که امرائے محل را باخود یکدل نمے یافت نیز فت و ظفر علیخان صوبه دار اجمیر بوجه مماله یا جپوتان و قلت خزانه و عدم اطاعت ادائے تنخواه فوج از اجمیر برگشته پسران اجیت سنگه و دیگر مفسدان آن نواحی باغلبه تمام اکثر دیهات بادشاهی را غارت کردند و باوجود آنکه حیدر قلی خان برائے این مهم تعین خاندوران رفته عهد پیمان غلاظ و شداد درمیان آورده عهده هر اولی بر ذمهٔ خود گرفت اما صمصام الدوله باین پشتیبانی نکرد و اعتماد الدوله سید قمر الدین خان که باین مهم مامور شد التماس خلاصی قطب الملک و دیگر عرائض زیاده از حد خود نموده متوقف ماند و صمصام الدوله رنجیده از رفتن دربار پائے درکشید و بدین اسباب تنبیه راجه صورت نه بسته و راجه نیز از نوشته های صمصام الدوله متنبه شده از ارادهٔ مخالفت باز آمد و همدرین زمان خانه زاد خان پسر مبارز الملک سرلشکر خان که بعد بند و بست کابل به پشاور آمده بود در راه با افاغنه آن نواحی جنگ در پیش آمده و قریب به پشت صد جوانان او بکار آمده خود نیز زخمی شده اشرف الدین پسر محمد یحیان در صوبه کشمیر با نائب سیف الدوله سید عبد الصمد خان مخالفت کرده سیف الدوله ناچار به سوار سفل بایلغار به کشمیر شتافته آن فتنه فرو نشانید و در سنه اربع و ثلثین و الف واحدی مایهٔ دختر سے در خانه بادشاه پیدا شده و در ماه صفر همین سال شادی محمد شاه با ملکه زمانی دختر فرخ سیر واقع شده مجلسے به زیب و زینت تمام سرانجام یافت و سید نظام الملک بعد انفراغ از بند و بست صوبجات دکن عازم حضور شده و در یازدهم ربیع الثانی بحضور رسید بعد از ملازمت بعهدهٔ جلیله وزارت سرافراز شد و حیدر قلیخان بصوبه گجرات رخصت یافته و اتفاقے در گجرات نمود که بهیچ عصر مثل آن نشان نمیدهند و درمیان امرائے کبار مثل نظام الملک سید قمر الدین و سید عبد الصمد خان و صمصام الدوله حیدر قلی خان نفاقی و رنجشے قایم بوده فسادها درمیان بود و بدین سبب هیچ کارے رونق نمیگرفت و حیدر قلی خان که شورشے نموده بود و امرائے حضور برآمدن نظام الملک بدین وسیله اصلح شمرده او را بدان آورد که بیاید. حیدر قلی خان برآمد و همدرین عرصه در سنه خمس و ثلثین و الف واحدی مایهٔ دختر سے در خانه بادشاه از دختر فرخ سیر متولد شد و صوبه داری گجرات بتغیر حیدر قلی خان به نظام الملک مقرر شده و او بگجرات روانه شد و برهان الملک سعادت خان

والد بجنگ بصوبۂ اودھ مقرر شد و نیل کنٹھ نائب او روز دیگر بہ تعجل تمام سواری کردہ بود بدست جاٹ کہ در پس درختے پنہان شدہ تفنگ براو انداخت گشتہ شد و برہان الملک باستظہار صوبہ خود متوجہ گردید و صمصام الدولہ کہ چنان وقت میخواست صوبہ اکبرآباد تنہا چورامن جاٹ بہ راجہ جے سنگھ سوائی مقرر کنانید و جے سنگھ بہ تسخیر قلعہ تھون مشغول شدہ و از محکم سنگھ پسر چورامن منحرف نمود و راجہ گردھر بہادر بصوبہ مالوہ مامور گردید +

ذکر رفتن امیر نظام الملک آصفجاہ بہ دکھن و رسیدگی آوازہ بادشاہ بہ سماعت امرا و پرفتن

چون میر نظام الملک برائے تادیب حیدر قلی خان مقرر شد بطوائف الحیل سرداران مغلیہ و افاغنہ پنی و بابی را کہ اکثر فوج او ازین قوم بود بسوئے خود کشید و حیدر قلی خان ناچار خود را بتہارض انداختہ و بحجفہ نشستہ روانہ حضور گردید و نظام الملک بمنصب پنج ہزاری سہ ہزار سوار و بسیدی حامد خان عموی خویش داده و صوبہ مالوہ نیز بہ تغیر گردھر بہ نظام الملک مقرر شد و در ہمین سال دختر از روشن آرا بیگم نبیرۂ بادشاہ متولد شدہ بہ جہان افروز بیگم موسوم شد و حیدر قلیخان جندی منصوب ماندہ بصوبہ داری اجمیر مقرر شد و خان مزبوم با آنکہ دیگرے بوجہ مخالفت اجیت سنگھ صوبہ اجمیر قبول نمیکرد قبول کرد و سامان حرب بے نہایت متوجہ حرب اجیت سنگھ گردید و در اندک روز او را گریزاینده غالب آمد و در سنہ ست و ثلثین و الف واحد یمایۂ در ماہ محرم ستارۂ ذوذنب نمودار شدہ و بنجانہ بادشاہ پسرے متولد شدہ رحلت کرد و در این ایام اعتماد الدولہ سید قمر الدین بخشی دوم و داروغہ غسلخانہ و صمصام الدولہ امیر الامرا و بخشی اول و روشن الدولہ ظفر خان بخشی سوم و سید صلابت خان بخشی چہارم و خانسامان و غرۃ الدولہ شیر افگن خان و بعد از و برادر او لطف اللہ خان صاحب رسالہ سلطانی و صدر الصدور میر جملہ ترخان زناظر دار و غہ صرف خاص حافظ فدا کار خان و بعد از و روز افزون خان و دیوان خالصہ راجہ سنجوت مل و دیوان تن شیخ سعد اللہ و میر آتش مظفر خان و دار و غہ خواصان سید برہان الملک نائب اودھ احمد قلی خان و میر توزک اول امین الدولہ و دوم داود خان و دار و غہ گرزداران آغر خان و دار و غہ خاص جلو و جلو قدیم میر حسن خان کوکہ و عرض مکرر لعلی احمد خان کوکہ و دار و غہ نہر فیض علی حامد خان و دار و غہ فراشخانہ بوعلی خان قورچی باشی و بخشی ہا دیان منور خان و بخشی شاگرد پیشہ عنایت خان و قراول بیگی الہ وردی خان و خدمت جیب فیض بہ بہروز خان و جیب خاص بہ جاوید خان و خواجہ سرایان جواہر خان و داروغۂ جواہر خانہ بختاور خان و داروغہ باورچی خانہ وحید خان و داروغہ تھوہ خانہ فضل علی خان و داروغہ فیلخانہ سید قطب الدین علی خان و داروغہ جنسی یاسین خان و داروغہ سرخ پوشان الہ یار خان قلعدار شاہجہان آباد قایم خان و داروغہ وقائع کل و داک حکیم معصوم علی خان و ذخیرہ امرا بکار و یاد متفرقہ امور بود و مادر روشن الدولہ ولی بسیار در مزاج بادشاہ داشت و دختر شاہ جان محمد مشہور بہ لوکی تقرب بسیار یافتہ قلمدان بادشاہی بدست او بود و بادشاہ اکثر اوقات بعیش مطرب و لہو و لعب میگذرانید و

نظام الملک بدولی امرائے حضور باخود شنیدہ عازم دکھن گردید و امرائے نفاق پیشہ مخوف و متنبہ شدہ در استیصالش عاجز
لو کوشیدند و نظام الملک بار دگر در دویم صفر سنہ ست و ثلثین و الف واحد یمایہ ملازمت بادشاہ نمود چون آمرزگار عاقبت
اندیش پروائے نمکحلالی آفتاد اشتہ باخود ہا در افتادہ بود فرمانے بہ مبارز خان ناظم صوبہ خاندیس و استخلاص صوبجات
نظام الملک فرستادند و نظام بایں حالت پے بردہ بہ بیانہ موافقت آب و ہوا در بیستم ربیع الاول بہ رخصت شکار و
رفتن مراد آباد و برآمدن اندک راہی بالطرف بریدہ راہ دکھن گرفت و مبارز خان بمقابلہ آصفجاہ آمدہ در چہارم محرم سنہ
سبع و ثلثین و الف واحد یمایہ محاربہ عظیم واقع شدہ چار ہزار مرد از طرفین بقتل رسیدند و آصفجاہ ظفر یافتہ و عرضداشت
مشتمل بر مبارکباد فتح و اشرفی ہائے نذر و بعضے اموال مبارز خان ضبط نمودہ بحضور بادشاہ فرستاد و خود بفراغ خاطر بحکومت
دکھن پرداخت و ازین تاریخ ممالک دکھن بہ نظام الملک و اولاد او تعلق گرفتہ اگرچہ متابعت بادشاہ دہلی نمودند اما بادشاہ
را بر ملک دکھن اختیار نے نبود و بادشاہ بعد از استخراج آصفجاہ وزارت بہ سید قمر الدین خان داد و حیدر قلی خان از اجمیر آمدہ
میر آتش گردید و راجہ گردھر بہادر بصوبہ مالوہ مامور شد و سید حامد خان صوبہ دار گجرات باشارہ نظام الملک امداد
مرہٹہ سر بشورش برداشتہ کہ بادشاہ از تسلط سادات تورانیہ مضطرب شدہ و سید قطب الملک بار سہ دا کہ
مقید بود امید وار پرورش نمودہ پیام داد کہ الحال ہم چارہ کار سادات تورانیہ از شما ہے شود قطب الملک انگشت
قبول بر دیدہ ادب نہادہ معروض داشت کہ اگر دست شفقت بادشاہ بر سر ما باشد میتوانم نمود مخالفان سادات بار سہ
ازین آمد و شد پیام سید را مسموم نمودند بہر کیف مبارز الملک سربلند خان از صوبہ کابل تغیر شدہ ناصر خان بصوبہ کابل
مقرر گردید و سربلند خان کہ بکار نشستہ بود بشمول عنایت شدہ مبلغ یک کرور روپیہ مدد خرچ یافتہ بتادیب سید حامد خان
و تسخیر گجرات رخصت یافت و سید نجم الدین علی خان برادر قطب الملک را نز امیس برآورد و ہمراہ سربلند خان مامور این مہم
نمود و مبارز الملک سند نیابت بشجاعت خان دادہ ما و در حرب حامد خان گذاشتہ شد و رستم علی خان برادر او کہ حاکم بندر
سورت بود بقصد انتقام برخاستہ اما پیلاجی گایکواڑ مرہٹہ کہ بفوج او بود و غا بازی نمودہ وقت جنگ رستم علی خان نیز گریختہ
و سربلند خان عازم تنبیہ او شدہ نجم الدین علی خان صوبہ اجمیر یافتہ کمکی او گردید سید حامد خان نیز پیلاجی گایکواڑ و
دیگر افواج خود بقصد جنگ برآمدہ و امان بیگ بخشی خود را پیشتر بحرب فرستادہ و او از سربلند خان منہزم شدہ کشتہ شد و
سربلند خان وارد احمد آباد گجرات آمدہ تصرف یافت و حامد خان شکست خوردہ نزد نظام الملک رفت و او از انجا بجماعت
کثیر مرہٹہ باز آمدہ خانہ زاد خان ابن سربلند خان و سید نجم الدین علی خان بار سہ با شصت ہزار سوار بحرب ایشان رفتہ
شکست دادند و از بندر کنبایت تا آب نربدا و تعاقب ایشان رفتند چون فوج طیار بر کاب مبارز الملک بود پنج کمدز سہ
ماہ بماہ از خزانہ بادشاہ مدد و سید تا بندر بست قرار واقعی شود و سربلند خان صوبہ مذکور از خس و خاشاک یاغی صاف
کردہ او بصلاحید یم صمام الدولہ پیش از وقت حکم بر طرفی افواج زائد مسدودی بدر بار صادر شدہ روشن الدولہ

خورد و برو بسیار در امور بادشاهی نموده بود بمجاسبه گرفتار شد و کوکی عبد الغفور که دخل بسیار در برکار میداشتند بنوعی کرامی
بعتاب آمدند چون سربلند خان نیز توسل بروشن الدوله داشت امرائے که لحاظ کار بادشاهی نداشته باعداوت
وحقد وحسد خود ها کار داشتند و نظر بر جان و مال و آبرو بے همدگر مے گماشتند خیال نفع و نقصان بادشاهی را پس انداخته
صمصام الدوله نواب سربلند خان را از صوبات گجرات معزول نموده و راجه ابهی سنگه راٹهور پسر مهاراجه اجیت سنگه
والی جودهپور میرٹهه را که بجائے پدر راجه بود بصوبات گجرات مقرر کنانید و راجه عمده هائے خود را
بصوبه گجرات فرستاد مبارز الملک مردم او را گوشمال لائق داده بدر کرد و راجه کرت دیگر مردم خود را باساز و سامان لائق
روانه کرده همان آتش در کاسه بود و راجه ابهی سنگه شرمنده شده با پنجاه هزار سوار و سامان حرب و پیکار رو بحرکت
آمده بگجرات رسید و مبارز الملک بسبب تشویش از طرف بادشاه و امرا و قلت رسد و اسباب سفر قاصد حرب گردیده با قلیل
فوجی که موافقت او نمود مقابله کرده مردانگی عظیم ظاهر ساخت و بعد چپقلشهائے بسیار قدم افواج راجه لغزیده و راجه
ناچار برگشته بیست و شش فرسخ مبارز الملک را تعاقب نموده بمخالفت امرائے حضور و عطائے فرمان صوبه گجرات به راجه ازین
گستاخی پشیمان شده راه آشتی گزید و آخر روز بامعدودے از همدستگذران بالباس ساده بملاقات راجه رفت ابهی سنگه از خبر
آمدن نواب تهیه دار باستقبال برآمده و باحترام تمام در خیمه خود آورده بر مسند نشانده مبارز الملک گفت که این قدر جنگ که روی داد
بناموس و قواعد سپه گری نبود ورنه من با اجیت سنگه پدر شما دستار بدل بودم و از شما که برادر زاده من هستید عداوتے
نیست و غرض کار بادشاهیست من هم بحکم و کار بادشاه دین و یار بودم شما هم بحکم بادشاه آماده باشید اکنون سامان سفر من
مهیا کنید و ابهی سنگه فی الفور ملوازم اسباب سفر او پرداخته و با مبارز الملک عزم آخوت کرده مبارز الملک دستار صنع کار
از سرش برداشته بر سر خود نهاد و دستار سفید از خود گرفته بسرش گذاشت و باسمگر معانقه اخوت بجائے آورد و چون
سامان وزر موعود از ابهی سنگه سرانجام شد عازم شاهجهان آباد گردید و با مصمصام الدوله گزران و یار اکبر آبادی توقیف
ساختند و مورد عتاب و خطاب گردید نظام الملک که بسبب عداوت امرائے حضور قاصد خرابی تمام ملک بادشاهی بود بشاهد
این چنین حالت مرهٹه را ترغیب و تحریص بیش از پیش نمود و سربلند خان در اکبر آباد متوقف بود و سپاه او برائے مواجب خود
تقاضائے سخت نمودند سعادت خان برهان الملک که در اکبر آباد بود و بیشتر در سلک ملازمان سربلند خان منسلک شده بود
درخواست نمود که اگر تنخواه ملازمان باین دو لتخواه قدیم حکم شود سعادت خود پنداشته دانایم سربلند خان بلند همت نه
پسندیده گفت هنوز حال تا بسائے نرسیده که منتی از دوستان باید کشید از خزانه مرسراکه مخفی بود اشرفی ناهموار برده تنخواه
ملازمان داد ابوالبرکات بتحریک میر نظام الملک ملاحظه ضایع والحاد بادشاه و امرا باجی راو مرهٹه که سپه سالار راجه ساهو
بود قاصد استخلاص صوبه مالوه از راجه گردهر بهادر و گجرات از ابهی سنگه گردید و راجه گردهر که نشه شجاعتی داشت
بجنگ عرب مرهٹه مواجهه نموده عرائض التجائے امداد بادشاه میفرستاد و در دار الخلافه هر یک بخیالات خود مستغرق بود

کسے بفریادش نه پرداخت تا راجه مذکور در جنگے کشته شد دیا بهادر از قوم اوبر جاے او نشسته همچنان سیل مرهٹه را به بند
شجاعت خود ممانعت سے نمود و بحضور بادشاه و امیر الامرا نگاشت که اگر زود تر فکر مالوه نکرده شود بعد ازین فتنه تا
دار الخلافه برسد کسے فریاد او را گوش نکرد که چه میگوید تا او نیز بجرے کشته شد بعد ازو در سنه ثلث و اربعین و مایه بعد
الالف هجری محمد خان بنگش صوبه دار مالوه گشت اما بتر کتاز مرهٹه نقش حکومتش درست نه نشست در سنه خمس اربعین
والف احدیه مایه هجری راجه جے سنگ کچهواهه والی جے پور آنیز بصوبه مالوه مقرر شده و راجه مین رسد بت که عهده او را جنتر محل گویند
و راجه مذکور چاره غیر ازین ندانست که بتقویت باجی راؤ مرهٹه کوشید آخر بمصالحه الدوله نوشته دیهرت او زد بادشاه سعی کرده صوبه خاندیس به
باجی راؤ مقرر کرد و در سال ثامن و اربعین و مایه بعد الالف صوبه داری مالوه نیز به باجی راؤ مقرر شد آنصوبه از دست گورکانیه بدر رفت چنانچه ذکرش
خواهد آمد انشاء الله تعالی امادر گجرات که ابهی سنگر الٹهور بالی جوده پور صوبه دار آنجا بود بوجه سستی او ملک به مرهٹه بعد نهایت
رسیده و حوادث و فتن در صوبه گجرات و مالوه و خاندیس پیدا آمده از سستی هائے هر دو راجه صوبه داران و بے پرواهی
بادشاه زنالائق امرا مرهٹه روز بروز چیره تر میشدند و میر نظام الملک که صوبه دار دکن و امیر عمده دولت گورکانیه بود خود در
تقویت مرهٹه و تخریب سلطنت میکوشید و ضعف موفور در سلطنت گورکانیه راه یافت و مرهٹه تا بلغو داری صوبجات
دیگر دست دراز نمودند و همدرین ایام که محمد خان بنگش صوبه دار اله آباد و راجه چترسال بندیله تاخته ملک او را مسخر ساخت
و فوج زائد را رخصت داده بے پروائی در املاک نشست و راجه با مرهٹه استغاثه کرده بیک ناگاه با فوج مرهٹه
بر سرش رسید و محمد خان ناچار مغلوب شده خود را بقلعه جیت گڈه کشیده متحصن گشت و هر چند بادشاه و امیر الامرا برائے مدد
التجا کرد کسے بدو نه پرداخت قایم جنگ پسر محمد خان با افاغنه اتحاد جسته و افغانان بجوش هم قومی بسر وقت رسیدند و
محمد خان را ازان معرکه خلاصی داده تا اله آباد رسانیدند و امرائے بے همت بنگش را بقصور نه میت معزول کنانیده صوبه
اله آباد بمبارز الملک سر بلند خان مقرر کردند و در سنه ثمان و ثلثین و مایه و الف آتشے بخانه باروت سیدیان الملک
افتاده مناره فیروز شاه معه نصف عمارت پائین از جائے برکنده دور تر افتاد و حیدر قلی خان و محمد یار خان صفوی صوبه دار
شاهجهان آباد انتقال نمودند در هفتم جمادی الاخری سنه احدی اربعین و الف و احدی مایه ابهی سنگر الٹهور از گجرات
آمده ادراک کورنش نمود چون شنید که مرهٹه از گجرات پیشتر آمده تا حدود دهلی او دست تعدی میرسانید رخصت جودهپور
میر ٹهر گرفته بوطن خود رفت و در همین سال تپ و بائی در دار الخلافه واقعشده در سنه ثلث و اربعین و الف و احدی مایه
سرمائے عظیم شد که آبهائے بستند و از آسمان نیز برف بارید و در سنه خمس و اربعین بادشاه بسیر و شکار بر آمده دیگر شورش
مرهٹه بجدود اکبر آباد و متصل بچندیان جانب بریده چون مرهٹه بر نهب اقبال ازان حدود بدر رفتند بادشاه عیش پسند
همین قدر را غنیمت دانسته برگشت و مظفر خان برادر مصمام الدوله را برائے تنبیه مرهٹه مقرر کرد مرهٹه چون ناگاهے امرائے
دولت و غفلت ملاک مملکت دیدند پائے از حد خود بیرون نهاده در صوبجات گجرات و مالوه نقش تسخیر و تصرف نشانده راه

راه پیشتر گرفتند و تا قرب قلعه گوالیار رکاب کوب سم مراکب ایشان گردید نظر خان با فوجے کثیر تا سرونج رانده مرسٹه را پائے مردانگی در میدان نبرد افشرده نمے جنگیدند و مقابل نمے آمدند و از دور راه رسد و آذوقه بسته از هر جانب لشکرش را پریشان ساختند و وقت مواجه مقابله میگریختند و آن امیر بے تدبیر نیز توفیق تاخت بر سر ایشان نیافته بر خاسته رفت و همچنین اکثر امرا بر مهم ایشان مقرر شده ناکام مے ماندند و همدرین زمان اژدوڑا زمیندار چنگلکوڑه حاکم خود جان نثار خان را کشته بفرمان اعتماد الدوله وزیر سید برهان الملک صوبه دار اودهه به تادیب او رفته و در محاربه او را کشته نصرت یافت چون آتش فتنه مرسٹه بنوعی بالا گرفت که تر و خشک هر صوبه را میسوخت ناچار تنبیه ایشان بذمه امیر الامرا اصمصام الدوله مقرر شده وزیر الممالک اعتماد الدوله سید قمر الدین خان و دیگر امرا سے مغلیه و سادات تورانیه و راجهائے راجپوتیه و فوج خاصه که از جمیع مغلیه و محل اعتماد بادشاه بود در همراهی او مقرر شد و همچنین راجه ابهی سنگه والی جودهپور میرٹهه و راجه جے سنگه کچهواهه والی جے پور آنچیر کرد باستیصال مرسٹه بسته در صدد و خود نشسته بودند در سنه تسع و اربعین و الف و احدی مائه اینها از دار الخلافه برآمده و به پست حوصلگی جرأت استیصال و استقبال مخالف نیافتند و درین زمان صوبه داری عظیم آباد بسبب حرکات سفیهانه از صوبه داری بر طرف شده و صوبه داری عظیم آباد با صوبه بنگاله منضم شده نظامت تمامت ملک بنگ به شجاع الدوله مؤتمن الملک شجاع الدین محمد خان بهادر اسد جنگ افشار داماد جعفر خان تعلق گرفت و او از جانب خود سید محمد اله ور دیخان را که از جانب مادر بقوم افشار قرابتے داشت و شجاع الدوله او را از ادنی مرتبه گرفته صاحب منصب مرتبت ساخته بود صوبه عظیم آباد با و مقرر کرد +

ذکر مصالحت بادشاه و امرائے دربار با قوم مرسٹه بسبب نفاق باهمی ارباب دربار

قبل ازین بادشاه بادگار خان کشمیری راو راجه جے سنگه را مقرر نموده بود که بمواعظ دلپذیر و دادن صوبه گجرات و الوه تسکین فتنه مرسٹه نمایند اما آنها ازین پیامها چیره تر شده دست از تمرد و گستاخی باز نه کشیدند و درین سال تسع و اربعین و الف و احد بمایهٔ امیر الامرا اصمصام الدوله برائے تنبیه مرسٹه رخصت یافت و فوجے گران با منضبطه خاصه و سادات تورانیه و راجهائے راجپوتیه و غیره معه وزیر همراه بود و چهل هزار سوار جرار در رکاب داشت و سی چهل کروه از شاهجهان آباد برآمده بر راه اجمیر شتافتند و امیر الامرا مدتے خود بداجه جے سنگه گذاشت و جے سنگه نیز بمدد و خود نشسته تدبیرات مے اندیشید و راجه ابهی سنگه هم در سرحد خود موجود بود اما ازین هر یکے را جرأت نبود که در تعاقب مرسٹه پرداخته به تیغ تیز فتنه ایشان فرو نشاندو بادشاه از نظام الملک کرامے جنگ دیده بود بدگمان و او نیز در پے تخریب سلطنت کوشان بود و امرائے متعینه در صلح و جنگ پیشتر فتن مے اندیشیدند و مرسٹه خود از مقابله مے ترسیدند و پیش نیامده اطراف ممالک را مے تاختند و آتش در جان و مال رعایا مے انداختند همدرین اثنا ملهار راو مرسٹه که با بوندیله بر راجه بهدورا تاخته داو که ماتحت برهان الملک سید سعادت خان بهادر

نیشاپوری بود باز نوشت برہان الملک باراما دخود الپ المنصور خان صفدر جنگ قراتونیلو ترکمان و فوجے آراستہ از صوبہ اودھ
برآمدہ و ملہار راؤ از آب جمن عبور کردہ ممالک مارا آماج تاخت و غارت ساختند و برہان الملک بطریق ایلغار رو در دہم قعدہ
سنہ مذکور بسرحد رسیدہ و مرہٹہا ازین خبر گرفتہ اکثر سرداران ایشان قتیل و برخی اسیر گردیدند و ملہار راؤ زخمی برشت تہ نہضت
شد و از نہایت ہراس تعاقب نکنندگان خود را دور یافتہ اکثر غریق بحر فنا گشتند و او خود را با قلیلے در نواحی گوالیار بساحل رسانید و برہان الملک در تعاقب بسیر سیدہ ارادہ داشت کہ بطریق ایلغار بسر براجے راو رفتہ و مارا از روزگار کارش برآرد اما
صمصام الدولہ بواسطہ اتفاقی رونق کارش نخواستہ توقیف او نمود و خود نیز نزد او رفت چون جمیع امرا بر سر مرہٹہ متعین
شدہ ہر یک بطرفے معسکر داشت و در شاہجہان آباد کسے نبود مرہٹہ کہ فرصت از تعاقب برہان الملک یافتند عزم شاہجہان
کردہ روزے کہ میلہ کالکا در انجا بود و مخلوقے بسیار از ہنود و مسلم تماشا بر آمدہ بودند بشاہجہان آباد رسیدہ ایشان را تا مقدمہ
امرا سے مامور ازین خبر حیلہ یافتند و بایلغار ہر یک خود را بدار الخلافہ رسانیدند اعتماد الدولہ و صمصام الدولہ و برہان الملک
و دھرمدخان بنگش پس و پیش رسیدند و مرہٹہا بتاب نیاورده رخت او بار بوادئ فرار کشیدند و از راہ ریواڑی و پاٹودی
غارت کنان بہ گجرات و مالوہ کہ مسخر کردہ ایشان بود رفتند و امیر الامرا و غیرہ بدادن چوتہ بر مرہٹہ راضی شدہ و اما بادشاہ
این ہمہ خرابیہا از دست نظام الملک دانستہ ما و را بہ فرمان عنایت و دادن وزارت بطلبید و نظام الملک نظام الدولہ
میر احمد ناصر جنگ پسر خود را بہ نیابت در دکھن گذاشتہ روانہ شد و امرائے حضور نا الفتی را از حد بدر برده بوجہ نا اتفاقی
از نظام الملک کہ دیرانے خواستند قبل از وصول او مہم مصالحہ با مرہٹہ بدین شروط بانجام رسانیدند کہ مرہٹہ ہموارہ مطیع حکم
بادشاہ بودہ و امور نظام الملک نباشند و مرہٹہ بدین عہد بستہ چون نظام الملک آصفجاہ بشاہجہان آباد رسید در روز
دوشنبہ شانزدہم ربیع الاول سنہ ثمنین و الف عاودی مایہ ہجری بملازمت بادشاہ سرافراز شدہ خلعت صوبہ داری اکبرآباد
و مالوہ بتغیری راجہ جے سنگھ و باجی راؤ بہ سیدنا غازی الدین خان پسر آصفجاہ عنایت شد و ہمدرین سال سیف الدولہ
سید عبد الصمد خان صوبہ دار الہور رخت ہستی بربست و آصف جاہ نظام الملک بفرمان بادشاہ متوجہ تنبیہ مرہٹہ گردیدہ
در نواحی بھوپال با باجی راؤ معرکہ جدال قتال آراستہ اما در ہمدرین ایام خبر آمد نادر شاہ افشار شیوع یافتہ و نظام الملک
ناچار مصالحہ با مرہٹہ قرار دادہ بدار الخلافہ برگشت چون صوبہ کابل از عہد تا آن اعظم چنگیز خان در تسلط و تصرف مغلیہ
بود و بسبب تقسیم ممالک ما وراء النہر بدیار سند بجہت جہانگیر خان پسر جہانگیر خان رسیدہ ازان زمان از تصرف مغلیہ
بدر رفتہ بود چون نوبت سلطنت بہ ظہیر الدین محمد بابر گورکان انار اللہ برہانہ رسید و بابر اقلیم ہندوستان را فتح
نمودہ بودن خود در اکبرآباد و دہلی قرار داد و کابل نیز ضمیمہ ہندوستان گشت و بادشاہ اودھ صوبہ علی مارکہ را کہ شاہجہان
در انجا مقرر میداشت و کابل ورواز ہندوستان بود بادشاہان گورکان بجہت آن صوبہ توجہ بسیار داشتند و
ناصر خان در زمان محمد شاہ صوبہ دار کابل بود و از ہندوستان زر سے کہ برائے خرچ فوج و حفاظت طرق و شوارع بکابل

فرستاده مے شد صمصام الدوله به بے شعوری او را معزول داشته موقوف داشت و صوبه داری هم چنانچه باید بانتظام آن صوبه نه پرداخته قلعداری در کابل گذاشته اکثر در پشاور مے بود و مستحفظان از راه قلاع برخاسته آمد و آمد مردم بیگانه در آن ممالک چون بیگانه شد و رنه هیچ یکے از آیندگان دیارهائے ایران تهران وغیره بغیر فرمان بادشاه و احتیاط صوبه دار داخل سرزمین کابل نمیتوانست شد چون حالت انتظام باین حالت ابتری پذیرفت نادر شاه نیز هوس هند نمود +

ذکر حملهٔ سلطان نادر نادر شاه افشار ترکمان بر هندوستان و مراجعت بفتح و فیروزی بایران

سلطان نادر شاه افشار بادشاهے تهماسپ نام شجاعت شعار بود و مصنفان کتاب هائے مبسوطه بذکر آن بادشاه گردون پناه مرتب نموده اند و چون درین مقام ذکر او متعلق حمله هند منظور است بتفصیل احوالش نه پرداخته مجملے که جهت آگاهی بر اصل نسب او دلالت کند نوشته میشود اسم او نادر قلی بیگ و اسم پدرش امام قلی بیگ و نژادش از قوم افشار است که قومیست درمیان ترکمانان امامقلی بیگ پوستین دوزی میکرد و در مشهد مے بود نادر شاه نخست شتربچه بند بعد ازان سوارے چند گرد آورده بر هر نوعی جستجوی راه دولت میکرد چون در ایران زمین خللے پیدا شد دولت سادات صفویه رو بانحطاط نهاد نادر شاه در دلیری و جرأت مشهور گشت والی استراباد بود او را خواسته داده و بعد از خسرو نادر شاه بران مقامات دست یافت و شاه طهماسپ صفوی والی ایران بسیار کمزور شده در مشرق ممالک او افاغنه غلزئی و در ممالک مغرب او تراک عثمانیه مستولی بودند نادر شاه بمدد طهماسپ شاه شده و شاه نیز این را فوزے عظیم دانسته منت گرفت فتح علی خان قاجار که امیرے از مغولان بود و اختیار تمامت مملکت در دست او بود نادر شاه قوم دولو قاجار را برانگیخت تا کار آن خاندان نادار تمام ساختند و طهماسپ بالکلیه بدست نادر آمد و در سنه اثنی و اربعین و الف واحد ما یه بادشاه را همراه گرفته اشرف خان افغان قندهاری را بعد محاربات شکست داده بادشاه را که از هفت سال معطل بود بر تخت نشانید و بیشتر ممالک ایران که در تصرف سلاطین ترک عثمانیه و شاهان روسیه لضر انیه بدر رفته بود باز گرفت و بادشاه طهماسپ و فیصت نادر باتراکان عثمانی جنگیده منهزم شدند نادر شاه چون باز آمد شاه طهماسپ را که بجز از باده نوشی و امرد بازی کارے نداشت از تخت برخیزانیده باتفاق امرا بر تخت ایران نشسته و شجره تاریخ این واقع ﴿الخیر فی ما وقع﴾ ۱۱۴۹ گفت و مطلعے برگزوانیده ﴿لا خیر فیما وقع﴾ نمود سکه نادر این بود ﴿نادرم در ملک ایران قادرم بر هر دیار﴾ + ﴿لا فتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار﴾ + نادر شاه در تحقیق خود مذهب حقه سنت و جماعت را برگزیده اختیار نمود و بحرب احمد پاشا والی بغداد رفته امرائے سلطنت عثمانیه بمدد احمد پاشا رسیدند و نادر شاه شکست یافته در وقت گریز دو جلودار برادر حقیقی بر کاب او بودند یک ناگاه یکے را گفت که آن دگر را بکش جلودار قبول نموده تفنگ کار برادر تمام ساخت چون پرسیدند که جلودار چه گناه کرده بود فرمود که آن بیچاره گناهے نکرده اما من امتحان اقبال

خویش معلوم کرد بعد ازین شکست باقیست یا فی مرحوم عرب من درد لها داز دیاری و باز لشکر فراهم آورده بر بغداد رفت
و عثمان پاشا را که از شکست یافته بود بگشت و بعد ازین لوای عظیم نموده و امرا را جمع فرموده گفت که ممالک ایران را
از خس و خاشاک پاک و صاف نمودم اکنون شما بادشاهی برای خود بگیرید و همه بر و اتفاق کردند و نادر شاه مجلسی ترتیب
ساخته به دلائل معقول خاطر نشان کرد که سید اصحاب رسول که شاه اسمعیل صفوی در ایران آشکارا کرد بگذارند که همایون
بهمین وجه در میان سلاطین عثمانیه و خوانین اوزبکیه مغلیه و افاغنه پیدا شده است و این هر سه اقوام نامدار که همسایه
ایران اند ایرانیان را خول بیا بانی پنداشته بتاخت و تاراج ملک و قتل و اسر مردم مے پردازند خواست که
بالاتفاق شیعه و سنی برخیزد و درین امر کامیاب گشته نادر شاه نیز اسم پسران خود را موافق اسمائے شاهان گورکانیه
بر میرزا مقرر کرد چه دوران عهد در هیچ ملکے جز مغولان را میرزا نمیگفتند بلکه شهزادگان تیموریه را میگفتند و سلاطین سادات
صفویه نیز اگرچه قزلباش و آق قوینلو و افشار نیز بتقلید آنها خطاب شهزادگان میرزا مقرر ساختند و سلاطین گورکانیه
مغلیه ہندوستان باعاظم امرا و دخترزادگان خود خطاب میرزا میدادند و در آخر در ہندوستان تخصص قوم هم نمانده
بادشاهان به سادات و شیوخ و افاغنه نیز اگر چه بلکه راجپوتان را هم خطاب میرزا دادند اما در ہندوستان جمیع مغلان را
بغیر از تخصیص گورکانیه بلحاظ قوم فاتح میرزا گفتند و در ممالک دیگر امرائے را که از پیشگاه بادشاهان خطاب میرزا عطا میشد
میرزا میگفتند الغرض نادر شاه دختر شاه طهماسپ را برائے رضا قلی میرزا پسر خود خواسته و نهایت توجه بقوم مغول داشت
چنانچه گروهے را از قوم قاجار بخود مخصوص گردانیده ایشان را قجر افشار خطاب داد و همان خطاب در اولاد ایشان بوده بنام
قجر افشار قومے علحده گردید و همچنین یکے از اجداد مولف خانه بربادر را که آقا پیر قلیخان قاجار نام داشت و از قوم قاجار و
اولاد آقا پیر علیخان که یکے از امرائے سلطان بدیع الزمان گورکان بود خطاب میرزا نوانخته و پسر پیر قلیخان میرزا تقی علیخان
را نیز مشمول عنایت نموده و بوجه کبر سنی پیر قلیخان را از خدمت معاف داشته با قلیخان را در امرائے خود جاے داد
بهر کیف نادر شاه گمان بد بر پسر بزرگ برده که در جنگل ما زندران کسے گله تفنگی با و رسانیده بود و شاه این کار از پسر دانسته
دیرا کور کرده از بغداد آمده انجمنے بزرگ برائے اتفاق شیعه و سنی کرده خواست که شیعه را آئین همین از اهل اسلام شمرده
باشند و نامه درین خصوص بسلطان روم نوشته و از شهریاران گورکان و اوزبک افغان که سنی بودند همین
درخواست نموده و پس ازان در لکزستان رفته قتل و غارت بسیار کرد و چون از روم جواب بر وفق مراد نرسید
لشکر بدان جانب کشیده و ممالک را تاخته اهالیان از رسته الروم نادر را بالصلح برگردانیدند تا باز ابواب نامه و پیام
بسلطان روم کشاید چون در نفاذ امر صاحب قهر کمے بود بسیارے از امرا با و دل بد کردند عداوت او را بهبود استند و
او نیز بر تضییع دنا و سزائے امرا حریص تر شده و اصل عداوت امرائے ایران با و سے بود که طرائق شیعه و سنی را
یک کردن میخواست یکے را نهار کرده بدیها بو سے نسبت کردند مرد بان امامقلی خان برادر زاده نامراد او سازو باز

کرده شبیخون در سراپرده درآمدند و هر شب دوازده سگان شکاری خیمه ویرا پاس میداشتند آن شب سگبانان آن
را رها نکرده همین که مردم نمک بحرام خیمه را متفرق آن بادشاه از خواب بدر جسته از همه باحوال سگان پرسیدگفت
که ندانم امشب چرا سگان را رها نکردند نادرشاه گفت که دانستم که چاکران قصد جان من دارند گرز که تقریب بود بدرا
آهنگ نامروان نمود و آنها با وجود آنکه سیصد نفر بودند چون سگان گرسنه پریشان شدند و سلطان نادر از غایت غضب
و ملال کرده چون چند قدم رفت پائے به بند خرگاه مچیده بزمین خورد نامروان چون چنین دیدند یکبار بر وی ریخته
با خنجر و شمشیر و تفنگ و نیزه کارش باتمام رسانیدند و این واقعه در سیزدهم شهر جمادی الاول سنه ثلثین و مائة الف احدی عشر
واقع شده ویرا سه پسر بودند رضاقلی میرزا و نصرالله میرزا و امامقلی میرزا شانزده سال جهانبانی کرده صبح چون
شور شد برائے غلبه و افاغنه که با وے یکدله بودند خود را بر لشکر زدند و بسیارے از مجروحان را کشته مرخود گرفتند
محمد علی خان برادرزاده او بطوس رفته شاه شد و ابراهیم خان برادرش در کلات رفته پانزده تن از نیکان او را
کشت و محمد علی نصرالله میرزا و امامقلی را گرفته شاهرخ ابن رضاقلی را نگهداشت و در یک روز پانزده کرور زر
اندوخته او را مرده بخشید و ابراهیم خان را نیز گرفته کور کرد و شهرخ بر دست یافته معاودت ابراهیم قتل نمود و جنبانگذاشت
مردم ایران شاهرخ را نیز کور کردند و خاندان نادریه افشار بالتمام برباد شد چون از احوال نادرشاه بندی برائے
آگاهی مستعجران تواریخ نوشته شد اکنون ذکر حمله او که در هندوستان بود تعلق باین تواریخ دارد میکنیم و هو هذا

ذکر آمدن نادرشاه افشار کرمان و محاربه او با محمدشاه گورکان والی هندوستان

چون نادرشاه از ایران نامه بپادشاه
محمدشاه فرستاده و جواب نامهائے سابق خواسته بود و ازین جا کسے پروائے جواب او ننموده نادرشاه در تعاقب
افاغنه که برایران متولی بودند بحوالی قندهار رسیده قندهار را فروگرفت و محمدخان نام امیرے ترکمان را بسفارت
فرستاده و نوشت که بصوبه کابل حکم شود که در قتل و استیصال افاغنه که دشمن ایران اند کوشیده دست از حمایت آنها
بردارند و ازینجا باز جوابے نرفته و امرائے کوتاه بین مصلحت نبود که اگر نمیدهند نادرشاه را که زاده پوشین و دوست
بچه القاب یاد توان کرد و همچنین یکقاصد نادر که نامه مے آورد و زدان او را غارت کردند و امید است که افاغنه
شتر نادر را از هندوستان دفع خواهند نمود نوبت باینجا رسید که نادرشاه قندهار رسیده او را محاصره کرد و هر چند
اخبار متواتره مے آمد مصمام الدوله که مار مهام بود باستهزا میگذرانیدند و میگفت که بام فاده مردم بلند است که مغلان
و تراک نادری را از دور مے بینند و این خبر را اشاره از آتشکده شرارت و صلحت سادات تورانیه میدانستند
گویه دارالامور این خبرها بگوش نادرشاه جبراً و قهراً قندهار را مسخر ساخت و کابل رسیده بقلعدار
پیام داد که از زمان دولت محمدشاه گورکان خرخشه نیست مقصود ما استیصال افاغنه قندهار است که پناه باین دیار برده اند

وسلاوس و تخیلات را بخود راه نداده ملوازم استعداد و داد پردازی قلعه را قبول نکرده در را بسته بیک حمله افواج
ناوری فنا و الامان برآورده و کابل را پیشکش ساخت و نادرشاه بار دگر از انجا مردم خود بشاهجهان آباد فرستاد و
ایشان خود را الطلب داشت اما هندیان توفیق جواب رطب و یابس نیافتند و نه ایشان رخصت میشدند ناچار نادرشاه
کابل را در قبضهٔ خود در آورده سفیرے فرستاد و ابجلال آباد رسیده گشته شد نادر را ازین واقعه شورے در دل
پیدا شده راهی جلال آباد گردید میشنوید که چون عریضه صوبه دار کابل مشعر بر حالات نادر بحضور محمد شاه رسید
صمصام الدوله خان دوران که خاطر نشین او کرده بود که اینهمه فریب سادات تورانیه است و بادشاه نیز بگفته او
دلپست همتی خود بهیچ وجه بند بست نکرده چون عریضه او رسید بادشاه در باغے برلب آب نشسته شراب میخورد عریضه
صوبه دار را بدست گرفته ناخوانده گوشاده در شراب غرق کرده فرمود ۵ این دفتر بے معنی غرق مئی ناب اولی
الغرض نادرشاه جلال آباد را قتل عام کرده سوے پشاور روانه شد و ناصرخان صوبه دار کابل در دره هائے خیبر
ذخیره با فاغذه بسیار از نادرشاه جنگیده مجروح و گرفتار شد و فوج او جمعے هلاک و بقیه فرار شدند و نادرشاه از انجا
به لاهور رسید سید ذکریاخان صوبه دار لاهور فوجهائے خود آراسته مقابل شد نادرشاه با فوجے اسپان بر آب
راوی انداخته بر فوج سید حمله آورد و لشکر هند هم برآمده سید ذکریاخان عنان برتافته اول در قلعه محصور و آخر الامر بخدمت
حاضر شده و نادرشاه ناصرخان و سید ذکریاخان هر دو را خلاع فاخره داد و مشمول عنایت و عواطف نمود و سید ذکریاخان
را بشاهجهان آباد رخصت داد و محمد شاه با امراء لشکر خود از شاهجهان آباد برآمده در عرصه دو ماه چهار منزل راه
قطع کرده و در منزل کرنال مقیم شد و راجه جے سنگ کچهواهه و امیر خان سنگر را طهور و اکثر راجهائے هندوستان بملازمت صفدر
قوت بادشاهی در آمدن تساهل نموده بلیت و لعل گذاشته حاضر نشدند و باوجود این حالت خبر شنود که نادرشاه تا کجا
رسیده تاروز سے که غلامان و چاکران لشکر برائے آوردن کاه از لشکر برآمده بودند از دست قزاقان نادری مجروح و خسته
باز آمده معلوم شد که نادرشاه رسید و نزدیک در لشکر هندوستان پیدا شد و در روز سه شنبه پانزدهم ذیقعده سنه احدی و
خمسین و الف واصدی پایه بر بان الملک بحضور محمد شاه رسید منهیان فرود نیامده بودند که قزاقان نادری بنگاهش راغارت کردند
و سید سعادت خان بر بان الملک برائے حمایت مردم خود سوار شده بصمصام الدوله پیام داد که من بحمایت مردم خود میروم
و صمصام الدوله پیغام او را بادشاه و بادشاه بآصف جاه گفته فرستاد آصف جاه جواب داد که امروز شبے روز بیش نمانده
و لشکر بر بان الملک خسته و مانده است و امروز صلاح در آویزش نیست به بر بان الملک حکم شود که عجلت نکند تا فردا
بهیئت اجتماع بر دشمنان تازیم و بادشاه همین جواب بصمصام الدوله فرستاد صمصام الدوله این را بر سبیل انکاری بدل
نظام الملک حمل نموده جواب داد که بر بان الملک دور رفته و وقت باز گردانیدن نمانده چنین مذشگذاری خیر اندیش را
بکشتن داد و این بعید از صلاح دولت است من خود بکمک میروم دیگران را تنبیه فرمایند و با لشکر بیشتر رانده به بر بان الملک

رسید و نادرشاه لشکر را دو قسمت کرده بخشی را در سنگاه داشته و بخشی در رکاب گرفته بر صمصام الدوله و برهان الملک تاخت و محاربه سخت در پیوسته لشکر هندوستان تاب نیاورده منهزم شد و ظفرخان برادر صمصام الدوله پسر کلان او علی حامدخان و شاهزادخان و کامگارخان و میرزا عاقل بیگ و میر کلو و رائے تن چند و غیره مردم او بکار آمدند خود صمصام الدوله زخمهائے سخت خورده واز میدان برگشته بلشکرگاه رسید و باشان اردوی او را غارت کردند چون آصف الدوله نظام الملک و اعتماد الدوله سید قمرالدین وزیر بر پرسش و عیادت آمدند صمصام الدوله اندک بهوش آمده گفت که ما کار خود را تمام کردیم اما این قدر میگوئیم که بادشاه را بملاقات نادر و نادر را بادشاه بهمان آباد نباید برد و گر شما و اینده کار شما اما بهر طور که توانید این بلا را از همین جا برگردانید و انتقال نمود و برهان الملک بهمچنان فیل سواره مصحوب جنگیدو تیر مے انداخت جوانے نیشاپوری همولن او که سابقه تعارفے باو داشت پیشتر آمده بانگ براو زد که محمد امین دلیوانه شده باکیه بیهنگی و بکدام فوج اعتماد داری نیزه بر زمین زده اسپ راست و بریسمان هودج گرفته بالا برآمده درخواصی انوشت برهان الملک بقاعده سلاطین اسیری خود دانسته ترکش از دست نهاد و مرائے نادری او را بحضور برد و نزد برهان الملک که توقع امیر الامرائی داشت بسخنان مناسب نادر شاه رابدو کرور روپیه راضی بعهاود تساخت و رقعه متضمن براین بشارت به آصفجاه نگاشت نظام الملک بین بشارت شادمان شده برائے عهد و پیمان بلشکر نادری رفته برگردید و پیش بادشاه خود رسیده بکارگذاری خود مژده صلح داد و همان زمان خواهان خلعت امیر الامرائی گشته بادشاه نیز پس و پیش را بخاطر نیاورده خلعت امیر الامرائی بوے داد و حسب الطلب نادرشاه بملاقات او رفت و نادرشاه پسر شاهزاده نصرالله میرزا را باستقبال فرستاده و شاهزاده وقت ملاقات سلوک فرزندانه بجائے آورده و نادرشاه تا لب فرش باستقبال آمده بر مسند نشانید و بجمال احترام خصر فرموداچون برهان الملک احوال مطلع خلعت امیر الامرائی بنظام الملک شنید بر آتش رشک و حسد طپیده و بدل حقد و حسد باو در چشم نمک حلالی و شرافت کشیده بنادرشاه معروض داشت که دو کرور چه مایه اعتبار داشته باشد که باین مقدار زر از هندوستان قناعت توان نمود و باین قدر غلام از خانه خود میدهد اما اگر بادشاه تا شاهجهان آباد که اندک مسافت دارد قدم رنجه کند زر بسیار از بادشاه و امراء و مهاجنان و سکنه شهر بدست خواهد آمد نادرشاه بدین نوید مستبشر شده آصف جاه را طلبید و گفت که محمد شاه را دگر بملاقات آرد و آصف جاه عهد و پیمان بیاد داده نادر گفت که بار همان عهدیم که بودیم و مدارا با جان و آبروئے بادشاه کارے نیست اما آمدن بادشاه برائے ملاقات ضرور است و آصف جاه بباد شاه نوشت محمد شاه که چاره غیر از اتباع نداشت حاضر شده هر چند امرا همراهی نمودند محمد شاه مخالفت کرده جریده رفت و نادر را در خیمه علیحده جائے داده فرمود تا اسباب تجملات و حرمسرائے خود را نیز بطلبید و بخاطر جمع باستراحت پردازد و از لشکریان بادشاه هر که خواهد بماند ورنه بشاهجهان آباد رود و برهان الملک را مع مظهر اسپ خان جلایر مقرب خود باشنگ محمد شاه بشاهجهان آباد فرستاد تا مفاتیح خزاین و جمیع

بدست آمد لشکر محمد شاه بهم برآمده اکثر متفرق و برخی بدست لشکر ایران گرفتار و هلاک و بعضے از دست دیگر سفیدان راه که در انتظار این چنین وقت مے باشند تباه گشتند بهر کیف نادر شاه مع محمد شاه بتاریخ هشتم ذی الحجه سنه احدی و خمسین و مایه بعد الالف هجری بقلعه شاهجهان آباد رسیدند و بعضے نویسند که در هشتم ماه مذکور محمد شاه و در نهم نادر شاه بقلعه آمدند و روز شنبه عید الضحی خطبه بنام نادر شاه خواندند بالجمله در وقت عصر یازدهم ماه مذکور در شهر افواهی برخاست که نادر شاه وفات یافت و بعضے گفتند که زنے قلماقیه با شاره بادشاه او را کشت بهر کیف عوام هجوم آورده و افواج نادری که یک یک دو دو در هر کوچه و بازار میگردیدند مهندیان بقتل آنها مبادرت کردند و با آنکه شب در رسید همان فتنه بالا بود و نادر شاه فرمود که در وقت شب هر یک بجائے خود آرمیده باشند تا انتقام نه پردازند و چون هندیان هجوم آرند بمدافعت دست کشایند و تا بصبح قریب به نهضد مغل و قزلباش مترالکه نادری بقتل رسیده بودند و در روز دیگر همین آش در کاسه بود نادر شاه از قلعه سوار شده حکم بقتل عام داد و لشکرش دست قتل و غارت برآورده قتلے بافراط نمود و جان و مال مردم بسیار در عرصه تلف آمده چون نصف روز شد شمار مقتولان از حساب درگذشت طرق و شوارع از اجساد مقتولان پر شدند و محمد شاه این خبر شنیده آهے کشید و گفت ؎

دیده عبرت کشا قدرت حق را ببین ✤ شامت اعمال ما صورت نادر گرفت ✤ و به نادر شاه پیام داد اگر مطلوب سلطنت است ما را بکشید رعایائے بیچاره را چرا تباه میکنید و آصفجاه تیغ در گردن انداخته اعتذار بسیار نمود نادر شاه با آصفجاه گفت که بریش سفیدت بخشیدم و تیغ در نیام کرده مدتے امان در داد بربان الملک بعد ازین حرکت قبیح که موجب بے آبروئے سلطنت و لی النعمت و تباهی مخلوق ربّ الغرت گردید بعد از چند روز بعلت سرطان در گذشت و بعضے مینویسند که نادر شاه بوجه سر انجام نشدن زر موعوده تلف بر روے بربان الملک انداخته تهدید نمود بربان الملک زهر خورده جان داد در تاریخ او گفته اند ؎ بے سعادت نمک حرام بمرد ✤ بهر کیف در چند روز دو کرور روپیه موعوده از جانب صفدر جنگ قراقوین بود ادا و بجائے نشین او رسیدند نادر شاه دست بخزائن و دفائن سلاطین گورکانیه دراز کرده و تخت طاؤس شاهجهانی و الماس کوه نور و دریائے نور که جواهر بے بها و قیمتی یک یک کرور روپیه بودند و دیگر آلات و زیور جواهر مرصع قیمتی هشتاد کرور روپیه از خزائن و دفائن بگرفت و کتخدائی نصر الله میرزا را با دختر میرزا ایزدان بخش پسر مراد بخش ابن شاهجهان بادشاه مقرر کرده نوشته اند که چون در مجالس کتخدائی برائے طعن نسب عرب به نصر الله میرزا گفتند که آئین است که تا هفت نفر آبائی خود را نام گیرند نصر الله میرزا قدرے متوقف شده برائے اینکه جداد بادشاه یا امیرے نبوده به پوستین دوزی بسر میکرد نادر شاه با تنگ برو زد که بگو داماد شما نصر الله ابن نادر شاه و نادر شاه پسر شمشیر و شمشیر پسر شمشیر همچنین تا هفتاد بار بشمارد و میرزا نوشته اند که در عین توقف دهلی روزے نادر شاه هواے سواری فیل کرده چون سوار شده فیلبان را پرسید که این کیست عرض کرده اند که فیلبان است فیل را مے راند فیلبان را گفت که عنان او بمن بده

فیلبان التماس کرد که فیل عنان ندارد باشاره سر پایم میرود فرمود که بنشانید که فوراً پیچم مرکبی که عنانش بدست خود باشد سوار
رانشاید و در محفل محمد شاه زنی کنچنی بود نور بائی نام که در فن موسیقی و حاضر جوابی نظیر نداشت نادر شاه از و محظوظ شده
گفت که نور بائی روسیاه کن بیاکه با ایرانیت بریم نور بائی بملاحظه سفاکی و بیباکی نادر شاه دمبخود شده
نه یارائے انکار داشت و نه روئے اقرار همان لحظه طمع اورا سائی کرده این اشعار را به ترانه دلکش مترنم گردید ؎
من شمع جانگدازم تو صبح دلکشائی + سوزم مگرت نه بینم سیرم چو رخ نمائی + نزدیکت این چنینم دور آن چنان که
گفتم + نے تاب وصل دارم نے طاقت جدائی + نادر شاه بسیار محظوظ شده و ازاراده خود در گذشت روزیکه
محمد شاه دعوتے باتکلف تمام برائے نادر شاه کرده و امرا را بکار و خدمات باز داشته انتظام چاپ به عمدة الملک
سید امیر خان حسینی سپرد و عمدة الملک پیاله ائے چاه آورده بشوش گشت که اگر اول به و لینعمت بدبهم از سفاکی و
غضبناکی نادر اندیشه دارم و اگر اول باو دیهم حق نمکخواری نمیگذارد لهذا هر دو پیاله پیش محمد شاه آورده گفت که
فندوی لیاقت آن ندارد که بدست خود چاپ پیش کند باید که بادشاه بدست خود بهادشاه و بهر نادر شاه بطلب او پے
برده بسیار تحسین کرد و در حالت قیام دهلی این سکه زدند ؎ هست سلطان سلاطین جهان + شاه شاهان
نادر صاحبقران + و این شعر نیز بر سکه او مضروب بود ؎ خادم شاه نجف زینبدهٔ تاج و نگین + بادشاه داد گستر
نادر ایران زمین + و نگین مهر او باین شعر مزین بود ؎ نگین دولت و دین رفته بود چون از جا + بنام نادر ایران
قرار داد خدا + الغرض نادر شاه مجلسے ترتیب داده محمد شاه را جیغه و امرا را خلاع داده و تخت طاؤس و دریائے نور و
دیگر نفائس و جواهر قیمتی هشتاد کرور روپیه و علاوه ازان زر نقد بسیار داشته و انمشب بے حساب بدست آورده
طبل مراجعت کوفت و صوبه کابل را بالبعضے از محال پنجاب که در تنخواه صوبه مذکور بود ند از مملکت هندوستان که آورده
ملحق به ایران نمود و ازین تاریخ ملک افغانستان و کابل از تخت سلاطین مغلیه بدر رفت و نادر شاه بتاریخ هفتم صفر
سنه اثنی و خمسین و الف واحد یما یه از شاهجهان آباد کوچ کرده بادشاه موتمن الدوله محمد امین خان بهادر را ماهی
مراتب داده چون نظام الملک رخصت صوبه خود خواسته و خلعت امیر الامرائی و نیابت خود به غازی الدین خان فیروز جنگ
پسر خود داده کوچ نمود و محمد شاه که در باطن از سادات تورانیه غباره در دل نشانیده بود مخفی قلمدان وزارت به
عمدة الملک سید امیر خان بهادر داد و اعتماد الدوله برین معنی پے برده به نظام الملک پیام داد که احوال این است
چه باید کرد و نظام الملک انجا جواب داد که منازعت با خداوند نعمت برخلاف شرافت است رخصت خواسته هجرے
نماید و اعتماد الدوله عریضه در باب رخصت داده داخل پیش خیمه گردید و بادشاه ازین امر متردد شده از موتمن الدوله
مشورت خواست و او اول بوجه حقوق عمدة الملک ازین مشورت سر باز زده و چون بادشاه سوگندهائے غلاظ و شداد داد
که هر چه صلاح دولت باشد بگوید بعرض رسانید که سادات تورانیه از امرائے کبار این خاندان اند و در دل مراد و امید

هنه بیته از ایشان نشسته مشل با و عمدة الملک را کسے را بخاطر نے آرد پس برهمن باسادات بخاطر شل با مردم کما و قابلیت مناسب نیست و با بادشاه رائے او را پسندیده و تمامالت اعتماد الدوله بجائے آور دو عمدة الملک چون مزاج بادشاه را دریافت ناچار خود نزد آصف جاه رفته معذرت ها نمود و بسبب اشاره آصفجاه بعد از رخصت بادشاه بصوبه خود الہ آباد رفت و ابو المنصور خان صفدر جنگ که از قوم قراقوینلو ترکمان و داماد سید سعادت خان برهان الملک صوبه دار اوده بود بجائے پدر زن بصوبه داری اوده سر افرازی یافت و اقتدارے و افر هم رسانید و سید ذکریا خان صوبه دار لاهور بدستور صوبه دار لاهور و ملتان بود و وزارت باعتماد الدوله سید قمر الدین خان و امیر الامرائے به سید غازی الدین خان فیروز جنگ قایم بود ؛

مجملے از کوائف صوبهٔ بنگاله

مخفی مباد که در عهد سلطان اورنگ زیب عالمگیر جعفر خان دیوان صوبه بنگاله بود و شجاع الدوله محمد خان اسد جنگ بهادر افشار ترکمان نادر شاهی برادر اے آنصوبه بود و بصاحبت جعفر خان سر افراز شده اقبال و اقتدارے بسیار بهم رسانیده تا صوبه دار اوده و اله آباد و بهار و اوڑیسه نیز متعلقه صوبه بنگاله گشته و سیطی وردی خان ابن میرزا محمد که برادر او از قوم افشار بود قریبتے باشجاع الدوله داشت بعد از اشتمال شهزاده اعظم شاه که الله وردی خان نامند او بود نزد شجاع الدوله رفته و شجاع الدوله گرد افلاس و ادبار از دامن احوال او بآب مرحمت و کرم شسته معظم و مفرد اشت چون بعد از جعفر خان صوبه داری بنگاله بفرمان بادشاه به شجاع الدوله مقرر شد و عظیم آباد نیز تعلق بصوبه بنگ گرفت و شجاع الدوله آن صوبه را به پسر خود میرزا امانش جدائی نور دیده خود قبول نکرده شجاع الدوله الله وردی خان را تربیت کرده بطرف عظیم آباد فرستاد و از خاک گرفته بر سر افسر نشانید و در حضور بادشاه معروضداشته سند بنام و ملطبیده و القاب هائے بسیار بها و نموده شجاع الدوله در زمان در وزارت بادشاه بهند شتفتار شد و بعد از و پیش علاؤ الدوله سر افراز خان بهادر افشار که بسیار نیکمزاج و متقی و پرهیزگار بود بجائش نشسته و الله وردی خان که از وصاف نبود بمقتضائے بدسرشتگی و فکر صاحبزاده خود افتاده و حاجی احمد برادر الله وردی که نهایت سکار و بظاهر خدشگذار سر افراز خان بود درین عداوت سعی بسیار نموده و سخنان دور از کار به برادر خود نوشت و الله وردی خان حالات کس پرسی سلطنت را بخاطر آورده قاصد جان آقائے خود و داعی امارت بنگ گردید و بذریعه مؤتمن الدوله محمد اسحاق خان بتقبیل یک کرور روپیه پیشکش و تمامی اموال سر افراز خان هند صوبه داری هر سه صوبه بنگاله درخواست نمود و در دربار که کسے به نیک و بد سر و کار نداشت بموجب درخواست او مؤتمن الدوله بطمع زر که علی وردی خان برائے او قبول کرده بود فرمانے درین خصوص بنام او گرفته فرستاد علی وردی که جلیل بسیار و دلیر طبیعت داشت اول تیاری جنگ کرده و لشکر را جمع آورده از ایشان درخواست قول قسم نمود که مرا بمخالفان جنگے در پیش است باید که هر یک که اراده همراهی داشته باشد قول قسم نماید لشکر که غافل از اصل حال بود مسلمانان قرآن معظم و هندوان به گنگا قسم خوردند که دست از همراهی او باز ندارند علی وردی پرده آرزوی کار برداشته لشکر جمع کرده

چون قسمها یاد کرده بودند ناچار شدند و علی وردی مخالب به مهابت جنگ لشکر بر آقائے خود کشیده هر چند سرافراز خان خواست
که مصالحه شود سید مهابت جنگ قبول نکرده و سرافراز خان نیز بمقابله او بر آمده محاربه عظیم واقع شد و محمد غوث خان که امیر
نامور از لشکر سرافراز خان بود بکمال جرأت حمله نموده و فوج مقابل خود را از جائے برداشته اما سرافراز خان بضرب
بندوق شهید شده در هودج فیل افتاد و اکثر عمایدان او کشته شدند و محمد غوث خان فیل او را کجانب شهر بر گردانیده پیام
داد که من جنگ را زده و نندلال امیر سے را کشته ام با من بلحق باید شد که بقیه لشکر ابتر را بسر انجام رسانیم چون احوال شهادت
صاحب خود شنید غرق دریائے حیرت شده باقتضاے وفاداری و بهادری که در سرشت داشت کشته شدن خود
قرار داده و پسران خود محمد قطب و محمد سبز را فرمود تا ختستان و زره را از ابدان برکنند و متعه جان دادن شوند و هر
سه دلاور با اندک جمعیتے که با ایشان بود چون شیران غضبناک بر فوج مهابت جنگ ریختند و محمد غوث خان صفوف مهابت
جنگ را بر همزه قریب رسیده و باوجود آنکه از گلهائے تفنگ زخمی شده بود اسپ طلبیده تا بر مهابت جنگ بتازد وقت
فرا آمدن از پیل بزخم گلهائے تفنگ آن تهمتن از پائے در آمده جان داد و محمد قطب و محمد سبز از مرکب فرود آمده با
سپر و شمشیر مقابله آن جم عفیر اختیار نمودند و سعی کرده قریب به مهابت جنگ که در حلقه مخلصان از نهیب دلیران کمینه جو
خود را مخفی کرده بود رسیدند اما ابدان ایشان از بسیاری زخمهائے گلهٔ تفنگ چون غربال شده از پا ے افتادند و
محمد قطب دفعت جان دادن سپر و شمشیر هیئت مردان جنگی در دست گرفته به تمکین و وقار در میدان کارزار نشست و
مهراهیان مهابت جنگ ویرانشانه بنا دیق نمودند آن شیر مرد از جائے نجنبیده بهمان هیئت نشسته جان داد و محمد سبز نیز
جان بجان آفرین سپرد و هر سه دلاور نام خود در دفتر وفاداری ثبت نمودند و دیگر مهراهیان سرافرازخان بسیار کشته و
باقی پسپا شدند و مهابت جنگ در سنه ثلث و خمسین و الف واحدی مایه داخل بر شد آباد شده مسند آرا گردید و زرهائے
پیشکش و خراج برائے بادشاه وا مراء فرستاده جمیع اموال و افیال آقائے خود بضبط در آورده متصرف شده و حاجی احمد ظلم هائے
بسیار بر خاندان و پس ماندگان سرافراز خان نموده وبال آخرت اندوخت اول اول مخالق از مهابت جنگ بسبب کشتن
آقا و تصرف در اموال و نعمت متنفر بوده آخر چون چاره نداشتند رام شدند و مهابت جنگ از حضور بادشاه عرض کرد
به جمیع اقربائے خود مناصب و خطاب ها دهانید چنانچه زین الدین احمد خان برادر زاده و داماد خود را صوبه داری عظیم آباد
داده و خطاب احترام الدوله مهابت جنگ بهادر و منصب هفت هزاری با و از بادشاه عطا شده و نوازش محمد دانا کلان را
به حکومت جهانگیر نگر مقرر کرده و از بادشاه منصب هفت هزاری و خطاب اعتشام الدوله شهامت جنگ بهادر برائے او
عنایت گردید و برائے برادر زاده سومی سید سعید احمد صوبه اوڈیسه تجویز کرده خطاب همام الدوله صولت جنگ بهادر دادند
و برائے پسر سیوم جنگ میر محمد نام که پسر خوانده بود خطاب سراج الدوله گرفت و منصب هفت هزاری نیز آن طفل شیرخواره را
عنایت شد همچنین برادر کلانش را خطاب اکرام الدوله و منصب هفت هزاری مقرر گشت و عطاء الله داماد برادر

مہابت جنگ را اعز الدولہ ثابت جنگ خطاب و منصب ہفت ہزاری معین گردید و ہمچنین ہر یکے را از متعلقان او خطاب ہا و منصب ہا عطا شدند و بہ مرشد قلی خان رستم جنگ داماد شجاع الدولہ کہ صوبہ دار اوڈیسہ بود لشکر کشیدہ و در عین گرمی جنگ عامہ خان افغان از سواران مرشد قلی خان بسازش مصطفیٰ خان افغان ملازم مہابت جنگ دست از جنگ باز داشتہ بر کنار رفت امام قلیخان بارفقائے خود نہایت پائداری کردہ باوجود کمی جمعیت و برگشتن امرا جنگ رستمانہ نمود کہ اکثر لشکر مہابت جنگ فرار بر قرار اختیار نمودند آخر الامر اکثر رفقائے او کشتہ شدند و سید باقر علی خان معتوی داماد مرشد قلی خان و زخمہا بردا شتہ شکست بر او افتاد و مرشد قلی خان و باقر علی خان ہر نوع کہ توانستند خود را بحدود دکن کشیدند و مہابت جنگ بر صوبہ اوڈیسہ دخل یافتہ و در نظم و نسق تمامت صوبجات کوشیدہ اختیارے بسیار و اقتدارے بیشمار بہم رسانید و او را صلح و حرب بسیار با رؤسائے مرہٹہ رو دادہ و باقر علیخان باز بتدبیرے در اوڈیسہ بر صولت جنگ دست یافتہ او را مقید کرد اما مہابت جنگ باز در کشاکش رفتہ مصولت جنگ را رہائی دہانید و باقر علیخان گریز نمود اما مہاسکر پنڈت کہ سردار رگھوجی بہوسلا مرہٹہ بود با چہل ہزار سوار جہت تسخیر ملک بنگالہ از راہ کوہستان در ممالک بنگالہ در آمد و مرہٹہ در نواح میدنی پور رسیدہ مہابت جنگ کہ با اندک فوج سوئے مرشد آباد میرفت قریب بمیدنی پور خبر ورود مرہٹہ شنیدہ حیران شدہ و در قصبہ بردوان نزول نمود و بہاسکر پنڈت کہ بابست و پنجہزار سوار و چہل ہزار باختلاف روایات قریب رسیدہ قیام نمود و جنگہائے سہلے رو دادہ و مصطفےٰ خان و افغانان بوجہ موقوفی افواج ایشان سرگران بودند و مہابت جنگ بعزم تاخت مرہٹہ از لشکر گاہ برآمدہ در زمینے پر از گل و لائے محصور لشکر مخالف گشت و او دفع الوقتی کردہ سخن مصالحہ و دادن چوتہ را در میان آوردہ و مہابت جنگ در خیمہ مصطفےٰ خان رفتہ و عذرات بسیار از حرکات خود کہ موجب آزردگی مصطفےٰ خان شدہ بود خواستہ از ایشان عہد گردہ عہد گرفت و روز دیگر باتفاق سوار شدہ بر سر مرہٹہ راندند و ایشان را بر ہم زدہ روئے براہ نہادند و مرہٹہ ہر دم ہجوم مے آوردند مصطفےٰ خان و شیر خان و سردار خان وغیرہ سرداران افاغنہ مردانگی ہا کردہ دافعت مے نمودند تا شام بطرف کٹوہ راہ بریدہ مقام نمودہ و ہمین نسق ہر روز جنگہا نمودہ راہ میرفت و وقت شام مرہٹہ لشکر او را احاطہ کردہ فرود مے آمدند و ہر روز بسختی بسیار محاربات واقع میشدند و جان و آبروے مہابت جنگ بسعی و کوشش مصطفےٰ خان و دیگر افغانان از دست مرہٹہ محفوظ مے ماند چون مرہٹہ غلات و دیہات قریب مجوار را مے سوختند و غارت میکردند نہایت تکلیف از ماکول و مشروب میکشیدند و صولت جنگ با ملک تو سخانہ و غلات از مرشد آباد کوچ کردہ در کٹوہ بہابت جنگ پیوست و اکثر افواج مرہٹہ بمرشد آباد رسیدہ اندکے از نقد و جنس غارت کردند و مہابت جنگ بمرشد آباد آمدہ بہاسکر پنڈت در کٹوہ رحل اقامت انداخت و بر بندر ہوگلی دست یافتہ و اضلاع بیربھوم و راج شاہی و اکبر نگر وغیرہ اکثر پرگنات ممالک متصرف مرہٹہ گشتند و مہابت جنگ احترام الدولہ ہیبت جنگ را از عظیم آباد بملک طلبیدہ و تنظام فوج و لشکر کردہ و نیز بحضور بادشاہ عرضداشت کہ مرید خان بہادر کہ برائے طلب خزانہ آمدہ بسبب فتنہ مرہٹہ در عظیم آباد نشانیدہ ام و خود

منتظر امداد متوجه تادیب مرہٹہ شدہ امیدوارم کہ از حضور نیز کسے بمدد و فدوی تعین شود کہ اگر خدانخواستہ این فدوی ہزیمت شد تمامت بنگالہ از دست خواہد رفت و سلطنت را شوکتے نخواہد ماند و تغافل در چنین مواقع از آئین جہانداری خداوندی بعید است بہر کیف محمد شاہ بہ ابوالمنصور خان صفدر جنگ صوبہ دار اودہ فرمان نوشت کہ فی الفور خود را بمدد و مہابت جنگ رساند و نیز بہ بالاجی راؤ مرہٹہ نگاشت کہ مبالغ چوتھ بمرہٹہ عنایت میشود و باز مرہٹہ صدر این چنین آشوب گشتہ اند باید کہ خود را فی الفور بہ بنگالہ رسانیدہ آن بد بر را بسزا رساند و مہابت جنگ بعد از اسباب حرب و ضرب آمدہ و با فوج بہاسکر پنڈت مقابل شدہ و در شب تارا از دریائے بھاگیرتی گذشتہ و مرہٹہ تاب نیاوردہ گریختند و مہابت جنگ در تعاقب میرفت و باز در نواح میدنی پور محاربہ سخت واقع شدہ مرہٹہ منہزم شدند و صفدر جنگ در سنہ خمس و خمسین الف واحد یمایہ باشش ہفت ہزار مغل و دیگر افواج ہندوستانی برآمدہ و از بادشاہ برائے گذاشتن ناموس قلعہ رہتاس محتاج چون بعظیم آباد رسید مہابت جنگ اوضاع او را بخاطر آوردہ بہ بادشاہ عرضداشت کہ بندہ باقبال خداوند مرہٹہ را گریزانیدہ حاجت مدد صفدر جنگ ندارم فرمان شود کہ برگردد و صفدر جنگ بموجب حکم برگشت اما بالاجی راؤ مرہٹہ در بنگالہ آمدہ و با مہابت جنگ ملاقات کردہ و اکثر بنگالہ را فوج او غارت کردہ بعد از تنقیح مبالغ چوتھ وغیرہ بالاجی در پے رگھوجی بھوسلہ کہ با فوج بسیار بمدد بہاسکر پنڈت آمدہ بود تاخت و رگھوجی تاب نیاوردہ از ملک بنگالہ بدر رفت و بالاجی نیز مقتضی المرام بہ دکھن معاودت کرد و در سال سبع و خمسین و الف واحدی مایہ بہاسکر با بیست ہزار سوار داخل اودیسہ شدہ مہابت جنگ مصطفے خان افغان را باین کار متعین نمود و خواست کہ بمکر کار آن پنڈت با تمام رساند بذریعہ مصطفے خان قول و قرار کردہ بہاسکر پنڈت را بملاقات طلبید و وقت ملاقات کہ اکثر ہمایہ و افواج ہر دو طرف حاضر بودند بہاسکر را گرفت و بہاسکر و عمادا و بانیطر ق کشتہ شدند و فوج او منہزم و پریشان گردید و چون مہابت جنگ در حروب مرہٹہ با مصطفے خان افغان کہ نیرو بازوے او بود بسیار وعدہ ہائے بسیار نمودہ بود و از بادشاہ برائے او منصب پنجہزاری و خطاب بہ جنگ درخواستہ باو دادا وعدہ دادن صوبہ عظیم آباد و دیگر وعدہ ہا کہ بعید قسم در میان آوردہ بود و ازان یاد نیاوردہ مصطفے خان باین سبب باو سے مخالفت کرد با چند ہزار افغان کہ بسعی آنہا کارہائے مہابت جنگ صورت اسلوبی گرفتہ بود نداز مرشد آباد برآمدہ بعظیم آباد رفتہ و باحترام الدولہ ہیبت جنگ صوبہ دار آنجا جگیدہ در عین گرمی جنگ گلہ تفنگی بچشم مصطفے خان رسیدہ در ہودج افتاد و مرتضی خان پسر او و دیگر رفقائے او را گمان مرگ او گردید شکست بر لشکرش رسید اما افاعنہ ناموس و اموال را پیش گرفتہ با ہستگی قطع راہ مے نمودند و وقت زور آوردن افواج ہیبت جنگ بہادران برگشتہ مقابلہ مے نمودند چون دو منزل ہٹی پور رسیدند از جیات مصطفے خان معلوم نمودند او نیز بہوش آمدہ از شکست تاسف بسیار خوردہ از زندگی تقدیر تحیر گردید و مہابت جنگ نیز بہ عظیم آباد آمدہ در تعاقب او روانہ شد مصطفے خان خود را بقلعہ چنارگڑھ علداری صفدر جنگ کشیدہ و از انجا استعداد حرب نمودہ چون تہیہ مصطفے خان

رگھوجی بھوسلہ در بردوان رسیدہ بود بہابت جنگ با او سخن مصالحت کردہ در کیھ دار و مریز میگذرانید و مصطفے خان
باز دگر ساز حرب کردہ و ہیبت جنگ نیز از عظیم آباد برائے حرب او برآمدہ و در نواحی جگدیس پور با مصطفے خان متقابل
شدہ و مصطفے خان چون برق و باد بر تو تاختہ حملہ آوردہ و محاربہ عظیم و اشتد مصطفے خان و رفقائے او دلیری ہا کردند اما
چون تقدیر ایزد قدیر بنوع دیگر بود فائدہ بران مترتب نشدہ و گلہ تفنگی بہ سینہ او رسیدہ در حال جان داد و افواج او
انہزام یافت صاحب سیر المتاخرین بوجہ آنکہ مصطفے خان سنی و مہابت جنگ شیعہ بود آن امیر دلیر را کہ در محارک و مہالک
جان و مال و آبرو بے مہابت جنگ را حفاظت نمودہ و سعی او معرکہا اختتام پذیرفتہ بودند بسیار بد گفتہ حالانکہ ہمچون
کار کہ مہابت جنگ با والی نعمی خود یعنے سرفراز خان کردہ مصطفے خان نیز بسبب خلاف وعدہ گی مہابت جنگ اختیار
نمودہ جائے بد گفتن نبود و مصطفے خان با مہابت جنگ نجنگیدہ بلکہ برائے عظیم آباد کہ مقر پیام او شدہ بود از ہیبت جنگ
جنگ کردہ بود بہر کیف صاحب نظران از عبارت و مضمون کتاب موصوف علت بد گفتن مصطفے خان میدانند و مہابت جنگ
بعد ازین ورق مصالحہ را گردانیدہ در گھوکہ صوبہ کنگ را متصرف در آمدہ بود ازان طرف سوئے عظیم آباد آمدہ با مرتضی خان
و دیگر افاغنہ رفقائے مصطفی خان آمیختہ و مہابت جنگ نیز در تعاقب او رسیدہ رگھورا با افواج مہابت جنگ اتفاق
افتادہ و مہابت جنگ سخن مصالحہ گفتہ مؤثر نیفتاد و رگھو راہ مرشد آباد گرفت مہابت جنگ نیز در پے او روانہ شدہ در راہ ہم
محاربات واقع شدند و اکثر غلبہ مہابت جنگ را بود و چون رگھو بمرشد آباد رسید و مہابت اطراف را تاختہ چون با مہابت
جنگ رسید محاربہ قوی واقع شدہ رگھو روئے از میدان برتافتہ مہابت جنگ او را تعاقب نمود و رگھو از صدود بنگالہ بدر رفتہ
مہابت جنگ معاودت نمود و احوال آن صوبہ بسیار است کہ در کتب مبسوطہ بتشریح مندرج است چون راقم غرض بسلاطین
و امرائے اقوام مغل دارد تشریح آن نہ پرداختہ ہمین قدر را برائے سلسلہ تواریخ لوسی کافی میداند الغرض ہیبت جنگ در
سنہ سبع و ثمانین و الف واحد یمایہ بدست عبد الرشید خان و مراد شیر خان افغان کہ رفقائے شمشیر خان بودند کشتہ شد و ایشان
وقت ملازمت او را کشتند و قریب بہشت ہفتاد لک روپیہ از نقد و جنس بتصرف ایشان در آمدہ مہابت جنگ بعد ازین واقع
بہ تہیہ انتقام کمر بستہ و میر حبیب با جانوجی پسر رگھوجی بھوسلہ این حالت را دیدہ بعظیم آباد رسیدہ با افاغنہ اتفاق نمودہ
بہیئت مجموعی قریب بہ ہفتاد ہشتاد ہزار سوار و پیادہ گردیدند و مہابت جنگ نیز ساز و سامان کردہ بمقابلہ رسید
چون تلاقی فریقین و اقعشد مردان کار دست سعی برکشادند برائے استقلال و جرأت در میدان محاربت افشردند و محاربہ عظیم
و اقعشد آخر بعد حرب و ضرب بسیار مراد شیر خان و شمشیر خان کشتہ شدند و مہابت جنگ ظفر یافتہ مرہٹہ ہم منہزم شدہ سالک ممالک
فرار گردیدند و جانوجی میر حبیب را در مندلی پور گذاشتہ و ماناجی برادر خود را بمدد او تعین کردہ خود بمقام خود رفت
و مہابت جنگ در ربیع الثانی سنہ ثمانی و ستین الف واحد یمایہ بتوجہ ایشان شدہ چون بمقابل شدند میر حبیب و ماناجی تاب
مقاومت نیاورده منہزم شدند و قلعہ بہارہ بہاٹی و ٹک را بتصرف خود در آوردہ و میر حبیب و مرہٹہا بہ تعاقب از

حدود بنگ اخراج نموده در میدنی پور چهاونی نمود و در سنه اربع وستین و الف واحدیمایه بار دگر میر حبیب و مرهٹه داخل کٹک شدند و مهابت جنگ سواری کرده و در مقابله میر حبیب و مرهٹه انهزام یافتند و مهابت جنگ معاودت فرموده و بعد ازان درمیان مهابت جنگ و مرهٹه باهم باین قرار مصالحت کردند که میر حبیب لوکر مهابت جنگ شده کٹک باو مفوض باشد و وجه آن معه دوازده لک روپیه دیگر به رگهوجی بهوسله تعلق دارد و بعد ازین امن و امان در بنگاله پدید آمد و میر حبیب باجانوجی پسر رگهوجی که در سنه ست وستین در کٹک آمده بود بمرد انگی جنگیده گشته شد انا گهوجی ازین سبب از پسر بسیار رنجیده و در سنه تسع و ثمانین حسین قلی پسر مهابت جنگ گشته شد و مهابت جنگ نیز راه عدم گرفت و صولت جنگ نیز همان راه رفت و مهابت جنگ هم در همان سال جام فنا نوشید و ذکر بنگاله بعد ازین در اوراق آینده بیاید انشاالله تعالی ✤

ذکر رفتن نظام الملک آصفجاه بطرف دکهن و حرب و ضرب با میر ناصر جنگ پسر خود و ظفر یابی بتقدیر ذوالمنن

آصف جاه که در هفتدهم محرم سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و سه هجری باز زردگی بر آمده بود بعد از عذر و معذرت و بدر رفتن عمدة الملک سید امیر خان معاودت کرده و بعد از ماهے چند باستماع شوریدگی پسر عزیز دم دکهن شده و تا نه ده ماه بجواب و سوال گذرانیدند چون چاره نیافت سامان حرب کرده و در سنه اربع و خمسین و الف واحدیمایه در سواد اورنگ آباد با میر ناصر جنگ جنگیده ظفر یافت و ناصر جنگ زخمی شده اسیر پدر گردید و بهدرین سال مؤتمن الدوله اسحق خان وفات یافته بادشاه که به پسر او محبتے مفرط داشت اورا خطاب پدر داده و صوبه مالوه به ظهیر الدوله عظیم الله خان نیز به سید اعتماد الدوله قمر الدین خان عنایت شد و انتظام الدوله پسر اعتماد الدوله بصوبه داری اجمیر سرافراز گردید و در همین سال ستاره زود دنب مرئی شده تا یک ماه دیده میشد و فوجداری پٹیاله به همت دلیر خان عطا گردید و صمصام الدوله پسر صمصام الدوله خانه دوران هفت هزاری شد و در سنه اربع و خمسین دختر سے از بطن صاحب محل دختر صفیه سلطان بیگم خواهر زاده سادات خان ذوالفقار جنگ در خانه بادشاه دختر سے پیدا شد و در سنه خمس و خمسین و الف واحدیمایه قاضی القضاة تاج محمود خان انتقال کرده خدمت قضا به مراد الدین خان مفتی مقرر شد و در همین سال زیج جدید که بسعی راجه جے سنگه کچهواهه و اهتمام میر خیر الله و شیخ محمد عابد مهندس شده بود باتمام رسید و بادشاه از مرض ذات الجنب و اتعشده شفا یافت و در سال ست و خمسین و الف واحدی مایه بادشاه فرامین طلب بنام عمدة الملک سید امیر خان صوبه دار الآباد و ابو المنصور خان صفدر جنگ قراقونیلو تر کمان صوبه دار اوده و سید ذکریا خان صوبه دار لاهور و راجه بخت سنگه راٹهور والی جودهپور و راجه سوائی جی سنگه کچهواهه والی جے پور و دیگر امرا صادر نموده و ابو المنصور خان با فوجے کمل که بسیارے از ایشان مغلان بودند بشاهجهان آباد آمده و بجلوس و شوکت بسیار قریب برج شمس رسیده مراسم ضابطه

از فیل فرود آمد و زانو زده تسلیمات ادا بجای آورد و بادشاه فرستادن مالهای گل اورا نواخت و آخر روز وزیر الممالک اعتماد الدوله سید قمر الدین خان بهادر نصرت جنگ در منزل او رفته و صفدر جنگ تا نصف صحن خیمه استقبال کرده هر دو بر یک مسند نشستند و بعد ازان صفدر جنگ و وزیر پسر و پیش برائے ملازمت بادشاه رفتند یعنے اول وزیر تعاقبه رفته بعد ازان صفدر جنگ رسیده بملازمت بادشاه فایز گردید و عمدة الملک میر بهلواری پسر سید ذکریا خان ناظم لاهور وغیره رسیده اما اینهمه فوج و لشکر امرائے مذکور و تجملات ایشان در شهر شاهجهان آباد دهلی هیچ معلوم نمیشد که کے آمدند و کجا پنهان شدند حالت آبادی دهلی تا باین حد رسیده بود که هزارها سپاه امرا داخل شهر شده اهل شهر را هیچ زیادتی معلوم نشد و همدرین اوان میر نظام الملک آصفجاه ملک کرناٹک را فتح کرد و سید حفیظ الدین و سعد الدین از خدمت میر آتشی معزول شده خلعت میر آتشی به صفدر جنگ عنایت شد و نیز صوبه داری کشمیر بتغیر نواب اسد الدوله اسد یار خان به صفدر جنگ عطا گردید صفدر جنگ برادر خانه زاده خود شیر محمد خان را با فوجے از مغلیه از جانب خود بدان صوبه فرستاد و همدرین سال سه بار قران تحسین واقع شده و در همین سال شادی شاهزاده احمد میرزا با دخترے از اصفهاد مهابت خان واقع گردید و مهر پرور بیگم زوجه بهادر شاه جده محمد شاه انتقال نمود و چنانکه نوشته شد صوبه گجرات و مالوه از دست گماشتگان بادشاه بدر رفته بتصرف مرهٹه درآمده بود مدتها از پیشگاه بادشاه صوبه داران آنجا مقرر میشدند اما هیچ کارے نمیتوانستند نمود درین سال صوبه داری گجرات به فخر الدوله مقرر شد و محمد یار خان که از سرداران نادر شاه و بسبب محنت و مشقت همراهیش تنک داده در هند متواری شده بود و بعد از رفتن او رفاقت صفدر جنگ اختیار نمود و قبیکه مهابت جنگ زمفرده به بالاجی مرهٹه فرستاد محمد یار خان در منزل سهسرام با معدودے از سواران مغل بر ایشان تاخته فوج مرهٹه و هیبت جنگ را منهزم کرده زر را بگرفت و محمد یار خان رفیق فخر الدوله گشته خواست که مغلان را از رفاقت صفدر جنگ جدا کرده بگجرات برد فوج مغل که بر رفاقت صفدر جنگ تن پرور شده بود در رفاقتش قبول نکرد اما معدودے از مغولان رفیق او شدند محمد یار خان فخر الدوله را بگجرات برد و فخر الدوله را صحبت بالا آن سردار دلاور در رنگ رفته جدا شد و محمد یار خان چندے منزوی بوده چون در هندوستان سردارے صاحب جرأت و همت نیافت ناچار با وجود خوف تهمت نادر شاه بایران رفت چون نادر شاه پرسید که از غضب من تر سیده رفته بودی باز چرا آمدی گفت گشته شدن از دست چون تو جوانمردے از زندگی در میان نامردان بسیار خوشتر است نادر شاه این عذر را پسندیده نوازش ملوکانه نواخت و فخر الدوله چون یار محمد جان نماند دستگیر مرهٹه شده بذلت تمام برگشت و در سال سبع و خمسین و الف واحد بیابه دیوانی تن به عبد المجید خان کشمیری عنایت شد و همدرین سال آصف جاه قلعه مالکنڈه را از دست مقرب خان دکهنی برآورد و درین سال آپاجی مدار المهام مهاراجه ایشری سنگه سوائی خلف راجه دهنراج جی سنگه والی جے پور بملازمت رسیده خلعت یافت علی محمد خان روهیله که اهل تواریخ بعضے او را پسر امیر و بعضے پسر سید والا نژاد و پرورش کرده سواری افغان میگویند بنابر

شجاعت خود مدتے بملازمت اعظم اللہ خان و فرید الدین خان کہ از طرف اعتماد الدولہ وزیر صاحب حشم بسیار بودند گذرانیدہ و در جنگہائے سادات بارہا از جانب بادشاہ و سادات تورانیہ جلادتہا بکار بردہ بود و روشناس وزیر گشتہ جاہ و منصب یافت و افاغنہ بسیار بخود گرد آوردہ اقتدارے وافر ہم رسانید و تمرد ورزیدہ صوبہ داران آن نواح کہ فرستادگان وزیر بودند در گذشتند علی محمد خان استقلالے حاصل نمودہ و اول جاگیرے در نواح سنبھل مراد آباد یافتہ بود و درین وقت سر از اطاعت پیچیدہ از مالگذاری دست کشید وزیر راجہ ہرانند را تادیب او فرستادہ راجہ از علی محمد خان منہزم شد و علی محمد خان اسباب وزر و اسلحۂ بسیار ازین فتح بدست آوردہ و پر و بال درست کردہ ہمین زمان باوزیر اندک گفتگوے مصالحت شدہ نسبت دختر خان مذکور با معین الملک پسر وزیر مقرر شد و ازین وجہ نقش امارت او درست نشستہ مرتبا و از حد گذشت جمعیت افغانان او بہ چہل ہزار رسید و بریلی و بداؤن و بن گڈہ و سنبھل و امروہہ وغیرہ را بہ تصرف خود در آورد و در سال ثامن و خمسین و الف واحدیا یہ بداعیہ گوشمال علی محمد خان پیش خیمہ بادشاہ برآمدہ و خلعت قلعداری بہ سادات خان ذو الفقار جنگ معہ صوبہ داری دار الخلافہ عطا شد و بادشاہ بقصبۂ اؤن رسیدہ علی محمد خان تاب نیاوردہ در قلعہ بن گڈہ متحصن نمود ہر چند صفدر جنگ و قائم الدولہ قایم خان قایم جنگ بنگش وغیرہ امرائے رکاب خواستند کہ اجزائے قلعہ را در ہم شکستہ علی محمد خان را بگیرند چون نفاق در امرا و عدم انقیاد در امر بادشاہ پیدا بود و زیر معاقی تقصیر علی محمد خان کوشیدہ و آخر او را از قلعہ برآوردہ بملازمت بادشاہ رسانید و اموال و اجناسے کہ در قلعہ داشت ضبط گردید و بادشاہ طبل مراجعت کوفتہ بدار الخلافہ رسید و در ہمین سال اشرف خان پسر امیر الامرا صمصام الدولہ خان دوران انتقال نمود و اسد الدولہ اسد یار خان نیز در گذشت و ذکریا خان صوبہ دار لاہور ہم رخت ہستی بربست و خلعت صوبہ داری لاہور بہ اعتماد الملک وزیر الممالک عطا شد و خلعت نیابت بہ سید یحیی امان و سید شاہ نواز خان عرف میرزا پہلواری ابنائے سید ذکریا خان کہ خواہر زادگان او بودند داود در میان ہر دو برادر مخالفت شدہ و سید شاہنواز خان برادر کلان خود سید یحیی خان را قید کردہ سید یحیی خان بحیلہ از قید بدر جستہ بدہلی گریخت و شاہ نواز خان بر مسند امارت جائے گرفت و ہمدرین سال ہا در سید امیر خان سید اسد اللہ خان انتقال کرد و در خانہ شاہزادہ احمد میرزا پسر سے متولد شد و در سال تسع و خمسین اکثر اموال ذکریا خان ضبط شدہ رسید و بہروز خان خواجہ سرائے محلی زنے را برائے مرشد خود بجورے آورد و پدرش تاب نیاوردہ بہروز خان را کشت و خود نیز بدست مردم او کشتہ شد و ہمین سال عمدۃ الملک سید امیر خان کہ اقتدار بسیار بہم رسانیدہ بود ادب و خیال بادشاہی بر طرف کردہ پاے از حد خود بیرون بردے روزے بادشاہ را بمقدمۂ عرض میکرد و بادشاہ از طول سخن او منتشر شدہ گفت کہ عمدۃ الملک بازروز دیگر عرض خواہید نمود عمدۃ الملک گفت کہ دو سہ کلمہ است باید شنید بادشاہ باز قدرے صبر کردہ ہمان سخن را اعادہ کردہ و عمدۃ الملک ہمون جواب دادہ تا سہ مرتبہ این سخن از جانبین درمیان آمدہ روز افزون خان ناظر خواجہ سرایان

تاب نیاورده اورا بامحمدة الملک گفتگوی بد مزه واقع شده محمدة الملک اورا همان زمان بجبر از کار او معزول نموده و با شاره روز افزون شخصی موقع یافته بزخم جمدهر کار محمدة الملک را تمام ساخت +

ذکر سلطان احمد شاه ابدالی دُرّانی افغان و آمدن آن بادشاه جهانستان باول در هندوستان

سلطان احمد شاه اگرچه چند مرتبه در هندوستان آمده لیکن عمله اول او در عهد محمد شاه گورکان بود مناسب نمود که بندی از احوال فرخ فال او بر سبیل اجمال نوشته آید بر مستخبران اخبار تواریخ پوشیده نیست که عبد الله خان کرا از قوم ابدالی افغان و سکنهٔ ملتان بود در سنهٔ تسع و عشرین و مایه بعد الالف هجری در نواح هرات که وطن ابدالیان است رسیده و مردم ابدالی او را بسرداری قبول نمودند و بوجه فساد و فریب حاکم هرات مانده بحیلهٔ خلاصی یافته و باز با حاکم هرات جنگیده و بر هرات قبضه نموده چون دران زمان در ایران نیز افاغنه غلزئی تسلط یافته بودند و در ملک خراسان دولت افغانان بالاقتدار عبد الله خان بسیار شده تا در ایران زمین نادر شاه افشار ترکمان قدرت یافته باستیصال افاغنه پرداخت عبد الله خان بدست همقومان خود کشته شد و الیار خان ابدالی بدین منصب بالارفت چون نادر شاه محاصره نموده و ابدالیان جنگیده امان طلبیدند و بلشکر او رسیدند نادر شاه بقندهار رفته و ابدالیان را حکم کرد که بنواح قندهار آباد شوند و افاغنه غلزئی را بنواح هرات فرستاد احمد شاه پسر محمد زمان خان و نبیره عبد الله خان ابدالی صدوزئی مذکور بود چون بحضور نادر شاه رسید منظور نظر عاطفت او گشته روز بروز کار او در ترقی بود تا بادشاه بفراست بادشاهی انوار اقبال در ناصیهٔ او دیده ترقی های عظیم میفرمود و نمیدانست که روزی نادر شاه بر کرسی زرنگار نشسته و احمد شاه روبرو ایستاده بود نادر شاه فرمود که اے احمد پیش بیا و او را قریب بکرسی طلبیده در گوش او گفت که اے احمد مرا چنان مینماید که بعد از من بادشاهی بتو خواهد رسید باید که با والدهٔ من نیکوئی کنی و بعد از نصائح بنا گوش او را بدندان چنان گزید که دندان از طرف دیگر بیرون رفته گفت که چون این زخم گوش را خواهی دید نصیحتهائے من بیاد خواهی آورد و احمد شاه با وجود آن زخم دُرّی در گوش خود انداخت یا خود بادشاه او را انگشید و بعد از ملبوس برگخت خیال نصیحت بادشاه نموده با والدهٔ او بدی نرسانید و همواره اغماض میفرمود و خطاب خود بمناسبت آن دُر احمد شاه دُردّان نموده و جمیع ابدالیان بهمقوم خود را به دُرّانی مخاطب فرموده و ازان باز ابدالیان را دُرّانی میگویند همین خطاب بر ایشان راسخ و صادق گردید احمد شاه دُرّانی بعبارتی امرائی خود در یافته بدون از عنایت بادشاه کسے را یارائے آن نبود که دُر در گوش انداز دو به تبعیت سنت نادری و نیز بملاحظهٔ شجاعت و وفاداری احمد شاه و اولاد او بر جماعت امرائے مغلیه التفات بسیار داشت و بالخصوص باقوم آقه باش قاجار و اوزبک مهربانی بسیار مے نمود و اولاد او وصلت و قرابت در خاندان مغلیه قاجار غیره مینمودند چنانچه احمد شاه بادشاه میرزا محمد حیات خان آقه باش قاجار را که نبیره میرزا باقر علی خان امیر عمده قادری بود و از اجداد

مؤلف خانمان برباد است بمزید عنایت نواخته دُرّی عطا کرده بگوش انداخت و فرمود که این دُرِ یتیما ابدبنسل بشما رحمت مشهود باید که در گوش اولاد خود دُر انداخته باشید از زمان الی الآن در خاندان این خاکسار جهان همین قاعده مقرر است که دُر یا حلقه طلائی بگوش پسر ما انداز ند چون بادشاهی در خاندان دُرّانیه بود ابن عطیه باعث فخر میشد و امروز کسے نمے پرسد الحاصل باعث عروج احمد شاه بر مراتب بادشاهی چنین نوشته اند که حضرت شاه صابر نام درویشے صاحب دل از لاهور بلشکر نادر شاه رفت و نظرے از الطاف عنایت بر احمد شاه انداخت خبیدهائے مختصر از چادر بر چوبها ترتیب نموده و از گل اسپان ساخته پیش آن استاده میکرد چون احمد شاه بسلام نادر شاه میرفت و بحضور بادشاه باطن و ظاهر شاه صابر میرسید شاه میفرمود که اے احمد خان باهتمام سلطنت تو میکنیم و بعد از قتل نادر شاه درویش علیه الرحمته از گل چوبتره بنا کرده احمد شاه را نشانید و گفت که تخت تست و گیا مسند بر سرش نهاده فرمود که این تاج تست و تو بادشاه دُرّانی خواهی شد و احمد شاه ازهمان روز خود را دُرّانی نامید و قوم ابدالی را که شعبهٔ ایست از قوم صدوزئی افغانان دُرّانی نام کرد الغرض احمد شاه بعد قتل نادر شاه باگروه خود اسباب و اموالیکه بدست رسید گرفته روانه قندهار شد و در راه خزانه که از کابل بار دوی مے بردند یافته متصرف شد و قندهار را گرفته بکابل رفت و هر دو را بالقبضه خود درآورده و هفت نوبت بر هندوستان رسید درین زمان که سید شاه نواز خان بر صوبه داری لاهور مستقل بود و سید یحیی خان برادر خود را که داماد اعتماد الدوله وزیر بود برانداز جانب وزیر خوفے بر و طاری شده و دشمنان براندافتن خاندان او را خواهان بودند بصلاح ایشان نامه به احمد شاه دُرّانی نوشت که درین طرف توجه فرماید که ما نیاز مندیم و شاهی از شما و وزارت از ما خواهد بود و احمد شاه برین بیمان حسب استدعائے او فرمانے بوے نوشت چون این خبر بوزیر رسید نامه به تهدید به خواهرزاده خود یعنے سید شاه نواز خان نوشت که سیف است که شما داعیهٔ اطاعت افغانی بیاول نموده آید و نمکحرامی که گناه ہے از خاندان مانشنیده پسندیده اید باید که ازین دا عیه پشیمان شوید که صوبه لاهور و کشمیر و کابل و ملتان و ٹھٹھه از شما خواهد بود چون احمد شاه بپشاور رسید نامه به شاه نواز خان نوشته حسب وعده همرهی خواست شاه نواز خان جواب صاف داده شاه صابر پیشتر به لاهور آمده شاه نواز خان را گفته فرستاد که این شهر مولد و منشای من است و حقوق مردم بر من ثابت نمیخواهم که خلق اینجا علف تیغ بیدریغ ابدالیان شوند و شما که بر نقض عهد مبادرت نموده اید که پیش خالق و خلق معیوب استید تیغ شما تا تیغ ابدالی برابر نیست کسے گفت که گر تیغ ما ازچوب است و تیغ او از آهن جواب داد که تیغ هر دو از آهن است اما اقبالش بر عروج است سید شاه نواز خان درویش را بسجود و تعظیم منصوب نموده نظر بندکرد ناچار شاه درانی از پشاور حرکت کرده به لاهور رسید و شاه نواز خان نیز لشکر آراسته مقابل شد عالمے از جفاریان باو گفت که امروز به درّانیان جنگ نکنید که فردا لطف از شما خواهد بود شاه نواز در سنگر فرود آمده مبالغت حرب و ضرب نمود سواران ابدالی نمودار شده دو صد کس از غلمان و قزلباش لشکر هندوستان برا لشان تاخته پسپا

نمود نامادی دیگر از لشکر درّانیان رسید مُغلیه منهزم شدند و دو هزار کس لاهوران از لشکر ابدالی در تعاقب ایشان داخل سُنگر شدند فوج هند بلحاظ اشتمال سواران خود توپ نینداخته هنگامه قیامت عظیم برپا شد شهنواز خان که بر دسترخوان نشسته بود سوار شده تا شام جنگ قائم بود و قریب شام سواران احمد شاه از سنگر بیرون رفتند امارد و دیگر اکثر لشکر هند روانه شهر شدند و شاه نواز خان که سوار ایستاده قاصد حرب بود ناچار خست که فرود آمده تدارک نماید و آن روز خنگ موقوف نماید امر ائش نگذاشته خواستند که بحصار رفته محصور شوند چون فیل سواری او از خیمه اش گذشت لشکر او دست بغارت گشاده تاراج نمودند و بشهر رفتند شهنواز خان ناچار بشهر رفته خواست که بوسیله شاه صابر صلح نماید اما درین هنگامه بعضے از سیستجان درویش را شهید نموده بودند شهنواز خان بسیار آزرده شده سنگ فرش بر سینه بخشی که باعث این کار مذبوم بوده زد و جواهر نفیسه گرفته راه فرار اختیار نمود و احمد شاه بعد از فتح عازم شاهجهان آباد گردید +

ذکر محاربه شاهزاده احمد میرزا گورکان با احمد شاه دُرّانی بادشاه افغانستان

چون اخبار تسخیر لاهور و تهیه دهلی بگوش بادشاه

محمد شاه رسید در سنه احدی وستین و مایه بعد الالف شاهزاده احمد شاه پسر اکبر خود را با وزیر الممالک اعتماد الدوله سید قمر الدین خان و ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ تراقو نیلو نرکمان صوبه دار اوده و راجه الیشری سنگه کچهواهه والی جے پور و دیگر راجهائے راٹهور و سیسودیه و سادات خان فی الفقار جنگ امیر الامرا و معین الملک شیر جنگ پسران وزیر مرحوم سنه مذکور بدین مهم رخصت فرمود و وزیر را بدست خود فتح پیچ بر بسته و طره بادله از سر ستار خود برآورده بدست خود بر سر وزیر بست و شاهزاده با فوج بسیار و توپخانه بیشمار روانه شد و احمد شاه با هفت هزار سوار خود که در رکاب او همین قدر بودند بسر هند رسیده و شهر را تاخته و شاهزاده احمد شاه گورکان نیز عنان توجه بمقابله او منعطف نموده و بمقابل و مجاور بسیاری فوج و چشم سُنگر بست و خفر خندق نموده مورچالها قایم نمود و احمد شاه دُرّانی قدرے از اعراب هائے شتربانی و گولہ توپ و بان که در عقب شاهزاده مے آمدند بدست خود آورده از پانزدهم تا بست و ششم ربیع الاول آتش جدال و قتال مے افروختند و سر بایه حیات یکدگر را شرار ه گلولهائے توپ و تفنگ میسوختند ما درین ایام گولہ توپ بخیمه وزیر رسیده وزیر که نماز چاشت خوانده بر مصلے بود ازین صدمه رگ حیات او قاگردید و راجه الیسری سنگه کچهواهه بار دیگر راجه هائے راجپوت کم همتی کرده و از گشته شدن وزیر دل باز دست داده و با بست و سی هزار کس از افواج خویش و راجگان دیگر قدم فرار در بادیه عار نهاده راه وطن در پیش گرفت ازین سبب رخنه عظیم در بنیاد استقلال لشکر بادشاهی پیدا شده صفدر جنگ کمان رسید معین الملک پسر وزیر را بجائے نرفته در رکاب شاهزاده ماندند و در تاریخ بست و ششم احمد شاه ابدالی دُرّانی بزور چال وزیر حمله آورده معین الملک پائے ثبات استوار داشت و امرائے مغلیه و سادات تورانیه که در آن مورچال بودند پائے

شجاعت افشرده بازوئے جلادت کشادند و جنگے عظیم واقع شد و صفدر جنگ جمیع غلجان را که در لشکر او بودند فرمود تا پیاده شده با فوج خود باد معین الملک پرداخت محاربه قوی واقع گردید هم درین هنگام آتش دربان هائے لشکر احمد شاه درانی افتاده بانهار در لشکر او منتشر شدند و ستخیر قیامت انگیختند غلجان و ابدالیان و لایت کدا زجنگ بان مخیر و واقفیت نداشتند ازین صدمه پریشان شده گفتند که این بلائیست از هندوستان که شاه کو میگوید و شاه ما را میجوید یا اینهمه تا شام افواج احمد شاه درانی پادارای کرده و وقت شب فرود آمد صبح دیگر احمد شاه درانی تاب مقابله در خود ندیده طبل ارتحال کوفت و و شاهزاده احمد شاه گورکان ظفر و کامیاب مراجعت نموده واز دریا باد شاهی صوبه لاهور و ملتان به سید معین الملک پسر وزیر مقرر شد و فرمان بادشاه رسید که شاهزاده و صفدر جنگ روانه حضور شوند و شاهزاده هنوز در پانی پت بود که سلطان محمد شاه در تاریخ بست و هفتم شهر ربیع الثانی سنه احدی و ثلثین و الف واحد یما یه انتقال فرمود و روزے چند بمصلحت خبر وفات او را نهفتند ؎ شه فلک حشم و روشن اختر آنکه ازو ؎ چو آفتاب جهان جملگی فروغ گرفت ؎ چو شد بجاده فردوس زین سرائے سنجیج ؎ سرود تالف غیبی که گو بنجنت[۱۶۱] رفت ؎ مدت سلطنت او بست و نه سال و پنجاه و بست و سه یوم و مدت عمر او چهل و هفت سال و یکماه و پنجروز و در پائین مزار حضرت سلطان المشائخ خواجه نظام الدین اولیا قدس سره مدفون شد سگ او این بیت بود ؎ ز فضل حق شهنشاه محمد شاه دین پرور ؎ درین عالم زده سکه زمهر و ماه روشن تر ؎ محمد شاه بسیار رحیم دل و نیک اطوار و به آزار خلق و قتل کسے راضی نبود با وجود آشوبهائے بسیار که ازامرائے سادات بارهه و سادات تورانیه و غلجائیه مرتشه و ورود نادر شاه و احمد شاه ابدالی آبروے سلطنت بهر نوع که توانست برقرار داشته چون عیش طلب بود و اوقات خود اکثر بلهو و لعب میگذرانید از وسیلهائے موفور در کارها بظهور میرسید و بهمین سبب فتنه هائے بسیار پیدا شد ندا ما بعد از و کسے چنان هم نماند که شوکت و عزت سلطنت را برقرار دارد و حرم بیگمات او بسیار بودند اما اشرف جمله ملکه زمانی بود دختر سلطان فرخ سیر و دیگر صاحبه محل خواهرزاده سادات خان و این محبوبترین زنان بود نزد او و از حرمهائے او اولاد هم بائی بود که احمد شاه از و متولد شد و بعد از جلوس بخطاب نواب قدسیه صاحبه زمانی یافت و پسران او شاهزاده احمد شاه بود که بر تخت نشست و از دختران او حضرت بیگم بود که بعقد احمد شاه درانی در آمد و دیگر اولاد از ذکور و اناث در صغرسن مردند و امرا و وزرائے عهد او جمله از قوم سادات بودند و هیچ یک از امرائے مغل بپایه عظیم نرسید اول سادات بارهه زمام اختیار امارت و وزارت در کف داشتند و بعد از ایشان سادات تورانیه باین کار پرداختند الغرض امرائے او جمله سادات بودند یعنی وزیر الممالک قطب الملک سید عبد الله خان و امیر الامرا حسین علی خان از سادات بارهه بودند و در عهد آنها متعلقین ایشان بعهده هائے امارت سرافراز بودند و بعد از انها نظام الملک آصفجاه سید چین قلیچ خان صوبه دار دکن و وزیر شد و سید محمد امین خان اعتماد الدوله و پسر او قمر الدین خان وزیر نیز سادات تورانی بودند سید محمد امین خان از اولاد میر بهاؤ الدین نظام الملک از اولاد میر شهاب الدین بودند این

هر دو برادر از اولاد حضرت شیخ الشیوخ سید شهاب الدین سهروردی علیه الرحمة بودند و در عهد شاهجهان بادشاه از سمرقند
که وطن ایشان بود بهند رسیده بودند و بلحاظ سکونت ترکستان که موطن شاهان گورکان بود بخیال اعزاز اولاد حضرت
شیخ الشیوخ علیه الرحمة بمناصب بلند رسیدند و علاوه ما بینها سید محمد امین مخاطب به برهان الملک سعادت خان صوبه اراده
که از سادات حسینی موسوی نیشاپور بود و الابعد از وجیه الاولدی داماد او صفدر جنگ ترکمان بدین عهده رسید دیگر سیف الدوله
سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بود از سادات تورانیه از اولاد حضرت سید خواجه عبد الله احرار قدس سره که بود و وطن او نیز سمرقند
بود و آبائے او در عهد سبحان قلی خان اوزبک والی ترکستان شیخ الاسلام بودند و بعهد شاه اورنگزیب عالمگیر بهند رسیدند
و بعد عبد الصمد خان پسران او ذکریا خان و بعد از و سید شهنواز خان و یحیی خان بصوبه داری لاهور رسیدند عمدة الملک
امیر خان سید حسینی بود از نژاد حضرت خواجه نعمت الله قدس سره و جد امیر خان سید خلیل الله در زمان جهانگیر بادشاه بهندوستان
رسیده بود و پسرش سید روح الله خان بخشی و امیر معتمد بود و سید امیر خان صوبه دار کابل و الآباد و غیره ماند سیدات
خان ذوالفقار جنگ امیر الامرا از نژاد سادات بود الغرض در عهد محمد شاه جمله امور سلطنت از امارت و وزارت و صوبه داریها
در دست سادات بود و ستاره اقبال امرائے مغل چنان غروب شد که دیگر طالع نه گشت اما صاحب سیر المتاخرین طرف
سادات بارهه بخیال تشیع گرفته و در کتاب خود سادات تورانیه را بسیار بد گفته و روایات بے سر و پا برائے ایشان
تراشیده و بهر چند سادات بارهه بقتل آقائے خود سلطان فرخ سیر راضی شدند و برهان الملک را که شیعه میدانست
باوجود آنکه تیغ بر روئے سادات بارهه کشیده و در هنگامه نادر شاه نمکحرامی را پسندیده مصالحه را بهمزده رو داز دودمان
مردم دهلی و خاندان ولی نعمت خود برآورد و سید اله وردی بهابت جنگ را که تیغ بر سر آقائے خود سر فراز خان افغان
صوبه دار بنگاله را بخیال تشیع بدنگفته و قبائح ایشان را بر خداوند تعالی بسته حواله بتقدیر نمود و سادات تورانیه یعنی
محمد امین خان و نظام الملک را بدین جرم که در سر و سادات بارهه طرفداری محمد شاه آقا سے خود نمودند چندان نکوهش کرده که
بیش ازان در گمان نیاید اگر طرف سادات بارهه بخیال نژاد پیغمبر صلی الله علیه وسلم گرفت اینها هم از همان نژاد بودند
باز قبائح یکے را حواله تقدیر کردن و خوبی هائے دیگرے بفضائح بر شمردن از آداب تاریخ نویسی بعید است و همدرین سال
آصفجاه نظام الملک سید قمر الدین چین قلیچ خان فتح جنگ بهادر ناظم دکن انتقال فرمود بسیار صفات حمیده و عادات پسندیده
داشت با علما و فضلا و فقرا صحبت داشتے و صاحب کمالان عرب و عراق و ماوراء النهر و خراسان و تمامت هندوستان
صیت کرم او را شنیده بر و گرد آمدند و هر کس را فراخور لیاقت رعایت میفرمود و ست ـــ ز شور بخت گر فهمیده
بخت حبابش را ✦ بسامان فنائے خود مهیا شو حبابش را ✦ سوخت تا داغ محبت دل دلوانه ما ✦ شمع گردید گرد
سر پروانه ما ✦ طرح کاشانه ما ریخته رنگ فناست ✦ عرق آلوده رود سیل زور انه ما ✦ چون محمد شاه بادشاه
و اعتماد الدوله وزیر و آصف جاه هر سه در همین سال رحلت کردند میر غلام علی آزاد بلگرامی در تاریخ گوید ـــ

سه رکن مملکت هندوستان رفتند + فواجیف سه در یگانه از کف دهر + برائے رحلت این هر سه یافتم تاریخ + نماند شاه زمان و وزیر و آصف دهر +

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

شعرائے عهد محمد شاه بسیار بوده اند از انجمله نگهت بود اسم و محمد یوسف برهان پوریست شاعر نے خوش سلیقه و از نژاد او چکسے بود که قبل از

شاهان مغلیه در کشمیر کوس حکومت نواخته اند نگهت در عهد عالمگیر بادشاه با امیر الامرا ذوالفقار خان بسر مے برد و در عهد محمد شاه بخدمت وزیر الممالک سید قمر الدین خان مے بود و از پیشگاه بادشاه بخطاب سخنور خان ممتاز شد و قصاید بسیار در مدح امرائے عصر منظم در آورد و قتیکه دولت سادات بار به انقتام رسید و محمد شاه گورکان بر تخت سلطنت استقلال یافت قطعه تاریخی گفته بنظر رسانید و هزار روپیه صله یافت ماده تاریخ این است ؎ آفتاب ملک اقبال از کسوف آمد بدر + از دست ؎ نگهت در رفعت دنیائے دون بے کشمکش حاصل + بگردون خیمه را چندین طناب افتد که بر خیزد +

دیوان سید محمد معصوم متخلص به عالی نسب خان و به حضرت سید امیر کلال علیه الرحمة میرسد و در لاهور توطن اختیار کرده بود و در فاقت نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بهادر میگذرانید و هر روز مجلس شاعره انعقاد مے یافت بعد از سید عبد الصمد خان صحبت شعر بهم خورده و جدان در سنه تسعین و مایه و الف جان بجهان آفرین سپرد آرزوست ؎ جان حاضر است بلسان دل میکنی طلب نیست + ایک شیشه بود بشکست پهلوے سن طلب نیست + رائج میر محمد علی سیالکوٹی در لاهور بود و بخدمت نواب سیف الدوله سید عبد الصمد خان دلیر جنگ بسر مے برد روزے سید محمد فاضل خان خواهرزاده سیف الدوله بو مے گیفت که مصرعے از کسے مشهور است ؎ اے خدا انگشت فندق بند داو از دست نو + مصرع ثانی باید گفت رائج بدیهه گفت ؎ از کمان ناخنے خوردم خدنگ از شست تو + از دست در مرثیه سید محمد عبد الصمد خان ؎ که میگوید ترا عبد الصمد خان از جهان رفتی + زمین انگیخت گرد و کلفت بر آسمان رفتی + فلک نخست و ملائک لشکر و انجم سپاهت شد + پے فرمان روائی هائے ملک جاودان رفتی + و رائج در سنه ثمنین و مایه و الف وفات یافت از دست ؎ روز وصل از بیم هجران تو ام گریان گذشت + آه عبد آمد پس از عمرے و در یاران گذشت + حاکم حکیم بیگ خان این شادمان خان اوزبک بود شادمان خان اوزبک در عهد عالمگیر بادشاه در هندوستان آمده بود و بمنصب هفت صدی معزز شده در عهد فرخ سیر بادشاه سه هزاری و بزمانه محمد شاه پنجهزاری شد حکیم بیگ خان نیز منصب یافت اما دامن دولت فقر گرفته از و اگزید و بلباس فقر در آمده ملقب به شاه عبد الحکیم شد از دست ؎ از چشم تو تیمار دل خسته محال است + بیمار پرستاری بیمار نکرده است + حال دلم نه پرسید در زلف خویش گاهے + زان رو که شب نه پرسند احوال خسته گان را + حزین شیخ محمد علی حزین اصفهانی در علوم فنون پایه بلند دارد و در نظم و نثر رتبه ارجمند شاگرد محمد مسیح فنائی بود از ولهی برآمده در هنگامه نادر شاهی هیجان رسید و به دهلی آمد و از انجا به لاهور رفت و قلت و رود نادر شاه افشار مخفی شد و باز گریه لاهور آمد ذکریا خان ناظم لاهور

خواست که او را آسیبے رساند ما محسن قلی خان کاشی که بسفارت از محمد شاه نزد نادر شاه رفته بود او را همراه گرفته بدهلی آورد
محمد شاه میر غالی برلے او مقرر کرد و شیخ در هجو هند شعرے گفت ؎ نسناس سیرتے است تمنائے مردمی ✦ از دیو لاخ
هند که انسان نه داشته است ✦ شعرائے شاه جهان آباد برو شوریدند و حزین به اکبر آباد آمده به بنارس توطن گزید و
همانجا در گذشت ؎ اے وائے بر اسیرے کز یار رفته باشد ✦ در دام مانده باشد صیاد رفته باشد ✦ شادم که
از رقیبان دامن کشان گذشتی ✦ گوشت خاک ما هم بر باد رفته باشد ✦ شمع را شعله مسلسل ز دل آید بیرون ✦
آه دل سوختگان متصل آید بیرون ✦ آه تو فاش میکند عشق نهفته را حزین ✦ دود دلیل میشود آتش ناپدید را ✦
اسحق خان خویشگی مخاطب به مؤتمن الدوله امیر صاحب جوهر بود پدرش از شوشتر هندوستان آمده در شاهجهان آباد سکونت
ورزید و اسحق خان در هندوستان متولد شد در سنه اثنی و خمسین و مایه و الف هجری وفات یافت ازوست ؎ زبسکه
در دل تنگم خیال آن گل بود ✦ نفیر خواب من امشب صفیر بلبل بود ✦ درگاه قلی خان ترکمان از سرکار آصف جاه اول
بخطاب مؤتمن الدوله و منصب شش هزاری سربلند شد بعد ازان بخطاب مؤتمن الملک و منصب هفت هزاری و هابی مرتب
ممتاز گردید در تاریخ دانی و غیره علوم و کمال بے نظیر بود در سنه ثمانین و مایه و الف هجری درگذشت ازوست ؎
شرک محض ست گمان من و تو ✦ من و تو نیست میان من و تو ✦ عاقل هنر و خان شاهجهان آبادی دارد عمر
فراش خانه نواب نظام الملک آصفجاه در مدح او نظم و نثر میگفت در آخر عمر خزانچی شده رخصت گرفته در شاهجهان آباد
رفت ازوست ؎ ندارد حاصلے غیر از ندامت حرف سازیها ✦ زبان شمع آخر خاک لیسد از دراز یها ✦ ندارد چهره ام
رنگے ز جوش ناتوانی ها ✦ چو گل تاراج چیدن رفته ام در نوجوانی ها ✦ عجیب سید قریش بلگرامی برادر خاله زاد میر
عبد الجلیل بلگرامی بود و در اواخر زندگی همراه نواب مبارز الملک سربلند خان جانب گجرات رفت و در سنه اربعین و الف
احدیه یابا اسپ غائب شد معلوم کما رفت ازوست ؎ گل همان به که ز گلزار پیمبر باشد ✦ مل همان به که ز میخانه کوثر
باشد ✦ گوهر آن نیست که از لطفه نیسان زاید ✦ گوهر آنست که از معدن حیدر باشد ✦ مخلص آنند رام چهتری لاهوری
الاصل بود و مخاطب به رائے رایان و شاگرد میرزا بیدل و وکیل اعتماد الدوله سید قمر الدین خان وزیر بود ازوست ؎
گرد باد آئینهٔ غیرت احوال تو بس ✦ آرمیدن همه گرد خاک شوی دشوار است ✦ گلشن شیخ سعد الله دهلوی از فقرائے
کامل و از نسل اسلام خان بود و سلسله نسب او به حضرت زبیر ابن عوام رضی الله عنه میرسید از بریان پور آمده به دهلی متوطن
شد و در سنه احدی و اربعین و الف واحد بمایه در گذشت ازوست ؎ بدقت مے توان فهمید معنی هائے ناز او ✦ که شرح
حکمت العین است ترکان در ادا او ✦ خاکسار نواب شکر الله خان امارت را با فضیلت جمع کرده و با میرزا بیدل
الفت و وداد و محبت و اتحاد مرعی میداشت ازوست ؎ در وادی محبت هر خار غم که آمد ✦ در پائے طالع من
آن را بدیده گفتم ✦ گر پا نهی بدیده خونبار ناز لطف ✦ رنگین کنیم پائے ترا از حنائے اشک ✦ تسلی از خیال

زلف چون زنجیر میجویم + داغ آشفتہ ام بوا زگل تصویر میجویم + متین اصفہانی در عہد شاہ عالم بہادر شاہ وارد ہندوستان
گردیدہ و مدتے در رکاب نواب ابو المنصور خان صفدر جنگ گذرانیدہ در سنہ خمس وسبعین و مایہ والف در گذشت
از دست ؎ چشم او اظہار دل از بیم رسوائی نکرد + وزد پنہان میکند چندے متاع بردہ را + خاطر ما را ز چرخ
امید جمعیت خطاست + باغبان کے دستہ مے بندد گل پژمردہ را + آرزو سراج الدین علی خان عمدۂ شعراء
زبدۂ فصحا بود نسب او از جانب پدر بحضرت شیخ کمال الدین خواہر زادہ حضرت شیخ المشائخ حضرت شیخ نصیر الدین محمود
چراغ دہلوی قدس سرہ میرسد از جانب مادر بجناب شیخ محمد غوث گوالیاری رحمۃ اللہ علیہ در سنہ اثنی وثلثین و
مایہ والف از گوالیار بہ شاہجہان آباد آمد و نواب مؤتمن الدولہ محمد اسحق خان و نجم الدولہ پسرش او را مشاہرہ مقرر کردند
و بعد ازان آرزو بہ اودھ رفت و در سرکار نواب شجاع الدولہ ترکمان معزز شد و در ربیع الآخر سنہ تسع وستین و مایہ والف
در گذشت از دست ؎ نشد کہ یکدو قفس مرغ دل کنند آزاد + اگرچہ چشم بتان را مدام بیماری است + خستگان
عشق را راہ عدم در پیش بود + زخم شمشیرت بسیم ارغوان برداشتند + گرفت آن مہ ہندی مہ و گردر بر + دگر پرس
حکایت کہ چند در چند است + رباعی ؎ زلفت کہ از نظم جہان حسن است + نازل شدہ سورۂ بشان حسن است +
خطت کہ بر وشدہ است خوبی ہمہ ختم + پیغمبر آخر الزمان حسن است + آقدس میر رضی شوستری پدر او شیخ الاسلام
آن دیار بود و او بعد از گلگشت عرب و عجم بدیار ہند آمد و چندے بخدمت نواب شجاع الدولہ افشار ناظم بنگالہ گذرانید و
آخر نزد آصف جاہ سید نظام الملک ناظم دکن رفت از دست ؎ ظالم از عربدہ بار ستم خویش کشد + عقرب
از کجروشی بر سر خود نیش کشد + ایجاد میرزا علی نقی از قوم قاجار در سرکار نواب آصفجاہ نظام الملک بسر بردہ از وست
؎ خطاست اینکہ گلویم بسجدہ چین داری + خدا نکردہ مگر در گرہ ہمین داری + دیدہ نواب آغر خان از امرائے
مغلیہ بود در عہد عالمگیر بادشاہ چہار ہزاری بود و در زمان محمد شاہ پنجہزاری شد گاہے شعر ہم میگفت از وست ؎
تا چشم تو زہ کرد کمانے بکمینے + یکصید نیا سود زمانے بزمینے + آفرین اسم او فقیر اللہ شاعرے وارستہ
بود و فقیرے بنجا پیوستہ و قتیکہ خان جہان بہادر کوکہ عالمگیر بادشاہ ناظم لاہور شد پسر او نصرت خان بطریق سیر رفت
در حویلی شاہزادہ دارا شکوہ آفرین را طلبید ابر بود و باران ترشح میکرد نصرت خان تعریف ہوا کرد شاہ آفرین این دو
بیت زلالی خوانساری بر محل خواند ؎ خوشا ابرے وا بر ے کم تنیزہ + کہ باران ریزد از وے ریزہ ریزہ +
زنم نقش قدم زائل نمے شد + زمین ترسے شد اما گل نمے شد + نصرت خان نذر اشرفی صلۂ مناسب خوانی بو بے
داد۔ آفرین در سنہ اربع وخمسین و مایہ والف جان بجان آفرین سپرد از وست ؎ تجرد حجت قاطع بود صاحب کمالی را +
قبائے بیضہ بر تن میدرد مرغی کہ کامل شد + نیست جز دامن تر شبنم باغ کرمش + ناز بر رحمت او چون نکند
عصیانم + قصہ ہیر را نجا بنظم آوردہ بود از ابیات قسمیاد ست ؎ بعبرمان بتیبے تمنا نورد + کہ عید آمد و

جامه گلگون نکرد + واز مثنوی انبان معرفت اوست ؎ اے مغنی بوضوے تجرید + صبح شد صبح نماز تو جبید +
صبح یعنے کہ ظہورش ہمہ جاست + شش جہت سجدہ چو خورشید رواست + ولہ ؎ گہ بگوش تو میگوید
از صدف بیزار + کہ بے وطن بہ تو بودن بہ از وطن بے تو + دیوانگی و مستی از بوستے مے خیزد + ہر فتنہ کہ میخیزد
از کوے تو مے خیزد + رافع از شعرائے کشمیر واز تلامذہ ملا ابوالحق سالطع بود و بالتواب صمصام الدولہ خان دوران
امیر الامرا بھادر کہ نام اصلی او خواجہ عاصم بود بسرے بر دوردے رافع این بیت گفت ؎ کفر چو کاسہ گرداب ہیچدان
خالیست + بہ آن محیط کرم گرچہ آشنا شدہ ام + بصمصام الدولہ او را کہ ہزار روپیہ صلہ دادا ما صمصام الدولہ در زمان
محمد شاہ بمرتبہ امیر الامرائی فائز شدہ بود و در وقت آمدن نادر شاہ افشار در ہندوستان با محمد شاہ بمحاربہ او برآمدہ و
با فوج او جنگیدہ زخمی شدہ بگذشت اگہ گفتہ فکر سخن ہم مے نمود از دست ؎ سحر خورشید زان بر سر کوے تو مے
آید + دل آئینہ را نازم کہ بر روے تو مے آید + راہب میر جعفر اصفہانی است در ہندوستان آمدہ بدہلی مے بود
شاعرے خوش گوے بود اشعارش از پنجاہ ہزار در گذشتہ بودند در سنہ ست وثلثین و مایہ والف در گذشت ازوست
؎ در چمن چون لب لعل تو گہر بار شود + غنچہ گل گرہ عالم گلزار شود + شب ز بے تابی اشک است دلم بے آرام +
دایہ در رنج بود طفل چو بیمار شود + خوشا فراغت مرغے کہ آشیان دارد + بگلشنے کہ نہ گلچین نہ باغبان دارد +
گر پیش نہال قد او جلوہ طراز است + عذر گنہ سرو ہمین بس کہ دراز است + امام قلی اول بہندوستان آمدہ بزل الملک
سید سعادت خان بسر مے برد چون بشاہجہان آباد رسید منظور نظر عنایت بادشاہ محمد شاہ گردیدہ عماد الدین خان
خطاب یافت شعر ہم میگفت ازوست ؎ اجور کشان نام نگیریم وفا را + پرورد ہ دردیم نخواہیم دوا را +
میر تقی خیال از نصیحان زمانہ محمد شاہ بادشاہ بود قصہ عجیب و غریب تصنیف کردہ بوستان خیال نام کرد و قصہ
تا این زمان مثل بوستان خیال تصنیف نشدہ و بسبب تصنیف قصہ مذکور مشمول عواطف و عنایات بادشاہانہ گردید صاحب
طبع بلند بود و مرد سے ہوشمند فکر و دماغ و خیالات و بلند پروازی ہائے او در او ربوستان خیال دیدنی است کہ چہ رتبہ
داشت و دیگر شعرائے عہد او بسیار بودند کہ ذکر مجموع آنہا در اینجا موجب تطویل مے شود +

ذکر سلطنت سلطان ابو النصر مجاہد الدین احمد شاہ بہادر ابن محمد شاہ ابن جہان شاہ ابن شاہ عالم بہادر شاہ ابن سلطان عالمگیر بادشاہ غازی کان

ولادت احمد شاہ در سال اربعین و احدیما یہ بعد الالف ہجری از بطن او در ہم بائی واقع شد و بعد از انکہ بر احمد شاہ دورانی ابدالی ظفر یافت دار سرہند مراجعت فرمودہ در منزل پانی پت مقیم بود خبر انتقال محمد شاہ بو سے رسیدہ باتفاق امرائے حاضر در سنہ احدی وثلثین و مایہ والف بتاریخ دویم شہر جمادی الاول بر تخت سلطنت نشست چون وزارت بصفدر جنگ مقرر شد اما او با سطغیال آصفجاہ نظام الملک

قبول نمیکرد نائبه به آصف جاه معه فرمان بادشاهی نوشتند آصف جاه نظام الملک عذر پیری و ضعف و میان آورده به صفدر جنگ نوشت شما و میان اطفال هر شیار مدیر هر چه مناسب باشد بعمل آرید اما صفدر جنگ بلحاظ خوف نظام الملک جرأت به پوشیدن خلعت نکرد چون همدران زودی نظام الملک نیز داعی حق را لبیک اجابت گفت صفدر جنگ بعنایت خلعت هفت پارچه معه چارقب و زار ف و جواهر و خطاب جملة الملک مدار المهام وزیر الممالک برهان الملک نواب ابو المنصور خان صفدر جنگ بهادر سپه سالار ممتاز گردیده و از سر الاطمینان خاطر بکار و بار وزارت پرداخته بادشاه خطاب بهادری برائے خود گرفت امرا معروضداشتند که از اولاد صاحبقران کسے لقب بهادری امتیاز نکرده برائے امرا گذاشته اند اما بادشاه بقبول نفرموده چون پدر تقاآن اعظم چنگیز خان را میسو کا بهادر خطاب بود و پدرش را بتان بهادر گفتندے و پسر تمنه خان ایستقراجی که جد امیر قزاق ارابو خطاب بهادری داشت و شجره سلاطین گورکانیه بدو میرسد و نیز سلطان ابو سعید بهادر خان بن بجری والی ایران و خراسان خطاب بهادری داشت و نیز سلطان حسین میرزا سے بایقرا را سلطان حسین بهادر خان گفته اند و شاهجهان بادشاه گورکان وقتے که شهزاده اورنگ زیب درسن چهارده سالگی با فیل جنگید او را خطاب بهادری داد اگر احمد شاه نیز خطاب بهادری برائے خود خواست جائے اعتراض نیست الغرض بخشی گری بصلابت خان ذوالفقار جنگ عنایت شد بخشی گری دویم به انتظام الدوله پسر اعتماد الدوله اسعد قمر الدین خان وزیر و سیومی به نجیب الدوله عبد المجید خان مقرر شده دربار شاه ملقب به نواب قدسیه صاحبه زمانی گردید و جاوید خان خواجه سرا بخطاب نوابی ممتاز شد تاریخ جلوس احمد شاه ؎ چو آن شاه جوان بر تخت نشست ؎ چو خورشید از فلک نمود و جلوه ✦ خرد سال جلوسش برب آورد ✦ سپهر سلطنت افزود جلوه ✦ ۱۱۶۱ و همدرین زمان صفدر جنگ وزیر که از قرب افاغنه کاره بود بعد مرگ علی محمد خان سعد الله خان پسر او بداؤن و بریلی را متصرف بود و زیر با تدبیر قایم خان قائم جنگ بنگش را بران آورد تا سعد الله خان را آواره دشت ادبار سازد و خواست که در هر دو دشمن نفاقے انداخته خود مشغل خلافت الیشان بدست آرد قائم جنگ لشکر بر سعد الله خان کشیده پس از جنگ و حرب دران معرکه گشته شد و اموال بسیار بدست سعد الله خان و لشکر او افتاد وزیر پیر تدبیر بعد ازین تدبیر بر پس ماندگان قائم خان لشکر کشید و فرخ آباد دار الملک او را تسخیر کرد زن قائم خان ناچار شصت لک روپیه نقد و جنس باو داد و وزیر جمیع ممالک او بسط نمود و بادشاه نیز همراه وزیر بود و این معامله در قرب فرخ آباد متفصل شد و فرخ آباد و مواضعے چند که از زمان فرخ سیر از تغائے بنگش بود ند بزن قایم خان مقرر کرد و راجه نول رائے را بر ممالک او مقبوضه مقرر نمود و اسباب و اموال قائم خان باجرا نه از سعد الله خان درخواسته از و نیز زرها و اموال بسیار گرفته معاودت نمود ✦

ذکر ورود سلطان احمد شاه ابدالی درانی در هندوستان مرتبه ثانی

در سنه اثنی و ستین و الف

احدی یا یه احمد شاه باز در

هند رسیده معین الملک پسر وزیر سید قمر الدین صوبه دار لاهور بجنگ و حرب پیش آمده و بعد از چند روزه بوجه ناداری استعداد حرب خواهان مصالح گشته احمد شاه نیز موقع زیاده طلبی ندیده صلح کرده بدستور از دشاه نزد چهار محال سیالکوت و اورنگ آباد و پشاور بتنخواه صوبه کابل به احمد شاه مقرر شده احمد شاه درانی عازم قندهار بکابل نمود +

ذکر محاربه ابو المنصور خان قراقوینلو ترکمان وزیر با افاغنه بنگش یعنی احمد خان و دیگر افغانان دلیر و شکست یافتن از ایشان باراده قادر قدیر

چون افغانان از تنگ طلبی راجه نول رائے ملازم وزیر نهایت

تنگ آمده بزودی مادر قائم خان احمد خان بنگش برادر اعلائی قائم خان را پیغام داد که غیرت افغانی بباد رفته اگر پسر افغانی غیرت کرده هر چه از دست تو برآید یکی نکنی احمد خان افاغنه بسیار گرد آورده و قول رائے نیز آماده مدافعه شده در سنگر گشت افغانان مردانه وار جنگیده و در سنگر نخفته و سر نزول بدائے بریده جمعیت او را منهزم ساختند و در همین ایام بعد از نوابی نظام الملک آصفجاه ناصر جنگ خلف او بمسند پیرجهار صوبه دکن جا یافته بود بفرمان بادشاه احمد شاه متوجه دار الخلافه شاهجهان آباد گردیده تا دریائے نربدا رسید بسبب طغیان ظفر جنگ در دکن بادن بادشاه گذشته بدکن رفت و هفتاد هزار سوار جرار در رکاب سیدنا ناصر جنگ بود و غرض ابو المنصور خان باستماع گذشته شدن راجه نول رائے با هفتاد هزار سوار جرار از لشکر خود و امرائے بادشاهی بحرب افغانان رفته در راه غلبان لشکر او را در قصبه مارهره خفیف فساد واقعشده تمامت آن قصبه بتاراج رفت احمد خان بنگش نیز با افاغنه بسیار بمقابل آمده محاربه عظیم واقعشد و اسمعیل بیگ خان و رستم خان مرادبیگ جلد جاٹ افواج مقابل را از پیش برداشته گریزانیدند و در عقب آنها رفتند و وزیر مردم را علی التوالی بمدد ایشان میفرستاد همدرین اثنا احمد خان با جمعیت افاغنه از کمین گاه برآمده بر وزیر حمله نمود و کامگار خان بلوچ مقدمه لشکرش و اکثر مغولان از صدمه شمشاک جزائر افاغنه انهزام یافتند و گلوله تفنگے بر گلوئے وزیر رسیده در هودج فیل بیهوش افتاد و نجم الدوله نصیر الدین حیدر خان برادر خاله زاده و همزلف وزیر کشته شد و دیگر اکثر امرا قتل شده لشکرش پریشان گردید و وزیر چون بهوش آمد یارا و قوت تابین سبب جمعیتے نشود سودے نداده گرد فیل مذبور از مغلان و چند کس هندوستانیان بیش ازده و صد سوار نمانده و وزیر نیز از میدان برگشته راهی شاهجهان آباد گردید و احمد خان ازین فتح چیره شده محمود خان بنگش پسر خود را بلکهنؤ فرستاد امامغیر الدین خان شیخزاده لکهنؤ مغلے را بانام داروغگی وزیر نصب کرده و فرستادگان محمود خان را از شهر رانده محمود خان از راه برگشت و احمد خان در صوبه اله آباد نیز رفته هوس تسخیر آن صوبه نمود و آشوب عظیم برخاست و صفدر جنگ ترکمان در شاهجهان آباد رسیده بار دیگر تهیه جنگ و حرب نموده پیش از رسیدن صفدر جنگ امرائے بدخواه در فکر ضبط اموال او شده زن صفدر که دختر برهان الملک بود انتظام خانه خود نموده چون صفدر جنگ رسید زنش بادبار بادشاه و جاوید خان ناظر پیام داد که هنوز مرده من بر زنده دیگران بار است و با من کمر و بها بغایت دشوار همه عذر خواهی با نموده خوشنودش ساختند

ذریر برائے مدد خود ہولکر ملہار وجی آپا مرہٹہ را مع سورجمل جاٹ اللبیدہ پانندہ ہزار روپیہ لومیہ برائے جاٹ بابت پنج یاسی ہزار روپیہ لومیہ برائے مرہٹہ مقرر کردہ در اوائل جمادی الاول سنہ اربع وستین والف واحد یا یہ با افواج بسیار باستقام افاغنہ توجہ نمود و احمد خان بنگش از حصار الہ آباد برخاستہ بجناح استعجال بہ فرخ آباد رسید و برلب دریائے گنگ مورچال بستہ مرہٹہ فرخ آباد و سورا خالی یافتہ خاطر خواہ خود تاراج نمودند و نقود و اجناس بسیار بدست ایشان افتاد و وزیر ہم قریب رسیدہ امر بہ بستن پل نمود و پل بستہ عبور کردہ با احمد خان در آویختہ محاربہ عظیم واقع شد و سعد اللہ خان ابن علی محمد خان نیز بمدد احمد خان رسیدہ احمد خان از مورچال اپا شدہ بوے پیوست و چون لشکر وزیر بر مرہٹہ و جاٹ باہم آمیختہ از ہر جانب بر افغانان حملہ آوردند ایشان بقدر وسع و توان سعی کردہ آخر الامر ہزیمت یافتند و قریب بہ دوازدہ ہزار افغان قتیل و اسیر شدند و وزیر تعاقب ایشان تا دامن کوہ مدار یہ نمودہ اکثر افواج افغان در انجا بدست ہوا مردند و تمامت ملک ایشان لگد کوب سرکب لشکر وزیر گشتہ و مرہٹہ در بسات چہاونی بہمان ملک نمودند و وزیر از سعد کول جالیسر و سورو فرخ آباد و قنوج تا کوڑ جہان آباد بدست مرہٹہ در آمد و آخر الامر افاغنہ مضطرب شدہ خواہان صلح شدند و وزیر فرخ آباد و محالات شانزدہ لکھہ روپیہ برائے احمد خان بنگش مقرر کردہ جمیع بنجود و برخے از محالات ممالک او بر مرہٹہ مقرر ساخت و خود از بندوبست آن نواحی فرصت یافتہ براہ دھر رفت ✣

ذکر رفتن امیر الامرا ذو الفقار جنگ بطرف اجمیر و محاربہ با راجہ رام سنگہ راٹھور والی میرٹھ جودھپور

درین زمان صوبہ اجمیر از وزیر الممالک معتمد جنگ تغیر شدہ صوبہ الہ آباد و اجمیر بہ امیر الامرا ذو الفقار جنگ مقرر شد و ہمدرین اثنا راجہ بخت سنگہ راٹھور والی ناگور در حضور بادشاہ رسیدہ ارادہ گرفتن جودھپور ملک مورو ثی خود از دست راجہ رام سنگہ ابن ابھی سنگہ راٹھور کہ برادر زادہ او بود نمود و ذو الفقار جنگ را ترغیب بآمدن اجمیر بنا بر بندوبست آن صوبہ و استمداد خود نموده خود بناگور شتافت ذو الفقار جنگ برائے اعانت او در سنہ اثنی وستین والف واحد یا یہ با چہارده ہزار سوار کوچ نمودہ و در راہ خیال کاوش بار اجہ سورجمل جاٹ در خاطر آوردہ و سرداران را بجرب او امر کرد چون روز کم باقی بود و امر پیشتر رفتہ بود ند و قریب بہ افواج سورجمل رسیدہ بود ند امیر الامرا بخیال کمی روز امر بہ برگشتن امر نمودہ و چون امرا برگشتند جاٹ از ہر جانب حملہ آوردہ ترتیب صفوف و انتظام لشکر از ہم افتاد و فوج امیر الامرا شکست یافتہ و چون منہزمان بلشکر رسیدند اضطراب عظیم لاحق شدہ و لشکر جاٹ گرداگرد لشکر امیر الامرا فرود آمدند و شورش مے نمودند و ہمدرین اثنا جاٹ پیغام صلح فرستادہ امیر الامرا بکمال اہانت صلح را پذیرفت و سورجمل وعدہ کرد کہ امیر الامرا از نارنول بیشتر نرود و جاٹ پانزدہ لک روپیہ از رام سنگہ والی جودھپور برائے او گرفتہ بدو سپارد و بنا بر قول مذکور راجہ بخت سنگہ راٹھور شامل شدہ و امیر الامرا نصیحت بخت سنگہ پذیرفتہ باجمیر رفت و جاٹ از وے جدا شدہ برگشت و امیر الامرا بخت سنگہ باجمیر رسیدہ از انجا بجرب

راجہ رام سنگہ معروف بہ رومل سنگہ و ٹھور پسر اجیی سنگہ راہی شدند و راجہ رام سنگہ باتفاق راجہ اجیی سنگہ کچھواہہ والی جے پور پسر راجہ جے سنگہ سوائی بکمر و فرتمام بمقابلہ آمد و از میرٹھ تا منزل پے پارہ چند مرتبہ تلاقی و تلقین اتفاق افتاد و چہل ہزار سوار در رکاب راجگان بودند وقت مقابلہ ہر چند بخت سنگہ التماس نمود کہ ہر جانب کہ من بگویم یورش نمایند و رزہ راجپوتان تو سپاہ ہا بکمین چیدہ اند مبادا لشکر تلف شود و ذوالفقار جنگ کہ خالی از سفاہت نبود نشنودہ گفت کہ مردان ہر جانب کہ روئے آرند باز نگیرند و ہمان جانب کہ راجہ او را مانع بود یورش نمود چون قریب رسید راجپوتان کہ در کمین بودند یکبارگی شلک توپ و تفنگ نمودند جمعیتے کثیر از لشکر امیر الامرا بر خاک ہلاک افتاد و چون بیابان بے آب بود وقت انصاف النہار فوج امیر الامرا از بے آبی بجان آمدہ بعضے دست از جان شستہ تا معسکر راجپوتان تفتند و راجپوتان بفرط شجاعت ایشان را آب دادہ برگردانیدند الغرض امیر الامرا تا قریب برسات در ان حدود نشستہ بود اگرچہ پسر ہولکر ملہار نیز درین محاربہ بمدد راجہ رام سنگہ آمدہ بود اما راجہ بخت سنگہ مروانگی ہا نمودہ در آوردن نرسد و محاربات جوہر دلیری و تحمل و دانش خویش ظاہر ساخت چون بقرب برسات راجپوتان پیام صلح فرستادند و امیر الامرا بخبر ہزیمت صفدر جنگ از افاغنہ شنیدہ از بے غروری خواہان وزارت بود صلح را پذیرفتہ ہر چند بخت سنگہ مانع شد مفید نیفتاد مقرر شد کہ سہ لک روپیہ نقد راجہ جودہپور بامیر الامرا دہد و باقی نقد و جنس بہ مواعید مقررہ ادا نماید و بخیال اموال وزارت معاملہ را کار قریب باختتام رسیدہ بود کہ مظفر جنگ از بنارس رسیدہ چون گستاخی ہے نمود مغلوب پادشاہ گشت و اموالش ضبط شد و عہدہ امیر الامرائی بہ سید نازی الدین پسر دویم اصفجاہ سید صبن قلیچ خان مقرر شدہ مخاطب بہ امیر الامرا و نواب نازی الدین فیروز جنگ بہادر گردید +

ذکر بعضے از سوانح دکہن

چون نظام الدولہ میر ناصر جنگ بادشاہ از کنار دریائے نربدا بدکہن برگشت شنیدہ کہ محی الدین عرف مظفر جنگ کہ از بنارس سعد اللہ خان فرزند شاہجہان

دختر زادہ آصفجاہ نظام الملک بود با اکثر مسالک بغی و عناد گردیدہ با افواج فرانسس پہلچری بہ ارکاٹ رفت ناصر جنگ با ہفتاد ہزار سوار و یک لک پیادہ بمقابلہ استقبال بجنگ او روے اقبال آوردہ تا بندر پہلچری رسیدہ و در بست و ششم ربیع الآخر سنہ ثلث وستین و مایہ بعد الالف معرکہ قتال آراستہ شد زنار مرجنگ مظفر یافتہ مظفر جنگ اسیر گردید و نام جنگ در ارکاٹ موسوم بر شکال گذرانیدہ اما ہمت خان افغان کہ نمکخواری را بر طاق عصیان نہادہ با فرانسیسان پہلچری در ساختہ در ہفتدہم تاشائر بہم محرم سنہ اربع وستین و الف واحدی یا ایزد یک بیک ضرب بندوق کار نام جنگ تمام ساخت ۵ نواب عدل گستر عالی جناب رفت + فرصت نداد تیغ حوادث شتاب رفت + در ہفدہم ہم ماہ محرم شہید شد + تاریخ گفت نواب گرے آفتاب رفت + مظفر جنگ باتفاق ہمت خان و دیگر افاغنہ بر سند امارت نشست و با فرانسیسان و افغانان بحیدر آباد آمدہ روزے کہ

لکیب پلے ضرب خیام او بود درمیان افاغنه واو نقلتے واقعشده کار بمقابله کشید و ظفر جنگ با فرانسیسان بمقابله افاغنه
صف آراشده درین معرکه بهمت خان و ظفر جنگ هر دو سر و نقلب عدم کشیدند و گشته تیغ انتقام آلهی گردیدند و همدرین
زمان که ورود احمد شاه ابدالی واقعشد و صفدر جنگ حسب استدعائے بادشاه هولکر ملهار را برائے رزم شاه ابدالی
بدهلی آورده بود جاوید خان و دیگران پیش از آمدن او ایلچی احمد شاه را بالصلح برگردانیدند و صفدر جنگ درین زمان
تقاضائے زر موعوده هولکر نمود و غازی الدین خان پسر دویم آصفجاه که خواهان صوبه دکهن بود دو امرا پیشکش بسیار
میخواستند سید غازی الدین باین عرض رسانید که اگر فرمان صوبه داری دکهن باین پیشکش بمن عطا شود هولکر را همراه خود گرفته
از تقاضائے او خلاص مے نمایم درین وجهه فرمان صوبه داری دکهن بامیر الامرا غازی الدین خان عطا شد و غازی الدین خان
هولکر را همراه گرفته روانه گشت و سند صوبه فاندیس و سند بموجب استدعائے او بدو نوشت اما در اورنگ آباد درگذشت
و سید محمد خان بهادر صلابت جنگ خلف سیوی آصفجاه نظام الملک بر مسند امارت نشست و بالجزم انتقام مرهٹه پائے
در رکاب آورده و فرانسیسان را نیز بمازمت داشته برائے تنبیه بالاجی راؤ به احمد نگر رسید و بالاجی نیز پانصد هزار
سوار بحرب او برآمده و صلابت جنگ او را تا به پونه رسانیده جمیع آبادی هائے مرهٹه را با خاک برابر ساخت و شبے که
ماه در خسوف و مرهٹگان در پرستش بودند شبخون بر ایشان زده بسیارے از ایشان را سیر و قتیل و به توپخانه و آتشبازی فرانسیسان
سوخته بالاجی پائے برهنه بر اسپ سوار شده بدر رفت و صلابت جنگ بوجه نفاق و خلاف باهمی بعد ازین صلح کرده
معاودت نموده و ملهار راو هولکر را استمالت نموده بود و با صلابت جنگ پیمیده استمالت خود را جاری ساخت +

ذکر ورود سلطان احمد شاه ابدالی دُرّانی افغان کرت ثالث در هندوستان

درسنه خمس وستین و مایته والف احمد شاه دُرّانی قصد هندوستان نموده چون به لاهور رسید سید معین الملک سد راه شده در سنکر نشست و تا چهار ماه آتش جنگ و
جدال مشتعل بود و بعد ازین از غرور جوانی و صلاح نادانی از سنکر بیرون آمده شکست یافته و داخل شهر شده خواهان صلح
گردید بادشاه دُرّانی او را بالعزت نزد خود طلبیده از جانب خود بصوبه داری ملتان و لاهور مقرر کرده هر دو صوبه را از قلمرو
گورکانیه برآورده بسلطنت دُرّانیه اختصاص داد و ایلچی نزد احمد شاه گورکان فرستاد امرا و احمد شاه پیش از وصول صفدر جنگ
ترکمان ایلچی را بالصلح برگردانیدند و صفدر جنگ بعد از معاودت احمد شاه دُرّانی به کابل از تسلط جاوید خان به تنگ آمده بود
دیرا بحیلهٔ ضیافت بخانهٔ خود طلبیده گشت بادشاه را نیز از صفدر جنگ رنجیده هر سید سید شهاب الدین پسر نواب میر غازی الدین
خان فیروز جنگ بخطاب پدر و عهده امیر الامرائی ممتاز شده و بادشاه بصلاح عماد الملک سید شهاب الدین المخاطب به

امیر الامرا غازی الدین خان فیروز جنگ کنیزه آصفجاه نظام الملک سید قمر الدین مین قلیچ خان بود و به تهدید انتظام الدوله
پسر سید قمر الدین خان اعتماد الدوله وزیر توپخانه و غلخانه را از اهتمام و زیر ترکمان کشیده غبار رنج و ملال که خاطر مین

در آئینه دلها مخفی داشتند ظاهر شد و شبے بادشاه گماشتگان وزیر را که بانتظام قلعه مے بودند از قلعه بدر کرده دروازه هائے قلعه بسبت دسبل توپخانه را محاذی حویلی دارا شکوه که وزیر در انجا مے بود چند وزیر از حویلی مذکور بعد از جواب سوالهائے چند بیرون شهر رفت و از انجا بے رخصت عازم صوبه هائے خود گشت اما از راه اراده اول را فسخ کرده بعزم رزم آقا سے خود باز گردید و مجموعے را بشاهزادگی قرار داده معرکه حرب و ضرب آراست و سوج مل جاٹ را نیز بمدد و همراهے سادات یعنی عماد الملک و انتظام الدوله نیز تنبیه حرب و ضرب نموده بمقابله او شتافتند و تا مدت شش ماه محاربات در میان بادشاه و وزیر جاری بود و عماد الملک امیر الامرا منادی کرد که هر سوارے که از ملازمان صفدر جنگ به داغ سین بیاید صد روپیه مرد و شصت روپیه تنخواه خواهد یافت اکثر سواران از مغلیه وغیره از طرف او برگردیده آمدند و رعایاے شاهجهانابادو نیز طمعے استاده کردند و نداد دادند که وزیر ترکمان رافضی است و بر بادشاه اسلام خروج کرده است جنگ با وے واجب است و خانهائے وزیر و متعلقان او را تاراج کردند و جاٹ نیز در معاوضه این دهلی کهنه را بسجارو ب غارت از هر طرف صاف نمود و طبل نامردمی فرو کوفت بعد از شش ماه که طرفین عاجز شدند مصالحه باهم گزیدند و صلح شد و صوبه اوده و الآباد به وزیر بحال ماند و وزیر در سنه سبع و ثمنین و الف واحدیه مایه طبل رحیل فرو کوفته بصوبه هائے خود رفت و هولکر ملهار وهی آپا مرهٹه که الطلب عماد الملک آمده بود چون سید عماد الملک از دست جاٹ در عذاب بود مرهٹه را همراه گرفته بر قلاع سورجمل جاٹ لشکر کشید و در میان محاصره قلاع او توپهائے قلعه شکن و استمدادے از احمد شاه طلبیده چون نهایت نفاق و شقاق در میان امرا قائم بود بادشاه بصلاح دیگران مدد نفرستاد و عرائض سورجمل جاٹ نیز مشعر بر اظهار دلتنگ خواهی و التماسهائے عفو قصور علی التواتر بحضور بادشاه میرسیدند بادشاه و سید انتظام الدوله بصلاح همدگر از عماد الملک رنجیده و طالب صفدر جنگ ترکمان گردیدند و از دار الخلافه برآمده به سکندره رفتند و سید عماد الملک عاقبت محمود خان کشمیری را فرستاد تا بادشاه را ازین عزم باز دارد و عاقبت محمود خان بلشکر بادشاه رسیده ظاهر نمود که چند هزار سوار مرهٹه از لشکر برآمده اند معلوم نیست که بکجا رفته باشند و بادشاه احتیاط نکرده بغفلت گذرانید و هولکر ملهار که بسیر اودهمحاصره قلعه جاٹ گشته شده بود و از نفرستادن اتواپ امداد از بادشاه رنجیده بود بے خبر جی آپا و عماد الملک شبگیر کرده و جمنا را عبور نموده همدران شب در جوار لشکر بادشاه رسید چون بادشاه و امرا از آمدن هولکر خبر یافتند بادشاه و انتظام الدوله بغیر آنکه کسے را خبر کنند از لشکر برآمده رفتند و هولکر رسیده بے منازعے متصرف اسباب سلطنت گردید و لشکر چون از رفتن شاه و وزیر خبر یافتند پریشان گردیدند و تمام اموال لشکریان بغارت رفت بلکه زنانیه زوجه محمد شاه خواهر وزیر هم در محاصره هولکر در آمدند اما هولکر آداب سلطنت مرعی داشته تعرضے باسباب و خیام ملکه نرسانید و عماد الملک نیز ترک محاصره جاٹ نموده بدار الخلافه رسید و بنوبر مرهٹه وزارت را جبرا و قهرا خود گرفته معصم الدوله پسر خان دوران خواجه عاصم را امیر الامرائی داد و در دهم شعبان سنه سبع و ثمنین و الف واحدی مایه احمد شاه را با مادرش متید کرده بعد از

چند روز سیل در چشم او کشید و همدرین سال ابو المنصور خان ترکمان رحلت کرد سلطنت احمد شاه شش سال و چند ماه بود و بعد عزل بست سال زیسته بتاریخ دویم شعبان سنه ثمانی و ثمانین و الف و احدی مایه هجری بعمر چهل و هشت سال و شش ماه و یازده روز وفات یافت ۵ بریست چون بجاهد دین رخت زندگی + هر کس دو سر شک بزرگان خویش سفت + تاریخ برای سال وفاتش بصد بکا + سال وفات سال وفات ۱۱۸۸ ائے ائے گفت +

ذکر سلطنت سلطان عزیز الدین محمد عالمگیر ثانی ابن معز الدین جهاندار شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگزیب عالمگیر بادشاه گورکان

چون عماد الملک حسین خود بداغ نمک حرامی آلود واحمد شاه را کور کرده

بحبس فرستاد در تاریخ دهم شعبان سنه سبع و ثمانین و مایته و الف هجری عزیز الدین عالمگیر ثانی را که پسر معز الدین جهاندار شاه بود و ولادتش در سنه تسع و تسعین و الف هجری از بطن اوپ بائی واقع شده بود و درین وقت شصت و هفت سال عمر داشت برآورده بر تخت سلطنت نشاند ۵ بر سریر سلطنت سلطان عزیز الدین نشست + کارهای دین و دولت جمله خالصر خواه شد + سال تاریخ جلوس او ذکا تحریر کرد + بادشاه هند عالمگیر عالیجاه شد + ایضاً ۵ گشت تاریخ ظهر آرزو + وسکه او این بیت بود ۵ بزر زد سکه صاحبقرانی + عزیز الدین عالمگیر ثانی + و همدرین زمان سید معین الملک صوبه دار لاهور در گذشت و میر مومن پسر او بر جای او نشست و بوجه صغر سنی او مادر او رانق فائق جهات او گردید و ظلم و تعدی در عهد او رائج شد چون هر کس که خود را سکه بنام سید و بطور مذهب سکه گورگو بند میگفت سکهان بحمایت او مے کوشیدند ازین سبب اکثر مردم از ظلم و ستوه زبردستان ناچار شده اظهار مذهب سکه میکردند تا سکهان حمایت آن ها نمودند بدین وجه مذهب سکهان رواج گرفت بعد از آنکه میر مومن در گذشت خواجه موسی اخراج داماد معین الملک بجای او نشست بعد ازین سید عبد الله خان پسر سیف الدوله عبد الصمد خان دست یافت و بیگم را تقید نمود و خود نیز از دست سپاه عاجز شده فرار ورزید و بیگم بار دگر در قید خواجه میرزا خان ملازم خود افتاده آخر بصلح انجامید عماد الملک که میخواست لاهور را تصرف در آرد و چون سواران رساله سین داغ برد و بلوا کردند عماد الملک گرفتار ایشان شده شخصے آمده بزبان ترکی آنها را گفت که بادشاه میگوید که اگر عماد الملک را گرفته و بسته بما سپارید رعایات بهتر بینید عماد الملک که مرد من آبائے او ترکستان بود و ترکی خوب مے فهمید مطلب را فهمیده گفت که اے فرستادگان هر چه میخواهید زود بکنید سرداران رساله مذکور فوراً العزت و حرمت بجایگاه او فرستادند و وزیر همان وقت سوار شده نجیب الدوله افغان را فرمود تا تمام رساله مذکور را غارت کردند بادشاه نیز نجیبه او را به معتمدان خود سپرد و شاهزاده عالی گهر را همراه گرفته روانه لاهور گردید و دختر معین الملک که منسوب بو بکر بن علیمدین معین الملک دختر ابسامان لائق نزد او فرستاد و عماد الملک سواران خود تمام تعاده بیگم معین الملک را تقید کرده و او را بوکلان سپرده روانه شاهجهان آباد نمود و صوبه لاهور در بدل پیشکش سی لکهه روپیه

به آوینه بیگ خان راه +

لشکر کشیدن سلطان احمد شاه ابدالی دُرّانی بر ممالک عالمگیر ثانی گورکانی و تاخت نمودن شهرهای هندوستانی

چون اخبار جرأت و جسارت عماد الملک بازن معین الملک با احمد شاه رسید باحضار لشکر فرمان داده بعد از اجتماع

لشکر به لاهور رسید آوینه بیگ خان تاب نیاورده راه فرار در پیش گرفت و بادشاه درانی بالمغار راه بریده به بست کرده به دار الخلافه رسید و عماد الملک چاره بغیر از اطاعت ندیده باستیصال شتافت و مادر زن خود را شفیع آورده و سفارش آن عفیفه و شاه ولی خان وزیر ستگاری یافت و بادشاه درانی هفتم جمادی الاولی روز جمعه سنه سبعین مایه بعد الالف هجری داخل شاهجهان آباد گردید و از انتظام الدوله وزیر پنجاه لک روپیه طلبیده سیدند مگر در ادائے مبالغ تعلل ورزیده حکم ضبط اموالش جاری شده بعد تفحص از یک مکان اشرفی دو کرور روپیه و اسباب آلات طلا و نقره یک کرور روپیه بهم رسید و زن معین الملک مغلانی بیگم زوجه سید قمر الدین وزیر پادشاه دلپوری بیگم را بالقید در آورده جملا اموالش را نشان داده ضبط در آورد و بخزانه بادشاهی رسانید و بادشاه دُرّانی از عالمگیر گورکانی ملاقات کرده قریب یک ماه دست تعدی بجکنه شهر دراز نبوده از اعیان اشراف و تجار اموال لاتعد وصول کرده بسیارے از ارباب غیرت خود را بسم و سلاح گشتند و تحفائی شاهزاده تیموری ابن احمد شاه با دختر اغر الدین گورکانی برادر عالمگیر ثانی مقرر شده باهتمام تمام بعمل آمد و ملکه خاندان گورکانی زیب بخش کاشانه شهزاده درانی گردید چون از عماد الملک پیشکش طلبیده شد بعرض رسانیدند که اگر شهزاده با فوج همراه بنده گردد از دو آبه تا تردید زر خطیر وصول نموده بخزانه درسانم احمد شاه دُرّانی فرمود تا شهزاده هدایت بخش ابن عالمگیر ثانی و میرزا بابر داماد عالمگیر ثانی که پسر اغر الدین ابن معز الدین جهاندار شاه بود معه جان باز خان وغیره امرائے دُرّانیه همراه اورند عماد الملک اینها را همراه گرفته بفرخ آباد رسیده احمد خان بنگش مهمانداری بجائے آورده همراه شد عماد الملک بعزم گنگا نموده اراده ممالک صفدر جنگ نمود و بعد از فوت صفدر جنگ پسر او شجاع الدوله جلال الدین حیدر قراقوینلو ترکمان بجائے او نشسته بود بدین خبر استعداد حرب کرده عماد الملک پیشباز نموده جنگ هائے سهلی میان قزلباشان بعمل آمده بسعی سعد الله خان پسر علی محمد خان برین پنج لکهیه پیشکش از شجاع الدوله تصفیه شده و شهزادگان بحدود فرخ آباد رفتند و احمد شاه متوجه تادیب سوجمل جاٹ گردید و قلعه بلمگڈه را دو ماهه سه روز کشاده مارسان قلعه را به تیغ تیز گذرانیده از آنجا به تهیه تاخت متهم اکوچیده جهان خان ابدالی را بقراولی فرستاد جهان خان در متهم آلده در قتل و غارت و سوختن و کندن دقیقه مهمل نگذاشت و از انجا بدیگر قلاع جاٹ تعیین شد ناگهان وبائے در لشکر احمد شاه افتاده مردم بسیار مردند احمد شاه ناچار دست از قلاع جاٹ باز داشته چون قریب بشاهجهان آباد رسید عالمگیر ثانی بالمقصود گڈه آمده ملاقات کرد و بیگمات محمد شاه یعنی ملکه زمانی دختر فرخ سیر و صاحبه محل که از تسلط عماد الملک و عالمگیر ثانی ناخوش بودند بنام عقد حضرت بیگم دختر محمد شاه که از بطن صاحبه محل بود به احمد شاه دادند

احمد شاه این مواصلت را باعث افتخار خاندان خود دانسته قبول نموده حضرت بیگم را بعقد خود درآورد و چون ملکه زمانی و صاحبه محل بودن در هندوستان نمیخواستند ایشان را مع جملا اموال و اثقال همراه خود گرفته ببکابل رفت و وقت رفتن نجیب الدوله نجیب خان افغان را بعهده امیر الامرائی مقرر نموده بادشاه را بوی سفارش نمود +

مجملی از وقایع دکن و اولاد آصفجاه نظام الملک

درین زمان که سید محمد خان صلابت جنگ امیر الممالک بر و ساده دکن نیابت بخش بود

موشیر فرانسیس که ملازم او بود با قتدار و محالات بسیار دجاگیر یافته مخاطب به سیف الدوله عمدة الملک گردید و انگریزان نیز حال چنان دیده بعضی از صوبه ارکاٹ را بقبضه خود درآوردند چون رکن الدوله از فرانسیس مذکور بدشد موشیر منصب وکالت دکن را از و کشیده به سمصام الدوله شهنواز خان دادند و میر نظام علی برادر امیر الممالک سید محمد خان را صوبه برار و میر محمد شریف برادر دیگر او را صوبه بیجاپور مقرر کرد و چون برهان الملک میر محمد شریف از بیجاپور باز گردید وکالت مطلق بوی مفوض شد و میر نظام علی مخاطب به آصفجاه ثانی از برار بارنگ آباد آمده زمام امارت بدست خود گرفته برهان الملک را معزول ساخت و لقب اولی مجدد مقرر کرد و در سال سبعین و مایه و الف هجری بالاجی راو در سواد اورنگ آباد آمد آصفجاه امیر الممالک را در اورنگ آباد گذاشته برهان الملک بجوب او رفت آخر بمصالحه انجامیده جاگیری بهفت لک روپیه تسلیم بالاجی راو گردید اما موشیر بوسی از اقتدار آصفجاه در تاب و تب بود ابراهیم خان کاردی را از آصفجاه برگردانیده خواست که آصفجاه را بحیله صوبه داری حیدرآباد فرستاده متعاقب کند آصفجاه بدین مشورت پی برده و حیدر جنگ مادر الههام موشیر را که جهت ملاقات او آمده بود زهر داده قاتیل کردند و براسپی سوار شده بخوی بیرون رفت که لشکر و توپخانه فرنگ تحیر انداخته ماندند و آصفجاه به برهان پور و امیر الممالک صلابت جنگ و موشیر بوسی بحیدرآباد برگشتند و آصفجاه از برهان پور تهیه خود نموده به برار رفت و با جانوجی بسپر رگهوجی بهوسله مکاسدار برار انواع محاربات در میان آمده بصالحه انجامید و بعد ازین به حیدرآباد رسیده و هر سه برادر در ملاقات نمودند و در سنه ثلاث و سبعین و مایه بعد الالف هجری قلعه احمد نگر که پایه تخت سلاطین نظام شاهیه بود و در زمانه شهنشاه اکبر بضبط بادشاهان گورکان در آمده بود مسدا شیو بهاؤ برادرزاده بالاجی راؤ با قلعه دار آنجا که نشانیده دودمان آصفجاه بود سازش نموده بگرفت چون درین سال فرانسیسان را با انگریزان نازعتی رویداده بود دست از ملازمت امیر الممالک کشیده به بندر پهول چری رفتند ازین سبب مرهٹه خواستند که دکهن را از اولاد میر نظام الملک بیرون آرند مسدا شیو راؤ بهاؤ با شصت هزار سوار عازم شده امیر الممالک صلابت جنگ و آصفجاه ثانی با هفت هزار سوار مقابل شدند چون مرهٹه در میدان ایستاده نمی جنگیدند و اکثر حرب ایشان شبخون و بستن راه غله وغیره بود که زدند بار لشکر غافل میرسیدند چون اهل لشکر هوشیار میشدند میگریختند درین حرب ابراهیم کاردی که در اتهام فرانسیسان در ملازمت سادات بود جنگ توپ تفنگ آموخته بود آن نمک حرام نزد مرهٹه رفته توپ خانه باهتمام او بوده در راه روی که لشکر نوابان بضابطه میرفت

بالاجتماع راه میرفتند شلک توپ و تفنگ نموده اکثر اهل لشکر تلف میشدند و نوابان میخواستند که به دهاور رفته فوج آنجائی را با خود گرفته برپونا بتازند تا مرهٹه از ملک ایشان دست بردارد و نیز افواج اطراف بدیشان پیوندد روزے که سب معمول راه سے بریدند و توپخانه مرهٹه از اطراف گله باری میکرد دلیران فوج سادات بصفوف ابراهیم ریخته یازده علم از ایشان گرفتند و به ثبات قدم قریب به دهاور رسیدند مرهٹه چون دید که فوج دهاور قریب است که با ایشان بیامیزد چهلهزار سوار بر چنڈاول آهنگ حمله نمودند چنڈاول منهزم شده ناچار ره برادر رضا بصلح داده جاگیر شصت لک روپیه از انجمله محالات اورنگ آباد و صوبه بیدر و قلعه بیجاپور و دولت آباد واقعه دکن و قلعه آسیرگڈه واقعه خاندیس بخیبو بمرهٹه دادند و قلعه آسیرگڈه از امنیهٔ آسا اهیر است که شیخ نصیر خان فاروقی اورا بداغاز و بگرفت و در سنه تسع والف اکبر بادشاه گورکان از دست بهادر خان فاروقی بدست آورد و قلعه دولت آباد از راجه رام دیو بدست سلطان علاؤالدین خلجی در سنه اربع و تسعین و ستمایه آمده بود و ازان زمان باز در دست سلاطین بهمنیه و دیگر امرائے ایشان مے بود در سنه سبع و تسعین الف هجری عالمگیر بادشاه از دست مسندر عادل شاه گرفته بود الحال قلاع مذکور بدست مرهٹه رفتند و همین سال انگریزان برفرانسیسان ظفر یافته پهلجری و سیکاکول و راج بندری را گرفته عمارات آنجا را بزمین هموار ساختند و بغیر از حیدرآباد و بیجاپور و صوبه برار در دست اولاد نظام الملک چیزے نمانده ازانهم حصه چهارم مرهٹه بگرفتند +

ذکر مجملے از کوائف صوبه بنگاله و حکومت نواب امیر سراج الدوله و عروج انگریزان و بدست آوردن ایشان تمام الصوبه

چون مهابت جنگ الور و دیگران ناظم صوبه بنگ رحلت کرده نواب سراج الدوله نوه او بر مسند حکومت نشست اما آمدن انگریزان در هندوستان و روشناس گشتن ایشان چنین مے تواند که کمپنی یعنی جماعت تجار نصرانی که در هندوستان مثل دیگر سوداگران آمد و رفت مے نمودند اول در عهد سلطان نورالدین محمد جهانگیر بادشاه در هندوستان اجازت اقامت خواستند و حسب الامر بادشاه مکانے برائے تجارت در بندر کالکته ملک بنگاله یافته مشغول به تجارت گشتند و در عهد سلطان شاهجهان بادشاه بوسیله جهان آرا بیگم که یکے از حکمائے آنگریز کرده رعایتی لائق یافته از اخراج و تاخت و تاراج محفوظ و مصئون ماندند و در زمان سلطان فرخ سیر فرمان خرید زمینداری بایشان عنایت شده مستحکم گشتند بالعیاز ضعف سلطنت اندک اندک جمعیت برائے حفاظت تجارت خود افزودند و در عهد محمد شاه که بنگاله را کارے بسلطنت نبوده اقتدار انگریزان بیش از پیش و افزایش بود و در عهد سراج الدوله بالکل اختیار بنگاله در دست انگریزان رسید چنانچه نوشته میشود که چون سراج الدوله بر مسند ایالت نشست از حرکات سفیهانه خود جمیع عمائے مهابت جنگے را از خود رنجیده ساخت اول خاله خود بی بی گهسیٹی زوجه شهامت جنگ را گرفته تمامت

اموال اورا غارت کرد و میر محمد جعفرخان را از بخشیگری معزول کرده میرمدن نام تنهیے را بخشی نمود و موہن لال را بخطاب مہاراجگی و منصب پنجہزاری و نوبت و پالکی جہالرواء عنایت کرد سرداران از سفاہت او و مقربان او بجان آمده بودند اول سراج الدولہ متوجہ انتزاع پورنیہ از دست شوکت جنگ گردیده و مردم برائے گرفته آوردن کشن بلبہہ پسر راج بلبہہ دیوان شہامت جنگ فرستاد و کشن بلبہہ از جہانگیر نگر گریخته به کلکته رسیده و مسٹر ڈریک کہ افسر انگریزان کوٹھی کلکته بود حمایت او کرده بکسان سراج الدولہ نگذاشت و سراج الدولہ کہ این خبر شنید ترک عزیمت پورنیہ نموده برگشته با افواج بے پایان متوجہ تادیب انگریزان گردید و بعد از قطع منازل بکلکته رسیده و مسٹر ڈریک به کوٹھی قدیم متحصن جسته حتی الوسع مدافعت نمود و سراج الدولہ در اندک جنگ و حرب غلبه نموده بسیارے از انگریزان قتل و اسیر شدند و مسٹر ڈریک با برخی از قوم خود بهر طور کہ توانست خود را بجہاز کشیده و بانواقعه در سنه تسع و ستین و الف و احدی مایه واقع شد و سر الوطه تمامت اموال ایشان را تاخته و بعد از غارت و تاراج مانک چند دیوان را با پنجهزار سوار و هشت هزار پیاده بحفاظت آنجا گذاشته خود متوجه حرب شوکت جنگ گردید و شوکت جنگ از سراج الدولہ سفیهه تر بود و تمامی اراکین خود را از حرکات ناملائم خود بستوه آورده بود بالجمله هر دو برادر باهم جنگیدند شوکت جنگ در میدان نبرد کشته شد و جوش منهزم گردید و سراج الدولہ بر اموال و املاک او تصرف کرده بعد از بندوبست صوبه او بکمال اقتدار به مرشد آباد برگردید و مدت زمان چون در دکن فرانسیسان تسلط بسیار یافته بودند بک کوٹھی انگریزان در صوبه ارکاٹ علاقه دکهن بود و کرنل کلیف افسر از انگریزان با اندک فوجے بحفاظت او متعین بود بایلے امیر الممالک صلابت جنگ ناظم دکن سعی در محاربات فرانسیس نموده مورد عنایت امیر الممالک گردیده خطاب ثابت جنگ یافت چون ڈریک از کلکته برآمده به بندر راج رسیده و با کرنل کلیف مشورت کرده مقرر شد کہ از سراج الدولہ عفو قصور کنانیده باز بنائے کوٹھی در کلکته نمایند و کرنل کلیف و مسٹر ڈریک از انجا روانه شده و متصل به کلکته رسیده از انجا پیام عفو تقاصیر مسٹر ڈریک و اقرار ادائے چند لک روپیه نذرانه و هرجانه و استدعائے حکم بنائے کوٹھی مسمار شده فرستادند سراج الدولہ کہ بهره از فهم و دانش و ذره از شجاعت و جرأت نه داشت و با اینهمه امراء و دور اندیش را از خود دور و اراذل و اذالی را با خود نزدیک کرده بود منظور نکرده و کرنل کلیف باوضاع و اطوار اوپے برده بحرب مانک چند روئے آورد و آن پست همت باندک جنگ روئے گردانیده کرنل کلیف قبضه بر اماکن و مساکن خود نمود و سراج الدولہ ازین خبر برآشفته در ربیع الثانی سنه سبعین الف و احدی مایه عازم حرب اهل انگلیشه گردیده و باسامان حرب و نبرد در قرب کلکته رسیده تعویقے کہ مناسب نبود در رنگ سے نمود و کرنل کلیف همواره کسان خود برائے مصالحت باقرار ادائے نذرانه نزد سراج الدولہ میفرستاد و آن کم فهم نے فهمید تا آخر انگریزان بر اطوار بیدلی لشکر و بیدانشی اکابر از نواب و البته شخصے را از خود برگزیده ظاهرا برائے پیام صلح و باطنا برائے تفحص اطراف و جوانب و احتیاط مواقع فرستادند و شخص مذکور برگشته و حالات لشکر

مفصل واقعه انگریزان شبی فوج خود کشتی نشانیده بعقب لشکر نواب رسانیدند ازانجا پیش و پس شلک توپ و تفنگ کرده بر لشکر
نواب حمله آوردند و بسیار کس از لشکر سراج الدوله از صدمات گلوله تفنگ تلف شدند اما لشکر از جائے نرفت انگریزان نیز به
معسکر خود برگشتند و ازین وجه رعبے بر ضمیر نواب مستولی یافت و ازانجا دور تر رفته معسکر ساخت و پیام صلح فرستاد
کرنل کلیف او را ازین دیده اول که خود چند لکهه روپیه بیداد الحال مطالبه زر نقصان اخت کوٹهی پیش آورد و آخر بر اندک
مبلغے راضی شده سراج الدوله نیز بے نقد داده و شش پرگنه متصل به کلکته تا ادائی زر معهود بدیشان سپرد و بعد ازین خائب
خاسر به مرشد آباد برگردید چون انگریزان و فرانسیسان باهم دشمن بودند آنها نیز به سبب تجارت وارد هندوستان شده بودند
و همواره باهم بحرب و جنگ میگذرانیدند درین ایام انگریزان را با ایشان محاربه واقعشد و شخصے فرانسیسی با قوم خود دغا
نموده جائے آمد و رفت جهاز ایشان به انگریزان نمود و انگریزان بر فرانسیسان ظفر یافتند موشیو لاس نام فرانسیسی که
از عظمائے آن قوم با اکثر اهل قوم خود در بنگاله رسیده ملازمت سراج الدوله قبول کرد و سفیران انگریزی باشتعلاک امرائے
منافق ازین کار سراج الدوله را منع کردند و سراج الدوله ناچار به طبق عهدنامه صلح موشیو لاس را از خود جدا کرده به عظیم آباد
فرستاد اما چون میر جعفر خان و جمعیت سیٹھے که از جمله متمولان بنگاله بود و دیگر عمائد خواهان خرابی سراج الدوله سے بود ند به
انگریزان پیام دادند که در اندک حرکت شما کار سراج الدوله تمام خواهیم نمود و در اندک جنگے کار این بیچاره باختتام خواهد
رسید و بالشماسه کرور روپیه نقد در معاوضه این تکلیف خواهیم داد کرنل کلیف با افواج خود مهیائے جنگ او گردید سراج الدوله
چار و ناچار باستر ضائے منحالفان کوشیده و راجه دولبهه رام را با اکثرے به پلاسی فرستاد تا در بستن مورچال سعی کند راجه
مذکور در ظاهر و باطن مردم را از سراج الدوله برگردانیده با میر جعفر خان یکدله سے نمود و همین طور میر جعفر خان در مرشد آباد
بهمین کار مشغول بود آخر سراج الدوله با میر مدن و موهن لال که معتمدان او بودند برآمده به پلاسی رسید و در پنجم شوال سنه سبعین
والف واحد بمایه مقابله واقع شد میر جعفر خان وغیره بظاهر قبیله متعین بودند تماشائے محض بوده دست بجنگ نکشودند اما امیر
مدن و موهن لال مردانه وار جنگیده باوجود بارش گوله توپ و تفنگ ایوش نمودند و تا به باغ پلاسی رسیدند و کرنل کلیف
هوش باخته و گمان دغا بر میر جعفر و غیره متحکم ساخته با امین چند که پیغام آورده بود بر آشفت که وصد چنین بود که در اندک
زد و خوردی مقصدے که منظور است حاصل شود و فوج از نواب منحرف است این خود برعکس آن دیده مے شود امین چند
عرض نمود که جمله فوج بدست میر جعفر است اما همین قدر که میجنگند مخلصان نواب اند و بر ایشان باختیارے نیست همدریں اثنا
گلوله توپ بپائے میر مدن رسید و پائے او بریده جان داد سراج الدوله ازین حالت سراسیمه شده میر جعفر الطلبید و دستار از سر
خود برداشته بحضور او گذاشت و گفت که من از کرده پشیمانم و حق نمک و رفاقت و قرابت مهابت جنگ را شفیع مے
آرم باید که از سیادت و شجاعت خود در نگذرند و جان نکنند که آبرو ریخته شود امیر جعفر خان نمک حرامی را بخود جزم کرده
بود مؤثر نشده گفت که امروز جنگ موقوف باید کرد که فردا تدارک کرده خواهد شد سراج الدوله موهن لال را که پشیمان رفته

سرگرم جنگ مردانه بود حکم برگشتن فرستاد موہن لال جواب داد کہ وقت برگشتن نماندہ ما پائے جلادت پیش نہادہ ایم ہر قدر کہ
توانید بما مدد نمایید سراج الدولہ از روئے اضطرار رو بے بہ میر جعفر خان سکارآور دو آن مزور ہمان سخن را اعادہ کرد
ناچار بہ پیامہائے تاکیدی موہن لال را پس طلبید چون موہن لال برگردید ہمان وقت مردم بیدل منافق پیشہ راہ
فرار اختیار کردند چون بسیاری لشکر او فرار ورزید سراج الدولہ کہ دشمنے مقابل و دشمنے دلیل داشت چار و ناچار بے
جمعیتی کردہ مسالک مسلک فرار گردید و براہ دریا عازم عظیم آباد شد چنانکہ مہابت جنگ خاندان ولی نعمی سرافراز خان را
برباد دادہ بود خاندان او نیز از دست ملازمان او از بنیاد برافتاد فاعتبروا یا اولی الابصار ۵ مہاوزمندی
ممکن بر کہان + کہ بریک نمط مے نماند جہان + بر گفتمت پائے مردم زجائے + کہ عاجز شوی گردرائی زپائے +
دل دوستان جمع بہتر نہ کنج + خزانہ تہی بہ نہ مردم بہ رنج + مبند از در پائے کار کسے + کہ افتد کہ در پائش افتی بسے +
عدو را بکوچک نباید شمرد + کہ کوہ گران دیدم از سنگ خرد + نہ بینی کہ چون با ہم آیند مور + زشیران جنگی برآرند
شور + الغرض سراج الدولہ بہ منصور گنج رسیدہ و در خزانہ کشادہ ہر کس ہر چہ خواست بامید رفاقت داد و وقت
شب جواہر و اشرفی و زنان را برداشتہ و بہ کشتی نشستہ عازم عظیم آباد شد و سراج الدولہ موشیر لاس را نیز طلبیدہ
بود امادر سرانجام زر کہ برابر رام نارائن ناظم عظیم آباد نگاشتہ بود دیر شدہ قبل از رسیدن موشیر لاس کار او تمام
شدہ و میر جعفر خان او را بدست آوردہ بود و سراج الدولہ از راہ محل گرفتار آمدہ کشتہ شد و نعش او را بر فیل شہر
نمودند و میر جعفر خان بر شد آباد رسیدہ مشغول اخذ و ضبط اموال و احمال و اثقال گردیدہ زرہائے موعود اہل انگلشیہ
رسانیدہ و خود را بہ خطاب شجاع الملک حسام الدولہ امیر محمد جعفر خان مہابت جنگ مخاطب ساختہ خطاب شہامت جنگ
برائے پسر خود میرن و ہیبت جنگ برائے میر محمد کاظم خان برادر خود مقرر ساخت نوشتہ اند کہ سراج الدولہ تعاقب برانگیزان
ظفر یافت دران وقت یکصد و چہل و شش انگیزیا اسیر شدہ بودند ہنگام شب آنہا را در خانۂ تاریک تونگ کہ شش گز
مربع بیش نبود مقید نمودند صبح چون در را کشودند بسہ کس زندہ بودند باقی بشدت گرمی و تنگی جان دادہ بودند و
الحال انگیزیان آن مجلس را بلا کہول میگویند بہر کیف چون میر جعفر خان بمرد انگیزیان ناظم بنگالہ را شاہ اختیار و اقتدار
انگیزیان بسیار افزون شدہ و ہر چہ میخواستند میکردند چنانچہ بعضے از حالات بنگالہ بعد ازین بیاید انشاء اللہ تعالیٰ +

ذکر آمدن سید عماد الملک و نسیر غازی الدین خان از فرخ آباد و رفتن شاہزادہ عالی گہر گورکان عالی نژاد بممالک بنگ و تسلط انگیزیان بممالک بنگالہ بہ تدبیر و جنگ

چون عماد الملک میر شہاب الدین عرف نواب

غازی الدین خان وزیر خبر رفتن احمد شاہ ابدالی بولایت کابل شنید از فرخ آباد جنبیدہ و رگناتھ را و برادر بلاجی راؤ
و ملہار راہو لکر را بمدد خود طلبیدہ و احمد خان بنگش را بعنہ نجیب الدولہ امیر الامرا ساختہ بشاہجہان آباد رسیدہ و

عالمگیر ثانی و نجیب الدوله محصور شده بعد از جنگ چهل و پنج روز مهوکر ملهار از نجیب الدوله مبلغی گرفته او را برآورده بملک
او که سهارن پور و چاندپور باشد رخصت نمود و عماد الملک با احمد خان بنگش بکار و ملکداری پرداخت اما شاهزاده
عالی گهر و قتیکه احمد شاه دُرّانی به کابل رفت عالمگیر ثانی شهزاده عالی گهر را گفت که جمعیت و السی وغیره و محالات
جاگیر شما ست باید رفت و تا هر جا که توانید عمل خود بنشانید چون عماد الملک بشاهجهان آباد رسیده هزار سوار
فرستاد که شاهزاده را طوعاً و کرهاً برگردانند از بادشاه باکراه بطلب شاهزاده شقه ها گرفته فرستاد و شاهزاده ناچار
بدار الخلافه برگردیده داخل قلعه نشده و زیر جمیع افواج شهزاده را رخصت جاگیرات داد و بیگ ناگاه چوبلی علی
مردان خان را که شاهزاده در انجا مے بود محصور نموده و افواج او دیوار ها را شکسته بر قفائے شهزاده بجنگ
پرداختند و افواج وزیر که محاصره نموده دوازده هزار بود چون شهزاده چاره ندید با چند کس از رقاد دیوار طرف دریا
شکسته بیرون آمد و بر مخالفان ریخت و بدست خود چند کس را کشته بیرون رفت و افواج وزیر تعاقب کرده نزدیک
میرسیدند رقفائے شهزاده حمله آورده ایشان را توقیف نمودند و باز راه خود میگرفتند بهمین منوال بشکر ایتهل رسیده
که قریب بود رسیدند ایتهل رائے شهزاده را پذیره شده بعد از مهمانداری بخوف وزیر شهزاده را الفرخ آباد رسانیدند شهزاده
از انجا نزد نجیب الدوله رفته و هشت ماه دران جا قیام کرده نجیب الدوله نیز شاهزاده را اصلاح بنگاله که آشوبے در آن
دیار بود داده مرخص ساخت شهزاده از انجا بصوبه اوده رفت و چون بهنت کروهے لکهنؤ رسید شجاع الدوله جلال الدین
حیدر خان قراقوینلو ترکمان صوبه دار اوده باستقبال برآمده یکصد و یک اشرفی نذر کرده یک لک روپیه نقد و دو زنجیر
فیل و عماری و پالکی هفت راس اسپ و انواع جواهر و اقمشه و اسلحه بپیشکش نموده شاهزاده دستار خاص معه
پیچ و پالکی خاصه بوسه داده خود عازم الهآباد گردید و در الهآباد محمد قلی خان قراقوینلو ترکمان برادر عزاتی شجاع الدوله
صوبه دار بود عرائض فرستاده شاهزاده را طلبیده تهیه بنگاله داشت امادر بنگاله محمد جعفر خان بعظیم آباد رفت و راجه
رام نرائن ناظم آنجا توسل به کرنل کلیف جسته مسوده فرستاد اگر کلیف صاحب برود تخط کرده بفرستد راجه حاضر شود و
منشیان آن مسوده را در وقت نشه بنگ و حالت بیدماغی بطرز دیگر بر جعفر خان خوانده و باجازت او کرنل کلیف
عهدنامه بحالی صوبه براجه و عدم طلب محاسبه و امان بجان و مال نوشته براجه فرستاد و راجه ایمن شده باستقبال آمده
جعفر خان ازین عهدنامه ناچار شده تبدل و تعرض به راجه نارائن نتوانسته تا عظیم آباد آمده بعد عیش و نشاط معاودت
بر شد آباد نموده و خادم حسن خان بامر میر جعفر خان به پورنیه رفته پورنیه را از تصرف حاجی خان بیرون آورد الغرض
شاهزاده از شجاع الدوله رخص شده به الهآباد رسید و شجاع الدوله خود قاصد آوارگی محمد قلی خان بود داشتعالک
بسیار برائے فتح بنگاله داده گفت که شما پیشتر رفته در بنگاله فتنه انگیزید که متعاقب من هم میرسم چون از عماد الملک و
افاغنه ایمن نمیباید که قلعه چنارگڈه را برائے خفاظت اهل و عیال ایمن و هیدتا از دغدغه ناموس نامون گشته باستخلاص

بنگاله پروازیم محمد قلی خان فریب او خورده بردم خود برائے سپردگی قلعه بوزیر شجاع الدوله تاکید نمود الغرض محمد قلی خان
شاهزاده عالی گهر را همراه گرفته با فوج آراسته متوجه عظیم آباد گردید راجه رام نارائن از ورود شاهزاده مضطرب شده
بجعفر خان نوشت و نیز بمسٹر ایمیٹ که حاکم کوٹهی عظیم آباد بود آگاهی داده مسٹر ایمیٹ احوال را به کونسل کلکته نوشته
خود از رام نارائن ملحق گردید و راجه رام نرائن بمرشد آباد مراسلات بیفرستاد و از لشکر شاهزاده پیغامهائے اطاعت
وغیره میداد آخر الامر چون شاهزاده قریب رسید شاهزاده محمد قلی خان قریب بحصار رسیدند و مردم آمده شد نموده
راجه رام نارائن را تحویف و تعریف کرده راضی باسلام شاهزاده نمودند و راجه رام نارائن بیرون آمده بدربار حاضر شد و
بآداب کورنشات و زانو زدن که تمام عمر خود ندیده بود مبتلا شده خلعت یافته مرخص شد امرا گفتند که عهد چنان بود که آرای
براجه رسانیم مگر باید که او را بقلعه برگشتن نه نیم یا همراه او بقلعه داخل شویم که رام نارائن باز نخواهد آمد اما محمد قلی خان این
رائے را نه پسندیده گفت که از شهریاران گورکانیه الی الآن نقض عهد واقع نشده الحال بچه طور نقض عهد مبادرت
کرده شود الغرض راجه رام نارائن که بملاحظه فلاکت احوال لشکر شاهزاده از آمدن پشیمان شده بود بازگشته بقلعه رسید و
وبسلام عید نوروز بیرون نیامده از قلعه نذر و پیشکش نفرستاده و مدتے بانتظار امداد میر جعفر خان قریب بے عاقلانه
کرده گذرانید چون خبر روانگی میرن پسر میر جعفر خان و کرنل کلیف شنیدند محصلان شاهزاده را از شهر بدر کرده صاف
فرستاد که من نوکر ناظم بنگاله ام و باشما کارے ندارم محمد قلیخان قلعه را محاصره کرد اما از ناتجربه کاری بدانتظامی
کار بجائے نرسید روزے بر برج قلعه انداخته شد و جنگ بسیار نمودند اما صعود بر قلعه ممکن نشد الا از حملات
متواتره تزلزلے در پائے ثبات محصوران افتاده قریب رسیده بود که قلعه فتح شود در همین اثنا خبر وصول فوج بنگاله در رسید
و شجاع الدوله که قاصد خرابے محمد قلی خان بود و قلعه الهآباد از دست کسان او بدغائے که مذکور شد انتزاع نموده و محمد
قلی خان چون این خبر شنید متردد شده رفتن سوئے شجاع الدوله راجح شمرده هر چند شاهزاده اورا پیام پائداری
فرستاد سود مند نیفتاده و محمد قلیخان طبل ارتحال کوفته روانه شد و موشیو لاس که بمدد شاهزاده آمده بود در رسید بملازمت
شاهزاده فائز شده و هر چند محمد قلی خان را فهمانید که این پیرے غیر تیست که از پیش فوج بنگاله میگریزید باید که اول
با اینها جنگیده متوجه شجاع الدوله شوید که آن وقت حرب آشتی هر دو بخوب وجهے میسر خواهد شد گوش نکرده شاهزاده
گفت که مرا تنها این قدر زر و لشکر نیست که بمقابله ظلم بنگ مبادرت بجنگ نمایم و ناچار میروم موشیو لاس رفاقت شاهزاده
اختیار کرده اما شجاع الدوله نهایت نامردمی را کار کرده راجه بنی و بلوند سنگه را برائے گرفتن محمد قلی خان فرستاد و الغان
با فوجے بمقابله او رسیدند و شاهزاده و موشیو لاس از و جدا شده جانب چهترپور رفتند محمد قلیخان ناچار شده از راه دوستی
که او را با معدودے پیش شجاع الدوله برسانند و باین خیال یاد و از ده سوار و چند سے از خدمتگذار با میدصله رحم و همچشمی
نزد شجاع الدوله رفت و تمام لشکر او تاراج شده اموالش بغارت رفت و محمد قلی خان با مر شجاع الدوله شهید شد چون

میرن کرنل کلیف در عظیم آباد رسیدند و شبانه شاهزاده بار باب انگلشیه رسید کرنل چند هزار اشرفی به نذرانه شاهزاده فرستاده واهل انگلش عذرات رام نارائن را قبول کرده از پیشگاه میرن مستمال نمودند و میرن باجزم رزم پلوان سنگه زمیندار ربر آمده و خادم حسن خان بنام کمک میرن رسیده و از خوفے که از و داشت توسل بکرنل کلیف جسته عهد اگرفت و با پهلوان سنگه نیز صلح شده و میرن برگشته رفت و شاهزاده بار دگر عزم عظیم آباد نمود و راجه رام نارائن با دو از ده هزار سوار فوج خود و یکهزار و چند صد فوج انگریزی که دران جا بود بمقابله او بر آمد +

ذکر شهادت عزیز الدین عالمگیر ثانی به نمکحرامی سید عماد الملک و زیر باغوای شیطانی

چون عماد الملک وزیر را بانجیب الدوله

افغان کینه دیرینه بود و میخواست که پامال مرهٹه سازد و تحریک او مرهٹه که از زمانه مدید صفدر جنگ بحاربه افاغنه بنگش در ملک انتر سیده ریشه دوانیده و دندان طمع بر ملک افاغنه تیز کرده بود ندازسر نو در حصول مقاصد ساعی گشتند در بین وقت اگرچه افاغنه را با شجاع الدوله کینه دیرینه بود و بخوف عماد الملک و زیر توسل بدو جسته هر دو اساس مودت را مستحکم ساختند الغرض تحریک عماد الملک وزیر در سنه احدی و سبعین یا اثنی و سبعین و الف واحد یا یه دتاجی سندیه و جهلو جی سندیه از دکهن بهند آمدند و در یکسال بندوبست ممالک مقبوضه خود کرده در سنه اثنی و سبعین و الف واحد یا یه بداعیهٔ انتزاع ممالک افاغنه و تراکمه از دریائے گنگ گذشته بر سر نجیب الدوله آمدند نجیب الدوله ازان انبوه بستوه آمده سنگر بست و مستعد حرب نشست و گذر گنگ را محافظت کرده بشجاع الدوله خبر داد و سعد الله خان و حافظ رحمت خان و دوندے خان نیز بشجاع الدوله نوشتند که چون لخیاتی بر شکال گم شود افاغنه متواصل مرهٹه خواهند شد و بعد از نابدیار شما این آشوب خواهد رسید اگر علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد + رامپش نظر داشته باستمداد پا پر داز ند برائے حفظ ماوشما بهتر خواهد بود و شجاع الدوله قبالجت ورود مرهٹه را فهمیده در عین بر شکال با لشکر خود از لکهنؤ بر آمده بشاه آباد رسید و دتاجی یکے از امرائے خود گوبند پنڈت نام را بالبست هزار سوار فرستاد که از دریائے گنگا گذشته چاندپور و نگینه وغیره هزار و سه صد قریه را آتش زده تاخت نمود و سعد الله خان و حافظ رحمت خان و دوندی خان تاب نیاورده بجنگل کوه کمایون پناه بردند شجاع الدوله بستجلل استعجال خود را قریب به نجیب الدوله که محصور گوبند پنڈت و بسیار به تنگ بود رسانید و انوپ گر گسائین و امراؤ گر گسائین را با ستیصال مرهٹه بطرفے مقرر کرد و سید نجف خان را با پنجهزار سوار و میر باقر را با چار هزار سوار مقابل معسکر مرهٹه نامزد نمود و سرداران با افواج گوبند در برطرف آویخته منهزم نمود و گوبند شکست فاحش خورده مردم بسیار به تیغ انتقام مورد گذشتند و اکثرے در دریائے گنگ غرق گشتند و نجیب الدوله از سنگر و دیگر افاغنه از جنگلهائے کمایون بر آمده بشجاع الدوله آمیختند و شجاع الدوله باوجود غلبه خود بخیال رفع رسم خواهان صلح شده و مرهٹه که آوازه آمد بادشاه دهلی مے شنیدند مغتنم شمرده و دتاجی قول و قرار سے نموده قاصد لاهور گردید و شجاع الدوله نیز برگشته به ملک خود رسید اما وزیر عماد الملک که با شاه و شجاع الدوله و افاغنه را دشمن خود

میدانست کہ نمک حرامی بر میان جان بست و خواست کہ ولی نعمت را از میان بر داشتہ داغ نمکحرامی و شقاوت بر جبین خاندان
خود نہد و بدین خیال مہدی علی خان کشمیری را آموخت تا بحضور بادشاہ عرض داشت کہ در ریشے صاحب دل دار شہر
شدہ در کوٹلہ فیروز شاہ مقیم است و عماد الملک سید انتظام الدولہ را قبل ازین بدو روز بہ تیغ جفا گذرانیدہ بود بادشاہ کہ
بملاقات اصحاب صدق و صفا بسیار متمنی بود قاصد زیارت او گردید و چون رفت چون قریب بحجرہ رسید مہدی علی خان
تیغ بادشاہ را کہ در دست او بود گرفتہ پردہ بلند نمود چون بادشاہ اندرون رفت پردہ افگندہ در را زنجیر کرد و در حجرہ چار کس
از نیکان پنہان بودند بر بادشاہ بے یراق ریختہ بزخم کارد او را بدرجۂ شہادت رسانیدند و میرزا بابر ابن اغر الدین داماد
بادشاہ و برادر زادہ او کہ ہمراہ بود شمشیر کشیدہ یکدو کس را مجروح ساخت نامردان بسیار بر او ریختند تیغ از دست او گرفتہ
او را محبس فرستادند و نعش بادشاہ را در ریگ جمنا انداختند بعد شش پہر کسان کشمیری مذکور نعش او را گرفتہ در مقبرہ
ہمایون مدفون ساختند و این واقعہ بروز پنجشنبہ ہشتم ماہ جمادی الثانی سنہ ثلث و سبعین و مایۃ و الف ہجری واقع شد ؎
شاہ عالی نسب غریز الدین ✤ کش بود در جوار رحمت جائے ✤ گفت ہاتف چو رفت در جنت ✤ داور عرش سمک اعلائے
داد ✤ چون درین قتل مہدی علی کشمیری و باقی بیگ خان و زیک معتمدان عماد الملک شریک بودند و نیز ہر دو مزور وزیر
سید انتظام الدولہ را قتل کردہ بودند عزیزی تاریخ این واقعہ چنین گوید ؎ سُنی بلخ و شیئے کشمیر ✤ قاتل جان
شاہ ابن وزیر ✤ مدت سلطنت عالمگیر ثانی پنج سال و ہشت ماہ و ہشت روز بود و مدت عمر او ہفتاد و چہار سال بود پسران
او یکے شاہزادہ ہدایت بخش و دویمی عالی گہر بودند ما لئے دولت او جملہ سادات بودند و در زمان این بادشاہ ملک بنگالہ را تعلقے
باسلطنت نبود و ناظم بنگ در دست انگریزان جز نامی بیش نداشت و در دکن اولاد نظام الملک کوس فرمان روائی مے
نواختند و در آورده اولاد ابو المنصور خان نرکمان حاکم بودند و گجرات و مالوہ و برخی از دکن در تصرف مرہٹہ بود و کابل و پنجاب
در قبضہ سلاطین درانیہ در آمدہ و راجگان راجپوت جملہ بر ممالک خود حاکم و سر و مغلوب مرہٹہ بودند و از شاہ و وزیر کارے
نداشتند عماد الملک بعد ازین شقاوت شاہزادہ محی السنۃ ابن سلطان کام بخش ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ گورگانی
را بر تخت نشانیدہ ملقب بہ شاہجہان ثانی نمود و کشمیری مذکور را بسحر است او مقرر کرد و خود برائے اعانت و تاجی سندھیہ
روانہ شد اما آن مقدمہ چنانچہ گذشت فرو شدہ بود ناچار از خوف بادشاہ درانی و پشیمانی شقاوت و نادانی پناہ بہ سورجمل جاٹ
بردہ نزد او خزید ✤

ذکر بعضے از شعرائے عہد او

شعرائے کہ در عہد عالمگیر ثانی بودہ اند چند کس اند اشہر ایشان درین
مقام نوشتہ میشوند و آنہ علی قلی خان واعستائی نسبت او بہ
حضرت عباس عم النبی صلی اللہ علیہ وسلم میرسد چنانچہ خود میگوید ؎ دارد ز زلف کسوت عباس پیرہن ✤ از رود بان ماست
رخ دلستان ما ✤ جد اعلائے او وارد واعستان شدہ جماعت لزکی او را بہ تیمخالی یعنی ریاست خود بر داشتند و آبائے او

بپایهٔ سریر شاه صفی صفوی بادشاه ایران رسیده بیگلربیگی گردیدند و فتح علی خان پسر الخاص میرزا عباسی بوزارت شاه سلطان حسین صفوی سرفراز شد و دیگر امرائے این خاندان نیز در سلک امرائے معظم منتظم شدند اما چون نادرشاه افشار برایران تسلط یافت علی قلی خان در سنه سبع وارلعین و مایته والف به هندوستان آمد و بخط سفارشی برآن الملک سید سعادت خان نیشاپوری صوبه دار اوده نزد روشن الدوله رفته در دربار محمد شاه گورکان رسید و بمنصب چهار هزاری و خطاب ظفر جنگ امتیاز یافت و در عهد احمد شاه گورکان خلف محمد شاه شش هزاری شد و خطاب خان زمان بهادر یافت و در عهد سلطنت عالمگیر ثانی بوساطت عماد الملک وزیر این امیر الامرا غازی الدین خان بمنصب هفت هزاری رسید و علی قلی برادر خرد عم خود خدیجه سلطان عاشق بود و قتیکه محمود خان نمکزئی افغان برایران دست یافت غلام او خدیجه را بنکاح درآورده و در عهد نادری بگیر آمده بنکاح نجف قلی عباسی حاکم یزد درآمد و پس ازان صالح خان قاتل نادرشاه او را بدست آورده ازان پس در حباله میرزا احمد وزیر اصفهان ماند و بعد گشته شدن او خدیجه عازم هندوستان شده در راه انتقال کرد و علی قلی بهمه وقت شور او در سر داشت در سنه سبعین و مایته والف در گذشت این اشعار از وست ؎ جانان بسر مزار من آمد + آخر مردن من بکار من آمد + در دشت عشق مجنون دنبال ماند از من + تا آنکه من درین ره صد جاد رنگ کردم + میر غلام علی آزاد الحسینی الواسطی بلگرامی نسب او بحضرت زید شهید رضی الله عنه میرسد شاعرے شیرین سخن بود و کلمے کامل الفن در عربی و فارسی هر دو شعر میگفت و گوئے سبقت از همعصران ربوده بود با وجود کمالیت فن در مدح اهل دنیا زبان نکشود ۰۰ تا یکبار رکن سیج میرفت در اثنائے راه بانواب آصف جاه نظام الملک بهمین قلیچ خان فتح جنگ برخورد و این رباعی گفته بوسے گذرانید ؎ اے حامی دین محیط جود و احسان + حق داد ترا خطاب آصف شایان + او رفت بدرگاه سلیمان آورد + تو آل نبی را ببر کعبه رسان + نواب بسیار محظوظ شده واعانت زاد و راحله بعبل آورد و دامانواب نظام الملک او را ملازم رکاب خلف دویم آصف جاه آزاد را بسیار عزیز داشته خود هم شعر میگفت و از آزاد اصلاح میگرفت و در هفتد هم محرم سنه اربع وستین و مایته والف لوکران او او را شهید کردند آزاد در تاریخ او گوید ؎ نواب عدل گستر عالیجناب رفت + فرصت نداد تیغ حوادث شتاب رفت + در هفدهم زماه محرم شهید شد + تاریخ گفت نوحه گرے آفتاب رفت + این اشعار از وست ؎ بسکه داغ سینه ام پر روے کار افتاده است + آتشے در خانمان لاله زار افتاده است + سحر که پرتو حسن تو از نقاب گذشت + عرق ز جامهٔ زرین آفتاب گذشت + امامیر غلام علی آزاد صاحب تصانیف بسیار است سرو آزاد و خزانه عامره در تذکره شعرا نوشته است و برخے از کوائف امرا و بادشاهان زمان خود نیز درآورده این چند شعر از و نوشته میشوند ؎ کشیده اند ز رنگ نیاز تصویرم + خط شکسته از خوشنویس تقدیرم + کبوتر را چو طوطی کاش باشد خوش بیانی هم + که یاران را رساند نامه پیغام زبانی هم + نگاهے هست چشم یار را باچشم گریانم + که تا ستان دوست میدارند ابر بزشکالی را + دهانش چستم و آخر نشستم باز بخدانش + لب چاهے نمیبینت میشود گم کرده منزل را +

مقیم دشت جنون پاسبان نمی خواهد ✤ که آهوان حرم را حرم نگهبان باشد ✤ واقف شیخ نورالعین خلف قاضی امانت الله
از معاصران او بود از ارباب صلات نیست ازوست ✤ خواهم سعادتی ز طواف قفس برم ✤ ورنه چه حاصل است
ازین مشت پر مرا ✤ نشنوم ناخوش گرازنگهت زلفت دم زد ✤ اعتبار سخن و گفته سودائی را ✤ رسا میرزا خان همدانی آزرده تخلص
نواب آصفجاه بود و لمیع نظم داشت ✤ در سر پرده دل هر نفس آوازی هست ✤ که درین خانه نهان خانه برانداز منی هست ✤

ذکر سلطنت ابوالمظفر جلال الدین محمد شاه عالم عالی گهر بادشاه ابن عزیز الدین عالمگیر ثانی ابن معزالدین جهاندار شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگزیب عالمگیر بادشاه گورکان

عالی گهر پسر عزیز الدین عالمگیر ثانی است و ولادت او در هفتدهم شهر قعده سنه اربعین و الف

احدیمایه از بطن زینت محل واقعشد و بعد از شهادت پدر خود عالمگیر ثانی در حوالی عظیم آباد در چهارم جمادی الاول سنه ثلث و سبعین و مایته و الف هجری بر تخت سلطنت جلوس فرمود و بخطاب شاه عالم مخاطب شد تاریخ جلوس امیر الولای علی وقع بلگرامی چنین گوید ✤ زهی شاه عالی گهر عدل گستر ✤ بتاج و تخت و نگین شد مسلم ✤ برون آر سال جلوس
همایون ✤ ز سلطان هندوستان شاه عالم ✤ ۱۱۷۳ شاه عالم بعد از جلوس تخت قلمدان وزارت به نواب شجاع الدوله جلال الدین
حیدر خان قراقوینلو ترکمان صوبه دار اوده و خلعت امیر الامرائی به نجیب الدوله افغان فرستاد و منیر الدوله را بالبغارت
پیش سلطان احمد شاه ابدالی فرستاد تا از قوت او بنیاد سلطنت خود را محکم سازد و خود بمقابله راجه رام زاین ظالم
عظیم بادشاهت و راجه نیز بمقابله بادشاه بر آمده و محاربه در میان هر دو گروه واقعشده و راجه رام نارائن درین معرکه
زخمی شد و از میدان قتال باز گردید و سرداران انگریزی که همراه او بودند راه فرار در پیش گرفتند و بادشاه تعاقب آنها
دور از خرم و احتیاط دانست و همدران جا مقیم شد اما چون این اخبار به میر جعفر خان ناظم بنگ رسید با انگریزان
قرعه مشورت در میان انداخت و بعد از مشوره پسر خود میرن و بعضے از سرداران لشکر انگلیشی را با فوجے گران بجرب
بادشاه سوے عظیم آباد فرستاد و بادشاه نیز با کامگار خان که از سرداران بنگاله بود و بحضور بادشاه رسیده مختار مهمات
شاهی گردیده بود باستقبال میرن بعزم رزم و قتال از جائے جنبیده صفوف نبرد آراست و کامگار خان که مختار نظم و نسق
لشکر شاهی بود فوج خود را دو حصه کرده بخشی بنه قادر داد خان ترین افغان سپرد و باقی را همراه خود داشت چون مقابله هر دو
فریق واقع شد قادر داد خان مردانه وار بر فوج میرن یورش نمود و بحمله اے مردانه جمعیت او را پریشان کرد میرن
هوش باخته روئے از میدان برگردانیده سر در وادئی انهزام نهاد اما افواج انگریزی بر جائے خود بوده در لوازم مدافعت
تقصیر نمیکردند اکثر دلیران میرن را توقیف کردند و چار و نا چار میر را جعت راضی نمودند میرن اتفاقا قادر داد خان رسیده
تیر باران نمود و تیرے بر کله میرن رسید و تیر دویم در گلوے او خورده مجروح گردید حواس او بر جائے نمانده قریب بود

که بارد گر منهزم شود اما درین ضمن فوج انگریزی از پهلوے قادر داد خان سر برآورده جمعیت او را ازیر شکست آشنا گرفتند و گلهٔ تفنگی
به قادر داد خان رسیده جان داد و از سبب کشته شدن او چیرگی لشکر مغل مبدل به مغلوبی گردید کامگار خان که بر
پشت قادر داد خان بود نظر بقلب لشکر خود جنگ مناسب ندیده برگشت و بادشاه را گرفته سوے بهار رفت و چند روز
جا قیام کرده صلاح دران دید که بمرشد آباد رفته او را تابع راج دهد میر جعفر خان که خبر قرب لشکر بادشاه شنید بهزار خوف و
بیم افواج انگریزی را همراه گرفته بمقابله بیرون آمد و میرن نیز از عظیم آباد بجناح استعجال خود را بجعفر خان رسانید و
میر جعفر خان بآمدن او مستظهر شده چون انبوهے عظیم در مرشد آباد واقع شد بادشاه کامگار خان سوئے عظیم آباد برگشتند
و افواج بنگاله ایشان را تعاقب کردند کامگار خان و دیگر امرا برگردیده بمقابله ایستادند و اغروق را بسلامت گذرانیده
خود نیز روانه شدند چون بادشاه به نواحی پورنیه رسید موشیر لاس فرانسیس نیز به بادشاه پیوست و خادم حسن خان
و دولبهرام وغیره امرائے بنگ علی الفور حسن اخلاص خود به بادشاه میفرستادند بادشاه قلعه عظیم آباد را فروگرفته جنگ
آغاز نهاد و دلاوران در کشائش قلعه سعی بسیار نموده رخنها در دیوار حصار پیدا کردند و ترازوئے عظیم در بنیاد ثبات محصوران
رام نرائن و مسٹر ایمیٹ افتاد اما درین نزدیکی کپتن نکس از بردوان با قدرے از افواج خود الینار کرده خود را بمحصوران
رسانید و محصوران از آمدن او حیات تازه یافتند و کامگار خان از سر حصار برخاسته دور تر منزل گزید چون بادشاه را از هیچ
جانب اطمینان نبود و تماست ملک اورا متغلبان گرفته بودند و بخوف عاد الملک مرهٹه جلائے وطن اختیار کرده بود وقت
گذاری در بنگاله نمود درین ضمن خادم حسن خان که با جمعیت خود لعزم استمداد با بادشاه از پورنیه آمده بود نزدیک رسید
کپتان نکس و راجه شتاب رائے وغیره از عظیم آباد برآمده خواستند که بر لشکر او شبخون زنند اما موقع نیافته وقت صبح رسیدند
و جنگ در پیوست و میر افضل از معتمدان خادم حسن خان منهزم شد خادم حسن نیز برگشت و کپتان با وجود اندک جمعیت ظفر یافته و
میرن که بخبر ورود خادم حسن خان از مرشد آباد تهیه رزم او نموده با کرنل کلیو سیف جنگ و افواج انگریزی نزدیک بعظیم آباد رسید و
در اول ذیقعده سنه ثلث وسبعین و مائه بعد الالف از عظیم آباد در پے خادم حسن خان تاخت و هر دو گروه قریب رسیدند خادم حسن
بر لب دریا رسیده متحیر بود که فاصله در میان نمانده و عبور از دریا مشکل بود اما همان شب بسیارے ابر آسمان را سیاه کرده باران
بارید میرن که در خیمه خود خفته بود برق بر سر او افتاده در حال جان داد و نوشته اند که میرن هم در ایام قرب اجل خود آمنه بیگم
و گهسیٹی بیگم دختران مهابت جنگ را فرموده بود تا در دریا غرق نمودند خود هم بوبال ایشان گرفتار آمد و کرنل کلیو مرگ میرن را
پنهان داشته نعش او را بر فیل افگنده برگشته بعظیم آباد رسید و بادشاه موسم برسات در رودگر و بهار گذرانید +

ذکر نشستن میر محمد قاسم خان بر مسند ایالت صوبه بنگ و جنگیدن شاه عالم ثانی با راجه رام نرائن و میجر کرنگ و شکست یافتن و گرفتار شدن موشیر لاس درین جنگ +

بادشاه درین برشگال در ملک بهار سیر میکرد و کامگار خان ملک

راجه بنیاد سنگه برادرزاده پهلوان سنگه را الکه کوب نموده وقریب به هزار سوار مغل بادشاهی فرستاده راجه را گرفتار ساخت
وبادشاه برده مهربان شده متمال نموده بلکه مکارخان باز تقید کرده مکارخان او را هرچند منت نموده خلاصی وداماد میرقاسم خان ابن
سید رتضی خان ابن امتیازخان ایرانی الاصل وداماد میرجعفرخان بعد از معدومی میرن میرجعفرخان که از داماد سنجی داشت
چار و ناچار او را مشمول عنایت نموده و میرمحمد قاسم خان یکدو دفعه برائے سوال وجواب به کلکته رفت وشمس الدوله هنری
ونسترت که صاحب کلان کلکته بعد از رفتن کرنل کلیو به لندن شده بود او را پسندیده میرمحمد قاسم نیز جمیع عیوب جعفرخان
وغفلت در امور ملک ومال ودنیا فتن تنخواه ملازمان وغیره ظاهر ساخته شمس الدوله بکونسل مشورت نمود که میرمحمد قاسم خان را
که جوانی لائق است به نیابت ومختاری جعفرخان برگماریم اگرچه مسٹر امیٹ که در کونسل بود با هنری ونسترت غبارے
داشته مخالفت این رائے میکرد اما غلبه آرائے جانب هنری بوده شمس الدوله برائے امضائے این غرضیت عماد الدوله
هسٹنگ صاحب را همراه گرفته بمرشدآباد رسید ومیرقاسم خان نیز به تالیف قلوب پرداخته فوجے عظیم جمعکرده بود شمس الدوله
وعماد الدوله بدربار رفته هرچند میرجعفرخان را فهمانیدند که نیابت قاسم خان قبول کرده اختیارات باو گذارد وخود بعشرت
نشاط پردازد آن کم فهم قبول نکرده ناچار شمس الدوله میرقاسم خان را فرمود که بیش ازین اختلال ملک ومال رانمیتوان دید
شما صاحبان برمسند امارت جلوس گنید ومیرجعفرخان را بکلکته روانه ساخت که بقیه ایام زندگی را دران مقام بسر برد
ومیرمحمد قاسم خان در روز دوشنبه دهم ربیع الاول سنه اربع وسبعین والف واحد یعنی به برمسند امارت نشست وجعفرخان
زر وجواهر بسیار ونفائس بشمار که متصرف او بود همراه گرفته وبکلکته رفته ساکن شد قاسم خان المیچیان نزد بادشاه
فرستاد چون دران زمان باوجود بے اقتداری بادشاه خطابها بجز از عطائے بادشاه موزون نمیشد ند قاسم خان
برائے خود وسلسان خود خطاب اختیار کرده بعریضه بادشاه فرستاد که حسب التمنائے او خطاب ها ومناصب ها عطا شوند و
خطاب هائے ملتمسه او عنایت شدند میرقاسم خان به نواب نصیر الملک امتیاز الدوله نصرت جنگ بهادر مخاطب شد ومنصب
هشت هزاری مقرر گردید وبرائے پسر خود سید شمس الدین که صغیر السن بود مظفر الملک شمس الدوله ناصر جنگ ومنصب پنجهزاری
گرفت وعموے خود سید ابوتراب را بخطاب مغز الدوله تراب علی خان صلابت جنگ ومنصب شش هزاری مفتخر ساخت و
همچنین دیگر متوسلان را خطاب ها داده بکار وبار ملکداری پرداخت گرگری نام ارمنی را داروغه توپخانه وخطاب یکگین خان
داده اکثر متابعت رائے او مے نمود الغرض میرقاسم خان زر بسیار از متصدیان وعمال سابقه بطور مصادره گرفت وبا عانت
افواج انگلیشی بر اسد زمان ودیع الزمان خان که زمیندارن بیربهوم بودند ظفر یافته میجر کرنگ که افسر افواج عظیم آباد بود
لیدر موسم برسات لابزم زمام افواج بادشاه وموشیر لاس برآمده راه نارائن وراج بلبهه را همراه خود گرفت اما درمیان هردو
کس مخالفت بوده میجر کرنگ مردم را فرستاد تا خود میرقاسم خان سوئے عظیم آباد آید که فتنه ها دفع شوند خود بارام نارائن
وراج بلبهه مع افواج عظیم آباد و فوج میرن و فوج خود بر سر افواج بادشاهی بطرف گیا مان پور رفت ومقابله افتاده

موشیر لاس فرانسیس با اندک مردم خود پیش خود جهاے انگریزی آمده داد مردی داد و دیگر افواج بر سر کامگار خان رسیخته کامگار خان پایداری نکرده فرار اختیار نمود و تمامت افواج بادشاهی روے خود گردانیدند و هم ایشان موشیر لاس نیز ترک رفاقت او کرده پشت بمیدان دادند موشیر لاس که مرد سے مردانه بود تنها مانده بریکے از توپها چون اسپ سوار گشته مستعد قتل استاد چون میجر کرنگ و کپتن نکس نزد او رسیدند از اسپ ها فرود آمده کلاه از سر برداشتند و او را باعزاز تمام مصافحه کرده گفتند که تیغ از کمر بگشاید موشیر لاس منظور نکرده گفت که همین طور اگر میخواهید مطیع میشوم اما بذلت کرچ کشادن راضی نیم و جان خود مے بازم و انگریزان اورا بشجاعت و استقلال ستوده و بتدریج او با بادشاه خواهان مصالحه گردیدند اول بادشاه ابا نموده و کامگار خان بارد گر پیغامیان میخواست اما چون درین ایام بادشاه دُرّانی رسیده کارهاے مرهٹه و عماد الملک و شاه جهان ثانی را باتمام رسانیده بود در فتن مدار الملک بموجب ایماے بادشاه دُرّانی منظور نبود مناسب دیده رضاے صلح داد کامگار خان ازین وجه برخاسته خاطر شده با لشکر خود برآمده بملک خود رفت و روز دیگر که بادشاه کوچ فرموده بپشتر میرفت اکثر مردم بیگمان و فا بازی از و جدا شده رفتند چون در نظام پچاپین بمسکر ساخت میجر کرنگ بلشکر گاه رسیده ملازمت بجاے آورد و بادشاه حسب التمناے او بطرف گیا که لشکر گاه میجر بود روانه شده میجر کرنگ کلاه از سر برداشته و در بغل گذاشته تا نیم کروه همراه فیل بادشاه پاپیاده رفته بعد ازان بموجب فرمان بادشاه بر اسپ خود سوار شده تنها پیش پیش فیل بفاصله یک تیر انداز زیر رفت و لشکر بادشاهی قریب بگیا نزول نموده میجر را بصه رام زائن را آورده بملازمت رسانیدند روز دیگر بادشاه از باغ گیا بیرون آمده بگیا رسیده و از انجا مع افواج انگلیشی بعظیم آباد رسید لشکر بادشاهی بر تالاب میٹھی پور و لشکر انگلیشیه بسبهاولی خود فروکش شد درین ایام میر محمد قاسم خان نیز از کوهستان بیرهم آمده بعظیم آباد رسید و بباغ جعفر خان فرود آمد میجر کرنگ و سرداران انگلیشه تمهید ملازمت بادشاه برائے نواب بنگاله میر قاسم خان انگیخته و قاسم خان بخوف و خطر راضی برفتن لشکر بادشاه نشده چه میجر کرنگ را لمرفدار امیٹ و مخالف با شمس الدوله که مربی او بود میدانست میجر کرنگ خانهاے خود را لبفرش و لوازم دربار آراسته تخت بادشاهی دران جا گذاشت و بادشاه بموجب استدعاے میجر کرنگ جریده بکوٹھی ایشان رسید و میجر کرنگ و دیگر انگریزان مراسم استقبال بجاے آورده پاپیاده در رکاب تخت روان بادشاه مے دویدند تا بکوٹھی آورده بر تخت نشانیده مطابق قاعده استاد ند و بادشاه میجر کرنگ را فرمان نشستن داد و میجر آداب بجاے آورده نشست و دیگر سرداران ایستاده ماندند نواب قاسم خان حاضر شده بضابطه خود مجرا نموده یکهزار و یک اشرفی بنذر و دیگر تحف از ملبوسات و جواهر وغیره پیشکش نخلعت و مالاے مروارید مرصع و جیغه مرصع مع کلغی مقابل خطاب عالی جاه یافته و سوال و جواب مالگذاری ملک بنگاله بوسیله سرداران انگریزی طے شده مقرر شد که بست و چار لاک روپیه مالگذاری هر سه صوبه بنگاله نواب قاسم خان هر سال بحضور بادشاه فرستاده باشد و بعد ازین مرخص شده و بادشاه داخل قلعه عظیم آباد گردیده و هم درین ایام شجاع الدوله بامر بادشاه دُرّانی بعد استیصال مرهٹه سکه و خطبه بنام شاه عالم کرده عریضه مبارکباد معه نذر وغیره

فرستاد و نجیب الدوله شاهزاده جوان بخت را به نیابت پدر شاه عالم در دهلی بر تخت نشانیده سکه و خطبه بنام بادشاه نمودند و نذور و عرائض نجیب الدوله و احمد خان بنگش و شجاع الدوله نجیب الدوله پی هم فرستادند و بادشاه ازین اسباب متهیج و مسرور شده در اواخر شوال سنه اربع و سبعین و الف واحدیه از عظیم آباد متوجه ممالک شجاع الدوله گردید و شجاع الدوله باستقبال برآمده بعد از نذر و پیشکش بادشاه را بصوبه خود برد و چون همدرین ایام که شاه عالم شاه در ملک بنگاله گرم ستیز بود احمد شاه درانی در هندوستان رسیده مرهٹه را بسزائے کافی رسانیده و تمامت ممالک شاهجهان آباد را صاف و شفاف نموده و به نجیب الدوله و شجاع الدوله وغیره مدارش و امر تخت نشانیدن شاه عالم شاه فرموده رفته بود لهذا مناسب نمود که احوال مذکور که واقعه عظیم آن زمان بود بنگارش آید و بعد ازان به بقیه احوال شاه عالم شاه ثانی توجه نماید +

ذکر لشکر کشیدن سلطان احمد شاه ابدالی درانی بر هندوستان نوبت پنجم و محاربات عظیم با مرهٹه و ظفر یافتن بر ایشان بعنایت خداوند خورشید و انجم

چون بادشاه درانی در سنه احدی و سبعین و الف واحدیه قتل عام متحمر انموده و پسر خورد شاهزاده تیمور شاه را در لاهور گذاشته رفت آدینه بیگ خان با وجود عنایت و مهربانی از شاهزاده یاغی شده جماعه سکهان را شورانیده و با خود گرفته با بلند خان و مراد خان امرائے درانی جنگید و بلند خان گشته شد مراد خان حاکم دوابه بعد سرفراز خان کمکی خود منهزم شده نزد جهان خان بابدالی که امیر الامرائے تیمور شاه بود رفتند و قوم سکهها اکثر پرگنات را تاخت و تاراج نمودند و آدینه بیگ خان نوشته هائے مکرر فرستاده از مرهٹه استعانت جست رگناتهراؤ و شمشیر بهادر برادران بالاجی راؤ مع ملکر ملهار و دیگر عمائد مرهٹه که در حوالی شاهجهان آباد بودند رو به لاهور آوردند و در سهرند عبد الصمد خان را که از طرف درانیان حاکم لاهور بگذاشتند از انجا بلاهور رسیدند جهان خان و تیمور شاه از کثرت و غلبه مرهٹه تاب نیاورده در شعبان سنه احدی و سبعین و الف واحدیه راه کابل در پیش گرفتند و غنائم بسیار بدست مرهٹه آمده تا هیلم تعاقب درانیان نمودند و صوبه لاهور را بالقرار پیشکش معاودت نمودند و چون ملک در بست به آدینه بیگ خان مقرر کرده و به شاهجهان آباد برگشتند رگناتهراؤ و شمشیر بهادر به کهیں رفتند و جهنکوجی را برائے تسخیر ممالک راجگان مقرر نمود و چون آدینه بیگ خان فوت شد سابا نام مرهٹه را بصوبه داری لاهور مقرر کردند و سابا به لاهور رسیده تا دریائے اٹک مفتوح و مخر ساخت چون نجیب الدوله و جمیع راجگان و عمائد از دست مرهٹه بجان آمدند و عرائض استدعائے قدوم احمد شاه نوشته فرستادند احمد شاه که نمک حرامی عماد الملک با عالمگیر ثانی و انتظام الدوله خان خانان وزیر پسر سید قمر الدین وزیر و گستاخی مرهٹه با تیمور شاه شنیده داعیه تادیب اینها نموده در اوائل سنه ثلث و سبعین و الف واحدیه هجری از دریائے اٹک در گذشت و در اندک جنگ فراولی که قراولان درانیه را با افواج سابا مرهٹه رویداد سابا بارخت فرار بسته پے سپر وادی ادبار گردید و جمیع عمائل مرهٹه در گریوه ها خزیدند عماد الملک چون آمدن بادشاه درانی را شنیدند از خوف پناه بسورجمل جاٹ برده در قلاع او خزیدند احمد شاه از لاهور پیشتر روانه شده و بلده صبور دریائے جمن در امتریسر یعنی ممالک مابین گنگا و جمنا درآمد

دتاجی سیندیہ کہ باتفاق الدولہ مشغول صلح بود تمام گذاشتہ دران وقت ہشتاد ہزار سوار جرار در رکاب او اغلب باجتماع عساکر پرداختہ بتعاقب احمد شاہ روانہ شد و چون احمد شاہ بانتہ رسید سعد اللہ خان و نجیب الدولہ و احمد خان بنگش و حافظ رحمت خان و دوندی خان خود را بشاہ رسانیدند و قزاولان را براہ متعارف مامور رفتن نمودند شون ابدالی در حوالی سہرند بہ دتاجی رسیدہ افواج مغلیہ و افاغنہ احمد شاہ افواج مرہٹہ را از پیش برداشتند و دتاجی جنگ کنان سوئے شاہجہان آباد رفتہ بمیدان باولی در سولہ شاہجہان آباد مقیم شد و احمد شاہ دراني بار دگر عبور دریائے جمنا نمودہ با افواج قزاولی خود پیوست و صفوف معرکہ جنگ آراستہ درین وقت بروایت صحیح افواج مرہٹہ یک لاک و پنجاہ ہزار سوار و پیادہ و سہ صد توپ و ہمرکاب احمد شاہ دراني پانزدہ ہزار سوار بودند چون ہر دو لشکر متقابل رسیدند احمد شاہ بجنگ فرمان داد و افواج دراني اطراف دتارا فرو گرفتند و محاربہ عظیم واقع شد ؎ خروشیدن رنگ و ہندی درای ؎ ہمے دل برآورد گفتی ز جائے ؎ بچشم اندران روشنائی نماند ؎ ہمان بار دان آشنائی نماند ؎ پر از خاک شد چشم و کام و سپہر ؎ نوگفتی تغیر اندر اندوہ پہر ؎ ہمانشد بگرد اندرون ناپدید ؎ کسے از یماں خویشتن را ندید ؎ ز نیزہ ز پیکان ہوا تیرہ گشت ؎ ہمے آفتاب اندران خیرہ گشت ؎ خروش سواران رسیدان بہشت ؎ ز بہرام و کیوان ہمے بر گذشت ؎ ہمہ تیغ و ساعد خون گشتہ لعل ؎ خروشان شدہ خاک زیر نعل ؎ ہر چند مرہٹہ با این ہمہ عظمت و کثرت سعی و تکاپوی نمودند و لیران مغلیہ و افاغنہ احمد شاہی جنگ الیشان را بازی انگاشتہ ہموار از روزگار الیشان برآوردند و بضرب تیغ و تیر زمین را از خون الیشان لالہ زار نمودند دتاجی معہ جمیع امرا و اعیان شربت فنا از چشمہ تیغ نوشیدند و دتاجی قبل از مرگ جہنکوجی را با قلیلے فرار کردہ رفتہ این ماجرا بمظہائے دکن بگوید و خود از اسپ بزیر آمدہ و پائے مردانگی افشردہ مقتول گردید و درین محاربہ عظیم ہشتاد ہزار سوار مرہٹہ بقتل رسیدند و این واقعہ در جمادی الآخر سنہ ثلث و سبعین الف و احدی مایہ روئید و میر غلام علی آزاد تاریخ این واقعہ چنین بیگوید ؎ کہ سلطان عمر دراني ؎ قتل دتا بہ تیغ دشمن کاہ ؎ گفت تاریخ این ظفر آزاد ؎ نصرت بادشاہ عالیجاہ ؎ ۱۱۷۳ و احمد شاہ بتعاقب جہنکوجی سیندیہ پرداختہ پانزدہ کروہ راہ ہمان روز رفتہ تا نارنول عنان باز نہ کشید ہولکر ملہار کہ قریب سکندرہ بود این خبر یافتہ بسوء جعل عارف پیام داد کہ اتفاق کردہ با احمد شاہ بجنگند سورج مل جواب داد کہ من با فوج ولایت تاب مقاومت ندارم اما در قلاع نشستہ ہر چہ از مدافعت از دستم آید از خود تقصیر نمی نمایم ہولکر بر قافلہ افاغنہ کہ غلہ و رسد بلشکر احمد شاہی میبردند تاختہ و افغانان ہر قدر کہ توانستند آنروز بدریائے گنگ بردند و باقی را مرہٹہ تاراج کردند احمد شاہ این خبر شنیدہ از حسابات ہلکر برآشفت و شاہ پسند خان و شاہ قلندر خان ابدالی را با دیگر امرا و جمعیت پانزدہ ہزار سوار بہ نبرد ہلکر معین فرمود و امرا مذکور از نارنول تا بشاہجہان آباد کہ منہا دو کروہ است در یک روز و شب رسیدہ و روز دوم دہلی آسائش کردہ نصف شب از جمنا عبور نمودند و وقت صبح صادق بہ سکندرہ رسیدہ چون برق خاطف بر سر ہلکر رسیدند و صدائے بکش بہ بند بلند کردند ہلکر تاب نیاوردہ با سہ صد کس ما پرسنہ بر اسپان برہنہ پشت سوار شدہ گریخت و اکثر سرداران لشکر او قتیل و اسیر

گردیده مدد و لشکریان نیز سر و رفتاب عدم کشیدند و جمیع اموال و اثقال آن بادبست افواج درانی رسید و احمد شاه از نارنول
بشاهجهان آباد آمده بوجه موسم برشکال دو برابر گرد شاهجهان آباد از ظلم مرهٹه بطرف شرقی در نواح سکندره بست کرده
دهلی مقام فرمود و نجیب الدوله را فرستاد تا شجاع الدوله ترکمان را بیارد و که لشکر اسلام را قوتی بهرسد شجاع الدوله عذر تخالف
مذهب و رسیان آورد که شاید بادشاه بر شیعیت من معترض گردد و نجیب الدوله عهد و پیمان درمیان آورد شجاع الدوله میرزا امانی
پسر خود را در له ده گذاشته و اختیار جمیع امور به راجه بینی بهادر وزیر خود سپرده با هزار سوار همراه نجیب الدوله روانه شد احمد شاه
ابدالی اشرف الوزرا شاه ولی خان وزیر اعظم خود را باستقبال بادو فرستاد و بعزت و آبرو شجاع الدوله را طلبیده وقت ملازمت
مهربانی بسیار فرمود شاهزاده تیمور را فرمود تا با شجاع الدوله معانقه کند شجاع استدعائے اذن نوا ختن نوبت نموده احمد شاه
اول منظور نفرموده گفت که خلاف قاعده است شجاع الدوله عرض رسانید که نوبت من بخشیده شهنشاه هند است و بخشیده شما
نیست دمن هم نوکر شما نیستم بادشاه قبول فرموده اجازت داد کد بعد نوبت بادشاهی شجاع الدوله نوبت خود بنواز د به

ذکر آمدن بسواس راؤ و سدا شیو راؤ بهاؤ بعزم استیصال احمد شاه درانی و خاندان گورکانی و گرفتن سلطنت شاهجهان آباد و غیره بلا و ظفر یافتن احمد شاه ابدالی نژاد بران لشکر کثیر التعداد و متاصل شدن افواج مرهٹه بتقدیر خالق العباد

چون اخبار گشته شدن دتاجی سندیه و شکست یافتن ملهار راؤ هلکر به دکهن رسید سدا شیو راؤ بهاؤ برادر عمزاد بالاجی راؤ بعزم رزم احمد شاه عازم شده و بسواس راؤ پسر بالاجی را بسرداری همراه گرفته ظاهر نمود که استیصال احمد شاه و خاندان گورکانیه نموده بسواس راؤ را بر تخت دهلی نشانم و وقت رواگی از دکهن بتخمینا سوار و ده هزار پیاده همراه بودند و ابغربان بالاجی راؤ پیشوا جمیع امرائے مرهٹه شل ملهار راؤ هلکر و مهاجی سندیه و جنکوجی سندیه و دمباجی گائکواڑ و الیسوت راؤ پنوار و اپاجی راؤ انهولی و انتاجی مان کمیر و گوبند پنڈت بوندیله و بلونت راؤ گنیت مهندلی و شمشیر بهادر و نانا و شنکر راجه بهادر و بهیل راؤ شیو دیو و سچو گور و نزنک سدا شیو دیو و سچو گور و سدا شیو دیو پولندی با جمیع لشکر و توپخانه خود وارد آمده شامل لشکر بسواس راؤ شدند و دوازده هزار پیاده برق انداز بطور فرنگ باهتمام ابراهیم خان گاردی بود همراه داشتند و بعد ازین بسیارے از راجگان با جیوت افواج خود را بمدد مرهٹه فرستادند و نواب گردوانی شهاب الدین وغیره بعضے مسلمانان نیز بطرف ایشان بودند چون بسواس راؤ و بهاؤ بجوار اکبر آباد رسیدند راجه سورج مل جاٹ و عماد الملک با سی هزار سوار و توپخانه خود شامل لشکر مرهٹه شدند و این لشکر عظیم مرهٹه بعد قطع منازل به شاهجهان آباد رسیده به تسخیر قلعه پرداختند یعقوب علی خان بهن زلی کناز جانب احمد شاه قلعدار بود با وجود قلت جمعیت بمدافعت مرهٹه استاده روزے چند از مرهٹه از جانب احمد برج بالائے فصیل برآمده قلعهائے بادشاهی را فتند و کشادن ابواب قلعه نپرداختند در قلعه محدود سے چند پیش نبود ند که خبرداری از هر طرف نمیتوانستند نمود و بالجمله بعد از آگاهی ده پانزده نفر منزل دابدالی

بندوقہا در دست گرفتہ از طرف سیلم گڑھ برآمدہ دوازدہ کس مرہٹہ را بضرب بندوق و تیغ گشتند مرہٹہ ہوش و حواس باختہ خود را از بالائے فصیل بزیر انداختند و دست پائے خود باشکستہ قلعہ بدست آمدہ را باز دادند آخر مرہٹہ بسان مور و ملخ ہجوم آوردند و بضرب توپ و تفنگ اکثر عمارات بادشاہی مثل دیوان خاص و رنگ محل و موتی محل و شاہ برج وغیرہ شکست عظیم یافتند الحاصل قلعہ مذکور بسعادت علی خان چوان مدار المہام معتمد الدولہ آصف جاہ مفوض بود ناچار پیام صلح دادہ و پیمان امان و مال و آبرو گرفتہ بیرون آمدہ بعسکر احمد شاہ رفت و مرہٹہ بقلعہ دست یافتہ بر جمیع کارخانجات بادشاہی تصرف نمودند و قلعداری شاہجہان آباد بہ نارو شنکر برہمن مفوض شد و سورجمل باز ذنات طمع مرہٹہ آزردہ شد بقلعہ بیلگڑہ رفت و بہاؤ از نہایت دنائت طمع سقف ایوان خاص را کہ از نقرہ مینا کار بود و جمیع طلا آلات و نقرہ آلات حتی کہ شمعدان و دیگر آلات طلا و نقرہ از مزارات بزرگان عظام و اولیائے کرام حضرت شیخ نظام الدین اولیا سلطان المشائخ و غیرہم رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین برآوردہ مسکوک ساخت و بعد از برشکال در بست و نہم صفر المظفر سنہ اربع و سبعین و الف و احدی مایہ ہجری شاہجہان ثانی را معزول نمودہ و میرزا جوان بخت ابن شاہ عالم را برآوردہ بر تخت نشانیدند و وزارت غائبانہ بشجاع الدولہ تقرر کردند تا بدین حیلہ احمد شاہ نیز بر شجاع الدولہ بدگمان شود و تالیف قلوب شجاع الدولہ و شاہ عالم و غیرہ امرائے گورکانیہ گردد و از دہلی بقصد طرف گنج پور آمدہ بجاروب غارت صاف نمودند و سلطان احمد شاہ مازین اخبار بر آشفت و ہمدرین اثنا عبد الصمد خان و قطب خان سرداران احمد شاہ در گنجپور کشتہ شدند بادشاہ درانی غضبناک تر شدہ تا آنکہ دریائے جمنا ہنوز پایاب نشدہ بود باتفاق افواج خود در ہجدہم ربیع الاول از گذر پاک پت قرب شاہجہان آباد بدلالت شجاع الدولہ اسپ باد بیازدہ بعضے پایات و برخی بشناگذشتند و باقی را ہم بہر طور گذرانیدند و سلاس را دو سہ اسپ بھاؤ باستماع این جرات متحیر شدہ از سہرند برگشتہ و چند منزل معاودت نمودہ در پانی پت آمدہ رحل اقامت انداخت و باوجود این چنین کثرت لشکر و توپخانہ و سامان حرب و ضرب سنگر بستہ و از توپخانہ حصارے آہنین گرد خود کشیدہ و خندقے عمیق حفر کردہ درون آن سنگر نشست و از خاک خندق حصارے دیگر درست نمودند و بادشاہ درانی نیز بست و یکم ربیع الاول سال مذکور نزدیک فوج مرہٹہ رسیدہ فرود آمد و از بسیاری افواج مرہٹہ متحیر گردید ؎ سپہ دید خیلے کہ دریائے روم ✤ از ایشان نمودے چو یک مہرہ موم ✤ زسیلان و آرائش تخت عاج ✤ ہمان بارہ وافر طوق و تاج ✤ جہان بود یکسر چو باغ بہشت ✤ بدیدار ایشان پہ خوب و پہ زشت ✤ ہمیگفت تا من کہ بستہ ام ✤ بیکسال یکجائے نہ نشستہ ام ✤ فراوان سپہ دیدہ ام پیش ازین ✤ ندیدم کہ لشکر بدے بیش ازین ✤ مورخان و تحقیق افواج مرہٹہ روایات مختلفہ نوشتہ اند بعضے مورخان جملہ افواج مرہٹہ را در پانی پت ہفت لک مینویسند و بعضے مورخان سہ لک و پنج لک فوج مرہٹہ و دو برخی فوج را زیادہ از دو لک و مجمع دیگر ہمراہیان را پنج لک مینویسند اما اتفاق اکثر مورخان معتبرین است کہ فوج مرہٹہ از پنج لک کم نبود و سلطان احمد شاہ ابدالی از مغلان و افاغنہ ابدالیان و دیگر افاغنہ و ولایت

بروایتے بست وچہار ہزار سوار و بروایتے سی و شصت ہزار سوار و ہشت ہزار پیادہ برکاب داشت و افواج شجاع الدولہ و نجیب الدولہ و دیگر افاغنہ ہندوستان علاوہ ازین بود و این جمیع افواج احمد شاہ و شجاع الدولہ و نجیب الدولہ ضعیف بیش از شصت ہفتاد ہزار نبود و بہر روایت بہ یک لک نمیرسید ۵ سعادت بہ بخشائش داور است ۵ نہ از زور بازوے زور آور است ۵ با این ہمہ کثرت فوج و لشکر مرہٹہ را خوف عظیم در دل بود و باوجود قلت لشکر اسلام بہ جنگ میدان جرأت کردہ سنگر بستند و دران محصور گشتند الغرض آتش جنگ بوسیلہ تیر و تفنگ و توپ و تفنگ افروختہ شد لشکر دُرانیان طرق وصول غلہ و آذوقہ را بر بستند اما از جانب لاہور کہ آلاجاٹ غلہ و غیرہ میرسانید لشکر اسلام بر نیز دست یافتہ مے ریختند چون با وصف اینہمہ حالت مرہٹہ از سنگر بیرون نے آمدند احمد شاہ امرا را مستعد نمودہ یورش بر زنجیر توپخانہ مرہٹہ نمود جہان خان و شاہ پسند خان و نجیب الدولہ در مقدمہ بودند عقب اینہا شجاع الدولہ و احمد خان بنگش و حافظ رحمت خان و دوندے خان و فیض اللہ خان و غیرہ عقب آنہا احمد شاہ با شاہ ولیخان و زیر و دیگر امرائے مغل و افغان رو بے بمقابلہ آوردند مرہٹہ نیز لفاصلہ یک تیر پرتاب از سنگر بیرون آمدہ و محاربہ عظیم واقع شدہ از اول ظہر تا وقت شام تیغ خونفشان در خون فشانی سرگرم بود و قریب بشام بلوث راؤ خسرو پرہبھاؤ گشتہ گشت چون پردہ لیل فرو گشتہ شد دلاوران دست از جنگ باز داشتہ و اکثر دلاوران لشکر احمد شاہی کہ در سنگر بودند بیرون رفتہ و بہ لشکر گاہ خود شتافتند و ہمدرین اثنا معلوم شد کہ گوبند پنڈت مکاسدار ضلعہ اٹاوہ با جمعیت دہ ہزار سوار و خزانہ بسیار و رسد و غلہ آنروے جمنا رسیدہ و میخواہد کہ ممالک افاغنہ را تاختہ بہ بہاؤ و سداسیو راؤ پیوندد احمد شاہ عطائی خان دُرانی را با پنجہزار سوار مامور فرمود کہ اورا گوشمالے لائق دہد و عطائی خان از گذر آگرہ باک پت عبور نمودہ بالیغار در شاہدرہ رسیدند و نائب ناظر و شنکر قلعدار شاہجہان آباد را کہ در ان جا بود قتل کردہ بہ جلال آباد فرودگاہ پنڈت رسیدہ و پنڈت مذکور را معہ ہمراہیان علف تیغ بیدریغ ساختند و غنائم بسیار بدست لشکر دُرانیان افتاد و احمد شاہ دُرانی ہمدرایام جنگ و نبرد فرمود تا روزے مصلحتاً کوچ بعقب کردند و خیام و اسباب را بجائے خود گذاشتند مرہٹہ گمان ہزیمت بردہ تاختند و احمد شاہ چون مرہٹہ را بیرون از سنگر دید برایشان شتافت و جنگ در پیوستہ و قریب بست ہزار مرہٹہ بقتل رسیدند و قریب بشام ہر دو لشکر معاودت نمودند چون ایام محاصرہ امتداد کشیدند و از کثرت قاذورات و نجاسات در سنگر تعفن پیدا شد چہ مرہٹہ بخوف دُرانیان بیرون سنگر رفتن نمے توانستند و نیز آمدن رسد مسدود شدہ بلائے قحط ہم بالا گرفت و ہمساز بلائے گرسنگی ناچار شدہ باتفاق قرار جنگ دادند و مقرر کردند کہ بہئیت اجتماع بر لشکر اسلام ریزند و بدین صلاح تا بتاریخ ششم جمادی الآخر سنہ اربع و سبعین و الف و احدی مایہ روز چہارشنبہ فوجہا ترتیب دادہ و توپخانہ فرنگی را کہ در اہتمام ابراہیم خان کارے بود پیش بردہ ہر سرگروہان با جوشے تمام و خروشے مالا کلام از سنگر بیرون خرامیدند و ابراہیم خان آتشباری را از حد بدر بردہ اما دلیران احمد شاہی آن قدر فرصت دادند کہ مرہٹہ بالتمام از سنگر بیرون رسیدند و قراولان نجیب الدولہ و شجاع الدولہ و احمد شاہی قراولان مرہٹہ را

زیر شمشیر گرفتند و قراولان تاب نیاورده رو گردان شدند و به بهیر خود رسیدند و دلاوران اسلام جلو ریز در پے ایشان تاختند بسیارے را چشمه تیغ خونریز آب فنا دادند و بقیه بهزار خرابی در مردم بارو بنه رسیدند مردم بنه ازین ماجرا بے خبر گشته پریشان خند ندو رو بوادئی فرار نهادند و سواس راؤ و بهاؤ چون شکست قراولان را مضطراب بهیر دیدند با سی هزار سوار از عمائد و دلاوران و امرا تیغها کشیده و نیزه ها بر گوش اسپان خوابانیده بر لشکر اسلام حمله آوردند و بشور هر هر گوش عساکر را کر ساختند و ازین طرف احمد شاه نیز با جمیع افواج خود و شجاع الدوله و نجیب الدوله وغیره دست شجاعت کشاده بجرب و نبرد پرداختند و نبردے واقع شده که پیر فلک با وجود پیرانه سالی از دیده خورشید و ماه این چنین محاربه هولناک ندیده و میرخ از آسمان بنظاره آن کشت و خون عظیم انگشت تحیر بدندان بهشت گزیده ؎ برآمد ز هر دو سپه بوق و کوس ✦ هوا نیلگون شد زمین آبنوس ✦ همه یکسره تیغ کین ختند ✦ بهیگران اندر انداختند ✦ چو برق درخشنده از تیره میغ ✦ همے آتش افروخت از تیز تیغ ✦ هوا گشت سرخ و سیاه بنفش ✦ ز بس نیزه و گونه گونه درفش ✦ زمین شد بکردار دریائے قیر ✦ همه موجش از خنجر و گرز و تیر ✦ ز آواز مردان و از تیره گرد ✦ ز غرّیدن کوس و اسپ نبرد ✦ شگافیده کوه و زمین بردرید ✦ بدان گونه پیکار کین کس ندید ✦ برآورد از رعد است گفتی جهان ✦ و یا روز در تیره شب شد نهان ✦ چکاچاک گرز آمد و تیغ و تیر ✦ ز خون یلان گشت دشت آبگیر ✦ جهان یکسر همچو دریا نمود ✦ نهنگ اندران گرز و شمشیر بود ✦ سواران چو کشتی روان اندرو ✦ بروے اندر آورده از کینه رو ✦ همے گرز بارید بر خود و ترک ✦ چو باد خزان بارد از بید برگ ✦ فراوان سر افتاد مانند گوئے ✦ دل و سینه ها چاک و خون بد بجوئے ✦ روان باد پایان چو کشتی بر آب ✦ سوے غرقه دارند گفتی شتاب ✦ الغرض بعد از نبرد ستانه و جنگ مردانه لشکر احمد شاه درّانی دو دو از دهم مرهٹه برآورده بسواس راؤ پسر بالاجی راؤ که شهزاده مرهٹه بود معه سداسد شیو راؤ و بهاؤ و جمیع سواران مرهٹه علف تیغ بیدریغ گردیدند و مرهٹه بسیار قتل شدند و تا شصت کروه خون ایشان چون آب بر زمین جاری بود و بقول صحیح دو لک مرهٹه درین جنگ بقتل رسیدند و غنائم موفور از اموال اجناس و اقمشه و نقد و جواهر نامحصور بدست لشکر احمد شاه رسید از انجمله پنجاه هزار اسپ و دو لک گاؤ و چندین هزار شتر و پانصد زنجیر فیل بلکه فزونست و دو هزار غلام و کنیز دیدهٔ که اکثر از اولاد و احفاد سرداران و عظماے مرهٹه بودند بدست لشکر بادشاه درّانی رسیدند و میر غلام علی آزاد تاریخ این فتح عظیم چنین نوشت ؎ شاه بهاؤ را پس از درّه بگشت ✦ کرد در انجام و در آغاز فتح ✦ صور نامے خامه تاریخش نواخت ✦ شاه درّانی نموده باز فتح ✦ و این واقعه تاریخ ششم جمادی الاخر سنه اربع و ستین و مایه بعد الالف هجری واقع شده و نوشته اند که فوج مرهٹه درین محاربه ساماں جنگ که پیشتر ازین نمیکردند ساخته بودند و نوشته اند که بعد از عالمگیر پادشاه لشکرے بکثرت و عظمت لشکر مرهٹه که در پانی پت جمع بود در هندوستان کسے ندید و اکثر اجهلے هند افواج خود را بمدد ایشان فرستاده بودند اما ایزد ظفر بخش تسائم ظفر و نصرت بر پرچم اعلام درّانیه و زانیده مرهٹه بشاگشته شدند که تا شصت کروه خون آنها بر زمین چون آب روان بود و از بیان مغروران کسے جان

کم بدر برده غارتگران در ما یا کنار دست جرار ایشان بجان رسیده بودند فراریان را قتل و اسیر و غارت نمودند شمشیر بهادر برادر
علاتی بالاجی راؤ که از بطن کنچنی بود مغرور شده در راه رو بدست غارتگران رسیده از جان سیر شد از سرداران بجز
دو کس یعنی هولکر ملهار و پتیل مهاجی سندیه بودند دو اولاد این هر دو بریاست های عظیم رسیدند مهاجی بر ادیانے باد پا
سوار شده ازین معرکه رو بگریز آورده گرد عنان گردید سوارے مغل از مغلان احمد شاه درانی اسپ در عقب او جولان کرده
چون مهاجی بضابطه هندو جواهر و زیور بر سر گردن داشت مغل باین لمع عقب او را نگذاشت و شکار مفت خود مے
انگاشت و مهاجی تا شصت کروه مادیان را نده میرفت و مغل مذکور نیز در پے او روان بود آخر مادیان اسپ مهاجی از
کار رفته مغل در رسید و بضرب تیر پائے او را بهمرم کرده از اسپ انداخت و جواهر و ساز و یراق او گرفته بلشکر خود
برگشته رسید و مهاجی مدت العمر ازین زخم پائے لنگ بود و بالاجی راؤ چون این اخبار ها شنید از غصه مریض گشته بعد
پنجاه و در گذشت اما بادشاه ابدالی بعد ازین فتح عظیم سجدات شکر ایزد کریم بجائے آورده بشاهجهان آباد رسید و روز ے
چند متوقف بوده سلطنت بنام شاه عالم ثانی مقرر کرده و وزارت بشجاع الدوله داده و امیر الامرائی بنجیب الدوله تفویض
فرموده شجاع الدوله را مامور بفتن صوبه خود و آوردن شاه عالم شاه از بنگاله و نجیب الدوله را بودن در الحلاقه و نگهداشتن
شهزاده جوان بخت بر نیابت پدر فرموده خلاع فاخره عنایت کرده خود در شاهزدهم شعبان سال مذکور طبل مراجعت کوفته
بکابل رفت و شجاع الدوله بصوبه خود رفته و سکه و خطبه بنام شاه عالم بادشاه نموده او را طلبیده و بادشاه از عظیم آباد آمده بالآباد
رسیده و وزیر بادشاه هر دو در الله آباد بوده گماشتگان مرهته را از اطراف آن دیار بدر کردند شجاع الدوله بادشاه را همراه
گرفته کالپی را از مرهته گرفت و به جهانسی رسیده در پنجم رجب سنه خمس و سبعین و الف واحد یمایه جهانسی را نیز گرفت شجاع الدوله
بخلعت وزارت مع چار قب و مالا سے مروارید و قلمدان مرصع نوازش فرمود +

مجملے از وقائع سید محمد خان حاصل از جنگ و سید نظام علی آصفجاه و محاربات با مرهته

چون درین اوراق برخی از احوال مرهته گذشت مناسب شد که نبذے از حالات نسب ایشان که اهل تاریخ آورده اند
نگاشته شوند و همو ندا مهارشت ممالک دیوگیر از اطراف

آنجا را گویند و مسکنائے آن نواح را مرهته نامیدند ریاست مرهته در قوم بهوسله بود و نسب او به راجگان سیسودیه اودی پور
میرسد و نوشته اند که رانا از اولاد انوشیروان عادل بود اما این غلط مے نماید قوم سیسودیه از عمده اقوام راجپوتان هند
است و تعلق او با خاندان کسریٰ همین قدر بیش نیست که پرتاب چند سیسودیه چون در هندوستان امارت یافت خراجے
کرایان هند بایران میفرستاد و باز گرفت و نوشیروان لشکر بهندوستان فرستاده پرتاب چند عجز طبیعی نموده اموال و دختر خود
نزد کسریٰ فرستاد و امان طلبیده و نوشیروان او را بخشیده بامانان در اولاد او زبونی رسیده اکثر ممالک از دست بدر رفته
برخی ماند خود را رانا نامیدند دختر ش اگر چه داخل پرستاران حرم سرائے کسریٰ گردید اما از و فرزندے بوجود نیامده

الغرض یکے را از اولاد رانا از بطن دختر سنجار فرزندی پیدا شده چون در ضابطه هندوان فرزندے که از مادر غیر قوم شود داخل شمار پدر نبود ذکر دولت اخوان و اقوام نه پسندیده بکشور دکهن رفته در طرف کرناتک ساکن شد و باعظمائے آن دیار وصلت کرده اولاد او دو فرع شدند یکے استونلیه دویم بهوسله و از قوم بهوسله چنان که نوشته شد ساهوجی بهوسله در سلک ملازمان برهان نظام شاه بحری منسلک شده و بعد ازان نزد ابراهیم عادل شاه رفته و ملازمت حضرت قران ثانی شاهجهان بادشاه اختیار نموده چون ابراهیم عادل شاه بیمار گشت سیوا پسر ساهوجی سر به بغاوت برآورده اکثر قلاع کوکن را متصرف گشت و در عهد علی عادل شاه والی بیجاپور اقتدار او بیش از پیش افزوده و افضل خان را که بجرب او مامور شده بود بدغا کشته چون وقت قابو برهمالک گورکانیه نیز دست درازی میکرد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه امیر الامرا شائسته خان صوبه دار دکهن و مهاراجه جسونت سنگ راٹهور والی جودهپور میرٹهه را بهم لوا مور کرده و سیوا بامردم امیر الامرا در ساخته و شبے بسازش آنها شبخون آورده ابو الفتح خان صفوی پسر امیر الامرا درین معرکه کشته شد و عالمگیر بادشاه مهاراجه جسونت را بحضور طلبیده و صوبه داری دکهن به شاهزاده محمد معظم سپرده و راجه جے سنگه کچهواهه والی جے پور آنیز را بهم سیوا تعین فرموده جے سنگه اورا گوشمال داده سیوا سنبها پسرش مطیع شدند و بست و سه قلعه دملک ده لک هون ملحق بممالک گردیدند اگرچه هر دو پدر و پسر شمول عنایت شده مناصب یافتند اما بوجه اظهار رنجش ایشان محافظان بپاسداری مقرر شدند سنبها از مجرا ممنوع نشده و بادشاه میخواست که بعد از چند روز سیوا را نیز از محبس برآورده مشمول عنایت فرماید اما سیوا و سنبها هر دو فرار شدند و صوبه داران دکهن بهم ایشان مامور شده سیوا در سنه احدی و تسعین و الف مقتول شده سنبها باقی بود سنبها را دو پسر راجه رام و راجه ساهو بودند در عهد بهادر شاه مرٹهه را در صوبه دکهن سرصده روپیه دیس مکهی بشرط متابعت عنایت شد و چون ذوالفقار خان صوبه دار دکهن از جانب خود داؤد خان پنی را بدکهن فرستاد در عهد او مرٹهه خاتان چوتهه یعنی یک حصه از چهار حصه محاصل ملک شد علما مانهوز سند نشده بود که امیر الامرا سید حسین علی خان در عهد فرخ سیر ناچاتی با بادشاه کرده و مرٹهه نیز بوجهه ناراضگی بادشاه از امیر الامرا در عهد صوبه داری او شوخی را از حد بدر برده امیر الامرا صلح مرٹهه بر صلح اقا راجح دانسته در سنه تسع و عشرین و الف واحد یمایه با راجه ساهو صلح کرده بشرط عدم تاخت ممالک و حاضر داشتن پانزده هزار سوار در رکاب امیر الامرا اسناد چوتهه و دیس مکهی شش صوبه دکهن بر مرٹهه داد و در هر پرگنه علمے از ایشان منصوب شد و چون در دهلی آمده بر بادشاه غلبه کرد بالاجی بشونا تهه سنکراجی ملهار را که همراه او آمده بودند بدکهن نزد سید عالم علی خان نایب خود فرستاده و بالاجی مهار الملهام راجه ساهو سنکراجی نهایت اقتدار یافتند و بعد بالاجی پسر او باجی راؤ وزیر سرکار راجه ساهو گشته در عهد محمد شاه بادشاه که صوبه مالوه به راجه گردهر بهادر ناگر مقرر بود ملهار راؤ هولکر از رفقائے باجی راؤ بمالوه آمده بار اجه مذکور جنگ و تاخت نموده راجه مقتول شد در سال چهل و سوم از مایه دوازدهم محمد خان بنگش صوبه دار مالوه شده و سال دیگر راجه جے سنگ کچهواهه صاحب بصد مقرر شده راجه مذکور را از دست ترک و تاز مرٹهه ناچار شده بمنابر

جنسیت مذہب و تقویت او کوشید همچنین در گجرات که بتغیر سرکشیدن راجه اهی سنگر الطور والی جوده پور مغوض بود از
سستی او مرهٹه هنگامه تنگ و تاز بلند کردند مظفر خان بجرب مرهٹه آمده چون مرهٹه تعاقب نکردند از سرو رنج برگشت و
بعد ازان باجی راؤ بار دیگر در سنه سبع و اربعین الف واحد یمایه عازم هندوستان شده اعتماد الدوله قمر الدین خان
وزیر و امیر الامرا صمصام الدوله خانه دوران برای محاربه باو مقرر شدند و باجی راو پیلاجی جادون را بجرب وزیر و ملهار راؤ
را بجرب امیر الامرا کرده وزیر چند بار نصرت یافته و امیر الامرا بساط صلح گسترد و در سنه ثمان و اربعین و الف واحد یمایه بجنگ
سوائی بادشاه راضی ساخته صوبه داری گجرات و مالوه به باجی راؤ دهانید و باجی راؤ در سنه تسع و اربعین و الف و
احد یمایه بمالوه آمده و پیلاجی را به انتربید فرستاد و او از سید برهان الملک صوبه دار اوده شکست خورد و باجی راؤ شاهجهان آباد
را خالی دیده بدانطرف رفت چون امرا از هر طرف در رسیدند باجی راؤ بمالوه برگشت و در سال خمسین و الف واحد یمایه
نظام آصفجاه سید قمر الدین حین قلیچ خان بصوبه مالوه و حرب مرهٹه مقرر شده در سواد بهوپال آتش قتال افروخته بود
که نادر شاه رسید آصفجاه ناچار صلح کرده برگشت و باجی راؤ در سال اثنی و خمسین و الف واحد یمایه با پنجاه هزار سوار
قاصد حرب سید ناصر جنگ ابن آصف جاه نظام الملک گردیده و ناصر جنگ باده هزار سوار برآمده قاصد تاراج پونه گردیده
باجی راؤ را زده زده تا دریائے گنگ دکهن رسانیدند و باوجود قلت فوج ظفر یافته باجی راؤ ناچار صلح کرده بحضور ناصر جنگ
حاضر شد و بمالوه رفته فوت گشت و چون آصف جاه بدکهن رفت بالاجی راؤ پسر باجی راؤ در برهان پور کورنش نموده بمالوه
مرخص شد و در عهد ناصر جنگ باساهو راجه صلح شده بعد از کشته شدن ناصر جنگ و فوت شدن راجه ساهو کار بالاجی
نهایت رونق گرفته و سدا شیو راؤ بهاؤ برادر عمزاده بالاجی سپه سالار او بود و بعد از راجه ساهو کسے را بجائے او
نه نشانده کار و بار ملکداری بر همان مذکور بالاتفاق و بلا اشتراک غیرے بدست خود داشتند چون اصل پیشه ایشان
گداگری بود تنگ حوصلگی بنجل و مصرف مشره بسیار داشتند ؎ بدست خلق عالم کاسه دریوزه مے نیم ؎ گدا چون بادشاه
گردد گدا سازد جهانے را ؎ الغرض بعد شکست عظیمے که مرهٹه از دست احمد شاه خود ندوبالاجی فوت شد و رگناتهه راؤ
برادر راغبا نی بالاجی راو و پسر او مادهوجی راؤ بریاست او نشستند سید نظام علی خان آصفجاه ثانی مع برادر خود سید
محمد خان صلابت جنگ از قلعه بیدر کوچیده باورنگ آباد رسید و رگناتهه راؤ و مادهو راؤ نیز با لشکر خود برآمده و در
نواحی شاه گڈه تلاقی فریقین رو داده محاربات درمیان آمدند و فوج سادات مرهٹه را از پیش برداشته تا هفت
کروهے نو پار سانیدند شهر تونکه را که بر لب دریائے گنگ است با جمیع بت خانجات منهدم و تاراج ساختند و قریب
بود که پونا نیز بهمین حالت رسد اما ناصر الملک میر غل خان پسر ششمین نظام الملک آصفجاه بنا بر غبار خاطر که با برادر
داشت و راجه را مجبور کرده عمده لشکر سادات بود و بسبب شکست بت خانجات تونکه ملال داشت بمرهٹه پیوستند
ازین سبب دست کام سادات آمده و بعد ازین مرهٹه دلیر شده روز دیگر از چار سو یورش آورده فوج سادات

آصفجاهی چون برق اندازی غنیم را دیدند رخش همت و جلادت برانگیختند و از توپخانه گذشته بجنگ کوتیراق پوستند و بحملات مردانه افواج مرهٹه را منهزم ساختند و اکثر معتمدان مرهٹه گشته شدند و رعایا و خاص و عام هندو فریاد برداشتند که ما را با جنگ سلمانان نیست و تمام خانمان مایان بربست ایشان برباد شده میخواهی که ما را بالتمام بخاک هلاک اندازی و زن و طفل ما را آواره دشت ادبار سازی مرهٹه وسائل انگیخته صلح کردند و ملک بست و هفت لک روپیه از صوبه خجسته بنیاد و صوبه بیدر و در بدل صلح تسلیم آصفجاه نمودند و آصفجاه وامیر الممالک ملک را مجددا بر پا مال کرده در چهاردهم ذی الحجه سنه خمس وسبعین والف واحد یابه داخل قلعه بیدر شدند و امیر الممالک سید محمد خان را مقید کرده حکومت اورا سپری ساخت و امیر الممالک یک سال وسه ماه و شش روز زیست کرده انتقال نمود و آصفجاه فرمان شاه عالم ثانی را که شامل بتفویض صوبجات دکهن بود استقبال نموده بموجب قاعده گرفت و راجه تریانوت برهمن را مختار خود ساخت و در سال ست وسبعین والف واحد یابه ۱۱۷۶ در میان رگنا تهر راؤ و مادهو راو رنجشے واقعشده رگنا تهر راؤ قابو یافته بناسک رفت و در ان نواح با محمد مراد خان صوبه دار اورنگ آباد از طرف آصفجاه ثانی بود برخورده و اکثر سرداران مرهٹه بخیال کمک آصف جاه از مادهو راؤ برگشته برگنا تهر راؤ پیوستند و رگنا تهر راو با محمد مراد شکست داد و روز دیگر عذر خواسته بملاقات عم خود حاضر شد و آصفجاه نیز بکمک رگنا تهر راؤ برآمده تا بندر گانور رسیده بود رگنا تهر راؤ بهانجا برای استقبال رفته و ملک پنجاه لک روپیه و قلعه دولت آباد در جلدوے این عنایت پیشکش گذرانیده و اسناد درست کرده حواله وکلائے آصف جاه نمود اما راجه پرتانوت برهمن مدار المهام آصف جاه از حد معبر مراد خان با این صلح را بهم زده و جانوجی پسر رگهوجی بهوسله سکاسدار برار را به تطمیع تعطیل رگنا تهر راو و ترتیب او طلب کرده و ناصر الملک میر مغل نیز بالتفاقی مرهٹه بخود یافته نادم و پشیمان گشته برگردید آصف جاه با فوجے گران متوجه تادیب رگنا تهر راؤ گردیده و رگنا تهر راؤ طاقت مقاومت در خود ندیده آوارگی از ملک مال اختیار نمود و با سی هزار سوار و پیاده و توپخانه آبدار و نگ آباد رسیده خواست که حصار را بگیرد و متمن الملک ناظم انجا و مدافعت کوشیده چون این مدعا حاصل نشده آصفجاه قریب رسید رگنا تهر راؤ سوے بگلانه گریخت و آصفجاه با و رنگ آباد رسیده و از انجا منازلے طولانی پیموده قریب بالاپور آمده مرهٹه که عازم برار بود راه نیافته برگردید و از تردیکی اورنگ آباد سوے حیدرآباد رفت و آصفجاه تا دریائے گنگ تعاقب کرده برگشت و بملک مرهٹه در آمده اورا بخرابی دیار تاخت و تاراج اطراف امر نمود و خود به پونا رسیده تمامت عمارات آنجا را آتش زده و در تخریب او دقیقه فروگذاشتند میر اولاد محمد و نگا تاریخ این چنین گوید ✤ آصف جاه دوم سلیمان اعلام ✤ آبائے قوم برهمن سوخت تمام ✤ تاریخ شنو ز شعله طبع دکا ✤ آتش زد و پونه را سپاه اسلام ✤ رگنا تهر راو در حیدرآباد سعی بسیار نموده اما شجاع الدوله بهادر دل خان ناظم حیدرآباد در مدافعت بدیع نموده بسیارے از مرهٹه گشته شدند و ناچار از ملک آصفجاه ثانی خائب و خاسر برگشته بجرو نالی تانمود ✤

ذکر ورود سلطان احمد شاه ابدالی درّانی بار ششم بملک هند

نوشته اند که احمد شاه درّانی شیعے

درخواب بزیارت حضرت سرور کائنات مفخر موجودات سید المرسلین حبیب رب العالمین صلی اللہ علیہ وسلم و حضرت محبوب سبحانی غوث الصمدانی غوث الثقلین غوث الاعظم مخدوم محی الدین شیخ سید عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ سرافرازی یافتہ بموجب ارشاد در نصف شب بیرون خرامیدہ بر اسپ چوکی سوار گشتہ باسہ صد سوار خاصہ کہ بر در دولت بودند راہی ہندوستان گردید و وزیر بعد ازان اجتماع عساکر کردہ روانہ شدہ و سکھان نواح پنجاب زور آوردہ با انبوہے ہشتاد ہزار مرد قلعہ جنڈالہ را محصور و مسلمانان را مجبور نمودہ بودند و بادشاہ با ہمان سہ صد سوار قریب بجنڈالہ رسیدہ سکھان از آوازہ وصول بادشاہ فی الفور متفرق شدند و محصوران بملازمت رسیدہ سلسلہ وصول افواج بادشاہ نیز آغاز شدہ و بادشاہ در عین جنگ بمد و صوبہ دار سرہند رسیدہ و امرائے دیگر کہ در ہر جا محصور سکھان بودند فرصت یافتہ بمدد رسیدند و بادشاہ فرمود کہ زین خان را کہ سردار افواج محصوران است بگویند تا لشکر ہندی خود را بگوید کہ یک برگ سبز بر دستار خود بگذارند تا امتیازے پدید آید کہ اکثر افواج بادشاہی از اقوام مغلیہ اوزبک و قاجار وغیرہ است و احکم دادہ ایم کہ ہر کرا در لباس ہندی بہ بینند بزنند ایشان فوج زین خان را نخواہند شناخت و بہ نشان برگ سبز مردم محفوظ خواہند ماند الغرض با سکھان محاربہ سخت واقعشدہ سی ہزار سکھ بقتل رسیدند و بقیۃ السیف بے اختیار فرار در زیدہ بر قلل جبال و بیشہ غارہا پناہ بردند و بادشاہ معاودت بقندہار نمودہ بالبعضے این آمدن بادشاہ را در ہندوستان نوبت ہفتم پندارند و آمدن در ہنگام حرب بہاولپور نوبت ششم انگارند و برخی برین اند کہ نوبت ششم بود و یکمرتبہ غیر ازین دیگر احمد شاہ را اتفاق ورود گردید چنانچہ نوشتہ میشود و بالبعضے این آمدن را از روے وقوعات یکے میدانند و مکرر بسبب تخالف تحریرات مورخان گویند +

ذکر لشکر کشی احمد شاہ درانی انجم خدم بملک ہند بار ہفتم و مراجعت بقندہار بکمال جاہ و حشم

چون بادشاہ ابدالی از قلع و قمع مرہٹہ فرصت یافتہ بولایت برگشت بجماعت سکھان مرہٹہ ہوش برداشتہ جتا نام سکھے را بسروری قبول کردہ و خلق خدا را آزار بسیار دادند سلطان احمد شاہ باستماع این خبر در سنہ سال خمس و سبعین و الف واحد یمانہ را لاہور نزول باجلال فرمود و سکھان فرار شدہ در ضلع رہتی اجتماع نمودند و بالالحاط عامل آنجا در ساختہ قریب بہ دو لک سوار و پیادہ جمع شدند و بادشاہ درانی نود کروہ راہ را بدو روز یا لغاطے نمودہ یازدہم رجب بر سر ایشان رسیدہ فرمان قتل عام دادہ قریب بست ہزار کس در اندک عرصہ جام فنا پیمودند و بقیۃ السیف سراز پا نشناختہ ملک فرار اختیار نمودند چون در سال سبع و ستین و الف واحد یمانہ گماشتگان عالمگیر ثانی کشمیر را بالعمال ابدالی سپردہ بودند الحال سکھ چوین نام کہتری کہ دیوان آنجا از طرف احمد شاہ درانی بود خاک نامردمی در دیدہ و انپاشتہ سر بعناوت برداشتہ بود و از عماد الملک سند صوبہ داری خواستہ سکہ و خطبہ بنام عالمگیر ثانی کردہ بود احمد شاہ انور الدین خان را متعین نمود تا کشمیر را

بار دگر بہ تسخیر در آورد و بادشاہ درانی قرین فتح و ظفر معاودت بکابل نمود چون در خراسان فتنہ پیدا شدہ بود ازین ہمہ زود بست صوبجات پنجاب حسب دلخواہ نشدہ سکھان باز زور آور شدہ ہر چہار صوبہ مذکور از دست اولاد احمد شاہ بدر رفتند سلطان احمد شاہ درانی بعمر پنجاہ سالہ بعد سلطنت بست و شش سال در سنہ ست و ثمانین الف و احد یا یہ ہجری در قندہار انتقال نمود ۔ شاہ والاجاہ احمد شاہ درانی کابود + در قوانین امور سلطنت گیری منش + از نہیب قہرمان بے ستون در عہد او + شیر آہو را شیر خویش داد ۔ پرورش + میرسید از ہر طرف در گوش بد خواہان او + از زبان خنجرش ہر دم ہزاران سر زنش + چون روان شد جانب دار البقا تاریخ بود + سال ہجری یک ہزار و یکصد و ہشتاد و شش +

ذکر محاربہ نواب قاسم خان عالیجاہ با انگلیشیان و شکست یافتن از دست ایشان

چون نواب سید قاسم خان در امارت بنگالہ مستقل گردید انتظام ہائے لائق نمودہ باز احوال صغیر و کبیر و بر نا و پیر را خبر بود و چون از بادشاہ درخواست خطاب عالیجاہ نمودہ و بادشاہ او را بخطاب عالیجاہ و منصب ہشت ہزاری معزز فرمود مہابت او در دلہا بیش از اندازہ بود اما از امر انگلیشیان بیرون رفتن نمی توانست و از ناموری و مجبوری ایشان نہایت کارہ بود ہمدرین زمان شمس الدولہ مسٹر ہنری ونسنٹرٹ گورنر کلکتہ بعزم دیدن عالیجاہ بہ مونگیر کہ جائے بود و باش نواب عالیجاہ بود در سنہ ست و سبعین الف و احد یا یہ رسیدہ عالیجاہ استقبال او نمودہ چند روز بدادن تکالف بہمدگر وضیافت ہا گذشتند آخر عالیجاہ گفت کہ در حمایت نام انگلشیان اموال تجار بسیار میرود و بنابر اندک فائدہ ایشان نقصان کثیر من میشود میخواہم کہ حکم گرفتن محصول اموال انگلشیان بدہید شمس الدولہ گفت کہ محصول تجارت انگریزان از قدیم معاف است و این کار چگونہ صورت بندد اما شما عجلت نکنید کہ من بکلکتہ رفتہ تدبیرے درین باب خواہم اندیشید چون شمس الدولہ بعظیم آباد و چپرہ کوٹھی ہائے خود را دیدہ بہ کلکتہ رفت میر قاسم خان عجلت کردہ بعمال خود نوشت کہ عنقریب چنین خواہد شد شما اموال این جماعہ را ابتدا بسیار احتیاط نمایید و عمال را کتمان این اسرار محال بودہ شروع بمخالفت و مزاحمت نمودند و مسٹر الس در عظیم آباد و مسٹر بالس در جہانگیر نگر تاب نشدہ عمال نیاوردند و چون ایشان طرفداران مسٹر امیٹ و با شمس الدولہ و عالیجاہ بدبودند بعضے از عمال عالیجاہ را بحیلہ مزاحمت عبور معمول گرفتہ تعدیہ میر قاسم خان درین زمان بہ صلاح گرگین خان سوئے نیپال رفتہ و چون گرگین خان پیشتر از و بکوانی رسیدہ و در عقبات آنجا جنگیدہ شکست یافت و عالیجاہ نیز بدین سبب معاودت نمود و از گرفتاری عمال خود بدست انگریزان خبر یافتہ فرمان داد کہ در ہر جا کہ قابو یابند بعضے از گماشتگان انگلیشیہ را گرفتہ بحضور بفرستند و بعظیم آباد رسیدہ راجہ شتاب رائے را از نیابت صوبہ مذکور موقوف کردہ میر مہدی خان را مقرر نمود و عمال عالیجاہ بعضے از

گماشتگان انگلیشے را گرفتار کردہ فرستادند چون این اخبار بکلکتہ رسید کونسلیہ ہائے کہ از شمس الدولہ و عالیجاہ بدبودند شمس الدولہ را بران آوردند تا تحریرے در باب تخلاص متیدان و منع مزاحمت اموال ایشان بہ عالیجاہ نوشت و عالیجاہ قبول نکردہ در جواب نوشت کہ چون تجار ہر یکے از متوسلان انگلیش ساختہ اموال خود بدرمے بندد ما قلیلے از ضعیفان کہ وسائل ندارند محصول مے ستانیم ازین سبب معافی کل محصول تجار مناسب است کہ در گرفتن محصول از ضعفائے چند چہ فائدہ خواہد بود و اما اول انگلیشیان گماشتگان ما را گرفتہ اند چون ما برسند متیدان شما نیز اطلاق یابند چون این جواب بکلکتہ رسید مسٹر امیٹ وغیرہ کونسلیہا این را نہ پذیرفتہ گفتند کہ این امانتے بمامیرساند کہ ما را با سائر تجار برابر نگرفتہ است و رائے ہا بر این قرار گرفتند کہ مسٹر امیٹ و مسٹر جے بسفارت نزد عالیجاہ رفتہ از وسوال و جواب نمایند و شمس الدولہ پنہانی بعالیجاہ نوشت کہ از مجادلت شما کار خراب شدہ الحال در رضامندی سفیران کوشند کہ در عرصہ پنج ششماہ مخالفان شما مبدل شدہ مکم بمرضی شما خواہم داد چون مسٹر امیٹ قریب بہ مونگیر رسید وقت ملاقات عالیجاہ چند قدم از مسند برخاستہ استقبال کردہ و بعد از لوازم ضیافت وغیرہ چون گفتگوئے مہمات درمیان آمد گرگین خان میر قاسم خان را صلاح دادہ بود کہ با انگلیشیان ہرگز نرزم نشوند و شرائط ایشان را نہ پذیرند ازین وجہ در ہر صحبت گفتگو بہ ناچاقی و ناسازی منجر میشد و ہر روز در میان و دیگران برامرے کہ موجب امانت انگریزان مے شد اقدام مے نمودند روز یکہ انگریزان بسیر متاد برآمدہ قدرے دور تر رفتند سواران عالیجاہ ایشان را مانع آمدہ انگریزان گلہ بسیار ازین حرکت نمودند و عالیجاہ بجوابہائے مصلحتے گذرانیدہ چون صورت مصالحت در نگرفت انگلیشیان قاصد رخصت گردیدند و میر قاسم خان مسٹر جے را بعوض عمال خود نگہداشتہ دیگران را رخصت دادو مسٹر امیٹ این حالت بہ مسٹر الس نوشتہ فرستاد کہ میان ما و عالیجاہ صحبت برہم شدہ شما تیار باشید کہ عنقریب کار بجنگ خواہد کشید و مسٹر الس دیوبچہ گستر دفتاد و شبے زینہا گذاشتہ بہ قلعہ عظیم آباد معہود نمودند و میر مہدی خان از حصار برآمدہ راہ فرار گرفت و لشکر انگلیشیان شہر را غارت نمودند چون فوجے کہ از مونگیر بمدد میر مہدی مے آمد در فتوحہ رسید میر مہدی بازگشتہ و بر فوج انگلیشے ظفر یافتہ انگلیشیان منہزم شدہ در کوٹھی خود رفتند و از انجا نیز بیرون آمدہ و ما لکارا رمنی با فوجے از پلٹن ہائے خود بہ لعاقب آنہا رفتہ و مسٹر الس وغیرہ بہ چپرا رسیدہ عازم سرحد آنطرف دریائے مذکور صوبہ نیپالت رفتند رام ندھے نام فوجدار سارن جرأت کردہ بر ایشان رفت و سمرو فرانسیس نیز از یکسر بمدد او متوجہ شدہ و مسٹر الس وغیرہ اسیر پنجہ تقدیر گردیدند چون این اخبار ہا بعالیجاہ رسید فرمانہا در ہر جا فرستاد کہ میان ما و انگریزان جنگ است ہر جا کہ ایشان را یابند تہ تیغ بگذرانند و مسٹر امیٹ کہ بہ مرشد آباد رسیدہ بود در انجا بقتل رسید کوٹھی ایشان کہ بہ قاسم بازار مشہور بود بتاراج رفت و چنیکہ این خبر بہ کلکتہ رسید کونسلیہا اجتماع نمودہ رائے جنگ با قاسم خان دادند میر جعفر خان را ہمراہ گرفتہ برآمدند چون عالیجاہ فرمانے بمیر تقی خان فوجدار بیربھوم و سید محمد خان نائب صوبہ مرشد آباد

برائے مدافعہ انگریزان فرستادہ بود و شیخ ہیبت اللہ و عالم خان و جعفر خان با سید محمد خان و افواج مونگیر متصل بہ کٹوہ
رسیدہ چون اتفاقے درمیان برداشتند یکجا نشدہ واز و پشتر رفتہ با فوج انگلیشے جنگیدند و انہزام یافتند و در سوم ماہ پنجم
محرم سنہ سبع و سبعین و الف واحد یا یہ محمد تقی خان تبریزی نیز جنگیدہ و بمردی آوا ثار غلبہ ظاہر شد ند اما در ہمین
تردد یکی گلہ تفنگی در پائے او رسیدہ و اسپ سواری او غلطیدہ اسپ دیگر طلبیدہ سوار شد و پشتر راند اسپ دویم
نیز از زخم گولی بمرد و او بر اسپ سیومی سوار شد زخمے بر سینہ او رسید بہادر مذکور بخاطر نیاوردہ ہمچنان پشتر راند و افواج
انگلیشیان دریں اسپائی بر قرب دریاچہ مرصع و کمین نشاندند چون محمد تقی خان در انجا رسید یکبار شلک بلند نمودند
و سید مذکور کشتہ شدہ افواجش انہزام یافت و سید محمد خان باستماع این خبر تمام اسباب امارت را برجائے گذاشتہ
بمونگیر رفت و میر جعفر خان مع انگریزان در مرشد آباد آمدہ قرار گرفتند چون میر قاسم خان این اخبار شنید اسد اللہ خان پسر
حسین خان را با شش ہفت ہزار سوار و مالکار و سمرو را با ہفت ہشت پلٹن و شانزدہ توپ فرستاد کہ در میدان سوتی با انگلیشیان
بجنگند چون افواج انگریزی بمیدان سوتی رسیدند بست و یکم محرم سنہ مذکور در مقابلۂ ایشان واقعشدہ و بطرف دست
راست اسد اللہ خان بجمعیت ہشت ہزار سوار و دوازدہ ہزار پیادہ لشکر آراست و یکجانب شیر علی خان نوہ داماد
پور بنہ با دو سہ ہزار سوار و یکجانب سمرو و مالکار امنی جا گرفتند و افواج انگریزی کہ ظاہرا زیادہ از سہ ہزار کس نبودہ
مقابل شدہ جنگ در پیوست میر بدر الدین خان با نود سوار بر لشکر انگلیشہ حملہ آورد و میر ناصر دار و غہ باندران نیز حملہ کردند
باسمرو و مالکار لشکر انگریزی را جنگ توپ و تفنگ درمیان بود اما میر بدر الدین خان مقابلان خود را سپا نموده اسپ
او نیز بگلہ تفنگ کشتہ شد و اسد اللہ خان کہ یورش کردہ بود اکثر پیش قدمان او ہلاک شدند جرأت نیافتہ برجائے
بماند اما میر ناصر نیز آثار غلبہ بر لشکر انگلیشی ظاہر ساختہ و از ہر سیدن مدد از ہیچ طرف پیش قدمان مجروح و متردد
شدند و منہزمان انگلیشی چون مدد ایشان نرسیدند باز گردیدند و حملہ نمودند و میر بدر الدین خان ناچار باز گردیدہ
میر ناصر کشتہ شد و مالکار و سمرو و اسد اللہ خان منہزم شدہ رفتند لشکر انگلیشیان ظفر یافت چون این اخبار متواترہ بعلیجاہ
رسیدند متعلقان خود را باز و جواہر بقلعہ رہتاس فرستادہ و خود مستعد برآمدن گردید و بر دریاچہ او دہوا کہ از جبال
جنوبی راج محل برآمدہ بہ گنگا می پیوندد و از عمق و درختان خار و ار جائے قلب است پلے بستہ و در سدے بر آوردہ
بکوہستان رسانید و بر چیلی کہ در آن جا ملحق است نیز پلے بستہ و بر خندق ہم پلے قایم کردہ و در سند مذکور راہ ہائے
پر پیچ گذاشتہ مثل ہور چال و قلعہ مضبوط کردہ بود و اکثر افواج را دران جا فرستاد خود نیز در چہارم محرم سنہ
سبع و سبعین و الف واحد یا یہ از قلعہ مونگیر برآمدہ داخل خیام گردید و اکثر مقیدان مثل رام نرائن و راج بلبہدر و
فتح سنگہ و بنیاد سنگہ وغیرہ را بالقتل رسانید و بعد ازیں بجلہ پنیانگر رفتہ قیام ورزید ہمدریں زمان میرزا
نجف خان قزاقوینلو ترکمان کہ از اقربائے میرزا محسن برادر صفدر جنگ بود از دست شجاع الدولہ ناچار شدہ نزد

عالیجاہ رسید و عالیجاہ مقدم او را غنیمت شمرده بکمک افواج دریائے او دہوا فرستاد چون فوجہائے بسیار بر دریاچہ او دہوا بودند
وبسبب استحکام راہہا خیال و پروائے محافظت چنانکہ باید نمے داشتند و اکثر اوقات را بلہو و لعب و عیش و طرب میگذرانیدند
و لشکر انگریزی نیز بر دریاچہ او دہوار سیدہ میرزا نجف خان از کوہستانیان راہی پایاب بہم رسانیدہ از جہیل کہ سد
یورش انگریزان بود بدان راہ گذشتہ وقت سحر بر لشکر انگریزان ریخت و غلغلہ یوم النشور پیدا نمودہ جعفر خان مضطرب
برکشتے سوار شدہ مستعد فرار گردید و میرزا نجف خان دستبرد سے کردہ بجائے خود برگشت و ہمین قسم چند مرتبہ بعمل آوردہ
لشکر انگلیش در تفحص راہے کہ نجف خان سے آمد افتاد و ندانست و مقدمہ عالیجاہ سولداوی از انگلیشیان گرفتہ و دادند
پیشتر و ملازمان عالیجاہ منسلک شدہ بود از راہے کہ نجف خان میرفت آگاہی یافتہ دو شبہ بعسکر انگریزان رفتہ ندا
داد کہ من فلان کس اگر بقصور فرار یم امان دہید شمار ارا ہے نمایم و افسران انگریزی امان او را بایمان متحکم نمودہ
شبے مقرر شد کہ او آمدہ افواج را ببرد و زینہ او دیگر اسباب کہ درین یورش بکار بود ساختہ و ثلثے از شب گذشتہ
کرنل کاڈرڈ با یک پلٹن از راہ جہیل مذکور ہمی آن کس در آب تا یک میل رفتہ در دامن مورچال رسیدند و چون
محفظان ہمہ بیخبر بود ند زینہ ہا گذاشتہ برآمدند و مشعلے مہتابی کہ موعود برائے نشان دیگر افواج بود برافروختند
و محفظان را زیر شلک گرفتند و فوج انگلیشی از ہر طرف جنگ انداخت و ہر کہ از محافظان پیدا میشد راہ فرار
میگرفت و اکثر بضرب شلک مقتول و مجروح مے گشتند و سرو و ما کار و غیرہ ہمہ گرفتند و انگلیشیان پہرہ بر پل مقرر
کردند کہ ہر کہ میرسید اسپ و یراق از و ستاندہ مے راندند نجف خان نیز راہ کوہستان گرفت و این واقعہ در دو شنبہ
بیست و ششم صفر سنہ سبع و سبعین الف و احد یا یہ و اقع شد چون این خبر بہ قاسم خان رسید ناچار بصلاح گرگین بیگ معاودت
بر محاربت راجہ شمرہ بموگیر رفت و کسے را بقلعہ مونگیر تعین کردہ از پل رہوا گذشت و در راہ گرگین خان ارمنی را با سواران
خود در باب تنخواہ مناقشہ رو داد و سواران او را تنہا دیدہ قتل نمودہ بدر رفتند و ازین سبب پریشانی و تزلزلے در عسکر
عالیجاہ پیدا گشتہ و ہمدرین راہ عالیجاہ جگت سیٹھ و مہاراجہ سروپ چند برادرش را کہ از متمولان بنگالہ بودند و
خیال موافقت ایشان با انگلیشیہ و امداد زر مثل وقت سراج الدولہ داشت گردن زد و متصل بعظیم آباد رسیدہ
بقتل انگلیشیان تقید بسمر و فرمان داد و سمر و بضرب گولی بندوق ایشان را از ہم گذرانید اما ڈاکٹر فلرٹن را جان بخشی
نمود و ہمدرین اثنا عرب علیخان عرب قلعدار مونگیر مبلغے از انگریزان گرفتہ قلعہ را بایشان داد و بعد ازان متوجہ
عظیم آباد گردید و عالیجاہ از قرب شہر بخاستہ نزدیک بکرم پور منزل گزید و از انجا افواج و اسباب استمداد برائے
محصوران قلعہ مے فرستاد و افواج انگریزی مقابل عظیم آباد رسیدہ جنگ در داوند و بضرب توپ و تفنگ و قتمارہ افواج
مقابل را از پیش خود رانده داخل شہر شدند و میر علی خان برادر عمو زاد عالیجاہ و غیرہ کہ با چند ہزار سوار بکمک محصوران
تعین شدہ بود نزدیک بشہر رسیدہ و از کیفیت در آمدن افواج انگریزی بحصار شنیدہ مضطرب شدند و متردد بودند

که تلنگ‌های انگریزی رسیده شکیب را ازیشان گذرانیدند و افواج مذکور را مردی کرده بی اختیار راه ملک خود گرفتند
جمعی از جمعیت ایشان در آب جلد غرق گشته در گل و لای فرو ماندند و عالیجاه زمانه را از خود برگشته دیده از انجا کوچ نمود و
در شیخ پوره اموال و اجناس و متعلقان خود را از قلعه رهتاس طلبیده مجلس مشوره آراست نجف خان ترکمان صلاح داد
که شما در قلعه رهتاس بوده افواج را بمن بدهید تا با انگریزان تازم و بنجا لهم جمعی بندوبست کردن ندهم اما عالیجاه که از اول
عرائض به بادشاه و شجاع الدوله وزیر فرستاده نظر امداد از ایشان داشت رفتن سوی ایشان را جح شمرده هر چند
نجف خان گفت که عهد و پیمان وزیر ترکمان قابل اعتماد نیست و من او را خوب میدانم اگر در رهتاس بودن نمیخواهید
دکهن رفته از سر طبله استمداد نمایید اما عالیجاه قبول نکرده و همدرین زمان علیقه احمد خان قریشی متضمن بورود افواج انگلیشی
تابه محب علی پور فرستاد چون شیخ مذکور با وجود صفوف تقصیرات و عنایات بسیار عالیجاه با او بدبود جبلی محض برائے تخویف و بدرفتن
عالیجاه نمود و زمینداران خود را اشارت کرد که بار و بنه پس ماندگان عالیجاه را تاراج نمایند مردم غارت زده پریشان حال
در لشکر آمدند و قریشی مذکور عریضه دیگر در بارآمدن افواج انگریزی از راه گنگا فرستاده عالیجاه را مضطرب ساخت و عالیجاه
یک لک و پنجاه هزار روپیه و پنج زنجیر فیل به نجف خان داده مرخص نمود و خود متصل به بنارس رفته قائم و زیر و بادشاه
متضمن بر وعده امداد و تسلی خاطر او رسیدند عازم دربار بادشاه گردیده بادشاه سوال و جواب با میر جعفر خان و انگریزان
نیز می داشتند و هم بتسلی عالیجاه پرداخته فایده خود از هر دو جانب میدیدند الغرض چون بادشاه و وزیر بغرض انفصال
معاملات بندیل کهنڈ سوے الہ آباد مقیم بودند عالیجاه نیز آن طرف رفته بقرب لشکر وزیر رسید شجاع الدوله باده و انزده هزار
سوار باستقبال او برآمده عالیجاه پلٹن هائے خود را آراسته از درخیام تا دور دو رویه صف استاده کرد و وزیر را تا اندرون
دروازه استقبال کرده آورد و هر دو بر یک مسند نشستند و وزیر تسلی خاطر عالیجاه بسیار کرده عالیجاه بست و یک خوان
ملبوس و خوانهائے جواهر و افیال مراکب پیشکش وزیر کرده وزیر عالیجاه را همراه خود بدربار بادشاهی برده بعد از ملازمت
عالیجاه بمعسکر خود برگردید و روز دوم ملاقات وزیر رفته شجاع الدوله نیز مغلیه خود را فرمود تا جاهاے ملون استقراتی پوشیده
و بندوق ها در دست گرفته دسته در دسته استاده و وزیر تا سر فرش استقبال کرده و بجوئی بسیار نموده باز گردانید بعد چند روز
عالیجاه یکدست زیور بسیار گران بها که بلکوک مے ارزید و یک رتبه فیل با پوشش زردوزی برائے بهو بیگم زن شجاع الدوله
و نیز بعضے از زیورهائے گران براے مادر شجاع الدوله فرستاده او را مادر خواندند عالیجاه براے رفتن بنگاله استعجال سے کرد
اما وزیر بغرض انفصال معاملات بندیله تعلل مے ورزید عالیجاه خدمت جنگ بوندیله از وزیر درخواسته و بیشتر از راجه بینی
بهادر که بجرب ایشان مقرر بود رفته قلعے از ایشان فتح کرد و بندیله سلسله صلح جنبانیده مالگذاری را بقبول نمودند و وزیر
عزم بنگاله مصمم نموده در اواسط رمضان سنه سبع و سبعین و الف و احدی مایه روانه بنگاله معه بادشاه و
عالی جاه گردید - ✤

ذکر رفتن شجاع الدوله و جلال الدین حیدر خان ترکمان با بادشاه و عالیجاه و محاربات او با انگریزان

چون شجاع الدوله با فوج بسیار در ملک بنگاله در آمد نواب عالیجاه مقرر کرد که یازده لک سد و پیه ماهوار برائے خرچ افواج وزیر ماه بماه بخزانه سرکار او رساند و در لشکر وزیر چندان از دحام بود که تا هر جا نظر کار میکرد فوج موج در موج دیده میشد اما از بے پروائی و بے انتظامی یا سامیشی چنانکه باید کسے نمیدانست نمود و در بازار لشکر چیزے که از اقمشه و امتعه و زر و جواهر و میوه و جمیع اجناس ملفائیس که در شاهجهان آباد دار الخلافه هندوستان یافته میشد موجود بود و هر چند امراء وزیر را گفتند که با انگلیشیان که اعتقاد ایشان در حرب به آتشبازی مے باشد نه بهر دانگی اینچنین جنگیدن خوب نیست باید که محذرات را در سر حد ملک سرکار گذاشته با فوج مغلان و دُرّانیان و دیگر سواران خوش اسپه بطریق قراولی و چپاولی با اینها باید جنگید که هر جائیکه موقع یابند بر اینها ریزند و شب بخیال شبخون دور تر از ایشان منزل گیرند اگر حصار عظیم آباد بدست آید فبها المراد و ورنه باحصار نباید پیچید و در سر هر منزل نموده عمال را هر جانب متعین بمانید و در مالگذاری رعایا رعایتے داده احدے بهیچ وجه نرنجانند تا مردم دل بر حکومت ما نهند و بعضے افواج را از دریائے گنگا عبور کنانیده آن روے دریا تعین کنند تا آمد و رفت کشتی هائے انگریزی متعذر شود و ناچار اینها ملک را گذاشته بکلکته خواهند رفت اما وزیر که جنگ و شجاعت هائے احمد شاه دُرّانی دیده بود و کسے را در اصابت راے و سلیقه جنگ و شجاعت باخود انباز نمیگرفت قبول ننمود و اما کار احمد شاه دُرّانی بشجاعت بے انتها و انتظام و محنت و جفاکشی بود که صد صد کروه راه را در روز المفار میکرد و بر هزاران هزار افواج اعدا بیریخت و پس و پیش نمیکرده اعدے را از لشکریان مجال نبود که سر مو سے از فرمانش تخالف کنند و زیر در ظاهر هوائے تقلید بادشاه دُرّانی میکرد اما از شغولی بعیش و طرب و لهو و لعب با انتظام و تدابیر جنگ و حرب نمے پرداخت و از اطوار شاه دُرّانی و اوضاع نادانی او تفاوت زمین و آسمان بود بهر کیف در مجلس بهدید میگفت که جنگ را بر اے من باید گذاشت و همچنان پیش میرفت و نمازگزران فوج او تا پنج شش کروه از آبادی نمیگذاشتند میر جعفر خان و انگریزان که در بکسر بودند بشهرت آمدن وزیر بادشاه از بکسر کوچ کرده بحصار عظیم آباد شتافتند و بادگر بعزم مدافعه از عظیم آباد برآمده و از اول پیشتر رانده چون در خود تاب مقاومت نیافتند بحصار عظیم آباد در افتادند و وزیر منزل بمنزل رسیده در پهلوری چار کروهے عظیم آباد منزل گزید و روز دیگر بعزم رزم سوار شده راجه بلوند سنگه را در دست راست و عنایت خان پسر رحمت خان والی پیلی بهیت بریلی را با ده سه هزار افغان روهیله و گشائیس با پنج شش هزار ناگه در قول بود و نجابه عالیجاه با پنج پلٹن و سمرو پنج شش هزار سوار در دست راست بینی بهار در مقابل مورچال میر جعفر خان مقرر شد و شجاع الدوله بمیدان علی باغ رسیده جنگ توپ و تفنگ در میان آمده و به عالیجاه پیام داد که من با دشمنان شما مے جنگم و شما الیستاده تماشا میکنید باید که ازان طرف یورش کنید و اگر نے توانید باری سمرو را معه فوج او من دهید عالیجاه در جواب او

سخنهائے پریشان گفته از جائے خود حرکت نه کرده نه مهمور افرستاد اما بعد از دو پهر گسائین معه ناگه با یورش آورده از شاک افواج انگریزی ناگه هائے بسیار تلف گشتند و گسائین مذکور منهزم شد بعد ازان عنایت خان پسر حافظ رحمت خان نیز یورشے کرده منهزم شد و سه ساعت روز باقی مانده بود که باسیوم افواج شجاع الدوله یورش نموده تزلزلے در صفوف انگریزی پیدا شده و بعضے از دصل و لمبنور و خیر ایشان که در جنگ سے نوازند بگرفتند و فوج انگریزی بار دگر خود را جمع نموده بشاک هائے متواتره افواج شجاع الدوله را پسپا نمودند و شجاع الدوله بعالیجاه پیام فرستاد که شما تسلی دل را داده کردید و روز آخر شده باید برگشت که فرصت ادراک کرده خواهد شد و بالفاق همه فوج برگردید و جمعے از فوج انگلیشیان برآمده به مقام قیام عالی جاه رسیده شلکے نمودند ازین سبب تزلزلے در عسکر او پیدا شده و وزیر روز دویم سواری نکرده و وُنبلے برگلوئے او بهر رسیده و بعضے گویند که زخم گولی تفنگ باو رسیده بود و شهرت مناسب ندیده بنام وُنبل ظاهر ساخت الغرض وزیر بعد از شفایابی از انجا کوچ کرده برلب دریائے پن پن جنوبی عظیم آباد منزل کرد و هر روز بامعدودے مطابق ضابطه خود سوار شده بر اطراف شهر دمور چال میگردید و روز بے چند سرداران انگریزی بجمعیتے اطراف لشکر وزیر برگشتند باوزیر که با اندک نفر میگشت برخوردند و باهم گرم جنگ تیر و تفنگ و نیزه آغاز شده چون اندک تسلی رسیدند میر مهدی خان که همراه انگریزان بود وزیر را ست ناخته با فوج گفت و او اطلاع بشهر فرستاده لشکرے بامداد طلب داشت قدار سیدن کمک وزیر را بخود مشغول داشت چون سپاه از دور نمودار شد یکے از همراهیان وزیر دویده بلشکر وزیر خبر رسانید و وزیر بعقلمندی و فن سپهگری اندک اندک عطف عنان نموده خود را ازین ورطه بیرون کشید و عالیجاه و اکثر رفقائے وزیر که بمدد روانه شده بودند در راه برخورد و همچنین تا قریب یک ماه وزیر در انجا نشسته بعد ازان بسبب قرب ایام برسات دست از محاصره کشیده بطرف بکسر رفته مقام نمود و بعد ازین اثنا انگریزان خواهان صلح با وزیر بادشاه بودند و بخیال بدنامی جنگیدن با بادشاه و خوف نام خاندان وزیر تر کمان جنگ را کاره بودند وسائل انگیخته عرائض بادشاه فرستادند بادشاه که از تسلط وزیر رنجیده بود شفقه مشتمل بر عنایت بایشان نوشت الغرض چون عالی جاه را هر ماه یازده لک روپیه به شجاع الدوله باید داد خیال بدر رفتن از جنگ او در خاطر گذرانیده بود وزیر پیام داد که بنده را چون بنام حکومت اندک وقرضے در دلها باقیست مرا رخصت فرمائید که دران جانب مرشد آباد رفته دستبوسے نمایم اما وزیر رخصت نداد و میر مسلمان نام معتمدے که از عالیجاه رسیده بود جواهر بسیار از خزائن او خود برده و بهر رفقائے وزیر داده و وزیر چون تقاضائے ما هیانه خود نمود عالیجاه عذر بے بضاعتی در میان آورده و وزیر بار دگر پیام داد که بادشاه بقایائے معامله بنگاله را از شما مے طلبد و محصلان مے گمارد و اباید نمود عالیجاه بجواب گفت که من بامید اعانت و حمایت جناب عالی خته خاطر و شکسته دل بحضور رسیده ام و الحال بے بضاعتی بحد رسیده اما راجه مینی بهادر را مرشد تا بفهمد در انچه میسر است قصورے نخواهد شد و رنه امیدوار عنایت جنابعالی ام وزیر ازین جواب برآشفته گفته فرستاد که من فرزا

بشکار بیرون مهراپه کار است شما انید و بادشاه و انذ عالیجاه چون چاره نیافت ناچار در ششم ذی الحجه سنه سبع وسبعین الف واحد مایه هجری ترک لباس امارت کرده مسند برداشت و کلاه فقر پوشید و زیر این حال آگاهی یافته ترک لباس عالیجاه را موجب بدنامی خود دانسته بخجیل اورفت و بتسلی او کوشیده از لباس فقر برآورده تکلیف لباس امارت نمود بعد از روزے چند سمرو خیام عالی جاه را تقاضائے تنخواه سپاه خود گرد گرفته عالیجاه اشرفیها برآورده تنخواه او داد و سمرو نبا ویق او را هم واپس نداده و ترک رفاقت او نموده ملازم وزیر گردید و وزیر از خلق و خلق نه ترسیده و تمامت اموال عالیجاه را بعد از چند روز ضبط کرده و او را نیز مقید ساخت و در همین ایام میر جعفر خان برگشته بمرشد آباد رفت و در چهارم شعبان سنه ثمان وسبعین والف واحد مایه درگذشت و میجر کرنگ از سالاری لشکر انگریزی معزول شده و میجر منرو ملازم بادشاه انگلستان سپه سالار و مامور حرب وزیر مغرور گردیده با افواج خود بعزم رزم او روانه شده وزیر توپ بزرگ خود را که برلب دریائے سوهن مقابل افواج انگریزی گذاشته بود باز طلبیده و از کثرت گل و لائے پایهائے ارابه توپ فرو رفته برآمدنش متعذر شد وزیر خود با هزار سوار و دو ارابه سوار شده توپ را از گل و لائے برآورده بمعسکر خود رسانید اما بانتظام جنگ و تقرر امرا و دلاوران بمواقع مناسب و تفتیش و تقسیم گوله و بارود وغیره سامان حرب و نبرد وغیره نه پرداخته با وجود استماع قرب وصول لشکر انگریزی روز و شب در عیش و طرب و لهو و لعب مثل نرد باختن و کبوتر پرانیدن وغیره مشغول بوده پروائے نداشت و آخر الامر سد مورچالی از دریائے تهورا تا لب دریائے گنگا مقرر کرده در پس مورچال جنگیدن میخواست چون لشکر میجر منرو بفاصله سه کروه برجهیلے رسید ترک عزم سد و مورچال نموده با لشکر خود بعزم رزم میدان بیرون خرامید۔ +

ذکر محاربه شجاع الدوله قراقونیلو ترکمان وزیر با انگریزان پر تدبیر و شکست یافتن با قضائے قسمت و تقدیر

چون شجاع الدوله فسخ عزیمت مورچال کرده بیرون خرامید و بترتیب صفوف پرداخت و افواج مغلیه خود را مع شجاع قلی خان که قریب هفت هزار سوار بود در بشت موشیر مدک و سمرو فرانسیس مقرر کرد و رایه مینی بهادر نائب صوبه اوده و اله آباد بر لب دریائے گنگا متصل بخرابهائے ویران اقامت گزید و موشیر مدک و سمرو با هشت ضرب توپ و هشت پلٹن تلنگ با بنادیق چقماقی مقابل فوج انگریزی صف آرا شدند و شجاع قلی خان در پشت آنها و وزیر دست راست و مینی بهادر دست چپ جائے گرفتند و جنگ توپ و تفنگ درمیان آمده وزیر از طرف دست راست با سواران مغلیه و دورانیان بر لشکر انگریزی یورش مے نمود و مغلان و دورانیان در سواران انگریزی و بنگاه ایشان رسیده قتل و غارت آغاز میدند و از یکجانب از آتشبازی سمرو و موشیر مدک عرصه بر افواج انگریزی تنگ گشته چون تقدیر ایزدی دیگر بود میجر منرو فوجے را بطرف گنگا مامور نمود و آن فوج آهسته سوے گنگا رفته متصل بخرابهائے ک

بینی بهادر پشت او بر زمین رسید شیخ غلام قادر و دیگر شیخزادگان لکهنؤ که هراول بینی بهادر بودند وقتی خبردار شدند که تلنگه های انگریزی بر دیوارهای خرابها صعود نموده ایشان را زیر شلک گرفتند شیخزادگان نیز بقدر وسع و توان جنگیده کشته شدند و دیگران پسپا گردیدند و رایه بینی بهادر چون این حال دید از غالب خان که از عمائد او بود صلاح پرسید غالب خان گفت که اگر آبرو میخواهید جان را در بازید و زنهار ازین مضائق بیرون تازید و راجه اول مردان را برفرار راجح شمرده از اسپ فرود آمد چون افواج انگریزی قریب تر رسید راجه عزم سابق را فسخ نموده بار اسپ سوار شده راه فرار گرفت چون فوج انگریزی قریب رسیده شلک ها نمودند شجاع قلی خان به استماع آواز شلک دانست که بینی بهادر قدم جرأت و عبارت پیشتر گذاشته است خان مذکور بآبروی خود نرسیده خود هم پیشتر راند چون پیش او جیل گل و لای بسیار بود گذشتن ازان دشوار آمده رفقای او کوشش مفت هزار سوار بودند اندکے با او رفاقت کردند چون شجاع قلی خان درمیان آمد توپ و تلنگ سمرو مشیر مدک موقوف شده و از جانب فوج انگریزی بیش از پیش آتشبازی جاری گشت شجاع قلی خان بهزار مشکل از جیل برآمده هدف گلهٔ توپ و تلنگ گردید و افواج انگریزی از سمرو چال بینی بهادر گذشته بلشکر وزیر رسیدند و به شلک های متواتره لشکر وزیر را ابتر نمودند و لشکر مضطرب الحال گردیده احمال و اثقال را بجائے خود گذاشته پائے در وادی فرار نهادند و اکثر مغلبه و اتباعان بطمع تاخت و غارت لشکر خود او وزیر جدا شده رفتند و شجاع الدوله حیران وار استاده چون حال بدین منوال دید و اندکے در رکاب او ماندند در پس گریختگان روان شد و سامان از نقد و جنس و اثمشه و امتعه بیحد و حساب در دست انگریزان رسید و عالی جاه را یکروز پیشتر وزیر خلاص کرده و یک ماده فیلی پائے لنگ با و داده بود درین معرکه او نیز راه خود گرفت و بدربرفت و مردم بسیار از وزیر در گل و لائے تهور افتاده به شلک افواج انگریزی جان دادند و وزیر از دریائے گنگا گذشت اما بادشاه را که هوائے همراهی وزیر نبود به تساهل گذرانیده نرفت و انگریزان عرائض ها فرستاده بادشاه را از خود ساخته بودند بینی بهادر چون از آمدن بادشاه مایوس شد ناچار خود بحضور گنگا نموده رفت +

ذکر آمدن سرداران انگریزی بحضور بادشاه

چون وزیر شکست خورده رفت بادشاه انگلشتان را طلبیده و سرداران انگریز فی الفور بحضور بادشاه رسیدند و باتفاق بار شاه حضور گنگا نموده راجه بینی بهادر را نیز دلالت بصلح نموده و پیام دادند که اگر وزیر قاسم خان و سمرو را بما سپارد مصالح نمائیم و بینی بهادر این شروط را پذیرفته نزد وزیر رفت و بالبداهه این خبر دریافته از انجا تیز بدر رفت و در ممالک افاغنه رسید و از انجا بعد مدتے بملک راجپوتیه در آمد و آخر بکمال فلاکت در لواح شاهجهان آباد درگذشت الغرض وزیر که این چنین شکست را در خواب هم تصور نمی نموده متعلقان خود را از فیض آباد بلکهنؤ طلبیده چون دانست که بادشاه هم در دست انگریزان است بدون در صوبجات خود محال دانسته بصوبه الآباد و اودهه رایه راجه

بینی بهادر تفویض نمود تا چندے به سنجهان صلح انگریزان را باز وا رود و خود در ملک حافظ رحمت خان در آمد و در بریلی ماوس
و خزائن را فرستاد و با افاغنه حافظ رحمت خان و احمد خان بنگش و سید غازی الدین خان عماد الملک که در انجا بود
مشورت کرده و از آنها امیدوار استمداد گشته رایها بران قرار گرفتند که یکے را از سرداران مرهٹه درین مهم مدد باید
طلبید ملهار راؤ هولکر را که قریب گوالیار بود پیام دادند و او با فوج خود آمده شریک شد و شجاع الدوله هر چند افاغنه را
طلبید آنها به آرے ریلے گذرانیده نیامدند انگریزان فوجے را به تسخیر قلعه چناڑه فرستادند و انگریزان اول رقائم پادشاه
متضمن اطاعت نمودند چون محصوران قبول نکردند جنگ درمیان آمده وقت معهود قلعه محصوران خبردار شده بضرب تفنگ
و سنگ روم را از کوه بزیر انداختند و خلقے کثیر مع سیجر از کوه افتاده هلاک گردیدند چون خبر قریب وصول وزیر رسید
انگریزان دیگر هوائے تسخیر او نکردند و میني بهادر با جرنل کرنگ افسر جمیع افواج ملاقات کرده وقت خبر آمدن وزیر متعلقان
خود را بدشته بعسکر وزیر رفت و نجف خان نزکمان آمده با انگریزان ملاقات نموده و جرنل کرنگ با نجف خان و کل
افواج به تسخیر الله آباد نهضت کرده چون نجف خان از درون قلعه واقف و ماهر بود جائے که دیوار پشته نداشت توپخانه را
برآن مقام سر نموده گلهٔ باری شروع گردید و دیوارش شکسته علی بیگ خان و غیره ملازمان وزیر که بحراست او و امور بودند
بوسیلهٔ شتاب راے امان خواسته و بیرون آمده راهی لشکر وزیر گردیدند و انگریزان قلعه الله آباد را گرفتند و عمال بهرو
صوبا و ده و الله آباد فرستادند ✣

ذکر محاربهٔ شجاع الدوله وزیر الممالک تکمان مع ملهار راؤ مرهٹه با انگریزان و شکست یافتن از ایشان

چون شجاع الدوله از آمدن افاغنه امید
برید یا ملهار راؤ مرهٹه راهی پیشتر گردید
و در نواح کوڑه تلاقی عسکرین واقع شده

بجنگ سهلے که رویداده مرهٹه دست و پا جنبانیده عطف عنان نمودند تا که به گوالیار رسیدند در عقب سر رسیدند
لشکر وزیر نیز ازین فرار بے هنگام مضطرب شده منهزم شد و وزیر نیز چار و ناچار بطرف فرخ آباد معاودت نمود و همدرین
زمان اهالی قلعه چناڑه بادشاه را جانب دار الکلیشیه دیده قلعه را به ایشان سپرد ند شجاع الدوله افاغنه را بعدم
استمداد ایشان و نیامدن ملامت ها نموده احمد خان بنگش باوجود آنکه کینه دیرینه بوزیر داشت بوزیر گفت که شما الغرض افاغنه
آمده زرے که باقیست با تمام خواهید رسانید و همین کسان شما خنده خواهند نمود الحال صلاح آنست که یا بار قفائے که
جان خود با جان شما داسته دارند بے تکلف و تامل براقوام مخالف تازید اگر زندگی باقیست ظفر یابید والا با آبرو
کشته شوید گوئی سبقت از میدان مروی مے برید و اگر جان دادن نمے توانید تنها پیش افسر افواج انگریزی بروید
که ایشان دربارهٔ شما که سردار صاحب خاندان مهستید جز از عزت و وقار نظر نخواهند داشت و شجاع الدوله این رائے را
دربارهٔ خود موجب صلاح و فلاح دیده بر پالکی خود سوار شده با معدودے راه لشکر انگریزی گرفت چون جنرل کرنگ

ازآمدن وزیر خبر یافت بپاسے ادب باجمعے از سرداران باستقبال رفتہ وندر گذرانیدہ ہمراہ پالکی وزیر پیادہ پاروان شدند و وزیر را بلشکر خود آوردند وآن شب وزیر ہمانجا ماندہ روز دیگر باہمراہیان کہ سہ چار صد کس بودند بجائیکہ خیمہ گاہ او مقرر شدہ بود منزل ساخت و گفتگوئے مصالحہ درمیان آمد ہر چند کہ در وقتیکہ وزیر عازم تسخیر بنگالہ گردیدہ بود صلحے بکمال خوبی میسر بود کہ انگریزان میخواستند کہ صوبہ عظیم آباد را در بدل صلح پیشکش بادشاہ سازند اما وزیر مغرور سر ازین باز زدہ عازم تسخیر جمیع بنگالہ بود الحال ناچار شدہ از بے تدبیری وعیش طلبی خویش ونفاق بادشاہ معاملہ را تا اینجا رسانید صلحے بکمال فروتنی بعمل آورد مقرر شد کہ شجاع الدولہ پنجاہ لاک روپیہ نقد بالعوض مصارف جنگ بانگریزان بدہد و صوبہ الہ آباد وتعلقے بوزیر نداشتہ مخصوص بہ بادشاہ باشد و فوجے از انگریزان بافسری بامہمات بادشاہ در الہ آباد ماند و نجف خان ترکمان یک لاک روپیہ سالانہ از خزانہ بنگالہ ازان زر سے کہ برائے بادشاہ مقرر است یافتہ باشد و یکے از افسران انگریزی مثل وکیل در حضور وزیر بماند تعلقے بہ معاملات نداشتہ در امور ادعا نکند و بعد ازین دو ستان طرفین را دوست و دشمنان ہمدگر را دشمن دانند و وقت ضرورت بامداد یکدگر پردازند وزیر برین عہد و پیمان بستہ و با مادر و برادران زن و دیگر از رفقاو عظما نامہا نوشتہ از ہر یکے مقدارے از زر طلبید و مردم را دادن زر و شوار آمدہ بعضے بنصفی و برخی بہ ثلثی و جمعے بہ ربعی از انچہ بنام آنہا مقرر شدہ بود اعتراف کردند و مادر زن و برادران زن بل غلامان و ملازمان دیرین نیز بیگانگی دیرین مخصوص نمودند ازین او ہر چہ از زر و زیور و جواہر حتے کہ حلقہ بینی و گوشوارہ برآوردہ تمام را فرستاد و گفت کہ تا شجاع الدولہ زندہ است مرا این اشیا بکار اند اگر او زندہ ماند مثل این اشیا بسیار میشوند اما اگر او نیست مرا ہیچ چیزے ازین بکار نیاید الغرض وزیر نیز مرہون محبت بیگم شدہ بعد ازان ہر چہ میسر آمد و بعد از اخراجات امارت فاضل ماند ہمہ را بزن خود مے سپرد و شجاع الدولہ مبلغے ادا کردہ و جواہرے گران ارزنرا ادا سے بقیہ مبالغ بر ہن گذاشتہ و قلعہ چنارہ را بعوض الہ آباد بدست آوردہ و بخدمت بادشاہ معتمدان خویش را بہ نیابت و وزارت و میر آتشی گذاشتہ بفیض آباد دار الملک خود رفت +

ذکر مجملے از حالات بنگالہ و جلوس نجم الدولہ بر مسند امارت بتجویز انگریزان

چون میر جعفر خان در گذشت شمس الدولہ را

مسٹر ہنری ونسٹرٹ بہ انگلینڈ رفتہ ولارڈ کلیف نیابت جنگ از لندن بجائے او مامور شد پسر میر جعفر خان میر بہادری مخاطب بہ نجم الدولہ ساختہ با یالت ملک بنگالہ تقرر نمود و میر کاظم خان برادر میر جعفر خان بہ نیابت برادر زادہ خود بنظامت عظیم آباد مامور شد و راجہ دیرج زاین دیوان آنصوبہ و راؤ شتاب رائے دیوان بادشاہی آنصوبہ تقرر شد و لارڈ کلیف بعد از اطلاع بر حالات جہت ملازمت بادشاہ و وزیر الممالک تا صدر آباد گردیدہ و وزیر بموجب استمالت ہائے ایشان از دار الملک خود کوچیدہ بہ الہ آباد رسید لارڈ کلیف بہ الہ آباد آمدہ مراسم کورنش بجائے آورد و چند روز در ضیافت وزیر و دادن تہنیت و پیشکش و تحائف بسر بردہ گذرانیدہ درخواست نمود کہ

اسناد دیوانی هر سه صوبه بنام کمپنی از بادشاه عنایت شود و بادشاه و وزیر درین مهم عظیم بے آنکه روز سے چند توقف و تساهل ورزند بے تامل قبول کرده فرمان دیوانی هر سه صوبه بنگاله بنام کمپنی انگریزی نوشته دادند فیولیت مالگذاری بست و چهار لک روپیه سالیانه بحضور بادشاه بهر کمپنی نوشته داخل شد ازان زمان تمامت اختیارات ملک بنگاله بحسب ظاهر نیز مقرریه انگریزان گردید ندو لارڈ کلیف کرنل اسمٹ را به نیابت خود در حضور بادشاه گذاشت و کرنل مذکور در قلعه الآباد جائے گرفته بادشاه بیرون قلعه در چهاونی خود سے ماند و کرنل اسمٹ که بعد ازان جنرل شد اکثر اوقات از صدائے نقاره خانه بادشاهی که در قلعه سنو اخته بیدماغ شد منع ایشان میکرد و کسے یارائے دم زدن نمیداشت ؎ هر کرا پنج روز نوبت اوست +

چون میر روح الدین حسین خان سپهدار جنگ خلف سیف خان ابن عمدة الملک سید امیر خان صوبه دار کابل که در دور ثانیه میر جعفر خان حکومت پورنیه بدست آورده بود بهمچنان بر حکومت جائے مذکور بحال مانده و انگریزان برائے نجم الدوله شصت لک روپیه سالیانه مقرر نمودند که گرفته باشد و دیگر کارے با ملک نداشته برائے نام ناظم باشد و نجم الدوله در دوم ذی القعده سنه تسع و ستین و الف و احد میا یه هجری بعارضه هیضه محتبه فوت شده برادر خرد او سیف الدوله بجائے او جلوس نمود و رائے شتاب رائے بخطاب مهاراجگی و منصب پنج هزاری و بست پنجهزار روپیه در ماه شاهره مترقی شده شریک و میر اج زائن و مسٹر ڈالٹن صاحب کلان کوٹهی عظیم آباد در نظم و نسق گردید و بعد از مدتے که لارڈ کلیف را داعیه ولایت خود پیش آمد بنا بر تجدید مواثیق و دیگر کاروبار و سفارش راجه بلوند سنگه در چهار ماه عدد ۱۱ ات شجاع الدوله مقرر کرده در ماه محرم سنه ثمانین و الف و احد میا یه هجری شجاع الدوله وزیر و میر الدوله رضا قلی خان نادر جنگ مختار و امیر معتمد علیه بادشاه و لارڈ کلیف در موضع چهرا مجتمع شدند و بعد از قیل و قال عفو تقصیرات بلوند سنگه از وزیر کنانیده بست و چهار لک روپیه بابت مالگذاری راو مقرر نمود که داخل خزانه وزیر سیکرده باشد و عهد و امضا بین فیمابین وزیر و بادشاه و انگریزان مجدد شده هر یک بجائے خود برگشتند و لارڈ کلیف به لندن رفته از انجا بار دگر شمس الدوله مسٹر هنری ونسٹرٹ به عهده لارڈ هند مقرر شده اما جهاز او در راه غائب شده معلوم نشد که کجا رفت ازین سبب عماد الدوله مسٹر هیسٹنگ جلاوت جنگ بر گورنری مامور ساختند و در سنه ثلث و ثمانین و الف و احد میا یه سیف الدوله نیز در گذشت و خلف سیوی میر جعفر خان مبارک الدوله بر مسند امارت نشست و دران وقت بست و چهار لک روپیه برائے خرچ ناظم مقرر بود ند و دیگر ناظم را غیر از نام علاقه با ملک و مال نبود و محمد رضا خان مظفر جنگ عروج بسیار یافته صاحب حل و عقد امور خانه او گردید و بعد ازین سپهدار جنگ از حکومت پورنیه معزول شده پنجهزار روپیه در ماه مقرر شد انتظام آنجا بر ضی انگریزان بدیگے سے مقرر شد و ارباب کونسل انگریزی در باب دریافت حالات احوال و صوبجات سعی کردند و در هر ضلع کونسلے مقرر ساختند و سه صوبه را بشش ضلع ضلع اول کلکته دویمی بردوان سیوی راج شاهی چهارمی مرشد آباد و پنجمی جهانگیر نگر و دیناج پور و ششمی عظیم آباد منقسم نمودند چون محمد رضا خان خود را به مبانذ الملک معین الدوله خان خانان ظفر جنگ مخاطب نموده و صاحب اختیار مرشد آباد شده بود و همچنین رایه شتاب رائے بخطاب ممتاز الملک

منصور جنگ ملقب شده در عظیم آباد صاحب اقتدار بود عماد الدوله مطمئن شتافت فرمانے به مسٹر کرام صاحب کلان مرشد آباد و جارج ونسٹرٹ ہوشیار جنگ صاحب کلان عظیم آباد فرستاد که هر دو را دریابد و بکلکته فرستاد و هر دو را از اختیارات معزول ساخته دادکار بندوبست ملک و تحصیل خراج که بدست ایشان بود محروم شدند و حکم شد که صاحبان انگریز که در کوتهل هائے مرشد آباد و عظیم آباد بودند بلا شراکت احدے از هندیان بجمیع کاروبار پردازند و عماد الدوله خود بهمت تمشیت این کار رفته بعد از بندوبست و عزل و نصب معاودت بکلکته نمود و بعد ازان برائے ملاقات شجاع الدوله به بنارس رفت و وزیر که به بنارس آمده بود گرفته عماد الدوله واسطه ملاقات راجه چیت سنگه ولد بلوند سنگه زمیندار بنارس گردیده و از پیشگاه وزیر اورا خلعت داده بازگردید و همدرین زمان جنرل کلاورن و کرنل مس و مسٹر فرانسیس کمیٹی برائے تجسس کارهائے گورنر از لندن رسیدند و موافق رائے جنرل کلاورن مسٹر کوران صاحب کلان مرشد آباد و مسٹر سیج صاحب کلان عظیم آباد و فوک نام صاحب کلان بنارس و مسٹر برشٹو صاحب کلان اوده و لکهنؤ گردیدند و مظفر جنگ نیز باستمداد او لنبوجداری و عدالت فوجداری و نیابت نظامت مرشد آباد یافته بکار خود رفت و در میان عماد الدوله و جنرل مذکور عناد وافر بهم رسیده اما در همان زود ی جنرل فوت شد +

ذکر نزاع انگریزان با سرداران دکن و پیدا شدن آشوب و فتن

چون بالاجی راؤ بعد انتقال سابهوجی مرتبه بهمک مال او مستولی شد و بعد از بالاجی راؤ پسر او متمکن و ساده امارت گردید گنا تهه او برادر بالاجی راؤ برادو دست یافته او را کشت و اختلافے در میان مرتهه پیدا شده برخی جانب داری زن مادهو راؤ پسر بالاجی راؤ که حامله بود گرفتند و بعضے طرفداری رگنا تهه او را گزیدند و مخالفان بر گنا تهه راؤ غلبه کرده و رگنا تهه راؤ هزیمت یافته به کوٹهی انگریزان بمبئی بدر رفته چون اکثر بلکه تمامت هندوستان بدست انگریزان بهمین قسم آمد که یکے را سوے خود کشیده با دیگرے در آویختند و بسبب نفاق باهمی دست یافتند که کسے را که بحمایت خود بر تبه امارت نشانیدند با او قول و قرارے مطابق مطلب خود در میان آورده و باطلاع کوالف و ترتیب جمعیت و تقویت لشکر خود کوشیدند و آهسته آهسته در هر کار او دخیل شدند اگر آن کس بهر کیف خود را ازین ها وا رهانیده بعد از وجاهت صغر سنی اولاد او متصرف شدند و اگر در صغر سن نباشد خود پاے بر پائے پدر نمیتواند نهاد معاملاتے چند برائے برهمنی بدست آورده او را معطل از فکر مال نمودند و صاحب کوٹهی بمبئی این حال بگوش عماد الدوله سٹرشٹنگ نوشت چون انگریزان از طرف دیگر خاطر جمع نموده کاوش با مرٹهه رسید نانک را که غلبه در دکن کرده بود بخیال میساختند حیله قوی بدست آورده وقت را مناسب دیدند که طرف رگنا تهه راؤ گرفته اگر صلح شود عهد و پیمان برائے قوم خود بحسب مرضی خود نمایند ورنه رگنا تهه راؤ همراه گرفته بر مخالفان غلبه حاصل کنند پس رگنا تهه راؤ سردار مرٹهه بود و بسیارے از الوس او با دایل بودند الغرض در اوائل سنه اثنی و تسعین و الف و مایه کرنل گاڈرڈ تعین شد که با لشکر بمبئی همراه شده مع رگنا تهه راؤ بدکهن همه آید و

کرنل نسلی کہ سردار لشکر بود بارد سائے بذریل کمنڈر ساختہ آن جانب راہ پیما ساخت اما راہ را گم کردہ از بے آبی مردم بسیار تلف گردیدند و کرنل گاڈرڈ بعزلی او افسر لشکر گردید و بمشکل بہ تدبیر و جنگ از بندیل کمنڈر برآمد بعد ملاقات لشکر بمبئی رسید اما جنرل کرنگ افسر فوج بمبئی قبل ازین ہا سبقت در حرب نمودہ از لشکر مرہٹہ شکست فاحش یافت و اکثر افواج او در ورطہ ہلاک افتادند و جنرل کرنگ وغیرہ بہزار ذلت صلح کردہ قلعہ خود برگشتند و کرنل گاڈرڈ نیز انبوہ مرہٹہ بسیار دیدہ قلعہ سورت بدر رفت و گورنر جنرل ہشٹنگ انکار آن صلح نمودہ کرنل راما مور بحاربہ مرہٹہ مغرور نمود و سید غازی الدین خان عماد الملک کہ بہ حج میرفت در بندر سورت آمدہ بہ لشکر کرنل گاڈرڈ شامل شدو رگناتھ راؤ یکے از سرداران مرہٹہ فتح گائکواڑ نام را بوعدہ دادن گجرات رفیق خود نمودہ و امیر الدولہ فتح جنگ کرنل گاڈرڈ باتفاق سردار مذکور متوجہ گجرات شدو در سنہ ثلث و تسعین و الف و احد یا یہ ہجری بگجرات آمدہ و حصار احمد آباد را بدست آوردند و تاراج بعمل آمدہ و کرنل بحسب ظاہر تہانہ ہا بنام فتح گائکواڑ نشانیدہ و ہمدرین اثنا رانائے گوہد از دست مرہٹہ مجبور شدہ خواہان امداد گردیدو گورنر ہشٹنگ کہ این چنین امور را از خدا میخواست کپتن پامر را با تفضل حسین خان باستمالت اورا نہ نمودہ و آنہا بنا بر اطمینان خود بدوستی او قلعہ گوہد را بدست آوردند و چون مرہٹہ باہم اتفاق ورزیدہ و فتح گائکواڑ را بریں بیوفائی ملامت بسیار کردند و کرنل او را با خود متفق دیدہ بصورت برگشت و وکلائے مرہٹہ و جمناجی پسر مودہ جی این رگھوجی بھوسلہ وغیرہ وکلا فرستادند و خواہش مصالحت نمودند +

ذکر مجمل احوال حیدر نائک و ظفر یافتن بر محمد علیخان صوبہ دار ارکاٹ

حیدر نائک مردے سپاہی پیشہ بود و در دکن عروجے یافتہ اول ملازم فرانسیسان بود بعد ازان ملازم راجہ ملیبار گردید و روزے دیوان راجہ مذکور را کشتہ خود دیوان شد و راجہ را نیز از اختیار عاری کردہ خود مسلط بر ملیبار گردید و چون آصفجاہ نظام علی خان والی حیدر آباد را با محمد علی خان صوبہ ارکاٹ و انگریزان محاربہ واقعشدہ حیدر نائک بامداد آصف جاہ رسیدہ و دران معرکہ لشکر انگلیشی غلبہ کردہ آصف جاہ بمقتضائے شجاعت ذاتی خواست کہ خود را بکشتن دہد حیدر نائک بجلو او را از میدان برگردانید و آصفجاہ باو گفت کہ اگر تو تدارک امروز را شرط نمائی من میگردم والا فلا حیدر نائک انگشت قبول بر دیدہ نہادہ و حیدر نائک بعد از چند روز مقابلہ لشکر انگریزی نمودہ عمدا یا مجبورا شکست خوردہ و انگریزان بملک او رسیدہ اکثر قلاع او را بتصرف در آوردند و حیدر نائک بالمقابل بر سر ایشان رسیدہ شکست فاحش داد چون بار دگر افواج انگریزی مجتمع شدند از میان ایشان بدر رفتہ بیک ناگاہ خود را بقلعہ مندراج رسانید و صاحب کلان آنجا ناچار صلح کردہ و حیدر بملک خود رفت و از مرہٹہ شکست یافتہ و خود را درست کردہ ہر مرہٹہ از اقتدار او تر سیدہ با آصفجاہ حیدر نظام علی خان متفق گشتند و افواج ہر سہ آصفجاہ برائے استیصال او آمدند تا یکسال با ایشان مقابلہ کردہ بتغلبات چند میل میرفت

وگاهے سنگ بستہ مے نشست آخر زرے وافر بمرہٹہ و آصفجاہ دادہ آشتے کردہ مرتے بآرام بودہ سخنان باتحالف مزدکریم خان
زند کہ دران وقت والی ایران بود فرستادہ ستدعائے رخصت واجازت چند ہزار سوار مقل نمود و مبالغ خطیر فرستادہ
چند ہزار سوار و سرداران مقل از ایران و آں نواح طلبیدہ بگماشت و با فرانسیسان ہم اخلاصے پیدا کردہ اکثر
سواران ہندی را نیز بشق فنون جنگ ترتیب کردہ از مغول و ہندی فوجے قوی مہیا ساخت و نظامے بحد کمال
نمودہ و در لفاذ امر این چنین کسے بود کہ روزے پسر خود را کہ فرمود کہ ہرگاہ ہفت ساعت بگذرد سوار شدہ فلان جائے
بروے و او درنگی کردہ در ساعت نہم سوار شدہ از عین سواری او را کشیدہ بزیر تازیانہ گرفت و ہمچنین سرداران مغول را
اول بمدارا فہمائش کرد و چون آنہا ممتنع نشدند یکدو کس از سرداران را بزیر پائے فیل کشیدہ باز ہمہ مطیع او مرد و اہی
او گردیدند و در ین وقت مرہٹہ از وصلح خواستہ گفتند کہ یا با ما بودہ بجرب انگلیشیہ پرداز دیا بصوبہ ارکاٹ رفتہ آنجا را
مسخر کند حیدر نائک در سنہ اربع و تسعین و الف و احد میایہ ہجری قاصد ارکاٹ شدہ و بر آبادی مندراج دست یافتہ
و جنرل منرو سالار لشکر انگریزی بود از قلعہ مندراج برآمدہ و حیدر نائک بہ پسر خود کہ بمندراج رفتہ بود فرمان داد کہ باز گشتہ
فوج انگریزی را امیدوار کشد و چون دہ و دوازدہ کروہ از قلعہ بیرون رسیدند پسر حیدر نائک بموجب فرمان پدر بر فوج
منغلائے انگریزی ریختہ و چون میجر منرو فوجے دیگر بکمک او فرستاد حیدر نائک بر ایشان دا مادخورد و ایمد دپسر تعین کردہ
اول صبح جنگ آغاز شدہ فوج انگریزی منہزم شد و افواج حیدر نائک از ہر طرف کہ قابو بے یافتند بر ایشان حملہ میکردند
آخر تمام آن فوج علف تیغ بیدریغ گردید و جنرل منرو فرار گردیدہ بقلعہ مندراج رسید و لشکر حیدر نائک در عقب رسیدہ
شہر را بقابو بے خود آورد و نیز قلعہ ارکاٹ و پلچری کہ از فرانسیسیان گرفتہ بودند افواج حیدر نائک بگرفت و اسحاق
پٹن کہ مسکن انگلیشیان بود نیز بدست حیدر نائک رسید و میجر منرو فوجے برائے شبخون فرستاد چون لشکر پسر حیدر نائک نیز
ہشیار بود و پلٹن انگریزی مصور گشتہ جملہ علف تیغ بیدریغ گردیدند و چون جنرل کوٹ از کلکتہ بمدد جنرل منرو روانہ شد
میجر جنرل منرو با جمیع فوج و اسباب حرب از قلعہ بیرون آمدہ و پسر حیدر نائک نیز بمقابلہ او رفتہ جنگے عظیم در پیوست و
پسر حیدر نائک ظفر یافتہ جنرل منرو مخذول و منہزم بقلعہ مندراج گریخت و حیدر نائک بخیال اتلاف سپاہ پیچیدن بقلعہ
مناسب ندیدہ و در پنجم ذی الحجہ سنہ خمس و تسعین و الف و احد میایہ جنرل کوٹ از کلکتہ رسیدہ با افواج حیدر نائک جنگیدہ
او ہم شکست فاحش یافت چون افواج انگریزی بمدد رانا گوہد رسیدند رانا گوہد گفت کہ قلعہ گوالیار کہ متعلق بمن است
و سلاطین گورکانیہ در تصرف داشتند در عہد احمد شاہ پسر محمد شاہ گورکان مرہٹہ قلعدار را بہ طمع زر فریفتہ بناضعیف
سلطنت بدست خود آوردند چون از نشیب و فراز قلعہ آگاہ بود فوج را بقلعہ گوالیار بردہ در حالت غفلت از دیوار نائے
قلعہ صعود نمودہ قلعہ را بدست آوردند و بعضے گویند کہ تنخے کہ از عارسان بادشاہی بود از مرہٹہ بدشدہ قلعہ را بدست
انگریزان داد بہر کیف چون مہاجی سندھیہ کہ صاحب اختیار مالوہ و قلعہ گوالیار بود بے راہ مصمرہ داشت و آشوب ہا

در هر جانب قایم بود و جنگیدن با مرسٹہ تا خت و دو او دش در تعاقب آنها مناسب ندیده دست از اعانت رانائے گوہد
برداشتند و داعیہ مصالحہ با مرسٹہ نمود ند و مہاجی قلعہ گوالیار از دست رانائے گوہد بشمشیر ساخت و بسیارے از قلاع
اورا متصرف شدہ ہر چند انگیزان خواستند کہ فوجے را بامداد اہل قلعہ مندراج از ممالک چمناجی بھوسلہ غیر پسند چمناجی
زر تعایائے چوتھ و دیگر مبالغ گرفتہ از حد و در خواستہ نزد پدر خود رفت و کرنل پیارس با فوج خود از راہ گنجام بسیکاکول
بطرف مندراج رفت اما جرنل کوٹ مکرر مصافہا با افواج حیدر نائک کردہ ہر وقت منہزم شد و افواج حیدر نائک
بر تمام صوبہ ارکاٹ متصرف شدہ و جرنل کوٹ بکلکتہ برگشتہ و بپارس مصور قلعہ مندراج گردید ۔ +

ذکر احوال نجیب الدولہ افغان و کشتہ شدن سورجمل جاٹ

سورج مل جاٹ در زمان معاودت احمد شاہ دُرّانی و نصب شدن

میر راجوان بخت بہ دہلی تطبیع قلعدار اکبر آباد نمودہ قلعہ دار الخلافہ اکبر آباد را بدست آوردہ و بر جمیع اسباب بادشاہی
کہ در آن قلعہ بود متصرف شد و اقتدارے بسیار ہمرسانید درین زمان کہ نجیب الدولہ صاحب اختیار دہلی بود دو ہوارہ نقش
بدی یا سورجمل در دل نگاشتہ ہر دو از ہمدگر بیوشیارے بودند کامگار خان بلوچ کہ اغلب اوقات فوجداریہا بحال
کردہ بود و بہادر خان یکے از ملازمان او در عہد عماد الملک منصب ہفت ہزاری یافت و در دو ازدہ کروہی شاہجہان
آبادی قلعہ بنام خود آباد کردہ مے بود بعد کامگار خان در میان ایشان مخالفتے شدہ سورجمل بہ استیصال آن جماعہ
پرداختہ دریواڑی و فرخ نگر و غیرہ را مسخر نمود و بہادر خان از نجیب الدولہ استعانت جستہ سخنان بہیچ غیرت گفت
و سورجمل از سبب تامل نجیب الدولہ بامداد آنہا بہ بدولی او گمان کردہ واز فوجداری و غیرہ درخواست نامود و نجیب الدولہ
یعقوب علیخان و دلیر سنگھ کہنہی را فرستاد کہ بمصالحہ بگذرانند اما سورجمل از فرط غرور از مرکب عجب و پندار پائے
زیر نیاورد و سخنان سخت گفت و نجیب الدولہ بعزم رزم او سوار شدہ و سورجمل نیز بر دریائے ہنیڈن مورچال جنگ
بست و نجیب الدولہ شاہدرہ را بر پشت کردہ نشست و در میان ہر دو جنگ در پیوست و سورجمل دہ دوازدہ ہزار سوار
خاصہ خود را در جائے استادہ کردہ خود درین اندیشہ کہ از کدام طرف ایشان را بر دو ما بین فوج ہراول و نجیب الدولہ
استادہ بود و افضل خان ہراول نجیب الدولہ از دست منازم و غیرہ امرائے سورجمل جاٹ شکست یافتہ میرفت
چون از پیش روئے سورجمل گذشت سید محمد خان بلوچ با چہل پنجاہ سوار از ہراول گریختہ بلشکر نجیب الدولہ میرفت
سواری سورجمل را شناختہ با گفت و محمد خان مذکور بر دو تاختہ یکے از ہمراہیان او تمنچہ بے بر دست او رسانید کہ دستش
قطع شد و دیگران ہجوم آوردہ او را کشتند و جواہر مل جاٹ پسر او بجائے او بنشست و مرسٹہ را بمدد خود طلبیدہ و محاصرہ
شاہجہان آباد نمود و بوساطت ملہار راؤ مرسٹہ صلح شدہ لاقات بعمل آمد و سمرو فرنگے کہ شجاع الدولہ را گذاشتہ آمدہ بود
با جاٹ یار شدہ و جواہر مل نوجہا بر سر او لاد راجہ دہیراج جے سنگھ کچھواہہ کشید از دست راجپوتان شکستے فاحش خورد

وبعد اندک زمانے خود نیز بدست مردم خود کشتہ شد و رتن سنگھ یکے از امرا و سورجمل بجائے او نشست و بعنایت عین الدولہ سرافراز گردید و دوائی خوردہ چون فائدہ نداشت و بیراگی زیادہ بر وی غالب بود بنجوف خان خود او را گذاشت و نول سنگھ برادرش بر مسند نشست و نجیب الدولہ نیز بعد چندے بیمار شدہ در گذشت و پسر او ضابطہ خان بجائے او بالا رفت ۔

ذکر مراجعت شاہ عالم بادشاہ ثانی از الہ آباد و شاہجہان آباد و سر بر افراشتن مرہٹہ ہا و گرم فتنہ و فساد

چون شاہ عالمشاہ از بودن الہ آباد و محکومی سرداران انگریزی نژاد اجار گردید عزم دار الخلافہ شاہجہان آباد نمود و ہر چند شجاع الدولہ و انگریزان بالغ گردیدند بادشاہ قبول نکردہ و مرہٹہ را برائے اعانت خود طلب داشت و عین الدولہ سرافراز رفاقت بادشاہ باز زد و در الہ آباد ماند و تمہید معاملہ الہ آباد و کوڑہ گردید و ہمدرین زمان احمد خان بنگش در گذشتہ بادشاہ مع بنجف خان ہمراہ فوج خود سوے فرخ آباد رفتہ و مظفر جنگ پسر احمد خان بنگش پیشکش و زر ہا دادہ خود را از ضبطی اموال پدر وارہانید و مرہٹہ کہ بقیۃ السیف لشکر ظفر اثر ابدالی در الہ و دکھن با نیم جانی در تنگ و تاز بودند بدست آویز حمایت بادشاہ بار دگر در ملک گیری متمثل گشتند و شاہ عالم بکمال فتحیاق بہ شاہجہان آباد رسید ؎ صد شکر خدا بہ شہر ہند از سر نو ۔ شادی و نشاط و آب و تابی آمد ۔ گوئی کہ سحاب فیض در مزرعہ خشک ۔ از نیسن دعائے مستجابی آمد ۔ یعنی کہ ز فضل حق بالفتح و نصرت ۔ دارائے جہان فلک جنابے آمد ۔ زینت دہ تاج و تخت شاہ عالم ۔ بادولت و نخت کامیابے آمد ۔ تاریخ ورود او زہاتف جستم ۔ گفتا کہ ز شرق آفتابے آمد ۔ و در سنہ ست و ثمانین و مایہ و الف ہجری ورود بادشاہ الی شاہجہان آباد اتفاق افتاد و عبد الاحد خان ابن عبد المجید خان کشمیری نزد بادشاہ رفتہ تقرب بسیار یافت و بخطاب نجم الدولہ خان بہادر فرزند خان بہرام جنگ ممتاز شدہ مدار المہام بادشاہ گردید چون مرہٹہ بفرمان بادشاہ بملک ضابطہ خان افغان رفتند و ضابطہ خان بنجوف مرہٹہ خود را سوے سہارنپور و نجیب گڑھ کشیدہ بود مرہٹہ اکثر ملک او را تاختہ بہ شاہجہان آباد آمدند و بادشاہ بدرخواست مطالب بسیار نجانیدند بادشاہ بہ بنجف خان ترکمان برائے محاربہ ایشان فرمان داد و بنجف خان بیرون خرامیدہ چند بار با مرہٹہ جنگہا نمودہ ہر مرتبہ غلبہ یافت امامعبد الاحد خان کشمیری و حسام الدین خان و ہادر علی خان و غیرہ امرا چون از بنجف ترکمان بد بودند بواسطہ علو مرتبہ و اقتدارش بہتری او را نمی خواستند بادشاہ را فریفتہ با مرہٹہ مصالحہ قرار دادند و در شہر بردے ایشان کشادند و بنجف خان نیز ناچار و ناچار در شہر رسیدہ بجائے خود نشست و رفقائے او را اندرز موعودہ مرہٹہ را بر بنجف خان تنخواہ کردند بنجف خان چون طاقت ادائے او در خود ندید ناچار مستعد مرگ گردید مرہٹہ نیز مردانگی بائے او دیدہ بودند دانستند کہ از یک حبہ وصول کردن محال است باسترضائے او کوشیدہ ملاقات باو نمودند و اقمشہ و امتعہ بسیار بہ بنجف خان بطور تحفہ دادند ۔

ذکر لشکر کشیدن بادشاه با مرهٹه و نجف خان بکمان بر سر ضابطه خان ابن نجیب الدوله افغان

چون درمیان نجف خان و مرهٹه صلح شد رائے ہا برین قرار گرفتند که ممالک ضابطه خان را انتزاع نمائیم و بادشاه را همراه گرفته

روانه شدند و ضابطه خان صرفه در جنگ میدان ندیده سکرتال و قلعه غوث گڈه برائے بودن خود و عیال خود مقرر کرده برادران خویش را آن طرف گنگا فرستاد و بادشاه بحاصره قلعه و سکرتال رسیده ضابطه خان به حافظ رحمت خان و اولاد دوندی خان و فیض الله خان تاکید نمود که گنگا پایاب شده و عنقریب مرهٹه از آن خبر یافته چون از استیصال فرصت خواهند یافت در پے بربادی شما خواهند شتافت باید که بضبط معابر کوشند افاغنه هریکے از جائے خود جنبیده باعانت ضابطه خان رسیدند و بمعابر گنگا از محاذی سکرتال تا بست و سی کروه که ملک او بود برائے منع عبور مرهٹه افواج تامتعین نمود و ازین سبب نجف خان و مرهٹه از پایابی گنگا واقف شده در روزے چند سوار شده سوے بالائے آب رفتند و از مقابل چند معابر گذشتند مستحفظان معابر که اینها از ایشان گذشته بودند غافل گردیدند و مرهٹه و نجف خان بیک ناگاه عطف عنان کرده بمعابری رسیده خود را بدریا زدند افاغنه آنجا که غافل شده بودند که حریف بیشتر رفته است فرصت اجتماع و آراستگی صفوف نشده چند کس از سرداران با برخی از رفقائے خود مردانه راجزم کرده بمدافعت پیش آمدند و بضرب گلوله هائے زنبورک قراولان نجف خان کشته شدند چون سرداران افاغنه کشته شدند افاغنه دیگر دست بغارت همدگر گشاده دنبراه فرار در پیش گرفتند و نجف خان و مرهٹه عطف عنان نموده بعسکر خود برگشتند چون این خبر به سکرتال رسید افواج ضابطه خان بمجرد استماع این خبر بپروی ایشان کرده متفرق شدند و ضابطه خان فتح خان افغان را که بمدد او آمده بود بمشوره طلبیده فتح خان گفت که امروز روز قریب به پایان رسیده فردا یکدفعه بمیدان جنگیده هرچه مصلحت باشد خواهد شد اما چون در فوج او خبر انهزام لشکر ضابطه خان رسید ایشان نیز همان طور متفرق گشتند و در یک ساعت از فوج او هم نشانے نماند پسر او که برائے آوردن برادر بلشکر ضابطه خان رفته بود در لشکر از دست افاغنه فوج خود غارت شده و شکست بجمیع افاغنه واقعشده در اثناے گریز افغانی بسبب تکرار یا بقای خانه او را آتش زده بتتبع او تمامت مواضعات را که عبور ایشان بر آنها شد آتش داده و در هنگام فرار وقت آخر شب ده هزار افغان مزرعه بیدا نجیر را نیزه هائے مرهٹه پنداشته لرزیده خاموش بر جائے ایستادند چون جواسیس رفته خبر آوردند که مزرعه بیدا نجیر است آنوقت هوش و حواس ایشان بجا گشته و نجف خان و مرهٹه بملک افاغنه در آمده و دو از دو دمان ها برآورده و ضابطه خان گریخته پناه بشجاع الدوله برده و شجاع الدوله میان آمده و میان پادشاه و مرهٹه و افاغنه صلح مقرر کرده و سرداران مرهٹه بسبب منازعت همدگر در دکن عازم دکن شده مصالحه را غنیمت دانستند و نجف خان را سپارس بسیار به بادشاه نموده به دکهن رفتند و نجف خان تزکمان اقتدار بسیار یافت چون بر اکبر آباد تسلط جاٹ شده بود صوبه اکبر آباد را برائے

خود درخواست نمود و بادشاه کلانزا اکبرآباد دست برگشته بود و اتباع سورجمل جاٹ برزمه لط بود در بضاعت خود صوبه اکبرآباد بنام نجف خان نوشت و نجف خان فوجے لائق از هر سو بهم رسانیده در قرب اکبرآباد بمقابله مخالفان افتیار نمود و پسر سورجمل جاٹ که اقتدار بسیار یافته بود با سمرو که رفیق او بود و فوجے گران بمقابله آمده محاربه عظیم واقع شده و رفقائے نجف خان پسپا شدند و نیز بر سواران جاٹ شکست افتاد اما سمرو همچنان برآتش باری اصرار داشت و نجف خان را تیر گولی تفنگ بر باز و رسیده باوجود زخم مردانگی کرده و مردن بخود جزم نموده با معدودے اسپهار اعنان داده بر سمرو حمله آورد و از تائید اقبال سمرو در نقلئے او تاب نیاورده منهزم گردید و فوج گرنجیمه نجف خان بازگشته دست بتقل و غارت گشادند نجف خان قلعه اکبرآباد را نیز قهراً و قسراً تصرف نموده در اجتماع اعوان و انصار کوشیده بمحاصره قلعه دیگ داخته سنگر ساخت و از پیشگاه بادشاه به نجف خان خطاب و منصب امیرالامرائی عنایت شد و خطاب ذوالفقار الدوله امیرالامرا غالب جنگ عنایت گردید و پسر سورجمل ناچار شده خواستار امان و مصالحه گردید و امیرالامرا او را به تنگ آورده بشرائط منتخبه مطالب خود صلح مقرر نمود +

ذکر محاربه شجاع الدوله ترکمان با حافظ الملک رحمت خان و دیگر افغانان

شجاع الدوله وزیر باوجود آنکه سعد الله خان پسر علی محمد خان و عنایت خان پسر حافظ رحمت خان با او دوستی و عقیدت بسیار ظاهر نموده بودند داعیه استیصال خاندان ایشان بطمع ملک خواسته و از سر شمار الدوله هنٹنگ بهادر گورنر استمزاج نموده و فوجے برائے اعانت با دائے زر سے معتدبه درخواست نمود و با آنکه گورنر بفرستادن فوج همراه وزیر به ملک پائے دیگر امور نبود اما بنظر فائده هائے خود راضی شده فوجے با اعانت او روانه کرد و شجاع الدوله با حافظ رحمت خان وغیره افاغنه پیام داد که من وقت اضطرار شما ضامن شده صلح بسر رشته کنانیدم و شما زر موعود را نداده الحال زر مذکور را ادا نمائید ورنه جنگ را آماده باشید و حافظ رحمت بے بمقصد او برده بسرداران افاغنه فهمانید که وزیر پرتدویر بحمایت انگلشیان باشما میکاود و شما مرد میدان ایشان نخواهید شد باید که زرها را ادا نموده این بلا را از سر خود برگردانید و وزیر به اطلاع دوندے خان پیام داده بود که ما باشما کارے نداریم اگر شما همراهی حافظ رحمت خان خواهید نمود قصور نخواهد بود ایشان فریب او خورده و بار حمت خان منافقی گزیده آماده جنگ گردیدند و دادن زر موعود را قبول نکردند چون وزیر با افواج بسیار و سامان بیشمار در رسید حافظ رحمت خان آماده حرب شده اولا دوندی خان را هر چند طلبیده از جائے اندک فوجے و از دیگرے و عده میرسید حافظ رحمت ناچار شده افواج خود را و جمیع معاونان را که البته به پنجاه شصت هزار میرسید گرفته و بر نهرے خشک و عمیق توپخانه چیده آماده حرب گشت و افواج وزیر دانگریزی نزدیک رسیده جنگ توپ و تفنگ واقع شد و مردم بسیار از افاغنه درین محاربه تلف شده افغانان انهزام یافتند و حافظ رحمت خان با معدودے مستعد جان داون ایستاد و گله توپے بر سینه او

خورده حافظ رحمت کشته شده و شجاع الدوله ظفر یافته سجده شکر بجائے آورد و از مردن او و بگرفاغنه راجرأت مقابله نمانده
و شجاع الدوله فوج خود را در ملک آنها مقرر نموده مراسم قهر و قتل بجائے آورد و چون چاره نماند فتح الله خان خلف
دوندی خان و همت خان ابن رحمت خان و فیض الله خان پسر علی محمد خان از دامن کوهستان بیرون آمده بحضور
شجاع الدوله رسیدند و بسیارے از سرداران افاغنه از ملک و مال محروم گشته اما فیض الله خان که بتوسط انگلیشیان
عهد کرده حاضر شد ملک پانزده لک روپیه سالیانه برائے او مقرر شد و ممالک بنگش و نجیب الدوله را وزیر متصرف شد
و برخی را به نجف خان که او به اتحاد مرهٹه قابض بود واگذاشت و جمیع ملک دوندی خان و رحمت خان را نیز وزیر متصرف
درآورده و مثل چاندپور رندینه و پتهرگڈه وغیره بشجاع الدوله مخصوص شد و قدرے از ملک آنها که اتصال باکبرآباد
داشت به نجف خان مقرر گردید و دران زمان که چاندپور رندینه پتهرگڈه واقعه شمالی گنگا و بارهه و سهارنپور بوریا
وغیره مغربی و جنوبی گنگا از ممالک ضابطه خان بود و ممالک علی محمد خان و اخلاف دوندی خان و حافظ رحمت خان
شاهجهان پور و بریلی و آنولہ و تلهرون گڈه و بدائون و سنبهل و مرادآباد و امروهه و کاشی گنج و دریاگنج و هلدیاگنج
که سابق از بنگش بود ند و حافظ رحمت خان و دوندی خان بفرمان احمد شاه بدست آورده بودند این جمیع ممالک از
دست ایشان بدر رفته بتصرف شجاع الدوله و برخی بقبضه نجف خان رسیدند و شجاع الدوله را بعد از چند روز که
بنظم و نسق بلاد روهیلکهنڈ مقام داشت خیارکی در بندران او بهر رسید و مشهور چنان است که شجاع الدوله باخته
حافظ رحمت خان و اعیه خلوف نموده و زن مذکور از غیرت افغانی تن باین مذلت نداده چاقوئے بزیر آب داده
نزد خود داشت وقت کشف عورت زخمے بر ران و زیر رسانید و بسبب آب زیر آن زخم بهبوے نشد اما این سخن اصلی
ندارد بهرکیف شجاع الدوله باین احوال کراز خیارک اورا نهایت تکلیف بود بفیض آباد برگشته و در تاریخ بیست و دوم
ذیقعده سنه ثامن و ثمانین و الف و احد و مایه هجری ازین دار فنا رحلت نمود و پسرش آصف الدوله میرزا امانی هنوز
جنازه پدرش بمدفن نرسیده بود که میرزا علی خان وسالار جنگ سر و خال خود را از مشایعت جنازه برگردانیده کرنل
کلیس وکیل انگریزی را طلبیده بر مسند امارت نشست و میر مرتضی خان طباطبائی را بخطاب مختار الدوله منصب نهصدی
و نوبت و ماهی مراتب بخشیده نائب خود نمود و بسبب عدم موافقت با مادر و جده خود از فیض آباد بطرف لکهنؤ رفت
و مادر را پیام داد که خزانه پدر را و را سپارد و یا لاآخر پنجاه لک روپیه از و گرفته فارغ خطی او را داد و چند نفر از تلنگه را
مقرب کرده بخطاهائے عظیم و امارت سرافراز ساخت و یکے را از کهاران پالکی خود را به مهر اخطاب داده همچنان در
تقرب او را ذلیل و لواج سعی مے نمود دشمنها را از خدمت خود دور میفرمود و بطرف اٹاوه رفته و برادر خود سعادت علی
خان و سید بشیر حبشی را طلبیده و حبشی را تقید نمودن خواسته حبشی مذکور به دلیری سید بهادر علی یار سه کنه بمانت
مردم ایستاد از ان جهلکه بیرون رفت و آصف الدوله برادر خود را از سروری مانع نشده که پدر او برائے او مقرر کرده بود

معزول کرده صورت سنگه را بجائے او مقرر داشت و روز بروز در اقتدار مختار الدوله مے افزود چون مدار مهمات ملکی و مالی بر شسٹو بوکالت آصف الدوله از جانب انگلیشیان مامور شد مختار الدوله را بسخن هائے دلفریب و امیدهائے حفاظت و حمایت آئنده داده راضی بدین امر نمود که بنارس وغیره ممالک بلوند سنگه را که تعلق ملک و سپه بداخل و بیست و پنج لکهه روپیه مالگزاری داشت بکمپنی انگریزی دهد و آن بے خرد آصف الدوله را نیز بدین امر راضی کرده اسناد ملک مذکور بنام کمپنی انگریزی نوشته داد و ملک که گورنر مسٹر شٹنگ عماد الدوله برائے او چند مرتبه باشجاع الدوله سوال کرده نیافته بود بیک کرشمه بلا تعریف بدر رفت و در زمان شجاع الدوله اکثر شرفا و نجبا سے آمده شاهجهان آباد وغیره را جمع کرده پلٹنے به دستور فرنگ آراسته بنجیب پلٹن نام کرده بود و ایشان را گرامی میداشت آصف الدوله در فکر برانداختن ایشان شده فرمود که توپ و تفنگ اخل نمایند ایشان حال بدین منوال دیده شاهره خود طلب داشتند آصف الدوله مختار الدوله را فرمان جنگ داده درین جنگ از هر دو طرف مردم بسیار ضائع شدند و نجیب پلٹن متاصل شد آخر نسبت خان خانه سپاه را امیرے تقدر بود و از مختار الدوله رنجے در دل داشت و آصف الدوله نیز از کثرت اقتدار او تنگ آمده بود اجازت کشتن او بخواجه سرائے مذکور داد و نسبت خان سپاهے دهوت اورا بخانه خود طلبیده از هم گذرانید و سعادت علی خان برادر آصف الدوله که بانسبت خان عهد کشتن برادر بسته بود حسب قرارداد سوار شده بدار الامارة میرفت نسبت خان چون بحضور آصف الدوله رسید لفظے چند اوگفته شد و سعادت علی خان گریخته نزد نجف خان رفت و محبوب علیخان خواجه سرا که از عمائد شجاع الدوله بود و با ده دوازده هزار سوار و پیاده جرار در طرف کوڑه و الٰه آباد متصل بحدود و در سلیمان شجاع الدوله مے بود آصف الدوله که نهایت کم همت و پست فطرت بود و هر گز نمیخواست که سرداری متقدر یا فوجے موثر در حدود او باشد متوجه او گشته فوجے از انگریزان بطور مخفی روانه کرد ایشان چون مسافران از رگهذی متصل بمعسکر محبوب علی خان رسیده و با او دوستانه ملاقات کرده و در انجا مقام کردند چون محبوب علی خان بدار الامارة خود رفت و معسکر او بیرون شهر بود در قفائے او همه بے خبر بودند فوج انگریزی بیک ناگاه بمعسکر او ریخته و بشک اینها جماعه بسیار بر خاک هلاک افتادند و بقیه متفرق شده محبوب علی خان چار و ناچار بعد عهد و پیمان نزد آصف الدوله رفت و همچنین لطافت علی خان خواجه سرا که افسر پنج پلٹن بود احساس خرابی خود کرده چون معمول بود که فوجے از طرف وزیر در حضور بادشاه مے بود این خدمت را درخواست کرده بدر رفت و آصف الدوله روز دیگر بغیر از مزمع جنگانی و تفنگ پرانی و باختن نرد و شطرنج و انواع لهو و لعب کارے نداشت و لحظه با مور مال و ملک نمے پرداخت و جمیع اختیار به انگریزان سپرده و همه بے نیر از استرضائے مسٹر جان بر شسٹو واقع نمے شد و بزبان خود میگفت که جان بر شسٹو برادر من است و هر چه خواهد کرد از من بهتر خواهد نمود و بابدکه کسے از مکم او سر نه پیچد و جائے که سی هزار سوار شصت هزار پیاده جرار هر وقت موجود هزاران هزار شرفا و نجبا در السلطنه شجاع الدوله حاضر مے بودند در زمان آصف الدوله کسے نماند و دانایان فرنگ که

وجود این چنین رئیس را از عنایت ایزدی میشمرند بخاطر جمع در انتظام ملک و مال پرداختند آصف الدوله ایرج خان را که به نواح شاهجهان آباد فرستاده بود طلبیده بکار مدار المهامی مقرر کرد و ایرج در مدافعت انگریزی اندک مارج شده چون در همان زمان درگذشت و به رهبری جان هرشه و حسن رضا خان به نیابت مقرره شده وحید بیگ خان کابلی به نیابت او مامور گردید ✤

ذکر کور شدن شاه عالم بادشاه ثانی گورکانی از دست غلام قادر خان افغان باغوای شیطانی

نجف خان چنانکه نوشته شد در افزائش اسباب حرب و ضرب کوشیده در صوبه اکبرآباد به نهایت قوی شد و ملکه از توابع راجه جے پور متخلص نموده در محاربات بر راجپوتان کجهواهه ظفر یافت عبد الاحد خان وغیره سرداران ضابطه خان را بحرب نجف خان برانگیختند و ضابطه خان که افاغنه بسیار بر او گرد آمده مایه عجب و پندار گشته بود ندانسته مقابله تر اکمه متحکم نموده با نجف خان در آویخت و نسایم ظفر بر پرچم اعلام ترکمان وزیده ضابطه خان با سی هزار افغان قلعه غوث گڈه پناه برده و نجف خان بجاهو پرداخته و تا یکماه هر روز دلاوران هر دو طرف در کشش و کوشش بودند و ضابطه هر چند صلح خواسته مقبول نیفتاده و ضابطه خان باجمعیتے از سکهان که بمدد او آمده بودند بیرون خرامیده و محاربه نهایت سخت واقع شده از صبح تا عصر محاربه در میان بوده و آخر الامر قریب شام سکهان منهزم شدند و ضابطه خان باز بقلعه خرامیده و بیچارگی نموده صلح نمود و خواهر خویش را بعقد امیر الامراء درآورد بعقد نجف قلی خان متبنی نجف خان درآورده و به نوجداری سهارنپور مقرر شد و عبد الاحد خان چون ضابطه خان را از امیر الامراء عهده برآمدنی نا چار شاهزاده جوان بخت یا اکبر شاه را همراه خود گرفته و عزیمت سرهند ساخت تا بر سکهان تسلط یافته خود را در ست سازد و از سرهند گذشته در رهے بکمال پستی همتی عزیمت یافت و نجف خان موقع یافته و از بادشاه اذن گرفته عبد الاحد خان مذکور را تعاقب ساخت و زر و مال او ضبط کرده کتب خانه و دواخانه او را متصرف شده بقیه اموال بخزانه بادشاه فرستاد و نجف خان نیز در سنه ست و تسعین و الف واحد بمایه در گذشته و عهده امیر الامرائی به پسر خواهرزاده او افراسیاب خان عنایت شد بعد چندے میرزا شفیع که داماد امیر الامرا نجف خان بود افراسیاب را بدر کرده خود امیر الامرا گردید و او را هم میرزا اسمعیل بیگ ابن محمد بیگ خان کشت ؎ نجف خان نماند و نجف خانیش ✤ نه افراسیاب و نه همدانیش ✤ نماند درین دهر مرزا شفیع ✤ شود حاکم نوزنصل ربیع ✤ و بار دگر افراسیاب مقرر شد و در سنه ثامن و تسعین و الف واحد بمایه میرزا جهاندار شاه پسر بادشاه از زیادتی افراسیاب خان گرفته در لکهنو فرستاد و بهمراهی مسٹر شور نکس صاحب گورنر در بنارس آمده پنج لکهه روپیه سالیانه برائے اخراجات او مقرر شد افراسیاب خان نیز باشاره زین العابدین خان برادر مرزا شفیع کشته شد بعد ازان مادهوجی راؤ سندهیه عرف مهاجی بزور زر و خوشامد بادشاه را بران آورد که عهده امیر الامرائی و وکالت مطلق به مادهوجی راؤ پیشوا عنایت شود و در سنه

تسع و تسعین و الف و امیر یمانیه خلعت امیر الامرائی بهادر هوجی را و پیشوا عنایت شده و مهاجی نائب پیشوا قرار یافت و حکومت قلاع شاهجهان آباد و اکبر آباد گرفته بادشاه را جز نام اختیار سے نماند و فتنه هائے بزرگ ازین سبب حادث شد مثلاً میرزا اسمعیل بیگ سردارے از قوم مغل بتادیب مرهٹه کمر بسته جنگهائے بسیار نمود و در اکثر حروب ظفر یافته رعبے عظیم از جانب او در دلهائے مرهٹه جائے گرفته هر جا که نام اسمعیل بیگ مے شنودند با وجود قلت جمعیت میرزا دل کثرت خود را فراهم نمیتوانند اکثر غارتگران نام اسمعیل بیگ بر زبان آورده جمعیت مرهٹه مے ریختند و ایشان از نهیب سردار مغل بیگ نمیخفتند و نوبت بجائے رسید که چون اسپے در میان مرهٹه آب نے خورد میگفتند که مگر صورت اسمعیل بیگ در آب دیده که آب نمیخوری اما چون بخت یاور نبود با اینهمه غلبه و شجاعت کار بجائے نرسید و غلام قادر خان پسر منابطه خان افغان نیز همراه میرزا شده و در سنه اثنی و الف و اثنی مایه هجری فرصت یافته قلعه شاهجهان آباد را محاصره نمود و بادشاه را بآن آورد که منصب امیر الامرائی به غلام قادر خان افغان داد چون امانت الله بادشاه میرسانید میرزا اسمعیل بیگ از همرهی او بر خاست و این حرکت را نه پسندیده غلطی کرده از قلعه بیرون رفت و غلام قادر خان غنیمت شمرده قلعه را در قبضهٔ خود در آورده میرزا را بار دگر در قلعه راه نداد و غلام قادر بادشاه را بدست آورده زیانهائے بسیار بر لشکر بیباک جنگ و حرب و غیره طلبیده چون نیافت روز دیگر بتاریخ بست و دویم شوال ستة اثنی و الف و اثنی مایه بادشاه را معه نوزده شاهزادگان که پسر و نبیرگان او بودند گرفتار ساخت و بیدار بخت ابن احمد شاه را از مسجس برآورده بر تخت نشانید و بعد ازان اهانت بسیار به بادشاه رسانیده و زر و زیور و اموال و جواهر از خزانه بادشاه و بیگمات و شاهزادگان بانواع زبردستی که نگفتن نیاید بدست آورد و درین هنگامه بادشاه و بیگمات و شاهزادگان خاندان گورکان بے آب و دانه ماندند و چندے از ایشان در همین اذیت درگذشتند و بعد ازین تفصیح و تصدیع خاندان ملی نعمت خود فرمودنا افغانی بر سینه بادشاه سوار شده بنوک خنجر هر دو چشم او برآورده و دیگر تا یک ماه در دهلی نشسته انواع ظلم و ستم بر اولاد بادشاه و متوسلان و اهلی نمود قدرت ایزدی دید نیست که روزے حکم شاهان گورکان بر جان را جگان و اعالی و ادانی خطه هندوستان چون قضائے آسمان روان بود و در روزے این چنین رسید که غلام قادر افغان بے حمیت انواع اهانت و صعوبت بهمان خاندان رسانیده شاه عالم شاه را کور کرد و اموال و اجناس بیگمات و شاهزادگان بزور و تعدی گرفت و الله علی کل شئی قدیر ؎ چنین است رسم سرائے فریب ✦ گهے بر فراز و گهے بر نشیب ✦ چنین بوده تا بوده گردان سپهر ✦ گهے چنگ زهر است گه نوش مهر ✦ یکے را برآری بچرخ بلند ✦ یکے را کنی خوار و زار و نزند ✦ یکے را زراه اندر آری بچاه ✦ یکے را ز چاه اندر آری بماه ✦ یکے را برآری و شاهی دهی ✦ یکے را به دریا بماهی دهی ✦ نه با آنت مهر و نه با اینت کین ✦ که بهر دان توئی اے جهان آفرین ✦ جهان را بلندی و پستی توئی ✦ ندانم چه هر چه هستی توئی ✦ و همدرین ایام سخنی شاه عالم بادشاه غزلے در مصائب خود گفته و هو هذا ؎ صرصر حادثه برخاست پے خواری ما ✦ داد بر باد دهر

برگ جهانداری ما + آفتاب فلک رفعت وشاهی بودیم + برد در شام زوال آه سیه کاری ما + چشم مالکنده شد از دست فلک بهتر شد +
تا نه بینیم کند غیر جهانداری ما + داد افغان بکجا شکایت شاهی برباد + کیست جز ذات مبر اگر کند یاری ما + بود جان کاه زرد
مال جهان همچون مرض + رفع از فضل الهی شده بیماری ما + کرده بودیم گناهی که سزایش دیدیم + هست امید که بخشند
گنه کاری ما + کرده بسی سال نظارت که مراد دباد + زود تر یافته پاداش ستمگاری ما + عهد و پیمان بمیان داد و نمودند
دغا + مخلصان خوب نمودند وفاداری ما + شیر دادم افعی بچه را پرورودم + عاقبت گشت مجوز بگر فتاری ما + حق بطفلان
کرد بسی سال فراهم کردم + کرده تاراج نمودند بسکساری ما + قوم مغلیه و افغان همه بازی دادند + بسکه گشتند مجوز بگر فتاری
ما + این گدا زاده همدان که بدو رخ برود + بائی جور و ستم شد بدل افگاری ما + گل محمد که ز مردان شرارت کم نیست +
چه قدر کرده رکالت پی آزاری ما + نامرادے و سلیمان مبدل بیگ لعین + هر سه بستند کمر بهر گرفتاری ما + شاه تیمور که دارد
سر نسبت بامن + زود باشد که بیاید بمدد گاری ما + مار هوجی سیندهیه فرزند بگر بند من است + هست مصروف تلافی
ستمگاری ما + آصف الدوله و انگریز که دستور من اند + چه عجب گر نمایند مدد گاری ما + راجه وراؤ وزیندار و امیر و
چه فقیر + حیف باشد که نسازند بغمخواری ما + نازنینان پری چهره که همدم بودند + نیست جز محل مبارک به پرستاری ما +
گرچه ما از فلک امروز حوادث دیدیم + باز فرداد هد ایزد سر سرداری ما + و این تاریخ باتمیمه معدوم البصر شدن شاه عالم
گفته اند ؎ تلفظ گفت با سر ناله + کور کردند شاه عالم را + و غلام قادر خان بعد از ظلم و ستم بسیار بخوف مرهٹه بجانب
غوث گڈه رفت و مرهٹه بعد روانگی او بشاهجهان آباد رسیده شاه عالم شاه را بدستور قدیم بر تخت نشانیدند و مهاجی یعنے
ماد هوجی سیندهیه در تعاقب غلام قادر خان روان شده و افواج او در ربیع الاول سنه ثلث و اثنی مایه بعد الالف هجری گرد تاگرد
کرده و اول هر دو چشمش کندند و سپس گوش یعنی بریده و دست پائے بریدند و بدهلی فرستادند و غلام قادر در اثنائے راه بر د
بادشاه زمام تمامت اختیار بدست مهاجی سپرده خطاب فرزند عالیجاه و اد تاریخ گرفتن غلام قادر این است ؎ کور چون
کرد شاه را قادر + این ندا از سمار سید بکبار + سر و پائے غلام قادر را + بر د بر فگن سر بازار + اگرچه بعد ازین واقعه
چند سال شاه عالم بر تخت بود اما جز تلفے بیش نداشت و جمیع ممالک او بتصرف دیگران بود ند در سنه اثنی عشر و اثنی مایه بعد الالف
هجری آصف الدوله ترکمان والی اوده انتقال نمود شعر تاریخهائے بسیار گفتند ؎ گلشن عشرت بتاراج خزان شد اے ندیم +
شام استشمام حسرت مے نماید در نسیم + آصف کین نه صدف را یک دُرے شهوار بود + آن در شهوار رفت از دست عالم
شد یتیم + لکهنؤ بے آصف است و آسمان بے آفتاب + شهر لونان بے مسیح و طور سینا بے کلیم + دار د آصف عشرتی
در صحن آصف باغ خلد + انبیا همدم سلیمان همنشین آصف ندیم + نقشبند کاف و نون بر تربت آصف نوشت + ها تها روح
ریحان و جنات نعیم + و دیگر شد مزارش بزیر پائے حسین + و غیره تاریخهائے بسیار گفته اند + و زین علی خان که فرزند
او شهور بود بر جائے او نشست اما مشهور بود که نواب آصف الدوله قوت رجولیت نداشته و با نصد زنان پر چهره در محل

خود جمع کرده بود انگریزان باستر ضای آصف الدوله برادر بالا رفت چون در قید وزیر علیخان الماس علی خان و تحسین علی خان و تفضل حسین خان و حسن رضا خان و بهو بیگم مادر آصف الدوله و کمیٹ رائے و اشرف علی خان شامل بودند تاریخ هر چند گفتند که باسم همه کس آورد ند ۵ از سزام هفت گور نمک + سال تاریخ شد عیان بیشک + اول آن قاتل حسن الماس + سرگروه همه حرام نمک + باز تحسین که بادفر سینش + از سعادات وهم زجن و ملک + فتنه پرداز ملک کشمیر + که شیاطین پدرش او لغلک + آخر دو دشمن جسیم و لئیم + جهل بسیار و دانش اندک + ناقص العقل زنگه نادان + دست برداشته ازان کودک + راجه هم داخل لئیمان شد + کرد پاس نمک ز خاطر حک + دادن و خترو دغا کردن + شرف خود را شناخت آن مردک + مهر کردند بهر عزل وزیر + خود بسیر و شدند زیر فلک پیر + لعنت بر همه نمکحرامان قطعه تاریخ است ۱۲۱۲

ٹیپو سلطان ابن حیدر علی خان نانک بعد از ارتحال پدر در سنه خمس و تسعین و الف واحد یعنی سنه اربع و تسعین و الف واحد یعنی بر مسند امارت بسور و سنگ پٹن نشست و مثل پدر بسیار دلاور و شجاع کسے بود همواره با انگریزان محاربات نموده اکثر اوقات غلبه بسیکرد و سکه اش این بیت بود ۵ سکه زد در جهان به آسانی + شاه ٹیپو سکندر ثانی + چون اراده الله بسلطنت سلاطین انصاری جاری شده بود در هشتم ذیقعده سنه ثلث و عشر و مائتی و الف هجری در محاربه که با انگریزان واقع شده شهید گردید ۵ شاه ٹیپو چو کرد عزم جهاد + حق باو منصب شهادت داد + سال تاریخ او شهید بگفت + حامی دین سنه ۱۲۱۳ زمانه برفت + و انگریزان بر ولایت و اموال او متولی شده ملک میسور بیکے از پسران راجه آنجا حواله کردند و سنه ست عشر و الف و مائتی مایه جنرل ولزلی گورنر جنرل بهادر از نواب سعادت علی خان گفت که بوجه آراستن افواج بحرب شاه لوئی پارٹ والی فرانس باد شاه انگلینڈ راضی بسیار شده و درین وقت امداد سے مناسب نمایند و سعادت علی خان ملک میان دو آبه شمال کوڑه و اٹاوه و فرخ آباد و صوبه الله آباد که یک کرور و پنجاه لک روپیه محاصل داشت بکمپنی انگریزی داد و بقولے گویند که چون جنرل ولزلی صاحب از سر لوز عهود و مواثیق درمیان کمپنی انگریز و نواب بعمل آورد نواب در بدل اقساط مبالغ سالقه و حال آنملک حواله ایشان نمود بهر کیف ملک مذکور تعلق بسرکار انگریزی گرفت ۵ خرد بخود این دور و دورنگی گرفت + ملک ز نواب فرنگی گرفت + و نواب آصفجاه سید نظام علیخان بهادر والی دکن که امیرے والا در بود در سنه ثامن عشر و الف و مائتی مایه انتقال نمود تاریخ او چنان بسلک نظم آورده اند ۵ این نواب نظام الملک آصف جاه + آن امیرے که نظام علی اش بود نام + یکهزار و دو صد و سیجده بود از هجرت + که بیرون شد ز جهان و بجنان کرد مقام + سال تاریخ وفاتش ز خرد پرسیدم + با سر گریه چنین گفت که افسوس نظام + بعد وفات او نواب میر سکندر جاه بر سند امارت نشست و همدرین ایام سرکار انگریزی را با دولت راو سندهیه مهاراجه گوالیار اتفاقی رو داده محاربات واقع شدند و جنرل لیک صاحب بحکم کمپنی انگریزی قلعه علی گڈه را محاصره نمود و جنرل پیرون صاحب فرانسیس که ملازم مهاراجه سندهیه عالیجاه بود شکست خورده قلعه بدست جنرل لیک افتاد و قلعه اگره آباد و انیز از پسران کرنل ہیسٹنگ که از ملازمان

مہاراجہ بوگر گرفتہ شاہ عالم بادشاہ نیز بتاریخ ہفتہ ہم ماہ رمضان سنہ احدی عشرین والف وانثنی مایہ ہجری اجرشتاہ ودو
سال مدشاہجہان آباد برحمت ایزدی پیوست مدت سلطنت برائے نام او چہل وہشت سال وپنجماہ بود کہ در صوبہ بنگالہ
وشاہجہان آباد بنام بادشاہی کرد ✦ شد مہر اوج تاجوری در حضیض خاک ✦ در دماکہ از غبار کسوف اہل جہان ✦
یعنے کہ شاہ عالم عالم پناہ کرد ✦ زین عالم انتقال بہ نزہت گاہ جنان ✦ سید نوشت خامہ معجز طراز من ✦ بیتے کہ سال
انست زہر مصرعے عیان ✦ رے آفتاب ۱۲۲۱ رے زمین بود پیش ازین ✦ شد آفتاب زیر زمین آہ ۱۲۲۱ واہمان ✦ ایضاً
حضرت فردوس منزل شاہ عالم بادشاہ ✦ رفت ازین دار فنا و کرد در جنت مقام ✦ سال تاریخ وفات آن شہ والا گہر ✦
دل زرو ۱۲۲۱ سے نالہ گفتا ہفتم شہر صیام ✦ از بیگمات او کہ مشہور اند مبارک محل است ولیسران شاہزادہ جوان بخت و
شاہزادہ سلیمان شکوہ ومیرزا جہاندار شاہ وشاہزادہ محمد اکبر بودند ودر زمانیں بادشاہ تمامت ہندوستان پراشوب
بودہ بادشاہے راجہ نامے پیش نبود واز عہد پدر ارادت عماد الملک فتنہ گر مضطر شدہ بہ بنگالہ گریخت وباہمان بے سروسامانی
باناطمان آنجا وانگریزان در آویخت چون پدرش عالمگیر ثانی مقتول تیغ جفاگر دید از خوف مخالفان ہوس دار الخلافہ از دل
بیرون کرد واما احمد شاہ درانی بتائید یزدانی در ہندوستان رسیدہ دو دو از نہاد مرہٹہ برآوردہ آن چنان لقبہ ادبار رسانید
کہ اگر امرا باز در پے ہمدگر نمے افتادند مرہٹہ روز مارت ودولت در ہندوستان نمے دیدند اما بادشاہ مجال ورود بدار الاقبال
نیافتہ ومرہٹہ بار دگر خود را درست کردند ودر سرکار خویشتن رفتند امرائے خود سر باہمدگر افتادہ بودند والواب خصوصت
باخود ہا گشادہ اولاد آصف جاہ نظام الملک کہ در دکن حکمران بودند از بادشاہ پروائے نہ داشتند اگرچہ آویزش ہائے
بسیار با مرہٹہ رویدادہ اما ہمین قدر از دست ایشان برآمد کہ ممالک خود را بہر نوع کہ توانستند نگاہ داشتند ہمین را غنیمت
پنداشتند شجاع الدولہ ترکمان وزیر ہوا خواہی بادشاہ چنانکہ باید نمے پرداخت ولغزو رقوت وفوج وشوکت خود ہر جا
فائدہ خود را پیش نظر میداشت چون با انگریزان در آویخت از بے تدابیری وبے پروائی خود در اول بلند پروازی
طمانچہ از چنگل باز تقدیر آن چنان خورد کہ دگر از جائے خود نہ جنبید وسر بر نداشت راجگان راجپوت کہ ہموارہ در
رکاب بادشاہان گورکان جان نثاری میکردند از ضعف ووہن سلطنت سر ہا از ربقہ اطاعت کشیدند وبانواع حیلہ و
تدبیر ممالک خود ہا از دست یغمائے مثل مرہٹہ بداون زور برداشت صدمات تاخت وتاراج محفوظ میداشتند کابل از اول
در تخت ایرانیان بدر رفتہ بود وبعد از نادر شاہ در اولاد احمد شاہ قرار گرفت پنجاب وکشمیر را سکھان متصرف شدند کہن را
اولاد آصف جاہ واودہ را شجاع الدولہ ترکمان واولاد او در تصرف داشتند بنگالہ والہ آباد در تصرف سرکار انگریزی بود
وراجگان راجپوت ہر کے پائے بجا و استقلالے کشیدہ شب وروز در فکر خفاظت ملک از مرہٹہ نمے آسودند بر خے از
دکھن وگجرات ومالوہ واکبر آباد وشاہجہان آباد نیز در قبضہ مرہٹہ بود وخراج بادشاہی نیز از راجگان ہندو مرہٹہ میگرفتند
وباز ہم در سر ملک رفتہ مبالغ بسیار بپیشکش ونذر بدست مے آوردند وبراین ہم بہ تاخت وتاراج ملکہا او ویران

ورعایا را پریشان میکردند بهرکیف تمامت هندوستان از ظلم و جفائے مرهٹه ویران شده صغیر و کبیر فریاد الامان برآوردند همچون شاهان گورکان از زمان ظهیر الدین محمد بابر بادشاه فاتح هندوستان و بانی سلطنت گورکان تا زمانهٔ محمد شاه تخته نشین خود و اولاد و رخانداننهائے امرائے جلیل الشان سادات و مغل و افغان و راجگان راجپوت عالی دودمان منسوخ شدند شاهزادگانے که از بطون بیگمات عالی شان بوجود مے آمدند بر تخت سلطنت مے نشستند چون نجیب الطرفین مے بودند در حوصله و همت و شجاعت و جرأت قدم بر قدم آباو اجداد مے نهادند کارهائے نمایان از جرأت تهور و حوصله و همت الیشان بظهور مے رسید و در اواخر عهد سلاطین گورکان زنان کمینه مثل قوال و کلانوت وغیره را از رتبه خواصے گذرانیده بدرجه رفیعه بیگمانے شاه عالم و اکثر شهزادگان از بطون زنان مهول النسب بوجود آمدند و بمقتضائے خصائل متاثیر قوم مادر اکثر از نشائے همت و جرأت خالی بودند و بیشتر کارهائے بے همتی و پست فطرتی از ایشان بظهور رسیده باعث زوال دولت و سلطنت گردید ؎ یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید فاعتبروا یا اولی الابصار + سکه شاه عالم شاه ثانی بادوبے اختیاری در تمامت هندوستان رائج بود و الحال نیز در ملک مالوه دو قسم سکه که یکے راحالی و دیگرے را شاه عالم شاهی میگویند بنام او مے زنند جاری است بیت سکه او این بود ؎ حامئ دین محمد سایهٔ فضل الٰہ + سکه زد در هفت کشور شاه عالم بادشاه + و شاه عالم بادشاه خود هم در اردو شعر میگفت و در عهد او شعر اردو رونقے بسیار گرفت و اکثر شعرائے نامور اردو زبان در زمان او گذشته اند و چند کس از شعرائے فارسی که در عهد او بوده اند نوشته میشوند +

ذکر بعضے از شعرائے عهد او

روحی سید جعفر زنبیر پوری و زنبیر پور قصبه ایست قریب بلکهنؤ در عهد شاه عالم بادشاه به دهلی آمد و در آخر عمر به بلدهٔ لکهنؤ رفت و در سنه اربع خمسین و مایه و الف در گذشت ازوست ؎ گشت چشم تو دلی فتنه قامت با قیست + نیست آرام بروان که قیامت با قیست + ز فیض مفلسی قیمت فزاید اهل جوهر را + لباس غیر عریانی نه زیبد لعل و گوهر را + غالب میر جلال الدین از سادات زیدپور و ملازم نواب شجاع الدوله بهادر صوبه دار اوده بود در اواخر سنه الف و اثنی مایه غالب تهی کرد از دست ؎ تپش که نجوز نیزئی عشاق سر ے داشت + میگشت یکے را و نظر بر دگر ے داشت + منشی میر قمر الدین شهیدی الاصل و هلوی المولد در لکهنؤ بسر مے برد بوسیله مرحوم گورنر جنرل انگریزی بخطاب ملک الشعرائی رسید و در کلکته بسیر چهل و نه سالگی در سنه ثمان و اثنی مایه و الف در گذشت ازوست ؎ نقدے بکف نبود بجز آبرو مرا + آن هم ز دست ریخت بپائے سبو مرا + میر میر محمد تقی در یخته گوئی فرد زمانه خود بود در لکهنؤ نزد آصف الدوله مے بود در فارسی هم فکر مے کرد در اوائل سنه الف و اثنی مایه در گذشت ازوست ؎ گفتم آن آتش سوزان بسر طور چه شد + دل شمارت بشگرد کرد کرا نیچا افتاد + مکین میرزا احمد فاخر و هلوی نشئه فقر در سر داشت و جامه تجرید در بر در لکهنؤ آمده در سنه ثلثین و الف و اثنی مایه در گذشت ازوست ؎ که بیمار محبت را سر و زانو نگرداند + مگر دردِ تو زین پهلو بآن پهلو

بگرداند ✦ بادہ آخر شد و زین میکدہ رفتیم بردن ✦ شیشہ ناگشت تہی پر شدہ پیمانہ ما ✦ میر درد خواجہ میر محمدی از اولاد امجاد حضرت خواجہ سید بہاؤ الدین نقشبندی رحمۃ اللہ علیہ بود و در زبان اردو و فارسی شعر میگفت فقیر بے کامل بود و بادشاہ نیز در محفل او قدم رنجہ مے فرمود محفل فقیرانہ آراستے و سودب نشستی روزے بادشاہ در محفل او رفتہ بسبب درد پائے راد را ذکر خواجہ فرمود کہ این قاعدہ فقیر خلاف است و آداب محفل فقیر نگہہ باید داشت بادشاہ گفت کہ بسبب درد معذور باید داشت خواجہ جواب داد کہ اگر درد پائے بود در محفل فقیر قدم رنجہ فرمودن چہ ضرور بود در سنہ تسع و تسعین و مایہ والف درگذشت ازوست ؎ یاد ایامیکہ مالیل و نہاری داشتیم ✦ یار خ وزلف کسے خوش کار و بار ما داشتیم ✦ برستی خود نہ اعتماد مے کنم ✦ نے بہر کسے قصد فساد مے کنم ✦ چندے اگر ت زمانہ اینجا دارد ✦ خاکی شود و تا بہ ابد یاد مے کنم ✦ والہ ؎ گر گل نشدی زداغ دل لالہ بشو ✦ در راہ نہ برائے خود و مالہ بشو ✦ اے قطرہ درین جا گر بہ سخت بہ بند ✦ گر نتوان گشت برد زالہ بشو ✦ بنیم چہ رود بر من حیرت نصیب را ✦ پیش چو آئینہ بدل سادہ میروم ✦ سودا امیر زا رفیع از شعرائے نامور اردو بود و در ریختہ گوئے سبقت از امثال و اقران در ربود در سرکار شجاع الدولہ والی اودہ میگذرانید در سنہ خمس و تسعین و مایہ والف درگذشت ازوست ؎ سازم بچنین مرگ عوض عمر ابد را ✦ سر را چو دم نزع بزانوے تو نہم ✦ بستانم از کہ زین دو عدو خون بہائے دل ✦ دل جرم چشم گوید و چشم گناہ دل ✦ مظہر سید جان جانان دہلوی شعر در اردو و فارسی میگفت بزرگے کامل بود در سنہ اربع و تسعین والف واحد یمایہ درگذشت ازوست ؎ نسب درست کند گریہ ہا بزاری ما ✦ ہمین بس است پس از مرگ خیر جاری ما ✦ سحر عید گل و عاشور بلبل و چمن دیدم ✦ بہ نیرنگ فلک بسیار ہیچون صبح خندیدم ✦ ز یکسو بوے گل و ز یکطرف پیغام یار آید ✦ من آن دیوانہ ام کز ہر دو سوے من بہار آید ✦ مصحفی شیخ غلام ہمدانی ساکن امروہہ شاعر ریختہ گو بود در لکھنؤ بسر مے برد در ریختہ استاد بود ازوست ؎ جانم بلب و وقت شما نفس است این ✦ بنشین نفسے چون نفس باز پس است این ✦ انشاء میر انشاء اللہ خان شاعر ریختہ گو و استاد قیامت کار بود در خدمت سعادت علی خان والی اودہ بسر مے برد ازوست ؎ نگاہت رنگ مستی بر در میخانہ مے ریزد ✦ باندازے کہ صہبا از لب پیمانہ مے ریزد ✦ ضعف آن چنان کہ ضبط و فغانم نمے شود ✦ این ہم نمے شود ز من آن ہم نمے شود ✦

ذکر سلطنت ابو النصر معین الدین اکبر شاہ ثانی ابن شاہ عالم بادشاہ گورکانی

ولادت او در تاریخ ہفتم رمضان سنہ ثلث و سبعین و مایہ والف از بطن مبارک محل بود در عمر چہل و ہشت سالگی بتاریخ ہفتم رمضان سنہ احدی و عشرین والف و نہصد و مایہ بر تخت برائے نام نشست امام بخش مہبائی گوید ؎ بر چو کرد لباس خلافت اکبر شاہ ✦ بشرف دولت و اقبال و عزت و ناموس ✦ سرش غیب زرد سے بدیہہ یک ناگاہ ✦ جہیر عشرت پرویز گفت سال جلوس ✦ بیت سکہ او

این بود ؎ بہ سیم و زر زده خوش سکہ جہان باقی ✤ چراغ دودۂ تیمور اکبر ثانی ✤ و نواب سعادت علی خان والی اودہ در دوم رجب سنہ تسع و عشرین و الف و اثنی مایہ ہجری وفات یافت ؎ آہ شد گنج سعادت در زمین ✤ دیگر ؎ و منشور جہان بخشت آمد ✤ ؎ کہف الوزرا ملاذ دوران ✤ از عرصۂ دہر ناگہان شد ✤ از تودۂ خاک روح پاکش ✤ با فوج ملک بر آسمان شد ✤ زیب ہمہ مسند وزارت ✤ آرائش ساحت جنان شد ✤ شد کالبدش بخاک پنہان ✤ خاک بسر جہانیان شد ✤ فریاد برآر و گوی تاریخ ✤ غفرو زرا ازین جہان شد ✤ و پسرش نواب غازی الدین خان حیدر بر مسند امارت نشست چون خبر از قلمرو پنجاب و دکہن نظام الملک اودہ و بنگالہ ہمہ جا مرسٹہ زور آورد بودند جنرل اختر لونی بہادر افسر سرکار انگریزی در سنہ یکہزار و شصت و سہ عیسوی آمدہ دہلی را محاصرہ نمود و بقبضۂ خود در آورد و بادشاہ جنرل را بخطاب نواب نصیر الدولہ مخاطب ساخت و انگریزان یک لک روپیہ ماہوار برائے بادشاہ مقرر کردند کہ در قلعہ نشستہ بآرام گذارد و با ملک مال کار ندا شتہ باشد و قلعہ بہرت پور نیز از جاٹ فتح کردند و در سنہ اربع و ثلثین و الف و اثنی مایہ بحکم عماد الدولہ مٹر شٹنگس گورنر جنرل تاج و تختے برائے غازی الدین خان قراقونیلو ترکمان مرتب کردہ و او را بخطاب ابو المظفر معز الدین شاہ زمن غازی الدین حیدر بر تخت اودہ نشاندند و سکہ او این بیت بود ؎ سکہ زد بر سیم و زر از فضل رب ذو المنن ✤ غازی دین حیدر والا نسب شاہ زمن ✤ و او در سنہ ثلث و اربعین و الف و اثنی مایہ ہجری رخت ہستی بربست ؎ از وفات جناب شاہ زمن ✤ گویا عالمے ہلاک شدہ ✤ دہر گردید بہر او فرخ ✤ بہ بہشت آن جناب پاک شدہ ✤ دیدہ ہا شد بماتمش نمناک ✤ سینہ ہا آہ و درد ناک شدہ ✤ رفت و امان صبر از دستم ✤ جیب صبر و شکیب چاک شدہ ✤ گشت تاریخ مصرع استناد ✤ اے بسا آرزو کہ خاک شدہ ✤ و پسر او سلیمان جاہ نصیر الدین حیدر بادشاہ بر تخت سلطنت نشست سکہ او این بیت بود ؎ سکہ زد بر سیم و زر از فضل حق ظل الہ ✤ نائب مہدی نصیر الدین حیدر بادشاہ ✤ و تاریخ جلوس او ؎ زیب تاج و تخت تاریخ جلوس او بگفت ✤ و ہمدرین ایام نواب میر سکندر جاہ والی دکہن در نوزدہم ذیقعدہ سال اربع و اربعین و الف و اثنی مایہ ہجری در گذشت ؎ دل از نواب آصف جاہ مغفور ✤ ازین دار فنا شد ہائے افسوس ✤ ندا آمد پے تاریخ از غیب ✤ دکن تاریک شد اے وائے افسوس ✤ و پسر او نواب آصف جاہ نظم الممالک بہ فرخندہ علیخان بہادر عاج معراج سروری گردید و در سال اثنی و خمسین و الف و احدیا یہ مطابق یکہزار و شصت و سہ عیسوی ملکہ معظمہ لوئن وکٹوریا بجائے عم خود شاہ ولیم فورتھ بر تخت انگلستان نشست و در سنہ ثلث و خمسین و الف و اثنی مایہ سلیمان جاہ والی اودہ انتقال کردہ و ابو المظفر معین الدین محمد علی شاہ ابن نواب سعادت علی خان قراقونیلو بر تخت او نشست سکہ او این بیت بود ؎ بجود و کرم سکہ زد در جہان ✤ محمد علی بادشاہ زمان ✤ و تاریخ جلوس او ؎ سال اجلاس با حروف فتح ✤ خلد اللہ ملکہ گفتم ✤ و بعد ازین بروز جمعہ بست و ہشتم جمادی الثانی سنہ ثلث و خمسین و الف و اثنی مایہ ہجری

اکبر بادشاه ثانی بعمر شصتاد و سه سال بمرض استسقا درگذشت سید احمد خان بتاریخ او میگوید ؎ چون برفت از جهان شه اکبر + شد سیه آسمان ز دود جگر + پائے شادی شکست احمد گفت + سال تاریخ او غم اکبر + او را دو پسر مشهور بودند یکے میرزا محمد جهانگیر که بر بریسٹن صاحب رزیڈنٹ انگریزی تفنگچه سر داده و انگریزان او را در الہ آباد دفن ساختند و همانجا انتقال نمود ؎ از گردش چرخ ستم ایجاد چه اشد + کان فخر زمانے + افسوس که عازم سوے فردوس سرا شد + در عین جوانی + تاریخ ؎ از کلک قضا نقش تقدیر + برلوح محفوظ + بنوشت جهانگیر جهاندار بقا شد + از منزل فانی + دیگر ؎ چون جهانگیر ابن اکبر بادشاه + در جهان با دانش و با داد گشت + از قدوم آن دُر بحر کرم + رونق شهر الہ آباد گشت + آن چنان بنهاد خوان فیض را + هر یک از فکر معاش آزاد گشت + چون ز سی یکسال عمرش شد فزون + طبع او از زندگی ناشاد گشت + خیمه زد در منزل جنت سرا + این چه از دهر فلک بیداد گشت + عالمے شد در غمش چندان اسیر + نام شادی از جهان بر باد گشت + ابر آمد در عزاگریه کنان + بر فلک هم ماتمے ایجاد گشت + از پے تاریخ فوت او دلم + هر طرف بانالہ و فریاد گشت + شد عیان این مصرعه از ترکیب آه + حیف بے رونق الہ آباد گشت + ولہ ؎ بدین گونه گفتا که بے پائے شید + بملک بقا سلطنت یافته + ولہ ؎ تاریخ فوت او بظهور آمده چنین + از جهان شاه رفت زهے لعل بے بها + در عهد اکبر شاه ثانی سلطنت برائے نام هم نمانده چه بادشاه یک لاکھ پیه سوار میگرفت در قلعه شاهجهان آباد حکم او روان بود و باقی همه ملک باختیار انگریزان بود +

ذکر خاتم الملوک گورکان ابو المظفر سراج الدین محمد بهادر شاه ثانی ابن محمد اکبر ثانی ابن شاهعالم ثانی ابن عالمگیر شاه ثانی ابن معز الدین جهاندار شاه ابن شاه عالم بهادر شاه ابن اورنگزیب محمد عالمگیر بادشاه گورکان برالاس لغز بحری قبیات

ولادت ابو ظفر بهادر شاه از بطن لال بائی بود در بیستم

جمادی الثانی سنه ثلث و ثمنین والف و اثنی مایه هجری بر تخت سلطنت نشست و تاریخ جلوس او این است از مولوی امام بخش صهبائی ؎ از نشه دولت بهادر شاهی + شد پُر ز مے طرب ایاغ دهلی + بنشست به تخت دولت روز افزون + نزهت بفزود از دو داغ دهلی + تاریخ جلوس آن شه والاقدر + آمد بلب خرد چراغ دهلی + و در بهمین سال شاهزاده میرزا سلیمان ابن شاهعالم بادشاه در بلده اکبرآباد رحلت نمود ؎ دران دمر ناتف ندا این رسید + بگو که بر شاه رحمت خدا + چون بعد از انتقال سلطان احمد شاه درانی در پنجاب سکهان زور آورده بودند و رتے بے سر گذرانیده آخر مهاسنگه نامی سکهے را بر خود حاکم گردانیدند و او بر همه سکهان متولی شده لاهور را بگرفت و بعد از دو مهار اجه رنجیت سنگه پسر او بر مسند امارت نشسته شوکتے عظیم بهم رسانید و از ملتان و سندهه تا کشمیر و پنجاب تحت تسخیر خود در آورده و سرداران فرانسیس را بملازمت داشته فوجے عظیم برا راست و در سنه خمس و خمسین و مائتین والف و

ثانی مایه در گذشت و در سنه ثامن و خمسین و الف و ثمنی مایه محمد علیشاه بادشاه او و هم نیز پی سپر دادی فنا گردید و فریاجاه احمد علیشاه پسر او بر تخت نشست چون مهاراجه بنجیت سنگه رحلت کرد پسرش کهرک سنگه بجای او نشست و بعد یکسال و چند ماه مرد و نونهالی سنگه پسرش بعد از سوختن لعش پدر چون معاودت به دارالامارت مے نمود دروازه کلان از کشمکش مردم و فیلان سواے برافتاده جان داد و راجه شیر سنگه پسر راجه بنجیت سنگه بر دیگران قوت یافته طریق جلیع سرداری گردید و بعد از دو سال و شش ماه بدست اجیت سنگه کشته شد راجه دلیپ سنگه پسر کهرک بنجیت سنگه سردار شد و چون اجیت سنگه سردار دهیان سنگه را کشت پسر او هیرا سنگه را نیز از هم گذرانیده وزیر دلیپ سنگه گشت بهر کیف آتش فتنه و فساد در سکهان بالا گرفته و با انگریزان نیز اطاعت نکرده تجاوز و تاراج ممالک را خراب مے نمودند و انگریزان صاحب اقبال لشکر بدان دیار کشیده چون وکلاے دلیپ سنگه حاضر شدند افواج بادشاه انگریزی مراجعت نمود و بار دگر در سنه خمس و ستین و الف و ثمنی مایه بعزمی و یکهزار و شصت و چهل و نه عیسوی باز لشکر سرکار انگریزی در پنجاب رفته و قلعه و ملتان را فتح کرد و بعد از فتح پنجاب را لمحق بممالک خود نمودند تاریخ ۔ داور ملاهور راحصور کرده نائب سابق تاریخ است چون ملک پنجاب منضم سرکار انگریزی گردید علاقه جمون و کشمیر به راجه گلاب سنگه مقرر داشتند و مهاراجه سنید سبه عالی جاه والی گوالیار و مهاراجه هلکر والی اندور که ریاست هاے عظیم پیدا کرده بودند با سرکار انگریزی جنگیده مغلوب شدند و صلح بشرائط صعب بخواه سرکار انگریزی قبول کردند و دادن مبلغے بنام خرچه افواج امدادی که کمپنی گویند قبول نمودند و همچنین مهاراجگان جودهپور و جے پور و اودے پور و دیگر نوابان و رؤسا از تاخت و تاراج مرهٹه و نفاق و محاربات هدگر عاجز شده توسل بسرکار انگریزی جستند و مبلغے بعوض خرچ افواج امدادی برخود قبول کرده که فوجے بمدد ایشان بعلاقه آنها بهمراهی انگریزی مقرر باشد تا اگر دشمنے بدیشان حمله کند فوج مذکور با عانت پردازد و بابت خرچ آن فوج زر نقد ایشان بدهند و اکثر پرگنات و علاقجات خود را بابت این خرچ بتصرف انگریزی دادند و بحمایت انگریزی آزاده زندگی با مان میکردند و همین طور از تاخت و تاراج مرهٹه و عداوتهاے همدگر جمیع رئیسان هندو و مسلمان خطه هندوستان اطاعت سرکار انگریزی قبول کردند و تمامت هندوستان تبسخیر شهنشاه انگریزی در رسید و در هر ریاست وکیلے از جانب سرکار انگریزی بنام رزیڈنٹ مقرر شد که در اعاظم امور مالی و ملکی بمشوره او کار میشود و روز بروز اختیار و اقتدار او افزائش میشد و اگر کسے به نهایت هوشیاری هاے و در افزائش اختیارات و تسلط بود بعد ازو در زمان پسر یا جانشین او بهر طور که ممکن شد مداخلت خود نمودند خاندان پیشوا مجبور محض شده باجی راؤ آخرین مهاراجه خود را بسرکار انگریزی سپرد و سرکار انگریزی ملک او را بقبضه خود در آورده برائے او ملک هشت لک روپیه مقرر داشتند چون محاربات سرکار انگریزی باجاٹ و مرهٹه مثل پیشوا و مهاراجه سنید سبه و هلکر و سکهان غیره و کوائف صلح و عهد نامجات ریاست هاے هندوستانی را باحالات شاهان و امرائے مغلیه که این تاریخ منسوب بایشان و مخصوص بذکر آنهاست سروکار نے نیست لهذا

بانند راج آن نیز واختصار کتب بسوط در حالات آغاز کشور گیری و اقتدار سرکار انگریزی در ہندوستان بسیار تصنیف شده اند و ذکر آنہا درین کتاب بے محل خواہد بود لہذا ہمین قدر مجملا بہت تسلسل واقعات نوشتہ شد چون احمد علی شاہ ابن محمد علی شاہ بر درسنہ یکہزار و شصت و چہل ہفت عیسوی بسر او واجد علیشاہ ابن احمد علی شاہ ابن محمد علی شاہ قرا قوینلو ترکمان بر تخت اودہ نشست چون روز و شب در عیش و طرب و لہو و لعب منہمک بود شور بد انتظامی بلند شد و در سنہ یکہزار و ہشتصد و پنجاہ و پنج عیسوی سرکار انگریزی ملک اودہ را ضبط نمود و واجد علیشاہ معزول شدہ بہ کلکتہ رفت و پانصد روپیہ ماہانہ برائے خرچ او مقرر شد و ریاست قرا قوینلو ترکمانیہ و زیر شاہان مغلیہ گورکانیہ نیز باختتام رسید لفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و نواب میر سکندر جاہ والی حیدر آباد دکن با سرکار انگریزی صلح نمودہ در محاربات مرہٹہ امداد ہائے مناسب بسرکار انگریزی داد و ملکہائے مرہٹہ بعوض مدد گرفت چون سکندر جاہ انتقال کرد نواب سیر فرخندہ علیخان فتح جنگ بر مسند امارت نشست و آن مملکت تا ایندم برقرار و سادات تورانیہ از خاندان آصفجاہ نظام الملک سید قمر الدین خان قلیچ خان بہادر وزیر محمد شاہ بادشاہ بر دکمران اند ؛

ذکر انقلاب عظیم در ہندوستان و جلاوطنی ابو ظفر بہادر شاہ گورکان

در سنہ یکہزار و ہشتصد و پنجاہ و ہفت عیسوی در ہندوستان

برخلاف سرکار انگریزی بغاوت عظیم پیدا شد و وجہ او چنان مے نگارند کہ در ہمان ایام کارتوسہا برائے بندوق از ولایت برائے افواج آمد یود و حد افسر فوج حکم کرد کہ بسپاہیان ہندوستان کارتوس از دندان دراکردہ بندوقہا پر کردہ باشند تا در شلک ننگ نشود و در مقام دمدمہ قریب کلکتہ رہسپے گفت کہ درین کارتوس شحم خوک و گاؤ است کہ برائے خرابی ایمان ہندو و مسلمان از دہن واکردن میگویند و این خبر چون بوئے گل در اطراف ہندوستان رسید ہندو و مسلمان کہ در فوج انگریزی بودند متوہم شدند و ہر جا کہ فوج بود یاغی شد و افسران خود را قتل کردند و آشوب عظیم در ہندوستان پیدا شد اما در سائے ہندوستان از جا نرفتند و در جادۂ خیر خواہی ثابت قدم ماندند اکثر باداء سرکار انگریزی مشغول شدند و بعضے دم در کشیدہ انجام کار را میدیدند اما بامداد باغیان ہیچ کسے نہ پرداخت انگریزان بسیار در ہر جا بدست ہندو و مسلمان قتل رسیدند ہر چند افسران انگریزی در آغاز کار فوج را فہمانیدند کہ درین کارتوس ہیچ چیزے مخالف مذہب شما نیست اما چون آتش فتنہ و فساد مشتعل شدہ بود از آب فہمائش منطفی نشد و محاربات در ہر جا واقع شدند و اکثر افواج و انبوہ ہا از خاص و عام بدہلی رسیدہ بہادر شاہ را بجبر بر خود سردار نمودند ہر چند بادشاہ مزاجین کار باز بود باغیان نشنودند و بجنگ سرکار انگریزی عازم شدند چون نہ سردار بود نہ انتظام ہر یک بجائے خود ہوائے سرداری مے نمود سرکار انگریزی فوجہا فرستادہ محاصرہ شاہجہان آباد نمود و بعد حرب و ضرب بر دہلی تسلط یافتہ و افواج باغیان پریشان و متفرق شدند چنین مانا دو پیشوا نانا پیشوا عرف راؤ صاحب را باغیان بر خود امیر نمودہ بودند راؤ صاحب بر ہمنے مردانہ و سردارے فرزانہ بود

مرتبہ با افواج انگریزی آویزشہائے سخت نمود و قلعہ گوالیار متصرف رانی جہانسی گردید مردانہ بود با او موافقت نمودہ و فوجے عظیم و مجمع مردان خوب در ظل رایت او جمع شدند و رانی جہانسی در حرب بے تامل گوالیار زخمہائے تفنگ خوردہ جان داد و در معارک لباس مردانہ پوشیدے با اسلحہ حرب و ضرب بدست خود مباشر پیدال و قتال بنحوی میشد کہ مردان را موجب حیرت میگردید چون راؤ صاحب را نہ جائے قیام بود نہ انتظامے کہ برائے رسد و غلہ و آذوقہ بندوبستے کند روز بافوج سرکار انگریزی جنگیدہ شب برائے خواب و خور جائے پیدا میکردند ازین سو بآن سو میگردیدند و از ممالک رود سابجر و عنقریب رسد میگرفت آخر الامر دو اد و دوش و جنگ و حرب روز و شب ناچار شدہ سرکار انگریزی اشتہارات معافی بنام ہمراہیان راؤ صاحب جاری فرمود و افواج راؤ صاحب در محاربہ بدو فریق گشتہ از درمیان آمدن افواج انگریزی باہم پیوستن نتوانستند و اکثر برخاستہ امیدوعدہ معافی باوطان خود رفتہ نشستند و راؤ صاحب نیز بطرفے بدر رفتہ و آخر گرفتار شدہ بقتل رسید و ہمچنین در مالوہ میرزا ہمایون نام کہ دعوے شہزادگی مے نمود در مندسور ملک مالوہ بر مسند نشست و خود را بخطاب فیروز شاہ مخاطب کردہ اکثر طایفیان و میواتیان بروگرد آمدند و فیروز شاہ در سنہ اربع و سبعین و الف و اثنی مایہ ہجری بر تخت نشست فوج انگریزی با افواج روسائے مالوہ بر مندسور حملہ آور شدند و فیروز شاہ کہ فوجے تنخواہ و بے سر و اشت جنگے نمودہ فرار شد و مفقود الخبر گردید سرکار انگریزی بر بندوبست جمیع ہندوستان قادر گشتہ تحقیقات نمودند و بر ہر کہ جرم بغاوت ثابت شد بسزا رسید و روسائے کہ درین محاربہ بامداد پرداختہ بودند بخطاب و انعام سرفراز شدند و کسیکہ سازش او با باغیان ظاہر شد ریاستش ضبط گردید و در ہمان ایام ٹھیکہ کمپنی فسخ شدہ زمام اختیار ملک ہند ملکہ معظمہ بادشاہ انگلستان بدست خود گرفت و در لندن مجلسے مقرر شد کہ اراکین دران مجتمع شدہ بمشورہ ہمدگر کارہائے ملک و مال بانجام رسانند و او را پارلیمنٹ گویند و در ہندوستان نائب ملکہ معظمہ بخطاب وایسرائے گورنر جنرل مقرر گردید و در ہر ملکے کمشنر صاحبان و لفٹنٹ گورنر صاحبان و دیگر حکام و ریاست ہائے ہند زید لطفہم صاحبان و ایجنٹ صاحبان مامور شدہ ہمہ زیر فرمان وایسرائے گورنر جنرل مقرر شدند چون از تحقیقات شمولیت الظہر بہادر شاہ باغیان ظاہر شد بہادر شاہ کہ در اصل بے قصور و مجبور محض بود سرکار انگریزی او را اجلائے وطن کردہ در رنگون فرستادند و بہادر شاہ در کمال بیچارہ گی در رنگون در سنہ تسع و سبعین و الف و اثنی مایہ انتقال نمود و شہزادگان او از اہانت متعددہ بسیار بودند میرزا دارا بخت و میرزا شاہرخ از بطن ذکیۃ النساء بیگم بنت میرزا سلیمان فرزند ارشد ابن شاہعالم بادشاہ بودند و میرزا فتح الملک مشہور بہ میرزا غلام فخر الدین و میرزا عبد اللہ و میرزا اسد ہو و میرزا فرخندہ شاہ و میرزا قواش و میرزا اختیار شاہ و میرزا ابو النصر مشہور بہ میرزا بابا قی و میرزا احمدی و میرزا خضر سلطان بودند امادرین ہنگامہ بشتیر حرب و ضرب بقتل رسیدند بعضے مفقود الخبر شدند و خاندان عظیم الشان گورکانیہ کہ مدتے در ہندوستان کوس فرمان روائی نواختہ بود تباہ گردید و نامے و نشانے از شاہزادگان نماند بعد ازین عملداری سرکار انگریزی در تمام ہندوستان جاری شد و جملہ روسائے

ہندو و مسلمان سر در بقبا طاعت آورد و سرکار انگریزی در دہلی دربارے عظیم کردہ و ولیسرائے گورنر جنرل بہادر کشور ہند جملہ رؤسائے ہندوستان را طلبیدہ و ملکہ معظمہ بخطاب قیصرۂ ہند مخاطب شد و رؤسا را نیز بخطاب ہائے مناسب نوازش والحال ملکہ معظمہ کوئن وکٹوریا بجمال عدل و داد و شان و شوکت حکمرانی میکند و ولیعہد سلطنت شاہزادۂ عالیشان پرنس آف ویلز پسر اکبر ملکہ معظمہ است کہ یکبار بسیر ہندوستان آمدہ بود و در علوم و فنون و رسم و کرم و سائر صفات حمیدہ و اوصاف پسندیدہ کہ بادشاہان را باید موصوف است و در دار السلطنت لندن پارلیمنٹ یعنی مجلس فرمانروا نشستہ کارہائے مالی و ملکی و جنگی بمشورت متعلقہ ایشان مے شود و در ہندوستان نائب ملکہ معظمہ مخاطب بہ ولیسرائے گورنر جنرل مقرر است و بعد از چند سال معزول میشود درین حالت نواب ولیسرائے گورنر جنرل لارڈ الگن صاحب بہادر است و در جمیع ممالک گورنر صاحبان و در اضلاع کمشنر و ڈپٹی کمشنر صاحبان و دیگر حکام انگریزی بکار سروری مے پردازند و در ریاستہائے ہندوستانی رزیڈنٹ صاحبان و ایجنٹ صاحبان موجود و مامور اند و رؤسائے ہندوستانی از ہندو و مسلمان بکام و آرام در ریاستہائے خود حکمران و بہر نوع مطمئن و شادمان اند و حکام سرکار انگریزی بہ نہایت عدل و داد حکومت مے کنند و در قواعد عدل و انصاف ہیچ دقیقہ نامرعی نمیگذارند و عدل و انصاف و امن و امان و آزادی و آرام کہ درین عہد معدلت مہد در ہندوستان است در ہیچ دورے کسے نشان ندادہ خدائے عزوجل سایۂ ہمایا پایۂ ملکہ معظمہ و ولیعہد سلطنت را بر سر ہندوستان تا قیامت پائندہ دارد +

ذکر بعضے از شعرائے زمانۂ ابو ظفر بہادر شاہ گورکان

در عہد بادشاہ مغفور اردو در ہندوستان رواج بسیار گرفتہ بود شعر و سخن و خط و کتابت و دفترہائے سرکاری نیز بہمین زبان شیرین جاری شدہ خود ابو ظفر بہادر شاہ از شعر و سخن رغبت بسیار داشت و در اردو چہار جلد دیوان خود نظم کردہ و در اردو فاقانی ہند شیخ محمد ابراہیم ذوق دہلوی را استاد خود کردہ بود و شیخ شاعری صاحب قدرت بود نظم اردوی او ہم پہلوے نظم فاقانیست و قصائد بسیار در اردو بمدح بادشاہ گفتہ و ہمہ کس دیرا بہ استادی قبول کردند اما بہادر شاہ گاہے شعر فارسی ہم میگفت و این چند شعر از و نوشتہ میشوند ؎

بتے سرکشے کافرے کجکلاہے + برخ آفتابے بر رخسار ماہے + معطر کن مغز جان دو عالم + بعنبر فشانی زلف سیاہی ۔

برم تحفہ پیش او از کجا من + نہ در دیدہ اشکے نہ در سینہ آہے + نہ در خاکساری چو من بینوائے + نہ در ناز و تمکین چو او بادشاہے + فگندہ سر از لطف آن شاہ خوبان + ظفر بر من بے بضاعت نگاہے + آزردہ مفتی صدر الدین خان دہلوی شاگرد ہائے علمائے زمان خود کردہ استاد بے بدل گردیدہ بود در علم و فن شعر فضلے کامل داشت اگر ؎

خواہم دم دعا بدعا ناگریستن + شد لیکہ بے اثر بدعا ناگریستن + سوا شدن چو برق بود با تپیدنم + اے ابر ناگریستن ناگریستن + اے دل غمین مباش بالفت کہ شمع وار + با خندہ ہمعنان بود اینجا گریستن +

صهبائی مولوی امام بخش دہلوی استادے کامل و عالمے فاضل ابو نسب او بحضرت امیر المومنین عمر فاروق اکبر رضی اللہ عنہ میرسید
صاحب تصانیف بسیار بود و در ہنگامۂ برگشتگی افواج انگلشیہ جام شہادت نوشید از وست ؎ چہ گل کہ در کف پا شگفد
زخار ما ✤ جنون بفصل خزان میکند بہار ما ✤ قبول خاطر کونین را نمے ارزم ✤ زبیکسی لحد آورده در کنار ما ✤ فلک
بماتم یاران رفتہ صہبائی ✤ سپرد داغ دل و چشم اشکبار مرا ✤ آرامہا ز طمع جہان شد زدر وما ✤ خیز و خزان عالمے
از رنگ زرد ما ✤ علوی مولوی عبد اللہ خان باشندۂ مؤقائم گنج و در شاہجہان آباد مے بود شاگرد مولوی محمد اسمٰعیل
شہید بود و صہبائی در دبستان او زانوئے تلمذ طے کردہ و در سنہ اثنی و ستین و اثنی مایہ و الف ہجری در گذشت از وست
؎ اے قضا این شادی و آرام از بہر کہ بود ✤ گر چنین گرگشتہ و ناشاد میکردی مرا ✤ گر غرض مشق حوادث بود از
ایجاد من ✤ بد نبود از سنگ گرایجا میکردی مرا ✤ اشکم رود از دیدہ و مقدار نداند ✤ این نو قدم اندازۂ رفتار نداند
ناطق گل محمد خان نالحق کرانی شاعرے شیرین مقال بود و در لکھنؤ بسر برد در مدح محمد علیشاہ و امجد علیشاہ سلاطین
قراقوینلو تراکمہ اودہ مے پرداخت از وست ؎ گرچہ بلبل کلبۂ از خار خس باشد مرا ✤ گشتنی باشم اگر گلشن ہوس
باشد مرا ✤ آہنین دل نیستم یارب چرا در راہ عشق ✤ نالۂ بے تاثیر مانند جرس باشد مرا ✤ ہر مرغ کہ پرزد بہ بنائے اسیرے ✤
اول بشگون کرد بر اطراف قفس ما ✤ بشاخ گل نشیمن ساختن بر بلبل ارزانی ✤ کہ من در چنگل شہباز خونریز آشیان بستم ✤
کیمیا سازکریے تو ولیکن چہ کنم ✤ کہ مس من نکشد منت اکسیر کسے ✤ قتیل محمد حسین پسر درگاہی مل کہتری بود نزد
محمد باقر مسلمان شد و در لکھنؤ سکونت گرفت از اساتذۂ زمان خود شمردہ میشد از وست ؎ در رہ عشق دلم شد ہدف تیر کسے ✤
زخم من یہ شدنی نیست زند بر کسے ✤ فتنۂ قد این چنین آشوب رفتار این چنین ✤ مے توان از خود گذشتن گر بود یار این
چنین ✤ صد بار بلب جان حزین آمد و برگشت ✤ یارب کہ گرفتہ است گریبان قضا را ✤ اختر قاضی محمد رمضان خان
از قاضی زادگان ہوگلی نواح دار الامارۂ کلکتہ بود مدتے در لکھنؤ بود بمدح غازی الدین حیدر بادشاہ قراقوینلو بسر برده
بخطاب ملک الشعرائی سرافراز شد و بعد زمانہ غدر رحلت کرد از وست ؎ پری را شعلۂ رخسار او پروانہ مے سازد ✤
ندارد ہیچ محفل شمع تا بانے کہ من دارم ✤ تماشائے عرق افشانئے او مسکین اختر ✤ ندارد ہیچکس سیر جہانے کہ من دارم ✤
رسوا درویش علی خراسانی درویشانہ میگذرانید و بہندوستان آمدہ در بنارس توطن گزید سیزدہ بالاتی ابن ابو المظفر بادشاہ
تفقد حال او مے نمود بعد زمانے برگشتہ بوطن رفت از وست ؎ از من اے طائر دل عزم رسیدن داری ✤ کہ چنین
در قفس سینہ پریدن داری ✤ عظیم منشی فضل عظیم برادر مولوی فضل حق خیر آبادی ست کہ در زمان غدر بدست اہل فرنگ
ماخوذ گشتہ بر نگون فرستادہ شد از علماء و فضلائے عہد خود بود از وست ؎ ستم نمود بجان من اینکہ شب نگہش ✤ بنبرد
غیر رواج تمکنی میداد ✤ مومن بکیم محمد مومن خان علوی شاعر شیرین مقال بود و ہمواره در زبان اردو شعر میگفت و در
شاہجہان آباد میگذرانید گاہے بفارسی ہم فکر میکرد و با علم نجوم ربطے داشت از شعرائے نامور یگانہ است از وست ؎

دل گرفتند و دلدار نشانم دادند + آنچه بر زندزمن بهتر انانم دادند + هم تاب وصل نیست مرا بی نصیب را + خود دشمن خود نشناسم رقیب را + غالب دهلوی میرزا اسد الله خان معروف به میرزا نوشه از عمدهٔ شعرائے زمان خود بود و از پیشگاه ابوظفر بهادر شاه ثانی بخطاب نجم الدوله دبیر الملک نظام جنگ بهادر منتخر و معزز شد طبع اورا با فارسی ربطے و موانستے دست داد که هیچ یک از شعرائے عصر را میسر نشد از ندمائے بهادر شاه بود نظم فارسی او پایهٔ بلند دارد و نثر او رتبهٔ ارجمند بر اردو میل نداشت اما گهے بخاطر بادشاه فکر میکرد صاحب تصانیف بسیار است در این آخر زمان شاعرے مثل او از خاک هند بر نخاسته چنانکه ابوظفر بهادر شاه خاتم الملوک گورکانیه بود غالب نیز در هندوستان خاتم الشعرائے فارسیه گذشت از وست ؎ خاموشی ما گشت بدآموز بتان را + زین پیش دگرنه اثرے بود دهان را + ندمد بوئے کباب از نفس غیر خوشم + مے شناسم اثر گرمی پنهان ترا + به بیم آنکه مبادا بمیرم از شادی + نگوید ار چه بمرگ من آرزومند است + رضوان چو شهد و شیر بغالب حواله کرد + بیچاره باز داد مئی مشکبو گرفت + بیاکه قاعدهٔ آسمان بگردانیم + قضا بگردش رطل گران بگردانیم + گهے به لابه سخن با ادا بیامیزیم + گهے ببوسه زبان در دهان بگردانیم + بهم شرم بیکدیگر و باهم آویزیم + بشوخی که رخ اختران بگردانیم + گیرم اے بخت هدف نیستم آخر گاهے + غلط انداز خدنگے ز کمانے بمن آر + جفا بر چون منے کم کن که گر کشتن هوس باشد + بذوق مردهٔ بوس و کنار م توان کشتن + دیده میگرید زبان مے نالد و دل مے طپد + عقدها از کار غالب مرسبوا کرده + عتاب و مهر تو از هم شناختن نتوان + خرد فریب ادائے که داشتی داری + جهانیان ز تو برگشته اند گر غالب + ترا چه باک خدائے که داشتی داری + حسرتے نواب مصطفی خان ابن عظیم الدوله سراج الملک نواب مرتضی خان مظفر جنگ رئیس جهانگیر آباد بود و در ریخته گوئی استاد در فارسی هم شعر میگفت و تلمیذ غالب دهلوی بود در غدر هندوستان به تهمت بغاوت محبوس گردید و بعد از سعی بسیار خلاصی یافت و در سنه ست و سبعین و مائتی و الف رحلت کرد از وست ؎ اے از نفس خامه شکین رقم تو + نسرین کده در جیب و بغل باد صبا را + خنده به خوش شیوه ست از پسته خشم و عتاب + لذت دیگر بود ز نمک سود را + مخفی مباد که بعد از آن شعار شعر فارسی از سرزمین هند بر افتاد و نظم و نثر اردو شائع شده کتب هر قسم در زبان اردو ترجمه و تصنیف شدند و شعرائے بسیار در زبان اردو پیدا شدند اما از عمدهٔ شعرائے آن زمانه خواجه حیدر علی آتش و شیخ امام بخش ناسخ و سید محمد خان رند و نصیر محمد خان گویا و محمد رضا برق و خواجه وزیر و سید مظفر علی اسیر و غیره در لکهنؤ گذشتند که زمین شعر اردو را با آسمان فصاحت رسانیدند و خاقانی هند شیخ محمد ابراهیم ذوق و مومن خان مومن و میرزا غالب دهلوی در شاهجهان آباد بوده داد فصاحت داده اند و اینها معاصرین ابوظفر بهادر شاه بودند و الحال هم شعر فارسی معدوم و متروک است و در نظم اردو روز ترقی میشود اما از اساتذهٔ این زمان که فخر زبان اند سه کس اند یکے منشی امیر احمد صاحب امیر مینائی صدیقی لکهنوی از تلامذهٔ اسیر لکهنوی است که از لکهنؤ به رامپور رفته با وستادی خدیو جنت آشیان نواب کلب علی خان بهادر والی رامپور منتخر شده

الحال هم در ریاست رامپور است دیگرے بلبل هندوستان دبیر الدوله فصیح الملک استاد نواب میرزا خان صاحب داغ دهلوی ناظم جنگ بهادر گرد تلامذه خاقانی هند ذوق دهلوی است و اول در رامپور بے بود الحال در حیدرآباد دکن است دیگر استادی نواب آصف جاه نظام الملک ظفر الممالک سید محبوب علی خان فتح جنگ بهادر پسر سالار خاقان دکن سرمایه افتخار بدست آورد و دیگرے میر ضامن علی صاحب جلال لکهنوی از تلامذه برق لکهنوی کاز زبان نواب کلب علیخان مغفور ملازمت رامپور منفتخر است و این هر سه بزرگوار فخر این زمان اند و نظم اردو بر ذات این حضرات مے نازد +

ذکر نسب سلاطین اودهه

چون درین زمان در اقوام عقول غلط فهمی هائے بسیار رو داده است و سبب خطاب میرزا عوام بلکه بیشتر خواص هم سلاطین ترکمانیه اوده را کاز نژاد ترکمان اند و بوزارت سلاطین گورکان سرافراز بوده اند مغل میگویند حالانکه والیان اوده از قوم ترکمان اند ترکمان قومیست علحده از مغولان کاورا تعلقے از مغلان نیست لهذا مناسب نمود کے مختصرے از حالات نسب سلاطین اوده درین اوراق نوشته شود تا برائے آئنده رفع غلطی و غلط فهمی گردد و مخفی مباد کے سید محمد امین نبیره سید شمس الدین حسینی موسوی در نیشاپور بود و سید محمد امین را دو پسر بود ند میر نصیر و میر یوسف و میر نصیر را دو پسر بود ند سید محمد امین و سید محمد باقر و میر نصیر و میر باقر در سنه ثمان عشر و مایه و الف هجری در ملک هندوستان آمده بملازمت نواب شجاع الدوله افشار ناظم بنگاله ممتاز شدند و سید محمد امین در سنه عشرین و الف و احد و مایه هجری در هندوستان آمد و اول در دهلی بملازمت نواب سربلند خان سربلندی اندوخت و سپس توسط قطب الملک سید عبد الله خان وزیر بملازمت محمد شاه بادشاه گورکانی مستعد شده و بمنصب و عنایت سرافراز گردید و تفکیک سادات بارهه را باسادات تورانیه غالب بعد نهایت رسیده بادشاه بجبر و اکراه همراه امیر الامرا سید حسین علی خان بارهه سپه سالار بحرب نواب آصف جاه نظام الملک سپه چین قلیچ خان بهادر فتح جنگ روانه شد و درین وقت سید محمد امین و لد میر نصیر نیشاپوری با پهار هزار سوار رسیده در وقت گشته شدن حسین علی خان با مداد بادشاه پرداخت چون بادشاه بر ارواح سادات ظفر یافت اورا بخطاب سعادت خان و دارو غگی خاصان و صوبه داری اگره سرافراز فرمود و سعادت خان در شورش قتل حسین علی خان صمصام الدوله سید محمد امین خان تورانی دبیر شمشیر حیدر خان جغتائی شریک و سهیم بود چنانچه نوشته شد درین اثنی و ثلثین و مایه و الف هجری بصوبه داری اوده و خطاب برهان الملک بهادر جنگ ممتاز شد و در زمان ورود سلطان نادر شاه افشار والی ایران للطمع حسد منصب امیر الامرائی صلح را بر همزده نادر شاه را بهلی آورد و چون دو کرور روپیه را خود متعهد شده بود وصول نشد ند نادر شاه افشار بر وے اوقات کرد و برهان الملک از غصه بے آبروئی زهر خورده جان داد و بقیے گویند کے عارضه جهر سانیده بود از ان درگذشت بهر کیف چون پسر نداشت خواهر زاده خود را از ولایت طلبیده دختر بوے داده جائے نشین خود کرد نام او محمد مقیم بود و اسم پدر او جعفر خان و محمد شفیع خان هر دو برادر بود ند و پسر جعفر خان محمد مقیم بود و پسر محمد شفیع خان محمد محسن بود و پدر جعفر خان محمد علی خان بیگ بود و محمد علی خان بیگ پسر ناصر میرزا بود و ناصر میرزا پسر من علی میرزا و من علی این

براغ شاه عرف پیری براق بود و پیری براق پسر جهان شاه و او خلف صدق امیر قرا یوسف قراقوینلو ترکمان بادشاه آذربائیجان
بود که در زمان صاحبقران اعظم امیر تیمور گورگان خروج کرده مدتے در آوارگی گذرانیده پس از وفات آن نیر برج صاحبقرانی
بمطلب خود رسید بسبب اختلاف و نفاق شاهزادگان گورکانیه آذربائیجان را بدست آورد و قوم قراقوین او در ترا کمه تسمیت
وجه تسمیه او چنان است که قرا بالغ مقتح در ایغور بمعنی سیاه و قوین بضمتین گوسفندان او بمعنی صاحب در ترکی میگویند یعنے صاحب
گوسفندان سیاه چون جماعتے از ترکمانان گوسفندان سیاه رنگ بکثرت داشتند ایشان را قراقوینلو گفتند و همچنین جماعتے
که گوسفندان سفید رنگ بسیار داشت ایشان را آق قوینلو گفتند یعنے صاحب گوسفندان سفید و از اولاد ایشان قومے
عظیم پیدا شد و این هر دو قوم در ایران و آذربائیجان و غیره سلطنت کرده اند چون بسبب علو مرتبه صاحبقران امیر تیمور
خطاب میرزا از شهزاده هم بزرگ شده بود این هر دو اقوام که بسلطنت رسیدند شاهزادگان خود را موسوم بمیرزا
نمودند چنانچه سادات صفویه چون بادشاهی یافتند شهزادگان را میرزا گفتند و قراقوینلو و آق قوینلو از اقوام ترکمان اند و
محمد مقیم از قوم قراقوینلو بود چون بجائے عمر لو در میرزمان الملک صوبه اوده یافت بخطاب ابوالمنصور خان صفدر جنگ ممتاز شده
در آخر وزارت هم یافت و بعد از و پسر او جلال الدین حیدر شجاع الدوله بر مسند وزارت هندوستان و امارت اوده جائے
گرفت پس ازان محمد یحیی معروف به میرزا امانی آصف الدوله بجائے او بالا رفت و بعد ازان نواب سعادت علی خان ابن
شجاع الدوله و بعد او غازی الدین حیدر پسر او و پس ازان نصیر الدین حیدر فرزند ش و بعد او محمد علیشاه و پس از ان امجد
علیشاه بادشاه اوده گردیدو چون واجد علیشاه ابن امجد علیشاه بر تخت نشست سرکار انگریزی اورا معزول کرده بکلکته
فرستاد و او همان جا درگذشت و در باره خطاب میرزا قبل ازین نوشته شد که سلاطین گورکانیه این خطاب را عام کردند
هم در هندوستان جمیع مغلان را میرزا و آغا گفتند و میگویند و ترا که قراقوینلو و آق قوینلو و افشار و سادات صفویه بسلطنت
رسیدند شهزادگان خود را میرزا نامیده اند +

ذکر خاندان سادات دکن

سید زین العارفین خواجه عزیز سجاده نشین سمرقند از اولاد حضرت شیخ الشیوخ
سید شهاب الدین سهروردی قدس سره العزیز بود در آخر عمر سه پسران خود میر
شهاب الدین میر بهاؤ الدین از سمرقند در هندوستان آمد عهد شاهجهان بادشاه بود سلطان شاه جهان گورکان نظر بر علو
نسب و همطلبی ایشان شاهزاده دارا شکوه را باستقبال فرستاده با فراز تمام ملبید سید چندے در هندوستان ماند بعد
رفت و بادشاه پنج لک روپیه نقد و تحائف داده سید را مرخص نمود و سید همدران جا درگذشت و میر بهاؤ الدین در سمرقند
بسجاده نشست میر شهاب الدین باز در هندوستان آمده و خدمت صدر الصدوری باتمغائے ترغانی و خطاب عابد خانی فت
و پیش و دختر سعد الله خان وزیر اعظم خواسته و ملقب به میر شهاب الدین خان گردیده در حرب نائب اودیپور کارے
مردانه نموده و در محاربه گولکنڈه جانفشانی بسیار کرده عالمگیر بادشاه او را بمنصب هفت هزاری و خطاب فرزندی مفتخر

غازی الدین خان فیروز جنگ و عهد امیر الامرائی سپه سالاری نوازش فرمود و پسر او آصف جاه نظام الملک سید قمر الدین چین قلیچ خان بهادر در عهد محمد شاه بعد استیصال سادات بارهه ملقب به آصف جاه نظام الملک گردیده سپه سالاری و عهده صوبه داری شش صوبه دکن یافت آصف جاه را شش پسران بودند پدر محمد شاه مخاطب به غازی الدین فیروز جنگ گشته امیر الامرا گردید و دویم میر احمد ناصر جنگ که در دکن بر مسند امارت نشست و بعد او امیر الممالک سید محمد خان صلابت جنگ پسر سوم بر مسند امارت تکیه زد و بعد ازان آصفجاه ثانی سید نظام علیخان پسر چهارم مالک شده و ششمین پسر ناصر الملک میر مغل خان بعد از وزیر شد و پسر چهمین میر محمد شریف برهان الملک بود که بعد نظام علیخان بر مسند نشست و میر ناصر الملک میر مغلخان بعد از محمد شریف پائے بر جائے پدر گذاشت پس از آن نواب سید سکندر جاه ناظم شده و پس از میر فرخنده علیخان فتح الملک فتح جنگ پادشاه دکن گردیده و ملک برادر به انگریزان داد اکنون نواب مظفر الممالک فتح جنگ سپه سالار میر محبوب علی خان بهادر نظام الملک آصف جاه پادشاه دکن بر مسند ریاست و تخت امارت حیدر آباد دکن متمکن است خدائے تعالی دولت و عز و اقبال آن شاه کامران ترقی بخشد و رزیدنٹ صاحب انگریزی در حیدر آباد پیشتر بطور وکیل و الحال کفیل جمیع امور عظام ماند و نظام الملک از جمیع رؤسائے هندوستان در عزت و ریاست و امارت و رتبت برتر است خدائے تعالی دولتش پائنده دارد و نیز اولاد میر محمد شاه بسر دری رسید ند یعنی میر محمد شاه غازی الدین خان را عماد الملک میر شهاب الدین عرف غازی الدین خان امیر الامرا پسر بود که در عهد احمد شاه بر مستولی شده مقیدش نمود و عالمگیر ثانی را بقرار نش کشتند نواب نصیر الدوله چین قلیچ خان ظفر جنگ پسر او بود و بعد از و ناظم الدوله نصیر الملک امیر الممالک ظفر جنگ بهادر بر مسند او نواب شده و از و ریاست به عظیم الدوله نصیر الملک نواب محمد حسن خان دلیر جنگ انتقال یافت و پس از ان عظیم الامرا عماد الدوله رشید الملک صاحب جاه مهدی حسن خان فیروز جنگ نواب شد اما پسر سید بهاء الدین ابن سید زین العارفین خواجه غریز در عهد عالمگیر بادشاه هند آمده مخاطب به نواب معد امین خان نصرت جنگ گشته وزیر محمد شاه گردید و بعد از و پسر او سید قمر الدین خان وزیر الممالک نصرت جنگ وزیر شد و بعد از و نظام الدوله سید نظام الدین احمد خان خانان در عهد احمد شاه و عالمگیر ثانی بود و او شیر زاده عماد الملک بود و دختر شمس النسا بیگم زوجه آصف الدوله قراقوینلو والی اودهه بود و پسر او نظام الدوله امام الدوله امام الدین خان بود و دختر او زوجه محمد علیشاه قراقوینلو بود و همین دو خاندان یعنی سادات قوانسیه و قراقوینلو ترکمانیه در هندوستان عروج یافتند + فقط +

ذکر سلطنت سلاطین آقه باش قاجار که قومیست از برلاس بوزنجری قبیات در کشور ایران و خراسان

سلاطین قوم قاجار از نژاد برلاس هستند و نسب ایشان تا به بوزنجر خان میرسد و قوم بوزنجری معظم جمیع اقوام مغول است چون بعد از آلان قوا بیگم قبیات بوزنجر خان بر تخت نشست و بر تمامت مغولستان حکم بوزنجر خان قبیات

جاری شد وبعد از و پسر رشید او بوقا خان بوزنجری بجای برادر بر تخت سلطنت گذاشت وبعد از و پسر او دومین خان بر تخت نشست
وپس ازان قائدخان بر تخت شاهی بالا رفت وچون جهان فانی را الوداع گفت پسر او بالیسنقر خان بادشاه شد وپس از و
ارشد اولاد او تومنه خان بادشاه شد تومنه خان را دو پسر بودند یکی قبل خان که بر تخت سلطنت نشست ودیگری قاچولی بهادر
بموجب خواب قبل خان که ذکر او چند بار در اوراق صدر گذشت بادشاهی در اولاد قبل خان وسپهداری بر اولاد قاچولی
بهادر مقرر شد چون امیر قاچولی رحلت کرد پسر رشید او امیر ایرو مچی بر اس سپهدار شد واولاد ایرو مچی را بر اس گفتند و
این قوم از و پیدا شدند بر اس شجاع بانسب راگویند وایرو مچی را بست ونه پسر بودند اما از اولاد او دو قوم عظیم یکی گورکانیه
بر اس دویمی قاجاریه بر اس پیدا شده اند چون ایرو مچی را پسران بسیار بودند در اندک زمان اولاد او بسیار شده وبعد
ایرو مچی ارشد اولادش امیر سونجن بر اس بر جائے او نشست وپس ازان امیر تاجار بر اس امیر الامرا گردید و در حرب و
ضرب ورد واود وش رفیق طریق قاآن بزرگ چنگیز خان بوزنجری بوده چون چنگیز خان ممالک ایران وترکستان وخراسان و
ماوراالنهر وغیره را تسخیر نمود و بر پسران خود قسمت کرد وماوراالنهر را تا کنار دریائے سند به جغتائی خان داد چون سلطان
جلال الدین خوارزم شاه بهندوستان رفته بود واندیشه عود او بماوراالنهر بود وشجاعت وسردانگی سلطان را در معرکه پیشتر
خود دیده بود امیر قراچار را به اتالیقی وسپهداری لشکر جغتائی خان مامور کرده دست جغتائی خان بر امیر قراچار داد و امیر
قراچار دختر جغتائی خان را بعقد در آورد و امیر قراچار در سنه اثنی وخمسین وستمایه هجری بمرد او را و ایسونکا و شیرغه
ولالا و ایلدر و ایچل وغیره پسران بسیار بودند اما در الوس جغتائی بعد مرگ امیر قراچار امیر ایچل نویان بر جائے او
بنشست چون منکوقاآن بوزنجری برادر خود هلاکو خان را به سرزمین ایران فرستاد یکصد و بیست هزار مغل خانه کوچ
همراه او مقرر کرد واز الوس جوجی خان وجغتائی خان واز افواج خود و دیگر شهرها گان بسیار در رکاب او مقرر فرمود چون
منکوقاآن یعنی شهنشاه بود و محکم و بر الوس جوجی ایل جغتائی وجمیع اویماقات مغول روان بود همه مغولان فرمان
او را پذیرا بودند عهده سالیوری لشکر هلاکو خان بر امیر ایچل مقرر کرده و در لشکر جغتائی خان امیر ایلنگیر نویان پسر امیر
ایچل سپه سالار و امیر الامرا شد و امیر ایچل بر کاب هلاکو خان باجمعے از برادر زادگان و امرائے قوم بر اس بنی عم
خود رفت وخان او را مرافقه وتبریز عنایت کرده ایچل در مراغه رحلت کرد و امیر ساما نویان که از نژاد بر اس و اولاد
امیر قراچار بود در عهده امرائے هلاکو خان مقرر شد و هلاکو خان فوجے را از مغولان جهت نگاهداری در بندها در کنار ترکستان
تا کرانه مصر و شام ساکن نمود و با منکوقاآن قوم قراتاتار نیز به تبعیت ایشان دران دیار سکونت پذیر گردید چون هلاکو خان
بمرد و ساما نویان نیز طبل رحیل کوفت ستراق نویان بر اس ابن ساما نویان بجائے پدر قرار گرفت و اباقا خان ابن
هلاکو خان آتابکی ارغون خان پسر خود را به ستراق مفوض نمود واز لب دو جیحون تا قزل اقاج مغان را به تیول او باز
داد چون بعد از اباقا خان وسلطان احمد و ارغون خان دور سلطان محمود غازان خان رسید در عهد امیر قاجار نویان پسر

ستراق نویان برچار باش امارت تکیه زد اگرچه نام امیر مذکور قراچار بود اما این لفظ قراچار چون در گفتگو اندک گران بود قاچار میگفتند و او امیر سے مردانه و تومنی فرزانه بود کارهائے نمایان کرده دیر دری و مردانگی شهرت او بسیار گردیده و خدائے تعالی اولادش بسیار گردانید چون در مغولان آئین است که خانواده که بسیار شود ایشان را بنام پدر یا جد که بیدری و مردانگی مشهور باشد میخوانند همچون قوم او یماق او مقرر میشود بدین سبب تمامت اولاد امیر قراچار ثانی عرف قاچار نویان را قاچار میگفتند و قاچار با جیم عربی و فارسی هر دو مینویسند بهر کیف همین لقب ایشان مقرر شده در اندک زمان گروهے عظیم از ین قوم متولد گردیده از قوم براس قاچار قومے دیگر پیدا شد چون بادشاهی ایران زمین از اولاد هلاکو خان بدر رفت امرائے قوم قاچار از اولاد امیر قاچار نویان از ایران بنا بر خونریزی و ندی و جگر ہائے خود بسوے شام رفتند و در همان طرف منزل گزیدند چون در سنه ثلث و ثمانمایه هجری صاحبقران اعظم قطب الدین امیر تیمور گورکان بر اس آهنگ ملک شام فرمود و ایشان را دیده و نسب ایشان دانسته فرمان داد که گروه قاچار و دیگر مغولان و قراتاتار از شام کوچ کرده بایران و ترکستان نشیمن گزیدند و همنا بموجب فرمان خانه کوچ از ان دیار بایران و ماوراالنهر و ترکستان رسیدند و از امرائے قاچار بسیارے بملازمت شاهزادگان تیموری مقرر شدند و گروهے ازین قوم در آذربائیجان و گنجه و ایروان ساکن شدند و محمد قلیخان قاچار از اولاد امیر قاچار در گنجه ساکن بود و ولی خان پسر او بود و از و مهدی خان متولد شد چون در زمان سلطنت شاه عباس صفوی بادشاه ایران انبوه دیلمان قاچار بسیار شد شاه عباس از انبوه ایشان اندیشه مند گشته در سنه خمس و تسعین و تسعمایه هجری قاچاریان را سه بخش ساخت یکے را در گنجه نشیمن داد و بخشی را در مرو جمعے را در ایروان مقرر کرد و بخشی را به استراباد آورده جمعے را از ایشان در دون قلعه مبارک آباد جائے داد و برخی را بیرون قلعه گذاشت و این هر یک گروه با سمهاے علاحده نامزد شده تو مها پدید آمد ندا ما گروهے که بیرون قلعه جائے گرفتند موسوم به آشاقه باش گشتند که ایشان را آقه باش گفتند نخستین کسیکه از اجداد بادشاهان قاجار از گنجه بستراباد آمد شاه علی خان پور مهدی خان ابن ولی خان ابن محمد قلیخان قاجار بود و داخل گروه آقه باش گردید چون شاه قلی خان درگذشت او را سه پسر بودند مهر علیخان و فضل علی آقا و فتح علی خان و بعد از پدر مدتے در دادو دوش گذرانیدند ❊

ذکر فتح علی خان آقه باش قاجار

وے بعد از مرگ پدر بسروری خاندان مشغول شده محمود خان کمان حاکم استراباد بشکر بر کشید و درین آویزش فضل علی آقا و مهر علی آقا هر دو برادر اسیر شدند و بقتل رسیدند و فتح علی خان مقید شده انتهاز فرصت نموده از قید بدر جست و باتفاق قوم بیموت بر بارک آباد حمله نموده به سازش اصلش خان محافظ دروازه بر قلعه مذکور قابض شد چون در زمانه سلطان حسین صفوی ضعف بسیار در سلطنت ایران زمین راه یافته بود محمود خان غلزئی افغان بحاصره اصفهان پرداخت و مردم اعیان اصفهان از اطراف امداد ها خواستند فتح علی خان با یک هزار سوار قاجاریه یکهزار سوار از قوم ترکمان باستمداد شاه سلطان حسین صفوی رسیده هر روز جنگها ئے مردانه با افاغنه میکرد و شاه سلطان حسین شمشیر سے جهان گشا نام فتح علیخان نخشید تا امروز آن

تیغ در دودمان قاجار بگون نیک بکرد پادشاه مه بندد چون عروج قوم قاجار را دیگر امرائے نابکار دیدن نمیتوانستند و بادشاه نیز مدهوش عیش و طرب و ناعاقبت بین بود بگفته مردم نکته چین باخان قاجار دل و گرگون کرد و پیام داد که مایاے ترا نمیخواهیم خان قاجار بازاری را از شهر اصفهان تاراج کرده بیرون رفت و محمود خان غلزئی بر اصفهان دست یافت و جمیع سرداران و علماے تشیع را که در عهد شاه سلطان حسین بے حساب بودند بکشت و بعد از گشته شدن محمود خان اشرف خان افغان غلزئی برادر زاده اش بر جاے او نشسته شیراز و عربستان و قزوین را بگرفت و سلطان حسین را نیز بکشت و شاه طهماسپ صفوی پسر شاه حسین در قزوین بر تخت نشسته و یکے بروس فرستاده از ادشاه روس دیگر امرا کمک درخواست نمود و روس نیز فوجے به گیلان فرستاد و سپاه اتراک عثمانیه روم نیز بآشتی ملک اشرف خان غلزئی سوے آذربائیجان آمدند فتح علیخان قاجار با وجود آنکه از پدر شاه طهماسپ رنجیده بود با سپاه خود بری رسید و اشرف خان چون بری آمد شاه طهماسپ به لارجان رفته بود امافتح علی خان با فوج قاجار و ترکمانان با افغانان در آویخت و بعد از محاربات چون شاه طهماسپ را نمیدانست که کجاست و لشکر افاغنه بسیار بود صلاح در جنگ ندیده سوے مازندران رفت و در اشرف به شاه طهماسپ پیوست و شاه طهماسپ دست بدامن خان قاجار زده او را نائب السلطنته گفت و خان قاجار شاه را به استرآباد فرستاده و بگرد آوردن لشکر پرداخت و همدرین ایام نادر قلی بیگ افشار ترکمان که والی نسا و ابیورد شده بود رفته رفته کار او بالا گرفت چون فتح علی خان شاه را گرفته برائے بدست آوردن شهر طوس میرفت نادر قلی افشار نیز با سپاهے نزد بادشاه آمده و از تقدیر ایزد قدیر کار او روز بروز در ترقی بود تا اینکه سردار سپاه گشته و بدون فتحعلی خان را اصل مرام خود دانسته بادشاه را با او بدنبود و مجلس بهدید برائے باز گشت بوجه زمستان آراستند نادر قلی بیگ تمنے چند از قاجاریان دیو کور را که دشمن آقه باش بودند فرمود که فتح علی خان را بزنند و آنها هجوم آورده کار خان قاجار را باتمام رسانیدند چهل و دو سال زندگانی کرد و این واقعه در چهار دهم صفر سنه تسع و ثلثین الف و احد مایه هجری واقع شده خان مرحوم را یک پسر بود محمد حسن خان +

ذکر محمد حسن خان ابن فتحعلی خان آقاباش قاجار

چون فتح علی خان کشته شد محمد حسن خان پسر او عازم معاج سرور گردید چون نادر شاه افشار از مرتبه و گاه او آگاهی یافت در خیال کشتن او افتاد و محمد حسن خان جمعیت خود آراسته براستر آباد حمله آورد و محمد زمان بیگ که از پیشگاه نادر شاه در انجا تعین بود از قاجاریان شکست یافت و با بهبود خان سردار نادری آمیخته هر دو با لشکرے گران بکنار گرگان آمدند و محمد حسن خان نیز در برابر ایشان آمده محاربه قوے در میان آمد و بهبود خان منهزم شد و محمد حسن خان ظفر یافت نادر شاه چون از انهزام هر دو سردار خود خبر یافت کرت دیگر محمد حسین خان قاجار را با لشکرے گران بزدم محمد حسن خان فرستاد و محمد حسین خان قاجار با فوجے عظیم از مغولان بسیار که ۵ که آهن به آهن توان کردن زدم ۵ بر سر او رسیده استرآباد را

گردگرفت و اعوان و انصار محمد حسن خان را گرفته بیاسا رسانید محمد حسن خان تاب جنگ نداشته بگریخت و بدشت رفته
پناه به ترکمانان برد و نادرشاه فرمانی به بزرگان ترکمن نوشت که محمد حسن خان را دست بسته بدرگاه بفرستند تا از سخط و غضب
ایمن باشید و بزرگان ترکمانان انجمنی کرده رائی بر فرستادن محمد حسن خان محفوظ بودن از قهر نادرشاه قرار گرفتند
امازن کنیج سردار تر از آن که این سخن شنیده نه پسندید چون قلم تقدیر این رفته بود که اولاد قاجار پائی بر تخت سلطنت
ایران گذارند آن زن مجلس در آمده گفت که ای بزرگان گروه ترکمانان شما مقرر نموده اید که محمد حسن خان پور فتحعلی خان را
برای کشتن نفرستید و به پناه آمده خود را بدست دشمن بدهید این نگفت و لچک از سر برداشته در انجمن افگند که شما این
چادر را بر سر کشیده و پاسخ نادرشاه را بزنان بگذارید از این سخن ترکمانان را خون شجاعت و حمیت بجوش آمد محمد حسن خان را با
دو سر اسپ و یکتن دیگر از میان خود برآورده گفتند که بهر کجا که خواهی بسلامت برو که ما تا آبد بدشمن نمی سپاریم و خود نگهدشتن
هم نمی توانیم و در پاسخ بادشاه گفتند که ما ندانیم محمد حسن خان کجاست محمد حسن خان از میان ترکمانان بیرون رفته در بیابان ها
میگردید و خورش او از شکار خان بود روزی چند شکار هم نیافته گرسنه ماند و از بی طاقتی پهلو بر زمین نهاده دل بر مرگ
نهاد ناگاه سواری چند بر وگذشتند و محمد حسن خان در اندیشه شد که درین بیابان سواران را چکار باشد اما سواران نادری
باشند که در تلاش او آمده اند بدین اندیشه برخاسته تیغ بکشید چون سواران نزدیک رسیدند خان را شناخته نخستین خوردنی
در گلویش انداختند و پس مژده دادند که شاد باش که امور شاه درگذشت محمد حسن خان از آنجا در میان ایل و الوس خود آمده و لشکر
برآراسته آهنگ استرآباد نمود و استرآباد را بدست آورده بتخت فرمانفرمائی نشست و تومانات عراق عجم و آذربائجان و شیروان و گرجستان بر آورده
آهسته آهسته بر کشور ایران و ترکستان تسلط یافت و این واقع در سنه اربعین و الف و احدی و مایه هجری میباشد چون کریم خان زند علم استقلال برافراشت
و شاه اسمعیل صفوی را بسلطنت برداشته بود ترقی کار خان قاجار را دیده از پیشه مندگردید و در سنه خمس و تسعین الف و احدی و مایه هجری با فوج جرار روی
محمد حسنخان قاجار نهضت نمود و محمد حسنخان نیز چنگ پذیره شد و تقابله او دست داد بین الفریقین محاربه سخت شده کریم خان منهزم شده بنه و اروق خود
گذاشته گریخت و محمد حسن خان دنبال او کرده به شیراز رسید و کریم خان را در بند نمود او در بن هنگام مرا سی قاجار بنجاری باش
که دشمنی دیرینه با قاجاریان آقه باش میداشتند علم دگی گزیده دواز میدان ستیز راه گریز در پیش گرفتند و محمد حسن خان باز گشته
باستر آباد آمده کریم خان زند بتعاقب او برآمده و خود در طهران مانده شیخعلی خان زند را به ماژندران فرستاد و در ان جا او را
با محمد حسن خان حربی واقعشد محمد حسنخان شکست یافت و در جزکلیا بدست سهر علی قاجار بنجاری باش که کورا او بود
کشته شد و بعضی از اهل تواریخ چنین مینویسند که چون محمد حسن خان بر کریم خان زند دست یافت با شرف رفت و تیمم خان
و آقا حیدر علی و قنبر علی و یرا ایل شدند و بر علاقه ماژندران دست یافت و در سنه ثمان و ستین و الف و احدی و مایه با سلطان احمد شاه
درانی وزیر خود شاه پسند خان را به تسخیر استرآباد فرستاد و شاه پسند خان در سبزوار با خان قاجار جنگیده منهزم شد و محمد حسن خان
قزوین و گیلان را تصرف کرده بر عراق عجم لشکر کشید و کریم خان را شکست داده بدنبال او در اصفهان آمده و در آنجا نیز بجنگ

کرده ظفر یافت و بر آذربائجان حمله برده و اورا خان افغان را شکست و حکومت آنجا به پسر خود آقا محمد خان پسر خود داد و از آنجا به اصفهان برگشت و حسین خان دولو قاجار که یاغی شده بود لشکر بر سر شیخ علی زند بمدد حسین خان آمده و دران حرب لشکر محمد حسن خان شکست یافت و پای اسپ او در گل و لای فرو رفته سبز علی ملازمش او را در آنحالت کشت عمر او چهل و پنج سال و حکومت او نه سال بود در سنه احدی و سبعین و الف و احد یا به هجری کشته شد و او نه فرزندان بودند آقا محمد خان و حسین قلی خان و جعفر قلیخان و مصطفی قلی خان و مرتضی قلی خان و علی قلی خان و رضا قلی خان و مهدی قلی خان و عباس قلی خان و ازین پسران آقا محمد خان جائے نشین پدر شده

ذکر آقا محمد خان ابن محمد حسن خان قاجار

پس از کشته شدن پدر در بند کریم خان زند افتاد و حسین قلیخان که هر دو از یک مادر بودند تے بخوف کریم خان از جائے بجائے میگردید چون کریم خان با گروه قاجار صلح کرد حسین قلی خان حکومت دامغان یافت و جمعیت کرده بر استر آباد رفت و محمد خان حاکم مازندران که دشمن قاجاریان بود حسین قلی خان بر و لشکر کشیده او را بقتل رسانید کریم خان زند مهدی خان را فرستاد مهدی خان نیز بجرب قاجار مقتول شد و کریم خان بذات خود لشکر کشید اما کامیاب نشد و حسین قلی خان بعد بست و هفت سال بدست تراکمه بموت مقتول شد و کریم خان بر مازندران استیلا یافت اما آقا محمد خان نزد کریم خان مے بود اگرچه کریم خان او را گرامی میداشت لیکن رخصت رفتن به ایل و الوس او نمیداد و در هنگام بیماری کریم خان محمد خان در فکر شده که بعد وفات او قید خانه گرفتار خواهد شد روزانه بشکار میرفت و چون شب مے شنیدند که کریم خان زنده است بشهر مے خرامید تا روزے که کریم خان وفات یافت آقا محمد خان باد و نفر از شیراز برآمده باز تیز پرواز عزم جهانگیری را سوے طهران سر داد و در راه خزانه بادشاهی را غارت کرده لشکرے آراست و به مازندران آمد و حاکم ری با ایل شده امرائے قاجار سر بر خط فرمان او نهادند مرتضی قلی خان برادر او شهریار فرویش را بگرفت چون مرتضی قلیخان و رضا قلی خان و مصطفی قلی خان هر سه برادر یکدله بودند رضا قلی خان با فوجے بر برادر حمله کرده منهزم شد و آقا محمد خان شهریاری را بگرفت علیمراد خان زند بحکم زکی خان برادر عم زاد کریم خان بر آقا محمد خان قاجار لشکر کشید و در جنگ منهزم شده علاقه اصفهان نیز تحت فرمان قاجاریان در آمد و رضا قلی خان بار دویم لشکر بر آقا محمد خان آورده ظفر یافت و آقا محمد خان را در بند نمود و برادران دیگر ازین گستاخی که بنسبت برادر مهتر از کهتر بعمل آمد بر آشفتند و باتفاق بر رضا قلی خان شوریده آقا محمد خان را رهانیدند و بالاتفاق او را بتخت و امغان نشانیدند و آقا محمد خان سمعان و ساری و بسطام و استر آباد و طهران و گیلان را بقبضه خود در آورده چون علیمراد خان بعد زکی خان زند بر تخت سلطنت نشست شیخ ویس خان و محمد طاهر خان را با پسر خود ویس مراد خان زند بر سر او دوازده هزار سوار بجنگ قاجار فرستاد و ایشان از قاجاریان شکست یافتند علی مراد خان خود با لشکر بے گران بمقابله آمده جنگ سخت بسیار کرد و آقا محمد خان در میان آمده اکثر غلبه زندیان را بود و آقا محمد خان در استر آباد مصور شده

بهر چنبه سامان درست کرده بار و گرا ملیمراد خان جنگیده ظفر یافت و علی مراد خان باصفهان رفته بمرد و در کار قاجاریان رونقے پدید آمده آقا محمد خان در سنه تسع و تسعین و الف و احدی مایه لشکر بر اصفهان کشید جعفر خان زند برادر زاده کریم خان را شکست داده بگرجستان رفت و باز با جعفر خان جنگے نموده او را شکست و بر گیلان لشکر کشیده در سنه احدی و اثنی مایه بعد الالف هجری جعفر خان مقتول شد و لطف علی خان زند پسر او بادشاه شد آقا محمد خان در سنه اربع و الف و اثنی مایه شیراز را گرفت و در سنه خمس و اثنی مایه بعد الالف لطف علی خان بر اصفهان یورش کرده از افواج آقا محمد خان شکست یافت و در سنه تسع و اثنی مایه بعد الالف بگیر آمده گشته شد و در سنه عشر و اثنی مایه بعد الالف هجری بادشاه قاجار بر تمامت ملک ایران و فارس بلا منازعی غالب گردید و تفلیس را غارت کرده و ترکمانان را تاخته روسجاسان آورد و ازان جا باسپاهے گران بر گرجستان یورش نمود و پس از جنگجوئی بسیار قلعه شوشی در سنه احدی عشر و الف و اثنی مایه هجری بدست صادق خان فراش گشته شد عمرش پنجاه و شش سال بود +

ذکر سلطنت فتح علی شاه ابن حسین قلیخان ابن محمد حسن خان قاجار

چون آوازه مرگ عم خود در شیراز شنید در سنه

اثنی عشر و الف و اثنی مایه هجری فتح علیشاه ابن حسین قلیخان بر تخت مملکت تمکن گردید و با صادق خان شقاقے کرده سروری در سر داشت در میانه قزوین و طهران جنگیده او را شکست داد و تمامت اسباب و اموال عم خود از و بگرفت محمود خان درانی ابن تیمور شاه ابن احمد شاه ابدالی درانی بسبب استیلاے شاهزادگان از کابل به طهران آمده باریاب شد و هر دو زمان محمد خان زند ابن زکی خان در شیراز از فساد آگهیخت و گرفتار شد و حسین قلی خان نیز دعواے سلطنت کرده انهزام یافت نادر میرزا افشار ترکمان ابن شاهرخ ابن سلطان نادر شاه افشار در مشهد شورشے انگیخت و مغلوب شد و دختر خود به شاهزاده حسن علی خان قاجار داد و بادشاه شهزاده محمود خان درانی را مدد داده به قندهار فرستاد چون در محاصره هرات به شاهزاده قیصر ابن شاه زمان پیوست افواج قاجار معاودت نمود و بار دگر نادر میرزا افشار یاغی شده شاهزاده محمد ولی میرزا قاجار بمحاربه او مفرض شد و بعد زد و خورد نادر میرزا گیر آمده گشته شده و در سنه ثمان عشر و الف و اثنی مایه هجری روسیان بر تفلیس و گنجه دخل نمودند بادشاه خود به آذربائیجان رفته با افواج روس نبرد سه تمامت نمود و بهادران جانبین میدان قتال آمده از آتش توپ و تفنگ و شرارهٔ تیر و خدنگ خرمن حیات همدگر را سوخته خاکستر نمودند و دلیران هر دو لشکر داد شجاعت داده گوے سبقت در میدان مبارزت از یکدگر مے ربودند ؎ درائے روسی در آمد بجوش + چو هندوے بیمار بر زد خروش + سپاه از دو جانب صف آراسته + زمین آسمان وار برخاسته + همان نالهٔ ترکی بر آمده بشور + ببازوے غلطان در آورده زور + لگد کوبه گرزهٔ هفت جوش + بر آمد واز گاو گردون خروش + خدنگ سه پر کرده زاهن گذار + چو مرغ دو پر بسر مرغزار + زنیزه نیستان شده روے خاک + ز گرز پا لها کوه گشته

نشاک + نهنگان شمشیر جوشن گذار + بگردن کشی کرد گردن دراز + الغرض بعد از حرب و ضرب بسیار شاه قاجار پیروز مند گشته
روسیان منهزم شدند و بار دگر در ماه ربیع الاول سنه عشرین و الف و اثنی مایه هجری افواج روس زور آورده و ازین
جانب نیز مغولان کمر همت بسته بازوی شجاعت کشاده و بر پل خدا آفرین متقابله شده بعد از محاربه سخت روسیان
منهزم گردیدند و مغلان تا آق اغلان تعاقب روسیان نمودند و بار دگر جنگی واقعشده و افواج روس باز منهزم شده در
قلعه ترناوت محصور شد و بار سیوم الیشچدر سپه سالار روس با فوجی گران بمقابل آمده و با افواج قاجار محاربه عظیم واقعشده
زعکس سر تیغ و برق سنان + دل از جهائے میرفت و دست از عنان + ترنگ کمان رفت در مغز کوه + فشافش کنان تیر
بر سر گروه + ز پولادی لخت گردن کشان + برون ریخته مغز ها از دهان + ز پیکار گوپال پیل افگنان + فلک جامه
در خم نیل افگنان + نهیب پلارک ز پرهائے مور + ز بال عقابان تهی کرده زور + القصه بعد از محاربات قوی نسیم
فتح و ظفر بر پرچم اعلام مغولان وزید و روسیان راه علم اقبال همگونسار گردید و چون ایشان هزیمت یافتند مغلان در تعاقب
آنان تاختند و بسیارے را از آنها بخاک و خون انداختند ـــ زره ہی بسے جوے خون ریختند + گرفتند کشتند و
آویختند + ز بس روسیان را سر انداخته + بقهر کشتی از کشته پرداخته + قدر مایه رستند بے برگ و ساز + گریزان
سوئے روس گشتند باز + چندان غنیمت بخسر و رسید + که اندازه آید آنرا پدید + و جنگ چهارم روسیان در حدود
گیلان با میرزا موسی سردار ایرانی واقعشده و روسیان هزیمت یافتند و جنگ پنجم بر شهر گنجه واقعشده مغلان ظفرمند شدند
و بر شهر تسلط نمودند روسیان در قلعه محصور گردیدند و جنگ ششم بر رود ترکی واقعشده الیشچدر سپه سالار منهزم شده
در دره کوه آق بگریخت و مرتبه ہفتم که الیشچدر مذکور بر شیروان حمله آور و از دست ابراہیم خان متوطن شد اما جنگ هشتم
در سنه احدی و عشرین و الف و اثنی مایه که بمقام خشین واقعشده روسیان غلبه کرده بر شیروان قابض شدند و در همین
سال عبد الرحمن پاشاه از خاقان قاجار مدد گرفته بر بغداد رفت و بر علی پاشا والی بغداد غلبه کرد و در سنه اثنی و عشرین و الف
و اثنی مایه حاجی فیروز خان حاکم هرات بر سخن فقیے صوفی اسلام نام اعتماد نموده و بقلمرو ایران حمله نمود و بادشاه قاجار نوبے
جسته بمحاربه او فرستاد و درین محاربه صوفی اسلام کشته شد و مغولان هرات را محاصره کردند و حاجی فیروز خان خراج و باج دوساله
داده از محاصره خلاصی یافت و وکیل شاه فرانس بدربار بادشاه قاجار رسیده بنائے دوستی گذاشته مقرر کرد که اهل فرانس
وارد ایران متوقف شده و فریب و تسویه روسیان قرار واقعی نمایند بعد ازین شاه ایران فرانس را از ملک خود راه داده تا بر بندر سورات
حمل آورد و از جانبین عهد نامجات و دوستی نوشتند و در سنه ثلث و عشرین و الف و اثنی مایه در میان نهنشاه روس و ایران
صلح شد اما از جانب روس بار دگر عهد شکنی واقعشده و لشکر روس به تسخیر ایروان پیشتر آمد در حرب اول مغلان شکست خورده
و بار دگر بر قلعه ایروان جنگے صعب واقعشده روسیان انهزام یافتند و بپاے فرار رو ادبی او بار نشاختند همین سال
سفیر سرکار شهنشاه انگریزی در ایران آمده کپاره الماس بارمغان گذرانیده استدعائے عهد نامه و دوستی نمود و همین

سال در اثنای راه سخت آمد که دوش از بیابانها گرفته با بادها آمدند و در سنه ستة عشرین والف واثنی مائیه
شاهزاده محمد ولی میرزا بر هرات رفته خراج دو ساله از فیروزخان گرفت همین سال روسیان بدیهان رده بحرب
آورنده در میان شوشی و گنجه محاربه واقع شد و مغلان باب شیرگرفته فساد ایشان را فرو نشاندند و روسیان
ناچار شده اسلحه انداختند و امان درخواستند و در سنه ثمان وعشرین والف واثنی مایه در مقام آق اغلان دیگر باره
در میان افواج شهنشاه ایران و روس محاربه در میان آمده اما همین سال در سرو سلطنت صلح شد و در میان سرکار
انگریزی و بادشاه قاجار نیز عهدنامه دوستی و وداد تحکم گردید و در عرصه نه سال بادشاه ایران فتوحات بسیار در خوارزم
و خراسان و صدود روم حاصل کرده و در سنه ثمان وثلثین والف واثنی مایه در میان بادشاه و سلطان المعظم روم
صلح شد اما علمای تشیع بادشاه را به روس ترغیب و تحریص دادند و در حالت قبول صلح فتوائے کفر نوشتند بادشاه ناچار
باز برسر پیکار گردید و در میان مغلان و عیسائیان روس محاربات سخت واقع شد تا آخر در ماه ذالحجه سنه ثلث واربعین
والف واثنی مایه هجری بار دگر صلح شد و ازان باز در میان آهنگ ایران نمودند و بادشاه در سنه خمسین والف
واثنی مایه در اصفهان آمده سر بالین رنجوری نهاد و هرچند چاره گران بچاره گری کوشیدند سودے ندیدند و بادشاه
باوجود رنجوری همه روز خود را آراسته بار عام میداد و خود را به لشکریان مینمود تا فتنه حادث نشود تا روز پنجشنبه
هیجدهم شهر جمادی الثانی سنه خمسین والف واثنی مایه خواست که حسب معمول خود را آراسته بار عام دهد از شدت درد
ذات الجنب نتوانسته بنشست و بعمر شصت و هشت سال انتقال نمود کالبدش از انجا بقم آورده بخاک سپردند شهریارے
ارجمند بود و بادشاهے پیروزمند بهر طرف که توجه مینمود فتح و ظفر باستقبال میرسید هرچند روسیان خواستند که
ملک ایران تصرف نمایند از دلاوری و مردانگی این بادشاه نتوانستند و شکست مایه فاحش خورده ناچار صلح کردند و
از فارس و آذربائجان و لرستان و قیروان و گرجستان تمامی فرمانروایان بدرگاه قاآن گیتی ستان جبین ارادت بدرد دولت
مے سودند و بیرانهائے بسیار ازین بادشاه آباد شدند نوشته اند که چون دوست و یکم شهر ذالحجه سنه اثنی عشر و
اثنی مایه بعد الالف آقا محمد خان عم این بادشاه از دست غلامان نمک حرام خود شهید شد غلامان صندوق جواهر و
بازوبند الماس و شمشیر جواهر دار و الماس دریاے نور و تاج ماه و غیره اشیائے گران بها گرفته نزد صادق خان شقاقی
که دشمن خاندان قاجار بود فرستادند اول علی قلی خان برادر آقا محمد خان سر سلطنت شده باقبال این بادشاه گرفتار
آمده مکفوف البصر گشت و چون صادق خان شقاقی سر بفتنه برداشت بادشاه لشکر برا کشیده او را شکست فاحش
داد و صادق خان چاره غیر از اطاعت ندانسته جمیع جواهر گران بها را حاضر آورد و قاتلان آقا محمد خان بکیفر کردار رسیدند
الغرض فتح علی شاه مردانه کسے بود در عهد خود بعدل و داد بر وفق مراد زندگانی نمود ایام سلطنت او سی و نه سال بود و
او را پنجاه و نه پسر و چهل شش دختر بودند +

ذکر بعضے از شعرائے عہد او

از عمدهٔ شعرائے زمان او قاآنی بود اسم او حکیم میرزا حبیب شیرازی فرزند میرزا ابوالحسن متخلص بہ گلشن بود در ہفت سالگی یتیم شد بہمت دلی کہ بعزم خراسان بربست و تحصیل علوم بواجبی کرده شعر گفتن آغاز نمود تا آنکہ آوازهٔ سخنوری او بسمع شاہزاده حسنعلی میرزا ابن خاقان اعظم فتحعلیشاه قاجار رسیده قاآنی را مشمول عواطف فرمود و در ندائی خود جائے داده بہ تقریبی بحضور بادشاه رسانید و بادشاه او را نوازش فرموده بخطاب مجتهد الشعرا مخاطب ساخت و بعد از شنقار آن قاآن معظم در عہد محمدشاه قاجار بیش از پیش مشمول عواطف گردید و ملقب بہ حسان العجم گشت و بلحاظ مداحی قاآن قاجار تخلص قاآنی اختیار نمود چہ مداح شہنشاه صاحب شوکت بود و بادشاه کشور فصاحت و بلاغت قصائد غرا در مدح خاقانی عہد او بود و در قصیده گوئی گوئے سبقت از معاصرین در ربود و در سنه سبعین و اثنی مائیه و الف ہجری در گذشت از دست قصیدهٔ کہ در مدح حضرت امام ضامن ثامن رضی اللہ تعالی عنہ گفت چند شعر از آن نوشته میشود ؎ بگردون تیره ابر بادادان برشد از دریا + جواہر خیز و گوہر ریز و گوہر بیز و گوہر زا + چو چشم اہرمن خیره چو روی زنگیان تیره + شده گفتی همه خیره بمغزش علت سودا + شبیگون چون شب عاشق گرفته چون دل عاشق + باشک دیده و دامن برنگ دیدهٔ عذرا + شبیش با قیر آلوده دلش از شیر آموده + برون از سینهٔ سوده درون پر لولوی لالا + بدل گلشن بتن زندان گہے گریان گہے خندان + چو در بزم طرب رندان ز شور نشئه صہبا + فگنده بر سمن سایه دمن را داد سرمایه + چمن زو غرق پیرایه چو رنگین شاهد عنا + زبس لاله زبس نسرین دمن رنگین چمن مشکین + زبوئے آن زرنگ این زمین دلکش ہوا زیبا + ز فرلاله و سوسن ز نور نسترون + دمن چون وادی ایمن چمن چون سینهٔ سینا + چمن از فر فردوسین چنان نازان بدشت چین + کہ طوس از شاه فردوسین بریں نه گنبد خضرا + شه بربسته امکان نهنگ لجهٔ ایمان + ولی ابن ولی دامن علی عالی اعلا + امام ثامن ضامن حریمش چون حرم امین + زمین خرم اوساکن سپہر از عزم او پویا + نہال باغ علیین بہار مرغزار دین + نسیم روضهٔ یسین شمیم دوحهٔ طوبا + ز جودش قطرهٔ قلزم ز دریش پرتوے انجم + جنابش قبلهٔ مردم رواقش کعبهٔ دلہا + نظام عالم اکبر قوام شرع پیغمبر + فروغ دیدهٔ حیدر سرور سینهٔ زہرا + وجودش باقتضا تو ام ز جودش ماسوا اقرم + صدایش با قدم ہمدم جنابش با ابد ہمتا + مے از مینائے لاہوتی سبق از ماسوا برده + وزان پس سر بر آورده ز جیب جامهٔ الا + مہین نوباوهٔ آدم بہین پیرایهٔ عالم + چو خیر المرسلین محرم بخلوت گاه ادانی + در او صاف تو قاآنی دہد داد سخندانی + کند امروز دہقانی کہ تا حاصل برد فردا + سخن تخم است و دہقان شاعر اہل باران + فشاند دانه در میزان کہ چیند خوشه در جوزا + الا در نامه و نیسان دمد از گل گل و ریحان + بروید سنبل از بستان بر آید لاله از خارا + ہمیشه زائرت خرم چو گل از خرمی تو ام + چو ریحان بنیوشکین دم چو سنبل بوستان آرا + و لکه عود اندر عید میسوزند دمن

نالان چو عود + بے بتے کز خال ہندو رہ زند اسلام را + حیران کند جمال تو ماہ دو ہفتہ را + خجلت دہد رخ تو گل نو شگفتہ را + بردن نہ یک قدم قاآنی از خویش + کہ از قید دو عالم میتوان رست + زجان شاکر زلفین او ست قاآنی + تو عندلیب نگہ کن کہ مدح زاغ کند + خاکم بسر کہ آب دو چشم پسان باد + گرمے فزود آتش عشق نہفتہ را + صد خرمن جان را بیکے جلوہ بسوزی + صد کوہ گران را بہ یکے غمزہ بکاہی + رباعی — گاہے ہوس بادہ رنگین دارم + گاہ آرزوئے وصل نگارین دارم + گہ سبحہ بدست و گاہ زنار بدوش + یارب چہ کسم کیم چہ آئین دارم +

ذکر سلطنت سلطان محمد شاہ ابن عباس میرزا ابن فتح علیشاہ قاجار

بعد از شنقار شدن قاآن پیروزمند

فتحعلی شاہ شاہزادگان ارجمند بدعوے سلطنت برخاستند و باہم گریباں محاربات آراستند شاہزادہ حسین علی خان قاجار در فارس اعلام استقلال برافراخت و شاہزادہ ظل السلطان در طہران کوس شاہی را بلند آوازہ ساخت چون محمد شاہ با مر جد بزرگوار خود خلعت و لیعہدی بر قامت آراستہ بود در بلدۂ تبریز در سنہ خمس و اثنی مائیہ و الف ہجری بر تخت سلطنت نشست و با جمیعت ہواخواہان خود سوے طہران رفت و ظل السلطان از کردہ پشیمان شدہ حاضر گشت و محمد شاہ در سنہ احدی و خمسین و اثنی مائیہ و الف ہجری آہنگ مشہد مقدس کردہ از آنجا بہ شہر غوریان رفت و در سنہ ثلث و خمسین و الف و اثنی مائیہ سوئے ہرات آمدہ قادہ ماہ اورا محصور داشت و کامران والی ہرات در رافۂ تقصیر سے نکردچون کہ قبضۂ ہرات بر خلاف استرضاے سرکار انگریزی بود بادشاہ بلحاظ دوستی شہنشاہ انگریزی ترک محاصرہ کردہ بہ طہران رفت و در سنہ ثلث و ستین و اثنی مائیہ بعد الالف حسن خان سالار در خراسان فساد بر پا نمود و بعد از محاربات مغلوب گشتہ خراسان از فتنہ و فساد پاک شد امحمد شاہ بادشاہ ہمدرین زودی رنجور شد و در سہ شنبہ ششم شوال سنہ اربع و ستین و اثنی مائیہ و الف ہجری بعمر چہل سال و یازدہ ماہ رحلت کرد چہاردہ سال و دو ماہ حکمرانی فرمود بادشاہی دانا و فرمان روائے فرزانہ بود سخنان حکمت بسیار گفتے و پسندیدے - +

ذکر بعضے از شعراے عہد او

از عمدہ شعراے زمان محمد شاہ حکیم حبیب شیرازی متخلص بہ قاآنی بود کہ محمد شاہ بادشاہ قاجار او را بخطاب حسان العجم نواختہ بود

قاآنی خاقانی این زمان بود ذکر او در شعراے عہد خاقان اعظم فتح علی شاہ قاجار گذشت تالف میر محمد اصفہانی از شعراے پایۂ تخت خسرو کج کلاہ محمد شاہ قاجار بود در فصاحت و بلاغت مشہور آفاق بود و در معنی آفرینی یگانۂ طاق از دست — چہ شود بچہرۂ زرد من نظرے از برائے خدا کنی + کہ اگر کنی ہمہ درد من بیکے نظارہ دوا کنی + تو شہے کہ کشور جان ترا تو مہے و جان جہان ترا + ذرہ کرم چہ زیان ترا کہ نظر بحال گدا کنی + تو کمان کشیدہ و در کمین

گزرنی بہ تیرم و من غمین + ہمہ این غم بود از ہمین کہ خدا نکردہ خطا کنی + لیقا میرزا ابو الحسن خان جندقی از مداحان محمد شاہ قاجار خسرو عالی تبار بود و بخطاب ملک الشعرائی ازان بارگاہ ممتاز شدہ بود صاحب طبع رسا بود از دست سہ بجانان درد دل ناگفتہ ماند اے نطق تقریری + زبان را نیست یارائے سخن اے خامہ تحریری + بزخم کردم زخمان دیدہ شرح روز ہجران را + بسے او ندارم قاصدے از باد شبگیری + بیک زخم از تو قانع نیستم تعجیل اے قاتل + بجانان مشتاق زخم دیگرم اے عمر تاخیری + بود دکان مہ لیغر یادم رسد فریاد اے افغان + شود آن سنگدل رحمے کند اے ناز تاثیری + بکار خود فرو ماندہ لیغما پندا اے ناصح + جنونم ساخت رسوائی جہان اے عقل تدبیری +

ذکر سلطنت سلطان ناصر الدین شاہ ابن محمد شاہ ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاہ قاجار آقہ باشلو

تولد ناصر الدین شاہ در ملایر ظفر سنہ سبع و اربعین و ثلثمائۃ و الف ہجری واقع شدہ

خاقان مغفرت آرامگاہ محمد شاہ قامت اورا بخلعت ولیعہدی آراستہ بود بعد از ارتحال پدر در چہار دہم شوال سنہ اربع و ستین و ثلثمائۃ و الف ہجری بر تخت سلطنت نشست در سال اول جلوس جعفر قلی خان ترکمان در خراسان شورشے پیدا کردہ و حاجی محمد خان بیگلر بیگی در مشہد اعلام بغاوت برافراشت و شاہزادہ حمزہ میرزا حاکم خراسان با فوج خود بہ حرب جعفر قلی خان ترکمان رفت و مشہد را محاصرہ نمود چون یار محمد خان حاکم ہرات بامداد جعفر قلیخان رسید شاہزادہ ترک محاصرہ کردہ در قلعہ ارک رفت چند سے نگذشت کہ در میان یار محمد خان افغان و جعفر قلی خان ترکمان وفاق بہ نفاق بخلاف انجامید و شاہزادہ مراد میرزا از طہران بمدد شاہزادہ حمزہ میرزا رسید یار محمد خان نیز برخاستہ بہ حمزہ میرزا پیوست حمزہ میرزا بار دگر بہ مشہد رفت و بجنگ ہائے سخت ظفر یافت و محمد حسن خان سالار و امیر اصلاخان و محمد خان مہمندان بقبل رسیدند مشہد بتصرف اولیائے دولت قاجاریہ در آمد و در ہمین زمان فرقہ بابیان پیدا شد و مجملش آنکہ شخصے علی محمد نام خطاب خود باب مقرر کردہ دعوے نمود کہ من مہدی صاحب الزمان ام و اکثر مردم او را متابعت کردند و او ملا حسین نام شخصے را خلیفہ خود کرد و روزے کہ قرۃ العین نام داشت نائبہ او امور رشد چون اکثر علما بر او خروج کردند علی محمد باب در علی آباد آمدہ و در خانقاہ شیخ طبرسی فرود آمد و خندقے در رو او آن کندیدہ غلہ و آذوقہ بسیار در درون آن مجتمع نمودہ آمادہ قتال شد قدجدال گردید آقا عبد اللہ میرزا آقا حکام مازندران بجرب آن گروہ مبادرت نمودند و در جنگ اشیان اول الذکر کشتہ شدند و آخر الذکر منہزم بازگشت نواب مہدی قلی میرزا از پیشگاہ پادشاہ بہ استیصال آن جماعت مامور گردید او ہم بر ایشان شکست فاحش نصیب او گشت و بابیان ازین فتوحات چیرہ دست شدند و خیال استقلال بدل رو داد و مغاز مستقل نمودند چون بار سیوم افواج غلیہ مجتمع شدہ بجنگ پرداختند ملا حسین بشیر و یکہ خود را سید علی اعظم میگفت بشنون آوردہ با بسیارے را

از فوج مغلان کشته خود نیز زخمی سخت برداشت و بهمان زخم درگذشت و در دم آخر وصیت کرد که من استقبال جسم میکنم و بعد از چهارده یوم زنده خواهم شد مغلان پس از مرگ او بمحاصره بابیان مشغول بودند و جبراً و قهراً بر قلعه ایشان تصرف کردند علی محمد باب را گرفتار شده و بر خر سوار کرده او را شهر گردند بحال بد گشتند همچنان در زنجان نیز محمد علی نام بابی دعوی امامت کرد و پانزده هزار سوار جمع آورد و شهر زنجان را بدست آورده تاراج نمود و مردم بسیار را قتل کرد سید علی خان امیر زنجان تا سه ماه محاصره شهر نموده قدرت نیافت سپس بادشاه محمد عان بیگلربیگی را از دارالخلافه طهران بمدد او فرستاد و امیر فوکور تا شش ماه بمحاصره زنجان صرف کرده کاری نکشود بادشاه فوجهای دیگر برین مهم نامزد فرمود تا بعد از محاصره و جنگ حرب چهار ماه محمد علی بابی مقتول شده قلعه و شهر فتح شد و مغلان جمیع متابعان او را کشتند و همچنین در تبریز سید یحیی این جعفر دارابی خروج کرده یاغی شد مهر علیخان دیوان بیگی بمقابله ایشان پرداخته یحیی و معتابعان او بقتل رسید و این فتنه ها فرو نشستند در سنه سبع و ستین و مائتین و الف هجری محمد امین خان اوزبک والی خوارزم از گماشتگان قاجار علاقه اسیرا پی را منتزع نمود بادشاه سفیری فرستاده خان اوزبک را ازین حرکت ممتنع فرمود چون همچنان صفرای غرور بسر داشت جواب داد که بر سر کنگلین نفیست تسکین پذیرد جوابی نفرستاد بادشاه سلطان مراد میرزا را فرستاد تا سرخس را بتصرف درآورد و ایرعباس قلی خان بیگلربیگی را بحفاظت مرو تعیین فرمود علی خان حاکم سیستان باطاعت بادشاه ناظر نمود و بفرستادگی خلعت امتیاز یافت چون یار محمد خان افغان والی هرات انتقال نمود و پسرش سید محمد خان حاکم شد اختلافی در میان افاغنه پیدا شده کهن دل خان را از قندهار براندند سهروردی طلبیدند بادشاه قاجار دین وقت امیر سام خان را بهرات فرستاد و کهن دل خان چندی جنگیده بقندهار برگشت و فوج بادغایی بهرات تسلط یافت و صدیق محمد خان و سید محمد خان بگیرآمد بمشهد رسید و سکه و خطبه بادشاه جاری شد و در همین سال شیخ علی نام بابی سلیمان نامی امیر را بخود ساخته در پی قتل بادشاه گردید و دوازده کس از اتباع او در وقت سواری بر بادشاه حمله کردند خفیف زخمی بر بدن مبارک او رسانیدند اما جمیع مفسدان گرفتار شدند و امیر سلیمان نیز گرفتار ایشان اسیر شده حمله بیاسا رسیدند و در همین سال سلطان علی خان ابن کهن دل خان والی قندهار بفرمان پدر خود بحضور بادشاه حاضر شده بقبیل اطاعت شاهی نمود و جعفر قلیخان سفیر امیر رستم توان دوست محمد خان نامبارکزائی افغان نیز حاضر شده پیام نیاز و اتحاد و تحالف بیار رسانید چون سید سعید خان والی مسقط بر بندر عباس حمله کرده بود مویدالدوله حاکم شیراز بدان مهم مامور شده و امام مسقط بار دگر سر در حلقه اطاعت بادشاهی درآورد و در سنه تسع و سبعین الف و اثنی مائیه هجری محمد امین خان اوزبک بندر بر سرخس یورش نمود اما در محاربه افواج قاجار گشته شد و در سرخس قبضه قاجاریان مستقل و مستحکم گردید و در سنه احدی و سبعین و الف و اثنی مائیه مویدالدوله باتظام بندر ریو شهر و جزیره خارک مامور گردید و همین سال کهن دل خان والی قندهار رحلت کرد و صدیق محمد خان پسر او و رحم دل خان برادرش عنادی و لشکر و اسیر دست محمد خان بر قندهار دست یافت

چون سید محمد خان والی هرات در محاربه او زبک بمدد محمد امین خان آمده بود و امیر کریم خان هزاره را بقتل رسانیده با لوقوم هزاره
که دران نواحی مسکون دند باتفاق اکثر افاغنه بر دشورش کرده و شاهزاده یوسف را از مشهد طلبیده بتخت نشانیدند و قرار
اطاعت بادشاه قاجار دشتهر کردند اما یوسف بر هرات قبضه نموده بمجالده الوقت سید محمد خان را با دو خواهر و مادرش کشت و لشکرش
متصرف شدند لهای مردم ازین فعل بدش متنفر شدند و امیر دوست محمد خان را آرزو نمودند و امیر سامخان وکیل شاه قاجار را
از شهر بیرون کردند و دوست محمد خان بعضے از افواج خویش را جانب سیستان نامزد فرمود و سردار علیخان والی آنجا معاونت
از بادشاه قاجار جست شهزاده سلطان مراد میرزا با ین مهم مامور شده در نظام غوریان با افغانان جنگی سخت نموده ایشان را
منهزم کرد و افاغنه اطاعت قبول نمودند و بعد ازین بمحاصره هرات پرداخت و در سر دو گروه افاغنه و مغلیه محاربات بسیار
واقع شدند چون غلبه افواج مغل ظاهر شد عیسی خان ترانی افغان شهزاده یوسف را تقیید نموده بلشکر مغلان رسانید و خود بهرات
برگشت چون امارت خود در دفع یوسف بیدانست در برروی مغولان بست و لشکر مغل ازین ادا سے او برآشفته محاربه سخت
نمودند و بعد محاربات سخت در تاریخ بست و پنجم صفر شهر هرات مفتوح شد و عیسی خان بلشکر مغول رسید چون سرکار انگریزی قبضه
بادشاه ایران بر هرات و افغانستان نمیخواست ازین سبب مکرر رنجیده مهاراز جنگی خود در بندر بوشهر فرستاد و قلعه بهبهی را تصرف
خود در آوردند و سپس بر قلعه و بلوشهر نیز قابض شدند و ریا بیگ حاکم بوشهر بگمبرو آمده به بمبئی رسیده و بادشاه ایران فوجے
شائسته بمقابله افواج انگریزی فرستاد و در میان لشکر مغل و انگریزی محاربات صعب واقع شدند اما آخر باستمالت سائے
دولتین صلح گردیده قرار یافت که بادشاه ایران در هرات دخل نکند و هرات را به کابل بگذارد و در چهارم ربیع سنه ثلث و
سبعین و مائتین الف و ثمانی مایه هجری این صلحنامه نوشته شد چون بادشاه ایران را بکسے پرخاشے نماند در سنه تسعین و مائتین الف و ثمنی
مایه هجری عزم سیر و سیاحت ممالک فی نیا مصمم فرموده در ممالک فرانس و آسٹریا و جرمن و اٹلی و ڈنمارک و اطالیا و بلجیم انگلستان
و روس و غیره سلطنت مائے یورپ مشهور مائے مشهور و اماکن مذکور بطریق سیر و سیاحت تشریف برده و سلاطین عظیم القدر
و یرالقدر قبول استقبال کردند و باعزاز و اکرام بالاکلام مهمانها بجائے آورده و بادشاه حالات سفر خود را بالقلم خود نگاشته
کتابے تصنیف فرموده و بعافیت داخل دارالخلافه طهران گردیده و بار دگر اشتیاق سیر فرموده مکرر در سلطنت مائے موصوف
و اماکن معروف رفته سفرنامه دیگر بقلم خود ارقام فرموده و حالات هر مقام را بعبارت شسته بقید تاریخ در ضبط تحریر در آورده
و بعد ازین به انتظام ایران پرداخته مدارس ها بنیاد نهاده و در ترفیع عمارات و آبادانی و درستی راهها غیره نظم و نسق
سلطنت سے موفور بجاے آورده مدتے با امن و امان و عدل و داد حکمرانی فرموده در بست و دویم شهر ذیقعده سنه ثلث عشر و
الف و ثلثمائیه هجری روز جمعه در خلقا حضرت عبد العظیم رفته بود در وقت واپسی شخصے تفنگے بر بادشاه سر داده و گلوله تفنگ بر
گردن بادشاه رسیده و ازان زخم آن بادشاه جم جاه از عالم فانی رحلت فرمود بعضے این واقعه را از شرارت بابیان پندارند
پنجاه سال جهان بانی نموده و نظم و نسق و جرأت و همت بے نظیر بود شکوه و شوکت بادشاهی را با وجود کثرت همسائگی و

قوت سلاطین نصاری بکمال دانائی نگاهداشته و دربارهٔ شهادت بادشاه بعضی این حرکت تبسیع را بفدائیان باطنی منسوب دارند اما بعد از تحقیقات واضح شد که قاتل آن بادشاه میرزا محمد رضا نام از معتقدان شیخ جمال الدین بود و شیخ مذکور در افغانستان متولد شد و از اوائل عمر بایران آمده با ملکوم خان رابطهٔ یگانگت داشت بحکم بادشاه از ایران جلای وطن شد و به مصر رفت ازان مقام نیز بسبب آزرش هائے برخلاف حکومت خارج کرده شد و به بمبئی آمده آتش بخش شیعه و سُنّی را مشتعل نمود و به حیدرآباد دکن رفت چون برخلافی با حکومت در فطرت داشت ازان جا نیز بهمین سبب خارج شد و به انگلستان رفته ازان جا به دار الخلافه قسطنطنیه رفت بادشاه مرحوم ناصر الدین شاه قاجار دار اے ایران به سلطان المعظم عبد الحمید خان نوشت که ازان متفنی خبردار باید بود و سلطان المعظم بجواب نامهٔ بادشاه نوشت که شخص مذکور در بغل نظر ما پناه است و همواره در نگرانی سخت خواهد بود اما چون جمال الدین مذکور در خلاف بادشاه ایران بسیار مشتعل و همیشه در انتظار وقت فرصت مطلوب آخر هشت کس را از معتمدان و معتقدان خود به بیعت میرزا محمد رضا بدبخت به طهران فرستاد این ناکسان در تلاش وقت فرصت بودند درین آوان که برائے سالگرهٔ جلوس بادشاه سامان طوی عظیم ترتیب میدادند و جشنے بزرگ راتیاری میکردند و بادشاه که در خانقاه رفت بعضے گویند که در راه بضرب تفنگ زخمی نمودند تحقیق این است که بادشاه در خانقاه مشغول دعا بود که محمد رضا بندوق سر او و گلهٔ بر گردن خورده بادشاه را به محل معلے مے برند که در راه مرغ روح از قفس عنصری پرواز نمود و محمد رضا قاتل نابکار گرفتار شده اسلحهٔ شرکائے خود ظاهر نمود و اولاد بادشاه مرحوم بسیار است اما کسیکه مشهور تر اند نوشته اند سلطان مسعود میرزا ملقب به نائب السلطان است و ازو لیعهد بهادر سه سال کلان تر است اما والده او از خاندان بادشاهی نیست وقتے بامر پدر بکار حکومت و انتظام سلطنت مے پرداخت صوبجات فارس و کردستان و لرستان زیر حکومت داشت در سنه یکهزار و هشتصد و هشت عیسوی بادشاه از و رنجیده از کار حکومت او را باز داشت و صوبه اصفهان با و مقرر فرمود و شاهزاده مسعود میرزا جا نمرد کسیست و در انتظام سلطنت مے پرداخت فوائے عجیب دارد و از اسپان پری نژاد و صید بازی شوقے وافر دارد و مسعود میرزا حسین قلی خان نام سردار فرقهٔ بختیار را که بملاقات او رفته بود در محل خود کشت ازین سبب فرقه مذکور از شاهزاده متنفر شدند و نیز اکثر امرا و رعایا خواهند دیهی کامران میرزا این شاهزاده نامدار نیز بکار و بار ملکداری مے پردازد و در ضمن بانتظام ممالک میدارد و بعضے خطاب سلطان مسعود میرزا را ظل السلطان مے نویسند که از همه اولاد بادشاه کلان تر است و خطاب کامران میرزا نائب السلطان است و او را ظل السلطان کهتر است و شاهزاده ولیعهد مظفر الدین میرزا است که گورنر صوبه آذربائجان بود و در خاندان قاجار آئین است که ولیعهد را صوبه دار آذربائجان مقرر دارند و شاه مظفر الدین از بطن شهناز بیگم است و دختران بادشاه مشهور از همه یک دختر است که مقتدا و به امیر ایوب خان بارکزئی پسر امیر شیر علیخان بادشاه کابل و قندهار و قتیکه ایوب خان از افواج انگریزی شکست خورده بایران رفت بادشاه باعزاز تمام او را نزد خود نگهداشته و دختر

بدو داد و ایوب خان بعد چندے باز نزد انگریزان آمده در هندوستان رسید ✦

ذکر سلطنت سلطان مظفر الدین شاه ابن ناصر الدین شاه ابن محمد شاه ابن عباس میرزا ابن فتح علی شاه قاجار بادشاه ایران ؒ

چون ناصر الدین شاه قاجار از دست مصدر رضا نام شخصے مقتول شد در سنه ثلث عشر والف و ثمانمایه هجری باتفاق امرائے کبار بر تخت سلطنت ایران نشست و جمیع شهزادگان قاجار و امرائے کبار بر سلطنت آن شاه نامدار رضا دادند اگرچه اول از جانب سلطان مسعود میرزا اندیشه بود اما او نیز غاشیه تابعت بر دوش کشید و بادشاه از مدت سی و شش سال بعهد و گورنر صوبه آذربائیجان مقرر بود و در علم تاریخ دخلے کامل میدارد و در تفنگ اندازی و دیگر فنون سپهگری دخل بسیار و کمالے حاصل فرموده است مزاج همایونش حلیم و بسیار فهیم است در توقیر و تعظیم علما و سادات و امرائے عالیدرجات سعی بیکند چون بر تخت سلطنت نشست سلطنت علیه عثمانیه روم و دولت رفیعه انگریزی قیصره هند و مملکت روس و فرانس و جرمن و آسٹریا و بلجیم و ڈنمارک و اٹلی وغیره سلاطین عظام و بادشاهان کرام پیام مبارکباد فرستاده و او را بادشاه بالاستحقاق ایران تسلیم نموده بادشاه کجکلاه با اطمینان تمام بکار و بار سلطنت و نظم و نسق مملکت و آبادی ملک و رفاه رعایا و پرورش امراء و علما مشغول گردیده چون مدتے در صوبه آذربائیجان بوده است و آذربائیجان متصل سجدود روس است شهور است که با روسیان میل بسیار دارد و جمیع اصاغر و اکابر ممنون و مشکور اند و تا امروز که تاریخ چهارم شهر شعبان سنه اربع عشر والف و ثمانمایه هجری مطابق هشتم جنوری سنه یکهزار و هشتصد و نود و هفت عیسوی است بکمال شان و شوکت بر تخت سلطنت ایران متمکن است خدائے عزوجل در عمر و اقبال آن بادشاه نامدار برکت دهد و دولت ابد پائدارش را از صدمه زوال نگهدارد و درین زمان سلطنت ایران در کثرت خزائن و دفائن و بسیارے فوج و لشکر و شان و شوکت و امن و امان و انتظام در میان سلطنت هائے دیگر ممتاز است و جواهرات بیش بها و مرصع آلات و نفائس بے انتها در تصرف بادشاه قاجار موجود اند که سلطنت هائے دیگر ندارند و از جواهرات و طلا آلات اشیائے بسیار قیمتی سی و یک کرور و شصت لک روپیه بالفعل در خزانه عامره بادشاه قاجار موجود است از انجمله تاج شهنشاهی خاندان قاجار است که بطور گلدسته ساخته اند و در یک قطعه یاقوت قایم نموده اند و آن یاقوت برابر یک بیضه مرغ است و در فرش قاجار است که بادشاهان قاجار در عهدهائے خود جواهر بر و افزوده اند و ده آثار الماس الحال بر دو موجود اند و یک قبضه شمشیر مرصع جواهر نگاشته است که بادشاهان قاجار بشگون بیک بر کمر مے بندند از زیادتی جواهر قیمتش بپنجاه و هفت لک و شصت هزار روپیه رسیده و یک لعل مرصع که یکصد زمرد بر و بر یه صنعت نصب نموده اند و یک قلم کهربائیست که میگویند که در حضرت سید المرسلین شفیع المذنبین صلی الله علیه وسلم نازل شده بود هر که تردد خود دارد از ضرر ها ایمن باشد و الماس دریائے نور است که وزنی یکصد و هفتاد و هشت قیراط است که نادر شاه افشار در عهد محمد شاه گورکان

از خزانه هندوستان برده بود و بخزانه ایران نهاده واز و بدست سلاطین قاجار رسید الماس بے نظیراست وهمین الماس
کہ در خزانه شاهان گورکان بود بزیادتی قیمت ووزن در تمامی دنیا مشهور بود یکے دریائے نور و دیگر کوه نور هر دو الماس
در زمانه محمد شاه از خزانه هندبایران رفتند و دریائے نور بدست سلاطین قاجاراست وکوه نور از اولاد احمد شاه درانی
بدست رنجیت سنگه سکهه واز و بدست سرکار انگریزی رسید والحال در خزانه ملکه معظمه قیصرهند موجود است وذکرش خواهد
آمد انشاء الله تعالی هر کیف در خزانه مظفر الدین شاه قاجار سابق بست کرور روپیه نقد علاوه جواهر و نفائس دیگر موجود است
خدائے تعالی دولتش نگهدار وچون با اکثر سلاطین نصرانی همسائگی دارد و با خصوص شهنشاه روس کہ در توسیع مملکت بسیار
حریص است ودندان طمع بر مملکت ایران تیز کرده وبهر طور دخل خود میخواهد خدائے تعالی از دستبرد مخالفان این مملکت را
محفوظ دارد فقط - امانه مذهب بادشاهان قاجار واکثر سکنائے ایران تشیع است چون بعد از سلاطین صفویه برایران تسلط یافتند چون مذهب ایشان تشیع بود امرا وسکنائے ایران بحکم النّاس علی دین ملوکهم اکثر برضا و
بعضے بجبر و بعضے بحرص وخوشامد مذهب تشیع اختیار کردند واکثر نیاکان بادشاه قاجار نیز همین مذهب در آمده واکنون مدتے
ست کہ فرمان روایان ایران وامرا ورعایائے آن ممالک مذهب تشیع دارند و شهنشاه کجکلاه مظفر الدین میرزا در اتحاد اسلام
یگانگت وموافقت با سلطان المعظم روم سعی بسیار فرموده عداوت را مبدل بمحبت نموده است والحال برائے سیر وسیاحت بیاروپ
رآمده وبعد از گذشت سلطنت روس در پارس دار السلطنته فرانس رونق افروز است درآن مقام وقت سواری کالسکه شخصے
میخواست کہ تفنگچه بر بادشاه زند ما خدا تعالی صیانت نموده آن کس بگیر آمد مقرر است کہ شهنشاه کجکلاه درین سفر قسطنطنیه
هم تشریف برد و سلطان المعظم بکمال محبت این ملاقات را خواستگار است خدائے تعالی در اتحاد هر دو دولت ترقی دهد و
شاهزاده اکبر شهنشاه ایران و ولیعهد سلطنت سلطان محمد علی میرزا است کہ بارختر کامران میرزا عم خود منعقد شده وبموجب
دستور بر صوبه داری آذربائیجان ممتاز است فقط

چون کوائف جمیع سلاطین اقوام گورکانیه وقاجاریه برلاس وختائی واوزبک وقزاق وبوزنجری وغیره اقوام قبایات
یافتنام رسیدند اکنون احوال سلاطین اقوام مذکور لکھین نوشته میشوند ✦

ذکر سلطنت سلاطین ایلکانیه جلایر از قوم درلکین بممالک عراق عرب وعجم وغیره دیار

بر مستخبران انساب سلاطین نامدار پوشیده نیست کہ
نسب قوم جلایر بقوم درلکین میرسد وقوم درلکین از
اولاد نکوز پسر خال قیان خان ابن ایل خان پیدا شد

و آن چنان است کہ چون در محاربه تولوابن اوغیردون و سونج خان تاتار ایل خان وجمیع امرا و افواج المقبل رسید قیان خان با
پسر ایل خان و نکوز پسر خال او در میان کشته گان افتاده وقت شب با هجنوا بهائے خود از آن معرکه دار و گیر بیرون خزامیدند
و در میان کوه ارکنه قون ساکن شدند و اولاد ایشان بسیار شده شعب بر دو قبیله گشتند اولاد قیان خان را جایات

گفتند و اولاد تکوز را و لکین نامیدند چنانچه نوشته شد بعد از مرور ایام بسیار قبایل و در لکین کوه راگذاشته بیرون آمدند و
بمغولستان تسلط یافتند چنانکه از قبیلات قومهائے بسیار پیدا شدند همچنان از در لکین نیز قبائل بیشمار موجود گشته اند و همین
دو اقوام در میان مغولان بشرافت حسب و نسب ممتاز اند الغرض قوم جلایر از عمدهٔ اقوام در لکین است و ایلکانی شاخے
از جلایر پیدا شد +

ذکر امیر ایلکان جلایر

امیرے بود از قوم جلایر در زمان ارغون خان نبیرهٔ هلاکو خان چون امیر سے نامور بود اولاد
او بسیار شد جمیع اولادش را بدو منسوب نموده ایلکانی جلایر گفتند و قوم ایلکانی از اینجا
پیدا شد +

ذکر امیر آق بوقا ایلکانی جلایر

پسر امیر ایلکان جلایر است در زمان سلطنت کیخاتو خان
سالار بزرگ بود و دختر ارغون خان نوزنجری را در عقد داشت +

ذکر امیر حسین ابن آق بوقا

وے پسر امیر آق بوقا بود و مدتے در خدمت سلاطین نوزنجری
بامارت پرداخت +

ذکر امیر حسن ایلکانی جلایر

امیر حسن پسر امیر حسین بود چون در عهد او امیر حسن چوپانی سلدوز نیز امیرے
بزرگ شده بود امیر حسن چوپانی را امیر شیخ حسن کوچک امیر حسن ایلکانی را امیر شیخ حسن بزرگ میگفتند و امیر حسن ایلکانی در
عهد سلطان ابوسعید بهادر خان در دیار بکر و روم بفرمان روائی مشغول بود چون احوال او در ذکر سلاطین نوزنجریان ایران
مفصل نوشته شد درین مقام ایراد آن را موجب تطویل لذا نوشته مجملاً نوشته میشود چون ابوسعید بهادر خان رحلت کرد
امیر شیخ حسن ایلکانی جلایر محمد خان را بشاهی برداشته عازم محاربه موسی خان گردید و در سنه ست و ثلثین و سبعمایه در شکست
داده در تبریز آمد و بجرب دیگر موسی خان و طغاتیمور خان را نیز شکست داد چون امیر حسن چوپانی سلدوز بجرب او آمد امیر جلایر
انهزام یافت و محمد خان کشته شد و بعد از رفتن طغاتیمور خان بخراسان که بحیله امیر حسن سلدوز واقع شد امیر حسن جلایر جهان
تیمور خان را بشاهی برداشت و به بغوستان رفته بعراق عرب مستولی شد و در سنه اربعین و سبعمایه به آب انقره استوار سلیمان
خان و امیر حسن چوپانی مصاف داده شکست یافت و باز امیر حاجی ابن حسن چوپانی را شکست داد و آخر در عراق عرب مستقل شده
هفده سال بحکمرانی فرمود چون امیر چوپان سلدوز دختر خود بعقد ازدواج خاتون را بعقد امیر حسن داده بود سلطان ابوسعید خان خلیفته
او گشته بعد از انفراغ مهم چوپانیان قاضی مبارک شاه را نزد امیر حسن فرستاد تا از امیر بموجب تورهٔ چنگیزی درخواست طلاق
بغداد خاتون کند و امیر حسن خواهی نخواهی او را طلاق داد بحرم سرائے شاهی فرستاد اما امیر حسن بعد از انتقال سلطان ابوسعید خان
دلشاد خاتون مجبوبهٔ سلطان را بنکاح آورد نوشته اند که روزے امیر تیر بسے انداخت و غلامے سعادت نام تیر را سے آورد خواجه
سلمان ساوجی بدیهه این چند ابیات گفت ؎ چو در بار چاچی کمان رفت شاه + تو گفتی که در برج قوس است ماه +

دو زاغ کمان باعقاب پسر + بدیدم بیک گوشه آورده سر + نهاد ندر خویش بر دوش شاه + ندانم چه گفتند در گوش شاه +
شها تیر و بند تدبیر تست + سعادت روان از پی تیر تست + چو از شست باشد خسرو گره + برآمد ز هر گوشه آوازه +
بهبدت زکس نالهٔ ننخواست + بغیر از کمان کو بنالد رواست + که در عهد سلطان صاحبقران + نکرده کسی زور جز بر کمان +
امیر الغایت خوش آمده در بند تربیت خواجه افتاد الغرض امیر حسن در سنه سبع و خمسین و سبعمایه درگذشت +

ذکر سلطان اویس ابن امیر حسن جلایر

بعد از ارتحال پدر پای بر تخت سلطنت نهاد چون امیر شیخ حسن بغداد را پای تخت کرده همان جا مسند بود سلطان اویس بکمال شان و شوکت در بغداد تخت نشین گردید خواجه سلمان ساوجی در تهنیت او قصیده گفته که چند بیت ازان نوشته میشود ـ مبشران سعادت
بر این بلند رواق + همی کنند ندا در ممالک آفاق + که سال هفتصد و پنجاه و هفت ماه رجب + باتفاق خلائق بیارک
خلاق + نشست خسرو روی زمین باستحقاق + فراز تخت سلاطین بدار ملک عراق + خدایگان سلاطین عصر شیخ
اویس + پناه و پشت ملوک جهان علی الاطلاق + شهنشهی که برای نثار مجلس اوست + پر از جواهر انجم سپهر را اطباق +
چون بیرویی بگیخان اوزبک که بعد از گرفتن ملک اشرف جانی بیگ خان پدر او را در ان ملک گذاشته بود از تبریز
بسرای رفت و در سنه تسع و خمسین و سبعمایه هجری سلطان اویس سپاهی فراوان جمع کرده براغی جوق که بر تبریز مستولی
شده بود لشکر کشید و از انجانب اغی جوق نیز بعزم رزم تا کوه سینا آمده درمیان هر دو گروه محاربهٔ عظیم واقع شد سپهر سلطان
اویس که از قوم اویرات بودند و باهم خلاف داشتند از هم پاشیدند امیمنه سلطان بر جرانغ اغی جوق غلبه کرد و میسره یکی
ازان دو گروه غلبهٔ کلی نیافت و وقت شام از همدگر جدا شدند و آن شب در جوار مزار حضرت ابو ایوب انصاری رضی الله
تعالی عنه گذرانیدند چون بامداد صفها راست کردند اغی جوق محال قیام نیافته منهزم شده افواج جلایر در تعاقب او
روان شدند اغی جوق چون به تبریز رسید ظلمهائے بسیار کرد چون سلطان در عقب او به تبریز آمد اغی جوق به نخجوان گریخت
و سلطان که در تبریز رسید طائفهٔ ازامرائے آنجا اندیشه عذر داشتند سلطان بر عزم آنها پیوسته چهل و هفت کس را ازان
گروه بیاسا رسانید و اعیان افواج چوپانیان باغی جوق پیوستند و اغی جوق از نخجوان به قراباغ رسید سلطان اویس
علی پلتین را بسراوتقرر فرمود چون امیر علی در دل اندیشه بدی داشت سه روزه راه را در یکماه رفت و تا که قراباغ این چنین
حالت را دیده جانب اغی جوق گرفتند و بر سر علی پلتین رسیدند و پلتین که خواهان جلایر بود روگردان شده و سلطان اویس نیز
بسبب تفرقه سپاه قیام نکرده به بغداد برگشت و لشکر او از عقبات سینا بزحمت تمام برآمدند و اغی جوق بار دگر بر تبریز
مستولی شده دقیقهٔ از ظلم ناصری نگذاشت و امیر مبارز الدین در سنه ستین و سبعمایه لشکر به تبریز آورده بخجر قرب وصول سلطانی
اویس جلایر برگشت چون سلطان اویس به تبریز رسید امیر علی پلتین و خواجه جلال الدین قزوینی را در عقب اغی جوق فرستاد
آنها او را بالطف بادشاهی امیدوار کرده آوردند چون سر سر اندیشه عذر با بادشاه داشتند و این راز آشکارا شده

بموجب فرمان هر سه بیاسا رسیدند چون خبر رسید که پسر ملک اشرف چوپانی سلدوز که جانی بیگ خان او را بک او را به سرای برده بود بجوار زم آمد و به شیراز رفت و حالا به الاطاق است سلطان اویس به الاطاق نهضت فرمود و خضر شاه والی آنجا او را گردن بسته بحضور بادشاه رسانید و فرمان قتل او صادر شده و بخضر شاه والی اغلاط خلعت و خطاب قوچ عنایت شد و بادشاه امیر ابو اسحق پسر امیر ایلکان برادر زاده خود را جهت استخلاص ری فرستاد و ابو اسحق توهمی خورده به بصره رفت و خواجه ناصر خادم بموجب منشائے بادشاه سمے در خورد او داد چون بیرام بیگ پسر سلطان شاه که محبوب سلطان بود از سر مستی با حریفان جنگ کرد بادشاه او را به بغداد فرستاد خواجه سلمان ساوجی فراق نامه بغایت نیکو درین معنی گفته الغرض سلطان چندے در رباط رشیدی بسر برده بقرابا غ رفت و از انجا به اوجان آمده ییلاق نمود و امیر سلیمان امیر الامرائی یافت و امیر سلیمان تاتاک میگفتند و وزارت به نجیب الدین مقرر شد مولانا الیاس گوید ؎ امارت بر سلیمان شد مقرر ✤ وزارت بر نجیب الدین بدوران ✤ فلک زان رو همے گوید جهان را ✤ که اینک آصف و آنک سلیمان ✤ و در سنه خمس و ثلثین و سبعمایه کاوس شیروانی مخالفت نمود و سلطان اویس بقرابا غ میرفت که خواجه مرجان حاکم بغداد سر از ربقهٔ اطاعت کشید سلطان غریمت بغداد نموده چون در اوائل بهار کرآب دجله در آن ایام بسیار می باشد بدان حدود رسید خواجه مرجان بند دجله را کشاده چهار فرسنگ صحرا را آب فرو گرفت و سلطان امرا را سوے نعمانیه فرستاد تا کشتی ها بدست آورند خواجه مرجان با گروهے انبوه بمقابله امرا رسید سلطان نیز کشتیے بدست آورده بتعجیل تمام با مرا پیوست چون چشم مخالفان بر چتر سلطانی افتاد همه جمعیت ایشان از هم گسیخت و اکثر خانان مثل کیخسرو و شیخ علی و محمد پلتن و علی خواجه بگیر آمدند و زمرهٔ بیاسا رسیدند و مرجان گریخته جسر را بریده سادات و مشائخ بدست بوس سلطان رسیدند و خون مرجان را درخواستند سلطان که رحم بسیار و طبیعت داشت او را معاف فرمود و خواجه مرجان در راکشاده حاضر شد و سلطان از آب دجله عبور فرموده در بغداد رسید خواجه سلمان ساوجی درین باب گوید ؎ باز بکشادند بر گیتی در دار السلام ✤ در طواف آرید غلمان را بکاس من مدام ✤ زادهٔ خار است گل زان نیستش بوئے وفا ✤ خود کسے بوئے وفا نشنید زابنائے لیام ✤ بر درخت آمد برون گل لاجرم بر باد رفت ✤ این چنین باشد چو بر مولا برون آید غلام ✤ آبرا شد چشمهار روشن که شاهنشاه گل ✤ بر سر کشور آمد تازه روئے و شادکام ✤ الغرض سلطان یازده ماه در بغداد بوده سلطان شاه خاتون را بحکومت بغداد گذاشته براه دیار بکر روانه شد و قلعهٔ تکریت را از یول تیمور گرفته به موصل شتافت و موصل از بهرام خواجه ترکمان بگرفت خواجه سلیمان برسید بامر ضر سانید ؎ موصل رسید و آورد انجا فتح موصل ✤ با داین خبر سپارک بر بادشاه عادل ✤ زیبد که از قدومت امروز نیل مصرش ✤ چون آب دجله افتد در پائے شهر موصل ✤ و از آنجا بماردین رفته چون بیرام خواجه ترکمان عم قرا یوسف قرا قوینلو دنبه موش را گرفته بود سلطان براه غار اصحاب کهف روانه شد و بصحرائے موش رسید و با بیرام خواجه قرا قوینلو جنگیده او را منهزم ساخت و مجموع اویس ترکمان را

غارت کرده متوجه تبریز گردید و در فصل خزان باز به بغداد رفت چون کاوس شاه والی شروان سر بفتنه و فساد برداشته بود
بادشاه بیرام بیگ را با فوجے بسیرب او فرستاد و بیرام بیگ چون قریب رسید کاوس در قلعه متحصن شده امرا و سلطان شاه
بمحاصره او پرداختند کاوس ناچار آمده مشایخ را پیش آورده بیرون آمد و بیرام بیگ ویرا مقید کرده نزد بادشاه فرستاد و
سلطان بر او مهربان شده از سر جریمه او درگذشت و ملک شروان بر او مسلم داشت ازین مرحمت هیبت کرمش در اطراف
جهان منتشر شده حاجی قرامرزو حاجی فریدون وغیره حکام توالع و مضافات شروانات نیز بحضور سلطان رسیده غاشیهٔ
متابعت بر دوش کشیدند و در سنه تسع و سبعین و سبعمایه امیر قاسم ایکانی جلایر برادر سلطان لباط حیات در نوردید
غرائے عظیم تر داشته کابلد او را بنجف اشرف فرستاد نه خواجه سلمان ساوجی در مرثیه او میگوید ؎ دریغا که خورشید
روز جوانی ✣ چو صبح دوم بود کم زندگانی ✣ دریغا که ناگه گلے نو شگفته ✣ فرو ریخت از تند باد خزانی ✣ یقین است مارا
ازین خانه رحلت ✣ ولیکن نبود این کسے را گمانے ✣ که در عنفوان صبی میر قاسم ✣ نهد خیمه در جنت جاودانی ✣ و
همین سال سلیمان شاه خازن حاکم بغداد وفات یافت و سلطان خواجه عرجان را با رد گر تربیت فرمود و طوق و علم و
نقاره داده بحکومت بغداد فرستاد و هم درین سال بیرام بیگ محبوب بادشاه در گذشت و سبب وفات او کثرت شرب
خمر بود مجلس عزا ترتیب یافته سلطان و امرا سیاه پوشیدند و امرا پلاسهائے سیاه در گردن انداخته خواجه سلمان
ساوجی فرماید ؎ آسمان با سیئهٔ پر آتش ✣ پشت دو تاه ✣ شده به هائے هائے گریان بر سر بهرام شاه ✣ شد وجود
نازنین صافی تر از آب حیات ✣ در میان خاک ریزان لعیب الله شراه ✣ در میان خاک پنهان کے تواند دید ✣ آنکه
نتوانست دیدن گرد شکش گرد ماه ✣ بر سرش روحانیان فریاد و زاری میکنند ✣ همچو مرغان بر سر سروے بگاه و گاه
و در اوائل سنه سبعین و سبعمایه حاجی ماما خاتون کرمان را و اولاد سلطان و بیگم را پسند او بود در گذشت عزاے عظیم را بسا و
مرتب داشتند و نیز در سنه احدی و سبعین و سبعمایه در تبریز وبائے عظیم واقع شد و بیصد هزار کس مردند و در بعضے تواریخ
مے نویسند که کثرت مردم دران دیار بمرتبه بود که بعد از تکفین و تدفین معلوم نشد که هیچ کسے دران دیار ضائع شده باشد و
سلطان اویس در سنه اثنی و سبعین و سبعمایه بسیرب امیروے بسیود که بعد از کشته شدن لخا تیمور خان بود نجری بر استر آباد
حاکم شده بود بهفت فرسود و در ری تلاقی فریقین اتفاق افتاده امیر ولی منهزم شد و سلطان تا سمنان رفته باز گشت
و ری را به قتلق شاه داد و قتلق شاه ری را گذاشته به اصفهان رفت سلطان آن ممالک را به عادل آقا سپرد و باز
در سنه ثلاث و سبعین و سبعمایه بلشکر به اوجان کشید ناگاه بر لو سلطان امیر زاهد داعی حق را لبیک اجابت گفت و
امیر مذکور ربر بام کوشک اوجان مست رفته بزیر افتاد و جان داد خواجه سلمان ساوجی میگوید ؎ دریغا که باغ بهار جوانی ✣
فرو ریخت از تند باد خزانی ✣ دریغ آن سر سرو بالا که او را ✣ ز بالا فتاد این بلا ناگهانی ✣ تو دانی که افتاده است اے
زمانه ✣ فتاده است مصر کرم را مبانی ✣ سلطان بواسطه این حادثه ترک این یورش کرد چون شاه شجاع مظفری بواسطه

رنجش از سلطان امیر ولی را تحریک بر مخالفت نمود و آخر درمیان هر دو عهد و پیمان مستحکم شده امیر ولی بسیوه در سنه اربع و
سبعین و سبعمایه به ولایت ری در آمد و از انجا لباوه رفته ساوه را بالقهر و غلبه بگرفت و مبارک شاه حاکم آن مقام و خترش را
امیر ولی داده جان خود مدر برد و امیر ولی معاودت بر ساتر ندران نمود و درین سال کاوس شروانی نیز وفات یافت سلطان
پسر او هوشنگ را کر در ملازمت سلطانی نبسر می برد به مملکت پدر فرستاد و در سنه خمس و سبعین و سبعمایه خواجه عجان حاکم
بغداد وفات یافت و سلطان خواجه سرور را بجایش فرستاد و در سنه ست و سبعین و سبعمایه بحری طوفان آب در حویله
بغداد پدید آمد بسیارے از عمارات شهر را برباد نمود و قریب چهل هزار کس در زیر مکانات افتاده جان را در خواجه ناصری بخاری
درین باب گوید ۵ دجله را امسال رفتارے عجب مستانه بود + پائے در زنجیر و کف بر لب مگر دیوانه بود + خواجه سرور
رحلت نمود سلطان امیر وجیه الدین اسمعیل ابن امیر زکریا وزیر را بحکومت بغداد نصب فرمود و سلطان اویس بخیال ایورش
ولایت امیر ولی به ربع رشیدی نقل فرمود و پیش ازین به سه ماه بمرگ خود الملاع یافته اسباب کفن و تابوت وغیره مهیا
کرده بود اما این نقل بدربع مے نماید چه سلطان نهایت سلیم الطبع بود با وجود وقوف قرب ایام موت لشکر کشی از و نهایت مستبعد
مے نماید بهرکیف در اواخر ربیع الاخر سنه ست و سبعین و سبعمایه مرض سلطان زیادتی پذیرفت و سلطان امراء ارکین دولت و
قاضی شیخ علی و خواجه شیخ کجابی را بر بالین خود احضار فرموده وصیت فرمود که ملک متعلق بشاهزاده حسین دار د و حکومت بغداد
به امیر حسن مقرر باشد و امرا گفتند که امیر شیخ حسن بزرگ است تحمل این معنے نخواهد کرد سلطان فرمود که شما میدانید امرا این
کلمه را بر رضائے بادشاه محمول نموده امیر شیخ حسن را مقید ساختند و بادشاه را بحال تکلم نمانده در شب دوم جمادی الاول سنه
مذکور برحمت حق پیوست و همون شب امیر شیخ حسن نیز بقتل رسید و سلطان اویس در بیرون شیروان مدفون گردید خواجه
سلمان ساوجی در مرثیه او مے گوید ۵ اے فلک آهسته رو کارے نه آسان کرده + ملک ایران را بمرگ شاه ویران
کرده + آفتابے را که خلق عالمے در سایه بود + زیر خشت گل بصد خواریش پنهان کرده + آسمانے را فرود آورده از اوج برین +
بر زمین افگنده با خاک یکسان کرده + نیست کارے مختصر گر بر حقیقت میروی + قصد خون و مال و عرض هر مسلمان کرده +
زین مصیبت در زمین واقع نگشت از دور تو + آسمان زان زمان کآغاز دوران کرده + روزگار از روزگار دولت
سلطان اویس + یاد کن وان بر خلائق رحمت سلطان اویس + سلطان اویس بادشاهے بود صاحب فهم و دانش و
جرأت و همت دل قوی و طبع رسا و ذهن مستقیم داشت اکثر نظم هم مے فرمود و همواره خواجه سلمان ساوجی را در مجلس خود مقرب و
مکرم میداشت و سلطان اویس دختر خود به شاه محمود مظفری داده بود و شاه محمود برادر شاه شجاع بود و درمیان هر دو برادر
رنجش بسیار و مخالفت بمثابه بود چون شاه محمود انتقال کرد شاه شجاع این رباعی گفته به سلطان فرستاد ۵ محمود برادرم
شهے شیرین + میکرد خصومت از پے تاج و نگین + کردیم دو بخش تا بیاساید خلق + او زیر زمین گرفت و من بر زمین +
سلطان اویس بجواب او نوشت ۵ اے شاه شجاع ملت و دولت و دین + خود را بجهان وارث محمود مبین +

در روے زمین اگر پیستی دو سہ روز ✦ باللہ کہ بہم رسید در زیر زمین ✦ وقتے شاہ شجاع بار شاہ فارس این ابیات انشا کردہ بسلطان فرستاد ؎ ابوالفوارس دوران منم امان زمان ✦ کہ نعل مرکب من تاج قیصر است و قباد ✦ برو تو جان پدر ہمچو من بمردی کوش ✦ کہ خواہریت نیاید زمادر دلشاد ✦ وسلطان بہ جواب او نوشت ؎ ایا شہے کہ بہ اوصاف عقل موصوفی ✦ شہنشہے چو تو از مادر زمانہ نہ زاد ✦ ز فاضلان و بزرگان دہر دانا دین ✦ کسے بوج بزرگی خود زبان نکشاد ✦ بخواندہ ایم فراوان درین مقرر عمر ✦ کتاب نظم و تواریخ شرح او ستاد ✦ نخواندہ ام نشنیدم ندیدہ ام ہرگز ✦ کسیکہ چشم پدر کور کرد و مادر کاو ✦ وشاہ شجاع در جواب گوید ؎ بامداد بروں رو ز عرصۂ شیراز ✦ قدم روان نہ دو شو بجانب بغداد ✦ ببارگاہ رفیع خلیفۂ ایام ✦ بنائے خطبۂ شاہان اویس بن دلشاد ✦ سلام من برسان و بگوے بسیارش ✦ کہ چشم بد بجمال و جلال تو نرساد ✦ مرا تو طعنہ مزن زانکہ در ایام شباب ✦ جریدہ وخطائے باختیار افتاد ✦ وگر چنانکہ در اری مرا و طعنہ زنی ✦ بہ خالقی کہ مرا تاج و تخت شاہی داد ✦ چنانکہ زور بکاوم زن بدر رامن ✦ اگر بدست من افتی ترا بخواہم کاو ✦ الغرض سلطان اویس فاضلے عاقل بود ✦

ذکر بعضے از شعرائے عہد او

از عمدہ شعرائے عہد او جمال الدین خواجہ سلمان ساوجی است از اکابر شعرائے ساوہ و پسر خواجہ علاؤ الدین محمد ساوجی بود در شعر و شاعری گوے سبقت از امثال و اقران در ربود حقا کہ وحید العصر و یکتائی روزگار خود بود حضرت شیخ رکن الدین خواجہ علاؤ الدولہ سمنانی رحمۃ اللہ علیہ میفرمود کہ از زمان شعر سلمان در ہیچ جا نسبت خواجہ سلمان از ساوہ بہ بغداد آمدہ منظور نظر عاطفت امیر شیخ حسن جلایر گردید و بعد از زوے در مقربان سلطان اویس ہے بود شبے سلمان در مجلس شراب سلطان حاضر بود چون بیرون آمد سلطان فراشے را گفت کہ شمعے بالگن زر ہمراہ او ببردہ بخانہ برساند صبح فراش لگن را طلبید خواجہ این بیت نوشتہ بسلطان فرستاد ؎ شمع خود سوخت بہ زاری شب دوش و امشب ✦ گر لگن طلبد شاہ زمن مے سوزم ✦ سلطان خندان شدہ فرمود کہ از خانہ شاعر طامع لگن بیرون آورند و لگن را بدو بخشید و خواجہ در مدح سلطان اویس قصیدہ گفتہ در صلہ او دہ سیو غال انعام یافت چند شعر از ان نوشتہ میشود ؎ در برج در عقیق بلیت لقد جان نہاد ✦ جنس نفیس یافت بجائے نہان نہاد ✦ قفلے ز لعل بر در آن درج زر بلبت ✦ خالت ز عنبر آمد و مہرے بر آن نہاد ✦ سلطان اویس داد و دین کز کمال عدل ✦ در سلطنت قواعد نوشیروان نہاد ✦ مہرے عنان توسن ایام چرخ داشت ✦ چون پیر گشت در کف آن نوجوان نہاد ✦ نصرت کہ مرغ بیضۂ فولاد تیغ اوست ✦ بر شاخسار رایت او آشیان نہاد ✦ چون صید آہنین حسامش کشیدہ دید ✦ چرخش لقب سکندر گیتی ستان نہاد ✦ ہر سہ کہ گرگ بہ عہد تو باز یافت ✦ در دم گرفت و برد بہ پیش شبان نہاد ✦ تا بے روزگار کرا بیخ خشت زر نگار ✦ بر طاق چار مین بلند آسمان نہاد ✦ چون اوج بارگاہ جلال ترا بدید ✦ بر کند مہر ازو در ازین آستان نہاد ✦ وسلمان آخر الامر بتاریخ سنہ احدی و اربعین و سبعمائہ از ملازمت استعفا جست و چہار قطعہ مشتمل بر سہ مطالبہ گفتہ

دانست جمشید وقت ✤ چون کنی بر دشمن جوان پور دستان خوانمت ✤ سوے خویشم خوان کہ من خوانم ترا عاشق نواز ✤
سوے من بخرام تا سرو خرامان خوانمت ✤ گوش کن اسرار ناصر باز دان اسرار را ✤ تا میان مردمان شاہ نخندان خوانمت ✤

ذکر سلطنت سلطان حسین ابن سلطان اویس ابن امیر حسن ایلکانی جلایر

چون سلطان اویس ازین دار فنا رحلت نمود پسرش سلطان

حسین باتفاق امرائے عظام و ارکین سلطنت مثل امیر عباس و مسافر و محمد دولدے و عمر قبچاق و سلیمان آتابک و لولو و رہمان شاہ و سلطان شاہ و اسرائیل و غیرہم امرے کبار بر سریر کامرانی نشست و امیر عادل آقا کہ در سلطانیہ بود و شیخ علی ایمانی کہ در ہمدان بود ہر دو بدین اتفاق رضا دادند خواجہ سلمان ساوجی این ابیات بہ تہنیت گفت ؎ اے در پناہ عزت خورشید بادشاہی ✤
محکوم امر و نہیت ازماہ تا ماہی ✤ ہم ملک تست ایمن از صدمۂ تنزل ✤ ہم دور تست فارغ از ہمت تباہی ✤
از رائے تست عالی رایات کامگاری ✤ در شان تست منزل آیات بادشاہی ✤ اصلاح مملکت را کلک تو بود آمر ✤
افساد مملکت را تیغ تو بود ناہی ✤ تا آفتاب گردد گرد جہان بتابد ✤ در آفتاب گردش زین سایہ الٰہی ✤ خورشید
در زمانت خواہد کہ عین باشد ✤ تا سکۂ جبینش سلطان حسین باشد ✤ چون سلطان بر تخت پدر نشست جمیع امرا
و ملازمان را بلسان زمان پدر بر امور مقرر داشتہ تغیرے بقواعد پدر و ضوابط ایلکانیہ روا نداشت و در اوائل بہار
سنہ سبع و ثلثین و سبعمایہ ہجری در اوجان قرلباشی کردہ بمشورت امرا بہرام خواجہ و فرامحمد قراقوینلو ترکمان کہ دم
از طغیان و عصیان مے زدند لشکر کشید و عادل آقا و دیگران را بقراولی فرستاد و فوج قراول قلعہ بند لہب را در امد
زمان تسخیر نمودہ بہرام خواجہ در ارزنۃ الروم بود و فرامحمد در قلعہ ارجیس و سلطان فرامحمد را در ارجیس محصور ساخت
فرامحمد ناچار شدہ برائے صلح مہلتے و خواست و خواست کہ دریں دو ہفتہ ایام مہلت خندق را کندہ منتظر امداد عم خود
بہرام خواجہ باش چون سلطان در آخر ایام مہلت بر کید او آگاہ شد محاصرہ از سر گرفت و گرد حصار چندان چوب و خاشاک
چید ند کہ از قلعہ در گذشت درین اثنا خبر رسید کہ از جانب بیرام خواجہ فوجے رسیدہ است سلطان با امرائے برانغار
سوار شدہ آن فوج را شکست داد و فرامحمد مجبور شدہ از در اعتذار در آمدہ عرضداشت نمود کہ چون بادشاہ بندہ را
بخشیدہ معاودت فرماید بعد بست روز بندہ حاضر شود و بادشاہ صلح و اطاعت او پذیرفتہ برگردید و فرامحمد نیز بسبب
وعدہ حاضر شد و بست ہزار گوسفند سالانہ بسا وری برادر مقرر شد و بادشاہ بہ تبریز رسید و در موسم بہار کہ بادشاہ بہ اوجان
رسید عادل آقا نیز از سلطانیہ بار دوی ہمایون آمد و امرائے سلطان مثل اسرائیل و عبد القادر و در حسن و شاہ درویش
و غیرہ از انیاقان بقصد عادل آقا اتفاق نمودند خواستند کہ اگر سلطان نیز بہ تجویز ایشان کار نکند بر او رش با یزید را
بسلطنت برداریم و باین ارادہ بدرگاہ سلطان رسیدند و ایما بخانہ زد عادل آقا آمدند و گفتند کہ تا اکنون تو امیر و
پیشوا بودی اما الحال ترا نمیخواہیم و عادل آقا گفت کہ شما دانید و بیرون رفتہ بعزیمت سلطانیہ نمود و امرا جمعے را

از عقب برای آوردن او فرستاد اما عادل آقا معاودت مصلحت ندیده بدر رفت و به سلطانیه رسید چون شاه منصور به پناه او آمده بود و آقا دیرا به همدان نصب نموده بود درین وقت اوراطلبیده لشکرے جمع آورد و برای یاغی شمس الدین ذکریا و جمال الدین ثلغر را تکلیف نوشتن برات بر ممالک داد ندر والیشان از نوشتن برات مکریا نمود ند اما سلطان حسین نیز از امر متوهم شده و بسیم سیر وار شده به تبریز آمد و بکوچه بندی حکم کرد ر مردم باطیع فرمان او گشتند و امرا خزانه بادشاهی را غارت نمود و علاوم بنداد شدند تا با امیر اسمعیل عذرے کنند و بادشاه سفیرے نزد عادل آقا فرستاده برای دفع ایشان امر فرمود و عادل آقا شاه منصور را بقراولی تعین کرده خود نیز با پنجهزار سوار در پے ایشان رفت و بامرائے قوم اویرات و دیگر اقوام کاردنامها فرستاد که بندگان بادشاه یاغی شده ے آیند سر راه بر ایشان گرفته تاریب نمایند که غارت ایشان بشما داده شده هزار سوار اویرات باچشم انتظار و بر کمین ایشان نشستند چون بیشه ها و کوه هاے صعب بود نامرائے یاغی قصد برگشتن کردند باب گورکان که اورا کورک گویند رسیدند شاه منصور ابن مظفر ابن محمد مظفری تزاول عادل آقا بایشان رسید و امرا تاب مقاومت در خود ندیده بعضے راه فرار گرفتند و برخی پناه بشاه منصور بردند و شاه منصور ایشان را مطمئن نموده گفت که تا من زنده ام در بدن دارم شما آسیبے نخواهد رسید و عادل آقا مظفر و منصور برا غه بازگردید سلطان اسمعیل نامه بعادل آقا نوشت و سطرے چند بر حاشیه آن باب زر بدست خود نوشت که مالشش طلاق سوگند خورده ایم کرد ے امرائے یاغی را نه بینیم و آقا را و انمازد کرا درین سوگند جانث شوم باید که بشفاعت یاسائے بزرگ در باب ایشان حکم کند و آقا بموجب فرمان همه را قتل رسانید هر چند شاه منصور سعی در شفاعت ایشان نمود مفید نیفتاد و شاه منصور ازین سبب رنجیده به همدان رفت و عادل آقا بسلطانیه برگشت ۔ ✣

ذکر خروج شاهزاده شیخ علی الیکانی جلایر و نشستن بر تخت بغداد باطمینان خاطر

چون امیر اسمعیل حاکم بغداد جمعے از مردم کم پایه را نواخته بود و آنها بتحریک شاهزاده شیخعلی فرصت قتل او میجستند روزے که آتش در خانه عبد الملک تمغاچی افتاده نوکران امیر اسمعیل بدانجا رفته بودند و امیر اسمعیل برائے نماز پیشین بمسجد جامع میرفت شمشیر او قراحمد در ترکش را مبارکشاه حسب دستور گرفته تا همراه آورد ند چون امیر وجیه الدین اسمعیل بیرون آمد قراحمد زانو زده گفت که اے امیر نوروز را سر کی از ینالی بجان آمده ایم اسمعیل چون از اتفاق ایشان قدرے واقف شده بود گفت که چون از مسجد بیائیم نوروز سهم و مبارکشاه نیز در پهلوے او زانو زده همین کلمه گفت و امیر اسمعیل جواب نمد داده مبارکشاه شمشیر بسر او انداخت و امیر اسمعیل افتاده بانگ زد که اے مهمراد و یاب و امیر سعد دم او بیرون دویده مردمان اورا گذشته بخانه شاهزاده شیخ علی رسیدند و از کار خود آگاهی دادند و بموجب ایمائے او سر اسمعیل را بریده بردند و همدرین قرب اسمعیل عمارتے ساخته بود و سر چوبے بیرون ماند بخارا ن خواستند که نیزه اسمعیل مانع آمد گفت که شاید سر کسے را ازان بیاویزند و بعد از قتل او سرش را ازان چوب آویختند چون شاهزاده شیخ علی بر بغداد دست یافت سلطان حسین ازین خبر یافته ایلچیان فرستاده پیام داد که وطن بالمعتاد است و ما همه زور و

وقوت از انجا یافته ایم و سلطنت آنجا بسبب ارث بتو میرسد و وصیت پدر هم چنان بود الحال از سر راری که با ما میشی لشکر کند چاره نیست اگر تو خود میدانی خوب است والا هر کرا تو میخواهی بفرست و شاهزاده شیخ علی سخنان سلطان را قبول کرده ایلچیان را خوشدل باز گردانید و موافقان خویش را به طبل و علم و کوس و خزائن و مراتب سرافراز فرموده شاهزاده شیخ علی امیر علی اتابک را بحکم امیر اسمعیل مقید بود امیر الامرائے خود ساخت و او از تفصیل معظمات مهام بواسطه فعلی دماغ عاجز آمده پیر علی باوک را از شوستر طلبیده مختار خود گردید و پیر علی شاهزاده و دیگران را بے اختیار نموده اختیار جمله امور بدست او گذشت و عراق عرب تصرف سلطان حسین بیرون رفت و سلطان حسین در سلطانیه توقف نموده از امرائے الموف در باره پیر علی باوک و شهزاده شیخ علی برادر خود مشورت خواست و مجلس بهدید رائیها باین قرار گرفت که با دشاه عادل آقا با لشکر عراق عجم بر بغداد یورش نمایند +

ذکر لشکر کشیدن سلطان حسین بغداد و منهزم شدن شیخ علی ابن سلطان اویس ایلکانی نژاد

در فصل خریف سنه مذکور سلطان حسین و عادل آقا با سپاهے عظیم توجه بغداد گردیدند چون قرب بغداد رسیدند شاهزاده شیخ علی و پیر علی طاقت مقاومت در خود ندیده سوے شوستر رفتند و عادل آقا خواست که سلطان را در تعاقب ایشان برد اما سلطان بهوس عیش طرب بغداد قبول ننموده با خواص و ندما به بغداد رفت و عادل آقا به شوستر روان شد چون تلاقی فریقین رو داد مخالفان تاب نیاورده در قلعه خزیمندو آقا در پے ایشان در رسید که میان او و قلعه حائل لو بغیر کشتی گذشته مردم بسیار در آب تلف شدند آقا قلعه را محصور کرده جنگ انداخت و شاهزاده شیخ علی ناچار شده بالاے حصار بر آمده و آقا را پیش طلبیده گفت که شاهه طور سانید از خدا ے تعالی شرم ندارید که مرا از ملکے که پدر وصیت کرده بود بیرون کردید اکنون که در بن قطعه دوزخ آرمیده ام دریغ هم مرا نمیگذارید ناچار مرا به پناه شاه شجاع مظفر سے میباید رفت آقا شرمنده شده مقرر نمود که شاهزاده به شوستر قناعت کرده زیاده طلبی نکنند و بعد ازان مراجعت بغداد نمود و سلطان را بهمدان مقام گذاشته بگرمسیان رفت و از انجا بسلطانیه رسید چون بسبب اقامت سلطان در بغداد از زر نجیده بود و مردم رنجش با دشاه و سپه سالار معلوم کردند عبد الملک تمغاچی و غیره بغداد یان با لشکر توران پیش شاهزاده فرستاده استدعائے قدوم نمودند شهزاده شیخ علی بر سبیل استعجال و تغلب تا بستان متوجه بغداد گردید و سلطان حسین بهمدان آمده تجاتی و عمر تجاتی را بحرب مخالفان مقرر نموده پیر علی باوک در حمله اول بهرود رسیده گرفتار ساخت سلطان حسین چون بدید متوجه تبریز گردید و شاهزاده شیخ علی از تعاقب منع فرمود اما از بادهم مردم بسیار بجان دادند و سلطان به تبریز رسیده درین اثنا عادل آقا با شاه شجاع مظفری والی شیراز و فارس صلح کرده خواست که ری را از امیر ولی بستده بشاه منصور متنزع نماید شاه منصور رسولے فرستاده از آقا مدد خواست و آقا نیز از جریمه او در گذشته نوشت که باز آئی تا ترا پیش بینی خواهی بود و شاه منصور با آقا پیوسته هر دو در استخلاص

قلعه شهریار کرمیت بستند و فرهاد آقا طمع آرا آنجا مهلت یک هفته طلبید تا از امیر ولی اذن خواسته قلعه بسپارد و در همین اثنا خبر قتل سلطان حسین رسید و آن چنان است که سلطان ویس را سپران متعدد بودند اول امیر حسن که روز وفات پدر کشته شد دویمی سلطان حسین که بادشاه شد سیوم شاهزاده شیخ علی که در بغداد مستولی شد و چهارمی سلطان احمد و پنجمین سلطان بایزید احوال امیر حسن و سلطان حسین و شیخ علی گذشت اما سلطان احمد که از برادر خود سلطان حسین کوفته خاطر بود در سنه اربع و ثمانین و سبعمایه که عادل آقا بالفتح ملک ری رفت و بادشاه اکثر امرا را بنصرت آقا فرستاد و گرد او نبود از ندما و مصاحبان که هر شب بشراب خوردن و ملیفه بازی میگذرانیدند دیگری نماند سلطان احمد متوجه اردبیل گردید سلطان حسین وفا قتلغ را که خاله زاده او بود فرستاد تا او را بهر نوع که تواند باز گرداند سلطان احمد قبول نکرده و با آران سوخان رفته و گرد او از مردم افغان را جمع آورده و چون پسر فرخ زاد حاکم اردبیل را همراه گرفته بر سر سلطان حسین رسید سلطان حسین مقابله با او از حیز طاقت خود منقود دیده مخفی شد و سلطان احمد او را بدست آورده بدرجه شهادت رسانید و سلطان بایزید برادر دیگر او پیام گرفته بدو فرستاد چون رسیده بر اسپی از اسپ گله بایان سوار شده به سلطانیه رسید و این واقعه در سنه اربع و ثمانین و سبعمایه واقع شد ند +

ذکر سلطنت سلطان احمد ابن سلطان اویس ابن امیر حسین ابن امیر حسین ابن امیر آقبوقا ابن امیر ایلکان جلایر در لکین ثور نز

چون سلطان احمد از قتل او در فرصت یافت بر تخت سلطنت نشست و عادل آقا بادشاه منصور در سلطانیه رسیده سلطان بایزید را البشوکت هر چه تمامتر بر تخت سلطنت نشاندند و عادل آقا شاه منصور را نیز مقید کرده بقلعه کراد تو فرستاد و باسپاه کثیر و اعتبر نمود و از موضع میانه یاغی یاستی پسر شیخعلی ایناق و ابو سعید پسر ملنک خود را از عادل آقا کشیده بسلطان احمد پیوستند و سلطان احمد که هنوز قوتی نگرفته بود ناچار مقهور شد و سلطان بایزید و عادل آقا متعاقب او به تبریز رسیدند و از انجا در پی سلطان احمد روانه شدند و امیر سافر را در تبریز بنیابت عباس آقا مقرر فرمودند محمد داقی و قرابسطام را بکنار آب ارس بضبط پل ضیاء الملک فرستادند سلطان احمد نامه به محمد داقی و عباس آقا نوشت که شما نوکران پدر منید و اکنون سر خدمت عادل آقا فرود آورده اید ایشان از زبان پیام تنبیه شده سلر ستابعت آقا باز زدند و مقرر نمودند که در فلان روز یاغی شوند و چنانچه محمد داقی در مقام اظهار بغاوت نمود چون عادل آقا از عباس آقا و سافر ایناق در باب رفع او شورت جست ایشان نیز اظهار مخالفت کردند عادل آقا ناچار شده از راه مراغه بر چغتو رفت و بعضی از قلاع آنجا را مضبوط ساخت و سلطان احمد چون این خبر یافت حمزه یاغی یاستی و ابو سعید را با فوج تومان لشکر به تبریز فرستاد و سافر و عباس با جمعی از اعیان تبریز بیرون آمده با دند حمزه و غیره دانستند که اگر اینها پیش بادشاه روند سهمات و عظمات مفوض به آرائی اینها خواهند شد و ما را کسے نخواهد پرسید لهذا وقت ملاقات اول از سلام هر دو را گشتند و

وسلطان احمد ازین حرکت بغایت آزرده شد اما چه کند که وقت از دست رفته و تیر از کمان جسته بود الغرض سلطان احمد تبریز رسیده شهر را بآئین تنکو آئین بستند ۔

ذکر محاربه سلطان احمد با شهزاده شیخ علی

چون بعد از واقعه سلطان حسین ایلچیان عادل آقا به بغداد رسیدند شهزاده شیخ علی بخیال تسخیر تبریز با لشکر فتنه انگیز روانه شد و سلطان احمد نیز جنگ را پذیره شده و میان هر دو گروه محاربه شد عمر تجاق که در جوانغار سلطان احمد صف را ویران کرده بشاهزاده شیخ علی پیوست و سلطان احمد از بقیه امرا نیز متوهم شده از معرکه تبریز عنان برگردانید و به نخجوان رسیده بر مزار پر انوار حضرت عمر نخجوانی علیه الرحمة با قرا محمد قراقونیلو ترکمان ملاقات کرده از و استمداد جست و قرا محمد با سلطان قرار داد که ما برای بادشاه سعی میکنیم اما سلطان را باید که در جنگ هرجا که گوییم استاده ماند تا بالطرق تراکمه بجنگیم و دیگر آنکه با غنائمی که ما را بحرب بدست آید کسی را کاری نباشد سلطان قبول این معنی نمود و قرا محمد با پنجهزار مرد ترکمان بمدد سلطان برخاسته سیصد نفر را یک قوشون ساخت و هر قوشونی را سی دسته نمود و فرمان داد که از هر قوشون ده مرد پیشتر رفته تیر اندازی کنند چون دشمن بایشان حمله کند بگریزند و ده نفر دیگر بامداد آن ده نفر سابق رفته تا ایشان دشمن از هم فرو ریزد و تدبیر موافق تقدیر آمده بهمین طریق قرا محمد لشکر شیخ علی جلایر را شکست و شیخعلی جلایر این سلطان اویس پیر علی سپه سالار را بقتل رسیدند و دو هزار نفر از فوج او کشته شدند و اموال بسیار بدست تراکمه افتاد و سلطان احمد به تبریز رسیده بقیه سپاه بغداد را مشمول عواطف ساخت و عادل آقا بحر و این خبر به تبریز روانه شد سلطان خواجه صدرالدین اردبیلی را در میان آورده بساط صلح گسترد و خاله خود و قاتلغ را بقرا محمد عقد بسته دختر قرا محمد ترکمان را بالنقد خود در آورد و ازین قرابت سر ترکمان از فلک افتخار در گذشت و عادل آقا قصد تبریز نموده خواجه صدرالدین برای اخبار نزد بادشاه فرستاد اما سلطان احمد بر خیر اندیشی آقا اعتماد نکرده خواجه کمج و مولانا شمس الدین البصری را جهت درخواست عهدنامه میان موثق بامان فرستاد چون آقا تدبیر یک شد سلطان از غروق را قلعه تهمتن فرستاده خود با یاران و موغان رفت و عادل آقا در راه جان آمده بضبط ملک و مال پرداخت و عازم آران شده بعضی بردی امیر موشنگ حاکم آنجا برای صلح از جانب سلطان آمده سخن بین قرار داد که آذربایجان تعلق بسلطان احمد دارد و عراق عجم متعلق سلطان بایزید و عادل آقا در عراق عرب شریک باشد و دار و خرد و دیوان از قبل سلطان بدان دیار رسد و آقا بسلطانیه برگشت و به سخن بغداد یان فریفته تورسون پسر خال خود را بضبط بغداد فرستاد و زیارت [illegible] خواجه امام الدین تجنی داد تورسون را مرای بغداد و همراهیان شیخ علی به بغداد رسیدند چون عبدالملک [illegible] با کسانیکه امیر اسمعیل را کشته و معتمد گشته بودند ملاقات تورسون رفت و تورسون ایشان همه را [illegible] بدست رفاقت کرد و دو هزار تومان از منزل او یافتند و خزینه که جهت عادل آقا جمع شده بود غارت شده از بغداد بر خاست و تورسون از ضبط بغداد عاجز آمده

سلطان احمد بمرو رسیدن این خبر به بغداد رفت و تورسون از راه یعقوبیه فرار و زید و آخر گرفتار شده مع خواجه قوام الدین کشته شد و امیر علی و سندو دی و توربچی و سلطان حرب اندیشه مذبذب با سلطان نموده بودند سلطان را معلوم شده ایشان را به یاسا رسانید و شاه منصور را مکرده به شوستر فرستاد و شاه منصور آن ولایت را بضبط خود در آورده دیگر با سلطان کاری نداشت و سلطان احمد در بهار سنه خمس و ثمانین و سبعمایه خواجه یحیی اسمعانی را در بغداد گذاشته به تبریز رفت امیر عادل آقا نیز با غلبه تمام متوجه حرب او گردید و در مراغه با همدگر رسیدند و قتالی سخت و اتفاقده و بیچ یکی غلبه کلیه نیافته از همدگر جدا شدند سلطان احمد بر افرفت و آقا به سلطانیه برگشت و بار دگر سلطان لشکر جمع کرده بزنجان رسید و عادل آقا سلطانیه را بمحافظان خود سپرده خود بهمدان رفت و سلطان بایزید همراه او بود ایلچی پیش جلال الدین شاه شجاع مقرر فرستاده و شجاع دانست که بعیله بایزید بملک ایلکانیه تسلط خواهد یافت سلطان را نوید امداد داده خود بکمر فادقان رسید و سلطان بایزید و عادل آقا بار دوی او پیوستند و سلطان احمد نزد ایلچی پشاه شجاع فرستاده پیام داد که بایزید بلاد من است هر چه خواهد میدهم اما عادل نوکر من است و باغی شده رو بدان دولت آورده است اورا بحریم حرمت راه نباید داد و شاه شجاع خواست که سلطانیه را بنام بایزید بگیرد و بدین اندیشه حکم فرمود که پیچ یکی از اعز السلام آقا نروند و همه بخدمت سلطان بایزید حاضر باشند و سلطان احمد نیز بدادن سلطانیه رضا مند شده به تبریز رفت شاه شجاع اکثر امرای فارس را بسلطانیه فرستاد تا افتیار قلعه سلطانیه فارسیان را باشد و محصلان جهت تحصیل اموال مقرر کرد و امیر قبچاق و محمد شید امرائے دولت جلایر ایشان را در قلعه راه نداده بشهر فرود آورند و اندک علوفه و غله فرستادند و فارسیان ناچار شده بشیراز رفتند و سلطان بایزید در چند روز عمر قبچاق را قتل کرد امرائے دیگر از و متوهم شده گریختند سلطان احمد جلایر بر سبیل استعجال السلطنه رسیده و قلعه را بگرفت و پسر خود شاهزاده آقبوقا را که در ساله بود بحکومت آن مقام نصب فرمود و مهمات آنجا بشیخ محمود جاندار نهاده چوپان توربچی را کوتوالی داد و سلطان بایزید را همراه خود به تبریز برد و همدرین اثنا ایلچیان شهنشاه گردون اساس صاحبقران امیر تیمور گورکان بر الاس رسیدند و سلطان احمد مقرر نمود که ایلچیان او را در بغداد بمانند و خود نیز متعاقب ایلچیان ببغداد رفت اما عادل آقا بعد از رفتن بادشاه به سلطانیه رسیده جمعیتے گرد کرد و سلطان احمد بار دگر به تبریز آمده امیر ولی بیسود از صدمات افواج صاحبقران از جائے رفته نزد سلطان آمد و سلطان او را بعد الطف بسیار خود مشمول فرموده با امیر ستتیای بسلطانیه فرستاد تا عادل آقا را بهر نوع که توانند در دام آرند و سلطان احمد در تبریز بجور رشده خبر فوت او در اطراف شائع شده عادل للطمع ملک سلطان لشکرے جمع آورد و همدرین اثنا حاجی سلطان از آذربائیجان بطور مغلات در رسید و آقا الطف الله داماد خود را با برسم شگون برادر فرستاد و حاجی سلطان کمین کرده چون مخالفان بادلجائے مشغول شدند بر ایشان تاخت و کشت و خون بسیار کرده قتیله سیف خانب و خاسر بسلطانیه برگشتند و حاجی سلطان امیر ستتیا را به قلعه سلطانیه را محاصره نمودند و نیز امیر ولی پیغام آقا داد که من از صدمه لشکر بر الاس پناه بپادشاه آورده ام و بادشاه مراتبونشانداده

اکنون ترا باید که بیرون آئی تا با اتفاق استرآباد را از لشکر براس بگیریم عادل آقا ازین پیام خندیده گفت که ۵ بروا ین دام بر مرغ دگرنه + که منقار البند است آشیانه + پنجاه هزار مرد مغول در استرآباد و خراسان ساکن اند و صاحبقران با دویست هزار سوار گوش بر آواز در ماوراالنهر نشسته است مرد و اتا با وجود اینهمه چگونه خیال تواند بست که از من تو چیزی خواهد کشود ۵ جاے که عقاب پر بریزد + از پشه لاغری چه خیزد + شما میخواهید که مرا بفسانه فریفته سرنگون سازید امرا ازین جواب مایوس شده در جنگ و حرب سعی مے نمودند نائب امیر ولی باجازت درون قلعه رفته از هر گونه سخن میگفت امیر سنیتای بشاه نوشت که امیر ولی را حکم شود که از در قلعه برخیزد و درنه ازین اتفاق فساد عظیم متولد خواهد شد و سلطان بصلاح اطباء بهت رفع ضعف و بقیه عوارض هوا بغداد کرده و سلطان خواجه خواجگی را با پسر عادل آقا فرستاد که امیر حسن این عادل را نزد پدر رسانیده و تملقات آقا کرده او را همراه گرفته بتبریز بیاید و چون این عنایت ها نمود مارا آقا نه پذیرد امیر ولی بتبریز رسیده و امیر سنیتای بمحاصره پرداخت و عادل آقا جوابے نفرستاد امیر ولی برخاسته بتبریز رفت و امیر سنیتای بمحاصره مشغول بود ناگاه امیر سنیتای نیز ترک محاصره کرده بآذربائیجان رفت و سبب او آن بود که رسولے از پیش توقتمش خان او زبک نزد سلطان میرفت چون معلوم نمود که صاحبقران در ری تشلاق کرده امیر ولی فرار شده بخان عرض داشت که عرضه حالیست توقتمش خان بکاغلان و نجقی خواجه را با پنجاه هزار سوار فرستاد تا بدربند رسیدند قاضی رسول او در بغداد رفت و سلطان باجوانے مغل که همراه او بود نزد توقتمش باخته و قاضی مشغل بلاهیت نمود و همین صورت را بنائے مخالفت نموده خان بر لبغ داد که اموال در بند در ملک سلطان در آمده او اگر فتار ساز ند چون اقوال او در یک بتبریز رسید امیر ولی بگریخت و تبریزیان او زبکان را اصل نشمردند چون بلد بیکهفته او زبکان شهر را گرفتند از قتل و غارت و ریقچه ناغر نگذاشتند ۵ نهب تبریز قتل و غارت او + بود تاریخ تاز ینت تبریز + و او زبکان بعد از قتل و غارت تبریز باز گشتند اما عادل آقا بعد از رفتن امیر سنیتای از محاصره متخلص شده در غره ذی الحجه سنه سبع و ثمانین و سبعمایه بر سر حاجی سلطان رخت امیر حاجی در بامنار نشسته شراب میخورد و چون این خبر شنید شمشیر گرفته روئے بمخالف آورده چندان جنگید که کشته شد +

ذکر لشکر کشی صاحبقران مملکت ستان امیر تیمور گورکان بر اس عراق عرب و عجم و بیرون آوردن آن ممالک از تصرف سلاطین جلایریه ایلکانی بیک قلم

در سنه ثمان و ثمانین و سبعمایه صاحبقران گردون توان از سمیر قند

باران زمین لشکر کشید و بسمع صاحبقران رسید که سلطان احمد لشکرها جمع آورده از بغداد به تبریز آمده بهت صاحبقران شاهزاده میران شاه میرزا را بمنغلاے تعیین کرده خود نیز از عقب در حرکت آمد سلطان احمد ازین خبر کلمه العود احمد خوانده به بغداد برگردید و صاحبقران امیر حاجی سیف الدین را بتگاپوے او فرستاد چون امیر السلطان رسیدند سلطان احوال و اثقال گذاشته بدر رفت و درین جنگ الیاس خواجه پسر امیر شیخعلی بهادر کامیر اعظم لشکر صاحبقران بود زخمی خندهٔ مرا ے

برلاس راو نخجوان نیز خونریزی بسیار دست داده و صاحبقران ایکوتمور را بسلطانیه فرستاد تا احمال و اثقال عادل آقا که اسم او بعضی سارق عادل مینویسند ضبط کند و عادل آقا خواست که بصاحبقران دستبردی نماید چون بخرگاه رفت بموجب فرمان او را گرفتند و قماری اینماق قوچین سرش از بدن جدا نمودند و بعد ازین وقایع صاحبقران بارد گرد سنه خمس وتسعین وسبعمایه هجری از فارس به اصفهان آمد و سلطان احمد حضرت شیخ الاسلام عبد الرحمن اسفراینی را به سفارت فرستاد که من بنده و خدمتگارم اما یارای آن ندارم که بخدمت حاضر شوم صاحبقران میخواست که سلطان احمد رؤس منابر خطبه باسم همایونش خواند و وجوه و نانیر را بلقب شریفش مشرف سازد تا ازو درگذرد اما چون ایلچی این سخن بزبان نیاورد صاحبقران در سنه مذکور توجه بغداد شد و چون بنزدیک انوار حضرت ابراهیم یحیی قدس سره العزیز رسید از مجاورین او دریافت که کبوتری جهت اخبار لشکر بیگانه به بغداد پرانیده ایم و بارد گر کبوتر دیگر برای تسلی خاطر سر داده اما سلطان احمد با احمال و اثقال از دجله آنطرف رفته و سر پرده متعاد استاده شد چون صاحبقران رسید سلطان احمد بگریخت و امرا در پی او تاختند و بسیاری از سرداران باو رسیده جنگیدند و سلطان احمد از ان معرکه جان بدر برد چنانچه مفصل این کوائف در ذکر صاحبقران گذشته است

ذکر باز آمدن سلطان احمد جلایر در بغداد

چون سلطان احمد از بغداد بجانب حلب گریخت سلطان توقو والی مصر ایلچی فرستاده پیام داد که ما بنده و خدمتگذاریم و ملک مال هم حکم شرکت دارد و چون بادشاه بقرب مصر رسید سلطان مصر استقبال کرده و صد و سی اسپ تازی و سی جامه زربفت پیشکش کرد و بجائی لایق فرود آورد و بعد از چند روز لشکری آراسته همراه سلطان احمد جلایر کرده او را گسیل فرمود چون سلطان بحلب رسید معلوم کرد که صاحبقران سوی دشت قپچاق نهضت فرموده است ازین خبر شادمان شده مصریان را مغفرت بسیار نموده مرخص ساخت خواجه محمود سبزواری بغداد را گذاشته ببصره رفت و سلطان احمد در سنه تسع وتسعین وسبعمایه بارد گر بر تخت عراق متمکن گردید و صاحبقران بارد گر در سنه اثنین وثمانمایه هجری روی توجه بایران و عراق آورد و چون شاهزاده میران شاه پسر او در سنه مذکور رفتاً شکر بغداد کشید بتصور آنکه سلطان احمد جلایر روی براه نهاده بدر خواهد رفت و بغداد بی محنت بدست افتد چون موسم تابستان بود و سلطان احمد میدانست که موسم اقتضای محاصره نمیکند قدم قرار استوار داشته در همین اثنا در تبریز فسادی واقع شد و شاهزاده برگشت و سلطان طاهر ابن سلطان احمد را در قلعه النجق سلطان سنجر برلاس محاصره نموده بود و گرگین خان حاکم گرجستان جمعی را از گرجیان بمدد او فرستاد و سلطان سنجر ناچار شده از محاصره قلعه النجق دست کشید و از دو قلعه خواسته به تبریز رفت و لشکریان شاهزاده میران شاه پسر او با بکمیز با طائفه ازبک و امرای کبار عبید و سلطان سنجر برلاس رسیدند اما چون گرجیان بمدد سلطان طاهر جلایر رسیدند ظاهر بیتها را لشکریان از قلعه فرود آمده به ایشان پیوست و با لشکر برلاس محاربه نموده منهزم نمودند و صاحبقران امیر تیمور گورکان باستماع این اخبارات پریشان غربیت ایران و عراق فرمود و دو دار دودمان گرجیان برآورده امیرزاده رستم را فرمود تا بر عراق عرب یورش

نمایدا میرعلی قلندر گریخته در بغداد رسیده از حادثه آگاهی داد همدین اثنا امیر شروان شاه صاحبقران اورا مکومت خوزستان داده بود و اموال بسیار از متمولان آن دیار ستانده ببغداد رفت و سلطان احمد اورا عزیز داشته شروان شاه سبالغ خطیر بهریکی از امرا و ارکین دولت داد و خدمت ها ئے وفا قتلغ خاتون نیز بجائے آورد بسبب اتفاق فهرست این صرفه بدست سلطان احمد افتاد و سلطان احمد کار از خوف صاحبقران دروازه ها بسته بود و نهایت متوهم نشسته و امرا ئے خود را به تاخت قوم ویرانات فرستاده بود بایشان پیغام نوشت که شروان را گردن زده سرش بفرستند و شروان شاه بهیبت اسم تاخت قوم مذکور رفته بود بسبب الام مقتول شد چون امرا به شهر رسیدند سلطان احمد که سبالغ ها بنام هریکے در فهرست دیده بود تو هم از همه بخاطر آورده یکے را از امرا ئے خود بخلوت طلبیده گفت که فلان امیر که پرورده من است با من دل دگرگون کرده اگر ترا تو هم است کنم مبادا تو هم همچنان کنی و آن امیر قسم ها ئے غلاظ بزبان آورد که اگر از من نمکحرامی سرزند اختیار بپادشاه است اما تا رمقے در بدن دارم از خدمت بادشاه خود را معاف نخواهم داشت سلطان احمد اورا برایری مامور کرده که اورا بیاسا رساند و اموال او را بگیرد چون ازان فارغ شد نوئینی دیگر را طلبیده بر آن مامور میکرد و بهمین طریق دو بهر وجه که میسر شد در یک هفته دو هزار کس از مردم نامور خود را به کشت روزے که سلطان ندیمان و محرمان خود را بدست خود گردن زده از قصر انداخت و شمشیر بدست پائین می آمد فراشے بحضور او رسیده گفت که فلان فلان کس را کشتم بفرمایند که کیکوشد باید که من بادشاه زنده باشیم که مهم دیگران سهل است سلطان درخنده شد تیغ از دست بینداخت و او را الامان داد و وفا خاتون که خالهٔ او بود و هم او را تربیت کرده بود فرمود تا بالشی بر روے او نهاده کشتند و زنان و فرزندان خدمتگاران را اکثر بدست خود گشته در دجله انداخت و بعضے نوشیدند که وفا قتلغ خاتون را با بعضے از اهل حرم بکشتی نشانیده به واسط فرستاد و در راه ملاحان با مرا و همه را غرق کردند الغرض سلطان بیرحم از خلل داخ همه امرا و خدمتگاران خود را بهر نوع که توانست کشت و در رابسته نشست و دیگر کسے را پیش خود راه نداد حتے که باو رچیان آش خاصه پخته به کنیزیا خدمتگار مے داد و مے رفتند و کسے را پیش او باز نبود آخر بعد از عرصه باشش کس از محرمان در کشتی نشسته و از دجله گذشته روے به راه نهاد و به اچسام قراپوسف قتلوتو نیلو ترکمان روانه شد اما باورچیان که از رفتن او آگاه نبودند مدتے بر طریق سابق آش را پخته بجائے معهود مے نهادند و خدمتگاران را آن همت مُنعت بدست آمده مے خوردند و کسے را از رفتن او خبر نبود سلطان احمد به قراپوسف پیوسته او با همراه خود به بغداد آورد و آنسوے آب ایشان را منزل داده خود به شهر رسید و چندان اقامتے نه دانسته بایشان داد که خیال غارت از دل بیرون کردند چون در اواخر سنه اثنین و ثمانمایه مسموع شد که رایات نصرت آیات صاحبقران امیر تیمور متوجه بغداد شدند و صاحبقران عزم روم دارد دانست که دیگر راه برآمدن برائے او نخواهد بود لاجرم عیال و اطفال و جواهر و اموال را گرفته عزیمت شام نمود و قراپوسف نیز همراه او بود چون بحلب رسید تیمور تاش والی آنجا با امرائے شام

بحرب ایشان بیرون آمده وصفها آراستند سلطان نیز با شاهزاده نوراللورد و شاهزاده معتصم و علی بادشاه و سیاوش و شاهین
وفرخ وغیره امرائے جلایر و یارعلی قراتونیلو و پیرحسین سعد الیاس قاسم امرائے تراکمہ صفها آراسته محاربه سخت نموده زور
احوال شامیان بشام بکبت رسید و لشکر شام منهزم گردید و اموال بسیار بدست سلطان درسید چون سلطان قوت و مکنت
محاصره حلب نداشت بجانب روم روانه شد و در لواح بهشتی درمیان سلطان و قرایوسف ترکمان غباری پدید آمده و
قرایوسف از رکاب او تخلف نمود اما چون سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی قیصر روم از آمدن سلطان احمد آگهی یافت
بنفس مبارک باستقبال او برآمده و شرائط تعظیم بجائے آورده یکدیگر را در کنار کشیدند و سلطان ایلدرم بایزید بادشاه
آراسته کوتاهیه را برائے مصارف سلطان مقرر فرمود و سلطان احمد چند سالے بعیش و طرب گذرانیده و قرایوسف نیز از
سیل لشکر برلاس ازجائے بجا شده پناه ببسلطان المعظم برد و سلطان او را نیز مشمول عواطف نموده آق شهر را برائے
مصارف او مقرر داشت اما چون صاحبقران لشکر به بغداد فرستاد فرخ نام امیرے از امرائے سلطان در انجا بود امیر علی قلندر
ازسندی و جهان احمد از یعقوبیه و فرخ از دجله و میکائیل از رحبه متفق شده با امیرزاده رستم جنگیده منهزم شدند و فرخ در بغداد
متحصن شده بعذر آنکه از سلطان احمد مامورم که اگر صاحبقران بیاید قلعه را باو بسپاریم چون صاحبقران از ولایت شام
باز گشته ببغداد رسید شهر بغداد را از هر جانب فروگرفتند و بالآخر بغداد مفتوح شد و خلق بسیار قتل شدند چون بهادران
بسیار در تحصار تلف شده بودند فرمان شد که هر یکسر بسیار درو بدین سبب تیغ لشکر صاحبقران آغاز مرافشانی کرد
از سر کشتگان مناره ها برافراختند و سادات و علما و صلحا را امان دادند و بغیر از مساجد و مدارس و خوانق و دیگر جمیع عمارات را
باخاک برابر ساختند و این واقعه در یکشنبه بهفتم ماه ذیقعده سنه ثلاث و ثمانمایه واقع شده و سلطان احمد بعد از آنکه صاحبقران
بر سلطان رونمی خبر یافت از آن دیار برآمده بمملک شام شتافت و سلطان مصر ایشان را مقدم ساخته خبر بها پیسر یملاق
مسیر فرستاد و صاحبقران پریغ فرستاد که قرایوسف را بند از بند جدا کرده و سلطان احمد را بند کرده بفرستد و در محبس شام میان
قرایوسف و سلطان احمد مخالطت و محبت واقع شده و در آن هنگام قرایوسف را پسرے پیدا شده پیرے بلاق نام و سلطان
احمد او را در فرزندی خود گرفت و نزد خود نگاه داشت و با یکدیگر عهد بستند که اگر خلاصی یابند قصد یکدیگر نکنند و بر یکدیگر
قرایوسف و بغداد از سلطان باشد قرایوسف شبے در خواب دید که در مجلس صاحبقران حاضر است و آنجناب انگشتری
از دست مبارک بدو داد و سلطان تعبیر کرد که بر ملک از ممالک صاحبقران مسلط خواهی شد اما در همین اوان صاحبقران
وفات یافت و از خوش نصیبی اینها امیر الامرائے شام باغی شده و فرخ شاه سلطان مصر با امرائے خود در رفع او شورت
کرده و سلطان احمد جلائر و قرایوسف ترکمان را از حبس برآورده بشمول عنایت ساخته و با استصلاح هزار نفر اسپه و اسلحه
و زر نقد سلطان احمد و قرایوسف داده مقرر کرد که هر یکے با پانصد کس ملازم باشد اما از مردم سلطان احمد در انجا بجز
از خدمتگاران چند کسے نبود سلطان هر چه از خزانه گرفت بآن جماعت داد اما از توابع قرایوسف تراکمه بسیار در آن

ولایت طائفه بنوکری و برخی بحرفه مشغول بودند قرایوسف ایشان را جمع کرده پانصد مرد آراست و بادشاه اورا مشمول عنایت خسروی چون آنرو عاصی تر آمد بجد نهایت رسید و در میدان چوگان که مصریان اظهار جلادت و جرأت ترکمانان دیده برآتش حسد غلطیده گفتند که ترکمانان از مراکب بزیر آمده میدان را از سنگ و کلوخ صاف کنند و ترکمانان قبول نکرده و قرایوسف نزد بادشاه مصر رفته و کلمه چند با و گفته با هم بیان بیرون رفت و از حدود مصر بیرون آمده تا کنار فرات غارت کنان رفتند و در دیار بکر رسیدند و قلعه اونیک را گرفتند اما سلطان احمد قوت نداشت که این چنین برآید ناچار بحرقه درویشی از مصر بیرون رفت +

ذکر آمدن سلطان احمد ایلکانی جلایر در بغداد و نشستن بر تخت عراق عرب و بدست آوردن تبریز و نهایت کار آن بادشاه و الاتر از تقدیر خالق العباد

چون سلطان احمد از محبس مصر خلاصی یافت روی بشام نهاد و از آنجا بدیار بکر رسیده بجلد رفت و بگوشه نشسته اندک اندک مردم بر او گرد آمدند و سلطان در روز بخفی مهیا بود و صیت آمدن او در عراق عرب و عجم شیوع یافت چون حکومت تمامت اولوس هلاکوخان یعنی ایران و عراق عرب و عجم بر شاهزاده عمر میرزا بیرو صاحبقران مقرر بود و ابابکر میرزا برادر او در بغداد متمکن بود از ابتدای اقبالی عمر میرزا اول امیر جهان شاه بالاس کوصاحبقران اورا لب سالاری نصب کرده بود در فساد باهم چنانچه گذشت کشته شد و عمر میرزا ابابکر را از بغداد بوعده و وعید طلبیده تعهد ساخت و تمامت ملک او بهم آمده و لشکر اجایر و ایناق را جمع آمده تمامت بغداد نمانده از بغداد بیرون آمده بشاهزاده عمر پیوست و سلطان احمد جلایر فایز الرام با معدودی چند در بغداد آمده بحکومت نشست و پس از مدت دور جلایر بار دگر در بغداد پدید آمد چون خلل کلی در کار و بار میرزا عمر پیدا شد چنانکه نوشته شد سلطان احمد عرصه تبریز را خالی دیده با جمیع از مردم که برو گرد آمده بودند در اواخر محرم سنه تسع و ثمانمایه هجری سلطان احمد در تبریز رسید چون قاضی عمادالدین تخریب قلعه النبجی مشغول بود سلطان ازو پرسید که چرا این چنین کردی قاضی دانا جواب داد که چون دشمنان دولت جلایر بر آن مواضعات مستولی بودند و نخواستم که آن جائے حصین بپناه ایشان دکار آید اکنون اگر فرمان شود آباد نمایم سلطان راخوش آمده فرمانے در باره درستی قلعه مذکور بنام حکام نخجوان و اران و خوی و خلخال برائے متابعت قاضی نوشت و در خرابی قلعه آن بود که دو صد نفر علوفه خوار بخفاظت آنجا از عهد صاحبقران مقرر بودند چون سلطنت بشاهزاده عمر رسید خلائق را از سبب قلعه مذکور نقصانات بسیار رسیدند قاضی عمادالدین بامیر جهان شاه پنجاه هزار دینار داده آذن گرفت که قلعه النبجی را خراب سازند الغرض سلطان احمد بر اکثر ممالک مستولی شده اما چون بعیش و عشرت و بچه بازی مشغول بود سپاه بسر سلطان شیخ اویرات و امیر علی عرب امرای او حراض شاهزاده ابابکر میرزا را فرستاده از روی قدوم نمودند سلطان احمد خبر یافته هرود را تعهد کرده دیگر امرا و حکام ولایات را اجازت رخصت داد چون شاهزاده

ابابکر نزدیک رسید سلطان احمد تبریز را گذاشته بغداد رفت و بعد ازین قرا یوسف بر تبریز حاکم شد اما وقتیکه امرائے عراق
از سمرقند بآذربائیجان مے آمدند شاهزاده علاؤ الدوله جلایر این سلطان احمد را بر خود حاکم نموده بودند چون بحوالی استرآباد
رسیدند در استرآباد و مازندران بیربادشاه بوزنجری بحکم صاحبقران حکمرانی میکرد و خواهر علاؤ الدوله در عقد او بود
علاؤ الدوله باو خبر فرستاد که این جماعت زر و مال بسیار همراه دارند بیربادشاه با لشکر سر راه بر ایشان گرفت و امرا احمال
اثقال گذاشته بیرون رفتند و علاؤ الدوله چندے در استرآباد مانده نزد قرا یوسف رفت و قرا یوسف او را معظم
داشته و گفت که در میان من و پدر تو عهد و پیمان شده الحال تو تبریز را گذاشته بغداد روی و هرگز متوجه تبریز
نشوی که از ازل آنجا تاخته اند فرقیت و مباد اکه واسطه محبت قطع شود اما علاؤ الدوله به تبریز رفته حاجی کوچک حاکم
آنجا از جانب تراکمه او را بند کرده نزد امیر قرا یوسف فرستاد و امیر قرا یوسف او را بحبس باز داشت و سلطان احمد وقت
گریز از بغداد خزانه خود در جائے مخفی نهاده بود الحال بچنگ آورده در تعمیر شهر و حصار بغداد بکار برده ایلچی نزد قرا یوسف
فرستاده پیام داد که در بهار آینده که موسم تابستان بغداد باشد در ییلاق همدان نزدیک خواهم نمود و از علاؤ الدوله هیچ
یاد نادرده و قرا یوسف ازین حرکات استشمام رائحه نفاق نموده اما از جانب خود نقص عهد مناسب ندیده سلطان
احمد در بهار بهمدان رسیده با پانزده قوشون قلعه سلطانیه را محاصره کرد اما بسبب بغاوت اویس نام مغلے که پادشاه
او را پسر میخواند ناکام برگشت و او را زمیان برداشت و سال دیگر که امیر قرا یوسف بواسطه استدعائے امیر مهرتن
و تعرض قرا عثمان بر آذربائیجان متوجه آنصوب شد و شاه محمد پسر خود را در تبریز گذاشت سلطان احمد در نهیبت او از
اعراب و تراکمه و اکراد و غیره گرد هے بسیار جمع آورده عزیمت تبریز نمود و شاه محمد باستماع این خبر بجنگی برگشت و سلطان
در غره ربیع الاول سنه ثلاث و عشر و ثمانمایه در تبریز رسید شهر را آبن بستند و سلطان احمد بشوکت تمام در شهر رسید که
قریب صد قطار شتر خیمه و خرگاه و سراپرده و دیگر احمال اثقال او بر میداشتند و جلهاے اسپان و استران و شتران از
کیمخاه شاهی بود و نه تفوز اسپ بازین مرصع پیش او بطور کوتل میدوانیدند و بر سرش چتر سے مرصع زربفت و مرغے از
طلائے احمر زیر چتر بود و دُرّے چون بیضه عصفور در دهان مرغ تعبیه کرده بودند و لعلے بیش بها بر تاج او بود که چشم فلک
مثل او ندیده و شاهین آقا بر دست راست و بغداد آقا بر دست چپ و دیگر امرائے عظام بودند و پیش و قفاے بادشاه
بقدر یک تیر پرتاب هیچ سوار نبود و عقب ایشان جماعتے از عسیمان با جاههائے زربفت و اسلحه مرصع مے آمدند و در رکاب
بر بر سلطان مے پاشیدند و پائے انداز قیمتی زیر سم مرکب میکشیدند الغرض سلطان لباس و سامان بسیار داخل شهر
تبریز گردید چون قرا یوسف از رسیدن او رنجان را فتح کرده خبر استیلاے سلطان بر تبریز دریافت و امرائے خود را گرد آورده مشورت
کرد همه رائها بر محاربه قرار دادند و برائے همراهی قرا یوسف سوگندان عظیم خوردند و قرا یوسف سوئے تبریز روانه شد
سلطان احمد نیز اسباب متقابلا آراسته با لشکر خود مقابل شد و در میان هر دو گروه محاربه بعظیم واقع شده غایت به وخامت

عاقبت نقض عهد خوان منهزم شدند و ترکمانان فارغ یافتند لشکر سلطان متفرق و پریشان گردید سلطان تنها در معرکه ماند ناچار عنان گردانید و ترکمانی در هنگام فرار بدو رسیده بدو ضرب اورا زخمی نمود از اسپ انداخت و سلاح و جامه از و بگرفت و اورا برهنه گذاشت و سلطان در سوراخ باغی که آب ازان بیرون می آمد رفته نشست و کمش در دست بر درخت جوز برآمده نظاره جنگ میکرد اسپ سلطان را شناخت و از درخت فرود آمد پیش سلطان رفت پرسید که ای بادشاه عالم این چه حالت است سلطان اورا گفت که خاموش باش که مردم مادر اطراف و شهر بسیار اند چون شب شود بایشان پیوندیم و ترا بجامه و زر رعایت لائق کنیم چون ببغداد رسم یعقوبیه را بسیورغال بنوعیت نمایم و کمش دو زعهد ستانده بخانه رفت و این راز پیش زن خود گفت زنش اورا گفت که میان ما و بغداد ابو سعید است و ایفائے وعده سلطان را امید نیست فقد را بنسیه گذاشتن خردمندی نیست و ترا بخدمت سلطان رسیدن و ایفائے وعده خواستن تعذر خواهد شد باید که در حال قرا یوسف را ازین حالت خبر دهی که رعایت تیکو بینی آن مرد و پیش امیر قرا یوسف رفته حالت را گفت و امیر را این سخن باور نیامده کمش دو زا مراز نموده معتمدان للبلید تا سلطان را بنمایند قرا یوسف معتمدان خود همراه او فرستاده و آنها سلطان را از سوراخ مذکور بیرون آوردند سلطان سر برهنه بود طاقیه کهنه بر سرش نهادند و پیش قرا یوسف رسانیدند اول قرا یوسف بر پائے خواسته اورا بپهلوے خود نشانید و با سلطان خطاب کرد که تو بار ها قسمها یاد کردی که با من بعهدی نکنی و باز این چنین حرکات نمودی و او نیت زبانی بسیار او را رسانیده در وصف افعال نشانید و بنوازنده فرمان تفویض آوز با سجان آب زر نویسانیدند بعد ازان امرا تکلیف دادند که چنانکه تو بدو عهدی کرده تبریز از شاه محمد گرفته بودی بالحال در معاوضه اش بغداد را باید سپرد و او را مجبور کردند تا نشانے دیشا نیز او گان جلایر و امرائے دولت جلایر نوشت که تخته گاه بغداد را به فرزند خواند خود غیاث الدین محمد شاه ارزانی داشتیم باید که با او بسازند و خلاف نکنند و قرا یوسف میانقی کرده محمد شاه را به بغداد روانه ساخت و امرائے عرب و غیره را که گرفته بود امان داده در رکاب پسر خود روانه کرد و بسلطان گفت که اگرچه تو چندبار قصد جان و مال من کردی امامن ترا نکشتم اما امیر بسطام را خواسته بسلطان گفت که تو خاندان جلایر را تباه کردی و امرا و اعیان ایشان را کشتی و اکنون میخواهی که امیر قرا یوسف را نیز همچنین شمشیر کشیده پیش امیر قرا یوسف انداخت و گفت که بزندگی این مرد نقصان بسیار است امرائے عراق نیز گفتند که گذاشتن سلطان هیچ وجه مناسب نیست اما امیر قرا یوسف جواب داد که من عهد کرده ام قصد جان او نمیکنم اگر صد بار سلطان در قصد من سعی نمایند بغیر رضائے خدا هیچ نخواهد شد امیر بسطام گفت که سلطان چند کس را غیر از تقصیر گذشته است و ضمان او حاضر اند اگر امیر قصد او کند حمایت هم مناسب نخواهد بود امیر قرا یوسف ساکت شد و امرا سلطان را امیر بستقاضی شیخ علی بردند و خواجه جعفر تبریزی وعده نمود که سلطان احمد برادر مرا بناحق کشت بالآخر ببالغه امرا قرا یوسف بکشتن سلطان رضا داد و سلطان احمد را گشتند و

امیر سلطان بدین حیله که مردم را موت سلطان متحقق نیست نعش او را در مدرسه خواجه شیخی نهادند و بعد از سه روز او را دفن کردند بعضی از فرزندان او که همراه بودند و اسیر شده بودند بقتل رسیدند و شاهزاده علاؤ الدوله نیز مقتول شد محمد شاه ترکمان بغداد را محاصره نمود و بعد از یکسال و شش ماه که اولاد صغار سلطان بکشتی نشسته گریختند بغداد را متصرف شد و دولت جلایر بانتظام رسید و اشهر اولاد سلطان احمد شهزاده آقبوقا و طاهر و علاؤ الدوله بودند همگی کشته شدند اما خبر سلطان احمد چون بخاقان سعید سلطان شاهرخ گورکان بهادر پادشاه ایران و خراسان و ماوراء النهر رسید از خواجه عبد القادر گوینده که مصاحب سلطان بود پرسید که برائے دوست خود هیچ گفته خواجه بدیهه این رباعی تاریخی گفته و بر علے نشانیده بعز عرض رسانید ؎ عبد القادر زدیده هر دم خونریز + باد در سینه هر نیست جائے گریز + کان مهر سپهر سروری را ناگاه + تاریخ وفات گشت قصد تبریز + اما سلطان احمد پادشاه هنرمند و هنر پرور بود و از زمان آباد اجداد او فضلاء و علماء در دور او مجتمع بودند نوشته اند که در دور سلطان حسین برادر سلطان احمد امیر شمس الدین فخر یا دجال الدین ثلغر از وزیران بودند و ثلغر سخن نهایت متعلق میگفت روزے ذکر پائندگے راز قول ان خود پیش ثلغر فرستاد که چند خروار کاه للبیدی مغول نزد خواجه آمده پیام داد خواجه گفت که در ملطین اخیدان یلمین نمانده که عصا نیز بتاخیر برابر سبوع کنند مغول نه فهمیده بار دگر گفت که یک سیمان تیلای در یعنی امیر کاه مے للبید خواجه گفت که اعادهٔ عبارات از عادات اولو الالباب بعید است یکے از ملازمان خواجه بمغول گفت اگر هزار بار کاه خواهی للبید خواجه همین طور سخنان مغلق خواهد گفت مغول ناچار باز گشته خواجه ذکریا پرسید که کاه آوردی جواب داد که هر چند خواجه کاه للبید و قرآن میخواند اما سلطان احمد اشعار عربی و فارسی نیکو گفته و در تصویر و قواسی و شهابی و خاتم بندی و غیره فلک هنرها ماهر بود و با این همه سخا کی بسیار در مزاج داشت حضرت خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی رحمة الله علیه معاصر سلطان بود و ذکر خواجه از نهایت شهرت محتاج بیان نیست کلامش از شرب نقر چاشنی دارد و سخن او بس عالیست حقایق و معارف در هر نکته پنهان نموده و قبولی که سخن آنجناب را است تا امروز در هیچ یکے را میسر نشده و سلطان احمد جلایر نسبت خواجه اعتقاد بسیار داشت و چند انکه حضرت خواجه را للبیدی و وعده تفقد و رعایت دادی خواجه پائے در دامن قناعت کشیده نمیرفت نوبتے پادشاه نامه فرستاده پیام داد که آرزوے من آن است که حضرت در بغداد قدم رنجه فرمایند تا بقیهٔ حسب و لخواه پیرون شهر برائے بودن آن جناب باتمام رسانیده مواضعات برائے مصارف آن مکان تعین نماید حضرت خواجه قبول نفرمود و از شیراز غزلے نوشته بسلطان فرستاد و هو هذا ؎ احمد الله علی معدلت السلطانی + احمد شیخ اویس ابن حسن ایلکانی + خان بن خان شهنشاه شهنشاه نژاد + آنکه مے زیبد اگر جان جهانش خوانی + ماه گر بر تو برآید بدو نیمش بزند + معجز احمدی و معلطت سبحانی + نسبت فضل و محبت همه در حق تو اند + چشم بد دور که هم جانی و هم جانانی + از گل فارسیم غنچه بعیدی نشگفت + جز داد جلهٔ بغداد دمی روحانی + بر شکن کاکل ترکانه که در طالع تست +

دولت خسروی و منصب جهانگیری یافتی + الغرض سلطان بیخبر خواجه عقیده بسیار داشت و سلطان احمد خود هم گاهی نظم شعر میل مے کرد از وست ؎ چندانکه مے بنیم ترا میلم زیادت مے شود + شاهم ز شوق روے تو صبح سعادت مے شود + و در علم موسیقی نیز مهارت داشت و بر شش قلم خط نوشتے و عادت افیون خوردن داشت و در خونریزی بیباک بود و صاحب طبع سفاک فقط +

ذکر سلطنت و امارت اقوام مختلف مغول بر ولایات متفرق

چون ذکر سلطنت قوم ایلکانی جلایر در عراق عرب و عجم بانجام رسید الحال مناسب چنان نمود که برخے از احوال هائے امرائے مغول که بر ولایات مختلفه فرمان رانده نوشته شود +

ذکر حکومت قوم نائمان در منغولستان

نائمان قومیست از اقوام مغول و احوال سلاطین این قوم معلوم نشده چندانکه بوضوح پیوست نوشته مے شود +

ذکر تایانگ خان ابن اینانج خان نائمان

تایانگ خان حاکم این قوم بود و مجملے از احوال او گذشت در سنه ستمایه هجری قاآن اعظم بزرگ چنگیز خان بر او لشکر کشید و تایانگ خان نیز با اقوام لرکت و کرایت و اویرات و جامونقه و حاجرات وغیره مشورت کرده ایشان را مجتمع ساخته خواست که باز پس نشیند چه اسپے از اسپان فوج اوزنجری در میان ایشان رفت و آنها از لاغری او خیال کردند که اگر اوزنجریان در تعاقب ما بیایند اسپان ایشان ضعیف تر شوند ؎ اگر چند تدبیر او راست بود + ولے چند تدبیر هیچ خواست بود + اما امیر قوری سوداجو که از کبار امرا بود بادشاه را لعن کرد که بدرت اینانج خان بت العمر پشت خود و کفل اسپ بدشمن ننمود اما ترا اشتیاق گلرنگ خان گلرنگ و خاتین شوخ و شنگ و دانگیر است و از میدان محاربه و جنگ و معرکه نام و ننگ میگریزی و آبروے قوم نائمان را میریزی ؎ ترا دل بخاتون گرایدہ ہے + ز تو بوے مردی نیایدہ ہے + تایانگ خان ازین حدیث در غضب آمده ؎ بفرمود تا رخش را زین کنند + دم اندرم نائے زرین کنند + و در هر دو گروه محاربه سخت واقع شد و آخر لشکر نائمان منهزم شد و تایانگ خان زخم گران خورده بکمر کوهے بلند پناه برد و قوری سوداجو دیگر امرا خواستند که او را بار دگر بحرب آرند اما تایانگ خان را حالت نبود امرا ولی نعمت را بر چنین حالت دیده از کوه فرود آمدند و چندان جنگیدند که کشته شدند و تایانگ خان نیز بهمان زخم در گذشت +

ذکر کوشلوک خان نائمان

ذکر بویروق خان ابن اینانج خان

نائمان چنگیز خان بعد ازین واقع بر او لشکر کشید و در زمانے که او بصید مشغول بود او را شکاری دارد میان گرفت و بقتل رسانید و بعضے حالات او در ضمن احوال چنگیز خان گذشتند - +

پسر تایانگ خان است بعد از واقعه عم خود روے بفرار نهاد و سوے

اردیش رفت و آخر الامر تاب صدمات لشکر بوزنجری نیافته در ترکستان رفت و دران زمان در ترکستان گورخان بادشاه بود
وسلاطین اطراف سر بخط فرمان او نهاده بودند و آبائے سلطان محمد خوارزم شاه و یراخراج و باج میداده اند و در حالت
سختی از و مدد گرفته و استعانت جسته اند اما سلطان محمد کور شوکت و قوت گوئے سبقت از آبا و اجداد ربوده بود نقض
عهد و پیمان را حیله سیخواست و ادائے مال را در تاخیر میانداخت چون از دشت قبچاق بازگشت لشکر با جمع آورده به
بخارا رفت و سلاطین ماوراالنهر مثل عثمان بادشاه والی سمرقند وغیره و براطیع شدند چون کوشلوک در ماوراالنهر رسید
گورخان بوسے دختر داده سرافراز نمود اما چون دید که امرائے حدود شرقی تاگ گورخان به قاآن اعظم چنگیز خان ایل
شده اند و سلاطین این اطراف میل به سلاطین خوارزم شاهیه دارند روسے هم دل از خسر دگرگون کرده چون چنگیز خان
سوے ختاے رفت کوشلوک بخسر خود گفت که مدتیست که از ایل والوس خود آواره ام و درینوقت اگر رخصت یابم ملک موروثی
خود را بجهت نموده به تسخیر او پردازم و بعد از رخصت در حدود شرقی رسیده اکثر مردم بروگرد آمدند و تا ختن غارت کنان
رفته و از انجا جمعیت خوب پیدا کرده روسے بولایت خسر خود نهاد و بر اکثر ولایات او تصرف کرد هم درین اثنا از جانب سلطان
محمد خوارزم شاه ایلچیان نزد او رسیده گفتند که تو از شرق و ما از غرب بر گورخان یورش کنیم اگر تو سبقت کرده او را
خواهی گرفت تا به آب بناکت بتو مسلم خواهد ماند و گرنه بر تو سابق باشیم کاشغر و ختن تعلق باخواهد داشت کوشلوک قبول
کرده و اول باز سلطان رسیده باگورخان جنگیده منهزم شد اما بعد از چند گاه سلطان محمد شاه در رسید و میان او
و گورخان محاربه روی داده و از هر دو جانب تاراج کنان تا باد ساغون رسیدند اما الا الی آنجا قرا ختیا سکان را در دون
راه نداده در دو دریا بستند و گورخان شانزده روز با حصار آنجا جنگیده قهرا بگرفت و چهل و هفت هزار مرد از انجا گذشت
چون خزانه گورخان خالی شده بود و اکثر امرا دل باو سے دگرگون کرده بودند و محمود بای به گورخان رائے داد که آنچه از
خزانه تلف شده غنائم لشکریان را ضبط باید نمود و امرا درین سخن متهم و شدند و کوشلوک خان ازین معنی خبر یافت ایلغار
کرده گورخان را گرفت ✤ چنان با سپاه آمد از روے شرق ✤ که گوئی همے آمد از مغرب برق ✤ فرود آمد و بر سر گورخان ✤
که لشکر بند بر در گورخان ✤ و بظاهر تعظیم خسر نموده اما تمامت اموال و املاک اورا تصرف در آورده و بر ملک او نشسته
بحرب عالم الملیق رفته و اورا گرفت و بگشت کوشلوک بت پرست بود و زنش بدین عیسوی عقیده داشت ✤ زنش
بود تر سا و او بت پرست ✤ از و دین اسلام را بد شکست ✤ و سه چهار سال لشکر با به کاشغر فرستاده غلات آن دیار را
غارت میکرد آخر علماے سخت در انجا پدید آمده و خلائق آنجا خواهی نخواهی سر در ربقه اطاعت آوردند کوشلوک بران دیار
مستولی شده چون مزاجش از جور بقا تخمیر بود انواع جور و جفا با اهالی آن دیار از و لشکرش میرسید ✤

ذکر در آمدن دیار ختن به تسخیر کوشلوک خان پر فطن

چون کوشلوک خان از تسخیر بلاد کاشغر فراغ
یافت بتدبیر تصرف ختن پرداخت آن دیار را

نیز منحرف کرده و مردم آنملک را بدین بت پرستی دعوت نمود و خواست که بجبر و تعدی ایشانرا در سلک بت پرستی منسلک گرداند و فرمان داد که در شهر ندا کردند که علما و صلحای اسلام در سحرا حاضر شوند چون سه هزار کس از اهل علم و تقوی مجتمع آمدند کوشلوک از ایشان پرسید که در میان شما کیست که از من نترسد و هر چه پرسم حق گوید علاؤالدین محمد ختنی از میان آنها پیش کوشلوک رسید و بحث ادیان در میان آمده و علاؤالدین محمد رحمة الله علیه بحجت و دلائل ترجیح دین مبین محمدی ثابت کرده کوشلوک چون در مناظره و مباحثه معقول شده جوابی نداشت از خجالت و غلبهٔ ضلالت زبان به بدزبانی کشود و نسبت بجناب حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم سخن های ناشائسته گفت و حضرت علاؤالدین محمد ختنی بی تامل بجوابهای درشت مبادرت کرده کوشلوک ازین سخن بهیجان آمده آنجناب را بگرفت و خواست که بزور و تعدی ایشان را ازدین مبین بگرداند چون میسر نشد بر در مدرسه خود چهار میخ کرده تعذیب نمود و حضرت علاؤالدین محمد ختنی همچنان زبان به نصیحت خلائق میکشاد تا جان بجان آفرین داد و بعد ازین حکم کرد تا بانگ نماز و تکبیر و صلوات وغیره نکنند چون اهل اسلام را از ظلم کوشلوک نوبت بجان و کار و باستخوان رسید دست دعا برداشتند چون کوشلوک فغان از مضمون ۵ بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن ✤ اجابت از در حق بهر استقبال می آید ✤ متر سید و ظلم و جفای بی انتها را به نهایت رسانید اسباب فنای او پیدا شد و قاآن اعظم چنگیز خان بابعد از ضبط بلاد و ختا اخبار جور و جفای کوشلوک که فغانها ی چندین هزار کس را سوخته و خراب کرده است شنیدند جهت نوبان را با چند تومان لشکر بدفع او مامور فرمود و جهت نوبان چون بکاشغر رسید کوشلوک پیش از جنگ روی بلوادی هزیمت نهاد و جهت نوبان فرمود تا در کوچه و برزن ندا دادند که مردم بدین آئین خود را باشند و قواعد آباء و اجداد خود را نگاه دارند و هر کرا از قوم نایمان یافتند قتل کردند و کوشلوک نیز بهر جانب میخزید و لشکر چنگیز خان در دنبال او بودند و آخر در جبال بدخشان کوشلوک در غاری که راه بیرون آمدن نداشت رفته خزید و صیادانی که دران جانب شکار مشغول بودند لشکر نوبنجری بایشان گفت که اگر این جماعت را بدست ما سپارند امان یابند و صیادان کوشلوک را در میان گرفته و بدست آورده سپردند و ایشان او را بقتل آوردند و نقود و اجناس بسیار بدست بدخشانیان افتاد و بلاد ختن و کاشغر بتصرف قاآن اعظم چنگیز خان افتاد ✤

ذکر سلطنت قوم الیغور

وجه تسمیه الیغور نوشته شد که در زمان قراخان چون پسرش اغور خان مسلمان شده و پدرش بر و لشکر گشید الیغور خان ظفر یافت و بعضی از اقارب را که جانب او گرفته بودند الیغور لقب داد که معنی او پیوستن باشد و عهد بستن و ازین قوم الیغور پیدا شد یعنی اولاد آنها را الیغور گفتند و الیغوریان پادشاهان خود را ایدی قوت نامند یعنی خداوند دولت و ایدی قوت الیغور که در زمان قاآن اعظم چنگیز خان بود اول جانب دار گورخان بوده و آخر ایلچی نزد قاآن اعظم فرستاده خواست که در زمرهٔ مطیعان در آید و قاآن نیز ایلچی را نوازش

فرموده و آخر ایدی قوت آنچه در خزانه داشت مصحوب خود کرده حاضر شد و درخواست که توقع چنان است که بادشاه بنده را سیورغامیشی فرماید و بعنایت بیکران مخصوص نماید تا بادشاه را السپ پنجم باشم و براستی کوچ دهم و بادشاه از فحوائے کلام او پے مطلب برده در جواب فرمود که دختر تو دهم تا السپ پنجمین باشی و آخر دختر بدو داد ✣

ذکر امارت قوم تنکت

تنکت قومیست در میان مغولان و در زمان قاآن اعظم چنگیزخان حاکم این قوم شدند و قتیکه چنگیزخان در ملک ایران بود پنج لک مرد گرد آورده و چون چنگیزخان بازگشت محاربه عظیم با سے نموده و سه لک از فوج تنکت کشته شدند و شدند قوم تنکت منهزم شده بعد ازان غدر خواه گشته و قاآن اعظم ایلچیان او را نوید مصاهرت داده و شدند قوم الطلبید و قبل از رسیدن او قاآن بزرگ چنگیزخان در مرض موتگرفتار شده وصیت کرد که مرگ او را پنهان داشته چون شدند قوم یا ید حریف را معه همراهیان بقتل رسانند او را ارائگان از دست ندهند که اگر او زنده ماند شما را آرام نباشد چون شدند قوم در رسید مع همراهیان راهی عدم گردید ✣

ذکر امارت قوم جاجرات

قومیست از مغولان و حاکم این قوم جاموقه نام در عهد چنگیزخان مرده و دلاور بود اول با قوم نائمان پیوسته با چنگیزخان جنگید و آخر الامر گیر آمده او را پاره پاره کردند و جاموقه بکمال استقلال جان داده بقطع هر عضو میگفت که اگر شما بدست من گرفتار میشدید همین طور پاره پاره میکردم ✣

ذکر امارت قوم سلدوز

سلدوز قومیست خریف و نجیب در میان اقوام مغلیه بشرافت و نجابت ممتاز است و ازین قوم در اواخر عهد چغتائیه امیر بیان سلدوز دار النهر بسلطنت رسید و آن چنان است که در زمانه غزان سلطان خان چغتائی امیر بیان سلدوز امیرے بود و چون امیر قزغن بعیت از او ابا نمی شده و براو ظفر یافته و دیگرے را بسلطنت نشانده و بعد از او پسرش امیر عبد الله بیان قلی خان را بقتل رسانید امیر بیان سلدوز بر امیر عبد الله لشکر کشید و اکثر امرائے بر الاس با تفق کرده بر امیر عبد الله ظفر یافت و خود متصدی حکومت گردید اما همواره در شغل شراب و ساقیان پر عتاب مے بود و از ملکداری پروائے نمیکرد امراے اطراف سرکشی کردند چون تو غلوق تمور خان چغتائی لشکر به ماوراء النهر کشید امیر بیان دستگیر شده بقتل رسید ✣

ذکر سلطنت قوم چوپانی سلدوز بر عراق و عجم و عرب و غیره

قوم چوپانی از سلدوز پیدا شده است و برخی از احوال او در مقدمه کتاب گذشت ✣

ذکر امیران سلدوز

وے در زمانه سلطنت سلطان محمود غازان خان و الجایتو خان بود بجری یکے از نوئیان بزرگ بود و بعد از و پسرش ملک سلدوز بر جاے

او نشست و بعد از و در زمان سلطان ابوسعید بهادر خان پسر امیر ملک امیر چوپان سلدوز امیرے بزرگ شد و تمامت کشور بدست او افتاده و بر جمیع مهمات و معظمات پسر و برادران و متعلقان او مقرر و مامور بودند اما چون بادشاه بر دخترش ایلبادخاتون عاشق شده بود و امیر چوپان را پیام داد که بموجب تورهٔ لنغدار او را بتصرف درآرد و امیر چوپان سرازین کار باز زده و دختر به امیر حسن جلایر داده بود بادشاه ازین کار رنجیده تا دفعتاً حکم بر قتل چوپان و جمیع چوپانیان داد و چنانکه در حال سلطان ابوسعید بهادر خان نوشته شد امیر چوپان اول از خراسان خبر قتل پسر خود دشمن خواجه شنیده با لشکرے رزم جوئے بمقابله مے آمد و بالآخر برگشته و پناه به والی هرات ملک غیاث الدین کرت برد و چون در مزاج آل کرت وفا و همت مفقود است امیر چوپان را که مربی او بود بحیله و حواله بے سلاح کرده گرفت و بقتل رسانید و این تمامت احوال در ذکر سلطان ابوسعید خان گذشت اما اولاد امیر چوپان از ذکور و اناث بسیار بودند اول ایشان امیر حسن بود و امیر حسن سه پسر داشت امیر ناش که معه امیر حسن در خوارزم پیش امیر قتلغ رفتند و او ایشان را به اوزبک خان فرستاد و در آنجا زیستند تا امیر حسن بزخم و ناش بقضا درگذشتند دویمی پسر امیر حسن چوپانی حاجی بیگ و سیومی قوچ حسین بودند اول را امیر حسن چوپانی پسر تیمورتاش ابن امیر چوپان و دویمی را سلیمان خان بقتل رسانیدند و امیر تیمورتاش بود پسر امیر چوپان که فرمانفرمائے روم مے نمود بمصر پیش ملک ناصر رفته بقتل رسید و دشمن خواجه پسر امیر چوپان سلدوز بود و او را چهار دختر بودند که یکے از ایشان دلشاد خاتون بود منکوحهٔ سلطان ابوسعید بهادر خان و پس از انتقال او امیر حسن جلایر او را درخواست نمود و دشمن خواجه بفرمان سلطان بقتل رسید و امیر محمود پسر امیر چوپان بود که حکومت گرجستان بدو تعلق بود از گرجستان به تبریز رسیده بیاسا رسید و از چهار پسر بودند دو را ے عم ایشان امیر حسن چوپانی و بقیه دو را امیر ایلکاه بن امیر حسن جلایر کشت و بغداد خاتون و این چهار پسر از یک مادر بودند دو پسر دیگر امیر حلاو خان ابن امیر چوپان بود و امیر حلاو خان از بلبن دولندی خاتون دختر سلطان محمد خدابنده بود و این امیر زاده را غیاث الدین کرت گرفتار کرده کشت و امیر سونجان ابن امیر چوپان از بلبن خان زاده سایتمک خاتون دختر سلطان اولجایتو بود نجری بود که بدست برادر زاده خود امیر حسن ابن تیمورتاش کشته شد و سه پسر دیگر سیوک خان و یاغی باستے و امیر نوروز ابنائے امیر چوپان از یک مادر بودند که بسبب نفاق باهمی و شامت کفران نعمت در اندک مدت نیست و نابود شدند ✦

ذکر امیر حسن ابن تیمورتاش ابن امیر چوپان سلدوز

چون امیر چوپان در مروی و مروت و دلاوری و همت و قرابت سلاطین عظام و مرتبه امیر الامرائی بسیار نامور ی اندوخته بود جمیع اولاد و احفاد او چوپانی گفتند و قومے در سلدوز پیدا شد ✦

ذکر امیر حسن ابن تیمورتاش ابن امیر چوپان سلدوز

احوال او در ذکر سلطان ابوسعید بهادر خان گذشت الا مجملے که لائق این مقام است

نوشته میشود امیر حسن چوپانی بعد از مرگ سلطان ابوسعید بهادر خان و محاربات امراو با دعاماں مغول با هم گرگ یکی شاهزاده را از قوم او بزنجری بر تخت مینشاندند و بجیلاو منتظم امور سلطنت میشدند امیر حسن چوپانی نیز خیال استقلال و استبداد را بخود راه داده قراجری نام غلامے ترکمان را که شبیه پدرش بود امیر حسن نام کرده مشهور کرد که تیمورتاش از روم در رسید امرا سلدوز و چوپانی و ایرات برو گرد آمدند و امیر حسن روئے بحرب امیر حسن جلایر آورد و در سنه ثمان و ثلثین و سبعمایه با او جنگید و امیر جلایر شکست یافت و سلطان محمد خان دست نشان او کشته شد چون قراجری خیال استقلال در دل خود راسخ کرده سعے در براندا ختن امیر حسن نمود امیر حسن از و گریخته با امیرزاده سیورغان و مادرش خانزاده ساتیبک خانم پیوست و خانزاده را بالتماسی برداشت و سکه و خطبه خواند و قراجری از جلایران شکست خورد و آخر بدست امیر حسن چوپانی کشته شد و امیر حسن ایلکانی بر لطغا تیمور خان پیوسته بحرب امیر حسن چوپانی عازم شدا امیر حسن چوپانی لطغا تیمور را با عده نکاح با خانزاده ساتیبک بفریفت و بریبغ قتل ایلکانیان جلایر حاصل نمود و آن بریبغ را به امیر حسن ایلکانی جلایر فرستاد امیر حسن جلایر از و متوهم شد لطغا تیمور چاره جز این ندانست که بخراسان برگشت و امیر حسن چوپانی عقد جمعیت مخالفان از هم گسیخته ساتیبک را از تخت کشید و او را بعقد سلیمان خان بوزنجری در آورده بر تخت نشانید و سیورغان را در مجلس فرستاد و بر عراق عجم و آذربائیجان و اران و موغان و گرجستان مستولی شد و در سنه اربعین و سبعمایه بجری بر آب گفتار از جهان تیمور خان جنگیده منهزم نمود و لطغا تیمور خان نیز بعراق عجم آمده از ملک اشرف انهزام یافت و امیر حسن امیر لطغای را بمصالحه فریفته غافل ساخته تمامت و لاتیش را تاخت و از صدود و مارو بن امیر حاجی بیگ ابن امیر حسن ابن امیر چوپان را بحرب امیر حسن ایلکانی جلایر فرستاد و چوپانیان از امواج جلایر شکست خوردند و امیر حسن چوپانی سوے روم رفت و مواضعات متعلقه ولایت عراق عرب را تاخت و تاراج نموده و در تبریز رسیده و امیر سیورغان را بند نمود چون امیر باغی باستی ابن امیر چوپان و ملک اشرف ابن تیمورتاش چوپانی از امیر حسن متوهم شده نزد امیر حسن جلایر رفته بودند امیر حسن اکثر امرائے اویرات را بقتل رسانید که بدو بغاوت نموده بودند و کس پیش آنها فرستاده نوشت که شما تدبیرے که اندیشیده بودید تا هنوز بعمل نیاورید اگر شما را فرصت نباشد من حیلۂ دیگر بکار برم و چنان کرد که آن نامه بدست امیر حسن جلایر افتاد و امیر حسن جلایر از ایشان اندیشناک شده خواست که آنها را بگیرد و هر دو امیر خبر یافته بگریختند و هر دو بر سر امیر رسالے ملک رسیده اموال فراوان از و گرفتند و باصفهان رسیده از متمولان آنجا نیز اموال بسیار گرفته اسباب حرب آراستند و بر فارس لشکر کشیده خرابی بسیار بآن ولایت رسانیدند و شیراز رسیده و دران جا خبر کشته شدن امیر حسن چوپانی شنیده به تبریز برگشتند و قتل امیر حسن چوپانی چنین بود که امیر مذکور بعد از تسخیر ایران و آذربائیجان سلیمان خان و امیر یعقوب شاه را با طائفه ازامرا برده فرستاد۔ چون آنها منهزم باز آمدند و امیر حسن یعقوب شاه را بسبب تقصیرے که در محاربه بروميان لعل آورده بودند نمود و زن امیر حسن عزت ملک محبت نهانی با امیر یعقوب شاه داشت پنداشت که مگر شوهرش بر تقصیر او پے برده امیر یعقوب را بند

کرده است دوستہ زن مرد افگن را با خود یار نموده در شب سه شنبه بست و هفتم رجب سنه اربع و اربعین و سبعمایه خستین امیر حسن را گرفته چندان نفشرد که امیر حسن جان داد و خواجه سلمان در تاریخ او گوید ؎ ز هجرت نبوی بود هفتصد و چل و چار
در آخر رجب اتفاقا اتفاق حسن + زنی چگونه زنی خبر خبرت النسان + بزور بازوی خوتین شیخ حسن + گرفت محکم و میداشت تا بمرد و برفت + زهی خجسته زنی خایه دار مرد افگن + و خواجه مظفر الدین شاه غزوینی بتاریخ او میگوید ؎ نو یان زمان شیخ حسن چوپانی + از حکم قضا و قدر یزدانی + در سال بد و روز شب و بروز معراج + بردست زنش تباه شد پنهانی + و از غرائب حالات آنکه روزیکه در شب آن امیر حسن رحلت نمود از مولانا فخر الدین که عالمے کامل بود پرسید که اگر شخصے را بیک ناگاه دشمنان او بگیرند و او را مجال گفتن کلمه شهادت و بر دل آوردن معنی آن نشود آنکس مسلمان مرده باشد یا نی و مولانا گفت که اگر در ایام حیات او نیت او بر مسلمانی باشد حکم او در حکم مسلمانان گلمه گوئی یکے باشد چون اینواقعه واقع شد زنانے که با او درین کار شریک بودند متفرق شدند و عزت ملک در حمام رفت و امیر را مرده در خانه گذاشتند و کسے را مجال آن نبود که گرد خانه او گردد تا چار این حادثه پنهان ماند تا روز سوم امرا خامه را در درون فرستادند که سبب بیرون نیامدن امیر چیست و آن خادمه در خانه آمد و کسے را ندید و امیر حسن را بدتر از مرده هزار ساله یافت و اتباع او پے باصل کار برده و عزت ملک را بعد از جستجوے بسیار پیدا کردند و اجزائے او را بسر کار دریده بخوردادند +

ذکر حکومت ملک اشرف ابن امیر تیمور تاش ابن امیر چوپان سلدوز

چون ملک اشرف امیر یاغی باستی خبر کشته شدن

امیر حسن شنیدند فسخ عزیمت شیراز نموده بتبریز باز گشتند و به سلطانیه رسیدند و از آنجا بحال خراب به تبریز رفتند و اول شهریان بجنگ بر خاسته آخر تاب مقاومت نیاوردند و امرا در شهر رسیده بمنزل سلطان نازان خان نزول کردند و امیر سیورغان که در قراحصار روم محبوس بود خروج کرده کوتوال قلعه را کشت و خزائن آنجا را متصرف شده بیرون حصار آمد و الیچی به امیر یاغی باستی و ملک اشرف فرستاد و ایشان نیز ابواب محبت مفتوح داشته باستقبال او برآمدند و بموضع قمطاق دو کوچه تنگیر کرئیلاق چوپانیان بود بهم شده دار عیش و عشرت دادند و لشکر ها بهر ایشان جمع آمدند جمعیت سلیمان خان به نهیب ایشان متفرق شده و سلیمان خان بدیار بکر رفت و امرائے اوشل حاجی حمزه مولائی و لپرش و محمد علیشاه ذخیره بچوپانیان پیوستند و عماد الدین سزاوی که مستوفی ملک سلیمان خان بود قریب بمنزل ملک اشرف فرود آمد و با امیر سیورغان ملاقات کرده گفت که ملک اشرف مردم را جهه پوشانیده قصد شما دارد و امیر یاغی متوهم شده مردم خود را مسلح کرد و چون این خبر به ملک اشرف رسید که مردم یاغی باستی مسلح شده اند او نیز به ترتیب اسباب جنگ و حرب پرداخته چون سحر شد هر دو گروه بر اسپان سوار با نتظار پشت دستی استاده بودند آخر ملک اشرف خبر فرستاد که ما هنوز قوتے نگرفته ایم سبب فساد و خلاف صیت و یاغی باستی خبر شنیده را گفت و ملک اشرف سوگندان یاد نموده و باز با هم سلوک کرده عماد الدین را

گردن زدند چون امرا باهم متفق شده تعظیم سیورغان و یاغی باستی بیشتر میکردند و این امر بر اشرف گران آمده پیام داد که نشستن مغول در شهر خلاف تور چنگیزیست به کوهمند که علف زار ما دارد باید رفت امرا وعده رفتن داده تعلل مینمودند ملک اشرف بداس کوه بهمند رفت و امیر قتلق شاه فازانی آمده تقریر کرد که یاغی باستی و سیورغان قصد تو دارند اشرف تمام شب بر اسپان مسلح مانده وصبح بمیت معسکر برادر خود متوجه دشمنان شده چون شنیدند که یاغی باستی و سیورغان سوی قوی رفتاند خود نیز بر تعاقب ایشان روان شد تا در نحراء اعنا بایشان رسیده جنگ در پیوست و سیورغان و یاغی باستی منهزم شدند و امیر اشرف در موضع تاتیل فرود آمده نوشیروان نام اکراد از نسل کاویان بود و ملازمت او مے نمود برا سے نام پرخت نشانید و سیورغان و یاغی الیچیان پیش او فرستاده طالب صلح گشتند و چون اشرف رضا داد سیورغان سرازان باز زده بدیار بکر رفت و امیر ایلکان ابن امیر حسن جلایر او را اول تعظیم کرده چون غافل یافت بقتل رسانید و یاغی باستی بملک اشرف پیوست و هر دو متوجه تبریز شدند بعد از چند روز ملک اشرف او را نیز غافل کرده بر او ریخت و بقتل رسانید چون خاطر از دغه برادران پرداخت و در مملکت عجم و آذربائیجان تمکن یافت و زمستان در قراباغ رفته ملک کاؤس شروانی حاضر شد روز سے ملک اشرف امیر سے را بتقصیری گردن زد و کاؤس که این چنین حالت را گاهے مشاهده نکرده بود متوهم شده رفت ملک اشرف خواجه عبد الحی وزیر و اغی شاه را بمعذرت فرستاد و برائے کاؤس پدر او کیتبا دخلاع فاخره داد و خواهر کاؤس را بحبالهٔ خود خواستگاری نمود اما کاؤس ایلچیان را تعظیم و استقبال نموده در بارهٔ قرابت عذر خواست که مثل مایان را چه حد آن باشد که امیر سنجاندان ما قرابت جوید و ملک اشرف خواست که لشکر بر او کشد بسبب خرابی موسم حیر نشده از قراباغ به تبریز آمده معسکر ملک را بسبب حرکت و قرض آهنین بند کرده یحیی جاندار و النکیر بهادر و خواجه علی را بقتل رسانید و ارتق ابن خواجه شمس الدین رشیدی را متعهد کرد و غلام خود محمد رومی را در تبریز گذاشته بقراباغ رفت محمدی از و یاغی شده معسکر ملک و ارتق را غلاصی داد و با جمعیت خوب متوجه شیراز گردید ملک اشرف در زمستان به تبریز رسیده همین سال وبائے عظیم دران دیار پیدا شده خلق بسیار تلف شدند و بسیارے از مخلوق جلاے وطن اختیار کردند و ملک اشرف باز بقراباغ رفته و به شیروان روان گشت و کاؤس نیز بکنار آب آمده گذرها را ضبط نمود و ملک اشرف صلح کرده در سنه ثمان و اربعین و سبعمایه بعزم رزم امیر حسن ایلکانی جلایر در حرکت آمد امیر حسن حصاری شده ملک اشرف چوپانی بحاصره پرداخته چند روز جنگ درمیان مانده روزے چند سوار از حصانه بیرون آمده بر لاچین غلام چوپانی ریختند و او منهزم شده خوفے عظیم بر چوپانیان مستولی شده قدم در بادیه فرار نهادند و هر چند جلایریان خواستند که تعاقب نمایند و شاه خاتون که چوپانیه سلدوز بود مانع آمده و ملک اشرف در تبریز رسیده عراق عجم و اران و گرجستان و کردستان را بر امرا قسمت کرده ابواب ظلم و جفا بر رعایا گشوده و وزارت بخواجه عبد الحی داده خزاین مغول را از زرسرخ و سفید و جواهر غیره جمع آورده میگویند که هفده خزینه مرتب گردانیده بهر حال غرض در سنه ثمان و اربعین و سبعمایه بقراباغ آمده خواجه عبد الحی

وزیر را با فوجے گران بر سر شیروان شاه فرستاد و کاوس و کیقباد تاب نیاورده تحصن جست و لشکر سلده و خرابی بسیار در آن دیار نمود و در سنه تسع و اربعین و سبعمایه هجری امیر خداداد از گرجستان باردوی ملک اشرف رسید و اشرف جمیع ارکان دولت را باستقبال فرستاد و بعزت پیش خود طلبیده و تشریفات فاخره بوسے داده و بعد از چند روز وزارت او رفت و آن امیر کبیر را بغیر از جرم و تقصیر تیتر ساینده و عبدالحی را نیز گرفته بقلعه فرستاد و ملک اشرف را همین کار بود که یک امیر را بقتل میرسانید و مراتب او بدیگرے مے بخشید و نقود و اجناس او ضبط میکرد و مسعود دامغانی داماد وزیر معزول را وزارت داد و عبدالحی وزیر نزد گیاآسمیل رود باری در قلعه الموت رسیده وزارت و عنایت یافت و عبدالحی وزیر باسلامین گیلانات نوشت و خواند کرده به امیر اشرف نوشت که گیلانات را برائے تو مسخر خواهم نمود و ملک اشرف حیله اندیشیده اولاد او را نوازش بسیار فرمود و آنها را فرستاد تا نوشت تا بوزیر نوشتند که بادشاه در بامقام عنایت است و بعد ازین معتمدے را پیش وزیر فرستاده رقعه بخط صفوی نوشت که بے دغدغه متوجه اینجانب باید شد تا وزارت عنایت شود و عبدالحی با وجود امتناع گیاآسمیل به تبریز آمده و اشرف او را گرفته بقلعه النجق فرستاد و آخر همدران محبس بمرد و ملک اشرف در سنه خمسین و سبعمایه عازم تسخیر اصفهان گردیده و با آنکا پنجاه هزار مرد همراه داشت و میخواست که گرد شهر را احاطه کند از نهایت وسعت او نتوانست الغرض تا چند روز در میان او و امیر زکریا و خواجه عمادالدین محمود کرانی وزیر محاربات واقع شد و آخر شهریان پیام دادند که اگر مقصود سکه و خطبه است کسے را باید فرستاد که بحضور خود بزنند و بخوانند والا تا رمقے در بدن ما باقیست شهر را نخواهیم داد ملک اشرف قبول کرده مولانا شرف الدین نیخوانی را فرستاد تا سکه و خطبه نوشیروان خوانده و رانده و اهل شهر دو هزار دینار و صد هزار دینار دیگر اجناس بیرون فرستادند و اشرف باز گشت و بطلب حضرت مولانا نظام الدین که فقیهے عالم بود کس فرستاد حضرت مولانا از تبریز پیاده به اردوان آمده اشرف را بر ظلم و جفائے او در جرد تشنیع بسیار نمود و اشرف به تبریز آمده از انجا بقراباغ رفت و از انجا از آب ارس گذشته برد و لو بازید شکر کشید و مدت پنجاه روز افواج چوپانیان از جنگیده و کارے نساختند اشرف الپی نام امیرے را از عراق طلبیده برد و لو بازید بگماشت او نیز به دلو پیوسته اظهار عصیان نمود و ملک اشرف لشکرہائے اطراف و جوانب جمع آورده و ایشان را بیقیاس شمار داده و امرا را بانتقالے روانه کرده خود از عقب در حرکت آمد و در میان دلو و الپی بے تفرقه واقع شده دلو بازید خود را خود کشت و الپی به پغوله گریخت امرائے منقالے هر دو را گرفته سرہائے ایشان آورد ند و ملک اشرف بالطمینان خاطر در ربع رشیدی ساکن شد و فصیلے و گرداوبرآورده اشرف و اعیان را فرمود تا عمارات رفیعه در آنجا بنیاد نهادند و ملک اشرف تمام روز در خانه تنهائے نشست چون کسے از نزدیکان نمانده بود که بے از اقارب او نکشته باشد ازین سبب عظیم متوهم و اندیشه مند بود و گوسفند و مرغ را در حضور خود ذبح میکنانید و مقرر حکم بود که آب در حضور او در ظرف چینی بریزند و اول او را میخوراند و پنجهزار مرد معتمد را بر در خانه خود متعدد میداشت و بزنجیرے

تعبیه کرده و زنگها در بسته که هر کس در امیر بنشاند ملک اشرف بفور او را دریابد و سید و دیوانیان همواره در حضور او دیوان میداشتند و هر سال تغییر ارکین بحضور و امرا را میکشت یا محبوس نموده بقلاع میفرستاد و در سنه احدی و خمسین و سبعمایه امرا را با اموال بسیار ان فرستاد که دختر والی ماردین را برای او بخواستند و طوی عظیم ترتیب نموده عقد بست ✣

ذکر لشکر کشیدن جانی بیگ خان اوزبک آذربائجان و تبریز و کشته شدن ملک اشرف چوپانی سلدوز فتنه جوی و فساد انگیز

چنانکه در احوال سلاطین اوزبک نوشته شد جانی بیگ خان اوزبک با مغانب عالم همت مردانه و عزم پادشاهانه داشت

در زمانه بود واز ظلم جور ملک اشرف علماء و صلحا جلا وطن اختیار کرده خواجه شیخ کجکج بشیراز رفت واز آنجا بشام رسید و صدر قاضی محی الدین بردعی بسر اسعال کرده و در مجالس وعظ او بادشاه اوزبک نیز حاضر میشد حضرت مولانا سعد الدین تفتازانی شرح مختصر ابن حاجب آن بادشاه مرتب فرموده است و مولانا قاضی محی الدین شرح ظلم اشرفی را بنوعی پیش بادشاه بیان کرد که آن پادشاه عالیجاه بقصد اصلاح صیانت مظلومان لشکر بسیار راست ندروی به ولایت آذربائجان آورد و ملک اشرف خواتین و خزائن را بقلعه النجق فرستاده بود پس بلشید و چهار صد قطار اشتر و هزار قطار شتر از زر و جواهر و اجناس و اقمشه و امتعه بار کرده با سپاهی انبوه روی بمیدان نهاد و خواتین و خزاین را بر کرانه مرند فرستاد که اگر من هزیمت یابم بجهتی بروید و آخر الامر از میدان جنگ نهزم شده بجانب خواتین و خزائن گریخت و در خوی گرفتار آمده خزائن او بغارت رفت و سلطان جانی بیگخان او را در پی طلبیده خواست که بخلعت عفو بنوازد ملک کاوس و قاضی فخر الدین سعی در کشتن او کردند و خان فرمود تا شمشیر بر پهلوی او فرود بردند از جانب دیگر بیرون آمد و ملک را تعویض شاهزاده بیرمی بیگخان اوزبک نموده رفت و اولاد ملک اشرف یکی تیمورتاش بود و دختر سلطان بخت بیگم بود هر دو را خان همراه خود بسرای برد و ما بعد از انکه بیرمی بیگخان بسبب عارضه پدر بسرای رفت اخی جوق کر ملازم ملک اشرف بود بر تبریز و غیره ممالک او استیلا یافت ✣

ذکر حکومت قوم به بعیت که در ماوراء النهر و ترکستان حکمرانی کرده اند

ازین قوم یعنی به بعیت چند کس به امارت سروری رسیده اند و قوم به بعیت قومیست شریف از قبائل قیات و اول امیری که مدار معارج سروری شد امیر قزغن است آنچنان است که چون در ماوراء النهر و ترکستان میان سلطان خان کراو اقران سلطان خان نیز نوئیدند از قوم جغتائی در سنه ثلث و ثلثین و سبعمایه بر تخت ماوراء النهر پای نگذاشت سلطان مذکور که در آخر دور جغتائیه به نهایت ظلم و سفاکی مشهور بود چون امرا بدو بار او میفتند مراسم وصیت و لوازم نصیحت بجائی آورده عزم دربار نمود و در پرسیدن احوال سلامت یقین نمیدانستند چون مقرر است که المُلکُ یَبقَی مَعَ الکُفرِ وَ لا یَبقَی مَعَ الظُّلمِ خلایق از جور و جفا سلطان بجان رسیدند و امرا و عظما از نهایت خوف و دهشت در اندیشه بنیاد حیات او سعی گردیدند امیر سه از عظمای سلطنت امیر

قزغن بسبیت عزم خروج متحکم نمود و با طائفه از امرائے کبار عهد بسته علم عصیان و طغیان برافراشت و بهت برون فتنه و ظالم برگماشت چون قران سلطان خان جغتائی برین حادثه که خارج از گمان او بود اطلاع یافت با لشکرے گران قصد امیر قزغن نمود و بدشت قریه زنگی در شهور سنه اربع و اربعین و سبعمایه جنگے در کمال صعوبت اتفاق افتاده قضارا تیرے از کمان خان کشاد یافته براه راست در چشم امیر قزغن رسید و امیر قزغن چار و ناچار از میدان کارزار عنان برتافته و چون خان را در قرشی از کثرت زمستان چار پایه بسیار تلف شد ندا امیر قزغن بار دگر عزم مقابله کرده و ظفر یافت و بادشاه در معرکه کشته شد و جلیله او ترمیش خاتون را بعقد خود در آورده و دانشمند فاضل بوزنجری را که از اولاد او کتاسے قاآن بود بر سریر سلطنت اجلاس داد و بعد چندے او را برداشته بیان قلی خان جغتائی را بر تخت نشانید و زمام اختیار مملکت بدست خود داشت - +

ذکر لشکر کشی امیر قزغن به بعیت ملک معزالدین حسین کرت و الی هرات

چون والیان هرات و آل کرت از زمان قاآن اعظم چنگیز خان باطاعت قاآن و بادشاهان جغتائیه مطیعین شده بودند و هرات بصوبه خراسان تعلق داشت چون هلاکو خان بر ایران جائے گرفت بفرمان قاآن آبائے ملک معزالدین نیز ماتحت ایران مانده و غیاث الدین طاعت هلاکو خان بر دوش کشیده تا زمانه سلطان ابوسعید بهادر خان ملوک کرت باجگذار مغلیه بودند ما چون سلطان ابوسعید خان در گذشت و بادشاهی مستقل از بوزنجریان در ایران نماند آل کرت خود را نیز سر بر استبداد و استقلال برداشته و به تخمیس نوبت و ترفیع چتر عبارت نموده و اکثر ولایات امرائے مغول را مے تاخت و کسے را چیزے نمے انگاشت امرائے مغلیه از قوم ارلات و اپردی که نزدیکی بولایت ملک داشتند از و بجان آمده فریاد و فغان بامیر قزغن رسانیدند و چاره جوئی او و ظلم او شده مضمون شجاعت و غیرت انگیز نوشتند و گفتند ؎ مگر نسل چنگیز خان بر فتاد + که کس گوهر شاه نآرد بیاد + چنان غره شد غوری بدگهر + که جز خود نیارد کسے در نظر + چون امیر قزغن بر عبارت ملک آگاهی یافت برآشفت و گفت که آن تاجیک را چه حد آن باشد که دعوے سلطنت کند و ساز فرمان بادشاهان پیچد و مغولان غیر ترک و مغول را خواه عجمی باشد یا عربی یا هندی تاجیک مے گویند و قی الفور باجتماع عساکر رزم آزمائی فرمان داد و با لشکرے گران و ساز و سامان بیکران بر ولایت هرات روانه شد چون بملک معزالدین کرت خبر رسید که ؎ قزاغن سپهدار ترکان رسید + ز توران بایران سپاهے کشید + بآلات پیکار و ساز نبرد + بگرد نده گردون برآورد گرد + تو گوئی که کرده بفرمان مهی + همه ملک توران زآهن تهی - + زلزله در میان قصر ثبات او افتاد و شهر و بارهٔ حصار را بسامان مدافعت و پیکار آراسته مستعد قتال گردید و امیر قزغن در حوالی شهر رسیده بمحاصره هرات پرداخت و سی هزار سوار جرار در رکاب امیر قزغن بودند و امیر قزغن بیان قلیخان و امیر اولجایتو اپردی و دیگر امرائے مغول سوار شده دور تا دور گذرگاه برپشته

رفیع آمده سپاه ملک را بنظر درآورده گفت که این تازیک شیوه جنگ و نبرد را نمیداند و این مقام گزیده است زود شکست خواهد یافت یکے آنکه اورا وقت یورش بر بلندی مے باید آمد و ما را بزیر و دیگر آنکه وقت صبح آفتاب بمقابل نظر لشکریان او خواهد بود و ما را برپشت بهر کیف روز دیگر امیر قزغن لشکر را بحرب امر کرد و سپاه ملک نیز بیرون آمده محاربه سخت و اشتد و سپاه ملک هزیمت یافته اکثر در وحل که جهت مخالفان امداد کرده بودند پائے بند دام اجل شدند و ملک بشهر آمده و لشکریان باغات و کوچها را مضبوط ساخته بجنگ و حرب مشغول شدند و هر روز همبر بن یا سوق جنگها در میان مے آمد تا آنکه بعد ازین پائے از دیوار بیرون نه نهادند ۵ بدینگونه چل روز بیکار بود + زمین پر ز خون و هوا تار بود + هر گاه بیرونیان دیرینان از جنگ و حرب بستوه آمدند و ملک هرات پائمال گردید ملک معزالدین علما و سادات را بیرون فرستاد تا تمهید صلح و صفا انداز ند و ملک عهد و پیمان خواسته امیر قزغن نیز از جنگ مسلمانان بستوه آمده بود بصلح رضا داد و گفت ۵ بداد ایش از دوست بشناختیم + دل از کین ایران بپرداختیم + رعایاے مسکین بتنگ آمدند + ز تنگی بکام نهنگ آمدند + نه کار لیست پیکار و خون ریختن + نکشته درو کردن و بیختن + سمرقند چون قندشتن بجائے + بجنگ هرات آمدن نیست رائے + بالجمله مقرر شد که چون امیر قزغن بتختگاه برسد ملک بعزم ملازمت حاضر شود و فی الحال سامانے پیشکش لائق بیرون فرستاده امیر قزغن معاودت فرمود و ملک در سنه ثلاث خمسین و سبعمایه حسب قرارداد متوجه سمرقند شد و وقتیکه امیر قزغن با چند کس در شکارگاه بود بناگاه کس رسید و امیر قزغن پرسید که اینها کیانند گفتند که ملک هرات است فرمود که در عجب محلے آمده است و ملک چون دانست که امیر قزغن در میان این گروه است بر خواز اسپ جدا شده و اسلحه از خود جدا ساخته باد و لنگر پیش فرستاده سلام کرد و امیر قزغن ملک را در کنار کشیده بتازه روئی پیش آمد و گفت که دشمنی تو هم مردانه بود و دوستی تو هم مردانه است و انشاء الله تعالی ملک تراز دست معاندان خلاص کنم و تو سپار مهر روز بروز در بارهٔ ملک عنایت و احسان مے افزود و امرائے خیل بر آتش حسرت سوخته با ملک در مقام بدی بودند و امیر را همواره برگرفتن او تحریص مے نمودند اما امیر این حرکت را نمے پسندید چون امرا خواستند که بلا اجازت امیر فرصت یافته ملک را قتل کنند و امیر قزغن بر صلاح ایشان واقف شده در خلوت ملک معزالدین حسین کرت را از حالت خبر داد و گفت که مناسب چنان است که همین شب بولایت خود بروے و ملک همدران شب روانه شده بدار السلطنته هرات رسید و فتحاً در قلعه رفته ملک با قمر برادر خود را که خوریان بر تخت سلطنت نشانده بودند گرفت و بقلعه محبوس کرد اما امیر قزغن پسر خود امیرزاده عبدالله را فرستاد تا خوارزم را تسخیر نمود و امیر قزغن امیرے هوشمند بود و مجموع ولایات خود را بعدل و احسان خود آباد دان کرده زمستان در سالی سرائے بود سے و بهار در قراقور و اکثر اوقات بصید و شکار اشتغال داشتے و روزے که بامعدودے از سالی سرائے بصیدگاه رفته بود امیر تمسلغ اوزبنات که داماد امیر قزغن بود فرصت یافته بالطائف از هم همدران خود بر امیر رسید و آن امیر و لاور راشهید گردانید خواص و مقربان امیر و سپاه تا خشنود و حوالی قندز بآن نکحرام رسیده کارش تمام

ساختند و در سنه تسع و خمسین و سبعمایه این واقعه بوقوع آمد +

ذکر حکومت امیر عبد اللہ ابن امیر قزغن به بعیت

چون امیر قزغن شهید شد امیر عبد اللہ پسر امیر قزغن بجای پدر نشست و امرا مرورد بقه متابعت او آوردند

و خواست که سمرقند را دار السلطنت کند هر چند امرا گفتند که یورت اصلی را گذاشتن مناسب نیست اما چون امیر عبد اللہ که میل کلی بدان دیار داشت قبول نکرد و بیان قلی خان جغتائی را که برائے نام خان بود بدان طرف برد چون تعشقی به خاتون بیان قلی خان داشت ازین سبب خانرا بے گناه کشته بیگم را در تصرف خود در آورد و تیمور اغلن را بر سریر شاهی نشانید ۱۱ امرا ازین قضیه نامرضیه برآشفتند و هر یکے خیال مخالفت در دل راسخ نمودند و امیر بیان سلدوز که از عظمائے آن سلطنت بود پرده از روئے کار برداشته و لشکرے آراسته و امیر حاجی برلاس ابن امیر بولتی ابن تموکا ابن میسوسنکو نویان ابن امیر قراجار برلاس با او بیاق برلاس همرهی او قبول کرد و بنواحی سمرقند رسیده از امیر عبد اللہ جنگیدند و شکست بر امیر عبد اللہ افتاده بروایتے امیر عبد اللہ دران معرکه کشته شد و بروایتے ببالائے بقلان رفته بباندراب وفات یافت - +

ذکر حکومت امیر حسین ابن امیر صلای ابن امیر قزغن

چون امیر عبد اللہ و تیمور شاه اغلن جغتائی کشته شدند و امیر بیان سلدوز متصدی حکومت گردید

و هر امیرے بناحیه رایت استبداد و استقلال برافراشت و یکدیگر را گردن نمے نهادند تو غلوق تیمور خان جغتائی از مغولستان لشکر بماوراء النهر کشید و بسیبے از اسباب از ماوراء النهر عازم تختگاه خود شد امیر حسین نبیره امیر قزغن از کابل چیغتے کرده بقصد انتقام عم خود در حرکت آمد و الچی فرستاده از امیر تیمور گورکان برلاس کریزنه او بود و امیر خضر لیسوری و امیر بایزید جلایر که از عظمائے امرائے چغتائیه بودند استمداد خواست و هر سه امیر صلاح کرده امیر بایزید جلایر را در اردوئے تو غلوق تیمور خان فرستادند و صاحبقران امیر تیمور و امیر خضر بمعاونت امیر حسین کمر بستند و امیر بیان تاب نیاورده به بدخشان گریخت و امیر حسین بر آن ولایت مستولی شده امیر تیمور و امیر خضر را معذرت خواسته مرخص ساخت چون امیر تغلق سلدوز از امیر حسین یاغی شد امیر حسین بار دگر از امرائے مذکور استعانت جست امیر تغلق بمجرد آوازه اجتماع امرا منهزم شد چون در سنه ثلاث و ستین و سبعمایه تو غلوق تیمور خان بار دگر در ماوراء النهر رسید امیر حسین ناچار بسمرقند رفته نیمت شمرد اما پادشاه در قلب نمستان نفس نفیس متوجه محاربه او گردید و لشکرے برگزیده در پے او روان ساخت و لشکریان خان قندز و بقلان را غارتیده از عقبه هندوکش گذشتند و با امیر حسین رسیدند و در وقت جنگ امیر کیخسرو از جانب امیر حسین صف ویران کرده بجانغان پیوست و امیر حسین هزیمت یافت و تو غلوق تیمور خان بند و بست ماوراء النهر حسب دلخواه نموده به تختگاه خود برگشت و صاحبقران از امرائے او برگشته بطلب امیر حسین شتافت و در بیابان جیوف باو رسیده و هر دو پیش ایل حاکم جیوف رفتند و او در مقام غدر گشته

خواست که ایشان را گرفتار کند و امیرحسین و صاحبقران با شصت سوار نامدار بیرون آمدند و تکل با هزار سوار تعاقب کرده محاربهٔ سخت درمیان آمد و دلاوران صاحبقران امیرحسین با وجود آنکه یکی به ده کس نمیرسید داد مردانگی داده تا این حالت کشش و کوشش نمودند که از جملهٔ هزار نفر دشمن شصت نفر باقی ماندند و از جانب امیرحسین هفت نفر بودند و این هفت نفر از حیات مایوس شده حمله مردانه نمودند و دشمنان را پریشان ساخته امیرحسین روی براه آورد و چون مخالفان تعاقب کردند دلاوران بازگشته بار دیگر نیران محاربه اشتعال یافتند و اسپ امیرحسین از کار رفته خاتونش دل شاد آغا اسپ خود بدو داد و روز دیگر سوی محمودی رفته چون امیرعلی بیگ جانی خبر یافت شصت نفر از مردم خود فرستاد و امیرحسین و صاحبقران را در جائی باز داشت و باز بگفتهٔ برادر خود خلاص کرده روانه نمود و امیرحسین از صاحبقران جدا شده سوی هیرمند رفت و چون شنید که ملک مغرالدین کرت مقدم صاحبقران را گرامی داشت خود نیز آهنگ هرات کرد چون تغلق تیمورخان شنید بملک نامه فرستاد که امیرحسین را بحضور بفرستد و ملک امیرحسین را در قلعه بند نمود و معتمدی را فرستاد تا بپادشاه عرضداشت که امیرحسین را در قلعهٔ بند کرده بودیم بهر انجا وقات یافت چون تغلق تیمورخان این پیام شنید از امرا پرسید و امیر یکبیک قانقلی بعرض رسانید که امیرحسین در قید حیات است پادشاه گفت که چون برادر ما مغرالدین او را مرده گفته است مناسب است که ما نیز مرده تصور کنیم و اگر او را نامگاه دولتی روی نماید پادشاری نکند و از زیستن مردن او ما را سود و زیان نیست و خاطر دوستی مثل ملک را از خود نرنجانم اما امیرحسین قیدی نداشت نوکری را بیرون فرستاده و لشکران خود را پیام داد که اسلحه و جبه و اسپ را در فلان مقام حاضر سازند و در پردهٔ شب از قلعه بیرون آمده راه تندهار گرفت و صاحبقران نیز بلوی پیوست و باتفاق بسیستان رفته والی سیستان از ایشان استدعائی دفع مخالفان خود نمود و امیرحسین و صاحبقران بازین کار رغبت یافته لشکری از سیستان تعاقب کرده امیرحسین و صاحبقران بازگشته ایشان را بازگردانیدند و امیرحسین بقلان رفت و دران جا امیر یکبیک سر راه او گرفت و لشکر امیرحسین متفرق شده و امیرحسین چون بازان معرکه بدر برد و باز با صد و سی سوار و پنجاه پیاده در اراضی بصاحبقران پیوست و هر دو امیر صلاح کرده سوی بلخ رفتند و به شامان بدخشان صلح کردند و صاحبقران با امرائی جثه جنگیده مظفر و منصور شد و امیرحسین و صاحبقران بجملگی سوی بلخ آمدند ۱۲

ذکر محاربه امیرحسین با الیاس خواجه خان جغتائی

چون تقدیر ازین قدر بران رفته بود که امیرتیمور گورکان را بمرتبهٔ که هیچ پادشاهی را نصیب نشده رساند بعد ازان که امیرتیمور بر بست هزار سوار ظفر یافت و شهر کش را بتصرف خود در آورد و امیرحسین بمعاونت امیرتیمور منتظر گشته با فوجی آراسته بمقابله جغتائیان شتافت و ظفر با الیاس خواجه خان یافت و بنا بر مصلحت کابل شاه قلان کاز نژاد جغتائی بود برادر تنگ شهنشهی نشانیده بار دگر بهار دیگر بمعیت صاحبقران از الیاس خواجه خان جغتائی

جنگیده او را دین محاربه امیرحسین را با صاحبقران رنجشی درمیان آمده واز این سبب لشکرش منهزم شده و لشکر جغتائی سمرقند را محاصره کردند و چون بعد از خرابی بولایت خود باز رفتند و امیرحسین و صاحبقران بارد گرد رما ورالنهر رسیدند و امیر حسین بسمرقند آمده و سرداران سربرار را معرض تیغ فنا گردانیده و سختی در مزاج او پیدا شده همه امرا و سرداران را وجهی نامزد کرد چون نوبت بمخصومان صاحبقران رسید و ایشان استطاعت ادای آن حال نداشتند صاحبقران از طرف خود آنمال را ادا کرد حتی که زیور و حلی معه گوشواره اولجای ترکان آغا خاتون صاحبقران که خواهر امیرحسین بود در بدل آن داد و امیرحسین باسالی سرای رفت و اظهار مخالفت شروع شد و مردمان به اردو خاتون کزن ترشیرین خان جغتائی بود و دختر بنقد امیرحسین بود اظهار کردند که امیر تیمور نسبت بتو و امیرحسین عذرے کردن میخواهد و امیرحسین فرمان داد که صاحبقران نزد اردو خاتون رفته قضیه را پرسش کناند چون امیر تیمور عزم حضوری خاتون نمود مخالفان که اثبات این دعوے نمیتوانستند نمود ناچار بخجند رفتند و همدرین زمان امیر بهرام جلایر و شیر بهرام با امیر تیمور هم پیمان شدند اما شیر بهرام با راز امیرحسین موافقت نمود و امیر علی و محمود شاه لیسوری بصاحبقران پیوستند و امیرحسین بارد گر سلسله مصالحت جنبانید و امیر تیمور بقرشی رفت و امیرحسین با لشکرے گران در انجانب رفته و مصالحه خواست و مقرر شد که هریکے با پانصد سوار بموعدگاه خرابیده صلح نمایند امیرحسین سه هزار سوار بطرف صاحبقران روانه کرد تا او را بگیرند چون خصالت ایزدی همراه صاحبقران بود او پیش از وصول مخالفان بموعد ملاقات رفته بود و بتعجیل تمام خود را از دره گذرنده سر راه بر شمنان گرفت و محاربه واقعشد و امیر تیمور بدر رفت و بمرو رنگی و فرار انگی بر نخشب یعنی قرشی استیلا یافت و چون امیر موسی تاجوت بولایت بخارا منهزم بامیرحسین پیوست امیرحسین لشکرے گران ترتیب داده روانه گردید و امیر تیمور که در بخارا بود ناانجا بیرون آمده بخراسان رفت و امیرحسین در بلنگ بخارا را گرفته تیغ در تاجیکان نهاد و بسیارے را از ایشان قتل کرد و امیر تیمور بار ترتیب افواج خود کرده با قوم برلاس و فراونا س و لیسوری و غیره متوجه او را لنهر شد و لشکرهائے مغلاے امیرحسین را انهزام داده تا سمرقند رسید و امیرحسین با لشکرے سنگین در قرشی نشسته بود و امیر کبخسرو و بهرام جلایر از اخبار مخالفت صاحبقران و امیرحسین خبر یافته در مغولستان رفته و خان جغتائی هفت هزار سوار جرار همراه ایشان داده بود تا ترکستان را بضبط در آرد و آنها با صاحبقران دم موافقت زدند و امیرحسین امیر موسی تاجوت و امیر محمد سلدوز و الجایتو اپردی را فرستاد که با بست هزار مرد بمصاف صاحبقران روند و امیر موسی ملک بهادر قراقاس پیشتر از خود فرستاد و صاحبقران با دو هزار سوار بمصاف ایشان روانه شد و با پانصد سوار جرار پیشتر از ایشان روانه شده و بر فوج جهانشاه مقدمه امیر موسی تاخته منهزم ساخت و همچنین یاد بیست مرد ملک بهادر را منهزم نمود و گریختگان چون با میر موسی رسیدند امیر موسی بے تامل طبل رحیل کوفت و امیرحسین خود با لشکرے گران بجر با امیر صاحبقران متوجه شده اما امیر کبخسرو اپردی و بهرام جلایر از همدگر جدا شده بمواضع تشلاق رفتند و در خدمت صاحبقران بیش از شصت کس نماندند و آوازه شد که لشکر جغتائی از مغولستان بمدد

صاحبقران بے آید امیر حسین باردگر تحریک مصالحت کرد و بالآخر در ہرو امیر صلح شد و چون مبانی صلح بعہد و پیمان و قسم و ایمان موکد شد صاحبقران و امیر حسین جہت تادیب غوریان کہ اخشام بلخ و بدخشان را بے ساختند روانہ شدند و حصار کابل را تسخیر فرمودند و امیر حسین خواست کہ ہندوان را عمارت کردہ بلخ را دار السلطنت سازد و چند صاحبقران ممانعت کرد سود نداد و بجز آمدن لشکر مغولستان امیر حسین صاحبقران را بجرب ایشان فرستاد و مخالفان بسبب مخالفت باہمی باز گشتند و امیر حسین صاحبقران را طلبیدہ بار دگر سوے بدخشان رفت و صاحبقران را با امیر زادہ جہان ملک پسر خود بسر ایشان فرستاد و صاحبقران بر افواج اہل بدخشان ظفر یافت و بسبب مخالفت امیر محمد سلدوز و کنجیسر و اپردی صاحبقران را نزدھو و طلبیدہ و مکتوبے از طرف خان بنام امیر موسیٰ نوشت کہ بہر طریقہ کہ میسر شود امیر تیمور را بگیرند و کسے آن مکتوب را با میر صاحبقران رسانید و ہر چند صاحبقران خواست کہ استکشاف این حقائق نماید امیر حسین مجال تکلم نداد و بعجلت تمام بر سر مخالفان فرستاد و صاحبقران بر مخالفان رفتہ ایشان را منہزم ساخت و امیر حسین بسے بلخ رفت و حرص و شرہ بطبیعت او غلبہ کردہ امراء و اعیان از و متنفر شدند و تواچیان فرستاد تا از متعلقین صاحبقران ہر کرا اسمے و رسمے باشد از خطہ کش بہ بلخ خانہ کوچ آرند و امیر موسیٰ و غیرہ اتباع و منتسبان صاحبقران را تکلیف جلائے وطن دادند و صاحبقران را دیگر بارہ دل از و بر شدہ ناچار لوائے کبار و نونیان والا تبار را جمع آوردہ قاصد دفع امیر حسین گردید و جمیع حکام و امرا کہ از جانب امیر حسین بر شہرہا حاکم بودند مثل امیر محمد سلدوز و او بجایتو اپردی حاکم قندز و امیر کنجیسر و اپردی والی ختلان و غیرہ کہ از امیر حسین متنفر بودند بصاحبقران پیوستند و امیر حسین جمیع را بقراولی فرستادہ ایشان از قراولان صاحبقران منہزم شدند و امیر تیمور سوے بلخ روان شد و قلعہ ہندوان را در میان رفت و امیر حسین دروازہ بستہ و صاحبقران کس فرستادہ او را بمتابعت و موافقت تحریص نمود و امیر حسین جواب داد کہ اگر بجان من تعرض نرسانند بمکہ معظمہ روانہ میشوم و برین قرار داد عہد و پیمان استند اما امیر حسین باعتبار این عہد نکردہ وقت شب بادو تو کر بیرون آمد از کمال دہشت و حیرت راہ بجاے نبرد و بشہر کہنہ رسیدہ تو کران را نیز از خود جدا ساخت و در شہر کہنہ مسجد بے جامع بود کہ مینارہ او از تعرض لشکر مغول در وقت سابق مصون ماندہ بود و امیر حسین بالاے مینارہ برآمدہ پنہان شد شخصے اسپے بتاختے گم کردہ و در پے او سرگردان بود خواست کہ بالاے مینارہ رفتہ در بیابان نگاہ کند چون بالا بر آمد امیر حسین را دید امیر حسین بگمشت مرا بزد بے دادہ اند علے التسرار نمود و آن کس دمدہ او چون زیر آمد فے الفور بدرگاہ صاحبقران آمدہ از احوال امیر حسین آگاہی داد امیر حسین چون سوار و پیادہ را متوجہ خود دید از سر مینارہ زیر آمدہ در سوراخ دیوارے خزید و امراے صاحبقران او را گرفتند و در بند و صاحبقران خواست کہ از سر خون او در گذرد امرا اضطراب کردہ گفتند کہ اگر او سلامت بماند ما را زندہ نخواہد بود و امرا بگمشتہ چشم بنا میرند و امرا و لشکر و کنجیسر و ایماگ روند و امیر موسیٰ و کنجیسر کہ آن یکے بسبب بردن خاتون او از کش بہ بلخ و این دیگرے بسبب کشتن امیر حسین برادرش کینہ او در چشم بودند بے رخصت از عقب سرا در فتہ کارش باتمام رسانیدند خواتین او بسیار بودند و شہر و اکبر آنہا سرآملک خانم

دختران سلطان خان جغتائی والوس آغا دختر ترمه شیرین خان جغتائی بودند و پسران او چهار کس بودند خواند سعید و نوروز سلطان
درین معرکه کشته شدند و جهانملک و خلیل ملک دو پسر دیگر سر در بادیه ادبار کشیدند و سوئے هندوستان رفته ناپدید گردیدند
واین وقایع در سنه احدی و سبعین و سبعمایه دست داد و بعد ازین صاحبقران روزگار امیر تیمور بر الاس نامدار بر سریر نشست
و خواهر امیر حسین بالجائی ترکان آغا بود که پیش از مخالفت شوهر و برادر سر در نقاب عدم کشید فقط +

ذکر حکومت امرائے اویماق غونکغرات

غونکغرات قومیست شریف و نجیب از اقوام مغول و ازین
قوم کسیکه بسلطنت رسید امیر یوسف صوفی ابن شیخ ای
غونکغرات بود که در خوارزم سلطنت میکرد و صاحبقران امیر تیمور گورکان در سنه ثلث و سبعین و سبعمایه ایلچی نزد امیر یوسف
فرستاد که کات و جغوق را بطریق سابق به بایگدار رد و امیر یوسف جواب داد که ما این ولایت را بزور تیغ گرفته ایم و جز
تیغ نمیدهیم و صاحبقران خواست که لشکر دران دیار کشد و مولانا جلال الدین کشی سعی در مصالحت کرد اما امیر یوسف قبول نکرد
او را نیز تنقید کرد و صاحبقران با سپاه بسیار سوے خوارزم توجه فرمود و جغوق را محاصره کرده فتح نمود و پیشتر روانه گردید
و امیر یوسف صوفی متحصن شده اما چون امیر کیخسرو از پردی از جانب صاحبقران یاغی شده بلوے پیوست امیر غونکغرات
نیز بیرون آمده مصاف داد و آخر انهزام یافته بارد گر حصاری شد و ازین غم و غصه بمرد و برادرش امیر حسین صوفی
بجائیش نشست و بعضے نام او را حسین نوشته اند و این برادر دگر را امیر یوسف گویند بهرکیف امیر حسین نهید مصالحت کرده
دختر برادر خود را که از بطن شکر بیگ دختر خان اوزبک بود منسوب شاهزاده جهانگیر ابن امیر تیمور گردانید و صاحبقران بازگردید و
چون بار دویم سلطان محمود ابن امیر کیخسرو از پردی و امیر ابو اسحق یسوری عاشیه اطاعت صاحبقران از دوش انداخته
به خوارزم رفتند و امیر حسین نیز سر از ربقه اطاعت کشید و صاحبقران بار دگر سوے او توجه نمود و امیر حسین دست بدامن اثابت و
استغفار زده خانزاده را با سامان لائق فرستاد و صاحبقران از همانجا که رسیده بود برگردید چون صاحبقران بمقابله ارس خان
اوزبک رفت امیر حسین صوفی لشکر فرستاده نواح بخارا را تاراج نمود و امیر مذکور بهیچ وجه از راه مخالفت نه برگشته و
صاحبقران در سنه ثمان و سبعین و سبعمایه کرت سیوم لشکر بخوارزم برد و خوارزم را در میان گرفت و در همین ایام امیر مذکور
بصاحبقران پیام داد که تنها پیش آمده مقابله کند و صاحبقران قبول کرده از لشکر بیرون آمد اما امیر حسین را خوف در ضمیر استیلا
یافته وعده وفا نکرد آخر الامر جنگهائے سر دانه و اقتدند و امیر حسین نیز در ایام محاصره وفات کرد و در ارکان او اختلافے
پدید آمده برخی جانب بایزید صوفی و جمعی طرف خواجه لاق گرفتند و خواجه لاق مغلوب شده خود را بیرون انداخت
و سپاه صاحبقران شهر را قهرا گرفته آنرا بگرفتند و از اماکن مساکن اثرے نگذاشتند و سادات و مشائخ و علماء و اهل حرفه را
کوچانیده به ماوراء النهر فرستادند و صاحبقران بدار و ثمه دران جانب کرده آنملک را در تحت تصرف خود در آورد +

ذکر حکومت امرائے قوم بیسود در ماژندران

چون یحیی کرادی بقندهار در خانهٔ سلطان الغ تیمور خان را در خشنے بشهادت رسانید امیر شیخعلی سردار بیسود

با پسر خود امیر ولی بیسود ازان مقام گریخته بماژندران رفت و در انجا جمعیتے کرده با یکے از سرداران حسن دامغانی جنگیده او را شکست داد و به بسطام رفت و در انجا امیر شیلی جوینی قربانی حاکم آن ناحیه خواهر او را بعقد خود در آورد و امیر ولی بعد از شکستن سرداری گماشته حسن دامغانی به استراباد رفت و از ابو بکر شاه سمنانی گماشته امیر حسن دامغانی جنگیده منهزم نمود و باستراباد خراسیده و نوبت دیگر بجرب سرداران توجه نمود و ابو بکر شاه را کشت و پسر بزرگ الغ تیمور خان را طلب داشت تا بر تخت سلطنت نشاند اما باز لذت حکومت مانعش آمده او را براند و بتدریج بر بسطام و دامغان و سمنان و فیروز کوه و ری و رستمدار غالبه کرده و با سلاطین ایلکانیه جلایر مصافها داده چون در سنه ست و ثمانین و سبعمایه امیر تیمور صاحبقران روے اقبال بآن جانب آورد امیر ولی منهزم شده بدربند رفت و بالآخر گرفتار آمده کشته شد لقبیه احوال او در ذکر سلاطین جلایر و گورکان گذشت ÷

ذکر حکومت امرائے قوم ارغون ملک کابل و قندهار و سند و غیره دیار

ارغون قومیست در میان مغلان شریف

و ازین قوم چند کس به سلطنت رسیده اند که نوشته میشوند ÷

ذکر امیر ارغون امیر ذوالنون بیگ

امیرے نامدار بود و لیاقت کارگار و در خدمت سلطان ابو سعید گورکان ابن سلطان محمد میرزا ابن جلال الدین میرانشاه

در امرائے کبار بسر مے برد و از خدمت او رنجیده بخدمت سلطان حسین میرزای بایقرا در خراسان آمد و سلطان حسین مقدم او را گرامی داشته در سنه اربع و ثمانین و تسعمایه ایالت قندهار و زمین داور بدو تفویض شد امیر ذوالنون در آن دیار باستقلال بسیار بهر سانید و چندے شهزادگان گورکان بحکومت آن نواحی مقرر شدند چون شاهزاده بدیع الزمان میرزا از پدر متوهم شد کار امیر ذوالنون بالا گرفت و دختر او را شاهزاده بعقد خود در آورده مدتے همراه او مے بود و بعد انتقال اسلطان حسین میرزا سپه سالار لشکر و مختار خانهٔ بدیع الزمان میرزا گردید و در محاربه با سلطان محمد شیبانی اوزبک کشته شد ÷

ذکر شاه شجاع ارغون ابن امیر ذوالنون ارغون

بعد از پدر حاکم ملک قندهار و کابل گردید و در زمانهٔ پدر در سنه تسعین و ثمانمایه یازده آ

بملک سنده تعلقه سول آمده دران وقت جام نظام الدین عرف جام نندا در سنده و ٹهٹه حاکم بود و امیر شجاع بیگ بر وطن

یافته قلعه را به امیری سلطان محمد نام از امرائے خود سپرده بقندهار رفت و در نیمهٔ او بار دگر جام نندا قلعه را منفتوح ساخت

و شاه شجاع عرف شاه بیگ ارغون سپه سالار خود بیسی ترخان را که از قوم مغل بود بجرب او نامزد کرد و بین الجانبین محاربات

سخت واقشند و عیسی خان ترخانی نصرت یافته و شاه شجاع ارغون با لشکر جرار متوجه بهکر شده قلعه بهکر را از قاضی خادن امیر جام نداگرفت و شاه شجاع امیرے فاضل بیگ نام را در انجا گذاشته بقلعه سیوستان رفت و آن را نیز مفتوح ساخته بخواجه بیگ سپرد و بقندهار برگشت جام نظام الدین فراوان خرج کرد و خواست که لشکرے بیاراید اما سپاه سندر اغوفه و دشتیان از مغلان و ترکمان بشمار مستولی شده بود و کدخدایی هیچ وجه بغالب اختیار نکرد روزے تنگ اسپیکے از سواران ترکمان همراهی عیسی خان ترخان المخاطب بسیرزا راست شده و ترکمان فرود آمده بکشیدن تنگ مشغول شد درین اثنا فوجی از سپاه سنده دران جا رسیده چهل سوار بر حمله کردند چون ترکمان بقصد فرار پائے در رکاب نهاد چهل سوار سندی رو بگریز نهادند

ذکر محاربه شاه شجاع ارغون با بادشاه بابر گورکان و بدر رفتن کابل و قندهار از دستش بتقدیر قادر بیچون مالک زمین و آسمان

چون ظهیر الدین محمد بابر بادشاه گورکان بدفعات با سلطان محمد خان اوزبک جنگیده و داد مردی و مردانگی داده دقیقه از دقائق مردانگی و فرزانگی فرو نگذاشت اما چون تقدیر ایزد تقدیر نوعی دیگر بود کار بجائے نرسید با امرا قرعه مشورت انداخته چاره کار رئیست و امر اتفق اللفظ بعرض رسانیدند که ـ نداری اگر باعدو زور جنگ + طریق مدار الگزین بیدرنگ + زملکش بجائے نما انتقال + که یکچند فارغ شوی از زوال + و بعد از تقدیم مشورت در سنه عشر و تسعمایه از اندجان و فرغانه سوئے کابل سواری فرمود و کابل از زمان سلطان ابو سعید گورکان در تصرف پسر او الغبیگ بود چون او در سنه سبع و تسعمایه رحلت کرد پسرش عبد الرزاق میرزا بادشاه شد و شخصے زکی نام را امیر الامرا نموده اما امرا برگشته و او را قتل کردند محمد مقیم ارغون پسر خرد امیر ذوالنون که حاکم گرمسیر بود با لشکرے متوجه کابل شده و میرزا عبد الرزاق تاب جنگ او نیاورده به نواحی لمغان گریخت و کابل بتصرف محمد مقیم درآمد و او دختر میرزا الغ بیگ را بحبالهٔ نکاح خود درآورده ازان زمان در تصرف خود داشت و شاه شجاع حاکم قندهار بود چون بابر شاه با فوج خود بکابل رسید محمد مقیم حصاری شد و آخر تاب نیاورده حصار را بعهد و پیمان سپرد و در همان ایام قلعه کلات نیز از تصرف قوم ارغون برآورده متصرف شد و در سنه ثلث عشر و تسعمایه هجری ارغونیان از صدمات اوزبکان ناچار شده به بابر بادشاه پیام سپردن قندهار دادند و بابر بادشاه بقندهار تشریف برده پیام داد که بموجب التماس شما آمده ایم حصار را باید سپرد اما شاه شجاع عرف شاه بیگ و محمد مقیم پشیمان شده اول محصور شدند و آخر بیرون آمده در قریه ختک مصاف داده منهزم شدند و فرصت درآمدن قلعه نیافتند شاه بیگ سوے بیاول و محمد مقیم بزمین داور رفت و قندهار و نقائس و ذخائر ارغونیه بتصرف گورکانیه رسیده بابر شاه ایالت قندهار و زمین داور را تفویض برادر خود ناصر میرزا کرده بکابل رفت اما چون امیران ارغون استغاثه به سلطان محمد شیبانی خان اوزبک بردند سلطان محمد خان به تسخیر قندهار پرداخته و بابر شاه و مغل کلی بهم رسانیده و دانست که از سیلاب اوزبکیه پیش او در کابل نمیتواند مستحکم خواهد ماند خواست که بهندوستان رفته جائے مستحکم کند و نامحرم

نیز از قلعه برآمده به بادشاه بار پیوست و محمد خان حصار شهر را گرفته بسبب بعضے خبرہائے پریشانی ولایت خود عبد اللہ سلطان اوزبک را با امرائے ارغون بتسخیر حصار باز داشته معاودت فرمود و چون سلطان محمد خان بجاربر شاہ اسمعیل صفوی والی ایران منہزم شده و با چہار صد سلاطین و اعزا زادگان در چہار دیواری کہ راہ بیرون آمدن نداشت محصور شد و بعد از جنگ بسیار ہمہ کشته شدند بابر شاہ در سنہ بست و عشرین و تسعمایہ ہجری باز روئے بقندہار آورد و قلعہ را محصور کرد و شاہ بیگ ارغون بمدافعت برخاسته و تا سہ سال جنگ قایم ماند چون شاہ بیگ عاجز مطلق شد بطرف سندھ گریخت و قندہار بہ مضافات در سنہ ثمان و عشرین و تسعمایہ بتصرف بابری در آمد +

ذکر فتح کردن شاہ بیگ ارغون ٹہٹہ و سندھ

چون جام نندا والی ٹہٹہ و سندھ رحلت نمود جام فیروز پسر او جائے نشین شده و جام صلاح الدین از قرابتیان او بنزاعت برخاست و سلطان مظفر گجراتی کہ از خاندان جام صلاح الدین بود او را امداد کرده و سندھ را در تصرف داشت و چون دریا خان مدار المہام خاندان جام از دست برگشته بجام فیروز گرویده صلاح الدین بار دگر بگجرات رفت و سلطان مظفر در سنہ عشرین و تسعمایہ بار دگر او را مدد کرده حکومت سندھ داد جام فیروز از سندھ بر آمده توسل باذیال دولت ارغونیہ بردو شاہ بیگ غلام خود سنبل خان را بمدد او فرستاد و سنبل خان با صلاح الدین جنگیده او را کشت و سندھ بقبضہ جام فیروز در آمده اما شاہ بیگ کہ عزم تسخیر ملک کور ہموارہ بر لوح ضمیر می نگاشت در سنہ سبع و عشرین و تسعمایہ ٹہٹہ را متصرف گردید و دریا خان مدار المہام جام فیروز کشته شد و جام فیروز چارہ ندانسته بگجرات رفت اما سلطان مظفر رحلت کرده بود جام از کام خود ناکام مانده برگشت چون دید کہ در ملک سندھ تسلط ارغونیہ مستحکم است بگجرات رفته در سلک سلاطین زادگان کہ از اطراف در درگاہ سلطان بہادر گجراتی مجتمع بودند منسلک شد و در زمان ہمین جام فیروز والی اوچہ و ٹہٹہ سلطان بدیع الزمان میرزا گورکان بادشاہ خراسان در سندھ آمده بود و جام فیروز دیرا معزز داشته خدمت ہائے لایق بجائے آورده بعد یکسال بادشاہ بایران برگشت اما شاہ بیگ چنانچہ نوشته شد از قندہار امید بریده در سندھ و ٹہٹہ ساکن شد از فضائل علمی بہرہ وافی داشت شرحی بر عقاید نسفی و شرحی بر کافیہ و حاشیہ بر مطلع منطق از تصنیفات اوست و نہایت شجاعت داشت در محاربہ و معارک پیش از ہمہ بر صفوف دشمن میتاخت ہر چند مردم امتناع مے نمودند کہ این قسم تہور لایق شان سرداران نیست فایدہ نمیدہ میگفت کہ در جنگ اختیار از دست من مے رود و میدانم کہ ہیچکس روبروئے من نخواہد ایستاد و شاہ بیگ در سنہ ثلاثین و تسعمایہ ہجری رحلت کرد +

ذکر حکومت شاہ حسین بیگ ابن شاہ شجاع بیگ ابن امیر ذوالنون ارغون

بعد از پدر بر سریر ایالت سندھ نشسته مسکوک و

خطبہ بنام خود کردہ قلعہ بہکر را از سر نو تعمیر کرد چون ظہیر الدین محمد بابر شاہ او را فرمان داد کہ ملتان را نیز در تصرف خود آرد در سنہ اثنی وثلثین وتسعمایہ ہجری تہیہ آنجانب نمود سلطان محمود والی آنجا مردمان معتمد خود روانہ کرد تا بہر طریقہ کہ باشد صلح کنند اما امیر شاہ حسین قبول نکرد وسلطان محمود بیرگ مفاجات در گذشت پسرش سلطان حسین بسند نشین شد و شاہ حسین بحیلہ استعجال رسیدہ ملتان را محاصرہ کرد و بعد از یکسال وچند ماہ در سنہ ثلث وثلثین وتسعمایہ او را تسخیر نمود وسکنہ شہر بعضے بقتل وبسیارے اسیر سپاہ نمل گردیدند وسلطان حسین بقندہار وشجاع الملک مختار او گشتہ شد و شاہ حسین ملتان را بہ خواجہ شمس الدین سپردہ بٹھٹہ مراجعت کرد و در سنہ مذکور سنگر خان نام بامردم ملتان خروج کردہ شمس الدین را بدر کردند و شاہ حسین فرصت استخلاص نیافتہ در سنہ سبع واربعین وتسعمایہ ہمایون شاہ گورکان بسبب استیلاے شیر شاہ سور افغان از لاہور متوجہ سندہ شد و بحوالی بہکر رسیدہ اقامت گزید و فرمانے بنام شاہ حسین ارغون نوشتہ او را طلبید اما شاہ حسین تا شش ماہ در آرے و بہانہ گذرانیدہ توفیق حضور نیافت و آخر جواب صاف فرستاد و محمد ہمایون بادشاہ در غضب آمدہ بتادیب او برجاست و بہکر را بہ ناصر میرزا برادر خود دادہ بجانب ٹھٹہ روانہ شد و شاہ حسین ناصر میرزا را بدادہ مادی خود فریفتہ و نوید بادشاہی بوے دادہ و در بہکر و ٹھٹہ خطبہ و سکہ بنام میرزا جاری ساخت و از راہ دریا بحوالی اردوے بادشاہ رفتہ راہ آمد و رفت غلہ و آذوقہ را مسدود کرد ہمایون بادشاہ چارشاہ طرح صلح انداخت و در سنہ تسع واربعین وتسعمایہ کشتی وبارکش از شاہ حسین گرفتہ از آب سندھ گذشتہ روانہ قندہار گردید چون شاہ حسین از جانب ہمایون بادشاہ مطمئن شد بنا مہر میرزا خلاف عہد کردن گرفت و ناصر میرزا ہم پشیمان روانہ کابل گشت و در سنہ اثنی وخمسین وتسعمایہ میرزا کامران گورکان از ہمایون بادشاہ گریختہ در سندہ رسید شاہ حسین لوازم مہمانی بجائے آوردہ دختر خود بدو داد و برخی از امرائے ارغون و تغد و جنس بسیار ہمراہ او کردہ با استخلاص کابل فرستاد و بعد از انکہ سی و دو سال بادشاہی کرد در سنہ اثنی وستین وتسعمایہ راہی عدم گردید بعد از انتقال شاہ حسین ارغون سلطان محمود در بہکر و عیسی خان ترخان مخاطب بہ میرزا در ٹھٹہ دعوے سلطنت کردند و سلطنت از خاندان ارغونیہ بدر رفت ✣

ذکر سلطنت قوم ترخانی در ملک سندھ و ٹھٹہ

قوم ترخانی قومیست شریف در میان مغلان و ترخانی در اصل عہدہ ایست کہ چون از کسے کارے قابل یادگار در خدمت بادشاہے میشود بادشاہ او را ترخان میکند و آن چنان است کہ تا نہ پشت او را ہیچ مطالبہ دیوانی نکنند و ہر گاہ کہ نزدیک بادشاہ بیاید دربان او را مزاحم و مانع نیایند و تا نہ گناہ از و نپرسند و این عہدہ شاذ و نادرے را عنایت میشود و اما او را از قوم ترخان نمیدانند و قوم ترخانی کہ در میان مغلان قومے شریف است ذکر او در باب اول گذشت مجملے درینجا نوشتہ میشود کہ چون تموآن بزرگ چنگیز خان از بغاوت اقوام مغول ناچار شدہ فرزندان خان

رفت و در آنجا کار او ترقی پذیرفته و حاسدان از آتش رشک سوخته خان را از چنگیز خان بدکردند و آخر اونگ خان خواست که چنگیز خان را بمیرد و بدین خیال لشکر را برای متعدی بریغ داد اتفاقاً امیرے از امرائے اونگ خان این راز را بازن خود در میان نهاد و دو پسر از بیرون خیمه که شیر آورده بودند استماع این حدیث نمودند و در حال نزد آن اعظم چنگیز خان رفته این حکایت روبروے او بیان کردند و آن اعظم چنگیز خان از جاے که خیمه زده بود کوچ کرده رفت و آنچه اعداء خبر داشته محفوظ ماند و آن دو پسر چرواهه را به ترخانی نوید داد و چون زمانه بکام او گردید مطابق عهد آن هر دو پسر مغول را که یکے را قشلیق ترخان و دیگرے را باداے ترخان نام بود عهدهٔ ترخانی نوشته و بر رصد امرائے کبار رسانیدند و چون ممالک مقسوصه خود را در میان پسران تقسیم کرد اولاد این هر دو کس نیز کز امرائے کبار بودند بهمراهی هر یک پسر خود روانه کرد و اولاد این هر دو کس را ترخان گفتند و همین قوم بر اے ایشان مقرر شدند و در اندک مدت خانواده بزرگ و الوس جوجی و جغتائی و هلاکو و اوکتائے وغیره پیدا شد اگرچه بعد ازین نیز پادشاهان مغول امرا را لعهده ترخانی رسانیده اند اما ایشان را القوم ترخانی نگفته اند و اولاد همین هر دو کس را ترخان میگویند و اولاد این هر دو کس بدرجهٔ علیا رسیده اند و سلاطین دراین خاندان فراوان وصلت پسندیده اند چنانچه ذکر امرائے این قوم در باب اول گذشت و درین مقام ذکر امرائے که بحکومت و شاهی رسیده اند نوشته میشود ✤

ذکر میرزا عیسیٰ ترخان و حکومت او در ٹهٹه و سندهه

امیر عیسیٰ ترخان از قوم ترخانی و اولاد قشلیق ترخان است و

بعض مورخان نادانسته او را ترکمان نوشته اند اما میرزا عیسیٰ ترخان از قوم ترخانی مغل است و آبا و اجداد او از زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان در امرائے کبار سرافراز بوده اند و در خدمت سلطان حسین میرزا با بیقرا والی خراسان امارت و ایالت نموده اند چون بعد سلطان حسین میرزا سلطان محمد خان بر ممالک خراسان استیلا یافت اکثر خاندانهائے مغول سر در بادیهٔ غربت نهاده اند و کسانیکه با سلاطین گورکان تعلق ملازمت و قرابت داشتند او نیز بایشان را زنده نمیگذاشتند ناچار خود را بهر طرف کشیدند و میرزا عیسیٰ ترخان سپهسالار امیر شاه بیگ ارغون بود و اول در زمان جام نظام الدین و قتیکه هندویان سلطان محمد ارغون برادر شاه بیگ را کشتند بفرمان شاه بیگ بسنده آمد و بهکر را تسخیر کرد و بعد از انتقال شاه حسین ارغون در سنه اثنی وستین و تسعمایه هجری میرزا عیسیٰ ترخان در ٹهٹه داعیه سلطنت کرد و بنام خود خواند و اکثر با سلطان محمود که در بهکر دعوے حکومت میکرد جنگها در میان آمدند و میرزا عیسیٰ ترخان سیزده سال حکومت کرده در گذشت ✤

ذکر حکومت میرزا باقی ترخان ابن میرزا عیسیٰ ترخان

بعد انتقال میرزا عیسیٰ ترخان در میان پسران او میرزا محمد باقی ترخان و پسر

کوچک او میرزا جان مخالفت دست داد و میرزا باقی ترخان که قوت و استعداد بیشتر داشت بر برادر خود غلبه کرد و متصدی امر خلافت و سلطنت گردید و چون نوبت سلطنت هندوستان به سلطان جلال الدین محمد اکبر شاه گورکان رسید میرزا باقی ترخان

بارسال پیشکش دهرا بدرگاه اکبری توسل جسته خود را محفوظ داشت و با سلطان محمود بکری گاهے در صلح و گاهے در جنگ میگذرانید مدت هیجده سال در کمال فراغت و عشرت حکمرانی کرد و در سنه ثلث و تسعین و تسعمایه هجری رحلت کرد +

ذکر حکومت میرزا عیسی ترخان ابن میرزا جانی

بعد از برادر خود میرزا باقی ترخان بر سریر ایالت تهٹه نشست چون اکبر بادشاه اکثر ممالک هندوستان را مسخر کرده و بهرین نزدیکی ولایت بهکر را متخلص ساخته بود در سنه تسع و تسعین و تسعمایه هجری خانخانان عبد الرحیم خان بهار بتنگمان را در ولایت بهکر و ملتان جاگیر داد و ایلچے فتح تهٹه نمود و خانخانان عبد الرحیم خان پیشتر ازین قلعه سیوان را محاصره کرده تسخیر نمود و قلاع و بقاع بسیار ازان ملک فتح کرد و میرزا جانی نیز لشکر خود جمع آورده باکشتی و خراب بسیار روے بمحاربه آورد و عبد الرحیم خان خانخانان ترک محاصره کرده در نواحی نصیر پور رسید میرزا جانی غرابهاے خود را که از صد بیشتر بود بدو سیست کشتی مشحون به تیر اندازان و توپچی و توپخانه وغیره بجهت خانخانان آورد و خانخانان بر کناره ایستاده بود توپ بسوے غراب کشتی بزرگ که مردم ترخانی بر جمع بود فرستاد و گلوله بر هدف رسیده جمع کثیر ضایع شدند و خانخانان با بیست و پنج غراب بمقابله او آمده و هفت کشتی میرزا جانی گرفتار شدند و دو کس او بقتل رسیدند و یکشبانه روز جنگ قائم بود آخر بیست و ششم محرم الحرام سنه الف هجری شکست بر مردم سندو افتاد میرزا جانی در کنار دریاے سندهه در زمین گلاڑے فرود آمده بحصار سے دور لشکر خود بست و مورچلها قسمت کرده خانخانان نیز در برابر او خیمه زده مدت دو ماه بین الفریقین جنگ قایم ماند و سندیان اطراف آمد و رفت را مسدود کرده راه غله و آذوقه را سد توقف ساخت و خانخانان مجبور شده از انجا کوچ کرده در حوالی تهٹه فرود آمد و جمیعے را بسوے هوان برائے محاصره فرستاد و میرزا جانی بیگ بر سر لشکریان تاخت آورد و خانخانان سیلاب خود دولت خان لودهی را با لشکر خود بکمک فرستاد و درمیان هر دو گروه محاربه عظیم واقع شده میرزا جانی بیگ هزیمت یافت و در موضع اول نزول نمود و بر گرد قلعه بسته نشست و خانخانان از هر جانب محاصره کرده هر روز جنگ میشد و آخر الامر ترخانیان به تنگ آمدند و غلائی در اردوی ایشان پدید گشته اسپ و شتر را خورد ند و میرزا جانی بیگ بخانخانان پیغام مصالحت فرستاد که اراده ملازمت بادشاه دارم اما چند سے از من دست بدارید و خانخانان قبول نموده دختر میرزا جانی بیگ را بپسر خود میرزا ایرج عقد بست و بعد بر سکال قلعه سیوان و تهٹه و سندهه را متصرف شده میرزا جانی را همراه گرفته در سنه احدی والف بپاے بوس اکبر بادشاه رسید و میرزا جانی در سلک امرائے کبار منسلک شده ملک او داخل ممالک محروسه اکبری گردید و بعد چندے میرزا جانی بیگ را منصب پنجهزاری ذات و پنجهزار سوار عنایت شده و ملک تهٹه در جاگیر او مقرر گشت +

ذکر میرزا غازی ترخان ابن میرزا جانی بیگ ترخان

چون پدرش وفات یافت میرزا غازی بجاے او بالا رفت و در عهد سلطنت سلطان نور الدین جهانگیر بادشاه گورکهان در امرائے کبار بود و چون پدر او در بربهان پور وفات یافت بادشاه

اکبر شاه بسعید خان والی بهکر پیام فرستاد کار امتثال کرده بحضور بفرستاد و در اکبر آباد بحضور اکبر بادشاه رسیده شرف یاب ملازمت گردید و در زمان جهانگیر بادشاه که لشکر خراسان بر قندهار رسید میرزا غازی بموجب فرمان بادشاه با لشکر سے هزار با مداد او رفته و بادشاه بعد ازانکه لشکر ایران هزیمت یافته رفت قندهار نیز علاوه از تهته به میرزا غازی تفویض فرمود و میرزا غازی در سنه احدی و عشرین والف هجری انتقال نمود و میرزا عیسی ترخان که از خویشان میرزا غازی که تعینه لشکر دکن بود بمنصب هزاری ذات و پانصد سوار سرافراز شد و پسر میرزا باقی تهان میرزا مظفر ترخان که در نواح گجرات وغیره مے بود چون در سنه ست و عشرین والف هجری بادشاه به احمد آباد رفت مظفر ترخان حاضر شده ملازمت اندوخت و بادشاه برعایت خاندان او کوشید از زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان خدمت سلاطین گورکان نموده اند یا انعام ده هزار روپیه و خلعت کامیاب کرده بمنصب لایق سرافراز فرمود و فقط +

ذکر قوم اویرات و امارت امرائے این قوم

اویرات قومے بسیار شریف و معزز است در مغولان و از قبائل قیات است و امرائے این قوم همواره معزز بوده اند و قرابت و وصلت با سلاطین عظام فرموده اند و ذکر امرائے این قوم در اوراق سابق مفصل گذشت و امرائے این قوم نیز بسیار گذشته اند و ذکر آنها هم بالاجمال نگاشته شد اما درین مقام مجملے از انها نوشته میشود - +

ذکر امیر تنکیز اویرات

امیرے بود از قوم اویرات و ایل و الوس بسیار داشت تویلاقان اورا بسبب ایتق بوقا خان نامزد کرده بود - +

ذکر امیر علی بادشاه اویرات

امیر علی در زمان سلطان ابوسعید بهادر خان امیرے کبیر و خال سلطان بود بعد از انتقال سلطان در سنه ست و ثلثین و سبعمایه هجری موسی خان را از اولاد ترقاے ابن هلاکو خان بوزنجری بر تخت نشانیده و با ارپا خان جنگیده ظفر یافت امادر سنه ست و ثلثین و سبعمایه هجری در حرب محمد خان و امیر حسن جلایر بقتل رسید +

ذکر امارت ارغون آقا اویرات

در زمانه اوکتاے قاآن امیرے کبیر و نویني عالیشان و بفرمان اوکتاے قاآن بامارت خراسان تعین بود و مدت سی و نه سال بحکومت خراسان پرداخت و بعد از رسیدن هلاکو خان نیز ارغون آقا بامارت خراسان و سیستان و عراق و آذربائیجان مقرر ماند بحکم هلاکو خان کار میکرد و کرایماک پسر خود را در خدمت هلاکو خان گذاشت و در سنه ست و ستین کرایماک را ازین سرائے فانی در گذشت هلاکو خان بجمیع سلاطین و برلاس دختر کرمه داشتند - +

ذکر امیر نوروز بیگ ابن ارغون آقا اویرات

وے پسر امیر ارغون آقا بود از خدمت سلطان غازان خان بوزنجری بادشاه ایران خراسان

وتقتیکه او بلوار ولیعهدی در خراسان مے بود یاغی شد و شاهزاده دیگر را بشاهی برداشته واز افواج غازان خان جنگها کرده و
هزیمت یافته نزد شاهزاده قید وخان بمغولستان رفت و شاهان جغتائی نیز و را گرامی داشته مدد کردند چون با لشکر کران
آراسته متوجه خراسان شد غازان خان فوجے بجنگ او فرستاد و امیر منهزم شد بسیستان رفت و با او زبک تیمور پسر قید و
خان عهد صداقت بسته تربیع بنام او نوشتن گرفت چون نیشاپور را محاصره کرد او زبک تیمور قصد گرفتن او کرده امیر نوروز
بیگ بدر رفت و باز بشاهزاده غازان خان پیوست و غازان خان که بسبب کشته شدن کیخاتو خان و تخت نشینی بایدو خان
متردد بود به هدایت امیر نوروز در دین اسلام در آمده و بایدو خان را بدست آورده گشت و تمامت مغولان را در دین
اسلام در آورد و امیر نوروز را اختیار و سپه سالار خود نمود و انتظام خراسان مفوض برائے امیر نوروز گردید و بعد از چندے
امرا از امیر نوروز متوهم گشته قصد پادشاه و امیر نوروز نمودند اما کامیاب نشده بیاسا رسیدند آخر امرائے دیگر نیز بقصد او
برخاستند و نامهائے مزور از جانب او بسلطان مصر نوشتند و بپادشاه گفتند که امیر نوروز با والی مصر دل راست دارد و وقت
تفتیش نامها از گواهندات امیر حاجی بیگ برادر امیر نوروز بر آورد و نزد پادشاه بریغ داد که امیر نوروز را مه متعلقین بقتل
رسانند و امیر نوروز ملک فخر الدین کرت والی هرات را دختر برادر خود داده بود و باعتماد دوستی او نزد او رفت هر چند امرا و
اعیان سپاه ازین قصد مانع آمدند امیر ممنوع نشد و امرا و سرداران از همراهی او عنان برتافتند و امیر با خواص خود به هرات
رفت چون امیر قتلق شاه متلغوت برائے گرفتن امیر نوروز متعین بود بهرات رسید مصاحبان امیر نوروز بلوے گفتند که از
حصار بیرون آمده بر دشمنان تازیم والا بعهد و پیمان نزد ایشان رویم و اگر چنین مناسب نیست باری ملک را گرفته
مصار را بقبضه خود در آوریم که بعد ازین فتنه ترتیب کردن ملک سهل است اما امیر نوروز قبول نکرد و گفت که بر عهد و
پیمان قتلق شاه اعتبار نیست و ما را جائے بهتر از هرات نیست و استغفر الله که از ما به نسبت ملک غدرے واقع شود و
مصاحبان دانستند که تیر تقدیر از شست جسته است و ملک خواص و همراهیان امیر را بهر حیله و بهانه از نزد او دور ساخت
و بر دروازه ها متعینین کرد امیر خود تیر بر دشمنان مے انداخت زه کمان او بگسست چون به بستن مشغول شدند غوریان
بفرمان ملک فخر الدین امیر را گرفتند و خواص او را بهر حیله و بهانه طلبیده گرفتند و امیر را به قتلق شاه سپردند و او بقتل رسانید
واین واقعه در بست و دویم شوال سنه ست و تسعین و ستمایه هجری واقع شد - +

ذکر امیر ارغون آقا ابن امیر نوروز بیگ اویرات

وے پسر امیر نوروز است بعد از انتقال سلطان ابو سعید بهادر خان

کز امرائے جلایر و سلدوز و اویرات وغیره یکدیگر را گردن نمے نهادند و هر یک صرف استقلال بر صفحه دل مے نوشتند امیر
ارغون شاه نیز با تفاق دیگر امرا الطا تیمور خان ابوسنجری را در خراسان بر تخت نشانیدند و گاهے باو سے با تفاق و گاهے
بر نفاق مے گذرانید چون امرائے چوپانی سلدوز و الیکائی جلایر و غیره اکثر دیار ایران و عراق را تصرف در آوردند امیر ارغون شاه

نیز در طوس و مشهد لوای استقلال برافراشت چون امیر حسن ایلکانی جلایر لطفا تیمور خان را الجلید لطفا تیمور خان امیر ارغون شاه را همراه گرفته در تبریز رفت و آخر بضرب امیر حسن چوپانی سلدوز در میان هر دو اتفاقی در میان آمده لطفا تیمور خان شرمنده و پشیمان بخراسان برگشت و بعد ازان که لطفا تیمور خان بدست یحیی کرادی و غیره سرداران به دغا کشته شد و سلطنت طوس از امیر ارغون شاه بدر رفت ؛

ذکر سلطنت و حکومت قوم دوغلات بر ملک کشمیر

قوم دوغلات از امدها قوام مغلیه ست امرای این قوم با مارت و ریاست رسیده اند چنانچه در زمان صاحبقران امیر تیمور گورکان در مغولستان امیر قمرالدین دوغلات امیر عظیم الشان بود و اکثر نواح مغولستان در تصرف داشت و او را با صاحبقران جنگهای مردانه واقع شد ماندر مردانه کسے بود و تیر خوب مے انداخت اما در کشمیر از جانب کاشغر مغولان مے آمدند و در زمان ظهیر الدین محمد بابر گورکان که در کشمیر سلطان ابراهیم از اولاد سلطان سکندر بت شکن فرمان روا بود و ملک کاجی چک وزیر بود ابدال ماکری اسپر ابراهیم ماکری از کاجی بستوه آمده پناه بباد شاه بابر برد و باد شاه از صورت و سیرت او پسندیده فرمود که در جنگل هم این چنین مردم هم میرسند و حسب استدعائے او لشکرے جرار بسیت شیخعلی بیگ و محمد خان و محمود خان مامائے خود همراه او کرد و ابدال بدین سبب کشمیریان از مغولان متوهم نشوند نازک شاه ابن فتح شاه را بسلطنت برداشته و بملک کاجی پیام داد که من پناه بقدمت بابر باد شاه برده ام و شوکت و صلابت مغلان بمرتبه ایست که سلطان ابراهیم لودهی والی دهلی را که صاحب پانصد هزار سپاه بود بخاک انداخته اند باید که نزاع را بر طرف سازی ورنه غیر از مذلت و خواری نتیجه نخواهد داد و کاجی مضطرب شده بکوهستان رفت و ابدال تسلط یافته کشمیر را تقسیم نمود و محمد شاه ابن سلطان حسن را بار بر سر پنشانید و مغولان را با تحف برگردانید و بعد ازین ملک شاه بتخت کشمیر جلوس کرد و ملک کاجی از ابدال ماکری جنگیده نهزم شد اما در زمان زمان بابر باد شاه اتصال کرده بود و میرزا کامران در پنجاب بود شیخعلی بیگ و دیگر امرائے مغل او را تحریص برگرفتن کشمیر نمودند و کامران میرزا محرم بیگ امیرے را سردار لشکر کرده با امرائے مذکور بکشمیر فرستاد چون این ها نزدیک کشمیر رفتند کشمیریان از ترس گرفته بکوهستان ها رفتند و ابدال ملک کاجی را بهر طور که توانست سوے خود کشید و قوت گرفته با مغولان جنگید و مغلان مصلحت در جنگ ندیده بملک خود رفتند و در سنه تسع و ثلثین و تسعمایه هجری سلطان سعید خان بادشاه کاشغر پسر خود اسکندر خان را بهمراهی میرزا حیدر دوغلات دوازده هزار کس از راه تبت و لار بر سر کشمیر فرستاد و کشمیریان از آوازه صلابت و مهابت ایشان به کوهستان ها گریختند و مغلان بشهر در آمده عمارات را با خاک برابر ساختند و خزائن دو فائین برگرفتند و در قریات و قصبات آتش زدند و هر جا که از کشمیریان اثر یافتند در پے ایشان شتافتند و ایشان را قتل و غارت نمودند تا سه ماه این حالت بود ملک کاجی چک و ابدال ماکری از کوهستان برآمده و خاطر جنگ مغولان قرار دادند و شهزاده اسکندر نصف

مغولان نیز در پی ایشان آمدند و محاربه سخت در میان آمده اگرچه امرای کشمیر بسیار کشته شدند اما کشمیریان بهر نوع که توانستند خود را نگاه داشتند و تا شام آتش جنگ و جدال روشن بود و از طرفین مردم بسیار بقتل رسیدند وقت شام سپاه مغول از یکدیگر جدا شده حساب ما بر داشته بجانب خود باز گشتند و راضی بصالحت شدند و از هر دو جانب تحائف دادند و دختر محمد شاه کشمیری والی کشمیر باسکندر خان منعقد شد و بموجب صلحنامه مغولان از کشمیر را نا کرده برگشتند و بعد از محمد شاه شمس الدین پسر او و پس از و نازک شاه بر سریر کشمیر نشست اما اندک مدت نگذشته بود که میرزا حیدر دوغلات بر کشمیر دست یافت و

ذکر سلطنت میرزا حیدر دوغلات در کشمیر

وقتیکه نصیر الدین محمد همایون بادشاه گورکان و شیر خان سور افغان مخالفت شده و نزدیک دریای گنگ باهم مقابله شده و شیر خان اول سلسله صلح جنبانیده قسم کلام الله در میان آورده و هنگامیکه لشکر مغل غافل بود بر ایشان ریخت و خلقان منهزم شدند و بادشاه بصعوبت تمام تا متربه آگره رسید و جمیع برادران جمع آمده و میرزا حیدر دوغلات بهر اهی کامران میرزا آمده بود و کامران خاک بر سر مردوت انداخته متوجه لاهور گردید اما میرزا حیدر در رفاقت بادشاه مانده نوازش یافت و چون بادشاه بار دگر بمقابله شیر خان رفت مردم کامران میرزا بی جنگ گریختند و لشکر بادشاهی منهزم شده و بادشاه به لاهور رسید ابدال ماکری و زنگی چک وغیره اعیان کشمیر عرائض اخلاص و التجا و تمنای ترغیب گرفتن کشمیر فرستادند و عرائض بوسیله میرزا حیدر دوغلات از نظر کیمیا اثر گذشتند و بادشاه در سنه ثمان واربعین وتسعمایه میرزا حیدر را به کشمیر فرستاد چون میرزا حیدر به کشمیر رفت ابدال ماکری و زنگی چک بوی پیوستند و در آن وقت همراه میرزا حیدر بیش از چهار صد سوار نبودند چون میرزا به راجوری رسید ملک کاجی چک که حاکم کشمیر بود با سه هزار سوار و پنجاه هزار پیاده کوتل کرسل را محکم نموده میرزا را ترک این راه کرده براه پنج که کاجی از فرط غرور او را محافظت نکرده بود روانه شد و از کوه گذشته ناگاه سری نگر کشمیر را فروگرفت و متصرف شد و ابدال و زنگی استقلال یافتند اما ابدال همدران نزدیکی در گذشته پسران را به میرزا حیدر سفارش کردند و کاجی چک نزد شیر شاه سور افغان رفته استعانت جست شیر شاه حسین شروانی و علاول خان را با پنجهزار سوار بمدد او فرستاد میرزا حیدر نیز ترتیب لشکر کرده متوجه حرب او گردید و در موضع کاره محاربه واقعشده خلقان ظفر یافتند و حسین شروانی و کاجی منهزم شدند و تاریخ این فتح کمر راست و در سنه خمس وتسعمایه میرزا حیدر در قلعه اندرکوٹ اقامت ورزید چون در میان میرزا و زنگی چک نا اتفاقی شد زنگی چک به کاجی چک پیوست و در سنه احدی وخمسین وتسعمایه هر دو بقصد میرزا حیدر روی بسری نگر آوردند و بهرام چک پسر زنگی خود را به سری نگر رسانید و میرزا حیدر جائی بسراغ تعین کرد بهرام چک هزیمت یافته و ملک کاجی و زنگی نیز فرار را غنیمت دانستند و میرزا حیدر متوجه تسخیر بمبت شد و قلعه کوسوار را که از قلاع بزرگ بود فتح کرد و در سنه اثنی وخمسین وتسعمایه کاجی چک پسر خود را در سنه ثلث وخمسین زنگی نیز گذشت و در سنه اربع وخمسین وتسعمایه ایلچی از کاشغر رسید میرزا حیدر استقبال کرده و در سرای مادین وقت

بهرام ولد مسعود چک که در کمراج بر همه غلبه کرده بود سخنان صلح به خان میرک میرزا گفته واز وعهد وپیمان گرفته رسیدا فاغنیک
بزخم خنجر سه ویرا مجروح کرده ودر تعاقب او به جنگل درآمده سرش بریده پیش میرزا حیدر فرستاد بعد ازان میرزا حیدر از راه
لاهور متوجه کشتوار شد وبندگان کوکه مغول ومیرزا احمد یحیی ومحمد ماکری وعبدی بیناکشمیری راه اول کرده همراه اوبه
دوست رسیدند واین سوی آب لشکر میرزا وآنسوی آب لشکر کشتوار بود وروز دیگر لشکر میرزا از راه راست انحراف نموده
خواستند که بموضع کشتوار رود آنروز باد سیاه تند برخاسته جهان تاریک شد ومردم لاهجوم آورده بندگان کوکه بلیسار بکس
از مغلان گشته نشدند وبقتیله السیف بمیرزا حیدر پیوستند میرزا حیدر ازانجا برآمده در سنه خمس وخمسین وتسعمایه راجوری را
گرفته متوجه تبت گشت وتبت خورد وکلان را فتحکده خورد وملا قاسم وکلان به محن سپرد ودر سنه ست وخمسین تلطفه
وسیل را گرفت ولکهآمده گناه دولت چک را درخواست نمود ومیرزا للوراطلبیدا ما دولت چک در مجلس برآشفته رفت و
دولت چک وغازیخان وحسین چک وبهرام چک نزد هیبت خان نیازی که از سلیم شاه سور پسر شیر شاه گریخته بود رفتند
وسلیم شاه در تعاقب افاغنه نیازی در موضع بدوار رسیده ودر انجا صلح هیبت خان پذیرفته برگشت کشمیریان خواستند
که هیبت خان را برده میرزا حیدر را برادارند هیبت خان این کار درخور خود ندیده
برهمنے نزد میرزا حیدر فرستاد ومیرزا خرچ وافر به او فرستاد ومیرزا در سنه سبع وخمسین خواجه شمس مغل را باز غفران پسیار بسالت
نزد اسلام خان عرف سلیم شاه سور فرستاده ودر سنه ثمان وخمسین وتسعمایه خواجه شمسی مغول معه یاسین الغان سفیر سلیم خان اسباب
بسیار در اجعت نمود ومیرزا حیدر بصحبت یاسین نعفران ومثال وغیره تحائف کشمیر به سلیم خان فرستاد ومیرزا قرابهادر را بحکومت
هرسل متعین فرمود واز کشمیریان عبدی ریناو نازک شاه وحسین ماکری دخواجه ماجی را همراه او کرده آنها از اندرکوٹ برآمده
در باره مولد اقامت ورزیدند وکشمیریان بعلت اینکه مغولان ایشان را بنظر خفے آرند در مقام فتنه وفساد گردیدند وغلان این معنمون را
بعرض میرزا حیدر رسانیدند ومیرزا این سخن را باور نفرمود وگفت که مغلان هم در فتنه وفساد کم از کشمیریان نیستند وچون دگر
بعرض میرزا رسید که لشکر را پس باید طلبید هیچ آگاه نشد وگفت که کشمیریان چه حد آن دارند که با مغلان عذر نمایند لشکر را واپس
طلبید ودرین سال آتشے عظیم پیدا شد اکثر عمارات اندرکوٹ را سوخت وقرابهادر پیام داد که چون خانهاے لشکریان سوخته اند
اگر حکم شود بیائیم وخانهائے خود راست کنیم ودر سال دگر بهر سل رویم میرزا قبول نکرد واین لشکر چاره ناچار متوجه هرسل گردید
کشمیریان وحسین ماکری وعلی ماکری از مغلان جدا شدند وبهرسل رفتند چون صبح دمید ودر میان مغلان ومردم هرسل جنگ
شد ومغلان در کوهها نشدند وسید میرزا گریخته در وول رفت وقریب هشتاد نفل نامدار کشته شدند ومحمد نظر ویگر امیر
کشمیریان گشتند وبقتیله السیف از راه بنج دربیرم کلاه فرود آمدند چون این خبر بمیرزا حیدر رسید نهایت مغموم ومحزون گردید و
دیگهاے نقره وشکسته مسکوک گردانید وجهانگیر ماکری کشمیری را منظور نظر اعتبار گردانید وبهدین ایام کشمیریان در اطراف
وجوانب هجوم کرده ملا عبدالله وملا قاسم را کشتند کشمیریان مجمع عظیم کرده واز بیرم کلاه در بیره لوپر آمدند میرزا حیدر بقصد

جنگ ایشان از اندرکوٹ بیرون آمده و در آن وقت در رکاب میرزا زیاده از یکهزار کس مرزنبودند و از انجمله مغلان هفتصد کس بودند
میرزا در شهاب الدین پور اقامت ورزیده و دولت چک و غازی خان چک و دیگر سرداران کشمیر سه عیدی رینا در بیره پور آمدند
و از انجا بر آمده در موضع جانپور جمع گشتند و میرزا حیدر متصل سری نگر قیام نموده و فتح چک که پدر او بدست مغولان کشته شده
بود بقصد انتقام پیدرو اندرکوٹ آمده اکثر عمارات میرزا حیدر را بسوخت میرزا حیدر چون این خبر شنید گفت که این عمارات
از کاشغر بنیاد کرده بودیم باز بعون الهی میتوان ساخت اما امیر علی در اتمام این عمارت سلطان زین العابدین را که در
ستور بود بسوخت و عمارات عیدی رینا و غیره را در سری نگر آتش زد الغرض کشمیریان از خان پور حرکت کرده در اربل پور
آمدند و فاصله زیاده از دو کروه نماندند میرزا حیدر صلاح شبخون کرده و برادر خود میرزا عبد الرحمن را که بصفت صلاح و سداد
آراسته بود بولی عهدی وصیت کرده بنام او بیعت گرفت و باتفاق سوار شده بقصد شبخون برآمد اما چون قضائے ناسازگار
بنوعی دیگر بود در آن شب ابر بسیار پیدا شد چون نزدیک خیمه حاجی که مادهٔ فساد بود رسیدند از تاریکی هیچ نمی نمود و
درین مقام میرزا حیدر تیرے رسید و روایتیست چنان است که شاه نظر قوچی میگوید که تیرے انداختم و از تاریکی هیچ
دیده نمیشد و در آن هنگام آواز میرزا حیدر شنیدم که بزبان ترکی گفت که قباحت کردی دانستم که تیر من بوے رسید و
نیز گویند که تصالبے بر ران او تیر زد و بعضے نویسند که کمال دولی شخصے دیرا به تیغ گشت اما برتن او غیر از زخم تیر و تبر دیگر نبود
چون صبح دمید در لشکر کشمیریان مشهور شد که تعلے گشته افتاده است خواجه حاجی بر سر او رسید دید که میرزا حیدر است
سر او را از زمین برداشت رمقے بیش نداشت چشمها باز کرده جان داد و مغلان به اندرکوٹ گریختند و کشمیریان به تعاقب
آنها رفتند و میرزا را در بدو مزار برده زیر خاک کردند غلاق از مرگ او غلغله انداخت و مغلان در اندرکوٹ متحصن
شدند و تا سه روز جنگ شد آخر خانم زوجه میرزا مغلان گفت که چون میرزا حیدر در میان نیست جنگ برائے چه میکنید
صلح بکنید مغولان این سخن قبول کرده امیر خان معمار را برائے صلح فرستادند و کشمیریان نیز بصلح راضی شدند و خط بعهد و سوگند
فوشتند که با مغولان در مقام آزار نباشند حکومت میرزا حیدر دو سال بود اهل کشمیر در قلعه در آمده نفائس و امتعه و اشیا
او را بردند و اهل و عیال او را بسری نگر آوردند و ولایت کشمیر را امرائے قوم چک که قویست در کشمیر اخود قسمت کردند
و عیدی رینا بر همه فائق بوده نانک شاه کشمیری را بسلطنت برداشت و چکان باهم اتفاق کرده فوت گرفتند عیدی
رینا مغولان را مثل قراباها در و میرزا عبد الرحمن در دعلات و میرزا خان بیرک و شاهزاده بیگ و محمد نظر و صبر علی و
میرزا یکه و میر شاه و غیره سرداران را از محبس برآورده و هر کس را رعایت نموده بجنگ غازی خان چک فرستاد
چون غازی پلها را خراب کرده مغولان معطل ماندند اما در همین اثنا با جلیل آمده تمهید صلح انداخت و به عیدی رینا
گفت که مغلان را اعتبار کردی و کشمیریان را از نظر انداختی این چنین لایق نبود و با ایشان صلح شد و مغولان با اهل و
عیال رخصت دادند خانجی خواهر میرزا حیدر به کابل رفت و خانمی زوجه او بکاشغر رفت کشمیریان اهل بیت میرزا

صبر علی گشتند و حکومت کشمیر از دودۂ دوغلات بدر رفت +

مخفی مباد که یعقوب صرفی بسبب ناواقفی از خاندانهای مغلیه میرزا حیدر دوغلات را ترک نوشته اند اما میرزا از قوم دوغلات بود و چنانچه گذشت دوغلات قومیست از مغلان - فقط - +

اما بعد ازین یوسف خان ابن علیشاه از غدر و فتنه باهمی کشمیر و لاهور نرسید یوسف خان رسیده باتفاق راجه مانسنگه کچهواهه والی آنبیر بدرگاه سلطان جلال الدین اکبر بادشاه گورکان رسید و در سنه سبع و ثمانین و تسعمایه سید یوسف خان شهیدی و مان سنگه بمدد او مامور شدند و او کشمیر را از دست مخالفان برآورد و در سنه اثنی و تسعین و تسعمایه که بادشاه به لاهور آمد و عزم کشمیر نمود و یوسف ولد علیشاه میخواست که بدرگاه بیاید کشمیریان نگذاشتند و بادشاه میرزا شاهرخ گورکان و راجه بهگوانداس کچهواهه و شاه قلی خان بر کشمیر تعیین کرد چون عساکر منصوریه بهنر رسیدند یوسف خان والی کشمیر بخدمت امرا رسید و مادهو سنگه کچهواهه پسر خورد راجه بهگوانداس والی آنبیر چیلپور او را باستقبال آورد و کشمیریان صلح خواستند و امرا پذیرفته مراجعت نمودند اما بادشاه این صلح را ناپسند کرده محمد قاسم خان میر بحر را با فتح خان فوجدار و گوجر خان و مرزا علی رمیرزا علیخان و سید عبدالله علم شاهی و خنجری و شیخ دولت بختیار و دیگر امرائے نامدار فرستاد و چنانچه در ذکر اکبر بادشاه گذشت یعقوب ولد یوسف چند بار با محمد قاسم خان میر بحر جنگیده منهزم شد و کشمیر مسخر شده در ممالک گورکانیه داخل گشت +

ذکر امرائے متفرق اقوام مغول که در اطراف ایران و ماوراء النهر و دیگر ولایات حکومت کرده اند

امرائے مغول که بر دیارهائے ایران توران و هندوستان و عراق عرب و عجم وغیره دیارهائے جهان حکومت از قبل بادشاهان گزیده اند بیشمار اند و مجملاً اسمهائے اکثر ایشان در ابواب پیشین و اوراق نخستین گذشت و حاجت باعاده نیست که بیشتر در عهد سلطنت بادشاهان از جناب ایشان بحکومت بلاد مشغول بوده اند و در حالت ضعف سلطنت چندے بخودسری گذرانیده اما کسانیکه استقلال در امور فرمان دهی یافته اند ذکر ایشان علحده مناسب است چنانچه در اوراق ماسبق ذکر سلطنت و حکومت بعضے از اقوام مغلیه گذشت و در آخر عهد سلاطین چغتائیه بعد از قران سلطان خان چغتائی و انتقال امیر قزغن به بهشت که در سنه تسع و تسعین و تسعمایه اتفاق افتاد در ماوراء النهر چندکس از امرا چندے لوائے استقلال برافراشته اند از انجمله امیر بایزید جلایر بود از قوم جلایر در لکین که در خجند علم استقلال برافراشت تا دور صاحبقران امیر تیمور در رسید و طوائف الملوکی نابود گردید امیر اولجایتو این امیر بوقا سلدوز از قوم سلدوز بود که در بهان آوان در بلخ متمکن شده بود و امیر محمد خواجه پردی از قوم پردی بود که در شبرغان مسلط شده بود و امیر اولجایتو پردی و امیر کنجر و پردی بود از قوم پردی که در سنه تسع و تسعین و سبعمایه هجری در ارزنگ و ختلان کوس استاد لمایرسے نواختند و امیر خضر سوری از قوم سوری بود که در سنه مذکور در تاشکنت

در پول حکومت مے نمود و امارا این همه امرا را باستقلال حکومت نصیب نگشته و صاحبقران اکبر قطب الدین امیر تیمور گورکان
جمیع ممالک ایشان را بتصرف خود در آورد و همین طور در ایران و عراق بعد از انتقال سلطان ابوسعید بهادر خان
بوزنجری امرائے بسیار در ایران و خراسان بوائے استقلال برافراشته اند چنانچه ذکر ایلکانیه جلایر و چوپانیه سلدوز و ارغونیه
امادر دیار بکر امیر حاجی الطائے بسلطنت پرداخت و پسران امیر اکرنج بر گردستان و خورستان مستولی بودند و ارغون شاه اورات
در طوس و شهد و امیر عبد الله مولای در قهستان اعلام سلطنت برافراشته بودند امادر اندک مدت ممالک ایشان از
تصرف آنها بدر رفتند و بعد از انتقال صاحبقران امیر تیمور گورکان امیر سلطان ویس بر اس بوداز نژاد امیر ایدکو ابن امیر
غیاث الدین بر اس که نسب او بامیر قوا چار نویان بر اس میرسد و در کران رایت حکومت برافراشته بود در سنه عشر و ثمانمایه هجری
شاهزاده ابابکر ابن میران شاه گورکان از ترکمه قراقوینلو شکست خورده در کران آمد و سلطان ویس او را بجائے لائق فرود آورد و بتمام
رسائح ضدود یک یک ناگاه قصد او در گرفت و شهزاده عهد کرده از کران بدر رفت چون سلطان ویس در پے او کران رفت شهزاده بار دگر
آمده در کران قابض شد و سلطان ویس درستی لشکر کرده رسید و در محاربه لشکر شهزاده هزیمت یافت و سلطان ویس
دران دیار مستقل شد تا در سنه تسع و عشر و ثمانمایه خاقان سعید سلطان شاهرخ گورکان کران را از و بگرفت و
سلطان ویس را به ماوراء النهر فرستاد و او همانجا وفات یافت و همچنین در عهد سلاطین بوزنجریه و جغتائیه بوزنجری دادوزبکیه
بوزنجری و بر اس بوزنجری و گورکانیه بر اس و قاجاریه بر اس وغیره بادشاهان مغلیه امرائے بسیار در دیار و امصار
حکومت کرده اند چون هیچ بادشاهی برایشان مقرر نشد بذکر ایشان نه پرداختم و مجمل ذکر آنها در احوال سلاطین
بگذشت و همین طور که نوشته شد در عهد قاآن اعظم چنگیز خان بوزنجری از قوم مکریت تو قیا بیگی و البوکین از ین قوم
مکریت گذشته اند و قتیکه خان اعظم از حرب ختا باز گشت حاکم این قوم در مغولستان و قود و مکریت بود که بمحاربه امرائے
چنگیزی گشته شد و پسر او گرفتار آمده باوجود سفارش جوجی خان بقتل رسید و ذکر این هم گذشت و از قوم جانی غربانی
امیر علی بیگ فرمان فرمائے کلات بود که صاحبقران امیر تیمور گورکان ملک از و بگرفت ٭

الحمد لله اللطیف الخبیر و صلی الله علی الرسول البشیر النذیر و علی آله
المبشر بالتطهیر و صحابه الاکابر البکیر و علی اولیاء الله القدیس که تمامی حالات اقوام
مغول و امرائے مغول و سلاطین مغول حتی الوسع و البسط نوشته شدند باوجود آنکه غلطی هائے بسیار از کاتبان در تواریخ
متقدمین روے داده و متاخرین خود بتحقیق و تدقیق نه پرداخته همچنان بلکه بدتر از ان در نام و قوم و غیره غلط نوشته اند
این خاکسار هیچ دان بقدر قوت و توان و فرصت و امکان در تحقیقات سعی بلیغ کرده در باب تصحیح نام و قوم تمامے
تمام بکار برده اما بوجه نبودن کتابے مکمل در انساب مغول سعی بنده بجائے نرسیده و حالات اقوام بسیار و خاندانهائے نامدار
در حجاب مانده اما دلخسته که در ملک هند اینقدر واقفیت هم نمانده و مردم بکلی از نسب و قوم و تعریف و تشریح خاندان هائے

مغلیه بے خبر اند درین حالت اینقدر هم بسیار خواهد بود امید که صاحب نظرے دیگر بر تحریر این چنین حالات محکم بندد و نقش ثانی ازین نقش اول بهتر شود کذا واقعی مردم از اقوام مغلان بحدے رسیده که بعضے قزلباش را هم قومے از مغولان دانند چون قزلباش قومے در مغلان نبود بنده بذکر آن نه پرداخت و نمیدانست که مردم از تحقیق و تشریح اقوام خود آن چنان غافل خواهند گردید که خود را قزلباش گفته از مغلان خواهند پنداشت اما اکنون دیدم که اکثر مردم قزلباش را قومے از مغلیه پندارند بلکه در اثنائے تحریر باب آخر واضح تر شد که یک صاحب خود را مغل گفته و قت دریافت خاندان قزلباش گفتند و بنده ازین سخن متعجب شد که اگر کسے بعلم و فهم باشد نمیتواند که این چنین خیال ظاهر کند اما باوجود علم فضل قزلباش را قومے از مغلان دانستن برنهایت بے خبری حالات قوم و خاندان خود دلیل است لهذا مناسب دانستم که درین مقام از حالات نفظ و خطاب قزلباش مجملے بر نگارم تا برائے دیگران نیز حجاب غلط فهمی مرتفع گردد ٭

در تحقیق قزلباش

مخفی مباد که قزلباش نام قومے نیست و در مغولان هیچ قومے باین نام منسوب نشده اما وجه تسمیه قزلباش چنان است که جماعت مریدان و متابعان سادات صفویه که ائمه این خطاب مخاطب شده اند و سادات صفویه از اولاد حضرت سید شیخ صفی الدین اردبیلی رحمة الله علیه بوده اند و سلسله نسب ایشان بحضرت امام موسی کاظم رضی الله عنه میرسد اما بسبب آنکه حضرت شیخ صفی الدین را اولاد بسیار بوده ایشان سادات صفویه گفتند چون صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان بعد از فتح روم و شکستن سلطان بایزید رحم بایزید قیصر آن مرز و بوم در اردبیل رسید و بزیارت حضرت خواجه علی صفوی نیز و حضرت صفی الدین مشرف شد خواجه علی صفوی کامل بود بفرمان آنجناب صاحبقران جمیع اسرای روم را خلاص کرد چون شیخ خواجه علی وفات یافت پسرش سید صدر الدین و بعد از و شیخ جنید بمسند او نشست و مردم بسیار از مریدان او مجتمع شدند و در آن زمان در آذربائیجان جهان شاه قراقوینلو ترکمان بادشاه بود اندیشه مند شده بشیخ پیام داد که از قلمرو او بدر رود رسید و در دیار بکر رسید امیر کبیر ابو النصر حسن بیگ آق قوینلو ترکمان او را گرامی داشت و خواهر خود خدیجه نام را بوے عقد بست و شیخ جنید نیز خواجه علی در شروان رسید و امیر شروان مجمع مریدان او دیده اندیشه مند گردید و با و جهے بر او تاخته دران معرکه شیخ جنید صفوی کشته شد و پسرش سلطان حیدر صفوی با رد گر مریدان خود را جمع آورده بر شروان شاه لشکر کشید و او نیز در پے پدر روان شد و سلطان حیدر از بطن خدیجه خواهر امیر حسن بیگ بود و نوه سلطان حیدر نیز دختر امیر حسن بیگ بود و از بطن او سلطان علی و شاه علی و سید ابراهیم بودند چون سلطان حیدر کشته شد آن هر سه پسران در دیار بکر رفتند اما سلطان حیدر تاج دوازده ترکی مرخرنگ بر سر نهاد و مریدان و متابعان او نیز همچنین تاج مے پوشیدند خاص و عام جمیع متابعان و مریدان او را قزلباش میگفتند یعنی سرخ سر و همین لقب بر ایشان مقرر شد و در مریدان او همه قوم یعنی سید و مغل و افغان و شیوخ و غیره و دیگر اقوام نیز بودند همه ایشان را قزلباش گفتند چون جمیع مریدان صفویه یعنی گروه قزلباش در دیار بکر زیر رایت پسران سلطان حیدر

ببیارشد امیر رستم بیگ آق قونیلو والی آنجا نیز اندیشه مند شد بقصد انها برخاست وسلطانعلی بدست او کشته شد وشاه اسمعیل وسید ابراهیم در گیلان رفتند و در سنه خمس وتسعمایه اسمعیل صفوی با هشت هزار مرید در آذربایجان رسیده و در سنه ست وتسعمایه شیروان شاه را کشته بادشاه شد و عراق عرب وعجم را بتصرف در آورد و مذهب شیعه را رواج داد و بر سلطان محمد خان اوزبک ظفر یافته بسیار قوی شد تا سنه ست واربعین والف واحد یا به بادشاهی ایران و خراسان در تصرف اولاد شاه اسمعیل صفوی باقی بود و ازان زمان متابعان صفویه را بلا تخصیص قوم قزلباش میگفتند و چون گروه مریدان واعوان وانصار او را این لقب مقرر بود ند بدین سبب لشکر او را اگرچه از همه قوم دران لشکر می بودند اجمعا لشکر قزلباش میگفتند چنانچه اکثر لشکر بادشاهان مغل والی هندوستان را با آنکه شیخ و سید وافغان و راجپوت از مغلان بیش می بودند لشکر مغل نوشته اند همچنین طور لشکر و متابعان سلاطین صفویه را قزلباش بسبب پوشیدن تاج سرخ رنگ و حکومت سادات صفویه گفته اند اما قزلباش هیچ قومی نیست درین وقت هم اکثر ایرانیان را قزلباش گویند و بعضی بلکه بیشتر قزلباش را قومی از مغلیه میدانند اما وجه تسمیه فرقه قزلباش چنان است که نوشته شد + چون ذکر سلاطین مغول که این کتاب بخصوص بذکر آنهاست گذشت مناسب نمود که خاتمه کتاب را بذکر حضرت سلطان المعظم وخاقان المکرم امیر المؤمنین وامام المسلمین سلطان محمد عبد الحمید خان غازی عثمانی قیصر روم زین سازم که در این آوان باتفاق صغیر وکبیر بر تخت خلافت مومنان نشسته است وابواب ظلم وجفا بر کافه انام بسته واگرچه مورخان در ذکر سلطنت خاندان عثمانیه ترک مجلدات پرداخته و در عربی وفارسی وترکی کتابها ساخته اما بنده کیفیت سلطنت سلطان المعظم مجملا که در تحت اسم همایون او مناسب بود در این مقام آورده است چه مقصود بنده آوردن اسم مبارکش تیمنا در زین اوراق بود بس فقط +

ذکر امیر المؤمنین وشهنشاه فلک تمکین سلطان عبد المجید خان غازی عثمانی ابن سلطان عبد المجید خان والی روم

نژاد سلاطین عثمانیه از قوم ترک است وجمله اتراک از نسل ترک ابن یافث ابن نوح پیدا شده اند وبانی این خاندان عالی آرطغرل پسر سلیمان ترک بود که در عهد سلطان علاء الدین سلجوقی در افواج او داخل شده و در اندک مدت کارهائے نمایان کرده بمرتبه عالی رسیده وپس ازو بادشاه جهانستان عثمان خان بر و ساده امارت تکیه زده سلطان علاء الدین او را بصاهرت خویش سرافراز نمود و چون سلطان در سنه ثمان وتسعین وستمایه هجری رحلت کرد عثمان خان بسبب آنکه سلطان را پسر نبود بر تخت سلطنت قونیه وممالک سلطان جلوس فرمود ازان زمان الی الان سی وچهار سلاطین از نژاد آرطغرل بر سلطنت روم جلوس فرموده اند و بضرب تیغ آبدار ممالک بسیار و دیار و امصار بیشمار بر سلطنت اسلام افزوده اند وسلاطین عثمانیه همواره با بادشاهان نصرانی محاربات ومنافشات بوده اند وسلطانان ترک ملک را از تصرف

عیسائیان برآورده دارالاسلام نموده اند چون بعد از وفات سلطان عبدالمجید خان در سنه سبع وستین واثنی مایه والف هجری سلطان عبدالعزیز خان بر اورنگ خلافت بالارفت در زمانه این سلطان تمامی ممالک مفتوحه پراشوب گشته وخزاین سلطنت خالی بوده اکثر سلاطین عیسائی گرد شمنی دیرینه با سلاطین ترک داشتند اعلام مخالفت برافراشتند ودر انهدام بنیاد ایوان سلطنت سعی ها کردند ودر سنه ثلث وتسعین واثنی مایه والف هجری سلطان عبدالعزیز خان از تخت سلطنت معزول گردیده سلطان مراد خان خامس اورنگ آرا گشت چون صوبجات بلگریا وهرزیگوینا وغیره سر به بغاوت برداشته بودند وپادشاه روس هم اعلام حرب ونبرد برافراشته وسلطان مراد خان بسبب ضعف دماغ وعوارض دیگر از نظم ونسق سلطنت معذور بود امرا واراکین بالاتفاق ایشان را از سلطنت خلع کرده در سنه مذکور بتاریخ دهم شعبان سلطان عبدالحمید خان غازی را برسند خلافت جلوس دادند ودر این چنین حالت که صوبجات ماتحت یاغی بودند وخزانه سلطنت خالی وجنگ با سلطنت روس جاری سلطان المعظم عنان شدید سلطنت بدست آورده به رائے صائب واستقلال همت طبیعت واقبال کمیت سلطنت واجلال را از جمیع مهالک ومخاطره برآورده به شاهزاده سلامت وعافیت رسانید چون پادشاه روس والیان بلگریا وبوسینیا وهرزیگوینا را امداد داده ایشان را بغاوت وعصیان آماده کرده بود سلطان المعظم عبدالکریم پادشاه ودیگر امرا را بآنجانب تعیین فرمود ولشکر سلطانی را در آن نواحی محاربات بسیار بانصرانیان که فوج روس هم عنان ایشان بود دریسان آمدند وترکان باوجود قلت اعوان وانصار وکثرت اعداد بیشمار در اکثر محاربات بدستیاری شجاعت ومردانگی غلبه نمودند ودر همی آوان سلاطین یورپ خواهان صلح درمیان صوبه های ماتحت ودولت عثمان بودند الا چون باقتضائے اتحاد مذهب واتفاق مشرب شرائط صلحت پیش می آوردند ترکان در مجلس شورائی سلطانی سر از بن کار باز زدند اما پس ازین باستدعائے پرنس میلان سلطان ازیر تقصیر شاه سروبیا درگذشته والیلیان مانتی نگرو را صاف کرده قلاع وبقاع ایشان را بدست آورده بودند باز پس دادلیکن در سنه ۱۸۷۶ع سلطنت روس بار دگر مهیج مادهٔ فساد ومحرک سلسلهٔ عناد گردید وصلحها را برهم زده افواج خویش را نامزد بلاد ترک نمود ودر مقامات بالومو کارس ودریائے ڈینوب وغیره ترکان را با روسیان جنگ های عظیم دست داد وپادشاه روس خود با دولک وبست هزار فوج از دریائے ڈینوب گذشته ودر راه قلاع وحدود باترکان جنگها کرده بر قلعه پلونا رسید وباسه لک فوج اورا محاصره کرده ودر جانب دیگر مقامات احمد مختار پاشا ومحمد پاشا وسلیمان پاشا ودیگر امرا ترک با امرا ان روس محاربات واقع شدند اما از روس بر قلعه پلونا که قلعچه مختصر بود وعثمان پاشا با چهل ونجهزار ترک اورا نگاه میداشت نظر تسخیر گماشت وپاشائی مذکور به نهایت جوانمردی با این چنین پادشاه صاحب قدرت وکثرت جمعیت اعداد وقلت لوازم جنگ ودنا مدت هفت ماه قلعه را از دست نداد وجنگهائے مردانه ونبردهائے رستمانه میکرد وهر چند خواست که از جانب سلطان امداد برسد تا قلعه را بروسیان ندهد چون امرائے ترک رشوت ناخورده بودند دگوئے نامردی

ازمیدان بے آزرمی بردہ بدین سبب بروقت نرسیدند و در اکثر محاربات دل آوران خویش را دانستہ بگشتن دادند و در
پیشتر مواقعات بلاوجہ پس پاگردیدند چون در قلعہ پلونا اسباب خورد و نوش و گلہ و بارود باختتام رسید عثمان پاشا
ناچار شدہ با معدودے از ترکان کہ از محاربات و مواقعات مخالف باقی ماندہ بودند از قلعہ فرود آمدہ چون بسیلے کہ از بالا بہ
پستی رود یا شیرے کہ بر صید خود دود بر لشکر روس حملہ آور و و پائے شجاعت افشردہ دست مردانگی کشود و کارزار نمود
کہ اگر رستم دستان زندہ بودے لب باقرار برتری دے کشودے ؎ بآرد گاہ رفت چون پیل مست + چو کوہ روان
اسپش از جا بجست + برون آمد و رائے نادر دکرد + برآورد بر چہرۂ ماہ گرد + بگرد ار گران زنجیگال شیر + رسیدند
از و سے سران دلیر + زپائے و رکیب و زدست و عنان + زبازوئے آن آب دادہ سنان + کس از نامداران
روسی سپاہ + نیارست کردن بدو در نگاہ + و ترکان شجاعت نشان کہ باقی بودند دست بشمشیر خنجر بردہ در ربائے
فوج روس در آمدند و چہارہ بصفوف لشکر دشمن را شکافتند و محاربہ عظیم در پیوست ؎ خروش سواران و گرد سپاہ +
چو شب گرد گیتی نہان کرد ماہ + ز خشیدن تیغ الماس گون + سناہائے آبدار دیدہ بخون + تو گفتی کہ بر شد ز گیتی بجا
برادر فست زان آتش کارزار + ز کشتہ بہر سو فگندہ سران + زمین کوہ گشت از کران تا کران + چون یک ترک با صد
روسی ہم از روئے شمار نمے رسید دلیران ترک بعد حرب و ضرب رستمانہ در ہگرائے عدم گردیدند و گلگونہ شجاعت بر روئے
امیدہ سر در جیب فنا پوشیدند و عثمان پاشا ہم زخم ہائے بسیار بر داشتہ از مرکب افتاد و بالبعض افسران کہ باوجود سعی بسیار
از شراب شہادت محروم ماندند اسیر سر پنجۂ تقدیر گردیدند و بعد ازین در میان ہر دو سلطنت صلح مقرر شد و اگرچہ دریں محاربہ
از ہر سو سیل بلا بر قصر سلطنت عثمانیہ روئے آوردہ بود چہ صوبہ ہائے ماتحت جملہ یاغی شدہ بودند و با شاہی مثل روس در
مقابل آمدہ و بریں ہمہ مستزاد آن بود کہ اکثر امرائے جلیل القدر در طمع دولت و زر افتادہ آبروئے خود بباد دادہ بودند
و در محاربات پنہانی معاونت روس مے نمودند اما شجاعت دلیران ترک شرم و آبروئے اسلام را نگہداشت کہ با این ہمہ
آفات درونی و بیرونی در معارک پائے شجاعت افشردند و گوئے سبقت از میدان مردی و مردانگی بردند و زار روس
ہمین قدر غلبہ را کہ در عالم خواب ہم او را میسر نبود غنیمت شمردہ بمیانجی گری دول یورپ صلح کرد و دول یورپ در
شرائط صلح رعایت ہائے بسیار بر عایائے عیسائی از سلطان دو انیدند و زر خرچہ جنگ برائے روس ہم بر ذمہ دولت
عثمانیہ مقرر گردانیدند اما منصف مزاجان در این محاربات ستائش اتراک در مردی و بہادری نمودند زار روس
عثمان پاشا و دیگر اسیران را العزت و آبرو زد خود داشتہ بعلاج جراحات پرداخت چون عثمان پاشا بہ شد اور امیلاقات
طلبیدہ و بعد تحسین و آفرین شمشیرے در کمر او بستہ درخواست نمود کہ اگر خواہد او را در سلطنت روسیہ رتبتے بیش از
دولت عثمانیہ مقرر کند و پاشا گفت کہ در رگ و ریشہ ام نمک سلطانی سرایت کردہ الحال اگر بطمع جاہ سر از متابعت او بپیچم
نہایت نامردی خواہد بود و ازاں گفت کہ این تیغ کہ بشما دادہ ام بارے اینقدر رعایت او نگہدارید کہ روئے بر روئے بیگانہ تیغ

نکشیده پاشا تیغ از کمر برآورده روبرویش گذاشت وگفت که این شرط را بجا آوردن از خیر قدرت خود بیرون مدانم اگر فدا
سلطان البرز بهمین شمشیر سرهای روسیان بفشانم وزار روس آزرین ناکرده شمشیر را به پاشا داده بعد از صلح پاشا را به
قسطنطنیه فرستاده در راه بر هر مقام که پاشا میرسید مخلوق جوق جوق برای دیدنش میآمدند وزنهای روسیه پسران
خویش را پیش میآوردند که پاشا دستی بر سر ایشان بکشد تا ببرکت او شل او صاحب همت وجرات باشند الغرض چون
پاشا به قسطنطنیه رسید سلطان المعظم هم عثمان پاشا را بنظر عاطفت دید ومشمول مراحم شاهانه فرموده بعد ازین در سنه ثلث
عشر وثمانمایه بعد الالف هجری در آرمینا که صوبه سلطانی وجای بود وباش رعایای نصرانیت عیسائیان ارمنی بار
دگر اظهار یغی وطغیان واعلای کلمه عصیان وکفران مبارزت نمودند چون بهیچ وجه آتش بغاوت فرو نه نشسته
ارمنیان بر مسلمانان دست تعدی گشاده تر کان هم در جوش آمده بنای اعمال ایشان در کنار نهادند اما سلاطین یوروپ
مثل شهنشاه روس وفرانس وجرمن واسترلیا وانگلستان واتلی ویونان وغیره اتفاق نموده سلطان را بر معانی
اهل نبی بلکه بر عطلهٔ رعایات غیر واجبی مجبور کردند وجهاز های انگلستان اعلان حفاظت سفیر خود با خبیث روانه
قسطنطنیه گردیده ما بوجه عدم وصول اجازت سلطان از دانه ڈارڈنلز مراجعت کردند ودر جزیره کریٹ هم همین آتش
در کاسه بود که عیسائیان باشتعالک بعضے از دول یوروپ بانواع فتنه ونساد مشغول گردیدند واز دست تر کان بجزائے
خود ارسیدند وشور تظلم پیش سلاطین عیسائی بلند گردانیدند اگرچه سلاطین یوروپ در بعضے اصلاح های نظمی آرمینیا حمایت
را از حد بدر بوده سلطان را مجبور بر قبول سوده انتظام آنها نمودند اما سلطان المعظم قبول نفرموده شرائطے چند را رد کرد
چون سلطنت های یوروپ بالفراد متفائیه سلطان را شوار دانستند ودر بعضے اتفاق نماند که با لاشتراک به تخویف حرب
ضرب شرائط خویش را بدرجه اجابت رسانند لاجار هر قدر که سلطان المعظم اسپندیدیهان شرائط را پیش آورده جاری
کردند امادر کریٹ شعله بغاوت مشتعل تر گردیده وجمله دول یوروپ بردرستی انتظام آن تمام نظر گماشتند وسلطان المعظم
را بر آن داشتند تا بموجب تجویز ایشان نظم ونسق آن صوبه فرماید تا که ظلم وجفائے عیسائیان آن نواحی در اقلیت مسلمانان
نماند وپادشاه یونان بیشتر از دیگران در معاونت وموافقت عیسائیان آنجا که کمر در یغی ومخالفت سلطانی محکم بسته بودند
سعی وجهد بلیغ داشت واگرچه دول یوروپ اورا ازین معنی منع آمدند که دست تصرف در ممالک سلطانی دراز نکند و
پائے از حدود رتبه خود بیشتر ننهاما آن مست باده غرور ممنوع نشده وبا آنکه در زمانه گذشته در شیر شجاعت ترکان صورت
اهل خویش دیده بود واز بزرگان خود جرات وجسارت دلیران عثمانیه را شنیده واچون طائر عجب وغرور در کاخ
دماغش هیچ پند ران نهاده بود ومنادی تقدیر حکم به زلت ونکبت او در داده میقتضاے صید را چون اجل آید سوے
صیاد رود ✦ دست تطاول بر مملکت سلطانی دراز کردن گرفت وپائے از حد خویشتن فراتر نهادن وبالآخر سلطان المعظم
لشکرے خونخوار از تر کان نامدار بسرکردگی بادشاهان والاتبار به تادیب او فرستاد واگرچه سلاطین یوروپ علانیه در امداد

یونان مہاورت نکردند اما از اکثر ممالک یورپ جانبازان عیسائی برائے محاربہ اہل اسلام وجوش وخروش آمدہ بہ یونان ومواقع
میدان رسیدند واز بلاد نصرانیہ بہ اعانہ ذخیرہ ومبالغ کلی اورا وصول گردیدند ویونان ہم کمر ہمت چست بستہ قدم در میدان
جرات نہاد ولشکرہائے خویش را بمقابلہ عساکر سلطانی فرستاد ومحاربات عظیم درمیان آمدند اما بہ تقدیر ایزد قدیر فتح وظفر
در ہر کرہ نصیب اولیائے دولت اسلام گردید ومنصفان یورپ ہم باوجود تعصب وتخالف مذہب بمعائنہ جراثت وبسالت
ترکان در صفت بہادری ایشان رطب اللسان شدند ودر اخبارات ونوادر سیخ از جرات ومستعدی وانتظام ترک حکایات ہا نوشتند
ودر اندک مدت ترکان جانباز اکثر بلاد وامصار از دست تصرف یونان بیرون کردند ویونانیان را شکست ہائے فاحش داده
تا بہ دار السلطنت یونان در قبضہ خود در آوردند وآخر دول یورپ کہ تباہی وبربادی یونان را کہ ہم مذہب ایشان است
نخواستند باوجود آنکہ مبادی این محاربہ اہل یونان شدہ بودند والبتہ آن بود کہ در سزائے افعال وجزائے اعمال آن مداخلت
نمیکردند وسیگذاشتند تا مشی واجبی بوسے میرسید اما اتحاد مشرب وقوم ایشان را نگذاشت وبر آن داشت کہ در میان
آمدہ عساکر عثمانیہ را از توسیع فتوحات وتصرف در ولایات یونان باز داشتند ومبالغے در عوض اخراجات حرب
لسلطان المعظم دہانیدہ یونان را از پنجۂ شیران ترک رہانیدند وباین ہمہ در جزیرہ کریٹ وملحقات او کہ در دست
متصرف اہل اسلام بود مداخلت کردہ وجملہ دول یورپ دراین باب اتفاق نمودہ ازمینان داہل کریٹ را باوصف بغاوت
ایشان رعایت ہائے غیر واجبی دادند ودر کریٹ افسرے عیسائی بطور گورنر از جانب سلطان مامور شد واگرچہ کریٹ
از قبضۂ اہل اسلام بالکلیہ بیرون نرفتہ محسوب بممالک سلطانی است تاہم در جملہ مہمات وانتظامات اختیار حاکم عیسائی
ومبران نصرانیہ کہ بطلاع سلاطین یورپ مقرر گشتہ اند صادر ونافذ است ودر اہل اسلام از جانب عیسائیان آن نقصانہا این
چنین نظام ومصائب بظہور رسیدند کہ مسلمانان چارۂ ندیدہ ہجرت ازان ملک ورزیدند وبیشتر از اہل اسلام ترک وطن
کردہ بدیار اسلام رسیدند اما الحال سلطان المعظم وخاقان المکرم در ترقی قومی توجہے کامل مبذول فرمودہ در ازدیاد
قوت فوجی وبنائے مدارس حربیہ وصنعیہ وتوسیع ریلوے وساختن جہازات جنگی وآلات وادوات حرب وترقی وسائل
مداخل وانتظام آبادی ممالک وتعلیم وغیرہ از ہر قسم صنعتہا جہد بلیغ نمودہ ومبالغ کلی خرچ فرمودہ والحال عزم بنائے ریلوے بغداد
وبصرہ واز دمشق تا حجاز مصمم فرمودہ مبلغے گران از خزانہ خاصۂ خود درین کار عطا کردہ است وسلطان المعظم در فہم وفراست
وعقل وکیاست واستقلال ہمت ومردانگی وشجاعت دراین عصر نظیر ندارد ودراین چنین زمانہ کہ سیل ہائے حوادث از ہر طرف
روبانہدام بنیاد سلطنت آوردہ بودند وموجہائے فتن جہاز حکومت را در طوفان بلایہ بودند بزرگی مردانگی شوکت سلطنت را
نگہداشتہ واعلام ترقی وتقویت واستحکام بنیاد دولت برافراشتہ قدم در وادئ ہمت وعروج گذاشت ودر اندک مدت
از دیگران سبقت کردہ قوت وترقی مملکت را بجائے رسانیدکہ امروز ہیچ بادشاہے از سلاطین یورپ بالانفراد با سلطنت
ترک لباس محاربہ گستردن نمیتواند اما چون در مہالک ومعارک چند سلاطین متفق شوند آن سخنے دیگر است ؎ پشہ چو پر

شد بزندپیل را + باهمه مردی وصلابت که در دست + موریگان راچه بود اتفاق + شیرژیان رابدر آرند پوست + الغرض درین زمانه منصفان بالغ نظر اتفاق دارند که قومے بهادر و سرفروش تر از ترک و بادشاهے درعقل و فراست و همت و شجاعت بیشتر از سلطان المعظم و معموره عالم نیست عدالتے و رعایتے کہ عیسائیان را در قلمرو سلطان حاصل است در حکومت عیسائی هم مشکل است اما ـــ اگر نه بیند بروز شپره چشم + چشمهٔ آفتاب را چه گناه + چون درحالات سلطان المعظم کتاب بائے مفصل و مشرح تصنیف شده اند و این تواریخ بذکر سلاطین غلیه مشحون اما اسم مبارک سلطان المعظم که اعظم شهریاران اسلام این عصراست در این اوراق تبرکا و تیمنا آوردن میخواستم لهذا بتفصیل واقعات و تشریح محاربات نه پرداختم و اکنون در ذیل این ذکر مجملے از حالات سلطنت مصر که یکے از صوبه بائے ماتحت سلطنت علیه عثمانیه است میگذارم +

مجملے از واقعات مصر

مصر صوبه ایست از ممالک سلطانی و در سنه اثنی عشرین و تسعمایه در عهد معدلت مهد سلطان سلیم خان مصر داخل دولت عثمانی گردید و امرائے ترک بحکومت آن دیار مامور مے شدند اما از زمانه محمد علی پاشا والی مصر که در عهد سلطان محمود خان ثانی بود از سنه احدو ثلثین و ثمانمایه والف عیسوی این صوبه در خود مختاری و آزادی سعی با کرده واز دودمان ابراهیم پاشا پسر محمد علی پاشا مقرر شد که صوبه مصر شش لک نفود و پنجهزار هنقصد و نود و دو پاوند خراج بسلطنت عثمانیه داده باشد و در اکثر امور سلطنت آزاد بشمار آید چون از عهد اسمعیل پاشا خدیو مصر که از اولاد محمد علی پاشا بود بدنظامی در ممالک مصر پیدا شدند و سلطنت انگریز و فرانس تعلقات تجارت بسیار با مصر داشتند در پے اصلاح و انتظام گردیدند و اسمعیل پاشا زیاده بطور قرض از هر دو دولت گرفته و هر دو دولت کسان خود برائے نگرانی محاصل و مداخل باز داشتند و دخل یورپیان در مصر روز بروز در افزائش بود بعد از اسمعیل پاشا توفیق پاشا جائے تخین او گردیده و ابتری انتظام بحد نهایت رسیده عربی پاشا یکے از عمائد مصر باغی شد و قبل ازین حصه بائے هر سو بهم از دست مصر رفته بودند و این نهریست که فرانس و مصر از بحیرهٔ روم تا بحیرهٔ قلزم طیار کرده اند و نود میل طول دارد و ازین چشمه تجارت و آمد و رفت یورپ و ممالک ایشیا ترقی و آسانی گرفت و اسمعیل پاشا حصه بائے خود به سلطنت انگریزی فروخته بود الحال که بغاوت ها در ممالک مصر پیدا شدند و سلطنت انگریزی که عنان انتظام مصر بدست خود آورده بود سعی در الطفائے نوائر فساد نموده و بعد از آنکه در قسطنطنیه مجلسے برائے انفصال معاملات مصر منعقد گردید و سفیران دول یورپ سلطان المعظم را در انتظام مصر اختیار دادند اما بوجوهات چند از جانب سلطنت عثمانیه بر عربی پاشا فوجے مقرر نه شده و فرانس هم سرازین کار باز زده سلطنت انگریزی کمر همت بر بسته به روانگی فوجے فساد عربی پاشا را فرو نشانید و عربی پاشا گرفتار آمده در محبس رسید از ان رو در جلد انتظام مالی و ملکی و جنگی مصور قبضه انگریزی در آمده فرانس را از سرپرستی مصر تعلقے نماند و مبالغے که ذمهٔ مصر واشت

گورنمنٹ انگریزی اورا اداکردہ بست تصرفش راکوتاہ نمود اما بعد ازین محمد احمد کہ بہ مہدی مشہور بود واو در اصل متوطن جزیرہ ابا
بود اما از زہد و شعور و رزہد و تقوی و ورع و تعبد مشہور گردیدہ خلق بسیار براو گرد آمدہ بودند آخر مہدی دعوت ملک گیری
شروع نمودہ جماعتے ازجہان بازان جمع فرمودہ بمین العبید و سنار و فشودا و کسالا وغیرہ ممالک صوبہ سوڈان را
بتصرف در آورد و سلطنت انگریزی فوجے از لشکر خود و جمعے از عساکر مصریہ بجرب مہدی و سپہ سالار او عثمان دغنہ
مامور کردہ بین الفریقین محاربات دست داد ند اما در ویشیان یعنی متابعان مہدی غلبہ نمودند و بیکر پاشا و
ہکس پاشا در سنہ ہجدہ صد و ہشتاد و دو در ہشتاد و چہار با نوجہائے انگریزی از دست ایشان شکست فاحش
یافتند و در سنہ مذکور جنرل گارڈن کہ از امرائے عظیم الشان انگریزی بود بہ حرب در ویشیان شتافت و در ویشیان
فوجہائے انگریزی را شکستہ و جنرل را در خرطوم محاصرہ کردند و لارڈ ولزلی ایرے ناموراز انگلستان بمدد او مامور
شد و آخر در ویشیان خرطوم را بدست آوردہ جنرل گارڈن را کشتند اما بعد از وفات مہدی خلیفہ عبد اللہ بجائے
او نشستہ اکثر ممالک را در تصرف خود در آوردہ ہموارہ در خیال تسخیر مصر مے بود و سلطنت انگریزی لارڈ کچنر را کہ
سپہ سالار فوج انگریزی و مصری بود بجرب او مامور فرمود و افواج او با در ویشیان محاربات بسیار نمودند و در ویشیان
اگرچہ در معارک و مہالک دلیری و شجاعت دادند و در اکثر جنگہا بالخصوص جنگ امدرمان کہ آخرین محاربہ بود خلیفہ عبد اللہ
جائے نشین مہدی در ویشیان محاربہ مردانہ نمودند کہ منصفان یورپ ہم ایشان را بہ دلیری و مردانگی ستودند کہ در این جنگ
باوجود آتشباری عساکر انگریزی و مصری با نیزہ و تیغ حملہ مردانہ کردند و ہر چند کہ از ضرب گلولہ توپ و تفنگ جان مے سپردند
و پیشروان مرور وادیے عدم مے نہادند اما پسینیان آنہا قدم بر نعش ایشان گذاشتہ پیش مے رفتند بحدیکہ چون در فوج
مقابل رسیدند قریب شانزدہ ہزار کس از ایشان در اثنائے حملہ شربت فنا چشیدہ بودند و بقیہ ہم از میدان گریختن را موجب
عار دانستہ پائے ثبات افشردند و از گلہ تفنگ و توپ میکیسم مردند و گوے سبقت از میدان مردانگی بردند افسران انگریزی از
نہایت جرأت و جوانمردی آنہا انگشت تعجب بدندان حیرت گزیدند اما چون در ویشیان نہ سامان حرب داشتند و نہ قواعد
جنگ میدانستند نہ توپخانہ جنگی نزد آنہا بود و نہ تفنگ ہائے فشنگ بلکہ با نیزہ و تیر و تیغ و تفنگ ہائے دیرینہ و
بیکار و مرکب بالجام رسن و رکاب ریسمان با این چنین فوجی شائستہ و جمعے بایستہ مقابلہ کردند و بالآخر شیرازان
دلیران سرور نقاب عدم کشیدند و اکثر سرداران ایشان یعنی ود المہدی پسر محمد احمد مہدی و امیر یعقوب پسر خلیفہ عبد اللہ
و عثمان دیکامی و قدم العدید و عدہ بشرہ و سنیوسی و غیرہ سرداران در این معرکہ داد شجاعت دادہ پائے در وادی
عدم نہادند و خلیفہ عبد اللہ جانب ریگستان کردفا گریخت و جملہ صوبہ سوڈان و خرطوم و غیرہ ممالک بار دگر در تصرف دولت و دود مضر
انگریزی بالمشارکت در آمدند و این واقعہ در سنہ یکہزار و ہشتصد و نود و ہشت عیسوی رویدادہ خاتمہ این جنگ گردید و
بعد از توفیق پاشا علی عباس پاشا بر تخت سلطنت مصر جلوس فرمود چون ملک مصر از فتن و فساد پاک گردید

عباس پاشا به سیر و سیاحت برآمده الحال وارد لندن دار السلطنه انگلستان شده و از جانب سلطنت انگریزی مدارات شاهانه میشود و در مصر جملهٔ انتظام در دست مدبران انگریزی آمده اگرچه بموجب عهدنامه سلطنت انگریزی را بر قضیهٔ دوامی مجال است که در عهدنامجات شرط است که چون مصر قوت اصلی خود در گیرد و جملهٔ قلم و اوامر و امان پذیر سلطنت انگریزی مصر را بحال خود بگذارد و دست خود از دخل در معاملات نظمی او کوتاه سازد اما هنوز سلطنت انگریزی تخلیه نمیخواهد و عذر درمیان مے آرد که تا حال مصر را قوت آن نیست که حفاظت خویش را متعهد شود و اگر او را بحال خویش بگذاریم باز دگر مملکت او پر آشوب گردد و معاملات تجارتی ما را هم ضرر سے عظیم رسد بالجمله گاهے از جانب سلطان المعظم و دولت سوال تخلیهٔ مصر پیش مے شود و دولت انگلیش بعذرها تمسک جسته برآری و بلے میگذارد و خراج سالانه از مصر داخل خزانه سلطان المعظم میشود و عنان جملهٔ صیغهٔ هائے انتظامی مصر در دست مدبران انگریزی است چون سلطان المعظم هنوز در درستی نقائص دولت خود مصروف است سر رشتهٔ مصر چنانکه باید بصلوت نمیداند و جملهٔ دول یورپ که ترکان را دشمن دینی و ملکی خود دانسته اند در کمین نشسته اند اما سلطنت ترک بمحض شجاعت و مردانگی خود مملکت را نگاهداشته بکمال همت و جرأت درمیان اعدا نشسته اند خدائے عزوجل این سلطنت ابد مدت را در حفظ و حمایت خویش نگاهدارد و در عمر و دولت و نصرت عظمت سلطان السلاطین خلیفهٔ مسلمین محمد عبد الحمید خان غازی عثمانی ترقی دهد ۵ این دعا از من از جملهٔ جهان آمین باد +

ذکر سلطنت سلاطین ابدالی دُرّانی افغان در کابل و افغانستان

اگرچه وطن اصلی بزرگان این بے خانمان مولف اوراق بعد از مغولستان تا مدتے شهر سرات بوده است و از انجا تا چندے در دیار ایران رحل اقامت انداخته و در عهد سلطان جهانستان نادر شاه افشار ترکمان بر مراتب جلیله سرافراز شدند و بعد از وفات بادشاه مذکور در رکاب سلطان احمد شاه ابدالی دُرّانی افغان در کابل آمدند و ازان زمان کابل را وطن خود دانستند و تا آخر دور دُرّانیها آباد و اجداد این خانه برباد در کابل توطن داشتند و مولد و والد بزرگوار بنده هم همون شهر جنت آثار است لهذا مناسب دانستم که مجملے از احوال سلاطین دُرّانیه و بارکزئیه والیان کابل که آقائے آبا و اجداد ما بوده اند درین اوراق ثبت نمایم +

ذکر سلطان احمد شاه ابدالی دُرّانی افغان و اولاد آن بادشاه جنت آشیان

سلطان احمد شاه ابدالی از خاندان ابدالی صدوزئی

بود و نسب ابدالیان به صدوزئی که از عمدهٔ اقوام افاغنه است میرسد و چون نادر شاه دانست که بعد از و احمد شاه عنان شدید سلطنت بدست خواهد آورد او را در غلوتے طلبیده گوش او را به دُرِ غُرر نصائح آبدیده و وصایائے دلپسند پیرآراست و بنا گوش او را بدندانِ خود گزیده گفت که چون این خرم را ببینی از سخنانم یاد آری و بجائے اولاد من بدی نیندیشی و درّے گران بهادر سوراخ گوش او انداخت و بعد از نادر شاه احمد شاه قبائے سلطنت بر قامت خود چست کرد و خانهٔ

در اوراق ماسبق گذشت برادرنگ سلطنت افغانستان جلوس فرمود و خود را دُرّ دَوران و قوم ابدالی را دُرّانی نامید بامرائے خود دُرّ نامید اد که در گوش خود مے انداختند امور عهد او و اولاد او کسے را یارائے آن نبود که بغیر عطائے بادشاه دُر در گوش انداز د و در عهد او عنایت دُرّ مرتبهٔ عظیم شمرده میشد و احمد شاه بادشاهے دادگر بود و فرمان روائے نامور در معارک و محارب چون شیر نر از کثرت دشمنان نه اندیشید سے و در میادین رزم پس و پیش و کم و بیش را ندید سے چون احوال او در اوراق ملتبق گذشت در اینجا بر همین قدر اکتفا رفت چون احمد شاه از دست ساقی اجل شربت فنا نوشید از جمله چهار پسرانش تیمور شاه بر جائے او متمکن گردید و اورا چهار پسر بودند اول تیمور شاه دوم یحیی سلیمان شاه و سیوم سکندر شاه و چهارم پرویز شاه +

ذکر سلطنت تیمور شاه دُرّانی

چون تیمور شاه بر تخت کابل نشست اورا با عبد الخالق خان عم پدر او غبار و ملالے در میان آمده محاربه دست داد و در این موقع بیشتر امرائے دُرّانی و ابدالی و غیره سرداران افغان جانب عبد الخالق خان را گرفتند و از رفاقت بادشاه سر باز زده نزد او فرستند و شصت هزار کس زیر رایت او جمع آمدند و در رکاب تیمور شاه غیر از معدودے از سرداران مُغل بعضے از امرائے افغان باقی نه ماندند اما سعادت بیخبائش دار است + بادشاه بر او ظفر یافته عفو بجمیعت او از هم پاشید اگرچه از زمان سلطان احمد شاه بیشتر سرداران مغل در سلطنت او معظم و محترم بودند و احمد شاه قرابت در خاندان امرائے مغلیه قاجار وغیره کرده بر مراتب ایشان افزوده بود اما چون در این معرکه مغلان وفاداری کرده دست از دامن رفاقت بادشاه باز نه داشتند تیمور شاه اعتبار بسیار بر ایشان پیدا کرده دانست که در معرکه هائے اخوان و اصمام از افغانان کار سے بیش نخواهد رفت و از مغلان که بجز از ذات بادشاه ایشان را ملجائے و ماوائے نیست بے وفائی نخواهد شد لهذا ایشان را مشمول عواطف خود کرده از افاغنه توجهے بهم رسانید و مغلان را از اطراف و جوانب بدرگاه خود جمع آورد و دُرّانیان را از نظر خود انداخت و از اجتماع سکهان خبر یافته که در ملک سند صد جمع آمده بودند امرائے خود را بجرب ایشان نامزد کرد و امرا بر سکهان رسیده مردم بسیار را کشتند و قریب بسی هزار سکهه بقتل رسیدند و بادشاه در قلعه ایشان را محصور نمود سکهان عاجز شده امان خواستند و برآمدند بادشاه معاودت بکابل فرمود و باردویم بر ملک سند یورش آورد و در قلعهٔ که قریب بهاولپور بود رکن الدین محمد بهاول میاسی را محصور کردند و فوج تیمور شاه ظفر یافته و معاودت فرمود و بار سیوم مرادیے اوزبک بادشاه بخارا جنگیده و برادر مرادیے منهزم شده مغلوب گشت و صلح شد و آزاد خان را صوبه دار کشمیر بود بوجه بغاوت بسزا رسانید و در سنه سبع و اثنی مائیه بعد الالف هجری رحلت نموده ازین بادشاه هفت پسران بودند همایون شاه و زمان شاه و محمود شاه و شاه عباس و شجاع الملک و شاه پور و شاه فیروز الدین و بعد از انتقال تیمور شاه پسر او زمان شاه بر تخت نشست +

ذکر سلطنت زمان شاه ابن تیمور شاه ابن احمد شاه ابدالی دُرّانی

زمان شاه بر تخت سلطنت

نشست وبیت سکه او این بود ۵ طراز یافت بحکم خدائے ہر دو جہان ✣ رواج سکه دولت بنام شاه زمان ✣ و بر برادران مخالف دست یافت وآنہا را مقید نمود و با ہمایون شاه جنگیده منہزم ساخت وہمایون در بلوچستان رفته نصیر خان حاکم آنجا عریضه بزمان شاه نوشته وہمایون شاه بر قندہار رفته دست یافت زمان شاه سامان خود کرده بر سر او رفت ہمایون شاه بگرنجیت وشاه زمان خود بے در بلوچستان فرستاد که ملک از دست برادر زاده نصیر خان برآورده به محمود خان پسرش سپرند وخطبه وسکه درانیان در بلوچستان سائر بود درین ایام ہمایون شاه نیز گرفتار شده کور شد وشاه زمان عازم تسخیر پنجاب بود اما بسبب اتفاقاتی برادران باتمام نرسید و برگشته بہرات رفت و با محمود شاه برادر خود جنگیده ظفر یافت و باز متوجه ہندوستان گردید و در سنه اثنی عشر والف وامنی مایه در لاہور داخل شد سکھان از انجا منهزم شده متفرق گشتند و بوجه فساد محمود شاه که لبعهد ہمان اورا در ہرات گذاشته بود واو یاغی شده بند و بست نتوانسته بازگشت و بر ہرات دست یافت و درین ایام مردم بادشاه از پائنده خان بارکزئی که سردار عمده بود بدگمان شدند و بادشاه اورا گرفته بقتل رسانیدند فتح خان پسر او با دیگر برادران به محمود شاه پیوست وشاه زمان سوئے ہندوستان روانه شد و فتح خان محمود شاه را گرفته بقندہار دست یافت وچون شاه زمان در لاہور این خبر شنید سراسیمه شده و در پنجاب ہم فتنه ہا پیدا شدند و سرداران او حکومت آنجا قبول نمیکردند بر نجیت سنگ سکھه که در خدمت بادشاه حاضر می بود بادشاه او را مشمول عنایت کرده بر پنجاب گماشت وخود بکابل شتافت ومحمود شاه باز بحمایت بارکزئیان بجنگ برآمده او را دستگیر ساخت وکور نمود و شاه شجاع الملک مفرور شده بمدد خیبریان بر محمود شاه غالب شد و او را دستگیر کرده بر تخت نشست ✣

ذکر شاه شجاع الملک دُرّانی

چون شاه شجاع الملک بر تخت نشست تا چار سال بحسن انتظام سلطنت نموده عزم کشمیر نمود و بر عطاالله خان صوبه دار آنجا غالب آمده مقید کرد ومحمود شاه باز رستگاری یافته بر قندہار و کابل دست یافت وفتح خان وزیر محمود شاه ہرات را از دست حاجی فیروزالدین متخلص بمہر و در وقت غلبه دوست محمد خان پسر پائنده خان یک از ارباب قیمتی دولاک روپیه از خواہر شاہزاده کامران این شاه محمود دُرّانی که در آنجا بود بگرفت وکامران ازین امر برآشفته رنجیده وفتح خان افواج قاجار را که بر ہرات آمده بود بسیاری نمود وکامران او را گرفته کور کرد و سرداران بارکزئی ازین امر برآشفتند و شجاع الملک نیز از کشمیر بیرون آمده و بیرواعظ را در خراسان قتل نمود و تمامی رعایاے آن حدود از قتل پیرواعظ که بادشاه بسبب شبه دعوے سلطنت ویرا گشت از دُرّانیان منحرف شدند تا بحدیکه شجاع الملک دُرّانی از آنجا به لاہور نزد رانجیت سنگ سکھه که بر تمامت پنجاب تسلط یافته بود رسیده وقیام در کابل میسر نشد و رنجیت سنگ با عزاز تمام باستقبال واحترام ویرا آورد و بعد از چند سے بحسن درمیان شاه شجاع الملک و رنجیت سنگ پیدا شد و رنجیت سنگ شجاع الملک را مقید کرده اکثر جواہر او را با الماس کوه نور بگرفت و این الماس کوه نور

سیصد و نوزده سُرخ وزن میدارد و یک کرور روپیه قیمت او میکنند و میر جمله مدار المهام عبد الله قطب شاه بادشاه حیدر آباد
بشاهجهان بادشاه گورکان پیشکش کرده بود - وقتیکه عبد الله قطب شاه او را متعهد گردید میر جمله آنغاشه بشاهجهان بادشاه
گورکان بود و شاهجهان بادشاه به اورنگزیب فرمان داد که اگر قطب شاه میر جمله را با اموال او نگذارد تادیب او برآمد و
قطب شاه به پسر او رنگزیب دختر داده القیاد نمود و میر جمله را خلاص کرد چون میر جمله بحضور شاهجهان بادشاه رسید
الماس کوه نور بنظر رسانید و این دو الماس یعنی دریاے نور و کوه نور در خزانه سلاطین گورکان بے نظیر بودند وقتیکه سلطان
نادر شاه افشار از ایران بر هندوستان حمله آورد و تخت طاؤس و دریاے نور و کوه نور وغیره جواهرات را با ایران برد دریاے
نور در خزائن ایران مانده و بدست خاندان قاجار رسید و اکنون در خزانه ایشان موجود است و کوه نور بدست سلطان
احمد شاه افتاد و بدست شجاع الملک رسید و از شجاع الملک بزنجیت سنگه بگرفت و از پسر او دلیپ سنگه بدست ملکه معظمه
کوئن وکتوریا والی انگلستان هندوستان رسید و اکنون در خزانه سرکار انگریزی موجود است بهر کیف چون شجاع الملک
در قید خانه سکهان افتاد و افاغنه نقبی حفر کرده بادشاه را از قید خانه برآورده شاه شجاع نزد افسران سرکار انگریزی در
لودهیانه رسید چون فوج سلاطین قاجار بر هرات یورش نمود سرداران انگریزی شاه شجاع الملک را همراه خود گرفته
بملک افغانستان یورش کردند تا شاه شجاع الملک را بتخت نشانیده و اندک عرصه امیر دوست محمد خان زور آورده
شاه شجاع دران هنگامه مقتول شد چنانچه نوشته میشود - ✣

ذکر بادشاه رستم توان امیر دوست محمد خان بارکزئی و آمدن لشکر سرکار انگریزی در افغانستان و محاربات امیر با ایشان

نژاد امیر دوست محمد خان از خاندان بارکزئی افغان است و بارکزئی همه اقوام افاغنه است و قوم ابدالی درانی از قوم صدوزئی برآمده است و بارکزئی و صدوزئی یکجا بهم پیوسته بهر کیف امیر دوست محمد خان پسر فتح خان وزیر ابن پاینده خان بارکزئی بود چون شاه شجاع الملک میر واعظ را قتل کرده و بدون خود در افغانستان محال دیده در هندوستان آمد امیر دوست محمد خان جمیع افواج و الوس افاغنه را با خود یار ساخته گروهے عظیم جمع آورد و شاه شجاع یکبار با شکبار امداد سکهان لشکر کشید و بر قندهار رسیدا ما از امیر دوست محمد خان مفهم شد چون لشکهاے مردم از بادشاه متنفر بودند همه به دوست محمد خان گرویدند بزنجیت سنگه سکهه مهاراجه سکهان والی پنجاب بر پشاور حمله نمود و پشاور را از یار محمد خان برادر دوست محمد خان بگرفت و یار محمد خان بار دگر بر پشاور استیلا یافت چون مهاراجه بزنجیت سنگه سپه سالار خود هری سنگ سکهه را با لشکر گران فرستاد از ان جانب غازی محمد اکبر خان پسر امیر دوست محمد خان بمقابله او آمده هری سنگ درین محاربه کشته شد اما بعد ازین پشاور در قبضه شاهان کابل نمانده در تصرف سکهان بدر رفت چون تفرقه عظیم در کابل راه یافته بود و سلاطین قاجار یه ایران بر هرات لشکر کشیده بودند سرکار انگریز بخیال مخالفت روس نمیخواستند که در افغانستان اشر

دیگرے استقامت پذیرد ازین سبب کرحمایت شاه شجاع بسته نوزده هزار فوج انگریزی همراه شاه شجاع داده به افغانستان فرستادند چون جمیع افواج مغلیه که در رکاب امیر دوست محمد خان بودند بادشاه درانی را همراه انگریز دیدند امرائے مغل امیر دوست محمد خان را گفتند که ما تابع بررویے بادشاه نیکشیم و با افواج خود بشاه شجاع پیوستند و امیر دوست محمد خان ناچار شده از کابل بدر رفت اکثر امرائے افاغنه نیز بادشاه پیوستند و معدودے همراه دوست محمد خان بدر رفتند و برخی خود را بگوشه ها کشیدند اما همه ایشان در ورطه بلا افتادند یعنی کسانیکه همرهی امیر دوست محمد خان گزیدند خاندانها و جاگیرهائے ایشان از دست معاندان شاه شجاع خراب شده و امرائے مغل و دیگران که بادشاه پیوسته بودند چون بعد ازین خاندان بارکزئی بسلطنت رسید جاگیر و خاندان آنها از دست سلاطین بارکزئی تباه گردید و کسانیکه بگوشه ها خزیدند از سر رود جانب مایوس و محروم ماندند بهرکیف در چهارم ماه مئی سنه یکهزار و شصت دسی و نه عیسوی شاه شجاع برتخت کابل اجلاس فرمود و لشکر سرکار انگریزی الغرنین رفت و در آنجا با محمد افضل خان و غلام حیدر خان ابنائے امیر دوست محمد خان حرب هائے عظیم کردند آخر بر قلعه دست یافته و شاهزادگان بیرون رفتند اما در قلعهٔ غزنین ته خانها بودند و درون آنها هشتصد زن و طفل و پنجصد مرد و سه صد اسپ مخفی شدند و لشکر انگریزی هر چند تفحص کردند ایشان بدست نیافتند و آنها بعد از شش ماه بیرون آمده راه خود ها گرفتند و هیچ یکے مزاحم ایشان نگردید و درین زمان اکثر رفیقان امیر دوست محمد خان از و برگردیدند و شاهزاده محمد اکبر خان پسر امیر دوست محمد خان که در درهٔ خیبر بمقابله با افواج شهزاده تیمور درانی مقیم بود دشمنان او را زهر داده و مردم او بر پلنگ انداخته نزد امیر بردند امیر دوست محمد خان دیگر قیام مناسب ندانسته با چند صد کس رفیقان و پسران و ذخیره گان خود سوئے بلخ رفت و از انجا به بخارا اشتافت و در راه میرزا مراد بیگ اوزبک والی قندوز دیرا مغرز داشته چون بادشاه بخارا الطلبید امیر سوئے بخارا رفت و چند ماه در انجا قیام کرده اما بادشاه بخارا از و بدگمان گردیده روزیکه امیر باشصت سوار بعد ملاقات بادشاه بفرودگاه خود رفت بادشاه بخارا سعید خان اوزبک امیر را با دو هزار سوار فرستاد تا امیر را بگیرد و امیر مردانه بجنگ ایستاد و جنگے عظیم کرده شصت سوار او بمردی و مردانگی گشته شدند و یکهزار و بست و چهار سوار بخارائیان بقتل رسیدند امیر شهزادهٔ محمد اکبر خان زخم ها خورده بیهوش شدند و بخارائیان او را گرفته بحجبے بازداشتند اما چون سرکار انگریزی بر کابل تسلط یافت جنرل ساکوی به قلات رفت و نواب محراب خان والی آنجا را بدعا بسیر قواعد طلبید چون نواب رسید بشلک توپ و تفنگ او را هلاک کردن خواست اما نواب از شلک مضرے نرسیده و نواب چون دغائے فوج انگریزی دید تیغ کشیده حمله آور و یک پلٹن که بمقابله بود تمام گشته شد و نواب ظفر یافت اما پلٹنے دیگر در کمین بود حمله بر نواب آورد و مدتے جنگ درمیان مانده آخر محراب خان مقتول و قلات غارت و تاراج گردید محمد نصیر خان پسرش که هفده ساله بود بیرون رفت و فوج سرکار انگریزی شاه نواز خان برادر زاده او را بمسند نشانیده بندوبست خود کردند و ازان زمان خوانین قلات از بادشاهان کابل قطع تعلق کرده توسل بسرکار انگریزی جستند و در درهٔ خیبر

افغانان بسیار جمع آمدند و جنگها با سرکار انگریزی کردند و درین اثنا نصیر خان پسر مهراب خان با جمعیتے بر قلات رسیده اورا محاصره کرد و در بلوچستان از اطراف جمع آمده بلوه عظیم برخاست و مقابله بائے بسیار با افواج انگریزی واقع شد و نصیر خان بر قلات ظفر یافت و افسران سرکار انگریزی اورا بالصلح فرنقیه شجون برشکر او زدند و لشکرش متفرق شد و لیدے کہ در اینجا آنجا تعین بود بلوچان اورا قتل کردند همچنین لشکر سرکار انگریزی را با افاغنه قوم علزئی در نواح غزنین جنگے پیش آمده افغانان ظفر یافتند و در نواحی قلات فوج سرکار انگریزی برکاب شاهزاده تیمور شاه دُرّانی باز جنگے با متابعان نصیر خان نمودند و فوج انگریزی پسپا شد اما دُرّانیان برجائے خود ماندند شاهزاده تیمور پائے شجاعت افشرده بذات خاص دوازده کس را از منحالفان کشت و روئے شاه فتح در آئینه حال ظاهر گشت ۔

ذکر برآمدن امیر دوست محمد خان بارکزئی از قید شاه بخارا

چون مدتے بر مقیدی امیر گذشت محافظان خود را فریفته از قید بدر جُستند اما شاهزاده محمد اکبر خان عار فرار را پسندیده قبول نکرد و بهمدران جا ماند و امیر دوست محمد خان در سبزوار بلخ رسید و جمعیت برادران و پسران و اهل خاندان بارکزئی را مجتمع کرده اهل و عیال راهم برای جبار خان بشهر سبز فرستاد اما آن بے وفائے بے حیا در راه با مگریزان خبر داد تا فوجے از غزنین فرستادند و عیال امیر را اسیر کردند و در قلعه غزنین جائے دادند چون این خبر بسمع امیر رسید بغضب آمد و در جوش غضب و غیرت با اندک کسان سوے بامیان آمد و حاکم صاحب با فوج انگریزی مقابل شد امیر دوست محمد خان بادے جگیده ظفر یافت و اسباب اورا تاراج کرده و بعد از چند روز انگریزے دیگر با فوج خود مقابل او شد اما امیر کبیر بتقدیر ایزد قدیر کار زارے سخت کرده فتح یافت و فوج انگریزی چون از فتح و ظفر مایوس شدند باین اندیشه که چون خزانه بدست دشمن رسد اور اقوتے پیدا گردد نُه لاک روپیه خزانه در دریا افگندند و امیر مظفر و منصور شد چون این خبر بافسران انگریزی رسید لارڈ اکلنڈ صاحب جنرل سیل را با فوجے جرار بجرب امیر فرستادند و دیگر سرداران انگریزی را هم بدین فوج سفر فرمودند و در عرصه سیت روز اورا سیزده مرتبه با امیر دوست محمد خان محاربات دست داد و در همه معارک امیر کبیر ظفر یافت و افواج انگریزی نیم جان و سر سیمه و پریشان منهزم به چارکار رسیدند و امیر دوست محمد خان نیز به تعاقب ایشان در انجا رسید و بنجا اندرسین صاحب افسرے با فوجے تازه بمدد افواج انگریزی رسید و امیر دوست محمد خان که بر کوهے بود فرود آمده بر دشمنان حمله آورد و دیگر از کس را گشته و صحیح و سالم وقت شام بر کوه صعود کرد و همین نسق تا چار روز جنگها واقع شدند روز پنجم امیر در قلعچه مختصر محصور شد و فوج انگریزی آن قلعچه را محاصره کرد تا سه روز محاصره قائم بود روز سیوم امیر از ان قلعچه بیرون آمده با هشتاد سوار بر فوج انگریزی حمله آورد و پنجاه سوار انگریزی را قتل کرده و سه کس از دو نیز باز ماندند و تا هشت نوبت همچنین جنگها درمیان آمدند که امیر با معدودے از سواران بر لشکر انگریزی حمله کرده بیرون میرفت و فوج انگریزی را خوفے از آن بادشاه رستم توان در دلها نشسته بود

کرا زنام او میلرزیدند مجال نداشتند که در تعاقب او قدمے پیشتر نهند روز سے افواج سرکار انگریزی دیر یا بکوہے محاصره کردند
پنجاہ سوار در رکاب او بود ند امیر تمام شب بیدار بوده وقت سحر از کوه فرود آمده بے خوف وخطر حمله آور دو یکبیک مردان فوج
انگریزی تقسیل رسانیده از درمیان فوج بیرون رفت و فوج انگریزی انگشت تحیر بدندان تحسر گزیدند همچنین باده وبست سوار
بارها بر فوج انگریزی تاخته چون شیر ژیان بیغرید واکرشے را گشته بیرون میرفت روز سے امیر نزد عبد السبحان خان که سردار پشت
قلعه وصاحب ده هزار سوار بلکه پانزده هزار بود با پانزده سوار خود در آمد و عبد السبحان خان او را بتعظیم تمام فرود آورده
برادر خود محمد سعید خان را نزد لارڈ جنرل سیل فرستاد که فوجے فرستاده امیر را بگیرند و دولک روپیه موجب شرط بے دهند و لارڈ
با فوجے کوچ کرده بالیغار بدان قلعه رسیده قلعه را محاصره کرد و توپخانه بر دور قلعه چه عبد السبحان خان چیده مستعد ایستاد و امیر
دوست محمد خان بر سر دسترخوان نشسته لقمه در دست گرفته بود که کسے از رفقائے او از دریچه این حالت دیده بامیر گفت که
بابا دغا واقع شد امیر دوست محمد خان دست از طعام کشیده تیغ را کشید و عبد السبحان خان را هماندم بدو نیم زد و چهل و پنج کس
از زن و مرد از اهل خانه او را کشته محمد سعید که در فوج انگریزی بود محفوظ ماند و امیر فاتحه خوانده بر مرکبان سوار شده
چون شیرے که از کثرت گوزنان نیندیشد بیرون خرامید و در میان فوج انگریزی در آمد و فوج انگریزی از نهیب آن شیر صولت
برجائے سرد شده همه را دست از کار و دل از دست رفت و امیر هر کرا پیش آمد او را گشته چون برق لامع بدر رفت و دیر کوهے
صعود نمود و فوج انگریزی را چون وقت بیرون آمدن او با وجود انکه پانزده سوار همراه داشت مجال یورش نشد تا به تعاقب
چه رسد همه برجائے بودند و قدمے در تعاقب پیشتر نه نهادند روز دیگر میسجے مردم اطراف را جمع آورده با یکهزار کس شبخون
بر فوج انگریزی آورده بدر رفت و افواج انگریزی بار دگر به تعاقب امیر سرگرم شدند و امیر دلیر را بر کوهے محصور کرده خود
در میدانے صف آرا گردیدند جنرل سیل و کرنل سالٹا و کپتن فریزر وغیره افسران انگریزی حاضر بودند آخر روز کپتن فریزر
با سواران خود در تو پها برائے زیر آوردن امیر پیشتر رفت و امیر دوست محمد خان با هفتاد سوار از کوه فرود آمده چون شیرے که
از بیشه بیرون آید قریب رسیده فوج انگریزی بموجب فرمان افسر خود تیغها کشیده علم نمودند و امیر دوست محمد خان خلد مکان استاده
فاتحه خوانده تیغ برکشید و مرکب تیز گام را عنان داده در یکدم در فوج انگریزی شامل شد و از کثرت مخالفان اندیشه
نیاورد آرے ۵ چو سر سبزیش داد یزدان پاک ✤ ورا از سپاهے چه شمن چه باک ✤ یکے تن که با او بود کردگار ✤
نباید که اندیشد از صد هزار ✤ گر لشکر جمله عالم بجنگ ✤ همه پیل گردند و شیر پلنگ ✤ چو از دور بینند فرهنگ او ✤ نیارند
رفتن سوے جنگ او ✤ مردان همراهی او که هریکے با صد سوار برابر بود فوج انگریزی را از تیغ گرفتند و بهر سو که حمله میکردند
انبوه فوج از همدگر متفرق میشد ۵ بهر جا که ایشان نهادند پے ✤ نگفتی در افتاد آتش بے ✤ سر تیغ در خرخ نه تاب داد ✤
سنان باغ کین را ز خون آب داد ✤ زمین را ز خون باز نشناختند ✤ همے اسپ بر گشته گان تاختند ✤ دامیر رستم توان
خلد مکان به تعاقب فریزر صاحب رسید چنانکه هر دو اسپ بیکدیگر متصل شدند و امیر آواز داد که السلام علیکم صلابت خان که نام

حوالدار سے بود جواب سلام داد فریزر صاحب بانجنب آمد و در عقب نگریستہ گفت کہ خاموش ناخواہم فہمید امیر خلد مکان فرمود کہ
سردار کلان شما کدام است شخصے بہ کپٹن فریزر گفت کہ امیر سردار کلان را سے پرسد کپٹن فریزر کہ دود نخوت در دماغ
داشت یکضرب کرچ برامیر حوالہ کرد و گفت کہ مائیم سردار کلان امیر آن ضرب را لفن سپہگری رد کردہ فریزر ضربے دیگر زد
امیر ازان ہم محفوظ ماند کپٹن ضرب سیوم ہمدران زد دمی برامیر فرود آورد اما کارگر نیفتاد و امیر یک ضرب شمشیر دستش
قلم کرد و فریزر صاحب را دو دو زخم بیرون رفتہ عنان مرکب را الغطاف داد امیر فرمود کہ سردار کلان ہستی واز جنگ
میگریزی و ضربے دیگر بوے رسانید فریزر زخم خوردہ بے اختیار سر اسیمہ وار از معرکہ مردآزمائی بیرون رفت کپٹن بن
سٹی بجائے فریزر آمد شاہزادہ محمد افضل خان بیک ضرب تیغ او را از اسپ انداخت اما افسران ہندی از مرکب خود ہا
جستہ دیر اگرفتہ کشیدند تا از دست شاہزادہ جان بدر برد کپٹن بن سٹی بدحواس بر اسپے سوار شدہ بدر رفت و شاہزادہ
شیر علیخان پسر امیر دوست محمد خان بمقابلہ کرسٹن صاحب رسیدہ ضربے بر او رسانید کہ سر او از بدن جدا شد و داکٹر سکدر بر
بجائے افسری رفتہ او ہم از اسپ افتاد و بضرب گلولۂ تفنگ معدوم شد صندل صاحب نیز زخمے خوردہ راہ فرار جست و
بقیتہ السیف از آن معرکہ بیرون رفتند میجر اپیز از جمعیت جنرل سیل صاحب پیشتر آمدہ دو سہ گولہ توپ بر جمعیت امیر سردار
کہ در پاے اسپے خوردہ پائے او شکست و امیر دوست محمد خان ظفر یافتہ باز برگردہ خرامید صفوف افواج جنرل سیل چنانکہ
صف بستہ در میدان ایستادہ بود ند برجائے ماند ند و مجال پیشقدمی نیافتند و تا قریب شام ایستادہ بود ند امیر نیز وقت شام از
کوہ فرود آمدہ مقام کرد و وقت صبح با سواران خود روان شد و کسے را از لشکر انگریزی مجال تعاقب نبود اما چون امیر رسیدے
و کمکے از پیچ جانب نمیرسید و رفقائے او در ہر جنگ گشتہ میشدند از حربہائے ستوانہ عاجز شد و رفقائے او ہم ہمہ سر در
نقاب فنا پوشیدند و چند کس از پسر و برادران باقی بود ند با وجود انیہمہ جنگہائے مردانہ کہ او با افواج انگریزی کردہ ہیچ
یکے از امرا و سلاطین ہند و کابل و غیرہ این چنین مردانگی نکردہ است چنانچہ راقم مجملے و چند واقعات از تاریخ او گرفتہ
درین اوراق جاے دادہ اما چون قوجے در رکاب او نماند و نہ جائے قیام داشت و نہ امید رسد و کمک بدرجہ ناچاری با
دوکس بکابل نزد لارڈ و لارڈ تفتیکہ پسر میرفت امیر را دیدہ از اسپ برجستہ با امیر ملاقات کرد و ہمراہ خود بردہ امیر
شمشیر از کمر گشادہ پیش لارڈ نہاد و لارڈ تیغ را بدست خود زیب کمر امیر نمود و لارنس صاحب را برائے انتظام خاطر امیر مقرر
کرد و چون بادشاہ شجاع الملک از آمدن امیر خبر یافت خواہنائے لعام و میوہ فرستاد اما امیر قبول نکردہ رد کرد و انگریزان خوشی
را متعین کردند تا از غزنین بست[۲۲] و دو فرزند و ہفت[۲۳] خواہرزادہ و سیزدہ[۲۴] برادرزادہ و بست[۲۵] و نہ نبیرہ و چہار صد[۴۰۰] غلام و سہ
صد و پنجاہ[۳۵۰] کنیز و دیگر پردگیان سرادق عصمت و عفت را کہ در غزنین بودند بیارند و این جمیع خاندان نزد امیر دوست محمد خان
رسید افسران سرکار انگریزی ہر چند خواستند کہ امیر پاشاہ شجاع الملک ملاقات کند امیر قبول نفرمود و معہ جملہ متعلقین خود روے
جلال آباد کوچ فرمود و از انجا عازم ہندوستان گردید و در راہ ہر مقامے کہ میرسید امرا بملاقات آمدہ پیشکشہا میگذرانیدند

انگریزان قبائل شاه شجاع را به کابل فرستاده ندا میر در لده سیانه مقیم شده درین معرکه باخبار تحقیق کل شصت هزار فوج سرکار انگریزی به کابل رفته بود و از انجا شصت هزار فوج زنده بهندوستان رسید و باقی همه در افغانستان مقتول شدند چون شاه شجاع الملک ابدالی درانی در کابل مستقل شد لارڈ مگناٹن صاحب سردار فوج انگریزی را وزیر خود نمود و تا سه سال همین بندوبست در کابل ماند و جملا انتظام بدست انگریزان بود و امرائے خورد و بزرگ و افغان و مغل و تاجیک و ترک سر بمتابعت شاه شجاع و موافقت انگریزی نهادند و تا سنه تسع خمسین و اثنی مایه بعد الالف هجری بادشاهی شاه شجاع عبدالی درانی قلمرو افغانستان بروفق تمام جاری بود اما بعد ازین در سنه مذکور اسباب زوال بتقدیر ذوالجلال پیدا شدند +

ذکر کشته شدن جنرل برنس و زور آوردن امرائے افاغنه

چون عهده سپه سالاری هندوستان به لارڈ مگناٹن عطا شده بود و او میخواست که بهند رود عبدالله خان اچکزئی و محمد امین خان لوگزئی و شمس الدین بارکزئی را بهندوستان برد اما این راز فاش شده سرداران آگاه شدند و کنیز عبدالله خان بخانه جنرل برنس رفته چون مردم عبدالله خان برائے بردن او آمدند جنرل برنس مانع آمده مردمان او را راندند و سرداران اتفاق کرده مکان جنرل را محاصره نمودند و جنرل را مع عورات ایشان شربت فنا چشانیدند و خزانه و گودام انگریزی بغارت رفت و مگناٹن صاحب باتفاق شهزاده فتح جنگ درانی فوجے بر ایشان فرستاده او را فوج مذکور را شکست داده و سپاه انگریزی بار دگر جنگیده ایشان را پسپا کرد روز دویم امرا یزده غله و گودام انگریزی هجوم آورده غارت کردند و قلعه هم بامداری تحویل نموده بیرون رفتند و مرتبه دیگر از جنرل سالمن شکست یافتند آخر همه سرداران مجتمع شده در جنگے دیگر سعی بسیار نمودند و شمس الدین خان درین معرکه شکست خورده اما عبدالله خان بجدا نها رسیده حرب را از سر گرفتند فوج انگریزی پسپا گشته شد جنرل شکست یافته در سرداران داخل کابل شدند اما عبدالله خان بزخمے که بپا رسیده بود در گذشت +

ذکر رسیدن شاهزاده رستم توان محمد اکبر خان بارکزئی ابن امیر دوست محمد خان بکابل و تفتیکه شاه شجاع الملک

درانی با لشکر انگریزی بکابل رفته اکثر سرداران افاغنه و جمیع امرائے مغل با فوج مغل که دوازده هزار سوار جرار بود و اینها از عهد سلطان احمد شاه درانی بسیار معتبر و موقر بودند از امیر دوست محمد خان برگشتند و بخیال نمکخواری بشاه پیوستند چنانچه نوشته شد امیر به بخارا رفت و از انجا فرصت یافته باز به افغانستان رسید و محمد اکبر خان در بخارا محبس بود علما به امیر بخارا تعصب کرده محمد اکبر خان بے قصور و بیناست الحال او را گذارند و بادشاه بخارا این معنی بخاطر آورده محمد اکبر خان را گذاشت چون شهزاده بعمدو کابل رسید اکثر امرا بدو پیوستند و شهزاده قریب کابل رسیده به لارڈ مگناٹن پیام داد و برضا ے طرفین موعد ملاقات تعین شده شاهزاده مقرر کرد که لارڈ به هندوستان برود و چند سرداران انگریزی بطور یرغمال بگذارد و تفتیکه امیر دوست محمد خان به کابل برسد انگریزان روانه هندوستان شوند و بین قرارداد صلح واقع شد و همدران زمان

از کثرت برف باری هزار و سی مردم انگریزی هلاک شدند و بسبب غارت شدن گوداما از وجه خورش نیز تکلیف بسیار یافته بودند
چون گلناٹن بقلعه آمده اشتهار سے بنام امرائے شاهی ترقم زد که سیکه سراکبر خان بیارد ده هزار روپیه بوے داده خواهد
شد و آن مضمون بمحمد اکبر خان رسید و ازین بدعهدی سخت برآشفت و لارڈ را برجاے ملافات طلبیده لارڈ که از
افشائے راز بے خبر بود در آنجا رسید و وقت ملاقات آن خط که بنام امرائے شاهی بود بدست لارڈ داد ازین واقعه
طائر هوش از قفس دماغ پرواز نمود شهزاده محمد اکبر گفت که من نمیخواستم که نزاع السلامت بهندوستان رسانم و وعده کرده بودم و
تو مرا بقتل دادی بهر حال همراه من باید رفت وزیر اعظم اراده بدرفتن کرد اکبر خان بیکضرب تیغ سرش را ببرید
چار کس رفقائے لارڈ مقابله کرده هر یک کس بقتل رسیده سه کس دیگر اسیر شدند و محمد اکبر خان نامه بپائنجر صاحب قایم مقام
لارڈ گلناٹن نوشت که از صدود کابل بدر روند و پائنجر صاحب خائف و هراسان روانه شده از کثرت برف و باران بسیارے
کس از همراهیان او جان دادند و اکبر خان سر راه بر ایشان گرفته مقابل شد جنرل سیلٹن و پائنجر صاحب مقابله کردند و درین
معرکه اکبر خان نهتاد و یک انگریز زن و مرد اسیر کرد و سیلٹن صاحب فرار شده فوج او پریشان گردید اکثر و سیران حرب
گشته شدند و بعضے بسبب برف مردند و جنرل سیلٹن با معدودے از ان بدر منزل رسیده منزل گزید و محمد اکبر خان پیام داد که
فوجرا رخصت کند و خود با سرداران حاضر شود جنرل ازین پیام هوش گم کرده فرار نمود و چون راهے نیافت تیغ خود نزد
محمد اکبر خان فرستاده امان طلبید و محمد اکبر خان برحکم سابق اصرار کرده شمشیر را باز پس فرستاد جنرل از ترین کوچ کرد و اکبر خان
بر تعاقب او رسیده محاصره او نمود و فوج بسیار قتل شده جنرل را چاره نیافته تنها بحضور او حاضر شده مقید گردید و
درین هنگامه در کابل سی هزار فوج انگریزی بود بست و نه هزار بقتل رسید و انگریزان ببیارا اسیر شدند و یکهزار فوج بیدست و
پا نیمجان زنده و سلامت بجدود هندوستان رسید و محمد اکبر خان مظفر و منصور بکابل خرامید و شمس الدین خان را با دو صد
سوار بغزنین فرستاده و رعایاے نواح ازین شورش قلعه غزنین را محاصره کردند و خبر آمدن سردار شمس الدین خان بتقویت
یافته قلعه را گشادند و یک پلٹن گوره بر سر دروازه قلعه گشته شد و باقی خویش ببالاحصار رفت و جنگ درمیان آمد و جنرل
وکلا فرستاده قبول این معنی نمود که اگر چهٹی او را به جنرل پالک که بجلال آباد است برساننده هزار روپیه بدهد و
محاصره کنندگان روپیه از و گرفته چهٹی بکابل فرستادند و بتاکید مدد طلبیدند شمس الدین همان بمجناح استعجال در رسید
پیام داد که بادشاه حکم نموده است که شما از نجا بیرون روید کرنل فرمان بادشاه را درخواست شمس الدین خان این کیفیت
به کابل نوشت و محمد اکبر خان بلوهاگر کرنل فرمانے از شاه شجاع گرفته فرستاد کرنل مجبور شده چون پائے تمکنت نداشت
سه لک روپیه نقد و دیگر جنس و اتواپ بشمس الدین خان بارکزئی نموده فرود آمد شمس الدین خان در بالاحصار
رفته بندوبست خود نمود غازیان سر راه بر فوج سرکار انگریزی گرفتند و قتل و غارت نمودند و سرداران فوج انگریزی را
گرفته بخدمت اسپان خود بازداشتند افسران انگریزی مفرور شده بهر نوع خود را در قلعه تزد شمس الدین فلان رسانیدند

و یک انگریز که معه سیم خود بدست غارت کنندگان افتاد و آنها او را با قبیح وجهی گشتند +

ذکر معرکه جلال آباد و شهادت شاه شجاع درانی نژاد

چون از معرکه غرنین فرصت روی داد افسران انگریزی اشیمس الدین خان گشتند

محمد اکبر خان با شش هزار فوج عازم جلال آباد گردید و خود با پنجصد سوار جرار الیغار کرده بجلال آباد رسید و از رعایای همان نواح دو هزار کس برو گرد آمدند چون منشای شهزاده اسیر کردن انگریزان بود بجنگ تامل میکرد و محاصره میداشت چون فوجے از هندوستان بمدد محصوران روانه شد محمد اکبر خان نیز به کابل نوشت و بموجب نوشته او محمد زمان خان علم و امین الله خان نزد شاه شجاع که در قلعه بالا حصار نشسته و ابواب آمد و رفت بر روی خود بسته بود رفتند و بنهایش و تکلیف راضی به برآمدن از قلعه بدو افاغنه نمودند و بادشاه از کم فهمی به دیگر امر اخلعت ها دادا ما به محمد زمان خان و دیگر متعلقان او هیچ چیزے نداد و محمد زمان خان ازین ادا برآشفته و امرا با هم مخالف شدند روزیکه بادشاه عازم جلال آباد بود تمام مردم لشکر بوده وقت شام قلعه بالا رفتند تا وقت سحر باز بفوج بیاید و محمد زمان خان بارکزئی از صدم توپچی بادشاه بجان آمده و پسر او شجاع الدوله که بادشاه خود او را باین نام موسوم کرده بود ملاقات ضبط نیاورده وقتیکه بادشاه از قلعه بسواری تخت روان بلشکر میرفت پا بانزده نفر بندوقچیان رسیده و شلک بر سر بادشاه زدو بادشاه زخمی شده و شجاع الدوله بر سرش رسیده شمشیرے بر و انداخت و گفت که بده خلعت امین الله خان را و تمام زیور و شمشیر مرصع وغیره که بر ده لاک روپیه میارزید گرفت و بادشاه شهید شد امین الله خان و شاهزاده قلعه گرفتند و در رانیدند خود و همدرین زمان در جلال آباد ساتمی رویداد که بنزل پانزده لاک خدمتگذارے را از ملازمان محمد اکبر خان بفریفت که وقت فرصت کارش باتمام رساند و سه لاک روپیه در مژده اینکار بوے دهد و آن بدبخت روزے گلوله تفنگ بجانب اکبر خان سرداد و گلوله بر شانه شهزاده رسید شهزاده اکبر خان زخمی شد و غلغله در فوج افتاده فوج او منتشر شد و اکبر خان یکه و تنها مانده ناچار سوے کابل برگردید و جمیع امرا و رایا اطاعت کردند چون لشکر انگریزی از هندوستان بمدد حمرل پالک رسید حمرل پالک از جلال آباد برآمده به کابل رفت و سردران افاغنه کوهستان بدر رفتند و فوج انگریزی در مکانات شهر کابل درآمده سوختن و کندن آغاز یزیدند و تاراج بسیار کرده راه هندوستان گرفتند و محمد اکبر خان داخل شهر کابل شده برسند سروری تکیه زده و ملکه معظمه انگلستان هندوستان به محمد اکبر خان نوشت که اسیران انگریزی را بفرستا تا امیر دوست محمد خان را بکابل رسانیم اکبر خان قبول این معنی نموده چون خبر روانگی امیر بوے رسید انگریزان را خلاص کرد و امیر دوست محمد خان به کابل رسیده بے منازعے بر تخت سلطنت نشست +

ذکر سلطنت بادشاه خلد مکان امیر دوست محمد خان بارکزئی

امیر دوست محمد خان بر تخت سلطنت افغانستان نشست چون آباے

آن بادشاه خلد مکان در سلک امرائے نظام منسلک بودند لقب امیر خود نام مبارک او گردید بعد ازو همین لقب بر جانشینان او

مقرر شده در همین زمان یار محمد خان الیکوزئی بکامران شاه ابن شاه محمود درانی غالب آمده بر هرات دخل یافت و آخر بدست سردار سلطان احمد خان برادرزاده امیر افتاد و بلخ و قندز را شاهزاده افضل خان ابن امیر دوست محمد خان بزور شمشیر از شاه بخارا گرفت و در سنه ۱۸۵۶ هجده صد و پنجاه و شش عیسوی امیر با انگریزان عهدنامه دوستی نمود و باز بر سلطان خان برادرزاده خود لشکر کشیده در هرات ظفر یافت و سلطنت او رونق بسیار گرفته در سنه ثمانین و ثمانی مایه بعد الالف هجری در هرات انتقال کرد پادشاهی مردانه بود و شهریار سه فرزاده در شجاعت و دلیری همتای خود نداشت چون شهزاده محمد اکبر خان در حیات پدر انتقال کرده بود شهزاده غلام حیدر خان ولیعهد شد و او نیز در حیات امیر رحلت نمود و بعد از شنقار شدن امیر نامدار شهزاده شیر علی خان بر تخت نشست +

ذکر امیر شیر علیخان ابن امیر دوست محمد خان خلد مکان بادشاه افغانستان

بعد از پدر اریکه آرای سلطنت گردید و برادران علم مخالفت بلند کردند و محمد اعظم خان حاکم خوست یاغی شده در مقابل افواج امیر شکست یافته پناه بخدمت سرکار انگریزی برد و امیر بعد ازین بر شاهزاده محمد افضل خان حاکم بلخ فوجکشی کرده حرب های سخت درمیان هر دو گروه واقع شدند و اکثر سرداران فرداً فرداً در میدان نبرد بمقابل همدگر پیش آمده تلف گردیدند و امیر شیر علی خان فتح را دشوار دانسته صلح نمود و عهد و پیمان درمیان آورده و وقت فرصت بدعهدی نموده محمد افضل خان را مقید نمود ازین بدعهدی برادران و سرداران از دو متنفر و متوهم شدند و بهدرین ایام شاهزاده محمد عبد الرحمن خان ابن افضل خان لشکرے جمع آورده عزم استخلاص پدر فرمود و با امیر شیر علی خان جنگیده او را منهزم نمود و پدر خود را از محبس برآورده بر سریر سلطنت نشانید و محمد افضل خان بعد از چندے وفات یافت محمد اعظم خان ابن امیر دوست محمد خان بجائے او نشست چون با شهرے و لشکرے بدرشتی پیش مے آمد طبائع مردم زود تر از و متنفر شدند امیر شیر علی خان وقت فرصت دیده با لشکرے در رسید و عبد الرحمن خان بسبب ناسازگاری از هم خود ملحدگی گزیده خود را سوے بخارا کشید و شیر علی خان بعد اندک زد و خوردے بر تخت دست یافت چندے ممالک افغانستان بر امن و امان بود که باز فسادے عظیم پیدا شد و مهر گوکنارے وکیل سرکار انگریزی در انجا مے بود کشته شد و سرکار انگریزی این مادر فرا بایمائے امیر دانسته لشکر بکابل کشید و بادشاه که در مزار شریف باجتماع صاکر مشغول بود همان ایام دفعتاً وفات یافت -+

ذکر رفتن لشکر سرکار انگریزی بافغانستان و مقید شدن امیر یعقوب خان

بعد از رحلت امیر شیر علیخان پسر اکبر او محمد یعقوب خان بر تخت نشست چون افواج سرکار انگریزی رسید یعقوب خان صلاح در جنگ ندیده خود را بدست افسران انگریزی سپرد و افسران او را بهندوستان آورده نامادر غرنین سردار محمد جان چیغته کرده چندگرت بر فوج انگریزی تاخته شورشے بپا

ساخت و شاهزاده ایوب خان پسر دیگر امیر شیر علیخان نیز چند بار جنگها نموده آخر روز عید الفطر فوج سرکار انگریزی یکناگاه
بر سر ایوب خان به قندهار رسید و جمعیت افغانان متفرق شده و ایوب خان بسبب آمدن عبد الرحمن خان مجال اقامت نیافته
و دل از ملک مال برداشته به ایران رفت و بادشاه کجکلاه ناصر الدین شاه قاجار دار الی ایران تعظیم و تبجیل نموده نزد
خود نگهداشت و دختر خود بعقد او در آورد ایوب خان چندے در ایران بوده از انجا روانه هندوستان شد و سرکار انگریزی
برائے یعقوب خان و ایوب خان وظائف ضروری مقرر کرده در هندوستان باز داشت +

ذکر سلطنت بادشاه فلک شوکت ضیاء الملت و الدین امیر محمد عبد الرحمن خان والا تمکین ابن محمد افضلخان ابن امیر دوست محمد خان بارکزئی خلد مکان بادشاه افغانستان

چون امیر شیر علیخان بر محمد اعظم خان ظفر یافت امیر

محمد عبد الرحمن خان به بخارا رفت و از انجا به سلطنت روس رفت زار روس ویرا اکرام بسیار نموده وظیفه لائق مقرر کرد و
عبد الرحمن خان پائے در دامن قناعت پیچیده چندے در انجا بسر برد چون امیر شیر علیخان وفات یافت و فوج سرکار انگریزی
بکابل رفت امیر عبد الرحمن خان از روس برآمده در سنه یکهزار و هشتصد و شصت و عیسوی بخدود افغانستان نزول فرمود و امرائے
آن حدود حلقهٔ اطاعت او بگوش کشیدند و سرکار انگریزی بها میر عبد الرحمن خان پیام داد که اگر بر قندهار و هرات قبضه گورنمنٹ انگریزی
وابحال دارند ما شما را بادشاه افغانستان تسلیم میکنیم و ملک بشما سپرده بیرون میرویم امیر این شرائط را مسطور نکرده جواب فرستاد
که من وارث تخت و تاج دوست محمد خانم اگر شما تسلیم نکنید یا نکنید یا من ملک خود خواهم گرفت و سرکار انگریزی مکرر شرائط
خود نرم کرده فرستاد و بادشاه قبول نکرده پیام داد که مرا با شرائط شما هیچ سروکارے نیست ملک جد من است و من مالک
بالاستحقاق ام بر ملک خود بهر نوع قبضه خواهم نمود و ثانیا شاه انگریزی بار سیوم به تهدید و وعید نامه که اورا الی ٹیم
یعنے اتمام حجت گویند فرستاد که قرم دره و قندهار را بسرکار انگریزی بگذارند و امیر عبد الرحمن خان قبول نفرموده در برابر
جوابهائے مردانه داد و سرکار انگریزی ویرا بهر طور آماده دیده تخت و تاج را بدو گذاشتند ما افواج سرکار انگریزی کدر
قندهار بود بغیر از مدد امیر عبد الرحمن خان بهندوستان رسیدن نمیتوانست ناچار بامیر درخواست نمودند که آنها را بحفاظت
بمدود هندوستان رساند و امیر جواب داد که خزانه کابل که افواج انگریزی بغارت برده است باید داد و گورنمنٹ انگریزی
تمامی سود و پنیز خزانه که بغارت رفته بود ادا نموده و ده لک روپیه دیگر به ثبوت دوستی به امیر داد ند و از طلب جرمانه که بابت
قتل سفیر خود بر سلطنت کابل مقرر کرده بود ند دست بر داشتند و دیگر جمله دعاوی خود را باز گرفتند تا امیر عبد الرحمن خان افواج
انگریزی را بحفاظت و سلامت از صدود افغانستان گذرانیده خود بر تخت سلطنت نشسته بالطمینان تمام بکار ملکداری
پرداخت و تمامت امرا و سرداران افغانستان خاشیه اطاعت او بر دوش گرفتند و سرکار انگریزی نیز باو سے دوستی را
مستحکم کرده امیر را بهندوستان دعوت فرمود و همچنین یکبار امیر شیر علیخان نیز تا منقام لودهیانه آمده بود سرکار انگریزی او را

طریہا دادہ چندلک روپیہ بوے بارخان سپردہ بود الغرض امیر عبدالرحمن خان جہت ملاقات ویسرائے گورنر جنرل کشور ہند بہ راولپنڈی رسیدہ سرکار انگریزی در دعوت و جناب عشرت و شوکت سعی بلیغ فرمود و درین وقت بخرچ مطبخ امیر چہار صد گوسفند و پنجصد و شصت من برنج و دو ہزار و ہفت صد پیئہ مرغ و شصت مرغ و بست و پنج من شکر و یکہزار خوان میوہ و سہ صد و سی و سہ من روغن و دو صد من شیر و سہ صد و ہفتاد و دو من آرد و چہار ہزار من چوب ہیزم و چار و مصالح و عطریات و دیگر ضروریات علاوہ ازین مقرر بودند الغرض بعد از استحکام مواعید دوستی امیر را مخلص کردند و بست و یکہزار روپیہ بطور ارمغان در ہر منزل وقت آمدن و رفتن بہ امیر عبدالرحمن خان دادہ شد و امیر بہ تنگنای خود برگردید و بعد ازین روز بروز در دوستی بادشاہ کابل و سرکار انگریزی ترقی میشد و بعد ازین اویماق ہزارہ از بادشاہ یاغی شد بادشاہ فوج ہا فرستادہ ایشان را تا دیبے بلیغ نمود و ممالک ایشان را فتح کردہ باعیان بسیار قتل و اسیر شدند و عظمائے ہزارہ بعد از جنگہائے بسیار مطیع گشتند چون شہنشاہ روس نیز بر ممالک بخارا تسلط یافتہ سرحد خود را با افغانستان اتصال دادہ بود بر شنغنان و اغانہ را بار و سیان جنگ ہائے سہل رویداد افسران روس آن ممالک را بالغلط فہمی شمردہ صلح نمودند و شہنشاہ انگریزی جماعتے از مدبران را فرستاد و از انطرف سلطنت روس نیز معتمدان خود مقرر نمود و شاہ کابل ہم سفیران خود شامل کردہ باتفاق آرائے معتمدان ہر سہ سلطنت حد بندی مملکت روس و افغانستان نمودند تا افسران روس ازان حدود نگذرند و پیچ گونہ خللے در مملکت افغانستان نہ یابد و بعد ازین سرکار انگریزی در سنہ یکہزار ہشتصد و نود و سہ عیسوی مارٹیمر ڈیورینڈ صاحب را بایلچیگری خود بسفارت و گذاردن تحفے پیام و بردن تحائف و غیرہ بحضرت صاحب امیر کابل فرستاد و بفرمان شاہ کابل غلام حیدر خان سپہ سالار کابل برائے حفاظت و استقبال سفارت مقرر شدہ سر مارٹیمر ڈیورینڈ ہمراہ سپہ سالار زمادار بکابل شتافت و وقت ملاقات شاہ کابل اکثر امرا و افواج کابل باستقبال سفارت برآمدند و امرا سر مارٹیمر ڈیورینڈ را باعزاز تمام بحضور صاحب امیر بردند شاہ کابل با سر مارٹیمر ڈیورینڈ بزبان فارسی گفتگو فرمود و ڈیورینڈ صاحب تحائف بسیار از جانب ملکہ معظمہ بنظر امیر گذرانیدہ از انجملہ در اس اسپ عربی و یک پیش قبض کہ قبضہ او از الماس مرصع بود و یک تازیانہ مطلا و یک ساعت کہ دران ماہتاب و روز و تاریخ نمایان میشد کہ بسیار خوبصورت بود و موضحات بسیار داشت و یک انگشتری کہ دران نیز ساعتے نصب بود و یک طوق طلائی کہ در آن نیز ساعت بود و یک ضرب بندوق مطلا کہ جواہرات برو نصب بودند و یک لباس فقرہ و یک مترپیچ مرصع مکلل بجواہر و دو باز و بند جواہر و جام ہائے عمدہ و دیگر اشیائے عجیب و پارچہ ہا و اقمشۂ غریب بیش بہا بودند و افسران انگریزی چون فوج و کارخانجات و اسلحہ و طبل وغیرہ دید ند از حسن انتظام انگشت تعجب بدندان گزیدند و انا نجملہ شش ہزار اسپ و پانزدہ ہزار سواریان خاصہ امیر بودند کہ بچہار اردی کشتند و سفارت انفران ملکہ معظمہ لارڈ لیٹن ویسرائے گورنر جنرل کشور ہند برائے امیر عبدالرحمن خان شش لک روپیہ سالیانہ اضافہ کرد یعنی ازین بیشتر سرکار انگریزی دو لاکھ روپیہ سالیانہ بہ امیر صاحب کابل میدادند غرض ازین استحکام دوستی و خلافت صمد بود در وقت ہجدہ لک روپیہ سالیانہ برائے

امیر عبدالرحمن خان شاه کابل مقرر کردند و سفارت بعد از استحکام دوستی و عهدنامجات وغیرها مورد مورد شاهی بخیر و عافیت
واپس ہندوستان رسید و شاه کابل سی و شش هزار روپیه نقد بار مغان بسفیران داد و از حسن انتظام و مهابت بادشاه
فلک احتشام هیچ کسے بر اهل سفارت دست درازی نکرده بحفاظت و سلامت بہندوستان رسیدند و بار دگر برائے امیر
صاحب تحفه جات بسیار از قسم اسلحه وغیره از ہندوستان فرستادند و بادشاه کابل نیز انگریزان بسیار را از گورنمنٹ درخواسته
در کابل باز داشت و تمامت کارخانجات اسلحه سازی و کارتوس و باروت سازی و بوٹ سازی و دیگر جمیع کارخانجات
صنائع وغیره در کابل جاری کرد و افغانان را این کارها بیاموخت تا بندوق و توپ و کارتوس و دیگر اشیائے هر قسم تیار میکنند
و بعد ازین دیگر انگریزان را رخصت کرده امر سالٹر پائن نام انگریزے در کابل مقیم است و بادشاه بر بسیار مهربان است
و دمی نگرانی اکثر کارخانجات میکند و برائے آوردن سامان جنگ و دیگر اشیائے مطلوبه شاهی به لندن آمد و رفت میدارد
و دیگر بسیارے از انگریزان بعد از اختتام ملازمت خود ها از کابل باز آمدند و پائن صاحب بسبب سعی در دوستی امیر سرکار
انگریزی هر دو طرف معزز است و ملکه معظمه به ایشان بطاب و اعزازے عنایت فرموده است و گورنمنٹ انگریزی یک انجن و چند
کالسکه ریلوے بصرف چندلاک روپیه تیار نموده جهت شاه کابل فرستاده اند تا چند میل راه آهنی تیار کرده بادشاه کابل
تفریحاً بر ریلوے مذکور سوار شده باشد چون خواهش سرکار انگریزی چنان بود که امیر را بدعوت به انگلستان برند و شاه
بوجوهات چند رفتن در لندن متعذر دیده پسر دوئی خود شاهزاده نصر الله خان را حسب درخواست سرکار انگریزی بسیر انگلستان
فرستاد چون شاهزاده بسواری جهاز به لندن رسید سرکار انگریزی تعظیم و تبجیل بسیار فرموده امرائے کبار انگریزی باستقبال
شتافتند و به شوکت و سزت تمام بقیام گاه رسانیدند چون شهزاده برائے ملازمت ملکه معظمه قیصره هند و انگلینڈ رفت تخت
ملکه را در دالانے بلند داشته بودند و کرسی هائے جمله امرائے کبار و شهزادگان نامدار در دالان پائین نهاده اما کرسی نصر الله خان
قریب به تخت شاهی از همه بالاتر بود و وقت در یافتن ملکه معظمه سر قد به تعظیم او برخاسته بعد مصافحه بر کرسی نشانید و اظهار
مهربانی بسیار فرمود و شهزاده خط پدر خود بدست مبارک ملکه عالیه داد و در ایام قیام لندن شاهزاده پرنس آف ویلز و لیعهد
سلطنت انگلستان و دیگر امیران نامدار دعوت و مهمانی ها ئے شهزاده بکمال تکلف بعمل آوردند و سیر قواعد فوج و اسپ دوانی
و جلسه ها ئے رقص سرود وغیره بخاطرش منعقد کردند و در هر جا که میرفت شاهزاده نصر الله خان با پرنس آف ویلز همعنان و در
سواری بشست و برخاست وغیره برابر میبود الغرض بعد از لوازمهائے بسیار و دادن تحائف بیشمار شهزاده را رخصت نمودند
و این سفر در سنه یکهزار و هشتصد و نود و پنج عیسوی واقع شد و از سرکار انگریزی سی و شش لاک روپیه در خرچ آمد و رفت
و آرائش جهاز سواری نصر الله خان بصرف رسیدند و چون شاهزاده بکابل باز گشت بادشاه کابل تحائف قیمتی دوازده
لاک روپیه برائے ملکه معظمه فرستاد و در همین نزدیکی عمر خان از باجوڑ گریخته باسامان و خزاین بسیار بکابل رسید و
بادشاه برادر نوازش بسیار فرموده گرامی دفترش برائے سپرخود خواست ؛

ذکر فتح ملک کافرستان

چون ملک کافرستان هنوز آزاد دیسے بر دو وقت عهدنامه سفیر انگریزی مقرر شده بود که شاه کابل از یاجوج و ماجوج و غیره حدود جانب هند تعلقے نداشته باشد و در جوانب دیگر او را برائے توسیع مملکت اختیار است بادشاه عازم تسخیر ملک مذکور شده و جنرل غلام حیدر خان سپه سالار خویش را با فوجے عظیم بدان جانب فرستاد تا در سنه ثلث و عشر و تلثمایه والف هجری تمامت ملک کافرستان مسخر شد و اکثر سکنائے آن جا در دین اسلام در آمدند و بقیه مطیع شدند و سکه و خطبه بادشاهی در آنما ملک جاری گردید و در عهد معدلت مهد این بادشاه قوم هزاره هم یاغی شده بادشاه فوجها بدان جانب فرستاد تا بعد از محاربات بسیار قوم مذکور سر رشته اطاعت در آورد ند امیر عبدالرحمن خان بادشاهے فرزانه و فرمان روائے مدبر دانا است در زمان میمنت اقترانش افغانستان آن چنان پر امن و امان گردید که بیش ازان در خیال نے گنجید بادشاه را سه پسر شهزاد اعظم اولاد اوشاهزاده حبیب الله خان و دویمی نصر الله خان و سیومی عمر جان است و هر دو شهزادگان اول الذکر در علوم و فنون و فهم و فراست و عقل و کیاست بهره وافی دارند و در این عهد جمله آلات و ادوات حرب و غیره بسویه دیگر صنائع و بدائع بسیار در کارخانجات امیر میسازند در این نزدیکی بادشاه ذیجاه عبدالرحمن خان به شاهزاده ولیعهد حبیب الله خان نصیحتے چند فرموده که ازان به عقل و دور بینی او پے توان برد و از انجمله چند کلمات در این مقام نوشته مے شوند امیر به حبیب الله خان فرمود که شما میدانید که من برخلاف رسوم زمانه در زندگی خود غلان شدید زیر حکومت بدست شما داده ام تا در نظر من از رموز مملکت آگاهی و تجربه حاصل نموده در زمانه آینده در فریب کسانیکه در لباس دوستی دشمنی خواهند نمایید و ثانیاً آنکه چون در حیات من امیران و شهزادگان و سرکشان بالتدریج رقبه اطاعت شما در گردن انداز ند بعد ازین ایشان را از فرمان برداری شما غدرے و عارے نباشد ثالثاً بذات خود نیک و بد وزیبا و زشت سلطنت را در این مدت بخاطر آرید تا در زمانه آینده فریب اجانب نخورید اما من شما را سخنے چند میگویم که اگر همواره بر آن عمل خواهید نمود در روز روز در قوت دولت و مملکت شما خواهد افزود اول پیروی شرع شریف نبوی را شاهراه نجات ابدی و ترقیات سرمدی دانسته هیچ گاه از جاده شریعت قدم بیرون نه نهید دوم آرام و آسائش رفاهیت رعایا را اعظم فرائض و افضل مقاصد پنداشته در این سعی کمر همت بسته دارید که هیچ قومے ترقی نمیکند اما به تمول و توانگری بدست نه آید مگر بواسطه زراعت صناعت و تجارت و این سه چیز هیچ میسر نمیشوند مگر به تعلیم عام و سلطنت افغانستان هنوز بهره وافی از علوم و فنون ندارد اما اگر بالتدریج ایشان را بتعلیم و تلقین مجبور نمایند ایشان هم مادهٔ قبول موجود دارند و من از مدتے در خیال بنائے مدارس و اجرائے تعلیم ام ولے هنوز باتمام آنها توفیق رفیق نگشته ام اما اگر پدر نتواند پسر تمام کند پ را بخاطر داشته در امضائے این کار غافل نخواهید بود سوم چون شما از جمله اهل خاندان بزرگ ایداز زیردستان خود به تواضع و فروتنی پیش آمده باشید و سلوک نیکو با نها بعمل آرید تا قلوب خاص و عام را محبت

بزرگی شما منقش شود که تواضع نگردن فرازان نکوست + امانسبت باجانب یعنی سلطنت ہائے غیر از مقام خود تنزل نکنید که ایشان باین خیره وچیره شوند چہارم در وظایف خدام خود قدردان باشید تا آنها هم خواهان شما باشند پنجم در امور مملکت معدلت شعار و جنابرا اگر پیه فرزند خود باشد فرو مگذارید که اغماض ازین موجب بے عجبی شما خواهد بود ششم اجانب را هرگز در ملک خود دخل و رسوخ مدهید که در ملک و مال خلل نشود هفتم چون سلطنت انگلستان تا الی الآن با من رفاقت و موافقت دارند همواره خیال دوستی او را چنانکه من داشته ام ملحوظ دارید اما بهیچ وجه آزادی خود را از دست مده و دولت انگلیش هم آزادی افغان را خواهان خواهند بود که مصلحت ملکی آن ها هم باین مبنی است هشتم حفاظت حقوق رعایائے خود را اگرچه در اقصی مغرب باشد برذمه همت خود فرض دان ورنه آنها آسایش خود را بدیگران خواهند بست و عقد تقویت افاغنه خواهد شکست - نهم مناسب که در امور ملکی جزو کل و کم و بیش را بذات خویش نگران باشی و جمله امور را با عتبار امرا و وزرا نگذاری که چون بادشاه خیال ندارد اعتبار امرا و وزرا موجب زوال و نکال حکومت میشود - دهم در معاملات فوجی و لشکری آنچنان آماده باش که گویا فردا نرا بمیدان جنگ رفتن خواهد شد و در مقابل دشمنے قوی تر از خود ایستادن و همواره به درستی اسباب حرب و ضرب و سلحه و آلات ضرب پردازی که بادشاهی کرد ایام امن بدرستی و آراستگی قوت فوجی نه پرداز در روز محاربه هیچ نتواند ساخت و از کار بے راست نخواهد آمد - یازدهم باشون بنود و همه یان باش که در روز جنگ سرداران لشکر را گران نیاید و بعضی قلیل مهمه که بفوجیان میدهی جانهائے ایشان میخری راین مواجب خون بہاے آنها است که بعوض آسائش چند روزه جانهائے خود ها میسپارند و در ادای وظائف و مواجب آنها تصور نکنی تا آنها هم روز محاربه از خود به تقصیری راضی نشوند - دوازدهم خزانه حق سلطنت است و بادشاه امین و خزانه دار پس اگر خزانه را در کارهائے سلطنت صرف نکند و بعیش و نشاط و شوق و انبساط خود به پاشد خائن و دزد خالق و مخلوق گناه گار و ملزم خواهد بود خزانه خود را همواره معمور دار که سلطنت بغیر از معموری خزائن پایدار نی کند و برائے خرچ دخل مملکت خود را میزانی قرار ده که پس اندازی هر سال داخل خزانه شود و آمدنی ملک را ترقی ده تا موافق خواهش امورات ملکی و جنگی را ترقی دادن بتوانی فقط - الغرض امیر صاحب تدبیر بادشاهی عاقل است و مهابت او در دلها قرار گرفته است ملک افغانستان ترقی کرد در عهد دولت او کرده است در هیچ گاه نکرده بود چون غلام حیدر خان سپه سالار رحلت کرد و اندوخته او که مشیار بود و بملوک سے ارزید وصیت کرد که این همه دولت از دولت بادشاه پیدا کرده ام بعد از من همه حق امیر است و برائے پسرم وجیه که بادشاه مقرر کند کافی خواهد بود و نوشته بدین مضمون نوشته بادشاه فرستاد اما آن شاه دریا دل آن همه اموال بپسرش بخشید و وظائف و مواجب که برائے سپه سالار مقرر بود بحال بر پسرش برقرار داشت و در این اوان که آتشے افتاده و اموال و خانهائے رعایا قریب بشش لک روپیه سوخت بادشاه فرمان داد این نقصان یعنی شش لک روپیه بر نقصان دیده گان از خزانه شاهی بدهند و در این مدت سه چهار سال واقعاتی چند بر حدود افغانستان واقع شدند که بیرخدادا دخان خان قلات ظلم و ستم را از حد بدر برده سرکار انگریزی او را از تخت علحده نمود پسرش را بر جائے او نشانید و بند و بستے بعمل آورد که غیر از استرضائے ایجنٹ انگریزی چیزے نتواند کرد اما بوجه این تغیر بر حدود

چندے در قلات شورشے بودہ الحال امن است واطراف چترال ہم فتنہ برپا شدہ بہتر چترال انتقال کردہ و در پسران او مخالفتے پیدا آمدہ
دانفضل الملک کہ از خاندان او بود در افغانستان مے گذرانید رسیدہ قبضۂ چترال را درخواست اما سرکار انگریزی دیرا
بسروری قبول نفرمودہ افضل الملک خود را حوالہ بسرکار انگریزی نمود و سرکار انگریزی پسر صغیر السن آن دو دمان برسند
نشانیدہ جملہ انتظام در دست خود داشت و عمر خان کہ در باجوڑ و چندول و دیر حکومت مے نمود و این علاقجات درمیان
سرحد کابل و سرکار انگریزی خود سرانہ حکومت میکردند در معاملات چترال دست اندازی نمود و بعاونت افضل الملک در آن
ملک در آمد سرکار انگریزی این حرکت را ازو نہ پسندیدہ فوجے بتادیب او فرستاد و عمر خان نظر بر عواقب امور افسران
انگریزی را کہ بقید خود داشت خلاص کردہ و خود از جنگ کنارہ گرفتہ بہ کابل رفت و بادشاہ کابل او را گرامی داشتہ بعد از
مدتے باجازت بادشاہ بہ حج مکہ معظمہ رفت و از راہ ہندوستان بر جہاز سوار شدہ بعد از حصول این سعادت عظمی بکابل مراجعت
نمود و سرکار انگریزی علاقجات او را بکسانیکہ توسل بسرکار داشتند و مستحق تر بودند دادا ما بعد ازین افاغنہ اقوام آفریدی کہ
درمیان حدود سرکار انگریزی و قلمرو بادشاہ کابل تولطی دارند اعلام عناد بر افراشتند و سرکار انگریزی را با ایشان
محاربات عظیم دست داد ند چون علاقہ کوہستانی و جاہائے قلیل و دشوار گذار بود ند لہذا مدت این محاربات امتدادی
کشید و بسیارے از افسران جلیل القدر و اہل فوج انگریزی در این جنگہا تلف گردید ند و زر بسیار بر این کار ضائع شد
آخر سرکار انگریزی جمعے را بزور و روبہے را بالصلح و تقرر سالیانہ و مواجب و وظائف جانب خود کشید و سران افاغنہ کہ بزرگی
دیدہ بود ند صلح را پسند ید ند و سرکار انگریزی ہم مبالغے بسیار بطور وظائف برائے سرداران افاغنہ مامور کرد تا العوض
دوستی شہنشاہی ایشان را سالوار داد ہ خواہد شد و آتش فتنہ و فساد منطفی گردید و بادشاہ کابل بموجب عہد نامہ ڈیورینڈ
در این محاربات بہیچ نوع مداخلت نفرمود ہر چند آفریدیان استدعائے استمداد نمود ند جواب صاف با فتند اما وجہ لقب امیر
کہ اسم سامیٔ بادشاہ کابل را جزوی گردیدہ آن است کہ چون تخت سلطنت کابل در تصرف درّانیان بود و امرائے
بارکزئی در سلک امرا و وزرا منسلک بود ند بلقب امیر مشہور بود ند و امیر دوست محمد خان خلد مکان ہم از درجہ امارت
برتبۂ سلطنت رسیدہ بود بہمین لقب امیر جزو ہمایونش بود ہر کسے از اولاد امجادش عارج معارج بادشاہی گردید بہمین
خطاب مخاطب گردید و این حالت را با احوال ظفر اشتمال صاحبقران اعظم سلطان قطب الدین امیر تیمور گورکان برابر تیاس
توان کرد چون آبائے کرام او در سلطنت جغتائیہ از جملہ امرا بود ند و امیر تیمور را انار اللہ برہانہ ہم از درجہ امارت بمراتب
سلطنت رسیدہ بلقب امیر جزو نام او باند ہر چند کہ امیر تیمور بادشاہی بود کہ سلاطین عظام و خواقین کرام پیشانی مسکنت
بر آستان دولت او سود ند و فلک سم کوبش را سرمۂ چشم افتخار مے نمود ند اما لقب امیر بچنان برقرار بود و اولاد امجاد او
ہم بلقب امیر زادہ ملقب گردید ہمچنان طور بوجہ سابقہ امارت سلاطین بارکزئی ہم امیر گفتہ مے شوند ایزد تعالی و تقدس باجود
بادشاہ دین پناہ ضیاء الملۃ والدین امیر محمد عبد الرحمن خان بادشاہ کابل را از جملہ حوادث و فتن بحفظ و صیانت خود

داشته به ترقی عمر و اقبال جاه و جلال مسرور دارد و بالنبی و آله الامجاد ۵

این دعا از من و از جمله جهان آمین باد

در تحقیق لفظ تاجیک

مخفی مباد که این کمترین که کمر همت بتحقیق اقوام مغلیه بسته و غرض آن بود که در ملک هندوستان در قوم هائے مغلیه غلط فهمی بسیار واقع شده حتی که سلاطین گورکانیه برلاس را از قوم جغتائی پندارند و قزلباش را نیز قومے از مغلان شمارند چنانچه این جمله حالات در اوراق مصدر مفصل گذشتند اما عجب تر آنکه تاجک را نیز قومے از مغلان میگویند حالانکه تاجک هیچ قومے در میان مغولان نیست بلکه هر کسے که با علم تواریخ اندک ربطے داشته باشد مے داند که مغلان غیر مغول و ترک را تاجیک میگویند خواه عربی باشد یا عجمی و این لفظ در اصل تازیک بود که زائے باجیم بدل شده تاجیک گردید و الحال او را تاجک نامند بهر کیف همدرین ایام که بنده این اوراق را ترتیب میکرد کتابے که تاریخ یوسفی موسوم است بنظر گذشت و این تاریخ را منشی محمد یوسف خان سکنهٔ جاورہ مشتمل بر حالات رؤسائے والاشان آن دیار است و شجره هائے جمیع اهل خاندان و قرابتیان تصنیف فرموده است و دران تاریخ تاجک را هم قومے از مغلیه نوشته است بملاحظه این حالت دو و حیرت بکاخ دماغم پیچید که چون بالغ نظران صاحب دستگاه را حال این است که بغیر از تحقیق و تفتیش قلم بر ندارند و هر چه خواهند بر نگارند و اے بر حال دیگران که ربطے با علم تاریخ ندارند و هر چه شنوند صحیح تر از وحی آسمانی پندارند لهذا در این اوراق کیفیتے که دلیل بر آن است که تاجک هیچ قومے در میان مغلان نیست و مغلان غیر خود را تاجیک میگویند نگاشتم و جملهٔ تواریخهائے ترکی و فارسی بتصدیق این احوال و تائید این مقال موجود اند ناظرین بهر تاریخے که خواهند بنظر التعمق و امعان ملاحظه فرمایند و تصدیق این بیان نمایند بالجمله در تاریخ یوسفی در عنوان نوشته است که آباد اجداد نواب عبدالغفور خان مغفور از قوم افغان سواتی باشنده قدیم سوات اند و در هندوستان سواتی باعتبار ملک مشهور شده اند اما مادر اصل سواتی قومیست تاجک ببعضے موروثین و جمعے قومیست تاجک چنان نوشته اند که یکے از شاهان تاتاری سر دار سے را از قوم خود در صلهٔ خدمتی تاجی بخشید از زمان اولاد او تاجیک مشهور شد و بعضے اولاد شاهان مغلیه تورانی را تاجیک میگویند و در اکثر کتب فارسیه در تذکرات قوم مغلیه تورانی دیده شد پس معلوم میشود که لفظ تازیک بسبب کثرت استعمال عوام تاجک گردید و فرقه تاجک بسبب هم قومی همراه سلطان محمود غزنوی در اضلاع غزنی مے بودند بعد از تسلط غوریه در ملک سوات مسکن گزین گشته و بسبب اختلاط با اقوام افاغنه افغان شهور گردیدند انتهی کلامه هر چند را قم مجتهدے بسیار نمود و امداد بسیچ تاریخے ذکر تاجیک در اقوام مغلیه نیافت و معلوم نشد که منشی صاحب موصوف به کدام اعتماد تاجیک را قومے از مغلیه نوشته اند و بر ناظرین این اوراق مخفی نخواهد بود که تاتار قومیست علیحده از مغل اگرچه سلسلهٔ مغول و تاتار یکجا بهم میرسد اما تاتار قومے علیحده شده تعلقی با مغلیه ندارد و تاجیک از تاتار هم قومے نیست بلکه از ظفرنامهٔ

روضة الصفاء و دیگر کتب معتبره چنان مستفاد میشود که مغل غیر ترک و مغل را تاجیک میگویند چنانچه در تمامی تواریخ ازین تذکره پیدا است هرکه خواهد بنظر تحقیق ببیند او را درین مقام چند وجوهات که دلیل دعوی ما باشند نوشته میشوند اصل مغل ترک است و تا زمان النجه خان جمیع آبائے مغول را ترک میگفتند که آنها از اولاد ترک ابن یافث ابن نوح علیه السلام بودند و اولاد ترک را ترک میگفتند چون النجه خان را دو پسر توامان متولد شدند یکے را مغول خان و دیگر را تاتار خان نام کرد و مملکت را در میان ایشان تقسیم نمود از نیجا دو قوم بزرگ از قوم ترک پیدا شدند یعنی اولاد مغول خان را مغول گفتند و اولاد تاتار خان تاتار نامیدند و مملکت مغول خان را مغلستان نام کردند و مغول و تاتار قومهائے بسیار پیدا شدند چنانچه این کوالف در آغاز کتاب گذشتند اما چون بنیاد مغولان ترک است اهل تواریخ مغلان را نیز اکثر جا ترک نوشته اند چون در زمان ایل خان مغول در محاربه سونج خان تاتار و تورا بن افریدون ایرانی جمیع امرا و لشکر او کشته شدند اما قیان خان و تکوز خان پسر خال قیان خان ابن ایل خان که بهزار تلاش جان ازان معرکه بدر برده در کوه ارکنه تون رفتند و در آن مقام اولاد ایشان بکثرت شده دو قبائل پدید آمدند یعنے از قیان خان قوم قیات و از تکوز در لکین پیدا شدند و بعد مرور زمان این اقوام از ارکنه تون بیرون آمدند و مغولستان را از اقوام تاتار و دیگران باز گرفتند ازین هر دو اقوام قومهائے بسیار ظاهر شدند و در میان مغلان قومهائے که سلسله آنها بین هر دو قوم رسد شریف دانسته میشوند و دیگر اقوام را که سلسله آنها بالاتر از قیات و در لکین به مغول خان میرسد در شمار هم نمی آرند چنانچه فاضل اجل مولانا شرف الدین علی یزدی در ظفرنامه میگوید ؎

بر پیش مغل باشد اندر حساب ✤ که دارد بدین هر دو قوم انتساب ✤ نه آن کس که از راه تذویر و فن ✤ بدیشان کند نسبت خویشتن ✤ الغرض چون قاآن اعظم چنگیز خان یورنجی قیات ممالک سلطان محمد خوارزم شاه را فتح کرد و بعد ازان هلاکو خان ممالک المقتصر بالله خلیفه عباسی نیز در تصرف آورد امرا را دو قسم شدند یعنی اهل اسلام نیز در امور ملک و مال دخل یافتند و مغلان ایشان را تاتازیک گفتند یعنی تازی و بعد ازان زائے با جیم بدل شده تاجیک گردید و چون سلاطین مغلیه نیز بدین مبین اسلام در آمدند امرائے مسلمان یعنی عربی نژاد و دیگران هر اتاب بلند و مناصب ارجمند سرافراز شدند مغلان ایشان را تاتازیک میگفتند و اهل تواریخ نیز امرائے هر دو گروه را امرائے ترک و تاجیک مے نوشتند و در ترک جملا اقوام مغل و ترک و تاتار را شمرند و در تاجیک جملا اقوام درای مغل ترک را شامل کردند و اگر تاجیک قومے از مغلیه مسطور در برابر ترک نوشتن او چه ضرور بود چه جمیع امرا از قوم تاجیک نخواهند بود بلکه در مغل قومهائے بسیار اند پس اگر ترک و مغل نمی نوشتند مناسب نبود که مغل جامع اقوام بسیار است اما چون تاجیک را تعلقے بمغلیه نیست و مغلان غیر خود را تاجیک میگویند خواه عربی باشد یا عجمی ازین سبب در تواریخ ذکر امرائے ترک و تاجیک آورده اند که از ترک جمیع امرائے مغلیه و تاتار و ترک مقصود اند و از تاجیک دیگر اقوام عربی و عجمی وغیره چنانچه در ذیل چند مثال نوشته میشوند وقتے که اوکتائے قاآن بر تخت سلطنت نشست از کشتی گیران شوقے تمام داشت به ارغون آقا و ایرات حاکم خراسان فرمان نوشت که چند کس را از پهلوانان آن دیار بحضور

بفرسید و ارغون آقا فیله محمود نام دو کس را منتخب کرده باسی نفر دیگر بدرگاه قاآن فرستاد و قاآن تناسب اعضای فیله را
دیده خوشوقت شد امیری از امرای مقرب امیر ایلچکدای نام حاضر بود بطور استهزا عرض رسانید که مرا دیروز می آید از سر که
درآوردن این پهلوان ضلع شد و قاآن برآشفته فرمود که تو یکی را از پهلوانان خود بکشتی بنید اگر بر فیله غلبه کند ما پانصد
سر اسپ بتو دهیم و در صورت غلبه فیله از تو بستانم امیر ایلچکدای مغلی را از تومان خود آورده و هر دو کشتی گرفتند و نوبت
اول مغل فیله را بر زمین انداخت و فیله بر سینه گفت که اکنون مرا بهر نوع که توانی نگهدار و بعد ازان بفن پهلوانی از زیر او بر آمده
و بر او بر زمین زد و قاآن بسیار مسرور شده پانصد اسپ فیله و پانصد محمود از زانی داشت و بر فیله اکرام بسیار کرده
دختری سه جبین را بدو عقد بست اما فیله بخوف از الوقوت بدختر متوجه نمیشد تا روزی دختر بدرگاه قاآن رفت چون
تا زبکان در میان مغلان بعظم عضو متناسل شهرت دارند قاآن از دختر پرسید که تا زیکان را چون یافتی دختر بعرض رسانید که
من هیچ خبر ندارم که از من جدا میخواهد تا قاآن فیله را طلبیده از و پرسید گفت که مرا ترسم که قوت من زائل گردد و قاآن
را با کسی مقابل کند و از عهده برآنشوم و از مرتبه خود بیفتم قاآن فرمود که بخالصه جمع بعیش و عشرت مشغول باش که بعد
ازین ترا نگشتی نبینند از بیم و وقتیکه در میان صاحبقران امیر تیمور گورکان با لاس و امیر حسین بر بعیت با هم مخالف شدند امیر حسین
بساط مصالحت گسترده و سه هزار سوار مقرر کرد که صاحبقران را بگیرند تا بیکی از غلامان صاحبقران در میان ایشان بود
گریخته شامگاه بدرگاه رسید اما مبارک نام نوکر بهرام خیرش را وقتی نه نهاده و دیرا بزد و براند و دیگر آنکه وقتیکه امیر حسین
بر بعیت اجتماع لشکر نموده ربخارا لشکر کشید امیر صاحبقران از بخارا بر خراسان رفت و اهل بخارا بمقابله پیش آمدند و مغلان
عطف عنان نموده تیغ در تاجیکان نهادند و چندان بکشتند که تاجیکان دیگر را فضولی نگذشتند و دیگر آنکه چون میان
سلطان السلاطین قطب الدین امیر تیمور گورکان بر لاس و سلطان الغازی ایلدرم بایزید عثمانی قیصر روم مخالفت شد
باهم نامهای تهدید نوشتند مولانا ناتانفی در ظفرنامه خود در جواب نامه صاحبقران از جانب ایلدرم بایزید این ابیات بسمع
نزلیده کرد در مضمون حقیر دانستن فحوی صاحبقران و هجو و تحقیر سلاطین مغلوب میگوید ۵ فروزاده کان مظفر اند
نژل کدام و نژاد که اند ✤ دو سه سست تاجیک ناکرده کار ✤ از ایشان چه آید گه کارزار ✤ چون سلاطین آل مظفر را
تاجیک میتوانند چون آل مظفر از مغولان تعلقی نیست و این امر از ناظرین تواریخ مخفی نخواهد بود ازین وجه ظاهر میشود که
تاجیک هیچ تومنی نیست بلکه مغولان و ترکان غیر مغل و ترک را تاجیک میگویند و دیگر آنکه چون صاحبقران امیر تیمور گورکان
بعد از فتح سلطنت روم مراجعت فرمود و در منزل ترجم نزول اجلال فرمود امیر دولدای بعزم ملازمت حاضر شد صاحبقران
بملاحظه قدامت خدمت او را اعزاز بسیار کرده بنلگیر شد و وقت ملاقات فرمود که معلوم نیست که دیگر ملاقات شود یا نه اما
ازین حدود نیک باخبر باید بود از احمد جلایر هیچ اندیشه نیست که او تازیک مزاج افتاده اما از قرا یوسف ترکمان غافل
نباید بود ازین سخن که صاحب ظفرنامه ملا شرف الدین علی یزدی و صاحب روضة الصفا محمد خاوندشاه هر دو مے نویسند

صاف ظاهر شد که تاجیک قومی نیست بلکه مغلان غیر خود را تاجیک میگفتند و چون در ان زمان که سلاطین اهل اسلام بسبب
غرور امتداد سلطنت خود در عیش و عشرت مشغول می بودند و در معاملات حرب و نبرد و تاخت و تاراج تهاون و تساهل میکردند
و مغولان بر ایشان چیره دست شده بودند بسبب فتوحات بسیار و جرات و جفاکشی خود را غیر خود را حقیر می شمردند و در مقابله
شجاعت خود را بنجا طر نمی آوردند بهمین سبب صاحبقران سلطان احمد جلایر را گفت که احمد جلایر تاجیک مزاج افتاده و فرد
اندیشه نیست یعنی احمد جلایر مثل تاجیکان عیش پسند و از حرب و جنگ اندیشه مند است و دیگر آنکه چون امیر قزغن بیعت
بر قران سلطان خان جغتائی یا پادشاه ماوراالنهر غلبه کرد در آن زمان در ایران سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری بعلت
کرده بود و ذلیل و زبون و سلطنت مغلیه در ایران و ماوراالنهر راه یافته و سلاطین اطراف سر به سرکشی برداشته بودند لاجرم
ملک غیاث الدین حسین کرت غوری والی هرات که همواره با جگذار سلاطین مغلیه بود درین زمان علم استقلال برافراخت امرای
که در جوار او بودند از ظلم و تعدی او بجان آمدند و ملک غیاث الدین حسین کرت غوری به ارتفاع چتر و تخمیس نوبت جسارت کرد
امرای اقوام ارلات و اپردی که نزدیکی او بسیار عاجز شده فریاد و فغان به امیر قزغن کرامیرے صاحب دعوے
بود رسانیدند و مضامین غیرت انگیز و لحن آمیز در عرائض خود با نوشتند ۵ گر نسل چنگیز خان برفتاد ۵ کرکس گو بر شاه
نیارد بیاد ۵ چنان غره شد غوری بدگهر ۵ که خرخود نیارد بکس در نظر ۵ امیر قزغن چون بر کیفیت حال اطلاع یافت بغایت شفقت
و گفت که آن تاجیک را چه حد آن باشد که دعوے سلطنت کند و از فرمان بادشاهان سر بپیچد و باجتماع لشکر فرمان داده با
سپاهے گران بر سر هرات لشکر کشید چون بهرات رسید برشته گاز نگاه آمده مورچال و صفوف ملک را دید و گفت که این
تاجیک شیوه جنگ و حرب را نمیداند و این مقام که اختیار کرده سست زود خواهد شکست بر متبحران تاریخ پوشیده نیست که ملوک
کرت از خاندان غوریه بودند و با مغولان تعلقے نداشتند باز لفظ تاجیک بر ایشان چه معنی دارد ازین وجوهات بخوبی ظاهر شد
که تاجیک قومے از مغلیه نیست چون راقم را گمان نبود که باوجود آنکه تواریخهائے معتبر ناطق اند بدین معنی که مغلان غیر خود را
تاجیک میگفتند مرقوم تاجیک را قومے از مغولان خواهند پنداشت بدین سبب از آغاز ترتیب این اوراق درین باب
فکر نکردم ورنه از هر یک تواریخ صد صد ثبوت بیان خود پیش نمودن مے توانستم الحال بر همین اکتفا نمودم ناظرین خود در
تواریخ معتبره این معنی را تلاش خواهند فرمود در هر یک تواریخ دلائل بسیار بر تصدیق تحریر این همچنان خواهند یافت چند
مواقع دیگر درین عجلت یافتم مے نویسم و تنبیه امیر دانشمند بهادر بفرمان او لجایتو سلطان بوزنجری بادشاه ایران و خراسان
بر هرات لشکر کشید و ملک فخر الدین کرت غوری را محاصره نمود و آخر صلح شده ملک بموجب قرارداد قلعه هرات را بمحمد سام
غوری و دیگر مشهوران غوریه سپرد و بقلعه اسکلیچه رفت و امیر دانشمند حیلے اندیشیده با تنے چند بدین قلعه رفت محمد سام غوری
باستقبال آمده امیر از غرض او بگفت که تازیک بوالفضول نزا چه حد آن بود که از خدمت من تغافل کردی ملک تو از فرمان
بادشاه همان او لجایتو سلطان سر نے پیچد و تو با همه نزعت بر خاستی محمد سام عذرها سے معقول گفته آتش خشم او را تسلی ساخت

ازین روایت مفهوم میشود که مغلان غیر خود را تازیک میگویند چنانچه امیر دانشمند محمد سام غوری را خطاب کرده و دیگر آنکه چون سلطان ابوسعید بهادر خان بوزنجری بر تخت نشست و کار و بار سلطنت به امیر چوپان سلدوز مفوض شد و شاهزاده میسور اغلن جغتائی که بفرمان او بجای سلطان در خراسان مسند بود خیال استقلال و استبداد در دل راسخ کرده در سنه ثمان و عشر و سبعمایه هجری لشکر بسیستان کشید و امرائے سلطانی که بسبب فوت امیر السن قشلق امیر خراسان در رادگان نشسته بودند ملک غیاث الدین کرت غوری والی هرات امرائے مغلیه را از عزیمت میسور اغلن خبر داد و ترسانید امرا باور نکردند و گفتند که این تازیک ما را مے ترساند میسور هرگز با بادشاه یاغی نشود ازین سخن هم ثابت شد که مغلان غیر خود را تازیک میگویند چنانکه امرا ملک غیاث الدین غوری را گفتند الغرض بهمین طور دلایل بسیار اند بر ناظرین تواریخ پوشیده نیست درین مقام از طوالت حاصلے نیست اگر در آخر زمان تاجک بر فرقه خاص مصور شده باشد و قوے گردیده سخنے دیگر است اما این قوم را از مغلان هیچ تعلقے نیست چنانچه نوشته شد عجب آنکه مصنف موصوف سلطان محمود غزنوی را نیز مغل میداند که همراه او بسبب هم قومی آمدن فرقه تاجک نویسد حالانکه سلطان محمود را هیچ نسبتے با قوم مغلیه نیست و ناظرین تواریخ خود میدانند و هیچ امیر سے در مغلان به نظر نیامده که قوم او تاجیک نوشته باشند بهر کیف این غلطی فاحش است فقط - چون کسانیکه داعیه تصنیف و تالیف دارند این چنین تغافل در تحقیق مے نمایند واے بر حال عوام که از تمام تاریخ هم آگهی ندارند ؛

چون این کتاب باتمام رسید مناسب نمود که بامنشی یوسف خان صاحب مولف تاریخ یوسفی پرسشے کرده آید تا باشد که سندے صحیح و ثبوتے قوی در بارهٔ روایتے که در خصوص تاجیک در کتاب خود آورده است پیش نماید لهذا بذریعه تحریر از صاحب موصوف دریافت نمودم که روایتے که در بارهٔ تاجیک در آغاز کتاب نوشته اند و احوال تاج بخشی یکے از شاهان مغلیه بسر از خود و نافرمان شدن قوش باین خطاب در تواریخے دیده اند یا از بزرگان خود شنیده اند سلطان محمود غزنوی نور الله مرقده را از خاندان مغل بکدام تحقیق فهمیده اند و تواریخهائے معتبر در بیان لفظ تازیک سنه نویسند که مغل غیر خود را تازیک میگفتند - در تردید این چه میفرمایند و نام آن بادشاه مغل که تاج بخشید و نام آن سردار که تاج گرفت اظهار نمایند جواب این تحریر که داده اند مثال سوال از آسمان و جواب بریسمان راست آورد و خلاصه تحریر ایشان این است ؛ شاید تواریخهائے مغلیه تاتاری را ندیده اند که جمله حالات مغلیه معلوم میشد و من برخی از حالات قوم مغلیه در روضة الصفا دیده ام زیرا چه چنگیز خان و هلاکو از سران شاهان تاتاری در آخر شده اند و شاهان تاتاری در آخر خلفائے عباسیه را قتل نمودند و حکومت روم را گرفتند و بغداد را تباه کردند و همین مغلان ملک چین را بدست آورده و خاقان چین لقب یافتند و اینها همه کافر بودند بعده اسلام آوردند و امیر تیمور از همین خاندان مغلان و سنجار اعروج نموده ملے را گرفت و در حالت ابتدائی او هم اهل تاریخ حالات قوم مغلیه نوشته اند و تاریخ روضة الصفا و فرشته را به بینند که دران این حال نیز مرقوم خواهد بود یا تواریخ شاهان تاتاری را به بینند که احوال آن واضح خواهد شد که من نه از اهل تاریخ هستم و نه این فن را بخوبی میدانم و عهد

نواب غوث محمد خان مرحوم مغلان جاورکتابے در حضور پیش کردہ بودند من ہم در آن کتاب حالات مغلان دیدہ بودم و ہر قدر کہ مرا زبانی یاد بود بشما نوشتم زیادہ بر این نمیدانم انتہی کلامہ بندہ اگرچہ از ملاحظہ این جواب حیران شد سوال از دیگر بود و جواب از دیگر و حیرت خود را بذریعہ تحریر دیگر بعرض صاحب موصوف رسانیدم اما جوابے از جانب ایشان نرسید اکنون ناظرین خود انصاف فرمایند کہ قاآن اعظم چنگیز خان و ہلاکو خان و صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان در خاندان مغل سلاطین اولوالعزم بودہ اند و ہیچ تاریخے از فتوحات ایشان خالی و ہیچ سورخے بلکہ بیسوے از وقوعات آنہا بے خبر نتواند بود و حالات آنہا را باسوال قوم تاجیک چہ تعلق بود و در تاریخ فرشتہ بیائنے از اقوام مغلیہ نیست کہ تاریخ موصوف در ضمن حالات ہندوستان شہنشاہ بابر و ہمایون۔ و اکبر سہ بادشاہ مغل را ذکر کردہ است و قدرے از امرائے دولت مغلان و ارغون و ترخان حکایتے آوردہ۔ اما از حالات قوم و خاندان تحقیق و تشریح ہم نفرمودہ است و روضۃ الصفا در ہیچ جائے بعلمے و اشارۂ کہ موافقت بارروایت تاریخ یوسفی داشتہ باشد نہ نمودہ است بلکہ منشا مضمون تواریخ منظور برخلاف روایت مذکور است و لختے ازان در اوراق گذشتہ بطور نمونہ بر شمردہ ام ہر کہ بیشتر ازین خواہد تواریخ مذبور را ملاحظہ نماید و دیگر تاریخے را مولف تاریخ یوسفی نشان نہ داد کہ بملاحظہ اش فی الجملہ اعتبارے بدین حکایت توان نمود جملہ تاریخ نفظ تاجیک را بر اقوام عربی و عجمی وغیرہ غیر مغل استعمال فرمودہ اند و بہمین وجہ در مقابلہ ترک تاجیک نوشتہ اند کہ از ترک جملہ امرائے مغل را مغنہ تاتار و ترک مراد گرفتہ اند و در تاجیک امرائے اقوام دیگر از عرب و عجم وغیرہ مقصود داشتہ اند و اگر تاجیک فرقہ از مغلان مے بود و او را ہمردیف ترک نمودن چگونہ درست مے شد کہ اگر بالفرض محال تاجیک را قومے از مغلان پندارند این ظاہر است کہ جملہ مغلان تاجیک نخواہند بود چون ترک جامع اقوام بسیار است و شامل خاندانہائے بیشمار و تاجیک از یک قوم بیش نیست پس لفظ مغل را کہ جامع قبائل کثیر است در برابر ترک آوردن مناسب تر بود نہ کہ او را گذاشتہ تاجیک یک فرقہ مجہولے را بشمردن از قاعدۂ تاریخ بعید است۔ اما تاجیک ضد ترک است و چون دیار اسلام کہ فاتحان آن قوم عرب بود اگرچہ بعد ازین اقوام دیگر ہم بحکومت آنہا رسیدند اما ایشان بہ نیابت عرب دانستہ میشدند و مغلان کہ این دیارہائے اسلام را فتح کردند ہالی این دیار را تاجیک گفتند و این لفظ تازیک بود بعد چندے زائے را با جیم بدل کردند و در این عصر یاے ہم بہ تخفیف رفتہ تاجیک ماند و اہل تواریخ ہم کہ در عہد سلاطین مغلیہ تواریخ نوشتہ اند پیروی مغلان کردہ در تاریخہا جملہ اہالے این دیار را تازیک نوشتند و امرائے ترک و تاجیک ہمین عبارت آوردند کہ در ترک اقوام مغل و تاتار و ترک را شامل فرمودند و در تاجیک اقوام عرب و عجم وغیرہ را داخل نمودند و در نسب سلطان محمود غزنوی غازی نور اللہ مرقدہ اصحاب تحقیق نوشتہ اند کہ نسب آن سلطان غازی کیانی است و سلسلہ نسب او بہ یزدجرد ملک عجم میرسد چون یزدجرد در ایران کشتہ شد و ملکش بہ تصرف اہل اسلام در آمد فیروز ابن یزدجرد بخوف جان بہ ترکستان افتادہ و اولادش در آن دیار بود و باش ورزیدہ با ترکان وصلت گزیدند و بعد چندے ترک نامیدہ شدند و بانقلاب زمان بہ بیع در آمدہ بسلسلہ غلامی منسلک

گردیدند۔ اگر بدین اعتبار موافق اصطلاح مغلان سلطان محمود غزنوی را تاجیک گویند رواست الا فرقہ تاجیک را قومے از مغلان برشمردن غلطی فاحش و نہایت بیجا است و مولف تاریخ ایسنغری روایت تاج بخشی و تاجیک را تحقیق ناکردہ غلطی نوشتہ اند کہ در حقیقت اصلی ندارد فقط +

الحمد للہ کہ تا این مقام این کتاب مستطاب باختتام رسید و امید کہ ایزد تعالی بہ درستی دیگر بقیہ توفیق و فرصت کرامت کند الحال ذکر تواریخہاے کہ بندہ از آنہا مدد در تالیف این کتاب گرفتہ نمودن واجب است کہ اگر ناظرین مضمونے را ازین کتاب تصدیق نمودن خواہند در کتب ہاے مندرجہ ذیل جستجو فرمایند کتب ہائے کہ بندہ در تالیف و ترتیب این اوراق مدد از ایشان گرفت بسیار اند از انجملہ تاریخ حدیقۃ الاقالیم مولفہ مرتضی حسین المخاطب بہ علی یار عثمانی بلگرامی۔ تاریخ طبری مصنفہ ابو جعفر محمد ابن جریر یزید الطبری مترجمہ ابو علی محمد بن محمد البلعمی رحمہم اللہ و کتاب تواریخ معتمد و معتبر روضۃ الصفا مصنفہ جناب مولانا خاوندشاہ ہروی و کتاب مستطاب ظفرنامہ مصنفہ جناب مولانا شرف الدین علی یزدی و تواریخ فرشتہ از تصنیف ملا محمد قاسم فرشتہ و تاریخ لبتقات اکبری تصنیف مولانا نظام الدین احمد بن محمد مقیم الہروی و توزک بابری از تقریر سلطان ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ گورکان شہنشاہ ہندوستان و اکبرنامہ و آئین اکبری از تصنیف علامہ دہر شیخ ابو الفضل ابن مبارک اکبرآبادی و ظفرنامہ تصنیف مولانا ہاتفی و تزک جہانگیری از تصنیف ابو المظفر سلطان سلیم نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ گورکان شہنشاہ ہندوستان عالمگیرنامہ مصنفہ جناب مولانا میرزا محمد ساقی و تاریخ سیر المتاخرین از تصنیف سید غلام حسین خان طباطبائی و سیاست الاصار مصنفہ قاضی منہاج الدین جوزجانی و نامۂ خسروان مصنفہ میرزا جلال الدین ابن فتح علیشاہ قاجار و مفتاح التواریخ مولفہ طامس ولیم بیل صاحب و تاریخ جیمس تہ جیمس کاپتان صاحب و منتخب التواریخ و ہندستان تاریخ معروف بہ گلدارشاہی مصنفہ مفتی غلام سرور لاہوری و جہانکشاے نادری مصنفہ محمد مہدی ابن محمد نصیر استرآبادی و واقعات درانی مولفہ منشی عبد الکریم صاحب و کارنامہ تک ترجمہ مولوی خلیل احمد سنبھلی و فیروزنامہ ترک مولفہ شاہ صادق الحسینی چشتی ترجمہ منشی جعفر حسین و قیصریہ مرتبہ منشی نصرت علیخان دہلوی و تاریخ مالوہ مصنفہ منشی کریم بخش صاحب و محاربہ کابل مصنفہ سید فدا حسین و جلد ثانی محاربہ کابل مرتبہ شیخ ذوالفقار خان و جامع التواریخ و تاریخ دولتشاہ سمرقندی و دیگر کتب ہاے معتبرہ تواریخ و حالات بادشاہان روزگار ہستند کہ مدد از ایشان گرفتہ ام و حالات شعراے روزگار سلاطین نامدار از تذکرہ ہاے شعرا مثل آتشکدہ آذر مین تصنیف لطف علی خان و ریکدلی شاملو و تذکرہ دولتشاہ سمرقندی و تذکرۂ خزانہ عامرہ مولفہ میر غلام علی آزاد بلگرامی و تذکرۂ شمع انجمن مولفہ نواب سید صدیق حسن خان بہوپالی و تذکرۂ نگارستان سخن مرتبہ سید نور الحسن پسر سید صدیق حسن بہوپالی و تذکرہ ریاض الفردوس و تواریخ حیات حمید مصنفہ میر زاحیرت دہلوی و تواریخ روس مصنفہ سڑی میکنزی والس صاحب پرائیویٹ سکرٹری لارڈ ڈفرن وایسرائے گورنر جنرل ہند و ستان۔ وغیرہ تذکرہ ہائے معتبر گرفتہ درج نمودہ ام +

داستان سرائی بلبل قلم بہ حالات مولف و بزرگان ستودہ شیم | چون ناظرین را

وقت ملاحظہ کتاب بدریافت احوال مصنف رغبتے ونظرے مے باشد لہذا راقم این سطور را عجب دانست کہ شمۂ از حالات خویش وبزرگان جنت مکان بادمغان برگذارد ونیز سادگی عبارت وبے ربطی مضامین را وجہے موجہ بشمارد چون اکثر حالات بزرگان والد ماجد سلمہ اللہ الرحمن بتقاضا واستدعائے ناکسار بقلم خود در کتابے علحدہ نوشتند کہ بیادگار ماند وبرنا صیہ واسطرے چند قلمی برداشتہ تمہیداً نگاشتہ اند وبین مقام قدرے از عبارت حضرت والد را تیمناً وتبرکاً بے تغییر وتبدیل درج کردہ شد ہذا ✣

شجرۃ طیبۃ اصلہا ثابت وفرعہا فی السماء

بر رائے انور دانشمندان جہان ودانایان زمان پوشیدہ ومحجب نیست کہ جملہ انواع واقسام وفرق واقوام از یک مادر وپدر بقدرت کاملہ حضرت خالق الجن والبشر پیدا شدہ از شیمہ غریب سرزدہ اند وجلوہ گر عرصۂ شہود گردیدہ اند چون بہ اصل نگری بہ بینش ترک فرقی ویا بہ روم وفرنگ تفاوتے نیست نہ فرنگ را بر زنگ فضیلتے ونہ زنگ را از فرنگ یکے چہ ہر سہ از یک صلب ویک شکم ظہور نمودہ اند مگر چون درمیان تفاوت رنگ ولون رو آوردہ واین ہر سہ ناحیت آب وہوائے اقطاع ارضی است کہ حکیم مطلق از حکمت بالغہ خود جائے را اگر مرکز قطعے را اگر مسیر وملکے را متوسط واقلیمے را زائد مرد وکشورے را نہایت گرم آفریدہ وہر یک از اقالیم سبعہ محکوم وموثر ستارۂ فرمودہ کہ لامحالہ حسب خاصیت وطبع ستارہ کہ حاکم مملکتے یا ساعت محکومیت رنگ واثر ہمان گرفتہ خلق را ہم بہ لون ورنگ بلکہ باوجود یک نقشہ فرق در شکل وصورت ہم پیدا گردیدہ کہ مرد وبینش را با مردم فرنگ وروم ہیچ مناسبتے نیست ومردمان چین را با ایران وترک ومغل نسبتے معلوم نمیشود چہ اکثر قوم او زبک مغل کہ در آن حدود بے ریش وبہ بینی وتنگ چشم ہمالقوم در ممالک دیگر با گیرہ روئے وریش دراز مے خیزند باز علاوہ ازین لون گوناگون ہر ملکے بلکہ ہر فرقہ را زبان ورواج وآئین نیز متفاوت است کہ یکے بدیگرے ہرگز نمے ماند واین گلشن دنیا را از تلوین ورنگ ناگون رنگ زمان ہمچو گلستان وبوستان حضرت آفریدگار خلق فرمودہ باز ہر یک پیشہ وکسب علاحدہ وجداگانہ مرحمت فرمودہ تا از کار وبار خود با معاون یکدیگر بودہ برائے ضروریات ولابدیہا ے خود در نماند پس تفاوت یک در مردم کہ در اصل ہمہ برادران اند ـــ بنی آدم اعضائے یکدیگر اند ✣ کہ در آفرینش ز یک جوہر اند ✣ از ہمین رو نما گردیدہ کل حزب بما لدیہم فرحون ظہور فرمودہ اہلے واوسط واولے در برادران یکجہتی آمد ہر اتب ومدارج ہر یک بعد از تمیز گردانیدن اعلیٰ ترین مخلوق حضرات انبیاء واولیا صلوات اللہ تعالیٰ علے نبینا وعلیہم السلام ورضی اللہ تعالیٰ عنہم اند کہ بقبضۂ اختیار شان امورات دینی ودنیوی وجہات صوری ومعنوی منوط ومربوط اند کہ یکدست از منہیات کہ جانب دوزخ مے برند میکشند وبدست دیگر بمنجیات صراط مستقیم کہ رہنمونی بجنت دارند رہنمائی فرمودہ مے آرند وفرقۂ اعلیٰ بعد ایشان سلطانان عادل وبادشاہان مے ریادل وحکام اند کہ از سیاست ورعایت رعیت داری فرمودہ نگذارند کہ از کس کسے آزاری رسد یا ظالمے مظلومے را از دست ظلم خود ضرر ے رساند کہ ریاست بے سیاست چون درخت بے برو خانۂ بے دراست از آنہیان صاحب ریاست را چند گروہ

حاجت است تا قوام سلطنت و تحفظ مملکت صورت بندد و ظالم از مظلوم تمیز گردد یکے طایفۂ علمائے دیندار تقوی شعار کہ صاحب
سلطنت را از احکام و شرائع آگاہی دہند تا بمقتضاے قضایا بر حق شرع الفصال پذیرند چہ اگرچہ جنس بشر باعتبار کثرت بوون
از یک اصل اند اما چوں کسب پیشہ ہر یک جداگانہ بحکمت حکیم مطلق ظہور گیر و جلوہ پذیر شدہ اند پس حسب پیشہ گروہ در
گروہ پیدا شدند و بسبب تباین مذہب ہر کسے بگروہ خود صاحب مذہب خود لابد گذر مے نمایند چون فرق درمیان آمد بمنعت برادری
از ہم پاشیدہ و اکثر خصومت ہا پیدا آمد ند لہذا سلطان عادل را ضرورت شد چون سلطان انسان واحد است پس او را حاجت
معاونان در پیش آمد تا دین را از دشمن ظاہری کہ پیروان مذاہب غیر اند و از دشمن باطنی کہ نفس و شیطان اند حفاظت نمودہ
نگذارد کہ کسے از حد خود تجاوز کند علما برائے حفاظت دین و احکام شرع مبین معاونند و محاسبان برائے ماموری آمد و خرچ
مدد گار تا ہر چہ بحکم شرع از عشور و زکوۃ و غیرہ بیاید بحساب بحافظ سپردہ صرف ہم بہ حساب حسب الامر صاحب سلطنت گردند
و قضات تعذیر و تقصیر را امر فرمایند و رعایا را در حفظ و امن داشتہ آنچہ کردنی ست از آن بہ حاکم امر فرمایند پس حاکم یک
تن است امضاے این امورات و انقضائے خصومات و حفاظت طرق و شوارع و امنیت رعایا و مملکت و شکوہ سلطنت
بدون اعوان و انصار و بغیر لشکر قہار و عساکر جرار نمے تواند بنا علیہ او را حاجت بہ معاونان و معاونان را بتابعینان افتاد و
اول از گروہ خود و دویم از رعایا کہ نخاندان گزیدہ و امرائے چیدہ امر فرمودہ ہر یکے را بکارے و اقطارے نصب کردند تا
حفاظت ریاست و حدود و سیاست نگہداشتہ راہ را از قطاع الطریق و آبادی را از دزد و سارق محافظت و از ندد ہنگام
مقابلہ دشمن دست از جان شستہ سر افشانی نمود حمایت دین آئین و حفاظت ملک و رعیت از کمین تا مہین نمودہ صاحب
سلطنت را یار و مددگار باشند چون چنین وفاداری و جان نثاری سوائے مرسم اشراف و شریف کہ بوقت ہیجا چون ضیغم
و ہنگام وغا ہمچو ضرغام بمیدان کارزار پیش رفتہ از دشمن پیش بردند از دیگران صورت نے بندد بنا علیہ صاحبان کیاست
و دراحت در قرب دادن ہمچو شیر مردان کوشیدہ بدرجۂ دویم از علمائے دیندار مقرب فرمودہ اند چنانچہ ازین تمہید کتب
تواریخ دیر مملو اند و انساب این چنین مردم ظہر الابعض ہمچو این بے سر و پا کہ از عہد لغولیت از خانمان جدا شدہ در ممالک دور
دست افتادند نسب خود فراموش بلکہ اصلا بگوش نیامدہ گنام ماندند و مردم ملک غیر خود نمیدانند کہ این شخص کیست و
پیشہ اش چیست نہ از بزرگان خانہ خبرے و نہ از خاندان خود اثرے بیاد دارد اگر کسے بہ پرسد چہ گوید مگر چون شرافت
نماندانی چنین گوہرے نیست کہ بنظر صرافان و جوہریان آدم شناس مشتبہ شدہ شبہ جائے گوہر گردد یا در زرغر رشرافت صورت شبہ
پذیرد برابے و روشے مردمان بصیر بنظرے آرند و اگر احیانا مشتبہ شود بمحک امتحان سیکشند ما سوا از منقوش تمیز گردد و گوہر
اگر بخاکستر است ہم گوہر است اگر در نظر کوتاہ نظران قدر مند نباشد ہر وقت کہ بنظر صاحب نظر خواہد رسید در خواہد گرفت

ز از چشم کم بین من ظاہر بین ما ✦ عیب از غلاف کہنہ چہ تیغ اصیل را ✦ پس برائے این امور شجرات انساب را
در سلک تحریر کشیدن حاجت ندارد و چہ دانا را از روش مے داند و برائے نادان حاجت دانستن نیست اگرچہ انسان

بحکم ؎ بنی آدم اعضائے یکدیگر اند ؎ کہ در آفرینش ز یک جوہر اند ؎ چو عضوے بدرد آورد روزگار ؎ دگر عضوہا را نماند قرار ؎ تو کز محنت دیگران بی غمی ؎ نشاید کہ نامت نہند آدمی ؎ ہیچ کسے را نرسد کہ فوقیت خود بہ مردم نمودہ در عجب و خود بینی گرفتار شود و صاحب نسب ہمان کس است کہ از دنیا با ایمان رود و بہ پیروی و شفاعت شفیع دو جہان بجنان رسد باقی ہمہ ہیچ است و لوح ؎ بندہ عشق شدی ترک نسب کن جامی ؎ کہ دریں راہ فلان ابن فلان چیزے نیست ؎ آنجا نہ نسب مے پرسند و نہ از حسب سوال میکنند عجز و انکسار سرمایۂ فخر و افتخار است و غریبی و فروتنی اصل کار چہ حضرت سرور انبیا صلوات اللہ علیہ بدعا میخواستند کہ رب احیني مسكينا وامتني مسكينا واحشرني في زمرة المساكين ؎ پس اصل حسب و نسب مسکینی و عاجزیست حق سبحانہ تعالیٰ جل شانہ متابعت حضرت سید المرسلین عطا فرمودہ خاتمت بخیر کناد بالنبی و آلہ الامجاد انتہی کلام مبارک علیحضرت والد سلمہ اللہ تعالیٰ بر رائے بیضا ضیائے ناظرین و الآنکلین مخفی و محتجب مباد کہ نسب این خاکسار جہان اعنی میرزا احمد عبد القادر خان عرف میرزا محمد آغا خان ابن منشی میرزا احمد جان بہ آقا پیر علی خان قاجار میرسد کہ یکے از امرائے مقتدر و سلطان حسین میرزا بالیقر آگورکانی شہریار خراسان و ایران بود و نسب آقا پیر علی خان خلد مکان بہ امیر قاجار نویان برلاس میرسد و نسب تمامی خلان قاجار باو مے پیوندد و نسب امیر قاجار بہ امیر ایرمجی برلاس منتہی میشود و تمامی قوم برلاس از اولاد اوست و ایرمجی از اولاد تومنہ خان بوزنجری بادشاہ مغولستان بود و نسب تومنہ خان بہ بوزنجر قاآن منتہی میشود کہ تمام قوم بوزنجری از اولاد اوست و نسب بوزنجر قاآن بہ قیان خان میرسد کہ قوم قیات از اولاد او پیدا شد و قیان خان از اولاد مغل خان است کہ تمامی قوم مغول از او پیدا شدند و مغولستان بنام او نامزد شد و مغل خان از اولاد ترک ابن یافث ابن نوح علیہ السلام بود کہ جمیع ترکمان از اولاد او ہستند چنانچہ در اوراق گذشتہ مذکور شد و از قوم ترک قوم مغول یعنے مغل پیدا شد و از عمدۂ اقوام مغلیہ قوم قیات است و منجملہ اعظم اقوام قیات اویماق بوزنجری است و از قوم بوزنجری اویماق برلاس پیدا شد و از قوم برلاس قوم قاچار ہویدا گردید و از اقوام قاجار قوم قرا باش است چنانچہ این مقدمات در اوراق سابق بشرح و تفصیل گذشتہ اند و این خاکسار از قوم آقا باش قاجار است و احوال سلاطین عظام از ترک ابن یافث علیہ السلام تا امیر قاجار نویان نوشتہ شد کہ چون ہلاکو خان بوزنجری بفرمان برادر خود منکو قاآن شہنشاہ اعظم مغولان بہ ایران آمد بفرمان او امرائے برلاس از اولاد امیر قاجار نویان وغیرہ رکاب او منتعین شدند و امیر ایرمجل نویان ابن امیر قاجار ابن سونجین ابن امیر ایرمجی برلاس از الوس جغتائی برآمدہ بعہدہ سالیوری لشکر رکاب ہلاکو خان پیوست چون ہلاکو خان بر المعتصم باللہ خلیفہ عباسی ظفر یافتہ بر عراق و عرب و عجم مستولی شد امیر ایرمجل در راغہ رحلت کرد و سامانویان از اولاد امیر قاجار نویان یکے از عمدۂ نوئینان ہلاکو خان بود و بعد از انکہ ہلاکو خان در گذشت و پسر او اباقا خان بر تخت سلطنت نشست اتابکی پسر خود ارغون خان را بہ امیر ستاق نویان ابن سامانویان سپرد و او را در ملک شام جاگیر داد و بعد از ستاق نویان پسر او امیر قاجار ثانی ابن ستاق نویان بجائے پدر نشست و او را اولاد بسیار شد چون امیر بے امور بود اولاد را بنام او قاجار خواندند و در اندک زمان خاندانے عظیم از قوم قاجار بہم رسید و چون در سلطنت ہلاکو خان ضعفے بہم رسید امرا بیکدیگر افتادند امرائے قوم قاجار از ایران و عراق بہ شام رفتہ

مسکن گزیدند وقتیکه صاحبقران اعظم امیر تیمور گورکان بر لاس در سنه ثلث وثمانمائه بشام رفت فرمان داد تا قوم قاجار وایل قراتاتار
ودیگر خاندانهای مغلیه را از شام کوچانیده به ایران وتوران برند ودر سنه خمس وثمانمائه هجری تمامت ایشان را به ایران و
ترکستان آمدند واز قوم قاجار بعضے بملازمت سلطانی مقرر شده برکاب شاهزادگان مقرر گردیدند ودیگر درین ممالک مسکن
گزیدند وآبائے آقا پیر علی خان قاجار بملازمت خاقان سعید سلطان شاهرخ گورکان تقرب جسته به شهریارات آمدند وهموارہ
بخدمت سلاطین گورکانیه بامارت وعزت بسر مے بردند ودر زمانه سلطان حسین میرزا بایقرا آقا پیر علیخان از عمدهٔ امرا بود
چون سلطان محمد شیبانی خان اوزبک زور آورد وسلطان حسین میرزا انسقال فرمود شاهزادگان گورکان با وزبکان جنگهائے
مردانه نمودند وبه تقدیر ایزدی قدیر پیش رفتی ندیدند سلطان بدیع الزمان میرزا در استرآباد در سنه ثلث عشر وتسعمایه جنگے
صعب با مخالفان رویداده درین جنگ اکثر امرائے او فقد جان دریافتند وآقا پیر علیخان نیز گلگونه شجاعت بر رخسار مالیده و
میوه جراحت از گلستان جلادت چیده جام شهادت نوشید وفدائے ولی نعمت خود گردید چون ممالک خراسان از تصرف
خانان گورکان بدر رفت امرا وارکین که باقی بودند بخوف جان از هرات بدر رفتند وپیر علیخان راه هرات پیش گرفت وبه سلطان
نورالدین خان که بعد ازین اولادش در بلاد خراسان بحکومت وامارت گذرانیده در عهد سلطان احمد شاه درانی باو قرابت
کرده به درانی وابدالی اشتهار یافتند ودیگرے آقا تاج الدین خان وسیومی آقا اغلان خان وچهارمی آقا شاه علی خان که
نسب راقم بدو میرسد شاه علیخان قاجار دل از ملک ومال برکنده از هرات بدر جسته وبگروه قاجار که در گنجه واستراباد وغیره
مے بودند پیوسته وپسر شاه علی خان آقا نصرت خان بود چون سید شاه عباس صفوی دارائے ایران در سنه خمس وتسعین و
تسعمایه از انبوه دلیران قاجار در انده شده ایشان را بخشم انتقام کرد وگروهے که بفرمان شاه عباس صفوی بیرون قلعه
مبارک آباد شدند ایشان را آشاقه باش گفتند ودر اندک مدت شمین موقوف شده آته باش ماندند واولاد شاه علی خان نیز
درین گروه شامل بود قوم ایشان آته باش قاجار مقرر شد وپسر آقا نصرت خان آقا منصور خان بود وپسر آقا منصور خان آقا
نصر الله خان معرف آقا ناصر بود وپسر آقا نصر الله خان آقا نور الله خان بود وپسر او میرزا پیر قلی خان بود ودر ینوقت سلطان نادر شاه
افشار تر کمان بر سلطنت ایران استیلا یافته بود وبادشاه مذکور پیر قلی خان را عاطفت بسیار فرموده بخطاب میرزا معزز ومکرم فرمود و
پسر او میرزا باقر علی خان را بمصاحبت وامارت برگزیده در امرائے خود شامل فرمود ومیرزا باقر علیخان در رکاب آن بادشاه
گردون جاه همواره معزز ومعظم مے بود وپسر باقر علی خان میرزا شهاب الدین خان بود وپسر شهاب الدین خان میرزا احمد
حیات خان بود واو در سرکار سلطان احمد شاه ابدالی معظم بود وسلطان احمد شاه ابدالی درانی قرابت بخاندان قاجار نمود و
میرزا احمد حیات خان را در سے عنایت فرمود تا در گوش خود بمیناز ودوست کند که اولاد او نیز در ما بگوش خود انداخته
باشند که این اعزاز ما نسلا بعد نسل عطا کردیم که در عهد سلاطین درانیه کسے را غیر از خاندان شاهی مجال نبود که در در
گوش اندازد واین عنایت را اعزازے عظیم میشمردند بهر کیف میرزا احمد حیات خان مدتے آخته بیگی در سرکار بادشاه

ذیحجاه بوده وعنایت نادیده وپسرش میرزا قطب الدین خان بود درعهد سلاطین دُرّانیه محترم ومعظم ماند وپسر قطب الدین خان میرزا مغرالدین خان نیز همبران طور زندگانی کرده چون سلاطین درانیه را اعتماد ے تمام برقوم مُغل بود ودر محاربه برادران واهل خاندان همین قوم درکاب بوده وفاداری نمود واز زمان تیمورشاه دُرّانی پسر احمدشاه دوازده هزار مُغل از قاجار واوزبک ودیگر اقوام مغلیه مقرر کرده بودند که ایشان را فوج خاصه میگفتند ومدار ومحل اعتماد جان ومال بادشاه همین فوج بود وبعد از تیمورشاه سلاطین دُرّانیه برسنت او عمل نموده دراغراز واختیار مُغلان میکوشیدند

الغرض پسر میرزا مغرالدین خان میرزا میرزا محمد قادرخان درجماعت امرائے مقتدر شامل بود وپسر او میرزا غلام حسین خان بود چون دور گردون دون باسلاطین دُرّانیه مخالف شد شاه شجاع الملک درانی از کابل بهندوستان خرامیده اسیر دست محمد خان بارکزئی درافغانستان تسلط یافت وشهنشاه انگریزی شاه شجاع را مدد کرده به افغانستان فرستاد امرائے مغلیه چون بادشاه را دیدند بالتمام از رفاقت امیر کبیر برگردیدند گفتند که تابع برروئے بادشاه دُرانی نمیکشیم وامیرا مجال اقامت نمانده سوئے غزنی واز آنجا به بخارا رفت وشاه شجاع درکابل مسلط ومستولی گردید ونظم ونسق در دست افسران سرکار انگریزی بود ومیرزا محمد خان ابن میرزا غلام حسین خان نیز به بادشاه پیوسته بود چون تقدیر ایزد قدیر بر نوعی دیگر بود امیر دوست محمد خان از بخارا باز آمده بصوب حرب وضرب بسیار تاخت وتاراج رسانده هندوستان فرستاده شد وشاهزاده محمد اکبر خان ابن امیر دوست محمد خان خلدمکان از بخارا رسیده وامرائے افغان از بادشاه شجاع الملک وسرکار انگریزی بریده هنگامه عظیم واقع شد وشاه شجاع را اختیارے نمانده اکبر خان مستولی گردید وشاه شجاع الملک بدست شجاع الدوله کشته شد وافواج سرکار انگریزی نیز غلبه محمد اکبر خان را دیده در هرجا محصور گردیدند چنانچه این مقدمات بالتفصیل گذشتند ودرین وقت برامرا وهمائید غریب حالتے رو نمود که سبب خیرخواهی شاه شجاع وشهنشاه انگریزی نموده بودند برجان ومال خود باتر سیدند وبعضے که ذرائع وشفائع داشتند حال باین طور دیده به امرائے بارکزئی پیوستند وایمن گردیدند ودرحقے که هیچ گونه ایمن نه بودند وصلاح درپیوستن امرائے بارکزئی ندیده چارونا چار دل ازخانمان برکندند واموال واسباب وجائیداد خود را غیر باد گفته بهر طور یکه میسر از کابل بدر رفتند وجمیع بامید آنکه درخیرخواهی سرکار انگریزی باین بلیه مبتلا شده ایم درسرکار خیال خواهد کرد بهر نوع که توانستند خود را به پشاور رسانیدند ومیرزا شاه محمد خان جنت مکان که جد این ننگ خاندان بود بهر نوعکه میسر شد بعضے از متعلقان را به پشاور رسانیده خود نیز دل ازمال ومتاع وجائیداد برکنده وجان را از آن ورطه خلاص کرده به پشاور آمد چون سلاطین بارکزئی برتخت کابل دست یافتند حویلی میرزا شاه محمد خان مغفور به مولوی عبدالغفور که از پشاور به کابل رفته بود عنایت شد وطویله ودیگر مکانات وجائیداد وغیره بالکلیه بضبط سرکار آمده تاراج شد چون سکرنت میرزائے مغفور در پشاور مقرر شد ورفتن به کابل توقع نماند جنرل ڈیلی طامس متکلف صاحب بهادر نظر بر خدمات میرزائے مغفور وتباهی او بسبب خیرسگالی سرکار انگریزی فرموده وکار

اخبار نویسی کابل و پنجاب بانصرام ایشان مقرر کرده هفت صد و پنجاه روپیه در ماه برائے گذران وقات مقرر کرد چون تمامی آنحدود بضبط سرکار انگریزی درآمده خدمات اخبار نویسی در تخفیف آمد جنرل سیٹلٹ پاترک جارج لارنس صاحب بهادر بلاحد مت پنشنی و شاهرهٔ معقول مقرر داشت اما بعد ازین حکام والامقام موقوف شده کسے نه پرسید میرزا حاجی محمد خان بهادر که از همین قوم بود و همدرین وقت باسباب متذکره صدر از کابل برآمده بود و نسب میرزا شاه محمد خان و میرزا حاجی محمد خان مغفور در چند پشت یکجا میرسید بملازمت سرکار انگریزی سرافراز شده در پشاور بعهدهٔ میرنشی ممتاز بود چون ازانجا به راجستان تبدیل شده میرنشی ایجنٹی راجستان گردید و بهندوستان رسید والد ماجد نیز همراه آن عالیشان بهند خرامید و میرزا احمد جان صاحب والد راقم فرزند اکبر میرزا شاه محمد خان است و تولد آنجناب در شهر کابل واقع شده و در حالت صغرسنی بپشاور آمدند چون میرزا حاجی محمد خان بمجتبے مغفرت باجناب موصوف میداشتند وقت تبدیلی خود به ایجنٹی راجستان همراه خود به نیمچ آورده انتظام جمیع مهام خود بجنابت والد سپرده از فرزند حقیقی گرامی تر داشتند و جناب والد مدتے در نیمچ ماندند تا در غدر سنه یکهزار و هشتصد و پنجاه و هفت عیسوی که آشوبے بود در هندوستان از هم گرد شدند و تا مدتے خبرے از یکدیگر نه داشتند و میرزا حاجی محمد خان مغفور بعد از فرو نشستن غبار انقلاب و غدر بملازمت سرکار انگریزی گذاشتند و مهاراجه تخت سنگه بهادر والی ریاست جودهپور ماڑواڑ ایشان را طلبیده بعهدهٔ دیوانی ریاست خود مقرر کردند منظوری سرکار انگریزی خطاب نواب محی الدوله معین الملک بختیار جنگ بهادر دادند و والد بزرگوار که از ایشان جدا بودند بسبب کشش آب و دانه در ریاست سونکهڑه متعلقه مندسور من ممالک گوالیار رسیدند و مهاراوت لکهیر سنگه بهادر والی سونکهڑه به نهایت مدارات پیش آمدند و نزد خود گرامی داشتند چون بعد چندی نواب محی الدوله از مال ایشان آگهی یافت و نیز نواب محتشم الدوله غوث محمد خان شوکت جنگ بهادر والی ریاست جاوره جاگیرے به نواب محی الدوله در علاقهٔ خود داده بود سونکهڑه در قرب جاوره واقع شده نواب محی الدوله بنا بر انتظام و بهبود جاگیر خود بودن والد بزرگوار برائے چندے درین دیار پسندیدند و انتظام جاگیر بجناب والد سپرند و نوشتند که بعد از انتظام رو به جودهپور خواهند رسید اما چون آب و دانه این مقام دلگیر بود وقت رخصت بر جناب ٹھاکر کیرے سنگه صاحب والی ریاست متحقق شد که باز نخواهند آمد چون مجتبے مغفرت باجناب والد داشت بطرزے مناسب در رخصت تعلل و تامل کرده گفت که بسبب خوردسالی من و انقلابها کارهائے ریاست بلیار ابتر شده اند و نوبت تا این رسیده بود که حکام مندسور نوجهار سونکهڑه فرستادند و من بدریافت حالات شما میدانم که درین ریاست مختصر قیام نخواهید کرد میخواهم که چندے دیگر قیام کرده مهمات ریاست را باسلوبی رسانند که بعد ازان برضائے خود مرخص کنم و الحال اگر رنجیدگی مرا مے خواهید شما را اختیار است والد بزرگوار بجانبین ایشان را نه پسندیده برائے چندے دیگر بساط قیام گسترده به نواب محی الدوله نوشت که بعد از درستی مهمات ٹھاکر صاحب میرسم و نواب مغفور تاکید بسیار للطلب ایشان نوشته امر کرد که چون برائے گوشمالی بعضے از مفسدان این ریاست مکلم شده است چند صد کس فوجی و نگرانی را

ملازم داشته همراه آرید والد بزرگوار رفتن خود در توقف دیده ولایتیان و نگرانیان را رفته داد این جمعیت همنوز مغتنمت نواب
محی الدوله رسیده بود که نواب موصوف در میله پهسکر که در نواح اجمیر شریف واقع است از دست غلامی ناکام شربت شهادت
چشیدند و بلقمان بسیار که والدم از اینجا بخرج جماعه نو ملازم داده بود تلف گردیدند و پسر نواب شهید خورد سال بود و میرزا
عبدالله خان نام داشت بسیار قابل کسی بود اما در عین نوجوانی در سنه یکهزار و هشتصد و نود و پنج رهگرای عالم فانی گردید
و فرزند آن مرحوم میرزا احمد الله خان در اجمیر شریف مه باشد اما جناب والد بزرگوار بعد از ارتحال نواب محی الدوله پائے در
دامن قناعت پیچیده در سونکهڑه ساکن گردیدند چون جد بزرگوار هم در پشاور رحلت فرموده بود رفتن آن مقام هم نه
پسندیدند و ٹهاکر صاحب بهادر سونکهڑه که واقفیت تامه بحالات خاندان ایشان بهم رسانیده بود بطرز دوستانه سلوک نموده
جمله کارهائے ریاست خود با نتخاب سپرده برائے استحکام قیام جاگیر داد و والد هم بمحبت و رافت ایشان پائے بند
گردیدند و کتخدائی والد با دختر الهیار بیگ عرف امام خان که از نژاد مغل بود واقع شد و الهیار بیگ مرحوم پسر کریم یار بیگ
بود و کریم یار بیگ که متوطن ایران بود از ایران بر سم تجارت وارد دکهنو گردیده و از پیشگاه بادشاهان ترکمانیه اودهه بخطاب
خانی و انواع عنایت و مهربانی معزز و مسرور گردیده و در حالت مسافر سفر آخرت گزیده اموال او بدست غلامان بغارت رفته و
الهیار بیگ آواره دشت غربت گردیده به کان پور و از آنجا به جاوره رسیده تو طن گزید الغرض چون قابلیت و کارگذاری
والد در قرب و جوار مشهور گردید هر چند رؤسائے عالیشان اطراف سلسلهٔ طلب جنبانیدند اما والد پاسے از چادر عزم من
قنع بیرون نیاورده به پذیرفتن محبت ٹهاکر صاحب پائے بند بودند و گذشتن ایشان نه پسندیدند حتی که در سنه ۱۹۲۰ بکرمی که
مهاراجه عالیجاه جیاجی راؤ سندیه بهادر والی ریاست گوالیار به مالوه رونق افروز گردیدند والد ماجد بتقریبی همراه
سواری در جرگه مصاحبین میرفته باشند بحضور رسیده مشمول عواطف بسیار شدند و از مقام اوجین تا نیمچ همرکاب مانده و
در نیمچ اختیار دربار و ملازمت رؤسائے نامدار سپرد آن جناب گشته و باوجدان ایشان همه عنایت و الطاف خسروانه مهمات
سونکهڑه که در اوجین وغیره دایر بودند تمام گذاشتن و در رکاب مهاراجه به گوالیار رفتن از آئین شرافت و وفا بعید دانستند و
همچنین جنرل دیلی نواب ایجنٹ گورنر جنرل سنٹرل انڈیا و نواب بد اسفوٹ ایجنٹ گورنر جنرل راجستان و کرنل مادن کوئنسل
ایجنٹ مالوه و دیگر صاحبان انگریز که از حالات خاندان و خدمات ایشان از پشاور واقف و باخبر بودند اظهار عنایت بسیار
فرموده چٹهی هائے خوشنودی مزاج و تصدیق لیاقت و عزت خاندان وغیره دادند و از تعجب می گفتند که شما در این جا چه
طور میگذارید و چرا بجائے دیگر قصد نمیکنید اما چون کارها وابسته تقدیر اند والد بزرگوار که شیدائے لطف و محبت و عنایت
ٹهاکر صاحب بودند قبول مفارقت نکرده پائے در چادر قناعت کشیدند و ٹهاکر صاحب نیز بملاحظهٔ این حالات روز بروز در
عزت و مدارات ایشان مے افزودند و بطرز دوستانه سلوک مے فرمودند و والد ماجد هم به مهمات ایشان اظهار لیاقت و
سعی مے نمودند و کارهائے ریاست عجب نحوا آنها بانجام میرسیدند و مرصوبه صاحبان مالوه و صوبه صاحبان مندسور و

دیگر حکام عالیشان ریاست گوالیار نیز عنایتهائے بسیار بر جناب والد فرمودہ شفقت ہائے عنایت و تصدیق لیاقت دادند و ہمچنین دیگر رؤسائے جلیل القدر اطراف بچشم اعزاز نگریستہ شمول عواطف میداشتند خصوصاً نواب معتشم الدولہ غوث محمد خانصوکت جنگ بہادر والی جاورہ مہربانی بسیار میفرمودند و میخواستند کہ خلعت و جاگیری در عوض کارگذاری و جان نثاری ہائے ایام غدر ۱۸۵۷ء بوالد ماجد عنایت فرمایند و شفقت بکمال نوازش بہمین عبارت نوشتند کہ حق شما از جملہ نوابزادہ ریاست شمرده محفوظ خواہد ماند اما در ہمین نزدیکی نواب عالیشان انتقال فرمود و نواب احتشام الدولہ محمد اسمعیل خان فیروز جنگ بہادر ابن نواب مغفور بر مسند ریاست نشست و بوجہ صغر سنی انتظام ریاست در دست خان بہادر حضرت نور خان مرحوم بود و محل آن سخن نمانده بود بعد ازین ہم کہ نواب احتشام الدولہ اختیار ریاست یافتند و بر حال والد بزرگوار لطف بسیار میفرمودند والد مرحوم شاکر بتقدیر رب قدیر بوده درین خصوص ہیچ گفتگوئے نکردند تا آن نواب عالیشان نیز انتقال کرد و الحال نواب فخر الدولہ محمد افتخار علیخان بہادر نصرت جنگ بر مسند ریاست جلوس فرموده است و بسبب صغر سنی اختیار کار و بار ریاست بہ خان بہادر یار محمد خان سی۔ ایس۔ آئی پسر خان بہادر حضرت نور خان مرحوم سپرده است الغرض ہمچنین اکثر رؤسائے نامدار بکمال عنایت و قدردانی والد مرحوم را طلبیدند اما والد ماجد پائے در ردای قناعت پیچیدند و چادر محبت و وفا بر کشیدند و جداے ٹہاکر صاحب سونکھیڑہ نہ پسندیدند و در سونکھیڑہ راوت کیسری سنگھ بہادر ہم کہ علمائے خلعت و جاگیر و غیرہ بہ والد ماجد میخواست و در ین خصوص گفتگو و تجویز میبود کہ در ۱۸۸۹ء رو داع عالم فانی نمود و بجائے آن مرحوم مہاراوت ٹھاکر لعل سنگھ بہادر خلف ٹھاکر کیسری سنگھ مرحوم بر مسند فرمان روائی ریاست سونکھیڑہ نشست و شامل والد نامدار خود در رعایت خاطر و مراعات و مدارات والد مکرم کوشید و ہیچ چیز از مہمات ریاست بغیر استرضائے آن جناب بانجام نے رسانید تا در یکم ربیع الثانی سنہ خمس عشر و ثلثمایہ و الف ہجری والد ماجد این خاکسار یعنی منشی میرزا احمد جان قاجار رخت ارتحال ازین عالم پر ملال بر بستند و از سجن دنیا رستند و بہ رحمت ایزدی پیوستند آن مرحوم چندان صفات پسندیدہ و خصائل حمیدہ داشت کہ در بیان نگنجد و واقعات سوانح عمری ہم آن چنان بودند کہ بہ نوشتن نیارند اگر بہ تحریر این ہر دو پرداختے کتابے دیگر در برابر این اوراق مرتب ساختے از علوم و فنون بسیار ماہر بودند و شجاعت و استقلالی عجیب با سخاوت جود غریب جمع داشتند و ہموارہ در پیروی مذہب و فرمان خدا و رسول سعی بسیار مے فرمود و با وجود کثرت کار و بار دل با یار و استغنا در شغل باطن مشغول مے بود و مذہب حنفی میداشت و متمسک بہ طریقہ علیہ عالیہ قادریہ بود و دست بیعت بہ حضرت سید عبد العزیز کشمیری رحمۃ اللہ علیہ داده بود و آن حضرت از خلفائے خواجہ امیر الدین بگلی ؒ ال بودند و والد مرحوم چند روزے قبل از وفات خود حضرت سید را در خواب دید و بموجب اشارت مستند ندائے ارجعی الی ربک راضیۃ مرضیۃ گردیده و آن جناب رسائل چند در علم تصوف و مثنویات و اشعار بسیار در ہمین معنی تصنیف فرموده است و عمر شریفش از شصت سال متجاوز و از ہفتاد سال کم بود و وقت وصال با وجود ضعف و نقاہت بسیار کہ از عرصہ چند سال در عوارض مختلفہ مبتلا شده بود

روز بروز در ضعف می افزود تا بجز از استخوان و پوست بر وجود شریفش نمانده بود وضوئی برآورده و تسبیح در دست گرفته در یاد حق سبحانه تعالی لطایر روح مبارکش از قفس تن پرواز کرد - انا للہ وانا الیہ راجعون - و اگرچه تصانیف والد مرحوم از نظم و نثر بسیار اند اما درین مقام اشعاری چند از مثنویات آن جناب برآورده تیمناً و تبرکاً درج میکنم و هو هذا - +

اے خدا بهر رسول مصطفےٰ — اے خدا بهر حبیب مجتبےٰ — اے خدا بهر حبیب کبریا
اے خدا بهر شه بهر دوسرا — اے خدا از بهر جمله اولیا — اے خدا از بهر جمله اصفیا
توبه ده این عاجز بدنام را — کام ده این بنده ناکام را — در دلم جز یاد تو هرگز مباد
دیگران باشند جمله هیچ و باد — از دل من دور کن این خار را — کن عطا از فضل خود گلزار را
گر همین باشد قضا تو صاحبے — هم قضا را هم تو ما را مالکے — مے توانی که قضا گردان کنی
تو خدائی هر چه خواهی آن کنی — گرچه کردم من گناهان بے عدد — لیک تو از لطف خود فرما مدد
تا بیابم اصل راه مدعا — رحم فرما اے خدا بر این گدا — از دلم این تیرگی ها دور کن
نے چو زنگی نام من کافور کن — غیر فضل تو ندارم جائیگاه — دست گیری کن فرو رفتم بچاه
پیش کس خوار و خجل هرگز مکن — علم بخش و معرفت از من لدن — من گناهان گرچه بے حد کرده ام
تو که ستّاری مدّان پرده ام — رازقے مقسوم رزق از فضل تست — خالقے مخلوق و خلق از فضل تست
عمرها در روسیاهی کرده ام — هر چه پیش آمد مرا آن خورده ام — لیک چون اقرار دارم من ز بد
که گناهان کرده ام بیحد و عد — لیک پیش فضل تو این هیچ نیست — پیش رحمت این همه چون ارزنی ست
مولوئ معنوی با آب و تاب — این چنین فرموده اند در کتاب — سوزنے تر شد ز بحر بیکران
بحر را از وے چه مے باشد زیان — پس گناهانم چو سوزن تر شدن — بحر رحمت را زیان چه آمدن
وقت آخر شربت دیدار خود — کن عطا اے لطف تو بیحد و عد — تا برآید جان دران دم با نشاط
بر بساط قرب خود ده انبساط — غیر درگاه تو دیگر جائے نیست — کیست تا پرسد مرا گوید که چیست
رحم کن و زرحم مارا چاره ساز — تا شود کوتاه اندوه دراز — من بکار خویش بس بے قدرتم
تو بعالم قادری اے محتشم — این دلم در دست نفس ظلم کار — او فتاده ده نجات اے کارگار
نے دلم در دست و نے بر نفس امر — سیر و در تیر گیها هیچو غمر — من سیه کارم ندارم کار خویش
داده ام بر باد جمله عقل و هوش — تا نگردد لطف تو همره مرا — کے نماید نفس بد ره مرا
جانب خود مے کشد چون دیدم — من ز دستش دست بر سر مے زنم — کن بمقابل نامهٔ اعمال من
با خطا سر کن برابر حال من — گر برون جستم ز خط سر نوشت — آن گناه باید بنام من نوشت

بحر بے پایان و من بے پا و دست
کے توانم من بجز فضلت گذشت
گر چہ مے دانم کہ در بد سود نیست

لیک نفس کافرم بس رہزنیست
روز و شب در فکر بد مے دارم
من پشیمان پشت سر مے خارم

گر نمے آمد گناہ از عاصیان
عفو و رحمت خود ہے بود کہ تہان
ہستی موہوم موہوم کن

کن عنایت مغفرت علم لدن
چون دہان دادی مرا نونان دہی
نیست شکل نان دہی چون جان دہی

ظاہرو باطن مرا آباد دار
کارسازی کار تو اے کردگار
جملہ اسباب جہان را ساختی

اے سبب از سبب پرداختی
رحم نو گردست گیری ہا کند
بندہ عاجز امیدہا کند

یاد تو پایندہ و تابندہ است
در دو عالم ہمرہ این بندہ است
این دل و جانم بہ توحید تو غرق

تا نہ بینم غیر تو در غرب و شرق
وحدت صرف ترا محفوظ دار
در ز قعر دہا مرا محفوظ دار

گر پشیمانم پشیمانی چہ سود
نفس کافر مے برد چون راہ زود
ذوق یاد خود بدت تو اے خدا

لذت عشق است بس بے انتہا
گر دہی این لذت و حفظ عظیم
من ز قطرہ بحر گردم ہمچو یم

ہمچو ذرہ بر روم تا آفتاب
نہم کن واللہ اعلم بالصواب
قصہ کوتہ غیر فضلت اے احد

ذرہ با خورشید حاشا کے رسد
چون تو ئی منعم ز دیگر خواست نیست
خواستن از فانیان خود راست نیست

تو سبب سازی سبب ہم زان تست
جملہ امر و نہی در فرمان تست
دیدہ بینا عطا کن از کرم

تا نہ بینم راز این لا نیستم
بس غریبم بیکسم در این دیار
پیش مخلوقم مگردان شرمسار

این دلم در قید این و آن فتاد
تو مہر خویشتن فرمائے شاد
ہم فقیرم تو غنی گردان مرا

از کنوز رحمتم دہ بہرہ ہا
تو بہ ام بخش اے کریم بے نیاز
تا نگردم از رہ تو باز باز

جملہ امیدم بود از درگہت
تا نباشد قبلہ ام دیگر جہت
آسمان و ہم زمین را ساختی

عرش را بر آسمان افراختی
جان تو دادی نان ہم خواہی داد
راز قے تو خلق جملہ عباد

طالعم بیدار کن از مہر و جود
تا زمیدان گوئے را نتوان ربود
ظاہرا چیزے بے سبب معلوم نیست

کارہائے قدرتت مفہوم نیست
از عطائے تو ہمہ کون و مکان
از عطائے تست زمین و آسمان

از عطائے تو ہمہ این باغہا
از عطائے تو ہمہ این راغہا
از عطائے تست قائم جملہ چیز

آدم و حیوان و بحر و کوہ نیز
واہب بے منتہی اے کبریا
این علمیات ترا کے انتہا

تو یکے توفیق نیکو کاریم
از کمال فضل تو زاریم
جملہ عالم صالحان و طالحان

رزق یابند از نوائے و زنی رسان
مور را دانہ و فیلان را بمن
رزق بخشی اے خدائے ذوالمنن

ماہیان در آب و مرغان در ہوا
روزی ہر روزہ یابند از خدا
بس غریبم بیکسم بے خانمان

غیر تو نمی‌ماند در جهان، هستی و بودی و خواهی بود تو — غیر تو موجود نی موجود تو
هم برون ده هم درون باد تو، کار و بار من همه فریاد تو — یاد تو در زم بهر نفس ای خدا
کن هدایت تا ز تو یابم هدی، مالک و خالق توئی من بنده ام — خاکسارم کی بجز از زنده ام
لائق درگاه تو شکر و سپاس، کی تواند کس که آرد در قیاس — حیرت اندر حیرت است از دل مرا
که همیدارد چو خر در گل مرا، سوختم من زین همه بیچارگی — آدم من تنگ زین آواره گی
غیر لطف تو ندارم چاره، خوار گشتم زین دل آواره — من دهی گر درد در عشق ده
کین مرض از جمله صحت ها ست به، ذره ذره کی توان کردن شمار — لطف تو بر بندگان است صد هزار
پس امید من بتو وابسته است، در دلم لا تقنطو خود رسته است — رحمتی بس بی سبب مبذول کن
چون سبب خود نیست کو تا این سخن، قبض و بسط و کار بار هر دو کون — کی شود تا از خدا باشد نه عون
احتشام تو برون است از قیاس، باشد اندر لرزه مرد حق شناس — چون عنایت های تو در کار شد
نار نمرودی همه گلزار شد، چون عنایت های تو فرمود کار — بر خلیل الله شد گلزار نار
زان عنایت موسی عمران چو دید، زآب یم دیده چو گرد آمد پدید — شد عنایت های تو سیمعیل خاص
یافت فدیه جان پاکش شد خلاص، شد عنایت چون به یوسف کارگر — قبطیان را گشت شاه نامور
چون سلیمان زان عنایت فره دید، بر هوا تخت سلیمانی کشید — شد عنایت چون به عیسی هم نفس
مرده را زنده نموده از نفس، خاتم پیغمبران سلطان دین — مظهر رحمت عنایت شد به بین
هیچکس چون او نشد اندر جهان، پیر و حکمش زمین و آسمان — جمله عالم بهر او پیدا شده
انبیا و اولیا شیدا شده، عاشق ذاتش خدائے پاک ما — کی رسد در کنه اش ادراک ما
هر که شد محکوم حکم آن شفیع، جنت الماوی است بهر آن مطیع — آن نبی پاک محبوب خدا ست
طالب و مطلوب حاشا کے جدا ست، اولیا زان نور رخشان نور بار — نور افشان بر صغار و هم کبار
پیر پیران دستگیر بیکسان، حامی دین نبی در دو جهان — طرفه گویان ملا یک در پیش
دور باش از دور میگویند خوش، پائے پاک او بجائے سر بود — بلکه سر را زیور و افسر بود
نور ماه آسمان از درگهش، نور خورشید فلک از منبعش — هر که یابد عطا از لطف اوست
فیض بخش استان آن یکتوست، هر کسے را دامنش آید بدست — فارغ البال او زهر بیش و کم است
هر چه از درگاه حق خواهی بناز، مے دهد از لطف خود آن بے نیاز — کیست آن محبوب غوث مومنان
دستگیر عاجزان و بیکسان، پیشوائے سالکان باهدے — واقف اسرار و سر انبیا

پائے پاکش بر رقاب اولیا — پائے پیغمبر بنقش بر قفا او — چونکہ محبوب حبیب پاک بود و

بر تمامی رازہا درّاک بود — حق در او محبوب حق فرمودہ است — این مدارج باد گر کے بودہ است

مردہ را زندہ ز امر حق نمود — بس خوارق از وجودش شد شہود — من کہ رو از ہر کسے برتافتم

نعمت بے انتہا زو یافتم — دامن دولت بدست کس فتاد — دولت دنیا بچشمش گشت باد

ولہ

ہستی موہوم چون موہومی است — گر نداند کس ہمہ از شومی است — ذرہ ذرہ آفتاب فضل و جود

بہرہا یابند از فضل و ودود — چار عنصر را نمودی ہمچو دُر — جملہ عالم زیر و بالا از دست پُر

کیست تا با قدرت تو دم زند — یا پرِ پشہ ز خلقت کم کند — ہمچو نور ذرہ از خورشید تافت

گر نباشد مہر خود ذرہ کجاست — با جہان او ہمچو روحست در بدن — کشف کے گردد بجز علم لدن

وحدت صرف است ذاتِ بحت او — امر امر اوست عالم تحت او — واحد است و از ہمہ عالم نہان

باز در عین نہان گشتہ عیان — غیر تش غیرے نماندہ در جہان — از ہمہ ذرات عالم خود عیان

ساجد و ہم سجدہ و مسجود اوست — ہم عبادت عابد و معبود اوست — آفتاب و ماہتاب ہم نور او

موسیٰ و عیسیٰ صلیب و طور او — لامکان اندر مکان پرتو فگن — از برائے ما و تو این ما و من

لامکان را ظل و سایہ ہم کجاست — این ہمہ بہر من و تو گشتہ راست — کنہ او در فہم کس آید کجا

عقل خود در فہم آن اشکستہ پا — عقل باحس است و حس آنجا کجاست — عقل و فہم و حس عالم پیش پاست

لامکان را کے جہت گفتن رواست — گر جہت باشد برائے او فناست — نے زمین نے آسمان آنجا نہ عرش

نے فلک نے بام نے گسترہ فرش — این ہمہ حادث و موہومی نمود — لامکان را کے بود این تار و پود

مظہر نورش مکان و ہم جہات — نور او باقی و فانے حادثات — کس بہ کنہ پاک او آگاہ نیست

عقل را ہم در رہ او راہ نیست — عالم و آدم زمین و آسمان — از علوم پاک او یک نکتہ دان

این موالید ثلاثہ پنج حس — کہ شمہ پنجے گفتہ اند اہل نفس — جملہ یک قطرہ ز بحر بیکران

کہ در و عرشند عرش و آسمان — آفتاب و ماہتاب نور بار — پیش نور او ہمہ ظلمت شعار

حکمت او را کسے داند چہ سان — کز قیاس دو ہم بر تر حکم آن — ابتدائیش ز ابتدا ہم ابتدا

انتہائیش را نباشد انتہا۔ — ز ابتداو ز انتہا پاک است او — اول و آخر ز ادراک است او

ظاہر و باطن وجود مطلق است — ہر چہ آید در نظر جملہ حق است — خاک آدم را چنان کرد آن ودود

کہ ملایک جملگی کردہ سجود — سجدۂ تعظیم نور پاک بود — کہ شدۂ مضمر درون خاک بود

نور نور آن شه هر دو جهان — پیشوائے انبیا و مرسلان — اے خدا از لطف راہ عشق دہ
کز ہمہ عالم چو ذرہ عشق بہ — عشق خود دہ تا رہم زاین و آن — زیر بار نفس گشتم بس گران
عشق تو حق است باقی ہا سخن — کن کرم یک ذرہ از علم لدن — بس تنہ شد جان من در راہ نفس
بیکیم از فضل خود فریاد رس — ہر دمے باشم بیاد تو غریق — استقامت دہ مرا در این طریق
تا طریقت در دلم ظاہر شرع — چون حقیقت اصل باقی ہیچ و فرع — این نمود ظاہری موہوم لاست
چون ہمہ فانی و باقی بس خداست — بے شک و بے شبہ یکذات خداست — ہر چہ در فہم تو آید جملہ لاست
ثم وجہ اللہ تا آید نظر — تو ز وجہ غیر و خود ممکن گذر — نور از ہر ذرہ چون کردہ ظہور
نیست غیر نور را و نزد یک و دور — ساغر وحدت بنوشی وانگہان — بادہ و ساقی نباشد درمیان
رائی و مرئی و آئینہ چو یک — این فنا باشد بدان بے ہیچ شک — یار در آئینہ دیدن شد شہود
بے خبر از سر و بودن شد وجود — عارفان و کاملان خود دیگر اند — در قرب و بعد او را کے خرند
پیش اوشان چونکہ قرب و بعد نیست — غیر رود سبل پرچد نیست — کے ز قرب و بعد ایشان دم زنند
کہ غریق بحر جمع الجمع اند — جمع و فرق آمد مقام عارفان — فرق بعد جمع جائے کاملان
عاشقان زین ہر دو در عشقند غرق — بے خبر از این و آن و جمع و فرق — توبہ توبہ مے کنی تو از زبان
توبہ زین توبہ بباید کردہ ان — غوث در عالم یکے میدان مدام — از طفیلش دیگران یابند کام
ہر چہ ہست از ذرہ تا آفتاب — جملگی از مہر او شد کامیاب — پس چنین مرشد بعالم نادر است
در ربود از قدرتش او قادر است — ہان بکن اول دلت را صیقلی — ہمچو آئینہ خفی و ہم جلی
اندرو آید نظر صافی چو حور — تا نماند اندران وہم و قصور — بعد ازان کہ نور زرد آید نظر
کار کن در شوق دل رو پیشتر — نور نور زرد باشد نور دل — چون بہ بینی سعی کن آن را مہل
خاکسارم من ولے دارم امید — کز طفیل مرشدان روز سعید — بینم و الحوار جملہ طے کنم
روز و شب من یاد دے باد دے کنم — لیکہ بد کارم ولے آتش بہ دل — زیر خاکستر نہان در جان و دل
نیک بختان را بود افعال نیک — عاصیان را تو کنی احوال نیک — از ہوا و ہوس تو پاک کن
غیر تو کس نیست شد کوتاہ سخن — ثم وجہ اللہ باشد در نظر — غیر تو ہرگز نباشد جلوہ گر
ہر کہ باشد اہل دل او ہست مرد — دیگران باشند پیش ہمچو گرد — دیدن دیدار شان چون طاعت است
زائد از عمر است گر چہ ساعت است — نیست شو اول کہ تا یابی مراد — بعد فانی ہستی باقی دہاد
خوشتین را او لگا بے خویش کن — بعدہ یکذرہ پارا پیش کن — یکقدم از ہستی فانی گذر

تا بقا باقی و او آید نظر — خویشتن را از تعلق پاک کن — جان و تن را در رهِ او خاک کن
چون غبار خاک تو پران شود — هر چه خواهی بعدهٔ تو آن شود — نیست کن خود را و اول نیست شو
تا ترا هستی دهد خود نور وضو — کہ بآن نور و ضیا کاری کنی — کارهائے سیر و اسرارے کنی
دل بہ باقی بستن عین دعاست — کن عطا یا رب ہمیشہ این دعاست — کار تو با حکمت بے علت است
تو بحکمت هائے خود مے گیر دست — برگ برگ و ذرّہ ذرّہ از وجود — روز و شب بر درگہِ تو در سجود
چون کہ فرمودی تو کن موجود شد — آنچہ بُد نابود جمله بود شد — نور نورِ تست جمله سایه اند
غیر نورِ تو همه بے پایه اند — عشق عشق تست دیگر ها گناه — عاشق تو کے کند بر کس نگاه
کس بدل همسر ندارد حیرت است — از دو گرها مهر جویم غیرت است — طالع بیدار کن از مهر وجود
تا ز میدان گوئے را بتوان ربود — تو قدیمی واجب و هم بے نشان — از کمال بے نشانی خود عیان
چشم را از نور خورشید سما — خیر گے آید چو با صد تو تیا — خالق خورشید را کے چشم سر
خود کجا بیند کجا آید نظر — دیدن دیدار کار چشم دل — بلکه دل در دیدنش بس منفعل
چشم پاک احمد مختار بین — دید چشم سر چو رب العالمین — هم غضب هم خشم بهر این خودی ست
چون خودی شد باز کار خشم چیست — جمله اسماء و صفات ذات پاک — مضمر آمد در تن یکمشت خاک
خاک را چون از نظر او پاک کرد — غرتش بخشید بس چالاک کرد — تاج کرّمنا در آ بخشید حق
ز انکرم از جمله گے برده سبق — آدم مسجود شد ز ان نور پاک — ورنه کے مسجود مے گردید خاک
گنج در خاک است بے جاے دگر — هم درو هم لعل و گوهر زو نگر — خاک آمد امهات جمله چیز
عالم آباشده افلاک نیز — از تحمل هائے خود این یافته ست — آفتاب قدر بر وے تافته ست
خاک را عاجز چو دید آن رب پاک — پس امانت را سپرد او خود بخاک — خاک شو تا پاک گردی از هوس
تا چو لعل تابناک آری نفس — هستی و بودی و خواهی بود تو — غیر تو موجود نے موجود تو
از ازل هم تا ابد هر چه که هست — ز امر و حکم تو همه خود نقش بست — هر چه بینم در میان شش جهات
گشته جمله راز تو هم بر دوات — هم ورائے شش جهت چیزے که هست — هست گشته جمله از هستیت هست
غیرت تو غیر را نگذاشتت — عین جمله خود تو ئی چیزے که هست — تا که باشد قال من با حال جفت
قال بے حالی کجا آید درست — محو کن در نور ذات بے مثال — تا شود حاصل مقام و جمله حال
محو در ذات احد بعد از صفات — چون شود سالک نماند فیض ذات — طور و قلب و روح گشته جمله گم
ثم بے سمع و بے بصر لکم — وحدت اندر کثرت آید جلوه گر — چون کنی در آئینه خانه نظر

تا در ان مرئی نہ بینی غیر خود
گرچہ باشد آئینہ بے حد و عد
در ہمہ ہا غیر تو موجود نیست

تو یکے باقی ہمہ وہم و شکست
عکس چون با منعکس ہویت شد
ہستیٔ وہمی ہمہ بشکست شد

این مقام عارفان با کمال
من چہ چیزم کز زنم دم این مقال
مدتے ماندم حضور اولیا

لیک بخشتہ بود سنگ رہ مرا
ذرّہ حاصل نشد زان آفتاب
گرچہ لطف شان بمن بُد چون سحاب

شورہ خاکے کے گل افشانی کند
سینبل و ریحان نروید جاے بد
دل کباب م سینہ چاکم زان سبب

گر بگیرد دست من الطاف رب
باز گردم ساعدشہ جائے من
در نہ چون زاغ و زغن ماوائے من

قال را بگزار ایہ پوش حال کن
چون سبب خود نیست کو تا ہا این سخن
پس امید من بتو والبتہ است

در دلم لا تقنطو وارستہ است
ہائے و ہوئے او بو دبے ہائے و ہو
در فنائے خود بقائے او بجو

چون فنا شد ذات فانی در احد
خود دورا باشد ازل تا ہم ابد
غیر او خود اول و آخر کجا

ظاہر و باطن چو آن را شد سزا
ذات پاک او منزہ از چگون
وصف او را لم یزل و لا یعلمون

اوّل آمد اولش بے ابتدا
آخر آمد آخرش بے انتہا
حضرت محمد وم خوش فرمودہ اند

مسلک معنے عجب پیمودہ اند
اوست اول اولش بے ابتدا
اوست آخر آخرش لا انتہا

این کلام کاطلان نجد و بر
در کتاب تحفہ آمد سر بسر
گرچہ بد کارم ولے دارم امید

کہ بپاس شان شود رویم سفید
عاشقار و عشق را در دا زہ زن
کہ رہا نداز ہمہ رنج و محن

عشق جوشد در دل کو صادق است
جملہ علت را حکیم صادق است
ہر کہ عاشق شد شود بیگانہ خویش

از خود و ز جملہ عالم رفتہ پیش
عشق را با ما و تو چون کار نیست
در من و ما و تو توئی ہرگز ما لیست

عشق گنجد در دل کو عشق جوست
آن دل خود عرش حق سبحانہ ہست
جملہ عالم ہست گشت از عشق پاک

جاذب آتش ہوا و آب و خاک
جذب عشق است آسمان و ہم زمین
بے ستون بر پا شدہ چرخ برین

شد معلق در میان این و آن
این ہمہ اسرار حق از عشق دان
عشق را حق بہر ترکیب جہان

آفریدہ تا کند ساماں آن
ہم موالید ثلاثہ جملگی
از طفیل عشق با ہم ہم تگی

عشق خود نقاش نقش خویشتن
پس سوائے عشق بر دیگر متن
در دو عشق و عاشقی چون لا دو است

لیک بہر اولیا خود کیمیاست
اتفاق قوم باشد کار قوم
اے خدا بیدار کن ما را ز قوم

نوم غفلت سر بسر بیہودگی است
در چنین غفلت کجا آسودگی است
غفلت از حد در گذشتہ کے یم

فضل کن اے صاحب جود عمیم
چارہ سازی کن کہ اسلام درست
باز گرد و از کرمہائے تو چیست

دشمنان در این زمان چیرہ شدند
مومنان از بیکسی خیرہ شدند
پردہ غفلت بر افگن از دو چشم

تا به بربادی خود آرند خشم گرچه تدبیر است کار این جهان لیک تقدیر است کار آسمان کنان

کار جمله بند تقدیر است و بس در پس تدبیر جان دادن هوس

گر کند تقدیر کار راستی راست گردد چاره ها چون خواستی

ذکر مؤلف و کیفیت ترتیب این کتاب

خاکسار جهان میرزا محمد عبدالقادر خان عرف میرزا محمد آغاجان ابن میرزا احمد جان ابن میرزا شاه محمد خان آقه باش قاجار کابلی در سونکهڑه واقع مالوه متولد شدو در حجر تربیت والد مرحوم بسن شعور رسیده وهم ازان جناب تعلیم علوم یافته وهموار ه بمطالعه کتب علوم وفنون مختلفه مشغول بودم وبالخصوص از کتب علم تواریخ رغبت تمام میدارم هرچند سعی کردم نسخه که از ان احوال جمیع سلاطین مغول دریکجا توان یافت وامتیاز اقوام وخاندان های این قوم توان دانست نیافتم ودیدم که غلط فهمی های بسیار در اقوام مغول واقع شده اند که سلاطین گورکانیه را جغتائیه می نویسند وقزلباش را قومے از مغلیه پندارند وتاجک را نیز از خاندانهائے مغول شمارند لهذا کمر همت به ترتیب این اوراق کمر از احوال قوم مغلیه وسلاطین وخوانین وامرائے این قوم مکشف گردد چست بستم والحمد لله که بمنت بسیار این نسخه را باختتام رسانیدم اگرچه در ایام ترتیب این اوراق موانعات بسیار در پیش آمد چنانچه مجملے ازان ها در ذیل مے نگارم لهذا قصورے بسیار در ترتیب این کتاب رو نما گردیده وخواست بنده بظهور نرسیده اما بهر طور یکه توانستم از کتب هائے معتبره وجمعیه اقوام مغول واسماے سرداران ایشان وکوائف بادشاهان بالاجمال بهرسانیده در این نسخه آوردم تا این غلطی ها مرتفع شوند واقوام مغلیه از همدگر ممیز گردند چون کتابے که کل اقوام مغل را محیط باشد در هندوستان بهم نرسید لهذا احوال بسیارے از قبائل مغول در پرده اختفا ماند ناظرین گمان نه برند که در مغلیه همین اقوام خواهند بود که بنده در این کتاب آورده بلکه خاندانهائے بسیار وقبائل شمار اند که بنده بسبب نیافتن نسخه که حالات آنها واضح کند از تحریر وتقریر ایشان عاجز ماند ما قبائلے که بنده بذکر آنها پرداخته است وبه تشریح تفصیل حالات ایشان را واضح تر ساخته اصل اصول بیخ وبنیاد مغول اند دیگر جمله خاندانها از همین اقوام عظیم الشان پیدا شده اند چون احوال دیگر اوباقات را چنانکه باید نه یافتم ناچار بر حالاتے که پے بران بردم اکتفا ساختم وکوائف سلاطین مغلیه هم به شرح وبسط آوردن نتوانستم چون علماے نامدار وفضلاے روزگار در حالات هریکے از ایشان مجلدات پرداخته اند وکوائف حرب وضرب وظلم وستم وداد ودهش آنها را مفصل ساخته تفصیل وترتیم آن تحصیل حاصل است وغرض این خاکسار امتیاز اقوام وارتفاع غلط فهمی های خاص وعام بود دیدم احوال سلاطین عظام مے خواستم بروقائعے که ذکر آن در تحت احاطے بادشاهان ضرور بود اکتفا رفت چون این هرزه سرا از مایه

علم فضل کہ برائے رنگینی عبارت و لطافت اشارت در کار است بے بہرہ است بے ربطی عبارت را چہ عذر آرد و نا موزونی
اشارت را چہ حیلہ بر نگارد اما چون ترتیب این اوراق آغاز نمودم در ہمان ایام در ستیم شوال سنہ اثنی عشر و ثلثمایہ و الف
ہجری مطابق سنہ یکہزار ہشتصد و نود و پنج عیسوی کتخدائی این خاکسار با دختر غلام رسول خان افغان واقع شد و نسب
غلام رسول خان بہ بہرام خان میرسد و بہرام خان از قوم باخیل بود و باخیل قومیست در میان افاغنہ و بہرام خان خاندان
او در کابل معزز مے بود در عہد سلطان محمد شاہ گورکان ہندوستان آمدہ در سلک رفقائے علی محمد خان کہ بانی ریاست رامپور
بود منسلک گردید الغرض بدین سبب چندے در نوشتن این کتاب تاخیر رو نمود گشتہ بعد ازان اکثر اسفار بہ تعلق کار و بار پیش
آمد ندو طبیعت را از کروبات زمانہ فرصتے حاصل نشد و ہر چہ نوشتہ میشد بعجلت و پریشانی نگاشتہ میشد در اواخر
سنہ ۱۸۹۵ء بعارضہ بخار مدتے مبتلا شدہ مدتے این مرض بیکار کردہ در اوائل ۱۸۹۶ء موافق سنہ ثلث عشر و ثلثمایہ و الف
ہجری در عوارض گوناگون و ضعف دماغ و غشی وغیرہ مبتلا شدم و در این سال چند روزے این عارضہ رو بہ تخفیف مے نہاد و
روزے چند بار دگر عود مے نمود با وجود این چنین حالت و ہجوم کار سرکار کہ در این حال ہم بندہ را ازان چارہ نبود چون فرصت
و اقامت دست سید اد بہ تحریر این اوراق مے پرداختم و بہ کج رو مج زبانی مطالب را ادا ساختم تا در ۱۸۹۷ء بار دگر بمرض عام
مبتلا گردیدہ و چون ازان خلاصی یافتم عوارض سابقہ یعنی ضعف قلب و دماغ و غشی وغیرہ روز آور زندو از کیم
محرم سنہ خمس عشر و ثلثمایہ و الف ہجری بر بستر علالت و ناتوانی افتادم و سر بر بالین رنجوری نہادم ہر چند در علاج و
تداوی کوشیدم سود نے ندیدم و از بحر بلا بہ ساحل شفا نرسیدم و ہنوز بر بستر علالت افتادہ بودم و پہلو بر بستر ناتوانی نہادہ کہ
بتاریخ غرہ ربیع الثانی سنہ خمس عشر و ثلثمایہ و الف ہجری مطابق ۳۱ اگست ۱۸۹۷ء والد ماجد خلد مکان منشی میرزا احمد جان
قاجار کابلی کہ علاوہ از ضعف پیری و عوارض ہائے مختلفہ از فکر علالت و ناتوانی این فقیر خیلے دل شکستہ و از پس غمزدہ بود
و بہ جوش محبت بصدق اہل خویش و صحت این درویش از درگاہ رب العزت مسئلت مے نمود در جوار رحمت ایزدی
خرامید صدمۂ کہ از مفارقت این چنین پدر مہربان کہ ہم پدر و ہم استاد و عاشق بندہ بود بر قلب ضعیف بندہ رسید کہ بگفتن نہ
آرد و بہ نوشتن نہ گنجد و در ہمین زمان از جانب سرکار گوالیار پیمائش ممالک محروسہ اش جاری گردیدہ چون این ریاست
ہم ماتحت و باجگذار دربار عالیجاہ موصوف است لہذا اکثر معاملات این ریاست ہم صورت اہمیت پذیرفتند و بار کار ریاست
کہ الحال از ارتحال والد مغفور بالکلیہ بر سر این فقیر بود و با وجود بیماری و علالت لاچاری کہ طاقت برخاستن از بستر ندا شتم
و ہمت بروبستی کار ہائے ریاست نگماشتم و باین حالت مجبوری و معذوری نکشیدہ بر بستر علالت بر نشستم و میان ہمت را
چست بستم اگرچہ برائے بندہ بلاہا از آسمان مے بارید آفت ہا از زمین مے روئید کہ بکطرف صدمۂ انتقال والد مرحوم
و از دگر سو شدت مرض شوم و حالت نازک کہ جملہ اقربا و احبا امید ہا از صحت بریدہ بودند و با قتضائے ہمت از کار و بار
خود بالقطع نظر کردہ نزد بندہ رسیدہ بودند علاوہ ازاین فکر ہائے انتظام امور خانہ داری ہمتر از و برین تشاویش مہمات سرکاری

الغرض ہجوم یاس و حرمان الامان و اثر دحام ہراس و آلام پناہ بہ یزدان اما چون ایزد تعالیٰ یاور بود و دعائے والد مغفور
کہ صوفی صافی طریق و فقیر صاحب تحقیق بود ناصر مشکلہا ہمہ آسان گردیدند و کارہا درست شدند و بالآخر رفتہ
رفتہ حضرت باری تعالیٰ محض بفضل و رحم خویش بندہ را شفا کرامت فرمود و در این بیماری عمدہ حکمائے زمان و زبدہ
اطبائے دوران حکیم حبیب النبی صاحب طبیب ریاست جاورہ مہربانی و شفقت بسیار فرمودہ بہ علاج و تدبیر سعی نامودہ و
باری تعالیٰ بالعلاج آن جناب صحت داد و اگرچہ ضعف و بقایائے آن مرض تا الکنون باقیست کہ قوت و طبیعت اصلی بنیادہ
الحمد ہزار شکر کہ احوال از بستر علالت برخاستم و بکار و بار خویش پرداختم و چون ٹھاکر لعل سنگھ بہادر والئی سونکھڑہ بعد
ارتحال والد مرحوم این بندہ را بجائے آن جناب مامور فرمود و خاطر و دلدار یہائے بندہ بیش از پیش نمودہ اعزاز و اکرام
را از حالت سابق افزود و الحمد للہ تعالیٰ کہ اکثر کارہائے این ریاست را ایزد تعالیٰ محض بفضل و کرم خویش حسب مرام
رئیس و ریاست بانجام رسانیدہ این ہیچمدان را در میان بہانہ ساختہ در اماثل و اقران نامور گردانید و بعد ازین چون در
۱۸۹۸ء مہاراجہ عالی جاہ مادھو راؤ سندھیہ بہادر والی ریاست عالیہ گوالیار بہ ملک ملوہ خرامید بندہ را مہراجی ٹھاکر
صاحب سونکھڑ بہ مہاراجہ عالیشان و عالیجاہ موقع حصول ملازمت حاصل گردید و بقیہ حیات ریاست را زبانی بعرض رسانیدم
و آن عالیجاہ ہم بکمال عدالت و انصاف قبول فرمودہ احکام مطابق مرام اصدار نمود و از کوائف و محن خاندان این ہیچمدان
دریافتہ و چٹھی جنرل ڈیلی ایجنٹ گورنر جنرل بہادر سنٹرل انڈیا کہ بہ والد مرحوم دادہ بود دیدہ نہایت التفات الطاف
خسروانہ مبذول فرمود از ہر در سخن راندہ بندہ را سرافراز نمود و بار دگر در ۱۸۹۹ء بمقام مندسور بملازمت مہاراجہ
عالیشان عالیجاہ رسیدم و بیش از پیش عنایت خسروانہ فرمود و قدر و منزلت این ذرہ بے مقدار را افزود۔ و ہمچنین با دیگر
حکام و صاحبان و رؤسا ملاقات ہا میسر آمدہ چنانچہ با کرنل ڈبلیو کی بارا ایجنٹ نواب گورنر جنرل بہادر سنٹرل انڈیا و رسیلانہ
مہراجی ٹھاکر صاحب موقع حصول ملازمت گردیدہ آن صاحب جلیل الشان بملاحظہ چٹھی جنرل ایجنٹ۔ ڈی۔ ٹی فین نوازش و التفات
فرمود و کپتن ڈبلیو ایم کیوبٹ صاحب بہادر پولیٹیکل ایجنٹ ملوہ ہم عنایت ہا فرمودہ چٹھی شعر بتعریف لیاقت و خوش اخلاقی
بندہ عنایت نمود۔ الغرض اکثر حکام و الاشان و رؤسائے عالی مکان و صاحبان انگریز بملاحظہ چٹھیات سابقہ و اتحاد و
واقفی از والد مرحوم و خاندان بندہ و بعائنہ کارہائے موجودہ و ماہری از کارگذاری لطف و عنایت از بندہ دریغ نفرمودند
الحمد للہ کہ تا الکنون جملہ کار و بار ریاست حسب مراد انصرام یافتہ اند و ایزد تعالیٰ این بندہ را در تاریخ چہار دہم رجب المرجب
سنہ سبع عشر و مائتین و الف ہجری پسرے کرامت فرمود کہ موسوم بہ میرزا خان محمد جان عرف خانی میرزا گردید ایزد تعالیٰ
او را عمر طبعی عنایت فرماید و بپروی دوستان خود نصیبش کند۔ الغرض لوجوہات چند در چند در درستی و اتمام این اوراق
تعویق بسیار رو دادہ و بعد از فراہم آوردن این حالات فرصت درست کردن و ربط دادن عبارت دست نداد
کہ این اول مسودہ ایست کہ قلم بر داشتہ نوشتہ ام و الکنون نہ دماغ راقوت است کہ نقل دیگر کردہ درستی مطالب مضامین

ساخته شود و نه بنده را آن قدر فرصت که باین کار پرداخته شود اما در صحت حالات و اسمای چندان جد و جهد نموده ام که امید وارم
که دراین باب ملزم نخواهم شد چون مقصد اصلی باین بنده نوشتن حالات و اسمائے امرا بالفاظ صحیح و عبارت صاف و صریح
بود لهذا بسبب آنکه عبارتم رنگین و مضامینم دلنشین نیست هیچ ملالتے ندارم و این عوارض و حوادث و عدیم الفرصتی را پردهٔ بے
بضاعتی خویش از سرمایهٔ علم و فضل نموده امید وارم که صاحبدلان صبیح نفس و سخن سنجان دقیقه رس این عذر ناشائسته را
بکرم جبلی خویش پذیرند و خطائے این عاصی را نگیرند و دراین وقت این خاکسار سی مرحله از منازل زندگی طے نموده است
اما افسوس که عمر گذشته بر باد رفت و هیچ حاصلے نشد چه اصل کار محبت و معرفت ایزد بے چون است و سرو شدن دل از
مهر دنیائے دون و ایزد تعالی انسان را برائے همین نعمت آفریده است و ازمیان مخلوقات بعشق خود گزیده و دلے که این سوز
در خود ندارد بیش از تودهٔ گل نیست و کسے که همت بحصول این نعمت نگمارد او را خود دل نے چون مقرر است که سه گر نخواستی
داد نه دادے خواست + لهذا امید وارم که حق سبحانه تعالی بتصدق حبیب پاک خود این فقیر را ضائع نگذارد و بطفیل محبت
بادوستان خویش ازین سعادت محروم ندارد که بخشش او را حاجت باستحقاق و عطائے او را ضرورت طلب هم نیست و
آن چنان کریم بے نیاز است و در اندک نغرش از بالائے آسمان عزت بر زمین نکبت رساند همچنین او کریم بے انباز است
که به رحمت بے سبب دست مغروق گرداب بلا را بگیرد و از قعر ضلالت در یک چشم زدن بر عرش هدایت و نهایت تمکن گرداند
بقولے سه این شود که مرکب مردان راه را + در سنگلاخ بادیه پے ها بریده اند + نومید هم مباش که روزان بادهٔ نوش +
ناگه بمیکده ش بمنزل رسیده اند + فقط +

قحط سمت ۱۹۵۶ هندی

موافق سنه سبع عشر و ثلثمائیه والف هجری

چون در سال مذکور در بلاد هندوستان و خصوصاً در مالوه خشکسالی و قحطے عظیم واقع شد که در تواریخ هم از چند صد سال این
چنین وبال و نکال دیده و نشنوا ز کهن سالان زمانه دیده هم شنیده نه گشت لهذا مناسب دیدم که احوال او بالاجمال بادیگر
واقعاتے که دراین یکدو سال واقع شده اند در آخر این اوراق بر نگارم مخفی مباد که در سمت ۱۹۵۶ بکرمی که مطابق سنه سبع
عشر و ثلثمائیه والف هجری و ۱۸۹۹ء واقع شد در بیشتر حصص ممالک هندوستان خصوصاً در ملک مالوه خشکسالی عظیم واقع شد
و در اوائل برشکال یک بار انے که باعتبار آن مردم تخم پاشیدند ما بعد ازین تمام موسم برشکال باران نبارید و زراعت هائے
خریف تمامی خشک گردیدند و از بیخ خود تخم ریزی هم نشده آب هائے تالاب و چاه و چشمه هائے روان ناپدید گردیدند هزار

در ہزار زن و مرد از بلائے گرسنگی و بے قوتی در سر راہ ہا و آبادیہا و جنگل ہا مردند کہ نعش ہائے ایشان را کلاغ ہم نخورد و مند چرند و پرند و وحوش و طیور بشمار سر در بحر فنا فرو بردند گرانی غلہ و تمامی اجناس بحدے رسید کہ مثل آن در مالوہ کسے نشان نمیدہد و علاوہ ازین بلا از اوائل تابستان وبائے ہیضہ در تمامی بلاد مالوہ شائع شدہ کسانیکہ استطاعت داشتند و از گرسنگی و نادارمی بے خطر بودند دراین آفت مبتلا شدہ خلق بے شمار از اعلے و ادنے سر در نقاب عدم کشیدند و ہیچ شہرے بلکہ محقر و بیہی ہم در تمامی مالوہ نماندہ کہ ازین سیل فنا غارت نگردیدہ و فریاد و فغان بنی نوع انسان باوج آسمان نرسیدہ باشد الغرض تا مدت پنج ماہ این بلاد و خطۂ مالوہ چون سیلاب فنا در تقلیل نفوس انسان تقصیر سے نکردہ قیامتے عظیم قایم بود معاذ اللہ منہا طرفہ سالے پر نحوست بود کہ مرگ انسان از مرگ پشہ و پشہ ہم حقیر تر گردید و از نابودی کاہ مواشی و مرکوب بے حساب سقط گشتند و طرفہ آن بود کہ چون برشکال سمت ۱۹۵۶ موافق بہ سنہ ثمان و عشر و مائتین و الف ہجری و سنہ ۱۹۰۱ عیسوی آغاز شد تا کیاہ دیگر آسمان چون سینۂ صافی دلان صاف ماندہ قطرۂ نہ بارید و ازین وجہ مخلوق را نوبت بجان دکار و باستخوان رسید اگرچہ شہنشاہ انگریزی بہادر در پرورش قحط زدگان و حفاظت رعایا و مخلوق خدا از ہلاکت آن چنان سعی موفورہ بعمل آوردند کہ مشیر ازان از حیز طاقت بشری خارج است و علاوہ از ممالک محاصرہ کہ دران ہر قسم انتظام ہائے خیرات خانہ و محتاج خانہ و کار ہائے امدادی و وسائل پرورش بہ نہایت اہتمام جاری بود در این مالوہ کہ قلمرو رؤسائے مختلف است فرمان دادند تا کہ ہر ریاست بقدر وسع و طاقت در حفاظت مساکین و پرورش دہاقین کوشد و در ہر طرف افسران عالی وقار بجہت نگرانی و دریافت انتظام این مہام مقرر و تعیین فرمودہ و مبالغ کلی از وجہ اعانہ و غیرہ برآوردہ دراین ملک صرف محتاجین نمودہ است و جملہ رؤسائے مالوہ ہم دراین کار سعی ہا فرمودند و زر ہائے خطیر صرف این کار نمودند و بہ بنائے محتاج خانہا و اجرائے کار ہائے کندیدگی چاہ و تالاب وغیرہ مخلوق بے حساب را از قعر ہلاکت بساحل نجات رسانیدند اما دراین امر مہاراجہ عالیجاہ مادھو راؤ سندیہ بہادر والی ریاست گوالیار آنچنان توجہ و سعے فرمودہ کہ بیشتر از آن ممکن نبود و تمامی محصول ہائے رعایا را بالکلیہ معاف کردہ در ہر ضلع و پرگنہ محتاج خانہ ہا قایم شدند و حکام معتبر معتمد را بہ نگرانی آنہا باز داشت کہ صبح و شام مساکین را طعام ہائے لذیذ خوراند و لباس ہائے لطیف پوشاند و دیگر خیرات و صدقات و وسائل پرورش مخلوق ہمیں نمط در سائر مملکت خود اجرا فرمود و مہدیں نزدیکی خان بہادر یار محمد خان مدار المہام جاورہ کہ بوجۂ نابالغی و صغیر سنی نواب افتخار الدولہ محمد افتخار علی خان والی جاورہ وزیر با اختیار است دراین سال انتظام قابل تعریف و توصیف نمودہ در ہر روی بنی نوع انسان و صرف خیرات و پرورش مخلوق از ریاست و اموال خاصہ خود و اجتماع اعانہ گوئے سبقت از امثال و اقران ربودہ اما صد ہزار شکر کہ ایزد تعالی بر مخلوق خود ترحم نمود و از ماہ ساون کہ دویم ماہ برشکال است مطابق جولائی در تمامی ملک مالوہ باران ہائے نافع نازل فرمود و تا الکنون کہ قریب بہ یک و نیم ماہ است باران ہائے شدید بارید ند کہ چشمہ ہائے جاری آن چنان بطغیانی رسید ند کہ در بیشتر مقامات موجب نقصانات گردید و

بارشے کہ دراین یک ونیم ماہ شدہ است ازمدت چندسال دراین نواح دیدہ نشدا کنون تمامی کاروبار زراعت آغاز مشدند و سبزہ ہا روئیدند و آبہا جاری گردیدند الحمد للہ علی احسانہ اما دیگر واقعات این ایام آنکہ سرکار انگریزی را با اہالیان ٹرانسوال کہ قومے از صیبائیان اند نزاعی دست دادہ و منتج بہ محاربہ گردید واول اہالیان ٹرانسوال ہجوم آوردہ بعضے افواج انگریزی را مقہور و در اکثر معارک منظفر و منصور گردیدند اما بالآخر لارڈ کچنر و جنرل رابرٹ کہ از سپہ سالاران انگلستان بمزید جرأت و تدبیر موصوف اند بحرب قوم بوئر یعنے ٹرانسوالیان شدند و ہر دو سردار نامدار بعد از محاربات قوی قوم بوئر را شکستند و بر ممالک ایشان دست یافتند و سٹر کرو گر کہ نائب السلطنت قوم بوئر است پشت بمعرکہ دادہ گریخت اگرچہ تا ہنوز در ٹرانسوال محاربات قایم و عساکر مقیم اند اما صاحب نظران دوربین مے دانند کہ آتشے کہ بہ بادسیمین ترغیب و فسون کاری کروگر شعلہ زن شدہ بود بہ آب یاری شمشیر دلیران انگلیشیہ بطقی گردید و اخگرے چند کہ ماندہ اند آنہا را اعتبارے نیست امامدت این محاربہ امتدادے بیرون از قیاس کشید چہ ٹرانسوال صوبۂ مختصر است و محتشر قوتے و جنگ اودر مقابلہ شہنشاہ انگریزی حکم جنگ معوہ با بازدارد و اہل الرائے گمان مے برند کہ ٹرانسوال را ایام دیار بر سر رسیدہ اند و روز دولتش مبدل بشام نکبت گردیدہ و در اندک زد و خوردے چون پشہ در پائے پیل نابود خواہد شد اما چون اہالیان ٹرانسوال در فنون جنگ و قواعد توپ و تفنگ، باسلطنت ہائے کلان برابری داشتند تا دیری پائے استقامت افشردند و اگرچہ گوئے سبقت از میدان نہ بردند اما ہمین قدر جنگ کہ کردند موجب تعجب گردید ہر کیف ہنوز کہ این معاملہ الفصال نیافتہ بود کہ معاملہ دیگر پیدا شد یعنی در سلطنت چین کہ از اعاظم دول عالم است بغاوتے و غدرے ہویدا شد و فغفور چین از اولاد تاتار خان است و تاتار خان برادر مغول خان بود و سلطنت چین از زمان حضرت یافث تا کنون از خاندان تاتار یا مغول بیرون نرفتہ و اگرچہ تا چندے عنان مملکت مذکور در دست سلاطین مغول آمدہ بود اما بار دگر در قبضۂ تاتار رسید و دست مغول از تصرف چین کوتاہ گردید و این حکایات در اوراق ماسبق گذشتہ اند و در مملکت چین مغولان بسیار توطن دارند۔ الغرض قوم مکبسر از ولایت چین اند سر بہ بغاوت برداشتند و اعلام غدر برافراشتند و وکلائے دول یورپ بگرفتند تا ہنوز خبے تحقیق ازان نارسیدہ کہ وکلا جائے حیات در بردارند یا از قید ہستی رستند بالجملہ بدین سبب جملہ دول یورپ در جوش و خروش آمدند و سلطنت ہائے روس، و فرانس و انگلستان و جرمن و اطالیا و آسٹریا و امریکہ و جاپان آمادہ جنگ و حرب گردیدند و جہازہائے آراستہ در ممالک چین فرستادند چون سلطنت چین را در ہمین نزدیکی با بادشاہ جاپان نزاعے واقع شدہ بود و بسبب آنکہ چین را از مدتے با ہیچ یکے از سلاطین نوبت بمقابلہ نرسیدہ بود و سامان جنگ پیکار و تدابیر قواعد کار زار نداشت با وجود آنکہ جاپان از روئے وسعت سلطنت و قوت دولت پیش او کم پشہ پا پیل داشت دولت چین شکست ہائے فاحش خوردہ اکثر ممالک او از دست تصرفش بدر رفت و سلطنت روس در میان آمدہ ہر دو را صلح داد امادر عوض این صلح و ضمانت زر مصارف جنگ کہ بجاپان دادن مقرر بود فوائد ہائے تجارتی و

مداخلت بسیار در دولت چین حاصل کرده چون ازین جنگ قوت و استعداد چین بموازنه رسید و در نظر دول یورپ سبک گردید
دول یورپ را رگ حرص و آز جنبیده در پی آن بودند که بهر طور سے که میسر گردد مداخلت در ملک چین نمایند و فوائد سے ازان
حاصل فرمایند و این حیله عمده بدست آورده جمله دول بالاتفاق قاصد خرابی و تباهی او گردیدند اما در این زمان که قوم بکسر در چین
یاغی شده اند وجه بغاوت ایشان هم ناگواری مداخلت اجانب است و جملا اقوام تاتار و مغل و جمیع سکنای مملکت چین ازین دره
سلطان و غیر فلک و ازین غدر و فساد با کسر کیل گشته اند و افواج دول یورپ را چند مقابله و معرکه با چینیان اتفاق افتاده
و چینیان به نهایت دلیری و مردانگی قدم شجاعت افشرده و گوے سبقت از میدان برده دول یورپ که احتمال این چنین جرأت
جسارت نداشتند بتعجب آمده و نستند که الحال چین آن علواے بے دود نمانده که در وقت معرکه جاپان بود الغرض
افواج دول یورپ بالاشتراک به پائے تخت چین که پیکین نام دارد قاصد شده اند و چینیان هم در مدافعت و ممانعت میکوشند
دیده باید کرد انجام این فساد عظیم چه مے شود اما چون هشت سلطنت عظیم الشان بقصد چین میان کمین بسته اند چین تنها تا کجا
خود را صیانت خواهد نمود و غائبه دول یورپ و تباهی و بربادی چین یقینے است اما به اتفاق جمله رعایائے چین معامله سخت
شده ظاهر است که بازک زور و خورد سے و سهل و تسبر دے چینیان اول و تسخیر نخواهند گردید و هم احتمال دارد که دول یورپ را در
تقسیم فوائد حصص و تجاویز حرب و جنگ و صرف محارب به غیره امور باهم اختلافے واقع شود و چین را گذاشته باهم آویزند در
این صورت البته چین از تباهی محفوظ ماند ۵ به بینیم تا کردگار جهان ☆ در این آشکارا چه دارد نهان ☆ اما در این
دور هشتیر ربع مسکون به بخت تصرف سلاطین عیسائی در آمده است و بادشاهان دیگر مذاهب چند کس مثل مینیو سلاطین
عیسائی نگر بر کمین ایشان بسته اند و منتظر موقع فرصت در کمین نشسته اعظم و اعدل شهنشاهان اسلام در این دور سلطان المعظم
خاقان المکرم سلطان عبد الحمید خان عثمانی ترک سلطان روم است که علاوه از ممالک اسلام و آسیا بسیارے از دیار یورپ
در تحت تصرف دارد و جمله اهل اسلام سنّی مذهب آن جناب را خلافت و امارت مسلمین قبول نموده اند و اگرچه سلطان المعظم به
فهم و کیاست خویش و جانبازی و شجاعت قوم ترک شوکت سلطنت را نگهداشته است اما سلاطین عیسائی همواره در تضعیف او
و تقویت صوبه هائے عیسائی که زیر حکومت دولت عثمانیه مے باشند سعی ها مے نمایند چنانچه نگاشته شد که در معاملات آرمینیا
دول یورپ بالاتفاق سلطان المعظم را بر تقبیل اصلاحهائے مجوزه خویش مجبور مے نمودند و الحال در ایان انگلستان بیشتر ازهمه در
این امر ساعی بود ند و چون سلطان المعظم اصلاحهائے مجوزه را قبول نکرد تجویز جنگ با دولت عثمانیه کردند اما چون سلطنت روس و
فرانس بخیال مصلحت خود ها سر از شمولیت این کار باز زدند و یک سلطنت از جمله دول یورپ بالانفراد خود را مرد میدان سلطنت
عثمانیه نمے دانند چار و ناچار بسبب نا اتفاقی دُوَل جنگ موقوف ماند و همچنین در معامله کریٹ سلطنت یونان آنکه بارها
ضربدست دلیران ترک را دیده بود به بیشه شیر نیستان رفت ایشان از میدان رمیده اما باعتماد اتفاق سلاطین یورپ با سلطنت
عثمانیه در آویخت و آخر الامر به مقابله با شیران ترک نیاورده گریخت و بهادران ترک در اندک مدت ممالک او را تصرف برآورده

چون سلاطین یورپ این عالت را دیدند و بر فنای یونان یقین گردید ندفی الفور در میان آمده و تمامی ممالک مفتوحه اش باز گرفتند و سلطنت عثمانیه را از نتیجهٔ فتح و ظفر محروم گردانیدند و با این همه در کریت و آرمینیا اصلاحهائے مجوزه خود از سلطان المعظم جاری نمانیدند و لو بت ظلم در کریت بدانجا رسید که بیشتر مسلمانان ترک وطن کرده به دیگر دیار اسلام مهاجرت گزیدند بهر کیف حق سبحانهٔ تعالی سلطان المعظم را در حفاظت خود داشته ترقی عمر و دولت و اقبال عطا فرماید که ملاذ المسلمین و کهف المومنین است اما اکنون سلطنت عثمانیه هم در قوت جنگی و مالی و انتظام ملکی و بنائے مدارس حربیه و صناعیه و علوم و فنون مختلفه و از دیاد وسایل آمد و داخل و ساختن ادوات و آلات حرب و جهاز ائے جنگی و بنائے ریلوئے جدید وغیره امور خیلے ترقی فرموده است و روز بروز ترقی و تقویت او در افزونی است و این همه از عنایت یزدانی است و عقل و انتظام حضرت سلطانی و دیگر از همدهٔ خواقین اسلام و زبدهٔ سلاطین و الامقام مظفر الدین شاه قاجار شهنشاه ایران است و اگرچه سلطنت ایران در کثرت خزائن و دفائن و بسیارے زر و لشکر مشهور و ممتاز است اما چون بهمه گی روس افتاده است و این خود ظاهر است که سلطنت روس چقدر در توسیع ملک خود آماده است همواره بکمین سلطنت ایران حرسها الله عن الآفات الزمان نشسته است و کمر بمداخلت آن ممالک محکم بسته اما شهنشاه ایران بادشاه کجکلاه میرزا مظفر الدین شاه قاجار بادشاهے دوربین است و شهنشاهے والا تمکین و الوالعزم زمانه ناهنجار نسخاط آورده است و پے به مکائد اعدا و کید اجانب برده و در ترقی هر صیغهٔ جنگی و ملکی و ملی معروف است و بحفاظت سلطنت خود شغوف و اگرچه در زمانه سابق در میان ترکان و ایرانیان از عهد سلاطین صفویه سادات شاهان ایران مخالفت ها و مناقشه ها در میان آمده اند و شاهان قاجار نیز بوجه آنکه مذهب تشیع داشته اند با سلاطین روم که سنی مذهب بوده اند اعلام مخالفت برافراشته اند و باهمه گر صفائی خواطر نداشته اما اکنون که سریر خلافت بوجود همایون غازی عبد الحمید خان سلطان روم آراسته است و اورنگ سلطنت بذات مبارک بادشاه کجکلاه مظفر الدین شاه قاجار دارائے ایران پیراسته هر دو سلاطین نامدار مائل باتفاق و آماده اتحاد و وفاق گردیدند و ابواب مراسلت مشتمل بر موافقت مفتوح فرمودند و باهمه گر وعده ابتدا و بوقت ضرورت نمودند و الحال که شهنشاه ایران به سیر یورپ برآمده اول به روس تشریف برده و از انجا به فرانس نزول اجلال فرموده مقرر است که در اثنائے این سفر به قسطنطنیه هم رونق افروز شود و این هر دو نیرین سپهر شهنشهی در تحت برج قران فرمایند و ملاقات دوستانه کرده بنیاد اسلام را مستحکم نمایند تا به اتفاق این دو سلطنت ارکان اسلام را قوتے و وجود مسلمانی را قدرتے حاصل باشد و رنه هرگاه که دول عیسائی بیخ مسلمانی از سرزمین حکومت برکنند کدورت و مخالفت باهمی شیعه و سنی کجا خواهد ماند و در این زمان واجب بلکه فرض است که جمیع متعددهٔ دولت اسلامیه نهال مخاصمت خود را از زمین قلوب برآرند و از سر صدق و راستی معاونت یکدگر و مصادقت باهمی را اهم فرائض شمارند و اگر الحال هم مثل زمانه سابق یا همگر افتادند و داد شقاق و نفاق دادند آن وقت شوم خدا نخواسته دور نخواهد بود که بنیاد ابد پائید ار دین اسلام شوکت و سلطنت مسلمانی از بیخ و بن در افتد و اثر صحن و نیابر کنده شود خدا تعالی جل اهل اسلام را عموما و سلاطین عصر را خصوصا

توفیق موافقت وصیانت خود رفیق گرداناد یا النبی وآله الامجاد واز جمله بادشاهان اسلام بادشاه فلک بارگاه ضیاء الملت والدین امیر عبدالرحمن خان بارکزئی افغان بادشاه افغانستان است واین بادشاه والاجاه افغانستان را آنچنان بدرجه عالیه وپایه رفیعه رسانیده است که درزمان هیچ یکے از بادشاهان سابق دیده وشنیده نشد جمله کارخانجات ساختن اسباب وادوات حرب وضرب ودیگر اشیائے ضروری را درکابل بنیاد نهاده است وتمامی قشونهائے خود را به تفنگ هائے نشتگی آراسته به اسلحه وآلات جدیده وتوپ هائے عظیم پیراسته است وافغانستان ملکے ست که نقش مهابت هیچ بادشاه درو درست نه نشسته اما از رعب عدالت بادشاه اسلام ابواب ظلم وعناد وفتنه وفساد آن چنان بسته است که اگر کسے طلائے احمر در بیابان بگذارد روز دیگر هر که او را ببیند بحفاظان حدود سپارد وهمچنین رفته رفته بحضور بادشاه رسیده بتحقیق اوارث او برسد سرکار انگریزی هیجده لک روپیه سالانه به امیر درعوض دوستی خود میدهد وامیر هم قدم وفا از جاده صدق وصفا بیرون نمے نهد وهیچگونه دخل اجانب در ملک خود نمے پسندد وعلاوه ازین هر سه سلاطین حلمی عباس پاشا خدیو مصر است اما الحال سلطنت او جزنامے بیش ندارد وجمله نظم ونسق او بدست مدبران انگریزی است واحوال او در اوراق صدر گذشت که اگرچه شهنشاه انگریزی قبضه دوامی بر مصر نه فرموده است اما مصر را خاصی از چنگال یورپ ممکن نیست الا ماشاء الله چه سرکار انگریزی همدرین تدویکی در محاربات مهدی خلیفه عبدالله نقصان زر ومردم گوارا کرده تمامی صوبه سوڈان را در تصرف آورده است اکنون قصد تخلیه مصر ندارد وبهر کیف هر چه خواسته کردگار است بظهور خواهد رسید وخدیو مصر درین ایام ببرانگلستان تشریف برده است اما دیگر از شاهان اسلام سید عبدالاحد خان امیر بخارا است وے از نژاد سادات است چون از سلاطین اوزبک نسل وارث نماند سادات که دختر زادگان او زبکیه بودند بر تخت سلطنت نشستند واز ان زمان الی الآن تخت بخارا در قوم سادات است اما سلاطین روس بر بسیارے از ممالک بخارا استولی شده اند وجمیع اختیارات مالی وملکی را بدست خود آورده اند ودریلوے خود تا بخارا جاری کرده وسلطنت میر سعید عبدالاحد خان را جزنامے باقی نمانده وامیر اکثر به سیر وسیاحت مے گذارد وشهزاده بخارا در سینٹ پیٹرسبرگ پایه تخت روس مے ماند ودیگر از سلاطین اهل اسلام سلطان زنجبار وامام مسقط وخان قلات وهمه حسب الحال اند اما این همه از تسلط سلاطین عیسائی محفوظ نه مانده اند ودر هر جا ایجنٹی از سرکار انگریزی نشسته وقوت ورونق سلطنت ایشان درشکسته است واحوال همه خان که حاکم دیر وباجوڑ وجنڈول بود سابق ازین گذشت اگرچه در مملکت چین ومراکو وغیره دیار ودیگر ممالک هائے بسیار در تحت تصرف اهل اسلام هستند اما چون ایشان در شمار بادشاهان آزاد وخود مختار نیستند وبا راطاعت دیگران بردوش کشیده اند وتحت سلاطین دیگر گردیده لهذا به ذکر ایشان حاجت نیست ودر ملک هندوستان هم رؤسائے عالیشان ولوابان رفیع المکان از اهل اسلام عنان حکومت ریاست هائے خود درست دارند واطاعت وفرمان برداری شهنشاه انگریزی را واجب میشمارند که افضل واعظم جمیع رؤسائے هندوستان نواب سیدالممالک مظفرالممالک آصفجاه نظام الممالک میر محبوب علی خان فتح جنگ بهادر والئے دکن است که به نهایت عدل وداد در حیدرآباد

حکمران است ومن جانب سرکار انگریزی صاحب رزیڈنٹ درحیدرآباد مے باشد ودرہیچ امور مملکت دخل وارد ما سرکار انگریزی ہم
قدر ومنزلت وخاطر ورعایات آصفجاہ از جملہ رؤسائے ہند بیشتر وارد وور ہندوستان ہیچ ریاستے از ہندو ومسلمان در مداخل و
وسعت وقدر ومنزلت باحیدرآباد برابر نیست خدائے تعالیٰ این ریاست عالیشان را خصوصاً ودیگر رؤسائے اہل اسلام را
کہ در ہندوستان اند عموماً از حوادث وفتن نگہدارد امامہن وامان وعدل وانصاف وترقی تعلیم ودیگر امورات خیر وخوبی کہ در عہد
معدلت مہد سرکار انگریزی ہندوستان را حاصل است در ہیچ عصرے نشان نداده اند خدائے تعالیٰ سایہ ہما پایۂ این سرکار
ابد قرار را بر سر ہندوستان مبسوط دارد ودر این آوان خجستہ اقتران تخت سلطنت انگلستان ہندوستان بہ وجود ہمایون
ملکۂ عالیشان وقیصرہ والا ودومان کوئن وکٹوریا دام اقبالہا آراستہ است وسند ولیعہدی این سلطنت عالیہ بذات مبارک
شہنشاہزادہ رفیع المنزلت فلک شوکت پرنس آف ویلز پسر اکبر ملکۂ معظمہ پیراستہ وبر ممالک ہندوستان لارڈ کرزن صاحب
بہادر وپسرائے گورنر جنرل حکمران است وتمامی ہندوستان از عدالت او شادان فقط ✣

ذکر خاندان رؤسائے سونکھڑہ مالوہ

چون در اوراق صدر چند جائے ذکر رؤسائے سونگھڑہ آمده است
لہذا مناسب نمود کہ لختے از کوائف خاندان ایشان گذارم
ومجملے از حالات ریاست آنہا بر نگارم بر رائے بعضا فضلائے مستجزان کوائف جہان مخفی مباد کہ در احوال نیاکان خاندان سونکھڑہ
ارباب تواریخ ایشان قلم فرسائی نموده اند وبنده مجملے ازان دراین مقام ثبت میکند کہ در ملک گجرات از خاندان ڈوڑیہ کہ
قومیست از راجپوت در گڈہ تالندر جیت گڈہ سورن سنگہ نام سردارے نامور رائے حکومت مے افراشت وجملہ لوازم مہمات
واسباب ریاست مہیا میداشت چون سورن سنگہ رخت حیات بربست پسر اکبر او چندر بھان برجائے او نشست وبعد از انکہ او
بملک عدم خرامید پسرش ارجن سنگہ برجائے او مسند آرا گردید وچون ارجن سنگہ وفات یافت پورا پوپھاجی بجائے او شتافت و
ہمچنین بعد از او پسرش بدم سنگہ وبعد از و فرزندان او ہا جر سنگہ وپس ازان پورا ونا گر سنگہ وبعد از و پسرش دھوہر سنگہ و
بعد ازان فرزند او سجاوت سنگہ ودر عقب او پسرش آپر سنگہ وبعد ازان فرزند او دیپ سنگہ وبعد از و پسر او دلوی سنگہ وپس ازان
پسر او گج سنگہ وپس ازان نورالعین او راؤ سگرا سنگہ در نوبت خویش عنان شبدیز ریاست وحکمرانی بدست آورد ما سوا
سگرا سنگہ وپسر او داشت کہ یکے راکالوجی ودیگرے رادھولوجی نام بود چون در زمانۂ راؤ سگرا سنگہ مخالفان این خاندان نمود
آوردند وکالوجی ودھولوجی مجال اقامت در ملک گجرات نیافتند بہ پائے مردی ہمت از آنجا برآمده بہ ملک مالوہ شتافتند واین
واقعہ در سنہ ہزار وچہارده صد ویکاہ بکرمی ظہور پذیر گشته ودران زمان در ملک مالوہ سلطان ہوشنگ ابن دلاور خان
غوری لوائے فرمانروہی برافراشته بود وتسلط ودخل سلاطین دھلی را از ملک مالوہ برداشته وسلطان ہوشنگ بادشاہے
مردانہ بود وخسروے فرزانہ ودر سنہ ثمان وثمانمائیہ ہجری بر تخت سلطنت مالوہ نشسته بود وابواب ظلم وجفا بر روے رعایا
بربسته واز اسلاطین گجرات محاربات بسیار دست داده اند الغرض کالوجی در دار السلطنته شادی آباد مانڈو رسیده

بملازمت سلطان هوشنگ غوری سرافراز گردیده در بیشتر معرکهای کارزار نمایان از و بظهور آمدند و سلطان هوشنگ اظهار عنایت
بسیار فرموده و رائو کالوجی را دو صد و سیزده مواضعات در جاگیر عطا نمود و رائو کالوجی در جاگیر خود آمده در موضع سیونه که در قرب
سونگهڑه واقع است سکونت اختیار کرد و در معیت راو کالوجی اکثر سرداران راجپوت از گجرات بیرون آمده به مالوه توطن گزیدند
و بملازمت سلطان هوشنگ رسیدند و در مالوه جاگیرها یافتند که تا هنوز اولاد ایشان بر آن جاگیرها حکومت دارند الغرض
راو کالوجی در سیونه مے بود و او را سه پسر بود ۱ پسر اکبر راؤ دلاجی بود که در سیونه و سونگهڑه مسند آرا گردید و برادر خرد خود
گانگاجی را علاقهٔ تال عطا کرده بدان ناحیه فرستاد و اولاد او تا هنوز در قصبهٔ تال ٹھاکر مے باشند و این ٹھکانه تال در ماتحتی
ریاست جاوره در آمده است و بعد از وفات راؤ دلاجی برادر خرد تر راؤ پنچان جی بر مسند سیونه و سونگهڑه نشست و
بعد از و فرزند او راوت سوگن جی بجایش بالا رفت و راوت سوگن جی برادر خرد خویش حمید داس راٹھکانهٔ آساوتی به جاگیر
داد و اولاد حمید داس مذکور در آساوتی ریاست دارند و به ماتحتی ریاست دیواس حکومت مے کنند و در سونگهڑه بعد از سوگن جی
پسر او راوت رام سنگه مسند نشین گردید و بعد از ارتحال او راوت الهی بان بر جایش او رسید و پس ازان راوت پورا جی بر مسند
حکومت نشست و راوت پورا جی برادر خرد خود ساول سنگه را پسلوده جاگیر داد و ریاست پسلوده در قبضهٔ اولاد آن نامدار است
و اکنون از اولاد ساول سنگه راوت کیسری سنگه بهادر پسلوده بر مسند ریاست نشسته است و ٹانکه این ریاست به ریاست
جاوره داخل مے شود اما در یگ جمله تعلقات با محکمهٔ انجینیری بیدار و اما در سونگهڑه بعد از راوت پورا جی پسر او جگت سنگه بجایش بر
نشست و پس ازان پورا و امر سنگه ریاست یافت اما امر سنگه را برادرش پرتاب سنگه کشته مسند آرا گشت و این خاندان
همواره در نصابت و خیر خواهی سلاطین ظلیه که بعد از بادشاهان غوریه سلطنت مالوه بدست آورده بودند ثابت قدم ماندند
چون سلطنت مالوه از دست سلطان محمود خلجی در ۹۳۷ هجری بدر رفت و سلطان بهادر گجراتی بادشاه گجرات بر ولایت مالوه
مستولی شد امارات اندک مدت از سلطان ناصر الدین محمد همایون بادشاه گورکانی در ۹۴۲ هجری شکست یافته مالوه از اصل ممالک
مغلیه گردید و ازان زمان بار دگر ملک مذکور زیر حکومت سلطنت دهلی رسید و چندے در قبضهٔ افاغنه سور ماند چون سلطنت
دهلی از دست اولاد شیر شاه سور افغان بدر رفت و همایون بادشاه گورکان بر سلطان سکندر سور افغان ظفر یافت و بر ملک مالوه
باز بهادر ولد شجاعت خان از امرائے شیر شاه لوائے استقلال افراشته بود که در سنه سبع وتسعین وتسعمایه هجری سلطان ابو الفتح
جلال الدین محمد اکبر بادشاه گورکان بر مالوه لشکرے گزین فرستاده مالوه را بدست آورد و ازان پس ملک مالوه در تحت حکومت دهلی بود
و رؤساے خاندان سونگهڑه نیز دست توسل بدامان سلاطین گورکانیه زدند و همواره ماتحت صوبه مالوه بوده خدمات بادشاهی
بکمال خیر خواهی مے نمودند و راوت پرتاب سنگه در زمانه سلطنت سلطان ابو المظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه
گورکان بود و در سنه ثمانین و الف هجری در قصبهٔ سونگهڑه متصل بازار دروازه پخته بنیاد نهاد چون دران زمان تعمیر قلعه و
حصار وغیره بغیر از صدور فرمان بادشاه ممکن نبود لهذا صاحب درخواست راوت پرتاب سنگه نواب سربلند خان صاحب صوبه

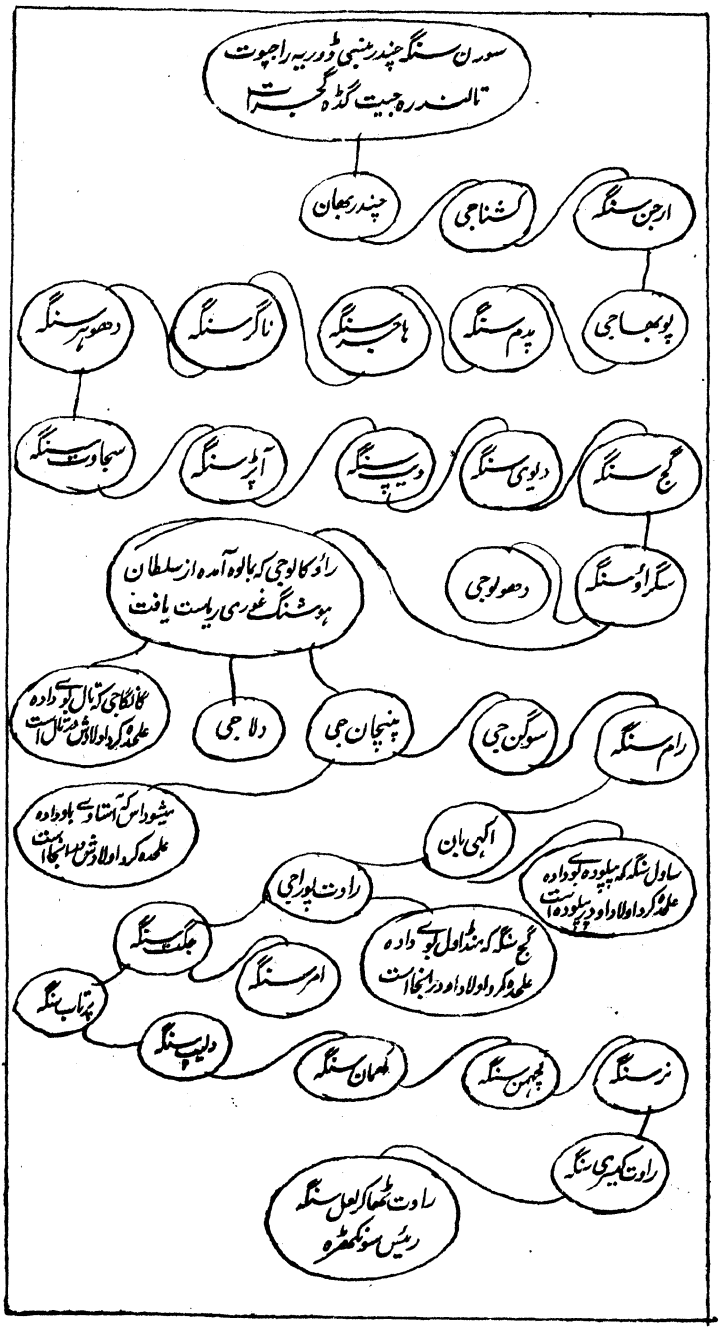
مندسور بموجب اجازت شاہی اجازت تعمیر داد و فرمان مذکور را بر سر روانہ کنندہ نکشتان آن الی الآن موجود و مضمونش کہ بر سنگ سیاہ بود بخوبی مرئی نمیشد والد ماجد این خاکسار منشی میرزا احمد بیان قاجار در سنہ اربع و ثمانین و مائتین مایہ والف ہجری او را بر سنگ سفید تجدید فرمود الغرض راوت پرتاب سنگہ برادر خرد خود گج سنگہ را منڈاول در جاگیر داد و تا الکنون ٹھکانہ مذکور در قبضہ اولاد گج سنگہ است و این ٹھکانہ ہم بہ ماتحتی ریاست جاورہ مے باشد و در سونکھڑہ بعد از راوت پرتاب سنگہ پسر او راوت دلیپ سنگہ جائے نشین گردید و پس ازان این ریاست بفرزند او کیہان سنگہ رسید و پس ازان پسرش ٹھاکر لچھمن سنگہ مسند آراست چون دراین زمان صوبہ مندسور در تحت حکومت مہاراجہ عالیجاہ بہادر والی گوالیار بود با راوت لچھمن سنگہ بندوبست خراج مقرر گردید و پس از لچھمن سنگہ ٹھاکر زبردست سنگہ خلف او بر مسند ریاست نشست و پس ازاں رتن سنگہ ٹھاکر کیسری سنگہ بر مسند اقبال تکیہ زد و امر سمت یکہزار و ہشتصد و ہشتاد و ہشت بکرمی کہ ہوم ہی یکے از مدعیان ریاست جمعیت کردہ بر سونکھڑہ رسید و بسیارے از اعوان و انصار ٹھاکر کیسری سنگہ را کشتہ و ٹھاکر کیسری سنگہ را کہ در نہایت صغیر سن بود گرفتہ مسند آرا شد اما ملازمان ٹھاکر صاحب بار دگر او را ہمی اعوان و انصار سونکھڑہ را بحرب و پیکار گرفتند و کہوم ہی بمعاینہ ہزیمت خود کشتی نمودہ جان داد و در سمت یکہزار و ہشتصد و نود و ہفت برائے نذرانہ وغیرہ از مندسور تزاعی واقع گردیدہ دکمیشور او بہاؤ کہ مندسور لشکر بر سونکھڑہ کشید و ظفر یافتہ سونکھڑہ را غارت نمود و اکثر اموال و نقائس و اسناد و کواغذات بادشاہی بتاراج رفت و ٹھاکر صاحب را کہ صغیر السن بود ملازمان ایشان بطلاقۂ بالنسوار کہ جائے قلعہ و دشوار گذار است بردند و بعد از معاودت دکمیشور او بہاؤ بار دگر بہ سونکھڑہ رسیدند و در سمت یکہزار و نہ صد و سہ بکرمی از پیشگاہ سریر حضور مہاراجہ عالیجاہ جیاجی راؤ سیندیہ بہادر والی ریاست گوالیار سندے دیگر دادہ کہ چون حکام مندسور در طلب زر خراج زیادتی کردند و بدین سبب شمار دادائے خراج تعلل مے کنید اکنون خاطر جمع دارید کہ زیادہ از بست و یکہزار روپیہ سکہ شاہ عالمشاہی کہ شما از پیشتر میدہید ہیچ مطالبہ از شما نخواہد شد ہمچنین حکام صوبجات مالوہ و صوبہ مندسور احکام بتائید مضمون فرمان عالیجاہی نوشتند تا ٹھاکر صاحب از سر اطمینان بکار و بار آبادی و ترقی ریاست و رفاہ آسائش رعیت مشغول گشتند و چون کارمدار برجملہ ریاست مسلط شدہ اکثر در تعمیل احکام محکمہ رزیڈنٹی اندور تساہل ورزید و کار بناگفتی صاحب رزیڈنٹ گردید از پیشگاہ سر رابرٹ ہملٹن صاحب بہادر نواب ایجنٹ گورنر جنرل بہادر سنٹرل انڈیا طلبی ٹھاکر صاحب لعمل آمدہ و بعد تحقیق کہ بے اختیاری ٹھاکر صاحب ظاہر شد اختیار ریاست بہ ٹھاکر صاحب مفوض گردید و کارمدار معزول گشت و بوجہ شرارت فتنہ پردازان بار دگر حکام صوبہ مندسور و امین خواستند کہ لشکرے بہ سونکھڑہ بفرستند و در ہر خصوص از محکمہ ایجنسی سنٹرل انڈیا اجازت طلبیدند ما از محکمہ والا لے ایجنسی در سنہ یکہزار و ہشتصد و پنجاہ و ہفت عیسوی حکم شد کہ سابق کارمدار مختار ریاست و ٹھاکر مجبور محض بود و معاملات او بخرابی و ابتری رسیدہ بود بمعاینہ این احوال ٹھاکر را ہدایت نمودیم کہ بندوبست خانہ خود خود نماید چنانچہ موافق ہدایت بالعمل آوردہ است و فتنہ پردازان کہ ازین انتظام بیکار شدہ اند

رپورٹ خلاف واقع بہ صوبہ صاحب وغیرہ مے کنند امناسب کہ تاٹھاکر سونکھڑہ وادائے ٹانکہ مقررہ بستی وتعلل نکند اہالی دربار
و سر صوبہ صاحب مالوہ بامداد او پردازند کہ خلل در نزل در معاملات او راہ نیابد الغرض بعد ازین ٹھاکر صاحب در انتظام و
درستی شکست و ریخت ریاست خود پرداختند و در اندک مدت ریاست را آباد و رعایا را از معدلت خود شاد ساختند و
ہموارہ در اطاعت و فرمان برداری دربار گوالیار سرگرم بودند و چون در ایام آشوب ۱۸۵۷ء در مندسور و بہاڑگڈہ
وغیرہ علاقہ دربار عالیجاہ گوالیار بغاوت و فساد پیدا گردید از سونکھڑہ بموجب طلب آہالیان دربار کمکے لائق فرستادہ شد
وچون والد ماجد راقم اوراق منشی میرزا احمد جان در آشوب غدر ۱۸۵۷ء سرگردان گشتہ بحسب اقتضائے آب و دانہ و
مصلحت زمانہ بہ سونکھڑہ رسیدند ٹھاکر صاحب مرحوم بہ نہایت ہمت و حسن اخلاق خاطر ایشان را بخود کشیدند و آن مغفور
نیز پائے در دامن قناعت پیچیدند و قیام در این مقام ورزیدند و بہ حسن کارگذاری و لیاقت میرزا صاحب مرحوم انتظام
ریاست روز بروز در ترقی مے بود و جملہ حکام و اہالی دربار گوالیار و صاحبان انگریز بہادر از قابلیت و فرمان برداری لیاقت
و کارگذاری ٹھاکر صاحب و میرزا صاحب بسیار محظوظ و مسرور مے بودند و پروانہ جات و چٹھیات خویش تصدیق قابلیت
ایشان و اظہار رضامندی خود مے نمودند و ٹھاکر صاحب موصوف در سنہ ۱۹۲۰ بکرمی در تتبع در سنہ ۱۹۳۶ بکرمی در اوجین بملازمت
مہاراجہ عالیجاہ بیاجی راؤ سیندیہ بہادر والی گوالیار رسیدند و از پیشگاہ سرکار عالیجاہ بعواطف شاہانہ مسرور گردیدند
و در نشست برخاست و تعظیم و تکریم حسب قاعدہ مراعات ٹھاکر صاحب موافق قدر و منزلت بعمل آمد و بار سوم در سنہ ۱۹۴۳
بکرمی کہ مہاراجہ عالیشان جیاجی راؤ سیندیہ بہادر باستقلال فیروز و بود و مہاراجہ عالیجاہ مختار الملک عظیم الاقتدار رفیع الشان
والاشکوہ مختشم دوران عمدۃ الامرا مہاراجہ عالیجاہ حسام السلطنت مادھو راؤ سیندیہ بہادر سری ناتہ منصور زمان
فدوی حضرت ملکہ معظمہ رفیع الدرجہ انگلستان جی سی۔ ایس۔ آئی بر مسند ریاست جلوس نمود ٹھاکر صاحب بموجب طلب
بہ لشکر گوالیار رفتند و حسب مراتب خود بملازمت رسیدند و آخر در سنہ ۱۹۴۳ بکرمی موافق ۱۸۸۹ء ٹھاکر کیسری سنگھ صاحب
از این نمکدۂ دنیا طبل رحیل کوفت و ٹھاکر صاحب مرحوم در حسن اخلاق و جود و سخاوت فہم و ذکا منفرد روزگار بودند بعد از رحلت
ایشان ٹھاکر لعل سنگھ خلف اکبر مرحوم مسند نشین گردیدہ انتظام ریاست را موافق عہد پدر بزرگوار خود مقرر داشتہ اہتمام
انصاف و عدالت برافراشت در معدالت و داد گستری کہ اہم فرائض خسروست توجہ بسیار دارد و در این سال ۱۸۹۹ء و سنہ ۱۹۰۰ء
مطابق سنہ ۱۹۵۶ قحط عظیم در بلاد مالوہ بود در پرورش محتاجین داد و دہش مساکین بصرف زر کثیر انتظام نمود و در این سال
بہیلان کوہستان بانسواڑہ و ڈونگرپور و تپاب گڈہ سر بہ شورش بر داشتند و رایت خلاف و عناد برافراشتند بر اکثر
علاقجات رؤسائے مالوہ کہ بالحاق کوہستان واقع است بطریق غارت و تاراج زور آور و دند و تسبر ماکرند و بتاریخ ۱۳ دسمبر ۱۸۹۹ء
بہ موضع نپانیان کہ متعلقہ سونکھڑہ و محقر دیہیست وقت شب پنجصد نفر بہیل تاخت آور و دند باوجود آنکہ دران مقام محافظان
از دو کس بیش نبود و در معرکہ چار کس از عمائد خود بکشتن دادند و ہفت ہشت کس زخمہا برداشتہ خائب و خاسر گشتند و

بعد ازین اگرچه بدین عداوت بهیلان بسیار جمع آمده در تهیهٔ یورش براین علاقه منتهز فرصت می بودند اما از حسن انتظام و ستعدی و نهیب اقبال ٹھاکر صاحب مجال دستبرد نیافتند الغرض ٹھاکر صاحب به نهایت عدالت و انتظام برسند اقبال نشسته است و ابواب جور و جفا را بربسته و سنه ۱۸۹۵ء مرتبه شرف ملازمت مهاراجه عالیجاه بهادر دریافته است و در مرتبه دویم در سنه ۱۸۹۸ء در مقام مندسور و مرتبهٔ سیوم در سنه ۱۸۹۹ء در همان مقام که ملازمت مهاراجه عالیجاه حاصل نموده بنده هم رکاب بود و مهاراجه عالیشان به نهایت تلطف و التفات شاهانه ملاقات فرمود و با این همچو زیرک تفقد شاهانه بعلل آورد و از لیاقت و قابلیت ٹھاکر صاحب موصوف مهاراجه عالیجاه بهادر عالیشان و حکام آن دربار و دیگر صاحبان ذوالاقتدار انگریزی بهادر همواره اظهار خوشنودی و رضامندی مے نمایند و چون پنج صد سال مے شوند که این خاندان براین ریاست حکمرانی مے کنند بلحاظ قدامت و رعایت مراتب جلد روسائے قرب و جوار هم خیال اعزاز و اکرام این ریاست میفرمایند خدائے تعالیٰ این ریاست و رئیس را از حوادث زمن نگهدار و دامادران ریاست جمله لوازم سرداری و امارت مثل چنور و چھڑی و کڑہ و سنگر و پالکی و نقاره و نشان و غیره از قدیم از عطایائے شاهان اسلام هستند فقط +

بست و یک موضع متعلق این ریاست اندور قبضه اش شصت میل مربع و آبادی کل علاقه یکهزار و شصت و چهل و پنج مکان و پنجهزار و دو صد و چهل و شش زن و مرد آباد هستند و آمدنی علاقه تخمیناً شصت هزار روپیه کلدار است و اکنون سکه کلدار دراین ریاست مروج است و دربارهٔ ٹانکه از محکمه ایجنسی سالانه یک نرخ تبادله کلدار یا سکه شاه عالم شاهی و دیگر سکه جات مقرر میشود و هر سال موافق نرخ مجوزه محکمه موصوف زر ٹانکه بسکه کلدار داخل خزانه عامره دربار کرده مے شود و تعلقات این ریاست با محکمهٔ سوبجات ضلع مندسور مے باشند و از محکمه پولیٹیکل ایجنسی مالوه در خطوط القاب ٹھاکر صاحب مهربان دوستان سلامت نوشته میشود و در اصل لقب رؤسائے سونکھڑہ از زمانه پیشین راوت صاحب مقرر است اما اکنون ٹھاکر صاحب زیاده مشهور است فقط +

شجرهٔ رؤسائے سونکھڑہ

سورن سنگه چندربنسی ڈوریه راجپوت
تالندره جیت گڑه گجرات
چندربهان
کشنا جی
ارجن سنگه
پوبها جی
پدم سنگه
هاجی سنگه
ناگر سنگه
دهوهر سنگه
سجاوت سنگه
آپڑ سنگه
ویپ سنگه
دیوی سنگه
گج سنگه
سگراؤ سنگه
دهولو جی
راؤ کالوجی که بالوه آمده از سلطان
هوشنگ غوری ریاست یافت
گانگا جی که تال بوے داده
علحده کرد اولادش در تال است
دلا جی
پنچان جی
سوگن جی
رام سنگه
میشو داس که آستاوے باو داده
علحده کرد اولادش در اینجا است
اکهی بان
ساول سنگه که پیلوده بوے داده
علحده کرد اولاد او در پیلوده است
راوت پورا جی
گج سنگه که منڈاول بوے داده
علحده کرد اولاد او در اینجا است
جگت سنگه
امر سنگه
پرتاب سنگه
دلیپ سنگه
کهمان سنگه
لچهمن سنگه
نر سنگه
راوت کیسری سنگه
راوت ٹهاکر لعل سنگه
رئیس سونکهڑه

تمت

الحمد للہ کہ این کتاب دلپذیر باختتام پذیرفت وخلعت اتمام دربر گرفت وامید از ناظرین والا تمکین آنکہ چون دراین نسخہ نظر کنند بمقتضائے الانسان مرکب من الخطا والنسیان از خطائے کہ بینند درگذرند وکرم کریمانہ از بندہ دریغ نفرمایند واز دعائے خیر دراین خاکسار رایاد نمایند واین کتاب در تاریخ بست وچہارم ماہ اگست سنہ یکہزار و نہصد عیسوی مطابق بست وہفتم شہر ربیع الثانی سنہ ثمان عشر وثلثمایہ والف ہجری موافق ۱۷ ماہ بھسنہ یکہزار وسیصد ونہ فصلی الٰہی ومصادق بہادون بدی ۱۲ اسمٹ ۱۹۰۲ بکرمی وموافق سنچقاق ہیل مغلی مکمل گردید

نوشتہ بماند سیہ بر سفید
نویسندہ را نیست فردا امید

الحمد للہ رب العلمین وصلی اللہ تعالی علی سیدنا وسید المرسلین محمد مصطفی احمد مجتبی شفیع المذنبین وعلی آلہ واصحابہ واذواجہ واھل بیتہ وعترتہ وعشیرتہ واتباعہ وذریاتہ وسلم فقط

قطعہ تاریخ طبع کتاب ویماق معمول از نتیجہ طبع جناب مولوی محمد حسین صاحب احمد آبادی حال مترجم عربی فتر وکیل

جناب خان آغا جان محمد — بکیع یلمع اسنی الفحول
درین ایام خوش تحریر فرمود — کتاب بے پاک نزاز ہر فضولی
ولم یر قبلہ الظرف قطعا — کتاب فی اویماق المعقول
جزاہ اللہ فی تالیف سفر — راہ الخلق بالعین القبول
وھا ان شئت عام الطبع منی — فقل - عجب اویماق معقولی
۱۹ مجھی ۱۳

خاتمہ

بعد از اختتام و ارسال این کتاب و رطبع این خاکسار را در نومبر سنہ ۱۹۰۱ء روزے در اثنائے شکار خارے در انگشت شہادت دست راست خلیدہ و سہ روز از ان پروائے نگریدہ اما بعد از چند روز سوزش و درد آن بجائے رسید کہ روز و شب چون ماہی بے آب در اضطراب انداخت و از ہوش و حواس معطل و از کار و پیکار ساخت معلوم مے شد کہ اخگرے سوزان در انگشت چسپیدہ است و یا نشتر سے اندرون انگشت جایگیر گردیدہ ہر چند ادویہ ہا بکار بردم افاقت حاصل نشد ناچار بہ حکیم حبیب النبی صاحب طبیب ریاست جاورہ کہ در حال خاکسار بیار مہربان اند نوشتم و آن جناب از جاورہ بہ اینجا رسیدند و حالتم را دیدہ بس متعجب و متالم گردیدند کہ کار از انگشت گذشتہ تا بند دست رسیدہ بود۔ بہر کیف بمشورۂ ایشان بہ جاورہ رفتم و بہ عمدہ اطبائے زمان مسٹر مہرجی صاحب فارسی میڈیکل آفیسر ریاست جاورہ رجوع نمودم و ڈاکٹر صاحب موصوف بہ نہایت محبت و عنایت بہ علاج مشغول گردیدند و در انگشت شگاف دادند اما سمیت آن مادہ آن چنان اثر کردہ بود کہ تپ از صدر درجہ تجاوز مے بود و تمام دست بیکار شدہ تا نوبت بجائے رسید کہ منیج شگاف در دست دادند و نیم انگشت شہادت ہم بریدند تا پنج ماہ بر بستر علالت افتادہ بودم و از زندگی امید سے باقی نماندہ بود اما خدائے عزوجل رشتۂ حیات را قطع نفرمودہ بود کہ بعد ازین عرصہ صحت یافتم و در این حالت حکیم صاحب آن چنان مہربانی و شفقت فرمودند و ڈاکٹر صاحب ہم بکمال عنایت سعی در معالجہ و تدابیر نمودند کہ بیان آن داستانے دراز است۔ بہر کیف زندگی بود کہ از چنگال مرگ خلاص شدم و بعد از پنجماہ بہ کھڑہ آمدم و از اعظم وقائع این سال آنکہ در فروری سنہ ۱۹۰۱ء ملکۂ معظمہ محترمہ عالیہ کوئن وکٹوریہ قیصرۂ ہند و انگلینڈ از این سرائے فانی بہ منزل جاودانی رحلت فرمود و عالمے را از مفارقت ابدی خود ملول و غمناک نمود و علیحضرت شہنشاہ جم جاہ ملک معظم و خسرو محترم ایڈورڈ ہفتم خلد اللہ ملکہ بر تخت سلطنت ہندوستان و انگلستان متمکن گردید خدا تعالیٰ آن مرحومہ معظمہ را در جوار رحمت خود جائے دہد و این شہنشاہ عالم پناہ را عمر و دولت و اقبال در ترقی دارد و ہم در اکتوبر سنہ ۱۹۰۱ء بادشاہ عادل فاضل باذل حضرت ضیاء الملت و الدنیا و الدین امیر محمد عبد الرحمن خان بادشاہ افغانستان نیز داعی حق را لبیک اجابت گفتہ بہ روضۂ رضوان خرامید و بجائے آن مغفور بادشاہ والا جاہ امیر محمد حبیب اللہ خان خلد اللہ ملکہ بر تخت سلطنت افغانستان جلوس گرفت ایزد تعالیٰ آن مغفور را غریق رحمت و این بادشاہ منصور را صاحب اقبال و دولت کند و ہمدرین سال روز ۹ اگست سنہ ۱۹۰۱ء راوت ٹھاکر لعل سنگہ والی سونکھڑہ رخت حیات بستہ بمنزل بقا شتافت و بہ تجویز ٹھاکر صاحب مرحوم و اتفاق پورا وت جی و کاناوت جی زوجہ ہائے ایشان ٹھاکر ارجن سنگہ کہ از حفدان ایشان سونکھڑہ است جانشین مقرر گردید و اگرچہ بعضے از مدعیان کہ ہرگز دعوے ایشان بہ سونکھڑہ نمیرسید قت را

نکام خود دیده واز انتقال ٹھاکر صاحب مرحوم چیرہ گردیده اند دعوے ناکردہ اند ما در عہد عدلت مہند مہاراجہ عالی جاہ
مادھو راؤ سیندیہ بہادر کہ عدل مجسم است دروغ را ہرگز فروغ و بطالت را ہیچ وجہ صداقت نیست بخواہد بود
راوت ارجن سنگھ شانزدہ سالہ عمر وارد والوالعزم سعادت و سرداری از جبین او پیدا و آثار لیاقت و کامگاری از قیافہ او
ہویدا است وامید کہ آیندہ بہ جملہ اوصاف سروری و سرداری متصف و مشہور خواہد شد و پور راوت جی و کاناوت جی
ہر دو ٹھکرانے سونکھڑہ کہ بہ زیور فہم و فراست و عقل و لیاقت آراستہ اند بر حال این خاکسار شفقت مادرانہ میفرمایند و
خیال عزت و مرتبہ و لحاظ رضاجوئی خاطر بندہ بیشتر از شہور مرحوم خود مے نمایند و جملہ انتظام ریاست باختیار بندہ مقرر
داشتہ اند والحمد للہ کہ تمامی نظم و نسق ریاست از زمانۂ ٹھاکر صاحب مرحوم ہم خوب تر جاری است و ٹھاکر صاحب
مرحوم سہ دختر دارند دختر کلان بہ ٹھاکر اودے سنگھ رئیس دانتا[illegible] ندشدہ بود اما ہمدرین سال رئیس موصوف
رحلت کرد و دو دختر خورد سال اند بہر کیف جملہ مہام و کاروبار ریاست بہ نظر اعلی صاحبہ و اہتمام بندہ بنظم و نسق
تمام انجام مے یابند و کارروائی مقدمہ داخلخارج ہم در پیش است کہ بمثل تبدیل جہت صدور حکم بحضور دربار معلے پیش
خواہد گردید و ایزد تعالی بندہ را قبل ازین یکسپر عطا فرمودہ بود کہ بہ میرزا خان محمد خان عرف خانی میرزا موسوم است و
ذکر او در اوراق سابق کردہ شد و در ہفتم رجب المرجب ۱۳۱۹ھ ہجری پسرے دیگر کرامت فرمود کہ بہ میرزا سلطان محمد خان
عرف سلطان میرزا مخاطب گشت خدائے تعالی ہر دو را نگہدارد و مسلک دوستان خود و ملکہ پیروی ایشان عطا فرماید امید
از ناظرین این کتاب آنکہ خاکسار را بدعائے خیر دارین یاد فرمایند و غلطی ہا را بکرم خویش محو نمایند کہ الانسان مرکب من
الخطا والنسیان۔ تحریر فے التاریخ ۱۹ ماہ نومبر ۱۹۰۱ء مطابق ۷ شعبان المعظم ۱۳۱۹ھ ہجری ٭

تمام شد

مطبوعہ روز بازار امرتسر
جنرل لاہ بکس ایجنسی
(پنجاب)

خانہ جامعہ عثمانیہ

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

لائبریری

جامعہ عثمانیہ

۱۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۲۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۳۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۴۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۵۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۶۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۷۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۸۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۹۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا

۱۰۔ ۱۱ کتب جس کا ۱۴ جلد ہے ہوگا